M. ACCIVS PLAVTVS

EX FIDE, ATQVE AVCTORITATE COMPLVrium librorum manuscriptorum opera Dionys. Lambini Monstroliensis emendatus: ab eodémque commentariis explicatus.

Nunc denuò plurimis, quæ in præcedentibus editionibus irrepserant, mendis, repurgatus: multísque in locis in gratiam antiquariorum illustratus.

Additi quoque sunt duo Indices copiosissimi. Prior, verborum, locutionum & sententiarum. Posterior, eorum quæ commentariis D. Lambini continentur.

COLONIAE ALLOBROGVM,

Apud Petrum & Iacobum Chouët.

M. DC XXII.

CLARISSIMO ET ERVDITISS. V. GERMANO VALENTI GVELLIO PP. SENATORI AMPLISS.

GERMANVS LAMBINVS S. D.

NON id ago, vir clarissime, vt hæc mea qualicunque epistola tantillum splendoris & ornamenti paternis vigiliis accedat. Vt enim hactenus in lucem emissæ, sic & hæ satis per se sufficient ad sui commendationem & gloriam. Tum quod is non sum, cui, vel ætas, vel Dei specialis quidam fauor, aliquid nominis inter æquales, ne dicam eruditos, attulerit: ac si quid nunc possem, vererer adhuc, ne ea in re nimis suspectum esset domesticum testimonium. Quinimo vt intelligas, me, si non doctrinæ, laboris, & tolerantiæ filium imitatorem relictum, obseruantiæ tamen & amoris in te certissimum esse monimentum. Igitur quæ patri, etiam in ipso morbo qui vitæ diem extremum attulit, in Plauti comœdias meditari licuit, eo, inquam, in agone apud matrem deposita, tibíque fortè iampridem consecrata dicare volui: vt quantum in me esset, vel vota defuncti persoluerem, vel illius saltem optatis respondere conarer. Nec enim me latet qua beneuolentia, non vt litteratos cęteros, sed fraterna penè sis eum prosequutus: & vicissim, quo in pretio & honore, tum propter tuam singularem doctrinam, tum ę qui obseruátiam, apud eum fueris: vt coniectare liceat, si eum Deus & mihi & Reipublicę diutius seruasset, nonnihil tuis

auſpiciis tentaturum fuiſſe. Accedit & illud quoddam quaſi neceſſitatis vinculum, vt non immeritò laborum patris mei fructus conſequaris, qui poſtquam è fonte ſacro me ſuſcepiſti, vices illius quodammodo geras. Debuerant autem, fateor, trita eſſe hæc commentaria: verùm aliquãdiu me ſollicitum detinuit communis vtilitatis alioqui cupidum, deſiderata imprimis, vt videbatur, patris ἀκρίβειαν, quam in aliis quibuſcunque libris euulgandis adhibere conſueuerat: notæ item ad poſtremas comœdias obiter, & tanquam ab aliud agente, conſcriptæ, quadantenus à propoſito reuocabant: donec euicit & parentum auctoritas, & amicorum ſincerius iudicium: quibus viſum eſt, nil illic detrahendum, nil quoque hic expetendum eſſe, ſatiſque fuiſſe patri, quod ſibi ea in re temperarit: & ſi quid (vt morte præuentus fuerat) aut abundaret, aut deeſſet, non ideo temerè quidquam de ſcriptis illius immutandum. Suberat tamen eiuſmodi cogitatio, commentariis iſtis æquè ac cæco cuidam proprióque lumine orbato, accidiſſe, cui iam nonniſi robuſtiori aliquo duce præeunte, iter ingredi tutum ſit. Aduertens autem poſterioris cuiuſdam æui Maronem tuum grauitate & pondere præſtantem ab omnibus dignè fuiſſe exceptum, non dubitaui amplius, quin, qua gratia & auctoritate apud pręſtantes clariſſimóſque viros valet, eadem vtique patrem veteris latinitatis, etſi vt vulgatioris non minus venuſtæ tamen & politæ Plautum haberi faciat: atque, ſi forſan neruorum debilitate titubet, erigere: vel, quod eſt hoc tempore verendum magis, ſi detrectantium morſibus appetatur, ab eis vindicare poſſit. Viuat ergo, probetur, ametur, horum certè omnium pars maxima per me tibi concedetur, quem etiam pater, ſi intereſſet, maiori, credo, munere non grauatus decoraret. Quod ſi minus quippiam deſiderio ſuo fuerim aſſecutus, id cæteris in rebus quibus & officium meum & dignitas tua poſtulabunt, compenſare nitar. Vale, Lutetiæ Pariſiorum 17. Octobr.

IACOBVS HELIAS GRAECARVM LITERARVM DOCTOR REGIVS

Lectori, S. P. D.

DIONYSIVS Lambinus Græcis & Latinis litteris in primis eruditus, in illuſtranda lingua Latina, in quo ipſo omnem ferè ætatem conſumpſit, id ſpectaſſe videtur, vt quæ veteribus Grammaticis aliiſque Latinis ſcriptoribus legendis & peruolutandis animaduertiſſet, quæ ad eam rẽ valere arbitraretur, ea ſtatim ederet, ſperans fore vt hac ratione non minorem gratiam iniret ab adoleſcentibus eius linguę ſtudioſis, quàm à creditoribus debitores, qui citò, aut certè ad conſtitutam diem æs alienũ diſſoluunt. Multis enim nominibus ſe patriæ deuinctos eſſe cum omnes boni, tum ij qui in ea bonis artibus & diſciplinis ſunt inſtituti, fatentur: tamen in tanto ſcribendi ſtudio, tantáque celeritate multa nobis ſæpè excidunt, quæ poſtea minimè probamus, nonnulla omittuntur, quæ in ſumma diligentia nobis ſummam negligentiæ famam inurunt. quamobrem D Lambini poſteriores in Horatium & Lucretium commentarij prioribus longè accuratiores ſunt & copioſiores. Nam vt ſcribit Euripides Hippolito, -- ἐν βροτοῖς αἱ δεύτεραί πως φροντίδες σοφώτεραι. Eãdem ferè ille rationem in interpretando Plauto ſequutus eſt. primùm enim in omnes eius fabulas ſcripſit ſcholia, quæ non edidit, veritus reprehenſionem eorum, qui hoc Horatij præceptum tenendum eſſe exiſtimant,

-- nonúmque prematur in annum.

deindè ſatis longo interuallo ea perpolire & augere cœpit. cùm verò ad decimam tertiam comœdiam veniſſet, incidit in morbum, qui ei & ſcribendi & viuendi finem attulit: eius enim corpus non tam ſenio quàm aſſiduo labore confectum animam diutius continere non potuit. quantum enim ſubierit laboris in conquirendis vndique comparandíſque vetuſtis libris, quorum magna eſt penuria, bonorum præſertim: quantum operæ in his vno tẽpore non modò perlegendis, ſed etiam inter ſe conferendis conſumſerit, intelligere vix poteris niſi ſis aliquando in eodem genere verſatus. Laborem difficultas augebat: quæ tanta ſit in huius poetæ comœdiis vel emendandis, vel explicandis, malo in animo tuo relinquere, quàm in oratione mea ponere. Hoc tamẽ attingam, perdifficile eſſe, valdéque periculoſum in ſumma lectionum varietate, imò deformitate vel recta diiudicare, vel deprauata corrigere, ſuámque iis quoad eius fieri poteſt ſpeciem reſtituere, aut eam certè adumbrare. ſexcentis enim locis corruptum eſſe Plautum nemo Latinis literis mediocriter tinctus ignorat. Huius verò corruptionis cauſæ, quæ multa ſunt, non omnĩ-

bus notæ: prima fuit, librariorum deſcriptorum negligentia, quam Varro li-
bris de Analogia notat. vbi quod non probaret. quędam de Truculẽto Plau-
ti in his librarij mendum accuſat. Secunda videtur illa quę in Italiam cõflu-
xit Gothorum & Vandalorum , hominum Barbarorum perniciosa ſentina:
qua Latinam linguam contaminatam eſſe hiſtorici tradunt. Tertia, Latini &
puri ſermonis ignoratio, quæ fuit in illis qui aliquot annis poſt pulſos Italia
Barbaros Latinorum ſcriptorum reliquias aut deſcripſerunt, aut interpretati
ſunt. quod enim ex illis non intelligebant, id mutabant, ad coniecturamque
ſuam accommodabant. exempli cauſſa, cùm incidiſſent in hunc Turpilij lo-
cum, qui citatur à Nonio, *Qui mea verba venatur peſtis arcedat, & ſermonem hinc*
ſubleget. ſcripſerunt, *ars cedat & ſermonem hinc ſubleget*. ignorabant enim anti-
quos r, pro, d, vſos eſſe, vt in his verbis, aruocati, arfines, arfari : pro, aduocati,
adfines, adfari. Illud quoque Virgilij ex libro quarto Aeneidos ab eiuſdẽ ma-
lè acceptum eſt, -- *eſt mollis flamma medullas. mollis* enim ad *flammam* refere-
bant. cùm ſit in accuſandi caſu plurali, & referendum ad medullas : vt nos in
noſtris in eum librum commentariis iamdiu oſtendimus. Huius generis loca
innumerabilia reperiuntur in Plauto: quorum emendationem & explicatio-
nem Ioachimo Camerario, Dionyſio Lambino , & nonnullis aliis variarum
lectionum ſcriptoribus acceptam referre oportet. Sunt quidã aliis quos ego
noui, qui cùm aliquem Plauti locum aut difficilẽ explicaſſent, aut corruptum
emendaſſent, eum ſtatim cum Lambino communicabant. In quibus eſt Ger-
manus Valens, Guellius Pimpontius vir ampliſſimus omniſque genere litte-
rarum. ornatiſſimus: Renatus Marchalus Boiſmorçus vir omni liberali do-
ctrina politiſſimus: Ioannes Pelerinus philoſophię regius profeſſor eruditiſ-
ſimus & acutiſſimus: Ioannes Paſſertius Latinarum literarum profeſſor regius
ſummo ingenio. ſummaque doctrina prǫditus. De me verò commemorare
non verebor: Siquidem nihil à me arroganter dictum exiſtimari volo : qui, vt
omittam quędam Plauti loca corrupta, quę emendaui, & Lambino indicaui
quantum laboris & operę in inſtituendis operis, à quis excuſus eſt hic liber,
poſuerim, ex iis quę ſequuntur intelligere licet. Hi commentarij manu Lam-
bini ita ſcripti erant, vt non codex ſed aduerſaria videretur eſſe: multas lacu-
nas habebant, quas expleuimus verbis eorum auctorum , quos Lambinus in
promptu nõ habebat. Multa falsò citata reſtituimus: plurima adumbrata quę
ab operis legi non poterant , expreſſimus. in quo ipſo non tam à literarum
obſcuris notis, quàm à loci ſententia adiuti ſumus. operarum errata non om-
nia, ſed tantùm grauiora in vnum locum collegimus, & emendauimus: duos
indices copioſiſſimos, vnum verborum Plauti, alterum eorum quæ commen-
tariis continentur, conficiendos curauimus : à quibus quælibet Plautinæ lo-
cutiones & ſententiæ tibi promptę ſunt: quæ quantum afferãt ad linguę La-
tinę cognitionẽ , πλεονέκτημα, ſpero fore, vt intelligant qui ipſas inter ſe cõ-
parauerint. Adiunximus Plautina loca ex antiquis Grammaticis à Georgio
Fabricio collecta, & à Petro Daniele Aurelio doctiſſimo viro quibuſdam in
locis correcta & aucta : & ex commentariis antiquarum lectionũ Iuſti Lipſii
viri Latinis literis eruditiſſimi ea omnia collegimus, quibus varia Plauti lo-
ca illuſtrantur aut emendantur. Hìc non eſt ſilentio prętereundus typogra-
phus, qui tantos ſumtus fecit in hanc Plauti editionẽ, vt in ea non tam ratio-
nibus ſuis quàm diſcentium commodis conſuluiſſe videatur. Nam eo tempo-
re quo Gallia bellis ciuilibus ardebat, literęque frigebant , exemplum Lam-
bini

bini magno emit, incœpitque formis excudere. Itaque cùm tot tantique viri ad perficiendum hoc opus (si modò perfectum sit id, cui aliquid semper addi potest) de suo aliquid attulerint, tuę partes erunt, Lector, si in numero illorum haberi vis, in erratis quę inter legendum animaduerteris potiùs excusandis, quàm reprehendendis elaborare. Vale, Lutetię xv. Calend. Nouembr. Anno CIↃ. IↃ. LXXVI.

Εἰς τὸν Πλαῦτον

Διονυσίου Λαμβίνου Ἰω. Αὐρᾶτος ποιητὴς βασιλικός

Αὐσονίης πρόμος ὀρχηστῆρης ὁ Πλαῦτος ἐκεῖνος·
　Χείλεσιν οὗ Πειθὼ φθέγξατ' ἐφεζομένη,
Οὗ γλώσσῃ Μοῦσαι χάριτες ἐχρῶντο λαλοῦσαι
　Βαρβάρῳ εἰ φωνῇ χρῶντό κεν ἀμφότεραι.
Ὧι Κῶμος, καὶ Βάκχος, ἔρως τε, καλή τ' ἀφροδίτη
　Τέτταρ' ἐδώρησαν, δῶρον ἕκαστος ἑόν.
Κῶμος τὴν θυμέλην, Βάκχος στεφάνου ἀπὸ κισσοῦ,
　Φίλτρον ἔρως, καλὴ τοὐπαφρόδιτον Ἀφρώ.
Τόσσα δὲ δῶρα θεῶν ὁρόων ἐνί γ' ἀνδρὶ δοθέντα
　Ὁ χρόνος ὁ φθονερὸς, θῆγεν ὀδόντα λυγρόν,
Ἔνσκηψεν δὲ βίβλοις στυγερὸν δάκος, ἕλκεα πολλά,
　Ὥστε λόγου τὸ καλὸν πᾶν ἀφανιζέμεναι.
Αὐτὰρ ὁ Λαμβῖνος Διονύσιος ὡς ὁμόκλητον
　Τεχνίτην ἐλεῶν τὸν Διονυσιακόν,
Ὥσπερ Ὀδυσσέα Παλλὰς ἀϊστωθέντα δύησι,
　Χεισάμενος θῆκ' ἰδεῖν καλλίον' ἢ πρότερον.
Ἄψ δή ῥ' ἄρ' ἐπανδαμάτωρ ἄφατον χόλον ὁ Χρόνος αἴθων,
　Φεῦ· εἰς Λαμβῖνον στρέψε, καὶ ἄνδρ' ἀνέλεν.
Ἀλλὰ θανών περ ὅμως, ὡς Τειρεσίας νεκρομάντης,
　Τὼς Λαμβῖνος ἔτι χρᾷ καὶ ἀπ' Ἠλυσίων.

EIVSDEM VERSIO.

Romani Plautus princéſq; decuſq́ Theatri,
Dicta ſedens Pitho cuius in ore loqui.
Cuius Muſa Chariſq́ forent ſermonibus vſæ,
Vſus eis Latij ſi foret eloquii.
Quem Comus, Bacchúſq́, & Amor, formoſa Venúſq;,
Quatuor ornarunt munere quiſque ſuo.
Comus dans thymelen, hederæ de fronde coronam.
Bacchus, Amor veneres, deliciaſq́ Venus.
Quæ tot dona deûm Tempus data dum videt vni
Inuidet: et dentem protinus exacuens,
Vulnera ſæua libris triſtis fera, multa Poetæ
Incutit: omnis vt huic iam periiſſet honos.
Sed pia Lambini Dionyſi nomine iunctum
Artificem miſerans mens Dionyſiacum,
Vt quondam ærumnis deformem Pallas Vlyſſem
Vnxit, in antiquum reſtituitq́ decus:
Nec mora, cuncta domans Tempus conuertit in ipſum:
Ah! Lambinum iram, tollit et ante diem.
Sed poſt fata tamen ceu Tireſias necromantes
Vaticinatur adhuc hic quoque ab elyſiis.

M. ACCII PLAVTI COMICI AMPHITRVO.

ARGVMENTVM.

IN faciem versus Amphitruonis Iuppiter,
Dum bellum gereret cum Teleboïs hostibus,
Alcmenam vxorem cepit vsurariam,
Mercurius formam Sosiæ serui gerit
Absentis: his Alcmena decipitur dolis.
Postquam rediere veri Amphitruo & Sosia,
Vterque luduntur dolis mirum in modum.
Hinc iurgium, tumultus, vxori & viro.
Donec cum tonitru voce missa ex æthere,
Adulterum se Iuppiter confessus est.

IN FACIEM VERSVS AMPHITRVONIS] in formam Amphitruonis mutatus, vt loquitur posteriore argumẽto. Idcirco dicetur postea Iupiter versipellis. Dicta autem est facies à faciendo, quia qui facit, faciem imponit: vt figura à fingendo, forma ab informando. Varro lib. v. de lingua Latina. DVM BELLVM GERERET] interea dum Amphitruo bellũ ger. &c. bellum gerere, ducis seu imperatoris est. Et imperator (inquit Varro) qui dicitur res gerere, in eo neque facit, neque agit, sed gerit, id est sustinet. CVM TELEBOIS HOSTIB.] cum Cephaleniis, vel, vt alij volunt, cum Taphiis. Est autem Taphus vna ex Echinadibus insulis, quam Teleboæ incoluerunt, à Teleboa vno ex Pterelæ regis filiis appellati. VSVRARIAM] vsurariam posuit [illegible]. significat enim, qua Iupiter vteretur ad aliquod tempus. Et vxor vsuraria dicitur, quæ est multorum cõmunis, quáque plures vtuntur: præterea vxorem quis habere dicitur vsurariam, eam quam sibi asciuit, non in perpetuũ, neque vt sibi sit iusta vxor, sed vt ea vtatur, quádiu collibuerit. FORMAM SOSIAE SERVI GERIT] gerit formam dixit, vt gerit personam colorem, vestẽ. VERI AMPHITRVO ET SOSIA] recte veri, nam Iupiter, & Mercurius, erant simulati, hoc est similes tantum. VTERQVE LVDVNTVR DOLIS] Amphitruo & Sosia luditur, hoc est deluditur dolis Iouis, & Mercurii. Sic autem legendum, vt edidi, *luduntur*, non vt vulgò *deluduntur*. Nam deluduntur versum corrũpit, & nullo modo ferri potest. Credibile autem est ex annotatione natum esse. IVRGIVM] iurgium lenius est lite, vt docet Nonius. TVMVLTVS] tumultus, quasi timor multus. Cicero Philipp. 8. *Quid est enim aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, vt maior timor oriatur? vnde etiam nomen ductum est tumultus.*

ALIVD.

Amore captus Alcmenas Iuppiter,
Mutauit sese in formam coniugis,
Pro patria Amphitruo dum cernit cum hostibus.
Habitu Mercurius ei subseruit Sosiæ.
Is aduenientis seruum & dominum frustra habet.
Turbas vxori ciet Amphitruo: atque inuicem
Raptam pro mœchis. Blepharo captus arbiter,
Vter sit, non quit Amphitruo decernere
Omnem rem noscunt geminos Alcumena enititur.

ALCVMENAE] Id est Alcumenæ patrius casus antiquus. Sic paterfamiliâs, & materfamiliâs, pro paterfamilias & materfamilias, quæ etiam posteriori ætati fuerāt vsitata. illa obsoleta *fiŋ terras*, apud Næuium *& mentionem escas*, apud Liuiū. de quibus Prisc. lib. 6. EIVS] Alcmenæ CONIVGIS] viri Amphitruonis. DVM CERNIT] dū pugnat, seu certat, sic loquebantur veteres. Accius. *Primores procerum reuocarent nomina, et esset quis, qui armis secum vellet cernere.* Hinc illa nata sunt, cernere vitam, pro decernere de vita Et cernere bellum, pro belli fortunā experiri Ennius, ferro, non auro, vitam cernamus vtrique. Lucretius lib. 4. *Nauta cum ventis confractum cernere bellum*. Sic enim emendaui, cū antea legeretur, partim *degere*, partim *gerere bellum*. Virgilius autem vsitate dixit, decernere ferro, li. 11. Æn. *ipsumque iubent decernere ferro.* HABITV MERCVRIVS] ordo est, Mercurius habitu, id est ornatu, & cultu Sosiæ, & subseruit ADVENIENTIS] libri veteres habent *aduenientis*, sine vocali e, in vltima syllaba. sic omnis, partis, ignis, & simil. pro omneis, parteis, igneis, & simil. in accusandi casu, FRVSTRA HABET] fallit frustratur, ludit. sic Plautus dicere solet. frustra esse, pro falli, ac decipi Mercatore. Nunc mulier, ne tu frustra sis. mea non es Idem Pseud *stulti haud scimus frustra vt simus.* TVRBAS VXORI CIET AMPHIT.] turbas vxori excitat Amphitruo vt adulteræ ATQVE INVICEM RAPT. PRO MOECHIS] & mutuo raptant pro mœchis Iupiter & Amphitruo. Amphitruo enim se verum Amphitruonem esse contendebat, Iouem esse Amphitruonem negabat: & ita Iouem adulterii accusabat: contra Iupiter se Amphitruonem germanum esse asseuerabat, Amphitruonem negabat. CAPTVS ARB.] arbiter sumtus. Sic Terent. Heauton. *Me cepere arbitrum* Arbiter, iudex est petitoris, & eius à quo petitur, cōsensu captus, nō à prætore, aut lege datus: aut à prætore quidem datus, sed non nisi volentibus. Itaque honorarius appellatur: quia honoris causa totius controuersiæ arbitrium ei à litigatoribus vltrò mādatur, ac defertur. διαιτητὴς, & μεσίτης, à Græcis appellatur VTER SIT, NON QVIT. &c.] oratio implicata, nam rectus ordo talis est. Blepharo, captus arbiter, non quit decernere, vter sit Amphitruo. non quit decernere, id est non potest arbitrari, statuere, aut iudicare REM NOSCVNT] id est tandem Amphitruo & Alcumena, & familiares, rem, hoc est rei veritatē, cognoscunt. Sic autem legendum, non vt vulgò, *Omnem rem cognoscunt*. Nam vox *omnem* versum corrumpit, & credibile est eam ex ora libri in contextum verborum irrepsisse. ENITITVR] nitēdo parit: cum nisu totius corporis ex vtero edit. enixa (inquit Nonius) partu leuata. Virg. Æneid. lib. 3 *Triginta capitum fœtus enixa iacebit.* Terentius in And. eniti vsurpauit pro valde niti. *Corrigere mihi gnatum porrò enitere.* enitere (inquit Donatus) labora, quasi conatu sit opus. Sic M. Tullius pro Milone At nunc P. Clodio remoto: vsitatis iam rebus, enitendum est Miloni vt tueatur dignitatem suam.

PROLOGVS.

MERCVRIVS.

VT vos in vestris voltis mercimoniis
Emundis, vendundisque me latum lucris
Afficere, atque adiuuare in rebus omnibus:
Et vt res, rationésque vestrorum omnium
Bene expedire voltis, peregréque & domi,
Bonóque atque amplo auctare perpetuo lucro:
Quasque incœpistis res, quasque inceptabitis,
Et vti bonis vos, vestrósque omneis nuntiis
Me afficere vultis: ea afferam, eaque vt nuntiem,
Quæ maximè in rem vostram communem sient.
Nam vos quidem id iam scitis concessum & datū
Mihi esse ab diis aliis, nuntiis vt præsim & lucro.
Hæc vt me voltis approbare, annitier,
Lucrum vt perenne vobis semper suppetat:
Ita huic facietis fabulæ silentium,
Itaque æqui & iusti hic eritis omnes arbitri.
Nunc cuius iussu venio, & quamobrem venerim,
Dicam: simúlque ipse eloquar nomen meum.
Iouis iussu venio, nomen Mercurij est mihi.
Pater huc me misit ad vos oratum meus,
Tametsi pro imperio vobis quod dictum foret,
Scibat facturos, quippe qui intellexerat
Vereri vos se & metuere, ita vt æquum est Iouem.
Verùm profectò hoc petere me precario
A vobis iussit leniter dictis bonis.
Etenim ille, cuius huc iussu venio, Iuppiter,
Non minus quàm vestrûm quiuis formidat malum.

Humana

Humana matre natus, humano patre,
Mirari non est aequum, sibi si praetimet.
Atque ego quoque etiam, qui Iouis sum filius,
Contagione mea matris metuo malum,
Propterea pace aduenio, & pacem ad vos affero.
Iustam rem & facilem, esse oratam à vobis volo.
Nam iustè ab iustis iustus sum orator datus.
Nam iniusta à iustis impetrare non decet:
Iusta autem ab iniustis petere, insipientia est:
Quippe illi iniqui ius ignorant, neque tenent.
Nunc iam huc animum omnes ea quae loquar aduertite.
Debetis velle quae velimus. meruimus
Et ego, & pater de vobis & republica.
Nam quid ego memorem, vt alios in tragoediis
Vidi Neptunum, Virtutem, Victoriam,
Martem, Bellonam, commemorare quae bona
Vobis fecissent, quis benefactis meus pater
Deûm regnator, architectus omnibus.
Sed mos nunquam fuit illi patri meo,
Vt exprobraret quod bonis faceret boni.
Gratum arbitratur esse id à vobis sibi,
Meritóque vobis bona se facere quae facit.
Nunc quam rem operam huc veni, primum proloquar:
Pòst argumentum huius eloquar Tragoediae.
Quid contraxistis frontem? quia Tragoediam
Dixi futuram hanc? deus sum: commutauero
Eandem hanc, si voltis: faciam ex Tragoedia,
Comoedia vt sit, omnibus iisdem versibus.
Vtrum sit, an non, vultis? sed ego stultior,
Quasi nesciam vos velle, qui Diuos siem.
Teneo quid animi vestri super hac re siet.
Faciam vt commista sit Tragicocomoedia.
Nam me perpetuò facere vt sit Comoedia,
Reges quò veniant & dii, non par arbitror.
Quid igitur? quoniam hic seruos quoque partis habet,
Faciam hanc proinde, vt dixi, Tragicocomoediam.
Nunc hoc me orare à vobis iussit Iuppiter,
Vt conquisitores singuli in subsellia
Eant, per totam caueam spectatoribus,
Si cui fautores delegatos viderint,
Vt his in cauea pignus capiantur toga.
Siue etiam qui ambissent palmam histrionibus.
Seu quiquam artifici, seu per scriptas litteras,
Siue qui ipsi ambissent, seu per internuntium:
Siue adeò aediles perfidiosè cui duint,
Similem rem ipse in legem iussit esse Iuppiter,
Quasi magistratum sibi alteríve ambiuerit.

Virtute dixit, vos victores viuere,
Non ambitione, neque perfidia: qui minus
Eadem histrioni sit lex, quæ summo viro?
Virtute ambire oportet, non fauitoribus.
Sat habet fauitorum semper, qui rectè facit.
Si illis fides est, quibus est ea res in manu.
Hoc quoque etiam mihi in mandatis dedit,
Vt conquisitores fierent histrionibus,
Qui sibi mandassent, delegati vt plauderent.
Quíve quo placerent, alter fecisset minus,
Eius ornamenta & corium vti conciderent.
Mirari nolim vos, quapropter Iuppiter
Nunc histriones curet. ne miremini.
Ipse hanc acturu'st Iuppiter comœdiam.
Quid admirari estis? quasi verò nouum
Nunc proferatur, Iouem facere Histrioniam.
Etiam histriones anno cùm in proscenio hîc
Iouem inuocarunt, venit: auxilio eis fuit.
Præterea certò prodit in Tragœdia.
Hanc fabulam, inquam, hic Iuppiter hodie ipse aget:
Et ego vnà cum illo. nunc vos animum aduortite,
Dum huius argumentum eloquar Comœdiæ.
Hæc vrbs, est Thebæ: in illisce habitat ædibus
Amphitruo, natus Argis ex Argo patre,
Quicum Alcumena est nupta Electri filia.
Is nunc Amphitruo præfectu'st legionibus.
Nam cum Telebois bellum est Thebano poplo.
Is priusquam hinc abiit, ipsemet in exercitum.
Grauidam Alcumenen vxorem fecit suam.
Iam ego vos nouisse credo vt sit pater meus:
Quàm liber harum rerum multarum siet:
Quantúsque amator siet, quod complacitum est semel.
Is amare occœpit Alcumenam clam virum,
Vsurámque eius corporis cœpit sibi,
Et grauidam fecit is eam compressu suo.
Nunc, de Alcumena vt rem teneatis rectiùs,
Vtrinque est grauida, & ex viro, & ex summo Ioue.
Et meus pater nunc intus hic cum illa cubat,
Et hæc ob eam rem nox est facta longior,
Dum ille qua cum volt voluptatem capit.
Sed ita assimilauit se quasi Amphitruo siet.
Nunc ne hunc ornatum vos meum admiremini,
Quod ego huc processi sic cum seruili schema.
Veterem atque antiquam rem nouam ad vos proferam,
Propterea ornatus in nouum incessi modum.
Nam meus pater intus nunc est, eccum, Iuppiter
In Amphitruonis vertit sese imaginem.

Omnésque eum esse censent serui, qui vident.
Ita versipellem se facit quando lubet.
Ego serui sumsi Sosiæ mihi imaginem,
Qui cum Amphitruone abiuit hinc in exercitum:
Vt praseruire meo amanti possem patri:
Atque vt ne, qui essem, familiares quærerent,
Versari crebro hîc quum viderent me domi.
Nunc quum esse credent seruum, & conseruum suum,
Haud quisquam quæret qui siem: aut quid venerim.
Pater nunc intus suo animo morem gerit,
Cubat complexus, cuius cupiens maximè est.
Quæ illi ad legionem facta sunt, memorat pater
Meus Alcumenæ. at illa illum censet virum
Suum esse, quæ cum mœcho est. ibi nunc meus pater
Memorat legiones hostium vt fugauerit:
Quo pacto sit donis donatus plurimis.
Ea dona, quæ illic Amphitruoni sunt data,
Abstulimus: facilè meus pater quod volt, facit.
Nunc hodie Amphitruo veniet huc ab exercitu.
Et Sosia seruos, cuius ego hanc fero imaginem.
Nunc internosse vt vos possitis facilius,
Ego has habebo hic vsque in petaso pinnulas.
Tum meo patri autem torulus inerit aureus
Sub petaso: id signum Amphitruoni non erit.
Ea signa nemo horunce familiarium
Videre poterit: verùm vos videbitis.
Sed Amphitruonis illic est seruus Sosia,
A portu illic nunc laterna huc aduenit.
Abigam ego illunc aduenientem ab ædibus.
Adest: ferit, operæ pretium hic spectantibus
Iouem atque Mercurium facere histrioniam.

VT VOS IN VOSTRIS VOLTIS] nonnulla hic amphibologia est. sed hęc sentētia, & hic ordo verborum est, vt vultis me lætum, hoc est propitium, afficere vos lucris. id est, vobis lucra offerre, in vestris mercimoniis, hoc est mercibus emundis, vend. &c. Omnino sic habēt omnes libri & vulg. & manusc. sed mollior, & facilior esset ea lectio, quam amicus quidā meus, idémque doctiss. substituebat. *Vt vos in vestris voltis mercimoniis Emundis, vēdundísque me lætos lucris Efficere. atque adiuu.* &c *Efficere vos lætos.* id est vno verbo vos lætificare: lucris, ex lucris, vel ob lucra. Lucrū enim cuiuis homini ferè dulce, & iucundum est. Ego hic nihil ausim mutare contra librorū auctoritatem. ET VT RES, RATIONESQVE] per res, pecuniā, nūmos, rem familiarem, negotia denique domestica significat: per rationes, nomina, & quæ in kalēdariū, quæque in codicem accepti, & expensi referuntur. VESTRORVM] antiquè pro vestrum. BENE EXPEDIRE] & vt vultis me bene expedire res & rationes vestras, impeditas scilicet, hoc est explicare, & faciles reddere: quod fit cum expediuntur, ac dissoluuntur nomina, neque plus debemus aliis, quàm alii nobis debent. Nam expeditæ rationes sunt, explicatæ, vel faciles ad explicandū liquidæ, non conturbatæ: cōtrà, impeditæ, implicatę, cōturbatę, vbi plus aliis debemus quā alii nobis debēt: vel quę sunt eiusmodi, vt nomina expedire, seu dissoluere non possimus, & soluendo nō simus. Soluere autē, & expedire nomē & similia, tracta sunt ab antiquo Romanorū more: quo creditoribus, suos debitores, qui soluēdo nō erant, neruo vinctos domum ducere, eósque tam diu domi retinere licebat, eorum operis vtendo, donec vel æs alienum dissoluissent, vel suis operis satisfecissent. Sic M. Tullius epistola ad Plancū li. 10. *Video autem Planco Consule, etsi etiam sine eo expeditas rationes haberes*, &c. Idē li. 16 epist. ad Atti. *Nomina per deos, expedi, exsolue.* BONOQVE ET AMPLO AVCTARE. &c] idem ferè dicit, quod suprà. Quid enim aliud est, afficere lucris quā auctare perpetuo lucro? nisi forte hoc plus est. AVCTARE] locupletare, locupletiores reddere. Catullus ad Ianua. *Salue: éque bona Iupiter auctet ope.* QVASQVE INCOEPISTIS] id est & in iis rebus quas instituistis. & in iis, quas instituetis. ET VT BONIS VOS VESTROSQVE OMNEIS NVNTIIS &c] Et, vt vultis me, deorū nuntiū. facere vt vos, & vestri omnes nunquā malos, aut tristeis nuntios audiatis, sed bonos, & optatos &c. Sic dixit afficere bonis nūtiis, vt sup. afficere lucris. EA AFFERAM, EAQVE VT

NVNTIAM, ἑρμηνεύοντες. vt ea (inquit) afferam, eáque nuntiem, quæ maximè vtilia sint rei communi. NVNTIIS PRAESIM ET LVCRO] Hæc sunt Mercurii munera, seu officia. Nam & διάκτορος, à poetis appellatur, quasi διάγοντας τῶν θεῶν ἀγγελίας. id est deorum sermones, & nuntios perferens, seu transferens. Sic Horat oda 10. lib. 1. *Te canam magni Iouis, & deorum Nuntium* & Mercurius à merce, seu mercatura dictus est à Latinis & ἐμπολαῖον appellant Græci, lucrum insperatum: & mercatores re bene gesta domum reuersi æque Mercurio, atque Neptuno gratias agunt Plautus in Sticho *Cum re bene gesta saluus conuortor domum. Neptuno gratias habeo, & tempestatibus simul Mercurio qui me in mercimoniis iuuit*, &c. Postremò κερδῷος a Græcis eadem ratione appellatur. HAEC VT ME VOLTIS APPRO] propter longum hyperbaton (pendet enim vsque a prologi principio, ad hunc locum sententia) vnico versu fere colligit, & comprehendit, quæ pluribus verbis dixerat, hoc modo. Hæc vt me vultis approbare, hoc est vobis dare, & concedere (nam quæ dii approbant nobis optabilia sunt) & anniti, vt nobis eueniant, nempe vt perpetuum lucrum vobis suppetat: ita huic facietis &c. hic est ἀπόδοσις. Lucri autem duntaxat in hac collectione mentionem fecit, non etiam boni nuntii, quasi perinde lucrum sit optabilius hominibus, quàm boni nuntii: aut etiam quasi, cui lucra perpetua suppetunt, ei non possunt non boni quoque nũtii vna, eidémque opera euenire. Sed admonendus est lector, versum illum *Mihi esse ab diis aliis*, &c. aliter in nonnullis codicibus scriptum esse, quàm vulgò leguntur: nempe hoc modo. *Mihi ab diis aliis nuntiis vt præsim & lucro*. forcasse non male. Quæ lectio si cui probabitur, facile idem intelliget. *nuntiis* pronũtiandum esse δισυλλάβως. ITA HVIC FACIETIS FABVL] ita hanc fabulam cum silentio audietis: sic loquitur in Persa *Bene me mones: fac silentium*. ARBITRI] id est spectatores sic in milite glor. mihi quidem iam arbitri vicini sunt, meæ quid fiat domi Horat. epist. ad Bullatium lib. 1. *Non locus effusi latè maris arbiter*. vel dic arbitri propriè, vt suprà NVNC CVIVS IVSSV VENIO] vsitatius ita loquimur, Nunc cuius iussu veniam &c sed tamen etiam hoc modo loquebantur boni scriptores, ne quis fortè quicquam mutandum putet. NOMEN MERCVRII EST MIHI] Sic habent omnes libri & manuscr. & vulgati. quod eò dico, quod reponendum censent. *nomen Mercurio est mihi*. Sic Horat epist. 3 lib 1. *cui Lares cognomen vnguis damus*. ERO IMPERIO VOBIS QVOD DICTVM FORET] id est quod vobis esset imperatum: quod vobis pro imperii iure dictum esset, cum ius habeat imperandi, non autem necesse habeat orare. SCIBAT] sciebat. sic Plautus multies. VERERI VOS SE ET MET.] iterum hic amphilogia est. sed eam sententia ipsa tollit. Hæc enim sententia necessariò est, Se orat Iupiter vos clementiam, aut bonitatem suam vereri: potentiam aut seueritatẽ suam metuere: vel vereri se, vt patrem, & beneficium: metuere, vt maximum, & potentissimũ. *Vereri a libero*, inquit Donatus in And. *metuere a seruo* Apud Homerum iλ. ω Mercurius ad Priamum missus, vt eum ad Achillem deducat, adolescentis speciem gerens, & simulans se vnum esse ex famulis Achillis, dicit se illum metuere & vereri. τὸν μὲν ἐγὼ δείδοικα, καὶ αἰδέομαι περὶ κῆρι Συλεύειν. IOVEM vereri, & metuere. vereri propitium, metuere iratũ. PETERE ME PRECARIO] petere precariò. hoc est precari. petere precibus, seu precando. Videtur esse Pleonasmus. nam petimus, (vt docet Donatus in And.) precario, poscimus pro imperio, postulamus iure. DICTIS BONIS] blandis, seu bonis verbis: sine contumelia verborum, sine maledictis. Sic Catullus ad Furium & Aurel. *Pauca nuntiate meæ puellæ Non bona dicta*. Contra, infesta dicta apud eundem de coma Beren *Non si me infestis discerpant sidera dictis*. Videntur autem hæc ad disciplinam auguralem, seu ad religionem sacrorum Rom. esse referenda: in quibus mala verba loqui nefas erat: Iam vero alia sunt dicta meliora, quàm bona dicta, nã dicta meliora, sunt facete, & salse dicta. Plautus Capt dico vnum ridiculum dictũ de dictis melioribus. Idem Sticho. Ibo intro ad libros, & discam de dictis melioribus. ETENIM ILLE, CVIVS HVC IVSSV VENIO, IVP] Sic omnes quidem habent libri sed aduerbium *huc* videtur delendum, vt inane, & versum corrumpens. Facile enim subintelligitur. Significatur autem histrio, qui Iouis parteis agit, quique Iouis personam sustinet. vt verba illa quæ sequuntur, declarant *Humana matre natus*. &c. NON MINVS, QVAM VOS. QVIVIS FORMIDAT MALVM] metuit malum, vel vt histrio, ne a vobis exsibiletur, atque explodatur, aut ne vos victoriam aliis histrionibus addiceretis, gratia adducti: vel vt homo potius, sequitur enim deinceps. Humana matre natus, &c. vt suprà diximus. PARTIMET] valde timet. ATQVE] al. Atqui. CONTAGIONE MEAE MATRIS] meæ matris, videlicet Maiæ, quæ mortalis erat, & ita spectabitur Mercurii persona: vel meæ matris, eius mulieris, quæ me histrionẽ peperit & ita spectabitur histrionis & hominis persona, non dei. Nonnulli libri tamen habent, Contagione mei patris. PACE. hoc est bona vestra venia: seu cum vestra gratia. ORATAM A VOBIS] petitam a vobis. Libri nonnulli veteres habẽt, *oratum* sic loquitur infra in eodem prologo. Nunc hoc me orare à vobis iussit Iupiter AB IVSTIS] an ab iustis datis? an orator ab iustis, hoc est apud iustos? NAM INIVSTA A IVSTIS IMP.] quia qui iustus est nihil iniustum facere, aut alteri dare neque debet, neque potest. Quidam legi volunt, impetrari. quibus fere assentior. IVSTA AVTEM AB INIVST. PET. IVST.] quia cum iniusti iustas actiones oderint, & iustitiæ sint expertes. & vt Plautus ipse subiicit, ius ignorent neque teneant, inanem operam sumit, qui iusta ab iniustis petit. Fruterius Burgensis hunc versum sic legebat, (vtrum coniectura ductus, an alicuius veteris codicis auctoritate fretus, nescio) Iusta ab iniustis petere autem insipientia est. QVIPPE ILLI INIQVI, &c] prouocabulum *illi* me subostendit vt superuacaneum. Itaque putabam legendum Quippini iniqui. &c.] Quippini autem idem fere valet, quod. Quidni ? πῶς γὰρ οὔ; Veruntamen nihil muto. Nam etiam infrà non longe ita hoc idem prouocabulum posuit ibi. Sed mos illi nunquam fuit patri meo. Quanquam Fruterius vult ibi legi, Sed ille mos nunquam fuit patri meo, à quo dissentio. NVNC IAM HVC ANIM. OM EA. QVI AD. VER.] aduertite animum ea, quæ loquar, dictũ antique, pro ad ea, quæ loquar, quã de nos sæpe alibi. Talia sunt illa, adigere arbitrum, adigere iusiurandum, &c de quibus in Commentariis Lucr. Sed libri nonnulli veteres habent: Nunc iam huc animum ad ea, quæ loquar, aduertite: quam scripturam probo, & ita restituendam censeo. MERVIMVS] subintell. ita. VT ALIOS] alios scilicet deos, quos statim commemorat, Neptunum, Virtutem Victoriam, &c. Nõnulli tamen legunt, alias. vt autem valet, ὥσπερ, quemadmodum. Sententia autem hæc est, Nunc quid ego cõmemorem nostra in vos merita, quemadmodum alios deos vidi in tragœdiis commemorare, quæ beneficia in vos cõtulerint? quæ tamen omnia à patre meo in vos profecta sunt, quorum ille vnus auctor est. VIRTVTEM VICTORIAM] M. Tull. lib. 2. de Natura deorum. Vides Virtutis templũ, vides Honori à Mar.

à Mar. Marcello renouatũ: quod multis ante annis erat bello Ligustico à L. Maximo dedicatum Quid Opis? quid salutis? quid Cõcordiæ, Libertatis, Victoriæ? quarũ omnium rerũ quia vis erat tanta, vt sine deo regi non posset, ipsa res deorum nomen obtinuit. (QVEIS BENEFACTIS MEVS P. D. R.) id est, quorum benefactorum tamẽ, omnium meus pater, non humanus, & mortalis pater, sed Iupiter deorũ rex auctor est siue opifex. Sic M. Tullius vocem *architectum* vsurpare solet translatè, li. 1. de Finibus. *ab illo inuentore veritatis, & quasi architecto beatæ vitæ, &c.* Idẽ de Claris Orat. *Stoici architecti pene verborum.* Fortassis autem iocus est ex ambiguo in voce architectus: vt intelligamus, eũ histrionem qui Iouis parteis acturus est architectũ fuisse, ædificiique ciuium de scribendis, designandis, & cõstruendis præfuisse Cui suspicioni aduersatur id, quod additum est, *deûm regnator.* Nã architectus, non potest verè dici deorũ regnator. *Iã quorum benefacto*, seu *quis benefactis*, positũ est, pro, quorũ benefactorũ, datiuus, pro generãdi casu. Sic in Milite glorioso, & postea. Qui probi homines essẽt his esset annona vilior id est, & postea, qui probi essent, horũ annona esset vilior. hoc est & postea viri boni essent plures, neq; tã rari & cari essent Nã quæ rara sunt, eadẽ & cara sunt Non celabo autẽ lectorẽ, in nõnullis libris manuscriptis scriptũ esse, *architector.* ex quo suspicabar legendũ *architecton.* idque eo mihi credibilius, ac probabilius est. quod ea voce alibi vtitur Plaut. exẽpli causa, Mostell. *Nam sibi laudasse hasce ait architectonem Nescio quem* Idẽ Pœnulo *Me quoque dolis iã superat architectonẽ.* VT EXPROBRARIT QVOD BONIS] Nã quod bonis bene fit, non interit. At beneficiũ nõ solum exprobratũ verum etiam cõmemoratũ perit. Assentior autem Fruterio Burgẽsi, qui legendum existimabat. *quod bonis faceret bene.* non vt vu go. *quod bonis faceret boni* GNATVM ARBITRATVR ESSE &c.] id est arbitratur vos meruisse vt vobis benefaceret: vel sic, arbitratur se vestra pietate prouocatum esse, vt ea beneficia, quibus vos affecit, in vos conferret. Cùm autem libri omnes & veteres, & calamo exarati haberent *Gratum*, itáque Camerarius edidisset: vulgati autẽ nonnulli, *datum*: ego, gnatum reposui: sine dubio rectè & emendatè dictum enim gnatũ pro natum antiquè, vt gnauũ, pro nauũ: gnaruni pro narum, & simil. Sic Plaut. Aulul. Tu me bos magis haud respicias, gnatus quàm si nusquam siẽ. Ibid. si me nouisti minus, genere qui sim gnatus: hic mihi est Megadorus auunculus. Idem Capt. Ego patri meo esse fateor summas diuitias domi. Méque summo genere gnatũ ibidem. Quid ais furcifer? tun' te gnatum memoras esse liberum? ibid. intra. Dijim mortales: iterum gnatus videor, si vera autumas Sic autem esse legendũ, & hanc esse huius loci sententiã, declarat versus, qui sequitur Meritoque vobis, &c. nam merito nihil aliud significat quàm, quia ita de me meremini. PROLOQVAR] palã loquar. QVID CONTRAXISTIS FRONTEM?] quamobrẽ frontis cõtractione tristitiam declarastis? an quia hanc fabulã tragœdiam, non comœdiam futurã dixi? Cõtrahere frontem prouerbiũ olet. Sic. M. Tull. in Cluent. *Hic ille planus improbissimus quæstu iudiciario pastus frontẽ contrahit* Idem vocat, corrugare frontẽ ISDEM VERSIBVS] iisdem versibus seruatis, neque aliis factis. VTRVM SIT AN NON, VOLTIS?] vtrũ vultis esse, comœdiam, an tragicomœdiam? Legẽdum puto, *vtrũ sit, an non, vultis.* TENEO QVID] scio qui sit animus vester hac de re: Scio quid sentiatis, aut quid velitis, teneo, hoc est scio. millies hoc verbo Plautus in hac significationem vsus est. COMMIXTA] confusa, cõposita. NAM ME PERPETVO FACERE VT SIT COM. REG. Q. V.] Nam non arbitror (inquit) par esse, id est conueniens, seu æquum esse, me efficere, vt ea perpetuò, seu perpetua sit comœdia, in qua inducantur personæ claræ, atque illustres, vt dij & reges. Tales enim personæ sunt tragicæ, non comicæ PERPETVO] *Perpetuò*, qui sic legunt, perpetua. SERVOS] seruus, Sosia PROINDE VT DIXI] ita vt dixi. ORARE A VOBIS sic supra, *oratum à vobis* VT CONQVISITORES SINGVLI IN SVBSELLIA &c.] vel legendum. Vt conquisitores singuli &c. singli pro singuli, quemadmodum vinclum, periclum, sæclum, & simil. pro vinculum, periculum, sæculum, &c. vel detracta particula. Vt, *Conquisitores singulis in subsellia*, quod mâlo. Nã quomodo vulgo hic versus scriptus est, versus vna syllaba redundat: licet etiam, seruata ea, quã dixi lectione, particulam vt, transferre inversum sequentẽ, hoc modo, Conquisitores singuli in subsellia: Vt eãt per totam caueam spectatorib Non desunt autẽ qui sic legunt. Vt conquæstores singuli in subsellia Eãt &c. quam scripturam minus probo. Conquisitores Ciceroni sunt ii, qui colligendis militibus, & dilectui habendo præpositi sunt Pro Milone, Si Italiæ dilectus, vt nonnulli conquisitores tui dictitant, cõtra Milonem armatus est, &c. Sed hic pro exploratoribus, seu potius speculatoribus intelligendi sunt. PER TOTAM CAVEAM SPECT] cauea, locus est, vnde populus spectat, seu vbi spectandi gratia sedet M. Tull. Cat maiore. vt Turpione Ambiuio magis delectatur, qui in prima cauea spectat (al sedet) delectatur etiam qui in vltima: sic in adolescentia &c. Seruius ad illum Virgilij locum libri Æn. 8. *Nec procul hinc Romã, & raptas sine more Sabinas Consessu caueæ, &c. Cauea est, (vt inquit) vbi populus spectat*, deinde hunc locum profert, Vt conquisitores, &c. Sententia autem totius huius loci hæc est. Nũc me Iupiter à vobis petere iussit, vt singuli speculatores, & quasi oracustæ in subsellia spectatorib additi, seu appositi per totã caueam eant, si cui histrioni fautores attributos, & (vt ita dicam) assignatos viderint, &c. Cõstat autẽ histriones inter se de victoria certasse, & ei, cui victoria adiudicata esset, præmium tributum esse. Quę victoria interdũ non virtute, neq; iure, sed ambitione, & fauore parabatur. Hoc ne in hac fabula fiat, laborat prologus. Erat autem ædilium palmam adiudicare. SI QVOI FAVITORES DELEG] Fauitorẽ dixisse veteres pro fautorem testatur Nonius. profert Lucilij versum, Fauitorẽ me tibi, amicum, amatorẽ putes. Idem Nonius tamen in verbo *delegare*, hunc Plauti versum proferens, videtur legisse, *Fautores*, si hoc loco emendatus est Quod autem docet veteres posuisse delegare pro dispecere, & dispertire: vel dormitauit, atque adeò errauit Nonius: vel scripsit *dilegare*. & hic apud Plautum legendum *dilegatos*, vt dilegatos fautores seu fauitores, interpretemur. distributos, & dispertitos. VT HIS IN CAVEA] vt his spectatoribus alicui histrioni fauentibus, vel ut iis, qui reperti sint histrionum fautores per caueam distributi, & dispertiti, togæ auferantur in pignus. togę capiantur pignus. hoc est in pignus, seu pro pignore. Nonnulli libri vet. habent, *capiatur* in numero sing. quæ lectio ferri potest, vt togæ, sit generandi casus. SIVE ETIAM QVI AMBISSENT &c] siue etiam alii qui ambissent, &c. Legendũ puto, quod & Fruterio videbatur, *ambissint*, id est ambiuerint: Sic enim respõdebunt inter se tempora, *viderint, ambissint, duint.* licet etiam legere in numero singulari *ambissit*. vt qui sit etiam numeri singularis, pro quis SEV QVOI QVAM ARTIFICI] seu sicui artifici scenio videtur idẽ dicere Nam histriones, artifices κατ' ἐξοχὴν dicuntur. Festus artifices dicti, quod artẽ suã per artus exercẽt: siue quod aptè opera inter se artẽt. qua ex causa etiã artes appellatæ sunt. Histriones autẽ, ut idẽ docet dicti, q̃ primũ ex Histria, seu Istria uenerint. sic fere & Plutarchus, problem SEV PER SCRIP. LIT] modos

aliquot enumerat, quibus palma ambitiosè quæri potsit, per litteras per internuntiũ, & siue litteris, & internuntio, cũ ipsi histriones per se ex cõposito & cõpacto palmã ad se deriuant SIVE QVI IPSI AMBISSENT] legendum, vt suprà, ambissint. velvt Fruterius malebat, & vt ego in codicib. duob⁹ manusc. reperi, *siue qui ipse ambissit*. Præterea, ne versus claudicet, videtur scribendũ, seu qui ipsi ambissint &c. siue, Seu qui ipse ambissit. licet etiã legere, siue ipse ambissit, &c. PERFIDIOSE] iurant enim ædiles, se ei, qui optimè egisse visus esset, palmã daturos. DVINT dederint. SIREMPSE LEGEM IVSSIT ESSE IVPITER,] id est similem re apse, seu re ipsa legem iussit esse Iupiter: antiquus sermo, quo vtebãtur in legibus ferendis: vt docent Festus, & Carisius. Carisius Siremps tantũ per nominatiuum, & vocatiuũ declinatur, siremps; ab hac sirempse. deinde interpretatur, similis r lex esto. Festus siremps quasi similis re ipsa. Cætera apud Festum, sunt mutilata. lex antiqua exstat huiusmodi DE EO AGRO SIREMPS LEX ESTO, & tera. SIREMPSQVE EIS VIATORIBVS, DEQVE EIS VIATORIBVS, ET OMNIVM RERVM IVS, LEXQVE ESTO, QVASEI SEI EI VIATORES IN EAM DECVRIAM IN TRIBVS VIATORIBVS ANTEA LECTEI, SVBLECTEI ESSENT. QVAM IN QVISQVE DECVRIAM EORVM EX HAC LEGE VIATOR LECTVS ERIT. SIREMPSQVE EIS PRAECONIBVS, DEQVE EIS PRAECONIBVS, QVAESTORIB. OMNIVM RERVM IVS LEXQVE ESTO. Tria vt videre licet verba copulata sunt *siremps*, nempe similis re ipsa, seu similis re apse Sic autem esse legẽdum, vidit omniũ primus Fruterius Burgensis, quem iam antea aliquoties commemoraui, iuuenis doctiss. ab eo vsque die, à quo mihi notus esse cœpit, mihi, quandiu vixit, carissimus, & iucundissimus: qui sex ab hinc annos Lutetiæ morte immatura diẽ suum obiit. QVASI MAGISTRO.] Quasi, pertinet ad sirempse, hoc modo. Iupiter similẽ re ipsa histrionũ legem iussit esse, quasi magistratum sibi, alterive ambitu parauerit Hoc est, qua pœna afficiũtur, qui magistratum largitione, & pacto aliquo adipiscuntur, eadẽ pœna affici voluit Iupiter & eũ histrionẽ, qui sibi palmam ambiuerit, & eum spectatorem, qui histrioni palmam ambitione conciliarit. VIRTVTE DIXIT VOS VICIT] assentatur prologus spectatori. sic in prologo Asinar. Vt vos item alias, pariter nũc Mars adiuuet: & in prologo Captiuorum. Valete iudices iustissimi, Domique, bellique duellatores optimi & prologo Casinæ Tantum est. Valete: bene rẽ gerite, & vincite Virtute vera: quod fecistis antidhac. NON AMBITIONE.] Ennius. Nec mi aurum posco. nec mi pretiũ dederitis: nec cauponantes bellũ, sed belligerantes, Ferro, non auro vitam cernamus vtrique &c NEQVE PERFIDIA] huc pertinet, notissima illa de Pyrrhi perfuga historia: qui cùm in castra Fabricii venisset, eique pollicitus esset, si præmiũ sibi proposuisset, se, vt clam venisset, sic clam in Pyrrhi castra red iturum, & eum veneno necaturum: eũ Fabricius ad Pyrrhum reducendum curauit: idque factum laudatũ est à senatu. QVI MINVS &c] quãobrẽ minus, seu qua ratione minus &c. SVMMO VIRO] præstanti alicui viro, qui magistratum aliquem petit. VIRTVTE AMBIRE OP] γνώμη SAT HABET FAVITORVM Q. R. F.] Si hic versus præ se legatur, & seorsum ab eo qui sequitur, sentẽtia est Stoica significat enim virtutẽ nulli fauere, nulláque adeo re externa egere, & ipsam se ipsa esse contentam. Nã alioqui falsum est, homines homini semper fauere. Imò plerunque virtus est inuisa, & odiosa populo: & vt ait ille, tutior est virtutis spectatæ cõditio, quã incognitæ, & vt canit Flaccus, *Præsentem virtutẽ odimus, sublatam ex oculis quærimus inuidi*. Denique ferè inuidia virtutis est comes: quæ sola morte extinguitur Hoc igitur dicit, eũ, qui rectè facit, non egere fautoribus externis: sed satis fautorũ habere, eo ipso, quod virtutem habeat. quæ non pẽdet ex arbitrio popularis auræ, vt ait Flaccus, sed suis ipsa viribus nititur, suísque opibus pollet. Sed hic versus cõiunctim legendus, cũ sequenti, vt intelligamus sententiam esse hypotheticã, siue, vt ita dicam, cõditionalem hoc modo, Satis habet fautorũ qui rectè facit, si modò in iis fides est: penes quos est eius rei potestas: id est, si fidi sunt, seu, si fidem colunt, ac seruãt ii, qui sunt iudices, & arbitri. vt hic ædiles, qui iurarunt se actori optimo victoriam adiudicaturos, vel si fidi & integri sunt alienæ virtutis existimatores, ij qui dare possunt magistratus, vt populus Ro. Conditionẽ autem necessariò fuisse addẽdã facile intelliget, qui meminerit plerumque plus fautorum habere locupletes homines, eosdémque improbos, quã pauperes quantumuis probos. Porrò autem cùm hęc sententia verissima sit, intelligere licet eos esse perfidos, qui cùm habeãt præmiorum, seu honorum tribuẽdorum potestatẽ, eos tribuunt improbis, & ignauis hominibus, &, quod multò grauius est, flagitiosis, aut sceleratis: quæ debẽtur bonis, fortibus, honestis, puris, & piis. Legẽdum autem est, Si in illis fides est, &c. addita præpositione in, quæ desideratur in libris vulgatis QVIBVS EST EA RES IN MANV] id est, penes quos eius rei potestas est: quorũ est, magistratus, & præmia dare Terent. Hecyra. *Tibi id in manu est ne fiat*. HOC QVOQVE ETIAM MIHI IN MAND. D.] superiores cõquisitores, adpositi, seu apponendi sunt spectatoribus, ne quid gratiæ causa histrionib. tribuãt HI VERO HISTRIONIBVS] ne qui histriones mandent aliquibus spectatoribus, pecunia scilicet, aut gratia corruptis, & delegatis, vel, vt quidam legunt, dilegatis, vt sibi plaudãt, quasi palma dignis. Etiam lex xij. tabularum vetabat coronam virtutis ergò propositã, pacto aliquo, aut pecunia ad se trãsferre. Verba legis hæc sunt. QVI CORONAM VIRTVTIS ERGO PROPOSITAM FACIT: IPSE, PECVNIAQVE EIVS ARGVITOR. Iam *quoque etiam*, positum est *ἐκ παραλλήλου* VT CONQVISITORES FIERENT] Fruterius hic quoque detrahebat particulam *vt*, quemadmodum in illo versu, qui est suprà non admodum longè, *Vt conquisitores singuli in subsellia*. alii legunt, cõquæstores, retenta particula, *vt*. alii in *Histrionibus*, faciunt *συνίζησιν*. seu synæresin, secundæ & tertiæ syllabæ, *trio*, *vt Histrionibus*, quod est quinq; syllabarum, quatuor syllabis duntaxat pronũtietur. QVI SIBI MANDASS. DEL. VT PL] legendum videtur, Qui mandassent, sibi delegati vt plauderent. hoc est, qui mãdassent certis spectatoribus hic & illic dispositis, & dilegatis, seu delegatis, id est, ad eã rem data opera positis, & collocatis, vt illi delegati sibi plauderent *sibi* videlicet, histrionibus. Quod si quis nihil mutari volet: vt ego nihil muto, qui scã Plautum talibus trãsmutationibus vti solere: at hæc esse debebit, in explicanda sententia, ordinatio verborum. Qui mandassent, vt sibi delegati plauderẽt. Nonnulli denique sic legunt, Si qui mandassent, delegati vt pl. QVIVE QVO PLACERET ALTER, FECISSET MINVS] ordo est, quive fecisset, quominus alter placeret, hoc est, qui dolosis, & malitiosis consiliis perfecisset, ne alter histrio placeret. Mutauit numerum. alioqui, dicẽdum erat, *fecissent*: vt responderet illi verbo superiori, *mandassent*. Iã quod libri ferè omnes habent *placerent*, ferri non potest. Et fortassis hoc mendum tam manifestum argumento esse potest, sic esse legẽdum, *Quive, quo placeret alter, fecissent, minus*. vt seruetur idem numerus, legatúrque versu proximo, *Eu*, pro *eius*. EIVS ORNAMENTA, ET CORIVM CONC.] mandauit Iupiter vt conquisitores

eius

eius ornamenta, id est vestimenta, & corium, hoc est, pellem, & tergum conciderent, hoc est vt eum spoliarent, & nudum virgis cæderet. Malim hic legi, *Eu*, quod erit vnius syllabæ propter versum, & suprà *fecissent*. Verumtamē nihil ausim mutare. NE MIREMINI.] facite vt ne miremini: vel coniūge, cum iis quæ sequuntur, hoc modo. ne forte miremini: vel vt ne miremini, seu vt desinatis mirari, Iupiter ipse hanc comœdiam acturus est: hoc est, Iupiter ipse histrio futurus est. Ex quo vos mirari non oportet, Iouem histriones curare. Eius enim interest rei histrionum communi consultum esse ne, igitur hic non est vetantis particula: dixisset enim potius, Ne *miramini*: sed alicuius rei gratia negantis: valet idem, quod, vt non, seu vt ne. qualia sunt illa apud Hor. *Ne forte credas interitura quæ* &c. Oda 9. lib 4. &. *Ne sit ancilla tibi amor pudori*, &c. oda. 4. lib. 2. & apud Plautum infrà nō longe, *Nunc ne hunc ornatum*, &c. QVID ADMIRATI ESTIS?] aliud, quod magis mirū videri possit. QVASI VERO NOVVM.] λύσις. FACERE HISTRIONIAM] artem histrionicam exercere, facere artem histrionicam. sic dictum facere histrioniam, vt facere argentariam facere piraticam, facere vnguentariam, facere vecturā, facere vellaturā, facere mercaturam, & quod vrbanè & facetè per quandam paronomasiā, dictum est à Cicerone facere empineticam, seu empineticam, quasi diceret, embæneticam. ETIAM HISTR ANNO] anno, hoc est anno superiore. Ordo & sententia est: Etiam anno superiore, seu anno antè, cùm histriones hic in proscenio Iouē inuocarunt, venit ille, & auxilio eis fuit. Proscenium locus ante scenam, seu pars anterior scenæ. vt contrà, postsceniū, pars scenæ posterior, vt docuimus in cōmentar. Lucretianis, ad li. 4. non longe ab extr. quæ vox in eo loco fuerat ab aliis deprauata. Quid hic significet, aut quid velit Plautus, non est facilè mihi quidem diuinare. Sed coniicere licet in aliqua comœdia anno superiore acta, Iouem ab histrionibus vocatum venisse, & in comœdia interfuisse, vt deū ex machina: quod nō temere fieri debet, vt docet Horat. Itaque fortasse Plautus, Poëtam illū, quisquis sit, obscurè notat. CERTO] sine controuersia, & sine cuiusquā reprehensione. At hæc fabula, tragicocomœdia est: hoc est partim comœdia, partim tragœdia. NATVS ARGIS] Argi, quorum vrbs Pelopōnesis, seu Argolidos: quę tamen ipsa est in Peloponneso. Sed apud Nonium in voce *Argus*, legitur *natus Argus ex Argo patre*. HAEC VRBS EST THEBE] legendum Thebe, vt edendum curaui, in numero singulari, vt à Græcis appellatur Θήβη, non Thebæ. Est autē hæc Thebe Bœotia. EX ARGO PATRE] ex Argiuo patre: sic Nonius. QVICVM, cū quo. PRAEFECTVS LEGION.] amicus quidam meus, legit *profectus legionis* & interpretatur, iuit ad legiones, à quo dissentio. Dicta autem est legio, ab eo quòd milites viritim legi: id est eligi solerent. quæ continebat 10. cohortes: quinquaginta manipulos, manipulus autem 25. militib. constabat. Hæc ex Bosio. POPLO] populo. IS PRIVS QVAM H. AB. IPS.] sermo implicatus, qui sic explicandus est. Is Amphitruo scilicet, priusquam hinc abiit in exercitum, ipsemet Alcumenam vxorem suam grauidā fecit ipsemet emphasis, non Iupiter, neque alius quisquam. ALCVMENEN] sic legendum, nō Alcumenam, vt vulgò. Nā hac lectione claudicat versus. IAM EGO VOS NOVISSE CR. VT SIT P.] Iā verò nō dubito, quin vobis notū sit, qualis sit pater meus, *vt sit*, hoc est qualis sit. sic in Pseud. *vt voles me esse, ita ero*. Idē Mercat. quid? ea vt videtur mulier? Ch. non ædepol mala. Terent. Heautont. Nōte ei dixti vt essem? eadem ratione, sic, pro quali vsurpatur. Idem Terent. Phorm. sic est ingenium ibid. sic sum. QVAM LIBER HARVM R. MVLT.] Quam liberè, & licenter mœchetur. quàm liber sit, & solutus in stupris, & adulteriis: quàm nullo metu deterreatur. quo minus liberè mœchetur. *harum rerum* σχηματικῶς, adulteria & stupra significat. *multarum* autem, id est crebrarum, & vsitatarum, & quæ vulgò impunè factitātur. AMATOR] non dixit *amans*, sed *amator*. nam hoc ad habitū animi pertinet, & vitiosum est. Illud ad affectū, neque vitiosum est. QVOD COMPL.] in eo, quod complacitū est semel, vel vt Simo Bosius explicat, si quid complacitum est semel. CLAM VIRVM] clam viro. sic in Casina. *Clam vxorem meam*. & item sępe alibi. VSVRAMQVE CORP. CEPIT VS] hūc versum profert Nonius in voce *vsu* vbi vsum ab vsura, genere tantum, & inflexione differre ostendit. Hinc vsuraria vxor dicitur. EAM] Fruterius legebat, *eampse* quod nullis in libris reperi. COMPRESSV SVO] Nonius compressum docet dici cum virgine admissum. deinde continuo etiam coitum cum meretrice compressum appellari ex Plauto ostendit, in Truc *Nam ad amicam decumo mense post Athenas Atticas Visu, quam grauidam hic reliqui meo compressu*, &c. Sic ex hoc loco demonstrari potest compressum etiam dici cum matrona concubitum. VT REM TENEATIS R.] vt rem sciatis melius. ET MEVS] *meus* hic vnius syllabæ est. ET HAEC OB EAM REM NOX EST E. L. Hac de exstat Luciani facetissimus, vt cæteri, dialogus: cuius principium est, Ω Ἥλιε μὴ ἐλάσῃς τήμερον, &c. DVM ILLE] *Dum ille* est iambus nam, m, in dum non eliditur. QVA CVM] cum qua ἀναστροφή. ASSIMILAVIT SE] similem fecit se. Fruterius legebat, *Sèque assimilauit ita quasi Amphit* [ORNATVM] cultum corporis, vestitum, habitum Terent. Eunucho. *Quid istuc ornati?* inquam Plaut. infrà in hac comœd. *Ibo intro, ornatum capiam, qui potis decet*. Idem Menæch *Non te pudet prodire in conspectum meum, Flagitium hominis, cum isto ornatu?* Idem Rudente, *Sapienti ornatus quid velim, indicium facit*. QVOD EGO HVC PROCESSI SIC CVM SERVILI SCHEMA] sic habēt libri omnes, & vulgati, & manuscr. sic grammatici veteres legunt Probus Catholicis Nam quod Plautus in Amphit. posuit, *cum seruili schema*, non neutri generis declinationem subuertit, sed genus. Priscianus lib 6. HAEC TAMEN NOMINA NEVTRA GRAECA TERTIAE DECLINATION.] antiquissimi secundum primam declinationem sæpe protulerūt, & generis fœmin vt Plautus in Amphitruo. *Cum seruili schema*. pro schemate. *Nunc ne ornatum hunc vos meum*, &c. Valerius in phorm. *Quod hic cum tragicis verbibus & syrma facis*. pro syrma Iterū Plautus in Persa. *theatrum lepida cum decoras schema* Cæcilius in Hippo. *filius in me incedit satis hilari schema*. Pomponius in sat. *Cuiusuis leporis liber diademam dedit* pro diadema Laberius in Cancro *Ne Pythagoream dogmā doctus*. Plautus in milite glo: *glaucoma ob oculos obiiciemus*, &c. Nonius Marcellinus. *Schema generis fœminini vsurpari veterum declarat auctoritas*. Plautus in Amphitruo. *Quod ego huc processi sic cum seruili schema* Postremo Carisius lib. 1. Plautus schema pro schemate dixit, in Amphitruo. *Quod ego huc processi sic cum seruili schema*. Non est igitur dubium, quin hæc scriptura sit integra & sincera tot testibus, atque argumentis eā confirmātib. sed tamen hoc me cōmouet, quòd non solum declinationem, & genus mutauit, verum etiā syllabam natura longā breuem fecit. Nā *schema* sine dubio priorem syllabam habet longam, cum scribatur à Græcis per η, vocalem longam. Itaque nisi tot grammaticorum testimonia, tótque librorum auctoritates obstarent, Plautum scripsisse putarem, *Quod ego huc processi cum seruili schemate*. VETEREM. ATQVE ANTIQ. R. N. AD V. PR] historiam de bello Thebano, & de Alcumena Amphitruonis vxore, à Ioue amata, & compressa, quæ vetus est, ita vobis narrabo, vt vobis noua videatur. PROPT. ORNATVS IN NOVVM

ING M.] Propter hanc causam processi in medium, cultus in seruilem modum, à deo alienū, & ita nouū atque inusitatum NAM MEVS P [meus, vnius syllabę est. IN AMPHITRVONIS VERTIT SESE IMAG.] Amphitruonis imaginē sumsit, posita Iouis forma. hinc dicitur paulo post versipellis CENSENT] existimant, putant VERSIPELLEM] versa pelle. versipellē se facit: hoc est formā suam immutat: alios atque alios vultus sumit, tanquam Proteus quidam Nonius Marcell. versipelles dicti sunt, in quodlibet genus se commutantes. Lucilius qui cum versipelis fio, & cōmuto omnia. Plautus Amphitr. *Versipellem se f.* &c. Versipellis translatè, versutum significat. Plautus Bacch *Versipellem convenit esse hominem pectus cui sapit.* Sic Seruius Commen. in lib 6. Æneid. ad illum locum, Principio cælum, ac terras. &c. *Inde Afros inquit, versipelles, Graecos leues, Gallos pigrioris videmus ingenij.* Plinius lib 8 c. 22. *Homines in lupos verti, rursúmque restitui sibi, falsum esse cōfidenter existimare debemus: aut credere omnia quae fabulosa tot seculis comperimus. Vnde tamen ista vulgò infixa sit fama, in tantum, vt in maledictis versipelles habeat, indicabitur.* &c. Arnobius lib 5 aduersus gentes. *Quis edidit deos adfectos? quis exoletos? quis versipelles? quis fures? quis in vinculis habitos? quis in catenis? quis denique fulminibus praepetitos? quis vulneratos? quis obiisse supremos dies? sepulturas etiam meruisse terrenas? non vos?* Versipellem etiam de capillo dixit Plautus in Persa. *Nae vbi capillus versipellis fit, foedus seruitus* ABIVIT HIM IN EXERCITVM] sic legendum him autem, valet hinc, vt illim, illinc, quorum innumerabilia sunt apud Plautum, Terentium, Ciceronem exempla Plautus Capt. *Illichim abiit, mihi rem summam credidit cibariam.* In hoc versu autem *Qui cum Amphitr. abiuit him in exerc.* sciendum est *him* non amittere *m* postremam suam literam: & *vt him* efficere tribrachū. AMANTI MEO] *meo* est vnius syllabae QVI ESSEM] quis, seu qualis essem. ST CONIVRVM SVVM] Sosiam. SVO ANIMO MOREM GERIT] suo animo obsequitur, atque indulget. τῇ ψυχῇ χαρίζεται. suae libidini seruit. Iterum Plautus infrà in hac comœdia. *Volo deludi illum, dum cum hac vsuraria vxore nunc mihi morigero.* Terentius Andr. *Et molestus certè ei fuero, atque animo morem gessero.* Donatus ad illum locum eiusdem, Adelph. *ado essetis morem gessum* opertuit notat *morem gerere* propriè *lenonis*, & *mere tri is est.* Cui Donati scholio consentaneum est illud Suetonii in Tiberio. *Quare Parrhasij quoque tabulam, in qua Meleagro atalanta ore morigeratur, legatam sibi sub cōditione, vt si argumento offenderetur, decies pro ea H. S. acciperet: non modò praetulit, sed & in cubiculo dedicauit.* CVBAT COMPLEXVS, CVIVS. &c.] cubat cōplexus eam, cuius &c. antecedens omissum est. sic millies loquitur Plautus. sic & Cornelius nepos, siue Æmylius Probus, vt indicauimus suo loco Sic iterum Pl infrà ibid. *vt appareatur, quibus opus est* subintell. *ea*. Idē Curcul *Ego illam reddidi qui argentum ad te attulit.* subintelligendū *ei* CVIVS CVPIENS MAX.] cuius cupidissimus est. Hic participiū *cupiens* instar nominis est, quoniam cum generandi casu iunctū est. Talia sunt illa, amans otii, fugitans litiū, patiens laboris, perferens iniuriarum, &c sic in Mil. glor. *qua huius cupiens corporis est.* QVAE ILLI AD LEGIONEM FACTA SVNT M. P.] vel *illi* positum pro illic, vt apud Terentium Hecyra *Itaque hodie dum illi sedeo*, &c & Phorm. *Interea dum sedemus illi, interuenit adolescens*, &c. vel *illi* dictum pro ab illo Graecorum more, quod minus probo. ab illo autem, videlicet Amphitruone. Iudicet lector eruditus. CENSET] putat Alcumena Iouem, virū suum esse: quę tamē cum Ioue est, mœcho, id est adultero, seu matrimonii corruptore. MEMORAT LEGIONES HOSTIVM VT FVG.] narrat Iupiter proinde ac si sit Amphitruo. quemadmodum legiones hostiū in fugam verterit. QVO PACTO DONIS, &c.] & narrat, quo pacto donis, ac praemiis sit orna*tus* plurimis. ABSVMVS.] ego, & Iupiter CVIVS EGO HANC FERO IMAG.] cuius ego hanc formam gero, hanc *σχῆμα* &c. fortassis autem legendum *gero*, non fero, quanquam *fero*, non ausim reiicere nam vt gerere & ferre personam: sic gerere & ferre colorem, rectè dici potest. Atqui Horatius dixit, personā ferre, in epist. ad Scæuam. *Personamque feret non inconcinnus vtramque.* INTERNOSSE] secernere me à Sosia, internosse me. & Sosiam. EGO HAS HABEBO HIC VSQVE IN PETASO PINNVLAS] petasus omni controuersia sublata, est tegmen capitis latè patens, quale solet esse viatorum à verbo Graeco πετάννυμι. quod valet extendo, dilato, tractum Petaso autem vsum esse Mercurium, & ideo eo per satum scribi, & fingi constat. Arnobius lib. v. *Saturnus cum obunca falce, custos ruris, vt aliquis ramorum luxuriantium cohor. cum petasognatus Maia tamquam vias aggredi praeparet, & solem puluerémque declinet* Hyginus lib. 3 cap de Perseo. Perseus missus à Polydecte Magnetis filio ad Gorgonas, à Mercurio, qui eum dilexisse existimatur, talaria & petasum accepit Apuleius in apologia, per pilei vmbraculum, petasum significat. sic enim describitur apud eum Mercurius. *En vide, quàm facies eius decora, & succi plena sit, quàm hilaris dei vultus vt decenter vtrinque lanugo deserpat, vt in capite crispi sui capilli sub vno pilei vmbraculo appareat, quam lepidè super tempora pares pinnulae emineant*, &c. Petasum autem fuisse tegmen capitis, tale quale diximus à viatoribus ac peregrè venientibus vsurpari, ac gestari solitum, declarat idem Pl sic enim in Ps. enumerans ea, quae homini peregrè venienti conueniunt. *Etiam opus est clamyde & machaera, & petaso* Causiam appellat Mil gl. & in Persa, quem petasum in Pseudolo sic in Persa, *Cape tunicam, atque zonam: & clamydem afferto. & causiam* &c. sequitur mox quasi sit peregrinus In milite *Facito vt venias ornatus hic ornatu naulerico: Causiam habeas ferrugineam*, &c. M. Tullius in epist. ad C. Cassium lib. 15 *Pr. aposteros habes tabellarios & si me quidem non offendunt*, &c. *sed petasati veniunt comites ad portam exspectare dicunt* Denique petasus idem fere significat, quod galerus, causia. A petaso herba dicta est *petasites*: cuius folium lati ssimūest, vt & colocatis: cuius folia Theophrast. ait pileo Thessalico esse similia. Suetonius in Augusto. *domi quoque non nisi petasatus sub dio spatiabatur.* PINNVLAS] pinnulas, paruas pēnas, seu pinnas Etiam pinnas Mercurio tribuebant pictores & poetae, non solū in pedibus, verum etiā in capite. vnde *Mercurius, pinnatus* dictus Arnobius lib 6. *Deûm mater cum tympano, cum tibiis: & cum psaltriis Musae: Mercurius pinnatus, Argo phonteis* &c. D August lib. 7. de Ciuitate Dei *Ideo alas Mercurio in capite, & pedibus ponunt, volentes significare volucrē fieri per aëra sermonem*, &c. Apuleius libro decimo de Asino aur *Astitit luculentus puer nudus, nisi quod ephebica clamyda sinistrum tegebat humerum: flauis crinibus vsquequaque conspicuus, & inter comas eius aureae pinnulae cognatione simili sociatae prominebant: quem caduceum, & virgula, Mercurium esse indicabant.* TORVLVS INERIT AVREVS] torus, praeter vulgatam significationem, etiam significat carnem.. pul posam, atque, vt ita dicam, musculosam: ex quo torosus Hinc per translationem tori in arboribus, & plantis. M. Tullius Tuscul. quaest. 2. O pectora ô terga, ô lacertorum tori. Sunt etiam tori in coronis, partes quaedam, seu nodi quidam eminentiores, tortiles. M Tullius in Orat perf. *aut addit aliquos, vt in corona toros*, &c. Varro lib. 5. de ling. Lat. *torus à toruo, quòd is in promtu est ab hac similitudine torulus, in mulieris capite ornatus.* Torus autem in arboribus & torulus, est materiae quaedam intorta, & veluti callum in sese conuolutum. Hic verò torulū videtur mihi Plautus pro paruula torque, toruli, eius, qui est in arboribus, speciē praebere, posuisse. aut pro tuniculo

pro funiculo aliquo retorto, aut pro paruo nodo Nonnulli legunt *trochulus*. Ego nihil muto. SED AMPHITRVO ILLIC EST SERVOS] *illic* pro *ille* positum CVM LATERNA quia noctu veniebat. Dicta autem est Laterna à latendo, quòd in ea ignis clausus quasi lateat. FERIT] pulsat foreis.

ACTVS PRIMVS.

SOSIA, MERCVRIVS.

QVI me alter est audacior homo? aut qui me confidentior?
Iuuentutis mores qui sciam: qui hoc noctis solus ambulem?
Quid faciam nunc, si tres viri me in carcerem compegerint?
Inde quasi è promptuaria cella depromar ad flagrum.
Nec caussam liceat dicere mihi neque in hero quicquam auxilij siet:
Nec quisquam sit, quin me omnes esse dignum deputent. ita
Quasi incudem me miserum homines octo validi cadant. ita
Peregrè aduenienś hospitio publicitus accipiar.
Hæc heri immodestia coegit me, qui hoc
Noctis à portu ingratiis excitauit.
Nónne idem hoc luci me mittere potuit?
Opulento homini hoc magis seruitus dura est,
Hoc magis miser est diuitis seruos.
Noctésque diésque a siduo satis supérque est
Quo facto, aut dicto adest opus, quietus ne sis.
Ipse dominus dives, operis, & laboris expers,
Quodcunque homini accidit, libere posse retur,
Æquum esse putat, non reputat laboris quid sit,
Nec æquum an ne iniquum imperet, cogitabit.
Ergo in seruitute expetunt multa iniqua:
Habendum & ferendum hoc onus est cum labore.
Me. *Satius est me queri illo modo seruitutem hodie,*
Qui fuerim liber eum nunc potiuit pater
Seruitutis. hic, qui verna natus est quæritur.
Sum verò verna verbo. So. *nunc verò mihi in mentem fuit,*
Dis aduenientem gratias pro meritis agere atque alloqui.
Næ illi edepol, si merito meo referre studeant gratias,
Aliquem hominem allegent, qui mi aduenienti os occillet probè:
Quoniam bene quæ in me fecerunt, ingrata ea habui, atque irrita.
Me. *Facit ille, quod vulgo haud solent, vt, quid se sit dignum, sciat.*
So. *Quod nunquam opinat . . fui neque alius quisquam ciuium,*
Sibi euenturum, id contigit, vt salui pot remur domum
Victores: victis hostibus legiones reueniunt domum.
Duello extincto maximo atque internecatis hostibus,
Qui multa Thebano populo acerba obiecerunt funera.
Id vt & virtute militum victum atque expugnatum oppidum
Est, imperio atque auspicio heri mei Amphitruonis maximè.
Præda atque agro, adoreaque affecit populares suos,
Regique Thebano Creonti regnum stabiliuit suum.
Me à portu præmisit domum, vt hæc nunciem vxori suæ:

Vt gesserit rem publicam ductu,imperio,auspicio suo:
Ea nunc meditabor,quo modo illi dicam,quum illò aduenero.
Si dixero mendacium,solens meo more fecero.
Nam cùm illi pugnabant maximè,ego tum fugiebam maximè.
Veruntamen quasi affuerim,simulabo,atque audita eloquar.
Sed,quo modo, & verbis quibus me deceat fabularier,
Prius ipse mecum etiam volo hìc meditari.sic hoc proloquar.
Principio vt illò aduenimus,vbi primùm terram tetigimus,
Continuò Amphitruo delegit viros primorum principes.
Eis legat Telebois,iubet sententiam vt dicant suam.
Si sine vi & sine bello velint rapta & raptores tradere,
Si,quæ asportassent,redderent:se exercitum extemplò domum
Reducturum:abituros Argos Argiuos,pacem atque ocium
Dare illis:sin aliter sient animati,neque dent quæ petat,
Sese igitur summa vi,virísque eorum oppidum expugnassere.
Hæc vbi Telebois ordine iterarunt quos præfecerat
Amphitruo,magnanimi viri freti virtute & viribus
Superbi nimis,ferociter legatos nostros increpant.
Respondent,bello & se suos tutari posse:proinde vti
Properè de finibus suis exercitus deducerent.
Hæc vbi legati pertulere,Amphitruo castris illicò
Producit omnem exercitum.contrà Theleboæ ex oppido
Legiones educunt suas nimis pulcris armis præditas.
Postquam vtrinque exitum est maxima copia,
Dispertiti viri,dispertiti ordines,
Nos nostras more nostro & modo instruximus
Legiones:item hostes contra suos instruunt.
Deinde vtrique imperatores in medium exeunt.
Extra turbam ordinum colloquuntur simul.
Conuenit,victi vtri sint eo prælio,
Vrbem,agrum,aras,focos,séque vti dederent.
Postquam id actum est,tubæ vtrinque canunt:contrà
Consonat terra:clamorem vtrinque efferunt.
Imperator vtrinque hinc & illinc Ioui
Vota suscipere,hortari exercitum:
Pro se quisque,quod quisque potest & valet,
Edit:ferro ferit:tela frangunt:boat
Cælum fremitu virûm:ex spiritu & anhelitu
Nebula constat:cadunt vulneris vi & virium.
Denique vt voluimus,nostra superat manus,
Hostes crebri cadunt:nostri contrà ingruunt.
Vicimus vi feroces.
Sed in fugam se nemo tamen conuortitur.
Nec recedit loco,quin statim rem gerat,
Animam amittunt,priusquam demigrent loco.
Iacet vbi steterat quisque,atque ordinem obtinet.
Hoc vbi Amphitruo herus conspicatus est meus,
Illico equites iubet dextra inuadere.
Equites citi parent:ab dextra maximo
Cum clamore inuolant,impetúque alacri

Fœdant, & proterunt hostium copias iure iniustas.

Me. *Nunquam etiam quicquam adhuc verborum est prolocutus perperam.*
Nanque ego fui illic in re præsenti, & meus quumpugnatum est pater.

So. *Perduelles penetrant se in fugam, ibi nostris animus est additus.*
Vortentibus Telebois telis complebantur corpora.
Ipsúsque Amphitruo regem Pterelam sua obtruncauit manu:
Hæc illi est pugnata pugna vsque à mane ad vesperum,
Hoc adeò hoc commemini magis, quia illo die impransus fui.
Sed prælium id tandem diremit nox interuentu suo.
Postridie in castra ex vrbe ad nos veniunt flentes principes.
Velatis manibus orant, ignoscamus peccatum suum.
Dedúntque se, diuina humanaque omnia, vrbem & liberos,
In ditionem atque in arbitratum, cuncti Thebano poplo.
Pòst ob virtutem hero Amphitruoni patera donata aurea est,
Qui Pterela potitare rex solitus est. hæc sic dicam heræ.
Nunc pergam heri imperium exsequi, & me domum capessere.

Me. *At at illic huc iturus est: ibo ego illi obuiam.*
Neque ego hunc hominem hodie ad ædis has sinam vnquam accedere.
Quando imago est huius in me, certum est hominem eludere.
Et enimuero quoniam formam cepi huius in me & statum.
Decet & facta moréſque huius habere me similes item.
Itaque me malum esse oportet, callidum, astutum admodum,
Atque hunc telo suo sibi malitia à foribus pellere.
Sed quid illuc est? cælum aspectat: obseruabo quam rem agat.

So. *Certè edepol scio, si aliud quicquam est quod credam, aut certò sciam,*
Credo ego hac noctu Nocturnum obdormiuisse ebrium.
Nam neque se septentriones quóquam in cælo commouent,
Neque se luna quóquam mutat, atque vti exorta est semel.
Nec iugula, neque vesperrugo, neque virgiliæ occidunt.
Ita statim stant signa, neque nox quoquam cedit die.

Me. *Perge nox vt occœpisti. gere patri morem meo,*
Optumè optumo optumam operam das: datam pulcrè locas.

So. *Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo.*
Nisi item vnam, verberatus quam pependi perpetem.
Eam quoque edepol etiam multo hac vicit longitudine.
Credo edepol equidem dormire solem, atque appotum probè.
Mira sunt, nisi inuitauit sese in cœna plusculum.

Me. *Ain verò verbero? deos esse tui similis putas?*
Ego pol istis tuis pro dictis & malefactis, furcifer,
Accipiam, modò sis veni huc. inuenies infortunium.

So. *Vbi sunt isti scortatores, qui soli inuiti cubant?*
Hæc nox scita est exercendo scorto conducto malè.

Me. *Meus pater nunc, pro huius verbis rectè & sapienter facit,*
Qui complexus cum Alcumena cubat amans, animo obsequens.

So. *Ibo, vt herus quod imperauit, Alcumenæ nunciem.*
Sed quis est hic homo, quem ante ædis video hoc noctis? non placet.

Me. *Nullus est hoc meticulosus æquè.* So. *quum in mentem venit,*
Illic homo denuò volt pallium detexere.

Me. *Timet homo: deludam illum ego.* So. *perij, dentes pruriunt.*

Certè aduenientem me hic hospitio pugna accepturus est.
Credo misericors est, nunc propterea quod me meus herus
Fecit vt vigilarem, hic pugnis faciet hodie vt dormiam.
Oppidò interij, obsecro herclè quantus & quàm validus est?
Me. Clarè aduorsum fabulabor, hic auscultet quæ loquar.
Igitur magis modum in maiorem in sese concipiet metum.
Agite pugni, iam diu est quod ventri victum non datis.
Iampridem videtur factum, heri quòd homines quatuor
In soporem collocastis nudos. So. formido malè,
Ne ego hîc nomen meum commutem, & Quintus fiam è Sosia.
Quatuor viros sopori se dedisse hic autumat.
Metuo ne numerum augeam illum. Me. hem, nunc iam ergo sic volo.
So. Cingitur, certè expedit se. Me. non feret, quin vapulet.
So. Quis homo? Me. quisquis homo huc perfectò venerit, pugnos edet.
Apage .non placet me hoc noctis esse, cenaui modò.
Proin tu istam cenam largire, si sapis esurientibus.
Me. Haud malum huic est pondus pugno. So. perij, pugnos ponderat.
Me. Quid si ego illum tractim tangam vt dormiat? So. seruaueris.
Nam continuas has treis nocteis peruigilaui. Me. pessimum est
Facinus nequiter ferire malam malè discit manus.
Alia forma oportet esse quem tu pugno legeris.
So. Illic homo me interpolabit, meúmque os finget denuò.
Me. Exossatum os esse oportet, quem probè percusseris.
So. Mirum nisi hic me quasi muranam exossare cogitat.
Vltrò istic qui exossat homines, perij, si me aspexerit.
Me. Olet homo quidam malo suo. So. hei, númnam ego obolui?
Me. Atque haud longè abesse oportet. So. verùm longè hinc afuit,
Illic homo superstitiosu'st. Me. gestiunt pugni mihi.
So. Si in me exerciturus, quæso in parietem vt primùm domes.
Me. Vox mihi ad aures aduolauit. So. næ ego homo infelix fui,
Qui non alas interuelli: volucrem vocem gestito.
Me. Illic homo à me sibi malam rem arcess'z iumento suo.
So. Non equidem vllum habeo iumentum. Me. onerandus est pugnis probè.
So. Lassus sum herclè è naui vt vectus huc sum, etiam nunc nauseo.
Vix incedo inanis, ne ire posse cum onere existimes.
Me. Certè enim hic nescio quis loquitur. So. saluus sum. non me videt.
Nescio quem loqui autumat: mihi certò nomen Sosia est.
Me. Hinc enim mihi dextera vox auris, vt videtur, verberat.
So. Metuo vocis ne vice hodie hîc vapulem, quæ hunc verberat.
Me. Optume eccum incedit ad me. So. timeo: totus torpeo.
Non edepol nunc vbi terrarum sim scio, si quis roget:
Neque miser commouere possum præ formidine
Illicet. mandata heri perierunt vnà & Sosia.
Verùm certum est confidenter hominem contra colloqui,
Qui possim videri huic fortis, à me vt abstineat manum.
Me. Quo ambulas tu qui Vulcanum in cornu conclusum geris?
So. Quid id exquiris tu, qui pugnis os exossas hominibus?
[illegible] liber? So. vtcunque animo collibitum est meo.

Me. *Ain verò?* So. *Aio enimuero.* Me. *verbero.* So. *mentiris nunc iam.*
Me. *At iam faciam vt verum discas dicere.* So. *quid eo est opus?*
Me. *Possum scire quò profectus, cuiu's sis, aut quid veneris?*
So. *Huc eo. heri mei sum seruus, nunquid nunc es certior?*
Me. *Ego tibi istam hodie scelestam comprimam linguam.* So. *haud potes.*
Bene pudicéque asseruatur. Me. *pergin' argutarier?*
Quid apud hasce ædes negotij tibi est? So. *immò quid tibi est?*
Me. *Rex Creo vigiles nocturnos singulos semper locat.*
So. *Bene facit, quia nos eramus peregrè, tutatu'st domum.*
At nunc abi sanè, aduenisse familiareis dicito.
Me. *Nescio quàm tu familiaris sis: nisi actutum hinc abis.*
Familiaris accipiere faxo aut familiariter.
So. *Hìc, inquam, habito ego, atque horum sum seruus.* Me. *at scin' quomodo*
Faciam ego hodie te superbum, ni hinc abis? So. *quónam modo?*
Me. *Auferre, non abibis, si ego fustem sumpsero.*
So. *Quin med huius esse familiæ familiarem prædico.*
Me. *Vide sis, quàm mox vapulare vis, nisi actutum hinc abis.*
So. *Tun' domo prohibere peregrè me aduenientem postulas?*
Me. *Haccine tua domu'st?* So. *ita, inquam.* Me. *quis herus est igitur tibi?*
So. *Amphitruo, qui nunc præfectu'st Thebanis legionibus,*
Qui cum nupta est Alcumena. Me. *quid ais? quod nomen tibi est?*
So. *Sosiam vocant Thebani, Dauo prognatum patre.*
Me. *Næ tu istic hodie malo tuo compositis mendaciis,*
Aduenisti, audaciæ columen, consutis dolis.
So. *Immò equidem tunicis consutis huc aduenio, non dolis.*
Me. *At mentiris etiam certò pedibus, non tunicis venis.*
So. *Ita profectò.* Me. *Nunc profectò vapula ob mendacium.*
So. *Non edepol volo profectò.* Me. *at pol profectò ingratiis.*
Hoc quidem profectò certum est, non est arbitrarium.
So. *Tuam fidem obsecro.* Me. *tun' te audes Sosiam esse, dicere,*
Qui ego sum? So. *perij.* Me. *parum etiam præ vt futurum est, prædicas.*
Quoius nunc es? So. *tuus, nam pugnis vsu fecisti tuum,*
Pro fidi Thebani ciues. Me. *etiam clamas carnifex?*
Eloquere, quid venisti? So. *vt esset quem tu pugnis cæderes.*
Me. *Cuius es?* So. *Amphitruonis, inquam, Sosia.* Me. *ergo isthæc magis,*
Quia vaniloquus, vapulabis: ego sum, non tu, Sosia.
So. *Ita dij faciant, vt tu potius sis, atque ego te vt verberem.*
Me. *Etiam mutis?* So. *iam tacebo.* Me. *quis tibi herus't?* So. *quem tu voles.*
Me. *Quid igitur? qui nunc vocare?* So. *nemo, nisi quem iusseris.*
Me. *Amphitruonis te esse aiebas Sosiam?* So. *peccaueram.*
Nam Amphitruonis sociennum me esse volui dicere.
Me. *Sciebam equidem nullum esse nobis, nisi, me, seruum Sosiam.*
Fugit te ratio. So. *vtinam istuc pugni fecissent tui.*
Me. *Ego sum Sosia ille, quem tu dudum esse aiebas mihi.*
So. *Obsecro vt per pacem liceat te alloqui, vt ne vapulem.*
Me. *Immò induciæ parumper fiant, si quid vis loqui.*
So. *Non loquar nisi pace facta, quando pugnis plus vales.*
Me. *Dicito quiduis, non nocebo.* So. *tuæ fidei credo?* Me. *mea.*
So. *Quid si falles?* Me. *tum Mercurius Sosiæ iratus siet.*

So. *Animum aduorte: nunc licet mihi liberè quiduis loqui.*
Amphitruonis ego sum seruus Sosia. Me. *etiam denuo?*
So. *Pacem feci, fœdus feci, vera dico.* Me. *vapula.*
So. *Vt libet, quod tibi libet, fac: quoniam pugnis plus vales.*
Verùm vt vt es facturus, hoc quidem hercle haud reticebo tamen.
Tu me viuus hodie nunquam facies. quin sim Sosia.
Certè edepol tu me alienabis nunquam quin noster siem.
Nec nobis præter med alius quisquam est seruus Sosia.
Qui cum Amphitruone hinc vnà iui hero meo in exercitum.
Me. *Hic homo sanus non est.* So. *quod mihi prædicas vitium, id tibi est.*
Quid, malum? non ego sum seruos Amphitruonis Sosia?
Nonne hac noctu nostra nauis huc ex portu Persico
Venit, quæ me aduexit? nónne me huc herus misit n eus?
Nónne ego nunc hîc sto ante ædes nostras? non mi est laterna in manu?
Non loquor? non vigilo? nónne hic homo me pugnis contudit?
Fecit hercle, nam etiam miisero nunc mala dolent mihi.
Quid igitur ego dubito? aut cur non introeo in nostram domum?
Me. *Quid domum vestram?* So. *ita enimuero.* Me. *quin quæ dixisti modò,*
Omnia ementitus. equidem Sosia Amphitruonis sum.
Nam noctu ac soluta est nauis nostra è portu Persico.
Et vbi Pterela rex regnauit, oppidum expugnauimus,
Et legiones Teleboarum vi pugnando cepimus.
Et ipsius Amphitruo obtruncauit regem Pterelam in prœlio.
So. *Egomet mihi non credo, quum illæc autumare illum audio,*
Hic quidem certè, quæ illic sunt res gestæ, memorat memoriter.
Sed quid ais? quid Amphitruoni à Telebois datum est?
Me. *Pterela rex, qui potitare solitus est, patera aurea.*
So. *Elocutus est. vbi ea paterna nunc est?* Me. *in cistula*
Amphitruonis obsignata signo est. So. *signi dic quid est?*
Me. *Cum quadrigis sol exoriens, quid me captas carnifex?*
So. *Argumentis vincit, aliud nomen quærendum est mihi.*
Nescio vnde hæc hic spectauit, iam ego hunc decipiam probè.
Nam quod egomet solus feci nec quisquam alius affuit
In tabernaculo, id quidem h. die nunquam poterit dicere.
Si tu Sosia es, legiones quum pugnabant maximè:
Quid in tabernaculo fecisti? victus sum, si dixeris.
Me. *Cadus erat vini: inde impleui hirneam.* So. *ingressust viam.*
Me. *Eam ego vt matre fuerat natum, vini eduxi meri.*
So. *Mira sunt, nisi latuit intus illic in illac hirnea.*
Factum est illud, vt ego illic vini hirneam ebiberim meri.
Me. *Quid nunc? vincon' argumentis te non esse Sosiam?*
So. *Tu negas med esse.* Me. *quid ego negem, qui egomet siem?*
So. *Per Iouem iuro med esse: neque me falsum dicere.*
Me. *At ego per Mercurium iuro tibi Iouem non credere.*
Nam iniurato scio plus credet mihi, quàm iurato tibi.
So. *Quis ego sum saltem si non sum Sosia. te interrogo.*
Me. *Vbi ego Sosia iam nolim esse, tu esto sanè Sosia.*
Nunc quando ego sum, vapulabis, ni hinc abis ignobilis.

So. *Certè*

So. *Certè edepol quom illum contemplo, & formam cognosco meam,*
Quemadmodum ego sæpè in speculum inspexi. nimis similist mei.
Itidem habet petasum, ac vestitum, tam consimilist atque ego:
Sura, pes, statura, tonsus, oculi, nasum & labra,
Malæ, mentum, barba, collum: totus. quid verbis opust?
Si tergum cicatricosum, nihil hoc simili est similius.
Sed quom cogito, equidem certò idem sum qui semper fui.
Noui herum, noui ædis nostras, sanè sapio & sentio,
Non ego illi obtempero quod loquitur, pultabo foris.

Me. *Quò agis te?* So. *domum.* Me. *quadrigas si nunc inscendas Iouis,*
Atque hinc fugias, ita vix poteris effugere infortunium.

So. *Nónne heræ meæ nunciare, quod herus meus iussit, licet?*

Me. *Tua si quid vis nunciare: hanc nostram adire non sinam.*
Nam si me irritassis, hodie lumbifragium hinc auferes.

So. *Abeo potius: di immortales obsecro vostram fidem,*
Vbi ego perij? vbi immutatus sum? vbi ego formam perdidi?
An egomet me illic reliqui si fortè oblitus fui?
Nam hic quidem omnem imaginem, qua antehac fuerat possidet.
Viuo fit, quod nunquam quisquam mortuo faciet mihi,
Ibi ad portum, atque hæc vti sunt facta, hero dicam meo.
Nisi etiam is me ignorabit, quod ille faciat Iuppiter,
Vt ego hîc hodie raso capite caluus capiam pileum.

QVI ME ALTER &c.] Quis me alter &c. AVDACIOR HOMO?] Audacia (inquit Nonius) temeritatis est: audientia, fortitudinis. Vide cætera apud Nonium. M. Tullius epist. ad Valerium iurisconsul. lib. I. epist. in extr. *Cur enim tibi hoc non gratificer, nescio. præsertim cùm his temporibus audacia pro sapientia liceat vti.* CONFIDENTIOR.] M. Tullius Tuscul. Quæstion. 3. Qui fortis est, idem est fidens: quoniam confidens, mala consuetudine loquendi in vitio ponitur. Nonius in confidentia, & fidentia. IVVENTVTIS MORES Q. SC.] qui sciam iuuenes esse perditis moribus, & totam noctem per vrbem comissanteis vagari. HOC NOCTIS] hoc tempore noctis. sic infrà. *Sed quis est hic homo? quem ante ædes video hoc noctu?* TRESVIRI] tresuiri, seu triumuiri capitales, qui ius dicebant in facinorosos, & seruos, iidem custodię carceris præfecti erant, eorúmque interuentu in maleficos animaduertebatur. Idem Plautus Asin. *Nam iam ego ex hoc loco ibo ego ad tres viros, vestráque ibi nomina faxo erunt. Capitis te perdam ego. & filiam.* Idem Aulul. *quia ad tresuiros iam ego deferam tuum nomen.* Co. *quamobrem?* Eu. *quia cultrum habes.* Idem in Persa. *vt æqua parti prodeant ad tresuiros.* Quidam tamen hic tresuiros nocturnos significari existimant: quorum erat nocturnis incendiis subuenire. IN CARCEREM COMPEGERINT?] in carcerem contruserint, seu coniecerint; loquitur in Menæchmis. *At ego te sacram coronam surripuisse Ioui scio, & ob eam rem carcerem ted esse compactum scio.* Idem in Rudente, *Nunc te in carcerem compingier est æquum,* &c.] INDE] è carcere. QVASI E PROMPTVARIA CELLA D.] inde, inquit, quasi è cella, in qua conduntur res ad victum necessariæ, & ex qua depromuntur. depromat ad verbera. locus est seruilis, quo alludit ad cellam penuariam, in qua conditur penus, & ex qua depromitur ad vsum domesticum, & quotidianum: comparátque carcerem, in quē coniiciuntur malefici, & facinorosi, vt damnati, & inde educti dent pœnas cum cella penuria, in qua res ad victum vtiles, & necessariæ conduntur, & inde ad vescendum, cùm opus est, depromuntur. AD FLAGRVM] à flagris dicuntur serui flagriones, vt docet Nonius, quòd flagris subiecti sint, vt verberones à verberibus. μαστιγίας appellat Græci. qua voce vtitur M. Tullius lib. epist. ad Attic. 4. epist. 6. *Scio te voluisse, & me mastigiam germanum fuisse.* Sic enim habet mea editio. *ad flagrum* igitur. hoc est. vt flagro cædar. NEC CAVSAM LICEAT DICERE MIHI] nec mihi liceat recusare, quominus flagris cædar? nec mihi liceat oratione me defendere, ac purgare, quin flagris dignus sim? NEQVE IN HERO QVIDQ. AVXILII] neque herus mihi quidquid auxiliari possit? NEC QVISQVAM SIT, QVIN OMNES, &c.] lego *nec quidquam sit quin,* &c. hac sententia, nec quidquã causæ sit, quin me omnes flagris dignum deputent? DEPVTENT?] Terentius Hecyra. *Ædepol ne meam herus esse operam deputat parui pretij.* QVASI INCVDEM] alludit, vt incus malleis à fabris ferrariis tunditur, ita ego ab octo viris validis cædar. OCTO VALIDI] validos dixit, quia grauiores plagas infligant, quàm si sint imbecilli: & octo homines, vt vicissim cædentes, minus fatigentur, sintque quasi recentes, & integri ad cædendum. ITA PEREGRE ADVENIENS HOSP. PVBL. ACC.] alludit ad eos, qui peregrè venientes honoris causa hospitio publicè accipiuntur. Fortassis id quoque spectauit, quòd ciuibus peregrè in patriam redeuntibus, cœna dabatur. In Pseudolo. *Iam redij exsulatu. salue mi sodalis Euthyce. Vt valuisti? quid? parentes mei valent? cœna dabitur. Bene vocas,* &c. in Pœnulo. *Patruo aduenienti cœna curetur volo.* Profert autem hunc locum Nonius in voce, *publicitus:* eámque interpretatur publicè: vtitur & Terent. Phor. *Nunc hoc publicitus scelus deportarier in solas terras?*

HAEC HERI IMMOD.] heri immodestia, hoc est intemperantia, ἀκολασία, coëgit me hæc: hoc est, impulit me ad hæc, seu coegit me hæc subire. Sic Virg. libro 5. Æneid. *quid non mortalia pectora cogis, Auri sacra fames?* INGRATIS] ingratis, seu ingratiis, hoc est inuitum, & contra meam voluntatem, vel aduerbium est, vel nomen, compositum ex præpositione *in* & *gratiis*. Vtitur eo Plautus, Terentius, Lucretius, Plautus Curcul. *Tamen est eundem quo imperant, ingratiis.* Casina *Quin ancillulam meam ingratiis postulas, qua mea est, Qua meo educta sumptu est, villico suo dare.* Piget alia quamplurima exempla colligere. Terentius Eunuc. ho: *Opus faciam, vt defatiger vsque ingratiis vt dormiam.* Idem Heautont. *Ea coacta ingratiis Postilla coepit victum vulgo quærere.* Lucretius libr. 5. *At, nisi purgatum est pectus, quæ prælia nobis, atque pericula tunc ingratis insinuandum?* Idem libr. 3. *at, quid scilicet, vt fit, Effugere haud potis est, ingratis hæret, & angit* Ad quem locum plura. EXCITAVIT] excitauit me dormientem scilicet. NONNE IDEM HOC LVCI, &c.] id est, nonne herus meus propter hoc idem, seu propter eandem rem, propter quam me misit, luci, id est luce, me mittere potuit? Charisius hunc locum proferens, Plautus in Amphitr. *Nonne idem hoc luci.* vbi Sisenna. *Quæcunque nomina e littera ab lativo singulari terminantur, i littera finita aduerbia fiunt.* vt *noni*. Nonnulli tamen hic legunt, lucu pro *luci* Sic enim Terent. Adelph. *cæterum tu eras cum fisco Cum primo lucu ibo hinc*, Sed ibi lego *cum primo luci* Sic enim Plautus Cistell. *Postea autem cum primo luci nisi ambo occidero*, &c. Idem Menæchm. *O facinus indignum, & malum. Epidamnij ciues hominem meum in tignissimè hoc pacato oppido luci deripier in via, qui liber ad vos venerit?* Præterea sequimur codices veteres, qui habent luci, non lucu. OPVLENTO HOMINI HOC MAGIS SERVITVS?] totius huius loci hæc sententia est. sub opulento homine hoc durior est seruitus, quàm sub paupere, hócque miserior est seruus diuitis, quàm pauperis, quod dies noctésque assiduè satis, superq. seruo negotii est, in quo seruus occupetur, neq. vnquã quiescat siue facto siue dicto opus sit. opulento homini seruitus, hoc est, seruitus, quæ toleratur sub opulento homine. & quam quis opulento hero seruit. ASSIDVO] id est assidue. sic Capt. *Non istoc me assiduus victu se esto domi.* Idem Mostell. *& postea quàm eum hinc pater sit profectus peregrè, perpetuò istic assiduè Tuo cum domino?* QVO FACTO AVT DICTO ADEST OP.] Quocunque facto, aut dicto opus est, quidquid faciendum, aut dicendum est: vel sic: siue facto, siue dicto opus est. vel illa, vel hæc sententia est: ideóque post *Quo* distinctionis nota fortasse ponendus est: vt *Quo* pertineat ad ea, quæ his interpositis sequuntur *quietus ne sis*: hoc modo, quo quietus ne sis: id est propter quod quietus ne sis, tu, quisquis seruis diuiti. Sed priorem explicationem malo. QVIETVS NE SIS] id est, quietus ne sit seruus hominis opulenti. secunda persona, pro tertia incerta, & nō definita: quod genus, bonis scriptoribus vsitatissimum est Sic Plautus idem Pœnulo, Qui bene volūt, bene vis itē. id est omnes homines ferè pater bene volunt eis, qui bene volunt. Idē Pœnulo *At verò non iusta causa est quod curratur celeriter, vbi bibas, edas de alieno quantum velis vsque affatim*, &c. vbi *bibas edas*, id est vbi quis bibat, edat. &c Idem Sticho. *nimia voluptas est si diu affueris domo, domum si redieris si ti bi nulla est ægritudo animo obuiam.* Cicero epist. lib 6. ad Torquatum, &c. *Victoria acerbissima quæ aut interitum allatura esset si victus esses, aut si viciss s seruitutem.* Idem pro Murena. *Nam cum graue est verè accusare in amicitia, tum etiam si falsò accusem non est negligendum* id est etiam si quis falsò accusetur Idem pro Sylla. *tamen hoc natura est insitum, vt quem timueris, quicum de vita fortunis*que *contenderis, cuius ex insidiis euaseris: hunc semper oderis* quem timueris, &c. id est quem quis timuerit, &c. innumerabilia sunt alia exempla. Pendent autem hæc, *quietus ne sis*, ab illis. *satis superque est*, subint. operis, aut negotii, seruo scilicet. OPERIS, ET LABORIS EXPARS] id est operi, & labori manum non admouens: ab opere, & labore immunis. QVODCVNQVE HOM. ACC. LIB. PR.] diues herus (inquit) quidquid in hominem cadit, & quidquid homini contingere potest id arbitratur sibi posse libère, hoc est placere. sic hunc versum legit, atque explicat Simeo Bosius: vt *libere* sit verbum infinitiui modi, ab indicatiuo libeo. ex quo libido cui assentior. alii *liberè* legunt secunda breui, vt sit aduerbium: & subintelligunt *se*. Quantum ad sententiam attinet, non multum interest vtro modo legas: sed quantum ad elegantiam & rationem, ac mensuram versus non parū refert. Omnino diuitem non est mirum existimare omnia se libere posse, & omnia sibi collibere posse. habet enim pecunias & diuitias, quæ sunt agendarum rerū facultates, instrumenta, atque adiumenta. EXPETVNT, id est accidunt. Sic Nonius. licet etiam sic interpretari, non longe tamen a Nonii mente, eueniunt, euadūt, existunt. sic infra ead. comœd. *Nequiter pœnè expetiuit prima parasitatio*: id est Pœne exitū nequam & infelicem habuit, nequiter contingit, infeliciter exiuit, seu euasit, & processit, idem ibid. *Quoius ego in tergo faxo ista expetant mendacia.* in tergo expetant: id est in tergo exitum habeant: seu in tergum euadant, atque erumpant. Idem ibid. *Nam si culpa, quod egomet contraxerim, Id Alcumena si innocenti huic expetat.* quos versus duos posteriores suo loco explicabimus, vt simus breuiores, HABENDVM ET FERENDVM, &c.] habendum onus. id est sustinendum, & gerēdum onus. sic loquitur & Marcus Tull. lib 3. Accus. *Atque hoc ego plus oneris habeo, quàm qui cæteros accusarunt.* &c. sic enim legendum: & ita habent omnes libri veteres, non vt olim quibusdam amicis meis assensus, edideram, *subeo*. Nam qui habet onus, iam sustinet & iam subiit: qui subit autem, nondum habet, neque sustinet: quod me admonuit Fr. Fabricius Marcodurānus Germanus. Itaque in secunda editione veram scripturam restituimus. SATIVS EST] præstat, melius est QVERI ILLO MODO SERVITVT.] queri seruitutē dictū antiquorum more. sic enim idē Plautus Asin. *Verùm ego meas queror fortunas.* M. Tullius pro Flacco. *Non enim omnia, quæ dolemus, eadem iure queri possumus.* Idem pro Plancio. *queri iniquitatem legis* lib 3. accus. iniuriam queror, improbitatem arguo. Cæsar. libr. 1. *aut in tabernaculis aut suum fatum querebantur, aut cum familiaribus suis commune periculum miserabantur.* Horat. epist. 17 lib. 1. *Qui queritur latebras, & iniquum frigus, & imbrem*. &c. QVI FVERIM, LIBER EVM NVNC POT. P. S.] confert se & conditionem suam cum Sosia, & Sosiæ fortuna. ille nunquam liber fuit & tamen queritur, se seruū esse: ego, qui, antea liber eram, nūc seruio patri meo. Qui fuerim liber, (inquit) eum nunc pater potiuit seruitutis, id est me, qui fuerim liber, pater pro suo iure, fecit seruum: fecit me compotem seruitutis, me vi subegit, vt seruirem. sic dixit. *quæ (heria) in mari fluctuoso piscatu nouo me vberi compotiuit.* hoc tantum interest, quod verbum compositum iunxit cū septimo casu. Eadem ratione idem Plautus dicere solet, potiri hostium, & potitus hostium, pro, venire in potestatem hostiū: & qui venit in potestatem hostium, Captiu. *Nam postquàm meus rex est potitus hostium.* Idem in Epidico. *ita gnata mea hostium est potita.* de quo genere suo loco plura. VERNA] vernæ (inquit Festus) *appellantur ex ancillis ciuium Rom. vere natis quòd tempus anni maxime naturale fœtura est.* Nonius, *vernas* (inquit) *veteres appellabant, qui* vere

vere sacro fuerant nati: & habebatur hoc nomen pro vitabili maledicto Deinceps profe t hunc locum, & alterum ex eadem comœdia. de vere sacro vide apud Festum. SVM VERO VERNA VERBO] ex nostris libris manuscriptis vnus habet verbero: alii verbo, vt vulgati: ferè omnes: quam varietatē obseruauit & Camerarius. Omnino vtraque lectio probabilis est. Si legamus verbero: sic explicabo, sum verna verbero, hoc est, sum ipse quoque seruus dominatus, verberibus & flagris dignus, vt intelligimus, hunc histrionem, qui Mercurii parteis agit, seruum esse. sin quis malit legi verbo, quod & ego malo, sic erit locus explicandus: sum verna, verbo tātum, vt qui sim deus Mercurius. quanuis Sosiæ vernæ similitudinē geram, non re, vt Sosia. NVMERO MIHI IN MENTEM FVIT.] nonnulla est etiam hoc loco scripturæ dissimilitudo Alii enim libri habent, *Numero mihi in mentem fuit, quomodo edidimus*: alii, *Nunc verò mihi in mentem fuit*, quam scripturam minus probo, vt suspectam, & plane deprauatā. Illam igitur sequamur: quā & Nonius agnoscit, in voce numerū, vbi numero interpretatur, cito. Turpil Lindia *neque sat numero mihi videbar currere.* Varro de liberis edu. qui cito quid se facturum ostendere volebat, decebat numero id fore. licet etiam interpretari subito. Iam hoc, *in mentem fuit*, tale est, quale illud *in potestatem esse*. apud M. Tulliū, pro lege Manilia notat Gellius lib. I. cap. 7. & hunc locum profert. Mendosè autem, opinor, pro *numerò* apud eū legitur in exemplis vulgatis, partim non verè partim nunc vero ATQVE ALLOQVI] ac salutare deos προσαγορεύειν REFERRE STVDEANT GRATIAS] M. Tullius diceret, referre gratiam in numero singulari. ALLIDENT] ad me priuatim mittant Os OCCILLET] os frangat, atque obtundat. verbum *occillo* nonnulli volunt esse à verbo *occo* deminutum. occo autem dictum, quasi *occaedo*, vt docet M. Tullius in Catone maior. & refert Pōpeius Festus, in verbo occare: quod valet grandeis terræ globos, seu glæbas frāgere. aliiā simplici cillo, cillas, hinc composita ancillo, as, quo vtitur Lucretius & occillo, as. alii occillare ductum existimant à callo manuum, vt occillare sit manibus callosis, & duris cæde re pugnis contundere. INGRATA EA HABVI, ATQVE IRRITA) ingrata, id est nō grata. ingrata ea habui, id est eorum nomine gratiam non habui. ea accepta nō habui. sic Catullus in ingratū. *Omnia sunt ingrata: nihil fecisse benignè, est* habui irrita, id est fuerunt mihi inania, & nullius ponderis: vel eorum memor non fui. FACIT ILLE QVOD VVLGO &c.) facit quod vulgus hominum facere non solet. Nam plerique se beneficio, & præmio dignos putant, cum sint fortasse malo, & pœna digni. homines enim fere sunt sui amantes, seu vt Græci appellant, φίλαυτοι, sunt & ἀλαζόνες, pluráque sibi tribuunt, atque arrogant, quàm merentur. Sosia autem scit, & fatetur se malo dignum esse. vel sic: Facit Sosia quod pauci homines faciunt. Sosia enim se ipse nouit, & scit esse nequam, atque idcirco malo dignum. at pauci se ipsi norunt, cùm hoc sit omnium difficillimum. VT SALVI POTIREMVR DOMVM) vt salui domus compotes essemus. sic autem legendum est, non, vt habent vulgati codices, *potiremur hostium*. Atque editionem nostram confirmant nostri veteres codices omnes, Clericani, Tilianus, Huraltinus, nisi quod vnus habet *potiremur domi*. quæ lectio etiam ferri potest: & etiam comprobat Nonii Marcelli auctoritas: qui perspicuè, & disertè sic legendum docet, capite de numeris & casibus mutatis. Postremò cùm sint hi versus tetrametri, quales qui sunt In principio scenæ ferri non potest scriptura vulgata *hostium*: vt taceam, quòd eam, & sententia ipsa respuit, & significatio verbi refellit. LEGIONES) legiones, dictæ à legendo, vt suprà diximus: quæ x. cohortibus cōstabant REVENIVNT) redeunt. DVELLO EXTINCTO MAX.) bello confecto maximo, Duellum, inquit Nonius, bellum, videlicet quod duabus partibus de victoria contendētibus dimicatur. Hactenus Festus: Sic Duellonā dicebant veteres, quam recentiores Bellonam appellarunt: & quem illi Duellium. iterum Fest. *duis* duas habet significationes. nam & pro bis ponebatur, & pro dederis. INTERNECATIS HOSTIBVS. id est, interfectis hostibus. hinc internecio: & odium internecinum. quod internecionē progreditur. sic & bellum internecinum alia ratione dicitur. testamentum internecinum, seu internecinum potius, propter quod dominus eius necatus est. QVI MVLTA THEB. POPVLO AC. OBIEC. RVN.] qui multas cladeis, multásque cædeis acerbas, hoc est immaturas, vel tristeis, & molestas, populo Thebano intulerunt. ET VIRTVTE MILITVM) sic sæpe loquitur Cæsar: exempli causa libro 3. *Factum est opportunitate loci, hostium inscitia, ac defatigatione: virtute militum, & superiorum pugnarum exercitatione, vt ne vnum quidem nostrorum impetum ferrent, & statim terga verterent.* Idem libro 7. *militum virtus singularis.* VICTVM) sic habent omnes libri. sed cur non dixit, *Captum*? IMPERIO, ATQVE AVSPICIO H M AMPH.) id est imperatore, & auspice hero meo Amphitruone. hæc duo non temerè sic coniunctim posita sunt. Nam interdum non iidem sunt auspices, qui belli duces: verbi gratia, bella multa sunt auspiciis Augusti, sed non eius ductu, aut imperio. PRAEDA, ATQVE AGRO, ADOREAQUE &c) præda locupletauit milites, quorum opera vsus est: iisque agros assignauit, adorea, id est laude & gloria. sic Festus, *Adoream* (inquit) *siue gloriā dicebant, quia gloriosum eum putabant esse, qui farris copia abundaret* Horat. oda. 4. lib. 4 *& pulcher fugatis ille dies Latio tenebris Qui primus alma risit adorea*, &c. POPVLARES SVOS] ciueis suos. CREONTI] sic habent nostri codices longe melius, quàm aliæ æditiones, in quibus impressum est, Creoni. REGNVM STABILIVIT SVVM] stabiliuit, stabile reddidit, ἐστήριξε, *regnum suum*, id est regnum Creontis. pulchre dictum, Creonti regnum stabiliuit suum. sic enim *suum* rectè, vt ita dicam, reciprocatur. sic infrà proximè, *vt hac nuntiem vxori sua*. nam etiam ibi *sua* recte reciprocatur ad Creontem, qui præmisit. VT GESSERIT REMPVB.] quomodo rempub. administrarit, &c. DVCTV] sic infra eadem comœdia. *Eos auspicio meo, atque ductu, primo cœtu vicimus*, Cicero libro 3. epist. *siquidem vt scribis, omnes vires ciuitatis se ad Pompeij ductum applicauerunt.* MEDITABOR] μελετήσω. Terent. And. *Venit meditatus alicunde ex solo loco*, &c. SI DIXERO MENDACIVM, SOLENS MEOM. F.] si heræ meæ, inquit, falsa nuntiaro, nihil alienum à mea consuetudine fecero *solens*, id est, ita vt soleo. Contrà *insolens*. Terent. And. *Quid tu Athenas insolens?* Aliud est autem mentiri, aliud mendacium dicere, vt docet Nigidius apud Non. *Qui mentitur, ipse non fallitur, alterum fallere conatur, qui mendacium dicit: ipse fallitur. quantum in se est vir bonus præstare debet, vt ne mentiatur: prudens ne mendacium dicat.* Ego pace Nigidij, & Nonij dixerim, mendacium dicere, puto latius patere, quàm mentiri: & hoc tantum inter hæc duo interesse, quod quisquis mentitur, mēdacium dicit: non autem quisquis mendacium dicit, mentitur: quia scilicet qui mentitur, sciens mendacium dicit: qui mendacium dicit verò, potest errare. & imprudens falsa pro veris dicere. quo fit vt non mentiatur. Itaque Sosia, qui se mēdacium pro veris dicere solere ait, fortassis eadem opera mentitur. nempe si prudēs & sciēs mēdaciū dicit. NAM CVM ILLI PVG.]

infrà paulo aliter. *Si tu Sosia es, legiones cùm pugnabant maxime, Quid in tabernaculo fecisti?* Nam si Sosia erat in tabernaculo cum pugnabant, non fugit. si Sosia tum fugit, non fuit in tabernaculo. AVDITA EL.] quæ plerunque solent esse falsa. Virgil. lib. 6. Æneid. *Et mihi sit audita loqui.* Idem viii. *At Maiam (auditis si quicquam credimus) Atlas, Idem Atlas generat, cæli qui sidera tollit.* Lucretius libr 5. *Quandoquidem sapiunt alieno ex ore, petuntque Res ex auditis potius, quàm sensibus ipsis.* Plaut. Bacchid. *Quin ego cum peribat, vidi, non ego ex audito arguo.* FABVLARIER] fabulari, loqui μυθεῖσθαι fari vt poetæ loquuntur. MEDITARI;] supra non longè. *Ea nunc meditabor quo modo illi dicam,* &c. PROLOQVAR] palàm loquar. PRINCIPIO, VT ILLO ADVENIMVS, &c.] artificium poetæ animaduertendum. Nam quia fabulæ recitantur spectatorum causa: non solum autem simplex & artis expers erat futurum, si hæc Alcmenæ a Sosia narrarentur in proscenio, sed etiam inutile ad poetæ consilium, fabulæque argumentum. quia prenderetur ac tolleretur venustissimæ & facetissimæ inter Sosiam & Mercurium rixæ occasio, Alcumenæ interuentu: multóque magis, si hæc eadem Sosia Alcumenæ narraret, aut narrare intelligeretur in postscenio, seu post siparium, spectatoribus non audiẽtibus: idcirco poeta facit Sosiam hæc coram populo antequam ad Alcmenam perueniat, meditãtem, audiente Mercurio. qui eodem tempore in proscenium processit. TERRAM TETIGIMVS] sic M. Tul. lib 6. epist. ad Att. epist. 1. *Itaque ego quo die tetigi prouinciam, cum mihi Cyprij,* &c. Idem lib. 1. Accus. *Verres simul ac tetigit prouinciam, statim Messanam literas dedit.* &c. Lucret. lib. 5 *Ostitat ex templo, tetigit cum lumina vitæ.* DELEGIT VIROS PRIMORVM PRINC.] legati legebantur, hoc est, eligebantur, Hoc etiam ex M. Tul. intelligere licet. Sic hoc loco Amphitruo legit non solùm populi primores aut primos, sed primorum principes, quos ad Teleboas legatos mittat. Itaque principes delectos appellat. sic Virgil. lib. 3. Æneid. *Delectos populi ad proceres.* EOS LEGAT TELEB.] eos ad Teleboas legatos mittit. IVBET SENTENT. VT DICANT S.] iubet legatos Telebois exponere sententiam suam, id est, Amphitruonis Etiam hic rectè pronomen *suam*, ad Amphitruonem reciprocatur. iubet Amphitruo legatos exponere, quæ sit ipsius Amphitruonis sententia. Teleboæ autem sunt Taphii, vt diximus SI SINE VI ET SINE BELLO, &c.] solebant veteres, antequam belli fortunam experirentur, & manus consererent, res repetere Quod si qui priores iniuriam fecissent, res iniuria ablatas, moniti non redderent: tum aut vtrinque concurrebatur, aut murus eorum qui iniuria lacessissent, ariete verberabatur. M Tull. Off 1. *Ex quo intelligi potest, nullum bellum esse iustum, nisi quod aut rebus repetitis geratur, aut denuntiatum antè sit, & indictum.* Sic apud Hom. ἰλιάδ γ. Antenor censet Helenam, cum iis rebus omnibus, quas Paris Troiam è Græcia auexit, Menelao reddendam, vt belli causa præcidatur. Seruius ad illos Virgili versus Æneid. 9. *En ait, & iaculum intorquens emittit in auras. Principium pugnæ,* &c. notat, hoc è Romana solẽnitate tractum esse Quum enim vellent bellum indicere, pater patratus, hoc est princeps fetialium, proficiscebatur ad hostium fineis. & præfatus quædam solennia, clara voce dicebat, se bellum indicere propter certas causas, aut quia socios læserant, aut quia nec abrepta animalia, nec obnoxios reddiderant. Et hæc clarigatio dicebatur à claritate vocis: postque clarigationem hasta in eorum fineis missa indicebatur iam pugnæ principiũ. Eadem fere notat ad illum versum lib. 11. *Tum certare odiis, tum res rapuisse licebit:* vbi *res rapuisse*, sic explicat, clarigationem exercere, hoc est, *per fetiales bellum indicere.* Arnob lib. 2 aduers. gent. *Cum paratis bella signum monstratis ex arce? aut fetialia iura tractatis? per clarigationem repetitis res raptas?* Totum hunc morem rerum repetẽdarum, bellique per clarigationem indicendi, ab Anco Marcio institutum, multis verbis refert T. Liuius lib. 1. ab hoc loco: *Legatus vbi ad fineis eorum venit, vnde res repetuntur, capite velato (filum lanæ velamen est) Audi Iupiter, inquit, audite fines,* &c. RAPTORES;] quos Seruius obnoxios appellat EXTEMPLO] continuo Varro lib 6 de lingua Latina *Extemplo, est continuo quod omne templum debet esse circumseptum, nec plus, quàm vnum introitum habere.* REDVCTVRVM.] Amphitruonem al. deducturum, vt infrà eadem scena, ABITVROS ARGOS ARGIVOS] Argiuos in patriam Argos reuersuros. nostri libri fere omnes manuscr. habent, *abituros agro Argiuos.* quæ lectio fortasse recta est. *agro* autem Teleboarum scilicet. Veruntamen alteram lectionem damnandam non putaui. PACEM, ATQ OTIVM D. ILL.] sic sæpe M. Tull. hæc duo coniũgit. vt de lege Agraria ad Pop. *nihil esse tam populare, quàm id quod,* &c. *pacem tranquillitatem otium.* SIN ALITER SICVT ANIM.] sin alio sint animo: sin aliter sint affecti: neque dent, quæ petat Amphitruo. &c. Idem Captiu. *hac pater quando scies, Tyndare vt fuerit animatus erga gnatum suum* &c. Idem Pseud. *Nempe ita animati estis vos* Idem Trinummo: *Te vt animatus vt sis, video: subolet, sentio.* SESE IGITVR.] igitur, id est, postea, vt interpretatur Nonius, hunc versum proferens: & item Festus, vel vt Donatus, in Eunucho ad illud. *Quid igitur faciam?* proinde, deinde. *sese* autem, Amphitruonem. Iubet Amphitruo, legatos dicere Telebois, ni reddant res ablatas, & raptas, sese summa vi, &c. reciprocatio bona. EXPVGNASSERE, id est, expugnaturũ esse. infinitiuus antiquus ab antiquo futuro expugnasso. pro expugnauero. sic impetrassere, pro impetraturum esse. Aulul. *Et istuc confido à fratre impetrassere.* Idem Casina. *atque hoc credo me impetrassere.* Idem Milite glor. *credo te facilè impetrassere.* Idem in Sticho. *spero ab eo impetrassere*, id est, spero me ab eo impetraturam. sic reconciliassere, pro recõciliaturum esse. in Capt. *Nam illum confido domum in his diebus me reconciliassere.* ITERARVNT] Telebois retulerunt, seu retulerunt, vel eadem, vel iisdem verbis, atque ab Amphitruone acceperant. QVOS PRAEFECERAT] ii, quos præfecerat ei muneri Amphitruo. ii, quibus id negoti mandarat: ii, quos ad Teleboas legatos miserat MAGNANIMI VIRI] Teleboæ μεγαλήτορες ERETI] confisi πεποιθότες. FEROCITER] superbè, arroganter, elatè. sic M Tul. Philip. 2. *respondisti planè ferociter.* T. Liuius lib. 24 *aundegatisque Siracusanorum de cade stationis Romanorum quærentibus ferociter responsum est.* PERTVLERE;] ad Amphitruonem. al *retulere.* PRODVCIT] foras educit. Galba ad Cic. lib. 10. epist. ad Plancum. *Antonius suas copias in aciẽ de vico produxit.* NIMIS PVLCHRIS] valde pulchri, sic Græci ἄγαν. VTRINQ.] ab vtraque parte: vel ab vtrisque, nempe à Telebois, & Argiuis: & Teleboæ exierunt ex oppido: Argiui ex castris. DISPERTITI] distributi: separatim positi, & locati. IN MEDIVM EXEVNT.] in spatium medium inter duos exercitus μεταίχμιον appellant Græci. EXTRA TVRBAM ORDINVM COLL.] sic apud Hom. λ. γ. Agamemnon, & Hector colloquuntur: & inter eos conuenit, vter è prælio superior discesserit, siue Menelaus, siue Paris (qui singulare certamen inituri erant) is Helenam, & res cum ea asportatas, domum auferat, domine habeat. sic Homerus. Ὁππότερος δέ κε νικήσῃ, κρείσσων τε γένηται, Κτήμαθ' ἑλὼν εὖ πάντα, γυναῖκά τε οἴκαδ' ἀγέσθω, &c CONVENIT] conuentio fit inter duces. VRBEM, AGRVM, ARAS, P.] omnia enumerauit humana, & diuina. FOCOS] domos, ἑστίας, lares patrios. DEDERENT] victoria.

vi fortibus,& superioribus.Hoc enim significat proprie dedere,potentiori,superiori,victori,domino,homini dedere. Notat Donatus non semel apud Terent. TVBAE VTRINQVE CAN.] Virgil 9. Æneid. *At tuba terribilem sonitum procul aere canoro Increpuit.* Cæsar lib.2.de bello Gall. *Cæsari omnia vno tempore erant agenda: vexillum proponendum, quod erat insigne cum ad arma concurri oportebat: signum tuba dandum.* &c. Sallust. de coniurat. Catill. *Hæc vbi dixit, Paululum commoratus, signa canere iubet*, &c. CONTRA CONS. TERRA] Virg.lib.5. *Studiisque fauentum Consonat omne nemus.* Idem 8. *Consonat omne nemus strepitu, collesque resultant.* CLAMOREM VTRINQ. EFF.] Horat. Satyra 9. lib. 1. in extr. *Clamor vtrinque, vndique concursus.* EFFERVNT] tollunt. VOTA SVSCIPERE] vota nuncupabant. PRO SE QVISQ.] Virg. lib. 11. Æn. *Pro se quisque viri summa nituntur opum vi.* Idem 5. *Tum validis flexos incuruant viribus arcus Pro se quisque viri.* EDIT] promit, vel facit. FERRO FERIT] quia tam libri non habent vocem *ferro* quam tamen retineo. TELA FRANGVNT] Pius legit franguntur, ego nihil muto. BOAT CAELVM FREM. V.] resonat cælum fremitu virorum,& cœlum virorum fremitum iterat, ac reiectat Virg.lib.9 Æn. *sequitur clamor, cæli[illegible]que remugit.* Duorum exercituum primum concurrentium clamorem cum multis locis mirificè describit Homerus, tum Iliad. δ. vbi clamorem illum cum sonitu torrentium e montibus in vallem præcipitantium cōparat, sic Hom. [illegible Greek] vbi cum fluctu maris à ventis concitati,& cum gnis sylua depascentis sonitu & cum vento in quercus editas irruente confert sic Hom. [illegible Greek] EX SPIRITV ET ANHEL.] tantus erat virorum pugnantium conatus, & anhelitus vt ex eorum flatibus nebula concreta videretur. Profert Nonius, videtúque interpretari, erigitur. CREBRI] densi [illegible Greek]. IRRVVNT] irruunt,inuadūt. sic Seruius ad illud Virg. 2. Aen. *Armorumque ingruit horror.* & lib. 12. *Ingruit Aeneas Italis.* natum verbum à gruibus, quæ ordine instructæ in alias oras deuolant. VICIMVS VI FEROCES] forsasse legendum, *Vincimus*, vt respondeant inter se tempora. *feroces* in laude ponitur: vt notauimus ad Horat. Od.15. lib. 1. ib. *Ne quicquam Veneris præsidio ferox.* SED FVGAM IN SE TAMEN N. CONVORT.] hoc est, vt Turnebus explicat libro Aduers. 4 cap. 15 fugam in se nemo conuersam inclinatámque habet. Ego hic puto esse [illegible Greek], *&* *fugam* *in* positum,pro *in fugam*. Hoc modo nemo se in fugam conuertitur, id est conuertit, vt vult Nonius: cuius auctoritas refellit Turnebi sententiam, qui conuortitur, seu conuertitur, passiue accipit, & poeticè dictum censet,vt illud *Nuda genu. & lacrymis oculos suffusa nitentes.* Vel igitur ita vt dico, hic versus explicandus est, vel sic legendus, vt sit trimeter. *Sed se in fugam tamen nemo conuortitur.* QVIN STATIM REM GERAT] statim, vt vult Nonius, priore syllaba producta, id est, perseueranter, qualiter ita[illegible] Bosius *rem gerat* autem, id est pugnet, hostem feriat: id agat, quod expedit, & quod oportet. Paullò aliter Horat. epist. ad Celsum lib.1. *Post hæc, vt valeat, quo pacto rem gerat, & se.* ANIMAM AMITTVNT &c.] sic legendum, non *animum*, vt vulgò. sic enim loquuntur Latini *amittere animam*,pro amittere vitam, non autem, *amittere animum*. Salust. de bello Catil. *Quod si virtuti vestræ fortuna inuiderit, cauete, ne inulti animam amittatis.* & item alibi vt mox videre licebit. Cicero epist. ad Terentiam *peccatum est nullum, nisi quòd non vnà cum ornam mis animam amisimus.* Æmilius Probus, seu Cornel. Nepos in Epaminonda. *At Epaminondas, cum animaduerteret mortiferum se vulnus accepisse, simúlque si ferrum quod ex hastili in corpore remanserat, extraxisset, animam statim amissurum*, &c. sic proiicere, & profundere animam dicunt iidem, non animum. Græci [illegible Greek]. PRIVSQVAM LOCO DEMIGRENT] prius quàm locum relinquant, seu deserant. QVISQVE VTI STETERAT, IACET, OPTINETQVE ORDINEM] Sic apud Sall. bello Catill. non longe ab extr. *Nam ferè quem quisque viuus pugnando locum ceperat, eum, amissa anima, corpore tegebat.* sed videtur hic versus ita legendus vt sit trimeter. *Iacet quisque vbi steterat, atque ordinem obtinet*: vel sic, *Iacet vbi steterat quisque, atque ordinem obtinet*: quam posteriorem lectionem etiam Bosius ad oram libri sui adscripserat. DEXTRAM INVADERE] sic edendum curaui, à duobus codicibus manuscr. admonitus, qui habent *inuadere*. Vnde factum est *inducere*, quod est in plerisque vulgatis & in in aliis manuscr. Veneti, & Florentini habent *irruere*: fortasse non malè si geminetur u,& legatur *irruuere*, pro irruere, vt *fuuat*, pro fuat, *pluuit*, pro pluit, & simil. *Fluuidum* pro fluidum apud Lucret. Omnino *inducere* non placet. INVOLANT,] id est irruunt,seu inuadunt & ita Nonius. hic locus vincit suprà legendum *inuadere*, non *inducere*. Nam equites iussi ab Amphitruone inuadere, dicto parent, inquit,& inuolant. Videtur autem hoc verbū a volatu tractū, vel à volatu est media manu. vt idem Nonius docet. Terēt. Eunucho. *Vt ego vnguibus facile illi in oculos inuolem venefica!* Cic.li...de Oratore *in quam hominis quasi caducam, & vacuam abundantes otio nobis occupatis inuolauerunt.* FOEDANT ET PROTERVNT.&c. Fœdant, hoc est, vulnerant, laniant ac lacerant, [illegible Greek]. Virg. 2. *Impulerat ferro Argolicas fœdare latebras.* Idem 3 *Obscœnas pelagi ferro fœdare volucres* & 11. *pectora nunc fœdans pugnis nunc vnguibus ora.* Horat. sat. 5. libr. 1. *at illi fœda cicatrix Setosam læui frontem turpauerat oris.* IVRE INIVSTAS] [illegible Greek]. PERPERAM] prauè, peruersè. Sic Seruius ad illud Terent. Phorm. *Verùm si cognomen id perperam*, &c. NANQVE EGO FVI ILLIC. &c] vel legendum: *Nam ego fui*, vt habent nonnulli libri vulgati, vel, si retinemus *Namque*, quod est in manuscr. legendum *illi*, & *illic*: vt seruetur lex carminis. sunt enim octonarii acatalecti IN RE PRAESENTI] sic in Casina. *In re præsenti, ex copia piscaria Consulere potero.* Videtur natum a iurisconsultis, vel à consuetudine Romanorum, qui de agro aliquo ambigentes vel glæba aliqua eius agri in ius allata, in ea, tanquam in toto agro, & in re præsenti vindiciam faciebant, vel in agrum ipsum, hoc est in rem præsentem ibant. Gell.lib 20 cap.9. M. Tull. Offic.1. *vt si constitueris te cuipiam aduocatum in rem præsentem esse venturum.* Idem pro Cæcin. *Pia. vt Cæcina de amicorum sententia litem constitueret. qua die in rem præsentem veniretur*, &c. Idem lib.1. de Oratore ad Q. Fra. *An verò si de re ipsa de finibus, cum in rem præsentem non venimus. si de tabulis, & perscriptionibus*, &c. PERDVELLES] hostes. Cicero de offic.1. *Illud animaduerto, quod qui propriè nomine perduellis esset, is hostis vocaretur* &c. Idē lib.3 *pirata non est ex perduellium numero definitus*, &c. Plaut in Prologo Cistell. *perdite perduelles.* Festus *duellum bellum, videtur eo quòd duabus partibus de victoria contendentibus dimicatur inde. Inde & perduellis, qui pertinaciter retinet bellū.* lex xii. tab. *Qui perduellē con citauerit, quive ciuem perduelli tradiderit capite multator* Caius li.2. ad legē xii. tab. de verb signif. *Quos nos hostes appellamus, eos veteres perduelles appellabant, per eam adiectionē indicantes, cū quib.*

bellum esset. PENETRANT SE IN FVGAM] coniiciunt se penitus in fugam. verbum *penetrare* vsurpauit ἐνεργητικῶς. sic Trinummo. *Quo illic homo foras se penetrauit ex ædibus?* aliàs absolutum est. vt *quid ego mitua cogitas? homo adolescentulus Penetrare huiusmodi palæstram,* &c. ANIMVS EST ADDITVS] Cicero libro 7 ad Att. *Sed hæc opinor, sunt in iis libris, quos tu lauando animos mihi addidisti.* VERTENTIBVS] absolutè pro terga uersantibus, & terga dantibus, vel subintell. *terga.* IPSVSQVE AMPHITRVO REGEM PTER. S. OBTR. M.] sic Romulus regem Acronem in prælio obtruncauit, & spoliauit, vt narrat Tit. Liuius li. 1. Cornelius Cossus Tolumnium, regem Veientium, vt refert Florus in epit. lib. 4. M. Marcellus Viridomarum Insubrium ducem, vt refert idem epit. li. 20. Atque hæc spolia opima dicebantur à Romanis, vt tradunt illi, & pluribus verbis docet Festus in voce Opima. Sic Eumenes Cardianus, Neoptolemum in prælio interemit, armisque exuit, vt tradunt Plutarchus in Eumene, Diodorus Siculus libr. 18. Cornelius Nepos in Eumene. OBTRVNCAT] occidit, tanquam obtruncare propriè est caput abscindere, & capite præciso, reliquum corpus, tanquam truncum efficere. vt Æneid. 2. de Priamo. *iacet ingens littore truncus.* de quo paulò ante dixit, *Natum ante ora patris: patrem qui obtruncat ad aras.* Plautus Mil. glor. *quemque ibi intus videro cum Philocomasio osculantem, eum ego obtruncabo ex templo.* Cistell. *Ne ego dum viuus, hodie suauium Silenio, nisi ego te, tuámque filiam, méque hodie obtruncauero.* Tit. Liuius libro 1. de Romulo. *Regem prælio obtruncat, & spoliat: duce hostium occiso, vrbem primo impetu cepit.* HAEC ILLI EST PVGNATA P.] illi pro illic pugnata, pugna autem Atticismus qualia sunt illa, apud Græcos, πλοῦτον πλουτεῖν, παιδιὰς παίζειν. ἀνάγκας ἀναγκαζομένοι εἰσὶν ἀεὶ: & alia sexcenta apud Latinos, in his apud Plautum nostrum, *Currere cursum, somniare somnium, metere messem, ludere ludum: & ludos,* &c. quæ suis locis indicabuntur. *pugnata pugna* autem etiam M. Tull. pro Murena dixit. VSQVE A MANE] Cicero epist. vltima lib. 9. ad famil. *Cum ille, si quis quid quæreret, aiebat: Cœnam te quærere a mane dixerit.* QVIA ILLO DIE IMPRANS. F.] Hæc quoque videntur pugnare cum illis, quæ sunt infra. *Si tu Sosia es, legiones cum pugnabant maxime, quid in tabernaculo fecisti? victus sum ex dolio M. Cadus erat vini,* &c. nam, si impransus fuit, vt hic dicitur, non bibit: si bibit, non fuit impransus. nisi forte impransus est is, qui bibit quidem, sed nihil comedit. DIREMIT NOX] nox cum ad multas alias res inepta est, tum ad pugnam. Nam tum fortissimo cuique, ignauo esse licet. minor enim verecunda estimmo nulla. Itaque nox inuerecunda dici solet, pudor autem maxime in oculis habitat, quorum noctis interuentu, nullus vsus. Sic autem apud Hom. ἰλ. β. Agamemnon ait Græcos pugnaturos, quoad nox prælium dirimat, neque ante noctis interuentum pugnandi modum, aut finem facturos. Sic ille, οὐ γὰρ παυσωλή γε μετέσσεται, οὐδ' ἠβαιὸν Εἰ μὴ νὺξ ἐλθοῦσα διακρινέει μένος ἀνδρῶν. & ἰλ. η. nox prælium dirimit. Ἠέλιος μὲν ἔδυ, παύσαντο δὲ δῖοι Ἀχαιοὶ φυλόπιδος κρατερῆς, καὶ ὁμοιίου πολέμοιο. id est Sol quidem occidit finem autem fecerunt Græci pugnæ, & prælii Salust. de bello Iugurt. *Cæteri quoque modo potuere pauci integri, magna pars confecti vulneribus abeunt. Denique vtrumque prælium nox diremit.* Tit. Liu. lib. 27. annal. *Nouum atque atrox prælium, ex tam segni repente exorsi, recentibus animis, corporibúsque. Sed nox incerta victoria prælium diremit.* Idem Liuius libr. 7. annal. *Nec superfuissent multi ni nox victoriam magis quàm prælium diremisset.* VELATIS MANIBVS] Virg. lib. 11. Æneid. *Velati ramis oleæ veniámque rogantes.* ad quem locum Seruius. *non armati,* inquit, *ramis oleæ (nec enim lugentes decebat) sed instructi atque ornati,* id est, manibus oliuæ ramos ferentes. sic Hom. στέμματ' ἔχων ἐν χερσὶν ἑκηβόλου Ἀπόλλωνος. Idem Virg. lib. 7. *Centum oratores augusta ad mœnia regis Ire iubet, ramis velatos Palladis omnes.* ibidem infrà: *ne temne quod vltro Præferimus manibus vittas & verba precantum,* sic ornatu veniebant supplices, vittas & oleæ ramos præ se ferentes. Erant autem oleæ rami lana inuoluti: ἱκετηρίας appellant Græci. Harpocratio. ἱκετηρία καλεῖται κλάδος στέμματι ἐστεμμένος. ORANT, IGNOSCAMVS PECC. S.] profert Nonius, docens, accusatiuum hîc esse positum pro datiuo. sed licet dicere non esse positum casum pro casu. Sic enim loquuntur Latini. ignosco tibi peccatum tuum, & ignosco peccato tuo. Itaque hîc subintelligitur dumtaxat, *sibi.* M. Tull. lib. epist. ad Atticum 4. *Id tuq: onsam Matronem tanti facis, ignoscas mihi velim.* DEDVNTQVE SE] vt victoribus, & superioribus. DIVINA HVMANAQVE OMN.] quæ suprà nominatim enumerauit, vrbem, agrum, aras, focos. IN DITIONEM] in potestatem. IN ARBITRATVM] vt populus Theb. suo arbitratu in ipsos vteretur. vt populus Thebanus suo arbitratu vel sæuiter in ipsos, vel propitium se præberet, vel sic. vt populus Thebanus vel pœnas de ipsis sumeret, vel ipsis ignosceret. OB VIRTVTEM H. AMPHITR. P.] hoc est præmium virtutis, γέρας. QVI PTERELA POTITARE, &c.] id est qua patera rex Pterela crebrò potare consueuit. De hac patera, plura infra ibi. *Nunc tibi hanc Pateram,* &c. ET ME DOMVM CAPESSERE] id est, & me domum recipere. Sic Nonius, qui hunc locum sic profert, in verbo Capessere. *Nunc tamen heri imperium persequar, & me domum capessam.* ILLIC] ille. QVANDO IMAGO EST HVIVS] id est quoniam huius imaginem gero. CERTVM EST] decreui: stat sententia. ELVDERE] Plautus Curcul. *elusi militem, inquam, in alea.* Cic. pro Milone. *quibus si non adiuuantibus, at conniuentibus certè, sperasset se posse rempub. eludere.* STATVM] staturam, vt Nonius videtur velle. Sed Donatus sic in Eunucho statura corpori adscribitur. status ad habitum refertur. Ergo status est σχῆμα. statura, longitudo corporis. ITEM] ὁμοίως. similiter. ATQVE HVNC SVO SIBI MALO, &c.] & decet me à foribus hunc pellere malitia, id est astutia, & versutia, κακοήθεια, per appositionem. suo sibi telo, id est, suo ipsius telo. sic loquitur millies Plautus & alii boni scriptores. Asin. *cum suo sibi gnato, vnà ad amicam de die Potare.* Idem Prol. Capt. *Quo pacto seruiat suo sibi patri,* &c. ibidem prima scena. *Suo sibi succo viuunt.* Terentius Adelph. *suo sibi hunc gladio iugulo.* ad quem locum Donatus Sic veteres loqui solent. *Malitia,* inquit M. Tull. Tuscul. quæst. libr. 4. *certi cuiusdam vitij nomen est, non id quod Græci κακίαν appellant.* Idem lib. 3 de Nat. deorum *est enim malitia versuta, & fallax nocendi ratio.* Idem de Off. 3. *Quocirca astutiæ tollendæ sunt, eáque malitia, quæ vult illa quidem videri se esse prudentiam: sed abest ab ea, distátque plurimum.* HAC NOCTV] hac nocte. NOCTVRNVM] Noctis deû. Deum qui nocti præest. OBDORMISSE] somno corruptum esse. Idem Plaut. Rud. *si mutare nos paulisper pergeret, ibidem obdormissemus.* M. Tull. Tuscul. 1. *Endymion nescio quando in Latmo obdormiuit.* Vlpianus lib. 9. digest. titul. ad l. Aquil. *si fornacarius seruus coloni ad fornacem obdormisset, & villa fuisset exusta.* Neratius scribit ex loco, &c. EBRIVM] vino grauem: οἰνοβαρῆ. Itaque hoc totum, *obdormiuisse ebrium,* sic interpretor, somno, vinoque sepultum dormiuisse. somnus autem ex cibo & vino, grauissimus, altissimus & arctissimus esse solet, sed ex vino maximè, Plaut. Aulul. *Homo ebriacus somno satiari solet.* SEPTENTRIONES] septē stellas in vrsa minore, quæ Helice à Græcis appellatur. Cic. li. 4. Acad. *sed ad Helicen &*

olea

clarissimos septentriones. Idem lib. 2. de Nat. Deorum, ex Arato, latino à se facto. *Altera dicitur esse Helice. Cuius quidem clarissimas stellas totis noctibus cernimus. Quas nostri soliti septem vocitare triones.* Eæ autem septē stellæ, semper nobis apparent. quia circa verticem semper nobis imminentem, quem πόλον appellant Græci, vnà cùm cælo mouentur. NEQVE SE LVNA QVOQVAM M.] neque se luna in vllam aliam partē è suo loco mouet, (quod facere & debet & solet) quàm quo loco exorta est semel quoquam, aliò, subintel. atque, id est mouet, seu crebrò mouet. NEC IVGVLA] Iugula, vt docet Varro lib. 6. de lingua latina, hunc locum proferens, signum est, quod Accius appellat oriona: sic ferè & Festus *Iugula* (inquit) *stella Orion, quod amplior sit cæteris, quasi nux iuglandis.* VESPERVGO] Vesperugo, vt idem Varro docet eodem libro, stella est, quæ vespere oritur. Latini Vesperum alio nomine, & vesperem appellant Græc: ἕσπερον. Sic & Festus. Vesperugo, vesper stella. Plautus *nec Vesperugo.* &c. solet autem hęc stella post solem occidere, & ante solem oriri. sed cum ante solem oritur, nomen mutat, & φωσφόρος à Græcis, Lucifer à Latinis appellatur. Vitruuius Archit. lib. 9. *Etiam stationibus propter eam circinationem morantur in spatiis signorum. Id autem ita esse, maximè cognoscitur ex Veneris stella, quod ea cum so. em sequatur, post occasum eius apparens in cælo, clarissiméque lucens, Vesperugo vocitatur: aliis autem temporibus eum ante currens, & oriens ante lucem, lucifer appellatur* NEQVE VERGILIAE OCCIDVNT.] quæ nunc debent, & solent occidisse, has Græci pleiadas nominant. SVATIM] perseueráter, æquabiliter, vt suprà ex Nonio. CONCEDIT] cedit. sic infra eadē comœdia: *Nunc te nox, quæ me mansisti, mitto, vt cedas die.* DIE] id est diei. Vnde Gell. lib. 9. cap. 14. GERE PATRI MOREM M.] χαρίζου morigerare, indulge patri meo. OPT. OPT. OPT.] tale illud in Capt. *amœnitate, amœna, amœnus.* &c. DATAM PVLCHRE LOCAS] operam quam das patri, bene ponis. non perit tibi opera, quam meo patri das. beneficiū, quod confers in patrem meum, bene collocas. Quemadmodum autem beneficia malè collocata, sunt malefacta. ita bene collocata, sola beneficia debent appellari. Hoc igitur dixit operam tuam non perdis, sed apud eum operam, & beneficium locas, qui tibi mercedē præclaram persoluet. CENSEO] puto, sic millies hoc verbum vsurpat Plautus. NISI ITEM VNAM] præterquam vnam similiter, quam perpetē, id est perpetuam, seu continuam, verberatus hero, pependi. Festus. *perpetem pro perpetuam, dixerunt poetæ.* Idem infrà ead. com *Ibi censeas, atque ibi quietus in manu noctem perpetem.* serui qui herum grauius offenderant, pendentes verberabantur. Asin. *nudus, vinctus centum pondo es, quando pendes per pedes* Idem *Facisne iniuriam mihi, annon?* Eucl *facio quia non pendes, maximam.* Casina *si ego vnquam adeò posthac tale admisero, Nulla causa quo pendentem vxor virgis verberes:* id est quin me tanquam seruum nequam, verberes, & pœna seruili afficias. ATQVE APPOTVM PROBE] hysteron, proteron. Nam eo quòd appotus est probè dormit. Causæ autem suis effectis sunt priores. sic autem loquitur in Rud. *Vel ego amare Vtramuis possim, si probè appotus fiem.* MIRA SVNT] mirum est. sic loquitur millies. Casina *Mira sunt, vera si prædicas.* Bacchid. *Mira sunt ni Pistoclerus Lydum pugnis contudit.* NI INVITAVIT SESE IN CENA PLVSC.] id est, nisi bibit liberaliùs quā satis sit, nisi plus æquo bibit. Idē Rud. *Neptunus poculis ita: noste eū inuitauit* ibid. *si inuitare nos paululum pergeret.* &c. Lucius *Eisto etenim bene longinquum mortalibus morbum In vino esse, vbique inuitaunt ad apsilins se.* EGO POL TE ISTIS TVIS PRO DICTIS &c.] Ego pol te, furcifer, pro vt tua ista male-dicta factaque merentur tractabo FVRCIFER] Donatus ad illud Terētij And. *tibi ego vt credam, furcifer.* Furciferi dicebantur, inquit, qui ob leue delictum cogebātur à dominis, ignominię magis, quàm supplicij causā circa vicinos, furcā in collo ferre, subligatis ad eam manibus, & prædicare peccatum suū, simúlq. monere ceteros, ne quid simile admitterēt. Plutarchus ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς paullo aliter. cuius verba non ponam ne sim longior, sed ea latinè reddam. Quāobrem eos seruos, qui in furando, aut similibus aliis seruilib delictis sunt insanabiles, & desperati, furciferos appellant? Nam qui seruum suū compererat, aliquo vitio insanabili esse affectum, solebat eum lignum duplex, quod curribus supponunt, tollentem, per viciniam in omnium oculis transire, vt ne ei fidem haberent, vt sibi ab eo cauerent in posterum. Lignum autem tale nos quidem στηρίγματα. Romani autem furcam nominant. quare furcifer, qui hoc circumtulit, appellatur MODO SIS VENI HVC] id est veni modò huc si vis. *sis* pro si vis, millies vsurpat Plautus & sæpenumero Terent. & item alij probati scriptores exēpla reperientur in indice INVENIES INFORTVNIVM] εὑρήσεις ὦ μαστιγία κακόν: Sic Bacchid. *Sed etiam vnum hoc ex ingenio malo malum inueniat suo* SCORTATORES] Scortatores dicti sunt à scortando: scortari autem à scortis: id est meretricibus, quia vt pelliculæ subigantur, inquit Festus. omnia namq ex pellib. facta, scortea appellantur. QVI SOLI INVITI CVBANT] qui nolunt soli cubare, qui non libenter soli cubant: qui iniquo animo ferant. si quando eos necesse sit solos cubare. Nolūnt enim, scilicet, sine scorto aliquo, quod subigāt, cubare. HAEC NOX SCITA EST EXERC. SC. COND. M.] hæc nox ita longa, lepida, & commoda est ad fatigandum, & subigendum scortum magna mercede conductum: quia scortatori qui puellam impensa mercede conduxerit, licet per noctis longitudinem tot operas ab illa exigere, totiesque eam subigere, vt nummos suos in ea conducenda non male collocasse videatur. Donatus ad illum locum Terentij in Eunuch. *Fugitiuè prodi, malè conci iste.* Notat, *malè magno significat.* vt Plautus Amphitr, *Hac non scita est.* &c. PRO HVIVS VERBIS] prout hic loquitur: ex huius verbis: secundum huius verba. ANIMO OBSEQVENS] animo, id est libidini indulgens. COMPLEXVS CVM ALCVMENA CVBAT] cum Alcumena cubat, eam complexus. HIC NOCTIS] hoc tempore noctis. NVLLVS EST HOC METICVL. AEQ.] nullus est æquè meticulosus, atque hic, aduerbio *æquè* tribuit ablatiuum, vt si esset comparatiuum, & quasi dixisset, nullus est magis hoc meticulosus, vel nullus est hoc meticulosior. quod item sæpe aliàs CVM IN MENTEM VENIT] cum cognitio. ὅτι ἐννοῶ, ILLICO HOC HOMO DEN. VOLT PALL. DET.] id est, ille homo vult hoc pallium, quod gero, deintegro pertexere. Ex iis, quæ illum facere video, & vt eum video se componere, ac parare, suásque manus, ac sua brachia huc & illuc iactare, vult meum pallium iterū detexere, quæ verba hanc habent sententiam, vult me spoliare. DETEXERE] Vlpianus lib. digest. 34. titulo de auro, argento, mūdo, &c. *Vestimenti id est, quod detextū est. & si desectum non est quod in tela est nondum detextum contextū appellatur. si quis igitur vestem legauerit neque stamen neque subtemen legato continebitur.* Idem libro 32. titulo de legatis & fideicommissis 3. *Lino autem legato, tam factum, quàm infectum continetur, quodque netum, quodque in tela est, quod nondum est detextum.* Virgilius Eglogæ 2. in extremo. *Quin aliquid saltem potius quorum indiget vsus Viminibus, mollique paras detexere iunco* vbi notat Seruius *detexere*, id est texultum

texere. finire, perficere, nam, de modo non minuentis est, sed augentis. M. Tullius lib 2. de natur. Deorum, *ea reperiunt, quibus antè exorsa, vel potiùs detexta prope retexantur*. Fortassis autem significat Sosia, Mercurium, quem non nouit, ea gratia ibi stare, vt prætereuntes spoliet, quasi eorum pallia textoris opera adhuc egeant, ille autem vt textor, ea sit perfecturus. PRVRIVNT DENTES] dentes mei, vt auguror, pugnis probè contundentur: dentes mei, vt intelligo iam iam pugnis fricabuntur: nam mihi pruriunt. vel sic, ego esurio. dentes pruriunt, quia iāpridem nullo cibo fricati sunt: sed mox, vt video fricabuntur pugnis. sequitur deinceps, *Certe aduenientem*, &c. Plautus Bacch. in extr. *caput prurit; perij. Vix neg to* Idem Milit. glorioso. *Timeo, quod rerum gesserim, ita dorsus totus prurit*. Idem Persa. *Vah iam scapulæ pruriunt* CERTE ADVENIENTEM, &c.] alludit ad morem illum antiquum quo aduenientes peregre hospitio & cena accipiebantur. Est autem locus κατ' ἀντίφρασιν in his verbis *hospitio pugna* quasi ita dicat, accipiar non hospitio, aut cena aliqua, sed pugnis. pugna quin dicta sit à pugnis, neminē esse arbitror qui dubitet. FECIT VT VIGILAREM] id est, fecit vigilare. HIC PVGNIS FACIET, locus alius præter expectationem qui vigilarunt, quique noctes continuas aliquot insomnes traduxerunt, ij egent somno, magnique beneficij loco numerant, si fiat sibi dormiendi potestas: & misericordem se in eos præbere videtur, qui sinit eos dormire. miseri cors igitur in Sosiam in somnia lassum, Mercurius futurus est, qui eū pugnis consopiet. OPPIDO] valde. Festus docet, hoc ortum esse ex sermone rusticorū inter se confabulantium, quantū quisque frugum colligeret, & conderet: qui significantes se māgnā vim collegisse, respondebant, quantum vel oppido satis esset. Nonius, *oppido* inquit, id est valde. deinde hunc locum profert. CLARE ADVORSVM FAB.] clare versus, id est cōuersus in Sosiam lōquar, vt facilius quæ loquar audiat aduorsum seu aduorsus. ἐναντίον, quidam legunt Clara voce fabulabor. ego nihil muto. IGITVR] postea, vel proinde, vt suprà. MAGIS MODVM IN M.] duæ comparatiuæ voces iunctæ. CONCIPIET] accipiet. AGE TE PVGNI.] nunc incipit clare loqui Mercurius facie in Sosiam conuersa. IAMDIV EST QVVM VENTRI V.] iampridem me dum otiosi estis, alere intermisistis: longum iam tempus abijt, ex quo neminem contudistis, quo prostrato & confecto ego spolijs eius auctus atque ornatus, victum pararem. significat, audiente Sosia, se esse grassatorem, qui pugnis, & plagis, quibus cōtundat viatores, vitā tolerat. hic autem edendum curaui iamdiu est quom, &c. non vt vulgò *Iamdiu est quòd*: quæ scriptura ferri non potest, Idem in ista, *Iamdiu est factum, quum discessisti ab hero, atque abijsti ad forum*. Idem alter Persa in ext. *Iam diu est factum, postquam bibimus*. IN SOPOREM COLLOCASTIS NVDOS] spoliatos consopiuistis ἐκοιμήσατε hoc est, infecistis, vel ita, prostrauistis ictibus, & afflixistis, vt mortui viderentur, vel sic plagis ita eos mulctastis, vt mortuorū similes iacerent. Nam somnus & mors, germani sunt. ex quo sunt illa apud poetas Græcos, longus somnus; & χάλκεος ὕπνος, pro morte, & apud Hom. τανηλεγὴς θάνατος, mors longum somnum præbens. seu diu dormiendi potestatem faciens, seu, vt verbis Plautinis vtar, in soporem longum collocans. Et Mars βροτολοιγὸς [illegible], quod homines dormire faciat. Horat. oda 24. lib 1. *Ergo Quinctilium perpetuus sopor Vrget*. ad quem locum, hac de re plura. nudos autem, interpretor, spoliatos, & exutos, alij insepultos vt apud Virg lib. Æneid. 5. in extr. *Nudus in ignota Palinure iacebis arena*. FORMIDO MALE] Cistell. *Quæ in tergum meum ne veniat, male formido*. ET QVINCTVS FIAM?] ambiguum est in voce *Quinctus*. Nam & Quinctus prænomen est Romanum, & quintus est, qui ordine sequitur quartum. Referenda autem sunt hæc ad illa, quæ suprà dixerat Mercurius, se quatuor homines pugnis examinasse, & spoliasse hoc modo. Male metuo, inquit Sosia, ne me ordine quintum in soporem nudum collocet: & ita nomen commutem, & ex Sosia fiam Quintus. Plenus est Plautus talium locorum. QVATVOR VIROS SOPORI SE DED.] ἐπεξήγησις eorum quæ suprà obscurius dixerat. *Sopori dedisse*. id est collocasse in soporem, consopiuisse. AVTVMAT] dicit. Nonius: vel, prædicat, gloriatur. NE NVMERVM AVGEAM ILLVM] declaratio illius loci, *ne Quinctus fiam ex Sosia*. hoc est, ne quatuor illis consopitis addar Quinctus. HEM NVNC IAM ERGO S. V.] Hem nunc ergo volo alium sic pugnis concisum sopori dare. vel sic, nunc ergo sic me volo parare, atque expedire, vt aliquem pugnis cōcidam, & affligam. CINGITVR] id est ad pugnam paratur, seu ad bellum se parat. nam pugnaturi, & ad bellū profecturi cingebantur, ex quo discincti, id est imbelles, atque ad pugnam inepti: & testamentum in procinctu, hoc est quod factum est à milite. Gell. lib. 1. cap. 11. & lib. 15. cap 27. Cic. lib. 1. de Oratore. Plutarchus in Martio Coriolano. Præterea qui gladium sibi accommodabant, cingi dicebantur. Virgil. lib. 2. Aeneid. *Arma diu senior desueta trementibus æuo Circumdat nequicquam humeris, & inutile ferrum cingitur*, Horat. ep. ad Pison *Fingere cinctutis non exaudita Cethegis*, &c. EXPEDIT SE] parat se NON FERET, QVIN VAPVLAT.] non effugiat, seu non elabetur, neque euādet: quin vapulet: vel sic, non feret, id est non auferet hoc à me, neque obtinebit, quin vapulet. PVGNOS EDET] pugnos comedet, respondent hæc illis superioribus, *Certe aduenientem me hic hospitio pugna accepturus est*. NON PLACET ME HOC N.C.] non libenter hoc noctis tempore comedo, ISTAM CENAM] istos pugnos. HAVD MALVM H. EST. P. P.] hic pugnus, non non est mali hoc est parui ponderis. TRACTIM] id est diutine, & longo tractu. Nonius hunc locum proferens. Seruius ad illum Virg. locum, Georg. 4. *tractimque susurrant*, notat sine intermissione iugiter. sed Carisius lib 2 *tractim*. Plaut. in Amph tr. Vbi Sisenna pro *lentè* non vt Maro pro iugiter, 4. Georg. *tractimque susurrant*, inquit. Ego & hic *tractim*, & apud Virg. longo tractu, & sine intermissione, & iugiter, assentiens Nonio, & Seruio, interpretor Sic apud Lucret. lib. 3. *Test inde per artus Ire à tes tractim gelidi vestigia lethi*. PERVIGILAVI] perpetuo vigilaui. hinc *peruigilium*. PESSIMVM EST PAGINVS] pessimè factum. NEQVITER FERIET MALVM M. D. M.] manus mea nō satis valide, neque acriter malā, hoc est malam ferire didicit. Simeo Bosius putabat, verbū *ferire* ad illud detexere, quod supra positū est, referendum esse: quia ferire dicantur textores, cum telā pectinis dentibus feriunt. Varro lib. 4. de Lingua latina. Densum, inquit, à dentibus pectinis quibus feritur. ALIA FORMA OPORTET ESSE] id est eum immutari oportet: eū noua forma sumere oportet. &c QVEM TV PVGNE LEGERIS] ô pugne, cum aliam formam sumere oportet, quem tu feriendum susceperis, seu quem tu tibi feriendum proposueris. apostrophe ad pugnum. Sic autem legendum *pugne legeris*. non *pugna læseris*. ILLIC HOMO ME INTERPOLABIT] ille homo mihi aliam formam dabit: vel meam veterem fomam in nouam conuertet: vel homo nouam mihi formam è vetere finget. sic fere Nonius, hunc locum proferens, docetque tractum esse ab arte fullonia, qui poliēdo diligenter

diligenter vetera quæque, quasi in nouam speciem mutant. MEVMQVE OS FINGET D.] idem dicit aliis verbis aliam mihi oris formam de integro affinges, vetere delata. EXOSSATVM OS &c.] etiam nunc pugnum alloquitur, hoc modo, exossatum os eius sit oportet, id est, exos, & edentulum factum, concisum, contritum edentulum quem fortiter ferieris. Idem Pseudolo *Exossabo ego illum similiter itidem ut murenam coquus.* sic Menæchm. *atque hunc senem exossabo: dei ita dedolabo assulatim viscera.* Teret. Adelph. *Congrum istum maximum in aqua finito ludere paulisper: vbi ego venero exossabitur.* exossare ἐξοστεΐζειν dicunt Græci. QVASI MVRENAM EXOSSATA COG.] in Pseud. *Exossabo istum similiter, &c.* nam iam supra citauimus. VLTRO ISTIC QVI EXOSSIT HOM.] hunc versum sic explicabam, perii, si iste, qui exossat homines, vltro me aspexerit, vltro. id est, non appellatus, aut interpellatus, vel sic, perii, si iste qui vltro id est non lacessitus, aut inuitatus, exossat homines, me aspexerit. Sim. Bosius, mutata interpunctione, sic: Vltro istic, qui exossat homines iste, qui dicit se exossare homines, vltro istic: id est longè à me istic maneat. Ego sic malim: *vltro istic, qui exossat homines:* vt intelligamus, Sosiam hic summissa voce, ita tamen, vt audiant spectatores, ad Pseudo Sosiam verba sua dirigere hoc modo: Tu qui exossas homines, vltro, i. ultra seu procul istic, vbi tu es, mane. neque ad me proprius accede: quæ sequuntur autem, ea tum ad tertiam personam reuocentur & ad spectatores solos pertineant: *perii, &c.* OLET HOMO QVISPIAM M. S.] olet, mihi subintell. i. eius odor ad me peruenit. sic in Milite glorioso. *Nescio vt hic prope adest quem expecto videre. olet profecto.* Idem Mostell. *Mulier rectè olet, vbi nihil olet.* MALO SVO, suo damno olet, inquit. Nam dabit mihi pœnas, quisquis in manus meas inciderit. sic infrà nō longè. *Ne tu istic hodie malo tuo compositum mendacium Aduenisti. &c.* NVMNAM OBOLVI?] num quid iam odorem aliquem e corpore meo, aut ex ore hominibus? ita idem Casina. *Dij me hercle cupiunt seruatum. iam oboluit Casinus procul.* Idem in Menæchmis. *e oluit videristi p...m hi istinc, quo habes.* Idem Mostel. iungit cum quarto casu. *oboluisti illum: germana in vnici rusticus, hircus, ara sum.* ATQVE HAVD LONGE ABESSE OPORTET.] sermonem cœptum continuat Mercurius, solus loquens, ita tamen vt spectatores audiant. hoc modo. debet ille non longe abesse quisquis est, quando eius odor nares meas tetigit. *haud longe abesse:* sub intell. eum, qui mihi olet: sed quem olfacio. Alii quidam sic hunc locum explicant, in his Bosius. Atque haud longe ab eo malum abesse oportet: id est non longè ab eo malum abest: citò mihi ille dabit pœnas: citò fiet: quod dico. à quibus dissentio. VERVM LONGE HINC ABFVIT.] at si nūc non longe absum: certe longè abfuit: tum scilicet cùm in castris essem. *afuit* autem legendum quomodo edid. & ita habent nostri ferè omnes libri veteres: non, vt vulgata, abfuit. qua de re nos plura in Comment. Lucret. & in Notis Cicer. Nec paucis ante nos Muretus in suis ad Tib. Hipp. scholiis. Verum tamen non celabo lectorem quosdam hic legere *afuat*, pro *afuit*, hac sententia. Verum vtinam Sosia hinc longe abiit, si quidem vapulaturus est. Ego libris meis tibi, hæc verba Mercurii esse puto, vt superiora, hoc modo. Atque is haud longe abesse debet: verùm longe hinc afuit, vt intelligamus Mercurium tanquam deum, scire, Sosiam, qui nunc præsto sit, longe hinc antea afuisse, & interfuisse bello Thebano. Et ita plana erunt, mireque conuenient, quæ deinceps loquuntur ILLIC HOMO SVPERSTITIOSVS EST.] i. homo est ariolus, qui sciat me longe hinc afuisse. Nam superstitiosus, præterquàm quod eum significat qui nimium deos metuit, quod signum est deliramenti, vt scribit Donatus in Andr. etiam fatidicum, & fanaticum, & vel futurorum augurem, vel præterito um quæ humanitus scire non potuit, ariolum significat. quod genus hominum insanum & furiosum est. sic vsurpat hanc vocem, in Curcul. *Superstitiosus hic quidem est vera prædicat.* Idem in Rud. *Quid si aut superstitiosa aut ariola est atque omnia quidquid insit, vera dicet?* Hæc igitur est vera huius loci explicatio, quidquid Alciatus & alii blaterent. Et cum hæc multò ante scripsissem, animaduerti Simeonem Bosium idem fere sentire. GESTIVNT.] gestit, inquit Festus *qui subita felicitate exhilaratus nimio corporis motu præter consuetudinem exultat.* Est igitur hic tralatio à re animata, & ratione prædita, ad inanimatā. & *gestiunt* valet hoc loco, ita ad pugnā soluti, atque expediti sunt, vt gestire videantur: pugni ferire aliquem cupiunt. SI IN ME EXERCITVRVS.] subintellige eos pugnos tuos, ita ad ferendum paratos. profert hunc versum Nonius in verbo exercere. DOMES.] vt domes eos primum in parietem, id est vt eos prius cōtra parietem mollias, & subiuges, quàm me percutias: vt eis mollioribus factis, minus grauiter me ferias, minusue graueis plagas incutias. AD AVREIS ADVOLAVIT.] ad aures celeriter peruenit, tralatio est. sic Lucret. libr. 6. *denique per dissæpta domorum saxea voces Peruolitant.* vox autem alicuius hominis scilicet, vel eius qui mihi olet. NAE EGO HOMO INFELIX.] iocus cuius occasio nata est, ex verbo *aduolauit* nam si quod volat, alas habeat necesse est: vox autem Sosiæ volat: ergo vox Sosiæ alas habet. Vrbanè igitur ægrè fert, & queritur se voci suæ alas non intercluisse: ne ad alios aduolare posset. VOLVCREM, pinnatam, pinnigeram. πτερόεσσαν alis præditam tanquam auem, hoc quoque ad ioci rationē pertinet. GESTITO.] frequētatiuum verbum à verbo gesto: quo verborum genere crebro vtitur Plautus, quæ colligentur in indice. ILLIC HOMO A ME SIBI MALAM REM ARCESSIT IVM. S.] ille homo malum sibi à me quærit, quod suo iumento, hoc est sibi imponat: seu quo suum iumentum, id est seipsum oneret: proinde ac si dicat, malum sibi à me quærit, quo ipse oneretur & vrgeatur suo igitur iumento, ita accipiendum, vt sit dandi casus, & cohæreat cum pronomine vocabulo, sibi, κατ' παράθεσιν siue appositionem, hoc modo *sibi iumento*, id est sibi qui ipse suum iumentum erit: qui, quemadmodum iumentis nostris onera imponere solemus, ita malum, quod sibi à me arcessit ipse geret nempe pugnos, plagas, vibices. Licet etiam sic explicare, & fortasse melius *ille homo malam rem sibi a me arcessit iumento suo.* id est ille homo malam rem sibi à me petitum mittit, sua impensa, vel sua opera & culpa: *et suo iumento* sit ablatiui casus. Nam superior explicatio violenta est. atque hanc explicationem confirmant ea quæ deinceps sequūtur. Iumentum autem alii à iungendo dictum volūt, vt refert Gellius lib. 20. cap. 1. & Nonius in voce *iumentum*. Alii à iuuando, cuius appellatione intelliguntur omnia animalia, quæ onera gerunt, aut quæ currus trahunt: bobus exceptis Pomponius libr. 5. ad S. C. & c. titulo de verb & rer. significatione, scriptum reliquit, boues magis armentorum, quàm iumentorum nomine appellari. NON EQVIDEM VLLVM HABEO IVM.] nullum equidem habeo iumentum, quo scilicet dicis me malam rem arcessere. locus ex ambiguo nam Mercurius illud dixit prouerbialiter, & ἀλληγορικῶς: hic simpliciter, & propriè accipit. LASSVS SVM.] atque idcirco oneri ferundo impar. nam hoc eo spectat, quòd dixit Mercurius, Sosiam pugnis esse onerandum E NAVI VT VECT.] postquam è naui huc vectus sum, sed quo modo vectus dici potest qui à portu, posteaquam à naui exiit, pedibus, in vrbem venit, respondeo vel per translationē sermonis, *vectus sum*, positum pro venit: vel legendum

naui, vt vectus huc sum, detracto e, quod credibile est natum esse ex postrema vocali aduerbii hercle. NAVSEO] nausea laboro: nausea autem, est vomendi appetitus, ex nauigatione contractus. Cic. lib. 5 epist. ad Att. epist. 13. *nauigauimus sine timore, & sine nausea.* Plautus Merc. *Nausea adepol factum credo, verùm ex templo abscesserit.* VIX INCEDO INANIS] vix ingredi possum sine onere: nedum cum onere ire possim. NE IRE POSSE] ne me ire posse, &c NESCIO QVEM] hominem ignotum, & quasi sine nomine. AVTVMAT] dicit, prædicat. HINC ENIM] vel legendum *Hinc enim*, vt sit anapæstus: vel sic. *hinc enim*, recta scriptura est, posterior syllaba vocis *enim*, haben da est. VERBERAT] sic Lucret. libr. 6. de aere. *Semper enim circumpositus res verberat aer.* METVO, VOCIS NE VICE] Metuo ne in locum vocis meæ, à qua ille suas aureis verberatas esse dicit, ego ipse vapulem. TIMEO, TOTVS TORPEO] sic in Trucul. *lapsdeus sum, commouere me miser non audeo.* ibidem infrà. *Neque vt hinc abeam, neque vt hinc adeam scio. timore torpeo.* ILICET] sine dubio Festus. Donatus verò ad illud *ilicet, Ne te admisce, nemo accusat Syre te*, &c. Heautont notat, *Ilicet semper finem rei significat, vt actum est: & ilicet dictum est per syncopen pro ire licet.* &c. Seruius libr. 6. Æn. ilicet docet esse nouissimum verbum, quo vtebantur, consumpto cadauere, & collectis cineribus, eóq. referendum illud esse scribit, *dixítque nouissima verba.* Plautus Capt. *Ilicet parasiticæ arti in maximam malam crucem.* Idem Cistell. *Actum est. ilicet. me infelicem & scelestam.* CERTVM EST] decretum est, deliberatum est, ita sententia HOMINEM CONTRA COLLOQVI] colloqui iunxit cum accusandi casu. licet tamen dicere *hominem* reg. à præpositione contra, vt sit *ἀντιπρόσωπον*. sed illo modo magis placet, vt contrà sit aduerbium, notetúrque accentu graui in posteriore syllaba. QVI POSSIM VIDERI, &c. quo possim, &c. A ME VT ABSTINEAT M.] ne me attingat, seu ne me verberet. QVI VVLCANVM IN CORNV, &c.] qui ignem in laterna cornea clausum geris? suprà Scena 1. *Sed Amphitruonis illic est seruus Sosia. A portu illic nunc cum laterna huc aduenit.* Lucretius libro secundo. *Præterea lumen per cornu transit.* QVI PVGNIS OS EXOSSAS H.] Supra. *Exossatum os esse oportet*, &c. VTCVNQVE] legendum *vtruncumque*, non vt habent libri vulgati, *vtcunque*. Quod autem libri nonnulli veteres habent *vtrumque*, id deprauatum est, ex *vtruncumque* & *vtcunque* factum postea est, ex *vtrumque*, *vtruncumque* autem esse legendum etiam ratio vincit. nam cum duo sint posita, *seruus, liber*: necessariò *vtruncumque* quod de duobus dicitur, non *vtcumque* quod de pluribus subsequi debet. Hoc enim significat Sosia, se vel liberum, vel seruum esse, vtruncumque de duobus ei libeat. si quis tamen *vtcunque* probet: *vt umque*, hoc est quomodocumque. quod minus mihi probatur. VERBERO] mastigia. MENTIRIS NVNC IAM.] mentiris, qui dicas te verberare, cum tamen neminem verberes. sic Bosius, quasi iocus sit ex ambiguo positus in voce *verbero*: quæ vt vult ille, Mercurio quidem nomen est: sed à Sosia ridiculi gratia pro verbo accipitur, verbero, as, at. Ego putabam hic nullum esse iocum: & hæc verba *mentiris nunc iam*, esse Mercurii, & detrahendam hinc esse Sosiæ personam, vt ita legatur. *verbero, mentiris nunc iam. At iam faciam, vt verum discas dicere.* quæ verba sic explico. verbero, mentiris nunc iam, qui dicas te esse vel liberum, vel seruum, vtruncunque animo tuo collibitum sit, cùm seruus sis, & qui seruus est, liber eodem tempore esse non possit, neque liber, seruus: at iam verberibus & plagis docebo te vera loqui. AT IAM FACIAM, VT VERVM DISCAS DICERE] Bosius hæc sic explanat. Dicis me mentiri, quia non verberaris, seu quia te non verbero. At iam faciam, vt verum dicas, cùm scilicet à me verberaberis. tunc enim te verberari dices, & verum dices. Verùm hæc mihi non placet explicatio. Nam vt omnia inter se cohæreant, & congruant, qui dicit alterum mentiri, debet idem dicere. At faciam vt verum discas dicere. Nunc autem absurdum est, eum, qui ab altero mendacii arguitur, dicere illi à quo arguitur, se facturum, vt ille verum loqui discat. Maneo igitur in sententia, vt existimem id omne quod est ab illo loco *verbero*, vsque ad verbum *dicere*, esse Mercurii orationem. POSSVM SCIRE, QVO PROFECTVS?] id est, possumne ex te cognoscere, quò ire cogitaris, cùm profectus es? vel sic, possum scire, quò intenderis, ex eo loco, vbi eras, proficiscens? sic loquitur etiam alibi: vt Aulul. *nunc quò profectus sum, ibo.* Idem Trucul *propè est profecta quò sum.* subintelligendum autem est hoc loco, sis. vt sit *profectus sis*? EGO TIBI ISTAM HODIE SCEL. COMPR. L.] horum quidem verborum sententia, vt à seruo Sosia accipiuntur, obscœna, & flagitiosa est, & castis auribus atque animis indigna: sed tamen explicanda. Mercurius Sosiæ minatur, se loquacitatem & argutiam eius compressurum. At Sosia sic accipit, quasi Mercurius minetur se Sosiam irrumaturum. Itaque respondet Sosia. non potes me irrumare. linguam enim habeo pudicam, non fellatricem, neque impudicam. sic in Rud. *Si ille te comprimere solitus: hic noster nos non solet.* locus igitur est ex ambiguo. PERGIN' ARGVTARIER?] id est, pergísne argutè loqui? SI NOCTES] singulis noctibus virum. LOCAT] collocat, ponit. ADVENISSE FAMILIAREIS DICITO] dicito Creonti aduenisse Amphit. & eos, qui sunt ex eius familia. ACTVTVM] citò. Carisius. FAMILIARIS ACC. FAXO H. F.] tu qui familiarem te dicis, accipieris, non vt familiaris, sed vt alienus, & inimicus, aut hostis. *Faxo accipiere*, locutio Plauto familiaris, & valdè vsitata. quod genus in indice colligetur. Præterea in hoc genere loquendi, *familiaris familiariter*, inest venustas non parua. HORVM, Amphitruonis, & Alcmenæ. AT SCIN' QVOMODO FACIAM EGO TE SVPERBVM, &c.] locus *ἀπὸ τοῦ προσδοκίας* simul, & ex ambiguo. superbi sunt elati, magnifici opulenti, qui sublimes sunt in equo, aut curru, aut rheda: aut qui à seruis portantur. Rursus, qui plagis contusi, & debilitati sunt. & qui grauia vulnera acceperunt, ii, quod pedibus ambulare nequeunt, auferantur sublimes necesse est. atque hac ratione superbi dici possunt. Sic igitur Mercurius, scisne quomodo te hodie superbum, id est, elatum faciam. nisi hinc abis? cui Sosia, *quomodo?* inquit. *auferere*, inquit Mercurius, *non abibis si ego fustem sumsero.* Hæc est responsio præter exspectationem. Sosia enim, aut ipsi spectatores exspectabant, aliquid Mercurium responsurum, quo Sosia lætaretur. At ille præter omnium exspectationem respondet, se Sosiam fuste debilitaturum, vsque adeò, vt suis pedibus abire non possit, sed ab aliis auferendus sit. Sic in Curcul. *tu auferere hinc à me si perges mihi Mal è loqui, profectò cui ego, nisi malum, nihil debeo.* Huc pertinet illud Ciceronis libro quinto accusationis *Sic nonnunquam etiam res ad manus, atque ad pugnam veniebat. Iste enim præter seuerus, ac diligens, qui populi Romani legibus nunquam paruisset, illis legibus, quæ in poculis ponebantur, diligenter obtemperabat: itaque erant exitus eiusmodi, vt alius inter manus è conuiuio, tanquam è prælio auferretur, alius tanquam occisus, relinqueretur*, &c. Et ud Homer. Ιλ. ρ. non longe a principio, *οὐδέ οἱ οὔπω Νοστήσαντι ... ἄλοχον τε φίλην καὶ νήπια τέκνα*. id est, & eum nego suis pedibus euntem, oblectaturum vxorem caram, & venerandos parentes, vel ... sic.

sic,& nego eum suis pedibus è prælio abiturum,sed ab aliis ablatum mortuum, suæ vxori & parentibus iniucundum spectaculum præbiturum. Postremo φέρειν seu ferri sæpe locum habet, & verò propriè, in mortuis,vt notat Eustathius ἰλιάδ. ψ ibi φέρον πάτροκλον ἑταῖροι, id est ferebant Patroclum mortuum sodales & socij. Sic igitur hunc locum explico. Sed Nonius in voce *superbus*, docet, superbos à veteribus,mortuos esse dictos. Deinde profert hæc Plauti verba hoc tantum Ex quo licet intelligere, Nonium ex hoc Plauti loco existimasse, superbum à veteribus positum esse interdum pro mortuo:& hic superbum valere mortuum, propterea scilicet, quod mortui in funere subl mes efferebantur QVIN MED HVIVS F &c.] Immo verò ego me ex hac familia familiarē esse dico Med huius, pro me huius vsitatum veteribus. solebant enim interponere litteram d. inter duas vocales duarum vocū diuersarum,vt hic,& infrà non longè *prater med alius*, pro præter me alius,& *med erga* pro me erga,& alia sexcenta similia. VIRES TIS] vide si vis. DOMO PROHIBERE] Virgilius libro 1 Æneid. *Hospitio prohibemur arena* POSTVLAS?] rouum censes?ἀξιοῖς PRAEFECTVS THEB. LEG] præest Thebanis legionibus,Creontis iussu. QVI CVM] cum quo MALO TVO,] sic suprà *Olet homo quidem malo suo.* COMPOSITIS MEND.] comparatis,& de industria structis mendaciis sic dixit,componere sycophantias,in Bacc . id *Nunc pater mi proin tu ab eo vt caueas tibi Sycophantias componit aurum vt abs te auferat*. Idem Pœn. *composita est fallacia* AVDACIAE COLVMEN] hoc est, homo omnium mortalium audacissime:audaciūm princeps : ipsa audacia audacior,columen eius rei, cuius est columen, validius ac firmius sit, necesse est. sic Terent. Phorm. *Oh bone custos salus columē verò familia* &c. ad quem locum notat Donatus columen, vel culmen. vel columna. Idē ibidē. columē, fultū a'io. vel decus M. Tull. libro 3. Accusat. *Timarchides autem columen familia vestra premij fiducia defensionis tua* Idem pro Sext. *Vnum aliquem te ex barbatis illis , exemplum imperij veteris, imagine antiquitatis columen reip diceres intueri.* CONSVTIS DOLIS] sic loquitur Pseud. *Quid si hisce inter se senserunt, Calipho Aut de compacto fecerunt consutis dolis?* sic Græci ῥάπτειν δόλους, μηχανάς. Dionys. Halicarnass. libri sep ... [illegible] id est graues enim machinæ ô Tulle texuntur aduersus nos, & dolus ineuitabilis, siue inexplicabilis, aduersus ambos cō utus est Idem ibidem δόλον ἤρτυον ... Euripides in Adromacha ... Sophocles in Oedipo tyranno de Tyresia, ... id est. Stulte quamobrem Telemacho mortem,& diem ... mum consuis,neque supplices reuereris. quibus Iupiter testis est?quam nō est pium mala suere alterum alteri. IMMO QVIDEM TVNICIS CONS.] locus ex nomine quæsitus. CERTE PEDIBVS NON TVNICIS] alius locus ex interpunctionis, seu distinctionis mutatione natus. Dixerat enim Sosia, se aduenire tunicis consutis, non dolis. Mercurius autem reprehendens, ait eum venire pedibus,non tunicis quasi coniunctim dixerit,aduenio tunicis. INGRATIS] inuitus,velis nolis. de hoc suprà. NON ARBITRARIVM] id est non incertū neque in sententia arbitri positum. Et fortasse spectauit differentiam arbitri & iudicis quam sic M.Tull. explicat in oratione pro Q Roscio Comœdo *Aliud est iudicium : aliud arbitrium. Iudicium est pecunia certa: arbitrium incerta, ad iudicem hoc modo venimus, vt aut totam litem obtineamus, aut amittamus: ad arbitrum hoc animo adimus vt neque nihil , neque tantum , quantum postulauimus , consequamur.* &c. Licet etiam sic hunc locum explicare. Hoc profectò certum est, quod nunc vapulas:non arbitrarium, id est non in arbitrio tuo positum:non arbitrij tui. Omnino priorem explicationem malo TVAM FIDEM OBS.] Sosia vapulans vel simul vt vapulauit , Mercurij fidem implorat,atque cōsecrat. Videtur enim contra fidē suam facere,qui alterum immerentem verberat, aut iniuria afficit. Non potest autem dici , hic *fidem*, significare opem,& auxilium,vt apud Terent. Andr. ex sententia Donati ibi. *Nihiline esse proprium cuiquam? Dij vestram fidem*. ad quæ verba notat ille, fidem dixit, opem & auxilium , vt *Tyrrhenámque fidem*. PRAE VT FVTVRVM EST] præ eo , quod futurum est. Sic Mil. glor. *nihil hercle quidem hoc Praut alia, qua dicam*. Idem Mercat. *Pentheum diripuisse aiunt Bacchas nugas maximas Fuisse credo, praut quo pacto ego diuorsus distrahor.* NAM PVGNIS VSVI ET]id est, verberando & cædendo pugnis, fecisti me tuum, vsu , id est vtendo me ad plagas accipiendas , pugnosque tuos perferendos. vsu facere suum,sic dictum , vt vsucapere : exquo vsucapio. PRO FIDI THEB. C.] Prò, vos inclamo, ciues Thebani,qui fidi estis. Nonnulli hic legunt , *Prò fidem*,& subintelligunt, *imploro vestram*. VT ESSET QVEM] vt esset tibi aliquis,quem tu , &c.] ITA DII FACIANT VT TV F. S.] ita dij faciant, inquit,vt tu potius quàm ego,sis Sosia:nempe , vt tu vapules,ego te verberem. ETIAM MVTIS?] etiam ne mu facere audes?etiam ne mussas?mutire & mussare, dicta sunt à littera μῦ:quam solam , & nullam præterea,muti proferre possunt. Varro lib. 6. Plautus Bacchid. *Impinge pugnum si muttiuerit*. Idem Curcul. *non mutit cardo. est lepidus*. Idem Menæchm. *etiamne impudens Mutire vnum verbum audes , aut mecum loqui?* Terent. Andr. Itaque *Hercle nihil iam mutire audeo*. ad quem locum Don. Ennius: *nec dico , nec facio mu*. Vnde & mutos dicimus , quod Græci dicunt μύειν. Qui totus locus apud Donatum hodie in libris vulgatis corruptus est. Iterum Terent. Hecyra. *Neque opus est adeò mutito* mutito, inquit Donatus , id est, vel tenui dicto. NEMO NISI Q.] sic apud Homerum. ὀδυσσ. ἰο'τα Vlyssus qui vocetur , rogatur, respondet Οὖτις ἐμοί γ' ὄνομ' ἐς' Οὖτιν δέ με κικλήσκουσι Μήτηρ, ἠδὲ πατὴρ, ἠδ' ἄλλοι πάντες ἑταῖροι. sed alio consilio propter aliam causam. SOCIENNVM] socium. Idem in Aulul. Ibo intro, atque illi socienno tuo iam interstringam gulam. sed hic versus , *nam Amphitruonis socienuum me esse volui d.* claudicat , nisi legamus Namque Amphitruonis &c SCIEBAM] legendum fortassis est, *sciban* : aut *Sciebam* duarum syllabarum faciendum est. FVGIT TE RATIO] id est errasti. sic loquitur Catullus in Carm. de Var. scorto. *Istuc quod modò dixeram me habere fugit me ratio*. sumtum fortassis ab iis, qui in ratione ducenda errant vel potius ab iis,qui non attendunt animum ad id,quod agitur:qui aliud agunt,quorum denique animus alibi est, quàm ibi. vbi corpus eorum est. idcirco aliquid loquūtur,quàm quod sentiūt,aut quod opus est. sic idem ferè dixit , Bacchid. *Vbi me fugiat memoria* &c. & Milite glor. *At nemo solus sapit. nam ego multos sæpe vidi Regionē fugere consilij prius , quàm repertam habere*. VTINAM ISTVC PVGNI FECISSENT] vtinam tui pugni me fugissent. & ita me non attigerent,vel vtinam te fugissent. id est vtinam pugnis careres, vtinam pugnos habere desiisses. QVEM TV DVDVM ESSE AIEBAS M.] vel legendum *quem te d.* vel subintelligendum *te* PER PACEM LICEAT] pace tua liceat, sine tua offensione liceat. INDV-

RIAE] induciæ sunt belli feriæ, inquit Varro, lib. de bello, & pace, vel pax castrensis paucorũ dierũ, vt refert Gellius lib. 1. cap. 25. Idem Gellius inducias di ctas esse arbitratur, quasi tu dicas *inde vti iam. Pactum induciarum eiusmodi est.* inquit. *vt in diem certum non pugnetur nihilque incõmodi detur: sed ex eo die postea vti iam, omnia belli iure agantur. Quod dicitur dies certus præfinitus, pactúmque fit, vt ante eum diem ne pugnetur, atque is dies vbi venerit, in e vti iam pugnetur: idcirco ex iis quibus dixi, vocibus, quasi per quendam coitum, & copulam, nomen induciarum connexum est.* Donatus apud Terent. Eunucho *Induciæ* inquit. *sunt pax in paucos dies, vel quòd in diem dentur, vel quòd in dies otium irabant.* Nonnulli alij ab initu inducias dictas esse volunt, quòd, pactis induciis, alteris ad alteros vltro, citroque sine pugna impune ire licet, ex quibus omnibus etymologiis intelligere licet, hoc nomẽ scribẽdũ esse cũ t. in tertia syllaba, non cũ c. Inducias Græci ἐκεχειρίαν appellant significantissimo vocabulo, à verbo ἔχω, & χείρ, quod per induciarum dies abstineantur, seu cõtineantur manus à pugna. TVAE FIDEI CREDO?] possum ne tutò sine aliquo sponsore locuplete, tuã vnius fidem sequi & me tuæ fidei cõmittere? QVID SI FALLO?] me, vel fidem tuam. sed dic me potentius, vt in illa antiquiss. iurandi formula *si sciens fallo.* M. Tull epist. ad Marium *Is iurare cùm cœpisset: vox eum defecit in illo loco Si sciens fallo* Propert. lib. 2. Eleg. 20 *Ossa tibi iuro per matris, & ossa parentis: Si fallo, cinis, heu sit mihi vterque grauis.* Idem lib. 4. Eleg. ad Cinth. *Iuro ego fatorum nulli reuocabile carmen: Tergeminúsque canis sic mihi molle sonet: Me seruasse fidem si fallo vipera nostris Sibilet in tumulis, & super ossa cubet.* TVM MERCVRIVS SOSIAE IR.] tum, id est, si sciens fallo. locus. Nam cum sit ignotus Sosiæ Mercurius, cúmque se Sosiam esse prædicet: malum sibi precari putatur à vero Sosia, si fallat: cùm re vera Mercurius malum ei precetur. proinde ac si ita dicat, tum ego tibi iratus sim, si fallam, scilicet: seu si fallo. Porro autem deos sibi habere iratos vult nemo. Hinc illud loquendi genus antiquiss. *qui illi dij irati.* de quo suo loco VT VT ES F.] id est quomodocũque es facturus. Donatus ad illud Terentij Andr. *Iam vbi vbi erit inuentum tibi curabo* &c. notat, *vbi vbi*, in prima parte vim suam tenet: in posteriore productionẽ: & est quemadmodũ vt vt, qua qua, vnde vnde: pro vbicunque, vtcumque, quacumque, vndecunque. TV ME VIVVS HODIE N. F.] Tu viuus nunquam facies, vt non sim Sosia. Nunquam me facies quin sim, dictum more Græcorum & Comicorum, pro nunquam me facies non esse: id est, nunquam facies vt non sim. Sic autẽ legendum, vt edidi, & ante ediderat Camerarius, *Tu me viuus hodie nunquam.* &c. non, vt quidam volunt, *me viuo.* &c. quam lectionem, & versus ratio, & sentẽtia respuunt. Adde quòd reclamant libri veteres, qui habent *viuus*: quibus cum congruunt omnes vulgati. Sentẽtia autem in promptu est. tu viuus nũquam facies, &c. ergo multo minus mortuus. vel sic. tu excedes è vita, seu morieris prius, quàm isthuc facies. Quòd autem alii nonnulli, qui item legunt *viuo*. pro *viuus* volũt hæc esse verba Sosiæ, vsque ad, *Hic homo*, &c. non placet. sunt enim hæc Mercurij: &, quę deinceps sequuntur, Sosiæ, par pari Mercurio referentis. Quemadmodum enim Mercurius dixit, Tu quandiu viues nunquã efficies, vt non sim Sosia: ita Sosia, par referens, respondet, Certè nunquam me alienabis ab hac familia nostra, quin sim huius familiæ seruus, & familiaris. TV ME ALIENABIS NVNQVAM] nunquam me, qui sum familiaris, & domesticus, alienũ facies. NOSTER] è familia nostra, vel Amphitruonis, heri nostri, seruus. PRAETER MED ALIVS] præter me alius. QVOD MIHI PRAEDICAS VIT. &c.] qui me dicis insanum esse, tu ipse es. Iam insania, animi vitium est. MALVM] interiectio est hoc loco, malum qua vtitur Plautus millies infrà ead. comœd. *Quas malum magnas?* idem Captiu. *Nisi si meo aliquam cor de machinor astutiam.* Quàm, malum quid machiner? cetera exempla collecta reperientur in indice. Terent. Eunucho. *Quid malum alij?* ad quem locũ Donatus. malum, inquit, per parẽthesim suauiter infertur. Plautus in Epidico. Quę malum hęc impudẽtia est? Ei non interponitur, malum, nisi oculis conuersis ad eum, quid, quod reprehendimus, dixerit. Itaque *malum*, nunc interiectio est HAC NOCTV] hac nocte. Sic veteres loquebantur, vt refert Macrobius libro 1. cap 4 testem Ennium producens annalium. Qua Galli furtim noctu summa arcis adorti Mœnia concubia, vigiléśque repente cruentant. Idẽ annal. *Hac noctu filo pendebit Etruria tota.* Ex PORTV PERSICO] id est, ex mari Euboico, quòd in eo steterit classis Persarum Festus NON VIGILO] quasi dicat non dormio neque dormito. neque vigilans stertto, sed planè vigilo. MALAE] maxillæ QVID EGITVR DVBITO] domum introire? EMANTITVS] es subintell. quod est Plauto vsitatissimum. SOLVTA EST NAVIS] Sic in Sticho. *Hæc hæc soluta est nauis aliquãto prius* Sic Horat. epod od. 1. *Mala soluta est nauis exit alite.* & *soluere nauim* dicunt Latini plena seu integra locutione. Plaut Mil. glor. *Nisi eat, te soluturum esse nauim ventum operam dare.* Idem Merc. *vbi confectũ iam est solutimus.* Dicunt & *soluere* simpliciter, nec ad ecti voce *nauim*. Cicer. lib. 7 epist. ad Att *nos eo die cœnati soluimus* Idem lib. 3. de Off *Si idem sciat complures mercatores Alexandria soluisse*, &c Idem pro Murena. *Quòd si è portu soluentibus ij, qui in portum ex alto inuehũtur, præcipere summo studio solent*, &c. Tacitus lib 2. *Nec Piso moratus vltra nauem soluit* &c ET VBI PTERELA REX REGNAVIT. &c & oppidum, in quo Pter reg. exp. VI PVGNANDO] vi & virtute, non pactione. Græc dicunt κατὰ κράτος, quod notarat Bolius. OBTRVNCAVIT] interemit supra de hoc verbo. AVTVMARE] dicere. Nonius. MEMORAM MEMORITER] aduerbium & verbum cui adiungitur, eiusdem originis. talia sunt illa, *propere properas sapienter sapit, memoriter meminisse.* quæ indicabuntur suis locis, & collecta sub vno quasi aspectu ponẽtur in indice. PTERELA REX QVI POTITARE &c.] ordo est datum est subintellige. vel repete ἀπὸ κοινοῦ. id *qui*, id est quo. Pterela rex potitare solitus est, videlicet patera aurea. OBSIGNATA SIGNO EST] pleonasmus. CVM QVADRIGIS SOL EXOR] sol exoriens cum curru à quatuor equis tracto: vel cum quatuor equis currui iunctis Signis quibus obsignarent, vtebãtur antiqui vel suis ipsorũ imaginibus, vt Plautus Curculione signum nosce: nostin'? LY quidni nouerim? Clypeatus elephantem vbi machera dissicit. Pseud. *Ea causa miles hic reliquit symbolum expressam in cera ex annulo suã imaginem* vel maiorum suorum Cicer. Catil. 3 *tum ostendi tabellas Lentulo, & quæsiui, cognosceréetne signum. annuit. Est verò inquam signum quidem notum, imago aui tui, clarissimi viri, qui amauit vnice patriam & ciues suos: qua quidem te a tanto scelere etiam muta reuocare debuit.* Vtebantur & imaginibus, quas arbitrio suo sumebant: vt ex Augusto intelligere licet: de quo sic Suetonius *In diplomatibus, libellisque, & epistolis signandis initio Sphinge vsus est: mox imagine Alexandri Magni, nouissimè sua Dioscoridis manu sculpta: qua signare insecuti quoque principes perseuerarunt* Sic Amphitruo vtebatur pro signo, sole cum quadrigis exoriente, QVID ME CAPTAS CARNIFEX?] quid me captas, id est, quid me capere conaris? quid mihi insidiaris, vt me capias? sic idem infra ead. comœd. *Me captas quia tute ab naui clanculum huc alia via Præcucurristi*, &c. ibidem. *Tu si me captas impudicitia, non potes capere?* Terent. Hecyra. *Inimicum est autem vlcisci aduersarios? Aut qua via*

ula capiunt te illi, eadem ipsos capit ARGVMENTIS VINCIT, &c.] hæc loquitur Sosia, ad spectatores versus. ALIVD NOMEN QVAERENDVM EST M.] quam Sosiæ, scilicet, nam hic vincit, se Sosiam esse. LEGIONES CVM PVG. MAXIME] supra *Nam cùm illi pugnabant maximè, ego tum fugiebam maximè.* INDE IMPLEVI CIRNEAM] Secutus sum Nonium, qui ita legit, & codicem Huraltinum, in quo scriptum est, non *hirneam*, vt habent omnes libri vulgati, & nonnulli manuscripti. Est autem cyrnea, seu cirnea, vt docet Nonius, vas vinarium. Deinde profert hunc versum. INGRESSVS EST VIAM] allegoria est. significat enim, eum non aberrare à recta regione, & via veritatis. Sic ferè in Pseud *in eam viam* EAM EGO. ITA VT MATRE FVERAT N. V. ED M.] eam cyrneam vini meri, ita vt matre fuerat natum, i. ita vt ex vite, seu vua fuerat expressum, eduxi, id est, ebibi, exhausi, exsiccaui. hæc verba igitur, ita vt matre fuerat natum, valent, merum, non dilutum. nam vinum, cùm ea vua nascitur, merum est. educere autem, hoc est, ebibere: quemadmodum ducere, bibere. Horatius, *ducere nectaris succos*, oda 3 lib. 3. &, *sed pressum Calibus ducere Liberum si gestis*. &c. oda 12. libr. 4 & M. Tull. Tuscul. 1 *ebibit venenum vt sitiens.* MIRA SVNT] Mirum est. Sic Plautus loquitur millies. EBIBERIM] eduxerim vt suprà, non longè. TV NEGAS MED ESSE?] Tu negas me esse? d interpositum causa versus, vel vt vitetur hiatus, si e non elideretur. QVID EGO NI N.] quid ni ego n. NAM INIVRATO SCIO, PLVS CR. M.] Sic M. Tull. actione prima. *Nec tamen eo animo sum, vt eo iudice, quàm prætore, hanc rem transigi malim: & iurato suam, quàm iniurato aliorum tabellas committere.* Idem pro Roscio Comœdo. Tibi verò, Piso, diu deliberandum, & concoquendum est, vtrum potius Chereæ iniurato, in sua lite, an Manilio, & Luscio iuratis in alieno iudicio credas. SALTEM] saltem: est quod barbari dicunt, ad minus, Itali almanco. Galli, à tout le moins. Donatus ad illud Terentianum And. ie. *vt aliquot saltē nuptiis prodat dies*, notat: saltem desperatis rebus solam petentes salutem, hoc verbo vtimur. Ex quibus verbis intelligere licet, hanc vocem natam esse à re militari atque adeò à captiuis, qui nihil aliud à victore, quàm salutem, petant. quod ab eodem Donato in Adelph. traditum est, ad illud. *Meum mihi reddat saltem quanti empta est, Syre.* Sic crebrò apud Homerum victi & capti illud vsurpant ζώγρει, id est cape me viuum. noli me interimere, sed serua, vt me abs te pretio redimā. IGNOBILIS] ignotus, & sine nomine: vt omnes homines te ignorent. Nam huc pertinet quod infrà dicitur. *Nisi etiam is quoque me ignorabit*, sic in Pseud. *peregrina facies videtur.* CONTEMPLO] contemplor. Notat Nonius veteres dixisse contemplo pro contemplor, profértque cùm alia ex aliis scriptoribus exempla, tum illud præterea ex Plauto in Asin. *meum caput contemples.* IN SPECVLVM INSPEXI] sic loquitur Terent. Adelph *Postremò tanquam in speculum, in patinas Et mea inspicere iubeo:* &c. SIMILIS T.] similis est. sic autem legendum, vt edidimus, non *simil' est*: quanquam scio nonnullis hoc placere, simil' est, pro similis est. SVRA] sura pars tibiæ posterior, & crassior, pulpa cruris. γαστροκνημίαν nominant Græci, quasi tibiæ ventrem. Idem Plautus Pseud. *vbi suram adspicias, scias posse eum gerere crassas compedes.* TONSV] tonsu pro tonsura vt docet Nonius, hunc locum proferens. profert & versum ex Accio, Amph. *sed quænam hæc est mulier, funesta veste, tonsu lugubri?* NASVM] nasum in neutro genere dixisse veteres indicat & Nonius, testem citans Lucilium lib. 7. *Queis oculi non sunt, neque nasum*, &c. Idem lib. 22. *Nasum rectius nunc homini est, suraque pedésque.* DENS, LABRA] sic legendum, non vt vulgo, *vel labra*. Nam præterquàm ratio vulgatam lectionem refellit, codicis Huraltini litura hoc in loco scripturam, quam restitui, adiuuat: enumerantur autem hic omnia alia ἀσυνδέτως, vt dubium non sit, quin, *vel labra*, mendosum sit. TOTVS] subintell. similis est mihi. CICATRICOSVM] ex veteribus. NOVI ERVM, &c.] sic in Menæchmis. *Saluus saluos alios video, nouos homines, alloquor.* SANE SAPIO, ET SENTIO] id est non desipio, non sum sensus expers. φρενῶν καὶ αἰσθήσεως ἐστὶν ἄμοιρος, id est, οὐ ἀναίσθητός εἰμι. sic in Milite glor. *Mihi ego video, mihi ego sapio mihi ego credo plurimum*, &c. PVLTABO] pulsabo, sic veteres. QVO AGIS TE?] quo te confers, quo te capessis? QVADRIGAS SI NVNC INCEND I.] &c. hyperbole. credibile enim est Iouis quadrigas esse celerrimas. sic Asin. *Nam si huic occasioni tempus sese subterduxerit, Nunquam edepol quadrigis albis indipiscet postea.* & Aulul. *Quod iubeas, citis quadrigis citius properet persequi.* & Pæn. *Nisi ego illum iubeo quadrigis ad carnificem rapi.* eodem pertinet illud Horat. sat. 7. l. 1. *bisceunas Barros vt equis præcurreret albis.* ITA VIX POTERIS EFFVGERE] ita est, id est etiam cum inscenderis quadrigas Iouis, & iis vectus aufugeris. EFFVGERE] euadere. TVAE SI QVID VIS NVNTIARE: &c.] id est tuæ heræ, si quid vis, nuntiare te sinam: sed hanc nostrā heram, non tuam, adire non sinam. licet etiam ita explicare, *Tua hera si quid vis nuntiare licet.* vt verbum *licet* repetatur à superiore. sed malo verbum *sinam* sumi ἀπὸ κοινοῦ: vel bis positum intelligi. IRRITAVERIS] irritaueris. LVMBIFRAGIVM FERES] hoc est, lumborum fracturam, seu lumbos fractos auferes. lumbifragium, nomen compositum, à Plauto fictum. cuiusmodi sunt alia sexcenta, quæ collecta reperiētur in indice, in voce nomina. VBI EGO PERII? VBI IMM. &c.] sic Mil. glor. *Quæ metuis? So. enim ne nosmet perdidimus vspiam.* VIVO FIT QVOD NVNQVAM Q. M. F. M.] id est mihi viuo, vel me viuo, imago mea præfertur. quod nunquam quisquam faciet, me mortuo. Iocus ex imaginis mentione, & nomine quæsitus: & ad consuetudinem Romanorū referendus. solebant enim maiorum imagines præferri in funeribus clarorum virorum. Cuius rei exēplum exstat luculentum apud M. Tull lib. 2. de Oratore posteaquam de Crassi facetiis locutus est. ibi. *Quis est igitur qui non fateatur, hoc lepore, atque his facetiis non minus refutatum esse Brutum, quàm illis tragœdiis, quas egit idem, cùm casu in eadem causa funere efferretur anus Iunia?* sequitur paucis pòst. *Brute quid sedes? quid illā anū patri nūciare vis tuo? quid illis omnib. quorū imagines duci vides? quid maioribus tuis?* Hoc igitur significat Sosia se viuo præferri imaginem suam, cum tamen ipso mortuo, quando efferetur, nemo imaginem eius similem, funeris honestandi causa sit laturus. Namq. in seruorum funere nullæ præferri imagines solebant. Non dissimilis est huic ille locus in Mostell. *Ludos ego hodie viuo, præsenti hic seni Faciam, quos credo mortuo nunquam fore.* Nam in funere clarorum virorum ludi funebres instituebantur. ME IGNORABIT] me non cognoscet, seu agnoscet, sic idem infrà ead. comœd. *quem omnes mortales ignorant.* sic Terent. Heautotim. *Et me ignoras, Clitipho.* Idem Eunucho. *Qui di ista te ignorabant.* QVOD ILLE FACIAT IVPITER] *Ille* pronunciandum sublato cœlum versus digito. faciat ille Iupiter, inquit, vt Amphitruo me ignoret. nam hoc si contingat, eadem opera sim liber, scilicet. Itaque subiungit, quare id optet. VT EGO HIC HODIE RASO CAP. C. C. &c.] id est, vt fiam liber. Nonius, *Qui liberi fiebant, inquit, ea causa calui erant, quòd tempestatem seruitutis videbantur effugere, vt naufragio liberati solent.* Plautus Amphitruo *vt ego hic hodie*, &c. Plutarchus in Tito Flaminio. οἱ γὰρ ἄνδρες ὥσπερ

καθάπερ ἔθος ἐστὶ τοῖς οἰκέταις, ὅταν ἐλευθερωθῶσι, ξυράμενοι τὰς κεφαλὰς, καὶ πίλια φοροῦντες, οὕτω δ' ἐγένοντο αὐτοὶ τῷ Τίτῳ θριαμβεύοντι παρεπόμενοι. i. hi enim viri quemadmodum consueuerunt seueri, vbi manumissi fuerint, rasis capitibus pileos gerere, ita ipsi ornati Tito triumphanti comites se præbuerunt. Appianus de bello Mitridat. de Prusia loquens ἀπήντησε τοῖς Ῥωμαίοις στρατηγοῖς σχήματι ῥωμαϊκὸν ἀμπεχόμενος. ὁ γὰρ δὴ Προυσίας καὶ ὑποδήματα εἶχεν Ἰταλικὰ, τὴν κεφαλὴν ἐξυρημένος, καὶ πῖλον ἐπικείμενος, ᾧ τρόπῳ τινὲς σημαίνουσι τοὺς ἐν διαθήκαις ἐλευθερωθέντας, &c. i. Prusias obuiam processit Romanorum imperatoribus togatus, & Italico more calceatus, capite raso, & pileatus, quomodo ornati nonnulli prodeunt in publicum, eorum qui in testamẽtis libertate donati sunt. Suetonius in Tiberio. *ac primò Præneste, inde Neapolim euasit: seruísque ad pileum frustra vocatis, in Siciliam profugit.* I. Idem in Nerone Claudio. *obijt xxx. & secundo ætatis anno. quo die quondam Octauiam interemerat. tantúmque gaudium publicè præbuit, vt plebs pileata tota vrbe discurrerit.* Itaque Castor & Pollux, qui sotêres. id est seruatores & liberatores Greciæ dicuntur pileati fingebantur, quia pileus sit insigne libertatis. quanquam alii hanc eius rei causam afferunt, quod essent Lacones: Lacedæmonii autem pileati pugnarent. Sic enim Festus, Pilea Castori inquit, & Polluci dederunt antiqui, quia Lacones fuerunt, quibus pileatis pugnare mos est. Quid quòd Lares quoque pileati fingebantur? quod ego vidi nuper in nummo argenteo, quem mihi ostendit Clemens Teuenînus, homo & sæpe antea à me honoris causa nominatus, & sæpe posthac nominandus. Sedent autem in eo, quem dixi nummo, Lares, (percurram enim reliquum illius nummi argumentum, quamuis non admodum ad id, quod nobis in præsenti propositum est, pertineat) pelle canina amicti, canis circum pedes eorum stat. Vulcanus etiā pileatus, dimidiatus cum forcipe supra eorũ capita positus est. In altera parte est Veiouis iratus, seu Appollo iaculator, & sagittam mittẽs Quoniam autem Pilei mentio incidit, ne hoc quidẽ adscribere me pigebit. quod etiam ex illo nummo didici, valde cos falli, qui putant, pileum & petasum idem esse. Nam petasus, vt suprà diximus, latus & amplus erat, vt potè ad ardorem solis, & imbrem defendẽdum comparatus: pileus verò, non latior, quàm corporis figura, & magnitudo postulat. Seruius ad illũ versum Æn. 8. *Nascenti cui treis animas Feronia mater.* notat Feronia Nympha Campaniæ, quã etiam suprà diximus. Hæc etiam libertorum dea est: in cuius templo, raso capite, pileum accipiebãt cuius rei etiam Plautus facit mentionem. *Quod vtinam illa faxit*, &c. Postremo, vt ad nummos redeam, memini me videre in nummis Clementis Teuenini, quem suprà commemoraui, quatuor in quib. expressa erat Bruti effigies pileata, cum pugiunculis. quod significat, Brutum liberasse populum Ro. tyranno interfecto. Ne hoc quidem prætèribo A. Gellium tradidisse lib. 7 c. 4. seruos, quorũ nomine venditor nihil præstaret, pileos venundari solitos. Tit. Liuius lib. 34. annalium: *Præbuerunt speciem triumpho capitibus rasis, qui seruitute exemti fuerant.*

MERCVRIVS.

Bene prosperéque hoc hodie operis processit mihi.
Amoui à foribus maximam molestiam:
Patri vt liceret tutò illam amplexarier.
Iam ille illuc ad herum quom Amphitruonem aduenerit,
Narrabit seruum hinc sese à foribus Sosiam
Amouisse: ille adeò illum mentiri sibi
Credet: neque credet huc profectum, vt iusserat.
Erroris ambo ego illos & dementia
Complebo, atque omnem Amphitruonis familiam,
Adeò vsque satietatem dum capiet pater
Illius quam amat: igitur tum demum omnes scient,
Quæ facta, denique Alcumenam Iuppiter
Rediget antiquam coniugis in concordiam.
Nam Amphitruo actutùm vxori turbas conciet,
Atque insimulabit eam probri: meus pater
Eam seditionem illi in tranquillum conferet.
Nunc de Alcumena dudum quod dixi minus,
Hodie illa pariet filios geminos duos,
Alter decumo post mense nascetur puer,
Quàm seminatus, alter mense septumo.
Eorum Amphitruonis alter est, alter Iouis.
Verùm minori puero, maior est pater,
Minor maiori: iámne hoc scitis quid siet?
Sed Alcumena huius honoris gratia,

Pater

Pater curauit vno vt fœtu fieret,
Vno vt labore absoluat ærumnas duas,
Et ne in suspicione ponatur stupri,
Et clandestina vt celetur suspicio.
Quanquam vt iam dudum dixi, resciscet tamen
Amphitruo rem omnem. quid igitur? nemo id probro
Profecto ducet Alcumenæ: nam deum,
Non par videtur facere, delictum suum
Suámque culpam expetere in mortalem vt sinat.
Orationem comprimam, crepuit foris,
Amphitruo subditiuus eccum exit foras
Cum Alcumena vxore vsuraria.

BENE PROSPEREQVE HOC HODIE OP. PR.] felicem hodie exitum habuit hoc operis, quod confeci in Sosia, amouendo à foribus. sic loquitur Terent. Adelph. *meditor esse affabilis: & bene procedit.* & M. Tull. pro Rabirio Post. *qui bene quid processerit, eum multum vidisse.* AD HERVM QVOM AMPHITR.] quō ad herum Amphitr. aduen. NARRAVIT SERVVM HINC ESSE, &c.] ἀμφιλογία, narrauit sese à seruo Sosia hinc à foribus esse amotum. ERRORIS] trāslatè posuit errorem. pro eo mentis, aut animi affectu, quo id credit, quod non est: nō credit quod est, vt hic Amphitruo putat vxorem esse delirā, aut cū alio viro rem habere. Alcumena putat se cum Amphitruone rem habuisse, quæ cum Ioue habuerit, &c. ADEO VSQVE SATIET DVM] eò vsque dum pater libidinē suá explebit, Alcmenā complexus. CONCIET] commouebit, & verbo cōcio, cis. INSIMVLABIT] Donatus ad illud Terentii Phorm. *si herum insimulabis auaritia, male audies* notat: insimulare, est crimen ingerere: insimulatio est falsi & veri criminis incusatio. Cic. *nihil eorū quæ Galli insimulabant, negarunt.* PROBRI] adulterii, turpitudinis, flagitii. Festus *Probrū, stuprū, flagitiū,* Cecilius. *Ea tum compressa parit huic puerū, sibi probrū.* EAM] eam vnius syllabæ est. SEDITIONEM] στάσιν, διάστασιν, dissensionē, discordiam. IN TRANQVILLVM CONFERET] tranquillabit, sedabit, in tranquillitatem rediget. ALTER DEC] Alter puer Iphiclus. SEMINATVS] ἐσπαρμένος, satus, ab Amphitruone scil. AMPHITRVONIS ALTER EST.] Iphiclus. ALTER IOVIS] Hercules. MINORI] Herculi, qui septimo mense postquàm seminatus est à Ioue, nascetur. MAIOR P] Iupiter. MINOR] minor pater, Amphitr. MAIORI] Iphiclo, qui decimo mēse postquàm ab Amphitruone seminatus est nascetur. SED ALCVMENAE HVIVS] postrema syllaba vocis Alcumenæ hic nō eliditur. VNO VT FOETV] vt vno onere, vnáq; vt ita dicā, grauidatione & fœcūdatione. FIERET] hic *fieret*, primā habet productā. VNO VT LABORE. vt vno labore vel grauidationis, vel partus. ABSOLVAT AERVMNAS DVAS] id est liberetur & soluatur ærumnis duabus. ærūnas appellat labores, & dolores partus. qui sunt graues, & onerosi. Festus, ærūnas à verbo Græco αἴρω quod valet tollo, dictas putat. Ideóque ærumnas, seu ærūnulas, docet esse furcillas quibus viatores, aut geruli onera, & sarcinas gerūt. Carisius verò docet per e. solū scribi posse, quòd mētē eruat: vel per œ. quod mœrorē nutriat. ET NE IN SVSP. PON. STVPRI.] & ne vocetur in suspicionē stupri, vocis *suspicione* syllaba secunda, longa est. quòd eò scripsi, quòd nonnulli, & apud Plautum, & apud Terentium, in locum vocis *suspicio*, & *suspiciones* &c. suspectionis nomen substituunt. non rectè. ET CLANDESTINA VT CEL. SVSP.] lego Et clandestina vt celetur susceptio, vt per susceptionem clandestinam, intelligamus vel clandestinam Iouis receptionē. & intromissionē in domū Amphitruonis ab Alcumena, vel secundam conceptionē, quam superfœtationem vulgò nominant. licet etiā per susceptionē, intelligere filii susceptionē, vt Latini dicunt, suscipere liberos. sed illud primo loco positum malo. RESCISCET TAMEN] Gellius lib. 2. cap. 19. *qui factum aliquod occultum, aut inopinatum insperatúmque cognoscit, is dicitur propriè rescire.* lege cetera apud Gellium. Donatus ad illud Terēt. in Hecyra *Hæc vbi, mox rescriuit,* &c. notat, *scimus quæ ad nos deferuntur: rescimus celata.* NAM DEVM NON PAR VIDETVR FACERE &c.] ordo, & sententia est. nam non videtur æquum, deum facere, id est committere, vt sinat culpam suam expetere, id est recidere erumpere, resilire, redundare, in mortalem, verbi gratia, in Alcumenam. sic fere Nonius in verbo *expetere*. CREPVIT FORIS] Propterea quod Athenis fores aperiebantur, & reuoluebantur publicam viā versus. idcirco qui domo exire volebat, antequā foreis aperiret, & ianuam, seu valuam in publicum retorqueret, sonitū aliquē vel manu, vel aliquo alio pacto edebat, ne ianua in aliquem prætereuntem nō præmonitū irrueret. Sic apud Arist. ψοφεῖ τις ἔνδον, id est sonitū edit aliquis intus hoc est parat aliquis exire domo. Hoc pluribus verbis explicat Plutarchus in Popiicola cuius verba non me pigebit hac adscribere, quamuis ea relata sint à Mureto lib. 2. var. lect. cap. 17. Sic igitur Plutarchus. Τὰς δὲ ἑλληνικὰς πρότερον οὕτως ἔχειν ἁπάσας λέγουσιν, ἀπὸ τῶν κωμῳδιῶν λαμβάνοντες, ὅτι κόπτουσι καὶ ψοφοῦσι τὰς ἑαυτῶν θύρας ἔνδοθεν οἱ προϊέναι μέλλοντες, ὅπως αἴσθησις ἔξω γίνοιτο τοῖς παρερχομένοις, ἢ προεστῶσι, καὶ μὴ καταλαμβάνοιντο προϊούσαις ταῖς κλεισιάσιν εἰς τὸν στενωπόν. id est, Græcorum autem ianuas omnes antea taleis fuisse dicunt, a comœdiis hanc opinionem adepti, quia pulsant, & percutiunt ianuas suas intrinsecus ii qui sunt in publicum progressuri, vt ii, qui prætereunt, aut qui ante eas fores stant extra præsentiant, & ne deprehendantur à valuis in angiportum proiectis. SVBDITIVVS] subdititius, in locum veri Amphitruonis subditus ὑποβολιμαῖος. VSVRARIA] cuius habet vsum fructum supra in Argummento. *Vxorem vsurpat Alcumenam vsurariam.*

IVPITER, ALCVMENA, MERCVRIVS.

Iu. *Bene vale Alcumena, cura rem communem, quod facis.*
Atque imperce, quaeso: menses iam tibi esse actos vides.
Mihi necesse est ire hinc. verùm quod erit natum, tollito.

Al. *Quid istuc est mi vir negotij, quòd tu tam subitò domo*
Abeas? Iup. *edepol haud quod tui me neque domi distadeat,*
Sed vbi summus imperator non adest ad exercitum
Citius quod non facto est vsus, fit, quàm quod facto est opus.

Me. *Nimis hic scitu'st sycophanta, qui quidem meus sit pater.*
Obseruatote, quàm blandè mulieri palpabitur.

Al. *Ecastor te experior, quanti facias vxorem tuam.*

Iup. *Satin habes si fœminarum nulla est, quam aequè diligam?*

Me. *Edepol nae illa nisi fictis rebus te sciat operam dare,*
Ego faxim te Amphitruonem esse malis, quàm Iouem.

Al. *Experiri istuc mauellem me, quàm mi memorarier.*
Prius abis, quàm lectus vbi cubuisti concaluit locus
Heri venisti media nocte, nunc abis. hoccine placet?

Me. *Accedam, atque hanc appellabo, & supparasitabor patri.*
Nunquam edepol quenquam mortalem credo ego vxorem suam
Sic efflictim amare, proinde vt hic te efflictim deperit.

Iup. *Carnifex non ego te noui? abin' è conspectu meo?*
Quid tibi hanc curatio est rem, verbero, aut mutitio?
Quem pol ego iam scipione. Al. *ah noli.* Iup. *mutito modò.*

Me. *Nequiter penè expediuit prima parasitatio.*

Iup. *Verùm tu dicis mea vxor, non te mi irasci decet.*
Clanculum hinc abiui à legione, operam hanc surripui tibi:
Ex me primo prima scire rem vt gessissem publicam.
Ea tibi omnia enarraui: nisi te amarem plurimum,
Non facerem. Me. *facitne vt dixi? timidam palpo percutit.*

Iup. *Nunc ne legio persentiscit, clam illuc redeundum'st mihi,*
Ne me vxorem praeuertisse dicant prae republica.

Al. *Lacrumantem ex abitu concinnas tu tuam vxorem.* Iup. *tace.*
Ne corrumpe oculos, redibo actutum. Al. *id actutum diu est.*

Iup. *Non ego te hic lubens relinquo, neque abeo abs te.* Al. *sentio,*
Nam qua nocte ad me venisti, eadem abis. Iup. *cur me tenes?*
Tempus est, exire ex vrbe priusquam lucescat volo.
Nunc tibi hanc pateram, quae domo mi illic ob virtutem data est,
Pterela rex qui potitauit: quem ego mea occidi manu,
Alcumena tibi condono. Al. *facis vt alias res soles.*
Ecastor condignum donum, qual' est qui donum dedit.

Me. *Immò sic condignum donum, qual' est qui dono datum est.*

Iup. *Pergin' autem, nónne ego possum furcifer te perdere?*

Al. *Noli amabo Amphitruo irasci Sosiae causa mea.*

Iup. *Faciam ita vt vis.* Me. *ex amore hic admodum quàm seruus est.*

Iup. *Nunquid vis?* Al. *vt quum absim, me ames, me tuam absentem tamen.*

Me. *Eamus Amphitruo: lucescit hoc iam.* Iup. *abi prae Sosia,*
Iam ego sequar, nunquid vis? Al. *etiam vt actutum aduenias.* Iu. *licet.*

Prius tua hic opinione adero: bonum animum habe modò,
Nunc te nox quæ me mansisti, mitto, vt cedas die,
Vt mortalibus illucescas luce clara & candida.
Atque quanto nox fuisti longior hac proxima,
Tanto breuior vt dies fias. faciam, vt aquè disparet,
Et dies è nocte accedat. ibo, & Mercurium subsequar.

CVRA REM COMM.] rem familiarem, & liberos. Nam inter virum, & vxorem omnia sunt communia. ATQVE IMPERCE, QVAESO] & tibi parce, quæso. caue plus nimio maiorem laborem suscipias, & ita vtero noceas, cum sis ad pariendum vicina. vtitur hoc eodem verbo & in Casina ibi. *amabo, integra, atque imperita huic impercito.* MENSES IAM TIBI ESSE ACTOS VIDES] menses tibi exactos vides. quibus maturescere partus solet. verbi gratia, menses decem, more veterum, apud quos menses erant nostris breuiores, vt pote 28. circiter diebus constantes. TOLLITO] tollito humo, atque educato, neque exposito. Solebant parentes, quos liberos in lucem primùm editos alere, nec exponere habebant in animo, iacenteis è terra tollere ex quo tollere vsurpant Latini, pro alere, & educare. Terent. in Andria *Quidquid peperisset decreuerunt tollere* ibidem. *Nam quod peperisset iussit tolli.* Idem Heauton. *Meministi me esse grauidam, & mihi te magnopere interminatū Si puellam parerem nolle tolli* &c. *scio quid feceris: sustulisti.* Plautus in Trucul. *si quod peperissem, id educarem, & tollerem* Ex quibus exēplis intelligere licet, sublationem filii communem esse patris & matris. DOMI] domus DISTAEDEAT] valde tædeat. SED VBI SVMMVS IMPERATOR NON ADEST AD EXER. *prouerbium* vbi (inquit) summus imperator abest ab exercitu, citius fit quod factu non est vtile, quàm quod est vtile. SCITV'ST SYCOPHANTA] lepidus & venustus est impostor. Sycophanta vox quidem Græca est, sed apud Græcos calumniatorem significat: apud Latinos verò impostorem, & planum, & illusorem. PALPABITVR] blandietur, assentabitur. Idem Mercat. *Hic sis vide vt palpabitur, nullus est, cum occepit, blandior.* Festus palpari, blandiri. Propriè est molli, & leni manu mulcere. ÆDEPOL TE EXPERIOR Q. F.] ædepol experior quā ti me facias, qui tam citò à me discedas, ironia igitur est, non serius sermo. SATIN' HABES, SI, &c.] satisne habes, &c. NAE ILLA SI ISTIS REB.] profectò si illa (Iuno) sciat te istis rebus, id est furtis & adulteriis, seu furtiuis rebus, & amoribus operam dare, & cum mortalibus fœminis cōmisceri, malis te esse Amphitruonem, quàm Iouem: nam illa irata te malè accipiet verbis atq. acriter obiurget. Hæc loquitur Mercurius auersa facie à Ioue, & Alcumena, ad spectatores. Scio autem hos versus aliter vulgò legi. Sed hanc germanam scripturam esse arbitror. neque mihi probatur illa lectio, neque eius sententia *Ædepol næ illa*, scilicet Alcmena, nisi fictis rebus te scias operam dare, id est nisi sciat te simulare quæ non sunt vera, faxim, id est faciam, seu fecerim, vt te Amphitr. &c. id est tuas fortunas Iouis fortunis anteponas. Iam quod libri plerique veteres furtis, seu furtiuis rebus glossæ sunt, adscriptæ primò ad oram libri. deinde in contextum translatæ. EXPERIRI ISTVC MAVELLEM &c.] Respondet his verbis Alcmena ad ea, quæ dixerat Iupiter, mauellem, id est, magis vellem, mallem. mauellem me experiri, veterum consuetudine dictum pro mauellem experiri. *Nam me μελλειν mi memorarier,* mi memorari, mihi dici. PRIVS ABIS, QVAM LECTVS, VBI CVBVISTI, CONC. L.] *lectus*, generandi casus est, positum pro lecti. quod admonet Priscianus libro 6. hunc locum proferens. Prius abis, inquit Alcmena, quàm lectus, in quo cubuisti, locus concaluerit. HERE] heri. SVPPARASITABOR PATRI] parasiti, & assentatoris parteis agam in patri gratiam, parasiti, id est, assentatoris munere fungar patri inseruiens. parasiti sunt, qui pabuli causa, alteri assentantur. Itaque cum muribus cōparat poëta noster in Persa, vbi Veterem atque antiquum quæstum, &c. sequitur. *Quasi mures, semper ederes alienum cibum.* EFFLICTIM] valde, vsque donec effligatur. Sic Probus. Næuius Coroll. Nolo ego hunc adeò efflictim amare. diu viuat volo, vt mihi prodesse possit. Nonius non ferè aliter efflictim, vehementer. Plautus Pænulo. *Earum hic adolescens alteram efflictim perit.* Apuleius lib. 3. Nunc etiam adolescentem quendam Bœotium summè decorum efflictim deperit. QVID TIBI HANC CVRATIO, &c.] quid est quod hanc rem cures? aut cur audes mutire? id est, quid est quamobrem vel mu facias? Verbalia in io regunt casum sui verbi. cuius rei innumerabilia sunt apud Plautum exempla: ex quibus vnum aut alterum colligamus. in Asinaria Quid tibi huc receptio ad te est meum virum? id est, quamobrem meum virum huc ad te recipis? In Aulul. Sed quid tibi nos, mendice homo, tactio est? id est, sed quid tu nos tangis? Sic in Curcul. *quid istum tibi tactio est?* id est, quid tu istum tangis? QVEM POL EGO IAM SCIPIONE] subintell. contundam, aut perdam, aut aliquid tale. Ἀποσιώπησις, quale est illud Virgil. lib. 1. *Quos ego: sed tantos præstat componere motus.* Plautus in Persa. Nisi ego illum hominem perdo. Terent. quem quidem ego si sensero. Idem Heautont. qui te vidente amicam patiatur suam. Gestabat autē hic falsus Amphitruo scipionem, siue sceptrum, vt imperator. MVTITO MODÒ] hiscito modo. proinde ac si dicat. & si nihil præterea, aut nihil amplius quàm muties, tamen ego te ob istuc vnum te malè multabo. NEQVITER PAENE EXPETIVIT, &c.] pœne male & infeliciter mihi euasit prima mea parasitatio pæne malum & infelicem exitum habuit mea prima parasitatio nequiter, id est, malè, κακῶς. legendum autem *expetiuit*, quomodo edidi, non *expediuit*, vt habent libri vulgati. QVOD TV DICIS] de eo, quod tu dicis vel quod attinet ad id, quod tu dicis. dixerat autem Alcumena, Amphitruonem nimis citò abire: cum media nocte venisse, nunc abire. &c. CLANCVLVM HVC ABIVI, &c.] id est, furtim huc veni à legione, &c. Sic autem legendum non vt vulgo, *Hinc abiui.* OPERAM HANC SVRRIP. TIBI.] operam hanc furtim sumsi in tuam gratiam. operam significat, quam dat vir vxori, cum fundum vxorium virili vomere colit, ac subigit, qua opera maxime delectantur mulieres. NON FACEREM] non fecissem, non enarrassem tibi illa omnia. PALPO PERCVTIT] id est, quasi blando, & leni manus plausu demulcet: quod valet, timidæ blanditur. Sic in Mercatore, *palpo percutit.* quem locum profert Nonius. mendosè tamen *percutit*, impressum est pro *percutis*. tractum est ab equis, quos magistri, & domitores, & domini, leniter manu tangentes, atque attrectantes, blandum quendam sonitum manu edunt: quem ποππυσμὸν, seu πόππυσμα Græci nominant. NE LEG. PERSENTISCAT] ne legio resciscat.

me huc venisse. Sic Terent. Heautont. *& ea gratia Secum adduxisse, ne tu id persentisceres.* NE ME VXOR. PRAE.] ne dicant milites me vxorem pluris fecisse, quàm remp. ne dicant me vxorem reip. anteposuisse. præuortisse præ rep. dictum, pro, præuertisse reip. profert hunc locum Nonius in *præuertere*. CONCINNAS] facis. Nonius hunc locum proferens. vel dic, concinnas lacrymantē, id est, lacrymare facis, lacrymosam reddis. *δακρύειν ποιεῖς*. Sic autem sæpenumero loquitur Plautus exempli causa infrà eadem comœd. *Nulla res tam delirantem homines, concinnat citò.* Idem in Capt. *qui me insanum verbis concinnat suis* NE CORRVMPE OCVLOS] lacrymis, quibus oculi rubescunt, & turgescunt Catulus *Vestra nunc opera meæ puellæ Flendo turgiduli rubent ocelli.* Ouid lib. 1. de Arte am. *quid teneros lacrymis corrūpis ocellos?* Propertius in aliam sententiam lib. 2. eleg. 6. *Illa puellarum ingenuos corrumpit ocellos Nequitiaque sua noluit esse rudem.* ID ACTVTVM DIV EST.] id breue tempus longum est mihi, tui cupidæ, & amanti. NON EGO TE HIC LVBENS] non lubens, sed inuitus. CVR ME TENES.] cur me retines abeuntem? Alcumena Iouem, Pseudamphitruonem abeuntem manu prehendens lasciuiam, retinebat, ac retrahebat. PRIVSQVAM LVCISCAT] sic legendum. & ita habent etiam nostri veteres quomodo & Camerarius se in suis scriptum reperisse testatur. NVNC TIBI HANC PATERAM &c.] Macrob. lib. 5. cap. 21. *Est autem carchesium poculum Græcis tantum notum Meminit eius Pherecydes in libris historiarum, aitque Iouem Alcumenæ pretium concubitus carchesium aureum dono dedisse Sed Plautus insuetum nomen reliquit, aitque in fabula Amphitryonem pateram datam, cùm longè vtriusque poculi figura diuersa sit patera enim, vt & ipsum nomen indicio est, planum, ac patens est: carchesium verò procerum, & circa mediam partem compressum, ansatum mediocriter, ansis à summo ad imum pertingentibus.* QVI POTITAVIT] qua crebrò potauit. qua potare solitus est. OCCIDIT] obtruncauit suprà. CONDONO] dono. CONDIGNVM] dignum eo, qui donat vt declarant quæ deinceps dicūtur. QVALIST] qualis est Amphitruo, qui donum dedit Nonius Marcel. legit hic Cui est, qui donum dedit. & docet, *cui est*, positum esse pro qualis est neutrum pro mascul. Sed errat Nonius. nā à Plauto scriptum est, *cualist.* vel certè, *cualist.* pro qualis est. sic suprà non longe *similist*, pro similis est QVALIST QVOI. D. D.] qualis est Alcumena. NOLI AMABO, AMPHIT. IR. SOS. C M.] id est noli irasci Sosiæ propterea, quòd de me locutus sit, vel noli irasci. hoc est ignosce Sosiæ meis precib. adductus. hoc mihi gratificare, ne irascare Sosiæ. ADMODVM QVAM SAEVVS EST?] quàm valde iracundus est? NVMQVID VIS?] sermo quo vtebantur iamiam ab aliquo discessuri sic in Aulul *Ibo igitur, parabo. nunquid me vis?* Idem Capt. *nunquid me vis? Heg. venias temperi* Idem M. glor. *Nunquid nunc aliud me vis?* sonat. ad illud Terentii Eunuc. *rogo nunquid velis.* notat. hoc est significo, me abire. nam abituri, ne id durè facerent, *nunquid vis*, dicebant iis quibus cū constitissent. Idē ad illud Adelph. *Nunquid vis quin abeam* notat, *Hæc est plena locutio. Nam nunquid vis desiderat supplementum. & hoc vti dicto discedentes solet.* Sic Horat Sat. lib 1 *nunquid vis? occupo.* VT, QVVM ABSIM: ME AMES, &c.] vt quamuis, vel quando absim, me tamen tuam quantumuis absentem, ames? vel sic vt quāuis absim, me tamen ames? & me, quamuis absētē tamē tuam ames: sic Terent Eunuch. *egóne, quid velim? cum milite isthoc præsens, absens vt sies. Dies noctésque ames, me desideres,* &c. Lucretius lib. 4. *Nam si abest quod ames præsto simulacra tamen sunt. Illius, & nomen dulce obseruatur ad aureis.* Arist. ῥητορ. α. καὶ οἱ ἐρῶντες, διαλεγόμενοι, καὶ γράφοντες, καὶ ποιοῦντες ἀεί τι περὶ τοῦ ἐρωμένου, χαίρουσιν. ἐν ἅπασι γὰρ τοῖς τοιούτοις μεμνημένοι, οἷον αἰσθάνεσθαι οἴονται τοῦ ἐρωμένου· καὶ ἀρχὴ ἔρωτος γίνεται αὕτη πᾶσιν, ὅταν μὴ μόνον παρόντος χαίρωσιν, ἀλλὰ καὶ ἀπόντος μεμνημένοι ἐρῶσι. διὸ καὶ ὅταν λυπηρὸς γένηται τῷ μὴ παρεῖναι. id est, & amantes cùm loquuntur, & scribunt, & faciūt aliquid de eo, qui amatur, semper gaudent, in his enim omnibus, quia memoriam quandam illius repetunt, putant se quodammodo id, quod amant sentire. atque hoc fit amoris principium omnibus, cum iis qui amant, non solum præsente eo qui amatur, gaudēt, verum cùm absentem recordantes amant. Quapropter & cùm is, qui amatur, propter absentiā suam molestiā affert amanti, tum amor est Idem. ἠθικ. ἔοικε μὲν γὰρ ἀρχὴ ... τῇ ἰδέᾳ οὐδεὶς ἐρᾷ. ὁ δὲ χαίρων τῷ εἴδει, οὐδὲν μᾶλλον ἐρᾷ ἀλλ' ὅταν καὶ ἀπόντα ποθῇ, καὶ τῆς παρουσίας ἐπιθυμῇ. id est, nemo enim amore capitur qui non fuerit antè specie delectatus. nec tamen is, qui specie delectatur, continuò amat, sed cùm & absentem desiderat, & præsen iā concupiscit. LVCISCIT HOC IAM] hoc sub. tēpus, siue potius cœlum sic Terent. Heauton. Lusciuit hoc iam sic iterum Plaut. Curcul. *Nam hoc quidem edepol haud multo pòst luce lucebit.* sic Lucret. lib. 5 *Denique iam tuere hoc circum, superáque quod omnem Continet amplexu terram* ad quem locum notauimus, id est denique aspice hoc cœlum sic Ennius. *Aspice hoc sublime cādens*, &c. ABI PRAE. IAM EGO SEQVAR] sic Terent. Andr. *i præ, sequar.* NVNQVID VIS?] discedentis sermo. vt suprà PRIVS TVA HIC OPIN.] oratio implicata. Nam sic debuerat dicere, Prius tua opinione hic adero. id est prius quàm opineris, hic adero. BONVM ANIMVM HABE MODO] sic in Epid. *ne sis mulier, intro abi: habeto animum bonum.* Idem in Persa. *ego puerum volo Mittere ad amicam meam, vt habeat animum bonum.* NVNC TE NOX &c.] Iupiter ab Alcmena digressus, noctem alloquitur. MANSISTI] expectasti, dum Alcmena pro meo arbitrio vterer. fruerer MITTO] missam facio, dimitto, neque amplius teneo. CEDAS DIEI.] cedas diei suprà. *neque nox quoquam concedit die.* VT MORTALIBVS ILLVCESCAS, &c.] vt ex nocte fias dies, & mortalibus lucem claram. & candidam ostendas. LVCE CLARA ET CANDIDA] duo epitheta luci conuenientis clara, & candida de priore non est quod plura dicamus. de posteriore diximus in Commentariis Lucretianis lib. 4. ibi. *Cernitur in luce, & claro candore.* & ib. *Vmbra videtur item nobis in sole moueri.* Passeratius existimat, lucem diei, claram & candidam dici, vt distinguatur à luce lunæ, quam Virg malignam appellat lib. 6 Æn. ibi. *Quale per incertam lunam sub luce maligna Est iter in siluis.* ATQVE QVANTO NOX FVISTI] videtur legendum, vt ne versus claudicet, vna syllaba breuior *Atque nox quanto fuisti longior hacce proxima.* vel sic. *Atque quanto nox fuisti longior, quàm hæc proxima.* TANTO BREVIOR DIES V. T. F.] in voce *dies.* i. & e. coalescunt in vnam syllabā, ita vt dies sit vnius syllabæ. FACIAM, VT AEQVE DISPARET] faciā vt æquè dies breuis sit. vel sic, faciam vt tantum spatii de die decedat, quantū ad noctē accesśit. vt æquè disparet, id est, vt æquè dispar sit, seu, vt æque differat, dies scilicet. ET DIES E NOCTE ACCEDAT] & vt dies è nocte factus adueniat, id est, vt dies nocti succedens, seu noctem excipiens, veniat. Locus est aliquanto obscurior.

ACTVS

ACTVS SECVNDVS.

AMPHITRVO, SOSIA.

Am. AGE, i tu, secundum. So. sequor, subsequor te.
Am. Scelestißimum te arbitror. So. nam quamobrem?
Am. Quia id quod neque est, neque fuit, neque futurum est,
Mihi prædicas. So. eccere: iam tuatim
Facis, vt tuis nulla apud te sit fides.
Am. Quid est? quo modo? iam quidem hercle ego tibi istam
Scelestam scelus linguam abscindam. So. tuus sum.
Proinde vt commodum est & lubet, quicque facias:
Tamen, quin loquar hæc vti facta sunt hic,
Nunquam vllo modo me potes deterrere.
Am. Scelestißime, audes mihi prædicare id,
Domi te esse nunc. qui hic ades? So. vera dico.
Am. Malum, quod tibi dij dabunt, atque ego hodie dabo.
So. Istuc tibi est in manu, nam tuus sum.
Am. Tu me verbero audes herum ludificari?
Tun' id dicere audes? quod nemo vnquam homo antehac
Videt, nec potest fieri, tempore vno
Homo idem duobus locis vt simul sit.
So. Profectò vt loquor, ita res est. Am. Iuppiter te perdat.
So. Quid mali sum here tua ex re pr meritus?
Am. Rogásne improbe etiam, qui ludificas me?
So. Meritò maledicas mihi, si id ita factum est.
Verùm haud mentior, résque vti facta, dico.
Am. Homo hic ebrius est, vt opinor. So Vtinam ita essem.
Am. Optas quæ facta. So. egóne? Am. tu istic, vbi bibisti?
So. Nusquam equidem bibi. Am. quid hoc sit hominis?
So. Equidem decies dixi.
Domi ego sum inquam.
Ecquid audis & apud te assum Sosia idem.
Satin' hoc planè,
Satin' disertè, here nunc videor tibi locutus
Esse? Am. vah, apage te à me. So. quid est negotij?
Am. Pestis te tenet. So. nam cur istuc dicis?
Equidem valeo & saluos sum rectè Amphitruo.
Am. At te ego faciam hodie, proinde ac meritus es,
Vt minus valeas, & miser sis,
Saluus domum si rediero iam.
Sequere sis, herum qui ludificas dictis delirantibus:
Qui quoniam herus quod imperauis, neglexisti persequi,
Nunc venis etiam vltrò irrisum dominum. quæ neque fieri
Possunt, neque fando vnquam accepit quisquam profers carnifex.
Quoius ego hodie in tergo faxo ita expetant mendacia.
So. Amphitruo miserrima isthæc miseria est seruo bono.
Apud herum qui vera loquitur, si id vi verum vincitur.

Am. *Quo id, malum, pacto potest (nam mecum argumentis puta)*
Fieri, nunc vti tu hic sis & domi? id dici volo.
So. *Sum profectò & hic & illic. hoc cuiuis mirari licet.*
Neque tibi istuc mirum magis videtur, quàm mihi Amphitruo.
Am. *Quomodo?* So. *nihilo, inquam, mirum magis tibi istuc quàm mihi,*
Neque, ita me dij ament, credebam primo mihimet Sosiæ,
Donec Sosia ille egomet fecit, sibi vti crederem,
Ordine omne vti quicquid actum est, apud hostes dum sedimus,
Edissertauit, tum formam vnà abstulit cum nomine.
Neque lac lacti magis est simile, quàm ille ergo simili'st mei.
Nam vt dudum ante lucem à portu me præmisisti domum.
Am. *Quid igitur?* So. *prius multò ante ædeis stabam quàm illo adueneram.*
Am. *Quas, malum, nugas? satin' tu sanus es?* So. *sic sum, vt vides.*
Am. *Huic homini nescio quid est mali mala obiectum manu,*
Postquam à me abijt. So. *fateor. nam sum obtusus pugnis pessumè.*
Am. *Quis te verberauit?* So. *egomet memet, qui nunc sum domi.*
Am. *Caue quicquam, nisi quod rogabo te, mihi responderis.*
Omnium primùm, iste qui sit, Sosia, hoc dici volo.
So. *Tuus est seruus.* Am. *mihi quidem vno te plus etiam est, quàm volo.*
Neque postquam sum natus habui nisi te seruum Sosiam.
So. *At ego nunc Amphitruo dico, Sosiam seruum tuum,*
Præter me, alterum, inquam, adueniens faciam vt offendas domi:
Dauo prægnatum patre, eadem, qua ego sum, forma, ætate item
Qua ego sum. quid opu'st verbis? geminus Sosia hic factu'st tibi.
Am. *Nimia memoras mira, sed vidistin' vxorem meam?*
So. *Quin introire in ædis nunquam licitum est.* Am. *quis te prohibuit?*
So. *Sosia ille, quem iamdudum dico, is qui me contudit.*
Am. *Quis istic Sosia?* So. *ego, inquam. quoties dicendum est tibi?*
Am. *Sed quid ais? num obdormiuisti dudum?* So. *nusquam gentium.*
Am. *Ibi fortè istum si vidisses quendam in somnis Sosiam.*
So. *Non soleo ego somniculosè heri imperia persequi.*
Vigilans vidi, vigilans nunc te video, vigilans fabulor,
Vigilantem ille me iamdudum vigilans pugnis contudit.
Am. *Quis homo?* So. *Sosia, inquam ego, ille. quæso nonne intelligis?*
Am. *Qui, malum, intelligere quisquam potis est, ita nugas blatis?*
So. *Verùm actutum nosces.* Am. *quem?* So. *illum nosces, seruum Sosiam.*
Am. *Sequere hac igitur me: nam mi istuc primùm exquisito est opus.*
Sed vide ex naui efferantur, quæ iam imperaui omnia.
So. *Et memor sum, & diligens, vt, quæ imperes, compareant.*
Non ego cum vino simitu ebibi imperium tuum.
Am. *Vtinam di faxint, infecta dicta re eueniant tua.*

AGE SI TV, SECVNDVM] Sosia à foribus domini amotus, & repulsus & malè mulcatus, figura κατὰ συμπάθειαν nunciauit Amphitruoni, quæ sibi acciderint, quæ viderit, quæ denique suo magno malo perpessus sit. Quæ quia Amphitruoni incredibilia, vt sunt, videntur, rixa inter eos oritur. Sic igitur Amphitruo, prodiens in scenam, loquitur, cum tamen intelligendus sit multa alia iam antea cum seruo locutus esse. AGE SI TV, SECVNDVM. i. sequere me, vel i secundū me: id est, post me. Nonnulli libri veteres habent, *i tu, secundus sequor.* SOS. *subsequor.* SCELESTISSIMVM] impurissimum, maximè impium. QVOD NEQVE EST, NEQ. FVIT, NEQ. F.] sic Hom. tria tēpora complexus est in a. de Calc. loquēs. Ὃς ᾔδη τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα πρό τ' ἐόντα.

...libro & Virg. Georgicor. 4 versum Homeri exprimere conatus, de Nereo verba faciens. *Grandæuus Nereus nouit namque omnia vates Quæ sunt, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur*, Et M. Tull. epist. ad D Brutum, libro vndecimo epist. ad famil *Dij isti Segulio male faciant, homini nequissimo omnium, qui sunt, fuerunt, qui futuri sunt.* ECCVRE] Eccere, inquit Festus, iusiurandum est, hac si dicatur, per Cererem, vt æcastor, ædepol. alii eccere pro ecce positum accipiunt sic Terent. Phorm. *Geta in te spes est.* Phorm. *eccere.* Verùm, de hac voce dicam quod sentio, putauerim cum est iusiurandum, scribendum æcere cum diphthongo in prima syllaba, cùm verò significat ecce, eccere, sine diphthongo, & cum vno c. IAM TVATIM FACIS] id est, iam tuo more facis *tuatim* autem esse legendum, non *tu autem*, vt habent omnes libri vulgati. docet & vincit Nonius, hunc locum proferens in voce *tuatim.* VT TVIS NVLLA &c.] videlicet vt tuis seruis, aut familiaribus nulla apud te fides sit, id est, vt tuis seruis fidem non habeas, siue non credas Sic Terēt. loquitur Heautontim. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum pater QVOMODO?] quo modo fieri possunt, quæ tu mihi narras, mihi alium, quàm te, Sosiam nomine, seruum esse? aut te & domi esse vno tempore. & hic mecum? VT COMMODVM EST, ET L.] vt tibi commodum est, & liber, hoc est, vt tibi videtur, & libet. vel vt tibi opportunum est, & libet Commodum hoc loco, non significat vtile, vt nonnulli existimant, sed arbitrium animi & voluntatem quandam cum opportunitate coniunctam, Cicero lib 1. accus *raris, & tegulum tradita eriperes, & cui tibi commodum esset, condonares* Idem lib. 1. de diuinat. *qui (Thales) vt obiurgatores suos conuinceret, ostenderétque etiam philosophum si ei commodum esset, pecuniam facere posse, omnem oleam antequam florere cœpisset, in agro Milesio coemisse dicitur.* Idem lib. 3. de Oratore *At Numerius Furius noster familiaris cùm est commodum, cantat.* MALVM, QVOD TIBI D. D.] dicis malum, quod &c. Simeo Bosius putat, *malum* hic esse interiectionem: & nihilominus tamen, relatiuum *quod* ad eam vocem, proinde ac si nomen sit, referri. Ego non puto. IN MANV] in potestate Idem Asin. cui plus in manu sit, quàm tibi id est, qui plus possit, quàm tu. Idem in Rud. *in manu non est mea. Vbi demisi retem, atque hamum.* Cetera diligenter in indice. sunt & alia in Commentariis nostris in Cornelium Nep. seu Æmilium Probum. LVDIFICARI] ludificare, deludere, & quod idem duobus vocabulis dicere solet, *ludos facere*? TEMPORE VNO HOMO IDEM DVOBVS LOCIS &c.] Constat, & conuenit inter philosophos omneis physicos, neque duo corpora in vno loco simul esse posse: neque vnum corpus in duobus diuersis locis esse posse. TVA EX RE PROMERITVS] promeritus hoc loco, idest, commeritus. quod notandum: quod & Nonius notat in verbo promeritum a que hunc locum profert. Sic ille promeritum etiam in malam partem posuit Plautus in Amphit. *Quid mali* &c Nam promerere, seu promereri vsitatius habet locum in bonis, commereri in malis. exempla sunt in promptu Terent. in And. *Quid feci, quid commerui, aut peccaui pater?* Idem ibid. *Ego, Charine, neutiquam officium esse liberi puto. Cum is nihil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi?* Idem Aleph. *Verum enim quando bene promeruit, fiat, suum ius postulat.* vbi notat Donatus *promeruit, adiuuit, profuit: cui contrarium est, commeruit. Nam mereri, & promereri, est dare beneficium* Virg. lib. 6. Æneid. *Quique sui memores alios fecere merendo:* Ibid. lib. 4 *Ego te, quæ plurima fando Enumerare vales nūquam, regina, negabo Promeritam.* *tua ex re* autem, id est, quod sit è re tua quid mali meritus sum quo à te affectus tibi sum vtilior. vel sic, tua ex re, id est, ex negotio tuo. vt sit hæc sententia, quid mali meritus sum, in negotio tuo gerendo, seu dum negotium tuum gero. Bosius sic explicabat *è re tua*, id est ex tuo commodo. Nam vtile tibi est, te seruum habere. qui duobus in locis vno tempore esse possit. Quæ explicatio mihi non probatur. Quòd autem apud Noniū legitur: *Quid mali sum here, ex re tanta promeritus?* puto, hic mēdosum esse Nonium. QVI LVDIFICAS MI?] libri nonnulli veteres, in his Huraltinus habent, *ludos facis me, ludos facere* aliquem autem pro *ludificare*, Plauto vsitatissimum est. SI ID ITA FACTVM EST] si te ludifico, si tibi mentior. Nonnulli libri & maximè vulgati habent *si non ita id factum est*, id est, si id quod tibi dixi non est factum ego alteram scripturam magis probo: & verò eam solam amplector. RESQVE VTI FACTA D.] id est, & vt res facta est, ita dico. quod valet, verum dico. dico quod res est, τὸ ὂν, ὃ τὸ γενόμενον λέγω. QVAE FACTA] subintell sunt. TVISTIC] tu iste, tu, quem alloquor. ECQVID AVDIS?] id est: nunquid audis DISERTE] διαῤῥήδην vt notarat Bosius in suo codice QVID EST NEGOTII] cur me abs te abigis? quid est, quamobrem me abs te auferam? NAM CVR ISTVC DICIS] vel est ἀναστροφὴ & *nam cur* positum pro cur nam? vt apud Terentium P. *quam turem obsecro, assura es?* T. *nam quid ita?* Et Phorm. *Nam quæ hæc est tam exanimata, à fratre quæ egressa est meo?* ibid. *Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inueniam miser?* vel *nam* positum pro autem, vel *deinde.* notat Donatus ad illud, *Nam quid ego nunc dicam de patre?* sic supra iterum Plautus noster. *nam quamobrem?* AT TE EGO FACIAM. &c.] *te faciam vt minus valeas & miser sis.* genus loquendi Græcum, quo vtuntur & Comici: pro, te faciam minus valere, & miserum esse. de quo alibi plura. PROINDE AC MERITVS ES] ita vt meritus es SEQVERE SIS] sequere si vis. DICTIS DELIRANTIBVS] dictis deliris. vel dictis homini deliranti conuenientibus. PERSEQVI] exsequi. VLTRÒ] non prouocatus. antequam accuseris. NEQVE FANDO VNQVAM ACCEPIT QVISQVAM] neque vnquam quisquam altero dicente audiuit, *fando* passiuè accipiendum est, vt rectè animaduertit Bosius. qualia sunt illa apud Virg Pharmac. *Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis* & Georg 3. *Carpit enim vires paulatim, vritque videndo Fœmina* Sic Marc. Tull. pro Quinctio. *Non denique vlla vnquam in re cessit postulatio, mitto aqua: verùm ante hoc tempus ne fando quidem audita.* Idem lib. 1. de Nat. deor *At verò ne fando quidem auditum est, Crocodilum aut Ibim, aut felem violatum ab Ægyptio* QVO IVS EGO HODIE IN TERGO &c.] id est, cuius in tergum fecero hodie, vt euadant, seu recidant ista mendacia. legendum fortassis est *intergum*, Veruntamen nihil muto. MISERRIMA ISTHAEC MISERIA EST] miserrima miseria, genus loquendi Plauto & Lucretio vsitatum: in quo nomen adiectiuum eiusdem originis est, atque substantiuum, cui adiungitur: qualia sunt illa, amœnitas amœna: pulchra pulchritudine, amicissimam amicitiam, &c. quæ suis locis indicabuntur, & in indice sub vno aspectu ponentur. APVD HERVM QVI VERA LOQ.] qui apud herum vera loquitur. SI ID VERVM &c.] si id verum vi vincitur, id est si dominus, qui plus valeat viribus, & potentior est, vi extorquet, & expugnat id verum. mutauit numerum. nam debuerat dicere *si ea vera vi vincuntur*, nisi dicamus in his verbis futuram fuisse ἀμφιλογίαν, legendum autem, *qui vera loquitur*, non qui verba loquitur. quamuis sic ediderit Camerarius, & ita habeant nōnulli libri veteres. nam & sentētia vt *vera*, legatur postulat, & alii libri æquè boni habent *vera*, & item vulgati, Aldini, & Florentini, & Lugdunenses, & Parisienses à Rob. Steph. impressi. MALVM] interiectio

stomachantis & indignantis, de qua suprà. PVTA] disputa, sic Nonius, & hunc locum profert. SOSIA ILLE EGOMET] Sosia ille, qui est ipse ego Sosia. VTI QVIDQVID ACTVM EST,] id est, vt quidque actū est. *quidquid* autem legendum pro *quinque*, vel *quidque*, non vt edidit Camerarius *quidquam*, quamuis ita habeant nonnulli codices manuscr. Nam & alii manuscr. & plerique vulgati, in his Veneti & Parisienses, & Lugdunenses, habent *quicquid*: Florentini verò *quicque*. Omnino quicquā ferri non potest. APVD HOSTEIS DVM SEDIMVS] id est, quandiu apud hosteis constitimus, consedimus, morati sumus, mansimus. EDISSERTAVIT] planè, & disertè narrauit, exposuit. Idē in Casina. *Quid fit denique edisserta*. vtitur simplici Cato cum M Cæcil. apud Festum in voce *citeria*. *Quid ego eum illo disertem amplius, quem ego denique credo in pompa vectitatum ire ludis pro citeria*, &c. NEQVE LAC LACTI &c.] prouerbium seu hyperbole prouerbialis, de rebus maximè inter se similibus. tale est illud, *non tam ouum ouo simile*. QVAM ILLE EGO SIMILIS EST MEI.] quàm ille, qui est ipse ego Sosia, mei similis est. NAM VT DVDVM &c.] nam potest quàm dudum me ante lucem &c. QVID IGITVR?] Amphitruo iratus & moræ impatiens, Sosiam in medio sermone interpellat, neque orationem inceptam terminare, aut claudere sinit. pendet enim etiam num hæc sententia, *præmisisti domum*. postquàm me à portu *præmisisti domum*, inquit Sosia. Quid tum postea? vel, quid deinde? inquit Amphitruo interpellans. ILLO] domum. MALVM.] interiectio. NVGAS:] subintell. mihi prædicas? mihi narras? SIC SVM, VT VIDES] talis sum, qualem vides. HVIC HOMINI NESCIO QVID EST M M. OB. M.] huic homini nescio quid veneni ab aliquo venefico obiectum est, *mala manu*, id est, venefici manu. Nescio quis veneficus eius mentem, veneno porrecto, corrupit. sunt autem quædam venena, quæ non solùm interimunt animantem, verùm etiam mentem corrumpunt, ac deprauant. Ad hunc locum notauerat Sim. Bosius. Nam in veneficii non tantum carminibus locus est, sed etiam manibus, vt cum obiiciunt herbæ noxiæ, ad mentem adimendam, aut corrumpendam valentes. Virgilius lib. 7. Æneid. *Spargere cui somnos cantúque manúque solebat*. FATEOR &c.] fateor, inquit Sosia, mihi aliquid esse obiectum mali manu. nam pugnis pessimè contusus sum. locus ex eo, quod aliorsum accipit, quæ dicta sunt ab Amphitruone, quàm dixit ille: nā ille sentit, ab aliquo venefico mentem Sosiæ esse corruptam malo medicamento ei porrecto. Sosia responsionē aliò deriuans, fatetur verum esse, aliquid mali mala manu sibi esse obiectum, quia pugnis à Mercurio Pseudososia sit contusus. EGOMET MEMET] ego ipse Sosia me ipsū Sosiam verberaui. OMNIVM PRIMVM ISTE QVI SIT, SOSIA &c.] primo loco mihi dici volo, quis iste qualis sit iste Sosia, à quo te verberatum, & pugnis cō usum esse dicis. MIHI QVIDEM VNO TE PL. &c.] mihi quidem plus etiam seruorum est, quam volo, cum te vnum Sosiam habeo significat, Sosiam esse seruum inutilem & nequam: & se facile eo carere posse: atque adeo optabile esse, vt eo careat quo sit, vt multo minus velit duos habere Sosias. AT EGO NVNC AMPH. DICO SOS. S. T.] subintell. esse domi. OFFENDAS] reperias, καταλάβῃς. DAVO PROGN. P. EOD. QVO EGO S.] legendum fortassis est hoc modo. *Dauo prognatum patre: eadem, qua ego sum, forma: ætate item. Qua ego sum*. SED QVID AIS] ita loquebantur veteres, cum aliquid aliud quam quod antea dixerant aut quæsierant, erant dicturi, aut quæsituri. vt in Asinar. *Quid ais? Li. Quid vis?* Idem Bacchid. *Sed quid ais? B. quid est?* NVM OBDORMIVISTI DVD.] suprà. *Credo ego hac noctu Nocturnum obdormivisse ebrium*. IBI FORTE ISTVM SI VIDISSES &c.] ideo ex te quæro, num obdormieris vspiam, si fortè illum Sosiam, quem narras, vidisses in somnis, id est somniasse te vidisse. IN SOMNIS ὄναρ. VIGILANS] ὕπαρ. MALVM] interiectio stomachantis. POTIS EST] potest. ITA NVGAS BLATIS] Nonius, *blatis, & blateras, inquit, confingis, aut incondité, & inaniter loqueris*, deinde hunc locum profert. Festus blaterare, *est stultè, & præcupidè loqui: quod à Græco βλὰξ originem ducit. Sed & camelos, cùm voces edunt, blaterare dicimus*. SED VIDE, EX NAVI EFFERANTVR] Sed vide, vt ex n. exportentur, &c. COMPAREANT] extent, appareant, ne perierint. M. Tull. accus. 1. *signa & dona comparere omnia*. SIMITV] simul Nonius. & hunc locum profert: & præterea illum ex Mercat. Ita tres simitu res agendæ sunt, quando vnam occeperis.

ALCVMENA, AMPHITRVO, SOSIA, THESSALIA.

AL. *Satin' parua est res voluptatum in vita,*
Atque in ætate agunda
Præterquàm quod molestum est? ita quoique comparatum
Est in ætate hominum,
Ita dis placitum, voluptati vt mæror comes consequatur:
Quin incommodi plus malíque illico aßit, boni si obtigit quid.
Nam ego nunc experior de me scio, cui voluptas
Parumper data'st, dum viri mei mihi potestas videndi fuit
Noctem vnam modò: atque is repentè abiit à me hinc ante lucem.
Sola hic mihi nunc videor, quia ille hinc abest, quem ego amo præter omnes.
Plus ægri ex abitu viri, quàm ex aduentu voluptatis cœpi.
Sed hoc me beat saltem, quòd perduelles vicit, & domum,
Laudis compos reuenit, id solatio est. Absit, dummodò
Laude parta domum recipiat se. feram & perferam vsque
Abitum eius animo forti atque obfirmato: id modò si mercedis

Datur

Datur mihi, vt meus victor vir belli clueat, satis
Mihi esse ducam. Virtus præmium est optimum.
Virtus omnibus rebus anteit profectò.
Libertas, salus, vita, res, parentes,
Patria, & prognati tutantur, seruantur:
Virtus omnia in se habet. omnia assunt bona, quem penes est virtus.

Am. *Edepol me vxori exoptatum credo aduenturum domum,*
Quæ me amat: quam contrà amo, præsertim re gesta bene.
Victis hostibus, quos nemo posse superari ratu'st:
Eos auspicio meo atque ductu, primo cœtu vicimus.
Certè enim me illi expectatum optato venturum scio.

So. *Quid me? non rere exspectatum amicæ venturum meæ?*

Al. *Meus vir hic quidem est.* Am. *sequere hac tu me.* Al. *nam quid ille reuertitur?*
Qui dudum properare sese aiebat, an ille me tentat sciens?
Atque id si volt experiri, suum abitum vt desiderem,
Ecastor med haud inuita se domum recipit suam.

So. *Amphitruo redire ad nauem meliu'st nos.* Am. *qua gratia?*

So. *Quia domi daturus nemo est prandium aduenientibus.*

Am. *Quî tibi istuc in mentem venit?* So. *quia enim serò aduenimus.*

Am. *Quî* So. *quia Alcumenam ante ædis stare saturam intelligo.*

Am. *Grauidam ego illanc hîc reliqui quom abeo.* So. *hei perij miser.*

Am. *Quid tibi est?* So. *ad aquam præbendam commodum adueni domum,*
Decumo post mense vt rationem te dictare intelligo.

Am. *Bono animo es.* So. *scin' quam bono animo sim? si situlam cepero,*
Nunquam edepol tu mihi diuini quicquam creduis post hunc diem.
Ni ego illi puteo, si occepso, animam omnem intertraxero.

Am. *Sequere hâc me modò, alium ego isti rei alligabo, ne time.*

Al. *Magis nunc meum officium facere, si huic eam aduersum, arbitror.*

Am. *Amphitruo vxorem salutat lætus speratam suam,*
Quam omnium Thebis vir vnam esse optimam diiudicat.
Quamque adeò ciues Thebani vero rumificant probam.
Valuistin' vsque? expectatúsne aduenio? So. *haud vidi magis*
Expectatum: eum salutat magis haud quisquam, quàm canem.

Am. *Et cum te grauidam, & cum pulchre plenam aspicio, gaudeo.*

Al. *Obsecro ecastor quid tu me dericuli gratia.*
Sic salutas, atque appellas, quasi dudum non videris?
Quasique nunc primùm recipias te domum huc ex hostibus?
Atque me nunc proinde appellas, quasi multo pòst videris?

Am. *Immò equidem te, nisi nunc, hodie nusquam vidi gentium.*

Al. *Cur negas?* Am. *quia vera didici dicere.* Al. *haud æquum facit,*
Qui, quod didicit, id dediscit. an periclitamini
Quid animi habeam? sed quid huc vos reuortimini tam citò?
An te auspicium commoratum est, an tempestas continet?
Qui non abiisti ad legiones ita vti dudum dixeras?

Al. *Quamdudum istuc factum istuc factum est?* Al. *tentas, iam dudum, pridem modò.*

Am. *Quî istuc potis est fieri quæso, vt dicis, iamdudum, modò?*

Al. *Quid enim censes? te vt deludam contra lusorem meum,*

Qui nunc primùm te aduenisse dicas, modò qui hinc abieris.

Am. Hæc quidem deliramenta loquitur. So. paulisper mane,
Dum edormiscat vnum somnum. Am. quæ ne vigilans somniat?

Al. Equidem ecastor vigilo, & vigilans id quod factum est, fabulor.
Nam dudum ante lucem & istunc & te vidi. Am. quo in loco?

Al. Hîc in ædibus vbi tu habitas. Am. numquam factum est. So. non taces?
Quid si è portu nauis huc nos dormientis detulit?

Am. Etiam tu quoque assentaris huic? So. quid vis fieri?
Non tu scis? baccha bacchanti si velis aduersarier,
Ex insana insaniorem facies, feriet sæpiùs.
Si obsequare, vna resoluas plaga. Am. at pol. Al. quin certa res.
Est hanc obiurgare: quæ me hodie aduenientem domum
Noluerit salutare. So. irritabis crabrones. Am. tace,
Alcumena vnum rogare te volo. Al. quid vis, roga,

Am. Num tibi aut stultitia accessit aut superat superbia?

Al. Quî istuc in mente est tibi, mi vir, percontarier?

Am. Quia salutare venientem me solebas antidhac,
Appellare itidem vt pudicæ, suos viros, quæ sunt, solent:
Eo more expertem te factam aduenìens offendi domi.

Al. Ecastor equidem te certò heri hîc aduenientem illico
Et salutaui, & valuissésne vsque, exquisiui simul,
Mi vir: & manum prehendi, & osculum tetuli tibi.

So. Tun' heri hunc salutauisti? Al. & te quoque etiam Sosia.

So. Amphitruo, speraui ego istam tibi parituram filium,
Verùm non est puero grauida. Am. quî igitur? So. insania.

Al. Equidem sana sum, & deos quæso vt salua pariam filium.
Verùm tu magnum malum habebis, si hic suum officium facit,
Ob istuc omen ominator capies quod te condecet.

So. Enimuero prægnanti oportet & malum & malum dari,
Vt quod obrodat sit animo si malè esse occœperit.

Am. Tu me heri hîc vidisti? Al. ego, inquam, si vis me decies dicere.

Am. In somnis fortasse. Al. Immo vigilans vigilantem. Am. væ misero mihi.

So. Quid tibi est? Am. delirat vxor. So. atra bili percita est,
Nulla res tam delirantis homines concinnat citò.

Am. Vbi primùm tibi sensisti mulier implicisçier?

Al. Equidem ecastor sana & salua sum. Am. cur igitur prædicas,
Te heri me vidisse, qui hac noctu in portum aduecti sumus?
Ibi cœnaui, atque ibi quieui in naui noctem perpetem,
Neque meum pedem huc intuli etiam in ædis, vt cum exercitu
Hinc profectus sum ad Teleboas hostis, eósque vt vicimus.

Al. Immo mecum cœnauisti, & mecum cubuisti. Am. quid est?

Al. Vera dico. Am. non quidem hercle de hac re, de aliis nescio.

Al. Primulo diluculo abiuisti ad legiones. Am. quo modo?

So. Rectè dicit, vt commeminit, somnium narrat tibi.
Sed mulier, postquam experrecta es prodigiali Ioui,
Aut mola salsa hodie, aut thure comprecatam oportuit.

Al. Væ capiti tuo So. tua istuc refert, si curaueris.

Al. Iterum iam hîc in me. inclementer dicit, atque id sine malo.

Am. *Tace tu: tu dic, egóne abs te abij hinc hodie cum diluculo?*

Al. *Quis igitur nisi vos narrauit mihi, illi vt fuerit prælium?*

Am. *An etiam id tu scis?* Al. *quippe quæ ex te audiui, vt vrbem maximam*
Expugnauisses, regémque Pterelam tute occideris.

Am. *Egóne istuc dixi?* Al. *tute istic etiam astante hoc Sosia.*

Am. *Audistin' tu me narrare hoc hodie?* So. *vbi ego audiuerim?*

Am. *Hanc roga.* So. *me quidem præsente nunquam factum est, quod sciam.*

Al. *Mirum quin te aduersus dicat.* Am. *Sosia, age me huc aspice.*

So. *Specto.* Am. *vera volo loqui te, nolo assentari mihi.*
Audiuistin' tu hodie me illi dicere ea, quæ illa autumat?

So. *Quæso edepol num tu quoque etiam insanis, cum id me interrogas?*
Qui ipsus equidem nunc primum isthanc tecum conspicio simul.

Am. *Quin nunc mulier audin' illum?* Al. *Ego verò, ac falsum dicere.*

Am. *Neque tu illi, neque mi viro ipsi credis.* Al. *Eò fit, quia mihi*
Plurimum credo, & scio isthæc facta, proinde vt proloquor.

Am. *Tun' me heri aduenisse dicis?* Al. *tun' te abisse hodie hinc negas?*

Am. *Ego enimuero, & me aduenire nunc primùm aio ad te domum.*

Al. *Obsecro etiamne hoc negabis? te auream pateram mihi*
Dedisse dono hodie, qua te illic donatum esse dixeras?

Am. *Neque edepol dedi, neque dixi: verùm ita animatus fui,*
Itaque nunc sum, vt ea te patera donem. sed quis istuc tibi
Dixit? Al. *ego equidem ex te audiui, & ex tua accepi manu*
Pateram. Am. *mane, mane, obsecro te. nimis demiror Sosia,*
Quî illæc illic me donatum esse aurea patera sciat,
Nisi tu dudum hanc conuenisti, & narrauisti hæc omnia.

So. *Neque edepol ego dixi, neque illam vidi, nisi tecum simul.*

Am. *Quid hoc sit hominis?* Al. *vin' proferri pateram?* Am. *proferri volo.*

Al. *Fiat, tu te Thessala intus pateram proferto foras,*
Qua hodie meus vir donauit me. Am. *secede huc tu Sosia.*
Enimuero illud præter alia mira miror maximè,
Si hæc habet pateram illam. So. *an etiam id credis, quæ in hac cistellula*
Tuo signo obsignata fertur? Am. *saluum signum est.* So. *inspice.*

Am. *Rectè ita est vt obsignaui.* So. *quæso quin tu istanc iubes*
Pro cerrita circumferri? Am. *edepol quin facto est opus?*
Nam hæc quidem edepol laruarum plena est. quid verbis est opus?

Thes. *Hem tibi pateram, eccam.* Al. *cedo mihi, age aspice huc sis nunc iam*
Tu qui quæ facta inficiare, quem ego iam hîc conuincam palàm.
Estne hæc patera, qua donatus illic? Am. *summe Iuppiter,*
Quid ego video? hæc est ea profectò patera, perij Sosia.

So. *Aut pol hæc præstigiatrix mulier multò maxima est,*
Aut pateram hîc inesse oportet. Am. *agedum eam solue cistulam.*

So. *Quid ego istam exoluam? obsignata est rectè, res gesta est bene.*
Tu peperisti Amphitruonem, ego alium peperi Sosiam.
Nunc si pateram patera peperit, omnes congeminauimus.

Ma. *Certum est aperire, atque inspicere.* So. *vide sis signi quid siet,*
Ne posterius in me culpam transferas. Am. *aperi modò.*
Nam hæc quidem nos delirantes facere dictis postulat.

Al. *Vnde hæc igitur est nisi abs te, quæ mihi dono data est?*

Am. *Opus mi est istuc exquisito.* So *Iuppiter, proh Iuppiter.*
Am. *Quid tibi est?* So. *hîc patera nulla in cistula'st.* Am. *quid ego audio.*
So. *Id quod verum est,* Am. *At cum cruciatu iam, ni apparet, tuo.*
Al. *Hæc quidem apparet.* Am. *quis igitur tibi dedit?* Al. *qui me rogat.*
So. *Me captas, quia tute ab naui clanculum huc alia via*
Præcucurristi: atque hinc pateram tute exemisti, atque eam
Huic dedisti, post hanc rursus obsignasti clanculum.
Am. *Hei mihi, iam tu quoque huius adiuuas insaniam.*
Ain heri nos aduenisse huc? Al. *aio, aduenienśque illico*
Me salutauisti, & ego te, & osculum tetuli tibi.
Am. *Iam illud non placet principium de osculo.* Al. *pergam exequi.*
Lauisti. Am. *quid postea quam laui?* Al. *accubuisti.* So *euge optime,*
Nunc exquire. Am. *ne interpella, perge porro dicere.*
Al. *Cœna apposita est, cœnauisti mecum, ego accubi simul*
Am. *In eodem lecto?* Al. *in eodem.* So. *hei non placet conuiuium*
Am. *Sine modò argumenta dicat, quid postquam cœnauimus?*
Al. *Te dormitare aiebas, mensa ablata est, cubitum hinc abiimus.*
Am. *Vbi tu cubuisti?* Al. *in eodem lecto tecum vnà in cubiculo.*
Am. *Perdidisti* So. *quid tibi est?* Am. *hæc modò ad mortem dedit.*
Al. *Quid iam amabo?* Am. *ne me appella.* So. *quid tibi est?* Am. *perij miser*
Quia pudicitia huius vitium me hîc absente est additum.
Al. *Obsecro Ecastor cur istuc mi vir ex ted audio?*
Am. *Vir ego tuus sim? ne me appella falsò falso nomine.*
So. *Hæret hæc res: si quidem hic iam mulier factu'st ex viro.*
Al. *Quid ego feci, qua istæc propter dicta dicantur mihi?*
Am. *Tute edictas facta tua, ex me quæris quid deliqueris.*
Al. *Quid ego tibi de iqui? si, cui nupta sum, tecum fui?*
Am. *Tun' mecum fueris: quid illac impudente audacius?*
Saltem tute, si pudoris egeas sumas mutuum.
Al. *Istuc facinus, quod tu insimulas, nostro generi non decet.*
Tu si me impudicitiæ captas, non potes capere.
Am. *Proh di immortales, cognoscin' tu me saltem Sosia?*
So. *Propemodum.* Am. *cœnaui ego heri in naui in portu Persico?*
Al. *Mihi quoque assunt testes, qui illud quod ego dicam, assentiant.*
Qui testes. Al *testes.* Am. *quid testiculare enim vno sat est.*
Nec nobis præsente aliquis nisi seruus Sosia affuit
So. *Nescio quid istuc negotij dicam, nisi quispiam est*
Amphitruo alius, qui fortè te hîc absente sic tamen
Tuam rem curet, teque absente hîc munus fungatur tuum.
Namque de illo subditiuo Sosia mirum nimis est.
Certo de istoc Amphitruone iam alterum mirum est magis.
Nescio quis præstigiator hanc frustratur mulierem.
Al. *Per supremi regis regnum iuro, & matrem familias*
Iunonem, quam me vereri & metuere est par maximè,
Vt mi extra vnum te mortalis nemo corpus corpore
Contigit, quo me impudicam faceret. Am. *vera istæc velim.*
Al. *Vera dico, sed ne quicquam: quoniam non vis credere.*
Am. *Mulieres, audacter iuras.* Al. *quæ non deliquit decet*

Audacem esse confidenter pro se & proterue loqui.

Am. *Satis audacter.* Al. *vt pudicam decet.* Am. *tu verbis probas.*

Al. *Non ego illam mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur:*
Sed pudicitiam & pudorem, & sedatum cupidinem.
Deûm metum, parentum amorem, & cognatûm concordiam.
Tibi morigera, atque vt munifica sim bonis, prosim probis.

So. *Næ ista edepol, si hæc vera loquitur, examussim est optima.*

Am. *Delinitus sum profectò ita, vt me qui sim nesciam.*

So. *Amphitruo es profectò, caue sis ne tu te vsu perduis.*
Ita nunc homines immutantur, postquàm peregrè aduenimus.

Am. *Mulier istam rem inquisitam certum est non amittere.*

Al. *Edepol me libente facies.* Am. *quid ais? responde mihi,*
Quid si adduco tuum cognatum huc à naui Naucratem,
Qui mecum vnà vectu'st vno naui: atque is si denegat
Facta, quæ tu facta dicis, quid tibi æquum est fieri?
Nunquid causam dicis, quin te hoc multem matrimonio?

Al. *Si deliqui, nulla caussa est.* Am. *conuenit. tu Sosia*
Duc hos intrò, ego huc ab naui mecum abducam Naucratem.

So. *Nunc quidem præter nos nemo est, dic mihi seriò,*
Ecquis alius Sosia intust qui mei similis siet?

Al. *Abin hinc à me dignus domino seruus?* So. *abeo, si iubes.*

Al. *Nimis ecastor facinus mirum est, qui illi collibitum siet*
Meo miro, sic me insimulare falsum facinus tam malum.
Quicquid est, iam ex Naucrate cognato id cognoscam meo.

SATIN' PARVA EST] *satin*, interrogando affirmat, vt hic, & Casina. *satin' omnes res sunt aduersa mihi?* id est, non potest fieri, vt mihi res omnes magis sint aduersæ. RES VOLVPTATVM] res voluptatum, more Græcorum dictum, pro ipsis voluptatibus. τὸ χρῆμα τῶν ἡδονῶν, vt notat Muretus lib. 6. variarum lectionum. Sic Euripid. Phœn. φιλόψογον γὰρ χρῆμα θηλειῶν ἔφυ, id est, res mulierum vituperandi cupida est, naturales mulierum, hoc est, mulieres. Xenophon. lib. 2. Κύρου [illegible] ἀρμάτά τε εἰς ἑκατόν, καὶ σφενδονητῶν πάμπολύ τι χρῆμα, id est & Cyrus ad centum. & funditorum quam plurima quædam res. Herodot. libro tertio. πολλόν τι χρῆμα τῶν ὀφίων [illegible]. id est, multum quandam vim serpentium degiubunt, seu pelle spoliant. Idem alibi συὸς μέγα χρῆμα. & χρῆμα πολλὸν [illegible]. & χρῆμα [illegible]. Aristophan. Pluto, πολὺ χρῆμά τι μαζῶν, καὶ κρεῶν [illegible], id est, multa res, seu multa copia salsamentorum, & carnium assatum. Hæc ex Mureto. Hoc igitur dicit Alcumena in hominum vita paucas & raras esse voluptates, si cum molestiis comparentur. Sic Philemon. Τοιοῦτος ὁ βίος ἐστὶν ἀνθρώπου [illegible], [illegible]. id est, Talis est hominum vita, mulier delectamur minus, quàm angimur. PRAETERQVAM QVOD M.] præ eo, quod molestum est? comparatione facta ad id, quod molestum est. Idem Aulul. *Sed hoc etiam pulchrum est, præquam vbi sumtus petunt.* ITA COMPARATVM EST] ita est, destinatum est. Sic Terent. Phorm. *Quàm inustitutum iniquè comparatum est, hi qui minus habent, vt semper aliquid addant ditioribus.* ITA DIIS PLACITVM] Ita diis visum est. Horatius od. 33. lib. 1. *Sic visum Veneri, cui placet impares formas sub iuga ahenea Sæuo mittere cum ioco.* Virgil. lib. 3. Æneid. *Postquàm res Asiæ, Priamique euertere gentem. Immeritam visum superis.*

VOLVPTATI VT MOEROR COMES Q.] Plato in Phœdone scribit, voluptatem, & dolorem, cùm simul esse non possint, tamen alterum alteri ita esse iunctum, vt alterum alteri continuò succedat. Lucret. lib. 4. *medio de fonte leporum, Surgit amari aliquid.* quatuor libri veteres, in his Huraltinus habet, *voluptatem vt m.c. conf.* QVIN INCOMMODI &c.] id est, immo vero plus incommodi, malique illico adesse videas, si quid boni obtigit. EXPERIOR DE ME] nostri fere omnes libri veteres habent, *experior domo.* ego nihil muto. PARVMPER] ad breue tempus. ATQ. IS REPENTE &c.] fortasse hic, *atque* significat celeriter, statim, vt apud Virg. Georg. 1. *si brachia forte remisit, Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.* Nonius. PLVS AEGRI] plus ægritudinis, & molestiæ. ME BEAT S] me saltem beatum efficit. PERDVELLIS] hosteis. LAVDIS COMPOS] laude parta: laudem adeptus, sic dictum laudis compos, vt virtutis, mentis, rationis, patriæ &c. rerum cõpos. REVENIT] redit. ID SOLATIO EST] id mihi solatio est, id me consolatur. DOMVM RECIPIAT SE] domum se referat. Sic in Aulul. *pessidea domum, me rursum quantum potero, tantum recipiam.* ibid. *nes io unde sese homo recipit domum.* Et hæc eadem scena infrà non lõgè. *Ecastor med haud inuita domum recipit suam.* OBFIRMATO] Cicer. ad Attic. lib. 1. *voluntas in iracundia obfirmator.* VT MEVS VICTOR VIR BELLI CLVEAT] vt meus vir in bello victor nominetur, & omnium sermone celebretur. *belli.* aduerbii loco est, vt domi, militiæ. VIRTVS PRAEMIVM EST OPTIMVM] virtus ipsa sibi est merces & præmium, neque vllam aliam mercedem foris petit, neque ab vllo alio externo præmio pendet. Sed videtur legendum, *optimum*, potius quàm optimum

Dicimus præmium magnum, amplũ, preclarum, summum, eximium, & sim. non bonum, neque optimũ, At opimum, id est magnificum, amplum, lautum, carum pretiosum Vide Festum in voce *opima*. VIRTVS OMNIBVS REBVS ANTEIT PROF.] *ea enim hominem iungit Deo*, inquit M. Tull. Acad. quæst *& eius tanta vis est, vt omnia si ex altera parte ponantur, ne appareant quidem*. PROGNATI] posteri progeniti, ἀπόγονοι nepotes, pronepotes. TVTANTVR, SERVANTVR] à virtute scilicet, siue ab eo, qui virtutem habet: vel, tutantur ac seruantur virtute. Sallust. procœm. belli Catil. *Quæ homines arant, nauigant, ædificant, virtuti omnia parent.* tutantur posuit παθητικῶς. QVEM PENES EST VIRTVS] id est, qui virtutis est compos, qui virtutem consecutus est. PRIMO COËTV] primo coitu, prima coitione. πρώτῃ συμβολῇ, primo concursu. non semel ostendimus in commentariis Lucretianis coëtum, & coitum idem valere, atque idem esse. Terentius Phormione *Senex adest: vide quid agas, prima coitio est acerrima*. OPTATO] aduerbium, pro optatè vocalitatis causa, vt docet Donatus, ad istum locum, in And. *continuò tibi dari verba censes & Falsò*. Terent in Andr. *optatò aduenis*. Itaque *exspectatum optatò* videntur ἐν παραλλήλῳ esse posita. NAM QVID ILLE REVERTITVR?] ἀντὶ τοῦ, pro quidnam ille reuertitur? vel *nam* positum pro *autem*, vt suprà notauimus. MED HAVD INVITA] me non inuita, me libente. vt sit λιτότης. AMPHITRVO RED. AD H MELIVS'T NOS] Ab hoc loco capit initium gradatio facetissima. qua gratia, quam ob causam? PRANDIVM] rectè prandium dixit. nam domum veniunt manè. solebat autem dari cena peregrè venientibus Serò] quomodo serò, si manè? nam serum est nouissimum seu vltimum diei tempus: mane principium diei, vt docet Varro. iam dicet ipse Sosia. SATVRAM] ex eo quod satura sit Alcumena, vult colligi Sosia ipsos serò venire nemo enim mane satur esse consueuit, ex eo quod sit grauida, autem, putat eã saturam, aut certe se putare simulat AD AQVAM PRAEBENDAM] ad aquam è puteo hauriendam, & suppeditandam, vt puerpera lauet, seu lauetur. Terent Andr. *Fac istac vt lauet istac autem*, inquit Donatus, vel quæ ex puerperio sordent, vel ipsa puerpera. Menander, λούσατε αὐτήν. COMMODVM] opportune. DECVMO POST MENSE] quo tempore partus sunt maturi ex sententia veterum. Virg. Pollione. *Matri longa decem tulerunt fastidia menses*. Atqui hodie exacto nono mense fore pariunt mulieres. & tũ maturi sunt fœtus Quid ita? Cùm decem menses ad partum maturandum opus esse dicuntur, menses lunares intelliguntur, qui nostris sunt breuiores, vt suprà diximus. VT RATIONE TE DVCTARE INT.] vt intelligo te rationem ducere, seu ratiocinari: sic autem legẽdum, non vt vulgò, *rationem dictare* Quod si hanc scripturã, quam secutus sum, non comprobaret antiquorũ librorum auctoritas, tamen sola veritas eam tueretur. Nunc autem Codex Huraltinus, & nonnulli alii eam confirmant. Sic dictum autem ductare rationem pro ducere, vt ductare exercitum pro ducere. SI SITVLAM COEPERO] cum situlam ad aquam hauriendã cœpero. NVNQ AED T. M. D &c.] Nunquam, inquit, mihi quidquam diuini credideris. nisi, cum situlam cœpero illi puteo aquam omnem, quæ illi instar animæ est intertraxero, id est, exhausero. Hæc iurandi & detestandi quędam est formula Sic in Asin. *Neque diuini neque mi humani posthac quidquã accreduas, Artemona si huius rei me esse mendacem inueneris*. Idem Bacchid *Nam mihi diuini nunquam quisquam credunt, ni ego illam exemplis plurimis planèque amo*. Idem ibid *Nam neque Bellona mihi vnquam, neque Mars creduat, ni illum &c.* Idem in Trucul. *Nunquam edepol mihi quidquam homo mortalium posthac duarum rerum creduat, ni ista ego vestra hero maiori furta denarrauero.* SI OCCEPERO] vbi semel occepero, seu cœpero, seu incepero. Sic Nonius in verbo occepso ANIMAM OMNEM INTERTRAXERO] id est, aquam omnem exhausero. Sic Nonius in voce *anima*. Quam explicationem, pace Nonii dixerim non probo, in eo quòd animam existimat hoc loco significare aquam simpliciter, & proprie. Hoc enim fit per translationem quãdam sermonis. Nam quoniam viui lacus, & viui fontes, & viua flumina dicuntur: viuunt autem animãtes beneficio & opera animæ: idcirco aqua putei, à Plauto, verecunda translatione, anima putei dicta est. Significat igitur Plautus aquam omnẽ putei intertrahere, seu exhaurire, esse puteum exanimare, & puteo animam adimere quia puteo aqua sit loco animæ: & Sosia his verbis mortem puteo minatur INTERTRAXERO] exhausero. ALLIGABO] adstringam: alligatum atque adstrictum tenebo. Nonnulli libri habent, *allegabo*. quod si cui placebit *allegabo* interpretabor, perficiam, destinabo, assignabo vel isti rei allegabo, id est, ad istam rem agendam mittam. Omnino prior scriptura mihi magis probatur, *Alium ego isti rei allegabo* id est. alii ego istius rei onus imponam. FACERE] al facetem. EAM ADVERSVM] eam obuiàm. SPERATAM SVAM] Virgo prius quã petatur, sperata dicitur, inquit Nonius. Ego speratam interpretor, optatam, vel sponsam, vt alibi idem Nonius OPTIMAM] pudicissimam RVMIFICANT] Nonius legit rumiferant, quod interpretatur, rumoribus ferunt & hunc locum testem producit. Sed omnes libri, & manuscripti, & vulgati, quos quidem vidimus, habẽt *rumificant*. HAVD VIDI M EXSP.] Alcmena, existimans se à viro derideri, & eundem ad se redire, qui paulo ante abierit: nihil viro respondet, neque eum resalutat quod videns, & indigne ferens Sosia, ita loquitur, *haud vidi magis exsp.* id est, nihil vnquam vidi magis expectatum, quàm herum meum ironia est, significat minime eum venire expectatum, quẽ nemo salutet magis, quàm canem. DERIDICVLI GRATIA] deridendæ meæ causa. derídiculum valde ridiculum, vel deridendum. Lucret lib. 3. *denique connubi ad Venerem partus que ferarum Esse animas præstò deridiculum esse videtur.* QVASI MVLTO POST VIDERIS?] id est, quasi longo interuallo videris? HAVD ALIQVVM P Q &c] *probum quod didiceris*. intellige rectum, & verum: nam si quid didiceris prauum, & iniustum, id dediscere laudabile est. AN PERICLITAMINI Q AN. H] an periculum facitis tu & Sosia, quo animo sim? an tentatum aduenitis quo pacto in virum meum animata sim? AVSPICIVM] auium adspectus. ante auspicium aliquod remoratum est, quo minus ad legiones reuerteris? AN TEMPESTAS CONTINET] an te tempestas aduersa coercet, cohibet, retinet? *tempestas* mare ventis agitatum, venti aduersi TENTAS] tentas me. POTIS EST] pote est, potest. IAMDVDVM, MODÒ?] hoc ideo quærit quia iamdudum aliquid factum esse, & modò factum esse, pugnãt inter se. QVID ENIM CENSES?] nam quid existimas? vel sic, nam quare me ita respondere putas? videlicet, ita respondeo, vt te vicissim ludam, luforẽ meum. LVSOREM MEVM] derisorem, & ludificatorem meum. TE VT DELVDAM CONTRA LVSO M] videlicet ea gratia, vt te qui me ludis, vicissim deludam. QVI NVNC PRIMVM &c.] hæc est causa, quamobrem se à viro suo Amphitruone ludi existimet. DELIRAMENTA] delirorum verba. Idem Menæchm. *Audin' tu, vt deliramenta loquitur*: quid sit delirare, & vnde dictum sit, docet Nonius in verbo *delirare*, & Plinius lib. 18 cap 20. DVM EDORMISCAT VNVM SOMNVM] id est, dum vnum somnum dormiens absoluat, & vt in Mostell. loquitur, sepeliat. aliter vsurpauit ibidẽ, *vbi somnum sepeliui omnem*

ni somnum, atque edormias crapulam, &c. edormire crapulam dixit, pro dormiendo concoquere, vel depellere. Sic Terent. in Adelph. dixit *edormiscere vinum, seu villum; interea in angulum aliquò abeam, atque edormiscam hoc villi* Sic M Tull. Philipp. 2. *edormi crapulam, inquam & exhala.* Gell. lib 6. cap. 10. *At nunc, inquit Taurus videre est philosophos vltro currere, vt doceant ad fores iuuenum diuitum: eósque ibi sedere, atque operiri propè ad meridiem, donec discipuli nocturnum omne vinum edormiant.* Significat autem illam quasi dormientem somniare. QVAE NE VIGILANS SOMNIAT] Hæc ad ea pertinent, quæ Sosia modo dixit. dicis ne, aut putásne illam dormientem somniare, quæ vigilans somniat? proinde ac si dicat, non esset mirum, si dormiens somniaret. plerumque enim qui dormiunt, somniant. Nunc autem cùm vigilans somniet, quis non miretur? Sic Lucret. lib. 3. *Et vigilans stertis nec somnia cernere cessas*, & iterum Plautus ead. comœd. *vix apud me sum, Vigilans somnio. viuus & sanus intereo.* vel sic, An ne opus est manere, i. exspectare, dum Alcumena vnum somnium edormiscat, quæ vigilans somniat? Bosius putat iocum esse ex ambiguo, in verbo somniare. quo *somniare* duo significet. vnum propriè, videlicet, somnium in somnis videre, alterum translatè, inania & futilia loqui, & profert hunc locum Terentii ex Menæchmis *certè hæc mulier cantherino ritu adstans somniat.* NVNQVAM FACTVM EST] nonnulli libri habent *nusquam factum est.* NON TACES?] verba Alcumenam obliquè, & vrbanè irridentis, quasi deliram, atque insanam. Nam dum Amphitruonem increpare, ac reprehendere: Alcumenæ autem assentiri, & fauere videtur, hanc acriter pungit, & vellicat. ETIAM TV QVOQVE] *in ἀποσιωπήσει* posita sunt. ASSENTIRIS HVIC?] sic legendum, non vt vulgò *assentaris.* cui rei argumento est verbum, quod infrà non longè posuit, vt contrarium *aduersarier.* præterea non queritur hic Amphitruo de Sosia, quòd Alcumenæ assentiatur, sed quòd ei assentiatur, deliramenta fabulanti postremò *assentari* semper malum & vitiosum est: assentari tum demum vitiosum & vituperabile est, cùm assensus in rem per se malam confertur, vt hîc. BACCHAE BACCHANTI SI VELIS ADVERS.] aduersarier, id est, verbis aut factis repugnare. SI OBSEQVARE] si morem geras & assentiare. VT RESOLVAS PLAGA] vna plaga illata, eius insaniam lenias, vno ictu incusso eius iracundiæ medearis. Non absimile est illud Terent. Adelph. *Cùm fuerit maximè, tam placidum quàm ouem reddo.* & illud Phorm. *loquar? incendam?* AT POL] verba sunt Alcumenæ, malum Sosiæ minantis; quòd se cum baccha insaniente comparauit. est autem aposiopesis voluit enim dicere Alcumena, at pol dabis pœnas istius dicti nomine, si Amphitruo suo munere fungi volet vel cum talia quædam dicere conaretur, eam interpellauit Amphitr. QVIN CERTA RES EST HANC OBIVRG.] quin certum est, inquit Amphitruo, Alcumenam obiurgare. QVAE ME &c.] Sic autem legendum, vt edidi, & ita habent nostri libri veteres. *non certa res hanc est,* &c. IRRITABIS CRABRONES] obiurgando, Alcumenam ex insane insaniorem reddes, crabrones irritatos aiunt infestiores, & fauiores reddi. Plin. lib. 11. c. 21. *Ictus crabronum haud temerè sine febri est. Auctores sunt ter nouenis punctis interfici hominem.* Nonius in verbo *irritare*, profert hunc locum & irritare interpretatur prouocare NVM TIBI AVT STVLTITIA ACCESSIT, AVT SVP. SVBERE.] Numquid aut stulta euasisti, quæ antea sapiebas, aut superbia in te redundat? superat, superest, ἀλαζονεύει. IN MENTE EST TIBI] ἐννοεῖς, cogitas. PERCONTARIER?] diligenter inquirere? sic Nonius, hunc locum testem citans. Vide & Festum in voce *percunctatio.* ANTIDHAC] antehac. APPELLARE ITIDEM, VT PVDICE, SVOS VIROS QVOS.] oratio implicata. Sic autem expedienda, & solebas me alloqui ad eum modum, quemadmodum fœminæ quæ pudicæ sunt, suos viros appellare, & alloqui solent. EO MORE EXPERTEM] E(i)us moris expertem. expers interdum iungitur cum auferendi casu, vt hîc: similiter in Asinar. *Domo te ab istuc dictum, vt expers sis metu.* Idem in Persa. *ea res domo me expertem facit.* & apud Lucret. lib. 6. *Lumina versarent oculorum expertia somno.* OFFENDI DOMI] κατέλαβον εἶναι; reperi in domo. quidam libri habent, *domum.* ET MANVM PREHENDI] manum prehendere, gestus est a teri gratulantis & beneuolentiam erga eum suam declarantis. ET OSCVLVM TETVLI TI.] & osculum vltro obtuli tibi. tetuli, id est, tuli. nam tetuli antiquum. Nonius. ferre osculum solebant & vxores viris peregrè aduenientibus, vt hic: & filiæ matribus, vt in Epidico. *Quis est hæc est quam tu osculum mihi ferre iubes?* & filiæ maritæ patribus se inuisentibus: vt in Sticho. ferte aduorsum hominem occupemus osculum. QVI IGITVR?] sic legendum, non vt vulgò *quis igitur?* quam scripturam & ratio carminis, & sententia respuunt. *qui igitur?* autem, id est, qua re igitur, subintell. grauida sum, si non sum puero grauida? Iam, quod ad rationem carminis attinet, *qui i* choreus est: *gitur* anapæstus. *sum* choreus. Omnino malim legi, *qui iam igitur?* si veteres codices adiuuent. Porrò sic dictum à Plauto *puero grauida*, vt à Virg. lib. 2. *Machina fœta armis.* & ab eod. lib. 1 *loca fœta furentibus austris* VT SALVA PARIAM FILIVM.] Cicer lib. 1. epist ad Atti. epist. 1. *Filiolo me auctum scito salua Terentia.* Idem lib. 10. epist. 20. *Tullia mea peperit 14. kal. Ian. puerum ἑπταμηνιαῖον, quòd σῶν ἐστιν, gaudebam quod quidem est natum, perimbecillum est.* MAGNVM MALVM HABEBIS.] grauiter vapulabis. OB ISTVC OMEN] quia malè mihi, & Amphitruoni ominatus es, *ominatus es*, cùm dixisti, me esse grauidam insania, quia mala nomina seu mala verba locutus es. QVOD TE DONDERAT] quod te dignum est. OMINATOR.] tu qui nobis malè ominatus es. PRAEGNANTI] videtur Plautus, eandem appellans prægnantem, quam suprà grauidam dixit, non seruare eam differentiam horum nominum inter se, quam tradit Festus his verbis. *Grauida est, quæ iam grauatur conceptu: prægnans, seu prægnas, quæ vexat occupata est in generando, quod conceperit.* &c MALVM, ET MALVM DARI, &c] locus est in verbo positus. oportet, inquit, malum. id est, κακόν, damnum incommodum prægnanti dari, & oportet malum priora longa μῆλον dari, malum aliquod scilicet Punicum, aut granatum, quod prægnans obrodat &c. VT QVOD OBRODAT, SIT] vt sit ei aliquid, quod obrodat. &c. ANIMO SI MALE ESSE COEPERIT] id est, si mulier ægritudine animi laborare cœperit. Sic ferè locutus est in Trucul *Non ædepol bi ere possum iam ita animo male est* Idem in Milit. glor *postquàm abs te abii, animo malè factum est huic repente miseræ.* Quidam, animo si male esse cœperit, ita explicant, si insanire, & furere cœperit. IN SOMNIIS FORTASSE] subintell. vidisti *in somnis* autem, id est, dormiens, seu in quiete. somniasti te vidisse. DELIRAT VXOR] profert Nonius in verbo *delirare.* ATRA BILI PERCITA EST.] μελαγχολᾷ insanit. NVLLA RES TAM DELIR. H &c.] nulla res tam citò homines concinnat delirantes, id est deliros facit, subintell. quàm atra bilis. IMPLICIER?] id est, implicari, inuolui, subintellige ist in atram bilem, seu insaniam? SANA ET SALVA SVM] his duobus respondet totidem, el, tera, quibus vti solent latini in discessu, vale, & salue. TE HERI ME VIDISSE] me à te heri esse visum. QVI HAC NOCTV &c.] mutat numerum debuerat enim dicere, seruato numero, qui hac noctu in portum aduectus sum. subintelligendum fortasse est

ibi, *me vidisse.* & Sosiam: vel legendum *me vidisse.* Ego nihil muto. *hac nocte* autem pro hac nocte, iam a nobis obseruatum. NOCTEM PERPETEM.] noctem perpetuam. supra. Nisi item vnam, (noctem) verberatus quam pependi perpetem. NEQ. E MEVM PEDEM HVC INTVLI ETIAM &c.] id est neque huc in ædes etiam ingressus sum, postquam hinc cum exercitu profectus sum. inferre pedem in possessionem dixit M. Tul. oratione pro Cæcinna *ferre pedem* Plautus noster Menæchmis. *Propera Menæchme fer pedem, confer gradum.* ibid. *Tu hunc post hunc diem pedem intro non feres ne frustra sis.* & Virg. 1. Georg. *Ferte simul Faunique pedem, Dryadesque puellæ.* VT CVM EXERCITV &c.] postquam cum exercitu, &c. NIHIL NE TE PVDET SCELESTA &c.] hic versus in suum locum restitutus est, cum repertus esset in nonnullis codicibus antiquis, & à Nonio Marcello, vt Plautinus, & ex hac comœdia prolatus in verbo *ingredi*, quod ille interpretatur hoc loco *venire te ostendere.* Sic autem legendum vt edidimus, *Nihil ne* vt sit choreus, siue *Nilne.* SOMNIVM NARRAT T.] quod vidit in somniis narrat tibi: non rem gestam. PRODIGIALI] prodigiorum depulsori, qui prodigia amolitur ἀποτρόπαιος τῶν τεράτων *prodigia*, inquit Non. *dicta sunt quasi porro abigenda* deinde hunc locum profert. AVT MOLA SALSA] farre tosto, qui sale conspersus. ex Festo in verbo immolare, quod sit mola salsa, intelligere licet. Sic autem ille. *Immolare, est mola, id est, farre molito, & sale hostiam perspersam sacrare.* COMPRECATAM OPORTVIT] oportuit te comprecatam esse Ioui prodigiali: à Ioue prodigiali: vel Iouem prodigialem. Sic enim loquuntur Latini, comprecari, & precari deos, non diis. dicunt etiam à diis precari. VAE CAPITI TVO.] *væ capiti tuo, væ ætati tuæ.* vsitatæ Plauto malè precandi formula. *væ caput tuo*, enim idem ferè valet, quod tibi eueniant mala: miser sis ætatem. dii tibi sint irati. TVA ISTVC REFERT, SI CVRAVERIS.] Respondet Alcumenæ Sosia plus nimio audacter, vt seruus. istuc, quod mihi precaris è re tua est, & ad te pertinet potius, quàm ad me, si modo ea, quæ ad te attinent, curaueris quod non solent facere insani aut insanæ, qualis tu es. Alii quidam legunt, *nisi curaueris.* & hunc locum sic explicant: istuc, quod mihi precaris, tibi eueniet potius, quàm mihi. nisi curaueris: i. nisi huic malo occurreris, & nisi prospexeris. INCLEMENTER DICIT,] male dicit. Sic sæpenumero loquitur Plautus, vt in Pseud *Cur inclementer dicis lepidis litteris?* Idem in Rud. *Aut qui inclementer dicat homini libero.* SINE MALO] impunè T. CETV] Tace tu Sosia TV DIC] tu Alcmena dic CVM DILVCVLO] sic loquuntur interdum Latini, cum prima luce, cum diluculo, pro prima luce. & diluculo M. Tull. de Off 3. *A currisse Romam, & cum prima luce Pomponij domum venisse dicitur.* Idem lib. 4 ep. ad At *Metellus cum prima luce furtim in campum itineribus prope deuiis currebat* ILLI VT FVERIT PROELIVM] quomodo, vel quale illic fuerit prœlium. *illi* pro illic. quod & Camerarius notauit. alii libri tamen habent. *illud vt fuerit prœlium.* i. quale illud fuerit prœlium? TV TE ISTIC] tu ipse isto in loco dixisti, &c. MIRVM QVIN TE ADVERSVS D] Ironia est mirum verò est, inquit. Sosiam non loqui aduersus te qui herus eius sis? & qui eum malè mulcaris, si contrà voluntatem tuam locutus sit. proinde ac si dicat, non est istud mirum. Sic autem sæpe loquitur vt in Cistell. *Mirum quin grex venalium in cistella infuerit vnà.* Idem in Aulul. *Mirum quin tua me causa faciat Iuppiter Philippum regem. &c.* Idem in Mercatore *Mirũ quin me subagitaret.* AVTVMAT] dicit QVOQVE ETIAM] ἐκ παραλλήλου σχῆμα. TECVM CONSPICIO SIMVL] tecum simul sic infrà non longè. *neque illam vidi, nisi tecum simul.* sic HORAT. oda 1. epod. *Non dulce ni tecum simul.* QVIN HOMO M.] Atqui nunc mulier, audiisne illum? EGO VERO] ego verò audio illum, & falsum dicere audio. EO SIT] ob id tibi non credo, quia, &c. PROINDE VT PALAM] ita vt palàm loquor. VERVM ITA ANIMATVS FVI ITAQVE NVNC] i. eo animo fui, eóque nunc sum, vt eam pateram tibi dono dem QVI HOC SIT HOMINIS.] Hæc secum Amphitruo de Alcmena. Quid hoc sit hominis, id est, quænam sit hæc mulier, quæ talia loquatur. PROFECTO FORAS] pleonasmus. nam proferre, est foras ferre. QVIN TV IVBES ISTVM PRO CERRITA CIRCVMFERRI?] cur non iubes Alcumenam, tanquam insanam, & à Cerere irata vexatam, lustrari, & purgari? Cerriti, inquit Nonius, & Laruati, male sani, aut Cereris ira & laruarum incursione animo vexati. Festus Cerritus, furiosus. Cerritus autem, & Cerriti scribendum, duob. rr. dicti enim sunt Cerriti quasi cereriti, i. à Cerere percussi, & ita apud Horatium imprimendum curaui, sat. 3. li. 2. *Cerritus fuit, an commota crimine mentis Absolues hominem?* M Tull lib. epist. 8. ad Att epist. 5 *Nunquam autem certior fuit, quàm in hoc negotio.* Sic enim legendum esse vidit Simeo Bosius non vt vulgo *certior fuit.* Circumferre autem pro lustrare, verbum est antiquum, & pontificale, notat Seruius ad illum versum Virg. Æneid. 6. *Idem ter socios pura circumtulit vnda* ἀγνίζειν dicunt Græci. Qua de re legendus & Macrob. lib. 3 cap. 1. AE. D. QVIN FACTO OPVS EST] ædepol certè facto est opus. LARVARVM PLENA EST] Laruata est. idem in Aulul. *Larua hunc atque intemperiæ insaniáque agitant senem.* Idem Casi. *Laruæ simulant virum.* Laruæ sunt manes qui corporibus delectati post mortem, deprauantur in corporibus: & terrent imbecilles, atque alicuius culpæ sibi consciós alio nomine lemures appellantur. Aliter laruæ sunt noxiæ inferorum vmbræ, seu animæ quæ & lemures appellantur. CEDO MIHI] da eam mihi. Thessalam alloquitur AGE ADSPICE HVC SIS] nunc Amphitruonem affatur age, inquit, adspice. hac, si vis, nunc iam. TV, QVI. Q. F. INFIT] tu qui ea inficiaris, quæ facta sunt. QVA DONATVS ILLIC?] qua donatus es illic? PRAESTIGIATRIX] præstigiatores dicti sunt à præstigiis: præstigiæ à præstingo: quòd præstigiatores, oculorum aciem spectatoribus præstinguentes, id est, obscurantes, atque, vt ita dicam obtenebrantes faciant vt ea videantur, quæ non sunt. Idem, Aulul. *Ego te ædepol te, præstigiator, miseris iam accipiam modis* Idem Pœn. *Præstigiator hic quidem pœnus, probus est* Est autem hic dilemma, sic enim argumentatur Sosia. Aut hæc mulier præstigiatrix est, aut patera in hac cistula debet esse. SOLVE] resigna. erat enim obsignata. in obsignationibus autem maximè tabellarum seu epistolarũ, linum adhibebatur. Cicer. Cat. 3. *Ac, ne longum sit, Quirites tabellas proferre iussimus, quæ à quoque dicebantur datæ primùm ostendimus Cethego: signum cognouit nos linum incidimus.* &c. plautus Bacchid *atque effer citò.* P I. *Quid?* CH. *Stilum, ceram & tabellas, & linum.* Suetonius in Nerone. *Aduersus falsarios tunc primùm repertum ne tabulæ, nisi pertusa, ac ter lino per foramina traiecto obsignarentur,* & libro institut. iuris ciuilis secundo, titulo de pupillari substitutione. *Illam autem substitutionem per quam, si heres extiterit pupillus & intra pubertatem decesserit, substitutus vocatur: separatim in inferioribus partibus scribere, eamque proprio lino, propriáque cera consignare.* RES GESTA EST BENE] hoc ad ea, quæ sequuntur pertinet. hoc modo, res bene gesta est: id est, bene habet, & bene processit, quia ex simplicibus, gemini, & duplices facti sumus. CONGEMINAVI.

GEMINAVIMVS] gemini facti sumus. VIDE SIS] vide si vis. DELIRANTEIS] deliros. POSTVLAT] ἀξιοῖ æquum putat. OPVS MI. EST ISTVC EXEQ.] opus est me istuc, quod dicis, exquirere non credā tibi ita esse, nisi re probaris. AT CVM CRVCIATV IAM NI. APP.] at nisi patera compareat, non iam impunè feres sed id fiet magno cum tuo malo. cruciaberis iam nisi patera extat. QVI ME ROGAT] is, qui me rogat, mihi dedit. ME CAPTAS] Tu Amphitruo, mihi insidias comparas. me capere studes. TV QVOQVE] etiam tu Sosia. HVIVS] Alcmenæ. TETVLI] tuli. sic suprà *tetuli* antiquum pro tuli. ACCVBVISTI] priusquā mēsæ accūberent, lauabant veteres maximè peregrè venientes. CENA APPOSITA EST] id est, dapes in cenam appositæ sunt. sic in Trinummo. *Apposita fit cena popularem quam vocant* IN EODEM] responsio per tautologiam. sic in Capt. *meum gnatum? ER. tuum gnatum.* sic Terent. Heautont. *solus? M. solus.* Cicero epist. ad Att. lib. 7. *Coronatus Quintus noster Parilibus? Parilibus* auctor Priapeior *ne ut indignere feraque. Propter olus, dicas, h e ego? propter olus.* DORMITARE] dormire velle, seu potius semisomnem esse, & parum abesse quin dormires. Horat epist ad Pisones. *Telephe, vel Peleu, male si mandata loqueris, Aut dormitabo aut ridebo* MENSA ABLATA EST.] mensæ veteribus cenaturis statuebantur, seu apponebantur: vt in Asinar. *pueri mensam apponite.* cenatis remouebantur. Virg. lib. 1. Æneid. *Postquam exempta fames epulis, mensaeque remotae* Hom. ἰλ. αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο. Ἔδων καὶ πῖνον, ἔτι καὶ παρέκειτο τράπεζα id est modo desierat comedisse, & bibere. etiam tunc mensa erat apposita. AD MORTEM DEDIT] interemi. sic dictum dare ad mortem, vt alibi ab eodem dare ad languorem, dare ad cruciatum, dare ad carnificinam, & simil. Etiam M. Tullius in cruciatū dari dixit in oratione pro Rosc. Am. Virg. li. Georg. 4. *aut, ne prodigus esset, dedit neci.* QVID IAM? AMABO] ego qui iam? amabo. NE ME APPELLA] ne mecum loquere. Horat. sat. 3. lib. 1. *vt forte legentem, Aut tacitum Appellet.* QVIA PVDICITIVM ME HIC ABS EST ADD.] quia stuprum huic mulieri vxori meæ, me absente. Hic est oblatum, quia vxor mea me absente Hic vitiata, & impudicata est. EX TED. AVDIO?] ex te audio? VIR EGO TVVS SIM?] libri duo veteres ex nostris habent, vir ego tuus sum? sic Terentius Hecyra. *Vir ego tuus sum? tu virum me, aut hominem deputas adeò esse?* NE ME APPELLA FALSO, FALSO N.] ne me appella virum tuum: quod cùm facis, falsò, & falso nomine me appellas. HABERET HAEC RES] id est, hæc res expediri non potest, hæc res inexplicabilis est hæc res dubitandi & stupēdi causam præbet πρᾶγμα ἄπορον, καὶ ἀμήχανον ἐστι, siquidem, qui vir antea erat, factus est mulier ex viro. Hoc eo dicit, quod dixerat Amphitruo. ne me appella virum tuū falso nomine, quasi dixisset. noli me appellare virū, sed fœminam. Sic locutus est in Pseudolo. *Nunc homo in medio luto est. Nomen vesset: haeret haec res.* QVIDEM HIC IAM MVLIER FACTV'ST EX VIRO] Sic legendum, & ita habet vnus ex nostris libris vet. Nam altera scriptura, *siquidem hic iam mulier facta est ex viro,* ferri non potest. Pertinent autem hæc ad ea, quæ dixit Amphitruo. *vir ego tuus sum?* quæ ita seruus Sosia accipit, quasi Amphitruo dicere voluisset, se mulierem esse, non virum. cum hoc sensisset, se non esse coniugem Alcumenæ quæ se cum alio viro corpus suum copulasse fateretur. QVID EGO FECI, QVA ISTHAEC PROPTER &c.] quid ego feci, propter quod illa dicta dicantur mihi abs te? *qua isthaec propter,* tmesis pro quapropter isthæc. TVTE EDICTAS FACTA TVA] tu ipsa tua facta clarè dictas atque exponis. quidam legi volunt *dictas*, pro crebrò dicis. sed ego nihil muto. Nam & libri veteres sic habent, vt edidimus, & alibi eodem verbo ita vsus est, vt in Epid. *Rem tibi sum elocutus omnem Chaeribule, atque admodum Meorum maerorum, atque amorum summam edictavi tibi.* QVID DELIQVERIS?] quid peccaris? *delinquere,* inquit Festus, *est praetermittere quod non oportet praeteriri. Hinc deliquia & delicta.* TECVM FVI?] tecum rem habui. σὺν συγγεγονα cum vitio esse dictum honestè, & Græcorum more. pro cum viro commiscere & rem habere τῷ ἀνδρὶ συνεῖναι. Hinc συνουσία & συνουσιάζειν SALTEM TVIS. SI PVD. EG. S. M.] qui pecunia, aut re aliqua, quæ pondere, numero, mensura constet, egent, eam sumere mutuo solent. Hac ratione Alcumenam significans Amphitruo esse impudentem, iubet pudorem, cuius indigeat, ab alia fœmina pudente & pudica mutuum sumere. QVOD TV INSIMVLAS] quod tu me admisisse insimulas: cuius tu me arguis: cuius tu me accusas: quod tu mihi obiicis. de hoc verbo suprà. NOSTRO GENERI NON DECET] nostrum genus non decet. verbum *decet*, iunxit datiuo, more veterum, & Græcorum. Sic infra eadem comœdia, *ornatum capiam, qui potis decet*: id est, qui potos decet. Sic Terent. Adelph. *Haec primum vt fiant, deos quaeso, vt vobis decet,* &c. vbi notat Donatus Græcè dixit, ὑμῖν πρέπει. Idem Terent. ibidem. *Immo hercle ita nobis decet.* vt notat idem Donatus. *Antiqui sic addebant statim verbum, nos decet facere, nos decet dicere dicebant: fines addebant, nobis decet* A. Gellius antiquitatis imitator, lib. 9. cap. 15. *Introit adolescens, & praefatur abrogantius, & clarius quàm aetati eius decebat.* IMPVDICITIAE CAPTAS] impudicitiæ conuincere studes, in impudico facinore deprehendere conaris. CENAVI EGO, &c.] cenauine ego, vel an cenaui ego, id est, nónne cenaui ego, &c. notandum hanc interrogationem *cenauine ego*, vel an cenaui ego, postulare responsionem negantem. qua de re in commentariis Lucretianis & item alibi. IN PORTV PERSICO] suprà *Nam noctu hac soluta est nauis nostra e portu Persico.* ASSENTANT] approbent. QVIS TESTI VCARE?] *testiculari,* inquit Festus *est iumenta maribus feminas, vel feminas mares admouere.* Sed hoc loco testiculari aliud significat. & tamen iocus est ex ambiguo Nam quia dixerat Alcumena se testes habere, quia approbarent, quod diceret. & eandem vocem iterarat. idcirco Amphitruo ludens in voce ancipiti, & ambigua *testem* quæ interdum significat parteis virilitatis testeis, rogat eam. quid testiculetur, id est quamobrem testiculos toties commemoret ac prædicet. ENIM VNOS SAT EST] quid testeis mihi narras? quid testeis tibi adesse prædicas? nam si vnum testem habeas, sat est etiam hic sermo ambiguus est: significat enim, vni fœminæ pudicæ, vnum virum satis esse enim autem hic præponitur. quod non est nouum: & exempla in indice collecta repe rientur. NEC NOBIS PRAESENTE &c.] præsēte & absente nobis dixerūt veteres, pro præsentibus & absentibus nobis, vt docet Nonius in verbo *absente*, & hunc versum testem producit. Idem in verbo, præsente. *Praesente,* inquit, id est, coràm vel præsentibus. Pomp. Syris. *Quidam apud forum praesente testibus mihi vendidit.* Sic Terent. Eunucho. *Ne ius quod profectò absente nobis turbatum est* &c. vbi notat Donatus *aut subdistinguendum* [illegible] *sunt audiendum me aut archaismos figura est absente nobis pro* [illegible] *nobis.* Pompo. *fine ergo istuc praesente amicis* [illegible] Varro in Marc. *id praesente legatis omnibus exercitu pronunciat.* TVAM REM CVRET] vxorem tuam subigat. MVNVS FVNGATVR] tuas partes agat tuo munere fungatur. id est, vxorem tuam permolat, idem dicit. fungi munus dixit non vno loco Plautus in Asin. munus Adolescentuli, fungar [illegible] extr. *Sed ecquis est, qui homo munus* [illegible] *fungier pro me* Terent. Heautont. *proinde quasi nemo siet ita tute*

attentè illorum officia fugere. SVBDITIVO] subdititio. suprà Amphitruo subditiuus eo cum exit foras. FRVSTRATVR] in fraudem impellit, inducit, decipit, frustra habet, licet etiam interpretari fascinat *βασκαίνει* quod & Simeoni Bosio videtur SVPREMI] *ὑπάτου*. ET MATREM FAM. IVN] quid intersit inter matronam, & matrem familias, docent Nonius, Seruius lib. 11 Æneid. Porro Iuno præest coniugiis, ex quo *γαμήλιος* dicitur. notat Seruius ad illum locum Æneid. 4 *Diis equidem auspicibus reor, & Iunone secunda.* dicitur & iugalis eadem ratione, nempe propterea quòd iugum imponebatur viro, & fœminæ, matrimonio coniungendis quò spectans dixit ibidē Virg. *Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curæ.* dicitur & pronuba dicitur & Lucina. quia præest partubus. VERERI, ET METVERE] vereri vt matrem & propitiam: metuere, vt dominam. suprà in prologo non longè à principio. *Vereri vos se, & metuere.* Non erit inutile legere de his vocabulis Platonē in Euthyphrone, vbi Socrates disputat aduersus Poëtam quēdam, qui dixit *ἵνα γὰρ δέος ἔνθα καὶ αἰδώς*. EXTRA VNVM TE] Præter vnum te. CONTIGIT id est attigit, contrectauit. ex quo contactus. IMPVDICAM FACERET] vno verbo impudicaret Festus, *impudicatus, stupratus, impudicus factus.* MVLIER ES, AVDACTER IVRAS sic Propertius de puellis, lib. 2. eleg. 18 *Sed non tam ardoris culpa est neque crimina tali, Quàm toties sanctos non habuisse deos. Hoc perdit miseras hoc perdidit ante puellas. Quidquid iurarunt, ventus & vnda rapit.* Sic Tibullus eleg. 4. lib. 1. *Nec iurare time, Veneris periuria venti Irrita per terras & freta summa ferunt* DECET AVDACEM ESSE CONFIDENTER, &c.] profert hunc locum Nonius in verbo *confido* PROTERVÈ] contumaciter, perseuerāter, peruicaciter, constāter VERBIS] nō factis. NON EGO ILLAM MIHI DOTEM &c.] sic Horat. oda. 14. lib. 3. *Dos est magna parentum virtus & metuens alterius viri Certo fœdere castitas.* Sic noster Plautus Aulul. *Dum modo morata rectè veniat, morata est satis.* ET SEDATVM CVPIDINEM] & compressam libidinem. TIBI MORIGERA &c.] tibi obsequens. Sic Lucretius lib. 4. *Morigerisque modis, & mūdo corporis cultu,* EXAMVSSIM] id est, examinatè, ad regulam, vel coagmentum. Est enim amussis regula fabrorum, quam architecti cum opus probant rubrica illinunt. Sic Nonius, & hunc locum profert. DELENITVS SVM PROF.] delinitus hoc loco, valet, mente alienatus, vt Nonius interpretatur. hunc locum proferens. profert & illud ex Titinnio *virgo enim, dotibus delinitis, vltro etiam vxoribus ancillantur.* Sic *θέλγειν*, quod vulgò valet delectare, seu *δηλεῖσθαι*, interdum, vt apud Homerum, significat, decipere, & de statu mentis deturbare, & recta ratione alienare. VT ME QVI SVM NESC.] id est, vt qui sim ego, nesciam. CAVE SIS NE TV TE VSV P.] caue si vis, ne te vsu perdideris. sic dictum vsu perdere, vt vsu capere, & vsu facere suum: quod postremum suprà vsurpauit. Quemadmodum vsu quæruntur rerum dominia ita & vsu amittuntur. locatur autem seruus ex eo, quòd Amphitruo se, qui sit, negaret scire. INQVISITAM] non quæsitam, non exquisitam *ἀνερεύνητον, ἀνεξέταστον* inexploratam. AMITTERE] dimittere, omittere, relinquere. sic loquitur infrà eadem comœd. *Nam me quàm illam quæstionem amittere mortuum satius est.* ME LIBENTE] me repugnante, neque inuito, sed voluptatē ex eo, quod facies, capiente. Cic. lib. epist. ad Att. 10. *me libente eripies mihi hunc errorem.* Idem de lege Agraria. *quam dignitatem ego etsi libente illo tamen absente illo per vos consecutus sum.* Idem lib. 13 epist. ad famil *tantum vt faciles ad te aditus habeat, quo aqua postulabit, vt lubente te impetret* &c. NVMQVID CAVSAM DICIS &c.] num recusas, quin hoc matrimonium soluatur; & dotem amittas? vel sic; numquam causam affers, quamobrem hoc matrimonium solui non debeat, & tu dotem perdere non debeas? NVLLA CAVSA EST] quin mulier matrimonio, & dotem amittam CONVENIT] conuenit inter nos pactū, inter nos conuentū est, *ὁμολογούμενον*. DVC HOS] duc hos captiuos intrò. NVNC QVIDEM PRAETER N. N.] nunc quidem soli sumus. itaque licet tibi sine periculo, & sine metu arbitrorum, ac testium dicere. Hæc Sosia ad Alcumenam, metuens sibi fortassis à simulato illo Sosia, à quo malè multatus fuit. hunc locum profert Nonius in vocē *seriò.* vbi serium interpretatur, triste, seuerum, & quasi sine risu & ioco, ABEO] iocus ex ambiguo. nam qui manumittunt, abire à dominis iubentur. ECQVIS] num quis. SIC ME INSIMVLARE FALSVM &c.] sub intelligendum fortassis est, fecisse, aut admisisse, alioqui vsitatius erat ita loqui, sic me insimulare falsi facinoris mali. Licet etiam sic explicare, insimulare me, id est, insimulare in me, quod est, mihi obiicere, & in me confingere falsum facinus, tam malum infrà in Aulul. *non istuc, quod tu insimulas.*

ACTVS TERTIVS.

IVPITER.

EGo sum ille Amphitruo, cui est seruus Sosia,
Idem Mercurius qui sit, quando commodum'st,
In superiore qui habito cœnaculo.
Qui interdum fio Iuppiter, quando lubet.
Huc autem quom extemplo aduentum apporto, illico
Amphitruo fio, & vestitum immuto meum.
Nunc huc honoris vestri venio gratia,
Ne hanc inchoatam transigam comœdiam.
Simul Alcumena, quam vir insontem probri
Amphitruo accusat, veni vt auxilium feram.
Nam mea sit culpa, quod egomet contraxerim,
Id Alcumenæ si innocenti huic expetat:

Nunc

Nunc Amphitruonem memet, vt occepi semel
Esse aßimilabo, atque in horum familiam
Frustrationem hodie hic iniiciam maximam.
Post igitur demum faciam res fiat palàm,
Atque Alcumenæ in tempore auxilium feram,
Faciamque vt vno fœtu, & quod grauida est viro,
Et me quod grauida'st, pariat sine doloribus.
Mercurium iußi me continuo consequi,
Si quid vellem, imperarem: nunc hanc alloquar.

QVANDO COMMODVM'ST] quando lubet: quādo mihi videtur. de hoc suprà. IN SVPERIORE QVI HABITO CENACVLO] locus ex ambiguo. Nā vel ad verum Iouem referri potest, quem in cælo Poetæ dicunt habitare: quod hic significatur per superius cenaculum: vel ad histrionem qui personam Iouis sustinet: qui fortassis erat pauperculus, neque habebat domum suam, in qua habitaret, sed alienam conducebat, & eius quidem partem superiorem, tegulisque proximā: talem locum solet appellare Homerus ὑπερῷον, seu ὑπερῷιον: hoc est postremum, vel supremum tabularum. Turnebus refert ad histrionem pauperculum tantum, qui Iouis personam gerer. QVOM EXTEMPLO] id est, cùm primum, simul atque. ADVENTVM APPORTO] aduenio. Sic Lucret. lib. 4. dixit. *adfigere adhæsum*, pro adhærere. NE HANC INCHOATAM TRANS. COM.] hoc est, vt quidam explicant, ne hanc comœdiam imperfectam relinquam. sed melius hoc modo, ne hanc comœdiam nondum suis partibus absolutam, & modò inceptam, finiam, atque absoluā: ne statim in principio comœdiam peragam. Nōnulli sic legunt, *Ne hanc inoratam transigam comœdiam*. sed errant. nam, vt taceam, quòd id faciunt ex ingenio, ac libidine, versus vitiosus est. INSONTEM] innocētem. PROBRI] stupri, flagitii. CONTRAXERIM] commiserim. ID ALCVM. SI INNOCENTI HVIC EXPETAT.] si in hanc Alcumenam innocentem redundet, recidat, transferatur. sic suprà non semel. FRVSTRATIONEM] errorem mentis. sic dictum iniicere frustrationem, vt iniicere metum, zelum, tragulam, vagulas, & simil. quæ suo loco cognoscetur. FACIAM RES FIAT PALAM] faciam, vt res pateat, seu patefiat. VNO FOETV] vno fœtu. VIRO] à viro, nam aliter suprà dixit, *non est puero grauida, sed insania*. ET ME QV.] Et quod à me gr. SINE DOLORIBVS] ὠδίνων ἄτερ. SI QVID VELLEM, IMPERAREM] id est, vt si quid vellem, ei imperarem. legendum potius est, Si forte aliquid vellem imperare.

ALCVMENA, IVPITER.

Al. DVrare nequeo in ædibus, ita me probri,
Stupri, dedecoris, à viro argutam meo?
Ea quæ sunt facta, infecta refert, ac clamitat.
Quæ neque sunt facta, neque ego in me admisi, arguit.
Atque id me susque deque esse habituram putat.
Non edepol faciam, neque me perpetiar probri
Falso insimulatam: quin ego illum aut deseram,
Aut satisfaciat mihi, atque adiuret insuper
Nolle esse dicta quæ in me insontem protulit.

Iup. *Faciendum est mihi illud fieri quod illæc postulat,*
Si me illam amantem ad se studeam recipere.
Quando ego quod feci, id factum Amphitruoni obfuit,
Atque ille dudum meus amor negotium
Insonti exhibuit: nunc autem insonti mihi
Illius ira in hanc & maledicta expetent.

Al. *Et eccum video illum qui me miseram arguit*
Stupri, dedecoris. Iup. *Te volo vxor colloqui,*
Quónam ted auertisti? Al. *ita ingenium meum est,*
Inimicos semper osa sum obtuerier.

Iup. *Eia autem inimicos.* Al. *sic est, vera prædico,*
Nisi etiam hoc falso dici insimulaturus es.

Iup. *Nimis verecunda es.* Al. *Potin' vt abstineas manum?*
Nam certo si sis sanus, aut sapias satis,
Quam tu impudicam esse arbitrare & prædicas,

Cum ea tu sermonem nec ioco, nec serio
Tibi habeas, nisi sis stultior stultissimo.

Iup. Si dixi, nihilo magis es, neque esse arbitror.
Et id huc reuorti, vti me purgarem tibi.
Nam nunquam quicquam meo animo fuit ægrius,
Quàm postquam audiui ted esse iratam mihi.
Cur dixisti? inquies. ego expediam tibi.
Non edepol quo te esse impudicam crederem:
Verùm periclitatus animum sum tuum,
Quid faceres, & quo pacto id ferre induceres.
Equidem ioco illa dixeram dudum tibi,
Ridiculi caussa, id hunc rogato Sosiam.

Al. Quid huc adducis meum cognatum Naucratem?
Testem quem dudum te adducturum dixeras
Te huc non venisse. Iup. si quid dictum est per iocum?
Non æquum est id te seriò prauortier.

Al. Ego illud scio quàm doluerit cordi meo.

Iup. Per dexteram tuam te Alcumena oro, obsecro,
Da mihi hanc veniam, ignosce, irata ne sies.

Al. Ego istæc feci verba virtute irrita:
Nunc quando factis me impudicis abstines,
Ab impudicis dictis auorti volo.
Valeas, tibi habeas res tuas, reddas meas.
Iuben' mi ire comites? Iup. sanan' es? Al. si non iubes,
Ibo egomet, comitem pudicitiam duxero.

Iup. Mane, arbitratu tuo iusiurandum dabo.
Me meam pudicam esse vxorem arbitrarier.
Id ego si fallo, tum te summe Iuppiter,
Quæso Amphitruoni vt semper iratus sies.

Al. Ah propitius sit potius. Iup. confido fore.
Nam iusiurandum verum te aduersum dedi.
Iam nunc irata non es. Al. non sum. Iup. bene facis.
Nam in hominum ætate multa eueniunt huiusmodi.
Capiunt voluptates, capiunt rursum miserias.
Iræ interueniunt, redeunt rursum in gratiam.
Verùm iræ si quæ fortè eueniunt huiusmodi,
Inter eos rursum si reuentum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se quàm prius.

Al. Primum cauisse oportuit ne diceres,
Verùm eadem, si idem purgas, mihi patiunda sunt.

Iup. Iube verò vasa pura adornari mihi.
Vt, quæ apud legionem vota voui, si domum
Redissem saluus, ea ego exoluam omnia.

Al. Ego istuc curabo. Iup. euocato huc Sosiam,
Gubernatorem, qui in mea naui fuit,
Blepharonem arcessat, qui nobiscum prandeat.
Is adeò impransus ludificabitur.
Quum ego Amphitruonem collo hinc obstricto traham.

Mirum

Al. *Mirum quid solus secum secretò ille agat,*
Atque aperiuntur ædes, exit Sosia.

DVRARE] καρτερεῖν Terent in Adelph Non hercle hic quidem durare quisquam, si sic fit, potest. Plautus iterum Menechm. *verùm viuere hi non possum, neque durare vllo modo.* ITA MI PROBRI, STVPRI, DED. &c.] subintellige patiar? vel par est? conuenit? verum est? æquum est? & simil. Quod loquendi genus vsurpari solet in conquestionibus, & indignationibus. Lucret. lib. 2 *Nonne videre Nil aliud sibi naturam latrare, nisi vt, cùm corpore seiunctus dolor absit, mente fruatur Iucundo sensu, cura semota metúque?* Horatius epod. oda 8. *Rogare longo putidam te sæculo; Vires quid eneruet meas?* Ad quem locum plura. ARGVTAM] accusatam, insimulatam. INFECTA FERET, &c.] renunciet & clamitat ea non esse facta, quæ facta sunt SVSQVE DEQVE HABITVRAM] leuiter laturam, pro nihilo habituram: neglecturam: ἀδιαφορήσειν, lege A. Gellium lib. 16 c. 9. Festus tamen susque deque interpretatur, plus minúsve. ATQVE ADIVRET INSVPER, NOLLE ESSE D.] Satisfactionis formulæ. Erat enim hoc in more positum apud veteres illos Romanos, vt si quis alterum verbo, aut facto læsisset, is, iureiurando interposito, ei satisfaceret, hoc modo: indignum illum esse illa iniuria: & nolle se id quod fecerit, esse factum, si Terent. Adelph. *Ego vestra hæc noui, nollem factum: iusiurandum dabitur, esse te indignum iniuria hac* POSTVLAT] ἀξιοῖ. SI ME ILLAM AM. STVD. REC.] ordo est, si studeam illam recipere me amantem. id est, si velim me amantem ab illa recipi. NEGOTIVM INSONTI EXHIBVIT] πρᾶγμα παρέσχε οὐδὲν ἀδικήσαντι, negotium innocenti facessiuit insonti autem, videlicet Amphitruoni. NVNC AVTEM INSONTI] Nunc autem Amphitruonis ira, & maledicta in Alcumenam, mihi insonti expetet, id est in me, qui Alcumenæ, non fui iratus, neque maledixi, redicent, & redundabunt. maledicta, quæ Amphitruo coniecit in Alcumenam, facient, vt Alcumena offensa, me, qui nihil dixi quod eam morderet, recipere nolit. Quidam hic legi volunt *nunc autem fonti,* &c. Iouem fontem esse dicentes, quod ab eo hæc omnia contracta sint Ego nihil muto TE VOLO VXOR CONLOQVI] tecum volo, vxor, loqui. te conloqui dictum, pro tecum loqui, vel pro te alloqui. TVD ADVERTISTI?] te auertisti, à me? subintell. ITA INGENIVM MEVM'ST] tale ingenium meum est, tali ingenio sum. hac de re suprà. OSA SVM] Nonius *osa sum odi.* deinde profert hunc versum. profert & Priscinus lib. 11 OBTVERIER] contrà intueri: rectis oculis adspicere. EIA AVTEM, INIMICOS] ecce verò, rectè factum, & rectè dictum te semper odisse inimicos tuos obtueri At ego non, inimicus, sed vir tuus sum. VERA PRAEDICO] cum dico, me inimicos meos semper odisse obtueri: vel te inimicum esse meum. NIMIS VERECVNDA ES] profert hunc locum Nonius, in voce *verecundum*, & verecundam interpretatur confidentem. audacem, in quo eum falli puto: neque hoc mihi vllo modo probari potest. verecundus enim nunquam aliud significat, quàm quod origo, & veritas nominis indicant, nempe pudentem, cúmque qui natura veretur, aut verecundari solet. Idcirco autem Iupiter Alcumenam nimis verecundam dicit, quòd, cum se inimicos suos obtueri semper odisse dixisset faciem à viro suo auertisset, tanquam inimico, aut alieno. Quod si cui hoc minus placeat, reperiat aliquid melius. Omnino locus mihi quoque suspectus est: & aliquando legendum putaui, *Nimis iracunda es.* quamuis libri reclament. Verumtamen nihil autem mutare.

POTIN VT ABST.] potisne es, seu potesne facere, vt me non tangas? vt manum tuam procul à me contineas? Hic Iupiter blanda manu Alcumenam attrectarat, &c. vt loquitur Plautus noster, palpo percusserat, quod iniquo animo fert Alcumena, vt Amphitruoni irata. SI DIXI NIHILO MAGIS ES: NEQVE ESSE ARB.] non continuò si dixi te esse impudicam, impudica es: neque te arbitror talem esse. vel sic, non proptereа impudica es, quamuis te esse dixerim. ET ID HVC REVORTI, &c.] id est, Et propterea huc reuerti &c. id, id est propter id ÆGRIVS] molestius, δυσχερέστερον. TE ESSE IRATAM M.] te esse iratam mihi. EGO EXPEDIAN TIBI] ego id, de quo quæris breui dissoluam, NON AEDEPOL QVOD TE ESSE IMPVDIC. &c.] non ædepol eo dixi, quod te impudicam esse crederem. sed periculum animi tui facere volui, quid factura esses, &c. experiri volui quid animi haberes, & quid factura esses. animum tuum tentaui, quid facere parares. &c ET QVO PACTO ID FERRE INDVC.] id est, & quo pacto id ferre animum induceres. RIDICVLI CAVSA] risus mouendi causa. QVIN H.] cur non huc add. SERIO PRAEVORTIER] serio potius accipere, serio ante capere, & præoccupare. QVAM DOLVERIT CORDI MEO] quantum dolorem animo meo incusserit. ex dolore cordis notum nomen cordolium: quo non semel vtitur noster Plautus. EGO ISTHAEC FECI VERBA VIRT. IRR.] ego ista maledicta mea temperantia refutaui, & inania reddidi. vel sic ego pudicitia & temperantia perfeci, vt maledicta tua sint imbecilla, atque inania, neque quicquam me lędant, Tale est illud Ciceronis pro Q. Rosc. Comœdo. *Nonne vt ignis in aquam coniectus continuò restinguitur, & refrigeratur sic falsum crimen in purissimam & castissimam vitam collatum, statim concidit, & restinguitur?* & aliud Horatii sat. 1. lib. 2 *tamen me Cum magnis vixisse inuita fatebitur vsque Inuidia & fragili quærens illidere dentem, Offendet solido.* NVNC QVANDO FACTIS IMP. ABST.] id est, Nunc, quando me à factis impudicis esse, & alienam esse confiteris &c. AB IMP. DICTIS AVORTI V.] vt ab impudicis factis absum, quod fateris, ita ab impudicis dictis, abesse volo. id est, nolo audire dicta impudica, quibus tu aureis meas verberasti, quandoquidem à flagitiis & factis impudicis, pura, & vacua sum. VALEAS TIBI HAB. R. T.] verba, quibus vtebatur vir & vxor cùm inter viuos certa de causa soluebatur matrimonium, cúmque alter ab altero diuertebatur Caius Iuriscon. titulo de diuortiis, & repudiis lib xxi iij digest In repudiis, & renuntiationib. comprobata sunt hæc verba. *Res tuas tibi habeto. item hac, tuas res tibi agito* M Tull. Philipp. 2. *Mimam illam suam suas res sibi habere iussit ex xij. tabulis: Claues ademit exegit al. forásque exegit.* lex xii. tabularum. *Si vir ab vxore diuertit, vxori res suas sibi habere, iubeto, eique claueis adimito.* ARBITRATV TVO IVSIVRANDVM DA] dabo tibi iusiurandum, ita vt arbitraberis, id est statues concipiendum. Crebrò vsurpatur à iurisconsultis, *arbitratu boni viri.* exempli causa. Celsus titul. de legatis 3. cap 43. *Si filia pater dotem arbitratu tutoris dari iussisset: Tubero proinde hoc habendum ait, ac si boni viri arbitratum sit.* ID EGO SI FALLO, &c] Iurisiurandi formula. *sciens fallo* &c. M. Tull. ep. 1. lib. 7. ad famil. *iurare cum cœpisset, vox eum defecit illo loco si sciens fallo.* supra. *Qui si fallet M. Tum Mercurium Sosiæ iratum fiet.* AN PROPITIVS SIEP.] Plautus describit matronam pudicam, & viri amantem, seu φίλανδρον, quæ quamuis ei meri [illegible]

non vult tamen eum habere sibi Iouem iratum, sed propitiũ potius: & quæ paullo antè iracundia ardebat, nunc subitò placatur. IRAE INTERVENIVNT.] sic Terent. in Eunucho *In amore hæc omnia insunt vitia. iniuriæ, suspiciones, inimicitiæ, induciæ, Bellum, pax rursum,* SI REVENTVM IN GRATIAM EST] si reditum est in gratiam. BIS TANTO AMICI SVNT, &c.] id est, duplo fiũt inter se amantiores, quàm prius. Sic Terent. Andr. *Amantium iræ amoris redintegratio est.* Quanquàm Plautus non de amantibus tantum, verum de omnibus loquitur: inter quos grauis aliqua simultas, aut certè ita interuênit, quo minus vera fortasse videri possit sententia. Nam amico in gratiã reuerso, sunt qui negãt fidem habendam esse. Alii cõtra ei qui in gratiã cum inimico redierit, accuratè vidẽdum esse existimant, ne parum candidè inimicitias posuisse videatur. In his verbis autem, *Bis tanto amici*, &c. subintelligendum est, magis. VERVM EADEM SI IDEM PVRG.] id est, verùm eadem maledicta erunt mihi iterum patienda, si tu idem te mihi purgabis: id est, si iurabiste dicta nolle. Quare caueto posthac ne mihi falsum crimen inferas, ne tibi sit opus noua purgatione & satisfactione: atque ita res abeat in infinitũ. VASA PVRA] Vasa mũda καθαρά, nullis sordibus inquinata, lota: vel vasa pura, id est, purè lota. purè lota aurẽ, id est, aqua pura lota, vt Festus explicat. alia vasa pura intelligũtur, quæ nõ sunt cælata, & quæ sunt sine vllis emblematis: vt apud M. Tull. *argentum purũ,* lib. accus. 4. *Cybirata fratres vocantur: pauca (vasa) improbant: quæ probarant, iis crusta, aut emblemata detrahũtur Sic Haluntini, excussis deliciis, cũ argento puro domũ reuertuntur.* Quemadmodũ hic vasa pura sibi iubet adornari falsus Amphitruo sacra facturus. & vota quæ fecit, exsoluturus: ita sacerdotes vestimenta pura ad sacrificium habebant, id est non obsita, non fulgurita, non funesta, non maculosa, auctor Festus. QVAE APVD LEG VOTA VOVI] *vota voui*, atticismus, pro, vota nũcupaui. EA EGO EXSOLVAM OMNIA] tanquã damnatus votis: id est, compos votorum factus, quia victor, & saluus domum redeo. ARCESSAT] euocet. COLLO HINC OBSTRICTO TR.] collo arctè circumuincto. obstringere est fune, aut vinculo, aut laqueo arctè circum vincire. Plautus Aulul. *ex me vt vnam faciam literam longam, meum quando laqueo collum obstrinxero* Idem Curcul. in extr. *Nihil ago: collum obstringe.* aliud est, collo obtorto: de quo suo loco. SECRETO] χωρὶς seorsum, separatim.

SOSIA, IVPITER, ALCVMENA.

So. AMphitruo, assum, si quid opus est impera, imperium exequar.
Iup. Optumè aduenis. So. iam pax est inter vos duos?
Nam quia vos tranquillos video, gaudeo, & volupe est mihi.
Atque ita seruum par videtur frugi sese instituere,
Proinde heri vt sint, ipse item sit, vultum è vultu comparet:
Tristis sit, heri si tristes: hilarus sit, si gaudeant.
Sed age responde, iam vos redistis in concordiam?
Iup. Derides, qui scis hæc dudum me dixisse per iocum.
So. An id ioco dixisti? equidem serio ac vero ratus.
Iup. Habui expurgationem, facta pax est. So. optumè est.
Iup. Ego rem diuinam intus faciam, vota quæ sunt. So. censeo.
Iup. Tu gubernatorem à naui huc euoca verbis meis
Blepharonem, vt is re diuina facta, mecum prandeat.
So. Iam hîc ero, quum illic censebis esse me. Iup. actutum huc redi.
Al. Nunquid vis quin abeam iam intrò, vt apparentur quibus opust?
Iup. I sanè, & quantum potes, parata fac sint omnia.
Al. Quin veni, quando vis intrò, faxo haud quicquam sit mora.
Quando isthæc omnia exiurasti te mihi dixisse per iocum.
Iup. Rectè loquere, & proinde diligentem vt vxorem decet.
Iam hi ambo & seruus & hera frustra sunt duo,
Qui me Amphitruonem rentur esse, errant probè.
Nunc tu diuine fac huc assis Sosia.
Audis quæ dico, tametsi præsens non ades.
Fac Amphitruonem iam aduenientem ab ædibus,
Vt abigas quouis pacto, fac commentus sies,
Volo deludi illum, dum cum hac vsuraria
Vxore nunc mihi morigero, hæc curam sint
Fac sis: proinde adeo, vt me velle intelligis,
Atque vt ministres mihi cum sacrificem.

TRAN-

TRANQVILLOS] lenes, non iratos, non commotos, neque concitatos. ET VOLVPE EST MIHI] & iucundum est mihi. legendum fortasse est, & volup est mihi, id est, & voluptas est mihi. sic Menæchm. *vt tibi ex me sit volup*. Terent. Phorm. *Venire saluum volup est*. vbi notat Donatus, *Hoc volup, nomen est, ut hoc facilius est*. Sic enim veteres per ἀποκοπὴν loquebantur. Nonius volup, pro voluptate. inquit. deinde profert versum ex Plauti nostri Asin. *hic senex si quid clam vxorem suam fecit volup*. ATQ. ITA SERVVM VID. &c] ordo est, Atque par videtur seruũ frugi se se ita instituere. INSTITVERE] componere. parare. fingere Teren. Adelph. *Vah, quenquamne hominem in animo instituere, aut parare, quod sit carius quã ipse est sibi?* VVLTVM E VVLTV COMPAREТ] vultum suum è vultu heri & heræ cõponat, fingat, cõformet. RATVS] subintell. sum. HABVI EXPVRGATIONEM:] vsus sum expurgatione. Purgaui me Alcumenæ. VOTA QVAE SVNT] mutat numerum. debuerat enim dicere, seruato numero, Ego rem diuinam intus faciam, vota quæ est Sed & Plautus, & alii boni scriptores sic loqui solent. sic autem hic locus explicandus. faciam intus rem diuinam, & quæ diis immortalibus, si saluus in patriã redirem, à me vota sunt, ea persoluam. A NAVI] à naui. HVC EVOCA] huc arcesse. IAM HIC ERO CVM ILLIC CENS.] Iã hic ero, cum putabis me illic esse. significatur summã celeritas & diligẽtia. NVNQVID VIS QVIN. &c.] nunquid vetas me abire intro, vt ea parentur, quibus opus est ad rem diuinam faciendã? vel sic, nũquid est aliud, propter quod nolis me abire intro, vt, &c. vel sic, nunquid me aliud vis, propter quod intro abire nõ debeam, vt, &c. VT APPARENTVR QVIBVS OPVS EST?] vt adornentur ea, quibus opus est? ET QVANTVM POTES] al. & quantũ potest, FAXO HAVD QVICQV. S. M.] id est, nihil erit moræ. curabo, vt nihil sit moræ. QVANDO ISTHAEC OMNIA EXIVRASTI TE MIHI DIXISSE PER IOCVM.] profert hunc versum, qui in libris vulgatis omnibus hoc loco desideratur, Nonius in verbo *exiurare*: quod ille interpretatur, valde iurare. Deberi autem huic versui hanc sedem, & viri quidã doctiss. in his Bosius: quibus assensus sum, arbitrantur & ea, quæ antecedunt, cum sequentibus comparata, declarant DILIGENTEM] vel amãtem viri φίλανδρον. propriè: vel strenuam, & vigilantem, trãslatè, vt vsitatius vsurpatur IAM HI AMBO ET SERVVS, &c] ab hoc versu vsque ad finẽ scenæ sunt omnes scenarii. FRVSTRA SVNT] luduntur, errant. sic sæpe alicubi vt Merc *Nunc mulier, ne tu frustra sis, mea non es* Pseud *Stulti haud scimus, frustra vt scimus* DIVINE] diuine Sosia, id est, Mercuri, qui Sosiam simulas. TAMETSI] libri nostri veteres habẽt *tamen & si* FAC AMPH IAM ADVEN. AB AED] ordo est fac vt abigas quoqui pacto ab ædib. Amphitruonem aduenientem. profert hũc versum cum seq. Nonius in voce *commentus*. FAC COMMENTVS SIES] id est, fac commonitus sies. sic NONIVS. ed videtur delenda particula vt. quæ facile subintelligitur, alioqui versus vna syllaba plus quam satis est, habebit. *Commentus* autem pro *commonitus*, concoquere non possum. malim sic hunc locum explicare, fac commentus sies id est, fac callidè excogitaris, quomodo Amphitruonem venientem abigas, sic enim accipi solet hoc verbum, & ita idem Plautus vsurpat in Epidico. *Quid ego iam nisi te commentum nimis astutè intellego*. VSVRARIA]. quæ mea est vsufructu: vel qua ego ad tempus vtor & fruor vide suprà. MIHI MORIGERO] mihi morem gero. animo meo obsequor HAEC CVRATA SINT FAC SIS, &c.] fac si vis, vt hæc, quæ dico, curata sint. ita vt me velle intelligis.

MERCVRIVS.

Concedite atque abscedite, omnes de via decedite,
Ne quisquam tam audax nunc fuat homo, qui obuiam obsistat mihi.
Nam mihi quidem herclè qui minus liceat Deo minitarier
Populo, ni decedat mihi, quàm seruulo in comœdiis?
Ille aut nauem saluam nunciat, aut irati aduentum senis.
Ego sum Ioui dicto audiens, eius iussu nunc huc me affero.
Quamobrem mi magis par est via decedere, & concedere.
Pater vocat me, eum sequar, eius dicto, imperio sum audiens:
Vt filium bonum patri esse oportet, itidem ego sum patri.
Amanti supparasitor, hortor, asto, admoneo, gaudeo.
Si quod patri volup est, voluptas ea mihi multo maxima est.
Amat, sapit: rectè facit. animo quando obsequitur suo.
Quod omnes homines facere oportet, dum id modo fiat bono.
Nunc Amphitruonem vult deludi meus pater. faxo probè
Iam hic deludatur, spectatores, vobis spectantibus,
Capiam coronam mi in caput, assimulabo med esse ebrium.
Atque illuc sursum ascendero, inde optumè, sic eispellam virum
De supero quum huc accesserit. faciam vt sit madidus sobrius.
Deinde ille actutum sufferet suus seruus pœnas Sosia.
Eum fecisse ille hodie arguet, quæ ego fecero hic, quid id mea?
Meo me æquum est morigerum patri, eius studio seruire addecet.
Sed eccum Amphitruonem aduenit iam ille hic deludetur probè.

Siquidem vos vultis auſcultando operam dare.
Ibo intrò, ornatum capiam qui potis decet.
Dein ſurſum aſcendam in tectum, vt illum hinc prohibeam.

CONCEDITE] vnà cedite, & locum date, hoc eſt, vnà omnes ſecedite. ſic in Curculione, *Date viam mihi, noti, atque ignoti, dum ego hic officium meum facio. fugite omnes abite, de via decedite.* FVAT] ſit, vel fiat. Nonius fuam, ſim, vel fiam. exempla lege apud Nonium. Plautus quoque vſurpat & alibi non ſemel. vt in Aulul. *Neutrubi habeam ſtabile ſtabulum ſi quid deuortii fuat.* Idem Capt. *ſi fuat occaſio.* Lucret. lib. 4. *Vt quod aliis cibus eſt: aliis fuat acre venenum.* QVAM SERVVLO IN COMOEDIIS?] ſic Achantio in Mercatore currit ad herum, vt ei nuntiet, puellam, quam ille ſibi emerat, ab eius patre ſene eſſe viſam. ibi *Ex ſummis opibus viribúſque vſque experire, nitere,* &c. ILLE AVT NAVEM SALVAM NVNTIAT.] vt Dinacium in Sticho nuntiat heræ ſuæ Epignomum eius virum ex Aſia veniſſe, eúmque in portu à ſe eſſe viſum. AVT IRATI ADVENTVM SENIS] vt Tranio in Moſtellaria ibi. *Iuppiter ſupremus ſummis opibus,* &c. vt apud Terentium in Phorm. Geta, ibi *Nullus es Geta, niſi aliquod iam tibi conſilium celerè repereris,* EGO SVM IOVI DICTO AVDIENS] ego quod mihi à Ioue imperatur, celeriter, & ſtrenuè obeo, & perſequor. Nonnulli libri habent *Ego ſum Ioui dicto,* &c. ſed nihil muto. Iterum Plautus in Menechm. *Dicto me emit audientem, haud imperatorem ſibi.* Idem valet, audiens ſum imperio. ſeu imperii. Truculento. *tibi ſeruio, atque audiens ſum imperii.* VT FILIVM BONVM P. ESSE OP.] id eſt qualem eſſe oportet bonum filium patri, talis ergo ſum patri meo. AMANTI SVPPARASITOR,] Amanti patri tanquam paraſitus ſubſeruio, ſuprà Accedam, atque hanc appellabo, & ſupparaſitabor patri. VOLVP EST] iucundum eſt, voluptatem affert: ſuprà. Nunc quia vos tranquillos video, gaudeo, & volup eſt mihi. AMAT: SAPIT: RECTE FACIT, &c.] ſic Menæc. *At enim ille hinc amat meretricem ex proximo.* SE. *ſane ſapit.* Horat. od. 11. lib. 1 *ſapias: vina liques, & ſpatio breui Spem longuam reſeces* ANIMO QVANDO OBSEQ.] quia animo ſuo morem gerit, atque indulget. DVM IN MODO FIAT BONO] dum ne quid fiat contra leges: dũ modò id fiat conſideratè, & ſine cuiuſquam iniuria. Idem dicitur pluribus verbis in Curculione. *Quod amas, amato teſtibus præſentibus.* PH. *Quid iſtuc eſt verbi?* PA *cautè vt incedas via. Dumne per fundum ſeptum facias ſemitam: dum tete abſtineas nupta, vidua, virgine, iuuentute, pueris liberis: ama quod lubet.* ſic M. Tull pro Cœlio. *non omnia volupt atibus denegentur: non ſemper ſuperet vera illa & directa ratio: vincat aliquando cupiditas voluptáſque rationem dum modo illa in hoc genere præſcriptio, moderatióque teneatur: parcat iuuentus pudicitiæ ſuæ ne ſpoliet alienam, ne effundat patrimonium, ne fœnere trucidetur: ne incurrat in alterius domum, atque famam, ne probrum caſtis labem integris, infamiam bonis inferat:* &c. CAPIAM CORONAM MI IN CAPVT] coronam geſtabant potãtes & ebrii Plaut. in Menæchm. *ſed quid video? Menæchmum, Cum corona exit foras Sublatum eſt conuiuium,* ibid. *Sed eccum, quam coronam habuit non mentior?* ibid. *Non ego te modo hîc ante ædes cum corona florea vidi Adſtare?* Ariſtoph. in Plut. de iuuene illo, qui amicam vetulam, diues factus aſpernabatur. ἔοικα δ' ὅτι κῶμον βαδίζει. Χρ. φαίνεται. στέφανον γέ τοι, καὶ δᾷδ' ἔχων βαδίζεται. Itaque hic idem falſus Soſia. Mercurius, qui nunc loquitur, infrà eadem ſcena, coronam ornatum potis decorum, & conuenientem appellat: ſic ille capiam ornatum qui potis decet, M. Tull. Catil 2 *qui mihi accubantes in conuiuiis complexi mulieres impudicas, vino languidi, conferti cibo, ſertis redimiti, vnguentis obliti, debilitati ſtupris, eructant ſermonibus ſuis cædem bonorum atque vrbis incendia* Si quis plura de hoc more legere volet, legat quæ notauimus in cõmentariis Horatianis ibi *Furtim poſuiſſe coronas Fertur* &c. ſat. 3 lib 2. & oda 11. lib. 4. ibi. *eſt in horto, Phylli, nectendis apium coronis Eſt edera vis* MED ESSE EBRIVM] me eſſe potum, ac madidum. CISPELLAM] ſic habẽt noſtri libri veteres: & ita edidit Camerarius quę ſcriptura ſi recta eſt, videtur poſitum cis pro vltra, vt ciſpellam, pro vltra pellam accipiẽdum eſſe dicamus. Vide Nonium in particula *cis.* Omnino malim legi *aſpellam:* quod & Camerario videtur. Plautus. *neque adeò ſpes eſt, quæ mihi nunc aſpellat metum* Idem Trinummo. *Ille, qui aſpellit, is compellit: ille qui conſuadet, vetat.* VT SIT MADIDVS, SOBRIVS] vt ſit ebrius, qui ſobrius eſt tamen. ILLI] Amphitruoni SVFFERET] ſuſtinebit, ſubibit. SVVS SERVVS] illi ſuus ſeruus. bona reciprocatio. EVM] Soſiam ILLE] Amphitruo. QVID ID MEA?] quid id mea refert? MORIGERVM] obſequentem, ſubintell. eſſe. ORNATVM CAPIAM, QVI POTIS DECET] coronam ſignificat: quam ſuo capiti imponebant conuiuantes, & compotantes, vt diximus ſic autem legendum eſt, vel libris omnibus reclamantibus, non vt vulgò *qui potius decet.* natum mẽdum ex eo, quod verbum decet antiquè, & minus vſitatè iunxit hic cum datiuo ſic ſupra tamen. *Iſtuc facinus, quod tu inſimulas noſtro generi non decet.* Idem Captiuis. *Ne patri, tametſi vnicus ſum, decere videatur magis,* &c. in Perſa. *Fateor ego profectò me eſſe, vt decet lenonis familia.* alia ex Terentio & Gellio exempla collegimus ſuprà ad illum locum *noſtro generi non decet.* Cum hæc quatuor iam ab hinc annos quaſi in palimpſeſto notaſſem, nuper Plauti editionem maturans, Io. Paſſeratius vir cum propter diuinum eius ingeniũ, egregiámque doctrinam, tum maximè propter morum integritatem, ac ſuauitatem, mihi cariſſimus, cum fortè in commentariis Lucretianis ſecundæ editionis huius loci mentionem tactam reperiſſet, dixit mihi ſibi hanc eandem coniecturam ſibi nouem ab hinc annos in mentem veniſſe, continuóque mihi in ſuis coniecturarum libris, quos aliquando editurus eſt, hunc locum ita emendatum oſtendit: addidítque ſe, vt quidem exiſtimaret, mecum illo ipſo tempore, quo tempore id excogitaſſet, mecum ea de re communicaſſe. quod fieri non memini Verùm tamen, quando hoc idem amico meo, quod mihi in mentem veniſſe intelligo, vel ei tota hæc reſtitutio adſcribatur, vel, quia omnia amicorum ſunt communia, mihi cum illo ſit communis.

ACTVS QVARTVS.

AMPHITRVO.

Naucratem, quem conuenire volui, in naui non erat.
Neque domi, neque in vrbe inuenio quenquam, qui illum viderit.
Nam omneis plateas perreptaui, gymnasia, myropolia,
Apud emporiū, atque in macello, in palæstra, atq; in foro,
In medicinis, in tonstrinis, apud omnis ædis sacras
Sum defessus quæritando: nusquam inuenio Naucratem.
Nunc ibo domū, atque ex vxore hanc rē pergā exquirere,
Quis fuerit, quem propter corpus suum stupri compleuerit.
Nam me quàm illam quæstionem inquisitam hodie amittere,
Mortuum satius est sed ædis occluserunt Eugepæ.
Pariter hoc fit, atque vt alia facta sunt, feriam foris.
Aperite hoc. heus ecquis hic est? ecquis hoc aperit ostium?

NAVCRATEM, QVEM CONVENIRE VOLVI, &c.] id est, Naucrates, quem Naucratem conuenire volui, in naui non erat. Sic interdum loqui solent boni scriptores, & maxime Poetæ & Epici, & Comici antecedés priore loco positum, eiusdem casus fit, ac relatiuum. Virg. Æn *Vrbem quam statuo vestra est, subducite naues.* Terent. Eunucho. *Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit?* ad quem locum quæ Donatus notat, legere operæ pretium est. Sic alibi Plautus noster, vt in Epid *Sed istum quem quæris Periphanem Platenium, Ego sum si quid vis.* Idem in Bacch. *Nam ego has tabellas obsignatas, quas Fero. Non sunt tabellæ, sed equus,* &c. NAM OMNEIS PLATEAS PERREPTAVI &c.] Sic fere Terent. Adelph. *Defessus sum ambulando* &c. *Perreptaui vsque omne oppidum, ad portam, ad lacum Quò non?* &c. Sic Catul. in Camerarium. *Te quæsimus in minore campo, Te in circo te in omnibus tabernis. Te in templo superi Iouis sacrato, in Magni simul ambitione,* &c. Iterum Plautus in Epid. *Vtinam conueniam domi Periphanem per omnem vrbem quem sum defessus quærere, per medicinas, per tonstrinas, in gymnasio, atque in foro, Per myropolia, & lanienas, circúmque argentarias* MYROPOLIA] myropolia, tabernæ, in quibus veneunt vnguenta. APVD EMPORIVM] subintell. fui, emporium autem locus est, in quem mercatores conueniunt mercium suarum vendendarum gratia. IN MACELLO] macellum, locus, in quo vendunt carnes pisces, &c. IN MEDICINIS] in medicorum officinis. *ἐν τῷ ἐκζητεῖν* SVM DEFESSVS QVAERITAND.] Sic Terent. Adelph. Defessus sum ambulando, QVEM PROPTER] propter quem *αἰτίας χάριν propter quem*, autem, id est, cuius gratia, vel à quo capta seu corrupta. NAM ME, QVAM ILLAM INQVIS. &c.] ordo, & sententia est, nam satius est me mortuum esse, quàm quæstionem illam non exquisitam omittere, seu dimittere. Sic loquitur in Trucul. *Mortuum hercle me esse satius est.* EVGEPAE] eugepæ, interiectio est gaudentis, & approbantis. Idem in Sticho. *Eugepa Quando adbibero, alludiabo. tum sum ridiculissimus.* Sed hic ironia est, proinde ac si diceret, benefactū, scilicet, quod ædeis occluserunt. PARITER HOC FIT ATQVE VT ALIA F. S.] similiter hoc fit, vt alia facta sunt: nempe peruerse, praue. pessime, indignissime APERITE HOC] aperite ostium hoc, *ὦ ἐνταῦθα*.

MERCVRIVS, AMPHITRVO.

Me. *Quis ad fores est?* Am. *ego sum.* Me. *quid ego sum?* Am. *ita loquor.* Me. *tibi Iuppiter Dique omnes irati certò sunt, qui sic frangas fores.*
Am. *Quo modo?* Me. *eo modo, vt profecto viuas ætatem miser.*
Am. *Sosia.* Me. *ita, sum Sosia nisi me esse oblitum existimas.*
Quid nunc vis? Am. *scelerste, at etiam quid velim, id tu me rogas?*
Me. *Ita rogo, penè effregisti fatue foribus cardines,*
An foris censebas nobis publicitus præberier?
Quid me aspectas stolide? quid nunc vis tibi? aut quis es tu homo?
Am. *Verbero. etiam quis ego sim me rogitas? vlmorum acheruns?*
Quem pol ego hodie ob istæc dicta faciam feruentem flagris.

Me. *Prodigum te fuisse oportet olim in adolescentia.*

Am. *Quidum?* Me. *quia senecta in ætate à me mendicas malum.*

Am. *Cum cruciatu tuo istæc hodie verna verba funditas.*

Me. *Sacrufico ego tibi.* Am. *qui?* Me. *quia enim te macto infortunio.*

TIBI IVPITER, DIIQVE OMNES, IRATI C. S. &c.] necesse est te Iouem, & deos omneis, habere tibi iratos, id est, necesse est te, quandiu victurus es, esse infelicem & infortunatum, qui ita pulses fores, quasi eas frangere velle videaris. ÆTATEM] quam diu victurus es, perpetuò, diutissimè. sic in Asin. *Vt tibi superstes, vxor ætatem siet* ibid. *Ætatem velim seruire.* Idem in Curcul. *at tu ægrota, si lubet, per me ætatem quidem.* sic Terent. Heautont. *Quid? malum, me ætatem censes velle id assimularier?* Idem Hecyra. *Nam neque ille hoc animo erit ætatem, neque pol tu eadem isthac ætate.* vbi notat Donatus, ætatem, tam diu. quàm longa est ætas. sic Lucret. lib 6. *Quod solũ vapor ætatem non posse videtur Efficere vsque adeò pollens feruore corusco* NISI ME ESSE OBLITVM EXISTIMAS.] nisi forte me mei nominis oblitum esse existimas. *Cardines*, quibus fores voluuntur huc & illuc. Vir. lib. 1. Æneid *foribus cardo stridebat ahenis.* vbi Seruius notat, cardinem dictum esse ἀπὸ τῆς καρδίας, quod sit quasi cor domus, aut ianuæ. fores autem, vt ibidem notat ille, dictæ, quòd foris aperiantur, vt apud veteres. qua de re nos supra. GENS [illegible] existimabas. PVBLICITVS] de publico. PRAEBERIER] παρέχεσθαι, suppeditari VLMORVM ACHERVNS] in cuius tergo moriuntur vlmi? qui vlmos, sum virgis vlmeis cęderis, interimis? qui vlmos, & virgas ex vlmo factas vocas vt Acheruns animas? FACIAM FERVENTEM FLAGRIS] cædam vsque ad feruorem, vel flagris cædam vsque dum ferueas, feruentem faciam, pro feruidum faciam seu feruefaciam. QVIDVM?] quo pacto? vtitur hoc genere non semel exempli causa in Bacchid. *Nam illum meum malum pro nptare maualim quàm peculium* PH. *Quidum?* Idem in Rud *Immò herclè insignitè inquietè.* D. *quidum?* GR. *quia si ostendero*, &c. QVIA SENECTA IN AETATE A MENDICAS M] iocus κατὰ παράδοξον. Eius autem ratio in eo posita est, quod, qui prodigi in adolescentia fuerunt mendicare in senectute solẽt. Qui mendicant autem, petunt, sed quid petunt? victum? Tum qui petunt, obtinere interdum solent. At Mercurius Amphitruonem dicit à se mendicare malum. significat igitur, se Amphitruoni daturum malum. quasi hoc petat ille, cum malum nemo petat, sed bonum potius. SENECTA IN AETATE] id est in senecta, seu in senectute. Idem in Aulul. *quem senecta ætate ludos facias* Lucret lib. 3. *Post vbi aquum validè vires ætate senecta Membráque defluunt.* &c Idem li. 3. *Qui sue forma sibi volt membra exire senectũ?* ad quem locum plura CVM CRVCIATV TVO] cum tuo maximo malo, & cum tali malo, quod te non continuò interimat, sed diu cruciet SIC VERBA FVNDITAS] verba crebrò fundis. sic Terent. Adelph. *Eho iam tu verba fundis hic sapientia?* QVIA ENIM TE M. INF.] iocus alius κατὰ παράδοξον, vel ex ambiguo. qui sacrificant deos honore, victimis, & simul. mactant, id est, magis augent. At Mercurius, qui se Amphitruoni sacrificare dicit, idem se eum mactare dicit non victimis, neque aliqua re bona, sed infortunio, sic autem loquitur & alibi, vt in Bacchid *si ego reprehensus, macto ego illum infortunio.* in Curcul. *Non edepol nunc ego te me[illegible] macto infortunio* Idem Mostell. *Nisi te magna re mala mactare cupu* Idem in Pœnulo. *Diuitem audacter solemus mactare infortunio.* Idem in Trinummo. *Ego ob hanc operam argentum accepi, te macto infortunio.*

* * *

Am. Tun' me mactes, carnufex? nisi formam dij hodie meam perduint,
Faxo vt bubulis corijs onustus sis Saturni hostia:
Ita ego te certò cruce & cruciatu mactabo. exi foras
Mastigia. ME. larua vmbratilis, tu me minis territas?
Nisi hinc actutum fugias, si denuò pultaueris:
Si minusculo digito increpuerint fores, hac regula
Tuum deminuam caput, vt cum dentibus linguam excreees.

AM. Tun' furcifer meis procul prohibessis ædibus,
Tun' meas pultare foreis? hasce ilico toto demoliar cardine.

ME. Pergin'? AM. pergo. ME. accipe. AM. scelestе, in herum? si te hodie apprendero.
Ad id redigam miseriarum, vt semper sis miser.

ME. Bacchanal te exercuisse oportuit senex. AM. qui dum?

ME. Quando tu me tuum seruom censes. AM. quid censeo?

ME. Malum tibi præter Amphitruonem, herum noui neminem.

AM. Num formam perdidi? mirum quin me norit Sosia.
Scrutabor, eho dic mi, quis videor? num satis Amphitruo?

ME. Amphitruo sanúsne es nonne tibi prædictum senex,
Bacchal te exercuisse, quom qui sis, alium rogites?
Abscede moneo. molestus ne sis, dum Amphitruo
Cum vxore modò ex hostibus adueniens, voluptatum capit.

AM. Qua vxore? ME. Alcmena. Am. quis homo? ME. quotiens vis dictum? Amphitruo

Herus meus: molestus ne sies. Am. qui cum cubat?

ME. Vide ne infortunium quæras, qui me sic ludifices.

Am. Dic quæso mi Sosia. ME. blandius cum Alcmena. Am. in eodémne

Cubiculo? ME. imò vt arbitror, corpore corpus incubat. Am. væ misero mihi.

ME. Lucri'st, quod miseriam deputat. nam vxorem vsurariam

Perinde est præbere, ac si agrum sterilem fodiendum loces.

Am Sosia. ME. quid (malùm) Sosia? Am. non me nouisti verbero.

ME. Noui te hominem molestum, quíve emas litigium. Am. adhuc

Amplius, nonne ego herus sum tuus Amphitruo? ME. tu Bacchus es,

Haud Amphitruo. quoties tibi dictum vis? num denuo?

Meus Amphitruo vno cubiculo Alcmenam complex tenet.

Si pergas, eum hic sistam, neque sine tuo magno malo.

AM. Cupio arcessi, vtinam pro benefactis dij patriam,

Ædeis, vxorem, familiam, cum forma vna perduam.

ME. Arcessam equidem: sed de foribus tu interea sis vide.

Credo iam quæ volebat sacruficia ad epulum conduxit:

Si molestus sis, euades nunquam, quin te sacruficem.

TVN' ME MACTES CARNVFEX] Totus hic locus ab hoc versu, vsque ad principium scenæ: *Vos inter vos partite* &c. abest etiam à nobis Codicibus. Nos tamen ea omnia, quę extant in vulgatis, suo ordine, & suo loco excudenda curauimus, idque aliis literarum elementis. vt, siue sint Plauti, siue non sint, ne quis iure queri possit, quasi Plautum integrum non ediderim. Nam nostrum esse non putamus hanc controuersiam diiudicare. PERDVINT] perdiderint. SATVRNI HOSTIA] dignè. qui Saturno immoleris, Saturno hostiæ humanæ immolabantur Macrob li. 1 cap. 7 ITA EGO TE CERTO CRVCE ET CR. M] hunc versum profert Nonius in verbo *mactare*, & mactare hic interpretatur afficere. sed licet dicere, etiam hic significare *magis augere*. nam augentur homines vt bonis, ita & malis. Terent Heautont *si sic est factum domina, ergo herus damno auctus est.* LARVA VMBRATILIS] non homo, sed larua: deinde non larua solum: sed larua vmbratilis: id est, larua inanis, tamquam vmbra. MINVSCVLO DIGITO] minimo digito. VT CVM DENTIB. LINGVAM EX.] vt cum dentibus linguam screando exspuas. deinceps hunc versum sequi volunt nonnulli, *Ne tu postules matellam vnam tibi aqua infundi in caput.* quem profert Nonius in voce *Matella*. PROHIBESSIS] prohibueris sic apud Lucret. lib. 3. cohibessit, pro cohibuerit tibi, *Corpore qui nostro rursus magis cohibessit.* DEMOLIAR] demouebo, deturbabo Ac ... verbum comminus pulsantis, verberantis, aut eminus percutientis. IN HERVM?] subintell tegulas iacis? BACCHANAL TE EXERCVISSE] te insanum fuisse bacchantium ritu. MIRVM QVIN ME NORIT SOSIA] id est, est mirum quòd me Sosia non nouerit. sic alibi Plautus, vt in Aulul. *Mirum quin tua me causa faciat Iuppiter Philippum regem.* idem in Merc. *Mirum quin me subagitaret.* CORPORE CORPVS INCVBAT] corpore suo in corpus Alcumenæ incumbit. LVCRI'ST.] pro lucro est seu lucrum est. NAM VXOREM VSVR. PRAEBERE &c.] id est, nam vxoris vsum alteri præbere, simile est vt si agrum sterilem fodiendum mercede tradas: sic mulier cum agro seu fundo comparatur in Asinar. *Fundum alienum arat: incultum familiarem deserit:* loquitur de quodam marito, qui vxorem suam non tangebat, alias & alienas subigebat. allegoria enim est. sic Oedipus in Antig. Ἀρώσιμοι γὰρ χ᾽ ἁτέρων εἰσὶν γύαι: id est, arari & subigi possunt aliarum fœminarum arua seu iugera. Sed hac de re lege quæ notauimus ad illum locum Lucret. lib. 4. *Eicit enim sulci recta regione, viáque Vomerum atque locis auertit seminis ictum.* FODIENDVM LOCES] fodiendum mercede promissa tradas. QVINE EMAS LITIG.] quíne positum pro, qui. ne enim παρέλκει & ornatus causa positum est: de quo plura in commentariis Lucretianis. ADHVC AMPLIVS] hoc mihi videtur parum latine dictum. SED DE FORIB. TV INTEREA SIS VID.] id est, sed de foribus tu interea, si vis, discedas, vide. Malim legi, sed à foribus.

AMPHITRVO, BLEPHARO, SOSIA.

Am. *DI vostram fidem, quæ intemperiæ nostram agunt familiam? quæ mira*
Video, postquam aduenio peregrè? Nam verum'st quod olim est auditum
Fabulariter, mutatos Atticos in Arcadia homines,
Et sauas belluas mansitasse, nec vnquam denuò parentibus

Cognitos. Ble. *quid illuc Sosia? magna sunt, qui mira prædicas.*
Ain' tu alterum te reperisse domi consimilem Sosiam domi?

So. *Aio. sed heus tu, quum ego Sosiam, Amphitruonem Amphitruo, qui scis an*
Tu fortè alium Blepharonem parias? ò di faciant, vt tu quoque
Concisus pugnis, & illisis dentibus id impransus credas.
Nam ego ille alter Sosia, qui illic sum, me malis mulcauit modis.

Ble. *Mira profecto, sed gradus condecet grandire: nam vt video,*
Expectat Amphitruo, & vacuus mihi venter crepitat. Am. *ecquid aliena*
Fabulor? in nostro olim Thebano genere plusquam mira memorant.
Martigenam ille aggressus belluam magnus Europæ quæstor anguineo
Repentè hosteis peperit seminio: & pugnata illac pugna
Frater trudebat fratrem hasta, & galea. & nostra autorem gentis,
Cum Veneris filia angueis repsisse tellus Epirotica
Vidit. de sommo summus Iuppiter sic statuit, sic fatum habet.
Optumi omnes nostrates pro claris factis, diris aguntur malis.
Fata isthæc me premunt, pertolerarem vim tantam cladésque
Exanclarem impatibiles. So. *Blepharo.* Ble. *quid est?* So. *nescio quid mali suspicor.*

Ble. *Quid?* So. *videsis, herus salutator oppessulatas ante foreis graditur.*

Ble. *Nihil est, famem exspectat obambulans.* So. *curiose quidem: foreis enim*
Clausit, ne prauorteretur foras. Ble. *oggannis.* So. *nec gannio, nec latro.*
Si me audias, obserues. nescio quid secum solus puto,
Rationes colligit: quid memoret, hinc excipiam, ne propera.

Am. *Vt metuo, ne victis hostibus di partam expungant gloriam:*
Totam miris modis nostram video turbatam familiam.
Tum verò vxor vitio, stupro, dedecore me plena enicat.
Sed de patera mirú'st, erat tamen signum obsignatum probè.
Quid enim? pugnas pugnatas prolocuta, & Pterelam oppugnatum,
Nostris occisum manibus fortiter. atat noui iam ludum:
Id Sosiæ factu'st opera, qui me hodie quoque præsentem ausit
Indignè prauortier. So. *de me locutus, & quæ velim minus.*
Hominem ne congrediamur quæso, prinsquam stomachum detexerit.

Ble. *Vt lubet.* Am. *si illum datur hodie mastigiam apprehendere, ostendam quid sit*
Herum fallere, minis, & dolis incessere. So. *audin' tu illum?* Ble. *audio.*

So. *Illæc machina meas onerat scapulas, compellemus sis hominem,*
Scin' quid vulgo dici solet? Ble. *quid dicturus sis, nescio:*
Quid tibi patiundum, ferè hariolor. So. *vetu'st adagium, fames & mora*
Bilem in nasum conciunt. Ble. *verum quidem, & loco, compellemus*
Alacre, Amphitruo? Am. *Blepharonē audio, mirum quid ad me veniat.*
Opportunè tamen se offert, vxoris facta conuincam turpia.
Quid huc ad me Blepharo? Ble. *oblitus tam citò? quàm diluculo*
Misisti ad nauim Sosiam, vt hodie tecum conuiuerem?

Am. *Nusquam factum gentium. sed vbi illic scelestus?* Ble. *quis?* Am. *Sosia.*

Ble. *Eccum illum.* Am. *vbi?* Ble. *ante oculos, non vides?* Am. *vix video præ ira, adeò me istic*
Hodie delirum fecit, ne te sacruficem, nunquam euades.

Sine me

Sine me Blepharo. Ble. *ausculta precor.* Am. *dic, ausculto, tu vapula.*

So. *Quæ de re tandem satis tempori? non ocyus quivi, si me*
Dædaleis tulissem remigiis. Ble. *abstine quæso, non potuimus*
Nostros grandius grandire gradus. Am. *sive gradarius, sive*
Testudineus fuerit, certum 'st mihi hunc scelestum perdere.
En tectum, en tegulas, ed obductas fores, en ludificatum herum,
En verborum scelus. Ble. *quid mali fecit tibi?* Am. *rogas? ex illo*
Tecto exclusum foribus, me deturbauit ædibus. So. *egone?*

Am. *Tu, quid minitabas te facturum, si istas pepulissem fores?*
Negas sceleste? So. *quin negem? en testis ampliter, qui cum venio,*
Missus sedulo, vt ad te vocatum ducerem. Am. *quis te misit*
Furcifer? So. *qui me rogat.* Am. *quando gentium?* So. *dudum, iampridem, modò,*
Vbi cum vxore domi redisti in gratiam. Am. *Bacchus te irritaßit.*

So. *Nec Bacchum salutem hodie, nec Cererem. tu purgari iusseras*
Vasa, vt rem diuinam faceres: & hunc me arceßitum mittis,
Vt tecum prandeat. Am. *Blepharo, si aut intus adhuc fui,*
Aut si hunc miserim: dic, vbi me liquisti? So. *domi cũ Alcumena coniuge.*
Ego à te abiens portum versus volito, hunc tuis verbis voco.
Venimus, nec te nisi nunc video postea. Am. *scelestum caput, cum vxore?*
Nunquam abis, quin vapules. So. *Blepharo.* Ble. *Amphitruo mitte hunc mea gratia,*
Et me audias. Am. *en mitto, quid vis loquere.* Ble. *istic iam dudum mihi*
Maxima memorauit mira præstigiator fortè, aut veneficus
Hanc excantat tibi familiam, inquire aliunde, vide quid fiet.
Nec ante hunc excruciatum, miserum facias, quàm rem intellig[illegible]s.

Am. *Rectè mones, eamus, te aduorsum vxori etiam aduocatum volo.*

QVAE INTEMPERIAE N.] quæ furiæ &c. FABVLARIER] dici. MVTATOS ATTICOS IN ARC.] hac de re legendus Plin. cap. 22. QVOM EGO SOSIAM &c.] cum ego Sosiam alterũ pepererim, Amphitruonem Amphitruo: qui scis, &c. ID IMPRANSVS CREDVAS] impransus credas te alterum Blepharonem peperisse. credas autem postquam tibi re & factis tibi persuasum fuerit ME MALIS MVLCAVIT MODIS] me malè mulcauit: me fœdum in modum verberauit. de hoc verbo nos alibi plura. GRANDIRE] grandiores facere. Plautus in Aulul. *Testi udinem istum tibi ego grandibo gradum.* CREPIDAT] crebrò crepat. latrat. ὑλακτεῖ. IN NOSTRO ILLO THEB. G.] Cadmus, qui Thebanus fuit, serpentem illum interfecit. ex cuius dentibus disseminatis nati sunt homines armati. MARTIGENAM] Martiam serpentem, qui Martios, & armatos homines è dentibus suis genuit: quem postea Cadmus interemit. EVROPAE QVAESTOR,] Europæ quæsitor, hoc est, qui ad Europam quærendam ab Agenore missus est ANGVINEO REPENTE HOSTEIS PEP. SEMINIO] id est, repente hosteis nactus est, è serpentis dentibus seminatis prognatos. NOSTRAE AVCTOREM GENTIS] Cadmum Thebarum conditorem CVM VENERIS FILIA] cum Hermiona, vxore sua, ANGVES REPSISSE] mutatos esse in angueis. vel sic, angueis ex hominibus factos, repsisse. PERTOLERAREM] vt pertolerarem &c. Nonius in verbo exantlare, seu exanclare hunc locum profert: quo argumento vtuntur nonnulli ad probandum, omneis eos versus, quos indicauimus, esse Plautinos. At licet respondere hoc ex illo non effici. Nam vel fieri potuit, vt, qui hos versus fecit, versus vnum atque alterum apud grammaticos veteres repertum suis admiscuerit, vt facilius fidem faceret, eos esse germanos, & veros, non adulterinos: vel dici potest hos versus ante ætatem Nonii esse scriptos, & Plautinis amissis, [illegible]eorũ locum subditos. EXANCLAREM] al. exantlarẽ, exanclarẽ autem, id est, exhaurirem, sustinerem. Consule Festum in verbo antlare, seu anclare, & Nonium in exanclare. OPPESSVLATAS] id est, pessulo obdito clausas de pessulo infrà. CVRIOSÈ Q. &c.] id est, & sane accurate istud, quod dicis, fecit. FOREIS ENIM CL. NI PRAEVORT. F.] iocus, nam foreis clausit, ne tamen foras egressa eum anteuerteret. nonnulli sic. foreis enim clausit, ne, si domum introisset, ante eiiceretur foraſ, quàm sua sponte domo exiret. à quibus dissentio. NEC GANNIO NEC LATRO.] quia Blepharo Sosiam sibi oggannire, & obloqui, & obstrepere dixerat: gannire autem est vulpium non hominum, idcirco respondet Sosia se neque vt vulpes, gannire: neque vt canes, latrare. OBSERVES] Amphitruonem quid agat, aut quid loquatur. NESCIO QVID SECVM SOLVS] subintell. loquitur. EXCIPIAM.] quæ loquitur. EXPVNGANT] deleant. SIGNVM OBSIGNATVM PROBE] signum obsignatum videtur esse Atticismus, vt pugna pugnata, gaudere gaudium, & simil. Præterea videtur esse hypallage, & dictum, *erat*

tamen signum ob signatum probè, pro erat tamen patera signo obsignata probe. PROLOCVTA] subintellige, est. AVSIT] ausus est. PRAEVORTIER] id est, anteuertere. LOCVTVS] subintell. est. HOMINEM NE CONGREDIAMVR Q.] antique dictum, pro, cum homine ne congrediamur. Sic solet Plautus dicere *colloqui hominem*, pro, cum homine colloqui. Videntur superiora vsque ad hunc locum vendi posse, pro Plautinis: quæ sequuntur verò, non item. Sunt enim multa ex eis, aliunde mutuo sumpta, imitata & pene dicam mendicata: nonnulla inconcinna, & Plauto indigna. MASTIGIAM] verberonem. OSTENDAM QVID SIT HERVM FALLERE] Sic Terent. Andr. *Age nunc iam ego hodie si viuo, tibi ostendam herum quid sit pericli fallere, & illi patrem.* MACHINA] tralatio. COMPELLEMVS SIS H.] compellemus si vis hominem, compellemus sodes hominem. VETVS EST ADAG.] vetus est prouerbium. FAMES ET MORA BILEM IN NASVM CONC.] nasus bilis sedes. Theocritus εἰδ. α. [illegible] ET LOCO] id est, & accōmodate, seu opportune. ALACRES,] id est, alacriter. seu malim legi *Alacres*. SI ME DAEDALEIS TVLISSEM REMIG.] si volassem. Dædali remigiis id est, Dædali pēnis, siue alis: quas tamen nōnulli interpretantur remigia, nauigasse enim Dædalum non volasse. Virgil. vtrumque coniunxit lib. 1. Æneid. *volat ille per aera magnum Remigio alarum.* & lib. 6. *Redditus his primum terris tibi, Phœbe, sacrauit remigium alarum.* Lucret. lib. 6. *Remigij oblitæ, pennarum vela remittunt.* GRANDIRE GRADVS] Græci dicunt διαβαίνειν, seu in Aorist. διαβῆναι. Theoph. lib. [illegible] [illegible] id est, dimissis manibus autem opus est taleis homines, & grad. antem gradus, qui vult febris expers esse siue grallatorius. Varro apud Nonium Grallatores, qui gradiuntur grallis, quæ sunt perticæ ligneę, &c. Festus autem, Grallatores, inquit, appellantur pantomimi, qui vt in saltatione imitarētur Ægipanas, adiectis perticis furculas habentibus atque in his superstantes, ad similitudinem crurū eius generis gradiebantur, vtique propter difficultatem consistendi. Plautus Pœnulo, *Vincerem cursu ceruum, & grallatorem gradu.* Per grallatoriū gradum igitur, maximum, & ita celerrimum significat: per testudineum, tardissimum. QVID MINITABAS?] quid minitabaris, te. Nonius, minitas pro minitaris, inquit. deinde profert hunc versum. QVIN NEGEM?] quare non negem? quid causæ quamobrem non negem? MISSVS SEDVLÒ] ego missus à te ad eum sedulò, &c. VT AD TE VOCATVM DVCEREM.] vt eum vocatum, ad te ducerem. BACCHVS TE IRRITASSIT] Bacchus te irritauerit. NEC BACCHVM SALVTEM H.] Nec Bacchum hodie salutari potui, nec Cererem qui nihil hodie nec comedi nec bibi. INTVS] ἔνδον. domi. TE ADVORSVM VXOREM ETIAM ADVOC. V.] te mihi aduocatum aduersus vxorem esse volo. aduocati qui sint, alibi dictum: & infrà nonnihil dicetur.

IVPITER AMPHITRVO.
SOSIA BLEPHARO.

Iup. *Quis tam vasto impete has foreis toto conuolsit cardine?*
Quis ante adeis tantas tandiu turbas concitat? quem si comperero,
Telebois sacrificabo manibus. nihil est, vt dici solet,
Quod hodie bene succedat mihi, deserui Blepharonem, & Sosiam,
Vt cognatum Naucratem conuenirem: hunc non reperi, & illos perdidi.
Sed eos video: ibo aduorsum, vt si quid habent, sciscitèr. So. *Blepharo, illic qui*
Ex adibus, herus est, hic verò veneficus. Bl. *proh Iuppiter,*
Quid intueor? hic non est, sed ille Amphitruo, istic si fuat,
Illum sanè non esse oportuit, nisi quidem sit geminus.
Eccum cum Blepharone Sosiam compellabo hos prim. Sosia.
Iup. *Tandem ad nos? esurio.* So. *dixin' tibi hunc veneficum?*
Am. *Imo hunc ego, Thebani ciues, qui domi vxorem meam*
Impudicitia impediuit, per quem teneo thesaurum stupri.
So. *Here, si tu nunc esuris, ego satur pugnis ad te volito.*
Am. *Pergin' mastigia?* So. *abi ad Acheruntem venefice.* Am. *me'n veneficum?*
Vapula. Iup. *quæ hospes intemperia, vt tu meum verberes?* Am. *tuum?* Iup. *meum.*
Am. *Mentiris.* Iup. *Sosia, i intrò: dum hunc sacrufico, fac paretur prandium.*
So. *Ibo. Amphitruonem (arbitror) ita comiter Amphitruo*
Accipiet, vt dudum memet ego ille alter Sosia Sosiam.
Interea dum isti certant, in popinam deuortundum'st mihi:
Lancea detergam omneisque trullas hauriam. Iup. *tun' me*
Mentiri ais? Am. *mentiris, inquam, meæ corruptor familiæ.*
Iup. *Ob istuc indignum dictum, te obstricto collo hac arripiam.*

Vamin

Ble. *Væ misero mihi.* Iup. *at id præcauisse oportuit.* Am. *Blepharo suppetias mihi.*

Ble. *Consimiles sunt adeo, vt, vtri assim, nesciam: rixam tamen,*
Vt potest dirimam. Amphitruo noli Amphitruonem duello perdere.
Linque collum precor. Iup. *hunc tu Amphitruonem dictitas?*

Am. *Quid ni? vnus olim, nunc verò partus est geminus,*
Dum tu vis esse, alter quoque esse forma non desinit.
Interea quæso collum linque. Iup. *linquo: sed dic mihi, videtúrne tibi*
Istic, Amphitruo? Ble. *vterque quidem.* Am. *proh summe Iuppiter, vbi hodie*
Mihi formam adimis? perge quærere: tun' Amphitruo? Iup. *tu negas?*

Am. *Pernego, quando Thebis, præter me, nemo st alter Amphitruo.*

Iup. *Immò, præter me, nemo: atque adeò, tu Blepharo iudex fies.*

Ble. *Faciam id si queo signis palàm, tu responde prius.* Am. *lubens.*

Ble. *Antequam cum Taphiis à te pugna sit inita, quid mandasti mihi?*

Am. *Paratà naui, clauo hæreres sedulò.*

Iup. *Vt si nostri fugam facerent, illuc me tutò reciperem.*

Am. *Item aliud, vt bene nummatum seruaretur marsupium.*

Iup. *Quæ pecunia?* Ble. *tace sis tu, meum'st quærere. scisti numerum?*

Iup. *Talenta quinquaginta Attica.* Ble. *hic examussin rem enarrat. & tu.*
Quot Philippei? Am. *duo millia.* Iup. *oboli verò bis totidem.* So. *vterque*
Rem tenes probè. intus in crumena clausum alterum esse oportuit.

Iup. *Attende sis. hac dextra (vt nosti) regem mactaui Pterelam,*
Spolia ademi, & pateram, qua ille potare solitus est, in cistella
Pertuli: dono vxori meæ dedi, quicum hodie domi laui,
Sacrificaui, cubui. Am. *hei mei, quid audio? vix apud me sum,*
Vigilans quippe dormio: vigilans somnio, viuos & sanus intereo.
Ego idem ille sum Amphitruo, Gorgophonis nepos, imperator Thebanorum,
Et Creontis vnicus, Teleboarum perduellis, qui Acarnanes
Et Taphios vi vici, & summa regem virtute bellica.
Illisce præfeci Cephalum, magni Dionei filium.

Iup. *Ego idem latrones hostes bello & virtute contudi.*
Electryonem perdiderant, nostra, & germanos coniugis,
Achaiam, Ætoliam, Phocidem, per freta Ioninium, & Ægæum, & Creticum
Vagati, vi vertebant piratica. Am. *di immortales mihimet*
Non credo. ita omnia, quæ facta illic, examussim loquitur. Vide
Blepharo. Ble. *vnum superest: id si fuat, Amphitruones fitote gemini.*

Iup. *Quid dicas noui: cicatricem in dextro musculo ex illoc volnere*
Quod mihi impegit Pterela. Ble. *eam quidem.* Am. *appositè.* Iup. *viden'? en aspice.*

Ble. *Detegite, aspiciam.* Iup. *deteximus, vide.* Ble. *supreme Iupiter.*
Quid intueor? vtrique in musculo dextero, eodem in loco,
Signo eodem apparet probè, vt primùm coiuit cicatrix rufula,
Sublurida. Rationes iacent, indicium silet, quid agam nescio.

TAM VASTO IMPETE] tam vasto impetu. TELEBOIS SACRVFICANDO MANIBVS.] Teleboarum interfectorum vmbris mactabo. ILLIC QVI EX AEDIB. &c.] ille, qui ex ædibus prodit, herus est. ISTIC SI FVAT ILL.] si iste, qui prope te stat, Amphitruo sit, illum, qui domo egreditur, non esse Amphitruonem necesse est. DIXIN' TIBI NVNC VENEFICVM?] dixine tibi, hunc cum quo sumus esse veneficum? IMMO HVNC EGO.] Immò hunc ego veneficum esse dico, qui domo egreditur, qui &c. QVI DOMI VX. M. IMP. IMP. THES. ST.] profert hunc locum Nonius in verbo, *impedimento*

ri voce *thesaurum*, & impediuit interpr. sordidauit, & ad probrū duxit. ego impudicitia impediuit trāslatè dictum puto, pro, ad impudicitiam perpulit, impudicitia contaminauit, impudicam reddidit, impudicitiæ macula adspersit. PER QVAM TENEO THES.] apud Nonium in voce thesaurus, legitur, *quem teneo, thesaurum stupri*, sine præpositione *per*, quàm si retinemus, hæc sententia est, per quem domus mea, plena stupri: sin tollimus: hæc quem teneo, hominē omni stuprorum copia affluentem. QVAE, HOSPES, INTEMPERIAI &c.] quæ te hospes intemperiæ agitat, vt tu meum seruum verberes? hospitem appellat vt ignotum, & non ciuem nedum Amphitruonem. OMNESQVE TRVLLAS HAVRIAM.] trulla deminutiuum nomen est à trua: numeratúrque à quibusdam in vasis potoriis: quamuis Nonius idem esse dicat, atque polubrum, seu χέρνιβα quod est vas aquarium, seu vas ad aquam, dum manus lauantur, recipiendam, Varro trullam vult esse dictam, quòd ea trauolet aqua. Nonius à terendo scribit ei[?] appellatam. Hoc loco trullam significare vas ad vsum bibendi natum, ac factum, perspicuum est, trullas haurire enim est trullas bibendo exsiccare OBSTRICTO COLLO] supra, *Quom ego Amphitruonem collo hinc obstricto traham*, SVPPETIAS MIHI] subsidium fero. VT POSTERIS] vt potest: vt fieri potest. ALTER QVOQVE ESSE.] id. aliter quoque Amphitruo esse non desinit, quod ad formam attinet. VIDETVRNE TIBI ISTIC AMPHITRVO?] videturne tibi iste, qui tibi adstat, esse Amphitruo? PERGE QVAERERE.] verba veri Amphitruonis, an Iouis, qui modo ex Blepharone quæsierat, videtúrne ei verus Amphitruo, Amphitruo. TVN' AMPHITRVO?] si etiam hæc Amphitruonis veri verba sunt, dicēdum est, Amphitruonem verum non exspectasse, dum Iupiter ex Blepharone quærere pergeret, sed ipsum dolore impulsum anteuertisse quòd si verba sunt Iouis ex Amphitruone quærentis, sitne ille Amphitruo, commutandæ sunt personæ. & his verbis præponendū est Amphitruonis nomen. & cetera deinceps sunt eadē ratione mutanda. CLAVO HAERERES SEDVLO] mandaui tibi, vt sedulò gubernaculo affixus esses. MARSVPIVM.] sacculus, siue loculus, in quo nummi cōdi seruātur, crumena TACE SIS TV,] tace si vis tu. EXAMVSSIM] subtiliter, perfectè[?] exactè, accuratè. QVOT PHILIPPEI] quot nūmi ex auro Philippeo? hac de re infrà. ATTENDE SIS] attende si vis. atiē de amabo? VIGILANS QVIPPE DORMIO,] &c. sic suprà, *qua ue vigilās somniat?* VIVOS ET SANVS INTEREO] viuus vidénsque pereo. PERDVELLIS] hostis. LATRONES] milites conductos, quibus vtebātur hostes. VORTEBANT] euertebāt. ID SI FVAT] id si sit FITOTE.] fit. CICATRICEM IN D[EXTRO]] dicis cicatricem, quæ est in dextro musculo. EAM QVIDEM] id. co IMPEGIT] intulit, infixit. COIVIT] obducta est. SVBLVRIDA] aliquantum lurida, seu pallida, coloris luteæ ὤχρᾶ subuiridia. Lura autē est os culei. vide quæ notauimus ad illud Lucret. lib. 4 *Lurida præterea fiunt, quæcumque tuentur Arquati*. RATIONES IACENT.] rationes nihil valent, aut prosunt. rationes non liquēt, sed conturbatæ sunt. rationibus hæc controuersia dirimi non potest. IVDICIVM SILET] iudices muti sunt in hac controuersia. iudices quid pronuntient in hac controuersia, non habent. QVID AGAM, NESCIO] Vsque ad hunc locum ab illo, quem supra indicauimus, libri veteres muti sunt.

BLEPHARO, AMPHITRVO, IVPITER.

Ble. *Vos inter vos partite, ego abeo, mihi negotium est.*
Neque ego vnquam vsquam tanta mira me vidisse censeo.
Am. *Blepharo quæso vt aduocatus mihi a[d]sis, néue abeas.* Ble. *vale.*
Quid opust me aduocato? qui vtri sim aduocatus nescio.
Iup. *Intrò ego hinc eo, Alcumena parturit.* Am. *perij miser,*
Quid ego? quem aduocati iam omnes atque amici deserunt?
Nunquam edepol me inultus isthic ludificabit, quisquis est,
Nam iam ad regem rectà me ducam, résque vt facta, eloquar.
Ego pol illum vlciscar hodie Thessalum veneficum,
Qui peruersè perturbauit familiæ mentem meæ.
Sed vbi ille est? intrò ædepol abijt, credo ad vxorem meam.
Qui me Thebis alter viuit miserior? quid nunc agam?
Quem omnes mortales ignorant, & ludificant vt lubet.
Certumst introrumpam in ædis, vbi quenque hominem aspexero,
Siue ancillam, siue seruum, siue vxorem, siue adulterum:
Seu patrem, siue auum videbo, obtruncabo in ædibus.
Neque me Iupiter, neque di omnes id prohibebunt, si volunt.
Quin sic faciam vti constitui, pergam in ædis nunc iam.

VOS INTER VOS PARTITE] Vos inter vos istā cōtrouersiam dec[i]dite, ac dirimite. TANTA MIRA] tanta miracula. CENSEO] arbitror. VT ADVOCATVS MIHI ADSIS] aduocatus est, vt docet Asconius, qui ius alicui suggerit, aut qui præsentiam suam ei commodat. INVITVS] passiuè accipiendum multum. M B

tus. MEDVCAM] me conferam. Idem.in Mostell. *Quò tu te agis?* C. Asinius Pollio ad Ciceronem.lib.10. ep. *duxit se a Gadibus*.&c. RESQVE VT FACTA EL.] & vt res facta est, eloquar. THESSALVM VENEF.] Thessali veneficiis & præstigiis, & magicis artibus infames. IGNORANT] non nouerunt. PROHIBEANT] prohibere possint. SI VOLVNT] malim legi, si velint.

ACTVS QVINTVS.

BROMIA ancilla, AMPHITRVO.

Spes atque vita mea iacent sepultæ in pectore,
Neque vllast confidentia iam meo in corde, quin amiserim.
Ita mihi videntur omnia, mare, terra, cælum consequi,
Iam vt opprimar, vt enecer. me miseram, quid agam nescio,
Ita tanta mira in ædibus sunt facta. væ miseræ mihi,
Animo malest, aquam velim, corrupta sum, atque absumpta sum.
Caput dolet, neque audio, nec oculis prospicio satis.
Nec me miserior fœmina est, neque vlla videatur magis.
Ita heræ meæ hodie contigit. nam vbi parturit, deos sibi inuocat.
Strepitus, crepitus, sonitus, tonitrus vt subitò, vt properè, vt validè toniuit?
Vbi quisque institerat, concidit crepitu. ibi nescio quis maxima
Voce exclamat sic, Alcumena adest auxilium, ne time.
Et tibi, & tuis propitius cæli cultor aduenit.
Exsurgite, inquit, qui terrore meo occidistis præ metu.
Vt iacui, exsurgo, ardere censui ædis, ita tum confulgebant.
Ibi me inclamat Alcumena, tum ea res me horrore afficit.
Herilis præuertit metus, ocyus accurro vt sciscam quid velit,
Atque illam geminos filios pueros peperisse conspicor.
Neque nostrûm quisquam sensimus quum perit, neque præuidimus.
Sed quid hoc? quis hic est senex,
Qui ante ædis nostras sic iacet? númnam hunc percussit Iuppiter?
Credo edepol, nam prob Iuppiter sepultus est, quasi sit mortuus.
Ibo & cognoscam quisquis est. Amphitruo hic quidem est herus meus.
Amphitruo. Am. *perij.* Bro. *surge.* Am. *interij.* Bro. *cedo manum.* Am. *quis me tenet?*

Bro. *Tua Bromia ancilla.* Am. *tot[...] timeo, ita me increpuit Iuppiter:*
Nec secus est, quàm si ab Acherunte veniam. sed quid tu foras
Egressa es? Bro. *eodem nos formido timidas terrore impulit:*
In ædibus, vbi tu habitas, nimia mira vidi. væ mihi
Amphitruo, ita mihi animus etiam nunc abest. Am. *age dum expedi,*
Scin' me tuum esse herum Amphitruonem? Bro. *Scio.* Am. *vide etiam nunc.* Bro. *scio.*

Am. *Hæc sola sanam mentem gestat mearum familiarium.*

Bro. *Immò omnes sani sunt profectò.* Am. *at me vxor insanum facit*
Suis fœdis factis. Bro. *at ego faciam, tu idem aliter prædices*
Amphitruo, piam & pudicam esse tuam vxorem vt scias
De ea re signa atque argumenta paucis verbis eloquar.
Omnium primò Alcumena geminos peperit filios.

Am. *Ain' tu geminos?* Bro. *geminos.* Am. *di me seruant.* Bro. *sine me dicere,*

Vt scias tibi tuæque vxori deos esse omnes propitios.

Am. *Loquere.* Bro. *postquam parturire hodie vxor occœpit tua,*
Vbi vtero exorti dolores, solent puerperæ,
Inuocat deos immortales, vt sibi auxilium ferant,
Manibus puris, capite operto. ibi continuò contonat
Sonitu maximo, adeò primò ruere rebamur tuas.
Aedes totæ confulgebant tuæ quasi essent aureæ.

Am. *Quæso absoluto hinc me extemplo, quando satis deluseris.*
Quid fit deinde? Bro. *dum hæc aguntur, interea vxorem tuam*
Neque gementem, neque plorantem. nostrûm quisquam audiuimus,
Ita profectò sine dolore peperit. Am. *iam istuc gaudeo,*
Vt cui erga me est merita. Bro. *isthæc mitte, atque hæc, quæ dicam, accipe:*
Postquam peperit pueros, lauere iussit nos. occœpimus.
Sed puer ille quem ego laui, vt magnus est, & multum valet?
Neque eum quisquam colligare quiuit in cunabulis.

Am. *Nimia mira memoras, si isthæc vera sunt, diuinitus*
Non metuo, quin meæ vxori latæ suppetiæ sient.

Bro. *Magis iam saxo mira dices. postquam in cunas conditust,*
Deuolant angues iubati deorsum in impluuium duo,
Maximi, continuo extollunt ambo copita. Am. *hei mihi.*

Bro. *Ne paue, sed angues oculis omnis circumuisere,*
Postquam pueros conspicati, pergunt, ad cunas citi.
Ego cunas recessim rursum vorsum trahere & ducere
Metuens pueris, mihi formidans: tantóque angues acrius
Persequi. postquam conspexit angueis ille alter puer,
Citus è cunis exilit, facit rectà in angues impetum.
Alterum alterà apprehendit eos manu perniciter.

Am. *Mira memoras, nimis formidolosum facinus prædicas.*
Nam mihi horror membra misero percipit dictis tuis.
Quid fit deinde? porro loquere. Bro. *puer ambo anguis enecat.*
Dum hæc aguntur, voce clara exclamat vxorem tuam.

Am. *Quis homo?* Bro. *summus imperator diuûm atque hominum Iuppiter*
Is se dixit cum Alcumena clam consuetum cubilibus.
Eúmque filium suum esse, qui illos angueis vicerit:
Alterum esse tuum dixit puerum. Am. *pol me haud pœnitet*
Scilicet boni dimidium mihi diuidere cum Ioue.
Abi domum, iube vasa pura actutum adornari mihi,
Vt Iouis supremi multis hostiis pacem expetam.
Ego Tiresiam coniectorem aduocabo, & consulam
Quid faciundum censeat, simul hanc rem vt facta est eloquar
Sed quid hoc? quàm validè tonit, di obsecro vestram fidem.

IACENT SEPVLTAE] mortuæ sunt. CONFIDENTIA] pro fiducia hic accipiendum est confidentia nomen. alioqui vitii nomen est M Tull. li. 3. Tuscul. quæst *confidens mala consuetudine loquendi (aliàs, loquentium) in vitio ponitur.* Lege Nonium in voce *confidentia.* QVIN OMISERIM.] quam non amiserim. CONSEQVI.] conuenire, & concurrere, vel me ipsam consequi, vt Passeratius mauult. ANIMO MALE' EST.] sic in Trucul. *Non edepol bibere possum iam: ita animo male'st.* AQVAM VELIM] vt ea suffusa reficiat, & recreet, quæ metu exanimata sum. Nam aqua adspersa, iis quorum animis male factum est, qui ue animis defecerunt, remedio est. exempli gratia. in Curcul. *Mane suffundam aquulam.* idem in Trucul. *ah, adspersisti aquam. Iam redit* CAPVT DOLET.] mihi subintell. καρηβαρῶ STREPITVS CREP. SONITVS TONITRVS.] profert hunc locum Nonius in voce *sonitus.* VT VALIDE TONVIT?] quàm valide tonuit

tonuit] legendum puto, tonit: vt sit tempus præsens pro præterito CAELI CVLTOR] qui cælū colit, qui in cælo habitat, Iupiter. VT IACVI, EXSVRGO] id est, postquam iacui, exsurrexi. vel sic, vbi iacui, inde ex surrex, sed illo modo mâlo. ARDERE CENSVI AEDEIS.] ædeis ardere existimaui. ædes mihi ardere visæ sunt. ME INCLAMAT ALC.] me sublato clamore vocat Alcum. TVM EA RES ME HORR.] tunc ea res mihi horrorem incutit. alii libri habent, tam ea res, &c. sed mendose opinor. Nonius videtur legisse. *iam ea res me*, &c. HERILIS PRAEVORT. METVS] Nonius hunc locum proferens, *praeuertit* interpretatur reuocat. Ego totum hunc locum sic explico, inclamante hera Alcumena, tum me ea res perterrefacit, & horrore perfundit. sed heræ Alcumenæ metus plus apud me valet, quàm meus. VT SCISCAM &c.] id est, vt sciam, &c. Omnino apud Nonium legitur vt sciam, quid velit. CONSPICOR] conspicio. NEQVE NOSTRVM QVISQVAM SENSIMVS] neque quisquam nostrûm sensit, QVIS HIC EST SENEX?] hic ancilla Amphitruonem metu perculsum & iacentem, & exanimatum reperit. O, CEDÒ MANVM.] id, da manum. INCREPVIT IVP.] Horribili tonitu, & crepitu percussit. AB ACHERVNTE VEN.] ab inferis siue ab orco veniam. ITA MIHI ANIMVS ETIAM N. AB.] ita ego etiam nunc exanimata sum. HAEC SOLA SARTAM M. G.] id est, hæc sola mearum ancillarum, mentem integram, & sanam gerit. ceteri & ceteræ familiores omnes mentem habent vitiatam & corruptam. Sic autem legendum mihi visum est potius, quàm vt habent libri vulgati, *sanam*: quanquam eadem sententia est. Nam & ad veterem scripturam propius accedit, quæ est *sartam*, aut *sarvam* & habet tralationem perelegantem, ab ædificiis sartis, vel ab ædificiorum sartis tectis ductam, qua & M Tull. vsus est in ep st. ad C. Memmium &c. lib. 13. *vt M. Curium sartum & tectum, vt aiunt, ab omnique incommodo, detrimento, molestia sincerum, integrúmque conserues.* licet etiam legere siccam: quod Camerarius non improbat, quanquam sartam magis probat: in quo ei assentior *sagam* autem, quod mauult Turnebus, non placet, tum quòd nimis ab antiqua scriptura remotum est, tum quia per sagam mentem aliud significari videtur, quàm quod Amphitruo Plautinus sentit. *sartam mentem* igitur, vt dixi, legendum potissimum arbitror: *sartam* autem vt & Camerarius, integram, non læsam, non male affectam, non labantem, neque vacillantem interpretor. PIAM] fidam in te, atque officiosam. GEMINOS] responsio per ταυτολογίαν. Sic suprà *in eodem lecto?* AL. *in eodem.* DOLORES] adsunt dolores partus. VT SOLENT PVERP.] quales dolores exoriri solent puerperæ. MANIBVS PVRIS] manibus lotis. Horat. sat. 3. lib. 2. *Lautis manè senex manibus.* CAPITE OPERTO.] capite velato deos oraturi, & facta facturi manus lauabant, & inter orandum capita operta habebant. Plutarchus *prou.* ABSOLVITO HINC ME EXT.] confecto in pauca, quæ narrare cœpisti, vt hinc abeam. expedito rem paucis, vt mihi quamprimum abire liceat. in Curcul. *sequere hac te absoluam, qua aduenisti gratia.* ITA PROFECTÒ SINE D.] Quidam legunt, *ita perfectò* Nonnulli libri habent. *Ita verfectò.* VT VT] quomodocunque de me est merita. LAVERE] lauare pueros profert hunc locum Nonius in verbo *Lauere.* ET MVLTVM VALET] & multum validus est! IN CVNABVLIS] in legemus *in cunabulis*, duabus vocibus, cunabula dicemus idem esse quod cunas. sin vna voce *incunabulis*. quod ego mâlo incunabula dicemus esse fascias, & inuolucra, hoc est, pannos linteos, quibus pueri infantes inuoluūtur, vinciuntur, & colligantur. In Trucul. *Fasciis opus est puluinis, cunis, incunabulis.* DIVINITVS NON METVO QVIN, &c.] ordo est, non metuo, quin suppetiæ vxori meæ diuinitus latæ sint. MAGIS IAM FA.] Sic loquitur millies Plautus. *Faxo dices*, autem, id est, fecero, vt dicas. faciam vt dicas. & admonendus est lector, vtroque modo eum dicere solere. *faxo dices.* & *faxo dicas.* & ita de similibus. DEVOLANT] deorsum volant. ANGVES IVBATI] Sic habent nostri libri veteres. Sed Nonius in voce *angues* legit *iubata*. vt probet, angues esse interdum fœminini generis *iubatas angues*, autem, seu *iubata* dicuntur *cristata*, hoc est demissis è ceruice & collo crinibus hirsutæ: sic dicuntur & leones, & equi iubati. Virgilius lib. 2 Georg. *Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo.* & lib. 2 Æneid. *Sanguineæque iubæ per colla, armósque vestiunt iubæ* de iubis anguium, Virgilius lib. 2. Æneid. *Pectora quorum inter fluctus arrecta, iubæque.* IN IMPLVVIVM] *impluuium*, vt docet Asconius, locus est sine tecto in ædibus, quá impluere in domum potest. Varro autem libro quarto de lingua Latina. *Si relictus erat locus in medio* inquit, *vt lucem caperet deorsum, quà impluebat, impluuium dictum: & sursum, quà compluebat, compluuium.* vtrumque à pluuia. SED ANGVES OCVLIS OMN. CIRC.] sed angues omneis familiareis oculis circumspiciebant. CONSPICATI] subintell. sunt. RVRSVM VORSVM] retrorsum. Passeratius legit *rursum prorsum.* ILLE ALTER PVER] hercules. ALTERVM ALTERA APPREH. &c.] apprehendit eos perniciter, id est, celeriter, alterum altera, id est, vnum dextra, alterum læua. Ouidius libro 1. de arte amandi. *Paruus erat, manibúsque suis Tyrinthius angues Pressit, & in cunis iam Ioue dignus erat.* PERCIPIT] occupat perfundit. sic Lucret. lib. 3. *His tibi me rebus quædam diuina voluptas Percipit, atque horror.* PORRO LOQVERE] id est, perge loqui. porrò tenus loquere. AMBO ANGVEIS] *ambo* pro ambos, vt *duo* pro duos. Virg. libro 11. Æneid. *Si duo præterea tales Idæa tulisset Terra viros* &c hac de re in Cōment. Lucret. plura CLAM CONSVETVM] clam consuetum esse. clàm consueuisse & rem habuisse. SI LICET BONI DIMI.] si licet mihi, boni societate cum Ioue contracta, eius boni partem dimidiam obtinere, altera dimidia ei relicta & concessa. legendum, *si licet*, vt nos edidimus, nō Scilicet, vt habent alii libri. VASA PVRA] suprà. *iube verò vasa pura adornari mihi.* PACEM EXP.] sic M. Tull. pro Rabirio perd. *ab Ioue opt. max. cæterísque diis, deabúsque immortalibus quorum ope*, &c. *pacem ac veniam peto precórque*, &c. Idem pro M. Font. *illa nationes in bellis gerendis ab diis immortalibus pacem ac veniam petunt.* Lucret. lib. 5. *Non diuûm pacem votis adit, ac prece quæsit Ventorum pauidas paces, animásque secundas.* Iterum. Plautus Pœn. *sunt hic omnia, quæ ad deorum pacem oportet adesse?* Nihil autem aliud est, Iouis pacem expetere, quàm Iouem sibi propitium, placatum, & pacatum habere velle. TIRESIAM] de quo Homerus ὀδυσ. λ. CONIECTOREM] μάντιν.

IVPITER.

Bono animo es, assum auxilio Amphitruo tibi & tuis,
Nihil est quod timeas, ariolos, haruspices,

Mitte omnis: quæ futura & quæ facta, eloquar.
Multò adeò melius, quàm illi, quum sim Iuppiter.
Primùm omnium Alcumenæ vsuram corporis
Cœpi, & concubitu grauidam feci filio.
Tu grauidam item fecisti, quum in exercitum
Profectus, vno partu duos peperit simul.
Eorum alter nostro qui est susceptus semine,
Suis factis te immortali afficiet gloria.
Tu cum Alcumena vxore antiquam in gratiam
Redi haud promeruit, quamobrem vitio verteret.
Mea vi subacta est facere. ego in cælum migro.

ALCMENAE VSVRAM CORP. C.] Alcmenæ corpore vsus sum. CONCVBITV] meo compressu. PROFECTVS] es subintell. EORVM ALTER.] Hercules. HAVD PROMERVIT.] Haud commeruit. SVBACTA EST] coacta est.

AMPHITRVO.

FAciam ita vt iubes, & te oro promissa vt serues tua.
Ibo ad vxorem intrò, missum faciam Tiresiam senem.
Nunc spectatores, Iouis summi caussa clarè plaudite.

PROMISSA VT SERVES TVA.] promissa, vt facias. MISSVM FACIAM] dimittam.

FINIS AMPHITRVONIS.

ASINARIA.

DRAMATIS PERSONAE.

LIBANIVS eruos. PHILENIVM meretrix.
DEMÆNETVS senex. DIABOLVS adolescens.
ARGYRIPPVS adolescens. PARASITVS.
CLEÆRETA lena. ARTEMONA vxor.
LEONIDA seruus. GREX.

MERCATOR.

PROLOGVS.

HOc agite sultis spectatores nunciam,
Quæ quidem mihi atque vobis res vertat bene,
Gregique huic, & domino, atque conductoribus
Face iam tu præco nunc omnem auritum poplum.
Age, nunc reside, caue modò ne gratiis.
Nunc quid processerim huc, & quid mihi voluerim,
Dicam, vt sciretis, nomen huius fabulæ.
Nam quod ad argumentum attinet, sanè breue est.
Nunc quod me dixi velle vobis dicere,
Dicam, huic nomen Græcè est Onagos fabulæ,
Demophilus scripsit, Marcus vortit barbarè.
Asinariam volt esse, si per vos licet.
Inest lepos, ludúsque in hac comœdia.
Ridicula res est. date benignè operam mihi,
Vt vos item aliàs, pariter nunc Mars adiuuet.

HOC AGITE SVLTIS] .i. ad hoc, quod agitur, animos aduertite: neq; aliud agite. attentos animos ad hanc comœdiam præbete. de hac locutione *hoc age*, plura diximus ad illud Hora. epist 2 ad Loll. lib 1. epist. *Hoc age, ne mutata retrorsum te ferat aura.* NVNC IAM] iā hic est dissyllabum. VERTAT BENE] fausta sit, & prospera. bene procedat. vertat in vtilitaté, vt loquitur Lucretius. sic enim ille libro 6 *Nil adeò posset. liquidum leue, tenuéque membris Vertere in vtilitatem* &c. GREGIQVE HVIC] comœdis. DOMINO] poetæ. CONDVCTORIBVS] iis qui conduxerunt ornamenta ædilibus. AVRITVM] attentum. Horat. oda 12. libro 1. *Blandum & auritas fidibus canoris ducere quercus.* CAVE MODO, NE GRATIIS] sic legendum, hoc primum, *gratiis* autem, id est, gratis. vt ingratis, & ingratiis idem valent. Deinde significat, præcones nihil gratis agere, cùm linguam, seu vocem venalem habeant. M. Tull. in Quinctiana, de Næuio præcone *nec mirum si is, qui vocem venalem habuerat, ea quæ voce quæsierat, magno sibi quæstui fore putabat.* Hanc scripturam comprobat illud, quod est in prologo Pœnuli. *Exerce vocem, quam per viuis & colis, Nam nisi clamabis, statim te obrepet fames. Age nunc reside, duplicem vt mercedem feras.* Dicit enim præconem duplicem mercedem laturum, alteram ob clamorem, alteram ob silentiū. sic hoc loco. *reside*, inquit, & *tace*

caue modò ne gratiis taceas. id est, caue modò ne istuc facias sine mercede. proinde ac si dicat, non facies. Nam nihil gratis facere soletis, vos præcones, ne silere quidem. Non dissimulabo tamen. R uium. virum sanè doctiss. legere hic, *caue meit ne ingratiis*, loquentem de hac voce, apud Terent. in Heautont. ibi *preterruicti hinc ea concta ingratiis*. &c. Postremò, Passeratius putat legendum, *caue mode ne γρύξης* vt sit hic Plauti sensus, caue ne etiam γρύξης id est γρῦ facias, caue ne vel sonum minimum edas. Sed neque carminis lex hanc scripturam patitur, neque Latini sermonis consuetudo, dixisset enim potius, caue ne γρύξης modò. VT SCIRETIS NON, HVIVS F.] processi, vt huius fabulæ nomē ex me cognosceretis. HVIC NOMEN GR. EST ON.] huic fabulæ nomen est onagos Græco vocabulo, sic legendum autem, non *onagros*, quomodo in omnibus libris & scriptum, & impressum est quod vidit Adr. Turnebus. ὀναγὸς autem, seu ὀναγὸς, hoc est, asinorum ductor, asinarius. BARBARE] Latine. Idem in captiuis. *Barbarica lege certum est tum meū omne persequi*. id est, latina lege in Mil. glor. *Poeta barbaro*. id est poetæ Latino. Cur ita Plautus, ratio est in promtu. Hæ comœdiæ palliatæ sunt. At Græcis gentes omnes aliæ, erant barbaræ. Festus in voce *barbari* hunc locum profert, atque explicat his verbis, Barbar dicuntur antiquitus omnes gentes exceptis Græcis: vnde Plautus Næuium poetam Latinum Barbarum dixit: & de se, cum transferret fabulam ex Græco dixit, *Marcus vertit barbare*. Idem in prouerbio. *Vapula Papiria*, profert hūc locum, qui sequitur ex Plauti fœneratrice *Heus tu in barbaria, quod dixisse dicitur liberta sua patrona, id adeò dico liberta, salue, Vapula Papiria*. In barbaria inquit, id est in Italia. RIDICV. A.] risus plena. VOS ITEM VT ALIAS, PARITER NVNC M. ADIV.] opto, vt vos Mars adiuuet, item vt aliàs adiuuit. deos quæso vt vobis Mars faueat, vt item antea fauit. hoc est, vt vera virtute belli vincatis, non fraude, neque fallacia. Idem in Prologo Capt. *Abite valete, iudices iustissimi domi, bellique duellatores optimi*. Idem Prol. Casinæ. *Tantum est. Valete bene rem gerite, & vincite Virtute vera quod fecistis antidhac*. Idem in Prologo Cistell. *Hæc res sic gesta est, bene valete, & vincite Virtute vera, quod fecistis antidhac*. Licet mihi alia exempla colligere. sed hæc satis sunt. Quod autem quidam vult legi, *ars adiuuet*: pro *Mars adiuuet*, fallitur.

ARGVMENTVM.

AMantì argento filio auxiliarier,
Sub imperio viuens volt senex vxorio.
Itaque ob asinos relatum precium Saureæ
Numerarier iussit seruo Leonidæ.
Ad amicam id fertur. cedit noctem filius.
Riuinus amens ob præreptam mulierem,
Is rem omnem vxori per parasitum nunciat.
Accurrit vxor, ac virum è lustris rapit.

AMANTI ARG. FIL. AVX.] ordo est senex sub imperio viuens vxorio vult auxiliarier amanti filio, argento. FILIO] Argyrippo. SENEX] Demænetus. VXORIO] vxoris, Artemonæ. hoc totum autem. sub imperio viuens vxorio, id est, γυναικοκρατούμενος. SAVREAE,] seruo atriensi. NVMERARIER IVSSIT SE.] al. Numerari iussit seruulo Leonidæ. CEDIT NOCT F.] cedit noctem filius patri suo Demœneto. id est, potestatem facit patri suo cubandi cum puella. RIVINVS] diabolus adolescens riuali Argyrippi. VXOR] Artemona. VIRVM] Demœnetum. RAPIT] al. trahit.

ACTVS PRIMVS.

LIBANVS seruus. DEMÆNETVS senex.

SICVT tuum vis vnicum gnatum tuæ
Superesse vitæ, sospitem & superstitem:
Ita te obtestor tum per senectutem tuam,
Perque illam quam tu metuis vxorem tuam,
Si quid med erga tu hodie falsum dixeris,
Vt tibi superstes vxor ætatem siet:
Atque illa viua, viuus vt pestem oppetas.
Per deum fidium quæ quæris, iurato mihi,
Video necesse eloqui, quicquid roges.
Ita me obstinatè aggressus, vt non audeam

Profectò

Profectò percunctanti, quin promam omnia.
Proinde actutum istud quid sit quod scire expetis,
Eloquere, vt ipse scibo te faciam vt scias.
Li. *Dic obsecro hercle seriò, quod te rogem.*
Caue mihi mendacij quicquam. De. *quin tu ergo rogas?*
Li. *Num me illuc ducis vbi lapis lapidem terit?*
De. *Quid istuc est? aut vbi est istuc terrarum loci?*
Li. *Vbi flent nequam homines, qui polentam pinsitant.*
De. *Quid istuc sit, aut vbi istuc sit, nequeo noscere:*
Vbi flent nequam homines, qui polentam pinsitant.
Li. *Apud fustitudinas, ferricrepinas insulas.*
Vbi viuos homines mortui incursant boues.
De. *Modo pol percepi Libane, quid istuc sit loci:*
Vbi fit polenta, te fortasse dicere. Li. *ah.*
Neque hercle ego istuc dico, nec dictum volo.
Teque obsecro hercle, vt quæ locutus despuas.
De. *Fiat, geratur mos tibi.* Li. *age age vsque excrea.*
De. *Etiamne?* Li. *quæso hercle vsque ex penitis faucibus.*
Etiam amplius. De. *nam quousque?* Li. *vsque ad mortem volo.*
De. *Cauesis malam rem.* Li. *vxoris dico, non tuam.*
De. *Dono te ob istuc dictum, vt expers sis metu.*
Li. *Di tibi dent quæcunque optes.* De. *redde operam mihi*
Cur hoc ego ex te quæram? aut cur miniter tibi,
Propterea quòd me non scientem feceris,
Aut cur postremò filio succenseam,
Patres vt faciunt cæteri? Li. *quid istuc noui est?*
De. *Equidem scio. iam filius quod amet meus,*
Istanc meretricem è proximo Philenium.
Est-ne hoc vt dico Libane? Li. *rectam instas viam,*
Ea res est, sed eum morbus inuasit grauis.
De. *Quid morbi est?* Li. *quia non suppetunt dictis data.*
De. *Tune es adiutor nunc amanti filio?*
Li. *Sum verò, & alter noster est Leonida.*
De. *Bene hercle facitis, & à me initis gratiam.*
Verum meam vxorem Libane nescis qualis sit?
Li. *Tu primus sentis, nos tamen prænoscimus.*
De. *Fateor eam esse importunam atque incommodam.*
Li. *Posterius istuc dicis, quàm credo tibi.*
De. *Omnes parentes, Libane, liberis suis,*
Qui mihi auscultabunt, facient obsequelam iam:
Quippe qui mage amico vtantur gnato & beneuolo.
Atque ego me id facere studeo. volo amari à meis,
Volo me patris mei similem, qui caussa mea
Nauclerico ipse ornatu per fallaciam,
Quam amabam, abduxit ab lenone mulierem.
Neque puduit eum id ætatis sycophantias
Struere, & beneficiis me emere gnatum suum sibi.
Eos me decretum est persequi mores patris.

Nam me hodie orauit Argyrip⁻us filius,
Vti sibi amanti facerem argenti copiam.
Et id ego percupio obsequi gnato meo.
Volo amori obsecutum illius, volo amet me patrem.
Quanquam illum mater arctè, contentéque habet,
Patres vt consueuerunt. ego mitto omnia haec.
Praesertim quum is me dignum, quoi concrederet,
Habuit, me habere honorem eius ingenio decet,
Quom me adyt, vt pudentem gnatum aequum est, patrem.
Cupio esse amicae quod det argentum suae.

Li. *Demiror quid sit, & quò euadat, sum in metu.*

De. *Equidem scio iam filium quod amet meum.*

Li *Cupis id, quod cupere te nequiequam intellig⁻.*
Dotalem seruum Sauream vxor tua
Adduxit, cui plus in manu sit, quàm tibi.

De. *Argentum accepi, dote imperium vendidi.*
Nunc verba in pauca conferam, quid te velim.
Viginti nunc iam vsu'st filio argenti minis.
Face id vt paratum iam sit. Li. *vnde gentium?*

De. *Me defraudato.* Li. *maximas nugas agis.*
Nudo detrahere vestimenta me iubes.
Defrudem te ego? age sis tu sine pennis vola.
Téne ego defrudem? qoi ipsi nihil est in manu?
Nisi quid tu porrò vxorem defrudaueris.

De. *Quà me, quà vxorem, quà tu seruom Sauream*
Potes, circunduce, aufer, promitto tibi,
Tibi non offuturum, si id hodie effeceris.

Li. *Iubeas vna opera me piscari in aere.*
Venari autem rete iaculo in medio mari.

De. *Tibi optionem sumito Leonidam.*
Fabricare quiduis, quiduis comminiscere.
Perfic to argentum hodie vt habeat filius,
Amica quod det. Li. *quid ais tu Demanete?*
Quid si fortè insidias deuenero?
Tu redimes me, si me hostes interceperi⁻t?

De. *Redimam.* Li. *tum tu igitur aliud cura quid lubet.*

De. *Ego eo ad forum, nisi quid vis?* Li. *i, etiamne ambulas?*

De. *Atque audin' etiam?* Li. *ecce.* De. *si quid te volam, vbi eris?*

Li. *Vbicunque libitum fuerit animo meo.*
Profectò nemo est, quem iam dehinc metuam mihi,
Ne quid nocere mihi possit, quum tu tua
Oratione omnem animum ostendisti tuum,
Quin te quoque ipsum facio haud magni, si hoc patro.
Pergam quò occoepi, atque ibi consilia exordiar.

De. *Audin' tu? apud Archibulum ego ero argentarium.*

Li. *Nempe in foro?* De. *ibi, si quid opus fueri⁻.* Li. *meminero.*

De. *Non esse seruus peior hoc quisquam potest,*
Nec magis versutus, nec quo abcaueas agrius.

Eidem.

Eidem homini, si quid rectè curatum velis,
Mandes. moriri sese miserè mauolet,
Quàm non perfectum reddat quod promiserit.
Nam ego illud argentum tam paratum filio
Scio esse, quàm me hunc scipionem contui.
Sed quid ego cesso ire ad forum, quò inceperam?
Ibo, atque ibi manebo apud argentarium.

SICVT TVVM VIS VNICVM &c.] Hoc omnes patres exoptant. Sic Terent. Heautont. SOSTR. *miseram me, occcidi, quæ fili, obsecro. Ita mihi, atque huic sis superstes, vt ex me, atque hoc natus es.* Cic lib. 2. de nat. deor. *Nam qui totos dies precabantur & immolabant, vt sui liberi sibi superstites essent, superstitiosi sunt appellati: quod nomen postea latius patuit.* SOSPITEM] saluum. ITA TE OBTESTOR,] vt mihi verum dicas vel vt mihi ad ea, quæ ex te quæram verè respondeas. MED ERGA] erga me, ἀναστροφή, erga me. autem, id est, aduersum me, apud me VT TIBI SVPERSTES, &c.] subintel precor, opto. ÆTATEM] diutissime annos triginta, & amplius hac de re supra. PESTEM OPP.] sic dictum pestem oppetas, vt mortem oppetas. profert autem hunc versum Non. in verbo *oppètere*, & interpr. *incidere* PER DIVM FIDIVM] deum fidium, alii Iouis filium, Herculem significari volunt, alii, Θεὸν πίστιον, id est deum fidei præsidem, ac patronum. In vocabulario Latinogræco manuscripto, ita scriptum est, diuus fidius, Διὸς υἱὸς ἡρακλῆς. Festus autem in *medius fidius*. & hanc & alias interpretationes refert. sententia autem huius loci hæc mihi videtur esse, video mihi necesse esse eloqui, quæ ex me quæris per deum fidium, id est, quæ me sanctissime, & religiosissime, & per res hominibus carissimas rogas licet fortasse etiam sic explicare, video, mihi iurato, id est, qui iuraui per diuum fidium, necesse esse eloqui. quæ quæris: OBSTINATE] obfirmate, pertinaciter, & vt ita dicam, inttâter. AGGRESSVS,] subintell. es. VT NON AVDEAM PR. PERC.] id est, vt non audeā committere. quin tibi quærenti omnia eloquar, & expromam. VT IPSE SCIBO] vt ipse sciam, sic efferre solet Plautus futura verborum quartæ coniugationis. TE FACIAM VT SCIAS] te faciam scire: faciam, vt tu scias sic suprà in Amphitr *fecit me, vt vigilarem* infrà in Aulularia. *Nimis hercle illum coruum ad me veniat, velim.* CAVE MIHI MEND. Q.] subintell. dicas, seu dixeris NVM ME ILLVC DVCIS, &c.] pistrinum significat Lucret. lib. 1. *Conuenicbat enim fruges quoque sæpe minutas, Robore cum saxi franguntur, mittere signum. Sanguinis, aut aliud, nostro qua corpore aluntur: Cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem,* NEQVAM HOMINES] serui improbi QVI POLENTAM PRANSITANT] sic habent omnes nostri libri veteres, & plerique vulgati, Veneti, Florentini, Parisienses, Lugdunenses. & probat Adr. Turneb. cui assentior: Nam vt ille refert, serui molitores in Græcia, non pane, sed polenta vesci solebant Etiam sæpenumero cùm agentes, & trudentes molas esuriebant, furtim de hordei farina, vnde polenta fiebat, esitabant. Testatur Plin. lib. 18. c. 8 tam ignotam Græciæ pultem fuisse, quàm Italiæ polentam: ex quo licet intelligere polenta cibum Græcorum fuisse, vt pultem Italorum. Alii quidam, in quibus est Camerarius, legi malunt *pinsitant*, pinsitant autem, id est, crebrò pinsunt. Nonius pinsere, tendere, vel molere Varro. *Nec pistorem vllum nossent, nisi eum qui in pistrino pinseret farinam.* Omnino *pransitant*, probabilior est lectio. pransitant autem, id est, crebrò prandent, vel, vt nobis placet, prandère cupiunt. Erat autem machina quædam, vt ille mihi indicauit apud Iulium Pollucem, quæ παυσικάπη Græce dicebatur, ea collo molientium seruorum inserebatur, ne inter molendum polentam comesse, neve manus ori admouere possent. Fiebat porrò hoc modo polenta: perfusum aqua hordeum siccabatur per vnius noctis spatium, postero die frigebatur postremò molis tundebatur. APVD FVSTITVDINAS.] apud insulas, in quibus serui fustibus verberantur, ac tunduntur. nomen est à Plauto fictum, ridiculi gratia, & à fustibus, ac tundendo ductum. FERRICREPINAS] in quibus ferreæ compedes, quibus serui constringebantur, crepant. hoc quoque nomen à Plauto eadem gratia fictum est: alia autem sexcenta, vt oculicrepidæ, ferriteri, virgidemiam, plagipatidæ &c quæ suis locis indicabantur, & in indice collecta sub vno adspectu ponentur. VBI VIVOS HOMINES MORT. INCVR.] vbi mortui boues, id est, lora bubula, vel ex pellibus bubulis facta incursant. id est, petunt, inuadunt, viuos homines, id est, seruos molitores, sententia est, vbi serui loris bubulis verberantur. *viuos homines, mortuos boues*, antithesis. INCVRSANT] verbo vsus est significanti & luculento, & bobus cornu petentibus perquàm conuenienti. tralatè posuit in Pœnulo. *Is me autem porrò verberat, incursat pugnis, calcibus*. sic in Rudente. *& pendentem incursabo pugnis.* AH. NEQVE HERCLE EGO ISTVC D.] abominatur seruus loci illius mentionem tanquam odiosi, atque inuisi QVAE LOCVTVS,] id est. locutus es. DESPVAS] despuebant veteres, quæ abominabantur, ne nocerent, néve euenirent. Varro lib. 1. de re rust cap. 2. *Hoc ter nouies cantare iubet, terram tangere, despuere, ieiunum cantare.* Nonnulli hic legunt exspuas EXCREA] screando, à pectore eiice. QVAESO HERCLE VSQVE EX PENITIS F.] vsque ex imis faucibus. hunc locum profert Prisc. lib. 3. CAVE SIS MALAM REM] Caue si sapis, malum caue si vis, tibi à malo proinde ac si dicat si pergis immodeste loqui, & hero male precari, dabis pœnas, noli tibi malam rem arcessere inconsiderate, & immodeste loquendo. VXORIS DICO. NON T.] vxoris dico mortem, inquit, non tuam. interpretatur seruus, quod ambigue locutus erat, ne herus de se, aut de sua morte dictum putet. OB ISTAM REM.] quia te vsque ad mortem vxoris, intelligere dixisti. VT EXPERS SIS METV.] vt sis solutus verberum metu: vt securus sis à verberibus. *expers* cum ablatiuo iunxit, vt suprà, in Amphitr. *Eo more expertem te factam aduentens offendi domi* DII TIBI DENT, QVAECVNQVE OPTES] sic Horat sat. vlt. lib 2. *Nasidiene ad hæc: tibi dii, quæcunque preceris commoda dent.* Iterū Plautus infrà in eadem comœd. *dabunt dii quæ velitis, vobis.* Idem in Epid princip. *Dii dent, quæ velis* REDDE OPERAM MIHI] nunc mihi da vicissim operam, & te attentum præbe. CVR HOC EX TE QVAERAM &c.] παράλειψις. proinde ac si dicat, non debeo id ex te quærere quod scio, videlicet, filium meum amare: neque debeo tibi propterea minitari

quòd me certiorem non feceris: neque iustam mihi causam esse puto, quamobrem filio meo succenseam, quod amet: quemadmodum ceteri patres faciunt, qui & quærunt ex seruis, quid agant filii, & minantur eis, quòd non facti sint ab eis certiores de libidinosa filiorum vita, & succensent filiis, quòd ament, quòd comissentur, quod scortentur. EQVIDEM SCIO IAM FILIVM Q. AM. M.] id est equidem scio iam filium meum amare talia sunt illa, faciã te vt scias, id est, faciam te scire. ILLVM VENIAT VELIM] id est, illum venire velim. & infrà septem post versibus. *Verùm meam vxorem Libane, nescis qualis sit?* id est, verùm, nescis qualis vxor mea sit? & cetera similia sexcenta. sic autem vt edidimus, legendum, non vt vulgò *scio iam filium quòd amet meum*, quod corruptum est à sciolis. non enim solent ita loqui Latini. sed hoc modo scio filium meum amare: & scio filium meum, quòd amet. quo posteriore tamen vtuntur maximè comici, à Græcis sumto. sic enim illi, οἶδα τὸν ἐμὸν υἱὸν, ὅτι ἐρᾷ. RECTAM INSTAS VIAM] rem ipsam eloqueris. dicis, quod res est. non aberras à recta via. allegoria est. sic suprà in Amph. *tu ingressus es viam*. EA RES EST] ἐς μέσον. QVIA NON SVPPETVNT DICTIS DATA] quia non habet quod det Philenio, cui se multa daturum dixit. vel sic, quia nõ habet vnde præstare possit, quæ se daturum promisit. ET A ME INITIS GRATIA.] & mihi gratum facitis eiusque facti nomine multum vobis debeo. TV PRIMVS SENTIS, NOS T. PR.] Tu primus omnium sentis incommoditatem, & importunitatem vxoris tuæ: sed nos omnium primi, seu ante omnes scimus. Ter. Adelph. *Primus sentio mala nostra, primúsque rescisco omnia*. POSTERIVS ISTVC DICIS, QV.] id est prius istud quod dicis, credo tibi, quam dixeris. Profert hunc versum Nonius in voce *posterius*, quam interpretatur, *tardius*, vel *secundò*. OMNES PARENTES LIBANE, &c.] ordo est, Omne parentes Libane, qui mihi auscultabunt, facient obsequelam iam liberis suis. *facient obsequelam* autem, id est, obsequentur, indulgebunt. profert etiam hunc locum Nonius in voce *obsequela*, vbi ostendit, obsequelam, & obsequium, idem valere. *iam* autem hic est dissyllabum, vt & sæpe aliàs. QVIPPE QVI MAGE AMICO &c.] id est, Quippe vt filio suo vtantur magis amico, & beneuolo: seu, quippe vt filium suum habeant sibi magis amicum, & beneuolum. *Quippe qui* autem spondeus est. Sed videtur sic legendum potius, *Quippe qui mage amicu vtantur, & beneuolis*, vel sic, *Quippe mage amicis qui vtantur & beneuolis*. ATQVE EGO ME ID FACERE STVDEO.] *studeo me facere*, dictum antiquè sic Salust. de coniur. Catil. *Omneis homines, qui sese student præstare ceteris animantibus*, &c. VOLO ME MEI P. S.] volo me mei patris esse similem NAVCLERICO IPSE ORNATV] nauclericus ornatus erat vestis cærulea, causia ferruginea, palliolum ferrugineum: brachium expapillatum. Vide in Milite glor. ibi *Facito, vt venias ornatus hu- ornatu nauclerico*. ID AETATIS] ea ætate SYCOPHANTIAS STRVERE] fallacias machinari, sycophantias componere. In Bacchid. *nunc pater mi proin tu vt caueas tibi, Sycophantias componis*. &c. ET BENEFICIIS ME EMERE GN. &c.] & beneficiis me filium suum sibi conciliare, deuincire, atque obligare. Virgil. Georg. lib. 1. *Téque sibi generum Thetis emat omnibus vndis*. Idem lib 9 Æneid. *Qui vitam bene credat emi quam credis honorem*. DECRETVM EST] certum est, stat sententia. PERSEQVI] imitari ET ID EGO PERC.] id κατὰ τοῦτο, in eo, seu in hoc. profert hunc locum Nonius in voce *obsequia*, paullo aliter quàm hodie legitur: nempe hoc modo *Ego sanè cupio obsequi* &c. Quòd si *percupio* pro cupio scriberetur, tolerabilis esset lectio. alioqui ferri non potest. OBSECVTVM] subintell. esse à me. nam *obsecutum*, accipiendum est παθητικῶς pro obsecundatum, inseruitum, indultum. ARCTE, CONTENTEQVE HABET] anguste, & illiberaliter ei sumptum suppeditat. Nonius hunc versum profert, & *contentè*, interpretatur, *parcè*, & *incontinenter*. Ego contentum arbitror opponi laxo. Quare *contentè* valet, maligne, anguste, γλίσχρως. *habet* autem, id est, tractat. PATRES VT CONSVEVERVNT,] patres enim solent esse in filios suos duriores, & tenaciores: matres contrà mitiores, & liberaliores. HABERE HONOREM EIVS INGENIO] eius ingenio morem gerere, & indulgere. CVPIO ESSE] Cupio ei esse, cupio eum habere. ET, QVÒ EVADAT, S. IN. M.] & metuo, quò eius oratio cadat, vel sic, & metuo, quæ sit eius orationis clausula. Hæc secum loquitur seruus Libanus hunc locum profert Nonius in verbo *euadere*, & *euadat* hic interpretatur *exeat, tendat*. CVPIS ID, QV.] Cupis amanti filio argenti copiam facere. NE QVICQVAM] frustra. ADDVXIT] domum tuam. CVI PLVS IN MANV SIT, Q. T.] qui plus possit, quàm tu: quoniam videlicet vxor amplissimam dotem domum tuam attulit: quam ille tractat. ARGENTVM ACCEPI, D. IMP. VEND.] dotata vxore ducta libertatem amisi, & seruus vxoris factus sum. in Aulul. Nam quæ indotata est, ea in potestate est viri. Dotatæ mactant & malo, & damno viros. Item in Epidico. *pulchra Ædepol dos pecunia'st* PER *quæ quidem non maritata'st*. VSV'ST] opus est. ME DEFRAVDATO] per fraudem pecuniam à me auferto. al. *defrudato*. De hoc verbo mox plura. NVGAS AGIS] id est nugaris. sic in Aulul. *ah nugas agis*. Idem in C.pt *enimuerò non fuit. nugas agit*. NVDO DETR. VEST. ME IVB.] significat hunc senem, esse nudum. & inanem. quare fieri non posse, vt vlla pecunia ab eo auferatur. AGE SIS] age si vis TV SINE PENNIS V.] proinde ac si diceret, si volare potes sine pennis, ego etiam potero pecuniam abs te sumere. TE NE EGO DEFRVDEM?] profert hunc versum Nonius in verbo *defrudare*, vbi docet, *defrudare*, esse fructum minuere, vel per fraudem aliquid eximere QVA ME, QVA VXO. &c.] Quacunque via me, quacunque vxorem, quacunque seruum Sauream circunducere potes, circunduce CIRCVMDVCE] circumueni, decipe NON OFFVTVRVM] promitto tibi id non offuturum, id est, non nociturum, &c. vel promitto tibi me tibi non offuturum, id est, non obstiturum, &c. Ego superiore modo mãlo. PISCARI IN AERE] piscari in aere, & quod deinceps sequitur, venari in medio mari, prouerbiorum locum obtinent, & significant, inanem operam sumere. VENARI AVTEM RETE IACVLO] Sic legendum, non, vt vulgò, rete iaculo. quod deprauatum est à sciolis, quibus rete iaculum, inauditum esset, aut qui rete in septimo casu pro *ret.* positum esse non viderent est autem rete iaculum, retis genus dictum à iaciendo: quod & funda dicitur, à fundendo, vt docet Seruius ad illud Virg. lib. 1. Georg. *Atque alius latum funda cum verberat amnem* [illegible] à Græcis eadem ratione appellatur. legendam autem apud Seruium, rete iaculum, non retiaculum, vt in vulgaris impressum est. Vtitur hac voce & in Trucul. *Quasi in piscinam rete qui iaculum parat* OPTIONEM] adiutorem, vicarium, successorem. Optio, vt docet Festus, hunc locum proferens, in re militari appellatur is, quem Decurio, aut Centurio optat sibi rerum priuatarum ministrum, quo facilius officia publica obeat. Nonius. *Optiones in cohortibus qui sunt honesti gradus, vt optates, quod est electos: & adoptatos, quod adsistos*. Varro de vita populi R. lib. 3. *existimat appellatos. Referentibus centurionibus adoptatis in cohortatis subibant, vt semper plena essent legiones:*

à quo

à quo optiones in turmis decurionum & in cohortibus centurionum appellat Vegetius lib.2.cap.7 Optiones ab optando appellati, quod antecedentibus agritudine prapeditis, hi tanquam adoptati in eorum locum, & vicarij, solent uniuersa curare FABRICARE QVID VIS COMM] tralatio est in verbo *fabricare*. profert autem hunc locum Nonius, in verbo *fabricantur* DEVENERO:] incidero. TV REDIMES ME?] Túne me liberabis? INTERCEPERINT?]in medio cursu ceperint?antequã rem susceptam ad exitum perduxerim, ceperint?sic dicimus litteras interceptas, quæ antequam ad eum ad quem scriptæ, & datæ sunt, peruenerint, captæ sunt. Interdum tamen intercipere, vt vult Donatus, est, totum capere, ibi, in Eunucho *Nam quod nos capere oportet, hac intercipit*. TVM TV IGITVR ALIVD CVRA QVID LVBET] id est, finito igitur me hoc curare: tu, quod ad hanc rem attinet, ne labora: ego effectam dabo, ego in me recipio: tu dorm: in vtramque aurem, aut alias res cura Sic in Casina. *Aut, & aliud cura*. Idem in Merc. *Potin' vt aliud cures?* Idem in Pseud. *Potin' aliam rem vt cures?* Sic apud Homerum ιλ.σ. Vulcanus Thetidi respondet. Θάρσει μή τοι ταῦτα μετὰ φρεσὶ σῇσι μελόντων. Tum tu igitur, autem, id est, Tu ergo igitur. nam tum valet ergo, ergo igitur autem σχῆμα ἐκ παραλλήλου. NISI QVID VIS] verba discedentium. ETIAMNE AMBVLAS? quid cessas? quin properas? quin ambulas? Sic loquitur in Curcul. etiam tu taces? id est, quin tu taces? OSTENDISTI] aperuisti. FACIO HAVD MAGNI.] contemno, non metuo. SI HOC PATRO] si hoc efficio. ARGENTARIVM] argentarii, trapezitæ erant. seu mensarii, apud, quos depositæ erant ab iis pecuniæ. qui eas occupare & exercere volebant. inde enim fœnoris sumebantur. Eorum officium, vt ait Iuriscon. publicam habet causam, iique rationes cõficiunt: nam ad eorum tabernas auctiones fiebant, &, vt cuique res addicta erat, ei argentarii pecuniam expensam referebant, & fere de mensa soluebant, qui alicui debebant. Hæc reperi adscripta ad hunc locum. in codice Bosii. QVO AB] à quo ἀναστροφή. ÆGRI] difficilius. CVRATVM] procuratum, administratum. MORTI] mori quàm me hunc sc. p. contui. scipionem gestabant senes, quo niterentur inter eundem, *contui* autem, id est, contueri, cernere.

ARGYRIPPVS adolescens.

Siccine hoc fit, foras adibus me eijci?
Promerenti optumè, hoccine pretij redditur?
Bene merenti mala es, malè merenti bona es.
At malo cum tuo. nam iam ex hoc loco
Ibo ego ad tres viros, vestraque ibi nomina
Faxo erunt, capitis te perdam ego & filiam:
Perlecebra, pernicies, adolescentum exitium.
Nam mare haud est mare, vos mare acerrimum.
Nam in mari reperi, hic elaui bonis
Ingrata atque irrita omnia esse intelligo
Quæ dedi, & quod benefeci: ac posthac tibi,
Malè quod potero facere, faciam, meritóque id faciam tuo.
Ego pol te redigam eodem vnde orta es, ad egestatis terminos.
Ego edepol te faciam, vt qua sis nunc, & qua fueris, scias,
Qua priusquam istam adij, atque amans ego animum meum isti dedi,
Sordido vitam oblectabas pane, in pannis, inopia.
Atque ea si erant, magnas habebas omnibus diis gratias.
Eadem nunc quum est melius, me, cuius opera est, ignoras, mala.
Reddam ego te ex fera, fame mansuetem, me specta modò.
Nam isti quid succenseam ipsi, nihil est, nihil quicquam meret.
Tuo facit iussu, tuo imperio paret, mater tu, eadem hera es.
Te ego vlciscar, te ego, vt digna es, perdam, atque vt de me meres.
At scelesta viden' vt ne id quidem me dignum esse existumat,
Quem adeat, quem colloquatur, cuique irato supplicet,
Atque eccam illecebra exit tandem, opinor hic ante ostium.
Meo modo loquar quæ volam, quoniam intus non licitum est mihi.

FORAS AEDIBVS ME EIICI?] subintell. oportet? æquum est? & simil. hoccine pretii redditur? hoccine mercedis persoluitur? hoccine præmii tribuitur? Hæc loquitur Argyrippus eiectus, ad lenã, quę domi est, nondum enim in proscenium prodiit BENE MERENTI MA] ἀντίθεσις. EX HOC LOCO] è vestigio. AD TRES VIROS.] ad triumuiros, seu treniros, capitaleis scilicet. VESTRAQVE NOMINA IBI E.]& fecero, vti vestra nomina apud eos relata sint inter reos. de *treuiros* suprà in Amphitr. CAPITIS] criminе capitali, ob crimen capitale. legendum autem coniuncte *capitis* cum superioribus, non cum verbo *per-*

dam. PELLECEBRAE.] Sic dictæ perlecebræ, seu pellecebræ, vt illecebræ. nam vt hæ ab illiciendo, sic ille à perliciendo, seu pelliciendo. Perlecebras igitur appellat, quia perliciunt adolescenteis in fraudem & insidias. Festus pellexit, id est, in fraudem induxit. NAM MARE HAVD EST MARE] mare præ vobis non est mare. estis mari iracundiores, auariores, rapaciores. Sic Horatius de quadam Myrtale libertina, oda 33. libr. 1. *fretis acrior Adriæ Curuantis Calabros sinus.* REPPERI] rem quæsiui, & paraui: in mari autem, id est, mercatura facienda. HIC ELAVI BONIS] apud vos mea omnia bona consumsi, ac perdidi. Sic loquitur in Rud. *tho, an te pœnitet, in mari quòd elaui nisi hic in terra iterum eluam?* ibid. *hac proxima nocte in mari elaui. nam Confracta est nauis.* Perdidi quicquid erat, miser, ibi omne. Est autem hoc genus loquendi tractum ab iis, qui in balneis, dum lauant, aquam omnem consumunt: ex quo illud apertius in Sticho *volo eluamus, hodie peregrina omnia Relinque.* eluamus, id est, perfundamus, absumamus, in cinerem vertamus. & illud apertissimum, in Trin. *comesum, expotum, exutum, elotum in balneis.* INGRATA.] id est, non grata, vel quorum gratia nulla mihi abs te relata est, sic Catul. Omnia sunt ingrata: nihil fecisse benigne est. IRRITA] inania, nullius apud te ponderis. AD EGESTATIS TERMINOS] ad extremam egestatem, id est, ad summam, & maximam. sic dicimus extremum supplicium. sic Arist. libr. 3 polit. ἐσχάτη ἀδικία EGO AEDEPOL TE FACIAM, VT, QVAE SIS NVNC &c.] id est, ego ædepol faciam te scire, quæ sis nunc, & quæ fueris olim. vel sic, faciam, vt scias, quæ sis nunc &c. Et notauimus suprà hoc loquendi genus, & sæpe occurret. ISTAM] Philenium. SORDIDO] atro cibario. Terent. Eunucho. *Qui pacto ex iure hesterno panem atrum vorent.* IN PANNIS INOPIA] aliàs, *in panis inopia* Sed hæc scriptura, quam secuti sumus, antiquorum omnium auctoritate confirmatur: eámque ipsam scripturam Camerarius in suis videtur reperisse. Iã verò, *inopia* septimi casus est: valétque propter inopiam, vel inopia coacta MAGNAS HAB. OMN. D. GR.] præclarè tecum agi ducebas μεγάλην χάριν ἐχειν [illegible] vsitatius erat, magnam habebas omnibus d. gratiam. CVIVS OPERA EST] tibi melius. IGNORAS] non nouisti. REDDAM EGO TE FERA EX FAME M.] sic edendum curauimus: & tamen, si Nonio credimus, legendum *mansuetem*, qui testatur ita scriptum esse a Plauto, vt rectius sit mansues pro mansuetus, a, um. quod & à Festo traditum est. Sed, quod ad rem attinet, hæc est certissima ratio domandi feras, vt Plinius narrat quodam loco: & significat Cicero in oratione pro Cluentio, ibi. *Iam hoc non ignoratis, iudices: vt etiam bestiæ fame domitæ, plerumque ad eum, vbi pastæ aliquando sint, reuertantur.* Sic enim docti quidam apud Ciceronem legunt, non vt vulgo, *fame dominante.* Contrà fames bestias accendit, vt testatur Liuius. Sic ille lib. 25 Annal. *ob id castigatus ab Hannone, quòd me fames quidem, quæ mutas accenderet bestias, cura m eorum stimulare posset:* &c. ISTI] Philenio. NIHIL EST] nihil causæ est. NIHIL QVIDQVAM MERET] nullam culpam admisit, nullam pœnam meretur. nihil commeruit. QVEM COLLOCATVR.] quem alloquatur. sic sæpe Plautus. & antique dictum. MEO MODO] meo arbitratu. Terent. Andr. *sine me meo viuere interea modo.*

LENA Clæreta. ARGYRIPPVS adolescens.

Vnumquodque istorum verbum nummis Philippeis aureis
Non potest auferre hinc à me, si quis emtor venerit.
Nec rectè quæ tu in nos dicis, aurum atque argentum merum'st.
Fixus hic apud nos est animus tuus clauo Cupidinis.
Remigio, velóque quantum poteris, festina & fuge.
Quàm magis te in altum capessis, tam æstus te in portum refert.

Ar. *Ego pol istum portitorem priuabo portorio.*
Ego te dehinc vt merita es de me, & mea re, tractare exequar.
Quom tu me, vt meritus sum, non tractas, quæ eiicis domo.

Le. *Magis istuc percipimus lingua dici, quàm factis fore.*

Ar. *Solus solitudine ego ted atque ab egestate absttuli.*
Solus si ductem, referre gratiam nunquam potes.

Le. *Solus ductato, si semper solus quæ poscam dabis.*
Semper tibi promissum habeto hac lege dum superes datis.

Ar. *Qui modus dandi? nam nunquam tu quidem expleri potes.*
Modò quidem accepisti: haud multò aliquid pòst quod poscas, paras.

Le. *Quid modi'st ductando, amando, nunquamne expleri potes?*
Modò remisisti, continuò iam vt remittam ad te rogas.

Ar. *Dedi equidem quod mecum egisti.* Le. *& tibi ego misi mulierem,*
Par pari datum, hostimentu'st, opera pro pecunia.

Ar. *Malè agis mecum.* Le. *quid me accusas, si facio officium meum.*
Nam neque vsquam fictum, neque pictum, neque scriptum in poematis,
Vbi lena bene agat cum quicquam amante, quæ frugi esse volt.

Mihi

Ar. *Mihi quidem te parcere æquum est tandem, vt tibi durem diu.*
Le. *Non tu scis? qui amanti parcet, eadem sibi parcet parum.*
Quasi piscis, itidem est amator lenæ. nequam est, nisi recens,
Is habet succum, is suauitatem: eum quouis pacto condias:
Vel patinarium, vel assum verses quo pacto lubet.
Is dare volt, is se aliquid posci. nam vbi de pleno promitur,
Neque ille scit quid det, quid damni faciat: illi rei studet.
Volt famulis, volt etiam ancillis, & quoque catulo meo
Sublanditur nouos amator, se vt quum videat, gaudeat.
Vera dico, ad suum quemque hominem quæstum esse æquum est callidum,
Ar. *Perdidici istæc esse vera, damno cum magno meo.*
Le. *Si ecastor nunc habeas quod des, alia verba perhibeas:*
Nunc quia nihil habes, maledictis tu eam ductare postulas.
Ar. *Non meum est.* Le. *nec meum quidem edepol, ad te vt mittam gratiis.*
Verùm ætatis atque honoris gratia hoc fiet tui.
Quia nobis lucro fuisti potius, quàm decori tibi.
Si mihi dantur duo talenta argenti numerata in manum,
Hanc tibi noctem honoris causa gratiis dono dabo.
Ar. *Quid si non est?* Le. *tibi non esse credam: dono dabo.*
Ar. *Vbi illæc quæ dedi antè?* Le. *abusa. nam si ea durarent mihi,*
Mulier mitteretur ad te, nunquam quicquam poscerem.
Diem, aquam, solem, lunam, noctem, hæc argento non emo:
Cætera quæque volumus vti, Græca mercamur fide.
Quum à pistore panem petimus, vinum ex œnopolio,
Si æs habent, dant mercem. eadem nos disciplina vtimur.
Semper oculatæ nostræ sunt manus, credunt quod vident.
Vetus est, nihili coctio est. scis, cuius? non dico amplius.
Ar. *Aliam nunc orationem despoliato prædicas:*
Longè aliam mihi præbes, inquam, nunc atque olim, quom dabam.
Aliam atque olim quom illiciebas me ad te blandè ac benedicè:
Tum mihi ædes quoque arridebant, quom ad te veniebam, tuæ.
Me vnicè vnum ex omnibus te, atque illam amare aiebas mihi.
Vbi quid dederam, quasi columbæ pulli in ore ambæ meo.
Vsque eratis, meo de studio studia erant vestra omnia.
Vsque adhærebatis: quod ego iusseram, quod volueram
Faciebatis: quod nolebam ac vetueram, de industria
Fugiebatis neque conari id facere audebatis prius.
Nunc neque quid velim, neque nolim, facitis magni pessumæ.
Le. *Non tu scis hic noster quæstus aucupij simillimu'st.*
Auceps quando concinnauit aream, offundit cibum:
Aues assuescunt. necesse est facere sumtum, qui quærit lucrum.
Sæpe edunt: semel si sunt captæ, rem soluunt aucupi.
Itidem hic apud nos ædis nobis area est, auceps sum ego.
Esca est meretrix, lectus illex est, amatores aues.
Bene salutando consuescunt, compellando blanditer,
Osculando, oratione vinula venustula.
Si papillam pertractauit, haud id est ab re aucupis.

Suauium si sumpsit, sumere eum licet sine retibus.
Haeccine te esse oblitum, in ludo qui fuisti tamdiu?

Ar. *Tua ista culpa est, quæ discipulum semidoctum abste amoues.*

Le. *Remeato audacter, mercedem vbi eris nactus: nunc abi.*

Ar. *Mane, mane, audi: dic quid me æquum censes pro illa tibi dare,*
Annum hunc ne cum quiquam alio sit. Le. *téne? viginti minas.*
Atque ea lege, si alius ad me prius attulerit, tu vale.

Ar. *At ego, est etiam priusquam abis, quod volo loqui.* Le. *dic quod lubet.*

Ar. *Non omnino iam perij, est reliquum quod peream magis.*
Habeo vnde istuc tibi, quod poscis dem. sed in leges meas
Dabo, vti scire possis, perpetuum annum hunc mihi vti seruiat,
Nec quenquam interea alium admittat prorsus, quàm me, ad se, virum.

Le. *Quin si voles, domi serui qui sunt castrabo viros.*
Postremo vt voles nos esse, syngrapham facito afferas.
Vt voles, vt tibi lubebit nobis legem imponito.
Modo tecum vnà argumentum afferto, facilè patiar cætera.
Portitorum simillimæ sunt ianuæ lenoniæ:
Si affers, tum patent: si non est quod des, ædes non patent.

Ar. *Interij, si non inuenio ego illas viginti minas.*
Et profecto, nisi illud perdo argentum, pereundem est mihi.
Nunc pergam ad forum, atque experiar opibus, omni copia.
Supplicabo, exobsecrabo, vt quenque amicum videro.
Dignos, indignos adire, atque experiri certum est mihi.
Nam si mutuas non potero, certum est sumiam fœnore.

VNVMQVODQVE ISTORVM VERBVM, &c.] *verbum* positum pro verborum: vel coniunge cum *vnumquodque* hoc modo, vnumquodque verbum istorum verborum, &c. significat lena maledicta irati Argyrippi sibi magnum & vberem quæstum allatura propterea quod ille nullã iacturam facere sit dubitaturus vt cum Philenio in gratiam redeat. NVMMIS PHILIPP. N. P. AVF.] si quis emptor ad me venerit, & vnumquodque istorum verborum singulis Philippeis nummis emere voluerit: nolim ei vendere. quid ita? quia spero me tibi pluris vendituram: quia tu ipse pluris redimes. NEC RECTE QVAE TV IN NOS DICIS] quæ tu nobis maledicis. sic loquitur in Asin. *Malo hercle iam magno tuo nunc isti nec rectè dicis.* Idem in Bacchid. *Tu dis nec rectè dicis, non æquum facis.* Turpilius, *nec rectè dici mihi iamdudum audio.* Festus in *Nec.* MERVM ST.] purum est Nonius merum, solum & hunc versum cum seq. profert. Festus. Merum antiqui dicebant solum vnde & auis merula nomen accepit, quod sit lingua est, & solitaria pascitur at nunc merum purum appellamus CLAVO CVPIDINIS] vinculo solidissimo & planè adamantino. Plato. ἐρωτικαὶ ἀνάγκαι τῶν γεωμετρικῶν δριμύτεραι πρὸς τὸ πείθειν τε καὶ ἕλκειν τὸν πολὺν λεών id est amatoriæ necessitates acriores sunt ad fidem faciendam, & ad trahendum magnum populum Horat. oda 33. libr. 1. *iuga ahenea.* REMIGIO, VELOQVE] prouerbium, quo significatur summa celeritas. idem valet, *remis, velisque.* tale illud apud M. Tull. lib. 12. epist ad famil. *Atque inde ventis, remisque in patriam omni festinatione properaui.* Profert autem hunc versum Nonius in voce *fuga.* QVAM MAGIS TE IN ALTVM CAP.] profert hunc versum Nonius, & in verbo *capessis*, & in voce *æstus.* & *capessis* interpretatur *immittis.* æstum autem hic vult significare marinam commotionem. *in altum* autem, id est, in medium, & profundum mare procul à littore. *Quàm magis, tam magis* vsitata est bonis & antiquis scriptoribus locutio: de qua in commentariis Lucretianis ad illum locum, libr. 1. *Et quàm quæque magis cohibet res intus inane, Tam magis,* &c. REFERT] resorbet EGO POL ISTVM PORT.] quia lena, allegoria vsa est a mari ducta, & nauigatione: eandem allegoriam seruat & Argyrippus, his verbis: Ego pol. &c. per portitorem, lenam significans, propterea quòd quemadmodum portitores, quos Græci πορθμεῖς appellant, vectores trauehunt à litore in litus per medium mare, ita lenæ traiiciunt amanteis à limine domus meretriciæ ad egestatem, per domum, & consuetudinem meretriciam. Portitores, inquit Nonius, dicuntur telonarii, qui portum obsidentes, omnia sciscitantur, vt ex eis vectigal accipiant. M. Tull. de rep lib. 4. *Nolo enim eundem populum imperatorem & portitorem esse terrarum.* Deinde non longè profert hunc versum. PRIVABO PORTORIO] portorium, est merces, quæ datur portitori trauectionis nomine. TRACTARE EXSEQVAR.] tractare pergam. SOLVS SOLITVDINE EGO TED, ATQVE AB EG.] ordo est, solus ego à te solitudine, atque ab egestate abstuli. id est, ego solus, cùm antea deserta & sola, & egens esses, te ab ista solitudine & egestate vindicaui. SOLVS SI DVCTEM:] si solus te potiar: si solus te habeam, &c. ductare scortum, vsitate & propriè dictum. sic infra ead. comœd. *Potes vnà atque vnà amicam ductet senex.* Idem in Pœnulo. *Neque triobolum vllum amicæ das, & ductas gratis?* Terent. in Phorm. *Vt Phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratis?* Itaque reprehenditur Salustius, quòd ductare exercitum in historiis suis vsurparit, pro *ducere exercitum.* DVM SVPERES DATIS] vel dum superes

alios

alios dativ. vel mauult Bosius, dum abundas datis, vt Virgilius lib. 1. Georg *Et superant fetus. par ter frumenta sequuntur.* MODO QVIDEM ACCEPISTI.] al. modo quid accepisti. MODO REMISISTI] Philenium ad me. QVID MECVM EGISTI] de quo mecum locuta es, vt id tibi datem, quod à me petiisti. HOSTIMENTVM EST OPERA PRO PEC.] *hostimentum*, inquit Festus, *beneficij pensatio.* Idem in verbo *redhostire*, & redhostire, inquit, est referre gratiam. & Paullus ibidem. *nam & hostira pro aqua e posuerunt.* vide & in *status dies.* Nonius, *hostimentum, est aquamentum: vnde hostes dicti sunt, qui ex aqua causa pugnam ineunt.* deinde profert hunc versum, profert & alterum ex eadem comœd. infrà. *Quin promitto, inquam hostire contrà* &c. Idem alibi hostire, est comprimere, retundere. Pacuu. Teucro. *Nisi coerceo proteruitatem, hostio ferociam.* Bosius notat hostimentum ἀντιπόνησιν à Græcis dici. MALE AGIS MECVM.] tralatio à re forensi, & ab actionibus iudicialibus: quarum aliæ sunt mitiores, aliæ duriores. Male agis mecum, id est, tractas me asperè, atque inhumaniter, te in me iniquam, duram, atque inhumanam præbes. PICTVM] formatum, effigiatum. Sic Nonius in verbo *fingere*: vbi hunc locum profert. PICTVM] à pictore aliquo, in tabula picta. CVM QVIQVAM] cum quoquam. QVAE FRVGI ESSE VOLT] lena, quæ modò suis rationibus consulit. lena, quæ modò rem suam bene gerere vult. MIHI QVIDEM TE PARC. &c.] te contentam esse modicis æquum est, æquum est te non omnia simul mihi auferre, & ad vos transferre. QVAE AMANTI PARCET, CAD. S. P. P.] quæ amantem parcè & timidè polcet, ea sibi ipsa erit damnosa. QVASI PISCIS &c.] amator, lenæ est, vt piscis, subaudi, conuiuæ. Comparat amatorem cum pisce, in eo quod vterque nisi recens, inutilis & malus est: piscis conuiuæ inutilis: amator, lenæ. sic autem locus erit explicandus, amator est item lenæ, vt piscis conuiuæ. Nam *lena*, est dandi casus. Quod autem ad sententiam attinet, sic fere in Truculento ancilla Astaphium dicit, amatorem hostilis oppidi similem esse, quia expediat amicæ amatorem quamprimum spoliari atque expugnari, cui respondet Dinarchus adolescens amicum veterrimum quenque esse optimum, non item vt amatorem, qui nisi recens, nequam est. CONDIAS] condire possis. VEL PATINARIVM, VEL ASS.] patinarius piscis, est qui in patina cum iure apponitur: assus, qui assatus sine iure apponitur. Horatius, satyra 3 libro 1. *Si quis eum servum, patinā qui tollere iussus, semesos pisces tepidumque ligurrierit ius, In cruce suffigat, &c* sat. 4 libro 2. *Nec satis est cara pisces auerrere mensa. Ignarum quibus est ius aptius, & quibus assis Languidus in cubitum sese conuiua reponet.* Patina autem vasis genus est, & coquinarum, in quo cibi coquuntur, atque elixantur, & mensarum, in quo dapes elixæ, & iurulentæ in mensis apponuntur: ab hoc patinarius piscis dictus est. lege, o, si plura de patina cognoscere voles, Apicium libro 4. cap 2. VERSES QVO PACTO LVBET] id est, versare possis recentem amatorem tanquam piscem, qui assatur, quomodo lubet: est tanquam quiddam aliud inanimum, atque sensus expers: modo sit lenæ tractabile. Idem in Cistell *mihi ipsum hominem volebam dari. Vt ego illum versarem mihi* ...bid *V. sabo illum. noster si vino probe.* M. Tull in Lælio, ex Cæcilio. *Hodie me ante omneis comicos stultos senes Ver-sāris atque luseris lautissimè.* Is] amator recens NAM VBI DE PLENO PROM.] ... amator etiamnum plenus, neque dum exhaustus, & spoliatus est. VOLT PLACERE ESSE AM] antique dictum, volt sese placere. pro volt, seu vult placere de quo genere alibi. VOLT PEDISSEQVAS, VOLT FAMVLIS.] Ter. Eunu. *Nam disciplina est eisdem, munerarier Ancillas primùm, ad dominas qui affectant* *viam.* SE VT QVOM VIDEAT, GAVDEAT] amator subblanditur etiam catulo meo, vt cum catulus sead est, amatorem, videat, gaudeat reciprocatio bona est AD SVVM QVENQVE HOMINEM &c.] ordo est, æquum est, quenque, id est, vnumquenque hominem callidum esse ad suum quæstum. eadem sententia, & verò iisdem fere verbis, ponitur in Truculenti circiter med. *Ad suum quenque æquum est quæstum esse callidum.* & iterum ibidem in extrem. *Omnes homines ad suum quæstum callent. & satis vident* vbi vulgò legitur, & fastidiunt. Eodem pertinet illud, quod est infrà non longe admodum, *nihili cocio si est est cæcus.* qui locus in libris omnibus vulg. corruptus est: is est cæcus, id est, si nihil videt, si non videt quod è re sua est. PERHIBEAS.] loquaris, alii legunt præhibeas, seu præbeas. MALEDICTIS.] non datis. POSTVLAS.] ἀξιοῖς. NON MEVM EST.] proinde ac si dicat, non consueui ductare Philenium maledictis, sed multis, & magnis muneribus. sic Lucilius. *Homini amico, & familiari non est mentiri meum* ex Lactantio libro 6 cap. 18 Plautus in Milite glorioso *si fortè liber fieri occeperim, mittam nuntium ad te, ne me deseras.* PYR. *non est meum.* Horat. oda 29. libro 3. *Non est meum, si mugiat Africis Malus procellis, ad miseras preces Decurrere,* &c. GRATIIS] sine pretio, aut mercede, gratis Simonides dicere solebat, duas se capsas habere: vnam gratiarum: alteram mercedum. capsam gratiarum, cum aliquid emere necesse haberet & pecuniam promere alicunde vellet inanem se reperire & vacuam: mercedum verò capsam, plenam, ac refertam IN MANVM] vel numerata in manum, vel dantur in manum. NOCTEM H. C. GR. D. D.] noctem dabo, potestatem faciam cum Philenio dormiēdi. Horat. oda 15. epod. *Non feret assiduas potiori te dare noctes,* &c. ILLAEC] illa al. illhæc. ABVSA] vtendo, vel in vsum consumta. sic Nonius. in *abusa*, vbi hunc locum profert. QVAEQVAE VOLVMVS VTI,] quæcunque volumus vti. antique dictum, pro quibus quibus, id est quibuscunque volumus vti. GRAECA MERCAMVR FIDE,] id est, præsenti, seu repræsentata, & soluta non credita pecunia emimus. numerato & tradito in manus pretio emimus. Græcis enim vt lenibus, & dubiæ fidei, nihil credi tur: neque Græci inter se pecuniam credunt, sed præsenti pecunia res omneis contrahunt. legendus M. Tull. in oratione de Græcorum leuitate, & infido ingenio. SI AES HABENT] id est, si æs accipiunt, vel si æs eis datur. MERCEM] videlicet panem, vinum & simil. SEMPER OCVLATAE NOSTRAE S. M. CR. Q. V.] significat lena. se, & ceteras lenas ac meretriceis, nullius fidei credere, nulliúsque fidem sequi, sed numeratam & præsentem pecuniam accipere velle. nostræ manus, inquit, semper oculatæ sunt: id est, volunt videre, quod datur: & credunt sibi aliquid dari, cum id vident & tangunt. sic fere oculatam diem dixit in Pseud. *Eme die cæca hercle oliuum. id vendito oculata die.* Festus *oculatum* pro præsenti posuit Plautus, inquit, cùm dixit, *oculata dies & oculatus testis,* qui id se vidisse dicat, de quo testatur legendum autem videtur, vt versus constet. *Semper oculata nostræ manus sunt.* NIHILI COCIO EST, SI EST CAECVS] sed hunc locum restitui, qui antea erat corruptissimus, atque idcirco inexplicabilis Quod autem Turnebus, vir, quandiu vixit, mihi amicissimus, cuius mortui memoria viuit apud me immortalis, ac sempiterna, legit coctio, ea verò lectio neque eius explicatio fieri potest. sic enim ille; *præsenti est mihi opus pecunia,* inquit, *nihil moror coctiorem, qui pecuniam mihi promissam ac debitam postea redigat. præsentarius nummis opus est, non in diem.* Legendum igitur est, vel vt edidimus, cocio, vel vt edidit Camerarius, coctio. Gell. li. 16,

cap. 9. Item in Necromantia. *Cocionem* peruulgate dicit Laberius, quem veteres aculatorem dixerunt. Festus. Coctiones dici videtur à cunctatione, quòd in emendis, vendendisque mercibus tarde perueniāt ad iusti pretii finem. Itaque apud antiquos prima syllaba per u. litteram scribebatur. Idem. *Arilator, qui etiam cocio (al. coctio) appellatur, dictus, videtur à voce Græca ἆλε, id est, tolle: quia sequitur mercens, ex quibus quid cadens lucelli possit tollere.* Auctor lexici Græcolatini, cocio μεταβολεύς. Hunc igitur locum sic explico, vetus prouerbiū est, cocio, seu coctio, seu arilator, si cæcus est, nihili est, id est, nequā, improbus atque inutilis est, cur ita? quia lucrū, quod ante pedes erit, videre non poterit. quemadmodum igitur arilator, seu cocio, oculatus, & perspicax sit, necesse est: ita lena ad suum quæstum oculata esse debet, si modò strenua, & proba est. nam, nisi oculata erit, quæstum suum negliget, ac præteribit, & ita rem suam male geret. & egestate laborabit. Hoc igitur significat, quod item dixit aliis verbis, se habere manus oculatas: hoc est, quæ nummos præsentes videre, non in diem collatos, & promissos exspectare velint. quòd, si manus nihil videāt, aut cæcæ sint: hoc est, si nummi præsentes non numerentur, eas manus sibi inutileis futuras, nihilquē quo familia alatur, allaturas: & se, ac domésticos omneis esurituros satis. Hæc huius loci sentētia est. quidquid alii scribant. LONGE ALIAM TE PRAEBES, INQ. NVNC &c.] Vulgò sic legitur, longe aliam, inquam, præbés, &c. libri veteres sic habēt, & ita Camer edidit. *Longè aliam præbes, inquam nunc, atque* &c quarum lectionū neutra ferri potest, salua versus lege. Sic igitur legendum arbitror, vt edidi, *Longè aliam te præbes, inquam,* &c. vt *aliam* referatur ad personam, nempe lenam, non ad orationē, vt in superiore versu. Quod si quis contendat in *aliam*, etiam hic & in sequente versu, subintelligendam orationem: legendum erit potius, *longè aliā, mihi perhibes, inquam, nunc, atque olim quam dabam.* BENEDICE.] εὐφήμως. bonis, & lenibus verbis. TVM MIHI QVOQVE AEDES ARRID.] id est, etiam ædes ipsæ tum se meo aduētu quasi gaudere ostendebāt. ædes ipsæ se mihi hilaras præbebant, & veluti risu, propter meum aduentum diffundebantur. Simile quiddam scribit Cicero de ædibus nobilium, Verri patentibus lib. 3. accus. *Huic homini si cuiuis domus patet, virum ea potêre, an hicre ac poscere aliquid videtur? hunc vestri ianitores hunc cubicularii diligunt: hunc liberti vestri, hunc serui ancillæque amant. hic cùm venit, extra ordinē vocatur: hic solus introducitur, cæteri sæpe frugalissimi homines excluduntur.* QVASI COLVMBAE PVLLI &c.] εἰκών. nota est columborum in osculando improbitas, & lasciuia: quam & Catullus notauit, carmine ad Manliū. *Nec tantùm niueo gauisa est vlla columbo Compar, seu quidquam dicitur improbius Oscula mordenti semper decerpere rostro* &c. & Propertius libro 2. eleg. 15. *Exemplo iunctæ tibi sint in amore columbæ, Masculus & totum fœmina coniugium.* Hinc *columbatim*, aduerbium à Mateo factum, id est columborum ritu mutuò osculantium. sic ille, *Sinúque amicam recipio frigidam caldo: Columbatimque labra conferens labris.* MEO DE STVD. STVDIA ER. V. OM.] ea sola studia colebatis, quæ me colere videbatis. vestra studia ex meo comparabatis, & componebatis. DE INDVSTRIA] data opera: accurate. NEQVE NOLIM,] id est, neque quid nolim. FACITIS MAGNI,] magnopere laboratis. NON TV SCIS?] sic suprà. *Non tu scis? quo amanti parcet, eadem sibi parcet parum.* CONCINNAVIT AREAM] parauit locum æquabilem & planum. Profert hunc verbum Nonius in verbo *concinne.* OFFVNDIT CIB.] circum eam aream spargit cibum, quo capiantur aues, escam, mox appellat vsitatiore nomine: quo & Cicero vtitur in Catone. Δέλεαρ nominant Græci. NECESSE EST FACERE SVMPT. Q. Q. LVCR.] necesse est, eum, qui quærit lucrum, facere sumptum. ITIDEM HIC APVD N.] ὡσαύτως. LECTVS ILLEX EST] Sic edendum curaui Nonium secutus: cuius hæc verba sunt. *Illix & illex sic discernuntur, ab illiciendo fit illix: illex verò est, à quo lex non seruatur.* Deinde profert hunc locum ex Pœnulo, *Qui illi tanta res fuimus illices.* BENE SALVTANDO] id est, dum blandè salutantur. Sic suprà, *neque fando vnquam accepit quisquam.* COMPELLANDO BL.] dum blandè appellatur. VINNVLA] id est, molli, illecebrosa, & ad sensus permanente, vt vinum in venas. In nostris codicibus scribitur *vinula.* vnco n. quos secuti sumus, adiuuat hanc scripturam & ratio. Nam vinulus, a, um, à vino videtur esse natum, per deminutionem quā iam, quod & Turnebo videbatur. Apud Nonium tamen scriptum est *vinnulum* & *vinnula*, cū duplici nn. vinnullúmque interpretatur ille, sensiloquum, illecebrum. & profert hunc locum. SI PAPILLAM PERTRACTAVIT.] Idem in Bacchid. *Nullon' pacto res mandata potest agi, nisi identidem Manus ferat ad papillas?* AB RE] longe ab re. EVM] amatorē. HAECCINE TE ESSE OBLITVM, &c.] verúmne est, seu rectúmne est, te hæc esse oblitum, qui tam diu in discendi ludo versatus es? allegoria est à discipulis. IN LVDO] In schola, in ludo discendi, seu litterarum: sed per ludum litterarum significatur domus lenæ, & meretricis. REMEATO] redito, in ludum scilicet. CVM QVIQVAM ALIO] cum quoquam alio. ATQVE EA LEGE, SI ALIVS AD ME PRIVS ATTVLERIT] id est, atque ea lege annum hunc tecum erit, neque cum alio quoquam, si has quas dixi, xx minas continuò attuleris. nam si alius ad me prius attulerit, tibi dico, vale. iubeo te valere id est, abi, [illegible]. AT EGO, EST ETIAM &c.] ordo est, at etiam est, quod ego loqui & tecum volo priusquam abis. EST RELIQVVM, QVOD P.] reliquum est aliquid propter quod peream magis, quàm adhuc perii, id est, aliquid mihi restat quod perdam, id est, quod tibi dem præterea, quæ perdidi, id est, quæ tibi dedi, nōnulli libri sic habent, *est reliquum, quò peream magis.* quæ scriptura consuetudini Latini sermonis magis consentanea est. nam illa, quam secuti sumus, Græcā locutionem olet, vt à Camerario notatum est. HABEO VNDE, &c.] ὑπάρχει. dixit enim aliis verbis idem, quod prox. me dixit. SED IN LEGES MEAS DABO] sed quod poscis, dabo meis legibus, id est, meis conditionibus, & pactis. *in leges meas*, id est, secundum leges meas. Lex autem hic pactum, & conditionem significat. Sic Horat. epist. 2. lib. 2. *dicta tibi est lex.* Idem Sat. 3. lib. 1. *hac lege in trutina ponetur eadem.* Cicer. Philipp. 12. *leges inter se conditionū, quas tulerunt.* VTI SCIRE POSSIS] vt scire possis, quæ te mihi præstare velim. al. *vti scire possim.* ADMITTAT] recipiat. SYNGRAPHAM FACITO AFFERAS] tabulas, in quibus perscribamus, quæ à nobis stipulaberis, quæque tibi promittemus. NOBIS LEGEM IMPONITO] legem priuatam significat, vt suprà, hoc est pactum, conditionem. PORTITORVM SIMILLIMAE, &c.] non debet hic præponi nomen Argyrippi. sunt enim etiam lenæ verba. INTERII] hæc verba sunt Argyrippi. Atque hoc eo adscripsi, quòd in aliis libris peruerse positum est Argyrippi nomen è regione versus *Portitorum simillimæ*, &c. PRODO] do lenæ. PEREVNDVM EST MIHI] perire sibi videtur amator, cùm eo, quod amat, potiri non potest. perit & cum pecuniam dat amicæ, vt ea potiatur. perit enim, qui rem suam profundit: ita siue det, siue non det,

vtrouis

vtronis modo perit. Sic infrà ead. com. *Videtin' viginti minæ quid pollent, quáue possunt? ille qui illas perdit saluus est: ego qui non perdo, pereo.* OPIBVS] potestate & facultate mea. EX OBSECRABO] exquisitè, & accuratè obsecrabo. DIGNOS, INDIGNOS ADIRE CERTVM EST] id est, omneis adire certum est genus loquendi vsitatum bonis scriptoribus, cùm per contrariorum complexionem omnes & omnia, intelliguntur. Exempla hic pauca colligā. cetera in indice ponentur. Demost. de Philippo Olynth. *λέγει α κέρδος φανερὰ καὶ ἀπόρρητα.* Idē περὶ μισθείου. *ἐχρημάτιζον ἐμοὶ συνεχῶς μικρὰ καὶ μείζω.* Cicer. lib. 1. accus. omnes noti, ignotique. Sic Plautus ipse in Curcul. *Date viam mihi, noti, atque ignoti* &c. Iterum Cic. epist. ad Quint. frat. lib. 3. *omnia minima, maxima.* Terent. Andr. *quo iure, quáque iniuria*, ad quod notat Donatus, huiusmodi fermè figuræ omnes, quæ constant ex contrariis, prouerbiales existimantur. quod genus sunt fanda, atque infanda: *facta, atque infecta*: digna, atque indigna. Virgil. lib 9. Æn. *Digna atque indigna relatu vociferans.* Plautus in Captiuis. *Indigna, digna habenda, sunt herus quæ facit, quo iure quáque iniuria: iuuenésque, senésque.* Terent. iterum in Eunucho. *præsente, absente.* vbi Donatus, prouerbiale est, inquit, *præsente, absente*, *vt sursum deorsum, vltro, & citrò*; & cetera eiusmodi. Sic Græci, *ἄνω κάτω*. Talia sunt illa, *terra, mari, factis, dictis: sinistra, iusta, iniusta.* ATQVE EXPERIRI] profert hunc versum Nonius in verbo *experiri*. NON POTERO] subintell. sumere. *mutuas* autem intellige, sine fœnore.

ACTVS SECVNDVS.

LIBANVS seruus.

HERCLE verò Libane nunc te meliust expergiscier,
Atque argento comparando fingere te fallaciam.
Iam diu est factum quom discesti ab hero, atque abiisti ad forum.
Igitur inueniundo argento vt fingeres fallaciam.
Ibi tu ad hoc diei tempus dormitasti in otio.
Quin tu abs te socordiam omnem reice, ac segnitiem amoue.
Atque ad ingenium vetus versutum te recipis tuum?
Serua herum, caue tu idem faxis, alij quod serui solent,
Qui ad heri fraudationem callidum ingenium gerunt.
Vnde sumam? quem interuortam? quò hanc celocem conferam?
Impetritum inauguratum'st, quouis amittunt aues.
Picus, cornix est ab læua, coruos parra ab dextera.
Consuadent, certum hercle est vestram consequi sententiam:
Sed quid hoc quod picus vlmum tundit? non temerarium'st.
Certè hercle ego quantum ex augurio auspicij intelligo,
Aut mihi in mundo sunt virgæ, aut atriensi Saureæ.
Sed quid illuc, quod exanimatus currit huc Leonida?
Metuo, quòd illic obscæuauit meæ falsæ fallaciæ.

HERCLE VERÒ] se ipse hortatur, & suscitat Libanus. TE MELIVS'T EXPERGISCIER] præstat te expergisci, qui vide..s dormire. IAM DIV EST FACTVM, QVOM, &c.] Sic solet loqui Plautus, vt suprà admonuimus, Ibi, *Agite pugni, iamdiu est, quom ventri victum non datis.* IGITVR] id est, ea gratia, vel idcirco. QVI TV ABS TE, &c.] Cur non tu abs te socordiam omnem repellis, & segniciem aufers? legendum autem *reicis, amoues*, vt edidimus, non vt vulgo *reice, amoue*. SOCORDIAM] ignauiam, *ῥᾳθυμίαν*. VERSVTVM] ad malitiam callidum, interdum recti peritum. Nonius. M. Tullius libro 3. de natura deorum, *versutos eos appello, quorum mens celeriter versatur.* Plautus in Epid. *versutior es, quàm rota figularis.* FAXIS] feceris. AD HERI FRAVDATIONEM] ad herum fraudandum. CALLIDVM INGENIVM GERVNT.] callido ingenio sunt. callidi, & ingeniosi sunt. Sic idem Plautus in Bacchidib. dixit animum gerere. *Sed satin' ego animum mente sincera gero?* Et Terentius in Hecyra. *quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.* Hoc igitur dicit. Caue feceris, quod alii serui solent, qui callidi & versuti sunt, ad herum suum fallendum: quin potius ad herum seruandum callidus, vafer, & astutus esto. VNDE SVMAM?] has viginti minas? INTERVORTAM?] dolis circumueniā? interuortere, est peruertere, euertere, &, vt significantiùs dicam, totum vertere. Itaque hic tralate positum est. vel dic interuertere, seu interuortere esse, pecuniā aut rem alienam, & alii debitam ad se. QVÒ HANC CELOCEM CONFERAM?] quem in portum, seu quas in oras hanc nauim conferam, conuertam, impellam? quò mea consilia referam? allegoria est. celox nauigium

breue est à Græca voce κέλητος, appellatū. Sed Nonius vult esse dictum à celeritudine, in voce celox, vbi hunc locum profert. IMPETRITVM] id est impetratum. Festus verbum antiquum ex Etruscorum disciplina M. Tull. lib. 1. de Diuinat. *vt nunc extis, (quanquam idipsum aliquanto minus, quam olim) sic tum auium magnæ res impetriri solebant.* Idem lib. 2. *Qui euenit, vt is qui impetrire velit, conuenientem hostiam rebus suis immolet?* Sic autem legendum esse vtrobique admonuimus in notis nostris ad Ciceronem, itaque edi iusseramus: quanquam operarii nobis non paruerint. INAVGVRATVM EST] augurium actum, & consultū est M. Liuius lib. 1. *Palatinum Romulus, Remus Auentinum ad inaugurandum, templa capiunt.* Idem eod lib. *Ex eo ira regi mota, eludénsque artem, vt ferunt, Agedū,* inquit, *diuine tu, inaugura fierine possit, quod nunc ego mente concipio.* Varro lib. 4. de ling. Latina *quod hinc oritur caput sacra via: qua sacra quot mensibus feruntur in arcem & per quam augures profecti solent inaugurare.* Item augurium ab auiū garritu dictum est, vt scribit Festus, illud pœne præterii: quod auctor vocabularii Latino Græci notat inauguraturus, Χρησμοθετεῖ. QVOVIS ADMITTVNT AVES.] in quamuis partem admittunt, seu addicunt aues, & consilium suo garritu, aut volatu approbant & faciunt ratum. Tit. Liuius lib. 1. *negare Attius Nauius, inclytus ea tempestate augur, neque mutari, neque nouum constitui, nisi aues addixissent, posse.* Tacitus li. 1. Auctus omine, addicentibus auspiciis, vocat cōcionem. Hinc admissiuæ aues, vt docet Festus, dictæ ab auguribus, quæ consulentem iuuarent, seu iuberent. PICVS, CORNIX EST AB L.] M. Tull. lib. 1. de diuinat. *Quid habet augur, cur à dextra coruus: a sinistra cornix faciat ratum?* Virgil. *Sæpe sinistra caua prædixit ab ilice cornix.* CORVOS, PARRA A DEXTRA] Coruus ab dextra facit ratum, vt etiam ex M. Tull. verbis, quæ suprà retuli, apparet. contrà ab læua dissuadet. Horat. oda 27. lib. 3. *ego cui timebo Prouidus auspex. Antequam stantes repetat paludes Imbrium diuina auis imminentum? Oscinem coruum prece suscitabo Solis ab ortu.* Iterum Plautus in Aulul. *Non temerè est, quòd coruus cantet mihi nunc ab læua manu. Simul radebat pedibus terram, & voce crocitabat sua.* Parra autem auis est infelicis augurii, & inauspicata. Horat. oda suprà commemorata. *Impios parra recinentis omen Ducat.* &c. Sic autem edidimus, libros veteres secuti, quo modo & Camerarius. Nam alii habent, *coruos porrò ab dextera.* VLMVM] arborem, vnde virgæ fieri solebant, quibus serui cædebantur. NON TEMERARIVM EST] non temere fit: non est sine ratione: οὐκ ἔστιν ἄλογον. Sed dissimulandum nō est, Nonium legisse, *haud temerarium est,* in voce *temerarium* vbi hunc locum profert. Quòd autem ille *temerarium* hic putat valere metuendum, & sollicitum, errat. IN MVNDO SVNT] paratæ sunt: in expedito sunt. sic Carisius. Iterum Plautus in Casina. *Stultitia magna est, mea quidem sententia, Hominem amatorem vllum ad forum procedere, cui quod amet in mundo siet.* Idem Pseud. *Pistrinum in mundo scibam si id faxem, mihi.* AVT ATRIENSI SAVREAE.] serui atrienses, serui erant totius domus honoratissimi, & potentissimi, & quasi columina, seu, columelæ quædam: id quod maximè intelligitur ex hoc seruo Saurea. Seruius ad illum locum Virgil. Æneid. 9. *Fidúsque ad limina custos.* notat, ædituus fuit. quod apud maiores ingenti honore fuit. illic enim epulabantur: & deos colebant, census etiam omnis illic seruabatur. quod & Plautus docet in Asinaria: in qua inducit Sauream seruum atriensem in tota familia plurimū posse. EXANIMATVS] vel metu exanimatus: vel propter cursum vix spiritum ducens. ILLIC OBSCAEVAVIT] ille malam scæuam obiecit: malum omen obtulit. sic ferè Nonius in verbo *obscæuauit.* vbi hunc versum profert *scæua autem, & bona, & mala dicitur. bona scæua, bonum omen: mala scæua malum omen.* Plautus in Casina. *Caninam scæuam spero meliorem fore.* Idem in Pseudolo. *Bene ab hoc prædatus ibo: noui bona scæua est mihi.* Quod autem libri veteres habent *obscænauit,* & ita edidit Camerarius, non placet, quamuis non damnē, vt sit verbum factum à nomine *obscænus*: quod interdum significat, mali & diri ominis, ominosum δύσφημον. Accius Oenomao. *vt omnes qui Arpinam, Asiamque accolunt ciues, ominibus faustis adhibeant fauentiam ore obscæna dicta segregent.* Virgilius Æneidos 12. *ne me terrete timentem Obscænæ volucres.* Omnino obscæuauit magis probo. tum Nonii auctoritate adductus, tum verbi *obscænauit* nouitate, & insolentia suboffensus. Licet autem aut hoc ordine verborum hunc locum explicare: Metuo meæ fallaciæ, propterea quòd ille obscæuauit. subintel. mihi. vel repete τὸ ἀπὸ κοινοῦ, meæ fallaciæ: aut hoc ordine, Metuo propterea quod illic, id est, ille, obscæuauit meæ fallaciæ.

LEONIDA, LIBANVS seruus.

Vbi ego nunc Libanum requiram, aut familiarem filium?
Vti ego illos lubentiores faciam quàm Lubentia est?
Maximam prædam & triumphum eis adfero aduentu meo.
Quando mecum pariter potant, pariter scortari solent:
Hanc quidem quam nactus prædam, pariter cum illis partiam.

Li. *Illic homo ædis compilauit, more si fecit suo.*
Væ illi qui tam indiligenter obseruauit ianuam.

Le. *Ætatem velim seruire, Libanum vt conueniam modo.*

Li. *Mea quidem hercle opera liber nunquam fies ocyus,*

Le. *Etiam de tergo ducentas plagas prægnantis dabo.*

Li. *Largitur peculium omne, in tergo thesaurum gerit.*

Le. *Nam si huic occasioni tempus sese subterduxerit,*
Nunquam edepol quadrigis albis indipiscet postea.
Herum in obsidione linquet, inimicum animos auxerit.
Sed si mecum occasionem opprimere hanc, quæ obuenit, studet,

Maximas opimitates gaudio effertissimas
Suis heris ille vnà mecum pariet, gnatóque & patri.
Adeò vt ætatem ambo, ambobus nobis sint obnoxij,
Nostro deuincti beneficio. Li. *vinctos nescio quos ait.*
Non placet, metuo in commune ne quam fraudem frausus sit.
Le. *Perij ego oppidò, nisi Libanum inuenio, jam vbi vbi est gentium.*
Li. *Illic homo socium ad malam rem quærit, quem adiungat sibi.*
Non placet, pro monstro exemplo est, quando qui sudat, tremit.
Le. *Sed quid ego hîc properans concesso pedibus, lingua largior?*
Quin ego hanc iubeo tacere, quæ loquens laceras diem?
Li. *En edepol hominem infelicem, qui patronam comprimat.*
Nam si quid scelestè fecit, lingua pro illo peierat.
Le. *Approperabo, ne post tempus, prædæ præsidium parem.*
Li. *Quæ illæc præda est? ibo aduorsum, atque electabo quicquid est.*
Iubeo te saluere voce summa, quo ad vires valent.
Le. *Gymnasium flagri salueto.* Li. *quid agis custos carceris?*
Le. *O catenarum colone.* Li. *ô virgarum lascivia.*
Le. *Quot pondo ted esse censes nudum?* Li. *non edepol, scio.*
Le. *Scibam ego te nescire. at pol ego qui te expendi, scio.*
Nudus vinctus centum pondo es, quando pendes per pedes.
Li. *Quo argumento istuc?* Le. *ego dicam, quo argumento & quo modo.*
Ad pedes quando alligatum est æquum centupondium,
Vbi manus manicæ complexæ sunt, atque adductæ ad trabem,
Nec dependes, nec propendes, quia malus, nequamque sis.
Li. *Væ tibi.* Le. *hocce testamento seruitus legat tibi.*
Verbis velitationem fieri compendi volo.
Quid istud negotij est? Le. *certum est credere.* Li. *audacter.* Le. *licet.*
Sis amanti subuenire familiari filio,
Tantum adest boni improuiso, verùm commixtum malo.
Omnes de nobis carnificum concelebrabuntur dies.
Libane nunc audacia vsu'st nobis inuenta & dolis.
Tantum facinus inueni modò ego, vt nos dicamur duo
Omnium dignissimi esse, quò cruciatus confluant.
Li. *Ergo mirabar quod dudum scapulæ gestibant mihi,*
Li. *Ariolari quæ occœperunt sibi esse in mundo malum.*
Quicquid est, eloquere Le. *magna est præda cum magno malo.*
Siquidem omnes coniurati cruciamenta conferant,
Habeo, opinor, familiare tergum, ne quæram foris.
Le. *Si istam firmitudinem obtines animi, salui sumus.*
Li. *Quin si tergo res soluenda est, rapere cupio publicum.*
Pernegabo, atque obdurabo, periurabo, denique.
Le. *Hem ista virtus est, quando vsu'st, qui malum fert fortiter.*
Fortiter malum qui patitur, idem pòst potitur bonum.
Li. *Quin rem actutum edisseris? cupio malum nanciscier.*
Le. *Placidè ergo vnumquidque rogita, vt acquiescam, non vi es*
Me ex cursura anhelitum etiam ducere? Li. *age age, mansero.*
Tuo arbitratu, vel adeò vsque dum peris. Le. *Vbinam est herus?*
Le. *Maior apud forum'st, minor hîc est intus.* Le. *iam satis est mihi.*

Li. *Tum tu igitur es diues factus.* Le. *mitte ridicularia.*
Li. *Mitto istud, quod affers, aures expectant meæ.*
Le. *Animum aduerte, vt æquè mecum hæc scias.* Li. *taceo.* Le. *beat.*
Meministin' asinos Arcadicos mercatori Pelleo,
Nostrum vendere atriensem. Li. *memini, quid tum postea?*
Le. *Hem ergo is argentum huc remisit, quod daretur Saureæ*
Pro asinis. adolescens venit modò, qui id argentum attulit.
Li. *Vbi is homo'st?* Le. *iam deuorandum censes, si conspexeris.*
Li. *Ita enimuerò, sed tamen tu nempe eos asinos prædicas*
Vetulos, claudos, quibus subtritæ ad femina iam erant vngulæ.
Le. *Ipsos, qui tibi subuectabant rure huc virgas vlmeas.*
Li. *Teneo, atque ijdem te hinc vexerunt vinctum rus.* Le. *memor es probè.*
Verùm in tonstrina vt sedebam, me infit percontarier:
Ecquem, filium Stratonis nouerim Demænetum?
Dico me nouisse extemplo, & me eius seruum prædico
Esse, & ædis demonstraui nostras. Li. *quid tum postea?*
Le. *Ait se ob asinos ferre argentum atriensi Saureæ*
Viginti minas, sed eum sese non nouisse hominem qui siet,
Quom iam ille elocutus hæc sit. Li. *quid tum?* Le. *ausculta ergo, scies.*
Ipsum verò se nouisse callidè Demænetum.
Extemplo facio facetum me, atque magnificum virum,
Dico med esse atriensem. sic hoc respondit mihi:
Ego pol Sauream non noui, neque qua facie sit, scio,
Te non æquum mi est succensere, si herum vis Demænetum.
Quem ego noui, adduce: argentum non morabor quin feras.
Ego me dixeram adducturum, & me domi prastò fore.
Ille in balneas iturus est, inde huc veniet postea.
Quid nunc consilij captandum censes? dic. Li. *hem istuc ago.*
Quomodo argentum interuortam, & aduentorem & Sauream,
Iam hoc opus est exasceatum. nam si ille argentum prius
Hospes huc affert, continuò nos ambo exclusi sumus.
Nam me hodie senex seduxit solùm, seorsum ab ædibus,
Mihi, tibique interminatu'st nos futuros vlmeos.
Nisi hodie Argyrippo viginti essent argenti minæ.
Iussit vel nos atriensem, vel nos vxorem suam
Defraudare, dixit operam sese promissum dare.
Nunc tu abi ad forum, adque herum, & narra hæc, vt acturi sumus.
Te ex Leonida futurum esse atriensem Sauream,
Dum argentum afferat mercator pro asinis. Le. *faciam vti iubes.*
Li. *Ego illum interea hic oblectabo prius, si fortè aduenerit.*
Le. *Quid ais?* Li. *quid vis?* Le. *pugno malam si tibi percussero.*
Mox cùm Sauream imitabor, caueto ne succenseas.
Li. *Hercle verò tu cauebis, ne me attingas, si sapis.*
Ne hodie malo cum auspicio nomen commutaueris.
Le. *Quæso æquo animo patitor.* Li. *patitor tu idem, cum ego te referiam.*
Le. *Dico vt vsus fieri.* Li. *dico hercle ego quoque vt facturus sum.*
Le. *Ne nega.* Li. *quin promitto, inquam, hostire contrà vt merueris.*
Le. *Ego abeo. tu iam, scio, patiere. sed quis hic est? is est,*

Ille est.

Ille est ipsus. iam ego recurro huc, tu hunc interea hîc tene.
Volo seni narrare Li. *quin tuum officium facis ergo, ac fugis?*

LVBENTIORES] hilariores, lætiores LVBENTIA] hilaritatis dea. Venus lubentina.] PRAEDAM] tralatio est à re militari. QVANDO] quoniam *invidi*. NACTVS] subintell. sum. PARITER CVM ILLIS PARTIAM] illis impertiam. ILLIC HOMO] ille homo. COMPILAVIT.] spoliauit. Horat. satyra 1. lib. 1. *Formidare malos fures, incendia, seruos, Ne te compilent fugientes.* compilati dicuntur furtum passi, inquit Nonius, in suppilare. VAE ILLI] O infelicem illum, cuius ædeis compilauit Leonida. QVI TAM INDILIGENTER OBSERAVIT IANVAM] sic mâlo legi, quàm quo modo vulgò *obseruauit*. Et verò idem & Camerario iam antea visum erat. Est autem obserare, sera claudere. Catull. ad Ipsithillam. *Quod si iusseris, illud adiubeto, Ne quis liminis obseret tabellam.* AETATEM VELIM SERVIRE] id est, diutissimè velim seruire: æternum velim seruus esse. Profert Nonius hũc versum, in voce *ætatem*. MEA QVIDEM HERCLE OPERA, &c.] Equidem operam tibi nullam dabo, vt citius liber fias. Sed per me ætatem seruias licet. ETIAM DE TERGO D. PL.] iocus quasi magnum quiddam largiturus sit, ita ei promittit plagas ducentas tumenteis. quas in tergo suo gerit. PRAEGNANTEIS] tumidas, turgidas. tralatio à mulieribus prægnantibus. LARGITVR PER OMNE &c.] peculium est pecunia seruilis, propriè: significat autem seruus Litanus seu Libanus, Leonidam conseruum nihil habere paratius, quod largiatur, quàm tergum plagis refertum, seu plagas tergo illatas. THESAVRVM GERIT.] thesaurum plagarum, vt dicimus thesaurum mali. NAM, SI HVIC OCCASIONI. &c.] id est, Nam si hæc occasio elapsa sit è manibus, & non cõtinuò à Libano arrepta fuerit: nũquam eam postea, quantumuis celeriter currat, adipisci poterit. QVADRIGIS ALBIS] quadrigis celeritate præstantibus quales sunt quadrigæ Iouis, quadrigis ipsius Iouis, vt Turnebo placet. Horatius satyra 7. libr. 1. *Sisennas Barros vt equis praecurreret albis*, Hyperbole est. prouerbium olet INDIPISCET] adipiscetur, assequetur, apprehendet. sic ferè Festus in verbo indipisci κεχῶσι, καταλήψεται. HERVM IN OBSIDIONE LINQVET INIMICVM] allegoria à re militari. INIMICVM] inimicorum occasionem. OPPRIMERE] occasionem occupare, & ita subito arripere, vt elabi, aut effugere non possit. Iterum Plautus Rudent. *Sed quid ego cesso fugere in fanum, ac dicere hæc Palestræ, in aram vti confugiamus priusquam huc scelestus leno veniat, nosque hic opprimat?* Quidam opprimere interpretantur vrgere, quod minus probo. QVAE OBVENIT] quæ oblata est. OPIMATES] copias, res secundas, prosperitates. *opimitas*, inquit Nonius, ab *opimo*, deinde profert hunc versum: & præterea illum, qui est in Capt. *Maximas opimates, opiparáque offers mihi.* EFFERTISSIMAS] refertissimas. AETATEM] æternum, perpetuo, diutissimè. NOBIS SINT OBNOXII,] nobis sint obligati, nobis debeant sic in Capt. *obnoxii ambo vobis sumus propter hanc rem, &c.* METVO IN COMM. NE Q. FR. FRAVSVS SIT] frausus, inquit Nonius, pro fraudatus, frausus sit, id est, ad fraudis fructum venerit. deinde hunc locum profert. Ego sic potius, *ne quam fraudem frausus sit*, id est, ne quam fraudem commiserit. & ita Festus in voce *frausus*, apud quem legendum est, *fraudem frausus sit*, fraudem commiserit. OPPIDO] valde. VBI VBI EST] vbicunque est gentium. ILLIC HOMO] Ille homo. PRO MONSTRO] portenti loco, portenti simile: ἀντὶ τέρατος. EXTEMPLO] statim, continuò, illico. verbum augurale, hinc natum, quòd augures, augurio viso, ex templo surgebant, id est, ex ea cæli parte, quam designarant. QVANDO QVI SVDAT, TREMIT] Hippocr. ὅπη ἱδρῶτι φρίκη οὐ χρηστόν: id est, sub sudorem horror, non est bonum. CONCESSO P.] cesso pedibus: parco meis pedibus: parcus sum pedibus. Simeo Bosius sic legendum putat, *Sed quid ego hic properans cùm cesso pedibus, lingua largior?* id est, quamobrem lingua largus sum, cum interea pedibus meis parco? ego nihil muto. LARGIOR?] largus sum? largior, vel vt sit verbum accipi potest: vel vt sit nomen comparatiuum, pro nimis largus, vt subintelligatur ἄν. sed illud malo. HANC] linguam. LACERAT DIEM?] conterit diem? Idem in Sticho, *Ite hac secundum vos me, ego hunc lacero diem.* Idem Casina, *contriui diem. Dum adsto aduocatus cuidam cognato meo.* HEV] sic puto scribendum, vt sit dolentis interiectio: interdum geminatur. Heu heu. QVI PATRONAM COMPRIMAT] linguam, patronam suam comprimat. iocus ex ambiguo verbo, *comprimat*. nam comprimere linguam est coërcere & continere, ne loquatur quod ad id pertinet, quod suprà proximè dixit. Quin ego hanc iubeo tacere, &c. comprimere patronam intelligitur is, qui patronam suam subigit. præterea comprimere linguã suprà in Amphitr. ambigue posuit ibi Ego tibi istam hodie scelestam comprimam linguam. Cur autem eius linguam, patronam dicat rationem subiicit. NAM SI QVID SC. F. L PRO ILLO P.] nam si quid scelerate fecit, inquit, iurat se non fecisse & ita linguæ suæ beneficio, hoc est periurio aubsoluitur, quo fit, vt lingua sit ei tanquam patrona, dum huius opera crimine liberatur, ne verberetur. NE POST TEMPVS, PR. PR.] ne post bellum suppetias. ELECTABO,] eliciam sic Festus, sine dubio hunc locum spectans. quamuis eum non proferat GYMNASIVM FLAGRI.] verbero flagrio: homo in quo verberando assidue se exercet dominus, seu potius exercentur flagra, & virgæ. CVSTOS CARCERIS?] qui à carcere nunquam discedis: qui assidue in carcere versaris, quasi carceris custos. O CATENARVM COLONE] qui assidue catenas colis, vt colonus agrum, id est, qui assidue catenis vinctus es. Profert hunc locum Nonius in verbo colere O VIRGARVM LASCIVIA] in cuius corpore, seu tergo lasciuire & exsultare solent virgæ. QVOT PONDO] quot librarum, hoc eò pertinet, quòd serui dum verberabantur, pendebant: idque & ex eo quod sequitur & ex aliis locis intelligere licet. Horat. epist. 2. lib. 2. *In scalis latuit metuens pendentis habenæ.* Iterum Plaut. infra ead. comœd. *Vbi sæpe causam dixeris pendens aduersus octo Artitos audaceis viros, &c.* Idem in Amph. *Nisi item vnam, verberatus quam pependi perpetem.* SCIBAM] sciebam. QVI TE EXPENDI.] qui te ponderaui, vel qui te iussu heri, ex trabe pependi. PER PEDES] in pedes, ita vt pedes terræ appropinquent. AD PEDES QVANDO ALL.] alligabatur ad pedes seruorum pendentium pondus aliquod, ne inter vapulandum calcitrarent, néve pedibus aut calcibus eos, à quibus verberabantur peterent. Hæc adscripserat ad hunc locum Bosius. AEQVVM CENTVPODIVM] pondus centum librarum iustum. MANICAE] vincula, quibus manus vinciuntur. profert Nonius in voce *manica*. ATQVE ADDVCTAE AD TRABEM] ad trabem adstrictæ manicæ scilicet. NEC DEPENDES, NEC PROP.] nec deorsum pendes, nec vllam partem versus pendes, quin improbus, & nihili sis.

id est, nihil tibi neque superest, neque deest, quin improbus, & inutilis sis plane improuus, & nequam es. NEQVAM QVE] inutili que, sic Caper, vetus grammaticus. VAE TIBI] mi et esto dii te infelicitent. HOC TESTAM. SERVITVS L. T.] seruitus hoc tibi ex testamento legat *vae*, nempe vae, hoc est, vt sis miser seruitus tib tanquam legatum quoddam ex testamento relinquit miseriam. significat, omnem seruum, mise um esse, eo ipso, quod seruus sit. VERBIS VELIT FIERI COMP. V.] contentionem per verba λογομαχίαν. *Ve litatio*, inquit Nonius, *leuis contentio, dicta ex congressione veterum*. Velites sunt equites leuiter armati, quasi volites Turnebus hunc locum explicare conatus est lib. 4 aduers. cap. 13 sed ita, vt sit opus alio explicatore. sic enim ille, facere compendi, vt facere lucri Plautus dicit. Itaque facere compendi velitatione in verbis volo, est, volo hoc verbis commodum, lucrumque afferre ne in velitationem, altercationémque de suo quidquam impendant. Nō enim sine eorum impendio fieri potest. Hactenus ille. significat autem ille, (nam obscure admodum, vt nonnulla alia, hæc scripsit) hanc esse Plauti sententiam, volo velitationem verba lucrifacere: volo verbis lucrum ex hoc quæri, ne verbis contendamus inter nos velitando enim, & altercando verbis, verba impendimus, & insumimus. Contendere igitur verbis desinamus, vt hoc lucri verbis afferamus. HAC ille dicere voluit. Sed ego sic explico, & longè, mea quidem sententia, planius *Verbis velitationem*, id est, hanc ipsam velitationem, & contentionem nostrā, quæ fit verbis, volo compendi fieri, id est, volo lucri fieri: quod valet, volo non adhiberi, non vsurpari. volo nos desinere verbis velitari Dicitur quis rem aliquam lucrifacere, qua non abuti ei licet, & cui parcere potest. Turnebum induxit, quod putauit datiuum *verbis*, cohærere cum *compendi fieri*, & ab eo regi: quod non ita est, nam *verbis* cohærere debet cum *velitationem*, vt intelligamus, *verbis velitationem* dictū per verborum velitationem, quam λογομαχίαν Græci appellant, vt diximus. Sic loquitur in Mostell. *Orationis operam compendi face*, &c. Idem in Persa. *Quisquis es adolescens, operam fac compendi quærere* idem in Bacch. *compendio verba multa iam faciam tibi*. idem in Pseud. *Quisquis es, compendium ego te facere compendi volo*. QVID ISTVD NEGOTII EST?] quid rei habes quem mecū communices? *Quid*, hic dissyllabum est. CERTVM EST CREDERE] decreuit, ex fidei committere. AVDACTER.] subintell. credito. LICET SIS AMANTI SVBVENIRE] id est, licet si vis amanti filio subuenire. Sic autem hunc versum restitui ex codicibus nostris veteribus. Nam & *sis* in extremo versu: & *si vis*, in principio ve. sus, versum corrumpebant: nunc autem integri & perfecti sunt trochaici, tetrametri, catalectici, licet sis autem, id est, licet si vis. Præterea personarum nomina erant pertubato, & peruerso ordine locata: quæ nos in suum ordinem restituimus. VERVM COMMIXTVM MALO.] sed hoc tantum boni, cum malo coniunctum est, hoc tantum boni, inquit, non est liquidum, neque sincerum, neque omnino mali expers: sed aliquid incommodi admixtum habet. OMNES DE NOBIS CARNIF. CONC.] hoc illud est mali, cum quo tantum boni commixtum esse dixit. omnes, inquit, carnificum dies, de nobis erunt celebres: quia carnifices in nobis excruciandis, ob facinus tam audax, quod nobis faciendum est, erūt occupati NVNC AVDACIA VSV EST NOBIS INVENTA,] id est, nunc opus est inueniri, atque adeo inuentam à nobis esse audaciam, & inuentos dolos. QVO] ad quos significat magnum, & audax, grauique supplicio dignum facinus sibi esse suscipiendum, & audendum. GESTIBANT.] gestiebant, exsultabant, quasi præsagientes, ac præsentientes plagas sibi imminenteis: vel, vt ipse subiicit, quasi ariolantes sibi esse in mundo malum. ARIOLARI QVAE OCC. SIBI ESSE] quæ ariolari, hoc est diuinare, cœperunt sibi esse paratum malum. CONIVRATI, coniuratio ne facta in caput nostrum. CRVCIAMENTA] cruciatus. CONFERRANT] congerant, coniiciant. HABEO, OPINOR, FAMILIAREM TERGVM NE Q. F.] id est, habeo domesticum, seu domi tergum: neque mihi quærendum est foris, quod valet, ad verbera paratus sum: neque recuso, quo minus vapulem, si quod facinus audax fecero. ut sæpe loqui solet Plautus: vt in Bacchid. *Regem eis nos auream que obtulit, vt nemo sumeret, non foris quæ erat*. Idem Mil. glor. *Nam mulier holitori nunquam supplicat, si qua est mala: Domi habet hortum & condimenta ad omnes mores maleficos*. Idem ibidem *quid opus est nota noscere. Quem apud te exemplum experiundi habeas ne petas foris*. Idem in Pseud. *Quid metuit? ecce habeo tergum*. Tale fereest illud Catulli, carm. ad Ianuam. *Sed pater illius nati violasse cubile Dicitur, & miseram conscelerasse domum Siue quod* &c. *Seu quod iners sterili semine natus erat: Ne quærendus aliunde foret neruosius illud, Quod posset zonam soluere virgineam*. *Familiarem tergum* autem edidi, auctoritatem Nonii secutus, qui, vt probet veteres etiam tergus gi, vsurpasse in masculino genere, huius loci testimonio vtitur. Tale etiam illud est Ciceronis. *domi nobis ista nascuntur*. academ. quæst. lib 4 qui inscribitur Lucullus. Idem lib. 9 epist. ad Varr. *Sed quid ego hæc ad te, cuius domi nascuntur?* Idem l b. 1. ad Att. *Quid enim ego aliorum in me ἐπιφωνήματα exspectem, cùm hæc domi nascantur?* Idem lib. Accus. 3. *Non circumspiciam: non quæram foris habeo cuiates principes ciuitatis, P. Seruilium, Q. Catulum* &c. Idem ibid. al quot versib pòst, *Sed in ipsa Sicilia non quæram exemplum foris: hoc ipso ex consilio vtar exemplu* &c. SI ISTAM FIRMIT. OBT. ANIMI] si in ista animi constantia permanes, salui sumus. Significat eum, qui aliquid magni suscipit, periculum extimescere non oportere. Nam qui periculum extimescit non potest omni animi cura, in eā rem, quā aggredi parat, incumbere contrà, qui omni metu solutus ac vacuus negotium aliquod in manus sumit, toto pectore agit, quod agit, neque vlla grauiore cura ab agendo retrahitur, aut reuocatur. Profert autem hunc versum Nonius in voce *firmitudo*. Quanquā non dissimulabo, nonnullos hic legere *fortitud nem*. QVIN EI TERGO, &c.] Immo adeo, inquit Libanus, vt intelligas, me verbera cōtemnere, neque vllo pacto extimescere, si posteaquam facinus aliquod audax fecero, tergo dependendum, & corpore luendum est, publicam pecuniam rapere cupio. PVBLICVM] pecuniam publicam. PERIVRABO] peierabo. HEM ISTA VIRT. EST, &c.] Ordo, & sententia est: Hem ista virtus est, eius subintell. qui, quādo vsu est, id est, quando opus est, malum fert fortiter. Sic ferè M Tull. Philipp. xi. nisi quòd in re seria, & pluribus verbis. *Magna laus, meoque iudicio, omnium maxima Est omnium sapientum, quidquid homini accidere possit id præmeditari ferendum omnino modicè esse si euenerit. maioris omnino est consilii prouidere, ne quid tale accidat: sed animi non minoris, fortiter ferre si euenerit* Sic Pittacus. Συνετῶν ἀνδρῶν ἐστὶ, πρὶν γενέσθαι τὰ δυσχερῆ, προνοῆσαι, μὴ γένηται· ἀνδρείων δὲ, γενόμενα εὖ θέσθαι. id est, intelligentium virorum est, prius quàm eueniant incommoda, prouidere, ne eueniant: fortium, si euenerint, compositè & moderate ferre. FORT. MAL. QVI PAT. IDEM P. P. B.] Sic legi malo, *potitur bonum*, inquam, quàm, quomodo alii libri habent, *patitur bonum*. Est verò perelegans cum paranomasia iuncta ἀντίθεσις *patitur malum: potitur bonum*. Præterea pati semper de malo dicitur. Quòd enim Cic dixit Philip. 13 *pacémque patiamur: pacem* illam habet in malis, quia turpis sit, idcirco dixit *pacémque patiamur*, & ita legendum, non, vt vulgò legebatur,

legebatur, potiamur. EDISSERIS] exponis? NANCISCIER] inuenire. EXCVRSVRA ANHELITVM ETIAM DVCERE?] ex cursu animam ægre trahere, & ilia ducere: suprà *exanimatus currit.* MANSERO] exspectauero. VEL ADEÒ VSQVE] etiam vsque eò dum interis. MAIOR] pater Demænetus. MINOR] filius, Argyrippus. INTVS] ἔνδον, domi. TAM TV IGITVR ES D. F.] iocus, ex eo, quod dixerat Leonidas, sibi iam satis esse: quibus verbis significabat, satis verborum sibi esse, ex quibus cognouerit, vbi sit vterque herus. At Litanus id in aliam sententiam accipit, quasi Leonidas dixerit, se bonis suis contentum esse, & se satis bonorum fortunæ habere: quod quibus contigit, ii sunt diuites. MITTE RIDICVLARIA] missa fac ridicula, & iocosa: & veni ad seria. ÆQVE MECVM] iuxta mecum. BEAS] beas me, quòd taces. PELLEO] ex Pella, vrbe Macedoniæ: in qua natus Alexander magnus. IS] adolescens à mercatore Pelleo missus. ATRIENSEM] seruum atriensem, Sauream. IAM DEVORANDVM C. E. G.] hoc eò pertinet, quòd Litanus quæsierat, vbi is homo esset: quasi in eum impetum facturus, cùm primùm conspexisset, eúmque non solùm spoliaturus, verùm etiam, tanquam fera aliqua deuoraturus. TE HINC VEXERVNT VINCT E.] nempe ad opus rusticum faciendum. QVIBVS SVBTRI. AD FEM] hyperbolicôs dictum. non potest enim fieri, vt iumento vngulæ subtritæ sint vsque ad femina, seu femora. sed hoc tamen significat, horum asinorum vngulas fere vsque ad viuum fuisse subtritas. quod magnum est vitium in iumentis. Quòd autem quidam hic legunt *flemina*, qua voce Plautus alibi vtitur, & de qua Festus: errant. TIBI] quibus cæteris. VT SEDEAM,] cùm forte sederem. INFIT] incipit, sic Aulul. *Infit ibi postulare plorans, eiulans, &c.* & sæpe alibi sic & Lucretius non semel. exempli gratia, lib. 3. *Commutare animum quicunque adoritur, & infit.* ECQVEM] num quem: vel num quendam. OB ASINOS] pro asinis, vt suprà locutus est, ibi *Hem tergo is argentum huc venisti, quod daretur Saureæ, Pro asinis* &c. EVM] Sauream. QVI SIET] quis, seu qualis sit. QVOM IAM ELOCVTVS H. S.] sic legendum, non, vt vulgò, *Quoniam eloc* sententia est aperta. Cùm iam, inquit, hæc elocutus sit, &c. vel sic, vbi iam hæc dixerit, seu dixisset. hic cum esset reliqua additurus, interpellatur à Litano cetera cognoscendi cupido, &, vt fit, moram non facile ferenti. CALLIDE] perite, plane. FACIO] fingo. & est tempus pro tempore. facio, pro faciebam. sic autem in Milit. glor. dixit. *Dum te si etiam facere hero voluisti,* &c. ibid. *Magnum me faciam nunc, quoniam illhac me collaudat.* in Pseudolo. *Atque ego nunc me gloriosum faciam, & copi pectore.* MED ESSE] me esse. TE NON AEQVVM MIHI EST SVCC] Te non æquum est mi succensere. SI HERVM VIS DEMAENETVM] subintell. adducere. QVIN FERAS.] quin accipias, seu auferas. ITVRV'ST] iturus est. QVID NVNC CONS. CAPT.] Quid nunc consilii quærendum, & capere studendum existimas? ISTVC AGO] ad istam rem animum attendo: in isto sum, vt consilium aliquod reperiam seu vt aliquam fabricer fallaciam, & sycophantiam, qua illas 20. minas interuertamus, & ad nos transferamus. ET ADVENTOREM] adolescentem, qui aduenit. REPETE ἀπὸ κοινοῦ interuortam, id est, circumueniam. interuortam argentum autem, id est, ad nos è medio cursu transferam, antequam ad atriensem perueniat. IAM HOC OPVS EST EXASCIATVM] id est, iam hoc negotium inceptum, & exorsum est. tralatio est à fabris, qui ligna primùm dolant, & exasciant: deinde læuigant, & poliũt. exasciare autem, est, ascia siue securi parare, & rudiore quasi opera præparare. Ascia verò, ferramentum fabrorum materiariorum: quod aiunt à Dædalo repertum. Vitruuius lib. 7. cap. 2. *sumatur ascia, & quemadmodum materia dolatur, sic calx in lacu macerata asciatur. Si ad asciam offenderint calculi, non erit temperata.* Hoc igitur significat, opus adhuc esse rude, impolitum, & imperfectum: sed tamen in ibi esse, vt mox perfici, & perpoliri possit. SEDVXIT] seorsum ab aliis duxit. M. Tull. lib. 5. epist. ad Attic. *Cùm hac disseruissem, seducit me Scapius.* Plautus Aulul. *Eò nunc ego secreto te huc foras seduxi.* Idem in Curcul. *Prehendit dextram, seducit, rogat quid venerim in Cariam.* NOS FVTVROS VLMEOS] nos virgis vlmeis opertum iri, vsque adeò vt toti vlmei esse videamur. DIXIT SESE OPERAM PROMISSAM DARE] dixit sese operam nobis dare, & daturum quam operam promisit, vel sic, dixit, se nobis adiutorem fore, vt promisit. DVM ARGVMENTVM AFF.] tantisper te atriensem fore, dum mercator argentum affert pro asinis. OBLECTABO] deliniam, θέλξω. blandis verbis lactabo, & retinebo. QVID AIS?] interrogatio eius, qui aliud præterea, quæ dicta sunt, quæsiturus est in Bacchid. *Et pol ego scio, quod metuo, sed quid ais?* BA. *quid est?* PVGNO MALVM SI TIBI PERCVSSERO:] si colaphum tibi infregero, quod poterant Atrienses. TV CAVEBIS, NE ME ATTINGAS] Teren. Andr. *Ne me attingas sceleste.* NE HOD. M. C. AVSP. H. C.] ne inauspicato. & malis auibus nomen Saureæ pro Leonida sumseris. vel sic, ne nominis commutatio infelix, infaustique fuerit. *Auspicium,* inquit Nonius, *auium inspectio, qua & ex volatu auium, & ex vocibus significatur.* VT VSV'ST FIERI] vt vsus est fieri. vt opus est fieri. HOSTIRE CONTRA.] redhostire: par pari referre: vide suprà. *Hostimentum est opera pro pecunia.* QVIN TVVM OFF.] cur igitur tuum officium non facis, atque ad senem curris? Dixit *fugis* autem, significans, eum esse fugitiuum, & solere fugere.

MERCATOR, LIBANVS.

VT demonstrata sunt mihi, illasce adis esse oportet,
Demanetus vbi dicitur habitare. I puere pulta,
Atque Atriensem Sauream, si est intus, euocato.

Li. *Quis nostras sic frangit fores? Ohe inquam, si quid audis.*
Me. *Nemo etiam tetigit, sanús-ne es tu?* **Li.** *at censebam attigisse*
Propterea huc quia habebas iter. nolo ego fores, conseruas meas
A te verberarier, sanè ego sum amicus nostris adibus.
Me. *Pol haud periclum est, cardines ne foribus effringantur.*

Si istoc exemplo tu omnibus qui quærunt respondebis.

Li. *Ita hac morata ianua est: exemplo ianitorem*
Clamat, procul si quem videt ire ad sese calcitronem.
Sed quid venis? quid quæritas? Me. *Demænetum volebam.*

Li. *Si sit domi, dicam tibi non est.* Me *quid? eius Atriensis?*

Li. *Nihilo magis intus est.* Me. *Vbi est?* Li. *ad tonsorem ire dixit.*

Me. *Quum venisset, post non rediit?* Li. *non edepol. quid volebas?*

Me. *Argenti viginti minas, si adesset, accepisset.*

Li. *Qui pro istuc?* Me. *asinos vendidit Pelléo mercatori*
Mercatu. Li. *scio, tu id nunc refers. iam hic credo eum affuturum.*

Me. *Qua facie noster Saurea est, si is est, iam scire potero.*

Li. *Macilentis malis, rufulus: aliquantum ventriosus,*
Truculentis oculis, commoda statura, tristi fronte.

Me. *Non potuit pictor rectius describere eius formam.*
Atque hercle ipsum adeò contuor, quassanti capite incedit.

Li. *Quiqui obuiam huic hic occesserit irato, vapulabit.*

Me. *Siquidem hercle Æacidinis minis expletus, animisque incedit,*
Si me iratus tetigerit, hic iratus vapulabit.

DEMAENETVS VBI D. H.] in quibus Demænetus dicitur habitare. I PVERE P.] i. puer, pulsa foreis *puere*, antiquũ. FRANGIT] nimis acriter pulsat O-HE.] ohe. interiectio satis aliquid esse dictum, aut factum, monentis. CENSEBAM] putabam te attigisse. PROPT. HVC Q. H.] propterea quia huc habebas iter. CONSERVAS M.] conseruas appellat, quia eidem domino seruiunt. Sic apud Catullum, Ianua Balbo seruisse dicuntur *Ianua quam Balbo dicunt seruisse benignè Olim cum sedes ipse tenens*, &c. ISTOC EXEMPLO] isto modo. IAM HAC MOR. EST IAN.] his moribus prædita, ianua est. CLAMAT] vocat. CALCITRONEM] hominem, qui calcibus foreis alienas verberare soleat. calcitrationes, inquit Nonius, qui infestant calcibus. deinde profert hunc versum. SI SIT DOMI DICAM TIBI] id est, Si esset domi, non te celarem, sed non est domi. In nonnullis libris adscriptæ reperiuntur post *tibi*, duæ hæ voces. *non est.* NIHILO MAGIS INTVS EST.] Nihilo magis domi est seruus atriensis Saurea quàm Demænetus, vt herus Demænetus, non est domi, ita neque Saurea atriensis, domi est. IRE] subintell se. QVOM ABIISSET, POST NON REDIIT?] id est post quàm abiit an non rediit? Sic autem edendum curaui, cùm libri veteres alii haberent. *Quom venisset*: alii. *Quom auisset* Nam *aui* fiet deprauatum u. pro b. hinc factum *venisset.* Vulgati autem habent *iuisset*: quod malim, quàm *venisset.* QVI PRO ISTVC?] qui pro? pro qui, id est, pro quo, seu pro qua re *ἀναστροφή*. MERCATV] id est, in mercatu. Nonius *Mercatus*. locus est, in quo fit mercatura. Varro. *Vbi tum comitia habebant, ibi nunc fit mercatus.* NOSTER SAVREA] legendum fortassis est, *vester.* MACILENTIS MALIS] descriptio formæ. VENTRIOSVS,] ventre prominente. TRVCVLENTIS OCVLIS] [illegible], seu [illegible]. COMMODA] mediocri tolerabili NON POTVIT PICTOR] hyperbole CASANTI CAPITE] capite nutante & cadente: vultu demisso, ac deiecto [illegible]. Idem Bacchid. *Subducunt lembum capitibus casantibus.* Macrob. lib. 5. Saturn. cap. 21. *Herculeum verò, fictores veteres non sine causa cum poculo fecerunt, & nonnunquam casabundum, & ebrium: non solum quòd is heros bibax fuisse perhibetur*, &c. Varro libro 6. apud Næuium. *Risi egomet casabundum ire ebrium Casabundum* inquit à cadendo Sic autem hunc locum restitui, cum in omnibus libris legatur *quassanti capite*, sine dubio mendosè. Nam minium quassare caput est minantis. hic autem tristitia significatur capitis deiectione. Deinde *quassanti capite* dici Latinè non potest, cùm *quasso, as*, sit verbum actiuum, & Latini dicant *aliquem cassare caput*, aut verè non *aliquem esse quassante capite.* Postremò exempla à nobis collecta, perspicuè declarant, legendum *casanti capite*, à verbo *caso, as*, quod est à cado, is, vt docet Varro: quanquam apud Varronem mendosè legitur *cassabundum*, pro *casabundum* vnico s. tristitiam autem, vultus & capitis demissione significari, declarant multis locis poetæ, & historici, & alii scriptores: sed paucis exemplis contenti sumus. Homerus *Iliad.* ρ. de equis Achillis, mæstis Patrocli morte. [illegible] id est, sic manebant equi, immotum currum tenentes, Terræ capitibus defixis: Lacrymæ autem eis calidæ è palpebris in terram manabant flentibus. Idem lib. ψ. de iisdem. Καὶ τώ γ' [illegible] id est, illi autem stantes lugebant. porro terræ eis infixæ erant iubæ: ipsi verò stabant animo mærentes. Plato in Alcibiade secundo in princ. [illegible] id est, videris sanè vultu mæsto esse, & terram intueri, vt aliquis in attenta cogitatione defixus. Plautus in Bacchid. *Subducunt lembum capitibus casantibus.* Idem ibid. *num qui nummi exciderunt here tibi, quòd sic terram obtuere? quid vos maestos, tamque tristes esse conspicor.* Cæsar lib. 1. de bello Gallico. *Animaduertit Cæsar, vnos ex omnibus Sequanos nihil earum rerum facere, quas ceteri facerent sed tristes capite demisso terram intueri*, Virgil. libr. 7. Æneid. *sed frons læta parum, & deiecto lumina vultu.* Lucret. lib. 4. *oculi nutantes cadentes.* ad quem locum quæ notauimus, legere licet. Quod autem apud Apuleium lib. 2. vulgo impressum est: *Tunc ille capite quassanti. ebi, inquit, fatue: qui in domo funesta cœnas & partes requiris in qua tot*

ingu sama,

fugis iam debuit ne fumus quidem visus est vllus. legendum, *capite casanti*, id est, capite crebrò cadēti & nutanti. & lib. 8 ibi. *At ille diu capite quassanti, vos autem,* inquit, *de cibo vel poculo, vel omnino vlla refectione nunc cogitatis? an nullo scitis quo loco consederitis?* emendandum, *capite casanti*. Adde superioribus exemplis hoc ex Sophocle, in Antig. Σὲ δὴ σὲ, τὴν νεύουσαν ἐς πέδον κάρα, φὴς, ἢ καταρνῇ μὴ δεδρακέναι τάδε: QVIQVI] id est, quisquis. OCCASSERIT] contra venerit, occurrerit. SI QVIDEM HERCLE AEACIDINIS] quamuis Achilleis minis, animisque oppletus incedat: tamen si me iratus vel summis digitis attigerit, vapulabit. Achillis iracundia, nota. Homer. Il. α. Μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος. &c. Horat. epist. ad Pison. de Achille. *Impiger, iracundus, inexorabilis, acer*, Idem epist. 2. lib. 2. *Romæ nutriri mihi contigit, atque doceri, Iratus Graiis quantum nocuisset Achilles.* Achillem autem, Æacidam dicunt Græci ab auo Æaco, Peliden, à patre Peleo.

LEONIDA, MERCATOR, LIBANVS.

QVid est negotij? neminem meum dictum magni facere?
Libanum in tonstrinam vt iusseram venire, is nullus venit.
Næ ille edepol tergo & cruribus consuluit haud decorè.
Me. Nimis imperiosus est. Li. væ mihi hodie. Le. saluere iussi.
Libanum libertum iam manúne emissus? Li. obsecro te?
Le. Næ tu hercle cum magno malo mihi obuiam occeßisti.
Cur non venisti, vt iusseram, in tonstrinam? Li. hic me moratu'st
Le. Siquidem hercle nunc summum Iouem te dicas detenuisse.
Atque is precator aßiet, malam rem effugies nunquam.
Tu verberò, imperium meum contempsisti? Li. perij, hospes.
Me. Quæso hercle noli Saurea mea caussa hunc verberare.
Le. Vtinam nunc stimulus in manu mihi sit. Me. quiesce, quæso.
Le. Qui latera conteram tua, quæ occalluere plagis:
Abscede, & sine me hunc perdere, qui semper me incendit ira,
Cui nunquam vnam rem me licet semel præcipere furi,
Quin centies eadem imperem, atque ogganniam, itaque iam hercle
Clamore ac stomacho, non queo labori suppeditare.
Iussin' scelefte, ab ianua hoc stercus hinc auferri?
Iußin' columnis deiicier operas aranearum?
Iußine in splendorem dari bullas has foribus nostris?
Nihil est, tanquam si claudus sim, cum fusti est ambulandum.
Quia triduum hoc vnum modò foro operam aßiduam dedi absens,
Dum reperiam qui quæritent argentum in fœnus, hic vos
Dormitis interea domi, atque herus in hara, haud ædibus habitat.
Hem ergo hoc tibi, Li. hospes te obsecro defende. Me. Saurea ora
Mea caussa, vt mittas. Le. eho, ecquis pro vectura oliui
Resoluit? Li. resoluit. Le. cui datum est? Li. Sticho vicario ipsi
Tuo. Le. vah delinire appareas. scio mihi vicarium esse,
Neque eo esse seruum in ædibus heri qui sit pluris, quam ille est.
Sed vina heri quæ vendidi vinario Exareambo
Iam pro his satisfecit Sticho? Li. fecisse satis opinor.
Nam vidi huc ipsum adducere ad trapezitam, Exareambum.
Le. Sic dedero, prius, quàm credidi, vix anno post exegi.
Nunc satagit, adducit domum, etiam vltro & rescribit nummos.
Dromo mercedem retulit. Li. dimidio minus opinor.
Le. Quid reliquom? Li. aiebat reddere quom extemplo redditum esset.
Nam retineri, vt quod sit sibi operis efficeret, locatum.
Le. Scyphos quos vtendos dedi Philodamo, retulítne?

Li. *Non etiam.* Le. *hem non? si velis da commoda homini amico.*

Me. *Perij hercle. iam hic me abegerit suo odio.* Li. *hem iam satis tu,*
Audin' quæ loquitur? Le. *audio, & quiesco.* me. *tandem opinor*
Conticuit. nunc adeam optimum est, priusquam incipit tinnire,
Quàm mox mihi operam das? Le. *ehem optume, quamdudum tu advenisti?*
Non hercle te prouideram, quæso ne vitio vertas.
Ita iracundia obstitit oculis. me. *non mirum factum est.*
Sed si domi est, Demanetum volebam. Le. *negat esse intus.*
Verùm istuc argentum tamen mihi si vis denumerare,
Repromittam istoc tibi nomine solutam rem futuram.

Me. *Sic potius, vt Demaneto tibi hero præsente reddam.*

Li. *Herus istunc nouit, atque herum hic.* Me. *hero huic præsente reddam.*

Li. *Da modò meo periculo, rem saluam ego exhibebo.*
Nam si sciat noster senex fidem non esse huic habitam,
Succenseat, cui omnium summam rerum ipsius semper credit.

Le. *Non magni pendo, ne duit, si non vult, sic sine adstet.*

Li. *Da inquam, vah formido miser ne hic me tibi arbitretur*
Suasisse, sibi ne crederes. da quæso, ac ne formida.
Saluum hercle erit. Me. *credam fore, dum quidem ipse in manu habebo,*
Peregrinus ego sum, Sauream non noui. Li. *at noscè sane.*

Me. *Sit, non sit, non edepol scio si is est, eum esse oportet.*
Ego certè me incerto scio hoc daturum nemini homini.

Le. *Hercle istum di omnes perduint, verbo caue supplicassis.*
Ferox est, viginti minas meas tractare sese.
Nemo accipit, aufer te domum, abscede hinc, molestus ne sis.

Me. *Nimis iracundè, non decet superbum esse hominem seruum.*

Li. *Malo hercle iam magno tuo, nunc isti nec rectè dicis.*
Impure, nihili, non vides irasci? Le. *perge porrò.*

Li. *Flagitium hominis: da, obsecro, argentum huic ne malè loquatur.*

Me. *Malum hercle vobis quæritis.* Le. *crura hercle diffringentur,*
Age impudice, ni istum impudicum perdies. Li. *perij hercle.*
Scelestè non audes mihi scelesto subuenire?

Le. *Pergin' precari pessimo?* Me. *quæ res? tun' libero homini*
Malè seruos loquere? Le. *vapula.* me. *id quidem tibi hercle fiet,*
Vt vapules, Demanetum simul ac conspexero hodie.
In ius voco te. Le. *non eo.* me. *non is? memento.* Le. *memini.*

Me. *Dabitur pol supplicium mihi de tergo vestro.* Le. *væ,*
Tibi quidem supplicium carnifex de nobis detur?

Me. *Atque etiam pro vestris maledictis pœna pendentur mihi hodie?*

Le. *Quid verbero? ain' tu furcifer? herum nosmet fugitare censes?*
I nunc iam ad herum. quò vocas iamdudum, quò volebas,

Me. *Nunc demum tamen nunquam hinc feres argenti nummum, nisi me*
Dare iusserit Demanetus. Le. *ita facito, age ambula ergo.*
Tu contumeliam alteri facias. tibi non dicatur?
Tam ego homo sum, quàm tu. Me. *scilicet ita res est.* Le. *sequere hàc ergo,*
Præfiscin' hoc nunc dixerim, nemo etiam me accusauit
Meritò meo, neque me Athenis est alter hodie quisquam
Cui credi rectè aquè putent. Me. *fortassis. sed tamen me.*

Nunquam

Nunquam hodie induces vt tibi credam argentum ignoto.
Lupus est homo homini, non homo, quom qualis sit, non nouit.
Le. *Iam nunc secunda mihi facis, scibam huic te capitulo hodie*
Facturum satis pro iniuria, quanquam ego sum sordidatus,
Frugi tamen sum, nec potest peculium enumerari.
Me. *Fortasse.* Le. *etiam nunc dico: Periphanes Rhodo mercator*
Diues, absente hero solus mihi talentû argenti
Soli annumerauit, & mihi credidit, neque deceptus in eo.
Me. *Fortasse.* Le. *atque etiam tu quoque ipse si esses percunctatus*
Me ex aliis, scio pol crederes, nunc quod fers. Me. *haud negassim.*

QVID HOC NEGOTII?] Hic Leonida mirè seruum atriensem Sauream simulat: atque ex iis, quæ simulat, & quæ loquitur, quæ sint serui atriensis partes cognoscere licet. libet autem huc etiam Columellæ verba adscribere de seruo atriensi, ex libro 12. cap. 3. *tum insistere atriensem vt supellectilem exponant, & ferramenta detersa nitidentur atque rubigine liberentur, cæteráque si refectionem desiderent, fabris concinnanda tradantur.* Erat igitur seruus atriensis, seruus maior, seruus imperium habens in alios, columen, familiæ, seruus denique alios seruos in officio retinens. NVLLAS VENIT] non venit, sic Terent. Andr. *Liberatus sum, Daue, hodie tua opera.* *D. At nullus quidem.* vbi notat Donatus, nullus pro non Idem Eunuch. *Nemini, tametsi nullus moneas.* Idem Hecyra. *si quæret me, vti tum dicas: si non quæret, nullus dixeris.* Plautus Cas. *Qui amat tamen hercle: & si esurit, nullus esurit.* Idem Bacchid. *tu nullus affueris si non lubet.* Idem Rudente. *Ille, qui vocauit, nullus venit.* Apuleius lib. 8. *an nulli scitis, quo loco consedero ditis?* id est, an non scitis &c. NAE ILLE AED. TERGO ET CR. CONS. H. D.] næ ille haud bene prospexit tergo suo & cruribus quia tergum quidem eius plagis variabitur multis: crura autem compedibus ferreis impedientur, & constringentur. NIMIS IMPERIOSVS EST] imperiosus, per se vitium sonat, vt imperiosus dominus, imperiosa Lacedæmoniorum maiestas apud Æmilium Probum: imperiosa Proserpina, & imperiosius æquor apud Horatium. SALVERE IVSSI LIBANVM LIBERTVM.] verba sunt Leonidæ. Est autem ironia, qua significat Libanum gerere se vt libertum. IAM MANVNE EMISSVS?] iámne liber es, qui mihi dicto audiens non sis? iámne libertate donatus es, qui imperium meum contemnas? OBSECRO TE] oratio eorum, qui vapulantes deprecantur. sic Terent Eunuch *Fugitiue prodi, male conciliate.* DO. *obsecro.* PH. *ob. Illud vide os vt sibi distorsit carnifex.* OBVIAM OCCESSISTI] obuiam occurristi. sic suprà proximè. SIQVIDEM HERCLE NVNC SVMM. I. &c.] ἀμφιλογία. quæ sic tollitur si dicas hercle te à summo loue detentum esse &c. ATQVE IS PRECATOR ASS.] & si is quem dixi, Iupiter assit tibi deprecator, ne vapules, &c. MALAM REM] verbera, plagas, supplicium. EFFVGIES] euades. PERII, HOSPES] Libanus vapulans à Leonida, opem mercatoris implorat. QVI LATERA CONT.] quo stimulo latera confodiam, & comminuam tua. QVAE OCCALLVERE PL.] quæ callum contraxere, quæ obduruere verberibus, siue ictibus. Cicero libro 2 epist. ad Att. *De Statio manumisso, & nonnullis aliis rebus angor equidem: sed iam prorsus occallui.* Cornelius Celsus libro 7. cap. 18. *Atque eius humoris species duæ sunt. Nam vel inter tunicas is increscit, vel in membranis, quæ ibi circa venas & arterias sunt, vbi hæ grauatæ occalluerunt.* PERDERE.] διαφθείρειν, interimere. INCENDIT IRA.] Cicero de nat. Deor. Terent. Hecyr. *Quamobrem incendar ira esse ausam facere hæc iniussu meo.* CVI NVNQVAM VNAM REM &c.] semper necesse habeo vnam rem semel atque iterum huic furi præcipere. PRAECIPERE] quid sit præcipere, docuimus in commentar. Horat. fari seruo furaci. Virg. in Palæmone *Quid domini facient, au

deant cum talia fures?* ATQVE OGGANNIAM] atque obstrepam, seu occlamem. gannire vlpium est. SVPPEDITARE] ἐπαρκεῖν satis esse, par esse. nam absolute accipiendum. IVSSIN', SCEL.] Iussine, ô scelestè, &c. Iussíne, dictum, pro nónne iussi. de quo genere alibi diximus: & exstant exempla apud Lucre. complura, vt *Iámne vides igitur, paullò quod diximus antè &c.* libro primo. OPERAS ARANEARVM?] aranearum labores, id est, telas? interdum tales telæ etiam araneæ appellantur, Catull. ad Fabullum. *nam tui Catulli Plenus sacculus est aranearum.* Afranius apud Festum, in particula Támne. *Támne arcula tua plena est aranearum?* & à Græcis ἀράχνια. Homer. ὀδυσς. Ὀδυσσῆος δ᾽ ἤπου εὐνὴ χήτει ἐνευναίων κακ᾽ ἀράχνια κεῖται ἔχουσα. Propert. libro 3. eleg. 4. *Putris & in vacuo texetur aranea lecto.* Iterum Plautus Sticho. *effer huc scopas simúlque arundinem, Vt operam omnem araneorum perdam, & texturam improbam.* vbi notat Nonius, vsurpatum esse *araneorum* in masculino genere à Plauto. Quin, nequid dissimulem etiam hoc loco legit ille, *operas araneorum.* IN SPLENDOREM DARI] splendidas fieri perfricando. BVLLAS] bullæ sunt ornamenta quædam valuarum, & forium, dictæ à similitudine tumorum paruorum, & fragilium, qui oriuntur subitò in aquis, & occidunt, fortasse claui argentei, vel aurei, scutulati, aut rotundi. M. Tull. libro 4. accus. *Nam bullas omnes aureas ex his valuis, quæ erant multæ & graues non dubitauit auferre.* CVM IVSTI] cum scipione, quo nitar, si claudus sim. sed significat, sibi fustem semper esse gerendum, quo cõseruos improbos verberet. Claudi autem fustem gestare solent, quo nitantur, propter imbecillitatem tibiarum. DVM REPERIAM, QVI QVAE. ARG] hæ quoque erãt serui atriensis partes, pecuniam herilem fœnori dare. IN HARA] in stabulo porcorum M. Tull. or. in Pison. *Epicure noster, ex hara producte non ex schola.* Varro libr. 2. de re rust. cap. 4. *In haris ostium esse oportet, & limen inferius altum palmipedale, ne porci ex hara, cum mater prodit, transilire possint.* HAVD AEDIBVS] non dixit haud in ædibus, sed *haud ædibus*, vt sit hæc sententia, tam immunda sunt ædes, vt hara videantur esse, non ædes. HEM ERGO HOC TIBI] Hic iterum Libanus vapulat. nam hæc verba sunt verberantis. sic in Casina. *Hem tibi.* CL. *Quid isthunc tibi factio est?* alii legunt vtrobique *en*, non *hem* ECQVIS PROVECTVRA OL. RESOLVIT] nunquis creditor id, quod debet pro vectura oliui, reddidit ac renumerauit? resoluere, est id quod debetur, & quod creditum est, reddere. Quod autem Turn. vult legi, *rem soluit*. fallitur. Plaut. iterum Epid. *Nam leno omne argentum abstulit pro fidicina: ego resolui Manibus his dinumerauit.* Idem Menech,

Perdormisco si resolui argentum cui debeo. VICARIO IPSI TVO.] vicarius seruus, est serui ordinarii seruus. DELENIRE] θέλγειν demulcere, blandis verbis capere. SED VINA HERI QVAE VEND &c.] ordo est, sed tamne pro iis vinis Sticho satisfecit Exarcambus vinarius, quæ vina heri Exarcambo illi vendidi? VINARIO] οἰνοπώλῃ. NAM VIDI HVC IPSVM &c.] nam vidi Exarcambum huc adducere ipsum (Stichum) ad trapezitam, vt scilicet Exarcambus sese apud trapezitam obligaret, datis sponsoribus in diē certum caueret, nominibus in codice argentariis perscriptis, pecuniam Sticho ab argentario solutum iri vel sic, vidi Exarcambum adducere Stichum ad argentarium, vt apud eum Sticho solueret, nempe per nouationem & delegationem. Soluebant enim olim apud argentarios factis nominibus, sine pecuniæ illius interuentu. SIC DEDERO PRIUS] malim dare quàm hac conditione, atque hoc pacto credere, nempè vt tantò pòst quàm credita à me pecunia est, exigam. Camerarius sic. sic dedero prius quàm vendidero. NVM SATAGIT] nunc curat nummos reddendos, nunc demum per argentarium satisfacit. ADDVCIT DOMVM VLTRO] proinde ac si dicat, mirum est illum vltro per argentarium soluere, & non sæpe appellatum, atque adeo flagitatum, magnum facit, quòd vltrò per trapezitam resoluit. RESCRIBIT NVMMOS] per trapezitam resoluit, non pecunia numerata. Terent. Hecyra. *Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi argentum iube rursum rescribi Phormio.* Horat. sat. 3 lib. 2 *Putidius multo cerebrum est, mihi crede Perilli, Dictantis quod tu nunquam rescribere possis.* ad quem locum plura. DROMO MERCEDEM RETVLIT? [Dromo inquilinus, qui conduxit ædeis, seu ædium partem, seu tabernam aliquam, mercedemne ædium, seu tabernæ retulit? QVID RELIQVOM?] quid reliquom dimidium quādo afferet? AIEBAT REDDERE QVOM EXTEMPLO REDD.] aiebat se mercedem redditurum seu relaturum, cum primum pro opere, quod sibi faciendum locatum, id est traditum esset, pecunia reddita esset. NAM RETINERI, VT, QVOD SIT SIBI OPERIS EFF. LOC.] nam dicebat se retineri, id est, impediri, seu prohiberi, quominus reliquum dimidium debitæ mercedis redderet, vt efficeret id operis, quod sibi faciendum locatum esset: vel dicebant, sibi retineri, neque reddi, quod sibi deberetur pro opere, quod faciendum mercede pacta suscepisset, vt opus sibi locatum, nondum à se perfectum, efficeret. licet etiam intelligere hunc Dromonem fuisse seruum Demæneti aut eius vxoris, eundemque opificem, eiusque operas alicui fuisse à seruo atriensi locatas certa mercede: totam autem mercedem seruo atriensi eum nondum retulisse, quia totum opus, quod faciendum suscepisset, nondum effecisset. VT. QVOD SIT SIBI OP. EFF. LOC.]. oratio implicata. hic enim ordo est, vt, quod sit sibi operis locatum, efficeret. SCYPHOS. QVOS VTENDOS D.]. ordo est, quos scyphos vtendos dedi Philodamo, eos scyphos retulitne? vel sic: Philodamus eóne scyphos retulit, quos ei Philodamo vtendos dedi? *vtendos dedi* id est, commodaui, seu commodato dedi. NON ETIAM] id est, nondum, non etiam nunc. SI VELIS, DA: COMMODA HOM. A] ironia est. proinde ac si ita dicat: i nunc, & si velis, da vtendum cōmoda homini amico. significat non esse commodādum amicis, quando ita sunt in reddendo negligentes. sed videtur legendum, *si velis dare, commoda homini amico*, vt sit hæc sententia, quisquis commodaturus est amico, hoc statuat, nihil esse commodandum amico, quod ei nolit dare: quia amici, quod sibi vtendum datur, proinde accipiunt, ac si donatum sibi sit. SVB ODIO] sua multa, & odiosa loquacitate, suamolestia, atque, vt ita dicam, importunitate. Teren. Hecyra. *Tundendo atque odio denique effecit senex.* Idem Phorm. *Pergin hercle: tu nunquam tuo odio vincis me.* Plautus Curcul. de lenonibus. *Vti muscæ, culices, cimicesque, pedesque, pulicesque, Odio, & malo, & molestiæ: bono vsui, estis nulli.* TINNIRE] strepere, garrire indesinenter, & clare loqui. Translatio est à metallis, & maximè ab ære, quod dicitur tinnire, cum pulsatum sonat. Ex quo tintinnabulum. Iterum Plautus in Casina. *Obsiam satu vxer. est comprimo terminium tinnu.* Prologo Pœnuli. *Ma rona tacita spectent, tacita rideant: Caneant hic voce sua tinnire temperent.* QVAM MOX MIHI OP. D.] Quàm mox mihi aureis vacuas præbes? quando tandem me loquentem audies? PROVIDERIM] præuiderem. NE VITIO VORTAS] Ne adscribas contumaciæ, aut superbiæ. ITA IRACVND OBSTITIT OC.] vt metus, ita & ira, & verò multo magis, turbat oculos, eisque impedimentō est, quominus acurè cernant. NEGAT ESSE INTVS.] negat Libanus eum esse domi. DINVMERARE] dissoluere. REPR. ISTOC TIBI N. SOLVT R. I.] repromittam tibi neminem amplius isto nomine petiturum teque omni obligatione liberum, & solutum præstabo. Idem in Curcul. *Ego habeo rem: re. so. ita si valè bellator vale.* Cicero ad Atticum lib 6. *Igitur meo decreto soluta vt Scaptio dixtim, quàm id decretum rectum sit, tu iudicabis.* MEO PERICVLO] ea lege vt periculum subeam, si minus recte ei solueris. OMNIVM SVMMAM RERVM] totam rem domesticam: omneis rationes rei familiaris. NE DVIT] ne dederit. Festus *duit duas habet significationes, nam & pro bis ponebatur, & pro dederis.* SALVVM HERCLE ERIT] quod Leonidæ numeraueris recte solutum erit: neque periculū est, ne abs te repeti possit. CREDAM FORE, &c.] credam fore saluum, &c. Animaduerte Plautum non facere homines plane stolidos & hebetes. nam stolidus, & valde pinguis fuisset hic mercator, seu mercatoris seruus, si continuò, & primo aduentu pecuniam Leonidæ numerasset. ME INCERTO] dum incertus & ignarus ero me incerto sunt ablatiui casus absolute positi. PERDVENT] perdiderint. SVPPLICASSIS] supplicaueris. FEROX EST VIGINTI M.] eo ferox, id est, superbus, & elato animo est, quod xx. minas quæ meæ sunt, ipse tractat. Sed cur suas esse dicit? quia seruus dotalis est, aut certe, quia se Sauream esse simulat. Saurea enim seruus dotalis erat, eique hæ viginti minæ numerari debebant. NEMO ACCIPIT, &c.] nunc Leonidas simulat, se non accepturum, etiam si sibi dentur. AVFER TE DOM] abi hinc domum. ISTI NEC RECTE DICIS] isti male dicis. sic suprà & item sæpe. NON VIDES TRASCI?] non vides eum irasci? PERGE PORRO] Hæc loquitur Leonidas, ita, vt audiat Libanus, & spectatores non mercator. FLAGITIVM HOMINIS] homo turpissime, & inhonestissime. CRVRA HERCLE DIFFR.] subintell. tibi minatur Leonidas, se ei crura diffracturum, ni mercatorē percutiet. IMPVDICE] Libane. ISTVM] hospitē. PERCVTIES] sic habent nostri fere omnes libri veteres, & omnes vulgati, Veneti, Florentini, Parisienses, Lugdunenses, nonnulli veteres, vt edidit Camerarius *perciet.* quod equidem non improbo: sed hæc scriptura probabilis est. Quod si quis *percies* malet: intelligemus sententiam obscœnam subesse: hoc modo *nisi percies:* id est, nisi subigis. Licet etiam punctum collocare post diffringentur, eadem scriptura seruata, vt sit ἀποσιώπησις. & aliquid subintelligatur. NON AVDES.] οὐ τολμήσεις ἢ ταχέως. MIHI SCELESTO] mihi infelici, cui dii sunt irati, vt scelesto. QVAE RES?] quænam hæc res est? quid hoc sibi vult? TVN

LIB. H. M. SERVOS LOQ.] túne seruus homo maledicis homini libero? NON EO.] serui non eunt in ius: sed licet cum eorum dominis agere, & ius suum noxali persequi actione. MEMENTO] aurem tibi vello seu prehendo, vt memineris. DABITVR, POL, SVPPL. M DE T. V.] mihi profectò pœnas dabitis de tergo vestro. VAE TE TIBI, Q. SVPPL. &c.] sic legendum arbitror *va tibi. Quidem enim supplicium tibi, carnifex, de nobis detur?* PENDENTVR] soluentur, luētur. HERVM NOS M. F. C.] putas nos herum fugere, aut extimescere? proinde quasi dicat: herum neque fugimus, neque timemus. AMBVLA ERGO.] ad herum. TV CONTVM. ALT. F. TIBI NON DICATVR?] duo sunt vt ex hoc loco intelligere licet, contumeliam facere, & contumeliam dicere. hoc in verbo, illud in facto positum est. contumeliosus autē facto est is, qui liberum verberat: quo modo hic mercator adolescens, à seruo verberatus est. PRAEFISCINE HOC NVNC DIXERIM.] i. præfatus, vt absit verbo inuidia: præfatus aliquid, quo depellam à me fascinam. Dicitur autem præfiscini, & præfiscine, vt docet Carisius Titinius in Setina. *Paula mea, amabo, pol tu ad laudem addito præfiscini, ne puella fascinetur.* Præfiscine Afranius in consobrinis. *Si is habiturus ita, vt nunc est, præfiscinè.* Natum autem ex eo, quod veteres existimabant, laudes immodicas habere vim fascinādi, nisi, qui laudabatur, aliquo amuleto præmunitus, & quasi præcinctus esset. Hinc illud Virgilii in Mœlib. *Aut si vltra placitum laudarit, baccare frontem Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.* Dictum autē præfiscinè quasi præfascine. Nam qui aliquid magni vel de se, vel de altero, quem amabant, locuturi erāt, inuidiam, & fascinum sibi, aut illi metuentes, & sese, aut illum ab illis malis præmuniētes, vel in sinum suum despuebant, vel aliquid simile faciebant, vel talia quædam præfabantur, præfiscine hoc nūc dixerim: absit verbo inuidia. vtitur eadem hac voce in Rudente: *vt sine labore hanc extraxi præfiscini.* Præfiscine igitur, seu præfiscini id est, præposito, seu prius inuocato, Fascino fascini deo, ad depellendum fascinum: vel præsto sit Fascinus, qui fascinū depellat. Sed hac de re plura in commentariis Horatianis ad illum locū, oda 8. epod. *Minúsue languet fascinum?* Sic autem hic esse legendum vidit Adr. Turneb. & primus omnium docuit Aduers. lib. 24. cap. 31. INDVCES] mirè adduces. LVPVS EST HOMO HOMINI, &c.] homo homini infestus, inimicus, & ferus est, non amicus, neque humanus, cùm est ignotus. Prouerbii locum obtinet, *homo homini lupus*: cui aduersatur illud, *homo homini deus*. IAM NVNC SECVNDA MIHI F.] iam nunc me ista secunda oratione placas, & mihi satisfacis. allegoria est à sacrificantium more sumpta: qui, si prima hostia non litassent: secundum adhibebant: quæ succidanea dicebatur. Sic enim Festus, *Succidanea hostia, inquit, hostia dicebatur, quæ secundo loco cædebatur, sic appellata à succidendo.* commemorat & succidaneam hostiam, ad illum locum lib. 8 Æneid. *& cæsa iungebant fœdera porca.* In his autem verbis *secūda mihi facis*. Vox *secunda*, est septimi casus: & subintelligitur *hostia*. Porrò autem totus hic locus ironia vrbanitatis Plautinę plena tectus est. Significat enim seruus, mercatorem non contentum prioribus iniuriis, & cōtumeliis, nouas sibi alias facere, & dicere. SCIBAM.] sciebam. HVIC TE CAPITVLO, &c.] te huic seruulo satisfacturum. SORDIDATVS] veste sordida & pannosa amictus. NEC POTEST PECVL. ENVM.] & peculium meum est innumerabile, ἀμφιβολία. Nam intelligi potest vtrunque & nullū ei suppetere peculium: Nam quod nullum, aut nihil est, numerari non potest: & multum: nam quod est multum, ægrè numerari potest. NEQVE DECEPTVS T IN EO] neque in eo deceptus est. SCIO POL, CREDERES M. Q. F.] scio profectò mihi crederes, id est, meæ fidei committeres id, quod nunc fers. HAVD NEGASSIM] haud negauerim.

ACTVS TERTIVS

CLEÆRETA lena, PHILENIVM meretrix.

Cle.	NEQVEO *ego te interdictis facere mansuetam meis?*
	An ita tu es animata, vt qui expers matris imperii sies?
Phi	*Vbi piem Pietatem, si isto more moratam tibi*
	Postulem placere mater, mihi quo pacto præcipis?
Cle.	*An decorum est aduersari meis te præceptis?* Phi. *quid est?*
Cle.	*Hoccine est pietatem colere, matris imperium minuere?*
Phi.	*Neque quæ rectè faciunt culpo, neque quæ delinquunt, amo.*
Cle.	*Satis dicacula es amatrix.* Phi. *mater is quæstu'st, mihi*
	Lingua poscit, corpus quærit, animus orat, res monet.
Cle.	*Ego te volui castigare, tu mi accusatrix ades.*
Phi.	*Neque edepol te accuso, neque me id facere fas existimo.*
	Verùm ego meas queror fortunas quum illo, quem amo, prohibeor.
Cle.	*Ergo vna pars orationis de die dabitur mihi.*
Phi.	*Et meam partem loquendi, & tuam trado tibi.*

Ad loquendum, atque ad tacendum, tu te habeas portisculum:
Quin pol si reposiui remum sola ego in casteria
Vbi quiesco, omnis familiæ caussa consistit tibi.

Cle. *Quid ais tu, quam ego vnam vidi mulierem audacissimam?*
Quoties te vetui, Argyrippum filium Demaneti
Compellare, aut contrectare: colloquiue aut contui?
Quid dedit? quid deportari iussit ad nos? an tu tibi
Verba blanda esse aurum rere? dicta docta pro datis?
Vltro amas, vltro expetissis, vltro ad te arcessi iubes.
Illos qui dant, derides: eos, qui deludunt, deperis.
An te id exspectare oportet, si quis promittat tibi,
Te facturum diuitem, si moriatur mater sua?
Ecastor nobis periculum magnum & familiæ portenditur.
Dum eius exspectamus mortem, ne nos moriamur fame.
Nunc adeò nisi mihi huc argenti affert viginti minas,
Næ ille ecastor hinc trudetur largus lacrymarum foras.
Hic dies summu'st apud me inopiæ excusatio.

Phi. *Patiar, si cibo carere me iubeas mater mea.*

Cle. *Non veto ted amare qui dant, qua amentur gratia.*

Phi. *Quid si hic animus occupatu'st mater? quid faciam? mone.* Cle. *hem*
Meum caput contemples, siquidem ex re consultas.

Phi. *Etiam opilio qui pascit, mater, alienas oues,*
Aliquam habet peculiarem, qui spem soletur suam.
Sine me amare vnum Argyrippum animi caussa quem volo.

Cle. *Intrò abi, nam te quidem edepol nihil est impudentius.*

Phi. *Audientem dicto mater produxisti filiam.*

NEQVE NON EGO TE INTERDIXTIS] interdictum ab interdicendo factum: vt edictum ab edicendo, interdico autem, idem ferè valet, quod veto: edico idem ferè, quod iubeo: vnde edicta, & interdicta prætorum: Terentius Hecyra. *Interdico, ne extulisse extra ædeis puerum vsquam velis.* Ad quem locum Donatus. Alii intordicta dicta volunt ab interim dico, sed videtur legendum, *ted interdictu*, vt constet versus Camerarius lectionem receptam seruat. ita tamen, vt *te* maneat integrum, eque patiatur *συναλοιφὴν* à vocali sequente exceptam. FACERE MANSVETAM] mansuefacere, domare. AN ITA TV ES ANIMATA, VT] an ita affecta es, vt quæ matris imperio non parcas? vt qui, pro vt quæ. Hæc autem idcirco dicuntur à lena matre, quòd filium vetuerat, Argyrippum, quem illa ex animo amabat, & cui gratis se commodare volebat, domum intromittere. VBI PIEM PIETATEM, &c.] id est, qua in re pietatem colam, si postulem me isto modo, quo modo præcipis, moratam tibi placere? Ita ferè Nonius in verbo *piem*. quod interpretatur, colam. & hunc locum profert. sed licet etiam sic hunc locum explicare, vbi propitiam reddam, & placem pietatis deam pietatem, si postulem, &c. vt suprà. significat autem Phienium, se piam esse, & piè facere non posse, si matri sobtemperans Argyrippum eiicjat. POSTVLEM PLACERE.] subintel. me. *postulem* autem, id est, æquum existimem *ἀξιοίην*. non enim assentior Nonio, qui in verbo *postular* hunc versum proferens, interpretatur, *velim*, quanquā non longè abest à sententia. PIETATEM COLERE] videtur interpretari, quod à filia dictum est, *piem pietatem*. MATRIS IMPERIVM MIN.] matris imperium negligere. NEQVE QVAE RECTE P.] significat tum demum esse parentibus obtemperandum, si recta imperent, & si rectè præcipiant. DICACVLA] dicaces, inquit Donatus ad prologum Eun. dicti, qui salibus iocosis maledicunt. hinc dicaculi. Filiam autem mater amatricem appellat, dicacitatem eius retundens. est enim indecorum meretrici, quā amatores expetere debeant, esse amatricem, & viros vltro amare MATER IS QVAESTVS T. M.] mater, is quæstus est mihi me dicaculam esse. vel sic, dicacitas mihi quæstuosa est. vel sic, id mihi quæstuosum est, amatores amando, & blandiendo quærere. nullo alio quæstu vitam tolerare possum, nisi mihi amatores conciliem, & alliciam. TV MI ACCVSATRIX ADES] hæc eò dicit mater. quòd filia suprà dixerat, neque quæ delinquūt, amo. significabat enim, matrem delinquere, quæ Argyrippum, adolescentem bene de se meritum eiecisset. MEAS QVEROR FORTVNAS] meam vicem queror: meam sortem deploro. verbum *queror* iunxit cum accusandi casu. vt suprà in Amphit. *queri seruitutem*. & item sæpe alii boni scriptores. QVOM ILLO QVEM AMO PROHIB.] Virgil. Æn. *hospitio prohibemur arena.* Cæsar li. 4. de bello Gall. *agricultura prohiberi* Idem ibidem. *petebant, vti ad eos equites, qui agmen antecessissent, præmitteret, eósque pugna prohiberet.* ERGO VNA PARS OR.] Si tu assiduè & continenter isto modo loquêris, ergo mihi vsque ab initio diei semel duntaxat loqui licebit. DE DIE] ab initio diei. Catul. ad Portiū, & Socr. *Vos conuiuia lauta sumptuosè de die facitis.*

Ex

MEAM PARTEM LOQ.] non solùm tuam loquendi partem tibi relinquo, verùm etiam meam tibi cedo. AD LOQVENDVM ATQVE AD T.] idem fere dicit aliis verbis. hæc enim sententia est: tu ipsa ius ac potestatem habeas, & orationis imperandi, & silentii indicendi. Portisculus, vt docet Festus ex Ælio Stilone est, qui in portu modum dat classi. id autem est malleus: cuius meminit Cato in dissuasione de rege Attalo & vectigalibus Asiæ. *C. Licinio prætore, remiges scripti ciues Romani sub portisculum, sub flagrum conscripti veniere passim* Nonius autem. *portisculus, inquit, proprie est hortator remigum, i. qui eam perticam tenet, qua portisculus dicitur, qua excursum, & exhortamenta moderatur.* deinde hunc versum cũ superiore profert. QVIN POL SI REPOS. R. &c.] allegoria est etiã à re nautica, qua significat Phileniam, cùm quæstum corpore facere desinit, cúmque vel sola quiescit, & cessat: totam familiæ rem, & rationem quiescere, ac cessare: & non esse iam, vnde familia alatur. *reposiui* autem, antique dictum, pro reposui. sic Catull. in carmine sec. *Quam mater prope Deliam Deposiuit oliuam.* Plautus millies vnum, & alterum exemplum ponam in Curcul. *triginta minas Quas ego apud te deposiui* in Mostell. *Ecce autem hic deposiuit caput.* in Mil. glor. *de meo nihil hic nouum deposiui* IN CASTERIA] Casteria, vt docet Nonius, locus est vbi, cum nauigatio conquiescit, remi, & gubernacula conquiescunt. Deinde profert hunc locum. Putant quidam scribendum schasteria: vt sit græca vox: *σχαστηρία* autem funis est, vel trochlea, qua aliquid vel intendendo attollitur, vel laxando demittitur. COMPELLARE] alloqui VERBA BLANDA] quę Argyrippus scilicet. DICTA DOCTA PRO D.] id est, docta, id est dicta lepida erudita, & vrbana, pro datis habes. Idem Menæchm *Dictũ facete & dictum & discæ ueus malo.* Ennius. *Haud doctis dictis certãtes sed maledictis.* VLTRO AMAS.] eo suprà appellauit eam amatricē. vltrò amare autem non ex disciplina meretricia, debent enim potius amorem simulare, & interdum nō amando amatores irritare, & excruciare. ILLOS QVI DANT.] diabolum adolescentem. EOS QVI DELVD.] Argyrippum. DEPERIS] perdite amas vsque ad interitum amas. AN TE ID EXSPECT. OP. SI QVIS PR.] sententia est. An te exspectare oportet, sub. nstellã dum fiat, si quis promittat tibi te locupletaturum, vbi mater sua diem suum obierit? significatur Argyrippus qui magna & multa Philenio pollicitus erat, si sibi mater aut pater moreretur. PORTENDITVR] porrò ostenditur. hinc dicta portenta. DVM EIVS EXSPECT. M.] quidam libri habent, Demane si si exspectemus mortem. LARGVS LACRYMARVM.] qui nihil largitur præter lacrymas. Virgil. Æneid. xi. *Largus opum, talia sunt illa, prodigus aru, anima prodigus.* apud Horat. *& alieni appetens sui profusus.* apud Sallust. infrà non longe, idem nomen iunxit cum sexto casu, ibi, *vt opera largus est nocturna.* HIC DIES SVMMVS T. &c.] sic hunc versum explico inopiæ excusatio, apud me dies hic est supremus, & vltimus: hoc est, mortis instar est. qui mihi inopiam suam excusat, quique negat se nobis quidquam dare posse propter inopiam, is mihi quodammodo mortem denuntiat. Alii quidam sic. qui mihi inopiam excusat, ei hic dies postremus erit, quo me conueniat, vel quo eũ salutatione dignum putem. PATIAR, SI CIBO, &c.] non solum id patiar, si me Argyrippo, quem amo, carere iubeas sed etiam si cibo. TE DAM.] te amare. QVI DANT, QVA AM. GR.] qui dant ea, propter quæ digni sint, qui amentur qui tantum dant, vt digni sint quamobrem amētur. qua gratia, i. propter quam caussam, HEM] in Argyrippo. OCCVPATVS T.] amore. MEVM CAPVT C.] meum caput fac contempleris, quod canum est: & fac cogites, fore, vt tu quoque canescas, & senescas. quare dum ætate integra es, tuis rationibus consule, & rem tuam bene gere. Profert hũc locum Nonius in verbo *contemplo.* CONSVLTAS] deliberas, consilium quæris. OPILIO] ouium pastor Virgil. Gallo. *Venit & upilio, tardi venere bubulci.* Varro lib. 2. de re rust princip. *ignorantes non eandem esse agriculturam, & pastionem. alius enim opilio, & arator.* PECVLIAREM] eximiam, immò dic, propriam, & quæ sit in eius peculio. sic infrà in Aulul. *gallus gallinacius qui erat anui peculiaris* QVI SPEM SOLETVR s.] qua spem suam sustentet, pascat, fallat. sic Terentius Hecyra. *Ergo propterea te sedulo, Et moneo, & hortor, ne unquam te misereat, Quin spolies, mutiles, laceres, quemque nacta sis. Primũ eximium neminem habeam?* ANIMI CAVSA] libidinis caussa. AVDIENTEM DICTO] obedientem. PRODVXISTI FIL.] in verbo *produxisti* inest *ἀμφιβολία.* nam producere dicuntur lenones: hinc productores appellantur quos Græci *προαγωγοὺς* appellant, & producere liberos dicuntur parentes, qui suscipiunt, & efferunt in luminis oras. Est etiam producere foras, & palàm, & in medium ducere. vt producere testem & producere histrionem in proscenium.

LEONIDA, serui duo. LIBANVS.

Perfidiæ laudes, gratiasque habemus meritò magnas,
Quum nostris sycophantiis, dolis, astutiisque,
Scapularum confidentia, virtute vlmorum freti.
Aduorsum stimulos, laminas, crucésque, compedésque,
Neruos, catenas, carceres, numellas, pedicas, boias,
Indoctorésque acerrimos, gnarósque nostri tergi
Qui sæpe antè in nostras scapulas cicatrices indiderunt,
Eæ nunc legiones, copiæ, exercitúsque eorum
Vi pugnando, periuriis nostris, euge, potiti.
Id virtute huius collegæ, meaque comitate.
Factum est. Li. *qui me vir fortior est ad sufferendas plagas?*

Le. *Edepol virtutes qui tuas nunc possit collaudare,*
Sicut ego possum, quæ domi duellique male fecisti,
Ne illa edepol pro merito nunc tuo memorari multa possint.
Vbi fidentem fraudaueris, vbi hero infidelis fueris:

Vbi verbis conceptis sciens libente periuraris.
Vbi parietes perfoderis, in furto vbi sis prehensus.
Vbi sæpe caussam dixeris pendens aduersus octo,
Artitos, audacis viros, valentis, virgatores,

Li. *Fateor profectò vt prædicas, Leonidas, esse vera.*
Verùm edepol næ tua etiam quoque malefacta iterari multa
Et verò possunt, vbi sciens fideli infidus fueris:
Vbi prehensus in furto sies, & manifesto verberatus,
Vbi periuraris, vbi sacro manus sis admolitus,
Vbi heris damno, molestiæ, & dedecori sæpe fueris.
Vbi creditum tibi quod sit, tibi datum esse pernegaris.
Vbi amicæ, quàm amico tuo fueris magis fidelis.
Vbi sæpe ad languorem tua duritia dederis octo
Validos lictores vlmeis affectos lentis virgis,
Num malè relata est gratia? vt collegam collaudaui?

Le. *Vt méque maximè, atque ingenio nostro decuit.*

Li. *Iam omitte ista, atque hoc quod rogo responde.* Le. *rogita quod vis.*

Li. *Argenti minas habésne?* Le. *ariolare.*
Ædepol senem Demænetum lepidum fuisse nobis.
Vt assimulabat Sauream med esse: quàm facete!
Ægrè nimis risum continui, vbi hospitem inclamauit,
Quòd se absente mihi fidem habere noluisset.
Vt memoriter me Sauream vocabat atriensem!

Li. *Manedum.* Le. *quid est?* Li. *Philenium éstne hæc quæ intus exit?*
Atque Argyrippus vnà. Le. *os opprime, is est. subauscultemus.*
Lacrymantem lacinia tenet lacrymas. quidnam esse dicam?
Tacitè auscultemus. Li. *atat modò enim hercle in mentem venit.*
Nimis vellem habere perticam. Le. *qoi rei?* Li. *qui verberarem*
Asinos, si fortè occœperint clamare hinc ex crumena.

PERFIDAE LAVDES] Decepto mercatore, præda onusti Leonidas & Libanus, perfidiæ gratiam habent suásque virtutes prædicant *Perfidiæ* dandi casus est. SCAPVLARVM CONFIDENTIA,] id est, scapularum fiducia: vel vt Nonius hunc versum proferens scapularum patientia, & duritia. sume ἀπὸ κοινοῦ, freti VIRTVTE HVMERORVM FRETI,] & freti virtute humerorum. hæc ideò dicit, quòd tantum facinus ausi sunt, etiam virgarum & plagarum ante oculos proposito periculo: quæ scapulis, atque humeris suis tolerare, ac perferre parati sint. Sic autem legendum, non vt vulgò virtute *vlmorum*: quod cùm mihi iampridem venisset in mentem, magna voluptate affectus sum, cùm Simeonem Bosium in eadem sententia fuisse, eandem coniecturam fecisse cognoui. *Vlmorum* autem ferri non potest. quid est enim *virtute vlmorum freti*? nempe virtute virgarum ex vlmis factarum freti. Atqui non sunt ausi tantum, ac tale facinus hi serui virgarum virtute freti, sed suarum scapularum, suorúmque humerorum, quibus virgas, & verbera, & flagra forti animo perferre poterunt, licet tamen etiam legere, *virtute armorum*, vt armorum sit patrii casus à recto numeri multitudinis, *armi*, id est, humeri: vnde dicta sunt arma, vt docet Festus. sic enim ille. *Arma proprie dicuntur ab armis, id est, humeris, dependentia.* Animaduertẽdum est autem sententiam ab hoc loco suspẽsam esse vsque ad *potiti*, in quo subintell. *sunt*, vel esse ἀνακόλουθον, vt postea pluribus verbis docebimus. QVOM ADVERSVM STIMVLOS,] quibus fodiemur. enumerat hic multa cruciamentorum & tormentorum genera, quibus serui improbi, & liberi malefici torquebantur. Sic autem legendum est, non vt vulgò, *Qui aduersum*, vel *Quo*, siue *Quom* delẽdum, vel Qui pro quo modo accipiẽdum, vt Bosio videbatur. LAMINAS] candentes, quibus vremur, Laminæ, tenues æris, seu ferri tabulæ, quæ calefactæ, & candentes corporibus maleficorum admouebantur. M. Tull. de suppliciis *Quid cum ignes candentesque laminæ, ceterique cruciatus admouebantur?* Lucret. lib 3. *Verbera, carnifices, robur pix, lamina tæda.* NVMELLAS] Nonius *numella, inquit, machina genus ligneum ad delignandos noxios paratum: quò & collum, & pedes immittunt.* deinde hunc locum profert Festus. *Numella*, inquit, *genus vinculi, quo quadrupedes deligantur.* PEDICAS] pedum vinculum, compedes. BOIAS] Festus *boia genus vinculorum, etiam ligneorum, quam ferreorũ.* IN DOCTORÉSQVE ACERR.] & aduersus doctores acerrimos. significat lorarios, & virgatores, qui seruos in maleficio, aut facinore aliquo deprehensos, loris, aut flagris, aut virgis cædebant: quos Plautus facetè, & vrbanè doctores appellauit, qui periti erant verberandi, & quia, vt subiicit, horum seruorum terga probè notant. quippe quæ sæpenumerò verberarant. Turnebius lib. 24 aduers. cap. 31. doctores existimat esse à Plauto dictos propterea, quia doctores, maximè ii, qui sunt sæuiores, & plagosiores, discipulos,

discipulos, suos virgis cædere solent. Camerarius verò *indoctores*, vno vocabulo legendum suspicatur: & per indoctores, verberatores significari existimat, à verberum strepitu, quem Græci κλαγγὴν appellāt, de qua scriptura iudicet lector. Ego *doctores* mag s probo, ea, quam dixi, sententia. doctoribus autem acerrimis opponuntur blandi doctores, quos commemorat Horatius GNARÓSQVE NOSTRI TERGI] & quibus nostrum tergum est notum, quippe quod sæpe illi ceciderunt,& consciderunt lor s: vel qui, vt statim subiicit, sæpe antea in nostras scapulas plagas intulerunt, atque infixerunt: ex quibus cicatrices obductæ extiterunt,& diu remanserunt. CICATRICES] vibicum, quæ consanuerunt, notas, vel cicatrices pro vibicibus vsurpauit. EAE NVNC LEGIONES, COPIAE, EXERCITVSQVE EORVM, &c.] hic est ἀνακόλουθον. nam cùm antecedant nominatiui numeri multitudinis, idcóque debeat subsequi verbum tertiæ personæ, numeri eiusdem: perturbata orationis forma infert præterea alios nominatiuos pluraleis. *Eæ nunc legiones*, &c. qui totam orationem obscurant. Quod arbitror à Plauto de industria factum, vt exprimat affectum serui lætitia el ti, quòd Mercatore circumuento,& pecunia interuersa, id, quod volebat, consecutus sit. Sed vt nunc ad huius loci explicationem veniamus, legiones,& copias appellat stimulos, laminas, cruces, &c. suprà enumerata, eæque nunc legiones, inquit, copiæ exercitúsque eorum doctorum, potiti, subintellige, sunt, id est in nostram potestatem, ditionémque venerunt, vi pugnando, periuriis nostris: vt eorum omnium cruciamentorum compotes sumus. Omnino malim legi, *exercitúsque nostrûm*, vt *potiti* cohæreat cum patrio casu *nostrûm*. sic enim loqui solet Plautus, *potitus est hostium* id est, in hostium potestatem peruenit. Quidam doctus, idémque amicus meus putabat legendum sublato anacolutho, *Eas nunc legio es, copias, exercitúsque eorum*. vt pug. &c. hac sententia, *Quum nostru sycophantiis*, &c. *Si apu' arum confidentia, virtute humerorum freti*, &c. nunc eas legiones, copias, exercitus eorum, vi pugnando, periuriis nostris potiti sumus. id est, expugnauimus,& cepimus. EVGE] interiectio lætitiam indicans interposita. MEAQVE COMITATE] meáque opera, dum me comem,& facilem præbeo. QVI ME VIR F.] qui pro quis. DOMI, DVELLIQVE,] domi belliqueNAE ILLA AEDEPOL PRO M. N. T. M. M. P.] legendum censeo: *Na ille adepol pro merito nunc tuo memorare multa possit.* alioquin oratio est anacoluthos. Nam nullum verbum est cum quo cohærere possit nomen, seu pronomen, antecedens relatiuum, *qui*. nisi fortè aliquis dicat, *qui*, positum esse pro *quis*,& hæc esse legenda interrogando, hoc modo, *virtutes qui tuas nunc possit collaudare, sicut ego possum? quæ domi, bellique fecisti? Na illa*. &c. Alii *qui* pro *si quis* positum volunt: quod mihi valde infirmatum videtur. Tunc autem sic poterit hic locus explicari. *Ædepol si quis est, qui tuas virtutes nunc collaudare possit, sicut ego possum, quæ domi bel ique fecisti collaudare, na illa, abs te domi, belliqúe abs te fortiter facta pro tuo merito multa nunc commemorari possunt.* FIDENTEM] fidem tibi habentem, tibi credentem. VERBIS CONCEPTIS SCIENS LIB. PEIER.] verbis conceptis iurare, est alio præeunte, & iusiurandum dictante secundum vsitatam verborum formulam, quæ talis erat, ex animi mei sententia iuro, iurare: quod iusiurandum qui seruat, religiosus & pius est, hoc est εὐορκεῖ, qui non seruat, conceptis verbis peierat, ἐπιορκεῖ. M. Tullius. Off. 3. *non enim falsum iurare, periurare est, sed quod ex animi tui sententia iureris sicut verbis concipitur more nostro, id non facere, periurium est.* Idem in Cluent. *P. Africanus, cum esset censor, & in censum equitum C. Licinius Sacerdos prodiisset, clara voce, vt* *omnis concio audire posset, dixit, se scire illum verbis conceptis peierasse.* Auctor incertus, qui scripsit ludum in mortem Claudii Cæsaris. *Nam postea quam in senatu iurauit, se Drusillam vidisse cælum ascendentem, & illi pro tam bono nuntio nemo credidit, quod viderit: verbis conceptis affirmauit, se non indicaturum, etiam si in medio foro hominem vidisset occisum.* Plautus Bacchid. *Ego iusiurandum verbis conceptis dois*, &c. Idem in Mercatore. *conceptis verbis iam iusiurandum dabo, Me nunquam quicquam cum illa.* Idem Pseud. *Iurastin' te illam nulli venditurum, nisi mihi? BA Fateor. CA. nempe conceptis verbis.* VBI PARIETES PERFOD.] Cicero in Vatinium. *Licet impunè per me parietes in adolescentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verberaris.* Τοιχωρυχεῖν, dicunt vno verbo Græci perfodere parietes: & τοιχωρύχος vno vocabulo, parietum perfossores. CAVSAM DIXERIS] te verbis defenderis: pro te dixeris: accusatus responderis. Nam reorum est posteaquam accusati sunt, causam dicere, vt crimina sibi illata diluant. PENDENS] pendens per pedes, vt suprà. *Nudus, vinctus, centum pondo es, quando pendes per pedes.* ADVERSVS OCTO ARTITOS, &c.] Sic legendum est, vt rectè emendauit Adr. Turnebus lib. 24. Aduers. cap. 31. *artitos* autem, vt idem explicat, id est, omnibus artibus instructos: πολυτέχνους, εὐφυεῖς, vel dic potius, artitos virgatores, id est, peritos virgatores, vel artitos viros, huius artis peritos viros, quæ ad cædendum, & verberandum pertinet. viros arte verberandi instructos atque ornatos. Festus, *artitus, bonis artibus instructus.* VIRGATORES] lorarios qui virgis cædunt. ETIAM QVOQVE] ἐκ παραλλήλου. ET VERÒ] & vere ET MANIFESTE VERBERATVS] locus. proinde ac si dicat, non obscure, sed manifestò verberatus. Et fortasse cùm dicturus fuisset, *vbi prehensus in furto fies manifesto*, per metathesin quandam aut palillogiam, dixit, vbi prehensus in furto fies, (subintell. manifesto) & manifestò deprehensus. VBI SACRO MANVS SIS ADMOLITVS.] vbi rei sacræ manus admoueris, vbi rem sacram contrectaris, & sustuleris. TIBI DATVM ESSE PERNEGARIS.] abiuraris, abnegaris. VBI SAEPE AD LANGVOREM TVA DVR. DEDERIS, &c.] ad languorem dederis, id est, defatigaris, languidos reddideris. TVA DVRITIA] σκληρότητι, vt ita dicam, ὀλιγωρίᾳ tui tergi duritie, qua fretus plagis non cedis. VLMEIS AFFECTOS LENTIS VIRGIS.] sic habent omnes libri & vulgati, & manuscripti. quæ scriptura si recta est, sic videtur explicanda, *affectos virgis*, id est instructos virgis, tenenteis virgas vel onustos virgis. Sed assentior Simeoni Bosio, qui legendum censet *vimeis affectus lentis virgis*. vt sit hæc sententia, vbi sæpe tui tergi duritia ad languorem dederis octo validos lictores, affectus virgis, id est cæsus virgis &c, sic dictum scilicet affectus virgis, vt affectus ærumnis, morbo, molestia, difficultatibus, iniuria,& similibus. LENTIS] mollibus, flexibus. Sic Virgil. dixit lentam salicem lentum vimen, &, quod magis ad hunc locum pertinet, lentum flagellum, lib. 7. Æneid. ibi, *sed hac lento mos est aptare flagello.* NVM MALE REL. EST GRATIA?] nunne præclare par pari retuli? ATQ. INGEN. NOSTRO D.] Puto legendum *atque ingenium nostrum decuit*, non vt habent nonnulli libri etiam veteres *ingenio nostro*. nam copulationis particula postulat similem casum. Cum igitur anteceßerint accusatiui, *méque téque*, debet necessariò sequi accusatiuus.& ita legi. *vt méque téque atque ingenium nostrū decuit.* Nisi dicamus, per metalepsin dictum esse à Plauto, *vt méque téque atque ingenio nostro decuit*, condignū fuit: vt intelligamus, *méque téque*, esse ablatiui casus, & item *ingenio nostro*. Quoniam igitur Latinè dicimus

dignum fuit me & te & ingenio nostro. decuit me autem, & te, & ingenium nostrum, tantùm valet quantum illud superius, *dignum fuit me & te & ingenio nostro*: per metalepsin, vt dixi, casum quem postulabat. *dignum fuit*, tribuit verbo *decuit*. Hac vna, vt arbitror, ratione, hęc lectio defendi potest. Alioqui legendum, *atque ingenium nostrum decuit*. Taleis autem metalepseis apud scriptores reperiri constat. vno, & altero exemplo contentus erit lector, quæ à Cicerone sumã. Sic igitur ille, lib. 2. de Finib. loquens de Aristippo, & Cyrénaicis: *quos non est veritum*. inquit, *in ea voluptate, quæ maxima voluptate sensum moueret, summum bonum ponere*. En tibi, quis non videt Ciceronem dixisse [illegible], *quos non est veritum*, pro *quos non puduit*, vel *quos non est puditũ*? Idem in Lucullo. *Talia autem neque esse, neque videri possunt, eorum ratione qui illa visa, è quibus omnia decreta sunt nata, negant quidquam à falsis interesse*. Perspicuè per metalepsin dixit *a falsis interesse*, pro *à falsis differre*. HABESNE?] id est nónne habes? vt intelligamus subiiciendam responsionem aientem. ARIOLARE] ariolaris, diuinas: ariolus es. ÆDEPOL SENEM DEM. &c.] subintelligendum verbum aliquod, apparet. vidémus, aut videre licet, perspicuum est, & simil. VT ASSIMVLABAT SAVREAM MEDESSE!] quàm pulchrè simulabat me Sauream, seruum atriensem esse! ÆGRÈ NIMIS] nimis ægrè: valdè ægrè. INCLAMAVIT.] cõuiciis & male dictis insectatus est. Sic Festus in verbo inclamare. sine dubio hunc locum Plautinum spectans, vt sæpe aliàs. INTVS EXIT?] domo exit? OS OPPRIME] tace. SVBAVSCVLTEMVS] ex occulto loco auscultemus. LACINIA TENET LACR.] tenet Argyrippum abeuntem, per laciniam. id est, partem vestis flexuosam, sinuosam, apertam. & quasi laceram. Lacinia dicta est à lacerando, teste Festo, in verbo *lacerare*. M. Tullius filius Tironi. *Videor enim videre ementem te rusticas res cum villico loquentem, in lacinia seruantem ex secunda mensa semina*. M. Tullius lib. 3 de orat. *Nam illud alterum genus, quod est temporibus, locis, reis definitum, obtinent, atque id ipsum Lacinia*. Plautus Mercat. *At tu edepol sume laciniam, atque absterge sudorem tibi*. QVI] qua. ASINOS] nummos pro asinis solutos. locus CLAMABE] tudere.

ARGYRIPPVS, PHILENIVM, LIBANVS, LEONIDA.

Ar. *CVr me retentas nunc?* Phi. *quia tui amans abeuntis egeo,*
Ar. *Vale.* Phi. *aliquanto amplius valerem ego, si tu hic maneres.*
Ar. *Salue.* Phi. *saluere me iubes, quoi tu abiens affers morbum?*
Ar. *Mater mihi supremum tua dixit, domum ire iussit.*
Phi. *Acerbum funus filiæ faciet, si te carendum est.*
Li. *Homo hercle hinc exclusu'st foras.* Le. *ita res est.* Ar. *mitte quæso.*
Phi. *Quò nunc abis? quia tu hic manes?* Ar. *mox si voles manebo.*
Li. *Audin' tu hunc? opera vt largus est nocturna? nunc enim hic est,*
Neg. ti sus interdius. videlicet Solon est,
Leges vt conscribat, quibus se populus teneat. gerra.
Qui sese parere apparent huius legibus, profecto
Nunquam bonæ frugi fient, dies noctésque potent.
Le. *Ne iste hercle ab ista non pedem discedat, si licessit,*
Qui nunc festinat, atque ab hac minatur sese abire.
Li. *Sermoni iam finem face tuo, huius sermonem accipiam.*
Ar. *Vale.* Phi. *quò nunc properas?* Ar. *bene vale, apud Orcum te videbo.*
Nam equidem me iam quantum potest, à vita abiudicabo.
Phi. *Cur te obsecro immerito meo morti dedere optas?*
Ar. *Ego te? quam si intelligam deficere vita, iam ipse*
Vitam meam tibi largiar, & de mea ad tuam addam.
Phi. *Cur ergo minitaru tibi te vitam esse amissurum?*
Nam quid me facturum putas, si istud quod dicis, faxis?
Mihi certum est, efficere in me omnia eadem quæ tu in te faxis.
Ar. *O melle dulci dulcior mihi tu es.* Phi. *certè enim tu vita es*
Mihi, complectere. Ar. *facio lubens.* Phi. *vtinam sic efferamur.*
Le. *O Libane, Libane, vt miser est homo qui amat!* Li. *immò hercle verò*
Qui pendet, multo est miserior. Li. *scio qui periculum feci,*
Circumsistamus alter hinc, hinc alter. appellemus.
Li. *Here salue.* Le. *sed num fumus est hæc mulier quam amplexare?*
Ar. *Quidum?* Li. *quia oculi sunt tibi lacrymantes, ego rogaui.*
Ar. *Patronus qui vobis fuit futurus, perdidistis.*

Li.

Li. *Equidem hercle nullum perdidi, ideo quia nunquam vllum habui.*
Le. *Philenium salue.* Phi. *dabunt di qua velitis vobis.*
Li. *Noctem tuam & vini cadum velim, si optata fiant.*
Ar. *Verbum caue faxis verbero.* Li. *tibi equidem, non mihi opto.*
Ar. *Tum tu igitur loquere quod lubet.* Li. *hunc hercle verberare.*
Le. *Quisnam istuc accredat tibi, cinæde calamistrate?*
Tun' verberes, qui pro cibo habeas te verberari?
Ar. *Vt vestra fortuna meis præcedant Libane longè*
Hodie qui nunquam ad vesperum viuam. Li. *quapropter quæso?*
Ar. *Quia ego hanc amo, & hæc me amat: huic quod ego dem, nusquam quicquam est.*
Hinc me damantem ex ædibus deijcit huius mater.
Argenti viginti minæ me modo ad mortem appulerunt,
Quas hodie adolescens Diabolus ipsi se daturum dixit.
Vt hanc ne quóquam mitteret, nisi ad se hunc annum totum.
Videtin' viginti minæ quid pollent, quid ve possunt?
Ille qui illas perdidit, saluus est: ego qui non perdo, pereo.
Li. *Iam dedit argentum?* Ar. *non dedit.* Li. *bono animo es, ne formida.*
Le. *Secede huc. Libane, te volo.* Li. *si quid vis.* Ar. *obsecro vos.*
Eadem istac opera suauius est complexos fabulari.
Li. *Non omnia eadem æquè omnibus here suauia esse scito.*
Vobis est suaue amantibus complexos fabulari.
Ego complexum huius nihil miror, meum autem hic aspernatur.
Proinde istud facias ipse, quod faciamus nobis suades.
Ar. *Ego verò quidem edepol lubens, interea si videtur*
Concedite istuc. Le. *vin' herum deludi?* Li. *dignu'st sanè*
Le. *Vin' faciam vt me Philenium præsente hoc amplexetur?*
Li. *Cupio hercle.* Le. *sequere hàc.* Ar. *ecquid est salutis? satis locuti.*
Le. *Ausculate, atque operam date, & mea dicta deuorate,*
Primùm omnium seruos tuos nos esse non negamus:
Sed si tibi minæ viginti argenti proferentur,
Quo nos vocabis nomine? Ar. *libertos.* Le. *non patronos?*
Ar. *Id potius.* Le. *viginti minæ hîc insunt in hac crumina*
Has ego, si vis, tibi dabo. Ar. *di te seruassint semper,*
Custos herilis, decus popli, thesaurus copiarum,
Salus interioris corporis, amorisque imperator.
Hîc pone, hîc istam colloca cruminam in collo planè.
Le. *Nolo ego te, qui herus sis, mihi onus istuc sustinere.*
Ar. *Quin tu labore liberas te, atque istam ponis in me.*
Le. *Ego baiulabo: tu, vt decet dominum, ante me ito inanis.*
Ar. *Quid nunc? quid est? quin tradis huc cruminam are pressatam?*
Le. *Hanc, cui daturus, hanc iube petere atque orare mecum.*
Nam istud procliue est, quod iubes, me planè collocare.
Phi. *Da meus ocellus, da mea rosa, da mi anime, da mea voluptas,*
Leonida, argentum mihi. ne nos deiunge amanteis.
Le. *Dic igitur me tuum passerculum, gallinam, coturnicem,*
Agnellum, hædillum, me tuum dic esse, vel vitellum.
Prehende auriculis, compara labella labellis.
Ar. *Ten' osculetur verbero?* Le. *quàm verò indignum visum est?*

Atqui pol hodie non feres, ni genua confricantur.

Ar. *Quid vis? egestas impetrat, fricentur, da nunc quod oro.*

Phi. *Age mi Leonida, obsecro fer amanti hero salutem.*
Redime istoc beneficio te ab hoc, & tibi eme hunc isto argento.

Le. *Nimis bella es atque amabilis: & si hoc esset meum, hodie*
Nunquam me orares, quin darem: nunc illum te orare, melius st.
Illic hanc mihi seruandam dedit. I sanè bella belle.
Cape hoc sis Libane. Ar. *furcifer etiam me delusisti?*

Le. *Nunquam hercle facerem, genu ni tam nequiter fricares,*
Agesis, tu in partem nunc iam hunc delude, atque hanc amplexare.

Li. *Taceas, me spectes.* Ar. *quin ad hunc, Philenium, aggredimur:*
Virum quidem pol optimum, & non similem furis huius.

Li. *Inambulandum est. nunc mihi vicissim supplicabunt.*

Ar. *Quaeso hercle Libane sis, herum tuis factis sine sospitari.*
Da mihi istas viginti minas. vides me amantem egere.

Li. *Videbitur, factum volo, redito huc conticinio.*
Nunc istanc tantisper iube petere atque orare mecum.

Phi. *Amandòne exorarier te vis, an osculando?*

Li. *Immò verò vtrunque.* Phi. *ergo obsecro te, & vtrunque nostrûm serua.*

Ar. *O Libane mi patrone, mihi trade istuc. magis decorum st,*
Libertum potius quàm patronum onus in via portare.

Phi. *O Libane ocellus aureus, donum decúsque amoris.*
Amabo, faciam quod voles. da istuc argentum nobis.

Li. *Dic igitur me tibi anaticulam, columbam, vel catellum,*
Hirundinem, monedulam, passerculum pusillum,
Fac proserpentem bestiam me duplicem vt habeam linguam.
Circundatóque me brachiis, meum collum circumplecte.

Ar. *Ten' complectatur carnifex?* Li. *quàm verò indignus videar?*
Ne istuc, nequicquam dixeris tam indignum dictum tu in me,
Vehes pol hodie me, si quidem hoc argentum ferre speres.

Ar. *Ten' ego veham?* Li. *tun' hoc feras argentum hinc aliter à me?*

Ar. *Perij hercle. verùm siquidem est decorum herum vehere seruom,*
Inscende. Li. *sic isti solent superbi subdomari.*
Adsta igitur, vt consuetus es puer olim, scin' vt dicam?
Hem sic, abi, laudo. nec te equo magis est equus vllus sapiens.

Ar. *Inscende actutum.* Li. *ego fecero, hem quid istuc est? vt tu incedis,*
Demam hercle iam tibi de ordeo, tolutim ni badissas.

Ar. *Amabo Libane, jam sat est.* Li. *nunquam hercle hodie exorabis.*
Nam iam calcari quadrupedem agitabo aduorsum cliuum,
Tum postea ad pistores dabo, vt ibi cruciere currens.
Asta, vt descendam nunc iam in procliui, quanquam nequam es.

Ar. *Quid nunc quoniam ambo, vt est libitum, nos delusistis,*
Datisne argentum? Li. *siquidem mihi statuam & aram statuis,*
Atque vt Deo mihi hic immolas bouem: nam ego tibi salus sum.

Le. *Etiam tu here istunc amoues abs te, atque ipse me aggredire?*
Atque illa, sibi quae hic iusserat, mihi statuis nunc, supplicasque?

Ar. *Quem te autem nominem deum?* Le. *Fortunam atque Obsequelam.*

Ar. *Iam istoc es melior.* Li. *an quid est homini salute melius?*

Ar. *Licet laudem fortunam, tamen ut ne salutem culpem.*
Phi. *Ecastor ambæ sunt bonæ.* Ar. *sciam, ubi boni quid dederint.*
Le. *Opta id quod ut contingat tibi uis.* Ar. *quid si optaro?* Le. *eueniet.*
Ar. *Opto annum hunc perpetuum mihi huius operas.* Le. *impetrasti.*
Ar. *Ain verò?* Le. *certè, inquam.* Li. *ad me adi vicissim atque experire.*
Exopta id quod vis maximè tibi euenire, fiet.
Ar. *Quod ego aliud exoptem amplius, nisi illud, cuius inopia'st?*
Viginti argenti commodas minas, huius quas dem matri?
Li. *Dabuntur, animo sis bono, facilè exoptata obtingent.*
Ar. *Ut consuenere homines, salus frustratur & fortuna.*
Le. *Ego caput huic argento fui hodie reperiundo.*
Li. *Ego pes fui.* Ar. *qui nec caput, nec pes sermonum apparet.*
Nec quid dicatis, nec me cur ludatis scire possum.
Li. *Satis iam delusum censeo, rem ut est, nunc eloquamur.*
Animum Argyrippe aduorte sis. pater nos ferre hoc iussit
Argentum ad te. Ar. *ut tempore, oportunéque attulistis!*
Li. *Hic inerunt viginti minæ bonæ, mala opera partæ.*
Has tibi nos pactis legibus dare iussit. Ar. *quid id est, quæso?*
Li. *Noctem huius & cœnam sibi ut dares.* Ar. *iube aduenire quæso.*
Meritissimo eius quæ volet faciemus, qui hosce amores
Nostros dispulsos compulit. Le. *patieris Argyrippe*
Patrem hanc amplexari tuum? Ar. *hac facile faciet, ut patiar.*
Leonida curre, obsecro, patrem huc orato ut veniat.
Li. *Iamdudum est intus. hàc quidem non venit, angiporto*
Illac per hortum, circuit clam, ne quis se videret
Huc ire familiarium, ne uxor resciscat metuit.
De argento enim si mater tua sciet ut sit factum. Ar. *eia,*
Benedicite, ite intrò citò, valete. Le. *& vos amate.*

ALIQVANDO AMPL. VAL EGO SI TV HIC M.] pro Afer Nonius in verbo *manere*. SALVE] vale, & salue dicebant in discessu. ABIENS] tuo abitu, seu discessu. AFFERS MORBVM?] creas morbum? SVPREMVM] supremum id est, vltimum, subintell. vale hoc modo. mater tua mihi supremum vale dixit. Alii referunt hoc ad ea quæ scripsit Varro libro 5. de lingua Latina his verbis. Suprema, summum diei. hoc tempus duodecim tabulæ dicunt esse occasum solis: sed posteà lex prætoria id quoque tempus iubet esse supremum, quo prætor in comitio supremam pronuntiauit populo. ACERBVM FVNVS F.F.] immaturum funus filiæ facit Virgil. 6. Æn. *Quos dulcis vitæ exsortes, & ab vbere raptos Abstulit atra dies, & funere mersit acerbo.* facere funus autem dixit etiam in Menechm. quanquam translate. *fecisti funus, absente me, prandio.* EXTRVSVS T FORAS] extrusus est foras. Sic autem legendum, nôn, vt vulgo, *exclusust foras*. Sic suprà, *Ne ille ecastor hinc truditur largus lacrymarum foras.* Idem in casina. sit quod futurum dixi, incœnatum senem foras extrudunt mulieres. Idem in Milite glorioso *Hercle lepidam occasionem, vt mulierem extrudam foras.* in Pœnulo *ita me dij amabunt, vt ego si sim Iuppiter, iam hercle ego illam vxorem ducam, & Iunonem extrudam foras.* MOX] paullò pòst? vesperi, noctu. Et verò quidam legi volunt, *noctu*, &c. alii, ne tam longe discedant à scriptura recepta *nox si voles*, &c. *Nox* autem dixerunt veteres pro noctu. exempla petat, qui volet è legib. 12. tabulis. AVDIN' TV HVNC. VT OP. LARG. EST H.] hoc eò dicit Libanus de Argyrippo, quod Philenio dixerat se mox, vel noctu apud eam mansurum, quasi nunc interdiu esset occupatus: noctu autem vacuus. audin' tu, Leonida, inquit Libanus, quàm sit largus, id est, profusus operæ nocturnæ Argyrippus? id est, quàm non parcat operæ suæ nocturnæ? iocus est in Argyrippum, qui à Philenio noctem & concubitum præcipue expetit. Iam serui Leonidas, & Libanus, cum audiant & videant Argyrippum, ab eo neque videntur, neque loquentes auditur. NVNC ENIM HIC EST NEGOT. INTER] ironia est. nunc enim, interdius, id est, interdiu, hic Argyrippus, negotiosus est, id est, occupatus, & negotiis impeditus est. VIDELICET SOLON EST] scilicet Argyrippus, non est Argyrippus, sed Solon, Atheniensium legislator. interdiu igitur negotiosus est, vt leges conscribat. ironia est mera. QVIBVS SE POPVLVS TENEAT.] quibus legibus populus contineatur, & coërceatur. GERRAE] Festus. Gerræ, crates vimineæ sunt. Athenienses, cùm Siracusas obsiderent, & crebrò gerras poscerent: irridentes Siculi gerras clamitabant. Inde factum est, vt gerræ pro nugis, & rebus contemtis dicantur. QVI SESE PARERE APP.] antique dictum, pro qui parêre apparent, id est, pâreant. HVIVS] Argyrippi, quem suprà iocans Solonem appellauit. NVNQVAM BONAE FRVGI SIENT.] si legislator nequam est, leges quoque eius nequam, & malæ sint, necesse est. quare qui talibus legibus parere studeat, nunquam frugi sit, sed nequam, & improbus; nempe gerro, ganeo, vinosus, &c. NON PEDEM

DISCEDAT,] hyperbole, non pedem, ne pedem quidem, id est, ne minimum quidem interuallum. SI LICESSIT] si licuerit. QVI NVNC FESTINAT, &c.] ostendit amantium leuitatem, qui modò minantes se in perpetuum amicas suas relicturos, continuo ad eas quasi adamantinis vinculis retracti, reuertuntur Sic Horat. Oda 11. epod. *Vbi hæc seuerus te palàm laudaueram, iussus abire domum: ferebar incerto pede Ad non amicos, heu, mihi postes, & heu, Limina dura*, &c. exemplo est & ille Phædria, apud Terent. in Eunucho. & Propert. lib. 2. eleg. 25. *Sed tamen obscura teritur rubigine mucro Ferreus, & paruo sæpe liquore silex: At nullo domina teritur sub limine amator. Restat & immerita sustinet aure minas Vltro contemtus rogat, & peccasse fatetur Læsus, & inuitus ipse redit pedibus.* APVD ORCVM TE VIDEBO] apud inferos te videbo. Hæc dicit, quasi primo quoque tempore sibi manus allaturus, & se ipse exanimaturus, quemadmodum deinceps subiicit. QVANTVM POTEST] quàm primùm: quàm citissimè fieri potest. A VITA ABIVDICABO] à vita separabo, & segregabo, tralatio à iudiciis, aut iudicum sententiis, quibus adiudicant, & abiudicant. M. Tull. or. de leg. Agraria contra Rull. ad populum *Iudicabit Alexandriam regis esse: à populo Rom. abiudicabit.* Idem lib. 1. accus. *Neque tanta fortunis omnium pernicies potest accidere, quàm opinione populi Ro. rationem veritatis, integritatis, fidei, religionis, ab hoc ordine abiudicari.* IMMERITO MEO] præter meritum meum. Sic dictum, immerito vt iniussu, & incultu, & similia. Sal. de bello Iugurt. *Cæterum ingenium, quo neque melius, neque amplius aliud in natura mortalium est, incultu atque socordia torpescere sinunt.* MORTI DEDERE] Virgil. Georg. 4. *dese neci.* EGO TE] Ego te dedere neci opto? non est ita. DEFICERE VITA] λειποψυχεῖν. IAM IPSE VITAM MEAM TIBI LARG.] quod fecit Alcestis Admeto viro suo, & fratrem Pollux alterna morte redemit, vt ait Virg. TE VITAM ESSE AMISSVRVM?] te viam esse profusurum, ac proiecturum? Horat. Sat. 1. lib. 1. *is neque limo Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in vndis.* FAXIS] feceris. MELLE DVLCI DVLCIOR MI] hyperbole. Homer. Iliad. α, τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή. VTINAM SIC EFFERAMVR] in rogum Terent. And. *Effertur: imus.* M. Tull. in orat. pro Flacco. *atque hic Dorylensis nuper cùm efferretur magna frequentia, concessúque vestro, mortis illius inuidiam in L. Fla. cum [illegible] conferebat.* lib. 3. de Nat. deorum. *Cur Maximus filium extulit consularem?* sic autem nempe inter nos complexi. Tale quiddam Optat. Propertius lib. 2. eleg. 15. *Atque vtinam hærentes sic nos vincire catena Velles, vt nunquam solueret vlla dies.* QVI PENDET] seruus, qui pendet, manibus ad trabem adstrictis, & ita vapulat suprà. QVI PERICVLVM FECI] qui expertus sum. CIRCVMSISTAMVS: ALTER HINC ALT.] sic debent hæc interpunctione distingui circumsistamus: comma: alter hinc, distinctionis nota: alter hinc, altera nota: appellemus. QVI DVM?] qua ratione istuc rogas? QVIA OCVLI SVNT TIBI LACRYMANTES] locus παρὰ προσδοκίαν: nam aliud responsum expectabat Argyrippus, aliud respondet Libanus. Ioci autem ratio ex eo nata, quòd fumus lacrymas commouet. Horat. Sat. 5 lib. 1. *lacrymoso non sine fumo.* PATRONVS, QVI VOB. FVIT FVTVR. PERD.] ordo est, eum perdidistis, qui vobis patronus fuit futurus. id est, qui vos libertate donaturus fuit. Hic antecedens congruit cum relatiuo, vt fieri solet apud Plautum, qua de re aliàs. EQVIDEM HERCLE NVLLVM PERDIDI, &c.] locus ex ambiguo, patronus enim & eum significat, qui altera ex parte respondet liberto, quomodo Libanus accipit: & eum, qui clienti, quomodo Argyrippus accipiebat. Negat igitur Libanus se vllum patronum amisisse, quippe qui nullum habuerit: nullum autem habuit, qui semper seruus fuit, neque vnquam manumissus fuit. Licet tamen dicere, iocum, si quis hic iocus est, in eo consistere, quod Argyrippus se patronum his seruis futurum fuisse, atque idcirco eos patronum perdidisse dicit: Libanus autem negat se perdidisse, quod nunquam habuit: quasi ea sola perdamus, quæ habemus, non quæ habituri sumus. HABVI] legendum fortassis est *habemus* pro *habui*, vt ne versus claudicet. DABVNT, DI QVAE VELITIS, VOBIS] verba bene precantis. NOCTEM TVAM] concubitum tuum. Sic infrà non longè, *Noctem huius, & cœnam sibi vt dares.* Idem in Trinummo *mox datur: ducitur familiaris.* Horat. epod. od. 15. *Nec feret assiduas potiori te dare noctes.* &c. Propert. lib. 2. eleg. 17. *Mentiri noctem, promissis ducere amantem*, &c. VERBVM CAVE FAXIS.] caue verbum vnum feceris? caue mutias. HVNC HERCLE VERB.] repete ἀπὸ κοινοῦ libet. ACCREDAT] credat. Horat. epist. ad Vuallam lib. 1. *Scribere te nobis, tibi nos accredere par est.* CINAEDE] Cinædi, inquit Nonius, dicti sunt apud veteres, saltatores, vel pantomimi ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὸ σῶμα. al. τὰ κῶλα. Deinde profert locum ex Aulul. *Ita fustibus sum mollior magis, quàm vllus cinædus.* Verumtamen etiam pueri molles, & impudici, cinædi appellantur, ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὰ αἰδοῖα. Catull. ad Thallum, *Cinæde Thalle, mollior cuniculi capillo, Vel anseris medulla, vel imula oricilla, Vel pene languido senis, situque araneoso*, &c. Atque ita accipi arbitror. CALAMISTRATE] Calamistris iniuste & crispate *Calamistrum*, inquit Nonius, *Fistula breuis, qua cirri continentur.* Immo calamistra, acus sunt, quibus calefactis capilli crispantur, M. Tull. de Cæsare in Bruto. *Sed dum voluit alios habere parata, vnde sumerent, qui vellent scribere historiam, ineptis gratum fortasse fecit, qui volent illa calamistris inurere*, &c. Idem in oratore. *Tum remouebitur omnis insignis ornatus, quasi margaritarum: ne calamistris quidem adhibebuntur.* Hinc Calamistratus. Idem pro Sextio. *Alter vnguentis affluens, calamistrata coma*, &c. Idem post reditum in Sen. *Cum in lustris & helluationibus huius calamistrati saltatoris tam eximia virtus tandem cessauit?* QVI PRO CIBO HABEAS TE VERBERARI?] cui instar cibi sit verberari? qui pascaris verberibus, vt cibo? *verberari* autem quidam hic accipiunt, pro præcidi, & prædicari. quemadmodum & suprà *verberare* fortassis pro præcidere accipiendum est. VT VESTRAE F.] Vt, id est, quàm ὡς legendum admiratiue. HINC MEDAMANTEM EX AEDIB.] Hinc, ex ædibus, idem valent, sed hoc notius: *medamantem*, autem pro me amantem. & similia sexcenta, à Plauto vsurpata sunt. DEIECIT] al. defecit, al. eiecit, libri veteres habent *delegit*, plane, vt opinor, mendose AD MORTEM APPVLERVNT.] al. mortem adegerunt. IPSI] Phileniū matri. VT HANC NE Q. M.] hac lege, vt mater ne vllum in locum, aut ad vllum hominem mitteret, nisi ad se. QVID POLLENT?] quantum virium habent? QVI HAS PERDIT.] qui has profundit, & largitur lenæ, diabolus. SALVVS EST:] quia fruetur Philenio sic suprà, *Et profectò nisi illud perdo argentum, pereundum est mihi.* BONO ANIMO ES.] bono animo esto. *es* hic est imperatiui modi, præsentis temporis. nam *esto*, est futuri. Notat Donatus ad illud simile, immò plane idem, Terent. in Adelph. *Bono animo es, duces vxorem hanc.* SI QVID VIS] subintell. ad te eo, & secedo, vt audiam, quæ me vis verba sunt ad audiendum, & consistendum parati, contrà *numquidnis?* & *nisiquidnis* abeuntis, seu abire volentis. OBSECRO VOS] sermo hominis aliud mirantis, atque etiam improbantis. EADEM ISTAC OPERA,] HOC eo dicit, quod

Leonidas, &c.

Leonidas,& Libanus,collatis capitibus colloquebãtur. Dicit igitur Argyrippus,eos debuisse vna,eadẽque opera complexos,inter se confabulari, & id eis suauius futurum, cùm capite inter se ita collata haberent,vt viderentur inter se osculari. VOBIS] tibi, & Philenio,amantibus,qui amatis inter vos. NIHIL MOROR] nõ curo,negligo:vel nihili facio Horat ep. 15.lib.1 *nam vina nihil moror illius oræ.* QVOD FACIAMVS, NOBIS SVADES.] quod vt faciamus,nobis suades. HERVM] herum minorem,Argyrippum.hæc dicuntur à seruo suppressa voce,ne Argyrippus exaudiat,ita tamen,vt spectatores audiant. ECQVID EST SALVTIS?] num qua salus est?num aliquid salutis est? SATIS LOCVTI] subintell.*estis.* ET MEA DICTA DEVORATE] mea dicta auide audite, & attentis animis accipite tralatio est. sic in Pœn. *Quàm orationem hanc aures dulce deuorant?* eiusdem generis sunt illa *edere sermonem.* in Aulul. *Nimium lubenter édis sermonem tuum,*& *gustare sermonem.* in Mostel. Sic Horat.oda 13. lib.2. *Sed magis pugnas, & exactos tyrannos Densum humeris bibit aure vulgus.* Nonius, *deuorari,* inquit, *non solum cibus gutture, sed & vox auribus potest.* Plaut Asin. *Auscultate,* &c. LIBERTOS] non iam seruos sed libertos,vt manumissos. IN HAC CRVMINA] Festus, *crumina,sacculi genus.* Nonius, *Bulga,est folliculus omnis, quam & crumenam veteres appellarunt: & est sacculus è brachio pendens.* Ex his Nonii verbis,licet dicere cruminam,seu crumenam, ἀπὸ τοῦ κρεμᾶν, id est, pendêre, dictum esse, quod & Simeoni Bosio videbatur. DII TE SERVASSINT S.] beneprecantis oratio.*seruassint* autem,id est,seruauerunt. CVSTOS HERILIS] Custos heri SALVS INTERIORIS CORP.] salus earum corporis partium,quibus vita continetur salus animæ,& vitæ. PLANE] ambiguè dictum.nam planè vel in loco plano significat: quo modo non intelligit Argyrippus: collum enim non est in loco plano, neque locus planus: vel apertè, perspicuè:quomodo intelligit. SVSTINERE] sufferre. ISTAM] cruminam. PONIS IN ME?] mihi imponis? EGO BAIVLABO.] ego geram.baiulo,as, id est,porto,& gero humeris, & baiulus, qui humeris gerit M Tull. lib.3.de orat. *Remigem aliquem,aut baiulum nobis oratorem descripseris.* Festus. *Baiulos dicebant antiqui,quos nunc dicimus operarios. vnde adhuc baiulare dicitur.* profert Nonius in voce baiulus, quam tamen non interpretatur INANIS] sine onere. ÆRE PRESSATAM] sic legendum, non *herum pressatum,*vt habent alii libri.hoc primùm.Deinde *ære pressatam,* hoc est,ære, seu nummis refertam ac distentam. ISTHANC CVI DATVRV'S, HANC IVBE PET.] ordo est. iube istam,nempe Philenium,cui tu daturus es crumenam, petere hanc crumenam à me. ORARE MECVM] antiquè dictum : de quo genere alibi. Vtitur autem eo Plautus millies. NAM ISTVC PROCL. Q IVB.] iocus in vocibus procliuè & planè. Iubes,inquit,me planè collocare hanc crumenam in collo tuo. Atqui collum tuum,non est planum,sed procliue,id est, pronum,& propensum. Procliue,significat etiam facile,ab eo, quod est procliue, non arduum. MEVS OCELLVS] id est mi ocelle,rectus pro vocatiuo.vel tu, qui meus ocellus es. DEIVNGE] deiuga. Nonius. *Deiugare, deiungere.separare,dissociare.*deiugare,& deiungere,verba sunt, quæ propriè locum habent in bobus à iugo remotis. Horat. epist.ad Villicum, *bouem Deiunctum curas, & strictis frondibus exples.* sic legendum apud Horat. & ita edendum curaui: non *disiunctum,* vt habent aliæ editiones. HOEDILLVM] paruum hœdum. VITELLVM] paruum vitulum. aliàs vitellus, pars est oui media, subrubri aut crocei coloris. PREHENDE AVRICVLIS.] subintell. me. modus est osculandi, quo amantes prehensis mutuò auriculis inter se osculabantur: quod osculum χύτραν appellant, à similitudine ollæ ansatæ,quæ prenditur per ansas. Commemorat Theocr. eidyl.5 Οὐκ ἔραμ' Ἀλκίππας, ὅτι με πρὰν οὐκ ἐφίλασε Τῶν ὤτων καθελοῖσ', ὅκα οἱ τὰν φάσσαν ἔδωκα. id est non amo Alcippen, quoniam me anteà non osculata est prehensum auribus, cum ei palumbum dedi. Et Plutarchus. περὶ τοῦ ἀκούειν. ibi. οἱ τε πολλοὶ τὰ μικρὰ παιδία καταφιλοῦντες, αὐτοί τε τῶν ὤτων ἁπτόμενοι, καὶ τούτοις ταὐτὸ ποιεῖν κελεύουσιν, αἰνιττόμενοι μετὰ παιδιᾶς, ὅτι δεῖ φιλεῖν μάλιστα τοὺς διὰ τῶν ὤτων ὠφελοῦντας. id est, vulgúsque cum paruulos pueros osculatur, & ipsum auriculas eorum tangit, & hos idem facere iubet, obscurè significans cum ludo ac ioco, eos maximè amare oportere, qui per aureis prosunt. Plautus iterum in Pœn. *Sine te exorem, sine te prendam auriculis, sine dem suauium.* Nonnulli libri hic habent, *prehende auriculas.* COMPARA LAB. CVM LAB. V.] compone & coniunge labella tua cum meis QVAM VERÒ IND.] proinde ac si dicat, nón est causa, quare tibi tam indignum videatur, Philenium mihi prehendere auriculas, & labella cum labellis comparare? NON FERES,] non auferes,non accipies à me crumenam, vel sic, non baiulabis, seu non portabis crumenam in genua confricare, maioris adulationis, atque amoris est, quàm auriculis aliquem prendere. Quin videtur esse supplicantis.Nam qui supplicabant,genua tangebant eorum,quibus supplicabant. Homer. ἰλιάδ'. α. Κὰδ δὲ πάροιθ' αὐτοῖο καθέζετο, καὶ λάβε γούνων &c. Piget alia & ex hoc poëta, & ex aliis colligere exempla. EGESTAS IMPERAT] ingens telum, necessitas. Virgil.Georg.1. *& duris vrgens in rebus egestas.* FER AMANTI H. SALVT.] fer salutem, id est, affer salutem. sic dictum fer salutem, vt fer auxilium. REDIME ISTOC BEN. L] isto beneficio te ab hero tuo Argyrippo libera: id est, isto beneficio consequere ab hoc libertatem. ET TIBI EME HVNC IST.] & tibi hunc ista pecunia obligatum, deuinctum,obnoxium redde. Sic supra ead. com. non longè à princip & beneficiis me emere gnatum suum sibi. NVNQVAM M'ORARES, QV.] nonnulli libri manuscr. habent *nunquam morarer, quin d.* ILLVM] Libanum. ILLIC] ille Libanus: CAPE HOC SI LIBET] cape hoc si vis Libane, sis, blandientis particula quæ significat,si vis, eam addebant veteres verbis imperatiui modi, quia, vt ait Donatus, ea sunt contumeliosa. NVNQVAM HERCLE FACER. GEN. T. N.] nunquam hercle te deluderem, nisi tam remissè, & languidè genua mihi fricares tam nequiter, tam male. AGE SIS TV IN PARTEM, &c.] Alloquitur Libanum Leonida, fortasse summissa voce, & hortatur, vt vicissim ipse quoque Argyrippum ludat. IN PARTEM] pro tua parte. Bosius κατὰ μέρος, ἐν μέρει. HANC.] Philenium. AD HVNC] Libanum. FVRIS HVIVS] Leonidæ,serui furacis, vel simpliciter,serui, vt intelligamus, seruos omneis esse fures. vide suprà ibi, *Cui nunquam vnam rem me licet præcipere furi.* SVPPLICABVNT] Argyrippus, & Philenium. LIBANE SIS,] Libane si vis,*sis,*particula blandientis,pro si vis Sed videtur hinc delenda, vt mox dicamus. HERVM TVIS FACTIS SINE SOSPITARI] herum me, sine tuis factis sospitari, id est seruari, saluum, & sospitem fieri. Sic autem legendum, vt edidimus, nostros veteres codices secuti. nam, verbum *sine* abest à vulgatis. quo sublato, huius versus sententia nec integra, nec plana esse potest. Sed rursus, hoc verbo recepto, vel in voce *herum.m.*eliditur,& *tuis* erit vnius syllabæ,vt *herum tuis* efficiant anapæstum aut particula *sis* erit delenda, & tunc versus sua mensura, sine vllo neguuo

constabit. CONTICINIO] *Conticinium*, vt docet Nonius, *est primum noctis tempus: quo omnia quiescendi gratia conticescunt.* ISTHANC] Philenium, vt suprà. *Istanc cui dataru'i hanc iube petere.* PETERE] à me. ORARE MECVM.] Sic suprà. IMMÒ VERÒ VTRVMQVE] legendum arbitror *Immò verò vtrumque.* ET VTRVNQVE NOSTRVM SERVA.] sic legendum. Nam in vulgatis mendosè legitur, *& tu vtrunque nostrûm serua.* LIBERTVM POTIVS, QVAM. P.] magis decorum est, me, qui sum libertus tuus, quàm te, qui patronus es, onus in via ferre. OCELLVS AVREVS.] ocelle aureæ. vel, qui ocellus aureus es. aureus autem est carissimus, carus instar auri. Ita duas res carissimas inter se coniunxit, oculum, & aurum. oculis nihil est nobis carius secundum vitam: aurum omnium metallorum carissimum. Pindar. ἄριστον μὲν ὕδωρ, ὁ δὲ χρυσὸς, &c. notissimi enim sunt versus. ANATICVLA] anaticula, deminutum nomen ab anate. M. Tull. lib 5. de Fin. *serpere anguiculos, nare anaticulas, auolare merulas*, &c. CATELLVM] paruum catulum. MONEDVLAM] monedula, auis mirè furax. cùm omnium metallorum, maximè auri, & argenti, vt testatur Plinius lib. 10. cap. 29. M. Tull. in orat. pro Flacco. *Cum verò coronam auream litteris imponebant: re vera non plus aurum tibi, quàm monedulæ committebant.* Propterea autem hæ aues hic commemorantur, tanquam molles, & iucundæ, quia ex & aliæ id genus, pueris patriciis erant in deliciis, & ludicris. Plautus in Captiuis. *Nam vbi illò aduenis quasi patricius pueris, aut, monedula, Aut anates, aut coturnices dantur quicum lusitent: Itidem hæc mihi aduenienti vpupa qua me delectet, data'st*, Plinius lib. 4. epist. *Habebat puer mannulos multos, & iunctos, & solutos, habebat canes maiores, minoresque, habebat luscinias, psittacos, merulas. omnes Regulus (pater) trucidauit. nec dolor erat ille, sed ostentatio doloris.* PASSERCVLVM PVSILLVM] vox *pusillum*, ante *passerculum* pusillum. nam & corrumpit versum, & superuacanea est & non reperitur in plerisque libris. FAC PROSERPENTEM BESTIAM ME.] Compone linguam tuam cum mea inter osculandum, quo facto similis ero proserpenti bestiæ, id est, angui. Nam anguis duplicem & bisulcam linguam habet: vel, vt alii auctores volunt, triplicem & trisulcam. qua de re mox plura. Sic Pœnulo. *Qui huc aduenisti nos captatum migdilybs Bisulca lingua quasi proserpens bestia.* Idem in Pseud. *vbi alterum bilingui (al. bilingues) manifestò inter se prehendunt.* Idem in Sticho. *Suffla celeriter tibi buccas quasi proserpens bestia.* ANGVEM] proserpentem bestiam, quasi serpendo progreditur, & procedit. proserpere enim valet porrò serpere, id est, serpendo procedere. DVPLICEM VT HABEAM LINGVAM.] vt habeam linguam bisulcam. Aristoteles lib 1. de partibus animal. cap. 17. de lingua: narrat angueis linguas habere duplices, seu bisulcas bifidas. Sic enim ille, ἔτι ὄφεις, καὶ οἱ σαῦροι μακρὰν καὶ δικρόαν γλῶτταν ἔχουσιν, οἱ μὲν ὄφεις οὕτω μακράν, ὥστε ἐκτείνεσθαι ἐκ μικροῦ ἐπὶ πολύ. δικρόαν δὲ καὶ τὸ ἄκρον, λεπτὴν καὶ τριχώδη διὰ τὸ λίχνον τὴν φύσιν εἶναι. διπλῆν γὰρ τὴν ἡδονὴν καρποῦνται τῶν χυμῶν, ὥσπερ διπλῆν ἔχοντα τὴν γεύσεως αἴσθησιν. id est, angues, siue serpentes, & lacerti, longam, & bifidam, seu bisulcam linguam habent, & serpentes quidem ita longam, vt ex paruo in longum protrahi, atque extendi possint: bisulcam verò & eius extremam partem, tenuem, & pilosam propter naturæ auiditatem. Duplicem enim voluptatem percipiunt, tanquam duplicem gustatus sensum habentia. At Plinius lib. 11. cap. 37. *tenuissima*, inquit, *lingua serpentibus & trisulca, vibrans, atri coloris, & si extrahas prælonga: lacertis, bifida, & pilosa*, &c. Sic Virgil lib. Georg. 3. *Cùm positis nouus exuuiis, nitidúsque iuuenta Voluitur, aut catulos tectis, aut oua relinquens Arduus ad solem, & linguis micat ore trisulcis.* CIRCVNDATÓQVE ME BRACH.] amplectitor me. ambito me brachiis. nam hæc conuertuntur inter se, & reciprocantur. Horatius oda 36. lib. 1. *Lasciuis hederis ambitiosior.* M. Tull. pro Milone. *Qui annona leuanda, sarturisque rei familiaris, quia nimis amplecti plebem putabatur, in suspicionem incidat regni appetendi.* CIRCVMPLECTE] complectere. QVAM VERÒ INDIGNVS VIDEOR?] sic sup. quàm verò indignum visum est? NE ISTVC NE QVICQVAM DIXERIS, &c.] vt ne istuc, quod in me dixisti, tam indignum, frustrà, id est, impunè dixeris: tu pol hodie me vehes, vt equus equitem, &c. vel sic. vt ne istuc, quod in me tam indignum dixisti sine pretio, & sine tuo malo dixeris, tu profecto hodie instar equi me vehes, &c. vel sic: has mihi profecto pœnas istius dicti dabis, quod mihi eris hodie pro vehiculo &c. PERII HERCLE.] sic suprà ead. com. *Perij hercle iam hic me abegerit suo odio.* VERVM SIQVIDEM EST DEC. HERVM VEH.] sic legendum, non vt habent libri vulgati, *verùm si decorum est quidem*, &c. quanquam probabilis lectio est, neque vt plerique manuscripti. *si verum est quidem decorum*, &c. quæ scriptura ferri nullo pacto potest, SIC ISTI SOLENT SVP. SVED.] isti superbi, id est, tui similes superbi, sic hoc est, equitem vehendo, subdomari solent. id est, eorum ferocia minui solet. ADSTA IGITVR VT CONSVETVS ES P. OL &c.] versus quidem est obscœnus, sed tamen Plautinus. nanque eum reperi in nostris libris manuscriptis, & in omnibus impressis. Sustulit eum Camerarius, vt plerosque alios, turpitudine scilicet offensus, & pudori lectoris consulens ac seruiens. Ignosco Camerario. Sed non placet, scriptores veteres castrari, hoc est mutilari. Nam si hoc licet, cur non fit in Aristophane, in Platone, in Aristotele, in Plutarcho, in Cicerone, denique in omnibus? Cur non mares omnes castrantur? nam quis neget ex pusillis mentibus, & timis mulieribus horribilia, & innumerabilia flagitia ac scelera proficisci? Atqui stultum, atque adeò impium est, consilium Dei reprehendere, eiusque opificium corrigere velle, & plus sapere postulare: quàm sapientiæ caput, & fontem perennem. Sed hac de re plura aliàs. Ad Plautum redeo. Adsta igitur, inquit, vt consueuisti olim puer, cum scilicet alienæ libidini auersus morem gerebas. VT TV INCEDIS?] quomodo incedis? DEMAM] detraham: deminuam. locatur seruus in herum, minans se ei de hordeo detracturum. quasi sit equus. TOLVTIM NI BADISSAS] ni incedis volubiliter, & vt ita dicam glomeratim. Nonius tolutim, inquit, dicitur, quasi volutim, vel volubiliter. Deinde profert hunc locum. & hoc Varronis. *Vt equus, qui ad vehendum est natus, tamen hic traditur magistro, vt equitare doceat tolutim.* &c. debet autem scribi vnico, l. Nam prima syllaba corripitur. Lucill. *Si omne iter euadit, stadiúmque acc'ine tolutim.* ego arbitror, *gressus glomerare superbos.* apud Virgil lib. 3. Georg. aliis verbis idem esse. quod *ingredi tolutim.* Iam *badissas*, vox Græca est, βαδίζω, ζεις, hoc est, vado, incedo. QVADRVPEDEM] te equum. Virg. lib. 11. Æn. *Quadrupedémque citum ferrata calce fatigat.* AGITABO] Virg. lib 11. Æn. *Spumantemque agitabat equum* & Horat. Sat. 7 lib. 2. quamuis per translationem perpetuam: *clunibus aut agitauit equum lasciua supinum*, hinc agitator, id est, auriga, aut qui equum. aliúmue quadrupedem stimulat. M. Tull in Lucul. *Ego enim vt agitator callidus, prius quam ad finem veniam, equos sustinebo, eóque magis si locus is, quo ferentur equi præceps erit.* Virg. lib. 1. Georg. *Sæpe oleo tardi costas agitator aselli Vilibus aut onerat pomis.* ADVERSVM CLIVVM] in loco accliui, atque arduo. AD PISTORES D.] in

pistrinum.

pistrinum dedam. IN PROCLIVI] in loco prono, & decliui, qui contrarius est accliui, & arduo. IMMOLAS BOVEM.] sacrificas bouem. Festus immolare, est mola, id est farre molito, & sale perspersam hostiam sacrare. M. Tull. de Nat. deor. *Quanquam Pythagoras, cùm in geometria quiddam noui inuenisset, Musis bouē immolasse dicitur.* Horat. Sat. 3. lib. 2. *immolet aequis hic porcum Larib.* TIBI SALVS SVM] tibi Deus quidam seruator, & salutis dator. AGGREDIRE?] aggrederis? id est aggrederis? hic vsurpauit verbum aggredior in quarta coniugatione, sic dixit *moriri*, pro mori, in Captiuis *progrediri*, in Casina pro progredi *fidiri*. in Mil. glor. ATQVE ILLA.] statuam, & aram. FORTVNAM.] dominam rerum & externarum, & ad corpus pertinentium, vt ait M. Tull. lib. 5. Tuscul. Cui non vnum templum cæca veterum Romanorum religio consecrauit, sed complura, vt refert Plutarchus. OBSEQVELAM] deam, quæ tibi arbitratu tuo obsequitur. ANQVID EST HOMINI SALVTE MELIVS?] hoc idcirco quærit, quia suprà dixerat, se Argyrippo salutem esse. LICET LAVDEM FOR. TAMEN VT NE S.] ita mihi laudare fortunam licet: vt tamen salutem non vituperem. AMBAE] fortuna, & salus. VBI BONI QVID D.] cùm mihi aliquid boni dederint. HVIVS OPERAS] Philenii nocteis: Philenium mihi obsequentem, & operas dantem, scorta cōducuntur & suas operas amantibus locant, & suarum operarum mercedem ab his accipiunt. aut certè postulāt, atque adeò flagitant: sæpe etiam antequam vllam dent operam, capiunt. CVIVS INOPIA EST, &c.] cuius indigeo, VIGINTI ARGENTI COMMODAS MINAS, &c.] id est, viginti argenti minas totas, atque integras. Sic Nonius in voce commodum: vbi hunc versum profert. Sic iterum Plautus in Mercat. *Nunquam adepol me vincet hodie, commodu poscat pater.* subintell. septem minis, hoc est, vult sibi puellam illam vendi septem commodis minis. Idem in Pseud. *At me viginti commodu multauit minis.* Idem in Rud. *talentum argenti commodum magnum inerat in crumena.* VT CONSVEVERE] salus, & fortuna. FRVSTRATVR] fallit, destituit. EGO CAPVT HVIC, &c.] id est, ego præcipuam operam ad hoc argentum hodie reperiendum nauaui. vel sic, ego maior, & potior pars ad hoc argentum hodie reperiendum fui. Virg. Æn. 2. *Et quorum pars magna fui.* Terent. And. *Nam si hic mali est quicquam, hem illic est huic rei caput.* Vbi notat Donatus, Caput, id est origo, & summa vniuscuiusque rei. vt Virg. Æn. xi. *ô Latio caput horum & causa malorum.* EGO PES FVI] iocus in verbo, caput, & pes, opponuntur: hinc statim subiicit Argyrippus. QVIN NEC CAPVT, NEC PES &c.] id est immò verò, nulla pars sermonum vestrorum appāret, vel sic, nec principium, nec finis sermonum vestrorum exstat. prouerbium olet, quod significat rem esse inchoatam, atque imperfectam. Vtitur eo M. Tull. lib. 7 epist. ad famil. epist. ad Curium *Sulpicij tibi operam intellige ex tuis litteris non multum opus fuisse, propter res tuas ita contractas, vt, quemadmodum scribis nec caput nec pedes.* Iterum Plautus in Capt. *Garrit, quòd neque pes vsquam, neque caput compareat.* Eodem pertinet illud Horatii epist. ad Pisones, *cuius velut ægri somnia, vanæ Finguntur species, vt nec pes, nec caput uni Reddatur formæ.* Non admodum dissimile illud eiusdem epist. ad Iul. Florum, lib 2. *Candidus & talos, à vertice pulcher ad imos.* SATIS IAM DEL. CENSEO.] Satis iam delusum esse Argyrippum censeo. REM VT EST, N. EL.] nunc rem eloquamur, & narremus Argyrippo, ita, vt est. SIS] si vis. BONAE.] bonas fortasse hic dicit, quas paullò antè, commodas. Verumtamen sequamur, quod ad illum superiorem locum attinet, Nonium, & dicamus per bonas hic significari. probas, & minimè falsas, neque adulterinas. BONAE, MALA OPERA PARTAE.] antithesis. *mala opera*, autem, id est, per sycophantiam, & fallaciam, & dolum malum. PARTIS LEGIBVS] latis, & acceptis conditionibus NOCTEM HVIVS, ET CEN.] his legibus, seu hac lege, vt sineret Philenium vnà secum cenare, & dormire. MERITISSIMO EIVS.] superlatiuum nomen ex substantiuo factum. nam cum dicimus *merito eius*, non est dubium, quin *merito*, sit nomen substantium Quomodo igitur ex hoc tali nomine *meritissimo* fieri potest? quomodo rursus *meritissimo* substantiuum esse potest, si superlatiuum est? nam substātiua nomina, neque comparationem, neque superlationem recipiunt. Atqui substantiuum sit necesse est, quando patrius casus ei subiungitur, proinde ac si dixisset, maximo eius merito. Notetur igitur hic locus. Iam apud Terent. in Phor. immeritò. & immeritissimò aduerbia sunt. Sic ille. *Iam dudū te omneis nos accusare audio Immeritò, & me omnium horum immeritissimò* DISPVLSOS COMPVLIT] bella antithesis videtur autem esse tralatio à pecore, seu armento dispellere, est in diuersas parteis pellere: compellere, in vnum locum pellere. M. Tull. in Pisonem. *Quid illam armorum officinam e quid recordaris, cùm, omni totius prouinciæ pecore compulso, omnem quæstum illum domesticum paternúmque renouasti?* Virg. in Melib. *Compulerántque greges Corydon & Thyrsis in vnum.* M. Tull lib. 7. epist. ad Att. *Quid ergo, inquis, acturus es?* Idem *quòd pecudes: quæ dispulsæ, sui generis sequuntur greges, vt bos armenta: sic ego bonos viros, aut eos, qui unque dicentur boni, sequar, etiam si ruent.* HAC FACILE FACIET, VT P.] id est, propter hāc, Philenium, qua hoc pacto mihi annum perpetuum frui licebit, facilè patiar, vt pater eam amplexetur noctem vnam. ANGIPORTO.] per angiportum. Idem Mostell. *Abij illàc per angiportum, ad hortum nostrum clanculum.* Festus. *angiportus, iter compendiarium in oppido, eò quòd sit angustus portus, id est, aditus in portum.* Angiportus autem in mascul. & angiportum in neutro gen. veteres vsurparunt, vt indicat Nonius. Iterū Plautus, in Cistell. *paruolam Puellam proiectam, ex angiportu sustuli.* Idem in Pseud. *Habui numerum sedulò. hoc est sextum à porta proximum angiportum, in id angiportum me di uerti iusserat.* NE QVIS SE VIDERET H. IRE FAM.] ordo est, ne quis familiarium videret se huc ire, id est, venire. RESCISCAT.] quod occultū fuerit, cognoscat. Gellius lib. 2. cap. 29. VT SIT FACTVM] quomodo sit factum. EIA: BENEDICITE] cùm Libanus aliquid tale esset additurus, patrem tuum, te, & nos miseros habebit: vel hoc tale, nos omneis miris modis cruciabit Argyrippus interloquens, & interpellans vetat illum aliquod verbum tristius, & mali ominis proferre, & *eia: benedicite*, inquit. id est, fauete linguis, seu bona verba dicite, εὐφημεῖτε. Sic solebant mala nomina vitare, & auersari veteres.

ACTVS QVARTVS.

DIABOLVS adolescens, PARASITVS.

AGEDVM istum ostende quem conscripsisti syngraphum,
Inter me & amicam & lanam. Leges perlege.
Pa. Nam tu poeta es prorsus ad eam rem vnicus.
Di. Horrescet faxo lana, leges quum audiet.
Age quaeso mi hercle translege. Pa. Audin'? Di. audio.
Pa. Diabolus Glauci filius Clearetae
Lanae dedit dono argenti viginti minas,
Philenium vt secum esset nocteis & dies
Hunc annum totum. Di. neque cum quiquam alio quidem.
Pa. Addóne? Di. adde: vt scribas, vide, planè & probè.
Pa. Hominem alienúmque intromittat neminem.
Quòd illa aut amicum suum, aut patronum nominet,
Aut quòd illa amicam suam, aut sororem praedicet,
Fores occlusa omnibus sient, nisi tibi
In foribus scribat, occupatam esse se.
Aut quòd illa dicat peregrè allatam epistolam,
Ne epistola quidem vlla vspiam sit in aedibus.
Nec cerata adeò tabula. & si qua inutilis
Pictura sit, eam vendat. ni quadriduo
Abalienarit, quo ex te argentum acceperit,
Tuus arbitratus sit, comburas, si velis:
Ne illi sit cera, vbi facere possit litteras.
Vocet conuiuam neminem, illam tu voces.
Ad eorum ne quem illa oculos adjiciat suos.
Si quem alium aspexit, caeca continuo fiet.
Tecum vna postea aequè pocula potitet,
Abs ted accipiat, tibi propinet, tu bibas.
Ne illa minus, aut plus quàm tu, sapiat. Di. satis placet.
Pa. Suspiciones omnes ab se segreget.
Neque illaec vlli suo pede pedem homini premat,
Cùm surgat, non in lectum inscendat proximum,
Neque cum descendat inde, det cuiquam manum:
Spectandum ne cui annulum det, neque roget.
Talos ne cuiquam homini admoueat, nisi tibi.
Quum iaciet, te, ne dicat, nomen nominet.
Deam sibi inuocet quam libebit propitiam,
Deum nullum. si magis religiosa fuerit,
Tibi dicat. tu pro illa ores, vt sit propitius.
Neque illa vlli homini nutet, nictet, annuat.
Post lucerna extincta sit, ne quid sui
Membri commoueat quicquam in tenebris. Di. optimum est.

Ita scilicet facturam: verùm in cubiculo
Deme istuc, equidem illam moueri gestio.
Nolo habere illam caussam, & vetitam dicere.

Pa. *Scio, captiones metuis.* Di. *verum.* Pa. *ergo vt iubes,*
Tollam. Di. *quid nũ?* Pa. *audi reliqua.* Di. *loquere audio.*

Pa. *Neque vllum verbum faciat perplexabile,*
Neque vlla lingua sciat loqui nisi Attica.
Fortè si tussire occœpsit, ne sic tussiat,
Vt quoiquam linguam in tussiendo proferat,
Quòd illa autem simulet quasi grauedo profluа,
Hoc ne sic faciat: tu labellum abstergeas
Potius, quàm cuiquam sauium faciat palàm.
Nec mater lena ad vinum accedat interim,
Nec vlli verbo malè dicat. si dixerit,
Hæc multa ei esto, vino viginti dies
Vt careat. Di. *pulchrè scripsisti, scitum syngraphum.*

Pa. *Tum si coronas, serta, vnguenta, iusserit*
Ancillam ferre suam Veneri aut Cupidini,
Tuus seruus seruet, Venerine eas det, an viro.
Si fortè purè velle habere dixerit,
Tot reddat spureas, quot puras habuerit.
Hæ sunt non nugæ, non enim mortualia.

Di. *Placent profectò leges. sequere intrò.* Pa. *sequor.*

SYNGRAPHVM.] profert hunc versum Nonius, vt probet, veteres dixisse syngrapham in genere fœm. & syngraphũ in mascul. In syngrapho autem, siue syngrapha perscribebantur leges, hoc est, pacta, conuenta priuata, quæ paciscentes seruari volebant. LEGES] pacta, conuenta, conditiones, conuentiones. POETA] opifex, artifex. VNICVS] singularis, singulariter & vnicè idoneus. HORRESCET FAXO LENA] *faxo* iunctum cum futuro. licebat etiam ita dicere. *Horrescat faxo lena.* nam vtrique modo loqui solet Plautus: sed illo potius. MI] mihi. TRANSLEGE] ita vt exaudiam lege. per lectionem transfer ad me. NEQVE CVM QVIQVAM AL.] neque cùm quoquam alio q. VT SCRIBAS, VIDE PLANE ET PR.] oratio est implicata. nam hic ordo verborum est. vide, vt plane, & probe scribas. QVOD ILLA AVT AMICVM SVVM, AVT PATRONVM NOM.] antiqua locutio, quæ vel sic explicanda est. *Quod illa aut amicum, aut patr. nominet* subintelligendum, non est. deinde sequitur *Fores occlusæ omnibus fient.* &c. vel sic potius. Quòd illa aut amicum, aut patronum nom. id est, quantum ad id attinet, quod illa nominare possit, aut amicũ suum, aut patronum: illi prætexto, & causæ, hoc oppono, Fores occlusæ omnibus fient. Hæc est vera talium locutionum explicatio. libet autem mihi hic aliquot earum exempla & ex poeta nostro, & ex aliis scriptoribus colligere. Sic igitur in Aulul. *Quòd quispiam ignem quærat, extingui volo.* id est, Quòd ad id attinet, quod fortasse aliquis ignem quærat: huius causæ, propter quam alicui ianuam aperire debeas, hoc oppono: extingui ignem volo, vt iustam causam habeas neminem intromittendi. Idem infra eadem scena. *Quòd illa autem simulet, quasi grauedo profluat: Hoc ne sic faciat, tu labellum abstergeas.* Idem in Mil. glor. *Quòd ille gallinam, aut columbam se sectari aut simiam dicat: disperdisti, ni vsque ad mortem male mulcasti.* Terent. in Eunucho. *Sanè quòd tibi nunc vir videatur esse hic nebulo magnus est.* Idem in ead. com. infrà *Si te in platea offendere hac post vnquam. quòd dicas mihi, alium quærebam: iter hac habui: periisti.* Ad quem locum Donatus corruptus est. Idem Adelph. *vt id ostenderem, quòd te isti facilem, & festiuum putant. id non fieri ex vera vita* Sic M. Tull. accus. lib 5. *Quòd enim te liberatum iam existimationis metu, defunctum honoribus, designatum consulem cogitet: mihi crede ornamenta ista, & beneficia populi Rom. non minore negotio retinentur, quàm comparantur.* Idem in Pisonem. *Nam quòd vobis iste tantummodo improbus, crudelis. olim furunculus, nunc verò etiam rapax: quòd sordidus. quòd contumax. quòd superbus. quòd fallax, quòd perfidiosus, quòd impudens, quòd audax esse videatur nihil scitote esse luxuriosius, nihil libidinosius, nihil proteruius, nihil nequius.* Virg. lib. 2. Æneid *Et nunc quòd patrias vento petiere Mycenas Armaque deosque parant comites, pel. gogue remenso, Improuisi aderunt.* PEREGRE ALLATAM EP.] ex longinquo loco all. ep. NE CERATA ADEO T.] ne sit quidem cerata tabula, ad scribendum comparata. Vtebantur tabellis ceratis veteres chartæ loco Ouidius lib. 1. de Arte am. Ceram rasis tabellis infusam appellat. sic ille. *Cera vadum tentet rasis infusa tabellis Cera tua primum conscia mentis eat.* Quãquam etiam chartam ad eundem vsum adhibebant. INVTILIS P.] pictura mali exempli, qualis illa apud Terent. in Eunucho. *Suspectans tabulam quandam pictam, vbi inerat pictura hæc, Iouem Quo pacto Danaæ misisse aiunt quondam imbrem aureum.* Propertius lib 2. eleg. 6. *Quæ manus obscœnas depinxit prima tabellas, Et posuit casta turpia visa domo: Illa puellarum ingenuos corrupit ocellos, Nequitiæque suæ noluit esse rudes.* ABALIENARIT] vel donando, vel vendendo. TVVS ARBITRATVS SIT] in tuo arbitrio positum sit, penes arbi-

rium tuum sit, tui iudicii, tuæque potestatis sit: profert hunc locum Nonius in voce *arbitrium*. FACERE POSSIT LITT.] facere litteras, id est scribere litteras. sic dixit in Asin. facere litteram lōgam. VOCET CONVIVAM] vocet ad prandium, aut ad cenam. vocare eleganter locum habet in conuiuiis vocandis. exempla sunt innumerabilia apud Plautum, & probatos scriptores. hinc *vocatio*. Catull. ad Porcium, & Socrat. *Vos conuiuia lauta sumtuose De die facitis: mei sodales Quærunt in triuio vocationes*. AD EORVM NE QVEM ILLA OCVL. ADIIC.] adiicere oculos ad, dixit & M. Tull. vt lib. 2. accus. *partim plane videbant oculum adiectum esse hereditati*. idem de lege Agraria contra Rullum Ad populum. *Cùm ad omnia vestra pauci homines cupiditatis oculos adiecissent*, &c. Non multo secus dixit iterum Plautus, *militi animum adiecerit*, in milite glor. *& ad illam animum adiecisse*. in Mercatore. POCVLA POTITET:] è poculis vinum crebrò potet. ABS TED ACCIPIAT:] abs te pocula accipiat. TIBI PROPINET:] tibi poculum præbeat, cùm te ad bibendum prouocarit. *Propinare*, inquit Nonius, à Græco tractum est προπίνειν, quod est, poculum è quo ante potatum est, alteri tradere. SVSPICIONES OMN.] vox *suspiciones* syllabam secundam longam habet. SEGREGET] semoueat, auferat. nulli suspicioni det locum. NEQVE ILLAEC VLLI S. PEDEM. HOM P.] Ouid lib. 1. de arte amandi, *Velle latus digitis, & pede tange pedem*. CVM SVRGAT.] è lecto discubitorio, seu tricliniari. NON IN LECTVM INSCR. PR.] erant enim plures lecti in vno triclinio tres ad summum. SPECTANDVM NE CVI HOM. D.] Tibull. lib. 1. eleg. 6. *Sæpe velut gemmas eius signúmque probarem, Per causam memini me tetigisse manum*. Nonius hunc versum profert, & spectandum hic interpretatur inspiciendum. TALOS] lusorios. ἀστραγάλους, in quibus felicissimus erat Veneris iactus. Nā Venerius iactu summum numerum continebat, vt docet Porphirius ad illud Horat. oda 7. lib. 2. *quem Venus arbitrum dicet bibendi?* idque licet intelligere ex Suetonio in Augusto, ibi *Talis enim iactis, vt quisque canem, aut senionem miserat, in singulos talos singulos denarios in medium conferebat: quos tollebat vniuersos qui Venerem iecerat*. Ex eodem loco videre licet, canem fuisse infelicem: Et præterea ex Ouid lib. 2. de Art. am. *Seu talos iacies, victam ne pœna sequatur, Damnosi facito stent tibi sæpe canes*. Propert. li. 4. eleg. 9. *Me quoque per talos Venerem quærente secundos, Semper damnosi subsiluere canes*. CVM IACIET, TE NE DICAT: NON N.] Cùm iaciet talos, inquit, ne dicat, te, id est, ne dicat hoc modo, te inuoco: nullo nomine certo edito, sed nominatim te appellet, hoc modo, Diabole. Hoc eò pertinet, quòd solebant adolescentes, amantes, & amicæ, amicarum, & amantiū suorum nomina inter ludendum, & in iaciendis talis edere. amicus quidam meus, idémque sane valde eruditus, sic explicat. Cùm iaciet talos, *tene*, *dicat*, &c. id est, dicat hoc modo, tene subintell. talos, id est, tolle, vel accipe talos, & te nominatim appellet. sed fallitur. DEVM NVLLVM.] Propertius lib. 2. eleg. 34. *Riualem possum non ego ferre Iouem*. SI MAGIS RELIG. F.] si aliquanto religiosior fuerit: tibi negotiū det. Si plus nimiò religiosa fuerit: neq. satis habeat deas fœminas inuocare & colere, sed etiam deos mares sibi putet esse inuocandos, venerandos, colendos, & propitiādos: ne ipsa colat, neque inuocet, sed te vicarium supponat, qui pro ea Deum, quem velit, inuoces, & colas: NVTET, NICTET, ANNVAT] Nonius, inquit, *Inter nutare, annuere & nictare veteres hoc interesse voluerunt, quòd nutare, capitis: annuere, vel innuere, narium, vel laborum: nictare oculorum significantiam esse decreuerint*. deinde hunc versum testem producit. Sed non addit ille quod magnopere ad rem pertinet, annuere & innuere rursum inter se eò differre, quod annuere, est nutu capitis, (non labrorum, neque narium, vt vult ille) aliquid alteri cōcedere, aut assentiri: innuere verò, nutu capitis alteri, quid fieri velis, significare: vt sine dubio legendum hic sit, innuat. non enim vetat Diabolus adolescens per syngrapham, ne illa nutu capitis alteri assentiatur: sed ne quid alteri significet nutu capitis, quod fieri velit. quemadmodum, & ne quid oculis. sic Terēt. Eunuc. *Nihil, dixit tum, vt sequerere sese? C. nihil, nisi abiens mihi innuit*. Idem Adelph. *Ne mora sit, si innuerim, quin pugnus continuò in mala hæreat*. Per nutus autem & talia signa loqui inter se amanteis, testatur Ouid lib. 1. de Arte. *Nil opus est digitis, per quos arcana loquaris: Nec tibi per nutus accipienda nota est*. Et Næuius in Tarentilla, idque pluribus: quæ cum toto hoc loco Plautino iuuabit comparare. *quasi in foro pila ludens datatim, dat se, & cōmunem facit Alium tenet, alij adnictat, alibi manus Est occupata: alii perpellit pedem. Alij dat annulum spectandum de labris. Alium inuocat, cùmque alio cantant. denique Aliis dat digito litteras*. ITA SCILICET FACTVRAM.] id est, scire licet esse facturam. vel sic, Ita certum est esse facturam. Sic vsurpat vocem *scilicet* Lucretius, vt indicauimus in comment. Lucretianis. Idem valet & videlicet, vt alibi cognoscemus. DEME IST.] tolle, seu detrahe istuc. EQVID ILLAM M. G.] equidem illam in cubiculo mouere gestio: id est, cupio. Lucretius ait lib. 4. scorta moueri partim sua, partim amantium causa, nempe vt Venus sit conciunior. hoc est, vt voluptas tali motu efficiatur suauior. sic Lucret. *Nec molles opu' sunt nostris vxoribus hilum Nam mulier prohibet se concipere, atque repugnet, Clunibus ipsa viri Venerem si læta retractet, Eiicit enim*, &c. sequitur mox. *Idque sua causa consuerunt scorta moueri, Ne complerentur crebro grauidéque iacérent: Et simul ipsa viris Venus vt concinnior esset: Coniugibus quod nil nostris opus esse videtur*. NOLO HABERE ILL. C.] nolo illam Phileniuum habere causam, id est, prætextum, seu excusationem, quamobrem non moueatur, nempe se voto prohibitā esse quo minus moueatur. ἐκ συνθήματος. Nonius. *Vetitum veteres*, inquit, *religione aliqua prohibitum, vel interdictum dici voluerunt*. deinde hunc versum profert. Sed tamen testor, in omnibus nostris libris veterib. scriptum esse, *vetitam*. atque hæc scriptura videtur esse recta, & fallit Nonius. Non enim hic de voto queritur, sed hoc sentit & dicit Diabolus, quia parasitus scripserat in syngrapha, ne quid sui membri commoueret Philenium in tenebris, sibi quidem placere hoc ratum esse, & seruari in triclinio: sed in cubiculo non item. velle enim eam in cubiculo moueri: & nolle, illā, hanc prætexere, aut opponere causam, quare nō moueatur, quod per leges in syngrapha scriptas moueri vetita sit diserte, & dilucide. Præterea mensura carminis postulat, vt legatur *vetitam*, non *vetitam*. Veruntamen nolui hic discedere ab editione Cameriana: quā & libri omnes vulgati cōprobant. SCIO: CAPTIONES METVIS] intelligo quid dicas: verborū fallacias metuis. captiones in verbis positæ sunt. hinc captiones dialecticæ, apud M. Tul. libro secundo de Finibus & refellere captiones, libro de Fato & apud eundem, captiosum genus interrogationis lib. 4. Acad. fine Lucullo. & ibi suprà, fallaceis, & captiosas interrogationes dissoluere. Plautus in Epid. *Verum si plus dederit, referam nulla in ea re captio' est*. Idem in Mostell. *At enim ne quod captionis mihi sit si dedero tibi*. PERPLEXABILE.] ambiguum, anceps, inuersum Terent. Eunu. *Pergin' scelesta mecum perplexè loqui?* Nonius, *perplexabile*, inquit *significat, quòd aliud aut atur, aliud sentiatur*. dein e hunc versum profert. Iterum Plaut in Mil. glor. *quæ te intemperiæ tenent, Qui me perperam perplexo nomine appelles?*

appelles? Item in Sticho. *Vtrùm ego perplexim lacessam oratione ad hunc modum.* VT CVIQVAM LINGVAM INTVS.] ne lingua prolata videatur aliquem ad basiandum inuitare, vel alicui osculum lingua in eius os inserta ferre velle. basiant enim interdum, & osculantur animantes, commissis & compositis inter se linguis, vt suprà indicatum est. ibi *Fac proserpentem bestiam me*, &c. & huiusmodi linguę prolatio, orísque figurat o. suauium, seu, vt alii scribi volunt, sauium infrà non longè ab eodem appellatur. quòd tale osculum sit longè omnium suauissimum. Suauium enim à suauitate dictum esse constat, & hoc docet Nonius in vocibus *suauium*, & *osculum*. QVÒD ILLA AVTEM SIMVL ET, &c.] id est, quòd attinet autem ad hoc, quòd illa simulet, se grauedine laborare, & idcirco inter tussiendum linguam proferre, &c. GRAVEDO] κόρυζα, pituita, κατάῤῥους defluxio humoris frigidi ex capite. Cornelius Celsus lib. 4. c. de distillatione, & grauedine, *Grauedo nares claudit, vocem obtundit, tussim siccam mouet sub eadem salsa est saliua, sonant aures, venæ mouentur in capite, turbida vrina est. Hæc κορύζας Hippocrates nominat.* Catull. ad Fundum. *Hic me grauedo frigida & frequens tussis Quassauit vsque, dum in tuum sinum fugi, Et me recuraui ocymoq; et & vrtica.* Grauedinosi appellãtur, qui hoc morbo affecti sunt, aut qui ad hũc morbum naturà procliues sunt. M. Tullius Tuscul. 4. *Itaque dicimus grauedinosos quosdam, quosdam, torminosos.* HOC NE SIC FACIAT] ne sic linguã proferat QVÀM CVIQVAM SVAVIVM FACIAT PALÀM] quàm cuiquam suauium, id est, osculum linguę prolatione dulcius & iucundius factum, in promptu habeat, atque ostendat. AD VINVM] ad mensam, ad pocula. vel sic, ne tum veniat mater lena cùm ad mẽsam accumbentes compotemus. Cicero pro Cælio. *quàm volent in conuiuio faceti dicaces, nonnunquam etiam ad vinum diserti sint.* Catul ad Asinium. *Inter cœnam Asinij, manu sinistra Non belle vteris in ioco atque vino.* Terent. Heaut. *Vel here in vino quàm immodestus fuisti?* VERBO] pleonasmus, nam *verbo* est septimi casus. VENERI, ET CVPIDINI.] quasi Veneri & Cupidini donata vota & consecrata. SERVET.] obseruet. AN VIRO.] an alicui viro. SI FORTÈ PVRÈ VELLE HAB. D.] si fortè dixerit, se velle puram esse, neque cum quoquam viro rem habere, &c. forrasse legendum est *velle se habere d.* neque versus repugnat. erit enim anapæstus. TOT REDDAT SPVRCAS, Q. P. HABVVERIT.] id est, tot noctcis tecũ cubet, corpúsque suum cum tuo cõmisceat, & copulet, quot nocteis seorsum abs te cubuerit, *habuuerit*, autem legendum esse, pro *habuerit*, vt producatur secunda syllaba. quæ alioqui corriperetur: quo facto, versus corrumperetur, admonuit Adrian. Turnebus. Spurcum puro opponitur, Iam semen, & sanguis inquinant, & conspurcãt. Itaque cælibum, & viduarum noctes, puræ: maritorum, & maritarum, amantium, & puellarũ cum amantibus dormientium, spurcę intelligũtur, atque appellantur. Secubabant autem à viris matronæ, & meretrices, diebus festis Isidis & Cereris quod Tit Liuius per decẽ dies obseruari solitum esse tradit. Hinc Propert. lib. 2 eleg. 31. *Tristia iam redeunt, iterum solemnia nobis. Cinthia iam noctem est operata decem.* Quæ postrema ad oram sui libri adscripserat Bosius. NON ENIM MORTVALIA] ratio, quare non sint nugæ. quoniam, inquit, nõ sunt carmina inepta atque inania, quæ mortuis canuntur à præficis in funeribus, quæ vno verbo næniæ dicũtur. De nænia alibi, & suo loco dicemus Hæc negotia, inquit, non sunt nugæ, essent autem nugæ, si essent mortalia. At non sunt mortualia, quia amor & res amatorię nihil ad mortuos pertinent, vt qui neque amore, neque vlla re alia, quæ viuos sollicitat, ac macerat, omnino tangantur. Hoc igitur significat ea, quæ scripta sunt in syngrapha, res esse serias, & quæ ad viuos pertineant, non ad mortuos, qui iam nihil sunt (loquor ex Plauti, & nonnullorum aliorũ veterum sensu) neque verò ad viuos pertineant solùm, sed ad ætatem florenteis, firmos ac validos: quibus nihil tam graue, aut serium est, quàm res amatoriæ, & veneriæ, Contrà quæcunque in funeribus fiunt & mortuorum causa fiunt, cùm illi iam, vt ex Plauti sententia diximus, nihil sint, præter ossa, & cineres: ea videntur esse leuia, vana, & inania. Non est fortasse his admodum dissimile illud, quod est in Milite glor *edepol hominis sermones haud cinerem quæstuant* quæ verba suo loco explicabimus.

DIABOLVS, PARASITVS.

Sequere hac. egon' patiar? aut taceam? emori
Me malim, quàm hæc non eius vxor indicem.
Ain' tu apud amicam munus adolescentuli
Fungare, vxori excuses te & deseras senem,
Præripias scortum amanti? atque argentum obicias
Lenæ? suppiles clam domi vxorem tuam?
Suspendas potius me, quàm tacita hæc auferas.
Iam quidem hercle ad illam hinc ibo, quam tu propediem,
Nisi quidem illa ante occupaßit te, affliges scio,
Luxuriæ sumtus suppeditare vt poßies.
Ego sic faciundum censeo, me honestiust
Quàm te palàm hanc rem facere ne illa existimet
Amoris caussa percitum id fecisse te;
Magis quàm sua caussa. Di. *at pol quin dixti rectius.*
Tu ergo fac vt illi turbas, liteis concitas,
Cum suo sibi gnato vnà ad amicam de die
Potare, illam expilare iam. Pa. *ne me mone.*
Ego istud curabo. Di. *at ego te opperiar domi.*

SEQVERE HAC.] Cognouit Diabolus ex parasito, quem ad lenam Philenii matrem cum syngrapha miserat, Philenium ab Argyrippo esse occupatam. & simul qua via pecuniam, quam lenæ daret, nactus sit: postremò patrem vnà cum filio scortari, & potare. Idcirco stomachatur. & minatur se rem omnem, vt se habeat, Artemonæ, Demæneti vxori indicaturum & palam facturum EMORI ME MALIM.] sic Terent. Eunucho. *sine modo. Mori me malim: sentiet, qui vir siem.* AIN TV?] ain tu? percontantis sermo, ex quo intelligit auditor, multa ei, qui ita percontatur, ab altero esse dicta. Sic apud Terent. in Heautont. *Ain' tu? O. sic est. S. Verum interea dum sermones cædimus,* &c. Ibidem *suditum? ain' tu? S. certè inquam me vir.* In Hecyra. *Ain' tu tibi hoc incommodum euenisse iter? S. Non Hercle Parmeno verbis dici potest Tantum quàm reipsa nauigare incommodum'st.* Iterum Plautus eadem comœd. infrà non longè, *Ain tu meum virum hic potare, obsecro, cum filio?* APVD AMICAM.] ita ne est? hoccine oportet, aut ferri potest, Demænetum senem apud amicam potare? MVNVS ADOLESCENTI FVNGARE?] ἀποστροφὴ ad Demænetum. tun' Demænete adolescentis munere fungi debes? id est. ea facere, quæ adolescenti conueniunt? VXORI EXCVSVS TE. ET. D. S.] vxori complexum tuum exoptanti, & expetenti, excusationem hanc afferas, quòd si senex, atque idcirco ad Venerem tardior atque ineptior? PRAERIP. SCORT. AM.] prior eripias scortum amanti, Argyrippo filio tuo? vel potius mihi? OBICIAS LENAE?] vltrò in manum des? SVPPILES CL.] furtim & clam compiles &c *suppiles clam*, pleonasmos. Quanquam suppilare Nonius scribit, esse inuolare, & rapere, à pilorum raptu, vnde & furtum passi compilati dicũtur. Ex quibus verbis licet intelligere, suppilare, & compilare, idem valere. QVÀM TACITA HAEC AVF.] quàm ego hæc taceam: vel quàm hæc a me taceantur. sic loquitur Cicero lib. 2. epist. ad Att. epist. *Cætera si reprehenderis, non feret tacitum.* &c. Hic *tacita* passiuè accipiendum est, à tacitus, a, um. particip. passiuo verbi taceor. Nam aliàs tacitus actiuam significationem habet. vt pro Roscio Comœdo. *Tacita corporis figura.* & pro Cluentio. *Tacita vestra exspectatio.* & pro Quinctio. *tacito ipso studio, quod habebat erga propinquum suum quemuis commoueret* NISI ANTE OCCVPASSIT TE.] id est, nisi te anteuerterit: nisi te occupauerit: *ante occupassit*, pleonasmos. nam occupare, per se, est anteuertere. Cicero de Senect. *C. Seruilius Ahala Sp. Melium regnum appetentem, occupatum interemit.* Idem lib. 3 de rep. in Fragm. *Si vita eius in periculum veniet, vt eum aliquando necesse sit aut occupare, aut mori, quid faciet?* Virgil. Georg. 4 *Cum clamore ruit magno, manicisque iacentem Occupat.* Idem Æn. 9. *Socioque vocantem Vibranti gladio conixus ab aggere dexter Occupat.* Quinctus Curtius lib. 3 *Cum deinde Darium regem vbicunque esset, occupare statuisset, vt à tergo tuta relinqueret:* &c Idem ibidem Fatig. Nihilo minus tamen dicunt Latini *ante occupare. & præoccupare* M. Tullius ad Quinctum Fratrem epist. lib. 1 *Sed te illud admoneo, vt si hoc plenè vitare non potes quod ante occupatur animus ab iracundia. quã prouidere ratio potuit ne occuparetur, te ante compares,* &c. Cornelius nepos in Dione, *ne cum inter se timer ut alteruter alterum præoccuparet.* AFFLIGES] sumptibus ad terram deiicies. id est, spoliabis, & ad egestatem rediges. translatio est. LVXVRIAE SVMPTVS SVPP.] id est, vt possis luxui, & nequitiæ tuæ sumptus suggerere. ac subministrare PERCITVM.] permotum, compulsum. AT POL QVIN DIXTI R.] at pol subintellig. ego ipse rem palàm facere volo, ego ipse flagitium Demæneti vxori eius indicare volo, est ἔκλειψις vel ἀποσιώπησις, sequitur deinceps correctio, quæ sermonem inceptum interrumpit. quin dixi] id est, immò vero dixisti rectius. licet etiam sic explicare, vt continuata sit oratio, hoc modo: at pol quia dixisti rectius, id est, at per Pollucem tu vero dixisti rectius. TVRBAS, LITEIS CONCIAS] turbas, & liteis excites. turbas liteis, ἀσυνδέτως posita sunt. CVM SVO SIBI GNATO] subintellige dicas, vel dicens eius vxori eum &c. *Cum suo sibi gnato ad amic.* &c. id est, vnà cum suo ipsius gnato apud amicam potare. notauimus hoc locutionis genus suprà in Amphitr. ibi: *Atque hunc telo suo sibi,* &c. DE DIE.] id est, à prima parte diei. sic Cæsar lib. 1. de bello Gallico. *De tertia vigilia T. Labienum legatum properè cum duabus legionibus & iisdem ducibus, qui iter cognouerant, summum iugum montis ascendere iubet.* Catull ad Porc. & Socr. *Vos conuiuia lauta sumptuosè De die facitis.* Horat. epist. 2. lib. 1. *Vt iugulent hominem, surgunt de nocte latrones* Marcus Tullius pro Murena. *Vigilas tu de nocte, vt consultoribus tuis respondeas.* Plaut. *de nocte qui abiit piscatum ad mare.* EXPILARE IAM.] spoliare iã & compilare. expilare, & compilare est ita furto fraudare, vt docet Asconius, vt ne pili quidem in corpore relinquantur. extat hic titulus ordine 19. lib. 47. pandectarum, *de crimine expilatæ hereditatis.* Vlpianus titulo 18. eiusdem libri, expilatores, ait esse atrociores fures, Alexander in quadam constitutione, tit. *de causis ex quibus infam. ali. irrog.* expilatorem, furem improbiorem appellat. Festus, compilare, inquit, est in vnum cogere. NE ME MONE.] proinde ac si dicat, memorem mones OPPERIAR.] exspectabo.

ACTVS

ACTVS QVINTVS.

ARGYRIPPVS adoleſcens, DEMÆNETVS ſenex.

Ar. AGEDVM *decumbamus ſis pater.* De. *vt iuſſeris,*
Mi gnate, ita fiet. Ar. *pueri menſam apponite.*
De. *Nunquidnam tibi moleſtum eſt gnate mi, ſi hæc nunc mecum accubat?*
Ar. *Pietas pater oculis dolorem prohibet, quanquam ego iſtam amo.*
Poſſum equidem inducere animum, ne ægrè patiar, quia tecum accubat.
De. *Decet verecundum eſſe adoleſcentem Argyrippe.* Ar. *edepol pater*
Merito tuo facere poſſum. De. *age ergo hoc agitemus conuiuium*
Vino & ſermone ſuaui. nolo ego metui, amari mauolo
Mi gnate me abs te. Ar. *pol ego vtrunque facio, vt æquum eſt filium.*
De. *Credam iſtuc, ſi eſſe hilarum videro* Ar. *an tu eſſe me triſtem putas?*
De. *Putem ego? quem videam æquè eſſe mæſtum, quaſi dies ſi dicta ſit.*
Ar. *Ne dixis iſtuc.* De. *ne ſic fueris, illico ego non dixero.*
Ar. *Hem aſpecta, rideo.* De. *vtinam malè qui mihi volunt, ſic rideant.*
Ar. *Scio equidem quamobrem me pater triſtem credas, nunc tibi,*
Quia iſta'ſt tecum. atque ego quidem hercle vt verum tibi dicam pater,
Ea res malè habet: at non, eo, quin tibi non cupiam quæ velis.
Verùm iſtam amo, aliam tecum eſſe equidem facilè poſſim perpeti.
De. *At ego hanc volo.* Ar. *ergo ſunt quæ exoptas. mihi quæ ego exoptem volo.*
De *Vnum hunc diem perpetere, quoniam tibi poteſtatem dedi,*
Cum hac annum vt eſſes, atque amanti argenti feci copiam.
Ar. *Hem iſtoc me facto tibi deuinxti.* De. *quin te ergo hylarum das mihi?*

AGEDVM DECVMBAMVS SIS.] decumbamus ſi vis, *decumbere*. videtur eſſe ægrotorũ potius, quàm cõuiuantium. & compotantium Itaque putabam legendum. *diſcumbamus ſis p.* Verumtamen nihil mutare auſus ſum Nam & Terentius in Hecyra de conuiua *decumbere* vſurpauit ſic enim ait *exille ringitur, tu decumbas: Prior bibas, prior decumbas. cœna dubia apponitur?* MENSAM APPONITE] menſæ apponebãtur apud veteres, & remouebantur. apponebantur cibum capturis, & epulaturis: remouebantur, vbi edendi & bibendi finem fecerant. Suprà in Amphitr. *Te dormitare aiebas: menſa ablata'ſt. cubitũ hinc abiimus* NVNQVIDNAM TIBI MOL.] ab hoc verſu, incipiunt eſſe verſus octonarii iambei. OCVLIS.] ab oculis INDVCERE ANIMVM.] mihi perſuadere: vincere animum meum: à me impetrare: Terẽtius, Hecyra, *quod ego nũquam credidi fore, vt hac ille viua poſſet animum inducere, vxorẽ habere.* vbi notat Donatus, quaſi rem duram & immanem. Horat. Sat *vt nunquã inducant animum cantare rogati: Iniuſſi, nunquam deſiſtant.* DECET VERECVNDVM ESSE ADOL.] honeſta oratio: ſed hic ſenex, qui tam pulchre loquitur: quique graui, & ſpecioſa oratione filium ad verecundiam & pudorem vocat: factis inhoneſtis, & vita turpi eũ impudenter, & immodeſtè viuere docet. M. Tullius lib. 1. de officiis. *luxuria verò cum omni ætati turpis, tum ſenectuti fœdiſſima eſt. ſin autem etiam libidinum intemperãtia accefferit, duplex malum eſt. quòd & ipſa ſenectus dedecus concipit, & facit adoleſcentum impudentiorem intemperantiam.* HOC AGITEMVS CONVIVIVM.] ſic Terentius Hecyra. *antiqua vt conſuetudine Agitarem inter vos liberè conuiuium.* ET SERMON. SVAVI.] ſermone bono, & iucundo: qualis conuiuia decet. Lucilius *cocto, condito, ſermone bono: ſi quæris libenter.* NOLO EGO METVI, AMARI MAVOLO.] amat filius: metuit ſeruus. SI ESSE TE HILARVM VIDERO.] ſic habent omnes noſtri libri veteres, quos ſequimur. alii *hilarẽ*, quod tamen non damno, ſed hilarum magis probo, vt antiquitatem magis redolens. Hinc *hilare* PVTEM EGO?] nihil hic opus eſt putare, aut exiſtimare. Nam res ipſa loquitur, te non eſſe hilarum. QVASI DIES SI DICTA SIT] ſubintell. tibi. id eſt, quaſi cauſa tibi dicenda ſit, aut quaſi capitis reus ſis M. Tullius in Sextiana princi. *mœſtos, ſordidatos, reos, de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicantes.* Horat. lib. 2. oda 1. *Inſigne mœſtis præſidium reis.* Idem libro 4. oda 1. *Namque & nobilis, & decens, Et pro ſollicitis non tacitus reis:* Mendosè autem habent nonnullæ editiones, *vt quaſi dies* &c. Nam particula *vt*, delẽda eſt, propterea quòd ſententiam ſimul, & verſum corrumpit. Adde quòd, Latini ſermonis nec ratio, nec conſuetudo eam ferre poſſunt. NE DIXIS IST.] Ne dixeris

istuc,scilicet,me esse mœstum. RIDEO.] hic Argyrippus,labris diductis,& dentibus nudatis,risum simulauit,neque ex animo risit. SIC RIDEANT.] ringantur rideant labris diductis,& dentibus albis,non ex animo hilaritatem nudatis dentibus præ se ferant, intimis sensibus angantur. Mala inimicis optamus. Hoc igitur Demænetus inimicis optat vt malū. Huc pertinet illud Hora.epist.2.lib.2. *Prætulerim scriptor delirus inérsque videri, Dum mea delectent mala me, vel denique fallant, Quàm sapere, & ringi*, & illud Plauti in Captiuis, *Ne canem quidem irritatam voluit quisquam imitari, saltem si non arriderent, dentes vt restringerent*. Græci dicunt, σεσηρέναι, & τοῖς χείλεσι γελᾶν. Sed plura hac de re à nobis dicta sunt ad odam 27. li.3. QVIA ISTAEC TECVM, &c.] sic legendum, non vt vulgò, Quia isthæc est tecum. EA RES ME MALE HABET.] ea res me angit, & mihi molesta est. AT NON EO, QVIN TIBI, &c.] id est, at non ob id, quòd tibi non cupiam omnia ex animi sententia euenire. ERGO SVNT, QVAS EXOPT.] ergo sunt tibi quæ exoptas: ergo habes, quæ exoptas. DEVINXTI.] deuinxisti. HILAREM DAS MIHI.] al. *hilarùm*.

ARTEMONA mulier, PARASITVS, DEMÆNETVS, ARGYRIPPVS, PHILENIVM meretrix.

Art. An' tu meum virum hîc potare, obsecro, cum filio?
Et ad amicam detulisse argenti viginti minas?
Meóque filio sciente id facere flagitium patrem?

Pa. Neque diuini, neque mi humani posthac quicquam accreduas
Artemona, si huius rei me esse mendacem inueneris.

Art. At scelesta ego præter alias meum virum sui rata
Siccum, frugi, continentem, amantem vxoris maximè.

Pa. At nunc dehinc scito illum ante omnes minimi mortales preci,
Madidum, nihili, incontinentem, atque osorem vxoris suæ.

Art. Pol ni vera ista essent, nunquam faceret ea quæ nunc facit.

Pa. Ego quoque hercle illum antehac hominem semper sum frugi ratus.
Verùm hoc facto sese ostendit, qui quidem cum filio
Potet vnà, atque vnà, amicam ductet decrepitus senex.

Art. Hoc ecastor est quòd ille it ad cœnam cotidie.
Ait sese ire ad Archidemum, Chæream, Chærestratum,
Clineam, Chremem, Cratinum, Dineam, Demosthenem,
Is apud scortum corruptela, & liberis lustris studet.

Pa. Quin tu illum iubes ancillas rapere sublimem domum?

Art. Tace modò, næ illum mecastor miserum habebo. Pa. ego istuc scio
Ita fore illi, dum quidem cum illo nupta eris. Art. ego censeo
Eum etiam hominem aut in senatu dare operam, aut clientibus,
Ibi labore delassatum, noctem totam stertere,
Ille opere foris faciendo lassus noctu aduenit.
Fundum alienum arat, incultum familiarem deserit:
Is etiam corruptus, porrò suum corrumpit filium.

Pa. Sequere hac me modò, iam faxo ipsum hominem manifesto opprimas.

Art. Nihil ecastor est quod facere mauelim. Pa. mane dum. Art. quid est?

Pa. Possis, si fortè accubantem tuum virum conspexeris,
Cum corona amplexum amicam si videas cognoscere?

Art. Possum ecastor. Pa. hem tibi hominem. Art. perij. Pa. paullisper mane.
Aucupemus ex insidiis clanculum quam rem gerant.

Ar. Quid modi pater amplexandi facies? De. fateor gnate mi.

Ar. Quid fatere? De. me ex amore huius corruptum esse oppidò.

Pa. Audin' quid ait? Art. audio. De. egon' vt non domo vxori meæ
Surripiam in delicijs pallam quam habet, atque ad te deferam?

Non

Non edepol conduci possim vita vxoris annua.

Pa. *Censen' tu illunc hodie primum ire assuetum esse in ganeam?*

Art. *Ille ecastor suppillabat me, quod ancillas meas*
Suspicabar, atque insontis miseras cruciabam. Ar. *pater*
Iube dare vinum, iamdudum factum est, quum primùm bibi.

De. *Da puer ab summo. age tu interibi ab infimo da suauium.*

Art. *Perij misera, vt osculatur carnufex, capuli decus.*

De. *Edepol animam suauiorem aliquanto quàm vxoris meæ.*

Phi. *Dic amabo, an fœtet anima vxoris tuæ?* De. *nauteam*
Bibere malim, si necessum est, quàm illanc oscularier.

Art. *Miser ecastor es.* Pa. *mecastor dignus est.* Ar. *quid ais pater?*

Art. *Ain' tandem? Edepol na tu istuc cum magno malo tuo*
Dixisti in me, sine venias modò domum, faxo vt scias,
Quid pericli sit dotata vxori conuicium dicere,

Ar. *Ecquid matrem amas?* De. *egóne? illam nunc amo, quia non adest.*

Ar. *Quid qom adest?* De. *periisse cupio* Pa. *amat homo te hic, v' pradicat.*

Art. *Na ille ecastor fœneratò funditat, nam si domum*
Redieris hodie, osculando ego vlciscar potissimum.

Ar. *Iace pater talos, vt porrò nos iaciamus.* De. *maxumè.*
Te Philenium mihi, atque vxori mortem. hoc Venerium est.
Pueri plaudite, & mihi ob iactum canthare mulsum date.

Art. *Non queo durare.* Pa. *si non didicisti fullonicam,*
Non est mirandum. in oculos inuadi nunc est optimum.

Art. *Ego pol viuam, & tu isthac hodie cum tuo magno malo*
Inuocauisti. Pa. *ecquis currit pollinctorem arcessere?*

Ar. *Mater salue.* Art. *sat salutis.* Pa. *Mortuus est Demanetus,*
Tempus est subducere hinc me pulcrè, hoc gliscit prælium
Ibo ad Diabolum, mandata aditam facta vt voluerit.
Atque interea vt discumbamus suadebo, hi dum litigant
Post ea domum huc cras adducam ad lenam, vt viginti minas
Ei det, in parte, hac amanti vt liceat ei potirier.
Argyrippus exorari, spero, poterit, vt sinat,
Sese alternas cum illo noctes hac frui. nam ni impetro,
Regem perdidi, ex amore tantum est homini incendium.

Art. *Quid tibi huc receptio ad te est meum virum?* Ph. *pol me quidem*
Miseram odio enecauit. Art. *age, surge amator, i domum.*

De. *Nullus sum.* Art. *Immò es, ne negato, omnium pol nequissimus.*
At etiam cubat cuculus. surge amator, i domum.

De. *Væ mihi.* Art. *vera ariolare, surge amator, i domum.*

De. *Abscede ergo paululum istuc.* Art. *surge amator, i domum.*

De. *Iam obsecro vxor.* Art. *nunc vxorem me esse meministi tuam?*
Modo quom dicta in me ingerebas, odium, non vxor eram.

De. *Totus perij.* Art. *quid tandem, anima fœtétne vxoris tuæ?*

De. *Murrham olet.* Art. *iam surripuisti pallam, quam scorto dares?*

Ar. *Ecastor quin surrepturum pallam promisit tibi.*

Art. *Non taces?* Ar. *ego dissuadebam mater.* Art. *bellum filium,*
Istoscine patrem aquum mores est liberis largirier?
Nihilne te pudet? De. *pol si aliud nihil sit, tui me vxor pudet.*

Art. *Cano capite te cucullum vxor ex lustris domum rapit.*
De. *Non licet manere(cena coquitur,)dum cenem modò?*
Art. *Eccastor cenabis hodie,vt te dignum est,magnum malum.*
De. *Male cubandum'st,indicatum me vxor adducit domum.*
Ar. *Dicebam pater tibi,ne matri consuleres malè.*
Phi. *De palla memento amabo.* De. *iuben' hanc hinc abscedere?*
Phi. *Immo intus potius sequere hàc me mi anime.* De. *ego sequor.*
Art. *I domum.* Phi. *da suauium etiam prius q àm abeas.* De. *malam crucem.*

AIN TV, MEVM VIRVM HIC P.] sic suprà, *ain'tu,apud amicam?* Resciuit hic Artemonæ, parasiti indicio virum suum cum filio scortari , & potare , &c. FACERE FLAGITIVM] facere rem turpem, & dedecoris plenam. sic sæpe alibi loquitur:vt in Cas. *flagitium maximum feci miser.* & in Bacchid. *Quam propter tantum damni feci,& flagitiũ* Terent. in Eunuch. *ah flagitium facimus.* NEQVE DIVINI NEQVE MI HVM.] id est,prorsus nihil mihi post hac crediderıs , nisi me tibi verum dixisse comperreris.suprà in Amphitr. *Nunquam ædepol tu mihi diuini, quidquam cre iuis post hunc diem, Ni ego , &c.* SCELESTA.]ego scelesta, ego infelix,& scelerata.SICCVM,] sobrium siccus opponitur madido. FRVGI.] homo frugi opponitur homini nihili,& nequam AMANTEM VXORIS S.] φιλογύναιος vel φιλογύνην, quanquam etiam hæc Græca nomina interdum aliud significant. MADIDVM.] βεβρεγμένον, ebrium,potum,vuidum madido opponitur siccus.Idem in Aul. *Ego te hodie reddam madidum si viuo,probe.* NIHILI] nullius pretii,cui opponitur homo frugi.OSOREM VXORIS SVAE.] μισογύνην, profert hunc versum Priscianus lib xi.SESE OSTENDIT.] sese aperuit. DVCTET.] ductare amicam. ductare scortum vsitate dici solet à Latinis. suprà eadem comed. *Ses ni si ductem, referre gratiam nunquam potes.* ad quem locum DECREPITVS SENEX.] Capuli decus,silicernium τυμβογέρων, decrepitus senex , & crudus senex inter se opponuntur:vt apud Græcos,κρόνοι,ἰαπετοί,τιθωνοί, σοροί,[illegible],τυμβογέροντες,[illegible], [illegible] opponuntur.Nonius,decrepiti senes, inquit, in dubio vitæ statu constituti. id est,qui ita ætate confecti sunt,vt dubium sit,viuánt ne,an mortui sint.Deinde hunc locum profert.HOC AECASTOR EST , QVOD ILLE IT AD C.] hæc est profectò causa , quamobrem ille ad cenam eat quotidie. CORRVPTELAE,] corruptionis enim actionem significat vox *corruptela.* LIBERIS LVSTIS] locis in quibus libere scortari. licet fornicibus,gáneis,lupanaribus Nonius, *lustra*, inquit , *etiam lupanaria dicuntur.* deinde hunc versum profert. RAPERE SVBLIMEM] ita sublatum rapere,vt pedibus terram non tangat,sed portetur. Teren. Andr. *Sublimem hunc intro rape , quantum potes.* MISERVM HABEBO.]torquebo,macerabo,cruciabo. sic in Casina *quot te modis, S. viuo, habebo in nuptiis miserum meis?* EGO ISTVC SCIO ITA F. ILLI,] ego scio te illum miserum habituram, quandiu quidem cum illo nupta eris. EGO CENSEO,] ego puto. IN SENATV] in curia,ἐν βουλευτηρίῳ. IBI] in senatu, aut in negotio clientium , hoc est in foro LABORE DELASSATVM,] legenda sunt hæc coniunctim , *Ibi labore delassatum*, hac sententia, ego puto, virum meum, delassatum labore ibi, id est defessum diurno labore, quem in senatu , & in foro cepit ac pertulit noctem totam in lecto communi in vtramque aurem dormire.vel sic ego arbitror , virum meum idcirco noctem totam domi stertere,quia diurno labore,quem in negotiis publicis,& amicorum,aut clientiũ procurandis susceperit,delassatus sit. ILLE OPERE FORIS FACIENDO &c.] At ille alienis mulieribus subigendis, atque exercendis defessus , noctu domum aduenit , ita vt non possit mihi operam dare. FVNDVM ALIENVM ARAT,&c.]Allegoria est,qua hoc significat fœminas alienas fodit,colit,ac subigit:suam incultam,atque intactam relinquit: vide,quæ suprà hac de re scripsimus,ibi,*namuxorem vsurariam Preende est prabere,ac si agrum sterilem fodiendum loces.* quibus adde Theognidis versus,quos Simeo Bosius mihi pene oblito in memoriam redegit , quanquam Baptista Pius non prætermisit , homo alioqui non admodum subtilis iudicii.Ἐχθαίρω δὲ γυναῖκα περίδρομον, ἄνδρα τε μάργον, Ὃς τὴν ἀλλοτρίην βούλετ' ἄρουραν ἀροῦν. id est,(vtquidem vertimus) Fœmina mi est odio circum vaga, vírque proteruus. Cui dulce est alienum excoluisse solum.Quemadmodum hic Plautus comparat eos,qui suas vxores relinquunt intactas,sectãtur,& amplexantur alienas, cum iis, qui suos agros negligunt,alienos arant : ita Sostratus ille, tibicen, eos , qui fratribus omissis , alios amicos quærunt. Verba Græca adscribam Οἱ ἀδελφοὺς παρέντες καὶ ἄλλους φίλους ζητοῦντες παραπλήσιοί εἰσι τοῖς τὴν ἑαυτῶν γῆν ἐῶσι, τὴν δὲ ἀλλοτρίαν γεωργοῦσι. FAMILIAREM DESERIT.] agrum domesticum , & suum negligit, & relinquit incultum. Familiarem opposuit alieno. PORRO,id est preterea,porrotenus. IAM FAXO IPSVM H M. OPPR.] iam fecero, vt virum tuum in ipso furto deprehendas. CVM CORONA,] hic erat ornatus potantium & potorum.suprà in Amph.: *capiam ornatum, que potis decet,* POSSVM AECASTOR] subintell. cognoscere malim legi *Possum* HEM TIBI H.] malim legi,*en tibi hominem.* AVCVPEMVS EX INSID.] excipiamus,vel captemus aurib⁹ ex occulto loco quid agant.demus operam, vt videamus, audiamus ,sciamus denique, quid agant. tralatio est Præterea *aucupemus* dictum,pro aucupemur,antique Nonius, *aucupare* actiuum,positum pro passiuo,seu deponenti potius deinde profert hunc versum ex Trucul. *Lepidè ecastor aucupauit,atque mea sententia* & ex Menæch. *vt concedamus,ex insidiis aucupa.* QVID MODI P. AMPLIVS F?]ex his verbis intelligimus,Demænetum hic preter modum & sine intermissione Philenium amplexari.CORRVPTVM] improbũ, & nequam factũ, depravatum. OPPIDO] valde,admodum lege Festum suprà in Amphitr. *Oppido interij, obsecro hercle, quantus & quàm validus est?* EGON'VT NON DOMO VXORI M.&c.]egóne fieri sinam , vt non surripiam domo vxori meæ pallam , quàm inter suas delicias habet,atque ad te deferam : vel sic: egóne committam,vt non surripiam domo vx.m pal.plurimùm delectatur.atque ad te deferam?*Palla*, inquit Nonius, *est honesta mulieris vestimentum.* Seruius ad illud Virgil.xi. Æn.*pro longa tegmine palla* notat,*Palla propriè est muliebris vestis,deducta vsque ad vestigia, unde ait,longa.* NON AEDEP.C. &c.] id est,si quis mihi mercedem promittat , vitam vxoris annuam , ea lege, ne pallam vxori meæ surripiam, & ad te deferam. nolim: vel sic, non mercam vitam vxoris annuam , vt non

surripiam pallam vxori meæ,&c. vel sic, si quis mihi promittat, vxorem meam post annum exactum morituram, modò ne vxori meæ pallam surripiam,&c. quamuis hæc merces ampla sit, & optata, tamen eã recusem. vel sic,& planius, si quis mihi ita dicat, Demænete, si pallam vxori tuæ non surripies, neque ad Philenium deferes, hanc tibi eius rei mercedem promitto, quòd vxor tua non plus anno victura est, conditionem non accipiam. Sic iterum Plautus loquitur in Cas. *Tribus non conduci possum libertatibus, Quin ego illis hodie comparem magnum malum.* Solet autem Plautus viros facere ab vxoribus suis alienos,& earum mortem optanteis, vt in Asin. *Non adepol conduci possum vita vxoris annua.* Idem pluribus verbis in Trin. non longè à princip. Scæna, cuius principium est Larem coronam nostram. Sic Pomponius in Arista, *Nolo, quæso, irascere, more fit, moriri suam quisq. vxorem, vt velit* CENSEN' TV ILLVM &c. putásne tu illum,&c. IRE ASSVETVM ESSE.] ire assuenisse. IN GANEVM?] ganeum, inquit Festus, locum abditum, ac velut sub terra dixerunt. Deinde profert locum illum Terentii ex Adelph. *Vbi ego illum quæram? credo abductum in ganeum Aliquò.* ad quem notat Donatus. *Veteres ganeum meretricium tabernam dixerunt* ἀπὸ τῆς γᾶς ... *quod ea sint in terra, non vt cenacula, suprà.* SVPPILABAT ME.] furtim compilabat me. QVOD ANCILLAS M. SVSP.] quod suspicabar ancillas meas facere. IAMDVDVM PACT. EST Q. PR.] iampridem non bibi. DA PVERE AB SVMMO.] da puer vinum, seu potum, initium faciens ab summo loco ad imum, vt omnes suo quisque ordine bibant. Hoc referendum est ad morem antiquorum Romanorum, qui ita dicumbebant in lectis, vt alii essent summi, alii medii, alii imi. Idem in Stic. *Haud postulo equidem summo in lecto accumbere, Scis tu med esse imi subsellij virum.* ibi, paulò pòst. *Ergo oratores populi summates viri Summi accumbent. ego infimatis infimus* TV, Philenium. INTERIBI.] interea. Cato in originibus apud A. Gell. lib. 3. cap. 7. *consul interibi dum ea pugna fit se in locos tutos, atque exercitum subducit.* Plautus in Captiuis *Vos lauate interibi.* CAPVLI DECVS,] capuli ornamentum, id est, senex capularis: seu Acheruntico τυμβογέρων Capulus, seu capulum a capiendo dictum, inquit Nonius. Nam sarcophagum, id est, sepulcrum veteres capulum dici voluerunt, quod corpora capiat. deinde profert hunc locum *Perij misera vt osculatur carnifex*,&c. Festus autem, *Capulum inquit, & manubrium gladij vocatur, & id, quo mortui efferuntur. vtrumque à capiendo dictum, iamque à capulo fit capularis.* Significat igitur, huic seni magis conuenire capulum, id est, sepulcrum, aut pheretrum, quàm lustra, seu ganea. ÆDEPOL ANIMAM SVAV. AL.] ô animam, id est, halitum, seu spiritum, seu flatum, suauiorem aliquam multo quàm vx. m. EN FOETET ANIMA VX T.] an vxoris tuæ flatus male olet? an vxoris tuæ anima fœtida est? Titinius Fullonibus ex Nonio, *Interea fœtida anima nasum oppugnat.* ibidem etiam hunc locum profert NAVTEAM BIB. M.] nautea, vt docet Nonius, *est aqua de coriis, vel quod est verius, aqua de sentina, dicta à nautis.* Plautus in Curcul. *Nam omnium vnguentûm odor præ tuo nautea est.* deinde hûc quoq; locũ profert. Festus autem ait esse herbam granis nigris, qua corriarii vtuntur. à naue ductum nomen, quia nauseam facit, permutatione sunt. Idem Plautus in Casina extr. versu, *Et supponetur hircus vnctus nautea.* MISER AECASTOR ES.] id est, miserum te habebo, vel miser es, quia mihi pœnas meritas dabis ob ista, quæ loqueris, & facis. AEDEPOL NAE TV ISTVC,&c.] en quamobrem miser sit, aut futurus sit Demænetus. SINE VENIAS M.] sine. minantis est. Idem in Aulul. *Sine, at hercle cum magno malo tuo.* Idem in Bacchid. *Egomet tabellas detuli, vt ... sine.* FAXO VT SCIAS,] solet aliàs dicere, sine particula, vt faxo scias:& faxo scies. DOTATAE VXORI,] non temerè dixit, *dotatæ*. nam dotatæ vxores volunt,& postulant viris imperare, nedum sibi viros conuiciari æquo animo ferre queant. De dotatis vxoribus alibi dicetur. CONVICIVM DICERE.] conuiciari, maledicere. *Conuicium*, inquit Festus, *à vicis, in quibus prius habitatum est, videtur dictum, vel immutata littera, quasi conuocium.* Vlpianus libro 47. digest. titulo x. capit. legis 15. *Conuicium autem*, inquit, *iniuriam esse Labeo ait. conuicium dicitur vel à concitatione, vel à conuentu, hoc est, à collatione vocum. Cum enim in vnum complures voces conferuntur, conuicium appellatur, quasi conuocium.* Idem eodem libro capite tertio sic loquitur, vt hic Plautus his verbis, *Cum enim iniuria ex affectu facientis consistat: consequens erit dicere, hos (furiosum & impuberem) siue pulsent, siue conuicium dicant, iniuriam fecisse non videri.* ECQVID MATREM AMAS?] nunquid matrem amas? AMAT HOMO TE HIC, VT PR.] hic homo, id est, Demænetus, te amat, vt palàm dicit. ... est. NAE ILLE FOENERATÒ FVNDITAT,] id est, ne ille magno cum fœnore verba illa profundit. Proinde ac si dicat, mercedem, & fœnus soluet eorum, quæ in me nec rectè dicit. vel sic: verba illa, quæ ille loquitur,& profundit, magno ei constabunt. tralatio est à his, qui fœneri pecuniam accipiunt. Nam vt hi initio cum pecuniam acceperunt, gaudent sibi nummorum copiam suppetere, & profundendi facultatem datam esse: posteaquam autem nummos fœnori acceptos consumpserunt, & iam fœnus soluendum est, molestia afficiuntur. Sic Demænetus nunc non sine voluptate vxori conuiciatur, quam non audire putat, beatusque sibi videtur, quòd Philenium osculetur: sed cum ab vxore opprimetur,& in tali flagitio deprehendetur, magnam præteritæ voluptatis mercedem soluere cogetur. Tale est illud apud Propert. lib. 1. eleg. 7. *Sæpe venit magno fœnore tardus amor* Nonius in verbo *fundere*, profert hũc locum: sed videtur legisse, *fundit*, non *funditat*. nisi fortè legit *fundit hac*. OSCVLANDO VLCISCAR POT.] quia animam meam fœtere,& se nauteam bibere malle, quàm me osculari, dixit, ego de illo has potissimum pœnas sumam, vt eum assiduè osculer. VT PORRO NOS IACIAMVS.] id est, vt deinde, & porrotenus nos iaciamus. TE PHILENIVM MIHI, ATQ. VX. M.] hoc vtrunque optat Demænetus talos iaciens, nempe Philenium sibi, mortem vxori. Solebant autem amatores, talos iacientes, puellas, quas amabant, inuocare. vt in Capt. in principio. *Nam in conuiuiis sibi Amator talos cùm iacit, scortum inuocat.* HOC VENERIVM EST.] diximus suprà, Venerium iactum, felicem fuisse: canem verò, infelicem. Erat autem tum iactus Venerius, cum quatuor tali iacti, dissimiliter ceciderant, dissimilique situ constiterant: canis verò, cum omnes eadem facie, eodémque situ constiterant. Erant reliqui duo basilicus, seu Regius, id est, Hercules idem fortasse, qui senio,& vulturius, inter duos illos medii. sed horum mediorum, vulturius deterior: cane omniũ quatuor, deterrimo, atque infelicissimo, melior ac felicior Itaque infrà in Curcul. miles, qui iacit quatuor voltorios, vincitur: Curculio, qui iacit Herculẽ basilicum, vincit. OB IACTVM,] Venerium. CANTHARO,] e canthara. Cantharus poculi genus. Virg. Sileno. *Et grauis attrita pendebat cantharus ansa.* MVLSVM,] vinum melle conditum, οἰνόμελι. DVRARE,] καρτερεῖν suprà in Amph. *Durare nequeo in ædibus.* SI NON DIDICISTI, FVLL. NON EST I.] iocus in verbo *durare*. Non est, inquit, mirandum, si non potes durare, siquidem non didicisti

artem fullonicam: quam qui didicerunt, propter cõsuetudinem facile ferre possunt odorem illum grauissimum, & taeterrimum, qui ex aqua fullonia exitit. vel dic hoc modo, non est mirum te non posse durare, si quidem non didicisti artem fullonicam: quam qui tenent, vesteis veteres ita interpolant, lauant. & poliunt, vt pristinam faciem immutent, & propemodum nouas faciant. Vlpianus d. gestis tit. de furtis lib. 47. *Fullo*, inquit, *qui curanda, poliendáque vestimenta accepit, semper agit*, vi delicet in furem. Nonius in verbo *interpolare*, posteaquam docuit, interpolare, esse nouam formam è vetere fingere, addit *tractum ab arte fullonia, qui poliendo diligenter vetera quaque quasi nouam speciem mutant.* ex quibus verbis intelligere licet, fullones lauando, poliendo, interpolando facere vt vestes, alioqui veteres, diu durét. hinc iocus Plautinus proinde ac si ita dicat, non est mirum te non posse durare, quia fullonicam artem ignorans, te non interpoles. quod si faceres, diu durare posses. IN OCVLOS MV. NVNC EST. OPT.] nunc est opportunissimum, impetum abs te fieri in Demęnetum. neque id à tergo, sed à fronte: quod longè illo horribilius, & tumultuosius est. EGO POL VIAM &c.] hoc Artemona dicit propter illa tria, quæ suprà à Demæneto dicta sunt, quorum primum est illud, *Non à lepol conduci possum vita vxoris annua.* secundum, *perisse cupio.* tertium, *Te Philenium mihi, atque vxori mortem.* ISTHAEC] Philenium: ibi, & mihi vxori tuæ mortem. ECQVIS CVRRIT POLLINCT. ARC.] significat Demænetum, visa vxore, & eius minis auditis, metu esse exanimatum, & penè mortuum. ita vt arcessendus sit pollinctor, qui eum sepeliendum curet. Tale est illud Terentii in Phorm. *Ex quãs Chremeti, quibus est commodum ire iam tempus est.* Pollinctores, inquit Nonius, sunt qui mortuos curant. Deinde hunc locum profert Varro Cosmotoryne. *Propter eumam capulum positum nutrix tradit pollinctori.* Arnobius lib 3. aduers. genteis. *Vnus fuit è nobis qui retere in corpora iamdudum animas praecipiebat efflatas? prodire ab aggeribus conditos? & post decem funeris tertium pollinctorum velaminibus expediri?* Iterum Plautus in Prologo Pœnuli. *Quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.* Auctor vocabularij Latinograeci, quod mihi videndum dedit Cl. Puteanus, *pollinctorem* interpretatur νεκροφόρος, νεκροκόσμος. Vlpianus lib. digest. 14. tit. de inst. act. *Idem (Labeo) ait, si libitinarius, quem Graeci νεκροθάπτην vocant, aut seruum pollinctorem habuerit, isque mortuum spoliauerit: dandum in eum quasi institoriam actionem. quamuis & furti, & iniuriarum actio competeret.* Dicti autem sunt pollinctores à verbo pollincere: quod est mortuum, seu cadauer curare. Aliudque est pollucere, aliud pollincere. Nam pollucere quidem, est Herculi sacrificium facere: ex quo pollucibilis cena, pro opipara: & pollucibiliter, pro opipare. Pollincere verò, id quod diximus. ARCESSERE] dictum Græcorum more, *currit arcessere*, procurrit ad arcessendum, seu currit, vt arcesset. Iam *arcessere* scribendum, non, vt vulgò, *accersere*. SVBDVCERE HINC ME] hinc me furtim auferre. PVLCHRE.] Terent. Phorm. imò vero pulchrè discedo. & probè. Et præter spem. GLISCIT] crescit. Lucret. lib. 3. *Clamor, singultus, surgia glisc....* VT DECVMBAMVS, S.] al. vt discumbamus, suadebo. HI DVM LIT] interea dum Demæn. & Artem. Philenium, inter se litigant. DOMVM HVC CR. ADD. AD LEN] domum, huc, ad lenam, idem valent: sed tamen singula aliquid ponderis habent. ADDVCAM] Diabolum. EI] lenæ. IN PARTEM] ἐν μέρει, legendum autem, *in partem*, non, vt vulgò, *in parte.* HAC] Philenio. AMANTI] Diabolo. ALTERNAS E. I. N.] *alternas nocteis*, id est, communiter cum illo Philenio frui, ita vt cùm Argyrippus noctem vnam Philenio fructus fuerit, Diabolus noctem proximam fruatur. Virgil. lib. 6. Aeneid *Si fratrem pollux alterna morte redemit.* REGEM] potentiorem amicum, qui me alit. Horatius epist. 7 lib. 1. *Saepe verecundum laudasti, réxque patérque Audisti coram, nec verbo parcius absens.* PERDIDI] amisi. EXAM TANT. EST. H. INC.] declamatio. ita, inquit, amore Philenii homo incensus est. QVID T. H. RECEPTIO EST, &c.] id est, quamobrem virum meum huc ad te recipis? *receptio* verbale more suo cuum accusandi casu iunxit. Sic suprà, *Quid ibi hanc curatio est rem?* POL ME Q. M. ODIO ENECAVIT] Pol mihi quidem ita molestus fuit, vt me propemodum enecarit. *odio*, id est, suis molestis, & odiosis dictis, ac factis. vel sic, Pol mihi quidem fuit odiosissimus, ac molestissimus. NVLLVS SVM] perii funditus. AT ETIAM CVBAT CVCVLL.] At adhuc in lecto cubat, neque surgere properat Cucullus. Cucullus auis est, quæ in nido alieno parit, auctor Aristotel. lib 6 de nat. anim. cap. 7. hoc nomine autem hic cucullus appellatus Demænetus, quòd sprета vxore, alias mulieres consectetur. alia ratione vinitor, aut cultor agri, cucullus à viatore appellatur apud Horat. Sat. 7. libr. 1. ad quem locum, si tibi commodum est, lege quæ notauimus. VAE MIHI] ô me infelicem VERA ARIOLARE] vera diuinas, qui te infelicem prædicas. Nam ego te, dum viues, miserum reddam, miserisque modis tractabo. QVOM DICTA IN ME INGER] cum mihi maledicebas. Terent. Andr. *Ingeram mala multa.* MYRRHAM OLET] Lucret. lib. 2. *Et contemtus odor myrrha, mellisque sapores.* Propert. lib. 3. *Et crocino nareis myrrheus vngat onyx.* Nonnulli libri habent. *Smyrnam olet*, non placet. PROMISIT] promisit, id est, minatus est, seu palàm dixit. pronomen *tibi* cohæret cum participio surrepturum. NON TACES?] vetat ea loqui, quæ loquatur. Argyripp. .m filium pater. Sic Chremes in Phormione, *Non taces?* actu 5. scena vltima, & ea, quæ vltimam antecedit. EGO DISSVAD. M.] ego autem, mater dissuadebam patri, ne tibi pallam surriperet. ISTOSCINE PATREM AEQVVM, &c.] plena locutio. Nam licebat ita loqui, & solent sæpius ita loqui boni scriptores, istoscine patrem mores liberis largirier? vt subintell. *aequum est? oportet?* aut aliquid tale. LARGIRIER?] large suppeditare? Hic pater eo grauius peccat, quòd non solum ipse suo facto culpam contrahit, & flagitium facit, sed etiam exemplum nequitiæ filio præbet: quem debebat laudabilibus ac præclaris artibus erudire, & bonis moribus, & virtutibus ornare. CANO CAPITE TE] te senem. Tibul. libr. 1. eleg. 1. *nec amare decebit, dicere nec cano delicias capite.* al. *capiti.* CVCVLLVM] nido tuo relicto, alienos sectantem, & in alienis cubantem. (CENA COQVITVR) hoc totum legendum est κατ' ... DVM CENEM MODO?] vsque eo modò dum cenem? vel tantisper modò dum cenem? CENABIS. VT TE D. E. M. M.] cenabis magnum malum. verbum cenandi iunxit cum accus. sic Hor. Sat. 2. lib. 2. *Nos, inquam, cenamus auis.* & epist. 2 libr. 2. *Emetum cenat o'us.* Hoc igitur significat, non cenabis: aut, si cenabis, nihil cenabis, quod tibi suaue, aut iucundum futurum sit. Nam tibi pro cibo & vino ingerentur, à me mala multa, vt meritus es. IVDICATVM] damnatum. sic libr. 2. de Orat. *videtur esse misericors ille, qui iudicatum duci videns percunctatur ita, Quanti addictus?* &c. contra lib. 1 accus. iudicari, vt docet Asconius, positum pro absolui. ibi, *antea vel iudicari primò poterat, vel amplius pronunciare.* Sed puto falli Asconium. nam *iudicari*, ibi significat damnari, aut absolui hoc loco igitur *iudicatum* valet. damnatum, manifestò deprehẽsum, & conuictũ. NE

MATRE

MATRI CONSVLERES MALE.] Id est ne matri iniuriam faceres. DE PALLA MEMENTO, AMABO] Nunc deludit, & deridet senem meretrix Philennium. MALAM CRVCEM] repete [illegible] tibi dabo. vel malam crucem dictum intellige, pro *in malam crucem*: vt subintelligatur, i. Ego illud malo.

GREX.

Hic senex si quid clam vxorem suo animo fecit volup,
Neque nouum, neque mirum fecit, nec secus quàm alij solent.
Nec quisquam est tam ingenio duro, nec tam firmo pectore,
Quin vbi quicquam occasionis sit, sibi faciat bene.
Nunc si voltis deprecari huic seni ne vapulet,
Remur impetrari posse, si plausum clarum datis.

CLAM VXOREM.] clam vxore. SVO ANIMO FECIT VOLVP.] fecit, quod suo animo iucundum esset. Nonius hunc locum profert, & *volup*, interpretatur *voluptatem*. vt hoc totum *si quid clam vxorem suo animo f. v.* videatur de eius sententia sic explicandum, si quid clam vxore sua fecit, quod animo suo voluptati esset: & vt hæc verba *si q. id volup.* idem valeant, quod si quid voluptatis. TAM INGENIO DVRO] ingenio tam tristi, seuero, & à voluptatib. alieno. Cicero in Bruto, *vt vita, si oratione durus, incultus, horridus.* Idem pro domo sua. *cúmque animi duritiam, sicut corporis, quòd cùm vritur, non sentit, stuporem potius, quàm virtutem putarem.* Horat. epist. 7. lib. 1. *durus, ait, Vulteius nimis attentús que videris Esse mihi.* SIBI FACIAT BENE] suo animo obsequatur: viuat hilariter & iucunde. suæ libidini indulgeat. notauimus hoc loquendi genus in commentariis Horatianis. HVIC SENI,] pro hoc sene. NE VAPVLET.] ne verberetur ab vxore.

AVLVLARIA.

DRAMATIS PERSONÆ.

LAR	Prologus.
EVCLIO	Senex.
STAPHYLA	Anus.
EVNOMIA	Mulier.
MEGADORVS	Senex.
STROBILVS	Geminus seruus.
ANTHRAX	Coquus.
CONGRIO	Coquus.
PYTHODICVS	Seruos.
LYCONIDES	Adolescens.
PHÆDRA	Puella.

ARGVMENTVM.

SENEX *auarus vix sibi credens Euclio,*
Domi sua defossam multis cum opibus,
Aulam inuenit, rursúmque penitus cónditam
Exsanguis, amens, seruat. eius filiam
Lyconides vitiarat. interea senex
Megadorus a sorore suasus ducere
Vxorem, auari gnatam deposcit sibi.

Durus senex vix promittit, atque aulæ timens,
Dono sublatam variis abstrudit locis.
Insidias seruos facit huius Lyconidis,
Qui virginem vitiarat, atque ipse obsecrat
Auunculum Megadorum sibimet cedere
Vxorem amanti. per dolum mox Euclio
Quum perdidisset aulam, insperatò inuenit,
Latúsque natam collocat Lyconidi.

VIx SIBI CREDENS] sibi diffidens. DEFOSSAM] in terra, seu in fossa conditam deorsum, & in loco fosso positã: in terra abditam, defossam autem à patre suo. MVLTIS CVM OPIBVS] multo cum auro: sed multi auri plenam. AVLAM] ollam, antique dictum. Nonius. aula, inquit, vel ola, *quam nos ollã dicimus capacissimum vas* deinde hunc profert versum ex Amphitr qui hodie non reperitur, *Iure infringatur aula cinerum in caput* PENITVS CONDITAM,] intro, & sed terra valdè altè abditam. EXSANGVIS] ob metum amittendi, & curam seruandi. SVASVS DVCERE] suasus participiũ pass. à verb *suadeor*. AVARI GNATAM] Euclionis filiam DEPOSCIT] valde poscit, vxorem subintel poscere vxorem autem proprie & vsitate dicunt Latini, procorum enim est poscere proci autem à procando, id est, poscendo dicti DVRVS] inhumanus, ferreus, ab omni liberali voluptate abhorrens. ABSTRVDIT] abscondit SERVOS] Strobilus Lyconidis, qui Euclionis filiam vitiarat, seruus. IPSE] Lyconides. PER DOLVM] serui Strobili. COLLOCAT] in matrimonium.

ARGVMENTVM ALIVD.

AVlam repertam auri plenam domi Euclio,
Vi summa seruat m[illegible] seru affectus m[illegible]od s.
Lyconides istius vitiat filiam.
Volt hanc Megadorus indotatam ducere.
Lucénsque vt faciat, dat coquos cum obsonio.
Auro formidat Euclio, abstrudit foris.
Réque omni inspecta, compressoris seruolus
Id surpit, illic Euclioni rem refert.
Ab eo donatur auro, vxore, & filio.

VI SVMMA] summo studio. LVBENSQVE VT F.] vt Euclio lubenter filiam suam vxorem despondeat Megadoro. AVRO FORMIDAT] auro timet. COMPRESSORIS] Lyconidæ, qui Euclionis filiam compresserat. ID SVRPIT.] aurum surripit. ILLIC] ille, filiæ Euclionis compressor, Lyconides AB EO] Euclione. DONATVR] Lyconides. ET FILIO] cuius ipse Lyconides pater erat: & quem Euclionis filia ab ipso compressa pepererat.

LAR familiaris, PROLOGVS.

NE quis miretur qui sim, paucis eloquar.
Ego Lar sum familiaris, ex hac familia,
Vnde exeuntem me aspexistis. hanc domum
Iam multos annos est cum possideo, & colo
Patríq; auóq; iam huius, qui nunc hic habet:
Sed mihi auus huius obsecrans concredit
Auri thesaurum clam omnes, in medio foco
Defodit, venerans me, vt id seruarem sibi.
Is quoniam moritur (ita auido ingenio fuit)
Nunquam indicare id filio voluit suo:
Inopemque optauit potius eum relinquere,
Quàm eum thesaurum commonstraret filio.
Agri reliquit ei non magnum modum,
Quo cum labore magno, & miserè viueret.
Vbi is obiit mortem, qui mihi id aurũ credidit

Cœpi obseruare, ecquid maiorem filius
Mihi honorem haberet, quàm eius habuisset pater.
Atque ille vero minus, minúsque impendio
Curare, minúsque me impertire honoribus.
Item à me contrà factum est. nam item obijt diem.
Is ex se hunc reliquit, qui hic nunc habitat, filium
Pariter moratum, vt pater auúsque huius fuit.
Huic filia vna est: ea mihi cotidie
Aut ture, aut vino, aut aliqui semper supplicat,
Dat mihi coronas, eius honoris gratia
Feci, thesaurum vt hic reperiret Euclio,
Quo eam facil us nuptum, si vellet, daret.
Nam compreßit eam de summo adolescens loco,
Is scit adolescens quæ sit, quam compresserit.
Illa illum nescit, neque compressam autem pater.
Eam ego hodie faciam, vt hic senex de proximo.
Sibi vxorem poscat. id ea faciam gratia,
Quo i''e eam facilius ducat, qui compresserat.
Et hic, qui poscet eam sibi vxorem senex,
Is adolescentis illius est auunculus:
Qui illam stuprau t noctu Cereris vigi'iis.
Sed hic senex, iam clamat intus vt solet,
Anum foras extrudit, ne sit c onsc ia.
Credo, aurum inspicere volt, ne surreptum siet.

NE QVIS MIRETVR. &c.] Donatus ad illud Terentii in Andr. scena 5. actus 4. *miror vnde sit*, notat: Veteres miror cum vnde pro nescio ponebant. Nam admiratio ab ignorantia proficiscitur. Plautus, *ne quis miretur qui sim*, &c.] QVI SIM.] quis sim. EGO LAR SVM FAM.] Apuleius de deo Socr. *Lar*, inquit, *dicitur familiaris, qui ex Lemuribus posterorum suorum curam sortitus, pacato & quieto numine domum possidet*. Arnob. lib. 3. aduersus genteis. *Possumus, si videtur, summatim aliquid & de laribus dicere: quos arbitratur vulgus, vicorum atque iterum deos esse, ex eo quod Græci vicos cognominant λαύρας. In diuersis Nigidius scriptis modò tectorum, domuúmque custodes, modò Curetas illos, qui occultasse perhibentur Iouis aribus aliquando vagitum, indigites Samothracios, quos quinque indicant. Græci Idæos dactylos nuncupari. Varro similiter hæsitans, nunc esse illos manes, & ideo Maniam matrem cognominatam esse Larum: nunc aerios rursus deos, & heroas pronuntiat appellari.* nunc antiquorum sententias sequens Laruas esse dicit Lares, quasi quosdam Genios defunctorum animis mortuorum. Idem lib. 1. Lares grundulels esse appellatos indicat. Lege, sit tibi commodum est, quæ de Laribus diximus in comment. Horat. ibi, *immolet æquis Hic porcum Laribus*. Sat. 3. lib. 2. & præterea alibi. Nõnulli, in his Ouidius, Lares à quadam Nympha nomine Lara, tradunt esse appellatos, atque adeò natos à Mercurio compressa. Auctor vocabularii latinogræci, *Lares*, inquit θεοὶ κατοικίδιοι In hac comœd. autem deus adhibetur, quia quæ hic à Lare dicuntur, non nisi à Deo sciri poterant. quod cùm accidit, auctore Aristotele, licèt deum maximè in tragœdia adhibere, sed interdum etiam in comœdia. Horat. in epist ad Pisones, *Nec Deus intersit, nisi nodus vindice dignus Inciderit.* HANC DOMVM IAM MVLTOS ANNOS EST CVM POSS.] mirum, & ferè inusitatum loquendi genus. Nam videbatur Plautus ita potius dicere debuisse, *hanc domum Iam multi anni sunt, quam possideo & colo*. vel sic, *hanc domum Iam diu factum'st, quam possideo & colo*. In quarum lectionum vtraque si *iam* dissyllabum facias, constabit sua carmini ratio: Licebat & hoc modo, *hanc domum Iam multos annos ego possideo, & colo*. in qua etiam scriptura *iam* dissylabos erit pronuntiandum: censeo tamen, nihil mutandum contra omnium librorum auctoritatem, & receptam scripturam sic defendi posse, vt dicamus Plautum duas loquendi formas diuersas cõfudisse & permiscuisse, vt cùm dixit in Amphitr. *fecit me vt vigilarem*. Nam in ea locutione, duæ quodammodò insunt per confusionem, & mixturam quandam, nempe hæ, *fecit me vigilare: & fecit vt ego vigilarem*. tale est illud apud Cic. epist. ad Q. Fr. lib. 2. *hac me vt confidam faciunt*. Nam hic quoque hæ duę locutiones potestate quadam insunt, *hac me faciunt confidere*: & *, hac faciunt, vt ego confidam*. Idem de similibus sentiendum. Sic igitur & hoc loco videtur duas loquendi formulas confudisse Plautus, vnam, Ia multi anni sunt, cùm ego hanc domum possideo & colo, &c. alteram, Iam multos annos ego hanc domũ possideo & colo. Hæc igitur mea est de hoc loco sentẽtia. Sed Simeo Bosius, putat legendum esse *Iam multus annus est, quom*, &c, vel *multos annos* scriptum esse pro *multus annus*: *multus annus est*, autem dictum esse à Plauto, pro multi anni sunt. de qua coniectura iudicent eruditi. Ego interea hoc asseuerabo. *multos annos* pro *multus annus* scribi nullo modo posse: *multus annus est*, pro *multi anni sunt*. Latinè fortasse à poëta dici posse. Postremò admonendus est lector, Nonium hunc locum proferre in voce colo, deriq. legisse, *vt possideo & colo*, non vt habẽt omnes libri & manusc. quos vidi & impressi, *cùm poss. & colo*. PATRIQVE, AVÓQVE IAM HVIVS, &c.] Hæc est antiqua scriptura, quam & Camerarius secutus est, & nos in nostris

veteribus libris repertam, integram retinendam putauimus. quæ si recta est, vt fortassis est, post verbum *colo* nulla debet interpunctionis, aut distinctionis nota locari: vt hæc sit verborum sententia. Multi iam anni sunt, cùm hanc domum, huius, (Euclionis) qui hic habitat patri & auo possideo & colo: i. cum hanc domum possideo & colo pro patre & auo Euclionis, qui hic habitat: vel in vsum patris & aui Euclionis qui hic habitat. Omnino videtur mihi hæc scriptura aliter explicari non posse. Quare vtrum sit recta, necne, quærendum est. non enim semper fortasse librorum veterum auctoritas sequenda est, neque semper libri veteres incorrupti, aut integri sunt: sed interdum deprauati, & contaminati. Primum igitur libri omnes vulgati Veneti, Florentini, Parisienses, Lugdunenses, habent, partim, *Patrique auóque amicus huius*, &c. partim, *Patri auóq́ amicus huius* &c. quarum alteram, illam dico, *patrique auóq́ am. h.* versus respuit: alteram recipit: sententia verò ferre non potest: nam ex iis, quæ sequuntur intelligere licet, Larem non fuisse amicum Euclionis neque auo, neque patri. nemo enim amicus est eis, à quibus se læsum esse queritur, aut à quibus sibi honorem habitum esse negat, quod vtrunque fit à Lare, ibi, *Cæpi obseruare, ecquid maiorem filius Mihi honorem haberet quàm eius habuisset pater*: &c. Itaque vulgata lectio ferri nullo modo potest. Quòd si & antiqua scriptura suspecta est, & vulgata non ferenda, quò nos vertemus? Omnino ad antiquam redeundum est, vt minus cõtaminatam, & ex ea, vera lectio, si fieri potest, eliciendà. Ea igitur sic habet, vt & diximus & edidimus: neque multo secus legitur apud Nonium, qui hunc versum profert in verbo *habet*. sic autem legitur, *Patri auóve huius quo nunc hic habet*. quæ sententia eo discrepat ab ea, quam secuti sumus, quòd habet *auóve* pro *auoque*: & quod non habet particulam *iam*: quæ est in antiquis codicibus. à vulgata autem similiter, atq nostra editio, eo dissentit, quod non habet vocem *amicus*. Suspicor igitur, & ex Nonio & ex antiqua scriptura, & quod caput est, ex sentẽtia, vocem aliquam deesse, per quam significet Lar, se alieno animo esse, & fuisse ab auo & patre Euclionis, quòd sibi honorem non habuerint, quam vocem dicet aliquis, non possum diuinare, sed si quis me vrgeat, & à me odiosè flagitet, vt, quomodo legendum putem, & promam: sic eo defungar. Puto legendum vel hoc modo, *Patri auóque inimicus huius, qui nunc hic habet*. vel hoc, *Patri auóque infensus huius*, & c. vel hoc, *Patri auóque offensus huius*, &c. HABET.] id est, habitat. sic Nonius in verb *habere*. vbi etiam hunc versum profert, vt diximus. CONCREDIDI. Timeæ fidei commisit, mihi credidit. CLAM OMNEIS] clam omnibus. IN MEDIO FOCO DEF.] in foco, qui medius erat totius domus locus. & Laris ipsius sedes, vt & Vestæ, quam *ἑστίαν* appellant Græci: quo in loco accendebatur & seruabatur ignis: vel dic, in medio foco, in media parte foci. *defodit* autem id est, penitus abdidit. VENERANS ME, orans me. Horat. Sat. 2. lib. 2. *Et venerata Ceres, vt culmo surgeret alto*. vbi *venerata* interpretamur, orata: & rectè. Sic Plaut. in Rud. *Venus veneror te, vt omnes miseri lenones fiant*. Idem Trinum. *Larem corona nostrum decorari volo. Vxor venerare, vt nobis hac habitatio bona, fausta, felix fortunatáque eueniat*. Plura exempla collegimus ad illum locum Horatii, si quis plura desiderabit. VT EVM SERVAR.] vt auri thesaurum seruarem sibi. sic autem legendum, non vt habent omnes ferè libri, vt id ser. sibi, nam hanc lectionem carminis ratio ferre non potest. Thesaurum auri autem, id est interpretor, aurum in terra conditum, & defossum. IS QVONIAM MORI.] i. postquam is moritur, &c. sic Donatus in prolog. Adelph statim à princip. ibi. *Postquàm poëta sensit* scripsit *postquam*, inquit, pro *quoniam*. *vnus reciprocum quoniam pro postquam*. Quòd nisi obstaret Donati auctoritas, legendum putarem, *Is quom iam moritur*, &c. deinde prof. et hunc versum, *Is quoniam moritur*, &c. (ITA AVIDO INGE.) hæc sunt legenda per interpositionem. *auido* autem, id est, auaro. OPTAVIT POTIVS] maluit. *ᾑρετίσατο*. COMMONSTRARE] sic legendum, & ita habent ferè omnes nostri libri veteres. Nam vulgati habent *commonstraret*, quod minus probo: quamuis non negem vnum, atque alterum librum manuscr. sic habere: & aliquo pacto possit ea lectio defendi & sic explicari: *quam commõstraret*, id est quàm vt commonstraret. Omnino commonstrare mihi magis placet. CREDIDIT.] commisit, vel seruandum commendauit, vt interpretatur Nonius, hoc loco prolato. profert eundem in verbo *obseruare*, ibique errat. NON MAGNVM MODVM] non magnum agri spatium. Sic Horatius Sat. 6 lib. 2. *Hoc erat in votis, modus agri non ita magnus*, &c. Lucret. lib. 2. in extr. *Cum in alias esset agri multo minor ante viritim* &c. Exstat titulus in Pandectis, lib xi. *Si mensor falsum modum dixerit*. Vbi modus, mensuram significat. CVM LABORE MAGNO, ET MIS. *ταλαιπώρως*, *καὶ χαλεπῶς*. laboriosè & ærumnosè ECQVID] nunquid MAIOREM FILIVS MIHI HONOREM HAB.] profert hunc locum Nonius in voce *honos*, & interpretatur hic honorem, sacrificium. MINVS, MINVSQVE IMPENDIO] minus, minusque multo. Sic Nonius, quanquam in libris vulgatis mendosè impressum est, *impendiò, pro magis*, nam legendum *impendio pro multo*. Deinde profert hunc locum. CVRARE] curabat. IMPERTIRE] impertiebat ITEM A ME CONTRA F.] similiter contrà à me factum est, id est, similiter ei à me relata gratia est. NAM ITEM] nam similiter. PARITER MORATVM, VT P.] similibus moribus, atque pater, auusque eius fuit prædictum: hoc est, auidum, atque auarum. AVT TVRE, AVT VINO, &c.] Neque Genio, neque Laribus, quicquam animatum immolabatur: Genio, quia deo rerum generandarum, id est, gignendarum, nefas esse putabant veteres, quidquam, cui vitam ademissent, immolare, & quo die lucem intueri, & animam ducere cœpissent, eo die, (eo autem die Genio sacrificabant) aliquod animal anima priuare Laribus: vel quia eosdem deos esse, Lares & Genios existimabant: vel quia si dissimiles erant, Lares, vitæ patrisfamiliâs & matrisfamiliâs, & familiarum custodes habebantur: diis autem vitæ custodibus sacrificanteis, manus suas sanguine cruentare, & animali vitam adimere, nefas arbitrabantur. Laribus autem supplicare solebant Kalendis, Idibus, Nonis, cùm Festus dies erat. Cato de re rustica. cap. 143. *Villica focum purum, circumuersum quotidie priusquam cubitum eat, habeat Kalendis, Idibus, Nonis. festus dies cum erit, coronam in focum indat: per eosq́ dies Lari familiari pro copia supplicet*. Persius Sat. 2. *Funde merum Genio*. AVT ALIQVI] i. aut aliquo, seu aliqua re. DAT MIHI CORONAS] vel meo capiti coronas imponit: vel, vt vult Cato, coronas in focum indit. NVPTVM, SI VELL. D.] nuptum daret, id est, in matrimonio collocaret. Teren. Andr. *Daturne illa hodie Pamphilo nuptum?* Idem Hecyra, *Perij, vnde censes, nisi ex illo, cui data'st nuptum? obsecro*. DE SVMMO ADOL.] adolescens summo loco natus. IS SCIT ADOL. Q. SIT, Q. COMP.] ordo est, Is adolescens scit, quæ sit ea puella, quam compresserit. ILLA ILLVM NESCIT] Illa puella illum ignorat, id est, illum non nouit. NEQ. COMPR. AVTEM P.] neque autem scit pater eam esse compressam. SENEX] Megadorus. SENEX DE PROXIMO.]

Senex

Senex proximus vicinus, senex de proxima vicinia. DVCAT] vxorem. QVI COMPRESSERAT] qui eam vitiarat, nempe Lyconides. SENEX] Megadorus. IS] senex Megadorus. QVI] illius adolescentis qui eam stupr. &c. CERERIS VIGILIIS] sacris nocturnis. Hoc spectans Cicero lib. 2 de legibus scripsit. *Quid autem mihi displiceat in sacris nocturnis poetæ indicant comici.* significat enim Cicero, sacra nocturna, & peruigilationes nocturnas maximam, & latissimam ad stupra patefacere fenestram. & apud poëtas comicos multarum comœdiarum argumenta esse, virgines Cereris vigiliis stupratas. FORAS EXTRVDIT.] animaduertat lector scriptum esse, *foras extrudit*, non *foras exclusit*: quæ animaduersio erit ei ad alios locos simileis inquinatos emendandos perutilis.

Senex EVCLIO. STAPHYLA anus.

Eu. *Exi, inquam, age exi. exeundum hercle tibi hinc est foràs.*
Circumspectatrix cum oculis emißitiis.

St. *Nam cur me miseram verberas?* Eu. *vt misera sis,*
Atque vt te dignam mala malam ætatem exigas.

St. *Nam me qua nunc caussa extrusisti ex ædibus?*

Eu. *Tibi ego rationem reddam stimulorum seges?*
Illuc regredere ab ostio. illuc sis vide, vt
Incedit. at scin' quo modo tibi res se habet?
Si hodie hercle fustem cepero, aut stimulum in manum,
Testudinem istum tibi ego grandibo gradum.

St. *Vtinam me diui adaxint ad suspendium*
Potius quidem quàm hoc pacto apud te seruiam.

Eu. *At vt scelesta sola secum murmurat?*
Oculos hercle ego istos improba effodiam tibi.
Ne me obseruare poßis, quid rerum geram.
Abscede etiam nunc, etiam nunc, etiam ohe nunc.
Istic adesto, si hercle tu ex isto loco
Digitum transuersum, aut vnguem latum excesseris,
Aut si respexis donicum ego te iussero,
Continuò hercle ego te dedam discipulam cruci.
Scelestiorem me hac anu certè scio
Vidisse nunquam, nimísque ego hanc metuo malè,
Ne mihi ex insidiis verba imprudenti duit.
Neu persentiscat, aurum vbi est absconditum.
Quæ in occipitio quoque habet oculos peßima.
Nunc ibo vt visam, sitne ita aurum vt condidi,
Quod me sollicitat plurimis miserum modis.

St. *Nec nunc mecastor quid hero ego dicam meo*
Malæ rei euenisse quàm ve insaniam,
Queo comminisci: ita miseram me ad hunc modum
Decies die vno sæpe extrudit ædibus.
Nescio pol quæ illunc hominem intemperiæ tenent:
Peruigilat noctes totas, tum autem interdius
Quasi claudus sutor domi sedet totos dies.
Neque iam quo pacto celem herilis filiæ
Probrum, propinqua partitudo cui appetit,
Queo comminisci. neque quicquam melius est mihi,
Vt opinor, quàm ex me vt vnam faciam literam
Longam, meum laqueo collum quando obstrinxero.

EXI INQVAM] Inducitur senex Euclio, insignitè miser, dum eum auri & custodiendi cura assiduè sollicitat, & amittendi metus quotidie macerat. CIRCVMSPECTATRIX.] quę perpetuò in hanc, & illam partem circumspectas. suspicatur videlicet senex, anum circumspicere, vbi aurum sit conditum, quasi illa aliquid de eo senserit. Iccirco eam extrudit ex ædibus CVM OCVLIS EMISSITIIS] cùm oculis, qui videntur emissi ad explorandum, quid in quoque loco positum, & reconditum sit. alii emissitios oculos interpretantur eminenteis, & quasi extra positos: quod minus probo. vox est nata ab emittendo, vt & *emissarius*. NAM CVR ME M.] vel *Nam cur* positum pro cur nam: vel nam pro autem accipiendum, vel aliquid aliud ab anu dictum esse intelligendum: verbi causa, *facis mihi iniuriam*. aut, *non satis sanus es*: vt deinceps sequatur, *Nam cur*, &c. lege Donatum ad illud Terent. Andr. *Nam quid ego dicam de patre?* & præterea alibi Terent. Eun. *Nam quid ita? P. rogitas?* Idem in Phorm *Nam quæ hæc est anus exanimata, a fratre quæ egressa'st meo?* Horat. epist. 2. lib. 1. *nam cur Quæ lædunt oculos festinas demere*, &c. Plaut. suprà in Amphitr. *Scelestissimum te arbitror. So nam quamobrem?* ad quem locum similiter nonnulla. VERBERAS?] Nonius. *verberare*, inquit, *non solùm à verberibus dictum, sed etiam à verbis*. Deinde profert hunc versum Plauti. Ex quo perspicuum est Nonium existimare, *verberare*, hic positum esse à Plauto, pro obiurgare & verbis increpare. At ego arbitror anum, dum extruditur ædibus, à sese verberatam, & pulsatam, aut saltem pulsam esse. Quin nemo extrudi ex aliquo loco potest sine aliquo pulsu. TIBI EGO RATIONEM REDD. ST. S.] Nonius hunc versum profert in verb. reddere, & reddere hic interpretatur, dare, edere. STIMVLORVM SEGES?] i. digna quæ assiduè stimulis fodiaris, digna, in cuius corpore stimuli perpetuo sati, & defixi stent, vt in segete spicæ? sic M. Tul. Clodium segetem gloriæ Milonis appellat, qui gloria Milonis, in Clodio, quasi in segete, consistat. Nonius in voce *seges*. Segetem etiam ipsam terram dicimus. deinde profert hunc Virgilii versum, Georg. 4. *Nec pecori opportuna seges, nec commoda Baccho*. & Æn lib. 3. *Arebant herbæ*. Adr. Turneb. sic explicat, in qua veluti segete, se stimuli cædenda, & verberanda, vt in segete se messores, exercent. Obscurè & perplexè dictũ, quod fuit in illo viro, alioqui doctiss. & mihi amiciss. vitiosum. sed hoc sentit ille (quãdoquidem eius verba egent explicatore, & interprete) in qua verberãda stimuli exercentur, vt in segete metenda messores. non placet. Cùm hæc scripsissem, Simeo Bosius, cuius ingenium, & doctrinam non vno loco meritò prædicaui, & dum viuam, prædicabo libenter, hunc locum sic mihi in suo libro ostendit à se explicatũ. in cuius tergo, siue dorso serere oporteat stimulos, quæ explicatio breuis est, & acuta & plana, & meæ cõsentanea. REGREDERE] retrò cede, retrò gradere. ILLVC SIS, VIDE VT INC.] vide, si vis, illud, quo pacto incedat. oratio ad spectatorem versa. SI HODIE HERCLE FVSTEM CEPERO, &c.] Sic suprà locutus est in Amph. *scin' quàm bono animo simus si situlam cepero*. &c. TESTVDINEM] tardum, qualis test testudinis. GRANDIBO] grandem faciam. Sic Nonius in verbo *grandire*: & hunc versum profert. profert & illud Varronis ex lib. 1. rerum humanar. *Cùm aut hiemus seminari incipere nõ possit, aut recepta non reddat, aut edita (al. reddita) grandire nequeat*. ADARINT] adegerint: quãquam Nonius interpretatur *adigant*, hunc locum proferens Terent Adelph. *Prò Iupiter: tu homo adiges me ad insaniam*. OCVLOS H. F. IST. IMPO. EFFODIAM T.] Sic infrà ead. comm. non longè, *Cui ego iam linguam præcidam, atque oculos effodiam domi*. Idem Capt *Nam hercle ego huic dici, si liceat, oculos effodiam libens*. &c. Sic Terent. Eun *atqui si illam digito attigerit vno, oculi illico Effodientur*. Catullus in Cominium, *Effossos oculos voret atro corpore coruus*. NE ME OBSERVARE P.] ne me aucupari, & speculari possis, quid agam. SI HERCLE TV EX ISTO L. DIGIT. TRANSVER. AVT VNGVEM L.] prouerbii locum hæ locutiones obtinent propter hyperbolen. Itaque appellari solent vel prouerbia hyperbolica, vel hyperbolę prouerbiales. AVT SI RESPEXIS] aut si respexeris, id est, retro aspexeris. DONICVM] donec. donicum pro donec antiquum, quo vtitur sæpe Lucretius, & item Plautus. piget exempla referre: & aliquot in commment Lucretianis collecta sunt. TE DEDAM DISCIPVLAM CRVCI.] te cruci suffigam. dedam te cruci, id est, tradam te in potestatem crucis. Nam qui deditur, eo, cui deditur, inferior est. addidit autem *discipulam*, vt significet, eam, sic adfixam cruci permansuram, vt discipulus assiduè magistro docenti affixus est, proinde ac si dicat, ita cruci affixa, seu suffixa adhærebis, vt discipulus magistro affixus esse consueuit, vel sic ego te in crucem agam, & discipulam crucis faciam, vt doceat te facere ex te litteram lõgam, vt infrà dicet ipsa anus. SCELESTIOREM ME.] hæc secum senex, ad spectatores versus. EX INSIDIIS] insidiosè. DVIT.] dederit. PERSENTISCAT.] cognoscat, intelligat. IN OCCIPITIO] quod fieri non potest, neque quisquam vnquam in occipitio, quæ pars capitis est posterior, oculos habuit: nisi quis aliquando Iani bifrontis similis exstitit. Pers. Sat. 1. *quos viuere fas est Occipiti cæco*. significat igitur, hanc anum esse oculatissimam. SOLLICITAT] sollicitam habet. *sollicitare*, vt docet Festus, *est solo citare id est solo mouere*. QVEO COMMINISCI:] possum excogitare. INTEMPERIAE] animi angores, & ægritudines: vel impotentes animi motus. suprà Amphitr. *Quæ intemperia nostram agunt familiam?* Idem eadem comœd. infrà, *larua hunc atque intemperia insaniaque agitant senem*. Idem in Epid. *quæ intemperia te tenent?* PERVIGILAT N. T.] peruigilio, & insomnio vexatur, vt totas noctes somnum oculis non videat suis, vt inquit ille. INTERDIVS] interdiu μεθ' ἡμέραν. QVASI CLAVDVS SVTOR.] sutores haud temerè domo exeunt: coguntur enim operis faciundi causa domi se continere: sed multo rarius, aut difficilius in publicum prodeunt, si claudi sint. PROBRVM] stuprum, seu vitium herili filiæ oblatum. PROP. PART. CVI APP.] cui partus appropinquat. videtur esse pleonasmus. nam appetere absolutè positum significat, appropinquare. T. Liuius lib. 5. annal. *Iam ex lacu Albano aqua emissa, Veiorum fata appetebant*. Q. Curtius lib. 3. *Rex, qui diu Darium persequendo fatigatus erat, posteaquàm & nox appetebat, & cum assequendi spes non erat, in castra paulò antè à suis capta peruenit*. Plinius epist. lib. 5. ad Seuerum, *Appetebat iudicii dies*. QVAM EX ME VT VNAM FACIAM LITTERAM LONGAM.] quid significat Plautus, ipse declarat proximis verbis, *meum laqueum collo quando obstrinxero*, id est, cùm mihi spiritum collo obstricto interclusero. sed cur ex se facere vnam litteram longam, sit, *se suspendere*, & laqueo vitam finire. & quid sit propriè, facere litteram longam: video ab omnibus queri à nemine probabiliter explicari. Dico igitur, facere litteram longam, nihil aliud esse, nisi scribere litteram maiorem, & longiorem, quàm quæ scribi solet: cuiusmodi debent esse litteræ, quæ proponuntur in publico, vt ab omnibus de plano legi possint siue sit A. siue B. siue C. siue aliqua alia. Nam quod plerique-

pleriquc putant per literam longam, intelligi L. vehementer errant. Apud Romanos enim non erat L. litera aliis longior, cùm literæ omnes, quæ in eadē cera, siue charta ab eodem scriptore scribebantur, longitudine inter se pares scriberentur. Vtebantur enim literarūm elementis, quæ nunc appellant typographi nostri capitalia, id est, principalia, quòd soleant nominibus propriis virorum, aut mulierum, aut vrbium. &c. preponi: non qualibus hodie in scribendo vtimur, quæ planè veterib. illis Romanis erāt incognita atque inusitata. quòd si literæ omnes, quibus aliquod scriptum constabat quoad eius fieri poterat, erant inter se æquales, dicere per literam longam L. significari, desipere est. preterea exemplis cùm ex ipso Plauto, tum ex M. Tullio sumtis licet intelligere, per literam longam, non significari L. aut aliam certam, sed quamlibet, & vnamquamque Plautus in Pœnulo. *Ibi tu videas literatas fictileis epistolas, Pice signatas, nomina insunt cubitum longis literis.* Idem in Rud. *Cubitum hercle longis literis signabo iam vsquequaque, Si quis perdidit vidulum cum auro atque argento multo, Ad Grypum vt veniat,* &c. Quas Plautus literas cubitum longas dicit, eas M. Tull. maximas appellat lib. 2. accus. sic ille, *Huic enim Romæ videmus in basi statuarum maximis literis incisum, à communi Siciliæ datas.* Idem grandeis appellat lib. 4. sic enim ille, *Hæc erat posita Segestæ sanè excelsa in basi: in qua grandibus literis P. Africani nomen erat incisum,* &c. Contrà minutulas literas dixit idem in eodem libro, quæ opponuntur maximis, & grandibus sic ille *signum Apollinis pulcherrimum, cuius in femine literulis minutis argenteis nomen Myronis erat inscriptum* MEVM LAQVEO COLLVM QVANDO OBSTR.] nostri libri veteres ferè omnes habent, *Mi laqueo collumq obstr.* nulli habent *meum*, sed omnes habent vel mi, vel neutrum. OBSTRINXERO] suprà in Amphitr. *Quum ego Amphitruonem collo hinc obstricto traham.*

EVCLIO senex. STAPHILA anus.

Eu. *NVnc defæcato demum animo egredior domo,*
Postquam perspexi salua esse intus omnia.
Redi nunc iam intro, atque intus serua. Sta. *Quippini.*
Ego intus seruem, an ne quis ædeis auferat?
Nam hic apud nos nihil est aliud quæsti furibus.
Ita inaneis sunt oppletæ atque araneis.
Eu. *Mirum quin tua me caussa faciat Iuppiter*
Philippum regem, aut Darium, triuenefica.
Araneas mihi ego illas seruari volo.
Pauper sum, fateor, patior: quod di dant, fero.
Abi intrò, occlude ianuam, iam ego hîc ero,
Caue quenquam alienum in ædis intromiseris.
Quod quispiam ignem quærat, extingui volo,
Ne caussæ quid sit, quod te quisquam quæritet.
Nam si ignis viuet, tu extinguere extempulo.
Tum aquam aufugisse dicito, si quis petet.
Cultrum, securim pistillum, mortuarium,
Quæ vtenda vasa semper vicini rogant,
Fures venisse, atque abstulisse dicito.
Profectò in ædeis meas me absente neminem
Volo intromitti. atque etiam hoc prædico tibi,
Si bona fortuna veniat, ne intromiseris.
Sta. *Pol ea, ipsa credo ne intromittatur, cauet.*
Nam ad ædis nostras nusquam adiit, quanquam propè est.
Eu. *Tace, atque abi intrò* Sta *Taceo, atque abeo.* Eu. *occlude sis*
Fores ambobus pessulis. iam ego hîc ero.
Discrutior animi, quia ab domo abeundum est mihi.
Nimis hercle inuitus abeo, sed quid agam, scio.
Nam noster nostræ qui est magister curiæ,
Diuidere argenti dixit nummos in viros.
Id si relinquo, ac non peto, omnes illico
Me suspicentur, credo, habere aurum domi.
Eam non est verisimile, hominem pauperem,
Pauxillum parui facere, quin nummum petat
Nam nunc quum celo sedulo omneis, ne sciant,

Omnes videntur scire, & me benignius
Omnes salutant, quàm salutabant prius.
Adeunt, consistunt, copulantur dexteras.
Rogitant me vt valeam, quid agam, quid rerum geram?
Nunc quò profectus sum, ibo. postidea domum
Me rursum quantum potero, tantum recipiam.

NVNC DEFAECATO, &c.] senex Euclio, anu foras extrusa domum intrauit, vt viseret, essétne aurum saluum quo facto, postquàm cognouit salua esse omnia, iterum domo egreditur, animo tranquillo & solato. defæcato, id est, liquido, miniméque turbido. translatio est à vino percolato, seu per colum vinarium transmisso, vt liquidius reddatur, fæce seclusa Nonius, defæcata, inquit omnia pura & inturbida & sine sordibus possumus dicere, vt vinū sine fæcibus deinde profert hunc versum QVIPPINI EGO INTVS SERVEM?] id est, quidni, ego intus seruem? vel, quamobrem ego intus non seruem? proinde ac si dicat, magna verò & iusta causa est, quare ego intus seruem. ironia est sensit enim anus nihil esse causæ quamobrem intus seruet, quia domi nihil sit quod ibi seruetur, aut quod inde auferatur. AN NE QVIS AEDEIS AVFERAT?] hæc verba satis declarant, superiorem anus interrogationem ironicam esse, & in contrarium sensum accipiendā, nempe quasi ita locuta. sit quid causæ est, quamob rem intus obseruem? an ne quis ædeis auferat? NAM HIC APVD NOS NIHIL EST QVRIB.] id est, nam domi nostræ nihil est, quod fures subripiant, nihilque, quo subrepto, quæstum facere possint. præter ipsam domum. vel sic, nihil est domi nostræ. quod prodesse possit furibus, præter ipsam domum. Hor. epist. 6. lib. 1. *Exilis domus est, vbi non & multa supersunt, Et dominum fallunt, & prosunt furibus.* QVAESTI] quæsti pro quæstus dicebant, & quæstius in generand casu veteres Notat Nonius, & hunc versum profert. sic Terent Hecyra, *Nunquam animum quæsti gratia ad malas inducam partes.* INANIS] id est, inanitatibus seu inanitate. Ita Nonius, qui hunc versum profert. OPPLETAE] ædes ATQVE ARANEIS] Catullus ad Fabull. *nam tui Catulli Plenus sacculus est aranearum.* MIRVM, QVIN TVA ME CAVSSA] id est, mirum, quare non me tua causa Iupiter Philippum, aut Darium regem faciat. Cum stomacho pronunciandum, vt & à stomachante sene dictum est: proinde ac si ita diceret, egestatem & inanitatem mihi obiicis. mirum verò est, me non esse Philippum aut Darium à Ioue tua causa factum. vt, cum rex essem, tum lautè & opiparè viueres. *mirum quin* valet, mirum quare non, seu mirum quòd non supra in Amphitr. *Mirum quin te aduersus dicat.* Idem in Cistel. *Mirum quin grex venaticus in cistella infuerit vna* Philippum. Macedonum regem, Amyntæ filium, Alexandri Magni patrem: Darium Xerxis patrem accipio. TERVENEFICA] teruenefica, veneficarum maxima. Idem in Bacchidib. *Ut pergræcetur tecum terueneficæ* ARANEAS MIHI ILLAS, &c.] Hoc eò pertinet, quòd anus dixerat, nihil esse, præter ædes, quod seruaretur: quia inanitatibus & araneis essent refertæ. Araneas, inquit senex, eas ipsas, quibus ædeis nostras oppletas esse dicis, seruari volo. PAVPER] laudabilis senex, & magni animi vir, si quidem vera prædicet, & si ex animi sententia loquatur Quis enim non laudat Calatinos, Acidinos, Curios illos homines non solum honoribus populi, rebúsque gestis, verùm etiam (vt ait M. Tullius orat de lege Agr) patientia paupertatis ornatos. QVOD DI DANT, FERO, significat paupertatem dari à diis, & deorum donum esse, quòd ab Hesiodo multis antè sæculis dictum erat: sic enim ille, ἔργ. καὶ ἡμ. Μηδέποτ' οὐλομένην πενίην θυμοφθόρον ἀνδρὶ Τέτλαθ' ὀνειδίζειν, μακάρων δόσιν αἰὲν ἐόντων. id est, ne cui pauperiem sæuam, pestémque animorum Obiicito, vt probrum. namque est donum illa deorum. OCCLVDE IANVAM] obsera ianuam. QVOD QVISQVAM IGNEM QVAERAT.] id est, quantum ad hoc attinet, quòd aliquis ignem quærat: & idcirco, id est, per causam ignis quærendi, introire domum postulet: vt omnis ei introeundi causa, & occasio præcisa sit, & vt liquidò negare possis ignem non esse domi. ignem extingui volo De hoc loquendi genere satis multa diximus in Asin. NE CAVSAE QVID SIT, QVOD, &c.] ne vlla causa relinquitur, propter quam te quæritet, & domum introire velit. NAM, SI IGNIS VIVET, EXSTINGVITO TV EXTEMP.] Enimuero, si ignis viuet, tu continuò extinguito. viuere ignem, exstingui, id est, interimi, seu vita priuari ignem, opponuntur. quæ duo vsitatè de igni, vt de animante dicuntur. Horatius oda 21. libr. 3. *Viuaque producent lucernæ, Dum rediens*, &c. Lucret. lib. 1. *& viuant labentes ætheris ignes.* AVFVGISSE] effluxisse. sic Lucret. de fulmine disputans, dixit lib. 6. vina diffugere, vasis integris, sic ille. *Curat item, vt vasis integris, vina repente Diffugiant* SI QVIS PETAT] Putauerit hic aliquis incautus & linguæ Latinæ minus peritus, Plautum vsurpasse verbum petendi, & verbum quærendi, pro eodem, quod non est ita. Nam, vt ostendi in quadam oratione Lutetiæ habita anno & paucis pòst diebus edita, qui petit vult obtinere: qui quærit vult scire, aut inuenire: sic igitur hoc loco cùm dicitur quis ignem quærere, intelligendus est ignem reperire cupere, cum peteret obtinere. Memini autem cùm ea, quam dixi, oratio, edita esset, statimque quosdam ludimagistros barbaros, atque indoctos pupugisset, atque offendisset, in his quendam omnium deterrimum, & leuissimum, & vix dignum, qui pueros in pergulis, & compitis prima elementa doceat, ad me venire, & cùm multa ineptissima, suo more, blaterasset, hoc ad extremum effutisse. Virgilium perspicuè vsurpasse verbum petere, pro quærere in eo versu, *Euandrum petimus.* Nam dubitari non potest, inquit ille, quin Virgilius dixerit, *Euandrum petimus*, pro *Euandrum quærimus.* Quod cùm audissem, vix risum potui continere. quin risu satis diu compresso tandem cachinnam inuitus sustull. cuius causam cùm ille quæsiuisset: quoniam, inquit, vt poeta ineptus, & ridiculus, ita grammaticus bardus, & stolidus es Non vides, inquam, diis inimice senex, illud apud Virgil. *Euandrū petimus*, non id significare, *Euandrum quærimus*, sed id potius, *Euandrum adimus? Euandrum conuenire, & alloqui volumus.* Quod ostendunt, ac declarant ea, quæ sequuntur, quæque à Pallante respondentur: *Egredere, ò quicunque es, ait coràmque parentem Alloquere*, &c Ille homo alioqui loquacissimus, & confidentissimus & elinguis hærere. sic hominis indoctissimi confidētiā repressi, & eum obstupefactū valere iussi. Sed nimis multa de nugis, ad rem igitur adeamus. PISTILLVM] lignum teres, quo aliquid in mortario pinsitur, id est, tunditur. Ex quo & nonnulli tonsillū, seu tusil-

pisillum vocant. Nonius docet *pistillus* in mascul. & *pistillum* in neutro genere dixisse veteres. VTENDA ROGANT] rogant commodò vt eis vti possint. Cato de re rustica *duas, aut tres familias habeat, vnde vtenda coget, & quibus det: prae tea nemini.* M. Tullius lib. 1. de Offic. *Quod si ea, quae vtenda acceperis maiore mensura, modo possis, reddere iubet Hesiodus*, &c. Iterum Plautus ead. comoed. infrà, *Famem hercle vtendam roges, nunquam vtendam dabit.* SI BONA FORTVNA VENIAT] M. Tull. libr. Accus. 4. non longè à principio, *Nullum vnquam horum signorum reliquit: nec aliud vllum tamen, praeter vnum peruetus ligneum. Bonam Fortunam vt opinor, eam iste domi sua habere noluit.* CAVET] vel dic pro prie cauet. id est, cautionem adhibet: vel cauet, id est, metuit, vt contra notauimus in Commentariis Horatianis vsurpari interdum à scriptoribus metuere, pro cauere. oda 2 libr. 2. ibid. *Illum aget penna metuente solui Fama superstes.* QVANQVAM PROPE EST] fortasse prope aedes Euclionis templum, aut signum erat bonae fortunae. OCCLVDE SIS FORES] occlude si vis fores. PESSVLIS] pessulus, inquit auctor vocabularii Latinograeci κλεῖθρον χωνεύτιον. pessuli sunt, quibus clauduntur fores, dicti fortasis à pessis, medicamentis quibusdam, digiti humani figuram praebentibus, molli lana exceptis, quae in parteis muliebres induntur ad menstruas purgationes faciendas. Terent Heaut *anus foribus obdit pessulum.* Idem in Eunuch. *pessulum ostio obdo.* Plautus Curcul. *Pessuli heus pessuli vos saluto lubens.* Idem in Cistel. *vbi essit seruit occludite aedes pessulis, repagulis.* Apuleius libr. 1. *Ego verò adducta fore, pessulisque firmatis grabatulo etiam pene cardinem supposito, & prolixè aggesto. supinum me reci pio.* DISCRVCIOR ANIMI] sic loquebantur veteres, discrucior, angor, pendeo, &c. animi. & discrucior, angor, pendeo, &c. animo. SI QVID AGAM SCIO] id est, si quidem, quid agam abeundo domo, scio. quasi dicat, quippe cuiu scio, me, abeundo domo aurum relinquere tollendum furibus: vel sic, si modò, quid agam, scio: proinde ac si dicat, cùm praesertim nesciam, quid mihi haec domo ab tio profutura sit. MAGISTER CVRIAE] curiam φρατρίαν appellant Graeci. Iam verò legitimos singularum tribuum, & curiarum diuisores, magistros curiae à Plauto appellari testatur Asconius, ad illum locum Cicer. Actionis primae in Verr. diuisores omnium tribuum: vbi hunc locum profert Camerarius tamen, cui assentitur Turnebus, egóque item assentior, magistrum curiae eum esse putat. quem Graeci φρατρίαρχον appellāt quia, vt curia pars erat tribus apud Romanos, ita φρατρία pars φυλῆς apud Graecos. Omnino vel ex ipso Plauto infrà non longè admodum intelligere licet, magistros curiae, eosdem fuisse, atque diuisores: vel singulas curias suos habuisse diuisores. Sic Plautus, *Nam neque quisquam curialium venit neque magister, quem diuidere argentum oportuit.* IN VIROS.] viritim, κατ' ἄνδρα. CELO SEDVLO OMN.] me auri thesaurum reperisse domi. OMNES VIDENTVR SCIRE] id suspicatus senex auarus, pauidus, & miser auri custos verius, quàm dominus, aut possessor. BENIGNIVS] liberalius. COPVLANTVR DEXTERAS] τὰς δεξιὰς ἐμβάλλονται copulantur, inquit Nonius, pro copulant, passiuum pro actiuo. Plautus Aulul. *Adeunt, consistunt, copulantur dexteras.* Idem paucis paginis pòst, copulantur, pro coniungunt, inquit: deinde eūdem versum iterum profert. NVNC QVÒ PROFECTVS SVM, IBO.] id est. Nunc ibi, quò vt proficiscerer, domo abii. Sic suprà in Amph. *Possum scire quo profectu's, cuius sis &c.* POSTIDEA] postea. QVANTVM POTERO] quantum valebo, quoad pedes valebunt. RECIPIAM] recipere se domum, pro redire domum, vsitatum Plauto, & aliis bonis scriptoribus loquendi genus.

EVNOMIA, MEGADORVS senex.

Eu. *Velim te arbitrari me haec verba frater*
Mea fidei, tuaque rei caussa
Facere ita vt aequum est germanam sororem.
Quanquam haud falsa sum, nos odiosas haberi.
Nam multum loquaces meritò omnes habemur.
Nec mutam profectò repertam vllam esse
Hodie dicunt mulierem vllo in saeclo.
Verùm hoc frater vnum tamen cogitato,
Tibi proximam me, mihique item esse te.
Ita aequum est, quod in rem esse vtriq; arbitremur,
Et mihi te, & tibi me consulere & monere,
Neq; occultum id haberi, neq; per metum mussari,
Quin participem pariter ego te, & tu me facias.
Eo nunc ego secretò te huc foras seduxi,
Vt tuam rem ego tecum hìc loquerer familiarem.

Me. *Da mihi optuma faemina manum.* Eu. *vbi ea est? quis ea*
Est nam optuma? Me. *tu* Eu. *túne ais?* Me. *si negas,*
Nego Eu *Decet te quidem vera proloqui,*
Nam optuma nulla potest eligi: alia alia
Peior, frater est. Me. *idem ego arbitror. nec tibi*
Aduersari certum est de istac re vnquam, soror.

Eu. *Da mihi operam amabo.* Me. *tua est, vtere*

Atque impera, quid vis. Eu. *id quod in rem tuam*
Optumum esse arbitror, te id admonitum aduento.
Me. *Soror more tuo facis.* Eu. *factum volo.* Me. *quid est id*
Soror? Eu. *quod tibi sempiternum salutare*
Sit, liberis procreandis. Me. *ita di faxint.*
Eu. *Volo te vxorem domum ducere.* Me. *hei occidi.*
Eu. *Quid ita?* Me. *Quia mihi misero cerebrum excutiunt*
Tua dicta soror, lapides loqueris. Eu. *eia hoc fa e,*
Quod te iubet soror. Me. *si iubeat faciam.* Eu. *in rem*
Hoc tuam est Me. *vt quidem emoriar priusquam ducam.*
Sed his legibus si quam dare vis, ducam: qua
Cras veniat, perendie foràs feratur, soror.
His legibus quam dare vis, cedò, nuptias adorna.
Eu. *Quàm maxima possum tibi, frater, dare dote.*
Sed est grandior natu, media est mulieris ætas.
Eam si iubes frater tibi me poscere, poscam.
Me. *Num non vis me interrogare te?* Eu. *immò si quid vis roga.*
Me. *Post mediam ætatem, qui mediam ducit vxorem domum,*
Si eam senex anum prægnantem fortuito fecerit,
Quid dubitas quin sit paratum nomen puero Posthumus?
Nunc ego istum soror laborem demam, & diminuam tibi.
Ego virtute deûm & maiorum nostrorum diues sum satis.
Istas magnas factiones, animos dotes, dapsileis,
Clamores, imperia, eburata vehicula, pallas, purpuram,
Nihil moror, quæ in seruitutem sumtibus redigunt viros.
Eu. *Dic mihi quæso, quis ea est, quam vis ducere vxorem?* Me? *eloquar.*
Nouisti hunc senem Euclionem ex proximo pauperculum?
Eu. *Noui hominem haud malum mecastor.* Me. *eius cupio filiam*
Virginem mihi desponderi. verba ne faceas soror.
Scio quid dictura es. hanc esse pauperem. hæc pauper placet.
Eu. *Di bene vertant.* Me. *idem ego spero.* Eunom. *quid me nunc, quid*
vis Me *vale.*
Eu. *Et tu frater.* Me. *ego conueniam Euclionem, si domi*
Est. sed eccum, nescio vnde sese homo recipit domum.

TVAEQVE REI CAVSA] nõnulli libri habent, tuęque re causa, quod idem valet. Nam veteres nominum quintæ declinationis casum generandi quatuor modis formarunt, reis, res re, reii. GERMANAM SUROREM] γνησίαν ἀδελφὴν, ex eodem parente vtroque natam. HAVD FALSA SVM] haud ignara sum: haud me fallit: haud me fugit. NOS] mulieres. mulierum genus. ODIOSAS] molestas, & graueis videri. NAM MALARVM LOQVACES] hoc vitium est inter mulierum vitia non minimum: vt contra silentium mulieri non minimæ laudis locum obtinet. ex quo illud Menandri γυναικὶ πάσῃ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει, hoc est, omni mulieri ornamento est silentium. cum quo congruit illud Plautinum in Rud. *Eò tacent, quia tacita bona'st mulier semper quàm loquens.* & illud in Pœnulo, *Tace, atque parce muliebri supellectili.* Nam ibi per muliebrem supellectilem, significatur garrulitas, & clamor. NEC MVTAM REPERTAM, &c.] Ego tamen, qui, cùm hæc scriberem, annum ætatis agebam quinquagesimum sextum: duas mutas mulieres vidi. ITA AEQVVM EST, &c.] Itaque æquum est, inquit, & mihi te, & tibi me consulere, quod nos arbitremur alter alteri esse vtile. NEQVE PER METVM MVSSARI.] id est, neque propter metum taceri, seu reticeri. *Mussare*, inquit Nonius, *est hominum occul. & depressa voce loquentium, quod celatum velint.* Virgil. xi Æneid. *Cuncti se scire fatentur, Quid fortuna ferat populi, sed dicere mussant.* Ibid *stent mœsti mussánque patres.* Idem libro 11 *Mussat rex ipse Latinus Quos generos vocet, aut quæ sese ad fœdera flectat.* Terent. Adelph. *Accipiunda & mussitanda iniuria adolescentium est*, ad quem locum legendus Donatus. Lucret. libr. 1. *Sed quia multa sibi cernunt, contraria mussant:* ad quem locum, lege, si tibi commodum est, quæ notauimus. Plautus in Casina. *Ita omnes sub arcu, sub lectis latentes, metu mussitant.* QVID PARTICIP. EGO TE, &c.] pendent hæc, & antea sunt ex superioribus, hoc modo, neque æquum est per metum reticeri, quod est vtrique nostrum vtile, quin & ego te participem, subintell. eius, &c. id est,

vt non & ego te eius participem faciam. & tu me facias. SECRETO] χωρὶς. seorsim ab aliis. SEDVXI] id est seorsum duxi. Itaque secreto seduxi, est pleonasmus. VT TVAM REM EGO &c.] vt tecum loquerer de tua re familiari. OPTVMA FOEMINA] sic in Cistellaria, *Bona fœmina*. VBI EA EST?] vbi est, inquit, optima fœmina, atque adeo bona? Nam si omnes mulieres malæ sint, nulla bona est, nedum optima. omnes autem esse malas significat Plautus illis versibus, quorum sententiam indicat à vetere poeta natam, in Cistul. *Antiquom poetam audiui scripsisse in tragœdia, Mulieres duas peiores esse quàm vnam.* QVIS EA NAM EST OPT.] quænam ea est optima? TVNE AIS] tune asseueras me esse optimam? debet autem scribi hoc verbum, *ais*, in secunda persona, *ain*, & in tertia, *ait*. Nam si in præsenti est i ante o. & o in secunda persona vertitur in is, & si tertia it, fit ex secunda is: necessario dicendum est, aio ais, aiit, aiimus &c. Interdum tamen poetæ detrahunt alterum i. vt corripiatur prima syllaba, vt apud Ter. in Andr. *Quid ais Birrhia?* HIC autem debeátne esse lõga, ideóque scribi hoc modo, *aiis*, an *ais*, mihi incertum est. quia versus sunt confusi, neque omnes vniusmodi. TVA'ST VTERE] opera mea tua est: ea vtere, id est, operam tibi do vt ea vtaris, & mihi imperes, si quid velis. TE ADMONITVM ADVENIO] te admonitum vltro & cupide aduenio. Sic habent etiam nostri libri veteres. nam vulgati habent, *te admonitum volo*. MORE TVO FACIS] nihil alienum à tuo more facis, cum istuc facis, solens facis. QVOD TIBI SEMPIT. SALVT.] sic solebant initio sermonis, & rei gerendæ præfari bene ominandi causa. Tale est illud crebrum apud historicos. Quod faustum, felix, fortunatúmque sit. &c. sed non celabo lectorem, in duobus libris nostris veteribus desiderari vocem *salutare*, quæ tamen necessariò inesse debet. Præterea legendum est, *sempiternum salutare*, ἀτυμολόγως. nam *sempiternum*, aduerbium est, & valet in sempiternum. VOLO TE VXOREM DOM. D.] integra locutio, vxorem domum ducere. Nam interdum Latini dicunt, omissa voce domum, *vxorem ducere*. Sed videtur totus hic locus sic legendus, *quod tibi sempiternum salutare sit. Me. Ita sit, Eu. Liberis procreandis, Volo te vxorem domum ducere.* MIHI ME MISERO CEREBRVM EXCVTIVNT] id est, mihi mi. bonam mentem auferunt, vel me miserum grauiter offendunt. sed magna molestia afficiunt, vel dic, me miserum occidunt. In Pœnulo eadem fere sententia dixit, *vt hic cerebrum vritur*. Non celabo lectorem, nonnullos è libris nostris veteribus habere, *mihi misero cerebrum excruciant*. LAPIDES LOQVERIS] loqueris, quæ mihi dura, & aspera sunt instar lapidum. De incommodis matrimonii dicere, & quàm graue sit onus vxor, exponere si quis conetur, is magnum opus moliatur, difficileque negot. um suscipiat. Præterea sententiæ veterum hac de re sunt in promtu positæ. vt cuius eas ex Stobæo, & similibus colligere liceat, vnam tamen, atque alteram antiquorum auctoritatem ponam. Sic Philetes βίον καλὸν ζῇς εἰ μὴ γυναῖκ' ἔχῃς hoc est, Viuis beatè, vxor tibi si non sit domi. Theodectes, Πλεῖστα πάλαιον πρᾶγμα ἐστὶ γῆρας καὶ γάμος. Τυχεῖν γὰρ ἀμφοῖν ἀμφοτέρων σπουδάζομεν. Ὅταν δὲ τύχωμεν, ὕστερον λυπούμεθα. id est, Affinia sunt senectus, atque vinculũ iugale. vtrumque enim studemus consequi. sed cõsecutis, sunt molesta postea SED HIS LEG. Q. V. D.] id est, sed his pactis, & conditionibus ducam vxorem, quam mihi dare vis: si ea vxor, quæ cras domũ veniet, perendie, id est, post diem crastinum, seu die abhinc tertio, foras feretur, id est mortua efferetur. Cum his Plautinis congruit illud Hipponactis. Δύ' ἡμέραι γυναικός εἰσιν ἥδισται. Ὅταν γαμῇ τις κἀκφέρῃ τεθνηκυῖαν, id est, dies duo sunt cõiugis suauissimi: Quo nubit illa, quoque fertur in rogum. & illud Chæremonis, γυναῖκα θάπτειν κρεῖσσόν ἐστιν ἢ γαμεῖν, id est, Sepelire præstat vxorem, quàm ducere. QVOD TE IVBET SOROR] id est, quod tibi suadet soror: nam verbum *iubet*, hic non vim, aut imperium potentioris, sed consilium duntaxat, & suasionem continet, vt apud Hom. sæpe κέλομαι, & κέλεαι. HIS LEGIBVS QVAM E. V. C.] epanalepsis. his, inquam legibus & pactis da mihi eam, quam dare vis, vxorem, cedo, id est da. NVPTIAS ADORNA.] nuptias appara. QVAM MAXIMA POSSVM TIBI, FRATER.] vel sic, adornabo nuptias, quàm maxima dote possum, ô frater, eam vxorem tibi dare. vel sic. Possum tibi eã vxorem tibi dare quàm maxima dote. GRANDIOR NATV, πρεσβυτέρα. MEDIA EST MVLIEBRIS AETAS.] M. tc. Tull. in Catone. *sunt & ineuntis adolescentia certa fructus, num ea iam constans requirit ætas qua dicitur media?* POSCERE] verbum procis conueniens, & pronubis. vt suprà diximus. POST MEDIAM AETATEM QVI MED &c.] hunc versum & duos qui deinceps sequuntur, profert Festus in voce *postumus* FORTVITV] apud Fest. legitur *fortuito*. QVIN SIT PARATVM NOMEN PVERO POSTVMVS?] nihil vitii videtur esse in hac scriptura: & eam libri veteres comprobant, sed apud Festum sic legitur, *quin sit nomen paratum puero Post?* nisquam lectionem puto rectam, & germanam Plautinam. quanquam illam alteram non damno. Dicti sunt autem postumi à præpositio ne post, quia post patrem mortuum nascuntur, non à post & homo, quasi post patrem humatum nascãtur. Itaque debet scribi hoc nomen sine adspirationis nota *postumus*, non *posthumus*. NVNC EGO ISTVM SOROR LABOREM DEMAM, &c.] demam, id est, detraham, demo & adimo apponuntur inter se. M. Tul. in Lucullo, *captiosissimo genere interrogationis vtuntur: quod genus minimè in philosophia probari solet, cum aliquid minutatim & gradatim aut additur aut demitur. soritas hoc vocant quia aceruum efficiunt, vno addito grano.* Sic autem habent omnes libri nostri manuscripti, & item ii, quibus Camerarius vsus est. Sed Nonius legit *degam:* quod similiter interpretatur minuam. Idemque profert aliud Plauti locum Epid. *Degetur corium de tergo meo*. degetur autem interpretatur, detrahetur, Ego hic *demam*. rectam lectionem esse arbitror. EGO VIRTVTE DEVM &c.] Sic loquebantur veteres vitandæ offensionis, & deorum indignationis causa, & vt viderentur deorum beneficia erga se agnoscere. bonaque, quæ ibi euenissent, deorum benignitati, non suæ virtuti adscribere. Sic in Trinum. *Deûm virtute dicam, pater, & maiorum, & tua. Multa bona bene parta habemus.* Videtur autem in hoc loquendi genere quædam inesse nominum hypallage, siue cõmutatio. Nam cum dicturus esset is, qui loquitur, *virtute mea Σίμωνι* metuens, dicit, *virtute deum*, ne deos, qui arroganteis, & plus nimio sibi tribuenteis oderunt, irritet, atque offendat. FACTIONES] *factio*, inquit Nonius, *dicitur malorum consensus & conspiratio. Sall. bello Iugurt. inter bonos amicitia, inter malos factio. factio item significat opulentiam, abundantiam & nobilitatẽ.* Plaut in Aulul. *Istas magnas factiones* &c. DAPSILES] largas. amplas. dapsilis, nomen Latinũ in factum ex Greco δαψιλής, hoc est largus, abundans copiosus. EBVRATA] ebore ornata, seu obducta. nonnulli libri habent eborata. NIHIL MOROR] non curo. nihil æstimo. SVMTIBVS] ob sumtus. REDIGVNT VIROS] quia dotatas vxores domum ducentes, eadem opera libertatem amittunt, & imperium perdunt sicidem suprà Asin. *Argentum accepi: dote imperium vendidi.* QVIS EA'ST?] quæ ea est? DESPONDERI.] à parte Euclione. VERBA NE FACIAS.] πρόληψις, qua occurrit obiectioni, eaque quæ soror dictura erat, occupat. HAEC PAVPER PLACET.

hæc est solutio. nam satis est, si suo regi sua placet regina. DII BENE VORTANT.] oratio bene præcautis, dii consilium tuum fortunent. QVID ME NVNQVID VIS?] sermo discedentis.

EVCLIO, MEGADORVS, senes.

Præsagibat mi animus, frustra me ire quum exibam domo,
Itaque abibam inuitus. nam neque quisquam curialium
Venit, neque magister, quem diuidere argentum opertuit.
Nunc domum properare propero: nam egomet sum hic, animus domi est.

Me. *Saluus atque fortunatus Euclio semper sies.*

Eu. *Di te ament Megadore.* Me. *quid tu? recten' atque vt vis vales?*

Eu. *Non temerarium est, vbi diues blandè appellat pauperem.*
Iam illic homo aurum me scit habere, eò me salutat blandius.

Me. *Ain' tu valere?* Eu. *Pol ego haud à pecunia perbene.*

Me. *Pol si animus est æquus tibi, satis habes, qui bene vitam colas:*

Eu. *Anus hercle huic indicium fecit de auro, perspicuè palàm est:*
Cui ego iam linguam præcidam, atque oculos effodiam domi.

Me. *Quid tu solus tecum loquere?* Eu. *meam pauperiem conqueror.*
Virginem habeo grandem, dote cassam atque inlocabilem,
Neque eam queo locare cuiquam. Me. *tace. bonum habe animum Euclio,*
Dabitur, adiuuabere à me: die si quid opus est, impera.

Eu. *Nunc petit quum pollicetur, inhiat aurum vt deuoret.*
Altera manu fert lapidem, panem ostentat altera.
Nemini credo, qui largè blandus est. diues pauperi
Vbi manum inijcit benignè, ibi onerat aliquam zamiam.
Ego istos noui polypos, qui vbi quid tetigerint, tenent.

Me. *Da mihi operam parumper paucis Euclio est quod te volo.*
De communi re appellare, mea & tua. Eu. *hei misero mihi.*
Aurum mihi intus harpagatum est. nunc hic eam rem volt, scio,
Mecum adire ad pactionem. verùm interuisam domum.

Me *Quo abis?* Eu. *Iam ad te reuortar. nam est quod visam domum.*

Me. *Credo edepol, vbi mentionem ego fecero de filia,*
Mihi vt despondeat, sese à me derideri rebitur.
Neque illo quisquam est alter hodie ex paupertate parcior.

Eu. *Di me seruant, salua res est, saluum est, si quid non perit.*
Nimis malè timui, priusquam intrò redij, exanimatus fui.
Redeo ad te Megadore, si quid me vis. Me. *habeo gratiam.*
Quæso quod te percontabor, ne id te pigeat proloqui.

Eu. *Dum quidem ne quid perconteris, quod mihi non lubeat loqui.*

Me. *Dic mihi, quali me arbitrare genere prognatum?* Eu. *bono.*

Me. *Quid fide?* Eu. *bona* Me. *quid factis?* Eu *neque malus, neque improbus.*

Me. *Ætatem meam scis?* Eu. *scio esse grandem itidem vt pecuniam.*

Me. *Certè edepol equidem te ciuem sine mala omni malitia*
Semper sum arbitratus, & nunc arbitror. Eu. *aurum huic olet.*
Quid nunc me vis? Me. *quoniam tu me, & ego te qualis sis, scio:*
Quæ res rectè vortat, mihique, tuæque filiæ,
Filiam tuam mihi vxorem posco. promitte hoc fore.

Eu. *Hei Megadore, haud decorum facinus tuis factis facis.*

Vt ino-

Vt inopem atque innoxium abs te atque abs tuis, me irrideas.
Nam de te neque re, neque verbo merui, vt faceres quod facis.

Me. *Neque edepol te derisum venio, neque derideo,*
Neque dignum arbitror. Eu. *cur igitur poscis meam gnatam tibi?*

Me. *Vt propter me tibi sit melius, mihique propter te & tuos.*

Eu. *Venit hoc mihi in mentem Megadore, te esse hominem diuitem,*
Factiosum. me item esse hominem pauperum pauperrimum.
Nunc si filiam locaßim meam tibi, in mentem venit,
Te bouem esse, & me esse asellum. vbi tecum coniunctus siem,
Vbi onus nequeam ferre pariter, iaceam ego asinus in luto.
Tu me bos magis haud respicias. gnatus quasi nunquam siem,
Et te vtar iniquiore, & meus me ordo irrideat.
Neutrubi habeam stabile stabulum, si quid deuortij fuat.
Asini me mordicibus scindant, boues incursent cornibus.
Hoc magnum est periculum, ab asinis ad boues transcendere.

Me. *Quàm ad probos propinquitate proximè te adiunxeris,*
Tam optimum est. tu conditionem hanc accipe, ausculta mihi
At eam desponde mihi. Eu. *at nihil est dotis quod dem.* Me. *ne duis,*
Dummodò morata rectè veniat, dotata est satis.

uE. *Eò dico, ne me thesauros reperisse censeas.*

Me. *Noui, ne doceas, desponde.* Eu. *fiat. sed prò Iuppiter,*
Non ego disperij? Me. *quid tibi est?* Eu. *quid? crepuit quasi ferrum modò,*
Hic apud me hortum confodere iussi. sed vbi hic est homo?
Abiit, neque me certiorem fecit. fastidit mei.
Quia videt me suam amicitiam velle, more hominum facit.
Nam si opulentus it petitum pauperioris gratiam,
Pauper metuit congredi per metum malè rem gerit:
Idem quando illaec occasio perit, pòst serò cupit.

Eu. *Si hercle ego te non elinguandum dedero vsque ab radicibus,*
Impero, auctórque sum, vt tu me cuiuis castrandum loces.

Me. *Vides hercle ego te me arbitrari Euclio hominem idoneum,*
Quem senecta aetate ludos facias, haud merito meo.

Eu. *Neque edepol Megadore facio, neque si cupiam, copia est.*

Me. *Quid? nunc etiam mihi despondes filiam?* Eu. *illis legibus,*
Cum illa dote, quam tibi dixi. Me. *sponden' ergo?* Eu. *spondeo.*
Illud di bene vortat. Me. *ita faxint.* Eu *illud facito vt memineris*
Conuenisse, vt ne quid dotis mea ad te afferret filia.

Me. *Memini* Eu. *at scio, quo vos pacto soleatis perplexarier.*
Pactum non pactum est, non pactum pactum est, quod vobis lubet.

Me. *Nulla controuersia mihi tecum erit. sed nuptias*
Hodie quin facimus? num quae causa est? Eu. *immò edepol optumè.*

Me. *Ibo igitur, parabo. nunquid me vis?* Eu. *istuc fiet, vale.*

Me. *Heus Strobile sequere properè me ad macellum strenuè.*

Eu. *Illinc hinc abiit. di immortales, obsecro aurum quid valet?*
Credo ego iam illum inaudiuisse, mihi esse thesaurum domi:
Id inhiat, ea affinitatem hanc obstinauit gratia.

PRAESAGIBAT MIHI AN] praesentiebam, diuinabam, augurabar, praecognoscebam. Teren. Heaut. *sed nescio quid profectò mihi animus praesagit mali.* Lirg. lib. 10. *Et lingua volucrum, & praesagi fulminis ignes.*

Idem ibid. *Agnouit longè gemitum præsaga mali mens.* M. Tull. lib. 1. de d uin hunc versum profert. & quid sit præsagire, docet his verbis *Neque enim illud verbum temerè consuetudo approbauisset, si ea res nulla esset omnino. Præsagibat mi animus frustra me ire, cùm exibam domo. Sagire enim, sentire acutè est. ex quo saga anus, quia multa scire volunt: & sagaces dicti canes. Is igitur, qui ante sagit, quàm oblata res est, dicitur præsagire. id est futura antè sentire. Inest igitur in animis præsagitio extrinsecus iniecta, atque inclusa diuinitus,* &c. Festus *præsagire* inquit, *est præsiminare, præsipere. sagax enim est acutus & sollers.* NEQVE MAGISTER, QVEM DIVIDERE] ex hoc apparet per magistrum curiæ, diuisorem significari, qui curialibus nummos diuidebat. dicuntur autem curiales à curia, qui sunt eisdem curiæ, vt tribules à tribu, qui sunt eiusdem tribus. Porrò latius patet tribus quam curia. PROPERARE PROPERO] sic loquuntur Græci in primis Homerus, apud quem crebrum est. Βῆ δ' ἰέναι. Sic iterum Plautus Capti. *meminisse vt memineris.* NAM EGOMET SVM HIC DOMI EST. vbi est, id quod ames & cures, cuiusque amore, & studio tenearis, ibi animus tuus est. Plautus Pseud. *Aduorte animum. CA. non adest. PA at tu cita immò ego tacebo, tu hinc eum ex terra cita. Nam istic meus animus nunc est, non in pectore.* Idem in Persa. *nam animus in naui est meus.* Idem Menæch. *mens est in querelis.* Terent. in Eunuch. *Iamdudum est animus in patinis.* Quod videtur ex Alexide expressum, cuius exstat hic versus apud Athen. lib. ... ὁ νοῦς γὰρ ἐστὶ τῶν τραπεζῶν πλησίον. M. Tull. lib. 15. epist. ad Att. *nauigia colligebat. erat animus in cursu.* Horat. od. 5 libr. 2. *Circa virentes est animus tuæ campos iuuencæ.* Sic igitur Euclio dicit animum suum domi esse, non ibi, vbi corpus est propter thesaurum scilicet. NON TEMERARIVM EST.] οὐκ ἀλόγως ἐστι non sine ratione fit. VBI DIVES BLANDE APP.] Non temerè fit, inquit, cùm diues eum, qui antea pauper erat, solito blandius salutat. Nam videtur eo facere, quòd suspicetur, aut etiam sciat, illum auri thesauro aliquo reperto, diuitem esse repentè factum. Hæc autem secum loquitur Euclio ad spectatores versus, à Megadoro auersus. ILLIC HOMO] ille homo. AIN' TV TE VALERE?] sic habent nostri libri veteres. HAVD A PECVN. PERB.] à pecunia, id est, quod ad pecuniam attinet, vel ab ea parte quæ ad rem nummariam pertinet, non perbene valeo. POL SI ANIMVS EST AEQ. &c. γνώμη Pol, inquit, si animus tibi tranquillus, & ab angoribus, & perturbationibus animi vacuus est, satis amplam pecuniam habes, vnde bene, beatéque viuas. Lucret. lib. 5. *Diuitiæ grandes homini sunt, viuere parcè Æquo animo.* INDICIVM FECIT,] indicauit. Hoc totum autem ab hoc versu Anus hercle, &c vsque ad extremum sequentis, loquitur solus Euclio. LINGVAM PRAECIDAM] præ timorem linguam exsecabo. ATQVE OCVLOS EFFODIAM D.] sic suprà, *Oculos hercle ego istos improba effodiam tibi.* cur minatur se linguam anui præcisurum? quia indicauit, atque enunciauit. cur oculos effossurum? quia vidit. MEAM PAVPERIEM CONQ.] verbum *conqueror* iunxit cum quarto casu, vt suprà verbum *queror*, in Amphitr. *queri seruitutem.* GRANDEM] grandem natu, atque ideirco maturam viro, &, vt ait Maro, plenis annis nubilem. DOTE CASSAM,] dote vacuam, & inanem, siue carentem: id est, in vno verbo, indotatam. ἄπροικον. Nonius profert hunc versum in voce *cassum*. Lucret. lib. 3. *nec autem cassum anima corpus durare, & sensibus vti.* Idem lib. 4. *Nam nihil esse potest aliud, nisi lumine cassus Aer id quod nos vmbram perhibere solemus.* M. Tull. *cassum* sine casu ablatiuo posuit lib. 1. Tuscul. 4. in extr. *omne, quod honestum nos, & laudabile esse dicimus, id illi cassum quidam, & manis vocu sono decoratum esse dicunt,* & similiter Lucret. lib. 3. *Tantalus, vt fama est, cassa formidine torpens.* Pacuuius apud M. Tull. lib. 2. de Diuin. *Tardigradam, domiportam, sanguine cassam.* ATQVE INLOCABILEM.] id est, & quæ in matrimonio collocari non potest, seu & quæ viro nuptum dari non potest. ἀνέκδοτον. profert hunc locum Nonius in verbo *locare*, quod interpretatur, viro tradere, marito dare. NVNC PETIT CVM POLL.] Hæc omnia secum loquitur Euclio, vsque ad ea, quæ palàm & clarè loquitur Megadorus. INHIAT AVRVM.] sic in Mil. glor. *Bona mea inhiant.* tralatio est ab animalibus rapacibus & voracibus, quæ ore hiante, & patente prædæ imminent. Dicunt etiam Latini, inhiare auro seu ad aurum. ALTERA MANV F. LAP. P. OST. ALT.] prouerbium olet, quo significatur quis specie, & fronte benignus, ac beneficus esse : re vera perniciem, & calamitatem insidiosè, atque occultè moliri. Sumtum videtur ab iis, qui canem, pane ostentato alliciunt, vt hac inani spe lactatum, facilius lapide aut fuste percutiant. NEMINI CREDO, QVI L. BE.] sententia non negligenda, quæ vtilis præcepti ac documenti loco esse potest. Ferè fit enim vt blandi homines, sint fallaces, ac pellaces. DIVES PAVP. VBI MAN. INIICIT B.] vbi diues pauperi benignè, id est liberaliter, manum iniicit, manumq. cum manu copulat, ibi aliquod damnum parat. ID ALIQVAM ONERAT ZAMIAM] Sic recta hæc scriptura, quam in omnibus ferè codicibus manuscr. reperi, dicendum est, hic esse hypallagen, & *onerat aliquam zamiam pauperi*, vsurpatum esse, pro onerat pauperem aliqua zamia. quod non est bonis scriptoribus inusitatum. tale est illud apud Horat. ep. ad Pisones. *siue receptus terra Neptunus classis Aquilonibus arcet.* quod positum est, pro à classibus aquilones arcet. Sed Simeo Bosius putabat legendum, ornat, pro onerat, vt *ornat* intelligamus valere, instruit, parat, comparat, quæ verbi significatio non est viris Latinè doctis inaudita. Sic dicimus, nomẽ ornatum, prouinciam ornatam: & vt propius ad huius loci sententiam accedam *fugam ornare*, quod à Terentio positum est in Eunuch. pro fugam parare. Iam zamia Græcum nomen est ζημία. zamia versum est η, in α dorice. POLYPOS] polypus, piscis, quidquid suis fibris, & branchiis adeptus & amplexus est, quæ sunt illi loco manuum, & pedum, id firmissimè tenet: per polypos igitur, rapaces & tenaces homines significat, qui polyporum instar, quidquid conceperunt, id corripiunt, & retinent. PAVCIS EVCL. EST QVOD] ... de re communi ... est aliquid propter quod te volo paucis appellare de re communi, mea, & tua. DE COMM. RE] Horatius Sat. 6. libr. 2. *de re communi scribæ magna, atque noua, te Orabant,* &c. HARPAGATVM EST] rapiũ & quasi harpagone ablatũ est. Harpago, as, verbum, vel ab ἁρπάζω Græco, vel ab harpagone tractum. Est autem harpago, onis, instrumenti vnci genus, ad corripiendum quidquid incidit, comparatum, quo nomine vtitur & Cæsar lib. 7. de bello Gall. non longè admodum ab extremo, ibi, *Vno die intermisso, Galli, atque hoc spatio magno cratium, scalarum, harpagonum, numero effecto, media nocte silentio media ex castris egressi ad campestres munitiones accedunt.* EAM REM] ob eam rem. VERVM INTERVISA D.] verum interim, visam domum. EST QVOD] est propter quod, est aliqua causa, propter quam. DOMVM,] ad domum, ad ædes. REBITVR.] opinabitur, ... EX PAVPERTATE] id est, ex angustiis rei familiaris. è re tenui, sunt enim nonnulli etiam in re lauta & copiosa parci, & illiberales : nonnulli alii etiam in re tenui, & angusta prolixi & liberales. alii sic explicant, ex paupertate, id est, ex ordine & numero

numero pauperum. & ita Camerarius DII ME SERVANT.] redit domo Euclio hilarior, quòd thesaurum suum intactum, & integrum repererit. quo cognito, se à diis seruatum, id est, ab interitu ereptum, ac vindicatum, dicit. Horatius epist. 9. libro 1. *Sic me seruauit Apollo.* SALVA RES EST.] aurum saluum est. INTRO R.] domum redii, vt viderem, saluáne res esset. EXANIMATVS FVI.] metu. PROLOQVI] palàm, & clara voce loqui. QVID? VIDE?] quid? qua me si te esse putas? SINE MALA OMNI MALITIA] sine omni malo dolo: sed videtur hic esse pleonasmus. Nam dolus quidem alius bonus est: alius, malus. sed malitia omnis mala est: nulla bona. vel dicamus, hic *malitia* nomen, pro solertia, & calliditate quadam esse positum: Nam, vt ait M. Tull. in partitionibus orat. *& prudentiam malitia, & temperantiam immanitas in voluptatibus aspernandis, & magnitudinem animi superbia in animis extollendis, & vera gloria, laudisque studium despicientia in contemnendis honoribus, & liberalitatem effusio, & fortitudinem audacia imitatur.* Idem libro 9. epist. *Tamen à malitia non recedis, te modico apparatu significas Balbum fuisse contentum. Hoc videris dicere cùm reges tam sint continentes, multo magis consulareis esse oportere.* ex quo per homines minimè malos, stultos, &, vt Græci loquuntur, εὐήθεις, significamus. Sed Nonius, si eum auctorem sequimur, omnem dubitationem tollit, qui docet, malitiam veteres vt dolum, mediam ponendam duxisse, quasi sit & aliqua bona. & hunc locum testem producit, adeò, inquit, *vt improbum postposuerit malo, quod grauius putatur. in eadem comœdia. Quid fecisti? Eu. neque malis, neque improbis.* AVRVM HVIC OLET.] id est, hic aurum odoratur. vel hic me aurum habere sentit. tralatio est. & admonendus est lector minus callidus Euclionem hæc secum loqui, QVAE RES RECTE VORTAT, &c.] præfatio veterum bene ominandi gratia. PROMITTE HOC FORE] id est, despondе mihi filiam tuam in posterum, seu in futurum. INNOXIVM ABS TE ATQVE ABS TVIS] qui nec tibi, nec tuis nocuit. vel sic, qui innoxius, seu innocens est, quod ad te, & ad tuos attinet. NEQVE DIGNVM ARB.] neque te dignum arbitror, qui deridearis. Cicero Philipp. 1. *Primùm quid est dignus? Nam etiam malo digni multi, sicut ipse.* Idem de voce *indignus.* nam indignus malo interdum dicitur. vt apud Horatium Sat. 2. libro 2. *Cur eget indignus quisquam te diuite?* FACTIOSVM.] opulentum, copiosum, bonis omnibus fortunæ affluentem. PAVPERVM PAVPERRIMVM.] paupertatem extremam sibi sumit, ac tribuit, vt suspicionem omnem thesauri, quem habet apud se, remoueat ac repellat. LOCASSIM] locauerim. quid sit locare filiam suprà dictum est, ibi, & inlocabilem. TE BOVEM ESSE, ET ME ESSE ASEL.] bos, & asinus, animalia sunt imparia, & ad iugum pariter subeundum, vehiculúmque trahendum, & onus ferendum inepta. bos enim & maior, & validior asino est natura, & multo magis alello. Hinc prouerbium ab asinis ad boues, cui non dissimile est ab equis ad asinos. Allegoria igitur est, qua se quidem, vt pauperrimum asellum: Megadorum verò, vt ditissimum, bouem facit. CONIVNCTVS] coniunctum intellige explicata allegoria, coniunctum per affinitatem, & per filiæ nuptias tecum contractas. *coniunctus* tamen hic, vt allegoriam seruemus, valet quoque idem iugum ferens, coniugatus, eidem iugo subiunctus. EGO ASINVS,] vt imbecillus, & inualidus. hoc est, explicata allegoria, ego pauperrimus. TV ME BOS MAGIS HAVD RESP.] id est, tu diues nihilo magis mihi subuenias, aut auxilium feras, quàm si nũquam natus sim.

GNATVS QVÀM SI NVNQVAM.] id est, quàm si nunquam natus sim. gnatus dixit, pro natus, vt suprà in prologo Amphitruone, *Gnatum arbitratur esse id à vobis sibi.* plus est autem nunquam natum esse, quàm mortuum esse. nam quamuis mortui à plerisque contemnantur, & negligantur, valet tamen apud bonos eorum memoria, præsertim si qua virtutis laude floruerint. qui nunquam nati sunt verò, cùm in natura rerum fuerint nunquam, ne in mentem quidem nobis veniunt, neque vlla cogitatione à nobis informari possunt. ET TE VTAR INIQ.] id est, & te experiar mihi infestiorem, atque inimiciorem. ET MEVS ME ORDO] id est, & pauperes, qui sunt mei ordinis, &c. Terentius in Eunuch. *Conuenit hodie adueniens quendam mei loci hinc, atque ordinis.* NEVTRVBI.] neutro in ordine: siue apud neutros, id est, neque apud diuites, neque apud pauperes. STABILE STABVLVM] in allegoria manet. Nam stabulum locus est, in quo stare solent feræ, & pecora. stabile stabulum autem, id est firmum, & certum stabulum. & est paronomasia. SI QVID DIVORTII FVAT.] si quid discidii fiat: si remittas nuntium filiæ meæ: si filiam meam res suas sibi habere iubeas. vel si quo alio modo soluatur matrimonio. ASINI ME MORDICVS SCIND.] id est, Asini me morsibus, seu mordendo conscindant. sic autem esse legendum, & iam antè censuit Adrianus Turnebus, reclamante Nonio, & ego, consultis libris veteribus, ita emendandum curaui. cum libri omnes vulgati habeant *mordicibus*; itaque Nonius legerit: cuius hæc verba sunt, *Mordicibus & mordicus pro morsu, pro morsibus.* Plautus Aulul. *Asini me mordicibus*, &c. Nam hæc lectio primum inepta est: deinde versus eam ferre non potest. De libris veteribus autem, hoc liquidò asseuero, in iis omnibus, quibus vsus sum, (octo autem numero fuerunt) reperisse scriptum, *mordicus*, vno excepto, in quo scriptum est, *morsibus*: qui erat alter ex libris Claudii Puteani. Atque hinc fortasse nata est scriptura illa deprauata, *mordicibus.* nam cum initio scriptum esset *mordicus*, itaque Plautus scripserit: adscripsit aliquis explicator *morsibus*, postea scriptores librarii alii scripserunt, morsibus simpliciter, alii dubitanter, mordicus, & morsibus hinc factum mordicibus, vox portentosa, vt hippocentaurus, ex homine, & equo. Omnino *morsibus* quod in vno, vt dixi, codice reperi, malim, quàm *mordicibus*, seu *mordicus*: vocem germanam Plautinam esse arbitror. INCVRSENT CORNIBVS] petant, & inuadant cornibus. suprà in Asinaria, *Vbi viues homines mortui incursant boues.* AB ASINIS AD BOVES TRANSCENDERE] prouerbium est, vt dixi, quo significat Euclio periculosum esse à pauperum atque humilium ordine, & familia, ad ordinem & familiam diuitum ac potentium ascendere. periculum est enim ne pauperes & humiliores à diuitibus petantur cornibus. Notum illud, Fœnum habet in cornu: quod conuenit in potenteis & factiosos: & in Crassum coniectum est. qua de re plura in comment. Horatianis ad illum locum, *Fœnum habet in cornu.* Satyra 4 libri primi. QVAM AD PROBOS PROPINQVITATE, &c.] ordo est quàm proximè te ad probos adiunxeris propinquitate, id est, propinquum reddideris: tam optimum est, vt Latini dicunt, *quàm maximam maxime*: de quo satis multa diximus in commentar. Lucret. Sic, quam maximè, tam maximè, & simil. TV CONDICIONEM HANC ACC.] condicio sæpe de re vxoria dicitur, vt hic. & infrà eadem comœd. ibi, *Narrant amici mutuo filium meum de condicione hac.* Cicero in Lælio addidit voci *condicio* vocem hanc ipsam *vxoria*, verba eius hæc sunt, *si autem, ad adolescentiam perduxissent: diremit ta-*

men in'erdum contentione vel vxoria cond:cionis, *vel commodi alterius quod idem adipisci vterque non posset*. Sic autem & legendum esse docuimus, & edendum curauimus Nam libri ante meam editionem vulgati, habebant, *vel luxuria condicione*, aut non longè secus. AT EAM DESPONDE MIHI] omnes libri veteres, quos adhibui, quibusque vsus sum, habent, vt plerique vulgati, *Atque eam desp. m neq.* neq. video, quamobrem hanc scripturam immutarit Camerarius: nisi fortè libros aliquos veteres duces secutus est. Potest tamen ferri editio Cameraria, vt punctum ponatur ante *At desp.* & intelligamus *at*, positum pro interiectione vrgentis, & instantis. Omnino malim legi, *atque*, vel *&*, vt antecedat distinctionis nota duntaxat AT NIHIL EST DOTIS, QVOD DEM] quatuor ex nostris libris veteribus habent, *at nihil est dote quidem*. NE DVIS.] ne dederis. DVM MODÒ MORATA VENIAT, DOTATA EST S.] χρηστή. Sic Horatius oda 24 libr. 3. *Dos est magna, parentium Virtus, & metuens alterius viri Certo fœdere castitas*. Tale ferè illud Menandri γυναικὶ κόσμος ὁ τρόπος, κ' οὐ χρυσία. id est, Virtus puellas ornat, haud pecunia. vel sic: *Non fœminam ornat aurum, sed mores probi*. Sic Antipater Thessal. Παρθένε καλλιπρόσωπε κόρη ... [illegible] ... id est, *O virgo pulchro ore vtens mea filia plenam sume solum Hanc vitam non tolerare potes. Simul atque castos cole mores matris Achivæ. Hæc erit ampla viro dos stabilisque tuo*. Sic noster Plautus suprà in Amphitr. *Non ego illam dotem mihi duco esse, quæ dos dicitur Sed pudicitiam & pudorem* &c. EO DICO, NE ME THES. R. C.] omnes libri nostri veteres habent *thesauros* in numero multitudinis, quos sequor. Nam vulgati habent *thesaurum*, in singul. homo suspiciosus tacere non potest, quod tantopere celatum cupit. CENSEAS] existimes. QVID? CREPVIT Q.] quid fit, rogas? aliquid crepuit instar ferri HIC APVD ME] Hic domi meæ. Hæc eò à Megadoro dicuntur, vt Euclio omni suspicione liberetur, sed frustrà. nam continuò se domum corripit, vt videat, aurum sitne saluum. FASTIDIT MEI.] Nonius, fastidit mei, inquit, pro fastidit me profert & hunc Lucilii versum Sat. lib. 7 *Tristes, difficiles sumus, fastidimus bonorum*. PER METVM MALE REM. G] Horat. de sene, in epist. ad Pison. *vel quod res omneis timidè gelidèque ministrat*. ELINGVANDAM] lingua priuandam, elinguem faciendam. VSQVE AD RADICIS.] Lucret. lib 6. *quam tamen alta Arbusta euoluens radicibus haurit ab imis*. AVCTOR Q. SVM.] & suasor, ea lege, vt periculo meo fiat, & damnum præstem. auctor est qui aliquid iubet agi, aut fieri suo periculo.

Hinc auctoritas, quam scriptor vocabularii latinogallici interpretatur ἀξιοπιστίαν. LOCES] mercede pacta, & promissa tradas. SENECTA AETATE] ætate senio confecta. Lucretius libro 3. *Quidue foras sibi volt membris exire senectis?* Idem libr. 5. *Post vbi equum validæ vires ætate senecta Membráque deficiunt*, &c Plautus suprà in Amphitruone, *quia senecta in ætate mendicas malum*. LVDOS FACIAS.] deludas, ludifices Loquitur hoc modo millies Plautus exempli causa, Epid. in extr. *Quo modo me ludos fecisti de illa conductitia Fidicina?* Idem in Bacchid. *Me hoc ætate ludificari: immò edepol sic ludos factum Cano capite*, &c. NEQVE SI CVPIAM, COPIA'ST.] neque si velim, possum. ILLIS LEGIB.] illis conditionibus, quos dixi, & tuli tibi. SOLEATIS.] vos diuites. PERPLEXARIER.] perplexè loqui, perplexo & inexplicabili sermone vti PACTVM NON PACTVM EST: NON PACTVM, P.] tale illud Terent in Ph. *Quid vos malûm ergo me sic ludificamini inepti vostra pueriti sententia? Nolo, volo: volo, nolo: rursum cedò cape Quod dictum indictum est: quod modò erat ratum, irritum est*. NVLLA CONTROVERSIA] οὐδεμία ἀμφισβήτησις, quin facimus? cur non facimus? NVM QVAE CAVSA'ST] num aliqua causa est, quare hodie nuptias non faciamus? NVNQVID ME VIS?] sermo abire volentis, aut parantis. STRENVE] *accuratè*, diligenter, properè. ILLIC.] ille. AVRVM QVID VALET?] quantam vim habet aurum? CREDO EGO IAM ILLVM INAVD.] profert hunc locum Nonius, vbi loquitur de numeris, & casibus immutatis: & maximè vbi docet nominatiuum pro datiuo poni, quasi in *id inhiat*, *id*. sit nominatiui casus, pro ei inhiat. Ego Nonium falli puto. Nam hic *id* est accusandi casus: cum quo casu non semel iunxit Plautus hoc verbum vt in Mil. glor *Bona mea inhiant*. &c. & in Sticho, *Nam illic homo tuam hereditatem inhiat, quasi esuriens lupus*. Iam *inaudisse*. positum pro audiisse. vsitatè. sic Mostel. *Metuo ne de hac re quippiam inaudiuerit*. Idem Mil. glor. *Hi sororem inaudiui esse, eam veni quæsitum*. M. Tull. lib. 9. epist ad Pætum *Aquini & Fabrateriæ consilia sunt inita de me: quæ te video inaudisse*. Nonius, inaudire, audire. M. Tull. ad Pansam. 1. *Quorum erupit illa vox de qua ego ex te primum quiddam inaudieram*. Illud me fugerat admonere lectorem, ex hoc loco videri posse, thesaurum esse masculini & neutri generis. Nam *id inhiat*, aliter explicari nõ potest, nisi thesaurum inhiat EA AFFINITATEM HOBEST.] ea gratia, id est ob eam causam, obstinauit, hoc est, obstinauit, pertinaciter, & obfirmatè expetiuit hanc affinitatem Terent. in Andr. *Tanto obstinatè operam das, vt me à Glycerio miserum abstrahas?* Festus obstinat, obfirmat.

EVCLIO senex, STAPHYLA anus.

Eu. *VBi tu es, quæ deblaterasti iam vicinis omnibus,*
Meæ me filiæ daturum dotem? heus Staphyla te voco,
Ecquid audis? vascula intus purè propera, atque elue.
Filiam despondi ego hodie, huic nuptum Megadoro dabo.

Sa. *Di bene vortant. verùm ecastor non potest, subitum est nimis.*

Eu. *Tace atque abi, curata fac sint quum à foro redeam domum,*
Atque occlude ædes: iam ego hic adero. Sta. quid ego nunc agam?
Nunc nobis propè adest exitium, mihi atque herili filiæ.
Nam probrum, atque partitudo propè adest vt fiat palàm.
Quod celatum est, atque occultatum vsque adhuc nunc non potest.

Ibo in-

Ibo intrò: vt hæc, quæ imperauit, facta, cùm veniat fient.
Nam ecastor malum mœrorem metuo ne mistum bibam.

QVAE DEBLATERASTI, &c.] blaterare, est inaniter, & inconditè loqui, inquit Nonius: confingere, blatire. deinde profert illud ex Amph. *Qui malùm, intelligere quisquam potis est ita nugas blatis*: profert & hunc versum, *Vbi tu es*, &c. *de* autem in compositione plerunque auget, vt in denarrare, desæuire, deamare, &c. PVRE PROPERA, ATQVE ELVE.] id est aqua pura lauare propera, & totam aquam in eis lauandis absume. Festus. purè lautum, aqua pura lauatum. vel sic: fac, vt citò pura, munda, & lota sint. alii sic, vasa pura, & lota properè expedi, ac deprome. Turnebus sic: Tu ipsa antè purè lauta, vasa properè expedi, & elue. SVBITVM EST NIMIS.] nimis breue. & angustum tempus est ad adparandas nuptias. M. Tullius epist. 2. lib. 13. Nam propter opera instituta multa multorum, subitum est ei demigrare kalend. Quinctil. PROPE ADEST, &c.] imminet exitium. NAM PROBRVM ATQVE PART.] id est, tempus appropinquat, & instat, cùm probrum, id est, stuprum herili filiæ oblatum, & partitudo, id est, partio seu partus, fiat palàm. id est, exeat & emanet in vulgus. vulgo patefiat. VSQVE ADHVC] vsque ad hoc tempus MALVM MOERORE M.] *malum* epithetum perpetuum, vt cum dicunt Poetæ Græci λευκὸν γάλακτος, & Latini absinthium amarum, & mel dulce, &c. MALVM MOERORE M. N. MIST. BIB.] allegoria ducta ab iis, qui potionem aliquam mistam, minus iucundam bibunt, vt qui potionem absinthio temperatam, aut aliquid simile, immò potius qui liquorem aliquem lethalem & mortiferum bibere iubentur. Plautus in Casina, *vt senex hoc eodem poculo, quo ego bibi, biberet*. Terent. Phorm. *tu te hoc intristi. tibi omne est exedendum*. eiusdem generis sunt illa, deuorare, & exsorbere molestiam. Præterea miscere vinum, & poculum seu potum, pro parare, vt Græci κεράσαι, dicunt Latini.

STROBVLVS seruus. ANTHRAX, CONGRIO, coqui.

Str. *Postquam obsonauit herus, & conduxit coquos,*
Tibicinásque hasce apud forum, edixit mihi,
Vt dispertirem obsonium hic bifariam.
Coc. *Me tu quidem hercle (dicam palàm) non diuides.*
Si quò tu totum me ire vis, operam dabo.
Str. *Bellum & pudicum vrò prostibulum popli.*
Post si quis vellet, se haud non velles diuidi.
Atqui ego istuc Anthrax aliouorsum dixeram,
Non istuc quod te insimulas. sed herus nuptias
Meus hodie faciet. Coc. *cuius ducit filiam?*
Str. *Vicini huius Euclionis senis è proximo.*
Ei adeò obsonij hinc dimidium iussit dari.
Cocum alterum, itidémque alteram tibicinam.
Coc. *Nempe huic dimidium ducis, dimidium domi?*
Str. *Sicut dicis.* Coc. *quid hic non poterat de suo*
Senex obsonari filia in nuptiis?
Str. *Vah.* Coc. *quid negotij est?* Str. *quid negotij sit rogas?*
Pumex non aquè est aridus, atque hic est senex.
Coc. *Ain' tandem ita esse vt dicis?* Str. *tute existima*
Suam rem periisse, séque eradicarier,
Quin diuûm atque hominum clamat continuò fidem,
De suo tigillo fumus, si qua exit foràs.
Quin quum it dormitum, follem obstringit ob gulam.
Coc. *Cur?* Str. *ne quid animæ fortè amittat dormiens.*
Coc. *Etiámne obturat inferiorem gutturem,*
Sibi ne quid animæ fortè amittat dormiens?
Str. *Hæc te mihi, sicut tibi me, æquum est credere.*
Coc. *Immò equidem credo.* Str. *at scin' etiam quo modo?*
Aquam hercle plorat, quum lauat profundere.

Coc. *Censen' talentum magnum exorari potest,*
Ab istoc sene vt det, qui fiamus liberi?
Str. *Famem hercle vtendam, si roges, nunquam dabit.*
Quin ipsi pridem tonsor vngues demiserat,
Collegit & omnia abstulit præsegmina.
Coc. *Edepol mortalem parcè parcum prædicas.*
Censen' verò adeò esse parcum, & miserè viuere?
Str. *Pulmentum pridem eidem eripuit miluius,*
Homo ad prætorem plorabundus deuenit,
Infit ibi postulare plorans, eiulans,
Vt sibi liceret miluium vadarier.
Sexcenta sunt, quæ memorem, si sit otium.
Sed vter vestrorum est celerior? memora mihi.
Con. *Ego, vt multo melior.* Str. *cocum ego, non furem rogo.*
Con. *Cocum ego dico.* An. *quid tu aut?* Con. *sic sum vt vides.*
An. *Cocus ille nundinalis est, in nonum diem*
Solet ire coctum. Con. *tu trium litterarum homo*
Me vituperas fur? An. *etiam fur trifurcifer.*

POSTQVAM OPSONAVIT H.] obsonauit, id est, obsonium emit, obsonare, & obsonari idem valent, significántque, obsonium parare. Terent. Adelph. *Obsonat, potat, olet vnguenta, de meo.* Idem Andr. *Vix, inquit, drachmis est obsonatus decem.* Plautus Casina, *Argento parci nolo, obsonato ampliter.* Idem in Mercat. *Decem vocasset si ad cenam summos viros Nimium obsonauit.* Idem hac eadem comœd. non longè, *hic non poterat de suo Senex obsonari filia in nuptiis?* ET CONDVXIT COCOS] priuatæ personæ, quæ coquos non habebant familiareis, ac domesticos, coquos in foro conducebant. Idem in Mercat. *egomet conduxi coquum Sed eum demiror non venire, vt iusseram.* Idem Pseud. COQ. *si me arbitrabare isto pacto, vt prædicas Cur conducebas?* Plin. lib. 18. cap. 12. *nec coquos verò habebant in seruitiis, eósque ex macello conducebant.* ME TV QVIDEM H.] proinde ac si dicat. Obsonium quidem tuo arbitratu diuidas licet: sed me non diuides. Iam hoc non diuides, vt ambiguè dictum, ita duobus modis accipere licet, vel propriè pro non secabis me in duas parteis dimidias: vel non præcides, seu non prædicabis. M. Tull. epist. ad Pætum lib. 9 *Quid? non honestum verbum est diuisio? at inest obscœnum, cui respondet intercapedo.* BELLVM ET PVDICVM, &c.] respondet seruus Strobilus ad id, quod se sentire ostenderat alter ex cocis hoc modo, O hominem elegantem, & pudicum, & ab omni flagitio, & probro abhorrentem εἰρωνεία est. significat enim illum vniuersi populi libidini esse expositum, & esse vulgare scortum. Nonius, inter meretricem, & prostibulam, inquit, hoc interest, quod meretrix honestioris loci est, & quæstus. Nam meretrices à merendo dictæ sunt, quod copiam sui tantummodò noctu faciant: postibulæ, quòd ante stabulum stent quæstus diurni, & nocturni causa. deinceps profert versum ex Cistell. qui hodie non reperitur in ea comœd. *Intro ad bonam meretricem: adstat hæc in via sola prostibulum sane est.* licebat proferre alium ex Sticho in extr. *Prostibuli est autem stantem stanti suauium Dare amicum amicæ.* POST SI QVIS VELLET] sententia est hæc simulas, inquit, te pudicum esse, & ab impudicitia abhorrere sed si quis te vellet præcidere, non nolles te præcidi, post, hoc est, deinde, postea tamen &c. ALIORSVM] aliorsum, in aliam sententiam, quàm tu interpretatus es. NON ISTVC, QVOD TV INSIM.] non istuc dixeram, quod te me dixisse insimulas, id est, arguis. Insimulare, inquit Festus, crimen in aliquem confingere. ET ADEÒ OBSONII HINC DIMIDIVM, &c.] A. Gell. lib. 3. cap. 14 profert hunc versum, docens quid intersit inter dimidium & dimidiatum. Sic autem ille. Idem in Aulul. dimidium obsonii, non dimidiatum obsonium, in hoc versu *Et adeò obsonij hinc iussit dimidium dari* NEMPE HVIC DIMIDIVM DVCIS. &c. sic habent omnes libri nostri veteres, & ita edidit Camerarius. Nam vulgati habent *dimidium dicis*, fortasse non malè. sed antiquam scripturam vulgatæ antepono: quamuis illa sit aliquanto obscurior: *ducis* autem interpretor, quæ si pompam agis, seu producis *mimus*, vel simpliciter *ducis*, refertur ad coquos, qui ducuntur: non portantur, vt neq. res vllæ animatæ. DE SVO] de suis nummis. OBSONARI] obsonium parare, seu emere, vt suprà diximus, PVMEX NON AEQVE EST AR.] prouerbium olet. sic in Persa, *Nam tu aquam è pumice nunc postulas. Qui ipsus sitiat:* non est dissimile illud in Pseud. *Pumiceos oculos habeo, non Lachrymam exorare vt expuant vnam modo.* Scriptor obscœnorum versuum, *Qua succo caret, vt habet arena, Vt stantes stipulæ, vt putrisque pumex* Plin. lib. 36. cap. 20. *sed & ij pumices, qui sunt in vsu corporum læuigandorum fœminis, iam quidem & viris, atque vt ait Catull. libris laudatissimi sunt in Melo & Æoliis insulis. Probantur candore, minimèque pendere, & vt quàm maximè spongiosi, aridique sint, ac teri faciles, nec arenosi infricando.* ARIDVS] senes præparci, & supramodum illiberales, ac tenaces, per translationem dicuntur aridi. Terent. Heaut. *Sed habet patrem, quendam auidum, miserum, atque aridum.* & vita quæ parcè, & valde tenuiter agitur, arida. Cic. pro Quintio. *contrà sibi officium fidem, diligentiam, vitam omnino semper horridam atque aridam cordi fuisse.* TV TE EXISTIMA] tu ipse ex iis, quæ dicturus sum indica seu arbitrare. ERADICARIER] funditus, & radicitus è medio sublatum & perditum esse. tralatio est ab arboribus eradicatis, quæ nunquam reuiuiscunt postea, nisi transplantentur. Terent. Adel. *Dij te eradicent, ita me miseram territas.* CLAMAT] inclamat, inuocat, implorat, vel sic, clamat, dii vestram fidem? homines vestram fidem hoc est

hoc est, magnam sibi iniuriã fieri queritur, cùm ex pusillo ligno in focum coniecto fumus exit foras. DE SVO TIGILLO FVMVS SEQ. &c.] id est, si quando lignum pusillum, quod est in eius foco, fumum emittat: proinde quasi dicat, non solum ægrè fert lignum suum vri, sed etiam fumum è ligno exire, & cùm fumus è ligno pusillo exit, putat se in eo iacturam facere, quasi magnum quiddã amittat. cùm fumus exit foras, hoc & multa alia similia, quæ de Euclione dicuntur, ad significãdam eius inauditam auaritiam, insigneis habent hyperbolas: quæ inter Plautinas virtutes non minimũ locũ obtinẽt. Libris autem omnibus reclamantibus legendum cẽseo, *De suo ligillo*, non *de suo tigillo*. Quod & Simeoni Bosio viro doctissimo & sagacissimo videbatur. ligillum autem deminutiuũ est à ligno, vt tigillum à tigno, sigillum à signo. fumum autem è tigno, seu tigillo exire, non quadrat, neque conuenit: è ligno aut sigillo, maxime, ligilli nomen autem vsurpauit ad exprimendam incredibilem Euclionis parsimoniam, qui non lignum in foco ponat, sed ligillũ: id est, lignum tenuissimũ & minutissimum. Quòd autem Nonius hic legit *tigello* nõ *tigillo*, neque *tigillo*, interpretatúrque ligillũ, tuguriolum & domiciliũ breue: errat. Quòd alii nonnulli, ligellum dicũt esse spiraculũ qua fumus exit foras, à voce Græca λίγνυς, quæ fuliginem significat, nihilo magis placet, Malim si quis coniecturæ locus sit, &, si nõ placeat cõiectura nostra superior legi, tegillum vt sit nomen deminutum à *tegulo*, quod valet tegmen. quomodo fortasse legit Nonius. FOLLEM OBSTRINGIT OB GVL.] hyberbole pene dicam inexsuperabilis cùm Euclio, inquit Strobilus, it dormitum, follis, quo ignis accendi solet, gulam, id est, fistulam, & foramen follis, per quod spiritus, seu anima efflatur, arcto aliquo vinculo constrictum obturat, ne quam animã, id est, ne quẽ ventũ siue spiritũ amittat ipse inter dormiendum. AMITTAT.] Euclio. DORMIENS] inter dormiendum. ETIAMNE OBTVRAT INF. GVTT.], iocus ex superiore hyperbola natus cuius hæc sententia est, quemadmodum Euclio dormitum iens, follis gulam obturat, ne quid spiritus, aut venti inter dormiendum amittat, vtrum similiter operculo aliquo sibi claudit anum, siue podicem, ne forte inter dormiendum flatum, aut crepitum aliquem ventris emittat? INFERIOREM GVTTVREM,] id est, inferius guttur, per quod ioco seruili, podicem significat. Hunc locum profert Nonius, docens veteribus vsitatum fuisse hic guttur, gutturis, in gen. mascul. & hoc guttur in neutro. Et Priscianus lib. 4. AQVAM HERCLE PLORAT, CVM L. PROF.] cùm lauat, inquit, plorat, id est, ægre fert, ita vt ploret, se aquam profundere vel sic, cùm lauat grauate, & inuitus aquam profundit. Sic loquitur Horat oda 10 lib. 3. *me tamen asperas Porrectum ante fores obiicere incolis Plorares Aquilonibus.* CENSEN' TAL. M. EXOR. POTESSE, &c.] id est, putáine posse ab isto sene impetrari, vt det talentum magnum, quo fiamus liberi? secutus sum autem libros vulgatos, quibuscum congruunt duo libri veteres, qui habent *potesse*. Nam alii habent *potest*, quo modo edidit Camerarius. Infinitiui verbi *potesse* autem pertinet ad versum sequentem: quod non est inusitatũ. Hom. ἰλ. ω, Παῖδες καὶ γαμβροί. τὼ δ' ἀλλάδον [illegible] φα-νέντο &c. Virg. lib. Æneid. 7. *Iámque iter emensi, turreis ac tecta Latinorum Ardua cernebant*, &c. sic contrà apud Terent. in Eunuch. principium versus sequẽtis pertinet ad finem antecedentis. ibi, Vbi nominabit Phædriam, tu Phamphilam continuò. si quando illa dicet, Phædriam intromittamus comissatum: tu Pãphilam Cantatum prouocemus. Nam prima syllaba verbi *Intromittamus*, pertinet ad extremum versum superiorem, ita vt si metiri velis, versus sequẽs initium capiat à *Tromittamus*. FAMEM HERCLE VTENDAM SI ROGES,] hyperbole alia, quæ etiam videtur superari non posse. Nam quis vnquam famẽ vtendam rogauit, aut, cum ab aliquo rogatus esset, negauit? DEMSERAT.] detraxerat, purgarat, vt Horatius loquitur, epist. 7 lib. 1. *Cultello proprios purgantem leniter vngueis.* PRAESEGMINA.] Nonius proprie, inquit, Plautus, præsegmina ea dici voluit in Aulul. quæ vnguibus eminulis præsecantur. deinde profert hunc locum. Fulgentius, *præsegmina*, inquit, *sunt partes corporu incisa, vt Tages in Haruspicina ait, præsegminibus amputatis.* auctor vocabularii Latinogræci, præsegmina interpretatur ἀπονυχίσματα Horat epist. ad Pison. *Præsectum decies non castigauit ad vnguem.* PARCE PARC.] aduerbium iunctum cum adiectiuo eiusdem originis. sic in Cistellaria, *Vtrobique me metus agitat. Illo sunt homines miseri Miseri.* PVLMENTVM PRID.] Pulmentum, vnde pulmentarium, cibus est ad modum pultis factus, & à pulte sic appellatus, Puls autem, cibus est, ex farre in farinam comminuto redactus: quo diu veteres Romani pro pane vsi sunt, ex quo Plautus Romanos pultifagos nominat. aliud est pulpamentum, hoc enim à pulpa dictum est. Terent. Eunuch. *Lepus tute es, & pulpamentum quæris.* Vbi Donatus. *Pulpa, inquit, caro quæ manducatur, dicta à pulsando: quod pulsetur & conscindatur*, Varro quoque lib. 4. de lingua Lat. diserte pulmentũ docet à pulte esse nominatũ. M Tull. Tuscul. lib. 5 *Mihi amictus est Scythicũ tegmẽ: calciamentum, solorum callum: cubile, terra: pulmentum fames.* Horat. Sat. 2. lib. 2. *tu pulmentaria quære sudando.* Idem epist. ad Loll. 2 lib. 1. *Ceu cus vt pariter pulmenta laboribus empta.* auctor vocabularii Latinogræci pulmẽtarium interpretatur ὀψοφάγιον. MILVVS] omnes labos. miluus, per ἐπίφασιν. AD PRAETOREM] cuius erat ius dicere, & actionem ac iudices dare. PLORABVNDVS] plorans. Nonius hunc locum profert, legitque *deploralbundus*, malè omnino. Nam versus ferre non potest. INFIT] incipit. sic Lucretius lib. 3. *Commutare animum quicunque adoritur & infit.* ad quem locum plura. POSTVLARE.] nam prætor, vt diximus, dabat actionẽ, & iudices. MILVVM VADARIER.] id est, miluum in iudicium vocare, acceptis vadibus qui promitterent se eum in iudicio stituros. Horat Sat. 9. lib. 1 *Ille datis vadibus, qui rure extractus in vrbem est.* &c. MEMORA MIHI] dic mihi. SIC SVM, VT VIDES.] id est talis sum, qualem vides. COCVS ILLE NVNDINALIS EST. &c.] alludit ad nomen nundinarum, quæ à nono die, seu à nouem diebus dictæ sũt, propterea quòd cùm rustici dies octo rure in opere faciendo versati essent, nono in vrbem veniebant ad leges cognoscendas, quæ promulgatæ erant, & ad mercatũ. significat autem, hunc coquum, vt quidã volunt, esse tardum. sed ego puto significari, esse malũ, & imperitum, & ignobilem, vt iamiam planius ostendam. IN NONVM DIEM SOLET IRE C.] id est, ex nouem diebus vno die duntaxat conduci solet. non quotidie conducitur, vt coci nobiles, & vsu periti, sed nono quasi die, quasi imperitus, & indoctus cocus. COCTVM.] ad coquendum, sic Nonius, hunc locum proferens. TV TRIVM LITERARVM H.] per hominem trium literarum, significatur fur, quod nomen tribus literis scribitur. & verò declarat ipse Plautus, vt non sit opus alio interprete aut explicatore FVR TRIFVRCIFER.] videtur esse iocus ex ambiguo, quod inest in nomine *trifurcifer*. nã potest aliquis sic accipere, vt dicatur

fur,trifur, id est, fur omnium furum maximus, deinde, repetita syllaba *fur* eiusdem vocis, proinde accipiatur, quasi dictum sit, *fur, trifur, furtifur*.

STROBILVS, ANTHRAX, CONGRIO COCI.

Str. *Tace nunc iam tu, atque agnum horum vter est pinguior.*
An. *Licet.* Str. *tu Congrio eum sume actutum tibi,*
Atque intrò abi illuc, & vos illum sequimini,
Vos cæteri illuc ad nos. Co. *Aut hercle iniuria*
Dispertiuisti: pinguiorem agnum isti habent.
Str. *At nunc tibi dabitur pinguior tibicina.*
I sanè cum illo Phrygia, tu autem Eleusium
Huc intrò, abi ad nos. Con. *ô Strobile subdole,*
Huccine detrusisti me ad senem parcißimum?
Vbi si quid poscas, ad rauim poscas prius,
Quàm quicquam detur. Str. *stultus & sine gratia es,*
Tibi rectè facere, quando quod facias perit.
Con. *Quî verò?* Str. *rogitas? iam principio in ædibus*
Turba istuc nulla tibi erit. si qui vti voles,
Domo abs te afferto, ne operam perdas poscere,
Hîc apud vos magna turba, ac magna familia est.
Supellex, aurum, vestes, vasa argentea:
Vbi si perierit quippiam (quod te scio
Facile abstinere posse, si nihil obuiam est)
Dicant, coci abstulerunt: comprehendite,
Vincite, verberate, in puteum condite.
Horum tibi istic nihil eueniet, quippe qui
Vbi quid surripias, nihil est sequere hac me. Con. *sequor.*

TACE NVNC IAM TV. &c.] hæc quæ sequuntur in quibusdam libris veteribus coniunctè scripta sunt cum superiore scena: in aliis, & verò pluribus, vt in vulgatis, separatim, quos secuti sumus, quamuis personæ sint eædem. Hæc verba autem ad Anthracem, quem dico, fiunt, hoc modo, Tace tu Anthrax, inquit, & dic mihi tantùm, vter horum duorũ agnorum sit pinguior. agnũm positum pro agnorũ, subintelligendum autem, dic. LICET.] respondet Anthrax, licet, id est, facile est mihi tacere, in eo, quod vetas, & loqui in eo quod iubes. vel sic, licet mihi dicere, vter agnorum sit pinguior. possum dicere, &c. EVM] pinguiorem. ILLVC.] Euclionis domum. AD NOS] in ædeis Megadori. INIVRIA] contra ius, iniustè. DISPERTIVISTI.] distribuisti. PHRYGIA.] tibicinæ aptum nomen. Nam tibiæ in Phrygia inuentæ, & è Phrygia profectæ sunt. Virgil. in Culice, *Nam turba incessa Ot strepit & Phrygia tibia curua sono.* Catull. in Galliam ibo de Berecynthia, & Aly. *Tibicem vbi canit Phryx coruo graue calamo.* Non celabo lectorem autem in plerisque libris veteribus scriptum esse, *Frigia* cum F. & u. AD RAVIM] id est, ad raucitatem. sic enim Nonius, rauis est raucitas; deinde profert hunc versum Plauti. Festus, Rauim, inquit, antiqui pro raucitate dixerũt. deinde hunc versum profert, mutilum & lacerum, sed mendosè, sic enim apud eum scriptus est, *Vbi si quid poscamus, ad rauim poscamus prius.* legendum enim, vt edidimus, & vt habent omnes libri & vulg. & manuscr pti, vtrobique poscas. Iam *poscas*, secunda persona est pro tertia *poscat*, adiuncto nomine *aliquis*. de quo genere alibi dictum est. SINE GRATIA.] inuenustus, illepidus ἄχαρις. immo verò sine gratia es, videtur posuisse pro ingratus es. ἀχάριστος εἶ. idque ex iis, quæ deinceps sequuntur, intelligere licet. TIBI RECTE F. Q. Q. F. P.] oratio est præcisa: quæ sic integra esset, Tibi rectè facere quisquam debeat, quando, quod facias, subintell. rectè perit? id est, cùm id, quod tibi quis faciat bene, perit? vel sic, Tibi rectè facere quenquã oporteat, cùm quod tibi quis rectè faciat, perit? id est, cùm eius, quod tibi bene factum sit, gratia apud te perit? cùm eius beneficii, quod ab aliquo acceperis, gratiam non habes, nedum refers? Tales autem præcisiones locum habent in indignationibus, expostulationibus, obiurgationibus, & similibus. IN AEDIBVS] Euclionis. SI QVI] si qua re. DOMO ABS TE AFF.] afferto domo tua abs te, pleonasmus. nisi dicamus, *abs te*, valere de tuis bonis. NE OPERAM PERDAS POSC.] ne operam perdas in poscendo. QVOD TE SCIO FACILE ABSTIN. POSS. &c.] hæc legenda sunt κατ' ἀντίφρασιν est autem iocus vrbanus per ironiam: quo significat, hunc cocum ea sola non furaturum, quæ ei non patuerint, quæque in eius manus non inciderint. IN PVTEVM CONDITE] hæc erat pœna coquorum in furto, aut aliquo alio facinore deprehensorum. Puteus autem hic intelligendus est (quod & Adrian. Turnebo videbatur) non in quo sit aqua perennis, sed locus subterraneus, & suffossus, & quasi barathrum quoddam. Coniiciebatur in puteum..

puteum etiam cocos eos, à quibus sibi cauendum esse, ne quid furarentur, existimabant, quibúsque nihil committendum esse arbitrabantur. vt infrà, ea scena quæ sequitur proximam princip. *Curate ego interuisam, quid faciant coqui*, &c. sequitur, *Nisi vinum hoc faciam, vt in puteo cœnam coquant.* QVIPPE VBI QVOD SVRRIPIAS, NIHIL EST] quippe vbi nihil est, quod surripere posis. Nam suprà Euclionis ancilla dixit, eius ædes inaniis & araneis oppletas esse, nihilque in eis quæstus est furibus.

STROBILVS, STAPHYLA.

Str. *HEus Staphyla prodi, atque ostium aperi.* Sta. *qui vocat?*
Str *Strobilus.* Sta. *quid vis?* Str. *hos vt accipiat cocos*
Tibicinámque, obsoniúmque in nuptias.
Megadorus iussit Eucli ni hac mittere
Sta. *Cererin' Strobile istas facturi nuptias?*
Str. *Qui?* Sta. *quia temeti nihil allatum intellige.*
Str. *At iam afferetur, si à foro ipsus redierit.*
Sta. *Ligna hic apud nos nulla sunt.* Str. *sunt asseres?*
Sta. *Sunt pol.* Str. *Sunt igitur ligna, ne quæras foris.*
Sta. *Quid impurate, quanquam Vulcane studes,*
Cœnane caussa, aut tua mercedis gratia,
Nos nostras ædeis postulas comburere?
Str. *Haud postulo, duc istos intrò.* Sta. *sequimini.*

QVI VOCAT?] quis me vocat? CERERIN' STROB ISTAS FACT. N.] in sacrificiis Cereris vinum non adhibebatur. Macrob. lib 3. Saturnal. cap. 11. vbi hunc locum profert: sed contrà Cato lib. de re rust. c. 134. in extr. *postea Cereri exta & vinum dato.* nodus mihi inexplicabilis, nisi dicamus alium in hac re fuisse Græcorum ritum, quàm Romanorum. Nam θεσμοφορίοις, id est Cerealibus, seu festis diebus Cereris, vini vsus interdictus erat, neque vinum libabatur, neque vinum in sacris adhibebatur. ex quo θυσίαι νηφάλιοι sunt dictæ. Tum mulieres ea sacra tractabant, atque administrabant: quæ perpetuò apud Romanos, temeto carebant: apud Græcos verò saltem iis diebus, sese à vino abstinebant. Nonnulli sic soluunt, vt dicant Cererem eandem esse, atque Vestam, seu potius Terram. FACTVRI] subintell. fumus? non celabo lectorem tamen, apud Macrob. legi, *hæ sunt fact. nupt.* TEMETI] vini. Festus, *temetum*, inquit, *vinum*: deinde profert hunc locum Nonius, Temulenta, inquit, dicta est ebriosa: à temeto, quod est vinū, quod attentet mentem. deinde profert is quoque hunc locū, & alterum, qui est in Trucul. *Sine adeò caret temeto: tamen ab ingenio est improbus.* ASSERES] tabulæ sunt ligneæ, longæ, tenues. IMPVRATE] scelerate, sanguine cōtaminate: nam sanguis inquinat. vel dic, impudicate, stuprate, idque à sanctissima corporis parte. Nam semen quoque contaminat, atque impurum reddit QVANQVAM VVLCANO ET.] quanquam in eo, quod dicis, Vulcano consulis, qui sine ligno, aliáque simili materia, coli non potest, vel quanquā assiduè igni accendendo das operam. vel quanquam in eo Vulcano studes, quòd coquos domū nostrā adducis. vel quanquā igne tibi opus est, & ignis accendendus est ad coquendam cenam. Nonnulli legi volunt, *quoniam Vulcano studes.* fortasse non malè. Propterea autē Homer. & ceteri Poetæ, Vulcanū, claudū faciunt, quòd ignis noster purus nō est, neq. sine materia constare potest, sed pabulo aliquo alatur, necesse est. TVAE MERCEDIS GRATIA] vt incēdiū ædiū nostrarū sit tibi pro mercede.

PYTHODICVS seruus.

CVrate, ego interuisam quid faciant coqui,
Quos pol vt ego hodie seruem, cura maxima est:
Nisi vnum hoc faciam, vt in puteo cœnam coquant,
Coctam inde sursum subducemus corbulis.
Si autem deorsum comedent, si quid coxerint,
Superi incœnati sint, & cœnati inferi.
Sic verba hic facio, quasi negotij nihil fiet,
Rapacidarum vbi tantum siet in ædibus.

EGO INTERVISAM] ego interea visam SERVEM] obseruem. IN PVTEO] in loco suffosso, & subterraneo, vt suprà diximus. SVBDVCEMVS CORBVLIS] seorsum ducemus paruis corbibus. Nonius ex Varrone, Cogit aliquot corbulas vuarum, & frondem iucundissimam ministrat ouibus. Idem Varro libr. 4. de Lingua Latina, *Corbes ab eo, quòd spicas, aliúdve quid corruebant: hinc minores corbula dicta.* SIN AVTEM DEORSVM COMEDENT, &c.] si autem coqui in loco inferiore comedent, quod coxerint: eueniet, vt ii, qui in loco superiore remanserint, incenati sint, & ii soli, qui in locum inferiorem conditi fuerint, cenati sint *deorsum* hoc loco, non significat motū, sed quietē. Sic apud Varro-

nē lib.1.de re rust.cap.6. *Qui solent deorsum, magis æstate laborant: qui sursum, magis hieme.* RAPACIDARVM VBI T.] Rapacidarum, sic dictum, vt Priamidarum, Dardanidarum Æacidarum, Tantalidarum, Pelopidarum, &c. finxit nomen patronimicum Plautus à voce *rapax*, vt Priamides fit à Priamo, &c. Per rapacidas igitur significat, furum; & rapacium hominum filios: hoc est rapacies. Nam filii, tales esse solent, quales patres, & sæpe deteriores, ac peiores: raró admodum meliores, vt ait Hom. ἰλ. Οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους.

EVCLIO CONGRIO.

Volui animum tandem confirmare hodie meum,
Vt bene haberem mea me filia in nuptiis.
Venio ad macellum, rogito pisces, indicant
Caros, agninam caram, caram bubulam,
Vitulinam, cetum, porcinam, cara omnia:
Atque eo fuerunt cariora, æs non erat.
Abeo illinc iratus, quoniam nihil est qui emam.
Ita illis impuris omnibus adij manum.
Deinde egomet mecum cogitare inter vias
Occepi. festo die si quid prodegeris,
Profesto egere liceat, nisi peperceris.
Postquam hanc rationem cordi ventrique edidi,
Accessit animus ad meam sententiam,
Quàm minimo sumtu filiam vt nuptum darem.
Nunc tusculum emi, & hasce coronas floreas,
Hæc imponentur in foco nostro lari,
Vt fortunatas faciat nata nuptias.
Sed quid ego apertas ædes nostras conspicor,
Et strepitus est intus, númnam compilor miser?
CON. *Aulam maiorem si potes à vicina*
Pete: hæc est parua, capere non quit. EV. *hei mihi,*
Perij hercule, aurum rapitur, aula quæritur.
Nimirum occidor, nisi ego huc propero currere.
Apollo quæso subueni mihi, atque adiuua,
Confige sagittis fures thesaurarios,
Cui in re tali iam subuenisti antidhac.
Sed cesso prius, quàm prorsus perij currere?

VOLVI ANIMVM TAND. CONF. H M. &c.] volui tandem in animum hodie inducere, vt hilarū & liberalem me facerem, ac præberem in filiæ meę nuptiis. vel sic, volui tandem mihi animum obfirmare, vt hilarus essem & liberaliter, & molliter me curarem in fil. m. nupt. ROGITO PISCEIS.] rogito, quanti vendant pisceis, seu quanti sint pisceis. INDICANT CAROS.] carum pretium piscibus constituunt. AGNINAM CARAM] agninā, subintell. carnem. ÆS NON ERAT.] pecunia non suppetebat: vnde pisceis emerem. Nummi deerant, quibus pisceis pararem. Veteres Romani nummis ęreis vtebantur. ex quo illa, æs alienum: ære diruti: tribuni ærarii: ærariū. & Horat. epist. 6. li. 1. *Mancipijs locuples eget æris Cappadocum rex* ABEO ILLINC IR. Q. &c.] tēpus præsens pro præterito. abeo pro abii. non est, pro non erat, vel non fuit. qui emam, pro vnde emerem. Sic sæpe loquuntur scriptores & Græci & Latini. ITA ILLIS IMPVRIS OMNIBVS ADII M.] id est, ita cum illis sceleratis congressus sum, & ita ab aliis discessi scilicet, vel ita illos impuros tractaui Quid sit adire manum alicui, ex aliis exemplis cognoscere licebit, Sic igitur idem Plautus in Casina, *Quid nunc? satin' lepide adita est vobis manus* merito id est, *Quid nunc? satisne lepidè tractati à nobis estis?* Idem in Pœn. *Eo pacto auaram Veneri pulchrè adij manum* id est, eo pacto auaram Venerem pulchrè tractaui. οὕτω τῇ φιλαργύρῳ ἀφροδίτῃ καλῶς ἐμέλησα. οὕτω τῇ φιλαργύρῳ ἀφροδίτῃ καλῶς ἐχειρισάμην. Idem in Persa, *Vt me in tricas coniecisti? quomodo de Persa manus mihi adita est?* Quidam existimant, adire manum, esse supplicare, apud Paulum. sed hæc interpretatio non bene procedit in omnibus locis. FESTO DIE SI QVID PRODEGE. PROFESTO EG. &c.] sententia est, vtilis quidem illa, ei, qui rectè interpretatur, & qui ab auaritia incorruptum gerat animum: auido verò, atque auaro, qualis est Euclio, qui, quod præclare, & vtiliter dictum est, ad sensum animi deprauatum trahit, inutilis atque adeo perniciosa. significat autē, eū qui festo die magnum sumtum fecerit, & aliquid profuderit: nisi aliquid in loculis, aut capsis intactum reliqueris,

relliquerit.fore vt profesto die egeat,atque esuriat. Quid hac sententia verius? Sed eam Euclio ad auaritiam suam accommodat, & sic interpretatur, vt die festo nihil prorsus insumendum sit,atque adeò vt nunquam sibi faciẽdum sit bene. PRODEGERIS.] profuderis. PROFESTO.] dies profesti, festis opponuntur: concessi autem sunt ad opus faciendum, & rusticum, & vrbanum: domesticum & forense. Horat. Sat. 3. lib. 2. *Qui veientanum festis potare diebus Campana solitus trulla, vappámque profestis.* NISI PERPERCERIS.] nisi aliquid in posterum seruaris,quod non prodigas. CORDI.] animo, menti. EDIDI.] quid sit edere rationem, & rationes licet ex iurisconsultis intelligere. lib. 2. Pandect. titul. de edendo. Omnino edere rationes, nihil aliud est, quàm ostendere,ac proferre, earúmque copiam alteri facere. ACCESSIT ANIMVS AD MEAM S.] assensus sum huic meæ sententiæ. hanc meam sententiam approbaui. NVNC TVSCVLVM EMI, &c.] sic legendum,non tustulum,vt edidit Camerarius:neque tutulum, quod est flaminicarum capitis ornamentum, vt quidam volunt: sed tusculum, nomen diminutũ, à tus, ris. hoc primum deinde sic legendum esse, peruincunt libri omnes veteres, qui sic habent sine vlla varietate, aut litura. CORONAS FLOREAS.] coronas ex floribus. Tibull. dixit serta florea, eleg. 1. lib. 1. *Nam veneror,seu stipes habet desertus in agris, Seu vetus in triuio florea serta lapis.* Idem in 2. eleg. *Te meminisse decet, quæ plurima voce peregi Supplice, cum posti florea serta darem.* HAEC IMPON. IN F. N. L.] sic suprà in prologo: *ea mihi quotidie Aut ture, aut vino aut aliqui semper supplicat. Dat mihi coronas*, FORTVNATAS FACIAT.] vt fortunet. NVMNAM COMPILOR M.] num quidnam à furibus spolior. AVLAM M.] ollam m. SI POTE, EX VIC. P.] ollam maiorem petere ex vicinia, id est, à vicinis. si pote, si fieri potest. εἰ δυνατὸν ἐστι. Cùm libri vet. habeant partim *vicinia*, partim *viciniam*, vel sic omnino legendum, vt edidi: vel si cui fortè placeat magis, *Aulam maiorem si pote, ex viciniam Pete. quod mihi minus placet.* CAPERE NON Q.] non potest concipere, quod coquendum est ὁ δύναται χωρεῖν seu δέχεσθαι. NISI EGO INTRO HVC PROP. CVR. Videtur delenda particula *intro*, vt constet versus: aut legendum *ni ego intro huc pr. c.* APOLLO.] Apollinẽ inuocat, vt ἀλεξίκακον, hoc est malorum depulsorem. CONFINGE SAGITT.] Est enim sagittarius & iaculator Apollo: & ita à Poëtis Græcis appellatur ἑκηβόλος, & ἑκατηβελέτης, & ἑκάτος, ἑκάεργος. Sic Niobes filios 12. confixit. & Diana soror, iaculatrix, ac venatrix totidẽ eius filias & biennũ. Gallorũ ducẽ, tẽplũ Delphicũ spoliãtẽ, ac diripientẽ cum toto exercitu, grãdine cõtriuit. ANTIDHAC.] antea seu antehac.

ANTRAX.

Dromo desquamma pisceis, tu Machærio
Congrum, murænam, exdorsua quantum potes,
Atque omnia dum absum hinc exossata fac sient.
Ego hinc artoptam ex proximo vtendam peto
A Congrione: tu istum gallum, si sapis,
Glabriorem reddes mihi, quàm volsus ludius est.
Sed quid clamoris oritur hinc ex proximo?
Coqui hercle, credo, faciunt officium suum.
Fugiam intro, ne quid hic turbæ fiat itidem.

DESQVAMMA P.] piscibus squammas detrahe. pisceis squammis spolia. sic Nonius. hunc locũ proferens profert & hæc ex Lucil. Satyr. lib. 7 *Super, subbellor, desquamor, pumicor, ornor.* EXDORSVA.] exdorsuare, dorso nudare. Sic Nonius, deinde hunc locum profert Festus, *exdorsua*, inquit, *dorsum confringe*: alii exime. EXOSSATA FAC SIENT.] exossare, est ossa detrahere, & ossibus detractis, purgare. Terent. Adelph. *piscem ceteros purga, Dromo. Congrum istum maximum in aqua sinito ludere paulisper. vbi ego venero exossabitur. Prius nolo.* Plautus in Pseud. *Exossabo ego illum similiter, itidem, vt murænam coquus.* Exossebantur autem pisces nonnulli, vt ex iis comminutis, & in minutas parteis concisis, fierent quædam veluti tuceta, quod & hodie fit. ARTOPTAM.] artopta vas erat, in quo panis torrebatur. Plinius lib. 18. cap. 11. loquens de panis confectione, *Pistores Romæ non fuerunt ad Persicum vsque bellum, annis ab vrbe condita super* DLXXX. *Ipsi panem faciebant Quirites: mulierúmque id opus erat, sicut etiam nunc in plurimis gentium. Artoptam Plautus appellat in fabula, quam Aulularium scripsit, magna ob id concertatione eruditorum, an is versus Poetæ sit illius, certúmque fit Attei Capitonis sententia, cocos tum panem lautioribus coquere solitos, pistorésque tantum eos, qui far pinsebant, nominatos.* EX PROXIMO.] domo Megadori. CONGRIONE.] qui coquebat apud Megadorum. GLABRIOREM REDDES, &c.] læuiorẽ, atq. vt ita dicã, implumiorem. &c. Apuleius lib. 5. de Asino aur. *At ego misera, primum patre meo seniorem maritũ sortita sum: dein cucurbita glabriorem, & quouis puero pumiliorem.* QVAM VOLSVS LVDIVS EST.] Ludii, adolescentes erant imberbes. impuberes, glabri, & depiles, tunicis amicti insignibus, galeas, parmas, gladio gestantes: qui in pompis theatralib. ordinatim incedebant, & in numerum, tanquã Salii saltabãt, à Lydis, vt putat Dionys. Halicar. appellari. de iis Nonius, ex Varrone de vita populi Rom. & hunc locum profert T. Liuius lib. 7. annal. *Ceterum parua quoque (vt ferme principia omnia) & ea ipsa peregrina res fuit. sine carmine vllo sine imitandorum carminum actu ludiones ex Etruria acciti ad tibicinis modos saltantes, haud indecoros motus more Tusco dabant. imitari deinde eos iuuentus simul inconditis inter se iocularia fundẽtes versibus cœpere, &c.* Plaut. Curcul. *Fite causa mea Lydis barbari.* id est saltare. M. Tull. or. de harusp. resp. *Aut si ludius constitit, aut tibicen repente cõticuit. &c. ludi non sunt rite facti, &c.* Idem in Sextiana, *Ipse ille maximè, non solùm spectator & acroama: &c.* Suetonius in Augusto, *Nam & ad communionem sermonis tacentes, vel submissè fabulanteis prouocabat, & aut acroamata, & histriones, aut etiam triuialeis ex circo ludios interponebat, ac frequentissimè aretalogos.* VOLSVS.] id est euulsis pilis, læuis & glaber factus. FACIVNT OFFICIVM SVVM.] id est coquunt, vel, vt sequũt

Euclio, furantur. Hic domi nostræ. TVRBAE] id est. turbationis. sic Nonius, hoc loco prolato.

CONGRIO.

Optati ciues, populares, incolæ, accolæ, aduenæ omnes,
Date viam, qua fugere liceat, facite tota plateæ pateant.
Neque ego vnquam, nisi hodie, ad Bacchas veni in bacchanal coquinatum,
Ita me miserum & meos discipulos fustibus malè contuderunt.
Totus doleo, atque oppidò perij, ita me iste habuit senex gymnasium.
Atat, perij hercle ego miser, aperitur bacchanal, adest,
Sequitur, scio quam rem geram, hoc ipsus magister me docuit.
Neque ligna ego vsquam gentium præberi vidi pulcrius,
Itaque omnis exegit foràs, me atque hos onustos fustibus.

OPTATI CIVES,] cari ciues: vel dic, optati, id est, à me inuocati, & implorati, in reb meis dubiis, & aduersis. O ciues, quos ego in meis difficilibus temporibus inuocare, & optare debeo vel optati ciues, id est, lecti ciues, POPVLARES.] δημόται ex eodem oppido ἐκ τοῦ αὐτοῦ δήμου. Sic loquuntur in chœdis palliatis. Terent. Phorm. amicus summus meus, & popularis Geta. AD BACCHAS] ad homines Baccharum simileis: ad homines furiosos eò dicit. quia ab Euclione fustibus verberatus, & malè mulcatus fuit. IN BACCHANAL.] in locum, seu domicilium baccharum. COQVINATVM.] coctum, siue, vt Nonius interpretatur, hoc loco prolato, ad coquendum. coquinare, est in coquina, id est, colina, seu culina, coquere. Idem Plautus in Pseud. *Quanti coquinare istuc me vnum perdocet?* ITA ME ISTE HAB. SEN. GYMN.] id est, ita senex iste sese in me verberando exercuit. vel sic ita ego isti seni pro gymnasio fui. in quo se exerceret. ATAT.] Senem domo exeuntem videns coquus, eius sæuitiam re expertus, exclamat hoc modo, *atat*, &c. Iam *atat*. interiectio est pauentis Carisius. *atat tata* APERITVR BACCHANAL] id est, patescit bacchatum locus, & inde effunditur bacchatum cohors. significatur autem Euclio, quem bacchatum instar esse autumat. SCIO, QVAM REM GERAM. scio, quid agam. HOC IPSVS MAG. ME D. quid agere debeam, docuit me ipse Euclio, fusteis manibus tenes. & fustibus me, & meos insectans, ac verberans. NEQVE LIGNA EGO VSQ. GENT PR. V. P.] locus ex ambiguo. Nam ligna præbentur & ad coquendum, & ad verberandum. Hoc loco igitur coquus, cùm ligna pulcherrimè, id est, largissimè præbita dicit, non hoc sentit, ea sibi esse ad coquendum præbita, sed ad verberandum. Præbere ligna autem, sic dicunt Latini, vt præbere salem, oleum, fanum, &c. παρέχειν, παρέχειν ex quo πάροχοι. Hoc igitur sentit cocus, querebat antea ligna, mihi ad coquendum obsonium non præberi: ligna ad rauim vsque poscebam. sed aduenit tandem senex qui ligna largissimè præbuit, méq. & discipulos meos, lignis, i. fustibus contusos, ex ædibus eiecit. Itaq. per ligna significantur fustes, quibus coquus contusus est, non ea ligna, quæ in foco posita sint, & quibus in focum coniectis, obsonia coquerentur. EXEGIT FORAS.] eiecit foras. Nonius hunc locum proferens, exigere interpretatur excludere: sed errat Nonius. aliud est enim eiicere, aliud excludere. eiicitur is, qui cùm intus est expellitur: excluditur, qui foris ad ostiũ stans, & ingredi volens, non recipitur, neq. intromittitur. ONVST. FVSTIB.] oneratos fustibus.

EVCLIO senex, CONGRIO.

Eu. *Redi, quo fugis nunc? tene.* Con. *quid stolide clamas?*
Eu. *Quia ad trisuiros iam ego deferam tuum nomen.* Con. *quamobrem?*
Eu. *Quia cultrum habes.* Con. *cocum decet.* Eu. *quid comminatu's*
Mihi? Con. *istuc malefactum arbitrer quia non latus fodi.*
Eu. *Homo nullus est te scelestior qui viuat hodie,*
Neque cui ego de industria amplius malè plus lubens faxim.
Con. *Pol etsi taceas, palàm id quidem est, res ipsa testis est.*
Ita fustibus sum mollior, miser magis, quàm vllus cinadus.
Sed quid tibi nos mendice homo tactio est? quæ res est?
Eu. *Etiam rogitas? an quia minus quàm æquum erat, feci?*
Con. *Sine, at hercle cum malo magno tuo. si hocce caput sentit.*
Eu. *Pol ego haud scio quid pòst fiat, tuum nunc caput sentit.*
Sed in ædibus quid tibi meis nam erat negotij,
Me absente? nisi ego iusseram, volo scire. Con. *tace ergo.*
Quia venimus coctum ad nuptias. Eu. *quid tu malum, curas,*
Vtrum crudum, an coctum edim? nisi tu mihi es tutor.
Con. *Volo scire, an non sinas nos coquere hic cenam.*
Eu. *Volo scire item ego, meæ domi meane salua futura?*

Vtinam

Con. *Vtinam mea mihi modò auferam,quæ attuli,salua.*

Eu. *Me haud pœnitet.tuáne expetam?* Con.*scio:ne doce,noui.*
Quid est,qua prohibeas nunc gratia nos coquere hîc cenam?
Quid fecimus?quid diximus tibi secus,quàm velles

Eu. *Etiam rogitas,scelestè homo,qui angulos hîc omneis*
Mearum ædium,& conclauium mihi peruiam facitis?
Id vti tibi erat negotium,ad focum si adesses,
Non fissile haberes caput,meritò id tibi factum est.
Adeò vt tu meam sententiam iamiam noscere possis.
Si ad ianuam huc accesseris,nisi iussero,propius:
Ego te faciam miserrimus mortalium vti sis.
Sis iam meam sententiam? quò abis?redi rursum.

Con. *Ita me bene amet Lauerna,te,iam nisi reddi*
Mihi vasa iubes,pipulo hîc differam te ante ædis.
Quid ego nunc agam?na ego edepol veni huc auspicio malo
Nummo sum conductus,plus iam medico mercede opus est.

TENE, TENE.]alloquitur quemuis ex iis,qui sunt in scena,aut etiam in cauea,& hortatur,vt coquũ fugientem teneat. AD TREIS VIROS] ad treuiros, seu triumuiros capitaleis, de quibus suprà in Amphitr. DEFERAM TVVM NOM.]nomen tuum apud treis viros capitaleis inscribendum curabo.quo facto,te reum capitis faciam. QVID COMMINATV'S MIHI ?]quid mihi comminatus es? ISTVC MALEF. ARB.QVIA NON LAT.F.] istud arbitror à me malè factum, quod tibi hoc cultro latus non transfixi, seu transuerberaui? Latus fodere aliàs non pro latus aperire,& transfodere,vt hic,sed pro látere grauius pulso,monere vsurpatur. Horat.epist.6.lib.1. *Mercemur seruum,qui dictet nomina: læuum Qui fodiat latus,& cogat trans pondera dextram Porrigere.* sic Terent. in Hecyra, *Heri Philumenam ad se accersi hic iussit. dic iussisse te.* PH. *Noli fodere,iussit.* DE INDVSTRIA]consultò quta opera. ITA FVSTIBVS SVM MOLLIOR,MISER,MAGIS,&c.] pleonasmus *mollior magis.* QVAM VLLVS CINAEDVS] Cinædi, inquit Nonius, dicti sunt apud veteres,saltatores,vel pantomimi, ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὰ κῶλα. al τὸ σῶμα. deinde profert hunc versum. Propriè cinædus mollem significat,& impudicum.Idem Plautus in Sticho. Qui Ionicus,aut cinædicus qui hoc tale facere possit?Cinædica cantio apud eundem ibid lasciuam, mollem, & libidinosam significat. SED QVID TIBI NOS, MENDICE HOMO TACTIO'ST?] quid tibi nos tactio est, id est, quamobrem nos tangis? mendicum autem Euclionem appellat, propter insignem hominis auaritiã, quæ ab egestate,& mendicitate parum distat. SINE] minantis verbum. SI HOCCE CAPVT SENTIT.] si quid ego sapio: si quid in me sensus, & mentis est, non sine magno tuo malo me verberasti. hæc coci verba, statim Euclio in aliam sententiam detorquet. POL EGO HAVD SCIO, QVID POST FIAT TVVM NVNC CAP.S.] Pol ego,inquit Euclio,nescio,quid postea futurum sit: tuum quidem caput,quod ego fustibus dolaui & contudi, sentit, opinor, dolorem ex ictibus proficiscentem. SED IN AEDIBVS QVID TIBI MEIS NAM,&c.] ordo est,Sed quidnãtibi in meis ædibus erat negotii,me absente,nisi ego iussissem? TACE ERGO] si vis me tibi dicere,aut si vis scire,tace ergo.tum ego dicam MALVM.] interiectio indignantis, seu stomachantis. VTRVM COCTVM AN CRVDVM EDIM?]vtrum cibos coctos, an crudos comedam?vtrum ego cibis crudis,an coctis vescar: *edim* autem legendum est,& ita habent omnes nostri libri veteres,non,vt vulg. *edam.* NISI TV MIHI EST.] nisi fortè tu mihi tutor datus es,quasi puero impuberi,& paruulo. MEÁNE SALVA FVTVRA]subintell sint. ME HAVD POENITET]meorum me non pœnitet,inquit Euclio. id est, meis bonis contentus sum, mea bona mihi non videntur æquo minora. Camerarius legendum suspicatur, *Meûm haud pœnitet,* fortasse nõ malè,vt subintelligatur me, hoc modo,Meûm,id est,meorum haud me pœnitet. TVÁNE EXPETAM?] cohærent,& consentanea sunt hæc cum superioribus. Mea satis mihi sunt,meísque contentus sum:neque tua expeto,tuáne expetam?id est,itáne mea,mihi angusta,& parua sunt,vt tua expetam? QVID EST,QVA PROH. N.CR.] quid est,qua gratia:id est,quid est quare nos prohibeas nunc hic cenam coquere? PERVIAM FACITIS?]peruiam,aduerbium est,vt iam antè admonuit Turnebus. & sic dictum,vt *obuiam.* Neque est,quòd quisquam locum mendosum esse existimet. Nam ita habent omnes libri veteres,vno excepto,in quo est *peruios.* Hoc igitur totum, angulos omneis mearum ædium, &c. peruiam facitis? valet,angulos omneis mearum ædium peruios facitis? i. aperitis? scrutamini? Si quis tamen legi malit,*peruios*,pugnare nolo. ID VBI TIBI ERAT NEGOT.AD FOCVM SI ADESS.] ordo,& sententia horum verborum est, Si ad focum assiduè stares,vbi tibi erat negotium: & si omnes mearum ædium angulos non scrutarerĩs,peruiósque faceres: non haberes caput plagis contusum, & concisum. Sed Camerarius hoc modo edidit, *Id,vbi t.e n.ad focum sis adesses,*&c. quam scripturam nullo in codice ex nostris reperi. Eius tamen aliqua & sententia,& ratio est: nimirum talis ad focum,vbi tibi erat negotium,adesses. i.adesse deberes,seu debebas.quod si faceres, caput fustibus concisum ac fissum nõ haberes. Porro autem *fissile* posuit pro *fissum*:alioqui *fissile*,propriè est,quod findi potest. Virgi.lib.Georg 1. *Nam primi cuneis scindebant fissile lignum.* Sed non dissimulabo,mihi videri,legẽdum. Ibi,vbi tibi erat negotium,ad foc &c. Nam hæc lectio longè est & planior,&vsitatior. Verũtamen nihil mutare ausim. MERITÒ ID TIBI FACTVM'ST.] quidam libri habẽt,merito id tuo factum'st. ego nihil muto. ADEÒ, VT TV MEAM S. &c] tale est illud apud Terent in Andr. *Nempe ergo apertè vis quæ restãt,me loqui. DA. sane quidem.* Si sensero,&c.Sed huic simillimum,& pla-

ne genuinum illud etiam Plautinum in Rud *nunc a leo vt scias meam sententiam, Occipito modò illas afferre tum in oculo pauxillulum. Ita hinc ego te ornatum amittam, tu ipsus te vt non noueris.* EGO TE FACIAM MISERRIMVS MORTALIVM SIS.] locutio duplex permixta, quæ sic distinguitur, ac secernitur. ego te faciam mortalium omnium esse miserrimum. ego faciam, vt tu sis omnium mortaliũ miserrimus. LAVERNA] dea furum. significat, coquos omneis, fures esse: quippe quorum dea sit Lauerna, non enim eam deam sibi propitiam esse optaret coquus. nisi ea potestatem in fures præcipuã obtinet. PIPVLO HIC DIFFERAM TE ANTE AED.] id est, cõuicio hic ante ædes tuas te nobilitabo & diuulgabo, & infamabo. *Differre*, inquit Nonius, valet interdum *diffamare* Lucil. *Gaudes, cùm de me ista foris sermonibus differs.* Idem. *Et maledicendo multis sermonibus differs.* Plautus in Aulul. *Nisi reddi mihi vasa iub. pip. te diff.* Nonius, pipulo, inquit, id est conuicio. deinde profert hunc & superiorem versum. Varro lib. 6 de lingua Latina, *in Aulularia pipulo te differam, id est conuicio. declinatum à pipatu pullorum.* Hoc autem se facturũ minatur coquus, quia cum testibus probare nõ possit, se vasa in eius ędeis intulisse, quę Euclio sibi reddere nolit: ea iudicio repetere non poterat. Quia igitur iniquũ erat rem suam, quæ exstaret, domino vindicare, aut auferre non licere: lex 12. tabularum, ei, cui testes, quibus rem suã domi alienæ esse probaret, deesset, permittebat ob portum, id est, ob domũ eius, qui semel atque iterum admonitus, ac rogatus, rẽ alienam reddere nolebat, obuagulatum ire, id est conuiciatum ire, seu cũ conuicio repetitum ire. Festus in voce *portus.* Portum in 12. pro domo positum omnes fere consentiunt. cui testimonium defuerit, is tertiis diebus ob portum obuagulatum ito. Idẽ Festus in voce *Vagulatio.* Vagulatio, inquit, in lege 12. tabularum significat quæstionem cum conuicio. Deinde profert eadem illa verba 12 tabularum. Nõ sum nescius tamen, verbum obuagulari, & vagulari, ab aliis quibusdam aliter explicari, neque eis Festi interpretationẽ nimirùm probari. Sed, vt ad pipulum redeã. Simeo Bosius, putabat ab hac voce, verbũ pipulare, quo verbo vsus est Catullus carm. ad Lesbiam, deriuatum esse: & pipulum dicebat esse garritum passeris, & similium auium. Ego autem ei assentiebar. & vt eius sententiam confirmarem, dicebã mihi legendum videri apud Varronem in iis, quæ suprà retulimus, *declinatũ à pipulatu pullorum:* pro *declin. à pipatu pullorum.* Catulli versus autem, in quo hoc verbo vsus est, hic est, *Ad solam dominã vsque pipulabat.* sic enim ille legendum censebat, nõ vt alii, *pipiebat*, neque vt alii *pipilabat*. & verò eius coniecturam libri veteres adiuuant. Nam habent partim *piplabat*, partim *pipillabat*, partim *pupulabat*. NAE EGO AEDEPOL VENI N.] sic edendum curaui, quinque libros manuscriptos, quibuscum cõsentiunt omnes fere vulgati, secutus, quod eò adscripsi. ne quis dicat, me pro meo iure sine librorũ veterũ auctoritate reposuisse, ea sola ratione adductũ, quòd *ne*, siue *næ* (sic enim scribitur hæc particula affirm. in libris veteribus sine diphthongo) soleat semper habere ante se aliquod pronomẽ, verbi gratia, ego, tu, ille, iste Ne quis igitur hoc suspicetur, hoc confirmat, sic esse scriptũ, vt edidi, in quinq. libris manuscript. AVSPICIO MALO] mala aui. NVMMO SVM CONDVCTVS.] nummum hic accipe, non sestertium, sed nummum aureum, qui valebat aliquãto plus duobus aureis nostris, vt ego, & Clemẽs Teneuinus, qui mihi aliquot ostendit, ex pondere æstimauimus. PLVS IAM MEDICO MERC. OP. E.] plus iam opus est medico, id est, plus mihi opus est, quod dẽ medico, qui me sanabit, quàm accepturus sum à Megadoro mercedis nomine. à quo Megadoro cõductus sum certa mercede pacta, id est, nũmo aureo.

EVCLIO, CONGRIO.

EV. *Hoc quidem hercle quoquo ibo nunc, mecum erit, mecum feram.*
Neque istuc in tantis periclis vnquam commitam vt siet.
Ite sanè nunc iam intrò omnes, & coqui & tibicinæ.
Etiam huc introduce, si vis, vel gregem venalium.
Coquite, facite, festinate nunc iam quantum lubet.
CON. *Temperi: post quàm impleuisti fustibus istorum caput.*
EV. *Intrò abi. opera huc est conducta vestra, non oratio.*
CON. *Heu senex, pro vapulando hercle ego abs te mercedem petam.*
Coctum ego, non vapulatum dudum conductus fui.
EV. *Lege agito mecum, molestus ne sis; & cœnam coque,*
Aut abi in malum cruciatum ab ædibus. CON. *abi tu modò.*

HOC QVIDEM H.] senex ollam auri effossam metuẽs ne vel à cocis, vel ab aliquo alio auferatur. secum circumfert, neque audet eam ne domi quidẽ relinquere. *Hoc* igitur id est aula, seu olla auri, vel *hoc*, id est, aurum in olla conditum. NEQVE ISTVC IN TANTIS &c.] ordo & sentẽtia est, neque vnquam committam, vt istuc in tantis periculis verfetur. neque cõmittam, id est, neque faciam, seu neque sinam VEL GREGEM VENALIVM.] id est, etiam multitudinem seruorum, quos dominus vẽdere velit. Horat. Sat. 1. lib. 1. *Non tuus hoc capiet venter plus, quàm meus: vt si Reticulum panis venaleis inter, onusto Fortè vehas humero.* &c. vel dic gregem seruorũ, simplistes: qui plerunque fures sunt. FESTINATE N.] festinate nunciam domi, & huc illuc currite. Horat. oda 11. lib. 4. *Cuncta festinat manus: huc, & illuc Cursitant mistæ pueris puellæ.* TEMPERI. POST. IMPL. FVSTIB &c.] Tẽperi, id est tempori, inquit coquus, iubes nos coquere, & festinare, postquam nobis caput fustibus obruisti. OPERA HVC EST COND. VESTRA NON OR.] conducti estis, vt operam obsoniis coquendis daretis, non vt loqueremini. HVC] domum meam. PRO VAPVLANDO] pro eo quòd vapulaui, quasi ita dicat, non pro coquendo mercedem petam, sed pro vapulando. LEGE AGITO MECVM.] si quid tibi à me iniuriæ factum esse putas. ius tuum experire, & me in ius voca ex lege. Lege agere, est actionẽ aliquam intendere, ex 12. tab. Pomponius

ponius de orig. iuris. *Et ita eodem pene tempore tria hæc iura nata sunt : leges 12. tabul. ex his fluere cœpit ius ciuile: ex iisdem legis actiones.* Idem Plaut. in Milit. glor. *lege agito te nusquam mittam, nisi das firmatam fidem.* IN MALVM CRVCIATVM] in malam crucem.

EVCLIO.

Illic hinc abiit. Di immortales, facinus audax incipit,
Qui cum opulento pauper homine cœpit habere negotium,
Aut rem: velut Megadorus tentat me omnibus miserum modis.
Qui simulauit mei honoris mittere huc caussa coquos,
Is ea caussa misit, hoc qui surriperent misero mihi.
Condignè etiam meus me intus gallus gallinaceus,
Qui erat anui peculiaris, perdidit penissimè
Vbi erat hæc defossa, occœpit ibi scalpurire vngulis
Circumcirca. quid opus est verbis? ita mihi pectus peracuit.
Capio fustem, obtrunco gallum, furem manifestarium.
Credo ego edepol illi mercedem gallo pollicitos coquos,
Si id palàm fecisset. exemi ex manu manibrium.
Quid opus est verbis? facta est pugna in gallo gallinaceo.
Sed Megadorus meus affinis, eccum incedit à foro,
Iam hunc non ausim præterire, quin consistam & colloquar.

ILLIC HINC ABIIT.] ille coquus hinc abiit, proinde ac si dicat, nunc solus sum, nunc mihi quicquid libet, dicere licet, quando nullus est meorum verborum arbiter. AVT REM] res latius patet, quàm negotium. MITTERE] subintell. se IS EA CAVSA MIHI HOC QVI, &c.] id est, is ea causa misit, vt aurum mihi misero hoc surriperent. *qui*, id est quo, vel dic hoc modo, is ea causa misit coquos, qui coqui hoc aurum mihi misero subriperent Ego illo modo malo CONDIGNE] dignè, ἀξίως. INTVS] domi ἔνδον. QVI ERAT ANVI PECVLIARIS] Qui erat in peculio meæ ancillæ Staphylæ sic supra in Asin. *Etiam opilio, qui pascit mater, alienas oueis, Aliquam habet peculiarem qui spem soletur suam* PENISSIME] *penissime* dictũ, pro penitissimè VBI ERAT HAEC DEFOSSA, &c.] vbi hęc olla, quam gero sub terra abscondita erat, ibi gallus cœpit. &c SCALPVRIRE] scalpere. ita Nonius hunc locum proferens, paulò aliter tamen quàm hodie legitur, & quàm edidimus. nam apud Nonium impressum est, *vnguibus*. At libri omnes, & manuscr. & impressi habent vngulis PERACVIT.] peracuit, pręt. temp. est, à verbo peracesco. valet autẽ, propriè peracere, seu peracidũ factum est. translatè, valde irritatum, & ita acerrime incensum est. OBTRVNCO GAL.] gallum interimo. FVREM MANIF.] furem in furto manifesto deprehensum. POLLICITOS] subintell. esse. SI ID PAL. FEC.] si gallus scalpendo aurum palàm fecisset, id est, in omnium cõspectu posuisset, seu indicasset. se, patefecisset EXEMI EX M. MANVBR.] fustem, qui mihi erat instar manubrii, emisi è manu in gallum, & ita gallum necaui. non placet hæc explicatio. nam prouerbium est, quo significat, se gallo ademisse occasionem indicãdi thesauri. Natum autem hinc prouerbium est, quòd ei, cui manubriũ alicuius rei adimimus occasionem, & facultatẽ rei gerendæ auferimus. Hæc igitur sententia est coci fortasse gallo mercedẽ polliciti erant. si aurũ indicasset. at ego & cocorũ, & galli inceptum disturbaui, omnemque rei gerendæ facultatem, ac potestatẽ eis percepi. MEVS AFFINIS.] meus gener.

MEGADORVS, EVCLIO.

Narraui amicis multis consilium meum
De conditione hac. Euclionis filiam
Laudant, sapienter factum & consilio bono:
Nam meo quidem animo si idem faciant ceteri,
Opulentiores pauperiorum filias
Vt indotatas ducant vxores domum,
Et multo vt fiat ciuitas concordior,
Et inuidia nos minore vtamur quàm vtimur.
Et illæ malam rem metuant quàm metuunt magis.
Et nos minore sumptu simus quàm sumus.
In maximam illuc populi partem est optimum.
In potiores auidos altercatio est.
Quorum animis auidis, atque insatietatibus
Neque lex neque tutor capere, est qui possit, modum.
Namque hoc qui dicat, quo illæ nubent diuites

Dotata, si istud ius pauperibus ponitur,
Quo lubeat, nubant, dum dos ne fiat comes:
Hoc ita si fiat, mores meliores sibi
Parent, pro dote quos ferant, quàm nunc ferunt.
Ego faxim muli, precio qui superant equos
Sient viliores gallicis cantheriis.

Eu. *Ita me di amabunt, vt ego hunc ausculto lubens.*
Nimis lepidè facit verba ad parsimoniam.

Me. *Nulla ergo dicat, equidem dotem ad te attuli*
Maiorem multo, quàm tibi erat pecunia.
Enim mihi quidem æquum est purpur. m atque aurum dari,
Ancillas, mulos, muliones, pedissequas:
Salutigerulos pueros, vehiculo, qui vehar.

Eu. *Vt matronarum hic facta pernouit probè.*
Moribus præfectum mulierum hunc f- ctum velim.

Me. *Nunc quóque venias, plus plaustrorum in ædibus*
Videas, quàm ruri, quando ad villam veneris.
Sed hoc etiam pulchrum est, præ quàm vbi sumptus petunt.
Stat fullo, phrygio, aurifex lanarius,
Caupones, patagiarij, indusiarij,
Flamearij, violarij, carinarij
Aut manulearij, aut murobathrarij,
Propolæ, linteones, calceolarij,
Sedentarij, sutores, diabathrarij,
Solearij astant, astant molochinarij
Petunt fullonas, sarcinatores petunt.
Strophiarij astant, astant semizonarij,
Iam hosce absolutos censeas, cedunt, petunt.
Trecenti cùm stant phylacistæ in atriis,
Textores, limbolarij, arcularij, ducuntur, datur
Æs, iámque hosce absolutos censeas,
Cùm incedunt infectores crocotarij,
Aut aliqua mala crux semper est quæ aliquid petat.

Eu. *Compellarem ego illum, ni metuam, ne desinat*
Memorare mores mulierum, nunc sic sinam,

Me. *Vbi nugigerulis res soluta est omnibus,*
Ibi aut postremum cedit miles, æs petit.
Itur, putatur ratio cum argentario,
Impransus miles astat, æs censet dari.
Vbi disputata est ratio cum argentario,
Etiam ipsus vltro debet argentario,
Spes prorogatur militi in alium diem.
Hæ sunt atque aliæ multa in magnis dotibus
Incommoditates, sumtúsque intolerabiles.
Nam quæ indotata est, ea in potestate est viri,
Dotatæ mactant & malo & damno viros.
Sed eccum affinem ante ædeis. quid ais Euclio?

DE CONDITIONE HAC] VXORIS EVCLIONIS FILIAM L.] docti qui sem sic distinguunt, de conditione hac, Euclionis filiam. Laudant: sap. f. vt sit hæc sententia, me consilium cepisse ducendæ vxoris Euclionis filiæ, id laudant: & sapienter factum, & consilio bono dicunt. vel, me poposcisse vxorem, Euclionis filiam & eam hodie domum ducturum id laudant. &c. PAVPERIORVM FILIAS VT INDOT. VX D. D.] Sic Plato lib. 6. de legibus. ὦ παῖ, λέγειν, ὦ παῖ, τοῦτον φῶμεν, ὅτι τοῖς ἀγαθῶν πατέρων φῦντα τοὺς παρὰ τοῖς ἔμφροσιν ἐνδόξους γάμους γαμεῖν οἱ σοφοὶ παραινοῖεν ... ἀλλ᾽ ... id est, Recte dicis fili. Dicamus igitur ei, qui ex bonis patribus natus sit, sapientes suasuros, vt eas nuptias consectetur de quibus prudentes bene existiment, & neque pauperum affinitatem fugiat, neque diuitum nimium persequatur: sed si cætera sint æqualia, semper eum, qui sit inferiore loco, pluris faciens societatem cum eo contrahat. Nam & ciuitati hoc expedierit & focis, familiisque in vnum coductis. nam quod est æquabile & moderatum, infinitis partibus eo, quod merum est, ad virtutem vtilius est. ET INVID A NOS MIN. V.] & minus inuidiosi simus, quã sumus. ET ILLAE MALAM REM M.] & vxores pauperes, nec dotatæ, minus audeant pudorem, pudicitiamq. e violare. magis nefas sibi esse putent cum altero viro rem habere, & adulterium committere. Secuti autem sumus libros omneis manusc. & vulgatos, quibus vsi sumus, vno excepto, in quo scriptum reperimus, *Et illæ malam rem met. q. met. minus.* cum cæteri, quos secuti sumus, habent, *metuant, quã n metuũt, magis.* Quod si cui illa scriptura placeat magis (non enim caret ratione) eam sic explicabo. Et illæ, vxores dotatæ, malam rem, id est, pœnam flagitii, metuant minus, quia videlicet non peccarent: qui non peccant autem, pœnam nõ extim scunt: vt contrà qui peccant, & qui peccarint, conscientia malefactorum suorum, quę admiserunt, cruciati, conquiescere nequeunt. ET NOS MINORE SVMTV S &c.] & nos viri minorem sumtum faciamus, cum vxores nostræ minus essent sumtuosæ. IN MAX. ILLVC POP. PART.] illuc, hoc est, illud, nempe diuiteis, & copiosos indotatas & pauperes vxores domum ducere, maximæ populi parti est vtilissimum: quia scilicet multo fere plures sunt in omni ciuitate pauperes, quàm diuites. IN PAVCIORES A VIDOS A. T.] sententia hæc est, non est dubium, quin si hoc fiat, quod dico, maior pars populi probatura sit. restant nunc pauci locupletes, & auari, quibus cum mihi controuersia futura est, qui hoc non probabunt. QVORVM ANIMIS ATQ. INSAT.] sententia est, quorum animis diuitiarum amore flagrantibus, & cupiditatibus inexplebilibus, neque lex est, neque tutor, qui modum constituere possit. INSATIETAT. RVS] nomen substantiuum compositum ex simplici *satietas*, & particula *in*, negationem significante, quo rarius est. tale est apud eundem, *inconsultu meo.* in Trinummo tale apud Lucret. ... lib. 1. *Tactus corporibus cunctis, intactus inani.* Tale apud Sallust. de bello Iugurt. *multu...* tale apud omneis *inuissu meo.* CAPERE] malim legi *facere.* nam legis & tutoris est facere, aut figere modũ cupiditatibus, & libidinibus hominum: hominum vero qui à legibus coercentur, & comprimuntur, capere: capere modum enim translate dictum videtur à vase, quod capere, id est χωρεῖν seu δέχεσθαι dicitur. NAM QVÒD QVI DICAT, QVÒ ILLAE N. &c.] locus obscurus, & fortasse mendosus. Omnino varie in libris veteribus scriptu. est. Alii enim habent, *Namque hoc qui dicat* &c. alii, *Neque hoc qui dicat,* &c. quarum lectionum vtraque difficilis est explicatu. Priorem tamen sic explicare licet. Nam hoc si quis dicat, id est, nam si quis hoc obiiciat, quò nubent diuites puellæ dotatæ? &c. alteram sic. Neque verò quisquam mihi hoc dicat, *quò nubent.* &c. Vides, lector, quàm duræ sint hæ locutiones, & earum explicationes. Quare sic edendum curaui. Nam quòd qui di at, &c. longe & facilius, & Plauto, cæterisque bonis scriptoribus vsitatius. de quo genere suprà multa dicta sunt ad illum locum. *Quo illa aut amicũ suum.* SI ISTVD IVS P. VP. RIBVS PONITVR?] si ius istud constituitur, vt viri diuites ducant puellas pauperes, & indotatas vxores domum? QVÒ LVBEAT NVBANT, D.] solutio obiectionis, seu responsio ad obiectionem. nubant, inquit, quò libet, seu quò libeat, id est, in quamlibet familiam, dummodò dos eas ne comitetur. proinde ac si dicat: dotatæ vxores, dote fretæ, viris imperare volunt, neque aliud interea afferre curant, quo viris probentur, & caræ sint. HOC ITA SI FIAT: MORES MELIORES SPARENT, &c.] id est, Hoc si ita fiat, vxores, seu puellæ, quæ nubere volunt, meliores mores sibi comparent, quos in locum dotis ad viros afferant, quàm hodie afferre solent. EGO FAXIM. MVLI. PRETIO. &c.] id est, ego receperim in me, seu, ego spoponderim, fore, vt muli, qui nunc equos pretio superant, propterea quòd vxores dotatæ, sumtuosæ, & delicatæ, pilentis & similibus vehiculis vehi volunt, quæ à mulis, seu mulabus trahuntur, viliores sint Gallicis cantheriis. Cantherii equi sunt castrati. Festus. cantherius hoc d stat ab equo, quo maialis à verre, capus à gallo, veruex ab ariete. est enim cantherius equus cui testiculi amputati sunt. licet & sic hunc locum explicare, certum est, si hoc, quod dico, fiat, mulos, qui propter mulierum maritarum, ac dotatarum luxuriam equis sunt cariores, Gallicis cantheriis futuros viliores. Ego faxim muli sint cantheriis viliores. id est, non dubitandum, quin muli cantheriis futuri sint viliores. Nonnulli hic per mulos, pisces significari volunt à quibus dissentio. Equi Gallici autem haud magni rum pretii erant. multo igitur viliores cantherii. Nam equi semper cantheriis sunt meliores, animosiores, ferociores. NIMIS LEPIDÈ F. V.] valde lepidè sermonem suum ad parsimoniam retulit. Hæc loquitur Euclio, ad spectatores versus, à Megadoro nondum visus. NVLLA ERGO DICAT, &c.] repete κοινῶς. Si hoc ita fiat equidem. DOTEM AD TE ATTVLI, &c.] ve b. vxoris dotatæ, ad virum. ENIM MIHI QVIDEM, &c.] enim præpositũ, notandum sic tamen & alibi, vt in Mostel. *enim istæc captio est.* In Mil. glor. *enim uero nosmet perdidimus vsq. ã.* SALVTIGERVLVS P.] pueri sunt qui salutem gerunt, id est, perferunt ad aliquem siue ad aliquam. QVI VEHAR] vt vehar. Nonnulli libri veteres habent *qui vehar.* quemadmodum plerique vulgati. MORIBVS PRAEF. MVL.] γυναικονόμους appellant Græci, magistratus mulierum moribus præfectos: qui in mulieres parum modestas animaduertebant, erant autem numero viginti. Marc. Tull. lib. 4 de rep. ex Nonio, *Nec verò mulieribus præfectus præponatur, qui apud Græcos creari solet: sed sit censor, qui viros doceat moderari vxoribus.* SED HOC ETIAM PVLCHRVM EST QVAE QVÀM, &c.] sed hoc, inquit, b l um et pulchrum est, si comparetur cum sumptuum repetitione, aut cum eo tempore, quo tempore creditores, aut artifices pecuniam sibi pactam, aut debitam pe-

tunt. *præquàm*, id est, præ eo, quod est, seu præ eo, quod sit. supra in Amphit. *Satin' parua est, res voluptatum in vita, Præquàm quod molestum' st?* PHRYGIONES] Nonius, *Phrygia vestis picta est. vnus artifices Phrygiones sunt appellati* Plautus Menæchm. *Pallam ad Phrygionem ferre, confestim prandio* Seruius ad illud Virg lib. 3. Æneid *Et Phrygiam Ascanio chlamidem*, &c. notat, *aut acu pictam: homines enim artis peritos, Phrygiones dicimus secundum Plautum: aut ob hoc addidit Phrygiam quasi per quam patria memoria res redit.* taleis vestes significat Virg. eodē libr superiore versu *Fert pictas item auri subtegmine vestem.* LANARIVS] qui lanam conficit. CAVPONES, P] Caupones non sunt hic, meo iudicio, qui vinum vendunt, sed qui rem quamlibet quam emerunt, pluris reuendunt, quos καπήλους & παλιγκαπήλους Græci appellant. Itaque lego, cauponeis patagiarii, id est, qui patagia vendunt: patagiū autem est aureus clauus, qui (al. aurea chlamys quæ) pretiosis vestibus immitti solet, vt docet Nonius. Plautus Epid indusiatam patagiatam. Apuleius lib. 2 *sinuoso patagio residentem.* INDVSIARII] indusium, vt docet Nonius, *vestimentum est, quod corpori intra plurimas vesteis adhæret, quasi intusium.* FLAMEARII.] Flammeus, seu flameus, vestis, seu potius tegmen, quo matronæ capita tegunt, inquit Nonius: & profert hunc locum. erat autem lutei coloris. VIOLARII] qui vestes violæ colore inficiunt. Nonius, violacia, seu violacea, à violæ colore, inquit, deinde profert hunc locum. CERINARII] sic legendum esse omnium primus vidit Baptista Pius, quem secutus est Adr. Turnebus. cerinū autem genus vestis muliebris. Plautus in Epid *Cumatile, aut plumatile, cerinū, aut melinum, gerra maxima* Cerinum inquit Nonius, à ceræ colore. vnus liber manuscr. habet calthularii, calthula autem à colore calthæ dicta. Virgil. *Molli luteola pingit vacinia caltha.* Omnino *cerinarij* magis placet Ouid. lib. 3. de arte amandi. *Si sua velleribus nomina cera dedit* MANVLEARII] Manulearii, qui manuleas vendunt. Sunt autem manuleæ, tunicarū manicæ. vnde tunicæ manuleatæ. Plaut. in Pseud. *Manuleatam tunicam habere hominem addecet.* dicuntur & manicatæ. Cicer. Catil. 2 *manicatis ac talaribus tunicis.* MYROBATHARII] sic fere habent nostri libri veteres. myrobatharii autem videntur fuisse (quod & Turnebo videbatur) qui calciamenta muliebria vt odorata essent, &, vt bene olerent, vnguentis, aut grauis odoribus, ac suffimentis imbuebant. At hanc lectionem probauit ille in notis ad Theophrast. de odorib. Idem Turneb. mutata sententia lib aduers. 6 c. 24 legendum suspicatur, *aromatarij*, id est, qui aromata vendunt Nonnulli legunt *myrobrecharij*, quæ vox significat eos, qui vnguento perfundunt, & madefaciunt. putaui aliquando legendum malobathrarii, id est, vnguentarii, qui malobathrū vendunt Hor. od. 7. lib. 2. *coronatus nitenteis Malobathro Syrio capillos.* PROPALAE] qui merceis palam, & veluti ante palum, seu de palo pendenteis vendunt Sic Turneb. Aduers. lib. 1. Lucil. lib. 1. *Sicuti cùm primos ficus propala recenteis Protulit, & pretio ingenti dat primitus paucos.* LINTEONES] qui lintea vendunt, seu conficiunt. SEDENTARII SVTORES] legendum fortasse est asyndetos *sedentarij sutores*: nam sutorum ars, sedentaria est. Sed non celabo lectorem, nonnullos ex nostris libris veteribus habere, vt vulgatos, *sedentarij sutates*, vnde quidam faciunt *Sedentary sutantes*, vt *sutantes* participium sit à verbo suto as quod valet assidue suo. DIABATHRARII] diabathra, inquit Festus, *genus solearum græcanicarum.* hinc diabathrarii, qui huiusmodi soleas faciunt, & vendunt. SOLEARII] qui soleas faciunt. MOLOCHINARII] Nonius Molochinum, a Græco, color est flori similis malue. Cæcil. Carbasina, apelina, molochina. Plautus in Aulul. *infectores molochini coloris.* molochinarios appellauit. SARCINATORES] sarcinator, inquit Nonius, sutor, à sarcina, vt ait idem in voce sarcinatrix, quia plurimum vestium sumant. STROPHIARII ADST.] *strophium*, inquit Nonius *fascia breuis, quæ virginalem tumorem cohibet papillarum.* hinc strophiarii, earum fasciarum opifices. Catull Carmine de nuptiis Pelei, & Thet *Non contecta leui velatum pectus amictu, Non tereti strophio lactanteis vincta papillas* M. Tull de harusp. resp. P. Clodius à crocota, à mitra, à muliebribus soleis, purpureisque fasciolis, à strophio, à psalterio, à flagitio, à stupro est factus repente popularis. SEMIZONARII] qui conficiunt semizonas, id est, vt ita dicam, semicingula. IAM HOSCE ABSOL. CENS] iam hos qui supra enumerati sunt, dimissos, & expeditos putes. CEDVNT, PETVNT, TRECENTI CVM STANT, &c.] locus implicatus, & obscurus, quem sic putabam explicandum, ac declarandum. Iam hosce existimare posis esse dimissos, &c. pecunia eis curata, domum reuersos, cum alii trecenti flagitatores accedunt, seu incedunt, & pecuniam petunt, & stant in atriis. Si delerentur hæ duæ voces *cedunt, petunt*, nulla in hoc loco inesset obscuritas, nulla difficultas. Sic.n sentētia procederet, Iam hosce absolutos censeas, cùm trecēti quasi custodes carceris, seu flagitatores molesti, & in carcerē trahere parantes, stant in atriis pecuniam petentes. Nunc autem hæc duo verba totā huius loci sententiā obscurant. PHYLACISTAE] φυλακὴ est carcer & custodia. φυλακίζειν est in carcerem trahere, seu ducere, φυλακιστὴς, qui aliquem in carcerem trahit. hic translate phylacistæ positum est, pro flagitatore odioso, & assiduo, qui debitorem quiescere non sinūt, donec pecuniam sibi debitam abstulerint. LIMBVLARII] limbus, ora vestimenti, quæ plerunq. purpurea erat. hinc limbulus, hinc limbularius. Nonius autem *limbus*, inquit, *muliebre vestimentum, quod purpuram in imo habet.* deinde profert hunc locum, quanquam apud eum legitur, *limberarij*, *non limbularij*, *aut lumberarij.* ARCVLARII] qui arculas conficiunt, & vendunt. HIS DATVR AES] Sic restitui scripturæ veteris vestigia secutus: & è superiore versu verbum *ducuntur*, quod fuerat foris illatum, versumque corrumpebat, sustuli. INFECTORES CROCOTARII] qui crocotas inficiunt. crocota, genus vestis crocei coloris, vt docet Nonius, hunc locum proferens AVT ALIQVA MALA CRVX. &c.] aut aliquis flagitator, qui instar crucis, virum cruciet. NVGIGERVLIS] iis, qui res muliebreis ad vxorē attulerū, eique vendiderunt. nugigerulos appellat illos omnes, quos suprà commemorauit, deliciarum muliebrium ministros. Sed videtur legendum, vt habent duo ex nostris libris veteribus. *Vbi nugiuendulis res soluta est omnibus* vel leui mutatione facta, quia verius hanc lectionem ferre non potest. *vbi nugiuendis res soluta' st omnibus* quomodo legitur in plerisque vulgatis, vt & videtur legisse Nonius, qui hūc versum profert in voce *Nugiuendos*, docens *nugiuendos* Plautum voluisse dici eos omneis, qui aliquid muliebrib. vendant Nam omnia, inquit ille, quibus matronæ vtuntur, nugas voluit appellari. AD POSTREMVM] ad extremū. CEDIT MILES] procedit, seu accedit miles, qui pecuniam poscit, videlicet. Hunc locum declarat Varro lib. 4. de ling Lat his verbis: *tributum dictum à tribubus, quod ea pecunia, quæ à populo imperata erat, tributim à singulis pro portione census exigebatur, ab hoc ea, quæ adsignata erat, attributum dictum: ab eo quoque, quibus attributa erat pecunia, vt militi redderent, tribuni ærarij dicti: id quod attributū erat, æs militare: hoc est, quod Plautus ait cedit miles æs petit*, &c. Ex his verbis Varronis cognoscere licet

licet, eum virum, ad quem venit miles flagitatum æs, quod ei debetur, fortè fortuna fuisse tribunum ærarium. alioqui nō peteret ab eo pecuniam miles. It vr, &c.] vir, à quo miles æs petit, adit argentarium, apud quem scilicet pecuniam olim collocarat. vt eum iubeat militi, quod ei debetur, numerare. argentarius autem negat pecuniam vllam viri apud se esse reliquam: atque se quantam & pecuniam ab eo accepit, tantam eius creditoribus dissoluisse, atque adeò plus expendisse, quàm accepisse. subducitur ratio, inquit, cum argentario. Interea miles impransus stans exspectat posteaquam vltro citróq. ratio cū argentario subducta est: reperitur vir vltrò argentario debere qui argentarium sibi debere arbitrabatur. miles alio die reuerti iubetur. Hæc est huius totius loci sententia. Pvtatvr ratio] *ratio putari dicitur*, inquit Varro lib. 5 de ling. Lat. *in qua summa fit pura*. Censet.] putat sibi æs datum iri. sperat se æs accepturum. Vel dispvtata'st r.] vbi ratio est liquida facta, ita vt nihil confusum, aut conturbatum sit, &c. Etiam ipsvs vltrò debet argentario] hunc versum in nostris libris manuscriptis ferè omnibus & in omnibus vulgatis repertum, à Camerario deletum, restitui, cùm eum iudicassem Plautinum, eiusque sententiam non ineptam, neque ab iis, de quibus agitur, alienam. voculam *plus* autem deleui, vt natam ex voce *ipsus*, & non Plautinam, sed foris illatam & superuacaneam, & versum corrumpentem. Spes prorogatvr militi in al. d.] spes prorogatur, quod valet, producitur militi in alium d. id est, miles, qui existimabat, & confidebat, se ea ipsa hora ad nummos peruenturum, & pecunia accepta domum abiturum, alio die iubetur venire, & spes, quam iam rem certam fore, & spem esse desituram, existimabat, ei fit longior, ita vt pro ære nihil præter spem meram, eámque longiorem factam, referat. Ea in potestate est v.] ea viro morem gerit, & imperio viri pāret, & à viro ex eius arbitrio, & voluntate regitur, neque vnquam ei aduersatur: vt contrà dotata regit virum & imperat viro. Mactant malo et damno] mactant, i. afficiunt, augent. Nonius, *mactare*, inquit, *interdum est afficere*, Plautus Amphitr. *At ego te certè cruce, & cruciatu mactabo*, &c. deinde profert hunc versum. Ego, seruata propria verbi mactare significatione, si hunc versum explico, dotatæ vxores magis augent, vel augent viros malo, & damno: malo, quia viris imperare volunt, & viros in seruitutem redigunt: damno, quia sunt sumtuosę. augere damno autem Latinè dici fidem facit Terent. in Heaut. ibi, *si hoc est factum, domina, ergo herus damno auctus est*.

EVCLIO, MEGADORVS.

Eu. *Nimium lubenter edi sermonem tuum.*
Me. *An audiuisti?* Eu. *Vsque à principio omnia.*
Me. *Tamen, è meo quidem animo, aliquanto facias rectius,*
Si nitidior sies in filiæ nuptiis.
Eu. *Pro re nitorem, & gloriam pro copia:*
Qui habent, meminerint sese vnde oriundi sient.
Neque pol Megadore mihi, neque cuiquam pauperi,
Opinione melius res structa est domi.
Me. *Immò est, & dij faciant vti siet diu,*
Plus plúsque sospitent istuc quod nunc habes.
Eu. *Tam hic scit me habere, quàm egomet. anus fecit palàm.*
Me. *Quid tu te solus de senatu seuocas?*
Me. *Pol ego te vt accusem meritò meditabar.* Me. *Quid est?*
Me *Quid sit me rogitas? qui mihi omnis angulos*
Furum impleuisti in ædibus misero mihi.
Qui mihi intromisisti in ædes quingentos coquos,
Cum senis manibus, genere Geryonaceo.
Quos si Argus seruet, qui oculeus totus fuit,
Quem quondam Ioui Iuno custodem addidit,
Is nunquam seruet. præterea tibicinam,
Quæ mihi interbibere sola, si vino scatet,
Corinthiensem fontem Pirenem potest.
Tum obsonium autem. Me. *pol vel legioni sat est,*
Etiam agnum misi. Eu. *Quo quidem agno sat scio*
Magis curiosam nusquam esse vllam belluam.
Me. *Volo ex te ego scire quid sit agnus curio.*
Eu. *Qui ossa atque pellis totus'st, ita cura macet.*
Quin exta inspicere in sole etiam viuo licet.

Ita is felluect quasi laterna Punica.

Me. *Cedundum illum ego conduxi.* Eu. *tum tu idem optimum'st*
Loces efferendum: nam iam mortuus'st.

Me. *Credo. potare ego tecum hodie Euclio volo.*

Eu. *Non potem ego quidem me hercle* Me. *At ego iussero*
Cadum vnum vini veteris à me afferrier.

Eu. *Nolo hercle. nam mihi bibere decretum est aquam.*

Me. *Ego te hodie reddam madidum, si viuo probè,*
Tibi cui decretum est bibere aquam Eu. *Scio quam rem agat.*
Vt me deponat vino, eam affectat viam.
Post hoc quod habeo vt commutet coloniam.
Ego id cauebo. nam alicubi abstrudam foris
Ego faxo & operam & vinum perdiderit simul.

Me. *Ego nisi quid me vis, eo lauatum vt sacrificem.*

Eu. *Edepol na tu aula multos inimicos habes.*
Atque istuc aurum, quod tibi concreditum est,
Nunc hoc mihi factu est optumum, vt ted auferam
Aula in Fidei phanum, ibi abstrudam probè.
Fides noui, me & ego te: caue sis tibi
Ne tu in me mutassis nomen, si hoc concreduo.
Ibo ad te fretus tua Fides fiducia.

NIMIVM LIBENTER EDI SERM.] edere, seu esse sermonem, pro attentè audire, translatè dictum est. Eiusdem generis sunt hæc, gustare sermonem. in Mostell. *gustare eius sermonem volo:* deuorare sermonem. in Pœnulo, *Quàm orationem hanc duldi e deuorant?* non dissimile est illud in Cistel. *Istuc ago atque istic mihi cibus est quod fabulare.* sic suprà in Asinar. *& mea dicta deuorate.* ad quem locum plura. AN AVDIVISTI?] versus claudicat. itaque legendum, vt versus recto atque integro stet talo, *An audiuisti tu:* vel *an verò audiuisti?* deinde EV vsque, &c. Immo verò sic potius, vt habet vnus ex nostris codicibus. *An audisti?* EV *vsque à principio omnia* ME *tamen*, &c. vt in voce *tamen* versus desinat, & versus sequens, initium ducat à, *Meo quidem animo*, &c. MEO QVIDEM ANIMO] id est, mea quidem sententia: seu, meo quidem iudicio. SI NITIDIOR SIES, &c.] si mundior, & elegantior sis. si mundiore cultu, & ornatu vtare. Nam nunc quidem horrido, & squalido vestitu vteris. nitidum squalido opponitur. PRO RE NITOREM, ET GLOR. PRO COP.] ἔλλειψις. aliquid enim subintelligendum est, puta, quærere, vel esse oportet, vel aliquid tale. Oportet, inquit Euclio, vnumquemque nitorem quærere. & sectari, vel vnicuique nitorem esse, pro re, id est, pro facultatibus: & oportet vnumquemque gloriam ex cultu, & vestitu quærere pro copia, id est, pro copiis rei familiaris. QVI HABENT MEMIN. SESE VNDE OR. S.] Qui locupletes & copiosi sunt, inquit, meminerint vnde ipsi originem traxerint. proinde ac si dicat, quantumuis diuites, & locupletes homines, meminisse debent se esse homines, & ex hominibus natos. Fortasse etiam eo spectauit, quòd nemo est hodie tam tenui re cuius maiores aut aliquem ex vltimis maioribus incredibile sit fuisse locupletissimum, atque adeò regem: neque rursus quisquam hodie est tam locuples, & tam lauta re familiari, cuius aliquem ex maioribus fit ... de infima plebe fuisse. Iam verò illud meminerint sese, vnde oriundi sient, Græcorum more dictum est, pro meminerint, vnde ipsi oriundi sient. de quo genere & suprà dicta sunt plura, & infra fortasse nonnulla dicentur. NEQVE POL MEGAD. M. NEQ. CVIQ. PAVP. &c.] horum verborum hæc sententia est, Neque ego, neque quisquam qui vulgo habetur pauper, rem familiarem habet domi ampliorem, aut lautiorem, quàm vulgi opinio. vel sic, qualis est hominum de me, & ceteris pauperibus opinio, tales sumus, hoc est, planè pauperes, & inanes. Hęc autem eò dicuntur ab Euclione, quod vult se pauperem existimari, veretúrque ne Megadorus aut quisquam alius suspicetur, eum thesaurum domi reperisse, atque idcirco diuitem esse. MELIVS RES STRVCTA] res magis exstructa, exaggerata: vel res melius constructa, composita, collocata, congesta, coaceruata. SOSPITENT.] fortunent, seruent. His verbis auget Euclioni suspicionem, & scrupulum inicit. TAM HIC SCIT ME H.... solus & secum loquitur Euclio. DE SENATV SEVOCAS?] de cœtu, & conuentu se... translatio est. FVRVM] cocorum, qui fures sunt. QVINGENTOS] hyperbole. CVM SENIS MANIBVS.] singulos cum senis manibus. GENERE GERYONACEO.] coquos generis Geryonacei, quia singuli sunt quasi triplices & tricorpores habentes terna capita, senas manus, senos pedes. &c. qualis fuisse dicitur Geryon Hispaniarum rex, quod fabulosum & fictum est. Nam re vera Geryon duos fratres habuit, qui cum eo, & inter se coniunctissimè & concordissimè vixerunt. idcirco talis de Geryone fuit opinio. talisque de eo conficta & tradita fabula est. ARGVS S. QVI OC. T. F.] Argum centum oculis præditum, a Iunone Ioni, Inachi filiæ custodem appositum interfecit Mercurius: ex quo Ἀργειφόντης à Grecis dictus est quanquam huius nominis aliam interpretationem nonnulli afferunt. Hanc fabulam narrat Ouidius libr. 1. Metamorphos. Apul. libr. 2. *Vides hominem ferreum, & insomnem, certè perspicacia vel ipso Lynceo, vel Argo, & oculeum totum* seruet autem, id est, custodiat. QVEM QVONDAM IVNO IONE

CVST. ABD.] Ouid. lib. 1. Metam. *Pellice donata, non protinus exuit omnem Diua metum: timuitque Iouem, & fuit anxia furti, Donec Aristorida seruandum tradidit Argo.* Ioni autem casus est dandi à recto io, inflexione Latina io, ionis ioni, ionem, vt Calypso, Calypsonis, &c. qua de re sic Priscian. lib. 6 in o. productum desinentia græca sunt, fœminina. & vel græcè declinatur, vt Manto, Mantus, &c. vel addita syllaba *nis*, faciunt genitiuum, vt Dido, Didonis, &c. idque vsus antiquorum comprobat. Actius in Ione, *Custodem assiduum Ioni apposuit virgini*, &c. Plaut. in Aulul. *Quod si Argus seruet*, &c. CVSTODEM ADDIDIT] id est, custodem apposuit. vtroque autem modo loquebantur veteres Horat. oda 4. lib. 3. *Incontinentis nec Tityi iecur relinquit ales, nequitiæ additus Custos.* Virgil. libr. 6. *Nec Teucris addita Iuno Vsquam aberit.* Iterum Plautus Capt. *Quos me custodem addiderat herus maior meus.* Idem in Milit. glor. *Quem concubina miles custodem addidit.* M. Tull. Diuinat. in Cæcilium. *Custodem*, inquit *Tullio opponite.* PRAETEREA TIBICINAM] repet. ἀπὸ κοινοῦ, intromisisti. INTERBIBERE] totum bibere. SI VINO SCATAT] scatat, id est, scateat. ab indicatiuo scato, is, it, & sic Lucretius lib. 5. *Et partim plano scatere atque erumpere campo*, &c. sic autem legendum est, non *scateat*, vt est in libris vulg. neque scatit vt vult Turneb. lib. 13. Aduers. cap. 5. CORINTHIENSEM FONTEM PIRENEM P.] hyperbole. hæc tibicina, inquit Euclio, ita vinosa est, vt Pirenem fontem Corinthiũ si vino scatat, sola interbibere, id est, exhaurire, & exsiccare bibendo possit. Etiam hic versus ita scribendus, vt edidi, non vt Camerarius, Corinthiensem fontem & Pirenem. TVM OBSONIVM AVT. M.] Tum obsonium autem, inquit Euclio, intromisisti in ædeis meas, plus nimio, quàm par sit. POL VEL LEGIONI SAT EST] Megadorus extenuans id, quod misit obsonii, per ironiam, & significare volens se non multum misisse, quod tu mihi, inquit, de obsonio quereris, quasi multum miserim, mihi scilicet quãtum legioni sat est. hoccine dice? proinde quasi dicat longe aliter est: quippe qui agnum dumtaxat miserim: quo nihil potui mittere vilius, aut minus. MAGIS CVRIOSAM] ambiguè dictum, & obscurè dictum. itaque eius interpretationem quærit Megadorus. Nam curiosa bellua accipi potest, vel macilenta, & quasi curis confecta, vt sunt curiosi: quo modo vult accipi Euclio: vel propriè nimis multa, & aliena & non necessaria curans. AGNVS CVRIO] agnus cura confectus, agnus curiosus. Sic Nonius hunc locum proferens. QVI OSSA, ATQVE PELLIS TOTVS EST] sic in Capteiuis. Ossa, atque pellis sum misera macritudine, sic Theocrit. αὐτὰ τὰ ὀστία λοιπὰ τὰ δέρματα. quod Virgil. expressit in Palæm. *Vix ossibus hærent.* MACET] macer est mac e confectus est, macilentus est. & ita Nonius hunc locum proferens. QVIN EXTA RESPICERE ETIAM V. S.] hyperbole, exta non nisi mactatis animalibus inspiciebantur. aut inspici poterant ab extispiciis & sacerdotibus. At hunc agnum Euclio ita macrum esse dicit, vt etiam ei viuo exta inspicere liceat in sole. PELLVCET] translucet διαφαίνεται. pellucidus est instar laternæ punicæ. dictum autem *pellucet*, pro *perlucet*: talia sunt, *pellicere pellegere* &c. nam veteres r ante l mutabant in l vt docet Priscianus. QVASI LATERNA PVNICA] tanquam laterna Africana: laternæ Punicæ erant supra alias pellucidæ. CAEDVNDVM] id est, mactandum, immolandum. & ita Nonius hunc locum proferens. CONDVXI] legendum videtur *locaui*. nam Megadorus tradidit eũ coco cædendum. cocus autem conduxit à Megadoro cædendum. Omnino ita scriptum à Plauto esse arbitror. & verò hanc emendationem id, quod respondetur ab Euclione, confirmat. Neque me mouet Nonius, qui *conducere* hoc loco interpretatur *emere*. TVM TV IDEM OPTIMVM'ST LOCET VT EFF.] sententia hæc est: dicis te agnum illum coco locasse cædundum. at optimum est eadem opera, vt eum loces efferẽdum. Nam iam credo mortuus est. Hoc eò pertinet, quod mortui efferri, id est, foras ferri, & in rogum imponi & humari solent. Hæc Euclionis responsio, vt dicebam facilè declarat, legendum suprà *locaui*. non enim conueniret id, quod ab eo respondetur, ad id, quod dixerat Megadorus. si Megadorus dixisset se conduxisse mactandum, Euclio autem responderet, illum eadem opera debuisse locare efferendum. NON POTEM &c.] non ausim, vel nõ possim, vel nolim potare. VINI VETERIS] vetustas vinum commendat. A ME] domo mea. MADIDVM] potum, vuidum. βεβρεγμένον, madido opponitur siccus, suprà in Asinaria, *Madidum, nihili, incontinentem*, &c. TIBI CVI DECRETVM] id est, tibi dico, qui dicis tibi decretum esse bibere aquam: vel, *tibi cui* intellige positum esse pro cui tibi, hoc modo, te madidum hodie reddam, cui tibi decretum est aquã bibere. qualia sunt, *vrbem quam statuo vestra est*: & *eunuchum, quem dedisti nobis, quas turbas fecit?* & alia huius generis sexcenta: quo in genere relatiuum & antecedens sunt eiusdem casus, & anteced. ns priore loco ponitur. VT ME DEPONAT VINO, EAM AFFECTAT VIAM] id est, vt me vino ad somnum dedat, vt me somno quasi sepeliat ebrium: factum, eò intendit. ductum à mortuis qui depositi dicuntur, id est, quasi deplorati. Turnebus putat tralationem esse ab oneribus, quæ deponuntur: à quo dissentio. Mortuos autem, depositos à veterib. dici, fidem facient aliquot exempla. Lucil. Sat. libr. 3. *Symmachus præterea iam tum depostus bubulcus, Exhalans animam pulmonibus æger agebat.* Virg. lib. 12. Æneid. *Ille vt depositi proferret fata parentis.* M. Tull. prooem. actionis primæ. *Itaque mihi videor, iudices, magnam & maximè ægrã, & propè depositam reipub. partem suscepisse.* Vbi notat Asconius, depositam, desperatæ salutis. Fortasse eadem ratione dictum est illud in Curcul. *Propino magnum poculum. ille ebibit Caput deponit: condormiscit.* Quid autem Nonius in verbo *deponere* putat deponere hoc loco idem valere, quod alienare. non placet. EAM AFFECTAT VIAM] id agit, eò tendit, seu intendit, eò suos conatus confert. *affectare viam*, plena locutio est: qua vtitur & in Menæch. *Qui commisit vt me defenderes, ad eam rem affectas viam*: vtitur & Terentius Phormione, *Hi gladiatorio animo ad me adfectant viam*, vbi notat Donatus, aff ctant viam, plenũ: quod nos dicimus ἰδιωτισμῶς, affectant. Idem Heauton. *Nam disciplina est isdem, muneraries Ancillas primum ad dominas qui affectant viam.* Virgilius libro 4 Georg *viamque affectat Olympo.* Cicer. pro Rosc. Amer. *nunc verò quam viam muniret quo iter affectet, videtis* Idem de lege Agr. in sen. *Videte nunc quo affectaris iter, apertius quàm antea.* POST, HOC, QVOD HAB. VT COMM. COL.] ordo est, vt hoc, quod habeo, pòst comm. col. vel dic Pòst, id est, postquàm somno sepultus fuero, vt id aurum, quod habeo commutet coloniam, quod valet, commutet locum, aliòque transferatur. tralatio est, à coloniarum deducendarum consuetudine, vt cum, verbi gratia, aliquot ciuium Rom. millia deducebantur in aliquam vrbem vel Italiæ, vel Galliæ, vel Germaniæ. ABSTRVDAM] abscondam. EGO FAXO ET OPERAM, ET VINVM PERD.] alludit ad prouerbium *vinum & operam perdere.* ego faxo, inquit. id est, ego fecero, quod valet, ego hoc assecutus fuero, vt operam & vinum quo me deponere, id est, ire, & quasi sepelire cogitat, perdiderit. NISI QVID ME VIS] oratio discedere volentis. Eo

vitiarit, eam virginem aut dotare, aut vxorem ducere. CERERIS VIGILIIS,] θεσμοφορίοις. die festo Cereris, qui noctu agitabatur, de quo suprà in argumento. CVR EIVLAS?] cur muliebriter ploras? QVEM HODIE EGO AVVM FECI VT ESSES, &c.] genus loquendi permixtum, & duplex: cuiusmodi alia multa antea notauimus. Duo enim illa hoc cōtinentur vnum, *Quem hodie ego auum feci esse in filiæ nuptiis*: alterum, Qui vt esses hodie auus in filiæ nuptiis, ego effeci. DECIMO MENSE POST.] decimo mense post Cereris vigilias: quo die, seu qua nocte filiam tuam compressi. Quo modo autem decimus mensis hic accipiendus sit, dictum est suprà NVMERVM CAPE.] id est, numerum accipe. Sic Nonius, hūc versum proferens eadem ratione dictum est ab eodem, capere rationem, in pseud. ibi, *vt ego oculis rationem capio.* EA RE.] ob eam rem. I INTRO, INQVIRE, SITNE ITA, &c.] profert hunc versum Priscia. lib. 1. his verbis æ, inquit, transit in i. productam, vt quæro, inquiro, exquiro. quanquam exquæro Plautus dixit in Aulularia. I, intrò: exquære, sitne ita, vt ego prædico. SE AGGLVTINANT] se adiungunt. & illi malo adiunctæ, sic adhærent, vt magnam malorum molem faciant, tralatio est. IN VADO SALVTIS] in salute explorata, & certa. Sic Terent. in Andr. *Omnis res est iam in vado.* vbi notat Donatus, in vado, i. in securitate: nā vt in profundo periculum est, ita in vado securitas. EX GNATAE PEDISEQVA, NVTR.] ex Staph.

STROBILVS, LYCONIDES.

DI immortales, quibus & quantis me donatis gaudiis?
Quadrilibrem aulam auro onustam habeo. quis me est ditior?
Quis me Athenis nunc magis quisquam est homo, cui di sint propitij?
Ly. *Certò enim ego vocem hic loquentis modò me audire visus sum.*
Str. *Herúmne ego aspicio meum?* Ly. *video ego hunc Strobilum seruum meum.*
Str. *Ipsus est.* Ly. *haud alius est.* Str. *congrediar.* Ly. *contollam gradum.*
Credo ego, illum, vt iussi eampse anum adisse, huius nutricem virginis.
Str. *Quin ego illi me inuenisse dico hanc prædam, atque eloquor?*
Igitur orabo vt manu me mittat. ibo atque eloquar.
Repperi. Ly. *quid reperisti?* Str. *non quod pueri clamitant*
In faba se reperisse. Ly. *iámne autem vt soles me ludis?*
Str. *Here mane, eloquar, iam ausculta.* Ly. *age ergo loquere.* Str. *repperi hodie*
Here diuitias nimias. Ly. *vbinam?* Str. *quadrilibrem, inquam, aulam auri plenam.*
Ly. *Quod ego facinus audio ex te?* Str. *Euclioni huic seni surripui.*
Ly. *Vbi id est aurum?* Str. *in arca apud me, nunc volo me emitti manu.*
Egóne te emittam manu scelerum cumulatissime? Str. *abi here, scio*
Quam rem geras, lepidè hercle animum tuum tentaui, iam
Vt eriperes, apparabas. quid faceres, si reperissem?
Ly. *Non potes probasse nugas. i, redde aurum.* Str. *reddam ego aurum?*
Ly. *Redde, inquam, vt huic reddatur.* Str. *ab vnde?* Ly. *quod modò fassus es esse*
In arca. Str. *Soleo hercle garrire nugas, ita loquor.* Ly. *at scin'*
Quomodo? Str. *vel hercle enica, nunquam hinc feres à me.*

QVADRILIBREM AVL.] quatuor librarum AVRO ONVSTAM,] auri plenam. DIVITIOR?] ditior? QVIS ME ATH. NVNC M. Q. EST, Q.] Quis est quisquam homo Ath. pleonasmus. ME AVDIRE VISVS SVM] *visus sum me audire.* pro visus sum audire, antiquè dictum. HERÚMNE EGO ADSP.] id est, nōnne ego herum meum adspicio? nam talem interrogationem, *Herúmne ego,* &c. constat vim habere affirmationis. VIDEO EGO HVNC STR.] Idem dicit seruus de hero suo, quod herus de seruo antè dixerat. Nonnulli libri habent, *Videon' ego hunc Str.* sed carminis lex & modus hanc scripturam respuunt. HAVD ALIVS EST] hoc est, ipsus est, seu ipse est. CONTOLLAM GRADVM] id est, congrediar, conferam gradum. Profert Nonius in verbo *contollere* quod interpretatur, contrà tollere: à quo dissentio: nam contollere, idem valet, quod cōferre: vt protollere, idem quod *proferre*. EAMPSE] eam ipsā. sic Festus. MANV ME MITTAT] me liberet: me libertate donet. Festus. *Manumitti seruus dicebatur, inquit, cum dominus eius aut caput eius seruiaut aliud membrum tenens, dicebat: Hunc hominem liberum esse volo: & emittebat eum manu.* QVOD PVERI CLAM. IN F. R.] puta Curculionem aliquem, potius vermiculum, quem midam vocant, reperi, inquit, non aliquid puerile, leue, vile, nugatorium, contemtum: sed quiddam carum, & magni ponderis, magnique pretii. IAMNE AVTEM, VT SOLES, ME LVDIS?] nonnulli ex libris nostris veteribus habent *deludis* ego, si versus est superioribus par, & similis, putarim legendum, *me lamberas.* SCELERVM CVMVLATISSIME?] sceleribus coopertissime? sceleratissime? IAM VT ERIPERES, APPARABAS,] iam te ad eripiendum comparabas, iam eripere parabas. NON POTES PROBASSE NVGAS.] non potes efficere, vt mihi persuadeas nugas. GARRIRE NVGAS.] effutire nugas, nugari. FERES] auferes. Fabula hæc imperfecta est, vt & nonnullæ aliæ.

CAP

est illud apud M. Tull. in oratione pro Corn. Balbo non longè à princip. *Satis est homines imprudentia lapsos non erigere: vrgere verò iacenteis, aut praecipitanteis impellere, certè est inhumanum*, &c. QVASI PVERIS, &c.] id est, Quemadmodum pueris, &c. simile est, à pueris natare primùm discentibus. SCIRPEA INDVITVR RATIS:] ratis ex scirpo facta subiicitur, aut circumdatur. induitur & cortex, seu suber. Horat. Sat 4. lib. 1 *simul ac durauerit aetas Membra, animúmque tuum, nabis sine cortice*. Scirpus iunci genus leuissimum, & enode. Terentius Andr. *Nodum in scirpo quaeris*. legendum autem *induitur*, & ita legit Donatus, hunc locum proferens, ad illud Terentii: sic & Festus in voce scirpus, cuius verba adscribam, *Scirpus*, inquit, *est id, quod in palustribus locis nascitur, leue & procerum; vnde tegetes fiunt. inde prouerbium est in eas natum res, quae nullius impedimenti sunt, in scirpo nodum quaerere*. Ennius, *Quaerunt in scirpo, soliti quod dicere, nodum*. & Plautus in Aulularia, *quasi pueris, qui nare discunt, scirpea induitur ratis*. Non dissimulabo tamen, & apud Donatum, & apud Festum reperiri in exemplis editis & vulgatis, *scirpo ratis* pro *scirpea ratis*: quo modo hodie habent libri & manuscripti, & vulgati. Ego sequor scripturam vulgatam, ac receptam: sed tamen non magnopere cum eo pugnarim, qui Festi & Donati auctoritate commotus, legendum existimet, *è scirpo induitur ratis*. QVI LABORENT MINVS,] vt laborent minus. ET MOVEANT M.] & vt facilius moueant manus. EODEM MODO, &c.] ὡσαύτως. RATEM ESSE AM.] ratis instar esse am. h. vel sic, ratis vicem, vsúmque praebere, &c. VT TOLERET,] vt herum casantem aut pessum euntem, sustineat. PESSVM] aduerbium, quod valet in locú imum, & quasi sub pedes. Fortasse vero *pessum*, dictum quasi ἐς βυσσὸν, id est, in fundum mutato b. in p. & u. in e. bus. sum, pessum. vel κατὰ τὸ πεσεῖν. Ego prius illud malo, & ita ferè auctor vocabularii latinograeci. crebrò vtitur eo Plautus, exempli causa in Cistell. *neque ita, quia miser non eo pessum. Mihi vlla abest perdito perniceis*. Idem in Mostell. *Aliud quiduis impetrari à me facilius perferam, Quam vt non ego istum pro suo factu pessum pessum premam*. TANQVAM CATAPIRATES MARIS] hic est Lacuna in omnibus libris & manuscript. & vulgatis, quam ego expleui verissima & certissima coniectura ductus; nam versus meam emendationem recipit, & sententia postulat, & Plautina loquendi consuetudo approbat, & Isidori auctoritas adiuuat: qui quamuis hunc Plauti locum non proferat, tamê eo ipso, quod você *catapirates* interpretetur, atque explicat, satis indicat, eam ab antiquis scriptoribus Latinis esse vsurpatam, neque solum à Lucilio, cuius versus duos profert, sed & ab aliis, quorum verba praetermittit. Lucilii autem versus sunt hi, non satis emendati, *Hinc catapiraten puer eodem deferet vnctum Plumbi pauxillum, rodus, linique mertaxam*. Posteriorem etiam Festus profert in voce *Rodus*. Docet igitur Isidorus, Catapiraten, esse lineam cum massa plumbea, qua maris altitudo tentatur. Porro quid potuit sumere Plautus illustrius, & conuenientius, quo significaret amantem, nisi à seruo regatur, & retineatur, pessum abiturum, quàm tale instrumêtum, quo maris altitudo à nautis exploratur? cum qua re potuit aptius hominê pessum euntem, & deorsum praecipitantem, quàm cum fune illo & plumbo nautico, comparare? iam Plautum libenter vti Graecis vocabulis constat, idque sciunt ii, qui eum diu legendo triuerût. Adde quod nulla vox extat Latina quod sciam, quae Graecae respondeat: vt non tam sua voluntate, quàm necessariò voce Graeca vsus esse videatur. Nihil igitur meo iudicio, ad hanc lacunam explendam, accommodatius reperiri potest. Quin hoc dico, nihil aliud in hoc inani spatio, antequam inane spatium esset, scriptum fuisse: nisi fortè hanc, quę idem valet, *catapirateriam*, quam item facile recipiam, vt vox *maris* scilicet non addatur. Est enim Catapirateria instrumentum nauticum, quo maris altitudinem nautae exquirunt, & explorant quo nomine vtitur Herodotus in Euterpe, non longè à principio, verba eius adscribam. Πρῶτα μὲν νῦν προσπλέουσι ἔτι, καὶ ἡμέρης δρόμον ἀπέχων ἀπὸ γῆς, κατεὶς καταπειρητηρίην, πηλόν τε ἀνοίσεις, καὶ ἐν ἕνδεκα ὀργυιῇσι ἔσεαι, id est: Primùm quidem etiam vltrà nauigans, & vnus diei cursum à terra distans, demissa catapirateria, & coenum sursum efferes, & eris in mari vndecim vlnas alto. Idem infrà, Οὗτος μὲν δὴ ὁ γραμματιστὴς, εἰ ἄρα ταῦτα ἀληθέα ἔλεγε, ἀπέφαινε, ὡς ἐμὲ κατανοέειν δίνας τινὰς ταύτῃ ἰσχυρὰς, καὶ παλιρροίην· οἷα δὲ ἐμβάλλοντος τοῦ ὕδατος, μὴ δύνασθαι καταπειρητηρίην ἐς βυσσὸν ἰέναι. id est, sic igitur grammatista ille, (si quidem vera narrabat) pronuntiabat, vt intelligerem ingenteis quosdam aquarum vortices, & aestus maris reciprocos in his locis esse: tanquam autem in monteis irruente aqua non posse catapirateriam demissam in fundum peruenire. Vel igitur sic legendum vt edidimus, *ne pessum abeat, tanquam catapirates maris*, vel sic, *ne pessum abeat tanquam catapirateria*. versus autem huius scenae, trochaici sunt catalectici, tetrametri. Cuius generis reperietur hic versus, si quis cum digitis metietur. siue ita legas, *Vt toleret, ne pessum abeat tanquam catapirates maris* siue ita, *Vt toleret ne pessum abeat, tanquam catapirateria*. Porrò, vt videat lector, quàm sit diues & copiosa lingua Graeca, prae Latina, alio nomine Graeci βολίδα nominant. VT, QVOD FRONS VELIT, OCVLI SCIANT] id est, vt heri voluntatem & sententiam ex fronte, & vultu intelligat, vt heri frontem, & nutum intueatur, extúsque, quid ille velit cognoscat. Terent. Adelph. *Caue nunc iam oculos à meis oculis quoquam demoueas tuos, Ne mora sit, si innuerim, quin pugnus continuò in mala haereat*. CITIS QVADRIGIS CITIVS PROP. PERS.] hyperbole, & ex hyperbole natum prouerbium, quo summa celeritas significatur. Videtur autem sumptum à ludis Circensibus suprà in Amphitr. *quadrigas si nunc inscendas Iouis, Atque hinc fugias, ita vix poteris effugere infortunium* & in Asin. *Numquam edepol quadrigis albis indipiscet postea*. ABSTINEBIT CENSIONE BVBVLA] id est, non caedetur loris bubulis, non subibit, neque sufferat poenam lorariam, qua serui nequam afficiuntur. Alludit ad censoriam animaduersionem: & per censionem, idest. animaduersionem bubulam, verbera significat, quae loris bubulis seruorum improborum tergo incutiuntur. quae censio, longe ab animaduersione, seu notatione censoria differt. Censores enim, tantum ignominia eos notabant, in quos animaduertebant. censio bubula verò, loris bubulis constat, & plagas infligit. Festus in voce Censio. *Censionem facere* dicebatur, inquit, cùm multam equiti irrogabat. NEQVE SVA OPERA REDIGET VNQVAM IN SPLEND. COMP.] id est, neque vnquã compedibus vincietur. ex consequente intelligendum antecedens. nam quorum pedes compedibus vinciuntur, ii compedes quantumuis rubiginosas, & rubigine squalidas quotidiana gestatione, & assiduo vsu splendidas reddunt. SPECVLATVM HVC M.] obseruatum huc misit me, vt hinc prospiciam, tanquam è specula. VT, QVAE FIERENT, FIERET PART.] vt eorum quae fierent, fieret a me particeps HINC ex hac ara. ARBITRARIER,] id est, tanquam arbiter, iudicare, aut prospectare. Nam arbiter interdum, speculatorem, & arbitrium prospectum, & arbitrari, prospicere ac speculari significat.

Horat. epist. ad Bullatium lib. 1. in extr. *Non locus effusi latè maris arbiter, aufert.* Apuleius libr. 1. *Nam & pueris extra limen, credo, vt arbitri nocturni gannitus procul abiegarentur, humi distrata fuerant grabatula*, &c. arbitri nocturni gannitus. id est speculatores, & spectatores nocturnæ summissæ confabulationis. Idem lib. 3. *Ipsaque per rimam ostiorū quampiam iubet arbitrari*, &c. arbitrari, id est, spectare. Idem eodem lib. infra. *præsertim domus antiqua quam dixerat illa, fortunas arbitraturus.* Plautus in Capt. *Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant.* Idem in Mil. glor. *Mihi quidem iam arbitri vicini sunt, mea quid fiat domi.*

EVCLIO senex, STROBILVS seruus.

Eu. *TV modò caue cuiquam indicassis aurum meum esse istic, Fides.*
Non metuo ne quisquam inueniat, ita probè in lateribus situm est,
Edepol næ illic pulchram prædam agat, si quis illam inuenerit
Aulam onustam auri, verum id te quæso vt prohibessis, Fides.
Nunc lauabo, vt rem diuinam faciam, ne affinem morer,
Quin vbi arcessat me, meam extemplò filiam ducat domum.
Vide Fides etiam atque etiam, nunc saluam vt aulam abs te auferam.
Tuæ fidei concredidi aurum, in tuo loco & fano modo est situm.

Str. *Di immortales, quod ego hunc hominem facinus audio loqui?*
Se aulam onustam auri abstrusisse hic intus in fano Fidei,
Caue tu illi fidelis quæso potius fueris, quàm mihi.
Atque hic pater est, vt ego opinor, huius, herus meus quam amat.
Ibo hinc intrò, perscrutabor fanum, si inueniam vspiam
Aurum, dum hic est occupatus: sed si repperero, ô Fides,
Mulsi congialem plenam faciam tibi fideliam.
Id adeò tibi faciam, verùm ego mihi bibam, vbi id fecero.

INDICASSIS.] indicaueris. Fidem alloquimur, in cuius fano auri ollam abstrusit. NAE ILLIC] nę ille. PVLCHRAM PRAEDAM AGAT] sic loquitur Corn. Nepos in Datame, *regis prouinciam expugnat, castella expugnat, magnas prædas agit.* sic & Cęsar, vt lib. 6. *præda ex omnibus locis agebatur.* λεηλατεῖν dicuntur Græci. VT PROHIBESSIS] vt prohibueris. NVNC LAVABO, VT REM D. F.] sacrificaturi lauabant, vt puri deos venerarentur, & colerent. VT REM DIVINAM F.] vt sacrificem. AFFINEM] generum. MOROR.] remorer, tardem. Terent. Heaut. *egomet conuiuas moror.* Horat. epist. 1. li. 2. *Si longo sermone morer tua tempora Cæsar.* DVCAT DOMVM] ducat vxorem domū, sponsus sponsam suam, domum suam ducebat. hinc natum, *vxorem ducere.* in quo subintelligitur, *domum.* VIDE FIDES,] in verbo *vide*, de, posterior syllaba, breuis est. Sic apud Horat. epist. 13. lib 1. *Vade, vale, caue ne titubes, mandatáque frangas.* in verbo *caue, ue*, breue est. ONVSTAM AVRI.] plenam auri, onustam auro. HVIVS] huius puellæ, quam herus meus amat. CONGIALEM] cōgii capacē, vel congio æqualē. Cōgius autē sextarios sex copit. FACIAM TIBI.] sacrificabo tibi. FIDELIAM.] fidelia, inquit Nonius, Samium vas ad vsus plurimos deinde hūc versū profert profert & in verbo *facere* licebat & ita loqui, *Mulsi congiali plena faciam tibi fidelia.* vt Virg. in Palæm. *Cum faciam vitula pro frugibus ipse venito.* Fideliam autem vas etiam fuisse, quo vtebantur, qui parietes dealbabāt, licet vel ex illo prouerbio vulgatiss. quod & M. Curtius vsurpauit in epistola quadam ad Cic. lib. 7. cognoscere: *duos parietes de eadem fidelia dealbare*. Apud Persium verò videtur esse vas fictile, quo salsamenta, & cetera, quæ numerantur in penu, seruantur. Sic ille Satyra 3. *Disce, nec inuideas: quod multa fidelia putet In locuplete penu defensis pinguibus vmbris.* ID ADEO TIBI FACIAM, VERVM EGO M.] iocus seruilis.

EVCLIO.

NOn temerè est quod coruos cantat mihi nunc ab læua manu.
Simul radebat pedibus terram, & voce crocibat sua,
Continuò meum cor cœpit artem facere ludicram,
Atque in pectus emicare, sed ego cesso currere?

NON TEMERE EST,] non temerarium est: non absque ratione est. QVÒD CORVOS CANTAT MIHI, &c.] malum, & inauspicatum auspicium. Nam auspicia coruorum, à dextra, fausta: à læua, infausta, & infelicia habebantur. Marcus Tullius libro 1. de diuinatione, *Cur à dextra Coruus, à sinistra Cornix faciat ratum?* Horat. oda 27. lib. 3. *Oscinem prece suscitabo Solis ab ortu.* Profert autem hunc versum Nonius, in verbo, *Crocire.* his verbis, Crocire cùm sit coruorum, Plautus in Aulularia cantare eos dixit. Hæc Nonius: quem miror non vidisse eadem opera versum sequentem, in quo Plautus id verbum quod ait ille proprium esse coruorum, de coruo vsurpauit. Sed quod hic non attēdit Nonius, notauit in voce *crocitū*. SIMVL] sic legendum: & ita habent duo ex nostris libris veteribus & omnes ferè vulgati. & ita videtur egisse Nonius, vt mox dicemus. EX VOCE CROCIBAT SVA] Nonius in voce *crocitum* scribit, Crocitum propriam

propriam coruorum vocem esse voluerunt. Plautus Aulul. Simul. rad. ped tert. & voce croc. *crocibas* autem edendum curaui, quod ita habeant omnes fere nostri libri veteres, nisi quod aliquot habent *crocitabat*. Apud Nonium quidem plane impressum est, *crocibat*. ARTEM FACERE LVDICRAM] trepidare, tremere, palpitare, πηδᾷν. Turnebus sic explicat, gestire, gestum facere: non recte. Nam quamuis ab histrionib. sumptum sit, qui gestu agentes crebrò mouentur, tamen non potest hic nec vere, nec apte dici cor Euclionis cantu seu crocitu corui audito gestiisse: quod lætitiã significat, atque indicat. Gestire enim, est lætitiam animi, corporis motu, præ se ferre. vt docet NONIUS: & profert Ter. verba ex Eunuc. *Charea, quid est, quod sic gestis?* ATQ IN PECTVS EMICARE] ἐπιπηδῆσαι, seu ἐμπηδᾶν. nã idem dicit quod suprà proxime, aliis verbis, salire cor enim, & palpitare, & in pectus emicare dicitur, cũ trepitat ob metũ.

EVCLIO, STROBILVS.

Eu. FOràs, foràs, lumbrice, qui sub terra erepsisti modò,
Qui modò nusquam comparebas, nunc quum compares, peris.
Ego edepol te prastigiatorem miserum iam accipiam modis.

Str. *Quæ te mala crux agitat? quid tibi mecum est commercij senex?*
Quid me afflictas? quid me raptas? quà me caussa verberas?

Eu. *Verberalissime, etiam rogitas? non fur, sed trifur?*

Str. *Quid tibi subripui?* Eu. *redde huc sis.* Str. *quid tibi vis reddam?* Eu. *rogas?*

Str. *Nihil equidem tibi abstuli.* Eu. *at illud, quod tibi abstuleras, cedo.*

Str. *Hem quid agis?* Eu. *quid agam? auferre non potes.* Str. *quid vis tibi?*

Eu. *Pone hoc sis, aufer cauillum, non ego nunc nugas ago.*

Str. *Quid ego ponam? quin tu eloquere, quicquid est, suo nomine.*
Non hercle equidem quicquam sumpsi, nec tetigi. Eu. *ostende huc manus.*

Str. *Hem tibi ostendi, eccas.* Eu. *video, age ostende etiam tertiam.*

Str. *Laruæ hunc atque intemperiæ, insaniæque agitant senem.*
Facisne iniuriam mihi, ánnon? Eu. *fateor, quia non pendes, maximam.*
Atque id quoque iam fiet, nisi fatere. Str. *quid fatear tibi?*

Eu. *Quid abstulisti hinc?* Str. *Di me perdant, si ego tui quicquam abstuli.*
Nive adeò abstulisse vellem. Eu. *agedum excutedum pallium.*

Str. *Tuo arbitratu.* Eu. *ne inter tunicas habeas.* Str. *tenta quà lubet.*

Eu. *Vah scelestus, quàm benignè, vt ne obstulisse intelligam.*
Noui sycophantias. age rursum, ostende huc manum
Dexteram. Strobil. *hem.* Eu. *nunc læuam ostende.* Str. *equidem ambas profere.*

Eu. *Iam scrutari mitto, redde huc.* Str. *quid reddam?* Eu. *ah nugas agis.*
Certè habes. Strob. *habeo ego, quid habeo?* Eucl. *non dico, audire expetis.*
Id meum quicquid habes redde. Str. *insanis, perscrutatus es*
Tuo arbitratu, neque tui me quicquam inuenisti penes.

Eu. *Mane, mane, quis illic est, qui hic intus alter erat tecum simul?*
Perij hercle, ille nunc intus turbat, hunc si amitto, hic abierit.
Postremò iam hunc perscrutauit, hic nil habet, abi quò lubet.
Iuppiter te, díque omnes perdant. Str. *haud malè agit gratias.*

Eu. *Ibo intrò, atque illi socienno tuo iam interstringam gulam.*
Fugin' hinc ab oculis? abin' hinc ánnon? Str. *abeo.* Eu. *Caue sis te videam.*

FORAS, FORAS.] subintell. exi. Sic autem edidit Camerarius sed regendum videtur, I foràs lumbrice, &c. vt sit trochaicus, tetram. catalect. quales sunt alii. LVMBRICE] Strobilum seruum, lumbricum appellat, quòd, vt vermis, seu lumbricus, repente è terra rependo exsistere solet: ita ille non ante è terra repende... ita ille non ante in illo loco ab eo visus, ex ara desubitò emerserit, in qua assidebat. Non habent oculos

lumbrici, nec vllum vermium genus, vt narrat Plin. libr. 11. cap 37 NVSQVAM COMPAREBAS.] nullo in loco apparebas. PRAESTIGIATOR] qui veluti præstigiis quibusdam homines fallis, & in fraudem impellis. Præstigiatores dicti sunt à præstigiis: præstigiæ, à præstinguendo, quod valet, tenebras offundere, & à præstinguendis oculis. qua de re plura in cōment. Horatianis. ACCIPIAM] tractabo, inuitabo. tralatio est, proprie vsurpauit Virg. lib. 3. Æneid. *illos porticibus rex accipiebat in amplis*. & M. Tull. lib. 6. de repub *post autem regio apparatu accepti, sermonem in multam noctem produximus*. AFFLICTAS?] in terram crebrò afflig.s? VERBERALISSIME] verberib. dignissime, maxime verberande. REDDE HVC SIS] redde mihi si vis, quæ subripuisti. QVOD TIBI ABSTVLERAS] homo suspiciosissimus, putans Strobilum, ambigue de industria esse locutum, & cùm ita dixit, *nihil equidem tibi abstuli*, sic sensisse, nihil abstuli in vsum tuum, seu quod in vsum tuum verteretur: hac sententia arrepta, vt hoc pacto omnem calumniā, & cauillum auferat: iubet eum omnino reddere, quod ea gratia abstulit, vt eo vteretur, ac frueretur hoc modo at redde, inquit, illud quod tibi, idest tui vsusgratia, abstuleras. PONE HOC SIS.] pone hoc si vis de manibus scilicet. pone, id est, depone. Hor. epist. 16. lib. 1. *Pone, meum est*, inquit, *pono, tristisque recedo*. AVFER CAVILLVM.] omitte iocularem, & ludicram fallaciam. *cauillatio est iocosa calumniatio*, inquit Festus idem, *cauillum, cauillatio est irrisio*. Nonius, Cauillantur, quod est apud Cicer. libr 3. de Oratore, interpretatur, iocantur. QVIN TV ELOQ. QVID QVID EST. S. N.] imo verò, clare appellat quidquid tibi ablatū esse arguis, suo nomine licet etiam legere cum interrogatione, vt *eloquere*, sit indicatiui modi, pro eloqueris, & *quin*, positum intelligamus pro, cur non. sed illo altero modo mălo TERTIAM] ridiculum, postulare sibi ostendi manum tertiam ab eo, qui ambas ostēderit, & ita satis probarit, nisi obstaret Euclionis animus diffidentiæ, & suspicionis plenus, se nihil alieni tetigisse Sed hic ostendit Plautus, quàm miser sit auarus, qui auri & seruandi cura, & amittendi metu perturbatus, ne oculis quidem suis credit. LARVAE.] lemures, Maniæ γοργεῖα, seu γοργόνες. hinc laruati, male sani: qui laruarum incursatione vexantur. ATQVE INTEMPERIAE] suprà eadem comœd. in princip. *Nescio pol, quæ illum hominem intemperiæ tenent*. FATEOR, QVIA NON PENDES, M.] fateor me tibi iniuriam facere maximam, qui non pendes, & pendens vapulas. Serui, qui virgis aut loris cędebantur, pendebant è trabe aliqua, qua de re suprà satis multa dicta sunt, in Amphitr. ibi, *Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo, Nisi item vnam verberatus quā pependi perpetem*. & in Asin. ibi, *Nullus vinctus centum pondo es, quando pendes per pedes*. ATQVE ID QVOQVE IAM FIET &c.] subintell. tibi, id est, pendebis, & pēdens vapulabis. NISI FATERE] nisi fateris, te mihi ollam auri abstulisse TVO ARBITRATV.] id est, ita vt arbitraberis ita vt voles. NE INTER TVN. HAB.] pendent & apta sunt hæc ex superioribus illis, *excute dum pallium*, debentque connecti cum illis, & coniunctè legi, in explicando, & interpretando: quando Strobilus interposuerit hæc, *tuo arbitratu*. Hæc enim orationis est series, *agedum, excute dum pallium, ne inter tunicas habeas* Sed cur dixit *inter tunicas*, & non *inter tunicam*? vnam enim tunicam gerebant, non duas an numerum multitudinis vsurpauit, pro singulari, Græcorum more, vt τόξα pro τόξον, ἅρματα pro ἅρμα, &c. an hoc referendum ad Euclionis personam, qui non putat vnam tunicam seruum Strobilum habere, sed plureis? vt suprà non duas manus tantùm, sed plureis in eo quærebat? Porrò pallium fuisse Græcorum vestem exteriorem, tunicam verò interiorē: & illud ἱμάτιον hanc χιτῶνα dictam esse, constat, quod si aliter esset, possem hoc ex Demosthene, & aliis oratoribus: ex Homero, ex aliis poetis, & omnibus denique historicis docere QVÀM BENIGNE] id est, quàm liberaliter, subintellige, potestatem facit exquirendi, perscrutandi, & excutiendi, vt ne. &c. ABSTVLISSE] subintellige, eum. SYCOPHANTIAS] fallacias. AVDIRE EXPETIS] cupis audire, quid amiserim, aut etiam quid hic abstruserim. NEQ. TVI ME QVIDQ. INVENT. P.] ordo, & sententia est, neque quidquā tui penes me inuenisti. QVIS ILLIC EST, &c.] quis ille est, &c. Nemo erat omnino, preter Strobilum: sed quasi aliquis alius esset, ita quærit, homo omnia tuta timens, & sibi ipse non credens, & vmbram suam horrens. PERSCRVTAVIT] perscrutatus sum. profert Nonius in verbo *scruto*. titulo *de contrariis generibus verborum*. SOCIENNO TVO] socio tuo: Profert hunc versum Nonius, vtitur eodem nomine & suprà in Amph. *Nam Amphitruonis socienuum me esse volui dicere* INTERSTRINGAM] interprimam. sic enim loquitur in Rud *Qui facer tot scelestus faucis interpressit*: idem valet, *obstringere collū laqueo*: quo genere vsus est suprà in ead. com. in princip. & in Amph. ibi, *Quem ego Amphitruonem collo hinc obstricto traham*. FVGIN' AB OCVLIS?] Fugisne à conspectu meo? CAVE SIS TE VID.] caue si vis te videam.

STROBILVS.

E *Mortuum ego me mauelim leto malo,*
Quàm non ego illi dem hodie insidias seni.
Namque hîc iam non audebit aurum abstrudere.
Credo refert iam secum, mutabit locum.
Atat foris crepuit, senex eccum aurum effert foras.
Tantisper hic ego ad ianuam concessero.

EMORTVVM EGO ME] simul vt vidit Strobilus, Euclionem aurum ex Fidei fano effundere, hęc secum loquitur, & minatur se illi insidiaturum, magnúmque malum daturum. LETO MALO] mala morte. QVÀM NON EGO ILLI DEM INS. H.] Quàm non ego illi seni insidias comparem, seu insidier, sic loquitur in Bacchid. *Is nostræ naui lembus insidias dabat*. & in Casina, *hisce ego insidias dabo*. HIC] in Fidei fano. FORIS CREP.] fores fani crepuerūt. Ex forium crepitu autem senem è fano exiturum cognoscit. FORAS] extra fanum. TANTISPER] interea dum aurum effert foras. HIC] videtur legēdum huc. CONCESSERO] iuero. Terent. Heaut. *at certè concedas aliquò ab eorum ore aliquantisper*.

EVCLIO.

EVCLIO, STROBILVS.

Eu. *Fidei censebam maximam multo fidem*
Esse, ea subleuit os mihi penissimè.
Ni subuenisset coruus, perissem miser.
Nimis hercle ego illum coruum ad me veniat velim,
Qui indicium fecit, vt ego illi aliquid boni
Dicam. nam quod edit, tam duim, quàm perduim.
Nunc hoc vbi abstrudam, cogito solum locum.
Siluani lucus extra murum est auius,
Crebro salicto oppletus, ibi sumam locum.
Certum est, Siluano potius credam, quàm Fidei.

Str. *Euge euge, dij me saluum & seruatum volunt.*
Iam ego illuc pracurram, atque inscendam aliquam in arborem,
Indéque obseruabo, aurum vbi abstrudat senex.
Quanquam hic manere herus me sese iusserat.
Certum est, malam rem potius quæram cum lucro.

CENSEBAM] existimabam. EA SVBLEVIT OS MIHI PENISS] ea mihi prorsus fucum fecit, ea me planissime irrisit, illusit, ludibrio habuit. ea me decepit, ac fefellit. vtitur hac locutione sæpe Plautus, exempli gratia, in Capt. *Ita mihi stolido sursum versum os sublenere offuciis.* ibid. infra. *Ad illum modum sublitum mihi os esse hodie mihi?* in argum Epid. *mox compressa, ac mulieris cognoscit opera sibi senex os sublitum.* tractum à mulieribus, quæ fucum faciunt, hoc est, quæ se ipsæ fuco linunt, vt suas rugas tegant, & amatores capiant, vt fucum facere, & os sublinere idem valeant: vel ab iis, qui alteri forte-sse dormienti, aut alioqui imprudenti os colore aliquo fœdo, & tætro inficiunt, vt ille aliis eum videntibus ridiculus sit. & ita ferè Nonius: cuius hæc verba sunt *subleuit os significat, illusit, & pro ridiculo habuit tractum à genere ludi, quo dormientibus ora pinguntur.* Plaut. Aulul. *Fidei censebam.* &c. NIMIS HERCLE ILLVM CORVVM &c.] id est, valde hercle illum coruum ad me venire velim vel valde hercle velim, coruus ille ad me veniat. genus est loquendi permixtum, & confusum e duobus, vt suprà docuimus. quo crebrò vtitur Plautus: & cæteri comici sed maximè Græci. QVI INDICIVM F.] qui indicauit mihi furem auro imminentem. vel qui me præmonuit suo crocitu, vt mihi à furibus cauerem. vel sic, qui mihi patefecit insidias, quæ auro comparabantur. DICAM, non dixit, donem aut largiar, aut faciam. nam senex tenacissimus, nihil cuiquam donare, aut benefacere potest sumtum peius morte horrens, bene dicere facile potest, quia id fit sine sumtu. NAM QVOD EDIT, TAM DVIM, &c.] rationē subiicit senex, quare dixerit, se libenter aliquid boni coruo dicturum, non autem facturum: quia, inquit, nolim quidquam perdere. dare autem coruo, quod edit, id est, quod edat, perdere interpretor, & perdere appello. *edim, edis, edit*, coniunctiuimodi, à verbo edo, es, est. qua de re satis multa nobis in comment. Horat. dicta sunt. sic autem hunc locum, vt & alios innumerabiles, iam pridem ex librorum veterum auctoritate restituit Camerarius: & verò ita habent etiam nostri libri manuscr. Quod cùm ita sit, tamen Adr. Turneb. vir optimus, idemque doctiss. &, quandiu vixit, atque adeò etiam nunc mihi carissimus, Aduersariorum libro 1. cap. 26 quasi hic locus tū cùm Aduersaria sua scribit & cōponit, sit adhuc mendosus, & inexplicabilis, & propriè desperatus, & quasi hic nodus, non nisi Tenedia bipenni, alióve ferramento secari possit, iuueniliter exsultat & gaudio triumphat. tanquam hoc loco à se emendato, dissoluto, atque explicato. Ita autem legebatur in aliis libris vulgatis, *Nam quod dedit, tamdiu, quàm per lium*, in aliis, *Nam quod dedit, tamdiu quàm perdiuit.* planè mendose. quis negat? sed quid magni facit is, qui, quod 12. annis ante ab alio, vt hic locus à Camerario fuit emendatum, atque explicatum, id restituit, atq. aperit? Dicet aliquis, quid? Túne Lambine, Turnebum tuum, furti arguis? tu, vt Camerarii gloriam augeas, de Turnebi laudib. demis? Non est ita, sed suum cuique reddi oportere contendo, & lectorem errare nolo. simulque Turnebum omni tali suspicione, non solum crimine, liberare cupio. Dico igitur, nullam hic Turnebi esse culpam: aut, si qua culpa est, ita leuem esse, vt nullum ei furti crimen inferri debeat. Quo argumento? quidquid enim fecit, imprudens fecit. Cuius imprudentiæ hæc origo est. Cum ille quippiam ingeniosè ac præclarè excogitarat, in suo codice perscribebat. Cùm aliquid item ab altero ingeniosè, & eruditè inuentum repererat, id in suum codicem referebat, tacito interdum auctoris nomine, quòd properaret, non quòd quemquā sua laude fraudare vellet. Ita longo post editionem Plautinam à Camerario confectam tempore, Aduersaria sua cōscribere cœpisset: factum est, vt & aliena imprudens suo nomini adscriberet, & sua quidem, sed ab aliis occupata, i. prius in vulgus edita, tanquā inaudita, & ignota ederet. Cuiusmodi plurima esse animaduerti in iis, quę in M. Tull. scriptis restituisse videri vult, quin etiam digito indicaui, illum ea interdum emendare conatum esse, quæ emendationē non egebant, quæque in exemplis vel à Colinæo, vel à Roberto Stephano 20 fere abhinc annos editis, emendatè sunt impressa. Cuius rei hęc causa est, quòd ille antiquis editionibus contentus, nouas parare non magnopere curabat. Hinc sępe factū est, vt, quæ fuerint ab aliis emendata atq. occupata, quod ille ignoraret, propterea quia exempla recentiora nō vidisset, posterius à se emendata ederet, cùm sibi eam emendationē ante alios omnes in mentē venisse, & à se in vulgus editam esse existimaret. Sed ad rē. Hæc igitur loci huius sententia est, Nam quod edit. id est, edat coruus, tam duim, i. tam dederim, quàm perduim. id est, quàm perdiderim. nihilo plus velim dare coruo, quod edit, seu quod edat, quàm perdere, quod enim comedendum dederim,

proinde sit, ac si perdiderim. perdere autem non est meum. Itaque vt ei boni aliquid dicam, veniat ad me, velim: vt donem autem, aut vt benefaciam, nihilo facilius adduci possim, quàm vt perdam. NVNC HO: VBI ABSTR. COG. SOLVM L.] Nunc cogito, id est, apud me quæro, locum solum, id est, desertum, & ab arbitris liberum, ἔρημον, vbi hoc aurum abscondam. SILVANI LVCVS] Siluanus, siluarum deus. Horatius epist. ad August. *Tellurem porco siluarum lacte piabant.* EXTRA MVRVM] in suburbio. AVIVS] auius est: quia siluano sacer est hominum pedibus non tritus. Lucret. lib. 1. & principio quarti. *Auia Pieridum peragro loca, nullius antè Trita solo.* CERTVM EST] decretum est, fixum, & stabile est: stat sententia. INDÉQVE] & ex illa arbore, in quam inscendero OBSERVABO] speculabor, arbitrabor. QVANQVAM HIC MANERE HERVS ME, ESSE. &c.] amphilogia, seu amphibolia, sed non dubium est, quin hoc sentiat seruus, quanquam herus iusserat, vt hic sese exspectarem. MALAM REM] plagas, & verbera propterea quòd heri imperium neglexerim. CVM LVCRO] auro Euclionis ablato.

LYCONIDES adolescens, EVNOMIA mulier, VIRGO.

Ly. Dixi tibi mater, iuxtà rem mecum tenes,
Super Euclionis filia. nunc te obsecro
Fac mentionem cum auunculo mater mea,
Resecróque mater quod dudum obsecraueram.

Eu. Scis tute facta velle me, quæ tu velis.
Et istuc confido à fratre me impetrassere.
Et caussa iusta est, siquidem ita est vt prædicas,
Te eam compressisse vinolentum, virginem.

Ly. Egóne vt te aduorsum mentiar mater mea?

Vir. Perij mea nutrix. obsecro te, vterum dolet,
Iuno lucina tuam fidem. Ly. hem mater mea,
Tibi rem potiorem video, clamat, parturit.

Eu. I hac intrò mecum gnate mi ad fratrem meum,
Vt istuc, quod tu me oras, efficiam tibi,
Vt istuc, quod me oras, impetratum ab eo auferam.

Ly. I, iam sequor te mater, sed seruum meum
Strobilum miror vbi sit, quem ego me iusseram
Hic operi[illegible] nunc ego mecum cogito,
Si mihi dat operam, me illi irasci iniurium est.
Ibo intrò, vbi de capite meo sunt comitia.

DIXI TIBI, MATER,] Euclionis filiam à me esse compressam Cereris vigiliis, méque velle eam mihi vxorem dari. IVXTA REM MECVM T.] iuxta, i. æquè, similiter. sic Nonius: deinde hunc locum profert. NVNC TE OBSECRO] nunc te per sacra rogo, & hac rogatione obligo. FAC MENTIONEM CVM AVVNCVLO M] i age cum auunculo meo, Megadoro, fratre tuo. RESECRÓQ. MATER, QVOD D. OBSEC.] & te, mater, obligatione obsecrationis huius libero, vt tibi vtrùm velis, liceat. proinde ac si ita dicat: te per omnia sacra oro, atque obtestor, vt auunculum meum conuenias de Euclionis filia, quã sibi vxorem destinauit, mihi cedenda. & tamen te, si fortè hoc facere noles, iurisiurandi religione soluo ac libero. Solebãt enim, qui alterum obsecrarãt, si essent eò, quem obsecrarãt, inferiores, aut humiliores, atq. idcirco eum vereri, & pudore prosequi deberent, statim vt illum obsecrarãt, i. sacramento & religione obstrinxerant, resecrare, id est, religione liberare, ne ei vim afferre viderentur, sed potius permittere, vt suo arbitratu vteretur, &, vtrum vellet, faceret. Quin cùm reus populum comitiis per deos orauerat, id est, obsecrauerat, vt eo periculo se liberaret, iubebat illum magistratus populum resecrare, i. religione soluere, vt scribit Festus, in verbo resecrare. deinde hunc locum profert Idem obsecrare interpretatur, opẽ à sacris petere. Iterũ Plautus in Persa, *Obsecro te: resecro: operam da hanc mihi fidelem.* Cornelius Nepos in Alcibiade, *Iidémque illi Eumolpidæ ac Ceryces rursus resecrare sunt coacti, qui eum deuouerant.* SCIS TVTE FACTA VELLE ME Q. VELIS TU] ipse, me velle tibi contingere, quæ velis. Horat. Sat. 9. lib. 1. *cui, o omnia, quæ vis.* IMPETRASSERE] impetraturam. EGÓNE VT ADVORS. M.] egóne ita amens sim, vt te audiente & præsente mentiar? VTERVM DOLET.] vterus dolet Nonius, vterus, inquit, masculino genere dicitur, & vterum neutro. Deinde hunc locum profert. & illud ex Turpil. Philop. *Disperij misera, vterum cruciatur mihi.* IVNO LVCINA. TVAM FIDEM] subintell. imploro. tuam fidem autem id est, tuum auxilium Iunonem Lucinam inuocabant mulieres parturientes: quę eadem est Diana, Ilithyia & Genitalis Lucina autem dicta, quòd eius opera, ac beneficio partus in lucem prodeant, & lumen solis intueri incipiant. Terent. in Andr. *Iuno Lucina, fer opem: serua me obsecro* vbi notat Donatus, Iuno Lucina Iunonis filia, Græcè εἰλείθυια dicitur: Latinè Iuno à iuuando dicta, Lucina ab eo, quod in lucẽ producat. & gemina vota sunt, vt & partus, & pariẽs seruetur. nam fer opem, propter partum: serua me, propter

pter pairietem dicitur. Festus in voce supercilia, ita scrib t Sup rcil:a in Iunonis tutela esse putabant, quòd iis pr otegantur oculi, per quos luce fruimur: quam tribuere putabant Iunonem. vnde & Luc na dicta est. Idem opigenam inquit, Iunone m matronæ colebant, quòd eam ferre opem in partu laborantibus, credebant. Sed de Iunone Lucina plura d ximus in comment. Horatianis, ad odam 22. libr. 3. ibi, *Quæ laborantes vtero puellas*, &c. TIBI REM POTIOREM VIDEO.] Video rem faciliorem esse factam ex eo, quòd puella paritura sit, vel sic, video te maiorem impetrandi facultatem habituram ex eo, quòd puella iamiam paritura sit. IN HAC INTRO, &c.] Veni hac mecum in ædeis fratris mei. ILLIC OPERIRI.] illic exspectare. iterum hic amphibolia est. sed perspicuum est, quid velit Lyconides. INIVRIVM 'ST.] iniustum est. VBI DE CAPITE MEO SVNT COMITIA.] id est, vbi de fama, & vita mea agitur. vbi de salute mea consilia ineuntur, & verba fiunt. tractum à populi Romani comitiis. Comitia autem dicta esse à comeundo, seu comitando, id est, simul itando, constat.

STROBILVS.

Picos diuitiis, qui aureos montis c lunt,
Ego solus supero. nam istos reges ceteros
Memorare nolo, hominum mendic bula.
Ego sum ille rex Philippus. ô lepidum diem.
Nam vt dud m hinc a ij, multò illò adueni prior,
Multóque prius me co ocaui in arborem,
In 'e ex spectabam vbi aurum abstrudebat senex.
Vbi ille abijt, ego me deorsum duco de arbore.
E odio aulam auri plenam: inde ex eo loco
Video recipere se senem, ille me non videt.
Nam e o mod declinaui paulùm me extra viam.
Atat senem eccum ipsum, ibo vt hoc condam domum.

PICOS DIVITIIS, &c.] Picos, id est gryphos, seu γρῦπας, id est gryphas, de quibus sic Pomponius Mela libro 2. cap. 1. de Scythia Europæa, qua parte Ripæis montibus est proxima. *Deinde, inquit, est regio ditis admodum soli, inhabitabilis tamen, quia gryphi sæuum & pertinax ferarum genus aurum terra penitus egestum mirè amant, miréque custodiunt, & sunt infesti attingentibus.* de iisdem sic Nonius, *Picos, inquit, veteres esse volunt, quos Græci γρῦπας appellant*: deinde hunc locum profert Seruius ad illum Virgilii versum Pharmaceutr. *Iungentur iam grypes equis*, NOTAT, *hoc genus ferarum in hyperboreis montibus nasci ur, omni parte leones sunt: a y & fa ie aquilis similes: equis vehementer infesta. Apollini consecrata.* Plinius lib. 0 7. cap. 1 *Arimasp. quos diximus, vno oculo in fronte media insignes: quibus assidue bellum esse circa metalla cum gryphis, ferar m volucri genere, quale vulgo traditur, eruen e ex cuniculis aurum, mira cupiditate & feris custodientibus, & Arim spis rapientibus, multi. sed maxime illustres Herodotus, & Aristeas Proconnesius scribunt.* Idem libr. 10. cap. 49. *Pegasos, inquit, equino capite volucres, & gryphas aurita aduncitate rostri, fabulosos reor: illos in Scythia, hos in Æthiopia.* Tale est quod narrat Herodotus in Thalia, de formicis Indicis, quæ aurū custodiunt in India quo referēdum est illud Sophoclis in Antigona, Κερδαίνετε, ἐμπολᾶτε τὸν πρὸ Σάρδεων ἤλεκτρον, εἰ βούλεσθε, καὶ τὸν Ἰνδικὸν χρυσόν. NAM ISTOS REGES CETEROS MEMORARE NOLO, &c.] ratio ante propositionem. hic enim ordo est. Ego sum ille rex Philippus nam istos reges memorare, &c. cuius modi sermonis exempla possum colligere quàm plurima. HOMINVM MENDICABVLA.] mendicabulum, inquit Nonius, pro mendicatione: deinde profert hunc versum hominum mendicabula interpretor, homines mendicos, vt intelligamus, sic dictum, mēdicabula hominum, vt scelera hominum flagitia hominum. EGO SVM ILLE REX PHILIPP.] Philippum regem Macedonum, Amyntæ filiū, Alexandri Magni patrem, intelligit: qui pluries vrbeis cepit auro, quàm ferro: quique solitus erat dicere, nullum castellum esse inexpugnabile, in quod asinus auro onustus posset ascendere: à quo dictum est aurum Philippeū: quod Plautus noster sæpe commemorat Ille autem positum ὑπερβατικῶς, vt in Ampl itr. *quod ille faciat Iupiter.* ordo autem, vt diximus, talis est, in explicando, Ego sum ille rex Philippus. Nā istos reges ceteros, mendicos & egenteis, commemorare nolo. NAM VT DVDVM, &c.] id est, postquam dudum hinc abii, &c. ILLO.] in siluani lucum: in quo senex dicebat se aulā auri abstruiturum. PRIOR.] prior quàm Euclio. PRIVS.] quam senex in lucum veniret. COLLOCAVI IN ARBOREM.] *collocaui in arborem* dixit potius quàm in arbore, quia collocaui hic significat motum. VBI ILLE.] in pronomine *ille* alterum l. exteritur. EGO ME DEORSVM DVCO DE ARB.] ego descēdo, vel me demitto, sensim ex arbore. Sic autem explicat Nonius in verbo *duce e.* Sic locutus est in Curcul *adduce pedes deorsum cito ciam, ne miles sentiat.* INDE SPECTABAM, VBI AVR.] Sic legendum, vel inuitis libris omnibus non *inde exspectabam*, quod Latini sermonis consuetudo respuit. Nam *illic exspectabam*, seu *ibi exspectabam* d cendum esset, si *exspectandum* retineretur. EFFODIO.] è terra à me fossa extraho. Nōnulli libri habēt, *ecfodio*. INDE.] id est, ex eo loco. EX EO LOCO VIDEO R. S. S.] secutus sum libros omneis & vulgatos, & manuscr. Sed non possum nō valde probare Simeonis Bosii coniecturam, plane probabilem. Hæc enim videtur esse totius loci sententia. *inde*, hoc est, ex eo loco, ex quo loco video senem redire domum suam, ego effodio ollam auri plenam. Vulgata autem, & recepta lectio inde ex eo loco vix ferri posse videtur, propter tautologiam. quid enim aliud est inde, quàm ex eo loco? veruntamen ita explicari potest, inde, ex eo loco, inquam, (ad maiorē rei expressionē) in quo loco scilicet senex ollā auri plenā abstrusit, video senē se recipere domū ille aūt me nō videt. Vulgata hac lectione probata, interpūctionis nota post *plenā* locanda est. Quod si quis Simeonis coniecturam probet, aliter erit distinguendū, atq. interpungendum: nēpe hoc modo,

Effodio aulam auri plenam inde, eu quo loco Video recipere se senem ille me non videt DECLINAVI PAVLVM ME EXTRA. V.] declinaui seu deflexi paullum de via. Cum verbo *declino* iunxit in accusandi casu pronomen *me*. Sic Lucret. dixit de atomis, *declinare se se* Sic ille lib. 2. *Sed, nihil omnino recta regione viai Declinare quis est, qui possit cernere*, sese quorum versuum hũc ordinem esse docuimus in commentariis nostris. Sed quis est, qui posset cernere, corpora prima nihil omnino declinare se se recta regione viai? Sic Virgil. dixit lib. 4. Æneid. *nec dulci declinat lumina somno*. IBO, VT HOC COND. DOM.] ordo est, ibo domum, vt hoc condam, domi scilicet. Itaque debet distinctionis nota scribi post *condum*.

EVCLIO senex. LYCONIDES adolescens.

Eu. *Perij, interij, occidi, quò curram? quò non curram?*
Tene, tene, quem? quis? nescio, nihil video, cæcus eo, atque
Equidem quò eam, aut vbi sim, aut qui sim, nequeo cum animo
Certum inuestigare. obsecro vos ego mihi auxilio,
Oro, obtestor, sitis, & hominem demonstretis, qui eam abstulerit.
Qui vestitu & creta occultant sese, atque sedent, quasi sint frugi.
Quid ais tu? tibi credere certum est. nam esse bonum è vultu cognosco.
Quid est? quid ridetis? noui omnes. scio fures esse hic complures.
Hem nemo habet horum? occidisti. dic igitur. quis habet? nescis?
Heu me miserum, misere perij. male perditus, pessime ornatus eo.
Tantum gemiti & mali, mœstitiaeq; hic dies mihi obtulit,
Famem & pauperiem. perditissimus ego sum omnium in terra.
Nam quid mihi opus est vita qui tantum auri perdidi?
Quod custodiui sedulò: egomet me defraudaui,
Animúmque meum geniúmque meum: nunc eo alij lætificantur,
Meo malo & damno pati nequeo.

Ly. *Quinam homo hic ante ædes nostras eiulans conqueritur mœrens?*
Atque hic quidem Euclio est. est, opinor. oppidò ego interij, palàm est res.
Scit peperisse iam, vt ego opinor, filiam suam: nunc mihi incertum est,
Quid agam. abeam, an maneam? an adeam, an fugiam? quid agam. edepol nescio.

PERII, INTERII, &c.] Inducitur Euclio, posteaquàm ollam auri sublatam esse cognouit, mirè conturbatus, exanimatus, & de gradu mentis, vt aiũt, deiectus. TENE, TENE.] subintell. furem. Alloquitur quemuis ex iis, qui adsunt. QVEM?] quem iubeo aut postulo teneri? vel, quem tenebitis? QVIS?] quis ollam auri abstulit? NIHIL VIDEO, CAECVS EO:] id in dicitur aliis verbis, nam qui nihil videt luce clara, cæcus est. INVESTIGARE.] vestigando inuenire. Sic Terentius in Heaut. *Nihil tam difficile quin quærendo inuestigari possit* Plautus in Mercat. *Non concedam, neque quiescam vsquam noctu neque interdiu, Priusquàm aut amicam, aut mortem inuestigauero.* alias inuestigare, valet vestigiis quærere. Idem Terent. Eunuch. *vbi quæram, vbi inuestigiem? quem percunter?* QVI VESTITV ET CRETA OCCVLTANTIS.] qui vestitu obsoleto, neque sũtuoso & facie cretata, seu fuco alio candefacta, simulant se esse viros bonos, & frugi. alii sic, vestitu candido seu toga candida, simulãt se esse viros bonos & fortes, & iccirco honore & magistratu dignos. Nã magistratus & honores petebãt Romani in veste cãdida. al. sic, qui cùm sint nigri, id est, improbi & scelerati, simulant se esse candidos, id est, bonos atque integros. Horat. Satyra 3. lib. 2. *creta an carbone notandi* TANTVM GEMITI, ET MALI, MOESTITIAEQVE HIC D. OBT.] Sic edidimus. Nam vulgati quidem alii sic habent. *Tantum gemiti, & mali mæstitia hic d.* &c. Et ita Florẽtini alii vt Aldini, & Lugd. sic. *Tantũ gemiti, & mala mæstitia.* &c. manuscripti nostri sic fere, vt Florentini. *Tantum gemiti & mali, mæstitia hic d.* &c. Nonius porrò in voce *gemiti*, docens, *gemiti* positum esse pro *gemitus*, antiquè, legit, *Tantum gemiti mali, molestiaque hic d. mihi obt.* quæ scriptura mihi non satis probatur, eámque planè corruptam ac deprauatam esse arbitror quãquam eam Camerarius secutus est. Priscianus lib. 6. eiusdem rei exemplum afferens sic legit. *Tantum gemiti, & mala mæstitia hic dies mihi obtulit.* EGOMET ME DEFRAVDAVI, &c.] sic Terent. Phor. *Quod ille vnciatim vix de demenso suo, Suum defrudans Genium, comparsit miser*, Suprà in Asinaria, Defrudem te ego? ad quẽ locum plura. defraudare autem seu defrudare Genium suum & indulgere Genio, inter se opponuntur. similiter defrudare animũ suum, & obsequi, seu morem gerere animo suo, inter se pugnant. NVNC EO LAETIFICANTVR] nunc alii eo auro læti fiunt. vel sic, nũc alii ex eo auro lætitiam & voluptatem capiũt. EIVLANS] eiulare est vocem tristẽ & lugubrẽ mittere, quod muliebre est M. Tull. Tusc. quæst. lib. 2. *Ingemiscere nonnunquam viro concessum est, idque rarò: eiulare ne mulieri quidem. & hic nimirum est fletus, quem 12. tabulæ in funeribus adhiberi vetuerunt.* Horat. oda 10 Epod. *Et illa non virilis eiulatio.* Apuleius lib. 3. princip. *Hac identidem mecum replicans fortunas meas eiulabam.* Idem lib 4. *Nec tamen puella quiuit vllis aniculæ sermonibus ab incepto fletibus auocari: sed altius eiulans: & assiduis singultibus ilia quatiens, mihi etiam lacrymas excussit.* Lessum appellant 12. talem eiulationem. PALAM EST RES.] Lyconides audiens Euclionem lamentantem, & eiulantem, suspicatur propter partum filiæ lamentari, non propter ollæ iacturam, quam fecit ille, qua de re nihil audierat Lyconides.

EVCLIO senex, LYCONIDES adolescens.

Quis homo hic loquitur? Ly. *ego sum.* Eu. *immò ego sum miser, & miserè perditus,*
Quoi tanta mala, mæstitudóque obtigit. Ly. *animo bono es.*
Eu. *Quo obsecro pacto esse possum?* Ly. *quia istuc facinus, quod tuum*
Sollicitat animum, id ego feci & fateor. Eu. *quid ego ex te audio?*
Ly. *Id, quod verum est.* Eu. *quid ego de te merui adolescens mali,*
Quamobrem ita faceres, méque, meósque perditum ires liberos?
Ly. *Deus mihi impulsor fuit. is me ad illam illexit.* Eu. *quo modo?*
Ly. *Fateor me peccauisse, & me hanc culpam commeritum scio.*
Id adeò te oratum aduenio, vt animo æquo ignoscas mihi.
Eu. *Cur id ausu's facere vt id, quod non tuum esset, tangeres?*
Ly. *Quid vis fieri? factum est illud, fieri infectum non potest.*
Deos credo voluisse, nam ni vellent, non fieret scio.
Eu. *At ego deos credo voluisse, vt apud te me in neruo enecem.*
Ly. *Ne istuc dixis.* Eu. *quid tibi ergo meam me inuito tactio est?*
Ly. *Quia vini vitio atque amoris feci.* Eu. *homo audacissime,*
Cum istácne te oratione huc ad me adire ausum, impudens?
Nam si istuc ius est, vt sic tu istuc excusare possies,
Luce claro deripiamus aurum matronis palàm,
Post id si prehensi simus, excusemus ebrios
Nos fecisse, amoris caussa. nimis vile'st vinum atque amor,
Si ebrio atque amanti impunè facere quod lubeat, licet.
Ly. *Quin tibi vltrò supplicatum aduenio, ob stultitiam meam.*
Eu. *Non mihi homines placent qui quando malefecerunt, purgitant.*
Tu illam scibas non tuam esse, non attactam oportuit.
Ly. *Ergo quia sum tangere ausus, haud caussificor, quin eam*
Ego habeam potissimum. Eu. *tun' habeas me inuito meam?*
Ly. *Haud, te inuito. postulo, sed meam esse oportere arbitror.*
Quin tu eam inuenies, inquam, meam illam esse oportere Euclio.
Eu. *Nisi refers.* Ly. *quid tibi ego referam?* Eu. *quod surripuisti meum.*
Iam quidem ad prætorem hercle te rapiam, & tibi scribam dicam.
Ly. *Surripui ego tuum? vnde? aut quid id est?* Eu. *ita te amabit Iuppiter.*
Vt tu nescis. Ly. *nisi quidem tu mihi quid quæras, dixeris?*
Eu. *Aulam auri, inquam, te reposco, quam tu confessus mihi*
Te abstulisse. Ly. *neque edepol ego dixi, neque feci.* Eu. *negas?*
Ly. *Pernego immò. neque ego aurum, neque ista aula quæ siet,*
Scio, nec noui. Eu. *illam ex Siluani luco quam abstuleras, cedo.*
I, refer, dimidiam tecum potius partem diuidam.
Tametsi fur mihi es, molestus non ero. i verò, refer.
Ly. *Sanus tu non es, qui furem me voces. ego te Euclio*
De alia re resciuisse censui, quod ad me attinet.
Magna est res, quam ego tecum otiosè, si otium est, cupio loqui.
Eu. *Dic bona fide, tu id aurum non surripuisti?* Ly. *bona.*
Eu. *Neque scis quis abstulerit?* Ly. *istuc quoque bona.* Eu. *atque id si scies,*
Qui abstulerit, mihi indicabis? Ly. *faciam.* Eu. *neque partem tibi*
Ab eo quiqui est, inde posces, neque furem excipies? Ly. *ita.*
Eu. *Quid si fallis?* Ly. *tum me faciat quod volt, magnus Iuppiter,*

Eu. *Sat habes, age nunc loquere quid vis.* Ly. *si me nouisti minus,*
Genere qui sim gnatus, hic mihi est Megadorus auunculus.
Meus fuit pater Antimachus: ego vocor Lyconides:
Mater mea Eunomia Eu. *noui genus nunc quid vis? id volo*
Noscere. Ly. *filiam ex te tu habes.* Eu. *immò eccillam domi.*

Ly. *Eam tu respondisti, opinor, meo auunculo.* Eu. *omnem rem tenes?*

Ly. *Is me nunc renunciare repudium iussit tibi.*

Eu. *Repudium rebus paratis, atque exornatis nuptiis?*
Vt illum di immortales omnes deaeque, quantum est, perduint,
Quem propter hodie auri tantum perdidi infelix miser.

Ly. *Bono animo es, & benedice. nunc, quae res tibi & gnatae tuae*
Bene feliciterque vortat, ita di faxint, inquito.

Eu. *Ita di faciant.* Ly. *& mihi ita di faciant. audi nunc iam.*
Qui homo culpam admisit in se, nullus tam parui pretij,
Quin pudeat, quin purget sese: nunc te obtestor Euclio,
Si quid ego erga te imprudens peccaui, aut gnatam tuam,
Vt mihi ignoscas, eamque vxorem mihi des, vt leges iubent.
Ego me iniuriam fecisse filiae fateor tuae,
Cereris vigiliis per vinum, atque impulsu adolescentiae.

Eu. *Hei mihi quod facinus ego ex te audio?* Ly. *cur eiulas?*
Quem hodie ego auum feci iam vt esses filiae nuptiis.
Nam tua gnata peperit, decumo mense post, numerum cape.
Ea re repudium remisit auunculus caussa mea.
I intrò exquire sitne ita, vt ego praedico. Eu. *perij oppidò,*
Ita mihi ad malum mala res plurimae se agglutinant.
Ibo intrò, vt quid huius veri sit sciam. Ly. *iam te sequor.*
Haec propemodum iam esse in vado salutis res videtur.
Nunc seruum esse vbi dicam meum Strobilum, non reperio,
Nisi etiam hic opperiar tamen paulisper: postea intrò
Hunc subsequar. nunc interim spatium ei dabo exquirendi
Meum factum, ex gnatae pedisequa, nutrice, anu: ea rem nouit.

QVOI TANTA MALA, MOESTITVDOQVE OBTIGIT] Sic habent & nostri libri veteres. nam vulgati habent tanta mala moestitudo obtigit sine copulatione, planè mendosè. Adiuuat hanc lectionem & Nonius, apud quem ita impressum & scriptum est in voce *moestitudo*, quod pro moestitia positum docet, & hunc locum profert. ANIMO BONO ES] *es* imperatiui modi est, praesentis temporis, à verbo, sum. QVIA ISTVC FACINVS, &c.] ab hoc loco error vtrique obiicitur, dum Euclio putat Lyconidem sibi ollam auri subripuisse, idque eum fateri: Lyconides autem per facinus, quod se fecisse fatetur, oblatum à se filiae Euclionis stuprum intelligit. Errant igitur Euclio & Lyconides. Nam Lyconides facinus, quod se fatetur fecisse, vult intelligi, Euclionis filiam à se compressam: Euclio verò sic accipit, quasi fateatur ille, ollam auri à se esse ablatam. SOLLICITAT] de sede mouet, & de statu deijcit. Festus *sollicitare*, inquit, *est solo citare, & ex suo loco mouere.* DEVS MIHI IMPVLSOR FVIT] significat se à Cupidine impulsum esse ad eius filiae amorem, & ad illam comprimendam. ET ME HANC CVLPAM, COMMERITVM SCIO] id est, & me hanc culpam commeruisse, commeruisse scio. ID ADEÒ, &c.] id est, propter id adeò, seu propter eam adeò caussam. ANIMO AEQVO] animo propitio, leni & tranquillo. AVSVS] ausus es. FIERI INFECTVM NON POTEST] Aristotel. libr. 6 de Moribus ad Nicom. τὸ δὲ γεγονὸς οὐκ ἐνδέχεται μὴ γενέσθαι. Διὸ ὀρθῶς Ἀγάθων, Μόνου γὰρ αὐτοῦ καὶ θεὸς στερίσκεται, Ἀγένητα ποιεῖν ἅσσ᾽ ἂν ᾖ πεπραγμένα. id est, vt nos quidem olim vertimus. Quod factum est autem, id, vt sit infectum, contingere non potest. Itaque rectè Agatho, Hoc namque duntaxat negatum est Deo, Quae facta sunt, infecta posse reddere. VT APVD TE ME IN NERVO ENECEM] id est, vt apud te mihi laqueo, seu potius ferreo vinculo, interstringam gulam. Festus, *neruum*, inquit, *appellamus ferreum vinculum, quo pedes impediuntur: quanquam Plautus eo etiam vinciri ceruices ait.* NE ISTVD DIXIS] ne istud dixeris. QVID TIBI ERGO MEAM, ME INVITO TACTIO EST?] quod ius tibi est meae tangendae, me inuito, vel sic, Quamobrem meam tangis me inuito? vel sic, quo iure meam, me inuito, tangis, seu tetigisti? Iam tangere, ambiguum est. nam & tangere rem alienam inanimam, pro tollere, seu auferre, vnde tagaces, fures, & tangere mulierem, pro rem cum muliere habere dicunt Latini. Horat. Sat. 2 libr. 1. *matronam nullam ego tango.* Catull. ad Aurel. *Tangam te prima irrumatione.* MEAM] sub intellige ollam, vt quidem sensit, & accipit Euclio. sed Lyconides filiam ipsius

Euclio-

Euclionis significari putat. Animaduertat autem lector, nomina verbalia, regere casum sui verbi. QVIA VINI VITIO, ET AM. F.] quia, inquit, vini culpa, & amoris feci. Lyconides in vinum, & amorem culpam confert. sic ille apud Terent. in Adelph. *Nam hoc quidem ferundum aliquo modo est. Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia. Humanum est.* Sic Demosthenes in oratione, κατὰ μειδίου, purgans quendam, qui Thesmothetam percusserat, dicit eum treis habuisse defensiones probabileis, quibus crimen sibi illatum diluere posset, μέθην, ἔρωτα, ἄγνοιαν. id est, ebrietatem, amorem, ignorationem. Sic Philemon, ἅπας ὁ πολὺς οἶνος ... i. Vinum omne multum, semper est malũ. Sat magna peccãd ebrio causa in manu est. sed melius philosophus ille, qui in reum hoc vno se defendentem, quòd vini vitio peccasset, duplicem pœnam cõstituebat. cuius rationem hanc affert Aristot. lib. 3. de Morib. ad Nic. principium enim actionis, inquit, est in ipso. erat enim in eius potestate situm cauere ne ebrius fieret. verba Arist. sunt hæc. τοῖς μεθύουσι διπλᾶ τὰ ἐπιτίμια· ἡ γὰρ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ. κύριος γὰρ τοῦ μὴ μεθυσθῆναι. CVM ISTACNE OR. H. AD ME AD. AVS?] subintellige, par est. æquum est. aut aliquid tale. oratio enim est præcisa. LVCE CL. D.] argumentum ab absurdo, & improbabili consequenti. Sic autem legendum non vt vulgò *luce clara* & verò hanc lectionem tutatur Nonius in voce *lux*, hunc locum proferens. Sic M. Tull. lib. 3. de Off. *luce claro in foro saltet.* NIMIS VILE 'ST. VINVM ATQ. AMOR &c.] i. non potest satis magno emi vinum, atq. amor. siquidem vinum ebrio, amor amanti dant omnium facinorum malorum licentiam, atque impunitatem. sed non est ita, vt supra diximus. quin qui vini impulsu & ebrietate peccat, pœnam duplicem sufferre debet, quia bis peccauit: semel, quod ebrius factus est, iterum, quòd ab ebrietate ad facinus impulsus est. PVRGITANT] crebro purgant. subintell. se. ILLAM] ol'am auri: hanc enim sentit Euclio. sed Lyconides putat eum de sua filia compressa queri. SCIBAS] sciebas. HAVD CAVSSIFICOR] non dico caussam. non recuso ... QVIN EAM EGO HAB. POTISS.] quin filiam tuam vxorem ducam ante alios omneis procos. ME AM?] ollam auri. POSTVLO] ... QVIN TV EAM INVENIES, INQVAM, &c.] Quin tu inuenies, inquam, filiam tuam, meam vxorem te oportere. Errat vterque, vt sæpius iam dixi, è verbis alterius: atque ex hoc errore, spectatores incredibili voluptate fuisse perfusos, probabile est. NISI REFERS] ... qua conuenit minanti. *Nisi refers ollam*, inquit. Euclio, ego te in ius rapiam vel ego de te pœnas meritas sumam, vel aliquid tale subintelligendum est. Quanquam videtur Euclio fuisse orationem inceptam absoluturus, & illud quod sequitur *ad prætorem te rapiam*, additurus, nisi eum loquentem interpellasset Lyconides, his verbis, *quid tibi ego referam?* IAM QVIDEM AD PRAETOREM HERCLE TE RAP. dixit vt iratus, & perturbatus. nã ad prætorem ducere, & in ius vocare lic bat. rapere non licebat nisi ei, qui antestatus esset. Hora: Sat. 9. lib. 1. *rapit in ius: clamor vtrinque.* ET TIBI SCRIBAM DICAM] Græcorum more dictum καὶ σοὶ γράψω δίκην id est, & tibi litem intendam. Terent. Phorm. *Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam.* ibid. *Sexcentas proinde possum scribere tam mihi dicas.* ITA ME AMABIT IVP. VT EVM] erat hæc iurisiurandi formula, *Ita me amabit Iupiter, vt,* &c. *ita me dij amabunt, vt.* Hanc igitur Euclio iurisiurandi formulam Lyconidi præscribit, vt per eam iuret, se nescire, quid Euclioni surreptum sit. NISI QVIDEM TV M. Q. Q. DIXERIS] subintell. *nescio.* vel *ita me Iupiter amabit, vt ego nescio.* CONFESSV'S MIHI.] confessus es mihi &c. CEDO] da. DIMID. T. P. P. D.] dimidiam portionis partem totius auri in duas parteis æqualeis diuisi, tibi dabo. CANSVI] putaui. QVIQVI ES] quisquis es. INDIPISCES?] sumes? vsurpabis? auferes? Sic autem legendum esse, & aliquot è nostris libris veteribus quibus cum congruunt omnes vulgati, peruincunt, & Nonius confirmat, hunc locum proferens. quanquam idem Nonius hunc eundem locum proferens in verbo *excipere* legisse videtur, *inde posces*, vt alii legunt. vtitur autem & alibi hoc verbo Plautus tum in eadem voce, tum in passiua. in eadem, vt suprà in Asin. *Nunquam adepol quadrigis albis indipiscet postea.* in pass. Epid. *nempe quem in adolescentia Memorant apud reges armis arte duelli ... Diuitias magnas indeptum.* Si quis tamen alteram lectionem, quæ etiam in nonnullis libris manuscriptis reperitur *inde posces*, magis probabit: non magnopere pugnabo, præsertim cum se in suo libro ita scriptum reperisse testetur vir doctissimus Camerarius. Dicam interea, & iam antea dixi, quod sententio: hanc, quam secuti sumus, mihi videri veram, & germanam Plautinam. NEQ. FVREM EXCIPIES?] id est, neque furem recipies ad te & celabis? sic ferè Nonius in verbo excipere. Exstat autem titulus in Pandect. iuris ciuilis de receptorib. lib. 47. vbi Marcianus. *Pessimũ, inquit, genus est receptorum, sine quibus latêre diu nemo potest* &c. quanquam videtur iurisconsul. de iis receptoribus verba facere, qui latrones recipiunt, nõ de iis, qui fures. QVID SI FALLIS? LYC. TVM ME, &c.] sic suprà in Amph. *Quid si falles? MERC. tum Mercurius Sosiæ iratus fiet.* ad quem locum plura. Hoc autem, *tum me faciat* &c. dictum est ... pro tum magnus me perdat Iupiter, quæ est diræ precationis formula. SI ME NOVISTI MINVS, GENERE QVI SIM GN.] Si minus nosti quo ego sim genere natus, &c. TENES] sic cognitum habes. RENVNTIARE REPVDIVM] remisit tibi per me repudium, vt infrà non longè idem loquitur, vel remisit per me nuntium, vt loquitur M. Tull. quanquam hoc potius vsurpatur in diuortio: nam vt docet Paulus titul. de Verborum & Rerum significatio. *inter diuortium, & repudium hoc interest, quòd repudiari etiam futurum matrimonium potest: non rectè autem sponsa diuertisse dicitur, quòd diuortium ex eo dictum est, quòd in diuersas parteis eunt, qui discedunt.* Modestinus quoque libr. 8 differentiarum, eodem titulo posteaquàm docuit, quid intersit inter stuprum & adulterium: *diuortium*, inquit, *inter virum & vxorem fieri dicitur: repudium verò sponsa remitti videtur: quod & in vxoris personam non absurdè cadit al quid in vxoris personam non cadit.* REPVDIVM, REB. PAR. &c.] stomachosè, & vultuosè pronuntiandum. EST autem ... subintelligitur enim hoc totum, *nobis iussit remitti?* VT ILLVM DI IMM.] malè precantis oratio. QVANTVM'ST] deorum ac dearum. PERDVINT] perdiderint. QVEM PROPTER] propter quem ... propter quem, autem, id est, cuius est, aut culpa. ET BENEDICE] & bona verba loquere. εὐφήμει. Sic in Casina, *Quid si fors, aliter quàm voles, euenerit? STA. Bene dice.* QVAE RES TIBI ET GNATAE T. &c.] Fausta precatio, qua vtebantur initio rei cuiuslibet gerendæ negotiique contrahendi. BENE FELICITER VORTAT] bene, feliciterque eueniat. ITA DII FAXINT. INQVITO] præit Euclioni Lyconides voce *inquito* autem imperatiui modi, futuri temporis, rarum & notandum. Sic Terentius vsurpauit *inque* præsentis, in Heauton. scenâ 7. actus 4. *Vbi Clitipho nunc est? S. eccum me, inque.* QVIN PVDEAT?] quin eum pudeat. VT LEGES IVBENT] iubent enim leges, eum, qui virginem

LAVDATVM, VT SACR.] sacrificaturi lauabant: & vasa pura adhibebant: infrà eadem comœd. scena, quæ sequitur proximam, *Nunc lauabo, vt rem diuinam faciam.* &c. NAE TV AVLA] ἐπιφώνησις ad ollam. AT Q. ISTVC AVRVM, QV.] Quidam Philosophus interrogatus, cur aurum palleret (hoc est quod Græci dicunt ὠχρὸν εἶναι) respondit, quia multos haberet insidiatores. QVOD TIBI CONCREDITVM EST] quod tuæ custodiæ, tuæque quasi fidei commissum est. FACTV' ST OPTIMVM] nonnulli ex nostris libris veteribus habent, *factum est optimum.* VT TED AVFERAM] vt te auferam domo, & foras in alium locum feram, nempe in fanum Fidei: tibi te diligenter abscondam. CAVE SIS TIBI] caue si vis tibi &c. NE TV IN ME MVTASSIS] ne tu in me nomen mutaueris, & fias in me infidelis, vel pro Fidei nomine, quo appellaris, perfidiæ aut infidelitatis nomen si imponendum. SI HOC CONCREDVO.] si hoc aurum tibi concredidero. FRETVS TVA FID.] te confisus.

STROBILVS seruus Lyconidis.

STR. Hoc est serui facinus frugi, facere quod ego persequor,
Ne moræ molestiæque imperium herile habeat sibi.
Nam qui hero ex sententia seruire seruos postulat,
In herum matura, in se sera condecet capessere.
Sin dormitet, ita dormitet, seruum sese vt cogitet.
Nam qui amanti hero seruitutem seruit, qu[a]si ego seruio,
Si herum videt superare amorem, hoc serui esse officium reor,
Retinere ad salutem: non eum quò incumbebat, eò impellere.
Quasi pueris qui nare discunt, scirpea induitur ratis,
Qui laborent minus, facilius vt nent, & moueant manus:
Eodem modo seruum ratem es[s]e amanti hero æquum censeo,
Vt tolleret, ne pessum abeat tanquam catapirates maris.
Herile imperium ediscat, vt quod frons velit, oculi sciant.
Quod iubeat, citus quadrigis citius propere persequi
Qui ea curabit, abstinebit censione bubul[a].
Nec sua opera rediget vnquam in splendorem compedes
Nunc herus meus amat filiam huius Euclionis pauperis.
Eam hero nunc renunciatum est, nuptum huic Megadoro dari.
Is speculatum huc misit me, vt quæ fierent fieret particeps.
Nunc sine omni suspi[c]ione, in ara hic assidam sacra.
Hinc ego huc & illuc petere, quid agant arbitrarier.

FACINVS] factum officium. *facinus* vocabulum *plautus.* Nonius profert hunc locum in voce *facinus*, sed vel aliud agebat Nonius, cum id scripsit, quod scripsit. *Facinus rursus*, inquit ille, *scelus.* deinde profert hunc locum, *Hoc est serui facinus.* vel mendosus est eo loco NONIUS. & Plautina verba alieno loco posita sunt. Nam sine dubio *facinus* hoc loco laudis nomen est. NE MORAE, MOLESTIAEQVE IMPERIVM H. H. S.] ne habeat herile imperium sibi pro mora, ac molestia: vel sic potius: ne cunctetur, næve longus sit in herili imperio obeundo, & ne imperium herile iniucundè & cum animi molestia obeat. EX SENTENTIA] heri. POSTVLAT] ἀξιοῖ, dignum, seu æquum iudicat. IN HERVM MATVRA, IN SE SERA CONB. E.] id est, decet eum seruum in negotiis herilibus maturare, & diligentem esse: in suis, cunctari & tardum esse, NONIUS profert hunc locum in verbo, capessere. Animaduertat autem lector hic Plautum sera & matura inter se opposuisse. SIN DORMITET, ITA D. &c.] id est, si autem negligentior aut tardior sit in negotiis domini curandis, ita sit negligens tamen, vt meminerit se esse seruum: hoc est, vt, quod negligentia aut mora culpæ contractum est, id vigilantia aut celeritate corrigat ac sarciat. SERVITVTEM SERVIT] atticismus omnibus quidem ferè bonis scriptoribus Latinis vsitatus: sed iurisconsultorum maximè proprius. MARC. TUL. Topic. *quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit.* dicuntur autem propriè seruitutem seruire serui: vt licet ex superiore Ciceronis exemplo, & hoc Plauti cognoscere. Iterū Plautus in Menæch. *Me hic valere, & seruitutem seruire huic homini optimo.* Idem in Milit. glor. *Satin' abijt ille? neque herile negotium Plus curat, quam si seruitutem haud seruiat?* QVASI.] id est, quemadmodum, quo modo: vt, sic Lucretius libro secundo, *Sed quasi naufragiis magnis, multisque coortis Disiectare solet magnum mare transtra gubernacula*, &c. *Sic tibi si finita*, &c. Idem lib 3. *Et quasi cum caput, atque oculus tentante dolore Læditur in nobis, non omni concruciamur Corpore: sic animus*, &c. Iterum Plautus infrà eadem scena, *Quasi pueris*, &c. SI HERVM VIDET SVPER. AMOR.] Si videt, amorem plus posse quam herum. si videt, amorem hero esse validiorem ac potentiorem, ita vt herus vincatur, ac succumbat, &c. Inest in hac locutione amphibolia: sed hæc est sententia quam diximus. NON EVM, QVO INCVMBAT, EO IMPELLERE] id est, non eius morbum & amentiam adiuuare atque augere. allegoria est, ducta ab iis, qui casabundi, sed iamiam casuri ab aliquo in eam partem in quam procumbunt, manu impelluntur, ita vt affligantur in terram. Tale ferè est illud

CAPTEIVEI.

DRAMATIS PERSONAE.

ERGASILVS parasitus.
ARISTOPHONTES.
HEGIONIS puer.
PHILOPOLEMVS.
STALAGMVS.
HEGIO senex.
LORARIVS.
PHILOCRATES captiui.
TYNDARVS.
GREX.

ARGVMENTVM.

CAPTVS fuit in pugna Hegionis filius,
Alium quadrimum fugiens seruos vendidit.
Pater capteiuos commercatur Alios.
Tantum studens vti natum suum recuperet.
Et inter ibi emit olim amissum filium.
Is suo cum domino veste versa ac nomine,
Vt amittatur, fecit: ipsus plectitur.
Et is reduxit, captum & fugitiuum simul,
Indicio cuius alium agnoscit filium.

HEGIONIS FILIVS.] Philoptolemus. ALIVM QVADR.] alium Hegionis filium, quatuor annos natum, Pægnium nomine: qui postea Tyndarus dictus est, alium dixit, pro alterum. FVGIENS SERVOS] seruus Hegionis Stalagnius, dum fugit. PATER] Hegio. ALIOS] Elios, ab vrbe Elide, videlicet, Philocratem Theodoromedis filium, Elium. & vnà cum eo Pægnium, eundémque Tyndarum, filium suum, qui seruiturem seruiebat Philocrati. GNATVM SVVM] Philoptolemum, prouocabulum *suum*, hic vna syllaba pronuntiari debet. RECVPERET] scilicet permutatione facta. rectè autem recuperet. Nam recuperari dicuntur amissa, cùm ad eum qui amisit, salua redeunt. ET INTERIBI] Et interea. EMIT OLIM AMICISS. FIL.] Hegio emit imprudens eum filium, quem olim amiserat, nomine Pægnium, sed postea Tyndarum appellatum. IS] Tyndarus, qui seruitutē seruiebat Philocrati Elio, Theodoromedis filio. CVM DOMINO VESTE VORSA, AC NOM. commutata veste, & commutato nomine cum domino Philocrate, id est, sumta veste domini sui Philocratis, & eiusdem nomine sibi imposito, vt dicatur Philocrates, qui est Tyndarus, idémque Pægnium, seu Pægnius, & contrà Tyndarus appelletur, qui est Philocrates. VT AMITTATVR, FECIT.] fecit vt dominus suus amittatur, hoc est, abire sinatur, Tyndari nomine ei imposito, cùm esset Philocrates. amittitur autem, ea gratia Pseudotyndarus, vt Philoptolemum captiuum ad Hegionem patrem reducat. IPSVS PLECTITVR] ipsus, verus Tyndarus, qui sumpserat nomen Philocratis, plectitur ab Hegione patre, hunc Tyndarum, filium suum esse nesciente. IS] Philocrates. Pseudotyndarus. CAPTVM] Philoptolemum, Hegionis filium, bello captum. ET FVGITIVVM SIMVL] & vnà cum eo seruum Stalagnium, qui fugiens Pægnium quadrimum, qui postea Tyndarus appellatus est, Theodoromedi Philocratis patri vendiderat. INDICIO CVIVS] cuius Philocratis indicio. ALIVM] Tyndarum, eundémque Pægnium, quem putabat esse seruum.

PROLOGVS.

HOs, quos videtis stare hîc, capteiuos duos,
Illic qui astant: ij stant ambo, non sedent.
(Vos vos mihi testes estis, me verum loqui.)
Senex qui hîc habitat, Hegio, est huius pater.
Sed is quo pacto seruiat sibi patri,
Id ego hîc apud vos proloquar, si operam datis.

Seni huic fuerit filij nati duo.
Alterum quadrimum puerum seruos surpuit,
Eúmque hinc profugiens vendidit in Alide
Patri huiusce. Iam hoc tenetis, optimum est.
Negat hercle ille vltimus. accedito.
Si non, vbi sedeas, locus est, est vbi ambules,
Quando histrionem cogis mendicarier.
Ego me, tua caussa, ne erres, non rupturus sum.
Vos qui potestis ope vestra censerier,
Accipite reliquom: alieno vti nihil moror.
Fugitiuus ille, vt dixeram antè, huius patri,
Domo quem profugiens dominum abstulerat, vendidit.
Hic postquam hunc emit, dedit eum gnato suo
Peculiarem, quia quasi vna ætas erat.
Hic nunc domi seruit suo patri, nec scit pater.
Enimuero di nos quasi pilas homines habent.
Rationem habetis quomodo vnum amiserit.
Postquam belligerant Ætoli cum Aliis,
Vt in bello fit, capitur aliter filius.
Medicus Menarchus emit ibidem in Alide.
Cœpit capiuos commercari hic alios,
Si quem reperire posset, cum quo mutet suum
Illum captiuum. hunc suum esse nescit, qui domi est.
Et quoniam heri inde audiuit, de summo loco,
Summóque genere captum, etiam equitem Alium,
Nihil pretio par sit, filio dum parceret,
Reconciliare vt facilius posset domum,
Emit hosce de præda ambos de quæstoribus.
Hice autem inter sese hunc confinxerunt dolum,
Quo pacto hic seruos suum herum hinc amittat domum.
Itaque inter se commutant vestem & nomina.
Illic vocatur Philocrates, hic Tyndarus:
Huius illic, hic illius hodie fert imaginem,
Et hic hodie expediet hanc doctè fallaciam,
Et suum herum faciet libertatis compotem,
Eodémque pacto fratrem seruabit suum.
Reducémque faciet liberum in patriam ad patrem
Imprudens, itidem vt sæpe iam in multis locis
Plus insciens quis fecit quàm sciens, boni.
Sed inscientes sua sibi fallacia,
Ita compararunt & confinxerunt dolum:
Itaque hi commenti de sua sententia,
Vt in seruitute hic ad suum maneat patrem,
Ita nunc ignorans suo sibi seruit patri.
Homunculi quanti sunt, cùm recogito,
Hæc res agetur nobis, vobis fabula.
Sed etiam est paucis quod monitos vos voluerim.
Profecto expediet fabulæ huic operam dare.

Nonper-

Non pertractatè facta est, neque item vt cætera.
Neque spurcidici insunt versus immemorabiles.
Hic neque periurus leno est, nec meretrix mala,
Neque miles gloriosus Etiamne vereamini,
Quia bellum Ætolis esse dixi cum Aliis,
Foris illic extra scenam fient prælia.
Nam hoc pene iniquum est comico choragio,
Conari d subitò nos agere tragœdiam.
Proin' si quis pugnam exspectat: liteis contrahat.
Valentiorem nactus aduersarium.
Si erit, ego faciam vt pugnam inspectet non bonam,
Adeò vt spectare postea omneis oderit.
Abeo: valete iudices iustissimi,
Domi bellique duellatores optumi.

HOS QVOS VIDETIS ST.] *Hos quoque,* dictum more Plautino apud quem sæpe antecedens eiusdem casus est, atque relatiuum. Debuerat autem ita loqui, si vsitato more dicere voluisset: & qui hunc locum explicare velit, ita dicat: Horum, quos videtis hic stare, captiuos duos, seu captiuorum duorum (quorum alter est Philocrates, alter Tyndarus) alterius, nempe huius, quem ostendo, Tyndari, Hegio senex, qui hic habitat, pater est, neque id scit tamen, sed existimat, eum seruire seruitutem Philocrati captiuo Theodoromedis filio. ILLI QVI ADSTANT] qui illic astant: *illi* pro illic positum, non inusitatè. II STANT AMBO, NON SED.] iteratio ad maiorem eius, quod dictũ est, affirmationem. SENEX, QVI HIC HAB. HEG.] hic ordo est, vt diximus Senex, Hegio, qui hic habitat, horum duorum captiuorum, seu ex his duobus captiuis, qui hic adstant, huius, quem digito vobis ostendo, Tyndari, pater est. Emerat autem hos duos captiuos ex hostium Eleorum manubiis Hegio Ætolus, vt horum altero vel vtroque dato filium suũ Philoptolemum ab hostib Eleis captum recuperaret. SED IS] sed is, Tyndarus. SVO SIBI PATRI] suo vero patri: vel suo ipsius patri genus loquẽdi à nobis alibi notatum: millies à Plauto, & ab aliis scriptoribus vsurpatum. SI OPERAM DATIS] si operam mihi auribus datis, id est, si attenditis. SENI HVIC] Hegioni. FILII NATI DVO] Pægnius & Philoptolemus. ALTERVM] Pægnium qui postea ab emptore Tyndarus appellatus est. SERVOS] seruus Stalagnius. IN ALIDE] in Elide. Elis Achaïæ oppidum. Sic autem Adr. restituit Aduers. lib 23. cap 27. atque hæc restitutio porrigenda est ad omneis locos, in quibus legitur Aulidi, Alii Aulidis, pro quibus legendum Alidi, Elii Alidis, hoc est, Elidis, Eléi. Eliis, PATRI HVIVSCE] patri Philocratis, Theodoromedi Eleo, seu Elio: qui Philocrates, postea captus est ab Ætolis: què modò emit Heg. ex manubiis hostiũ Eleorum, vt diximus. TENETIS] scitis. NEGAT HERCLE ILLE VLTIMVS] negat se scire ille vltimus. spectatorem quendam significat, qui neque sedebat, neque attendebat: sed histriones obstrependo interturbabat, & fortasse actorem interpellabat. ita autem longè à scena aberat, vt actores exaudire non posset. ACCEDITO] alloquitur spectatorem illum odiosum, ac molestum: & iubet illum accedere propius, vt exaudire possit. SI NON, VBI SEDEAS LOC. &c.] si non est locus in cauea, vbi sedeas: alius locus est extra caueam, vbi ambules. Proinde ac si dicat, si tibi non licet sedere: at tibi licet ambulare. Sed quæret aliquis, qui fiat, vt huic non sit locus, vbi sedeat. Respondeo, quia vel seruus est, vel sedes omnes sunt occupatæ. COGIS MENDICARIER] cogis mendicare. histrio, qui attentè non auditur, & cui obstrepitur atque obgannitur, vocem plerumque obtundit clamando, voce obtusa autem, & raui cõtracta, eiicitur, aut exsibiletur. Ita mendicare cogitur. alii sic: cogis mendicarier, id est, cogis clarè pro loqui, & vocem contendere, vt faciunt mendici, licet etiam sic explicare, Cogis mendicarier, id est, cogis artem desinere ludicram seu histrionicam. & tacere, & ita mendicare Nam histrio, & quiuis alius artifex, arte sua vti prohibitus, mendicet, necesse est. Ego primam explicationem magis probo, quàm secundam: tertiam æquè, vt primam. Sic Terent. prologo HECYRÆ, *Ille ad famem hunc ab studio studuit reiicere.* Nonius, Mendicarier, inquit, pro mendicare. Plaut, Vidularia, *Malim moriri meos quàm mendicarier.* EGO ME TVA C. NE CIR. NON R. S.] ego me tua causa, id est, propter strepitum, & clamorem tuum, ne forte erres, id est, ne forte hoc existimes: quod si faceres, errares: non sum rupturus, videlicet, clamorem tollendo, & vocem contendendo Periculum est enim, ne, qui vocem nimis contendit, dirumpatur. M. Tull. lib 7. ep. *dirupi pene me in iudicio Galli Caninĳ familiaris tui.* Horat. ep 9 lib 1. *Rupit Hiarbitam Timagenis æmula lingua. Dum studet vrbanus, tenditque disertus haberi* VOS, QVI POST OP. VESTRA C.] vos, qui equites R. estis vel alioqui lauta & copiosa re familiari. vos, qui sat amplum censum habetis, vos, qui tantũ censum habetis vt censeri possitis, & ciues R. sitis. Nam qui nullum censum habebant ciues Rom, non erant, neque à censoribus quinto quoque anno cẽseri poterant ALIENO VTI NIHIL M.] non curo eius opera & fauore vti, qui à me alienus est. eum fautorem mihi habere non curo, qui maleuolo in me est animo, seu, qui me non amat: qualis animo eũ esse apparet. qui nos attente non audit, qui nobis obstrepit, neque lingua fauet. FVGITIVVS ILLE, &c.] redit ad institutum sermonem: fugitiuus igitur ille, inquit, id est, seruus Stalagnius, puerum quadrimum Pægnium dominum suum, id est, domini sui filium, & ita dominum, siue herum minorem, quem domo profugiens abstulerat, vendidit huius Philocratis patri, Theodoromedi. DOMO QVEM P.] in hoc versu *profugiens*, trium syllabarum sit duntaxat in metiendo versu, necesse est. HIC] Theodoromedes. HVNC] Pægnium, qui nunc Tyndarus dicitur. EMIT] à seruo fugitiuo Stalagnio. GNATO

SVO] Philocrati. PECVLIAREM] vt esset in eius peculio Nam vt seruo sic & filio, peculium habere iure ciuili licebat. Vlpianus lib. 29 ad edictum. libr. Digestor. 15 cap legis. *Qu m Tuberonis*, &c. *Tam autem pupillum filium*, inqui *q ia in seruum peculium habere posse*, *Pedius lib. 15 scr bit: cum hoc*, inquit, *totum ex dominis constitutione pendeat Ergo & si furere : aperit seruus, vel fi ius, vetinebunt peculium.* supra in Aulul. *gallus gall. naceus, qui erat anui peculiaris.* & in Asin *Etiam opilio. qui pascit mater alienas oues. Aliquam habet peculiarem. qui spem soletur suam.* QVIA QVASI VNA AET ER.] quia veluti, seu quodammodo eadem ætas erat. id est, quia erant quodammodo æquales. HIC NVNC] Hic Tyndarus. qui ol m dicebatur Pægnius, seu Pægnium SERVIT SVO P] seruit seruitutem suo patri Hegioni & ita seruus est & filius eidem personæ, sed non eadem ratione seruus Hegionis est, quia ab eo emptus est: filius est, qui ab eo procreatus est. NEC SCIT PATER.] nec scit pater Hegio Tyndarum esse filium suum. ENIMVERO DI NOS, QVASI PILAS H] digressiuncula breuissima, qua significat, homines huc & illuc arbitrio deorum iactari, tanquã pilas. Enimuero, inquit, nos homines diis pilarum loco sumus, quibus ludant. Dii nobis ludunt. nobisque sese oblectant, & exercent, tanquam pilis. Dii nos homines iactant pilarũ in morem: & modò seruos ex liberis modò liberos ex seruis efficiunt: modò diuites, modò mẽdicos, modò reg s, modò priuatos sumus deorum ludibria. sic Græci θεῶν παίγνια ἄνθρωποι, quod notauerat & Bosius. RATIONEM HABETIS,] id est cognouistis, qua ratione vnum ex filiis amiserit Hegio. BELLIGERANT] bellant. bellum gerunt. πολεμοῦσι. CVM ALIIS] cum Eliis ALTER FILIVS] alter Hegionis filius, Philoptolemus. EMIT] Philoptolemum. HIC] Hegio ALIOS] Eleos SI QVEM] Eleum SVVM ILLVM CAPT.] suum filium Philoptolemum, bello captum, quẽ emerat Menarchus Eleus. HVNC SVVM ESSE N.] hunc Tyndarum, qui domi est, suum filium esse nescit QVI DOMI ST] alter autem filius Philoptolemus, domi non est. INDE] ex Elide. NIHIL PRETIO PAR SIT, &c.] non dubitauit captiuos Elios vel impenso pretio emere, dummodò filium suum recuperare posset. dummodò suo filio consuleret, & è seruitute in libertatem pristinam restitueret ac vindicaret. RECONCILIARE VT FACILIVS POSSET D.] vt facilius filium suum suis penatibus restitueret: seu, vt facilius filium suum reparar.., & recuperare, & domum reducere posset: &c. alii sic. vt facilius posset domum suam filiorum amissione disiunctam, discissam, ac dissipatam, deintegro coniungere, seu redintegrare, & ad vitæ societatem redigere. hæc non placet: prior explicatio, quæ mea est, magis placet Sic enim eadem comœd. infrà. *Habe modò bonum animum nam illum confido domum. In his diebus me reconcili ssire.* HOSCE] Philocratem, & Tyndarum, quem filium suum esse nescit. quemque putat seruum esse natum DE QVAESTORIBVS] à quæstoribus. quæstores eos dicit, qui pecuniam publicam tractabant, non eos, qui quæstionibus, & iudiciis publicis præerant: qui quæsitores potius appellabantur, & prætores, quàm quęstores Illi autem iidem, quos suprà dixi, quæstores, etiam manubias hostium, prædásque vendebant. M Tull. lib 2. epist. ad famil. *De præda mea præter quæstores vrb id est populum Rom. teruncium nec attigit, nec tacturus est quisquam* HICCE AVTEM] Philocrates Eleus Theodoromedis fil. & Tyndarus. qui seruit ei seruitutem: quem Hegio nescit esse filium suum. HIC SERVOS] Tyndarus. SVVM SERVVM] Philocratem ITAQ INTER SE COMMVTANT VESTEM] Horatius oda 35. lib 1 *Utcunque mutata potentes Veste domos inimica linquis.* ET NOMINA] Idem Horat. sat. 1. libr. 1. *mutato nomine, de te Fabula narratur.* ILLIC] ille, qui est Tyndarus, Pægnius, Hegionis filius, à patre ignoratus. HIC, TYND.] hic qui est Philocrates, Theodoromedis filius. HVIVS ILLIC] ille, qui est Philocrates, huius, qui est Tyndarus, fert imaginem, &c FERT IMAGINEM] sic loquitur in Amphitruo, Et Sosia seruos cuius ego hanc fero imaginem. ET HIC] Tyndarus, qui nomen, & vestem sumpsit Philocratis. EXPEDIET] explicabit, ad exitum perducet. SVVM HERVM,] Philocratem, qui nunc vocatur Tyndarus. LIBERTATIS COMPOTEM] liberum. FRATREM] Philoptolemum, captiuum Elide. REDVCEM FACIET] reducet: seu reducendum curabit. sic infrà eadem comœdia, *vt huius reducem facias filium.* redux, qui reducitur in patriam ex alieno & lingin quo solo. Marc. Tull pro Milone, *Quid me reducem esse voluisti?* Terent. *Egóne, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris?* ITIDEM, VT SAEPE IAM IN MVLTIS L. P. L. INSCR. Q. F.] sic Terent. in Phorm. extr. versu, *equidem plus hodie boni Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem vnquam* SVA SIBI FALLACIA] id est. sua ipsorum fallacia. ITAQ. HI COMMENTI] subintell. sunt. DE SVA SENTENTIA] sic loquuntur boni scriptores de consilii sententia. de amicorum sententia &c hoc est, ex consilii sententia, ex amicorum sententia. VT IN SERVITVTE HIC AD S M. P.] sententia est. ita dolum confixerunt & ita commenti sunt. ex sua ipsorum sententia, id est, nullis aliis consultis, aut adhibitis, vt hic, videlicet Tyndarus, maneat in seruitute, ad suum patrem, id est, apud suum patrem. ITA NVNC IGNORANS S. S. S. P] Ita nunc Tyndarus ignorãs, & insciens suo ipsius seruit patri. HOMVNC Q. SVNT. CVM RECOG.] exclamatio breuis in miseriam humanam. Homunculi, inquit, quanti, id est, quàm parui pretii sunt, cùm iterum, atque iterum cogito? HAEC RES AGETVR N. V. F.] μεταφορὰ hæc res à nobis agetur: & hæc erit nobis res, quam agere debeamus: vobis verò erit fabula, quam attentè audire & spectare debeatis. vel sic, Hanc rem agemus, & vobis, vt rem gestam, exponemus atque oculis vestris ita subiiciemus, vt rem gestam vobis cernere videamini: vobis erit fabula: id est, vobis autem erit res ficta, ludicra, & comica: quæ tamen res ludicra, & fabulosa ad vos pertinere videatur, mutatis nominibus, vt Horat. Sat. 1 libro 1. *mutato nomine, de te Fabula narratur.* EXPEDIET] vtile erit. OPERAM DARE] aureis attentas & vacuas præbere. NON PERTRACTATE F. EST.] non vsitato, neque vulgato more. non quo modo aliæ fabulæ tractari, & fieri solent nouo & singulari, & eximio, & exquisito quodam modo hęc fabula facta est. quæ pertractantur, id est, valde, & ab omnibus tractantur, non sunt noua, neque nitida, neque munda: sed obsoleta, squalida, immunda, & inquinata. NEQ. ITEM, VT CETERAE] πεπατημένως. Nam idem dicit, quod suprà, sed planius. NEQ. SPVRCIDICI INS. V.] neque in hac fabula insunt versus spurci, aut spurciloqui: id est, obscœni. spurca opponuntur puris, vt suprà in Asinaria, *spurca noctes*, puris altera ex parte respondent. & spurca sunt, quæ stercore, cœno, tabo, semine, & similibus conspersa & perfusa sunt. & spurci sermones, aut versus, quibus res venereæ impudenter, apertè, & inuerecundè tractantur. hinc spurco, as: hinc spurcities. IMMEMORABILES] non memorandi, memoratu indigni, infandi. NEQVE PERIVRVS LENO.] vt in Cistell & Pseud. NEQVE MERETRIX MALA] vt in Bacchid. NEQVE MILES GLOR.] vt in Epidico, & in Milite glor. & apud Terent. in Eunuch NE VEREAMINI] ne fortè vereamini, quia, &c. CVM ALLIS.

cum Ellis. COMICO CHORAGIO,] id est, comico instrumento scenico. Ita ferè Festus. sententia autem huius loci, hæc est Nam hoc pene iniquum est, hos conari desubitò agere tragœdiam instrumento scenico, quod sit comicum. tragœdiæ enim aguntur choragio tragico: comœdiæ, comico. PROIN' SI QVIS PVG. EXS.] Proinde si quis pugnam spectare cupit, &c. LITEIS CONTRAHAT.] liteis vltro serat, & aliquem lacessat, atque irritet, vt habeat cum quo litiget, & concertet, si tantopere pugnandi cupidus est. liteis contractas dixit & M. Tull. lib. 3. de legib. non longè à princip. ibi, *contractas liteis iudicanto.* VALENTIOREM NACTVS ADVERS. SI ERIT, E. P. VT P. INSP. N. B.] si nactus erit aduersarium robustiorem, ac validiorem, pugnam spectabit non bonam, quia victus discedit, scilicet. Totius huius loci hæc sententia est, Proinde si quis pugnæ spectandæ cupidus est aliquem sibi aduersarium paret, hoc est, aliquem iniuria lacessat. Si is, quem lacessierit, & cum quo litem contraxerit: viribus valentior, & robustior fuerit, spectator erit pugnæ sibi tristis ac molestæ, id est, malè ab aduersario mulctatus, ex ea pugna discedet. EGO FACIAM, VT PVGNAM INSP. N. B.] id est, pugnam inspectabit infelicem: vel confirmo fore, vt pugnā inspectet non bonam. indicauimus alibi hoc genus loquendi suprà nisi fallor, in Asinaria, *Faxo, vt scias, quid pericli sit dotata vxori conuicium dicere* INSPECTET] sic habent omnes libri & vulg. & manuscr. neque hæc scriptura quidquam videtur habere vitii: sed Simeo Bosius existimabat, scriptum esse Plauto, *ego faciam, vt pugnam cernat non bonam*: & fortasse ita esse restituendum, vt intelligamus *cernere pugnam* dictum esse à Plauto, ambigue, & ex ambiguo dicto iocum quæsisse: quod antiqui dicere soliti sunt, *cernere pugnam*, pro, committere pugnam, vt cernere bellum: & cernere pugnam, præterea significare posśit, spectare pugnam. qua de cōiectura hominis eruditiss. & ingenios. iudicet lector item eruditus, atque acutus. Ego nihil immutare ausus sum, libris omnibus repugnantibus. ADEÒ VT SPECTARE POSTEA OMN. OD.] omneis. subintell. pugnas. tale est illud Ciceronis in Roscios Sext. Roscii aduersarios, *sed, si ego hos bene noui litteram illam, cui vos vsque eò inimici estis, vt etiam alias omnes oderitis, ita vehementer ad caput affigent, vt*, &c. DOMI, BELLIQVE] legendum fortaśsis est, *domi duellique.* DVELLATORES] bellatores.

ERGASILVS, PARASITVS.

IVVENTVS *nomen indidit scorto mihi,*
Eò quia inuocatus soleo esse in conuiuio.
Scio. absurdè dictum hoc derisores dicere,
At ego aio rectè. Nam in conuiuio sibi
Amator talos cùm iacit, scortum inuocat.
Estne inuocatum, annon est? est planissumè.
Verum hercle: verùm nos parasiti planius.
Quos nunquam quisquam neque vocat, neque inuocat,
Quasi mures semper edimus alienum cibum.
Vbi res prolatæ sunt, cùm rus homines eunt,
Simul prolatæ res sunt nostris dentibus
Quasi cum caletur, coch'eæ in occulto latent,
Suo sibi succo viuunt, ros si non cadit:
Item parasiti rebus prolatis latent
In occulto miseri, victitant succo suo:
Dum ruri iurant homines, quos liguriant.
Prolatis rebus, parasiti venatici
Sumus: quando res redierunt, molośsici
Odorificique, & multum incommodistici.
Et hic quidem hercle, nisi qui colaphos perpeti
Potis parasitus, frangique aulas in caput,
Vel extra portam ire trigeminam ad sacculum licet.
Quod mihi ne eueniat, nonnullum periculum est.
Nunc postquam meus rex est potitus hostium,
Ita nunc belligerant Ætoli cum Aulidis.
Nam Ætolia hac est, illic captu'st in Aulide
Philopolemus huius Hegionis filius
Senis, qui hîc habitat, quæ ædes lamentaria
Mihi sunt, quas quotiescunque conspicio, fleo.
Nunc hîc occœpit quæstum hunc filij gratia
Inhonestum, maximum' alienum ingenio suo.

Hominum captiuos commercatur, si queat
Aliquem inuenire, suum quicum mutet filium.
Nunc ad eum pergam, sed aperitur ostium,
Vnde saturitate saepe ego exij ebrius.

NOMEN INDIDIT SC.] nomen imposuit. sic autem saepe loquitur Plaut. vt infrà ead. com. *sexcento plago nomen indetur tibi* in Menech. *Illius nomen indit illi qui domi'st* INVOCATVS] ambigue dictum, *inuocatus*. Nam *inuocatus* significat & eum qui vocatus seu inuocatus est & eum, qui non vocatus est. Hic igitur parasitus, quia non vocatus solet in conuiuio praesto esse, non vocatus autem & inuocatus, idem interdum valent: amator autem, cum talos iacit, scortum, seu puellam, quam amat, inuocat: facetè & vrbanè à iuuenibus hic parasitus, scortum nominatus est: cùm is, qui in conuiuio interest, inuocatus, id est, non vocatus: longe alia ratione dicatur inuocatus, quàm scortum. quod amator talos iaciens inuocat scortum enim inuocat, id est, vocat amator talos iaciens, atque hac ratione scortum dici potest inuocatum. parasitum verò nemo fere ad conuiuium vocat, sed ille inuocatus, hoc est, non vocatus, vltrò, & αὐτόματος, καὶ αὐτόκλητος venit & hac ratione dici potest inuocatus. Sciendum est autem parasitos propter aliam rationem scorta dici solitos. Plaut. Trucul. *Vel amare possum, vel iam scortum ducere.* AST. *lepidè mecastor, mutilas: sed dic mihi: vin' parasitum te potasse ducere?* STR. *intellexisti lepidè quod ego dicerem.* NAM IN CONVIVIO SIBI AM. TALOS C. IAC. &c.] suprà in Asin. *Iace pater talos, vt porro nos iaciamus.* DE. *maximè, Te Philenium mihi, atque vxoris mortem. hoc Venerium est.* Idem in Curcul. *Ille annulum suum opposuit inuocat Planesium.* EST PLANISSIME] est inquit, planissime inuocatum scortum, siquidem ab amatore talos iaciente inuocatur, at ego inuocatus conuiuio intersum Iure ergo, & meritò scortum nominor syllogismus est fallax &, vt Graeci appellant παραλογισμός. QVASI MVRES SEMPER ED.] sic in Persa, *Pater, auos, proauos, abauos, atauos, tritauos, Quasi mures semper edere alienum cibum.* Terent. in Eun. *Viden' otium, & cibus quid faciat alienus?* loquens de parasito. Itaque facete, vt multa alia. Diogenes Cynicus, qui cum videret mures ad mensam suam subrepenteis. En tibi, inquit, etiam Diogenes parasitos alit. Graece sic, Ἰδὼν μῦς ἐπιτρέχοντας ἐπὶ τὴν τράπεζαν μετ' Ἰδοὺ, φησὶ, καὶ Διογένης παρασίτους τρέφει. VBI RES P. &c.] vbi res forenses, & iudiciales productae, & in aliud tempus reiectae sunt. Vbi iustitiū indictum est, vbi rerū forensiū, quaedā induciae factae sunt. Vbi rerum forensiū & iudicialiū intermissio, & in aliud tēpus prolatio facta est: vel propter bella, vel propter ludos, vel propter ferias, & vt liceat agricolis in opere rustico versari, & rebus rusticis operam dare. M. Tull pro Murena, *Sapiens existimari nemo potest in ea prudentia qua neque extra Romam vsquam, neque Romae rebus prolatis quidquā valet.* Idē li. 7. ep. ad Attic. *Nam istum quidem, cuius φαλάρισμον times omnia taeterrimè facturum puto. nec eum rerum prolatio, nec senatus, magistratuūmque discessus, nec aerarium clausū tardabit.* Idē li 14. epist. 5. *meā stultam verecundiā, qui legari voluerim ante res prolatas ne deserere viderer hūc verū tumorē,* &c. Idē li 3. ep. ad Q. Fratr. epist. vlt *Scaurū autem iam pridem Pompeius abiecit: res prolata: ad interregnū comitia adducta* CVM RVS H. E.] ἐπεξήγησις. SIMVL PROND] eodem tēpore, inquit, quo res forenses, & iudiciales intermittūtur, cessant, & proferūtur, nostris quoq. dētibus cessatio, & otiū indicitur. QVASI CVM C. &c.] simile, quo parasitos cum cochleis cōparat. Quemadmodū, inquit, cùm tēpus anni feruidū & aestuosū est, seu cùm agri solis ardore torrētur, homines autē calore & aestu laborant. cum cochleae in occulto delitescūt, suóq. ipsarum succo viuunt, nisi forte aliquid roris è coelo decidit, ita, &c. cochleis nimiū solis ardorē inimicū esse, & cōtra rorē, & modicū imbrē, aratū atq. amicū docet Varro lib. 3. de re rust. ca 14 cuius haec tātum verba adscribā. *Locus is melior, quē & non coquit sol, & tangit ros* sic autem dictū *caletur*, vt statur, curritur, titubatur, laboratur. sudatur, &c. impersonaliter scilicet, pro, stāt homines, currūt, titubāt, laborāt, sudāt, &c. COCHLEAE.] Cic. lib. 2. de Diu. *vt si quis medicus aegroto imperet. vt sumat terrigenam, herbigradā, domiportā sanguine cassā potius quàm hominū more, cochleā.* Est autem alia cochlea, à testudine. nā testudo est quadrupes cum cochlea pedib. careat: & testudo lōge maior cochlea est. deniq. cochleā alio nomine limacem nōnulli scriptores Latini non mali appellāt, à limo, vt testatur Fest SVO SIBI SVCCO] suo ipsarū succo. ITEM PARASITI &c.] sic parasiti, &c. ἀνταπόδοσις. DVM RVRI R.] dū rusticātur homines ii, quos parasiti molliter & delicate comedāt seu comedint. Profert autem hunc versum Non. in verbo *rurāt.* LIGVRIANT] Nonius ligurrire interpretatur degustare, & profert Horat. versū ex Sat. 3. li. 1 *Semesos pisceis tepidúmq. ligurrierit ius,* &c. ad quem locū nos de hoc verbo plura. VENATICI] veluti canes venatici, hoc est, tenues graciles, macri, & ad cibum quaerendū expediti QVANDO RES R.] i. quādo res, quae prolatae erāt de integro agi coeptae sunt. Nōnulli hic legi volūt *quando ad res redierunt* ex verb. Cic. in orat pro Sext. sub extr. vbi sic vulgò legitur. *Decreuit eodem tēpore senatus, vt iis, qui ex tota Italia salutis mea causa cōuenerant, agerentur gratiae: atque vt ijdem ad res redeuntes, vt venirent rogarentur.* Sed falluntur. Nam locus ille Cic. est mendosus & sic emēdandus: *atque vt ijdē, ad illā diem, res redeuntes, vt venirēt rogarentur.* Sic in orat. post red. in Sen *quid quod, vt ad illā diē, res cùm redijssent rogarentur. vt pari studio cōuenirent?* MOLOSSICI] sumus canes Molossi pingues, obesi, proceri, mordaces. Molossi canes dicti sunt à loco, vbi nascūtur, & vnde proficiscuntur. Sunt autē Molossi in Epiro. Iā *Molossici* dictum à Plauto quaesito risu ab homoeoteluto, vt quia dixerat venatici, sequeretur similiter desinens *Molossici*, & pari ratione *odiosici* & *incōmodistici.* quae non sunt Latina nomina, sed à Plaut. vt dix. sub persona parasiti, risus mouendi causa, ita producta. Nōnulli legūt *Odiosicicq.* Lucr. *Irritata canū quom primū magna Molossum Mollia ricta fremunt duros nudantia dētes*, &c. Virg. li. 3. Georg *Velo.eu Spartae catulos acremq. Molossū Pasce serò pingui.* ODIOSICI] i. odiosi q. ET MVLTVM INCOMM.] & multum incommod.. NISI QVI COLAPHOS] colaphi dicti à verb. Graeco κολάπτειν quod est cudere, sculpere, tendere, vel, vt mauult Eustath. ἀπὸ τοῦ κόλου, τοῦ μεγάλου καὶ τῆς ἁφῆς, quod sit magnus tactus. Est enim colaphus ictus manu cōtracta, & compressa, hoc est, pugno, in caput vel in os illisus. Ter. in Adelph. *Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.* Plaut. in Rud. *Verbum adde etiā verū iā incerebro colaphos abstrudā tuo.* sentētia autē huius loci haec est, licet parasito mēdicatū ire, nisi ei, qui colaphos, & ollas in caput frāgi perpeti potest. sic Ter. in Eun. *At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati Possum.* POT IS] lubinteil. sum. AVLAS IN C.] ollas, id est, aulas. Plaut. in Amphitr. vt profert Nonius, sed hodie non reperitur, *optimo iure infringatur aula cineris in caput.* VEL EXTR. PORTAM IRE TRIG. AD. S. L.] id est.

id est; vel mendicatum ire licet. quàm longissimè extra portam tergeminam cum aliis mendicis, quãdo hic homines frigent, & ab alendo parasito alieni, atque auersi sunt. Extra portam trigeminam, seu tergeminam, quæ eadem est Ostiensis, stabant, aut sedebant tenues, & egentes homines, ibique stipem petebant, saccum manu tenentes. quod vel ex Plin. intelligere licet, lib. 34. c. 5. *Item P. Minutio præfecto annona extra portam trigeminam vnciaria stipe collata*, &c. Dicta autem porta trigemina, seu ter gemina est à tergeminis Horatiis & Curiatiis: Ostiensis ex eo, quòd per eam iretur Ostiam. AD SACCVM] saccum, id est, sacculum, seu loculum, seu crumenam. in quá mendici stipem condebant. Catul. ad Fabul. *Plenus sacculus est aranearum.* NVNC, POSTQ. &c.] sic legendum videtur, *Nunc postquam*, non vt vulgo, Nam postquam, &c. & debet cohærere externum versus superioris cum aduerbio nunc, hoc modo *periculum est nunc*, &c. MEVS REX] rex hic eum significat, qui alit Hor. epist. 17. l. 1 *equus me oportet, alat rex.* Plaut. sup. in Asin. *Nam, nihil impetro. Regem perdidi, ex amore tantum'st homini incendium.* EST POTITVS HOSTIVM] venit in potestatem hostium: vel captus est ab hostibus. sic sæpe loquitur Plaut. vt supr. notauimus ÆTOLI CVM ALEIS] Ætoli cum Eleis. ILLIC] ille Philoptolemus rex meus qui me pascebat. HIC] in his ædibus, quas demonstro. LAMENTARIAE] lamentorum effectrices: vel lamentorum materiam mihi præbentes. HIC] Hegio senex, Philoptolemi pater. COMMERCATVR] coemit. SATVRITATE S. E. EXII EBR.] saturitate ebrius, id est, satur, vel præ saturitate nimia lætitia elatus. infrà ead. com. *Ita me amabit sancta saturitas, Hegio*, &c. sic autem dictum à Plauto, saturitate ebrius, vt ab Horat. *fortuna dulci ebrius.*

HEGIO senex. LORARIVS, PARASITVS, ERGASILVS.

Aduorte animum sis tu: istos capteiuos duos,
Here quos emi de præda, de quæstoribus,
His indito catenas singularias:
Istas maiores quibus sunt vincti, demito.
Sinito ambulare, si foris, si intus volent.
Sed vti asseruentur magna diligentia.
Liber captiuus auis ferè consimilis est.
Semel fugiendi si data est occasio,
Satis est, nunquam postilla possis prendere.

Lor. *Omnes profectò liberi libentius*
Sumus, quàm seruimus. He. *non videre ita tu quidem.*
Lor. *Si non est quod dem, méne vis dem ipse in pedes?*
Heg. *Si dederis, erit extemplò mihi quod dem tibi.*
Lor. *Auis me ferè consimilem faciam, vt prædicas.*
Heg. *Ita vt dicis. nam si faxis, te in caueam dabo.*
Sed satis verborum est, cura quæ iussi, atque abi.
Par. *Quod ego quidem nimis quàm cupio, vt impetret,*
Nam ni illum recepit, nihil est quò me recipiam.
Nulla est iuuentutis spes, sese omnes amant.
Ille demum antiquis est adolescens moribus,
Cuius nunquam voltum tranquillaui gratiis.
Condignè est pater eius moratus moribus.
Heg. *Ego ibo ad fratrem, ad alios captiuos meos,*
Visam, ne nocte hac quippiam turbauerint,
Inde me continuò recipiam rursum domum.
Par. *Ægrè est mihi hunc facere quæstum carcerarium.*
Propter sui gnati miseriam miserum senem.
Sed si vllo pacto ille huc conciliari potest,
Vel carnificinam hunc facere, possum perpeti.
Heg. *Quis hic loquitur?* Par. *ego qui tuo mœrore macreor.*
Macesco, consenesco & tabesco miser.
Ossa atque pellis sum misera macritudine.
Neque vnquam quicquam me iuuat quod edo domi.
Foris aliquantillum etiam quod gusto, id beat.
Heg. *Ergasile salue.* Par. *di te bene ament Hegio.*

Heg. *Ne fle.* Par. *egóne illum non fleam? egóne non defleam*
Talem adolescentem? Heg. *semper sensi filio*
Meo te esse amicum & illum intellexi tibi.
Par. *Tum denique homines nostra intelligimus bona,*
Cùm quæ in potestate habuimus ea amisimus.
Ego postquam gnatus tuus potitu s'st hostium,
Expertus quanti fuerit nunc desidero.
Heg. *Alienus cùm eius incommodum tam ægrè feras,*
Quid me patrem par facere est, cui ille est vnicus?
Par. *Alienus ego? alienus i e? ah Hegio,*
Nunquam istuc dixis, neque animum induxis tuum.
Tibi ille vnicu'st, mihi est vnico magis vnicus.
Heg. *Laudo, malum cùm amici tuum ducis malum.*
Nunc habe animum bonum. Par. *eheu.* Heg. *huic illud dolet,*
Quia nunc remissus est edendi exercitus.
Nullúmne interea nactu's, qui posset tibi,
Remissum quem dixti, imperare exercitum?
Par. *Quid credis? fugitant omnes hanc prouinciam,*
Postéquam captus est Philopolemus tuus.
Heg. *Non pol mirandum est, fugitare hanc prouinciam,*
Multis & multigeneribus opus est tibi
Militibus, primùm dum opus est pistoriensibus.
Eorum sunt genera aliquot pistoriensium.
Opus paniceis, opus placentinis quoque,
Opus turdetanis, opus est ficedulensibus,
Iam ma itumi omnes milites opus sunt tibi.
Par. *Vt sæpe summa ingenia in occulto latent.*
Hic qualis imperator, nunc priuatus est.
Heg. *Habe modò bonum animum. nam illum confido domum*
In his diebus me reconciliassere.
Nam eccum captiuum hic adolescentem habeo alium,
Prognatum genere summo, & summis diuitiis.
Hoc illum me mutare confido fore.
Par. *Ita di deæque faxint.* He. *sed num quò foras*
Vocatus es ad cenam? Par. *nusquam equidem quod sciam.*
Sed quid tu id quæris? Heg. *quia mihi natali'st dies.*
Propterea te vocarier ad cœnam volo.
Par. *Facetè dictum.* Heg. *sed si pauxillo potes*
Contentus esse. Par. *ne perpauxillum modò.*
Nam istoc me assiduo victu delecto domi.
Age, sis roga. Heg. *emtum, nisi qui meliorem afferet.*
Par. *Quæ mihi atque amicis placeat conditio magis?*
Quasi fundum vendens meis me addicam legibus.
Heg. *Profundum vendis tu quidem, haud fundum mihi.*
Sed si venturus, tempori. Par. *hem, vel iam otium est.*
Heg. *I modò, venare leporem. nunc i, rem tenes.*
Non meus scruposam victus commeat viam.
Par. *Nunquam istoc vinces me Hegio, ne postules.*

Cum calceatis dentibus veniam tamen.

Heg. *Asper meus victus sanè est* Par. *senseisne esitas?*

Heg. *Terrestris cœna est.* Par. *sus terrestris bestia est.*

Heg. *Multis oleribus.* Par. *curato ægrotos domi.*

Nunquid vis? Heg. *venias temperi* Par. *memorem mones.*

Heg. *Ibo intrò, atque intus subducam ratiunculam,*

Quantillum argenti mihi apud trapezitam siet.

Ad fratrem quò ire dixeram, mox iuero.

ADVERTE ANIMVM SIS, TV] animaduerte animum si vis, tu Lorarie, &c. ISTOS CAPTIVOS DVOS, &c.] relatiuum & antecedens hic in eodem casu ponuntur, more Plautino. debuerat autem ita loqui, si, quomodo M. Tull loqui solet, loqui voluisset, quos captiuos duos heri de quæstoribus emi. his indito catenas singul. licebat etiam sic dicere, i. stis captiuis duobus quos heri de quæstoribus emi, his inquã indito caten. singul. Sed Plautus suum ius tenuit sic Terent. in Eun. *Eunu hum, quem dedisti nobis, quas turbas fecit?* & Virgil. lib. I. Æneid. *Vrbem quam statuo, vestra est, subducite naues.* HIS INDITO CATENAS SING.] his indito caten singularias, i. his iniicito caten. singulareis. Nonius *singularia pro singulari.* Turp Dem *homo vnica est natura & singularia.* singulareis autem hic accipio pro simpliceis, minores & leuiores: idq. ex eo quo sequitur, intelligere licet: Istas maiores, &c. Nam perspicuè singulareis catenas opposuit maiorib Adr. Tur singularias catenas interpretatur, vnius libræ. Alii singularias seu singulareis interpretãtur singulas, hac sentẽtia, his singulis duob. captiuis indito singulas catenas, proinde ac si dicat, non binas, sed singulas. DEMITO.] detrahito SED VTI ASSERVENTVR, &c] id est, sed ita, vt asseruentur quàm diligentissimè, vel sic, sed vide, vt asseruentur quàm diligentissimè. LIBER CAPTIVVS AVIS FERAE CONSIMILIS] nõ temerè dixit, *aui feræ.* aliquæ enim sunt aues non feræ, verbi causa, gallinæ, & anseres. Si enim libro 2 institu iuris ciuilis, *Gallinarum autem, & anserum non est fera natura,* &c. De pauonibus & columbis quæsitum est: sed responsum est, pauones, & columbos, aues esse feras. nec ad rem pertinet, inquit iuriscons quod ex consuetudine euolare, & reuolare solent. Nam & apes idem faciunt: quarum naturam feram esse constat. Ceruos quoq; quidam ita mansuetos habent, vt siluam ire, & redire soleant: quorum & ipsorum feram esse naturam, nemo negat. Sic autem legendum, vt nos edendum curauimus, non vt habent omnes libri vulgati, neq; aliter edidit Camerarius, *aui ferè consim.* POSTILLA] id est, postea. sic autem legendum, non vt habent alii libri, *post illa.* sententia enim hæc est, nunquam postea auem, quæ aufugerit, prendere queas. OMNES PROF. LIBERI LIB S. Q S.] seruitus enim est præter naturã, vt volunt iurisconsulti. cum omnes homines liberi sint natura, eorum sententia. Nam Aristoteles contrà, probat in primo libro de republica nonnullos esse seruos natura: verbi gratia, qui sunt ingenio tardo & pingui, & qui sibi suopte marte consulere, & prospicere non possunt: sed opus est eis aliquo prudentiore, & solertiore, qui eos regere queat. NON VIDERE TV Q.] non videris, inquit Hegio, malle liber esse, quàm seruire. nam si ita esset, tu te à me, precio dato, redimeres. SI NON EST, QVOD DEM. &c.] significat Lorarius, sibi nihil esse, quod det domino, vt sese ab eo redimat. idque proinde habendum est, ac si ab eo dictum esset. sed mirus orationis lepos inest in hoc, nihil posse dare, & se posse in pedes dare, sic igitur Lorarius, si non est quod dem, i. si nummos non habeo quos tibi dem, vt me manumittas, seu quibus dati me abs te redimam. MENE VIS DEM IPSE INP.] i. méne sinis aufugere? vel, mihine permittis vt aufugiam? vel mihine aufugiẽdi copiã, & potestatẽ facis? dare se in pedes, conicere se in pedes. dare se in fugam, vsitata loquẽdi genera bonis scriptoribus. Ter. Eun. *vbi vidi, ego me in pedes, quantum queo,* sub. dedi. aut conieci. Idem in Phormione, *Aliquid conuasassem, atq. hinc me coniicerem protinam in pedes.* Plautus in Casina exit *hac dabo me protinam in fugam.* ERIT EXTEMPLO, QVOD DEM T.] significat plagas, & verbera, seu compedes, & magnum malum. AVIS ME FERAE CONS F.] id est aufugiam, seu euolabo. TE IN CAVEAM DABO] ne euoles. nam aues feræ in caueam coniici solent, ne euolent. Videtur legendum, *Ita dicis, nam ne faxis, te in caueam dabo.* significat autem se iniecturum ei manicas & compedes, ne aufugere possit vel se coniecturum in aliquam custodiam priuatam. QVOD EGO QVIDEM N. Q. C. &c.] referendum ad illa superiora, quæ dixerat parasitus, Hegionem cœpisse captiuos commercari. id est, coemere, si fortè queat aliquem captiuum inuenire, quocum filium suum permutet. quod ego quidem, inqui parasitus, valde cupio, vt imperret, id est, vt conficiat RECIPIT] reciperat, seu recuperat. NIHIL EST, QVO ME RECIPIAM] id est, nullum habeo receptum, nullum habeo, quo me recipiam, locum. ILLI DEMVM, &c] ille locus, nempe Philopolemus ANTIQ EST ADOL. MOR.] id est, bonis & probis est moribus qualibus moribus antiquis fuisse dicuntur. ex quo illud M. Tull. pro Rosc Amer. *homines antiqui, qui ex suo natura ceteros fingerent.* ibid infrà non longè. *in qua muliere iud. etiam nunc id quod omnes semper existimauerunt, quasi exempli causa, vestigia antiqui officij remanent,* Terent. in Andr. *Optimè hospes pol Crito antiquum obtines.* CVIVS NVNQ. VOLTVM TRANQ. GR.] cui nunquã risum moui, sine magna mea mercede. vel sic, quem nunquam, dicto aliquo vrbano, ac ridiculo, exhilaraui, quin facti mei fructum tulerim. CONDIGNE EST PATER, &c.] pater Hegio moratus est conuenienter, & congruenter filii moribus vel sic, pater est consimilibus, atque filius moribus NE N. HAC QVIPPIAM TVRBAVERINT] nequid hac nocte turbæ fecerint nequid tumultuati sint, ne quid noui designarint, vnde mihi turba nascatur. ÆGRE EST MIHI] ego ægrè fero, vel dolet mihi, &c. QVAESTVM FACERE CARCERARIVM] quæstum facere ex captiuis in vincula, & carcerem coniectis. HVC CONCILIARI] huc reduci, & recuperari. &. vt suprà locutus est, reconciliari. VEL CARNIS HVNC F. P. P.] possunt perpeti, & æquo animo ferre, Hegionem etiam carnificinam factitare. id est carnificem esse, seu homines excarnificare, & ex carnificina quæstum facere. MACESCO] macer, seu macilentus fio. TABESCO] τήκομαι tabidus fio, tabe conficior, & consumor OSSA, ATQVE PELLIS S.] hyperbole, per quam significatur extrema macies

seu macritudo. sic suprà in Aulul de agno, *Qui ossa, atque pelli totus est, ita cura macet.* ME IVVAT] mihi prodest: μοὶ ὄνησιν hinc cibus ὄνειαρ appellatur à Græcis, eò quòd iuuet. Notus est versus ab Homero non semel, neque vno loco vsurpatus Οἱ δ' ἐπ' ὀνείαθ', ἑτοῖμα, προκείμενα χεῖρας ἴαλλον QVOD EDO DOMI] nam parasiti non est domi suæ comesse: qui, vt mures, alienum cibum rodere solet. Itaque huius versus, *Neque vnquam quidquam me iuuat, quod edo domi*, hanc sententiam esse quidam putant, nihil habeo domi, quod edim. ita nihil me iuuat, quod edo domi FORI] domi alienæ. Ordo autem hic est. quod gusto foris, id etiam aliquantillum beat. IO BEAT] id iuuat. DEFLEAM] valde fleam. TVM DENIQVE HOM. N. INTELL. B] γνώμη. quam & Horatius expressit Oda 23. lib. 3 *Clarus post gemitu: quatinus, heu nefas, Virtutem incolumem odimus: Sublatam ex oculis quærimus inuidi.* Sic M. Tull orat ad Quirit. post red. dicit, se carendo magis, quàm fruendo, quid haberent voluptatis illa, quæ enumerat bona, intellexisse. POTITVS EST HOSTIVM] id est, in potestatem hostium venit. EXPERTVS] ego. QVANTI FVERIT] quanti pretii ille fuerit. ALIENVS] qui non ▪ pater, nec alioqui propinquus, aut affinis QVID ME PATREM PAR P. EST?] quid me æquum est facere, qui pater sum? tale fere est illud Terent. in Andria, *quid mihi hic faciet patri?* CVI ILLE EST VNICVS?] amplificatio. nam patri filius vnicus carior est, quàm qui fratrem, aut fratres habet. Itaque vnicum filium Græci ἀγαπητὸν dicunt. ex quo apud eos ἀγαπητὸν interdum idem valet, quod vnicum, & solum. ALIENVS EGO? ALIEN. ILLE?] Túne me alienum filio tuo dicis? illum mihi alienum? AH, NE ISTVC DIXIS] ah, ne istuc duxeris. INDVXIS] induxeris. HVIC ILLVD DOLET, &c.] hæc Hegio, versus ad spectatores: ita tamen vt parasitus quoque exaudiat. huic parasito, inquit, illud dolet, videlicet filium meum captiuum esse apud hosteis. quia, &c. QVIA NVNC REMISSVS EST EDENDI EXERC.] id est, quia nunc epularum, & dapum apparatus, quem ei suppeditabat filius meus, Philoptolemus, eum deficit: vel sic, quia nunc non habet, cuius domi comedat, seu comedit, & quasi dentib pugnat Nam hęc pugna, de qua Hegio agit, dentibus, non manibus pugnatur. allegoria est à re militari, nempe ab exercitu remisso, ac demisso. Pręterea videtur dixisse remissum exercitũ, vt remissum arcum: cui opponitur arcus intentus. Ego tamen remissum exercitum, positum esse puto, pro dimissum exercitum. Alii exercitum positũ esse putãt, pro exercitatione: à quib. dissentio: & mecum facit id. quod subsequitur. NACTVS] nactus es. QVI POSSET TIBI REMISS. Q. D. IMP. EXERC.] manet in eadem allegoria: cuius hęc sententia est: nullúmne interea alium adolescentem nactus es, qui posset epularum copias, quas dicis esse dissolutas, de integro tanquam imperator, cogere, & te domi suæ liberaliter inuitare? id est, qui posset solitum epularum apparatum tibi instaurare? QVEM DIXI] atqui nihil dixit de remisso edendi exercitu parasitus, sed Hegio. quomodo igitur hæc cohærere possunt? respondeo, quamuis parasitus his ipsis verbis non sit vsus, tamen re & sententia idem dixisse. vel, si hoc non placet, vt nec mihi nimis placet, dicamus legẽdum *dixi.* Porrò personas, quæ hic fuerãt confusæ, & perturbatæ ego aliquot librorum antiquorum, quibus vsi sumus, auctoritaté secutus in suum locũ, atq. ordinem restitui QVID CREDIS?] Quid censes? quid existimas? verba sunt parasiti. OMNES FVG. H. PROVINC. QVOI OBT.] videtur parum Latinè dictum *omnes, cui*, sed nomen collectiuum *omnes*, traducẽdum est ad particulare *quisque* hoc modo: Omnes, quisque suo loco, cui prouincia obtigerat seu obtigerit imperandi exercitum, seu exercitui postquàm filius tuus captus est, fugiat prouinciam. NON POL MIR EST FVG. H. PR.] pol, inquit Hegio, non est mirãdum vnumquenq. hanc prouinciã imperãdi exercitus fugitare. Vario enim militum genere opus est. locatur senex cum parasito. Enumerat autẽ genera militum, quibus constat edendi exercitus, i. apparatus, manens in allegoria superiore. PISTORIENSIB.] Pistorium, oppidum est Italiæ. Nihilominus tamen pistores significat. EORVM GENERA] subdiuisio. PANICEIS] qui panes conficiunt. PLACENTINIS] eos, qui placentas conficiunt, intelligit. & tamen ad ciueis Placẽtinos alludit. TVRDETANIS.] per Turdetanos significat eos, qui turdos vendunt. Verùm Turdetani, populi sunt non longe admodum à Gadibus. FICEDVLENSIBVS] Ficedulæ, vicus Romanus, sed iocans significat eos, qui vendunt ficedulas. MARITIMI OMNES] piscatores: quorum multa sunt genera. OPVS SVNT TIBI] necessarii sunt tibi. VT SAEPE SVMMA ING. IN OCC.] legendum cum admiratione. Quo pacto, inquit, summa ingenia sæpe vulgò incognita, & obscura sunt. & verba sunt parasiti, non Hegionis. significat autem parasitus Hegionem virum esse, cœnarum apparandarum, & epularum instruendarum valde peritum: & posse magna cum laude huic muneri præesse. si tale imperium ei decernatur: sed priuatum esse, id est, sine imperio, atque idcirco eius ingenium, ac scientiam in occulto latere. Non admodum autem huic parasiti verbo dissimile est illud Cæcilianum, quod refert Marcus Tullius libr. 3. Tusculanarum, *Sæpe est etiam sub palliolo sordido sapientia.* Præterea quemadmodum hic Plautus conuiuatorem comparat cum imperatore, sic & Horatius in Satyra vlt. libr. 2. *Sed conuiuatoris, vti ducis ingenium, res Aduersæ nudare solent, celare secundæ.* NVNC PRIVATVS EST] id est, nunc non habet imperium. Sic hist. Diodorus, Æmilius Probus, seu Corn. Nepos tradiderunt, Epaminondam, virum imperio dignissimum, & antea summa cum sua laude, & patriæ vtilitate imperio functum fuisse aliquando, inimicorum suorum & inuidorum opera in exercitu priuatum, & militem manipularem & gregalem. qua de re plura cognosces in Commentar. nostris in Æmilium Probum: imperatorem priuato Plautus opposuit, vt Horatius regem, Sat. 3 lib. 1. versu vlt. *Priuatúsque magis viuam te rege beatus.* HABE BONVM AN.] verba Hegionis, non parasiti: quem consolatur ille, & bonum ac fortem animum habere iubet hac spe erectum fore, vt Philoptolemus propediem domum reducatur. NAM ILLVM CONF. D. IN HIS D. ME RECONCIL.] nam confido, inquit Hegio, me illum intra hos dies paucos, domum reducturũ, & in patrias sedes restituturum, ex hoc loco intelligere licet *Nos, reconciliare domum*, suprà in prologo recte explicasse: domum reuocare reducem facere, & restituere. Est autem *reconciliassere* infinitiui modi antiqui, futuri temporis. Talia sunt hæc *expugnassere* quo in Amphitr. vtitur: *impetrassere*, quo in Aulul & in Casin. ALIVM] id est, Eleum, seu Elium, hoc est, in Elide natum. HOC ILLVM MEM. CONF. F] id est, confido futurum, vt hoc Elio suis reddito, & liberato meum recuperem, permutatione captiuorum facta. ITA DII, DEAEQVE FAX.] optantis, oratio; faxint, id est, fecerint. SED QVID TV ID. Q.] quid τί δὲ; id est, propter quid? propter quam causam? Comicum. NATALIS EST DIES] hodiernus. scilicet, quo die veteres cœnam natalitiam dabant. PAVXILLO] sic edendum curaui, nostros libros veteres plerosque secutus. & ita sine dubio legendum est, nam vulgati habent, pauxillam. neque aliter edidit Camerarius

NE PER

NE PER PAVXILLVM MODO] proinde ac si dicat pauxillo contentus esse possum: sed non perpauxillo, vel sic pauxillum apponas licet: & conditio placet dum modò ne perpauxillum sit. quod tu appone. NAM ISTOC ME] nam, inquit, idem isto victu videlicet perpauxillo, me assiduè delecto domi. Itaque domi quidem, velim, nolim, perpauxillo contētus sum: sed foris, alio animo sum, & copiosius, atque vnctius quiddam requiro. Tale ferè est illud Horat ep. st. 15 lib. 1. *Rure meo possum quiduis perferre, patique. At mare cùm veni generosum, & lene requiro.* &c. AGE SIS, ROGA] Age, si vis, roga me simne hodie tecum cenaturus: vt ego tibi promittam: & ita stipulatio inter nos cōtracta sit: quæ constat ex interrogatione, & responsione: atque hæc obligatio, iure ciuili firmissima est. EMTVM, NISI QVI M. C. A.] Hegio iocans, cum parasitus vellet se ad cenam ab eo vocari & interrogari, promitteretne se venturum, vt responderet, promitto, atque hoc modo stipulatio contraheretur. alio orationem suam deriuauit, & pro stipulatione veluti emptionē induxit. Nā pro stipulationis formula, quæ ex interrogatione & respōsione cōstat, emptionis formulām vsurpauit: & se quidem emptorem, parasitum verò venditorem fecit. solebat autē emptor in auctionibus, cùm ex præcone rei venalis pretium audierat, clarè pronuntiare, *emtum*, nisi quis meliorem conditionem afferret, quæ formula simile quiddam habet additioni in diem. quæ, vt ait Paullus lib. 5. ad Sabinum, & exstāt hodie eius verba libro 18. digest tit. de in diem addictione, ita fiebat: *Ille fundus centum esto tibi emtus: nisi si quis intra Kalendas Ianuarias proximas meliorem conditionem fecerit, seu attulerit, quò res à domino abeat.* Itaque hæc licet etiam referre ad morem & formulam addictionum in diem: quæ tum valebant, si ante dictam, nulla melior conditio afferretur: id est, si pretium maius non offerretur, sed priore modo mālo. Hoc igitur sētit Hegio, hoc dicit: voco te ad cenam, nisi quis te ad cenam vnctiorem & lautiorem vocabit. Iam verbo addicendi vti consueuisse Romanos etiam in actionibus constat. Marcus Tullius in oratione pro Cæcinna. Adest ad tabulam. licetur Æbutius: deterrentur emtores multi partim gratia Cesenniæ, partim pretio fundus addicitur Æbutio. Idē pro C. Rab Postum. Ecquis est ex tanto populo, qui bona C. Rabirii Postumi nummo sestertio sibi addici velit? MELIOREM] subintell. conditionem. QVASI FVNDVM VENDENS &c.] manet in eadem allegoria parasitus, hoc modo: Quemadmodum, inquit, qui fundum vendit, eum addicit licitatori suis legib. & suis pactis, & suo arbitratu. Sic ego me tibi quodammodo vendens, addicam me tibi meis conditionibus & pactis. PROFVNDVM VENDIS TV. Q.] id est, tu mihi voraginem quandam & ventrem tuum inexplebilem, non fundum vendis. Caper Grammaticus vetus, *in profundum*, inquit, *nummum, vel in arcam coniuntur.* in profundum, hoc est, in ventrem. Atque hæc fuerant iam ab Adriano Turnebo animaduersa. Festus autem, *Profundum*, inquit. *quò longè habet fundum.* Quare profundum rectè hoc loco pro ventre auido, & insatiabili accipitur neque vero est inconcinna *παρονομασία, in fundum profundum.* SED SI VENTVRVS'T TEMPORI] sed si venturus es, tempori maturè, & tempestiuè venito. vnum est de pluribus, & fortasse primum, quod tenere debet conuiua, vt neque sit præproperus, neque tardus: qui præproperè venit, molestus est conuiuatori: qui tardior est vel claudus est, vel non vult conferre symbolas. sic autem debēt collocari personæ, vt collocauimus neque me mouent quidam docti, qui aliter collocant, & aliter superiora illa explicant. Nam eos falli scio. HEM, VEL IAM OTIVM'ST] Hem etiam hoc ipso temporis puncto vacuus sum, mihi que nunc per otium ad cenam ire licet. non sum occupatus. Quòd autem in nonnullis libr manuscr. ita scriptum est, *emulu iam otium'st* atque hanc scripturam quidam docti probant, in his Turnebus noster: ea verò ferri nō potest, respuit enim eam & lex carminis, & sententia. Nata autem est hęc deprauata scriptura ex hac *emul.* quæ valet em: vel ex *emul iam* factum emuliam geminato i, vt solebat sæpe fieri. deinde adiectum est s, à semidocto aliquo, hinc factum emulis. I MODO VENARE LEPOREM, NVNC IRIM TEN.] I modò, inquit Hegio, venare, & capta cenam aliquam vnctiorem, & lautiorem meam. nunc habes tibi cenam minime sumptuosam, parabilem, & vilem, seu parui pretii. vel sic, nunc habes cenæ condimentū. Iris herba est odorata, & aromatica ad cibum commendandū & condiendum vtilis. Camerarius edidit, *nunc irim tenes.* non malè ille quidem: sed libros veteres plerosque secutus sum qui sic habent. Accedit Adriani Turnebi auctoritas, qui hanc lectionem ceteris anteponit, eámque eruditè, vt cetera solet, explicat, Aduers li. 14. cap. 7. NON MEVS SCRVPOSAM V. COM. V.] meus victus non constat ex difficilibus, & caris obsoniis, sed parabilibus, facilibus & vilibus scruposa via, hoc est, difficilis, lapidosa, & salebrosa, Lucret. lib. 4. *haud quaquam rationis scruposa relicta'st.* NE POSTVLES] ne istuc à quum cēseas, ne forte postules. vel vide ne postules. CVM CALCEATIS DENTIB. V. T.] veniam tamen cum dentibus ad comedenda cara, & sumptuosa obsonia paratis, atque instructis, quamuis significes mihi, te nihil tale appositurum. Calciatos denteis dixit parasitus se ad cenam allaturum, quia Hegio dixerat: victum suum non ire viam scruposam, & lapidosam: id est, non esse paratu difficilem, vt leporem, & simil. ASPER MEVS V. S. EST] asper victus alius est ab eo, qui scruposam viam commeat. hic victus enim, est paratu difficilis: & constat ex leporinis ac ferinis carnibus: & hoc victu negat se vti Hegio: ille vero parabilis est, & constat ex oleribus & ceteris terra natis: & illo victu ait se vti Hegio. SENTEISNE HASITAS?] id est, spinásne comesse soles? locus, quo Hegio victum suum asperum esse dixerat, quod sic interpretatur parasitus, vt quærat ex eo, senteis, id est, spinásne esitet. quid enim sentibus asperius fingi potest? TERRESTRIS CENA'ST] Interpretatur id, quod obscurius dixerat Hegio: hoc modo, *Terrestris cena'st.* significans eam constare ex terra natis, quam dicunt Græci cenam sine sanguine, *ἄδειπνον αἷμα οὐκ ἔχον*, vno verbo, *ἄναιμον.* Sed parasitus iterum hoc ipsum in aliam sententiam detorquet. SVS, TERRESTRIS BESTIA'ST] quid appellas, inquit, parasitus, terrestrē cenam? an quæ constat ex suilla, aut aprina, seu aprina carne? sus enim terrestris bestia est. MVLTIS OLERIBVS] Nunc demum planè & dilucidè aperit ac declarat sententiam suam Hegio his verbis, vt non sit iam cauillationi locus. CVRATO AEG. D.] si cenam istam parare cogitas, eam ægris apponito, qui tenui, & parco victu alendi sunt. NVNQVID VIS?] discedentis oratio. VENIAS TEMP.] vt ad tempus adsis, & neque moreris alios conuiuas, neque anteuertas. MEMOREM MONES] mones eum, qui non eget monitore. prouerbium olet. Sic idem in Sticho *Apte consilij memorem mones.* Lucret. lib. 3. in extr. *Admonuit memores ĩ magnu languescere mentis* Sic enim apud Lucretium legendum esse docuimus in Commētar nostris, tum libris aliis repugnantibus, in quibus impressum est, *memores*, tum reclamante quodā improbissimo, & petulātiss. thrasone, qui meas vindemiolas partim in apothecas suas

congesserat, & conuexerat: partim conspurcarat & contaminarat. SVBDVC. RATIVNCVLAM] Sic loquitur in Curcul. *Beatus videor, subduxi ratiunculam,* &c. subducere rationem, est digitis seorsum, & secreto putare rationem, vt videamus, quid nobis debeatur, quid nos aliis debeamus. *ratiunculam* dixit nomine deminutiuo extenuandi gratia: & sequenti versu conuenienter subiunxit. *quantillum argenti.* Sic Phorm. princ. *erat ei de ratiuncula iampridem apud me reliquum pauxillulum Nummorum,* &c. APVD TRAPEZITAS.] apud trapezitas pecunias suas habebant antiqui collocatas: ex quo rescribere, & transcribere. Iam trapezitæ sunt, quos Latini mensarios, & nummularios appellant.

LORARII, PHILOCRATES, TYNDARVS, captiui.

Lor. *SI di immortales id voluere vos hanc ærumnam exsequi.*
Decet id pati æquo animo. si id facietis, leuior labos erit.
Domi fuistis credo liberi.
Nunc seruitus si euénit, ei vos morigerari mos bonu'st,
Eámque herili imperio ingeniis vestris lenem reddere.
Indigna habenda sunt herus quæ facit. Cap. *oho, oho.*
Lor. *Eiulatione haud opu'st, oculis multam miseriam additis.*
In re mala animo si bono vtare, adiuuat.
Cap. *At nos pudet, quia cum cathenis sumus.* Lor. *at pigeat postea*
Herum nostrum, si vos eximat è vinculis,
Aut solutos sinat, quos argento emerit.
Cap. *Quid à nobis metuit? scimus nos*
Nostrum officium quod est, si solutos sinat.
Lor. *At fugam fingitis, sentio quam rem agitis.*
Cap. *Nos fugiamus? quò fugiamus?* Lor. *in patriam.* Cap. *apage haud nos id deceat*
Fugitiuos imitari. Lor. *imò edepol si erit occasio, non dehortor.*
Cap. *Vnum exorare vos sinite nos.* Lor. *quidnam id est?* Cap. *vt sine his arbitris*
Atque vobis, nobis detis locum loquendi.
Lor. *Fiat, abscedite hinc, nos concedamus huc. sed breuem orationem incipesse.*
Phi. *Hem istuc mihi certum erat, concedo huc.* Lor. *abite ab istis.* Phi. *obnoxij ambo*
Vobis sumus propter hanc rem, quom quod volumus nos
Copia'st, & facitis eius nos compotes.
Secede huc nunc iam, si videtur, procul,
Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant:
Néve permânet palàm hæc nostra fallacia.
Nam doli non doli sunt, nisi astu colas:
Sed malum maximum, si id palàm prouenit.
Nam si herus mihi es tu, atque ego me tuum esse seruum assimilo:
Tamen viso opu'st, cauto est opus, vt hoc sobriè sine arbitris
Accuratè hoc agatur, doctè & diligenter.
Tanta incepta res est, haud somniculosè hoc
Agendum est. Tyn. *ero vt me voles esse.* Phi. *spero.*
Tyn. *Nam tu me vides pro tuo raro capite,*
Carum offerre meum caput vtilitati.
Phi. *Scio.* Tyn. *at scire memento, quando id quod voles, habebis:*
Nam ferè maxima pars, morem hũc homines habent: quod sibi volunt.
Dum id impetrant, boni sunt: sed id vbi iam penes sese habent,
Ex bonis pessumi & fraudulentissimi

Sunt.

Sunt nunc vt te mihi esse volo, esse autumo.
Quod tibi suadeo, suadeam meo patri.

Phi. *Pol ego si te audeam, meum patrem nominem.*
Nam secundum patrem tu es pater proximus.

Tyn. *Audio.* Phi. *& propterea sæpius te vt memineris, moneo.*
Non ego herus tibi sed seruus sum nunc obsecro te hoc vnum,
Quoniam di immortales animum ostenderunt suum,
Vt qui herum me tibi fuisse atque esse conseruum velint.
Quod antehac iure imperitabam meo, nunc oro per precem,
Per fortunam incertam, & per mei te erga bonitatem patris,
Pérque conseruitium commune, quod hostica euênit manu,
Ne me secus honore honestes, quàm cùm seruibas mihi.
Atque vt qui fueris & qui nunc sis, meminisse vt memineris.

Tyn. *Scio quidem me te esse nunc, & te esse me.* Phi *hem istuc si potes*
Memoriter meminisse, inest spes nobis in hac astutia.

EXSEQVI] sufferre, sustinere. ÆQVO ANIMO] placido & tranquillo animo. SI ID FACIETIS: LEVIOR LAB.] si æquo animo vestram ærumnam sufferetis, leuior, id est tolerabilior, & minus grauis vester labor erit. Nam, vt ait Flaccus, oda 24. libr. 1. *Durum, sed leuius fit patientia Quicquid corrigere est nefas.* Et Virgil. lib. 5. Æn. *Nate dea, quò fata trahunt retrahuntque sequamur. Quicquid erit superanda omnis fortuna ferendo est.* labos autem dictum pro labor, antiquè, vt colos, odos, vapos & simil à Lucret. NVNC SERVITVS SI EVENIT, &c.] rectè, *euenit.* Nam seruitus, seruitium, libertas, diuitiæ, &c. euenta à Lucret. appellantur. Sic ille libr. 1. *Seruitium contra libertas, diuitiaque, Paupertas bellum, concordia, cetera, quorum Aduentu manet incolumis natura, abitúque: Hæc soliti sumus, vt par est, euenta vocare.* MORIGERARI] morem gerere, obsecundare. MOS BONV' ST] id est, æquum est. EAMQVE HERILI IMP. INGENIIS V. L. R.] locus obscurus, & ad explicandum difficilis, & meo iudicio, mendosus. potest tamen sic explicari & mos bonus est lenem reddere, hoc est placidam & tranquillam reddere vno verbo, lenire seruitutem, ingeniis vestris (in dandi casu) herili imperio, id est, per herile imperium: vt sententia hæc sit: æquum est, vos efficere, vt herus vester se lenem & clementem dominum ingeniis vestris præbeat: vel sic æquum est vos operam dare bene seruiendo, & libenter parendo, vt herus vester lenem se in vos præbeat. Sin in Andria fortasse dixit Terent. *iusta & clemens seruitus.* vt hic Plautus, *seruitutem lenem reddere.* Sed, vt dicam quod sentio, suspectus est mihi hic locus, cum propter obscuritatem, tum propterea quod omnes nostri libri veteres habent, *Eamque & herili imperio* &c. Ego cum me in omnem partem cogitãdo vertissem, sic tandem arbitratus sum hunc locum esse legendum, & emendandum, *Atque herile imperium, seu imperium ingeniis vestris lene reddere*, id est, atque lenire imperium herile per ingenia vestra, vt sit hæc sententia, & bene seruiendo, ac morem gerendo domino efficere vt dominus clementer & leniter vobis imperet: neque sit in vos sæuus, & inclemens: quia plerunq. sæui, & implacidi sunt domini propter seruorum negligentiam, & nequitiam. Licet forsasse et iam hoc modo legere, minore mutatione facta, *Eamq. & herile imperium ingeniis vestris* &c. hac sententia, & mos bonus est lenem reddere eam seruitutem, & herile imperium lene reddere, ingeniis vestris, i. per ingenia vestra, quod valet, diligenter, & fideliter seruiendo, libentérq. parendo. Est enim serui prudentis & ingeniosi, cogitare se seruum esse, & ei qui ius habet imperandi parêre oportere. INDIGNA DIGNA H.] non debet seruus indignari, aut indignè ferre, quæ sibi à domino imperãtur, qualiacunq. imperentur. nam quæ dominus facit, quantumuis inepta, absurda, difficilia, grauia, dura, inhumana sint, contraria habenda sunt. indigna, digna, prouerbialiter dictum, vt suprà alibi in Asinaria, opinor, actu primo in extr. notauimus. talia sunt illa, *quo iure, quáque iniuria: velis, nolis: fas, nefas: noti, ignoti: dignos, indignos adire* &c. quæ illo, quem indicaui loco collegimus. EIVLATIONE HAVD OPV'ST. OCVLIS MVLTAM MISERIAM ADDITIS] sic edendum curaui, optima sententia, optimis numeris est enim trochaicus catalecticus. quanquam scio versus in hac scena esse confusos, & permixtos. nam qui proximè sequitur, senarius est. Propterea secutus sum editionem Camerarianam, nisi quod vocẽ *multa* sustuli, quam non habẽt vulgati, & credibile est à scriptore librario errante frustra esse additam, propter eandẽ vocẽ, quæ postea suo loco posita est. Quod autem non ausim damnare. liberum sit hac de re lectoris iudicium. Magis placet ea, quam secutus sum. cuius sententia plana est. nam miseriam oculis addere, nisi aliud esse puto, quàm quod in Amphitr. & in Mercato e dixit, *oculos corrumperet.* IN RE MALA ANIMO SI B. V.] γνώμη cum qua concinit & congruit illa, quæ est in Pseud. *Bonus animus in mala re, dimidium est mali* & illa, *Animus æquus optimum ærumnæ condimentum.* bono animo vti autem, i. fortẽ animum habere, seu præbere. NOSTRVM OFFICIVM Q.] quod sit nostrum officium, i. quid nos efficere oporteat: videlicet, nõ fugere, sed domino morẽ gerere, & parêre. officium dictum ab efficiẽdo, inquit Donatus, ab eo quod queritur, quid efficere vnumquẽque conueniat pro conditione personæ. Et Festus, *officiosus* inquit, *ab officio dictus.* FINGITIS] paratis. SINE HIS ARBITRIS] sine his Captiuis, qui arbitrantur, i. spectant, quod agimus. longè ab his arbitris. SED BREVEM ORATIONEM INCIP.] i. sed breuis orationis exordium sumite *incipessit*, incipite. nonnulli libri habent *incipisse.* OBNOXII AMBO VOBIS SVMVS, &c.] debet hic nomen Philocratis præscribi. QVOM, QVOD VOLVMVS NOS, COPIA' ST, &c.] locus hic varie scriptus est in libris manuscr. Alii enim sic habẽt, *cùm qua volumus copia est, ea facitis nos compotes.* alii sic, *cùm quod volumus nos, copia' st, & facitis*

nos compotes. Vulg. sic: *Cùm quæ volumus copia'st, atque ea facitu nos compotes.* Ego sic edendum curaui, *quem quod volumus nos copia'st, vt facitis eius nos compotes.* quam scripturam sic explico, quoniam quod volumus nos, eius nobis copia est, & eius facitis nos cōpotes, hoc est, & eius nobis facitis potestatem. sunt autem verba Philocratis ab illo loco, *obnoxij ambo vobis sumus,* &c non Tyndari, vt diximus. NE ARBITRI DICTA N. ARB. Q.] ne vlli præsentes possint audire, quæ loquemur. arbitrari, i. spectare auribus excipere, oculis cernere. suprà de hoc verbo sat multa. *Hinc ego hinc & illuc potero quid agant arbitrarier.* NEVE PERMANET PALAM HAEC N. F.] neue hæc nostra fallacia perueniat in vulgus. permānet à verbo permano, as. Quidam legi volunt, *promānet* quemadmodum infrà scriptum est. *prouenit.* Ego in omnib. libris scriptum reperi *permānet.* Præterea vocem *palàm,* quæ est in omnibus fere libris, & vulgatis, & manuscrip delendā censeo, vt inculcatā, alienā miniméq. Plautinam, denique vt ex ora libri in contextum translatā. Nam nec quidquam ad sententiam affert, & carminis legem corrumpit. Versus enim hi ab illo versu, cuius principium est, *Copia'st,* vsque ad illū, *Sed malum,* &c. constant pedibus creticis. Nā quod ad secundū versum attinet, qui initium capit à *Secede* particula *tam,* διουμάβως legenda est. Tales sunt & versus, qui sunt intra quinque vsque ad hoc, *Ex bonis pessimis, & fraudulentissimi.* NAM DOLI NON DOLI S. N. ASTV. C.] quidam libri hab *non sunt doli,* &c. pro *non doli sunt* &c sed parum interest. sententia autem facilis, & in promptu posita est. significat autem dolos, non esse dolos, nisi astutè & callidè tractentur, nisique ita occultentur, vt eos ignorent aduersarii: sed perniciem maximam. NAM SI HERVS MIHI ES TV, &c.] i. Nam si tu Tyndare, qui mihi seruus pecularis à patre meo datus, atque attributus es, herus meus, temporis causa assimilaris, & ego me seruum tuum esse simulo. videndum & cauendum est. &c SOBRIE] *νηφαλίως.* prudenter, consideratè. SINE ARBITRIS] sine spectatoribus, testib. & consciis HAVD SOMN.] idem dicit quod suprà sed aliis verbis Nam sobriè haud somniculosè idem valent Qui enim sicci & sobrii sunt iidem vigilantes sunt, & diligentes, minimeque somniculosi: contra qui madidi, & ebrii esse consueuerunt, somniculosi, & dormitatores: Ebrietas enim, morbus quidam est, qui somno potissimū curatur & depellitur. Atq. hæc de re alibi dicemus. ERO, VT ME VOLES ESSE] ero qualem me voles esse. NAM TV ME VID.] verba sunt Tyndari. itaque hic debet eius nomen præscribi: sententia autem eorū hæc est: debet sperare me talem fore, qualem me voles esse. Nam tu vides me caput meum, id est, vitam, ac salutem meam offerre vtilitati, id est, minimi æstimare, flocci facere: pro tuo caro capite, id est, pro tua vita ac salute. vel dic planius & melius: Nam tu me vides hoc facto efficere & assequi, vt vile mācipium ab hero habear, & vt Hegio propter hanc fallaciam, vbi me seruum esse cognouerit, non liberum, id est, vbi rescierit me esse Tyndarum, non Philocratem, pessimis modis accipiat, & fortasse necet, quasi seruus nihil sim, quasique paruam admodum iacturam facturus sit si me necarit. carum caput dixit, Græcorum more φίλη κεφαλή. vel *τιμία κεφαλή.* QVANDO ID, QVOD VOLES HAB.] quando tuis redditus eris: quando libertate & patria tua recuperata, apud tuos eris. NAM FERÈ MAXIMA P. N. H. HOMIN.] maxima pars homines: id est, homines, maxima eorum pars: vel maxima pars, homines, id est propè hominum. Horat. Sat. 3 libr. 1. *Maxima pars hominum morbo iactatur eodem.* Idem epist. ad Pison. *Maxima pars vatum* &c. Sententia hæc verissima est: & id quotidie & experiendo, & vsu dicimus: neque opus est colligere exempla, quæ cuiuis in promptu posita sunt, & veniunt in mentem. Cùm sint igitur tot in hominum animis latebræ, tot recessus, tot dissimulationum integumenta, atque inuolucra: inconsideratè, & temerè facimus, qui ex paucorum dierum consuetudine, & conuictu, quemuis antea nobis ignotum, virum bonum, & dignum, cui omnia nostra credamus, iudicamus, quod non debet fieri. Nam, vt præclarè Sophocles in Oedipo tyr. longo tēpore opus est ad cognoscendum sitne aliquis vir bonus, & fide, atq. amicitia nostra dignus. improbus verò, vel vno die perspici, deprehendi, & cognosci potest Sic Sophocles, Χρόνος δίκαιον ἄνδρα δείκνυσιν μόνος· Κακὸν δὲ κἂν ἐν ἡμέρᾳ γνοίης μιᾷ. Sed huius Plautinæ sententiæ vis latissime patet: neque in amicitiis tantum locum habet, sed etiam in sacerdotiis, imperiis, bonis denique omnibus externis, quæ quis consequi velit, siue illa sint vtilia, siue iucunda, locum habet. M. Tull. pro Murena in princip taleis homines, astutos, & ingratos nominat, his verbis: *Neque enim tam mihi licet, neque est integrum, vt meum laborem hominum periculis sublevandis non impertiam. Nam cùm præmia mihi tanta pro hac industria sint data, quanta antea nemini labores per quos ea ceperis, cùm adeptus sis deponere esset hominis & astuti & ingrati.* Eodem pertinet illud Catulli in carmine de Pelei, & Thet nuptiis, *Nunc iam nulla viro iuranti fœmina credat, Nulla viri speret sermones esse fideles: Qui dum aliquid cupiens animus prægestit apisci. Nil metuunt iurare, nihil promittere parcunt: Sed simul ac cupidæ mentis satiata libido est. Dicta nihil metuere nihil periuria curant.* DVM IMPETRANT] interea dum impetrare conantur. PENES SESE H.] habent in sua potestate id, quod expetebant: compotes facti sunt eius, quod petebant. NVNC, VT TE MIHI ESSE VOLO, ESSE AVTVMO] id est, nunc te, qualem mihi esse volo, esse dico. Sic autem legendum est, vt edidimus Nam alii libri habent *nunc vt te mihi volo esse, autumo* mendose. debet enim bis scribi, *esse.* SVADEAM MEO P.] *meo* vnius syllabæ faciendum est in metiendo versu: fitque *συνίζησις.* vt in proximo sequente *auteam,* duarum syllabarum debet esse, & *meum,* vnius. ANIMVM OSTENDERVNT SVVM] suam voluntatem aperuerunt, ac declararunt. VT QVI] vtpote qui. IVRE IMPERITAB.] iure meo, id est, iure herili: quod latissime patet in seruum. ORO PER PRECEM] quid est orare per precem? vtrum orare precando, vel prece, vt Horatius dixit, *orarat multa prece,* epist ad Vinnium Asel. lib. 1. *an orare per precem, tanquam Iouis filiam?* Nam Homerus Λιτὰς, hoc est Preces, Iouis filias facit. lib ix. ἰλιάδ. Sic enim Homer. Καὶ γάρ τε Λιταί εἰσι Διὸς κοῦραι μεγάλοιο, &c. Solebant autem veteres orare per deos, per sacra, per liberos, per fortunas, denique per res carissimas. PER FORTVNAM INCERTAM] incertam, id est, instabilem, mutabilem, infidam: vel cuiusmodi est nostra, vel cuiusmodi est fortuna per se, & sua vi. CONSERVITIVM C.] conserui enim sunt nunc, postea quam simul bello capti sunt, & in eiusdem domini potestatem venerunt. HOSTICA] hostili. Horat. oda 2. lib. 3. *ex mœnibus hosticis.* Idem Sat 9. lib. 1. *Hunc neque dira venena, nec hosticus auferet ensis.* HONORE HONESTES] Sic locutus est infrà eadem comed. *Cum me tantum honore honestas, cùmque ex vinclis eximis.* SERVIBAS] seruiebas. MEMINISSE MEMINERIS] Sic videtur dictum, vt illud in Aulul. *Nunc domum properare propero.* MEMORITER MEMINISSE] Sic Afranius in Vopisco loquitur, *memoriter meminis,* ex Sosipatro. Talia sunt hæc etiam Plautina, *properè properas,* in Curcul. *sapienter sapit,* in Pœnulo, *madidè madeamus,* in Pseud. *Validè vales,* in Persa.

HEGIO, PHILOCRATES, TYNDARVS.

Heg. *IAm ego reuertar, intus si ex his quæ volo inquisiuero.*
Vbi sunt isti, quos ante ædes iussi huc produci foras?
Phi. *Edepol tibi ne in quæstione essemus cautum intelligo,*
Ita vinclis custodiisque circummœniti sumus.
Heg. *Qui cauet ne decipiatur, vix cauet cùm etiam cauet.*
Etiam cùm cauisse ratus, sæpe is cautor captus est.
An verò non iusta caussa est, cur vos seruem sedulò,
Quos tam grandi sim mercatus præsenti pecunia?
Phi. *Neque pol tibi nos, quia nos seruas, æquom est vitio vertere:*
Neque te nobis, si abeamus hinc, si fuat occasio.
Heg. *Vt vos hîc, itidem illic, apud vos meus seruatur filius.*
Phi. *Captus est?* Heg. *ita.* Phi. *non igitur nos soli ignaui fuimus.*
Heg. *Secede huc. nam sunt ex te quæ solo scitari volo,*
Quarum rerum te falsiloquum mihi esse nolo. Phi. *non ero,*
Quod sciam. si quid nesciui, id nescium tradam tibi.
Tyn. *Nunc senex est in tonstrina, nunc iam cultros attinet.*
Ne id quidem inuolucre inycere voluit, vestem vt ne inquinet,
Sed vtrum strictimne attonsurum dicam esse, an perpectinem,
Nescio: verùm si frugi est, vsque admutilabit probè.
Heg. *Quid tu? seruus ne esse, an liber, mauelis, memora mihi.*
Phi. *Proximum quod sit bono, quódque à malo longissimè,*
Id vo'o. quanquam non multum fuit molesta seruitus:
Nec mi secus erat, quàm si essem familiaris filius.
Tyn. *Euge, pol Talem talento non emam Milesium.*
Nam ad sapientiam huius ille nimius nugator fuit.
Vt facetè orationem ad seruitutem contulit?
Heg. *Quo de genere natu'st illic Philocrates.* Phi. *Polyplusio.*
Quod genus illic vnum est pollens atque honoratissimum.
Heg. *Quid ipsus hic? quo honore est illic?* Phi. *summo atque à summis viris.*
Heg. *Tum igitur ei cum in aliis tanta gratia est, vt prædicas,*
Quid diuitiæ? súntne opimæ? Phi. *vnde excoquat sebum senex.*
Heg. *Quid pater, viuítne?* Phi. *viuum, cùm inde abiimus, liquimus.*
At nunc viuat nécne, id Orcum scire oportet scilicet.
Tyn. *Salua res est, pilosophatur quoque. non mendax modò est.*
Heg. *Quod erat ei nomen?* Phi. *Thesaurochrysonicochrysides.*
Heg. *Videlicet propter diuitias inditum id nomen quasi est.*
Phi. *Immò edepol propter auaritiam ipsius, atque audaciam.*
Nam ille quidem Theodoromedes fuit germano nomine.
Heg. *Quid tu ais, tenáxne pater eius'st?* Phi. *immò edepol pertinax.*
Quin etiam vt magis noscas, genio suo vbi quando sacruficat,
Ad rem diuinam quibus est opus Samiis vasis vtitur,
Ne ipse Genius surripiat. proinde aliis vt credat vide.
Heg. *Sequere hac me igitur. eadem ego ex hoc quæ volo exquæsiuero.*
Philocrates, hic fecit, hominem frugi vt facere oportuit.
Nam ego ex hoc quo genere natus sis, scio, hic fassu'st mihi.
Hæc tu eadem si confiteri vis, tua è re feceris.
Quæ tamen scito scire me ex hoc. Tyn. *fecit officium hic suum*

Cùm tibi est confessus verum. quanquam volui sedulo
Meam nobilitatem occultare, & genus & diuitias meas,
Hegio, quando patriam & libertatem perdidi,
Non ego istunc me potius, quàm te metuere æquum censeo.
Vis hostilis cum istoc fecit meas opes æquabiles.
Memini cum dicto haud audebat, facto tunc lædat licet,
Sed viden'? fortuna humana fingit artatque vt lubet.
Me, qui liber fueram, seruum fecit, è summo infimum.
Qui imperare insueueram, nunc alterius imperio obsequor,
Et quidem si proinde vt ipse fui imperator familiæ,
Habeam dominum, non verear ne iniustè aut grauiter mihi imperet.
Hegio hoc te monitum, nisi fortè ipse non vis, volueram.

Heg. *Loquere audacter.* Ty. *tam ego fui antè liber, quàm natus tuus.*
Tam mihi, quàm illi libertatem hostilis eripuit manus.
Tam ille apud nos seruit, quàm ego nunc hic apud te seruio.
Est profectò Deus, qui quæ nos gerimus, auditque & videt.
Is vti tu me hic habueris, proinde illum illic curauerit.
Bene merenti bene profuerit, malè merenti par erit.
Quàm tu filium tuum, tam pater me meus desiderat.

Heg. *Memini ego istoc. sed faterin' eadem, quæ hic fassu'st mihi?*

Tyn. *Ego patri meo esse fateor summas diuitias domi,*
Meque summo genere gnatum. sed te obtestor Hegio,
Ne tuum animum auariorem faxint diuitiæ meæ:
Ne patri, tametsi vnicus sum, decere videatur magis,
Me saturum seruire apud te sumtu & vestitu tuo,
Potius quàm illi vbi minimè honestum est, mendicantem viuere.

Heg. *Ego virtute deûm & maiorum nostrûm diues sum satis.*
Non ego omnino lucrum omne esse vtile homini existimo.
Scio ego: multos iam lucrum luculentos homines reddidit.
Est etiam vbi profectò damnum præstet facere, quàm lucrum.
Odi ego aurum, multa multis sæpe suasit perperam.
Nunc hoc animum aduortito, vt ea, quæ sentio, pariter scias.
Filius meus illic apud vos seruit captus Alide,
Eum si reddis mihi, præterea vnum nummum ne duis.
Et te, & hunc amittam hinc, alio pacto abire hinc non potes.

Tyn. *Optumum & æquissimum oras, optumúsque hominum es homo.*
Sed is priuatam seruitutem seruit illi, an publicam?

Heg. *Priuatam medici Menarchi.* Phi. *pol hic quidem huius est cliens.*
Tam hoc quidem tibi in procliui est, quàm imber est. quomodo pluit.

Heg. *Facis homo vt redimatur?* Tyn. *Faciam, sed te id oro ego Hegio.*

Heg. *Quid vis dum ab re ne quid ores, faciam.* Tyn. *ausculta, tum scies:*
Ego me amitti donicum ille huc redierit, non postulo,
Verùm quæso te, vt æstimatum hunc mihi des, quem mittam ad patrem,
Vt is homo redimatur illi. Heg. *immò alium potius misero*
Hinc, vbi erunt induciæ, illuc, tuum qui conueniat patrem:
Qui tua quæ tu miseris mandata, ita, vt velis, perferat.

Tyn. *At nihil est, ignotum ad illum mittere. operam luseris.*
Hunc mitte. hic omne transactum reddet, si illuc venerit.

Nec

Nec quenquam fideliorem, neque cui plus credat, potes
Mittere ad eum, ne qui magis sit seruos ex sententia:
Neque adeò quoi suum concredat filium hodie audacius.
Ne vereare, meo periculo huius ego experiar fidem,
Fretus ingenio eius, quòd me esse scit erga se beneuolum.

Heg. *Mittam equidem istunc æstimatum, tua fide, si vis.* Tyn. *volo.*
Quàm citissimè potest, tam hoc cedere ad factum volo.

Heg. *Num qua caussa est, quin si ille huc non redeat, viginti minas*
Mihi des pro illo? Tyn. *optimè, imò.* Heg. *soluite istum nunc iam,*
Atque vtrunque. Tyn. *di tibi omnes omnia optata afferant,*
Cùm me tanto honore honestas, cúmque ex vinclis eximis.
Hoc quidem haud molestum est, quòd collus collaria caret.

Heg. *Quod bonis benefit beneficium, gratia ea grauida est bonis.*
Nunc tu, illum si illo es missurus, dice, monstra, præcipe,
Quæ ad patrem vis nuntiari, vin' vocem hunc ad te? Tyn. *voca.*

EXQVISIVERO] Sic nostri omnes libri habent, cũ vulgatis consentiẽtes. Camerarius vero edidit, *inquisiuero.* TIBI NE IN QVAESTIONE ESSEMVS] ne quærendi essemus, cautum abs te esse intelligo. vel sic, ne cui laborandum esset in nobis quærendis, te cauisse video. CIRCVMMOENITI SVMVS] id est circummuniti sumus. antiquè dictum, vt mœri pro muri, mœnera pro munera, Pœnica pro punica cœra pro cura, œsus pro vsus, &c. quæ sunt vsurpata à Lucretio, & M. Tullio in libris de legib. de quibus plura in comment. Lucretianis. QVI CAVET, NE DECIP.] significat, nunquam quenquam nimis cauere posse, ne decipiatur, propterea quod plena fallaciarũ & insidiarũ sunt omnia. quod Horat. præclarè ostẽdit Sat. 3. lib. 1. *hic fugit omnes Insidias? nullique malo latus obdit opertum, Cùm genus hoc inter vita versetur, vbi acris Inuidia, atque vigent vbi crimina? pro bene sano, Ac non incauto fictum, astutúmque vocamus* RATV'ST] ratus est. AN VERO NON IVSTA C. ST. CVR. N.] Sic legendum, *Cur vos seruem*, inquam, non, vt habent omnes ferè libri, *vt nos seruem*, &c. Sic enim loquuntur Latini, causa est, cur faciam, & simil. nõ causa est, vt faciam. PRAESENTI PECVNIA] lib. 1. accus. ex edicto prætoris *pecunia præsens soluatur.* præsenti pecunia quia emere, seu mercari dicitur, cùm pretiũ soluit simul, & mercẽ accipit, neque solutionem in alium diem confert. NEQ. POL TIBI NOS, QVIA NOS SERV.] sententia est hæc, neque pol nos te reprehendere, aut vituperare debemus, quia nos diligenter custodis: neque tu nos si aufugiamus, occasione oblata. SI FVAT OCCASIO] si sit occasio. MEVS SERVATVR FIL.] Philocrates. NOS. IGITVR NOS S. IGN. S.] Videtur esse ignauus qui in prælio capitur potius, quàm necatur: & voces illæ apud Homerum ζωγρεῖ sunt ignauorũ. pacem enim cum bello miscẽt qui se capi patiuntur. & qui se hostibus dedunt, vitæ retinẽdæ cupiditate ducti, & vt Græci dicũt, φιλοψυχοῦντες. quod simile est, vt si quis aquam cum igni misceat, quod fieri non debet. nam & bellũ, dum bellum est, strenuè atque acriter geri debet: & pax, dũ pax est, sanctè, atque inuiolatè colenda, ac retinenda est. SECEDE HVC.] seorsum ab aliis huc veni. FALSILOQVVM] mendacem. IN NESCIVM TR. T.] id ignoratum & incognitum dicam tibi quidam amicus meus putabat legendum, *id nescium tradam tibi*, alius id nescitum trad. tibi: ego nihil muto. quemadmodũ *ignarus* significat & eum, qui non est notus, & eũ qui non nouit. ita & nescius potest significare & eũ, qui nescit, & eum qui nescitur. NVNC SENEX EST IN TONSTR.] allegoria est. significat autem senem inibi esse, vt à Philocrate decipiatur, & probè quasi à tonsore attondeatur. Est enim allegoria ducta à tonsore. NVNC IAM CVLTR. ATT.] nunc iam, inquit Tyndarus, cultros tenet Philocrates, vt forficẽ & nouaculam, quibus senem attondeat, id est, Nũc iam Philocrates habet omnia parata, quibus Hegionem decipiat. NE IS QVIDEM INVOLVCRE INIICERE VOL.] manet in allegoria. Solent tonsores eorum, quos tonsuri sunt humeris inuolucre, seu inuolucrum iniicere, ne pilorum putaminibus inquinẽtur. Hoc igitur dicit Tyndarus, ne voluit quidem Philocrates Hegionis humeris inuolucre iniicere, hoc est, Philocrates sine vlla accurata obseruãtia, & sine vllo pudore aut metu Hegionem decepturus, atque inducturus est. Inuolucre, seu inuolucrum, est linteum quod iniiciunt tonsores eorum, quos tonsuri sunt, humeris, ne eorum vestẽ pilis præsectis inquinent. ὠμόλινον appellant Græci. SED VTRVM STRICTIMNE, &c.] manet in allegoria. attondere strictim, est nouacula tondere seu radere potius, quod Græci dicũt ἐν χρῷ hoc est vsque ad viuam cutẽ Idem Plaut. in Bacch. *itaque tondebo auro vsque ad viuã cutem.* ibid. *Is me scelus vsque attondit dolis doctis indoctum, vt libitum est.* AN PER PECTINEM] tondẽre per pectinem, est tondere pectine interpolito, longius scilicet à cute: quod fit forfice. SI FRVGI EST] si probus est. ADMVTILABIT IR.] non solùm tondebit, sed etiam mutilabit vsque, id est non leniter eũ decipiet, sed prorsus & funditus. mutilare, est mutilum reddere. mutili autem dicuntur boues, qui carent cornibus. MAVELIS] malis. MEMORA MIHI] dic mihi. Virg. li. 1. *Musa mihi causas memora*, &c. PROXIMVM QVOD SIT B. Q. Q. A. M. L. quod tale est, boni speciem habet, & boni rationem obtinet. EVGE, POL THALEM TAL. NON EM.] verba sunt Tyndari apud se, longè ab Hegione, & summissa voce, ita duntaxat, vt à spectatoribus exaudiatur loquẽtis, & Philocratis ingeniũ, prudentiámque laudantis: qui tam bellè se seruũ antequã caperetur, fuisse simulet. Euge, inquit Tyndarus. Thalem Milesium, vnum è septem, præ hoc contemnam, & eum talento mihi addictum emere nolim: quia Philocrates cum Thale comparandus, atque adeò ei anteponendus est. NAM AD SAPIENTIAM HVIVS, &c.] id est, nam si Thaletis sapientia cum huius sapientia comparetur, ille maximus nugator fuit. ad interdum comparationẽ significat, vt hic, & apud Terẽt. in Eunuc.

M

DVIS] præter filium meum, ne mihi vnum nummũ dederis AMITTAM ET hinc abire sinã hinc dimittam, seu missum faciam. SED IS PRIVATAM SERVIT. I AN PVBLIC.] verum dic mihi: éstne seruus priuati alicuius hominis, an ciuitatis, seu reip. estne seruus priuatus, an publicus? IN PROCLIVI EST] procliue est. facile est. QVAM IMBER EST, Q. PL.] hyperbolicè quadam est prouerbium olens. quid enim procliuius esse potest imbri, è nubibus decidente? FACIS HOMO VT RED.] facturus ne es vt filius meeus liberetur? DONICVM ILLE H. RED] donec ille huc redierit. *donicum* antiquum, pro donec, quo & Lucretius vsus est non semel. vno exemplo contentus ero, ex libro 2. *Donicum ad extremum cresc endi perfica finem. Omnia perduxit rerum natura creatrix.* VT AESTIMATVM HVNC MIHI DES, Q. M] rei, aut personæ æstimatio hoc affert, quod res, aut persona æstimata periculo eius, cui data est: verbi gratia, fundus dotalis æstimatus, ab vxore marito datus, eius periculo perit. Quin Hermogenianus iurisconsultus lib. 2. iuris ἐπιτομῶν scribit. & ea hodie dicuntur lib. 14. digest. titulo *soluto matrimonio* &c. Æstimata res, etiã vsu mulieris, periculo mulieris deteriores fieri. Piget responsa aliorum iurisconsultorum colligere, in quibus fit mentio prædiorum æstimatorum, & fundi æstimati, & simil. quæ extant hodie, cùm in aliis libris digesto. tum in lib. 23. titulo de pactis dotalibus. Postulat igitur hic Pseudophilocrates Pseudotyndarum sibi dari æstimatum vt si in Elidem missus Philoptolemi redimendi gratia, non redierit, soluat ipse Hegioni, quãti fuerit æstimatus: nẽpe xx. minas: tanti etiã æstimabitur Hoc enim postulat, vt omnẽ à se fallaciæ suspicionem remoueat. VT IS HOMO RED. ILLI] vt filius tuus illic redimatur. INDVTIAE] de induttiis satis multa diximus suprà, in Amphitr. ibi, *Immò indutia parumper fiant.* AT NIHIL EST, IG.] id est, at nihil proderit, ignotum hominem ad patrem mittere vel sic, At inanis & inutilis labor est, ignotum hominem ad patrem mittere. OPERAM LVSERIS] inanem operam sumseris, frustrà miseris. HVNC MITTE] mitte hunc, nempe. Tyndarum, hoc est, eum, qui Tyndari vestitũ, & nomine gerit, & quem Tyndarum putat esse Hegio, qui non est Tyndarus, sed Philocrates. TRANSACTVM REDDET] confectum reddet. NEC QVI MAGIS SIT SERVVS EX S.] nec quenquam qui sit seruus ei gratior, atque exceptior. NE VERERARE, MEO PERIC. &c] vel sic licet explicare, quæso ne verearis meo peric. &c. vel sic, Ne forte verearis, meo periculo huius fidẽ experiar. MEO PERIC. H. FIDEM EXP.] id est, committam hoc negotium, huius fidei, ea lege, vt, si fidem non seruet, periculum præstem, & tantum, quanti à te æstimabitur, tibi soluam FRETVS INGENIO EIVS] confisus eius naturæ bonitate. TVA FIDE] te responsure, sine fideiussore, vt vulgò loquimur. CEDERE AD FACTVM] id est, fieri, seu perduci ad effectum, seu a verbis ad factum procedere, ac peruenire. NVM QVA CAVSA EST, QVIN SI ILLE, &c.] hic contrahitur verborum obligatio, quæ stipulatio appellatur. VIGINTI MINAS] viginti minis igitur æstimatur Philocrates, quem putat seruum esse, & Tyndarum appellari senex Hegio. OPTIME] sic legendum: & ita habent nostri fere omnes libri manusc. cum vulgatis cõsentientes, *optimè*, subintell. dicis. Nulla causa est, quin dem 20. minas pro illo, quem ad patrẽ missurus es, si non reuertatur. IMMO] aliquid aliud erat dicturus Tyndarus, seu Pseudophilocrates, nisi interpellasset Hegio. QVOD COLLVS COLLARIA CARET] Nonius collum neutri generis esse Virgilius docet. *Et colla comantia pectunt*, esse mascul Accius Epigono, *Quod cesso ire ad cambium prasto est, camo collum grauem.* Næuius in Col *Vtrùm scapula sint, an collus calli habeat, nescio.* Profert & illud, quod est in Amphitr. *Malá, mentum, barba, collus*, &c. vbi tamen vulgò, & in manusc. legitur *collum*. COLLARIA CARET] collaria, seu collare vinculum, quo collum vingitur. Nonnulli *collaria* legunt. sed libri manuscr omnes habent *collaria*. Lucilius lib. 29. *Cum manicis, catulo, collarique vt fugitiuum Deportem.* QVOD BONIS BENEFIT BENEF. GRATIA EA GR. EST B.] ordo, & sententia huius sententiæ hæc est. beneficium, quod benefit bonis, id est, quod cõfertur in bonos, ea gratia, id est, id beneficium, grauida est bonis, id est, refertum est bonis, & bona parit, ei scilicet, qui beneficium illud contulit. *beneficium benefit.* est atticismus. qualia sunt illa: currere cursum, machinari machinam nomẽ nominare, militiam militare, pugnã pugnare, &c. apud Græcos τρέχειν δρόμον, πλοῦτον πλουτεῖν, ἰσχὺν ἰσχύειν, πόλεμον μάχεσθαι, &c. Ne quis autem miretur Plautum, cum vsus esset, nomine beneficii, cúmque deberet id nomen retinere, aliud sumsisse, idque dissimilis generis: (sic enim videbatur loqui debuisse,) Quod bonis benefit beneficium, id beneficium grauidum est bonis: dico Plautum sumpsisse nomen, quod idem significaret: idque ei satis fuisse, nam gratia hoc loco, est quam Græci χάριν appellant: quæ vox interdum εὐεργεσίαν, id est, beneficium significat. DICE] dic ei, quæ velis ad patrem tuum ab eo perferri. MONSTRA] præmõstra, doce PRAECIPE] præscribe, à præcipiendo, præceptores dicti, quorum est discipulum instituere, & voce præire.

HEGIO, PHILOCRATES, TYNDARVS.

Heg. *QVæ res bene vortat mihi, meóque filio,*
Vobísque, volt te nouus herus operam dare
Tuo veteri domino, quod is velit, fideliter.
Nam ego te æstumatum huic dedi viginti minis.
Hic autem te ait mittere hinc velle ad patrem,
Meum vt illic redimat filium, mutatio
Inter me atque illum vt nostris fiat filiis.

Phi. *Vtroque versum rectum est ingenium meum.*
Ad te, atque ad illum pro rota vti me licet.
Vel ego huc, vel illuc vortar, quò imperabitis.
Tute tibi ex tuopte ingenio prodes plurimum,

Cùm seruitutem ita fers, vti ferri decet.
Sequere hàc, hem tibi hominem. TYN. *gratiam habeo tibi,*
Quam copiam istam mihi & potestatem facis:
Vt ego ad parenteis hunc remittam nuntium,
Qui me quid rerum hic agitem, & quid fieri velim,
Patri meo ordine omnem rem illuc perferat,
Nunc ita conuênit inter me atque hunc, Tyndare,
Vt te æstumatum in Alidem mittam ad patrem.
Si non rebitas huc, vt viginti minas
Dem pro te. PHI. *rectè conuenisse sentio.*
Nam pater expectat aut me, aut aliquem nuntium,
Qui hinc ad se veniat. TYN. *Ergo animum aduortas volo.*
Quæ nuntiare hinc te volo in patriam ad patrem.

Phi. *Philocrates vt adhuc locorum feci, faciam sedulò,*
Vt potissimùm quod in rem rectè conducat tuam,
Id petam, idque persequar corde & animo, atque viribus.

Tyn. *Facis ita vt te facere oportet. Nunc animum aduortas volo,*
Omnium primùm salutem dicito matri ac patri,
Et cognatis, & si quem alium beneuolentem videris.
Me hîc valere & seruitutem seruire huic homini optumo,
Qui me honore honestiorem semper fecit & facit.

Phi. *Istuc ne præcipias, facile memoria memini.* TYN. *tamen.*
Nam equidem nisi quòd custodem habeo, liberum me esse arbitror.
Dicito patri, quo pacto mihi cum hoc conuenerit,
De huius filio. PHI. *quæ memini, mora mera est monerier.*

Tyn. *Vt eum redimat, & remittat nostrûm huc amborum vicem.*

Phi. *Meminero.* HEG. *at quamprimum poteris, tam in rem vtrique est maximè.*

Phi. *Non tuum tu magis videre, quàm ille suum gnatum cupit.*

Heg. *Meus mihi, suus cuique est carus.* PHI. *nunquid aliud vis patri*
Nuntiari? TYN. *Me hîc valere, & tute audacter dicito,*
Tyndare, inter nos fuisse ingenio haud discordabili,
Neque te commeruisse culpam, neque me aduersatum tibi,
Beneque hero gessisse morem in tantis ærumnis tamen.
Neque med unquam deseruisse te neque factis, neque fide,
Rebus in dubiis, egenis. hæc pater quando sciet,
Tyndare, vt fueris animatus erga suum gnatum atque se,
Nunquam erit tam auarus, quin te gratiis emittat manu.
Et mea opera, si hinc rebito, faciam vt faciat faciliùs.
Nam tua opera, & comitate, & virtute, & sapientia,
Fecisti vt redire liceat ad parenteis denuò,
Cùm apud hunc confessus es & genus & diuitias meas.
Quo pacto exemisti è vinculis tuum herum, tua sapientia.

Phi. *Feci ego ista vt commemoras: & te meminisse, id gratum est mihi.*
Merito tibi ea euenerunt à me. nam nunc Philocrates,
Si ego item memorem quæ med erga multa fecisti bene,
Nox diem adimat. nam si seruus meus esses, nihilo secius
Obsequiosus mihi semper fuisti. HEG. *di vestram fidem,*
Hem ihûm ingenium liberale, vt lacrymas excutiunt mihi.

Videat corde amare inter se quantis laudibus suum herum
Seruum collaudauit? Phi. *pol istic haud me centesimam*
Partem laudat, quàm ipse meritus't, vt laudetur laudibus.

Heg. *Ergo cum optimè fecisti, nunc adest occasio,*
Benefacta cumulare, vt erga hunc rem geras fideliter.

Phi. *Magis non factum possum velle, quàm opera experiar persequi.*
Id vt scias, Iouem supremum testem laudo Hegie.
Me infidelem non futurum Philocrati. Heg. *probus es homo.*

Phi. *Nec me secus vnquam ei facturum quicquam, quàm memet mihi.*

Tyn. *Istaec dicta te experiri & operis & factis volo.*
Et quò minus dixi de te, quàm volo, animum aduortas volo.
Atque horunc verborum caussa, caueto mihi iratus fuas.
Sed te, quaeso, cogitato, hinc mea fide mitti domum,
Te aestimatum, & meam esse vitam hîc pro te positam pignori.
Ne tu me ignores, cùm extemplò meo è conspectu abscesseris:
Quom me seruom in seruitute pro te hîc deliqueris:
Túque te pro libero esse ducas, pignus deseras:
Neque des operam pro me, vt huius reducem facias filium.
Scito te hinc minis viginti aestimatum mittier.
Fac fidelis sis fideli, caue fidem fluxam geras.
Nam pater, scio, faciet quae illum facere oportet omnia.
Serua in perpetuum tibi amicum me, atque hunc inuentum inueni.
Haec per dexteram tuam te dextera retinens manu
Obsecro, infidelior mihi ne fuas, quàm ego sum tibi.
Tu hoc age, tu mihi nunc herus es, tu patronus, tu pater.
Tibi commendo spes, opésque meas. Phi. *mandauisti satis.*
Satin' habes, mandata quae sunt, facta si refero? Tyn. *satis.*

Phi. *Et tua, & tua, huc ornatus reueniam ex sententia.*
Nunquid aliud? Tyn. *vt quamprimum possis, redeas.* Phi. *res monet.*

Heg. *Sequere me, viaticum vt dem hinc à trapezita tibi,*
Eadem opera à praetore sumam syngraphum. Tyn. *quem syngraphum?*

Heg. *Quem hic ferat secum ad legionem, hinc ire huic vt liceat domum.*
Tu intrò abi. Tyn. *bene ambulato.* Phi. *bene vale.* Heg. *edepol rem meam*
Constabiliui, cum illos emi de praeda à quaestoribus.
Expediui ex seruitute filium, si dis placet.
At etiam dubitaui hos homines emerem, an non emerem, diu.
Seruare istum sultis intus serui, ne quóquam pedem
Efferat sine custode. iam ego apparebo domi.
Ad fratrem modò capteiuos alios inuiso meos.
Eadem percontabor, ecquis hunc adolescentem nouerit.
Sequere tu, te vt amittam. ei rei primùm praeuorti volo.

QVAE RES BENE VORTAT, &c.] Bene ominandi causa. Sic loquebantur veteres initio rei gerendae. tale est illud, quod omnibus rebus agendis praefabantur, *Quod bonum, faustum, felix, fortunatúmque sit.* NOVVS HERVS] ego Hegio, de se loquitur in tertia persona. TVO VETERI DOMINO,] Philocrati. Nam quamuis alloquatur Philocratem, tamen eum putat esse Tyndarum seruum, & Tyndarum esse Philocratem. HVIC] Philocrati, vt quidem existimat Hegio. AD PATREM] suum, MVTATIO INTER ME ATQ. ILL. VT N. F.] id est, vt ego & ille permutemus inter nos filios nostros: ego, eius filio liberato, meũ reciperem: ille, meo dimisso, suum. ATQVE ILLVM] & illum, patrem Philocratis. VTROQVE VORSVM RECT. ING. M.] ingeniosum in vtranque partem idoneo, & habili, profert hunc versum Priscianus libro 15. PRO ROTA] vice rotae, tanquam rota, quae in quamlibet partem verti potest significat se esse versurum, & versatilem instar rotae. EA] ea ratione: seu.

ob eam causam. TVOPTE INGENIO] tuopte ingenio, dandi casus est. HVNC REMIT. NVNCIVM.] remittam hunc, nempe Tyndarum falso nomine, qui re vera est Philocrates. QVI ME QVID RERVM, &c.] Hellenismus. Nam Latino more dixisset. Qui quid ego rerum hic agitem, & quid fieri velim, omnem rem patri meo illuc ordine perferat TYNDARE] Sic appellat Tyndarus ipse Philocratem. quem Tyndarũ esse putat Hegio. SI NON REBITAS HVC] Si non redeas huc, *betere* antiquum, hoc est ire. tunc rebitere, perbitere, præteribitere, hoc est, redire, perire, præt rire. Pacuuius in Niptris. *Vos hinc defensum patriam in pugnam petite.* Idem in Medo, *si recte, pergit iter: num si ire conor, prohibet betere.* Liuius Tereo, *Ego puerum interea ancilla subdam lactantem mea, Ne fame perbitet,* Ennius in Hecuba, *Nunquam scripsisti, qui parentem aut hospitem necasset, quo quis cru. iatu per iteret* Hæc ex Nonio in *Betere* & *perbitere*. Plautus Curcul. *qui me in terra æquè Fortunatus erit si illa ad me betet.* Palinure betet, id est, ibi. Idem in Trucul. *moriere ocyus, si viam betere* Idem infrà ead. comœd. *Qui per virtutem perbitat, non interit.* NAM PATER EXSP] pater tuus, vt vult intelligi ab Hegione. PHILOCRATES] Philocratem appellat eum, qui est Tyndarus, cùm sit ipse Philocrates: de quo sæpè lectorem admonemus, vt magis meminerit. VT ADHVC LOCORVM F.] vt vsque ad hoc tempus. BENEVOLENTEM] beneuolum. Vsitata vox Plauto. sic Cistell. *Sed si quantam agebat mulierem Suam beneuolentem conuenire eum in prim.* Idem in Bacchid. *Nam ille amico & beneuolenti suo sodali sedulò Rem mandatam exsequitur.* Terent. Phorm. actus 1. scena 2. *Ea sita erat ex aduerso neque ei beneuolens Neque notus, neque cognatus, extra vnam aniculam.* &c. Hoc totum autem, & si quem alium beneuolentem videris, valet, &c. quemcunque alium beneuolentem videris. HOMINI OPTIMO.] Hegioni. homini optimo autem notandum, nam rarius dicitur, quam viro optimo. sic tamen infrà eadem fab. *Propter meum caput labores homini euenisse optimo.* QVI ME HONORE HONESTIOREM S. F] qui me honore magis ac magis honestauit, atque honestat. ISTVC ME PRAECIPIAS.] quæso, ne mihi istuc præmonstres, néve me doceas, quia memoria teneo MEMORIA MEMINI] genus loquendi Plautinũ. & iam antea à nobis indicatũ, quo nomen cum verbo seu participio iũgitur eiusdẽ originis: quale est illud quod est suprà. *honore honestare*, & infrà ead. scena, *laudem laudibus* & in Curcul *iratus iracundia* &c. TAMEN.] quamuis probè memineris, præcipiam tibi tamen. NAM EQVIDEM, NISI QVOD CVST] sic esse legendum, & Latini sermonis consuetudo, & carminis lex peruincũt. Nam vulgo sic legitur, mẽdosè. *Nam quidem*, &c CVSTODEM] φύλακα, custodem mihi additum, seu appositum QVAE MEMINI, MORA M. EST MON.] memorem mones. qui autem memorem monet, moratur eum, quem monet, & tempus frustra conterit. AT, QVÀM PRIMVM POTERIS, TAM IN REM VTRIQ. EST M] sic restitui, secutus partim vulgatos codices, partim manuscr sentẽtia autem plana est. hoc enim significat quo citius hoc confeceris, eò magis vtrique pro fuer is, quàm primũ, tam maximè. sic dicunt Latini, vt, quàm magis, tam magis. sic autem habẽt omnes ferè libri manuscr *at quàm primum poteris istuc in rem vtrique est max.* quæ scriptura sine dubio mendosa est. nam, vt de sententia & Latini sermonis ratione nihil dicam, versum corrumpit. vox *istuc* autẽ, nata est, vt arbitror, ex postrema syllaba vocis *poteris*, & sequente particula *tam*. Ita hic versus corruptus fuit Iam vulgata lectio, à qua abest verbum *poteris*, ferri non potest. MEVS MIHI, SVVS CVIQ. EST CARVS] etiam sui simiæ catuli, pulcherrimi, & carissimi sunt, *Quæ sua cuique sponsa*, inquit M. Tull. lib. 15. epist. ad Attic. *placet mihi mea. sunt, cuique amor, mihi meus.* Eodem pertinet illud Aristotelis aduersus cõmunitatem vxorum & liberorum, & bonorũ Socraticam disputantis, lib. 2. politic. cap. 3. *Præterea (mea enim Latina ponam) nemo dicendo consequi possit, quantum referat ad voluptatem, existimare aliquid esse proprie suum. non enim frustrà ipse erga se amicitiam vnusquisque gerit, sed hoc à natura est insitum.* ET TVTE AVD. DICITO. T.] & tu ipse ne dubitato dicere, nos inter nos fuisse ingenio concordi, seu concordiam inter nos coluisse. HAVD DISCORDABILI] haud discordi. BENEQ. HERO GESS. M.] & te bene gessisse mihi hero tuo etiam in tantis ærumnis. IN TANTVM AERVMNIS TAMEN] id est, mihi quamuis in tantis ærumnis constituto, non defuisse tamen. NEQ. MED. VNQVAM DESE. TE NEQ. F. &c] ἀμφιβολία. sed hæc sententia est, & dicito te nunquam me deseruisse, seu nunquam à me recessisse, seu nunquam mihi defuisse, neque re, neque fide: dicito me nunquam à me desertum esse, neque re, neque fidelitate, *tam med vnquam*, pro me vnquam etiam vsitatè dictum d. interposito inter duas vocales duarum vocum. REBVS IN DVB. EGENIS] ἀπορίαις. in dubus dubiis, & egenis, id est, in periculis & in tẽporibus difficilibus, ac necessariis. quibus temporibus maximè explorãtur & spectantur amici veri ac falsi Ennius. *Amicus certus in re incerta cernitur.* VT FVERIS ANIMATVS, &c.] quo animo fueris erga suum gnatum, & erga se, &c. GRATIIS] sine vllo pretio. EMITTAT MANV] liberet, manumittat. SI HINC REBITO] si hinc in patriam redeo. REDIRE LICEAT AD PAR. DEN.] *redire denuo*. pleonasmus. QVO PACTO EXEMISTI E VINCLIS] malim legi, *Quo facto*: atque ita prorsus legendum arbitror. Quo facto, inquit, exemisti, id est, eripuisti è vinculis tuum herum, me scilicet, &c. *exemisti* autem edendum curaui, vnius libri veteris auctoritatem secutus: quam adiuuant exempla. sic enim suprà eadem comœd. scena superiore: *cúmque ex vinclis eximit*, &c. & scena, quæ incipit *Si dij immortales*, &c. ibi *Si vos eximat è vinculis*, &c. MEDERGA] erga me εὐεργεσία. NOX DIEM ADIMAT.] dies me deficiat, vt loquitur Cicero Virgil. autẽ sic, lib. 1. Æneid. *Ante diem clauso componet vesper Olympo.* OBSEQVIOSVS] morigerus. ad obsequendũ promptus ac paratus. VT LACRYMAS EXCVTIVNT MIHI?] quo modo me vel inuitum lacrymare cogunt? sic loquitur & Terentius in Heautont. *Lacrymas excussit mihi, Miserétque me eius* VIDEAS CORDE AM.?] videre possis, eos amare inter se ex animo, corde, τῷ κραδίῃ κῆρι. ISTIC] iste CENTESIMAM PARTEM] ex centesima parte. QVAM MERITVS EST, &c.] notandum loquendi genus: *haud me centesimam partem laudat, quam vt meritus est*, &c. hoc est, centum partibus magis à me laudari meritus est, quàm ego ab eo laudor, seu laudatus sum. LAVDETVR LAVDIBVS] etiam de hoc genere lectorẽ admonuimus. BENE FACTA CVMVLARE] beneficia augere & amplificare: benefactis superioribus alia addere. MAGIS NON FACTVM P. V.] ordo est, Non magis possum f. v. id est, non magis possum cupere id effectum reddere, quod dico, quam re enitar, vt fiat. TESTEM LAVDO] testem appello, seu nomino & ita Nonius, qui hunc locum profert. Et Gellius lib. 2. cap. 6. quo loco Virgilium defendit aduersus grammaticos quosdam, qui reprehendebant illud, *Aut illaudati nescit Busiridis aras? Laudare, inquit, significat prisca lingua nominare, appellaréque. Sic in actionibus ciuilibus laudari id dicitur, quod est nominari, illaudatus enim est, quasi illaudabilis, & innominabilis: qui neque mentione, aut memoria vlla dignus, neque vnquam*

neque vnquam nominandus est, &c. Hæc eadem ferè Macrobius posuit libro 6. Saturnalium cap. 7. *Herennius Modestinus* lib. 5. responsorum (quæ verba relata sunt in librum 21. Digest. tit. de euict. & dupl. stipul.) *Caia Seia fundum à L. Titio emerat, & quæstione mota, fisci nomine, auctorem laudauerat : & euictione secuta fundus ablatus, & fisco adiudicatus est, venditore præsente, quæritur*, &c. Ad quem locum Budæus in annot. in Pandect. ISTHAEC DICTA TE EXPERIRI, &c. sic habent nostri libri veteres omnes: sic edidit Camer. quæ scriptura, si recta, & incorrupta est, verba sunt veri Tyndari ad Hegionē. sed malim legi, *Isthac dicta me exper.* &c. *volo me experiri* autem antiquè dictū, pro *volo experiri*: de quo alibi. lib. vulg. neutrum habē., neque *te*, neque *me*. OPERIS, ET F. operis & numeri multitudinis, septimi casus à recto singul. *opera*, *æ*. IRATVS FVAS iratus sis. MEA FIDE me sponsore, seu fideiussore. sponsor enim & fideiussor pro te intercessi. TE AESTIMATVM subintellige, aut repete *ἀπὸ κοινοῦ* esse. MEAM VITAM supra meum caput. POSITAM PIGNERI oppigneratam, pignori oppositā: ita vt si non redeas, ego domino minas xx. quanti æstimatus es, debeam. NE TV ME IGNORES fac, vel vide, vel quæso, ne tu me quasi ignotum negligas. CVM EXTEMPLO MEO E C. simulátque è meo conspectu discesseris. TVQ. TE PRO LIB. & ne tu te pro libero, id est, tāquam liberū esse ducas: vel ne tu te pro libero geras, qui liber nō es, & me, qui pro te pignori oppositus sū, deseras. NEQ. DES OPERAM, &c pendet & hic, & superior versus ab illo, *Ne tu me ignor.* Itaque repetita *ne* particula, sic locus explicandus. & vide, non des operam pro me, vt huius fidem reducas. FAC FIDELIS SIES FIDELI sic habent omnes libri nostri veteres, Nonius tamen legit, *Fac fideli, & fidele* ait positum pro *fideliter*, hunc locum proferens. Ego Nonium falli puto, vt in multis. Ex eo tamē, quod ita legit Nonius, puto scriptū esse à Plauto, mutato verborum ordine, *Fac fidelis, sis fidelis* : Sed hoc leue est. CAVE FIDEM FLVXAM G. fluxam, id est incertā, mutabilē, infirmā & instabilē. tralatio est à liquoribus. fluxum enim propriè *ῥευστόν*. Hoc est quod natura fluit, qualis est aqua. hinc *bene fortuna fluxa*, dicta à M. Tullio in epist. ad Brutū libro singul. & à Salustio in procem. hist. coniurat. Cat. l. n. *diuitiarum & formæ gloria fluxa, atque fragilis*. SERVA IN PERPETVVM TIBI Nihil hic mutaui præter verborum ordinem. Nam libri vulgati sic habent *Serua tibi in perpet.* &c quā lectionē lex carminis respuit. ATQ. HVNC INVENTVM INVENI atque inueni hunc Hegionem, iā inuentum, id est, & para tibi amicum Hegionem iam paratum, & quæsitum, si officiū tuū facies, & si fidē seruabis. PER DEXTERAM T. dextera fidei sedes Homer. Ιλ. ω. Ἔσται τοι καὶ ταῦτα γέρον Πρίαμ' ὡς σὺ κελεύεις· Σχήσω γὰρ τόσσον πόλεμον χρόνον, ὅσσον ἄνωγας. Ὣς ἄρα φωνήσας ἐπὶ καρπῷ χεῖρα γέροντος. Ἔλλαβε δεξιτερήν, μή πως δείσει' ἐνὶ θυμῷ. hoc est, Hæc tibi senex Priame, vt postulas, contingent, inquit Achilles: bellum enim tandiu morabor, & intermittam, quamdiu à me petiuisti. Sic locutus Achilles manum senis dextrā ad iuncturam prehendit, ne quo pacto in animo metueret. Virg. lib. 3. Æn. *Ipse pater dextram Achises haud multa moratus, Dat iuueni, atque animum præsenti pignore firmat*. qua de re Seruius ibidem. paullo antè, ibi, *Dixerat: & genua amplexus, genibúsque volutans Hærebat* &c. NE FVAS ne sis tu. TV HOC AGE Tu hoc negotium, quod tibi mandaui, diligenter cura, & in eo conficiendo totus esto. SATIN' HABES, MANDATA, QVAE SVNT, F. SI REF. Satı'ne habes, id est, cóne contentus eris, si ea refero confecta, quæ mihi mandasti? ET TVA, ET TVA & tua Hegionis, & tua Philocratis. ORNATVS instructus. nempe Philopolemum reducens pro Philocrate. NVNQVID ALIVD? subintelligendum vis, vox abeuntis, aut abire parantis. VT QVAMPRIMVM POSSES. RED. putabam olim legendum, *vt cùm primum posses* : sed nunc aliud sentio. Nam quam primum posses, ita dictum, vt illa, quàm citissimè possis, quàm celerrimè possis. &c. SYNGRAPHVM Diploma significat, per quod liceat Pseudotyndaro tempore belli ire in Elidem. ÆDEPOL REM MEAM CONSTABILIVI, &c. sic loquitur Terentius Adelphis, *Dum quidem esses, Demea, ac rem tuam constabilisses*. EXPEDIVI eripui, exemi, impeditum liberaui. SI DIIS PLACET si dii approbant, si dii volunt, diis volentibus. Interdum, si diis placet *εἰρωνικῶς* vsurpatur. AT ETIAM DVBITAVI, HOS HOM. proinde ac si dicat: stultus fui, qui dubitaui. Nullo enim pacto dubitare debui: hos captiuos emerem, an non emerē. SVLTIS si voltis. NE QVOQVAM PEDEM EF. ne quò exeat. Cic. li. 7. ep. ad Attic. de Bibulo loquens : *illum, qui pedem porta, quoad hostis cis Euphratem fuit non extulit*. &c. APPAREBO DOM. præstò ero domi, comparebo domi. Hinc dicuntur apparitores quia semper apparent Prætoribus, & Consulibus. EADEM PERC. eadem opera percontabor. &c. ECQVIS num quis. HVNC ADOLESC. quem Hegio putat esse Philocratem, cum sit Tyndarus Philocratis seruus, idemque ipsius Hegionis filius. TE VT AMITTAM te vt absoluam, & expediam, sumta à trapezita pecunia, quam tibi dem in viaticum. EI REI PRIMVM PRAEVERTI V. eam primùm transigere volo, ante alias res omneis, te primum omnium rerum amittere volo.

ERGASILVS, PARASITVS.

Miser homo est, qui ipse sibi quod edit, quærit, & id ægrè inuenit.
Sed ille est miserior, qui & ægrè quærit, & nihil inuenit.
Ille miserrimus est, qui cùm esse cupit, quod edit, non habet.
Nam hercle ego huic diei si liceat oculos effodiam libens,
Ita malignitate onerauit omneis mortales mihi.
Neque ieiuniosiorem, neque magis effertum fame
Vidi: nec cui minus procedat, quicquid facere occeperit.
Itaque venter gutturque resident esuriales ferias.
Ilicet parasiticæ arti in maxumam malam crucem.
Ita iuuentus iam ridiculos, inopésque ab se segregat.
Nihil morantur iam Laconas imi subsellij viros,

Plagipatidas, quibus sunt verba sine penu & pecunia.
Eos requirunt, qui libenter cùm ederint, reddant domi.
Ipsi obsonant, quæ parasitorum antè erat prouincia.
Ipsi de foro tam aperto capite ad lenones eunt,
In tribu quàm aperto capite sonteis condemnant reos.
Neque ridiculos iam terunci faciunt: sese omnes amant.
Nam vt dudum hinc abii, accessi ad adolescenteis in foro:
Saluete, inquam, Quò imus vnà, inquam, ad prandium? atque illi tacent.
Quis ait hoc, aut quis profitetur, inquam? quasi muti silent.
Neque me rident, vbi cœnamus, inquam? atque illi abnuunt.
Dico vnum ridiculum dictum, de dictis melioribus,
Quibus solebam menstrualeis epulas antè adipiscier.
Nemo ridet. sciui extemplò rem de compacto geri.
Ne canem quidem irritatam voluit quiquam imitarier.
Saltem si non arriderent, denteis vt restringerent.
Abeo ab illis, postquam video me sic ludificarier.
Pergo ad alios, venio ad alios, deinde ad alios: vna res:
Omnes compacto rem agunt, quasi in velabro olearij.
Nunc redeo inde, quoniam me ibi video ludificarier.
Item alij parasiti frustra obambulabant in foro.
Nunc barbarica lege certum est ius meum omne persequi.
Qui concilium iniero, quo nos victu & vita prohibeant,
His diem dicam, irrogabo multam, vt mihi cœnas decem
Meo arbitratu dent, cùm cara annona sit. sic egero.
Nunc ibo ad portum hinc. Est illic mihi vna spes cenatica.
Si ea decollabit, redibo huc ad senem, ad cœnam asperam.

QVOD EDIT] quod comedat. edit modi coniũctiui: edim, edis, edit. SED ILLA EST MISERIOR, &c.] climax. CVM ESSE CVPIT] cùm comesse cupit, cùm esurit. In hoc ipso inest miseria extrema, si quis non habeat, quod edat, seu edit, cum essurit. Nam superiores duo quærunt: atque eorum alter ægrè inuenit: alter nihil inuenit, posteaquam diu quæsiuit, sed non quo tempore esurit. OCVLOS EFFODIAM LIB.] libenter lucem eripiam: translatio est, libenter, inquit, hunc diem luce priuem, quia hodie nem nem nactus sim, qui me pasceret, aut qui me ad cenam vocaret. ITA MALIG. ONER. OMN. M. M.] ita omneis homines reddidit in me illiberaleis, ac malignos. NEQVE IEIVNIOSIOREM, &c. neque vidi diem ieiunii pleniorem, neque fame refertiorem: quia totum hunc diem. quod mihi nunquam antea cõtigit, ieiunus, ac famelicus fui. RESIDENT ESVRIALEIS FERIAS] residere, & sedère interdum est quiescere, & opus intermittere, & à rebus agẽdis supersedere: quod feriis, & festis diebus dicebat. hinc resides. Varro lib. 5. de lingua Latina, Liberalia dicta, quòd per totum oppidum eo die sacerdotes liberi, hederacoronatæ anus cum libis. & foculo pro rep. sacrificantes. residẽt igitur esurialeis ferias dixit Plautus pro eo, quod est. agitãt ferias, quæ esuritioni, seu esurei dicatæ sunt: quod nihil aliud est, quàm quiescunt. & cessant ab edendo, & bibendo: esurialeis autem ferias dixit, ficto ab esuriæ vocabulo. Sic ferè hunc locum explicat Adria. Turneb. comment. libr. 1. de legib. Illud præterea animaduertendum est, resident ferias, esse atticissmum, quasi dictum sit feriantur ferias. ILICET PARASITICAE ARTI IN MAX. M. CR.] id est, abeat ars parasitica in maximam malam crucem, valeat ars parasitica, atque adeò dii eam malè perdant. *Ilicet*, vox, quam vsurpabat præco, cùm vel de consilio iudices, vel de cõcilio populus dimittebatur, re scilicet transacta, ac terminata. Itaque finem rei significans, quemadmodum & actum est. RIDICVLOS] eos, qui risum mouent: & qui risu mouendo cibum quærunt, parasitos. NIHIL MORANTVR IAM LACONAS, &c.] nihil iam curant parasitos. Parasitos appellat Laconas, quia, vt pueri Lacedæmonii, sic & parasiti plagas, & verbera perferre assuescunt. Itaque infrà non longè, hos plagipatidas appellat, id est, plagarum patienteis, seu perferenteis: quod & Lacedæmoniis, & parasitis conuenit. Horat. oda 7. libro 1. *Me nec tam patiens Lacedæmon.* &c. ad quem locum hac de re plura. IMI SVBSELLII VIROS] qui accumbunt in imo subsellio. Sic loquitur in Sticho, *Sein' ei me. esse imi subsellij virum* Horat. Sat. 8. libr. 2. *secutus omnibus imus.* Idem epist. 18. lib. 1. *Alter in obsequium plus æquo pronus, & imi Derisor lecti,* &c. Vbi nos hac de re iam multa. Accumbebant autem plerunque parasiti in imis lectis, & minus honoratis locis. PLAGIPATIDAS] nomen à Plauto factum. qui nihil habẽt præter verba: & qui eos vicissim ad cenam vocare non solent, à quibus antè vocati, & bene accepti sunt. Quid sit penus, & quid appellatione penus, seu penoris contineatur. docent Iurisconsulti lib. 33. digest. tit. de penu legata, & A. Gell. libr. 4. cap. 1. EOS REQVIRVNT.] eos ad cenam vocant. QVI LIBENTER CVM EDERINT.] qui cum iucundè comederint, & bene accepti fuerint, vocent vicissim eos, apud quos iucũdè epulati fuerũt

domum

domum suam. M. Tull. libro 2. de Finib. *Et tamen non negat libenter vnquam cenasse Gallonium (mentiretur enim) sed bene. Ita grauiter seuerè voluptatem secernit à bono. Ex quo illud efficitur, qui bene cenent, omneis libenter cenare: qui libenter, non continuò bene.* Lucilius, *quid bene? coctto, Condito, sermone bono: si quaeris libenter.* IPSI OBSONANT] ipsi obsonium parant seu emunt. TAM APERTO CAPITE] id est, tam sine pudore, tam confidenter, tam deposito omni pudore? contrà, operto capite, id est, vt Graeci dicunt ἐγκαλυψάμενος. Horat. Sat. 3 libr. 2 *Nam malè gesta cum vellem mittere operto Me capite in flumen,* &c. Plautus Mostellaria, *caue respexis. fuge, atque operi caput*, operiebant caput, qui mortem sibi conciscere volebant, & quos alicuius speciei, aut dicti factive pudebat. NEQ. RIDICVLOS IAM TERVNCII FACIVNT] neque eos, qui risum mouent, hoc est, parasitos iam flocci faciunt. Teruncius à tribus vnciis dictus, inquit Varro lib. 5. de ling. Latin. M. Tull. lib. 3. de Finib. *Vt interit magnitudine maris Aegaei stilla muriae, & vt in diuitiis Croesi teruncij accessio, & gradus vnus in ea via, qua est hinc in Indiam,* &c. sic autem ferè loquitur Catullus ad Lesb. *Rumorésque senum seueriorum omnes vnius aestimemus assis.* Idem de Acme. *Non assis oblitum [illegible] panar: Aut si perditius potest quid esse,* auctor Priap. ad matronas, *Non assis faciunt, eúntque recta.* SESE OMNES AMANT] omnes sunt φίλαυτοι. ATQVE ILLI TACENT] illi verò statim tacent. atque videtur hoc loco valere, statim siue celeriter, vt apud Virgil. *Si brachia fortè remisit: Atque illum in praeceps prono rapit alueus amni.* Nonius. QVIS AIT HOC? INQ.] quis ait, eamus, inquam? ATQ. ILLI ABNVVNT] id est, continuò illi nutu capitis significant se nusquam cenatum ire. DICTVM] salsum aliquod, & facetum verbum. M. Tull. lib. 2. de Oratore, *Dicere enim aiunt Ennium flammam à sapiente facilius ore in ardente opprimi, quàm bona dicta teneat, quae salsa sint.* Nam ea dicta appellantur proprio iam nomine. DE DICTIS MELIORIBVS] Sic in Sticho, *Ibo intro ad libros, & discam de dictis melioribus.* MENSTRVALEIS] quae mihi in vnum mensem satis essent. REM DE COMPACTO GERI.] id est, adolescenteis vna inter se pactos esse, vt parasitos & vrbanos & scurras omneis nihili facerent, vt esurire, atque adeò fame tabescere sinerent. Cōpactum pactū inter plureis factum. Profert hunc locum Sosipater. NE CANEM QVIDEM IRRITATAM VOLVIT QVIMIT] ne ringi quidem voluit. ringi dicitur canis cum irritatus, rictum diducit. & denteis nudat cum stridore. Hoc igitur significat: adolescentes illi ne ringi quidem animum induxerūt: ne denteis quidē nudarunt, vt saltem se ridere simularent, & more canum ringerentur. Lucret. lib. 5 *Irritata canum cùm primùm magna Molossum Mollia ricta tremunt (al. fremunt) duros nudantia denteis,* &c. SI NON ARRIDERENT] si non mihi, risum mouenti, risu gratificarentur. DENTEIS VT RESTRINGERENT] denteis vt nudarent: vt rictum diducerent. VNA RES] vna & eadem res subintell. est. hoc est, alii omnes, ad quos iui postea, ita, vt illi sese in me gesserunt: vel taleis se quales illi in me praebuerunt. COMPACTO] de cōpacto, ex cōmuni pacto, quasi cōmuniter inter se pacti sint, se parasitos longum valere iussuros. Sosipater, *Compacto.* Afranius in Emancipato, *Te facere compacto omnia.* QVASI IN VELABRO OL.] vt in velabro olearii, id est qui oleum vendunt, communi pacto oleum vendunt impenso. & vno, eodémque precio. *Velabrum locus Romae iuxta montem Auentinum, à vehendo dictus.* Hor. Sat. 3. lib. 2 *Cum velabro omne macellum.* de velabro nōnulla Varr. li. 4. de ling. Lat. sed illa nō satis emendata sunt. Propert. lib. 4 in extr. de Hercule, *Venit ad inuictos pecorosa palatia monteis, Et statuit fessos, fessus & ipse boues: Qua velabra suo stagnabāt flumine, quáque Nauta per vrbanas velificabat aquas.* Idem *Atque velabri regio patet, ire solebat Caeruleus pulsa per vada linter aqua.* BARBARICA] Latina, seu Romana. de collegiis, & conciliis, seu coitionibus illicitis, vt indicat Camerarius, exstat titulus 22. lib. 48. Digest. de corporibus, & collegiis illicitis. Cōmemorantur & leges, Duilia Maenia de coitionibus: Clodia, de collegiis restitutis, quae prioribus legibus vetita fuerant. Nonnulli, in his Iacobus Capellus, cōsiliarius Regius, vir doctus. & acutus existimauit significari legē Variam, à Quinto Vario Hibrida latam, vt quereretur de iis, quorum opera consilióve socii contra populum Rom. arma sumsissent, & ciues Rom. victu prohiberentur. QVI CONSILIVM INIERE] Qui coierunt. Marc. Tull. in Cluent. ex lege quadam, *Qui coiit, coierit, conuenit, conuenerit, quo quis iudicio publico cōdēnaretur* &c. HIS DIEBVS DICAM] supra in Asin. *quem videā aquè esse maestū, quasi dies si dicta sit.* SPES CENATICA] spes cenae. SI DECOLLABIT] id est, si ea fallet, & decipiet, seu deficiet, atque ita ferè Diomedes lib. 1. Alii, si ea delabetur & quasi de collo decidet. Vtitur eodem verbo in Catina. vtitur & Varro lib. 1 de re rust. *Duo in primis spectasse videntur Italici homines, colendo possént ne fructus pro impensa ac labore redire: & vtrum saluber locus esset an non: quorum si alterutrum decollabat, & nihilominus quis vult colere, mente est captus atque ad agnatos & gentileis est deducendus.* Nonnulli sic explicant, si ea malè procedet: & putant esse translationem à liquoribus aut à sortibus. & volunt scribi cum vno l *decolabit*. Alias decollare est de collo deponere. vt docet Nonius AD CENAM ASPARAMI] ad olera, è terra nata. ad cenam terrestrem.

HEGIO.

QVid est suauius, quàm bene rem gerere bono publico? sicut ego feci heri,
Cùm emi hosce homines, vbi quisque vident, eunt obuiam,
Gratulantúrque eam rem: ita me miserum restitando,
Retinendóque lassum reddiderunt.
Vix ex gratulando miser iam eminebam:
Tandem abij ad praetorem, ibi vix requieui: rogo syngraphum:
Datur mihi, ilico dedi Tyndaro: ille abiit domum.
Inde ilico reuortor domum. postquam id actum est, eo
Protinus ad fratrem. inde abij, mei vbi sunt alij captiui.
Rogo, Philocratem ex Alide ecquis omnium nouerit?
Tandem hic exclamat, eum sibi esse sodalem. dico esse eum.

Apud me. hic extemplò orat, obsecrátque eum sibi vt liceat
Videre. iussi ilico hunc exsolui. nunc tu sequere me,
Vt quod me orauisti, impetres, hominem vt conuenias.

QVID EST SVAVIVS, QVÀM, &c.] Errat Hegio, vt paulò pòst intelliget. BENE REM G.] bene rem suam gerere, quod Græci dicunt εὖ πράττειν: & hoc apprecantur initio litterarum, quas ad alterum mittunt. Horat epist. ad Celsum, lib. 1. *Celso gaudere, & bene rem gerere Albinouano.* BONO PVB.] cum bono publico. Hoc eo dicit, quia audierat Philocratem esse honestissimo, & summo loco natum, & idcirco non solum sua, sed etiam reip. interesse, cū suis reddi: neque sciebat eum ipsum dimissum esse, retento Tyndaro: sed contrà existimabat missum esse Tyndarum, illo retento. GRATVLANTÚRQVE EAM REM] subintell. mihi. RESTITANDO] dum ipsi crebrò restant seu resistunt. i. consistunt. Ter. Andr. *Daue, ades, resiste.* Plaut. Casin 1, *dabo μέγα κακὸν, nisi resistis.* RETINENDÓQ.] & dum me retinent. LASSVM REDDIDERVNT] delassarunt, defatigarunt. EMINEBAM:] emergebam, euadebam: hoc dicit quasi à gratulatoribus obrutus, & penè oppressus fuerit. ROGO SYNGRAPHVM] peto à prætore diploma, quo impunè per terrā hostilē belli tempore, Tyndaro ire, & redire pseudo liceat. TYNDARO] Pseudotyndaro, id est, Philocrati, qui simulat se esse Tyndarū. ROGO] rogo meos alios Captiuos. ECQVIS OMNIVM] nunquis ex omnibus meis Captiuis, &c. HIC] vnus ex captiuis meis, Aristophontes comine.

TYNDARVS.

NVnc illud est, cùm me fuisse, quàm esse, nimio mauelim.
Nunc spes, opes, auxiliaque à me segregant, spernúntque me.
Hic ille est dies, cùm nulla vitæ meæ salus sperabilis est.
Neque exsulium, neque adeo spes est, quæ mihi hunc aspellat metum.
Nec subdolis mendaciis vsquam mihi integumentum est meis.
Nec sycophantiis, nec fucis vllum mantellum obuiam est meis.
Neque deprecatio perfidiis meis, nec malefactis fuga est.
Nec confidentiæ vsquam hospitium est, nec deuerticulum dolis.
Operta quæ fuere, aperta sunt: patent præstigiæ.
Omnis res palàm est: neque de hac re negotium est, quin malè
Occidam, oppetamque pestem heri vicem, meámque
Perdidit me Aristophontes hic, qui intrò venit modò.
Is me nouit, is sodalis Philocrati & cognatus est.
Neque iam seruare Salus, si volt, me potest: nec copia est,
Nisi si meo aliquam corde machinor astutiam.
Quàm? malùm: quid machiner? quid comminiscor? maximas
Nugas, ineptiasque incipisso, hæreo.

CVM ME FVISSE] id est, cum me vixisse. hoc est, cum me mortuū esse, &c. sic Bacchid. *Vixisse nimio satius est, quàm viuere.* Idem in Pseudo. *mortuus est qui fuit.* Idem in Persa. *Omne ego pro nihilo esse duco, quod fuit quando fuit.* Idem in Trucul. *Ita tibi pene fuit Phronesium.* Virgil. lib 2. Æneid. *fuimus Troes, fuit Ilium, & ingens Gloria Teucrorum.* Idem lib 4. *Vixi, & quem dederat cursum fortuna, peregi.* Plutarch. in Cicerone ὁρῶν δὲ πολλοὺς ἔτι τῆς συνωμοσίας, ἐν ἀγορᾷ συνεστῶτας ἀθρόους καὶ τὴν μὲν πρᾶξιν ἀγνοοῦντας, τὴν δὲ νύκτα προσμένοντας, ὡς ἔτι ζώντων τῶν ἀνδρῶν, καὶ δυναμένων ἐξαρπασθῆναι φθεγξάμενος μέγα πρὸς αὐτοὺς, ἔζησαν εἶπεν, deinde subiicit, οὕτω δὲ Ῥωμαίων οἱ δυσφημεῖν μὴ βουλόμενοι, τὸ τεθνάναι σημαίνουσιν. id est, Videns autem Cicero multos etiam de coniuratis, in foro, denso agmine simul stanteis, & quid actum ab eo esset, ignoranteis, noctem autem exspectanteis, tanquam illis etiámnum viuentibus, & quasi per vim eripi possent, voce sublata, & ad eos conuersa, vixerunt, inquit. Sic autem Romani ii, qui mali ominis hum loqui nolunt, mori significant. Tale ferè illud Terentii est in Heaut. *filium vnicum adolescētulum Habeo. ah, quid dixi? habere me, immò habui Chreme. Nunc habeam, necne incertum est.* NVNC SPES, OPES, SE, AVXIL. &c.] sententia plana est, nunc spes, opes, auxiliáque se à me segregant. i. à me discedunt, & me deserunt. Aberat à libris vulgatis pronomen *se*, quod restitui ex duob' nostris libris manuscr. SPES, OPES] sic suprà non longè hæc duo coniunctè posuit, *Tibi commendo spes, opésque meas.* NEQVE EXSILIVM EXIT. OST] id est, neque vllus mihi locus est, quò profugiens possim exitium, & perniciem declinare, ac vitare. M Tull. pro Cæcin. *exsilium enim non supplicium est, sed perfugium portúsque supplicij. Nam qui volunt pœnam aliquam subterfugere, aut calamitatem, eo solum vertunt. hoc est, sedem, ac locum mutant. Itaque nulla in lege nostra reperietur, vt apud ceteras ciuitates, maleficium vllum exsilio esse multatum, sed cùm homines vincula, neces ignominiásque vitant, quæ sunt legibus constituta, confugiunt quasi ad aram, in exsilium.* &c. superiora illa Ciceronis verba hunc Plauti locum declarant, atque illustrāt. Postremò hanc scripturā cōfirmat versus, qui sequitur nō longo pòst interuallo, *Nec deprecatio perfidiis meis, nec malefactis fuga est.* Quid enim aliud est fuga, præsertim apud Græcos φυγὴ, quàm exsilium? Iam vocem *exitio*, quam intulerat Camerarius, ego in omnibus libris, & vulgatis, & manuscr. repertā restitui. ASPELLAT M.] longè à me pellat m. NEC SVBDOLIS MENDACIIS VSQVAM MIHI INTEGVMENTVM EST MEIS] sic hūc versū restitui, qui mendosus erat in omnibus libris, præterquā in vno, qui fuerat mihi ab Io. Tilio o-

sim episcopo Meldensi nuper mortuo, commodatus. Omnino cum hic versus ita legatur in omnibus aliis libris, *Nec mendaciis subdolis mihi usquam mantellum'st meis*, & contra carminis legem (sunt enim hi versus magnam partem trochaici octonarii, acatalecti.) & praeter decorū ob eiusdem vocis iterationē in duobus versibus inter se propinquis: putabam eū non esse Plautinum, sed ex annotatione aliqua, aut ex sequente versu natum. Nunc hac scripturae dissimilitudine in illo libro reperta, sententiam ego quidem planè non mutaui, sed tamen eum, vt nunc edidi, minus longè abesse ab elegātia Plautina existimo. MANTELLVM] tegmē, seu tegmentum, quo meae sycophantiae meique doli tegantur: vel quae sycophātiis & fucis meis opponantur, seu obiiciantur. Idem fere dicit quod superiore dictum est. Hūc autem versum, esse Plautinum germanum testatur Seruius, qui eum profert in commentationibus in li. 4 Geor. ibi, *tonsisque ferunt mantelia villis*. sic autem Seruius, Varro appellat mantelia, seu mātella, quasi manuteria. Ceterum Plautus huius singulare mantellum posuit in Captiuis, *Nec sycophantiis, nec fucis vllis mantellum obuiam'st*. Lucilius autem mātella dixit, mappas, mantella, merúmque quę Graeci *μαίδυα* vocant. Haec Seruius. NEQ. DEPRECATIO PERFIDIIS MEIS, &c.] id est, neque est, quòd deprecatorē mihi parem, qui pro me causam dicens, seu potius deprecatione vtens, meis perfidiis veniam impetret. Terent. Heaut. *Ne te admisce: nemo accusat, Syre, te: nec tu aram tibi, Neque precatorem pararis.* vel sic: neque est quod ego deprecando sperem me mearum perfidiarum aut culpa solutum, aut poena liberatum iri. NEC MALEFACTIS FVGA'ST] id est, nec malefactis meis effugium est, id est, malefacta mea effugere non possunt, quin teneantur, & deprehendantur. PATENT PRAESTIGIAE] aperti sunt doli, quibus quodāmodo seni oculorū aciem praestinxi. OPPETÁMQVE PESTEM] id est, mortem oppetas. sic suprà Asin. princip. *Atque illa viua viuus vt pestem oppetas.* HERI VICEM, MEÁMQ.] id est, pro hero. & pro me. NEQVE IAM SERVARE SALVS. &c.] hyperbole. Sic Terent. Adelph. *Ipsa si cupiat Salus, Seruare prorsus non potest hanc familiam.* M. Tull. *et quod iudicium Romae tam dissolutum tam perditum tam nummarium fore putasti, quo ex iudicio te vlla salus seruare posset: cùm* &c. Idem pro M. Fonteio, *Hic si ingeniosi & periti, & aequi iudices has partes esse existimatis, vt, quoniam quidem testes dicunt, sine vlla dubitatione credendum sit: salus ipsa virorum fortium innocentiam tueri non potest.* NEC COPIA'ST] nec facultas est mei seruandi ἀμήχανόν ἐστιν ἐμὲ σώζεσθαι, καὶ ἄπορον. QVAM MALVM) Quam, malum, astutiam machinari possim? malum, interiectio est, vt alibi indicauimus. sic Terent. Heau. *Quas malum, ambages mihi narrare occipit.* INCIPISSO) incipio. al. incipesso. sed incipissó, mâlo, de quo suprà. HAEREO) ἀπορῶ quò me vertam aut quid agam, nescio. Neque progredi, neque regredi possum. interclusus est mihi quoquo vorsum exitus.

HEGIO, TYNDARVS, ARISTOPHONTES.

Heg. *QVò illum nunc hominem proripuisse foras se dicam ex adibus.*
Nunc enimuerò ego occidi: eunt ad te hostes. Tyndare quid loquar?
Quid fabulabor? quid negabo? aut quid fatebor? mihi
Res omnes in certo sita est. quid rebus confidam meis?
Vtinam te di prius perderent, quàm periisti è patria tua
Aristophontes, qui ex parata re imparatam omnem facis.
Occisa est haec res, nisi reperio atrocem mihi aliquam astutiam.

Heg. *Sequere hem tibi hominem. adi, atque alloquere,* **Tyn.** *quis homo est me hominum miserior?*

Ar. *Quid istuc est, quod meos te oculos dicam fugitare Tyndare?*
Próque ignoto me aspernari, quasi me nunquam noueris?
Equidem tam sum seruus, quàm tu. etsi ego domi liber fui,
Tu vsque à puero seruitutem seruiuisti in Alide,

Heg. *Edepol minimè miror, si te fugitat, aut oculos tuos,*
Aut si te odit qui istum appelles Tyndarum pro Philocrate.

Tyn. *Hegio hic homo rabiosus habitus est in Alide,*
Ne tu quod istic fabuletur, aureis immittas tuas.
Nam istic hastis insectatus est domi matrem & patrem.
Et illic isti qui sputatur morbus interdum venit.
Proin tu ab istoc procul recedas. **Heg.** *vltro istum à me.* **Ar.** *ain' verbero?*
Me rabiosum? atque insectatum esse hastis meum memoras patrem?
Et eum morbum mihi esse, vt qui me opus sit insputarier?

Heg. *Ne verere. multos iste morbus homines macerat,*
Quibus insputari saluti fuit, atque aliis profuit.

Ar. *Quid tu autem, etiā huic credis?* **Heg.** *quid ego credam huic?* **Ar.** *insanum esse me.*

Tyn. *Viden' tu hunc, quàm inimico voltu intuetur? concedi optumum est.*

Hegio,fit quod ego tibi dixi:gliſcit rabies,caue tibi.

Heg. Credidi eſſe iſanum extemplo,vbi te appellauit Tyndarum.

Tyn. Quia ſuum ipſe interdum ignorat nomen,neque ſcit qui ſiet.

Heg. At etiam te ſuum ſodalem eſſe aiebat. Tyn. haud vidi magis.
Et quidem Alcmæo atque Oreſtes & Lycurgus poſtea,
Vna opera mihi ſunt ſodales,qua iſte. Ar. at etiam furcifer
Malè mihi loqui audes?non ego te noui? Heg. pol planum id quidem eſt
Non nouiſſe,qui iſtum appelles Tyndarum pro Philocrate.
Quem vides,eum ignoras:illum nominas,quem non vides.

Ar. Immò iſte eum ſeſe ait,qui non eſt,eſſe:& qui verò eſt,negat.

Tyn. Tu repertu's enim,Philocratem qui ſuperes veriuerbio.

Ar. Pol ego vt rem video,tu inuentus,vera vanitudine
Qui conuincas.ſed quæſo hercle agendum aſpice ad me. Tyn. hem. Ar. dic modò,
Te negas Tyndarum eſſe? Tyn. nego inquam Ar. tun'te Philocratem eſſe ais?

Tyn. Ego,inquam. Ar. tune huic credis? Heg plus quidem,quàm tibi,aut mihi
Nam ille quidem,quem tu hunc memoras eſſe,hodie hinc abiit Alidem
Ad patrem huius. Ar. quem patrem,qui ſeruus eſt? Tyn. & tu quidem
Seruus,& liber fuiſti,& ego me confido fore,
Si huius huc r conciliaſſo in libertatem filium.

Ar. Quid ais furcifer,tun'te gnatum memoras eſſe liberum?

Tyn. Non equidem me liberum,ſed Philocratem eſſe aio. Ar. qui eſt?
Vt ſceleſtus Hegio nunc iſte ludos hic facit!
Nam is eſt ſeruus ipſe,neque præter ſe vnquam ei ſeruus fuit.

Tyn. Quia tute ipſe,eges in patria,nec tibi qui viuas domi eſt.
Omneis inueniri ſimileis tibi vis.non mirum facis.
Eſt miſerorum,vt maleuolentes ſint,atque inuideant bonis.

Ar. Hegio vide ſis,ne quid tu huic temerè inſiſtas credere.
Atque vt perſpicio,profectò iam aliquid pugnæ edidit.
Filium tuum quod redimere ſe ait,id neutiquam mihi placet.

Tyn. Scio te id nolle fieri:efficiam tamen id ego,ſi di adiuuant,
Illum reſtituam huic:hic autem in Alidem me meo patri
Propterea ad patrem hinc amiſi Tyndarum. Ar. quin tute is es.
Neque præter te in Alide vllus ſeruus iſtoc nomine eſt.

Tyn. Pergin' ſeruum me exprobare eſſe,id quod vi ho'ili obtigit?

Ar. Enimuerò iam nequeo contineri. Tyn. heus audin' quod ait? quin fugis.
Iam illic hic nos inſectabit lapidibus, niſi illum iubes
Comprehendi. Ar. crucior. Tyn. ardent oculi,fit opus Hegio.
Viden'tu illi maculari corpus totum maculis luridis?
Atra bilis agitat hominem. Ar. at pol te, ſi hic ſapiat ſenex,
Atra pix agitet apud carnificem,tuòque capiti illuceat.

Tyn. Iam deliramenta loquitur,laruæ ſtimulant virum.

Heg. Quid?quid ſi hunc comprehendi iuſſerim? Tyn. Sapias magis.

Ar. Crucior,lapidem non habere me,vt illi maſtigiæ
Cerebum excutiam,qui me inſanum verbis concinnat ſuis.

Tyn. Audin' lapidem quæritare? Ar. ſolus te ſolum volo
Hegio. Heg. iſtinc loquere ſi quid vis, procul tamen audiam.

Tyn. Namque ædepol ſi adbites propius, os denaſabit tibi

Mordi-

Mordicus. AR. *neque pol me insanum, Hegio esse creduis,*
Neque fuisse unquam, neque esse morbum, quem istic autumat.
Verùm si quid metuis à me, iube me vinciri: volo,
Dum istic itidem vinciatur. TYN. *immò enimuero, Hegio,*
Istic, qui volt, vinciatur. AR. *tace modò, ego te, Philocrates*
Falsè faciam, vt verus hodie reperiare Tyndarus.
Quid mi abnutas? TYN. *tibi ego abnuto? quid agat, si absis longius?*
Heg. *Quid ais? quid si adeam hunc insanum?* TYN. *nugas ludificabitur.*
Garriet quo neque pes vnquam, neque caput compareat.
Ornamenta absunt: Aiacem, hunc cum vides, ipsum vides.
Heg. *Nihil facio, tamen adibo.* TYN. *nunc ego omnino occidi.*
Nunc ego inter sacrum, saxúmque sto, nec quid faciam, scio.
Heg. *Do tibi operam Aristophontes, si quid est quod me velis.*
Ar. *Ex me audibis vera, quæ nunc falsa opinare Hegio.*
Sed hoc primùm me expurgare tibi volo, me insaniam
Neque tenere, neque mihi esse morbum, nisi quòd seruio.
At ita me rex deorum atque hominum faxit patriæ compotem,
Vt istic Philocrates non magis est, quàm aut ego aut tu. HEG. *eho dic mihi,*
Quis illic igitur est? AR. *Quem dudum dixi à principio tibi.*
Hoc si secus reperies, nullam causam dico, quin mihi
Et parentum & libertatis apud te deliquio siet.
Heg. *Quid tu ais?* TYN. *me tuum esse seruum, & te meum herum.* HEG. *haud istuc rogo.*
Fuistin' liber? TYN. *fui.* AR. *enimuero non fuit, nugas agit.*
TYN. *Qui tu scis? an tu fortasse fuisti meæ matri obstetrix,*
Qui id tam audacter dicere audes? AR. *puerum te vidi puer,*
TYN *At ego te video maior maiorem. hem rursum tibi,*
Meam rem non cures, si rectè facias. num ego curo tuam?
Heg *Fuitne huic pater thesaurochrysonicochrysides?*
Ar. *Non fuit, neque ego istuc nomen vnquam audiui ante hunc diem.*
Philocrati Theodoromedes fuit pater. TYN. *pereo probè.*
Quin quiesce tu directum cor meum, ac suspende te.
Tu subsultas, ego miser vix asto præ formidine.
Heg. *Satin' istuc mihi exquisitum est fuisse hunc seruum in Alide?*
Neque esse hunc Philocratem? AR. *tam satis, quàm nunquam hoc inuenies secus.*
Sed vbi is nunc est? HEG. *vbi ego minimè, atque ipsus se volt maximè.*
Tum igitur ego deruncinatus, deartuatus, sum miser
Huius scelesti technis, qui me, vt lubitum est, ductauit dolis.
Sed vide sis. AR. *Quin exploratum dico & prouisum hoc tibi.*
Heg. *Certon'?* AR *Quin nihil vnquam inuenies magis hoc certo certius.*
Philocrates iam inde vsque amicus fuit mihi à puero puer.
Heg. *Sed qua facie est tuus sodalis Philocrates?* AR. *dicam tibi.*
Macilento ore, naso acuto, corpore albo, & oculis nigris,
Subrufus, aliquantum crispus, cincinnatus. HEG. *conuenit.*
TYN. *Vt quidem hercle in medium ego hodie pessimè processerim.*
Væ illis virgis miseris, quæ hodie in tergo morientur meo.
Heg. *Verba mihi data esse video.* TYN *quid cessatis compedes*
Currere ad me? meáque amplectier crura, vt vos custodiam?

Heg *Satin me illi hodie scelesti captiui ceperunt dolo?*
Illi seruum se assimulabat, hic sese autem liberum.
Nucleum amisi, reliquit pigneri putamina.
Ita mihi stolido sursum versum os subleuere offuciis.
Hic quidem me nunquam irridebit. Colaphe, Cordalio, Corax,
Ite istuc, atque efferte lora. Lo *num lignatum mittimur?*

ILLVM NVNC HOM.] Philocratem, vt putat Hegio. Nam Tyndarus est. PRORIPVISSE FORAS SE &c.] Sic Virgil. Palæ. *quò nunc se proripit ille?* Idem lib. 6. Æneid. *Tandem proripuit sese.* Intelligit hic spectator, Tyndarum: Aristophontis, cui notus erat, conspectum fugere, neque se audere ei visendũ præbere. IN INCERTO] in dubio. QVÀM PERIISTI È P. T.] quàm patriam amisisti, & in hostium potestatem venisti. OCCISA'ST HAEC RES] id est interiit, & desperata est hæc res. Sic idem in Mænæch. *Occisa'st hac res non ego te in lutum foras Exire vidi palla?* Profert hunc locum Nonius in verbis, *intersici & occidi.* ATROCEM ALIQ. AST] astuciam aliquam audacem & animo atroci, id est, intrepido, & timoris expertí dignam. Atroces, inquit Festus, appellantur. Ex Græco: quia illi atrocia appellant, quæ cruda sunt. siue atrox dicitur ab eo, quòd nihil timeat τρέω enim Græci dicũt timere. Sic Horat oda 1. lib. 2 *Et cũcta terrarum subacta, Præter atrocem animum Catonis.* Atrocem igitur astutiam dicit, quæ non cadet in aliquem animũ timidum, & meticulosum, sed quæ sit hominis audacis, confidẽtis, calidi, id est, θερμούργου & μεγαλοκοινωνίων propria IN ALIDE] in Elide. HEGIO, Hic HOMO, &c.] Hæc à Tyndaro impudenter & confidentẽr confecta sunt, vt ne Hegio Aristophonti fidem haberet RABIOSVS] furiosus, insanus rabidus. NE TV, QVOD ISTIC FABVLETVR, AVREIS IMM] hoc eò tibi prædico, ne tu in aureis immittas tuas, quod loquatur, hoc est ne aures tuæ eius sermonibus, seu dictis pateant. INSECTATVS EST] insecutus est. ET ILLIC, ISTI, QVI SP. M.] ordo est, & isti, Aristophonti, morbus illic, id est, morbus ille, qui sputatur, interdum venit, morbus comitialis, seu Herculanus significatur: qui oris saliua, & sputo aliquãdo leuatur: immo potius, cuius contagiem sputando prohibetur, atque arcetur. Plinius li. 10 cap. 23. *Coturnicibus veratri semen gratissimus cibus quam ob causam eas in d. nnauere mensa, simul que comitialem propter morbum, despui suetum, quem sola animalium sentiunt præter hominem* Idem lib. 28. cap. 4 *Despuimus comitiales morbos, hoc est, contagia regerimus.* Ex aliis tamen Plauti verbis, quæ infrà leguntur non longè, videtur hoc intelligi posse, morbum comitialẽ, aut morbo comitiali laborantem sputari solitũ esse: & sputo leuari creditũ esse: quæ verba suo loco indicabuntur & explicabũtur. Huc eodẽ pertinẽt verba Apul. apol. 1. quo loco de morbo comitiali loquitur. *Immò enim si verum audire vis Æmiliane, tu potiùs caducus, qui iam tot calumniis cecidisti: neque enim grauius est corpore, quàm corde collabi, pede potius, quàm mente corruere: in cubiculo despui, quã in splẽdidissimo cœtu detestari.* VLTRO ISTVM À ME] eclipsis, subintelligendũ enim verbum aliquod, puta, remouere, auferre, aut aliquod tale. MEMORAS] dicis ET EVM MIHI MORBVM ESSE, VT QVI,] &c id est, & dicis eo me morbo affectum esse, propter quem opus sit me insputari? vel sic, vt propterea opus sit me insputari? MACERAT] liquefacit, tabefacit, vexat QVIBVS INSP. SALVT. F. ET ALIIS PR.] ex his verbis intelligimus, sputum & ipsis morbo comitiali laborantibus salutare fuisse, & aliis, ne eo ex contactu corriperẽtur, profuisse. multos, inquit Hegio, morbus iste absumit, & cõficit, quibus insputari salutẽ attulit, id est. quos insputatio morbo leuauit, atque adeò liberauit. & aliis eadem insputatio vtilis fuit, quia scilicet, ne eo morbo ex contagione corriperentur, prohibuit. VIDEN' TV HVNC Q. INIM. V. IN T.] viden' tu quã infestis, & inimicis oculis nos intuetur? CONCEDI OPT EST] tutissimum est ei cedi, vtpote insano, aut insanire incipienti GLISCIT RABIES. colligitur, ignescit, crescit, atque augescit rabies Idem suprà Asinar. *Tempus est subducere hinc me. pulchrè hoc gliscit prælium.* Lucret lib. 4. *Inque dies gliscit furor, atque ærumna grauescit.* Idem libr. 3 *Nam oculi? clamor singultus, iurgia gliscunt?* Consule Festum, & Nonium. HAVD VIDI MAGIS] ironia est. Significat autem falsum esse quòd Hegio ait Antiphontem dixisse, proinde ac si diceret, nihil minus verum est, quàm quod ait Antiphontes, me suum sodalem esse. Sic Amphitr. *exspectatusne aduenio?* SOS. *haud vidi magis Exspectatum. eum salutat magis haud quisquam, quàm canem.* ET QVIDEM ALC OR. ET L.] Treis insanos nobilissimos commemorauit: quos æquè suos sodales esse dicit atque Antiphõtem, significãs Antiphontẽ in eundmem numerũ atque ordinẽ esse referẽdum. Alcmæo Amphiarai, & Eriphilæ filius matrem interimit mandatu patris. quo facto ad insaniam adactus est. Orestes, Agamẽnonis, & Clytemnestræ filius, matrem necauit, Apolline approbante, vt patris mortem vlcisceretur. quem Clytemnestra Ægisto adultero adiutore freta interfecerat. Lycurgus Thracius, quia vitibus omnibus excisis Bacchũ offenderat, & è Thracia exegerat non effũgit iustas & meritas à Deo irato irrogatas pœnas. Horat. oda 19. lib. 2. *tectáque Penthei disiecta non leui ruina. Thracis & exitium Lycurgi.* Sed de his tribus plura in commẽtariis Horatianis. VNA OPERA MIHI S. SOD. Q. I.] æquè mihi sunt sodales, atque iste. vel sic, eodem modo mihi sunt sodales, atque iste At illi nullo modo mihi sunt sodales, neque igitur iste. MALE MIHI LOQVI] male dicere mihi. NON EGO TE NOVI?] Sic in Amphitr. *Carnifex, non ego te noui? abin' è conspectu meo?* NON NOVISSE] te non nouisse istum. QVEM VIDES, EVM IG. ILL. NOM. Q. N. V.] Philocratem, quem vides, eum non nosti: Tyndarum nominas, qui abest, & quem non vides. Hæc verba sic explicanda sunt ex opinione Hegionis. nam putat eum, qui adest, esse Philocratẽ: eum qui abest, Tyndarum: cum ille qui abiit, sit Philocrates, hic, qui remansit, Tyndarus. REPERTV'S] repertus es. PHILOCRATEM, QVI SVPERES VERIVERB,] tu, inquit Tyndarus, repertus es, qui tui nominis veriuerbio, id est, veriloquio (sic enim ἐτυμολογίαν interpretatur Marcus Tullius) Philocratem superes sententia est, Philocratis ἐτυμολογία, seu veriloquium est, potentiæ amore affectus, seu potentiæ studiosus: Aristophontis veriloquium, est, optimi viri interfector. Tu igitur Aristophontes tuis factis tuo nomini respondes, & me virum optimum occidis: & ita vt factis, & re vera magis es Aristophontes, quàm Philocrates.

Philocrates, Philocrates. TV INVENTVS, VERA VANIT. QVI CONVINC.] id est tu inuentus es, qui ea, quæ vera sunt, cõuincas, ac refellas, vanitate, hoc est, dictis vanis ac falsis. profert hunc versum Nonius, in voce *vanitudo*. NAM ILLE QVIDEM, &c.] ille Tyndarus, vt errans, putat Hegio. QVEM PATREM Q. S. EST?] ad quem patrem abiit, qui seruus natus est, & qui nunquam liber fuit? Hoc eò pertinet, quòd iure ciuili nulla est seruilis cognatio. RECONCILIASSO IN LIBERTATEM] id est, recuperaro, redemero, domum reduxero permutatione facta in libertatẽ restituero. suprà in prologo: *Reconciliare, vt facilius possit domum*. Reconciliasso, antiquum, pro reconciliauero. GNATVM MEM. ESSE LIB.] natum dicis esse liberum? Sic suprà in prologo Amphitr. *Gnatum arbitratu esse id à vobis sibi*. NEQVE PRAETER SE VNQ. SI SERVVS E.] neque ei seruus vnquam fuit, præter ipsum se *et præter se*. bona reciprocatio, & vsitata. NEC TIBI VIVAS, &c.] nec tibi domi est, vnde viuas, &c SIMILES TIBI] seruos, & egenteis. BONIS] diuitibus. VIDE SIS] vide si vis. INSISTAS CR.] pergas perseueres cr. ALIQVID PVGNAE EDIT.] aliquam pugnam edidit. id est, aliquam fallaciam tibi damnosam & molestam futurã machinatus est. ID NEVTIQ. MIHI PL.] id mihi non placet id mihi molestum est suspicor enim eũ aliquas insidias tibi comparasse. EXPROBRARE] ὀνειδίζειν maled. est loco obiicere. ID QVOD MIHI VI HOST. OBT] quod mihi contigit vi belli, & ab hostibus. quod, scilicet, me seruum esse. ILLIC] ille. INSECTABIT LAP.] insectabitur lap. ARDENT. OCVLI] Antiphonti ira incenso ardebãt oculi. Virg. de Turno lib 12. Æneid. *Ardenteis oculorum orbeis ad mœnia torsit Turbidus*, &c. hunc oculorum ardorem ex iracundia natum, attribuit insaniæ Tyndarus. Nam, vt iratis, ita & insanis ardere oculi solent, nec mirum, cum ira sit furor breuis. FIT OPVS] fit quod dico, insanit homo. MACVLIS LVRIDIS?] maculis croceis, seu luteis, & pallidis, qualis est luræ color. est autem lura pellis non tincta. Talis autẽ describitur à Virg. Dido, moritura lib. 4 Æneid. *At trepida & cœptis immanibus effera Dido Sanguineam voluens aciem, maculisque trementeis Interfusa genas, & pallida morte futura*, &c. ATRABILIS AG. H] Atra bili homo agitur, μελαγχολᾷ, atra bilis μελαγχολία, qua qui laborant, insani sunt, & eis opus est elleboro. ATRA PIX] qua cruciabantur sontes, & malefici Lucret. lib. 3 *Verbera carnifices, robur pix, lamina, tædæ*. TVÓQVE CAPITI ILLVCEAT] id est, tuo capiti imposita, deinde accensa, lucem in tuo capite emittat. DELIRAMENTA] verba delira deliro conuenientia. suprà in Amphitr. *Hæc quidem deliramenta loquitur*. LARVAE STIM.] lemures, mali dæmones, furiæ. vnde laruati, furiosi, & mente moti, seu mente capti: & quasi laruis exterriti: lege Festum. suprà Amphitr. *Nam hæc quidem ædepol laruarum plena est*. in Aulul. *Larua hunc atque intemperantia, insaniaque agitant senem* MASTIGIAE] verberoni. CONCINNAT] facit ἀποτελεῖ. suprà in Amphitr. *Nulla res tam delirantem hominem concinnat citò*. SOLVS TE SOLVM VOLO NEC] Sub intelligendum verbum, alloqui, aut conuenire, aut aliquid tale. PROCVL TAMEN AVD.] nihilominus, quamuis procul sim abs te, te audiam. NAMQ. AEDEPOL, SI ADB.] rectè tibi consulis, & consideratè facis, qui ad eum accedere nolis. nã si ad eum propius accedes: os tibi mordicus naso priuabit nasum tibi dentibus euellet, ita vt os tuum naso careat. verbum à Plauto cusum. ADBITES] accedes, adbito, is, id est, aduenio, accedo. CREDVIS] credideris QVEM ISTIC AVTVMAS] quem iste prædicat. DVM ISTIC ITIDEM VINC.] dummodo iste similiter vinciatur. EGO TE PHILOCRATES FALSE, FACIAM. &c.] locutio permixta: quæ in has duas resoluitur, ego te Philocrates falsè faciam verum Tyndarũ hodie reperiri, & ego Philocrates falsè faciã, vt tu verus Tyndarus hodie reperiare PHILOCRATES FALSE.] Pseudophilocrates. VT VERVS HOD. REP. TYND.] vt vapules, quemadmodum serui vapulare solent. QVID MI ABNVTAS?] Festus. *Abnutare, sæpe abnuere*. QVID AGAT, SI ABSIS LONGIVS?] quid agat Aristophontes, qui tu Hegio absis lõgius, qui se præsente dicat, me sibi abnutare? NVGAS LVDIFICABITVR] nugas nugabitur, atticismus ex sententia, non ex verbis. Sunt autẽ Tyndari verba GARRIET QVO NEC PES, &c.] Garriet, inquit Tyndarus, id. in quo neq; pes, neq; caput appareat, loquetur, quæ neq. caput, neq. pedes habeãt, id est, loquetur absurda, & monstri similia. ORNAMENTA ABS. AIACEM, &c.] id est, excepto, quòd arma Aiacis, clypeum Aiacis, vestitum & cultum Aiacis non gerit, Aiax merus est, hoc est, insania Aiax est, seu Aiacem refert tantum ei Aiacis ornamenta absũt, verus & germanus Aiax est nisi quod ornatus non est Aiacis in morem. Ornamenta accipio, cultum, vestitum, & arma, vt dixi. NIHILI FACIO] festo insanus, vt lubet: non laboro, seu nihili æstimo, seu nihil moror. NVNC EGO INTER SACRVM, SAX.] id est, nunc in summo, atque extremo discrimine sum, inquit Tyndarus, prouerbium est ductum à victimis, nempe porcis quæ à sacerdote in fœderibus faciendis saxo feriebantur. ex quo ferire, & percutere, & icere fœdus. Talia autem quædam loquebatur sacerdos, porcam feriens: vt ego hanc porcam saxo ferio, sic eũ, qui prior fœdus violarit, Iupiter fulmine percutiat. Virg. Æneid. 8. *Armati Iouis ante aras pateràsque tenentes Stabant, & cæsa iungebant fœdera porca*. Festus, *Porci effigies inter militaria signa quintum locum obtinebat: quia confecto bello, inter quos pax fieret cæsa porca fœdus firmari solebat*. AVDIBIS] audies. Sic ferè Plautus figurare solet futura verborũ quartæ cõiug. cõuenibo, scibo, subuenibo, dormibo, expedibo, aperibo, obedibo, &c. quæ suis locis indicabuntur Sic Horat. oda 23. libr 3. *Immunis aram si tetigit manus, Non sumptuosa blandior hostia Molliuit auersos penates farre pio, & saliente mica* ME INSANIAM. NEQ. TENERE, NEQ. M.] ordo est, neque insaniam me tenere, neque mihi esse morbum, &c hoc est neque me insania correptum esse neque morbo affectum &c. sic dixit hic, tenet me insania, vt in Menæch. *Num eum veternus aut aqua intercus tenet?* AT ITA ME REX. D.] iurisiurandi formula. REX DEORVM, ATQ. HOMINVM] Iupiter, periphrasis. Sic Virg. 1. Æneid. *namque tibi diuum pater atque hominum rex*, &c & lib. 2. *ex quo me diuum pater atque hominum rex Fulminis afflauit ventis*. ISTI] iste. ILLI] ille NVLLAM AVSAM DICO] non recuso. QVIN MIHI ET PARENTVM. LIB. AP. TE DELIQVIO'S] id est, quin tibi perpetuò seruitutem seruiam sine spe redeundi aliquando ad parenteis meos, & recuperandæ vnquam libertatis. deliquio. nis. vt contagio, nis, id est, ἔλλειψις defectus FVI] verum dicit imprudens. Est enim Hegionis filius. NVGAS AGIT] nugas loquitur. nugatur. suprà in Aulularia, *non ego nunc nugas ago*. OBSTETRIX] obstetrix, dicta quasi adstetrix, ob, pro ad, antiquè obstetrix autem pro obstitrix, vt meretrix, genetrix, pro meritrix, genitrix etiam antiquè. Sunt autem obstetrices, mulieres, quæ præsto sunt parturientibus, vt eis opem ferant. MEAM REM NON CVRAS, SI RECTÈ E.] id est, meam rem

non curares, si rectè faceres, non rectè facis, qui rem alienas hoc est, nō tuum, cures Sic sunt intelligēda illa Cic. in orat. pro Rosc. Am. *In minimis, priuatisque rebus etiam negligētia in crimen, iudiciumque infame vocatur, propterea quòd si rectè fiat, illum negligere oporteat, qui mandarit, non illum, qui mandatum receperit.* verba illa *si rectè fiat*, hoc significāt, si officio fungatur vterque & is, qui mandat, & is qui mandatū recepit, &c. nam qui mandauit aliquid alteri, rectè facit, si non curat id, quod iam alteri mandauit: & is, qui mandatū recepit non rectè facit. si negligit id, quod sibi mādatum est PERIO PROBE] pereo planè. QVIN QVIESCE DIERECT. C. M.] cor suum alloquitur, quod nunc palpitat, & trepidat propter periculi in quo versatur magnitudinem. sentētia est: At vero age, quiesce, cor meum, directum, ac suspende te. Dierecti dicuntur, in crucem acti. quasi ad diem erecti, vt docet Nonius Festus verò, directum vult esse dictum per antiphrasin, quasi diem rectum & infelicem. Ego Nonium sequor. TV SVSSVLTAS] id est, tu sursum saltas: tu facis artem ludicram, vt alibi loquitur, id est, tu trepidas ac palpitas. EXQVISITVM EST, &c.] exploratum est. IS] Philocrates. VBI EGO] in patria sua, nempe in Elide TVM IGITVR EGO DERVNCINATVS SVM &c] Diu me hic locus exercuit, cum libris omnibus legatur partim *ærumnatus*, partim *erumnatus*, planè mendosè Itaque olim antequam Andr. Turneb. Aduersaria exiissent in vulgus, existimaram sic esse legendum, *Tum igitur ergo eruncatus, deartuatus, sum miser.* eruncatus verò valet, runca euulsus, seu eradicatus. Est enim runca ferramenti genus, quo noxias herbas vellent rustici, hinc runcare, quod Græci dicunt βοτανίζειν. Sed postquàm Adrian. Turnebus docuit in aduersariis, legendum esse, *deruncinatus* continuò ei assensus sum Est autem *deruncinare*, runcina lacerare. nam runcina, præterquàm quòd significat instrumentum fabrile, quo ligna aspera læuigantur, & poliuntur (quod vel ex Arnobio cognosci potest, de simulacris loquente lib. 9. cuius hæc verba sunt, *ascea secta, dolata, effossa, terrebrorum excauata vertagine, runcinarum læuigata de planu*) Præter hanc igitur significationem, etiam in instrumentis sæuitiæ à Tertulliano numeratur. DEARTVATVS SVM] in artus dissectus, seu discerptus: vel, vt Nonius hunc locum proferens, interpretatur, per artus concisus. Idem alibi, deartuatum interpretatur, per artus discissum, in verbo *delioratum*. Simeo Bosius verbo Græco eruditè interpretabatur διαμελίζεσθαι. DVCTAVIT DOLIS] lactauit, seu pellexit dolis. SED VIDE SIS] sed vide si vis, sítne hoc exploratum, & certum. MAGIS HOC CERTO CERTIVS] pleonasmus. MACILENTO ORE, NASO ACVTO, &c.] formæ descriptio NASO ACVTO] Lucret. lib 6. in extr. *nasi primoris acumen* Horatius Sat. 3. libr. 1 *minus aptus acutis Narib. horum hominum*, &c. ET OCVLIS NIGRIS] Horat oda 32. lib. 1. *Et Lycum nigris oculis nigróque Crine decorum*. Idem in epist. ad Pison. de Art. poet *Visendum nigris oculis, nigróque capillo*. SVBRVFVS] Terent. Phorm *Si quis me quæret rufus*. CRISPVS] M. Tull. epist. Accus. lib. 2. *Videtis illum subcrispo capillo nigrum, qui eo vultu nos intuetur, vt sibi ipse peracutus esse videatur?* CINCINNATVS] M. Tull. Cicero post red. in senatu: *cincinnatus ganeo*. Idem pro Sextio, *cùm fluens vniuersus ordo cincinnatum consulem orabat*. cincinni, capilli intorti βόστρυχοι vel βόστρυχοι appellantur à Græcis. Plautus Trucul. *Iam ego istos fictos, compositos, crispos cincinnos tuos, Vnguētatos vsque ex cerebro exuellam*. Ibidem, *mæchum, malacum, cincinnatum, vmbraticolam, tympanotribam*. CONVENIT] Conuenit ista formæ descriptio cum forma Philocratis. VT QVIDEM HERCLE, &c.] subintellig. ita VA ILLIS VIRGIS QVAE HODIE INT. M.] O miseras illas virgas, quæ hodie in tergo meo absumentur, & interibunt. Eadem ferè ratione Amphitruo Pseudososiā vlmorum Accheruntē appellat, significās scilicet in eius tergo virgas mori solere. QVID CESSATIS COMP] facetè alloquitur cōpedes, vt res animatas & rationis participeis, significans iamiam tēpus adesse, cum compedibus vinciatur. SATIN' ME ILLI HODIE SCEL.] hæc interrogatio affirmationem valet. CAPERVNT DOLO] Quid. *Mulciberi capti Marsque Venusque dolis*. ILLIC] Philocrates HIC] Tyndarus. NVCLEVM AMISI, RELIQVIT PIGN. PVTAM.] allegoria est: qua hoc significat, se amisisse Philocratē, à Philocrate sibi relictum esse Tyndarum seruum. *Putamina*, inquit Nonius, *non solum arborum sunt, verum omnium rerum purgamenta nam quicquid ex quaque re proscinditur, putamen appellatur.* Hactenus ille: deinde hunc versum profert, ita vt edidimus, non vt vulgò *pignori putamina*. & Donatus ad illud Terent. *rem ipsam putemus*. in Adelph. *putemus*, inquit, id est, purgemus. nam & hinc putamina, purgamenta dicta sunt, vt Plautus in Capt. ait, *Nucleum amisi*, &c. SVRSVM, VORSVM] ἄνω κάτω, MIHI ST. S. V. OS SVBLEVERE OFFVCIIS] me stolidum planè eludificati sunt', vel ludibrio habuerunt fallaciis suis: vel sic, me planè deceperūt fallaciis suis. Festus, *offuciæ, fallaciæ*. COLAPHE, CORD. CORAX] nomina seruorum lorariorum. NVM LIGNATVM MITT.] nunquid in siluam mittimur petitum lignum? quia loris lignorum fasciculi vinciuntur, idcirco vrbanè quærunt lorarii, num lignatum mittantur. Nonius *Copiantur, inquit, à copia honestè positum vt lignantur, pabulantur.* Claudius Quadrigarius, lib. 1. *multis armis, & magno commeatu prædáque ingenti copiantur*. Virg. lib. 4. Georg. *sub mœnibus vrbis aquantur* Hactenus Nonius. Cæs. lib. 1. de bello ciuili, *hi pontibus pabulatum mittebat, quòd ea, quæ citra flumen fuerant, superioribus diebus consumpserat.*

HEGIO, TYNDARVS, ARISTOPHONTES.

Heg. *INiicite huic actutum manicas mastigiæ.*
Tyn. *Quid hoc est negotij? quid ego deliqui?* Heg. *rogas?*
Sator, sartórque scelerum, & messor maxume.
Tyn. *Non occatorem dicere audebas prius?*
Nam semper occant prius quàm sarriunt rustici.
Heg. *At vt confidenter mihi contrà astitit?*
Tyn. *Decet innocentem seruum atque innoxium,*
Confidentem esse, suum apud herum potissimum.
Heg. *Astringite isti sultis vehementer manus.*

Tum

Tyn: *Tuus sum, tuas quidem vel præcidi iube.*
Sed quid negotij est? quamobrem succenses mihi?
Heg. *Quia me, meámque rem, quod in te vno fuit,*
Tuis scelestis falsidicis fallaciis
Delaceravisti, deartuavistíque opes.
Confecisti omneis res ac rationes meas.
Ita mi exemisti Philocratem fallaciis.
Illum esse seruom credidi, te liberum.
Ita vosmet aiebatis, itaque nomina
Inter vos permutastis. Tyn. *fateor, omnia*
Facta esse ita, vt tu dicis, & fallaciis
Abiisse eum abs te mea opera, atque astutia.
An, obsecro hercle te, id nunc succenses mihi?
Heg. *At cum cruciatu maximo id factum est tuo.*
Tyn. *Dum ne ob malefacta peream, parui id æstimo.*
Si ego hic peribo, & ille vt dixit, non redit:
At erit mihi factum hoc mortuo memorabile,
Meum herum captiuum ex seruitute atque hostibus
Reducem fecisse liberum in patriam ad patrem,
Meúmque me potius caput in periculo
Præoptauisse, quàm is periret, ponere.
Heg. *Facito ergo tu vt Acherunti clueas gloria.*
Tyn. *Qui per virtutem perbitat, non interit,*
Heg. *Quando ego te exemplis excruciauero pessumis,*
Atque ob sutelas tuas te morti misero,
Vel te interisse, vel peri e prædicent.
Dum pereas, nihil interdico, dic ant viuere.
Tyn. *Pol si istæc faxis, haud sine pœna feceris,*
Si ille huc redibit, sicut confido affore.
Ar. *Prò di immortales, nunc ego teneo nunc scio*
Quid sit hoc negotij meus sodalis Philocrates
In libertate est ad patrem, in patria. bene est:
Nec est quisquam mihi, æquè melius cui velim.
Sed hoc mihi ægrè est, me huic dedisse operam malam,
Qui nunc propter me, meáque verba vinctus est.
Heg. *Vetuin'te quicquam hodie mihi falsum proloqui?*
Tyn. *Vetuisti* Heg. *cur es ausus mentiri mihi?*
Tyn. *Quia vera obessent illi, cui operam dabam,*
Nunc falsa prosunt. Heg. *at tibi oberunt.* Tyn. *optimè est.*
At herum seruaui, quem seruatum gaudeo:
Cui me custodem addiderat herus maior meus.
Sed maléne id arbitrare factum? Heg. *pessumè.*
Tyn. *At ego aio rectè, qui abs te seorsum sentio.*
Nam cogitato, si quis hoc gnato tuo
Tuus seruus faxit, qualem haberes gratiam?
Emitteréisne, néene, eum seruum manu?
Essétne apud te is seruus acceptissimus?
Responde. Heg. *opinor.* Tyn. *cur ergo iratus mihi es?*

Heg. *Quia illi fuisti, quàm mihi, fidelior.*

Tyn. *Quid? tu vna nocte postulauisti & die,*
Recens captum hominem nuperum & nouitium
Te perdocere, vt melius consulerem tibi,
Quàm illi, qui cum vnà puero ætatem exegeram.

Heg. *Ergo ab eo petito gratiam istam. ducite,*
Vbi ponderosas, crassas capiat compedes.
Inde ibis porrò in latomias lapidarias.
Ibi quom octonos alij lapides effoderint,
Nisi cotidianum sesquiopus confeceris,
Sexcentoplago nomen indetur tibi.

Ar. *Per deos atque homines ego te obtestor Hegio,*
Ne tu istunc hominem perduis. He. *curabitur.*
Nam noctu neruo vinctus custodibitur,
Interdius sub terra lapides eximet.
Diu ego hunc cruciabo, non vno absoluam die.

Ar. *Certumne est tibi istuc?* He. *non moriri certiu'st.*
Abducite istum actutum ad Hippolytum fabrum,
Iubete huic crassas compedes impingier.
Inde extra portam ad meum libertum Cordalum,
In lapicidinas facite deductus siet.
Atque hunc ita velle me dicite curarier,
Ne qui deterius huic sit, quàm cui pessumè est.

Tyn. *Cur ego te inuito me esse saluum postulem?*
Periculum vitæ meæ, stat tuo periculo.
Post mortem in morte nihil est, quod metuam mali.
Etsi peruiuo vsque ad summam ætatem, tamen
Breue spatium'st perferundi quæ minitas mihi.
Vale atque salue, etsi aliter vt dicam, meres.
Tu Aristophontes, de me vt meruisti, ita vale.
Nanque mihi propter te hoc obtigit. He. *adducite.*

Tyn. *At vnum hoc quæso, si huc rebitet Philocrates,*
Vt mihi eius facias conueniundi copiam.

He. *Periistis, nisi hunc iam è conspectu abducitis.*

Tyn. *Vis hæc quidem hercle est, & trahi & trudi simul.*

He. *Illic adductu'st rectà in Phylacam, vt dignus est.*
Ego illis captiuis aliis documentum dabo,
Ne tale quisquam facinus incipere audeat.
Quod absque hoc esset, qui mihi hoc fecit palàm:
Vsque offerre natum, suis me ductarent dolis,
Nunc certum est nulli post hæc quicquam credere.
Satis sum semel deceptus, speraui miser
Ex seruitute me exemisse filium.
Ea spes elapsa est, perdidi vnum filium.
Puerum quadrimum, quem mihi seruus surpuit.
Neque eum seruum vnquam repperi, neque filium.
Maior potitus hostium est. quod hoc est scelus?
Quasi in orbitatem liberos produxerim.

Sequere hac, reducam te vbi fuisti neminis.
Miseri certum est, qui mei miseret neminem.
Ar. *Exauspicaui ex vinclis. nunc intelligo*
Redauspicandum esse in cathenas denuò.

INIICITE HVIC ACTVTVM MANICAS] Sic Virg Sileno, *iniiciunt ipsi ex vincula sertis.* MANICAS] manuum vincula. suprà, *vbi manus manica complexa sunt.* SARTOR QVE SCELERVM] sartores dici non solum à sarciendo, verum etiam à sarriendo, Plautus in Captiuis ostendit, inquit Nonius, *Sartor. satórque scel* &c. Animaduertat autem lector, apud Nonium, huius versus verba alio ordine legi, quàm in exemplis Plautinis. Sic enim habent omnes libri, quos quidem viderim. *Sator sartórque scel mess q.m.* quo modo videtur legendum potius, quàm vt est apud Nonium. *Sator. satórque scel* &c. nam serunt primum rustici, deinde, sarriunt, immò, vt postea dicet Tyndarus, serūt primum, deinde occant, deinde sarriunt. Iā sarrire, seu potiùs sarrire, videtur habere locum propriè in segetibus. idque licet ex Varrone, & Columella intelligere. est autem sarrire, sarculo pugnare, herbásque inutileis, & noxias euellere. NON OCCATOREM] locus è re rustica sumptus est autem occare, glæbas comminuere. Varro li. 1. de re rust. cap. 31. *Tertio internallo inter vergiliarum exortum, & solstitium hac fieri debent. Vineas nouellas fodere, aut arare, & postea occare, id est, comminuere, ne sit glaba: quod ita occidunt, occare dicunt.* Hactenus Varro. Sed M. Tull. idque testatur Festus, cuius verba mox adscribam, occare vult ab eo occæcando esse dictum. Verba Festi hæc sunt, *Occare, & occatorem Verrius putat dictum ab occadendo, quod cadat grandeis globos, (aliàs glabas) terra: cùm Cicero venustissimè dicat, ab occæcando fruges satas.* Verba Ciceronis hæc sunt in Catone maiore, *qua cùm gremio mollito, ac subacto sparsum semen excepit. primùm id occacatum cohibet: ex quo occatio, qua hoc efficit, nominata est.* In nonnullis libris scriptum est, *Non occatorem dicere debebas prius, qua scriptura, planior est.* ATQVE INNOXIVM] innoxium, id est, noxia, seu noxa ca entem, qui nulla in re nocuit. Sic suprà Aulularia: *Vt inopem, atque innoxium abs te, atque abs tuis, me irrideas* SI LVBET] Si vultis. TVVS SVM] spectator, seu auditor hic commouetur. Nam intelligit, quod ignorabat Hegio, atque adeò Tyndarus ipse, Hegionem sæuire in filium suum Tyndarum, eundémque seruum. DILACERAVISTI] aliàs dilacerauisti. DEARTVAVISTIQVE] & in articulos dissecuisti, comminuisti. *διαμελίσας* vt interpretabatur Simeo Bosius: qui eiusdē originis verbo putat vsum esse Ciceronem in epist 2. lib. 7. epist. ad Atticum. ibi, *Eum testamentum deterrorium, Ciceronum signa obsignatum, cohortisque pratoria. Fecit palàm te exlebratum: me exartuatum.* Sic enim legendum videtur ex antiquæ scripturæ vestigiis, vt docuimus in secunda nostri Ciceronis editione. CONFECISTI] perdidisti. EXEMISTI] è seruitute. ID] ob id. AT CVM CRVCIATV M IDE EST T] cruciabo enim te ob istud factum. PRAEOPTAVISSE] maluisse. ACHERVNTI] Acherunti, id est, apud inferos, seu apud Acheruntem, & apud Orcum aduerbium est Sic infrà eadem Comœd. *Vidi ego mu ta sape picta, qua Acherunti fierent, cruciamenta,* &c. vel sic dictum Acherunti, vt Karthagini, pro Acherunte Karthagine. CLVEAS GLORIA] clarus & nominatus, & memorabilis sis gloria, sententia autem huius versus, hæc est, facito ergo tu, vt mortuus, nominis gloria sēpiterna clarus sis. QVI PER VIRTVTEM PERBITAT N. INT] Qui per virtutem pereat: is non interit. Sic autem legendū est, quod prior vidit Camerarius, non vt Nonius legit. *Qui per virtutem perit, at non interit,* in quo ille fœdissimè labitur: nec lex carminis eam scripturā ferre potest, perbitere porrò ab antiquis dictū esse pro perire: & betere, pro ire. docet id Nonius ꝯ quod & nos suprà indicauimus. QVANDO EGO TE EXEMPL.] posteaquā ego te pessimis modis excruciauero. OB TVTELAS TVAS] ob dolos abs te quasi consutos: vel sic. ob tuas dolosas astutias. à similitudine suentium dicta. Festus, in voce. *Sutela.* MORTI MISERO] necauero: ad necem dedero NIHIL INTERDICO] non veto interdicere, est prætoris Hinc interdictum. NVNC EGO TENEO] nunc ego intelligo NEC EST QVISQ. M. AEQVE, CVI MEL. V] vel sic distinguendum, nec est quisquam mihi æquè melius cui velim, id est, nec quēquam habeo æquè mihi amicum, nec cui melius velim vel sic, potius distingue, & sic explica, *Nec quisquam mihi, aquè ut melius velim.* i. nec habeo quenquā cui æquè bene velim, nec cui melius velim. SED HOC MIHI AEGRE EST.] Sed hoc mihi molestū est, CVI ME CVSTODEM ADDIDERAT. &c.] cui me custodē apposuerat herus maior Theodoromedes, Philocratis pater. Sic autem loquebantur veteres, custodē alicui addere, seu apponere: idque suprà indicauimus ad illū locū, *Quem quondam Ioni Iuno custodem addidit:* & plura hac de re scripsimus in commētariis Horatianis, ad odam 4. lib. 3 ibi. *Incontinentis nec Tityi secur Relinquit ales, nequitia additus Custos.* Atque hic locus me admonet, vt Cornelium Tacitum corruptum princip. lib. 1 emendem: ybi hinc locutionē vsurpauit. Sic autem legendum censeo, *Patris iussa simulabat quibus prascripsisset tribuno custodi ei apposito, ne cunctaretur Agrippam morte afficere, quandocunque ipse supremum diem expleuisset.* vulgo autem legitur, *tribuno custodia apposito*, custos, hoc loco, id est pædagogus. Sic apud Horatium Sat. 4. lib 1. *tuámque, Dum custodis eges, vitam famámque tueri Incolumem possim,* &c. Idem Sat. 6. eiusd lib. *Ipse mihi custos incorruptissimus, omneis Circum doctores aderat.* QVI ABS TE SEORSVM SENT] id est. qui abs te dissentio. EMITTERESNE, NECNE &c.] proinde ac si dicat, eum emitteres manu id est liberares, seu è seruitute eximeres ESSETNE APVD TE IS SERVVS A] id est nónne is seruus tibi esset acceptissimus, hoc est probatissimus, & gratissimus? RECENS CAPTVM] modò, & recenter captum. Sic Virgil. libr. 3. Georgic. *Armentáque pasces Sole recens orto.* Et Lucret. lib. 2. *Et cùm scena croco Cilici perfusa recens est.* NVPERVM] Nuperum inquit Nonius, pro recenti positum, ab eo, quod est nuper, ante non multum temporis, deinde profert hos duos versus, *Quid? tu vna nocte postul. & d. Recens cap. hom. nup. & nouit.* Sic, (vt quidam nonnulli legunt) apud Terent. in Heaut. act. 1. in scena 1. princip *Quanquam hac inter nos nupera notitia admodum est,* &c. Priscianus libro 3. nuperrimè superlatiuus magis ab aduerbio iner desinente, videtur nasci nomen enim positiuum. in us desinit, vt Capro videtur nuperus, cuius accusatiuum protulit Plautus in Captiuis, Recens captum, &c. & bene, vt enim superus. sic nuperus debet esse. ET NOVITIVM] seruus nouitius, est seruus rudis, & ministeriorum omnium seruilium imperitus, qui opponitur veteratori. Vlpianus libro 1. ad edictum ædilitium curul libro 21 digesto titul de ædil. edicto, *Pracipiunt adiles, ne veterator pro nouitio veneat,*

& hoc edictum fallaciis venditorum occurrit. Vbique enim curant aediles, ne emtores à venditoribus circumueniantur, vt ecce plerique solent mancipia quae nouitia non sunt, quasi nouitia distrahere, ad hoc scilicet, vt pluris vendant praesumtum est enim, ea mancipia, quae rudia sunt, simpliciora esse, & ad ministeria aptiora esse, & dulsoraetria verò, & vetera, difficile esse reformare. quia igitur venalitij sciunt facilè decurri ad nouitiorum emptionem, ideòque interpolant veteratores, & pro nouitiis vendunt. &c. M. Tull. Pison *Syrum nescio quem de grege nouitiorum*, &c TE PERDOCERE, &c.] ordo. & sententia est. tu postulauisti, te perdocere vna nocte, & vno die me hominem recentè captum, nuperum, nouitium, vt melius cons. &c. hoc est tùne postulasti, vt me seruum rudem & nouitium & nuper emtum, vna nocte, & vno die docendo adduceres, vt tibi melius consulerem, quàm illi, &c. vel. te perdocere me hominem, &c. id est, te persuadere mihi homini, &c. ERGO AB EO PET. GR.] ergo quia tibi tanti fuit diuturna Philocratis consuetudo, ab eo gratiam beneficii, quod in eum contulisti, repetito. CRASSAS] densas, duplices, & geminas, non simpliceis. IN LATOMIAS LAPIDARIAS] Si latomias dixisset sine adiectione, carcer intelligeretur, à Latomiis Syracusanis nunc adiecto nomine, *lapidarias*, locus intelligitur, vnde lapides effodiuntur. Iam qui in opus metalli damnabantur, etiam ad Latomias mittebantur. Sunt autem Latomiae Graeco nomine lapicidinae, Latino *[illegible]* lap. *[illegible]* caedo. NISI QVOTIDIANVM SESQVIOPVS CONF.] id est, nisi quotidie opus integrum, & dimidium confeceris: hoc est, nisi singulis diebus octonos lapides, & quaternos effodieris, &c SEXCENTOPLAGVS NOMINABERIS] sexcentoplagus nominaberis, ex re, quia sexcentas plagas quotidie accipies. PERDVIS] perdideris. NERVO VINCTVS] compede ferrea vinctus: neruus hic pro vinculo aut compede ponitur. CVSTODIBITVR] custodietur. INTERDIVS] interdiu. DIV EGO HVNC CRV. NON VNO ABS. D.] cui moriendum est, optabile est breuissimo tempore, & celerrimè, & sine cruciatu mori. Hinc illa apud Ciceronem lib. Accu[...]s *quid, vt vno ictu securis afferam mortem filio tuo, quid dabis, ne diu crucietur? ne saepius feriatur? ne cum sensu doloris aliquo, aut cruciatu spiritus auferatur? etiam ob hanc causam pecunia lictori dabatur O magnum atque intolerandum dolorem: O grauem, acerbamque fortunam non vitam liberum, sed mortis celeritatem pretio redimere cogebantur parentes*, &c MORIRI] moriri in quarta coniugatione, pro mori, in tertia. IMPINGIER] iniici, infligi. Caelius lib. 8. epist. *quid si filium meum fustem mihi impingere velit?* NE QVI DETERIVS HVIC SIT, QVAM QVOI P.] id est, ne quo, seu ne qua re minus malè sit huic Tyndaro, quàm cui est pessimè. vel sic, planius, ne qua re hic Tyndarus minus malè habeatur, & tractetur, quàm qui pessime. PERICVLVM VITAE MEAE STAT T. P] vitae meae periculum cum periculo tuo coniunctum est, hoc eo dicit, quod serui periculo domini moritur POST MORTEM IN MORTEM N] sententia vulgatissima, quam probabant ii, quibus erat persuasum, omnia morte deleri. Arist. lib. 3. de moribus ad Nicom. φοβερώτατον δ' ὁ θάνατος· πέρας γὰρ, καὶ οὐδὲν ἔτι τῷ τεθνεῶτι δοκεῖ οὔτ' ἀγαθὸν, οὔτε κακὸν εἶναι. id est, terribilissimum autem quiddam mors est: est enim extremus, & nihil amplius mortuo videtur neque bonum, neque malum. Horat. epist. 16. lib 1 *Mors vltima linea rerum est.* Lucret. Multis versibus lib. 3. in extr. ostendere conatur nihil esse horribile post mortem. VSQVE AD SVMMAM AETATEM] vsque ad ex extremam aetatem. Martial. *summum nec metuas diem, nec optes.* BREVE SPATIVM 'ST] breue est, si conferatur cum aeternitate: nihil est enim in hac vita diuturnum. MINITAS] minitaris suprà in Amphitr. *Quid minitabas te facturum si istas pepulissem fores?* VALE ATQVE SALVE] sic coniungebant vtrunque veteres, discedentes ab iis, quos nûquam visuri essent. In Curcul. *Vale atque salue. Nam & operam, & pecuniā benignè praebuisti.* In Cistell. *Quando ita tibi lubet, vale atque salue.* In Mercat. *Di non superum inferûmque salue, simul autem vale.* Quin ita saluere, & valere iubebant mortuos. Virg. li 11. Aeneid. *salue aeternum mihi maxime Palla, Aeternùmque vale.* ad quem locum legendus Seruius. SI HVC REDIBIT P] si huc redibit Phil. VIS HAEC QVIDEM HERCLE 'ST.] Sic C. Iulius Caesar, petitus videns pugionibus *Ista quidem vis est*, inquit, vt refert Suetonius in C. Iulio. ET TRAHI, ET TRVDI SIMVL] ἕλκε θ' ἅμα τε, καὶ ὠθεῖσθαι. IN PHYLACAM] id custodiam, in carcerem φυλακὴ, vox Graeca. Hinc Phylacistae suprà in Aulul. bi, *Trecenti cùm stant phylacistae in atriis.* EGO ILL. CAPT. AL. DOCVMENT D] id est. Ego illos captiuos alios docebo. dare documentum dixit, & M. Tull pro Milone, *dederas enim, quàm contemnere populares insanias iam ab adolescentia, documenta maxima.* QVOD ABSQ. HOC ESSET &c.] id est, quod nisi hic esset, videlicet Aristophontes, qui &c. Sic saepe loqui solent comici, in Bacch. *Nam absque te esset, ego illum haberem rectum ad ingenium bonum.* In Menaechm. *Nam absque te esset, hodie nunquam ad solem occasum viuerem.* Idem in Trinummo, *nam absque foret te, sat scio in alto Distraxissent, disque tulissent satellites tui me miserum foedè* Terent. Phorm. *Nam absque eo esset, Rectè ego mihi vidissem, & senis essem vltus iracundiam* QVI MIHI HOC FECIT PALAM] qui mihi patefecit Tyndari, & Philocratis fallacias. VSQVE OFFERRE GNATVM SVIS ME D] syllaba *vs.* pertinet ad syllabam v. rsus superioris. hoc primum. deinde ad sententiam veniamus, quam talem esse puto, Quod nisi hic Aristophontes esset, qui mihi aperuit rem omnem: mei captiui me suis dolis lactarent, subintellige, dicentes, vsque se filium meum mihi offerre, hoc est, inuenire, seu ostendere seu adducere. NVNC CERTVM 'ST N. GR.] nunc decretum mihi est null. quidquam cred EA SPES ELAPSA 'ST] ea spes euanuit ea spes effugit è manibus. VNVM FILIVM, &c] Paegnium: qui nunc appellatur Tyndarus: & patri suo seruitutem seruit, insciens inscien i. MAIOR POTITVS H.] Philopolemus in hostium potestatem peruenit, vel captus est ab hostibus. QVASI IN ORB.] sic mihi omnes liberi mei pereunt, quasi eos produxerim, non vt essem liberis auctior, munitior, beatior, sed vt orbus viuerem. NEMINIS MIS. CERT] decreui nullius captiui misereri, quia mei nemo miseretur. profert hunc locum Diomedes lib 1. cap 3. aduersus eos, qui negabant, pronomen, *nemo*. habere genitiuum. Sic ille in extr. capite, *Conuincitur verò hac opinio auctoritate Plauti, qui ita dixit in Captiuis, Neminis misereri certum 'st.* at Priscian. lib. 6. nemo concertito in i. in genitiuo, inquit: vt nemo, neminis. Lucil. *Neminis ingenio quenquam confidere oportet.* deinde profert hunc locum. EXAVSPICAVI EX VINC. NVNC INTELL. RED. AVSP.] sententia haec est. iter huc feci, egressus è vinculis: itaque denuo mihi in vincula, vnde egressus eram, redeundum est. allegoria est ab auspiciorum more ducta. Auspicium, inquit, itineris huc faciendi mihi è vinculis dictum est: & ita malo auspicio huc veni. Quare mihi ad vincula meritò redeundum est. vel sic, male auspicatus sum, cùm vinculis solutus huc veni: quare mihi deintegro ad catenas, seu ad vincula redeundum est, vt denuo auspicer. locus est ab auspiciis tractus.

ERGASI-

ERGASILVS PARASITVS.

Iuppiter supreme seruas me, meásque auges opes.
Maximas opimitates, opiparasque offers mihi:
Laudem, lucrum, ludum, iocum, festiuitatem, ferias,
Pompam, penum, potationes, saturitatem, gaudium.
Nec cuiquam homini supplicare nunc certum est mihi.
Nam vel prodesse amico possum, vel inimicum perdere.
Ita hic me amœnitate amœna amœnus onerauit dies.
Sine sacris hereditatem sum aptus effertißimam.
Nunc cursum ad senem capessam hunc Hegionem, cui boni
Tantum affero, quantum ipse adipisci optat, atque etiam amplius.
Nunc res certa est eodem pacto, vt comici serui solent,
Coniiciam in collum pallium, primò ex me hanc rem vt audiat.
Speróque me ob hunc nuntium æternum adepturum cibum.

IVPPITER SVPRE.] Ergasilus parasitus Philoptolemo Hegionis filio, lætitia elatus id nũciatum venit patri, mœrore tabescenti. OPIMITATES] opimitas ab opimo, inquit Nonius, deinde profert illud ex Asin. *Maximas opimitates & gaudio effertißimas.* & hoc *Maximas opimitates.* OPIPARASQVE] Festus opiparum, id est magnarum opum apparatum. itaque opimitates opiparas intelligere debemus, opimitates opum magnarũ apparatu dignas. Aeb. egenis & inopinosis cõsilii opposuit opiparas in Pænulo: id est, quasi opulẽtas. NEC CVIQVAM HOMINI SVPPL.] supplicare alteri est egentis, & imbecilli & impotentis. parasitus igitur, qui sibi nunc videtur abundans & potens, Philoptolemo in patriam & libertatem restituto, negat se decreuisse cuiquam supplicare, id est à quoquã petere, aut mẽdicare, quippe qui satis superque habeat domi, id est, apud regem suũ, à quo pascitur. Plaut. milite glor. *Nam mulier alteri nunquam supplicat si qua est mala. Domi habet hortum, & condimenta ad omnes mores maleficos.* Terent. Phorm. *Et Phædria curam adhibere argentariam, ne cuiquam suorum æqualium supplex siet.* NAM VEL PROD. AM. POSS. VEL INIM. PERD.] potentis hominis est, vtrunque efficere posse, & amicis prodesse, & inimicis obesse: quemadmodum cui quæ optabile est, benemerito parem gratiam, & male merito parem iniuriam referre posse. Ex quo Socrates cum interrogetur cur ad Archelaum nõ proficisceretur: quia, inquit, contumeliosus in me futurus sit Archelaus, si bene merenti par pari referre non possim, vt & male merenti: auctor Arist. lib. 2 de Arte dicendi. *Verùm prodesse amico, perdere inimicum,* non satis videntur inter se opponi: sed potius, seruare amicum, perdere inimicum: vel prodesse amico, obesse inimico. Notum illud *Seruare potui: perdere an possim rogas?* AMOENITATE AMOENA AMOEN.] *amœnitate amœna,* sic dictum vt *miseriis miserãs.* in Casina: & *pretio pretioso.* in Epidico, & *pulchram pulchritudinem,* in Milite glor. & cetera eiusd. generis, quæ indicabuntur suo loco. Sic apud Lucret. lib. 1. *sonis sonitu & ludo iocanti.* Rursus autem hæc triplicata earundem syllabarum iteratio, non est inuenusta, *amœnitate amœna amœnus onerauit dies,* cui non dissimilis est illa in Amphit. *Optimè optume optumam operam das.* SINE SACRIS HER. SVM APTVS EFF.] adeptus sum hereditatem plenissimam, vberrimam & refertissimam sine sumtu & onere. adeptus sum copias meras, nullo sũtu admixto, aut adiuncto. adeptus sum magnum commodum, & emolumentum sine vllo detrimẽto. Huius explicationis & sententiæ ratio est: Sacra familiaria pecuniam sequebãtur, id est, eos ad quos pecunia testatoris peruenerat, puta heredem, bonorum possessorem, legatarium aliũmve successorem, si non extabat heres. At sacra sine sumpta fieri non poterant, vt neque hodie fiunt. Itaque hæreditatem minuebant, alia magis, alia minus. Qui igitur hæreditatem præsertim opimam, adeptus erat sine sacris, is iure lætari poterat: quia magnum lucrum fecisset sine vllo intertrimento. Sed vt hunc locum planiorem faciamus, libet verba Ciceronis ex lib. 2. de legib. valde ad eum illustrandum accõmodata, adscribere. Sic igitur ille: *De sacris autem, qui locus patet latiùs, hæc sit vna sententia, vt conseruentur semper, & deinceps familiis prodantur & vt in leg. posui, perpetua sint sacra. Hoc posito hæc iura pontificum auctoritate consecuta sunt, ne morte patrisfamiliâs sacrorum familia occideret, & vt iis essent ea adiuncta, ad quos eiusdem morte pecunia venerit. Hoc vno posito, quod est ad cognitionem disciplinæ satis innumerabilia nascuntur, quibus implentur iurisconsultorum libri. Quæruntur enim, qui astringantur sacris. Heredum causa iustißima est: nulla est enim persona, quæ ad vicem eius, qui è vita emigrauerit, propius accedat. Deinde, qui morte, testamentóve eius tantundem capiat, quantum omnes heredes. id quoque ordine. est enim ad id, quod propositum est accommodatum. Tertio loco si nemo sit heres, is, qui de bonis, quæ eius fuerint, cùm moritur, vsu ceperit plurimum possidenda. Quartò si nemo sit, qui vllam rem ceperit, de creditoribus eius qui plurimum seruet. Extrema illa persona est, vt is, qui ei, qui mortuus sit pecuniam debuerit, nemini que eam soluerit proinde habeatur, quasi eam pecuniam ceperit. Hæc nos à Scæuola didicimus, non ita descripta sunt ab antiquis. Nam illi quidem his verbis docebant tribus modis sacris adstringi hæreditatem: aut si maiorem partem pecuniæ capiat: aut si maior pars pecuniæ ei legata sit, aut si inde quippiam ceperit.* SVM APTVS.] sum adeptus apiscor, simplex: adipiscor, compositum. Lucret. lib. 1. *Nec ratione animi quam quisquam possit apisci.* EFFERTISSIMAM] plenissimam, vberrimam, amplissimam, fructuosissimam Nonnulli legũt *offertissimam.* NVNC CVRSVM AC SEN. CAPESS.] curram, vel currere incipiam ad senem. VT COMICI SERVI] comici serui, comici senes, testes comici aurum comicum, & simil crebrò commemorantur apud scriptores, atque adeò apud ipsos poetas comicos. Cæcilius in Epiclero. *Hodie me ante omnes comicos, stultos senes versaris, atque inseris lautissimè.* quos verius fert M. Tull. in Lælio, Idê in Catone maiore. *Nam quos ait Cæcilius comicos, stultos senes hos significat credulos, obliuiosos, dissolutos.* κωμικὸς μάρτυς apud M. Tull. in epist. quadam ad M. Cælium Ædil lib. 2. epist. & aurum comicũ in Pœnulo. CONIICIAM IN COLLVM PALLIVM] Sic in Epid. *Age nunc, iam orna te, Epidice, & palliolum*

in collum coniice, Terentius in Phorm. *Sed ego quo hominem propero inuenire, vt hæc quæ contigerint, nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio atq; sciat?*

HEGIO, senex, ERGASILVS parasitus.

Heg. *QVanto in pectore hanc rem meo magis voluto,*
Tanto mihi ægritudo auctior est in animo.
Ad illum modum sublitum mihi os esse
Hodiè mihi? neque id perspicere quiui?
Quod cùm scibitur, per vrbem irridebor.
Cùm extemplo ad forum aduenero, omnes loquentur:
Hic ille est senex ductus, qui verba data sunt.
Sed Ergasilus éstne hic procul quem video?
Collecto quidem est pallio, quidnam acturu'st?

Er. *Moue abs te moram, atque Ergasile age hanc rem.*
Eminor, interminórque, ne quis mi obstiterit obuiam:
Nisi quis sat diu vixisse sese homo abitrabitur.
Nam qui obstiterit, ore sistet. He. hic homo pugillatum incipit.

Er. *Facere certum est proinde vt omnes itinera insistant sua,*
Nequis in hac platea negotij conferat quicquam sui.
Nam meus est balista pugnus, cubitus catapulta est mihi,
Humerus aries: tum genu vt quemque icero, ád terram dabo.
Dentilegos omnes mortales faciam, quemquem offendero.

He. *Quæ illæc eminatio est? nam nequeo mirari satis.*

Er. *Faciam vt eius diei, locique meique semper meminerit.*
Qui mihi in cursu obstiterit, faxo vitæ is extemplò obstiterit suæ.

He. *Quid hic homo tantum incipissit facere cum tantis minis?*

Er. *Prius edico, ne quis propter culpam capiatur suam.*
Continete vos domi, prohibete à vobis vim meam.

He. *Mira edepol sunt, ni hic in ventrem sumsit confidentiam.*
Væ misero illi, cujus cibo iste factu'st imperiosior.

Er. *Tum pistores scrophi pasci, qui alunt furfuri sues,*
Quarum odore præterire nemo pistrinum potest.
Eorum si quoiusquam scropham in publico conspexero,
Ex ipsis dominis meis pugnis exculcabo furfures.

He. *Basilicas edictiones atque imperiosas habet.*
Satur homo est, habet profectò in ventre confidentiam.

Er. *Tum piscatores, qui præbent populo pisces fœtidos,*
Qui aduehuntur quadrupedanti crucianti canterio,
Quorum odos subbasilicanos omneis abigit in forum:
Eis ego ora verberabo sirpiculis piscariis,
Vt sciant alieno naso quam exhibeant molestiam.
Tum lanij autem qui concinnant liberis orbas oueis,
Qui locant cadundos agnos, & duplam agninam danunt.
Qui petroni nomen indunt veruecí sectario,
Eum ego si in via petronem publica conspexero.
Et petronem & dominum reddam mortaleis miserrimos.

He. *Euge dictiones ædilitias hic habet quidem.*
Mirúmque adeò est, ni hunc fecere sibi Ætoli agoranomum.

Er. *Non ego nunc parasitus sum, sed regum ex regalior,*

Tantus

Tantus ventri commeatus meo adest in portu cibus.
Sed ego cesso hunc Hegionem onerare lætitia senem?
Qui homine hominum adæque nemo viuit fortunatior.

Heg. *Quæ illæc est lætitia, quam hic lætus largitur mihi?*

Er. *Heus vbi estis vos? Ecquis hoc aperit ostium?* He. *hic homo*
Ad cœnam recipit se ad me. Er. *aperite hasce ambas foreis,*
Priusquam pultando assulatim foribus exitium affero.

Heg. *Perlubet hunc hominem colloqui. Ergasile.* Er. *Ergasilum qui vocat?*

Heg. *Respice.* Er. *fortuna quod tibi nec faciet, nec facit,*
Hoc me iubes. sed quid est? He. *respice ad me, Hegio sum.* Er. *oh mihi,*
Quantum est hominum optumorum, optume in tempore aduenis.

Heg. *Nescio quem ad portum nactus es vbi cœnes, eò fastidis.*

Er. *Cedo manum.* He. *manum?* Er. *manum, inquam, cedo tuam actutum.*
He. *tene.*

Er. *Gaude.* He. *quid ego gaudeam?* Er. *quia ego impero. age gaude modò.*

Heg. *Pol mærores mi anteuorunt gaudiis.* Er. *noli irascier,*
Iam ego ex corpore exigo omnes maculas mærorum tibi.
Gaude audacter. He. *gaudeo, etsi nihil scio, quod gaudeam.*

Er. *Bene facis, iube* He. *quid iubeam?* Er. *ignem ingentem fieri.*

Heg. *Ignem ingentem?* Er. *ita dico, magnus vt sit.* He. *quid in eo volt vrier.*
Tuan' caussa me ædeis incensurum censes? Er. *noli irascier.*
Iuben', an non iubes astitui aulas? patinas elui?
Laridum atque epulas foueri foculis feruentibus?
Alium pisces præstinatum abire? He. *hic vigilans somniat.*

Er. *Alium porcinam, atque agninam, & pullos gallinaceos?*

Heg. *Scis bene esse, si sit vnde.* Er. *pernam atque ophthalmiam,*
Horæum scombrum, & trigonum, & cetum, & mollem caseum,

Heg. *Nominandi istorum tibi erit magis, quàm edundi copia,*
Hic apud me Ergasile. Er. *mean' me caussa hoc censes dicere?*

Heg. *Nec nihil hodie, nec multo plus tu hic ædes, ne frustra sies.*
Proin' tu tui quotidiani victi ventrem ad me afferas.

Er. *Quin ita faciam, vt tu cupias facere sumtum, etsi ego vetem.*

Heg. *Egóne?* Er. *tute.* He. *tum tu mihi igitur herus es.* Er. *imò bene volens.*
Vin' te faciam fortunatum He. *malim, quàm miserum quidem.*

Er. *Cedo manum.* He. *hem manum.* Er. *di te omnes adiuuant.* He. *nihil sentio.*

Er. *Non enim es in senticeto, eò non sentis. sed iube*
Vasa tibi pura apparier ad rem diuinam citò,
Atque agnum afferri proprium, pinguem. He. *cur?* Er. *vt sacrufices.*

Heg. *Cui deorum?* Er. *mihi hercle. nam ego tibi nunc sum summus Iuppiter.*
Idem ego sum salus, fortuna, lux, lætitia, gaudium,
Proin tu deum hunccce saturitate facias tranquillum tibi.

Heg. *Esurire mihi videre.* Er. *mihi quidem esurio, non tibi.*

Heg. *Iuppiter te díque perdant.* Er. *te hercle mihi æquum est gratias*
Agere ob nuntium. tantum ego nunc porto à portu tibi boni.

He. *Nunc tu mihi places. abi stultus, post tempus venis.*

Er. *Igitur olim si aduenissem, magis tu tum istuc diceres.*
Nunc hanc lætitiam accipe à me, quam fero. nam filium
Tuum modò in portu Philopolemum viuum, saluum, & sospitem

Vidi in publica celoce, ibidémque illum adolescentulum
Alium vnà, & tuum Stalagmum seruum, qui aufugit domo.
Qui tibi surripuit quadrimum puerum filiolum tuum.

Heg. *I in malam rem. ludis me.* Er. *ita me amabit sancta saturitas,*
Hegio, itáque suo me semper condecoret cognomine,
Vt ego vidi. Heg. *meum magnum?* Er. *tuum gnatum, & Genium meum.*

Heg. *Et captiuum illum Alidensem?* Er. μὰ τὸν Ἀπόλλω. Heg. *& seruolum*
Meum Stalagmum meum, qui gnatum surripuit? Er. νὴ τὰν κόραν.

Heg. *Iamdiu?* Er. νὴ τὰν πραινέστην. Heg. *venit?* Er. νὴ τὰν σιγνίαν.

Heg. *Certen'?* Er. νὴ τὰν φρουσινῶνα. Heg. *vide sis.* Er. νὴ τὸν ἀλέτριον.

Heg. *Quid tu per barbaricas vrbes iuras?* Er. *quia enim item aspera*
Sunt, vt tuum victum autumabas esse. Heg. *va ætati tuæ.*

Er. *Quippe quando mihi nihil credis, quod ego dico sedulo.*
Sed Stalagmus quoius erat tunc nationis, cum hinc abijt?

Heg. *Siculus* Er. *at nunc Siculus non est. Boius est, Boiam terit,*
Liberorum quærundorum causa ei, credo, vxor data est.

Heg *Dic, bonan' fide tu mihi istæc dixisti?* Er. *bona.*

Heg. *Di immortales, iterum natus videor, si vera autumas.*

Er. *An tu dubium habebis, etiam sanctè cùm iurem tibi?*
Postremò Hegio, si parua iurijurando est fides,
Vise ad portum. Heg. *facere certum est, tu intus cura quod opus est.*
Sume, posce, prome quiduis, te facio cellarium.

Er. *Nam hercle nisi mantiscinatus probè ero, fusti pectito.*

Heg. *Æternum tibi dapinabo cibum, si vera autumas.*

Er. *Vnde id?* Heg. *à me, meóque gnato.* Er. *sponden' tu istud?* Heg. *spondeo.*

Er. *At ego tuum tibi aduenisse filium respondeo.*

Heg. *Cura quàm optumè potest.* Er. *bene ambula & redambula.*

QVANTO IN PECT. H. R. N. M. VOLVTO] Virg. Æneid. 4. *Sic adeò insistit, secúmque ita corde volutat.* Idem 6. *Atque hæc ipse suo tristi cum corde volutat.* Lucret. libr. 3. *Semiferos motus quadam qui corde volutent.* AVCTIOR] maior. AD ILLVM MODVM SVBL. M. OS ESSE HODIE MIHI?] subintell. decet, par est? honestum est? mihi os sublitum esse, autem id est, me esse ludibrio habitum? me esse ludos factum? me esse illusum, vel deceptum? SCIBITVR] scietur. HIC ILLE'ST. SENEX DVCTVS] id est, hic ille'st, qui inani spe ductus est, vel qui verbis inanibus, & vanis inductus, ac deceptus est quidam legunt hoc modo, *Hic ille'st senex doctus: quoi verba data sunt.* ego nihil muto, & ita interpretor, vt dixi, nempe vt senex ductus, & senex, quoi verba data sunt, vnum sint, per quandam ἐπεξήγησιν. CONIECTO QVIDEM'ST PALLIO.] id est, collegit pallium, & in collum coniecit. MOVE ABS TE MORAM] remoue abs te moram. Virg. Geor. 3. *en age, segneis Rumpe moras.* & libr. 4. Æneid. *Eia age, rumpe moras.* AGE HANC REM] hoc vnum age, & cura, vt aduentum filij Hegioni nunciare properes. EMINOR] palàm, vel pro meo iure minor. sic dictum eminor, vt edico. NISI QVIS SAT DIV VIXISSE SESE H. ARB.] id est, nisi quis homo volet mortem mea manu oppetere. Nonnulli legunt, *Nisi quis homo*, quo modo habent quidam libri. ORE SISTET] id est iacebit pronus in caput. non sistet pedibus, sed ore cadet in os à me valide pu[illegible] PVGILATVM INCIPIT] pugnos suos [illegible] certatus, se ad pugilatum parat. ITINERA INSISTANT SVA] sic dixit instare viam in Asin. non longè à princip. NAM MEVS EST BALL.] commemorat aliquot tela, & machinamenta antiqua, quibus pugnum, brachium, humerum suum assimilat. ballista à verbo Græco βάλλω, dicta est. idcirco debet scribi cum gemino ll. Est autem ballista machinæ genus, quo grandia saxa, aut tela iaciuntur, vt torquentur. catapulta, iaculum celere, inquit Nonius, vel sagitta. Plautus Curcul. *Atque ita te neruo torquebo, vt catapulta solent,* deinde profert hunc locum. vox Græca est leuiter immutata καταπέλτης. ARIES.] aries machinæ genus, arietis animalis instar, qua muri olim verberabantur Virgil. lib. 2. Æneid. *Labat ariete crebro Ianua: & emoto procumbunt cardine postes.* Idem libr. 12. *quique imos pulsabant ariete muros.* M. Tull. Offic. 1. *Tum qui, armis positis ad imperatorum fidem confugient, quamuis murum aries percusserit, recipiendi.* Idem Topic. *Ex quo aries ille subijcitur in vestris actionibus, Si telum manu fugit magis, quàm iecit.* AD TERRAM DABO] affligam, prosternam. DENTILEGOS OMNEIS MORT. F.] id est, iis omnibus hominibus, quos offendero, id est, in quos incurrero, seu quos obuiam inuenero, denteis ex ore excutiam, ita, vt denteis suos in terram decussos è terra tollere, & legere necesse habeant. QVEMQVEM OFFENDERO] quemcunque offendero FAXO VITAE IS EXTR. OBST. S.] qui mihi (inquit) currenti obstiterit, eadem opera vitæ suæ obstabit: id est, mortem oppetet: quia eum pugnis contusum obtruncabo. NE QVIS PROPT CVLPAM CAP. S.] ne quis culpa sua in fraudem incidat.

IN VEN-

IN VENTREM SVMSIT CONFID.] ad ventrem inanem explendum tantum confidentiæ sibi asciuit, vel potius ventrem inanem expleuit: & ita factus est confidentior. VAE MISERO ILLI, CVIVS CIBO, &c.] ô illum miserum, per cuius cibum iste factus est in imperando insolētior, & immodestior, propterea scilicet quia edax conuiua magnam vim cibi, & vini absumpsit SCROF. PASCI] scrofis pascēres. scrofa sus fœmina. FVRFVRI] furfure, furfur, farinæ excrementum. EXCVLCABO FVRFVRES] calcibus excutiam furfures, id est, capitis sordeis, & cutis purgamenta BASILICAS ED.] regias quasdam edicendi rationes, & formulas. sic infra non longè, *Euge edictiones adiatias sic habet quidem* PRAEBENT] *παρέχουσι, παρέχουσι*. FAETIDOS] putidos. QVADRVPEDANTI] Virg. lib. 8. *Quadrupedante putrem sonitu quatit vngula campum* CRVCIANTI] sessorem succussante, qui cruciat equitem, seu sessorem succussatione, & agitatione immodica. CANTERIO] supra Aulul. Sint viliores Gallicis canteriis. ODOS] odos, antique pro odor. Notat Priscianus lib. 1. & hunc locum profert. SVB BASILICANOS.] negotiatores, immò otiosos homines potius qui sub basilica solebant deambulare. Sic M. Cælius lib. 8 epist. ad M. Tull. *subrostranos dixit*, qui sub rostris sedere, aut deambulare cōsueuerant. Sic ille. *Te a d. p. Calend. Iun subrostrani (quod illorum capiti sit) dissipatrant perisse.* &c. Sed dicamus tandem, subbasilicanos eos esse intelligendos, qui cōmemorantur in Curculione, ibi, *Diten damnosos maritos sub basilica quærito. Ibidem erunt scorta exoleta, quique stipulari solēt.* EIS EGO ORA VERBERABO SIRPICVLIS P. sirpicula, vel sirpiculū, canistri genus est à sirpando, id est, alligando appellatum. Sirpiculæ, inquit Varro lib 4. de lingua Latina, vocatæ à sirpando, id est alligando. Propertius li. 4. *Pastorem ad baculum possum curare: vel idem Sirpiculis medio pulvere ferre rosam* Columella lib. 10. *Et vos agrestes duro qui pollice mollem Demetitis flores, cano iam vimine textum Sirpiculum ferrugineis cumulate hyacinthis.* VT SCIANT ALIENO N. Q. EXHIB. M.] vt sciant, quàm valde nasum aliorum offendant fœtidorum piscium odore QVI CONCINNANT LIBERIS ORB. OVEIS] id est qui oueis orbant agnis: concinnant orbas, id est, reddunt orbas liberis, hoc est agnis *ἀτέκνους*. ET DVPLAM AGNINAM D.] id dant carnem agninam ouilla duplicatā, vt ouilla caro videatur, emptorib. agnina, tanquam ea, quæ re vera est agnina: vēduntque ouillam pro agnina. QVI PETRONI NOMEN IND. VERVECI SECT.]qui petronem, hoc est arietem, veruecem appellant. Porrò carnem veruecinam arietinæ anteponendam esse constat. veruecem sectariū dixit Plautus, quòd ei secti sint testiculi: arietem autem petronem, à duritie & asperitate. Nam Festus rusticos ait petrones esse dictos, à petrarum asperitate & duritia. EDICTIONES AEDILITIAE] edicendi formulas ædilium minorum, id est ædiliū plebis proprias. erant enim alii ædiles, qui maiores & curules nominantur. ad priorem ædilitatem referendus est titulus de ædilitio edicto, lib. 21. Digestorum. de eadem & Iuuenalis satyra. *Et de mensura ius dicere vasa minora frangere pannosus vacuis pannosus vlubris.* Tales ædiles *ἀγορανόμους* nominant Græci, vt significat ipse Plautus versu proximo. de altera M. Tull. lib. 2. de legibus, *Suntóque ædiles curatores vrbis annonæ, ludorūmque solemnium, ollisque ad honoris amplioris gradum is primus ascensus esto* Idem plura lib. 5. accusat. in princip. ibi *Nunc sum designatus ædilis, habeo rationem, quid à populo Romano acceperim. Mihi ludos sanctiss. maximè cum caremonia Cereri, Libero, Liberaque faciundos*, &c. AGORANOMVM] ædilem plebis annonæ, rebū que forensibus, & venalibus præfectum REGVM REX REGALIOR] *παμβασιλεύς, βασιλεύς, βασιλικός*. vt Agamemnon in exercitu Græcorum. TANTVS VENTRI COMMEATVS MEO ADEST IN P. C.] cibus hic generandi casus est. vt in Amphitr. *lectus*, ibi, *Quàm lectus, vbi cubuisti, concaluit locus.* Priscian. libro 6. *tentus ventri cibus cibi: quamuis & huius cibus antiqui protulisse inueniuntur.* Plaut. Capt *tantus ventri*, &c. QVI HOMINEM ADAEQ. V. F.] Quo homine nemo viuit fortunatior, neque æque fortunatus, iunxit aduerbium, *adæquè*, cum comparatiuo, vt supra, *Nec est quisquam mihi, æquè cui melius velim*. quem versum sic explicandum puto, Nec est quisquam mihi, cui æquè bene velim, nec cui melius velim. PRIVSQVAM PVLTANDO ASSVLATIM, &c] id est, priusquam foreis pulsando minutatim effringo, vel in minutas particulas disseco. Nonius assulatim, id est minutatim, inquit. deinde hunc versum profert, & illū ex Menæch. *Deinde dolabo assulatim viscera*. Iam illud, *foribus exitium affero*, dictum est translatè, pro foreis effringo. Quanquā non celabo lectorem, apud Noniū legi, *assulatim dabo*, quā lectionē reiicio. HVNC HOMINEM COLLOQVI] sic solet loqui Plautus. RESPICE] retro aspice, oculos ad me reflecte. faciem à me auersam, ad me conuerte. FORTVNA QVOD TIBI NEC F. NEC F. &c.] id est, Fortuna tibi propitia nō est, qui sic memoraris, iubes me ad te respicere, & ita me properantem moraris. At te Fortuna non respicit, neque respiciet. id est, at tu infortunatus & es, & eris. Alludit autem ad ædem Fortunæ respicientis, quæ fuit Romæ iuxta templum Iouis victoris: quam cōmemorat M Tull. lib. 2. de Legibus his verbis, *Rectè etiam à Calatino Spes consecrata est: Fortunaque sit vel huius diei: nam valet in omneis dies: vel respiciens ad opem ferendam: vel fors:* &c. Plutarchus *ῥωμαϊκοῖς, Οὐ γὰρ μόνον τύχης βουλαίας, καὶ ἐπιτυχοῦς, καὶ μειλιχίας ... ἀλλ' ἔστιν ἰδίας τύχης ... ἐπιστρεφομένης*, &c. Ludit igitur hic Plautus in verbo ancipiti, & ambiguo, *respicere*. Nam respicere, & retro aspicere, quomodo accepit Hegio, & quasi retro aspiciēdo fauere significat Sumtum ab iis, qui cum opitulari, & subuenire nobis possint, principio nos auersantes, prætereunt ac deserūt: deinde aliquādo tandem ad nos respiciunt, & mente mutata nobis opitulantur. Iubes, inquit tu me ad te respicere, quisquis es: quod Fortuna tibi non faciet, nec facit. nam tibi, qui me properantē moraris, Fortuna non fauebit, neque fauet: sed contra iniqua, atque irata est, quia tibi pugnis, cubito, humeris, & membris omnibus caput comminuam, & dēteis ex ore decutiam Fortuna, aut Deus eos respicere dicitur, quibus aliquādo, posteaquam eis inimica, & infesta fuit, placatur & propitia fit. & fidei. Virgil. in Tytiro, *Libertas, quæ sera tamen respexit inertem Candidior postquam tond. barba cad. Respexit tamē, & longo post tempore venit.* Terent. in Andr. *Charine & me, & te imprudens, nisi quid dij respiciunt perdidi.* Idem ibidem in extr. *ætate, me in tuis secundis rebus respice.* Idem Adelph. *Nam si nostro Simulo fuit summum nos ce ... maximè.* CAN. *Nam hercle alius nemo respicit nos.* Plautus Bacchid. *Tace modo Deus respiciet nos aliquis* Horat. oda 2 libro 1. *Sine neglectum genus & nepotes Respicis auctor.* Propriæ autem huius verbi significationis exempla sunt innumerabilia, sed vnum commemorabo luculentum continet enim notum illum Augusti iocum in quendam iactabundum: qui iocus refertur à Macrob. l. b 2. Saturnal. cap. 4. Saxo in expeditione percussum, atque insigni cicatrice in fronte deformem, nimium tamen sua opera iactantem, sic leuiter castigauit, *At tu cùm fugies, nunquam post te respexeris.* OH MIHI QVANTVM EST HOMINVM OPT. OPTVMÈ] oh, o, tunc hominum, quantum est hominum, optimorum. Sic Catul. ad Ver. [illegible] *O quantum est hominum beatiorum* EI FASTILIS] ho fasti-

dictus es, vel cò me, & alios omneis obuios fastidis atque aspernaris. CEDO MANVM] salutantium, & gratulantium sermo. Idem Mercat. *Vxor tibi placida, & placata sit, cede dextras, nunc iam.* POL MOERORES MI ANTEVORTVNT G.] id est pol plus habeo mœrorum, quàm gaudiorum: vel sic, pol mœrores mihi gaudia superant. IAM EGO EX CORPORE EXIGO OMNEIS MAC. MOER.] Iam ego ex corpore tuo omneis mœrorum notas deleo. Sed cur dixit, ex corpore & non ex animo? Quemadmodum morbi corporum ad animos interdum perueniunt: ita contrà morbi animorū ad corpora nonnunquā trameant. Itaque videmus plerunque homines animi ægritudine confici & contabescere, & in corporib. hominum mœstorum notas mœrorum sæpe agnoscimus, vt maciem pallorem, truceis oculos, squalorem corporis, & simil. ETSI NIHIL SCIO QVOD GAVD.] etsi nihil scio propter quod gaudeā. QVID IN EO VOLT VRIER?] Hæc secū loquitur Hegio ad spectatores versus. CENSES?] puta? ASTITVI AVLAS?] ollas ad ignē admoueri: ollas iuxta ignem locari? FERVERE FOCVLIS FERVENTIB.] calefieri, & ferueficri paruis focis luculētis, & igne multo quasi feruentibus? Sed quid si dicamus, hic non foculos, id est paruos focos, sed focula significari? Focula autem, vt docet Nonius, sunt nutrimenta. Vnde & foculare dicitur, vt fouere. Plautus Persa, *ad edes. Nam iam intus fumant focula.* Ego tamen malim neque foculos, id est, paruos focos intelligi, neque focula, id est nutrimēta, sed ænea vascula, & ita legi *co. ulu.* ad coquendū apta. ALIVM PISC. PRAES. ADIRE?] alium aliquem è familiaribus, aut famulis tuis emtū pisceis ire? Fest. *Præstinare*, inquit, *apud Plautum emere est.* id est, *emendo tenere.* HIC VIGILANS SOMNIAT] Lucret. lib. 3. *Et vigilans stertis.* Terent. And. *num ille somniat, quæ vigilans voluit?* PORCINAM.] carnē subintell. SCIS BENE ESSE, SI SIT VNDE] id est scis tibi bene facere: scis lautè, & opiparè te accipere, si habeas, vnde sumtum facias. esse hic est à verbo sum es est: non à verbo edo es est. Sic in Menæc. *Quid multis verbis opus est? minore nunquam fui bene dispendio.* Plura collegimus huius locutionis exempla in commentar. Lucretianis ad illum locum, *bene erat, non piscibus vrbe petitis*, &c. Sat. 2. lib. 2. PERNAM] perna à pede, inquit Varro libr. 4. de lingua Lat. de pernarum salsura legendus Cato lib. de re rust. in extr. de coquendi ratione. Apicius libr. 7. cap. 9. OPHTHALMIAM] piscem ab oculorum magnitudine dictum: quem oculatum vocant Latini. alij ophthalmiam interpretantur carnē oculis vicinam, & oculos ipsos certo modo conditos. Præterea alii ophthalmia legūt numero multitudinis: alii optaleā. HORAEVM] horæum salsamenti genus est ex pelamide pisce: cui quod ius sit aptum docet Apicius libr. 10. cap. 5. de horæo autem sic Athen. l b. 3. Διοκλῆς μὲν ὁ Καρύστιος ἐν τοῖς ὑγιεινοῖς ... id est. Diocles autē Carystius in suis libris, qui de Salubritate inscribūtur, ait Salsamentorum eorum, quæ pinguia non sunt, esse optima horæa: eorum vero quæ pinguia sunt, thunnia: Hicesius verò narrat neque Pelamidas, neque horæa ventribus ad egerendum esse facilia, &c. ex quibus verbis præter alia, hoc quoque intelligimus, horæū, quod initio dixi, salsamētum fuisse ex Pelamide, vt thynniam ex thynno. SCOMBRVM] piscis notus est, ex quo garum optimum fiebat. Pers. Sat. 1. *nec scombros metuentia carmina, nec thus.* ET TRIGONVM] piscem à figura triquetra, vt quidam volunt: sed ego legendum censeo trygonum, per y Græcam litteram seu trygonē. Est autem τρυγὼν, auis & piscis, quem tur-

turem, seu potius pastinacā Latini appellant, nomē. CETVM] cete, κατ᾽ ἐξοχ. maiores pisces, cetē appellant Græci & Latini. ET MOLLEM CASEVM] caseum recentem. Sic Virg. dixit, castaneas molleis, teste Nonio, vel dic. pinguem. Virg. Tityro, *Pinguis & ingratæ premeretur caseus vrbi.* NOMINANDI ISTORVM, &c.] Nominandi istorum dixit, pro nominandorum istorum: & edundorum; & ita sæpe loquebantur veteres. Lucret. libr. 5. *Ne quod ob admissum fœdè, dictumque superbè. Pœnarum grauis si soluendi tempus adactum.* Terent. prologo Heaut. *date crescendi copiam. Nouarum qui spectandi faciunt copiam sine vitiis.* Plura exempla collegimus ad illum locum, si quis plura quæret. NE FRVSTRA SIES] ne forte frustreris. PROIN TV TVI QVOTIDIANI VICTI, &c.] Priscianus libr. 6. hic victus, huius victi, inquit. Deinde hunc versum profert. profert & Nonius. sententia autem hæc est, affer ad me ventrem, victu tuo quotidiano contentum non cibos sumtuosos, & dapes opiparas appetentem, & desiderantem. TVM TV IGITVR &c.] tum pro ergo, vt sæpe alias, vt sit ... BENEVOLENS] beneuolus. sic suprà, eadē comœd. *Omnium primùm salutē dicito matri ac patri, & cognatis, & si quem alium beneuolentem videris.* NIHIL SENTIO] nihil sentio, quamobrem me fortunatum dicere debeam. NON ENIM ES IN SENTICETO] non est mirum, inquit parasitus, te nihil sentire. non enim es in loco sentibus oblito. SED IVBE VASA PVRA &c.] sic suprà, in Amphitr. *Iube vero vasa pura adornari mihi*, &c. ad quem locum satis multa, quæ ad hanc rem pertineāt, diximus. PROPRIVM] tuum. Nam alienā diis immolare nefas est. PINGVEM] quales victimæ debent diis immolari. ex quo pingues aræ. Virgil. lib. 7. *pinguis vbi, & placabilis ara Dianæ.* & eximiæ pecudes, quæ de grege exemtæ sunt, vt plenius pastæ & saginatæ, immolentur. SALVS] M. Tull. lib. 5. accusationis: *& cum multis facibus mihi obuiam venit: & ita me suam salutem appellans, te suum carnificem nominans mihi ad pedes misera iacuit.* LVX] Cicero Terent. lib. 14. epist. *Hem mea lux, meum desiderium.* Homerus Ἰλ. σ. ... Virgil. lib. 2. Æneid. *O lux Dardaniæ spes ô fidissima Teucrûm.* SATVRITATE] supra eadem comœd. *Vnde saturitate sæpe ego exii ebrius.* infra ead. scena, *ita me amabit sancta saturitas.* FACIAS TRANQVILLVM TIBI] propitiēs, lenias, leuem reddas, places tibi. MIHI QVIDEM ESVRIO, N. T.] iocus ex eo, quod senex dixerat, quæsitus: *Esurire mihi videre* cuius sententia plana est. hoc enim signi ficat, tu speciem mihi præbes hominis esurientis. vt *mihi* cohæreat cum *videre*. At parasitus sic accepit, quasi senex dixisset, parasitum videri esurire Hegioni, vt *mihi* cohæreat cum *esurire*. CREDO] credo te tibi esurire. TVO ARBITRATV] esurito, vt lubet. FACILE PATIOR] facilè patior, te esurire, scilicet. hic Hegionis sensus est. sed parasitus in sensum obscœnum, & spurcum detorquet, quasi ille dixerit, se facilè pati alterius in corpore suo libidinē, & se facile alterius animo & libidini morigerari. CONSVETVS PVER] nō est mirū, inquit, te facile pati vitiatorē, aut stupratorē. tu enim puer cōsueui sti. Hūc versū quē quidā delerāt, restituimus. nō quòd hæ sententiæ tā spurcæ, nobis præbētur, aut placeāt quę contra vehemēter displicent: sed quod Plautū integrū, & suis mēbris ac partibus absolutū, quoad eius fieri potest & quantū in nobis situ est, nō mutilatū, neq; castratū, vt isti foris & palā seueri: domi, & in operto dissoluti volūt, edendum esse existimemus. IVPITER TE, DIIQ. P.] propter istud dictum tam proteruum, ac flagitiosum. ABI STVLTVS: POST TEMP. V.] id est, abi tu, qui stultus es, vel posita distinctionis nota post verbum,

verbum, abi, & deleta post, vocem *stultus* sic explica: abi: stultus post tempus venis: id est, nimis sero ad cenam venis, ego autem iusseram te tempori venire. IGITVR OLIM SI ADVENISSEM, MAGIS TV TVM ISTVD DICERES] sententia huius ve. sus est, multo igitur mihi tum diceres, me post tempus venire, ne apud te cenarem, si olim aduenissem talem nuntium scilicet, qualem nunc affero, tibi non aff rens: cùm mihi tam lætum nuntium afferenti, istud dicas. Proinde ac si dicat: siquando istud mihi dicere potuisti: nunc non potes, aut certè non debes. IN PVBLICA CELOCE] celox, inquit Nonius, nauigium breue, dictum à celeritudine: deinde hunc locū profert, & alterū illum ex Asinar. *Vnde sumam? quem interuortam? quo hanc celocem conferā?* Et tertium ex Pœnulo Fulgentius. *Celocem*, inquit, *genus nauicula modicum, quod campium dicimus.* ALIVM] Eleum QVADRIMVM PVERVM] Pægnium: qui nunc Tyndarus nominatur ITA ME AMABIT S. SATVRITAS] iusiurandū parasito dignū. Nam saturitas parasito edaci omniū deorum, deorumque instar est. ITAQ. SVO ME SEMPER COND. COGN.] id est, & ita me semper saturum facit. MEVM GNATVM?] sic rogare solent, qui non credunt, quod sibi nunt atur, aut dicitur, quamuis cupiant esse verū. ET GENIVM MEVM] qui mihi Genii instar est. Genius autem, rerum omnium gignendarum Deus est. ET CAPTIVVM ILLVM ALIDEMSEM? & Polycratem Eidenatum? ὑπὸ τὸν Ἀπόλλωνα per Apollinem ὑπὸ τὴν [illegible] per Soram. Sora, Colonia pop. R. in Campania, ex qua Valerius Soranus, qui ausus aliud Romæ nomē, op:ima (vt ait Plinius lib. 3. cap. 5.) & salutari fide abolitū enuntiare, luit pœnas. ὑπὸ τὴν [illegible] per Prænesten, seu potius Præneste. Præneste Campaniæ oppidum: à quo fortes Prænestinæ. M. Tull lib. 2. de Diuin. *Fani pulchritudo, & vetustas Prænestinarum etiam nunc sortium retinet nomen, atque id in vulgus, quis enim magistratus, aut quis vir illustrior vtitur sortibus.* &c. Sequitur verbis paucis post, *quod Carneadem Clitomachus scribit dicere solitum, nusquam se fortunatiorem, quàm Præneste, vidisse fortunā.* Horat. epist. ad Loll. lib. 1. *Troiani belli scriptorem, maxime Lolli, dum tu declamas Romæ, Præneste relegi.* ὑπὸ τὴν [illegible] per Signiam. Signia etiam in Campania sunt. ὑπὸ τὴν [illegible] per Frusinonem. Plinius lib. 3. c. 5. *Ex Falerno, inquit, Frusinates, Ferentinates, Freginates,* &c. ὑπὸ τὴν Ἀλέτριον per Aletrinum. Aletrinum etiam Campaniæ oppidum: vnde Aletrinates. PER BARBARICAS] Italicas VT TVVM VICTVM AVTVMABAS ESSE] vt tuum victum dicebas esse. supra, *Asper meus sanè victus est.* VAE AETATI TVAE] ætatem tuam miser viuas. SEDVLO] bona fide sedulo, significat sine dolo. BOIVS EST, BOIAM TERIT] Boii Galliæ transalpinæ, immo Cisalpinæ, habita ratione loci, in quo hæc scribimus, populi, quos in illo tractu interiisse scribit Plin. lib. 3. c. 15. Fuerunt etiam populi Transrhenani, & postea in alias, atque alias sed s translati: nūc partim Sequanis, partim Heluetiis finitimi. Este tiā Boia Græciæ oppidū in Peloponneso, non lōge à Cyparissia: de quo Strabo lib. 8. Est autem hic iocus in verbo ambiguo. Nam Boia, & fœmina Boia est, & vinculi genus tā ligneum, quàm ferreum, vt docet Festus. supra in Asin. *Neruos catenas, carceres, numellas, pedicas, boias* Significare igitur volēs Parasitus, Stalagnum vinctū esse, & vinculū, quo adstrictus est, terere, ait eum Boiam terere, & Boiam ei vxorem esse datam, liberorum procreandorum causa. ambiguū autem maxime cōsistit in hoc, *boiam terit.* Nam & qui arte vincti sunt, dicuntur vincula, quibus adstricti sunt, terere: & qui cum muliere aliqua crebrò rem habent, eam terere: & est mulier trita. Propert. li. 3 eleg. 9. de Cleopatra, *Et famulos inter fœmina trita suos* LIBERORVM, QVAER. CAVSA] id est, filiorum suscipiendorum gratia. *liberorum* dictum est impropriè. Nam seruorum liberi esse nō possunt, cum seruorum nuptiæ iure ciuili non sint, cumque ex seruo, & ancilla liber nasci non possit. dixi ex ancilla. nam si mater esset libera, quod nasceretur, liberum esset, partus enim sequitur ventrem. DIC BONA N' FIDE TV M. &c.] non credit Hegio parasito quamuis iurato. iurauerat enim ille per Apollinem. ITERVM GNATVS VID.] iterum natus videor. suprà in prologo Amphitr. *Gnatum arbitratur esse id à Iouis sibi* SI VERA AVTVMAS] Si vera dicis. VISE AD PORTVM] visere ad portum, visere ad ægros, & similia, vsitatum loquendi genus bonis scriptoribus Lucret. libr. 2. *Nam quicunque suos fugitabant visere ad agros,* &c. ad quem locum exempla collegimus ex aliis scriptoribus non pauca. CELLARIVM] cellæ præfectum, vel cellæ curatorem. NAM HERCLE, NISI PROBÈ MANTISC.] *mantiscinatus* vox vrbanè, & facetè a Plauto facta, à Græco nomine μάντις, id est, vates, & cano, videlicet ad exemplum vocis *vaticinatus*. sententia autem hæc est. Enimuerò nisi repertus abs te fuero verus vates, etiam fuste castigato. Enimuerò nisi compereris me verè tibi vaticinatū esse, non recuso quin me vel plectas. *mantiscinatus* igitur dixit, pro *vaticinatus*. inest tamen in *mantiscinatus*, fortasse aliquid ambigui. vt hoc intelligat, se probè manticam, id est, ventrem suum expleturum, atque oneraturum: nam quod nonnulli putāt parasitum dicere, se furaturum à manticulis, & manticulando. de quo Festus, errant. magis mihi placet superior sententia. Veruntamen ego hac de re nihil affirmo iudicem: eruditi. Sed non celabo lectorem, aliquot libros manuscriptos habere, *mantiscinatus*, sine consonante s in media voce. FVSTI] fuste. Sic apud Lucret. colli pro colle, parti, contagi, voci, &c. pro parte, contag., voce, &c. Sic ille lib. 2. *Sæpe etiam in colli tondentes pabula læta,* &c. DAPINABO CIBO] aliud verbum à Plauto fabricatum ad similitudinem verb. ὀψοπινάω: dapinabo autem, id est, dapes præbebo *dabinabo cibum* verò sic dictum, vt ædificare ædeis, & οἰνοχοεῖν οἶνον seu *vinum* & simil. Ne hoc quidē dissimulabo, me repperisse scriptū in omnibus ferè nostris libris manuscr. *æternum tibi dapinabo victum*, quo modo impressum est in omnibus vulgatis, quā scripturam reieci, quia contra carminis legem facit, & versum corrumpit. Nam nisi legatur, *dapinabo cibum*, quemadmodum edidit Camerarius. vt *bo cibum* sit anapestus, superuacanea erit vna syllaba. SPONDEN' TV ISTVD? HEG SPONDEO] En stipulatio. RESPONDEO] iocus in verbo. Nam respondeo valet, iterum spondeo, & responsum do.

ERGASILVS.

*I*Llic hinc abiit, mihi rem summam credidit cibariam
Di immortales, iam vt ego collos prætruncabo tergoribus!
Quanta peruis pestis veniet? quanta labes larido?

diosus es, vel cò me, & alios omneis obuios fastidis atque aspernaris CEDO MANVM] salutantium, & gratulantium sermo. Idem Mercat. *Vxor tibi placida, & placata'st. cede dextras, nunc iam.* POL MOERORES MI ANTEVORTVNT G.] id est, pol, plus habeo mœrorum, quàm gaudiorum vel sic, pol mœrores mihi gaudia superant. IAM EGO EX CORPORE EXIGO OMNEIS MAC. MOER.] Iam ego ex corpore tuo omneis mœrorum notas deleo. Sed cur dixit, ex corpore & non ex animo? Quemadmodum morbi corporum ad animos interdum perueniunt: ita contrà morbi animorũ ad corpora nonnunquã trameant. Itaque videmus plerunque homines animi ægritudine confici, & contabescere, & in corporib. hominum mœstorum notas mœrorum sæpe agnoscimus, vt maciem, pallorem, truceis oculos, squalorem corporis, & simil. ETSI NIHIL SCIO QVOD GAVD.] etsi nihil scio propter quod gaudeã. QVID IN EO VOLT VRIER?] Hæc secũ loquitur Hegio ad spectatores versus. CENSES?] putas? AS TITVI AVLAS] ollas ad ignẽ admoueri? ollas iuxta ignem locari? FERVERI FOCVLIS FERVENTIB.] calesieri, & feruefieri paruis focis luculẽtis, & igne multo quasi feruent bus? Sed quid si dicamus. hic non foculos, id est, paruos focos, sed focula significari? Focula autem, vt docet Nonius, sunt nutrimenta. Vnde & foculare dicitur, vt fouere. Plautus Persa, *ad ædes. Nam iam intus fumant focula* Ego tamen malim neque foculos, id est, paruos focos intelligi, neque focula, id est nutrimẽta, sed ænea vascula, & ita legi co. ulti. ad coquendũ apta ALIVM PISC. PRAES. ABIRE?] alium aliquem è familiaribus, aut famulis tuis emtũ pisceis ire? Fest. *Præstinare*, inquit, *apud Plautum emere est.* id est, *emendo tenere.* HIC VIGILANS SOMNIAT] Lucret lib. *Et vigilans stertis.* Terent. And. *num ille somniat, quæ vigilans voluit?* PORCINAM] carnẽ subintell. SCIS BENE ESSE, SI SIT VNDE] id est scis tibi bene facere: scis lautè, & opiparè te accipere, si habeas, vnde sumtum facias. *esse* hic, est à verbo sum es est: non à verbo edo es est. Sic in Menæc. *Quid multis verbis opus est? minore nunquam fui bene dispendio.* Plura collegimus huius locutionis exempla in commentar Lucretianis ad illum locum, *bene erat, non piscibus vrbe petitis*, &c. Sat. 2. libr. 2. PERNAM] perna à pede inquit Varro libr. 4. de lingua Lat. de pernarum salsura legendus Cato lib. de re rust. in extr. de coquendi ratione. Apicius libr. 7. cap. 9. OPHTHALMIAM] piscem ab oculorum magnitudine dictum: quem oculatum vocant Latini. alij ophthalmiam interpretantur carnẽ oculis vicinam, & oculos ipsos certo modo conditos. Præterea alii ophthalmia legũt numero multitudinis: alii optalcã HORAEVM] horæum salsamenti genus est ex pelamide pisce, cui quod ius sit aptum docet Apicius libr. 10. cap. 5. de horæo autem sic Athen. lib. 3. [illegible] &c. id est. Diocles autẽ Carystius in iis libris, qui de Salubritate inscribũtur, ait salsamentorum eorum, quæ pinguia non sunt, esse optima, horæa: eorum verò quæ pinguia sunt, thunnia: Hicesius verò narrat neque Pelamidas, neque horæa ventribus ad egerendum esse facilia, &c. ex quibus verbis præter alia, hoc quoque intelligimus, horæũ, quod initio dixi, salsamẽtum fuisse ex Pelamide, vt thynniam ex thynno. SCOMBRVM] piscis notus est, ex quo garum optimum fiebat. Pers. Sat. 1. *nec scombros metuentia carmina, nec thus.* ET TRIGONVM] piscem à figura triquetra, vt quidam volunt: sed ego legendum censeo trygonum, per y Græcam litteram seu trygonẽ. Est autem τρυγών, auis & piscis, quem turturem, seu potius pastinacã Latini appellant, nomẽ. CETVM] cete, κῆτος. maiores pisces, cete appellant Græci & Latini. ET MOLLEM CASEVM] caseum recentem. Sic Virg. dixit, castaneas molleis, teste Nonio, vel dic. pinguem. Virg. Tityro, *Pinguis & ingratæ premeretur caseus vrbi.* NOMINANDI ISTORVM, &c.] Nominandi istorum dixit, pro nominandorum istorum: & edundorum: & ita sæpe loquebantur veteres. Lucret. libr. 5. *Ne quod ob admissum fœ te, dictumque superbè, Pœnarum grauis sit soluendi tempus adactum.* Terent. prologo Heaut. *date crescendi copiam, Nouarum qui spectandi faciunt copiam sine vitiis.* Plura exempla collegimus ad illum locum, si quis plura quæret. NE FRVSTRA SIES] ne forte frustreris. PROIN TV TVI QVOTIDIANI VICTI, &c.] Priscianus lib. 6. hic victus, huius victi, inquit. Deinde hunc versum profert. profert & Nonius. sententia autem hæc est, affer ad me ventrem, victu tuo quotidiano contentum non cibos sumtuosos, & dapes opiparas appetentem, & desiderantem. TVM TV IGITVR &c.] tum pro ergo, vt sæpe alias, vt sit [illegible]. BENEVOLENS] beneuolus. sic suprà, eadẽ comœd. *Omnium primum saluẽ dicito matri ac patri, & cognatis, & si quem alium beneuolentem videris.* NIHIL SENTIO] nihil sentio, quamobrem me fortunatum dicere debeam. NON ENIM ES IN SENTICETO] non est mirum, inquit parasitus, te nihil sentire. non enim es in loco sentibus obsito. SED IVBE VASA PVRA &c.] sic suprà, in Amphitr. *Iube vero vasa pura adornari mihi*, &c. ad quem locum satis multa, quæ ad hanc rem pertineãt, diximus. PROPRIVM] tuum. Nam aliena diis immolare nefas est. PINGVEM] quales victimæ debent diis immolari. ex quo pingues aræ. Virgil. lib. 7. *pinguis vbi, & placabilis ara Dianæ* & eximiæ pecudes, quæ de grege exemtæ sunt, vt plenius pastæ & saginatæ, immolentur. SALVS] M. Tull. lib. 5. accusationis: *& cum multis facibus mihi obuiam venit: & ita me suam salutem appellans, te suum carnificem nominans mihi ad pedes misera iacuit.* LVX] Cicero Terent. lib. 14. epist. *Hem mea lux, meum desiderium.* Homerus ἰλ. α. [illegible] &c. Idem ἰλ. [illegible]. Virgil. lib. 2 Æneid. *O lux Dardaniæ spes ô fidissima Teucrûm.* SATVRITATE] supra eadem comœd. *Unde saturitate sæpe ego exij ebrius.* infra ead. scena, *ita me amabit sancta saturitas.* FACIAS TRANQVILLVM TIBI] propities, lenias, leuem reddas, places tibi. MIHI QVIDEM ESVRIO, N. T.] locus ex eo, quod senex dixerat, qualitus: *Esurire mihi videre* cuius sententia plana est. hoc enim significat, tu speciem mihi præbes homini esurientis. vt *mihi* cohæreat cum *videre.* At parasitus sic accepit, quasi senex dixisset, parasitum videri esurire Hegioni, vt *mihi* cohæreat cum *esurire.* CREDO] credo te tibi esurire. TVO ARBITRATV] esurito, vt lubet. FACILE PATIOR] facilè patior, te esurire, scilicet. hic Hegionis sensus est. sed parasitus in sensum obscœnum, & spurcum detorquet, quasi ille dixerit, se facilè pati alterius in corpore suo libidinẽ, & se facile alterius animo & libidini morigerari. CONSVETV'S PVER] nõ est mirũ, inquit, te facile pati subactorẽ, aut stupratorẽ. tu enim puer cõsueuisti. Hũc versũ quẽ quidã delerãt, restituimus, nõ quod hæ sententiæ, tã spurcæ, nobis præbẽtur, aut placeãt quę contrà vehemẽter displicent: sed quod Plautũ integrũ, & suis mẽbris ac partibus absolutũ, quoad eius fieri potest & quantũ in nobis sitũ est, nõ mutilatũ, neq; castratũ, vt isti foris & palã seueri: domi, & in operto d[illegible] uti volũt, edendum esse existimemus. IVPITER TE, DIIQ. P.] propter istud dictum tam proteruum, ac flagitiosum. ABI STVLTVS: POST TEMP. V.] id est, abi tu, qui stultus es, vel posita distinctionis nota post

verbum,

verbum, *abi* & deleta post, vocem *stultus* sic explica: abi: stultus post tempus venis: id est, nimis serò ad cœnam venis. ego autem iusseram te tempori venire. IGITVR OLIM SI ADVENISSEM, MAGIS TV TVM ISTVD DICERES] sententia huius versus est, multo igitur mihi tum diceres, me post tempus venire, ne apud te cenarem, si olim aduenissem talem nuntium scilicet, qualem nunc affero, tibi non afferens: cùm mihi tam lætum nuntium afferebas, istud dicas. Proinde ac si dicat: siquando istud mihi dicere potuisti: nunc non potes, aut certè non debes. IN PVBLICA CELOCE] celox, inquit Nonius, nauigium breue, dictum à celeritudine: deinde hunc locũ profert, & alterũ illum ex Asinar. *Vnde sumam? quem interuortam? quo hanc celocem conferam?* Et tertium ex Pœnulo Fulgentius. *Celocem*, inquit, *genus nauicula modicum, quod lampium dicimus.* ALIVM] Eleum QVADRIMVM PVERVM] Pægnium: qui nunc Tyndarus nominatur ITA ME AMABIT S. SATVRITAS] iusiurandũ parasito dignũ. Nam saturitas parasito edaci omniũ deorum, deorumque instar est. ITAQ. SVO ME SEMPER CONDI. COGN.] id est, & ita me semper saturum faciet. MEVM GNATVM?] sic rogare solent, qui non credunt, quod sibi nunt.atur, aut dicitur, quamuis cupiant esse verũ. Et GENIVM MEVM] qui mihi Genii instar est. Genius autem, rerum omnium gignendarum Deus est. ET CAPTIVVM ILLVM ALIDEMSEM] & Polycrateum Eidem natum κατὰ τὸ Ἀπόλλωνα] per Apollinem κατὰ τὴν σώραν] per Soram Sora, Colonia pop. R. in Campania, ex qua Valerius Soranus, qui ausus aliud Romæ nomẽ op.ima (vt ait Plinius lib. 3. cap. 5.) & salutari fidé abolitũ enuntiare, luit pœnas. κατὰ τὴν πραινεστίνην] per Prænesten, ien potius Præneste. Præneste Campaniæ oppidum: à quo sortes Prænestinæ. M. Tull lib. 2. de Diuin. *Fani pulchritudo, & vetustas Prænestinarum etiam nunc sortium retinet nomen, atque id in vulgus, quis enim magistratus, aut quis vir illustrior vtitur sortibus.* &c. Sequitur verbis paucis pòst, *quod Carneadem Clitomachus scribit dicere solitum, nusquam se fortunatiorem, quàm Præneste, vidisse fortunã.* Horat. epist. ad Lolli 1. lib. *Troiani belli scriptorem, maximè Lolli, dum tu declamas Romæ, Præneste relegi.* κατὰ τὴν σιγνίαν] per Signiam. Signia etiam in Campania sunt. κατὰ τὴν φρουσινῶνα] per Frusinonem. Plinius lib. 3. c. 5. *Ex Fabrateria,* inquit, *Frusinates, Ferentinates, Frigianates,* &c. κατὰ τὸν ἀλετρῖνον, per Aletrinum. Aletrinum etiam Campaniæ oppidum: vnde Aletrinates. PER BARBARICAS] Italicas VT TVVM VICTVM AVTVMABAS ESSE] vt tuum victum dicebas esse, supra, *Asper meus sanè victus est.* VAE AETATI TVAE] ætatem tuam miserijuas. SEDVLO] bona fide sedulo, inquit Nonius, signi ficat sine dolo. BOIVS EST, BOIAM TERIT] Boii Galliæ transalpinæ, imò Cisalpinæ, habita ratione loci, in quo hæc scribimus, populi, quos in illo tractu interiisse scribit Plin. lib. 3. c. 15. Fuerunt etiam populi Transrhenani, & postea in alias, atque alias sed s translati: nũc partim Sequanis, partim Heluetiis finitimi. Este iis Boia Græciæ oppidi in Peloponneso, non lõge à Cyparissia: de qua Strabo lib. 8. Est autem hic iocus in verbo ambiguo. Nam Boia, & fœmina Boia est, & vinculi genus tã ligneum, quàm ferreum, vt docet Festus. supra in Asin. *Neruos, catenas, carceres, numellas, pedicas, boias* Significare igitur volẽs Parasitus, Stalagnum vinctũ esse, & vinculũ, quo adstrictus est, terere, ait eum Boiam terere, & Boiam ei vxorem esse datam, liberorum procreandorum causa. ambiguũ autem maximè cõsistit in hoc, *boiam terit.* Nam & qui arte vincti sunt, dicuntur vincula, quibus adstricti sunt, terere: & qui cum muliere aliqua crebrò rem habent, eam terere: & est mulier trita. Propert. li. 3 eleg. 9. de Cleopatra, *Et famulos inter fœmina trita suos* LIBERORVM QVAERVNDVM] id est, filiorum suscipiendorum gratia. *liberorum* dictum est impropriè. Nam seruorum liberi esse nõ possunt, cùm seruorum nuptiæ iure ciuili non sint, cumque ex seruo, & ancilla liber nasci non possit. dixi ex ancilla. nam si mater esset libera, quod nasceretur, liberum esset, partus enim sequitur ventrem. DIC BONA FIDE TV M. &c.] non credit Hegio parasito quamuis iurato. iurauerat enim ille per Apollinem. ITERVM GNATVS VID.] iterum natus videor. suprà in prologo Amphitr. *Gnatum arbitratur esse id à 20bin sibi* SI VERA AVTVMAS] Si vera dicis. VISE AD PORTVM] visere ad portum, visere ad ægros, & similia, vsitatum loquendi genus bonis scriptoribus Lucret. libr 2. *Nam quicunque suos fugitabant visere ad agros,* &c. ad quem locum exempla collegimus ex aliis scriptoribus non pauca. CELLARIVM] cellæ præfectum, vel cellæ curatorem. NAM HERCLE, NISI PROBÈ MANTISC.] *mantiscinatus* vox vrbanè, & facetè a Plauto facta, à Græco nomine μάντις, id est, vates, & cano, videlicet ad exemplum vocis *vaticinatus*. sententia autem hæc est. Enimuerò nisi repertus abs te fuero verus vates, etiam fuste castigato. Enimuerò nisi compereris me verè tibi vaticinatũ esse, non recuso, quin me vel plectas. *mantiscinatus* igitur dixit, pro *vaticinatus*. inest tamen in *mantiscinatus*, fortasse aliquid ambigui, vt hoc intelligat, se probè manticam, id est, ventrem suum expleturum atque oneraturum: nam quod nonnulli putãt parasitum dicere se furaturum à manticulis, & manticulando. de quo Festus, errant. magis mihi placet superior sententia. Veruntamen ego hac de re nihil affirmo iudicem: eruditi. Sed non celabo lectorem, aliquot libros manuscriptos habere, *mantiscinatus*, sine consonante t in media voce. FVSTI] fuste. Sic apud Lucret. colli pro colle. parti, contagi, voci, &c. pro parte, contag, voce, &c. Sic ille lib 2. *Sæpe etiam in colli tondentes pabula læta,* &c. DAPINABO CIBO] aliud verbum à Plauto fabricatum ad similitudinem verb. *propinabo*: dapinabo autem, id est, dapes præbebo *dabinabo cibum* verò hic dictum, vt ædificare ædeis, & οἰνοχοεῖν οἶνον seu νέκταρ & simil. Ne hoc quidẽ dissimulabo, me repertsse scriptũ in omnibus ferè nostris libris manuscr. *aeternum tibi dapinabo victum*, quo modo impressum est in omnibus vulgatis, quã scripturam reieci, quia contra carminis legem facit, & versum corrumpit. Nam nisi legatur, *dapinabo cibum*, quemadmodum edidit Camerarius. vt *bo cibum* sit anapæstus, superuacanea erit vna syllaba. SPONDEN' TV ISTVD? HEG SPONDEO] En stipulatio. RESPONDEO] iocus in verbo. Nam respondeo valet, iterum spondeo, & responsum do.

ERGASILVS.

ILlic hinc abiit, mihi rem summam credidit cibariam
Di immortales, iam vt ego collos prætruncabo tergoribus!
Quanta pernis pestis veniet? quanta labes larido?

Quantæ sumini absumedo? quanta callo calamitas?
Quanta laniis laßitudo? quanta porcinariis?
Nam si alia memorem, quæ ad ventris victum conducunt, mora est.
Nunc ibo ad meam præfecturam, vt ius dicam larido,
Et quæ pendent indemnatæ pernæ, eis auxilium vt feram.

ILLIC HINC ABIIT] id est, ille hinc abiit: sed videtur legendum, illic him abiit. alioqui versus sui mensura non constabit nisi dicamus, in aduerbio *illic* exteri alterum l. quod non est Plauto inusitatum, ne Terentio quidem. sunt enim trochaici. Him autē, & istim, & illim, dixisse veteres pro hinc, istinc, illinc, constat. REM SVMMAM C] rem summam cibariam, ita dixit, vt sæpe M. Tull. *rem summā publicam.* IAM VT EGO COLLOS PRAETRVNCABO TEGORIBVS] quomodo iam ego colla præcidam tergoribus suum, aliorum pecorum? *Collus* dixisse veteres in genere masculino, admonet Nonius, exēplis aliquot collectis. Cæcilius in Synepheb. *Ad restim res redit. immo collus, non res nam ille argentum habet.* Cato Sere. *Accipite si vultis, hoc onus in vestros collos.* Næuius in Colace, vtrum scapulæ plus, an collus, calli habeat. Plautus Amphitruone, *Mala, mentum, barba, collus*, &c. Secutus sum autem in hoc loco restituendo Andriani Turnebi, viri doctissimi coniecturam, qui pro *tergoribus*, quod in omnibus libris reperitur, versu repugnante, *tegoribus* reponēdum censuit. lib. aduers. 22. cap. 6. Atque hāc emendationem tuetur ille Varronis auctoritate, cuius hæc verba sunt, lib. 4. de ling. Lat. vt quidem ille legit. *Tegus suis, ab eo quòd tegit, vt perna, à pede*, &c. Nam in libris scriptū est *tergus suis.* Sed huic lectioni aduersatur vox *collos*: nam conuenienter aut verè dici non potest prætruncare collos, seu colla tergoribus animalium. Tergora enim, partes sunt animalium à collis distinctæ, & quæ sine collis cōstare possunt. Præterea veteres dixisse *tegus*, pro *tergus* non satis liquet. Prǽterea tergus, corium significat, vt docet Nonius, & probat Virgilii testimonio. sic enim ille lib. 1. *Tergora diripiunt costis.* Quòd si quis dicat, nōnullos legere *callos*, vt per callos intelligamus partes tergoris densiores, & solidiores, vt *callum aprugnū*: primū omnes libri habēt *collos*. deinde *callum* dicitur potius in genere neutro, quàm *callus*: aut si *callus* quoque dicitur in numero singulari, non continuo *calli* in numero multitudinis reperitur. Omnino hic locus non caret difficultate, quem olim putabā tolli posse, si legimus, *Dii immortales, iam vt ego collos prætrunc ibo pecoribus?* de qua coniectura iudicent lectores sagaces, & eruditi. Eam quidē adiuuat laniorū facta infrà non longè mētio: laniis enim opus non est, si nulla animalia iugulantur, pernæque tantum & laridum, & sumen, & similia parantur. ego interea scripturam antiquam, & receptam, excepto quòd cum Turnebo *tegoribus* edidi, quia *tergoribus*, ferri non potest, retinendam putaui. QVANTA PERNIS PESTIS VENIET?] pernis magna pestis veniet, quia costæ apponentur, & comedentur. QVANTA LABES LARIDO?] videtur ex paranomasiis lepōrem sermonis quæsisse, *Pernis pestis: labes larido sumini absumedo: callo calamitas: laniis lassitudo.* QVANTA SVMINI ABSVMEDO?] vocem finxit à verbo *absumo*, non multum a sumine discrepantem, paranomasiam quærens: qua significat abiumptionem. est autem sumen, mamma suilla cum lacte suo iam abdito, & in aliam naturam verso, vel siccato. Martialis libr. 13. *Esse putes nondum sumen sic vbere largo Effluit, & viuo lacte papilla tumet.* QVANTA CALLO CALAMITAS?] callum, seu callus, caro durata, & densata, vt diximus in Pœnulo, *callum aprugnum callere aquè non sinam.* Idem in Persa, *magis calleo, quàm aprugnum callū callet*: significat etiam abdomen & carnem pinguem, & quasi callosam: quanta callo, inquit, calamitas, id est, quanta callorum suillorum vis, & copia exederur? Teren. Heaut. de Bacchid. *Fundi nostri calamitas.* QVANTA LANIIS LASSITVDO?] lassi erāt lanii pecoribus mactādis, & iugulādis, & in frusta secād s: hic locus meam illam coniecturam adiuuet, vt dixi, qua legendum suspicor suprà *prætruncabo pecoribus?* PORCINARIIS?] iis, qui porcinæ carni præfecti sunt. NVNC IBO AD M. PRAEF. VT IVS D. L.] allegoria est ducta à præfecturarum ratione, & præfectorum consuetudine. solebant enim præfecti in suis præfecturis ius dicere. ad eorum igitur exēplum ait parasitus se ire ad præfecturam suam, vt ius dicat larido. ET QVAE PENDENT INDEMN P. EIS VT AVX. F.] pergit iocari parasitus Pernæ postea quam multo sale, idque per aliquot dies maceratæ sunt, suspenduntur in carnario quod fit non pœnæ, sed rationis domesticæ, & prouidendi in posterum alimenti, penorisque gratia. Quod igitur fit vtilitatis causa, & ex ratione rei familiaris tuendæ, id quasi nomine pœnæ factum accipit. Sic in Trinūmo seruus Stasimus queritur, leges ad parietem fixas esse clauis ferreis: vbi malos mores, inquit, affigi nimio fuerit æquius: cum tamen leges non pœnæ nomine, sed vt in publico propositæ ab omnibus cognosci possent, clauis affigi solerent. De pernis autē salliendis, & postea quàm accuratè salitæ sunt, suspēdendis, multa præcipit Cato cap. 162. Sed hæc pauca de multis adscribam, *Vbi iam dies quinque in sale fuerint: eximito omneis cum suo sale. Quæ tum summa fuerint, imas facito, eodémque modo obruito, & componito. Post diem omnino duodecimū pernas eximito, & salē omnē detergeto, & suspendito in vento biduum. Die tertio extergeto spongia bene perungito oleo, suspendito in fumo biduum. Tertio die demito. Perungito oleo & aceto commixto, suspendito in carnario*, &c. Iam serui pedentes vapulabant, vt suprà diximus. Præterea malefici damnati, in crucem tollebantur. Pernis igitur, quæ pendent indemnatæ auxilium se ferre velle ostēdit parasitus, cùm hoc & sentiat, & significare velit, se pernas, quæ in carnario pendent, tollere, & depromere velle, vt eas coquendas curet, & costas apponat.

PVER HEGIONIS.

Diespiter te, dique, Ergasile, perdant, & ventrem tuum,
Parasitósque omneis, & qui posthac cenam parasitis dabit.
Clades calamitásque, intemperiésque modo in nostram aduenit domum.
Quasi lupus esuriens, metui ne in me quoque faceret impetum.
Nimis hercle ego illum malè formidabam, ita frendebat dentibus.

Adue-

Adueniens deturbauit totum cum carne carnarium.
Arripuit gladium, praetruncauit tribus tegoribus glandia.
Aulas, calicésque omneis confregit, nisi qua modiales erant.
Cocum percontabatur, possentne seria feruescere?
Cellas refregit omneis intus, reclusitque armarium.
Asseruate istunc sultis serui, ego ibo vt conueniam senem.
Dicam vt sibi penum aliud ornet, siquidem sese vti volet.
Nam hic quidem vt adornat, aut iam nihil est, aut iam nihil erit.

DIESPITER] diespiter, Iupiter, diei pater. aether, aër. Puer Hegionis hic inducitur, vt narret spectatoribus, quae intus facta sint à parasito. Versus autem huius scenae sunt iambei, tetrametri non trochaïci vt alii quidam existimant. QVASI LVPVS ESVRIENS] Horat. epist. 2. lib. 2 *post hac vehemens lupus: & sibi & hosti Iratus pariter, ieiunus dentibus acer.* ITA FRENDEBAT DENTIB.] idem Trucul. *hac vide dentibus Frendit: icit Femur.* Virg. lib. 3. Æneid *dentibus infrendens gemitu:* Idem 8. *huc ora ferebat, & illuc Dentibus infrendens.* lege Nonium in fremere & frendere TRIBVS TEGORIBVS] lego etiam hic tribus pecoribus. GLANDIA] glandulas quae sunt in ceruicibus. itaque ex parte totum intellige: & per glandia seu glādulas, iugula aut ceruices significari puta. Plin. lib 11 cap. 37. *Tonsillae in homine, in sue glandula.* AVLAS] ollas. Nonnulli sic legunt hunc versum, probabili quidē coniectura sed reclamantibus libris omnibus. *Calices, pocula'sque omneis confregit, nisi qua modiales erant.* MODIALES] ollae modiales, quę sunt modii capaces: quae modii mensuram capiunt. COCVM PERCONTABATVR] in voce *cocum* m. eliditur, alioqui versus vna syllaba redundaret. POSSENTNE SERIAE] seriae, vasa fictilia, in quibus carnes salsae conditae seruabantur. Cato cap 162 *pernas sallire sic oportet, in dolio, aut in seria.* Sunt etiam vasa vinaria, Terent. Heaut. *Relevi dolia omnia omneis serias.* Persius Sat. 4. *Seriola veterem metuens deradere limum.* Sunt & vasa, aes, aut argentum, aut aliquid simile continentia, Persius Sat. 2. *si sub rastro crepet argenti mihi seria dextro Hercule.* Hic parasitus, inquit puer, nō satis habebat carnes in seriis conditas depromere & cocis coquendas dare, sed ipsas quoque serias penè dicam coqui, & feruescere volebat. Fortassis autem huc pertinet, quòd veteres illi heluones & lurcones, ita delectabantur calidis, vt quidam opsophagus chirothecis inter edendum vteretur, ne manus sibi adureret cibos feruidos sumens, cùm tamen eos sine cunctatione in os coniiceret, mandaret, ac deuoraret. CELLAS REFREGIT OMNEIS INT.] cellas penarias, quarum sunt multa genera: sunt enim oleariae, vinariae, &c. RECLVSITQVE] aperuitque. ARMARIVM] armariū significat interdum locum, in quo nummi recondūtur, vt hic. sic & apud M. Tull. pro Coelio, *Tune aurum ex armario tuo promere ausus es?* Idē pro Cluentio. *Cùm esset in aedibus armarium, in quo sciret esse nummorum aliquantum & auri noctu duos conseruos dormientem occidit.* Plautus in Epid. *Quin ex occluso, atque obsignato armario Decutio argenti tantum, quantum mihi lubet.* ASSERVATE ISTVNC SVLTIS] obseruate, si vultis, quò iste progrediatur, & quid agat. PENVM ALIVD ORNET] Paullus titulo de penu legata lib. digest. 33. *Nomen autem penus, inquit, mihi traditum est omnibus generibus dictum* sic Priscia lib. 5. *hic & hae & hoc penus: & hoc penum* inquit, deinde cum aliis exemplis, siue testimoniis, etiam hoc profert: sed aliter, quàm hodie legitur. sic enim apud Prisc legitur. *Dicam seni, curet sibi aliud penu.* SIQVIDEM SESE VTI VOLET] id est, si volet se vti, *penu*, subintell. vt intelligamus antiquè dictum, si volet se vti penu, pro si volet vti penu. vel dic, siquidem volet sese vti, nulla re subintellecta, id est, siquidem volet vti se ipso: quod est, siquidem volet esse sibi frugi, & vtilis, siue vtibilis. Nam qui nullam habet penum, nullásque facultates rei familiaris, quid se faciat, non habet: sibique & aliis inutilis est: denique quantus quantus est, nullus est. NAM HIC QVIDEM VT ADORNAT, &c] id est, nam vt quidem hic parasitus facere instituit, & parat, aut iam nihil est, aut breui nihil erit.

HEGIO, PHILOPOLEMVS, PHILOCRATES, STALAGMVS.

Heg. *Ioui diisque ago gratias merito magnas,*
Quom te reducem tuo patri reddiderunt,
Quómque ex miseriis plurimis me exemerunt,
Quae adhuc te carens, dum hîc fui, sustentabam.
Quómque hunc conspicio in potestate nostra,
Quómque haec reperta est fides, firma nobis.
Satis iam dolui ex animo, & cura me sat
Et lacrymis maceraui. satis iam audiui
Tuas aerumnas, ad portum mihi quas memorasti.
Hoc agamus. Philoc. *quid nunc quoniam tecum seruaui fidem,*
Tibique hunc reducem in libertatem feci? He. *fecisti vt tibi,*
Philocrates, nunquam referre gratiam possim satis,
Proinde vt tu promeritus de me & filio meo. Philop. *immò poteris*
Pater, & poteris, & ego potero. & di eam potestatem dabunt,

Vt beneficium benemerenti nostro meritò muneres,
Sicut tu huic potes pater mi, facere meritò maxumè.

He. *Quid opu'st verbis? lingua nulla est, qua negem quicquid roges.*

Phi. *Postulo abs te, vt mihi illum reddas seruom, quem hìc reliqueram.*
Pignus pro me, qui mihi melior, quàm sibi semper fuit.
Pro benefactis eius vti ei pretium possim reddere.

He. *Quod benefecisti, referetur gratia, id quod postulas.*
Et id, & aliud, quod me orabis, impetrabis, atque te
Nolim succensere, quod ego iratus ei feci male.

Phi. *Quid fecisti?* He. *in lapicidinas compeditum condidi,*
Vbi resciui mihi data esse verba. Phi. *væ misero mihi,*
Propter meum caput labores homini euenisse optumo.

He. *At ob eam rem mihi libellam pro eo argenti ne duis.*
Gratis à me, vt sit liber, tecum abducito. Phi. *edepol Hegio*
Facis benignè. sed quæso hominem vt iubeas arcessi. He. *licet.*
Vbi estis vos? ite actutum, Tyndarum huc arcessite.
Vos ite intrò. interibi ego ex hac statua verbera volo
Erogitare meo minore quid sit factum filio.
Vos lauate interibi. Philop. *sequere hac Philocrates me intrò.* Phi. *sequor.*

He. *Age tu illuc procede bone vir. lepidum mancupium meum.*

Sta. *Quid me oportet facere, vbi tu talis vir falsum autumas?*
Fui ego bellus, lepidus, bonus vir nunquam, neque frugi bonæ.
Neque ero vnquam, ne tu spem ponas me bonæ frugi fore.

He. *Propemodum vbi loci fortunæ tuæ sint, facile intelligis.*
Si eris verax, tua ex re facies, ex mala meliusculam.
Recta & vera mihi loquere, sed neque verè, neque rectè adhuc
Fecisti vnquam. Stal. *quid ego fatear, credin' pudeat cum tu autumes?*

He. *At ego faciam vt pudeat: nam in ruborem te totum dabo.*

Sta. *Eia credo ego imperito plagas minitaris mihi.*
Tandem ista aufer, dicque quid fers, vt feras hinc quod petis.

He. *Satis facundu's. sed fieri dictis compendium volo.*

Sta. *Vt vis fiat.* He. *bene morigerus fuit puer, nunc non decet.*
Hoc agamus. iam animum aduorte, ac mihi quæ dicam edissere.
Si eris verax, è tuis rebus feceris meliusculas.

Sta. *Nugæ istæc sunt, non me censes scire qui dignus siem?*

He. *At ea subterfugere potis es pauca, si non omnia.*

Sta. *Pauca effugiam scio. nam multa euenient, & merito meo.*
Quia & fugi, & tibi surripui filium & eum vendidi.

He. *Cui homini?* Sta. *Theodoremedi in Alide Polyplusio*
Sex minis. Heg. *prò di immortales is quidem huius est pater*
Philocratis. Sta. *quin melius noui, quàm te, & vidi sæpius*

He. *Serua Iuppiter supreme & me, & meum gnatum mihi.*
Philocrates, per tuum te genium obsecro, exi, te volo.

QVAE ADHVC, TE CARENS] *Quæ* neutri generis est accusandi casus. Itaque videbatur dicere debuisse, *Quas*, videlicet miserias sed nihil mutandum & *quæ* interpretandum, quas res, vel quæ mala, hoc est, quas miserias. SVSTENTABAM] tolerabam. HVNC] Philocratem. MACERAVI] tabefeci, consumsi, confeci. HOC AGAMVS] agamus quod est in manibus. & quod instat. curemus præsentia, & præterita missa faciamus. QVONIAM TECVM SERV. F.] quoniam tibi seruaui fidem. PROINDE VT TV PROMERITVS DE &c.] hæc sunt coniungenda cum superioribus, hoc modo, fecisti, vt nunquam tibi satis possim gratiam referre, ita vt tu de me & de filio meo

meo promeritus es.i. fecisti, vt nunquam tibi satis magnam gratiam referre possim pro tuis in me, & filium meū promeritis. BENEMERENTI NOSTRO] εὐεργέτῃ ἡμῶν, seu ἡμετέρῳ, id est, homini bene de nobis merito. MVNERES] munereris remunereris Nonius, *munerat*, inquit, pro *muneratur*. Turpil. Thrasyleonte. *Dat vltro, ac munerat, quod ab illo abstulit*. ILLVM] Tyndarum. PRETIVM] mercedem, parem gratiam sic suprà in Asinaria. *Promerenti optime hoccine pretij redditur?* Terent. Andr. *Ergo pretium ob stultitiam fero*, id est, pretium, seu mercedem stultitiæ. COMPEDITVM, compedibus vinctum CONDIDI] conieci. PROPTER MEVM CAPVT LABORES H. E. OPT.] vel legendum cum interrogatione, vt subintelligamus, par est, verum est, oportet, hoc modo, verúmne est, propter meum caput, id est, propter meā vitam, & salutem, homini optimo labores, atque ærūnas euenisse? vel sine interrogatione, hoc modo, vt misero mihi, ô me miserum, qui commiserim, vt vir optimus propter meum caput tot laboribus conficiatur, & tot ærumnas perferat. notetur locus. *homini optimo*. Nam *viro optimo* vsitatius erat. quanquam illo quoque altero interdum vti solent Latini sermonis auctores sic suprà eadem fab. *Me hic valere, & seruitutem seruire huic homini optimo*. LIBELLAM PRO EO ARGENTI] libellam argenti. id est, assem. sic M. Tull. accusationis lib. 2 *ecquis Volcatio si sua sponte venisset, vnam libellam argenti dedisset?* Idem pro Rosc. Comœd. *hic nisi planum facit*, I. I. S. IƆƆƆ. *ad libellam sibi deberi, causam perdit*. Dixit M. Tull. *ad libellam*, quòd Horat. *ad assem* Sic Horat. epist. 2. lib. 2. *Luculli miles collecta viatica multis Ærumnis lassus, dum noctu stertit ad assem Perdiderat.* NE DVIS] ne dederis. TECVM ABDVCITO] sic erat emendatum in vno ex nostris codicibus manuscriptis, vel ab eodem scriptore, vt manus similitudo declarat, vel ab aliquo erudito. Nam versus, vt ita legatur, postulat, cùm in vulgatis, & aliis manuscr. vox *tecū* desideretur. FACIS BENIGNE] facis liberaliter. INTERIBI] interea. EX HAC STATVA VERBEREA] ex Stalagmo, homine assiduis & perpetuis verberibus digno: vel qui ita verberibus assuefactus est, vt quantus quātus est, ex verberibus concretus & conflatus esse videatur sic in Pseud. *Sed eccū verbeream statuam, vt magnificè infert sese?* FALSVM AVTVMAS? falsum dicis? NE TV SPEM PONAS, &c.] ne tu spem in hoc positā habeas, videlicet, me bonæ frugi fore: vel sic, ne tu speres me bonæ frugi f. *Spem ponere*, ita positum, sine hac adiectione in eo, seu in eare, videtur esse insolentius. VBI LOCI] quo in loco. TVA EX RE FACIES] tuo ex vsu facies, quod tibi expedit. EX MALA MELIVSCVLAM] facies ex mala re, tua scilicet, meliusculam. QVOD EGO FATEAR CREDIN' PVD CVM TV AVTVMES?] id est credisne fore, vt me pudeat eius, quod fatear, videlicet, me neque rectè neque verè vsque ad hoc tempus vnquam fecisse, cum tu id dicas? NAM IN RVBOREM TE TOT D.] iocus ex verbo quos pudet, ii erubescunt, qui virgis, aut loris vapulant, iis corium sanguine rubet. Sic igitur Hegio nefas esse credibile fore vt te pudeat tua mala facinora confiteri: id est, vt erubescas, cum tua mala facinora fateberis. at ego abs te vel inuito rubore exprimā: id est, at ego faciā, vt vel inuitus rubeas. Nam ego tibi tergū verberibus rubore perfundam, seu rubrum reddam, *dare in ruborem*, sic dictum, vt dare in splēdorem, dare ad mortem. dare ad langorem, & simil. quæ suis locis indicabuntur. EIA CREDO EGO. IMP. MIN.] ironia. proinde quasi ita dicat, Eia scilicet tu mihi plagarum imperito plagas minitaris. non est ita. ego enim vsu didici, quàm sis plagosus: & plagarum sum peritissimus, quippe qui abs te toties verberatus fui. ISTA AVFER] ista omitte DIC QVID QVID FERS] & dic, quid me velis. vel sic: & dic, quid in animo habeas. VT FERAS HINC Q. P.] lusit etiam hic in *ferre*: hoc modo. *quid fers, quid habes in animo vt feras*, id est, vt auferas, seu accipias. *hinc*, hoc est, à me, id quod petis. SATIS FACVNDVS] satis facundus es, sat disertus es. SED FIERI DICTIS COMP. V.] sed te volo rem paucis complect.: sed te pauca verba facere volo: sed te volo breuem esse. hoc loquendi genus hinc natum est, quod qui rem aliquam non insumit, is lucrum seu compendium facere videtur ita qui pauca verba facit, is ea verba quę non loquitur, lucrifacere videtur. vtroque autem modo Plautus loqui solet, & hoc, *verba compendij facere*: vt in Asin. *Verbis velitationem fieri compendi volo*: & hoc, verborum, seu verbis compendium facere, vt hic. VT VIS FIAT] Ita fiat vt vis. id est non recuso, quin tuo arbitratu paucissimis verbis rem eloquar. Sed hæc Stalagmi verba in aliam sententiam torquet Hegio, vt mox dicemus. BENE MORIGERVS FVIT PVER, NVNC NON DECET] hæc loquitur senex ad spectatores versus, Stalagmi responsionem in aliā partem accipiens, atque ille sentiebat hoc modo, Stalagmus inquit Hegio, dum puer fuit, facilè morem gessit roganti: id est, fuit impudicus & aliorum libidini obsecutus est. sed nunc exsoletum, & grandem natu non decet. spurcities inest in sententia non in verbis. Nam primum responsionem Stalagmi aliter interpretatur, atque ille volebat: deinde in voce *morigerus* nonnihil ambigui inest, quod significat & eum, qui est moribus commodis & morem gerit alteri in re honesta: & eum, qui alterius libidini se facilem præbet, & facilè morem gerit. HOC AGAMVS] In hoc negotio toti simus: ad hoc negotium toti incumbamus: toto animo, ac toto pectore in hoc negotio, quod est in manibus, occupati simus. EDISSERE] expone, eloquere. E RVIS REBVS FEC. MELIVSC.] id est, è rebus malis, quales tuæ sunt, feceris paullo meliores. vel sic, è rebus tuis, quæ malę sunt, feceris paullo meliores. NVGAE ISTAEC SVNT] istæc seu ista, quæ loqueris, nugæ sunt. NON ME CENSES SCIRE Q. D. S.] non me putas scire, quid merear? *qui dignus siem?* subintellige sufferre, seu perpeti. vel legendum fortassis est, *qui dignus siem*: id est, quo dignus siem? AT EA SVBTERF. POTIS ES P.] at potes ea pauca, quæ mereris effugere & vitare, si non omnia. PAVCA EFF. SCIO. NAM M.] Seruus acutus & argutus, & quod caput est, multorum delictorum sibi conscius, verba domini Hegionis, quæ fortasse simpliciter, & ἀφελῶς locutus erat, improbius interpretatur: hoc modo: rectè dicis, inquit: vel scio ita esse, vt dicis pauca mala effugiam: sed multò maior eorum pars mihi eueniet, idque merito meo. FILIVM] Pægnium, qui nūc Tyndaro nomen est. EXI] exi domo. Nam domum introiuerat Philocrates vnà cum Philopolemo, vt lauarent.

PHILOCRATES, HEGIO, STALAG.

HEgio assum, si quid me vis, impera. He. hic gnatum meum
Tuo patri ait se vendidisse sex minis in Alide.

Phi. Quàm diu id factum est? Sta. hic annus incipit vicesimus.

Phi. *Fa sa memorat.* Sta. *aut ego, aut tu. nam tibi quadrimulum*
Tuus pater peculiarem paruulum puero dedit.
Phi. *Quod erat ei nomen? si vera dicis, memora dum mihi.*
Sta. *Pa nium vocitatu'st, post vos indidistis Tyndaro.*
Phi. *Cur ego te non noui?* Sta. *quia mos est obliuisci hominibus,*
Neque nouisse, cuius nihil sit faciunda gratia.
Phi. *Dic mihi, isne istic fuit, quem vendidisti meo patri,*
Qui mihi peculiaris datus est huius filius?
He. *Viuitne is homo?* Stala *argentum accepi, nihil curaui caeterum.*
He. *Quid tu ais?* Phi. *quin istic ipsu'st Tyndarus tuus filius?*
Vt quidem hic argumenta loquitur. nam is mecum à puero puer
Bene pudicéque educatu'st vsque ad adolescentiam.
He. *Et miser sum & fortunatus, si vos vera dicitis.*
Eo miser sum, quia malè illi feci, signatus meus'st.
Eheu quur ego plus, minúsque feci, quàm aequom fuit.
Quod malè feci, crucior modo, si infectum fieri possiet.
Sed eccum incedit huc ornatus, audax suis virtutibus.

PECVLIAREM] qui esset in peculio tuo sic suprà in Aulul. *gallinaceus, Qui erat anni peculiaris,* &c. Idem in Mercat. *Quid etiam tibi ancillam dabo natam annos sexaginta, Peculi rem.* POST VOS INDID. TYNDARO] subintell. ei nomen. NEQVE NOVISSE] subintellige *eum.* BENE PVDICÉQVE EDVCATV'ST] sic infrà in Curcul. *Frater obsecro noli hunc condemnatum perdere. Bene, & pudicè me domi habuit.* PLVS MINVSQVE FECI, &c.] plus mali, minus boni, &c. CRVCIOR MODO, S. INF.] proinde ac si dicat. crucior, sed frustrà: quia quod factum est, infectũ reddi non potest. ORNATVS AVDAX SVIS VIRTVTIBVS] *ornatus audax,* posita sunt [illegible]. nam haec sententia est, incedit huc Tyndarus, ornatus videlicet suis virtutibus, & audax, id est, fretus seu ferox & confisus suis virtutibus. Licet tamen fortassis etiam sic explicare, ornatus malleo, compedibus, manicis, boiis: & audax, id est, fretus suis virtutibus.

TYNDARVS, HEGIO, PHILOCRATES, STALAGMVS.

VIdi ego multa saepe picta, quae Acherunti fierent
Cruciamenta: verùm enimuerò nulla adaequè est Acheruns,
Atque vbi ego fui, in lapicidinis, illic demum est locus.
Vbi labore lassitudo omnis'st exigunda ex corpore.
Nam vbi illo adueni, quasi patriciis pueris aut monedulae,
Aut anates, aut coturnices dantur, qui cum lusitent,
Itidem haec mi aduenienti vpupa, qui me delectet data est.
Sed herus, eccum ante ostium, & herus alter eccum ex Alide.
Rediit. Heg. *salue exoptate gnate mi.* Ty. *hem quid gnate mi?*
Atat scio cur te patrem assimiles esse, & me filium,
Quia mihi item vt parentes, lucis das tuendae copiam.
Phi. *Salue Tyndare.* Tyn. *& tu quoius causa hanc aerumnam exigo.*
Phi. *At nunc liber in diuitias faxo viuies: nam tibi*
Pater hic est, hic seruus, qui te huic hinc quadrimum surpuit,
Vendiditque patri meo te sex minis. is te mihi
Paruolum peculiarem paruulo puero dedit.
Illic indicium fecit. nam hunc ex Alide huc reducimus.
Tyn. *Quid huius filium.* Phi. *intus eccum fratrem germanum tuum.*
Tyn. *Quid tu ais? adduxtin' illum huius captiuum filium?*
Phi. *Quin, inquam, intus hic est.* Tyn. *fecisti edepol & rectè & bene.*
Phi. *Nunc tibi pater hic est, hic fur est tuus, qui paruum hinc te abstulit.*
Tyn. *At ego hunc grandis grandem natu ob furtum ad carnificem dabo.*

Meri-

Phi. *Meritus est.* **Tyn.** *ergo edepol huic meritam mercedem dabo.*
Sed dic oro, pater meus túne es? **Heg.** *ego sum, gnate mi.*

Tyn. *Nunc ego demum in memoriam redeo, cum mecum cogito,*
Nunc edepol demum in memoriam regredior, audisse me,
Quasi per nebulam, Hegionem patrem meum nominarier.

Heg. *Ego sum.* **Phi.** *compedibus quaeso vt tibi sit lenior filius.*
Atque hic grauior seruus. **Heg.** *certum est principiò id praeuortier.*
Eamus intrò, vt arcessatur faber. vt istas compedes
Tibi adimam, huic dem. **St.** *cui peculij nihil est, rectè feceris.*

QVAE ACHERVNTI FIERENT.] quae apud Orcum, seu apud inferos, fierent, Acherunti, loco aduerbii est sic suprà eadem Comoed. *Facito ergo tu, vt Acheruntis eluuas gloria.* NVLLA ADAEQVE EST ACHERVNS, &c.] producit hunc locum quasi testem Nonius, vt probet, *Acheruns.* etiam foeminini generis esse, non solum mascul. vt apud Virgil. libr. 6. *Et tenebrosa palus Acherunte refuso.* EXIGVNDA] eiicienda. QVASI PATRICIIS PVERIS, AVT MONEDVLAE, &c.] monetulae. dictae sunt à moneta tollenda: de quibus suprà in Asinar. Quod autem ad rem attinet, pueris ingenuis, & patriciis, tum apud Graecos, tum apud Romanos aues dari solebant, quibuscum lusitarent, vt passeres, cothurnices anates, monedulae, galli gallinacei, & similes. Plinius. libro 4. epistolarum, epistola ad Clementem, *Habebat puer mannulos multos & iunctos, & solutos: habebat canes maiores, minorésque: habebat luscinias, psittacos, merulas.* Erant & puellarũ deliciae res tales, vt passer Lesbiae apud Catullum, *Passer deliciae meae puellae Quicum ludere, quem in sinu tenere, Cui primum digitum dare appetenti, Et acres solet incitare morsus* Ouid. 10 Metam. de Pygmalione, qui statuã eburneam virginali habitu, & figura, amabat. *Et modò blanditias adhibet modò grata puellis Munera fert illi, conchas, teretésque lapillos, Et paruas volucreis, & flores mille colorum.* AVT COTHVRNICES] cothurnices fuisse pueris in deliciis, vt & gallos gallinaceos declarat locus Aeschinis in oratione contra Tymachum, καὶ τοὺς ὄρτυγας, καὶ τοὺς ἀλεκτρυόνας οἷς ἐκεῖνος ὑπερμανικῶς ἥδετο, ἀπέκτειναν. id est, & cothurnices, & gallos gallinaceos, quos infelicissimus homo amabat, necauerunt. Quanquam cothurnices in oratione illa adhibebantur ad ludum quendam talem, in quo cothurnicum in circulo inclusarum, is, qui vnam circa caput percusserat, illam ipsam & reliquas, quas poterat prendere, auferebat: qui aberrarat, cedebat alter percutiendi ius. QVICVM] quibus cum. VPVPA] Vpupa, inquit, Plinius lib. 10. cap. 29. *Obscoena pastu auis, crista visenda plicatili, contrahens eam, subrigénsque per longitudinem capitis.* Hic vrbanè malleum, quo lapides caedebat, appellat vpupam Tyndarus, tanquam auem ob foeditatem, & inauspicatam, licet etiam fortasse dicere, nonnullam similitudinem esse malleo cum vpupa. quòd malleus cristam quandam in dorso gerat, & rostro sit adunco, vt vpupa. QVI ME DELECTET] vel legendum, qui me delectem: id est, qua me delectem: vel spectatur, quod intelligitur, videlicet, malleus: non quod dicitur, *vpupa.* QVIA MIHI ITEM VT PARENTES LVCIS D. T. COP.] quia me viuere finis, vt parentes filios: quia mihi per te viuere licet, vt per parentes filiis lucis videndę potestatem faciunt, cum eos in luminis oras producunt, ita me, quem necare potes, viuere finis. TVENDAE] intuendae M. Tull. pro Milone, *Negant intueri lucem esse fas ei, qui à se hominem occisum fateatur* Lucret. lib. 3 *Et saepe vsque adeò mortis formidine vitae. Percipit humanos odium lucisque videndae, Vt sibi consciscant moerenti pectore lethum,* &c Virg. lib. 6 *lucémque perosi* HANC AERVMNAM EXIGO] hanc aerumnam suffero, ac tolero. Nonius exigere, inquit, interdum significat agere, vt Plaut. Capt. *Salue Tyndare.* TYN *& tu qui cuius causa hanc aerumnam exigo.* FAXO, VENIES] faxo, id est, faciam vt venias. mea opera certo venies: & sine dubio venies. SVRPVIT] surripuit. ILLIC] ille, Stalagmus. IN MEMORIAM REGREDIOR] in memoriam redeo, vt suprà, recordor. memoria repeto. QVASI PER NEBVLAM] hoc est obscurè, & non satis planè, neque apertè, translatum ab iis, qui per nebulam aliquid cernere conantur ita translatio est à sensu videndi, ad sensum audiendi. Sic M. Tull. dixit 12. Philippica, per caliginem, & eadẽ sententia. sic ille. *Decepti, de. epti inquam sumus, patres conscripti. Antonij est acta causa ab amicis eius, non publica, quod videbam equidem, sed quasi per caliginem praestrinxerat aciem animi D. Bruti salus.* Sic autem edidimus in vtraque editione nostri Ciceronis, & ita legendum, non vt vulgò *praestrinxerat*, neque *perstrinxerat*. quod quamuis videam nonnullis linguę Latinae imperitis, iisdémque arrogantissimis, persuaderi non posse: tamen dirumpantur licet. ita legendum esse contendo, idque me scite dico. quod in his Commentariis infrà suo loco pluribus verbis demonstrabo. Sic idem Plaut. in Pseud *Sunt quae te volumus percontari: quae quasi per nebulam nosmet scimus, atque audiuimus* VT TIBI SIT LENIOR FILIVS] vt tibi leuetur filius. ATQVE HIC GRAVIOR SERVVS] & hic seruus, nempe Stalagmus, iisdem compedibus sit grauior: id est, grauetur, & oneretur. CERTVM'ST PRINCIPIO ID PRAEVORTIER] stat sententia primum omnium id facere, vt filius meus compedibus leuetur. & Stalagmus iisdem vrgeatur, & constringatur. CVI PECVLII NIHIL EST, RECTE F.] iocatur seruus etiam in malis. mihi, inquit, qui peculium nullum habeo, quid dederis, rectè feceris. vel sic, faciens tu id, quod dicis, id est, dans mihi aliquid, quod alii ademptum sit mihi nullum peculium habenti, benefeceris. ego priorem explicationem magis probo: neque tamen hanc posteriorem damno, si cui fortè ea magis arrideat.

GREX.

Spectatores ad pudicos mores facta haec fabula est.
Neque in hac subagitationes sunt, neque vlla amatio.
Nec pueri suppositio, nec argenti circumductio.

Neque vbi amans adolescens scortum liberet clam patrem suum.
Huiusmodi paucas poetæ reperiunt comœdias,
Vbi boni meliores fiant. nunc vos, si vobis placet,
Etsi placuimus, neque odio fuimus, signum hoc mittite:
Qui pudicitiæ esse voltis præmium, plausum date.

SVBAGITATIONES] Terent. in Heauton. *Nam isthæc quidem contumelia'st, Hominem amicum recipere ad te, atque eius amicum subagitare.* Plaut Mil.Glor. *Neque ego vnquam alienum scortum subagito in conuiuio.* Idem ibid, in extr. *Cur es ausus subagitare alienam vxorem, impudens?* Ex his locis intelligere licet, subagitare mulierem, nihil aliud esse, quàm incontinenter, & lasciuè, & molliter eam attrectare: & subagitationes nihil aliud esse, quàm attrectationes intemperatas, molleis, & libidinosas. NEC VLLA AMATIO] vt in Asinaria, Casina, Amphitruo. NEC PVERI SVPPOSITIO] vt in Truculento Plauti, & in subditiuo Cæcilii. puerum supponere dicuntur mulieres quæ fœtum non suum, id est alienum, pro suo alunt, ac fouent: hinc pueri suppositi, id est subditi. NEC ARGENTI CIRCVMDVCTIO] id est nec fallacia, per quam pater aliquis argento emunctus sit, vel nec argenti interuersio, vt in Asinar. & Pseud. apud Plautum, & in Heaut. apud Terent. REPERIVNT] inueniunt, excogitant. SIGNVM HOC MITTITE] hoc signum date, quod iam dicturus sum: nempe plausum date. QVI PVDICITIAE ESSE VOLTIS PRAEMIVM] Qui pudicitiæ præmium tribui vultis, hoc est, qui pudici estis, & idcirco pudicitiam præmio affici vultis.

FINIS CAPTEIVEI.

CVRCV-

CVRCVLIO.

DRAMATIS PERSONAE.

PALINVRVS	seruos.
PHAEDROMVS	adolescens.
LENA	anus.
PLANESIVM	virgo.
CAPPADOX	leno.
COQVS.	
CVRCVLIO.	parasitus.
LYCO	trapezita.
CHORAGVS	
THERAPONTICONVS	miles.

ARGVMENTVM.

CVRCVLIO *missus à Phædromo it in Cariam,*
Vt petat argentum. ibi ille eludit annulo
Riualem, scribit atque obsignat litteras.
Cognoscit signum Lyco, vbi vidit, militis.
Vt amicam mittat pretium lenoni dedit.
Lyconem miles ac lenonem in ius rapit.
Ipsius sororem quam peribat repperit,
Oratu cuius Phædromo nuptum locat.

CVRCVLIO] Phædromi parasitus. VT PETAT ARGENTVM] à quodam Phædromi sodali, & amico, aut aliũde, alicũde. ELVDIT ANNVLO RIVALEM] de militis, Phædromi riualis, Terapõtigoni digito furtim annulũ detrahit per dolum, interea dum ille dormit. SCRIBIT ATQVE OBSIGNAT LITTERAS] scribit litteras ad Lyconem Trapezitam, vt pecuniam curet Cappadoci lenoni, penes quem erat Planesium, quam deperibat Phædromus, & scribit militis nomine, & obsignat annulo militis. COGNOSCIT SIGNVM LYCO, VBI VIDIT MIL.] Lyco signum militis cognoscit, vbi id vidit. signum autem erat, imago militis clipeati, elephantum machæra dissecantis, LYCO] trapezita. VT AMICAM MITTAT] vt leno Cappadox Planesium, amicam militis mittat, id est, missam faciat, seu dimittat, Lyco trapezita pretium lenoni dedit. MILES] miles postea, rerum illarum ignarus, Planesium à lenone, pecuniam à trapezita repetit. Vtrunque recusantem, & id, quod gestum erat narrantem, rapit in ius. IPSVS] ipse miles, reperit, Planesium, quam deperibat, suam sororem esse. ORATV CVIVS, PHAEDROMO N.] à qua oratus, eam Phædromo, suo æmulo, dat vxorem ducendam. NVPTVM LOCAT] nuptum dat.

ACTVS PRIMVS.

PALINVRVS seruus, PHÆDROMVS adolescens.

Pa. QVò ted hoc noctis dicam proficisci foràs,
Cum istoc ornatu,cumque hac pompa Phædrome?
Ph. Quo Venus, Cupidóque imperat,suadétque amor.
Si media nox est,siue est prima vespera:
Si status, condictus cum hoste intercedit dies,
Tamen est eundum quò imperant,ingratiis.
Pa. At tandem tandem Ph. tandem es odiosus mihi.
Pa Istuc quidem nec bellum est,nec memorabile,
Tute tibi puer es lautus.luces cereum.
Ph. Egon' apicularum opera congestum non feram,
Ex dulci oriundum,melliculo dulci meo?
Pa. Nam quò te dicam ego ire? Ph si tu me roges,
Dicam,vt scias. Pa.si rogitem,quid respondeas?
Ph. Hoc Æsculapij fanum est. Pa.plus iam anno scio.
Ph. Huic proximum illud ostium oculeißimum.
Salue,valuistin' ostium oculeißimum?
Pa. Caruitne febris te here,vel nudiustertius?
Et heri cenauistíne? Ph. deridésne me?
Pa. Quid tu ergo insane rogitas,valeátne ostium?
Ph. Bellißimum hercle vidi,& taciturnißimum.
Nunquam vllum verbum mutit. quum aperitur,tacet.
Cúmque illa noctu clanculum ad me exit,tacet,
Pa. Nunquid tu,quo te, aut genere indignum sit tuo,
Facis,aut inceptas facinus facere,Phædrome?
Num tu pudicæ cuipiam insidias locas?
Aut quam pudicam oportet esse? Ph.nemini.
Nec me ille sinit Iuppiter. Pa.ego item volo.
Ita tuum conferto amare semper,si sapis,
Ne id quod ames,populus si sciat,tibi sit probro.
Semper curato ne sis intestabilis.
Quod amas,amato testibus præsentibus.
Ph. Quid istuc est verbi? Pa.cautè vt incedas via.
Ph. Quin leno hîc habitat. Ph.nemo hîc prohibet,nec vetat:
Quin quod palàm est venale,si argentum est,emas.
Nemo ire quenquam publica prohibet via,
Dum ne per fundum septum facias semitam,
Dum tete abstineas nupta,vidua,virgine,
Iuuentute,pueris,liberis:ama quid lubet.
Ph. Lenonis hæ sunt ædes. Pa.malè istis eueniat.
Ph. Qui? Pa.qui scelestam seruitutem seruiunt.
Ph. Oblóquere. Pa.fiat maximè. Ph.etiam tu taces?
Pa. Nempe obloqui me iusseras. Ph.at nunc veto,

Id vti

Id vti occœpi dicere, ei ancillula est.
Pa. Nempe huic lenoni, qui hîc habitat? Ph. rectè tenes.
Pa. Nimis formido ne excedas. Ph. odiosus es.
Eam volt meretricem facere: ea me deperit:
Ego autem eum illa facere nolo mutuum.
Pa. Quid ita? Ph. quia proprium facio, amo pariter simul.
Pa. Malus clandestinus est amor, damnum'st merum.
Ph. Est hercle ita vt tu dicis. Pa. iam ne ea fert iugum?
Ph. Tam à me pudica est, quasi soror mea sit, nisi
Si est osculando quippiam impudicior.
Pa. Semper, tu scito, flamma fumo est proxima.
Fumo comburi nihil potest, flamma potest.
Qui è nuce nucleum esse volt, frangit nucem.
Qui volt cubare, pangit saltem suauium.
Ph. At illa est pudica, neque dum cubitat cum viris.
Pa. Credam, pudor si cuiquam lenoni siet.
Ph. Immò quid censes? vt quæque illi occasio est
Surripere se ad me, vbi sauium oppegit, fugit.
Ideò fit, quia hic leno ægrotus incubat,
In Æsculapij fano. is me excruciat. Pa. quid est?
Ph. Aliâs me poscit pro illa triginta minas,
Aliâs talentum magnum, neque quicquam queo
Æqui bonique ab eo impetrare. Pa. iniurius:
Qui quod lenoni nulli'st, id ab eo petas.
Ph. Nunc hinc parasitum in Cariam misi meum,
Petitum argentum à meo sodali mutuum:
Quod si non affert, quò me vortam nescio.
Pa. Si deos salutas, dextrouersum censeo.
Ph. Nunc ara Veneris hæc est ante horam fores,
Me inferre Veneri voui iam ientaculum.
Pa. Quid antepones Veneri ientaculo?
Ph. Me, te atque hosce omnes. Pa. tum tu venerem vomere vis?
Ph. Cedo puere sinum. Pa. Quid facturus? Ph. iam scies.
Anus hîc solet cubitare custos ianitrix.
Nomen ei est lena, Multibiba atque Merobiba.
Pa. Quasi tu legenam dicas, vbi vinum solet
Chium esse. Ph. Quid opu'st verbis? vinosissima est.
Eáque extempulo vbi vino has conspersi foreis,
De odore adesse me scit, aperit illico.
Pa. Eíne hic cum vino sinus fertur? Ph. nisi neuis.
Pa. Nolo hercle. nam istunc qui fert, afflictum velim
Ego nobis afferri censui. Ph. Quin tu taces?
Si quid super illi fuerit, id nobis sat est.
Pa. Quisnam istic fluuius est, quem non recipiat mare?
Ph. Sequere hac Palinure me ad foreis, fi mi obsequens.
Pa. Ita faciam. Ph. agite, bibite. festiua fores.
Potate, fite mihi volentes propitiæ.
Pa. Voltisne oliuas, aut pulpamentum, aut capparim?

Ph. *Exsuscitare vostram huc custodem mihi.*
Pa. *Profundis vinum. quæ te res agitant* Ph. *sine,*
Viden' ut aperiuntur ædes festiuissimæ?
Non mutit cardo. est lepidus. Pa. *quin das sauium?*
Ph. *Tace, occultemus lumen & vocem.* Ph. *licet.*

QVÒ TED HOC NOCTIS D. FR.] quò te proficisci dicam hoc noctis tempore? *hoc noctu*, id est, hac parte noctis: hoc noctis tempore. Sic suprà in Amphitr. *qui hoc noctu solus ambulem.* & ibidem iterum atque iterum. CVM ISTOC ORNATV] cum cereo funali in manu, & cetero instrumento amatorum proprio. est enim suus amatorum ornatus, vt peregrinorum, nautarum, potorum. CVMQVE HAC POMPA] cum aliis seruis, qui vinum, & ientaculum Veneris gerunt. SIVE'ST PRIMA VESPERA] siue est prima vesperæ pars. Sic dictum prima vespera, vt prima luce, primo crepusculo. SI STATVS CONDICTVS CVM HOSTE INTER D.] id est, siue constitutus cum peregrino, & denuntiatus peregrino intercedit dies hostem antiqui pro peregrino vsurparunt verba autem sunt 12. tab. *aut status dies cum hoste*, quæ profert M. Tul. lib. 1. de Off. ostendens id, quod diximus, hostem apud maiores vsurpatum esse pro eo, quem sua ætate peregrinum dicebant. Festus. *Status dies*, inquit, *vocatur, qui iudicij causa est constitutus cum peregrino.* eius enim generis ab antiquis hostes appellabantur, quòd erant pari iure cum pop. R. atque hostire ponebant pro æquare: deinde profert hos duos versus Plauti, *Si status condictus*, &c. Stata sacrificia, dicuntur certis diebus fieri solita. CONDICTVS] communiter dictus, denuntiatus. *Condicere*, inquiunt iurisconsulti, *denunciare est prisca lingua.* INGRATIIS] inuitè. AT TANDEM T.] At tandem, tandem intelligo te amare ἐκτόπως, seu potius ἰταμῶς. vel dic, At tandem, tandem desine insanire. At tandem, tandem resipisce, & ad sanitatem reuertere. NEC MEMORABILE] id est, nec laudabile. vt contrà illaudatum dicitur, quod non est nominandum, aut memorandum. TV TE TIBI PVER ES LAVTVS, &c.] Tu non habes puerum mollem, & delicatum, qui lumen tibi præferat: sed tute tibi minister, & puer delicatus es. tu es αὐτουργὸς, αὐτοδιάκονος. tu es tibi dux, & comes. LVCES CEREVM] tu tibi lumen præfers: tu tibi præluces, cereum manu gestans, σοὶ αὐτῷ δᾳδουχεῖς. Sic dictum luces cereum. vt lucere facem in Casina: Primum omnium huic lucebis nouæ nuptæ facem. EGON' APICVLARVM OPERA CONG. &c.] Egóne non feram cereum apiculatum labore constructum, & conflatum, & ex dulci melliculo meo oriundum? NAM QVO TE DICAM IRE?] ἀναστροφή. quonam te dicam ire? vel nam pro At, vel sed, vel autem. Sed quo te dicam ire? OCVLEISSIMVM] id est, æquè atque oculi, carum, carissimum. Sic ferè Festus: & hunc locum profert. Sed mendosè apud Festum legitur *oculissimum*. nam & ratio Latini sermonis, & lex carminis postulant, vt legatur *oculeissimum*. Quod autem libri quidem vulgati habent, *ocissimum*, ferri non potest. CARVITNE FEBRIS TE, &c.] significat seruus, absurda interrogando, herum suum absurdè quærere ab hostio, vtrum valuerit, nécne. Dicimus enim aliquem febri carere: non febrem aliquo homine carere. vel dic non eò esse ineptam, aut absurdam interrogationem, quòd ita quærat ex Phædromo, *caruitne te febris*: sed quòd caruitne te febris heri, vel nudiustertius? nam debet quisque scire valuerit heri, & nudiustertius, nécne. HERE] heri. ET TACITVRNISSIMVM] Hoc eò pertinet, quòd optant amatores, qui difficileis Veneres sectantur, & captant, vt ianuæ puellarum, quas amāt, sine strepitu, & stridore pateant. Tibull. lib. 1. eleg. 2. *Ianua difficilis domina, te verberet imber: Te Iouis imperio fulmina missa petant. Ianua, iam pateas vni mihi, victa querelis: Nec furtim, verso cardine, aperta sones.* NVNQVAM VLLVM VERBVM MVTIT] id est, ne mutit quidem. planè mutum est. ne μῦ quidem facit: mutit verbum, tralatio est, nam ostia non loquuntur: satis igitur erat dixisse, nunquam vel mutit. NVM TV PVDICAE CVIPIAM INS. LOCAS?] M. Tull. pro Cælio, parcat iuuentus pudicitiæ suæ, ne spoliet alienum, &c. ibidem, paucis pòst, ne incurrat in alterius domum, atque famam ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat. AVT QVVM PVD. OP. ESSE?] etiam si non sit. NEC ME ILLE SINIT IVP.] id est, & dii vetant. Sic virg. lib. 2. Æneid. *haud ille sinat superi regnator Olympi.* quidem legunt, *Nec me ille sinat Iup.* hoc est, & dii prohibeant. Iam ille ἐμφατικῶς positum est, & vna opera δεικτικῶς ille. scilicet, qui in cælo habitat. ITA TVVM CONF. AMARE.] Ita tuum conferto amorem, seu amationem, &c. Græcorum more dictum est. Sic enim apud illos τὸ ἐρᾶν ponitur pro eo, quod est ὁ ἔρως, & τὸ μὴ αἰδεῖσθαι, pro eo quod est, ἡ ἀναίδεια, & cetera sexcenta similia. Idem Plaut. in Bacchid. *hic vereri perdidit*, vereri. id est, τὸ αἰδεῖσθαι, τὴν αἰδῶ, pudorem. Sic Lucret. lib. 4. *Præter. a meminisse iacet, languetque sopore.* ad quem locum plura collecta sunt exempla. NE SIS INTESTABILIS] id est, ne sis infamiæ nota inustus: ita nec tu testimonium dicere alteri possis, nec tibi aliter. Intestabilis est, cui nemo testimonium dicere cogitur, nec ipse testamenti factionem habet, nec ad alterius testamentum testis adhibere potest. Vlpian. lib. 28. digest. tit. 1. *Si quis ob carmen famosum damnetur: senatusconsulto expressum est, vt intestabilis sit. ergo nec testamentum facere poterit, nec ad testamentum testis adhibere.* Horat. Sat. 3. lib. 2. *vter aditis, fuerit ve Verstrium pratoris intestabilis, & sacer esto.* ad quem locum legito, si vacas, quæ notauimus in commentariis Horatianis. Sed vt redeam ad hunc locum, iocus est ex ambiguo. nam *intestabilis* significat et, vt dixi, cui testimonii dictione, & testimonii factione interdictū est: qui est quasi sine testibus. esse sine testibus rursum, ambiguum est nam vel intelligi potest is, qui iis particulis caret, quibus vir à fœmina distinguitur, vel is, cui testeis adhibere in suis negotiis nō licet. Itaque iocus est in verbo positus. Constat autē, iis qui Veneres legibus vetitas sectarentur, vt qui matronis, vt virginibus insidiarētur, sæpe caudas illaceis vnà cum testiculis ferro demessas esse. Horatius Sat. 2. libro 1. *quin etiam illud Accidit, vt cuidam testeis caudámque salacem, Demeteret ferrum.* AMATO TESTIBVS PRAESENTIBVS] etiam hoc ambiguitè dictum. quod non eget interpretatione. CAVETO VT INCEDAS VIA] vt per viam publicam iter facias. τῷ λεωφόρῳ. Lucret. lib. 4. *Volgiuagáque vagus Venere ante recentia cures.* Iterum Plautus infrà non longe, *Nemo ne quanquam publica prohibet via.* NEMO HIC PROH. NEC VET. &c.] ordo est, Nemo prohibet, nec vetat, quin hic, id est, in domo lenonis, aut lenæ, emas, id, quod palàm est venale Horat. Sat. 2. lib. 1. loquens de meretrice, *Adde huc, quod mercem*

ſive ſuch geſtat: apertè, Quod venale habet, oſtendit, &c. Iam quod attinet ad hæc duo verba, *prohibere. vetare:* prohibere, eſt factis: vetare, eſt verbis. NEMO IRE QVENQVAM PVBLICA PROH. VIA] publica via, τῇ λεωφόρῳ. Viarum, inquit iuriſconſultus libr. 43. digeſt. titu. 8. *quædam publicæ ſunt, quædam priuatæ, quædam vicinales. Publicas vias dicimus, quas Græci βασιλικάς, noſtri prætorias, alij conſulares appellant.* allegoria autem eſt, qua ſignificat neminem prohibere, quin ſuo quiſque arbitratu meretrices conſectetur DVM NE PER FVNDVM SAEPT] in allegoria manet: quā mox declarat. nam per fundum ſæptum, ſiue ſæpe circūdatum ac munitum; mulieres nuptas ſeu matronas, virgines, viduas, pueros ingenuos ſignificat: quia lex taleis perſonas tangere vetat. DVM TE TE ABST. N. V. V.] hæc eſt interpretatio ſuperioris allegoriæ. Atque hanc eandem ſententiam pluribus verbis tractat M. Tull. in orat. pro Cælio. quem locum iam ante indicauimus. QVIA SCELESTAM SERVITVTEM SERVIVNT] ſcilicet, dum lenoni ſeruiunt: dum lenonem dominum habent ſceleſta autē ædium ſeruitus eſt; quia earum dominus ſceleſtus eſt OBLOQVERE] obloquere ambiguum eſt nā vel ita accipere licet, vt ſit imperatiui modi: vel ita, vt indicatiui, pro obloqueris. quo modo Phædromus vult accipi. at ſeruus ita audit, quaſi à Phædromo obloqui iubeatur. FIAT MAXIME] tu me obloqui iubes, fiat: non recuſo, quin obloquar ID VTI OCCOEPI, &c.] *Id,* ſuperuacaneum eſt, & fortaſſe legendū, *Ita vti occœpi dicere:* verumtamen nihil muto nam etiam alibi ita locutum eſſe ſuo loco indicabo. RECTE TENES] vel cūm diſtinctione legendum, rectè: tenes, id eſt, rectè: ſubintell. dicis, intelligis. vel ſine diſtinctione rectè tenes: id eſt, rectè intelligis. vt quidem vult accipi Phædromus. Sed Palinurus ſic accipit, quaſi ille propriè poſuerit, rectè tenes, pro firmiter tenes dextra, vt iam oſtendemus. NIMIS FORMIDO, NE EXCIDAT] locus difficilis, & obſcurus, & in codicibus antiquis ac recentibus variè ſcriptus, atque impreſſus. Nam alii manuſc. habent, *Nimis formido, ne excedat.* vt duo Clericani, & alter è Puteaninis: quomodo Veneti, & Florentini, & Pariſienſes & Lugdunenſes. alii *ne exeat,* vt codex Tilianus: alii *ne excedat,* vt Huraltinus, & alter è Puteanis, & is, quem mihi vtendum dedit Vaſcoſanus. quā ſcripturam leuiter immutatam ampl.[illegible] nam *excedat* quidem ferri non poteſt. ſed ſi e. ſecundæ ſyllabæ vertatur in i. fiet *excidat.* quam ſcripturam rectam eſſe puto: idque continuò oſtendam, ſed mihi prius aliæ tres ſcripturæ conſiderandæ & ſpectandæ ſunt. quod ſi probabiles ſint, retinendæ: ſin abſurdæ & ineptæ reiiciendæ. Atque *excedat* quidem ferri non poteſt: quia ſententia hanc reſpuit. nam ſi dicamus ſic explicari poſſe, *Nimis formido ne* ſubintell. leno, *excedat.* hoc eſt, ne domo egrediatur, & ne effugiat. idcirco ego rectè teneo: nam quæ rectè tenemus, non ita facilè nobis de manibus elabūtur: ſententia à verbis, & incepto ſermone aliena erit: idémque de verbo *exeat,* ſentiendum, reſtat tertia *exedat,* quam quidam ſic explicant. nimis formido, ne me hic leno exedat, tanquam beſtia quædam immanis. Idcirco iidem legi volunt ſuprà proxime *Nempe huic leoni, qui h. hab.* quaſi eum ſic appellarit Phædromus, propterea quia lenonem iſtum, leonis inſtar, ſæuum, & immitem, & inhumanum in ſe experiatur. Hanc igitur tertiam ſcripturam, quæ ſe tueri non poteſt, niſi *leoni,* pro *lenoni,* vt habent omnes libri, ſcribatur quis probabilem iudicet? Reſtat, vt cūm hæ tres ſcripturæ partim ferri non poſſint, partim reiiciendæ ſint, *excidat:* recipiamus cūm præſertim & ab antiqua ſcriptura *excedat* parum deflectat, & ſententiam contineat huic toti loco accommodatiſſimam, & Plautino ingenio digniſſimam. hanc igitur ſcripturam ſic explico. Dixerat Phædromus, cūm reſpondiſſet Palinurus. Nempe huic lenoni qui hic habitat dicis ancillam eſſe: *rectè tenes.* ſic ſentiens, rectè intelligis. At ſeruus, ioco ſeruili, illud rectè tenes accipit, pro *firmiter tenes.* ſcilicet penem. Itaque ſic reſpondet, non eſt mirum me penem meū firmiter tenere. timeo enim ne excidat ſignificans ſe eſſe probè mentulatum: & propter pondus ac magnitudinē ſe metuere, ne, cūm careat ſubligaculo, grauis illa ſupellex ſibi ex inguine excidat. Talis eſt iocus ille in Pœnulo, *tenetis rem.* ADVOC *Vox quidem hercle: ita pauxilla eſt, digitulis primoribus* In eādem enim ſententiam ibi accipiunt aduocati, *tenetis rem.* atque hic ſeruus Palæſtrio *rectè tenes* Si quis tamen contendat, etiam *exeat* legi poſſe, ſalua eiuſdem ioci ſententia, aut certe nō admodum immutata hoc modo, nimis metuo, né cauda mea propterea quod valde eſt inflata, & expedita ad Venerem, exeat è ſedib ſuis: non magnopere pugnabo. Ne cui autem durius aut inuſitatius dictum videatur, *rectè tenes,* pro firmiter tenes, (ſic enim accipit ſeruus, & hæc eſt altera ambigui pars) ſic locutus etiam Ter. eſt, cum is quoque ambiguo luderet in Andr. ibi, *Daue iſtuc dedam iam negotij: SI. non poteſt P. Quid? SI. quia habet aliud magis ex ſe, & maius. P. qui? nā? vinctus eſt. P. Pater, non rectè vinctus eſt. SI. haud ita iuſſi.* Nā Pāphilus, illud non rectè vinctus eſt, ſic audiri vult, nō iure vinctus eſt, ſed pater ſic accipit, non aſtricte, nec firmiter vinctus eſt. itaq; reſpondet, nō ita iuſſi. nō iuſſi, vt inualide, & minus firmiter vinciretur: ſed contrà, vt quadrupes conſtringeretur. EA ME DEPERIT] i. ea me perdite amat. EGO AVTEM CVM ILLA FACERE NOLO MVT.] iocus præter exſpectationem, ſeu παρὰ προσδοκίαν, & ex ambiguō. Nā cum ſeruus & ſpectatores exſpectarēt, vt diceret ſe velle cum ea facere mutuum, i. ſe velle eam mutuò amare, vel ei in amorem reſpondere: dicit præter expectationem omnium, ſe nolle cum ea facere mutuum: in quo alter iocus eſt, ſed ex ambiguo. Nam, cūm *facere cum illa mutuum* primo aſpectu, atque adeò re vera hoc ſignificare debeat, pariter illi in amore reſpōdere, Phædromus longe alio modo vult accipi, vt ipſe poſtea declarat, videlicet ſe nolle eam ſibi dari mutuò, ſed emptione propriam fieri. Nam quas res mutuò accipimus, tametſi ex noſtræ fiant, & idcirco noſtro periculo pereant, tamen cogimur earum rerum ſi non eandem ſpeciem, at idem genus reddere. quas verò emimus, eas mācipio accipere ſolemus, earúmq; dominium in nos ita trāſfertur, vt neque eas, neque earū æſtimationem, neque quidquam omnino venditori earum nomine debeamus. verbi gratia, ſi quis mihi cētum aureos mutuos dederit: ii, mei quidem fiūt, & meo periculo pereūt: ſed natura huius contractus talis eſt, vt quamuis nō eoſdem numero, aut ſpecie centum aureos, eoſdem genere tamē creditori reddere debeam Itaque qui dat mutuum, facit is quidem quod dat, quodāmodo proprium debitoris, ſed non omnibus modis, neque omni ex parte: quia id quod dedit, aliquando recepturus eſt, aut certe repetendi ac recuperandi ius habet, nempe quo tempore conuenit: verùm, vt dixi, non idem numero, hoc eſt, non eos ipſos nummos, quos dedit mutuos: ſed alios æque probos, & eiuſdem generis. Hoc igitur dicit Phædromus, nolle ſe hac lege Planeſium accipere à lenone, vt eam aliquando reddere cogatur: quod eueniret, ſi mutuum contraheret: ſed velle propriam facere, vt perpetuò ea potiatur, & fruatur. Hinc fit, vt proprium à Latinis pro perpetuo vſurpetur. Virgilius libro 6. *propria hæc ſi dona fuiſſent.* Horat. epiſtola 2. libro 2. *tanquam ſit proprium quidquam puncto quod mobilis horæ.* &c. ad quem locum plura quidem exempla colligimus, ſed

tamen illud ex Terentio huc adscribemus in Andr. *Nihilne esse proprium cuiquam? vbi notat Donatus omne quod habemus, aut mutuum'st aut proprium. Ergo proprium perpetuum*, &c. MALVS CLANDEST. EST, AMOR] ordo est, clandestinus amor malus est. QVIA PROPRIVM FACIO: AMO P.S.] declarat ambiguè dictum. nolo, inquit, facere mutuum, quia proprium facio, id est, nolo mihi necesse esse eam reddere, sed contrà volo eam perpetuò meam manere. & tamen in hanc sententiam facere volo cum ea mutuum, quòd eam amo pariter simul. IAM NE EA FERT IVGVM?] id est, iámne ea maribus subsidit? iámne ea à te, aut ab alio viro subacta est? iámne ea, vt infrà loquitur, cubitat cũ viris? sic Horat oda 5. libr. 2. *Nondum subacta ferre iugum valet Ceruice: nondum munia comparis Æquare: nec tauri ruentis in Venerem, tolerare pondus.* SEMPER, TV SCITO, FLAMMA F. PR.] significat complexum, & concubitum osculis esse proximum. QVI E NVCE NVCL ESSE VOLT. FR. N.] allegoria est, per quam significat ei qui aliquid efficere aut consequi studet eos labores suscipiendos, eámque viam ac rationem ineundam esse, qua possit ac soleat ad id peruenire. Ita qui vult alicuius puellæ complexu potiri, primo alloqui tur, & blandis verbis allicit, & promissis conciliat deinde osculatur: postremò, complexu Venerio & concubitu fruitur. QVI VOLT CVBARE, &c.] allegoriæ explicatio. PANGIT SALTEM S.] saltem osculatur. PANGIT] figit. Virg. lib. 1. Æn. *Cùm dabit amplexus, atque oscula dulcia figet.* CREDAM PVDOR SIC] Non est credibile cum puellam esse pudicam, quæ penes lenonem sit: cum lenones omnes pudore careant, legendum autem *si cuiquam, non si cuipiam.* NEQ. DVM CVBITAT CVM V.] neque dum fert iugum. IMMÒ QVID CENSES?] immò quid arbitrari? Sic autem legendum non vt vulgo, *vt illam censes*: neque vt edidit Camerarius, *vt illum censes?* VT QVAEQ. ILLI OCCASIO'ST, SVRR. ES, &c.] id est, quamcunque occasionem nacta est surripiendi se ad me, suauium mihi figit: & simulátque id fecit fugit. Virg. in Palæm. *Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.* Prisc. libr 10. *Pango etiam pegi & ex eo compositum, impingo, impegi facit.* Pacuuius in Medo, *Templa pegi laue in littore*, &c. simplex tamen pango etiam pepagi facit secundum Carisium, & panxi. Sed antiqui pago quoque dicebant pro paciscor. *oppegit* ig. tur interpretor: firmiter obtulit ori meo contrà affixit. HIC] in fano Æsculapii. INCVBAT] qui a diis aliquid petere cogitabant, cubabant in eorum deorum, quorum ope egebant, fanis, aut templis, tanquam responsa ab iis vel vigilantes, vel in somnis accepturi. Notat Seruius ad illud Virg. Æn. 7. *& caesarum ouium sub nocte silenti Pellibus incubuit stratis, somnósque petiuit.* M. Tull. lib. 1. de Diuinat. *Atque etiam qui praerant Lacedaemoniis non contenti vigilantibus curis, in Pasiphaa fano, quod est in agro propter vrbem, somniandi causa excubabant.* alias, *incubant*, *quia vera quietis oracula ducebant.* Eodem pertinent illa Strabonis, libr. 16. vbi de Mose loquitur, Ἀλλ᾽ ἐᾶν δεῖν πᾶσαν ξοανοποιίαν, ... id est, Sed docebat ille, omnem statuarum fabricationem omittere oportere, & fano ac templo augusto certis finibus circumscripto, quod Deo consecraretur, eum Deum colendum: & in eo templo vel pro se quenque, vel alios qui essent ad bene somniandum apti natura, pro aliis incubare oportere: & iis qui temperanter & iuste viuunt à Deo donum aliquod, aut signum esse expectandum: aliis verò nihil tale expectandum. &c. Sic igitur ægri in templis Æsculapii incubabant, vt saltem in somnis moniti, aliquod morbi laxamentum, ac leuamentum ab eo consequerentur. ALTAS TALENTVM MAGNVM] talentum magnum valet centum minas. minæ autem singulæ drachmas centenas, quanquam alii singulis minis 75. drachmas tantum contineri volunt. Idem Plaut. Mostell. *Et hercle nunc ferat sex talenta magna argenti praesentaria, nunquam accipies* ad quem locum de talento nonnulla præterea docentur. Ter in Phorm. *cedo. quid postulas? c. Quid? nimium quantum libuit. c. Dic. c. si quis daret talentum magnum.* Fest. *Talentorum*, inquit, *non vnum genus Atticum est mille denarium*, &c. Lege & Priscianum de talento. Sed instar omnium erit vnus Budæus in libro de asse. ÆQVI, BONIQ.] moderati, ... INIVRIV'S, QVI, QVOD LEN. NVLLI'ST, &c.] iniurius es, inquit, qui quod nullus leno habet, scilicet, æquum & bonum, id ab eo petas. QVÒ ME VERTAM, NESCIO] sermo hominis inopia consilii laborantis. sed hæc verba aliter accipit seruus, vt iam cognoscemus. SI DEOS SALVTAS, DEXTROVORSVM] iocatur seruus, Phædromi verba in aliam sententiam, atque ille volebat, torquês. Nam cum ille significas, se nescire quid se faciat, & quid consilii capiat, ita locutus esset. *quò me vertam, nescio*: seruus aliter accipiens, subiicit. *Si deos salutas, dextrouorsum.* id est, si deos salutas, verte te dextram partem versus. Qui deos salutabant, ac venerabantur, circũagebant se dextram partẽ versus. T. Liuius lib. 5. annal. *Dicitur manus ad cælum tollens precatus esse, vt si cui deorum hominúmque nimia sua fortuna populique R. videretur: vt eam inuidiam lenire quam minimo suo priuato incõmodo, publicoque Ro populi liceret conuertentem se inter hæc venerationem traditur memoria prolapsum cecidisse.* Hoc idẽ Plutarch. narrat planius, & vberius, his verbis, ... i. manus in cœlum ad deos superos sustulit Camillus & precans, Iupiter magne, inquit, & vos dii bonorum & malorum facinorũ inspectores, vos ipsi scilicet iuxta atque Romani scitis, nos nõ contra ius, sed necessitate coactos, & iniuriã acceptam referẽteis, hominũ maleuolorum & iura, legésq; negligentium vrbẽ vlcisci. Quod si qua etiam nobis reciproca, & vicissim rediens præsentis felicitatis vltrix iustitia debetur, precor, & pro ciuitate, & pro exercitu Romanorũ vt hæc in caput meũ cum minimo incõmo io recidat. Hæc locutus, quemadmodũ mos est Romanorũ, postea quã precati, & venerati sunt, se dextrã partem versus vertere, interea dũ se circumagit. prolapsus est. Suet. in Vitellio, de Lucio Vitellii imperatoris patre. *Idem miri in adulando ingenii primus C. Cæsarẽ adorari instituit, cùm reuersus ex Syria non aliter adire ausus esset, quàm capite velato, circumuertensque se, deinde procumbens.* Lucret. lib. 5. *Nec pietas vlla'st, velatum sæpe videri Vertier ad Lapidem, atque omneis accedere ad aras.* ad quẽ locum licet legere quæ a nobis annotata sunt in cõmẽt. Lucr. ANTE HORVM FOR.] ante foreis lenonis, lenæ & puellæ. ME INFERRE VEN. V. I.] Voui me Veneri prima luce sacra facturũ: quo tẽpore ientãt pueri, vel vt Simeo Bosius, quo tẽpore ientacula vẽdũtur: quã explicationẽ possum adiuuare Martialis epigram-

epigrammate, quod est libri vltimi vltimum. *Surgite iam vendit pueris ientacula pistor. Cristataque sonant vndique lucis aues.* Licet etiam hoc modo explicare, vt Sim. Bosio videbatur, Voui me ante alios omneis Veneris sacra facturum, quæ sint ei pro ientaculo. QVID ANTEPONES VENERIO IENTACVLO?] non putaui me culpam vllam contracturum, aut quidquam temerè facturum, si secutus essem antiquam scripturam, in altero ex codicibus Puteani sine vlla litura expressam. *Quid antepones Veneri pro ientaculo?* Nam alij omnes habent, vt vulgati, *Quid antepones Veneri à ientaculo*, quam scripturam & sententia, & lex carminis respuunt. Adr. Turnebus cùm animaduertisset, hunc locum esse in libris vulgatis & plerisque aliis mendosum coniecit legendum. *Quid antep. Venerio ientaculo* fortasse non malè vt ita explicetur, Quid antepones, subintell. Veneri, in Venerium ientaculum? Præterea Nonius in verbo *ientare*, mendosè hunc versum profert, hoc modo, *Quid antepones Veneri ientaculo?* quamuis enim non absurda sit huius lectionis sententia, nempe talis, Quid ientaculi, id est, quod ientaculum Veneri antepones? id est ante Venerem pones? seu Veneri appones? tamen versus hanc lectionem ferre non potest: acquiescamus igitur vel in Adriani Turnebi coniectura: quæ sic explicanda est: Quid antepones, inquit seruus, Venerio ientaculo? id est, vt sentit seruus, quid appones Veneri in ientaculum? vel in antiqua scriptura, quam secuti sumus: quod tutius esse puto. Sic loquitur in Mænech. *Bonum anteponam prandium pransoribus.* Ita autem quærit seruus, quia nihil præter vinum videt: ientaculum autem est cibus matutinus aut matutina cibi degustatio, vt veteres quidam grammatici volunt. At Phædromus verba serui in aliam sententiam accipit, aut detorquet talem scilicet, proinde quasi quæsierit, quos conuiuas adhibiturus, seu vocaturus esset ad ientaculum Venerium. Itaque sic respondet, *Me te,* &c. TVM TV VENEREM VOMERE VIS] seruus eandem verborum sententiã, quã initio esse voluerat, retinens, & Phædromi sensum dissimulans, qui de vocandis cõuiuis acceperat. Ergo, inquit, Venerem vomere vis? proinde ac si ita dicat si tale quale dicis, ientaculũ apponere cogitas, nẽue, me, te, hosce omneis, videris tali facto assequi velle, vt Venus vomat. Nã simul atque nos ientauerit, reuomere cogetur. Licet autem legere etiã sine interrogatione CEDO PVER SINVM] da puer sinũ. Nonius *sinus & galeola*, inquit, *vasa sinuosa*. Virg. Ec lib. *Sinum lactis, & hæc tibi liba, Priape, quotannis Expectare sat est* vbi Seruius, sinus, genus vasis: quod cum significamus *si*, producitur: cum verò gremium *si* corripitur. Iã *puere* antiquũ pro *puer* à recto *puerus*. QVID FACTVRVS?] quid facturus es? MVLTIBIBA ATQ. MEROBA] à te ipsa scilicet: quia multum bibit & merum bibit. QVASI TV LAGENAM DICAS, VBI &c.] hoc pertinet ad id, quod posteriore loco positum est *Merobiba* anum istam, inquit, significat esse lagenæ, in qua vinum Chium, solet in-esse similẽ. Vinum Chium non solebat aqua marina perfũdi, vt cetera vina Græca: sed oportebat esse merũ & maris expers. Hor. Sat. 2. lib. 2. *procedit fuscus Hydaspes Cæcuba vina ferẽs: Alcon Chiũ maris expers.* ad quẽ locum legere, quæ notauimus fortasse lectorem iuuabit. Iam lagenã fuisse vasculum ad vinum capiendum & continendum accommodatum, constat, &c. si qua controuersia esset, eam tolleret iocus ille notissimus. immo nisi lagena nos defecisset, occidissemus te. EXTEMPVLO VBI] simulátque, simul vt. DE ODORE] ex odore NISI NEVIS] nisi non vis. subintell. feretur: hoc modo, quærit, an feratur ei, hic sinus vini respondeo tibi, ferri, nisi non vis. *neuis* secunda pers. est à verbo *nolo*, ac pro *non* antiquè. NAM ISTVNC QVI FERT, AFFL.] nam istum, qui fert sinum vini plenum, velim ad terram afflictum esse? id est, velim graui casu in terram deiectum esse, si putem ipsi anui ferri. CENSVS] putaui. SI QVID SVPER ILLI FVERIT] si quid illi superfuerit. QVISNAM ISTIC FLVVIVS EST, &c.] allegoria est: quæ hoc significat, quódnam illuc vinum est, quod anus non ebibat, cum mari, anum: cum fluuio vinũ comparat. Sic ferè in Truculento, meretricem cum mari: quæ dantur meretrici: cum fluuiis in mare decurrentibus confert: fluuios autem omneis in mare delabi constat. & hac de re diximus in comment. Lucret. li. 6. ibid. *Principiò mare mirantur non reddere maius Naturam, quo tantus fluat decursus aquarum, Omnia quò veniant ex omni si mina parte*, &c. FI MI OBSEQVENS] mihi obsequere. *fi* imperatiui modi præsẽtis temporis, num. sing. à verbo *fio*. vsus est eadem &c. Hor. l. 2. Sat. ibi, *fi cognitor ipse.* ad quem locum plura. vtitur mox plurali *fite mihi volentes prop.* FITE MIHI VOL.] fite mihi beniuolæ: vel sic, si e mihi faciles, & libentes, seu voluntariæ. VOLTISNE OLIV. &c.] iocatur seruus, & dominum suum vrbanè irridet. Oliuas, seu oleas fuisse etiam veteribus in mensis vsui, vel ex his Hor. versib. intelligere licet, Sat. 2. li. 2. *nec dum omnis abacta Pauperies epulis regum. nam vilibus ouis Nigrisque est oleis hodie locus.* AVT PVLPAMENTVM] pulpamentum cibus est, qui fit ex pulpa leporis quod declarat iocus ille militis apud Ter. in Eun. *Tute lepus es: & pulpamentum quæris.* aliud est pulmẽtum, seu pulmentarium: Nam cibus est admodum pultis factus: quod ex Plinio cognoscere licet, cuius hæc verba sunt. l. 18. c. 8. *Pulte autem, non pane vixisse longo tempore Romanos manifestum: quoniam inde & pulmẽtaria, hodiéque dicuntur sine puls ipsa, siue quiduis aliud, quod inter cibos ad modum pultis factum sumitur*, &c. AVT CAPPARIM?] *Capparis* inquit Plin. lib. 13. cap. 23. *firmioris ligni frutex, seminisque & cibi vulgaris, caule quoque vnà plerumque decerpto* De cappari planius & plenius Dioſc. lib. 2. cap. 204. Sed legendum sic potius hunc versum puto, *Voltisne olivas, an pulpamentum, an capparim?* NON MVTIT CARDO] cardo nullum stridorẽ mittit. nullum sonitum edit: ne mu quidem facit. QVIN DAS SVAVIVM] si cardo est lepidus, vt dicis, quin das ei sauium?

LENA anus, PHÆDROMVS, PALINVRVS.

Flos veteris vini meis naribus obiectus est.
Eius amor cupidam me huc prolicit per tenebras.
Vbi vbi est, prope me est, euah habeo: Salue anime mi,
Liberi lepos. vt veteris vetusti cupida sum:
Nam omnium vnguentûm odor præ tuo nautea est,
Tu mihi stacte, tu cinnamomum, tu rosa,
Tu crocum, & casia es, tu bdellium. nam vbi

Tu profusus, ibi ego me peruelim sepultam.
Sed quum adhuc naso odos obsecutus est meo,
Da vicissim meo gutturi gaudium.
Nihil ago tecum. vbi est ipsus? ipsum expeto
Tangere, inuergere in me liquores tuos
Sino ductim, sed hac abiit, hac persequar.

Ph. Sitit haec anus. Pa. quantulum sitit? Ph. modica est.
Capit quadrantal. Pa. pol, vt tu praedicas,
Vindemia haec huic anui non satis est soli.
Canem esse hanc quidem magis par fuit: sagax
Nasum habet. An. amabo, cuia vox sonat procul?

Ph. Censeo hanc appellandum anum. Adibo. redi,
Et respice ad me huc lena. An. imperator quis est?

Ph. Vini pollens, lepidus Liber,
Tibi qui screanti, siccae, semisomnae,
Affert potionem, & sitim sedatum it.

An. Quàm longè abest à me? Ph. lumen hoc vide.
Grandiorem gradum ergo fac ad me obsecro.
Salue. An. egon' salua sim? quae siti sicca sum?

Ph. At iam bibes. An. diu fit. Ph. hem tibi, anus lepida.

An. Salue oculeißime homo. Pa. age effunde hoc citò
In barathrum, propere, prolue cloacam. Ph. tace.
Nolo huic maledici. Pa. faciam igitur malè potius.

An. Venus de paulo, paululum hoc tibi dabo,
Haud libenter. nam tibi amantes propinantes,
Vinum potantes dant omnes, mihi haud saepe
Eueniunt tales hereditates. Pa. hoc vide, vt
Ingurgitat impura in se merum auariter,
Faucibus plenis. Ph. perij hercle, huic quid primùm dicam
Nescio. Pa. hem istuc, quod mihi dixti. Ph. quid id est?

Pa. Periisse vt te dicas. Ph. malè tibi di faciant.

Pa. Dic isti. An. ah. Pa. quid est? ecquid lubet? An. lubet.

Pa. Etiam mihi quoque stimulo fodere lubet te.

Ph. Tace, noli. Pa. taceo. ecce autem bibit arcus, pluet,
Credo hercle hodie. Ph. iámne ego huic dico? Pa. quid dices?

Ph. Me periisse. Pa. age dice. Ph. anus audi hoc volo
Scire te, perditus sum miser. An. at pol ego oppidò
Seruata. sed quid est? quid lubet perditum
Dicere te esse? Ph. quia, id quod amo, careo.

An. Phaedrome mi, ne plora, amabo. tu me
Curato ne sitiam: ego tibi quod amas, iam huc adducam.

Ph. Tibi na ego, si fidem seruas mecum,
Vineam pro aurea statua statuam, quae tuo
Gutturi sit monumentum. qui me in terra aequè
Fortunatus erit, si illa ad me bitet
Palinure? Pa. edepol qui amat, si eget, misera afficitur
Aerumna. Ph. non ita res est. nam confido
Parasitum hodie aduenturum cum argento ad me.

Magnum

Pa. *Magnum inceptas, si id expectas, quod nusquam'st.*
Ph. *Quid si adeam ad fores, atque occentem?* Pa. *si lubet,*
Neque veto, neque iubeo, quando ego te video
Immutatis moribus esse here, atque ingenio.
Ph. *Pessuli, heus pessuli, vos saluto lubens,*
Vos amo, vos volo, vos peto, atque obsecro,
Gerite amanti mihi morem amœnissimi.
Fite caussa mea Lydij barbari,
Subsilite obsecro, & mittite istanc foras,
Quæ mihi misero amanti ebibit sanguinem.
Hoc vide vt dormiunt pessuli pessumi,
Nec mea gratia commouent se ocyus,
Perspicio nihili meam vos gratiam facere.
Sed tace, tace. Pa. *taceo Hercle, quid est?* Ph. *sentio sonitum,*
Tandem edepol mihi morigeri pessuli fiunt.

FLOS VETERIS VINI M. N.] id est, vinum vetus præstantissimum, vel fragrantissimi odoris ἄνθος [illegible]. Idem in Casina, *quid est? nisi hac meraclo. Se vspiam percussi flore Libyco* Idem in Cistellaria, *Quid que adeò me compleui flore Liberi* Ennius Alcest. de. *Hac anus admodum frigutit, nimirum se sauciauit flore Liberi.* EIVS AMOS] eius amor. &c amos antiquè, dictum, vt colos, vapos, nidos. & simil. pro color, vapor nidor, &c. PROLICIT [foras allicit, prouocat, prolectat. EVAX] lætantis interiectio. sic in Bac. *euax. aspersisti aquam.* quem locum profert Sosipater VT VETERIS VETVSTI CVP S.] quàm cupida sum vini veteris & vetusti? *veteris vetusti* dictum est. [illegible] ODOR, [illegible] OMNIVM VNGVENTVM OD] omnium vnguentorum odor, PRAE TVO NAVTEA'ST] præ tuo odore, mihi nauteæ instar est. nautea aqua, est fœtida ex sentina maris. suprà in Asinaria, *Nauteam bibere malim, quàm illam oscularier.* TV MIHI STACTE] stacte, flos myrrhæ: vel, vt alij volunt, pinguitudo, & stilla, seu gutta prima recentis myrrhæ antequàm incidatur sudãtis TV CINNAM] de cinnamomo Diosc lib. 1 cap. 13. ET CASSIA ES] de cassia legendus Diosc. li 1. cap. 12. BDELLIVM] de bdellio lege Plin. lib 12. cap. 9. & Diosc. lib. 1. c. 81. PROFVSVS,] profusus es. QVVM ADHVC] quoniã adhuc, &c. ἐπεὶ δὴ μέχρι τούτου ODOS] odos antiquè pro odor. Lucret. lib. 6. *permanet odos frigúsque Ignis,* &c. NIHIL AGO TEC] inanem tecum operam sumo, si nareis solus odore delectas, nec etiam gutturi voluptatem præbes. vel, sic nihil ago tecum ô odor, id est, nihil te moror, nihili te facio, nisi scilicet, vinum mihi bibere liceat. Simeo Bosius cum interrogatione legebat, hoc modo, & hoc sensu: nihil ago tecum? id est nihil ne abs te impetrare possum? in frustra abs te peto, vt guttur meum voluptate perfundas? IPSVS?] ipse flos Liberi? vel ipse lepos Liberi? id est, ipsum vinum fragrantissimum, & lepidissimum? IN VEGRERE] infundere. Virg. lib. 6. *inuergit vina sacerdos.* Lucr. lib. 5 *Illi imprudentes ipsi sibi sæpe venenum Vergebant: nunc dant aliis solertius ipsi.* SINO] è sino. DVCTIM] haustim, tractim, ducens è sino. ductim ab eo, quod est ducere Pro bibendo trahere, vt apud Horat. *ducere nectaris succos,* oda 3. libr. 3. MODICA EST] non admodum ampla est, aut capax, sed modice, & mediocriter loquitur de anu, vt de vase, ironia autem est. CAPIT QVADRANTAL] capit octo, & quadraginta sextarios, quadrantal, vt docet Festus, vas pedis quadrati, quod octo, & quadraginta sextarios capit, amphoram dicunt Græci, deinde hunc locum profert. VINDEMIA HAEC] hæc vini copia, tralatio est CANEM ESSE HANC Q. M. P. F.] canes sunt sagaces natura. M. Tull. lib. 1. de Diuinatione. *Sagire, sentire acutè est. ex quo saga anus, quia multa scire volunt, & sagaces dicti canes.* Idem lib. 2. de Nat. Deor. *nos elefantorum acutissimis sensibus, nos sagacitate canum ad vtilitatem nostram abutimur.* Plin. lib. 8. cap. 11. Plurima alia in his quoque vita inuenit: sed in venatu solertia, & sagitas præcipua est. ex quo illud Virgil. lib. 4. Æn. *& odora canum vis.* Lucret. lib 1. *Nanque canes, vt montiuaga per sæpe ferai Naribus inueniunt intectas fronde quietes, Dum semel institerunt vestigia certa viai.* SAGAX NASVM HABET] nasum dixisse veteres etiam in genere neutro testatur Nonius, & profert Lucilii versum ex lib. 7. *Queis oculi non sunt, neque nasum & cilia fronte.* IMPERATOR QVIS EST.] quis est, qui ita mihi imperat. VINI POLLENS] vini potens, id est, qui vini robore fretus est: vel, qui vini copia instructus est. nempe Bacchus ipse. LEPIDVS LIBER] Sic legendum, sine copulatione interposita, & nomine Liber maiuscula litera scripta, vt intelligamus esse nomen proprium. SEMISOMNAE] somnolentæ, dormitabundæ. Ebriosum esse, & somnolentum consentanea sunt: ebrietas enim somno curatur & leuatur, qua de re alias. SICCAE] ieiunæ, sitibundæ, non madidæ. QVAE SITI SICCA SVM] quæ siti arida sum. DIV FIT] hoc fit longum, cum me bibituram dicis. HEM TIBI VNAS L. malim legi, *hem tibi anus lepida.* vt sit hic Phædromi sensus seu tibi, quod bibas, anus lepida. OCVLEISSIME H.] homo carissime. Sic supà, odium dixit occuleissimum. IN BARATHRVM.] in ventrẽ istius anus barathri instar profundũ. PROLVE CLOACAM] omni ex parte & porro tenus lauã ventrẽ eiusdẽ, instar cloacæ fœtidum, spurciq. ac tetri odoris. Virg l. 3. Georg *fœdissima ventris proluuies.* VENVS, DE PAVLO P. H T. D] hic anus pauxillum vini in terrã, seu potius in arã Veneris de pleno sino effundit: quod est libare. *de paulo* autẽ dicit, quia quãtũuis plenũ vas esset, parũ tamen videbatur anu vinosæ, sitibundæ, & multibibæ. DABO] libabo. DANT] libant. TALES HEREDITATES] talia commoda, tales fructus. INGVRGITAT IMPVRA IN SE MERVM AVAR.] in se tanquam in gurgitem, infundit merum auide, aliter vsurpat Cicero verbũ *ingurgitare*, aut certe aliam structurã ei attribuit. Sic enim ille lib. 2. de Fin. bon. & mal. *qui in mensam vomant, & qui de conuiuiis auferantur, crudique postridie se*

en-jus ingurgitent : & rursus aliter oratione in Pison. *nu quam te in tot vitia ingurgitasses*. Sic in 2. Philip. *In eam igitur copias cum si subitò ingurgitasset exsultabat gaudio, persona de mimo*, &c. AVARIVER] auidè. profert hunc versum Nonius in aduerbio *auariter*. FAVCIBVS PLENIS] faucibus patentibus ore hiante, quod Græci dicunt χανδόν, à verbo χαίνω, quod valet hio Sic dixit in Sticho, nisi quòd figuratè, & facetè, *Propino ti. i salutem plenis faucibus*. DIC ISTI] dic isti, vt ei dicta è faciant ECQVID LVBET?] nunquid tibi lubet, isti malè precar? STIMVLO FOD.] Sic M. Tull Philip. 2. *Nunc expectas, dum te stimulis fodiam?* BIBIT ARCVS] bibit iris arcui, seu arco cæle sti assimilat anum bibacem, & vinosam bibit anus, inquit, tanquam arquus, seu arcus cælestis: ex quo licet suspicari mox pluuiam è nubibus casuram. Virgil lib. 1 Georg. *et bibit ingens Arquus, & è pastu decedens agmine magno* &c Lucr. 6 *Tum color è nigris ex ista dulcibus arqui.* ad quem locum plura de arcu, seu arquo cælesti. DICO?, sicam? tempus pro tempore, vel dicere debeo? AT POL EGO OPP SERVATA] quia bibi. QVID LVBET PERDITVM. &c quid, id est, propter quid *τοῦ τί*; quamobrem? QVIA ID QAMO. C.] quia quod ego ep caleo. TV ME CVRATO, NE SITIAM] tu curato, non sitiam, vel curato me non sitire. locu io est ex duobus generibus permixta, vt iam sæpe admonuimus TIBI NAE EGO, SI FID SERVAS M. VINEAM &c ordo est, næ ego, si mihi fidem seruas, vineam statuam pro aurea tibi statuam &c. statuam vineam, id est, statuam ex vino, vt auream ex auro dona, & sacrificia debent esse dijs, quibus, dantur, & fiunt, apta. Sic igitur Phædromus se huic anui statuam nō auream, sed vineam, positurum esse dicit. quippe quę longè magis delectatur vino, quàm auro. QVAE TVO GVTT. SIT MON] quæ tuæ bibacitatis monumentum sit sempiternum, QVI IN TERRA ET C.] quis inc. &c. BETET] eat. SI EGET] si non habet, quod det lenoni, aut meretrici : & ita potiri non potest. sic ferè infrà, eadem scena. *Ipsus se excruciat qui homo, quod amat, videt, nec potitur, dum licet.* MAGNVM INCEPTAS] magnum quoddam opus aggrederis, ac suscipis, si. &c. ATQVE OCCENTEM] ob foreis cantem? occentare tamen veteres pro cōuiciari, vsurparunt, testatur Festus. & ita Plautus ipse in Mercat. *Vellicent, vocent, molesti sint, occentent ostium.* PESSVLI, HEVS PESSVLI] pessuli vectes erant breues, & parui, vel lignei, vel ferrei, quibus fores intrinsecus claudebantur. FITE CAVSA MEA LVDII BARBARI] id est, vt mox ipse declarat, subsilite, ludii, erant pueri, seu adolescētuli imberbes, & impuberes, saltatores, olim ex Etruria acciti, qui ad numerum saltabant. *Barbari* autem, id est, Italici, seu Latini. Iam verò ludii seu iydii, legendū τετρασύλλαβοι vt sit pes creticus: quod vidit & Ad. Turnebus. Cōstant enim omnes hi versus octo, numerandi ab illo *Pessuli, heus pessuli*, &c. constant pedibus creticis singuli quaternis, hoc modo. Pessuli, heus v pessuli-vos salu-v to libens. v-c & ita de reliquis septē deinceps sequentibus sentiendum. Fite autem imperatiui modi est à verbo fio, vt suprà diximus. SVSSILITE] sursum salite. Nam sussum pro sursum dixerūt veteres. ISTANC] Planesium. QVAE MIHI MISERO AM. EX. SANC.] quæ me exsanguem reddit. Sic apud Theocr. in Pharmac. puella illa queritur amorem, tanquam hirudinem, affixum, sibi sanguinem omnem ebibisse. Αἰ, αἰ, ἔρως ἀνιαρέ, τί μευ μέλαν ἐκ χροὸς αἷμα, Ἐμφὺς, ὡς λιμνᾶτις ἅπαν ἐκ βδέλλα, πέπωκας, id est, vt quidem vertimus, O mihi tristis amor, quid nigrum è corpore sanguinem, O. ane mihi absum'sti æque bibisti, hærens, vt hirudo? Ne dissimile illud quidem est, quod est apud Sophoclem in Electra, vbi Clytemnestra dicit se omni metu liberatā esse, ex vtraque parte. & ex ea parte, qua Electrā inuita viuam quotidie videbat: & ex ea, qua Orestē necis paternæ vltorem noctes diésque horrebat. sic illa, Νῦν δ' ἡμέρᾳ γὰρ τῇδ' ἀπήλλαγμαι φόβου Πρὸς τῆσδ', ἐκείνου θ'. ἥδε γὰρ μείζων βλάβη Ξύνοικος ἦν μοι, τοὐμὸν ἐκπίνουσ' ἀεὶ ψυχῆς ἄκρατον αἷμα. id est, Nunc autē hodie metu liberata sum, & ex Electræ parte, & ex Orestis Hæc enim maior pernicies mecum habitabat, mihique contubernalis erat, meum semper ebibens merum animę sanguinem. VT DORMIVNT] vt quiescunt. neque se commonent loco, vt recludantur & pateant fores. PERSPICIO NIHILI MEAM, &c.] planè cerno vos non magnopere laborare, vtrum vobis amicus, an inimicus sim. ST, TACE, TACE] sic legendum, non *sed tace*, vt omnes libri habent. hoc primum. deinde, cur ita ediderim, libris omnibus reclamantibus, exponenda ratio est. Non longum faciam: ratio ipsa, & veritas hanc emendationem postulant. sic enim, qui silentium indicunt, loqui solent Latinè. *St, tace*, vel *tacete*, non *sed tace*, vel *tacete*. constat enim *St*, silentiū indicti, vel indicē ii notam esse. Neuius in Coroll. *St, tace verbum caue faxis*. ex Sosipatro apud Cic. lib. 2. de Orat ad Q. Fratr. ex antiquo aliquo poeta *St, tacete, quid hoc clamoris? quibus nec mater, nec pater.* Itaque quemadmodum hic vel scioli, vel librarii ex *st* fecerūt *sed*: ita in Casin. ex *st*. fecerunt *sta*. ibi. *Sta, tacete, atque abi neque paro neque hodie Coquetur* Itaq ego ita restitui, *St, tace, atque abi.* &c. SENTIO SONITVM] sic dictum à Plauto, *sentio sonitum*, vt à Lucretio *sentire sonitum*, lib. 4. & lib. 6.

ANVS, PLANESIVM virgo, PHÆDROMVS, PALINVRVS.

PLacidè egredere, & sonitum prohibe forum, & crepitum cardinum:
Ne quòd hîc agimus, herus percipiat fieri mea Planesium,
Mane, suffundam aquulam. Pa. *viden' vt anus tremula medicinam facit?*
Eapse merum condidicit bibere, foribus dat aquam quam bibant.
Pl. *Vbi tu es? qui me conuadatu's Veneriis vadimoniis?*
Vbi tu es? qui me libello Venerio citauisti: ecce me.
Sisto ego tibi me, & mihi contrà itidem te vt sistas suadeo.
Ph. *Assum. nam si absim, haud recusem quin mihi malè sit mel meum.*
Pla. *Animæ mi. procul quidem amantem abesse haud consentaneum est.*
Ph. *Palinure, Palinure.* Pa. *eloquere, quid est quòd Palinurum voces?*

Ph. *Est lepida?* Pa. *nimis lepida.* Ph. *sum Deus.* Pa. *immo homo haud magni preti.*

Ph. *Quid vidisti, aut quid videbis magis diis æquiparabile?*

Pa. *Male valere te, quod mihi ægre est.* Ph. *male mihi morigerus, tace.*

Pa. *Ipsus se excrucias, qui homo quod amat, videt, nec potitur dum licet.*

Ph. *Recte obiurgat. sane haud quidquam 'st, magis quod cupiam tandiu.*

Pl. *Tene me, amplectere ergo.* Ph. *hoc etiam est quamobrem cupiam vivere.*
Quia te pro ibet herus, clam hero potior. Pl. *prohibet, nec prohibere quit:*
Nec prohibebit, nisi mors meum animum abs te abalienauerit.

Pa. *Enimuero nequeo durare, quin ego herum accusem meum:*
Nam bonum est pauxillum amare sane, insane non bonum est.
Verum totum insanum amare, hoc est, quod meus herus facit,

Pl. *Sibi sua habeant regna reges, sibi diuitias diuites:*
Sibi honores, sibi virtutes, sibi pugnas, sibi prælia,
Dum mihi abstineant inuidere, sibi quisque habeant quod suum est.

Pa *Quid tu Veneri peruigilare te vouisti Phædrome?*
Nam hoc quidem edepol haud multo post luce lucebit. Ph. *tace.*

Pa. *Quid taceam, quin tu is dormitum?* Ph. *dormio ne occlamites.*

Pa. *Tu quidem vigilas.* Ph. *at meo more dormio, hic somnu' st mihi.*
Heus tu mulier, male mereri de immerente inscitia est.

Pl. *Irascare si te edentem hic à cibo abigat.* Pa. *ilicet.*
Pariter hos perire amando video. vterque insaniunt.
Viden' vt misere moliuntur, nec queunt complecti satis?
Etiam dispertimini. Pl. *nulli est homini perpetuum bonum.*
Iam huic voluptati hoc adiunctum est odium. Pa. *quid ais propudium?*
Tun' etiam cum noctuinis oculis, odium me vocas?
Ebriola persola nuga. Ph. *Tun' meam Venerem vituperas?*

Pl. *Quod quidem mihi polluctus virgis seruus sermonem serat.*
At na tu hercle cum cruciatu magno dixisti id tuo.
En tibi maledictis pro istis, dictis moderari vt queas.

Pa. *Tuam fidem Venus noctuuigila.* Ph. *Pergin' etiam verbero?*

Pl. *Noli amabo verberare lapidem, ne perdas manum.*

Pl. *Magnum flagitium probrúmque Phædrome expergefacis.*
Bene monstrantem pugnis cædis, hanc amas, nugas meras.
Hæccine fieri, vt immodestis te hic moderere moribus?

Ph. *Auro contra cedo modestum amatorem, à me aurum accipe.*

Pa. *Cede mihi contrà orichalco cui ego sane seruiam.*

Pl. *Bene va'e ocule mi. nam sonitum & crepitum claustrorum audio.*
Æditũum aperire fanum: quousque quæso ad hunc modum
Inter nos vtimur amore semper surrepititio?

Ph. *Minime. nam Parasitum misi nudiusquartus Cariam,*
Petere argentum, is hodie hic aderit. Pl. *nimium consultas diu.*

Ph. *Ita me Venus amet, vt ego te hoc triduum nunquam sinam*
In domo esse istac, quin ego te liberalem liberem.

Pl. *Facito vt memineris, tene etiam priusquam hinc abeo suauium.*

Ph. *Siquidem hercle mihi regnum detur, nunquam id potius persequar,*
Quando ego te videbo. Pl. *Ehem istoc verbo vin ictam para:*
Si amas, eme: ne rogites: facito vti pretio peruincas tuo.

ACTVS PRIMVS.

PALINVRVS seruus, PHÆDROMVS adolescens.

Pa.	*QVò ted hoc noctis dicam proficisci foràs,*
	Cum istoc ornatu, cumque hac pompa Phædrome?
Ph.	*Quo Venus, Cupidóque imperat, suadétque amor.*
	Si media nox est, siue est prima vespera:
	Si status, condictus cum hoste intercedit dies,
	Tamen est eundum quò imperant, ingratiis.
Pa.	*At tandem tandem* Ph. *tandem es odiosus mihi.*
Pa	*Istuc quidem nec bellum est, nec memorabile,*
	Tute tibi puer es lautus luces cereum.
Ph.	*Egon' apicularum opera congestum non feram,*
	Ex dulci oriundum, melliculo dulci meo?
Pa.	*Nam quò te dicam ego ire?* Ph *si tu me roges,*
	Dicam, vt scias. Pa. *si rogitem, quid respondeas?*
Ph.	*Hoc Æsculapij fanum est.* Pa. *plus iam anno scio.*
Ph.	*Huic proximum illud o ium oculeissimum.*
	Salue, valuistin' ostium oculeissimum?
Pa.	*Caruitne febris te here, vel nudiustertius?*
	Et heri cenauistíne? Ph. *deridésne me?*
Pa.	*Quid tu ergo insane rogitas, valeátne ostium?*
Ph.	*Bellissimum hercle vidi, & taciturnissimum.*
	Nunquam vllum verbum mutit. quum aperitur, tacet.
	Cúmque illa noctu clanculum ad me exit, tacet,
Pa.	*Nunquid tu, quo te, aut genere indignum sit tuo,*
	Facis, aut inceptas facinus facere, Phædrome?
	Num tu pudicæ cuipiam insidias locas?
	Aut quam pudicam oportet esse? Ph. *nemini.*
	Nec me ille sinit Iuppiter. Pa. *ego item volo.*
	Ita tuum conferto amare semper, si sapis,
	Ne id quod ames, populus si sciat, tibi sit probro.
	Semper curato ne sit intestabilis.
	Quod amas, amato testibus præsentibus.
Ph.	*Quid istuc est verbi?* Pa. *cautè vt incedas via.*
Ph.	*Quin leno hîc habitat.* Ph. *nemo hîc prohibet, nec vetat:*
	Quin quod palàm est venale, si argentum est, emas.
	Nemo ire quenquam publica prohibet via,
	Dum ne per fundum septum facias semitam,
	Dum tete abstineas nupta, vidua, virgine,
	Iuuentute, pueris, liberis: ama quid lubet.
Ph.	*Lenonis hæ sunt ædes.* Pa. *malè istis eueniat.*
Ph.	*Qui?* Pa. *qui scelestam seruitutem seruiunt.*
Ph.	*Obloquere.* Pa. *fiat maximè.* Ph. *etiam tu taces?*
Pa.	*Nempe obloqui me iusseras.* Ph. *at nunc veto,*

Id vti occœpi dicere, ei ancillula est.

Pa. *Nempe huic lenoni, qui hîc habitat?* Ph. *rectè tenes.*

Pa. *Nimis formido ne excedat.* Ph. *odiosus es.*

Eam volt meretricem facere: ea me deperit:

Ego autem cum illa facere nolo mutuum.

Pa. *Quid ita?* Ph. *quia proprium facio, amo pariter simul.*

Pa. *Malus clandestinus est amor, damnum'st merum.*

Ph. *Est hercle ita vt tu dicis.* Pa. *iam ne ea fert iugum?*

Ph. *Tam à me pudica est, quasi soror mea sit, nisi*

Si est osculando quippiam impudicior.

Pa. *Semper, tu scito, flamma fumo est proxima.*

Fumo comburi nihil potest, flamma potest.

Qui è nuce nucleum esse volt, frangit nucem.

Qui volt cubare, pangit saltem suauium.

Ph. *At illa est pudica, neque dum cubitat cum viris.*

Pa. *Credam, pudor si cuiquam lenoni siet.*

Ph. *Immò quid censes? vt quæque illi occasio est*

Surripere se ad me, vbi sauium oppegit, fugit.

Ideò fit, quia hic leno ægrotus incubat,

In Æsculapij fano. is me excrucias. Pa. *quid est?*

Ph. *Aliàs me poscit pro illa triginta minas,*

Aliàs talentum magnum, neque quicquam queo

Æqui boníque ab eo impetrare, Pa. *iniurius:*

Qui quod lenoni nulli'st, id ab eo petas.

Ph. *Nunc hinc parasitum in Cariam misi meum,*

Petitum argentum à meo sodali mutuum:

Quod si non affert, quò me vortam nescio.

Pa. *Si deos salutas, dextrouersum censeo.*

Ph. *Nunc ara Veneris hæc est ante horum fores,*

Me inferre Veneri voui iam ientaculum.

Pa. *Quid antepones Veneri ientaculo?*

Ph. *Me, te atque hosce omnes.* Pa. *tum tu venerem vomere vis?*

Ph. *Cedo puere sinum.* Pa. *Quid facturus?* Ph. *iam scies.*

Anus hîc solet cubitare custos ianitrix.

Nomen ei est lena, Multibiba atque Merobiba.

Pa. *Quasi tu legonam dicas, vbi vinum soles*

Clium esse. Ph. *Quid opu'st verbis? vinosissima est.*

Eáque extempulo vbi vino has conspersi foreis,

De odore adesse me scit, aperit illico.

Pa. *Eíne hic cum vino sinus fertur?* Ph. *nisi neuis.*

Pa. *Nolo hercle. nam istunc qui fert, afflictum velim*

Ego nobis afferri censui. Ph. *Quin tu taces?*

Si quid super illi fuerit, id nobis sat est.

Pa. *Quisnam istic fluuius est, quem non recipiat mare?*

Ph. *Sequere hac Palinure me ad foreis, si mi obsequens.*

Pa. *Ita faciam.* Ph. *agite, bibite. festiua fores.*

Potate, fite mihi volentes propitiæ,

Pa *Voltísne oliuas, aut pulpamentum, aut capparim?*

Ph. *Exsuscitare vostram huc custodem mihi.*
Pa. *Profundis vinum. quæ te res agitant Ph. sine,*
Viden' vt aperiuntur ædes festiuißimæ?
Non mutit cardo. est lepidus. Pa. quin das sauium?
Ph. *Tace, occultemus lumen & vocem.* Ph. *licet.*

QVÒ TED HOC NOCTIS D. PR.] quò te proficisci dicam hoc noctis tempore? *hoc noctu*, id est, hac parte noctis: hoc noctis tempore. Sic suprà in Anphitr. *qui hoc noctu solus ambulem.* & ibidem iterum atque iterum. CVM ISTOC ORNATV] cum cereo funali in manu, & cetero instrumento amatorum proprio. est enim suus amatorum ornatus, vt peregrinorum, nautarum, potorum. CVMQVE HAC POMPA] cum aliis seruis, qui vinum, & ientaculum Veneris gerunt. SIVE'ST PRIMA VESPERA] siue est prima vesperæ pars. Sic dictum prima vespera, vt prima luce, primo crepusculo. SI STATVS CONDICTVS CVM HOSTE INTER D.] id est, siue constitutus cum peregrino, & denuntiatus peregrino intercedit dies hostem antiqui pro peregrino vsurparunt verba autem sunt 12. tab. *aut status dies cum hoste*, quæ profert M Tul lib 1. de Off. ostendens id, quod diximus, hostem apud maiores vsurpatum esse pro eo, quem sua ætate peregrinum dicebant. Festus. *Status dies*, inquit, *vocatur, qui iudicij causa est constitutus cum peregrino.* eius enim generis ab antiquis hostes appellabantur, quòd erant pari iure cum pop. R. atque hostire ponebant pro æquare: deinde profert hos duos versus Plauti, *Si status condictus*, &c. Stata sacrificia, dicuntur certis diebus fieri solita. CONDICTVS] communi ter dictus, denuntiatus *Condicere*, inquiunt iurisconsulti, *denunciare est prisca lingua.* INGRATIIS] inuitè. AT TANDEM T.] At tandem, tandem intelligo te amare ὑποτιθέμενος, seu potius ἐκλείψεις. vel dic, At tandem, tandem desine insanire. At tandem, tandem resipisce, & ad sanitatem reuertere. NEC MEMORABILE] id est, nec laudabile. vt contrà, illaudatum dicitur, quod non est nominandum, aut memorandum. TV TE TIBI PVER ES LAVTVS, &c] Tu non habes puerum mollem, & delicatum, qui lumen tibi præferat: sed tute tibi minister, & puer delicatus es. tu es αὐτουργὸς, αὐτοδιάκονος. tu es tibi dux, & comes. LVCES CEREVM] tu tibi lumen præfers: tu tibi præluces, cereum manu gestans, σοὶ αὐτῷ δᾳδουχεῖς. Sic dictum luces cereum. vt lucere facem in Casina: Primum omnium huic lucebis nouæ nuptæ facem. EGON' APICVLARVM OPERA CONG. &c] Egóne non feram cereum apiculatum labore constructum, & conflatum, & ex dulci melliculo meo oriundum? NAM QVO TE DICAM IRE?] ἀναστροφή. quonam te dicam ire? vel nam pro At, vel sed. vel autem. Sed quo te dicam ire? OCVLEISSIMVM] id est, æquè atque oculi, carum, carissimum. Sic ferè Festus: & hunc locum profert. Sed mendosè apud Festum legitur *oculissimum*. nam & ratio Latini sermonis, & lex carminis postulant, vt legatur *oculeissimum*. Quod autem libri quidem vulgati habent, *ocissimum*, ferri non potest. CARVITNE FEBRIS TE, &c] significat seruus, absurda interrogando, herum suum absurdè quærere ab hostio, vtrùm valuerit, necne. Dicimus enim aliquem febri carere: non febrem aliquo homine carere. vel dic non eò esse ineptam, aut absurdam interrogationem, quòd ita quærat ex Phædromo, *caruitne te febris*: sed quòd caruitne te febris heri, vel nudiustertius? nam debet quisque scire valuerit heri, & nudiustertius, necne. HERE] heri. ET TACITVRNISSIMVM] Hoc eò pertinet, quòd optant amatores, qui difficileis Veneres sectantur, & captant, vt ianuæ puellarum, quas amãt, sine strepitu, & stridore pateant. Tibull, lib 1. eleg 2. *Ianua difficilis dominæ, te verberet imber: Te Iouis imperio fulmina missa petant. Ianua, iam pateas vni mihi, victa querelis: Nec furtim, verso cardine, aperta sones.* NVNQVAM VLLVM VERBVM MVTIT] id est, ne mutit quidem. planè mutum est. ne μῦ quidem facit: mutit verbum, tralatio est, nam ostia non loquuntur: satis igitur erat dixisse, nunquam vel mutit. NVM TV PVDICAE CVIPIAM INS. LOCAS?] M. Tull. pro Cælio. parcat iuuentus pudicitiæ suæ, ne spoliet alienum, &c. ibidem, paucis pòst: ne incurrat in alterius domum, atque famam ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat AVT QVVM PVD. OP. ESSE?] etiam si non sit. NEC ME ILLE SINIT IVP.] id est, & dii vetant Sic virg lib. 2 Æneid. *haud ille sinit superi regnator Olympi.* quidem legunt, *Nec me ille sinit Iup.* hoc est, & dii prohibeant. Iam ille ἐμφατικῶς positum est, & vna opera δεικτικῶς ille, scilicet, qui in cælo habitat. ITA TVVM CONF. AMARE S] Ita tuum conferto amorem, seu amationem. &c Græcorum more dictum est. Sic enim apud illos τὸ ἐρᾶν ponitur pro eo, quod est ὁ ἔρως, & τὸ μεμηνέναι, pro eo quod est, ἡ μανία, & cetera sexcenta similia. Idem Plaut. in Bacchid. *hic vereri perdidit, vereri*, id est, τὸ αἰδεῖσθαι τὴν αἰδῶ pudorem. Sic Lucret. libr. 4 *Præterea meminisse iacet, languetque sopore.* ad quem locum plura collecta sunt exẽpla NE SIS INTESTABILIS] id est, ne sis infamiæ nota inustus: ita nec tu testimonium dicere alteri possis, nec tibi alites. Intestabilis est, cui nemo testimonium dicere cogitur, nec ipse testamenti factionem habet, nec ad alterius testamentum testis adhibere potest Vlpian. libr. 28. digest tit. 1. *Si quis ob carmen famosum damnetur: senatusconsulto expreßum est, vt intestabilis sit. ergo nec testamentum facere poterit. nec ad testamentum testis adhiberi.* Horat Sat 3. lib 2. *vter aditis, fueritve Vestrûm prætori intestabilis, & sacer esto.* ad quem locum legito, si vacas, quæ notauimus in commentariis Horatianis. Sed vt redeam ad hûc locum. iocus est ex ambiguo. nam *intestabilis* significat eũ, vt dixi, cui testimonii dictione, & testimonii factione interdictũ est: qui est quasi sine testibus. esse sine testibus rursum, ambiguum est nam vel intelligi potest is, qui iis particulis caret, quibus vir à fœmina distinguitur, vel is, cui testeis adhibere in suis negotiis nõ licet, Itaque iocus est in verbo positus. Constat autẽ, iis qui Veneres legibus vetitas sectarentur, vt qui matronis, vt virginibus insidiarẽtur, sæpe caudas salaceis vnà cum testiculis ferro demessas esse. Horatius Sat 2. libro 1. *quin etiam illud Accidit, vt cuidam testeis caudámque salacem, Demeteret ferrum.* AMATO TESTIBVS PRAESENTIBVS] etiam hoc ambiguitè dictum. quod non eget interpretatione. CAVTE VT INCEDAS VIA] vt per viam publicam iter facias. τῇ λεωφόρῳ. Lucret lib. 4. *Volgiuagáque vagus Venere ante recentia cures* Iterum Plautus infrà non longe, *Nemo ne quemquam publica prohibet via.* NEMO HIC PROH. NEC VET. &c.] ordo est, Nemo prohibet, nec vetat, quin hic, id est, in domo lenonis, aut lenæ, emas, id, quod palàm est venale Horat Sat. 2. lib. 1. loquens de meretrice, *Adde huc, quod mercem sine.*

fert fuch gestat: apertè, Quod venale habet, ostendit, &c. Iam quod attinet ad hæc duo verba, *prohibere, vetare:* prohibere, est factis: vetare, est verbis. NEMO IRE QVENQVAM PVBLICA PROH. VIA] publica via, τῇ λεωφόρῳ. Viarum, inquit iurisconsultus libr. 43. digest. titu. 8. *quædam publicæ sunt, quædam priuatæ, quædam vicinales. Publicas vias dicimus, quas Græci βασιλικάς, nostri prætorias, alij consulares appellant.* allegoria autem est, qua significat neminem prohibere, quin suo quisque arbitratu meretrices consectetur. DVM NE PER FVNDVM SAEPT] in allegoria manet: quā mox declarat. nam per fundum sæptum, siue sæpe circūdatum ac munitum, mulieres nuptas seu matronas, virgines, viduas, pueros ingenuos significat: quia lex taleis personas tangere vetat. DVM TE TE ABST. N. V. V.] hæc est interpretatio superioris allegoriæ. Atque hanc eandem sententiam pluribus verbis tractat M. Tull. in orat. pro Cælio. quem locum iam ante indicauimus. QVIA SCELESTAM SERVITVTEM SERVIVNT] scilicet. dum lenoni seruiunt: dum lenonem dominum habent scelesta autē ædium seruitus est; quia earum dominus scelestus est. OBLOQVERE] obloquere ambiguum est: nā vel ita accipere licet, vt sit imperatiui modi: vel ita, vt indicatiui, pro obloqueris. quo modo Phædromus vult accipi. at seruus ita audit, quasi à Phædromo obloqui iubeatur. FIAT MAXIME] tu me obloqui iubes, fiat: non recuso, quin obloquar. ID VTI OCCOEPI, &c.] *Id*, superuacaneum est, & fortasse legendū, *Ita vti occæpi dicere*: verumtamen nihil muto. nam etiam alibi ita locutum esse suo loco indicabo. RECTE TENES] vel cum distinctione legendum, rectè: tenes, id est, rectè: subintell. dicis. intelligis. vel sine distinctione rectè tenes: id est, rectè intelligis. vt quidem vult accipi Phædromus. Sed Palinurus sic accipit, quasi ille propriè posuerit, rectè tenes, pro firmiter tenes dextra, vt iam ostendemus. NIMIS FORMIDO, NE EXCIDAT] locus difficilis, & obscurus, & in codicibus antiquis ac recentibus varie scriptus, atque impressus. Nam alii manusc. habent, *Nimis formido, ne excedat*. vt duo Clericani, & alie: è Puteaninis: quomodo Veneti, & Florentini, & Parisienses. & Lugdunenses. alii *ne exeat*, vt codex Tilianus: alii *ne excedat*, vt Huraltinus, & alter è Puteaninis, & is, quem mihi vendendum dedit Vascosanus. quā scripturam leuiter immutatam amplector. nam *excedat* quidem ferri non potest. sed si e. secundæ syllabæ vertatur in i. fiet *excidat*. quam scripturam rectam esse puto: idque continuò ostendam, sed mihi prius aliæ tres scripturæ considerandæ & spectandæ sunt: quod si probabiles sint, retinendæ: sin absurdæ & ineptæ, reiiciendæ. Atque *excedat* quidem ferri non potest: quia sententia hanc respuit. nam si dicamus sic explicari posse, *Nimis formido ne* subintell. leno, *excedat*. hoc est, ne domo egrediatur, & ne effugiat. idcirco ego rectè teneo: nam quæ rectè tenemus, non ita facilè nobis de manibus elabūtur: sententia à verbis, & incepto sermone aliena erit: idémque de verbo *exeat*, sentiendum, restat tertia *exedat*, quam quidam sic explicant. nimis formido, ne me hic leno exedat, tanquam bestia quædam immanis. Idcirco iidem legi volunt suprà proxime *Nempe huic leoni, qui h. hab.* quasi eum sic appellarit Phædromus, propterea quia lenonem istum, leonis instar, sæuum, & immitem, & inhumanum in se experiatur. Hanc igitur tertiam scripturam, quæ se tueri non potest, nisi *leoni*, pro *lenoni*, vt habent omnes libri, scribatur quis probabilem iudicet? Restat, vt cùm hæ tres scripturæ partim ferri non possint, partim reiiciendæ sint, *excidat* recipiamus cùm præsertim & ab antiqua scriptura *excedat* parum deflectat, & sententiam contineat huic toti loco accommodatissimam, & Plautino ingenio dignissimam. hanc igitur scripturam sic explico. Dixerat Phædromus, cum respondisset Palinurus. Nempe huic lenoni qui hic habitat dicis ancillam esse: *rectè tenes*. sic sentiens, rectè intelligis. At seruus, ioco seruili, illuc rectè tenes accipit, pro *firmiter tenes*. scilicet penem. Itaque sic respondet, non est mirum me penem meū firmiter tenere. timeo enim ne excidat significans se esse probè mentulatum: & propter pondus ac magnitud nē se metuere, ne, cùm careat subligaculo, grauis illa supellex sibi ex inguine excidat. Talis est iocus ille in Pœnulo, *tenetis rem.* ADVOC *Vox quidem hercle: ita pauxilla est, digitulis primoribus* In eādem enim sententiam ibi accipiunt aduocati, *teretis rem.* atque hic seruus Palæstrio *rē tenes* Si quis tamen contendat, etiam *exeat* legi posse, salua eiusdem ioci sententia, aut certe nō admodum immutata hoc modo, nimis metuo, ne cauda mea propterea quod valde est inflata, & expedita ad Venerem, exeat è sedib suis: non magnopere pugnabo. Ne cui autem durius aut inusitatius dictum videatur, *rectè tenes*, pro firmiter tenes, (sic enim accipit seruus, & hæc est altera ambigui pars) sic locutus etiam Ter. est, cum is quoque ambiguo luderet in Andr. ibi, *Daue istuc dedam iam negotij: SI non potest P.: Quid SI. quia habet aliud magis ex se, & maius. P. qui ināt vinctus est. P. Pater, non rectè vinctus est. SI. haud ita iussi.* Nā Pāphilus, illud non rectè vinctus est, sic audiri vult, nō iure vinctus est, sed pater sic accipit, non astrictè, nec firmiter vinctus est. itaq; respondet, nō ita iussi. nō iussi, vt inualide, & minus firmiter vinciretur: sed contrà, vt quadrupes constringeretur. EA ME DEPERIT] i. ea me perdite amat. EGO AVTEM CVM ILLA FACERE NOLO MVT.] iocus præter exspectationem, seu παρὰ προσδοκίαν, & ex ambiguo. Nā cùm seruus & spectatores exspectarēt, vt diceret se velle cum ea facere mutuum, i. se velle eam mutuò amare, vel ei in amorem respondere: dicit præter expectationem omnium, se nolle cum ea facere mutuum: in quo alter iocus est, sed ex ambiguo. Nam, cùm *facere cum illa mutuum*, primo aspectu, atque adeò re vera hoc significare debeat, pariter illi in amore respōdere, Phædromus longe alio modo vult accipi, vt ipse postea declarat, videlicet se nolle eam sibi dari mutuò, sed emptione propriam fieri. Nam quas rēs mutuò accipimus, tametsi ex nostræ fiant, & idcirco nostro periculo pereant, tamen cogimur earum rerum si non eandem speciem, at idem genus reddere. quas verò emimus, eas mācipio accipere solemus, earúmq; dominium in nos ita trāsfertur, vt neque eas, neque earū æstimationem, neque quidquam omnino venditori earum nomine debeamus. verbi gratia, si quis mihi cētum aureos mutuos dederit: ii, mei quidem fiūt, & meo periculo pereūt: sed natura huius contractus talis est, vt quamuis nō eosdem numero, aut specie centum aureos, eosdem genere tamē creditori reddere debeam. Itaque qui dat mutuum. facit is quidem quod dat, quodāmodo proprium debitoris, sed non omnibus modis, neque omni ex parte: quia id quod dedit, aliquando recepturus est, aut certe repetendi ac recuperandi ius habet, nempe quo tempore conuenit: verùm, vt dixi, non idem numero, hoc est, non eos ipsos nummos, quos dedit mutuos: sed alios æque probos, & eiusdem generis. Hoc igitur dicit Phædromus, nolle se hac lege Planesium accipere à lenone, vt eam aliquando reddere cogatur: quod eueniret, si mutuum contraheret: sed velle propriam facere, vt perpetuò ea potiatur, & fruatur. Hinc fit, vt proprium à Latinis pro perpetuo vsurpetur. Virgilius libro 6. *propria hæc si dona fuissent.* Horat. epistola 2. libro 2. *tanquam sit proprium quidquam puncto quod mobilis horæ.* &c. ad quem locum plura quidem exempla collegimus, sed

tamen illud ex Terentio huc adscribemus in Andr. *Nihilne esse proprium cuiquam?* vbi notat Donatus *omne quod habemus, aut mutuum'st aut proprium. Ergo proprium perpetuum*, &c. MALVS CLANDEST. EST, AMOR] ordo est, clandestinus amor malus est. QVIA PROPRIVM FACIO: AMO P. S.] declarat ambiguè dictum. nolo, inquit, facere mutuum, quia proprium facio, id est, nolo mihi necesse esse eam reddere, sed contrà volo eam perpetuò meam manere. & tamen in hanc sententiam facere volo cum ea mutuum, quòd eam amo pariter simul. IAM NE EA FERT IVGVM?] id est, iámne ea maribus subsidit? iámne ea à te, aut ab alio viro subacta est? iámne ea, vt infrà loquitur, cubitat cũ viris? sic Horat oda 5. libr. 2. *Nondum subacta ferre iugum valet Ceruice: nondum munia comparis Æquare: nec tauri ruentis in Venerem, tolerare pondus.* SEMPER, TV SCITO, FLAMMA F. PR.] significat complexum, & concubitum osculis esse proximum. QVI E NVCE NVCL ESSE VOLT, FR. N.] allegoria est, per quam significat ei qui aliquid efficere aut consequi studet eos labores suscipiendos, eámque viam ac rationem ineundam esse, qua possit ac soleat ad id peruenire. Ita qui vult alicuius puellæ complexu potiri, primo alloquitur, & blandis verbis allicit, & promissis conciliat deinde osculatur: postremò complexu Venerio & concubitu fruitur. QVI VOLT CVBARE, &c.] allegoriæ explicatio. PANGIT SALTEM S.] saltem osculatur. PANGIT] figit. Virg. lib. 1. Æn. *Cùm dabit amplexus, atque oscula dulcia figet.* CREDAM PVDOR SIC] Non est credibile cum puellam, esse pudicam, quæ penes lenonem sit: cum lenones omnes pudore careant. legendum autem *si cuiquam*, non *si cuipiam*. NEQ. DVM CVBITAT CVM V.] neque dum fert iugum. IMMÒ QVID CENSES?] immò quid arbitraris? Sic autem legendum, non vt vulgo, *vt illam censes*: neque vt edidit Camerarius, *vt illum censes?* VT QVAEQ. ILLI OCCASIO'ST, SVRR. EI, &c.] id est, quamcunque occasionem nacta est surripiendi se ad me, suauium mihi figit: & simulátque id fecit fugit. Virg. in Palæm. *Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.* Prisc. libr. 10. *Pango etiam pegi & ex eo compositum, impingo, impegi facit.* Pacuuius in Medo, *Tonsillam pegi laeue in litore*, &c. simplex tamen pango etiam pepigi facit secundum Carisium, & panxi. Sed antiqui pago quoque dicebant pro paciscor. *oppegit* igitur interpretor: firmiter obtulit ori meo contrà affixit. HIC] in fano Æsculapii. INCVBAT] qui a diis aliquid petere cogitabant, cubabant in eorum deorum, quorum ope egebant, fanis aut templis, tanquam responsa ab iis vel vigilantes, vel in somnis accepturi. Notat Seruius ad illud Virg. Æn. 7. *& caesarum ouium sub nocte silenti Pellibus incubuit stratis, somnosque petiuit.* M. Tull. lib. 1 de Diuinat: *Atque etiã qui praerãt Lacedaemoniis non contenti vigilantibus curis, in Pasiphaae fano, quod est in agro propter vrbem, somniandi causa excubabant*, alias, *incubant, quia vera quietis oracula ducebant.* Eodem pertinent illa Strabonis, libr. 16. vbi de Mose loquitur, [illegible], id est, Sed docebat ille, omnem statuarum fabricationem omittere oportere. & fano, ac templo augusto certis finibus circumscripto, quod Deo consecraretur, eum Deum colendum: & in eo templo vel pro se quenque, vel alios qui essent ad bene somniandum apti natura, pro aliis incubare oportere: & iis qui temperanter & iuste viuunt à Deo donum aliquod, aut signum esse expectandum: aliis verò nihil tale expectãdum. &c. Sic igitur ægri in templis Æsculapii incubabant, vt saltem in somnis moniti, aliquod morbi lenamentum, ac leuamentum ab eo consequerentur. ALIAS TALENTVM MAGNVM] talentum magnum valet centum minas. minæ autem singulæ drachmas centenas, quanquam alii singulis minis 75. drachmas tantum contineri volunt. Idem Plaut. Mostell. *Si hercle nunc ferat sex talenta magna argenti praesentaria, nunquam accipiat* ad quem locum de talento nonnulla præterea docentur. Ter. in Phorm. *cedò. quid postulat? G. Quid? nimium. quantum libuit.* c. *Dic. G. si quis daret talentum magnum.* F est. *Talentorum*, inquit, *non vnum genus Atticum est mille denariûm*, &c. Lege & Priscianum de talento. Sed instar omnium erit vnus Budæus in libro de asse. ÆQVI, BONIQ.] moderati, [illegible]. INIVRIV'S, QVI, QVOD LEN. NVLLI'ST, &c.] iniurius es, inquit, qui, quod nullus leno habet, scilicet, æquum & bonum, id ab eo petas. QVÒ ME VERTAM, NESCIO] sermo hominis inopia consilii laborantis. sed hæc verba aliter accipit seruus, vt iam cognoscemus. SI DEOS SALVTAS, DEXTROVORSVM] iocatur seruus, Phædromi verba in aliam sententiam, atque ille volebat, torquẽs. Nam cũ ille significes, se nescire quid se faciat, & quid cõsilii capiat, ita locutus esset. *quò me vertam, nescio.* seruus aliter accipiens, subiicit. *Si deos salutas, dextrouorsum.* id est, si deos salutas, verte te dextram partem versus. Qui deos salutabant, ac venerabantur, circũagebant se dextram partẽ versus. T. Liuius lib. 5. annal. *Dicitur manus ad caelum tollens precatus esse, vt si cui deorum hominúmque nimia sua fortuna populique R. videretur: vt eam inuidiam lenire quàm minimo suo priuato incõmodo, publicoque Ro. populi liceret. conuertentem se inter hanc venerationem traditur memoria prolapsum cecidisse.* Hoc idẽ Plutarch. narrat planius, & vberius, his verbis, [illegible] i. manus in cœlum ad deos superos sustulit Camillus, & precans, Iupiter magne, inquit, & vos dii bonorum, & malorum facinorũ inspectores, vos ipsi scilicet iuxtà atque Romani scitis, nos nõ contra ius, sed necessitate coactos, & iniuriã acceptam referẽteis, hominũ maleuolorum & iura, legésq; negligentium vrbẽ vlcisci. Quod si qua etiam nobis reciproca, & vicissim rediens præsentis felicitatis vltrix iustitia debetur, precor, & pro ciuitate, & pro exercitu Romanorũ, vt hæc in caput meũ cum minimo incõmodo recidat. Hæc locutus, quemadmodũ mos est Romanorũ, posteaquã precati, & venerati sunt, se dextrã partem versus vertere, interea dũ se circumagit, prolapsus est. Suet in Vitellio, de Lucio Vitellii imperatoris patre. *Idem miri in adulando ingenij primus C. Caesarẽ adorarẽ instituit, nõ reuersus ex Syria, non aliter adire ausus esset, quàm capite velato, circumuertẽnsque se, deinde procumbens.* Lucret. lib. 5. *Nec pietas vlla'st, velatum saepe videri Vertier ad Lapidem, atque omneis accedere ad aras.* ad quẽ locum licet legere quæ a nobis annotata sunt in cõmẽt. Lucr. ANTE HORVM FOR.] ante foreis lenonis, lenæ & puellæ. ME INFERRE VEN. V. I.] Voui me Veneri prima luce iacta factură: quo tẽpore ientãt pueri, vel vt Simeo Bosius, quo tẽpore iẽtacula vẽdũtur: quã explicationẽ possum adiuuare Martialis epigram-

epigrammate, quod est libri vltimi vltimum. *Surgite iam vendit pueris ientacula pistor. Cristataque sonant vndique lucis aues.* Licet etiam hoc modo explicare, vt Sim. Bosio videbatur, Voui me ante alios omneis Veneris sacra facturum, quæ sint ei pro ientaculo. QVID ANTEPONES VENERIO IENTACVLO?] non putaui me culpam vllam contracturum, aut quidquam temerè facturum, si secutus essem antiquam scripturam, in altero ex codicibus Puteani sine vlla litura expressam. *Quid antepones Venerio pro ientaculo?* Nam alij omnes habent, vt vulgari, *Quid antepones Veneri à ientaculo*, quam scripturam & sententia, & lex carminis respuunt Adr. Turnebus cùm animaduertisset, hunc locum esse in libris vulgatis & plerisque aliis mendosum coniecit legendum. *Quid antep. Venerio ientaculo* fortasse non male vt ita explicetur, Quid antepones, subintell Veneri, in Venerium ientaculum? Præterea Nonius in verbo *ientare*, mendosè hunc versum profert, hoc modo, *Quid antepones Veneri ientaculi?* quamuis enim non absurda sit huius lectionis sententia, nempe talis, Quid ientaculi, id est, quod ientaculum Veneri antepones? id est ante Venerem ponesseu Veneri appones? tamen versus hanc lectionem ferre non potest: acquiescamus igitur vel in Adriani Turnebi coniectura: quæ sic explicanda est: Quid antepones, inquit seruus, Venerio ientaculo? id est vt sentit seruus, quid appones Veneri in ientaculum? vel in antiqua scriptura, quam secuti sumus: quod tutius esse puto. Sic loquitur in Mænech *Bonum anteponam prandium pransoribus.* Ita autem quærit seruus, quia nihil præter vinum videt. ientaculum autem est cibus matutinus aut matutina cibi degustatio, vt veteres quidam grammatici volunt At Phædromus verba serui in aliam sententiam accipit, aut detorquet talem scilicet, proinde quasi quæsierit, quos conuiuas adhibiturus, seu vocaturus esset ad ientaculum Venerium. Itaque sic respondet, *Me te.* &c. TVM TV VENEREM VOMERE VIS] seruus eandem verborum sententiā, quā initio esse voluerat, retinens. & Phædromi sensum erdissimulans, qui de vocandis cōuiuis acceperat. Ergo, inquit, Venerem vomere vis? proinde ac si ita dicat si tale quale dicis, ientaculū apponere cogitas, neue, me, te, hosce omneis, videris tali facto assequi velle, vt, Venus vomat. Nā simul atque nos ientauerit, reuomere cogetur. Licet autem legere etiā sine interrogatione CEDO PVER SINVM] da puer sinū. Nonius *sinus & galeola*, inquit, *vasa sinuosa.* Virg. Me lib. *Sinum lactis, & hæc tibi liba, Priape, quotannis Expectare sat est* vbi Seruius, sinus, genus vasis: quod cum significamus *si*. producitur: cum verò gremium *si* corripitur. Iā *puere* antiquū pro *puer* à recto *puerus.* QVID FACTVRVS?] quid facturus es? MVLTIBIBA ATQ. MEROBIBA] à te ipsa scilicet: quia multum bibit & merum bibit, QVASI TV LAGENAM DICAS, VBI. &c.] hoc pertinet ad id, quod posteriore loco positum est *Merobiba* anum istam, inquit, significat esse lagenæ in qua vinum Chium, solet inesse similē. Vinum Chium non solebat aqua marina perfūdi, vt cetera vina Græca: sed oportebat esse merū, & maris expers. Hor. Sat. 2. lib. 2. *procedit fuscus Hydaspes Cæcuba vina ferens: Alcon Chiū maris expers.* ad quē locum legere, quæ notauimus fortasse lectorem iuuabit. Iam lagenā fuisse vasculum ad vinum capiendum, & continendum accommodatum, constat, &, si qua controuersia esset, eam tolleret iocus ille notissimus. immo nisi lagena nos defecisset, occidissemus te. EXTEMPVLO VBI] simulátque, simul vt. DE ODORE] ex odore NISI NEVIS] nisi non vis. subintelligitur: hoc modo, quærit, an feratur ei, hic sinus vini respondeo tibi, ferri, nisi non vis. *neuis* secunda pers. est à verbo *nolo*, ac pro *non* antiquè. NAM ISTVNC QVI FERT, AFFL.] nam istum, qui fert sinum vini plenum, velim ad terram afflictum esse? id est, velim graui casu in terram deiectum esse, si putem ipsi anui ferri. CENSVS] putaui. SI QVID SVPER ILLI FVERIT] si quid illi superfuerit. QVISNAM ISTIC FLVVIVS EST, &c] allegoria est: quæ hoc significat, quódnam illuc vinum est, quod anus non ebibat, cum mari, anum: cum fluuio vinū comparat. Sic ferè in Truculento meretricem cum mari: quæ dantur meretrici: cum fluuiis in mare decurrentibus confert: fluuios autem omneis in mare delabi constat. & hac de re diximus in comment. Luciet. li. 6. ibid. *Principiò mare mirantur non reddere maius Naturam, quo tantus fuat decursus aquarum, Omnia quò veniant ex omni si mina parte*, &c FI MIOBSEQVENS] mihi obsequere. *fi* imperatiui modi præsētis temporis, num. sing. à verbo *fio.* vsus est eadem & Hor. l. 2. Sat. ibi, *fi cognitor ipse.* ad quem locum plura. vtitur mox plurali *fite mihi volen et prop.* FITE MIHI VOL.] fite mihi beniuolæ: vel sic, fi e mihi faciles, & libentes, seu voluntariæ. VOLTISNE OLIV &c] iocatur seruus, & dominum suum vrbanè irridet. Oliuas, seu oleas fuisse etiam veteribus in mensis vsui, vel ex his Hor. versib. intelligere licet, Sat 2. li. 2. *nec dum omnis abacta Pauperies epulis regum. nam vilibus ouis Nigrisque est oleis hodie locus.* AVT PVLPAMENTVM] pulpamentum cibus est, qui fit ex pulpa leporis quod declarat iocus ille militis apud Ter in Eun. *Tute lepus es: & pulpamentum quæris.* aliud est pulmētum, seu pulmentarium Nam cibus est admodum pultis factus: quod ex Plinio cognoscere licet, cuius hæc verba sunt. l. 18. c. 8 *Pulte autem, non pane vixisse longo tempore Romanos manifestum: quoniam inde & pulmētaria, hodieque dicuntur siue pulis ipsa, siue quiduis aliud, quod inter cibos ad modum pultis factum sumitur*, &c. AVT CAPPARIM?] *Capparis* inquit Plin. lib. 13. cap. 23. *firmioris ligni frutex. seminisque & cibi vulgaris, caule quoque vnà plerumque decerpto* De capperi planius & plenius Diosc. lib. 2. cap. 204. Sed legendum sic potius hunc versum puto. *Voltis ne olivas, aq pulpamentum, an capparim?* NON MVTIT CARDO] cardo nullum stridorē mittit. nullum sonitum edit: ne mu quidem facit. QVIN DAS SVAVIVM] si cardo est lepidus, vt dicis, quin das ei sauium?

LENA anus, PHÆDROMVS, PALINVRVS.

Flos veteris vini meis naribus obiectus est.
Eius amor cupidam me huc prolicit per tenebras.
Vbi vbi est, prope me est, euah habeo: Salue anime mi,
Liberi lepos. vt veteris vetusti cupida sum:
Nam omnium vnguentûm odor præ tuo nautea est,
Tu mihi stacte, tu cinnamomum, tu rosa,
Tu crocum, & casia es, tu bdellium. nam vbi

Tu profusus, ibi ego me peruelim sepultam.
Sed quum adhuc naso odos obsecutus est meo,
Da vicissim meo gutturi gaudium.
Nihil ago tecum. vbi est ipsus? ipsum expeto
Tangere, inuergere in me liquores tuos
Sino ductim. sed hâc abiit, hâc persequar.

Ph. *Sitit hæc anus.* Pa. *quantulum sitit?* Ph. *modica est.*
Capit quadrantal. Pa. *pol, vt tu prædicas,*
Vindemia hæc huic anui non satis est soli.
Canem esse hanc quidem magis par fuit: sagax
Nasum habet. An. *amabo, cuia vox sonat procul?*

Ph. *Censeo hanc appellandum anum. Adibo. redi,*
Et respice ad me huc lena. An. *imperator quis est?*

Ph. *Vini pollens, lepidus Liber,*
Tibi qui screanti, sicca, semisomnæ,
Affert potionem, & sitim sedatum it.

An. *Quàm longè abest à me?* Ph. *lumen hoc vide.*
Grandiorem gradum ergo fac ad me obsecro.
Salue. An. *egon' salua sim? quæ siti sicca sum?*

Ph. *At iam bibes.* An. *diu fit.* Ph. *hem tibi, anus lepida.*

An. *Salue oculeissime homo.* Pa. *age effunde hoc citò*
In barathrum, propere, prolue cloacam. Ph. *tace.*
Nolo huic maledici. Pa. *faciam igitur malè potius.*

An. *Venus de paulo, paululum hoc tibi dabo,*
Haud libenter. nam tibi amantes propinantes,
Vinum potantes dant omnes, mihi haud sæpe
Eueniunt tales hereditates. Pa. *hoc vide, vt*
Ingurgitat impura in se merum auariter,
Faucibus plenis. Ph. *perij hercle, huic quid primùm dicam*
Nescio. Pa. *hem istuc, quod mihi dixti.* Ph. *quid id est?*

Pa. *Periisse vt te dicas.* Ph. *malè tibi di faciant.*

Pa. *Dic isti.* An. *ah.* Pa. *quid est? ecquid lubet?* An. *lubet.*

Pa. *Etiam mihi quoque stimulo fodere lubet te.*

Ph. *Tace, noli.* Pa. *taceo. ecce autem bibit arcus, pluet,*
Credo hercle hodie. Ph. *iámne ego huic dico?* Pa. *quid dices?*

Ph. *Me periisse.* Pa. *age dice.* Ph. *anus audi hoc volo*
Scire te, perditus sum miser. An. *at pol ego oppidò*
Seruata. sed quid est? quid lubet perditum
Dicere te esse? Ph. *quia, id quod amo, careo.*

An. *Phædrome mi, ne plora, amabo. tu me*
Curato ne sitiam: ego tibi quod amas, iam huc adducam.

Ph. *Tibi næ ego, si fidem seruas mecum,*
Vineam pro aurea statua statuam, quæ tuo
Gutturi sit monumentum. qui me in terra æquè
Fortunatus erit, si illa ad me bitet
Palinure? Pa. *edepol qui amat, si eget, misera afficitur*
Ærumna. Ph. *non ita res est. nam confido*
Parasitum hodie aduenturum cum argento ad me.

Pa. *Magnum inceptas, si id expectas, quod nusquam'st.*
Ph. *Quid si adeam ad fores, atque occentem?* Pa. *si lubet,*
Neque veto, neque iubeo, quando ego te video
Immutatis moribus esse here, atque ingenio.
Ph. *Pessuli, heus pessuli, vos saluto lubens,*
Vos amo, vos volo, vos peto, atque obsecro,
Gerite amanti mihi morem amœnissimi.
Fite caussa mea Lydij barbari,
Sussilite obsecro, & mittite istanc foras,
Quæ mihi misero amanti ebibit sanguinem.
Hoc vide vt dormiunt pessuli pessumi,
Nec mea gratia commouent se ocyus,
Perspicio nihili meam vos gratiam facere.
Sed tace, tace. Pa. *taceo Hercle, quid est?* Ph. *sentio sonitum,*
Tandem edepol mihi morigeri pessuli fiunt.

FLOS VETERIS VINI M. N.] id est, vinum vetus præstantissimum, vel fragrantissimi odoris *αἰθὸν μέλας οἶνος*. Idem in Casina, *quid est nisi hæc meraclo. Se vspiam percussit flore Libyco* Idem in Cistellaria, *Quid que adeò me compleui flore Liberi* Ennius Alceste de. *Hæc anus admodum frigutit, nimirum se sauciauit flore Liberi.* EIVS AMOS] eius amor. &c amos antiquè, dictum, vt colos, vapos, nidos. & simil. pro color, vapor nidor, &c. PROLICIT] foras allicit, prouocat, prolectat. EVAX] lætantis interiectio. sic in Bac. *euax, aspersisti aquam.* quem locum profert Sosipatèr VT VETERIS VETVSTI CVP E.] quàm cupida sum vini veteris & vetusti? *veteris vetusti* dictum est. *κατὰ σχῆμα ἐκ παλλήλου.* OMNIVM VNGVENTVM OD] omnium vnguentorum odor, PRAE TVO NAVTEA'ST] præ tuo odore, mihi nauteæ instar est. nautea aqua, est fœtida ex sentina maris. suprà in Asinaria, *Nauteam bibere malim, quàm illam oscularier.* TV MIHI STACTE] stacte, flos myrrhæ: vel, vt alij volunt, pinguitudo, & stilla, seu gutta prima recentis myrrhæ antequàm incidatur sudâtis TV CINNAM] de cinnamomo Diosc lib. 1 cap. 13. ET CASSIA ES] de cassia legendus Diosc. li 1. cap. 12. BDELLIVM] de bdellio lege Plin. lib 12. cap. 9. & Diosc. lib. 1 c 81. PROFVSVS,] profusus es. QVVM ADHVC] quoniã adhuc, &c. *ἐπεὶ δὲ μέχρι τούτου* ODOS] odos antiquè pro odor. Lucret. l b. 6. *permanet odos frigúsque Ignis*, &c. NIHIL AGO TEC) inanem tecum operam sumo, si nareis solus odore delectas, nec etiam gutturi voluptatem præbes. vel, sic nihil ago tecum ò odor, id est, nihil te moror, nihili te facio, nisi scilicet, vinum mihi bibere liceat. Simeo Bosius cum interrogatione legebat, hoc modo, & hoc sensu: nihil ago tecum? id est nihil ne abs te impetrare possum? in frustra abs te peto, vt guttur meum voluptate perfundas? IPSIVS?) ipse flos Liberi? vel ipse lepos Liberi? id est, ipsum vinum fragrantissimum, & lepidissimum? INVEGRERE) infundere. Virg. lib. 6. *inuergit vina sacerdos.* Lucr. lib. 5 *Illi imprudentes ipsi sibi sæpe venenum Vergebant: nunc dant aliis solertius ipsi.* SINO] è sino. DVCTIM) haustim, tractim, ducens è sino. ductim ab eo, quod est ducere Pro bibendo trahere, vt apud Horat. *ducere nectaris succos*, oda 3. libr. 1. MODICA EST] non admodum ampla est, aut capax, sed modice, & mediocriter loquitur de anu, vt de vase, ironia autem est. CAPIT QVADRANTAL) capit octo, & quadraginta sextarios, quadrantal, vt docet Festus, vas pedis quadrati, quod octo, & quadraginta sextarios capit, amphoram dicunt Græci, deinde hunc locum profert. VINDEMIA HABO] hæc vini copia, tralatio est CANEM ESSE HANC Q. M. P. F.] canes, sunt sagaces natura. M. Tull. lib. 1. de Diuinatione. *Sagire, sentire acutè est. ex quo sagæ anus, quia multa scire volunt, & sagaces dicti canes.* Idem lib. 1. de Nat. Deor. *nos elefantorum acutissimis sensibus, nos sagacitate canum ad vtilitatem nostram abutimur.* Plin. lib. 8. cap. 11. Plurima alia in his quoque vita inuenit: sed in venatu solertia, & sagitas præcipua est. ex quo illud Virgil. lib. 4. Æn. *& odora canum vis.* Lucret. lib 1. *Nanque carnes, vt montiuaga per sæpe ferai Naribus inueniunt intectas frondequietes. Dum semel insisterunt vestigia certa viai*, SAGAX NASVM HABET] nasum dixisse veteres etiam in genere neutro testatur Nonius, & profert Lucilii versum ex lib. 7. *Queis oculi non sunt, neque nasum & cilia fronte.* IMPERATOR QVIS EST.] quis est, qui ita mihi imperat. VINI POLLENS] vini potens, id est, qui vini robore fretus est: vel, qui vini copia instructus est. nempe Bacchus ipse. LEPIDVS LIBER] Sic legendum, sine copulatione interposita, & nomine Liber maiuscula litera scripta, vt intelligamus esse nomen proprium. SEMISOMNAE] somnolentæ, dormitabundæ. Ebriosum esse, & somnolentum consentanea sunt: ebrietas enim somno curatur & leuatur, qua de re alias. SICCAE] ieiunæ, sitibundæ, non madidæ QVAE SITI SICCA SVM) quæ siti arida sum. DIV FIT] hoc fit longum, cum me bibituram dicis. HEM TIBI, VNAS L. malim legi, *en tibi anus lepida.* vt sit hic Phædromi sensus seu tibi, quod bibas, anus lepida. OCVLEISSIME, H.) homo carissime. Sic suprà, odium dixit occulcissimum. IN BARATHRVM.) in ventrẽ istius anus barathri instar profundũ. PROLVE CLOACAM) omni ex parte & porro tenus laua ventrẽ eiusdẽ, instar cloacæ fœtidum, spurciq. ac tetriodoris. Virg l. 3. Georg *fœdissima ventris proluuies.* VENVS, DE PAVLO P. H T. D.) hic anus paululum vini in terrã, seu potius in arã Veneris de pleno sino effundit: quod est libare. *de paulo* autẽ dicit, quia quãtũuis plenũ vas esset, parũ tamen videbatur anu vinosæ, sitibundę, & multibibæ. DABO] libabo. DANT] libant. TALES HEREDITATES) talia commoda, tales fructus. INGVRGITAT IMPVRA IN SE MERVM AVAR.) in se tanquam in gurgitem, infundit merum auide. aliter vsurpat Cicero verbũ *ingurgitare*, aut certe aliam structurã ei attribuit. Sic enim ille lib. 2 de Fin. bon. & mal *qui in mensam vomant, & qui de conuiuiis auferantur, crudique postridie se*

Ph. *Est lepida? Pa. nimis lepida. Ph. sum Deus. Pa. immo homo haud magni preti.*
Ph. *Quid vidisti, aut quid videbis magis diis æquiparabile?*
Pa. *Malè valere te, quod mihi ægrè est. Ph. malè mihi morigerus, tace.*
Pa. *Ipsus se excruciat, qui homo quod amat, videt, nec potitur dum licet.*
Ph. *Rectè obiurgas. sanè haud quidquam'st, magis quod cupiam tandiu.*
Pl. *Tene me, amplectere ergo. Ph. hoc etiam est quamobrem cupiam viuere.*
Quia te pro ibet herus, clàm hero potior. Pl. prohibet, nec prohibere quit:
Nec prohibebit, nisi mors meum animum abs te abalienauerit.
Pa. *Enimuero nequeo durare, quin ego herum accusem meum:*
Nam bonum est pauxillum amare sanè, insanè non bonum est.
Verùm totum insanum amare, hoc est, quod meus herus facit,
Pl. *Sibi sua habeant regna reges, sibi diuitias diuites:*
Sibi honores, sibi virtutes, sibi pugnas, sibi prælia,
Dum mihi abstineant inuidere, sibi quisque habeant quod suum est.
Pa *Quid tu Veneri peruigilare te vouisti Phædrome?*
Nam hoc quidem edepol haud multo post luce lucebit. Ph. tace.
Pa. *Quid taceam, quin tu is dormitum? Ph. dormio ne occlamites.*
Pa. *Tu quidem vigilas. Ph. at meo more dormio, hic somnu'st mihi.*
Heus tu mulier, malè mereri de immerente inscitia est.
Pl. *Irascare si te edentem hic à cibo abigat. Pa. ilicet.*
Pariter hos perire amando video. vterque insaniunt.
Viden' vt miserè moliuntur, nec queunt complecti satis?
Etiam dispertimini. Pl. nulli est homini perpetuum bonum.
Iam huic voluptati hoc adiunctum est odium. Pa. quid ais propudium?
Tun' etiam cum noctuinis oculis, odium me vocas?
Ebriola persola nuga. Ph. Tun' meam Venerem vituperas?
Pl. *Quod quidem mihi polluctus virgis seruus sermonem serat.*
At na tu hercle cum cruciatu magno dixisti id tuo.
En tibi maledictis pro istis, dictis moderari vt queas.
Pa. *Tuam fidem Venus noctuuigila. Ph. Pergin' etiam verbero?*
Pl. *Noli amabo verberare lapidem, ne perdas manum.*
Pl. *Magnum flagitium probrúmque Phædrome expergefacis.*
Bene monstrantem pugnis cædis, hanc amas, nugas meras.
Hæccine fieri, vt immodestis te hic moderere moribus?
Ph. *Auro contra cedo modestum amatorem, à me aurum accipe.*
Pa. *Cede mihi contrà orichalco cui ego sano seruiam.*
Pl. *Bene va'e ocule mi. nam sonitum & crepitum claustrorum audio.*
Æditumum aperire fanum: quousque quæso ad hunc modum
Inter nos vtimur amore semper surreptitio?
Ph. *Minimè. nam Parasitum misi nudiusquartus Cariam,*
Petere argentum, is hodie hic aderit. Pl. nimium consultas diu.
Ph. *Ita me Venus amet, vt ego te hoc triduum nunquam sinam*
In domo esse istac, quin ego te liberalem liberem.
Pl. *Facito vt memineris, tene etiam priusquam hinc abeo suauium.*
Ph. *Siquidem hercle mihi regnum detur, nunquam id potius persequar,*
Quando ego te videbo. Pl. Ehem istoc verbo vin ictam para:
Si amas, eme: ne rogites: facito vti pretio peruincas tuo.

Bene vale. Ph. *iam ne ego relinquor? pulchrè Palinure occidi.*

Pa. *Ego quidem qui & vapulando, & somno pereo.* Ph. *sequere me.*

ET SONITVM PROHIBE FORVM] & caue ne fores sonitum edant: *forum* posuit pro forium: HERVS] leno Cappadox. PERCIPIAT] animaduertat, cognoscat, sentiat. SVFFVNDAM AQVVLAM] subintell. foribus & cardinibus, ne scilicet fores & cardines sonitum edant. MEDICINAM FACIT?] medetur, subintell. foribus & cardinibus. EAPSE] ea ipse. CONDIDICIT BIBERE] sic legendum est, non vt vulgò, *quom didicit* condisco autem solent vsurpare scriptores pro simplici *disco.* vt Horat. oda 2 lib. 3. *Angustam, amici pauperiem pati Robustus acri militia puer Condiscat.* QVI ME CONVADATV'S VLNER. VADIM.] id est, qui vadibus à me acceptis me in ius vocasti? vel sic cui quasi datis vadibus promisi memet in iudicio stiturum? vel sic, qui me quasi vadimoniis Veneriis obstrictam cogis me tibi quasi in iudicio sistere? Idem *vadatum amore* dixit passiuè in Bacchid. *Itaque me vadatum amore, vinctùmque attinet.* actiuè autem *vadato,* dixit Horat. Sat. 9. libr. 1. vt Plautus, *conuadatus* sic Horat. *& respondere vadato Debebat: quod ni fecisset perdere litem.* VBI TV ES, QVI ME LIB. VEN. CITAVISTI?] Idem ferè dicit, quod superiore versu. Tractum est autem vtrumque genus à iudiciorum more & formulis, qua de re plura diximus in cōmentariis Horatianis, ibi, *Ille, datis vadibus, qui rure extractus in vrbem est.* Sat. 1. lib. 1. Iam qui in ius vocabat, libellum prætori dat. ex quo illa quæstio, vtrum libertus, cui per edictum præt. non licebat patronum in ius vocare, si libellum principi aduersus dedisset, patronum in ius vocasse contra prætoris edictum videatur, quod negat Paulus libr. 1. quæstionum. & positum est hoc caput libr. 2. Digest. tit. *De in ius vocando.* Cuius capitis initium est, *libertus aduersus patronum* &c. SISTO EGO TIBI ME] sisto vadimonium, obeo vadimonium. PROCVL QVIDEM AMANTEM, &c.] amans nō debet longè abesse ab eo, quod amat. immo amantis animus in eo, quod amat, habitat. SVM DEVS] sic Propert. libr. 2. eleg. 15 *Si dabit hac mihi tales fiam immortalis in illis Nocte vna quiuis vel deus esse potest.* MALE VALERE TE, QVOD MIHI AEGRE EST] locus obscurus, Nam primum non videtur Palinurus ad interrogatum respondere. Deinde falsum respondet. Ita enim rogauit Phædromus, quid vid sti, aut quid videbis magis diis æquiparandum? respondet Palinurus. *Malè valere te,* atqui dii non valent malè quare neque qui malè valet, eo quod malè valet, cum diis comparandus est, neque malè valere, diis aut eorum naturæ æquiparabile est. Nam quod quidam sic explicant, *malè valere te,* subintellige, video, aut vidi, non effugiunt illud absurdum & incōmodum, quod diximus, quódque ex tali responsione efficitur, nempe malè valere aliquem, esse diis, aut deorum fortunæ æquiparabile. Quid igitur dicendū? nihil mihi in mentem venit, quod dicam, nisi mihi videri locum esse corruptum, & verò tres ex nostris libri manuscripti, habent, *Malè valere te quidem mihi agre'st* quæ lectio mihi multo videtur vulgata, & recepta tolerabilior. neque versus repugnat, si modo in particula *quidem,* m exteretur: quod non est inusitatum. sententia autem huius scripturæ plana est. quamuis enim ne sic quidem Palinurus ad interrogatum respondeat, nihil tamen absurdi, aut falsi respondet: sed hoc significat interrogationē Phædromi, esse responsione indignam, tanquam à malè sano factam: cum dicit, se molestè ferre dominum suum mentis esse male sanæ. proinde ac si dicat, nihil habeo, quod ad id, quod me rogas, respōdeam: sed hoc tantum dicere possum, mihi molestum esse, seu me grauiter & molestè ferre, te malè valere, animo scilicet. Nam ni ita esses, talia neque faceres, neque quæreres. MALE MIHI MORIGERVS] male mihi es obsequens: mihi parum obsequeris. IPSVS SE EXCRVCIAT, &c] his verbis hortatur herum suum Palinurus, vt dum licet, potiatur eo, quod amat. MAGIS QVOD CVPIAM TANDIV] quàm Planesio potiri. PROHIBET NEC PROHIBERE QVIT.] prohibet quidem quod in se est: vel omnia quidem facit, vt prohibeat: sed re vera prohibere non potest: quia clam potimur alter altero. vel sic, prohibet quidem, ne palàm, & liberè potiamur: sed prohibere non potest, ne clam potiamur. NISI MORS MEVM ANIM. ABS TE ABAT.] quæ sola abalienare poterit. eam quàm diu anima mea spirabo, te ex animo amabo, téque toto pectore persequar expectam, atque amplectar. DVRARE, καρτερεῖν, me continere, mihi temperare. NAM BONVM'ST PAVXILLVM AM. S. &c.] hoc dicit bonum est pauxillum amare, ita vt animi sanitatem nō amittas: insane amare quantumuis pauxillum, non bonum'st: verum totum, hoc est, omni ex parte, & prorsus insane amare, quod herus facit meus, pessimum est. INSANVM AMARE] insane amare, insanum pro insane dixit, & alibi Plautus teste Nonio, vt in Neruo, *Insanum valdè vterque deamat.* SIBI SVA HABEANT REGNA &c] significat se nihil neque regibus, neque diuitibus, neque omnino vllis beatis fortuna concedere: hócque vnum vereri, ne sibi inuideant, vt longe mortalium omnium fortunatissimo. DVM MIHI ABSTINEANT INVIDERE] dum modò ne mihi inuideant. QVID TV? VENERIN' PERVIGILARE, &c.] Quid tu Phædrome numquid vouisti Veneri, te totam noctem vigilaturum? hoc ideò quærit, quod magna iam noctis parte præterita & transacta, domum se non recipiat: alluditque ad peruigilia Cereris & sacra nocturna, de quibus suprà. NAM HOC QVIDEM ÆDEPOL H. M. P. L. L.] hoc, διαπικῶς accipiendum est, vt apud Terent. in Heaut. *Lucescit hoc.* Nam cælum demonstrat & significat sic supra in Amphitr. *Eamus Amphitruo Lucescit hoc iam,* sic Lucret. libro 5. *Denique iam tuere hoc circum supráque quod omnem Continet amplexu terram* LVCE LVCEBIT] sic in Amphitr. nisi quod addit nomen ad. est. *Nunc te nox, qua me mansisti, mitto, vt cedas die: Vt mortalibus illucescas luce clara & candida.* AT MEO MORE DORMIO] id est, at sic soleo dormire. HEVS TV MVLIER, MALE M. DE IMM.] malè facere ei, qui non est malè meritus, stultitia est. inscitia, differt ab inscientia, quod vulgus non putat. nam inscitia stultitiā, & inelegantiam significat: inscientia verò, ignorationem, seu ignorantiam, quæ scientiæ opponitur. Festus. inscitia, stultitia. IRASCARE, SI TE EDENTEM, &c.] facis alteri (inquit Planesium) quod tibi fieri nol s. nam si Phædromus te comedentē à cibo abigat, & cibū capere prohibeat, irascaris. at cum eum à me abigis, à cibo abigere comedentem & esurientem videris. ILICET] actum est: ire licet, sūtū à iudiciis, in quibus cùm dimittebatur consilium re iudicata, præco clamabat *ilicet.* AMANDO] id est, dum amant, *in ipsa* nam hic actionem significat. VIDEN' VT MISERE MOLIVNTVR?] vidésne, vt miserè laborant. vidésne, vt laboriosè agunt, quod agunt siue osculentur, siue quid aliud excūdius. Exprimit amantium insaniam & rabiem miserabilem, vel in ipso potiundi tempore vigentem: quam luculentis versibus persequitur Lucretius lib. 4 non longe ab extr. ab illo loco: *etenim potiundi tempore in*

ipso Fluctuat incertis erroribus ardor amantum, Nec constat quid primum oculis manibúsque fruatur. &c. ETIAM DISPERTIMINI?] tandémne aliquando alter ab altero discedetis.& disiungemini?vel sic.an nondum etiã digredimini,& separamini alter ab altero? perpetuóne coniuncti & copulati cohærebitis? significat,eos integre cohærere complexos. NVLLI'ST HOMINI PERPETVVM BONVM] Ter.in Andr. *nihilum esse proprium cuiquam.* vbi notat Donat. *omne,quod habemus,aut mutuum est,aut proprium. Ergo, proprium perpetuum,* Horat.oda 16.lib.2. *nihil est ab omni Parte beatum* ad quem locum in commentariis nostris plura notata sunt. PERPETVVM] vel purum,liquidum, sincerum,vel nulla molestia interruptum. vel proprium. IAM HVIC VOLVP.] vel est declaratio eius,quod proxime dixit, vel ratio. HOC ADIVNCTVM'ST ODIVM]. i. hæc adiuncta est molestia; nempe Palinurus,homo odiosissimus,ac molestissimus,qui voluptatem nostram interpellat neque liquidam,& perpetuam esse sinit. PROPVDIVM?]fœmina pudoris expers,probri,& dedecoris plena?*Propudium dicebant* inquit Festus, *quam te cum maledicto nudare turpitudinem volebant, quasi porrò pudendum , quidam propudium dici putant, à quo pudor & pudicitia procul sint.* TVN'ETIAM CVM NOCTVINIS OCVLIS, &c.] Túne etiã noctuinis oculis prædita. odiũ me vocas: sed cur Planesio noctuinos oculos maledicti loco obiicit,cùm Pallas ab Homer.laudis causa γλαυκῶπις epitheto ferè perpetuo appelletur? an aliud est, γλαυκῶπις aliud cum noctuinis oculis? vt,cùm Homerus γλαυκῶπιδα Mineruam dicit, intelligamus ab Homero glaucos oculos in Pallade laudari: cum Palinurus Planesium noctuinis oculis esse præditam dicit,intelligamus Planesio,noctuæ,auis deformis, & obscœnæ , oculos à Palinuro vituperationis causa attribui?an,vt habent omnes libri vulgati,& plerique manusc. *nocturnis oculis* reponendum,censebimus, quam scripturam probat Adr.Tur lib.Aduer.11.ca 7.& nocturnos oculos interpretatur deformeis,noctúque potius quàm interdiu visendos,aut ostendẽdos: quemadmodum *ora nocturna* dixit idem Plautus in Pœnulo,deformia significans, sed huic lectioni obstat carminis lex.Nã claudicabit versus, vno pede defectus,hac scriptura approbata: nisi quis addat prouocabulum *istis*,vt hoc modo legatur.*Tun'etiã cum istis nocturnis oculis* &c. Omnino editionem,& lectionem Camerarii magis probo:siue noctuinos oculos ita interpretemur, vt diximus, deformes,& noctuarum oculis simileis , siue noctuinos accipiamus pro nocturnos,quia noctua sit auis nocturna,siue noctuinos Planesii oculos à Palinuro dictos intelligamus accusatorìè,& per calumniam pro glaucos,cũ re vera essent glauci,& ita pulchri,seruũ autẽ à puella lacessitum , & iratum , rei natura pulchræ turpe nomen imposuisse: vt accusatores liberalitatem dicere solent esse profusionem, & parsimoniã auaritiam. EBRIOLA] Ebriola deminutiuũ ab ebria. PERSOLAE NVGAE]meræ nugæ, valde solæ nugæ quanta,quanta es,nugatrix, nihil præterea. Idem. Menæch: *Persolum effodito oculum. Mihi Menachme si vllum verbum faxo. nisi quod iusseru.* MEAM VENEREM] meam amicam.sic Lucret.lib.4. *Nec Veneres nostras hoc fallit:quo magis ipse,Omnia summopere hos vita postscænia celant. Quos retinere volunt, astrictósque esse in amore,* Virgil. Palemone.*parta mea Veneri sunt munera.* QVOD QVIDEM MIHI POL VIRG. S SERM. S.) verba sunt Planesii, hoc primum: deinde legendum. *Quem*,vt habent duo ex nostris codicibus manusc. nõ *Quod*:Referri autem debent ad proxima Phædromi verba, *Tun'meam Ven.vituperas ?* quæ sic à Planesio excipiuntur.Quem quidem sermonem,i.quam quidem vituperationem mihi seruus virgis coopertus serat. proinde ac si dicat,si quis liber me vituperaret & maledictis insequi auderet æquo animo fortasse m hi ferendum esset.nunc autem cum seruus plagis, & verberibus notatus, ac variatus me contumeliis lacerare audeat,ferri nec potest,nec debet.sic igitur explico,quem quidem sermonem , vituperationis, & contumeliæ plenum scilicet , seruus Palinurus, virgarum Acheruns,spargat. Quasi dicat tam indignũ facinus ferri non potest,vel sic tanta serui audacia & indignè ferenda,& coercẽda est. POLLVCTVS VIRGIS] pollucere, est Herculi sacrificare Herculi autẽ,nõ vt aliis diis,certa ,verbi gratia , Mercurio, far,polenta,vinum , panis fermentatus , &c. quæ enumerãtur à Festo,in verbo *Pollucere*(vbi pro *mercis,mercurio*,legẽdum est,vt rectè coniecit Antonius Augustinus)sed omnia esculenta,& potulenta sacrificabantur.Itaque tale sacrificium, erat summosum, opiparum,splendidum,apparatum ex quo *pollucibiliter*.à Plauto nostro in Mostell. pro opiparè vsurpatũ est:& à Macrobio *cena pollucibilis* , pro opipara, & sumtuosa. Quoniam autẽ talis cena erat publica,& omnibus exposita,ex eo fit,vt pollu*c*tus pro expositus à Plauto vsurpetur:& *polluctus virgis* à Plauto dictũ esse intelligere debeamus, pro expositus & obiectus virgis.sic in Rudente puella illa dicit se non esse pollutã pago. Licet tamen etiam *polluctus virgis* interpretari,vt vult Camerarius,cumulatus, & onustus virgis.hac ratione,quòd Herculis ara omni esculentorum & potulentorum genere onerabatur, & cumulabatur. Varro lib.5.de lingua Latina, huius verbi originem videtur à porriciendo ducere. Ne hoc quidem celabo lectorem, pollucere , etiam ad aliorum deorum sacrificia interdum transferri.vt apud Catonem lib de re rust cap 132. EN TIBI]sic edendum curaui , libros aliquot manusc. secutus, in quibus scriptum est *Hen tibi*. Nam sæpe animaduerti,in libris manuscriptis adspirationis notã esse inanem,& superuacaneam. *En tibi* autem , sermo est verberantis:ex quo intelligit auditor,(nam spectator oculis cernebat)Palinurum à Phædromo pugnis cædi:sic suprà in Asin. *En ergo hoc tibi*. quanquam & hic & aliis in locis,quidam legunt *Hem*,pro *En* Sic in Casina, *Hem tibi*,seu *En tibi*, CL. *Quid tibi istunc tactio'st?* TVAM FIDEM, V NOCTVVIGILA] Venus, subintelligitur enim imploro, aut obsecro, aut aliquod aliud verbum tale. Venerem autem noctuuigilam appellat ridiculè , quia Phædromus dum Veneri studet, dúmq amore cõstrictus tenetur,totas nocteis insomneis ducit,& peruigilat Itaque suprà Phædromum sic interrogabat, *Quid tu Veneris peruigilare te vouisti,Phadrome?* LAPIDEM] hominem, qui lapidis instar, ad plagas obduruit, qui plagas contemnit , vt si lapis esset. NE PERDAS MANVM] vt ne manum corrumpas, dum eum manu verberas. MAGNVM FLAGITIVM PROBR.) rem insignitè turpem & flagris dignam. vocabulum est milit.re nam flagitium facere dic.tur miles,qui fugit, qui arma abiicit,& simil. Præterea flagitium veteres posuerunt pro vitio virgini oblato EXPERGEFACIS.]excitas. BENE MONSTRANTEM] bene docentè &præcipientem . sic infrà eadem comœdia, *Rectè hic monstrat.* In Casina. ST. *Quæ res?* OL. *mala, mala malè monstrant.* MERAS NVGAS] suprà *ebriola persola nuga.* HOCCINE FIERI] subintelligitur par est , seu oportet? VT IMMOD. TE MOD. MORIB. ἀμφιβολία MODERERE] regas, gubernes, geras. AVRO CONTRA CEDO MODESTVM.] id est profer , aut exhibe mihi modestum aliquem amatorem : & ego,si id facias, tantundem tibi auri dabo vel sic: certemus inter nos his legibus,vt tu ostẽdas,seu exhibeas mihi ex infinita hominum multitudine modestum aliquem amatorem:

& ego tibi aurum æquo parique pondere in manus care paratus sum. Proinde quasi dicat, nunquam tuum quenquam modestum amorem ostendere potuisse. Sic alibi loqui solet Plautus in Epid. *Non carus est auro contrà,* si auro sit emptus, non est carus. In Milite Glor. *Cedo tres mihi homines orichalco contrà cum istis moribus*, id est, exhibe mihi treis homines ita moratos, & ego paratus sum tibi orichalcum magni ponderis rependere. Idem in Pseud. *Dij immortales: orichalco contra non carum fuit Meum mendacium, hic modò quod subitò commentus fui.* CEDO MIHI CONTRÀ ORICHALCO, &c.] id est, ostende mihi, & proba, eum cui sermo, sanæ mentis esse: &, hoc si feceris æqui ponderis orichalcum à me accipe. Quia non potuit nodum sibi obiectum dissoluere, alium non minus difficilem illi opponit. Tale est illud apud Virgil. in Palem. *Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Ap.* &c. *Dic quibus in terris inscripti nomina reg.* &c. Sciendum est autem, seruos orichalco certare solitos, liberos auro, aut argento. Orichalcum, inquit Festus, in voce *aurichalcum* quidam putant compositum ex ære, & auro, siue quod colorem habeat aureum. Orichalcum sanè dicitur, quod in montuosis locis inuenitur. Mons etenim Græcè ὄρος appellatur. Seruius ad illum versum Virgilii lib 12 Æneid. *Ipse dehinc auro squalentem, albóque orichalco* &c notat, *auri scilicet comparatione. nam album non est. Apud maiores Orichalcum pretiosius omnibus metallis fuit: námque, sicut Lucretius dicit, cùm primùm homines siluas incendissent, nullarum adhuc rerum periti, terra casu fertilis omnium, desudauit metalla: inter quæ orichalcum pretiosius visum est, quod & auri splendorem, & æris duritiem possideret. Nam primùm ex auro securis facta dissipiscit causa mollities simili ratione & argenti contemtus est vsus. mox orichalcum placuit donec veniretur ad ferrum. vnde dicuntur sæcula ita fuisse diuisa. Orichalcum autem etiam fuisse pretiosum Plautus docet, qui ait in Milite glor. Ego istos mores aurichalco comparem.* Hactenus Seruius. Horat. in epist. ad Pison. *Tibia non vt nunc, orichalco iuncta, &c.* Vtrum autem orichalcum, genus aliquod sit metalli fossilis, & natiui, præter id, quod est omnibus notum, & factitium: an nullum fuerit vnquam, nec hodie sit orichalcum fossile, quæritur. Ex superioribus Seruii verbis apparet, orichalcum aliquod esse fossile & natiuum, siquidem ex visceribus terræ incendio siluarum calefactæ, ita existit, vt cetera metalla, æs, aurum, argentum, &c. Quanquam videtur Seruius orichalcum idem esse, quod æs existimasse. Nam omnino apud Lucretium libr. 5. vbi hæc tractantur, nulla orichalci fit mentio. Sic enim, *Quod superest, æs, atque aurum, ferrúmque repertum'st, Et simul argenti pondus, plumbique potestas. Ignis vbi ingenteis siluas ardore cremarat.* &c. Sequitur aliquot pòst versibus, *Nam fuit in pretio magis æs, aurúmque iacebat, Propter inutilitatem hebeti mucrone retusum,* &c. Rursus, ex Festi verbis in voce *Cadmea* contrarium colligitur. Sic enim Festus. *Cadmea terra, quæ in æs conicitur, vt fiat orichalcum.* Iam orichalcum debere scribi per vocalem breuem O, non *aurichalcum* per diphthongum au. Vincit ratio, & ipsa nominis veritas, quam ἐτυμολογίαν Græci nominant. OCVLE MI] homo mihi carissime. ÆDITVVM APERIRE] repete ἀπὸ κοινοῦ, audio. æditus ab æde tuenda dictus est, vt declarat Varro lib 7. de lingua Latina & A. Gell. lib. 12 cap. 10. Fanum autem Æsculapii, intellige: in quo leno cubabat. SVBREPTITIO?] furtiuè, clandestino? MINIMÈ] minimè, subintell. semper vtemur. PETERE ARGENTVM] dictum Græcorum more, misi petere argentum, ἔπεμψα παῖδα τ' ἀργύριον αἰτεῖν. LIBERALEM LIBERAM] παρονομασία. liberalem autem, id est, quæ in me tam liberalis es. vel quæ libertate digna es. vel quæ tam liberali facie, & ingenio es. vel in qua omnia insunt liberalia. TENE ETIAM PRIVS QVAM] tene etiam suauium, priùs quàm abs te discedo. *tene suauium* videtur ineleganter, & vix Latine dictum, si quis accipiat pro tolle, vel sume suauium. Itaque putaui aliquando hic reponendum *tolle*, & eiiciendum, *tene*, quasi natum ex annotatione, seu, vt vocant glossa. Ego tamen nihil sum ausus mutare libris inuitis. satis habui lectorem emunctæ naris, & Latini sermonis peritum admonere. Quod si quis dicet, *tene suauium*, dictum esse à Plauto non pro *tolle suauium*, sed pro, noli suauium, quod tibi præbeo, dimittere, sed os ori firmiter, & diu affixum habe: repugnabit huic sententiæ temporis breuitas, & Planesii mens, nam cum audito claustrorum sonitu, intelligat sibi in fanum iamiam esse redeundum, consentanea est properanti talis oratio potius, tolle etiam hoc suauium, atque adeò, rape etiam hoc suauium, quàm hæc, suauitate me, & suauium semel commissum noli dirimere. NVNQVAM ID POTIVS PERS.] nunquam regnum mihi oblatum potius expetam: aut accipiam, quàm te. EHEM ISTOC VERBO VIND. P.] id est, si istud dixisti ex animo, & si me breui liberè videre cupis, para tibi vindictam, qua me liberes, tanquam prætor. id est, viam, & rationem reperi, qua me liberare possis. vindicta, virga prætoria, qua serui contacti manu mittebantur. SI AMAS, EME: NE ROGITES, &c.] ἐπεξήγησις. per quam declarat, quod obscurius dixisse videbatur, si me amas, inquit, & si me iterum tuo arbitratu videre cupis, emeneque pretio parce, sedque emuis alium emptorem, pretio vt persuincas, facito, ne necesse habeas rogitare, quando me visurus sis. PVLCHRÈ PALIN. OCCIDI] pulchrè amantis affectum describit, qui simul vt ab eo, quod amat, relictum est, ipse se excruciat. Est præterea fortassè & aliud, quamobrem se occidisse dicat Phædromus: nempe quia metuat, ne seruus, quem in Cariam ad sodalem suum misit, pecuniam petitum, inanis reuertatur: & ita Planesium liberare non possit. EGO QVIDEM. QVI ET VAP. ET V. P.] Ego quidem pulchrè occidi: qui & pugnis, quibus à te cæsus sum, & somno, quo vrgeor, pereo. Sed cur non dixit, *qui & vapulando, & vigilando pereo?* respondeo, eandem esse sententiam, nam qui nocteis aliquot peruigilarunt, vti hic seruus, dormitent, & dormituriat, & graui somno premantur, necesse est. Tali igitur somni membra omnia occupantis grauitate dicit se perire Palinurus.

ACTVS

ACTVS SECVNDVS.

CAPPADOX leno, PALINVRVS seruus.

MIGRARE certum'st iam nunc è fano foras
Quando Æsculapij ita sentio sententiam:
Vt qui me nihili faciat, nec saluem velit.
Valetudo decrescit, accrescit labor.
Nam iam quasi Zona liene cinctus ambulo.
Geminos in ventre habere videor filios.
Nihil metuo, nisi ne medius disrumpar miser.

Pal. *Si rectè facias Phædrome, auscultes mihi,*
Atque istam exturbes ex animo ægritudinem.
Paues, parasitus quia non rediit Caria.
Afferre argentum credo, nam si non ferat,
Tormento non retineri potuit ferreo,
Quin reciperet se huc esum ad præsepim suam.

Ca. *Quis hic est, qui loquitur.* Pal. *quoiam vocem audio?*

Ca. *Estne hic Palinurus Phædromi?* Pal. *Quid hic est homo*
Cum conlatiuo ventre, atque oculis herbeis?
De forma noui, de colore non queo
Nouisse. iam iam noui, leno est Cappadox,
Congrediar. Cap. *salue Palinure.* Pal. *ô scelerum caput,*
Salueto. quid agis? Cap. *viuo.* Pal. *nempe vt dignus es.*
Sed quid tibi est? Cap. *lien necat, renes dolent,*
Pulmones distrahuntur, cruciatur iecur.
Radices cordis pereunt. hira omnes dolent.

Pa. *Tum te igitur morbus agitat hepatarius.*

Ca. *Facile'st miserum irridere.* Pal. *quin tu aliquot dies*
Perdura, dum intestina exputrescunt tibi.
Nunc dum salsura sat bona'st, si id feceris.
Venire poteris intestinis vilius.

Ca. *Lien dierectus'st.* Pa *ambula, id lieni optumum'st.*

Ca. *Aufer istæc, quæso, atque hoc responde quod rogo.*
Potin' coniecturam facere, si narrem tibi
Hac nocte quod ego somniaui dormiens?

Pa. *Vah, solus hic homo'st, qui sciat diuinitus.*
Quin coniectores à me consilium petunt:
Quod eis respondi, ea omnes stant sententia.

CERTVM'ST] decretum est E FANO] Æsculapii. In fano Æsculapii solitos olim esse ægrotos, ac debileis pernoctare, vel ex Arnobio cognoscere, licet: cuius hæc verba sunt libro 1. *Et, quoniam beneficia salutis data aliorum numinum comparatis, & Christi: quot millia vultis à nobis debilium vobis ostendam, quot tabificis affectos morbis, nullam omnino retulisse medicinam, cùm per omnia supplices irent templa? cùm deorum ante ora prostrati, limina ipsa conuerrerent osculis? cùm Æsculapium ipsum datorem, vt prædicant, sanitatis, quoad illis superfuit vita, & precibus fatigarent & miserrimis votis inuitarent? Nonne alios scimus malis suis commortuos? cruciatibus alios consenuisse morborum? perniciosius alios sese habere cœpisse, postquam dies noctesque in continuis precibus & sanitatis expectatione triuerunt? Quid ergo prodest ostendere, unum, aut alterum forsitan curatos; cum tot millibus subuenerit nemo, & plena sint omnia miserorum, infelicitateque deluctra.* QVANDO AESCVL. ITA

P

SENTIO S.] id est, quoniam talem Æsculapii sententiam esse intelligo, me ab eo nihili fieri & contemni. *sentio sententiã* dictum est, vt obsonare obsoniũ, metere messem, ludere ludum, & similia innumerabilia, quibus & Plautus & ceteri Latini vti solent, sed maximè Græci. VALET. DECR. ACCR. L.] antithesis perfecta: nam vt verbum verbo, ita nomen nomini opponitur. neque miretur, & animaduertat lector. Plautum valetudini laborem opposuisse: neque id miretur. nam more Græcorum, apud quos πόνος, dolorem interdum significat, laborem pro dolore posuit. Valetudini autem quin corporis dolor rectè opponatur, dubitari non debet. NAM IAM QVASI ZONA, LIENE CINCTVS AMB.] significat se lienosum esse, hoc est, lienem sibi intumuisse, induruisse, increuisse. nam cum lien sit mollis, & rarus, & longitudinis, crassitudinisque modicę natura: si malè affectus est, intumuit, sin ulque cum eo pars sinistra, eaque dura est, & prementi renititur: venter quoque intentus est. GEMINOS IN VENTRE HAB. V. H. F.] quia vtrinque & à dextra, & à læua cingit me lien, ventérque, eò tumidiore & maiore facto, mihi distenditur, proinde ac si geminos in vtero filios geram. MEDIVS] per ventrem. EXTVRBES] excutias, eiicias. PAVES] times Terent. Andr. *Id paues ne ducas tu illam: tu autem, vt ducas.* NAM SI NON FERAT TORM. NON RET. P. F.] sic probat Palinurus seruus parasitum argentum afferre, hoc modo, Si videret Parasitus nullam reperiendi argenti facultatem, aut spem esse iam pridem è Caria, quò missus est, rediisset. nam rediit. ergo argentum affert. AFFERRE] eum. NAM SI NON FERAT, &c.] nam si non esset argentum allaturus, nullis catenis, vinculis tormentis retineri potuit, quin se ad præsepim suam reciperet, vt solent pecudes & iumenta. *ferat* positum pro afferat. TORMENTO FERR.] fune torto ferreo. Catena ferrea funibus magnis & crassis vtebantur ad torquendas catapultas, arietes & similia, quibus vrbium muros verberabant. Tormentum hic videtur vsurpasse pro eo, quo aliquid intorquetur, non pro eo, quod intorquetur. ESVM] supinum à verbo edo es est. AD PRAESEPIM S.] vt iumenta. in Prologo Casinæ, *Futurum, quod amat, intra præsepis suas.* Sic autem legendum, vt edidimus, *ad præsepim suam.* quamuis nonnulla exemplaria repugnent, & Nonius ipse reclamet, qui hunc locum proferens legit *ad præsepiam suam*, contra legem carminis. Sed errat Nonius & in hoc loco, & in altero, quem profert ex Rudente. Sic autem vt edidimus & codex Clericanus habet, & Bellaqueensis & Heraltinus: postremò ita edidit & Camerarius. QVO IAM VOCEM AVD.] quoius vocem audio? QVI HIC EST HOMO. Q.] Quis hic est homo, qui, &c. CVM CONLATIVO VENTRE] Festus, conlatiuum ventrem magnum & turgidum dixit Plautus, quia in eum omnia edulia conferuntur. Idem conlatiuum sacrificium dictum esse scribit, quod ex conlatione offertur. Ego puto lenonis ventrem (ignoscant mihi Festi manes) conlatiuum à Plauto eo esse dictum, quod propter vitium corporis, & viscerum, omne alimentum, quod deberet in omne corpus distribui, in eum conferatur: & hoc pacto visceribus omnibus vitiatis venter intumescat. HERBEIS, viridibus, luridis χλωροῖς. oculi virides, morbum indicant. DE FORMAN.] quia forma integra est, neque immutata est. DE COLORE] quia colore est lurido & viridi. CONGREDIAR] conferam gradum. O SCELERVM CAPVT] ò homo sceleratissime. VIVO] viuo tantum, non valeo. nam ægroti aut debiles viuunt quidem, sed miseri viuunt, propter morbum, aut debilitatem corporis. LIEN NECAT] lien turgidus, & plus nimio auctus, & ventrem distendēs, me dolore necat. Varro lib. 6. de lingua Latina legit, *lienes necant*. PVLMONES DISTR.] distrahuntur id est, diuelluntur. Pulmonem dicimus numero singulari, & Pulmones numero multitudinis propterea quod quamuis pulmo, qui spongiosius est natura, ideóque spiritus capax, tamen in duas fibras, vnguiæ bibulæ modo, diuiditur. auctor Celsus libro 4. cap. 1. Marc. Tullius lib. 2. de Nat. deorum. *In pulmonibus autem inest raritas quadam, & assimilis spongiis mollitudo, ad hauriendum spiritum aptissima: qui tum se contrahunt adspirantes, tum respirantes dilatant, vt frequenter ducatur cibus animalis, quo maximè aluntur animantes.* Varro lib. 6. de lingua Latin. hos versus profert, in voce *diuidiam*, docens diuidiam à diuidendo esse dictam, quod diuisio, & distractio, inquit, est doloris. itaque, inquit, in Curcul. ait Plautus. *Sed quid tibi est? CA. lienes necant, renes dolent, Pulmones distrahuntur, cruciatur iecur.* RADICES CORDIS PER. EVNT] hæc sunt inter se consentanea. pulmones distrahuntur: at cor, quod est masculosum natura, & in pectore, sub sinisteriore mamma situm, pulmonibus annexum est. ergo pulmonibus distractis, cordis radices quodãmodo pereunt: id est, cor radicitus perit: vel cor non habet, quo contineatur, aut cui adhæreat. HIRAE OMNES DOLENT] sic edendum curaui, Turnebi coniecturam meo iudicio, certam ac veram secutus, qui sic legendum arbitratur libro Aduers. 11. cap. 7. Hira autem, intestinum est propriè ieiunum vt docet Festus, sed etiam pro aliis intestinis vsurpatur, vnde hillæ apud Horat. Sat. 4. libr. 2 ibi, *perna magis ac magis hillis Postulat in morsus refici.* Macrob. libr. 1. in Somn. Scip. *intestina principalia tria: quorum vnum dissipium vocatur, quod ventrem, & cetera intestina secernit. alterum, quod Græci μεσέντερον dicunt: tertium, quod hiram vocauerunt, habetúrque præcipuum intestinorum omnium, & cibi recrementa deducit.* Nonius hilas intestina veteres esse dixerunt, vnde Bohilla oppidum in Italia, quòd eò bos intestina vulnere trahens aduenerit. Laber. Lambit item hillam cocus, si lumbum adduxit, flagris cæditur. TVM TE IGITVR] Tum igitur, pro igitur videtur autem σχῆμα ἐκ παραλλήλου, nam *tum* interdum per se valet *igitur*. MORBVS AGITAT HEP.] morbus hepatarius, hoc est, morbus hepatis, seu iecoris, agitat: hoc est, vexat. sed hic iocum aliquem subesse puto: idque coniicio ex lenonis responsione. nam si nulla alia horum verborum sententia esset, quàm hæc: tu igitur morbo iecoris affectus es: non responderet leno, *facile'st miserum irridere.* quæ enim irrisio est in eo, quod dicat aliquis, quempiam hepatis morbo tentari? QVIN TV AL. D. P.] imo vero tu dies aliquot morbum & dolorem perfer, & vsque tolera, διακαρτέρει. DVM INTEST. EXPVTRESCVNT I.] perdura, inquit, & dolorem perfer aliquot dies, vsque eo dum intestina tibi putrorem contrahant. *exputrescunt* autem edendum curauimus, libros nostros omneis manuscr. vno excepto, & omneis vulgatos secuti, ea reiecta, quam habet editio Camerarii: perspicuè enim opinor *exputrescunt* legendum, non *exputescunt* aut exputiscunt, cùm sentiat hoc Palinurus, debere perdurare lenonem vsque eò dum intestina eius putrorem contrahant, non autem, dum fœtorem: quippe quæ hoc ipso tẽpore puteant, seu fœteãt. Verum si quis *exputiscunt*, seu *exputescunt* malit, non pugnabo. NVNC DVM SALSVRA SAT BONA'ST] nunc dum, id est, nunc etiam vel dic, dum παρέλκειν, seu redundare. sententia igitur hæc est, nunc, nondum putrefactis tuis intestinis, salsura sat bona est, id est, ex tuis intestinis sale conditis, & maceratis sat bona salsamenta cõfici possunt: vel sic, nunc tua intestina sal cõdiri possunt, vt ex eis fiant salsamẽta,

tucera,

taceta, inficia, & similia. SI ID FECERIS: VENIRE POT.] ŭ perduraueris vſque eò, dum tua inteſtina exputreſcant, ſeu exputriſcant: detractis è ventre tuo inteſtinis putrore corruptis, ſeu putrefactis, vendi tamen poteris tantò minoris, quanti eſſent inteſtina tua, ſi cum reliquo tuo corpore integra vẽderẽtur. [LIEN DIERECTV'ST] id eſt, lien ita diſtractus, tumidus, ac diſtentus eſt, vt videatur eſſe in crucem actus ac diuaricatus, dierecti propriè dicũtur in crucem ſublati. ſuprà in Captiuis, *Quin quieſce dierectum cor meum, ac ſuſpendas te.* Non diſſimulabo tamen, in noſtris libris aliquot ſcriptum eſſe, *Lien diruptus'ſt*, vt eſt in vulgatis, fortaſſe non malè. Veruntamen non diſcedo ab editione Camerariana. AMBVLA ID LIENI OPT.] ambulationem, & exercitationem lienis morbo eſſe vtilem argumento eſt, quod narrant, quendam lienoſum cùm ei à medicis preceptum, & præſcriptum eſſet, vt ſi morbo leuari vellet, crebra & contenta ambulatione vteretur, vſque adeo primum ambulando, deinde tandem currendo leuatũ eſſe, vt preſtantiſſimus curſor euaſerit. Fuit autem ei nomen Laomedonti: quem commemorat Plutarchus in Demoſthene, non longè admodum in princip. his verbis: *καὶ καθάπερ Λαομέδοντα τὸν Ὀρχομένιον λέγουσι καχεξίαν τινὰ σπληνὸς ἀμυνόμενον, δρόμοις μακροῖς χρῆσθαι τῶν ἰατρῶν κελευσάντων εἶθ' οὕτω διαπονήσαντα τὴν ἕξιν, ἐπιθέσθαι τοῖς στεφανίταις ἀγῶσι, καὶ τῶν ἄκρων γενέσθαι δολιχοδρόμων οὕτω τῷ Δημοσθένει συνέβη*, &c. id eſt. Et quemadmodum Laomedõtem Orchomenium ferunt, malum quendam ſplenis, ſeu lienis habitum, ſiue affectum repellere conantem, de medicorum ſententia lõngis curſibus vſum eſſe: deinde ita depulſo lienis morbo, & corpore exercitato, auſũ eſſe ad certamina illa, in quibus coronę donantur victores aggredi, & curſorem ſummum euaſiſſe. ita Demonſtheni contigit, &c. Iſ Celſus lib. 4. ca. 9. ſcribit, vitium lienis, quiete augeri, exercitatione. & labore minui. CONIECTVRAM FACERE] interpretari ſomnium meũ, & coniicere, quid ſignificet: Hinc coniectores, & interpretes ſomniorum dicuntur, qui ex ſomnis diuinãt, quique ea interpretantur, & cõiiciunt. SOMNIAVI DORMIENS] quid ſibi vult hoc, dicet aliquis, *ſomniaui dormiens*? nónne omnes qui ſomniant, dormiunt? ex vulgi opinione, & ex vſitata loquendi conſuetudine, dormiunt, ſed tranſlatione quadam ſermonis, & de philoſophorum ſententia, dicimus nonnullos etiam vigilanteis ſomniare, videlicet eos, qui non aduertunt animum ad id, quod agunt, & qui inconſiderate, & inconſulte aliquid faciunt. Lucret lib 3. in extr. *Et vigilans ſtertis, nec ſomnia cernere ceſſas.* SOLVS HIC HOMO'ST. &c.] ego ſolus ſum. &c. *hic, demonſt.* PALINVRVS] ego Palinurus. QVI SCIAT DIVINITVS] repete *ἀπὸ κοινοῦ*, cõiecturam facere. ſententia eſt: ego ſcio coniecturam facere de ſomniis, & ſõnia interpretari, nõ humanitus, neque arte humana, neque ex diſciplina, vt nonnulli, ſed diuinitùs, id eſt, afflatu diuino, vt vates. A ME CONSILIVM PETVNT] me conſulunt. QVOD EIS RESP. EA OMN. ST. SENT.] quicquid eis reſpondi conſulentibus, id ſequuntur, & probant, neque vnquam à me in eo, quod iis reſpondi, diſſentiunt omnes in meam ſententiam pedibus eunt, neque alio diſcedunt.

COQVVS, CAPPADOX, PALINVRVS, PHAEDROMVS.

Co. *PAlinure quid ſtas? quin depromuntur mibi*
Quæ opu' ſunt, paraſito vt ſit paratum prandium,
Quom veniat? Pal. *mane ſis dum huic coniicio ſomnium.*
Co. *Tu ipſe, ſi quid ſomniaſti, ad me refers.*
Pal. *Fateor.* Coc. *abi, deprome.* Pa. *age, tu interea huic ſomnium*
Narra. meliorem, quàm ego ſum, ſuppono tibi.
Nam quod ſcio, omne ex hoc ſcio. Cap. *operam vt det.* Pal. *dabit.*
Ca *Facit hic quod pauci, vt ſit magiſtro ſuo obſequens.*
Da mibi igitur operam. Coq. *tametſi non noui, dabo.*
Ca. *Hac nocte inſomnis viſus ſum tuerier*
Procul ſedere longè à me Æſculapium,
Neque eum ad me adire, neque me magnipendere
Viſu' eſt. Co. *item alios deos facturos ſcilicet.*
Sanè illi inter ſe congruunt concorditer.
Nibil eſt admirandum melius ſi nibil ſit tibi.
Nanque incubare ſatius te fuerat Ioui,
Tibi qui auxilium in iureiurando tulit.
Ca. *Siquidem incubare velint, qui periurauerint,*
Locus non praberi potis eſt in Capitolio.
Co. *Hoc animum aduorte, pacem ab Æſculapio*
Petas, ne fortè tibi eueniat magnum malum,
Qud in quiete tibi portentum'ſt. Cap. *bene facis.*
Ibo atque obſonabo. Coq. *quæ res malè vortant tibi*

Constant, conferunt sermones inter sese drapetæ.
Obstant, obsistunt, incedunt cum suis sententiis,
Quos semper videas bibentes esse in thermopolio.
Vbi quid surripuere, aperto capitulo calidum bibunt
Tristes atque ebrioli incedunt: eos ego si offendero,
Ex vno quoque eorum excutiam crepitum polentarium.
Tum isti qui ludunt datatim serui scurrarum in via,
Et datores, & factores omnes subdam sub solum.
Proinde se domi contineant. vitent infortunia.

Ph. *Rectè hic monstrat, si imperare possit. nam ita nunc mos viget,*
Ita nunc seruitium est. profecto modus haberi non potest.

Cu. *Ecquis est, qui mihi commonstret Phædromum, Genium meum?*
Ita res subita, celeriter mihi hoc homine conuento est opus.

Pa. *Te ille quærit.* Ph. *quid si adeamus? hem Curgulio, te volo.*

Cu. *Quis vocat? quis nominat me?* Ph. *qui te conuentum cupit.*

Cu. *Haud magis cupis, quàm ego te cupio.* Ph. *ô mea opportunitas,*
Curgulio exoptate, Salue. Cu. *Salue* Ph. *Saluum gaudeo*
Te aduenire, cedo tuam mihi dexteram. vbi sunt spes meæ?
Eloquere obsecro hercle. Cu. *eloquere ted obsecro, vbi sunt meæ.*

Ph. *Quid tibi est?* Cu *tenebræ oboriuntur, genua inedia succidunt.*

Ph. *Laßitudine hercle credo.* Cu. *retine, retine me, obsecro.*

Ph. *Viden' vt expalluit? datin' isti sellam, vbi aßidat, citò,*
Et aqualem cum aqua? properatin' ocyus? Cu. *animo malè est.*

Ph. *Vin' aquam?* Cu. *si frustulenta est, da obsecro hercle, obsorbeam.*

Ph. *Væ capiti tuo.* Cu. *obsecro hercle facite ventum vt gaudeam.*

Ph. *Maximè.* Cu. *quid facitis quæso?* Pa. *versum.* Cu. *nolo equidem mihi*
Fieri ventulum. Ph. *quid igitur vis?* Cu. *esse, vt ventum gaudeam.*

Ph. *Iuppiter, te, dique perdant.* Cu. *perij, prospicio parum:*
Os amarum habeo, denteis plenos, lippiunt fauces fame,
Ita cibi vacuitate venio lassis lactibus.

Ph. *Iam edes aliquid.* Cu. *nolo hercle aliquid, certum quàm aliquid mauolo.*

Ph. *Immò si scias, reliquiæ quæ sint.* Cu. *scire nimis lubet*
Vbi sient. nam illis conuentis sanè opus est meis dentibus.

Ph. *Pernam, abdomen, sumen, suis glandium* Cu. *ain' tu? omnia hæc?*
In carnario fortasse dicis. Ph. *immò in lancibus,*
Quæ tibi sunt parata postquàm scimus venturum. Cu. *vide*
Ne me ludas. Ph. *ita me amabit, quam ego amo, vt ego haud mentior.*
Sed quò te misi, nihilo sum certior. Cu. *nihil attuli.*

Ph. *Perdidisti me.* Cu. *inuenire poßim, si mihi operam datis.*
Postquam tuo iussu profectus sum, perueni in Cariam.
Video tuum sodalem, argenti rogo vti faciat copiam.
Scires velle gratiam tuam. noluit frustrarier.
Vt decet velle hominem amicum amico, atque opitularier.
Respondit mihi paucis verbis, atque adeò fideliter,
Quod tibi est, item sibi esse magnam argenti inopiam.

Ph. *Perdis me tuis dictis.* Cu. *immò seruo, & seruatum volo.*
Postquam mihi responsum est, abeo ab illo mæstus ad forum,
Me illò frustra deuenisse. fortè aspicio militem.

Aggredior hominem, saluto aduenien. salue, inquit mihi.
Prehendit dextram, seducit, rogat veniam Cariam?
Dic me illò aduenisse animi caussa. ibi me interrogat,
Ecquem in Epidauro Lyconem trapezitam nouerim.
Dico me nouisse. quid lenonem Cappadocem? annuo
Visitasse. sed quid eum vis? quia de illo emi virginem
Triginta minis, vestem, aurum: & pro iis decem coaccedunt minæ.
Dedisti tu argentum? inquam, immò apud trapezitam situm est,
Illum quem dixi Lyconem: atque ei mandaui, qui annulo meo
Tabulas obsignatas attulisset, vt daret operam,
Vt mulierem ille à lenone cum auro & veste abduceret.
Postquàm hoc mihi narrauit, abeo ab illo. reuocat me illico.
Vocat ad cenam: reli io fuit, denegare nolui.
Quid si adeamus, ac decumbamus? inquit. consilium placet,
Neque diem decet me morari, neque nocti nocerier.
Omnis res parata'st & nos quibus paratum est, assumus.
Prouocat me in aleam, vt ego ludam: pono pallium.
Ille suum anulum opposuit, inuocat Planesium.

Ph. *Meósne amores?* Cu. *tace parumper, iacit volturios quatuor.*
Talos arripio, inuoco almam meam nutricem. Herculem
Iacto basilicum. propino magnum poculum, ille ebibit.
Caput deponit, condormiscit. ego ei subduco annulum.
Deduco pedes de lecto clàm, ne miles sentiat.
Rogitant me serui, quò eam? me dico ire quò saturi solent.
Ostium vbi conspexi. exinde me illico protinam dedi.

Ph. *Laudo.* Cu. *Laudato, quando illud quod cupis, effecero.*
Eamus nunc intrò, vt tabellas consignemus. Ph. *non moror.*

Cu. *Atque aliquid prius obtrundamus, pernam, sumen, glandium.*
Hæc sunt ventri stabilimenta, panem & assa bubula.
Poculum grande, aula magna, vt sat consilia suppetant.
Tute. tabellas consignato: hic mihi ministrabit, ego edam.
Dicam quemadmodum conscribas. sequere me hàc intrò. Ph. *sequor.*

DATE VIAM MIHI NOTI, &c.] sic suprà parasitus Ergasilus minatur omnibus, qui sibi obstituri sunt malum, in Captiuis, in scena, cuius principium est, Quanto in pectore, &c. Sic in Amphitr. Mercurius ibi, Concedite, &c. OBSISTAT] obstet. NEC STRATEGVS] nec dux exercitus, seu imperator. prætorem appellat Æmilius Probus, in vitis clarorum Græciæ imper. AGORANOMVS] ædilis rerum venalium: præfectus foro rerum venalium, & annonæ. DEMARCHVS] tribunus pl. præfectus populo. COMARCHVS] præfectus vico, seu vici magister. QVIN CAPITE SISTAT] id est, vt non in caput cadat in via: quam isti omnes suprà enumerati efficiunt semitam ex via, id est, reddunt angustam instar semitæ isti omnes, si mihi obuiam fient, à me capite, aut cubito, aut pectore, aut genu dum curro, percussi, cadent in via, quæ nunc est semita propter angustias: atque ibi à me perculsi, ac prostrati fuerint, ea, quę nunc semita est, erit via: seu quę nunc angusta via est, erit lata. Adrian. Turnebus admonet, in quibusdam libris manuscr. legi, *de via in semita.* quæ scriptura si cui probabitur? eius erit hæc sententia: cadent in via, quam reddunt ex lata angustam. Quemadmodum hic dicit, *capite sistat*, pro capite terram tangat, ita supra in Captiu. *Nam qui obstiterit, ore sistet.* GRAECI PALLIATI] quamuis hæc comœdia, palliata, vt ceteræ omnes Plautinæ: tamen quia Romæ recitatur, de Græcis, vt peregrinis, vt verba fiunt. Iam quin pallium sit Græcorum vestimentum, non est dubium. CAPITE APERTO, QVI AMB.] Cur capite operto? an quia Græcorum est caput operire? an potiùs quod hi se occultant, & cognosci nolunt? SVBSARCINATI] id est, obesi, & crassi, seu potius, pannis obsiti, & vestibus quasi sarcinis sufferti, atque onusti. Terẽt. And. *verùm Chantharã vidi subsarcinatã.* sic enim lego apud Terentium, non vt vulgo, *suffarcinatam.* & hic. *subsarcinati*, non vt habent libri omnes, *suffarcinati.* Nã *suffarcinatus* vox Latina nõ est, neque eius origo, aut ratio vllo modo explicari potest. neque enim à facio, neque à farcimine, oriri, dicere licet. Farcinare porrò, aut farcina, non sunt Latina, relinquitur, vt sarcina.

vt sarcina originem ducat,& scribendum sit *subsarcinatus*. Est autem sarcina, vt docet Fronto, propriè hominum, vt onus, nauium. Hinc sarcinatus, sarcina onustus,& subsarcinatus occulta sarcina onustus & occultè sarcinatus: vt Canthara illa apud Terentium puerum, quem supponeret, sub veste, tanquam sarcinam gerens. CVM SPORTVLIS] sportæ & sportulæ, vel à sparto dictæ sunt, vt docet Nonius, quod ex sparto fierēt, vel ab asportando. in eis enim portabant edulia, vt panem & opsonium, & cætera ad vescendum parata. ex quo apud posteriores Romanos dictæ sunt sportulæ, cenæ, quas dabant diuites tenuioribus, in sportulis gerendas: quæ opponuntur rectis. CONSTANT] simul stant. DRAPETAE] fugitiui. Sed cur Græcos fugitiuos appellat? an tanquam seruos, ab iis, quibus mercenarias operas dabant, fugitiuos: an sectæ, quam initio probarant, desertores? ESSE IN THERMOPOLIO] sic edendum curaui libris omnibus inuitis. perspicuè enim Plautus scripsit *thermopolio*, non *hermopolio*, vt habent omnes ferè libri. Cui rei argumentum est id, quod statim sequitur, *operto capitulo calidum bibunt*. & illud, quod est in Rud. ibi: *Ne thermopolium quidem vllum ille instruit: Ita salsam prabet potionem, & frigidam*. Thermopolium autem esse tabernam, seu popinam, in qua veneunt calidi cibi, aut calidæ potiones, constat: hoc quoque constat, lurcones illos, & heluones Græcos & Romanos, calidis & iuribus & potionibus esse delectatos. OPERTO CAPITVLO] se occultantes, vel caput occultantes. *capitulo* dixit, nomine diminutiuo ad contemtum Græcorum, quos leuitatis infamia apud Romanos, & multas alias nationes laborasse nemo ignorat. TRISTES ATQVE EBRIOLI INCED.] Tristes, id est, capite demisso, &c, vt alibi, casante: ebrioli autem, id est aliquantum ebrii: vel dic, ebriolos dici Græcos, non spectato vini, quod biberint, modo, sed spectatis Græcis qui leues sunt,& contemti, sic suprà dixit *operto capitulo*, pro operto capite. Simile igitur est, vt si dixisset, *Graculi ebrij*. SI OFFENDERO:] si reperero: si in eos incidero, ἐὰν αὐτοῖς ἐντυγχάνω. EX VNOQVE EORVM EXC. CR. POL.] vnumquemque eorum ita grauiter percussum in terram affligam, vt quisque ventis crepitum polentarium sit editurus, seu emissurus. POLENTARIVM] ex polenta, quam comederunt, natum: vel qui polentam, quā ederunt, oleat. Polenta Græcorum cibus: vt puls Romanorum: quod & alibi, à nobis ex Plinio relatum est. QVI LVDVNT DATATIM] qui pila, vel folle ludunt dando inuicem. Sic Nonius hunc locum proferens in voce *datatim* profert & hunc ex Nonio in Exodio, *In mollis non ludum raptim pila datatim morse?* Erant enim alii qui pilam dabant,& hi datores dicebantur: alii, qui excipiebant, & pulsabant. & hi factores appellabantur. Sed fortasse hic significabatur aliqua obscænitas, non ludus pilæ, qua de re mox plura. Ludebant autem olim pila, datatim, raptim, expulsim. Varro, *Pergnum scuta, quia videbis Roma in foro ante Lanienas pueros pila expulsim ludere*. SERVI SCVRRARVM] pueri serui hominum vrbanorum & otiosorum, qui gratiosi sunt apud locupleteis,& qui dictis salsis, ac facetis diuiteis, ac beatos oblectant. ET DATORES, ET FACTORES OMNEIS] & eos, qui dant pilam, & eos, qui excipiunt, ac pulsant. Sed videtur in his verbis inesse obscænitas, vt sermo iam transferatur à lusu puerorum, ad eos, qui morem gerunt alienæ libidini,& eos, qui suam libidinem explent. Dare enim dicuntur impudici,& impudicè facere qui stuprant. SVBDAM SVB SOLVM] concubo, calcibus, seu pedibus proteram. solum, pro

solea calceorum, siue soccorum posuit. sic Bacchid. *Qui soccis habeas auro suppactum solum*. Lucret. lib. 4. princ. *Auia Pieridum perago loca, nullius antè Trita solo*. MONSTRAT] docet, monet. SI IMPERARE POSSIT] si imperando assequi possit, vt quod monstrat, fiat. sed legendum videtur, *si impetrare possit*, id est, si quod monstrat, obtinere & effectum reddere queat. Atque hanc veram lectionem esse arbitror. ITA NVNC SERVITIVM'ST] ita nunc sunt serui. tales nunc serui sunt. GENIVM MEVM] eum qui me alit. eum qui me retinet in vita: eum denique qui me genuisse quodammodo videtur. sic Bacchid. *teneo dextra Genium meum*. ITA RES SVBITA, CELERITER MIHI,&c.] ordo est, celeriter mihi hoc homine conuento'st opus: ita res subita, sententia est, opus est me hunc hominem celeriter à me conueniri, seu conuentum esse. vsque adeò res quædam subita euenit, quamobrem opus sit eum celeriter à me conueniri. Ô MEA OPPORTVNITAS] ô qui dea ipsa Opportunitate magis mihi opportunus es. SALVVM GAVDEO TE ADVEN.] sermo peregrè aduenienteis salutantium, eisque reditum gratulantium. CEDO TVAM MIHI DEXT.] da mihi tuam dextram. VBI SVNT SPES MEAE?] quo loco sunt spes meæ? vtrum spes meæ firmæ, & ratæ sunt, an fallaces, atque irritæ? TED OBSECRO] te obsecro. SPES MEAE?] cibariæ. TENEBRAE OBORIVNT] caligant oculi. SVCCIDVNT] sic Lucret. libr. 3. *Caligare oculos, sonere aures, succidere artus*. Virg. libr. 5 *sed tarda trementi Genua labant*. DATIN'.] datisne. AQVALEM CVM AQVA?] aqualis, vas aquarium. aquam autem poscit, vt quasi exanimato aquam suffundat, parteisq; animi dissipatas aqua offusa colligat. vt in Trucul. *ah, aspersisti aquam Iam redit animus*. ANIMO MALE'ST] animo deficior, λειποψυχῶ. SI FRVSTVLENTA'ST] si insunt in aqua frusta carnium, da aquam, vt totam sorbeam. Sic autem libri omnes habent: veruntamen quidam legi volunt, *si iurulenta'st*. id est, si ea aqua ius est carnium, aut piscium, FACITE, VENTVM VT GAVD.] facite, vt gaudeam me venisse. vētum, subintellige, esse à verbo impersonali, *venitur*. sed Phædromus aliter accipit, vt iā dicemus. VENTVM.] Curculionis verba superiora facite, ventum vt gaudeā sic accipiunt Phædromus,& Palinurus, quasi ita dixerit, facite ventum vt gaudeā, nulla interspiratione facta inter *facite* & *ventum*. hac sententia, facite mihi ventulū, vt animā recipiam, & dissipatas animi parteis colligā. vel vt refrigerer vt apud Terent. in Eunuch. *cape hoc flabellum, & ventulū huic facito* Itaque locus ex amphibolia, seu ex ambiguo. ESSE, VT VENTVM GAVDEAM] nunc sententiam verborum superiorum explicat, atque explanat hoc modo: esse, id est, comesse volo, vt me venisse gaudeam, Itaq suprà hoc sentiebat, date mihi quod comedim, vt me venisse gaudeā: non id, quod vrbanè calumniatus est Phædromus, facite mihi ventulum,&c. PROSPICIO PARVM] suprà, *tenebra oboriuntur*. OS AMARVM HABEO] os mihi inamarescit inedia, felle scilicet è vase, quod κύστιν χολήδοχον appellant Græci, effuso, propter inediam. DENTEIS PLENOS] quid sit habere denteis plenos, aut quid significent dentes pleni, quæro. An denteis plenos dicit, pituitæ plenos? an saliuæ? an pulueris? an bilis effusæ, quæ in os redundarit? an in voce *plenos* subest aliquid mēdi, & legendū est, *lippos*? vt sit translatio à morbo oculorum, ad morbū dentiū: denteis antè et ęgrotare intelligamus, qui esurit, & qui longa inedia cruciatus est. sic deinceps dixit fauceis lippire fame. LIPPIVNT FAVCES FAME] qui morbus est oculorum, transtulit ad fauceis. CIBI

VACIVITATE] cibi vacuitate, hoc est, inedia, fame. vacivum pro vacuum & vacivitas pro vacuitas, dixerunt veteres in Casin. *ubi bene vacivas aedis fecisti mihi?* LASSVLAE LACTIBVS] lactes, inquit Nonius, dicuntur intestina, deinde profert hunc versum: sed videtur legisse *laxis lactibus*, & vero ita apud Nonium scriptum est, fortasse non male, ut per laxas intelligamus inaneis non plenas, non refertas, non distentas: qualia sunt ieiunorum & esurientium intestina. *lassis* tamen retinere licet, ut *lassae* intelligantur inedia laborantes, & fatigatae per translationem quandam sermonis. Profert idem Nonius ex Pseud. *Una opera alligem fugitivam canem agninis lactibus.* NOLO HERCLE ALIQVID] nolo rem incertam. aliquid incertum est quiddam certum. IMMO SI SCIAS, &c. subintell. gaudeas: mihi gratias agas: me laudes: & simil. [illegible] seu [illegible]. NAM ILLIS CONVENTIS SANE OPVS EST M. D.] id est, nam dentibus meis ex usu est, seu utile est, reliquiis illas convenire. translatio sermonis. dentes enim non loquuntur. PERNAM, ABD. &c.] hae sunt reliquiae. quid sit abdomen, perna, sumen suis glandium, dictum est supra in Captivis. Praeter ea autem, quae diximus de abdomine, abdomen quidem & sumen saepe pro eodem usurpantur, ut etiam ex Plinio intelligere licet lib. 8. cap. 51. *Hinc Censoriarum legum pagina interdictaque cenis abdomina glandia testiculi, vulvae, sincipita verrina. et tamen Publii mimorum poetae cena postquam servitutem exuerat nulla memoratur sine abdomine, etiam vocabulo suminis imposito:* sed tamen hoc interest, quod abdomen quidem venter est quadrupedum, qua parte pinguior est: sumen vero uber quadrupedum foeminarum, una cum lacte densato. glandium suis vero, suis iugulum. ITA ME AMABIT QVAM E. A.] ita me amet Planesium, ut ego non mentior. SED QVO TE MISI, NIHILO SVM CERTIOR] sed nihilo me facis certiorem de eare, cuius rei gratia te in Cariam misi. vel sic, sed nihilo certior abs te fio de Caria, quo te argentum petitum misi. INVENIRE POSSIM, subintell. argentum. SI MIHI OPERAM DATIS] si opera vestra me adiuvatis. PROFECTVS SVM] a vobis discessi. SCIRES VELLE GR. TVAM] id est, facile cognoscere posses, cum tuam gratiam plurimi facere, & in amicitia tua permanere velle. ironiam quidam esse putant, a quibus dissentio. Laudat enim hunc Phaedromi sodalem, quisquis sit, qui Phaedromum vanis promissis, aut vana spe non produxerit, neque frustrari voluerit, sed ingenue responderit, sibi voluntatem quidem amico Phaedromo commodandi, non deesse: facultatem deesse. Sed nonnulli sic haec distinguunt *Scires velle: gratiam noluit frustrarier. Ut decet.* &c. hac sententia: Scires velle, i. scire posses eum velle tibi argenti copiam facere si posset. sed gratiam tuam nolait destituere, aut fallere, aut inani spe iactare, ut decet velle hominem qui amico in amore respondet: vel dicet, velle non frustrari gratiam amici sui, & velle ei opitulari. quae sententia mihi quidem probatur & cum Plauti sensu consentanea est, sed haec explicatio & dubiuscula, & aliquantum violenta est. Praeterea scrupulus mihi inest in hac lectione, Scires velle gratiam tuam, & fortasse debet legi, *Scires velle tua gratia.* sic enim loqui solent Latini, volo tua causa. M. Tull. libr. 9. epistolarum, ad Varronem epist. 11. *Volo ipsorum causa.* Idem lib. 13. epist. ad Atticum epist. 47. *Sed Phamea causa volebam.* Veruntamen hic nihil muto. nam aliud fortassis est, volo tua gratia, seu tua causa: aliud, volo tuam gratiam, qua de re infra dicemus, non longe. VT DECET VELLE HOMINEM AMICVM AM. &c.] referendum est ad illud prius, Scires velle gr. t. &c. hoc modo: ut decet velle hominem, qui amicus est amico, quidnam illum decet velle? gratiam amici sui, & ei opitulari. vel sic gratiam amici non frustrari atque ei opitulari. ME ILLO FRVSTRA DEVEN.] coniunge haec cum voce *maestum*, hoc modo, Maestus me in Cariam frustra devenisse. PREHENDIT DEXTRAM. comitatis & benevolentiae indicium, maxime apud Graecos. SEDVCIT] seorsum ducit. ANIMI CAVSA] animo meo morigerandi gratia: nullius rei necessariae causa: oblectandi animi gratia tantum. sic saepe loquuntur boni scriptores, Plautus, M. Tullius, ceteri. In Epidico. *Cur eam emisti* [illegible] *animi causa.* ibid. *Quasi tu cupias liberare fidicinam animi gratia.* Idem Merc. [illegible] *ser amicam mihi parant animi causa pretio.* Mar. Tull. libro 7 epist. ad Mar. *Hic sumpsisses animi causa me, in quem inveheretur, delegerat.* ECQVEM] numquem seu num aliquem. ANNVO VISITASSE] significo capitis nutu me saepe vidisse, aut visisse. SED QVID TVM VIS?] subintell. inquam. QVIA DE ILLO, &c.] subintell. inquit miles. PRO IIS. pro veste, & auro. COACCEDVNT] ad triginta minas una accedunt. IMMO APVD TRAPESITAM] subintell. inquit miles. Solebant veteres nummos suos, non eos solum, quos aliis debebant, sed & quos nulli debebant, apud trapezitas collocare: quod & alibi admonuimus. RELIGIO FVIT] religio mihi fuit: nefas mihi esse duxi: religioni verti: religione deterritus sum. Religio hoc loco significat nimium quendam pudorem, aut deorum metum. sic apud Terent. Heaut. *nam nihil esse, mihi religio est dicere.* Plautus in Merc. *Religionem illic obiecit.* QVID SI ABEAMVS, &c.] Quid si abeamus hinc domum scilicet, ac decumbamus? inquit miles. NEQVE DIEM DECET ME M. &c.] id est, neque decet diem mihi afferre moram, quo minus luce, & ante noctem coenem: neque decet nocti nocere, multa iam nocte, & nimis sero cenando. Nocti nocet, qui non recipit se domum ante noctem, ut cenet, quique multa iam nocte foris manet. cui opponitur cedere aut decedere nocti: quod usurpavit Virgil. in Pharmaceut. *nec sera meminit decedere nocti.* & 3. Georg. *& sera solam decedere nocti.* Nonnulli volunt hic legi *remorari*, pro me morari. ego nihil mutandum censeo. Consuevisse autem veteres sub vesperam cenare constat ex Horat. ep. ad Torquat. lib. 1 *supremo te sole domi, Torquate, manebo.* POSTQVAM CENATI, &c.] postquam cenati, & appoti sumus vel fuimus. VT EGO LVDAM, PONO PALL. ut ego a milite provocatus, ludere possim, (fortasse quia nummos non habebat) pono. id est depono pallium, tanquam pignus. Virg. in Palaem. *ego hanc vitulam (ne forte recuses, Bis venit* &c. *Depono, tu dic mecum quo pignore certes* sequitur deinceps, *De grege non ausim quicquam deponere tecum.* Sed dic non certari hic nummis, sed poculis. infra *propino magnum poculum.* OPPOSVIT] opposuit pignori. oppigneravit. *opposivit* autem dictum antique pro opposuit. sic *deposivit, reposivit,* &c. de quibus alibi. INVOCAT, PLANESIVM] solebant amantes, talis ludentes, & talos iacturi, puellas suas invocare. supra in Capt. princip. *Nam in convivio sibi Amator, talos cum iacit scortum invocat.* MEOS NE AMORES?] measne delicias? [illegible] VOLTVRIOS QVATTVOR] qui iactus erat infelix, aut certe paullo infelicior, quam canis. ut supra diximus. ARRIPIO, propere, i. [illegible] ALMAM MEAM NVTRICEM] saturitatem. supra. Capt. *Nam amabit sancta saturitas, Hegio, itaque me suo semper condecorat cognomine.* Ut ego vidi. vel dic potius significari artem parasiticam. Haec enim est parasitorum nutrix. HERCVLEM IACTO B.] Herculem

regium.

regium: qui iactus, felix erat, cùm Voltorio comparatus. erat tamē minus felix, quàm Venerius. Sic autem hic iactus appellabatur ab Hercule duodecim illis laboribus, seu ærumnis perfuncto. & fortassis in vna aliqua tali parte regia Herculis imago picta, aut incisa erat. PROPINO M. P.] porrigo, seu trado magnum poculum, quod ebibat. quæ erat pœna seu multa victi. propinare, inquit Nonius, a Græco tractum est, προπίνειν, post potum tradere. CAPVT DEPONIT] Caput deponit, somno, & vino oppressus scilicet suprà. Aulul. *Vt me depinat vino. eam affectat viam.* CONDORMISCIT] aliàs. *obdormiscit.* SVBDVCO ANNVLVM] subtraho annulum, clàm aufero, seu detraho annulū. DEDVCO PEDES DE LECTO] descendo de lecto. DE LECTO] in quo accumbebat vnà cum milite. QVÒ SATVRI, SOLENT] ad requisita naturæ. ad exonerandam aluum, seu vesicam. EX INDE ME ILLICO PROTINAM D.] ex ostio me continuò in fugam dedi, seu in pedes conieci. protinam antiquum, id est, protinus, idem in Casin. *hac dabo protinam me in fugam.* Terent. Phorm *atque hinc me conicerem protinam in pedes.* Profert hunc locum Nonius in voce *pretinam*: vbi videtur legisse aliter, quàm hodie in omnibus libris scriptum est. Sic enim ille. Idem Curcul. præpositione addita, *Ostium vbi conspexi, exinde me illico protenam dedi, quasi in longam fugam.* Sed ego Nonium corruptum esse puto & illum totum *præpositione addita*, delendū: & verba illa, *quasi in longam fugam*, esse interpretationem vocis *protenam.* QVOD CVPIS] in verbo *cupis* secunda syllaba producitur, proinde ac si sit quartæ coniugationis: vt est apud Lucret. lib. 1. ibi, *confringere vt arcta Naturæ primus portarum claustra cupiret.* ATQ. ALIQVID PRIVS OBSTRVNDAMVS.] Sic edendum curaui, Festum secutus. cuius hæc verba sunt, non satis integra: *ob strudant, obsatulent, ab auide trudendo gulam, insumendo cibum, vnde & obstrundulentum,* dixit Titinnius, *obstrundulenti el quid, quod pectam sedens,* &c. Ascribit deinceps Paulus, *obstrundant* auidè trudant. Ex his laceris Festi verbis, coniicio, obstrundo esse antiquum verbum, quod valet auidè in fauceis, & in ventrem intromitto, Idque vt magis credam, altero Plauti loco adducor, qui est in Sticho, non admodum longe ab extr. ibi, *Quin sic stans obstrunsero aliquid strenuè* ad quem locum plura. Sic igitur hunc locum explico *Atque aliquid prius obstrundamus,* id est, & vt, priùs quàm tabellas consignemus, quasi à milite ad lenonem missas, aliquid auidè comedamus, & voremus. HAEC SVNT VENTRI STAB. PANE, &c.] profert ita scriptum hunc versum Nonius in voce *panis*, docens, veteres dixisse & *panis* in genere mascul. & *pane* in neutro, *pane* igitur hic neutri generis est, recti casus, pro *panis*. stabilimenta, autem, id est, fulcimenta, firmamenta. AVLA MAGNA] olla magna. ET SAT CONSILIA SVPP.] sic legi malo, quàm quomodo habent libri omnes vulg. & nonulli manuscr. & satis cons. sup. quamuis enim etiam hæc lectio ferri possit, elisa littera s. in voce *satis*, tamen facilior est ea, quam secutus sum. TVTE] tu ipse. HIC MIHI MINIST.] hic puer mihi comedenti ministrabit. DICAM QVEMAD. CONSCR.] dictabo litteras.

ACTVS TERTIVS.

LYCO, CVRCVLIO, CAPPADOX, leno.

Ly. *BEatvs videor, subduxi ratiunculam,*
Quantum æris mihi sit, quantumque alieni siet.
Diues sum, si non reddo eis, quibus debeo:
Si reddo illis, quibus debeo, plus alieni inest.
Verùm hercle verè cum vere recogito,
Si magis me instabunt, ad prætorem sufferam.
Habent hunc morem plerique argentarij,
Vt alius alium poscant, reddant nemini.
Pugnis rem soluant: si quis poscat durius.
Qui homo maturè quæsiuit pecuniam,
Nisi eam maturè parsit, maturè esurit.
Cupio aliquem emere puerum, qui vsurarius
Nunc mihi quæratur. vsus est & pecunia.

Cu. *Nil tu me saturum moueris. memini & scio.*
Ego hoc effectum lepidè tibi tradam. tace.
Edepol næ ego hîc me diutius expleui probè,
Et quidem reliqui in ventre cellæ vini locum,
Vbi reliquiarum reliquias reconderem.
Quis hîc est, qui operto capite Æsculapium

Salutat? At at, quem quærebam. sequere me.
Simulabo quasi non nouerim, heus tu, te volo.
Ly. *Vnocule salue.* Cu. *quæso, deridésne me?*
Ly. *De Coclitum prosapia te esse arbitror:*
Nam ij sunt vnoculi. Cu. *Catapulta hoc ictum est mihi*
Apud Sicyonem. Ly. *nam quid id réfert mea,*
An aula quassa cum cinere effossus siet?
Cu. *Superstitiosus hic quidem est, vera prædicat.*
Nam illæc catapultæ ad me crebro commeant.
Adolescens ob rempublicam hoc intus mihi
Quod insigne habeo, quæso ne me incomities.
Ly. *Licétne inforare, si incomitiare non licet?*
Cu. *Non inforabis me quidem. non mihi placet*
Tuum profectò neque forum, nec comitium.
Sed hunc quem quæro commonstrare si potes.
Inibis à me solidam & grandem gratiam.
Lyconem quæro trapezitam. Ly. *dic mihi,*
Quid eum nunc quæris, aut cuiatu? Cu. *eloquar,*
Ab Therapontigono Platagidoro milite.
Ly. *Noui edepol nomen, nam mihi istoc nomine,*
Dum scribo expleui totas ceras quatuor.
Sed quid Lyconem quæris? Cu. *mandatum'st mihi:*
Vt has tabellas ad eum ferrem. Ly. *quis tu homo es?*
Cu. *Libertus illius, quem omnes Summanum vocant,*
Ly. *Summane salue: qui Summanus? fac sciam.*
Cu. *Quia vestimenta, vbi obdormiui ibi ebrius,*
Summano, ob eam rem me omnes Summanum vocant.
Ly. *Alibi te meliu'st quærere hospitium tibi:*
Apud me profectò nihil est Summano loci:
Sed istum, quem quæris, ego sum. Cu. *quæso túne is es*
Lyco trapezita? Ly. *ego sum.* Cu. *multam me tibi*
Salutem iussit Therapontigonus dicere,
Et has tabellas dare me iussit. Ly. *mihin'?* Cu *ita.*
Cape, signum nosce. nostin'? Ly. *quidni nouerim?*
Clypeatus elephantum vbi machæra dissicit.
Cu. *Quod istic scriptum est, id te orare iusserat,*
Profectò vt faceres, suam si velles gratiam.
Ly. *Concede, inspiciam quid sit scriptum.* Cu. *maximè,*
Tuo arbitratu, dum auferam abs te id quod peto.
Ly. *Miles Lyconi in Epidauro hospiti suo,*
Therapontigonus Platagidorus plurimam
Salutem dicit. Cu. *meus hic est, hamum vorat.*
Ly. *Tecum oro, & quæso, qui has tabellas afferet*
Tibi, vt ei detur, quam istic emi virginem,
Quod te præsente istic egi, téque interprete,
Et aurum, & vestem: iam scis, vt conuenerit.
Argentum des lenoni, huic des virginem.
Ly. *Vbi ipsus? cur non venit?* Cu. *ego dicam tibi,*

Quia

Quia nudiusquartus venimus in Cariam
Ex India: ibi nunc statuam volt dare auream,
Solidam faciundam, ex auro Philippeo quæ fiet
Septempedalis, factis monumentum suis.

Ly. *Quamobrem istuc?* Cu. *dicam, quia enim Persas, Paphlagonas,*
Synopeas, Arabas, Caras, Cretanos, Syros,
Rhodiam atque Lyciam, Perediam & Perbibesiam,
Centauromachiam, Elatiam, Vnomammiam,
Libyámque & oram omnem Conterebromniam
Dimidiam partem nationum vsque omnium,
Subegit solus intra viginti dies.

Ly. *Vah.* Cu. *quid mirare?* Ly. *quia enim in cauea si forent*
Conclusi, itidem vti pulli gallinacei,
Illa non potuere vno anno circumirier.
Credo hercle te esse ab illo. nam ita nugas blatis.

Cu. *Immò etiam porrò (si vis) dicam.* Ly. *nihil moror,*
Sequere hac, te absoluam, qua aduenisti gratia.
Atque eccum video, leno salue. Cap. *Di te ament*

Ly. *Quid hoc, quod ad te venio?* Cap. *dicas quid velis,*

Ly. *Argentum accipias, cum illis mittas virginem.*

Cap. *Quid quòd iuratus sum?* Ly. *Quid id refert tua,*
Dum argentum accipias? Cap. *qui monet, quasi adiiuuat.*
Sequemini. Cu. *leno caue in te sit mihi mora.*

BEATVS VIDEOR] diues mihi videor. SVBDVXI RATIVNCVLAM] suprà in Capt. *Ibo intrò, atque intus subducam ratiunculam.* QVANTVM AERIS MIHI SIT] Quantum æris mei sit, & quantū alieni. æs meum, quod mihi debetur, aut quod mihi proprium est, & penes me habeo: æs alienum, quod ego aliis debeo Itaque si qui libri haberent, *Quantum æris mei sit*: valde probarem. nam versus non respueret, cùm *mei* possit esse vnius syllabæ. RECOGITO] iterum atque iterum cogito: reputo. SI MAGIS ME INSTABVNT] si magis me vrgebunt, si magis mihi instabunt malim legi *mi instabunt*, vt cēset Camerarius, verum nihil mutare ausus sum. AD PRAETOREM SVFFERAM] subintelligendum, trahi rapi, duci, vocari, & simil. si mihi magis instabunt creditores, ad prætorem me rapi patiar. VT ALIVS ALIVM POSCANT, S. N] vt hic argentarius hunc poscat quod sibi debetur ille illum. sed nemini quod debēt, reddant. REM SOLVANT. *rem soluere.* genus loquendi Plauto, & aliis bonis scriptoribus vsitatum infrà, *Tibi res soluta'st rectè: bellator vale* Idem suprà Asin. *Repromittam isto: tibi nomine solutam rem futuram.* DVRIVS] molestius, asperius, odiosius QVI HOMO MAT. QVAEST. PAC.] Profert hunc locū Sosipater Carisius lib. 1. inst. Gramm in voce *maturè*: & ita explicat, Qui homo tardè. i. vix & ægrè quæsiit pecuniā. Nisi ei citò parsit, citò esurit Sic enim ille, Maturè duo significat. citò, & tardè. Itaque ex sententia Carisii, maturè quæsiit, valet, tardè quæsiit: maturè parsit, & maturè esurit: valēt, citò pepercerit. & citò esurit. PARSIT] pepercerit verbi parco duo sunt præterita, parsi & peperci. Ennius, *Quorum virtuti belli fortuna pepercit.* &c. *eam parsit* autem dictum est antiquè, pro ei parsit. Nam quòd apud Sosipatrum impressum est, *nisi causa maturè parsit*, mendosus est ibi Sosipater Ex illo mendo tamen suspicatus aliquando sum, apud Plautum legendum, *Nisi ei maturè parsit*, vt *ea* sit dandi casus pro ei, vt alteræ & illæ, & simil. pro alteri, & illi, datiuis, & simil. VSVRARIVS] vt eo vtar: ad vsum meum sic Amphitr. *vsuraria vxor.* qua Iupiter vtitur vsque ad certum tempus. VSV'ST ET PECVNIA] pecunia quoque mihi opus est. NIL TV ME SATVRVM MON.] proinde ac si dicat, si satur non essem me monere deberes, & fortasse frustrà monere, quia venter non habet aureis nūc autem, cum satur sim, non est, quòd me moneas. nam memorem mones, cùm me saturū mones. MED INTVS EXPL. PR.] me intus saturaui præclarè ET QVIDEM RELIQVI IN V. CAELLAE V. L] Et tamen in ventre reliqui cællam vnam vacuam, in quam cibos alios condam. Habeo etiam in ventre locum vnum reliquum vacuum, in quem alias dapes, & reliquiarum reliquias tanquam in cællam, abstrudam. OPERTO CAPITE] velato capite qui deos salutabant aut venerabātur, & orabant. operto capite erant. cuius rei rationem explicat Plutarchus in quæstion Rom & scribit. ex multis hanc quoque vnam fuisse, ne scilicet inter orandum aliquid aut viderent, aut audirent tristius, quod eis dirum aliquod omen obiiceret. DE COCLITVM PROS. TEDESSE ARB] de Coclitum Romanorum stirpe, seu genere esse puto. fuerunt enim apud Romanos Horatii Coclites, sic à re appellati, quod huius cognominis auctor, Luscus, seu vnoculus, seu cocles fuerit. Varro lib. 6. de Lingua Latina. *Ab oculo cocles*, inquit, *quasi cocles dictus, qui vnum haberet oculum: quocirca in Curculione est, De coclitum prosapia tedesse arbitror.* Nam, &c. Sed licet etiam sic explicare, arbitror te esse ab Arimaspis, qui sunt vnoculi oriundū.

& prognatum quo modo mauult Adr. Turn. CATAPVLTA HOC ICTVM EST. &c.] hic locus in quo erat alter oculus, catapulta mihi percussus est: & ita mihi oculus effossus, vel corruptus est. Catapulta, genus fuit iaculi celerimi: quo reperto dixit ille Laco, ἀπόλωλε ἀνδρὸς ἀρετά, id est, periit virorũ virtus. NAM QVID ID REF. M] nam quid, ὠκέραστά, pro quidnam. sententia autem hæc est, quidnam ad me attinet, vtrum oculus tibi catapulta, an olla fracta cum cinere effossus fuerit? SVPERSTITIOSVS HIC QVIDEM EST] id est, hic quidem ariolus est, qui diuinet mihi oculum effossum esse aula cineris potius, quã catapulta. superstitiosum pro hariolo solet vsurpare Plautus: vt suprà in Amph. *ille homo superstitiosus est.* & Rudente. *Quid si ista aut superstitiosa aut hariola'st*, &c. NAM ILLAECE CATAPVLTAE, &c.] nam ollæ cineris, crebro in me coniiciuntur. Loquitur autem hæc summissa voce à Curculione auersus: & ad spectatores versus. QVOD INSIGNE H.] propterea quia notam insignem habeo, accepto vulnere reip. causa, ne mihi, quæso, maledicas. QVAESO, NE ME INCOMIT.] quęso ne mihi conuiciere. Incomitiare (inquit Festus) significat tale cõuicium facere, pro quo necesse sit in comitium, hoc est, in conuentum venire. deinde profert hunc iocum LICETNE INFORARE, SI INCOMITIARE NON LICET?] locus spurcus ex ambiguo alludit autem ad forum, & comitium, & quemadmodum à comitio factũ est, *incomitiare* verbum antiquis vsitatum, ita à foro fabricatur hic Plautus *inforare*: sed vult tamen *inforare* ab auditore in aliam partem accipi, nempe pro *perforare*, hoc est, præcedere, seu prædicare. Itaque respondet Curculio vt intelligat spectator, huius ambiguè dicti interpretationem hanc fieri posse, *inforabis me quidem*, hoc est, & vt dixi? tu quidem me non præcides. vel sic, Quia parasitus Curculio argentarium Lyconem orauerat, ne se incomitaret, propterea quòd esset cocles, iocans argentarius in nominibus Comitii & fori, quærit, licetáne Curculionem inforare quando non liceat incomitiare & obscurè interea vult in verbo inforandi, inesse nonnullam obscœnitatem. INIBIS A ME SOLIDAM, &c.] gratissimum mihi facies, tuique istius beneficii diuturnam memoriam conseruabo. AVT CVIATIS ES?] aut cuiatis es? *cuiatis*, & *cuias* dixerunt veteres, pro in quibus locis, seu terris natus es? NAM MIHI ISTOC N. DVM. SCR. EXP. TC. &c.] id est, nam tabulas ceratas quatuor totas isto nomine impleui, dum scribo me ab eo quadraginta minas accepisse, quas ei darem, qui literas eius annulo obsignatas ad me afferret, &c vel simplicius, dum me pecuniã scribo ab illo accepisse, & ei per syngrapham caueo Horat. Sat 3. *Scribe, decem a Nerio.* & ita Simeo Bosius malebat: cui assentior. Solitos autem esse veteres in tabellis ceratis scribere, notum est vel pueris SVMMANVM VOCANT, Summanus, manium deus est, qui & orcus dicitur, omnia rapiens ac deuorans. Vnde verbum summanare finxit Plautus pro auferre, & rapere. Martianus Capella libro 2 *Denique hac omnis aeris a Luna diffusio sub Plutonis potestate consistit: qui etiam summanus dicitur, quasi summus manium.* Arnob. libro 5. aduersus genteis: quo loco de Cerere, & Proserpina loquitur *In nemore, inquit, Ennensi, quondam flores Proserpina lectitabat. Integrum adhuc istud est, & recta pronuntiatione prolatum. Nam & nemus & flores, quid sint, quid Proserpina, quid virago cunctis indubitabiliter notum est. Emicuit Summanus è terris curru quadriiugo, vel sitatus simplex ex hoc aquè est. Nam quadriga, Currus, & Summanus interpretationem desiderant . . . . Proserpinam rapuit, & sub terras secum auexit seminis, inquit, abstrusio in raptione Proserpina nuncupatur*, &c. Plin. lib. 2 cap. 52 *Romani duo tantùm ex iis seruaro, diurna attribuentes Ioui, nocturna Summano.* Idem lib. 29. c. 4. *Eadem de causa supplicia annua canes pendunt, inter ædem Iuuentutis & Summani.* M. Tull. lib. 1. de Diuin. *cùm Summanus in fastigio Iouis est. Max. qui tum erat fictilis, de cœlo ictus esset, nec vsquam eius simulacri caput inueniretur*, &c. Summanum igitur se ab omnibus vocari dicit Curculio, quod ad exemplum Summani, omnia quæ incidant, rapiat. VBI OBDORM. EBR.] vbi quis ebrius somno oppressus est, &c. SVMMANO] id est, rapio, tanquam Summanus qui omnia rapit OB EAM REM ME OMN. SVVM V.] ob id quòd vestiměta ebriorum, qui poti obdormiunt, rapio, seu Summano, me Summanum vocant, id est, raptorem. SED ISTVM, QVEM QVAERIS, EGO SVM] sed ego iste sum, quem quæris vides antecedens priori loco poni, & cum relatiuo congruere in casu. CLYPEATVS ELEPHANTVM VBI MACH. DISSICIT.] sic habent planè sex nostri libri veteres, sine vlla dissimilitudine, ac varietate: neque multo secus in suo codice scriptum esse testatur Camerarius: ait enim in eo scriptum esse *dissicit*, paruo discrimine. Ego igitur *dissicit* planè hic legendum sentio, ac censeo: quam meam sententiã iam olim Cl. Puteano ostendi: qui de hoc verbo pluribus verbis disputauit in Aduersariis suis, quæ sibi & suis, non populo cõparauit, eiúsque loci mihi copiam vltro fecit, vt si vellem, in aliquem locum meorum scriptorum includerem, quod lubenter, & bona fide feci: curauíque vt quæ ille diligenter, & accuratè collegit ad hanc disputationem pertinětia, ad verba illa, quę videntur esse veteris cuiusdem poëtæ, & ponuntur à M. Tullio in oratione pro Cœlio *dede te ac dissice: per me licebit*, &c. adglutinarentur. Ad ea si plura de hoc verbo lector cognoscere volet, sese conferat, ne necesse habeã ταυτολογεῖν. Hæc tantùm huc adscribam, quæ quinque abhinc annos, postquam has commentationes Plautinas adumbrare cœpi, in palimpsesto notaui: idem valere, dissico, cis, cit, quod disseco, as, at: nam seco in compositis apud veteres mutabat, e, in i, vt præfico, resico, delico: & præterea transibat in tertiam cõiugationẽ a prima: vt do, as, cõdo, is, reddo, is, &c. Quinetiam seco, cis, simplex vsurpatum esse ab antiquis pro seco, cas, nonnulli grammatici tradiderunt. Porro vt ad hunc locum redeam, malim legi *dissicit*, pro desecat, quam dissicit, pro dissecat. neque ab illa scriptura longe abest codex Camerarij, in quo scriptum esse testatur, *dissicit* verumtamen *dissicit* probo, ac teneo Quod autem Nonius in verbo *dirigere*, legit hic *diligit*, hunc versum proferens, & interpretatur, *diuidit*, labitur: & fortassis vsus est corruptis codicibus. Errat & Festus in verbo *dirigere*, qui videtur legisse *dirigit*. Sic enim ille *dirigere*, inquit hunc locum spectans, *apud Plautum inuenitur pro discindere.* Postremo animaduertat lector, veteres signis, & annullis varias imagines expressas præ se ferentibus obsignare tabellas solitas. qua de re plura ad illud Amphitr. *signi dic quid est?* MER. *Cũ quadrigis sol exoriens.* PROFECTO VT FACERES] vt cum profectu, & sine frustratione faceres. SVAM SI VELLES GRATIAM] si velles sibi gratum facere, si gratiam suam promereri velles, si gratiam suam magni faceres. suprà *Sciresvelle gratiam tuam.* CONCEDE] secede aliquantum à me, vt inspiciam quid sit in tabellis scriptum. DVM AVFERAM, &c. dum modò auferam abs te id, quod peto. MEVS HIC EST. NAM v.] hæc loquitur Curculio à Lycone auersus. HAMVM VORAT] hamum vorat, quo capiatur, vt piscis, tabellæ, quas legit, sunt ei pro hamo. TECVM ORO,

ORO, ET Q.] sic loquebantur veteres, vt sæpe iam admonuimus. suprà Asin. *Nunc istanc tantisper iube petere, atque orare mecum.* TE Q. INTERPRETE] id est & te adiutore, & tuam meam te operam interponente διὰ μέσου te interueniente, atque (vt ita dicam) mediatore. idem infrà. *Quasique res per me interpretem & tuam ancillam geratur.* IBI NVNC STATVAM VOLT DARE AVREAM SOLID. F.] in Caria nunc volt locare faciundam statuam auream solidam. ET AVRO PHILIPP. QVAESIT.] quod aurum erat longè optimum, à Philippo Macedone sic appellatum: à quo eodem & Philippei nummi dicti sunt, & Philippi simpliciter. Horat. epist. ad Augustum. libr. 2. *gratus Alexandro regi Magno fuit ille Chœrilus, incultis qui versibus & male natis Rettulit acceptos regale numisma Philippos*, Plaut. Asin. *Vnum quodque istorum verborum nummis Philippeis aureis Non potes auferre hinc à me.* Idem Bacch. *Nam istic fortasse auro opus est.* PIST.] *Philippeo quidem.* SEPTEM PEDALIS] septem pedum longitudine. ARABAS] al. Arabos. al. Arabes. PEREDIAM ATQ. PERBIBESIAM.] nomina regionum, quæ nusquam sunt à parasito ficta, & à peredo, & perbibo facta. Paulus apud Festum perediam & perbibesiam Plautus cùm dixit, intelligi voluit cupiditatem edendi & bibendi. Festus, perediam & perbibesiam Plautus finxit sua consuetudine, cum intelligi voluit cupiditatem edendi, & bibendi. CENTAVROMACHIAM] Phlegræam regionem. ELATIAM] sic legendum potius, quàm vt habent libri manuscripti, & classiam. VNOMAMMIAM.] aliud nomen loci confictum. significat fortasse Amazonum regionem: quæ dextram mammam sibi exurendam curabant, vt expeditiores ad pugnam esse possent: Atque ob eam caussam Titianus Amazonas vnimammas vocat, vt scripsit Seruius ad illud Virgil. *At medias inter cædeis exsultat Amazon, Vnum exserta latus pugnæ*, &c. lib. 11. Æn. ET ORA OMNEM CONTEREBROMNIAM.] aliud nomen fictum: quod quid significet, quærere desii. NAM ITA NVGAS BLATIS] ex eo, quòd istas nugas loquens, credo te esse illius liberum. blatire, & blaterare, significant ineptè, & inaniter loqui. PORRÒ] porrotenus vltrà. TE ABSOLVAM] faciam, quæ vis, vt primo quoque tempore ad militem reuerti possis. faciam id, cuius gratia venisti, vt nulla in te mora sit, quominus ad militem quamprimum reuertare. QVID QVOD IVRATVS SVM?] quid quod iurauit, me virginem Phædromo traditurum? QVID ID REFERT T.] quid id ad te attinet, dummodò nummos accipias? QVI MONET, QVAS. ADI.V.] rectè mones: & dum me mones, adiuuas. Nam qui monet alterum, cum quodammodo adiuuat.

ACTVS QVARTVS.

CHORAGVS.

EDEPOL *nugatorem lepidum, lepidè hunc nactu'st Phædromus.*
Halophantan, an sycophantan, hunc magis esse dicam nescio.
Ornamenta, quæ locaui metuo vt possim recipere.
Quanquam cum istoc mihi negotij nihil est: ipsi Phædromo
Credidi: tamen asseruabo. sed dum hic egreditur foràs,
Commonstrabo, quo in quenque hominem facilè inueniatis loco.
Ne nimio opere sumat operam, si quem conuenitum velit,
Vel vitiosum, vel sine vitio: vel probum, vel improbum.
Qui periurum conuenire vult hominem, mitto in Comitium.
Qui mendacem, & gloriosum, apud Cloacinæ sacrum.
Ditis damnosos maritos sub basilica quærito
Ibidem erunt scorta exoleta, quique stipulari solent.
Symbolarum collatores apud forum piscarium.
In foro infimo boni homines, atque dites ambulant.
In medio propter canalem ibi ostentatores meri.
Confidentes garrulique, & maleuoli supra lacum,
Qui alteri de nihilo audacter dicunt contumeliam,
Et qui ipsi sat habent, quod ipsis possit verè dicier.
Sub veteribus, ibi sunt qui dant, quique accipiunt fœnore,
Pone ædem Castoris, ibi sunt, subitò quibus credas malè.
In Tusco vico, ibi sunt homines, qui ipsi sese venditant.
In Velabro vel pistorem, vel lanium, vel haruspicem

Vel qui ipsi vorsant, vel qui aliis subuertendos præbeant,
Dites damnosos maritos apud Leucadiam Oppiam.
Sed interim fores crepuere, linguæ moderandum'st mihi.

EDEPOL NVGATOREM LEP.] Curculionem, qui simulat se à milite esse missum, & eius esse libertum. HALOPHANTAM, AN MAGIS SYC. &c.] versus est primum variè scriptus & in libris manuscriptis, & apud veteres grammaticos: deinde valde obscurus, & variè a doctis explicatus. Nam alii libri habent *Halophantam an sycoph.* &c. Alii *Halophantam an sycoph.* alii *Heloph antam* alii vt edidi, *Halophantam* Festus legit. *Halophantam*, & interpretatur, omnia mentientem. ἀπὸ τοῦ ἅλλα, hoc est, πλάνα, & ἄγαν, τα, omnia sed errat Festus. Nonius *Halophantam* quidem legit, vt nos edendum curauimus & hunc versum profert, sed non explicat, tantum scribit, halophantam & sycophantam esse genus hominum nequam. Camerarius qui hanc eandem similiter lectionem secutus est, putat halophantam dictum esse à Plauto eadem ratione qua sycophantam vt quemadmodum sycophanta dictus est ab ostendendis ficubus, ita halophanta dictus sit a sale, quod non probo, quanquam ille non longè admodum aberrat a scopo. Turnebus autem emendat, nescio, quibus hominibus assentiens, legendum holophantam, quasi in tota re, aut prorsus fallacem, aut omnibus in rebus impostorem, quod nihil lo magis probare possum. Alciatus autem παρέργ. lib. II. cap. 4. nonnullos lib. manuscr. secutus legit *Kalophantam* & interpretatur χρυσολόγον, id est, qui vtilia quidem, & honesta loquitur, & cuius honesta oratio est, sed facta ab oratione discrepant, multo minus mihi hæc probantur. quid igitur nobis videatur, nunc exponamus. primum halophantam, vt iam diximus legendum esse arbitramur. Deinde huius versus sententiam hanc esse dicimus: Ornatus erat Curculio vestitu nauclerico, hoc est, palliolo ferrugineo (qui color thalassicus, id est, marinus est) tanquam ex Caria Epidaurum naui adectus. & modò è naui egressus. Hunc igitur videns Choragus, cuius erat actoribus vestitum, & cetera necessaria ornamenta præbere, & non ignorans eum à Phædromo subornatam esse, ac submissum, vt Trapezita, & lenone delusis, ac deceptis, virginem abduceret: ait se nescire, vtrum eum dicat halophantam, an potius sycophantam. Cur sycophantam esse dicere debeat, id est, apud Latinos impostorem, apud Græcos calumniatorem, causa est, quòd perspicuè sit a Phædromo subornatus, non à milite missus, & quòd litteras falsas, pro veris trapezitæ dederit. (Sycophantæ autem nomen apud Græcos, à tali origine, & causa natum est, vt docet Festus. Atticos quosdam iuuenes solitos esse aiunt, in hortos irrumpere, ficosq. legere. quam ob causam lege est constitutum, vt, qui id fecisset, capite truncaretur. Hanc pœnam qui persequebantur ob paruula detrimenta, &, vt crimen probarent, ficus lectas, & ablatas ostendebant, Sycophantæ sunt appellati. Eadem fere apud Athenæum & Suidam de sycophantarum appellatione scripta sunt. Hinc sycophantæ dicti sunt etiam impostores, & qui fucum faciunt, & qui simulantes, quæ non sunt, alterum decipiunt, & circumscribunt) hic igitur Curculio, quia Lyconem falsis tabellis decipit non immerito sycophanta, id est, impostor, & pene dicam calumniator, dici debet. Rursus quia eundem Lyconem falso, & ementito vestitu, qui marini coloris erat, quasi è naui iam egressus, inducit, atque in fraudem impellit, videtur non iniuria holophanta nominandus. Halophanta autem vox est, à Plauto, opinor, conficta, à nomine græco, ὁ ἅλς ἁλός, quod mare significat, & verbo græco φαίνω, quod valet ostendo. immo halophanta quidem idcirco videtur appellandus, quia vestitum coloris marini gerit, & colorem marinum ornatu, ac vestitu præ se fert, atque ostendit. Sycophanta vero, quia Lyconi fucum facit, verba dat, atque imponit. In hac autem nominum affinitate, & quasi annominatione iocus inest Plauto dignus. Cum hæc iam olim in his commentariis quasi adumbrassem, cognoui aliquanto post idem fere Gul. Cantero Vltraiectino, viro docto, in mentem venisse, nisi quòd ille ioci Plautini rationem, quæ in horum vocabulorum similitudine inest, non satis explicat. Veruntamen laus ei quoque sua debetur, eaque non parua. sed restat scrupulus de numeris, & lege versus Nam vt suis numeris constet, vel sic legendus, *Halophantam hunc, an sycophantam esse magis d. n.* vel sic, *hunc halophantam, an sycophantam esse magis d. n.* METVO, VT POSSIM RECIPERE, metuo ne non possim recuperare, quia sycophanta est. vereor, ne ornamenta, quæ ei præbui, intercipiat, atque interuertat. Choragus autem, vt suprà diximus, ornamenta hystrionibus suppeditabat, ac præbebat. CREDIDI] etiam qui locat credit, non solum qui mutuum dat, aut cómodat, aut deponit, &c *Credendi enim generalis appellatio est*, vt scripsit Celsus lib. I. quæstionum: quod refert Vlpianus lib. 26. ad edictum, & exstat hodie sub titulo de Rebus creditis, si certum petatur condictione. *Ideo*, inquit ille, *sub hoc titulo prætor, & de commodato, & de pignore edixit. Nam cuicunque rei assentimur, alienam fidem secuti, mox recepturi, quid ex eo contractu, credere dicimur.* QVO IN, in quo ἀναστροφή. NIMIO OPERE] nimiopere, nimis. SVMAT OPERA] laboret. IN COMITIVM] locum in quem populus Romanus conuenire, seu coire solebat, vel magistratuum creandorum. vel legum iubendarum. aut vetandarum gratia, significat autem sæpe contra fidem, & iusiurandum, ferri suffragia. APVD CLOACINAE SACRAM] apud ædem Cloacinæ deæ, apud Cloacinæ fanum: Cloacinæ, seu Cluacinæ simulacrum in cloaca repertum Tatius consecrauit. quia autem cuius esset effigies, ignorabat, ei nomen ex loco, in quo reperta fuerat, imposuit. vt scribit Lactantius Firmia. lib. I de Falsa relig. cap. 20. & Minucius in Octauo, *Cloacinam*, inquit, *& inuenit Tatius & coluit.* DITES DAMN. MARITOS] maritos locupleteis, sumptuosos, & profusos, qui potant, scortantur, amant, quamuis habeant vxores domi non deformeis, neque inuenustas. SVBBASILICAE QVAER.] hinc dicti subbasilicani: qua voce vtitur in Capt. ibi, *Quorum odos subbasilicanos omnes adigit in forum.* SCORTA EXOLETA] exoletus, inquit Festus, qui olescere, id est, crescere desiit. Idem in verbo adolescit, exoletus, qui excessit olescendi, id est crescendi modum. QVIQ. STIPVLARI SOLENT] stipulatio constat ex interrogatione & responsione. vt spondes? spondeo. centum dabis? centum dabo. stipulari tamen dicuntur, qui interrogant, & quibus respondetur. Passeratius existimat esse hic legendum, *quique adstipulari solent*, adstipulari autem, est alteri stipulanti præsto esse, seu cum stipulante stipulari, seu pro altero stipulari. hinc adstipulatores, quasi stipulantium assensores, & socii. SYMBOLARVM COLLATORES APP. F.] qui conferunt symbolas, id est, collectas, symbolæ; sunt portiones, quas pro sua quisque

quiſque parte proferet in cenam communem. Ter. Andr. *cho, quid Pamphilus? quid ſymbolum dedit.* Plautus in Sticho, *eãdem ſymbolam dabo, & iubebo ad Sagarinum cenam coqui.* vox Græca eſt *συμβολή*. quare, quin ſymbolam apud Terent. legi debeat, non vt habent libri vulgati, nemo iam dubitat, niſi in litteris hoſpes. IN FORO INFIMO] in infima fori parte. Sic apud Horat. *Ianus ſummus* epiſt. 1. lib. 1. & *ima cera, prima cera, media cera*, apud ſcriptores Latinos. BONI HOMINES ATQVE DITES AMB.] diuites, qui boni viri habentur, & eos, ita ſæpè appellat M. Tull. in epiſt. ad Atticum. Animaduertere hic dici à Plauto, quod rariuſculum eſt, *boni homines*. IN MEDIO] in medio foro. PROPTER CANALEM] prope canalem. Feſtus, canalicolæ forenſes, homines pauperes dicti, quod circa canaleis fori conſiſterent. SVPRA LACVM] non lacum Curtium, qui fuerat olim in foro, ſed hoc tempore aqua abſumpta, aut aliò deriuata, in eodem loco factæ erant cloacæ, vt teſtatur Varro lib. 4. de lingua Latina, & Ouidius lib. 6. Faſt. *Curtius ille locus, ſiccas qui ſuſtinet aras. Nunc ſolida eſt tellus, ſed lacus ante fuit.* quem igitur? fortaſſe Lucrinum, ſed potius Seruilium. DICVNT CONTVM.] aliud eſſe contumeliam facere, aliud dicere, declarat illud in Aſinar. *Tu contumeliam alteri facias: tibi non dicatur?* Bacchid. *Quóquo innocenti ei dixit contumeliam?* SVB VETERIBVS IBI SVNT, &c.] ſub veteribus, ſubintellige, tabernis, ſunt & fœneratores, & qui fœnori accipiunt. ſic dictum ſub veteribus, vt ſub nouis. M. Tullius lib. 2. Orat. *demonſtraui digito pictum Gallum in Mariano ſcuto Cimbrico, ſub nouis diſtortum eiecta lingua, buccis fluentibus.* Varro libr. 5. de ling. Latina, *& ſub nouis, dicta pars in foro, ædificiorum: quod vocabulum eius peruetuſtum, vt noua via: quæ via iam diu vetus.* Sueton. in Auguſto, de Aug. *bifariam laudatus eſt: pro æde diui Iulij à Tiberio, pro Roſtris ſub veteribus a Druſo Tiberij filio.* Erat autem is locus circa Ianum medium. Iam hoc ſi poſitum. *ſub veteribus, ibi ſunt*, videtur eſſe pleonaſmus. Nam *ibi* ſuperuacaneum eſt, niſi dicamus eſſe additum, maioris declarationis gratia: hoc modo: ſub veteribus verò ibi ſunt, &c. ſic infrà loquitur non longe, *Ponè ædem Caſtoris: ibi ſunt*, &c. PONE AEDEM CASTORIS] Etiam ædes Caſtoris & Pollucis erat in foro Romano, quos ſignificat, Catullus carmine illo, quod ſcripſit ad contubernaleis, *Salax taberna, voſque contubernales, A pileatis nona fratribus pila*, &c. IBI SVNT SVBITO QVIBVS CR. M.] ibi ſunt homines decoctores & inficiatores lenti quibus ſi quid mutuo des, fruſtrà repetas. IN TVSCO VICO, IBI SVNT HOMINES, QVI, &c.] In tuſco vico ſunt lenones, & ſcorta maſcula, & puellæ meretrices, Horat. Sat. 3 lib. 2. *Tuſci turba impia vici.* Plaut. Ciſtel. *non enim hic es, vbi ex Tuſco modo Tute tibi indignè dotem quæras corpore.* QVI IPSI SESE VENDITANT] qui quæſtum corpore faciunt. IN VELABRO] de velabro ſuprà dictum eſt, in Capt. ibi. *Omnes compacto rem agunt, quaſi in Velabro olearij.* IN VELABRO VEL PIST. VEL LAN. VEL HAR. VEL QVI IPSI VORT. VEL QVI ALIIS SVBVERTENDOS PRAEB.] ordo eſt, in velabro ſunt, qui vel ipſi vortant vel piſtorem, vel lanium, vel haruſpicem, vel qui aliis ſubuertendos præbeant: id eſt, in velabro ſunt, qui vel ipſi fraudent piſtorem, vel lanium, vel haruſpicem, vel eos aliis fraudandos tradant. Adrianus Turnebus libr. XI. aduerſar. cap. 7. ſic explicat, qui vel ipſi fallant, vel qui aliis fallendos præbeant, & putat eſſe ductum à piſcibus, qui dum aſſantur, vertuntur, & profert illud ex Aſinaria, *verſus quo pacto lubet.* Ergo à Turnebo diſſentiens, primum ſic explico, vt oſtendi longè ſcilicet aliter, quàm ille. ſi fraudare aliud eſt, quàm fallere: deinde non exiſtimo, eſſe ductum à piſcibus, qui dum aſſantur, verſantur, ſeu vertuntur: ſed vertere, poſitum eſſe puto, pro euertere: & ſubuertere, pro, impellere aliquem ita grauiter, vt cadat: percellere, & poſternere, hoc eſt, per tranſlationem, bonis euertere, & ſpoliare. ſic Virgil. lib. 1. Æneid. *Tyrias olim quæ verteret arces.* Sic Horat. lib. 1. epiſt. 10. *vt ſi ca*lceus olim ſi pede maior erit, ſubuertet: ſi minor, vret.* Quod autem ad Turnebi explicationem attinet, quamuis diſſolutione, aut refutatione non eget? hoc tamẽ dicam: libros omnes habere *vortant*: quomodo & ille legit, nõ *verſent*, vt legendũ eſſet, ſi eſſet tralatio à piſcibus: quod oſtendimus ad illum locum, *verſus quo pacto lubet.* Nam ibi hac translatione vtitur, eo verbo vti ſolet. ſi Ciſtellaria. *Mihi illum hominem vellem dari, vt ego illum verſarem.* In aliqua parte verſus, libros vulgatos ſecuti ſumus: qui partim *ſubuerſandos*, partim *ſubuertendos* habent. Nam manuſcripti perſpicuè hic corrupti ſunt, in quibus ſcriptum eſt, *ſubuerſentur* planè mendosè. Itaque nec Turnebus eos ſecutus eſt. ſed ille legit *ſubuerſandos*, vt dixi: ego *ſubuertendos*, quod magis reſpondet ſuperiori verb. *vortãt*. DITEIS DAMNOS. MARITOS, &c.] hunc verſum, vt alienum minimeque Plautinum delendum arbitror quanquam & in omnibus libris reperitur, & Camerarius eum retinuit, & Turnebus, vt Plautinum explicare conatur. Cur ita credam, primùm facit verſus ille ſuprà poſitus, ab iiſdem tribus vocibus initium capiens, *dites damnoſos maritos ſub baſ. quær.* ex eo enim hunc natum eſſe puto: & illo recepto, hic eiiciendus eſt: deinde huius ipſius verſus vno pede, aut vna ſyllaba claudicantis vitium. Nam quod Turnebus legit *operiam*, pro opiam, & ita ſe in libris manuſcriptis ſcriptum reperiſſe teſtatur, ego contrà, in omnibus noſtris ſeptem, *oppiam* reperi, in vno duntaxat *opiam* cum ſimplici p. in nullo *operiam*: quæ vox quid valeat eruditi viderint, *operariam* fortaſſe voluit ſcriptum eſſe. LINGVAE MODERANDVM EST M.] lingua mihi continenda eſt, linguæ me temperare oportet.

CVRCVLIO, CAPPADOX, LYCO.

Cu. *I*te præ virgo: non queo quod ponè me eſt, ſeruare.
Et aurum, & veſtem omnem ſuam aiebat, quicquid hæc haberet.
Ca. *Nemo it inficias.* Ly. *attamen meliuſculum eſt monere.*
Memento promiſiſſe te, ſi quiſquam hanc liberali
Cauſſa manu aſſereret, mihi omne argentum redditum iri,
Minas triginta. Ca. *meminero. de iſtoc quietus eſto,*
Et nunc idem dico. Ty. *& commeminiſſe hæc ego volam te.*

Ca. *Memini, & mancipio tibi dabo.* Cur. *egon' vt ab lenone quicquam*
Mancipio accipiam? quibus sui nihil est, nisi vna lingua
Qui abiurant, sed quid creditum est, alienos mancupatis,
Alienos manu mittitis, aliénisque imperatis,
Nec vobis auctor vllus est, nec vosmet estis vlli.
Item genus est lenonum inter homines, meo quidem animo,
Vti muscaque, culibésque, pedésque, pulicésque.
Odio & malo & molestiæ: bono vsui estis nulli.
Nec nobiscum quisquam in foro frugi consistere audet.
Qui constitit, culpant eum, conspuitur, vituperatur:
Eum rem, fidémque perdere, tametsi nihil fecit, aiunt.
Ly. *Edepol lenones meo animo nouisti lusce lepide.*
Cu. *Eodem hercle vos pono & paro. parissimi estis iibus.*
Hi saltem in occultis locis prostant, vos in foro ipso.
Vos fœnore, hi malè suadendo, & lustris lacerant homines.
Rogationes plurimas propter vos populus sciuit,
Quas vos rogatas rumpitis, aliquam reperitis rimam.
Quasi aquam feruentem frigidam esse, ita vos putatis leges.
Ly. *Tacuisse mauellem* Cap. *hau, malè meditate, malè dicax es.*
Cu. *Indignus si malè dicitur, maledictum id esse dico:*
Verum si dignus dicitur, benedictum est meo quidem animo.
Ego mancipem te nihil moror. nec lenonem alium quenquam.
Lyco nunquid vis? Ly. *bene vale* Cu. *vale.* Ca. *heus tu, tibi ego dico.*
Cu. *Eloquere, quid vis?* Ca. *quæso vt hanc cures, bene vt sit isti.*
Bene ego istam eduxi meæ domi & pudicè. Cu. *si huius miseret,*
Ecquid das, qui bene sit? Cap. *malum* Curc. *tibi opus est hoc, qui te procures.*
Ca. *Quid stulta ploras? ne time, bene hercle vendidi ego te.*
Fac sis, bona frugi sies, sequere, tum bella belle.
Ly. *Summane nunquid nunc iam me vis?* Cu. *vale atque salue:*
Nam & operam & pecuniam benignè præbuisti.
Ly. *Salutem multam dicito patrono.* Cu. *nuntiabo.*
Ly. *Nunquid vis leno?* Ca. *istas minas decem, qui me procurem,*
Dum melius sit mihi, des. Cu. *dabuntur. cras peti iubeto.*
Ca. *Quando bene gessi rem, volo hic in fano supplicare.*
Nam illam minis olim decem puellam, paruolam emi.
Sed eum, qui mihi vendidit illam, nunquam post illa vidi:
Periisse credo. quid id mea refert? ego argentum habeo.
Quoi homini dei sunt propitij, lucrum ei profecto obiiciunt.
Nunc rei diuinæ operam dabo: certum est bene me curare.

NON QVEO QVOD PONE ME EST] non possum, quod mihi à tergo est, seruare, id est custodire: custodiæ enim oculis opus est. at natura oculos in tergo nobis nullos affinxit. ET AVRVM ET VEST. OMNEM &c.] aiebat miles conuenisse inter vos, vt secum affert aurum, & vestem & quidquid haberet. NEMO IT INFITIAS] nemo infitiatur: ego non inficior. SI QVISQVAM HANC LIB. CAVSAM A. S.] si quis hanc in iudicio, seu actione liberali in libertatem asse[r]eret, seu vindicaret. Donatus ad illa verba Terentii Adelph. *Nam ego illam liberali assero causa manu:* notat, ordo est. nam ego ad illam liberali causa manu assero. Et sunt iuris verba à quibus etiam assertores dicuntur vindices alienę libertatis. Nam & causa ipsa liberalis dicitur, quæ actionem in se continet libertatis. Varro lib. 5. de lingua Latina, *hinc adserere manu in libertatem, cum prehendimus.* QVIETVS ESTO] otiosus esto, securus esto, ac laborato. ET MANCIPIO TIBI DABO] mancipio dare, est promittere, & recipere, se eius rei. quem ven-

quam vendit,& tradit,esse dominum,seu, vt nunc loquimur, habere dominum, vt fortè ea res euincatur,venditor præstandæ euictionis iudicium, & periculum non recuset. vel sic breuius, mancipio dare,est periculum euictionis in se recipere. & ita Bonus QVIBVS SVI NIHIL EST, NISI VNA LINGVA]itaque suprà in Asin lenonis linguam,eius patronam appellat.subiicitque hanc rationem,*Nam si quid scelestè fecit lingua pro peierat*, & in Persa, non multò secus. Sic enim Dordalus leno,*R forunda ego habeo linguam natam gratia. Eodem mihi pretio sal pra betur quo tiui : Ni si me hac defendat, nunquam delinget salem.* QVI ABIVRANT,&c.] qui lenones iurati negant,se accepisse,quod sibi creditum est.id est quod suæ fidei commissum est. Virgil Æneid.l.8. *Abstractaque boues, abiurataque rapina* Vbi Seruius notat . *abiurare*, est rem creditam periurio negare. Deinde hunc locum profert: mox subiicit, sed hoc isti loco non congruit Vnde nunc abiuratas rapinas, contra ius retentas intelligamus. hactenus Seruius. Ego,ne sit necesse pluribus modis quid sit abiurare,definire,seu describere,sic describo:abiurare, est rem alienam periurio negare. Porro quod ad principiũ versus attinet,licet ita quoque explicare, Qui,.d est, qua lingua abiurant.&c ALIENOS MANCVPATIS] alienos manu capitis, seu accipitis, à venditore, scilicet. ALIENOS MANVMIT,] alienos liberati. ALIENIS IMPER.] exornatio est hic Rhetorica qua ab eodem verbo initium capiunt plura orationis membra.NEC VOBIS AVCTOR VLL.] auctoris est,qui rem suo periculo vendit. Vnde auctoritas pro euictione apud Venuleium iurisconsultum lib.17 stipulationum libro digest. 21. titulo de euictione,cap. .It. Cuius hæc verba sunt. *Si alienam rem mihi tradi eris & eã rẽ, ro derelicto habuero amitti auctoritatem,id est actionem, pro euictione, placet.* Admonuit me Simeo Bosius, etiam apud Paulum iurisconsultum. auctoritatem ita vsu.pari.Quin & M. Tull ita vsurpat in oratione de Harusp. resp his verbis, *Multa sunt domus in hac vrbe, patres conscripti, atque haud scio an pe è omnes iure optimo,sed tamen iure priuato, iure hereditario, iure auctoritatis, iure mancip., iure nexi* Quanquam dicere licet,apud M. Tullium, in alia oratione auctoritatem accipi debere potius pro iure vsucapionis quod emptori quæsitum est,ab auctore suo id est,à venditore,qui mancipio dedit Præterea vt magis intelligamus, venditorem dici auctorem: Vlpianus lib 15.ad Sabinum.digest. lib. eod. tit. eod fideiussorem scribit vulgo auctorem secundum vocari.sic ille, *Illud quæritur, an is, qui mancipium vendidit debeat fideiussorem ob auctionem dare, quem vulgò auctorem secundum vocant.* ITEM GENVS EST LENON. id est, lenonum genus, inter homines ita est, vt muscæ, &c. vel simile est muscis, &c. PEDESQVE]id est,pediculique.ODIO ET MALO, ET MOLEST.]id est,odiosi & incommodi,& molesti estis omnibus,vt muscę,& culices,&c.nulli estis vtiles, nec commodi. CVLPANT EVM] homines eum culpant, qui cum lenone consistit, aut congreditur. CONSPVITVR]conspuitur, vt teter, spurcus,turpis,& detestandus. LVSCE]cocles, erat Curculio, & vnoculus, suprà, *vnocule salue.* EODEM HERCLE VOS PONO ET P.] in eundem numerum hercle vos trapezitas,repono,& refero.PARISSIMI ESTIS HIBVS] maxime pares estis lenonibus,*quibus*,pro his,antiquum. Notant Grammatici veteres,in his Priscianus,lib.13.quamuis, inquit ille, & hibus pro his antiqui protulerunt. Plut.in Curcul. *Eodem hercle vos pono*, &c. & Carisius lib.1.Plaut. in Curcul.*hibus*,& Nonius *ibus pro iis*,inquit,*minus Latinum putat consuetudo, cum veterum auctoritate plurimùm*

valeat. Plautus Mil *iibus dinumerem stipendium*. NISALTEM, &c.]lenones,& meritorii pueri, & meretrices PROSTANT]venales stant. LVSTRIS] ganeis, lupanaribus vel dic stupris,& factis furcis. ac libidinosis,vt intelligamus positum esse id, quod continet,pro eo, quod continetur. ROGITATIONES PLVR.PROPTER V. POP. SCIVIT. &c.] leges plurimas propter vestra flagitiosa facta plebs sciuit, vel populus iussit,quas vos perfringitis, & rimam aliquam,qua vos elabamini, reperitis leges appellant Romani Rogationes,quia qui legem aliquã populo Romano suadebat, Quirites rogabat, vellent, iuberent,legem,quam proponeret, ferri: his enim verbis vtebatur *,velitis, iubeatis*, &c. Interesse tamen nonnihil inter legem & rogationem docet Festus ex Ælio Gallo,his verbis:quæ verba,quia mendosa sunt,eadem opera emendo, *Inter legem, & Rogationem hoc interest Rogatio,est genus legis, qua non continuò lex est, sed rogatio est : lex non potest non esse lex, si modò iustis comitiis rogata est.* Præterea cum aliæ leges fuerint Tribunitiæ, hoc est, à Tribunis rogatæ: quæ plebiscita propriè dicebatur : aliæ consulares, hoc est,à consulibus:videtur hic Plautus significasse per Rogationes quæ populus sciuit,plebiscita,& leges tribunitias.Nam si leges Cõsulareis intelligi voluisset,dixisset,opinor, populus iussit. RIMAM] qua euadatis, & elabamini. QVASI AQVAM FERVENTEM FRIG. ESSE, ITA V.P L.] putatis leges esse instar aquæ,modò feruentis, nunc frigidæ, Quemadmodum enim aquam feruentem, quamdiu feruet,nemo gustare, aut tangere audet : vbi refrixit nemo tangere dubitat : ita leges initio, & cum primùm latæ sunt,valent & ratæ sunt.& metuuntur: spatio longiore interposito, obsolescunt, contemnuntur, & negliguntur. TACVISSE MAVELLEM] tacuisse mallem AV, MALE MEDITATE, MALE DICAX ES] sic edendum curaui,hac potissimùm scriptura probata.Nam libri manuscripti partim sic habent,vt edidi:partim sic *hau male meditare,maledicores.* partim sic *haud vel in malè meditantem maledicax es.* quæ duæ posteriores scripturæ corruptissimæ sunt. sic igitur hanc,quam secutus sum, explico *au*,interiectio est increpantis,& obiurgantis: *male meditate*, id est homo,qui in maledicendo exercitatus es:vel homo,qui maledicta meditatus es, *maledicax es*, id est,dicax es odiosè, & contumeliosè: sunt enim nonnulli dicaces sed sine contumelia, tua autem dicacitas molesta & odiosa est iis,in quos dicis De interiectione,*au*,ne quis dubitare possit, sic Carisius lib.2.in extr *Au* Afranius in Emancip.*Au,mi,homo: immò adepol,vos supremum meum concelebretis diem.* Licet etiã hoc modo legere,*au in malè meditantem maledicax es*,id est,au,in hominem imparatum, & non exercitatum in maledicendo,maledicus, vel maledicax es,vel sic, au, in malè meditatum maledicax es. INDIGNIS SI MALEDICITVR. &c.] si maledicitur iis,qui sunt indigni maledicto, id est, qui sunt boni viri:maledictum id esse d. DIC colligendum fortasse est,*duco.* VERVM SI DIGNIS] at si improbis maledicitur,quia sunt maledicto digni, non est id maledictum,sed benedictum, meo quidẽ iudicio,seu mea quidem sententia. huc pertinẽt illud Ciceronis in Antonium Philip.2.qui ita edixerat.*nulla contumelia est, quam facit dignus*, &c. quod cum multis modis exagitat Cicero,id etiam hoc,*primum, quid est dignus? Nam etiam malo digni multi,sicut ipse.* &c. EGO MANCIPEM, TE NIHIL MOROR, &c] ego te mancipem mihi esse nolo.mancipem, id est, prædem,seu fideiussorem, nolo te mihi promittere, te periculum præstiturum. tractum à mancipibus, qui conducebant, aut emebant aliquid à populo,

& manu sublata digitóve sublato, significabant se emptores esse: qui iidem prædes dicebantur, qui a æque præstabant populo periculum, atque qui prædes pro iis facti erant. BENE VT SIT ISTI] vt ista virgo liberaliter tractetur, vel dic potius, vt hæc virgo, illi id est, istic bene tractetur. Non enim dixisset Plautus, cura hanc virginem, vt isti virgini bene sit: sed potius, vt huic virgini, &c. EDVXI] educaui, quanquam aliud est educere, aliud educare. Terent. Adelph. *Eduxi à paruulo, habui, amaui pro meo.* Idem Andr. *Bene & pudicè eius doctum, atque eductum finam Coactum egestate ingenium immutarier?* Plautus Menæch. *Nam illic homo homines non alit, verùm educat.* ex iis intelligimus educare ad corpus duntaxat pertinere, & saturitatem quandam includere: educere verò, ad ingenium magis, quàm ad corpus referri. SI HVIVS MISERET, ECQVID D. Q. B. S.] si huius Virginis te miseret, & si ei bene consultum vis, & simulas, ac prædicas, num tu ei aliquid das, vnde benè, & prolixè tractetur, & beatè viuat? proinde ac si dicat: tu verbo eius misereris, re nihil das, vnde bene, & beatè viuat. MALVM] quæris, numquid tibi dem, quo Planesio bene sit. malum tibi dabo, si accipere voles. TIBI OPVS EST HOC, QVI TE PR.] tibi opus est malo, seu malum, quo te bene cures. BENE HERCLE VEND.] id est, carè te vendidi. Itaque in te vendenda, rem meam bene gessi. FAC SIS, &c.] fac si vis, &c. VALE ATQ. SALVE] sic eis precamur, quos nunquam postea visuri sumus, aut certè ita existimamus. BENIGNE] liberaliter, & prolixè. NVNQVID VIS LENO?] sermo abeuntis. ISTAS MINAS DECEM. &c.] triginta minas dederat trapezita Lyco lenoni pro virgine restabant decem pro auro, & veste: suprà, *quia de illo emit virginem Triginta minis: vestem, aurum: & pro iis decem coacedunt minæ.* QVI ME PROC.] vnde me bene curem. DVM MELIVS SIT MIHI] dum melius habeam, dum conualescam. POST ILLA] postea. QVOI HOMINI DEI SVNT PROP. &c. sententia lenone digna. Cui homini, inquit, dii sunt æqui, & amici, minimeque irati, ei homini lucrum vltro dant in manum. CERTVM EST BENE ME CVR.] deliberatum mihi est: stat sententia, liberaliter, & molliter me tractare.

MILES THERAPONTIGONVS, LYCO trapezita.

Non ego nunc mediocri incedo iratus iracundia,
Sed eapse illa, qua exscidionem facere condidici oppidis.
Nunc nisi tu mihi properè properas dare iam triginta minas,
Quas ego apud te deposui, vitam propera ponere.

Ly. *Non edepol nunc ego te mediocri macto infortunio,*
Sed eopse illo, quo mactare soleo, quoi nihil debeo.
Nec te mi facias ferocem, aut supplicare censeas.
Nec tu me quidem vnquam subiges, redditum vt reddam tibi,
Nec daturus sum. Mil. *idem ego istuc quum credebam, credidi,*
Te nihil esse redditurum. Tra. *quur nunc à me igitur petis?*

Mil. *Scire volo quoi reddidisti.* Tra. *Lusco liberto tuo,*
Is Summanum se vocari dixit, ei reddidi,
Qui has tabellas obsignatas attulit. Mil *quas tu tabulas,*
Quos tu mihi Luscos libertos, quos Summanos somnias?
Nec mihi quidem libertu'st vllus. Tra. *facis sapientius,*
Quàm pars lenonum, libertos qui habent, & eos deserunt.

Mil. *Quid fecisti?* Ly. *Quod mandasti, feci, tui honoris gratia,*
Tuum qui signum ad me attulisset, nuntium ne spernerem.

Mil. *Stultior stulto fuisti, qui iis tabellis crederes.*

Lyc. *Quis respublica & priuata geritur, nónne iis crederem?*
Ego abeo. tibi res soluta'st rectè. bellator vale.

Mil. *Quid valeam?* Tra. *at tu agrota, si lubet, per me, ætatem quidem.*

Mil. *Quid ego nunc faciam? quid refert me fecisse regibus,*
Vt mihi obedirent, si hic me hodie vmbraticus deriserit?

NON EGO NVNC MED. INCEDO IRATVS IRAC.] *iratus iracundia*, videtur esse atticismus, sic loquebãtur tamẽ & Romani illi veteres. Sic Cato, dierum dict. de consulatu suo, apud Caris. *laudãt me maximis laudibus.* & Plautus ipse suprà in Captiuis, *pol istic me haud cẽtesimam partẽ laudat, quàm ipse meritu'st, vt laudetur laudibus.* SED EAPSE ILLA, &c.] sed ea ipsa illa iracundia in censura qua oppida

qua oppida exscindere condidici, id est consueui. EXSCIDIONEM P.] excidium inferre. excidium, dii, & exscidio, nis. à Latinis dicitur, vt cõtagium, gii, & contagio, nis, consortium, tii, & cõsortio, nis. exscidium autem, & exscidionem, oriri à verbo exscindo, non à verbo cado, vt putat vulgus, neque à cædo, vt putat Festus. (nisi fortè mendosè apud eum legitur *à cadendo*, pro *à scindendo*. Nam perspicuè falsum est, cùm exscidium, & exscidio, habeãt secundam syllabam breuem, & scribi debeant cum s. & c. ante vocalem, i.) pluribus verbis ostendimus in commentariis nostris Horatianis. PROPERE PROPERAS] *properè properas*, sic dictum vt illa, *memoriter meminisse, sapienter sapit, madidè madeam, valide valet*, quæ suis locis notabuntur. DEPOSIVI] deposui, antiquè dictum. Sic Catullus in Carmine sæculari ad Dianam, *Quam mater propè Deliam Deposiuit oliuam.* VITAM PROPERA PON.] vitam propera deponere, seu amittere: hoc est, duobus verbis, propera mori. Sic & M. Tullius, dixit ponere vitam, pro deponere, epistol. ad M. Var. lib. 9 epist. 24. in extr. *Ho. denique animo sum vt si in hac cura, atque administratione vita mihi ponenda sit, præclarè actum mecum putem.* Sic Latini dicunt, *ponere gladium.* & ita Plautus in Casin. *ponere pallium* idem suprà hac eadem comœdia, *& ponere personam.* M. Tullius Offic. 3. *& ponere tunicam.* Idem lib. 5. Tusculanarum MACTO INFORT.] augeo infortunio Sic suprà in Amphitr. *quia enim te macto infortunio.* Idem Mostell *Nisi te mala re magna mactari cupis.* EOPSE ILLO] eo ipso illo. FEROCEM] superbum, & elatum, animosum, magni animi. Sic apud Horatium *ferox Hector & ferox Latium.* & simil. apud T. Liuium *Feroces iuuenes &c.* quæ notauimus in commentariis Horatianis, ad refellendam vulgi opinionem, qui putat *ferocem*, idem valere, quod crudelem. AVT SVPPLIC. CENSEAS] aut ne me tibi supplicare putes SVBIGES] coges. IDEM EGO ISTVC, QVVM CREDEBAM, CRED.] quum tibi credebam, cum tuæ fidei committebam. credidi, id est, mihi persuasum habui, te nihil redditurum. Iocus est ex ambiguo QVOS TV MIHI LVSCOS LIBERTOS, &c.] vsus erat Lyco numero singulari, in his nominibus. *Lusco liberto tuo, Is summanum*, &c. miles autem responsionem subiiciens, eadem nomina ponit in numero multitudinis Notat hoc Donatus, ad illud Terentii Adelph. *turbas lampadas, tibicinas*, his verbis, *Bene totum pluraliter, vt qui reprehendit.* Sic Plautus multa, *Quos tu mihi parasitos luscos, quos summanos somnias?* Vbi animaduertat lector, Donatum non fideliter Plauti verba retulisse quod sæpe fit à grãmaticis, vel memoriæ suæ fidentibus, vel sententiam, non verba spectantibus NEC MIHI QVIDEM, &c.] ordo est, nec vllus mihi quidem libertus est. alioqui scribendum esset, *Ne mihi quidem libertu'st*, &c Iam hoc totum, *Ne mihi quidem*, siue, *Ne mihi quidem* est choreus, & anapæstus, *nec mi-* choreus: *-hi quidem* anapæstus. quòd idcirco admonui, ne quis putaret esse dactylum, & iambum. QVAM PARS LENONVM] puto legendum, quàm pars militum, non vt habent omnes libri, *quàm pars lenonum.* Nam hanc lectionem, sententia ipsa redarguit, ac refellit: Nam, cum miles sit is, qui negauit sibi libertum vllum esse, & cùm duæ personæ duntaxat in scena videlicet miles & trapezita, loquentes inducantur, absurdum esset, Lyconem Trapezitam subiicere talem responsionem, *facis sapientiùs, quàm pars lenonum.* hæc enim responsio, si leno locutus esset, conueniret. nunc cum miles locutus sit, & negarit se libertum vllum habere, debet hoc respondere trapezita, *facis sapientiùs, quàm pars militum*: proinde ac si diceret, negas tibi libertum vllum esse: sapientiùs facis, quã alii milites, qui libertos habent, & eos deserunt. SVI HONORIS GRATIA] vt tibi honorem haberem STVLTIOR STVLT. FVISTI] Sic in Amph. *nisi sic stultior stultissimo.* TVVM, QVI SIGNVM AD ME ATTVLISSET, N. NE SP.] ordo, & sententia est, feci tui honoris gratia, quod mihi mandasti, ne eum nuntium spernerem, qui mihi tuum signum attulisset. QVOIS RESP. ET PRIVATA GER. &c.] possémne facere, vt non crederem, tabulis, seu tabellis obsignatis, quibus respublica, & priuata administratur? proinde ac si dicat, non potui aliter facere. TIBI RES SOLVTA'ST RECTE] tibi quod debebam, rectè, id est, bona fide, & sine dolo malo, & ita. vt leges iubent, solitum est. obligatus antea tibi eram: nunc solutus sum, quando tibi ea pecunia, quam meæ fidei credideras, soluta est. AT TV AEGROTA SI L. P. ME AETAT.] si non vis valere, ægrotare tibi per me, si lubet, licet, & quidem quandiu viues. ÆTATEM QVIDEM] ægrota & quidem ætatem, id est, quàm diutissimè, annos triginta, quandiu viues, sic sæpe loquuntur boni scriptores. Plaut. in Amphit. *eo modo, vt profectò viuas ætatem miser.* ad quem locum plura. de eodem & in comment. Lucret. scripsimus nonnihil libr. 6. ibi, *Quod solu vapor ætatem non posse videtur efficere.* &c. VMBRATICVS] homo in vmbra educatus & vmbraticola, vt loquitur in Truculento. homo imbellis, & ignauus: non, vt ego, sub dio viuere consuetus, & militaris nauus, ac fortis: vel dic, vmbraticus, id est, vmbra hominis, non homo: homo nihili, priorem explicationem malo.

CAPPADOX leno, MILES.

Qoi homini dij sunt propitij, ei non esse iratos puto.
Post quàm rem diuinam feci, venit in mentem mihi
Ne trapezita exsulatum abierit, argentum vt petam.
Vt ego potius comedim, quàm ille. Mil. *iusseram saluere te.*
Cap. *Therapontigone platagidore: salue, saluus, quum aduenis*
In Epidaurum, hic hodie apud me nunquam delingens salem.
Mil. *Bene vocas, verùm vocata res est, vt sit malè tibi.*
Sed quid agit meum mercimonium apud te? Cap. *nihil apud me quidem.*
Ne facias testis, neque equidem debeo quidquam. Mil. *quid est.*

Ca. *Quod fui iuratus feci.* Mil. *reddin', an non, virginem:*
Priusquam te huic mea machæra obiicio mastigia?
Ca. *Vapulare ego te vehementer iubeo. ne me territes,*
Illa abducta est. tu auferere hinc à me. si perges mihi
Malè loqui, profectò, cui ego nisi malum, nihil debeo.
Mil. *Mi' in malum minitare?* Ca. *atque adepol non minitabor, sed dabo,*
Mihi si pergis molestus esse. Mi. *leno minitatur mihi:*
Meaque pugnæ præliares, plurimæ obtrita iacent
At ita me machæra & clypeus * *
Bene iuuent pugnantem in acie, nisi mihi virgo redditur:
Iam ego te faciam vt hic formicæ frustillatim differant.
Cap. *At ita me volsella, pecten, speculum, calamistrum meum*
Bene me amaßint, meáque excutia, linteúmque extersum,
Vti ego tua magnifica verba, neque tuas istas magnas minas
Non pluris facio, quàm ancillam meam, quæ latrinam lauat.
Ego illam reddidi, qui argentum à te attulit. Mi. *quis is est homo?*
Cap. *Tuum libertum sese aiebat esse Summanum.* Mi. *meum?*
Atat, Curculio hercle verba mihi dedit, quum cogito.
Is mihi annulum surripuit. Cap. *perdidistin' tu annulum?*
Miles pulcrè centuriatus est expunctus in manipulo.
Mil. *Vbi nunc Curculionem inueniam?* Cap. *in tritico facillimè*
Vel quingentos curculiones pro vno faxo reperias.
Ego abeo. vale atque salue. Mi. *malè vale, malè sit tibi.*
Quid ego faciam, maneam, an abeam: siccine esse mihi os oblitum?
Cupio dare mercedem, qui illunc vbi sit commonstret mihi.

QVOI HOMINI DII S P.] argumentum est à contrariis Cui homini dii propitii sunt, ei homini dii non sunt irati. At deos ei homini cui lucrum obiiciunt, esse propitios, inter lenones & lenonum simileis constat. & mihi lucrum dii obiecerunt, qui virginem olim decem minis mihi venditam, triginta vendidi: ergo dii mihi non sunt irati ergo Æsculapius mihi non est iratus. EXSVLATAM ABILERIT] aufugerit, profugerit. ARGENTVM VT PE.] coniunge cum illis superioribus *venit in mentem mihi.* hoc modo venit in mentem mihi, vt petã argentum id est, venit mihi in mẽtem argentum vt peterem. videlicet x minas, pro auro, & veste. VT EGO POTIVS COMEDIM] vt ego potius comedam malle. sic loquebantur veteres: id quod notauimus in commentariis Horatianis ad odam 3. epod. ibi. *Edit cicuta allium nocentius.* SALVVS QVOM ADVEN. IN EPID.] ἔλλειψις. abest enim, seu deest verbum *gaudeo.* his enim verbis solebant peregrè aduenientibus gratulari saluum te aduenisse gaudeo: vel his cum saluus aduenis, gaudeo. HIC HODIE APVD ME N. D. S.] hæc eò dicuntur ab illiberali, & sordido lenone, quòd solebant peregrè aduenientibus amicis cenam dare. in Sticho, *Propino tibi salutem plenis faucibus. Cenabis apud me, quoniam saluus aduenis.* hãc spem, si forte hoc speraret miles ei præcidens, & præcludens Cappadox leno, non cenabis, inquit, hodie apud me. quanquam plus etiã dicat, quàm quod diximus. non enim eum apud se cenaturũ, sed salem delincturum esse negat. quod lõgè minus est, quàm cibũ capere, aut cenare. Nam fieri potest, vt quis non cenet quidem, salem tamen lingat, seu delingat. Salem autem esse pauperũ, obsonium, & omnium rerũ, quæ apponantur, primum, atque idcirco ex commutatione salis sæpe intelligi cibi commutationem apud scriptores, nemini literato ignotũ esse puto. & verò hæc de re satis multa à nobis dicta sunt in commentar. Horat. ode. 16. li. 1 *Viuitur paruo benè, cui paternum Splendet in mensa tenui salinum,* &c. Iam delingere salem iterũ dixit in Persa, *Referunda ego habeo linguam natam gratia, Eadem mihi pretiosa trahetur, quo tibi, Nisi me hæc defendit, nunquam delinget salem* BENE VOCAS] ironia est. benignè & liberaliter me ad cenam vocas, inquit miles. VERVM VOCATA RES EST, VT S. M.] verùm vocatus es non ad cenam. sed malum & miseriam, vt perpetuò miser, & calamitosus sis. alludit ad morem vocandi ad cenam. Sic ferè in Sticho, *Cenabis apud me, quoniam saluus aduenis. EP vocata est opera.* SED QVID AGIT MEVM MERCIMONIVM APVD TE] sed quid agit apud te puella, quam à te mercatus sum? NE FACIAS TESTEIS] dico tibi liquido & clarè, nihil tuum esse apud me, ne si dicerem, puellam illam esse apud me testibus, qui hoc de me audissent, me oppugnares. QVOD FVI IVRATVS, FECI] quod me facturum iuraui, feci. iuraui autem me ei, qui litteras abs te, & tuo angulo obsignatas ad me afferret, & triginta minas mihi daret, virginem traditurum. HVIC MEAE MACHAERAE] huic meo gladio, VIRGINEM] Festus legit hic *mulierem*, hunc locum proferens in *Vapula Papiria.* MASTIGIA verbero? flagrio? digne, qui flagris, seu flagellis assiduè cædare? vel homo, cuius tergum, & latus flagellis contusa, & contrita sunt? VAPVLARE EGO TE VEHEMENTER] id est plorare te iubeo, vt loquuntur Græci, οἰμώζειν, κλαίειν.

iubeo te miserum esse. Horat. Sat. 10. lib 1. *Demetri, té, ne Tigelli, Discipulorum interiubeo plorare cathedras.* Idem Sat. 1. libro 2. *Flebit & insignis tota cantabitur vrbe.* ad quæ loca leget qui volet, quæ notauimus in commentariis nostris Horatianis. Ne illud quidem eiusdem his admodum dissimile est Sat. 1. lib. 1. *Quid facias illi? iubeas miserum esse, libenter quatenus id facit.* Profert autem hunc locum Festus in *Vapula Papiria* his verbis, *Vapula Papiria in prouerbio antiquis fuit.* de quo Sinnius Capito sic refert, *tum dici solitum esse, cùm vellent minantibus significare se eos neglegere, & non curare, fretos iure libertatis*, &c. Sequitur mox, *Ælius hoc loco vapula positum esse ait pro dole.* Varro pro peri. &c. Postremo profert huc locum. TV AVFERERE HINC A ME &c.] ita te male mulcabo, & verberibus contundam, vt tuis pedibus abire non possis, sed te sublimè auferri necesse sit suprà in Amphitr. *Auferere non abibis si ego fustem sumsero.* CVI EGO, NISI MALVM NIHIL DEBEO] cui ego nihil debeo, nisi malum, quod malum ego tibi larga manu persoluam, si odiosus esse perges. MIHI SI PERGIS MOLESTE TV.] Camerarius ita edidit. *Mihi si pergis molest esse tu* nostri libri non habent *tu*, & rectè. est enim superuacaneum, & præterea corrumpit versũ, qui hoc pronomine sublato, suis numeris cõstat. in verbo *pergis*, autem s. eliditur, vt hoc ἐν παρόδῳ dicam MEAEQVE PVGNAE PRAELIARES PLVR. OBSTR. IAC.] sic habent omnes nostri codices manuscripti hũc versum scriptum: & rectè, quos sequimur Nam & versus trochaicus est optimus, & sententia est optima, & meæ, inquit, pugnæ magnificæ plurimæ iacent obtritæ, id est contemtæ sunt & inanes, & nullius pretii *Pugnæ prœliares*, tamen mihi suspectum est: quamuis Camerarius *pugnas præliares* dictas esse putet, militariter gloriosè. At cur præliares dicuntur potius quàm præclaræ aut magnificæ, aut simili aliquo nomine? Videãt igitur eruditi. Ego putaui aliquando legi debere potius, hoc modo, non longè ab antiqua scriptura, *Meaque pugna & prælia, & res plurima obtrita iacent* AT ITA ME MAGH. ET CLYP.] hic versus non est integer, debet enim esse trochaicus, vt ceteri. perfici autem atque integrari posset. si ita legatur. *At ita me machæra & clypeus, & lorica, & Cassida Bene iuuent pugnantem.* &c *Cassida*, enim dixerunt veteres in prima declinatione, pro *cassis cassidis*, tertiæ: *chlamyda*, pro *chlamys, chlamydis*, & similia nõ pauca. FRVSTILLATIM DIFFER.] per frusta paruula diuersum ferant, vel in paruula frusta comminutum & concisum diuersum ferant, & distrahant AT ITA ME VOLSELLAE, &c.] quemadmodum modò miles arma sua enumerauit, & per ea deierauit, ita hic leno sua & meretricia, id est, muliebria enumerat, & per eadem deierat. Sunt autem volsellæ id est, forfices, quibus pilos superuacaneos auellunt sibi mulieres, quæ omnia mundi appellatione continentur: mundus autẽ muliebris est, vt ait Vlpianus, quo mulier mũdior fit: continẽtur eo, inquit, specula, maculę, vnguenta, vasa vnguentaria, & si qua similia dici possunt, veluti alabastrus. Titus Liuius lib. 44. annal. *Non magistratus, nec sacerdotia, nec triumphi, nec insignia, nec dona aut spolia bellica his (mulieribus) contingere possunt. Munditiæ & ornatus & cultus hæc fœminarum, insignia sunt: his gaudent & gloriantur: hunc mundum muliebrem appellarunt maiores nostri* CALAMISTRVM M.] acus longa, seu calamus, quo calefacto mulieres crineis suos crispant & intorquent: vt fiant cincinni, & sint ipsæ cincinnatæ. profert hunc locum Charisius in voce *calamistrum*, lib 1 his verbis, *Calamistros Cicero in Oratore masculinè dixit, & Varro de scenicis originibus hunc calamistrum*, sed idem in Trifallo, *calamistra* & Plautus in Curculione *pecten, speculum calamistrum meum* AMASSINT. amauerint. MEAQVE EXCVTIA] sic lego reiecta vulgata scriptura, *axitia*, quæ vox non est Latina, nihilque significat: nostris libris autem duobus & auctoribus sic restitui, in quibus est partim *exitia*, partim *exercitia*, vnde facio *excutia*, sunt autẽ *excutia* paruæ scopæ, quibus excutitur puluis è vestibus, vt sint mũdæ: licet autem accipere, vt sint numeri multitudinis, *excutia, excutiorum*, in neutro: vel numeri singularis in fœminino, *excutia, æ*. quod videtur probabilius LINTEVMQVE EXTERSVM] linteõ tersũ, quod iniiciunt humeris mulieres, cùm comam pectunt, ne vestem inquinent inuolucre appellat in Captiuis, ibi. *Ne id quidem inuolucre inicere voluit, vestem vt ne inquinet.* vel dic, per linteum tersum significari linteum quo terguntur manus, quod probabilius videtur. QVAM ANCILLAM M. Q LATR. L] quàm ancillã contemtissimam, quæ latrinæ lauandæ, tergendę, & purgandæ præfecta est: quæ stercori, quod est in latrina, tollendo præest. EGO ILLAM REDDIDI, QVI, &c.] ego illam virginẽ reddidi ei, qui &c. MILES PVLCHRE CENTVR. &c.] centuriati dicuntur milites qui sunt in aliquam cẽturiam adscripti, seu conscripti. expuncti qui è militia eiecti: manipulus militaris, decem milites continebat. centuria decẽ manipulos, hoc est, centum milites His igitur ante expositis, hoc dicit Leno Cappadox, militem irridẽs. miles pulchrè cẽturiatus est, in expũcto manipulo: proinde quasi dicat, pessimè cum milite actum est, siquidem è militia eiectus est nam cum centuria ex manipulis cõstet: manipulus autem, quo in manipulo miles Therapontigonus numeratur, qnique manipulus, decima pars centuriæ est, in quam miles adscriptus erat, expunctus sit: dici aliter non potest, quin miles pessimè centuriatus, immò planè è centuria, atque adeò è militia eiectus sit. Significat res, ac rationes militis pessimo esse loco, valdéque esse cõturbatas, quod annullum suum amiserit IN TRITICO FACILL.] alludit ad Curculionis vocem, quę vermẽ significat triticum rodentem. Virg. Geor. 1. *populatque ingentem farris aceruum Curculio, atque inopi metuens formica senectæ.* FAXO REPERIAS] aliàs faxo reperies. sed nihil refert, nam vtroque modo loquitur Plautus: *faxo reperias* autem, seu *faxo reperies*, id est, præstabo te repertur ũ, tibi cõfirmo, & in me recipio, te reperturum VALE ATQVE SALVE] sic eos salutabant, quos se nunquam iterum visuros sperabant. SICINE ESSE MIHI OS OBLITVM?] ferendúmne est, honestúmne mihi est, &c. me hoc pacto à Curculione esse derisum ac delusum? nonnulli libri habent *os sublitum?* quod idem valet.

ACTVS QVINTVS:

CVRCVLIO parasitus.

ANTIQVOM poetam audiui scripsisse in tragœdia,
Mulieres duas peiores esse, quàm vnam. res ita est.
Verùm mulierem peiorem, quàm hæc amica est Phædromi,
Non vidi, neque audiui, neque pol dici, nec fingi potest.
Peior, quàm hæc est, quæ vbi me hunc habere conspicata est annulum,
Rogat vnde habeam. quid id tu quæris? quia mihi quæsito'st opus.
Nego me dicere. vt eum eriperet, manũ arripuit mordicus
Vix foràs me abripui, atque effugi apage istanc caniculum.

ANTIQVOM POETAM] quis sit hic antiquus poeta, qui hoc scripserit, obscurũ, mihi quidem incognitum est. MVLIERES DVAS, PEIORES ESSE, Q. VN.] Quicunque hoc scripsit, significauit, mulierem omnem esse per se, & suapte vi, ac natura malam. Cuius ratio ex philosophia sumenda est. Duo mala simul iuncta sunt peiora vno, verbi gratia, morbus per se malum est, duo morbi sunt peiores vno, exsilium, malum est, paupertas malum est, exsilium, & paupertas simul iuncta, grauiora mala sunt, quàm alterutrum. Contrà se res habet in bonis, vas aureum centum põdo bonum est, duo vasa aurea, quæ singula sint centenûm pondo vno sunt meliora, amicus, bonum est, duo amici meliores sunt vno. Cum igitur dicimus mulieres duas esse peiores vna, hoc significamus mulierem esse malum, per se. & mulieres omnes malas esse. nã si mulier bonum esset, duæ mulieres essent vna meliores quemadmodũ duæ vestes sunt meliores vna. de mulieribus innumerabilia in hanc sententiam exempla colligere licet. sed hæc pauca satis sint. Menander, Οὐδὲν γυναικὸς χεῖρον, οὐδὲ τῆς καλῆς, i. nihil est muliere peius, ne formosa quidẽ. Idem, φύσει γυνὴ δυσνίκητον ἐστι, καὶ πικρόν, id est, mulier ægrè regi potest, & amara est natura. Idẽ. βίου ἀπάντε πέφυκαι ἀνδράσι γυνή, i. victus, & vitę egestas est mulier viris natura. Idẽ, χειμὼν, κατ' οἴκους ἐστὶν ἀνδράσι γυνή, i. tempestas. & hyems domi est viris mulier. & epigramma Palladæ ex lib. I. Πᾶσαν ἐπίκρον ἔχει χολήν, σφαλερὰν τὸ γυναῖκα Σώφρονα, καὶ πόρνην, ἀμφοτέρας ὀλέθρον, &c. i. omnis monstrata est dubia, & mala fœmina Homero, Et casta, & meretrix vtraque pernicies. RES ITA EST] videlicet, omnes mulieres malas esse. QVAE VBI ME HVNC HAB. CONSP.] ab hoc loco initiũ capit ἀναγνωρισμός, id est, agnitio. QVID ID TV QVAERIS?] inquam. QVIA MIHI QVAESITO'ST OPVS] quia opus est me quærere, inquit Planesium. CANICVLAM] Planesium, quæ mordet instar caniculæ.

PLANESIVM virgo, PHÆDROMVS adolescens, CVRCVLIO, MILES.

PHædrome propera. Ph quid properem? Pl. parasitum ne amiseris.
Magna res est. Ph. *nulla mihi. nam quam habui, absumsi celeriter.*

Pl. *Tene.* Ph. *quid negotij est?* Pl. *rogita vnde istunc habeat annulum.*
Pater istum meus gestauit. Curc. *at mea matertera.*

Pl. *Mater ei vtendum dederat.* Curc. *pater tuus rursum tibi.*

Pl. *Nugas garris.* Cur. *soleo. nam propter eas vivo facilius.*
Quid nunc? Pl. *obsecro, parenteisne meos mihi prohibeas.*

Cur. *Quid? ego sub gemman' abstrusos habeo tuam matrem & patrem?*

Pl. *Libera ego sum nata.* Cur. *& alij multi, qui nunc seruiunt.*

Pl. *Enimuero irascor.* Cur. *dixi equidem tibi, vnde ad me hic peruenerit.*
Quoties dicendum est? elusi militem, inquam, in alea.

Mi. *Saluos sum, eccóm, quem quærebam. quid ais bone vir?* Cur. *audio,*
Si vis tribus bolis, vel in chlamydem. Mi. *quin tu is in malam crucem.*
Cum boletis, cum bulbis. redde etiam argentum, aut virginem.

Ph. *Quod argentum, quas tu mihi tricas narras? quam tu virginem*
Me reposcis? Mil. *quam ab lenone abduxisti hodie, scelus viri.*

Ph. *Nullam abduxi.* Mil. *certè eccistam video.* Ph. *virgo hæc libera est.*

Mean' an-

Mi. *Mean' ancilla libera vt sit, quam ego nunquam emisi manu.*
Ph. *Quis tibi hanc dedit mancipio, aut vnde emisisti? fac sciam.*
Mi. *Ego quidem pro istac rem solui ab trapezita meo.*
Quam ego pecuniam quadruplicem abs te lenone auferam.
Ph. *Qui scias mercari furtiuas atque ingenuas virgines,*
Ambula in ius. Mi. *non eo.* Ph. *licet antestari?* Mi. *non licet.*
Ph. *Iuppiter te, te malè perdat, intestatus viuito.*
Mi. *At ego quem licet, te.* Ph. *accede huc.* Curc. *seruum antestari? vide.*
Mi. *Hem, vt scias me liberum esse, ergo ambula in ius. hem tibi.*
Cu. *O ciues, ciues.* Mi. *quid clamas?* Ph. *quid istum tibi tactio est?*
Mi. *Quid mihi libitum est.* Ph. *accede huc, tu: ego illum tibi dedam: tace.*
Cu. *Phadrome, obsecro serua me.* Ph. *tanquam me? Genium meum.*
Miles, quæso vt mihi dicas, vnde illunc habeas annulum,
Quem parasitus hic te elusit. Pl. *per tua genua te obsecro,*
Vt nos facias certiores. Mi. *qui istuc ad vos attinet?*
Quæratis chlamydem, & macharam hanc, vnde ad me peruenerit.
Cu. *Vt fastidit gloriosus.* Mi. *mitte illum, ego dicam omnia.*
Cu. *Nihil est quicquid ille dicit.* Pl. *fac me certiorem obsecro.*
Mi. *Ego dicam, surge: hanc rem agite, atque animum aduortite.*
Pater meus habuit Periphanes Planesium,
Is priusquam moritur, mihi dedit tanquam suo,
Vt æquum fuerat, filio. Pl. *prô Iuppiter.*
Mi. *Et iste me heredem fecit.* Pl. *pietas mea,*
Serua me, quando ego te seruaui sedulò.
Frater mi salue. Mi. *quî credam istuc ego? cedò,*
Si vera memoras, quæ fuit mater tua?
Pl. *Cleobula.* Mi. *nutrix quæ fuit?* Pl. *Archestrata.*
Ea me spectatum tulerat per Dionysia.
Postquam illò ventum est, iam vt me collocauerat,
Exoritur ventus turbo: spectacula ibi ruunt.
Ego pertimesco: tum ibi me nescio quis arripit
Timidam atque pauidam, nec viuam nec mortuam.
Nec, quo me pacto abstulerit, possum dicere.
Mi. *Meministi hanc turbam fieri? sed tu dic mihi vbi*
Is est homo, qui te surripuit? Pl. *nescio.*
Verùm hunc seruaui semper mecum vnà annulum.
Cum hoc olim perij. Mi. *cedò vt inspiciam.* Ph. *sanan' es,*
Quæ isti committas? Pl. *sine modò.* Mi. *proh Iuppiter,*
Hic est, quem ego tibi misi natali die,
Tam facilè noui, quàm me. salue mea soror.
Pl. *Frater mi salue.* Ph. *deos volo bene vortere*
Istam rem vobis. Curc. *& ego nobis omnibus,*
Tu vt hodie adueniens cenam des sororiam.
Hic nuptialem cras dabit. Ph. *promittimus.*
Mi. *Tace tu.* Curc. *non taceo, quando res vortit bene.*
Tu istanc despondе huic miles, ego dotem dabo.
Ph. *Quid dotis?* Curc. *egóne? vt semper dum viuat? med alat.*
Mi. *Verùm hercle dico, me lubente feceris.*

Et leno hic debet nobis triginta minas,

Ph. *Quamobrem istuc?* Mi. *quia ille repromisit mihi,*

Si quisquam hanc liberali asseruisset manu,

Sine controuersia omne argentum redderet.

Ph. *Nunc eamus ad lenonem.* Mi. *laudo.* Ph. *hic prius volo.*

Meam rem agere. Mi. *quid id est?* Ph. *vt mihi hanc despondeas.*

Cu. *Quid cessas miles, hanc huic vxorem dare?*

Mi. *Si haec volt.* Pl. *mi frater cupio.* Mi. *fiat.* Cur. *bene facis.*

Ph. *Spondésne miles mihi hanc vxorem?* Mi. *spondeo.*

Cu. *Et ego hoc idem vnum spondeo.* Mi. *lepidè facis.*

Sed eccum lenonem, incedit, thesaurum meum.

NE AMISERIS] ne abire sineris. NVLLA'ST MIHI] iocus ex ambiguo. dixerat Planesium, magna res est, id est, negotium magni momenti est. At Phædromus rei nomen aliter áccipit, nempe pro fortunis, & facultatibus rei familiaris: hoc modo, at mihi nulla res familiaris est, inquit. Nam quam rem habui, eam celeriter absumi. TENE] tene Curculionem, ne aufugiat cum annulo. GESTAVIT] in digito. MATERTERA] meæ matris soror. VTENDVM DEDERAT] commodarat. NVGAS GARRIS] nugaris. nugas blaris. SVB GEMMAN' ABSTRVSOS, &c.] sub gemmane absconditos &c. sic in Ruden. *ô mea partes hic vos conclusos gero.* ELVSI MILITEM INQ.] fefelli militem in alea. TRIBVS BOLIS] tribus talorum iactibus. VEL IN CHLAMYDEM] subintell. ludam. QVIN TV IS IN MALAM CRVCEM] cur non is tu in malum cruciatum, &c sermo malè precantis. CVM BOLETIS, CVM BVLBIS] iocus stomachantis militis ex annominatione, seu paronomasia. Nam bolus, boletus affinia inter se nomina sunt. *bulbis* autem subiunxit, vocis boletis, propterea quòd res sunt affines boleti & bulbi. Nam boleti, in genere fungorum sunt, de bulbis Dioscorides legendus lib. 2. cap. 200. TRICAS N.] tricæ, inquit Nonius, dictæ quasi tericæ, quòd gallorum gallinaceorum pedibus implicatæ, eos inuoluant, atque impediunt. profert hunc versum Nonius. ABDVXTI] abduxisti. SCELVS VIRI] vir scelerate. ECCISTAM] ecce istam. QVAM EGO NVNQ. EMIS. M.] potéstne fieri, vt mea ancilla libera sit, quam ego nunquam liberaui? Nam dominus seruum, & ancillam suam vindicta liberare potest. inuito, aut inconsulto, aut insciente domino, seruus eius liber esse non potest. QVIS TIBI HANC DEDIT MANCIP E-VIC. &c.] quis tibi hanc vendidit, & dominium in te transtulit? vel quis se euictionis periculum præstiturum recepit? REM SOLVI] pecuniam solui, pecunia à trapezita sumta. QVADRVPLICEM] actionem furti manifesti, qua persequimur quadrupli pœnam. FVRTIVAS] furtim abductas. LICET ANTESTARI?] licétne mihi aliquem eorum qui hic adsunt, testem facere aut sumere? licétne aliquem ex iis, qui hic adsunt mouere, auricula prehensa, vt mihi testificetur, me militem in ius vocasse? qui aliquem in ius vocaturus erat, si ille ire nollet, is, qui vocabat, manu iniecta illum in ius vel rapere poterat, si modò antestatus esset, id est, si cui eorum qui aderant, auriculam prehendisset: quo significabat, se enim mouere, vt eius rei, id est, suæ in ius vocationis memor esset. Quod si ei manum iniecisset, neque an testatus esset, tenebatur iniuri[a]rum. Horatius Sat. 9. libr. 1. *casu venit obuius illi Aduersarius, & quo turpissime? magna Exclamat voce, & licet antestari? ego verò oppono Auriculam. rapit in ius*, &c. vtitur eodem verbo Plautus etiam in Pœn. & M. Tullius in Miloniana, his verbis, *Ne iste haud dubitant cessisset patria, is, qui ita natus est, & ita consueuit, te Magne, tamen antestaretur, quod nunc etiam facit*, &c. Plin. libro 11. cap. 45. *Est in aure ima memoria locus, quem tangentes, antestamur.* sed de antestatione, & antestandi more dicemus infrà in Persa. NON LICET] respondet miles ipse non licere Phædromo quenquam antestari, quia nemo liber adsit, cui auriculam prehendat; quique testis esse possit. seruus enim testis esse non poterat. Curculio autem, qui liber quidem erat, sed quasi familiaris, & domesticus erat Phedromi: testis erat domesticus, ergo non grauis, neque locuples. TE, TE] te, te dictum est, κατ' ἐπανάληψιν ad maiorem acrimoniam. INTESTATVS] ambiguum. Nam intestatus significat & eum, qui sine testamento moritur, & cui testem suis rebus gerendis adhibere non licet. Vt intestabilis. vide suprà quæ notata sunt ad illum versum principio huius fabulæ. *semper curato, ne sis intestabilis.* AT EGO, QVEM LICET TE] at ego te, Phædrome, quem antestari licet, antestor & moneo, vt memineris mihi testis esse aduersus Curculionem, quẽ in ius voco. Quidam sic, At ego te, Curculio in ius voco, quem mihi licet in ius rapere, Phædromi auricula prehensa, hoc est, Phædromo teste facto, siue sumto. Ego priorem explicationem malo: ACCEDE HVC] accede huc miles, inquit Phædromus, vt mihi auriculam prehẽdas, si audes: proinde ac si dicat, si accedes, feres infortunium, malè accipieris, vapulabis. SERVVM ANTESTARI?] oratio præcisa, qualis esse solet indignantium. Itáne est? verúmne est? æquúmne est, seruũ hominem qualis es tu miles, cuiquam homini libero auriculã prehendere audere? VIDE] vide, quo progrediaris: vide, quid agas, cõsidera priusquàm audeas, quid acturus sis, caue. HEM] particula, seu interiectio stomachantis & irascentis: iniquo enim fert animo Terapontigonus miles, quod seruus à Curculione dicatur. HEM TIBI] sermo pulsantis, sed verberantis Sic in Asin. *Hem ergo hoc tibi.* O CIVES, CIVES] Curculio liber. & ciuis à milite pulsatus, cùm ab eodẽ in ius raperetur, ciuiũ fidem implorat. QVID ISTVM TIBI T.] quid istũ tangis? quo iure, aut qua potestate fretus, istum tangere audes? tactio nomen verbale est à verbo tango. verbalia autem nomina suprà di[xi]mus apud Plautum, regere casum sui verbi. ACCEDE TV HVC EGO ILLVM TIBI DED.] accede huc, tu miles. Ego Curculionem tibi dedam, id est, in potestatem tradã, vt tuo arbitratu eum in ius rapere possis. Liceat modo vnum ex te scire, quod volo: nempe vnde illum annullum nactus sis quem tibi Curculio in ludo subripuit. TACE] tace miles, audi quid te velim, vel tace

Curculio.

Curculio, fine me nonnulla ex milite, quæ volo, quærere. TANQVAM ME GEN. M.] tanquam Genium meum met: meum met, id est, meum ipsius, subintell. te seruabo. QVEM PARASITVS HIC TE EL.] id est, quem hic parasitus tibi dormienti, & eluso clam ademit: vel sic, quem tibi ludo talario victo surripuit. videbatur ita dicere debuisse, *quo parasitus hic te elusit*. Sic enim loquitur in argumento, ibi, *ille eludit annulo rivalem*. PER TVA GENVA TE OBSECR.] mos obsecrandi antiquissimus. orabant enim per res ei, quem orabāt, carissimas, vt per caput, per Genium, per oculos, per genua per fortunas, per liberos, &c. suprà in Capt. *Philocrates, per tuum te Genium obsecro, exi te volo*. Iam cùm in genibus præcipua vis corporis insit, ea carissima sunt. Præterea supplices orantes, & supplicantes, eorū, quibus supplicabant, genua tangebant. vt hic Planesium militis genua tangit: cuius rei innumerabilia sunt apud Homer. Sophoclem, Euripidem, Virgil. &c. exēpla. QVAERATIS CHLAMYDEM, ET M.] proinde ac si dicat, eadem opera quærere debeatis, aut possitis, inquit miles, vnde chlamys, & machera hæc, ad me peruenerint. Iam hoc loquendi genus quæratis chlamydē & machæram hāc, vnde ad me peruen. pro quæratis, vnde chlamys & machæra hæc ad me peruenerit, Græcorum proprium est: quod tamen & comici Latini asciuerunt. Antiptolin quidam esse dicunt. VT FAST. GLORIOSVS?] quàm fastidiosus est homo gloriosus? quam contumax est? MITTE ISTVM] omitte Curculionem. Phædromus enim Curculionem, quem miles in ius rapere conabatur, retinebat. NIHIL EST, QVIDQVID, &c.] noli credere militi Phædrome: neque me omitte: sed firmiter retine. Nam quod promittit se dicturum omnia quæ de annulo scire vultis, nugatur, & verba dat. FAC ME CERT. OBS.] Planesii verba militi per genua supplicantis, atque adeò in eius genua, vt ex iis, quæ deinceps dicuntur à milite, apparet, incumbentis. EGO DICAM: SVRGE] militis ad Planesium supplicem, & ad eius genua prouolutam, atque obiectam oratio. HANC REM AGITE] hoc attendite. vestros animos attentos, in his quæ dicturus sum, audiendis præbete, ne, vestræ aures peregrinentur, cauete. PATER MEVS HABVIT PERIPH.] hic est περιφρασις. MIHI DEDIT.] subintell. annulum. libri fere omnes vulgati habent, *hunc mihi dedit*, in manuscriptis, nullum est prouocabuli, *hunc*, vestigium. Quod si quis ei locus esset, deberet post *mihi* collocari, hoc modo, *mihi hunc dedit* Nam vt est in vulgatis corrumpit versum. SERVA ME] da mihi salutem, quæ nunc periisse videor, ancilla facta, fac vt salua sim, vt libera reperiar, vt reperiam propinquos, & cognatos meos, vt sciam, qui mei parentes fuerint. QVANDO] quoniam. SERVAVI] colui. CEDÒ] dic. SI VERA MEMORAS] si vera dicis, DIONYSIA] festos dies Dionysii, seu Liberi. SPECTATVM] ludos subintell. TVLERAT] ex hoc intelligimus Planesium fuisse tum paruulam. quòd à nutrice ferretur, non suis pedibus iret. ILLÒ] ad spectacula. IAM VT ME COLLOCAVERAT] cum iam me ad spectandum collocasset: vbi me iam collocauerat spectandi gratia. VENTVS TVRB.] ventus turbulentus, & vt lib. vi. appellat Lucretius, *versabundus*, posuit priore loco genus: posteriore speciem. Est enim turbo, ventus, seu flatus è nube sine igne erumpens, & in aliam nubem incidens, & cum stridore eam circumagens, & circumuersans, atque in terram circumuersando detrudens. SPECTACVLO IBI R.] tum aulæa, & vela, & cætera instrumenta scenica, ad spectandum apparata ruunt. ARRIPIT] fortè legendum *abripit*. Veruntamen *arripit* non damno. NEC VIVAM NEC MORT.] semimortuam, semiuiuam, semianimam, seu semianimen. VERVM HVNC SERVAVI. &c.] alium annullum ab eo, quem parasitus militi subripuit. PERII] in potestatem alienam perueni, & serua facta sum. CEDO] da. SANAN' ES, QVAE I. C.] proinde ac si dicat Phædromus, non sapis, vel insana es, quæ annulum tuum militis fidei committas. DEOS VOLO BENE VERT. IST. V.] opto, vt dii istam rem fortunent, & ad lætum exitum perducant. *Vertere*, hoc loco est ἐυημερεῖν. sic in Trinummo. *Quin fabulare, dii bene vertant. spondeo?* Idem in Aulularia. *Dii benè vertant. MEG. Idem ego spero*. Terent. Adelph. MIC. *Puer natus est*. DE. *Dii bene vortant*. vbi notat Donatus in omnibus quæ cupite venerint, *dii bene vertant*, dici solet, quia sæpè homines ea optauerūt, quæ aliter atque expectauerunt, contigissent, quam potestatem rerum vertentium sese in vtranque partem, Vertumno deo superesse veteres existimauerunt, al. est absolutum, vt in Trin. *Nunc tuam sororem filio posco meo, Quæ res benè vertat*. Idem suprà in Capt. *quæ res benè vertat mihi, meóque filio, Vobísque volt te nouos herus operam dare*, &c. suprà in prologo Asinar. *Quæ quidem mihi atque vobis res vertat bene*. in Aulul. *Quæ res rectè vertat mihique, tibique, tuaque filiæ, Filiam tuam mihi vxorem posco* Idem infrà eadem Fabula, non longe, *non taceo, quando res vertit benè*. TV VT HODIE ADVEN.] subintellige, vide, aut fac, aut cura, aut aliquod verb. simile. CENAM DES SOROR.] cenam ob repertam sororem. TV ISTHANC DESPONDE HVIC M.] rectè hic rogatur miles, vt sororem suam viro despondeat. Nam patre mortuo sororis impuberis, & pupillæ tutor legitimus est Quare patre mortuo, quod pater viuus faceret, sororem suam Phædromo despondet & eo auctore fiunt nuptiæ. alioqui, quod cum puella orba contraheretur, sine auctore, ratum non esset. Quin etiam matronæ, & mulieri nuptæ, opus est viri sui auctoritate ad aliquid contrahendum: & quod matrona viro suo non auctore contrahit, irritum est. MED ALAT] me alat REPROMISIT MIHI] repromittere, est stipulanti promittere, hoc modo, spondes? spōdeo. promittis? promitto. suprà. Asin. *Repromittam istoc tibi nomine solutam rem futuram* Qui autem interrogatione alterius non antegressa promittit, non dicitur promittere, sed promittere simpliciter. Sed quid de sponsore, seu fideiussore, qui pro alio spondet? nunquid postea quàm stipulanti promisit, repromisisse dicitu? minimè. Nam qui suo demum nomine stipulanti promittit, repromittere dicitur, non qui alieno. LIBERALI] subintell. causa liberalis, est, in qua de libertate controuersia est Extat titul. de liberali causa, libr. 40 ff ASSERVISSET] vindicasset. hinc assertores, alienæ libertatis vindices. Terentius Adelphis, *nam ego illam liberali assero causa manu*. Plautus Pœnulo, *manu eas asserat suas populares liberali causa*. Idem suprà eadem comœdia, *Memento promisisse te, si quisquam hanc liberali causa manu assereret*. ad quem locum plura. MI FRATER CVPIO] animaduertenda hæc Planesii puellæ responsio est, nam cùm ita dixisset miles, eius frater, *si hæc volt*, respondit puella, *cupio*. quod plus est quam volo. SPONDESNE MILES, &c.] sic fiebant sponsalia, antegrediente, scilicet, interrogatione, & subsequente responsione. Sic & sponsiones & stipulationes: tum demum enim valet promissio, ex eáque actio nascitur ex stipulatu, alioqui nudum pactum est. *Stipulatio autem*, vt definit Pomponius libr 45. Digest. titul. de verborum oblig *est verborum conceptio, quibus is, qui interrogatur, daturum, facturumve se quod interrogatus est, respondet*. Dicta autem stipulatio est à stipe potius quam à stipite, aut stipulo: quamuis

aliter sentiat Theophilus, seu Iustinianus. THESAVRVM MEVM] referendum ad vocem *lenonem*: quæ est accusandi casus, non ad verbum *incedit*: alioqui dictum esset, *thesaurus meus*, vt est *thesaurum meum*. Ordo autem est hic, *Sed ec-* *cum lenonem, thesaurum incedit*. Iam hoc thesaurum meum, vel sic interpretor simpliciter, apud quem deposui triginta minas: vel vnde, tanquam ex thesauro quodam, depromam nummorum quantum volam.

CAPPADOX leno, MILES, PHÆDROMVS, PLANESIVM.

Argentariis malè credit qui aiunt, nugas prædicant.
Nam & bene & malè credi dico. id adeò hodie ego expertus sum.
Non malè creditur, qui nunquam reddunt, sed prorsus perit.
Vel decem minas dum hic soluit, omnis mensas transiit,
Postquam nihil fit clamore hominem posco. ille in ius me vocat.
Pessume metui, ne mihi hodie apud prætorem solueret.
Verùm amici compulerunt, reddit argentum domo.
Nunc domum properare certum'st. Mi. *heus tu leno, te volo.*
Ph. *Et ego te volo.* Ca. *at ego vos volo ambos.* Mi. *Sta sis illico.*
Atque argentum properè propera vomere. Ca. *quid mecum est tibi?*
Aut tecum? aut. Mi. *quia ego ex te faciam pilum catapultarium.*
Atque ita te neruo torquebo, itidem vti catapultæ solent,
Delicatum te hodie faciam cum catello vt accubes,
Ferreo ego dico. Ca. *at ego vos ambo in robusto carcere*
Vt pereatis. Mi. *collum obstringe, abduce istum in malam crucem.*
Quicquid est, ipse ibit potius. Ca. *prò Deûm atque hominum fidem,*
Ph. *Hoccine pacto indemnatum atque intestatum me irripi?*
Obsecro Planesium, & te Phædrome, auxilium vt feras.
Pla. *Frater obsecro te, noli hunc condemnatum perdere,*
Bene & pudicè me domi habuit. Mi. *haud voluntate id sua.*
Æsculapio huic habeto, quòd pudica es, gratiam.
Nam si valuisset, iampridem, quoquo posset, mitteret.
Ph. *Animaduortite, si potis sum hoc inter vos componere.*
Mitte istunc. accede huc leno, dicam meam sententiam.
Siquidem vultis, quod decrero, facere. Ca. *tibi permittimus,*
Dum quidem hercle ita iudices, ne quisquam à me argentum auferat.
Mil. *Quódne promisisti?* Ca. *quî promisi?* Ph. *lingua.* Ca. *eadem nunc nego.*
Dicendi, non rem perdendi, hæc gratia nata est mihi.
Mil. *Nihil agit, collum obstringe homini.* Ph. *iamiam faciam vt iusseris.*
Mil. *Quando vir bonus es, responde quod rogo.* Ca. *rogo quod lubet.*
Mil. *Promisistin', si liberali quisquam hanc assereret manu,*
Te omne argentum redditurum? Ca. *non commemini dicere.*
Mil. *Quid? negas?* Ca. *nego hercle verò. quo præsente? quo in loco?*
Mil. *Me ipso præsente, & Lycone trapezita.* Ca *non taces?*
Mil. *Non taceo.* Ca. *non ego te flocci facio, ne me territes.*
Mil. *Me ipso præsente, & Lycone factum est.* Ph. *satis credo tibi.*
Nunc adeò, vt tu scire possis leno meam sententiam,
Libera hæc est hic huius frater est, hæc autem illius soror.
Hæc mihi nubet, tu huic argentum redde. hoc iudicium meum est.
Mil. *Tu autem in neruo iam iacebis, nisi mihi argentum redditur.*
Ca. *Hercle istam rem iudicasti perfidiosè Phædrome.*

Et tibi oberit, & te miles di, deaque perduint.
Tu me sequere. Mi. *quò sequar ego te?* Ca. *ad trapezitam meum,*
Ad praetorem. nam inde rem soluo omnibus, quibus debeo.
Mil. *Ego in neruom, haud ad praetorem hinc rapiam, ni argentum refers.*
Ca. *Ego te vehementer perire cupio, ne tu me nescias.*
Mil. *Itáne verò?* Ca. *ita hercle verò.* Mil. *noui ego hos pugnos meos.*
Ca. *Quid tum?* Mil. *quid tum rogitas? hisce ego si tu me irritaueris,*
Placidum ted hodie reddam Ca *ergo age recipe actutum.* Ph. *licet.*
Tu miles apud me cenabis, hodie fient nuptiae.
Mil. *Quae res bene vortat mihi & vobis, spectatores plaudite.*

ARGENTARIIS] trapezitis, nummulariis. MALE CREDI] credere alteri, est eius fidei cômittere. NVGAS PRAEDICANT] nugas loquuntur. NAM ET BENE ET MALE, &c.] videtur legendum *nam nec bene nec malè credi dico.* & sententia talem lectionem postulat, nisi fallor, nec versus eam respuit. NON MALE CREDI. QVI NVNQ.] non malè creditur pecunia iis, qui nunquam reddunt, sed prorsus perit hoc significat leno, credere pecuniam argentariis, non est malè credere, vt nonnulli dicût Nam qui malè credit alicui pecuniam, spem tamê habet aliquam recuperandi; neque prorsus perdit, at qui argentariis credit, prorsus perdit, ergo nugantur, qui aiunt argentariis malè credi. VEL DECEM MINAS DVM SOLVIT, &c. Dum Lyco decem minas duntaxat mihi soluit, mensas omneis transiit mensas aliorum argentariorum scilicet, ex quibus has decem minas corrogauit, quia domi non habebat, aut se habere dissimulabat. Nonnulli libri habent, *mensis omnû transiit*, mendosè. NEMINI HODIE APVD PRAET. SOL.] per cessionem bonorum. quanquam etiam extra ius, id est, non apud praetorem hodie bonis cedi potest, vt respondet Martianus. Sic ille lib. 42 Digest. tit. 3 *Bonis cedi, non tantum in iure, sed etiam extra ius potest; sufficit & per nuntium, vel per epistolam id declarari.* VERVM AMICI COMPVL.] verùm amici communes tandem eum compulerunt, vt mihi pecuniam debitam dissolueret. REDDIT ARG. D.] tandem argentarius Lyco reddit argentum domo depromptum, non ex alienis mensis petitum. STA SIS ILLICO] sta si vis illico. PROPERE PROPERA] aduerbium iunctum cum verbo eiusdem originis, sic suprà eadem comoedia, *Nunc nisi tu mihi properè properas dare iam triginta minas*, &c. VOMERE] reddere, resoluere, rescribere. tralatio est à cibo, quem ventriculus ferre, aut coquere non potest, sed reuomere necesse habet. QVID MECVM EST TIBI?) quid tibi mecum rei est, miles? AVT TECVM. AVT.] additurus erat, *tecum mihi?* sed miles interpellauit. sententia enim verborum lenonis talis est, quid tibi rei mecû est, miles, aut mihi tecum? aut quid mihi tecum Phaedrome, aut tibi mecum est? QVIA EGO EX TE FACIAM PIL. CATAP.] pilum catapultarium, iaculum est, quod è catapulta mittitur. Catapulta enim, & iaculû, quod è catapulta mittitur, significat, & tormentum, quo iaculum mittitur, ac torquetur. Significat igitur miles, se lenonem arreptum instar pili catapultarii proiecturum. Declarat autem quid sentiat, versu proximo, κατ' ἐπεξήγησιν. ATQ. ITA TE NERVO TORQ. &c.) explanat, & declarat, quod obscurius fortasse dixerat, atque ita te, inquit, fune torto torquebo, id est, iaciam & iaculabor, vt catapultae neruo torqueri solent. Profert hunc versum Nonius. DELICATVM TE HODIE FACIAM] faciam te hodie mollem, & voluptuarium declarat quomodo id sit facturus. Est autem iocus ex ambiguo simul, & praeter exspectationem, vt iam docebimus. Licet etiam sic explicare, & melius, faciam te hodie delicatum cum catello accubare, ferreo, inquam: vel quod idem valet faciam, vt hodie delicatus cum catello cubes Est enim hoc genus loquendi permistum & conflatum ex duobus, faciam te hodie delicatum cubare: faciam, vt hodie delicatus cubes, qua de re alibi diximus. Nam cùm initium sermonis fecisset à priore genere faciam te hodie delicatum cum catello cubare, transiit ad alterum in medio cursu, & posteriorem partem posterioris generis, quod est, faciam, vt hodie delicatus cum catello cubes, cum priore parte prioris generis confudit, & commiscuit hoc modo, faciam te delicatum hodie, vt cum catello cubes. Haec pluribus verbis hoc loco exposuimus, vt quia Plautus hoc loquêdi genus crebro vsurpat, in alis simus breuiores, & lectorem admonere tantùm, satis habeamus cùm praesertim iam ante alibi id notauimus, nisi fallor, in Amphitr. ibi, *Nunc propterea quòd me meus herus Fecit vt vigilarem*, &c. venio nunc ad vocem *catello*, quae est anceps & ambigua. Nam *catellum* in neutro paruulam catenam significat. *catellus* in masculino paruû catulum, Nonius *Catella*, inquit, *diminutiuum est catenarum: & dicuntur gen. foem. catellum neutrum à catenis similiter diminutum.* Plautus Curculione, *Delicatum te hodie f.* &c Festus *Catulus*, inquit, *genus quoddam vinculi, qui interdum Canis appellatur.* Lucilius libr. 29. *Cum manicis, catulo collarique Vt fugitiuum deportem.* CVM CATELLO VT ACCVBES] delicati homines, & τρυφεροὶ, solent habere catellos, id est, paruos catulos, quos secum cubare faciant: hoc igitur dicit, faciam te delicatum, ac beatû vt cum catello cubes, delicatorum hominum more. vel faciam, vt delicatus, ac beatus cû catello cubes, &c. Quia autem. *catello* ambiguû nomen est. significat enim catellus paruum catulû, quales sunt catuli Melitaei, catellum verò in neutro vinculi genus est, quod & canis appellatur, vt docent Festus & Nonius, quanquam Festus etiâ in masculino catulum esse ait vinculi genus. subiicit, *ferreo ego dico*, & ita fit iocus παρὰ προσδοκίαν, seu praeter expectationem, qui modò positus erat in amphibolia. AT EGO VOS AMBO IN ROBVS. CARC. VT P.] at ego, inquit, leno faciam vos ambos in robusto carcere perire, vel quod idem valet, at ego faciam vt ambo in robusto carcere pereatis: *vos ambo.* sic accipio, vt sit accusandi casus, & *ambo*, positum sit pro *ambos*, vt apud Horat. Satyra 3. lib. 2. *praeterea ne vos titillet gloria, iureiurando obstringam ambo, vter aedilis fuerit, vel vestrûm praetor, is intestabilis & sacer esto.* Est enim hic quoque genus locutionis commistum, vt suprà & subintelligendû *faciam*, seu potius repetendum è superioribus, hoc modo

faciam vos ambos in robusto carcere vt pereatis, pro, faciam vos ambos in robusto carcere perire, vel faciam vt vos ambo in robusto carcere pereatis. dixit autem *in robusto carcere* vel pro, in valide carcere, & qui non facile effringi possit, vt apud Horatium, *Robusta fores.* oda 16. libro 3 pro in robore, erat autem robur, seu robur, vt docet Festus, locus in carcere, ligneis seu tabulis robusteis sæptus, in quẽ malefici præcipites agebantur. Apuleius Apolog. 2. *O mirum commentum! O subtilitas digna carcere, & robore!* Valer. Max. lib 6. cap. de Seueritate, *Supremisque humanæ conditionis honor filiis Gracchi, & nepotibus Africani defuit Quinetiam familiares eorum, ne quis reip. inimicis amicus esse vellet, de robore præcipitati sunt* T. Lucretius Carus de rer. natur., libro quarto, *verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tædæ*, &c. ad quem locum lectorem fortasse legere iuuabit, quæ notauimus in Commentariis Lucret. Itaque legendum fortasse est, in *robusteo carcere*. neque est quod quenquam moueat syllabarum numerus auctus. Nam *eo* potest esse vnius syllabæ: quemadmodum & in aliis nominibus, sic tuum & tuam, &c. sæpè vnius syllabæ fit, & *certior* duarum. COLLVM OBSTR.] suprà in Amphitr. *Cum ego Amphitruonem collo hinc obstricto traham.* IPSE IBIT POTIVS] subintell. quam eum abducam, seu abripiam. INTESTATVM] id est, sine testibus. ME ABRIPI?] legendum fortassis est *me abripi?* immo verò *med abripi?* pro me abripi? propter versum NOLI NVNC CONDEM. PERD.] quo modo potest esse condemnatus, & indemnatu? Nam suprà dixit Cappadox se esse indemnatum. Respondeo, Planesium non dicere Cappadocem esse condemnatum, sed rogare fratrem militem, ne Cappadocem ad prætorem rapiat, vt ibi condemnatus à prætore grauiter mulctetur ÆSCVLAPIO HVIC HABETO, &c.] qui eum non leuauit morbo. COMPONERE] sedare. Virgil. Pal. *Non nostrum inter vos tantas componere lites.* QVOD DECREVERO] quod pronunciauero tanquam iudex, aut quod pronunciauero, tanquam prætor. HABVIT] exhibuit, eduxit, seu educauit. TIBI PERMITTIMVS] ad te referimus, te iudicem sumimus, aut probamus. DVM QVIDEM, &c.] dum modo quidem, &c QVOD NE PROMISISTI:] non auferatur abs te, argentum quod promisisti? QVI PROMISI?] quo, id est, quo instrumento, seu quomodo promisi? sic autem habent quinque libri manuscripti, non vt libri vulgati, quod promisi, &c. *iam quia promisi*, quomodo edidit Camerarius, etiam eam lectionem reieci. LINGVA] respondet Phædromus, lingua subintell. promisisti. EADEM NVNC NEGO] eadem lingua, qua promisi, nunc nego. hunc locum qui mendosus erat in omnibus aliis editionibus, fœlicissimè restituimus, libris nostris manuscriptis ducibus atque auctoribus DICENDI, NON REM PERD. HAEC GR. N. EST M] ordo est, hæc (lingua) nata est mihi, dicendi, id est, loquendi, non rem perdendi gratia. NIHIL AGIT] id est, nihil promouet, nugatur. Pius Bononiensis mauult hic legi *dicendi, non rem perd.* &c. Sed nihil mutandum & lectionem illam latini sermonis consuetudo ferre nõ potest PROMISISTIN' SI LIBERALI, &c.] nonne promisisti, siquis hanc puellam liberali causa manu assereret, te omnem pecuniam redditurum? NON EGO TE FLOCCI FACIO, hyperbolicῶs dictum. ne flocci quidem te facio TV AVTEM IN NERVO, &c.] neruum appellamus, inquit Festus, etiam ferreum vinculum, quo pedes impediuntur, quanquam Plautus eo etiam ceruices vinciri facit. Hoc igitur dicit miles. tu autem leno, nisi mihi pecuniã, quam debes, solueris, vincieris. Hæc autem eò referẽda sunt, quòd qui pecuniam alteri debebant, & se debere confessi erant, aut iudicati fuerant, nisi intra triginta dies soluissent, neque quisquam pro eis soluissent, à creditore duci, & vinciri poterãt. quod ex Aul Gell. lib 20. cap. 1 intelligere licet, qui hanc legem ex 12. tabulis profert *Æris confessi debitisque iudicatis 30. dies iusti sunto post 30 dies manus endo iacito in ius ducito ni iudicatum faxit, aut quis endo eum iure vindicit, secum ducito. vincito aut neruo aut compedibus quindecim põdo ne minore, aut si volet maiore vincito si volet, de suo vivito. ni de suo viuit, qui eum vinctum habebit, libram farris endo die. dato, si volet, plus dato*, &c. Nam quæ retulimus, satis sunt ad id, de quo agitur. Quin ne superiora quidem illa posuissemus, sed lectorẽ ad A Gell. & ad eos, qui leges 12. tabul collegerant, reiecissemus, nisi apud illos mendosissimè scripta esse, cõpertum habere mus si quis fortè autem horum verborũ explicationem requiret, non pigebit me difficillima quæque explicare. manus endo iacito, id est, manus iniicito faxit, id est, fecerit. quips, id est, quispiam em, id est eum endo iure, id est, in iure. vindicit, id est, vindicarit, seu vindicat. cetera nota, & plana sunt homini non tardissimo. Eodem pertinent hæc T. Liuii ex libr 6. Annal. *An placeret fœnore circumuentam plebem, ei potius quam sortem, creditum soluat, corpus in neruum, ac supplicia dare? & gregatim quotidie de foro addictos duci? & repleri vinctis nobilium domos? & vbicunque patricius habitet, ibi carcerem priuatum esse?* PERDVINT] perdiderint. optatiui modi. AD TRAPEZITAM MEVM, AD PRAET.] ad prætorem qui mihi trapezitæ instar est: quia creditoribus meis à prætore soluo: hoc est, patior me, à creditoribus meis in ius, seu ad prætorem vocari. prætor autem me soluere solet, cùm iis, qui à me petunt actionem, negat. Nam prætor neque actionem neque iudices dabat iis, quibus ob turpem causam debebatur: vel dic, à prætore soluo, tanquam à trapezita, quia in ius vocatus, id est, apud prætorem, cedo bonis cessio autẽ bonorum, erat iuris prætorii. Atque ita hunc locum mauult explicare Simeo Bosius Lemonix, quomodo & illum superiorem: *Pessimè metui, ne mihi hodie apud prætorem solueret*: quomodo etiam nos explicauimus. NE TV ME NESCIAS] ne tu me ignores. PLACIDVM TE HO.] sic in Milit. glor. *mitis sum equidem fustibus.* Sed videtur legendum *ted hodie* aut vocalis prouocabili, *te*, non eliditur à vocali sequente. RECIPE] recupera, Tu Phædrome, omnem pecuniam auctuam recipe.

CASINA.

FINIS CVRCVLIONIS.

CASINA.

DRAMATIS PERSONAE.

PROLOGVS.	
CHALINVS	seruos.
OLYMPIO	villicus.
CLEOSTRATA	vxor.
PARDASILICA	ancilla.
MVRRHINA	mulier.
STALINO	senex.
ALCESIMVS	senex.
COQVS.	ANCILLÆ.

GREX.

ARGVMENTVM CASINÆ.

CONSERVAM vxorem conserui duo expetunt.
Alium senex allegat, alium filius.
Sors adiuuat senem, verùm decipitur dolis,
Ita ei subiicitur pro puella, seruulus
Nequam, qui dominum mulcat, atque villicum,
Adolescens ducit ciuem Casinam cognitam.

CONSERVAM] Casinam. CONSERVI DVO] Chalinus & Olympio. ALIVM SENEX ALLEG.] senex Staleno, qui Casinam amabat, seruum Olympionem mittit, & subornat, qui Casinam vxorem poscat. ALLEGAT] ad vxorem mittit. FILIVS] Euthynicus, qui est muta persona, seu κωφὸν πρόσωπον amans pariter Casinam, Chalinum seruum ad matrem mittit, qui Casinam itidem vxorem poscat. SENEM] Stalenonem. DECIPITVR] ab vxore Cleostrata, & ancilla Pardalisca, & Myrrhina, vicina. PRO PVELLA] pro Casina. SERVOLVS] Chalinus. MVLCAT,] verberat. VILLICVM] Olympionem. ADOLESCENS] Euthynicus.

PROLOGVS.

SALVERE iubeo spectatores optumos,
Fidem qui maximi facitis, & quos fides.
Si verum dixi, signum clarum date mihi,
Vt vos mihi æquos iam inde à principio sciam.
Qui vtuntur vino vetere, sapientes puto,
Et qui libenter veteres spectant fabulas.
Antiqua opera, & verba quom vobis placent,
Æquum placere est antè veteres fabulas.
Nam nunc nouæ quæ prodeunt comœdiæ,
Multo sunt nequiores, quàm nummi noui.
Nos postquam populi rumorem intelleximus,

Studiosè expetere vos Plautinas fabulas.
Antiquam illius edimus comœdiam,
Quam vos probastis, qui estis in senioribus.
Nam iuniorum qui sunt, non norunt, scio.
Verùm vt cognoscant, dabimus operam sedulo.
Haec quum primùm acta est, vicit omneis fabulas.
Ea tempestate flos poetarum fuit,
Qui nunc abierunt hinc in communem locum,
Sed absentes tamen prosunt praesentibus.
Vos omnes opere magno esse oratos volo,
Benignè vt operam detis ad nostrum gregem.
Eiicite ex animo curam atque alienum as,
Ne quis formidet flagitatorem suum.
Ludi sunt, ludus datu'st argentariis.
Tranquillum'st, Alcedonia sunt in foro.
Ratione vtuntur, ludis poscunt neminem,
Secundùm ludos reddunt autem nemini.
Aures vaciuae si sunt, animum aduortite,
Comœdiae iam nomen dare vobis volo.
Clerumenoë vocatur haec comœdia
Graecè, Latinè sortientes. Diphilus
Hanc Graecè scripsit, pòst id rursum denuò
Latinè Plautus cum latranti nomine.
Senex hic maritus habitat, ei'st filius.
Is vnà cum patre in illisce habitat aedibus.
Est ei quidam seruos, qui in morbo cubat,
Immo herclè verò in lecto, ne quid mentiar.
Is seruos, sed abhinc annos factum est sedecim,
Quum conspicatus est primo crepusculo
Puellam exponi, adit extemplo ad mulierem
Quae illam exponebat: orat vt eam det sibi.
Exorat, aufert, detulit rectà domum.
Dat herae suae, orat vt eam curet, educet.
Hero facit, educauit magna industria,
Quasi si esset ex se nata, non multo secus.
Posteàquam adoleuit ad eam aetatem, vti viris
Placere posset: at puellam eam hic senex
Efflictim amat, & item huius contrà filius.
Sibi nunc vterque contrà legiones parat,
Patérque, filiúsque, clàm alter alterum.
Pater allegauit villicum qui posceret
Sibi illam vxorem: is sperat, si ei sit data,
Sibi fore paratas clam vxorem excubias foris.
Filius autem armigerum allegauit suum,
Qui sibi eam vxorem poscat, scit, si id impetret,
Futurum quod amat, intra praesepeis suas.
Vxor senis sensit virum amori operam dare,
Propterea ea vnà consentit cum filio.

Ille

Ille autem postquam sensit, filium suum
Eandem illam amare, & esse impedimento sibi,
Hinc adolescentem peregrè ablegauit pater.
Sciens eius mater, ei dat operam absenti tamen.
Is, ne exspectetis, hodie in hac comœdia
In vrbem non redibit, Plautus noluit:
Interrupit pontem, qui erat ei in itinere:
Sunt hic quos credo nunc inter se dicere.
Quæso hercle quid istuc est? seruiles nuptiæ,
Seruíne vxorem ducent? aut poscent sibi?
Nouum attulerunt, quod fit nusquam gentium.
At ego aio hoc fieri in Græcia & Karthagini,
Et hic in nostra terra etiam in Apulia.
Maioréque opera ibi seruiles nuptiæ,
Quàm liberales etiam, curari solent.
Id ni fit, mecum pignus, si quis volt, dato,
In vrnam mulsi, Pœnus dum iudex siet,
Vel Græcus adeò, vel mea caussa Apulus.
Quid nunc? nihil agitis sentio, nemo sitit.
Reuortar ad illam puellam expositítiam,
Quam serui summa vi sibi vxorem expetunt.
Ea inuenietur & pudica libera
Ingenua Atheniensis: neque quicquam stupri
Faciet profectò in hac quidem comœdia.
Mox hercle verò pòst, transacta fabula
Argentum si quis dederit, vt ego suspicor,
Vltrò ibi nuptum, non manebit auspices.
Tantum est, vale, bene rem gerite, & vincite
Virtute vera, quod fecistis antidhac.

MAXIMI FACITIS] plurimi facitis. ET QVOS FIDES] sic legendum, non vt vulgò, *& vos fides*. SIGNVM CLAR. D. M.] claro applausu significate me verum dixisse ÆQVOS] beneuolos, propitios. QVI VTVNTVR VINO VETERE SAPIENT. PVTO, ET QVI LIB.] Horatius in epistola ad August. multis & bonis versibus docet, non, vt vina, sic & poëmata, quæ sint antiquissima, esse optima, sic ille, *Si meliora dies, vt vina, poemata reddit: Scire velim pretium, chartis quotus arroget annus*, &c. ad quem locum notauimus in commentariis Horatianis, Pindarum, Olymp. carm. 9. contra in hac sententia fuisse, vinum vetus esse laudandum, & noua carmina. sic ille. *αἴνει δὲ παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ' ὕμνων νεωτέρων.* Sic Dinarchus in Truculento, cum dixisset ancilla Astaphium, amatorem esse oppidi hostilis similem, quia optimum sit amicæ eum quàm primum expugnari, ac spoliari, respondet, multum interesse inter amicum & amatorem, quia quàm veterrimus amicus homini est optimus: cum amator contrà, quasi piscis, nusquam sit, nisi recens, vt ait lena illa in Asinaria. ANTIQVA OPERA, ET VERBA, &c.] At qui monebat vt moribus antiquis, verbis præsentibus vtamur. NEQVIORES] improbiores, peiores, deteriores. NVMMI NOVI] qui plerumque sunt improbi & falsi. QVI ESTIS IN SENIORIBVS] qui numeramini in senioribus. NAM IVNIORVM, QVI SVNT] id est, nam qui sunt è numero iuniorum. sic autem habent libri & manuscripti, & impressi: neque quidquam mutandum, vt existimat quidam amicus meus, vir doctus, qui vult legi, *Nam iuniores qui sunt*, &c. quamuis enim hæc scriptura sit facilior, ac planior, recepta tamen ei anteponenda est, nec inusitata est: *iuniorum* autem, patrius casus est diuisionis. FLOS POËTARVM FVIT] Græci ἄνθος ἀοιδῶν, Theocritus εἶδος. θεῖον αὐτὸς Ἥρως. Catull. de Cœlio, & Quinctio, *Celius Aufilenum, & Quinctius Aufilenam Flos Veronensium depereunt iuuenum.* M. Tullius pro Flacco, *flos legatorum*. Idem pro Plancio, *flos equitum Romanorum*. Idem Philippica 2. *flos nobilitatis, & iuuentutis.* Idem de Claris orationibus *flos populi*. verùm significat prologus, mea quidem sententia, non, vt quidam putãt, Plautum eo tempore poëtarum florem, id est, præstantissimum fuisse, quod tamen verum est, sed eo tempore poëtas optimos vixisse. QVI NVNC ABIER. HINC IN COMM. L.] qui nunc mortui sunt, & vt alibi loquitur, qui ad plureis abierunt. communis omnium locus, & commune omnium mortalium, vt appellat Lucretius 5. *sepulchrum terra est*, vel per communem locum, domum Plutonis significat, Orci tenebras, inferos, Acheruntem,

SED ABSENTES TAMEN PROSVNT PRAES.] sed tamen poetæ illi, qui mortui sunt, & qui absunt a nobis, nobis qui viuimus, prosunt. Horat. in Epist. ad Pisonem, *Aut prodesse volunt, aut delectare poetæ, aut simul & iucunda, & idonea dicere vitæ.* Sic omnes scriptores, quorum monumenta ad nos peruenerunt, nobis etiam absentes prosunt, aut certè nos delectant nonnulli vtrumque præstant. Sed Simeo Bosius hunc locum sic explicat, Sed absentes tamen sunt pro præsentibus, hoc est, proinde est, ac si præsentes essent, vt sit ἀναστροφή. AD NOSTRVM GREGEM.] ad gregem comicum. comœdos seu actores huius comœdiæ. CVRAM ATQVE ALIENVM AES.] vel, curam æris alieni: vel curam omnem generaliter, & curam, seu cogitationem æris alieni quæ cura viros bonos, & suæ bonæ existimationis retinendæ cupidos valde sollicitat, & sæpe ex somno exsuscitat. Hinc Augusti iocus in quendam equitem Romanum mortuum, qui viuus L. L-S. ducenties debuerat, & amplius: idque æs alienum celauerat, & nihilominus tranquillo, solutoque animo vixerat. Cum igitur is diem suum obiisset, eáque æris alieni magnitudo apparuisset: Augustus culcitrā eius cubicularem in eius auctione sibi emi iussit? & iussum eius mirantibus, causamque quærentibus: vt in ea culcitra cubans, inquit, in qua ille tantum debens dormire potuit, ego quoque securè dormire possim. Ad hunc locum pertinet ille in Menæchmis, *Facilin' tu dormis curans? MEN. perdormisces, si reiolus argentum cui debet.* NE QVIS FORMIDET FLAGITATOREM SVVM.] ne quis creditorem suum acriter, & odiose pecuniam sibi debitam flagitantem pertimescat. flagitatorem posuit, pro creditore molesto, atque importuno. Sic in Mostellaria, quanquam translatè. *Sol semper hic est vsque a mane ad vesperum: Quasi flagitator adstans vsque ad ostium.* LVDI SVNT.] in quibus spectandis populus Romanus occupatus est. LVDVS DATVS ARGENTARIIS.] vt neque à quoquam quod sibi debetur, flagitent: neque quisquam, quod debent, ab eis flagitet. Argentariis otiosis esse, & ludere licet. argentariis data est otiandi & ludendi facultas. TRANQVILLVM EST.] translatio est. non enim significat cælum esse tranquillum, & sudum: (quanquam hoc quoque fortassis ita ceciderat) sed res esse tranquillas, quia creditores hoc tempore suis debitoribus molesti non sunt, & quia in foro sit otium, & silentium. ALCEDONIA SVNT IN FORO.] idem ferè dicit aliis verbis. Alcedonia, id est, dies Halcyonii. Alcedo enim, vt docet Festus, dicebatur ab antiquis, Halcyone, seu Halcyon, auis marina ex eo appellata, quod in littore maris oua parit. Varro libro 6. de lingua Latina, apud Pacuuium, inquit, Halcyonis ritu litus peruolgans feror. Hæc enim auis Græcè dicitur ἀλκυὼν à nostris halcedo. quoniam hæc hieme pullos dicitur tranquillo mari facere, eos dies halcyonios appellant. De diebus Halcyoniis sic Suidas, αἱ δὲ ἀλκυονίδες ἡμέραι ... ἡμέραι. i. dies a ventis quieti, & tranquilli halcyonii appellantur. Exstat de hac aui dial. Luciani venustissimus, hac inscriptione, ἀλκυὼν, ἢ περὶ μεταμορφώσεως. Plin. lib. 10 cap. 32 *Ex eo maximè sunt insignes Halcyones. Dies earum partus, maria, quique nauigant nouere. Ipsa auis, paulo amplior passere, colore cyaneo ex parte maiore, tantum purpureis, & candidis admistis pennis, collo gracili, & procero.* sequitur paucis versibus interpositis, *Fœtificant bruma, qui dies Halcyonides vocantur placido mari per eos dies, & nauigabili Siculo maximè.* Idem libro 2. cap. 47. *Ante brumam autem septem diebus, totidémque postea sternitur mare Halcyonum fœtura. vnde nomen, hi dies traxere. reliquum tempus hyemat.* Ælianus libro 1. cap. 36. Κυήσαι δ' ἡ ἀλκυὼν ... id est, porrò enitente pariente Halcedine, sternuntur quidem maria, pacem vero & amicitiam colunt venti. quamuis autem media hieme pariat, dat ei salutem tamen cæli tranquillitas: & tum temporis dies Halcyonios agitamus. Idem libro 9. capite 17 narrat ac describit mirabilem huius auis nidificandi rationem. Aristoteles libro 5 capite 8. de historia animal. ἡ δὲ ἀλκυὼν τίκτει περὶ τροπὰς χειμερινάς. διὸ καὶ καλοῦνται, ὅταν εὐδιειναὶ αἱ τροπαὶ, ἀλκυονίδες ἡμέραι, ... &c. id est. Halcyon circa solstitium brumale, hoc est circa brumam parit. Quapropter cum bruma serena, & tranquilla est, dies Halcyonii appellantur, septem ante brumam, septem secundam brumam, quemadmodum etiam Simonides cecinit, &c. Seruius ad illud Virgil. libro 1. Georg. Dilectæ Thetidi Halcyones, notat: hæ aues nidos faciunt in mari media hieme: quibus diebus tanta est tranquillitas, vt prorsus nihil in mari moueri possit: vnde dies Halcyonii vocantur. Plautus in Pœnulo, *Iam hercle tu peristi, nisi etiam mihi tam tranquillam facis, quàm mare est olim, cum ibi Halcedo pullos suos educit.* RATIONE VTVNTVR: LVDIS POSC. NEM.] argentarii rationem in hoc sequuntur, quod ludis poscunt neminem pecuniam, aut fœnus sibi debitum. Nam si ludorum diebus poscerent, ratione non viterentur. vel sic, nunc ludorum diebus ratione vtuntur, cùm pecuniam neminem poscunt proinde ac si dicat: cum pecuniam poscunt, ratione non vtuntur: vel sic. & verò acutè. vt intelligamus prologum iocari & fales Plautinos imitari: *Argentarii ratione vtuntur*, id est, ser o poscunt: ludis neminem poscunt: id est, ioco neminem poscunt. non iocantur argentarii, cum pecuniam poscunt, sed res serias agunt & serio poscunt. Quæ explicatio Simeonis Bosii est, ingeniosi, & eruditi viri. Ego tamen simpliciter sic explicari mâlo, vt suprà dixi, argentarii nunc ratione vtuntur, quia his ludorum diebus pecuniam à suis debitoribus non flagitant. quod si aliter facerent, ratione non vterentur. SECVNDO LVDIS REDD. AVTEM N.] iocus in argentarios, qui sunt acres & molesti in poscendo: tricones, & lenti in reddendo. AVRES VACIVAE SI SVNT, &c.] si sunt aures vacuæ, &c. Sic autem legendum esse iam decem abhinc annos conieci, partim ex ipsa sententia, partim ex venusta loquendi consuetudine. vaciuum enim dicebant veteres, pro vacuum, & vacuitas, pro vacuitas sic infra eadem Comœdia, *Vt bene vaciuas a des fecisti mihi?* & in Pseudolo, *Fa. fis vaciuas, Pseudole, ædes aurium.* vulgata autem lectio, quæ etiam in libris manuscriptis reperitur, ferri non potest. CLERVMENOE VOCATVR.] sic legendum, non *clerumene*. Clerumenoe autê litteris latinis est κληρούμενοι, Græcis, id est sortientes. sic Canephoroe apud Ciceronem libro 4. accus. Canephoræ ipsæ vocabantur, sic enim edendum curauimus. PLAVTVS CVM LATRANTI NOMINE.] id est, Plautus cum suo canonico nomine, Plauti scilicet. Nam plauti, vt docet Festus, appellātur canes quorum aures languidæ sunt, ac flaccidæ, & latius videntur patere. Non assentior autem iis, qui sic explicant, Plautus cum latranti nomine, id est cum Marci nomine seu prætranti nomine vel cum barbaro, id est Latino, seu Romano nomine Marci. Quamuis enim fatear, Marci p[r]anomen esse

men esse nomen Romanum; non continuò tamen fatebor etiam per nomen latrans significari nomen Romanum, proptereà quod in voce *barbarus*, sunt duæ litteræ, r, r. nam hoc valde ridiculum est: & mitor illis hoc, vnquam in mentem venire potuisse, dicamus igitur per nomen *latrans* significari nomē, seu cognomen Plauti, propter eam causam quam exposuimus. Quid est enim aliud, ita dicere Plautus cum latranti nomine, quam Plautus, cui nomen, seu cognomen est animalis latrantis, id est, canis? Quòd autem quidam alii nomen *latrans* referri volunt ad nomen Casinæ, quia Casina & canis habeant eandem primam syllabam: minimè omnium probo. dicerem cur, nisi res in promptu esset. SENEX HIC M. HAB.] hoc in loco senex Stalino vir Cleostratæ habitat. EI EST FILIVS] ei seni filius est, nomine Euthynicus. QVIDAM SERVOS] quidam seruus. IN MORBO CVRAT] morbo affectus decumbit. Is SERVOS SED ABHINC F. EST SEDECIM] ordo est, sed factum est ad hinc annos sedecim, cùm is seruus conspicatus est primo crepusculo, puellam exp. CONSPICATVS EST] conspexit. PRIMO CREPVSCVLO] crepusculum, lux dubia primo crepusculo, prima vespera, prima luce dubia vespertina νυκτὸς ὀιμογλ. creperus, dubius. Lucr. lib. 1. *Ex aquatáque sunt creperi certamina belli.* PVELLAM EXPONI] puellam Casinam exponi: à qua hac comedia dicta, & inscripta est. Festus, Casinam fabulam Plautus inscripsit ab ancillæ nomine Casina quā amari à sene introduxit EXPONI) extra ædeis poni, ad incertum mortis, & vitæ casum: quo fac ebant, qui pueros natos alere, seu tollere nolebant. Te. Heaut. *Nisi me animus fallit, hic profecto est annulus, quem ego suspicor, is, quicum exposita'st gnata.* Idem Hecyra, *Continuò exponetur.* ad quod annotat Donatus, *ad mortem scilicet.* HAEC EAE SVAE] Cleostratæ. MAGNA INDVSTRIA] φιλοπόνως. accuratè, magno labore. QVASI SI ESSET EX SEN.] tanquam si esset è se nata: proinde ac si esset e se nata POSTEAQVAM ADOL. AD EAM AET.] posteaquam ad ætatem maturam peruenit, posteaquam natura viro facta est. adoleuit, id est, creuit olesco, cresco, hinc suboles, & indoles. HIC SENEX] Stalino EFFLICTIM AMAT efflict. m. id est vsque eo dum effligatur. Sic Probus teste Carisio, supra in Amphitruone, *Nunquam ædepol quemquam mortalem credo ego vxorem suam Sic efflictim amare proinde vt hic te efflictim deperit.* SIBI NVNC VTERQVE CONTRA LEG. P.] allegoria à re militari. significat vtrumque omnes vndique copias, & fallacias colligere, atque aduocare, quibus Casinæ nuptias expugnare possit. PATER ALLEGAVIT VILL. QVI POSC.] pater Stalino misit Olympionem villicum ad vxorem, qui ob ea Casinam sibi vxorem posceret, ALLEGAVIT] priuatim misit. Is] senex Stalino. EI] Olympioni. CLAM VXOREM] al. clam vxore. EXCVBIAS FORIS] locum, vbi foris excubet. significat, si hoc contingat, vt Olympioni villico detur Casina, fore, vt cum ea, inscia vxore, libere cubare possit. FILIVS AVTEM] Euthynicus. ARMIGERVM] Chalinum INTRA PRAESEPEIS SVAS, in promptu paratum, in ea potestate. tralatio, seu potius allegoria est à iumētis, quæ quod habent intra præsepeis suas, eo liberè fruuntur. VXOR SENIS] Cleostrata. ILLE AVTEM] senex autem, &c. EI DAT OPERAM ABS. T.] et quamuis absenti dat operam tamen. ABLEGAVIT] amandauit, procul à domino misit. INTERRVPIT PONTEM] interclusit ei reditum. ademit ei redeundi in vrbem facultatem, veluti interrupto ponte. allegoria est, deducta à re militari Cæsar libr. 1. de bello Gall *Pontem, qui erat ad Geneuā, iubet rescindi.* T. Liu. lib 26. Annal. *vt interruptum pontem à Fregellanis morandi itineris causa inuenit* SVNT HIC, QVOS &c. locupat tacitam obiectionem SERVILES NVPTIAS? &c.] serui matrimonium contrahere non possunt, iure ciuili, neque sunt iustæ seruiles nuptiæ, neque seruorum mulieres, dicuntur vxores, sed contunctæ, vt apud Varronem lib. 1. de re rust. cap. 17 n: que qui ex seruilibus nuptiis nascuntur, liberi sunt. AT EGO AIO HOC] solutio. EI KARTHAGINI] datiuus est, instar aduerbii, quietem in loco significans. Licebat etiam dicere, & *Karthagine*, notauimus in commentariis in Cornelium Nepotem, de vitiis clarorum Græciæ Imperatorum ET HIC IN NOSTRA TERRA] in qua terra? in Appulia, vt subiicit QVAM LIBERALES, &c.] quàm nuptiæ liberarum personarum. MECVM PIGNVS, SIQVIS VOLT, D.] mecum, siquis volt, pignore certato. MVLSI] vini melle condici POENOS DVM IVDI.] significat Pœnos esse bibaces, similiterque Græcos & Apulos. ideóque se iudicem ex aliqua harum nationum optare. NIHIL AGITIS] mecum pignore dato, non certatis NEMO SITIT] nemo vult vrnam mulsi à me ablatam bibere. QVAM SERVI SVMMA VI, &c.] quam serui summo studio, summáque contentione sibi vxorem poscunt. non tamen suo nomine, sed alieno nam Olympio, patri: Chalinus, filio operam dat. ET PVDICA. &c] pudica, quia, vt mox subiicit, nihil faciet stupri: neque ei vitium offeretur TRANSACTA FABVLA] peracta comœdia. ARGENTVM SIQVIS DEDERIT] si quis Casinæ pecuniam dederit, vt iam sit dotata, &c. NON MANEBIT AVSPICES] non expectabit auspices: sed sine auspicibus, vltro nubet vltro, id est, maritum appetens non appetita. Solitos esse adhiberi auspices in nuptiis declarant vel illa ex Cluentiana: *Nubit genero socrus nullis auspicibus nullis auctoribus funestis ominibus omnium.* Virgil li. 3. Æneid. princip. *Sacra Dionea matri, Diuisque ferebam Auspicibus cœptorum operum* VIRTVTE VERA] aperto Marte, vel potius virtute, id est vera fortitudine non fallacia, & dolo malo. ANTIDHAC] ante hac.

ACTVS PRIMVS.

CHALINVS, OLYMPIO.

NON mihi licere meam rem me solum, vt volo
Loqui atque cogitare, sine ted arbitro?
Quid tu (malum) me sequere? Ol. quia certum'st mihi
Quasi vmbra quoquò ibis tu, te persequi.
Quin edepol etiam, si in crucem vis pergere,
Sequi decretum est, dehinc coniicito ceterum,
Possisne, nec ne, clam me sutelis tuis
Praripere Casinam vxorem, proinde vt postulas.
Ch. Qui tibi negotij mecum est? Ol. quid ais impudens?
Ch. Quid in vrbe restas villice hic magni pretij?
Ol. Libet. Ch. quin ruri es in præfectura tua?
Quin potius quod legatum'st tibi negotium,
Id curas, atque vrbanis rebus te abstines?
Quid huc venisti sponsam præreptum meam?
Abi rus, abi directus tuam in prouinciam.
Ol. Chaline, non sum oblitus officium meum.
Præfeci rure rectè qui curet. tamen
Ego huc quod veni, in vrbem, vbi impetrare,
Vxorem vt istanc ducam, quam tu deperis,
Bellam & tenellam Casinam, conseruam tuam:
Quando ego eam mecum rus vxorem abduxero,
Rure incubabo vsque in præfectura mea.
Ch. Tun' illam ducas? hercle me suspendio,
Quàm tu eius potitor fias, satius est mortuum.
Ol. Mea præda'st illa, proin' tu te in laqueum inducas.
Ch. Ex sterquilinio effosse, tua, illac præda sit?
Ol. Scies hoc ita esse. Ch. væ tibi. Ol. quot te modis,
Si viuo, habeo in nuptiis miserum meis?
Ch. Quid tu mihi facies? Ol. egóne quid faciam tibi?
Primum omnium huic lucebis nouis nuptæ facem.
Post illa vt semper improbus, nihilíque sis.
Post id locorum, quando ad villam veneris.
Dabitur tibi amphora vna, & vna semita,
Fons vnus, vnum ahenum, & octo dolia:
Quæ nisi erunt semper plena, ego te implebo flagris.
Ita te aggerunda curuum aqua faciam probè.
Vt postilena possit ex te fieri.
Post autem nisi ruri tu eruom comederis,
Aut quasi lumbricus terram, quod te postules
Gustare quicquam: nunquam edepol ieiunium
Ieiunum est æquè, atque ego ruri reddibo te.
Post id quum lassus fueris & famelicus,
Noctu vt condignè te cubes, curabitur.
Ch. Quid facies? Ol. concludere in fenestram firmiter,

Vnde

Vnde auscultare possis, quum ego illanc osculer,
Quum mihi illa dicet, mi animule, mi Olympio,
Mea vita, mea medulla, mea festiuitas,
Sine tuos ocellos deosculer voluptas mea,
Sine amabo ted amari, meus festus dies,
Meus pullus passer, mea columba, mi lepus.
Quum mihi hæc dicentur dicta, tum tu furcifer,
Quasi mus in medio pariete versabere.

Ch. *Nunc me tute mihi respondere postules,*
Abeo intrò: tædet sermonis tui. Ol. *te sequor*
Hic quidem pol. certo nihil ages sine me arbitro.

NON MIHI LICERET MEAM REM NE S.] cum indignatione pronuntiandum: & subintelligendum, ferendúmne est? aut par est? aliquid simile. Est enim præcisa locutio. quod genus loquendi suprà notauimus in Amphitr. *ita me probri, Stupri, dedecoris, à viro argutam meo?* & præterea & alibi. SINE TED ARBITRO.] sine te arbitro? te non arbitrante? id est, non spectante? notauimus enim suprà in Aulul. ibi, *Hinc ego huc & illuc potero, quid agant, arbitrarier.* arbitrium interdum vsurpari, pro eo, qui testis est rei, quæ geritur, quíque eam spectat: & arbitrari pro spectare, & prospicere. (MALVM) interiectio indignationem, aut stomachum significans. Terentius Heaut. *quas, malùm, ambages mihi narrare occipit?* QVASI VMBRAE] sic legendum non vt vulgò, *quasi vmbra.* Ordo enim est hic, *qui certum'st mihi quasi vmbra, te quoquò ibis, persequi* CONIICITO CETERVM &c.] diuinato cetera, vtrùm possis, &c. SVTELIS TVIS] fallaciis tuis, astutiis tuis suprà in Amphitr. *consutis dolis* ad quem locum notauimus, quæ ad hoc pertinent. PROINDE VT POSTVLAS] ita vt postulas. QVID IN VRBE RESTAS VILL. &c.] quamobrem hic in vrbe remanes, & cunctatis villice contemtissime? legendum autem est *restas.* & ita habent omnes libri & manuscripti & vulgati, præter eos, qui editi sunt à Camerario, qui habent *reptas,* quam scripturam minus probo. nam primùm si *reptas* probaremus, vt sit tralatio, pro tardo ingressu venis, ab animalibus reptilibus, legendum esset *in vrbem.* Deinde verbum *reptas* non conuenit adolescenti aut iuueni, sed potius seni, aut homini otioso, &, & leniter, ac placide deambulanti, vt apud Hor. ep. 4 lib. 1 *Aut tacitum siluas inter reptare salubreis?* *magni preti* autem ironia est. IN PRAEF.] in eo loco, cui Præfectus es? in statione tua, in prouincia tua: tralatio est. sic suprà id Capt. *Nunc ibo ad meam præfecturam* Varr lib. 1. de re Rust. *Ad miscendam in his voluptatem præfectura honore aliquo habēdi sunt,* &c. LEGATVM'ST] mandatū est. ABI DIERECTVS, &c.] abi cruciatus, & distractus, & quasi in crucem actus, in prouinciam tuam. suprà in Curc. *lien dierectu'st.* & in Capt. *Quin quiesce die rectū cor meū, & suspende te.* ad quem locum de hac voce satis multa. PRAEFECI RVRI, RECT.] præfecti alium rure, negotio, aut muneri, quod mihi mandatum est, scilicet, qui rectè curet. TAMEN EGO HVC QVOD V. &c.] ordo, & sententia est, veruntamen, vbi seu posteaquā id, propter quod huc in vrbē veni, impetraro, i. obtinuero, seu potius cōfecero, nempe vt Casinā vxorem ducam, tum me rure continebo, & cubabo, neque in vrbe restabo, aut pernoctabo. VBI IMPETRARO] vbi confecero: sic sæpè Plautus exempli causa suprà in Capt. princip. *Quod ego quidem nimis quàm cupio, vt impetret.* RVRE INCVBABO, &c.] rure cubabo, &c. HERCLE ME SVSP.] sententia est, i. satius me hercule est, me suspendio vitam finisse, quàm committere, vt tu eius compos fias, seu vt tu ea potiaris. EIVS POT.] eius compos αὐτοκράτωρ potitor, oris, nomē verbale à verbo potior. MEA PRAEDA'ST ILLA] tralatio est. PROIN TV TE IN LAQ. IND.] quare fac vt te suspēdas, doloris impatientia, scilicet, quòd ea tibi prærepta sit. TE IN LAQ. IND.] collum in laqueum inseras. sic M. Tull. lib. 2. Accus. *Hic videte, in quot laqueos se induerit.* non dissimulabo tamen in nōnullis lib. manuscr. scriptum esse, *in laqueum duas* fortasse non malè, vt *duas* valere intelligamus, *des.* vt *duis*, dederis. ego nihil muto. EX STERQVIL. EFF.] homo turpissime, homo spurcissime, vel homo ex inhonestissimo loco orte. HABEBO MISERVM] vexabo, cruciabo, torquebo, angam EGÓNE QVID FAC. TIBI?] tu ne me rogas, quid ego faciam tibi? HVIC LVCEBIS NOVAE N. F.] huic puellæ Casinæ nouæ nuptæ facem præferes δᾳδουχήσεις, suprà in Curc. prin. *Tute tibi puer es lautus luces cereum.* M. Tull. Catil. 1. *cui tu adolescentulo, quem corruptelarum illecebris irretisses, non aut ad audaciam ferrum, aut libidinem facem prætulisti?* Pro Sylla, *vos denique in tantis tenebris erroris, & insc. ientia clarissimum lumen mentis meæ prætulistis.* sic. Lucr. lib 1 *præpandere lumina menti.* Iam nouis nuptis faceis præferri solitas esse notum est. hinc faces nuptiales apud M. Tull. in Cluen. & apud Virg. lib 4. *Si non pertæsum thalami tædæque fuisset.* Idem in Pharm. *Mopse nouas incide faces.* ad quem locum Seru. notat, quæ solēt præire nubenteis puellas. Sanè Varro dicit, in nuptiis ideo faceis præire, quòd antea non nisi per noctem nuptæ ducebantur à sponsis: ques etiam ideò ait limen nō tangere, ne à sacrilegio inchoarent, si depositura virginitatem, calcarent rem. vestę, i. numini castissimo, consecratam. Cur autem quinque faces non plures, neque pauciores, rationes explicat Plutarchus in quæst. Rom. POST ILLA VT SEMPER IMPR. &c.] i. vt postea semper improbus sis, & nequam. POST ID LOCORVM] post id temporis. VNA AMPH.] qua aquam haurias. VNA SEMITA] via breuis, qua ad fontem eas. quidam per semitam hic vas significari putant: sed errant. FONS VNVS] vnde aquam haurias. QVAE NISI ERVNT E PL. EGO TE IMPL.] quæ dolia nisi erunt aquæ plena faciam, vt sis flagrorum plenus. ITA TE AGGERVNDA CVRVVM AQVA, &c.] aggerere aquam, est aquam aquæ gerentem addere, aquam aquæ accumulare. sic in Pœnulo *Aggerundâque aqua sunt viri duo defessi.* VT POSTILENA POSSIT EX TE F.] postilena, lignum incuruū, quod iumentorum caudis supponitur, ad continendum bastagma, cui onus imponitur. nostri cropieram appellant: quod autem pectori apponitur, cōtrà, Latini antilenam, nostri pectorale, seu poitrale vocant. POST AVTEM, NISI RVRI TV ERVOM COMEDERIS] sic edendum curaui, scripturæ veteris vestigia po-

tiùs quàm scripturam ipsam secutus: præsertim libris omnibus vulgatis approbātibus. Nam quod libri veteres habent, *nisi ruri, tu acervom ederis*, vt hanc lectionem probarem, à me impetrare nō potui, quāuis probet Turneb. lib. Aduers. 7. c. 12. interpretaturq. hoc modo: nisi tu, vt mures de frumenti aceruo rodendo, vixeris. nam neque potest, neque debet hæc horum verborum interpretatio probari. Aliud enim est aceruum comesse, seu comedere, quomodo ille legit, aliud de aceruo comedere, quæ verba id significant, quod ille per aceruum comedere, significari vult. Nam qui aceruum comedit, seu comest, totum aceruum comesse intelligitur: qui de aceruo, acerui partem aliquam. quare hac scriptura reiecta, quam corruptam esse clamat, sic edendum curaui, *nisi ruri tu eruum comederis*: quo modo iam ante doctissimus Camerarius ediderat. Neque verò me fallit, nonnullos propiùs ad scripturam antiquam accedenteis, legere, *nisi ruri tu acer comederis*, &c. vt per *acer* significetur arbor à qua dictæ sunt mensæ acereæ, sed hanc lectionem, quam secutus sum, veriorem puto, & iam olim eam probauit Beroaldus. Est autē *eruum* leguminis genus, quod Græci ὄροβον appellant, quo pascuntur interdum boues. Horat. Sat. 6. lib. 2. *me silua, cauúsque Tutus ab insidiis tenui solabitur eruo.* Virg. Palæ. *Eheu quàm pingui macer est mihi taurus in eruo!* Plaut. Most. II *Eruom daturin' estis, bubus quod feram?* datur & columbis, vt ex Columella intelligere licet. AVT QVASI LVMBRICVS TERR.] suprà in Aulul. *Foras, foras, lumbrice, qui sub terra erepsisti modò.* QVOD TE POSTVLES GVSTARE QVICQVAM, &c.] id est, quod ad id attinet, quòd te aliquid gustare postules: reddam te ieiunio ieiuniorem. notauimus hoc loquendi genus suprà in Asinar. ibi, *Quod illa aut amicum suum, aut patronum nominet*, &c. NVNQVAM AEDEPOL IEIVNIVM IEIVNIVM'ST, AEQVE, &c.] hyperbole. sic autem legendum, nō, vt nonnulli volunt, *ieiunium lenium'st æquè*. de ieiunio intestino accipientes. ATQVE EGO RVRI REDDIBO TE] reddibo te, i. reddam te mutatio coniugationis. profert Nonius, in verbo *reddibo*, pro *reddam*. sic in Menæch. *Saluum tibi ita vt mihi dedisti, reddibo.* Idem in Epidico, *operam mihi da, opera reddibitur tibi.* FAMELICVS] *miserrimus.* CONDIGNE TE CVBES] ita, vt te dignum est. cubes condignè te. seu dignè te. *digne* enim, aduerbium *condignè* iunxit cum ablatiuo. aduerbia enim regunt casum sui nominis, vt *similiter huic.* IN FENESTRAM] in armarium, quod est in pariete. MEA MEDVLLA] Marcus Cethegus Suadæ medulla ab Ennio dictus, vt refert M. Tull. in Catone Maiore. MEVS FESTVS DIES] nominatiuus casus, pro vocatiuo, vt & quod deinceps sequitur, meus pullus passer. IN MEDIO PARIETE] in fenestra. NVNC, NE TVTE MIHI RESP. POSTVL. &c.] nunc, inquit Chalinus, ab eo integro, neque quidquam amplius addo, ne si quid præterea dicam, tu postules te mihi respondere. CERTÒ] certè. SINE ME ARB.] sine me spectatore, & teste. Sic in Cistell. *tuam stultitiam sola facito, vt scias sine arbitris.* sic sæpe alibi, vt suprà iam notauimus.

CLEOSTRATA, PARDALISCA ancilla.

Cle. *Obsignate cellas, referte annulum ad me,*
Ego huc transeo in proximum, ad meam vicinam.
Vir si quid volet me, facite hinc me arcessatis.
Par. *Prandium iusserat senex sibi parari.*
Cle. *St, tace, atque abi, neque paro, neque hodie*
Coquetur, quando is mihi & filio aduorsatur
Suo, animique amorisque causa sui.
Flagitium illud hominis, ego illum fame, ego illum
Siti, maledictis, malefactis, amatorem
Vlciscar. ego pol illum probè incommodis
Dictis angam: faciam vti proinde vt est dignus,
Vitam colat, Acheruntis pabulum flagitij
Persequentem, stabulum nequitiæ. Nunc hinc
Meas fortunas eo questum ad vicinas.
Sed foris concrepuit, atque ea ipsa eccam egreditur
Foràs, non pol per tempus iter incœpi.

OBSIGNATE CELLAS, &c.] vel ex hoc loco intelligere licet, veteres non solum tabulas, & tabellas, seu epistolas, verùm etiam cellas similia nōnulla, vt & lagenas, cera obsignare consueuisse. Q. Frat. ad Tironem libr. 16. epist. *sicut olim matrem nostram facere memini: quæ lagenas etiam inanes obsignabat ne dicerentur inanes aliquæ fuisse, quæ furtim essent exsiccatæ.* Horat. epist. 2. libro 2. *Comis in vxorem posset qui ignoscere seruis, Et signo læso non insanire lagenæ.* Plautus Persa, *Triparcos homines vetulos, auidos, aridos Bene admordere: qui salinum seruo obsignant cum sale.* REFERTE ANNVLVM AD ME] annulis obsignabant veteres, vt & nonnulli hodie. Vlpianus iurisconsultus lib. 28. Digestorum tit. 1. signum autem vtrum annulo tātùm impresso adhibemus, an verò & sine annulo, verùm alio quodam impresso? variè enim homines signant. Et magis est, vt tantùm annulo quis possit signare, dum tamē habeat χαρακτῆρα. TRANSEO IN PROXIMVM] transeo in proximas ædes. sic proxima scena, *Sequimini comites in proximum me huc.* ST, TACE, &c.] St, nota, & interiectio silentii indicti, suprà in Curcul. *St, tace, tace.* ANIMIQVE AMORÍSQ. CAVSA SVI] vt animo, & amori suo morem gerat. suprà in Curcul. *dico me illo aduenisse animi causa.* in Epidico, *cur eam emis? TH. animi causa.* FLAGITIVM ILLVD HOMINIS] homo ille turpis, & flagitiosus. INCOMMODIS DICTIS ANGAM.] dictis iniucundis, & molestis torquebo. VITAM COLAT.] vitam transigat, vitam exigat. ACHERVNTIS PABVLVM] quo Acheruns pascitur senem.

ſenem,qui Acherunti debetur. Orci victimam, vt loquitur Horat.oda 3.lib.2. *victima nil miſerantis Orci.* FLAGITII PERSEQVENTEM] hominem qui aſſiduè in flagitio verſatur.hominē, qui flagitium perſequitur. Hæc autem ſunt referenda ad illa verba, *vlciſcar,angam.* STABVLVM NEQVITIAE] hominem, in quo tanquam in ſtabulo, nequitia habitat. hominē nequiſſimum, & quaſi nequitię ipſius domicilium,ſeu potius ſtabulum. ſic in Trucul. *Tune ais impudentem me eſſe, quæ ſis ſtabulum flagitij?* MEAS FORTVNAS EO QVAESTVM] queror meas fortunas.dicunt boni ſcriptores Latini, non queror de fortunis.& queror iniuriā,nō queror de iniuria &c. quod ſuprà notauimus, in Amphtr. ibi, *Satius me queri illo modo ſeruitutem hodie.*& in Aſinaria.*Verùm ego meas queror fortunas.* SED FORIS CONCREPVIT] foris Murrhinę cōcrepuit.ex quo Cleoſtrata intelligit aliquem foras prodire.PER TEMPVS] opportunè,ſic in Trucul. *per tempus ſubueniſtis.* Idem Bacchid.*per tempus hic venit miles mihi.*

MVRRINA, CLEOSTRATA.

Mur. *SEquimini comites in proximum me huc.*
Hem vos, ecquis hac quæ loquar audit? ego hic ero,
Vir ſi,aut quiſpiam quæret.nam vbi domi ſola ſum,
Sopor manus caluitur.iuſſin' colum
Ferri mihi? Cl.*Murrina ſalue.*Mu.*ſalue*
Mecaſtor ſed quid tu es triſtis,amabo?
Cle. *Ita ſolent omnes,quæ ſunt malè nuptæ.*
Domi & foris ægrè quod ſit,ſatis ſemper eſt.
*Nam ego ibam ad te.*Mu.*& pol ego iſtuc ad te.ſed quid eſt,*
Quod tuo nunc animo ægrè 'ſt?nam quod tibi eſt
*Ægrè,idem mihi 'ſt diuidia.*Cl.*credo ecaſtor.*
Nam vicinam neminem amo meritò magis,quàm te:
Nec quacum plura ſunt mihi,quæ ego velim.
Mur. *Amo te,atque iſtuc expeto ſcire quid ſit.*
Cle. *Vir me habet peſſumis deſpicatam modis,*
Nec mihi ius meum obtinendi copia 'ſt.
Nur. *Hem quid eſt?dic idem hoc.nam pol haud ſatis meo*
Corde accepi querelas tuas,obſecro.
Cle. *Vir me habet peſſumis deſpicatam modis.*
Mur. *Mira ſunt,vera ſi prædicas.nam viri*
Ius ſuum ad mulieres obtinere haud queunt,
Cle. *Quin mihi anci ulam ingratis poſtulat,quæ mea eſt,*
Quæ meo educata ſumtu eſt,villico ſuo dare.
*Sed ipſus eam amat.*Mu.*ob, ecro tace. nam hic nunc*
*Licet dicere,nos ſumus.*Cl.*ita eſt.*Mu.*vnde ea tibi eſt?*
Nam peculi probam nihil habere addecet
Clam viro:& quod habet partum,ei haud commodi 'ſt,
Quin viro aut ſubtrahat,aut ſtupro inuenerit.
Hoc viri cenſeo eſſe omne,quicquid tuum eſt.
Cle. *Tu quidem aduerſum tuam amicam omnia loqueris,*
Mur. *Tace ſis ſtulta, & mihi auſculta:no i ſis tu i i*
Aduorſari,ſine amet,ſine quod libet,id faciat,
Quando tibi nihil domi deliquum 'ſt.
Cle. *Satin' ſana es?nam tu quidem aduorſus tuam iſtam rem*
*Loquere.*Mut.*inſipiens ſemper tu huic verbo vitato*
*Abs tuo viro.*Cle.*cui verbo?*Mu.*i foras,mulier es.*
Cle. *Tace.*Mu.*quid eſt?*Cle.*hem.*Mu *quis eſt,quem vides?*Cl.*vir tecum it,*
Mur. *Intrò abi,appropera,age amabo.*Cle.*impetras.*
*Abeo.*Mu.*mox magis cum otium mihi & ti i erit,*
*Igitur tecum loquar. nunc vale.*Cl.*valeas.*

COMITES] pedisequæ, ancillæ ἀκόλουθοι. in Amph. ALC. *Valeas: tibi habeas res tuas: reddas meas. Iuben' mi ire Comites?* SVP. *sanan' es?* ALC. *si non iubes. Ibo egomet: comitem pudicitiam duxero.* ECQVIS] numquis, vel numqua. EGO HIC ERO] ego ero in ædibus proximis. VIR SI] si vir SOPOR MANVI CALVITVR] somnus manus frustratur, seu decipit. sic ferè Nonius: qui hunc locum profert in verbo *calvitur*. Caius iurisconsultus libr 5 Digest. tit de verb. sign sic. *Si calvitur*, id est, *si moratur, & frustratur. inde & calumniatores appellati sunt, qui per fraudem & frustrationem alios vexant litibus, inde & cavillatio dicta.* Lucilius Satyr. libr. 17. *Si non it, capito, inquit eum: & si calvitur, ergo Endo manum iac to.* ex Nonio apud quem plura exempla reperiet, qui volet. Lex 12. tab. *Si calvitur pedémve struit, manum endo iacito, in ius ducito*, id est, si frustratur, aut tergiversatur, vix pedem pedi præferens, manum ei iniicito, &c. auctor vocabularii Latinograeci, calvitur, inquit, id est ἐξαπατᾷ. significat autem Cleostrata, se, cum sola est domi, somno vrgeri, atque opprimi, sibíque somnolentæ opera muliebria è manibus excidere. Sic apud Lucretium lib 6 sed alia de causa mulieri opera sua de manibus excidunt. versus Lucretii ad scribam. *Castorioque gravi mulier sopita recumbit: Et manibus nitidum teneris opus effluit eius.* Sic apud Homerum ἰλ. χ. Andromachæ, magno ploratu exaudito, perturbatæ, & membris metu resolutis, radius è manibus excidit. Hom. τῆς δ' ἐλελίχθη γυῖα χαμαὶ δέ οἱ ἔκπεσε κερκίς id est, eius autem membra concussa sunt: in terram autem ei radius è manu excidit. ITA SOLENT OMNES M N] vide, vt pulchrè describat mores muliebreis: quę solent ferè de viris suis apud vicinas aut alias mulieres notas queri. ISTVC AD TE] id est, domum tuam, ad te videtur esse pleonasmus Nam istuc idem valet, quod domum tuam, seu ad te. ÆGRE'ST] ægritudinem affert? IDEM MIHI'ST DIVIDIAE] id est, idem mihi tristitiam, & mœrorem affert Dividiam, inquit Nonius, dixerunt tristitiam veteres. Propertius. *Dividias mentis conficit omnis amor.* Plaut. Bacchid. *Caue tibi ducenti nummi dividia fuant.* Idem Mercat. *Nec tibi istuc magis est dividia quàm mihi hodie fuit.* Festus tamen dividuam, discordiã interpretatur NEC QVACVM PLVRA SVNT M.] id est, nec cum vlla vicina plura mihi sunt communia, quæ exoptem, quàm tecum: vel sic, nec vllam vicinam habeo, cum qua malim res meas secundas communicare, quã tecum vel sic, nec vllam vicinam habeo, cui plura bona exoptem, quàm tibi. locus est aliquãto obscurior, & ad explicandum difficilior. fortasse sic potius explicandus est. (nam mihi in eo explicãdo non satisfacio, ne dum lectori morosiori) nec cum vlla vicina plura communicare velim, quàm tecum. id est, nullam vicinam habeo, cui omnia mea consilia, omnésque meas cogitationes libentius & fidẽtius cõmittam, quàm tibi. Cõsideret lector. VIR ME HABET PESS. DESP. M.] id est, vir me pessimis modis despicatur sic dixit despicatam habet, vt miseram habet: *despicatam* autem positum est παθητικῶς, vt apud Terent. Eun. *& illis crucibus, quæ nos, nostrámque adolescentiam Habent despicatam, & quæ nos semper omnibus cruciant modis, Nunc referam gratiam.* M. Tull libr 3 Accusa. *ne hoc quidem retinebimus, iudices, vt magistratibus nostris, in obtinendo iure nostro ne contemtissimi ac despicatissimi esse videamur?* sic enim legendum, non vt vulgò, *ac despectissimi*, quanquam sic olim nos quoque edidimus. Idem pro Sextio, *Cesso tribunis pl. despicatissimo homine fure vi* NEC MIHI IVS MEVM OBTIN. COPIA'ST.] nec mihi iuris vel obtinendi potest s datur HAVD SATIS MEO CORDE ACCEPI Q. T.] haud satis animo comprehendi querelas tuas. MIRA SVNT V. SI PR.] mirum est, vera si prædicas. NAM VIRI IVS SVVM AD M. OBT.] viri, inquit, ferè mulieribus seruiunt, cùm debeant imperare natura: & cùm postulant imperare: quod cum postulant, ius, & æquum postulant, non queunt id obtinere. Nam mulierum genus ita est contumax & peruicax, vt viros in potestatem suam redigant, & cùm ipsæ eis parere debeãt, eos sibi parere, & seruire cogant AD MVLIERES] apud mulieres. QVIN MIHI ANCILL. INOR.] id est, quin me inuita contendit, & æquum putat, me ancillulam villico suo dare, quæ meo sumptu. &c. OBSECRO, TACE] obsecro tace, istuc alibi. nam hic quidem & hoc tempore licet dicere, quia nos solæ sumus. Simeo Bosius hũc locum sic explicat, existimans orationem esse interruptam, & præcisam, obsecro tace. nam hic subintell. sunt aliqui, qui nos audiant, & sermonem nostrum captent, atque excipiant. deinde vbi circumspectauit subiungit, nũc licet dicere nos sumus, quæ loquimur: neque vlli alii, quàm nos, in hoc loco adsunt, qui loquantur. Ego autem mihi visa eram aliquorum loquentium vocem audire. Ego priorẽ explicationem simpliciorem & veriorem esse puto, idque proximè pluribus verbis ostẽdam NOS SVMVS] nos solæ sumus, quare nunc quidem, & hic licet dicere, sed alibi, & alio tempore non liceret, *nos sumus* autem positum videtur, pro *nos solæ sumus*, ἐλλειπτικῶς. vel cũ Myrrhina esset additura vocem *solæ*, Cleostrata illam interpellauit, & medium eius sermonem interrupit. Iam *nos solæ sumus*, prouerbii locum obtinet: quo vtimur, cum ea loquimur, quorũ arbitrum & conscium esse volumus neminem, quia sunt tacenda, recondita atque arcana: interdum cùm hortamur eum, quicum sumus, vt quando nullus alius arbiter adest liberè quod vult loquatur. Plato in Phædro, ἀλλὰ διανοήθητι, ὅτι ἐντεῦθεν οὐκ ἄπιμεν, πρὶν ἂν σὺ εἴπῃς ἃ ἔφησθα ἐν τῷ στήθει ἔχειν· ἐσμὲν δὲ μόνω ἐν ἐρημίᾳ, ἰσχυρότερος δ' ἐγώ, καὶ νεώτερος. id est, At cogitato nos hinc non abituros, priusquàm exposueris, quæ te dixisti in animo & pectore habere. sumus autem soli quidem in solitudine. validior autem ego sum quàm tu, & iunior. Idem in Menexeno: ὥστε κἂν ὀλίγου, εἴ με κελεύοις ἀποδύντα ὀρχήσασθαι, χαρισαίμην ἄν, ἐπειδή γε μόνω ἐσμέν. id est, Itaque penè dicam, si me iubeas, nudum saltare, tibi morem geram, quando quidem soli sumus. Terent Phorm. *Postquàm hominem his verbis sentio mollirier: Soli sumus nunc hic, inquam, eho dic quid velis Tibi dari.* M. Tull. lib. 6. epist. ad Att. *Omnino (soli enim sumus) nullas vnquam ad me litteras misit Brutus, ne proximè quidem de Appio, in quibus non inesset arrogans, & ἀκοινονόητον aliquid.* Plaut. Cist. *amabo, sicine istuc decet?* GY m. *Isúsque, fásque est, nemo alienus hic est.* in Pœn. *fides non melius creditur, loquere: locus, occasióque liber'st, hic soli sumus.* Idem Trinũ. *Mihi quid credideris sumes, vti posueris* CA. *Circumspice, dum tu, ne quis assit arbiter Nobis: & quaeso identidem circumspice.* Idem Mil glor. *Circumspicito, dum ne quis nostro hic auceps sermoni siet? Nam hoc negotium clandestinò, vt agerem, mandatum'st mihi.* vt redeam autem ad hunc locum, in quo explicando versamur, & cuius gratia superiora exempla collegimus, suspicatus aliquando sum legendum. *nam hoc nunc licet dicere solæ sumus.* quod si non probabitur, necessariò dicendum erit esse ἔλλειψιν, vel ἀποσιώπησιν, & subintelligendum *solæ*. NAM PECVLI PROBAM NIHIL HAB.] nam cum vxor in potestate viri sit, & quæ acquirat, viro acquirat: nihil peculii habere debet, inciente viro, siquidem pudica est. *probam*, id est, pudicam. QVOD HABET PARTVM] quod habet quæsitum, &c. quod quæsiuit. HAVD COMMODI'ST] haud

haud verti in rē eius poteſt, quin aut viro ſurripiat, aut ſtupro quæſierit. TACE SIS] Tace,ſi vis,&c. NOLI SIS]noli,ſi vis &c. QVANDO NIHIL TIBI DELIQVVM'ST] id eſt, quoniam nihil tibi deeſt, vel vt Feſtus interpretatur, quando nihil tibi minus eſt. Varr. lib. 6. de lingua Latina hunc locum profert: deinde ſubiungit, *deliquium dictum ab eo, quod deliquatur, vt turbida quæ ſunt, deliquantur, vt liquida fiant. Aurelius ſcribit deliquium eſſe à liquido. Claudius ab eliquato*, &c. HVIC VERBO VITATO ABS T. V.] id eſt, huic verbo caueto à viro tuo. caue ne vir tuus hoc tibi dicat. verbum *vitato* iunxit cum dandi caſu, quia *caueto*, quod idem ſignificat, cum datiuo iungi ſolet. I FORAS, MVLIER ES] hoc ſolet dici in mulierem malam,& loquacem. Idem in Pœnulo, *ſoltius Tacitus tibi rē ſiſtam, quàm quod dictum'ſt mala mulieri.* Idē in Rud. *Eò tacent, quia tacita bona'ſt mulier ſemper, quàm loquens* notum illud Eurip. γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει. id eſt, mulieribus ornamento ſilentium eſt. Terent. Heaut. *Ob pergin' mulier eſſe?* Eurip in Andro. ὦ παγκακίστη, καὶ γυνή· τί γὰρ λέγων, Μεῖζον τοῦδ' ὄνειδος ἐξείποις ἄν, id eſt, O modis omnibus peſſima, & mulier. quod enim maledictum quiſquam grauius in te iacere poſſit, quàm hoc? IGITVR] poſtea. vel propriè accipe, hoc modo, mox igitur magis, &c. ſed illo priore modo mālo.

STALINO ſenex. CLEOSTRATA, VXOR.

Sta. *OMnibus rebus ego amorem credo, & nitoribus nitidis antevenire.*
Nec pote'ſt quicquam commemorari, quod plus ſalis, pluſque lepóris hodie
Habeat. cocos equidem nimis demiror, qui vtuntur condimentis.
Eos eo condimento vno non vtier, omnibus quod præſtat.
Nanque vbi amor condimentum ineris, cuiuis placiturum credo.
Neque ſalſum, neque ſuaue eſſe poteſt quicquam, vbi amor non admiſcetur.
Fel, quod amarum eſt, id mel faciet: hominem ex triſti lepidum & lenem.
Hanc ego de me coniecturam domi facio, magis quàm ex auditis.
Qui poſtquam amo Caſinam, magis initio munditiis munditiam antideo.
Myropolas omneis ſollicito, vbicunque'ſt lepidum vnguentum, vngor,
Vt illi placeam: & placeo, vt videor. ſed vxor me excruciat, quia viuit.
Triſtem aſtare aſpicio. blandè hæc mihi mala res eſt appellanda:
Vxor mea, meáque amœnitas, quid tu agis? Cl. *abi, atque abſtine manum.*
St. *Eia mea Iuno, non decet te eſſe tam triſtem tuo Ioui.*
Quò nunc abis? Cl. *mitte me.* St. *mane.* Cl. *non maneo.* St. *at pol ego te ſequar.*
Cl. *Obſecro ſanúſne es?* St. *ſanus quando ted amo.* Cl. *nolo ames.* St. *non*
Poteſt impetrari. Cl. *enecas.* St. *vera dicas velim.* Cl. *credo ego*
Iſtuc tibi. St. *reſpice ô mi lepos.* Cl. *nempe ita vti tu mihi es.*
Vnde hic, amabo, vnguenta olent? St. *oh, perij, manifeſto miſer*
Teneor. ceſſo caput pallio detergere? vti te bonus
Mercurius perdat myropola, quia hæc mihi dediſti. Cl. *eho tu*
Nihili cana culex. vix teneor quin quæ decent te, dicam.
Senecta ætate vnguentatus per vias incedis ignaue.
St. *Pol amico dedi cuidam operam dum emit*
Vnguenta. Cl. *vt citò commentatus eſt.*
Ecquid te pudet? St. *omnia quæ vis.* Cl. *vbi in luſtra iacuiſti?*
St. *Egone in luſtra?* Cl. *ſcio plus, quàm tu me arbitrare.* St. *quid id eſt?*
Quid tu ſcis? Cl. *te ſene omnium ſenem neminem eſſe ignauiorem.*
Vnde is nihili? vbi fuiſti? vbi luſtrati's? vbi bibiſti?
Adeſt mecaſtor, vide palliolum vt rugat. St. *di me & te infelicitent,*
Si ego in os meum hodie vini guttam indidi. Cl. *imò age vt lubet,*
Bibe, es, diſperde rem. St. *ohe iam ſatis vxor eſt, comprime te, nimium tinnis.*
Relinque aliquantum orationis, cras quod mecum litiges.
Sed quid ais? iam domuiſti animum potius, vt quod vir velit
Fieri, id facias, quàm aduerſere contrà? Cl. *qua de re?* St. *rogas?*

Super ancillæ Caſina, vt detur nuptum noſtro villico,
Seruo frugi, atque vbi illi bene ſit, ligno, aqua calida, cibo,
Veſtimentis, vbique educat pueros, quos pariat, bene:
Potius quàm illi ſeruo nequam des armigero, atque improbo,
Cui homini hodie peculi nummus non eſt, niſi plumbeus.

Cl. *Mirum mecaſtor te ſenecta ætate officium tuum*
Non meminiſſe? St. *quid ais?* Cl. *quia ſi facias rectè & commodè,*
Me ſinas curare ancillas, quæ mea'ſt curatio.

St. *Qui, malum, homini ſcutigerulo dare lubet?* Cl. *quia enim filio*
Nos oportet opitulari vnico. St. *at quanquam vnicu'ſt,*
Nihilo magis vnicus eſt ille mihi filius, quàm ego illi pater:
Illum mihi æquius eſt, quàm me illi, quæ volo, concedere.

Cl. *Tu ecaſtor tibi homo malam rem quæris, ſubolet, ſentio.*

St. *Egóne.* Cl. *tu. num quid friguttis? quid iſtuc tam cupidè petis?*

St. *Vt enim frugi ſeruo detur, potius quàm ſeruo improbo.*

Cl. *Quid ſi ego impetro, atque exoro à villico, cauſſa mea,*
Vt eam illi permittat? St. *quid ſi ego autem ab armigero impetro,*
Eam illi permittat? atque me hoc credo impetraſſere.

Cl. *Conuenit. vis tuis Chalinum huc euocem verbis foras?*
Tu eum orato, ego autem orabo villicum. St. *ſanè volo.*

Cl. *Iam hic erit. nunc experiemur, noſtrûm vter ſit blandior.*

St. *Hercules, diique iſtam perdant, quod nunc liceat dicere.*
Ego diſcrutior miſer amore: illa autem quaſi ob induſtriam
Mihi aduorſatur. ſubolet hoc iam vxori, quod ego machinor,
Propter eam rem magis armigero dat operam de induſtria.

OMNIBVS REBVS EGO AMB. CR.] ego credo amorem omnibus rebus, & nitoribus nitidis antecellere, ac præſtare. NITORIBVS NITIDIS] *nitoribus nitidis*, ex illo genere eſt, in quo nomen adiectiuum, & ſubſtantiuum, ſunt eiuſdem originis: vt ſuprà *amœnitate amœna*, in Capt. & apud Lucretium, *ſonitu ſonanti*. lib. 1 ibi, *ſonitu diſtare ſonanti*. NEC POTEST Q. COMM.] nec poteſt quidquam dici. al. *nec potis q. comm.* QVOD PLVS SALIS PLVSQ. LEP.] quod ſalſius, lepidiúſque ſit. NIMIS DEMIROR] magnoperè demiror. QVI VTVNTVR CONDIM.] qui adhibent condimenta in cibis. EO CONDIMENTO] amore. NAMQVE VBI AMOR COND.] id eſt, nam quo in cibo amor erit pro condimento, cuiuis eum cibum placiturum credo: ID, MEL FACIET] amor fel faciet videri mel. vel ſic, amor faciet, vt fel, quod amarum eſt ſuapte natura, ſit mel. vel ſic, amor mel ex felle faciet. EX TRISTI] ex inſuaui, acerbo, & iracundo, & iniucundo, faciet comem, elegantem, & tranquillum. DE ME] ex me. DOMI] non quæro foris exemplum, cùm habeam domi. MAGIS INITIO] magis quàm initio. MVNDITIIS M. ANTIDEO] hyperbole: eiuſdem fere generis eſt illud, ſuprà, *nunquam edepol ieiuniorum ieiunium'ſt æquè, atque ego ruri reddibo te.* antideo autem, id eſt, anteeo, antecedo, ſupero. MYROPOLAS OMNEIS SOLLICITO] vnguentarios, ſeu vnguentorum venditores omneis ſollicitos reddo. VBICVNQVE'ST LEP. VNG.] apud quoſcunque eſt blandum & ſuaue vnguentum. VT VIDEOR] vt mihi videor, ὡς φαίνομαι. SED VXOR ME EXCRVCIAT, Q. V.] viri apud Plautum vxoribus ſuis mortem exoptant, exempli cauſa in Trin. *Quid agit ſua uxor? vt valet?* MEG. *plus quàm ego volo.* BLANDE HAEC MIHI N. R. &c.] hæc mala res, videlicet, vxor, blandis verbis mihi eſt appellanda. QVID TV AGIS?] hæc dum loquitur Stalino, vxorem leni manu demulcet, & vt in Amphitruone loquitur, *palpo percutit*. MEA IVNO] ſic infrà eadem fab. *quia inſit hæc Iuno mea.* SANVS, QVANDO TED AMO] ſanus ſum, quoniam te amo. NON POTEST IMPETRARI] nō poteſt à me impetrari, vt te nō amem. VERA DICAS VELIM] velim te à me eſſe enecatam. velim ita ſit, vt dicis, te à me enecari. RESPICE Ô MI LEP.] reſpice ad me, ô mea lepidiſſima vxor faciem tuam ad me conuerte, retro adſpice VNGVENTA DOLENT?] *vnguenta dolent.* dictum eſt, pro, vnguenta olent, d, conſonante interpoſita hiatus vitandi gratia, & propter verſum. MANIF. MIS. TENEOR] καταφανὴς εὑρίσκομαι in ipſo furto deprehendor. ἐπ' αὐτοφώρῳ ἑάλωκα. QVIA HAEC MIHI DEDISTI] malim legi, qui hæc mihi dediſti. CANA CVLEX] ſic appellat ſenem amatorem inſtar culicis fœtidum. vel proinde moleſtum, & odioſum, vt ſunt culices, qui formoſis puellis, dum eas vel pro muſcide ſua verberant, & pertundunt, vel ſuo tinnitu obtundunt, & ſomnum capere non ſinunt, moleſti ſunt. *Culex* hoc loco fœminis generis eſt, apud Horat maſcul. Sat. 5. lib. 1 *mali culices, ranæque paluſtres Auertunt ſomnos* & apud Virg. in Culice in extr. *Parua culex pecudum cuſtos tibi tale merenti, Funeris officium vitæ pro munere reddit.* SENECTA AETATE] ætate ſenio confecta. Lucr. li. 5. *Poſt vbi equum validas vires ætate ſenecta, Membráque deficiunt,* &c. Idem lib. 3. *Quidve foras ſibi vult membris exire ſenectis*

Plautus

Plautus suprà Aulul. *quem senecta ætate ludos facias.* VNGVENTATVS] vnguento delibutus. COMMENTATVS EST?] commentus est? falsam causam excogitauit? fortasse verò legendum *commentus est?* ECQVID TE PVDET] nunquid te pudet? OMNIA QVAE VIS] volo omnia, quæ vis, sermo assentientis, & placere studentis, vel etiam bene precantis, & beneuolentiam significantis. sic Horat. Sat. 9. lib. 1. *& cupio omnia, quæ vis.* Iterum Plautus in Cistellar. *quodcunque optes, velim tibi contingere.* Idem in Persa, *omnia quæ tu vis, ea cupio.* VBI IN LVSTRA IACVISTI?] vbi iacuisti ad lustrandum? id est, scortandum? in lustra, id est, ob lustra? lustrorum gratia. vel in lustra, id est super lustra, & in lustris. TE SENE OMNIVM SENEM NEM.] scio te sene senem neminem, id est, nullum senem ex omnibus senibus, esse ignauiorem. Quidam legi volunt, te sene omnium senem neminem esse ignauiorem, ego nihil muto: neque tamen illam lectionem improbarem, si eam vetus aliquis codex comprobaret. VNDE IS NIHILI?] vnde venis, homo nequissime? VBI LVSTRATVS ES?] vbi scortatus es? profert hunc locũ Nonius, sed mendosè, in voce lustratus: quam interpretatur luxuriosus, planè labens. VT RVGAT?] vide, quo pacto palliolum rugosum est? ex pallio rugoso, cognoscit mulier virũ iacuisse aliquo in loco. INFELICITENT] infelicem faciant, &c. vtitur hoc verbo non vno loco, vt in Epid. *Dij immortales te infelicitent, vt tuis gradibus grãdibus.* INDIDI] inieci immisi. ES] *es*, imperatiui modi, ab edo, es, est, ede. NIMIVM TINNIS] nimis acutam vocem iacis, nimis acutè clamas, translatio est ab ære, cuius sonitus acutus aureis acriter ferit, ac verberat. In prologo Pœnuli, *Matronæ tacitæ spectent: tacitæ rideant. Canora hic voce sua tinnire temperent:* suprà in Asin. *tandem opinor, Conticuit. nunc adeam optimum'st. priusquam incipit tinnire.* RELINQVE ALIQVANTVM ORATI CRASQ. M.] noli orationem omnem suam, qua mecum litigas, consumere: sed relinque aliquantum, vt habeas cras, vnde mecum litiges. SED QVID AIS?] *quid ais?* sermo nouum sermonem instituentis, & per cunctari cogitantis & parantis. ADVERSERE CONTRA?] pleonasmus. NOSTRO VILLICO] Olympioni. ATQVE VBI ILLE BENE SIT] atque apud quem Casina bene accipiatur, & beata sit. EDVCAT P.] alat bene, & ad ætatem maturam perducat pueros, quos pariat. ILLI SERVO NEQ.] Chalino seruo improbo, & inutili. NVMMVS PECVLI NON EST] non est peculium. quod nummo sit æstimandum sic sæpe loquuntur boni scriptores Cornelius Nepos in Timotheo, *Ab eo mille, & ducenta talenta præda in publicum detulit.* NISI PLVMBEOS] plumbeus nummus nullius pretii est, nisi fortè tanti est, quanti plumbũ est, vnde factus est, Plautus in Mostell. *Tace sis faber, qui cudere soles plumbeos Nummos.* Idem in Trinummo, *Cui si capitis res siet, nummum numquam credam plumbum.* NE SINAS CVRARE ANCILL. QVAE M. ST CVRATIO] Xenophon, & Aristoteles in Oeconomicis distinguunt officia virilia ab officiis muliebribus. Et Aristoteles in Politicis ostendit, alias esse virtutes virileis, alias muliebreis, ex eo quod alia sint viri officia, alia mulieris. MALVM] malum, hic aduerbium, seu potius interiectio est, de qua suprà. SCVTIGERVLO] scutigerulo dixit, pro scutigero, ad contemtum. TV ABSCAST. T. E. MALVM R. Q.] tu tibi malam rem arcessis iumento tuo. Sic enim loquitur in Amphitr. SVBOLET, SENTIO] hæc secum loquitur Stalino summissa voce, ne exaudiat vxor, subolet, inquit, vxori meæ consilium meum vel amor meus, vel nequitia mea deniq. Sic Ter. Heaut. *Sed ille tuus quoque Syrus idem mirè finxit filium, vt me paullulum quidem subolent esse amicam hanc Cliniæ* est autem tralatio à sensu odorandi. EGONE?] nunc clarius loquitur, & ad vxorem versus. egóne, inquit, mihi malam rem quæro? NAM QVID FRIGVTIS?] *frigis, & frigutire, & fritinnire,* inquit Nonius, *est cum sono subsilire, & erigi, & excitari, quod quæcunque friguntur, vel frigent ea vel nimio calore, vel nimio frigore subsiliunt.* Deinde profert hunc locum Fulgentius similiter, *frigutire,* inquit, *dicitur subtiliter adgarrire* Plautus in Casina, &c. Festus, *fringillum,* inquit, *auis dicta, quòd frigore cantet, & vigeat vnde & frigutire.* postremo Varro quoque hunc locũ profert lib. 6. de Lingua Latina, significátque hoc verbum translatum esse à fringuilla aui. itaque scriptum est apud eum *fringutis* non *frigutis.* QVID ISTVC TAM CVPIDE PETIS?] ἐπιζήτησις seu ἐρώτησις. Nam idem dicit aliis verbis, frigutire enim, est gestu corporis cupiditatem animi declarare. IMPETRASSERE] impetraturum esse. CONVENIT] conuenit inter nos, ὡμολογήσαμεν NOSTRÛM VTER SIT BLAND.] vter nostrûm sit blandior ad persuadendũ seruis, quod vterque nostrûm volet. blandi propriè dicuntur à Latinis, qui molli & illecebroso sermone vtentes, delectare, & flectere volunt, non expugnare, aut alienare. Hora. Sat. 1. lib 1. *vt pueris olim dãt crustula blandi Doctores, elementa velint vt discere prima.* Idem de Orpheo oda 12. lib. 1. *Blandum & auritas fidibus canoris Ducere quercus.* HERCVLES DIIQVE, &c.] hæc secum loquitur senex ad spectatores versus. QVOD NVNC LIGEAT DIC.] cum solus sum, & absente, seu non audiente vxore, quæ iuerat Chalinum euocatum. QVASI OB INDVSTRIAM] quasi de industria. sic loquitur infrà eadem fabula, *quasi ob industriam, quanto ego plus propero, tanto minus.* SVBOLET HOC IAM VXORI, QVOD EGO MACHINOR] subodoratur hoc iam vxor, quod ego paro, & molior. suspicatur iam vxor quod seruo.

STALINO senex, CHALINVS senex.

Sta. QVi illum dij omnes deæque perdant. Ch. te vxor aiebat tua
Me vocare. Sta. ego enim vocari iussi. Ch. eloquere quid velis.

Sta. Primùm ego te porrectiore fronte volo mecum loqui,

Ch. Stultitia'st ei te esse tristem, cuius potestas plus potest.

St. Perbonæ frugi hominem iampridem esse arbitror. Chal. intelligo.
Quin si ita arbitrare, emittis me manu? St. quin id volo,
Sed nihil est, cupere me factum, nisi tu factis adiuuas.

Ch. *Quod velis modò, id velim me scire.* St. *ausculta, ego loquar:*
Casinam ego vxorem promisi villico nostro dare.
Ch. *At tua vxor, filiúsque promiserunt mihi.* St. *scio,*
Sed vtrum nunc tu, cælibem esse te mauis liberum,
An maritum seruum ætatem degere & natos tuos?
Optio hæc tua'st, vtram harum vis conditionem accipe.
Ch. *Liber si sim, meo periculo viuam, nunc viuo tuo.*
De Casina certum est concedere homini nato nemini.
St. *Intrò abi, atque actutum vxorem huc euoca ante ædis e tò,*
Et situlam huc tecum afferto cum aqua & sorteis. Ch. *satis placet.*
St. *Ego pol istam iam aliquouorsum tragulam decidero.*
Nam si sic nihil impetrare potero, saltem sortiar.
Ibi ego te & suffragatores tuos vlciscar. Ch. *attamen*
Mihi obtinget sors. St. *vt quidem pol pereas cruciatu malo.*
Ch. *Mihi illa nubet, machinare quod lubet quouis modo.*
St. *Abin hinc ab oculis?* Ch. *inuitus me vides. viuam tamen.*
St. *Súmne ego miser homo? satin' omnes res sunt aduersa mihi?*
Iam metuo, ne Olympionem mea vxor exorauerit,
Ne Casinam ducat. si id factum est, ecce me nullum senem.
Si non impetrauit, etiam specula in sorti restat mihi.
Si sors autem decollaßit, gladium faciam culcitam,
Eúmque incumbam. sed progreditur optimè, eccum Olympio.

QVI ILLVM DII OMNES, &c.] qui, pro, vt, vel vtinam. sic ferè Donatus ad illud Terentii in Phormione. *est parasitus quidam Phormio homo confidens qui illum dij omnes perduint*, &c. hæc enim notat, *Qui*, *vtinam est*, vt Lucilius in 2. *Qui te Nomentane, malum, iam cetera perdat*, aut, *Qui hoc consilium quod dicam, dedit.* Idem ibidem, *Qui, aut expletiuum est aut pronomen, quo incipiens Phormionem describere, cohorruit commemoratione eius, & in hanc vocem, quasi confusus, erupit.* &c. Sed quanuis, qui, possit esse apud Terentium pronomen, hic tamen non potest esse. Dicemus igitur, positum pro, vt, seu vtinam, sic Marcus Tullius libro 4 epistol. ad Atticum, *De Apollonio quod scribis, qui illi dij irati homini Græco.* &c. Plautus Menæch. *Qui illum dij omnes perduint, qui primus commentus est concionem*, &c. idem in Persa, *Qui illam Persam atque omnes Persas, atque etiam omneis personas Male dij omnes perdant*, &c. Idem in Trinummo, *Hem, illuc erit qui istum dij perdant.* Iam verò *illum*, hoc est, Chalinum. PORRECTIORE FRONTE] hilariore, explicatiore, ex signo, id, quod significatur, intelligendum. nam signũ pro eo, quod significatur, positũ est. frons enim porrecta, hilaritatem & lætitiam: cõtracta, tristitiam & mœstitiam significat. Terent. Adelp. *date hodie mihi Exporge frontem.* Sic aliis corporis partibus, alii animi affectus indicantur: quarum rerum complura collegimus exempla in Commentariis Horationis ad illum locum: *Deme supercilio nubem* &c. epistol. 18. libro 1. STVLTITIA'ST EI TE ESSE TRIST. CVIVS, &c.] id est, stultus est, qui se tristem ei præbeamus, qui plus potest vel stulti sunt, qui se tristeis ei præbent, &c. vel stulti simus, si nos tristeis ei præbeamus, qui plus potest. secunda persona posita est pro tertia infinita, vel pro prima, aut tertia plurali. Idem in Pœnulo, *qui bene volunt, bene vis item*, id est, iis, qui bene vobis volunt, nos similiter bene volumus. tale est & illud eiusdem & in Stiho, *nimia voluptas est, si diu afueris domo: Domũ si redieris, si tibi nulla'st ægritudo animo obuiam.* PERSONAE FI. HOM] vel subintelligendum *te*, seu repetendum ex illo versu *primùm ego te*, &c. vel legendum *te bone frugi*. &c QVIN. SI ITA ARB.] quamobrem non, si ita arb &c. QVIN ID VOLO] Immò verò id ipsum volo. *quin* secũdo loco positum, & quod est in responsione Stalionis, aliter vsurpatur, quod in serui interrogatione est SED NIHIL EST CVP. ME F.] id est, sed frustra cupiam te esse liberum, nisi tu me factis tuis re & opera tua adiuuas. COELIBEM] *cælibem dictum existimant, quòd dignam cælo vitam agat*, inquit Festus, Cœlebs opponitur marito. id, quod indicat & hoc *vtrum nunc tu cælibem esse te mauis, liberum An maritum seruũ* &c. & illud ex Merc. in extr. *Annos natus sexaginta qui erit, si quem sciuerimus. Seu maritum, siue adeò hercle cælibem scortarier, Cum eo nos hac lege agemus*, &c OPTIO TVA'ST.] optandi potestas tua est eligere tibi licet. VTRAM HARVM VIS CONDITIONEM ACC.] al vtram harum vis conditionum accipe. MEO PERICVLO V.] non alieno. NVNC VIVO TVO] quia seruus, non est suus, sed domini. Itaque viuit, & moritur periculo domini. mortuo enim seruo, damno afficitur dominus: & quanto seruus, qui mortuus est, pretiosior est, tanto maiore detrimento afficitur. CONCEDERE] cedere. HOMINI NATO] sic sæpe loquitur, vt in Mostellaria. *Tanquam si intus natus nemo in ædibus habitet.* Idem in Rudente *dominus huic nemo, ne frustra sies Nisi ego nemo natu'st.* ET SITVLAM HVC TECVM EFF. CVM AQ. ET. SOR.] ex hoc loco maximè, & ceteris, quæ ad hunc locum pertinent, quomodo sortirentur veteres, cognoscere licet. Nam primum vas, in quod conicienda erant sortes, implebatur aqua: neque in vas inane coniiciebantur sortes: deinde sortes erãt ligneæ, nõ terrenæ, seu terreæ, ne liquescerent in aqua, vt sors Aristodemi liberũ olim delicuit.

delicuit, deinde in sortibus inscripta erant sortientium nomina, vel aliquid, quod esset loco nominis, vt hic erant inscriptæ numerorum notæ, videlicet vnum & duo. & ea quidem sors, quæ vnum scriptum habet, fuit Olympionis: Altera Chalini. in libro autem 2. Accus. sortientium nomina scripta sunt: quẽ locum mox proferemus. Postremò, cuius sors prima exibat, vel educebatur, is vincebat. Quam autem hic Plautus situlam nomine Latino dicit, Marc. Tullius hydriam Græco appellat in libro illo 2. de Accus. EGO POL ISTAM IAM ALIQVOVORSVM TRAGVLAM DESIDERO] allegoria est ducta à re militari. erat autem tragula iaculi genus, quod & tormento & manu mittebatur: & adiectum, atque affixum, vel ab ea parte, qua adactum erat, auellebatur. vel à cõtraria: atque vt commodius auelleretur, interdum vulnus erat latius aperiendum: quod decidere telum dicebãt Latini, vt Homerus ἐκ τάμνειν Est enim ἐκ τάμνειν βέλος apud Homerum, vulnere latius inciso telum euellere. Festus, tragula, inquit, est genus teli, dicta quod scuto infixa trahatur. Nonius, tragula, inquit, est hasta. deinde profert hęc verba ex Sallustio libro 3. hist. *aut ille, ceruum qui volatilẽ currentẽ sparo secutus, aut tragula traiecit.* hoc igitur significat, ego vxoris meæ conatus, astutias & machinas aliqua ratione atque aliquo modo depulero ac deiecero. Nonnulli tamen hic legunt *deiecero*. NIHIL IMPETRARE P.] nihil efficere potero: nihil assequi potero: οὐδὲν ἀνύσαι δυνήσομαι. VT QVIDEM POL PEREAS, &c.] tibi sors ea obtinget, vt pereas cum cruciatu malo. MACHINARE QVOD LVBET] quas libet machinas adpara atque admoue, quod tibi lubet, molire. Lucret. libro 3. *Nam tibi præterea quod machiner, inueniámque Quod placeat nihil est.* ad quem locum de hoc verbo plura. ABIN' HINC AB OCVLIS?] abisne hinc à conspectu meo? SVMNE EGO MISER HOMO?] nónne ego sum miser homo? in interrogatiuum, responsionem aientem includens & postulans. SATIN' OMNES RES, &c.] nónne affatim res omnes mihi aduersæ sunt? ECCE ME NVLLVM E.] ego planè perii. SI NON IMPETRAVIT] si non exorauit Olympionem vxor, ne Casinam vxorem ducat. SPECVLA] parua spes vsus est eodem nomine & M. Tullius in epist. ad M. Cœlium lib. 2. epist. *& eò magis, quòd in communibus miseriis hac tamen oblectabar specula,* &c.] IN SORTI] in sorte. SI SORS AVTEM DECOLLASSIT] si sors autem decollauerit, &c. decollauerit, id est, destituerit, fefellerit: vel vt alii malunt, defluxerit, euanuerit, vt scribatur vno l. vtitur eodem verbo & suprà in Captiuis. *est illic mihi vna spes cantica. Si ea decollabit, redibo huc ad senem, ad cœnam asperam.* GLADIVM FACIAM CVLCITAM, &c.] faciam ex gladio culcitam, & in eum incumbam. incubabo gladio tanquam culcitæ. pectus mihi gladio transfodiam. Suetonius in Augusto, *quærentibus quæ amicis quidnam Aiax ageret respondit, Aiacem suum in spongiam incubuisse.* Marc. Tull. lib. 2. de Inuen. Rhet. *Ille autem, cuius merces erant, in gladium ibidem in naui incumberet.* Lucilius, *Suspendátque se, an in gladium incumbat, ne cœlum videat culcita, dicta est ab eo, quòd tomento inculcatur.* inquit Festus, sic fere Varro libr. 4. de lingua Latina, *post quàm transierunt ad culcitas, quòd in eas acus, aut tomentum aliúdve quid calcabant, ab inculcando culcitæ dictæ: hinc quidquid insternebant, à sternendo culcitam appellarunt.* M. Tullius libro 4. Tusculanarum. *Eripiamus huic ægritudinem, quomodo? collocemus in culcita plumea, psaltriam adducamus.* EVMQVE INCVMBAM] id est, in eúmque incumbam, sic dictum *eum incumbam*, vt propugnare nugis, & adigere arbitrium, adigere iusiurandum, & similia de quibus in commentariis Horatianis & Lucretianis, interpretatio autem superiorum siue ἐπεξήγησις. PROGREDITVR] procedit, prodit foras, egreditur.

OLYMPIO villicus, STALINO senex.

Ol.	VNà edepol opera in furnum calidum condito,
	Atque ibi torreto me pro pane rubido hera
	Quàm istam operam à me impetres, quod postulas.
Sta.	Saluus sum, salua spes est, vt verba audio.
Ol.	Quid tu me verò libertate terri as?
	Quid si tu nolis, filiúsque etiam tuus?
	Vobis inuitis, atque amborum ingratiis
	Vna libella liber possum fieri,
Sta.	Quid istuc est qui cum litigas Olympio?
Ol.	Cum eadem, qua tu semper. Sta. cum vxore ne mea?
Ol.	Quam tu mihi vxorem? quasi venator tu quidem es:
	Dies atque noctes cum cane ætatem exigis.
Sta.	Quid ait? quid loquitur tecum? Ol. orat, obsecrat,
	Ne Casinam vxorem ducam. Sta. quid tu postea?
Ol.	Negaui enim ipsi me concessurum Ioui,
	Si is mecum oraret. Sta. di te seruassint mihi.
Ol.	Nunc in fermento tota est, ita turget mihi.
Sta.	Edepol ego illam mediam diruptam velim.
Ol.	Credo edepol esse, siquidem tu frugi bona es:
	Verùm edepol tua mihi odiosa est amatio.

Inimica est tua vxor mihi, inimicus filius,
Inimici familiares. St. *quid id refert tua?*
Vnus tibi hic, dum propitius sit Iuppiter,
Tu istos minutos caue deos floccifeceris.

Ol. *Nugæ sunt istæ magnæ. quasi tu nescias,*
Repentè vt emoriantur humani Ioues?
Sed tandem si tu Iuppiter sis emortuus,
Quum ad deos minores redierit regnum tuum,
Quis mihi subueniet tergo, aut capiti, aut cruribus?

Sta. *Opinione melius res tibi habet tua,*
Si hoc impetramus, vt ego cum Casina cubem.

Ol. *Non hercle opinor posse, ita vxor acriter*
Tua instat, ne mihi detur. St. *at ego sic agam,*
Coniiciam sortis, in sitellam, & sortiar
Tibi & Chalino, ita rem natam esse intelligo.
Necessum est vorsis gladiis depugnarier.

Ol. *Quid si sors aliter, quàm voles, euenerit?*

Sta. *Benedice Dis sum fretus, deos sperauimus.*

Ol. *Non ego istud verbum emißim titiuilitio.*
Nam omnes mortales deis sunt freti, sed tamen
Vidi ego dis fretos sæpe multos decipi.

Sta. *Tace parumper.* Ol. *quid vis?* St. *eccum exit foras,*
Chalinus intus cum sitella & sortibus.
Nunc nos collatis signis depugnabimus.

VNA AEDEPOL OPERA, &c.] Quemadmodum in superiore scena Stalino senex egit cũ Chalino de Casina Olympioni concedenda, sed frustra: ita hic Cleostrata non potest impetrare ab Olympione, ne Casinam vxorem ducat. hoc enim ex Olympionis respõsione intelligimus multis verbis egisse cum Olympione Cleostratam, vt Casinam vxorem poscere desineret. sed inanè operà sumsisse. Sic enim respondet Olympio, *Una adepol opera in furn cal.* & proinde quasi dicat, me potius in furnum calidũ condi, & ibi pro pane rubido torreri patiar, quàm Casinam mihi præripi: aut quàm istuc, quod petis, à me impetrari. vel sic. quemadmodum inanē operam sumas. si me in furnũ calidũ pro pane ruuido, seu ruido condas, ibique igne exuras: ita cum me oras, vt Casinam mihi vxorẽ poscere desinam, operã perdis. TORRETO] igni vrito. sic Festus in verbo *torrere*, vbi & hunc locum profert. PRO PANE RVBIDO] *Rubidus apud Plautum panis vocatur*, inquit Festus, *parum coctus*. Item scorteæ ampullæ, rugosæ, rubidæ dici solent. Deinde profert hunc locum Ego & *rubidus* apud Festum, & *rubido* hic apud Plautum mendosè scripta esse arbitror, illícque *ruuidus*, hic *rudo* scribendum puto: aut, vt Hermolao Barbaro videtur in glossematis Plinianis, illíc *ruidus*, hic *rudo* scribendum est. Nam ruidum dici mihi videtur, quod est rude, scabrum & impolitum, quales sunt panes non bene pisti. Ex quo aliquando existimaui legendum apud Festum *parum pistus*: non parum coctus. Nonnulli panem rubidum, seu ruuidum esse panem bis coctum, quem nauticum vulgò appellant. QVAM ISTAM OPERAM, &c.] potiùs quàm quod postulas, vt istam operam à me impet. vel, potius quàm vt speres te istam operam impetrare posse, quod postulas: id est, quam rem postulas. SALVA SPES EST] salua spes est, & occisa spes est, opponuntur inter se. Dicunt Latini etiam *occidit spes*, vt Horat. od. 4. lib. 4. *occidit, occidit spes omnis, & fortuna nostri nominis, Hasdrubale interempto.* Et Plautus suprà in Captiuis, *ea spes elapsa est*, &c. ATQVE AMBORVM INGRATIIS] idem dicit, nam vobis ambobus inuitis, & vestrûm amborum ingratiis idem valent. Ex hoc loco vel maximè apparet *ingratiis* nomen esse, non aduerbium, de quo in Commẽtariis Lucretianis plura. VNA LIBELLA LIBER POSS. F.] paronomasia. Libella autem (vt docet Varro lib 5 de lingua Latina) est decima pars denarii, quia as libram pondo valebat, & erat ex argento parua. Itaque vna libella, id est, exiguo pretio M. Tullius pro Roscio Comœdo, *hic nisi planum fecit L. L-S. ↀↀↀ. ad libellam sibi deberi, causam perdit.* Idem li. 2. accusat. *Ecqui Volcatio, si sua sponte venisset, vnam libellam dedisset.* Plautus in Captiuis, *At ob eam rem mihi libellam pro eo argenti ne duis.* Idem in Pseud. *quid ego ni fleam? Cui nec paratus nummus argenti siet, Neque cui libellæ spes sit vsquam gentium?* Propterea autem dicit Olympio, se vna libella liberũ posse fieri, quia sperat, se si Casinam vxorem ducat, & heri sui amoribus morem gerat, facilè libertatem consecuturum. EVM CANEM] canem dicit, quia assiduè latrat, vt canis: sic in Menæchmis, *Ita me illa rabiosa fœmina obseruat canis*, ibidem. *Nam dudum vxorem suam esse aiebat rabiosam canem.* Idem Mil. Glor. *Sicuti vxorem dotatam genere summo ducerẽ. Sed nolo mihi oblatratricem in ædeis intromittere.* NEGAVI ENIM IPSE ME CONCESS.] tale est illud Catuli, quod & Bosius ad hunc locum adscripserat: *Nulli se dicit mulier mea nubere malle, Quàm mihi, non si se Iuppiter ipse petat.* SI IS MECVM ORARET] si is mecum ageret. SERVASSIMT] m. ll. seruarint mihi. optantis. IN FERMENTO

TOTA 'ST]

TOTA'ST] Fermentum, à feruēdo dictum, quod suo feruore farinæ massā turgidā reddat. in fermēto est, igitur, irata est: ita turgescit. ITA TVRGET MIHI] ira scilicet. declarat quod prius obscurius dixerat. Sic Achilles apud Homerum ἰλ. ι. ἀλλά μοι οἰδάνεται κραδίη χόλῳ. &c. quod sic vertit M. Tull. lib. 3. Tuscul. quæst. *At mihi cor penitus turgescit tristibus iris*, &c. & Horat. oda 13 lib. 1. *va, meum Feruens difficili bile tumet iecur*. Eodem sentētia dixit de irato in Bacchid. *Sufflatus ille huc veniet*. MEDIAM DIRVPTAM V.] sic respondet Pistoclerus ad illud, quod dixerat parasitus, *sufflatus ille huc veniet*, PIST. *disruptum velim*. Ex quo intelligere licet, sufflari & turgere, per translationem dici de eo qui irascitur. CREDO AEDEPOL ESSE] credo ædepol ita esse vt dicis. AMATIO] tua amatio τὸ ἐρᾶν σοῦ. INIMICA'ST TVA VXOR M. &c.] tale est illud Horatii, quamuis differat personis. Satyr. 1. lib. 1. *Non vxor saluum te vult, non filius, omnes vicini oderunt, noti, pueri, atque puelli*. DVM PROPITIVS, &c.] Dummodò ego tibi propitius sim, qui sum paterfamiliâs, & rex domus: contemne omneis alios familiares qui sunt me inferiores, ac minores. allegoria est. MINVTOS CAVE DEOS FLOCCI F.] noli flocci facere deos minores; id est vxorem, filium, &c caue flocci feceris, hyperbole. alludit autem ad deos maiorum gentium, qui sunt numero 12. & minorum gentium. Sūt autem 12. hi, ab Ennio duobus versibus cōprehēsi, Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars, Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo. Ceteri minorum sunt gentium, vt Bacchus, Hercules, Æsculapius, Iuuentas, &c. M. Tull. lib. 1. Tuscul. quæst. *Ipsi illi maiorum gentium Dij qui habentur, hinc à nobis profecti in cælum reperientur*. Idem lib. 4. Academic. quæst. *Cleanthes, qui quasi maiorum est gentium, Stoicus*. &c. Idem lib 9. epist. ad Papir. Pætum, *Fuerunt enim patricij minorum gentium*. Maiorum autem gentium patritii, vt dicam ἐν παρόδῳ, dicti sunt patres qui à Romulo lecti sunt, & eorum progenies: minorum gentium qui à prisco, eorumque suboles. Tacitus lib. 11. *Iisdem diebus in numerum patritiorum adsciuit Cæsar vetustissimum quemque è senatu, aut quibus clari parentes fuerant: paucis iam reliquis familiarum, quas Romulus maiorum, & Lucius Brutus minorum gentium appellauerant, exhaustis etiam, quas dictator Cæsar lege Cassia, & Princeps Augustus lege Senia sublegere Lætáque hæc in rempublica munia, multo gaudio Censoris inibantur*. HVMANI IOVES] mortales Ioues, qualis tu es, Ioues à singulari nominatiuo, Iouis, vt vult Priscian. lib. 6. vbi hunc locum profert. AD DEOS MINORES] ad deos minorum gentium. QVIS MIHI SVBVENIET, &c.] al. quis me subueniet, &c. OPINIONE MELIVS &c.] melius, quàm opinaris. ITA REM NATAM ESSE INTELL.] eam naturam rei esse video, cuiusmodi: naturæ negotium esse intelligo, &c. NECESSVM'ST VORSIS GLAD. DEPVGN.] necesse est omni contentione dimicari prouerbium olet. *vorsis gladiis*, id est, toratis, & circumactis gladiis. tractum à gladiatoribus, qui sine vlla dissimulatione, neque animi, aut ludicri causa, sed seriò, & vitam alter alterius petentes, digladiantur. BENEDICITE] εὐφήμει, bona verba loquere, bene ominare, sic suprà in Asin. *Eia benedicite*. & in Aulularia, *Bono animo es, & benedice*. DEOS SPERAVIMVS] in diis spes nostras collocatas habemus aliter Virg. lib. 1. Æneid. *Si genus humanum, & mortalia temnitis arma, At sperate Deos memores fandi, atque nefandi*. ISTVD VERBVM] istud dictum, istud quod dixisti. NON EGO ISTVD VERBVM EMISS. TITIVIL.] non istud quod modò dixisti, nempe te diis fretum esse, & in diis spes tuas positas habere, emissim, id est, emerim titiuilitio, id est, re nullius pretii, titiuilitiū, inquit Festus, nullius significationis est, vt apud Græcos βλίτυρι, σκινδαψός. Plautus, non ego, &c. Sed Fulgentius, titiuilitium, dici voluerunt, inquit, fila putrida, quæ de telis cadunt. Deinde hunc locum profert. putat Turnebus libro 16. aduers. capi. 3. Fulgentium legisse textiuilitium apud Plautum, vt sit nomen compositum ex textu, & vilitate. NAM OMNES MORTALES, &c.] sententia impia, quam Plautus sapienter auctori improbo, & planè ea digno attribuit. INTVS] domo. COLLATIS SIGNIS] alia metaphora, seu allegoria à re militari. conferri signa enim dicuntur, cùm duo exercitus concurrunt & confligunt, eadem fere sententia dixit, *vorsis gladiis*.

CLEOSTRATA vxor, CHALINVS, STALINO, OLYMPIO.

Cl. *Face Chaline me certiorem, quid meus vir me velit?*

Ch. *Ille ædepol viuere ardentem te extra portam Metiam,*
Credo ecastor velle. Cl. *at pol ego haud credo, sed certò scio.*

St. *Plus artificium est mi quàm rebar, horiolum hunc habeo domi.*
Quid si propius attollamus signa, eamúsque obuiam?
Sequere. quid vos agitis? Ch. *assunt quæ imperauisti omnia,*
Vxor, sortes, situla, atque egomet. St. *te vno adest plusquam ego volo.*

Ch. *Tibi quidem edepol ita videtur, stimulus ego nunc sum tibi,*
Ego quòd corculum assudascit iam ex metu St. *mastigia.*

Cl. *Tace Chaline.* Ch. *comprime istum.* Ol. *immo istunc.*

St. *Depone hic sitellam, sortis cedo mihi, animum aduortite,*
Atque ego censui abs te posse hoc me impetrare vxor mea.
Caßina vt vxor mihi daretur, & nunc etiam censeo.

Cl. *Tibi daretur illa?* St. *mihi enim, ah non id volui dicere.*
Dum mihi volui, huic dixi: atque adeò dum mihi cupio, perperam
Iamdudum hercle fabulor. Cl. *pol tu quidem atque etiam facis.*

St. *Huic immò hercle mihi. vah, tandem redij vix veram in viam.*
Cl. *Perpol sæpe peccas.* St. *ita fit, vbi quid tantopere expetas.*
Sed te vterque tuo pro iure, ego atque hic oramus. Cl. *quid est?*
St. *Dicam enim mea mulsa, de isthac Casina huic nostro villico*
Gratiam facias. Cl. *at pol ego neque facio, neque censeo.*
St. *Tum igitur ego sorteis vtrinque iam mittam.* Cl. *quis vetat?*
St. *Optimum atque æquißimum istud esse, iure iudico:*
Postremò si illud, quod volumus eueniet, gaudebimus.
Sin secus, patiemur animis æquis. Ch. *tene sortem, tene,*
Vide quid scriptum est. Olymp. *vnum.* Ch. *iniquum est, quia isti priusquam mihi est.*
St. *Accipe hanc sis.* Ch. *cedo, mane, vnum venit in mentem modò,*
Vide, ne qua illic insit alia sortis sub aqua. St. *verbero,*
Mente censes esse? nulla est, habe quietum animum modò.
Quod bonum atque fortunatum sit mihi, tuum magnum malum.
Ol. *Tibi quidem adepol credo eueniet, noui pietatem tuam.*
Sed manedum, num ista aut populna sors, aut abiegna est tua?
Ch. *Quid tu id curas?* Ol. *quia enim metuo, in aqua ne summa natet.*
St. *Euge caue conijcite sorteis nunciam ambo huc eccere.*
Vxor æqua. Ol. *noli vxori credere.* St. *habe animum bonum.*
Ol. *Credo hercle hodie deuorabit sortis, si attigerit.* Ch. *tace.*
Ol. *Taceo, deos quæso, tu vt quidem hodie canem & furcam feras.*
Ch. *Mihi vt sortitio eueniat, vt quidem hercle pedibus pendeas.*
Ol. *At tu, vt oculos emungare ex capite per nasum tuos.*
Quid times? paratum oportet esse iam laqueum tibi.
St. *Perijsti, animum aduortite amabo.* Ol. *taceo.* St. *nunc tu Cleostrata,*
Ne à me memores malitiosè de hac re factum, aut suspices,
Tibi permitto, tute sorti. Ol. *perdis me.* Ch. *lucrum facit.*
Cl. *Benefacis.* Ch. *deos quæso, vt tua sors ex sitella effugerit.*
Ol. *Ain tu? quia tute es fugitiuus, omneis te imitari cupis.*
Sed vtinam tua quidem sicut Herculeis prædicant
Quondam prognatis, ista in sortiendo sors delicuerit.
Ch. *Tu vt liquescas ipse actutum, virgis calefactabere.*
St. *Hoc agesis Olympio* Ol. *si hic litteratus me sinat.*
St. *Quod bonum atque fortunatum mihi sit.* Ol. *ita verò & mihi.*
Ch. *Non, imò hercle.* Ol. *imò mihi hercle.* St. *vincet, tu viues miser.*
Præcide os tu illi hodie. age, ecquid fit? Cl. *ne oblexis manum.*
Ol. *Compressan' palma, an porrecta ferio?* St. *age vt vis.* Ol. *hem tibi.*
Cl. *Quid tibi istuc tactio est?* Ol. *Quia Iuppiter iußit meus.*
Cl. *Feri malam tu illi rursum.* Ol. *perij, pugnis cædor Iuppiter.*
St. *Quid tibi tactio hunc fuit?* Ch. *Quia iußit hæc Iuno mea.*
St. *Patiundum'st, siquidem me viuo mea vxor imperium exhibet.*
Cl. *Tam huic loqui licere oportet, quàm isti.* Ol. *cur omen mihi*
Vituperat? St. *malo Chaline tibi cauendum censeo.*
Ch. *Tempori postquam oppugnatum est os.* St. *age vxor mea nunc iam*
Sorti. vos aduortite animum. præbe tu. Ol. *vbi sim nescio.*
Perij. cor lienosum opinor habeo, iamdudum salit,
De labore pectus tundit. Cl. *teneo sortem* St. *effer foras.*

Ch. *Iamne mortuum?* Ol. *ostende, mea est* Ch. *mala crux ea est quidem,*
Cl. *Victus es Chaline.* St. *tum nos diu vivere Olympio*
Gaudeo. pietate factum'st mea, atque maiorum meûm.
Intrò abi vxor, atque adorna nuptias. Cl. *faciam vt iubes.*
St. *Scin' tu ruri esse ad villam longe quò ducat?* Cl. *scio.* St. *intrò abi.*
Et quanquam hoc tibi'st ægrè, tamen fac accures. Cl. *licet.*
St. *Eamus nos quoque intrò, hortemur vt properent.* Ol. *nunquid moror?*
Nam præsente hoc plura verba fieri non desidero.

ILLE AEDEPOL VIDERE TE ARD.] id est, Ille ædepol te videre velit in rogum impositam & ardentem extra portam Metiam, porta Metia, eadem erat atque Esquilina. Cadauera autem extra vrbem comburebantur, quod vel ex M. Tull. lib. 2. de legibus intelligere licet, quin etiam extra vrbẽ mortui sepeliebãtur. sic M Tull. *In vrbe ne sepelito, neve vrito.* Praetereae extra portam Metiam pecudes laniabant: & maleficos supplicio afficiebant: quod declarat & noster Plautus in Pseud. ibi, *iam hic ero. verùm extra portam Metiam currendum'st prius.* CA. *quid eò.* PS. *lanios inde arcessam duos cum tintinnabulis Eadem duo greges virgarum inde vlmearum adegero.* legendum est autem vt edidimus. *ille adepol*, &c. non vt habent aliæ editiones, *Illum adepol* &c. AT POL EGO HAVD CREDO, SED, &c.] plus est scire, quàm credere. nam certior scientia est, quàm fides, vt docet Aristoteles πίστις enim, inquit ille, in Rhetoricis ἐστὶν ἰσχυρὰ ὑπόληψις, id est, fides est firma, seu valida existimatio, siue opinio. scientia verò est principiorum & primarum caussarum cognitio seu comprehensio. Itaque quanto minus est, valide opinari, quàm scire, tanto minus est credere, quàm scire. Donatus ad illud Terent. in Eunucho, *Credin'?* GN *immò certò.* Notat, *credere, dubitantis est: certum esse, fidentis.* HARIOLVM HVNC HABEO D] hoc eò dicit Stalino, quòd ita responderat Chalinus Cleostratæ, *Ille adepol videre*, &c. proinde ac si dicat, seruum habeo, diuinandi & hariolandi peritum: quod nesciebam. Itaque plus artificum habeo domi, quàm putabam. Dicti sunt harioli, vt vult Donatus ad illud Terẽtii in Phorm. *interdixit hariolus*, &c. vel à *fatis*, & *fando*, quasi fariolus: hi enim pro f. & f. pro h. in multis nominib. ponebant, vel ab halando: nam harioli solent halitu mortalem animam quasi eiicere, seu exhalare, vt immortalem & diuinam recipiam. QVID SI PROPIVS ATTOLIAMVS S. &c.] allegoria est à re militari. sic suprà: *Nunc nos collatis signis depugnabimus.* sententia autem hęc est, quid si propius accedamus, eamúsque aduersum? TE VNO ADEST PL. F. V.] ceteros & cetera præstò esse facilè patior, te abesse malim quàm adesse. STIMVLVS EGO N. S. T] i. ego nunc tibi molestus sum, tanquam stimulus. mea præsentia te vrit & cruciat. ASSVDASSIT] assudauerit. est autem antiphrasis. nam assudassit: dixit pro conglaciarit, congelarit, alserit, frigore contractum sit. metus enim, vt & frigus contrahit. MASTIGIA] verbero. ATQVE EGO CENSVI, &c.] Atqui ego putaui, &c. atque pro atqui MIHI ENIM] inducitur senex præ amoris incendio, & animi perturbatione, crebrò lingua peccans. & aliud loquens, quàm velit, cùm amorem suum dissimulare & tegere debeat, neque id possit tamen. DVM MIHI VOLVI, HVIC D] par, & consentaneum erat senem ita dicere, dum ego huic volui, mihi dixi, i. dum ego volui dicere, putaui, vxor, me abs te impetrare posse. Casina, vt huic vxor daretur, mihi dixi, sed amore perturbatus loquitur, quod fert libido, non quod ratio postulat.

PERPERAM IAMDVDVM N. FAB.] iamdudum hercle animo erro, & lingua pecco, & aliud pro alio loquor. POL TV QVIDEM ATQVE ETIAM. &c] pol tu quidem crebro peccas, & perperã loqueris. VAH, TANDEM REDII VIX, &c.] allegoria, id est, nunc tandem vix errare desii, & quod sentio id loqui cœpi. sic ferè loquitur infrà, *Nunc pol ego demum in rectam redij semitam.* & iterum infrà, *de via in semitam regredere.* VBI QVID TANTOPERE EXP.] vbi aliquis aliquid tantopere expetat, quantopere ego expeto. MEA MVLSA] mea vxor, quæ mihi instar mulsæ, seu mulsi es, mea iucundissima vxor: mea voluptas, aqua mulsa, vt vinum mulsum. DE ISTAC CAS. H. N. VILL. GRAT. F.] quod ad istam Casinam attinet, huic nostro villico concędas & condones, vt eam vxorem ducat. gratiam facere, est remittere, concedere, condonare. sic loquitur in Mostellaria, *De cena facio gratiam.* idem Milite glor. *quàm benignè gratiam fecit, ne iratus esset?* Idem in Trinummo: *hisce ego tibi artibus gratiam facio, neu colas, neu imbuas ingenium.* Sallustius in orat. Catonis, *Multósque mortales ob eam caussam aduersos habeo, qui mihi atque animo meo nullius vnquam delicti gratiã fecissem. haud facilè alterius libidini malefacta condonabam.* Titus Liuius. *Omnium igitur tibi, Ap. Claudi, quæ impiè, nefariéque per biennium alia super alia es ausus gratiam fecit.* Sueton. in Tiberio, *Bononiensibus quoque publicè, quod in Antoniorum clientela antiquitus erant, gratiam fecit, coniurandi cum tota Italia pro partibus suis.* Idem in eodem. *Equiti R. iurisiurandi gratiam fecit, vt vxorem in stupro generi compertam dimitteret, quam se nunquam repudiaturum antè iurauerat.* VTRINQ.] pro vtroque, Olympione & Chalino. MITTAM] in situlam aquæ plenam coniiciam. quanquam fateor verbi *mittam* nullum exstare in nostris libris vestigium, quod item verbum admonet Camerarius à suis abesse POSTREMO SI ILLVD, QVOD VOLVMVS, &c.] factum laudabile & præclarum Stalinoni, nisi id libido dedècoret. Nam sententia hæc laudatur. Si eueniat quod velis gaudeas. sin secus, ęquo animo feras, TENE SORTEM] noli coniicere in situlam: prius quàm inspexerimus, quid in ea scriptum sit VNVM] nota, quæ significat vnitatem, seu potius, μονάδα. QVIA ISTI PRIVS QVAM M. E. ST] subintell. data sors. ACCIPE H. SIS] tu Chaline hanc sortem accipe. si vis CEDO, di ALIA SORTIS] alia sors. sortis in recto casu numeri singularis pro sors. quod notat Prisc libro 7. MEN' TE CENSES ESSE? putas me tui similem esse? me subdolum & fallacem esse existimas qualis es tu? QVOD BONVM ATQ. FORTVN.] hæc verba præfari solebant initio rei, quam acturi erant. POPVLNA] populea seu populnea, ex populo arborẽ. notat Priscianus libro secundo, populus, a, um, dici à veteribus. non celabo lectorem tamen, in nonnullis libris manuscriptis legi, *populea*, TVA?] Chaline. IN AQVA NE SVMMA N.] ne aquæ innatet, ne exstent ex aqua, & in summa aqua emineat.

δεα μὴ ὑποπλάζῃ. Fiebant enim sortes ex ligno durissimo, vt ex quercu & robore, vt in aqua subsiderent: quod declarant verba M. Tull. libr. 2. de Diu. ibi, *Itaque perfracto saxo sorteis erupisse in robore insculptas priscarum litterarum notis*, &c. sequitur paucis versibus pòst, *Quid igitur in his (sortibus) potest esse certi, quæ fortuna monitu, pueri manu miscentur, atque ducuntur? Quomodo autem istæ positæ in illo loco? quis robur illud cecidit, dolauit, inscripsit?* HVC] in situlam. ECERE VXOR AEQVA] *ecere*, inquit Festus, *iusiurandum est, ac si dicatur ecastor, a lecol.* alii *ecere* pro *ecce* positum accipiunt. Hactenus Festus. Ego *aecere* scribi velim cum diphthongo æ, in prima syllaba, cùm significat per ædem Cereris: cum verò pro *ecce* accipitur, sine diphthongo, *ecere*. Venio nunc ad huius loci explicationem, *aecere vxor aqua*, inquit, id est, per ædem Cereris, vxor nunc propitia est, seu æquo animo est, cùm scilicet videt nullam à me fallaciam adhiberi. vel sic, vxor æqua, id est vxor mihi propitia sit. vt intelligamus, Stalinonem in sortibus vxorem inuocare, vt solent amantes, talos iacturi, puellas suas inuocare. vel sic, vxor æqua, id est tu vxor æqua sorteis, sitellam agitando: seu potiùs, æqua sitellam, id est fac, vt sitella neutram in partem propendeat, vt æqua sit, verbum imperatiui modi. vel sic, *aecere vxor aqua* id est per ędem Cereris vxor in hac re, æqua est, id est æquo animo est. quare ei credere, & fidem habere sine periculo possumus. Locus est mihi perobscurus. NOLI VX. CRED.] caue vxor credas. DEVORABIT SORTEIS] sic edendum curaui quatuor libros veteres, & vulgatos omneis, &, quod caput est, editionem Camerarianam secutus, quæ sic habet. cuius lectionis plana sententia est. sed tres alii libri manuscr. habent, *deuotabit sorteis si att.* deuotare autē, verbum frequentatiuū à verbo deuoueo. ab eodem deuoti dicti sunt, qui se alicui certa verborum formula addixerunt, votóque obligarunt: exsecrandi, exsecrabiles, exsecrati, sacris abdicati. Nam deuouere, interdum valet, diris precationibus obstringere & exsecrari, vt notauimus in comment Horat ad odam 4. & 23 libr. 3. & in Commentariis in Æmil. Prob. seu Cornelium Nepotem. Siquis igitur *deuotabit sorteis*, legēdum existimabit, sic erit hic locus explicandus, sorteis diris precationibus obligabit, seu deuotas & exsecratas reddet Cleostrata, si eas attigerit. Vsus est eodem verbo & M. Tull. vt quibusdā videtur, & vt nonnulli libri manuscripti fidem faciūt in paradoxo 1 ibi, *quæ vis patrem Decium, quæ filiū deuotauit, atque immisit in armatas hostium copias?* vbi vulgò legitur, *deuouit, atque immisit*, &c. Accius in Decio. *Patrio exemplo medicabo, atque animam deuotabo hostibus*, sic enim legendum apud Non. non *deuerabo*. Itaque vt ingenuè fatear, hic quoque malim legi, *deuotabit sorteis*. CANEM, ET FVRCAM F.] canem, id est, vinculum ferreum, catenam, catellum ferreum. suprà in Curc. *cum catello vt accubes. Ferreo ego dico*, furcā feras autem, notum est. ex quo furciferi serui: de quibus suprà sat multa quibus addamus illud ex Cicerone lib. 1. de Diuinatione, *Cùm bello Latino ludi votiui maximi primùm fierent, ciuitas ad arma repente est excitata. itaque ludis intermissis instauratiui constituti sunt. qui antequàm fierent, cúmque iam populus consedisset, seruus per circum, cùm virgis cæderetur, furcam ferens, ductus est* &c. Licet etiam dicere, hic significari furcam, qua onera gestabant serui & milites Mariani: ex quo dicti muli Mariani, qui, vt docet Festus, à C. Mario instituti sunt: cuius milites in furca, tabella, varicosius interposita, onera portare assueuerant. de quibus & Plutarchus in Mario. Huc referendum quod est infrà in ead. fab. non longè, *Sine modò rus veniat. ego remittam ad te virum Cum furca in vrbem, tanquam carbonarium*. PEDIBVS PENDEAS] serui virgis, aut loris verberabantur pendentes. quod cùm alibi aliquot exemplis collectis notauimus, tum in Amphitr. ibi, *Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo, Nisi item vnam, verberatus quam pependi perpetem*. AT TV VT OCVLOS EMVNGARE, &c.] At ego deos quæso, vt tibi oculi tui per nasum ex capite emungantur. emungare oculos, hellenismus est, pro emungare oculis, vel emungantur tibi oculi. PARATVM OP. ESSE IAM LAQ.] in quem te induas, & quo tibi collum obstringas, & spiritum intercludas: vel quo te suspendas. AVT SVSPICES] aut suspicieris. TV TE SORTI] tu ipsa sortire, Sortio in voce actiua pro sortior, dixerunt veteres. Varro libro 22. rerum humanarum, *cùm venirent censores, inter se sortiant*. Ennius in Cresphonte, *an inter se sortiunt vrbem, atque agros?* LVCRVM FACIT] hoc ad id pertinet, quod seruus Olympio dixerat, *perdis me here*. id est, occidis me, quia mihi vincendi spem præcidis, cùm Cleostratæ sortiendi potestatem permittis. id in aliam sententiam torquens Chalinus, lucrum facit, inquit, cum te perdit scilicet, quia tu nihili es, neque sumptum, quem facit herus tuus in te alendo, exsarcis. OMNEIS TE IMITARI CVPIS] omneis esse fugitiuos cupis, etiam sorteis ipsas. Hoc eo pertinet, quod Chalinus optarat, vt sors Olympionis ex sitella effugerit. sic κλῆρον δραπέτην dixit Sophocles. SED VTINAM TVA QVIDEM SICVT HERCVL. PRAED. QVOND. PR &c.] sed vtinam, inquit Olympio, tua sors delicuerit, id est, liquefacta fuerit & tabuerit, sicut dicunt sortem Heraclidis delicuisse. hanc historiam his verbis refert Pausanias in Messen non longè à principio, Κρεσφόντης δὲ (ἤθελε γὰρ οἱ ἄλλως τὴν Μεσσηνίαν πάντως μοῖραν, Τημένῳ δεῖται καὶ παρέχων δωροδοκήσας τοῦτον, τὸν κλῆρον οὕτως ἐποίησε. Τήμενος δὲ ἐς ὑδρίαν ἐσβαλὼν ἐν αὐτῇ καὶ ὕδατος, καθίησιν τοῖς Ἀριστοδήμου παισὶν καὶ Κρεσφόντου σὺν τῷ κλήρῳ, ὅπως διειρημένοις μοῖραν αἱρεῖσθαι τὰς χώρας πρότερος, ὁποτέρου ἂν ὁ κλῆρος ἀνέλθῃ πρότερος. τοὺς μὲν δὴ κλήρους ὁ Τήμενος ἐποίησε τὸ ἀμφοτέρους. ἀλλὰ τὸν μὲν Ἀριστοδήμου παισὶ, ξηρὰς ὑπὸ ἡλίῳ, Κρεσφόντῃ δὲ ὀπτῆς πυρί. ὅτι δὴ τὸν Ἀριστοδήμου παίδων πηλὸς κατατέτηκτο, καὶ ὁ Κρεσφόντης οὕτω λαχὼν, γῆν αἱρεῖται τὴν Μεσσηνίαν. id est, Cresphontes autem (volebat enim prorsus Messeniam sibi pro sua portione contingere) Temenum orat: & hoc sibi conciliato, & parato, rem sorti permittit. Temenus autem Aristodemi filiorum, & Cresphontæ sorteis in situlam aquæ plenam conicit, hac lege verbis dilucidis dicta, vt ii priores portionem agri optarent, quorum sors prius exisset. Iam sortem Temenus vtramque fecerat: sed eam, quæ erat filiorum Aristodemi ex terra sole exsiccata: eam verò, quæ erat Aristodemi, ex terra igne cocta. Itaque sors Aristodemi filiorum delicuit: Cresphontes verò ita sortitus, terram Messeniam optat, *Herculeis prognatis* autē, id est, Aristodemi liberis, Herculis posteris, & ab Hercule prognatis. vocis *Herculeis* syllaba, quæ proxima est vltimæ, longa est. Omnino malim legi *Heraleis* à Græco nomine ἡράκλειος, id est, Herculeus. VT LIQVESCAS] tanquam cera, aut metallum aliquod. VIRGIS CALEFACT.] virgis calefacies, calefactaberis. calefactandi verbo vtitur Horatius epist. 2. lib. 2. *emtis Sub noctē gelidam lignis calefacta athenum*. HOC AGE SIS OLYMPIO] hoc age si vis Olympio, id est, aduerte animum si vis. SI HIC LITTERATVS ME SINAT] si Chalinus me animum attendere ad id, quod agitur, sinat, attendam. sed hic me interturbat. *litteratus* autem id est cuius tergum virgis tanquā litteris inscriptum. & concisum est. Simeo Bolius, sic litteratus, χαράκτης, ita

virgis

virgis cæsus, vt virgarum notæ, veluti litteræ in tergo adhuc inhærcant. Plautus in Pseud. *Quasi in libro conscribuntur calamo littera, Stilis me totum vsque vlmeis conscribito.* QVOD BONVM ATQVE FORT. &c.] iterum verba illa solemnia, quæ præfari solebant initio rerum gerendarum, memorat. NON IMMO HERCLE] fuit additus *mihi*, sed interpellauit Olympio. HIC VINCET, hic Olympio. PRAECIDE OS TV ILLI H]tu Olympio valide cæde os Chalino. quidam legi volunt *Pracide*, id est, palàm cæde. ECQVID FIT?] id est, nunquid fit, quod iubeo? NE OBIEXIS MANVM] verba Cleostratæ, quibus vetat Chalinum ori, seu malæ manum obiicere, quasi Olympio non sit ausurus eam ferire. proinde ac si ita dicat, noli metuere chaline, aut ne manum ori oppone, nunquam enim te iste, me præsente, ferire audebit obiexis, id est, obieceris, alii legunt *oblesis*, seu *oblexis*, & interpretentur *oblaseris*. vt intelligamus Cleostratam verba facere cum Olympione monentem, vt videat ne si Chalinum feriat, manum lædat, sed ferri non potest. quod iã antea indicauit Camerarius. COMPRESSAN' PALMA, AN PORR.] vtrum me vis malam Chalino ferire manu contracta, an explicata? vtrum me vis pugnum, & colaphũ Chalino infringere, an eum manu explicata percutere? HEM TIBI] sermo ferientis, & verberantis, vt alibi notauimus. QVID TIBI ISTVNC TACTIO 'ST? quamobrem istũ tangis? inquit Cleostrata. QVIA IVP. IVSS. M] quia iussit herus meus. QVID TIBI TACTIO HVNC FVIT? quamobrem aut quo iure Olympionem tetigisti? IMPERIVM EXHIBET] imperium palàm agitat atque exercet. CVR OMEN MIHI VITVPERAT?] cur malis & tristibus verbis mihi malè ominatur? Cur mihi omen vitiat? Cur mihi omen infelix, & infaustum reddit? cur mihi seu meo omini obscœnat? MALO CHALINE TIBI CAVENDVM CENS.] sic in Rud. *Caue malo ac tace tu.* TEMPORI POSTQVAM OPVON] *Hegesia.* tempori inquit, me mones, vt caueam malo, posteaquam mihi os pugno percussum est, proinde ac si dicat, sero me mones? SORTI] sortire, vt suprà. sortire autem, id est, sortem educ è sitella. PRAE DE TV] tu Olympio, præbe animum. est, animo præsenti. COR LIENOSVM HABEO. &c.] Sic habent omnes libri & manuscripti, & impressi, quos quidem viderim, septem manuscript. totidem impressi diuersæ editionis Veneti, Florẽtini, Parisienses, Lugdunenses, Basilienses, Antuerpienses, Colonienses. hoc igitur primum. Deinde horum verborum quæ sit sententia videndum. Dico iocum esse Plautinum & hoc venustè à seruo Olympione significari, se cor habere quasi morbo lienis affectum. Nam cor quidem lienis morbo tentari non potest, sed per quandam similitudinem sermonis, hoc sentit Olympio, sibi cor palpitare, & trepidare, tanquã lienem malè affectum. Nam quemadmodum lien male affectus seditionem, vt ait idem in Mercatore, quodammodo facit, & occupat præcordia ita cor spe, & metu conturbatum subsilit, & trepidat, quasi lienosum. Sic ferè explicat & Adrian. Turn. aduersl. li. 7. cap. 12. Quin antequã libros illos ederet, memini me, cùm de hoc loco vnà, vt de aliis rebus solebamus, communicaremus, cúmque ego dicerem, mihi hanc scripturam videri rectam, neque vllius emendationis indigere, hanc meam de huius loci explicatione sententiam, ab eius sententia nihil ferè discrepantem, ei aperire, & cùm eorum, qui cor *timorosum*, tùm eorum qui cor *ludiosum*, legendum putant, coniecturas leueis, atque inaneis improbare, ac refutare. DE LABORE] ob laborem, & dolorem, pectus pulsat. De labore, id est, præ labore, seu ob laborem. EFFER FORAS] educ foras. educ extra aquam. IAMNE MORTVV'S] iámne mortuus es? MVLTA CRVX. EA'ST QVIDEM] immò multa crux tua est. TVM NOS D. V.] nos igitur diu viuere lætor. PIETATE FACTVM'ST MEA. &c.] cuius pietatis nunc pretium & mercedem refero. Catullus ad seipsum, *O Dij, reddite mi hoc pro pietate mea.* SCIN' TV RVRI ESSE, &c.] Scisne, id est, nónne scis ruri esse ad villam longè, locum subintellige, quo Olympio vxorem ducat? TIBI' ST AEGRE] tibi molestum est, tibi ægritudinem affert, te male habet, te pungit, ac stimulat. PRAESENTE HOC] Chalino.

CHALINVS seruus.

SI nunc me suspendam, meam operam luserim,
Et præter operam restim sumti fecerim,
Et meis inimicis voluptatem creauerim.
Quid opus est, qui sic mortuus? equidem tamen
Sorti sum victus. Casina nubet villico.
Atque id non tam ægre'st iam vicisse villicum,
Quàm id expetiuisse opere tam magno senem,
Ne ea mihi daretur, atque vt illi nuberet.
Vt ille trepidabat! vt festinabat miser!
Vt subsultabat, postquam vicit villicus!
Atat concedam huc: audio aperiri foreis
Mihi beneuolenteis. atque à me prodeunt,
Hinc ex insidiis hisce ego insidias dabo.

MEAM OPERAM LVSERIM] inanem operam sumserim, nempe cùm iam sim mortuus. ET PR. OP. RESTIM SVMTI FECERIM] & præter operam, quam me suspendens, perdiderim, sumtum fecerim in resti emenda, qua me suspendam. *sumpti* pro *sumptui* in patrio casu positum est: & sic dictum *sumptisfacere*, vt lucrifacere. ET MEIS INIMICIS VEL CR.] id est, & meis inimicis voluptatem præbuerim, quod stulti est committere. nam docet Aristoteles li. 1. Rhet. ea nobis esse bona & vtilia, quæ contraria sunt iis, quæ volunt inimici, aut quæ inimicis voluptatem creant. Itaque, vt ea sunt nobis optãda, quæ inimici metuunt, & quæ iis molesta sũt: ita quæ inimici volunt, & quæ eis voluptates

Super ancillæ Casina, vt detur nuptum nostro villico,
Seruo frugi, atque vbi illi bene sit, ligno, aqua calida, cibo,
Vestimentis, vbique educat pueros, quos pariat, bene:
Potius quàm illi seruo nequam des armigero, atque improbo,
Cui homini hodie peculi nummus non est, nisi plumbeus.

Cl. *Mirum mecastor te senecta ætate officium tuum*
Non meminisse? St. *quid ais?* Cl. *quia si facias rectè & commodè,*
Me sinas curare ancillas, quæ mea'st curatio.

St. *Qui, malùm, homini scutigerulo dare lubet?* Cl. *quia enim filio*
Nos oportet opitulari vnico. St. *at quanquam vnicu'st,*
Nihilo magis vnicus est ille mihi filius, quàm ego illi pater:
Illum mihi æquius est, quàm me illi, quæ volo, concedere.

Cl. *Tu ecastor tibi homo malam rem quæris, subolet, sentio.*

St. *Egóne?* Cl. *tu. num quid friguttis? quid istuc tam cupidè petis?*

St. *Vt enim frugi seruo detur, potius quàm seruo improbo.*

Cl. *Quid si ego impetro, atque exoro à villico, caussa mea,*
Vt eam illi permittat? St. *quid si ego autem ab armigero impetro.*
Eam illi permittat? atque me hoc credo impetrassere.

Cl. *Conuenit. vis tuis Chalinum huc euocem verbis foras?*
Tu eum orato, ego autem orabo villicum. St. *sanè volo.*

Cl. *Iam hic erit. nunc experiemur, nostrûm vter sit blandior.*

St. *Hercules, diique istam perdant, quod nunc liceat dicere.*
Ego discrutior miser amore: illa autem quasi ob industriam
Mihi aduorsatur, subolet hoc iam vxori, quod ego machinor:
Propter eam rem magis armigero dat operam de industria.

OMNIBVS REBVS EGO AMB. GR.] ego credo amorem omnibus rebus, & nitoribus nitidis antecellere, ac præstare. NITORIBVS NITIDIS] *nitoribus nitidis*, ex illo genere est, in quo nomen adiectiuum, & substantiuum, sunt eiusdem originis: vt suprà *amœnitate amœna*, in Capt. & apud Lucretium, *sonitu sonanti.* lib. 1 ibi, *sonitu distare sonanti.* NEC POTEST Q. COMM] nec potest quidquam dici. al. *nec potis q. comm* QVOD PLVS SALIS PLVSQ. LEP.] quod salsius, lepidiúsque sit. NIMIS DEMIROR] magnopere demiror. QVI VTVNTVR CONDIM.] qui adhibent condimenta in cibis. EO CONDIMENTO] amore. NAMQVE VBI AMOR COND.] id est, nam quo in cibo amor erit pro condimento, cuius cum cibum placiturum credo: ID, MEL FACIET] amor fel faciet videri mel. vel sic, amor faciet, vt fel, quod amarum est suapte natura, sit mel. vel sic, amor mel ex felle faciet. EX TRISTI] ex insuaui, acerbo, & iracundo, & iniucundo, faciet comem, elegantem, & tranquillum. DE ME] ex me. DOMI] non quæro foris exemplum, cùm habeam domi. MAGIS INITIO] magis quàm initio. MVNDITIIS M. ANTIDEO] hyperbole: eiusdem fere generis est illud, suprà, *nunquam adepol ieiunium iciunium'st æquè, atque ego ruri reddibo te.* antideo autem, id est, anteeo, antecedo, supero. MYROPOLAS OMNEIS SOLLICITO] vnguentarios, seu vnguentorum venditores omneis sollicitos reddo. VBICVNQVE ST. LEP. VNG.] apud quoscunque est blandum & suaue vnguentum. VT VIDEOR] vt mihi videor, ὡς φαίνομαι. SED VXOR ME EXCRVCIAT, Q. V.] viri apud Plautum vxoribus suis mortem exoptant, exempli causa in Trin. *Quid agit sua vxor? vt valet?* MEG. *plus quàm ego volo.* BLANDE HAEC MIHI N. E. &c.] hæc mala res, videlicet, vxor, blandis verbis mihi est appellanda. QVID TV AGIS?] hæc dum loquitur Stalino, vxorem leni manu demulcet, & vt in Amphitruone loquitur, *palpo percutit.* MEA IVNO] sic infrà eadem fab. *quia insit hac Iuno mea.* SANVS, QVANDO TED AMO] sanus sum, quoniam te amo. NON POTEST IMPETRARI] nō potest à me impetrari, vt te nō amem. VERA DICAS VELIM] velim te à me esse enecatam. velim ita sit, vt dicis, te à me enecari. RESPICE Ó MI LEP.] respice ad me, ô mea lepidissima vxor faciem tuam ad me conuerte. retro adspice VNGVENTA DOLENT?] *vnguenta dolent*, dictum est, pro, vnguenta olent, d, consonante interposita hiatus vitandi gratia, & propter versum. MANIF. MIS. TENEOR] καταφωρῶμαι in ipso furto deprehendor. ἐπ' αὐτοφώρῳ ἐάλωκα. QVIA HAEC MIHI DEDISTI] malim legi, qui hæc mihi dedisti. CANA CVLEX] sic appellat senem amatorem instar culicis fœtidum. vel proinde molestum, & odiosum, vt sunt culices, qui formosis puellis, dum eas vel pro muscide sua verberant, & pertundunt, vel suo tinnitu obtundunt, & somnum capere non sinunt, molesti sunt. *Culex* hoc loco fœminis generis est, apud Horat mascul. Sat. 5. lib. 1 *mali culices, ranæque palustres Auertunt somnos.* & apud Virg. in Culice in exit. *Parue culex pecudum custos tibi tale merenti, Funeris officium vitæ pro munere reddit.* SENECTA AETATE] ætate senio confecta. Luct. li. 5. *Post vbi equum valida vires ætate senecta, Membráque deficiunt,* &c. Idem lib. 3. *Quisve foras sibi vult membris exire senectis.*

Plautus

Plautus suprà Aulul. *quem senecta ætate ludos faciat.* VNGVENTATVS] Vnguento delibutus. COMMENTATVS EST?] commentus est? falsam causam excogitauit? fortasse verò legendum *commentum est?* ECQVID TE PVDET] nunquid te pudet? OMNIA QVAE VIS] volo omnia, quæ vis, sermo assentientis, & placere studentis, vel etiam bene precantis, & beneuolentiam significantis. sic Horat. Sat. 9. lib. 1. *& cupio omnia, quæ vis.* Iterum Plautus in Cistellar. *quodcunque optes, velim tibi contingere.* Idem in Persa, *Omnia quæ tu vis, ea cupio.* VBI IN LVSTRA IACVISTI?] vbi iacuisti ad lustrandum? id est, scortandum? in lustra, id est, ob lustra? lustrorum gratia. vel in lustra, id est super lustra, & in lustris. TE SENE OMNIVM SENEM NEM.] scio te sene senem neminem, id est, nullum senem ex omnibus senibus, esse ignauiorem. Quidam legi volunt, te sene omnium senem neminem esse ignauiorem, ego nihil muto: neque tamen illam lectionem improbarem, si eam vetus aliquis codex comprobaret. VNDE IS NIHILI?] vnde venis, homo nequissime? VBI LVSTRATVS?] vbi scortatus es? profert hunc locũ Nonius, sed mendosè, in voce lustratus: quam interpretatur luxuriosus, planè labens. VT RVGAT?] vide, quo pacto palliolum rugosum est? ex pallio rugoso, cognoscit mulier virũ iacuisse aliquo in loco. INFELICITENT] infelicem faciant, &c. vtitur hoc verbo non vno loco, vt in Epid. *Dij immortales te infelicitent, vt tuis gradibus grãdibus.* INDIDI] inieci, immisi. ES] *es*, imperatiui modi, ab edo, es, est, ede. NIMIVM TINNIS] nimis acutam vocem iacis, nimis acutè clamas, translatio est ab ære, cuius sonitus acutus aureis acriter ferit, ac verberat. In prologo Pœnuli, *Matronæ tacitæ spectent: tacitæ rideant. Canora hic voce sua tinnire temperent:* suprà in Asin *tandem opinor, Conticuit. nunc adeam optimum est, priusquam incipit tinnire.* RELINQVE ALIQVANTVM ORATI CRASQ. M.] noli orationem omnem suam, qua mecum litigas, consumere: sed relinque aliquantum, vt habeas cras, vnde mecum litiges. SED QVID AIS?] *quid ais?* sermo nouum sermonem instituentis, & percunctari cogitantis & parantis. ADVERSERE CONTRA?] pleonasmus. NOSTRO VILLICO] Olympioni. ATQVE VBI ILLE BENE SIT] atque apud quem Casina bene accipiatur, & beata sit. EDVCAT P.] alat bene, & ad ætatem maturam perducat pueros, quos pariat. ILLI SERVO NEQ.] Chalino seruo improbo, & inutili. NVMMVS PECVLI NON EST] non est peculium, quod nummo sit æstimandum sic sæpe loquuntur boni scriptores Cornelius Nepos in Timotheo, *Ab eo mille, & ducenta tallenta præda in publicum detulit.* NISI PLVMBEO] plumbeus nummus nullius pretii est, nisi forte tanti est, quanti plumbũ est, vnde factus est, Plautus in Mostell. *Taceo si faber, qui cudere soles plumbeos Nummos.* Idem in Trinummo, *Cui si capitis res siet, nummum numquam credam plumbum.* NE SINAS CVRARE ANCILL. QVAE M. ST CVRATIO] Xenophon, & Aristoteles in Oeconomicis distinguunt officia virilia ab officiis muliebribus. Et Aristoteles in Politicis ostendit, alias esse virtutes virileis, alias muliebreis, ex eo quod alia sint viri officia, alia mulieris. MALVM] malum, hic aduerbium, seu potius interiectio est, de qua suprà. SCVTIGERVLO] scutigerulo dixit, pro scutigero, ad contemtum. TV ABS CAST. T. H. MALVM R. Q.] tu tibi malam rem arcessis iumento tuo. Sic enim loquitur in Amphitr. SVBOLET, SENTIO] hæc secum loquitur Stalino summissa voce, ne exaudiat vxor, subolet, inquit, vxori meæ consilium meum vel amor meus, vel nequitia mea deniq. Sic Ter. Heaut. *Sed ille tuus quoque Syrus idem mirè finxit filium, vt me paullulum quidem subo-leat esse amicam hanc Clinia* est autem tralatio à sensu odorandi. EGONE?] nunc clarius loquitur, & ad vxorem versus. egóne, inquit, mihi malam rem quæro? NAM QVID FRIGVTIS?] *frigis, & frigutire, & fritinnire*, inquit Nonius, *est cum sono subsilire, & erigi, & excitari, quod quæcunque friguntur, vel frigent ea vel nimio calore, vel nimio frigore subsiliunt.* Deinde profert hunc locum Fulgentius similiter, *frigutire*, inquit, *dicitur subtiliter adgarrire.* Plautus in Casina, &c. Festus, *fringillum*, inquit, *auis dicta, quòd frigore cantet, & vigeat vnde & frigutire.* postremo Varro quoque hunc locũ profert lib. 6. de Lingua Latina, significátque hoc verbum translatum esse à fringuilla aui. itaque scriptum est apud eum *fringutis* non *frigutis.* QVID ISTVC TAM CVPIDE PETIS?] ἐπιθυμητικῶς seu ἱμερτικῶς. Nam idem dicit aliis verbis, frigutire enim, est gestu corporis cupiditatem animi declarare. IMPETRASSERE] impetraturum esse. CONVENIT] conuenit inter nos, ὡμολογήθη. NOSTRÛM VTER SIT BLAND.] vter nostrûm sit blandior ad persuadendũ seruis, quod vterque nostrûm volet. blandi propriè dicuntur à Latinis, qui molli & illecebroso sermone vtentes, delectare, & flectere volunt, non expugnare, aut alienare. Hora. Sat. 1. lib 1. *vt pueris olim dãt crustula blandi Doctores, elementa velint vt discere prima.* Idem de Orpheo oda 12. lib. 1. *Blandum & auritas fidibus canoris Ducere quercus.* HERCVLES DIIQVE, &c.] hæc secum loquitur senex ad spectatores versus. QVOD NVNC LIGEAT DIC.] cum solus sum, & absente, seu non audiente vxore, quæ iuerat Chalinum euocatum. QVASI OB INDVSTRIAM] quasi de industria. sic loquitur infrà eadem fabula, *quasi ob industriam, quanto ego plus propero, tanto minus.* SVBOLET HOC IAM VXORI, QVOD EGO MACHINOR] subodoratur hoc iam vxor, quod ego paro, Semolios. suspicatur iam vxor quod iesuo.

STALINO senex, CHALINVS senex.

Sta. *Qvi illum dij omnes deæque perdant.* Ch. *te vxor aiebat tua*
Me vocare. Sta. *ego enim vocari iussi.* Ch. *eloquere quid velis.*
Sta. *Primùm ego te porrectiore fronte volo mecum loqui,*
Ch. *Stultitia'st ei te esse tristem, cuius potestas plus potest.*
St. *Perbonæ frugi hominem iampridem esse arbitror.* Chal. *intelligo.*
Quin si ita arbitrare, emittis me manu? St. *quin id volo,*
Sed nihil est, cupere me factum, nisi tu factis adiuuas.

Ch. *Quod velis modò, id velim me scire.* St. *ausculta, ego loquar:*
Casinam ego vxorem promisi villico nostro dare.
Ch. *At tua vxor, filiúsque promiserunt mihi.* St. *scio,*
Sed vtrum nunc tu, cælibem esse te mauis liberum,
An maritum seruum ætatem degere & natos tuos?
Optio hæc tua'st, vtram harum vis conditionem accipe.
Ch. *Liber si sim, meo periculo viuam, nunc viuo tuo.*
De Casina certum est concedere homini nato nemini.
St. *Intrò abi, atque actutum vxorem huc euoca ante ædis e tò,*
Et situlam huc tecum afferto cum aqua & sortes. Ch. *satis placet.*
St. *Ego pol istam iam aliquouorsum tragulam decidero.*
Nam si sic nihil impetrare potero, saltem sortiar.
Ibi ego te & suffragatores tuos vlciscar. Ch. *attamen*
Mihi obtinget sors. St. *vt quidem pol pereas cruciatu malo.*
Ch. *Mihi illa nubet, machinare quo lubet quouis modo.*
St. *Abin hinc ab oculis?* Ch. *inuitus me vides, viuo tamen.*
St. *Súmne ego miser homo? satin' omnes res sunt aduersa mihi?*
Iam metuo, ne Olympionem mea vxor exorauerit,
Ne Casinam ducat, si id factum est, ecce me nullum senem:
Si non impetrauit, etiam specula in sorti restat mihi.
Si sors autem decollaßit, gladium faciam culcitam,
Eúmque incumbam. sed progreditur optumè, eccum Olympio.

QVI ILLVM DII OMNES, &c.] qui, pro, vt, vel vtinam. sic ferè Donatus ad illud Terentii in Phormione. *est parasitus quidam Phormio homo confidens qui illum dij omnes perduint,* &c. hæc enim vocat, *Qui,* vtinam est, vt Lucilius in 2. *Qui te Nomentane, malum, tam cetera perdat, aut, Qui hoc consilium quod dicam, dedit.* Idem ibidem, *Qui, aut completiuum est aut pronomen, quo incipiens Phormionem describere cohorruit commemoratione eius, & in hanc vocem, quasi confusus, erupit.* &c. Sed quanuis, qui, possit esse apud Terentium pronomen, hic tamen non potest esse. Dicemus igitur, positum pro, vt, seu vtinam, sic Marcus Tullius libro 4 epistol. ad Atticum, *De Apollonio quod scribis, qui illi dij irati, homini Græco.* &c. Plautus Menæch. *Qui illum dij omnes perduint, qui primus commentus est concionem,* &c. idem in Persa, *Qui illam Persam atque omnes Persas, atque etiam omneis personas Malè dij omnes perdant,* &c. Idem in Trinummo, *Hem, istuc erit qui istum dij perdant.* Iam verò *illum,* hoc est, Chalinum. PORRECTIORE FRONTE] hilariore, explicatiore, ex signo, id, quod significatur, intelligendum nam signũ pro eo, quod significatur, positũ est. frons enim porrecta, hilaritatem & lætitiam: cõtracta, tristitiam & mœstitiam significat. Terent. Adelp. *date hodie mihi Exporge frontem.* Sic aliis corporis partibus, alii animi affectus indicantur: quarum rerum complura collegimus exempla in Commentariis Horationis ad illum locum: *Deme supercilio nubem* &c. epistol. 18. libro 1. STVLTITIA'ST EI TE ESSE TRIST. CVIVS, &c.] id est, stultus est, qui se tristem ei præbeamus, qui plus potest vel stulti sunt, qui se tristeis ei præbent, &c. vel stulti simus, si nos tristeis ei præbeamus, qui plus potest. secunda persona posita est pro tertia infinita, vel pro prima, aut tertia plurali. Idem in Pœnulo, *qui bene volunt, bene vis tem,* id est, iis, qui bene vobis volunt, nos similiter bene volumus. tale est & illud eiusdem & in Stiho, *nimia voluptas est, si diu afueris domo: Domũ si redieris, sit tibi nulla'st ægritudo animo obuiam.* PERBONAE FR. HOM] vel subintelligendum *te,* seu repetendum ex illo versu *primùm ego te,* &c. vel legendum *te bonæ frugi.* &c QVIN. SI ITA ARB.] quamobrem non, si ita arb &c. QVIN ID VOLO] Immò verò id ipsum volo. *quin* secũdo loco positum, & quod est in responsione Stalionis, aliter vsurpatur, quod in serui interrogatione est SED NIHIL EST CVP. ME F.] id est, sed frustra cupiam te esse liberum, nisi tu me factis tuis te & opera tua adiuuas. COELIBEM] *cælibem dictum existimant, quòd dignam cælo vitam agat,* inquit Festus. Cœlebs opponitur marito. id, quod indicat & hoc *vtrum nunc tu cælibem esse te mauis, liberum An maritum seruũ* &c. & illud ex Merc. in extr. *Annos natus sexaginta qui erit, si quem sciuimus. Seu maritum, siue adeò hercle cælibem scortarier, Cum eo nos hic lege agemus,* &c OPTIO TVA'ST.] optandi potestas tua est eligere tibi licet. VTRAM HARVM VIS CONDITIONEM ACC.] al vtram harum vis conditionum accipe. MEO PERICVLO V.] non alieno. NVNC VIVO TVO] quia seruus, non est suus, sed domini. Itaque viuit, & moritur periculo domini. mortuo enim seruo, damno afficitur dominus: & quanto seruus, qui mortuus est, pretiosior est, tanto maiore detrimento afficitur. CONCEDERE] cedere. HOMINI NATO] sic sæpe loquitur, vt in Mostellaria. *Tanquam si intus natus nemo in ædibus habitet.* Idem in Rudente *dominus huic nemo, ne frustra sis Nisi ego nemo natu'st.* ET SITVLAM HVC TECVM EFF. CVM AQ. ET. SOR.] ex hoc loco maximè, & ceteris, quæ ad hunc locum pertinent, quomodo sortirentur veteres, cognoscere licet. Nam primùm vas, in quod coniiciendæ erant sortes, implebatur aqua: neque in vas inane coniiciebantur sortes: deinde sortes erãt ligneæ, nõ terrenæ, seu terreæ, ne liquescerent in aqua, vt sors Aristodemi liberũ olim delicuit.

delicuit, deinde in sortib us inscripta erant sortientium nomina, vel aliquid, quod esset loco nominis, vt hic erant inscriptæ numerorum notæ, videlicet vnum & duo. & ea quidem sors, quæ vnum scriptum habet, fuit Olympionis: Altera Chalini. in libro autem 2. Accus. sortientium nomina scripta sunt; quē locum mox proferemus. Postremò, cuius sors prima exibat, vel educebatur, is vincebat. Quam autem hic Plautus situlam nomine Latino dicit, Marc. Tullius hydriam Græco appellat in libro illo 2 de Accus. EGO POL ISTAM IAM ALIQVOVORSVM TRAGVLAM DESIDERO] allegoria est ducta à re militari. erat autem tragula iaculi genus, quod & tormento & manu mittebatur: & adiectum, atque affixum, vel ab ea parte, qua adactum erat, auellebatur. vel à cōtraria: atque vt commodius auelleretur, interdum vulnus erat latius aperiendum: quod decidere telum dicebāt Latini, vt Homerus ἐκταμεῖν Est enim ἐκταμεῖν βέλος apud Homerum, vulnere latius inciso telum euellere. Festus, tragula, inquit, est genus teli, dicta quod scuto infixa trahatur. Nonius, tragula, inquit, est hasta. deinde profert hec verba ex Sallustio libro 3. hist. *aut ille, ceruum qui volatiri curren tē spare secutus, aut tragula traiecit.* hoc igitur significat, ego vxoris meæ conatus, astutias & machinas aliqua ratione atque aliquo modo depulero ac deiecero. Nonnulli tamen hic legunt *deiecero.* NIHIL IMPETRARE P] nihil efficere potero: nihil assequi potero: οὐδὲν ἀνύσαι δυνήσομαι. VT QVIDEM POL PEREAS, &c.] tibi sors ea obtinget, vt pereas cum cruciatu malo. MACHINARE QVOD LVBET] quas libet machinas adpara atque admoue, quod tibi lubet, molire. Lucret. libro 3. *Nam tibi præterea quod machiner, inueniámque Quod placeat, nihil est.* ad quem locum de hoc verbo plura. ABIN' HINC AB OCVLIS?] abísne hinc à conspectu meo? SVMNE EGO MISER HOMO?] nónne ego sum miser homo? *ne* interrogatiuum, responsionem aientem includens & postulans. SATIN' OMNES RES, &c.] nónne affatim res omnes mihi aduersæ sunt? ECCE ME NVLLVM ESSE.] ego planè perii. SI NON IMPETRAVIT] si non exorauit Olympionem vxor, ne Casinam vxorem ducat. SPECVLA] parua spes vsus est eodem nomine & M. Tullius in epist. ad M Cœlium lib. 2. epist. *& eò magis, quòd in communibus miseriis hac tamen oblectabar specula,* &c.] IN SORTI] in sorte. SI SORS AVTEM DECOLLASSIT] si sors autem decollauerit, &c. decollauerit, id est, destituerit, fefellerit: vel vt alii malunt, defluxerit, euanuerit, vt scribatur vno l. vtitur eodem verbo & suprà in Captiuis, *est illis mihi vna spes cenaticа. Si ea decollabit, redibo huc ad senem, ad cenam asperam.* GLADIVM FACIAM CVLCITAM, &c.] faciam ex gladio culcitam, & in eum incumbam. incubabo gladio tanquam culcitæ. pectus mihi gladio transfodiam. Suetonius in Augusto, *quærentibus quæ amicis quidnam Aiax ageret respondit, Aiacem suum in spongiam incubuisse.* Marc. Tull. lib. 2. de Inuen. Rhet. *Ille autem, cuius merces erant, in gladium ibidem in naui incumberet.* Lucilius, *Suspendátque se, an in gladium incumbas, ne cœlum videat culcita, dicta est ab eo, quòd tomento inculcatur.* inquit Festus, sic fere Varro libr. 4. de lingua Latina, *post eaquàm transferunt ad culcitas, quòd in eas agam, aut tomentum aliò've quod calcabant, ab inculcando culcita dicta: hinc quidquid insternebant, à sternendo culcitam appellarunt.* M. Tullius libro 4. Tusculanarum. *Eripiamus huic ægritudinem, quomodo? collocemus in culcita plumea, psaltriam adducamus.* EVMQVE INCVMBAM] id est, in eúmque incumbam, sic dictum *eum incumbam*, vt propugnare nugis, & adigere arbitrium, adigere iusiurandum, & similia de quibus in commentariis Horatianis & Lucretianis, interpretatio autem superiorum siue ἐμφάσεως. PROGREDITVR] procedit, prodit foras, egreditur.

OLYMPIO villicus, STALINO senex.

Ol.	*VNà edepol opera in furnum calidum condito,*
	Atque ibi torreato me pro pane rubido hera.
	Quàm istam operam à me impetres, quod postulas.
Sta.	*Saluus sum, salua spes est, vt verba audio.*
Ol.	*Quid tu me verò libertate territas?*
	Quid si tu nolis, filiúsque etiam tuus?
	Vobis inuitis, atque amborum ingratiis
	Vna libella liber possum fieri,
Sta.	*Quid istuc est qui cum litigas Olympio?*
Ol.	*Cum eadem qua tu semper. Sta. cum vxore mea?*
Ol.	*Quam tu mihi vxorem? quasi venator tu quidem es:*
	Dies atque noctes cum cane ætatem exigis.
Sta.	*Quid ait? quid loquitur tecum? Ol. orat, obsecrat,*
	Ne Casinam vxorem ducam. Sta. quid tu postea?
Ol.	*Negaui enim ipsi me concessurum Ioui,*
	Si is mecum oraret. Sta. di te seruassint mihi.
Ol.	*Nunc in fermento tota est, ita turget mihi.*
Sta.	*Edepol ego illam mediam diruptam velim.*
Ol.	*Credo edepol esse, siquidem tu frugi bona es:*
	Verùm edepol tua mihi odiosa est amatio.

ITA'ST] Fermentum, à feruẽdo dictum, quod suo feruore farinæ massã turgidã reddat. in fermẽto est, igitur, i. irata est: ira turgescit. ITA TVRGET MIHI] ira scilicet. declarat quod prius obscurius dixerat. Sic Achilles apud Homerum ix. i. λιά. ἀλλά μοι οἰδάνεται κραδίη χόλῳ. &c. quod sic vertit M. Tull. lib. 3. Tuscul. quæst. *At mihi cor penitus turgescit tristibus iris*, &c. & Horat. oda 13 lib. 1. *va, meum Feruens difficili bile tumet iecur*. Eodem sentẽtia dixit de irato in Bacchid. *Sufflatus ille huc veniet.* MEDIAM DIRVPTAM V.] sic respondet Pistoclerus ad illud, quod dixerat parasitus, *sufflatus ille huc veniet*, PIST. *diruptum velim.* Ex quo intelligere licet, sufflari & turgere, per translationem dici de eo qui irascitur. CREDO AEDEPOL ESSE] credo ædepol ita esse vt dicis. AMATIO] tua amatio τὸ ἐρᾶν σοῦ. INIMICA'ST TVA VXOR M. &c.] tale est illud Horatii, quamuis differat personis. Satyr. 1. lib. 1. *Non vxor saluum te vult, non filius, omnes vicini oderunt, noti, pueri, atque puellæ.* DVM PROPITIVS, &c.] Dummodò ego tibi propitius sim, qui sum paterfamiliàs, & rex domus: contemne omneis alios familiares qui sunt me inferiores, ac minores. allegoria est. MINVTOS CAVE DEOS FLOCCI F.] noli flocci facere deos minores, id est vxorem, filium, &c caue flocci feceris, hyperbole. alludit autem ad deos maiorum gentium, qui sunt numero 12. & minorum gentium. Sũt autem 12. hi, ab Ennio duobus versibus cõprehẽsi, Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars, Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo. Ceteri minorum sunt gentium, vt Bacchus, Hercules, Æsculapius, Iuuentas, &c. M. Tull. lib. 1. Tuscul. quæst. *Ipsi illi maiorum gentium Dij qui habentur, hinc à nobis profecti in cælum reperientur.* Idem lib. 4. Academic. quæst. *Cleanthes, qui quasi maiorum est gentium, Stoicus.* &c. Idem lib 9. epist. ad Papir. Pætum, *Fuerunt enim patricij minorum gentium.* Maiorum autem gentium patritii, vt dicam ἐν παρόδῳ, dicti sunt patres qui à Romulo lecti sunt, & eorum progenies: minorum gentium qui à prisco, eorumque suboles. Tacitus lib. 11. *Iisdem diebus in numerum patritiorum adsciuit Cæsar vetustissimum quemque è senatu, aut quibus clari parentes fuerant: paucis iam reliquis familiarum, quas Romulus maiorum, & Lucius Brutus minorum gentium appellauerant, exhaustis etiam, quas dictator Cæsar lege Cassia, & Princeps Augustus lege Senia sublegere. Lætáque hæc in remp. munia, multo gaudio Censoris inibantur.* HVMANI IOVES] mortales Ioues, qualis tu es, Ioues à singulari nominatiuo, Iouis, vt vult Priscian. lib. 6. vbi hunc locum profert. AD DEOS MINORES] ad deos minorum gentium. QVIS MIHI SVBVENIET, &c.] al. quis me subueniet. &c. OPINIONE MELIVS &c.] melius, quàm opinaris. ITA REM NATAM ESSE INTELL.] eam naturam rei esse video, cuiusmodi naturæ negotium esse intelligo. &c. NECESSVM'ST VORSIS GLAD. DEPVGN.] necesse est omni contentione dimicari prouerbium olet. *versis gladiis*, id est, toratis, & circumactis gladiis. tractum à gladiatoribus, qui sine vlla dissimulatione, neque animi, aut ludicri causa, sed seriò, & vitam alter alterius petentes, digladiantur. BENEDICITE] εὐφημεῖτε, bona verba loquere, bene ominare, sic suprà in Asin. *Eia benedicite.* & in Aulularia, *Bene animi es, & benedice.* DEOS SPERAVIMVS] in diis spes nostras collocatas habemus aliter Virg. libr. 1. Æneid. *Si genus humanum, & mortalia temnitis arma, At sperate Deos memores fandi, atque nefandi.* ISTVD VERBVM] istud dictum, istud quod dixisti. NON EGO ISTVD VERBVM EMISS. TITIVIL.] non istud quod modò dixisti, nempe te diis fretum esse, & in diis spes tuas positas habere, emissim, id est, emerim titiuilitio, id est, re nullius pretii, titiuilitiũ, inquit Festus, nullius significationis est, vt apud Græcos βλίτυρι, σκινδαψός. Plautus, non ego, &c. Sed Fulgentius, titiuilitium, dici voluerunt, inquit, fila putrida, quæ de telis cadunt. Deinde hunc locum profert. putat Turnebus libro 16. aduers. capi. 3. Fulgentium legisse textiuilitium apud Plautum, vt sit nomen compositum ex textu, & vilitate. NAM OMNES MORTALES, &c.] sententia impia, quam Plautus sapienter auctori improbo, & planè ea digno attribuit. INTVS] domo. COLLATIS SIGNIS] alia metaphora, seu allegoria à re militari. conferri signa enim dicuntur, cùm duo exercitus concurrunt & confligunt, eadem fere sententia dixit, *versis gladiis.*

CLEOSTRATA vxor, CHALINVS, STALINO, OLYMPIO.

Cl. *Face Chaline me certiorem, quid meus vir me velit?*
Ch. *Ille adepol viuere ardentem te extra portam Metiam,*
Credo ecastor velle. Cl. *at pol ego haud credo, sed certò scio.*
St. *Plus artificium est mi quàm rebar, hariolum hunc habeo domi.*
Quid si propius attollamus signa, eamúsque obuiam?
Sequere. quid vos agitis? Ch. *assunt quæ imperauisti omnia,*
Vxor, sortes, situla, atque egomet. St. *te vno adest plusquam ego volo.*
Ch. *Tibi quidem edepol ita videtur, stimulus ego nunc sum tibi,*
Ego quod corculum assudascit iam ex metu St. *mastigia.*
Cl. *Tace Chaline.* Ch. *comprime istum.* Ol. *immo istunc.*
St. *Depone hic sitellam, sortis cedo mihi, animum aduortite,*
Atque ego censui abs te posse hoc me impetrare vxor mea.
Cassina vt vxor mihi daretur, & nunc etiam censeo.
Cl. *Tibi daretur illa?* St. *mihi enim, ah non id volui dicere.*
Dum mihi volui, huic dixi: atque adeò dum mihi cupio, perperam
Iamdudum hercle fabulor. Cl. *pol tu quidem atque etiam facis.*

St. Huic immò herele mihi. vah, tandem redij vix veram in viam.
Cl. Perpol sæpe peccas. St. ita fit, vbi quid tantopere expetas.
Sed te vterque tuo pro iure, ego atque hic oramus. Cl. quid est?
St. Dicam enim mea mulsa, de isthac Casina huic nostro villico
Gratiam facias. Cl. at pol ego neque facio, neque censeo.
St. Tum igitur ego sorteis vtrinque iam mittam. Cl. quis vetat?
St. Optimum atque æquißimum istud esse, iure iudico:
Postremò si illud, quod volumus eueniet, gaudebimus.
Sin secus, patiemur animis æquis. Ch. tene sortem, tene,
Vide quid scriptum est. Olymp. vnum. Ch. iniquum est, quia isti priusquam mihi est.
St. Accipe hanc sis. Ch. cedo, mane, vnum venit in mentem modò,
Vide, ne qua illic insit alia sortis sub aqua. St. verbero,
Mente censes esse? nulla est, habe quietum animum modò.
Quod bonum atque fortunatum sit mihi, tuum magnum malum.
Ol. Tibi quidem edepol credo eueniet, noui pietatem tuam.
Sed manedum, num ista aut populna sors, aut abiegna est tua?
Ch. Quid tu id curas? Ol. quia enim metuo, in aqua ne summa natet.
St. Euge caue conijcite sorteis nunciam ambo huc eccere.
Vxor æqua. Ol. noli vxori credere. St. habe animum bonum.
Ol. Credo herele hodie deuorabit sortis, si attigerit. Ch. tace.
Ol. Taceo, deos quæso, tu vt quidem hodie canem & furcam feras.
Ch. Mihi vt sortitio eueniat, vt quidem herele pedibus pendeas.
Ol. At tu, vt oculos emungare ex capite per nasum tuos.
Quid times? paratum oportet esse iam laqueum tibi.
St. Perijsti, animum aduortite amabo. Ol. taceo. St. nunc tu Cleostrata.
Ne à me memores malitiosè de hac re factum, aut suspices,
Tibi permitto, tute sorti. Ol. perdis me. Ch. lucrum facit.
Cl. Benefacis. Ch. deos quæso, vt tua sors ex sitella effugerit.
Ol. Ain tu? quia tute es fugitiuus, omneis te imitari cupis.
Sed vtinam tua quidem sicut Herculeis prædicant
Quondam prognatis, ista in sortiendo sors delicuerit.
Ch. Tu vt liquescas ipse actutum, virgis calefactabere.
St. Hoc agesis Olympio Ol. si hic litteratus me sinat.
St. Quod bonum atque fortunatum mihi sit. Ol. ita verò & mihi.
Ch. Non, imò herele. Ol. imò mihi herele. St. vincet, tu viues miser.
Præcide os tu illi hodie. age, ecquid fit? Cl. ne eblexis manum.
Ol. Compressan' palma, an porrecta ferio? St. age vt vis. Ol. hem tibi.
Cl. Quid tibi istuc tactio est? Ol. Quia Iuppiter iußit me.
Cl. Feri malam tu illi rursum. Ol. perij, pugnis cædor Iuppiter.
St. Quid tibi tactio hunc fuit? Ch. Quia iußit hæc Iuno mea.
St. Patiundum'st, siquidem me viuo mea vxor imperium exhibet.
Cl. Tam huic loqui licere oportet, quàm isti. Ol. cur omen mihi
Vituperat? St. malo Chaline tibi cauendum censeo.
Ch. Tempori postquam oppugnatum est os. St. age vxor mea nunc iam
Sorti. vos aduortite animum. præbe tu. Ol. vbi sim nescio.
Perij, cor lienosum opinor habeo, iamdudum salit,
De labore pectus tundit. Cl. teneo sortem. St. effer foras.

Iamne

Ch. *Iamne mortuus?* Ol. *ostende, mea est* Ch. *mala crux ea est quidem,*

Cl. *Victus es Chaline.* St. *tum nos diu viuere Olympio*
Gaudeo. pietate factum'st mea, atque maiorum meûm.
Intrò abi vxor, atque adorna nuptias. Cl. *faciam vt iubes.*

St. *Scin' tu ruri esse ad villam longe quò ducat?* Cl. *scio.* St. *intrò abi.*
Et quanquam hoc tibi'st ægrè, tamen fac accures. Cl. *licet.*

St. *Eamus nos quoque intrò, hortemur vt properent.* Ol. *nunquid moror?*
Nam præsente hoc plura verba fieri non desidero.

ILLE AEDEPOL VIDERE TE ARD.] id est, Ille ædepol te videre velit in rogum impositam & ardentem extra portam Metiam, porta Metia, eadem erat atque Esquilina. Cadauera autem extra vrbem comburebantur, quod vel ex M. Tull. lib. 2. de legibus intelligere licet, quin etiam extra vrbē mortui sepeliebātur. sic M. Tull. *In vrbe ne sepelito, néve vrito.* Præterea extra portam Metiam pecudes laniabant: & maleficos supplicio afficiebant: quod declarat & noster Plautus in Pseud. ibi, *iam hic ero. verùm extra portam Metiam currendum'st prius* CA. *quid eò.* PS. *lanios inde arcessam duos cum tintinnabulis Eadem duo greges virgarum inde vlmearum adegero.* legendum est autem vt edidimus. *ille adepol*, &c. non vt habent aliæ editiones, *Illum adepol* &c. AT POL EGO HAVD CREDO, SED, &c.] plus est scire, quàm credere. nam certior scientia est, quàm fides, vt docet Aristoteles πίστις enim, inquit ille, in Rhetoricis ἰσὶν ἰσχυρὰ ὑπόληψις, id est, fides est firma, seu valida existimatio, siue opinio. scientia verò est principiorum & primarum causarum cognitio seu comprehensio. Itaque quanto minus est, valide opinari, quàm scire, tanto minus est credere, quàm scire. Donatus ad illud Terent. in Eunucho, *Credin'? GN immò certò.* Notat, *credere, dubitantis est: certum esse, fidentis.* HARIOLVM HVNC HABEO D.] hoc eò dicit Stalino, quòd ita responderat Chalinus Cleostratæ, *Ille adepol videre*, &c. proinde ac si dicat, seruum habeo, diuinandi & hariolandi peritum: quod nesciebam. Itaque plus artificum habeo domi, quàm putabam. Dicti sunt harioli, vt vult Donatus ad illud Terētii in Phorm. *interdixit hariolus*, &c. vel à *fatis*, & *fando*, quasi fariolus: hi enim pro f. & f. pro h. in multis nominib. ponebant, vel ab halando: nam harioli solent halitu mortalem animam quasi eiicere, seu exhalare vt immortalem & diuinam recipiant. QVID SI PROPIVS ATTOLLAMVS S. &c.] allegoria est à re militari. sic suprà: *Nunc nos collatis signis depugnabimus.* sententia autem hęc est, quid si propius accedamus, eamúsque aduersum? TE VNO ADEST PL. F. V.] ceteros & cetera præstò esse facilè patior, te abesse malim quàm adesse. STIMVLVS EGO N. S. T.] i. ego nunc tibi molestus sum, tanquam stimulus. mea præsentia te vrit & cruciat. ASSVDASSIT] assudauerit. est autem antiphrasis. nam assudassit dixit pro conglaciarit, congelarit, alserit, frigore contractum sit. metus enim, vt & frigus contrahit. MASTIGIA] verbero. ATQVE EGO CENSVI, &c.] Atqui ego putaui, &c. atque pro atqui. MIHI ENIM] inducitur senex præ amoris incendio, & animi perturbatione, crebrò lingua peccans. & aliud loquens, quàm velit, cùm amorem suum dissimulare & tegere debeat, neque id possit tamen. DVM MIHI VOLVI, HVIC D.] par, & consentaneum erat senem ita dicere, dum ego huic volui, mihi dixi, i. dum ego volui dicere, putaui, vxor, me abs te impetrare posse. Casina, vt huic vxor daretur, mihi dixi, sed amore perturbatus loquitur, quod fert libido, non quod ratio postulat.

PERPERAM IAMDVDVM H. FAB.] iamdudum hercle animo erro, & lingua pecco, & aliud pro alio loquor. POL TV QVIDEM ATQVE ETIAM, &c.] pol tu quidem crebro peccas, & perperā loqueris. VAH, TANDEM REDII VIX, &c.] allegoria, id est, nunc tandem vix errare desii, & quod sentio id loqui cœpi. sic ferè loquitur infrà, *Nunc pol ego demum in rectam redij semitam.* & iterum infrà, *de via in semitam regredere.* VBI QVID TANTOPERE EXP.] vbi aliquis aliquid tantopere expectat, quantopere ego expeto. MEA MVLSA] mea vxbr, quæ mihi instar mulsæ, seu mulsi es, mea iucundissima vxor: mea voluptas, aqua mulsa, vt vinum mulsum. DE ISTAC CAS. H. N. VILL. GRAT. F.] quod ad istam Casinam attinet, huic nostro villico concędas & condones, vt eam vxorem ducat. gratiam facere, est remittere, concedere, condonare. sic loquitur in Mostellaria, *De cena facio gratiam.* idem Milite glor. *quàm benignè gratiam fecit, ne iratus esset?* Idem in Trinummo; *hisce ego tibi artibus gratiam facio, neu colas, neu imbuas ingenium.* Sallustius in orat. Catonis, *Multósque mortales ob eam causam aduersos habeo, qui mihi atque animo meo nullius vnquam delicti gratiā fecissem, haud facilè alterius libidini malefacta condonabam.* Titus Liuius. *Omnium igitur tibi, Ap. Claudi, quæ impiè, nefariéque per biennium alia super alia es ausus gratiam fecit*, Sueton. in Tiberio, *Bononiensibus quoque publicè, quod in Antoniorum clientela antiquitus erant, gratiam fecit, coniurandi cum tota Italia pro partibus suis.* Idem in eodem. *Equiti R. iurisiurandi gratiam fecit, vt vxorem in stupro generi compertam dimitteret, quam se nunquam repudiaturum antè iurauerat.* VTRINQ.] pro vtroque, Olympione & Chalino. MITTAM] in situlam aquæ plenam conii ciam. quanquam fateor verbi *mittam* nullum exstare in nostris libris vestigium. quod item verbum admonet Camerarius à suis abesse. POSTREMO SI ILLVD, QVOD VOLVMVS, &c.] factum laudabile & præclarum Stalinoni, nisi id libido dedecoret. Nam sententia hæc laudatur. Si eueniat quod velis gaudeas. sin secus, ęquo animo feras, TENE SORTEM] noli coniicere in situlam: prius quàm inspexerimus. quid in ea scriptum sit. VNVM] nota, quæ significat vnitatem, seu potius, μονάδα. QVIA ISTI PRIVS QVAM M. E. ST] subintell. data sors. ACCIPE H. SIS] tu Chaline hanc sortem accipe. si vis CEDO] da ALIA SORTIS] alia sors. sortis in recto casu numeri singularis pro sors. quod notat Prisc libro 7. MEN' TE CENSES ESSE] putas me tui similem esse? me subdolum & fallacem esse existimas qualis es tu? QVOD BONVM ATQ. FORTVN.] hæc verba præfari solebant initio rei, quam acturi erant. POPVLNA] populea seu populnea, ex populo arborē. notat Priscianus libro secundo, populus, a, um, dici à veteribus. non celabo lectorem tamen, in nonnullis libris manuscriptis legi, *populea*, TVA] Chaline. IN AQVA NE SVMMA N.] ne aquæ innatet, ne exstent ex aqua, & in summa aqua emineat.

[illegible] Fiebant enim sortes ex ligno durissimo, vt ex quercu & robore, vt in aqua subsiderent: quod declarant verba M. Tull. libr. 2. de Diu. ibi. *Itaque perfracto saxo sorteis erupisse in robore insculptas priscarum litterarum notis*, &c. sequitur paucis versibus post, *Quid igitur in his (sortibus) potest esse certi, quæ fortuna monitu[illegible] manu miscentur, atque ducuntur? Quomodo autem istæ positæ in illo loco? quis robur illud cecidit, dolauit, inscripsit?* HVC] in situlam. ECERE VXOR AEQVA] *ecere*, inquit Festus, *iusiurandum est, ac si dicatur acastor, edepol*. alii *ecere* pro *ecce* positum accipiunt. Hactenus Festus. Ego *æcere* scribi velim cum diphthongo æ, in prima syllaba, cum significat per ædem Cereris. cum verò pro *ecce* accipitur, sine diphthongo, *ecere*. Venio nunc ad huius loci explicationem, *æcere uxor æqua*, inquit, id est. per ædem Cereris, vxor nunc propitia est. seu æquo animo est, cùm scilicet videt nullam à me fallaciam adhiberi. vel sic, vxor æqua, id est vxor mihi propitia sit. vt intelligamus, Stalinonem in sortibus vxorem inuocare, vt solent amantes, talos jacturi, puellas suas inuocare. vel sic, vxor æqua, id est tu vxor æqua sorteis, sitellam agitando: seu potius, æqua sitellam, id est fac, vt sitella neutram in partem propendeat, vt æqua sit, verbum imperatiui modi. vel sic, *æcere vxor æqua* id est per ędem Cereris vxor in hac re, æqua est, id est æquo animo est. quare ei credere, & fidem habere sine periculo possumus. Locus est mihi perobscurus. NOLI VX. CRED.] caue vxor credas. DEVORABIT SORTEIS] sic edendum curaui quatuor libros veteres, & vulgatos omneis. &, quod caput est, editionem Camerarianam secutus, quæ sic habet. cuius lectionis plana sententia est. sed tres alii libri manuscr. habent, *deuotabit sorteis si att.* deuotare autē, verbum frequentatiuū à verbo deuoueo. ab eodem deuoti dicti sunt, qui se alicui certa verborum formula addixerunt, votóque obligarunt: exsecrandi, exsecrabiles, exsecrati, sacris abdicati. Nam deuouere, interdum valet, diris precationibus obstringere & exsecrari, vt notauimus in comment. Horat. ad odam 4. & 23. libr. 3. & in Commentariis in Æmil. Prob. seu Cornelium Nepotem. Siquis igitur *deuotabit sorteis*, legēdum existimabit, sic erit hic locus explicandus, sorteis diris precationibus obligabit, seu deuotas & exsecratas reddet Cleostrata, si eas attigerit. Vsus est eodem verbo & M. Tull. vt quibusdā videtur, & vt nonnulli libri manuscripti fidem faciūt in paradoxo 1. ibi, *quæ vis patrem Decium, quæ filiū deuotauit, atque immisit in armatas hostium copias?* vbi vulgò legitur, *deuouit, atque immisit*, &c. Accius in Decio. *Patrio exemplo medicabo, atque animam deuotabo hostibus*, sic enim legendum apud Non. *non deuorabo*. Itaque vt ingenuè fatear, hic quoque malim legi, *deuotabit sorteis*. CANEM, ET FVRCAM F.] canem, id est, vinculum ferreum, catenam, catellum ferreum. suprà in Curc. *cum catello vt accubes. Ferreo ego dico*, furcā feras autem, notum est. ex quo furciferi serui: de quibus suprà sat multa quibus addamus illud ex Cicerone lib. 1. de Diuinatione, *Cùm bello Latino ludi votiui maximi primùm fierent, ciuitas ad arma repente est excitata. itaque ludis intermissis instauratiui constituti sunt. qui antequàm fierent, cúmque iam populus consedisset, seruus per circum, cùm virgis cæderetur, furcam ferens, ductus est* &c. Licet etiam dicere, hic significari furcam, qua onera gestabant serui & milites Mariani: ex quo dicti muli Mariani, qui, vt docet Festus, à C. Mario instituti sunt: cuius milites in furca, tabella, varicosius interposita, onera portare assueuerant. de quibus & Plutarchus in Mario. Huc referendum quod est infrà in ead. fab. non longè, *Sine modò rus veniat. ego remittam ad te virum Cum furca in vrbem, tanquam carbonarium.* PEDIBVS PENDEAS] serui virgis, aut loris verberabantur pendentes. quod cùm alibi aliquot exemplis collectis notauimus, tum in Amphitr. ibi. *Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo, Nisi item vnam, verberatus quam pependi perpetem.* AT TV VT OCVLOS EMVNGARE, &c.] At ego deos quæso, vt tibi oculi tui per nasum ex capite emungantur. emungare oculos, hellenismus est, pro emungare oculis, vel emungantur tibi oculi. PARATVM OP. ESSE SAM. LAQ.] in quem te induas, & quo tibi collum obstringas, & spiritum intercludas: vel quo te suspendas. AVT SVSPICERIS] aut suspicerris. TV TE SORTI] tu ipsa sortire. Sortio in voce actiua pro sortior, dixerunt veteres. Varro libro 22. rerum humanarum, *cùm venirent censores, inter se sortiant.* Ennius in Cresphonte, *an inter se sortiunt vrbem, atque agros?* LVCRVM FACIT] hoc ad id pertinet, quod seruus Olympio dixerat, *perdis me here*. id est, occidis me, quia mihi vincendi spem præcidis, cùm Cleostratæ sortiendi potestatem permittis. id in aliam sententiam torquens Chalinus, lucrum facit, inquit, cum te perdit scilicet, quia tu nihili es, neque sumptum, quem facit herus tuus in te alendo, exsarcis. OMNEIS TE IMITARI CVPIS] omneis esse fugitiuos cupis, etiam sortes ipsas. Hoc eo pertinet, quod Chalinus optarat, vt sors Olympionis ex sitella effugerit sic *κλῆρον δραπέτην* dixit Sophocles. SED VTINAM TVA QVIDEM SICVT HERCVL. PRAED. QVOND. PR. &c.] sed vtinam, inquit Olympio, tua sors delicuerit, id est, liquefacta fuerit & tabuerit, sicut dicunt sortem Heraclidis delicuisse. hanc historiam his verbis refert Pausanias in Messen. non longè à principio, *Κρεσφόντης δὲ (ἠθέλησε γάρ οἱ ἐξαίρετον τὴν Μεσσηνίαν πάντως μοῖραν) Τημένῳ [illegible] τὸν κλῆρον δοῦναι ἐπιτρέπει. Τήμενος δὲ ἐς ὑδρίαν [illegible] ὕδατος, καθίησι τῶν Ἀριστοδήμου παίδων καὶ Κρεσφόντου σὺν πάλους, ὅπως διειρημένοις μοίρας [illegible] τὰς χώρας [illegible], ὁπότερος ἂν πάλος ἀνέλθῃ πρότερος. τοὺς μὲν δὴ πάλους ὁ Τήμενος ἐποίησεν ἀμφοτέρους. ἀλλὰ τῆς μὲν Ἀριστοδήμου παίδων γῆς ὑπὸ ἡλίου, Κρεσφόντῃ δὲ [illegible] τὸν Ἀριστοδήμου παίδων πάλος κατετήκετο, καὶ ὁ Κρεσφόντης οὕτω λαχὼν, γῆν αἱρεῖται τὴν Μεσσηνίαν*. id est, Cresphontes autem (volebat enim prorsus Messeniam sibi pro sua portione contingere) Temenum orat: & hoc sibi conciliato, & parato, rem sorti permittit. Temenus autem Aristodemi filiorum, & Cresphontæ sorteis in situlam aquæ plenam conii cit, hac lege verbis dilucidis dicta, vt ii priores portionem agri optarent, quorum sors prius exisset. Iam sortem Temenus vtramque fecerat: sed eam, quæ erat filiorum Aristodemi ex terra sole exsiccata: eam verò, quæ erat Aristodemi, ex terra igne cocta. Itaque sors Aristodemi filiorum delicuit: Cresphontes verò ita sortitus, terram Messeniam optat, *Herculeis prognatis* autē, id est, Aristodemi liberis, Herculis posteris, & ab Hercule prognatis. vocis *Herculeis* syllaba quæ proxima est vltimæ, longa est. Omnino malim legi *Heraleis* à Græco nomine *ἡράκλειος*, id est, Herculeus. VT LIQVESCAS] tanquam cera, aut metallum aliquod. VIRGIS CALEFACT.] virgis calefacies, calefactaberis. calefactandi verbo vtitur Horatius epist. 2. lib. 2. *emtis Sub noctē gelidam lignis calefacta athenum*. HOC AGE SIS OLYMPIO] hoc age si vis Olympio, id est, aduerte animum si vis. SI HIC LITTERATVS ME SINAT] si Chalinus me animum attendere ad id, quod agitur, sinat, attendam. sed hic me interturbat. *litteratus* autem id est, cuius tergum virgis tanquā litteris inscriptum, & concisum est. Simeo Bolius, sic litteratus, [illegible], ita

virgis

virgis cæsus, vt virgarum notæ, veluti litteræ in tergo adhuc inhæreant. Plautus in Pseud. *Quasi in libro conscribuntur calamo littera, stilis me totum vsque vlmeis conscribito.* QVOD BONVM ATQVE FORT. &c.] iterum verba illa solemnia, quæ præfari solebant initio rerum gerendarum, memorat. NON IMMO HERCLE] fuit additum *mihi*, sed interpellauit Olympio. HIC VINCET, hic Olympio. PRAECIDE OS TV ILLI H]ttu Olympio valide cæde os Chalino. quidam legi volunt *Procide*, id est, palàm cæde. ECQVID FIT?] id est, nunquid fit, quod iubeo? NE OBIEXIS MANVM] verba Cleostratæ, quibus vetat Chalinum ori, seu malæ manum obiicere, quasi Olympio non sit ausurus eam ferire. proinde ac si ita dicat, noli metuere chaline, aut ne manum ori oppone, nunquam enim te iste, me præsente, ferire audebit. obiexis, id est, obieceris, alii legunt *oblesis*, seu *oblexis*, & interpretentur *oblæseris*. vt intelligamus Cleostratam verba facere cum Olympione monentem, vt videat ne si Chalinum feriat, manum lædat, sed ferri non potest. quod iã antea indicauit Camerarius. COMPRESSAN' PALMA. AN PORR.] vtrum me vis malam Chalino ferire manu contracta, an explicata? vtrum me vis pugnum, & colaphũ Chalino infringere, an eum manu explicata percutere? HEM TIB.] sermo ferientis, & verberantis, vt alibi notauimus. QVID TIBI ISTVNC TACTIO 'ST?] quamobrem istũ tangis? inquit Cleostrata. QVIA IVP. IVSS. M] quia iussit herus meus. QVID TIBI TACTIO HVNC FVIT? quamobrem aut quo iure Olympionem tetigisti? IMPERIVM EXHIBET] imperium palàm agitat atque exercet. CVR OMEN MIHI VITVPERAT?] cur malis & tristibus verbis mihi malè ominatur? Cur mihi omen vitiat? Cur mihi omen infelix, & infaustum reddit? cur mihi seu meo omini obscœnat? MALO CHALINE TIBI CAVENDVM CENS.] sic in Rud. *Caue malo ac tace tu.* TEMPORI POSTQVAM OPVGN] *tempestiua*. tempori inquit, me mones, vt caueam malo, posteaquam mihi os pugno percussum est, proinde ac si dicat, sero me mones? SORTI] sortire, vt suprà. sortire autem, id est, sortem educ è sitella. PRAEBE VVLTV Olympio, præbe animum. est, animo præsenti. COR LIENOSVM HABEO. &c.] Sic habent omnes libri & manuscripti, & impressi. quos quidem viderim, septem manuscript. totidem impressi diuersæ editionis Veneti, Florẽtini, Parisienses, Lugdunenses, Basilienses, Antuerpienses, Colonienses. hoc igitur primum. Deinde horum verborum quæ sit sententia videndum. Dico iocum esse Plautinum & hoc venustè à seruo Olympione significari se cor habere quasi morbo lienis affectum. Nam cor quidem lienis morbo tentari non potest, sed per quandam similitudinem sermonis, hoc sentit Olympio, sibi cor palpitare, & trepidare, tanquã lienem malè affectum. Nam quemadmodum lien male affectus seditionem, vt ait idem in Mercatore, quodammodo facit, & occupat præcordia ita cor spe, & metu conturbatum sussilit, & trepidat, quasi lienosum. Sic ferè explicat & Adrian. Turn. aduers. li. 7. cap. 12. Quin antequã libros illos ederet, memini me, cùm de hoc loco vnà, vt de aliis rebus solebamus, communicaremus, cúmque ego dicerem, mihi hanc scripturam videri rectam, neque vllius emendationis indigere, hanc meam de huius loci explicatione sententiam, ab eius sententia nihil ferè discrepantem, ei aperire, & cùm eorum, qui cor *tumorosum*, tùm eorum qui cor *ludiosum*, legendum putant, coniecturas leueis, atque inaneis improbare, ac refutare. DE LABORE] ob laborem, & dolorem, pectus pulsat. De labore, id est, præ labore, seu ob laborem. EFFER FORAS] educ foras. educ extra aquam. IAMNE MORTVV'S] iámne mortuus es? MVLTA CRVX. EA 'ST QVIDEM] immò multa crux tua est. TVM NOS D. V.] nos igitur diu viuere licet. PIETATE FACTVM 'ST MEA. &c.] cuius pietatis nunc pretium & mercedem refero. Catullus ad seipsum, *O Dij, reddite mi hoc pro pietate mea.* SCIN' TV RVRI ESSE. &c.] Scísne, id est, nónne scis ruri esse ad villam longè, locum subintellige, quo Olympio vxorem ducat? TIBI 'ST ABORE] tibi molestum est, tibi ægritudinem affert, te male habet, te pungit, ac stimulat. PRAESENTE HOC] Chalino.

CHALINVS seruus.

SI nunc me suspendam, meam operam luserim,
Et præter operam restim sumti fecerim,
Et meis inimicis voluptatem creauerim.
Quid opus est, qui sic mortuus? equidem tamen
Sorti sum victus. Casina nubet villico.
Atque id non tam ægre 'st iam vicisse villicum,
Quàm id expetiuisse opere tam magno senem,
Ne ea mihi daretur, atque vt illi nuberet.
Vt ille trepidabat! vt festinabat miser!
Vt sussultabat, postquam vicit villicus!
Atat concedam huc: audio aperiri foreis
Mihi beneuolenteis. atque à me prodeunt,
Hinc ex insidiis hisce ego insidias dabo.

MEAM OPERAM LVSERIM] inanem operam sumserim, nempe cùm iam sim mortuus. ET PR. OP. RESTIM SVMTI FECERIM] & præter operam, quam me suspendens, perdiderim, sumtum fecerim in resti emenda, qua me suspendam. *sumpti* pro *sumptui*, in patrio casu positum est: & sic dictum *sumptifacere*, vt lucrifacere. ET MEIS INIMICIS VOL. CR.] id est, & meis inimicis voluptatem præbuerim, quod stulti est committere. nam docet Aristoteles li. 1. Rhet. ea nobis esse bona & vtilia, quæ contraria sunt iis, quæ volunt inimici, aut quæ inimicis voluptatem creant. Itaque, vt ea sunt nobis optãda, quæ inimici metuunt, & quæ iis molesta sũt: ita quæ inimici volunt, & quæ eis voluptates

creant, nobis fugienda & vitanda sunt. Profert autem illud Nestoris omnibus notum, quod est apud Hom. lib. α ἰλιάδ. ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες, &c id est gaudeat Priamus, Priam & filii, si audiant nos hoc modo inter nos verbis contendere, & decertare, animisque discordare. QVID OPVS EST, QVI SIC MORTVVS?] quid opus est, me suspendere, quid sine hoc sumtu, & hac opera mortuus sim? vel quid opus est ei, qui iam sit mortuus, se suspendere? sed si hanc sententiam ex verbis elicere vellemus, sic esset legendum. Quid opus est, qui sit mortuus? id est, quid opus est ei, qui iã sit mortuus? EQVIDEM TAMEN SORTI, &c.] sui doloris solatium quærit, seu potius reperit, huiusmodi. quamuis victus sim, tamẽ sorti, id est, sorte victus sum. proinde quasi ita dicat, victus quidem sum, verum nõ culpa mea, sed fortunę quòd victus sum, fortunæ adscribendum est, non mihi. vel sic, *Equidem tamen s. s. v.* id est nihilominus tamen siue me suspendam, siue non suspendam, magnum est hòc malum, quod mihi accidit, sorte victus sum. atque hoc pacto Casina nubet, non mihi, sed villico. ATQ. ID NON TAM AEGRE'ST. &c.] i. atque id non tam mihi molestum est, villicum vicisse, & Casinam villico nupturum, quàm senem tantopere experiuisse, ne ea mihi daretur, & vt villico nuberet, atque hoc pacto senem factum esse voti sui compotem, & rem ei ex animi sui sententia euenisse. VT SVSSVLTABAT] vt sursum saltabat præ gaudio scilicet, postquam vicit villicus? CONCEDAM HVC] huc me conferam. MIHI BENEVOLENTEIS] familiareis. A ME PRODEVNT] domo nostra prodeunt. fortè legendum ad me prodeunt. HISCE] Stalinoni, & Olympioni.

OLYMPIO villicus, STALINO senex, CHALINVS.

Olym. *SIne modò rus veniat, ego remittam ad te virum,*
Cum furca in vrbem, tanquam carbonarium.
Sta. *Ita fieri oportet.* Ol. *factum & curatum dabo.*
Sta. *Volui Chalinum, si domi esset, mittere*
Tecum obsonatum, vt etiam in mærore insuper
Inimico nostro miseriam hanc adiungerem.
Ch. *Recessim cedam ad parietem. imitabor nepam.*
Captandus e[st] horum clanculum sermo mihi.
Nam illorum me alter cruciat, alter macerat.
At candidatus cedit hic mastigia.
Stimulorum loculi. proto[llo] mortem mihi.
Certum est, hun[c] ad Acheruntem præmittam prius.
Ol. *Vt tibi inuentus sum obsequens! quod maximè*
Cupiebas, eius copiam feci tibi.
Erit hodie tecum, quod amas, clàm vxorem. St. *tace,*
Ita me di bene ament, vt ego vix reprimo labra
Ob istam rem, quin te deosculer, voluptas mea.
Ch. *Quid deosculer? quæ res est? quæ voluptas tua?*
Ol. *Ecquid amas nunc me?* St. *immò ædepol me, quàm te minus.*
Licétne amplecti te? Ch. *quid amplecti?* Ol. *licet.*
St. *Vt quia te tango, mel mihi videor lingere?*
Ch. *Effodere hic volt credo vesicam villico*
Vltrò te amator apage te à me hoc sis, vide,
Ol. *Apage te tandem amator à dorso meo.*
Ch. *Hodie hercle opinor hi conturbabit pedes:*
Solet hic barbatos sanè sectari viros
Profectò hinc illud est, hi[n]c illud e[st], quod hic Olympionem fecit istum villicum
Idem me pride[m], quom ei aduorsum veneram
Facere atriensem voluerat sub ianua.
Ol. *Vt tibi morigérus hodie, vt voluptati fui.*
Vt tibi dum viuam bene velim plusquam mihi,
Vt ego hodie Casinam deosculabor! vt mihi
Bona multa faciam clàm meam vxorem! Ch. *Attate.*
Nunc pol ego demum in rectam redij semitam,

Hic ipsus

Hic ipsus Casinam deperit. St. *abeo rus. iam*
Hercle amplexari, iam osculari gestio.

Ol. *Sine prius deduci. quid, malum, properas?* St. *amo.*

Ol. *At non opinor fieri hoc posse hodie.* St. *potest.*
Siquidem cras censes, te posse emitti manu,

Ch. *Enimuero huc aures magis sunt adhibendæ mihi.*
Iam ego vno in saltu lepidè apros capiam duos.

St. *Apud hunc sodalem meum, atque vicinum, mihi*
Locus est paratus. ei ego amorem omnem meum
Concredidi. is mihi se locum dixit dare.

Ol. *Quid eius vxor? vbi erit?* St. *lepidè repperi.*
Mea vxor vocabit huc eam ad se in nuptias,
Vt hîc sit secum, se adiuuet, secum cubet.
Ego iussi, & dixit se facturam vxor mea.
Illa hic cubabit. vir aberit faxo domo.
Tu rus vxorem duces, id rus hoc erit,
Tantisper dum ego cum Casina faciam nuptias.
Hinc tu ante lucem rus cras duces postea.
Satin' astute? Ol. *doctè* Ch. *age modò fabricamini.*
Malo hercle vostro tam vorsuti viuitis.

St. *Scin' quid nunc facias?* Ol. *loquere.* St. *tene marsupium,*
Abi atque obsona, propera: sed lepide volo
Molliculas escas vt ipsa mollicula est. Ol. *licet.*

St. *Emitto sepiolas, lepadas, lolliguneulas,*
Hordeias. Ch. *immò triticeas, si sapis.*

St. *Soleas.* Ch. *qui quæso, potius, quàm sculponeas,*
Quibus batuatur tibi os senex nequissime.

Ol. *Vin' lingulacas?* St. *quid opus est, quando vxor domi est.*
Ea lingulaca est nobis, nam nunquam tacet.

Ol. *In re præsenti, ex copia piscaria*
Consulere potero, quid emam. St. *æquum oras, abi.*
Argento parci nolo. obsonato ampliter.
Nam mihi vicino hoc etiam conuento est opus,
Vt quod mandaui, curet. Ol. *iamne abeo?* St. *volo.*

Ch. *Tribus non conduci possim libertatibus,*
Quin ego illis hodie comparem magnum malum.
Quinque hanc omnem rem meæ heræ iam faciam palàm.
Manifesto teneo in noxia inimicos meos:
Sed si nunc facere volt hera officium suum,
Nostra omnis lis est, pulcrè prauortar viros.
Nostro omine it dies, iam victi vicimus,
Ibo intrò, vt id quod alius condiuit cocus,
Ego nunc vicissim vt alio pacto condiam.
Quicquid paratum est, vt paratum ne siet:
Sicque paratum, quod paratum non erat.

SINE MODO RVS V] Chalinus minatur Olympio Casino absenti, qui tamen ex insidiis audit omnia: *sine* enim interdum est minantis, vt hic: quod & alibi admonuimus. VIRVM] Chalinum.

CVM FVRCA IN VRBEM, TANQVAM CARBOW.] furca ad tergum aptata gestabant carbones seu carbonarii, tum serui, qui deliquerant, & maximè, qui furtum fecerant, furcam se-

rentes circumducebantur, vt alieni sibi ab eo cauerent. qua de re alibi. Sed hic locus intelligendus est potius de furca ad tergum accommodata, gestandi carbonis causa. MISERIAM HANC ADIVNG.] nam molestum est, inimici res secundas oculis videre. RECESSIM CEDAM AD P.] profert hunc locum Nonius in voce, Nepa: & legit, *retrouorsum*, pro *recessim*. in quo puto errasse, seu aliud egisse Nonium. nam *retrouorsum* propter versum ferri non potest. *recessim* autem aduerbium est à verbo recedo, quod valet retrò cedo. recessim igitur, id est retro cessim, retrocedendo. Quemadmodum autem *cessim* dicunt Latini, sic & *recessim*. Alfenus Iurisconsul. lib 9. Digest. tit. ad legem Aquil. *Interim superius plostrum cessim ire cœpit*, &c. IMITABOR NEPAM.] imitabor cancrum, seu potius scorpium, qui retrograditur. Cicero in Arato, *Ipsáque consequitur lucens vi magna nepai*. Nonius, *Nepam*, inquit, *quidam cancrum putant*, propter illud Plauti, *Retrouorsum cedam, imitabor nepam. & illud*, &c. Nam verò Nepa, Scorpius dicitur, inquit M. Tull. de Finibus bonorum & malorum, libro 5. *Serpere anguiculos, natare anaticulas, volare merulas, cornibus vti videamus boues, nepas aculeis, suam denique cuique naturam esse ad viuendum ducem*. Festus, *nepa*, inquit, *Afrorum lingua sidus, quod cancer appellatur: vel, vt quidam volunt, Scorpius*. Plautus, &c. Omnino ex Cicerone licet intelligere, nepam, esse scorpium, non cancrum. Nam hos Arati versus, — ἰδ' ἰμφλύει δ' ἐπιτρέχει Πλευρὴ ἐπιδινέει μέγα Θηρίον ἀμφοτέρησιν Σκορπίος, ἐφελκόμενος, καὶ ἐν Σκόρπιος βαθύς ὀρθός, &c. sic Latinè vertit, *Ille tamen nitens grauiter vestigia ponit, Atque oculos vrget pedibus, pectúsque Nepai*: & versus ille eiusdem, quem supra posuimus, *Ipsáque consequitur*, &c. cum illo, qui antecedit, *Exim proiecta claro cum lumine Chela*, respondent huic vni Arati versui, non integro, αἱ δ' ἐπί οἱ χηλαί· καὶ σκόρπιος αὐτός. CAPTANDVS EST HORVM] explendus mihi est clanculum horum sermo, aucupandus, subauscultandus. ALTER CRVCIAT] Stalino cruciat. ALTER MACERAT] Chalinus macerat. inuideo enim euentum secundum, & prosperum in sortitione. Lucret. libro 3. *Macerat inuidia ante oculos illum esse potentem*, &c. AT CANDIDATVS CEDIT, &c.] at hic verbero Chalinus veste candida amictus, vt sponsus, incedit. Sponsi, erant candidati. infra eadem comœdia, *Villicus hic autem cum corona candidè Vestitus lautè, exornatúsque obambulat*. CEDIT] incedit, procedit. STIMVLORVM LOCVLI] Ita stimulis confodi solitus, vt eius humeri, & tergum, & ceteræ omnes corporis partes, stimulorum loculi esse videantur. PROTOLLO MORTEM MIHI] protollo, id est profero, produco. Quidam legunt, *protollam*. quod probarem, nisi libri omnes reclamarent. Lucretius libro 5. *Nec sanctum nomen fati protollere fineis Posse*. Plautus Pseud. *Manum si protollet, pariter proferto manum*. AD ACHERVNTEM PRAEM. PRIVS] Olympionem ad inferos præmittam, priùs, quàm morier, libri veteres non habent præpositionem *ad*, quæ tamen videtur esse necessaria versum complendum. nisi fortè quis dicat in voce *Acheruntem* hic primam syllabam produci, præmittam autem Acheruntem, seu, ad Acheruntem, est, quod Homerus dicere solet ἄϊδι προΐαψεν, vt notauit Bosius. VT TIBI INVENT. S. OBS.] vt, id est quàm, seu quo modo θαυμαστῶς, Græci, ὡς. OBSEQVENS?] morigerus? obsequiosus? QVID? DEOSCVLER?] quid sibi vult hoc verbi, deosculer? vnde hæc lætitia? ECQVID AMAS NVNC ME?] id est, nunquid amas nunc me? an non amas nunc me? VT, QVIA TE TANGO MEL M. V. L.] Vt, iterum accipiendum, admiratiuè, pro quàm? vt supra non longe, & item alias sæpè. quàm videor mihi, inquit, mel lambere, quin te osculor, & quia te tango? EFFODERE HIC VOLT CREDO VES. VILLICO] hic desideratur versus, in editione Camerariana, cùm in aliis omnibus editionibus compareat, spurcus ille quidem. sed tamen Plautinus, & ideo restituendus, vt Plautus, quoad fieri possit, sit integer. Nam, quod alibi ostendi, hæc mea est de talibus locis sententia, qui sunt casti, pudentes, temperantes, eos nullus sermo, quantumuis turpis, & obscœnus, corrumpere potest. qui sunt iam impudici, impudentes, & intemperantes, sine talium locorum lectione, sua sponte corrupti sunt. Ex hoc versu autem intelligimus, Stalinonem senem, lætitia elatum indecorè Chalinum amplecti, & contrectare, & mox in eius tergum nequiter inscendere. HOC SIS VIDE] hoc si vis vide. videat, si quis velit, quid agat amatoriste. APAGE TE TANDEM AMATOR A DORSO MEO] hic quoque versus fuerat à nescio quibus sublatus. at ego eum in libris manuscriptis, & impressis Venetis, Florentinis, Parisiensibus, Lugdunensibus repertum, Plauto iniustissime læso, restitui. significatur autem eodem senis Stalinonis immoderata lætitia, quam Chalinum deosculando, & à tergo improbe vrgendo declarat. HODIE HERCLE, OPINOR HI CONTVRBABIT PED.] alii duo versus à nobis similiter Plauto restitui, quorum sententiam talem esse puto: ac prioris quidam hanc. Hodie, hercle opinor. hi Stalino & Chalinus, ita inter se commiscebuntur, vt pedes vnius à pedibus alterius secernere, aut internoscere non queas. vel eò dicit hoc Chalinus, quòd senex lætitia gestiens, & pedibus gesticulans, ac tripudians, Olympionem demulcebat: vel quòd tergo Olympionis incumbens pedes suos eius pedibus implicatos habebat: quod totum est fœdum, & turpe dictu: tetrum, & horrendum factu. Significat enim Stalinonem, pro eruum, & libidinosum senem in præposteram Venerem ruere. Iam de pedibus, genus est Veneris, tollere pedes notum illud Ciceronis libro secundo, epistola ad Atticum, epistola prima, *Sed soror* (inquit Clodius) *quæ tantum habeat consularis loci, vnum mihi solum pedem dat. Noli inquam, de vno pede sororis queri, licet etiam alterum tollas*. Ouidius libro 3 de arte amandi, *Melanion humeris Atalanta crura ferebat*. Martialis lib. 11. Epigrammate de Læda, cuius initium est, *Historicam vetulo se dixerat esse marito, Et queritur*, &c. sequitur, *Protinus accedunt medici, medicæque recedunt, Tolluntúrque pedes. ô medicina grauis*. Idem libro 10. *Cum duo venissent ad Phyllida manè futuram, Et nudam cuperet sumere vterque prior: Promisit pariter se Phyllis vtrique daturam: Et dedit ille pedem, sustulit hic tunicam*. Iuuenalis Sat. 6. *Lenonum ancillas posita Laufella corona, Prouocat, & tollit pendentis præmia coxæ*. Porrò secutus sum auctoritatem quinque librorum manuscriptorum, qui habent, *hi conturbabunt pedes*. Nam in aliis scriptum est, *hic conturbabit pedes*. quomodò impressum est in Venetis, & Florentinis, & ceteris vulgatis. posterior versus à me restitutus, hic est, SOLET HIC BARBATOS SANE SPECTARI SENEX] huius versus sententia, plana est: non solet, inquit, hic senex, pueros imberbeis sectari, vt alii, sed barbatos viros. Libri vulgati, in quibus hic versus reperitur, sic habent, *solet hic barbatos sanè sectari viros*. quæ lectio æque probabilis est, vt antiqua, sed minoris auctoritatis. sequuntur & alii quatuor versus qui in libris vulgatis non reperiuntur, ne in manuscriptis quidem omnibus, sed in tribus tàntum. eos quoque

eos quoque restitui, quòd eos iudicem esse Plautinos. PROFECTÒ HINC ILLVD EST, HINC ILLVD EST, QVOD HIC, &c.] profectò ex hac causa, id est, ex eo, quòd amat exoletos, & barbatos, illud est, quòd Olympionem istum fecit villicum, id est, præfecit villæ, cum anteà illá præfecturam haberet, vt illa rustica præfectura esset illi impudicitiæ merces. IDEM ME PRIDEM CVM EI ADVORSVM V. FACERE ATR.] Idem Staleno iam pridem, cùm ei obuiam venissem, voluit me atriensem facere sub ianua, vt hæc atriensis præfectura esset item mihi pro turpitudinis, quam pertulissem, mercede. VT TIBI MORIGERVS HOD. &c] vt tibi hodie fui obsequens? vel vt hodie ad morē tibi gerendum paratus fui? vel vt tibi hodie morem gessi? vt tibi voluptati fui? hoc est, vt tibi iucūdus fui. CLAM MEAM VXOREM?] clam mea vxore? ATTATE] interiectio est, vel se ipsum, vt hic, vel alterum, vt infrà nō longè, increpantis. NVNC POL EGO DEM. IN RED. &c.] nunc demum intelligo Stalinonem Casinæ amore esse captum. at ego antea errans, putabam eum amare barbatos. atque idcirco pro villico tantopere laborare. In rectam redii semitam: allegoria est, per quam significat, se antea errasse animo, qui putasset herum suum tantopere villici caūsa laborare: nunc resipuisse, nunc rem omnem, vt se habeat, nouisse. Sic ferè locutus est suprà nō longè. *vah, tandem rediij vix veram in viam*. non dissimulabo tamen in aliquot libris antiquis scriptum esse, *nūc pol ego demum in rectam rediij è semita* HIC IPSVS CASIN. DEP.] Hic ipse Stalino Casinam perditè amat. ABEO RVS IAM HERCLE] iam, dissyllabum est propter versum. AMPLEXARI] Casinam. GESTIO] valde cupio, *Gestit*, inquit Festus *qui subita felicitate exhilaratus, nimis corporis motu præter consuetudinem exsultat*. QVID, MALVM, PR.] malum interiectio stomachantis. ADHIBENDAE] admouendæ, vel attendendæ. VNO IN SALTV LEPIDE APR. CAP D.] vna in re, vel vno in loco duos homines capiam. Stalinonem herum & Olympionem. prouerbii locum obtinet, *vt in saltu duos apros capere*. *Saltum*, Ælius Gallus lib. 2. Significationem, quæ ad ius pertinent, ita definit, inquit Festus, *Saltus est, vbi silua, & pastiones sunt quarum causa casa quoque*. CONCREDIDI] commisi fidei. REPPERI] excogitaui, vbi esset interea, dum Casina potiret. ILLA HIC CVBABIT] illa, vxor Alcesimi, Murrhina, hic domi nostræ cubabit. VIR ABERIT FAXO D.] fecero, vt vir eius Alcesimus absit domo. nonnulli libri veteres habent, *vir aberit faxo d.* Ego nihil muto. TV RVS VXOREM D. ID. R. &c.] tu simulabis, te vxorem rus hodie ducere: sed hæc domus vicini id rus erit: cras autem demum manè ante lucem Casinam rus duces, posteaquàm, cum Casina meo arbitratu lusero vel sic, tu rus vxorem duces cras, scilicet, ego autem hic hoc est in domo vicini mei hodie cubabo: & hic locus mihi rus erit tātisper, dum cum Casina delicias faciam & me oblectabo. DVCES POST] postea Casinam duces SAT IN' ASTVTE] nónne admodum astutè res tota à nobis adornata, composita & prouisa est? FABRICAMINI] fabricamini, imperatiui modi est, quod valet fabricas facite, id est, fallacias struite. MALO HERCLE VESTRO T. V. V.] versutiæ vestræ vobis profectò carè constabunt: versutiæ vestræ vobis erunt damnosæ, & perniciosæ versutiæ vestræ in caput vestrum recedent. TENE MARSVPIVM] accipe hoc à me marsupium & tene. ATQVE OBSONA] & obsonium eme. SED LEPIDE VOLO, &c] sed volo escas molliculas emi lepide ac parari. VT IPSA MOLL.] vt ipsa Casina mollicula, tenella, & delicata est. SAEPIOLAS] paruas sepias: sepia, piscis notus. LEPADAS] sic edi malui, quàm *lepidas*, vt sit nomen piscium è genere testaceorum, quod non improbat Camerarius, & approbat Simeo Bosius: quamuis libri veteres reclament: in quibus plane scriptum est, *lepidas*. quo modo item scriptum est & apud Priscianum libro tertio, quo loco de diminutiuis nominibus loquitur. Sed Priscianum ibi corruptum esse arbitror, vt & alibi. Lepadas commemorat etiam in Rud. ibi, *Echinos, lepadas, ostreas, balanos captamus, conchas*, &c. LOLLIGVNCVLAS] paruas lolligines Horat. Sat. 4 lib. 2. *hic nigra succus lolliginis hæc est, Ærugo mera*, &c. Ad quem locum de lolligine diximus nonnulla. Prisc. libro suprà commemorato hunc locum profert, *Emito sepiolas*, &c HORDEIAS] hoc quoque piscis nomen esse puto, vt tamen iocus sit ex ambiguo, quia possit ita accipi, vt sit adiectiuum vocis *lolliguneulas* quod intelligere licet ex eo, quod subiicit Chalinus, qui ad parietem acclinatus, & ex insidiis Stalinonis, atque Olympionis sermonem captans, & à spectatoribus tantum visus, atque auditus, senem reprehendit, & corripit, quòd triticeias non dixerit potius, quàm hordeias, id est, hordeaceas. Turnebus nō putat iocum esse ex ambiguo, neque hordeias piscis nomē esse, sed lolligūculas dictas esse hordeias à sene rustico pro hordearias, seu hordeaceas, id est, pulchras, quòd ille nihil putaret esse frugibus pulchrius. Ego puto iocum esse in verbo, hordeas, vt dixi: quòd cùm senex pro pisce posuerit. Chalinus seruus in occulto latens, pro epitheto acceperit ab hordeo. IMMO TRITICEIAS, SI SAPIS] imò si sapis, inquit, triticeas potius parari iubeto, quàm hordearias, triticū enim hordeo præstat. hæc Chalinus à spectatoribus tantum visus, & auditus, non à Stalinone, neque ab Olympione. SOLEAS] hic quoque iocus est in nomine, nam solea, & piscis nomen est, & calciamenti. Horat. Sat. vltima li. 2. *Et soleas poscit*. Plaut. in Trucul. *cedò soleas mihi: Properate*, &c. Idem in hac comœd. infrà. *Si effexis hoc, soleas tibi dabo, & annulum in digito Aureum, & bona plurima*. sed senex solearum nomine, piscis vult intelligi: seruus soleas pro calciamentis accipit. QVI QVAESO, POTIVS QVAM SCVLPONEAS] sculponeæ calciamenti rusticè genus: quod ex Catone lib. de re rust. intelligere licet: cuius hæc verba sunt *Quoties cuique tunicam, aut sagum dabo, prius veterem accipito, vnde centones fiant, sculponeas bonas alternis annis dare oportet.* Aliter Fulgent. cuius hæc verba, *Sculponeas dici volunt, calceos plumbo ligatos*. Vnde Nonius Philemporo. *Sculponeæ batuenda sunt huic latera probe.* & Plautus Casina. simili modo, &c. Ego Fulgentium labi, & errare puto. QVIBVS BATVATVR, &c.] quibus tibi os verberetur, &c actor vocabularii Latino Græci, *batuit*, id est, κατακόπτει quod valet cædit, concidit, contundit M. Tul. libr. 9 epist. ad Pætum, *batuit*, inquit, *impudenter: depsit, multò impudentius*. Sueton. absolute vsurpauit in Caligula. *Mirmillonem è ludo rudibus secum batuentem, & sponte prostratum confodit ferrea sicca, ac more victorum cum palma discurrit*. VIN' LINGVLACAS?] Festus, *Lingulaca genus piscis*, inquit, *vel mulier garrulatrix*. Nonius. *Lingulaca dicuntur verbosi, seu verbosa*. Plautus in Casina, *Ea lingulaca est nobis: nam nunquam tacet* Idem lingulacæ, locutuleiæ, à procacitate linguæ, & loquacitatis proprietatem trahūt. Plautus in Casina, &c. Adrianus Turnebus *lingulata*, & *lingulatas*, scribi & proferri debere existimat per t. non *lingulaca*, neque *lingulacas* per c. cui propemodum assentior. Idem de *pastinaca* sentio, scribendum esse *pastinata*. Est autem hic iocus ex ambiguo verbo. seruus enim Olympio per lin-

gulacam, seu lingulatam, piscem significat: senex aliter accipiens, loquacem, & garrulam mulierem intelligit. IN RE PRAESENTI] suprà in Amphit. *Namque ego fui illic in re præsenti*, &c. ad quem locum plura. ÆQVVM ORAS] æquum dicis. AMPLITER] largiter. NAM MIHI VICINO HOC ETIAM C.] nam mihi opus est, hunc vicinum à me conueniri, seu conuentum esse. TRIBVS NON COND. P. LIB. &c.] id est, nolim merere treis libertates, vt non dem illis hodie magnum malum. vel sic, nolim treis libertates pro mercede accipere, vt non dem illis hodie magnum malum. vel sic, si quis mihi treis libertates pro mercede deferat, ne illis hodie dem magnum malum, eas accipere nolim. tam valde cupio illis magnum malum comparare. tale ferè est illud Horatii epist. 2. ad Lollium lib. 1 *scilicet vt non sit prima fides, & verè quod placet, vt non Acriter elatrem, pretium ætas altera sordet.* ad quem locum de tali genere loquendi dicta sunt in Comment. Horat. Plautus suprà in Asinar. *Non adepol conduci possum vita vxoris annua.* MANIFESTO TENEO, &c.] teneo in manifesto furto deprehensos. IN NOXIA] in peccato non leui. NOSTRA OMNIS LIS EST] causam, seu litem vicinus. PVLCHRE PRAEVORTAR V.] probè anteuertam viros, seu præuertam. NOSTRO OMINE IT DIES] dies procedit ex animi nostri sententia. hic dies nobis est prosper, & faustus. IAM VICTI VICIMVS] qui modò victi eramus, nunc vicinus. Homerus, Ξυνὸς ἐνυάλιος καί τε κτανέοντα κατέκτα. id est, *Communis Mauors permentem móxque peremit.* VT ID, QVOD ALIVS CONDIVIT SVCVS, &c.] allegoria est, per quam significat se consilia, ac fallacias Stalinonis, & Olympionis disturbaturum, atque euersurum. alludit autem ad cenam, quæ à coco paratur, coquitur & conditur.

STALINO, ALCESIMVS, senes.

Sta. *Nunc amici, ánne inimici sis imago, Alcesime mihi,*
Sciam: nunc specimen specitur, nunc certamen cernitur.
Curam mi exime, castigare, id ponito ad compendium.
Cano capite, ætate aliena, eò addito ad compendium.
Cui sit vxor, id quoque illuc ponito ad compendium.
Alc. *Miseriorem ego ex amore, quàm te, vidi neminem.*
Sta. *Fac vacent ædes.* Al. *quin ædepol seruos, ancillas domo*
Certum est omnis mittere ad te. St. *eho nimium scitè scitus es.*
Sed facito, dum memineris versus quos cantat colax, cibo
Cum suo quiqui facito vti veniant, quasi eant Sutrium.
Alc. *Meminero hem, nunc enim tu demum nullo scito scitus es.*
Sta. *Cura, ego ad forum modò ibo, iam hîc ero.* Al. *bene ambula.*
Sta. *Fac habeant linguam tuæ ædes.* Al. *quid ita?* St. *quum veniam vocent.*
Alc. *Attate, cadundus tu homo es, nimias delicias facis.*
Sta. *Quid me amare refert, nisi sim doctus & dicax nimis?*
Sed caue tu, in quæstione mihi sis. Al. *vsque adero domi.*

NVNC AMICI, ANNE INIMICI] Nunc sciam vtrum mihi similitudinem atque imaginem amici geras, an inimici. NVNC SPECIMEN SPECITVR] δεῖγμα δείκνυται. atticismus, sententia autem hæc est. nunc spectaberis, & cognosceris, vtrùm sis mihi amicus, an inimicus. nunc specimen dabis tui erga me animi. nunc ostendes qualis sis animo erga me. Hæc est vera huius loci explicatio. Nam quod Turnebus *specimen* idem valere putat hic, quod certamen, non idem sentio, *specio* autem verbum est antiquum, cuius composita sunt adspicio, conspicio, inspicio, &c. sic autem loquitur infrà in Bacchid. *Nunc Mnesiloche specimen specitur, nunc certamen cernitur, Sisne, necne, vt esse oportet.* NVNC CERTAMEN CERNITVR] allegoria est. significat autem idem, quod modò dixit, aliis verbis. nunc dimicatur, & certatur, inquit, vtrum sis amicus, an inimicus. nunc certamen initur, vel nunc res in discrimen, & certamen venit, vtrum mihi sis amicus, nécne. videtur autem etiam hic esse atticismus, vt certamen cernitur, simile sit, atque certamen certatur. cernere enim valet interdum certare, vt in Commentariis Lucretian. notauimus. ibi, *Nauta cum ventis contractum cernere bellum.* Quod autem negat Turn. lib. 16. Aduers. certamen hic significare pugnam, aut dimicationem, longe aliter sentio. Nam certamen plane nihil hic aliud significat, quàm dimicationē: sed non vidit ille hic accipi translate, atque adeò hoc totum, certamen certamen, dici ἀλληγορικῶς. CVRAM MI EXIME] cura me libera, curam mihi adime. Sic autem edendum curaui secutus manifesta scripturæ veteris vestigia. vulgatam autem scripturam, *Curam eruo*, reieci. CASTIGARE, ID PONITO AD COMPENDIVM] id est, castigare definito & quasi lucrifacito, supersedeto à labore, & opera castigandi. nolito in me castigando operam consumere, quòd cùm facies, lucrum quodammodo facies. nam si me castigare conareris, longa tibi habenda esset oratio, & multis verbis vtendum, cùm diceres, me senem esse, cano capite, &c. CANO CAPITE, AETATE ALIENA, &c.] si me castigare velles, diceres me hominem esse cano capite, ætate ab amatoribus aliena, & ad huiusmodi ineptias, & leuitates inepta. EÒ ADDITO AD COMPEND.] Lucrifacito superiorem illam orationem. ID QVOQVE ILLVC PONITO AD COMP.] id est, etiam eam totam orationem lucrifacito, quam in me castigando consumere posses, me esse maritum, hoc est, me habere vxorem domi. Animaduertat lector attentus, & cordatus, quanta sit peccati illecebra.

En tibi,

En tibi, hic senex, videns, prudens & sciens, flagitiũ facit fatetur enim se cano capite esse, ætate à talibus leuitatibus aliena, vxorem habere domi quib. rebus omnibus, atq. adeò singulis debeat à tali turpitudine, & flagitio auocari. veruntamen, voce, ratione spreta, ac repudiata, animo suo, & turpissimæ libidinĩ morem gerit. FAC VACENT AEDES] fac ę. des tuæ vacuæ sint. AT TE] domum tuam. NIMIVM SCITÈ SCITVS ES] scitè scitus es, id est, valde lepidus & scitus es, *scitè scitus*, sic dictum, vt illa, *sapienter sapit*. in Pœnu *madidè madeam*. in Pseud. *properè properas*, in Curcul. &c. SED FACITO DVM MEMINERIS VERSVS, QVOS CANTAT COLAX] secutus sum libros vulgatos, qui omnes ad vnum sic habent, vt edidi. quam lectionem explicemus primum, deinde scripturam veterem proponamus. sic igitur hunc locũ explico. Sed facito interim memineris versus, quos Colax Næuianus cantat. Cantabat autem hoc Colax ille Næuianus (scripsit enim Næuius fabulam hoc nomine) vti quiqui cum suo cibo venirent, quasi, &c. nunc scripturã antiquã proponamus, ac repræsentemus. Sic igitur habent plerique libri veteres, *Sed facito, dũ merui aper versus, quos cantat, colas*. nonnulli sic, *sed facito dum Memis aper versus quos cantat, colas* quarum scripturarũ alii aliã probabilem esse putãt: alii, omneis: ego primam maximè omnium probo: eáque quamuis perobscuram, atque impeditam sic explico, ac declaro, sed facito dum, si hoc merui, versus colas, quos aper cantat. aper autem cantat γρύ, γρῦ, hoc igitur monet Alcesimũ Stalino, vt ne γρύ, quidẽ faciat, hoc est vt taceat neque vulget, aut enũciet, quæ sunt eius fidei cõmissa, *merui* lego per interpositionem, hac sentẽtia ego qui tibi omnia mea consilia credo: vel ego qui tibi amicus sum, merui, vt linguam tuam cõtineas, & arcana tuæ fidei credita & cõmissa, taceas. Simeo Bosius ex vestigiis aliarum duarum scripturarum veterum hanc eliciebat, *Sed facito dum in eo aper, vel sus, quod cantat, colas* eadem opinor sententia. atque eius esse putamus, quam omnium probabilissimam iudicamus CIBO CVM SVO QVIQVI FACITO VTI VENIANT, Q. E. SVTR.] facito, vt singuli tui familiares, hoc est famuli, & ancillæ veniant domum nostram cum suo cibo, quasi eant Sutrium. vel sic facito, vt serui & ancillæ tuæ domum veniãt saturi. Festus. *Sutrium ire*, inquit, *in prouerbium abiit, natũ ex eo, quòd orto quondam tumultu Gallico edicturo fuit, vt legiones Sutrij præstò essent cum suo cibo, quod vsurpari cœptum est in iis qui suis sumtibus officium præstarent, quibus deberẽt*. Deinde profert hunc locum Plauti, hoc modo, *Sed facito dum merula per versus quod cantat, colas. cum suo quiqui facito, vt veniant*, &c. Hactenus Festus, qui valde hoc loco corruptus, & lacer est: quanquam eum conati sumus emẽdare, & in integrum restituere. MEMINERO] hæc Alcesimi responsio videtur lectionẽ vulgatam comprobare. HEM NVNC ENIM TV DEMVM NVLLO SC. SC. ES.] hem, inquit Alcesimus, enim vero tu nunc demum inscitus & inelegans es, qui moneas me vt serui mei, & ancillæ meæ domum tuam eant, tibi inseruiendi gratia, cum suo cibo. CVM VENIAM VOCENT] cum veniam me vltro inuitent ac vocent, quasi sint orationis & sermonis participes cùm veniam pateant, ne necesse habeam, eas pulsare. ATTATE] Attate, interiectio est obiurgantis: quæ apud Carisium ita scribitur, *attatæ* cum diphthongo in postrema syllaba. CARDVNDVS TV HOMO ES] tu homo flagris aut loris dignus es, tu verberandus es, tu mastigia es. Sed non celabo lectorem in nonnullis libris manuscriptis scriptum esse, *Attate, credundus tu homo es?* quæ scriptura si cui probabitur, sic poterit explicari, attate túne homo existimandus aut habendus es, & non bellua potius aliqua, qui tam improbus, proteruus & nequam sis? SED CAVE TV IN QVAESTIONE &c.] id est, sed caue mihi quærendus sis. Sic loquitur in Pseud. *Sed vide sis ne in quæstione sis, quando arcessam mihi*. Idem in Persa *Sed recipe te quamprimum potes. caue fuas mihi in quæstione*. Sic autem legendum esse, vt edidimus, non, *Sed tu caue inquisitioni mihi sis*, & ratio vincit, & libri veteres plerique testantur.

CLEOSTRATA, ALCESIMVS.

Cl. VT properaram arcessere hanc ad me vicinam meam, hoc erat.
Æcastor quòd me tanto vir opere orabat meus,
Libera ades vt sibi essent, Casinam quo deduceret,
Nunc adeò nequaquam arcessam, ne qua ignauissumis
Liberi loci potestas sit vetulis veruecibus.
Sed eccum egreditur senati columen, præsidium popli,
Meus vicinus, meo viro qui liberum præbet locum.
Non ecastor vilis emtu'st modius, qui venit, salis.

Al. *Miror huc iam non arcessit proximum vxorem meam,*
Quæ iam dudum si arcessatur, ornata expectat domi.
Sed eccam opinor arcessit: salue Cleostrata. Cl. *& tu Alcesime,*
Vbi tua vxor? Al. *intus illa te, si se arcessas, manet:*
Nam tuus vir me orauit, vt eam istuc ad te adiutum mitterem.
Vin' vocem? Cl. *sine. nolo, si illa occupata'st.*

Cl. *Nihil moror, molesta ei esse nolo. pòst conuenero,*

Al. *Non ornatis istic apud vos nuptias?* Cl. *orno & paro:*

Al. *Non ergo opu'st adiutrice?* Cl. *satis domi est. vbi nuptiæ*

Fuerint, tum istam conuenibo. nunc vale, atque istam iube.

Al. *Quid ego nunc faciam? flagitium maximum feci miser*
Propter operam illius hirqi improbi & edentuli,
Qui hoc mihi contraxit. operam vxoris polliceor foras,
Quasi catillatum. flagitium hominis, qui dixit mihi
Suam vxorem hanc arcessituram esse. ea se eam negat morarier.
Atque adepol mirum, ni subolet iam hoc huic vicinæ meæ.
Verum autem altrouorsum cùm eam mecum rationem puto,
Si quid eius esset, esset mecum postulatio.

Cl. *Ibo intrò, vt subducam nauim rursum in puluinarium.*
Iam hic est lepidè ludificatus miseri vt festinant senes!
Nunc ego illum nihili decrepitum meum virum veniat velim.
Vt eum ludificem vicißim, postquam hunc delusi alterum.
Nam ego aliquid contrahere cupio litigij inter eos duos.
Sed eccum incedit: at quum adspicias tristem, frugi censeas.

AD ME] domum nostram. HOC ERAT AECASTOR QVOD ME &c.] ordo & sententia est, hoc erat æcastor, id est, hæc erat causa profectò, quamobrem me tantopere vir meus orabat, vt hanc meam vicinam ad nos arcessere properarem. Cleostrata posteaquam resciuit omnem rem de amore, & nequitia viri sui, simúlque de turpissimo vicini Alcesimi in eum officio, ac studio, mutat cõsilium de arcessenda Myrrhina vicina sua, vt senum consilia disturbet. HOC ERAT] hæc causa erat. NE QVA IGNAVISS. LIBERI LOCI POT] ne qua vlcui loci, in quo libere & sine arbitris scortari & amoribus turpissimis operam dare possint, fiat copia VETVLIS VERVECIB.] senibus ad Venerem ineptis. SENATI COLVMEN] ironia est sic Terentius Phorm *columen vero familiæ. Cui commendaui filium hinc abiens meum.* supra Plautus in Amphitr *Aduenisti, audaciæ columen, consutu dolus.* Idem in Epid. *senati qui columen cluent* senati autem, antiquè, pro senatus. Sallust. de bello Catil nar *Igitur senati decreto Q. Martius Rex Fæsulas. Q. Metellus Creticus in Apuliam, circúmque ea loca missi,* &c. Idē alibi. *duobus senati decretis.* M.Tull. de diuinatione in Q. Cæciliũ *quod in vnaquaque re, beneficio senati, populique Romani iura habent.* Notat Nonius & Carisius. NON AECASTOR VILIS EMPTV'ST. &c.] non æcastor vilis emptu est: salis modius, qui venit. allegoria est: per quam significat *ἐσχηματισμένως* hos senes esse insipienteis, insulsos, ac delitos. non æcastor, inquit, salis modius, vilis emtu est, hoc est carus est. quid ita? quia quæ rara sunt cara sunt. at hi senes totum ciuitatis salem in pectoribus suis continent, & possident, scilicet: súntque adeò sal totius ciuitatis. non est igitur mirum modium salis, qui venit, carum esse, cùm sit totus penes duos senes. vel sic, vt legatur hoc totum cum interrogatione non ecastor vilis emtu'st modius qui venit, salis? id est, nónne sal vili emitur, cùm sit tanta eius penuria, & cùm hi duo senes soli in ciuitate salem habeant? hoc est, cùm soli sapiant? cùm sit tanta salis in vrbe paucitas, atque egestas, nónne debet esse carissimus? & nonne mirum est, tam vili emi spectata eius penuria? Locus est aliquantum obscurus. quem melius fortasse declarabit lector eruditus, & plus otii nactus. Iam sal pro sapientia, prudentia, solertia, & acumine vsurpari solet. ex quo salsi & insulsi. Et Catullus de Quinctia & Lesbia, *Nulla in tam magno est corpore mica salis.* Et Terent. in Eunuch. *Labore alieno magno partam gloriam Verbis sæpe in se transmouet, qui habet salem.* Significat omnino, hos senes esse insulsos, fatuos, stolidos neque quidquam in pectore salis. neque aceti habere. ORNATA] parata & instructa, vel culta vt decet. INTVS ILLA TE, SI SE ARCESS. M.] domi illa te expectat, si fortè se arcessas. NIHIL MOROR] nihil moror vxorem tuam, id est, facile opera vxoris tuæ carebo. NON ORNATIS] non paratis, &c. CONVENIBO] conueniam ATQVE ISTAM IVBE] subintell. valere. FLAGITIVM] facinus turpe, & erubescendum. HIRQI IMPROBI, ET ED.] hircum appellat, quod instar hirci, salax sit, & in Venerem pronus: vel quod olidus, & fœtidus. addidit epithetum, *improbi* id est, proterui, petulci. addidit & alterum edentuli, hoc est, senio confecti, edentulos senes, *νωδοὺς* appellant Græci. QVI HOC MIHI CONTRAXIT] qui hoc mali mihi conflauit. QVASI CATILLATVM] *Catillare,* inquit Fulgentius, *est per alienas domus gyrare,* tractum à Catulis, quòd per alienas domos circumeant. deinde profert hunc locum Sic autem legendum apud Fulgentium, vt retulimus, & vt habent omnes libri *gyrare*, non vt vult quidam indiligens Nonii emendator, *ligurrire,* quãuis sciam catillones dici gulosos, & ligurritores. quasi catillatum, igitur, id est, vt eat quasi catillatum, vel vt quasi catillet, id est, circumeat & vagetur per alienas domos. Non dissimulabo tamen, in nonnullis libris manuscriptis scriptum esse, *quasi catilla tum flagit hom.* In vno & altero *quasi catilia tum flagit.* Quæ scripturæ non sunt fortasse reiiciendæ: & sunt faciles, & planæ hoc modo, *operam vxoris polliceor foras, quasi catillã.* id est, operam vxoris polliceor extra domum, & alienis viris, quasi ea sit impudica & alienorum virorum appetens. Omnino prior scriptura, eam dico, quam secutus sum, meo iudicio probabilior est. Sed ne hoc quidem prætermittam, quod à Festo scriptum est, si quid fortè ad rē pertinet. *Catillatio,* inquit ille, *graue opprobrium hominibus generosis obiiciebatur, si qui prouincias, amicas populi Romani expoliassent.* FLAGITIVM HOMINIS] homo flagitiosus, seu flagitii, id est, dedecoris plenus. ATQVE AEDEPOL MIRVM NI SVBOLET, &c.] & ædepol nimirum hæc vicina mea hoc, quod molimur, subodoratur, id est, suspicatur. hoc ei subolet, id est hoc ei incipit esse notum: vel hoc ei aliquantum, & aliqua ex parte notum est. tralatio est à sensu odorandi. Sic Terent. Heaut. *Vt ne paullulum quidem subolat esse amicam hanc Cliniæ.*

VERVM AVTEM ALTROVORSVM] sed contra alteram partem, vel alteram partem versus, cum rationem in eo, & cum mecum attentius considero, si vicina mea aliqnid horum suspicaretur, mecum expostularet. POSTVLATIO, expostulatio. VT SVBDVCAM NAVIM RVRS. IN PVLVIN.] puluinar seu puluinarium locus, in quo corpus quieturum collocamus. vel sic, puluinar lectulus, seu puluillus ex aluta factus, molli tomento fartus: in quo collocabant olim Dei statuam. transfertur etiam ad trabeis, in quibus naues post longam nauigationē, ac iactationem, & tempore ad nauigandum minus idoneo, in littore collocantur. Est autem hic allegoria per quā significat Cleostrata rē abesse à periculo: vel inibi esse, vt extra periculum esse possit. quod eo dicit, quia quod sperarat senex, se Casina potiturum operā ei ad hanc rem dante Alcesimo, eius spei fruendæ copiam se eis ademturam esse videt, atque confidit. NVNC EGO ILLVM NIHILI DECR. &c.] locutio permixta, & ex duobus conflata, cuius generis non paucas non vno loco notauimus, & collegimus. dictum enim, virum meum veniat velim, pro vir meus veniat velim, vel vtrum meum venire velim. ALIQVID CONTRAH. CVP LIT.] aliquā inter eos duos litē conflare cupio. cupio eos inter se committere, & concitare. AT QVVM ADSP. TRISTEM, PR. C.] tale ferè est illud Terent. in Andr. de Critone. *illum. confidens catus. Cùm faciem videas, videtur esse quantiuis pretij.* & illud M. Tullii de Pisone orat. in Pison. *quia tristem semper, quia taciturnum, quia subhorridum, atque incultum videbant,* &c. nam satis mihi est locum indicasse.

STALINO senex, CLEOSTRATA.

Stultitia magna'st, mea quidem sententia,
Hominem amatorem vllum ad forum procedere,
In eum diem, cui quod amet in mundo siet,
Sicut ego feci stultus. contriui diem,
Dum asto aduocatus cuidam cognato meo:
Quem hercle ego litem adeo perdidisse gaudeo,
Ne me nequicquam sibi hodie aduocauerit.
Rogitare oportet prius & percontarier,
Adsitne animus ei, necne adsit, quem aduocet.
Si neget esse, exanimatum amittat domum.
Sed vxorem ante ædis eccam. hei misero mihi.
Metuo, ne non sit surda, atque hæc audiuerit.

Cl. *Audiui ecastor cum malo magno tuo.*

St. *Accedam propius. quid agis mea festiuitas?*

Cl. *Te ecastor præstolabar.* St. *iamne ornata res est?*
Iamne hanc traduxti huc ad nos vicinam tuam,
Quæ te adiutaret? Cl. *arcessiui vt iusseras.*
Verum hic sodalis tuus, amicus optimus,
Nescio quid se sufflauit vxori suæ.
Negauit posse, quando arcesso, mittere.

St. *Vitium tibi istuc maximum est: blanda es parum.*

Cl. *Non matronarum officium est, sed meretricium,*
Viris alienis, mi vir, subblandirier.
I tu, atque arcesse illam: ego intus quod facto est opus,
Volo accurare, mi vir. St. *propera ergo.* Cl. *licet.*
Iam pol ego huic aliquem in pectus iniiciam metum,
Miserrimum hodie ego hunc habebo amasium.

STVLTITIA MAGNA'ST MEA QVIDEM S.] Sic queritur Menæchmus subreptus in Menæchmis, se, dum cuidam suo cognato in foro operam dat, diem optimum corrupisse, & hora constituta ad prandium ab amica paratum non venisse. ibi, *Dij illum omnes perdant: ita mihi hunc hodie corrupit diem* &c. in scena, cuius principium est, *Vt hoc vtimur maximè more morum,* &c. Sed in ead. fabula, *Peniculus parasitus, se in concione hæsisse, & interea prandij tempus non obiisse*: ibi, *Plus annos triginta natus sum,* &c. AD FORVM PROCEDERE] in forum prodire, IN EVM DIEM CVI QVOD AM. IN M. S] ordo est, ad forum procedere, cui quod amat, in mundo siet in diem. IN MVNDO SIET] id est paratum sit. de hoc loquendi genere suprà plura dicta sunt in Asin. ibi, *Aut mihi in mundo sunt virgæ, aut atriensi sauræ.* CONTRIVI DIEM] consumsi diem. Sic in Asinaria dixit, *lacerare diem*, ibi, *Quin ego hanc iubeo tacere, quæ loquens lacerat diem?* ADVOCATVS CVIDAM COGN.] aduocatus est is qui præsentiam suam commodat amico, aut etiam ius suggerit, ita vt nihil loquatur apud iudices. NE ME

NEQVICQVAM, &c.] quem gaudeo litem perdidisse, ne me sine mercede, ac pretio sibi hodie aduocauerit. vel sic, quem litem perdidisse gaudeo, vt sui facti, quòd me ad suam litem aduocatum adhibuit, hoc pretium & hanc mercedem ferat, scilicet litem perditã. ROGITARE OPORTET PRIVS, ET PERC. ASSITNE] id est, oportet prius eum qui aduocat ex eo quærere, vtrùm ei quem aduocat præstò sit animus, an peregrinetur, & alia in re sit occupatus quàm in negotio quod agitur, & ad quod ille adhibetur: vt amantis animus: qui nõ est in suo, neque cum suo corpore, sed cum eo, eáve, quem vel quam amat. SI NEGAT ESSE] si is, qui aduocatur, rogatus ab eo, qui aduocat, neget suum animum adesse. EXANIMATVM AMITT. D.] animo carentem, vt potè, qui corpore quidem adsit, animo vero absit & dimittat domum. AVDIVI AECASTOR, &c] hęc loquitur Cleostrata, ad spectatores versa, à Stalinone auersa. TE AECASTOR PRAESTOL.] tibi æcastor præstolabar, te expectabam. ORNATA] parata. TRADVXTI HVC AD NOS] domum nostram traduxisti. ARCESSIVI VT IVSSERAS] vide commentum muljeris. mentitur enim, sed ideo cõsilio facit, vt rixas inter duos senes serat, & liteis contrahat. ANIMVS OPTIMVS] ironia. NESCIO QVID SE SVFFL. VXORI S.] nescio quid iratus est vxori suæ. nescio quid turgidus factus est vxori suæ. inflauit buccas vxori suæ. sic suprà, *Nunc in fermento tota est: ita turget mihi.* sufflatum, inquit Nonius, id est tumidum, & quasi vento elatius factum. NEGAVIT POSSE, &c.] negauit se posse &c. MISERRIMVM HOD. EGO H. HAB] habebo miserrimum: id est, valde cruciabo & corquebo. AMASIVM] ironia est. non dixit amatorem vt erat dicendus, sed amasium, id est, formosũ puerum & catamitum: significans senem esse iam ad res venereas ineptum, vtpote id ætatis vt non modò cum quisquam amare libidinis causa nõ possit, sed etiam cum dedeceat amori operam dare.

ALCESIMVS senex, STALINO.

Al. *Viso huc, amator si à foro rediit domum,*
Qui me atque vxorem laruo ludificatus est.
Sed eccum ante ædis. ad te ibam commodum.
St. *Atque ego hercle ad te. quid ais vir minimi pretî?*
Quid tibi mandaui? quid tecum oraui? Al. *quid est?*
St. *Vt bene vaciuas ædes fecisti mihi?*
Vt traduxisti huc ad nos vxorem tuam?
Satin' propter te pereo, ego atque occasio?
Al. *Quin tu suspendis te? nempe tute dixeras,*
Tuam arcessituram esse hinc vxorem meam.
St. *Ergo arcessiuisse ait sese, & dixisse te,*
Eam non missurum. Al. *quin ea ipsa vltrò mihi*
Negauit eius operam se morarier.
St. *Quin ea ipsa me allegauit, qui istam arcesserem.*
Al. *Quin nihili facio.* St. *quin me perdis.* Al. *quin bene est,*
Quin etiam diu morabor, quin cupio tibi,
Quin aliquid ægrè facere, quin faciam libens.
Nunquam tibi hodie quin erit plus, quàm mihi,
Quin hercle dei te perdant postremò quidem.
St. *Quid nunc? missurúsne es ad me vxorem tuam?*
Al. *Ducas, eásque in maximam malam crucem,*
Cúmque hac, cúmque istac, cúmque amica etiam tua.
Abi, & aliud cura: ego iam per hortum iussero
Meam illuc transire vxorem, ad vxorem tuam.
St. *Nunc tute amicus mihi es in germanum modum.*
Qua ego hunc amorem mihi esse autem dicam datum.
Aut quid ego vnquam erga Venerem iniquè fecerim,
Cui sic tot amanti mihi obuiæ eueniant moræ?
Atat, quid illud clamoris, obsecro, in nostra domo est?

LARVA] homo insanus, & laruatus: vel monogrãmus homo Tithonus, id est senectute attenuatus & minutus, homo exsanguis & exsuccus, vt larua: vel homo ad homines terrendos, quàm ad puellas amandas aptior. COMMODVM] ipso eodémque tempore commodo. Terent. Eun. *Illa sese interea commodum huc aduorterat*, &c. Idem Phorm. *cùm hoc id agebam commodùm.* ad quæ legendus Donatus [illegible], qui plura de hoc scire volet. QVID TECVM ORAVI?] quid tecũ egi? VT BENE VACIVAS AEDES FECISTI

CISTI M.] quàm bene vacuas ædeis fecisti mihi? proinde ac si dicat, non fecisti. mandatum neglexisti. SATIN' PROPTER TE &c.] nonne planè tua culpa pereo, & occasio, quam nactus eram, mihi elabitur è manibus? propter te, id est, tuo facto, tua negligentia, & culpa Rectè aut: *m occasi perit.* nam occasio præceps, & calua est, inquit ille. Itaque nihil statim arripiatur, vix aliàs vnquam reprendi potest. TVAM ARCESS. ESSE H. V. M.] dixeras fore, vt tua vxor hinc è domo nostra, meam vxorem arcesseret. ET DIXISSE TE, EAM NON MISSVRVM] & te, dixisse, te eam non missurum QVIN EA IPSA, &c.] immò verò ea ipsa, non recusante, aut obstante me, quominus mea vxor domum tuam iret, negauit se eius opera egere, vel dixit se eius opera facile carituram. VLTRO] id est, non impulsa me, vt id diceret, aut faceret, vel non reuocata, aut deterrita à me, ne vxorem meam arcesseres. MORARIER] Sic Horat. epist. ad Vallam lib. 1. *nam vina nihil moror illius oræ* QVIN EA IPSA ME ALLEG.] immo verò ea ipsa me priuatim misit, vt eam, cuius opera dicis vxorem tuam negare se egere, arcesserem QVIN NIHIL FACIO] nunc seriò irascitur senex Alcesimus. Et aduerte animum ad crebram eiusdem vocis iterationem quin, qua exprimitur iratorum affectus: talis enim eorũ sermo. QVIN BENE EST] quin bene est, quod peris. vel sic, quin te perdere cupio. vel sic, quin placet istuc mihi, & gaudeo te perire, vel sic, quin dignus es, qui pereas, & istud tibi meritò accidit. QVIN' ETIAM DIV MORABOR] quin etiam diu in hoc verbo morabor, vt tibi malum exoptem, & te perire cupiam. exprimit affectum Alcesimi irati. idem verbum crebrò cum stomacho per contumeliam iterantis QVIN CVPIO TIBI, QVIN ALIQ] hic ordo, atque hæc series orationis est, quin cupio tibi aliquid ægre facere. sed stomachans & ira incensus particulam *quin* interposuit. NVNQVAM TIBI HODIE QVIN ERIT PL.] iterum hic, quin, interpositum est tantummodò ad exprimendam irati hominis orationem. Nam hæc sententia nunquam tibi hodie plus erit mali, quã mihi tua scilicet culpa contracti, vel intelligamus, eum illud quidem dicere voluisse, & cogitasse: sed mali ominis vitandi causa, rectum sermonis contextum vertisse, & institutam sententiam mutasse, vt in Stalinonis caput potius, quàm in suũ, omne infortunium recideret: hoc modo, Quin tibi plus erit mali, quàm mihi, hæc posterior est, vt dixi, sententia, non ea, quam exorsus erat. Nam initio hoc dicere voluerat, & hanc sententiam verbis exprimere instituerat: Nunquam tibi plus hodie mali eueniet, quàm mihi, dum tibi tuæque nequitiæ operam do, atque inseruio. Cùm igitur ita orsus esset, *Nunquam tibi hodie*: sequi deinceps debuerat plus erit mali, quàm mihi. Sed orationem in medio cursu correxit, ne sibi male ominetur, & ita mutauit, quin potius hoc dico, plus tibi hodie erit mali, quàm mihi. tu eris hodie miserrimus: ego, si quid mali merui, quod me tibi in tuis flagitiis adiutorem præbui: aut, si quid mihi mali ex mea nimia felicitate imminet, minimo malo defungar, si dii volent. DVCAS] ducas ipse meam vxorem, domum tuam incipit placari. CVMQVE HAC, CVMQVE ISTAC] & cum vxore mea, & cum tua. ET ALIVD CVRA] nunc placatus est. Nam his verbis iubet eum, quod ad hoc negotium attinet, sine cura esse, significans se id curaturum. sic loquitur suprà in Asin. *Tum tu igitur aliud cura quid libet.* IN GERMANVM MODVM] germano modo, id est, vere, non simulate, aut fucate. QVA EGO NVNC AMOREM, &c.] id est, qua ratione autem dicam hunc amorem mihi esse datum? AVT QVID EGO VNQVAM, &c.] id est, aut qua in re vnquam Venerem iniustè læserim: cui sic mihi amanti tot moræ obstent, atque aduersentur? ATAT] interiectio pauentis, & re subitò obiecta permoti.

PARDALISCA ancilla.
STALINO senex.

Pa. *Nvlla sum, nulla sum, tota occidi, cor metu mortuum est,*
Membra miseræ tremunt: nescio vnde auxilij, præsidij,
Perfugij mihi, aut opum copiam comparem, aut expetam.
Tanta factis modò mira miris modis intus vidi,
Nouam atque inte ram audaciam caue tibi Cleostrata, abscede
Ab ista obsecro, ne quid in te malè faxit ira percita.
Eripite isti gladium, quæ sui est impos animi.
St. *Nam quid est, quòd hæc huc timida atque exanimata exsiluit foras?*
Pardalisca. Pa *perij. vnde mea vsurpant aures sonitum?*
St. *Respice modò ad me.* Pa. *here mi.* St. *quid tibi est?*
Quid timida es? Pa. *perij.*
St. *Quid peristi?* Pa. *perij, & tu peristi.* St. *aperi, quid tibi?* Pa. *væ tibi.*
St. *Imò istuc tibi sit.* Pa. *ne cadam, amabo tene me.* St. *quidquid est*
Eloquere mihi citò. Pa. *contine pectus, face ventulum amabo*
Pallio. St. *timeo hoc negocium quid est, nisi hæc meraclo*
Se vspiam percussit flore Lybico. Pa. *obtine aures amabo.*
St. *I in malam crucem, pectus, auris, caput, téque di perduint:*
Nam, nisi ex te scio, quicquid hoc sit, citò, iam tibi istuc
Cerebrum dispercutiam, exsecrata, ludibrio peßima adhuc:

Qua me habuisti. Pa. *here mi.* St. *quid vis mea ancilla?* Pa. *nimium saeuis.*

St. *Numerò dicis. sed hoc quicquid est loquere, in pauca refer.*
Quid intus tumulti fuit? Pa *scibis.audi malum pessimum,*
Quod hic modò intus apud nos tua ancilla hoc pacto exordiri
Cœpit,quod haud Atticam addecet disciplinam. St. *quid est id?*

Pa. *Timor praepedit dicta lingua.* St *quid est? possum scire ego istuc*
Ex te? quid negotij est? Pa. *dicam,tua ancilla,quam tuo*
Villico vis dare vxorem,ea intus. St. *quid intus? quid est?*

Pa. *Imitatur malarum malam disciplinam , viro suo quae inter'*
Minatur vitam St. *quid ergo?* Pa. *ah.* St. *quid?* Pa. *interimere ait.*
Velle vitam,glaudium. St. *hem.* Pa. *gladium.* St. *quid eum gladium?* Pa. *habet.* St *hei misero mihi,*
Cur habet? Pa. *insectatur omnis domi per aedeis,nec quenquam*
Prope ad se sinit adire.ita omnes sub arcis, sub lectis
Latentes metu mussitant. St. *occidi,atque interij: quid illi*
Obiectum'st mali tam repentè? Pa. *insanit.* St. *scelestissimum*
Me esse credo Pa. *imò si scias dicta quae dixit hodie.* St. *istuc*
Expeto scire,quid dixit? Pa *audi,per omnes deos,& deas*
Deiurauit, occisurum eum hac nocte,qui cum cubaret.

St. *Me occidet.* Pa *an quicquam ad te attinet?* St. *vah.* Pa. *quid eum ea negotij*
Tibi est? St. *peccaui,illunc dicere villicum volebam.* Pa. *sciens*
De via in semitam regredere. St. *nunquid mihi minatur?*

Pa. *Tibi infesta soli'st plus quàm cuiquam* St. *quamobrem?* Pa. *quia se des*
Vxorem Olympioni neque tuam,nec suam,
Neque viri vitam sinet in crastinum protolli. id huc missa sum
Tibi vt dicerem,ab ea vt caueas tibi. St. *perij hercle miser,*
Neque est, neque fuit me senex quisquam amator adaequè miser.

Pa. *Ludon' ego hunc facetè? nam quae facta dixi,omnia huic*
Falsa dixi,hera,atque hac dolum ex proximo hunc protulerunt.
Ego huc missa sum ludere. St *heus Pardalisca.* Pa. *quid est,quid?*

St. *Est quod volo exquirere à te* Pa. *moram offers mihi.* St. *at tu*
Offers mœrorem sed etiámne habet & nunc Casina
Gladium Pa. *habet,sed duos.* St. *quid,duos?* Pa. *altero te occisum ait.*
Altero villicum hodie. St. *occisissumus sum omnium qui viuunt.*
Loricam inducam mihi,optumum esse opinor. quid vxor
Mea non adijt,atque ademit? Pa. *nemo audet propè accedere.*

St. *Exoret.* Pa. *orat.negat ponere alio modo vllo profectò,*
Nisi se sciat villico non datum iri. St. *atque ingratiis,quia*
Non vult,nubet hodie.nam cur non ego id perpetrem quod cœpi,
Vt nubat mihi? illud quidem volebam,non,sed nostro villico.

Pa. *Sapienlè peccas.* St. *timor praepedit verba: verùm*
Obsecro,dic me vxorem orare,vt exoret illam gladium
Vt ponat,& redire me intrò vt liceat. Pa. *nuntiabo.*

St. *Et tu orato.* Pa. *& ego orabo* St. *at blandè orato vt soles. sed audin'?*
Si effexis hoc,soleas tibi dabo & annulum in digito
Aureum,& bona plurima. Pa. *operam dabo.* St. *face vt impetres.*

Pa. *Eo nunc iam,nisi quippiam remorare me* St. *abi,& cura.*

Pa. *Redit eccum tandem obsonatu eius adiutor,pompam ducit.*

NVLLA SVM, N. S.] Pardalisca à mulieribus instituta, & subornata, foras prodit, & se metu exanimatam simulans, narrat seni Stalinoni, libidine ardenti, Casinam insanire, vt, dum Chalinus vestitu muliebri ornatur, qui pro Casina rus producatur, senem foris moretur & eludat. Tres primi versus sunt cretici. quibus in rebus trepidis aut alioqui celeritatem aliquam exprimentibus. MIRA] miracula. MIRIS MODIS] Lucretius lib. 1 *Sed quadam simulacra modis pallentia miris.* ATQVE INTEGRAM AVDACIAM] atque inusitatam audaciam. audaciam nouam, nunquam antea ab vllo susceptam. AB ISTA] à Casina. FAXIT] fecerit. IRA PERCITA] ira impulsa, aut permota. Lucret. lib. 5 *At pater omnipotens ira tum percitus acri.* Plautus in Amphitr. *Deliraat vxor atra bili percita est.* quem versum profert Nonius in voce *percitum*, quam interpretatur percussum. QVAE SVI EST IMPOS ANIMI] quæ non est compos suæ mentis, vel quæ est suæ iræ, atque insaniæ impotens, hoc est, quæ suam iram, & insaniam coërcere, aut regere non potest. NAM QVID EST, &c.] ἀναστροφή. *nam quid est* pro *quidnam est.* TIMIDA] timore perculsa, vel timens: vt nomen positum pro participio intelligamus. sic enim & Donatus, illud Terentii in Hecyra, *Nam modò me intrò vt corripui timidus,* &c. explicans *timidus* inquit, pro *timens*, nomen loco participii. Idem in Eunuch. ad illud, *Sed quid hoc est. quòd timida subitò egreditur Pythias?* notat *timida*, pro ægra, turbata, commota, &c. Et Seruius ad illud Virgilii in Sileno, *timidisque superuenit Ægle.* notat *timidis*, pro *timentibus*: Nam alioqui, inquit ille timidus est, qui semper timet: timens verò qui ad tempus formidat ex causa. Sic iterum Plautus in Rudente prologo. *De naui timidæ desiluerunt in scapham.* VNDE MEAE VSVRPANT AVRES SONITVM?] id est, vnde sonitus ad aureis meas peruenit? vnde aures meæ sonitum accipiunt? RESPICE MODO AD ME] retrò adspice modò ad me, verte faciem tuam & oculos tuos ad me. QVID TIMIDA ES?] quid paues? VAE TIBI] miser es. FACE VENTVLVM, AMABO, PALLIO] suprà in Curculione, *obsecro hercle, face ventum vt gaudeam*, sequitur aliquantò pòst *nolo equidem mihi fieri ventulum.* NISI HAEC MERACLO SE VSPIAM PERC. FL. LIBYCO] nisi forte se hæc alicubi vino Mareotico præstantissimo, eóque meraculo, id est, aliquantum mercato, inuitauit. coniunge adiectiuum *meraclo* cum flore Libyco, vinum Mareoticum appellat Hora. oda 37. lib. 1. ibi, *Mentemque lymphatam Mareotico Redegit in veros timores*, &c vel a Mareotico lacu, qui non longè abest ab Alexand. de quo Plinius libro 5. cap. 10. vel à Mareotide Libya. de qua idem eodem lib cap. 6 OBTINE AVREIS AMABO] aureis mihi ex aduersa parte tene, ne cadam scilicet. Obtinebant aureis etiam ii, qui mutuis auriculis prehensis osculabantur: quod osculi genus χύτραν appellant Græci de quo suprà in Asinar. ibi, *Prehende auriculis: compara labella cum labellis.* PERDVINT] perdiderint optantis DISPERCVTIAM] in diuersis partibus percutiam, diminuam. *dis*, in compositione plerunque auget, vt distædet, discupere, disperdere &c. Non celabo lectorem tamen duos libros veteres cum vulgatis consentienteis. habere *dispertiam*. quos non sequor. EXSECRATA] passiuè accipiendum, diis addicta ac deuota. LVDIBRIO PESSIMA ADHVC] ordo est, quæ vsque ad hoc tempus pessima me ludibrio habuisti. NIMIVM SAEVIS] ἄγαν χαλεπαίνεις, nimium ira excandescis. Virg. libro 6. *ne saeui magna sacerdos.* Horat. Sat. 2. libr. 2 *Saeuiat atque nouos moueat fortuna tumultus*, &c. Plautus in Epid, *sed memento, siquid saeuiat senex. Suppetias mihi cum sorore ferre.* NVMARO DICIS] nimium citò dicis sic Festus hunc locum, referens. Sic suprà in Amphitr. *numero mihi in mentem fuit.* IN PAVCA REFER.] in pauca confer: in pauca redige: dic summatim, quidquid est. TV MVLTI FVIT] tumultus fuit? tumulti pro tumultus. vt quæsti pro quæstus, senati pro senatus, &c. antiqui genitiui, notant Nonius, & Carisius, & Priscianus, & alii. Iam tumultus dictus, quasi timor multus, inquit M. Tullius Philipp. 8. SCIBIS] scies. scibo, conuenibo, expedibo, dormibo, obedibo, & similia, pro sciam, conueniam, subueniam, expediam, dormiam, obediam, &c. Plauto vsitata sunt & nonnullis aliis poëtis, vt Horatius oda 23 libr. 3. *Mollibit auersos Penateis Farre pio & saliente mica.* HOC PACTO, hoc modo, sequitur proximo versu, *quod haud Atticam add. discip.* id est, qui modus non decet Atticam disciplinam TIMOR PRAEPEDIT DICTA LINGVAE] timor linguam debilitat & impedit quominus eloqui possit. præpedit dicta linguæ, id est, ante occupatam linguam impedit quominus loqui possit. vel sic, antè impedit ea, quæ lingua fuerat locutura. denique idem dicit quod infrà ead. scena: *timor præpedit verba.* vtitur eodem verbo & Terent. in Heauton *an eò sit, quia nostra in re, aut gaudio summo præpediti nimio, aut ægritudine?* & Lucretius libr. 3. *Lumina luminibus quia nobis præpediuntur.* &c. Idem eod. lib infrà, *consequitur grauitas membrorum præpediuntur Crura vacillanti.* Et M. Tullius pro Caio Rabirio perduel. reo, *Confectus senectute, præpeditus morbo, mancus, ac membris omnibus captus, ac debilis* EA INTVS] Cum hæreret ancilla, neque satis citò, aut expedite eloqueretur, quid ageret Casina propter perturbationẽ, atq. examinationem: senex moræ impatiens, vrget acriter, vt pergat dicere, & totam rem aperiat vel, cum illa sat citò, & sat commodè rem narrare inciperet, essétque continuò subiunctura, *imitatur malarum malam disciplinam*, &c. senex tamen ancillam in media oratione interpellauit, atque in his verbis maximè *ea intus.* QVID INTVS? &c.] quid ea intus? quid est quod intus agit? aut quid est, quid de Casina fuisti dictura? IMITATVR MAL. &c.] hæc verba debent cohærere cum superioribus illis, *ea intus*, hoc modo, atque ordine, *ea intus imitatur malarum malam disciplinam.* VIRO SVO QVAE INTERMINATVR, &c.] altera Casinæ oratio interrupta nam sic continuanda erat. quæ interminatur se interempturam vitam viro suo. vel quæ interminatur interimere vitam viro suo. INTERIMERE AIT VELLE V.] propter ea, quæ sunt interposita à sene & quia verbum *interminatur* longius abest, sumit aliud verbum, & aliam quasi orationem orditur. nam cùm ita procederet oratio *viro suo interminatur vitam interimere*: verbis aliquot vtrinque interiectis, ancilla quasi verbi superioris oblita, orationem nouam instituit, hoc modo, interimere ait velle vitam, viro suo scilicet, ne multa hic more exprimitur ancillę exanimatę perterrefactæ oratio GLADIVM] sequitur satis longo interuallo, verbum *habet*, quicum cohærere debet accusandi casus *gladium*, hoc modo *Casina gladium habet.* quod verbum ancilla Pardalisca præ trepidatione & formidine, quamuis simulata cõtinuò addere non potuit CVR HABET?] nonnulli libri manuscripti habẽ *Cur cum habet?* METV MVSSITANT] metu tacent, metu mussant, seu muti sunt. Lucret. li 1. *Muta metu terram genibus summissa petebat.* Virg. Libro 12. Æneid. *Stat pecus omne metu mutum, mussántque iuuencæ.* de verbo *mussando*, & suprà in his commentar. in Aulul. ibi, *Neque occultum id haberi, neque per metum mussari*, &c. & in Lucretianis satis multa scripsimus. QVID ILLI OBIECTVM EST MALI

TAM R.P.] quid illi mali tam repentè oblatum est? sic loquitur in Amphitruone, *Huic homini nescio, quid est mali mala obiectu manu.* DEIVRAVIT.] deiurauit: id est, sanctè iurauit. OCCISVRVM EVM HAC N. QVICVM C.] id est, se occisuram eum hodie, cū quo cubaret. Aulus Gellius lib. 1. capite 7. docet hic *occisurum* non esse participium, sed verbum indefinitum, quod Græci appellant ἀπαρέμφατον, *neque liberis*, inquit ille, *neque generibus præsentiens, sed vndique liberum: & impromiscuum, quali C. Gracchus verbo vsus est in oratione, cuius titulus est, de Q. Popilio circum conciliabula, in qua ita scriptum est. Credo ego inimicos meos hoc dicturum. Inimicos*, inquit, *dicturum non dicturos. Videturne eadem ratione positum esse apud Gracchum dicturum qua est apud Ciceronem futurum*: sic autem Cicero lib. 5. Accusat. *hanc sibi rem præsidio sperāt futurum.* Q. Quadrigarii tertio Annal. *dum ij conciderentur, hostium copias ibi occupatas futurum*, &c. Profert & hunc Plauti postremo locum, qui est infrà non longè, ibi. *sed etiamne habet Casina gladium? PAR. habet: sed duos. ST. quid duos? PAR. altero te occisurum ait, altero villicum hodie.* Legendus hac eadem de re Prisc. libro 9 vbi profert ille hunc Lucilii versum *Nupturum te nupta nugas, quod viuere Vlyssem speras*, & nupturum in exponendo nuptum ire. γαμηθήσεσθαι. ME OCCIDERE.] senex imprudens amorem suum prodit, ac palàm facit. SCIENS DE VIA IN SEMITAM REGREDERE.] quidam sic explicari volunt interpunctionem collocantes post *sciens* sciens errabas. nunc de via in semitam, hoc est, in viam breuem regrederis. Ego nulla interpunctione interposita, sic. sciē. de via, in semitam regredere, i prudens de via lata, & recta, regredere in viam angustam & impeditam. hoc est, sciens & prudens te impedis. Nonnulli libri habent *degred. re.* pro *regredere* fortasse rectius. TIBI INFESTA SOLI EST, &c.] tibi irata & offensa est soli plus, quàm cuiquam alii, *infesta*, hoc loco actiuam habet significationem. Nam aliàs παθητικῶς vsurpatur, vt apud Ciceronem pro C. Rabirio perduell. reo *libertas, supplicits infesta* & in Rullum, *vectigal Lelium infestum.* PROTOLLE.] produci. suprà *protolle mortem mihi.* NEQVE EST, NEQVE FVIT ME, &c.] dicturus ita fuerat, neque est, neque fuit me quisquam senex amator miserior. sed in medio cursu, orationis formam mutauit. & subiunxit *adaquè miser* pro *miserior.* vel aduerbio *adaquè* iunxit ablatiuum casum *me*, pro atque ego sum. LVDON' EGO FACETE? &c.] hæc loquitur ancilla ad spectatores versa, à sene auersa, ne exaudiat. ATQVE HAEC DOL EX PROX.] atque hæc ex proximo, id est, vicina Myrrhina, PROTVLERVNT.] excuderunt, procuderunt: fabricatæ sunt, excogitarunt LVDERE.] vt senem ludī. more Græcorum dictum est. MORAM OFFERS MIHI.] moram mihi iniicis. Sic loquitur in Pœnulo, *haud amicè facis, quicum enere offeras moram.* ALTERO TE OCCISVRVM AIT, &c.] hunc locum profert Gellius vt suprà indicauimus, & ita explicat *occisurum*, id est, occisurā esse. OCCISISSVMVS SVM. &c. participii passiui *occisus*, superlatiuum finxit Plautus pro iure suo, ad exprimendam senis formidinem. ATQVE ADEMIT?] subintellige gladium. EXORET.] exoret vxor Casinam, vt ponat gladium. ORAT.] orat Casinam vxor tua, vt gladium ponat. NEGAT PONERE ALIO MODO, &c.] sed negat se alio pacto posituram, nisi se sciat villico non nupturam ATQVE INGRATIIS, &c.] id est, atqui inuita, & siue velit, siue nolit, nubet hodie villico. immò, quia nubere non vult, nubet. Ingratiis vel aduerbium, vel potius nomen est, de quo plura in Comment. Lucret. ibi, *ingratiis haret, & angit*, *Propterea morbi, quia causam non tenet ager* lib. 1. NAM CVR NON EGO PERPETREM, &c.] nam cur non id perficiam, quod cœpi, vt nubat mihi. VT NVBAT MIHI.] peccat senex. ita se ipsa postea corrigit, ac reprehendit. ILLVD QVIDEM VOLEBAM NON, &c.] debuerat dicere *illud quidem volebam*, sed præ immoderata libidine, fortasse sciens peccat. & dicit *volebam*: mox tamen se ipse reprehēdens nō, inquit, *mihi volebā dicere sed villico.* Tale ferè est illud Marci Tullii pro Marco Cœlio, *nisi mihi intercederent inimicitia cum istius mulieris viro, fratre volui dicere, semper hic erro.* SAEPICVLE PECCAS.] profert Priscianus lib. 3. sed legit *sapiuscule peccas.* docens *sapiuscule* esse aduerbium dimin. ab aduerbio comparatiuo *sapius.* TIMOR PRAEPEDIT VERBA.] suprà. *timor prepedit dicta lingua.* SI EFFEXIS HOC.] si effeceris hoc. SOLEAS TIBI DABO.] solea, genus est calceamenti, quod mulieribus & viris molierum, similibus & ægris aptum est. ET ANNVLVM IN DIGITO, &c.] Idem in Mil. glorioso. *at nim multa de digito domum mittunt.* REDDIT ECCVM TANDEM OBSON.] ordo est, eccum Olympio, eius adiutor tandem redit obsonatu. POMPAM DVCIT.] ducit coquos instar pompæ. sic loquitur in Trucul. *Quis homo est, qui ducit pompam tantam?*

OLYMPIO, COCVS, STALINO.

Ol. *Vide fur, vt senteis sub signo ducas.* Co. *qui verò sunt sentes?*
Ol. *Quia quod tetigere, illicò rapiunt: si eas ereptum, illicò scindunt.*
Itaque quoquò adueniunt, vbi vbi sunt, duplici damno dominos multant.
Co. *Ita.* Ol. *Atat cesso magnificè, patriceque, amicéque ita hero*
Meo ire aduorsum. St. *bone vir salue.* Ol. *fateor.* St. *quid fit?* Ol. *tu amas,*
Ego esurio & sitio. St. *lepidè excuratus incessisti.*
Ol. *Ab hodie.* St. *manè verò, quanquam fastidis.* Ol. *hei hei fœtet*
Tuus mihi sermo. St. *quæ res?* Ol. *hæc res.* St. *etiámne astas?* Ol. *enimuero*
πράγματά μοι παρέχεις. St. *dabo* μέγα κακὸν *(vt ego opinor)*

Nisi

Nisi resistis. Ol. *ὦ Ζεῦ potin' à me abeas? nisi me vis vomere*
Hodie. St. *mane.* Ol. *quid est? quis hic homo est?* St. *herus sum.* Ol. *qui herus?*
St. *Cuius tu seruus es.* Ol. *seruus ego?* St. *atque meus.* Ol. *non sum ego liber?*
Memento, memento. St. *mane atque asta.* Ol. *omitte, seruus sum tuus.*
Optime est. St. *obsecro Olympisce mi, mi pater, mi patrone.*
Ol. *Hem sapis sanè* St. *tuus sum equidem.* Olymp. *quid mihi seruo opus est tam nequam?*
St. *Quid nunc? quàm mox recreas me?* Ol. *cœna modo si sit cocta.*
St. *Intrò ergo abeant.* Ol. *propere, citò introite & citò deproperate.*
St. *Ego iam intus ero. facite cœnam mihi vt ebria sit.*
Cœnare lepidè, ni idéque volo, nihil moror barbarico ritu
Sanè esse iam. i, sis. ego hîc habito nunc quidem gladium
Ancilla Casinam intus habere ait, qui me atque te interimat.
Ol. *Scio, sic sine habere. nugas agunt. noui ego illas malas merces.*
St. *Quin tu, i modò mecum domum. at pol malum metuo i tu modo,*
Perspicito prius, quid intus agatur Ol. *tam mihi mea vita, quàm tua*
Tibi cara est St. *verùm i modo* Ol. *si tu iubes, inibitur tecum.*

VIDE FVR, VT SENTEIS SIGN. D.] vide tu quoque, vt ministros tuos qui sunt quasi senteis, quia quidquid tāgunt, secum aut auferunt, & corripiunt, aut scindunt, ac lacerant sub signis ducas. SVB SIGNIS DVCAS] tractum à re militari: dicuntur enim milites sub signis esse. & sub signis duci, qui non vagantur huc & huc, & qui non sunt distracti, sed in vnum locum contracti & breui tempore, & paruo negotio ad pugnam instrui possint. Marc Tull libro 16. epist. ad Attic epist 8. *Antonium, cum legione Alaudarum ad vrbem pergere: pecunias municipiis imperare: legionem sub signis ducere.* Plancus libro x epist ad famil. epist. 8 *Legiones habeo quinque sub signis & sua fide, virtutéque reipub coniunctissimas, & nostra liberalitate nobis obsequenteis* Plautus in Pseud *Omneis ordines sub signis ducam legiones meas, Aui sinistra, auspicio liquido,* &c. QVI VERO SVNT SENTES?] quo pacto verò ministri mei sunt sentes? SI EAS EREPTVM &c.] si eas ereptum, senteis, scilicet, si senteis vesti hærēteis eripere coneris, illico vestem scindunt. VBI VBI SVNT] vbicunque sunt. DVPLICI DAMNO DOM. M] duplex damnum dominis afferunt, rapiendo, cuicunque rei adhæserunt, & scindendo, seu lacerando, sic in Trucul. *meretricem esse similem sentis condecet. Quemquem hominem attigerit, profectò malum aut damnum dare.* multant. ζημιοῦσι. EIA] eia, non est hic hortantis, sed potius reuocantis. eia nunquámne desines coquis maledicere? PATRICEQVE] sic habent omnes libri manuscripti, præter vnum, in quo erat quidem *patrocéque* vt in aliis. sed alia manu ab aliquo emēdatore suprà scriptum erat, i, inter c, & e, vt intelligamus, eum voluisse legi *patriciéque*, fortasse non malè, vt patriciè valeat, patriciorum & nobilium more. Sed quando, vt dixi, omnes libri veteres, quos quidem viderim, habent *patricè* itaque edidit doctissimus Camerarius, postremò ita & vulgati: videndum quid valeat *patricè*. ego puto *patricè*, idem valere, quod *patriciè*. IRE AD VORSVM] ire obuiam. LEPIDE EXCVRATVS INCESS.] quidem sic explicant, lepidè acceptus ac tractatus, lepidè cibo & potu curatus lepide expletus, saturatus, ac potius incessisti. nonnulli alii sic, lepide excuratus, id est lepidè cultus, atque ornatus incessisti. dictum autem *excuratus*, vt exornatus, excultus, expolitus. ego superiore illo modo mālo, veruntamen iudicet lector eruditus AH HODIE] ah hodie tantum sic excuratus incedam, cras ad pristinum vitæ cultum mihi redeundum erit vel sic potius, *ah hodie* subintell nihil gustaui. nonnulli libri veteres habent *vah, hodie,* fortasse melius. vt sit hæc sententia, vah, me sic ornatum hodie esse decet, cras alius, & pristinus repetetur. vel sic, vah me sic curatum hodie esse decet, eras ad pristinum victum mihi erit reuertendum. vel sic, vah, hodie me curabo probè, & molliter QVANQVAM FASTIDIS] quanquam fastidiosè te geris, quanquam fastidiosè me præteris, quanquam me despicis. Idem in Mostell. *vide vt fastidit simia.* FOETET TVVS MIHI SERMO] id displicet mihi tuus sermo. tralatio est. propriè dixit in Asinaria, *Dic, amabo an foetet anima vxoris tuæ?* ἀηδίαν μοι παρέχεις. In gloria mihi exhibes, mihi molestus es, negotium mihi facessis. DABO μέγα κακόν] dabo tibi magnum malum, sic autem scriptum reperi in sex libris manuscriptis duobus Clericanis, in Titiano, in Huraltino. in vno Puteano. Itemque se scriptum reperisse in vno testatur Adrianus Turnebus, neque multò secius Carolus Langius Dare malum, loquendi genus Latinis. infrà, in Bacchid *homines vobis malam rem, magnam, quam debent, dabunt.* vt de veritate huius scripturæ non sit cuiquam dubitandi locus. NISI RESISTIS] ni restas. nisi manes. nisi cōsistis ὦ Ζεῦ,] ô Iupiter. POTIN' ABEAS?] potin' vt abeas? potesne facere, vt abeas? NISI ME VIS VOMERE HODIE] abire debes. nisi me vis vomere hodie, ita mihi fœtes. vel, ita mihi fœtore tuo vomitum moues. suprà in Curcul. *tum tu Venerem vomere vis?* fortasse hic locus ad illum pertinet, qui est suprà non longè, *manè verò quanquam fastidis.* MEMENTO, MEMENTO] monentis & minantis. OMITTE, SERVVS SVM TVVS, OPTIME EST] hæc dicuntur à seruo Olympione cum quadam comminatione, proinde ac si ita loquatur, omitte me, id est, ne me ab inde tem retine, tu seruum tuum me appellas, & non libertum, seu potius patronum. at ego faxo te istius verbi pœniteat. nam tuo amori iam non inseruiam,

id est. Quatuor sunt certamina in Græcia, eáque sacra: duo mortalium, duo immortalium, Iouis, Apollinis, Palæmonis, Archemori. Significat autem hæc ancilla, senem Stalinonem & Olympionem villicū, à mulieribus, ludibrio haberi & ludificari. LVDIFICABILES] ad ludificandum appositi, accommodati, & comparati. OMNES FESTINANT INT. T.] festinant, σπεύδουσι, dant operam, & studium adhibent, sic Horat od. 11. libr. 4. *Cuncta festinat domus: huc, & illuc Cursitant mista pueris puellæ.* SENEX IN CVL.] vocis *senex* postrema syllaba breuis est. QVIN DATIS, SI QVID DATIS ?] genus est loquendi, quo vtebantur, cùm aliquid cito, & properè fieri volebant. sic infrà non longe, *date ergo, daturæ Unquam si estis hodie vxorem.* Idem in Epid. *Age si quid agis, dij immortales, vtinam conueniam domi Periphanem.* &c. Idem in Menæchm. *Obsecro, hercle, medice, properè quidquid facturu's, face.* Idem in Mil. glor. *Age si quid agis, vigila, ne somno stude.* Idem in Pœn. *Ite, sistis.* Idem in Persa, *Quin tu me ducis si quò ducturu's, potes?* Idem in Trin. *Age si quid agis. S. quid ego agam?* Virg. in Palæm. *Quin age, si quid agis.* al. *si quid habes* Catul. ad Ipsithillam, *Verum, si quid ages, statim iubeto Nam pransus iaceo*, vtuntur eo & Græci. Theocr. ὀαριστύς. Εἶπ', λέγ', εἴπη λέγεις, καὶ τὸν ξεῖνον ἐς πόλιν αὐτίκα Ζεῦ ἄγε. CVM CORONA] hic erat ornatus conuiuarum & cenantium, quod suprà notauimus in Amphitr. ibi, *Ibo intrò, ornatum capiam, qui potis decet.* Eodem pertinet illud Horat. oda 17. lib. 1. *Hic innocentis pocula Lesbij Duces sub vmbra*, &c. sequitur, *nec metues proteruum Suspecta Cyprum, ne malè dispari Incontinentes iniciat manus, Et scindat hærentem coronam crinibus, immeritámque vestem.* CANDIDE] in veste candida. candidatus. sponsi candidam vestem gerebant, vt suprà admonuimus. ibi, *At candidatus cedit hic mastigia.* præterea veteres non cenabant atrati, ne in funebri quidem cena, sed vel albati, vel alio colore vestem gerentes, vt ex oratione in Vatinium intelligere licet, ibi, *cedò qui vnquam cenauit atratus?* VESTITVS LAVTE] vestitus eleganter & honeste. ARMIGERVM] Chalinum. FORE HVIVS, QVOD FVTVRVM'ST] fore hoc, quod futurum est: fore quidquid huius futurum est *huius* generandi casus est, recti à voce *quod*, hoc modo, *quod huius*, id est, hoc quod huius. ET REI DANT OPERAM] eam rem adiuuant, ei rei sunt adiutores. AVLAS PERVORTVNT] ollas deiiciunt, percellunt. ILLARVM ORATV. F.] faciunt coqui, quod faciunt, illarum rogatu. EXTRVDERE] eiicere. non dixit excludere. interest enim inter hæc duo. qua de re alibi. DISTENDANT] ita compleant, vt sint valde tenti. Horat. epod. oda 2. *Distenta siccet vbera.* ESTRICES] estrix, verbale à supino *esu* interpositum est, t. talia sunt hæc tonstrix: in trucul. *tonstricem Suram Nouisti nostram.* adsestrix, ab adsideo, *possestrix*, à possideo, quæ referuntur à Nonio. CORBITAM CIBI COMESSE POSSVNT] dictum hyperbolicῶs, pro maximam vim & copiam cibi comesse possunt, id est, edacissimę sunt. quasi nauim maximam onerariam, cibi plenam exhaurire comedendo possint. Corbita, genus nauis onerarium, *Corbita*, inquit Nonius, *genus nauigij tardum, & grande.* Plaut. Pœn. *Tardiores quàm corbitæ sunt in tranquillo mari* nostri libri veteres habent *corbitant ibi.* ex quo ego olim feceram, *corbitam cibi.* quod idem & Adriano Turnebo venit in mentem, & is prior protulit Aduers. lib. 16 cap. 1.

STALINO, ANCILLA.

Stal. *SI sapitis vxor, vos tamen cenabitis,*
Cena vbi erit cocta, ego ruri cenauero.
Nam nouum maritum ego, & nouam nuptam volo
Rus prosequi. noui hominum mores maleficos,
Ne quis eadem abripiat. facite vostro animo volup.
Sed properate istum, atque istam actutum emittere.
Tandem vt veniamus luci: ego cras hic ero,
Cras habuero, vxor, ego tamen conuiuium.

An. *Fit, quod futurum dixi, incenatum senem*
Foras extrudunt mulieres. St. *quid tu hic agis?*

An. *Ego eo quo me ipsa misit.* St. *Verón'?* An. *seriò.*

St. *Quid hic speculare?* An. *nihil equidem speculor.* St. *abi*
Tu hinc, cunctas? intus alij festinant. An. *eo.*

St. *Abi hinc sis ergo, pessumarum pessuma.*
Iamne abijt illac. dicere hic quiuis licet.
Qui amat, tamen hercle si esurit nullum esurit.
Sed eccum progreditur cum corona & lampade
Meus socerus, compar, commaritus villicus.

VOS TAMEN CENABITIS] tu vxor, & Myrrhina, & ancillæ, quamuis cena nō sit cocta, vos tamen cenabitis, si sapitis. NOVI HOMINVM M. MAL.] hoc velamento factum suum tegit, ac prætexit. Alioqui quo more, aut verò quo ore senex nouam nuptam rus prosequatur? FACITE VOSTRO AN. VOL.] volup. id est voluptatem. sic suprà in Asin. *Hic senex si quid clam vxorem suam animo fecit volup.* &c. ad quem locum de hac voce plura. LVCI] luce. antequam nox, & tenebræ incubent. luci aduerbii loco positum est, vt tempori. CRAS HAB. VXOR. EGO T. C.] cras tamen, quamuis hodie hic non cenem, conuiuium hic agitaro hęc videtur esse sententia. nā quæri potest quid sit, habuero conuiuium

an præbuero aliis conuiuium? an conuiuium mihi paratum habuero ego? illud alterum mâlo. SPECVLARIS] prospicis? spectas? arbitraris? CVNCTAS?] cûctans? INTVS ALII SVNT.] suprà, *omnes festinant intus totis ædibus.* ABI HINC SIS, &c.] abi hinc si vis, &c. DICERE HIC QVIDVIS LICET] quia solus sum. TAMEN HERCLE SI] tametsi hercle, &c. NVLLVM ESVRIT] nihil esurit: non esurit quia scilicet, potiundi spe pascitur, alitur, & fouetur. CVM CORONA ET LAMPADE] cum corona, quia sponsos in conuiuio tempestiuo accubituros, coronam gestare oportebat: cum lampade, quæ sponsæ præluceret, alio qui faces quinque in iuuis nuptiis adhiberi solebant. MEV' SOCERV' COMPAR COMMAR. VILI.] sic habent omnes libri & manuscripti, & vulgati. meus socerus autem, pro, meus socer, positum esse dicunt explicatores, & addunt Olympionem socerum à Stalinone appellari, quod Casinam Stalinoni, vt socer genero conciliaturus & traditurus sit, quod mihi probari non potest. quis enim vnquam audiuit sponsas à soceris conciliari generis, & non potius à socrubus? Alii propterea socerum dici, quia Stalino cum Casina, quasi Olympionis filia sit cubiturus. quo quid stolidius, aut magis delirum fingi potest? quomodo enim potest eadem eiusdem esse sponsa & filia? Legendum igitur arbitror, libris omnibus reclamantibus, *meus socius comp. commar.* &c

OLYMPIO, STALINO.

OL. AGe tibicen, dum illam educunt huc nouam nuptam foras,
Suaui cantu concelebra omnem hanc plateam hymenæo,
Io hymen hymenæe, io hymen. ST. *quid agis mea salus?*
OL. *Esurio hercle, atque adeo haud siti.* ST. *at ego amo.* OL. *at ego hercle*
Nihil facio tibi, amor, pericli: mihi inanitate
Iamdudum intestina murmurant ST. *nam quid illa nunc*
Tam diu intus remorantur, quasi ob industriam: quanto ego
Plus propero, tanto minus. OL. *quid si etiam occentem hymenæum?*
ST. *Censeo, & ego te adiuuabo in nuptiis communibus.*
Hymen hymenæe: io hymen ST. *perij hercle ego miser dirumpi*
Cantando Hymenæum, licet, illo morbo, quo dirumpi cupio,
Non est copia. OL. *edepol ne tu si esses equus, esses indomabilis,*
ST. *Quo argumento?* OL. *nimis tenax es.*
ST. *Num me expertus vspiam?* OL. *Dij melius faciant.*
Sed crepuit ostium: exitur foras.
ST. *Dij hercle me cupiunt seruatum, iam oboluit Casina procul.*

AGE TIBICEN, &c.] ex his antiquum ritum nuptiarum cognoscimus. CONCELEBRA] celebrè redde. HYMENAEO] nuptiarum Deo. vt Hymenæo sit dandi casus vel dic, Hymenæo, carmine nuptiali, vt sit ablatiui casus, & cohereat cum ablatiuo *suaui cantu.* IO HYMEN HYMENAEE] Sic Catul. in carmine nuptiali, *Hymen ô Hymenæe, Hymen ades, ô Hymenæe.* Et in altero, *O Hymen, Hymenæe, Hymen Hymen, ô Hymenæe.* Terent. Adelph. *Verum hoc mihi moræ est, Tibicina & Hymenæum qui cantent.* sequitur paucis post. *missa hæc face. Hymenæum turbam lampadas, tibicinas.* Lucret. lib. 1. *non vt solemni more sacrorum Perfecto possit claro comitari Hymenæo.* &c. Aristoph. auibus ὑμὴν ὦ ὑμέναι᾽ ὦ, ὑμὴν ὦ ὑμέναι᾽ ὦ. Theocr. in Adon. Epitaph. Bion ... ὑμέναιε ... Idem in Hele. ex nuptiis, ... Carmen erat apud Græcos vsitatum, ac solemne in nuptiis: quale apud Romanos. Thalassio. ATQ. ADEO HAVD SITI] non consentiunt hic libri veteres: ex quibus alii habent, *atque adeo haud sitio,* vt ego edidi, & tum antè Camerarius edidit: alii, *atque adeo haud scio:* alii, *atque adeo hanc spectas,* quarum trium scripturarum postrema reiecta, vt perspicue deprauata, hanc: quam secutus sum, sic explico, vt intelligas, inquit, me valde esurire tanta mea esuries est, vt nulla me sitis vrgeat, restat tertia, *atque adeo haud scio:* quæ si cui probabitur, intelligemus Olympionem aliquid præterea fuisse dicturum sermonémque inceptum non absoluisse, quòd à sene interpellatus fuerit. AT EGO HERCLE NIHIL FACIO TIBI, AM. P.] i. at ego hercle, amor, vim tuam non experior. vel sic, At ego hercle, amor tuæ potentiæ periculum nõ facio: vel sic, At ego, amor, profectò non versor in eo discrimine, vt tua vis, ac potentia mihi pertimescenda sit, ratio est, quia ieiunus, & inanis sum. sine Cerere autem & Baccho frigent Venus & Cupido. Quidam sic, nolo te, amor, experiri: seu qualis sis amor, periculum facere nolo. Ego priores explicationes malo, quæ omnes eodem reuoluuntur, ac recidunt. MIHI INANITATE IAMD. INTES. M.] ratio est, quare ab amoris periculo procul absit ego enim sum inanis, inquit, & ob inanitatem mihi intestina murmurant: dum mihi intestina ob vacuitatem crepant, vt loquitur in Menæchm. *inanitate, & fame penè sum emortuus.* NAM QVID ILLAE TAM DIV INTVS REMORANTVR REMELIGINES?] Festum secuti sumus, qui hunc versum ex Casina profert in voce *remeligines,* docétq. *remeligines,* & *remoras.* à remorando esse dictas. Ego quanquã huius vocis nullum in libris veteribus vestigium reperi: Festi tamen auctoritatem, seu testimoniũ potius improbare non potui. Atque vt Festo hic fidem habui, ita meã hac de voce suspicionem lectori aperiri volui: quæ talis est. Si rem... & remiligines ex eodẽ fonte manant, sæpe à remorando, seu morãdo, vt vult ipse Festus: mirum est remiligines, tã longè à sua origine degenerasse, tantũmque discrepare, nã quid in simile in voce *remeligines,* verbo remorandi, præter syllabam primam? Itaque hac tanta dissimilitudine offensus existimabam, & apud

apud Festum esse legendum *remoraginem*, & apud Plautum. verumtamen iudicent erud tiores & aniè quàm quidquam statuant, consi lerent, quàm verisimile sit, remoram & remiliginē esse eiusdem origi nis, vt vult Festus, cum tantopere inter se discrepēt, & quanto sit verisimilius, quando remora & remiligore vnum sunt, piscémque illum sign ficant, qui naueis ingēteis remoratur, *ἐχενῆΐς*, à Græcis appellatum, vt vult Hermolaus Barbarus, remoram, & remoraginē scribi, dicique oportere, vt originis similitudo magis cōseruetur. Nā hoc audacter dicam. aut remoram & remiliginem non esse eiusdem originis. & remiliginem, seu remeliginē dictam esse potius à remo, & lego. vel aliunde alicunde, aut remoraginem scribi debere. OB INDVSTRIAM] id est, de industria. sic suprà ead fab. *illa autem quasi ob industriam mihi aduersatur*. TANTO MINVS] subintell. properant. alii tanto m nus proficio. OCCENTEM HYMENAEVM?] ex aduerso cantem Hymenęum, hoc est, carmen nuptiale? occentare, vt docet Festus, interdum valet, conuicium facere. sed hic propriè pro contrà, & ex aduerso cantare, vt opinor, positum est. Sic ferè suprà in Curcul. *Quid si adeant ad foreis, atque occentent?* secutus sum autem libros omnes vulgatos, quibuscum editio Camerariana congruit: nam libri nostri omneis manuscripti habent, *offendam Hym.* mendosè opinor DIRVMPI CANT. HYM. LYC. ILLO MORBO. Q. D. &c.] sententia est, nihil mihi obstat, aut impedimento est, quominus cantando Hymenæum, me dirumpam: sed non est mihi copia, id est, non datur mihi facultas, seu non fit mihi potestas mei dirūpendi illo morbo, quo dirumpi cupio, id est, re Venerea, & *[illegible]*. vel sic, licet mihi cantare Hymenæum vsque eò, dum me dirumpam. sed Casinam vsque eo subigere, ac permolere, vt me dirumpam, non permittitur iocus inest ex ambiguo in verbo *dirumpi*. nam & dirumpi dicuntur, qui nimio clamore profundendo rumpuntur, vt suprà in Prologo Capt *Ego me tua causa ne erres non rupturus sum* & qui immodico concubitu, vt in Priapeiis, *Porrò (nam quis erit modus, Quirites?) Aut præcidite seminale membrum, Quod totis mihi noctibus fatigant Vicinæ sine fine prurientes, Vernis passeribus salaciores, Aut rūpar: nec habebitis Priapum. Ipse crepitis*, &c. ESSES INDOMABILIS] domari non posses. QVO ARGVMENTO?] quo argumento istuc dicis? NIMIS TENAX ES] inest hic obscœnitas significat enim Olympio, hunc senem nimia tentigine membri obscœni affectum, in Venerem ferri, atque incitari. sed videtur legendū, nimis tendax es tendax equus autem, est qui nimia & nimis crebra tentigine affectus, frenum mordet, & calcari non pātet, à tendendo sic appellatus, quemadmodū & tētigo. hunc igitur senem Olympio cū equo tendaci comparat, propter immodicam eius tentiginem, qua incitatus, ac distentus ardet tetra libidine, & in Venerem totus ruit. Quod autem quidam legi volunt, *sternax*, in quibus est Pius Bononiensis, non placet. nihil enim habet cōmune sternax equus, cuius est equitem, ac sessorem suum excutere & sternere, cum viro tentigine affecto, & libidine inflammato. Vulgata autē lectio, quam & libri manuscripti retinēt, nihilominus placet. Nā tenax equus significat potius cum equū, qui propter aliam quamlibet causam neque freno, neque calcari regi potest, quàm propter tētiginem. At debet hic talis equus significari & commemorari, vt similitudo & comparatio quadret. NVM ME EXPERTVS VSPIAM?] obscœna & flagitiosa sententia. hoc enim quærit senex, quia cum dixerat Olympio nimis tendacē esse, hoc est, nimis tento & indomito pene esse solere natura, num sit aliquādo expertus ille tentiginem suam? DII MELIVS FACIANT] aduersatur & abominatur Olympio talem turpitudinē. Tale est illud apud M. Tull. in Catone, *Dij meliora* SED CREPVIT OSTIVM: EXITVR FORAS] suprà admonuimus apud veteres Græcos ita fuisse ostia posita & comparata, vt extrorsum aperirētur. ideóque qui exirent, & publicum domo prodirent, foreis percutere consueuisse, ne qui foris starent, quíve præterirent, à valuis læderentur, aut in angiportu interciperentur. IAM OBOLVIT CASINA OR.] odor Casinæ longe ad me peruenit: ex quo mihi conicere licet mox exituram ex odore Casinam mox exituram intelligo, siue sentio potius suprà in Amphitr. *Olet homo quidam malo suo. SO. hei numnam ego obolui?*

ANCILLÆ duæ, OLYMPIO, STALINO.

SEnsim super attolle limen pedes noua nupta, sospes
Iter incipe hoc, vt viro tuo semper sis superstes: atque
Vt potior pollentia sis, vincásque virum, victríxque sies,
Superétque tuum imperium: vir te vestiat, tu virum despolies,
Noctúque, & diu vt viro subdola sies. obsecro memento.
Ol. Malo maximo suo hercle illico, vbi tantulum peccaßit.
St. Tace. Ol. non tacebo. St. quare? Ol. mala, malæ malè monstrant.
St. Perij, istæ facient hanc rem mihi ex parata imparatam.
Id quærunt, volunt hæc, vt infecta faciant. An. age Olympio.
Quando vis vxorem, accipe hanc à nobis. St. date ergo, datura
Vmquam si estis hodie vxorem. Ol. abite intrò. An. amabo integræ atque
Imperitæ huic impercito. St. futurum est, valete, ite.
Iam valete. iamne abscessit vxor? Ol. domi est, ne time. St. euax,
Nunc pol demum ego sum liber, meum corculum, melculum,
Verculum. Ol. hem tu, malo si sapis caue bis, mea est hæc. St. scio.

Sed meus fructus est prior. Ol.*sene hanc lampadam.* St.*imò ego illam tenebo.*

Venus multipotens bonam vitam mihi

Dedisti, huius quum copiam mihi dedisti

Corpusculum mellitulum. Ol.*mea vxorcula.*

St. *Quid est?* Ol.*institit plantam.* St.*quasi iocabo.*

Nebula haud est mollis aquè, atque cutis huius est.

Ol. *Ædepol papillam bellulam hei misero mihi.*

St. *Quid est?* Ol *pectus mihi agit nunc hac cubito.*

St. *Quin tu ergo hanc, quæso, tractas tam?*

At mihi qui bellè hanc tracto non agit. Ol.*vaha.*

St. *Quid negotij est?* Ol.*obsecro, vt valentula'st?*

Pene exposiuit cubito. St. *cubitum ergo ire vult.*

Ol. *Quin imus ergo?* St. *bella bella tu mea.*

SENSIM SVPER ATTOLLE LIMEN PED.] ordo, & sententia verborum est. tu Casina noua nupta, sensim pedes attolle super limen inferius ostii, ne limen pedibus tangas. Mirè, & luculentè expressit Plautus noster morem veterum Romanorum, in nouis nuptiis domum mariti introducendis. Ita enim ingrediebantur illæ vt limen pedibus non tangerent, neque per se transirent, aut transcenderent, sed aliorum manibus subleuarentur, ac tollerentur, quod refert Plutarchus in quæst. Roman. eiúsque rei rationes explicat his verbis, *διὰ τί τὴν γαμουμένην οὐκ ἐῶσιν αὐτὴν ὑπερβῆναι τὸν οὐδὸν τῆς οἰκίας, ἀλλ' ὑπεραίρουσιν οἱ προπέμποντες, πότερον ὅτι τὰς πρώτας γυναῖκας ἁρπάσαντες, οὕτως εἰσήνεγκαν, αὐταὶ δ' οὐκ εἰσῆλθον, ἢ βούλονται*, &c. id est, quamobrem puellam quæ nubit, non sinunt ipsam limen domus transire, sed eam attollunt, qui deducunt? vtrùm quia primas vxores cùm eas rapuissent, ita introduxerunt, ipsæ autem non introiuerunt? an quia volunt puellas videri in eum locum introire inuitas, & vi coactas quo in loco virginitatem suam amissuræ sunt? an quia significare volunt, eam per se, & sua sponte domo non esse egressuram, neque domum viri relicturam, nisi vis ei afferatur, quemadmodum introiuit vi coacta? Eadem de re, idem Plutarchus in Romulo scripsit. Huc pertinet illud Catulli in carm. nupt. Iuliæ & Manl. *Transfer omine cum bono Limen aureolos pedes* & illud fortasse Lucret. lib. 1. *Nam sublata virûm manibus, tremebundáque ad ara Deducta est non, vt solenni more sacrorum Perfecto posset claro comitari hymenæo: Sed casta incestè* &c. Lucan. lib. 2. de nuptiis Catonis & Marciæ, *Turritáque premens frontem matrona corona, Tralata vetuit contingere limina palma.* Ouid 2. Eleg. *Missa foras iterum limen transire memento Cautius atque aliò sobria ferre pedem.* NOVA NVPTA] νέα νύμφη. Catullus in Carmine suprà commemorato, *Prodeas noua nupta.* VT POTIOR POLENTIA SIS] vt viribus, seu potentia potius præstes, & præpolleas, vt plus possis, vt potentior sis. idem in Rudent. *ne impiorum potior sit pollentia.* DISPOLIES] al. despolies. SVPERETQVE IMP.] id est, & tuum imperium imperio viri superius sit. NOCTVQVE ET DIV VT VIRO SVBD. S. &c.] & memento, obsecro, vt nocte, diéque virum tuum dolis circumuenias. MALO MAXIMO HERCLE S.] hæc Olympio loquitur, ad spectatores versus, ita vt ancillæ non exaudiant. Malo, inquit, hercle suo peccauerit, statim vbi peccarit, id est, continuò vbi aliquid peccarit, sui peccati pœnas dederit. QVAE RES?] quæ res est, quamobrem non taceas? MALA] mala res est, vel coniunge cum his, quæ sequuntur MALAE MALE MONSTRANT] vt malæ sunt ancillæ, ita male monstrant Casinæ, id est, male docent Casinam. Licet etiam cum his vocē *mala* coniunctim legere hoc modo, mala malæ malè monstrant, id est, ancillæ, quæ malæ sunt, docent res malas malè. atque hoc erit illi simile, quod est in Amphitruone, *Optimè optimo optimam operam das.* sed mâlo distinctionis notam locari post vocem *mala*, vt *mala* referatur ad illud, *quæ res?* VOLVNT HAEC, VT INFECTA FACIANT] hæc volunt, vt, quæ propè facta sunt, infecta reddant. vel sic volunt hæc, quæ propemodum facta sunt, infecta reddere. DATE ERGO, DATVRAE VNQVAM SI, &c.] id est, date tandem vxorem, si futurum est, vt deris. quod hanc vim habet, properate dare vxorem. date aliquando tandem vxorem. Notauimus hoc loquendi genus suprà non longè, ibi, *quin datis, si quid datis?* AMABO, INTEGRAE ATQVE IMP. H. IMPERC.] id est, amabo, parcito huic puellæ integræ atque imperitæ rerum venerearum. nolito cum ea nimis acriter luctari, vt libidinem tuam expleas. nolito puellam intactam, & rudem pugnæ Venereæ suo telo rigido, atque indomito nimis vehementer ferire, atrociterque sauciare. amabo, lenem te, ac moderatum præbeto erga puellam teneram, rudem, atque imperitam. Imperco, is, compositum ex verbo *parco* & præpositione *in.* suprà in Amphitr. *Bene vale Alcumena. cura rem communem, quod facis: atque imperce, quæso.* EVAX] interiectio lætantis. Idem in Bacchid. *Euax aspersisti aquam.* profert Carisius. NVNC POL DEMVM EGO S. L.] posteaquam abscessit vxor. MEVM CORCVL. MEL. &c.] hæc ad Casinam senex, quam se præsentem tangere, & mulcere putat: sed errat. Nam Calinus pro Casina datus est villico, & leni à mulieribus muliebri veste cultus, atque ornatus. MELCVLVM] mel paruulum mea Casina, melle mihi dulcior. VERCVLVM] meum paruum ver. hæc nomina ita posita, in deminutiua forma, ad blandiendum sunt aptiora, quàm si essent integra, meum cor, meū mel, meum ver. Profert autem hunc locum Priscian li. 3. cap. de deminutiuo, vbi legit *melculum*, nō, vt habent omnes libri manuscripti, & vulgati *mellculum.* quem secuti sumus. MALO, SI SAPIS, CAVEBIS] non, si sapis, Casinā, quæ mea est, tāgere. nam si facies, infortunium feres, vel malum non effugies. SCIO: SED MEVS FRVCTVS EST PR.] scio Casinam esse vxorem tuam, sed ego pro meo iure fruar prior. vel sic, scio Casinam tuam esse, sed

esse, sed ego vsufructuarius sum itaque prior, quàm tu, frui debeo. TENE HANC LAMPADAM] sic edendum curaui, Prisciani fidem, auctoritatémque secutus, quamuis reclament omnes codices & manuscripti, & vulgati. Sic autem Prisc. libr 7. cap. de Accusat. nominū tertiæ declination. in exit. *In Græcis autem frequenter inuenimus, auctores tam in hac, quàm in aliis declinationibus, Græcos plerumque seruantes accusatiuos, ut Titana, &c. lampada, pro, Titanem, &c. pro lampadem. Quanquam Plautus hanc lampadam dixit in Casina, tene hanc lampadam.* IMMÒ EGO ILLAM TENEBO,] Casinam. MVLTIPOTENS] πολυκράτωρ sic dixit suprà *mulierem multibibam*. & Catullus, *multiuolam*. HVIVS QVAM COPIAM MIHI DEDISTI] al. fecisti. MELLITVLVM] mellitulum, deminutum nomen, à mellito. nonnulli libri habēt tamen, *mellicvlum* quos non sequor. INSTITIT PLANTAM] meam scilicet, id est, pedem mihi pede pressit. suprà in Asinar. *Nec illhac vlli suo pede pedem homini premat.* Ouid. libr 1. de arte amandi, *Velle latus digitis, & pede tange pedem.* sic autem dixit institit *plantam*, vt alibi *insistere viam, iter, negotium.* QVASI IOCABO] quasi iocabor, iocantis speciem præbebo, cùm rem seriam agam tamen. NEBVLA HAVD EST M. ATQ. C. HVIVS EST] nebula haud æquè mollis est, atque huius puellæ cutis. subintelligendum est aduerbium *æquè*, vel vt à librario aliquo scriptore prætermissum propter similitudinem particulæ *atque*, quæ proximè sequebatur, restituendum, ac reponēdum. Stalino autē hic vel manum in sinum nouæ nuptæ, vt putabatur, inseruit, vel strophium, quo mamillæ muliebres teguntur, tractauit, vel quippiam tale fecit. AGIT] pulsat, pellit. NVNC] cùm antea mihi pedem pede premeret, quasi me expetens: nūc quasi aliena, mihi pectus cubito pulsat. TAM] vel subintelligendum rustice, liberaliter, inuenustè, illepide, inepte, improbe, nequiter, proterue. & aliquid tale, vel vnum aliquod horum, aut similium, vt necessariū, & à librariis prætermissum, restituēdum. Nam quod ad versus attinet, ita sunt confusi, vt quales sint, videre difficile sit. veruntamen si hic versus ita legeretur, *Quid tu ergo hanc quasi tractas tam rustice? vel tam nequiter?* esset senarius: hoc modo, *quid*, legatur διςυλλάβως. quales sunt tres qui deinceps sequūtur. VT VALENTVLA'ST] vt validula est, vt viribus valet? EXPOSIVIT] exposuit, antique pro exposuit propemodum, inquit, me cubito suo, loco mouit, excussit. CVBITVM, &c.] iocus ex verbo ambiguo. QVIN IMVS ERGO] quin ergo introimus?

CLEOSTRATA, PARDALISCA ancilla, MYRRINA.

Cle. *ACcepta bene & commodè eximus intus,*
Ludos visere huc in via nuptialeis.
Mur. *Nunquam ecastor vllo die risi adæquè,*
Neque hoc quod reliquum est, plus risuram opinor,
Lubet Chalinum, quid agat scire, nouum
Nuptum, cum nouo marito: nec fallaciam
Astutiorem vllus fecit poeta, atque
Vt hæc est fabrefacta à nobis. obtunso
Ore nunc peruelim progrediri senem,
Quo senex nequior nullus viuit, ni illum
Quidem nequiorem arbitrarer esse, qui locum
Præbet illi. nunc præside hic Pardalisca
Etiam, qui hinc exeat, eum vt ludibrio habeas.
Par. *Lubens fecero, & solens.* Mu. *spectabo hinc omnia*
Intus, quid intus agant. Par. *pone me, amabo.*
Mu. *Et illi audacius licet, quæ vis, liberè*
Proloqui. Pa. *tace, vostra foris crepuit.*

ACCEPTAE BENE, ET COMM.] ordo est, benè, & commodè intus acceptæ, eximus. immò, ad uerbium, *intus*, suo loco positum est, & suo loco legendum, hoc modo, Nos bene. & commodè acceptæ, eximus intus. id est, eximus domo. nam *intus* sæpe vsurpatur pro ἔνδοθεν, & significat motum de loco, vt in Cistellar. *Dic me orare, ut aliquis intus prodeat.* Idem in Epidico, *Atque aliquanto lubentius, quàm abs te sum egressus intus.* VISERE] ad visendum. vt visamus. Græcorum more dictum est, qui in talibus infinitiuis subintelligunt ὥστε. IN VIA] vel legendum *in viam*, si *huc in viam*, coniunctè posita sunt. vel si, *in via*, retinendum est, cohærere debet cum verbo *visere*: quanquam motum significat, quare malim omninò legi *in viam*. ADÆQVE] æque. NEQVE HOC QVOD RELIQ.] neque quod mihi reliquum est vitæ, me plus risuram puto. LVBET CHALINVM SCIRE, QVID AG. N. N.] libet scire, quid agat Chalinus, nouus nuptus. locutio comica, & à Græcis expressa. NOVVM NVPTVM] quia Chalinus subditus erat in Casinæ nouæ nuptæ locum, nouum nuptum eadem ratione dixit, qua nouam nuptam Latini dicunt. Priscian. lib. 8. *nubo tibi: quamuis antiquissimi etiam actiua significatione, nubo te dicebant. Unde Plautus in Casina, Nubet Chalinum.* FABREFACTA] fabricata, fabrefacta lego, vno vocabulo, vt rarefacta, labefacta, calefacta, & c. nonnulli disiunctè legunt *Fabrè facta*. OBTVNSO ORE] ore pugnis obtuso, &, vt suprà loquitur, ore oppugnato. tundo, præteritum tutudi, sup. tunsum, & tusum.

Priscian.lib.10. PROGREDIRI] progredi. sic in Asinar. *moriri* dixit pro mori. moriri sese miserè minolet. in Trucul. aggrediri pro aggredi, *Nullam rem oportet dolosè aggrediri, nisi,&c.* NE ILLVM QVIDEM NEQVIOREM, &c.] Alcesimum vicinum. ARBITRAREM] nostri omnes libri veteres habent, *arbitrarem.* Idem in Sticho, *Proburete verò arbitrabunt si probè narrauerim.* PRAESIDE hic] stat hic tanquam in præsidio. Sic in Mostel. *Hic ego tibi præsidebo, ne interbitat quæstio.* ET SOLENS] & meo more & non insolens & non præter insolitum. SPECTABO HINC OMNIA, &c.] spectabo hinc omnia, inquit, Murrhina, ex ædibus Cleostratæ, neque exibo foras. PONE, AMABO] Immo, inquit Pardalisca, exito, & prodito: & post me lateto. ET ILLI AVDACIVS, &c] Et Cleostratæ licet audaciùs quæuis liberè palàm loqui, quàm mihi, cuius domi hæc flagitia fiũt. Sic autem edendum curaui libros veteres & Camerarii editionem secutus: in quibus ita est, partim, *Et illi,*&c. partim, *Et tibi,*&c. partim. *Et ili,*&c. nam in libris vulgatis impressum est, *Et tibi*, &c. TACE] Murrhinam alloquitur.

OLYMPIO, eædem.

NEque quò fugiam, neque vbi lateam, neque hoc dedecus quomodo celem,
Scio. tantum herus atque ego flagitio superauimus, nuptiis nostris.
Ita nunc pudeo, atque ita nunc paueo, atque ita in ridiculum sumus ambo.
Sed ego insipiens noua nunc facio: pudet quod prius non puditum vnquam est.
Operam date, dum mea facta itero est opera auribus percipere.
Ita ridicula auditu, iteratu, ea sunt quæ ego intus turbaui.
Mu. *Agedum tu adi hunc.* Cl. *vbi tua noua nupta est?*
Ol. *Perij hercle. manifesta res est.* Ol. *omnem ordine rem*
Fateri ergo æquum est. quid intus agitur? quid agit
Casina? satin morigera'st Ol. *pudet dicere me.*
Cl. *Memora ordine vt occœperas.* Ol. *pudet hercle.* Ol. *age audacter*
Quàm debuisti inde volo memorare, quid est factum?
Ol. *At flagitium'st. cauebunt qui audierint.* Ol. *faciam.*
Vbi intrò hanc nouam nuptam deduxi, via recta clauem
Abduxi, sed tamen tenebræ ibi erant, tanquam nox
Colloco, fulcio, mollio: vt prior quàm senex aptè decumbam,.
Tardus esse illico cœpi, quoniam * *
Respecto identidem ne semel. *
Quæro deinde illecebram stupri. principio eam sauium posco.
Reppulit mihi manum: nec quietum dare sibi sauium me sinit.
Cl. *Quid fit denique edisserta.* Ol. *ibi appello Casinam, Casina, inquam.*
Amabo, mea vxorcula, cur virum tuum sic me spernis?
Nimis tu quidem hercle immerito meo mihi hæc facis,
Quia te mihi expetiui: illa haud verbum facit, & sapit veste, id qui estis.
Vbi illum saltum video obsaptum, rogo vt alterò sinat ire.
Enim iam magis, iam appropero, magis iam lubet in Casinam irruere,
Cupio illam operam seni surripere. forem obdo ne senex me opprimat.
Hoc magnum'st: Primùm pergis? quin tu pergis?
Ol. *Vbi locus sumtus porrò est: continuò stricto gladio: atat babæ papæ.* Cl. *quidquid papæ.*
Ol. *Flagitium ob erat maximum. gladium ne haberet metui, id quærere óccœpi.*
Dum gladiúmne habeat, quæro, arripio cabulum:
Sed quum cogito, non habuit gladium. Nam id esset frigidius.
Cl. *Eloquere.* Ol. *At pudet.* Cl *num radix fuit?* Ol. *non fuit*
Cl. *Num cucumis?* Ol. *profectò hercle non fuit quicquam olerum.*
Nisi quicquid erat, calamitas profectò attigerat nunquam.
Ita quicquid erat, grande erat
Ita quasi sentis labra, mihi compungit barba.
Continuò adstanti pectus mihi pedibus percutit.

Decido

Decido delecto præceps. subsilit, obtundit os mihi.
Inde foras tacitus proficiscens, exeo hoc ornatu, quo vides.
Vt senex hoc eodem poculo, quo ego bibi, biberet. Cl. *optumè est.*
Sed vbi est palliolum tuum? Ol. *hic intus reliqui.*
Quid nunc? satin' lepidè adita'st vobis manus meritò?
Sed concrepuerunt fores. Ol *num illa me nunc sequitur?*

TANTVM HERVS ATQVE EGO PLAG. SVPERAVIM.] tam longè turpi, & erubescendo, & flagris digno facto omneis mortaleis superauimus. NVPTIIS NOSTRIS] per nuptias nostras. PVDEO] pudeo in prima persona, antiquum. Notat Priscian. lib. 8. his verbis, *placeo placet, sic antiquissimorum consuetudine à pœniteo pœnitet, à tadeo tadet, pigeo piget, pudeo pudet, liceo licet, oporteo oportet.* ATQVE ITA IN RIDIC. SVMVS AMBO] atque ita pro ridiculo sumus ambo. sic autem legendum *in ridiculum*, vt sint duæ voces, non vt sit vna, *irridiculum*, neque *irridiculum*, quomodo edidit Camerarius. Nam si quis forte diceret *irridiculum*, seu *inridiculum* accipiendum pro valde ridiculo, falleretur, cùm Cæsar in Commentariis *irridiculè* posuerit, pro non ridicule, & non irridicule, pro non sine ridiculo, vel non infacete seu non inficete, non inurbane. PVDET QVOD PR. NON PVD.] serò, inquit, nunc me pudet, vel noua sunt, quæ nunc facio. numquam enim antea me turpium factorum puduit nunc demùm pudet. Sed cur ita non dixit? *pudet cuius non puditum vnquam est.* ITERO] memoro, refero, dico. EST OPERAE AVRIBVS PERC.] est operæ, pro, est operæpretium, positum est, quasi pretium sit subintelligendum, vt nonnulli interpretantur: vel dic potius, *est operæ*, sic dictum esse, vt, est temporis, non est temporis. est officii, non est officii: est moris, non est moris &c. sic contrà in Pseudolo. *opera non est*. sic igitur hunc locum explico, est op. aur. per. id est, dignum est opera audire: opera bene in eo ponetur, si quis audiet denique videtur idem valere, atque, operæ pretium est audire. quidam *opera* volunt esse dandi casu, & operæ est, sic dictum esse, vt est curæ, est oneri, est dedecori, &c. cum quibus non pugnabo. ITERATV] dictu. TVRBAVI] miscui: turba & dedecore implevi? SATIN' MORIGERA'ST? satisne obsequitur voluntati, & animo tuo? satisne ad morigerandum tibi viro suo facilis & parata est: morigerus, & morigerari, seu morem gerere, habent maxime locum in talibus rebus, exempla sunt & apud Plautum, & apud cæteros scriptores innumerabilia. insigne est illud apud Suetonium in Tiberio, vbi narrat ille. Tiberium Parrhasii tabulam, in qua Meleagro Atalanta ore morigeratur, legatam sibi sub conditione, vt si argumento offenderetur, decies pro ea L L S. acciperet non modò prætulit, sed & in cubiculo dedicauit. POSTQVAM DECVBVISTI HINC TE VOLO MEM.] sic restitui ex vestigiis antiquæ scripturæ, sententia plana. corrupta autem, & deprauata mirum in modum sunt quæ sequuntur in libris vulgatis omnia, atque adeò partim loco muta, partim mutilata, ac lacerata, neque multò in manuscriptis integriora, præterquam in vno atque altero. AT FLAGITIVM'ST] id est, at facinus turpe est, & erubescendum. FACIAM] sic restitui. nam alii libri omnes, vno excepto, habent *faciant*, mendose. est enim Olympionis responsio, hoc modo, faciam, inquit, id est, rem memorabo, seu narrabo, exorsus ab eo tempore, postquam decubui. CLAVEM ABDVXI] nonnulli putant legendum *clavem obdux.* id est, inquiunt, pessulum obdidi. clauis enim non solùm erat apud antiquos, id, quo ostium obseratum reserabatur atque aperiebatur, sed etiam quo opposito, & obiecto à parte interiore claudebatur. Terentius Heautont. *Anus obdit foribus pessulum*. Ego clauem abduxi, interpretor, clauem sensi, amoui à sera scilicet. COLLOCO] Casinam in lecto. FVLCIO, MOLLIO] lectum. VT PRIOR, QVAM SENEX, APTE DECVMBAT] secutus sum quinque libros manuscriptos: qui sic habent, quæ scriptura non eget explicatione alii sic habent, *vt tanquam senex, abs te decumbam.* quam lectionem reieci. nonnulli tamen sic eam explicant, vt quasi essem vir tuus abs te secubarem, & Veneris furta tentarem. non placet. TARDVS ESSE ILLICO C.] segnis, & ineptus ad Venerem illico esse cœpi, &c. QVONIAM * *.] hic desunt pauca verba omissa fortasse à librariis, vel deleta à lectore. aliquo inepte verecundo, propterea quòd erant spurca. Atqui amamus & nos verecundiam. sed verecundi simus in his, quæ nostra sunt. in his verò, quæ sunt aliena, cur verecundiam talem adhibebimus, vt eadem opera iniuriam faciamus? aut verò cur per causam, & speciem verecundiæ aliena opera, præsertim ex ingenio deprompta, non manufacta multilabimus, atque imminuemus? sed ad rem. dicebat igitur fortassis Olympio, se idcirco tardum illico esse cœpisse. quia præfestinationem dum metuit, ne senex veniat, arrigere non potuit. RESPECTO IDENTIDEM] crebrò retrò aspicio. vsquequaque crebro respicio, vsque & vsque. NE SEMEL] hic quoque desunt nonnulla, quorum fortassis hæc erat sententia. ne semel præ dam nactus amittam. QVAERO DEINDE ILLECEBR. ST.] quæro deinde, videns me ita languidum esse, rationem. qua Venerem in me emortuam prouocem, ac lacessam. NEC QVIETVM DARE SIBI ME, &c.] nec me quietum sauium sibi dare sinit nonnulli libri habent, *neque etiam dare sibi me sauium.* EDISSERTA] edissere. distincte & diserte expone, eloquere. CASINA, INQVAM] vox *Casina* desideratur in omnibus libris omissa à librariis scriptoribus, propterea quod eadem vox in accusandi casu antecedebat. SPERNIS] aspernaris? reiicis? ILLA HAVD VER. F.] illane verbum quidem vnum facit: illa tacet, illa mussat. ET SAEPIT VESTE ID, QVI ESTIS] & vallat, seu tegit veste naturam muliebrem. id est, partem illam corporis, qua fœmina estis specum illum muliebrem VBI ILLVM SALTVM VID. OBSAEPT.] vbi illum saltum video esse veste obductam, & circundatam, &c. allegoria est nam per saltum, inguen muliebre significat pilis obsitum, atque horridum. ROGO, VT ALTERO S. IRE] sermo spurcissimus, & planè, vt verum fatear, nefarius, quem intactum relinquere mallem, sed promissum exsoluendum est. promisi autem, me Plautum explicaturum. ignoscant igitur mihi aures verecundæ, posteaquam inquit, partem illam anticam, seu anteriorem video mihi esse opertam, & negatam: Casinam rogo, vt me ad aversà adire, seu inuadere patiatur, videlicet posticam.

ENIM IAM MAGIS, IAM APPR. &c.] enimuerò iam tum magis propero. iam, inquam, magis cupio in Casinam inuadere Sic ferè loquitur Horat. oda 5 lib. 2 *nec tauri ruentis In Venerem tolerare pondus*. CVPIO ILLAM OP. SENI SVRR.] cupio furtim illam operam seni, cuius prioris fluctus erat, furtim eripere FOREM OBDO, NE SEN. ME OPPR.] forem seni obiicio, ne me in ipsa re gerenda occupet, & deprehendat: sed videtur legendum *fori pessulum obdo*, si modò versus pariatur, vt Terentium loqui indicauimus paullò antè in Heautôt. HOC MAGNVM' ST] hoc, quod iam sequitur, magnum est, magnum quiddam iam dicturus sum. PRIMVM] hic Olympio, pudore deterritus, hæsitat & insistit. PERGISN'] pergísne? non pergis narrare? VBI LOCVS SVMPTVS P. EST, &c] postea qu m locus stupri sump us est, tum continuo &c. STRICTO GLADIO, &c.] quem gladium significet, res in promptu est. significat enim sicam illam Catulli rigidam. BABAE, ATAT P.] interiectiones admirãtis & subita re, & noua stupefacti, significat aliquid fuisse in inguine Chalini (qui pro Casina productus erat) durum, rigidum & magnum, quod gladii vestigium præ se ferret. FLAGITIVM OB-ERAT. M.] ob res erat erubescenda & pudenda. GLADIVM NE HAB. M] timui, ne gladium haberet, idcirco enim gladium quærere cœpi. Testatur Nonius, hoc gladium in genere neutro vsurpasse veteres. ARRIPIO CAPVLVM] fortasse testiculos significat. NAM ID ESSET FRIG.] Nam is gladius esset frigidus, ac erat calidus. ELOQVERE] quia etiam hic hærebat Olympio, hortatur Cleostrata, vt apertè loquatur, quod reliquum est. NVM RADIX FVIT?] num raphanus fuit? NISI QVIDQVID ERAT, CALAMITAS PROFECTÒ ATTIG.] nihil fuit olerum, inquit: nisi si fortè fuit aliquod oleris genus, profectò grandine non fuit contusum, aut imminutum. erat enim egregiè procerum, solidum, atque erectum. calamitas à calamis, grandine, aut imbri aliquo vehementi, aut nimbo cõtusis, ac prostratis, dicta est. Hoc igitur dicit: quidquid erat, non erat fractum, neque molle, neque languidum, neque comminutum, vt calami grandine contusi, & deiecti: sed erectum, stabile, procerum, solidum, rigidum, ac validum. ITA QVIDQ. ERAT, GR. ERAT] Epiphonema. ita quidquid erat, non erat calamitosum, neque imminutum, aut fractum, sed grande, plenum ac procerum. ITA QVASI SENTIS, LABRA COMP. B.] redit ad illud de fanio, quod poposcerat Casinam. Ita, inquit, dum eam osculari, seu dissuauiari conor, barba eius, tanquam sentis, mihi labra compungit. QVASI SENTIS] tanquam spina. CONTINVO ADSTANTI &c.] continuò mihi adstanti, seu, vt alii libri habent, instanti, pectus percutit. DECIDO DE LECTO PR.] ego percussus à Chalino, pronus in terram deorsum cado SVBSILIT] mox in me insilit. malim legi desilit. OBTVNDIT OS MIHI] os mihi pugno ferit suprà, *obtunso Ore nũc ve'im progredieri senẽ*. VT SENEX HOC EOD. POCVLO, &c.] allegoria est. aliud enim dicitur, aliud significatur. Hoc autẽ significatur: vt senex eodem modo acciperetur, quo modo ipse acceptus sum. SATIN' LEPIDE ADITA'ST VOBIS MANVS MERITÒ?] quid sit alicui adire manum, suprà diximus, in Aulular. ibi, *Ita ueo sumptu illis omnibus ady manum*. Nihilominus tamen, quæ sit huius loci sententia hic quoque dicamus. Hoc igitur sentit & significat Cleostrata, nónne satis lepidè vos tractati estis, idque merito vestro? nónne vobiscum satis lepidè actum est, vt meriti estis? nónne vos satis lepidè pro meritis vestris vltæ sumus? tractum est ab eo, quod est, alicui adire manum. Est autem, alicui adire manum propriè, ad eum accedere, cum eo congredi & colloqui, cum eo agere.

STALINO, OLYMPIO.

Maximo ego ardeo flagitio nec quid agam meis rebus scio,
Nec meam vt vxorem aspiciam contrà oculis, ita disperij.
Omnia palàm sunt probra, omnibus modis occidi miser.
Ita manifestò faucibus teneor.
Nec quibus modis purgem scio me meæ vxori.
Qui expalliatus sum miser: palàm sunt clandestinæ nuptiæ.
Adeundam Myrrhinam censeo mihi, optimum est.
Ea dux: ea vxorem meam: ea hanc inuenit rimam.
Sed ecquis est, qui homo munus velit fungier pro me?
Quid nunc agam nescio, nisi vt improbos famulos imiter, ac domo fugiam.
Nam salus nulla'st scapulis, si domum redeo.
Nugas istic dicere licet. vapulo ego hercle inuitus tamen,
Etsi malum merui, hac dabo protinam me in fugam. Ol. *heus Stalino.*
Amator. St. *óccidi, reuocor. quasi non audiam. adibo.*

MAXIMO EGO ARD. FLAG.] sic dictum est, ardeo flagitio. vt ardere bello, & flagrare inuidia, seu infamia. Quemadmodum igitur flagrare inuidia, dicitur is, in quem magna inuidia concitata est, ita ardere se flagitio dicit Stalino, propterea quòd summum dedecus, & flagitium admisit. NEC MEAM VT VXOREM ADSP. C. OC.] nec scio quomodo meam vxorem rectis oculis intueri possim, adspicere contrà oculis, ἀντιβλέπειν dicunt Græci. OMNIA PALAM SVNT PR.] omnia nostra dedecora, & flagitia, palàm sunt: id est, peruulgata & patefacta sunt. OCCIDI] interii. ITA MANIF. FAVCIB. TENEOR] vsque adeo manifestò teneor ea corporis parte, qua parte prehensus effugere nullo modo possum. tractum à piscibus, & aliis animalibus, quæ faucibus capta, nullo modo effugere possunt. Ita teneor, inquit, vt periculum nullo modo declinare aut vitare possim. premunt mihi fauceis & prehensas tenent aduersarii mei. QVI EXPALLIATVS SVM MISER] qui pallio

pallio spoliatus sum miser. PALAM SVNT CLAND. NVPT.] patefactæ sunt nuptiæ furtinæ, atque occultæ, seu quas tantopere occultabamus, & celabamus. EA DVX] ea dux fuit vxori meæ ad has insidias, quibus ego exceptus sum, mihi locandas, in libris vulgatis ita impressum est, *his præstigiis dux fuit vxor : ea hanc inuenit rimam.* EA VXOREM MEAM] subintellige, impulit, ad has fallacias fabricandas, insidiásque mihi comparandas. EA HANC INVENIT RIMAM] etiam hæc verba in libris manuscriptis reperiuntur, quemadmodum in vulgatis : quorum hæc sententia est, Ea hanc viam rationémque reperit, quas nostras nuptias, nostráque consilia disturbaret. Sic autem loquitur suprà in Curcul. *Rogitationes plurimas propter vos populus sciuit: Quas vos rogatas rumpitis aliquam reperitis rimam.* vel sic, ea hanc viam reperit, qua fallacias nostras eluderet, atque effugeret, videtur à muribus ductum, qui interdum penè capti, per tenueis rimas elabuntur, & periculum effugiunt. huc pertinet illud, quod est suprà in scena cuius principium est, *Vt properarem*, &c. *Ibo intrò, vt subducam nauim rursum in pulumarium.* SED ECQVIS EST, QVI HOMO, &c.] id est, sed num aliquis est homo, qui velit meus esse vicarius, & qui velit munere meo fungi? IMPROBOS FAMVLOS] seruos fugitiuos imiter, &c. seruos nequam imiter, qui à dominis suis fugiunt. NAM SALVS NVLLA'ST SCAP. &c.] nam vapulabo, si domum redeo. NVGAE ISTIC. D. L. VAP.] licet mihi apud vos nugari, quamuis malum merui, & quamuis soleo vapulare, cum malum merui, vapulo me hercule, tamen libenter, atque adeò præter voluntatem meam. HAC DABO ME PROT. &c.] per hanc viam me protinus in fugam dabo, protinam, id est, protinus. Festus, *protinam, protinus.* Terent. *protinam conicciam me in pedes.*

CHALINVS, STALINO, OLYMPIO.

Ch. *VBi tu es, qui colere mores Massilienses postulas?*
Nunc tu si velis me subicitare, proba est occasio.
Myrr. periisti hercle. age, accede huc.
* * *

St. *Hac ibo. caninam scæuam spero meliorem fore.*
Cl. *Quid agis tu marite, mi vir: vnde secum ornatu hoc aduenis?*
Quid fecisti scipione, aut quod habuisti pallium?
An. *In adulterio, dum mæchissat Casinam, credo perdidit.*
St. *Occidi.* Ch. *etiámne imus cubitum? Casina sum* St. *in malam crucem.*
Ch. *Non amas me?* Cl. *quin responde, tuo quid factum est pallio?*
St. *Baccha ergo, hercle vxor.* Cl. *Baccha* St. *hercle vxor.* Cl. *quid est?*
An. *Nugatur sciens. nam ecastor nunc Baccha nulla ludunt.*
St. *Oblitus fui, sed tamen Baccha.* Cl. *quid Baccha? fieri non potest,*
Times ecastor. St. *egóne manifesto teneor? haud mentire hercle: nam palàm est.*
* * hic desunt aliquot versus
St. *Non taces?* Ol. *non hercle taceo: nam tu maxumo*
Me obsecrauisti opere, Casinam vt poscerem vxorem mihi.
St. *Tui amoris causa ebo istuc feci.* Cl. *Immò ecastor illius,*
Te quidem oppressi. St. *feci ego istac dicta quæ vos dicitis?*
Cl. *Rogitas etiam?* St. *si quidem hercle feci, nequiter.*
Cl. *Redi modò huc intrò, monebo, siquidem meministi minus.*
St. *Hercle opinor potius vobis credam, quod vos dicitis.*
Sed vxor da viro hanc veniam. Murrhina ora Cleostratam,
Si vnquam posthac aut amasso Casinam, aut occæpso modò,
Nedum vt eam amasso, si ego vnquam adeò posthac tale admisero,
Nulla causa est, quin pendentem vxor virgis verberes.
Mu. *Censeo ecastor, veniam huic hanc dandam.* Cl. *faciam vti iubes.*
Propter eam rem hanc tibi nunc veniam minus grauatè prospero,
Hanc ex longa longiorem ne faciamus fabulam.
St. *Non irata es?* Cl. *non sum irata.* St. *tuæ fidei credo.* Cl. *meæ?*
St. *Lepidiorem vxorem nemo quisquam quàm ego habeo hanc habet.*
Cl. *Age tu, redde huic scipionem & pallium.* Ch. *tene.* St. *libet.*

Ch. *Mihi equidem edepol insignitè facta est magna iniuria,*
Duabus nupsi, neuter fecit, quod noua nupta solet.

VBI TV ES, QVI COL. MOR. MASSIL. P.] vel quemuis vnum ex spectatoribus alloquitur, vel Stalinonem ipsum, sed illud malo. mores Massilienseis autem, id est impudicos, atque effœminatos. Sic enim de Massiliensibus scribit Atheneus libr.12. Μασσαλιῶται δ' ἐθηλύνθησαν, οἱ τὸν αὐτὸν τοῖς Ἴβηρσι τοῖς ἰδίοις φοροῦντες κόσμον, ἀσχημονέστεροι γὰρ διὰ τὴν ἐν ψυχαῖς μαλακίαν, διὰ τρυφὴν γυναικοπαθοῦντες, ὅθεν καὶ παροιμία παρῆλθεν πλεύσειας εἰς Μασσαλίαν id est, Massilienses autem effœminati fuerunt, eodem atque Iberi vestitu ornati. indecoram enim, & turpem speciem præ se ferunt propter animorum mollitiem, qui propter luxuriam, & delicias muliebria patiuntur. ex quo etiam prouerbium manauit, *nauigare in Massiliam.* NVNC TV SI VELIS SVBICIT. MB PR. EST OCC.] sic quidam hunc locum explicant, nunc, si tu me tibi subiicere, & subigere velis, proba occasio est, dum ego hunc ornatum muliebrem gero scilicet. Ego sic, Nam cùm Massilienses impudici habiti sint, vt diximus, & impudicum aliquē qui mores Massilienseis colere postulet, Chalinus appellet: impudici autem sit pati, non facere, dicendum est, hunc Chalinum ad faciendum, non ad patiendum paratum esse, & ab eo quæri aliquem, qui pati, non qui facere paratus sit. Hæc igitur sententia est, vbi aliquis est, inquit Chalinus, qui mores Massilienseis colere postulet? id est, qui sit mollis, & impudicus, & qui alienam libidinē in suo corpore experiri, ac subire velit? Nunc si is velit me subicitare, id est, mihi subsidere, & subiectus esse, proba ei occasio datur, dum ego arma habeo ad eam rem parata, & expedita: hoc est causam salacem, stabilem, atque erectam. sententia spurca est quidem illa, sed tamen ea explicanda fuit, si quod polliciti sumus, & quod recepimus, præstare vellemus. Ignoscant igitur mihi aures verecundæ, & animum meum, qui à talibus spurcitiis, & flagitiis longissime abest, partesque mihi datas, quas agam, necesse est, considerent, atque attendant, non mihi hos flagitiosos sermones adscribant. *subicitare* verbum est antiquum, à voce *subices.* Subices autem, vt docet Festus, pro subiectis posuit Ennius in Achille, cum dixit, *Nubeis per ego deum subices humidas, vnde oritur imber sonitu sæuo.* subicitare igitur dictum pro subuectare, vt subicitare me, idem valeat, quod subuectare me. vel *subuenare me*, positum pro subicitare mihi, id est, subsidere & subiici mihi. Nonnulli hæc Stalinonis verba esse volunt, quibus si quis assentietur, eadem sententia manebit. PERISTI HERCLE, &c.] verba Myrrhinæ, si quibusdam libris veteribus credimus, in quibus Myrrhinæ nomen hic præpositum est. Alii Cleostratæ malunt esse, siue Cleostrata autem, siue Myrrhina hæc loquatur. Stalinonem alloquitur. ACCEDE HVC] accede huc Stalino, inquit Cleostrata, seu Myrrhina. HAC IBO CANINAM SCAEVAM SP. M. F.] inter hæc verba, & proxima superiora desiderantur pauca. sententia autem hæc est, spero canis latrantis aut ringentis occursum, minus grauem, aut tristem, infœlicem mihi futurum, quàm vxoris adspectum. quare hàc ibo potius, quàm illac, quà est vxor, *scaua* propriè significat omen malum, triste, & sinistrum: veruntamen etiam *bonam scæuam dicimus*, vt docet Festus. immò verò quod sinistrum est, bonum est apud Græcos, qui sinistrum σκαιὸν dicunt, vt docet Varro lib.6 de Ling. Lat. Ex quo bona scæua, id est bonum omen, & bonum auspicium. hoc igitur dicit, hàc ibo, subintellige, quà mihi vxorem occursuram non puto. nam caninam scæuam, id est, canis occursum, vel latratum, vel rictum mihi lætiorem, & feliciorem fore confido, quàm vxoris: quæ mihi cane quantumuis iracunda, & aspera, iracundius oblatrare solet. Idē Plautus in Pseud. *Bene ob hoc prodeam ibo, nemi: bona scaua'st mihi.* Sic in Sticho, *Bona scæua strenáque obuiam occessit mihi.* Sic autem hunc locum restitui ex libris nostris manuscriptis quatuor, in quibus ita plane scriptum est. nam vulgati habent, *caninam c-nam:* itaque edidit Camerarius plane mēdose. QVID FECISTI SCIPIONE, AVT Q. H. P.] ordo est, quid fecisti scipione, aut pallio, quod palliū habuisti? vbi est scipio tuus, quo nitebaris? vbi pallium? infrà non longè, *quin responde: tuo quid factum'st pallio?* suprà, *qui expallitus sum miser.* DVM MOECHISSAT CASINAM] dum cum Casina adulterium facit. mœchissat, μοιχίζει, mœchatur, adulterat. QVIN RESPONDE TVO QVID FACT'ST?] suprà, *Quid fecisti scipione, aut quod habuisti pallium?* BACCHAE ERGO HERCLE, VXOR] vox bacchantium, & fanaticorum, & furore quodam percitorum, quam nunc vsurpat Stalino, quasi mente captus, atque insanus, nonnulli libri tamen, vbique hic habent. *bacche* sine diphthongo, vt apud Horat. oda 3. lib.1 *si colilibuisset: ab eo Vsque ad mala citaret io Bacche, modò summa Voce, modò hac resonans, chordis qua quatuor ima.* NAM AECASTOR NVM BACCHAE NVLLAE LVDVNT, &c.] nam per ædem Castoris nunc nullæ Bacchæ bacchantur. in aliis libris sic legitur totus hic locus. ST. *egónè? haud mentire hercle, nam palàm'st. non taces?* OL. *non hercle verò taceo nā tu maximo me obsecrauisti opere, Casinam vt poscerem vxorem mihi. Tui amoris causa* ST *ego istuc feci?* OL. *immo hercle.* ST. *feci ego istæc dicta qua.* &c. MANIFESTO TENEOR] in manifesto facinore turpissimo deprehensus teneor. loquitur voce summissa, & adspectatores tantum profusa NON TACES?] inter hæc, quæ sequuntur, superiora, desunt aliquot versus, sed non multi & TVI AMORIS CAVSA] quia te amabam. idcirco ego volui tibi Casinam vxorem dari, alloquitur Olympionem IMMO AECASTOR ILLIVS] immò per ædem Castoris, quia Casinam amabas, inquit Cleostrata: alii volunt esse Olympionis verba: quæ verò deinceps sequuntur Cleostratæ. TE QVIDEM OPPRES.] te quidem in ipso flagitio occupatum deprehendi, ἐπ' αὐτοφώρῳ. MONEBO] redigam tibi in memoriam. ὑπομνήσω, quidam libri veteres habēt, *monerbimus.* SI VNQVAM POSTHAC AVT AM.] si vnquam posthac, sermo est, vt libri quod peccauit, ignoscatur, peteritis, & peccati pœnam deprecantis. Terent. Eunuch. *vnam hanc noxiam Mitte, si aliam vnquam vllam admisero, occidito.* M. Tull. pro Lig. *Causas, Cæsar, egi multas, & quidem tecum, dum te tenuit in foro ratio honorum tuorum, certè nunquam hoc modo, ignoscite iudices: errauit, lapsus est, non putauit: si vnquam posthac ad parentem sic agi solet.* AVT AMASSO CAS. &c.] si vnquam posthac aut amauero Casinam, aut occœpero modo non solum amauero, &c. NVLLA CAVSA'ST, QVIN PEND. VX. YR.] &c. causam non dico, vxor, seu non recuso, vxor, qui me pendentem, vt serui verberari solent, verberes, suprà in Amph. *Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo, Nisi itidem vnam, verberatus quam pependi perpetem.* FACIAM VTI IVBES] faciam vti censes, & hortaris. nam verbum *iubere* non habet absolutè imperandi, aut necessitatis imponendæ, sed hortandi tantum, aut censendi, aut etiam precandi significationem.

PROSPERO

PROSPERO] largior, concedo, ex animi tui sententia do. TVAE FIDEI CREDO?] sic in Amphitr. MER *Dicito quiduis non nocebo.* SO. *tua fides credo?* MER. *mea* TENE] id est, accipe & accepta tene. INSIGNITE] insigniter, insignitè, inquit Nonius, cum indicio notæ. Cicero lib 2. de Orat ad Q. Frat. *nec improbum notari, ac vituperari insignitè posse.* NEVTER FECIT, QVOD NOVAE NVPTAE SOLET] sententia spurca & nefaria est, quam licet ex his versibus, qui exstant in Priapeiis. *Da mihi, quod cupies frustra dare forsitan olim, Dum tenet obsessas inuida barba genas. Quòdque Ioui dederat, qui raptus ab alite sacra Miscet amatori pocula grata suo: Quod virgo prima cupido dat nocte marito, Dum timet alterius vulnus inepta loci, &c.*

GREX.

Spectatores, quod futurum est intus, hic memorabimus.
Hac Casina huius reperietur filia esse è proxumo,
Eáque nubet Euthynico nostro herili filio.
Nunc vos aquum est, manibus meritis meritam mercedem dare.
Qui faxit, clàm vxorem ducat scortum semper, quod volet.
Verùm qui non manibus, clarè quantum poterit, pluserit,
Ei pro scorto supponetur hircus vnctus nautea.

HVIVS REPERIETVR ESSE F.] huius vicini Alcesimi. EVTHYNICO N. H. F.] sic legendum esse, ex vno codice manuscripto iam pridem viderã, in quo scriptum erat, *nubet Teuthynico*, &c. quomodo postea scriptum reperi in aliis lex. *Teuthynico*, autem deprauatum erat: ex voce antecedente *nubet*, cùm scriptor librarius postremã eius litteram t, bis scripsisset. Verùm huius emendationis, vt aliarum multarum, laus Adriano Turnebo debetur, qui libro 8. Aduers. cap. xi. sic restituendum esse docuit. MANIBVS MERITIS] id est, manibus fortibus, pugnacibus & victricibus: manibus, quibus hostes vestros sæpè fudistis, ac superastis: denique manibus bene de rep. meritis, propterea quòd iis hosteis reipub. perdidistis, & imperiũ populi Romani propagastis: *meritis* enim hic actionẽ significat. MERITAM] meritam, passiuè acipiendum. *meritis meritam* autem nõ sine ornatu quæsito dictum est. Iam per meritam mercedem, quin plausus significetur, non dubium. CLAM VXOREM] clam vxore, inscia vxore, ita vt non rescisceat vxor, optat spectatoribus Plautus, quod plerisque optabile est, valet autem hoc optatum ad risum mouendum hominibus, in omnem hilaritatẽ effusis, & maximè ita moratis. PLVSERIT] plauserit. SVPPONETVR HIRCVS VNC.] hircus, per se, & sua sponte animal est fœtidus, & odoris tæterrimi: ad hunc igitur naturalem fœtorem si accedat nautea, fœtorem intolerabilem futurum quis non videt? quid sit nautea, dictum est suprà in Asin. ibi, *nauteam Bibere malim si necessum'st, quam illam oscularier.* lõgè leuius est quod optat Horatius Mæcenati suo, si allium comederit. oda 3. epod. *At si vnquam tale cõcupiueris, iocose Mæcenas precor, Manum puella sauio admoueat tuo. Extrema & in sponda cubet.* Iam supponetur, id est, subdetur, & substituetur, vel subiicietur. Donatus ad illud Terentii in Eun. *qui referam illi sacrilego gratiam. Qui hunc supposuit nobis?* notat propriè *supposuit*. *nam vt subduci dicuntur quæ volumus amittere, ita supponi quæ non desideramus.* Plautus, *Et pro scorto supponetur hircus vnctus nautea.*

FINIS CASINÆ.

CISTELLARIA.

DRAMATIS PERSONAE.

SILENIVM	meretrix.
GYMNASIVM	meretrix.
LENA.	
AVXILIVM	prologus.
MELÆNIS	lena.
ALCESIMARCHVS	adoleſcens.
LAMPADIO	ſeruos.
PHANOSTRATA	vxor.
HALISCA	ancilla.
DEMIPHO	ſenex
CATERVA.	

ARGVMENTVM.

COMPRIMIT *adoleſcens Lemnius Sicyoniam.*
Is redit in patriam, & gnatam generat nuptiis.
Sicyonia parit aquè puellam, hanc ſeruolus
Tollit, atque exponit, & ex inſidiis aucupat.
Eam ſublatam meretrix alij detulit.
Lemno poſt rediens ducit, quam compreſſerat,
Lemníque natam deſpondit adoleſcentulo
Amore capto illius proiecticia.
Requirens ſeruos reperit, quem proiecerat.
Itaque lege hanc, & ritè ciuem cognitam
Alceſimarchus, vt erat nactus, poßidet.

COMPRIMIT] Sicyone. ADOLESCENS LEMNIVS] Demipho. SICYONIAM] Phanoſtratam, Sicyone natam. IN PATRIAM] in Lemnum. ET GNATAM GENERAT NVPT.] & filiam procreat, ac ſuſcipit ex iuſtis nuptiis, non nominatam. SICYONIA] Phanoſtrata. AEQVE] vt Demipho generat filiam. PVELLAM] Silenium nomine. SERVOLVS] Lampadiſcus. TOLLIT] tollit humo, aufert. ET EX INSIDIIS AVCVPAT] & ex occulto loco obſeruat, & ſpeculatur, quid ea fiat, ſeu à quo, vel à qua tollatur, & quò auferatur. MERETRIX] lena αἰώνυμος. ALII DET.] ad aliam detulit, Mælenidem ſcilicet. REDIENS] Demipho Sicyonem rediens, mortua vxore. DVCIT. QVAM COMPRESS.] duxit vxorem Phanoſtratam. ADOLESCENTVLO] Alceſimarcho. ILLIVS PROIECTICIAE] illius puellæ, Sileniique expoſita, & proiecta fuerat à ſeruo. SERVOS] Demiphonis & Phanoſtratæ ſeruus Lampadiſcus. QVEM PROIECERAT] Silenium. VT ERAT NACTVS] quia ſolus cum ea conſueuerat, ſoliúſque ea potiebatur.

CVM

SILENIVM, GYMNASIVM, meretrices. LENA.

CVM ego antehac te amaui, & mihi amicam esse creui,
Mea Gymnasium, & matrem tuam, tum id mihi hodie
Aperuistis, tu atque haec soror si mea esses,
Quî magis potueris mihi honorem ire habitum,
Nescio, nisi, vt meus est animus fieri
Non posse arbitror: ita omnibus relictis rebus
Mihi frequentem operam dedistis. eò ego vos
Amo, & eò à me magnam inistis gratiam.

Gy. *Pol istoc quidem nos pretio facile'st*
Frequentare tibi, vtileísque habere:
Ita in prandio nos lepidè atque nitidè
Accepisti apud te, vt semper meminerimus.

Sil. *Lubentíque edepol animo factum, & fiet à me,*
Quæ vos arbitrabor velle, ea vt expetam.

Gy. *Quod ille dixit, qui secundo vento vectus est,*
Tranquillo mare, ventum gaudeo ecastor ad te.
Ita hodie hic acceptæ sumus suauibus modis.
Nec, nisi disciplina apud te fuit quicquam
Ibi, quin mihi placeret. Sil. *quid ita amabo?*

Gy. *Rarò nimium dabat quod biberem, id merum*
Infuscabat. Le. *amabo híccine istud decet?*

Gy. *Iúsque, fasque est. nemo alienus hîc est.* Sil. *merito*
Vestro amo vos, quia me colitis, & magnifacitis.

Le. *Decet pol mea Silenium, hunc esse ordinem*
Beneuolentem inter se, benéque amicitia vtier,
Vbi istas videas summo genere natas,
Summateis matronas, vt amicitiam colunt,
Atque vt eam iunctam bene habent inter se.
Si idem istud nos faciamus, si idem imitemur,
Ita tamen vix viuimus cum inuidia summa.
Suarum opum nos volunt esse indigentes.
Nostra copia nihilum volunt nos potesse,
Suíque omnium rerum nos indigere,
Vt sibi simus supplices. eas si adeas,
Abitum, quàm aditum malis: ita nostro ordini
Palàm blandiuntur: clàm si occasio vsquam est,
Aquam frigidam subdolè suffundunt.
Viris cum suis prædicant nos solere:
Suas pellices esse aiunt, eunt depressum,
Quia nos libertinæ sumus & ego & tua mater ambæ
Meretrices fuimus. illa te, & ego hanc mihi educaui,
Ex patribus conuentitiis. ega neque hanc superbiæ caussa,
Repuli ad meretricium quæstum, nisi, vt ne ego esurirem.

Sil. *At satius fuerat eam viro dare nuptum potius.* Le. *etiam.*
Hæc quidem ecastor cotidie viro nubit, nupsítque hodie.

Nubet mox noctu. nunquam ego hanc viduam cubare sivi.
Nam si haec non nubat, lugubri mihi fame familia pereat.

Gy. Necesse est, quo tu me modo voles esse, ita esse mater,

Le. Ecastor haud me poenitet, si ut dicis, ita futura es.
Nam si quidem ita eris, ut volo, nunquam aetate Hecale fies,
Sempérque istam, quam nunc habes aetatulam obtinebis,
Multisque damno, & mihi lucro sine meo saepe eris sumtu.

Gy. Dii faxint. Le. sine opera tua nihil di horum facere possunt.

Gy. Equidem hercle addam operam sedulo. sed quid tu inter istaec verba,
Meus oculus, mea Silenium? nunquam ego te tristiorem
Vidi esse. quid cedo, te obsecro, tam abhorret hilaritudo?
Neque munda adaequè es, ut soles? hoc sis vide, ut petivit.
Suspirium altè? & pallidula es. eloquere nobis utrunque,
Et quid tibi est, & quid velis nostram operam, ut nos sciamus.
Noli obsecro lacrumis tuis mihi exercitum imperare.

Si. Mea excrucior mea Gymnasium, malè mihi est: malè maceror,
Doleo ab animo, doleo ab oculis, doleo ab aegritudine.
Quid dicam, nisi stultitia mea me in maerorem rapit?

Gy. Indidem unde oritur, facito, ut facias stultitiam sepelibilem.

Si. Quid faciam? Gy. in latebras abscondas pectore penitissimo.
Tuam stultitiam sola facito ut scias sine arbitris. Si. at mihi
Cordolium est. Gy. quid id? unde est tibi cordolium? commemora obsecro.
Quod neque ego habeo, neque quisquam alia mulier, ut perhibent viri.

Si. Si quid est quod doleat, dolet: si autem non est, tamen hoc hic dolet.

Gy. Amat haec mulier. Si. eho, an amare occipere amarum est? obsecro.

Gy. Nam ecastor amor & melle & felle est foecundissimus:
Gustu qui dat dulce, amarum ad satietatem usque oggerit.

Sy. Ad istam faciem est morbus, qui me, mea Gymnasium, macerat.

Gy. Perfidiosus est amor. Si. ergo in me peculatum facit.

Gy. Bono animo es, erit isti morbo melius. Si. confidam fore,
Si medicus veniat, qui huic morbo facere medicinam potest.

Gy. Veniet. Sy. spissum istud amanti est verbum, veniet, nisi venit:
Sed ego mea culpa & stultitia peius misera maceror.
Quia ego illum unum mihi exoptavi, qui cum aetatem degerem,

Gy. Matronae magis conducibile est istuc, mea Silenium,
Unum amare, & cum eo aetatem exigere, cui nupta est semel.
Verùm enim meretrix fortunati est oppidi simillima,
Non potest suam rem obtinere sola sine multis viris.

Si. Hoc volo agatis, qua arcessita caussa ad me estis, eloquar.
Nam mea mater, quia ego nolo meretricem dicier
Obsecuta est: de ea re gessit morem morigera mihi,
Ut me, quem ego amarem grauiter, sineret cum eo vivere.

Le. Stultè ecastor fecit. sed tun' unquam cum quiquam viro
Consuevisti? Si. nisi quidam cum Alcesimarcho nemine,
Neque pudicitiam meam mihi alius quisquam imminuit. Le. obsecro
Quo is homo insinuavit pacto se ad te? Si. per Dionysia.
Mater pompam me spectatum duxit: dum redeo domum,
Conspicillo consecutus est clanculum me usque ad foreis,

Inde

Inde in amicitiam insinuauit cum matre & mecum simul
Blanditiis, muneribus, donis. Gy. *mihi istum hominem vellem dari,*
Vt ego illum versarem. Si. *quid opus est verbis? consuetudine*
Cœpi amare contrà ego illum, & ille me. Le. *ó mea Silenium.* Si. *quid est?*

Le. *Assimulare amare oportet. nam si ames extempulò,*
Melius illi multo, quem ames, consulas, quàm rei tuæ.

Si. *At ille conceptis iurauit verbis apud matrem meam,*
Me vxorem ducturum esse: ei nunc alia ducenda est domum,
Sua cognata Lemniensis, quæ habitat hîc in proximo.
Nam eum pater eius subegit: nunc mea mater irata est mihi.
Quia non redierim domum ad se, postquam eam rem rescinerim,
Eum vxorem ducturum esse aliam. Le. *nihil amare iniurium est.*

Si. *Nunc tu, amabo, vt hanc triduum hoc solùm sinas*
Esse, & hic seruare apud me: nam ad matrem arcessita sum.

Le. *Quanquam mihi istud erit molestum triduum, & damnum dabis,*
Faciam. Si. *facis benignè & amicè sed tu Gymnasium mea,*
Si me, absente Alcesimarchus veniet, nolito acriter
Eum inclamare: vtut erga med est meritus, mihi cordi est tamen.
Sed amabo, tranquillè ne quid, quod illi doleat, dixeris.
Accipias clauis, si quid tibi opus erit promtu, promitto.
Ego volo ire. Gy. *vt mihi excinisti lacrumas?* Si. *Gymnasium mea,*
bene vale. Gy. *eu a te amabo. siccine immunda, obsecro,*
Ibis? Si. *immundas fortunas æquum est squalorem sequi.*

Gy *Amiculum hoc susto le saltem.* Si. *sine trahi, cum egomet trahor.*

Gy. *Quando ita tib lubet, vales atque salue.* Si. *si possim, velim.*

Gy. *Nunquid me vis mater intrò quin eam ecastor ei ibi.*
Visa amare. Le. *istoc ergo aureis grauiter obtundo tuas,*
Ne quem ames: abi intro. Gy. *nunquid me vis?* Le. *vt valeas.* Gy. *vale.*

ET MIHI AMICAM ESSE CREVI] creui, i. decreui, cōstitutum in animo habui, mihi persuasi [illegible]. Sic ferè Varro explicat lib. 6. de Lingua Latina hunc locum proferens apud Plautum. *Quem antehac te amaui & mihi amicam esse creui, valet constitui [illegible]. [illegible] hares cùm constituit se haredem esse, dicitur cernere, & cùm id fecit, creuisse.* QVI MAGIS] id est, quomodo magis &c. IRE HABITVM] id est, habere. VT MEVS EST ANIMVS] vt sentio, meo animo, mea sententia, vt mea sententia est. OMNIBVS RELICTIS REBVS] sic Terent. Andr. *Herus me relictis rebus, iussit Pamphilum hodie obseruare,* &c. Plaut. Trin. *Probus est amor, qui relictis rebus rem perdit suam.* Lucret. lib. 3. extr. *Quam bene si videat iam rebus quisque relictis, Naturam primum studeat cognoscere rerum,* &c ad quem locum plura exempla collegimus. Relictis rebus autem dicebant veteres & reiectis rebus omnibus, pro eodem significantes, posthabitis & prætermissis omnibus aliis negotiis FREQVENTEM] id est, assiduum. & ita Varro libro 7. de Lingua Latina, hunc locum proferens. ET EO A ME MAGNI INIST. GRAT] & idcirco magnam à me estis meritæ gratiam. Donatus ad illud Terentii, *Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video velle, inibo.* notat gratiam inire, est dare beneficium, ac per hoc alicuius inire gratiam, id est, amicitiam. Idem paucis pòst, *inire gratiam, est mereri gratiam.* ISTOC QVIDEM NOS PRETIO FACILE EST M. ER.] istoc pretio, id est, ista mercede, hoc est, prandio tam nitido & lepido, seu eleganti. Varro eod. libro, quem paulò ante commemoraui hunc quoque locum explicat his verbis, *Pol istoc quidem nos pretio,* &c. apparet eum dicere, facile'st curare, vt adsimus, cum tam bene nos acceperis. FREQVENTARE] id est frequenteis in hoc loco efficere: frequenter in hunc locum attrahere: facere, vt tibi frequentem operam demus. VTILEQVE HABERE] & facile est tibi nos habere ad vsum tuū, atque ad vtilitates tuas, paratas habere. LEPIDE] eleganter, munde, mundo & eleganti apparatu. ATQVE NITIDE] liberaliter, ac prolixe: non tenuiter, neque parce. Sim. Bosius interpretabatur nitide, λιπαρῶς, i. copiosè, optime. QVOD ILLE DIXIT, QVI SEC V V. &c] etiam hunc locum profert Varro Lib. 4. de Ling Latina in voce *venilia*: sed non explicat. locus autem est, in voce *ventum*: vel in hoc toto, *ventum gaudeo.* videtur tractum ab iis, qui feliciter nauigarunt & qui secundo vento in cursu vsi sunt. solent enim gaudere ob ventum secundum. Ambiguum igitur inest in hoc toto, *gaudeo ventum* nam & significare potest, gaudeo me venisse, & gaudeo ob ventum seu gaudeo ventū esse siue fuisse, vt *ventum* hic sit accusandi casus à recto *ventus*: illic temporis præteriti, à verbo impersonali *ventum*: sic suprà in Curculione, *Obsecro hercle facite ventum, vt gaudeam.* NEC, NISI DISCIPLINA APVD TE FVIT QVICQVAM: &c.

necquidquam fuit apud te; quod mihi non placeret, præterquàm disciplina, id est, præterquàm mos, & institutum viuendi, seu ministrandi. Quidam volunt esse verba Lenæ, non Gymnasii, iidem legi volunt *discipina*. Itaque se aiunt reperisse in nonnullis libris manuscriptis quomodo ego item reperi in tribus. verum eam, quam secutus sum scripturam magis probo, & per disciplinam, vt dixi, morem & institutum domesticum significari puto. Licet tamen per me etiam *discipula* legere: vt per disciplinam ministram aliquam intelligamus. hoc præterea dissimilitudinis, ac varietatis in nostris libris reperi, quòd duo habent *discipuli* pro *disciplina*. RARO NIMIVM DABAT, QVOD B.] sic habent omnes libri nostri veteres sic impressi. & ita edidit doctissimus Camerarius. nonnulli tamen, nescio quibus libris freti, *vinum* pro *nimium* legi volunt: quod quamuis non damnem, si modò libri veteres aliquot confirment: tamen receptam lectionem teneo. ID MERVM INFVSCABAT] id cum esset merum, & ita nigrum, nimia aqua diluebat, atque hoc pacto fuscum reddebat. vinũ aqua infuso inquinabat: alludit fortasse ad prouerbium οἶνον ἀπώλεσας ὕδωρ ἐγχέας. id est, vinum perdidisti aqua infusa. AMABO HICCINE ISTVD DECET] amabo, hoc me in loco decet de vino nimis diluto, & de disciplina domus quæritur. NEMO ALIENVS HIC EST] proinde ac si dicat, solæ sumus nulli alieni sunt nostrorum sermonum arbitri, & qui & quæ hic sunt, domestici, & familiares sunt. ipsa Silenium nostra est, & eius ancillæ nostræ sunt. quare licet nobis inter nos liberè loqui. DECET POL M. SIL. HVNC ESSE ORD.] decet hunc ordinem meretricum scilicet beneuolum esse inter se, & amicitiam inter se bene colere: decet meretrices inter se bene velle, atque amare: Cum videamus matronas summo genere natas, & summateis accuratè inter se amicitiam colere. Sic infrà non longè, *Ita nostro ordini palam blandiuntur.* sic apud Terent. parasitus de alio parasito loquens in Eunuch. *Conueni hodie adueniens quendam mei loci, atque ordinis*, &c. BENEQVE AMICITIA VTIER] videtur delenda copulatio *que*, vt sit senarius. VBI ISTAS VIDEAS SVMMO G. N.] hæc pendent, & apta sunt ab illis superioribus, hoc modo, cùm videas matronas istas summo genere natas & summateis amicitiam in se tanto studio colere, &c. vel sic cum videas quo pacto istæ matronæ summo genere natæ, & summates amicitiam inter se colant, decet nos quoque esse inter nos beneuolas, & amicitia vti *summates* à singulari, summas, tis. VT AMICITIAM COLVNT] quomodo amicitiam inter se colant. ATQVE VT FAM IVNCTAM BENE, &c.] sex nostri libri veteres habent *vinctam bene* &c. & in nonnullis item aliis scriptum audio reperiri. SI ITEM ISTVD NOS FACIAMVS, &c.] sententia huius loci hæc est, & si idem istud faciamus & matronas istas potenteis imitemur, beneuolentiam inter nos colendo, tamen cum hac cura, & diligentia vix viuere possumus, idque cum summa inuidia, qua inuidia apud matronas laboramus. SVARVM OPVM NOS V. ESSE IND. &c.] hic duo quæritur Silenium, quorum primum est hoc, matronæ nihil suarum rerum nobis impertiunt, vel potius matronæ volunt nos opibus suis carere non posse: alterum est, matronæ nolunt nos nostris copiis domesticis frui. SVIQ. OMN. REB. IND.] idem ferè dicit, quod illo versu dictum est, *suarum opum nos volunt esse indigenteis*, & volunt, inquit, nos sui in omnibus rebus indigere. Imitatur & exprimit Plaut mores, ac sermones mulierum quæ sæpè loquuntur ἀσυνδέτως & sæpè ταυτολογοῦσι. VT SIBI SIMVS SVPPL.] qui non habent domi res necessarias, aliunde petant, & aliis supplicent, necesse est. ABITVM QVAM ADITVM M.] id est, abiisse te malis, quàm adiisse: ita sunt nobis inimicæ atque infestæ; vel ita nobis cum dolosè, & insidiose agunt, fronte & vultu amicitiam significantes, re & factis inimicitias nobiscum gerentes. *abitum, aditum*, præterita sunt pass. à verbis impersonalibus passiuis aditur, abitur. NOSTRO ORD. &c.] nostri ordinis mulieribus, id est meretricibus. CLAM SI VSQ. OCC. SST AQVAM FRIG. S. S.] id est, clam sicubi occasionem nactæ sunt, nobis obtrectant, nocent atque aduersantur. tractum videtur à balneatoribus: qui cum aqua nimis calida est, frigidam suffundunt. accipiendum autem est à contrario per ironiam, ac si ea diceret, nobis subdole gratificantur, prosunt, commodant, & consulunt. Nam balneatores aquam frigidam suffundentes, iuuant. matronæ aquam frigidam suffundentes, lædunt. Itaque aduerbium addidit *subdolè* vt sententia contraria, ac verbis significatur, intelligatur. VIRI CVM SVIS PRAED. NOS SOLERE] verbum turpe tacuit, rem habere, scortari & simili κατ' ἀποσιώπησιν. Sic Virgilius in Palæmone, *Nouimus & qui te transuersa tuentibus hircis.* & Terentius in Eunucho, *Ego illum Eunuchum si fiet opus, vel sobrius.* Idem in Heaut. *Qui se vicinam amicam patiatur suam.* & Horatius oda 12. epod. *Inachiam ter nocte potes.* SVAS PELL. ESSE AIVNT] pellex semper refertur ad vxorem. vt pellices Iunonis, Læda, Europa, Alcmena, Danaë &c. Ex quo illud Marci Tullii in Sasiam pro Cluentio Auito, *tantos fonitus excitavit vxor generi, nouerca filii, filiæ pellex.* EVNT DEPRESSVM] deprimunt, abiiciunt, vituperant. QVIA NOS L. S.] meretrices, aut seruæ, aut libertinæ erant neque mulieribus honestiore loco natis quæstum corpore facere per leges licebat: Tacit. lib. 2. Eodem anno grauibus senatus decretis libido fœminarum coërcita, cautumque ne quæstum corpore facere, cui auus, aut pater, aut maritus eques Rom. fuisset. Nam Vistilia, prætoria familia genita, licentiam stupri apud ædiles vulgauerat, more inter veteres recepto, qui satis pœnarum aduersus impudicas in ipsa professione flagitii credebant. Suetonius in Tiberio, *Fœmina vt ad eutandas legum pœnas, iure, ac dignitate matronali exoluerentur, lenocinium profiteri cœperant.* &c. Concubinæ quoque libertæ erant, vt licet intelligere ex titulo de concubinis libro 25 digestorum. ET TVAM] Melænis EX PART CONT. secutus eram initio Camerarii coniecturam, vt in malis non absurdam. Nam libri veteres mea quidem sententia, corrupti sunt: quorum alii habent, *Expertibus conticuis.* Alii *ex patribus conticuis!* Alii, *Expatricubus conticuis* Alii *ex partib. contigues* Alii, *ex partibus conuentus*, quomodo edidit is quem modò cõmemoraui, Camer quæ scriptura tamen inexplicabilis est, neque quidquã significat De cæteris nihil exploratius afferre possum: ita sunt partim insolentes, partim ineptæ, excepta fortassis hac *Ex partibus contignis* Nam si *ex contignis* fiat *contignis*, fortasse quod Festus scripsit de contigno, huc accommodari poterit. Sic autem ille, *Contignum frustum carnis, cum septem costis, demtum.* NEQ. EGO H. SVPERBIAE C.] superbiæ causa, id est, ὕβρεως ἕνεκα. neque ego hanc puellam, inquit contumeliæ causa ad meretricium quæstum repuli, sed vt ne esurirem. SATIVS FVERAT] præstiterat. VIRO DARE NVPTVM] collocare in matrimonio. Terentius Andria, *Quid ais Byrrhia? datúrne illa hodie Pamphilo nuptum?* QVOTIDIE VIRO N.] viro nubit impropriè posuit pro, cum viro rem habet: seu cum viro cubat. sic & Græci vsurpant γάμειν, & γαμεῖσθαι. Demosthen. in oratione περὶ στεφάνου, pro Ctesiphonte, de Æschinis matre loquens τοῖς μεθημερινοῖς γάμοις χρωμένην.

χαμαιγάμω inquit, id est, diurnis nuptiis vtens:per nuptias diurnas, concubitus diurnos, & meretricios significans. Mart. de quodam impudico libr. 1. *Noliti fronti credere, nupsit heri.* HAVD ME POENIT.] non pœnitet me, te à me esse educatam. vel non me pœnitet meæ fortunæ:me fortunatam iudico. NVMQ. AETATE HECALE FIES] nunquam fies anus. Hecale anus quæ Theseum hospitio accepit. Commemorat eam Plutarch. in Theseo his verbis. ἡ ἢ ἰκάλη, ἡ τὸ περὶ αὐτὴν ὑποδοχῆς ... &c. id est, Hecale autem, & sermo famulosus, qui de ea fertur, & de Theseo ab ea in hospitium recepto, videtur non omninò veritatis expers esse,&c. Hanc commemorat Suidas. & ait apud Callimachum esse Heroinam. Sic autem edendum curaui,libros vulgatos secutus: à qua non admodum discrepant libri veteres qui habent partim *etatecate*, partim *etecate*, partim *etate* duntaxat: vnde suspicor vocem *atate* esse delendam, & legendum, *nunquam Hecale fies* quanquam iudicent eruditiores. Quod autem *Hecate* nonnulli probant,in his Camerarius: probent licet,non inuideo. Ne cum illis quidem pugnare libet, qui *Hecuba* seu Græco vocabulo, *Hecabe*, legi volunt. Eadem enim sententia manet, nominibus dissimilibus. ÆTATVLAM] ætatem teneram,& puellarem M. Tull. orat de Haruspic. *Qui post mortem patris primam illam atatulam suam ad scurrarum locupletium libidines detulit.* Idem libro 5. de Finibus *facile est hac cernere in primis puerorum atatulis.* Cæcilius in Plotio *Qua vostrûm fuit integra atatula, quæ hoc itidem à viro impetrarit suo, quod ego an ... modò effeci, pellice vt meum priuarem virum.* SINE OPERA TVA NIHIL DII. &c.] idem & de aliis omnibus factis humanis, & maximè rectis, ac laudabilibus dicere licet. Nam frustrà à Deo precantur homines,vt sibi virtutem,& bonam mentem doeent, nisi ipsi in eo diligentiam adhibeant, & operam dent. ADDAM OPER. SEDVLÒ] sedulò operam Deorum benignitate adiubabo, meam operam Deorum beneficio adiungam. SED QVID TV INTER ISTHAEC V. &c.] sed quid tu inter ista verba lacrymaris mea Silenium? Sic Horat. lib. 4. odar. oda 1. *Sed cur heu, Ligurine, cur Manat rara meas lacryma per genas? Cur facunda parum decoro Inter verba cadit lingua silentio?* MEVS OCVLVS?] mi ocule? puella mihi carissima? TAM ABHORRET HILARITVDO] tam aliena est à te, aut tam longè abest à te hilaritas? profert locum similem Nonius in voce *hilaritudo* ex eodem poëta in Mil. glor. *fine, atque animo obsequere mecum, atque onera te hilaritudine.* NEQVE MVNDA ADAEQVE ES, VT SOLEBAS] neque æquè munditiem in cultu corporis obtines, atque consueuisti. munda mulier. minus est quam ornata, vt mundus muliebris, minus est quàm ornatus eam enim significat, quæ non est squalida, neque illota, neque sordibus oblita. Contrà immunda mulier, quam Lucret. libro 4. ἄκοσμον appellat, est illota, squalida, & nitoris expers. De hac voce plura in Comment. Horatian. & Lucretian. HOC SIS. VIDE] hoc vide si vis. VT PETIVIT SVSPIRIVM ALTE?] quam altè suspirium petiuit? quã penitus & quàm ex alto pectore suspiriũ petiuit? sic Horat. oda 11. epod. *Arguit & latere Petitus imo Spiritus.* NOLI, OBSECRO, LACRYMIS TVIS MIHI EXER. IMP.] id est, noli, obsecro, me lacrymis tuis exercere: exercere autem interdum valet fatigare, vt apud Terent. Adelph. *I, sane, ego te exercebo hodie, vt dignus es silicernium.* Sic Nonius, *Iam imperare exercitum*, locutio est militaris, quæ valet edicere, vt milites cogantur,& conscribantur,ex quibus conficitur iustus exercitus. Quia autem exercitus ab exercendo dictus est, per trãslationem. mihi lacrymis tuis imperato exercitum, posuit, pro, me cogere, vt me conficiam & fatigem, cum te lacrymari videam. sic supra in Capt. dixit imperare exercitum edendi. *Nullúmne interea nactu's, qui posset tibi, Remissum quem dixti, imperare exercitum?* Sed non celabo lectorem, me in libris duobus manuscriptis scriptum reperisse *excruciatum imperare.* fortasse non male, vt *excruciatus* sit nomen quartæ declinationis, quemadmodum exercitus. ea forma, qua forma comperẽdinatus,us iudicatus,us, consensus,us, interitus, us, &c. imperare excruciatum alicui autem interpretabor, imperare alicui vt se excruciet. MEA EXCR. MEA, &c.] ô mea, mea Gymnasium, excrucior, &c. MALE MACEROR] valde maceror, seu miserè maceror. DOLEO AB ANIMO] animo laboro, meus animus est, qui ægrotat, non corpus. DOLEO AB OCVLIS] propter lacrymas, quibus oculi mei corrumpuntur. DOLEO AB AEGRITVDINE] hæc est causa efficiens morbi in animo. Itaque posuit duas parteis ægras,vt subiectas, seu affectas, animum & oculos, posuit & causam efficientem, nempe ægritudinem. NISI STVLTITIA MEA ME IN M. R.] Stoicum est hoc. Nam Stoici aiunt omnem ægritudinem, atque adeo omnem animi morbum ex stultitia, stultáque opinione nasci. INDIDEM VNDE ORITVR, &c.] ægritudo, seu mœror oritur ex stultitia: stultitia autem ex animo, seu pectore sapientia vacuo, his suppositis, hæc est huius loci sententia. facito. inquit, id est, operam dato, & in hoc studium incumbito, vt inidem, id est, ex eodem loco, vnde stultitia tua, hoc est, amor tuus oritur, nempe ex animo, stultitiam tuam facias sepelibilem, id est, tuam stultitiam, seu tuum amorem sepelire possis: facito, vt animum ita bene informatum, & tam salutaribus monitis, ac præceptis imbutum habeas, vt stultitiam tuam occultare possis, neque eam in promptu habeas, aut præ te feras. Alii *indidem* positum volunt, pro *in idem*, vt *med erga*, pro *me erga*, vnguent a dolent, pro vnguenta olent. & similia. quod si probabimus, facilior erit explicatio hoc modo: facito, vt in idem, id est, in eundem locum, vnde oritur stultitia tua, istam stultitiam tuam abstrudas, atque abscondas in pectore penitissimo. Non placet. nam neque indidem vnquam positum est pro in idem, cum significet apud probatos scriptores, ex eodem loco, neque d interponi solet nisi inter duas vocaleis, vt in, *me erga*. IN LATEB. A. P. P.] facito vt abscondas, seu abdas, seu abstrudas amorem tuum in intimos pectoris tui recessus. Iam *In latebras abscondas*, vno verbo dicere poterat. *inlatebras*: inlatebrare enim valet in latebras condere, & conniicere: quo verbo vsum esse Q. Claudium Quadrigarium refert A. Gel. li. 17 cap. 1. & hæc eius verba profert, *Arma plerique abiiciunt atque inermi inlatebrant sese* nisi quis dicat *inlatebrare* apud Q. Claud. significare contrarium eius, quod est abscondere, nempe aperire, nudare, dedere, vltro tradere, à nomine *inlatebra*: quod videtur significare contrarium latebrarum apud Plaut. in fabula, quæ non exstat, & inscripta est. *Baccharia*, vt refert Macrob. lib. 3. cap. 16. vbi sic parasitus loquitur, *Quis est mortalis tanta fortuna affectus vnquam, Quàm ego nunc sum, cuius hac ventri portatur pompa? Vel nunc qui mihi in mari acipenser latuit antehac? Cuius ego latus inlatebras reddam meis dentibus, & manibus.* Est autem in his nominibus *latus inlatebras* paronomasia non iniucunda, proinde ac si diceret, cuius ego latus reddam non latus, hoc est, cuius ego latus, quod videtur dictum à latendo, reddam eiusmodi, vt iam non sit latus, neque latebra, sed pateat meis dentibus, ac manibus dilacer-

V

pium PENITISSIMO] intimo, superlatiuum nomen à positiuo penitus, a, um. quo & suprà vsus est in Asinaria in principio, *quasi hercle vsque ex penitu fauci-bus*. & Catullus in Epithalamio Manlii & Iuliæ, *Illi non minus atque tu pectore vritur intimo, Flamma sed penita magis*. Iterum Plautus in Persa, *Furtinam aduectam ex Arabia penitissima*. TVAM STVLTITIAM SOLA FACITO, VT SCIAS SINE ARBITRIS] sententia non inanis, præceptúmque non inutile faciu, inquit, vt tu sola tuæ stultitiæ sis conscia, neque eam alii patefacias. Sed videtur hoc præceptum seruari, & locum habere omnino non posse, hoc est, ἀδύνατον esse, nam qui id præstare potest, hoc est, qui stultitiam suam occultare potest, profectò sapiens sit, necesse est, at sapiens stultitia caret, in quo autem stultitia inest, is sapiens non est. cum stultitia & sapientia, quæ sunt inter se contraria, in eodem subiecto esse nō possint. nō potest igitur fieri, vt quis stultitiam suam occultare queat: quēadmodum, neque vt qui stultus est, sapiens sit & sapientis munere fungatur. Cum hoc loco congruit illud Cæcilii in Plotio, *Is demum miser est, qui ærumnam suam nescit occultare*. SINE ARBITRIS] sine testibus & consciis vide quæ suprà notauimus ad illum locum, in Captiuis, *Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant*. CORDOLIVM'ST] cordolium, cordis dolor, hoc est an mi molestia. Idem in Pœnul. *Sed vbi exempla conferentur meretricum aliarum, ibi tibi Erit cordolium*. &c. QVOD NEQVE EGO HABEO NEQVE QVISQVAM ALIA MVLIER VT PERHIBENT VIRI?] anne tibi vllus dolor cordis est, quod neque ego habeo, neque vlla mulier habet, vt aiunt viri: negant enim viri, mulieres cor habere, id est mentem seu prudentiam seu consilium, seu intelligentiam, aiúntque eas stultas esse, mentis experteis amenteis, atque excordeis, cor, interdum animum & mentem significare, argumento sunt illa, excordes, vecordes, socordes siue secordes, cordati, & cor habere, cor non habere. & cor cum oculis non consentire, & versus Enniani ex 11. Annal. quos profert Aul. Gellius li. 7. cap. 2. *Hannibal audaci dum pectore de me hortatur, Ne bellum faciam: quem credidit esse meum cor Suasorem summum, & studiosum: robore belli* vbi meum cor, id est meus animus, seu mea mens & versus Ausonii, *Qui reminisco putat se ducere posse Latinè Hic, vbi cor scriptum sit, faceret cor si cor haberet*. Licet etiam sic explicare, Etiane tibi id cordolium, quod neque ego habeo neque vlla mulier, vt dicunt viri. id est ea animi ægritudo quæ ex amore nascitur: quo neque ego afflicta sum, neq vlla mulier, vt aiunt viri: negāt enim viri mulieres ex amore laborare, sed amorem simulare, vt viros amoris laqueis captos, atque irretitos diutius apud se retinere possint: Contrà Lucretius libro 4. non longè ab extr. *Nec mulier semper ficto suspirat amore. Quæ complexa viri corpus cum corpore iungit, Et tenet adsuctu humectans oscula labris. Nam facit ex animo sæpe, & communia quærens Gaudia, sollicitat spatium decurrere amoris*. SI QVID EST, QVOD DOLEAT, D. &c.] videtur locus esse obscurior: sed nō erit, si quis attentè legat. Hoc igitur dicit Silenium, omnino se ægram esse, his verbis, Si quid est, quod mihi doleat, id mihi sine dubio dolet. siue nihil est tamen hoc apud me dolet. sententia est, siue aliquid sit, quod doleat, siue nihil sit vtrouis modo, dolet mihi: atque adeò omnibus modis ægra sum. non igitur quærendum est quod mihi sit cordolium, & quid mihi doleat, quando modis omnibus doleo. hic dolet, id est apud me dolet. vnus liber manuscriptus habet, *tamen hoc mihi dolet*. cuius scripturæ sententia paucis.

AMAT HAEC, M.] Gymnasium ad spectatores versa ex oratione, & vultu Silenii coniiciens eam ex amore laborare, amat hæc mulier, inquit. EHO AN AMARE OCC. AM. EST? OBS.] in *amare amarum*, paronomasia est, eho, inquit, an incipere amare, amarū est? propterea autem hoc quærit Silenium, quia Gymnasiū ex eo, quòd illa dixerat se omnibus modis ægrā esse, ita cōclusit, amat hæc mulier: quasi amor sit ægritudo, & morbus animi, aut quasi amor odiosus & fugiendus sit, vel animū sanitate priuet, ac sic liet: cum iucūdus potiùs & expetēdus, ac dulcis videatur. NAM AECASTOR, AMOR. &c.] subintelligenda fortassis est respōsio aiens: seu affirmatiua amarum est. Nam &c. proinde ac si ita dicat erras, quæ putes, amorem esse omni ex parte dulcem Nā mellis & fellis est particeps: & vtroque horū refertissimus est. Sic Catullus de Venere *Quæ dulcē curis miscet amaritiem*. Euripides in Hippolyto, τί τοῦθ᾽ ὃ δὴ λέγουσιν ἀνθρώπους ἐρᾶν; Ἥδιστον, ὦ παῖ, ταυτὸν, ἀλγεινόν θ᾽ ἅμα. id est. Quid igitur hoc dicunt, homines amare? suauissimus ô puer idem simulque amarissimum. Adscripserat hos Euripidis versus Simeo Bosius ad hunc locū in ora sui libri. FOECVNDISSIMVS] refertissimus. VSQVE AD SATIETATEM] *ad κόρον*. OGGERIT] secutus sum editionem Camerarianam, cum qua aliquot è nostris codicibus congruunt. alii cum libris vulg. consentientes habent *aggerit*. ego, aggerit, non damno. sed *oggerit* magis probo. AD ISTAN FACIEM'ST MORBVS, &c.] talis est, seu istius modi est morbus, qui me macerat. ERGO IN ME PECVLATVM FACIT] ergo, inquit, in me peculatum, id est, furtum pecuniæ publicæ facit. allegoria est significat enim se tanquam pecuniam publicam amori commendatam & commissam, ab amore diripi. Amor, inquit, in me perfidiosos magistratus imitatur: qui pecuniam publicam sibi commissam depeculantur. peculatus, vt docet Festus, est furtum publicum. ERIT ISTI MORBO MELIVS] id est, iste morbus leuabitur, seu isto morbo leua eris, seu, iste morbus, medicina aliqua minuetur, dolórque lenietur. *ῥᾴονες ἔσεται, ἢ σου νόσος κουφιεῖται*. SI MED. V. &c.] Alcesimarchum, cuius amore capta est, significat FACERE MEDICINAM] mederi sic suprà in Curcul. *vinum vt anus tremula medicinam facit*? & M. Tullius lib. 14 epist. ad Terentium, *Statim ita sum leuatus, vt mihi deus aliquis medicinam fecisse videatur*. SPISSVM ISTVD AMANTI V.] spissum, id est. longum, tardum. translatione facta ab iis, qui spisso & denso, constructo, & formicino, vt Plautus noster alibi loquitur, gradu incedunt, non dilatato, & diducto. Varro Mysteriis. *Nascimur enim spissius, quàm emorimur. vix duo homines decem mensibus edolatum vnum reddunt puerum. Contrà vna pestilentia, hostica acies, puncto temporis immanem aceruos facit*. Cæcil. Dardano, *Nihil ego spei creo, amem res spissas facit*. Hæc ex Nonio, in voce *Spissum*. Plaut. in Pœn. *Homines spissigradissimos appellat*, quos intelligit tardigradissimos, eò quòd inter ingrediendum pedes struunt, id est, minutis passibus & paruis gradibus incedunt; neque, vt ait idem alibi *gradus grandiunt* QVICVM AETATEM DEGEREM] non amatorem ad tempus, sed virum perpetuum, proprium, & solum, aliis omnibus reiectis, atque exclusis. MATRONAE MAGIS CONDVCIBVS] vtilius istue est, quod dicis, matronæ, id est, mulieri maritæ, quàm meretrici videlicet vnum amare, & cum vno ætatem traducere. Sic Terent. Heautontim. *Nam expedit bonas esse vobis*, &c. sequitur paucis.

paucis pòst. *vobis cum uno simul ubi ætatem degere, decretum'st viro, cuius maximè est consimilis vestrûm, hisce ad vos applicant*, & Horat. oda 24. lib. 3. *Dos est magna, parentum Virtus & metuens alterius viri, Certo fœdere castitas* Plautus in Mercat. *Nam uxor contenta'st quæ bona'st uno viro.* VERUM ENIM] enimuerò. MERETRIX FORTUNATI EST OPPIDI SIMILLIMUS] meretricem cum oppido fortunato, id est, omnibus bonis referto, & abundanti comparat, quod quemadmodum tale oppidum sine multis viris se tueri, & suam rem bene gerere non potest: ita meretrix sine multis amatoribus incolumis esse, & suis rationibus consulere non potest. Alibi meretrix cum mari comparatur. SINE MULTIS VIRIS] qui eam tueantur, & iniuriam externam repellant. HOC VOLO AGATIS] hoc volo animum aduertatis: hoc volo attente audiatis. QUA ARCESSITAE CAUSA, &c.] vt quam ob caussam ad me arcessitæ estis, eloquar. OBSECUTA'ST] subintellige, mihi. GESSIT MOREM MOR. M.] mihi. quæ sum ei morigera in aliis rebus omnibus, in hac re morem gessit, vt me cum eo viuere sineret, quem ego grauiter seu potius gnauiter, id est, valde & strenue amarem. *grauiter* autem legendum arbitror vt habent libri vulgati, omnibus antiquis inuitis. qui habent *grauiter*. M. Tull lib 5 epist. ad familiares *Sed tamen, qui semel verecundiæ fines transierit, eum benè & nauiter oportet esse impudentem.* CUM QUIQUAM VIRO CONSUEVISTI?] id est, cum quoquam viro rem habuisti? Consuescere interdum & quidem proprie, vt vult Donatus, locum habet in stupro. Sic Terent. in Hecyra. *Nam si is posset ab ea sese derepente auellere, Quicum consuesset annos, non eum hominem ducerem.* Idem in Phormione, *Cum eius consueuit olim matre in Lemno clanculum.* Hinc consuetudo stupri apud Sallustium in bello Catilinario, *Erat ei cum Fuluia muliere nobili, stupri vetus consuetudo.* IMMINUIT] violauit, recte imminuit pudicitiam. Nam virgines integræ, & intactæ dicuntur. QUO IS MODO INSINUAVIT PACTO SE AD TE?] quo pacto is homo se in amicitiam, aut consuetudinem tuam penitus introduxit? quomodo tecum stupri consuetudo ei homini esse cœpit? PER DIONYSIA] Dionysiis: per eos dies, quibus populus rebus relictis, sacra Bacchi colit. POMPAM ME SP. D.] spectatum me duxit ea, quæ longo ordine per vias traducuntur. DUM RED. DOM. CONSPICILLO, &c.] animaduertendum est, quàm pudenter & decore puella narret, atque exponat, quo pacto cum Alcesimarcho consuescere cœperit, nullo verbo obscœno interposito. Sic Hermogenes tomo 4. ἰδεῶν, cap. περὶ σεμνοῦ λόγου, notat Menandrum fecisse puellam interrogatam à quodam, quo pacto primùm corrupta esset, rem turpem grauiter, & pudenter honestis nominibus exponentem. Quæ verba eo libentius huc adscribam, quòd non solum hunc locum maximè illustrabunt, sed etiam cum his comparata fortasse deprehenduntur à lectore fuisse Plauto, cum hæc scriberet ante oculos posita, & ad imitandum proposita. Sic igitur Hermogenes, ὅπου δ' αὖ ὁ νοῦς αἰσχρός ἐστι, τότε χρεία τῆς συμβάντος τοῦ λόγου, ἵνα τι τοιοῦτον αἰσχρὸς, οὕτως ἐξετάζῃ τε τῷ λόγῳ δῆλον, ὅτι καὶ τὸ ὄνομα τὸ ἀμείβων. ὡς μὴ δόξαι ταῦτα εἰπεῖν ὅτι τὸ πρᾶγμα διὰ τὴν τοῦ λόγου σεμνότητα. ὡς παρὰ τῷ μενάνδρῳ πυθομένου γάρ τινος, κόρης, πῶς ἂν διεφθαρμένη, σεμνῶς ἀφηγεῖται τὸ πρᾶγμα αἰσχρὸν ὄνομα. Διονυσίων ἦν πομπή, ὁ δὲ μοι ἠκολούθησεν μέχρι τοῦ πρὸς τὴν θύραν. ἔπειτα φοιτῶν, καὶ κολακεύων τὴν μητέρα, ἔγνω με. τὸ γὰρ διεφθάρθαι, καὶ ὑβρίσθαι, σεμνῶς. ἔγνω με, εἶπεν, ἐπεὶ μᾶσσον πρᾶγμα αἰσχρὸν σεμνοτέρᾳ λόγου συνθέσει, id est, vbi autem sententia turpis est, ibi vsus est verecundia sermonis, vt quod turpiter intelligitur, ita quis scite, ac venuste verbis efferat, atque exprimat, vocem cum voce commutans, vt res non videatur aliquibus esse turpis propter sermonis verecundiam: vt apud Menandrum. Nam quærente quodam ex puella, quomodo corrupta fuerit, verecunde rem turpem nominibus optimis narrauit. Dionysiorum pompa erat. ille autem me consecutus est vsque ad fores. Deinde domum frequentans, & matri blandiens, atq. adulans me cognouit. Nam cum se corruptam & impudicam factam verecunde hoc modo elocuta esset, cognouit me, factum turpe verecúdiore sermonis compositione exornauit. CONSPICILLO] conspicillum, inquit Nonius, vnde conspicere possis. deinde profert verba Plauti ex Medico. *In conspicillo obseruabam: pallium adseruabam.* Sic igitur hûc locum explico, *Conspicillo consecutus est me*, &c. id est è loco, vnde me semper conspicere posset, consecutus est me. &c. INDE IN AMICITIAM INSINUAVIT CUM M.] insinuauit nunc vsurpat absolute. Sic apud Virgil. lib. 2. Æneidos. *Tum verò tremefacta nouus per pectora cunctis Insinuat pauor.* UT EGO ILLUM VORSAREM?, quo pacto illum tractarem, atque agitarem? videtur tractum à piscibus, qui versantur à cocis. suprà in Asin. *eum quouis pacto condias. Vel patinarium, vel assum, verses quo pacto lubet.* CONSUETUDINE. &c.] consuetudo multùm valet ad amorem conciliandum. Lucretius libro 4. *Quod superest, consuetudo concinnat amorem. Nam leuiter quamuis quod crebro tunditur ictu, Vincitur in longo spatio tamen, atque labascit.* ASSIMULARE AMARE OP.] id est, simulare debet puella se amare. quidam libri habent, Assimulate am. op. eadem sententia. assimulate enim, id est simulare, non vere. EXTEMPULO] extemplo, continuò: Varro libro 6. de Lingua Latina *Extemplo, est continuò quod omne templum debet esse circumseptum, nec plus, quàm vnum introitum habere.* AT ILLE CONCEPTIS IURABIT VERB.] quid sit conceptis verbis iurare, diximus suprà in Asinaria ad illud, *Ubi verbis conceptis sciens libenter periurarim.* ET NUNC ALIA D EST D. &c.] ex lege: quæ lex iubet orbas eis nubere, qui sint genere proximi: & illos ducere eadem lex iubet. Terentius in Phormione. Idem in Adelphis, *hæc virgo orba est patre. Hic meus amicus illi genere est proximus. Huic leges cogunt nubere hanc.* SUA COGNATA. &c.] ei sua, bona est reciprocatio. SUBEGIT] coegit. NIHIL AMARE INIURIUM EST. nulla fit cuiquam iniuria, cum amatur amare aliquem, non est ei iniuriam facere. sic videtur hic locus explicandus. Itaque vox *nihil* cum hoc toto *iniurium est*, cohærere debet, non cum verbo *amare*. Sed non celabo lectorem, me in omnibus libris nostris manuscriptis scriptum reperisse, *nihil amore iniurium'st*. cui scripturæ si quis addat præpositionem *in*, & legat *nihil in amore iniurium'st* eadem erit sententia, & verò aliquanto facilior hoc modo nulla inest in iuria in amore, id est, in amando nulla cuiquam fit iniuria: qui amat, nullam ei, quem amat, iniuriam facit. Sed quid si legamus potiùs, quando hic locus mendum olet, *nihil in amare amarum est?* & adscribatur interrogationis nota, vt sit hæc sententia, cum hæc puella ita afflictetur. quis dicet in amore nihil esse amarum? vel, vt alloquatur ipsam Silenium, túne cùm ita afflicteris, dices, in amore nihil esse amarum? NUNC TU, AMABO] *amabo*, loco interiectionis est, & blandientis est. tantum denique valet ferè, quantum, obsecro, quæso. HANC] Gymnasium. ET HIC SERVARE

AP. ME.] & hic seruare apud me. *hic* bis sumendum est, hoc modo, vt sinas triduum hoc solum hic esse apud me, & hic ibidem seruare. *seruare* autem, valet, asseruare, seu custodire, & custodis parteis agere. Porro hæc Silenium in ædibus Alcesimarchi habitabat, vnà cum ipso Alcesimarcho, eam nunc arcessiuit ad se leua, posteaquam audiuit Alcesimarchū, qui ruri fuit cum patre sex dies, aliam puellam vxorem ducturum domum. ET DAMNVM DABIS] quia intereadū Gymnasium in ædibus Alcesimarchi erit, corpore quæstum non faciet & erit otiosa. BENIGNE] liberaliter & prolixe. INCLAMARE] increpare, obiurgare, ἐπιπλήττειν. VT ERGA ME D. EST MARITVS] sic loquitur in Amphitr. *iam istu gaudeo, Vt ut erga me est merita.* MIHI PORDI'ST TAMEN] mihi tamen carus est. TRANQVILLE] tranquille & leniter te cum eo geras. tranquille cum eo agas. QVOD ILLI DOLEAT] quod ei molestum sit. ACCIPIAS CLAVEIS, SIQVID TIBI OPVS ERIT PROMPTV PR.] sententia plana est. Accipias claueis, inquit Silenium, si quid tibi opus erit promptu, id est, si tibi opus erit aliqua re, quam promis, promitto. Sic autem legēdum vt edidimus, vt carminis lex & ratio constet. Et verò sic habent omnes libri vulgati: neque discrepant ab eis manuscripti, nisi quòd habent partim *si quid tibi opus est, erit,* &c. partim *si quid tibi opus erit,* &c. Nam quis non videt, *opu'st* primum factum esse ex *opus:* deinde ex *opu'st,* factum esse *opus est?* VT MIHI EXCIVISTI LACRYMAS?] quo pacto mihi lacrymas excussisti, expressisti, seu emouisti? seu euocasti? IMMVNDA] squalida, illota, horrido & impexo capillo. Lucret. lib. 4. *immunda & fœtida, ἀκοσμος.* Idem eodem lib. *Nam facit ipsa suu interdum fœmina factis, Morigerisque modis & mundo corporis cultu, Vt facilè insuescat secum vir degere vitam.* M. Tull. libr. 9. epist. ad Attic. *sicut ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς alienant immunda, insulsa, indecora: sic me illius sordida negligentiaque deformitas auertit ab amore.* IMMVNDAS FORTVNAS AEQ. ST. SQ. E.] immundas fortunas squalor sequi debet, squalor, id est, immundities & immundus corporis cultus. AMICVLVM HOC SVST. S.] amiculum, hoc est, paruum amictum. dictum enim est amiculum ab amiciendo. itaque syllaba secunda breuis est. Aliud est, amiculus in mascul. est enim nomen ὑποκοριστικὸν ab amico. Itaque secunda syllaba longa est. Horat. epist. ad Scæuam lib. 1. *Disce docendus adhuc quæ censet amiculus, vt si Cæcus iter monstrare velit.* Catullus ad Alphenum, *Iam te nil miseret, dure, tui dulcis amiculi.* sustolle autem, id est, sursum tolle. Vsus est eodem verbo & Catullus in epithal. Pelei & Thet. *Dulcia nec mœsto sustollens signa parenti* &c ibidem, *Candidaque intorti sustollant vela rudentes* & Lucret. libro 4. *& tympana pendere magno Commouet, atque leuis sustollit machina nisu.* & Plautus noster in Pœnulo, *Græca sunt hæ columnæ, sustolli solent.* & iterum hac eadem comœd. SINE TRAHI, CVM EG. TR.] sine trahi amiculum, cum ego ipsa trahor, ab Alcesimarcho. Ludit in verbo *trahi.* nam & trahi dicuntur vestes quæ propendent, & quæ negligenter ac dissolute geruntur, ita vt extrema & posterior pars verrat humum: dicuntur & trahi amantes, qui amore coacti, atque impulsi, id quod amant, inuiti sequuntur. Licet etiam sic explicare sine trahi amiculum & negligenter à me geri, cum ipsa me negligam. VALE, ET SALVE] fac valeas & salua sis. VELIM, SI POSSIM] velim saluere, & valere, si possim. sed non possum nec valere, nec salua esse, si ab Alcesimarcho diuellor. NVNQVID ME VIS, &c.] sermo discedentis. INTRO] domum Alcesimarchi, cuius me custodem voluit esse Silenium. QVIN EAM] vt non eam? Nunquid me aliud facere vis, & domum Silenii, seu Alcesimarchi non introire? ÆCASTOR MIHI VISA AM.] æcastor, Silenium mihi visa est amare.

LENA.

Idem mihi, magnæ quod parti est vitium mulierum,
Quæ hunc quæstum facimus. quæ vbi saburratæ sumus,
Largiloquæ exemplo sumus, plus loquimur, quàm sat est.
Nam illanc ego olim, quæ hinc flens abijt, paruolam
Puellam proiectam ex angiporto sustuli,
Adolescens quidam hic est apprimè nobilis:
(Quin ego nunc quia sum onusta mea ex sententia,
Quiáque adeò me compleui flore Liberi,
Magis libera vti lingua conlibitum est mihi.
Tacere nequeo misera, quod tacito vsus est.)
Sicyone summo genere ei viuit pater.
Is amore miserè hanc deperit mulierculam,
Quæ hinc modò flens abijt. contrà amore hæc perdita'st.
Eam mea ego amicæ dono huic meretrici dedi.
Quæ sæpe mecum mentionem fecerat,
Puerum aut puellam alicunde vt reperirem sibi,
Recens natum eapse quod sibi supponeret.
Vbi mihi potestas primùm euenit: illico
Feci eius ei, quod me orauit, copiam.
Postquam puellam eam à me accepit, illico

Eandem

Eandem puellam peperit, quam à me acceperat,
Sine obstetricis opera, & sine doloribus:
Item vt aliæ pariunt, quæ malum quærunt sibi.
Nam amatorem aiebat esse peregrinum sibi,
Suppositionem eius rei facere gratia.
Id duæ nos solæ scimus: ego, quæ illi dedi:
Et illa, quæ à me accepit, præter vos quidem.
Hæc sic res gesta est. si quid vsus venerit,
Meminisse ego hanc rem vos volo. ego habeo domum.

QVAE HVNC QVAESTVM FACIMVS] quæstum lenonium, & meretricium. SABVRRATAE] cibo & potu onustę translatio est à nauibus oneratis, quæ cum alio onere sunt vacuæ, saburra onerantur, vt sint aduersus tempestatem, & fluctus firmiores, ac stabiliores. ILLANC] Silenium. PROIECTAM] expositam. EX ANGIPORTV] al. ex angiporto. sed nihil refert. nam vtrunque est in vsu, angiportus, & angiportum. Plerique libri manuscripti tamen habent, *angiportu*. ADOLESCENS QVIDAM, &c] Alcesimarchus. APPRIME NOB.] in primis nobilis, apprimè aduerbium est à nomine apprimus, quod valet longè primus. Gell. li. 7. c. 7. Liu. Andron. Ibi denique vir summus apprimus Patroclus. QVIN EGO. &c.] hi quinque versus, qui deinceps sequuntur, ab hoc numerãdi, sunt includẽdi duabus notis interpositionis. Sententia autem hęc est, immo verò quoniam probè satura, & pota sum, liber mihi liberè loqui, &c. ONVSTA] cibo conferta, &, vt suprà dixit, saburrata. FLORE LIBERI] vino præstanti fino, αἰθοψίῳ οἴνῳ. Sic Ennius in Alcest. *Hæc anus admodum frigultit nimirum se sauciauit flore Liberi.* suprà in Curcul. *Flos veteris vini meis naribus obiectus est* TACERE NEQ. NIS. QVOD TACITO VS. EST] id est, Tacere non possum, quod taceri opus est, propter vinum, quod bibi. Nam cum cæteris malis, hoc prætera habet, seu affert ebrietas, & vinum: *operta recludit*, vt scribit Horat. epist. ad Torquatum, ex quo Bacchi tympana apud eundẽ oda xviii. li. 1. sequũtur hi comites, *cæcus amor sui, Et tollẽs vacuum plus nimio gloria verticem, Arcanique fides prodiga pellucidior vitro.* Malim autem legi, *quo tacito vsus est*, quàm, vt habent omnes libri, *quod tacito vsus est* idémque & Camerario videbatur. EI] Alcesimarcho, de quo loqui cœperã. IS] Alcesimarchus. DEPERIT] perditè amat hanc mulierculam. Silenium, CONTRA] altera ex parte: mutuò. HVIC MERETRICI] Melænidi. MECVM MENTIONEM FECERAT] mecum egerat: mecum locuta fuerat: mecum sermonem habuerat. RECENS NATVM EAPSE Q. &c.] aliquid recens natum, quod ea ipsa sibi supponeret pro vero partu. hinc partus suppositi, partus nõ veri, partus subditi. Sic autem habent omnes libri & manuscripti, & typis excusi, vt edidi. Sed quidam legi volunt, *quem sibi supponeret* qua lectione recepta, *Recens natum*, referretur ad vocem *puerum*. Ego nihil mutare ausim. VBI POTESTAS MIHI PR. EVEN. &c.] cum primùm potui. ILLICÒ FECI EIVS EIE, QVOD ME OR. &c.] continuò ei feci copiam eius, quod me orabat. continuò eam feci eius, quod à me petebat, compotem. EIIE] eii quo ei, Plauto, & aliis vsitatũ, vt producatur prior syllaba. PVELLAM EAM] Silenium. PEPERIT] quasi peperit, se peperisse simulauit. SINE OBSTETRI. OP. &c.] nec mirum, cum re vera non pepererit. sed partũ sibi supposuerit. SINE DOLORIB. [Greek illegible]. interdum dolores dicuntur à Latinis [illegible], dolores mulieris parientis, vt hic, & item apud Terent. interdum dolores partus, seu partionis, vt apud Afran. in Vopisc. *Non dolorum partionis venies in mentem tibi, quos misera pertulisti, vt partum proiiceret pater?* ITEM VT ALIAE PAR. QVAE M. Q. S.] similiter atque aliæ meretrices pariunt, quæ partus sibi supponentes malum sibi arcessunt iumento suo, vt loquitur in Amphitr. PRAETER VOS Q.] vobis exceptis, qui à me modò audistis, & cognouistis. SI QVID VSVS VEN.] si quid opus fuerit. si quid euenerit, quamobrem expediat vos rem cognouisse, & tenere.

AVXILIVM, PROLOGVS.

VTrunque, hæc, & multiloqua, & multibiba est anus,
Satine vix reliquit deo, quod loqueretur, loci?
Ita properauit de puella proloqui
Suppositione? quod si tacuisset, tamen
Ego eram dicturus deus, qui poteram planius.
Nam mihi est Auxilio nomen. nunc operam date,
Vt ego argentum hoc, vobis plane perputem.
Fuere Sicyoni iamdiu Dionysia.
Mercator venit huc ad ludos Lemnius,
Isque hic compressit virginem adolescentulus,
Vinolentus, in tenebris, multa nocte, in via.
Is vbi malam rem scit se meruisse, illicò
Pedibus perfugium peperit, in Lemnum aufugit,

Vbi habitabat tum: at illa, quam compresserat,
Decumo pòst mense exacto hìc peperit filiam.
Quoniam reum eius facti nescit qui siet,
Paternum seruum sui participat consilii,
Dat eam puellam ei seruo exponendam ad necem.
Is eam proiecit. hæc puellam sustulit.
Ille clàm obseruauit seruus, qui eam proiecerat,
Quò, aut quas in ædis hæc puellam deferat.
Vt eampse vos audistis confiterier,
Dat eam puellam meretrici Melænidi,
Eáque educauit eam sibi pro filia
Benè ac pudicè. tum illic autem Lemnius
Propinquam vxorem duxit, cognatam suam.
Ea diem suum obijt, facta morigera'st viro.
Postquam ille vxori iusta fecit, illico
Huc commigrauit. duxit vxorem hic sibi
Eandem, quam olim virginem hìc compresserat,
Et eam cognoscit esse, quam compresserat,
Illa illi dicit, eius ex iniuria
Peperisse se gnatam, atque eam se seruo illico
Dedisse exponendam. ille extemplo seruolum
Iubet illum eundem persequi, siquà queat
Reperire quæ sustulerit. ei rei nunc suam
Operam vsque seruus dat, si possiet
Meretricem illam inuenire, quam olim tollere,
Quum ipse exponebat, ex insidiis viderat.
Nunc quod reliquum restat, volo persoluere,
Vt expungatur nomen, ne quid debeam.
Adolescens hic est Sycioni. ei viuit pater,
Is amore proiecticiam illam deperit,
Quæ dudum flens hinc abijt ad matrem suam.
Et illa hunc contrà, qui est amor suauissimus.
Vt sunt humana, nihil est perpetuum datum.
Pater adolescenti dare vult vxorem. hoc vbi
Mater resciuit, iussit arcessi eam domum.
Hæc res sic gesta est, bene valete, & vincite
Virtute vera, quod fecistis antihac.
Seruate vostros socios, veteres & nouos,
Augete auxilia vestris iustis legibus,
Perdite perdue'les, parite laudem, & lauream,
Vt vobis victi Pœni pœnas sufferant.

VTRVNQ. HAEC ET MVLTIL. ET MVLTIB.] hæc anus, est vtrunque & multiloqua, & multibiba. sic loquuntur Græci. Homerus, Ἀμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής. id est, vtrunque & es bonus, & validus bellator. MVLTILOQ. ET MVLTIB.] πολυλόγος, καὶ πολυπότης. SATIN' VIX RELIQVIT, &c.] satin' interrogando, affirmationem interdum continet: & valet, nónne. Sententia igitur horum verborum hæc est, nónne vix locum reliquit Deo loquendi? proinde ac si dicat, vix Deo loquendi locum reliquit. vel sic explica, nónne vix satis loci Deo reliquit, quo loquatur? quod eodem récidit. ne autẽ interrogatiuũ, sæpè affirmationem inferre, vt & an, constat inter Latinè doctos. DE PVELLAE PROLOQVI SVP.] de Silenii suppositione palàm loqui? QVI POTERAM PLANIVS] dii enim omnia & norunt, & possunt. NAM MIHI 'ST AVXILIO NOMEN] Auxilium, hic est Deus ex machina, θεὸς ἀπὸ μηχανῆς, vt in tragœdiis. Horatius in

epist. ad Pison. *Nec Deus intersit, nisi nodus vindice dignus Inciderit.* OPERAM DATE] mihi subintell. hoc est attendite. PERPVTEM] perfectè putem, & superuacaneis omissis, atque amputatis, exponam. Putare, est purgare, & superuacanea resecare: vt, cùm dicimus putare viteis, & putare rationes, à putando putamina. SICYONI] Sicyone. nam vtroque modo Latini dicunt. sic Karthagini, & Karthagine: ruri, & rure, &c. MERCATOR LEMN.] Demipho. COMPRESSIT] vitiauit. VIRGINEM] Phanostratam. ADOLESCENTVLVS] cum etiam tunc esset adolescentulus, nam nunc quidem natu grandis est. VINOLENTVS, IN TENEB. M. N &c.] hæc omnia faciunt, vt factum sit & leuius, & credibilius. MALAM REM] pœnam. nam legib. pœna est in corruptores virginum constituta. ILLICO PEDIB. PERT PEPERIT] illico sese in fugam dedit, & saluti suæ fuga consuluit: vel sic, illico sibi prædium, & spem salutis in pedibus, & fuga collocauit. Malim hic legi, *reperit*, quàm *pepetit*. AT ILLA, QVAM COMPR.] Phanostrata. DECVMO POST MENSE EX.] post decimum mensem exactum suprà in Amphitr. *Ater decumo post mense nascetur puer.* ad quem locum legenda quæ annotata sunt, si quis hac de re plura hic legere volet, quibus adde quæ referuntur ab A. Gell. lib. 3. cap. 16. in primis hoc ex Cæcilio, *Insclétne mulier decimo mense parere? Pol nono etiã, septimo, atque octauo.* QVONIAM REVM ESSE ... IVS F. N. Q. S.] quoniam nescit quis eius facti reus sit: hoc est, ad quem hoc factum pertineat, seu cuius in hoc facto res agatur: seu qui sit huic culpæ affinis: quoniam huius facti reum, & auctorem ignorat. &c. PATERNVM SERVVM] Lampadiscum. SVI PARTICIPAT C.] sui consilii participem reddit. EXPONENDAM AD NECEM] proiiciendam & obiiciendam neci, si quis eam necare vellet, aut si fortè aliqua fera eam direptam voraret. HAEC PVELLAM SVST.] hæc lena (quæ non nominatur à poëta) puellam Silenium sustulit homo, ad necem expositam. vel sic, sustulit iacentem, non vt necaret, sed vt educaret. *ἀντὶ τοῦ ὅτι τῷ τρέφειν.* ILLE CLAM OBS. SERVOS] Lampadiscus, qui eam puellam proiecerat, clá, hoc est, vt alibi loquitur, ex insidiis speculatus est, quem in locum lena puellam ferat. VT EAMPSE, &c.] vt eam ipsam lenam, &c. EAQVE] Mælenis. LEMNIVS] Demipho. VXOREM DVXIT] Sicyone duxit vxorem, quæ hic non nominatur. FACTA MORIG. ... ST. VIRO] in eo morem gessit viro, quòd mortua est: quoniam hoc vir optabat: & verò apud Plautum viri vxorum suum interitum exoptare solent, maximè qui malas nacti sunt. At quota quæque mulier bona est? suprà, *Non edepol conduci possim vita vxoris annua.* Ibidem. AR. *Iace pater talos, vt porrò nos iaciamus.* DE. *maxume. Te Philenium mihi, atque vxori mortem.* IVSTA FECIT] exequias procurauit, & parentalia persoluit: hæc enim mortuis debentur à propinquis, & affinibus, & necessariis, iure gentium. Itaque νομιζόμενα dicuntur à Græcis. EANDEM, Q.] Phanostratam. EIVS EX INIVRIA] ex eius iniusto facto, seu facinore. fit enim iniuria virgini ab eo, qui ei stuprum infert: immo verò contumelia. Itaque ὕβρις à Græcis appellatur: quæ grauior, quàm iniuria est. SERVOLVM IVBET ILLVM EVNDEM, &c.] Demipho iubet Lampadiscum persequi, & perquirere, si qua ratione mulierem reperire possit, quæ puellam Silenium neci expositam: & humi iacentem sustulerit. MERETRICEM ILLAM] mulierem illam, olim meretricẽ, nunc lenam: non nominatam. TOLLERE] subintell. puellam à se expositam, ac proiectam. EX INSIDIIS] ex occulto loco, vnde cernere poterat, quis puellam tolleret, cùm tamen ipse à nemine cerni posset. NVNC QVOD RELIQVVM REST. V V.] nunc quod superest ex iis, quæ vobis promisi, vobis persoluere volo. id est, nunc rem omnem, & argumentum omne huius fabulæ vobis narrare volo. allegoria est, ducta à pecunia credita, seu ab argentariis, & fœneratoribus, qui nomina faciebant, & pecuniã credere solebant. Sic fere M. Tull. in Bruto, *Sed perge Pomponi, de Cæsare: & redde quæ restant.* VT EXPVNGATVR NOM. NEQ. ID DEBEAM] manet in allegoria: expungitur enim nomen debitoris, cùm omnis pecunia, quæ creditori debebatur, persoluta est. expũgitur autem, id est, deletur. suprà in Curcul. *Miles ebrò centuriatus est expunctus in manipulo.* Licet etiam dicere, tralationem esse à re militari. Dicuntur enim expuncti milites, à militia remoti. Tarentinus Paternus Iurisconsultus lib. 49. Digestorum tit. de re militari, *Ex causa desertionis notatus ac restitutus, temporis, quo in desertione fuit, stipendium expungitur.* Suetonius in Claudio Cæsare, *Cùm decurias rerum actu expungeret, eum, qui dissimulata vocatione, quam beneficio liberorum habebat, responderet, vt cupidum iudicandi dimisit.* ADOLESCENS HIC EST SICYONI] hic adolescens Alcesimarchus, est Sicyoni. vel sic potius adolescens, de quo loquimur, Alcesimarchus, est hic Sicyoni. EI VIVIT PATER] qui non nominatur in fabula. Is] adolescens Alcesimarchus. PROIECTICIAM ILLAM DEPERIT] Silenium valde perdite amat. AD MATREM SVAM] Melænidem. QVI EST AMOR SVAVISS.] amor, cùm est mutuus, est suauissimus: contrà, cum claudicat, amarissimus. Idem in Mil. glor. *Is amabat meretricem apprimè Athenis Atticam: Et illa illum contrà, qui est amor cultu optimus.* VT SVNT HVMANA] vt sunt res humanæ, quæ scilicet sunt incertæ, fluxæ, fugaces, mutabiles, volubiles. Sic Lucret. lib. 4. *Prætermittes te humanis concede rebus.* Hor. epist. 2. lib. 1. *Interualla vides humanè commoda.* Sat. vlt. lib. 2. *Heu fortuna quis est crudelior in nos Te Deus? vt semper gaudes illudere rebus humanis?* Cic. lib. 12. epist. ad Attic. *Malè de Sero. sed omnia humana tolerabilia ducenda.* Idem lib. 5. Tusc. *Quod si est, qui vim fortunæ, qui omnia humana, quæcunque accidere possunt, tolerabilia ducat,* &c. NIHIL EST P. D.] nullum est hominib. proprium bonum. sup. in Curcul. *nulli est homini perpetuum bonum.* Virg. lib. 6. Æneid. *propria hæc si dona fuissent.* VXOR] hæc non nominatur à poeta. MATER] Melænis. RESCIVIT] quod nesciebat, sciuit. Aul. Gell. lib. 2. c. 19. EAM] Silenium. VALETE, ET VINCITE VIRT. V.] sic sup. in Casina, *Tantum est, valete: bene rem gerite, & vincite Virtute vera: quod fecistis antidhac.* His autẽ verbis, ac precib. religionẽ, ac pene dicam terrorem iniicit spectatorib. fore vt hosteis suos non vincant, sed potiùs vincantur, & rẽ suam male gerãt, nisi attente audiãt. PERDVELLEIS] hosteis, Pœnos. LAVREAM] triumphum. POENAS SVFFERANT] pœnas dent *Pœni pœnas*, paronomasia.

ALCESIMARCHVS adolescens,
MELÆNIS lena.

Credo ego amorem primùm apud homines carnificinam commentum,
Hanc ego de me coniecturam domi facio, ne foris quæram.

Qui omnes homines supero, atque antideo cruciabi'itatibus animi,
Iactor, crucior, agitor, stimulor, versor in amoris rota miser,
Exanimor, feror, differor, distrahor, diripior, ita nullam mentem
Animi habeo: vbi sum, ibi non sum: vbi non sum, ibi est animus:
Ita mihi omnia ingenia sunt: quod lubet, non lubet iam id continuò.
Ita me amor lapsum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet, iactat, largitur: quod dat, non dat, deludit:
Modo quod suasit, dissuasit: quod dissuasit, id ostentat.
Maritumis moribus mecum experitur, ita meum frangit amantem
Animum: neque nisi quia miser non eo pessum, mihi vlla abest
Perdito pernicies, ita pater apud villam detinuit me hos dies sex
Ruri continuos, neque licitum interea est, meam amicam visere.
Estne hoc miserum memoratu?

Me. *Eò facetu's, quia tibi alia est sponsa locuples Lemnia,*
Habeas, neque nos factione tanta, quanta tu, sumus,
Neque opes nostra tam sunt valida quàm tua veruntamen
Haud metuo, ne iusiurandum nostrum quisquam
Culpitet: tu iam si quid tibi dolebit, scias qua doleat gratia.

Al. *Di me perdant.* Me. *quodcunque optes velim tibi contingere.*

Al. *Si illam vxorem duxero mihi vnquam, quam despondet pater.*

Me. *Et me, si vnquam tibi vxorem filiam dedero meam.*

Al. *Periurare me patiere?* Me. *atque aliquanto facilius,*
Quàm me meámque rem perire, & ludificari filiam.
Abi, quaere: vbi iurijurando tuo satis sit subsidij.
Hic apud nos iam Alcesimarche confregisti tesseram.

Al. *Face semel periculum.* Me. *saepe feci: quod factum queror.*

Al. *Redde mihi illam.* Me. *inter nouam rem verbum vsurpabo vetus.*
Quod dedi, datum non vellem: quod reliquum'st, non dabo.

Al. *Non remissura es mihi illam?* Me. *pro me responsa tibi.*

Al. *Non remittes?* Me. *scis iamdudum omnem meam sententiam.*

Al. *Satin' tibi istuc in corde certum est?* Me. *quin ego commentor quidem.*
Non adepol istac tua dicta nunc in aures recipio.

Al. *Non? hem quid agx?* Me. *igitur animum aduorte, vt quid agas, scias.*

Al. *At ita me dij deaeque, superi atque inferi, & medioxumi,*
Itáque me Iuno regina, & Iouis supremi filia,
Itáque me Saturnus patruus eius, & Castor pater.
Itáque me Ops opulenta illius auia. Me. *immo mater quidem.*

Al. *Iuno filia, & Saturnus patruus, & summus Iuppiter,*
Tu me delenis, propter te haec pecco. Me. *perge dicere.*

Al. *An nec etiam quid consultura sis, sciam?* Me. *perge eloqui.*
Non remittam, definitum'st. Al. *enimuero ita me Iuppiter.*
Itáque me Iuno, & Saturnus, ita, quid dicam nescio.
Iam scio, immo mulier audi, meam vt scias sententiam.
Dei me omnes magni, minutique, & patellarij
Faxint, ne ego dem viuus hodie suauium Silenio,
Nisi ego te, tuamque filiam, méque hodie obtruncauero.
Postea autem cum primo luci cras nisi ambo occidero,
Et quidem hercle nisi pedetentim tertio omneis afflixero.

Nisi tu illam remittis ad me, dixi quæ volui, vale.

Me. *Abijt intrò iratus. quid ego nunc agam? si redierit*
Illa ad hunc, ibidem loci res erit. Vbi odium occœperit,
Illam extrudet, quum hanc vxorem Lemniam ducet domum.
Sed tamen ibo & persequar, amans ne quid faciat, cauto opus est.
Postremò, quando æqua lege pauperi cum diuite
Non licet, perdam operam potius, quàm carebo filia.
Sed quis hic est, qui recta platea cursum huc tendit suum?
Et illud paueo, & hoc formido, ita tota sum misera in metu.

CARNIFICINAM COMMENTVM] carnificinam, id est rationem & artem hominum excruciandorum, quod est carnificum munus, reperisse. *commentum* subintell. esse. NE FORIS Q.] domi, foris, opponuntur inter se. non est, inquit, quod foris exempla quæram, aut colligam, cùm domesticis & familiaribus abundem. Sic Catullus ad Ianuam, *Ne quærendum aliunde foret neruosius illud*, &c. ANTIDEO] ante eo. CRVCIABILITATIB. A.] malis cruciatibus, quibus mihi conficitur, & cruciatur animus. VERSOR IN AMOR ROTA M.] rota, genus supplicii, aut tormenti est. M. Tull. l. 5. Tusc. *In rotam beatam vitam non ascendere.* Sic autem hoc loco rotæ nomen accipiendum, non vt apud Tibull. lib. 1 Eleg 5 *Versator celeri sors leuis orbe rota.* FEROR] φέρομαι. feror, vt res inanima, quæ in potestatem hostis peruenit. DIFFEROR] diuellor, discerpor, distrahor, dilaceror. Terent. in Adelphis, *differor doloribus.* vbi notat Donatus hoc genus querelę propriè conuenire parturienti. Cuius viscera distenduntur. DERIPIOR] legendum *diripior*, libris aliquot manuscriptis inuitis, non *deripior*. nam deripere est deorsum rapere. vt notauimus in Commentariis Horatianis: diripere verò in diuersa rapere omnino sic vt edidi, tres habēt libri veteres. MENTEM ANIMI] cogitationem animi. mens est in animo, vt oculus in corpore. sępe hæc duo *mens animi*, sic cōiunctè vsurpantur à bonis scriptorib. à Lucretio, à Plauto, & cęteris. Lucret. lib. 4. *Mens animi vigilat.* ad quē locū plura lege, & ad illud Horatii epist. 14. libr. 1. *tamen illuc mens, animúsque Fert, & amat spatiis obstantia rumpere claustra.* VBI SVM, IBI NON SVM] id est, vbi est corpus, ibi non est animus. VBI NON SVM, IBI EST ANIMVS] vbi non est corpus, ibi est animus, quia amantis animus non est in corpore suo, sed in eius quem, vel quam amat: aut in aliqua re, quæ ab amica, seu amasio profecta est. Plautus in Pseudolo, *Aduortito animum.* CA. *non adest.* PS. *at tu cita.* CA. *Immo ego taceboꞏ tu hinc cum ex cera cita. Nam istic meus animus nunc est? non in pectore.* Idem Bacchid. *Anima est amica amanti: si abest, nullus est.* Plutarchus in Antonio, quo loco narrat Antonium, statim vt vidit Cleopatram cum lx. nauibus, passis velis, è prælio Actiaco fugientem, mente captum, nauibus & rebus suis integris, & suis acriter pugnantib. eā esse consecutum. ἔνθα δὴ, inquit, φανερὸν αὑτὸν Ἀντώνιος ἐποίησεν οὔτε ἄρχοντος, οὔτε ἀνδρὸς, οὔτε ὅλως ἰδίοις λογισμοῖς διοικούμενον, ἀλλ' ὅπερ τις παίζων εἶπε τὴν ψυχὴν τοῦ ἐρῶντος ἐν ἀλλοτρίῳ σώματι ζῆν, ἑλκόμενος ὑπὸ τῆς γυναικὸς ὥσπερ συμπεφυκὼς καὶ συμμεταφερόμενος, &c. id est, hic Antonius declarauit se neque principis, neque viri, neque omnino suis ipsius ratiocinationibus, aut cogitationibus gubernari, sed quod quidem iocans dixit, amantis animum in alieno corpore viuere, cùm à muliere traheretur, tanquam vnà cum ea concretus, & cohærens, & quasi vnà cum ea ferretur, &c. ITA MIHI OMNIA INGEN.] non vnum mihi ingenium est, sed omnia in quibus ingeniosus sum, ad innumerabileis mentis agitationes, quæ me conquiescere & respirare non sinunt. voluerat dicere *multa*, sed augendi causa dixit *omnia*. LAPSVM ANIMI] lapsum animo: errantem animo, desipientem. AGIT] ἐλαύνει, insectatur, impellit. APPETIT] inuadit: petit, vt gladiator aduersarium. MARITVMIS] vel incertis, & fluctuantibus, & inconstantibus, vel dolosis, fallacibus, pellacibus, perfidiosis. Lucret. lib. 5. *Nec poterat quenquam placidi pellacia ponti Subdola pellicere in fraudem ridentibus vndis.* vel feris immanibus, iracundis, asperis: quale etiam est mare. Itaque quem significare volunt poetæ immani, fero, atque inhumano ingenio esse præditum, dicunt è mari esse natum. Homer. Ιλ. π, γλαυκὴ δέ σ' ἔτικτε θάλασσα. MECVM EXPERITVR] mecum agit. NISI QVIA NON EO P.] excepto quòd non eo in fundum, seu quod non cogor, suprà in Aulul. *Eodem modo seruum ratem esse amantis hero. Æquum censeo, vt tolerent, ne pessum abeat, tanquam catapirates maris.* ESTNE HOC MISERVM MEM.] nónne hoc miserum est dictum? EO FACETIVS QVIA, &c.] Intelligit autem spectator, Alcesimarchum multis verbis cum Lena expostulasse, antequam vterque simul in scenam prodeat; ídque ex primis Melænidis verbis. HABEAS] concessio amanti Alcesimarcho iniucunda, ac molesta. habeas, inquit, puellam istam Lemniam, Demiphonis filiam ex vxore Lemnia susceptam, quæ non nominatur à poeta. FACTIONE TANTA] potentia, seu opulentia tanta, &c. VERVNTAMEN HAVD V.] proinde ac si dicat, fortunæ quidem, & facultates nostræ sunt tenues, humiles atque angustæ: sed fides certa est, & omni culpa caret: & quod iuratæ promisimus, præstamus, iusiurandúmque seruamus. Hac oratione Alcesimarchum notat, quasi fidem, & iusiurandum neglexerit, qui fortasse Silenium vxorem sibi futuram iurauerat. CVLPITET] culpet: crebrò culpet. Culpito, verbum frequentatiuum à verbo culpo. SCIAS QVA DOLEAT GR.] scire possis, quam ob causam doleat, proinde ac si dicat, tu tibi conscius es peccati tui, iniuriæque tuæ conscientia tua te accusat, & tui peccati commonefacit. QVODCVNQ. OPTES, &c.] interpellat loquentem Alcesimarchum Melænis. Nam cum esset ille hac oratione perpetua vsurus, Dii me perdant, si illam vnquam vxorem duxero, quam mihi despondit pater: illa in medio orationis cursu, subiunxit, tanquam ei irata, velim tibi, quodcunq. optes, contingere hoc est, velim quę precaris & optas, tibi eueniant. ita de me & filia mea bene meritus es. PATER] qui hic non nominatur. ET ME] Dii perdant. repete ἀπὸ κοινοῦ. PERIVRARE] peierare me patieris? periurus enim ero, si propterea quod filiam tuam mihi vxorem non dederis, Lemniam illam vxorem ducam. ATQVE ALIQVANTO FACILIVS, &c.] subintell. patiar: & verò aliquanto facilius, quàm me, & rem meā familiarem perire, &

meam filiam abs te ludibrio haberi. ABI, QVAERE, VBI I. RIIVRANDO TVO, &c.] proinde ac si dicat abi, quære alios, qui tibi iuranti credant. Nam ego quidem, cui notus es, tibi nunquam sum credittura. credat tibi, qui te non norit, ego tè noui. Quære peregrinum, vt ait Flaccus. huc pertinet illud Æschin. in oratione τῆς παραπρεσβείας, ei qui sæpe numero peierare solitus, ubi tamen iuranti credi postulet, duorum alterum contingere oportere aut nouos deos, aut nouos auditores. Sic ille, [Greek illegible]. Quæ sententia videtur ab Euphrone sũta, paululũ immutata Cuius hi sunt versus [Greek illegible]. id est, Nouos mihi ex Deis præbe Deos, vt ne veteres sæpenumerò pèjeres. vel ab Euripide, sic enim ille in Medea, sub persona Medeæ cum Iasone verba facientis [Greek illegible]. Id est, iurisiurandi autem fides euanuit: neq intelligere possum, quamobrem iures. Nam aut Deos existimas non eosdem, qui tum regnabant, imperare: aut non eadem apud homines manere: quoniam tibi conscius es iurisiurandi tui erga me nõ seruati. CONFREG. TESS.] id est, ius hospitii violasti, & amicitiam, consuetudinémque pristinam, quæ tibi nobiscum erat, dissoluisti. natum ex veterum consuetudine: qui hospitibus tesseras quasdam dabant, quibus ostensis; eos, vel eorum filios longo interuallo venient eis agnoscerent. Nam præter tesseras frumentarias, & nummarias, erant tesseræ hospitiales, seu hospitii: quas hospites, eorum que liberi, vt dixi, secum ferebant vt facilius à veteribus & paternis hospitibus agnosci possent: iidem cùm hospitiũ repudiabant, tesseram frangebant. fiebant autem hę tesseræ ex ligno longiusculo, & vtrinque exæquato, & complanato. FACE SEMEL PERICVLVM] fac semel periculum meæ fidei. INTER NOVAM REM VERBVM] inter noua dictũ vetus, &c. res noua verbum vetus, antithesis. QVOD DEDI, DATVM, &c.] me, quod dedi, dedisse pœnitet, &c. RESPONSA TIBI] crebrò responde tibi. IN CORDE CERTVM STI] in animo fixum, & immotum sedet? vt loquitur Virg. QVIN EGO COMMENT. Q.] immò verò aliud ago, aliũdque animo agito, neque quæ dicis, auribus percipio. AT ITA ME DII DEAEQVE, &c.] Incipit hic ita perturbari Alcesimarchus, audita lenæ responsione, vt quid loquatur nesciat, vt neque mente, neque lingua sibi constet, sed quasi mentis inops, inepta, del[...], atque absurda dicat. ET MEDIOX.] & medii ii sunt, quos δαίμονας appellant Græci: De quibus Plato in Symposio, Apuleius in libro de Deo Socratis. subintelligendum autem est verbum aliquod, puta, iuuent, ament, aut aliquod simile. quod Alcesimarchus fuerat additurus: sed vel quòd amore & ira perturbatus est, vel quòd interpellatus id non fecit, *Medioximum*, inquit, *medio actũ modo*. ET IOVIS SVPREMI FILIA] hic perspicuè errans inducitur adolescens & mentis alienatæ, quippe qui Iunonem Iouis sororem, & vxorem, Iouis filiam dicat, quemadmodum & in his, quæ continuò sequuntur, in quibus Saturnum, qui Iouis & Iunonis pater est, patruum eius appellat: & Castorem, qui Iouis ex Leda filius est, Iunonis eiusdem patrem. OPS OPVLENTA ILLIVS AVIA] rectè, *Ops opulenta*, opes enim ab Ope, deorum matre Saturni vxore, quæ & Rhea nominatur, per quam significatur Terra, dictæ sunt. Etiam hic, immo vbique & vsquequáque, quandiu in hac scena loquitur adolescens, & maximè ab illo loco, *At ita me Dij, Deaque superi* &c. amore, & quasi furore præceps, absurda & perplexa, & minimè inter se cohærentia loquitur. IVNO FIL. &c.] Enturfus dum redire in viam, & se corrigere conatur adolescens in maiores mentis, & sermonis errores delab tur. TV ME DELENIS] id est, tu mihi mentem adimis: tu me mente spolias. sic loquitur in Amph. *Delenitus sum profectò, ita vt me, qui sim, nesciam. Delenitus*, inquit Nonius, id est, mente alienatus. Tatinnius, Verum etiam dotib. deliniri vxoribus ancillantur. Sic Græci vsurpant verbum θέλγειν, & maximè Homerus: apud quem θέλγειν, vt admonet & notat Eustathius, valet idem ferè, quod διά τι [...] ἐξιστάναι τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας, id est, per aliquam perturbationem animi, de naturali muneris functione aliquẽ deducere, ac deturbare. Sic Homerus [Greek illegible] θέλγε νόον. id est, ac mentem Graiorum delenit. Non dissimulabo autem, in nonnullis libris veterib. scriptum esse, *Tu me delinis*: in aliis, vt in vulgatis, *Tu Me anu*: Ego alios sequor, qui habent *Tu me delenis*. alludit enim Plaut. ad Melænidis nomen proinde ac si ita dicat Alcesimarchus, Tu Melænis me delenis. PROPTER TE HAEC PECCO] tua culpa hęc peccata committo. verbum *pecco* iunxit cum accusandi casu. Sic M. Tul. pro Murena, *Haud multa peccas*. Idem lib. de nat. Deor. *Atque etiam Xenophon paucioribus verbis eadem ferè peccat*. Horat. epist. ad Pisonem, *Vt scriptor si peccat idem librarius vsque*. AN NEC ETIAM QVID CONS. S. SC.] hæc est vera & recta huius loci scriptura, quam ex vestigiis antiquę eruimus. Nam vulgata ferri non potest. sententia autem plana est. an ne hoc quidem sciam, quid cõsilii captura, aut quid consultatura sis. DEFINITVM'ST] certum est, decretum est fixum est. ENIM VERO ITA ME IVPITER, &c.] redit ad sua deliria, responso Melænidis commotus. ITA, QVID DICAM, NESCIO] in medio orationis cursu ad orationem abrumpit ob animi perturbationem. fuerat autem dicturus, ita me ille, & ille Deus amet, &c. aut aliquid simile. PATELLARII] Dii, quibus in patella epulæ apponebantur. & qui patellis colebantur. non pateris, vt lares & penates. Nonius in voce *patella*. profert hoc ex Varrone in Eumenid. *Patella esuriens posita prouocat Neapolitanas piscinas* & hoc ex eodem in Manio. *Quocirca oportet bonum ciuem legibus parere, & Deos colere, in patellam dare* μικρὸν κρέας Deos patellarios igitur appellat, deos minutos, vel ex eo quòd patellis colebantur, non pateris, vt diximus, vel à piscibus minutis, qui in patellis apponebantur, non in pateris: quemadmodum cibi tenuiores & vi tores, vt olufcula, è terra nata, in patellis ponebantur. Hor. in epist. ad Torq. *Nec modica cenare times olus omne patella*, &c. Iam verò hæc Alcesimarchi oratio, detestatio quædam est amatoria seu dira precatio, quæ tanti ponderis est apud amantem, quanta esset si ita sibi precaretur, Dii me perdant, ne viuam: & similia. amanti enim æquè dirum & horribile est, non osculari amicam. vt alii sano intentre præterea addit vocem *viuus*, quæ facit detestationem magis diram. Ordo autem verborum & sententiæ hæc est, Dei magni, &c. faxint, vt ego ne dem viuus animum Silenio. Nam locutio est ex his duobus confusa ac permixta. Dii me faxint, hodie viuam Silenio sauium non dare. & Dii faxint ne ego hodie viuus Silenio sauium dem. CVM PRIMO LVCI] cum prima luce: hic primum obseruandum *luci* dictum esse in auferendi casu pro *luce*: quod notat Carisius libro 2. & profert hunc locum ex Amphitr. deinde *luci* nomen vsurpatum esse à vete-

ribus

ribus in genere masculino. vt in Aulularia, *Luce claro diripiamus aurum matronis palam*. quem locum profert Nonius hoc ipsum docens & apud M. Tull. libro 3. de Off. *Luce claro in foro saltet*, postremò *cum primo luci*, seu *cum primo luce*, idem valere, atque, simul atque diluxerit. NISI AMBO OCCIDERO] ambo, pro ambos, antique. sic Cicero, Virgilius, Horatius. Notauimus in Comment. Horat. & notis Ciceronianis. NISI PEDATV TERTIO OMNEIS AFFLIX.] sic est legendum hoc primum non vt habent libri vulgati, *nisi perdam te*, &c. neque vt habent plerique libri veteres, *nisi perd atu tertio*, &c. neque vt suspicatur Camer. *nisi perendinatu tertio*, &c. Deinde quid sit, *pedatu tertio*, explicandum est. *Pedatu*, igitur, inquit Nonius, *positum pro repetitu, vel accessu, quasi per pedem*. Cato lib. 1. Originum, *Igitur tertio pedatu bellum nobis fecere*. Idem dissuasione de fœneratione, *Tertio autem pedatu item ex fœnore discordia excrescebat*. Carisius libro 2. *primo pedatu*. Cato senex, *in his duobus bellis alteras stipendio, agrique parte multati, alteras oppidum vi captum*. *Alteras, alteras, id est primo pedatu, & secundo. vt Maximus notat. hodiéque nostri per Campaniam sic loquuntur*. Ex quibus Nonii & Carisii verbis, & ex Catonis auctoritatibus, quas illi afferunt, licet intelligere primo pedatu, secundo, tertio, idem valere quod vulgus dicit prima vice, secunda, tertia. Nos Galli dicimus *la premiere fois, la seconde, la troisiesme*: Itali *la prima volta, la seconda, la terza*. Apud Carisium autem, vt hoc dicam ἐν παρόδῳ, primo pedatu, secundo pedatu sunt interpretatio horum, *alteras: alteras*, quibus vtitur Cato senex, vel dicendum Carisiũ esse corruptum, & ita restituẽdum in integrum. Cato senex. *In his duobus bellis primo pedatu stipendio, agrique parte multati: secundo oppidum vi captum, primo pedatu, & secundo, prima & altera vice*. Dictus autem pedatus fortassis à peda, æ, pedam enim vestigium humani pedes appellasse veteres testatur Festus. AFFLIXERO] nonnulli libri habent, *effixero*, quod non est reiiciendum. NISI TV ILLAM REM AD ME] pendent hæc ex superioribus illis, *Dei me omnes magni*, &c. hoc modo. Dii me omnes magni, minutique non sinant viuum Silenio sauium dare, nisi ego te tuámque fil. occidero, postea, nisi statim vbi diluxerit, vos ambos interfecero. & nisi tertio. ad vos accessu, seu itu, omneis afflixero, seu effixero, si nõ illam ad me iamiam remittis. IBIDEM LOCI RES ER.] eodem loco res erit. aduerbio iunxit generandi casum. Sic dicunt Latini, *vbique terrarum, nusquam gentium*. Terent. in Andr. *huc viciniæ* VBI ODIVM OCCOEPERIT] odium Alcesimarchi in Silenium. AMANS NE QVID F CAVTO OPV'ST] cauendum est, ne quid amans iratus in se, vel in filiam meam faciat. cautio est ne sibi manus afferat, vel ne filiam adeò meam interimat. QVANDO AEQVA LEGE PAVPERI CVM DIVITE] est enim inæqualis coniunctio, sic suprà in Aulul. *Venit hoc mihi in mentem Megadore, te esse hominem diuitem, Factiosum? me item hominem esse pauperum pauperrimum. Nunc esse filiam*. PERDAM OPERAM P. Q. CAR. FIL.] ad Alcesimarchum remittam filiam meam potius. (quo facto operam perdam: nam continuò eam extrudet foras) quam committam, vt filiam meam interimat, & ita caream filia. CVRSVM HVC TENDIT SVVM?] huc contento cursu venit? vel huc cursum dirigit suum? Nonnulli libri veteres habent *contendit*. quod versus ferre potest. ET ILLVD PAVEO] quid sit, quamobrem ille huc currat. ET HOC FORMIDO] ne Alcesimarchus filiam meam interimat.

LAMPADISCVS.

Anum sectatus sum clamore per vias.
Miserrimam habui. vt illæc hodie quot modis
Sibi moderatrix fuit, atque immemorabilis?
Quot illi blanditias? quid illi promisi boni?
Quot admoui illi fabricas? quot fallacias?
In quæstione vix exculpsi vt diceret,
Quia ei promisi me dolium vini dare.

ANVM] lenam à poëta non nominatam, quam supra dixit multiloquam, & multibibam: postremò, quæ Gymnasii filia ex istimabatur, quæque Silenium Melænidi meretrici domo dederat, vt eam sibi supponeret, & tanquam suam filiam educeret. MISERRIMAM H.] valdè ei molestus fui clamando. VT ILLAEC HODIE, &c.] quam illa hodie, & quot modis sibi moderata est, hoc, se continuit, & sibi temperauit, ne mihi indicaret, & confiteretur, cui puellam, quam sustulit, tradidisset? ATQVE IMMEMORABILIS] & quàm fuit immemorabilis? id est, quàm fuit in eo pertinax, vt ne quid memoraret, id est, diceret, quàm à memorando, hoc est, dicendo, abhorruit? Sic autem istum locum explicandum arbitror. Nam *immemorabilis* hic actiuè accipiendum est, vt & alia interdum nomina in *bilis*: exempli causa, impetrabilis pro eo qui facile impetrare potest. in Mostell. & Mercat. conducibile pro eo quod conducit. in Epid. ibidem, dies exitiabilis id est, dies exitialis, seu exitiosus, id est, exitium afferens. & in Persa, dies lucrificabilis, id est, dies lucrum afferens, &, vt ita dicam, lucrificus. in Milite glorioso, incogitabilis pro eo, qui nihil cogitat, aut cogitare potest, vel solet. & pro homine inconsiderato. suprà contrà in Captiuis versus immemorabiles dicuntur ἀμνημόνευτοι, qui non debent memorari ἄῤῥητοι Lucret. autem immemorabile spatium dixit lib. 4. & lib. 6. pro eo, quod memorari, seu dici non potest, *Immemorabile per spatium transcurrere posse*, & apud Alcinoum de doctrina Platonis, cap. 9. in principio hæc verba, Ἑξῆς δὲ περὶ τῆς τρίτης ἀρχῆς ποιητέον τὸν λόγον, ἣν μικροῦ δεῖν καὶ ἄῤῥητον νομίζει ὁ πλάτων. Sic Latinè verti, deinceps autem de tertio principio sermo habendus est quod propemodum tacendum, & immemorabile facit Plato. & hæc eodem capite 9. Καὶ μὴν ὁ πρῶτος θεὸς, ἀΐδιός ἐστιν ἄῤῥητος αὐτοτελὴς, τουτέστιν, ἀπροσδεής, ἀειτελής, τουτέστιν ἀεὶ τέλειος, παντελής, τουτέστι πάντη τέλειος, &c. sic interpretatus sum, Et verò primus Deus, æternus est immemorabilis, ipse per se perfectus, id est, nulla re externa egens, semper finitus siue ἀειτελής, hoc est, semper perfectus, omnino finitus seu παντελής, id est omni ratione, & prorsus perfectus. quam interpretationem tamen sophista quidam omnium bonarum artium, ac litterarum

imperitissimus, atque ignorantissimus, idémque impudentissimus, petulantissimus, turbulentissimus, furiosissimus, anno superiore reprehēdebat, & dicebat, homo linguæ Græcæ plane rudis me debuisse ἄῤῥητον, Latine reddere vtrobique, *ineffabile*, grauis auctor. Atqui quod Alcinous dixit vno verbo ἄῤῥητον, Plato duobus significauit ἀδύνατον λέγειν. & M. Tull. ita Latine reddidit, iudicare in vulgus nefas nefas autē apud M. Tull. valet, quod barbari dicunt, impossibile. Sed quid mirum ab homine imperito linguæ Græcæ, bonarúmque artium, & præterea improbissimo, & audacissimo sycophanta, quæ sunt rectissime è Græco Latinè expressa, reprehēdi? Ita scilicet maledicendi, & calumniandi cupidus est, natura inscientiam suam, quę occulta esse poterat, si taceret, malit omnibus hominibus patefacere quàm sese à maledictis abstinere: vt cùm in eadem interpretatione mea Alcinoi Latina reprehendebat illud, *philosophia, est sapientiæ appetitio.* quę definito ita Græce ab Alcinoo elata est φιλοσοφία, ὄρεξις σοφίας. Reprehendebat autem hoc modo, Hippocrates διψῆν dicit esse meri potionem vehementem, quare debuit Lambinus dicere, *philosophia est appetitio sapientiæ vehemens*: existimans διψῆν & ὀρέγειν idē esse, atque adeò vnam vocem esse. Nemo tum fuit paullo eruditior, quin partim miraretur hominis impudentiam, partim indigne ferret ab homine tam indocto eum locum, qui præstanti mathematico (nam successit mathematico) aut certe si ordine turbato, & more maiorū neglecto, partes mathematici homini philosophiā profitenti mandandæ erant docto alicui philosopho deberetur, maximo iuuentutis detrimento, & pessimo in posterum exemplo olim non modo emptum, & occupatum esse, sed etiam nunc retineri. Sed ad Plautum redeamus. Nam alia sunt huius φιλαύτου, non solum dicta, sed facta, quę suo loco, suoque tempore in iudicium fortasse vocabuntur. QVOT ILLI ADMOVI FABRICAS] tralatio à re militari, admouentur enim machinæ ad muros vrbium, quæ oppugnantur, & obsidentur, tormentis verberandos. QVOT BLANDITIAS] subintell. adhibui, seu admoui. IN QVAESTIONE] in quærendo, inter quærendum. Licet etiam sic distinguere, quot admoui illi fabricas, quot fallacias in quæstione! VIX EXCVLPSI] vix extorsi tandem: vix expressi, vt diceret &c. DARE] daturum esse.

PHANOSTRATA, MELÆNIS, LAMPADISCVS.

AVdire vocem visa sum ante ædes modo
Mei Lampadisci serui. La. *non surda est hera.*
Rectè audiuisti. Ph. *quid agis hîc?* La. *quod gaudeas.*

Ph. *Quid est?* La. *hinc ex hisce ædibus paulo prius,*
Vidi exeuntem mulierem. Ph. *illam, quæ meam*
Gnatam sustulerat? La. *rem tenes.* Ph. *quid postea?*

La. *Dico ei quo pacto eam ab Hippodromo viderim,*
Herilem filiam nostram sustollere.

Ph. *Extimuit tum illa.* Me. *iam horret corpus, cor salit,*
Nam mihi ab Hippodromo memini afferri paruulam
Puellam, eámque me mihi supponere.

Ph. *Age perge quæso, animus meus audire expetit,*
Vt res gesta sit. Me. *vtinam exaudire non queas.*

La. *Pergo, puellam his colloquor dictis: isthæc anus,*
Fortuitò inuentam, ne deseras, vocat.
Nam illæc tibi nutrix est, ne matrem censeas,
Ego te reduco, & voco ad diuitias, vbi
Vt collocere in luculentam familiam.
Vnde tibi talenta magna viginti pater
Det dotis. non enim hîc vbi ex Tusco modo
Tute tibi indignè dotem quæras corpore.

Ph. *An amabo meretrix illa est, quæ illam sustulit?*

La. *Immò meretrix fuit, sed vt sit, de ea re eloquar.*
Iam perducebam illam ad me suadela mea,
Anus ei amplexa est genua, plorans, obsecrans,
Ne deserat se, eam suam esse filiam,
Séque eam peperisse sanctè adiurabat mihi.
Istanc quam quæris, inquit, ego amicæ meæ
Dedi, quæ educaret eam pro filiola sua.
Et viuit, inquit. vbi ea est, inquam extempulò.

Seruate

Ph. *Seruate me Dei, obsecro.* Me. *at me perditis.*
Ph. *Quo illam dedisset, exquisisse oportuit.*
La. *Quæsiui, & dixit meretrici Melænidi.*
Me. *Meum elocutus est nomen, interij, perij.*
La. *Vbi locuta est, ego continuò anum interrogo,*
Vbi habitat, inquam, duc ac demonstra mihi
Auecta est, inquit, peregrè hinc habitatum. Me. *obsipat*
Aquulam. La. *quò auecta est, eò sequemur. siccine*
Agis nugas? periisti, ni hercle hoc edisseris.
Instare vsque adeò donec se adiurat anus
Iam mihi monstrare. Ph. *at eam non missam oportuit.*
La. *Seruatur, sed illæc se quandam aiebat mulierem*
Suam beniuolentem conuenire etiam prius,
Commune quæ cum id esset sibi negotium.
Et scio venturam. Me. *me indicabit, & suas*
Ad meas miserias addet. Ph. *fac me consciam.*
Quid nunc vis facere me? La. *intrò abi, atque animo bono es.*
Vir tuus si veniet, iube domi opperirier,
Ne in quæstione mihi sit, si quid eum velim.
Ego ad anum recurro rursum. Ph. *Lampadio obsecro,*
Cura. La *perfectum ego hoc dabo negotium.*
Ph. *Deos, téque spero.* La. *eosdem ego: vti abeas domum.*
Me. *Adolescens asta, atque audi.* La. *men' mulier vocas?*
Me. *Te.* La. *quid negotij est? nam occupatus sum ampliter.*
Me. *Quis isthic habitat?* La. *Demipho dominus meus.*
Me. *Nempe istic est, qui Alcesimarcho filiam*
Suam despondit in diuitias maxumas?
La. *Is ipsust.* Me. *eho tu, quam vos igitur filiam*
Nunc quæritatis alteram? La. *ego dicam tibi,*
Non ex vxore natam, vxoris filiam.
Me. *Quid istuc est verbi?* La. *ex priore muliere*
Nata, inquam, meo hero filia est. Me. *certè modò*
Huius, quæ locuta est, quærere aiebas filiam.
La. *Huius ego quæro.* Me. *quo modo igitur obsecro,*
Hæc est prior, quæ nupta nunc est? La. *conteris*
Tu tua me oratione mulier quisquis es.
Medioxumam quam duxit vxorem, ex ea
Nata est hæc virgo, Alcesimarcho quæ datur,
Ea vxor diem obijt. scis? Me. *teneo istuc satis.*
Sed ego illud quæro confragosum, quo modo
Prior posterior sit. posterior sit prior?
La. *Prius hanc compressit, quàm vxorem duxit domum,*
Prius grauida facta est, priúsque peperit filiam.
Eam, postquam peperit, iussit paruam proiici.
Ego proieci eam, alia mulier sustulit:
Ego inspectaui, herus hanc duxit pòst ibi.
Eam nunc puellam filiam eius quærimus.
Quid nunc supina sic iam cælum conspicis?

I nunc iam istuc quo properabas, nihil moror.
Nunc intellexit. La. diis hercle habeo gratiam:
Nam ni intellexes, nunquam credo amitteres.
Me. *Nunc mihi bona necessumst esse ingratiis.*
Quanquam esse nolo, rem palàm esse intelligo.
Nunc egomet potius hanc inibo gratiam
Ab illis, quàm illæc indicet me. ibo domum
Atque ad parenteis reducam Silenium.

AVDIRE VOCEM VISA SVM, &c.] hoc principiũ mutuatus est, aut sumsit Terentius à Plauto, in Andria, actus 3. scena 2. QVOD GAVDEAS] ago id, propter quod gaudeas. PAVLO PRIVS] paulò antè. ILLAM, QVAE MEAM GNATAM SVSTVL.?] illámne dicis mulierem, quæ meam filiam Silenium proiectam & humi iacentem, sustulerat, id est, ex humo, seu ex terra sursum extulerat? AB HIPPODROMO] hippodromus, spatium & curriculum, in quo quadrigæ, seu equi curribus iuncti currunt. Ordo autem est, quo pacto eam viderim sustollere filiam nostram ab hippodromo, in quem scilicet fuerat puella proiecta, atque exposita. EXTIMVIT TVM ILLA] extimuitne tum illa, cum ista dicebas? IAM HORRET CORPVS, &c.] hic Melænis exauditis ex occulto, quæ dicta sunt à Lãpadisco de puella ab hippodromo sublata, sui facinoris sibi conscia, horrore perfunditur, & trepidat. COR SALIT] trepido. cor mihi palpitat ex metu. ἡ καρδία πηδᾷ. VT RES GESTA SIT] quo pacto res gesta sit. PERGO] pergo tibi narrare, quæ reliqua sunt. Præclarè autem totus hic locus à me restitutus est, non sine librorum nostrorum ope. PVELLAM HIS COLL. D.] puellam Gymnasium: quam Lampadiscus putabat esse Silenium. colloquor iunxit cum accusandi casu, non inusitate. suprà in Amph. *te volo, uxor colloqui* In Asinar. *Quem adeat quem colloquatur, cuíque irato supplicet* FORTVITO INVENTAM] in voce *fortuito* fit συνίζησις duarum vocalium *u* & *i* vt fit trium syllabarum duntaxat. vt in proximo versu, infrà *fuam*, vnius syllabæ est. NE MATREM CENSEAS] tibi hoc dico, ne eam matrem tuam existimes. EGO TE REDVCO] ego te ad tuos parenteis reduco. ego te domum tuam reduco. VT COLLOCERE IN LVCVL. &.] vt nubas viro diuiti, & opulento. vel dici potius, vt à Melænide, quam matrẽ tuam esse putas, & ab hac humili & obscura domo transferatis in luculentam, & potentem famil. videlicet tuam, & parentum tuorum. LVCVLENTAM] vel λαμπρὸν οἶκον, opulẽtam, vel claram, λαμπρὰν, ἔνδοξον. TALENTA MAGNA] talenta Attica. sed de talentis magnis alibi. DOTIS] talenta dotis, vel det talenta dotis nomine. NON ENIM HIC, VBI EX TVSC.] non enim hic habitabis, vbi Lydarum, & Tuscarum more, corpore tuo alienæ libidini exposito, quæstum facias, & dotem quæras, suprà in Curc. *In Tusco vico, ibi sunt homines, qui ipse sese vendicant.* Herodot libr. 1. narrat Lydorum filias, (Lydi autem fineis Etruscos incoluerũt, & Tyrrheni à Lydis originem traxerunt) omneis esse meretrices, & corpore quæstum facere, hac ratione dotem sibi comparanteis Herodoti verba sunt hæc: τοῦ γὰρ δὴ Λυδῶν δήμου αἱ θυγατέρες πορνεύονται πᾶσαι, συλλέγουσαι σφίσι φερνάς. T. Liuius libro 2. annalium, Tuscum vicum a Tuscis ait esse dictum. idémque Varro lib. 4. de lingua Latina, qua de re plura legere licet in Commentariis Horatianis ad illum locum, *Tusci turba impia vici*, lib. 2. sat. 3. INDIGNE] indecorè. Est enim indignum atque indecorum, te tali loco natam, ex corporis quæstu, & pudicitiæ iactura, dotem comparare. IMMO MERETRIX FVIT] immo fuit, nunc non est, quia anus est. SED VT SIT, DE EA RE EL.] sed quomodo res tota sese habeat, eloquar. AD ME] ad id, quod volebam, ad sententiam meam. SVADELA MEA] eloquentia mea, sermone meo ad persuadendum accommodato. Horat. epist 6 lib. 1. *Ac bene nummatum decorat suadela Venúsque.* ANVS EI AMPLEXA' ST GEN.] quod faciebant qu. supplicabant. Virgil Æneid 3. *Dixerat: & genua amplexus genibúsque volutans Hærebat*, &c. hac de re plura legere licebit, si quis volet, in comment. Horatianis ad illum locum, *De me supercilio nubem.* &c. epist. ad Lollium 2. libr. 1. SANCTE ADIVRABAT MIHI] sanctè iurabat. Ex hoc loco falsum esse colligitur quod aiunt Grammatici quidam, in his Seruius, iurare tunc locum habere cùm aliquid promittimus nos facturos, aut confirmamus: adiurare verò, cùm negamus: vt Terent. in Hecyra, sanctè adiurat, *Non posse apud vos se Pamphilo absente perdurare.* SERVATE ME DEI, OBS.] ô dii, obsecro, seruate me. Deos implorat. Phanostrata anxia, inter spem, & metum. Sperat enim se filiam amissam recuperaturam: metuit, ne secus eueniat. AT ME PERDITIS] hæc dicuntur à Melænide, satis intelligente, facinus suum de filiæ suppositione, esse patefactum, & Silenium suis propinquis esse reddendam. ET DIXIT MERETRICI MELAEN.] & dixit anus illa non nominata se dedisse filiam tuam Melænidi. ANVM] lenam illam non nominatam, matrem Gymnasii habitam. VBI HABITAT?] Melænis DVC] duc me ad eam, aut domum illius. OBSIPAT AQVVLAM] aliquantum animi amissi mihi reddit, aliquantum me reficit, & recreat, tractum ab iis, qui animo defectos, & penè exanimatos aqua adspersa recreant, & integrum restituunt. suprà in Amphitr. *væ miseræ mihi Animo malè'st. aquam velim: corrupta sum, atque absumpta sum.* Idem in Bacchid. *cuax, adsperisis aquam, Benéne vsque valuit.* Idem in Milite gloriosoo, *postquam abs te abiit, animo malè factum'st huic repente miseræ*, PY. *accurrite intrò, atque efferte aquam.* Insipare, inquit Festus, iniicere est. Idem docet sipare esse iacere. vnde dissipat, inquit, disiicit: & obsipat, obiicit: & insipat, iniicit. Vtitur & Cato hoc verbo, non semel. & obsipare pullis escam, dicere solebant rustici, pro obiicere. Hæc autem loquitur Melænis ex occulto loco: neque cernitur à Lampadisco, & Phanostrata, neque loquens auditur. INSTARE VSQ.] ego vsque eo instabam, seu instare cœpi, donec anus adiurauit se iam mihi monstraturã AT EAM NON MIS. OP.] at non oportuit eam abs te dimissam, at non debuisti eam dimittere. SERVATVR] non est elapsa è manibus nostris, adhuc à nobis custoditur, adhuc sub custodia nostra est. SED ILLMAEC &c.] in voce illhæc, seu illæc, vnum l eliditur. SVAM BENEVOLENTEM] sibi beneuolam, seu suam amicam, *beneuolens* hic nomen substantiuum est. sic & alibi, vt suprà in Captiuis. *Omnium primùm saluam dicito matri, ac patri*

ac patri Et cognatis? & si quem alium beneuolentem videris CONVENIRE] subintell. velle, vel potius *conuenire* positum pro conuenturam esse: vt suprà non longè *monstrare*. pro monstraturam. FAC ME CONSCIAM] fac me participem omnium, quæ ex illa audies, & cognosces. ANIMO BONO ES] es, imperatiui modi est. NE IN QVAESTIONE MIHI SIT. &c.] ne mihi quærendus sit. sic sæpè loquitur, vt in Casina. *Sed tu caue in quæstione mihi sis.* in Pseudolo *Sed vide sis, ne in quæstione sis, quando arcessam, mihi* DEOSQ. TEQVE SPERO] in diis & in spem collocatam habeo, sic loquitur in Casina, *dis sum fretus, deos sperauimus* & in Mil glor *deos sperabo, teque ego fremè tamen.* EOSDEM EGO] ego in eisdem spem meam positam habeo, iisdem fretus sum. VTI ABEAS DOMVM] fac vti abeas domum, vel coniunge hæc cum superioribus, hoc modo. ego in iisdem spes meas repositas habeo, ita vt secura, quod ad hanc rem attinet, domum abire possis. ADOLESCENS. ADSTA] Nunc Melænis, postquàm Phanostrata domum introiuit, emergit ex latebra, & cõspiciendam præbet Lampadisco. à quo antea non cernebatur. AMPLITER] multùm valdè, FILIAM SVAM &c.] ex alia vxore susceptam, quæ hic non nominatur. NON EX VXORE FIL. VX. FIL.] ænigma, quod sic declaratur. Demipho duas duxit vxores, vnam Lemniam, eámque priorem, quæ hic non nominatur, alteram Sicyoniã, Phanostratam posteriorem: ex qua tamen antè cõpressa filiam susceperat, Silenium nomine: quæ proiecta fuerat: & nũc quæritatur his cognitis ænigma dissoluitur, ac declaratur: quæritat enim Lampadiscus filiam, natam ex Phanostrata, quę tum nõ erat vxor, cum à Demiphone grauida facta est: & ita quæritat filiam non ex vxore Demiphonis natam. rursum quæritat puellã, vxoris filiam, quia nunc Phanostrata, Demiphonis iusta vxor est. QVID ISTVC VERBI'ST?] proinde ac si dicat, *αἰνίγματα* loqueris. EX PRIORE MVL.] ex priore vxore, Lemnia Hæc enim fuit vxor Demiphonis prior quamuis eam priorem grauidam nõ fecerit. vel dic ex priore muliere scilicet Phanostrata: quam priorẽ compressit Demipho, quamuis eam posteriorem vxorem duxerit. HVIVS QVAE LOCVTA'ST] Phanostratę, quę paulo antè tecum locuta est. &c. HVIVS EGO QVAERO] at huius ergo quæro. QVAE NVPTA NVNC EST] cùm Lemnia demum vxore mortua Demiphoni nupserit? QVISQVIS ES] quæcunque es. MEDIOXVMAM, QVAM DVXIT VXOREM, &c.] ordo est, ex ea muliere quam Demipho medioxumam, id est, mediam duxit vxorem, nata est hæc puella, quam despondit pater Alcesimarcho. Medioxuma autem id est, media appellatur Lemnia illa mulier, quam priore loco vxorem duxit, quia eam post compressam à se Phanostratam vxorem duxit: cogitandæ enim sunt hic quodammodo ternæ nuptiæ: primæ, cum Phanostratam nondum sibi nuptam compressit: alteræ, cùm Lemniam vxorem duxit: tertiæ, cùm Phanostratam, quam olim compresserat, vxorẽ duxit. Et Phanostrata quodammodo bis nupsisse intelligẽda est semel cum à Demiphone ebrio, per Dionysia cõpressa est: iterum cum iustis nuptiis cum eo cõiuncta est. SED EGO ILLVD QVAERO CONFRAGOSVM, &c.] id est, sed ego illud ex te quæro, difficile, & asperum, & impeditum, translatio est, sic Translatè dixit in Menech. *conditiones tortas, confragosas* Nam confragosus locus propriè dicitur, qui est inæqualis, salebrosus, scruposus, saxosus. PRIVS HANC COMPR.] hãc Phanostratam &c. QVAM VXOREM D. D.] quam Lemniam illã mulierẽ vxorem duxit domũ. vxorẽ duxit domũ, plena locutio Nã interdũ, vox *domũ* omittitur. PRIVS GRAVIDA F.] Phanostrata plus grauida facta est, quàm Lẽnia vxor ALIA MVLIER] Lena illa multibiba, nõ nominata. HERVS] Demipho HANC] Sicyoniam. Phanostratam postea vxorẽ duxit. EAM NVNC PVELLAM] nunc eam puellam, quæ ex Phanostrata nata est, antequã Demiphoni nuberet, quærimus. QVID NVNC SVPINA, &c.] quid nunc sublatis in cœlũ oculis, & corpore resupinato, miraris, & stupes? expressit gestum aliquid nouum, atque inopinatum mirantium. solẽt enim, qui aliquid admirantur, & qui Deos precãtur, oculos, & interdũ manus in cœlum tollere. Notauimus in comment. Horat. SIC IAM COELVM CONSP.] nonnulli libri veteres habent *sus iam cœlum consp.* fortasse non male. sus enim & sussum, valet sursum. DIIS HERCLE HABEO GRA.] ironia est. NAM NI INTELLEXES] nam nisi intellexisses, nunquam me dimisisses: sed me valde occupatum, & aliò properantem morata esses & hic retinuisses. INGRATIIS] velim nolim, siue hoc mihi gratum sit, siue ingratum. REM PALAM ESSE INTELL.] intelligo suppositionem partus, &c. quæ ad Silenii nataleis, ac propinquos pertinent, esse patefacta. NVNC EGOMET POTIVS HANC IN.] id est, ego ipsa potius bene merebor de Silenii parentibus, quàm patiar Lenam illam rem indicare: quo facto, nullam mihi Silenii parentes gratiam deberent.

MELÆNIS, ALCESIMARCHVS, SILENIVM.

Rem elocuta sum tibi omnem sequere me mea Silenium:
Vt eorum quoniam esse oportet te sis potius quàm mea.
Quanquam inuita te carebo, animum ego inducam tamen.
Vt illud quod tuam in rem bene conducat, consulam.
Nam hic crepundia insunt, quibuscum te illa olim ad me detulit,
Quæ mihi dedit, parentes vt te cognoscant facilius.
Accipe hanc cistellam Halisca, agedum pulta illas foreis.
Dic me orare, vt aliquis intus prodeat, propera ocyus.

Alc. *Recipe me ad te mors, amicum & beneuolum* Si. *mater mea,*
Perimus miseræ. Al. *vtrum hàc mihi feriam, àn ab læuâ latus?*

Mel. *Quid tibi est?* Si. *Alcesimarchum non vides ferrum tenentem manu?*

Al. *Ecquid agis? remorare? lumen linque. Si. amabo accurrite,*
Ne se interimat. Al. *ô salute mea salus salubrior.*
Tu nunc siue ego volo, seu nolo sola me vt viuam facis.
Me. *Heu voluisti istuc seuerum facere?* Al. *nihil mecum tibi,*
Mortuus tibi sum: hanc vt habeo, certum est non amittere.
Nam hercle iam ad me agglutinandam totam decretum est dare.
Vbi estis serui? occludite adeis pessulis, repagulis,
Vbi hanc ego tetulero intra limen. Me. *abiit, abstulit*
Mulierem: ibo persequar iam illum intrò, vt hæc ex me sciat:
Eadem sic possum tranquillum facere ex irato mihi.

REM ELOCVTA SVM T. OM.] intelligit ex his, quæ dicuntur in proscenio spectator, seu auditor. Melænidem intus Silenium edocuisse, ex quibus parentibus nata sit: non enim esse suam filiam. Itaque in hac fabulæ parte est ἀναγνωρισμός. VT EORVM QVOIAM] vt tuorum parentum verorum sis filia potiùs quàm mea: quæ non sum tua mater. ANIMVM IND. TAMEN, &c.] ego tamen à me impetrabo, vt te reddam tuis, ego tamen mihi persuadebo, vt te reddam tuis. NAM HIC CREPVNDIA INS.] id est, nam in hac cistella crepundia insunt, ex quibus cognosceris Demiphonis, & Phanostratæ filia. A cistella autem, quæ paruam capsellã significat, dicta est hæc fabula: Cistellaria. Porro crepundia, quæ alio nomine, vnius tamen originis crepitacula dicũtur à crepando sunt appellata. Neque repugnat ea quæ scribit Plinius lib 11. vbi narrat, semestrẽ locutum esse Crœsi filium in crepundiis. Ex quibus verbis putant quidam crepundia idem valere, quod cunas, sed falluntur. Non enim dicit Plinius, Crœsi filium in cunis esse locutum, sed eo tempore esse locutum, quo tempore, crepundiis vtebatur, id est, ætatula prima Solebant autem veteres liberos amissos cùm ex aliis multis notis ac signis, tum etiam ex crepundiis agnoscere: quod Comici & Tragici poëtæ, veritatis imitatores, in fabulis adumbrare solent. Ex quo illud M. Tullii in Bruto, *Nunc quoniam totum me non naeuo aliquo, aut crepundiis, sed corpore omni videris velle cognoscere,* &c. PVLTA ILLAS FORES] pulsa illas fores. pultare dicebant veteres pro pulsare, vt mertare pro mersare, & simil. INTVS PRODEAT] domo foras prodeat, intus aduerbium significat, & quietem in loco, & motum ex loco ad locum. I PROPERA OCYVS] propera ocyus pultare. nonnulli libri habent *properè ocyus*. non placet. RECIPE ME AD TE M.] Hic Alcesimarchus inducitur eorum quæ acciderunt, ignarus, & sibi Silenio carendum esse existimans, sibi manus afferre, & mortem consciscere volens. quo spectaculo territæ Lena, & Silenium, rẽ inceptam paulisper intermittunt, & prohibere ne se interimat, conantur. O mors igitur, inquit Alcesimarchus, recipe me ad te iam iam mori rurum scilicet. VTRVM HAC MI FERIAM, &c.] vtrum hac parte dextra latus transfodiam, an læua? ECQVID AGIS] Verba sunt Alcesimarchi, se ipsum increpantis & obiurgantis, quòd cunctetur se ferro confodere. Ecquid agis? inquit, id est, nunquid agis, quod agis, non properas te occidere? REMORARE?] an cunctaris an moraris? Sic Europa apud Horatium oda 27 libro 3. *impudens orcum moror.* LVMEN LINQVE] relinque lucem, id est, vitam, morere. ACCVRRITE, NE SE, &c.] Implorat opem ciuium, vt Alcesimarchum sibi vim inferre parantem, coerceant. SALVBRIOR] ὑπερθετικῶς hyperbol. quid enim salute salubrius esse potest? iam salubre significationem habet ὑγιεινόν, vt cum dicimus salubre cœlum, locum salubrem, cibum salubrem, quia ad valetudinẽ & salutem conferunt: vel quia in eis causa inest valetudinis, & salutis. SOLA ME VT VIVAM, F.] sola me viuere facis: sola, vt ego viuam facis. ISTVC SEVERVM F.] istuc seuerum, id est, istuc triste, atrox, crudele, implacidum. Nonius sic apud Lucret. *seuera pelage. sou pelagi.* lib. 5. apud Virgilium lib. 3 Georgicõ, *amnemque seuerum Cocyti metuet.* Sic idem Plautus in Trin. Neptunum seuerum, sæuum & auidis moribus dici. Dixit autem istuc seuerum facere, pro te interimere κατ' ἀφαίρεσιν. NIHIL MECVM T.] nihil mihi rei tecum est. Melænis. CERTVM EST NON AMITTERE] decretum est non dimittere è manibus Silenium. NAM HERCLE IAM AD ME AGGL. &c.] nam deliberatum est mihi eam dare totam ad me agglutinandam, hoc est, eam totam ad me agglutinare: quod valet, eam totam mihi sic adiungere, vt tanquam agglutinata mihi adhæreseat. OCCLVDITE ADEIS PESS. REP.] pessulis occluduntur fores intus, vt ex illo Terentii intelligere licet, in Heautontim. *Anus quædam prodit ha... vbi aperuit ostium, Continuò hic se coniecit intrò, ego consequor. Anus obdit foribus pessulum.* Idem in Eunucho, *& simul ... pessulo.* *Satin' explorata sint, video ... pessulum ... obdo.* Suprà in Curcul. *Pessuli heus pessuli, vos saluto lubens.* ad ad quem locum plura de pessulis. etiam repagulis occludebantur fores ab interiore parte, a que erant pessulis validiora & maiora, itaque iis claudebantur maiores ianuæ, maioresque fores, seu potius valuæ templorum, & magnarum ædium M. Tulli. lib. 4. accus. *Postea conuulsis repagulis, effractisque valuis.* Idem lib. 5. *Vt earum rerum vi, & authoritate omnia repagula iuris pudoris, & officij perfringeres.* Idem lib. 3. de Nat. Deor. Ex quodam poeta tragico, fortasse Accio in Medea. *Ille tr. nsuersa mente mihi hodie tradidit repagula, quibus ego iram omnem recludam atque illi perniciem dabo.* TETVLERO] tetulero, pro tulero antiquè. Cæcilius hyperbol. *ærumnam pariter tetulisti meam* Plaut. in Mostell. *quia septem menses sunt, cùm in hasce ædes pedem Nemo intrò tetulit.* Idem in Menæch. *Conditiones tetulit tortas, confragosas, &c.* EADEM SIC POSSVM TRANQ. F.] eadem ratione, seu eadem opera possum eum lenire, & placare iratum.

ACTVS

ACTVS QVARTVS.

LAMPADISCVS seruus, PHANOSTRATA mulier.

NVLLAM ego me vidisse credo magis anum excruciabilem,
Quàm illac est, quæ dudum fassa'st mihi, quæne infitias eat?
Sed eccam heram video, sed quid hoc est, quòd cistella hîc iacet
Cum crepundiis? nec quenquam conspicor in via
Faciundum est puerile officium, conquiniscam ad cistulam.

Ph. *Quid agis Lampadio?* La. *hæc cistella numnam hinc à nobis domo'st?*
Nam hinc ab ostio iacentem sustuli. Ph. *quid nuntias*
Super anu? La. *scelestiorem in terra nullam esse alteram.*
Omnia infitias ire ea quæ dudum confessa est mihi?
Nam hercle ego illam anum irridere me vt sinam, satius est mihi,
Quouis exitio interire. Ph. *di obsecro vostram fidem.*

La. *Quid deos obsecras?* Ph. *seruate nos.* La. *quid est?* Ph. *crepundia*
Hæc sunt, quibuscum tu extulisti nostram filiolam ad necem.

La. *Sanane es?* Ph. *hæc sunt profectò.* La. *pergin'?* Ph. *hæc sunt.* La. *si mihi*
Alia mulier isto pacto dicat, dicam esse ebriam,

Ph. *Non ecastor falsa memoro. nam obsecro vnde hæc gentium?*
Aut quis deus obiecit hunc ante ostium nostrum? quasi
Dedita opera in tempore ipso, spes mihi sancta subuenit.

MAGIS ANVM EXCRVCIABILEM] anum cruciatu digniorē. *[Greek]* Licet etiam sic interpretari, magis excruciabilē, *[Greek]*, quæ me magis excruciet. sed ego priore modo mālo. QVAE DVDVM FASSA'ST M.] quæ dudum confessa est mihi se puellam herilem sustulisse, & Melenidi dedisse. QVAENE INFITIAS EAT?] nónne est quouis cruciatu dignissima, quæ infitietur quod mihi fassa est? sic locus explicandus est, si cum interrogationis nota scribatur, vt videtur scribendus, propter particulam, ne: verumtamen licet fortasse etiam sic explicare, vt, ne, positum intelligamus ornatus causa, quomodo apud Horatium, non semel. Locum vnum indicabo, Sat. 10. lib. 1. *Osiri studiorum, quíve puteus Difficile & mirum, Rhodio quod Pitholeonti Contigit* ad quem locum plura. Omninò priore modo mālo. ALIVM] præter me. FACIVNDVM EST PVERILE OFFICIVM] cacandum sit honos aurib. CONQVINISCAM AD CIST.] inclinibor, vt ventrem leuem, seu exonerem. sic Nonius in verbo, conquinisco. vbi hunc versum profert & alterum ex Pseud. *Si conquiniscet istic, conquiniscito.* sic autem legendum apud Nonium, hoc loco corruptum. videtur autem hoc verbum tractum ex Greco verbo *[Greek]*, vnde verbum iunctum *[Greek]*, quo valet corpore inflexo, & incuruato venerari: vel *[Greek]* vnde iniqui nate. Quidam, in his Auratus, & Bosius, existimant, hoc verbum esse corruptum & apud Plautum, & apud Nonium, & scribendum, *concliniscam*, ab indicatino præsenti conclinisco. A NOBIS DOMO'ST?] pleonasmus. nam satis erat alterum nunquid hæc cistella à nobis est? vel nūquid hęc cistella domo, id est à domo nostra est? IACENTEM SVSTVLI] non potuit magis proprie dici. nam quę iacent, proprie tolli, siue sustolli dicuntur, cum è terra sumuntur, & seruantur. QVID NVNTIAS SVPER ANV?] Phanostrata nihil respondet ad interrogatum de cistella, sed quærit de anu: quòd hæc cura magis illam sollicitabat: & quòd in eam curam intenta, minus ad cistellam animum attendebat. OMNIA INFITIAS IRE, QVAE, &c.] oratio præcisa, & in qua aliquid subintelligēdum, qualis esse stomachantium, & indignantium sermo solet. ferendúmne est? verúmne est? omnia infitias ire, id est omnia infitiari. NAM HERCLE EGO ILLAM ANVM, &c.] Alter sermo præcisus, qui sic integer & plenus esset. Nā hercle ego itáne ignauus, & nequam sim, vt sinam illam anum me irridere. SATIVS EST MIHI QVOVIS, &c.] optabilius est, seu melius est, mihi quouis exitio perire Sic. Terēt. Eun. *Mori me malim.* EXTVLISTI NOSTRAM FILIAM AD NECEM] exposuisti & proiecisti, vt necari posset, si fortè ita caderet. ALIA MVLIER] alia, quàm tu, quæ mater es, & cui ea crepundia quibuscum filiam tuam exposui, nota esse credibile est. NON ECASTOR FALSA MEMORO] non

fılſa dico. quidam libri habent, Non ꝛc. caſſa de induſtria. SPES MIHI SANCTA. B.] ſpes memoro. NAM, OBSECRO, VNDE HAEC diua: ſpes, vt dea, religioſe, & ſancte no-ſce.] διαςροφὴ nam vnde pro vnde, nam vnde gentium bis veneranda & colenda. Spem à Catalino autem ſic dictum, vt vbique gentium, vbique loco- Romæ fuiſſe conſecratam teſtatus M. Tull. lib. 2. de rum, &c. HAEC] ciſtella. DEDITA OPERA] Legib.

HALISCA ancilla, LAMPADISCVS ſeruus, PHANOSTRATA mulier.

Ha. *Niſi quid mihi opus*
Di dant, diſperij, neque vnde auxilium expetam, habeo.
Itaque petulantia mea me animi miſeram habet:
Quæ in tergum meum veniat, malè formido:
Si hera mea ſciat, tam ſocordem eſſe, quàm ſum
Quámne in manibus tenui, atque accepi hîc ante adeis
Ciſtellam: vbi ea ſit, neſcio, niſi, vt opinor,
Loca hæc circiter excidit mihi. mi homines,
Mi ſpectatores facite indicium, ſi quis
Vidit, ſi quis eam abſtulerit, quiſ ve
Suſtulerit, & vtrum hàc, an illàc inſtiterit.
Non ſum inſcitior, quæ hos rogem, aut quæ fatigem,
Qui ſemper malo muliebri ſunt lubentes?
Nunc veſtigia ſi quæ ſunt, noſcitabo.
Nam ſi nemo hàc præteriit, poſtquam intrò abij,
Ciſtella hîc iaceret. quid hîc? periit opinor,
Actum eſt, ilicet. me infelicem & ſceleſtam.
Nulla'ſt, neque ego ſum vſquam, perdita perdidit me.
Sed pergam vt cœpi tamen, quæritabo.
Nam & intus paueo, & foris formido, ita nunc
Vtrobique me metus agitat. illo ſunt homines miſerè
Miſeri. ille nunc lætus eſt, quiſquis eſt, qui illam habet.
Quæ neque illa illi quicquam vſui'ſt, mihi eſſe poteſt.
Sed memet moror, quum hoc ago ſocordius.
Haliſca hoc age, ad terram adſpice, & diſpice.
Oculis inueſtigans aſtutè augura. La. *Hera.*
Ph. *Hem quid eſt?* La. *hæc eſt.* Ph. *quis?* La. *qui hac excidit ciſtella.*
Certè eccum locum ſignificat, vbi ea excidit. Ph. *apparet.*
La. *Sed is hàc iit, hàc ſocci video veſtigium*
In puluere: perſequar hàc. in hoc iam loco cum altero
Conſtitit. hîc meis turba oculis modò ſe obiecit.
Neque prorſum iit hàc: hîc ſtetit: hinc illuc exiit: hîc
Conſilium fuit. ad duos attinet. hi qui ſunt?
Atat ſingulûm video veſtigium. ſed is hàc abiit.
Contemplabor. hinc huc iit, hinc nuſquam abiit.
Actam rem ago. quod periit, periit. meum corium,
Ciſtella, redeo intrò. Ph. *Mulier mane, ſunt*
Qui volunt te conuentam. Ha. *quis me reuocat?*
La. *Bona fœmina & malus maſculus volunt te.* Ha. *poſtremò ille*
Plus qui vocat, ſcit quòd velit, quàm ego, quæ vocor, reuortor.
Ecquem vidiſti quærere hîc, amabo, in hac regione
Ciſtellam cum crepundiis, quam ego hîc amiſi miſera?

Nam

Nam dudum vt accurrimus ad Alcesimarchum, ne suam vitam
Interimeret, tum mihi puto præ timore hîc excidisse
Cistellam. La. *hæc mulier nostra est. quin operam damus hera parumper?*

Ha. *Disperij misera. quid ego heræ meæ dicam, quæ me opere tanto*
Seruare iussit, quî suos Silenium parenteis
Faciliùs posset noscere? quæ heræ meæ supposita est parua:
Quam quædam meretrix ei dedit. La. *nostram hæc rem fabulatur,*
Hanc scire oportet filia tua vbi sit. signa vt dicit.

Ha. *Nunc eam volt suæ matri & patri, quibus nata est, reddere vltrò,*
Mi homo obsecro alias res geris: ego tibi meas res mando.

La. *Istuc ago, atque istic mihi cibus est, quod fabulare.*
Sed inter rem istam agendam, heræ huic respondi quod rogabat.
Nunc ad te redeo. si quid est opus, dic, impera & tu.
Quid quæritabas? Ha *mi homo, & mea mulier vos saluto.*

Ph. *Et nos te. sed quid quæritas?* Ha. *vestigium hic requiro,*
Quà aufugit quædam nescio quò mihi. Ph. *quid id? quid id nam est?*

Ha. *Alienum quod damnum afferat, & mœrorem familiarem.*

La. *Mala merx, hera hæc & callida est.* Ph. *ecastor ita videtur,*

La. *Imitatur nequam bestiam, & damnificam.* Ph. *quámnam amabo?*

La. *Inuoluolum? quæ in pampini folio intorta implicat se,*
Itidem hæc exorditur sibi intortam hic orationem.
Quid quæritas? Ha. *cistellam, hic mihi, adolescens, euolauit.*

La. *In caueam latam oportui* Ha. *non edepol præda magna.*

La. *Mirum quin grex venalium in cistella infuerit vnà.*

Ph. *Sine dicat.* La. *si dicat quidem.* Ph. *age loquere tu quid ibi infuerit.*

Ha. *Crepundia vnà.* La *est quidam homo, qui illam ait se scire vbi sit.*

Ha. *At pol ille à quadam muliere, si eam monstret, gratiam ineat.*

La. *At si ille quidam volt dare mercedem.* Ha *at pol illa quadam,*
Quæ illam cistellam perdidit, euidam negat esse quod det

La. *At enim ille quidam argentum expetit* Ha *at nequicquam argentum expetit.*

La. *At pol ille quidam, mulier, in nulla opera gratuita est.*

Ph. *Commoda loquelam tuam, tibi nunc prodimus & confitemur*
Cistellam habere. Ha. *at vos alius seruassit vbi ea nunc est?*

Ph. *Saluam eccam sed ego rem meam magnam confabulari*
Tecum volo: sociam te mihi adopto ad meam salutem

Ha. *Quid istuc negotij est? aut quis es?* Ph. *ego sum illius mater,*
Quæ hæc gestauit. Ha. *hiccine tu ergo habitas?* Ph *ariolare.*

Ha. *Sed quæso ambages mulier mitte, atque hoc age,*
Eloquere: vnde hæc sunt tibi citò crepundia?

La. *Mea hæc herilis gestitauit filia.*

Ha. *Mentiris nam mea gestitauit, non tua.*

Ph. *Ne obloquere.* La. *taceo* Ph. *mulier perge dicere,*
Vbi ea est, quæ gestitauit? Ha. *hic in proximo.*

Ph. *Istic quidam edepol mei habitat viri gener.*

La. *Adhinnire equulam possim ego hanc*
Si detur sola soli.
Nam ita mustulentus æstus nareis attigit.

Ph. *Ne obloquere. rursus perge porrò dicere.*

Quot annos nata dicitur? Ha *septem & decem.*
Ph. *Mea est.* La *ea est, vt numerus annorum attulit.*
Ha. *Quod quærebas, reperisti: iam quæro meam.*
Pol hæ suas nactæ sunt, quæro tertiam.
Ph. *Quod quæritabam, filiam inueni meam.*
Ha. *Æquum est tenere, per fidem quod creditum est.*
Ne bene merenti sit malo benignitas.
Nostra hæc alumna est tua profectò filia.
Et reddıtura hera est tibi tuam, & ea gratia
Domo profecta est: cæterùm ex ipsa obsecro
Exquirito te, ego serua sum. Ph. *æquum postulas.*
Illius ego istanc esse malo gratiam.
Ha. *Sed istanc cistellam te obsecro vt reddas mihi.*
Ph. *Quid si Lampadio?* La. *quod tuum est, teneas tuum.*
Ph. *At me huius miseret.* La. *sic faciundum censeo.*
Ph. *Da cistellam tu. & intrò abi cum istac simul.*
La. *Tibi auscultabo. tene tu cistellam tibi.*
Abeamus intrò. sed quod nomen est tuæ
Dominæ? Ha. *Melænis.* Ph. *i præ, iam ego te sequar.*

DISPERII] prorsus & planè, seu valde perii. disperire plus est, quàm perire, vt dispudet, distædet, dilaudo, & simil. plus sunt quàm pudet, tædet, laudo, &c. PETVLANTIA M.] petulantia dicta est à petendo, vt docet M. Tull. lib. 4. de Rep. teste Nonio, petulantiam hic accipio pro lasciuia, leuitate, inconstantia, & mobilitate hominis multas res vno, eodémq. tempore agentis, & indecorè gesticulātis. MEI ANIMI MISERAM HABET] me ægritudine afficit. QVAE IN TERG. MEVM NE V.] quæ petulantia ne in tergum meum recidat, & redundet, valde metuo. vel sic, valde metuo, ne mea petulantia causa sit, cur virgæ in tergum meum sint petulantes, & lasciuæ. vel sic, miserè metuo, ne vt sum, & fui petulans, ita meum tergum virgis, aut verberibus petatur. TAM SOCORDEM ESSE Q. S.] me tam negligentem, tam incogitantē, seu, vt alibi loquitur, incogitabilem esse, quàm sum. QVAMNE IN MANIB. TENVI, ATQVE ACC. &c.] videntur hæc legenda cum interrogatione, hac sententia. Egóne nescio, vbi ea cistella sit, quàm ego in manib. tenui, & hic ante ædeis ab hera mea accepi? Licet & interrogationis notam post vocem *cistellam*, locare hoc modo, Egóne cistellam, subintell. amisi, quam ego in manib. tenui, & hic ante ædeis ab hera mea accepi? VBI EA SIT, NESCIO? NISI VT OPINOR, &c.] si nota interrogationis locetur, post verbum nescio, quo modo mihi videtur, iterandum erit idem verbum, hoc pacto, nescio, inquam: nisi mihi circiter hæc loca excidit. *Loca hæc circiter*, ἀναστροφή. MI HOMINES] vel *mi* pro *mei*, positum: vel *mi* dandi casus est, & cohærere debet cum, facite indicium. MI SPECTATORES, F. IND.] spectatores mihi indicate, &c. ITER INSTITERIT] iter ingressus sit. Sic dixit in Milite glor. *erro quam insistas viam.* NON SVM INSCITIOR, QVAE, &c.] vel inscitior positum pro positiuo, *inscita*, sensu plano, minimèq obscuro: vel propriè hac sententia, nónne tanto inscitior, id est, stultior sum, quàm fui scilicet, vel quam eram, quæ hos rogem, aut obtundam, qui semper delectantur malo, & incommodo muliebri. nostros autē libros veteres secutus sum, qui omnes ad vnum habent inscitior, vt vulgati. Nam Camerarius edidit *scitior*, quod si quis probabit, εἰρωνικῶς erit accipiendum, & scitior pro scita. AVT QVAE FATIGEM] mea rogatione, meisque precib. scilicet. Horat. oda 2. lib. 1. *prece qua fatigent Virgines sanctæ minus audientem Carmina Vestam?* QVI SEMPER M. MVL. S. LIB.] qui semper malo muliebri lætantur, seu delectantur? vel qui semper mulierib. in suis malis insultant? SI QVAE SVNT] lego, *si quæ sunt.* NOSCITABO] exquiram: cognoscere studebo, eorum, qui hac iter fecerunt, vestigia persequar. NAM SI NEMO HAC PRAETERIIT, &c.] id est, nam, si nemo hâc præteriisset, &c. ILICET] sic in Amphitr. *Ilicet mandata heri perierunt vna & Sosia.* ad quem locum de hac voce plura. ME INFELICEM. ET SCEL.] O me infelicem & sceleratam. NVLLA'ST] cistella non est hic vlla. PERDITA PERDIDIT ME] cistella perdita perdidit me. NAM ET INTVS PAVEO, ET F. P.] id est, nam & domi, seu à domo paueo, propterea quod mihi domi imminent verbera, & foris formido, quia hic cistellam non reperio, quam amisi. ILLO SVNT HOMINES MISERI, &c.] homines miserabilem in modum miseri sunt ob metum. *illo*, nempe *metu* hoc est, ob metum, seu ex metu. QVAE NEQVE ILLA ILLI, &c.] quæ illi quidem vsui non est: mihi verò vsui esse potest. vel sic, quæ nulla in re, vel nulla ex parte illi vsui est, mihi vsui esse potest. neque quidquam, id est, nec vlla ex parte; ne vlla quidem in re, *ὅλως*, pronomen *illa* autem, superuacaneum est. sed muliebris sermo exprimitur. SOCORDIVS] negligentiùs, remissiùs. HOC AGE] se ipsa hortatur. hoc age, inquit, id est, in hoc negotium tota incumbe: tota in hoc esto, tuam omnem curam, atque operā huc confer. AD TERRAM ADSPICE ET DISPICE] alludit ad auspicum, & augurū morem: qui in cœlum, seu cæli templa ad spectum conferebant: & accuratè hanc & illam cœli partem contemplabantur. imitare, inquit, augures, & auspices; & vt illi ad cælum, ita tu ad terram oculos adiice, & contende: & omneis terræ parteis oculis collustra, & circumspice. OCVLIS INVESTIGANS] sic habent quatuor è nostris libris manuscriptis quos sequor. nam

alii habent

alii habent partim *inuestiges*, partim *inuestiga*, vt vulgati. Iam vero oculis inuestigas propriè dictum est: valétque singula vestigia oculis diligenter collustrans. & hoc pacto cistellã vestigiis omnibus exquirens. ASTVTE AVGVRA] callide, & attentè augurare. augurare autem, id est, more augurum omnia loca contemplare, atque oculis collustra. QVI SI, quæ SOCCI VIDEO VEST.] rectè socci vestigium, non calcei: soccis enim vtebantur Comici actores. sic apud Terent. Heaut. *soccos detrahunt*. Horat. epist. ad Pison. *Hunc socci cepere pedem*, &c. Idem paucibus verbis post, *Indignatur item priuatis, ac prope socco Dignis carminibus narrari cœna Thyestæ*. Quin soccus videtur Græcorum fuisse proprius, vt & pallium. Cicero pro C. Rabirio Postumo, *consularem hominem soccos habuit, & pallium*. IN HOC IAM LOCO CVM ALT. CONST.] ab hoc iã loco cepit ille prior cum altero, seu cũ altera cõsistere & cõgredi. In hoc loco scilicet, quem notat Halisca, Lampadiscus cum Phanostrata consistere cœpit: idque cognoscit, seu coniicit Halisca ex vestigiis duorum hominum, seu quatuor pedum. TVRBA] confusio, conturbatio. sic autem legendum, non vt à Camerario editum est *urbs*. NEQVE PRORSVM IIT HAC] neque per hunc locum iit rectà, anteriorem partem versus. prorsum, id est, porrò versum: rectà, vt in Pseud. *Non prorsus, verùm ex trãsuersò cedit, quasi cancer solet*. prorsus, rectus: ex quo oratio prorsa, quæ opponitur versæ. HIC CONCILIVM FVIT.] hic congressus fuit plurium, in hoc loco plures congressi sunt. quid sit concilium propriè, & vnde dictum, docuimus in cõmentariis Lucret. Porrò autem in hoc loco, quem significat Halisca, congredi primum cœperunt Lampadiscus & Phanostrata. ATAT SINGVLVM VIDEO VEST.] singulùm, id est, singulorum, alii singulum volunt esse numeri singularis, accusandi casus, & dictum singulum pro vnumquodque. *ἕκαστον*. Ego cum Prisciano puto *singulum* in numero singulari à veteribus non esse vsurpatum. ACTAM REM AGO] inanem operam sumo, prouerbii locum occupat. Ortum autem est ab exceptione rei iudicatæ, & à iudiciorum more, qui talis est. vt res iudicata rescindi non possit, notat Donatus ad illud *actum agam*. in Adelphis QVOD PERIIT, PERIIT MEVM C. CIST.] quod periit, non potest non periisse: scilicet meum corium, & cistella meum corium, id est, mea pellis periit: quia virgis, aut loris cõscindetur, & lacerabitur, ob cistellam à me amissam, seu perditam vapulabo. Corium *δέρμα* Græci. Non dissimulabo in libris vulg. scriptum esse, *meum corium cum cistella*, &c. sed præpositionis *cum* nullum in nostris libris veteribus vestigium reperi. BONA FOEM. ET M. MASC.] bona fœmina, id est, fœmina quæ vno viro cõtenta est: fœmina maritata, matrona. bona autẽ dicitur, quia differt à meretrice, quæ multis viris exposita est, quæque vt oppidum fortunatum, sine multis viris, sese tueri non potest. Horat. epist. ad Lollium 2. *Vt matrona meretrici dispar erit, atque Discolor infido scurra distabit amicus*. per malum masculum autem, seruus Lampadiscus, seu Lampadio significatur. maledicta communia in seruos hæc sũt: nequam, fugitiuus, furcifer, mastigia, verbero, &c. Iã in his, *bona fœmina, malus masculus*, antithesis inest non inconcinna. VOLVNT TE] volunt te conuenire, seu conuentam, vt suprà. POSTR. ILLE, QVI PLVS QVI VOCAT, &c.] ordo & sententia est, denique ille, qui me vocat, plus scit quid me velit quã ego quæ vocor. proinde ac si dicat, ab eo, qui me vocat, hoc tantum scio me vocari, non quid me velit. ille autẽ plus scit quid me velit quã ego. quare, vt sciam quid me velit, mihi foras reuertendum est.

REVERTOR] vt sciam quid me velit is qui me vocat: reuertor foras, non eo domum. ECQVEM VIDISTI AVFERRE HIC, AMABO, &c.] sic lege dum conieci, edendúmque curaui, à trium codicum manusc. scriptura, aliquantum corrupta, ad hanc coniecturam quasi manu ductus: qui habent, partim *quærre*, partim *quere*, nam alii vel *quærere*, vel *querere* sine diphthongo habent. quæ lectio nõ videtur huic loco conuenire. Iam vulgata lectio *tollere* est illa quidem ad hunc locum accommodata, sed nimis longè abest ab antiqua. *ecquem* autem, hoc est num aliquem? VT ACCVRRIMVS] cùm accurrimus: seu postquam accurrimus, &c. post hæc verba in libris vulgatis sequuntur hæc deinceps, *capillis scissis, atque exscissam auribus Tumultuantem*: quorum in libris veteribus, nulla comparent vestigia. NE VITAN SVAM INTER.] ne se vita priuaret, ne se interimeret. sic loquitur in Casina *interimere ait velle Vitam*. NOSTRA EST EA] ea est, quam quærimus, ea est, ex qua, quod volumus, scire possimus. QVIN OPERAM DAM. H. P.] quin ei audiendæ operam damus parumper? quin eam parumper audimus? QVI SVOS SIL. PAREN. &c.] vt Silenium facilius suos parenteis per hanc cistellam posset cognoscere? vel qui, i. qua scilicet cistella, &c. NOSTRAM H. R. FAB.] hęc mulier loquitur id, quod ad nos attinet, quódque nos scire valde nostra interest. HANC SCIRE OPORTET, &c.] hęc scire debet filia tua, vbi sit, vt ex signis quæ commemorat, coniicere liceat. signa vt dicit, id est, quomodo signa dicit: vel qualia sunt signa, quæ dicit. Iam *oportet*, videtur positum pro necesse est, cum oportere, sit officii: necesse esse, vt vox ipsa sonat, necessitatis. QVIA NATA EST] è qui'bus nata est. VLTRO] *αὐτόματος, αὐτοκέλευστος, αὐτόκλητος*, non rogata, non accessita, neque inuitata, vt reddat, denique vltro, id est, prius quàm rogetur aut cogatur. aliud enim est spontè aliud vltro. Nam spontè facere, & inuite facere, inter se opponuntur: vltro facit vero, qui non exspectat, dum rogetur, aut admoneatur, aut prouocetur, vt faciat. præterea *sponte* locum habet etiam in rebus inanimis, vt cum dicimus corpora grauia, sua sponte deorsum ferri: vltrò verò, tantùm in rebus animatis, atque adeò in his, quæ rationis sunt participes. ALIAS RES GERIS] alias res agis, non attendis animum ad ea, quæ loquor. hoc eo dicit Halisca, quod Lampadiscus nihil respõdeat. TIBI MEAS RES MANDO] res meas tibi curandas trado, quare summam diligentiam, ac fidem in meis rebus adhibere debes. ISTVC AGO] ad istud quod loqueris animum aduerto, attente te audio. ATQVE ISTIC MIHI CIB. EST Q. F] *ἐσθίεται*, seu *ἐσθίζονται*. Nam idem hic dicit, quod modò dixerat. quod fabulare, inquit, hoc est, quod loqueris, mihi cibus est, hoc est, sermonem tuum edo, seu deuoro. suprà in Aulularia, *Nimium libenter edi sermonem tuum*. SED INTER REM ISTAM AGO, &c.] sed interea dum istã rem ago: & ad id, quod loqueris, animũ attẽdo heræ huic meę resp. &c NVNC AD TE REDEO] postquam heræ meæ respondi. IMPERA ET TV] tu quoque mihi vicissim impera, postquam heræ satisfeci. QVA AVFVGIT QVAEDAM] qua parte cistella aufugit mihi, nescio: quò, id est, qua parte cistella ab aliquo mihi nescio quem in locum ablata est. QVID ID? &c.] quænam ea res est, quam tibi aufugisse dicis? ALIENVM QVOD D. AFF. ET M. F.] res est, quæ damnum afferat alienũ, id est, nobis, quæ alienæ sumus: mœrorem familiarem, id est, familiaribus, & propinquis, videlicet Silenii parentibus. MALA MERX, HERA, &c.] maledictum vsitatum in mulieres. Sic suprà in Casina, *Noui ego illas malas merces*. Idem in Truculent. *Damnum sibi esse dicunt*.

DVN. O *merces mala*, etiam in lenonem in Pseud. *Illicine'st PS illic est. ST. mala merx est.* postremo & in ætatem, vt in Menæch. *vt ætas mala merx est ergo? Nam vis p urimas pessimas, cum aduenit, affert* Sed non est dissimulandum in nonnullis libris manusc. reperiri scriptum, *mala mens est* NEQVAM BEST. ET DAM.] malam bestiam & damnosam. INVOLVOLVM] vermiculum, qui pampino inueluitur, eúmque depascitur. conuoluulum appellat Cato lib. de re Rust. cap. CISTELLAM] quærito, subintellige. HIC MIHI ADOL. EVOL.] hoc loco, ô adolescens, cistella, quam quærito, mihi euolauit, id est, amissa est: seu ablata est, seu periit. tralatio ab auibus feris custodia libera, aut alicunde aliunde euolantibus. Licet etiam ita legere, vt arbitratur Camerarius, *Cistella mihi hi mi adolescens, euolauit* IN CAVEAM LATAM OPORTVIT] quia dixerat Halisca, cistellam sibi euolasse, Lampadiscus iocandi occasionem nactus, respondet, eam cistellam oportuisse in caueam esse coniectam, tanquam autem, ne euolare posset. Itaq. malim hic legi, *in caueam datam*, quàm *in caueam latam*, vt habent omnes libri. Nā sic dicunt Latini, dare in caueam, vel dare in custodiam dare in catenas, & in vincula, & similia. Idem in Cap. *Nam si faxis te in caueam dabo.* à quibus non longè admodum absunt illa dare in ruborem, dare ad carnificinam, dare in cruciatum, dare ad mortem, dare ad terram, dare ad casum, &c. Plauto nostro, & aliis probatis scriptoribus vsitata. NON AED. PRAEDA M] ædepol non fuit magna præda in cistula. proinde ac si dicat, qui cā cistulam abstulit, haud magnū lucrū fecit: quia non magna in ea inerat præda. MIRVM QVIN GREX VENAL. &c.] mirum gregem venalium in cistella nō fuisse vnà. ironia est. mirū quin, id est, mirum quòd non sæpè vsurpat Plautus, & ferè per ironiam. in Amphitr. *Mirum quin te aduersus dicat*, ad quem locū plura. *venalium* autem, subintellige, seruorum. sic Horat. Sat. 1. lib. 1. sermonum, *vt si Reticulum panis venaleis inter onusto, Forte vehas humero*, &c. Sic & M. Tull. orat. post reditum in senatu, *Cappadocem aliquem modo abreptum de grege venalium diceres.* Idem in Pisonem princip. *nemo quæritur, Syrum nescio quem de grege nouitiorum factum esse consulem.* SI DICAT QVIDEM] si dicat, sinam dicere. sed nihil dicit. CREPVNDIA VNA. Nonnulli *vna* accipiunt, vt sit nomen generis neutri numeri multitudinis: vt dicunt Latini vnæ literæ. sed licet accipere, vt sit aduerbium, vt suprà, quòd mâlo. QVI ILLAM AIT SE SC. V. S.] qui ait se scire, vbi illa sit: genus loquendi comicum, & à Græcis sumptum. AT POL ILLE A QVADAM M &c.] At ille quidam, inquit Halisca, cuidam mulieri, id est mihi, seu heræ meæ gratum faciat, seu de quadam muliere bene mereatur, seu quandam mulierem sibi magno beneficio deuinciat, si eam cistellā ei monstret: quid sit ab aliquo gratiam inire, suprà diximus: & res nota est: sed cōsulimus linguæ Latinæ studiosis adolescentibus ILLE QVIDAM] ὁ δεῖνα. AT NEC QVIDQVAM, &c.] at frustra argentū expetit. ne quidquā, & nec quidquam, ἀδιαφόρως dicere licet. IN NVLLA OPERA GRATVITA EST] id est, nullam operam gratuitam præbet. videtur legendum, vt ea, quā diximus, sententia exprimatur, *in nulla re opera gratuita est.* atque ita, *opera gratuita* erit septimi casus, vt cum dicimus, est acri ingenio, forti animo, forma liberali, &c. Sed quia omnes libri manuscr. sic habent, vt edidimus, nihil mutare ausim. & fortassè hæc recepta lectio ferri potest, si ita eam explicemus in nulla opera gratuita versatur. id est, nullam operam gratuitam sumit. COMMODA LOQVEL. TVAM] orationem tuam, inquit Phanostrata, Haliscæ accommoda in Lampadio: commodè cum Halisca loquere. Quidam sic distinguunt, commoda loquelam tuam tibi prod. & conf. cistellam hab. vt *tuam* cohæreat cum *cistellam*. ego priorem distinctionem mâlo. ne hoc quidem dissimulabo. nonnullos è libris nostris veteribus habere *commodo loquelam*. TIBI NVNC PROD, tibi nunc mulier aperimus, se palam prædicamus. & confitemur nos cistellam habere *prodimus*. hoc loco valet aperimus ac declaramus, quod erat antea occultum & obscurū seu quòd antea celabamus, atque occultabamus. AT VOS SALVS SERVAS] at vos salus seruarit, optantis & bene precantis sermo. REM MAGNAM] rem magni ponderis ac momenti. SOCIAM TE MIHI A. OPTO, &c.] id est, sociam te mihi ad ungo, seu adhibeo, seu allego, seu assumo ad meam salutem. AVT QVIS EST] aut quæ est HARIOLARE] tu hariolaris, tu rectè diuinas. AMBAGES MVL MITTE] ambages, id est, sermones longos & a re, de qua agitur, alienos. Horat. Sat. 5. lib 2. *Quando pauperiem missis ambagibus horres*, &c. Virg. li. 2. Georg. *Non hic te carmine ficto, Atque per ambages, & longa exorsa tenebo.* ATQVE HOC AGE] atque ad hoc, de quo tecum loquor, attende. ELOQVERE, VNDE HAEC S. TIBI CITÒ CREP.] eloquere citò, vnde hæc sunt tibi crepundia. NAM MEA GEST.] nam mea filia herilis gest tauit mea filia herilis, i. meæ heræ filia, vt suprà. GENER] Alcesimarchus ADHINNIRE EQVVL. POSS EGO HANC S. D. S. S.] hos versiculos duos repertos in vulg. quorum prior est dimeter iambicus, integer: alter imperfectus, & vno pede claudicans, quales sunt Anacreontis plerique, & tertium trimetrum integrum, quamuis in manuscr nō compareant, tamen retinuimus, quod ad hunc locum maximè quadrare videbantur. Dictū autem est *adhinnire equulam* dictum pro adhinnire ad equulam. Porro solêt equi adhinnire, maximè libidine prurienteis, & ἀφροδισιῶντες. Sic Cic. dixit orat. in Pis *sed translate sic suos sensus voluptuarios omnem incitauit: sic adhinnit hanc orationem adhinniuit*, &c. Licet autem etiam equilam legere. Nam testatur Nonius equilam & equulam dixisse veteres. Varro, *Nemo est tam negligens, quin summa diligentia ei gat asinum, qui suam saltat equulam.* Profert autem hos duos versiculos Prisc. lib. 4. in extr. NAM ITA MVSTVL. ASTVS N. ATT.] i. calor enim quidam, seu odor quasi musto oblitus, & madēs, ad nareis meas peruenit, allegoria est. Rectè autem *nares attigit*. Nā equi equam prurientem odorati, ad eam hinniunt. Ex quo callidum illud Darii inuentum, natum: seu potius Oebaris equisonis, qui manu tractatis equæ cuiusdam membris genitalibus, & aliquanto post ad equi Dariani nareis admotis, odore illo equū ad hinnitum lacessiuit: & ita regnū Dario conciliauit. OBLOQVERE RVRSVS &c.] tu rursus Lampadio obloqueris. tu puella perge dicere, quod cœperas. VT NVMERVS ANNORVM ATT.] vt numerus annorum conuenit: & quia conuenit, videtur tuam quodammodo filiam attulisse. QVOD QVAERDAS, REPERISTI. IAM QVAERO, M.] hi versus valde sunt mutili, ac laceri. Nos partim ex antiquæ scripturæ vestigiis, & ex iis quæ antecedunt, & quæ sequūtur, sic restituimus. Reperisti, inquit Halisca, id quod quærebas. iā quæro meā nempe cistellam. POL HAS S. ET. QVAERO T.] Pol, inquit Lāpadiscus, hæ mulieres suas nactæ sunt filias & cistellas, quæro tertiā scilicet puellā aliquam mihi. Locus est obscurus, & licentia iocóq; seruili inquinatus. significatur. naupis libido. ÆQVVM'ST TENERI, PERFID. Q. CR.] æquum est id, quod alicui creditum est ab eo, qui credidit, obtineri. ne bene merēti sua liberalitas, seu beneficētia fiat damnosa. significat Halisca Silenium.

quæ sunt

quæ suæ heræ fidei quodammodo credita est, matri reddi debere. Quamuis enim Silenium re vera, & propriè non fuit Melænidi credita, sed à lena ad eã delata: tamen quod alienum datur, & quolibet pacto ad nos peruenit, id reddere debemus, proinde ac si nobis creditum esset. EA OR.] vt filiam tuam tibi redderet. ILLIVS, &c.] heræ tuæ mâlo, inquit, heram tuam nobis rem omnem aperire, & filiã meam mihi reddere, eiúsque beneficio ipsa obligari, quàm tibi hoc debere. QVOD TVVM'ST TEN.T.] censeo, vt cistellam, quæ tua est, teneas, neque Halisca reddas. AT ME HVIVS MIS.] quæ ab hera sua malè mulcabitur, nisi cistellam amissam repererit: vél nisi cistellam, quam amisit, ei reddiderimus. PRAE. IAM EGO TE SEQVAR] al. *te sequor.* Sic Terent. Andr. *praesequar.* Idem in Eunucho *praesequor.*

ACTVS QVINTVS.

DEMIPHIO senex, LAMPADIO seruus.

QVID hoc negotij est, quod omnes homines fabulantur per viam,
Mihi esse filiam inuentam, & Lampadionem me in foro
Quæsiuisse aiunt? LA. *here vnde is?* DE. *ex senatu.* LA. *gaudeo*
Tibi mea opera liberorum esse amplius. DE. *etenim non placet.*
Nihil moror aliena mihi opera fieri plureis liberos.
Sed quid istuc est? LA. *propera ire intrò huc ad affinem tuum,*
Filiam tuam iam cognosces. intus ibidem vxor tua est.
De. *Abi citò, prauorti hoc certum'st rebus aliis omnibus.*

FABVLANTVR.] loquuntur. EX SENATV] ex curia. LIBERORVM ESSE AMPLIVS] amplius cum generandi casu, amplius liberorũ, id est, plus liberorũ, subintellige, quàm erat antea. NIHIL MOROR, ALIENA OP. MIHI F. PL.] id est, non curo, vel non probo, plureis mihi fieri liberos, & crescere numerum liberorum aliena opera, proinde ac si dicat: nolo mihi liberos alienos pro meis obtrudi. PRAEVORTI HOC CERTVM'ST, &c.] certum est hoc agere ante alias res omneis. certum hanc rem omnibus rebus anteponere. Cæsar lib. 7. comment. *Cæsar hanc rem prævertendum existimauit.*

CATERVA.

NE expectetis spectatores, dum illi huc ad vos eant.
Nemo exibit, omnes intus conficient negotium.
Vbi id erit factum, ornamenta ponent. postidea loci
Qui deliquit, vapulabit: qui non deliquit, bibet.
Nunc quod ad vos spectatores relinquitur,
More maiorum date plausum postrema in comœdia.

NE EXPECTETIS, &c.] ne, id est, vt ne, seu, vt non, *ἵνα μή*. Iam Cateruam appellat, quem alibi gregem. ORNAMENTA PON.] ornamenta scenica deponent. POSTIDEA LOCI, &c.] postea. POSTREMA IN COM.] in postrema parte comœdiæ.

EPIDICVS.

DRAMATIS PERSONAE.

EPIDICVS.	Seruos.
THESPRIO	seruos.
STRATHIPPOCLES	adolescens.
CHERIBVLVS	adolescens.
APOECIDES	senex.
PERIPHANES	senex.
MILES.	FIDICINA.
MVLIER.	DANISTA.
VIRGO.	GREX.

ARGVMENTVM.

EMIT Fidicinam, filiam credens senex,
Persuasu serui, aliam qui conductitiam
Iterum pro amica ei subiecit, filio
Dat herili argentum. eo sororem destinat
Imprudens iuuenis. mox compressæ, ac militis
Cognoscit opera sibi senex os sublitum,
Vt ille amicam hæc quæritabat filiam.
Sed inuenta gnata seruolum emittit manu.

FIDICINAM] quam olim amabat Strathippocles, Periphanis filius. FILIAM CREDENS S.] natam ex muliere Epidauria, quam Epidauri compresserat, natam: qua capta fuerat ab hostibus. SENEX] Periphanes. PERSVASV SERVI] persuasu Epidici. ordo est senex persuasu serui emit Fidicinam, filiā suam esse credens ALIAM QVI COND.] qui seruus rursum aliam puellam conductitiam, pro ea, quam senex audierat esse filij sui amicā substituit, ac supposuit. Sed hoc pluribus verbis exponendum est. Cùm Strathippocles domū reuersus, virginem quādam, sororem suam, quam ignorabat, quadraginta minis emisset. pecuniámque à fœneratore sumpsisset: Epidicus ab eo rogatus, vt pecuniam alicunde expediret, quæ fœneratori numeraretur, ac dissolueretur: pecuniam à sene per fallaciam abstulit, qua pecunia virgo illa emeretur, cùm seni persuasum esset ab Epidico, se puellam illam, pluris, quàm emisset, reuēditurum, & prætereà eadem opera filio suo spem ea puella potiendi præcisurum. Seruus autem puellam quidem illam emit, sed seni aliam fœminā in eius locum subdidit Fidicinam conductitiam: illam adolescenti tradidit, vt ea potiretur, qui statim vt eam adeptus est, sororem suam esse cognouit. FILIO DAT HERILI] Epidicus herili filio Strathippocli dat argentum, à sene Periphane acceptum. EO SOROREM DEST.] eo argento iuuenis Strathippocles sororem suam emit imprudens, hoc est, sororē suam esse nesciens. Destinare interdum valet, emere, teste Nonio. COMPRESSAE] eius mulieris, quam Periphanes Epidauri compresserat. ET MILITIS] qui amicam suam quærebat, eámque apud senem esse audierat, vt erat: sed eam filiam suam esse credebat. COGNOSCIT OPERA, &c.] ordo est, senex cognoscit opera eius mulieris, quæ Epidauri ab ipso compressa fuerat, filiámque communem quærebat, & opera militis, qui amicam suam inuestigabat, os sibi esse ab Epidico sublitum, id est, se ab Epidico esse delusum. VT ILLE AMICAM] idest, cum ille amicam suam quæreret: hæc mulier filiam suam. SED INVENTA GNATA, &c.] sed Periphanes filia sua inuenta, Epidicum manumittit.

EPIDICVS, THESPRIO, serui duo.

Ep. HEvs adoleſcens. Th. *quis properantem me prehendit pallio?*
Ep. *Familiaris.* Th. *fateor, nam odio es nimium familiariter.*
Ep. *Reſpice vero Theſprio.* Th. *oh, Epidicum ne ego conſpicor?*
Ep. *Certè oculis vteris.* Th. *ſalue.* Ep. *dij dent quæ velis.*
Venire ſaluom gaudeo. Th. *quid cæterum?* Ep. *quod adeò aſſolet,*
Cœna tibi dabitur. Th. *ſpondeo.* Ep. *quid.* Th. *me accepturum, ſi dabis.*
Ep. *Quid tu? agis vt velis?* Th. *exemplum adeſſe intelligo.* Ep. *euge.*
Corpulentior videre atque habitior. Th. *huc gratia.*
Ep. *Quam quidem, te iamdiu deperdidiſſe oportuit.*
Th. *Minus iam furtificus ſum, quàm antehac.* Ep. *quid ita?* Th. *rapio propalàm.*
Ep. *Di immortales infelicitent, vt tu is gradibus grandibus.*
Nam vt apud portum te conſpexi, curriculo occœpi ſequi:
Vix adipiſcendi poteſtas modo fuit. Th. *ſcurra es* Ep. *ſcio*
Te eſſe quidem hominem militarem. Th. *audacter quamuis dicito.*
Ep. *Quid agis? perpetuon' valuiſtis?* Th. *variè* Ep. *qui variè valent,*
Caprigenum hominum non placet mihi, neque pantherinum genus,
Th. *Quid tibi vis dicam, niſi quod eſt?* Ep. *vt illa reſpondeas probè.*
Quid herilis noſter filius valet? Th. *pugilicè atque athleticè.*
Ep. *Voluptabilem mihi nuncium tuo aduentu attuliſti: ſed vbi*
Eſt is? Th. *adueni ſimul* Ep. *vbi is ergo eſt? niſi ſi in vidulo,*
Aut ſi in mellina attuliſti. Th. *dij te perdant.* Ep. *te volo*
Percontari; operam mihi da opera reddibitur tibi,
Th. *Ius dicis.* Ep. *me decet.* Th. *iam tu autem nobis præturam geris?*
Ep. *Quem me dicis digniorem eſſe hominem hodie Athenis alterum?*
Th. *At enim vnum à pratura tua Epidice abeſt.* Ep *quidnam?* Th. *ſcies.*
Lictores duo, duo viminei faſces virgarum. Ep. *væ tibi.*
Sed quid ais? Th *quid rogas?* Ep. *vbi arma ſunt Strathippocli?*
Th *Poſt illa ad hoſtes transfugerunt.* Ep *armáne.* Th *atque quidem citò.*
Ep. *Serióne dicis hæc tu?* Th. *ſerio, inquam hoſtes habent.*
Ep. *Edepol facinus improbum.* Th. *at iam antè alij fecerunt idem,*
Erit illi illa res honori. Ep. *qui?* Th. *quia antea alijs fuit.*
Mulciber, credo, arma fecit, quæ habuit Strathippocles,
Trauolauerunt ad hoſtes. Ep. *tum ille prognatus Theti,*
Sine perdat, alia apportabunt ei Nerei filiæ.
Id modò videndum eſt, vt materies ſuppetat ſcutariis,
Si in ſingulis ſtipendiis is ad hoſtis exuuias dabit.
Th. *Superſede iſtis rebus iam.* Ep. *tu ipſe vbi lubet, finem face.*
Th. *Deſiſte percontarier.* Ep. *eloquere, vbi ipſe eſt Strathippocles?*
Th. *Eſt cauſſa, quæ cauſſa ſimul mecum ire veritu'ſt.* Ep. *quidnam id eſt?*
Th *Patrem videre ſenem non volt etiam nunc.* Ep. *quapropter?* Th. *ſcies.*
Quia forma lepida & liberali, captiuam adoleſcentulam
De præda mercatu'ſt. Ep *quid ego ex te audio?* Th. *hoc quod fabulor.*
Ep. *Cur eam emit?* Th. *animi cauſſa.* Ep. *quot illic homo animos habet?*

Adolescenti, vt, quid negotij sit, sciam? atque ipse illic est.
Tristis est. Cum Charibulo incedit aequali suo.
Huc concedam, orationem vnde horum placidè persequar.

HEVS ADOLESCENS, &c.] Thesprionem seruum vnà cum Strathippocle è militia reuersum, & ab illo praemissum properantem reuocat Epidicus item seruus. FATEOR NAM ODIO ES N. F.] fateor, te, quisquis sis, esse familiarem. nam odiosus es nimium familiariter, id est, nimis familiarem in morem. solent autem familiares, & noti liberius, & licentius, omnia inter se dicere, & facere, quàm alieni, & ignoti Terent. in Andr. *Reiecit se in eum flens quàm familiariter.* RESPICE VERO] retrò adspice. suprà in Captiuis, *Respice. ERG. fortuna quid tibi me facit, nec facit, hoc me iubes?* ad quem locum plura. CERTE OCVLIS VTERIS] id est, certe me conspicaris, seu conspicis, oculi ad cernendum nati, aut à natura dati sunt. Itaque qui in cernendo non fallitur, certe oculis vtitur. DII DENT QVAE VELIS] bene precantis sermo, subintelligendum, *tibi*. VENIRE SALVOM G.] subintellige, te, sermo peregre redeunteis saluos salutantium, eisque gratulantium. QVID CETERVM] τί λοιπόν, quid alioquin, seu ceteroquin habes, quod dicas? quid, quod ad cetera attinet, dicis? QVOD ADEO ASSOLET, CENA T. D.] dico, quod adeo peregre aduenientibus dici, & promitti solet, cena dabitur, solebat autem cena dari & peregrinis in vrbem venientibus, & ciuibus longo interuallo peregre aduenientibus ab amicis, & familiaribus, & propinquis. Eò referendum est illud, quod est in Curculione, *salue saluos cùm aduenis In Epidaurum, hic hodie apud me nunquam delinges salem.* MIL. *bene vocas.* Et illud in Bacchid. infrà, *Venire tu me gaudes ego credo tibi hospes nunc, & cenam pollicere, vt conuenit peregrè aduenienti, ego autem venturum annuo.* SPONDEO] spondeo, me ad cenam venturum. QVID?] quid spondes? hoc ita quaerit Epidicus, quia non addiderat, quid se facturum sponderet. ME ACCEPTVRVM] cenam. AGIS VT VELIS?] id est, tuámne rem bene geris? omniáne tibi ex animi tui sententia procedunt? sic loquuntur & Latini & Graeci, ago, seu rem meam gero, vt volo, πράττω ὡς βούλομαι. Demosthenes κατ' Ἀριστογείτονος. πολλὰ γὰρ ἡμῶν ἕκαστος οὐχ ὡς βούλεται, πράττει. id est, multa, seu in multis enim, vnusquisque nostrûm non vt velit, agit. Lysias oratione [illegible], καὶ γὰρ ὅστε [illegible] ὁρῶν ἡμᾶς [illegible], τί ποτε [illegible]; id est, nam qui nos rebus secundis florenteis videns, procere audebat, quid in nos, non vt vellemus, agentem, fecisset. Theocritus εἰδ'. ἰγ'. [illegible] Non displicet mihi tamen Camerarii coniectura, qui putat legendum, *quid tu agis? vt vales?* EXEMPLVM ADISSE INTELLIGO] non est, quod tibi verbis demonstrem, aut declarem, quomodo res meas geram, aut vt valeam: cùm ex habitu & nitore totius corporis satis id cognoscere queas. exemplum tibi praesto est, vnde videas, & scias quod quaeris, nempe ego tibi exemplo sum, quem praesentem vides. CORPVLENTIOR VIDERE ATQVE HABITIOR] sic legendum libris omnibus inuitis, & veritate ipsa hanc lectionem postulante, & Donato indicante ad illud Terentii in Eunucho, *Qui color, nitor, vestitus? quae habitudo est corporis?* profert enim hunc locum ita vt edidi, sine vlla varietate. vtitur eodem nomine & Terentius ibidem aliquanto post illum locum, *si qua est habitior paulo, pugilem esse aiunt:* deducunt cibum, &c. HVIC GRATIA] huic manui scilicet, habenda est gratia: qua manu ergo furari soleo, huic [illegible], manum enim ostendit, cum hoc loquitur. QVAM QVIDEM, &c.] manum. FVRTIFICVS] fur: furtorum effector, furtificus à fure, hoc differt, quòd fur habitu ipso intelligitur, furtificus facto & actione. RAPIO PROPALAM] iocus παρὰ προσδοκίαν. furtum clandestinum factum est. Itaque à furuo dictum esse volunt nonnulli grammatici veteres, in his Nonius. TE INFOELICITENT] te infoelicem reddant. VT TV IS GRAD. G.] quàm grandibus ingrederis gradibus? CVRRICVLO] cursim, celeriter currendo. Terentius Heautont. *curriculò percurrere*, vbi curriculò, vt hic, aduerbium est. ADIPISCENDI] assequendi, apprehendendi. SCVRRA ES] vrbanus homo es, & idcirco mollis, delicatus, atque ignauus, non es, vt ego, militaris, sed vrbanus, & vrbanis deliciis, & vrbano otio factus. Scurram Verrius vult esse dictum à sequendo, quòd honoris gratia sequantur. sed hoc loco perspicuè pro vrbano accipiendum est. quod & Adrianus Turnebus probat Aduersariorum libro 19. capite 15. SCIO TE ESSE Q. H. M.] vel ex hoc loco intelligere licet scurram suprà positum esse pro vrbano: nam scurrae opponit militarem. At militaris vrbano opponitur. Scurra igitur, & vrbanus idem valent hoc loco. AVDACTER QVAMVIS DICITO] quantumuis audacter dicito, proinde ac si dicat, licet tibi audacter dicere, cùm verum dicas. VARIE] nunc bene, nunc male, sed variè alter accipit Epidicus, vt per responsionem suam significat. Quid sit *varium* autem Marcus Tullius docet libro 1. de Finibus, *Varietas Latinum verbum est: itaque propriè quidem in disparibus coloribus dicitur: sed transfertur in multa disparia varium poema, varia oratio, varij mores, varia fortuna*, &c. dicuntur etiam varia corpora, quae vibicibus, & plagis, seu verberibus cruentis caesa sunt. Sic in Pseud. *Ita ego vestra latera loris faciam, vt validè varia sint.* CAPRIGENVM HOMINVM, &c.] genus hominum caprigenum, hoc est caprarum genere, quae sunt fere varii coloris, vt & Pantherae. VT ILLA RESPONDEAS PROBE] sic habent nostri codices manuscripti à vulgatis non dissentientes: sententia autem haec est, volo, vt illa respódeas probe, quę rogabo Camerarius sic edidit, *vt illi respóde. TH. probè. EP. quid.* &c. Cuius scripturę obscurior sententia est. PVGILICE ATQVE ATHLETICE] hoc est, valide, & robuste. Nam pugiles, & athletae validis, & robustis corporibus sint oportet sic in Bacchid. *Bené is vsque valuit.* CH. *Pancraticè atque athleticè.* VOLVPTAB. MIHI N.] nuntium mihi iucundû, & voluptatis plenû attulisti tuo aduêtu notandum nomen in *bilis* à nomine *voluptas*, non à verbo vllo ductû. nam nô potest à verbo nasci, ni si à voluptando: quod Latinis non est in vsu, quod sciam. sic enim factum & fictû est, vt à laetando, laetabilis. Nuntius autem perspicue hic rem, quae nuntiatur, significat. An negât hoc Ludimagistri isti, & scioli, qui nuntiû in neutro genere dici volunt pro re nûtiata côtra vsû omnium bene latine loquentiû. Sed valeât isti indocti peruicaces, qui neque vnquâ quidquam recti didicerunt, & quae didicerût, dediscere neq possunt neque volunt. NISI SI IN VID. &c.] nisi forte in mantica scortea eum attulisti. Idem in Menaechm. *periculum.* MES. *eccum hunc in vidulo saluum fero.* In

MELINA] melinam putat hic esse Adrianus Turnebus lagenam mellinæ. Est autem mellina potionis genus ex melle confectum. Alii melinam volunt esse melis pellem. Est autem melis animal cinericii coloris. Atque hoc pacto melina scribēdum sit cum vnico l. quod verius arbitror. Alii per melinam hic significari volunt vestimenti genus scenicum, quo vtebantur peregrè venientes: erátque coloris medii inter candidum, & fuscum. OPERAM MIHI DA laudi me, aureis attentas mihi præbe. OPERA REDDIBITVR TIBI] opera tibi reddetur, id est, vicissim te attentè audiam reddibitur pro reddetur antiquè dictum. sic suprà reddibo pro reddam, in Casina, *Nunquam ædepol ... reddibo te.* IVS DICIS] tanquam prætor aliquis. Nam prætoris est ius dicere. libro 1. Digestorum tit. 1. de iurisdictione, *Ius dicentis officium latissimum est* &c. PRAETVRAM GERIS] est enim prætoris ius dicere, vt diximus. quanquam enim non me præterit hanc esse palliatam, & per prætorem significare eū, quem Græci dicunt ἄρχοντα: nihil obstat tamen quominus etiam ad prætorem populi Romani hæc accommodari possint: id quod declarant ea, quæ sequuntur de fascibus. Præterea quamuis hæ comœdiæ sint palliatæ, tamen propter spectatores multa dicuntur, quæ ad consuetudinem Romanam, séque Romanas pertinent. LICTORES DVO, DVO VIMINEI FASCES] alludit ad lictores, qui prætores antecedebant, & fasceis virgarum, qui eisdem præferebantur. Hoc autem intererat, quod ad fasceis, & lictores attinet, inter prætores, & consules, quòd prætoribus sex lictores cum tot idem totidē securibus ac fascibus apparebant: Consulibus verò duodecim. DVO VIMINEI FASCES] duo fasces viminum, quibus cædaris, vimen dictum à viendo indidem vietores. SED QVID AIS?] sermo hominis aliquid noui dicere parantis, & cogitantis. VBI ARMA SVNT STRATHIPP.] quærit hoc Epidicus à Thesprione, quia Thesprio erat Strathippoclis armiger: vt in Casina, Chalinus est armiger Euthyni: STRATHIPPOCLI] genitiuus antiquus, pro Strathippoclis, qua de re plura in notis Ciceronianis. TRANSFVGERVNT] translatio ab iis, qui ad hosteis transfugerunt: videtur tacitè significare Strathippoclem quoque ipsum vna cum armis in hostium potestatem venisse: vel potius Strathippoclem, abiectis armis, fuga saluti suæ cōsuluisse, atque ita eius arma in hostium potestatem peruenisse. FACINVS IMPROB.] vno verbo dixisset flagitium. Nam flagitium militare est arma abiicere, & hosti tradere, improbū autem, id est, improbi hominis, & ignaui, vel facinus improbi, i. facinus nequam, & malum: κακόν. AT IAM ANTE ALII FEC. I.] Defensio hominibus maleficis vsitata. Sic enim se defendere solent, fecerunt alii. Sed præclarè Demost. in oratione κατὰ Ἀνδροτίωνος ostendit talē defensionem esse inanem, his verbis. οὐχ ὅτι πολλάκις ἐξημάρτηται ... [illegible] ... ἐγράφη. id est, non quod sæpenumero vtique antea peccatum est, propterea etiam nunc postea peccandum est, sed contra initium necessitatis imponendæ hominibus, vt talia faciant, qualia iubet lex capere oportet à te primo. Tu autem noli dicere ita sæpenumero factitatum esse, sed ita fieri conuenire. Non enim si quid aliquando non consentaneum legibus actum est, & tu hoc imitatus si, idcirco iuste, ac meritò absolui debeas. sed multo magis condemnari, quemadmodum enim si quis damnatus esset, tu hoc plebiscitum non scripsisses: ita si tu nunc damnatus fueris, alius non scribet. Ponit eandem sententiam & quidem iisdem verbis in oratione κατὰ Ἀριστοκράτους. & præterea in oratione κατὰ Μειδίου, aliis verbis, quæ quamuis non sint tam aptè, atque, vt ita dicam, rotunde concinnata, neque tam concinnis numeris vincta, quàm superiora, tamen adscribam. Sic igitur ille, τίς γὰρ ... [illegible] ... ἀδικεῖν. id est, Quis enim vestrûm nescit, quod ii, qui peccant supplicio non afficiantur, causam esse, quamobrem talia multa facinora admittantur? si autem qui in facinore deprehensus sit, damnetur semper, & supplicio afficiatur, hanc solam causam futuram quamobrem nemo in posterum cuiquam contumeliam faceret. Si alios igitur à talibus factis deterrere vtile est reipublicæ, hunc etiam propter illa superiora, ac præterita castigare, & pœna afficere oportet, atque adeo tanto magis, quanto sint & plura, & maiora: sin autem ad similiter peccandum acuere, atque incitare expedit: & istum, & omneis, missos facere debetis. Eandem sententiam, & Isocrates his verbis persecutus est in Busiride, οὐ γὰρ ... [illegible] ... κατασκευάζεις; id est, non enim eum peccatorum culpa liberas, sed ais, nonnullos quoque alios eadem fecisse, perfugium iis, qui peccant, nequissimum, ac dissolutissimum reperiens. Nam si iniuste factum, quod nondum ab aliquo sit admissum, reperire difficile est: eos autem, qui in vnoquoque eorū deprehenduntur, nihil, quod grauiter ferendum sit, committere putamus, vbi alii eadem commisisse reperiantur: quid aliud assequimur, nisi vt & defensiones peccatorum omnibus faciles reddamus, & magnam licentiam peccandi iis, qui improbi esse velint, præbeamus? hanc eandem sic tractauit Marcus Tullius libro accusationis 3. *Quid igitur dicet? fecisse alios? quid est hoc? vtrum criminis defensio, an comitatus exitio quæritur? Tu in hac republica, atque in hac hominum libertate,* &c. *Vt adhuc habuit se status iudiciorum, etiam licentia non ex iure, non ex æquitate, non ex lege, non ex eo quod ... cuerit, sed ex eo, quod aliquem fecerit id quod reprehenditur, rectè factum esse defendet? se erunt aliqui alii quid alia quàm multa?* &c. sequitur aliquot versibus post, *vt ego assentior orationi, defensionem tamen non probabo. Potius enim te damnato, ceteris angustior locus improbitatis defendendæ relinquetur, quàm te absoluto, alii quod audacissimè fecerunt, rectè fecisse existimentur.* ERIT ILLI ILLA RES HONORI] quomodo res turpis cuiquam homini qui fecerit, honori esse potest: significat poëta corrupta esse tempora, corruptos mores. MVLCIBER CREDO ARMA F.] Vulcanus credo, inquit Thesprio arma ea fecit, quæ habuit Strathippocles, quia, quemadmodum Achillis arma, quæ à Vulcano fabricata fuerant ad Hectorem hostem

stem, interempto Patroclo, qui ea gerebat, peruenerunt: ita arma Strathippocleis ad hosteis quasi transuolarunt. transuolasse autem dicit, fortasse quia opera Vulcani nonnulla, sua sponte mouebantur. quin vt Homer. narrat, ἰλ. σ. tripodas fecerat, qui sua sponte diuinum certamen inibant. deinde domum reuertebantur. Sic Homerus, *Χρύσεα δέ σφ' ὑπὸ κύκλα ἑκάστῳ πυθμένι θῆκεν. Ὄφρα οἱ αὐτόματοι θεῖον δυσαίατ' ἀγῶνα, Ἠδ' αὖτις πρὸς δῶμα νεοίατο, θαῦμα ἰδέσθαι.* Iam Vulcanus Mulciber dictus à mulcendo, vt vult Pompeius Festus, ferro, id est, molliendo. mulcere enim, inquit ille, mollire siue lenire est. Pacuuius, *Quid me obtutu terres? non cas laudibus?* Sed Donatus apud Terentium, ad illum locum Adelphorum, ipsum dominum, atque omnem familiam mulcauit vsque ad mortem. &c. notat mulcauit, lacerauit, mutilauit, molliuit, atque dissoluit. Vnde Mulciber à mulcando: sic enim legendum apud Donatum, & quod sequitur, *quasi Mulciber*. aliunde inuectum est. sed hic Plautus dormitauit. Nam arma, quæ Vulcanus Achillis fabricatus est, ad hostem Hectorem, Patroclo mortuo non peruenerunt: sed alia quæ à Vulcano non fuerant fabrefacta, quod & Camerarius animaduertit. TVM ILLE PROGNATVS THETI &c.] tum, id est, præterea, vel postea εἶτα, ille Strathippocles, à Thetide prognatus est, vt Achilles ex Thetide natus. Itaque quemadmodum ad Achillem Thetidis filium, armis eius ad Hectorem translatis, Thetis Nerei filia alia arma à Vulcano cusa attulit. Itaque siue, Strathippocles arma sua perdat, id est, noli admodum laborare, si Strathippocles arma sua perdat. Nam alia ei arma apportabunt quædam Thetides Nerei filiæ. Notum est ex Homeri *Ἰλιάδος* libro decimooctauo & decimonono. Thetidem Achillis, armis eius ad hostem Hectorem translatis, alia arma à Vulcano cusa adportasse. Profert autem hunc locum Priscianus libro sexto docens *Theti* dictum esse à Plauto in ablatiuo pro *Thetide*, quod erat vsitatius. ID MODO VIDENDVM EST, VT MATERIES SVPPETAT SCVTARIIS, &c.] id modo prouidendum est Strathippocli vt scutorum opificibus materies, vnde Scuta conficiant, suppetat. proinde ac si dicat, si quoties militatū ibit Strathippocles, & in singulis stipendiis scutum suum, & arma sua perdet, verendum est, ne scutorum opificibus desit materies, vnde scuta conficere possint. IN SINGVLIS STIPENDIIS] in singulis militiis. Nam singulæ militiæ sua habebant stipendia. IS] Strathippocles. EXVVIAS] spolia seu σκῦλα seu potius λάφυρα, *ad hostes exuuias dabit*, autem, id est, se ab hostibus spoliari sinet. SVPERSEDE ISTIS REBVS] profert autem hunc locum Nonius in verbo *supersedere*: sed labitur. Nam supersedere interpretatur, perseuerare, manere in consilio, &c. sed non est ita quandoquidem supersedere valet desistere, seu desinere, vt apud M. Tullium lib. 4. epist. ad familiareis, *Tu si videbitur, ita censeo, facias: vt si habes iam statutum, quid tibi agendum putes, in quo non sit coniunctum consilium tuum cum meo, supersedeas hoc labore itineris.* Cœlius ad Ciceronem lib. 8 *Nam si mihi non dedisses eas quæ ad ludum ei aduecta erant, Africanas, potuit supersedere.* Sed exempla, quæ colligit Nonius, potuerunt eum docere, quid sit *supersedere* Turpil Pedio. vt ille hac sese abstineret: ego supersederem nuptiis. Sisenna histor. lib 4 *De virtute eorum accusanda prologus supersederunt.* PATREM VIDERE SENEM, &c.] sic libri quidem veteres habent sententia non inepta neque aliena: sed librorum vulgatorum lectio fortasse non est reiicienda, quæ talis est, *patrem videre se non vult*. &c. id est, se à patre videri non vult, &c. patris conspectum fugit, &c. EST CAVSA, QVA CAVSA, &c.] est causa, quamobrem vnà mecum venire non est ausus. CAPTIVAM ADOLESCENTVLAM, &c.] quæ erat eius soror, quod ille ignorabat. DE PRAEDA MERCATVS EST] de iis rebus, quæ ab hostibus abactæ atque asportatæ erant. FABVLOR] loquor, μυθοῦμαι. Sic in Mostell. *nescit quidem nisi fanus fabularier.* ANIMI CAVSA] id est, libidinis causa, vt animo suo morem gerat, vt ea sese oblectet. QVOT ILLIC HOMO ANIMOS HABET?] quot ille homo libidines & cupiditates habet? VT FIDICINAM, QVAM AM.] seni, vt hanc emeret, persuaserat Epidicus, cum diceret eius esse filiam ex Epidauria muliere susceptam. ID EI IMPETRATVM REDDIDI] id est, id ei confectum, & transactum reddidi. Sic loquitur in Mil. glor. *Reddam impetratum.* & impetrare interdum pro conficere, ab eodem vsurpatur: vt suprà in Captiuis, *Quod ego quidem minus quàm cupio, vt impetres.* Idem in Casina, *tamen. Vbi hoc, quod veni in vrbem, vbi impetrauero.* &c. Sed legendum fortassis est *impetritum*: Sic enim loquebantur antiqui. suprà in Asinar. *Impetritum inauguratum'st quouis amittunt aues.* Ego tamen nihil muto. VTCVNQVE IN ALTO VENTVS EST, &c.] quomodocunque in mari ventus est, exinde velum vertitur. allegoria est, per quam hoc significat hominum voluntates, & cupiditates prout sunt tempora, & ex euentis immutari. Sed Turnebus Aduersar. lib. 20. cap 4. legit, vt habent libri vulgati, *ex imo velum vertitur*, quomodo habent & nonnulli ex nostris manuscriptis. *ex imo* autem, intepretatur ex ima veli parte, cui assentior & iampridem ita legendum, atque explicandum, existimaueram. REDDE IGITVR] redde igitur, quod tibi dedi, quando acceptum non habes. Nam donatio non valet, nisi is, cui donatur, acceperit. iocus est: quo significat Thesprio se nolle à se dictum esse, quod dixit, quando id, quod dixit, negat Epidicus ad interrogatum esse responsum. redde, inquit, mihi quod tibi dixi, & fac, vt non sit dictum. AB DANISTA] à fœneratore. à trapezita. IN DIES, MINASQVE ARGENTI SINGVLIS NVMMIS] accepit pecuniam illam fœnore, nempe in singulos dies, & in singulas minas, singulis sestertiis nummis. libri vulgati habent, *nummus*: quam lectionem probant quidam, & subintelligunt, *soluitur*. sententia autem quidem est eadem, sed libros veteres sequor. Admonet autem Camerarius, per nummum significari hic denarium, id est, quatuor sestertios nummos, seu decem asseis. BASILICE] regie, id est, magnifice, fortiter, planissime, prorsus, funditus. QVID IAM?] nonnulli legi volunt *qui iam?* id est, quomodo iam periisti? quod videtur rectius. veruntamen nihil mutare ausim, nam ita sæpe loquitur, nisi forte vbique legendum sit; *qui iam.* ILLE, QVI PERDIDIT ARMA, PERDIDIT ME] locus in verbo. Sic & Horatius dixit arma perdere, epist ad Quinctium lib. 1. *Perdidit arma, locum virtutis deseruit, qui semper in augenda festinat, & obruitur re.* Significatur autem Strathippocles, per eum, qui arma perdidit. NAM QVID ITA?] vel, *nam*, positum pro *autem*; vel est ἀναστροφὴ *nam quid*, pro *quidnam*, qua de re suprà, in Aulularia princip. ibi, *Nam cur me miseram verberas?* SED TACEAM, OPTIMVM'ST] id est, sed optimum est. vt taceam, vel sed optimum est me tacere sermonem inceptum abrumpit, se ipse reprimens, ne seruo futili committat arcana, recondita, & ἀπόρρητα, ne loquatur, quæ sunt tacenda. PLVS SCIRE SATIVS EST, Q. L. S. M.] seruum homi-

nem præstat plus scire, quàm loqui. non debet seruus homo omnia, quæ scit, loqui: sed multa tacere, & pectore clausa continere. hæc autem summissa voce, & quasi secum loquitur Epidicus à Thesprione auersus, & ad spectatores versus. TIMIDVS ES] times. timidus, pro timens, de quo suprà. ITA E VOLTV TVO VIDEOR VID. TEC.] sic edendum curaui, sententia plana, è voltu tuo, inquit, videor intelligere te aliquid mali in te admisisse & pœnam meritum esse. vulgata autem lectio, à qua non discrepat antiqua, *ita voltum suum video videre commeruisse*, &c. ferri non potest. COMMERVISSE] commisisse. Sic Terentius Phorm. *Nam si te senserit timidum pater esse arbitrabitur commeruisse culpam*, POTIN', VTI, &c.] potisne facere, vt ne mihi molestus sis? vel sic, potesne fieri, vt ne mihi molestus sis? sic in Pseudolo. *potin' aliam rem vt cures?* Ibidem. *potin' vt taceas?* in Menæch. *potin', vt mihi molestus ne sis? non te appello.* DEPERIT] valde amat, ita vt amore pereat. DEGETVR CORIVM DE T. M.] degetur, id est, detrahetur, demetur, despicietur. ita Nonius in verbo *degere*, quem secutus sum, reclamantibus libris veter. qui habent *detegetur*: quomodo edidit Camerarius, sed consentientibus, & comprobantibus omnibus vulg. QVAM TE VNQVAM AMAVIT] inest in his verbis aliquid turpitudinis, & flagitii significat enim Thesprio Epidicum Stratippocli aliquando turpiter inseruisse non sine pudicitiæ suæ iactura. IVPPITER TE PERD.] Iupiter te perdiderit, ob istuc maledictum, quod in me iacis. MITTE NVNC IAM ME] nunc me missum fac. QVIA PATREM PR. SEC.] ordo est, quia non vult patrem se conuenire & conspicari prius, quàm id argentum, &c. hic locus confirmat restitutionem illam nostram, quæ est supra non longè ibi, *Patrem se videre non volt etiam nunc.* RES TVRBVLENTA'ST] res est turbarum plena. HAECCINE VBI SC. S.] sermo præcisus, cuius hæc sententia est, hæccine fere senex, vbi sciet? vel sic, hæccine multa patietur esse senex, vbi cognoscet? proinde ac si dicat, non faciet. PVPPIS PEREVNDA'ST P.] quandoquidem mihi pereundum est, videndum est, vt probe peream, atque, vt ita dicam, honeste cadam. vel sic. quandoquidem puppis perire debet, vel quando puppim perire necesse est, id est, tergum meum, danda mihi opera est, vt probè pereat, præclaro scilicet aliquo facinore facto, allegoria est: significat enim quando sibi pereundum sit, magnificè & gloriosè pereundum esse: quemadmodum dicebat Catilina se incendium suum non aqua, sed ruina restincturum. Sallust. in in bello Catil. Cicero pro Muræna. secutus autem sum libros veteres omnes, à quibus non discrepant vulgati. Et verò hanc lectionem confirmant ea, quæ deinceps sequuntur. *quid istud ad me attinet quo tu intereas modo?* Camerarius tamen posse legi putat *percienda*, vt petere puppim, dictum esse à Plauto intelligamus pro eo, quod dicunt Græci. κρούειν πρύμναν hoc est, pulsare puppim ego nihil muto: neque tamen Camerarii coniecturam damno, sed totam rem iudicio lectoris relinquo ac permitto. Quod si quis *percienda* probaret: sic putarem hunc locum explicandum, quando mihi tantum periculum impendet. vel quandoquidem in tantum discrimen veni, videndum mihi est, vt ex hoc ipso discrimine in quo versor, me in tutum aliquem portum recipere possim: vel videndum mihi est, vt sim ad fugam paratus, expeditus atque instructus, si fortè senis iram fugere opus sit. Naues enim ex alto in portum appulsæ, cum proram habeant tum portui obuersam, continuo remorum pulsu ita conuertuntur, vt puppis portum, prora altum spectet. Virgil. libro 6 *Obuertunt pelago proras.* sed vt dixi, lectionem receptam tueor. QVIA PERIRE SOLVS NOLO, &c.] sic apud M. Tull in Catilin 2. *Nam illud non intelligo, quamobrem si viuere honestè non possunt, perire turpiter velint: aut cur minore dolore perituros se cum multis, quam si soli pereant, arbitrentur.* BENEVOLENTEM CVM BENEVOLENTE. te beneuolente, mecum perire volo beneuolente. ABI IN MALAM REM.] sermo malè precantis. CVM ISTAC CONDIC.] per quam non vis solus mori, sed me tecum mori postulas. ILLIC] ille. SOLVS NVNC ES] nunc quid libet dicere licet. quia solus sum: neque metuendum mihi est: ne quis, quod hic dixerim, diuulget. loquitur autem secum Epidicus hoc modo, solus nunc es Epidice. IN TETE. in teipso, in tua ipsius virtute. ABSVMTVS ES, perii. TANTAE IN TE IMP.] tantæ tibi impendent ruinæ. NISI SVFFVLCIS FIRMITER] nisi te tanquam ædificium ruens, & ruinæ proximum, seu cui notum, subiectis veluti tibi ciuibus valide fulcis: & vel nisi nauim fluctibus, & procellis iactatam arte aliqua fulcis, & sustines, &c allegoria est. SVBSISTERE] ὑφίστασθαι. ITAQ. IN TER. M. M.] & ita monte mali in te ruunt: montes mali, id est, ingentia mala tralatio est. Sic Cicero dixit, *montes* [illegible] *rum.* sic Cornif. libro 4. *quos montes belli fabricat* [illegible]. Sic Homerus [illegible] Idem Plautus Mostell. *Ita mali mœroris montem maximum adportem modò conspicatus sum.* Idem Mercat. *Montem tu quidem mali in me aracerem iamdudum iacis.* NEQVE EGO NVNC, QVOMODO ME EXP.] id est, neque mihi consilium vllum probatur, seu neque ego nunc consilium vllum idoneum reperio, quo me impeditum expediam. PERPVLI] vsque ad extremum impuli, eo vsque impuli, dum caderet, senem meis dolis coegi: senem meis dolis vim attuli. VT CENSERET] vt existimaret, &c. SVAM FILIAM] ex Epidauria muliere susceptam IPSE] filius eius. QVAM ABIENS MAND. M.] quam abiens mandauit mihi, vt emendam curarem. ALTERAM] amicam, quam nescit esse sororem suam. CORIVM PERDIDI] corium. id est *depsma*, pellem quæ lacerabitur virgis, vt statim ipse Epidicus dicit. NAM IAM VBI SENEX SENSERIT, &c.] nam vbi primum senex cognouerit sibi fucum esse factum, non dubium est, quin dorsum meum virgis spoliet, id est, quin meum corium virgis concidat, & dilaceret. AT ENIM TV P.] secum ipse sermocinatur NIHIL EST ISTVC, nullum commentum, aut consilium reperire possum, quo mihi præcaueam, aut si quid reperio, inane & inutile est PLANE HOC CORRVPTVM'ST C.] plane ego totus perii. NEQVE HOMO ES &c.] reprehendit se ipse, quòd ita animum despondeat. neque animum fortem & præsentem præbeat. QVI TIBI LIB. EST M. L.] qui tibi libet male loqui totus hic locus festiuo dialogismo exornatus est. QVIA TVTE TETE DESERIS] referendum ad illud, nequam homo es, hoc modo. nequam homo es Epidice, quia tu ipse tibi dees. homo nihili es. & nullius frugi, qui te ipse deseris. nam qui se ipse deserit, multo facilius alios deseret. QVID FACIAM?] respondet ipse sibi, quid faciam inquit, proinde ac si dicat, quid aliud facere possum? quid est, quod facere possim? si qua ratione mihi ipse opitulari possem, non me desererem, non mihi deessem. nunc autem cùm mihi nihil veniat in mentem, quo me impeditum expediam: & me deseram, & me perisse etiamem necesse est. TV QVIDEM ANTEHAC ALIIS SOLEB. D. CONSILIVM M.] id est, tu antehac ita consiliis abundabas, vt etiam

vt etiam aliis mutua dare posses: tractum est à pecunia, quæ mutuo datur. vt enim nemo egens alteri mutuo dare potest: ita qui alteri dat mutuo, intelligitur plus habere, quàm sibi satis sit. Tibi igitur Epidice qui antehac aliis cōsilia mutua dare solebas, consilia supersint, necesse est, quibus ipse vtare, & quibus te impeditum expedias. HVC CONCEDAM] in hunc locum me conferam. VNDE] ex quo loco. PLACIDE] sine strepitu, tacitè, tranquillè. PERSEQVAR.] auribus scilicet, hoc est, percipiam, audiam, tralatio est à pedibus ad aure is.

STRATHIPPOCLES, CHERIBVLVS adolescens. EPIDICVS seruus.

St. *REm tibi sum elocutus omnem Cheribule, atque admodum*
Meorum mœrorum, atque amorum, summam edictaui tibi.

Ch. *Prater ætatem & virtutem stultus es Strathippocles,*
Idne pudet te, quia captiuam genere prognatam bono
In præda es mercatus? quis erit, vitio qui id vortat tibi?

St. *Qui inuident, omnes inimicos mihi istoc facto repperi:*
At pudicitiæ eius nunquam nec vim, nec vitium attuli.

Ch. *Iam istoc probior es meo quidem animo, cùm in amore temperes.*

St. *Nihil agit qui diffidentem verbis solatur suis.*
Is est amicus, qui in re dubia re iuuat, vbi re est opus.

Ch. *Quid tibi me vis facere?* St. *argenti dare quadraginta minas,*
Quod Danistæ detur, vnde ego illud sumpsi fœnore.

Ch. *Si hercle haberem, non negarem.* St. *nam quid te igitur retulit,*
Beneficum esse oratione, si ad rem auxilium emortuum est?

Ch. *Quin edepol egomet clamore defatigor, differor.*

St. *Malim istiusmodi mihi amicos furno mersos, quàm foro.*
Sed operam Epidici nunc me emere pretio pretioso velim,
Quem quidem ego hominem irrogatum plagis pistori dabo,
Nisi hodie prius comparassit mihi quadraginta minas,
Quàm argenti fuero elocutus ei postremam syllabam.

Ep. *Salua res est. bene promittit spero, seruabit fidem.*
Sine meo sumtu paratæ iam sunt scapulis symbolæ.
Aggrediar hominem, aduenientem peregrè herum suum Strathippoclem
Salua impertit salute seruus Epidicus St. *vbi is est?* Ep. *adest.*
Saluum te gaudeo aduenisse. St. *tam tibi istuc credo, quàm mihi.*

Ep. *Benéne vsque valuistin'.* St. *à morbo valui. ab animo æger fui.*

Ep. *Quod ad me attinuit, ego curaui: quod mandasti mihi,*
Impetratum est, emta ancilla'st, quod tu te ad me litteras
Missiculabas. St. *perdidisti omnem operam.* Ep. *nam quid perdidi?*

St. *Quia meo neque cara'st cordi, neque placet.* Ep. *quid retulit*
Mihi tantopere te mandare, & mittere ad me epistolas?

St. *Illam amabam olim, nunc iam alia cura impendet pectori.*

Ep. *Hercle miserum'st ingratum esse hominem, id quod facias bene.*
Ego quod benefeci, malefeci: quia amor mutauit locum.

St. *Men' piacularem oportet fieri ob stultitiam tuam?*
Vt meum tergum stultitiæ tuæ subdas succidaneum.

Ch. *Quid iste verba facimus? huic homini opus est quadraginta minis,*
Celeriter calidis, Danistæ quas resoluas, & cito.

Ep. *Dic modo, vnde auferre me vis? à quo trapezita peto?*

St. *Vnde libet. nam ni ante solem occasum hoc argentum eloces.*

autem ductum à farina, quæ aqua irrigata pistori datur, vt ex ea conficiatur panis, COMPARASSIT] compararit, alicunde eruerit. PRIVS COMP. M. QVADRA. M. QVAM, &c.] hyperbole est, quia ne fieri quidem potest, vt tam citò Epidicus pecuniam reperiat, sed exprimitur amantis affectus. SALVA RES EST] ironia est. SERVABIT FIDEM] faciet quod promittit ratio hæc est, quare salua res sit, sed nobis seruari fidem volumus in rebus optatis & vtilibus: non in malis & damnosis. sic autem legendum non vt habent libri vulgati, *seruabit id*, neque vt edidit Camerarius, *seruabit itidem*. sic autem esse legendum conieci, tum ex sententia, quæ hanc scripturam postulat, atque adeò flagitat, tum ex antiqua nostrorū aliquot librorū, qui habēt partim *seruabit itidem*, partim *seruabit idem*, scriptura. SINE MEO SVMPTV PARATAE IAM SVNT SCAP SYMB.] iocus à symbolis, & cenis collatiuis tractus. erant autem symbolæ, collectæ, seu pecuniæ, quæ ab iis, qui communi sumtu erant vnà cenaturi, conferebantur. Terentius in Andria, *Eho quid Pamphilus? quid? symbolam dedit.* Idem Eunuch. *Heri aliquot adolescentuli coimus in Piraeo, in hunc diem, vt de symbolis essemus: Chaeream ei rei præfecimus.* &c. significat paratas esse suis scapulis plagas frequenteis & crebras, quæ tanquam symbolæ, diuersis ex partibus in scapulas suas conferentur. SALVA IMPERTIT SALVTE] salua salute, id est, summa salute. A MORBO] à corporis morbo. AB ANIMO] ab animi mœrore. QVOD AD ME ATTINVIT] quod meum fuit: quod mei offici fuit. IMPETRATVM EST] confectum & transactum est. QVOD TVTE AD ME LITT. MISSICVL.] quod, id est, propter quod: vel *quòd*, cum accentu graui, quia *missiculabas* autem, id est, crebrò mittebas: missitabas vel dicamus missiculare, esse paruula quædam mittere: & litteras missiculare, esse paruulas litterulas mittere. NAM QVID PERDIDI?] quidnam, seu propter quidnam perdidi? nam quid, pro quidnam, *ἀντιστροφή*. QVIA MEO NEQVE CARA'ST CORDI, &c.] quia neque animo meo cara est, &c. licebat dicere detracta voce, *cara*, hoc modo, quia neque mihi cordi est, neque placet. QVID RETVLIT, &c.] quid profuit, &c. *retulit* prima longa, impersonale ab indicatiuo *refert* quo suprà vsus est ead scena, *Nam quid te igitur retulit*, &c. ALIA CVRA] alius amor. HERCLE MISERVM'ST INGR. ESSE HOM.] ordo & sententia est, profectò miserum est te ei de quo bene merearis, gratum non esse, in eo quod facias bene iam illud, te, ei, de quo bene merearis, &c. secunda persona est pro tertia non definita: vt si ita dixisset, miserum est, eū, qui alicui benefecerit, gratum non esse ei, cui benefecerit, in eo, quod benefecerit. Sed hæc quoque scriptura in nonnullis manuscriptis codicibus reperitur: *hercle mirum'st gratum esse hominem id, quod facias bene.* Cuius scripturæ fortassis hæc sententia possit esse. profectò mirum est, quenquam hominem gratum reperiri in eum, de quo bene meritus sit, & eius beneficii, quod acceperit, nomine, cum tu ingratus sis, neque mihi vllā gratiam habeas eius rei, quam tuo mandatu feci. Ego priorem scripturam & sententiam huic antepono. QVI AMOR MVTAVIT LOCVM] quia eam, quam olim amabas, amare desiisti, & nunc aliam amas. DESIPIEBAM MENTIS, CVM, &c.] desipiebam mentis, seu mente, sic dictum, vt pendere animi, seu animo, cruciari animi, seu animo: angi animi, seu animo: æger, saucius, infœlix animi, seu animo, & similia sexcenta. CVM ILLAS SCRIPTAS MITTEB.] cùm illas litteras mittebam ad te: cùm illas tabellas scriptas dabam ad te. MEN' PIACVLAREM. OP. F. &c.] méne oportet propter stultitiam tuam plecti? méne par est stultitiæ tuæ pœnas dare? an me oportet piaculum stultitia tua admissum luere? ánne oportet stultitiam tuam meis scapulis & meo supplicio expiari? VT MEVM TERGVM STVLTITIAE SVBDAS SVCCID.] A. Gell. lib. 4. cap. 6 hunc locum proferens, Succidaneæ hostiæ, inquit, dicuntur, e littera per morem compositi vocabuli in, i. litteram commutata. nam quasi succedaneæ appellatę sunt, quoniam si primis hostiis litatum non erat, aliæ post easdem ductæ hostiæ cædebantur, quæ quasi prioribus iam cæsis luendi piaculi gratia subdebantur, & succedebant, ob id succidaneæ nominatæ, littera, i. scilicet tractim nominata. tergum igitur succidaneum posuit Plautus pro tergo, quod pro aliena culpa cædatur. Festus, *succidanea hostia dicebatur, quæ secundo loco cædebatur sic appellata à succedendo.* CALIDIS] recentibus, quàm primum, & celerrimè repertis, *θερμαῖς*. RESOLVAS] reddas, rescribas. NAM NI ANTE SOLEM OCCASVM HOC ARGENTVM ELOCES, &c.] hic versus in plerisque libris lacer & mutilus est. sic enim scriptus est, *Vnde libet. Nam ni ante solem occasum elo.* * *. quidam ex *elo* faciunt *ἕλω*, id est, abstulero: alii *ἔχω*, id est, habeam. Ego docti cuiusdam viri fidem secutus, qui se ita scriptum reperisse in antiquissimo codice testatus est: ita edidi, *Vnde libet. nam ni ante solem occasum hoc argentum eloces*, &c. id est, nisi ante solis occasum has quadraginta minas ex aliquo loco eruas: vel ex suo loco auferas, & ad me afferas, &c. *solem occasum* autem dictum est antiquè, vt est in xii. tabulis. *Sol occasus, suprema diei tempestas esto* MEAM DOMVM NE IMBITAS] meam domum ne introeas. beto, is, antiquum verbum, quod valet eo, is. hinc composita, imbito, imbitis, perbito, perbitis, rebito, rebitis, &c. de quibus alibi TV TE IN PISTRINVM RECTA INFERAS] tu te in pistrinum rectà conferas, seu conicias. Hic quoque versus lacer est in plerisque libris sed in vno sic erat expletus, *tu te in pistrinum rectà inferas*, quam lectionem recepimus, vt & sententiæ conuenientem, & suis numeris constantem. CORDE LIBERO] animo libero, ac soluto. FABVLARE] fabularis, loqueris NOVI EGO NOSTROS] noui ego eos, qui è familia nostra sunt. noti sunt mihi familiares, ac domestici nostri. PATIERIN', VT EGO ME, &c.] patierisne, vt ego mihi manus efferam, & me ipse occidam. ACCEDAM] adibo. ALIQVA REPERIBITVR] aliqua via reperietur. ALIQVA OPE EXSOLVAM, EXTRICABOR ALIQVA] aliqua ope me exsoluam, aliqua ope his tricis, id est impedimentis expediam me, seu expediar. profert Nonius in voce *tricæ*. EST EVBOICVS MILES, QVI, &c.] hoc est commentum Epidici, quo quadraginta minas à sene aufert. Euboicus autem, ab Eubœa dictus MVLTO AVRO POTENS] aurum potens est, & ictu fulmineo potentius, vt ait Horatius Oda 16. libro 3. *ictu fulmineo*. quare probabiliter, qui auro abundant, sunt potentes: quia eo freti quiduis efficere possunt. ISTAM] quæ est apud patrem. SCIBIT] sciet. LVCVLENTE HAS.] hilariter, iucundè, splendidè, opipare, *λαμπρῶς*, educamus. EGO DE RE ARGENT. IAM SENATVM CONVOCABO, &c.] ego de re argentaria, id est, de argento, apud me consultabo. conuocabo senatum consiliarem: translatè dictum à senatu, cuius erat de rebus maximis consultare. suprà in Aulularia, *Quid tu te solus de senatu seuocas?* Idem in Mostell. *Dum mihi senatum consilii in cor conuoco.* ibidem, *Capio consilium, vt senatum*

congerronum conuocem: Quem cum conuocaui, atque illi me è senatu segregant. Idem in Milite glor. *frequenti senatui poterit nunc haberier.* CVI POTISSIMVM INDIC. B.] cōsultabo apud me cui potissimùm insidiæ à me comparentur, vel cui potissimùm bellum denuntietur, à quo argentum auferam. tralatio, seu potius allegoria est. EPIDICE] se ipse alloquitur. & hortatur. DORMITANDVM] negligenter, & somniculose agendum tralatio est. Dormitare Græci dicunt νυστάζειν, quod valet dormiturire, & somno vrgeri. seu grauari. Horat. in epist. ad Piso. & idem, *Indignor; quandoque bonus dormitat Homerus.* Hinc dormitatores, qui aliud agunt, quique negligēter & somniculosè versantur in eo, quod agere debent. NEQVE CVNCTANDI COPIA'ST] neque cunctandi locus est. seu neque cunctari licet. AT EVNDEM SENEM OPPVGNARE] suprà dixit bellum indicere. eundem senē videlicet, quē oppugnaui, quémque adeò expugnaui, & decepi in Fidicina emēda, quam ille filiā suam ex Epidauria muliere natam esse putat.

APOEDICES, PERIPHANES, senes duo.

Plerique homines, quos quum nihil refert, pudet, vbi pudendum est,
Ibi eos deserit pudor, quum vsus est vt pudeat. is adeò tu es. quid.
Est quod pudendum siet, genere natam bono, pauperem, domum
Ducere vxorem, præsertim eam, qua ex tibi commemores
Hanc, quæ domi est, filiam prognatam? Pe. *reuereor filium.*
Ap. *At pol ego te credidi vxorem, quam tu extulisti, pudore exsequi,*
Cuius quoties sepulcrum vides sacrificas illico orco hostiis:
Neque adeò iniuria, quia licitum est eam tibi viuendo vincere.
Pe. *Oh Hercules ego fui, dum illa mecum fuit: neque sexta ærumna*
Acerbior Herculi, quàm illa mihi est obiecta. Ap. *pulcra*
Edepol dos pecunia est. Pe. *quæ quidem pol non maritata'st.*

PLERIQVE HOMINES] subintellige, sunt. CVM NIHIL REFERT] cùm nihil attinet: cùm nihil prodest. IBI EOS DESERIT PVDOR] ibi à pudore derelinquunt. QVOM VSVS EST, VT PVDEAT] cùm opus est eos pudore affici. notanda hæc iteratio. Nam suprà dixit, vbi pudendum est, id est, vbi pudere eos debet. dicit nunc quom vsus est, vt eos pudeat, sic sæpe loquuntur boni scriptores. IS ADEO TV ES] talis adeò tu es. QVID EST, QVOD PVDENDVM SIET, &c.] corruptus erat hic locus in omnibus libris, in quibus ita legitur, *qui Dei, quod pudendum fiet*, quæ lectio fieri non potest, neque ex ea probabilem vllam sententiam elicere licet. ego autem coniectura certissima ductus d. littera coniuncta cū prouocabulo *qui*, & addita vna litera, vt ex *es*, fieret *est*, locum mendosum emendaui, ac perpurgaui, vt sententia aptissima, & planissima ex eo eliciatur. quid est, inquit Apœcides, quod sit pudendum, id est, quamobrem te pudere debeat. ducere vxorem domum fœminam bono genere natam, præsertim eam, ex qua dicas hanc, quæ domi est, filiam esse natam? Epidauriam illam mulierem significat, quæ hic non nominatur, ex qua nata erat Periphani filia, quam se putabat habere domi. REVEREOR FILIVM] αἰδοῦμαι τὸν παῖδα, filium pudore prosequor, filius me pudore afficit. AT POL EGO TE CREDIDI VX. &c.] proinde ac si dicat, at pol erat æquius te vxorem mortuam pudore prosequi, seu exequi: id est, erat æquius te vxoris mortuæ pudore & reuerentia à nouis nuptiis deterreri, quàm pudore, & reuerentia filii, &c. QVAM TV EXTVLISTI] quam tu foras ad rogum extulisti. efferri dicuntur mortui, cùm domo in rogum portantur. Terent. Andr. *Effertur imus.* PVDORE EXSEQVI] pudore, & reuerentia prosequi. Hinc exsequiæ dictæ sunt: & exsequias mortuis facere. Mar. Tull. Tuscul. CVIVS QVOTIES SEP. VIDES, SACR. &c.] Cuius sepulcrum quoties vides, toties Orco hostias immolas, gratiam ei referens, quòd te vxore loquaci, & odiosa liberarit, & quia, vt subiicit, licuit tibi eam viuendo vincere. Non semel lectorem admonuimus viros introduci à Plauto vxorum osores. SACRVFICAS ILLICO ORCO HOST.] vtroque modo dicere licet, sacrificas Orco hostias, & sacrificas Orco hostiis. Orco autem, id est, ᾅδῃ, Plutoni. Orcus ab vrgendo dictus, inquit Festus. NEQVE ADEÒ INIVRIA: QVIA LICITVM'ST T.] Neque verò iniuria, id est, immeritò, Orco sacrificas, quia licuit tibi eam viuendo superare, id est quia tibi datum est, vt esse posses ei superstes. Viuendo vincere dixit. & Lucre. lib. 1. *Multáque viuendo vitalia vincere secla.* & lib. 3. *Omnia si pergas viuendo vincere secla.* Oh interiecto lætitiam declarans. HERCVLES EGO FVI, D. M. ILLA M. F.] ærumnosus ego fui, vt Hercules. quandiu illa mecum vixit, mecum fuit, ἐμοὶ συνῴκει. NEQVE SEXTA ÆRVMNA, &c.] Virgil. in epigramm. *Abstulit Hyppolitæ sexto sua vincula victæ.* significat sibi cum vxore, dum vixit illa, semper fuisse certandum, vt Herculi cum Hyppolita. PVLCRA EDEPOL DOS PEC.] id est, dos profectò pulcra pecunia est. QVAE QVIDEM POL NON MARITATA'ST] dixerat Apœcides pecuniam pulcram dotem esse. Respondet Periphanes id verum esse, si modo pecunia illa non est maritata. si non est cum muliere coniuncta, hoc est, si non est ab vxore profecta: vel sic, si ad virum peruenit, & penes virum est, vxore mortua, & si vxor, quæ eam ad virum attulit mortua est, vel sic, dixerat Apœcides dotem pulcram pecuniam esse: quod valet optandum esse vxorem dotatam domi habere: cui respondet Periphanes, id se concedere verum esse, si modo dos illa, non si tanquam vxor ducta. quia ii fere, qui vxores dotatas domum ducunt, pecuniæ, & dotis causa vxores ducunt, & idcirco vxoribus suis seruire coguntur, hoc igitur eo dicit, quod vxores dotatæ plerunque regere virum, & imperare viro volunt. Sic in Aulul. *Nam quæ indotata'st, ea in potestate'st viri, Dotatæ mactant, & malo & damno viros.* Idem in Asinar.

in Asinar. *Argentum accepi, dote imperium vendidi.* profert autem hunc Plauti locum Porphyrio ad illud Horat. quod est in carmine seculari, *prolisque nouæ feraci lege marita*: videtúrque leg. sse, *quæ quidem pol non marita'st.* sic enim ille, maritam autem legem videtur auctoritate Plautina dixisse, pro maritali. Similiter autem & ille locutus est, vbi ait senex, *pulchra edepol dos pecunia'st.* Alter respondit, *quæ quidem non marita'st*, pro eo, quod est, quæ non maritalis est.

EPIDICVS seruus, APOECIDES, PERIPHANES, senes duo.

ST, tacete, habete animum bonum liquido exeo foras
Auspicio, aui sinistra, acutum cultrum habeo, senis qui exenterem
Marsupium. sed eccum ipsum ante ædis conspicor Apœcida,
Quales volo vetulos duos. iam ego me conuertam in hirundinem,
Atque eorum exsugebo sanguinem: senati, qui columen cluent.

Ap. *Continuò vt maritus fiat.* Pe. *laudo consilium tuum.*
Nam ego illum audiui in amore hærere, apud nescio quam fidicinam.

Pe. *Id ego excrucior.* Ep. *di herele me omnes adiuuant, augent, amant.*
Ipsi hi quidem mihi dant viam, quo pacto ab se argentum auferam.
Age nunc iam orna te Epidice, & palliolum in collum conijce.
Atque dissimulato, quasi per vrbem totam hominem quæsiueris.
Age si quid agis. dij immortales, vtinam conueniam domi
Periphanem, per omnem vrbem, quem sum defessus quærere:
Per medicinas, per tonstrinas, in gymnasio, atque in foro,
Per myropolia, & lanienas, circumque argentarias,
Rogitando sum raucus factus, penè in cursu concidi.

Ap. *Epidice.* Ep. *Epidicum quis est qui reuocat?* Pe. *Ego sum Periphanes.*

Ap. *Et ego Apœcides sum.* Ep. *& ego quidem sum Epidicus, sed here, optuma*
Vos video ambo aduenire opportunitate. Pe. *quid rei est?*

Ap. *Mane, sine respirem quæso.* Pe. *imò acquiesce.* Ep. *animo malè est.*
Recipiam anhelitum. Ap. *clementer acquiesce.* Ep. *animum aduortite.*
A legione omnes remissi sunt domum Thebis. Ap. *quis hoc*
Scit factum? Ep. *ego ita factum esse dico.* Pe. *scin' tu istuc?* Ep. *scio.*

Pe. *Quî tu scis?* Ep. *quia ego ire vidi milites plenis vijs,*
Arma referunt, & iumenta ducunt. Pe. *nimis factum bene.*
Tum captiuorum quid ducunt secum? Ep. *pueros, virgines,*
Binos, ternos, alius quinque, fit concursus per vias.
Filios suos quisque visit. Pe. *herele rem gestam bene.*

Ep. *Tum meretricum numerus tantus, quantum in vrbe omni fuit.*
Obuiam ornatæ occurrebant suis quæque amatoribus:
Eos captabant. id adeò qui maximè animum aduorterim,
Pleraque hæ sub vestimentis secum habebant retia.
Quom ad portum venio atque ego illam illic video præstolarier.
Et cum ea tibicinæ ibant quatuor. Pe. *quicum Epidice?*

Ep. *Cum illa quam tuus annos multos deamat, deperit?*
Vbi fidémque, rémque, séque, séque properat perdere,
Ea præstolabatur illum apud portam. Pe. *viden' veneficam?*

Ep. *Sed vestita, aurata, ornata, vt lepidè? vt concinnè? vt nouè?*

Pe. *Quid erat induta, an regillam induculam, an mendiculam?*

Ep. *Impluuiatam, vt istæc facimus vestimentis nomina.*
Vt in impluuium induta erat. Pe. *quid autem istuc mirabile'st?*
Quasi non fundis exornatæ multæ incedant per vias,

At tributus cum imperatus est, potesse pendi negant:
Illis, quibus tributus maior penditur, pendi potest.
Quid istæ, quæ vesti quotannis nomina inueniunt noua?
Tunicam rallam, tunicam spissam, linteolum cæsicium,
Indusiatam, patagiatam, caltulam, aut crocotulam,
Supparum, aut subminiam, ricam, basilicum, aut exoticum,
Cumatile aut plumatile, cerinum aut melinum, gerra maxima.
Cani quoque etiam ademptum'st nomen. Ep. qui? Pe. vocant Laconicum,

Ep. Hæc vocabula auctiones subigunt, vt faciant viri.
Pe. Quin tu, vt occœpisti, loquere. Ep. occœpere aliæ mulieres
Duæ post me sic fabulari inter se. ego abscessi solens,
Paulum ab illis, dissimulabam me harum sermoni operam dare.
Nec satis exaudiebam, nec sermonis fallebar tamen,
Quæ loquerentur. Pe. Id lubido est scire. Ep. ibi illarum altera
Dixit illi, quicum ipsa ibat. Pe. quid? Ep. tace ergo vt audias.
Postquam illam sunt conspicatæ, quam tuus gnatus deperit,
Quàm facilè, & quàm fortunatè euênit illi, obsecro, mulieri
Liberare quam vult amator? quisnam is est? inquit altera
Illi. ibi nominat Strathippoclem Periphanæ filium. Pe. perij
Hercle. quid ego ex te audio? Ep hoc, quod actum. egomet pòst vbi illas audiui loqui,
Cœpi rursum versum ad illas pauxillatim accedere
Quasi retruderet hominum me vis inuitum. Pe. intelligo.

Ep. Ibi illa interrogauit illam, quî scis? quis id dixit tibi?
Quin hodie allatæ sunt tabellæ ad eam à Strathippocle, cum
Argentum sumsisse apud Thebas ab danista fœnore,
Id paratum, & sese ob eam rem id ferre. Pe. cedò, ego óccidi.

Ep. Hæc sic aiebat. sic audiuisse se ab ea, atque epistola.
Pe. Quid ego faciam nunc? consilium à te expetesso Apœcides.
Ap. Reperiamus aliquid callidi conducibilis consilij.
Nam ille quidem, aut iam hic aderit credo hercle, aut iam adest. Ep. si æquum siet
Me plus sapere quàm vos, dederim vobis consilium catum,
Quod laudetis, vt ego opinor, vterque. Pe. Ergo vbi est Epidice?
Ep. Atque ad eam rem conducibile. Ap. quid istuc dubitas dicere?
Ep. Vos priores esse oportet, nos posterius dicere,
Qui plus sapitis. Ap. eia vero, age dic. Ep. at deridebitis.
Ap. Non edepol faciemus. Ep. imò si placebit vtitor.
Consilium si non placebit, reperitote rectius.
Mihi istic nec seritur, nec metitur, nisi ea quæ tu vis volo.
Pe. Gratiam habeo, fac participes nos tuæ sapientiæ.
Ep. Continuò arbitretur vxor tuo gnato, atque vt fidicinam
Illam quam is volt liberare, quæ illum corrumpit tibi,
Vlciscare: atque ita curetur, vsque ad mortem vt seruiat.
Ap. Fieri oportet. Pe. facere cupio quiduis, dum id fiat modò. Ep. hem,
Nunc occasio'st faciundi, priusquam in vrbem aduenit.
Sicut cras hîc aderit, hodie non venerit. Pe. quî scis? Ep. scio:
Quia mihi alius dixit, qui illinc venit, manè hic affore.
Pe. Quin tu eloquere, quid faciemus? Ep. sic faciundum censeo.

Quasi

Quasi tu cupias liberare fidicinam animi gratia,
Quasique ames vehementer tu illam. Pe. *quam ad rem istuc refert?* Ep. *rogas?*
Vt enim praestines argento priusquam veniat filius,
Atque vt eam te in libertatem dicas emere. Pe. *intelligo.*
Ep. *Vbi erit empta, vt aliquò ex vrbe amoueas, nisi quid tua*
Secus sententia est. Pe. *Imò doctè.* Ep. *quid tu autem Apœcides?*
Ap. *Quid ego iam, nisi te commentum nimis astutè intelligo?*
Ep. *Iam tunc igitur amota ei erit omnis consultatio*
Nuptiarum, ne grauetur, quod velis. Ap. *vt sapis? & placet.*
Ep. *Tum tute igitur callidè iam quicquid acturus es, age.*
Pe. *Rem hercle loquere.* Ep. *& repperi haec te qui abscedat suspicio.*
Pe. *Sine me scire.* Ep. *scibis, audi.* Ap. *sapit hic pleno pectore.*
Ep. *Opus est homine, qui illò, argentum deferat pro fidicina.*
Nam te illò non aequè opus est. Pe. *quid iam?* Ep. *ne te censeat*
Filij caussa facere. Pe. *doctè.* Ep. *quò illum ab illa prohibeas,*
Ne qua ob eam suspicionem difficultas eueniat.
Pe. *Quem hominem inueniemus ad eam rem vtilem?* Ep. *hic erit optimus.*
Hic poterit cauere rectè, iura qui & leges tenet.
Pe. *Epidice habeas gratiam.* Ep. *sed ego istuc faciam sedulò.*
Ego illum conueniam, atque adducam huc ad te, quoia est fidicina,
Atque argentum ego cum hoc feram. Pe. *quanti emi potest minimo?* Ep. *illane?*
At quadraginta fortasse eam posse emi minimo minas.
Verùm si plus dederis, referam, nihil in ea re captio est.
Atque id non decem occupatam tibi erit argentum dies.
Pe. *Quidum?* Ep. *quia enim mulierem illam alius adolescens deperit.*
Auro opulentus, magnus miles, Rhodius, raptor hostium,
Gloriosus. hic emet illam de te, & dabit aurum, vbi eam emtam sciet.
Tace modò, est lucrum hic tibi amplum. Pe. *deos quidem oro.* Ep. *impetra,*
Ap. *Quin tuis intrò, atque huc argentum promis? ego visam ad forum,*
Epidice eò veni. Ep. *ne abitas, priusquam ego ad te venero.*
Ap. *Vsque opperiar.* Pe. *sequere tu intrò.* Ep. *I, numera, nihil ego te moror.*

ST] St. silentii indicti nota est. Statius, *St, tacete quid hic clamoris est?* Naeuius Coroll. *St, tace.* tale verbum caue faxis. LIQVIDO EXEO FORAS AVSPICIO] liquido, id est, non turbulento, non dubio, certò. Liquidum auspicium dicitur, quod cœlo sereno ostentum est. sic in Persa, *Vide, vt ingrediare auspicato.* DOR. *liquidum est auspicium.* TOX. *tace.* sic in Pseud. dixit, *liquido animo.* AVI SINISTRA] Festus, *sinistra aues*, inquit, *sinistrúmque & sinistrum auspicium, est quod sinat fieri.* Varro lib. epist. quaest. ait, *à Deorum sede, cùm in meridiem spectes, ad sinistram sunt partes mundi exorientes, ad dextram occidentes. hinc factum arbitror, vt sinistra, meliora auspicia, quàm dextra existimentur. Idem ferè sentiunt Sinnius Capito, & Cincius.* SENI, QVI EXENTEREM MARS.] quo senis marsupium exhauriam. exentero à voce Graeca ἔντερον, quod valet intestinum. infrà ead. fab. *meum exenteravit Epidicus marsupium.* Ibid. *vt illic autem exenterauit mihi oves argentarias?* exenterare marsupium igitur translatè dictum pro, nummos è marsupio auferre, quasi nummi sint marsupii intestina. QVAERIS VOLO VETVLOS D.] video vetulos duos, qualeis volo. IN HIRVNDINEM] cuius est sanguinem exsugere. Horat. epist. ad Pison. *Non missura cutem, nisi plena cruoris, hirudo.* EORVM EXSVG. SANGVIN.] exsugebo, exsugam. sed Nonius legit *exsorbebo.* SENATI, QVI COLVMEN CL.] qui cluent, id est, qui audiunt, quod est, nominantur, seu dicuntur, columen, hoc est, columna senati, senatu. cluent. Graecum est κλύω, id est, audio. audio autem interdum valet, dicor, vt cùm dicimus, audio pater, id est, dicor pater. Horat. epist. ad Maecen. 2. *rexque paterque Audisti coram, nec verbo parcius absens.* Iam senatum generandi casu dixisse veteres notum est, & suprà admonuimus. M. Tull. diuinat. in L. Caecil. *quos in vna quaq. beneficio senati*, &c. Notat Carisius. COLVMEN] Terent. in Phor. *columen familiae.* Horat. Oda 17. lib. 2. *mearum Grande decus, columénque rerum.* CONTINVÒ VT MARITVS FIAT] colloquuntur inter se senes, de Strathippocle nuptiis alligando, vt hoc pacto à meretricio amore auocetur, atque auertatur. IN AMORE, HAERERE APVD NESC. Q. F.] amori deditum, atque affixum esse, &c. haerere, ἔχεσθαι. ID EGO EXCRV.] ob id ego excrucior. IPSI MI

QVIDEM] hi ipsi senes viam mihi monstrant, qua pecuniam ab se, id est, ab iis ipsis auferam, ab se, bona reciprocatio est. ET PALLIOLVM IN COLL. CONIICE] vt expeditiùs curras suprà in Captiuis. *Num res certa'st eodem pacto vt comici serui solent, conyciam in collum pallium.* Non celabo autem lectorem, in omnibus libris nostris veteribus scriptum esse conice vnico i. vt legit Aul. Gell lib. 4. cap. 17. AGE SIQVID AGIS] oratio, qua vel nos ipsos, vel alterum, ad diligenter & strenuè agendum incitamus. Sic in Persa. *Age siquid agis. ego ad hunc redeo.* In Casina, *quin datis si quid datis?* QVEM SVM DEFESSVS QVAERERE] quem sum defessus quærendo. PER MEDICINAS] per medicorum, seu pharmacopolarum officinas. PER TONSTRINAS] in tonstrinis plerunque sedebant homines fabulandi gratia. hinc illud Horatii Sat. 7. libr. 1. *opinor Omnibus & lippis notum & tonsoribus esse.* IN GYMNAS. ATQVE INF.] tale est illud Catull. ad Camerium, *Te quæsiuimus in minore campo, te in circo, te in omnibus tabernis, te in templo superi Iouis sacrato,* &c. PER MYROPOLIA] in quibus veniebant vnguenta per tabernas vnguentarias. ET LANIENAS] in quibus laniabantur pecudes, al. carnium macella. ARGENTARIAS] argentariorum tabernas. SVM RAVCVS FACTVS] rauim contraxi. PENE IN CVRSV CONC.] ita propere cucurri, vt pene inter currendum conciderim. SED, HERE, OPTIMA VOS VIDI AMBO, &c.] ambo posi tum pro ambos, vt sæpe alibi Carisius libr. 1. hos duo, & hos ambo dixerunt veteres. Virgilius li. 4. Georg *Verùm vbi ductores acie reuocaueris ambo.* optima opportunitate autem, hoc est opportunissimè. RECIPIAM ANHELITVM] siue, recipiam animam. CLEMENTER ACQ.] placide, & leniter acquiesce. PLENIS VIIS] ex eo, quod viæ militum plenæ sunt, multitudo militum à legione redeuntium intelligitur. BINOS TERNOS] singuli ducunt. ALIVS QVINQVE] rectè hic quinque, non quinos. FILIOS SVOS Q. V.] filios suos è militia, seu à legione redeunteis. VISIT] nostri libri veteres fere omnes habent *visunt.* QVANTVM IN VRBE OMNI F.] quantum meretricum in tota vrbe fuit. sic autem habent codices omnes veteres, non *quantus*, vt & à Camerario annotatum est. ID ADEÒ QVI MAX. ANIM. ADVERT.] id adeò scio, quippe qui maxime animaduerterim. Sic autem legendum potius, quàm vt edidit Camerarius *quàm maximè.* nam præterquam quòd sic, vt edidimus, omnes libri vulgati habent eandem scripturam, etiam nostri manuscripti tuentur, & confirmant. RETIA] quibus scilicet suos amatores irretitent. QVOM AD PORTVM VENIO, ATQVE ILLAM, &c.] atque pro statim, propere, mox. sic suprà in Captiuis, *quo imus vnà inquam ad prandium? atque illi tacent.* Virgil. Georg. 1. *si brachia forte remisit, Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.* illam autem fidicinam, quam amat Strathippocles. PRAESTOLARIER] exspectare. ET CVM EA, &c.] fidicina, vt postea declarabit Epidicus. QVICVM EPIDICE?] cum qua, Epidice, dicis tibicinas iuisse quatuor? VT LEPIDE? VT CONC.] quàm lepide? &c. AN REGILLAM INDVC.] regilla vestis, diminutiue dicta à regia, vt & basilica. Nonius apud quem sic legitur hic versus, *an regillam tuniculam, an mendiculam?* dicitur autem eadem & trabea, qua Reges & Reginæ vtebantur. INDVCVLAM] inducula dicta ab induendo. AN MENDICVLAM?] erátne induta induculam regillam, an mendiculam? regillæ vesti, qua Reginæ vtuntur, opposuit mendiculam quasi mendicis conuenientem. Alii mendiculam dictam esse volunt à voce mendix, quę magistratum signifi-

cat apud Oscos, vt docet Festus quodam loco. IMPLVVIATAM, &c.] impluuiatus color, inquit Nonius, quasi fumato stillicidio impluus. Sic autem legitur apud eum hic versus *impluuiatam, vt ista faciunt vestimentis nomina.* quo modo videtur potius legendus. & omnes libri vulgari Veneti, Florentini, Lugdunenses, Paris. Germ. præter editionem Camerar cõprobant. Est autem impluuium, quò aqua pluuia de tecto impluit, vt docet Festus. VT IN IMPLVVIVM IND. ER.] iocatus seruus, erat, inquit, meretrix illa tanquam in impluuium induta, non debet autem cuiquam nouum videri, quod participium *induta* seu verbum *induor* iunxit cum accusandi casu, adhibita præpositione *in*. nam sic quoque loquebantur veteres induere se in florem in laqueum, in fraudem, & similia. Non dissimulabo tamen in nonnullis libris veteribus non reperiri præpositionem *in*: quemadmodum neque in vulgatis. QVID AVTEM ISTVC MIRVM'ST QVASI NON, &c. sed quid mirum est, inquit, meretrices istas tam sumptuosè vestitas incedere, quasi verò non videamus multas fundis ornatas incedere per vias? significat tantam esse sui temporis luxuriem & nequitiam, vt plerisque etiam fundos meretricibus largiatur. Sic Horat. de Marsæo lib. 1. sermonum Satyr. 2. *Vt quondam Marsæus, amator Originis ille, Qui paternum mimæ donat fundúmque larémque.* AT TRIBVTVS QVOM IMP. EST, &c.] at cùm tributum imperatum est à magistratibus, inquit, negant à se pendi posse, neque pendere volunt meretricibus, quibus non debent, & quibus maius tributum pendendum est, libenter pendunt, & pendere facilè possunt. Tributum, inquit Nonius neutro genere, sed masculin. Cato in originib. *Ne prædia in lubricum dirigerentur, cum tributus exigeretur.* Notat & A. Gell. lib. 13. cap. 13. ILLIS] meretricibus TVNICAM RALLAM] tunica ralla dicta est à raritate, inquit Nonius: profertque hunc locum. SPISSAM] quæ opponitur rallæ. LINTEOLVM CAESITIVM] linteolum purum & candidum, sic dictũ, vel quòd cædendo ad candorem peruenerit, vel quod oras circumcisas habeat. auctor Nonius. qui hunc locum profert. INDVSIATAM] indusium, inquit Nonius, vestimentum est, quod corpori intra plurimas vesteis adhæret, quasi intusium. Plautus in Epidico, *Indusiatam*, &c. Profert hunc locum & Varro li. 4 de lingua Latina his verbis, *Alterum genus item duo, vnum quod foris ac palàm, palla: alterum quod intus, à quo intusium, id quod Plautus dicit: Intusiatam patagiatam, caltulam ac crocotulam* ex quibus Varronis verbis apparet legendum hic esse apud Plautum *intusiatam* non vt habent omnes ferè libri *indusiatam.* PATAGIATAM] *patagium*, inquit Nonius, *clauus aureus, qui pretiosis vestibus immitti solet.* Plaut. Epid. &c. At Festus patagium docet esse, quod ad summam tunicam assui solet: quæ & patagiata dicitur, & patagiarii, qui eiusmodi opera faciunt. CALTVLAM, ET CROCOTVLAM] tunica caltula, & crocotula, vtraque dicta est à genere florum, calta & croco. Virgilius Alex. *Mollia luteola pingit vaccinia calta.* M. Tull. de Haruspic. resp. *P. Clodius à crocota, a mitra, à muliebribus soleis, purpureisque fasciolis, à strophio à psalterio, a flagitio, à stupro, est factus repente popularis.* SVPPARVM] Nonius, supparum, est linteum femorale vsque ad talos pendens, dictum, quod subtus appareat. Deinde hunc locum profert. Varro autem libro 4. de lingua Latina, deducere videtur ab eo, quod est suprà. Sic enim ille: alterum genus est, quod subtus est, à quo subucula: alterum, quod supra. à quo supparus. Afranius, epist. *Tace: puella non sum, supparo si induta sum.* Varro Eumenid. *Hic mulieris suppa-* [illegible]

ro Coronam ex auro, & gemmis fulgentem gerit. AVT SVBMINIAM] subminia tunica, vel à minio dicta est, quasi subminiata & subrubra, vel à minuendo, quasi subminuta. RICAM] rica, vt docet Festus, seu Paulus ex Festo, vestimentum quadratum, fimbriatum, quo Flaminicæ pro palliolo vtebantur. Alii dicunt ricam ex lana succida alba fieri solitam a virginibus ingenuis, patrinis, matrinis ciuibus, & cæruleo colore infici. Varro libro quarto de lingua Latina, Rica, inquit, à ritu, quod Romano ritu, sacrificium fœminæ cum faciant, capita velant. Rica, inquit Nonius, est quod nos sudarium dicimus. Plautus Epidico, &c. BASILICVM] genus vestis regium, quod & Nonius indicat in voce, *regilla*. EXOTICAM] genus vestis peregrinum. CVMATILE] vestis est coloris marini, aut cærulei, quasi fluctuum similis, vt docet Nonius. fluctus enim Græcè κύματα dicuntur. Titinnius, & quem colos cumatilis deceat. Plautus in Epid. &c. AVT PLVMATILE] vestis plumatilis est clauata, aut ex clauis facta, vt docet Nonius, hunc locum proferens. CERINVM] cerinum vestimentum, dictum est à ceræ colore, & idem Nonius docet, & hunc locum profert. AVT MELLINVM] si hæc scriptura recta est, mellinum, interpretabor, vestis genus aliquod mellei coloris. GERRAE MAXIMAE] gerræ, crates vimineæ. Athenienses cùm Syracusas oppugnarent, atque obsiderent, crebroque gerras poscerent, irridentes Syracusani gerras clamitabant. vnde factum est, vt gerræ pro nugis, & rebus contemptis vsurpentur. CANI QVOQVE ETIAM ADEMPT. &c.] Cani quoque, inquit Periphanes, nomen, quo antea appellabatur, quóque appellari debet, ademptum est. Nonnulli enim canes, Lacones, & Laconici appellantur, Horatius oda 6. epod. *Nam qualis aut Molossus, aut fuluus Lacon*, &c. sed nunc vesteis suas nonnullas appellant Laconicas. Hæc quidem Periphanes, vt meretrices, & mulieres libidinosas, ac sumptuosas, in inuidiam vocet, sed etiam Horatius aliquot post sæculis, vt sit minus mirum, has vesteis ætate Plauti in pretio fuisse, Laconices purpuras commemorat. Oda xviii. libro secundo, *Nec Laconicas mihi Trahunt honestæ purpuras clientæ.* Alii quidam sic hunc locum explicant, Cani quoque ademptum est nomen. Nam cùm canem, canem appellare debeant, Laconicum appellant. Sophocles in Aiace mastig. Κυνὸς Λακαίνης ὥς τις εὔρινος βάσις. QVI ?] quo pacto? inquit Periphanes. HAEC VOCABVLA, AVCTIONES SVBIGVNT VT FACIANT VIRI] ordo, & sententia est, hæc vocabula subigunt viros, vt ipsi viri auctiones faciant, id est, cogunt viros, vt bona sua in auctiones vendant, auctio est quædam venditio, ab augendo dicta, quòd in ea pretium augeatur, & ab emptore, & à venditore, sed maximè ab emptoribus, & licitatoribus, à qua auctionari verbum. Sed quod dicit Epidicus hæc vocabula subigere viros, vt bona sua vendant auctione facta, hoc videtur falsum: non enim vocabula, sed res, id est, vestes ipsæ, quibus hæc nomina imponunt, viros cogunt auctionari. FABVLARI] loqui. EGO ABSCESSI SOLENS PAVLLVM AB ILLIS] ego, vt soleo, paullum ab illis porrò discessi. quidam legunt, *ego abscessi silens*, & cætera. quæ scriptura planior, ac facilior est, sed eam nonnullis in libris reperi. HARVM SERMONI OPERAM DARE] harum sermoni animum attendere. NEC SERMONIS FALLEBAR TAMEN] nec tamen me earum sermo fallebat, seu latebat, seu fugiebat, id est, quamuis non satis earum vocem exaudirem, tamen coniectura facilè assequebar, quod loquebantur. QVAM LOQVERENTVR] nonnulli libri habent, *quem loquerentur*. quæ lectio planior, sed ea quam sequutus sum, antiquior, & magis Plautina. ID LVBIDO'ST SCIRE] id lubet scire. QVAM FACILE, ET QVAM FORTITER] id est, quàm bene res processit illi mulieri, quam suus amator vult liberare? vel sic, quàm facilem & æquam, & propitiam, & benignam erga se fortunam experta est mulier illa, quam amator liberare cogitat? vel sic, quàm secunda, & optata omnia mulieri illi euenerunt, quam amator liberare habet in animo? QVISNAM IS EST] quisnam is est amator mulieris illius, quam tam fortunatam prædicas? inquit altera illi, quæ id dixerat. RVRSVM VORSVM] retrorsum, vel sursum ad illas vorsum. QVASI RETRVDERET, &c.] quasi vis hominum me inuitum retrò in eas truderet. TABELLAE] literæ. ID PARATVM] subintel. esse. CEDO EGO OCCIDI ?] Dic mihi, egone interii? HAEC SE AIEBAT SIC AVDIVISSE AB EA, ATQVE EX EPISTOLA] sic hunc versum restitui, partim à nostris libris veteribus adiutus, partim rationem secutus. Nam recepta lectio, *Hae aiebat sic audiuisse se ab se, atque epistola.* Ferri non potest, nihilo magis ea, quam reposuit Camerarius, *Hae sic aiebat sic audiuisse se ab se, atque epistola.* EXPETISSO] sic habent omnes ferè nostri libri veteres, atque ita loquebantur antiqui. Lucretius libro tertio, *Corpore cum reliquo pugnam, caedeisque petissit.* ad quem locum plura. CONDVCIBILIS] vtilis. CONSILIVM CATVM] consilium cordatum, & prudens, & acutum. Ennius, *catus Ælius Sextus.* Nonius, *catus pro sapiente.* Cicero Tusculanarum libro secundo, *sed homo catus nunquam terminat nec magnitudinis, nec magnanimitatis modum.* Varro, catum idem ait valere, quod acutum. ERGO VBI EST EPIDICE ?] vbi igitur est istuc consilium earum? QVI PLVS SAPITIS] vos, qui plus sapitis. IMMO SI PLACEBIT, VTIMINOR] sic legendum libris omnibus reclamantibus, atque inuitis. *vtiminor* autem est secundæ personæ imperatiui modi, futuri temporis, verbi vtor. Nam *vtitor* ferri non potest. Tale autem illud est Horatianum epistol. vi. libr. 1. *si quid nouisti rectius istis, Candidus imperti: si non, his vtere mecum.* MIHI ISTIC NEC SERITVR, NEC METITVR] in isto negotio gerendo nullum meum emolumentum vertitur. nihil mihi vtilitatis ex isto negotio redit: prouerbii locum obtinet. NISI EA QVAE TV VIS, VOLO] nisi quòd eadem, quæ tu vis, volo. pendent autem hæc ex illis superioribus proximis, mihi istic nec serit, nec met hoc modo in ista re nullus meus fructus inest, nisi quod, quæ tibi vtilia sunt, eadem mihi quoque vtilia sunt: & ita cupio omnia, quæ optas. Satyr. ix. libro primo, *cupio omnia quæ vis.* CONTINVO ARBITRETVR VXOR TVO GNATO, &c] continuò facias, vt gnatus tuus vxorem ducat, quæ sit ei veluti arbitra, quæque eum ab amore abstrahat: quæ eum moderetur, & regat. ATQVE VT FIDICINAM ILLAM, &c.] facias, vt vlciscare fidicinam illam, quam filius tuus vult liberare, &c. CVRETVR] fidicina. SICVT CRAS HIC ADERIT : HODIE NON VENERIT] id est, hodie quidem non veniet: sed cras aderit, quia manè veniet. ANIMI GRATIA] animi libidinis causa, vt animo tuo morem geras. QVAM AD REM ISTVC REFERT ?] cui rei istuc, quod dicis, vtile est? VT ENIM PRAESTINES ARGENTO, &c.] enimuerò ad hanc rem vsui est, vt fidicinam emas priùs, quam veniat filius, præstinare, inquit Festus,

apud Plautum, emere est, & emendo tenere. Idem in Pseudolo, *Ego eo in macellum, vt piscium quidquid est pretio præstinem.* IN LIBERTATEM.] ad eam liberandum: ea gratia, vt liberes. AMOVEAS] ableges, amandes. AMOTA EII ERIT OMNIS CONSVL.] cum fidicina abs te aliquo erit ablegata, & amota, eadem opera filio tuo amota, & ablata erit omnis consultandi de nuptiis ratio, per quam nuptias proferat. vel sic iam tunc filio tuo omnis consultandi de nuptiis locus ad nuptias erit: & continuò vxorem ducet, neque grauabitur quidquid voles facere. REM HERCLE LOQVERE] profectò non loqueris verba tantum, sed rem. profectò non loqueris res inaneis aut nugas: sed res grauis & serias. vel sic, rem loqueris, id est, dicis id quod res est, ita est vt dicis. atque hæc explicatio magis placet. ET REPPERI, HAEC TE, QVI ABSCEDAT SVSPICIO] præterea reperi, quo pacto hæc suspicio à te abeat, id est, quo modo effugere possis hanc omnem suspicionem, scilicet libidinis, vel te fidicinam emere, vt filium ab ea prohibeas. te abscedat autem dictum, pro abs te abscedat. SINE ME SCIRE] fac vt ego sciam vel fac mihi sciendi potestatem: da mihi sciendi copiam. SCIBIS, SCIES. SAPIT HIC PLENO PECTORE] hic sapit non palato, sed pectore, eóque pleno. hic sapit toto pectore. hic non paruum sapit. hic pectus habet sapientiæ plenum QVI ILLÒ ARGENTVM DEFERAT] qui lenonem argentum deferat, vt ab eo fidicina ematur: apud quem fidicina est NAM TE ILLO NON AEQVE OPV' F.] nam te ipsum illò ire, nō æquè facto opus est. Sic autem habent quatuor libri nostri veteres, nihil à vulgatis dissentientes. alii, vt edidit Camerarius, *nam telo non æquè opu' facto'st,* cuius scripturæ hanc sententiam esse puto. Opus est, inquit Epidicus, aliquo homine (subintellige alio, quā te) qui ad lenonem argentum deferat. Nam non æquè telo opus est ad aliquid efficiendum, atque opus est homine ad argentum deferendum. Est autem telo opus, ad opus omne efficiendum. telo, id est, instrumento ὀργάνῳ. Sic Lucretius lib. 5 *quia ferro tela parantur.* vel non æquè telo opus est ad rem militarem, vt est opus argento. Non celabo lectorem autem in nonnullis quoque libris reperiri, *Nam te ipso non æquè opu'st facto'st.* cuius scripturæ plana sententia est. Quod autem nonnulli alii libri habent, *Nam te lenoni æquè.* &c. Eam lectionem corruptam esse puto ex vera, vel ex hac, *nam te illò non,* &c. vel hac, *Nam te leno non,* &c. QVID IAM?] quid, propter quid, al qui iam? vtroque modo legere licet, sed prior scriptura in omnibus fere libris reperitur NE TE CENSEAT &c.] ne leno existimet, te fidicinam emere, vt filium ab ea prohibeas, si tu ipse emas & argentum deferas. FILII CAVSA FACERE] facere, vt eam filio adimas: quemadmodum continuo Epidicus ipse interpretatur, ibi, quo illum ab illa prohibeas. HIC ERIT OPTIMVS] Epidicus. Immo Apœcides. Itaque debet huic loco nomen Epidici præponi. HIC POTERIT CAVERE RECTE IVRA QVI, &c.] cauent alii iuris & legum periti. Epidicus ius & leges tenet. Vnde Epidicus dictus est. Sed videntur hæc potius de Apœcide intelligenda. Erat enim auctor, & cautor futurus. EPIDICE HABEAS GRATIAM] Epidice, inquit Periphanes, habeas huius negotii bene gesti gratiam, id est, hoc negotium solus geras, vt eius gratia tibi debeatur, & habeatur, tibi huius negotii bene gesti laus & gratia debeatur. si qua in hac re laus, si qua gratia, ea sit tua. ATQVE ADDVCAM HVC AD TE QVOIA EST FIDICINA] atque adducam huc ad te eum, cuius fidicina est. CVM HOC] Apœcide. QVANTI EMI POTEST MINIMO?] id est, quanti emi potest, vt minimum pretium dicatur? vel vt minimo pretio ematur? sic loquuntur & Iurisconsulti. Vlpian. lib. 32 ad edictum quæ verba hodie leguntur lib 19. Digest. tit de act. empt. & vend. cap. legis *ex Empto* § idem ait non tradentem, quanti interfit, condemnari? satis autem non dantem, quanti plurimo auctorem periclitari oportet. Quæ sic explicat Budæus noster: tanti damnari debet venditor, quanti periclitari oportet emptorem, cum plurimò periclitatur, id est, plurima pecunia. AD QVADRAGINTA FORTASSE EAM POSSE EMI M.M.] subintelligendum est aliquid, verbi gratia, dixerim, vel dixerit aliquis. ad quadraginta minas autem, id est, circiter quadraginta minas seu quadraginta circiter minis. NIHIL IN EA RE CAPTIO 'ST;] sic habent omnes libri veteres, & ita edidit Camerarius, quam scripturam sic explico, nihil in ea re caperis: nihil in ea re damni facis. Nam verbalib. in io, idem casus à veteribus tribui solet, atque verbis, vnde oriuntur vt, *quid tibi meam tactio 'st* quemadmodum igitur dicunt Latini, nihil in ea re caperis: ita licet dicere, nihil in ea re tibi captio 'st. Si quis tamen lectionem vulgatam, *nulla in re captio 'st* facilior erit explicatio. Nos antiquam scripturam repræsentauimus ATQVE ID NON DECEM OCCVPATVM TIBI ERIT ARGENTVM DIES &c.] atque id argentum non decem dies erit tibi in aliena manu collocatum, & ab alio occupatum, sed ante diem dies ad te redibit. pecuniam apud aliquem occupare, est pecuniam apud eum fœnore collocare. M. Tull. lib. 1. accusat. *præterea pecunias occuparat apud populos, & syngraphas fecerat.* QVIDVM?] quo pacto? dum hic ornatus causâ ponitur, & πλεονάζει. DEPERIT.] perdite amat. AVRO OPVLENTVS] auro potens, vt supra locutus est RAPTOR HOSTIVM] non dixit, victor hostium, sed raptor hostium, qui ita viribus, & robore pollet, vt non dolo, aut consilio, aut magno negotio, ac labore, sed aperto Marte, & facilè & sine labore hostes in suam potestatem redigat. IMPETRA] impetra à diis, quod oras, & optas: dii te faciant tuorum optatorum seu votorum compotem. EGO VISAM AD FORVM] sic loquuntur Latini. Lucretius libr. 6. *Nam quicunque suos fugitabant visere ad ægros,* &c. Ad quem locum plura. NE ABITAS] sic habent quatuor ex nostris libris manuscriptis longè omnium optimi, sine vlla varietate: vnus, *ne abitas,* quos sequor. Nam ceteri habent vt vulgati, *non abeas.* quod natum est ex annotatione. nam *ne abitas,* vale: ne abeas. *abitas* enim cōpositum est à verbo beto, is, quod est eo. hinc abito, is perbito, is, præterbito, is, &c. VSQVE OPERIAR] eò vsque in foro te opperiar, donec veneris.

EPIDICVS.

NVllum esse opinor ego agrum in agro Attico
Æquè feracem, quàm hic est noster Periphanes:
Quin ex occluso atque obsignato armario

Decutio

Decutio argenti tantum, quantum mihi lubet.
Quod pol ego metuo, si senex resciuerit,
Ne vlmos parasitos faciat, quæ vsque attondeant.
Sed me vna turbat res, ratioque, Apœcidi
Quam ostendam fidicinam aliquam conductitiam.
Atque id quoque habeo. manè me iussit senex
Conducere aliquam fidicinam sibi huc domum,
Dum rem diuinam faceret, cantaret sibi.
Ea conducetur, atque ei præmonstrabitur,
Quo pacto fiat subdola aduersus senem.
Ibo intrò, argentum accipiam ab damnoso sene.

NVLLVM &c AGRVM] ager, locus est rure sine ædificio, qui coli & arari potest. IN AGRO ATT.] in tota terra Attica. Sic dicimus agrum Campanum, agrum Romanum, agrum Tholosanum, qui tamen singuli multos agros continent. ÆQVE FERACEM, QVAM] æquè feracem, seu fertilem, atque &c. vel tam feracem, quàm, &c. ATQVE OBSIGNATO] obsignabant veteres tabellas solum, & tabulas, sed capsas, armaria lagenas, vt antè admonuimus: & præterea cellas, vt in Casina, *obsignate cellas: referte annulum ad me.* ARMARIO] in armariis pecunias & nummos condebant atque asseruabant. supra in Capt. *Cellas refregit omnes intus, reclusitque armarium.* ad quem locum plura. DECVTIO ARGENTI TANTVM] non dixit depromo, sed decutio, quod graue est, & violentum. QVOD POL EGO METVO. &c.] ordo & sententia est, quod pol si senex resciuerit, metuo, ne &c. vel ita explica, quod, id est, propter quod, hoc modo: propter quod ego metuo, ne senex si resciuerit vlmos faciat parasitos, &c. ego priore modo mâlo, vt *quod*, coniungatur cum verbo *resciuerit* & ab eo regatur. SI SENEX RESCIV.] id est, cùm senex resciuerit, &c. NE VLMOS PARASITOS FACIAT, QVAE VSQVE, &c.] parasitorum est mensas diuitum attondere, & à diuitibus semper aliquid abradere. hoc igitur dicit Epidicus, metuo, ne, vbi senex resciuerit, me sibi verba dedisse, & per dolum has quadraginta minas abstulisse, faciat, vt vlmi in meo corpore, & corio sint veluti parasiti, meúmque corium vsque attondeant, quemadmodum parasiti diuitū mensas, & domos attondere solent. Idem infrà in Menæchmis princip. *Iuuentus nomen fecit Peniculo mihi. Ideo quia mensam quando edo, detergeo.* QVAE VSQVE ATTONDEANT] quæ vlmi sic edendum curaui aliquot è nostris codicibus manuscriptis secutus, quo modo & Camerarius edidit sed & nonnulli, vt vulgati habent *atque vsque attondeat*: vt hæc verba pertineant ad Periphanem: fortasse non malè, sed alteram scripturam magis probo: comparat enim Plautus, vt dixi, vlmos cum parasitis, quorum est attondere mensas. Itaque Phocylides assentatores, qui à parasitis non multum differunt τραπεζοκόρους appellat. Sic enim ille, Μηδὲ τραπεζοκόρους κόλακας ποιεῖσθαι ἑταίρους, Πολλοὶ γὰρ πόσιος καὶ βρώσιος εἰσιν ἑταῖροι. i. neq assentatores mensarum tonsorum tibi amicos conciliato. multi enim potionis & cibi sunt amici. SED ME VNA TVRBAT RES] sed me vna res sollicitat, &c. QVAM OSTENDAM FIDICINAM] quam fidicinam illi obtrudam, pro mea, quam perditè amari dixi à filio, quámque vt emeret, ei persuasi. Epidicus enim vult duntaxat quadraginta minas auferre. quas det Strathippocli, puellam autem nullam emere. Quare falsam aliquam fidicinam subornet necesse est, quæ pro illa supponatur. ATQVE ID QVOQVE HABEO] & verò nunc fidicinam aliquam conductitiam reperi, quam seni, pro illa fidicina. quam se empturū putat, obiiciam. DVM REM D. F. C. S.] subintellige, quæ. hoc modo, quæ cantaret sibi interea dum ipse rem diuinam faceret. ATQVE EI PRAEMONSTRABITVR Q.] atque ei fidicinæ præcipietur, quo pacto dolis, & fallaciis suis circumueniat senem. docebitur, quo modo senem fallere queat. AB DAMNOSO SENE] dānoso. παθητικῶς qui damnis absumitur. aliter cùm Horat. dicit, damnosam venerem, & damnosam libidinem, damnosam diem, ibi enim significat damnificam.

STRATHIPPOCLES, CHERIBVLVS.

EXspectando exedor miser, atque exenteror, quomodo mihi
Epidici blanda dicta eueniant, nimis diu maceror.
Sítne quid, néne sit scire cupio. Ch. *per illam tibi copiam,*
Copiam parare aliam licet sciui equidem in principio,
Illico nullam tibi esse in illo copiam. St. *interij hercle ego.*
Ch. *Absurdè facis, qui angas te animi.* St. *si hercle ego illum semel prehendero,*
Nunquam irridere nos illum inultum sinam, seruum hominem.
Quid illum ferre vis? qui tibi, cui diuitiæ domi maximæ
Sunt, is nummum nullum habet, nec sodali tuo in te copia'st.
Ch. *Si hercle habeam, pollicear lubens: verùm aliquid aliqua aliquo modo,*
Alicunde ab aliqui, aliqua tibi spes est fore mecum fortunam.
St. *Væ tibi murcide homo.* Ch. *quî tibi lubet mihi malè loqui?*

St. *Quippe tu mi[h]i aliquid aliquo modo, alicunde ab aliquibus blatis.*
Quod nusquam'st, ne[q]ue ego id immitto in aureis meas.
Nec mihi plus adiumenti ades, quàm ille, qui nunquam etiam natu'st.

EXEDOR] absumor, conteror, conficior. EXENTERO R] exhaurior, intestina mihi exhauriuntur. QVO MODO MIHI EPIDICI BLANDA D. EVEN.] quem exitum mihi habeant Epidici promissa, & dicta ad blandiendum comparata. NIMIS DIV MAG] hæc omnia, exedor, extenteror. nimis diu maceror, ad vnum & idem referenda sunt, quomodo mihi eueniant, &c. SITNE QVID, NECNE SIT. &c.] sitne aliquid, an nihil sit, quod Epidicus effecerit. PER ILLAM TIBI COP. &c. i. non debet te remorari, aut tibi obstare copia, quam tibi pollicitus est Epidicus, quominus aliam tibi copiam pares. nam nullam tibi comparaturus est. vel sic, non debet esse tibi tanta in Epidico copiæ spes, vt aliam tibi propterea copiam parare negligere debeas: sed contrà nihil ab Epidico sperare debes. quare aliam tibi alicunde copiam para, per illam copiam, est quod Græci dicunt *ἕνεκα ἐκείνης ἀφορμῆς*, quod ad illam copiam attinet. QVI ANGAS TE A] qui te animi, seu animo crucies INVLTVM] ἀνεκδίκητος, vt apud Virg. l. 2. *Nunquam omnes hodie moriemur inulti* Sallust. de bello Cat. *Cauete ne multi animam amittatis* QVID ILLVM FERRE VIS, &c.] locus est aliquanto obscurior, quem sic declaro. Quid copiæ, seu quam copiam mihi Epidicum afferre vis, tu Cheribule? (sodalem enim suum alloquitur, & in eum iratus, & impos animi irruit) tu, inquam, qui, cùm tibi diuitiæ maximæ sint domi, tamē nullum nūmum habes, neq. sodali tuo vllam copiá suppeditas? hęc est huius loci explicatio, & sententia. Obscuritas autem, & difficultas, nata est ex his vocibus *qui tibi cui.* quas facilè explicabit qui in Plauti lectione paullò diutiùs, & attentiùs erit versatus, nam hoc totum *tibi cui* positum est pro *cui. qui* autem cohærere debet cum pronomine *is*, quod sequitur proximo versu, ita vt hi duo versus faciliore, atq vsitatiore orationis forma elati, & paullum immutati, faciles, atq. expediti hoc modo esse possint. Quid tu Cheribule vis Epidicum seruum hominem afferre? tu is, cui diuitiæ domi maximę sunt, nummum nullū habes nec sodali tuo in te copia est. Cæteræ voces, additæ, & inculcatæ intelligendæ sunt ab homine irato, ac perturbato. Sed non dissimulabo, me reperisse scriptum in tribus ex nostris codicib. manuscriptis, *facere* pro *ferre*: hoc modo, *Quid illum facere vis?* cuius scripturæ longè planior sententia est, quam alterius. prætereà duo non habēt post *vis*, prouocabulum *qui*, sed hoc modo, *Quid illum facere vis? tibi quoi diuitiæ domi maxima sunt, is nummum nullum habet*, &c. quæ scriptura postrema omniū mihi videtur & verissima, & planissima, *tibi quoi* autē, vt iā antè diximus, positum, pro *tu quoi*, seu *tu quoi tibi*, &c. VERVM ALIQVID ALIQVA ALIQVO MODO. &c.] Ridicula hominis, nihil habentis quod promittat, oratio. ALIQVA] aliqua via. AB ALIQVI] ab aliquo. ALIQVA TIBI SPES EST FORE MECVM FORTVNAM] i. aliqua spes est, propitiam tibi, & mihi fore fortunā. vel dic potius hoc modo, aliqua spes est, fore mihi tecum fortunam communē, ambigua oratio. tuā significat vtrunq fore, vel fortunatū. vel infortunatum. ordo autē est hic, aliqua spes est tibi mecum fore fortunam. VAE TIBI MVRC. H.] væ tibi homo ignaue. & stolide. sic autem legit Hermolaus Barbarus in notis Plinianis: quanquam apud Festum legitur *murricidum, ignauum stultum.* Plautus *murricide homo ignaue, iners.* quomodo & tres ex nostris libris manuscr. habent: nisi quod in vno scriptum est, *murscide* cum vno r. cæteri habent vt edidimus *murcide.* quod ego magis probo: & verba diui Augustini lib. 4 de ciuitate Dei confirmant. Sic enim ille, *Vocauerunt Deam Agenoriam quæ ad agendum excitaret: Deam Stimulam, quæ ad agendum vltra modum stimularet: Deam Murceam, quæ præter modum non moueret, ac faceret hominem*, vt ait Pomponius, *murcidum, id est, nimis desidiosum, & inactuosum: Deam Strenuam quæ faceret strenuum*, &c. BLATIS] blatire, & blaterare, Festus docet esse ineptè loqui. NEQVE ID IMMITTO IN AVR. M.] & id, quod loqueris, aures meæ respuunt, vel non recipiunt. neque, id quod loqueris, in aureis meas penetrat.

EPIDICVS, STRATHIPPOCLES, CHERIBVLVS.

FEcisti iam officium tu tuum, me meum nunc facere oportet.
Per hanc curam quietò tibi licet esse. hoc quidem iam peryt:
Nisi quid tibi hinc in spem referas. hoc oppidò politum est.
Crede modò tu mihi. sic ego ago, sic egēre nostri.
Proh di immortales, mihi hunc diem dedistis luculentum,
Vt facilem atque impetrabilem! sed ego hinc migrare cesso,
Vt importem in coloniam, hunc auspicio commeatum!
Mihi cesso quum sto. sed quid hoc? ante adis duos sodaleis,
Herum & Cheribulum conspicor qui[d] agitis? accipe [h]oc sis.
St. *Quantum hic inest?* Ep. *quantum sat est, & plus satis, superfit.*
Decem minis plus attuli, quàm tu Danistæ debes.
Dum tibi ego placeam, atque obsequar, meum tergum flocci facio.
St. *Nam quid ita?* Ep. *quia ego tuum patrem faciam perenticidam.*
St. *Quid istuc est verbi?* Ep. *nihil moror vetera & vulgata verba.*

Peratum

peratum ductitate, at ego solutum ductitabo.
Nam leno omne argentum abstulit pro fidicina: ego resolui:
Manibus his dinumeraui, pater quam suam natam esse credit.
Nunc iterum vt fallatur pater, tibique auxilium apparetur,
Inueniam. ita ego suasi seni, atque hanc habui orationem,
Vti tu quum redisses, ne tibi eius copia esset.

St. *Euge euge.* Ep. *ea iam domi est pro illa.* St. *teneo.* Ep. *nunc auctorem*
Dedit mihi ad hanc rem Apœcidem, is apud forum manet me,
Quasique amaret, caueat. St. *haud malè.* Ep. *iam ipse cautor capu'st.*
Ipse in meo collo co tuus pater cruminam c llocauit.
Is adornat, aduenienes domi extemplo vt maritus fias.

St. *Vno persua debit modo, si illam qua adducta est mecum,*
Mihi ademsit Orcus. Ep. *nunc ego hanc astutiam etiam institui.*
Deueniam ad lenonem domum egomet solus. eum ego docebo.
Si qui ad eum adueniant, vt sibi datum esse argentum dicat
Pro fidicina, argenti minas se habere quinquaginta.
Quippe ego qui nudiustertius meis manibus dinumeraui
Pro illa tua amica, quam pater suam filiam esse retur.
Ibi leno sceleratum caput suum imprudens alligabit,
Quasi pro i a argentum acceperit, quæ tecum adducta nunc est.

Ch. *Vorsutior es quam rota figularis.* Ep. *iam ego parabo*
Aliquam dolosam fidicinam, nummo conducta quæ sit,
Quæ se emptam simulet, quæ senes duo docta ludificetur.
Eam ducet simul Apœcides ad tuum patrem. St. *vt paratè*

Ep. *Eam permeditatam meis dolis, astutiisque onustam*
Mittam. sed nimis longum loquor, diu me estis demorati.
Hæc scitis iam vt futura sint, abeo. St. *bene ambulato.*

Ch. *Nimis doctus ille est ad malefaciendum* St. *me quidem certò*
Seruauit consiliis suis. Ch *abeamus intrò hinc ad me.*

St. *Atque aliquanto libentius, quàm abs te sum egressus intus.*
Virtute atque auspicio Epidici cum præda in castra redeo.

FECISTI IAM OFFICIVM TV TVVM, &c.] senem Periphanē alloquitur, accepta ab eo pecunia. fecisti, inquit, officium tuum, cum pecuniam mihi numerasti: nunc me meum facere oportet, videlicet vt emā Fidicinam, quam amat filius tuus: quod expectat, & vult fieri senex: sed Epidicus officii sui esse intelligit, pecuniam à sene acceptā ad Strathippoclem deferre. PER HANC CVRAM Q.] per me quieto tibi licet esse: vel cura huius negotii quod mihi mandatum est, non debet tibi obstare, quominus quieto animo sis. Desine hoc curare, & aliud cura, & quieto es animo. ego enim hoc curabo. HOC QVIDEM IAM PERIIT] nunc secum loquitur Epidicus, à sene degressus. NISI QVID TIBI HINC IN SP. R.] nisi quid tibi Epidice, hinc referas ad spem placandi senis, & vitandi supplicii scilicet: vel nisi quid tibi ex hoc argento in futurum tempus detrahas. HOC OPP. POL.] hoc argentum valde politum est. CREDE MODO TV MIHI] vel senem alloquitur absentem, irridens, quod sibi hanc pecuniam crediderit, & commiserit: vel aliquem ex spectatoribus significans sibi nullo pacto esse credendum SIC EGO AGO] sic soleo eos fallere, qui mihi credunt, & qui mecum aliquid rei contrahunt, sic me gero in eos, qui mihi credunt: quare qui sapit, ne mihi credat. SIC EG. NO.] sic egēre nostri maiores. LVCVLENTVM] candidum, pulchrum, optatum, fortunatum. VT FACILEM, ATQVE IMPETRABILEM!] quàm minimè laboriosū, & quàm idoneum ad id, quod volui, impetrandum, ac transigendum: *impetrabilem* hic accipiendum est, ἐνεργητικῶς. Camerarius sic: quàm facilem se mihi præbuit senex? quàm exorabilem! ad senem referens. ego ad diem refero. VT IMPORTEM IN COLONIAM HVNC AVSPICIO] vt hunc pecuniam ad eam rem, ad quam quæsita est, auspicatò deferam? allegoria est ducta à more veterum Romanorum, qui solebant commeatum ad exercitum in coloniā aliquam præsidii causa positum, impositum auspicato portare: idque auspicatò faciebant, ne interciperet, néue quid aliud incōmodi accideret. ACCIPE HOC SIS] accipe hoc si vis. SVPERFIT] superat, plus est, quàm satis est. quinquaginta minas scilicet à sene abstulerat. QVAM TV DANISTAE DEBES] debebat enim quadraginta minas duntaxat. MEVM TERGVM FLOCCIFACIO] meum tergum nihilifacio: quia dum tibi placere studeo,

congerronum conuocem: Quem cum conuocaui, atque illi me à senatu segregant. Idem in Milite glor. *frequenti senatui poterit nunc haberier.* CVI POTISSIMVM INDIC. B.] cōsultabo apud me cui potissimum insidiæ a me comparentur, vel cui potissimum bellum denuntietur, à quo argentum auferam. tralatio, seu potius allegoria est. EPIDICE] se ipse alloquitur, & hortatur. DORMITANDVM] negligenter, & somniculose agendum tralatio est. Dormitare Græci dicunt νυστάζειν, quod valet dormiturire, & somno vrgeri, seu grauari. Horat. in epist. ad Piso. & idem, *Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus.* Hinc dormitatores, qui aliud agunt, quique negligēter & somniculosè versantur in eo, quod agere debent NEQVE CVNCTANDI COPIA'ST] neque cunctandi locus est, seu neque cunctari licet. AT EVNDEM SENEM OPPVGNAREM] suprà dixit bellum indicere, eundem senē videlicet, quē oppugnaui, quémque adeò expugnaui, & decepi in Fidicina emēda. quam ille filiā suam ex Epidauria muliere natam esse putat.

APOEDICES, PERIPHANES, senes duo.

Plerique homines, quos quum nihil refert, pudet, vbi pudendum est,
Ibi eos deserit pudor, quum vsus est vt pudeat. is adeò tu es. quid.
Est quod pudendum siet, genere natam bono, pauperem, domum
Ducere vxorem, præsertim eam, qua ex tibi commemores
Hanc, quæ domi est, filiam prognatam? Pe. *reuereor filium.*
Ap. *At pol ego te credidi vxorem, quam tu extulisti, pudore exsequi,*
Cuius quoties sepulcrum vides sacruficas illico orco hostiis:
Neque adeò iniuria, quia licitum est eam tibi viuendo vincere.
Pe. *Oh Hercules ego fui, dum illa mecum fuit: neque sexta ærumna*
Acerbior Herculi, quàm illa mihi est obiecta. Ap. *pulcra*
Edepol dos pecunia est. Pe. *quæ quidem pol non maritata'st.*

PLERIQVE HOMINES] subintellige, sunt. CVM NIHIL REFERT] cum nihil attinet: cùm nihil prodest. IBI EOS DESERIT PVDOR] ibi à pudore derelinquunt. QVOM VSVS EST, VT PVDEAT] cùm opus est eos pudore affici. notanda hæc iteratio Nam suprà dixit, vbi pudendum est, id est, vbi pudere eos debet. dicit nunc quom vsus est, vt eos pudeat, sic sæpe loquuntur boni scriptores. IS ADEO TV ES] talis adeò tu es. QVID EST, QVOD PVDENDVM SIET, &c.] corruptus erat hic locus in omnibus libris, in quibus ita legitur, *qui Des, quod pudendum siet,* quæ lectio fieri non potest, neque ex ea probabilem vllam sententiam elicere licet. ego autem coniectura certissima ductus d. littera coniuncta cū prouocabulo *qui*, & addita vna litera, vt ex *es*, fieret *est*, locum mendosum emendaui, ac perpurgaui, vt sententia aptissima, & planissima ex eo eliciatur. quid est, inquit Apœcides, quod sit pudendum, id est, quamobrem te pudere debeat, ducere vxorem domum fœminam bono genere natam, præsertim eam, ex qua dicas hanc, quæ domi est, filiam esse natam? Epidauriam illam mulierem significat, quæ hic non nominatur, ex qua nata erat Periphani filia, quam se putabat habere domi. REVEREOR FILIVM] αἰδοῦμαι τὸν παῖδα, filium pudore prosequor, filius me pudore afficit. AT POL EGO TE CREDIDI VX. &c.] proinde ac si dicat, at pol erat æquius te vxorem mortuam pudore prosequi, seu exequi: id est, erat æquius te vxoris mortuæ pudore & reuerentia à nouis nuptiis deterreri, quàm pudore, & reuerentia filii, &c. QVAM TV EXTVLISTI] quam tu foras ad rogum extulisti. efferri dicuntur mortui, cùm domo in rogum portantur. Terent. Andr. *Effertur imus.* PVDORE EXSEQVI] pudore, & reuerentia prosequi. Hinc exsequiæ dictæ sunt: & exsequias mortuis facere. Mar. Tull. Tuscul. CVIVS QVOTIES SEP VIDES, SACR. &c.] Cuius sepulcrum quoties vides, toties Orco hostias immolas, gratiam ei referens, quòd te vxore loquaci, & odiosa liberarit, & quia, vt subiicit, licuit tibi eam viuendo vincere. Non semel lectorem admonuimus viros introduci à Plauto vxorum osores. SACRVFICAS ILLICO ORCO HOST.] vtroque modo dicere licet, sacrificas Orco hostias, & sacrificas Orco hostiis. Orco autem, id est, ᾅδῃ, Plutoni. Orcus ab vrgendo dictus, inquit Festus. NEQVE ADEÒ INIVRIA: QVIA LICITVM'ST T.] Neque verò iniuria, id est, immeritò, Orco sacrificas, quia licuit tibi eam viuendo superare, id est quia tibi datum est, vt esse posses ei superstes. Viuendo vincere dixit. & Lucre. lib. 1. *Multáque viuendo vitalia vincere secla.* & lib. 3. *Omnia si pergas viuendo vincere secla.* Oh interiecto lætitiam declarans. HERCVLES EGO FVI, D. M. ILLA M F.] ærumnosus ego fui, vt Hercules, quandiu illa mecum vixit, mecum fuit, ἐμοὶ συνῷκει. NEQVE SEXTA AERVMNA, &c.] Virgil. in epigramm. *Abstulit Hyppolitæ sexto sua vincula victæ.* significat sibi cum vxore, dum vixit illa, semper fuisse certandum, vt Herculi cum Hyppolita. PVLCRA AEDEPOL DOS PEC.] id est, dos profectò pulcra pecunia est. QVAE QVIDEM POL NON MARITATA'ST] dixerat Apœcides pecuniam pulcram dotem esse. Respondet Periphanes id verum esse, si modo pecunia illa non est maritata. si non est cum muliere coniuncta, hoc est, si non est ab vxore profecta: vel sic, si ad virum peruenit, & penes virum est, vxore mortua, & si vxor, quæ eam ad virum attulit mortua est, vel sic, dixerat Apœcides dotem pulcram pecuniam esse: quod valet optandum esse vxorem dotatam domi habere: cui respondet Periphanes, id se concedere verum esse, si modo dos illa, non si tanquam vxor ducta. quia ii fere, qui vxores dotatas domum ducunt, pecuniæ, & dotis causa vxores ducunt, & idcirco vxoribus suis seruire coguntur, hoc igitur eo dicit, quod vxores dotatæ plerunque regere virum, & imperare viro volunt. Sic in Aulul. *Nam quæ indotata'st, ea in potestate'st viri, Dotatæ mactant, & malo & damno viros.* Idem in Asinar.

in Asinar. *Argentum accepi, dote imperium vendidi.* profert autem hunc Plauti locum Porphyrio ad illud Horat. quod est in carmine seculari, *prolisque noua feraci lege marita*: videtúrque leg.sse, *qua quidem pol non marita'st.* sic enim ille, maritam autem legem videtur auctoritate Plautina dixisse, pro maritali. Similiter autem & ille locutus est, vbi ait senex, *pulchra adepol dos pecunia'st.* Alter respondit, *qua quidem non marita'st*, pro eo, quod est, quæ non maritalis est.

EPIDICVS seruus, APOECIDES, PERIPHANES, senes duo.

ST, tacete, habete animum bonum liquido exeo foras
Au. teio, aui sinistra, acutum cultrum habeo, senis qui exenterem
Marsupium. sed eccum ipsum ante ædis conspicor Apœcida,
Quales volo vetulos duos. iam ego me conuortam in hirundinem,
Atque eorum exsugebo sanguinem: senati, qui columen cluent.

Ap. *Continuò vt maritus fiat.* Pe. *laudo consilium tuum.*
Nam ego illum audiui in amore hærere, apud nescio quam fidicinam.

Pe. *Id ego excrucior.* Ep. *di hercle me omnes adiuuant, augent, amant.*
Ipsi hi quidem mihi dant viam, quo pacto ab se argentum auferam.
Age nunc iam orna te Epidice, & palliolum in collum conyce.
Atque dissimulato, quasi per vrbem totam hominem quæsiueris.
Age si quid agis. dij immortales, vtinam conueniam domi
Periphanem, per omnem vrbem, quem sum defessus quærere:
Per medicinas, per tonstrinas, in gymnasio, atque in foro,
Per myropolia, & lanienas, circumque argentarias,
Rogitando sum raucus factus, penè in cursu concidi.

Ap. *Epidice.* Ep. *Epidicum quis est qui reuocat?* Pe. *Ego sum Periphanes.*

Ap. *Et ego Apœcides sum.* Ep. *& ego quidem sum Epidicus, sed here, optuma*
Vos video ambo aduenire opportunitate. Pe. *quid rei est?*

Ap. *Mane, sine respirem quæso.* Pe. *imò acquiesce.* Ep. *animo malè est.*
Recipiam anhelitum. Ap. *clementer acquiesce.* Ep. *animum aduortite.*
A legione omnes remissi sunt domum Thebis. Ap. *quis hoc*
Scit factum? Ep. *ego ita factum esse dico.* Pe. *scin' tu istuc?* Ep. *scio.*

Pe. *Qui tu scis?* Ep. *quia ego ire vidi milites plenis vijs,*
Arma referunt, & iumenta ducunt. Pe. *nimis factum bene.*
Tum captiuorum quid ducunt secum? Ep. *pueros, virgines,*
Binos, ternos, alius quinque, fit concursus per vias.
Filios suos quisque visit. Pe. *hercle rem gestam bene.*

Ep. *Tum meretricum numerus tantus, quantum in vrbe omni fuit.*
Obuiam ornatæ occurrebant suis quæque amatoribus:
Eos captabant. id adeò qui maximè animum aduorterim,
Pleraque hæ sub vestimentis secum habebant retia.
Quom ad portum venio. atque ego illam illic video præstolarier.
Et cum ea tibicinæ ibant quatuor. Pe. *quicum Epidice?*

Ep. *Cum illa quam tuus annos multos deamat, deperit?*
Vbi fidémque, rémque, séque, téque properat perdere,
Ea præstolabatur illum apud portam. Pe. *viden' veneficam?*

Ep. *Sed vestita, aurata, ornata, vt lepidè? vt concinnè? vt nouè?*

Pe. *Quid erat induta, an regillam induculam, an mendiculam?*

Ep. *Impluuiatam, vt istæc facimus vestimentis nomina.*
Vt in impluuium induta erat. Pe. *quid autem istuc mirabile'st?*
Quasi non fundis exornatæ multæ incedant per vias,

At tributus eum imperatus est, potesse pendi negant:
Illis, quibus tribus maior penditur, pendi potest.
Quid istæ, quæ vesti quotannis nomina inueniunt noua?
Tunicam rallam, tunicam spissam, linteolum cæsicium,
Indusiatam, patagiatam, caltulam, aut crocotulam,
Supparum, aut subminiam, ricam, basilicum, aut exoticum,
Cumatile aut plumatile, cerinum aut melinum, gerræ maxima.
Cani quoque etiam ademptum'st nomen. Ep. *quid?* Pe. *vocant Laconicum,*
Ep. *Hæc vocabula auctiones subigunt, vt faciant viri.*
Pe. *Quin tu, vt occœpisti, loquere.* Ep. *occœpere aliæ mulieres*
Duæ post me sic fabulari inter se. ego abscessi solens,
Paulum ab illis, dissimulabam me harum sermoni operam dare.
Nec satis exaudiebam, nec sermonis fallebar tamen,
Quæ loquerentur. Pe. *Id lubido est scire.* Ep. *ibi illarum altera*
Dixit illi, quicum ipsa ibat. Pe. *quid?* Ep. *tace ergo vt audias.*
Postquam illam sunt conspicatæ, quam tuus gnatus deperit,
Quàm facilè, & quàm fortunatè euênit illi, obsecro, mulieri
Liberare quam vult amator? quisnam is est? inquit altera
Illi. ibi nominat Strathippoclem Periphanæ filium. Pe. *perij*
Hercle. quid ego ex te audio? Ep *hoc, quod actum. egomet pòst vbi illas audiui loqui,*
Cœpi rursum versum ad illas pauxillatim accedere
Quasi retruderet hominum me vis inuitum. Pe. *intelligo.*
Ep. *Ibi illa interrogauit illam, quî scis? quis id dixit tibi?*
Quin hodie allatæ sunt tabellæ ad eam à Strathippocle, cum
Argentum sumsisse apud Thebas ab danista fœnore,
Id paratum, & sese ob eam rem id ferre. Pe. *cedò, ego óccidi.*
Ep. *Hæc sic aiebat. sic audiuisse se ab ea, atque epistola.*
Pe. *Quid ego faciam nunc? consilium à te expetesso Apœcides.*
Ap. *Reperiamus aliquid callidi conducibilis consilij.*
Nam ille quidem, aut iam hic aderit credo hercle, aut iam adest. Ep. *si æquum siet*
Me plus sapere quàm vos, dederim vobis consilium catum,
Quod laudetis, vt ego opinor, vterque. Pe. *Ergo vbi est Epidice?*
Ep. *Atque ad eam rem conducibile.* Ap. *quid istuc dubitas dicere?*
Ep. *Vos priores esse oportet, nos posterius dicere,*
Qui plus sapitis. Ap. *eia vero, age dic.* Ep. *at deridebitis.*
Ap. *Non ed pol faciemus.* Ep. *imò si placebit vtitor.*
Consilium si non placebit, reperitote rectius.
Mihi istic nec seritur, nec metitur, nisi ea quæ tu vis volo.
Pe. *Gratiam habeo, fac participes nos tuæ sapientiæ.*
Ep. *Continuò arbitretur vxor tuo gnato, atque vt fidicinam*
Illam quam is volt liberare, quæ illum corrumpit tibi,
Vlciscare: atque ita curetur, vsque ad mortem vt seruiat.
Ap. *Fieri oportet.* Pe. *facere cupio quiduis, dum id fiat modò.* Ep. *hem,*
Nunc occasio'st faciundi, priusquam in vrbem aduenit.
Sicut cras hîc aderit, hodie non venerit. Pe. *quî scis?* Ep. *scio:*
Quia mihi alius dixit, qui illinc venit, manè hic affore.
Pe. *Quin tu eloquere, quid faciemus?* Ep. *sic faciundum censeo.*

Quasi

Quasi tu cupias liberare fidicinam animi gratia,
Quasique ames vehementer tu illam. Pe. *quam ad rem istuc refert?* Ep. *rogas?*
Vt enim praestines argento priusquam veniat filius,
Atque vt eam te in libertatem dicas emere. Pe. *intelligo.*
Ep. *Vbi erit empta, vt aliquò ex vrbe amoueas, nisi quid tua*
Secus sententia est. Pe. *Imò doctè.* Ep. *quid tu autem Apœcides?*
Ap. *Quid ego iam, nisi te commentum nimis astutè intelligo?*
Ep. *Iam tunc igitur amota ei erit omnis consultatio*
Nuptiarum, ne grauetur, quod velis Ap. *vt sapis? & placet.*
Ep. *Tum tute igitur callidè iam quicquid acturus es, age.*
Pe. *Rem hercle loquere.* Ep. *& repperi haec te qui abscedat suspicio.*
Pe. *Sine me scire.* Ep. *scibis, audi* Ap. *sapit hic pleno pectore.*
Ep. *Opus est homine, qui illò, argentum deferat pro fidicina.*
Nam te illò non aequè opus est. Pe. *quid iam?* Ep. *ne te censeat*
Filij caussa facere. Pe. *doctè.* Ep. *quò illum ab illa prohibeas,*
Ne qua ob eam suspicionem difficultas eueniat.
Pe. *Quem hominem inueniemus ad eam rem vtilem?* Vp. *hic erit optimus.*
Hic poterit cauere rectè, iura qui & leges tenet.
Pe. *Epidice habeas gratiam.* Ep. *sed ego istuc faciam sedulò.*
Ego illum conueniam, atque adducam huc ad te, quoia'st fidicina,
Atque argentum ego cum hoc feram. Pe. *quanti emi potest minimo?* Ep. *illane?*
At quadraginta fortasse eam posse emi minimo minas.
Verùm si plus dederis, referam, nihil in ea re captio est.
Atque id non decem occupatam tibi erit argentum dies.
Pe. *Quidum?* Ep. *quia enim mulierem illam alius adolescens deperit.*
Auro opulentus, magnus miles, Rhodius, raptor hostium,
Gloriosus. hic emet illam de te, & dabit aurum, vbi eam emtam sciet.
Tace modo, est lucrum hic tibi amplum. Pe. *deos quidem oro.* Ep. *impetra,*
Ap. *Quin tuis intrò, atque huc argentum promis? ego visam ad forum,*
Epidice eò veni. Ep. *ne abitas, priusquam ego ad te venero.*
Ap. *Vsque opperiar.* Pe. *sequere tu intrò.* Ep. *I, numera, nihil ego te moror.*

ST] St. silentii indicti nota est. Statius, *St, tacete quid hic clamoris est?* Naeuius Coroll *St, tace.* tale verbum caue faxis. LIQVIDO EXEO FORAS AVSPICIO] liquido, id est, non turbulento, non dubio. certò Liquidum auspicium dicitur, quod cœlo sereno ostentum est. sic in Persa, *Vide, vt ingrediare auspicato.* DOR. *liquidum est auspicium.* TOX. *tace.* sic in Pseud. dixit, *liquido animo.* AVI SINISTRA] Festus, *sinistrae aues*, inquit, *sinistrúmque & sinistrum auspicium, est quod finat fieri.* Varro lib. epist. quaest. ait, *à Deorum sede, cùm in meridiem spectes, ad sinistram sunt partes mundi exorientes, ad dextram occidentes. hinc factum arbitror, vt sinistra, meliora auspicia, quàm dextra existimentur. Idem ferè sentiunt Sinnius Capito, & Cincius.* SENI, QVI EXENTEREM MARS.] quo senis marsupium exhauriam. exentero à voce Graeca ἔντερον, quod valet intestinum infrà ead. fab. *meum exenterauit Epidicus marsupium.* Ibid. *vt illic autem exenterauit mihi eas argentarias!* extenterare marsupium igitur translatè dictum pro, nummos è marsupio auferre, quasi nummi sint marsupii intestina. QVALEIS VOLO VETVLOS D.] video vetulos duos, qualeis volo. IN HIRVNDINEM] cuius est sanguinem exsugere Horat. epist. ad Pison. *Non missura cutem, nisi plena cruoris, hirudo.* EORVM EXSVG. SANGVIN.] exsugebo, exsugam. sed Nonius legit *exsorbebo.* SENATI, QVI COLVMEN CL.] qui cluent, id est, qui audiunt, quod est, nominantur, seu dicuntur, columen, hòc est, columna senati, senatu. cluent. Graecum est κλύω, id est, audio. audio autem interdum valet, dicor, vt cùm dicimus, audio pater, id est, dicor pater. Horat. epist. ad Maecen. 2. *réxque patérque Audisti coram, nec verbo parcius absens.* Iam senati in genetandi casu dixisse veteres notum est, & suprà admonuimus. M Tull. diuinat. in L. Caecil. *quos ea vna quaq. beneficio senati*, &c. Notat Carisius. COLVMEN] Terent. in Phor. *columen familiae.* Horat. Oda 17. lib. 2. *mearum Grande decus, columénque rerum.* CONTINVÒ VT MARITVS FIAT] colloquũtur inter se senes, de Strathippocle nuptiis alligando, vt hoc pacto à meretricio amore auocetur, atque auertatur. IN AMORE, HAERERE APVD NESC. Q. F.] amori deditum, atque affixum esse, &c. haerere, ἴσχ... ID EGO EXCRV.] ob id ego excrucior. IPSI MI

QVIDEM] hi ipsi senes viam mihi monstrant, qua pecuniam ab se, id est, ab iis ipsis auferam, ab se, bona reciprocatio est. ET PALLIOLVM IN COLL. CONIICE] vt expeditiùs curras suprà in Captiuis. *Num res certa'st eodem pacto vt comici serui solent, conijciam in collum pallium.* Non celabo autem lectorem, in omnibus libris nostris veteribus scriptum esse conice vnico i. vt legit Aul. Gell libr. 4. cap. 17. AGE SI QVID AGIS] oratio, qua vel nos ipsos, vel alterum, ad diligenter & strenuè agendum incitamus. Sic in Persa. *Age siquid agis. ego ad hunc redeo.* In Casina, *quin datis si quid datis?* QVEM SVM DEFESSVS QVAERERE] quem sum defessus quærendo. PER MEDICINAS] per medicorum, seu pharmacopolarum officinas PER TONSTRINAS] in tonstrinis plerunque sedebant homines fabulandi gratia. hinc illud Horatii Sat. 7. libr. 1. *opinor Omnibus & lippis notum & tonsoribus esse.* IN GYMNAS. ATQVE INF.] tale est illud Catull. ad Camerium, *Te quæsiuimus in minore campo, te in circo, te in omnibus tabernis, te in templo superi Iouis sacrato,* &c. PER MYROPOLIA] in quibus veniebant vnguenta per tabernas vnguentarias. ET LANIENAS] in quibus laniabantur pecudes, al. carnium macella. ARGENTARIAS] argentariorum tabernas. SVM RAVCVS FACTVS] rauim contraxi. PENE IN CVRSV CONC.] ita propere cucurri, vt pene inter currendum conciderim. SED, HERE, OPTIMA VOS VIDI AMBO, &c.] ambo posi um pro ambos. vt sæpe alibi Carisius libr. 1. hos duo, & hos ambo dixerunt veteres. Virgilius li. 4 Georg *Verùm vbi ductores acie reuocaueris ambo.* optima opportunitate autem, hoc est opportunissimè. RECIPIAM ANHELITVM] siue, recipiam animam. CLEMENTER ACQ.] placide, & leniter acquiesce. PLENIS VIIS] ex eo, quod vix militum plenæ sunt, multitudo militum à legione redeuntium intelligitur. BINOS TERNOS] singuli ducunt. ALIVS QVINQVE] rectè hic quinque, non quinos. FILIOS SVOS Q. V.] filios suos è militia, seu à legione redeunteis. VISIT] nostri libri veteres fere omnes habent *visunt.* QVANTVM IN VRBE OMNI F.] quantum meretricum in tota vrbe fuit. sic autem habent codices omnes veteres, non *quantus*, vt & à Camerario annotatum est. ID ADEÒ QVI MAX ANIM. ADVERT.] id adeò scio, quippe qui maxime animaduerterim. Sic autem legendum potius, quàm vt edidit Camerarius *quàm maxime.* nam præterquam quòd sic, vt edidimus, omnes libri vulgati habent eandem scripturam, etiam nostri manuscripti tuentur, & confirmant. RETIA] quibus scilicet suos amatores irretitent. QVOM AD PORTVM VENIO, ATQVE ILLAM, &c.] atque pro statim, propere, mox. sic suprà in Captiuis, *quò imus vnà inquam ad prandium? atque illi tacent.* Virgil. Georg. 1. *si brachia forte remisit, Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.* illam autem fidicinam, quam amat Strathippocles. PRAESTO LARIER] exspectare. ET CVM EA, &c.] fidicina, vt postea declarabit Epidicus. QVICVM EPIDICE?] cum qua, Epidice, dicis tibicinas iuisse quatuor? VT LEPIDE? VT CONC.] quàm lepide? &c. AN REGILLAM INDVC.] regilla vestis, diminutiue dicta à regia, vt & basilica. Nonius apud quem sic legitur hic versus, *an regillam tuniculam, an mendiculam?* dicitur autem eadem & trabea, qua Reges & Reginæ vtebantur. INDVCVLAM] inducula dicta ab induendo. AN MENDICVLAM?] erátne induta induculam regillam, an mendiculam? regilla vesti, qua Reginæ vtuntur, opposuit mendiculam quasi mendicis conuenientem. Alii mendiculam dictam esse volunt à voce mendix, quę magistratum significat apud Oscos, vt docet Festus quodam loco. IMPLVVIATAM, &c.] impluuiatus color, inquit Nonius, quasi fumato stillicidio implutus. Sic autem legitur apud eum hic versus *impluuiatam, vt ista faciunt vestimentis nomina.* quo modo videtur potius legendus. & omnes libri vulgati Veneti, Florentini, Lugdunenses, Paris. Germ. præter editionem Camerar cõprobant. Est autem impluuium, quò aqua pluuia de tecto impluit, vt docet Festus. VT IN IMPLVVIVM IND. FR] iocatus seruus, erat, inquit, meretrix illa tanquam in impluuium induta, non debet autem cuiquam nouum videri, quod participium *induta*, seu verbum *induor* iunxit cum accusandi casu, adhibita præpositione *in.* nam sic quoque loquebantur veteres induere se in florem in laqueum, in fraudem, & similia. Non dissimulabo tamen in nonnullis libris veteribus non reperiri præpositionem *in:* quemadmodum neque in vulgatis. QVID AVTEM ISTVC MIRVM'ST QVASI NON, &c. sed quid mirum est, inquit, meretrices istas tam sumptuosè vestitas incedere, quasi verò non videamus multas fundis ornatas incedere per vias? significat tantam esse sui temporis luxuriem & nequitiam, vt plerisque etiam fundos meretricibus largiatur. Sic Horat. de Marsæo lib. 1. sermonum Satyr. 2. *Vt quondam Marsæus, amator Originis illa, Qui patrium mimæ donat fundúmque larémque.* AT TRIBVTVS QVOM IMP. EST, &c.] at cùm tributum imperatum est à magistratibus, inquit, negant à se pendi posse, neque pendere volunt meretricibus, quibus non debent, & quibus maius tributum pendendum est, libenter pendunt, & pendere facilè possunt. Tributum, inquit Nonius neutro genere, sed masculin. Cato in originib. *Ne prætia in lubricum dirigerentur, cum tributus exigeretur.* Notat & A. Gell. lib. 13. cap. 13. ILLIS] meretricibus TVNICAM RALLAM] tunica ralla dicta est à raritate, inquit Nonius: profértque hunc locum. SPISSAM] quæ opponitur rallæ. LINTEOLVM CAESITIVM] linteolum purum & candidum, sic dictũ, vel quòd cædendo ad candorem peruenerit, vel quod oras circumcisas habeat. auctor Nonius. qui hunc locum profert. INDVSIATAM] indusium, inquit Nonius, vestimentum est, quod corpori intra plurimas vestes adhæret, quasi intusium. Plautus in Epidico, *Indusiatam*, &c, Profert hunc locum & Varro li. 4 de lingua Latina his verbis, *Alterum genere item duo, vnum quod foris ac palàm, palla: alterum quod intus, a quo intusium. id quod Plautus dicit: Intusiatam patagiatam caltulam ac crocotulam* ex quibus Varronis verbis apparet legendum hic esse apud Plautum *intusiatam* non vt habent omnes ferè libri *indusiatam.* PATAGIATAM] *patagium*, inquit Nonius, *clauus aureus, qui pretiosis vestibus immitti solet.* Plaut. Epid. &c. At Festus patagium docet esse, quod ad summam tunicam assui solet: quæ & patagiata dicitur. & patagiarii, qui eiusmodi opera faciunt. CALTVLAM, ET CROCOTVLAM] tunica caltula, & crocotula, vtraque dicta est à genere florum, calta & croco. Virgil. in Alex. *Mollia luteola pingit vaccinia calta.* M. Tull. de Harusp. resp. *P. Clodius à crocota, à mitra à muliebribus soleis, purpureisque fasciolis à strophio à psalterio, a flagitio, à stupro, est factus repente popularis.* SVPPARVM] Nonius, supparum, est linteum femorale vsque ad talos pendens, dictum, quod subtus appareat. Deinde hunc locum profert. Varro autem libro 4. de lingua Latina, deducere videtur ab eo, quod est suprà. Sic enim ille: alterum genus est, quod subtus est, à quo subucula: alterum quod suprà, à quo supparus. Afranius, epist. *Tace: puella non sum, supparo si induta sum.* Varro Eumenid. *Hic indutus suppa-* [illegible]

ro Coronam ex auro, & gemmis fulgentem gerit. AVT SVBMINIAM] subminia tunica, vel à minio dicta est, quasi subminiata & subrubra. vel à minuendo, quasi subminuta. RICAM] rica, vt docet Festus, seu Paulus ex Festo, vestimentum quadratum, fimbriatum, quo Flaminicæ pro palliolo vtebantur. Alii dicunt ricam ex lana succida alba fieri solitam à virginibus ingenuis, patrimis, matrimis ciuibus, & cæruleo colore infici. Varro libro quarto de lingua Latina, Rica, inquit, à ritu, quod Romano ritu, sacrificium fœminæ cùm faciant, capita velant. Rica, inquit Nonius, est quod nos sudarium dicimus. Plautus Epidico, &c. BASILICVM] genus vestis regium, quod & Nonius indicat in voce, *regilla*. EXOTICAM] genus vestis peregrinum. CVMATILE] vestis est coloris marini, aut cærulei, quasi fluctuum similis, vt docet Nonius. fluctus enim Græcè *κύματα* dicuntur. Titinnius, & quem colos cumatilis deceat. Plautus in Epid. &c. AVT PLVMATILE] vestis plumatilis est clauata, aut ex clauis facta, vt docet Nonius, hunc locum proferens. CERINVM] cerinum vestimentum, dictum est à ceræ colore, & idem Nonius docet, & hunc locum profert. AVT MELLINVM] si hæc scriptura recta est, mellinum, interpretabor, vestis genus aliquod mellei coloris. GERRAE MAXIMAE] gerræ, crates vimineæ. Athenienses cùm Syracusas oppugnarent, atque obsiderent, crebroque gerras poscerent, irridentes Syracusani gerras clamitabant. vnde factum est, vt gerræ pro nugis, & rebus contemptis vsurpentur. CANI QVOQVE ETIAM ADEMPT. &c.] Cani quoque, inquit Periphanes, nomen, quo antea appellabatur, quóque appellari debet, ademptum est. Nonnulli enim canes, Lacones, & Laconici appellantur, Horatius oda 6. epod. *Nam qualis aut Molossus, aut fuluus Lacon*, &c. sed nunc vesteis suas nonnullas appellant Laconicas. Hæc quidem Periphanes, vt meretrices, & mulieres libidinosas, ac sumptuosas, in inuidiam vocet. sed etiam Horatius aliquot pòst sæculis, vt sit minus mirum, has vesteis ætate Plauti in pretio fuisse, Laconices purpuras commemorat. Oda xviii. libro secundo, *Nec Laconicas mihi Trahunt honestæ purpuras clientæ*. Alii quidam sic hunc locum explicant, Cani quoque ademptum est nomen. Nam cùm canem, canem appellare debeant, Laconicum appellant. Sophocles in Aiace mastig. *Κυνὸς Λακαίνης ὥς τις εὔρινος βάσις*. QVI?] quo pacto? inquit Periphanes. HAEC VOCABVLA, AVCTIONES SVBIGVNT VT FACIANT VIRI] ordo, & sententia est, hæc vocabula subigunt viros, vt ipsi viri auctiones faciant, id est, cogunt viros, vt bona sua in auctiones vendant, auctio est quædam venditio, ab augendo dicta, quòd in ea pretium augeatur, & ab emptore, & à venditore, sed maximè ab emptoribus, & licitatoribus, à qua auctionari verbum. Sed quod dicit Epidicus hæc vocabula subigere viros, vt bona sua vendant auctione facta, hoc videtur falsum: non enim vocabula, sed res, id est, vestes ipsæ, quibus hæc nomina imponunt, viros cogant auctionari. FABVLARI] loqui. EGO ABSCESSI SOLENS PAVLLVM AB ILLIS] ego, vt soleo, paullum ab illis porrò discessi. quidam legunt, *ego abscessi silens*, & cætera, quæ scriptura planior, ac facilior est, sed eam nonnullis in libris reperi. HARVM SERMONI OPERAM DARE] harum sermoni animum attendere. NEC SERMONIS FALLEBAR TAMEN] nec tamen me eorum sermo fallebat, seu latebat, seu fugiebat, id est, quamuis non satis earum vocem exaudirem, tamen coniectura facilè assequebar, quod loquebantur. QVAM LOQVERENTVR] nonnulli libri habent, *quem loquerentur*. quæ lectio planior, sed ea quam sequutus sum, antiquior, & magis Plautina. ID LVBIDO EST SCIRE] id lubet scire. QVAM FACILE, ET QVAM FORTITER] id est, quàm benè res processit illi mulieri, quam suus amator vult liberare? vel sic, quàm facilem & æquam, & propitiam, & benignam erga se fortunam experta est mulier illa, quam amator liberare cogitat? vel sic, quàm secunda, & optata omnia mulieri illi euenerunt, quam amator liberare habet in animo? QVIS NAM IS EST] quisnam is est amator mulieris illius, quam tam fortunatam prædicas? inquit altera illi, quæ id dixerat. RVRSVM VORSVM] retrorsum, vel rursum ad illas vorsum. QVASI RETRVDERET, &c.] quasi vis hominum me inuitum retrò in eas truderet. TABELLAE] literæ. ID PARATVM] subintel. esse. CEDO EGO OCCIDI?] Dic mihi, egone interii? HAEC SE AIEBAT SIC AVDIVISSE AB EA, ATQVE EX EPISTOLA] sic hunc versum restitui, partim à nostris libris veteribus adiutus, partim rationem secutus. Nam recepta lectio, *Hæc aiebat sic audiuisse se ab se, atque epistola.* Ferri non potest, nihilo magis ea, quam reposuit Camerarius, *Hæc sic aiebat, sic audiuisse se ab se, atque epistola.* EXPETISSO] sic habent omnes ferè nostri libri veteres, atque ita loquebantur antiqui. Lucretius libro tertio, *Corpore cum reliquo pugnam, cædeisque petissit*. ad quem locum plura. CONDVCIBILIS] vtilis. CONSILIVM CATVM] consilium cordatum, & prudens, & acutum. Ennius, *catus Ælius Sextus*. Nonius, *catus pro sapiente*. Cicero Tusculanarum libro secundo, *sed homo catus nunquam terminat nec magnitudinis, nec magnanimitatis modum*. Varro, catum idem ait valere, quod acutum. ERGO VBI EST EPIDICE?] vbi igitur est istuc consilium earum? QVI PLVS SAPITIS] vos, qui plus sapitis. IMMO SI PLACEBIT, VTIMINOR] sic legendum libris omnibus reclamantibus, atque inuitis. *vtiminor* autem est secundæ personæ imperatiui modi, futuri temporis, verbi vtor. Nam *vtitor* ferri non potest. Tale autem illud est Horatianum epistol. vi. libr. 1. *si quid nouisti rectius istis, Candidus imperti: si non, his vtere mecum*. MIHI ISTIC NEC SERITVR, NEC METITVR] in isto negotio gerendo nullum meum emolumentum vertitur. nihil mihi vtili atis ex isto negotio redit: prouerbii locum obtinet. NISI EA QVAE TV VIS, VOLO] nisi quòd eadem, quæ tu vis, volo. pendent autem hæc ex illis superioribus proximis, mihi istic nec serit, nec met. hoc modo in ista re nullus meus fructus inest, nisi quod, quæ tibi vtilia sunt, eadem mihi quoque vtilia sunt: & ita cupio omnia, quæ optas. Satyr. ix. libro primo, *cupio omnia quæ vis*. CONTINVO ARBITRETVR VXOR TVO GNATO, &c.] continuò facias, vt gnatus tuus vxorem ducat, quæ sit ei veluti arbitra, quæque eum ab amore abstrahat: quæ eum moderetur, & regat. ATQVE VT FIDICINAM ILLAM, &c.] facias, vt vlciscare fidicinam illam, quam filius tuus vult liberare, &c. CVRETVR] fidicina. SICVT CRAS HIC ADERIT: HODIE NON VENERIT] id est, hodie quidem non veniet: sed cras aderit, quia manè veniet. ANIMI GRATIA] animi libidinis causa, vt animo tuo morem geras. QVAM AD REM ISTVC REFERT?] cui rei istuc, quod dicis, vtile est? VT ENIM PRAESTINES ARGENTO, &c.] enimuerò ad hanc rem vsui est, vt fidicinam emas priùs, quam veniat filius, præstinare, inquit Festus,

apud Plautum, emere est, & emendo tenere. Idem in Pseudolo, *Ego eo in macellum, vt piscium quidquid est pretio praestinem.* IN LIBERTATEM.] ad eam liberandum: ea gratia vt liberes. AMOVEAS] ableges, amandes. AMOTA EII ERIT OMNIS CONSVL.] cùm fidicina abs te aliquo erit ablegata, & amota, eadem opera filio tuo amota, & ablata erit omnis consultandi de nuptiis ratio, per quam nuptias proferat. vel sic, tam tunc filio tuo omnis consultandi de nuptiis locus ad imptus erit: & continuò vxorem ducet, neque grauabitur quidquid voles facere. REM HERCLE LOQVERE] profectò non loqueris verba tantum, sed rem. profectò non loqueris res inaneis aut nugas: sed res graueis & serias. vel sic, rem loqueris, id est, dicis id quod res est, ita est vt dicis. atque haec explicatio magis placet. ET REPPERI, HAEC TE, QVI ABSCEDAT SVSPICIO] praeterea reperi, quo pacto haec suspicio à te abeat, id est, quo modo effugere possis hanc omnem suspicionem, scilicet libidinis, vel te fidicinam emere, vt filium ab ea prohibeas. te abscedat autem dictum, pro abs te abscedat. SINE ME SCIRE] fac vt ego sciam vel fac mihi sciendi potestatem: da mihi sciendi copiam. SCIBIS] scies. SAPIT HIC PLENO PECTORE] hic sapit non palato, sed pectore, eoque pleno. hic sapit toto pectore. hic non paruum sapit. hic pectus habet sapientiae plenum QVI ILLO ARGENTVM DEFERAT] qui lenonem argentum deferat, vt ab eo fidicina ematur: apud quem fidicina est NAM TE ILLO NON AEQVE OPV' F.] nam te ipsum illò ire, nō aequè facto opus est. Sic autem habent quatuor libri nostri veteres, nihil à vulgatis dissentientes. alii, vt edidit Camerarius, *nam telo non aequè opu' factô'st,* cuius scripturae hanc sententiam esse puto. Opus est, inquit Epidicus, aliquo homine (subintellige alio, quàm te) qui ad lenonem argentum deferat. Nam non aequè telo opus est ad aliquid efficiendum, atque opus est homine ad argentum deferendum. Est autem telo opus, ad opus omne efficiendum. telo, id est, instrumento ὀργάνῳ. Sic Lucretius lib. 5 *quia ferro tela parantur.* vel non aequè telo opus est ad rem militarem, vt est opus argento. Non celabo lectorem autem in nonnullis quoque libris reperiri, *Nam te ipso non aequè opu'st factô'st.* cuius scripturae plana sententia est. Quod autem nonnulli alii libri habent, *Nam te lenoni aequè* &c. Eam lectionem corruptam esse puto ex vera, vel ex hac, *nam te illò non,* &c. vel hac, *Nam te lo non,* &c. QVID IAM?] quid. propter quid. al qui iam? vtroque modo legere licet, sed prior scriptura in omnibus fere libris reperitur NE TE CENSEAT &c.] ne leno existimet, te fidicinam emere, vt filium ab ea prohibeas, si tu ipse emas & argentum deferas. FILII CAVSA FACERE] facere, vt eam filio adimas: quemadmodum continuo Epidicus ipse interpretatur, ibi, quo illum ab illa prohibeas. HIC ERIT OPTIMVS] Epidicus. Immo Apoecides. Itaque debet huic loco nomen Epidici praeponi. HIC POTERIT AVERE RECTE IVRA QVI, &c.] cauent alii iuris & legum periti. Epidicus ius & leges tenet. Vnde Epidicus dictus est. Sed videatur haec potius de Apoecide intelligenda. Erat enim auctor, & cautor futurus. EPIDICE HABEAS GRATIAM] Epidice, inquit Periphanes, habeas huius negotii bene gesti gratiam, id est, hoc negotium solus geras, vt eius gratia tibi debeatur, & habeatur, tibi huius negotii bene gesti laus & gratia debeatur. si qua in hac re laus, si qua gratia, ea sit tua. ATQVE ADDVCAM HVC AD TE QVOIA'ST FIDICINA,] atque adducam huc ad te eum cuius fidicina est. CVM HOC] Apoecide. QVANTI EMI POTEST MINIMO?] id est, quanti emi potest vt minimum pretium dicatur? vel vt minimo pretio ematur? sic loquuntur & Iurisconsulti. Vlpian. lib. 32 ad edictum. quae verba hodie leguntur lib. 19. Digest. tit. de act. empt. & vend. cap. legis *ex Empto* § Idem ait non tradentem, quanti interfit, condemnari? satis autem non dantem, quanti plurimo auctorem periclitari oporteat. Quae sic explicat Budaeus noster: tanti damnari debet venditor, quanti periclitari oportet emptorem, cum plurimo periclitatur, id est, plurima pecunia. AD QVADRAGINTA FORTASSE EAM POSSE EMI M. M.] subintelligendum est aliquid, verbi gratia, dixerim, vel dixerit aliquis. ad quadraginta minas autem, id est, circiter quadraginta minas seu quadraginta circiter minis. NIHIL IN EA RE CAPTIO 'ST:] sic habent omnes libri veteres, & ita edidit Camerarius, quam scripturam sic explico, nihil in ea re caperis: nihil in ea re damni facis. Nam verbalib. in io, idem casus à veteribus tribui solet, atque verbis, vnde oriuntur vt, *quid tibi meam tactio' st* quemadmodum igitur dicunt Latini, nihil in ea re caperis: ita licet dicere, nihil in' ea re tibi captio 'st. Si quis tamen lectionem vulgatam, *nulla in re captio' st* facilior erit explicatio. Nos antiquam scripturam repraesentauimus ATQVE ID NON DECEM OCCVPATVM TIBI ERIT ARGENTVM DIES. &c.] atque id argentum non decem dies erit tibi in aliena manu collocatum, & ab alio occupatum: sed ante diem dies ad te redibit. pecuniam apud aliquem occupare, est pecuniam apud eum foenore collocare. M. Tull. lib. 1. accusat. *praterea pecunias occuparat apud populos, & syngraphas fecerat.* QVIDVM?] quo pacto? dum hic ornatus causa ponitur, & πλεονάζει DEPERIT.] perdi è amat. AVRO OPVLENTVS] auro potens, vt supra locutus est RAPTOR HOSTIVM, non dixit, victor hostium, sed raptor hostium, qui ita viribus, & robore pollet, vt non dolo, aut consilio, aut magno negotio, ac labore, sed aperto Marte, & facilè & sine labore hostes in suam potestatem redigat. IMPETRA] impetra à dis, quod oras, & optas: dii te faciant tuorum optatorum seu votorum compotem. EGO VISAM AD FORVM] sic loquuntur Latini. Lucretius lib 6. *Nam quicunque suos fugitabant visere ad agros,* &c. Ad quem locum plura. NE ABITAS] sic habent quatuor ex nostris libris manuscriptis longè omnium optimi, sine vlla varietate: vnus, *ne abitas,* quos sequor. Nam ceteri habent vt vulgati, *non abeas.* quod natum est ex annotatione, nam *ne abitas,* valet ne abeas. *abitas* enim cōpositum est à verbo beto, is, quod est eo, hinc abito, is perbito, is, praeterbito, is, &c. VSQVE OPERIAR] eò vsque in foro te opperiar, donec veneris.

EPIDICVS.

NVllum esse opinor ego agrum in agro Attico
Aequè feracem, quàm hic est noster Periphanes.
Quin ex occluso atque obsignato armario

Decutio

Decutio argenti tantum, quantum mihi lubet.
Quod pol ego metuo, si senex resciuerit,
Ne vlmos parasitos faciat, quæ vsque attondeant:
Sed me vna turbat res, ratioque, Apœcidi
Quam ostendam fidicinam aliquam conductitiam.
Atque id quoque habeo. manè me iussit senex
Conducere aliquam fidicinam sibi huc domum,
Dum rem diuinam faceret, cantaret sibi.
Ea conducetur, atque ei præmonstrabitur,
Quo pacto fiat subdola aduersus senem.
Ibo intrò, argentum accipiam ab damnoso sene.

NVLLVM &c AGRVM] ager, locus est rure siue ædificio, qui coli & arari potest. IN AGRO ATT] in tota terra Attica. Sic dicimus agrum Campanum, agrum Romanum, agrum Tholosanum, qui tamen singuli multos agros continent. ÆQVE FERACEM, QVAM] æquè feracem, seu fertilem, atque &c. vel tam feracem, quàm, &c. ATQVE OBSIGNATO] obsignabant veteres tabellas solum, & tabulas, sed capsas, armaria, lagenas. vt antè admonuimus: & præterea cellas, vt in Casina, *obsignate cellas: referte anulum ad me* ARMARIO] in armariis pecunias & nummos condebant atque asseruabant. suprà in Capt. *Cellas refregit omnes intus, reclusit armarium* ad quem locum plura. DECVTIO ARGENTI TANTVM] non dixit depromo, sed decutio, quod graue est, & violentum. QVOD POL EGO METVO, &c.] ordo & sententia est, quod pol si senex resciuerit, metuo, ne &c. vel ita explica, quod, id est, propter quod, hoc modo, propter quod ego metuo, ne senex si resciuerit vlmos faciat parasitos, &c. ego priore modo mâlo, vt *quod*, coniungatur cum verbo *resciuerit*, & ab eo regatur. SI SENEX RESCIV] id est, cum senex resciuerit, &c. NE VLMOS PARASITOS FACIAT, QVAE VSQVE, &c.] parasitorum est mensas diuitum attondere, & à diuitibus semper aliquid abradere. hoc igitur dicit Epidicus, metuo, ne, vbi senex resciuerit, me sibi verba dedisse, & per dolum has quadraginta minas abstulisse, faciat, vt vlmi in meo corpore, & corio sint veluti parasiti, meúmque corium vsque attondeant, quemadmodum parasiti diuitū mensas, & domos attondere solent. Idem infrà in Menæchmis princip. *Iuuentus nomen fecit Peniculo mihi. Ideo quia mensam quando edo, detergeo.* QVAE VSQVE ATTONDEANT] quæ vlmi sic edendum curaui aliquot è nostris codicibus manuscriptis secutus. quo modo & Camerarius edidit sed & nonnulli, vt vulgati habent *atque vsque attondeat*: vt hæc verba pertineant ad Periphanem: fortasse non malè, sed alteram scripturam magis probo: comparat enim Plautus, vt dixi, vlmos cum parasitis, quorum est attondere mensas. Itaque Phocylides assentatores, qui à parasitis non multum differunt τραπεζοκόρους appellat. Sic enim ille, Μηδὲ τραπεζοκόρους κόλακας ποιεῖσθαι ἑταίρους, Πολλοὶ γὰρ πόσιος καὶ βρώσιός εἰσιν ἑταῖροι. i. neq assentatores mensarum tonsorum tibi amicos conciliato. multi enim potionis & cibi sunt amici. SED ME VNA TVRBAT RES] sed me vna res sollicitat, &c. QVAM OSTENDAM FIDICINAM] quam fidicinam illi obtrudam, pro mea, quam perditè amari dixi à filio, quámque vt emeret, ei persuasi. Epidicus enim vult duntaxat quadraginta minas auferre. quas det Strathippocli, puellam autem nullam emere. Quare falsam aliquam fidicinam subornet necesse est, quæ pro illa supponatur. ATQVE ID QVOQVE HABEO] & verò nunc fidicinam aliquam conductitiam reperi, quam seni, pro illa fidicina. quam se empturū putat, obiiciam. DVM REM D F C. S.] subintellige, quæ. hoc modo, quæ cantaret sibi interea dum ipse rem diuinam faceret. ATQVE EI PRAEMONSTRABITVR Q.] atque ei fidicinæ præcipietur, quo pacto dolis, & fallaciis suis circumueniat senem. docebitur, quo modo senem fallere queat. AB DAMNOSO SENE] dānoso. πολυδάπανος qui damnis absumitur. aliter cùm Horat dicit, damnosam venerem, & damnosam libidinem, damnosam diem, ibi enim significat damnificam.

STRATHIPPOCLES, CHERIBVLVS.

EXspectando exedor miser, atque exenteror, quomodo mihi
Epidici blanda dicta eueniant, nimis diu maceror.
Sítne quid, néne sit scire cupio. Ch. *per illam tibi copiam,*
Copiam parare aliam licet sciui equidem in principio,
Illico nullam tibi esse in illo copiam. St. *interij herele ego.*
Ch. *Absurdè facis, qui angas te animi.* St. *si herele ego illum semel prehendero,*
Nunquam irridere nos illum inultum sinam, seruum hominem.
Quid illum ferre vis? qui tibi, cui diuitiæ domi maximæ
Sunt, is nummum nullum habet, nec sodali tuo in te copia'st.
Ch. *Si herele habeam, pollicear lubens: verùm aliquid aliqua aliquo modo,*
Alicunde ab aliqui, aliqua tibi spes est fore mecum fortunam.
St. *Væ tibi murcide homo.* Ch. *qui tibi lubet mihi malè loqui?*

peratum ductitate, at ego sollutum ductitabo.
Nam leno omne argentum abstulit pro fidicina: ego resolui:
Manibus his dinumeraui, pater quam suam natam esse credit.
Nunc iterum vt fallatur pater, tibique auxilium apparetur,
Inueniam. ita ego suasi seni, atque hanc habui orationem,
Vti tu quum redisses, ne tibi eius copia esset.

St. *Euge euge.* Ep. *ea iam domi est pro illa.* St. *teneo.* Ep. *nunc auctorem*
Dedit mihi ad hanc rem Apœcidem, is apud forum manet me,
Quasique amaret, caueat. St. *haud malè.* Ep. *iam ipse cautor captu'st.*
Ipse in meo collo tuus pater cruminam collocauit.
Is adornat, adueniens domi extemplo vt maritus fias.

St. *Vno persuadebit modo, si illam quæ adducta est mecum,*
Mihi ademsit Orcus. Ep. *nunc ego hanc astutiam etiam institui.*
Deueniam ad lenonem domum egomet solus. eum ego docebo.
Si qui ad eum adueniant, vt sibi datum esse argentum dicat
Pro fidicina, argenti minas se habere quinquaginta.
Quippe ego qui nudiustertius meis manibus dinumeraui
Pro illa tua amica, quam pater suam filiam esse retur.
Ibi leno sceleratum caput suum imprudens alligabit,
Quasi pro illa argentum acceperit, quæ tecum adducta nunc est.

Ch. *Vorsutior es quàm rota figularis.* Ep. *iam ego parabo*
Aliquam dolosam fidicinam, nummo conducta quæ sit,
Quæ se emptam simulet, quæ senes duo docta ludificetur.
Eam ducet simul Apœcides ad tuum patrem. St. *vt paratè*

Ep. *Eam permeditatam meis dolis, astutiisque onustam*
Mittam. sed nimis longum loquor, diu me estis demorati.
Hæc scitis iam vt futura sint, ab eo. St. *bene ambulato.*

Ch. *Nimis doctus ille est ad malefaciendum* St. *me quidem certò*
Seruauit consiliis suis. Ch. *abeamus intro hinc ad me.*

St. *Atque aliquanto libentius, quàm abs te sum egressus intus.*
Virtute atque auspicio Epidici cum præda in castra redeo.

FECISTI IAM OFFICIVM TV TVVM, &c.] senem Periphanē alloquitur, accepta ab eo pecunia. fecisti, inquit, officium tuum, cum pecuniam mihi numerasti: nunc me meum facere oportet, videlicet vt emā Fidicinam, quam amat filius tuus: quod expectat, & vult fieri senex: sed Epidicus officii sui esse intelligit, pecuniam à sene acceptā ad Strathippoclem deferre. PER HANC CVRAM Q.] per me quieto tibi licet esse: vel cura huius negotii quod mihi mandatum est, non debet tibi obstare, quominus quieto animo sis. Desine hoc curare, & aliud cura, & quieto es animo. ego enim hoc curabo. HOC QVIDEM IAM PERIIT] nunc secum loquitur Epidicus, à sene degressus. NISI QVID TIBI HINC IN SP. R.] nisi quid tibi Epidice, hinc referas ad spem placandi senis, & vitandi supplicii scilicet: vel nisi quid tibi ex hoc argento in futurum tempus detrahas. HOC OPP. POL.] hoc argentum valde politum est. CREDE MODO TV MIHI] vel senem alloquitur absentem, irridens, quod sibi hanc pecuniam crediderit, & commiserit: vel aliquem ex spectatoribus significans sibi nullo pacto esse credendum SIC EGO AGO] sic soleo eos fallere, qui mihi credunt, & qui mecum aliquid rei contrahunt, sic me gero in eos, qui mihi credunt: quare qui sapit, ne mihi credat. SIC EG. NO.] sic egére nostri maiores. LVCVLENTVM] candidum, pulchrum, optatum, fortunatum. VT FACILEM, ATQVE IMPETRABILEM!] quàm minimè laboriosū, & quàm idoneum ad id, quod volui, impetrandum, ac transigendum: *impetrabilem* hic accipiendum est, ἐυεργητικός. Camerarius sic: quàm facilem se mihi præbuit senex! quàm exorabilem! ad senem referens. ego ad diem refero VT IMPORTEM IN COLONIAM HVNC AVSPICIO] vt hunc pecuniam ad eam rem, ad quam quæsita est, auspicatò deferam? allegoria est ducta à more veterum Romanorum, qui solebant commeatum ad exercitum in coloniā aliquam præsidii causa positum, impositum auspicato portare: idque auspicatò faciebant, ne interciperet, néue quid aliud incōmodi accideret. ACCIPE HOC SIS] accipe hoc si vis. SVPERFIT] superat, plus est, quàm satis est. quinquaginta minas scilicet à sene abstulerat. QVAM TV DANISTAE DEBES] debebat enim quadraginta minas duntaxat. MEVM TERGVM FLOCCIFACIO] meum tergum nihilifacio: quia dum tibi placere studeo,

committo, et tergum meum loris, seu virgis concidatur. NAM QVID ITA] quidnam ita? *ἀιωρούμι.* vel *nam* positū pro autem FACIAM PERENTICIDAM] à voce *pera* perenticidam finxit ritu quæsito, id ex paronomasia petitus. significat autem se facturum, vt Periphanes dicatur perenticida, quia toties crumenas & loculos suos exhauriat, Epidici dolis inductus, ac circumuentus. NIHIL MOROR, &c.] non curo vocabula vsitata & vulgata, noua & inusitata quæro. non non moror, id est nihili facio, & contemno, seu potius non curo, & negligo sic Horatius. epist. 15 libro 1. *Nam vina nihil moror illius oræ.* ad quem locum de hoc verbo plura: & de eodem suprà nonnulla. PERATVM DVCTIVATE: AT EGO POLLVTVM DVCT.] locus est pendens ex superiore, ex ambiguo, & paronomasia petitus. alludit autem ad supplicium patricidarum, seu parenticidarum, qui insuti in culleum, deiiciebantur in profundum. hoc igitur dicit, quoniam Periphanes factus est à me perenticida, quod non longe abest à parenticida, vos eum ductitate peratum, id est, in peram, quasi in culleum coniectum, tanquam parenticidam. ego eum follutum, id est, in follem impositum, ductitabo. Sic autem edidi *peratum follutum*: quod ita scriptum in omnibus nostris codicibus manuscriptis reperi, nisi quòd nonnulli habent *paratum*, pro *peratum*, mendosè. Quin Camerar. testatur sic quoque esse scriptum in suo, vt nos edidimus, quamuis *peratim & follitim* ediderit. quę lectio fortasse ferri potest, vt eam sic explicemus: vos senem peratim tanquam peram ductitare: ego eum tanquam follem, & vt follis ductitari & manibus pulsari solet, ductitabo. Omnino prior lectio, & explicatio mihi magis placet. NAM LENO] leno, qui vendidit patri fidicinam, quam ille filiam suam esse existimat. EGO RESOLVI] ego pecuniam, quæ ei debebatur, reddidi. DINVMERAVI] al. denumeraui. PATER QVAM SVAM N. ESSE] quam Fidicinam, pater tuus filiam suam esse credit. ITA EGO SVASI SENI, &c.] suasi seni, vt hanc puellam, quam amas, emeret, ne tibi, cùm domum Thebis redisses, eius puellæ copia esset, id est, ne tu ea potiri posses. EA IAM DOMI EST PRO ILLA] ea Fidicina, iam domi est pro filia. NVNC AVCT. &c.] nunc dedit mihi Apœcidem auctorem, id est, cuius auctoritate res agatur, & emtio contrahatur, & cuius periculo negotium geratur. auctor enim est, cuius periculo & fide res geritur: & qui periculum præstat *ἐχέγγυος* interpretatur is, qui vocabularium Latino-Græcum concinnauit. Nam seruus per se contrahens, præstare periculum non potest, hoc est, auctor esse non potest, neque *ἐχέγγυος.* Scio autem hic nonnullos legi malè *cautorem* & ita expressum in exēpl. Ven. & Flor. & nōnullis aliis. sed quid est, quāobrē quidquā mutemus cum & omnes lib. manusc. *auctorē* habeant, nisi quod vnus & alter habēt *actorem*: & hæc lectio sit probabilissima: quāuis enim *cautorē* quoque probari possit, & ita inf. à Apœcides appelletur nō logè: tamē *auctorē* quod hic ferè idem valet, suo loco mouere non placet. MANET ME] exspectat me. QVASIQVE AMARET, CAVEAT] scripturam antiquam repræsentaui, vt & Camerar. nisi quod, vt fortassis in suo libro reperit, edidit, *quasi qua.* cū diphth. sed locū mēdosum esse suspicor: suspicor dixi? immò verò plane arbitror, & censeo. quæ enim sententia huius scripturæ esse possit non video. sibi, hæc, *quasique ipse amaret fidicinam sibi caueat,* quæ sententia absurda est. Legendum autem videtur, *quasi qui emeret, caueat,* hac sententia, quasi caueat ei, cui emeret, nempe Periphani, id est, quasi cautor esset periculi, si quod esset periculum in emptione. vel sic, quasi cùm emerem, caueat. vel sic, quasi qui emat, & caueat. vel sic, quasi qui emeret, caueat, id est, quasi caueat ei, qui emeret. caueat autem, id est, satis accipiat à Lenone, prædibus & prædiis. IAM IPSE CAVTOR, CAPTVS EST] ipse Apœcides, qui adhibitus est, vt aliis caueat, & ne alii capiantur, & qui tam diligenter vel sibi, vel aliis cauet, captus est. IPSE IN MEO COLLO. &c.] quasi hoc dicat, frustra hæc cautio adhibetur, cum pater tuus ipse cruminam, seu crumenam suam mihi in manus tradiderit. meæ potestati permiserit, vt ex ea nummos meo arbitratu depromere queam. IS ADORNAT, ADVENIENS D. EXT. &c.] is parat omnia, vt simul atque veneris, vxorem ducas. participium *adueniens* debet cohærere cum pronomine *tu,* subintell hoc modo, vt tu adueniens, &c. SI ILLAM, QVAE ADD. EST M. MIHI ADEMS. ORD.] si illa, quam mecum adduxi, mortua fuerit, si illam mihi ademerit Orcus. INSTITVI] parauit, repperi, excogitaui. AD LENONEM] qui patri suo Fidicinam vendidit, quam ille filiam suam esse credit. PRO ILLA TVA AMICA] pro illa Fidicina, quam olim amabas. ALLIGABIT] obligabit, verbis scilicet alligabit caput suum, id est, se ipse alligabit. VORSVTIOR ES, QVAM ROTA FIG] versutior, seu callidior, & versatilior es, quàm rota figularis, quæ est versutissima, id est, versatilissima, & ad versandum facillima, rota figularis, alia ratione dicitur versuta seu vorsuta, alia Epidicus, seu quis alius callidus, vafer, & astutus. rota proprie versuta: vafri & callidi translate dicuntur versuti. M. Tull. lib. 3. de natura Deorum, *versutos eos appello quorum mens celeriter versatur.* ALIQVAM DOLOSAM FIDICINAM, aliam ab ea, quæ iam domi est: aliquam falsam fidicinam non veram fidicinam, id est, non illam, quam emturum putat senex. QVAE SE EMTAM SIMVLET] quæ à me instituta & præmonita simulet se esse à me emtam minis quinquaginta minis, quas modò à sene accepi. cùm sit conducta. SENES DVO] senes duos. duo pro duos. vt suprà ambo pro ambos. Virgil. lib. XI. Æneid. *Si duo præterea tales Idæa tulisset, Terra viros,* &c. DOCTA] à me instituta, & erudita. Terent Heaut *perdocta est probè.* LVD FICTVRA] ludificet. ludos faciat. illudat. PERMEDITATAM] perfecte meditatam, atque exercitatam. ASTVTIIS ONVSTAM] & meis astutiis instructam, atque ornatam, atque adeo oneratam. HAEC SCITIS IAM VT FVTVRA SINT.] scitis iam quomodo hęc futura sint. NIMIS DOCTVS, &c.] valde doctus, *ἄγαν πεπαιδευμένος.* AD ME] domum meam. ATQVE ALIQVANDO LIBENTIVS &c.] & verò aliquantò libentius introibo domum tuam, quam egressus sum domo tua aliquantò, id est, aliquam multo, non paullò. Sic autem legendum est, non vt habent libri vulgati, *aliquando*, plane mendose. quomodo tamen edidit Camerarius. nostri libri quidem veteres omnes habent *aliquanto* INTVS] intus hic significat motum de loco. VIRTVTE, ATQVE AVSPICIO EPIDICI, &c.] allegoria est à re militari. Virtute, atque auspicio Epidici: id est, consilio, prouidentia, ductu, auctoritate Epidici rem gerente, duce, auctore, & auspice Epidico. CVM PRAEDA IN CASTRA REDEO] domum redeo victor, & re bene gesta, & votorum, atque optatorum meorum compos. allegoria est, vt diximus.

PERIPHA-

PERIPHANES, APOECIDES, senes duo.
SERVVS.

Non oris caussa modò homines æquum fuit
Sibi habere speculum, vbi os contemplarent suum:
Sed quid perspicere possent cor sapientia,
Igitur perspicere vt possent cordis copiam.
Vbi id inspexissent, cogitarent postea,
Vitam vt vixissent olim in adolescentia.
Vel quasi egomet, qui dum filij caussa cœperam
Ego me excruciare animi, quasi quid filius
Meus deliquisset.me erga, aut quasi non plurimùm
Malefacta mea essent solida, in adolescentia.
Profectò deliramus interdum senes:
Fuit conducibile hoc mea quidem sententia.
Sed meus sodalis it cum præda Apœcides.
Venire saluum mercatorem gaudeo.
Quid fit? Ap. dij diæque te adiuuant, res prospera.
Pe. Omen placet. Ap. Quoi suppetunt res prosperæ.
Sed tu iubeas hanc intrò abducier. Ph. heus foras
Exite hunc aliquis. duce istam intrò mulierem,
Atque audin'? Ser. quid vis? Pe. caue sirus cum filia
Mea copulari hac neque conspicere. iam tenes?
In ædiculam istanc seorsum concludi volo.
Diuortunt mores virgini longè, ac lupæ.
Ap. Doctè & sapienter dicis, non nimis potest
Pudicitiam quisquam suæ seruare filiæ:
Ædepol ne istam tempore gnato tuo sumus
Præmercati. Pe. quid iam? Ap. quia dixit mihi,
Iamdudum se alius tuum vidisse hic filium.
Pe. Hanc edepol rem apparebat. Ap. planè hercle hoc quidem est.
Ne tu habes seruum graphicum, & quantiuis pretij,
Non carus est auro contrà. vt ille fidicinam
Fecit nescire prorsus, se esse emtam tibi!
Ita ridibundam atque hilaram huc adduxit simul!
Pe. Mirum hoc qui potuit fieri. Ap. te pro filio.
Facturum dixit rem esse diuinam domi,
Quia Thebis saluus redierit. Pe. rectè instituit.
Ap. Immò ipsus illi dixit, conductam esse eam,
Quæ hic administraret, ad rem diuinam, tibi.
Facturum dixit rem esse diuinam domi.
Ego illic me autem sic assimulabam, quasi
Stolidum, cùm bardum me faciebam. Pe. immò ita decet.
Ap. Res magna amici apud forum agitur. ei volo
Ire aduocatus. Pe. at quæso vbi erit otium,
Reuorte ad me extemplo. Ap. continuò hîc ero.
Pe. Nihil homini amico est opportuno amicius,
Sine tuo labore quod velis, actum est tamen.
Ego si allegassem aliquem ad hoc negotium

Minus hominem doctum, minúsque ad hanc rem callidum.
Os sublitum esset. itaque me albis dentibus
Meus derideret filius meritissumo.
Atque hæc stultitia'st, me illi vitio vortere,
Egomet quod factitaui in adolescentia
Quum militabam, pugnis memorandus meis,
Eradicabam hominum aureis quando occœperam.
Sed hic quis est? quem huc aduenientem conspicor,
Suam qui vndantem chlamydem quassando facit.

NON ORIS CAVSA, &c.] oris, id est, faciei caussa. Socrates suadebat adolescentibus, vt in speculo formam suam, seu os suum contemplarentur. si formosi essent, darent operam, vt animi pulcritudo corporis formę par esset sin minus multo magis elaborarent, vt quod corpori deesset, animi virtute sarcirent. Exstant apud Apuleium in Apologia prima de speculi vtilitate preclara, quæ ne sim longior, huc non adscribam. CONTEMPLARENT] contemplarent, pro contemplarentur, antiquè dictum. Nævius Danaë, *Contemplo placidè formam & faciem virginis.* Titinnius Fullon. *Adspecta formam, atque os contempla meum,* hæc ex Nonio. SED QVID PRESP.] id est, sed quo, vel, sed vt, &c. COR SAPIENTIAE] id est, sapientiam quæ insit in corde seu in animo, vel per hypallagen, sapientiam cordis vel cor sapientiæ, id est perfectionem & excellentiam sapientiæ, vt dixit Ennius *suada medullam.* IGITVR] postea, vt in Amphitr. *sin aliter sient animati, neque dent qua petat: sese igitur summa vi, virisque eorum oppidum expugnassere.* Licet etiam interpretari *denique*, vt mauult Donatus. VITAM VT VIXISSENT OLIM IN ADOL.] vitam vixissent, atticismus. VEL QVASI EGOM. QVI] vel id est, *αὐτίκα*, exempli caussa, vt sit hæc sententia: exempli caussa, vt ego ipse qui, &c. *quasi* pro quemadmodum etiam Lucretius vsurpauit. sic lib. I. *Sed quasi naufragiis magnis, multisque coortis, Disiectare solet magnum mare transtra, guberna, &c. Sic tibi si finita semel primordia quædam Constitues*, &c. EXCRVCIARE ANIMI, &c.] sic suprà, *ab iurà facis, qui angas te animi.* ME ERGA] erga me. *ἀναστροφή.* Non est, d, littera interponẽda, neque legendum *med erga*, vt est in libris vulgatis. Nam hæc interpositio corrumpit metrum. AVT QVASI NON PLVRIMVM MALEF. ESSENT, &c.] aut quasi vero non essent mea malefacta, & peccata: plurimum, id est maxima ex parte in adolescentia solida. malefacta autem, id est grauia, integra, suis partibus absoluta. sic alibi *solidam seruitutem*, dixit & Teren. *solida gaudia.* Malim autem hic legi, *aut quasi non plurima malefacta*, &c. PROFECTO DELIRAMVS, &c.] M. Tull. in Catone, *Ista senilis stultitia, quæ deliratio appellari solet, senum leuium est, non omnium*, &c. FVIT CONDVCIBILE HOC M. QV.] fuit vtile homines sibi habere speculum, in quo inspicere possent sapientiæ fontem atque originem. IT CVM PR.] venit, cum Fidicina filio erepta. sic enim putant Periphanes & Apœcides, sed errant, vt euentus declarabit. QVOI SVPPETVNT RES PR.] pendent hæc ab illis superioribus, *dij deæque te adiuuant, te, quoi res prospera suppetũt.* duas voces quæ reperiuntur quidem in libris manuscriptis, sed perspicuè natæ sunt ex glossa, *homines omnes*, delendas curaui, vt metrum corrumpenteis. HANC, Fidicinam, quam ego emi: sed erat hæc con[illegible] ta non empta. EXITE HINC ALIQVIS] sic Terent. *aperite aliquis actutum ostium*, &c. CAVE SIRIS, &c.] caue sueris, id est, noli sinere hanc Fidicinam cum filia mea coniungi, & congredi. neque fine conspicere. DIVORTVNT MORES VIRG. AC L.] longè diuersi sũt inter se mores virginis, & meretricis. Sic Horat. ait matronam meretrici esse disparẽ, epist. ad Lollium 2. lib. I. *vt matrona meretrici dispar erit atque Discolor infido scurræ distabit amicus.* NON NIMIS POTEST PVDICITIAM, &c.] difficillima enim est virginis custodia. multi autem sunt pudicitiæ insidiatores. Itaque rectè Phocylides, vt alia pleraque monet parẽteis, vt virginem puellam cubiculis bene clausis custodiant, neque ante nuptias in publicum prodere, immo verò pro foribus conspici sinant. Sic ille, Παρθενικὴν δὲ φύλασσε πολυκλείστοις θαλάμοισι· Μηδέ μιν ἄχρι γάμων πρὸ δόμων ὀφθῆμεν ἐάσῃς. NAE ISTAM] Lib. omnes manuscripti habent *ne*, scriptum sine diphthongo. TEMPORE] tempori, mature, tempestiuè. GNATO TVO SVMVS PRAEMERC.] ante filium tuum sumus mercati. QVID IAM?] quid ita? quamobrem? GRAPHICVM] venustum, lepidum & veluti pictum. Nam pict. homines sunt ferè veteris pu[l]chriores. Sic in Sticho *Graphicum mortalem Antiphonem.* significat autem esse ingenio polito, scito, & eleganti. NON CARVS EST AVRO CONTRA] id est, si auro ematur, carè non ematur, sed vilis: si quis cum auro impenso emere velit, non sit carus. aurum pretio æquat, aut etiam superat. Idem in Curculione, *Auro contrà cedò modestum et atrem* ad quem locum plura. VT ILLE F. DICINAM FECIT NESCIRE, &c.] quo pacto ille instituit fidicinam, sic vt nesciret se tibi emptam esse? vel sic, quo pacto ille excogitauit, vt fidicina nesciret se emptã esse tibi, sed existimaret se tuo filio emptam esse? RIDIBVNDAM] risu diffusam, risus plenam, effusè ridentem. MIRVM HOC QVI POTVIT F.] secutus sum libros vulgatos, quibuscum aliquot libri manu scripti consentiunt nam alii habent, *Mirum hoc quòd potuit fieri.* quo modo Camerarius edidit. vtraque lectio recta, saltem probabilis non negabo tamen hanc alteram mihi videri sinceriorem quam secutus sum. *mirum hoc qui potuit fieri*, veruntamen iudicet lector. RECTE INSTITIT] malim legi, *rectam institit.* vt subintell. *viam.* Sic enim & Plautus ipse, & alii veteres loqui solent. *insistere viam*, seu *instare* suprà in Asinaria, *rectam institit viam.* Idem in milite glorioso, *error quam insistit viam.* IMMO IPSVS ILLI D.] immò Epidicus illi fidicinæ dixit, &c. ADMINISTRARET T.] ministraret tibi. FACTVRVM DIXIT, &c.] subintell. te. BARDVM] bardus, stultus, inquit Festus, à tarditate ingenii appellatur. traditur, inquit ille, à Græco qui tardos βραδεῖς appellant. cetera lege apud Festum. sic fere Nonius. bardum, inquit, ingenio tardũ. Nam Græci βραδεῖς tardos dicunt. Homerus Il. 23. Βάρδιστοι μὲν γάρ σφιν ἵπποι θείειν &c. Plautus in Persa, *Nimis tandem me quidem pro barda, & pro rustica reor habitam*, &c. RES MAGNA AMICI AP. F.] res magna amici mei in foro disceptatur, & in discrimine versatur.

IRE ADVOCATVS] præstò esse, & eius causæ fauere tacitus. EXTEMPLO] continuò. NIHIL' HOMINI AMICO'ST, &c.] hæc secum loquitur Periphanes existimans suis rationibus valde bene esse consultum, & negotium suum diligenter & sapienter ab Apœcide gestum, cùm vehementer erret: ordo autem est hic, Nihil est homini amicius, id est, carius amico opportuno, id est, vtili, & ad rem mandatam bene gerendam idoneo. QVOD VELIS] quod quispiam velit, secunda persona pro tertia non definita. ACTVM'ST TAMEN] quamuis nullum laborem susceperis ALLEGASSEM] priuatim misissem MINVS HOM. DOCT.] hominem minus doctum. CALLIDVM solertem, sagacem. OS SVBLITVM ESSET] subintellige mihi, .i. ego essem deceptus, ac ludibrio habitus. hoc genere loquendi Plautus vtitur millies. ALBIS DENT] i. risu profusio. nam qui profusè rident, & cachinnantur, denteis nudant, ac retegunt. Itaque dentibus albis, id est, dentibus nudis, vt Virgilius loquitur in alia re, lib. 4. Georg. *Discissis nudis laniabant dentibus artus.* Idem libro 7. Æneid. *Ipse pedes tegmen torquens immane leonis, Terribili impexum seta, cum dentibus albis,* &c. ME ILLI VITIO VORTERE, EGOMET QVOT F.] me illi vt vitium obiicere, quod ego ipse adolescens crebro facere consueui. Sic suprà eadem fabula, *quis erit, vitio qui id vortat tibi?* ERADICABAM HOM.] obtundebam hominibus aureis, homines enecabam meis pugnis commemorandis: neque cùm semel cœperam, finem facere poteram. SVAM QVI VNDANTEM CHL. Q. F?] qui suam chlamydem facit fluctuantem agitando, id est, qui ita chlamydem suam quassat, id est, mouet, seu agitat incedendo vt vndarum speciem præbeat? Profert Nonius hunc versum in voce, *quassum*, vbi *quassare* interpretatur, mouere.

MILES, PERIPHANES, FIDICINA.

Caue præterbitas vllas ædis, quin roges
Senex vbi habitat Periphanes Platenius.
Incertus tuum caue ad me retuleris pedem.

Pe. *Adolescens si istunc hominem, quem tu quæritas,*
Tibi commonstrasso, ecquam abs te inibo gratiam?

Mi. *Virtute belli armatus promerui, vt mihi,*
Omnes mortalis deceat agere gratias.

Pe. *Non repperisti adolescens tranquillum locum,*
Vbi tuas virtutes explices, vt postulas.
Nam strenuiori deterior si prædicat
Suas pugnas, de illius ore fiunt sordidæ.
Sed istum quem quæris Periphanem Platenium,
Ego sum, si quid vis. Mi. *nempe quem in adolescentia*
Memorant apud reges armis arte duellica,
Diuitias magnas indeptum? Pe. *immò si audias*
Meas pugnas, fugias manibus dimissis domum.

Mi. *Pol ego magis vnum quæro, meas cui prædicem,*
Quàm illum qui memoret suas mihi. Pe. *hic non est locus,*
Proin tu alium quæras, cui centones farcias.

Mi. *Animum aduorte, vt, quod ego ad te venio, intelligas.*
Meam amicam audiui te esse mercatum. Pe. *attate.*
Nunc demum scio ego hunc, qui sit: quem dudum Epidicus
Mihi prædicauit militem. adolescens, ita'st
Vt dicis, emi. Mi. *volo te verbis pauculis,*
Si tibi molestum non est. Pe. *non ædepol scio,*
Molestum non est mihi si dicis quid velis.

Mi. *Mihi illanc vt tramittas: argentum accipias.*

Pe. *Habeas.* Mi. *nam quid ego apud te parcam proloqui?*
Ego illam hodie volo facere libertam meam,
Mihi concubina quæ sit. Pe. *te absoluam breui,*
Argenti quinquaginta mihi illa empta est minis.
Sexaginta mihi si denumerantur minæ,
Tuas possidebit mulier faxo ferias:

Atque ita profectò, vt eam ex hoc exoneres agro.
Mi. *Estne emta mihi hac?* Pe. *istis legibus habeas licet.*
Mi. *Conciliauisti pulcrè.* Pe *heus foras educito*
Quam introduxisti fidicinam. atque etiam fideis,
Et qua accessere te addam dono gratis.
Age accipe hanc sis. Mi. *qua intemperia te tenent?*
Quas tu mihi tenebras trudis? quin tu fidicinam
Produci intus iubes? Pe. *hac ergo est fidicina.*
Hic alia nulla'st. Mi. *non mihi nugari potes.*
Quin tu huc producis fidicinam Acropolistidem?
Pe. *Hac, inquam, est.* Mi. *non hac, inquam, est. non nouisse me*
Meam rere amicam posse? Pe. *hanc, inquam, filius*
Meus deperibat fidicinam Mi. *hac non est ea.*
Pe. *Quid non est?* Mi. *non est.* Pe. *Vnde hac igitur gentium est?*
Equidem hercle argentum pro hac dedi. Mi. *stultè datum*
Reor, atque peccatum largiter. Pe. *immo hac ea'st.*
Nam seruum misi, qui sectarier solet
Meum gnatum. ipse hanc emit fidicinam. Mi. *hem istic homo*
Articulatim te concîdit, senex, tuus
Seruus. Pe. *quid? concidit?* Mi. *nihil. sed suspicio'st.*
Nam pro fidicina illac hac supposita est tibi,
Senex tibi os est sublitum planè & probè.
Ego illam requiram iam vbi vbi est. bellator, vale.
Pe. *Euge, euge, Epidice: frugi es, pugnauisti. homo es,*
Qui me emunxisti mucidum, minimi pretij,
Mercatus te hodie'st de lenone Apœcides?
Fi. *Ehodum, ego istunc hominem nunquam audiui ante hunc diem.*
Neque me quidem emere quisquam vlla pecunia
Potuit, qua plus iam sum libera quinquennium.
Pe. *Quid tibi negotij est mea domi igitur?* Fi. *audies.*
Conducta veni, vt fidibus cantarem seni,
Dum rem diuinam faceret. Pe. *fateor me omnium*
Hominum esse Athenis Atticis minimi pretij.
Sed tu nouistin' fidicinam Acropolistidem?
Fi. *Tam facilè, quàm me.* Pe. *vbi habitat?* Fi. *postquam libera'st, vbi*
Habitet dum, incertò scio. Pe. *eho quis eam liberauerit,*
Volo scire, si scis Fi. *id quod audiui, audies.*
Strathippoclem audiui Periphani filium
Absentem curauisse vt fieret libera.
Pe. *Perij hercle, si istac vera sunt, planißimè,*
Meum exenterauit Epidicus marsupium.
Fi. *Hac sic audiui. nunquid me vis ceterum?*
Pe. *Malo cruciatu vt pereas, atque abeas citò.*
Fi. *Fideis non reddis?* Pe. *neque fideis, neque tibias.*
Propera igitur fugere hinc. si te dij amant. Fi. *abiero.*
Flagitio cum maiore pòst reddes tamen.
Pe. *Quid nunc? qui in tantis positus sum sententiis:*
Eámne ego sinam impunè? immo etiamsi alterum

Tantum perdundum est, perdam potiùs quàm sinam
Me impunè irrisui esse habitum, depeculatum eis.
Sic mihi data esse verba præsenti palàm?
Atque me minoris facio præ illo, qui omnium
Legum atque iurium fictor, conditor cluet.
Is etiam sese sapere memorat, malleum
Sapientiorem scilicet esse manubrio.

CAVE PRAETERBITAS] caue prætereas vllas ædeis, puer, quin roges, vbi Periphanes Platenius commoretur. Puerum suum alloquitur. beto, is, it, valet: eo, is, it. hinc præterbito, is, it. hoc est, prætereo. Pacuuius in Niptris, *Vos hinc desensum patriam in pugnam betite.* Idem in Medo, *Si resto, peregrè ire, si ire conor, prohibet betere.* INCERTVS TVVM CAVE, &c.] caue ad me redieris, nisi certò scieris, vbi habitet Periphanes. RETVLERIS PEDEM] referre pedem, est regredi, & redire. Horat. ep. ad Pisonem, *Vnde pedem referre pudor vetet aut operis lex.* TIBI COMMONSTRA.] tibi commonstrauero. ECQVAM ABS TE INIBO GRA.] nunquam mihi referes, aut habebis gratiam? VIRTVTE BELLI, &c.] gloriosus miles non vult cuiquam supplicare, nec gratiam debere. NON REPP. ADOLESCENS] non reperisti adolescens locum idoneum seu opportunum, in quo tuas virtutes commemores, seu prædices, quemadmodum æquum esse censes. tranquillum locum tralatio à mari. in tranquillo loco commodè nauigare licet: in loco minus tranquillo, non licet. NAM STRENVIORI DETERIOR SI P. S. P. &c.] nam si minus strenuus, suas pugnas strenuiori prædicat, pugnæ illæ hominis minus strenui, eius ore prædicatæ sordescunt: id est, contemnuntur, & nihil fiunt. Virgilius in Alex. *quoniam sordent tibi munera nostra.* Horatius epist. 18. libro 1 *pretium ætas altera sordet.* huc illud quoque pertinet, *Laus in suo cuiusque ore sordescit.* hac de re Cicero in epist. ad L. Lucceium libro 5. epist. & Plutarch. in lib. περὶ τοῦ ἑαυτὸν ἐπαινεῖν ἀνεπιφθόνως. SED ISTVM QVEM QVAERIS, &c.] id est, sed ego iste sum, quem quæris, Periphanes Platenius, *istum quem*, more suo dixit, quo antecedens & relatiuum eiusdem casus esse solent. qua de re alibi. MEMORANT] aiunt, dicunt. ARMIS, ARTE DVELLICA] ἀττικῶς dictum, armis, arte duellica id est, arte bellica. duis, pro bis, duellum pro bellum, duonum, pro bonum dixisse veteres constat. INDEPTVM?] adeptum? consecutum? FVGIAS DIMISSIS MANIB.] id est, fugias celerrimè, & contentissimo cursu. nam qui contentè fugiunt, manus demittere, seu potius dimittere, & iactare solent: quod dicunt Græci ἀφιέναι τὰς χεῖρας. quod vsurpat Aristoteles libro 4 de moribus ad Nicom. & libro de progressu animal. οἱ θέοντες θᾶττον θέουσι παραφέροντες τὰς χεῖρας. & Theophrast. in libell. qui inscribitur ἠθικοὶ χαρακτῆρες. cap. περὶ ἀδολεσχίας. ἀφιέντα δὲ χρὴ τούτους, καὶ διαράμενον ἀπαλλάττεσθαι, ὅστις ἀπύρετος βούλεται εἶναι. id est, dimissis manibus, & grallatorio gradu taleis homines fugere oportet, quisquis vult febri carere. vsurpat hoc loquendi genus iterum Plautus Pseud. *quia enim dimissis manibus volui dicere.* QVI MIHI S. M.] qui mihi suas referat, seu commemorat. CVI CENTONES FARCIAS] centones farcire hic prouerbialiter dictum, pro sua facinora non digna fortasse, quæ audiantur singillatim, & particulatim aliis recitare. vel sic, centones farcire est mendacia consuta, & consarcinata aliis venditare. Sic autem habent omnes libri manuscr. & vulg. vt edidimus: Nonnulli tamen legi volunt, *cui centones sarcinas*, quod probabilius videtur: ego tamen nihil mutare ausus sum. centones enim dicti sunt ἀπὸ τοῦ κεντεῖν, hoc est à pungendo. & centones sarciuntur, non farciuntur. QVOD EGO AD TE V.] id est, propter quod ad te venio. ATTATAE] interiectio, re aliqua expectata gestientis. NVNC DEM. SC. E. M. Q. S.] nunc tandem scio, quis hic sit. hæc secum loquitur Periphanes à milite aduersus adspectatores conuersus. QVEM DVDVM EPID. &c.] is miles est, quem mihi dudum prædicauit Epidicus suprà, *Quia enim mulierem illam alius adolescens deperit, Auro opulentus, magnus miles gloriosus.* VOLO TE V. P.] subintell. conuenire. MIHI ILLANC VT TR.] vt mihi illam fidicinam tradas, pecunia accepta. nonnulli ex lib. nostris manuscr. habent, transmittas. NAM QVID EGO APVD TE P. P.] subintell. aliquid est in his loquendi generibus verbi causa, dicam tibi liberè, & exponam tibi ingenuè, quamobrem ego eam emere velim, subiunge nunc quod sequitur, & apte cohærebit, hoc modo: nam quid ego apud te parcam, id est, fugiam, verear, timeam, cuncter, dubitem proloqui, seu proferre, quod in animo habeo? vel dic rationem esse positam ante propositionem: vel ante id, cuius est ratio. quod apparebit, si quis inuertat, hoc modo, Ego illam hodie volo facere libertam meam, &c. nam quid ego apud te, &c. sic apud Homer. ιλ. δ Ἀλλὰ χρὴ καὶ ἐμὸν θέμεναι πόνον οὐκ ἀτέλεστον. Καὶ γὰρ ἐγὼ θεός εἰμι, γένος δέ μοι ἔνθεν, ὅθεν σοί. Καί με πρεσβυτάτην τέκετο Κρόνος ἀγκυλομήτης· Ἀμφότερον γενεῇ τε, καὶ οὕνεκα σὴ παράκοιτις κέκλημαι, &c. Ordo enim, & sententia est, at opus est etiam laborem meum non irritum reddere. Deinde sumendus est versus. Ἀμφότερον, &c. id est, propter duas caussas, & propter genus, seu ætatem, & quia tua coniunx dicor. sequitur nunc ratio, quæ priore loco erat posita, καὶ γὰρ ἐγὼ, &c. i. etenim ego quoque Dea sum: genus autem mihi est indidem, vnde tibi, &c. MIHI CONCVBINA QVAE SIT] sic & alibi libertæ sunt patronis suis concubinæ: quod & à nobis notatum, atque obseruatum est. quin Vlpianus iurisconsultus libro 25. Digest. titulo de Concubinis, non vult licere libertæ patroni sui concubinæ ab inuito patrono discedere, vt alteri se in matronium det: quippe cùm honestius sit, inquit, patrono, libertam, concubinam, quàm matremfamiliâs habere. TE ABSOLVAM BREVI] non morabor te diutius. TVAS POSSID. MVL. FAXO FERIAS] faxo, vt hæc mulier tuas ferias possideat, id est, sinam hanc mulierem tecum feriatam esse: hæc mulier tecum ferias agitabit, & otio fruetur: hæc mulier tuarum feriarum, tuique otii erit particeps. significat militem esse feriatum, miniméque in negotiis gerendis occupatum, & mulierem communiter cum eo feriatam futuram. Videtur autem sic dictum, possidebit ferias, illud in Captiuis, *Ita guttur, ventérque residens esurialeis ferias.* ATQ. ITA PROFECTO, VT EAM EX HOC E. AGRO.] atque ita profectò, vt eam longe hinc abducas, & hunc agrum ea exoneres. hoc est, vt

meam domum muliere inutili & edaci, tanquam onere leues vel ægrum accipe pro tota terra Attica, vt sup. eam ex hoc agro exoneres: pro ea,hunc agrum exonere, hypallage est. ISTIS LEGIB.H.L.] ista conditione tibi empta est. CONCILIAVISTI P.] eam mihi probè emisti, seu parasti. Sic Terent. Eunucho, *malè conciliate.* FIDES] chordas citharæ: citharam ipsam. M.Tull.in Hortens. *Ponenda sunt fides, & tibiæ.* Virg.lib.6. *Threicia fretus cithara, fidibúsque canoris.* GRATIIS] nullo pro eis pretio accepto. χαριζόμενος σοι, gratificans tibi: largiens tibi, vt gratiam abs te ineam. SIS] si vis.suprà in Capt. *Nunquam erit tam auarus, quin te gratiis emittat manu.* QVAE INTEMPERIAE TE TENENT?] sup in Aulul. *Nescio pol, quæ illunc hominem intemperiæ tenent.* miles visa muliere sibi ignota, & non agnoscens eam, quam quærit, sic Periphanem increpat. QVAS TV MIHI TEN.TR.] quam tu mihi ignotam mulierem obtrudis? INTVS] domo. HAEC ERGO EST F.] tu fidicinam tibi domo produci postulas. ergo habes quod petis, & postulas, quia hæc fidicina est. NON MIHI N.P.] non sum is, quem nugis, & inanibus verbis lactare,& capere queas. PRODVCIS] foras, & palàm ducis. RERE] reris, arbitraris. DEPERIBAT] perditè amabat. VNDE HAEC IG. G. EST?] vnde gentium, vnde terrarum, vbi terrarum, quo locorum, & similia, iam antea notata sunt. ATQ. PECCAT. LAR.] & esse peccatum abs te grauiter, seu valde, seu effusè. QVI SECTARIER S.&c] qui filium meum assiduè sequi solet: quo magis eam huic notam esse probabile est. IPSE HANC EMIT FIDICINAM] secutus sum libros manusc.qui omnes ad vnum sic habent:& ita edidit Camerarius. Nam libri vulgati mendosè habent, *Nam seruum misi, qui sectarier solet, ipsi hanc meo articulo emit fidicinam* quam lectionem tamen probat, & explicat Alciatus lib. παρέργων iuris xi cap.xii. meo articulo, inquit ille, id est, quasi meis digitis. licitationes enim micantibus, & sublatis digitis fieri solebant, vnde mancipes dicti. hactenus ille. non sunt autem falsa quæ scripsit, sed ab hoc loco sunt aliena,neque ad rem quidquã pertinent.tanti refert libris vti emendatis ISTIC HOMO] Epidicus. ARTICVLATIM TE CONCIDIT] per articulos te comminuit te in frusta, & in minutas parteis, quasi per articulos, dissecuit. tralatio est. propriè vsurpauit M.Tull in oratione pro Flacco, *manus, quas contudit: digitos, quos confregit: neruos, quos concidit, restituere non potest.* NIHIL: SED SVSPICIO'ST] nihil,non plane negat: sed extenuandi eius, quod grauius dixerat, gratia positum est, quasi ita diceret. si te concidit articulatim: at te circũuenit dolis, tibique os subleuit.vel sic,non affirmo te ab Epidico articulatim esse concisum, sed suspicor. præterea admonendus est lector, *nihil*, hoc loco esse vnius syllabæ. Iam quod ad vocem *suspicio* secunda syllaba longa est. quòd eò dico, ne quis adductus quorundam auctoritate, quæ tamen leuis est, pater legendum *suspectio'st.* SENEX TIBI OS EST SVBLITVM PL.&c.] id est, ô senex, tu illusus & pro ridiculo, ac delectamento habitus es. tractum à genere ludi, inquit Nonius, quo dormientibus ora pinguntur. Plautus, *Fides censebam maximam multò fidem Esse. ea sublevit os mihi penissimè* Prouerbium est etiam Græcis vsitatũ, ὑπαλείφειν στόμα. quod ad ora sui libri adscripserat Simeo Bosius vir doctissimus, idémque mihi amicissimus. BELLVATOR, VALE] sic appellat senem miles pro iocum, & ludibrium. EVGE, EVGE, EPIDICE, &c.] hæc nũc cum Epidico absente loquitur senex, se ab eo deceptum esse, tandem intelligẽs. PVGNAVISTI] pugnas memorabileis & strages edidisti: strenue & fortiter te gessisti. M. Tullius libr.1.epist. ad Atticum. *Dij immortales, quas ego pugnas, & quantas strages edidi?* tralate dictum. HOMO ES] non bellua, sed homo es,non es stipes aliquis, aut truncus. sed rationis, & consilii particeps. QVI ME EMVNXISTI MVCID.P.] apte dictum. Nam emungendi sunt mucidi.sunt autem mucidi ii, quibus nasus, mucoris plenus est: vt paruuli pueri esse solent, quos μύξους appellant Græci. significat igitur Periphanes, tanquam puerum paruulum, & infantem, nondum consilii & rationis compotem, seu tanquam stolidum, & fatuum aliquem, ab Epidico esse argento emunctum, hoc est, spoliatum, delusum, & compilatum. Sic loquitur Terentius in Phormione, *Geta. Ohem. AN. quid egisti? G. emunxi argento senes.* ad quem locum Donatus notat, mire cum è contrario dicatur emunctus homo, elegans, & facetus, vt Horat. de Lucilio, *emunctæ naris.* hactenus Donatus. Idem Horatius rursus in epistola ad Pison. *Pythias emuncto lucrata Simone talentum.* vbi emuncto Simone, sic dictum, vt hic, *qui me emunxisti mucidum.* & vt apud Terentium, *emunxi argento senes.* MERCATVS TE HODIE'ST DE LEN. &c.] fidicinam conductitiam interrogat, quæ ab Epidico supposita erat pro ea fidicina, quam Strathippocles amare dicebatur. EHODVM] in omnibus libris, quos quidem viderim, nomen fidicinę huic interiectioni præpositum. indicat esse vocem fidicinæ conductitiæ. sed ego existimo, *ehodum* esse vocem Periphanis, eam hortantis, vt respondeat: & nomen fidicinæ esse præponendum his demum verbis: *ego istunc hominem,* &c. NEQVE ME QVIDEM EMERE QVISQVAM VILLA P.P. &c.] quare nemo se emere poterit. rationem necessariam subiunxit: nam libertas æstimari pretio non potest. & liberæ personæ venire non possunt: neque vllius in commercio sunt. AVDIES, CONDVCTA VENI] ab hoc loco aperiuntur Epidici doli. QVAE PLVS IAM SVM L.Q.] id est, quæ iam plus quàm quinquennium libera sum. ATHENIS ATT.] Athenas Atticas dixit, vt distinguat ab aliis Athenis. Nam Stephanus quinque aut sex vrbeis hoc nomine appellatas fuisse tradit. Sic in Mil glorios. *Is amabat meretricem æque Athenis Atticis.* Idem in Rud. *Immo Athenis natus, altúsque, educat úsque Atticis.* Idem in Trucul. *Nunc ad amicam decimo mense pòst Athenas Atticas viso* Plinius Iunior libr.4. epist. *Non medius fidius ipsas Athenas tam Atticas dixerim.* M. Tull.in orat.ad Brut. *Itaque nam admonendi sunt ij, quorum sermo imperitus increbuit, qui aut dici se desiderant Atticos, aut ipsi Atticè volunt dicere, vt mirentur hunc (Demosthenem) maximè: quo ne Athenas quidem ipsas magis credo fuisse Atticas.* SED TV NOVISTIN' FID. ACROPOLISTIDEM?] hæc ea erat, quam amabat Miles, & quam quærebat: quam denique emerat Epidicus mãdatu Strathippoclis, cum persuasisset seni Periphani eius esse filiam. Itaque erat in ædibus Periphanis. sed existimabat esse filiam suam. VBI HABITET NVM INCERTO SCIO] non satis certò scio, vbi etiam habitet, postquam libera facta est, antequam libera esset, vbi habitaret, certò sciebam: nunc nescio. nonnulli libri habent *incertè scio.* PERIPHANI F.] Periphanis filium. Periphani, pro, Periphanis. vt Themistocli, Pericli, & similia pro Themistoclis, Periclis, & sim. de quib. in notis Ciceronianis. EXENTERAVIT] funditus exinaniuit, penitus exhausit. quasi intestina ipsa marsupii eripuit. suprà ead. fabula, *Acutum cultrum habeo, senis qui exenterem Marsupium.* NVNQVID ME VIS CETERVM?] sermo abeuntis, aut abire parantis. *ceterum*, autem, id est, ceteroqui. quod ad cetera attinet. vulgus dicit *ad reliquum.* FLAGITIO CVM

MAIORE

MAIORE POST R. T.] reddes cum maiore dedecore. nam te hic ante ædeis tuas pipulo differam. suprà in Aulul. *Ita me bene amet Lauerna, te iam, nisi reddi Mihi vasa iubes, pipulo hic differam te ante ædem* QVI NIN TANTIS POSITVS SVM S.] id est, qui tot seu tantis potius damnis affectus sum tractum à more iudiciorum. Nam qui sententiis iudicum damnati sũt, damnis augentur. Alii sic, qui in tantis criminibus positus sum. seu, cui tanta crimina illata sunt: vt cõsequens pro antecedente positum intelligamus. mihi prior explicatio magis placet. immò neutra satis placet. Itaque sic potius explicemus & subtiliùs. qui in tantis sententiis positus sum, id est, qui me tot & tã magnis damnis affectum esse sentio, qui in tantis malis & damnis versor, qui tot detrimenta accipio, & sentio: vt alludat ad verbum sentiendi, & quo sententia dicta est. Nonnulli etiam sic explicãt, qui in tantis fabulis ac sermonibus versor: de quo homines vulgò & passim loquuntur, vt stolido & bardo. Nonnulli sic, qui habeor tantus vir, & tã sapiens, vt mea dicta tanquam sententiæ graues vulgò circumferantur & celebrentur? De quo tam bene sentiunt & existimant homines? iudicet lector, & aliquid melius reperiat. EAMNE EGO SINAM IMPVNE?] eclipsis, vsitata iratis & perturbatis. eámne iniuriam mihi impunè factam esse patiar? & ita ferè Camerar. Nonnulli sic, Eámne ego sententiam aduersus me impunè esse latam feram? quę explicatio minus placet ME IMPVNE IRRISVI ESSE H.] me impunè ludibrio esse habitum ab Epidico & filio. quidam libri manuscr. non habent *impunè*, sed in eo mendosi sunt. præterea legendum *irrisui*, non *irrisũ*, vt habent libri vulg. & cum vulgatis consentientes manusc. nonnulli, quos & Camerar. secutus est. DEPECVLATVM EIS] depeculatum ab eis. Depeculatum passiuè accipiendum. sic M. Tull. in Orat. pro Rosc. Amer. Omnia scelera vno maleficio cõplexa dixit. sic alia innumerabilia ab eodem, & ab aliis dicta sunt. PRAESENTI, PALAM] subintell. sinam, vel feram, vel aliud simile. *præsenti*, non temerè dixit. nã quemadmodum Arist. lib. 2. Rhet. ait eos, qui alicui præsenti & in os maledicũt, maiorem iram ei commouere, quàm si absenti. propterea quod maior inest in illo maledicto, quàm in hoc, contumelia, maiórque contemptus: ita hîc Periphanes grauius irascitur quod pręsens ab Epidico delusus ac deceptus est. Præterea etiã hoc dici potest, Periphani turpius esse, eum præsentem & videntem in suo negotio gerendo illusum & captũ esse, cùm sibi cauere posset ac deberet, quàm absentem, cùm sibi cauere nõ posset. PRAE ILLO] Apœcide, qui tamen re declarauit se esse insipientem, stultũ atque imprudentem. LEGVM ATQVE IVRIVM FICTOR, C. CL.] nonnulli libri manusc. habent, *iurum*, ego tamen nihil muto, quãuis metri ratio *iurum* postulare videatur. nam *iurium* nihilominus dissyllabum esse potest, *κατασυνίζησιν*. fictor, id est, scriptor, & quasi compositor *cluet*, hoc est, audit, nominatur, dicitur *κλύει ἀκούει*. Iam fictor, conditor, *νομοθέτης* dictum est. IS ETIAM SAPERE M] is, qui ita insipiens est, se sapere memorat. MALLEVM SAP. SCILICET ESSE MANVBRIO] hic erat lacuna in libris omnib. manuscr. inter vocem *sapientiorem* & *manubrio*, vno excepto: in quo sic erat expleta aliena manu, *malleum sapientiorem scilicet esse manubrio*. non inepta sententia. significat enim comicè & *αἰνιγματωδῶς* Periphanes Apœcidem se esse sapientiorẽ, vt malleus plus sapit quàm manubrium. malleus enim plus quidem efficit in manibus fabrorum & similium opificum, quàm manubrium: sed manubriũ malleo sapientius est. nam & malleus sine manubrio inutilis est, & manubrium malleo dat facultatem, viámque aperit, qua efficere possit. Hinc prouerbium quo in Aulul. vtitur, eximere è manu manubrium. quod significat adimere facultatem & rationem pręcidere, & consilium disturbare rei gerẽdæ. *scilicet esse* autem, id est, scire licet esse, perspicuum est esse, vt suprà, in Asin. *Ita scilicet facturam*, & in Curcul. *Item alios deos facturos scilicet*. Lucret. libr. 2. *Scilicet esse globosa tamen cum squalida constent*. ad quem locum plura: possunt etiam hæc pendere à superioribus, hoc modo, Is etiam sese sapere memorat: malleũ sapientiorem, scilicet memorat esse manubrio. ironia est: est autem manubrium, id, quo malleus tenetur, dictum, vt docet Var. ab eo quod manu teneatur.

MVLIER, PERIPHANES senex.

SI quid est homini miseriarum, quod miserescat miser ex animo,
Id ego experior, quoi multa in vnum locum confluunt quæ meum
Pectus pulsant simul. multiplex ærumna exercitam habet: paupertas,
Pauor territat mentem animi: neque vbi meas collocem spes,
Habeo vsquam munitum locum, ita nata mea hostium'st potita.
Neque ea nunc vbi sit nescio. Pe. *quis illæc est mulier, timido*
Pectore peregrè adueniens, quæ ipsa se miseratur? Mu. *in his dictust*
Locis habitare mihi Periphanes. Pe. *me nominat hæc, credo ego*
Illi hospitio vsus euenit. Mu. *peruelim mercedem dare,*
Qui monstret eum mihi hominem, aut vbi ille habitet. Pe. *noscito ego hanc.*
Nam videor nescio vbi me vidisse prius. éstne ea, an non?
Est, quam animus retur meus? Mu. *di boni, visitaui antidhac.*
Pe. *Certè ea est, quam in Epidauro pauperculam memini comprimere.*
Mu. *Planè hic ille est, qui mihi in Epidauro primus pudicitiam*
Pepulit. Pe. *quæ meo compressu peperit filiam, quam domi*
Nunc habeo. Mu. *quid si adeam?* Pe. *haud scio an congredior, si hæc ea'st.*

Mu. *Sin' est is homo, si ut anni multi me dubiam dant. Pe. longa*
Dies meum incertat animum, sin ea est, quam incertò autumo, hanc
Congrediar astu. Mu. muliebris adhibenda mihi malitia nunc est.

Pe. *Compellabo. Mu. orationis aciem contra conferam.*

Pe. *Salua sis. Mu salutem accipio mihi & meis. Pe. quid cæterum?*

Mu. *Saluus sis, quod credidisti, reddo. Pe. haud accuso fidem,*
Nouin' ego te? Mu. si ego te noui, animum inducam vti noueris.

Pe. *Vbi te visitaui? Mu. iniquè iniurius. Pe. quid iam? Mu. quia*
Tuæ memoriæ interpretari me æquum censes. Pe. commodè
*Fabulata es. Mu. mira memoras. Pe. hem. istuc rectius**
Meministin'? Mu. memini id. Pe in Epedauro. Mu. ah guttula
Pectus ardens mihi adspersisti. Pe. virgini paupercula
Tuæq; matri me leuare paupertatem? Mu. tun' is es?
Qui per voluptatem tuam in me ærumnam obseuisti grauem.

Pe. *Ego sum, salue. Mu. salua sum, quia te esse saluum sentio.*

Pe. *Cedo manum. Mu. accipe ærumnosam & miseriarum compotem*
Mulierem retines. Pe. quid est, quod vultus te turbat tuus?

Mu. *Filiam quam ex te suscepi. Pe. quid eam? Mu. eductam perdidi.*
Hostium est potita. Pe. habe animum lenem, & tranquillum face.
Domi meæ eccam saluam & sanam nam postquam audiui illico
Ex meo seruo, illam esse captam: continuò argentum dedi
Vt emeretur. ille eam rem adeò sobriè & frugaliter
Accurauit, vt alias res ille'st impense improbus.

Mu. *Fac videam, si me vis viuere. Pe. eho Canthara, statim iube*
Acropolistidem prodire, filiam ante ædis meam,
Vt suam videat matrem. Mu. remigrat animus nunc demum mihi.

SI QVID EST HOMINI M.] hic loquitur, & primùm in scenam prodit mulier illa Epidauria, quæ olim à Periphane compressa fuit, inducitúrque Periphanes, & filiam ex illo compressu natam, quærens: quam domi apud se esse putat, errans, & ab Epidico illusus Periphanes. Ita iterum se ab Epidico dolis circumuentum esse reperit Periphanes, quòd illius suasu eam puellam emerit, quæ non esset filia, cùm esse filiam crederet. QVOD MISERESCAT MISER EX ANIMO] propter quod miser euadat, cùm sit miser ex animo: id ego, &c. *miserèscat*, hic personale est ab indicatiuo primæ personæ miseresco, quod hic valet miser fio, seu miser euado. *miserescat miser* autem, dictum est more Plautino: cuius est cõiungere cum verbis nomina, aduerbia & adiectiua eiusdem originis. nam verbum substantiuum, *est*, quod reperitur in plerique libris *ex animo*, deleui, vt sententiam corrumpens. IN VNVM LOCVM CONFLVVNT] in vnum locum concurrunt. tralatio à rebus liquidis. PVLSANT] percutiunt, permouent. MVLTIPLEX AERVMN.] sic legendum non *ærumnam*, vt habent omnes ferè libri. Licet autem hæc referre ad superiora, & cum iis coniungere: hoc modo, quoi multa in vnum locum confluunt, quæ meum pectus pulsant simul: multiplex ærumna meum pectus pulsat. vel multiplex ærumna confluit, quæ meum pectus pulsat? sed malim coniungi cum iis, quæ sequuntur, hoc modo: multiplex ærumna exercitam habet, subintelligitur, me. EXERCITAM HABET] subintelligitur, me. *exercitam habet*, autem, id est, exercet, fatigat, vexat. Idem Bacchid. *qua sodalem, ac me exercitos habet.* Sueton. in Tiberio, non longè à principio, *Infantiam pueritiamque habuit laboriosam, & exercitam.* seu, vt in aliis libris legitur, *exercitatam.* quem locum eo libentius protuli, quod in libris vulgaris legitur, *luxuriosam*, pro *laboriosam*. Alioqui apud Suetonium paulo aliter dictum est, *habere exercitam*, quàm apud Plautum. PAVPERTAS, PAVOR TERR. M. AN.] paupertas, pauor, ἀσυνδέτως, posito. paupertas territat mentem animi: pauor item territat mentem animi. MENTEM ANIMI] mentem, quæ est in animo, tanquam oculus in corpore, præstantissimam, & intimam animi partem. Sic suprà in Cistellaria, *Nullam mentem animi habeo.* ad quem locum hac de re plura. & in commentariis Lucretianis, libro 4. ibi, *Mens animi vigilat.* & in Horatianis epist. ad Vill. libr. 1. ibi, *tamen istuc mens, animúsque Fert, & amat spatiis obstantia rumpere claustra.* NEQVE VBI MEAS COLL. SP. HABEO VSQVAM MVNITVM LOCVM] ordo est, neque vsquam habeo locum munitum, vbi spes meas collocem. locum munitum, χωρίον ἐχυρόν. HOSTIVM EST POTITA] in hostium potestatem peruenit. suprà in Captiuis, principio, *Postquam meus Rex est potitus hostium.* ad quem locum plura exempla collegimus. QVIS ILLAEC EST MVLIER] quæ illa est mulier, &c. QVAE IPSA SE MISERATVR?] quæ se ipsa miseram dicit? CREDO EGO ILLI HOSPITIO VSVS EVENIT] illi credo, hospitio opus esse accidit. euenit illi, credo, vt opus sit ei hospitio. Sic autem legendum vt edidimus, non, *venit*. PERVELIM MERCEDEM DAR. Q.] subintell. ei.

NOSCITO EGO HANC] incipio cognoscere hanc, seu agnoscere. ME VIDISSE PRIVS] me hic superuacaneum est & tamen sic interdum loquebantur veteres. Lucret. libr. 1. *Quippe etenim quàm multa tibi me fingere possum*, &c. ad quem locum, quæ annotauimus legere licet. EST QVAM ANIMVS RETVR M] estne ea, quam reor apud me, seu in animo meo? HVNC VISITAVI ANTIDHAC] hunc sæpe antea vidi. hic sæpe antea ad me ventitauit, & ita crebrò eum vidi. QVAM IN EPIDAVRO PAVP. MEM. COMPR.] subintell. me. PVDICITIAM PEPVLIT] sic habent omnes libri & vulgati, & manuscripti, idcirco nihil sum ausus mutare, sed libris omnibus inuitis legendum arbitror, pudicitiam *pertulit*: Neque lex carminis repugnat. perculit autem, id est, prostrauit, peruertit à verbo percello Virgil. lib. 5. Æneid. *Victorem Buten immani corpore, qui se Bebrycia veniens Amyci de gente ferebat, Perculit & fulua moribundum extendit arena* M. Tull libr. 2. de Orat. ad Q. Frat. *Et C. ipsum Carbonem, quem tu adolescentulus perculisti*, &c. QVAM DOMI NVNC HABEO] putabat se habere, sed errabat. SI HAEC EA'ST] oratio non est integra. deest enim *congrediar* seu *aggrediar*. ME DVBIAM DANT] me dubiam reddunt. LONGA DIES MEVM INCERTAT] longa dies, id est, longum tempus, temporis longinquitas, ac diuturnitas, incertat, hoc est, incertum reddit HANC CONGRED. ASTV.] hanc aggrediar astutè. videtur autem legendum *aggrediar*, potius quàm *congrediar*. quanquã nihil mutare ausim. Nam etiã verbo *colloquor*, subiungere solet accusandi casum. ORATIONIS ACIEM CONTRA CONF.] aciem orationis conferam. Dictum translatè à re militari, aut à gladiatoribus. SALVA SIS] ab hoc loco denique incipiũt alter cum altero loqui. Nam quæ vsque ad hunc locum locuti sunt, ea apud se, & secum locuti sunt. dum dubitant etiam & Periphanes. sitne hæc ea mulier, cum qua olim consueuerit. & mulier sitne hic ille Periphanes, à quo cõpressa sit, neque audent adhuc inter se ignoti, & nondum inter se agniti, mutuò salutare. QVID CETERVM?] de reliquo, aut de cetero, aut quod ad cetera attinet, quid ais? QVOD CREDIDISTI, REDDO] reddo salutem, quam mihi dedisti, seu dixisti, & tanquam pecuniam credidisti translatum à rebus creditis. Idem in Bacchid. *Quin tu primum reddis salutem, quam dedi?* HAVD ACCVSO FIDEM] non queror de tua fide, quæ mihi tã fideliter, quod tibi credidi, reddas, nempe salutem. fides locum habet & vsurpatur in rebus creditis, non solum in dictis, & promissis. Nam qui pecuniam mutuò acceptam, aut alioqui sibi creditam, nõ reddit, aut etiam abnegat, atque abiurat, fidem violat. *accusare fidem*, autem, pro, accusare aliquem, quod fidem non seruet, aut non præstet, sic dictum, vt à Mar. Tull. *accusare officium*, pro eo, quod est, aliquem, quod in officio non maneat, aut quod officium non faciat. M. Tull. epist. 1. lib. 2. epist. ad C. Curionem. princip. *tamen nõ tam mihi molestum fuit accusari abs te officium meũ, quam iucundum requiri*, &c. SI EGO TE NOVI, ANIMVM IND. VTI NOVERIS] si ego te noui, id est, si tu is es, quem esse arbitror, animum meum inducam, vt me noris, hoc est, persuadebo mihi, seu credam, me tibi notam esse. VBI TE VISITAVI?] vbi te sæpe vidi? INIQVE INIVRIV'S] iniustus es præter æquum, iniuriam mihi facis præter æquitatem. sic dictum autem *iniurius es inique*, vt, *miserè miserui*, in Cistell. &, *miserè miser*, in Mercat. & *parcè parcus*, in Aulul. quamuis enim iniurius & iniquè non sint eiusdem originis, sunt tamen eiusdem ferè significationis. quod si dixisset, *iniuriè iniurius*, esset hoc planè tale, qualia superiora. QVID IAM?] cur ita? QVIA TVAE MEMORIAE INTERPRETARI DEAEQ. CENS.] quia postulas me tuæ memoriæ esse interpretem, atque internuncium: quia æquum censes me id, quod memoria tenes, proferre, & pronuntiare. vel sic: quia æquum censes, me, quod memoria non tenes, tibi in memoriam redigere, & memoriæ tuæ subuenire. verbum *interpretari* iunxit cum dandi casu. COMMODE FAB. ES] scite, & lepide, seu apte locutus es. MIRA MEMORAS] mira dicis, cùm dicis me, quæ fœmina sum, commode fabulatã esse. est enim à natura muliebri, commode loqui. HEM ISTVC RECTIVS] deest huic versui nonnihil in extremo, vt notat Camerarius. sententiæ autem nihil admodum deest. hoc enim, opinor, sentit Periphanes. hem istuc rectius est, quod nunc ita loqueris. scil. me mira memorare, quàm illud, me inique esse iniurium. Itaque sic suppleri, & sarciri potest versus, *Hem istuc rectius sic loqui*. MEMINISTIN?] meministine me tibi virgini pauperculæ tuæque matri paupertatem leuare? hæc fuerat vno spiritu Periphanes locuturus, nisi cunctatus esset, & hæsitasset. sed cùm cunctaretur ille, & mulier tamen, quid sentiret, satis intelligeret, ita respõdit, quasi ille totam orationem absoluisset. vel dic mulierem intelligentem, quid ille sibi velle, & quid sentiret, illo nihil cunctante, anteuertisse & respondisse, proinde ac si ille integram sententiam elocutus esset, se meminisse. IN EPIDAVRO] vides vt cunctanter, & dubitanter, & timide loquatur de re, de aqua agitur, Periphanes. AH GVTTVLA PECTVS ARDENS MIHI ADSPERSISTI] allegoria est ab iis sũpta, qui ex morbo, aut ex aliqua causa supra modum calent, atque æstuant, quibus vel guttula aquulæ adspersa magnæ alleuationi est. hoc igitur significat mulier: tu me ægram, & mœrore confectã tua oratione aliquantũ solatus es, ac leuasti. VIRGINI PAVPER. TVAEQVE MATRI, &c.] tibi virgini pauperculæ, &c pendent autem hæc ex illo superiore, vt diximus, *Meministin'*. TVN' IS ES, QVI IN ME AER. OBSEVISTI GR.] id est, Túne is es, qui me grauidam fecisti? Túne is es, qui dum voluptatem tibi quæris, & libidinem tuam explere properas, me onere graui onerasti, & compleuisti? ærumnam grauem appellat, fœtum in vtero suo concretum, & conflatum Periphanis opera, & cõpressu. obseuisti autem, id est, iacto & fuso abs te semine, in meum ventrem circumseuisti. CEDO MANVM] da manum. ET MISERIARVM COMPOTEM] miseriarum plenam. RETINES] tenes. QVID EST, QVOD VVLTVS TE T. T.] quid est, quamobrem vultus tuus immutatus, & pallidus factus te turbidam reddit? quidam legunt *se turbat tuus?* FILIAM, QVAM EX TE S.] oratio imperfecta, propterea quod Periphanes cunctantem fortasse mulierem interpellauit, non expectato dum eam, addito verbo *perdidi*, perficeret. QVID EAM?] vrget, vt verbum addat, nam sine verbo, & oratio illa imperfecta est, & eius sententia obscura, atque incerta. EDVCTAM PERDIDI] nunc demum quid sentiat, aperit, ac declarat, verbo addito. *Eductam*, inquit, id est, educatam à me ac sublatam, non expositam, aut proiectam ad necem, perdidi. HOSTIVM EST POTITA] in hostium potestatem peruenit. ET TRANQVILLVM FACE] & tranquilla animum. DOMI MEAE ECCAM S. ET S.] errat senex, vt semel atque iterum diximus. SOBRIE] prudenter, & vigilanter: vt sobrii solent, νηφαλίως. ET FRVGALITER] nonnulli libri manuscripti habent, *& fideliter*. ego nihil muto à recepta scriptura. VT ALIAS RES ESSE'ST IMP. IMPR.] malim legi, *vt alias ad res ille*

committo, vt tergum meum loris, seu virgis concidatur. NAM QVID ITA?] quidnam ita? ἀναστροφή. vel *nam* positū pro autem. FACIAM PERENTICIDAM] a voce *pera* perenticidam finxit, risu quæsito, id ex paronomasia petitus. significat autem se facturum, vt Periphanes dicatur perenticida, quia toties cruminas & loculos suos exhauriat, Epidici dolis inductus, ac circumuentus. NIHIL MOROR, &c.] non curo vocabula vsitata & vulgata, noua & inusitata quæro. non non moror, id est nihili facio, & contemno, seu potius non curo, & negligo sic Horatius. epist. 15 libro 1. *Nam vina nihil moror illius oræ.* ad quem locum de hoc verbo plura: & de eodem supra nonnulla. PERATVM DVCTIVATE: AT EGO POLLVTVM DVCT.] locus est pendens ex superiore, ex ambiguo, & paronomasia petitus. alludit autem ad supplicium patricidarum, seu parenticidarum, qui insuti in culleum, deiiciebantur in profundum. hoc igitur dicit, quoniam Periphanes factus est à me perenticida, quod non longe abest à parenticida, vos eum ductitate peratum, id est, in peram, quasi in culleum coniectum, tanquam parenticidam. ego eum follutum, id est, in follem impositum, ductitabo. Sic autem edidi *peratum follutum*: quod ita scriptum in omnibus nostris codicibus manuscriptis reperi, nisi quòd nonnulli habent *paratum*, pro *peratum*, mendosè. Quin Camerar. testatur sic quoque esse scriptum in suo, vt nos edidimus, quamuis *peratim & follitim* ediderit, quę lectio fortasse ferri potest, vt eam sic explicemus: vos senem peratim tanquam peram ductitate: ego eum tanquam follem, & vt follis ductitari, & manibus pulsari solet, ductitabo. Omnino prior lectio, & explicatio mihi magis placet. NAM LENO] leno, qui vendidit patri fidicinam, quam ille filiam suam esse existimat. EGO RESOLVI] ego pecuniam, quæ ei debebatur, reddidi. DINVMERAVI] al. denumeraui. PATER QVAM SVAM N. ESSE] quam Fidicinam, pater tuus filiam suam esse credit. ITA EGO SVASI SENI, &c.] suasi seni, vt hanc puellam, quam amas, emeret, ne tibi, cùm domum Thebis redisses, eius puellæ copia esset, id est, ne tu ea potiri posses. EA IAM DOMI EST PO ILLA] ea Fidicina, iam domi est pro filia. NVNC AVCT. &c.] nunc dedit mihi Apœcidem auctorem, id est, cuius auctoritate res agatur, & emtio contrahatur, & cuius periculo negotium geratur. auctor enim est, cuius periculo & fide res geritur: & qui periculum præstat ἐχέγγυος interpretatur is, qui vocabularium Latino-Græcum concinnauit. Nam seruus per se contrahens, præstare periculum non potest, hoc est, auctor esse non potest, neque ἀξιόπιστος. Scio autem hic nonnullos legi malle *cautorem* & ita expressum in exēpl. Ven. & Flor. & nōnullis aliis. sed quid est, quāobrē quicquā mutemus cum & omnes lib. manusc. *auctorē* habeant, nisi quod vnus & alter habēt *actorem*: & hæc lectio sit probabilissima: quāuis enim *cautorē* quoque probari possit, & ita infrà Apœcides appelletur nō lōgè: tamē *auctorē* quòd hic ferè idem valet, suo loco mouere non placet. MANET ME] expectat me. QVASIQVE AMARET, CAVEAT] scripturam antiquam repræsentaui, vt & Camerar. nisi quod, vt fortassis in suo libro reperit, ædidit, *quasi qua*. cū diphtht. sed locū mēdosum esse suspicor: suspicor dixi? immò verò plane arbitror, & censeo. quæ enim sententia huius scripturæ esse possit non video, nisi hæc, *quasique ipse amaret fidicinam sibi caueat*, quæ sententia absurda est. Legendum autem videtur, *quasi quis emeret, caueat*, hac sententia, quasi caueat ei, cui emeret, nempe Periphani, id est, quasi cautor esset periculi, si quod esset periculum in emptione. vel sic, quasi cum emerem, caueat. vel sic, quasi qui emat, & caueat. vel sic, quasi qui emeret, caueat, id est, quasi caueat ei, qui emeret. caueat autem, id est, satis accipiat à Lenone, prædibus & prædiis. IAM IPSE CAVTOR, CAPTVS EST] ipse Apœcides, qui adhibitus est, vt aliis caueat, & ne alii capiantur, & qui tam diligenter vel sibi, vel aliis cauet, captus est. IPSE IN MEO COLLO. &c.] quasi hoc dicat, frustra hæc cautio adhibetur, cum pater tuus ipse cruminam, seu crumenam suam mihi in manus tradiderit. meæ potestati permiserit, vt ex ea nummos meo arbitratu depromere queam. IS ADORNAT, ADVENIENS D. EXT. &c] is parat omnia, vt simul atque veneris, vxorem ducas. participium *aduenienti* debet cohærere cum pronomine *tu*, subintell. hoc modo, vt tu aduenienti, &c. SI ILLAM, QVAE ADD. EST M. MIHI ADEMS. ORD.] si illa, quam mecum adduxi, mortua fuerit, si illam mihi ademerit Orcus. INSTITVI] parauit, reperi, excogitaui. AD LENONEM] qui patri suo Fidicinam vendidit, quam ille filiam suam esse credit. PRO ILLA TVA AMICA] pro illa Fidicina, quam olim amabas. ALLIGABIT] obligabit, verbis scilicet alligabit caput suum, id est, se ipse alligabit. VORSVTIOR ES, QVAM ROTA FIG] versutior, seu callidior, & versatilior es, quàm rota figularis, quæ est versutissima, id est, versatilissima, & ad versandum facillima, rota figularis, alia ratione dicitur versuta seu vorsuta, alia Epidicus, seu quis alius callidus, vafer, & astutus. rota propriè versuta: vafri & callidi translate dicuntur versuti. M. Tull. lib. 3. de natura Deorum, *versutos eos appello quorum mens celeriter versatur.* ALIQVAM DOLOSAM FIDICINAM] aliam ab ea, quæ iam domi est: aliquam falsam fidicinam non veram fidicinam, id est, non illam, quam se emturum putat senex. QVAE SE EMTAM SIMVLET] quæ à me instituta & præmonita simulet se esse à me emtam his quinquaginta minis, quas modò à sene accepi. cùm sit conducta. SENES DVO] senes duos. duo pro duos. vt supra ambo pro ambos. Virgil. lib. xi. Æneid. *Si duo præterea tales Idæa tulisset, Terra viros*, &c. DOCTA] à me instituta, & erudita. Terent. Heaut. *perdocta est probè*. LVDIFICETVR] ludificet. ludos faciat. illudat. PERMEDITATAM] perfectè meditatam, atque exercitatam. ASTVTIIS ONVSTAM] & meis astutiis instructam, atque ornatam, atque adeo oneratam. HAEC SCITIS IAM VT FVTVRA SINT.] scitis iam quomodo hęc futura sint. NIMIS DOCTVS, &c.] valde doctus, ἄγαν πανοῦργος ὁ ψεῦς. AD ME] domum meam. ATQVE ALIQVANDO LIBENTIVS &c] & verò aliquanto libentius introibo domum tuam, quàm egressus sum domo tua aliquantò, id est aliquanto multò, non paullò. Sic autem legendum est, non vt habent libri vulgati, *aliquando*, plane mendose. quomodo tamen edidit Camerarius. nostri libri quidem veteres omnes habent, *aliquanto*. INTVS] intus hic significat motum de loco. VIRTVTE, ATQVE AVSPICIO EPIDICI, &c.] allegoria est à re militari. Virtute, atque auspicio Epidici id est, consilio prouidentia, ductu, auctoritate Epidici rem gerente, duce, auctore, & auspice Epidico. CVM PRAEDA IN CASTRA REDEO] domum redeo victor, & re bene gesta, & votorum, atque optatorum meorum compos. allegoria est, vt diximus.

PERIPHA-

PERIPHANES, APOECIDES, senes duo. SERVVS.

Non oris caussa modò homines æquum fuit
Sibi habere speculum, vbi os contemplarent suum:
Sed quid perspicere possent cor sapientiæ,
Igitur perspicere vt possent cordis copiam.
Vbi id inspexissent, cogitarent postea,
Vitam vt vixissent olim in adolescentia.
Vel quasi egomet, qui dum filij caussa cœperam
Ego me excruciare animi, quasi quid filius
Meus deliquisset.me erga, aut quasi non plurimùm
Malefacta mea essent solida, in adolescentia.
Profectò deliramus interdum senes:
Fuit conducibile hoc mea quidem sententia.
Sed meus sodalis it cum præda Apœcides.
Venire saluum mercatorem gaudeo.
Quid fit? Ap. *dij diaque te adiuuant, res prosperæ.*
Pe. *Omen placet.* Ap. *Quoi suppetunt res prosperæ.*
Sed tu iubeas hanc intrò abducier. Ph. *heus foras*
Exite hunc aliquis. duce istam intrò mulierem,
Atque audin'? Ser. *quid vis?* Pe. *caue siris cum filia*
Mea copulari hac neque conspicere. iam tenes?
In ædiculam istanc seorsum concludi volo.
Diuortunt mores virgini longè, ac lupæ.
Ap. *Doctè & sapienter dicis, non nimis potest*
Pudicitiam quisquam suæ seruare filiæ:
Ædepol na istam tempore gnato tuo sumus
Præmercati. Pe. *quid iam?* Ap. *quia dixit mihi,*
Iamdudum se alius tuum vidisse hic filium.
Pe. *Hanc adepol rem apparebat.* Ap. *planè hercle hoc quidem est.*
Ne tu habes seruum graphicum, & quantiuis pretij,
Non carus est auro contra. vt ille fidicinam
Fecit nescire prorsus, se esse emtam tibi!
Ita ridibundam atque hilaram huc adduxit simul!
Pe. *Mirum hoc quî potuit fieri.* Ap. *te pro filio.*
Facturum dixit rem esse diuinam domi,
Quia Thebis saluus redierit. Pe. *rectè institit:*
Ap. *Immò ipsus illi dixit, conductam esse eam,*
Quæ hic administraret, ad rem diuinam, tibi.
Facturum dixit rem esse diuinam domi.
Ego illic me autem sic assimulabam, quasi
Stolidum, cùm bardum me faciebam. Pe. *immò ita decet.*
Ap. *Res magna amici apud forum agitur. ei volo*
Ire aduocatus. Pe. *at quæso vbi erit otium,*
Reuorte ad me extemplo. Ap. *continuò hîc ero.*
Pe. *Nihil homini amico est opportuno amicius,*
Sine tuo labore quod velis, actum est tamen.
Ego si allegassem aliquem ad hoc negotium

Minus hominem doctum, minúsque ad hanc rem callidum.
Os sublitum esset. itaque me albis dentibus
Meus derideret filius meritissumo.
Atque haec stultitia'st, me illi vitio vortere,
Egomet quod factitaui in adolescentia
Quum militabam, pugnis memorandis meis,
Pradicabam hominum aureis quando occœperam.
Sed hic quis est? quem huc aduenientem conspicor,
Suam qui vndantem chlamydem quassando facit.

NON ORIS CAVSA, &c.] oris, id est, faciei caussa. Socrates suadebat adolescentibus, vt in speculo formam suam, seu os suum contemplarentur. si formosi essent, darent operam, vt animi pulcritudo corporis formę par esset: sin minus multo magis elaborarent, vt quod corpori deesset, animi virtute sarcirent. Exstant apud Apuleium in Apologia prima de speculi vtilitate pręclara, quæ ne sim longior, huc non adscribam. CONTEMPLARENT] contemplarent, pro contemplarentur, antiquè dictum. Næuius Danaë. *Contemplo placidè formam & faciem virginis.* Titinnius Fullon. *Adspecta formam, atque os contempla meum*, hæc ex Nonio. SED QVID PERSP.] id est, sed quo, vel, sed vt, &c. COR SAPIENTIAE] id est, sapientiam quæ insit in corde seu in animo, vel per hypallagen, sapientiam cordis. vel cor sapientiæ, id est perfectionem & excellentiam sapientiæ, vt dixit Ennius *suada medullam*. IGITVR] postea, vt in Amphitr. *sin aliter fient animati, neque dent quæ petat: sese igitur summa vi, virisque eorum oppidum expugnassere.* Licet etiam interpretari *denique*, vt mauult Donatus. VITAM VT VIXISSENT OLIM IN ADOL.] vitam vixissent, atticismus. VEL QVASI EGOM. QVI] vel id est, αὐτίκα, exempli causa, vt sit hæc sententia: exempli causa, vt ego ipse qui, &c. *quasi* pro quemadmodum etiam Lucretius vsurpauit. sic lib. 1. *Sed quasi naufragiis magnis, multisque coortis, Disiectare solet magnum mare transtra, guberna, &c. Sic tibi si finita semel primordia quædam Constitues*, &c. EXCRVCIARE ANIMI, &c.] sic suprà, *absurdè facis, qui angas te animi.* ME ERGA] erga me. ἀναστροφή. Non est, d, littera interponēda, neque legendum *med erga*, vt est in libris vulgatis. Nam hæc interpositio corrumpit metrum. AVT QVASI NON PLVRIMVM MALEF. ESSENT, &c.] aut quasi vero non essent mea malefacta, & peccata: plurimum, id est maxima ex parte in adolescentia solida. malefacta autem, id est grauia, integra, suis partibus absoluta. sic alibi *solidam seruitutem*, dixit & Teren. *solida gaudia*. Malim autem hic legi, *aut quasi non plurima malefacta*, &c. PROFECTO DELIRAMVS, &c.] M. Tull. in Catone, *Ista senilis stultitia, quæ deliratio appellari solet, senum leuium est, non omnium*, &c. FVIT CONDVCIBILE HOC M. QV.] fuit vtile homines sibi habere speculum, in quo inspicere possent sapientiæ fontem atque originem. IT CVM PR.] venit, cum Fidicina filio erepta. sic enim putant Periphanes & Apœcides, sed errant, vt euentus declarabit. QVOI SVPPETVNT RES PR.] pendent hæc ab illis superioribus, *dij deæque te adiuuant, te, quoi res prospera suppetūt.* duas voces quæ reperiuntur quidem in libris manuscriptis, sed perspicuè natæ sunt ex glossa, *homines omnes*, delendas curaui, vt metrum corrumpenteis. HANC] Fidicinam, quam ego emi: sed erat hæc conducta non emta. EXITE H ALIQVIS] sic Terent. *aperite aliquis actutum ostium*, &c. CAVE SIRIS, &c.] caue siueris, id est, noli sinere hanc Fidicinam cum filia mea coniungi, & congredi. neque sine conspicere. DIVORTVNT MORES VIRG. ET MER.] longè diuersi sūt inter se mores virginis, & meretricis. Sic Horat. ait matronam meretrici esse disparē, epist. ad Lollium 2. lib. 1. *vt matrona meretrici dispar erit atque Discolor, infido scurræ distabit amicus.* NON NIMIS POTEST PVDICITIAM, &c.] difficillima enim est virginis custodia, multi autem sunt pudicitiæ insidiatores. Itaque rectè Phocylides, vt alia pleraque monet parēteis, vt virginem puellam cubiculis benè clausis custodiant, neque ante nuptias in publicum prodere, immo verò pro foribus conspici sinant. Sic ille, Παρθενικὴν δὲ φύλασσε πολυκλείστοις θαλάμοισι, Μηδέ μιν ἄχρι γάμων πρὸ δόμων ὀφθῆμεν ἐάσῃς. NAE ISTAM] libri omnes manuscripti habent *ne*, scriptum sine diphthongo. TEMPORE] tempori, mature, tempestiuè. GNATO TVO SVMVS PRAEMERC.] ante filium tuum sumus mercati. QVID IAM?] quid ita? quamobrem? GRAPHICVM] venustum, lepidum & veluti pictum. Nam picti homines sunt ferè veris pulchriores. Sic in Sticho *Graphicum mortalem Antiphonem*. significat autem esse ingenio polito, scito, & eleganti. NON CARVS EST AVRO CONTRA] id est, si auro ematur, carè non ematur, sed vili: si quis cum auro appenso emere velit, non sit carus. aurum pretio æquat, aut etiam superat. Idem in Curculione, *Auro contrà cedò modestum et sturem* ad quem locum plura. VT ILLE FIDICINAM FECIT NESCIRE, &c.] quo pacto ille instituit fidicinam, sic vt nesciret se tibi emtam esse? vel sic, quo pacto ille excogitauit, vt fidicina nesciret se emtā esse tibi, sed existimaret se tuo filio emtam esse? RIDIBVNDAM] risu diffusam, risus plenam, effusè ridentem. MIRVM HOC QVI POTVIT F.] secutus sum libros vulgatos, quibus cum aliquot libri manuscripti consentiunt nam alii habent. *Mirum hoc quòd potuit fieri*, quo modo Camerarius edidit. vtraque lectio recta, saltem probabilis. non negabo tamen hanc alteram mihi videri sinceriorem quam secutus sum. *mirum hoc qui potuit fieri*, verumtamen iudicet lector. RECTE INSTITIT] malim legi, *rectam institit*. vt subintell. *viam*. Sic enim & Plautus ipse. & alii veteres loqui solent, *insistere viam*, seu *instare*. suprà in Asinaria, *rectam institit viam*. Idem in milite glorioso, *error quam insistas viam.* IMMO IPSVS ILLI D.] immò Epidicus illi fidicinæ dixit &c. ADMINISTRARET T.] ministraret tibi. FACTVRVM DIXIT, &c.] subintell. te. BARDVM] bardus, stultus, inquit Festus, à tarditate ingenii appellatur. ita dicitur, inquit ille, à Græco qui tardos βραδεῖς appellant. cetera lege apud Festum. sic fere Nonius, bardum, inquit, ingenio tardū. Nam Græci βραδεῖς tardos dicunt. Homerus Ἰλ. 23. Βάρδιστοι μὲν γὰρ οἱ ἵπποι περὶ ἀθλοφόροι ἵπποι &c. Plautus in Persa, *Nimis tandem me quidem pro barda, & pro rustica reor habitam esse aps te.* RES MAGNA AMICI AP. F.] res magna amici mei in foro disceptatur, & in discrimine versatur.

ISE ADVOCATVS] præstò esse, & eius causæ fauere tacitus. EXTEMPLO] continuò. NIHIL HOMINI AMICO'ST, &c.] hæc secum loquitur Periphanes existimans suis rationibus valde bene esse consultum, & negotium suum diligenter & sapienter ab Apœcide gestum, cum vehementer erret: ordo autem est hic. Nihil est homini amicius, id est, carius amico opportuno, id est, vtili, & ad rem mandatam bene gerendam idoneo. QVOD VELIS] quod quispiam velit, secunda persona pro tertia non definita. ACTVM'ST TAMEN] quamuis nullum laborem susceperis. ALLEGASSEM] priuatim misissem. MINVS HOM. DOCT.] hominem minus doctum. CALLIDVM solertem, sagacem. OS SVBLITVM ESSET] subintellige mihi, .i. ego essem deceptus, ac ludibrio habitus. hoc genere loquendi Plautus vtitur millies. ALBIS DENT.] i. risu profusio. nam qui profusè rident, & cachinnantur, denteis nudant, ac retegunt. Itaque dentibus albis, id est, dentibus nudis, vt Virgilius loquitur in alia re, lib. 4. Georg. *Discissos nudis laniabant dentibus artus.* Idem libro 7. Æneid. *Ipse pedes tegmen torquens immane leonis, Terribili impexum seta, cum dentibus albis,* &c. ME ILLI VITIO VORTERE, EGOMET QVOT F.] me illi vt vitium obiicere, quod ego ipse adolescens crebro facere consueui. Sic suprà eadem fabula, *quis erit, vitio qui id vortat tibi?* ERADICABAM HOM.] obtundebam hominibus aureis, homines enecabam meis pugnis commemorandis: neque cùm semel cœperam, finem facere poteram. SVAM QVI VNDANTEM CHL. Q. F?] qui suam chlamydem facit fluctuantem agitando, id est, qui ita chlamydem suám quassat, id est, mouet, seu agitat incedendo vt vndarum speciem præbeat? Profert Nonius hunc versum in voce, *quassum*, vbi *quassare* interpretatur, mouere.

MILES, PERIPHANES, FIDICINA.

Caue præterbitas vllas ædis, quin roges
Senex vbi habitat Periphanes Platenius.
Incertus tuum caue ad me retuleris pedem.

Pe. *Adolescens si istunc hominem, quem tu quæritas,*
Tibi commonstrasso, ecquam abs te inibo gratiam?

Mi. *Virtute belli armatus promerui, vt mihi,*
Omnes mortalis deceat agere gratias.

Pe. *Non repperisti adolescens tranquillum locum,*
Vbi tuas virtutes explices, vt postulas.
Nam strenuiori deterior si prædicat
Suas pugnas, de illius ore fiunt sordidæ.
Sed istum quem quæris Periphanem Platenium,
Ego sum, si quid vis. Mi. *nempe quem in adolescentia*
Memorant apud reges armis arte duellica,
Diuitias magnas indemptum? Pe. *immò si audias*
Meas pugnas, fugias manibus dimißis domum.

Mi. *Pol ego magis vnum quæro, meas cui prædicem,*
Quàm illum qui memoret suas mihi. Pe. *hic non est locus,*
Proin tu alium quæras, cui centones farcias.

Mi. *Animum aduorte, vt, quod ego ad te venio, intelligas.*
Meam amicam audiui te esse mercatum. Pe. *attate.*
Nunc demum scio ego hunc, qui sit: quem dudum Epidicus
Mihi prædicauit militem. adolescens, ita'st
Vt dicis, emi. Mi. *volo te verbis pauculis,*
Si tibi molestum non est. Pe. *non adepol scio,*
Molestum non est mihi si dicis quid velis.

Mi. *Mihi illanc vt tramittas: argentum accipias.*

Pe. *Habeas.* Mi. *nam quid ego apud te parcam proloqui?*
Ego illam hodie volo facere libertam meam,
Mihi concubina quæ sit. Pe. *te absoluam breuis,*
Argenti quinquaginta mihi illa empta est minis.
Sexaginta mihi si denumerantur minæ,
Tuas possidebit mulier faxo ferias:

Atque ita profectò, vt eam ex hoc exoneres agro.
Mi. *Estne emta mihi hac?* Pe. *istis legibus habeat licet.*
Mi. *Conciliauisti pulcrè.* Pe. *heus foras educito*
Quam introduxisti fidicinam. atque etiam fideis,
Et qua accessere te addam dono gratiis.
Age accipe hanc sis. Mi. *qua intemperia te tenent?*
Quas tu mihi tenebras trudis? quin tu fidicinam
Produci intus iubes? Pe. *hac ergo est fidicina.*
Hic alia nulla'st. Mi. *non mihi nugari potes.*
Quin tu huc producis fidicinam Acropolistidem?
Pe. *Hac, inquam, est.* Mi. *non hac, inquam, est. non nouisse me*
Meam rere amicam posse? Pe. *hanc, inquam, filius*
Meus deperibat fidicinam Mi. *hac non est ea.*
Pe. *Quid non est?* Mi. *non est.* Pe. *Vnde hac igitur gentium est?*
Equidem hercle argentum pro hac dedi. Mi. *stultè datum*
Reor, atque peccatum largiter. Pe. *immo hac ea'st.*
Nam seruum misi, qui sectarier solet
Meum gnatum. ipse hanc emit fidicinam. Mi. *hem istic homo*
Articulatim te concîdit, senex, tuus
Seruus. Pe. *quid? concidit?* Mi. *nihil. sed suspicio'st.*
Nam pro fidicina illac hac supposita est tibi,
Senex tibi os est sublitum planè & probè.
Ego illam requiram iam vbi vbi est. bellator, vale.
Pe. *Euge, euge, Epidice: frugi es, pugnauisti. homo es,*
Qui me emunxisti mucidum, minimi pretij,
Mercatus te hodie'st de lenone Apœcides?
Fi. *Ehodum, ego istunc hominem nunquam audiui ante hunc diem.*
Neque me quidem emere quisquam vlla pecunia
Potuit, qua plus iam sum libera quinquennium.
Pe. *Quid tibi negotij est mea domi igitur?* Fi. *audies.*
Conducta veni, vt fidibus cantarem seni,
Dum rem diuinam faceret. Pe. *fateor me omnium*
Hominum esse Athenis Atticis minimi pretij.
Sed tu nouistin' fidicinam Acropolistidem?
Fi. *Tam facile, quàm me.* Pe. *vbi habitat?* Fi. *postquam libera'st, vbi*
Habitet dum, incertò scio. Pe. *eho quis eam liberauerit,*
Volo scire, si scis Fi. *id quod audiui, audies.*
Strathippoclem audiui Periphani filium
Absentem curauisse vt fieret libera.
Pe. *Perij hercle, si istac vera sunt, planißimè,*
Meum exenterauit Epidicus marsupium.
Fi. *Hac sic audiui. nunquid me vis ceterum?*
Pe. *Malo cruciatu vt pereas, atque abeas citò.*
Fi. *Fideis non reddis?* Pe. *neque fideis, neque tibias.*
Propera igitur fugere hinc. si te dij amant. Fi. *abiero.*
Flagitio cum maiore pòst reddes tamen.
Pe. *Quid nunc? qui in tantis positus sum sententiis:*
Eámne ego sinam impunè? immo etiamsi alterum

Tantum perdundum est, perdam potiùs quàm sinam
Me impunè irrisui esse habitum, depeculatum eis.
Sic mihi data esse verba præsenti palàm?
Atque me minoris facio præ illo, qui omnium
Legum atque iurium fictor, conditor cluet.
Is etiam sese sapere memorat, malleum
Sapientiorem scilicet esse manubrio.

CAVE PRAETERBITAS] caue prætereas vllas ædeis, puer, quin roges, vbi Periphanes Platenius commoretur. Puerum suum alloquitur. beto, is, it, valet: eo, is, it. hinc præterbito, is, it. hoc est, prætereo. Pacuuius in Niptris, *Vos hinc desensum patriam in pugnam betite.* Idem in Medo, *Si resto, peregrè ire, si ire conor, prohibet betere.* INCERTVS TVVM CAVE, &c.] caue ad me redieris, nisi certò scieris, vbi habitet Periphanes. RETVLERIS PEDEM] referre pedem, est regredi, & redire. Horat. ep. ad Pisonem, *Vnde pedem referre pudor vetet aut operis lex.* TIBI COMMONSTR.] tibi commonstrauero. ECQVAM ABS TE INIBO GRA.] nunquam mihi referes, aut habebis gratiam? VIRTVTE BELLI, &c.] gloriosus miles non vult cuiquam supplicare, nec gratiam debere. NON REPP. ADOLESCENS] non reperisti adolescens locum idoneum seu opportunum, in quo tuas virtutes commemores, seu prædices, quemadmodum æquum esse censes, tranquillum locum tralatio à mari. in tranquillo loco commodè nauigare licet: in loco minus tranquillo, non licet. NAM STRENVIORI DETERIOR SI P. S. P. &c.] nam si minus strenuus, suas pugnas strenuiori prædicat, pugnæ illæ hominis minus strenui, eius ore prædicatæ sordescunt: id est, contemnuntur, & nihil fiunt. Virgilius in Alex. *quoniam sordent tibi munera nostra.* Horatius epist. 18. libro 1 *pretium æquum altera sordet.* huc illud quoque pertinet, *Laus in suo cuiusque ore sordescit.* hac de re Cicero in epist. ad L. Luceium libro 5. epist. & Plutarch. in lib. περὶ τοῦ ἑαυτὸν ἐπαινεῖν ἀνεπιφθόνως. SED ISTVM QVEM QVAERIS, &c.] id est, sed ego iste sum, quem quæris, Periphanes Platenius, *istum quem*, more suo dixit, quo antecedens & relatiuum eiusdem casus esse solent. qua de re alibi. MEMORANT] aiunt, dicunt. ARMIS, ARTE DVELLICA] ἀσυνδέτως. dictum, armis, arte duellica id est, arte bellica. duis, pro bis, duellum pro bellum, duonum, pro bonum dixisse veteres constat. INDEPTVM?] adeptum? consecutum? FVGIAS DIMISSIS MANIB.] id est, fugias celerrimè, & contentissimo cursu. nam qui contentè fugiunt, manus demittere, seu potius dimittere, & iactare solent: quod dicunt Græci ἀφιέντες τὰς χεῖρας quod vsurpat Aristoteles libro 4 de moribus ad Nicom. & libro de progressu animal. οἱ θέοντες θᾶττον θέουσι ἀφιέντες τὰς χεῖρας. & Theophrast. in libell. qui inscribitur ἠθικοὶ χαρακτῆρες, cap. περὶ ἀδολεσχίας. ἀφιέντα δὲ χρὴ τοὺς τοιούτους, καὶ διαράμενον ἀπαλλάττεσθαι, ὅστις ἀπύρετος βούλεται εἶναι. id est, dimissis manibus, & grallatorio gradu tales homines fugere oportet, quisquis vult febri carere. vsurpat hoc loquendi genus iterum Plautus Pseud. *quasi enim dimissis manibus velut dicere.* QVI MEM S. M.] qui mihi suas referat, seu commemoret. CVI CENTONES FARCIAS] centones farcire hic prouerbialiter dictum, pro sua facinora non digna fortasse, quæ audiantur singillatim, & particulatim aliis recitare. vel sic, centones farcire est mendacia consuta, & consarcinata aliis venditare. Sic autem habent omnes libri manuscr. & vulg. vt edidimus: Nonnulli tamen legi volunt, *cui centones sarcinas*, quod probabilius videtur: ego tamen nihil mutare ausus sum. centones enim dicti sunt ἀπὸ τοῦ κεντεῖν, hoc est à pungendo. & centones sarciuntur, non farciuntur. QVOD EGO AD TE V.] id est, propter quod ad te venio. ATTAT] interiectio, re aliqua expectata gestientis. NVM DEM. SC. E. H. Q. S.] nunc tandem scio, quis hic sit. hæc secum loquitur Periphanes à milite aduersus adspectatores conuersus. QVEM DVDVM EPID. &c.] is miles est, quem mihi dudum prædicauit Epidicus suprà, *Quia enim mulierem illam alius adolescens deperit, Auro opulentus, magnus miles gloriosus.* VOLO TE V. P.] subintell. conuenire. MIHI ILLANC VT TR.] vt mihi illam fidicinam tradas, pecunia accepta. nonnulli ex lib. nostris manuscr. habent, transmittas. NAM QVID EGO APVD TE P. P.] subintell. aliquid est in his loquendi generibus verbi causa, dicam tibi liberè, & exponam tibi ingenuè, quamobrem ego eam emere velim, subiunge nunc quod sequitur, & aptè cohærebit, hoc modo: nam quid ego apud te parcam, id est, fugiam, verear, timeam, cuncter, dubitem proloqui, seu proferre, quod in animo habeo? vel dic rationem esse positam ante propositionem: vel ante id, cuius est ratio. quod apparebit, si quis inuertat, hoc modo, Ego illam hodie volo facere libertam meam, &c. nam quid ego apud te, &c. sic apud Homer ιλ. δ Ἀλλὰ χρὴ καὶ ἐμὸν θέμεναι πόνον οὐκ ἀτέλεστον. Καὶ γὰρ ἐγὼ θεός εἰμι, γένος δέ μοι ἔνθεν ὅθεν σοί. Καί με πρεσβυτάτην τέκετο Κρόνος ἀγκυλομήτης, Ἀμφότερον γενεῇ τε, καὶ οὕνεκα σὴ παράκοιτις κέκλημαι, &c. Ordo enim, & sententia est, at opus est etiam laborem meum non irritum reddere. Deinde sumendus est versus. Ἀμφότερον, &c. id est, propter duas caussas, & propter genus, seu ætatem, & quia tua coniunx dicor sequitur nunc ratio, quæ priore loco erat posita, καὶ γὰρ ἐγὼ, &c. i. etenim ego quoque Dea sum: genus autem mihi est indidem, vnde tibi, &c. MIHI CONCVBINA QVAE SIT] sic & alibi libertæ sunt patronis suis concubinæ: quod & à nobis notatum, atque obseruatum est. quin Vlpianus iurisconsultus libro 25. Digest. titulo de Concubinis, non vult licere libertæ patroni sui concubinæ ab inuito patrono discedere, vt alteri se in matronium det: quippe cùm honestius sit, inquit, patrono, libertam, concubinam, quàm matremfamiliâs habere. TE ABSOLVAM BREVI] non morabor te diutius. TVAS POSSID. MVL. FAXO FERIAS] faxo, vt hæc mulier tuas ferias possideat, id est, sinam hanc mulierem tecum feriatam esse: hæc mulier tecum ferias agitabit, & otio fruetur: hæc mulier tuarum feriarum, tuique otii erit particeps. significat militem esse feriatum, miniméque in negotiis gerendis occupatum, & mulierem communiter cum eo feriatam futuram. Videtur autem sic dictum, possidebit ferias, illud in Captiuis, *Ita guttur, ventérque residens esurialeis ferias.* ATQ. ITA PROFECTO, VT EAM EX HOC E. AGRO.] atque ita profectò, vt eam longe huic abducas, & hunc agrum ea exoneres. hoc est, vt

meam domum muliere inutili & edaci, tanquam onere leues vel ægrum accipe pro tota terra Attica, vt sup. eam ex hoc agro exoneres: pro ea, hunc agrum exonere, hypallage est. ISTIS LEGIB. H. L.] ista conditione tibi empta est. CONCILIAVISTI P.] eam mihi probè emisti, seu parasti. Sic Terent. Eunucho, *malè conciliate*. FIDES] chordas citharæ: citharam ipsam. M. Tull. in Hortens. *Ponendæ sunt fides, & tibia* Virg. lib. 6. *Threicia fretus cithara, fidibúsque canoris*. GRATIIS] nullo pro eis pretio accepto. χαριζόμενός σοι, gratificans tibi: largiens tibi, vt gratiam abs te ineam. SIS] si vis. supra in Capt. *Nunquam erit tam auarus, quin te gratiis emittat manu*. QVAE INTEMPERIAE TE TENENT?] sup in Aulul. *Nescio pol, quæ illunc hominem intemperiæ tenent*. miles visa muliere sibi ignota, & non agnoscens eam, quam quærit, sic Periphanem increpat. QVAS TV MIHI TEN. TR.] quam tu mihi ignotam mulierem obtrudis? INTVS] domo. HAEC ERGO EST F.] tu fidicinam tibi domo produci postulas. ergo habes quod petis, & postulas, quia hæc fidicina est. NON MIHI N. P.] non sum is, quem nugis, & inanibus verbis lactare, & capere queas. PRODVCIS] foras, & palàm ducis. RERE] reris, arbitraris DEPERIBAT] perditè amabat. VNDE HAEC IG. G. EST?] vnde gentium, vnde terrarum, vbi terrarum, quo locorum, & similia, iam antea notata sunt. ATQ. PECCAT. LAR.] & esse peccatum abs te grauiter, seu valde, seu effusè. QVI SECTARIER S. &c.] qui filium meum assiduè sequi solet: quo magis eam huic notam esse probabile est. IPSE HANC EMIT FIDICINAM] secutus sum libros manusc. qui omnes ad vnum sic habent: & ita edidit Camerarius. Nam libri vulgati mendosè habent, *Nam seruum misi, qui sectarier solet. ipse hanc meo articulo emit fidicinam* quam lectionem tamen probat, & explicat Alciatus lib. παρέργων iuris xl cap. xii. meo articulo, inquit ille, id est, quasi meis digitis. licitationes enim micantibus, & sublatis digitis fieri solebant, vnde mancipes dicti. hactenus ille. non sunt autem falsa quæ scripsit, sed ab hoc loco sunt aliena, neque ad rem quidquã pertinent. tanti refert libris vti emendatis ISTIC HOMO] Epidicus. ARTICVLATIM TE CONCIDIT] per articulos te comminuit te in frusta, & in minutas parteis, quasi per articulos, dissecuit. tralatio est. propriè vsurpauit M. Tull in oratione pro Flacco, *manus, quas contudit: digitos, quos confregit: neruos, quos concidit, restituere non potest*. NIHIL: SED SVSPICIO ST] nihil, non plane negat: sed extenuandi eius, quod grauius dixerat, gratia positum est, quasi ita diceret, si te concidit articulatim: at te circũuẽnit dolis, tibique os subleuit. vel sic, non affirmo te ab Epidico articulatim esse concisum, sed suspicor. præterea admonendus est lector, *nihil*, hoc loco esse vnius syllabæ. Iam quod ad vocem *suspicio* secunda syllaba longa est. quòd eò dico, ne quis adductus quorundam auctoritate, quæ tamen leuis est, putet legendum *suspectio st*. SENEX TIBI OS EST SVBLITVM PL. &c.] id est, ô senex, tu illusus & pro ridiculo, ac delectamento habitus es. tractum à genere ludi, inquit Nonius, quo dormientibus ora pinguntur. Plautus, *Fidei censebam maximam multò fidem Esse. ea sublevit os mihi penissimè* Prouerbium est etiam Græcis vsitatũ, ὑπαλείφειν σῶμα. quod ad ora sui libri adscripserat Simeo Bosius vir doctissimus, idémque mihi amicissimus. BELLATOR, VALE] sic appellat senem miles pro iocum, & ludibrium. EVGE, EVGE, EPIDICE, &c.] hæc nũc cum Epidico absente loquitur senex, se ab eo deceptum esse, tandem intelligẽs. PVGNAVISTI] pugnas memorabileis & strages edidisti: strenue & fortiter te gessisti. M. Tullius lib. 1. epist. ad Atticum. *Dij immortales, quas ego pugnas, & quantas strages edidi?* tralate dictum. HOMO ES] non bellua, sed homo es, non es stipes aliquis, aut truncus, sed rationis, & consilii particeps. QVI ME EMVNXISTI MVCID. P.] apte dictum. Nam emungendi sunt mucidi. sunt autem mucidii ii, quibus nasus muco-ris plenus est: vt paruuli pueri esse solent, quos *μυξώδεις* appellant Græci. significat igitur Periphanes, tanquam puerum paruulum, & infantem, nondum consilii & rationis compotem, seu tanquam stolidum, & fatuum aliquem, ab Epidico esse argento emunctum, hoc est, spoliatum, delusum, & compilatum. Sic loquitur Terentius in Phormione, *Geta. o hem. AN. quid egisti? G. emunxi argento senes*. ad quem locum Donatus notat, mire cum è contrario dicatur emunctus homo, elegans, & facetus, vt Horat. de Lucilio, *emunctæ naris*. hactenus Donatus. Idem Horatius rursus in epistola ad Pison. *Pythias emuncto lucrata Simone talentum*. vbi emuncto Simone, sic dictum, vt hic, *qui me emunxisti mucidum*. & vt apud Terentium, *emunxi argento senes*. MERCATVS TE HODIE ST D. E LEN. &c.] fidicinam conductitiam interrogat, quæ ab Epidico supposita erat pro ea fidicina, quam Strathippocles amare dicebatur. EHODVM] in omnibus libris, quos quidem viderim, nomen fidicinę huic interiectioni præpositum. indicat esse vocem fidicinæ conductitiæ. sed ego existimo, *ehodum* esse vocem Periphanis, eam hortantis, vt respondeat: & nomen fidicinæ esse præponendum his demum verbis: *ego illunc hominem*. &c. NEQVE ME QVIDEM EMERE QVISQVAM VLLA P. P. &c.] quare nemo se emere potuerit, rationem necessariam subiunxit: nam libertas æstimari pretio non potest. & liberæ personæ vendi non possunt: neque vllius in commercio sunt. AVDIES, CONDVCTA VENI] ab hoc loco aperiuntur Epidici doli. QVAE PLVS IAM SVM L. Q.] id est, quæ iam plus quàm quinquennium libera sum. ATHENIS ATT.] Athenas Atticas dixit, vt distinguat ab aliis Athenis. Nam Stephanus quinque aut sex vrbeis hoc nomine appellatas fuisse tradit. Sic in Mil glorios. *Is amabat meretricem apud Athenis Atticis*. Idem in Rud. *Immo Athenis natus, altúsque, educatúsque Atticis*. Idem in Trucul. *Nunc ad amicam decimo mense pòst Athenas Atticas viso*. Plinius Iunior libr. 4. epist. *Non medius fidius ipsas Athenas tam Atticas dixerim*. M. Tull. in orat. ad Brut. *Itaque eorum numerandi sunt ij, quorum sermo imperitus increbuit, qui nos dici se desiderant Atticos, aut ipsi Atticè volunt dicere. et mirentur hunc (Demosthenem) maximè: quo ne Athenas quidem ipsas magis credo fuisse Atticas*. SED TV NOVISTIN' FID. ACROPOLISTIDEM?] hæc ea erat, quam amabat Miles, & quam quærebat: quam denique emerat Epidicus mãdatu Strathippoclis, cum persuasisset seni Periphani eius esse filiam. Itaque erat in ædibus Periphanis. sed existimabat esse filiam suam. VBI HABITET DVM INCERTÒ SCIO] non satis certò scio, vbi etiam habitet, postquam libera facta est, antequam libera esset, vbi habitaret, certò sciebam: nũc nescio. nonnulli libri habent *incertè scio*. PERIPHANI F.] Periphanis filium. Periphani, pro, Periphanis. vt Themistocli, Pericli, & similia. pro Themistoclis, Periclis, & sim. de quib. in notis Ciceronianis. EXENTERAVIT] funditus exinaniuit, penitus exhausit. quasi intestina ipsa marsupii eripuit. suprà ead. fabula, *Acutum cultrum habeo, senis qui exenterem Marsupium*. NVNQVID ME VIS CETERVM?] sermo abeuntis, aut abire parantis. *ceterum*, autem, id est, ceteroqui. quod ad cetera attinet. vulgus dicit *ad reliquum*. FLAGITIO CVM

MAIORE POST R.T.] reddes cum maiore dedecore. nam te hic ante ædeis tuas pipulo differam. suprà in Aulul. *Ita me bene amet Lauerna: te iam, nisi reddi Mihi vasa iubes, pipulo hic differam te ante ædes* QVI IN TANTIS POSITVS SVM S.] id est, qui tot seu tantis potius damnis affectus sum tractum à more iudiciorum. Nam qui sententiis iudicum damnati sũt, damnis augentur. Alii sic, qui in tantis criminibus positus sum. seu, cui tanta crimina illata sunt: vt cõsequens pro antecedente positum intelligamus. mihi prior explicatio magis placet. immò neutra satis placet. Itaque sic potius explicemus & subtiliùs. qui in tantis sententiis positus sum, id est, qui me tot & tã magnis damnis affectum esse sentio, qui in tantis malis & damnis versor, qui tot detrimenta accipio, & sentio: vt alludat ad verbum sentiendi, & quo sententia dicta est. Nonnulli etiam sic explicãt, qui in tantis fabulis ac sermonibus versor: de quo homines vulgò & passim loquuntur, vt stolido & bardo. Nonnulli sic, qui habeor tantus vir, & tã sapiens, vt mea dicta tanquam sententiæ graues vulgò circumferantur & celebrentur? De quo tam bene sentiunt & existimant homines? iudicet lector, & aliquid melius reperiat. EAMNE EGO SINAM IMPVNE?] eclipsis, vsitata iratis & perturbatis. eámne iniuriam mihi impunè factam esse patiar? & ita ferè Camerar. Nonnulli sic, Eámne ego sententiam aduersus me impunè esse latam feram? quę explicatio minus placet ME IMPVNE IRRISVI ESSE H.] me impunè ludibrio esse habitum ab Epidico & filio. quidam libri manuscr. non habent *impunè*, sed in eo mendosi sunt. præterea legendum *irrisui*, non *irrisũ*, vt habent libri vulg. & cum vulgatis consentientes manusc. nonnulli, quos & Camerar. secutus est. DEPECVLATVM EIS] depeculatum ab eis. Depeculatum passiuè accipiendum. sic M. Tull. in Orat. pro Rosc. Amer. Omnia scelera vno maleficio cõplexa dixit. sic alia innumerabilia ab eodem, & ab aliis dicta sunt. PRAESENTI, PALAM] subintell. sinam, vel feram, vel aliud simile. *præsenti*, non temerè dixit. nã quemadmodum Arist. lib. 2. Rhet. ait eos, qui alicui præsenti & in os maledicũt. maiorem iram ei commouere, quàm si absenti. proptereà quod maior inest in illo maledicto, quàm in hoc, contumelia, maiórque contemptus: ita hîc Periphanes grauius irascitur quod præsens ab Epidico delusus ac deceptus est. Præterea etiã hoc dici potest, Periphani turpius esse, eum præsentem & videntem in suo negotio gerendo illusum & captũ esse, cùm sibi cauere posset ac deberet, quàm absentem, cùm sibi cauere nõ posset. PRAE ILLO] Apœcide, qui tamen re declarauit se esse insipientem, stultũ atque imprudentem. LEGVM ATQVE IVRIVM FICTOR, C. CL.] nonnulli libri manusc. habent, *iurum*, ego tamen nihil muto, quãuis metri ratio *iurum* postulare videatur. nam *iurium* nihilominus dissyllabum esse potest, κατὰ συνίζησιν. fictor, id est, scriptor, & quasi compositor *cluet*, hoc est, audit, nominatur, dicitur κλύει ἀκούει. Iam fictor, conditor, ἀσυνδέτως dictum est. IS ETIAM SAPERE M] is, qui ita insipiens est, se sapere memorat. MALLEVM SAP. SCILICET ESSE MANVBRIO] hic erat lacuna in libris omnib. manuscr. inter vocem *sapientiorem* & *manubrio*, vno excepto: in quo sic erat expleta aliena manu, *malleum sapientiorem scilicet esse manubrio*. non inepta sententia. significat enim comicè & εἰρωνικῶς Periphanes Apœcidem se esse sapientiorẽ, vt malleus plus sapit quàm manubrium. malleus enim plus quidem efficit in manibus fabrorum & similium opificum, quàm manubrium: sed manubriũ malleo sapientius est. nam & malleus sine manubrio inutilis est, & manubrium malleo dat facultatem, viámque aperit, qua efficere possit. Hinc prouerbium quo in Aulul. vtitur, eximere è manu manubrium quod significat adimere facultatem & rationem pręcidere, & consilium disturbare rei gerẽdæ. *scilicet esse* autem, id est, scire licet esse, perspicuum est esse, vt suprà in Asin. *Ita scilicet facturam*, & in Curcul. *Item alios deos facturos scilicet*. Lucret. libr. 2. *Scilicet esse globosa tamen cum squalida constent*. ad quem locum plura: possunt etiam hæc pendere à superioribus, hoc modo, Is etiam sese sapere memorat: malleũ sapientiorem, scilicet memorat esse manubrio. ironia est: est autem manubrium, id, quo malleus tenetur, dictum, vt docet Var. ab eo quod manu teneatur.

MVLIER, PERIPHANES senex.

SI quid est homini miseriarum, quod miserescat miser ex animo,
Id ego experior, quoi multa in vnum locum confluunt quæ meum
Pectus pulsant simul. multiplex ærumna exercitam habet: paupertas,
Pauor territat mentem animi: neque vbi meas collocem spes,
Habeo vsquam munitum locum, ita nata mea hostium'st potita.
Neque ea nunc vbi sit nescio. Pe. *quis illæc est mulier, timido*
Pectore peregrè adueniens, quæ ipsa se miseratur? Mu. *in his dictum est*
Locis habitare mihi Periphanes. Pe. *me nominat hæc, credo ego*
Illi hospitio vsus euenit. Mu. *peruelim mercedem dare,*
Qui monstret eum mihi hominem, aut vbi ille habitet. Pe. *noscito ego hanc.*
Nam videor nescio vbi me vidisse prius. éstne ea, an non?
Est, quam animus retur meus? Mu. *di boni, visitaui antidhac.*
Pe. *Certè ea est, quam in Epidauro pauperculam memini comprimere.*
Mu. *Planè hic ille est, qui mihi in Epidauro primus pudicitiam*
Pepulit. Pe. *quæ meo compressu peperit filiam, quam domi*
Nunc habeo. Mu. *quid si adeam?* Pe. *haud scio an congredier, si hæc ea'st.*

NOSCITO EGO HANC] incipio cognoscere hanc, seu agnoscere. ME VIDISSE PRIVS] me hic supervacaneum est & tamen sic interdum loquebantur veteres. Lucret. libr. 1. *Quippe etenim quàm multa tibi me fingere possum*, &c. ad quem locum, quæ annotauimus legere licet. EST QVAM ANIMVS RETVR M] estne ea, quam reor apud me. seu in animo meo? HVNC VISITAVI ANTIDHAC] hunc sæpe antea vidi. hic sæpe antea ad me ventitauit, & ita crebrò eum vidi. QVAM IN EPIDAVRO PAVP. MEM. COMPR.] subintell. me. PVDICITIAM PEPVLIT] sic habent omnes libri & vulgati, & manuscripti. idcirco nihil sum ausus mutare, sed libris omnibus inuitis legendum arbitror, pudicitiam *pertulit*: Neque lex carminis repugnat. perculit autem, id est, prostrauit, peruertit à verbo percello Virgil. lib. 5. Æneid. *Victorem Buten immani corpore, qui se Bebrycia veniens Amyci de gente ferebat. Perculit & fulua moribundum extendit arena*. M. Tull libr. 1. de Orat. ad Q. Frat. *Et C. ipsum Carbonem, quem tu adolescentulus perculisti*, &c. QVAM DOMI NVNC HABEO] putabat se habere, sed errabat. SI HAEO BA'ST] oratio non est integra. deest enim *congrediar* seu *aggrediar*. ME DVBIAM DANT] me dubiam reddunt. LONGA DIES MEVM INCERTAT] longa dies, id est, longum tempus, temporis longinquitas, ac diuturnitas, incertat, hoc est, incertum reddit HANC CONGRED. ASTV.] hanc aggrediar astutè. videtur autem legendum *aggrediar*, potius quàm *congrediar*. quanquā nihil mutare ausim. Nam etiā verbo *colloquor*, subiungere solet accusandi casum. ORATIONIS ACIEM CONTRA CONF.] aciem orationis conferam. Dictum translatè à re militari, aut à gladiatoribus. SALVA SIS] ab hoc loco denique incipiūt alter cum altero loqui. Nam quæ vsque ad hunc locum locuti sunt, ea apud se, & secum locuti sunt. dum dubitant etiam & Periphanes. sitne hæc ea mulier, cum qua olim consueuerit. & mulier sitne hic ille Periphanes, à quo oppressa sit, neque audent adhuc inter se ignoti, & nondum inter se agniti, mutuò salutare. QVID CETERVM?] de reliquo, aut de cetero, aut quod ad cetera attinet, quid ais? QVOD CREDIDISTI, REDDO] reddo salutem, quam mihi dedisti, seu dixisti, & tanquam pecuniam credidisti translatum à rebus creditis. Idem in Bacchid. *Quin tu primum reddis salutem, quam dedi?* HAVD ACCVSO FIDEM] non queror de tua fide, quæ mihi tā fideliter, quod tibi credidi, reddas, nempe salutem. fides locum habet & vsurpatur in rebus creditis, non solum in dictis, & promissis. Nam qui pecuniam mutuò acceptam, aut alioqui sibi creditam, nō reddit, aut etiam abnegat, atque abiurat, fidem violat. *accusare fidem*, autem, pro, accusare aliquem, quod fidem non seruet, aut non præstet, sic dictum, vt à Mar. Tull. *accusare officium*, pro eo, quod est, aliquem, quod in officio non maneat, aut quod officium non faciat. M. Tull. epist. 1. lib. 2. epist. ad C. Curionem, princip. *tamen nō tam mihi molestum fuit accusari abs te officium meū, quàm iucundum requiri*, &c. SI EGO TE NOVI, ANIMVM IND. VTI NOVERIS] si ego te noui, id est; si tu is es, quem esse arbitror, animum meum inducam, vt me noris, hoc est, persuadebo mihi, seu credam, me tibi notam esse. VBI TE VISITAVI?] vbi te sæpe vidi? INIQVE INIVRIV'S] iniustus es præter æquum, iniuriam mihi facis præter æquitatem. sic dictum autem *iniurius et iniquè*. vt, *miserè miseri*, in Cistell. &, *miserè miser*, in Mercat. & *parcè parcus*, in Aulul. quamuis enim iniurius & iniquè non sint eiusdem originis, sunt tamen eiusdem ferè significationis. quod si dixisset, *iniuriè iniurius*, esset hoc planè tale, qualia superiora. QVID IAM?] cur ita? QVIA TVAE MEMORIAE INTERPRETARI ME AEQ. CENS.] quia postulas me tuæ memoriæ esse interpretem, atque internuncium: quia æquum censes me id, quod memoria tenes, proferre, & pronuntiare. vel sic: quia æquum censes, me, quod memoria non tenes, tibi in memoriam redigere, & memoriæ tuæ subuenire. verbum *interpretari* iunxit cum dandi casu. COMMODE FAB. ES] scite, & lepide, seu apte locutus es. MIRA MEMORAS] mira dicis, cum dicis me, quæ fœmina sum, commode fabulatā esse. est enim à natura muliebri, commode loqui. HEM ISTVC RECTIVS] deest huic versui nonnihil in extremo, vt notat Camerarius. sententiæ autem nihil admodum deest. hoc enim, opinor, sentit Periphanes. hem istuc rectius est, quod nunc ita loqueris. scil. me mira memorare, quàm illud, me inique esse iniurium. Itaque sic suppleri, & sarciri potest versus, *Hem istuc rectius sic loqui*. MEMINISTIN?] meministine me tibi virgini pauperculæ tuęque matri paupertatem leuare? hæc fuerat vno spiritu Periphanes locuturus, nisi cunctatus esset, & hæsitasset. sed cum cunctaretur ille, & mulier tamen, quid sentiret, satis intelligeret, ita respōdit, quasi ille totam orationem absoluisset. vel dic mulierem intelligentem, quid ille sibi velle, & quid sentiret, illo nihil cunctante, anteuertisse & respondisse, proinde ac si ille integram sententiam elocutus esset, se meminisse. IN EPIDAVRO] vides vt cunctanter, & dubitanter, & timide loquatur de re, de aqua agitur, Periphanes. AE GVTTVLA PECTVS ARDENS MIHI ADSPERSISTI] allegoria est ab iis sūpta, qui ex morbo, aut ex aliqua causa supra modum calent, atque æstuant, quibus vel guttula aquulæ adspersa magnæ alleuationi est. hoc igitur significat mulier: tu me ægram, & mœrore confectā tua oratione aliquantū solatus es, ac leuasti. VIRGINI PAVPER. TVAEQVE MATRI, &c.] tibi virgini pauperculæ, &c. pendent autem hæc ex illo superiore, vt diximus, *Meministin'*. TVN' IS ES, QVI IN ME AER. OBSEVISTI OR.] id est, Túne is es, qui me grauidam fecisti? Túne is es, qui dum voluptatem tibi quæris, & libidinem tuam explere properas, me onere graui onerasti, & compleuisti? ærumnam grauem appellat, fœtum in vtero suo concretum, & conflatum Periphanis opera, & cōpressu. obseuisti autem, id est, iacto & fuso abs te semine, in meum ventrem circumseuisti. CEDO MANVM] da manum. ET MISERIARVM COMPOTEM] miseriarum plenam RETINES] tenes. QVID EST, QVOD VVLTVS TE T. T.] quid est, quamobrem vultus tuus immutatus, & pallidus factus te turbidam reddit? quidam legunt *se turbat tuus?* FILIAM, QVAM EX TE S.] oratio imperfecta, propterea quod Periphanes cunctantem fortasse mulierem interpellauit, non expectato dum eam, addito verbo *perdidi*, perficeret. QVID EAM?] vrget, vt verbum addat, nam sine verbo, & oratio illa imperfecta est, & eius sententia obscura, atque incerta. EDVCTAM PERDIDI] nunc demum quid sentiat, aperit, ac declarat, verbo addito. *Eductam*, inquit, id est, educatam à me ac sublatam, non expositam, aut proiectam ad necem, perdidi. HOSTIVM EST POTITA] in hostium potestatem peruenit. ET TRANQVILLVM FACE] & tranquilla animum. DOMI MEAE ECCAM S. ET S.] errat senex, vt semel atque iterum diximus. SOBRIE] prudenter, & vigilanter: vt sobrii solent, *νηφάλιοι*. ET FRVGALITER] nonnulli libri manuscripti habent, *& fideliter*. ego nihil muto a recepta scriptura. VT ALIAS RES ELLE'ST IMP. IMPR.] malim legi, *vt alias ad res ille*

vst impense improbus: neque metrum repugnat, ferri tamen hæc scriptura potest, vt intelligamus alias. ob seruandum autem hoc genus *adeò vt* pro eo modo, quo modo. SI ME VIS VIVERE] sic Horatius epist. 7. libr. 1. *Si me viuere vis, rectéque videre valentem.* CANTHARA] ancillæ nomen. STATIM IVRE ACROPOLISTIDEM, &c.] frustrà hic, seipse fatigat Camerarius, dum contra veterum codicum auctoritatem disputans, aliud filiæ suæ nomen esse oportere contendit, quàm Acropolistidem, hac ratione nisus, quia, inquit, hoc est fidicinę illius, quam miles amabat, nomen. Atqui hoc debuit videre, & intelligere Camerarius, eam ipsam fidicinam Acropolistidem, quā miles deperibat, esse apud Periphanem, non vt fidicinam, & militis amicā, sed tāquam ipsius filiā, taléimque ab eo existimari. neque obstat, quòd eodem nomine vtraque appellabatur: quamuis enim Periphanes audierat ex milite Acropolistidem fidicinam illam, quam is amabat, appellari, cum eodem nomine eam, quam filiā suam esse putabat, appellari sciret: non tamen idcirco ei veniebat in mentem suspicari eam, quam filiam suam esse sibi persuasum haberet, esse militis amicam: sciebat enim sępe euenire, vt duobus atque adeò plurib. personis nomen sit commune. hoc igitur dico non effici ex eo, quòd militis amica Acropolistis appelletur aliud Periphanis filiæ nomen esse oportere, cùm præsertim hęc militis amica, quæ Acropolistis nominatur, & fidicina sit, & à Periphane sua filia habeatur. REMIGRAT] redit, quasi aliò extra corpus migrarit. Idcirco infrà, cena proxima, dicit, eā Periphanes exanimatam filiæ suum adspectum exsequi. tralatio est.

FIDICINA, PERIPHANES senex, MVLIER.

QVid est pater, quòd me exciuisti ante ædis? Pe. *Vt matrem tuam*
Videas, adeas, aduenienti des salutem, atque osculum.

Fid. *Quam meam matrem?* Pe. *quæ exanimata exsequitur aspectum tuum.*

Mu. *Quid istæc est, quam tu osculum mihi ferre iubes?* Pe. *tua filia.*

Mu. *Haccine?* Pe. *hac.* Mu. *egóne osculum huic dem?* Pe. *cur non? quæ ex te nata sit.*

Mu. *Tu homo insanis.* Per. *egóne?* Mu. *tute.* Per. *cur?* Mul. *quia ego hanc quæ siet*
Neque scio, neque noui, neque ego hanc oculis vidi ante hunc diem.

Per. *Scio quid erres, quia vestitum atque ornatum immutabilem*
Habet hæc Mu. *aliter catuli longè olent, aliter sues. nego*
Eam me nouisse quæ sit. Pe. *prò deûm atque hominum fidem,*
Quid? ego lenocinium facio qui habeam alienos domi,
Atque argentum egurgitem domo prorsum. quid tu, quæ patrem
Tuum vocas me, atque osculare? quid stas stupida? quid taces?

Fid. *Quid loquar vis?* Pe. *hæc negat se tuam esse matrem.* Fi. *non fuat,*
Si non volt. equidem hac inuita tamen ero matris filia.
Non me istanc cogere æquum est meam esse matrem, si ne volt.

Pe. *Cur me igitur patrem vocabas?* Fi. *tua istæc culpa est non mea.*
Non patrem ego nominem, vbi tu tuam me appelles filiam?
Hanc quoque etiam, si me appellet filiam, matrem vocem.
Negat hæc filiam me suam esse. non ergo hæc mater mea est.
Postremò hæc mea culpa non est: quæ didici dixi omnia.
Epidicus mihi magister fuit. Pe. *perij, plaustrum perculi.*

Fi. *Nunquid ego ibi peccaui?* Pe. *si hercle te vnquam audiuero patrem*
Me vocare, vitam tuam ego interimam pessima. Fi. *non voco:*
Vbi voles pater esse, ibi esto: vbi noles, ne fueris pater.

Mu. *Quid? ob eam rem hanc emisti, quia tuam gnatam ratu's? quibus*
De signis agnoscebas? Pe. *nullis.* Mu. *quare ergo filiam*
Credidisti nostram? Pe. *seruus Epidicus dixit mihi.*

Mu. *Quid si seruo aliter visum'st? non poteras nouisse, obsecro?*

Pe. *Quid ego, qui illam vt primùm vidi, nunquam vidi postea?*

Mu. *Perij misera,* Pe. *ne fle mulier, intrò abi, habeto animum bonum.*
Ego illam reperiam. Mu. *hinc Atheniensis ciuis eam emit. Atticam*

Adolescentem equidem dicebant emisse. Pe. inueniam, tace.
Abi modò intrò, atque hanc asserua Circeam Solis filiam.
Ego relictis rebus Epidicum operam quærendo dabo:
Si inuenio, exitiabilem ego illi faciam hunc, vt fiat, diem.

EXSEQVITVR ASPECTVM TVVM] exquirit atque exoptat adspectum tuum. QVIS ISTAEC EST, QVAM TV OSC. M. F. SVB] quæ ista est, quam tu mihi osculum præbere iubes? *quis*, pro *qua* antiquè. FERRE] præbere, offerre, dare QVIA EGO HANC, QVAE SIET, NEQVE SCIO, NEQVE N. &c.] id est, quia ego, quæ hæc sit, neque scio, neque noui. NEQVE EGO HANC OCVLIS VIDI ANTE H. D.] id est, neque ego vigilans, seu re vera vidi ante hunc diem. quod si vidi, vidi in somnis. non vidi antea ὕπαρ: sed si fortè vidi κατ' ὄναρ vidi. IMMVTABILEM] immutabilem, id est, immutatum: à verbo immuto, as: seu immutor, aris. non est enim nomen compositum à voce *mutabilis*, & præpositione *in*, negationem aut priuationem significante, sed, vt dixi, à verbo, immutor. Itaque immutabilis ornatus hoc loco, valet mutabilis, seu mutatus. Licet etiam dicere immutabilis, esse compositum ex *in* & mutabilis, sed *in*, non habere in eo vim priuationis, aut negationis, sed accessionis, & incrementi: vt in his, incuruus, incauus, & similibus. ALITER CATVLI LONGE OLENT, ALITER SVES] prouerbium de rebus longè dissimilibus & quæ facilè inter se discerni possunt: quemadmodum canis fœmina facilè discernere potest suos catulos à porcellis. QVID? EGO LENOCINIVM FACIO] quid hoc rei esse dicam? egóne lenocinium aut lenoniam artem exerceo? sic fortasse dixit, meretricium facere. EGVRGITEM DOMO PRORSVM?] domo effundam prorsus: egurgitare, tãquam è gurgite fundere prorsum id est, porrouorsum, rectà. QVID STAS STVPIDA?] quid stas stupens, & tacita? NON FVAT] non sit. SI NON VOLT] al. si ne volt. neuolt autem, idest, non volt. vtitur infrà non longè. sic neuis, pro, non vis: ne pro, non Idem in Trin. *filiam tibi desponsatam audio, nisi tu neuis.* SI NE VOLT] si non vult. NON PATR. EGO N.] subintell. te. VBI TV TVAM ME FIL.] cùm tu me filiam tuam appelles? HANC QVOQVE ETIAM, &c.] quoque etiam ἐκ παραλλήλου. Sic Lucretius lib. 5. *Est etiam quoque, vti possit cœlum omne manere In statione,* &c. POSTREMO, HAEC MEA CVLPA NON EST] sed Epidici, qui mihi ita præmonstrauit, ac præcepit. EPIDICVS MIHI MAGIST. F.] Epidicus me docuit, vt se patrem meum appellarem. PLAVSTRVM PERCVLI] libros vulgatos sequutus sum. nam manuscripti omnes, quos quidem viderim, habent *austrum perculi*. vt autem hic vulgatos sequerer potius, quàm manuscriptos, impulit me Donati auctoritas, qui ad illud Terentii in Eunuch *perculeris iam tu me* notat *perculeris*, id est, *peruerteris*, vnde prouerbium *pone plaustrum perculi*. plaustrum percellere autem dicuntur prouerbio rusticis vsitato, qui rem aliam susceptam euertunt, corrumpunt, ac perdunt. Nonnulli tamen legi volunt, addita adspirationis nota, *haustrum perculi*, eadem sententia. vt prouerbium natum sit ab iis, qui vas aquæ plenum percellunt, & peruertunt. est enim haustrum vas, ab hauriendo dictum. quanquam Nonius haustra propriè dici scribit, rotarum cados ab hauriendo, sicut ἀντλία. profertque Lucretii versum ex libr. 5. *Vt fluuios versare rotas, atque haustra videmus.* Non desunt etiam, qui scripturam veterem tuentur, *austrum perculi*, eamque sic interpretantur, inanem operam sumpsi. VITAM TVAM INTERIMAM, PESSIMA] sic loquitur suprà in Casina ibi, *interimere aut velle vitam.* & in Cistellaria, ibi, *Nam dudum vt accurrimus ad Alcesimarchum, ne suam vitam interimeret, tum mihi puto præ timore hic excidisse Cistellam.* QVIA TVAM GNATAM RATVS ES?] quia tuam filiam ratus es? QVID SI SERVO ALITER VISVM EST?] quid si seruo aliter visum est, quàm res sit? QVID EGO, QVI, &c.] quid ego poteram qui, &c. vel quamobrem ego nouissem, qui, &c. vel lege, quî ego, id est, quomodo ego nossem, qui primum natam vidi, postea amplius non vidi? vel sic, qui ab eo tempore, quo illam primùm vidi, nunquam postea vidi? ADOLESCENTEM EQVIDEM, &c.] dicebant quidem adolescentem, nescio quem eam emisse. CIRCAM, SOLIS FILIAM] per Circam, significat veneficam. talis enim describitur ab Homero, de qua & Horat. epist. 2. libr. 1. *Sirenum voces & Circes pocula nosti: Quæ si cum sociis stultus, cupidúsque bibisset: Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.* Ad quem locum plura de Circe, solis filia, legere licebit. M. Tullius in diuinatione de accus. const. in Verr. *sed repentè è vestigio, ex homine, tanquam aliquo Circæo poculo, factus est Verres.* RELICTIS REBVS] sic suprà in Cistel. *ita omnibus relictis rebus mihi frequentem operam dedistis.* EPIDICVM OPERAM QVAER. D.] dabo operam Epidici quærendo. EXITIABILEM EGO ILLI FACIAM, VT FIAT D.] mira orationis syntaxis, quam sæpenumero iam indicauimus, & explicauimus. diximus enim esse commixtam, & confusam ex his duabus: ego faciam hunc diem fieri illi exitiabilem: ego faciam, vt hic dies sit illi exitiabilis. est autem Græcorum propria, quam poëtæ comici Latini imitati sunt, & vsu cœperunt. *exitiabilem* autem hic positum ἀντιπτωτικῶς, pro exitialem, & exitiosum.

STRATHIPPOCLES adolescens, EPIDICVS seruus, DANISTA, VIRGO.

M*Ale morigerus mihi est Danista, qui de me argentum non petit,*
Neque illam adducit, quæ emta ex præda est. sed eccum incedit Epidicus.
Quid illuc est, quòd illi caperat frons seueritudine?

Ep. *Si vndecim deos præter sese secum adducat Iuppiter,*
Ita non omnes ex cruciatu poterunt eximere Epidicum.
Periphanem emere lora vidi, aderat ibi vnà Apœcides.

Nunc homines me quaritare, credo, senserunt: sciunt
sibi data esse verba. St *quid agis mea commoditas?* Ep *quod miser.*
St. *Quid est tibi?* Ep. *quin tu mihi adornas ad fugam viaticum*
Prius quàm pereo? nam per vrbem duo deflocati senes
Quaritant me, in manibus gestant copulas secum duas.
St. *Habe bonum animum.* Ep. *quippe ego, cui libertas in mundo sita'st.*
St. *Ego te seruabo.* Ep. *ædepol me illi melius, si nacti fiant.*
Sed quis est hac muliercula, & illic grauistellus qui venit?
St. *Hic est Danista: hac illa est âutem, quam emi ex prada.* Ep. *haeccine'st?*
St. *Hac est. éstne vbi tibi dixi? aspecta.* Ep. *hac?* St. *contempla Epidice.*
Vsque ab vnguiculo ad capillum summum est festiuissima.
Est ne? considera, vide, signum pictum pulchrè videris.
Ep. *Ex tuis verbis meum futurum corium pulchrum pradicas:*
Quem Apelles atque Zeusis duo pingent pigmentis vlmeis.
St. *Dij immortales, tiose isse admiror, pedibus pulmoneis*
Qui perhibetur, prius venisset quàm tu aduenisti mihi.
Da. *Hac adepol remorata med est.* S *siquidem istius gratia*
Es remoratus, quod ista voluit, nimium aduenisti citò.
Da. *Age age, absolue me, atque argentum numera, ne comites morer.*
St. *Pernumeratum'st* Da *tene cruminam, huc inde.* St. *sapienter venis.*
Opperire dum effero ad te argentum. Da. *matura.* Ep. *domi est.*
Sati'n ego oculis vtilitatem obtineo synceré, an parum?
E Philippa matre natam ac Thebis, Epidauri satam,
Videó'n ego Acropolistidem te, Periphani filiam?
Vi. *Quis tu homo es, qui meûm parentum nomen memoras, & meum?*
Ep. *Non me nouisti?* Vi. *quod quidem nunc veniat in mentem mihi.*
Ep. *Lunulam atque anellum aureolum in digitum?* Vi. *memini mi homo.*
Ep. *Non meministi me inaurem auream ad te afferre natali die?*
Vi. *Túne is es?* Ep. *ego sum, & istic frater tuus est alia matre, vno patre.*
Vi. *Quid pater meus, viuu'st?* Ep. *animo liquido & tranquillo es, tace.*
Vi. *Dij me ex perdita seruatam cupiunt, si vera autumas.*
Ep. *Non habeo vllam occasionem, vt apud te falsa fabuler.*
St. *Accipe argentum hoc Danista. hic sunt quadraginta mina.*
Si quid erit dubium, immutabo Da. *benefecisti, bene vale.*
St. *Nunc enim tu mea es.* Vi. *soror quidem adepol, vt tu aquè scias.*
Salue frater. St. *Sanan' hac est?* Ep. *sana, si appellat suum.*
St. *Quid? ego modo huic frater factus sum, dum intrò eo atque exeo?*
Ep. *Quod boni'st, id tacitus taceas tute tecum, & gaudeas.*
St. *Perdidisti & repperisti me soror.* Ep. *stultus tace.*
Tibi quidem quod ames domi praesto'st fidicina, opera mea.
Et sororem in libertatem idem opera concilio mea.
St. *Epidice fateor.* Ep. *abi intrò, ac iube huic aquam calefieri.*
Catera hac posterius faxo scibis, vbi erit otium.
St. *Sequere hac me mea soror.* Ep. *ego ad vos Thesprionem iussero*
Huc transire: sed memento, si quid sauiant senes.
Suppetias mihi cum sorore ferre. St. *facile istuc erit.*
Ep. *Thesprio exi istac per hortum, affer domum auxilium mihi.*
Magna est res. minoris multo facio, quàm dudum, senes.

Remeabo intrò, vt accurentur aduenient es hospites.
Eadem has intus edocebo, quæ ego scio, Strathippoclem
Non fugio, domi adesse certum'st. neque ille haud obijciet mihi
Pedibus sese prouocatum. abeo intrò nimis longum loquor.

MALE MORIGERVS MIHI EST DANISTA, &c.] malè mihi obsequitur, seu morem gerit argentarius, seu fœnerator qui à me pecuniam non petit, quam pollicitus sum me ei pro virgine daturum. ILLI] Epidico. CAPERAT FRONS SEVER.] frons rugosa, & contracta est seueritate & tristitia. Profert hunc versum Nonius, & in verbo *caperare*. & in voce *seueritudine*. caperare autem interpretatur, rugis frontem contrahere, & asperare: atque tractum à caprorum frontibus crispis. sed non videtur ille attendisse *caperare*, esse hic absolutum, & *caperat* positum esse pro *caperatur*. Nam Varro verbo passiuo vsus est in Eumenidibus, *Quin mihi caperatam tuam frontem, Strobile omittis?* SI VNDECIM DEOS PRAETER SESE, &c.] qui sint vndecim dii præter Iouem, diximus supra in Casina, *Tu istos minutos deos caue flocci feceris.* EXIMERE] eripere: liberare. ME QVAERITARE] me quæritant. CREDO, SENSERVNT, credo, senserunt, id est, cognouerunt se esse à me illusos, ac deceptos. SCIVNT TIBI DATA ESSE VERBA] *ἐπεξήγησις*. explanat enim, quod dixerat obscurius. MEA COMMODITAS?] homo mihi commodissimè? homo qui mihi commoditates plurimas & maximas affers? sic dictum mea commoditas, vt mea salus, mea pestis, mea vita, mea voluptas, & similia. DEFLOCCATI SENES] id est, detriti, seu attriti. sic Nonius tractum à vestibus sine flocco, seu à floccis. COPVLAS, vincula, quibus me vinciant: vel laqueos, quibus me capiant, atque illaqueent deinceps legendum *secum duas*: quod ex antiquæ scripturæ vestigiis conieci. QVIPPE EGO, CVI LIBERA IN MENS] id est, ego verò bonum animum habere debeo, cui libertas parata sit. ironia est. quid sit in mundo esse pluribus verbis alibi docuimus. MELIVS] subintellige, seruabunt: id est, retinebunt, & vincient, vt loris postea cædant. locus est ex ambiguo, in verbo *seruabunt*. nam seruare, & salutem dare significat, periculóque liberare, & custodire. hoc modo accepit seruus: illo, Strathippocles. SI NACTI FVANT] si nacti fuerint. SED QVIS EST MVL.] sed quæ est muliercula, &c. quis in fœmin. antiquè. ET ILLI GRAVIST. QVI VENIT?] sic habent omnes nostri codices manuscripti, sed quod & ab aliis animaduersum est, Festus inconstanter, in duobus locis hunc locum proferens, alibi legit *rauistellus*, alibi *grauistellus*, vt edidimus. *Rauistellus*, legit in raui coloris, & raui coloris homines dicit esse inter flauos, & cæsios, quos Plautus, inquit ille, appellat *rauistellos*. in voce *grauistellus* verò *grauistellus*, inquit, id est senior deinde hunc locum profert: & deinceps grauistellum ait se putare esse à grauitate dictum. Ego assentior Camerario, qui suspicatur grauistellum fictum esse nomen à Plauto ad exprimendum, quod Græci dicunt *ἄχθος ἀρούρης*, id est, onus terræ, quia fortasse hic Danista esset habitior, & corpulentior. sed quid mirum est, nos interdum hæsitare in interpretandis, & explicandis nonnullis vocibus Latinis, qui tam longè ab auctoribus Latinæ linguæ absumus, cùm Grammatici illi veteres, qui propius ab illis aberant, tam inconstanter, & variè eas explicare, earúmque originem indicare reperiantur. ESTNE VT TIBI DIXI?] estne, qualis tibi dixi? hoc est, elegans, scita & venusta? schema est *ἀπὸ τοῦ κοινοῦ*. nunquam enim dixit in hac fabula Strathippocles Epidico, qualis hæc puella sit. sed hoc intelligimus esse dictum ex iis quæ hic dicuntur, etiam si id in scena non sit dictum. CONTEMPLA] contemplare. VSQVE AD VNGVICVLO AD CAP. S. EST PERT.] vsque à talo ad verticem capitis Sic M. Tullius in orat. pro Roscio Amerino, *Nonne ab imis vnguibus ad verticem summum, si quam, &c ex fraude, fallaciis, mendaciis constare totus videtur?* sic Hor. de puero venali, epist. 2. libr. 2. *Candidus, & talos à vertice pulcher ad imos.* in voce de *κορυφῆς*. SIGNVM PICTVM PVLCHRÈ VID.] picta pulchriora sunt veris, & natiuis. ex quo graphicum, pro eleganti, pulcro, & scito. suprà, *Nam tu habes seruum graphicum & quantiuis pretij.* signum pictum, videtur pro imagine picta posuisse. EX TVIS VERBIS MEVM FVT. CORIVM, &c.] si quæ picta sunt, pulcra sunt: meum corium pulcrum futurum est. nam loris aut virgis à senibus quasi pictoribus pulcrè pingetur meum corium. id est, mea pellis *τὸ δέρμα μου*. QVVM APELLES, ATQVE ZEVSIS, &c.] per Apellem, & Zeusin significat duos senes, Periphanem & Apœcidem. Apelles & Zeusis duo clarissimi pictores, de quibus Plinius libr. 37. cap 10. Ab Apelle potissimum pingi volebat Alexander Magnus, vt scribit M. Tull. lib. epist. 5. ad L. Luceium. immò à solo, vt Horat. epist. libr. 2. *Edicto vetuit ne quis se, præter Apellem pingeret.* Idem Apelles, vt scribit iterum M. Tullius lib. 1. epist. ad Appium, *Pulchrum Veneris caput & summa pectoris politissima arte perfecit, reliquam partem corporis inchoatam reliquit.* De Zeuxi Heracleote idem Tullius lib. 2. de Inuent. Rhetor. in proœmio. PIGMENTIS VLMEIS] virgis vlmeis, quibus elicient e tergo meo sanguinem. ita pulchrè pictus videbor DII IMMORTALES] admirantis. ISSE ADM.] subintell. te. PEDIBVS PVLMONEIS] pedes pulmonei, molles sunt. molles pedes autem ad ambulandum inepti sunt, quia itineris laborem ferre non possunt: vt contrà duri pedes, ad iter faciendum, atque adeo ad currendum sunt aptissimi: vt equorum vngulæ, & equi æripedes, quos Græci vocant *χαλκόποδας* id est, *στερεόποδας*, solidis pedibus, *κρατερώνυχας*, validis vngulis, Homer. [illegible] &c. M. Tull. lib. 1. de orat. ad Q. Fr. de Socrate loquens, *Et quod ille durissimis pedibus fecit, vt se abijceret in herbam, &c.* Iam molles pedes pulmonei à Plauto dicti sunt, quia pulmonis natura, mollis, & spongiosa est. M. Tull. libr. 2. de Nat. Deor. *In pulmonibus autem inest raritas quidem, & assimilis spongiis mollitudo ad hauriendum spiritum aptissima.* &c Alcinous de iis, quæ Platoni visa sunt. [illegible] &c quæ sic Latinè vertimus, Porrò autem pulmonem cordis causa mollem, & exanguem, & cauernosum, ac rimosum, spongiæ denique similem mira sollertia machinati sunt, &c. Quæ sunt ex Platone in Timæo. Commemorantur autem & lanei deorum pedes, de quibus Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 8. Sed videtur hic significare Plautus aliquem fuisse olim pulmoneis pedibus, de quo nihil me legere memini. Ordo autem verborum hic est, Qui perhibetur pulmoneis pedibus, is priùs venisset, quàm tu aduenisti mihi. quod dictum est per superlationem, seu *καθ' ὑπερβολήν*. qui n. pulmoneis pedes habet,

Pe. *Quot illic hodie me exemplis ludificatu'st, atque te?*
Vt illic autem exenterauit mihi opes argentarias?
Ap. *Apage illum à me. nam ille quidem Vulcani irati est filius.*
Quaqua tangit, omne amburit: si propè astes, æstu calefacit.
Ep. *Duodecim deis plusquam in cœlo est deorum immortalium,*
Mihi nunc auxilio adiutores sunt, & mecum militant.
Quicquid ego malefeci, auxilia mihi & suppetiæ sunt domi.
Apolactizo inimicos omnis. Pe. *vbi illum quæram gentium?*
Ap. *Dum sine me quæras, quæras mea caussa vel medio in mari.*
Ep. *Quid me quæris? quid laboras? quid hunc sollicitas? ecce me.*
Num te fugi? num ab domo absum? num oculis concessi tuis?
Nec tibi supplico. vincire vis, hem ostendo manus.
Tu habes lora. ego te emere vidi. quid nunc cessas? colliga.
Pe. *I licet. vadimonium vltro mihi hic facis.* Al. *quid colligas?*
Pe. *Edepol mancipium scelestum.* Ep. *te profectò Apœcides*
Nihil moror mihi precatorem. Ap. *facilè exoras Epidice.*
Ep. *Eho quid agis?* Pe. *tuon' arbitratu?* Ep. *meo hercle vero, atque haud tuo*
Colligandæ hæ sunt tibi hodie. Pe. *at non lubet, non colligo.*
At mihi magis lubet solutum te rogitare. Ep. *at nihil scies.*
Ap. *Tragulam in te inijcere adornat. nescio quam fabricam facit.*
Ep. *Tibi moram facis, cùm ego solutus asto. alliga, inquam, colliga.*
Pe. *At mihi magis lubet solutum te rogitare.* Ep. *at nihil scies,*
Pe. *Quid ago?* Ap. *quid a[…] mos geratur.* Ep. *frugi es tu homo Apœcides.*
Pe. *Cedo manus igitur.* Ep. *morantur nihil. atque arctè colliga,*
Nihil vero obnoxiose. Pe. *facto opere arbitraminor.*
Ep. *Bene hoc habet, age nunc iam ex me exquire, rogita quod lubet.*
Pe. *Qua fiducia ausu's primum quæ emta est nudiustertius,*
Filiam meam dicere esse? Ep. *lubuit, ea fiducia.*
Pe. *Ain' tu? lubuit?* Ep. *aio, vel da pignus, ni ea sit filia.*
Pe. *Quam negat nouisse mater?* Ep. *ni ergo matris filia est,*
In meum nummum, in tuum talentum pignus da. Pe. *enim isthæc captio'st.*
Sed quis ea est mulier? Ep. *tui gnati amica, vt omnem rem scias.*
Pe. *Dedin' tibi minas triginta ob filiam?* Ep. *fateor datas.*
Et eo argento illam me emisse amicam filij fidicinam,
Pro tua filia. istis adeo te tetigi triginta minis.
Pe *Quomodo me ludos fecisti de illa conductitia*
Fidicina? Ep. *factum hercle verò, & rectè factum iudico.*
Pe. *Quid postremò argento factum est quod dedi?* Ep. *dicam tibi.*
Neque malo homini, neque te indigno tuo dedi Strathippocli.
Pe *Cur ausu's?* Ep *quia mihi libitum est.* Pe. *quæ hæc, malùm, ferocia est?*
Ep. *Etiam inclamitor quasi seruus.* Pe. *cùm tu es liber, gaudeo.*
Ep. *Merui vt fierem.* Pe. *tu meruisti?* Ep. *vise intrò, ego faxo scies*
Hoc ita esse. Pe. *quid est negotij?* Ep. *iam ipsa res dicet tibi.*
Abi modò intrò. Pe. *hei non illuc temere'st, asserua istum Apœcides.*
Ap. *Quid illuc Epidice est negotij?* Ep. *maxima hercle iniuria*
Vinctus asto, cuius hac hodie opera inuenta est filia.
Ap. *Ain' tu te illius inuenisse filiam?* Ep. *inueni, & domi est.*
Sed vt acerbum'st, pro benefactis cum mali messem metas.

Ap. *Quámne hodie per vrbem vterque sumus defessi quærere.*
Ep. *Ego sum defessus reperire, vos defessi quærere.*
Pe. *Quid isti oratis opere tanto? meruisse intelligo.*
Vt liceat merito huius facere. cedo tu vt exsolvam manus.
Ep. *Ne attigas.* Pe. *ostende verò.* Ep. *nolo* Pe. *non æquum facis.*
Ep. *Nunquam hercle hodie nisi supplicium mihi das, me solui nam.*
Pe. *Optimum atque æquißimum oras. soccos, tunicam, pallium*
Tibi dabo Ep *quid deinde porro?* Pe. *libertatem* Ep. *at posteà?*
Nouo liberto opus est quod pappet. Pe. *dabitur præbebo cibum.*
Ep. *Nunquam hercle hodie nisi me orasis, solues.* Pe. *oro te* Ep *dice*
Mihi ignoscas si quid imprudens culpa peccaui mea.
At ob eam rem liber esto. Ep. *inuitus do hanc veniam tibi,*
Nisi necessitate cogar. salue sanè, si lubet.

SATIN' ILLE HOMO, &c.] id est, nónne Epidicus nos duos vetulos decrepitos satis ludibrio habet? *Satin'*, & *satisne*, respõsionem aientem postulant, & affirmationem significant: vt hic & apud Marc. Tullium in oratione pro Roscio Comœdo, *Satisne ista restipulatio dicere tibi videtur apertè, Roscium pro se decidisse?* DECREPITOS] senes in dubio vitę cõstitutos. Nonius, vel sic ita ætate confectos, vt dubium sit, viui, an mortui simus. MISERVM ME HABES] miserum me facis, dum ita celeriter ambulas, vt te subsequi non possim. TACE SIS MODO] tace, si vis modò. APISCI] adipisci, apprehẽdere. MELIVS] sub intell. est, vel lege, *meliu'st* id est, melius est. FLEMINA] flemina dicuntur, cùm ex labore vię sanguis defluit circa talos. Festus. ILLIC] ille Epidicus. QVOT EXEMPLIS] quot modis. LVDIFICATV'ST] ludificatus est? ludificauit? VT ILLIC AVTEM, &c.] quo pacto autem ille, &c. EXENTERIT OPES ARG.] ex cruminis, & loculis meis argẽtum penitus excussit? crumenas meis argento funditus exhausit, atque exinaniuit? VVLCANI IRATI EST FILIVS] quia vt Vulcanus iratus, quidquid contigit, amburit, exurit, & cõsumit. *irati Vulcani* dixit, quia Vulcanus propitius iuuat. QVAQVA TANGIT, OMNE AMB.] epexegesis, per quam declarat, quod obscurius dixerat, quacunque parte quippiam tangit, inquit, id omne amburit, id est, circum vrit, & circum vrendo consumit. AESTV] calore. DVODECIM DEIS PLVSQVAM IN COELO'ST, DEORVM IMM.] ordo & sententia est, plus duodecim deis, plus deorum immortalium, quàm in cœlo est, mihi nunc adiutores sunt, vt auxilientur, & mecum militent. oratio est impedita & eius syntaxis perturbata. Quòd si legeretur, duodecim dei, plus quàm in cęlo est d. imm. &c. facilior esset explicatio, hoc modo, duodecim dei mihi sunt adiutores, immò plus deorum immortalium, quàm in cęlo est. sæpe autem cõmemorantur à Plauto dii duodecim, qui dicuntur à Cicerone, per quãdam translationem sermonis, dii maiorum gentium. quorum nomina duobus versibus complexus est Ennius, vt anteà diximus, & versus posuimus. ponit hic & Camerarius in notis suis. APOLACTIZO] calcibus summoueo, ac repello ἀπολακτίζω, verbum Græcum. DVM SINE ME QVAERAS, &c.] hęc ideò dicit Apœcides, quod minis properabat Periphanes. MEA CAVSA] ἐμοῦ ἕνεκα: quod ad me attinet. vel sic, per me licet, vel in medio mari quęras. HVNC] Apœdicem. SOLLICITAS?] quasi de solo commoues. NVM OCVLIS CONCESSI TVIS?] num ab oculis aliquò abscessi tuis? NEC TIBI SVPPLICO] nec verò tibi supplex esse volo, vt mihi ignoscas, sermo est hominis altero non egentis & suis bonis contenti, & sua virtute freti. Idem in Milite glorioso, *Nam meu cor alteri nunquam supplicat, si qua est mala. Domi habet hortum*, &c. in Pseudolo, *nunquam adepol eu quam supplicabo, dum quidem Tu viues*, &c. EGO TE EMERE VIDI] repetere è superiore, lora. paullo ante dixit copulas. ILICET] actum est. VADIMONIVM VLTRO MIHI HIC FACIS] id est, vltro te mihi sistis, quasi in iudicio, vitio mihi vobis vadimonium, vltro te in iudicium statutum mihi, spondes. TE PROF. APOECI NIHIL MOROR &c.] te profectò Apœcide non egeo precatore: vel non curo te habere deprecatorem. EHO QVID AGIS?] eho quid stas? quin mihi manus colligas. TVON' ARBITRATV?] tuone arbitratu me agere, aut non agere postulas? tuone arbitratu mihi viuendum est? MEO HERCLE VERO] meo hercle verè arbitratu. sic autem legendum est, non vt habent nonnulli libri vulgati *meo hercle verbo*, subintelligitur enim, & reperitur ἀπὸ κοινοῦ, arbitratu TRAGVLAM IN TE INIICERE ADORNAT] in fallaciam aliquam in te parat. Allegoria est à re militari, sic autem dixit, *telum inücere*, in Mostellaria, tragula, genus est hastę. suprà in Casina, *Ego pol istam iam aliquouorsum tragulam decidero* vtitur Cæsar in Commẽtariis de bello Gallico. QVID AGAS?] rogas quid agas? MOS GERATVR] mos Epidico geratur. hoc est, minus ei colligentur. CEDO MANVS IGITVR] da manus igitur. NIHIL VERO OBNOXIOSE] id est, nihil faciam ambitiosè, & cuius nomine tibi obnoxiosus esse debeam. obnoxiosus, qui habet, vel qui reddit sibi obnoxium: vt in Trin. *Mores leges perduxerunt iam in potestatem suam. Magis quæ sunt obnoxiosi, quàm parentes liberi.* quos versus suo loco declarabimus. Nunc hoc factis sit, ad huius loci, in quo versamur, explicationẽ, scire, obnoxiosum significare actionem, aut certe habere significationẽ actiuam ex quo *obnoxiosè* hic valet id, quod diximus, liberaliter, & benignè. & propter quod me tibi obnoxium reddas. FACTO OPERE ARBIT.] colligatis manibus, vos iudicatote, vtrum obnoxiose fecerim, necne. AVSV'S] ausus es. EA FIDVCIA] ea fiducia dixi, seu dicere ausus sum, esse filiã tuã, quia libuit. VEL DA PIGNVS, NI EA SIT FIL.] vel mecum certa pignore aliquo deposito, ni sit filia tua, sponde mihi certam pecuniam, pignore deposito, si filia tua sit: ea lege, vt, si filia tua sit, ea pecunia mea sit: si non sit, ego tergo dependam. QVAM NEGAT N. M.] quomodo potest ea esse mea filia, quam negat se nouisse mater? NI ERGO MATR. FIL. EST, IN TVVM TAL. PONDA] id est, ergo, ni tua filia est, pignus depone in sester-

in sestertium nummum à me depositum, in talentum à te depositum. ENIM ISTHAEC CAPTIO'ST] enimuerò inest in istac conditione captio aliqua. vel sic, enimuerò inest in ista conditione iniquitas mihi damnosa, & detrimentosa. secuti autem sumus codices manuscriptos. Itaque Camerarius edidit. Nam Alciatus lib. xi. παρέργων, cap. 13. legit hoc modo: *quam negas nouisse mater?* EP. *non ergo matris ea filia est? In minum nummum, in tuum talentum pignus da, m est.* PE *captio est.* Alciati coniectura fortasse non est absurda, sed libri veteres plus auctoritatis habent. SED QVIS EA EST MVLIER] sed quæ ea fidicina est, quam ego te suasore, & impulsore, pro filia mea emi? DEDIN' TIBI, &c.] dedine tibi, id est, nónne dedi tibi, &c. TE TVTIGI] te ferii, fraudaui, damno affeci. tale est illud, quod est libro 2. de orat. ad Q. Fr. ex quodam poëta, *Sentin' senem tactum esse triginta minis?* Idem Plautus in Persa, *tactus est leno, qui rogaras, vbi nata esset, diceret.* Idem in Pseud. *si neminem alium potero, tuum tangam patrem.* QVOMODO ME LVDOS FECISTI. &c] id est, quomodo me ludificatus es, quod ad illam conductitiā fidicinam attinet? NEQVE TE INDIGNO] sic restitui libris omnibus inuentis, in quibus est, *neque benigno.* quæ lectio ferri non potest, adiuuit autem me codex manuscr. Tilianus, in quo scriptum erat, *neque te digno* & & Huraltinus, in quo erat cum litura *neque te indigno.* Quis non videt autem ex, *te indigno*, factum esse ab errāte librario *te inigno*, aut *te nigno*, deinde ex horum alterutro, ab aliquo sciolo, *benigno?* CVR DARE AVSVS'ES] cur dare ausus es? QVAE HAEC, MALVM, FEROCIA EST?] quæ malùm, hæc superbia est? *malùm*, hic aduerbium est, & particula indignationis. proinde ac si ita dicat: quæ hæc serui hominis ferocia, i. superbia est, qui ita domino suo respondet, se id, quod minus rectè fecerit, idcirco fecisse quod libitum est? Erat autem hic post, *malùm*, lacunula, quam ex cod ce manuscrip. Vascos. expleui. ETIAM INCLAMITOR, Q. S.] etiam increpor, atque obiurgor, tanquam seruus. CVM TV ES LIBER, GAVDEO] quia seruus Epidicus dixerat, se inclamitari quasi seruum, quibus verbis significasse videbatur, se esse liberum: (*quasi*, enim, aduerbium similitudinis est: ex quo qui se dicit increpari, quasi seruum, significat, se non esse seruum,) Periphanes eius dominus irridens, & [illegible], ait se gaudere, quod iam liber sit Epidicus. vel sic explica, & planius. dictum est hoc, ab hero Periphane per ironiam, *cum tu es liber, gaudeo*: quasi ita dicat: ego verò gaudeo, te liberum esse: quod nesciebam. Nam si hoc scissem, clementiùs te appellassem. EGO FAXO SCIES HOC ITA, &c] id est, hoc ita esse scies. IAM IPSA RES D. T.] non opus est, aut necesse est tibi hoc me, vel quenquam alium dicere, res ipsa loquetur, & res ipsa tibi dicet: nempe filia tua mea opera inuenta. SED VT ACERBVM'ST, PRO BENE F. CVM M. M.] sed quàm graue, ac molestum est, pro beneficiis pœna affici, & vinciri? malis messem metere, dictum pro, malum metere. & messem metere, est atticismus. Sic in Trinummo, princip. *Eorum licet iam messem metere maximam.* Malum metere autem, id est malum consequi, & percipere. translatum à re rustica, & à messoribus. tale est illud, *vt sementem feceris, ita & metes.* quod extat in libr 2. de orat. ad Q. Fr. QVAM NE HODIE PER VRBEM, &c.] túne filiam Periphanis reperisti eam, quam hodie vterque defessi sumus quærendo? QVID ISTI ORATIS OPERE TANTO] quid istic agitis, id est, dicitis, aut loquimini tantopere? *isti*, pro istic, vt *illi*, pro illic, notauimus in Commentariis Lucretianis, & præterea alibi. orare autem dixerunt veteres pro agere, hinc oratores. agere autem interdum valet dicere, hinc actores. qua de re plura in commentariis Horatianis. MERITO HVIVS] quia filiam meam reperit. FACERE] manus eius exsoluere. NE ATTIGAS] ne attinges. *tago* dixerunt veteres, pro tango. ex quo *tagax*, id est furax qua voce vsus est M. Tull. lib. 6 epist. ad Atticum epistol. 3. *enim est leuis libidinosus tagax.* sed de his consulendi sunt Festus & Nonius. NISI SVPPLICIVM MIHI DAS] nisi mihi das pœnas, id est, nisi mihi satisfacis. Sic loquitur Catullus in Epigram. ad Gellium quod est postremum. *At fixus nostri tu dabis supplicium.* QVOD PATET] quod edat, seu edit. pappare dicuntur parui pueri. Persius Sat. 3. *pappare minutum.* PRAEBEBO CIBVM] suppeditabo tibi, quod comedis, seu comedas, [illegible]. NISI ME ORASSIS] nisi me oraueris. NISI NECESSITATE COGAR] nisi necessitate cogerer. nisi mihi necessitas ignoscendi imponeretur.

GREX.

Hic is homo est, qui libertatem malitia inuenit sua.
Plaudite & valete. lumbos porgite, atque extollite.

INVENIT] consecutus est, parauit. LVMBOS PORGITE, ET EXTOLLITE] id est, vno verbo, exsurgite. ambiguè videtur dictum, nam qui sedent, lumbos videntur habere contractos, atque inflexos: quos cùm surgunt, porrigunt, atque extollunt. rursum, qui rei Veneriæ dant operam, lumbos porrigunt.

FINIS EPIDICI.

BACCHIDES.

DRAMATIS PERSONAE.

PISTOCLERVS	Adolescens.
LYDVS	Paedagogus.
BACCHIDES	Meretrices.
CHRYSALVS	Seruos.
NICOBVLVS	Senex.
MNESILOCHVS	Adolescens.
PARASITVS.	
MILITIS.	Puer.
PHILOXENVS	Senex.
CLEOMACHVS	Miles.

GREX.

BACCHIDES & PISTOCLERVS.

Ba. QVID *si hoc potius est, vt taceas, ego loquar?* Bach. *lepide licet.*
Vbi me fugiet memoria ibi, tu facito, vt subuenias
Ba. *Pol magis metuo, mihi in monendo ne defuat oratio.*
Pol ego quoque metuo, luscin'ola ne defuat cantio.
Ba. *Sequere hac.* Pi. *quid agunt duae germanae meretrices cognomines?*
Ba. *Quid in consilio consuluistis?* Ba. *bene pol.* Pi. *haud meretricium'st.*
Ba. *Miserius nihil est, quàm mulier.* Pi. *quid esse dicis dignius?*
Ba. *Haec ita me orat. sibi qui caueat, aliquem vt hominem reperiam.*
Ab istoc milite, vt, vbi emeritum sibi sit. se vt reuehat domum.
Id, amabo te, huic caueas. Pi. *quid isti caueam?* Ba. *vt reuehatur domum.*
Vbi ei dederit operas, ne hanc ille habeat pro ancilla sibi.
Nam haec si habeat aurum, quod illi renumeret, faciat libens.
Pi. *Vbi is homo est?* Ba. *iam hic, credo, aderit. sed hoc idem apud nos rectius*
poteris agere: atque is dum veniat, sedens hic operibere.
Eádem biberis: eádem, dedero tibi, vbi biberis, sauium.
Pi. *Viscus merus vestra est blanditia.* Ba. *quid iam?* Pi. *quia enim intelligo.*
Duae vnum expetitis palumbem. perii, arundo alas verberat.
Non ego istuc facinus mihi mulier conducibile esse arbitror.
Ba. *Qui? amabo.* Pi. *quia Bacchis, bacchas metuo & Bacchanal tuum.*
Ba. *Quid est quod metuis? ne tibi lectus malaciam apud me suadeat?*
Pi. *Magis in lectum tuum, quàm lectum metuo. mala tu es bestia.*
Nam huic aetati non conducit mulier, latebrosus locus.
Ba. *Egomet apud me, si quid stultè facere cupias, prohibeam,*

Sed

Sed ego apud me te esse ob eam rem, miles cùm veniat, volo,
Quia, cùm tu aderis, huic, mihíque haud faciet quisquam iniuriam.
Tu prohibebis, & eádem opera tuo sodali operam dabis.
Et ille adueniens tuam me esse amicam suspicabitur.
Quid amabo obticuisti? Pl. *quia isthaec lepida sunt memoratui,*
Eadem in vsu, atque vbi periculum facias, aculeata sunt,
Animum fodicant, bona destimulant, facta & famam sauciant.
Apage à me, apage. Ba. *Ah, nimium ferus es.* Pi. *mihi sum.* Pa. *malacissandus es.*
Quid ab hac metuis? Pi. *quid ego metuam, rogitas? homo adolescentulus*
Penetrare huiusmodi in palaestram, vbi damnis desudascitur,
Vbi pro disco damnum capiam, pro cursura dedecus?
Ba. *Lepidè memoras.* Pi. *vbi ego capiam pro machaera turturem,*
Vbique imponat in manum alius mihi pro castu cantharum.
Pro galea scaphium, pro insigni sit corolla plectilis,
Pro hasta talus, pro lorica malacum capiam pallium.
Vbi mihi pro equo lectus detur, scortum pro scuto accubet,
Apage à me, apage. Ba. *ah, nimium ferus es.* Pi. *mihi sum.* Ba. *malacissandus es.*
Equidem tibi do hanc operam. Pi. *ah nimiùm pretiosa es operaria.*
Ba. *Simulato me amare.* Pi. *vtrum ego ioco assimulem istud, an serò?*
Ba. *Eia: hoc agere meliú'st, miles quum huc adueniat, te volo*
Me amplexari Pi. *quid eo mihi opus est?* Ba. *vt ille te videat volo.*
Scio, quid ago. Pi. *& pol ego scio quid metuo. sed quid ais?* Ba. *quid est?*
Pi. *Quid si apud te eueniat desubitò prandium aut potatio*
Fortè, aut cena, vt solet in istis fieri conciliabulis:
Vbi ego tum accubem? Ba. *apud me, mi anime, vt lepidus cum lepida accubet,*
Locus hic apud nos, quamuis subitò venias, semper liber est.
Vbi tu lepidè voles esse tibi, mea rosa, mihi dicito.
Dato qui bene sit. ego vbi bene sit, tibi locum lepidum dabo.
Pi. *Rapidus fluuius est hic, non hac temerè transiri potest.*
Ba. *Atque ecastor, apud hunc fluuium aliquid perdundum est tibi.*
Manum da, & sequere. Pi. *aha minimè.* Ba. *quid ita?*
Pi. *Quia istoc inlecebrosius*
Fieri nihil potest: nox, mulier, vinum, homini adolescentulo.
Ba. *Age igitur. equidem pol nihili facio, nisi caussa tua.*
Ille quidem hanc abducet. tu nullus adfueris, si non lubet.
Pi. *Súmne autem nihili, qui nequeam ingenio moderari meo?*
Ba. *Quid est quod metuas?* Pi. *nihil est. nunc ego mulier tibi me emancupo,*
Tuus sum, tibi dedo operam. Ba. *lepidus es. nunc ego te facere hoc volo.*
Ego sorori meae cenam hodie dare volo viaticam,
Ego tibi argentum iubebo iam intus efferri foras.
Tu facito obsonatum nobis sit opulentum obsonium.
Ego obsonabo. nam id flagitium sit meum, mea te gratia.
Et operam dare mihi, & ad eam operam facere sumtum de tuo.
Pi. *At ego nolo dare te quicquam. sine.* Ba. *sino equidem si lubet.*
Propera amabo. Pi. *priùs hîc adero, quàm te amare desinam.*
Ba. *Bene me accipis aduenientem mea soror.* Ba. *quid ita obsecro?*
Ba. *Quia piscatus meo quidem animo hic tibi euenit bonus.*

Ba. *Meus ille quidem est. sibi nunc operam dabo, de Mnesilocho soror,*
Vt hic accipias potius aurum, quàm hic eas cum milite.
B a. *Cupio.* Ba. *dabitur opera, aqua calet. eamus hinc intrò vt laues.*
Nam vt in naui vecta es, credo timida es. Ba. *aliquantum soror.*
Simul hinc nescio qui turbat, qui huc it. decedamus soror.
Ba. *Sequere hàc igitur me intrò in lectum vt sedes lassitudinem.*

QVID SI HOC POTIVS, EST, &c.] loquitur vna ex Bacchidibus cum altera sorore sua. LVBIDE LICET] licet mihi tacere. licet taceam. VBI ME FVGIET MEM. &c.] i. cum me deficiet memoria, tũ tu soror, mihi succurrito, & memoriã refricato, tu me commonefacito. NE DEFVAT] ne desit. LVSCINIOLAE NE DEFVAT CANTIO] quòd vt non est metuendum, ita, nec metuendum, ne tibi desit oratio. Luscinia dicta est à Græcis ἀηδὼν, ὡς ἀεὶ ᾄδουσα, tanquam semper canens COGNOMINES?] συνώνυμοι, eiusdem nominis? vno eodémque nomine appellatæ? sic infrà, *Illa mihi cognominis fuit*, quem locum profert Ser. ad illud Virg. li. 6. *Gaudet cognomine terra.* QVID IN CONCILIO CONSVLVISTIS?] quid vos vna consultastis? in concilio, id est, in cœtu: in congressu: congressæ. HAVD MERETRICIVM 'ST] non est meretricium proprium seu non conuenit meretricibus bene consultare. QVID ESSE DICIS DIGNIVS?] quid dicis esse dignius miseria, quàm mulierem? vel sic: quæris quid sit muliere miserius. immo, quæro ego ex te. quid est muliere dignius? id est, maiore dignitate præditum? HAEC ITA ME ORAT, SIBI QVI CAVEAT, &c.] ordo & sententia est. hæc mea soror ita me orat, aliquẽ vt hominem reperiã, qui sibi caueat ab isto milite, hoc est, qui se tuetur, ac defẽdat ab isto milite: vel qui sibi prospiciat, & prouidebat ab isto milite, vt postquam operarum suarũ milite locatarum tẽpus abierit, mercedémque pro datis militis operis annuis emeruerit, ipsam domum reuehat *sibi qui caueat* autem bona reciprocatio est: nam ad Bacchidẽ, quæ orat. reciprocatur. Iam *sibi caueat*, à iurisconsultis, & eorum formulis tractum: apud quos cauere aliis, dicũtur sponsores & fideiussores, & aduocati, & ipsi iurisconsulti, M Tull epist. 1 lib. 3. epist. ad Apiũ, *melius enim ei cauere volo, quàm ipse aliis soles.* ex quo cautor alieni periculi, qui alicui cauet in eius periculo. VBI EMERITVM SIBI SIT] vbi tempus operarum quas militi locauit, exactum sit, &c. sumtũ à re militari. Dicuntur enim stipendia emerita, cum militi tempus omne, quod se in castris, & militia positurũ iurauerat transactum sit. M. Tull. lib. 3. epist. ad Atticum, epist. 2. *annua enim mihi opera ad 3. Kalendas Sext. emerentur.* Idẽ eodem lib. epist. 5. *Etsi annuum tempus propè iam emeritum habebamus.* Idem in Catone maiore. *At illa, quanti sunt, animum tanquam emeritis stipendiis libidinis ambitionis, contentionis, inimicitiarum. cupiditatum omnium secum esse, secúmque, vt dicitur, viuere?* Plautus in Most. *vnum vbi emeritum est stipendium igitur, tum specimen cernitur, quò eueniat ædificatio.* ID AMABO TE HVIC CAVEAS] obsecro te, vt id huic caueas. hoc est, vt huic promittas ac spondeas te facturum vt posteaquam emeritæ ei fuerint annuæ operæ, quas se militi daturã promisit, domũ reuehatur. VBI EI DEDERIT OPERAS] postquam militi promissas operas dederit, & emeruerit. QVOD ILLI RENVMERET] quod militi reddat. FACIAT LIBENS] libenter domum redeat. SED HOC IDEM APVD NOS R.] sed hoc idem quod te rogamus, poteris hic apud nos commodius agere, quàm foris. OPPERIBERE] opperieris: expectabis. EADEM BIBERIS] eadem opera nobiscum biberis. EADEM DEDERO TIBI, VBI BIB. S] eadem opera postquam biberis, sauium tibi præbuero. sauium est osculum meretricium, aut certè voluptarium, à suauitate dictum. quanquam hoc non est perpetuò verum M. Tull. lib. 16 ad Att. *Attica quoniam quod optimum in puerulis est, hilarula est meis verbis suauium des.* VISCVS MERVS. &c.] viscum merum. viscus, seu viscum, materia lenta & tenax qua captantur aues. Virgil. Georg. 1. *Tum laqueis captare feras & fallere visco, Inuentum.* in quo versu tamen ridiculè Nonius interpretatur, visco, visceris tractum M. Tull. de nat. Deorum *prouisum etiam, vt si qua minima bestiola conaretur irrumpere, in sordibus aurium tanquam in visco inhæresceret.* QVID IAM?] quid ita iam? cur ita? DVAE VNVM EXP. PAL.] allegoria est. duæ meretrices vnum captatis amatorem: vnam prædam captatis. palumbes, is, in mascul gen. ter. inflex. & palumbus, i, um. secunda. notat Nonius, & hunc locum profert. ARVNDO ALAS VERBERAT] in allegoria manet. arundo, inquit, visco illita, alias mihi verberat: & ita fit, vt visco contractas alas explicare non possim. significat se propè captum esse, vt aues propè captæ sunt, quæ ab arundine visco illita contactæ, aut verberatæ sunt. Secutus autem sum codices manuscriptos. nam vulgati habent, *hirundo alas verberat.* quam lectionem minus probo: quamuis sciam quosdam non indoctos eam ita tueri, vt dicant, Pistoclerum significare, se propemodum captum esse, quemadmodum parum abest quin capta sit hirundo quæ visco contacta alas verberando viscum excutere conatur. CONDVCIBILE] vtile. QVI AMABO] quo pacto? amabo te, non est tibi conducibile hic apud nos bibere. &c. BACCHANAL.] locum in quo sunt Bacchæ. NE TIBI LECTVS APVD ME MALACIAM SVADEAT?] num metuis, ne lectus meus malaciam, id est molliciem tibi suadeat? sic autem legendum, vt edidi, non vt habent omnes libri, *malitiam suadeat?* idem infrà eadẽ scena, *malacissandus es.* & inferius, eadem tamen fab. *Hic nostra agetur ætas in malacum modũ.* Cęsar li. 3. de bello Gall. malaciam vsurpauit, pro maris tranquillitate, ibi *Ac iam conuersis in eam partem nauibus quò ventus ferebat, tanta subitò malacia ac tranquillitas exstitit, vt se loco commouere non possent.* MAGIS IN CELTVM TVVM QVAM LECTVM M.] i. magis illecebras tuas, quàm lectum tuum metuo. vel sic, magis tuam inliciendorum hominum rationem extimesco, quàm lectũ. inlectum dixit pro inlectionẽ à recto, *inlectus* quartæ inflexionis. MALA TV ES BESTIA] sic Catullus in Ruf. *Hunc metuunt omnes: neque mirum: nam mala valdè est Bestia, &c.* Sic Græci κακὸν θηρίον NAM HVIC AETATI NON CONDVCIT MVL. LAT.] huic meæ ætati, quæ procliuis est ad libidinem, non est vtilis mulier, & latebrosus locus, id est fornix, lustrum, ganeum, infrà ead. fab ibi suam ætatẽ in locis latebrosis, maior est peccandi licentia, minor verecundia. EGOMET APVD ME, SI QVID STVLTE, &c.] tantum

abest,

abest, vt velim te ad peccandum illicere, vt ego ipsa siquid peccare velis te peccare prohibeam. TV PROHIBEBIS] iniuriam. TVO SODAL.] Mnesilocho. ILLE] miles. OBTICVISTI] nonnulli hic legunt *obstipuisti?* & verò sic habent nonnulli libri *obstipuisti*, vt eam dicebant veteres, pro, *obstupuisti*, scupo tius vtroque, *obstipere* vtebantur. QVIA ISTHAEC LEP. SVNT MEMORATVI] quia ista, quæ loqueris, scite sunt memoratu, id est, dictu, seu ad memorandum, id est, ad discendum. ATQVE VBI PERICVLVM FACIAS? id est, cum experiaris. ACVLEATA SVNT] aculeum habent. FODICANT, fodiunt, suo aculeo scilicet. BONA DESTIMVLANT] bona, & facultates rei familiaris, tanquam stimulo conficiunt. destimulant, valde stimulant. translatio est, quæ ab illo, quod supra positum est, *aculeata sunt*, pendet, & ad id refertur. FACTA, ET FAMAM SAVCIANT] facta & famam suo aculeo lædunt, ac vulnerant. Sic Lucret. libr 3 in procœmio dixit *vulnera vitæ*. & libr. 4. *ægrotat fama vacillans*. FERVS] immanis. MIHI SVM] ferus sum, ex vsu meo, hæc feritas è re mea est. MALACISSANDVS ES] molliendus es, nimium enim durus es. Malacissare, mollire, à Græco, μαλακίζειν. HOMO ADOLESCENTVLVS PENETR. HVIVSM IN PAL] id est, ego homo adolescentulus non metuam penitus intrare in huiusmodi palæstram vbi damnis decertatur? desudascitur, id est desudatur, certatur, laboratur desudascitur, verbum impersonale, à verbo desudasco, is, it. PRO DISCO D.C.] quid sit discus, vel notum est, vel à nobis alibi dictum est. PRO MACHAERA TVRTVREM] pueris, & adolescentibus delicatis dabantur aues, & auiculæ, quibus cum lusitarent, & quibus se oblectarent, suprà in Capt. *Nam vbi illò adueni, quasi patriciis, pueris aut monedulæ, aut anates, aut coturnices dantur, qui cum lusitent.* &c. PRO CAESTV CANTH.] cæstus, us, quid sit: licet ex Seruio cognoscere in libro 5. Æneid. vbi pugilum certamen commemoratur. erant enim cęstus, arma pugilum, quibus illi manus armatas habentes, ora inter se verberabant. Sic cæstus describit Virg. lib. 5. Æneid. *Sic deinde locutus In medium geminos immani pondere cæstus Proiecit quibus acer Eryx in prælia suetus, Ferre manum, duróque intendere brachia tergo. Obstupuere animi, tantorum ingentia septem Terga boum plumbo insuto, ferróque rigebant.* SCAPHIVM] scaphium poculum oblonga figura, & lateribus in scaphæ modum flexis. COROLLA PLECTILIS] στεφάνος πλεκτός. Euripides in Hippolito. notauerat Simeo Bosius, corona plexa, & ex variis floribus contexta. corona plectilis, est, quæ ex ramo lauri, aut myrti, aut simil. nectitur, non adhibitis vllis ornamentis superuacaneis, quales sunt Lemnisci, seu vt alii volunt, lanisci. Horatius oda vlt. lib. 1 *Displicent nexæ Philyra corona Mitte sectari, rosa quo locorum Sera moretur. Simplici myrto nihil allabores*, &c. nonnulli legunt hic *plexilis*, sed contra librorum manuscriptorum auctoritatem. MALACVM PALLIVM] molle pallium. EQVIDEM TIBI DO HANC OP] hanc operam, quam ego nunc sumo, tibi do, & tua causa suscepio. AH, NIMIVM PRETIOSA ES OP.] ah, nimium cara es operaria. operas tuas nimis carè locas. operæ tuæ nimis magna & ampla mercede conducuntur. operarius est, qui operas suas mercede pacta aliis locat. EIA: HOC AGERE MELIV'ST] eia, præstat serò amare, quàm ioco, & simulatè. SCIO QVID AGO] scio quamobrem, & cuius rei gratia hoc agi velim. SED QVID AIS?] sermo eius, qui aliquid noui ex eo, seu ex ea, quicum loquitur, quæsiturus est. VT SOLET IN ISTIS FIERI CONC.] vt solet fieri apud vos, in conciliabulis, hoc est, in congressibus & cœtibus meretriciis, seu potius in locis, in quæ vos meretrices, & homines voluptuarii, vobis dediti, & vobis seruientes conciliamini, id est, congredimini, & coitis. VT LEPIDVS CVM LEPIDA ACCVBET] vt lepidus Pistoclerus cum lepida Bacchide accubet: VBI TV LEPIDE VOLES ESSE TIBI, &c.] id est, cum voles te lepidè & eleganter accipi, ac tractari: tum mihi dicito, me appellans: ô Bacchis, mea rosa. dato, quo pacto mihi bene sit. &c. vel dato, vnde mihi bene sit. RAPIDVS FLVVIVS EST HIC, &c.] allegoria est, meretricem rapido fluuio similem esse vult: quemadmodum igitur per rapidum fluuium non facilè transiri potest: ita non facilè meretricis fallaciæ, aut blanditiæ à quoquam, qui ad eam accedat, & maximè si adolescens sit, superari, aut vitari possunt. ILLECEBROSIVS] illecebrarum plenius. profert hunc locum Carisius. NOX, MVLIER, VINVM, HOM ADOL.] oratio non perfecta: est enim aliud subintelligendum: puta, *fugienda sunt: damnosa sunt: perniciosa sunt:* aut aliquid aliud simile. sic Ouidius *Nox & amor vinúmque nihil moderabile suadent, Illa pudore vacat: Liber amórque metu.* Terent. Adelph. *Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia.* Licet autem etiam legere cum interrogatione, hoc modo, *nox, mulier, vinum homini adolescentulo?* subintell. probentur? amentur? placeant? proinde ac si dicat, Dii prohibeant, vt tales pestes, homini adolescentulo placeant. AGE IGITVR EQVIDEM POL NIHILI F. N. T. C] nunc meretrix, vbi videt se Pistoclero persuadere non posse, vt introeat, & agat, quæ rogatus est. ei assentitur, quæ ille vult, & definit aduersari, ostendens nihil se malle, quam vt ei gratificetur, & placeat. atque hoc pacto omnia, quæ vult, ab illo impetrat. Age, inquit, equidem nihil quicquam facio, nisi quod tibi libet, aut cordi est. volo omnia tua causa: nihil præterea. ILLE QVIDEM H. ABD. &c.] miles quidem hanc sororem meam secum abducet. verùm abducat, quid ad me? ne adfueris, vt eum prohibeas, quandoquidem tibi hoc commodum non est, volo omnia, quæ vis. NVLLVS ADFVERIS] quoniam mihi adesse non vis, fiat, quod vis: nullus afueris, nullus, pro non. SVMNE AVTEM NIHILI, QVI NEQVEAM ING. MOD. M] hic succumbit adolescens, victus callida, & fallaci meretricis oratione, quod intelligens, ipse se reprehendit atque accusat: his verbis, nonne ego sum homo nullius pretii, qui nequeam mihi imperare? qui nequeam ingenio meo temperare? qui nequeam me continere? qui me regere non possim? EMANCVPO] trado. CENAM HOD. DARE V. VIAT.] cena viatica dari solebat peregrè euntibus & aduenientibus. suprà in Curculione. *Hic hodie apud me nunquam delinges salem.* MIL. *bene vocas*, &c. infra eadem fabula. *Venire tu me gaudes. ego credo tibi. Hospitium, & cœnam pollicere, vt conuenit Peregrè aduenienti.* INTVS] domo. TV FACITO OBSONATVM NOBIS SIT OP. OBS.] obsonatum, id est paratum, emtum. EGO OBSONABO] ego pretium præbebo, quo paretur obsonium. ego Bacchis obsonium emam, id est, ego pecuniam, qua ematur obsonium, ipsa præbebo. NAM ID F. SIT MEVM, &c.] id est, nam id turpe sit mihi, te & mihi operam dare, meáque gratia huc adesse, & ad eam operam sumtum facere de tuo. AT EGO NOLO DARE TE, &c.] verba sunt Pistocleri, non Bacchidis. quòd eò dico, quòd in nonnullis aliis editionibus personarū nomina peruersè sunt posita. PRIVS HIC ADEO, QVAM TE AM. D.] quid sibi hæc verba volunt? si hoc Pistoclerus sentit, se mox adfuturum. significat eadē opera se citò amare desiturum. Rursus si hoc si-

gnificat, se nunquam amare desiturum, videtur eadem opera dicere, se serò adfuturū, sed dicamus, hoc significari à Pistoclero, ego mox adero. quòd si tu vereris, Bacchis, ne quia aut te non amem, aut non constanter amem, tardus in redeundo sim futurus: spondeo tibi me prius hic adfuturum, quàm te amare desinam. Profert autem hunc locum Donat. in Eun. ad illud Ter. *si illud non licet, Saltem hoc licebit certè extrema linea amare haud nihil est.* Vbi notat, amare modò frui amore dicit. Plau. in Bacch. Prius hic adero quàm te am. des. & fine te amem BENE ME ACCIPIS ADVENIENTEM] ab hoc loco incipiunt solæ colloqui duę Bacchides Pistoclero ab eis degresso. QVIA PISCATVS MEO Q. A.] locatur ex ambiguo: significat enim amatorem locupletem, & copiosum ei hodie contigisse, cùm aliud dicere videatur, nempè bonos pisceis ei emtos esse. AQVA CALET] aqua ad lauandum calet. VT IN NAVI VECTA ES] postquam in naui vecta es. TIMIDA ES] ægra, & perturbata es. sic ferè Donatus in Andr. SIMVL HINC NESCIO, QVI TVRBAT, &c.] præterea nescio. quis ab hoc loco turbas excitat, qui huc ad nos venit, vel turbat nos colloquenteis. DECEDAMVS] de via. VT SEDES LASSITVDINEM] vt abstergeas, seu leues lassitudinem tuam ex nauigatione, & nausea contractam.

LYDVS seruus, PISTOCLERVS adolescens.

IAmdudum Pistoclere tacitus te sequor,
Spectans quas tute res hoc ornatu geras.
Nam ita me dij ament, vt Lycurgus mihi quidem
Videtur posse hîc ad nequitiam adducier.
Quò nunc capessis te hinc aduersa via,
Cum tanta pompa? Pi. *huc.* Ly. *quid huc? quis istic habet?*

Pi. *Amor, voluptas, venus, venustas, gaudium,*
Iocus, ludus, sermo, suauis suauiatio.

Ly. *Quid tibi commercij est cum diis damnosissimis?*

Pi. *Mali sunt homines, qui bonis dicunt malè.*
Tu dis nec rectè dicis. non æquum facis.

Ly. *An deus est vllus suauis suauiatio?*

Pi. *An non putasti esse vnquam? ô Lyde es barbarus,*
Quem ego sapere nimio censui plus quàm Thalem,
Idem stultior es barbaro Potitio.
Qui tantus natu deorum nescis nomina.

Ly. *Non hic placet mihi ornatus.* Pi. *nemo ergo tibi*
Hæc apparauit, mihi paratum est, cui placet.

Ly. *Etiam me aduersus exordire argutias?*
Qui si decem habeas linguas, mutum esse addecet.

Pi. *Non omnis ætas, Lyde, ludo conuenit.*
Magis vnum in mente est mihi nunc, satis vt commodè
Pro dignitate obsonij hæc concurret coquus.

Ly. *Iam perdidisti te, atque me, atque operam,*
Qui tibi ne quicquam sæpe monstraui bene.

Pi. *Ibidem ego meam operam perdidi, vbi tu tuam.*
Tua disciplina nec mihi prodest, nec tibi.

Ly. *O præligatum pectus.* Pi. *odiosus mihi es*
Tace atque sequere Lyde me. Ly. *illuc sis vide,*
Non pædagogum iam me. sed Lydum vocat.

Pi. *Non par videtur, neque sit consentaneum,*
Cùm herus hic intus sit, & cum amica sua accubet,
Cúmque osculetur, & conuiuæ alij accubent.
Præsentibus illis pædagogus vnà vt siet.

Ly. *An hoc ad eas res obsonatum est obsecro?*

Speras.

Pi. *Sperat quidem animus: quò eueniat, diis in manu est.*
Ly. *Tu amicam habebis?* Pi. *Cùm videbis, tum scies.*
Ly *Immo neque habebis, nec sinam: iturus sum domum.*
Pi. *Omitte Lyde, ac caue malo.* Ly. *quid caue malo?*
Pi. *Iam excessit mihi ætas ex magisterio tuo.*
Ly. *O barathrum, vbi vt es, vt ego te vsurpem lubens?*
Video nimio iam multo plusquam volueram.
Vixisse nimio satius est, quàm viuere.
Magistron' quenquam discipulum minitarier?
Nihil moror discipulos mihi esse iam plenos sanguinis,
Valens afflictat me vaciuom virium?
Pi. *Fiam, vt ego opinor, Hercules, tu autem Linus.*
Ly. *Pol metuo magis, ne Phœnix tuis factis fuam,*
Téque ad patrem esse mortuum renuntiem.
Pi. *Satis historiarum'st.* Ly. *hic vereri perdidit.*
Compendium ædepol haud ætati optabile
Fecisti. cùm istanc natu's impudentiam
Occisus hic homo est. ecquid in mente est tibi
Patrem tibi esse? Pi. *tibi ego, an tu mihi seruus es?*
Ly. *Peior magister te istæc docuit, non ego.*
Nimio es tu ad istas res discipulus docilior,
Quàm ad illa, quæ te docui, vbi operam perdidi.
Pi. *Istactenus tibi Lyde libertas data est*
Orationis. satis est, sequere me hac, ac tace.
Ly. *Ædepol fecisti furtum in ætate malum,*
Quum istæc flagitia me celauisti, & patrem.

HOC ORNATV] hoc nouo ornatu, & comitatu vel hoc apparatu atque instructu. NAM ITA MEDII AMENT, VT LYCVRGVS &c.] id est, Dij me non ament, nisi Lycurgus ipse Lacedæmonius, qui Lacedæmoniis seuerissimas leges scripsit, homo seuerissimus, continentissimus, patientissimus, durissimus & ab omni luxu, ac voluptate alienissimus, videtur mihi in hoc loco corrumpi, & nequã fieri posse. Sic Ouid. *Illic Hippolytum pone: Priapus erit.* QVO NVNC CAPESSIS TE? &c.] quo nunc te confers cum tanto apparatu, quem tecum circumfers?] HABET?] habitat? SVAVIS SVAVIATIO, suauis suauiatio, ex illo genere est, quod sępe iam notauimus, in quo nomẽ substantiuum cohæret cum adiectiuo eiusdem originis, & appellationis, vt amœnitas amœna, suprà in captiuis. nitoris nitidi, in Casina, &c. QVEM EGO SAPERE NIMIO SENSVI PL. Q. TH.] quem ego putaui Thale seu Thalete, qui fuit vnus è septem, multo esse sapientiorem. suprà in Capt. *Ecge pol Thalem talento nõ emam Milesium.* IDEM STVLTIOR ES BARBARO POTITIO.] De Potitio, & Pinario, quos genus sacrificij Hercules edocuit, & quo pacto Potitij omnes interierint intra diem tricesimũ, legendus Fest. Significat autem Potitium sacerdotẽ fuisse stultum, atque imperitum, antiquum. Antiquitas enim simplex, & stulta habetur: & antiquũ pro stulto plerunque vsurpatur. Et apud græcos ἀρχαῖα, id est. stulta & ἀρχαϊκῶς, stultè. vel idcirco Potitium vult stultũ fuisse, quòd ea sacra, quæ ab Hercule didicerat, seruos publicos docuerit, eóque facto tota Potitiorum familia interierit. Commemorat & Virg. Potitiũ lib. 8. Æneid. *Ex illo celebratus honos, lætique minores Seruauere diẽ primùs que Potitius auctor, Et domus Herculei custos Pinaria sacri.* Legendus & Macrobius de Potitiis & Pinariis lib. 3. Saturn. cap. 6. Quod autẽ Festus legit hîc *putitium*, non *Potitium*: & *putitium* interpretatur stultum: puto eum esse lapsũ, & vitioso exemplari esse vsum. vel dicamus Festum esse corruptum & apud eum legendum *Potitium*: non *putitium*: quod apparet ex Plauti verbis, quę profert, & ex iis, quæ addit de Herculis sacris quamuis non sint vsqueque integra. Iam barbaro Potitio, id est. Romano. Romani enim Gręcis erant barbari. In prologo Asinariæ *Demophilus scripsit: Marcus vertit barbarè.* TANTVS NATV] tam grandis natu. ORNATVS] apparatus. ME ADVERSVS] aduersus me. ἀναφορά EXORDIRE ARGVTIAS?] exordiris verba arguta? MVTVM ESSE ADDECET] tamen te mutum esse decet. quia scilicet magister & custos tuus sum. NON OMNIS AETAS, LYDE, LVDO CONV.] significat, se esse ea ætate, quæ à ludo discẽdi, & à magistro abhorreat, se olim, cùm puer esset, Lydo pædagogo & magistro paruisse & ad ludum discendi, eo duce, iuisse. nunc alium sibi pædagogũ ac magistrum, aliúmque ludum obtigisse: videlicet amorem: sic infrà non longè, *Iam excessit mihi ætas ex magisterio tuo.* Inest autem hîc paronomasia non illepida *Lyde ludo.* Eodem enim modo pronuntiantur, *Lydus & ludus.* IN MENTE MIHI [illegible] cogito. HAEC VT CONCVRRET COCVS] vt hæc

obsonia curet cocus. Terent. Andr. *Nempe vt curentur rectè hæc.* QVI TIBI NEQVICQVAM SAEPE M.] qui tibi sæpe bene præcepi frustrà. qui te sæpe frustrà rectè docui. O PRAELIGATVM P.] ô animum veneficiis, aut cautionibus, & excantamẽtis quibusdam ante occupatum, & quasi ante vinctum, & constrictum. translatum ab iis qui venenatis, seu carminibus, tanquam vinculis quibusdam, ligati sunt. ILLVC SIS VIDE] alloquitur aliquem ex iis qui adsunt. illud, inquit, vide si vis. SED LYDVM VOCAT] Lydum, quasi seruum. Mar. Tullius pro Flacco, *Quis vnquam Græcus comœdiam scripsit, in qua seruus primarum partium non Lydus esset?* NON PAR VIDETVR] non æquum videtur. NEQVE SIT CONSENTANEVM] οὐδ' εὔλογον εἶναι, neque sit consonum. SPERAT QVIDEM ANIMVS] sperat animus, Græcorum more dictum est, ἔλπεται θυμός. Homerus. ἐλπεται ... id est, valde autem eis sperabat animus, &c. spero equidem hæc obsonia nobis vsui fore ad epulandum, & conuiuium agitandum. QVO EVENIAT DIS IN M EST] quò res euasura sit, deorum in potestate situm est. Homer. nõ vno loco θεῶν ἐν γούνασι κεῖται. TV AMICAM HABEBIS?] stomachosè pronuntiandum, túne amicam hoc est, ἑταίραν habebis? CAVE MALO] sermo minantis. caue malo, inquit, id est noli committere, vt tibi dem malum, seu, vt tu vapules. noli tibi malum, & infortunium vltro arcessere, si non vis vapulare, & si sapis, sine me meo modo viuere, & animo meo obsequi. sic in Rudente. *Caue malo, ac tace tu.* IAM EXCESSIT MIHI AETAS EX MAG. T.] id est, iam suum id ætatis, vt nec magistro, nec custode egeam. Horatius epist. ad Pisonem, *Imberbis iuuenis tandem custode remoto Gaudet equis.* &c. Terent. Andr. *nam antea Qui scire posses, Dum ætas, magister, metus prohibebant?* Sic dictum à Plauto autem, *excessit ex magisterio,* vt à Terentio, ibidem. *excessit ex ephebis.* O BARATHRVM VBI TV ES? VT EGO TE VS L.] ô quàm libenter me in barathrum præcipitem agam, cùm ista audio! malim me in barathrum præcipitem dare, quàm ista videre, atque audire. talia sunt illa. ἐμοὶ χάνοι εὐρεῖα χθών. mihi tellus ima dehiscat. VIDEO NIMIO IAM MVLTO, &c.] nimio multo, ἐκ παρὰ πολύ. Vide inquit, plus multo ac nimio, quàm videre volueram, video quæ videre nolueram. VIXISSE NIMIO SATIVS EST, &c.] vixisse, id est, mortuũ esse. Virgilius libr. 4. Æneid. *Vixi, & quem dederat cursum fortuna peregi.* sic sup. in Capti. *Nunc illud est, cùm me fuisse, quam esse, nimio mauelim.* ad quem locum plura MAGISTRON' QVENQVAM DISC. MIN.] æquúmne est? ferendumne est? oportet? & similia quædam subintelligenda sunt. est enim præcisa loquutio: qua vtimur in indignationibus. hoc eò pertinet, quòd supra dixerat Pistoclerus. *caue malo.* NIHIL MOROR DISC. MIHI ESSE, &c.] non curo habere discipulos, tam animosos, tam calidos, feruidos, atque iracundos, qui pleni sanguinis sunt præfidentes, animosi, & audaces sunt: contra, exsangues, timidi. VALENS AFFL. ME VACIVVM V.] oratio ad spectatores versa. valens, inquit Lydus, id est, robustus, ac validus, me imbellum, viribus vacuum affligat, id est, crebrò ad terram deiicit, atque illidit. VACIVOM] vacuum. in prologo Casinæ. *Aures vaciua sunt, animum aduertite.* FIAM, VT EGO OPINOR, HERCVLES: TV AVTEM LIN.] Lynus Herculem musicam docuit. at Hercules non bellum magistro pretium docendi persoluit. Nam cùm ab illo reprehensus, & obiurgatus esset, quòd citharam nimis validè pulsaret, aut quod eam fidem, quam nõ oportebat, pulsasset, ea ipsa cithara, quam tenebat, percussum interemit. minatur igitur non obscurè Pistoclerus, se Lydo necem illaturum, vt Hercules Linum interfecit. POL METVO MAGIS, NE PHOENIX T.F.F.] id est, pol metuo potiùs, ne inanem operam in te docendo sumpserim, & tristis nuntius tuæ breuis vitæ parentibus tuis fiam: quod Phœnici Achillis magistro contigit. qui cum Achillem instituisset, neque eum ab iracundia ad clementiam inflectere potuisset: Achillem à Paride interfectum vidit, eiusque mortis nuntium ad Peleum eius patrem pertulit. FVAM] sim, fiam. SATIS HISTORIARVM ST] historiarum appellatione intelliguntur apud Plautum etiam fabulæ, & omnia, quę ad cognitionem antiquitatis pertinent. HIC VERERI PERDIT] id est, hic pudorem amisit. vereri pro pudore posuit, Græcorum more, τὸ αἰδεῖσθαι. notauimus in commentariis Lucretian. lib. 4 ibi, *Præterea meminisse iacet, languét que sopore.* vt diximus meminisse dictum esse Græcorum more, pro memoria, vt illi dicere solent τὸ μεμνῆσθαι. αἰτί τῆς μνήμης. COMPENDIVM AEDEPOL. &c.] id est, profectò lucrum fecisti ætati tuæ incommodum, & inutile, cum ita impudens euasisti. NACTV'S] nactus es. OCCISVS HIC HOMO EST] periit hic homo. loquitur nunc de Pistoclero in tertia persona, ad spectatores oratione auersa. mox iterum ad eum se conuertet. ECQVID IN MENTE EST TIBI PATR. &c.] id est, nunquid cogitas patrem tibi esse? *in mente est tibi.* ἐν νῷ σοί ἐστι. vt suprà, ead. fab. *Magis nunc in mente est mihi nunc, satis vt commodè,* &c. TIBI EGO, AVT TV MIHI S. ES?] malim ita legi, Tibi ego, an tu mihi seruus es? hoc est, dic mihi tibine ego, an tu mihi seruus es? proinde ac sic dicat, si tu mihi seruus es: mihi obsequi debes. sin ego tibi seruus sum, ego tibi obtemperare debeo. PEIOR MAGISTER. &c.] Cupido, amor, libido, cupiditas, affectus animi immoderatus. NIMIO] multo. AD ISTAS RES] ad res amatorias, & Venerias. DOCILIOR] M. Tullius lib. 7. epist. ad Trebat. *O medicum suauem, meque docilem ad hanc disciplinam.* AEDEPOL FECISTI FVRTVM M. AET. M.] furtum κλέμμα, κλέμμα. κλέπτειν autem, vsurpant interdum Græci pro fallere, & latere, & occultare consilium suum. Sic & hoc loco Plautus furtum vsurpauit prò calliditate, & astutia, qua quis consilium, & voluntatem celat. hæc igitur huius loci sententia est. profectò dissimulasti, & celasti rem malam, ac turpem. nam cum te probum, ac frugi adolescentem esse putaremus: tu eras improbus ac nequam. FLAGITIA] facta turpia, & erubescenda.

CHRYSALVS seruus.

Herilis patria: salue quam ego biennio,
Postquam hinc in Ephesum abij, conspicio lubens,
Saluto te vicine Apollo, qui ædibus
Propinquus nostris accolis, veneróque te,

Ne Nicon-

Ne Nicobulum me finas nostrum senem
Prius conuenire, quàm sodalem viderim
Mnesilochi Pistoclerum, quem ad epistolam
Mnesilochus misit super amica Bacchide.

HERILIS PATRIA.&c.] loquitur Chrysalus, Mnesilochi, qui biennium à patria afuerat, Ephesique fuerat, seruus: patriámque vna cum hero reuersus, & ab eo præmissus, saluat. IN EPHESVM ABII] addit præpositionem nomini vrbis proprio, vt & infrà semper. SALVTO TE, VICINE APOLLO] qui prope ædeis nostras collocatus es, &c. vt deinceps subiungit, qui ædibus propinquus nostris accolis. Mar. Tullius lib. 4. epist. ad Attic. prima epist. *Ibi mihi Tulliola mea fuit præsto natali ipso die: qui casu idem natalis erat, & Brundisinæ coloniæ, & tuæ vicinæ salutis.* Apollinem autē ἀγυιαῖον significat, quem tanquam præsidem Athenienses in vestibulo domus colebant. Iā vero hæc Athenis aguntur. VENERÓRQ. TE. &c.] & te precor, vt prius Pistoclerum videam, quàm me Nicobulus herus maior conueniat. QVEM AD EPIST.] ad quem Mnesilochus misit epistolam de amica Bacchide, quemad, pro, ad quem, ἀναστροφή.

PISTOCLERVS adolescens, CHRYSALVS.

Mirum est me vt redeam te opere tanto quæsere.
Qui abire hinc nullo pacto possim, si velim,
Ita me vadatum amore, vinctúmque attines.

Ch. *Proh dij immortales, Pistoclerum conspicor.*
O Pistoclere salue. Pi. *salue Chrysale.*

Ch. *Compendi verba multa iam faciam tibi.*
Venire tu me gaudes, ego credo tibi.
Hospitium & cenam pollicere, vt conuenit
Peregrè aduenienti: ego autem venturum annuo.
Salutem ab sodali solidam nuntio.
Rogabis me vbi sit? viuit. Pi. *nempe rectè valet.*

Ch. *Istuc volebam ego ex te percontarier.*

Pi. *Quî scire possum?* Ch. *nullus plus.* Pi. *quémnam ad modum?*

Ch. *Quia illa inuenta est quam ille amat, viuit rectè & valet:*
Si non inuenta est, minus valet, moribundus est.
Anima est amica amanti. si abest, nullus est:
Si adest, res nulla est, ipsus est nequam & miser.
Sed tu quid factitasti mandatis super?

Pi. *Egon' vt quod ab illo attulisset nuntius,*
Non impetratum id aduenienti ei redderem?
Regiones colere mauellem ego Acheruntieas.

Ch. *Eho, an inuenisti Bacchidem* Pi. *Samiam quidem.*

Ch. *Vide quæso, ne quis tractet illam indiligens.*
Scis tu, vt confringi vas citò Samium solet.

Pi. *Iámne vt so es?* Ch. *dic vbi ea nunc est, obsecro.*

Pi. *Hic, exeuntem me vnde aspexisti modò.*

Ch. *Vt istuc est lepidum, proximæ viciniæ*
Habitas. ecquidnam meminit Mnesilochi? Pi. *rogas?*
Immo vnicè vnum plurimi pendit Ch. *papæ.*

Pi. *Immo vt eum credis, misera amans desiderat.*

Ch. *Scitum istuc.* Pi. *immo Chrysale hem non tantulum*
Vnquam intermittit tempus, quin eum nominet.

Ch. *Tanto hercle melior Bacchis.* Pi. *immò.* Ch. *immo hercle abiero*
Potius. Pi. *num inuitus rem bene gestam audis heri?*

Ch. *Non herus, sed actor mihi cor odio sauciat.*
Etiam Epidicum, quam ego tabulam aquè ac me ipsum amo
Nullamaque inuitus specto, si eam agit Pellio.
Sed Bacchis etiam fortis tibi visa'st? Pi. rogas?
Ni nactus Venerem essem, hanc Iunonem dicerem.

Ca. *Ædepol Mnesiloche, vt rem hanc natam esse intelligo,*
Quod ames, paratum est: quod des, inuento est opus.
Nam istic fortasse auro opus est. Pi. Ph. lippeoquidem.

Ch. *Atque eo fortasse iam opus est. Pi. atque etiam prius.*
Nam, iam huc adueniet miles, & miles quidem
Qui de amittenda Bacchide aurum hic exigit.

Ch. *Veniat quando vult, atque ita ne mihi sit mora,*
Domi'st, non metuo, nec cuiquam supplico,
Dum quidem hoc valebit pectus perfidia meum.
Abi intrò, ego hic curabo. tu intus dicito
Mnesilochum adesse Bacchidi. Pi faciam vt iubes.

Ch. *Negotium hoc ad me nunc attinet aurarium.*
Mille & ducentos Philippos attulimus aureos
Ephesi, quos hospes debuit nostro seni.
Inde ego hodie aliquam machinabor machinam,
Vnde aurum efficiam amanti herili filio,
Sed foris concrepuit nostra, quinam exit foras?

MIRVM EST, &c.] loquitur Pistoclerus domo Bacchidum exiens cum ea Bacchide, quā amare occœperat. mirum est, inquit, te tam valdè me orare vt redeam, qui abire hinc nullo modo possim. quæsere, rogare, orare. Lucretius lib 5. *Non diuûm pacem votis adit, & prece quæsit Ventorum pauidus paces, animásque secundas?* ITA ME VADATVM AMORE, &c.] ita me quasi vadibus à me acceptis obligatum attines. hic *vadatum* vsurpauit passiuè, alias actiuè: vt suprà in Curculione, *Vbi tu es, qui me conuadatu's Veneris vadimonio?* & Horatius Satyra 9. libro 2. *& respondere vadato Debebat.* ATTINES] apud te retines. COMPENDI MVLTA VERBA IAM S. T.] id est multa tibi verba lucrifaciam id est, faciā, vt multa verba prætermittere possis, quibus te vti necesse fuisset. faciā, vt multa verba, quę necessariò insumturus eras, lucreris, seu lucrifacias, neque insumere necesse habeas. sic loquitur in Mostellaria, *Orationis operam compendi face* Idem in Asinaria, *Verbiuelitationem fieri compendi volo*, Sic Pacuuius Hermona, *Lamentas, fletus, facere compendi licet.* ex Nonio, in voce *lamentas*, pro lamentationes. Sic autē legendum, vt edidimus, non vt est in libro vulgato, *compendio multa v.* &c. VENIRE TV ME GAVDES. &c.] hæc sunt verba quæ locuturus fuerat Pistoclerus: ea igitur occupat Chrysalus ne Pistoclerus ea loqui necesse habeat, vt ea lucrifaciat. his autem verbis vti solebant ad eos, qui peregrè veniebant HOSPITIVM, ET CENAM POLL. VT CONVENIT, &c.] hoc quoque in more erat positum, vt peregrè aduenientibus cenam darent. suprà eadem fabula, *Ego sorori meæ cenam hodie dare volo viaticam.* Et in Epid. in principio *Venire saluum gaudeo. TH. quid cæterum? EP. quod adeò assolet cena tibi dabitur.* SALVTEM AB SODALI, &c.] in voce *salutem*, m, non eliditur. AB SODALI] Mnesilocho. ROGABIS ME, VBI SIT, &c.] huius versiculi mensura non videtur constare. à me quidem non facilè expediri potest. videtur enim vna syllaba superesse, nisi quis dicat in aduerbio *rectè*, c, exteri, aut, t. liquescere. ISTVC VOLEBAM EGO EX TE PERC.] scio equidem eum viuere: sed vtrum valeat, ne, ex te quærere volebam : & hoc ex te scire possum : Significat Chrysalus Mnesilobhum valere, si Bacchis, quam amat inuenta est : sin autem non est inuenta non valere. multi viuunt, qui minus rectè valent. QVI SCIRE POSSVM] quo pacto scire possum, recténe valeat Mnesilochus, quem biennio non viderim? NVLLVS PLVS] nullus plus scire potest, quàm tu quippe qui scias vnus, quo loco sint eius res, quæ ad amorem eius pertinēt. Valet igitur herus meus Mnesilochus, si Bacchidem, quā deperit, reperisti. si nō reperisti, non valet. QVIA ILLA INVENTA. &c.] in pronocabulis, *illa* & *ille*, vnā l, exteritur, & prior syllaba corripitur. quod & Terentio vsitatum est. ANIMA'ST AMICA AMANTI, &c.] & anima, seu animus eius qui amat, non est in eius corpore, neque pectore, sed in eius quam, aut quem amat, pectore. In Pseud. *Aduertito animum. CA. non adest. PS. at tu cita*, &c sup. in Cistell. *Vbi sum, ibi non sum: vbi non sum, ibi est animus.* ad quem locū hac de re plura SI ABEST] amica. RES NVLLA'ST] res familiaris perit, IPSVS EST NEQVAM, ET M.] ipse omnia sua profundit, & dissipat, & nulli rei honestæ operam dat, ita miser est. MANDATIS SVPER?] de mandatis? de iis, quæ tibi mandauit herus meus Mnesilochus? EGON' VT QVOD AB ILLO ATT. N. &c.] egóne committerem, vt quod mihi ab illo per nuntium mandatum esset, id ei non confectum redderem? egóne tam ignauus, aut tam negligens, aut tam inofficiosus essem, vt quod nuntius ab eo veniens mihi nuntiasset, id ego ei continuò non transactum redderem? REGIONES EQVEAR MAVELL. AGH.] mallem mortuus esse, mallem

mallem apud inferos esse: vel prima syllaba vocis *Acheronticas* hic breuis est, vel, vt versus sit integer, addendum pronomen *ego*. SAMIAM QVIESMI.] emi Bacchidem non quamlibet. sed Samiam. VIDE QVAESO, NE QVIS ILLAM TR. INDIL.] iocus ex verbo *Samiam*. alludit enim ad vasa Samia, quæ fictilia, hoc est, ex luto Samio facta erant? & idcirco fragilia. IAMNE VT SOLES?] Iamne ad ingenium redis, vt risum captes in rebus seriis] Iamne, vt soles, facetus es] VT ISTVC EST LEPIDVM?] quàm istuc, quod dicis, lepidum est? PROXIMAE VICINIAE H.] in proxima vicinia habitat. proximę viciniç, patrius casus, aduerbium olens. Iam in pronocabulo, istuc, s, exteritur, vt prima syllaba breuis esse posšit. ECQVIDNAM MEM. MNES.] numquid nam meminit Mensilo hi? Sic Horat. lib. 1. epist. ad Iul. Flor. *Vt valet, vt meminit nostri?* IMMO, VT EVM CRED. MIS. AM. D.] Immò, vt credis eum absentem desiderio Bacchidis macerari, ita Bacchis illum absentem misera amans desiderat. SCITVM ISTVD] bellum & lepidum est istud, quod dicis, Bacchidem desiderio Mnesilochi affectam esse. NON TANTVLVM INTERMITTIT T.] ne breuissimum quidem tempus intermittit, quin eum nominet assiduè, & indesinenter, & sine intermissione temporis eum habet in ore, *tantulum* δεικτικῶς, ostendit enim aliquid minimum cùm hoc loquitur: fortasse pilum, aut vnguem extremum, aut aliquid tale ad significandam temporis breuitatem. Argumentum amoris est certissimum, cum absens absentem desiderat & nominat. IMMO] cum plura dicturus esset Pistoclerus, orationem eius interrumpit Chrysalus, fortassis obscurè significans suspiciosum esse, & non decere, sodalis amicam nimium à sodali laudari: vel eò tantùm interpellat, quod inepta, & indecora actione vtatur in eis, quæ referat, pronuntiandis. quod magis probo, propterea quæ sequuntur, *non herus sed actor*, &c.] IMMO HERCLE ABIERO P.] quàm audiam tam ineptè narrantem. SED ACTOR MIHI COR. OD. S.] sed Pistoclerus, qui agit, & loquitur, mihi animum molestia afficit, sauciat, offendit. tralatio est. Pistoclerus mihi molestus est, vel propterea quòd commemoratione multorum Bacchidis dictorum, ac factorum arguit se cũ ea sæpius, & familiariùs, quàm par sit, cum ea versari. sed ego priorem sententiam magis probo. SI EAM AGIT PELLIO] quidam fuit Pellio malus, atque ineptus comœdus. est autem Pellio, qui pelleis subigit aut interpolat, & concinnat aut vendit. Nonnulli dicũt quidam actori inepto, hoc nomen fuisse. SED BACCHIS ETIAM FORTIS TIBI VISA'ST?] sed dic mihi, Bacchisne tibi fortis, id est, formosa visa est? sic in Milite. *ecquid fortis visa est?* Ita Seruius, & Nonius. fortassis autem *fortis*, cum de muliere aut puella dicitur, formosam significat, quia formosa mulier, quouis viro, quãtũuis robusto, ac valido, potentior ac validior est quod Anacreõ testatur huius rei testis locuples, φύσις κέρατα ταύροις, Ὁπλὰς δ' ἔδωκεν ἵπποις, Ποδωκίην λαγωοῖς, Λέουσι χάσμ' ὀδόντων, Τοῖς ἰχθύσιν τὸ νηκτόν, Τοῖς ὀρνέοις πέτασθαι, Τοῖς ἀνδράσιν φρόνημα· Γυναιξὶν οὐκ ἔτ' εἶχεν. Τί οὖν δίδωσι; κάλλος, Ἀντ' ἀσπίδων ἁπασῶν, Ἀντ' ἐγχέων ἁπάντων· Νικᾷ δὲ καὶ σίδηρον, Καὶ πῦρ καλή τις οὖσα, id est, natura cornua Tauris, vngulas autem equis dedit: celeritatem pedum leporibus, Leonibus dentium hiatum, piscibus natandi facultatem, auibus volatum, viris mentis præstantiam At mulieribus non poterat eam largiri: quid igitur, formam pro clypeis omnibus, pro gladiis omnibus. ferrum autem, & ignem superat mulier, quæ formosa est. NI NACTVS VEN. ESSEM H. EVN. D.] ni nactus essem formosiorem, hanc ei proximam dicerem. Nonnulli, *ducerem*, legi volunt. ego nihil muto. ÆDEPOL MNESIL.] alloquitur Mnesilochum absentem. VT REM HANC NATAM ESSE INTELLIGO] qualem huius rei naturam esse video: Sic loquitur in Casina, *Ita rem natam esse intellige. Necessum est versis gladiis depugnarier.* Idem in Trucul. *Fiat vt, rem gnatam video, hoc accipiendum est quod datur.* Eodem pertinet & eiusdem generis est, quod sæpè vsurpari solet, *è re nata.* PHILIPPEO QVIDEM] auro purissimo, & putissimo, à Philippo Macedone. hinc nummi Philippei, infrà eadem fabula, *Nunc nisi ducenti Philippei redduntur mihi, Iam ego illorum ego animam amborum exsorbebo.* Idem in Trinũmo, *Nummorum Philippeum ad tria millia.* Horatius epistola prima libr. 2. *Chœrilus, incultis qui versibus, & malè natis Rettulit acceptos, regale numisma, Philippos.* Vlpianus Iurisconsultus libro Digestorum trigesimoquarto, tit. 2. capitul. legis Quintus Mutius *Si autem aurum, vel argentum signatum legatum sit: id paterfamilias videtur testamento legasse quod aliqua forma est expressum. veluti quæ Philippi sunt*, &c. ATQVE ETIAM PRIVS] prius quàm iam, si fieri potest. hyperbole. ET MILES QVIDEM, QVI DE AMIT. BACCH.] & miles non quiuis, sed is miles, qui aurum hic exigit, vt missam faciat Bacchidem: & si aurum non accipiat, vnà secum hinc Bacchidem abducet. ATQVE ITA NE MIHI SIT M.] atque ita citò veniat, ne me moretur. proinde ac si dicat, tantum abest, vt eum sim moraturus in nummis expediendis, ac numerandis, vt verear, ne ille me paratũ moretur. DOMI'ST] aurum, non quæro foris. NEC CVIQVAM SVPPL.] id est, nec aurum à quoquam supplex peto, cum domi habeam. quod domi habemus, nec à vicinis, nec ab amicis petimus: sic suprà in Asin. *habeo opinor familiare tergum, ne quæram foris.* ad quem locum plura exempla collegimus, & infrà alia colligentur. DVM QVIDEM HOC PECT. P. M.] quandiu quidem meum pectus perfidia pollebit, seu instructum erit hoc pectus, δεικτικῶς, id est, meum pectus. TV INTVS DICITO MNESIL. ADESSE.] ordo, tu intus dicito Bacchidi Mnesilochum adesse. NEGOTIVM HOC AD ME NVNC ATT. AVR.] negotium aurarium, id est, negotium de auro inueniendo. PHILIPPOS] nummos à Philippo Macedone dictos, & Philippi imagine impressos ac signatos. Valebat autem numus Philippeus aureos duos circiter aureos Gallicos: quod ego ex vno nuper cognoui, quem mihi ostendit Clemens Teuerinus. MACHINABOR MACHINAM] Atticismus μηχανήσομαι μηχανήν, hoc est, aliquam fabricabor fallaciam: aliquid comminiscar: aliquid excogitabo, seu reperiam: aliquam machinam parabo. SED FORIS CONCREPVIT, &c.] Sæpè iam diximus, apud veteres illos, foreis ita fuisse positas, & ita aperiri solitas, vt domi exituri erant, foreis pulsarent, ne, qui extrà iter facerent, à ianua extrorsum versa læderentur.

NICOBVLVS senex, CHRYSALVS seruus.

IBo in Piraeum, visam ecqua aduenerit
In portum ex Epheso nauis mercatoria.
Nam meus formidat animus nostrum tam diu
Ibi desidere, neque redire filium.
Ch. *Extexam ego illum pulchrè iam, si dij volunt.*
Haud dormitandum'st. est opus chryso Chrysale.
Adibo hunc quem quidem ego hodie faciam hic arietem
Phryxi itaque tondebo auro vsque ad viuam cutem.
Seruus salutat Nicobulum Chrysalus.
Ni. *Proh di immortales, Chrysale, vbi mihi est filius?*
Ch. *Quin tu primum salutem reddis, quam dedi?*
Ni. *Salue sed vbinam est Mensilochus?* Ch. *viuit, valet.*
Ni. *Venitne?* Ch. *venit.* Ni. *euax, adspersisti aquam.*
Benéne vsque valuit? Ch *panceratiè atque athleticè.*
Ni. *Quid hoc? qua caussa eum hinc in Ephesum miseram,*
Accepitne aurum ab hospite Archidemide?
Ch. *Heu, cor meum & cerebrum Nicobule finditur.*
Istius hominis vbi fit quaque mentio.
Tun' hospitem illum nominas, hostem tuum?
Ni. *Quid ita hercle obsecro?* Ch. *quia aedepol certè scio,*
Vulcanus, sol, luna & dies, de quattuor,
Scelestiorem nullum hoc illuxere alterum.
Ni. *Quámne? Archidemidem?* Ch *quàm, inquam, Archidemidem.*
Ni. *Quid fecit?* Ch. *quid non fecit? quin tu id me rogas?*
Primùm dum infitias ire coepit filio,
Negare se debere tibi triobulum,
Continuò antiquum ibi hospitem nostrum sibi
Mnesilochus aduocauit, Pelagonem senem:
Eo praesente homini extemplo ostendit symbolum.
Quem tute dederas, ad eum vt referret, filio.
Ni. *Quid vbi ei ostendit symbolum?* Ch. *infit dicere*
Adulterinum & non eum esse symbolum.
Quotque innocenti ei dixit contumelias?
Adulterare eum aiebat rebus caeteris.
Ni *Habetn' aurum? id mihi primùm dici volo.*
Ch. *Postquam qui item praetor recuperatores dedit,*
Damnatus demum, vi coactus reddidit
Ducentos, & mille Philippûm. Ni. *tantum debuit.*
Ch. *Porro etiam ausculta pugnam, quam voluit dare.*
Ni. *Et ámne est quid porro?* Ch *hem accipe, trina haec nunc erit.*
Ni *Deceptus sum. Autolyco hospiti aurum credidi.*
Ch. *Quin tu audi.* Ni *immò ingenium auidi haud pernoram hospitis.*
Postquam aurum abstulimus, in nauem conscendimus,
Domum cupientes fortè vt assedi in stega,
Dum circumspecto, atque ego tum lembum conspicor.
Longum'st rigorem maleficum exornarier.

Perij

Ni. *Perij herele.lembus ille mihi lædit latus.*
Ch. *Is erat,communucum hoſpite & prædonibus.*
Ni. *Adeón' me fuiſſe fungum,vt qui illi crederem.*
Cùm mihi ipſum nomen eius Archidemis
Clamaret demturum eſſe ſi quid crederem.
Ch. *Is noſtræ naui lembus inſidias dabat.*
Occœpi ego obſeruare eos,qu am rem gerant.
Interea è portu noſtra nauis ſoluitur.
Vbi portu exijmus,homines remigio ſequi,
Neque aues,neque venti citiùs.quoniam ſentio
Quæ res gereretur,nauem extemplo ſtatuimus.
Quoniam vident nos ſtare,occeperunt ratem
Turbare in portu Ni. *eu adepol,mortalis malos.*
*Quid denique agitis?*Ch.*rurſum in portum recipimus.*
Ni. *Sapienter factum à vobis.quid illi po ea?*
Ch. *Reuorſionem ad terram faciunt veſperi.*
Ni. *Aurum hercle auferre voluere,ei rei operam dabant.*
Ch. *Non me fefellit,ſenſi,eo exanimatus fui.*
Poſtquam nos vidimus auro inſidias fieri.
Capimus conſilium continuò,poſtridie
Auferimus inde aurum omne illis præſentibus,
Palàm atq e apertè,vt illi id factum ſciſcerent.
Ni. *Scitè hercle.cedo quid illi?*Ch.*tri es illico,*
Quando extemplo à portu ire nos cum auro vident,
Subducunt lembum capitibus quaſſantibus.
Nos apud Theotimum omne aurum depoſimus,
Qui illic ſacerdos eſt Dianæ Epheſiæ.
Ni. *Qui iſtic Theotimus eſt?*Ch *Megalobuli filius,*
Qui nunc in Epheſo eſt Epheſis cariſſimus.
Ni. *Næ ille herclè mi i ſit multo tanto carior,*
Si me illoc auro tanto circumduxerit.
Ch. *Quin ipſa in æde Dianæ conditum eſt,ibi,*
*Demum publicitus ſeruant.*Ni.*occidiſtis me,*
Nimio hic priuatim ſeruaretur rectius.
Sed vos nihilne attuliſtis inde auri domum?
Ch. *Immò etiam.verum quantum attulerit,neſcio.*
Ni. *Quid neſcis?*Ch.*quia Mneſilochus noctu clanculum*
Deuènit ad Theotimum:nec mihi credere,
Nec cuiquam in naui voluit.eò ego neſcio
Quantillum attuleri ,verùm haud permultum attulit.
Ni. *Etiam dimidium cenſes?*Ch.*non ædepol cio.*
*Verùm haud opinor.*Ni.*fértne partem tertiam?*
Ch. *Non hercle opinor,v rùm verum neſcio.*
Profectò de auro m il ſcio,niſi neſcio.
Næ tibimet illuc naui capiendum eſt iter,
Vt illud reportes aurum ab Theotimo domum.
*Atque heus tu*Ni *quid vis?*Ch *annulum gnati tui*
*Facito vt memineris ferre.*Ni.*quid opu'ſt annulo?*

Ch. *Quia id signum est cum Theotimo, qui eum illi afferet,*
Ei aurum vt reddat. Ni. *meminero, & rectè mones.*
Sed diuésne est istic Theotimus? Ch. *etiam rogas?*
Qui soccis habeat auro suppactum solum.
Ni. *Cur ita fastidit?* Ch. *tantas diuitias habet,*
Nescit quid faciat auro. Ni. *mihi dederit velim.*
Sed qui præsente id aurum Theotimo datum est?
Ch. *Populo præsente nullu'st Ephesi quin sciat.*
Ni. *Istuc sapienter saltem fecit filius,*
Cùm diuiti homini id aurum seruandum dedit,
Ab eo licebit quamuis subitò sumere.
Ch. *Immò hem tantisper nunquam te morabitur,*
Quin habeas illud quo die illuc veneris.
Ni. *Censebam me effugisse à vita maritima,*
Ne nauigarem tandem hoc ætatis senex.
Id mihi haud vtrum velim licere intelligo,
Ita bellus hospes fecit Archidemides.
Vbi nunc est ergo meus Mnesilochus filius?
Ch. *Deos atque amicos ijt salutatum ad forum.*
Ni. *At ego hinc ad illum, vt conueniam quantum pote'st.*
Ch. *Ille est oneratus rectè, & plus iusto vehit.*
Exorsa hæc tela non male est omnino mihi,
Vt amantem herilem copem facerem filium,
Ita feci, vt aurum quantum vellet sumeret.
Quantum autem lubeat reddere, vt reddat patri.
Senex in Ephesum hinc ibit aurum arcessere.
Hîc nostra agetur ætas in malacum modum.
Siquidem hic relinquet, nec secum abducet senex
Medet Mnesilochum. quas ego hic turbas dabo?
Sed quid futurum est, cùm hoc senex resciuerit?
Quom se excucurrisse illuc frustra sciuerit.
Nósque aurum abusos? quid mihi fiet postea?
Credo hercle aduenien nomen mutabit mihi,
Faciétque extemplo crucisalum me ex Chrysalo.
Aufugero hercle, si magis vsus venerit.
Si ero reprehensus, macto ego illum infortunio:
Si illi sunt virgæ ruri, at mihi tergum domi'st.
Nunc ibo, herili filio hanc fabricam dabo,
Super auro, amicáque eius inuenta Bacchide.

IBO IN PIRAEEVM VISAM. &c.] præpositionem addidit nomini accusatiui casus *Piræeum*, non vt oppido, sed vt loco. vide ep. 3. lib. 7. Epistolarum Att. ibi, *Venio ad Piræea, in quo magis reprehendendus sum, quòd homo Romanus Piræa scripserim, non Piræeum: (sic enim omnes nostri locuti sunt) quam quòd, in, addiderim. non enim hoc vt oppido præposui, sed vt loco.* &c. ECQVAE] ecqua: nunqua. NAM MEVS FORMIDAT ANIMVS &c.] id est, nam ego formido, &c. NOSTRVM TAM DIV IBI DES.] id est, quòd noster filius ibi tam diu desideat: id est. otiosus sederat. à desidendo, desides dicti sunt, & desidia. EXTEXAM EGO ILLVM PVLCRE IAM, &c.] id est, spoliabo, & nudabo illum auro. extexere, est telam sua textura aut lana nudare. significat & minatur se Nicobulum auro emuncturum & marsupia, vt in epid loquitur, extenteraturum. alii sic explicant: ego illius rationes omneis, & consilia omnia peruertam. SI DII VOLVNT] si dii adiuuant. diis volentibus. In epist. Timarchidis Verris accensi ad apronium lib 3. accusat. *ipsi sudabunt si tu volent.* HAVD DORMITANDVM'ST] sic suprà in Epid. *non enim nunc tibi dormitandum, neque cunctandi copia'st.* EST OPVS CHRYSO CHR.] χρυσοῦ χρεία, & [illegible]. est opus auro Chrysale.

fale. QVEM QVIDEM EGO HODIE FACIAM HIC ARIETEM PHRYXI] id est, quem ego auro nudabo, ac spoliabo, vt arietem Phryxi, cuius vellus erat aureum. Phryxum autem, & Hellen deorum beneficio ab interitu vindicatos cum iam aræ, & neci destinati essent, vexit per mare Ægeum hic aries. Atque Helle quidem ad Propontidem in mare decidit, à qua dictus est Hellespontus: Phryxus verò ad Colchidem saluus perlatus est. TONDEBO AVRO VSQVE AD VIVAM CVTEM] manet in allegoria, spoliabo senem, inquit, auro, vsque ad viuam cutem. ad viuam cutem tondentur aries, & oues, cùm ita tondentur, vt nuda cutis relinquatur, & ferrum vsque ad sanguinem perueniat sic dicimus, de viuo detrahere, seu resecare: & vsque ad viuum vngueis, vel aliquid aliud resecare, & viuos vngueis rodere. Horat epist 10. libr. 1 *Sæpe caput scaberet, viuos & roderet vngueis*: M. Tull. in Lęl o. *Neque id ad viuum reseco, vt illi qui hæc subtilius disputant.* Idem pro Flacco, *dat de lucro: nihil detrahit de viuo.* Idem lib. 1. accusationum, *De viuo igitur erat aliquid resecandum, vt esset vnde Apronio ad illos fructus arationum hoc corollarium nummorum adderetur.* tonsos ad viuum, seu ad viuam cutem dicunt Græci *ἐν χρῷ κεκαρμένους*. QVIN TV PRIMVM REDDIS SALVTEM, Q. D.?] sic dixit reddere salutem, suprà in Epid. *saluus sis, quod credidisti, reddo?* VIVIT, VALET] plus est valere, quàm viuere. Itaque hoc ordine posuit, viuit, valet. oratio enim debet crescere sic suprà. *Rogabis me, vbi sit, viuit.* PIST *nempe rectè valet, &c.* EVAX] interiectio animi lætitiam declarans. profert hunc locum Carisius lib 2. gram. instit. Idem Plautus Menæch. *Euax, iurgio hercle tandem vxorem abigi ab ianua.* ADSPERSISTI AQVAM] reddidisti animum. allegoria est, ab iis ducta, qui aut cursu, & labore aliquo corporis delassati, animi perturbatione percussi, & permoti, aqua adspersa recreantur, suprà in Cistell. *adspersi aquulam.* Idem in Truc. *adspersisti aquam, iam redit animus. deme soleas.* VSQVE, vsque ab eo tempore, quo profectus est, ad hodiernum diem. PANCRATICE ATQVE ATHLETICE] valuit, vt ii qui omnibus corporis viribus aduocatis certant, omnibusq. certandi modis in certando vtuntur: quod Græci dicunt *παγκρατιάζειν*. vnde *παγκρατιαστὴς*, qui omnibus neruis, & membris, & vt dicitur, vnguiculis, connixi certant, *athleticè valere* autem est, more athletarum valere. supra in Epid. *pugilicè, atque athleticè.* QVA CAVSA EVM HVNC IN EPHESVM MIS] &c. ordo & sententia est, accepitne aurum ab hospite Archidemide: qua causa, id est, propter quā causam eum Ephesum miseram? HEV COR MEVM, ET CEREBRVM NIC. FINDITVR] finditur, *μερίζεται, σχίζεται, τέμνεται*, scinditur, secatur, diuiditur. ISTIVS HOM. VBI FIT QVAQ. MENT] malim sic legi, *istius hominis vbi fit quomque mentio*, id est, vbicunque, seu quandocunque istius hominis fit mentio. *quaque*, si cui retinendum videbitur, licebit interpretari, ex omni parte, seu ex quaque parte. TVM HOSP. ILL NOM. HOST. T.?] hospitem, hostem, *παρονομασία*. DEI QVATVOR] dii quatuor Dei prodii, vt ei & eis pro ii & iis, bonis scriptoribus sunt vsitata. Iam cur quatuor hi proximè commemorati dii sint, in promptu est. Ac de Vulcano quidem, & Sole, qui Apollo est, & Luna, quæ Diana, nemo dubitat. de die possit aliquis dubitare. sed primum qui Theogoniam Hesiodi legerit. cognoscet Diem esse Noctis, & Erebi filiam: seu filium. Sic Hesiodus, *Νυκτὸς δ' αὖτ' αἰθήρ τε, καὶ ἡμέρη ἐξεγένοντο, Οὓς τέκε κυσαμένη Ἐρέβει φιλότητι μιγεῖσα.* id est ex nocte Æther, & Dies nati sunt, quos peperit grauida, cum Erebo per amorem commista. deinde, si quidquid mortaleis iuuat, in deorum numerum retulit antiquitas, quid est, quamobrē etiam Diei suus sit inter deos locus? Enumerātur autē hic potissimū ii dii, ex quib. aliquid lucis oritur, quales sunt Vulcanus, cuius ignea natura est, Apollo siue sol: Diana quæ est Luna, & Dies, qui sine luce constare non potest. ILLVXERE] id est illustrauere. Nam *illuxère*, hoc loco actiuam significationem habet. vel hoc modo explica, dii quatuor non luxere in scelestiorem alterum, quàm hic est Archidemides. Horatius epistola 4. lib 1. *Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.* M. Tull. Philippica 1 *quem potes recordari in vita illuxisse tibi diem lætiorem, quàm cum expiato foro, dissipato concursu impiorum, &c. domum te recepisti?* Idem pro Milone, *Erit, erit illud profectò tempus, & illucescet aliquando dies, &c.* QVID NON FECIT? QVIN TV ID ME R.] quin potius me rogas, quid non fecerit, quàm quid fecerit? proinde ac si dicat, scelerata eius facta, numerari nō possunt: & mihi facilius est dicere, quid nō fecerit, quàm quid fecerit. PRIMVM DVM INFIT] primū igitur infitiari cœpit, filio se tibi debere treis obolos *dum*, particula est nihil significās, quæ adiicitur aliis vocibus. TRIOBVLVM] ne treis obolos quidē, ne triobolū quidem ADVOCAVIT] hic aduocati dicti, qui à nobis adhibētur causę nostrę, & iuri nostro studēdi, ac fauēdi gratia OSTENDIT SYMBOLVM] solebāt Gręci etiā diuersarum ciuitatū in reb. cōtrahendis & pactis cōuentis vti tesseris tabularū, & syngrapharum loco: quas appellabant symbola. ex hisque iura dicebatur & iudicia, iudicesque, seu, vt Latini vocant, recuperatores dabantur. Aristotel. libr. 3. Polit. princip *οὐδ' οἱ τῶν δικαίων μετέχοντες οὕτως, ὥστε καὶ δίκην ὑπέχειν, καὶ δικάζεσθαι πολῖταί εἰσι· τοῦτο γὰρ ὑπάρχει καὶ τοῖς ἀπὸ συμβόλων κοινωνοῦσι.* &c id est, neque ii, quibus cum iura ita cōmunicata sunt, vt & iudiciū inter se accipere debeat, & litem intēderet atque in ius vocare possint, ciues sunt. hoc enim cōtigit, & tribuitur etiam iis, qui tesseris publicè acceptis iura inter se habent communia, & res cōtrahunt. Antiphon. *καὶ δίκας ἀπὸ συμβόλων ὑμῖν δικαζόμενος.* Plautus noster signū videtur appellare infrà ead. fab non longè, ib., *Quia id signum est cum illis afferet.* Sed non est ita. nam aliud ibi significatur per signum: aliud hic per symbolum. INFIT DICERE] incipit dicere, &c. sic Lucr. lib 3. *Commutare animum quicunque adoritur & infit.* INNOCENTI] filio tuo. DIXIT CONTVMELIAS?] contumelia duplex: altera in verbo, altera in facto posita. in verbo. vt si quis virum bonum, & abstinētem, furem: pium & religiosū, impiū & periurū appellet. in facto, vt siquis hominem liberū fuste mulcet ac verberet. Sic loquitur in Pseud. *Contumeliam si dices, audies.* & in Truc. *sanus si sis videor, ne dixis contumeliam.* ADVLTERARE EVM AIEBAT REB. CETERIS] adulterare videtur vsurpasse absolutè pro corruptorem esse. Nonulli legunt, *res ceteras*: neque repugnat metrum. nā *eum*, duarū syll. erit: cùm in scriptura recepta, quam secuti sumus, vnius syll. sit. ego nihil muto. POSTQVAM QVIDEM PR. RECVP. D.] prætoris erat iudices dare, qui recuperatores dicebātur, & tres erāt numero: & de controuersiis priuatis cognoscebant. nunc iudices delegati vulgo nominantur Idem in Rudente, *Quis me est mortalium miserior, qui viuant alter hodie Quem ad recuperatores modo damnauit Plesidippus?* ET MILLE PHILIPPVM] sic dictum mille philippūm, vt mille hominum mille ouium, mille nummum & similia. De quibus Gell. lib. 1. cap. 16. notauimus ad illum versum Horatii Satyra 3. libro 2. *Mille hominum insanus lato dedit, &c.* PVGNAM]

tralatio. QVAM VOLVIT DARE] edere. ETIAMNE EST QVID PORRO?] etiámne est aliquid amplius? TRINA HAEC N. E.] triplex hæc nunc erit. AVTOLYCO HOSPITI] furaci, seu furi. Autolycus Sisyphi filius, Synonis pater homo furacissimus. Immò Autolycus Mercurii fuit filius, Vlyssis auus maternus, qui animalium, quę furto abstulerat, colorem mutabat. Martialis libr 8. epig in Lusc im furem, *Ne contemne caput, nihil est furacius illo, non fuit Autolyci tam piccata manus* Autolycum commemorat Homerus ἰλιάδ. κ & pluribus verbis ὀδυσσείας T. ab illo loco, αὐτίκα δ' ἔγνω Οὐλήν. τήν ποτέ μιν σῦς ἤλασε λευκῷ ὀδόντι, Παρνησόνδ' ἐλθόντα μετ' αὐτόλυκόν τε καὶ υἷας. Μητρὸς ἑῆς πατέρ' ἐσθλόν, ὃς ἀνθρώπους ἐκέκαστο κλεπτοσύνῃ θ' ὅρκῳ τε. θεὸς δὲ οἱ αὐτὸς ἔδωκεν Ἑρμείας. id est, continuo autem agnouit cicatricem ex vulnere, quod ei aper quondam inflixit candido dente, in montem Parnassum profectò ad Autolycum, & eius filios, matris patrem virum fortem, qui suprà omneis homines ornatus erat furaudi arte, & iureiurando. Deus autem Mercurius ipse ei hæc donauerat AVIDI] cupidi, auari. DOMVM CVPIENTES] domum reuerti, seu reuisere cupientes ἱκλείοντες. VT ASSEDI IN STEGA] stega, nauis ambulatum, & quasi proscenium, in quo nautæ ambulant sic ferè Fulgentius, qui hunc locum profert. ATQVE EGO TVM, &c.] id est, continuò ego tum lembum conspicio. *atque* pro continuò, seu statim, notant grammatici veteres Sic suprà in Captiuis. *Quò imus vna, inquam, ad prandium? atque illi tacent.* LEMBVM] lembus, inquit Nonius, nauicula breuis piscatoria. Plaut. Mercat. *Dum hæc aguntur, lembo aduehitur pater pausillulo.* Fulgentius autem, lembus, inquit, genus nauiculæ velocissimæ: quod dromonis, aliàs dromadis nomine appellamus. LONGVM STRIG MAL. EXORN.] id est, longus sim, si velim rigorem, id est, metum maleficum, hoc est, noxium describere atque amplificare ADEON' ME FVISSE FVNG.] éstne credibile me vsque adeò fuisse tardum, stolidum, stupidum, nullius pretii hominem, ἀναίσθητον, vt illi nummos crederem? id est, vt numos apud illum deponerem? pecuniam credit etiam is, qui deponit, vt suprà diximus. fungus autem, per translationem, id est, homo sensus expers, stolidus, & nullius pretii: sic infrà eadem fabula, *& iam nihil sapit: Nec sentit tanti est, quanti fungus putridus.* IPSVM NOMEN EIVS ARCHIDEMIDIS, &c.] Latini vitabant mala nomina, vt Epidamnum, propterea quòd in eo nomine damnum exauditur, Dyrrachium appellarunt. Sic igitur quia in nomine Achidemide, verbum *demo* inclusum videtur, significat Nicobulus se ab nomine debuisse admoneri nummos ei, qui ita appellaretur, non fuisse committendos, quasi clarè diceret, se aliquid de summa detracturum, aut etiam totam ademturum. demturum, id est, de toto detracturum, & demiturum. sed videtur legendum *ademturum.* adimere autem, est totum auferre, quæ significatio videtur hic postulari: demere verò de toto detrahere. Veruntamen nihil mutandum arbitror, perspicuè enim alludit ad verbum *demo*, quod exauditur in nomine Archidemidis. CLAMARET] clarè admoneret, & quasi loqueretur. ἐβόα. Sic Marcus Tullius Verr. 4. *Litteræ sunt in medio, quæ se corruptas esse clamant.* Catullus ad Flauium, *Nam te non viduas iacere noctes nequicquam tacitum cubile clamat.* Apuleius libro 8. *Interea quidam senex de summo colle prospectat: quem circum, oues, & capellæ pascentes, opilionem esse profectò clamabant.* Demosthenes orat. περὶ παραπρεσβ. ταῦθ' οὐχὶ βοᾷ, καὶ λέγει, ὅτι χρήματα εἴληφε, αἰσχίνης. id est, hæc nonne clamant & loquuntur pecunias accepisse Æschinem? Idem Olynth. 1. ὁ μὲν οὖν παρὼν καιρὸς, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μονονουχὶ λέγει φωνὴν ἀφιεὶς, ὅτι τῶν πραγμάτων ὑμῖν ἐκείνων αὐτοῖς ἀντιληπτέον ἐστιν. &c id est præsens igitur opportunitas, Athenienses, tantum non dicit, vocem mittens, oportere vos res illas retinere &c. INSIDIAS DABAT] insidiabatur. sic sæpè loquitur suprà in Aulularia, *Emortuum ego me mauelim leto malo, Quam non ego illi dem hodie insidias seni.* In Casina, *Hunc ex insidiis hisce ego insidias dabo.* HOMINES REMIGIO SEQVI] homines, qui erant in lembo, sequebantur, sequi cœperunt, lembum remis impellentes, vt nos assequantur, seu adipiscantur. libri vulgati habent *remulco sequi*, mendosè. NEQVE AVES, NEQVE VENTI CITIVS] hyperbole, per quam significatur summa celeritas. QVONIAM SENT. &c.] id est, quando sentio, &c. ἐπειδὴ. postea quam, vel legendum *quom iam*, *contra.* veruntamen nihil muto. QVAE RES GERERETVR] quo spectarent prædones illi: aut quid molirentur. malim legi, *quæ res geratur.* NAVEM EXTEMPLO STATVIMVS] nauem continuò sisti mus. cursum sustinemus. TVRBARE] ita agitare, vt non procederet. RVRSVM IN PORTVM RECIPIMVS] recipimus nos in portum, vel nauem potius. REVORSIONEM AD TER. F. V.] reuertuntur ad terram vesceri. EI REI OP. DAB] ei rei studebant. NON ME FEFELLIT] non me latuit. INDE] è naui. SCISCERENT] scirent. SVBDVCVNT LEMBVM] subducunt in portum, seu ad terram Virgilius libro 1. Æneid. *Vrbem quam statuo, vestra est, subducite naues.* Græci dicunt κατασπᾶν ναῦν quod Latini subducere nauem: non ἀνάγειν quod illi deducere, seu in altum deducere. CAPITIBVS QVASANTIS] id est, capitibus deiectis, ac demissis: & ita mœstitiam indicantes ac declarantes κάτω τὰς κεφαλὰς ἔχοντες. sic suprà in Asinaria, *Atque hercle ipsum adeò contuor, quassanti capite incedit.* ad quem locum hac de re plura. Sic autem legendum, non vt vulgò, *capitibus quassantibus.* NOS APVD THEOTIMVM OMNE AVR. DEP.] Solebant veteres nummos, & res carissimas, in fanis ac templis potissimùm deponere, & maximè in temporibus difficilibus & in rebus dubiis. Cicero libro 5. epistola ad Ruf *Nam de isgeo, ita est actum, vt auctore Cn. Pompeio ista pecunia in fano poneretur.* Idem libro quinto epistola ad Atticum epistola vltima in extremis, *Græcis quærentibus & vt in fano deponerent postulantibus, non concessi.* Cæsar libro 1. de bello Ciuili, *Tota Italia delectus habentur, arma imperantur, pecuniæ à municipiis exiguntur, & è fanis tolluntur: omnia d uina, humanáque iura permiscentur.* Herodotus in Terpsichore, Εἰ δὲ τὰ χρήματα καταιρεθείη τὰ ἐκ τοῦ ἱροῦ, τὰ ἐν Βραγχίδῃσι, τὰ κροῖσος ὁ Λυδὸς ἀνέθηκε, πολλὰς εἶχε ἐλπίδας ἐπικρατήσειν τῆς θαλάσσης. id est si autem pecuniæ ex templo, quod est in Brachidis, quas Crœsus Lydus deposuerat, tollerentur, magnopere sperabat se maris imperium habiturum, Herodianus libro 1. τοῦ τε τῆς εἰρήνης τεμένους κατεφλέχθη μέγιστον, καὶ κάλλιστον γενόμενον τῶν ἐν τῇ πόλει ἔργων· πλουσιώτατον δὲ ἦν πάντων ἱερῶν διὰ ἀσφάλειαν, ἀναθήμασι κεκοσμημένον χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου. ἕκαστος δὲ ἃ εἶχεν ἐκεῖσε ἐθησαύριζεν. ἀλλὰ τὸ πῦρ ἐκ μιᾶς νυκτὸς πολλοὺς ἐκ πλουσίων πένητας ἐποίησε, id est, totum Pacis templum incendio consumptum est, maximum & pulcherrimum omnium, quæ in vrbe erant, operum. Tum templorum omnium erat ditissimum propter loci religionem ab omni iniuria tutum & donis consecratis ex auro, & argento exornatum. Vnusquisque autem quæ habet carissima, ibi vt in loco tutissimo recondebant. Sed ignis vna nocte multos ex copiosis, ac locupletibus pauperes fecit, & Dio Chrysostomus, λέγω

Τοὶ ἴσασι, ... Ἐφεσίους ὅτι πολλὰ χρήματα παρ' αὐτοῖς ἐστι, τὰ μὲν ἴδια, τὰ δὲ ἐγκεχειρισμένα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀρτέμιδος ... id est, scitis apud Ephesios pecunias esse multas, partim priuatorum in templo Dianæ depositas, non Ephesiorum modò, sed & peregrinorum, & hominum longinquorum, partim populorum & regum. Deponunt autem suas res in eo templo omnes qui deponunt, propterea quòd ab omni iniuriæ periculo munitum ac tutum est, cum ausus sit nemo vnquam locum violare, quamuis & innumerabilia orta sint,& vrbs sæpe capta sit. Emilius Probus, seu Cornelius Nepos, in Aristide, Eius arbitrio quadraginta & sexaginta talenta quotannis Delum sunt collata. Id enim commune ærarium esse voluerunt. Ad quem locum alia exempla collegimus in commentariis nostris. MEGALOBVLI FILIVS] legendum puto Megabizi filius. NAE ILLE HERCLE MIHI SIT MVLTO TANTO CAR &c.] carior hic, id est damnosior, sumtuosior. ambiguum enim nomen est *carus*. Nam & id significat, quod nobis cordi est, seu quod amamus:& id, quod nobis carè constat, vt hic. CIRCVMDVXERIT] fraudauerit. suprà in Asinaria *Quà me quà vxorem, quà tu seruom S ... Potes, circumduce* &c. Idem in Pseud. *Nam istnac, quæ tibi renunciantur, filium te velle amantem circumducere*. &c. IBI DEMVM PVBLICITVS SERVANT] sic restitui ex nostris libris veteribus, nam alij habent, *ibi ibidem publ.* &c. mendose publicitus autem, id est publicè, suprà in Amphitr. *Ita pereg. ... aduersum hospitio publicitus accipiar*. NEC QVIDQVAM IN NAVI] nec cuiquam eorum qui erant in naui, &c. ETIAM DIMIDIVM CENSES] dimidium dixit non dimidiatum, inquit A. Gellius libr. 3. cap. 14. PROFECTO DE AVRO NIHIL SCIO NISI N.] Tale illud, quod Socrates dicere solebat: hoc tantum scio quòd nihil scio. τοῦτο μόνον οἶδα, ὅτι οὐδὲν οἶδα. NAE TIBIMET ILLVC NAVI CAP.] næ tibi ipsi illuc naui proficiscendum est. CAPIENDVM'ST ITER] suscipiendum, seu capescendum est iter. ANNVLVM GNATI TVI] annulum obsignatorium, siue secus. QVIA ID SIGNVM EST, &c.] quia id signum inter eos conuenit, vt qui eum annulum illi afferret, ei aurum reddat. QVI SOCCIS HABEAT AVRO SVPP. S.] qui soccorum soleam habeat auro suppactam, suppactam autem, id est suffultam, substratam. paullò aliter dixit in Trin. *pulmentas iubeam suppingi soccis*. pro pulmentis iubeam suppingi soccos. Sic dicimus, aspergo te aqua, & aspergo tibi aquam: impertio te salute, & impertio tibi salutem: circumfossam lecto circundare & fossa lectum circundare. solum autem pro solea, etiam Lucret. vsurpauit, lib. 1 & 4. in princip. *Auia Pieridum perago loca, nullius antè Trita solo, iuuat integros accedere fonteis*. CVR ITA FASTIDIT?] cur ita fastidiosus est rerum vulgarium, & vsitatarum? *fastiditi* hic absolutè positum est. aliàs enim actiuam significationem habet, vt apud Horatium in epist. 3 libr. 1. *Fastidire lacus & riuos ausus apertos*. SED QVI PRAESENTE. &c.] sed quo præsente, &c. QVAMVIS SVBITO] id est, quantumuis subitò. IMMO HEM TANTISPER NVNQVAM TE M.] tantisper accipiendum δεικτικῶς, vt vnguem aut dentem, aut aliquid tale ostendat: ne tantillum quidem temporis spatium te morabitur. CENSEBAM] existimabam. ME EFFVGISSE A VITA M.] me euasisse & ereptum esse e vita maritima. *effugisse* posuit absolutè. licebat & ita dicere, me effugisse vitam maritimam ἀπ... HOC AETATIS] hac ætate sic sæpe M. Tullius. *homo id ætatis*. ID MIHI HAVD VTRVM VELIM LICERE INT.] id est, intelligo non esse liberum alterutrum è duobus facere, nauigare, aut hîc quiescere, & manere: sed necessariò mihi nauigandum est. ITA BELLVS HOSPES, &c.] ita fecit, id est, ita se gessit erga me, vt mihi sit velim, nolim, nauigandum. bellus hospes, per ironiam & irrisionem dictum est. AD ILLVM] subintell. ibo QVANTVM POTEST] quàm primum fieri potest ILLE EST ONERIS ET PLVS TO. V.] allegoria à iumentis, aut à nauibus onerariis: & alludit tamen ad nauigationem, quam senex ex sermone Chrysali persuasit sibi esse necessariò capessendam. EXORSA ES ... T.] alia allegoria. significat autem suam fallaciam non malè esse ceptam. *exorsa* passiuè posuit. sic M. Tull. lib. 2. de orat. ad Q. Fr. *Et multa quærendo reperiunt non modò ea, quæ iam prius sint ipsi dissoluere sed etiam quibus ante exorsa, & potius texta, propè retexantur*. COPEM] copiosum, sic Nonius: copi, inquit, pro copioso. Plautus Pseud. *Atque ego nunc me vt gloriosum faciam, & copi pectore*. AVRVM ARCESSERE] vt aurum arcessat, vt aurum reportandum curet. scriptum est autem ad hunc modum, *arcessiro*, in omnibus libris, & manuscriptis & vulgatis, non vt aliquis in Latinis litteris tiro existimarit, *arcessere*, adductus nonnullorum grammaticorum auctoritate, qui tradiderunt, *arcesso*, valere, *accerso*: ... cùm *accerso*, non sit Latina vox, sed barbara, vt aliàs pluribus verbis docui. IN MALACVM MODVM] molliter: mollem in modum. NEC SECVM ABDVCET SENEX MED ET MNES.] & si non abducet senex me, & Mnesilochum. NOSQVE AVRVM ABVSOS?] & cum resciuerit nos aurum consumsisse? sic in Persa, *Nam hoc argentum ... ibi abutar*. suprà in Asinaria, *abusa* posuit παθητικῶς pro *consumta*. *Vbi illæc, quæ dedi ante? LE. abusa*. non absque ratione vti, abuti, vsurpatur à Latinis pro consumere. Nam abusus est earum rerum, quæ vsu consumuntur, vt aiunt iurisconsulti, & M. Tul. in Top. CRVCISALVM] quasi in cruce, seu in crucem salientem, vel quasi cruci affixum. SI MAGIS VSVS VENERIT] si magis opus fuerit. si vtilius fuerit. si magis in rem meam fuerit. MACTO ILLVM INFORTVNIO] iubeo illum plorare, iubeo illum esse miserum, damno & infortunio illum augeo. suprà in Curcul. *Nam ... ego te mediocri macto infortunio*. SI ILLI SVNT VIRGAE RVRI, AT MIHI TERGVM DOMI'ST] significat se verbera contemnere, neque se deterrere etiam virgarum metu, & periculo proposito, ab audaci facinore. si virgas, inquit, habet ruri, quibus me concidat: ego contrà tergum habeo domi, quod concidatur, & plagas perferat. sic in Asinaria, *Si quidem omnes coniurati cruciamenta conferent. Habeo, opinor, familiare tergum ne quæram foris*. HERILI FILIO HANC FAB. D.] heri filio Mnesilocho, hanc fabricam quam paraui, dabo, vt ea vtatur.

LYDVS seruus.

PAndite atque aperite properè ianuam hanc Orci obsecro.
Nam equidem haud aliter esse duco, quippe quo nemo aduenit.

Nisi quem spes reliquere omnes, esse vt frugi possiet.
Bacchides, non Bacchides, sed Bacchæ sunt acerrimæ.
Apage istas à me sorores: quæ hominum sorbent sanguinem.
Omnis ad perniciem instructa domus opi mè atque opiparè.
Quæ vt aspexi, me continuò contuli protinam in pedes.
Egóne vt hæc conclusa gestem clanculum? vt celem patrem
Pistoclere, tua flagitia, aut damna, aut desidiabula?
Quibus patrem, & me, téque, amicósque omneis affectas tuos.
Ad probrum, damnum, flagitium appellere vnà, & perdere?
Neque mei, neque te tui intus puditum est factis, quæ facis,
Quibus tuum patrem, méque vnà, amicos, affines tuos,
Tua infamia fecisti gerulifigulos flagitij.
Nunc priusquam malum istoc addis, certum est iam dicam patri.
De me culpam hanc demolibor iam, & seni faciam palàm,
Vt eum ex lutulento cœno properè hinc eyciat foras.

PANDITE ATQVE APERITE, &c.] Virg. libro 7. *Pandite nunc Helicona Deæ, cantúsque mouete,* &c. IANVAM HANC ORCI] sic appellat meretricum ianuam, quod quamobrem faciat, mox rationem subiungit. Orci ianuam dixit propriè Lucretius libro 6. ibi, *Ianua ne hic Orci potius regionibus esse. Credatur post ea.* Plautus infrà in Trin. *Acheruntis ostium in nostro est agro.* NAM EQVIDEM HAVD ALITER ESSE D.] non arbitror aliter esse, quàm hanc Bacchidum ianuam Orci esse ianuam. QVIPPE QVO NEMO ADVENIT, &c. hæc est ratio, propter quam Bacchidum ianuam Orci ianuam dixerit. Equidem, inquit, non aliter esse puto, quin hæc sit Orci ianua. nam nemo vnquam ad has ædeis venit, nisi qui sit ab omni spe derelictus, fore, vt frugi esse possit. id est, nisi quem nulla spes sit, frugi esse posse. BACCHIDES, NON BACCH. SED B. S. ACERR.] Bacchides, non sunt Bacchides, id est, paruæ Bacchæ, sed Bacchæ, eæque acerrimæ: quæ instar Baccharum amentium, & insanarum dilacerant quencunque nactæ sunt. SORBENT SANGVINEM] allegoria est. Sic M. Tull. Philipp. 2 *Gustaras ciuilem sanguinem, vel potiùs exsorbueras.* INSTRVCTA] parata, ornata. OPIME, ATQVE OPIPARE] instructa opimè, atque opiparè, tralatio est. ME CONTINVO CONTVLI PROT. IN P.] contuli me in pedes: id est, dedi, seu conieci me in fugam: conieci me in pedes: aufugi ex domo meretricia: proripui me ex ædibus Bacchidum. protinam, id est, protinus. Itaque continuò, protinam. χῦμα est ἐν παραλλήλῳ. Terent. Phorm. *Aliquid conuasassem, atque hinc me conijcere protinam in pedes.* EGONE VT HAEC CONCL. GEST. CLANCVLVM?] egóne facere possum, vt hæc taceam & condita in pectore contineam? VT CELEM PATREM PISTOCLERE, &c.] ἀποστροφὴ ad Pistoclerum absentem. DESIDIABVLA?] desidiæ loca? apta ad desidiam, seu ad desidendum loca? sic autem factum est, desidiabulum à desidia, vt conciliabulum à concilio, mendicabulum à mendico, &c. aliàs legitur *dispoliabula,* seu *despoliabula,* à dispoliendo, seu despoliendo: fortasse non malè, vt per dispoliabula, significet nequitias, lustrationes, & scortationes, quæ adolescenteis intemperanteis dispoliant. Atque ita legit Nonius. in verbo *affectare*, quod interpretatur ille, afficere. neque vidit hunc esse verborum ordinem, quibus affectas appellare vnà tuos ad probrum, damnum, flagitium. Ego tamen sequor libros manuscriptos, qui sic habent, vt nos edidimus: & item edidit Camerarius. Si quis tamen *dispoliabula* magis probabit, non pugnabo, quin factum probabo. AFFECTAS] i. paras, cupis. Nonius, *afficis*, à quo dissentio. AD PROBRVM, DAM. FLAG. APPELLERE] i. probro, damno, flagitio admouere, adiungere, affineis & propinquos reddere: προσπελάζειν, προσοχίζειν. videtur translatum à naui. quam ad portum, & ad terram appellere dicuntur Nautæ. FACTIS QVAE FACIS] ob ea, quę facis, ob facta tua. FECISTI GERVLI FIGVLOS FL.] i. fecisti gestatores, & gerulos flagitii. fecisti, vt sustinerent, & gererent onus flagitii, ac dedecoris, ex infamia tua, seu per infamiam tuam. geruli figuli, qui gerunt sua vasa fictilia: vel geruli, qui figulorum vasa fictilia gerũt. MALVM ISTHOC ADDIS] malum istud addis ad præteriti. DEMOLIBOR IAM] iam demoliar, & demouebo. & deonerabo. VT EVM EX LVTVL. &c.] vt eum Pistoclerum ex lutulento cœno, i. ex ganeo, seu lupanari eijciat foras, i. extrahat foras. Libri vulgati habent *eiciat foras*, fortasse non malè, sed antiqua lectio tutior est. præterea videtur legendum, *vt te ex lutulento,* &c. non *vt eum,* &c. est enim ἀποστροφὴ ad Pistoclerum, vt diximus. Quare vel, *vt te,* legendum, vel dicendum, finitam esse ἀποστροφὴν ibi, *& seni faciam pallàm.* & Lydum nunc loqui de Pistoclero in tertia persona. Omnino malim legi, *vt te.* prętereà videtur versus claudicare, & vna syllaba breuior esse, vtcunque modo legatur, nisi ita legatur, *vt ted ex lutul.* &c. Iam *lutulento cœno*, si non verbo, aut nomine, at re, eiusdem generis est, cuius sunt illa, amœnitas amœna, nitoribus nitidis, &c quę suprà collegimus. quid enim aliud est, lutulentum cœnum, quàm lutulentũ lutum, aut cœnosum cœnum?

MNESILOCHVS adolescens.

Mvltimodis meditatus egomet sum, & ita esse arbitror
Homini amico, qui est amicus, ita vti nomen possidet,

Nisi deos,ei nihil præstare.id opera expertus sum esse ita.
Nam vt in Ephesum hinc abij,(hoc factum est fermè abhinc biennium)
Ex Epheso huc ad Pistoclerum meum sodalem litteras
Misi,amicam vt mihi inueniret Bacchidem.i'um intellige
Inuenisse, vt seruus meus mihi nuntiauit Chrysalus.
Condignè is quam techinam de auro aduersum meum fecit patrem,
Vt mihi amanti copia esset. sed eccum video incedere.
Nam pol quidem meo ingrato homine nihil impensiu'st,
Malefactorem amitti satius, quàm relinqui beneficum.
Nimio præstat impendiosum te, quàm ingratum dicier.
Illum laudabunt boni,hunc etiam ipsi culpabunt mali.
Qua me caussa magis accurare atque aduigilare est opus.
Nunc Mnesiloche specimen specitur,nunc certamen cernitur.
Sisne,necne,vt esse oportet: malus,bonus,cuiusmodi,
Iustus,iniustus,malignus, largus,commodus,incommodus.
Caue sis te superare seruum siris faciundo bene.
Vtut eris,moneo, haud celabis. sed eccos video incedere
Patrem sodalis,& magistrum.hinc auscultabo quam rem agant.

MVLTIMODIS MED.] id est, multis modis mecum cogitaui,& cōmentatus sum,&c. HOMINI AMICO, QVI EST AMI. ITA VTI M.P.] ordo & sententia est: nihil præstare homini amico. qui re amicus est,& qui non solum nomine. sed facto & vsu amicus est, nisi deos, id est secundum deos, vel diis exceptis.verum & germanum amicum, & qui re talis est,qualis nomine est,vel quale nomen possidet,rebus omnibus esse anteponendum. NAM VT IN EPH.&c.] nam postquàm hinc Ephesum naui profectus sum, &c. CONDIGNE IS, QVI TECH. &c.]is, quis, positum. pro quis, legendum esse quis, non quam,perspicuum est.NAM POL QVIDEM MEO ANIMO &c]ratio antecedit propositionem, vt & aliàs. Nam talis ordo est: malefactorem amitti satiu'st, quàm relinqui beneficum. ratio,nam pol, mea quidem sententia, nihil homini ingrato impensius, id est iniquius, seu iniustius. pensum, inquit Nonius,significat exæquatum. quod sine inclinatione sunt quæ penduntur ex quibus Nonii verbis, licet interpretari pensum,æquale,æquum,quia quæ pensa,id est.ponderibus examinata sunt, iusta & æqua sunt quæ igitur impensa,id est,non pensa sunt, iniqua atque iniusta sunt. vel dic,hoc modo, ingrato homine nihil est impensius, id est, nihil est minoris pretii,nihil nequius,nihil contẽtius. quæ pensa sunt bona & cara sunt. quæ igitur impẽsa, inutilia,leuia, vilia,& parui pretii sunt. Plautus in Sticho, *vtra sit cõditio pensior. Virginem, an viduam habere.* pensior, id est. melior. vel dic hoc modo.ingrato homine nihil est remissius,negligentius, inertius, inconsideratius, quæ pensa sunt,intelliguntur interdum quæ nobis curæ sunt,vel quæ considerata & accuratè cogitata sunt.Ergo, quæ impensa eadem sunt inconsiderata, neglecta,dissoluta Sallust.de bello Cat.in orat. Catonis, *Nam quid ego de Gabinio, Statilio, Capario loquar? quibus si quidquam pensi vnquam fuisset, non ea consilia de Rep.habuissent.* Suet. *Nihil pensi habuit, quin prædaretur omnimodo bona viuorum ac mortuorum.* Iudicet lector,quæ harum trium explicationum sit optima, Nõ omnes meo quidem iudicio,sunt tolerabiles. & probabiles,sed secunda videtur omniũ optima. prima tamen non est pessima.tertia & postrema nõ est mala. MALEFACTA AMITTI SATIV'ST, QVAM RELINQVI BENEF.] id est præstat seu melius est, missum fieri malefactorem,id est, non retineri ad pœnas de eo sumendas, & ad vlciscendam acceptã iniuriam.quàm relinqui beneficum, id est, quàm non referri gratiam benemerito. hanc sententiam pluribus verbis tractat M. Tull. in oratione post reditum, ad Quirites, *Quanquam mihi quidem maiori cura est,quemadmodum vobis qui de me estis optimè meriti,gratiam referam, quàm quemadmodum inimicorum iniurias,crudelitatémque persequar. Etenim cùm vlciscendæ iniuriæ facilior ratio est quàm beneficij remunerandi,propterea quod superiorem esse contra improbos, minùs est negotij, quàm bonis exæquari.tum etiam ne tam necessarium quidem est,malè meritis. quàm optimè meritis, referre, quod debem.odium vel precibus mitigari potest,vel temporibus rep. communique vtilitate deponi, vel difficultate vlciscendi teneri,vel vetustate sedari. benemeritos quin colas neque exorari fas. neque id reip. repetere necesse est, neque est excusatio difficultatis.neque æquum est tempore & die memoriam beneficij definiri.* NIMIO PRAEST. IMP. ES QVAM INGR D.&c]id est,longè præstat te sumtuosum.profusum, & prodigum quàm ingratum dicier. Sic Arist.lib.4. de Moribus ad Nicom. loquens de prodigo, Ἔτι δ' ὁ τοιοῦτος, δόξειεν ἂν οὐ μικρῷ βελτίων εἶναι τοῦ ἀνελευθέρου. εὐίατός τε γάρ ἐστι καὶ ὑπὸ τῆς ἡλικίας, καὶ ὑπὸ τῆς ἀπορίας· καὶ ἐπὶ τὸ μέσον δύναται ἐλθεῖν. ἔχει γὰρ τὰ τοῦ ἐλευθερίου· καὶ γὰρ δίδωσι καὶ οὐ λαμβάνει, οὐδέτερον δ' ὡς δεῖ. οὐδ' εὖ. εἰ δὴ τοῦτο ἐθισθείη, ἤ πως ἄλλως μεταβάλοι, εἴη ἂν ἐλευθέριος. δώσει γὰρ οἷς δεῖ, καὶ οὐ λήψεται ὅθεν, οὐ δεῖ. διὸ καὶ δοκεῖ οὐκ εἶναι φαῦλος τὸ ἦθος. οὐ γὰρ μοχθηροῦ, οὐδ' ἀγεννοῦς τὸ ὑπερβάλλειν διδόντα, καὶ μὴ λαμβάνοντα, ἠλιθίου δέ. ὁ δὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἄσωτος, πολὺ δοκεῖ βελτίων τοῦ ἀνελευθέρου εἶναι διά τε τὰ εἰρημένα, καὶ ὅτι ὁ μὲν ὠφελεῖ πολλούς, ὁ δὲ οὐθένα, ἀλλ' οὐδ' αὑτόν. Quæ sic iam Lat.vertimus,i. namque is qui talis est,auaro non paullo melior videri possit. facilè enim potest ad sanitatẽ reuerti,& ætatis maturitate coactus & inopia coactus,atque ita ad mediocritatẽ peruenire.in eo insunt ea omnia,quæ conueniunt liberali. Nã & donat & non accipit:sed neutrum neque vt debet, neq. bene.quod si huic rei assuescat,aut aliquo alio modo immutetur,fuerit liberalis Nam & quib.erit

dandum, dabit, & non accipiet, vnde non oportet. Quocirca & videtur non esse male moratus, non enim improbi, neque humilis, aut degeneris hominis est, largiendo, & non accipiendo modũ superare, sed stulti potius. Qui autem hoc modo prodigus est, multo melior liberali videtur esse: cùm propter eas causas quas diximus, tum quòd hic iuuat multos, ille autem neminem, atque adeò ne se ipsum quidem. ILLVM] impendiosum, & prodigum HVNC] ingratum. alij libri habent, *hoc*. QVA ME CAVSSA MAGIS ACCVR. ATQVE ADVIGIL. EST OP.] sic edendũ curaui, libros ferè omneis vulgatos, quibus cum nonnulli manuscripti consentiunt, secutus, sententia planissima, atque apertissima. nã alii manuscripti habent, *Qua causa magis cum cura esse, ac obuigilato est opus*, mendosè opinor. quam liceret sic leniter mutatam, meliorem facere, *Quà me causa magis cum cura esse, atque aduigilare est opus*. vel sic, *Qua mi causa magis accurato, atque aduigilato est opus*. NVNC MNESILOCHE SPECIMEN SPECITVR. NVNC CERT. C.] specimen specitur, id est, specimẽ datur spectandum, & experiundum proponitur: periculi faciendi potestas datur: certamen cernitur, id est, certamen initur, & committitur, sisne, an nõ sis, quàlem esse oportet. sic suprà loquitur in Casina *Nunc amici, ánne inimici sis imago, Alcesime, mihi, sciam, Nunc specimen specitur, nunc certamen cernitur*, ad quem locum plura. Idem in Mostell. *Tum specimen cernitur quo eueniat ædificatio*. VT ESSE OPORTET] id est, qualem esse oportet. MALVS, BONVS, CVIVSMODI, &c.] sisne malus, an bonus, cuiusmodi debes esse. vel cuiusmodi esse oportet. MALIGNVS, LARGVS] sisne illiberalis, an liberalis, malignus, & benignus, inter se opponuntur, benignus & largus idẽ valent. ergo malignus, & largus etiam inter se opponuntur. præterea grãmatici vet. docẽt malignũ idẽ valere, quod angustum. Virg. li. 7. *Quale per incertam Lunam sub luce maligna*. Horat. Sat. 5. lib. 1. *Cauponibus atque malignis*. Idem epist. 1. lib. 2, *Laudare malignè*. T. Liu. lib. Annal. 39. *Et malignè omnia præbentibus sua meretricula munificentia sustentabatur*. COMMODVS, INCOMMODVS] qui sint commodi apud Latinos, docuimus pluribus verbis in comment. Horat. ad odam 8 lib. 4. ibi, *Donarem pateras, gratáque commodus, al. commodus, Censorine meis æra sodalibus*, &c. CAVE SIS] caue si vis SIRIS] sineris, à verbo sino. caue siueris. i. noli sinere. FACIVNDO BENE] beneficiis conferendis bene merendo. VTVT ERIS] qualiscunque eris. HAVD CELABIS] haud falles. haud latebis. non eris occultus: qualiscunque sis: non eris incognitus, ex factis tuis indicabis, & declarabis qualis sis.

LYDVS seruus, PHILOXENVS senex, MNESILOCHVS adolescens.

NVnc experiar sitne aceto tibi, cor acre in pectore,
Sequere. Ph. *quo sequar? quo ducis nunc me?* Ly. *ad illam, quæ tuum*
Perdidit, pessumdedit tibi filium vni vnicum.

Ph. *Eia, Lyde, leniter qui sæuiunt, sapiunt magis.*
Minus mirandum'st, illhæc ætas si quid illorum facit,
Quàm si non faciat: feci ego istæc itidem in adolescentia.

Ly. *Hei mihi, hei mihi. istæc illum perdidit assentatio.*
Nam absque te esset, ego illum haberem rectum ad ingenium bonum.
Nunc propter te, tuámque prauus factus est fiduciam
Pistoclerus. Mn. *dij immortales, meum sodalem hic nominat.*
Quid hoc negotij est, Pistoclerum Lydus, quòd herum tam ciet.

Ph. *Paulisper Lyde est libido homini, suo animo obsequi.*
Iam aderit tempus, cùm sese etiam ipse oderit: morem geras,
Dum caueatur, præter æquum ne quid delinquat, sine.

Ly. *Non sino neque illum, me viuo, corrumpi sinam.*
Sed tu, qui tam pro corrupto dicis caussam filio,
Eadémque erat hæc disciplina, cùm tu adolescens eras.
Nego tibi hoc annis viginti fuisse primis copiæ
Digitum longè à pædagogo pedem vt efferres ædibus.
Ante solem exorientem nisi in palæstram veneras,
Gymnasij præfecto haud mediocres pœnas penderes,
Id quoi obtigerat, hoc etiam ad malum arcessebatur malum,
Et discipulus & magister perhibebantur improbi.
Ibi cursu, luctando, hasta, disco, pugilatu, pila
Saliendo sese exercebat magis, quàm scorto, aut suauiis:
Ibi suam ætatem extendebant, non in latebrosis locis.

Inde

Inde de hippodromo & palaestra, vbi reuenisses domum,
Cincticulo praecinctus in sella apud magistrum assideres:
Tum librum legeres. si vnam peccauisses syllabam,
Fieret corium tam maculosum, quàm est nutricis pallium.

Mn. *Propter me haec nunc meo sodali dici discrucior miser.*
Innocens suspicionem hanc sustinet caussa mea.

Ph. *Alij Lyde nunc sunt mores.* Ly. *id equidem certò scio.*
Nam olim populi priùs honorem capiebat suffragio,
Quàm magistri desinebat esse dicto obediens.
At nunc priusquam septuennis est, si attingas eum manu,
Extemplo puer paedagogo tabula dirumpit caput.
Cum patrem adeas postulatum, puero sic dicit pater:
Noster esto, dum te poteris defensare iniuria.
Prouocatur paedagogus, eho senex minimi pretij,
Ne attigas puerum ista caussa, quando fecit strenuè.
Itur illinc iure dicto. istoccine hic pacto potest
Inhibere imperium magister, si ipsus primus vapulet?

Mn. *Acris postulatio haec est, cùm huius dicta intelligo.*
Mira sunt, ni Pistoclerus Lydum pugnis contudit.

Ph. *Sed quis est, quem astantem video ante ostium?* Ly. *ô Philoxene.*

Mn. *Deos propitios me videre, quàm illum, mauellem, mihi.*

Ph. *Quis illic est?* Ly. *Mnesilochus, gnati tui sodalis Pistocleri.*
Haud consimili ingenio atque ille'st, qui in lupanari accubat.
Fortunatum Nicobulum qui illum produxit sibi.

Ph. *Saluum sis Mnesiloche. saluum te aduenire gaudeo.*

Me. *Dij te ament Philoxene* Ly. *hic enim ritè productu'st patri.*
In mare it, rem familiarem curat, custodit domum
Obsequens obediénsque est mori atque imperijs patris.
Huic sodalis Pistoclero iam puer puero fuit.
Triduum non inter eos est aetatis vter maior siet.
Verùm ingenium plus triginta annis maius'st quàm alteri.

Ph. *Caue malum, & compesce in illum dicere iniustè.* Ly. *tace.*
Stultus es, qui illi malè aegrè patere dici, qui facit.
Nam illum meum malum promptare malim quàm peculium.

Ph. *Qui dum?* Ly. *quia malum si promptet, in dies faciat minus.*

Mn. *Quid sodalem meum castigas Lyde, discipulum tuum?*

Ly. *Perijt tibi sodalis.* Mn. *ne dij sirint.* Ly. *sic est vt loquor,*
Quin ego cum peribat vidi, non ex auditu arguo.

Mn. *Quid factum est?* Ly. *meretricem indignè deperit.* Mn. *non tu taces?*

Ly. *At quae acerrimè atque aestuosè absorbet, vbi quemque attigit.*

Mn. *Vbi ea mulier habitat?* Ly. *hîc.* Mn. *vnde eam esse aiunt?* Ly. *ex Samo.*

Mn. *Quae vocatur?* Ly. *Bacchis.* Mn. *erras Lyde, ego omnem rem scio*
Quemadmodum est. tu Pistoclerum falsò atque insontem arguis.
Nam ille amico & beneuolenti suo sodali sedulò
Rem mandatam exsequitur, ipsus nec amat, nec tu creduas.

Ly. *Itáne oportet rem mandatam gerere amici sedulò,*
Vt ipsus in gremio osculantem mulierem, teneat sedens?

Nullón' pacto res mandata potest agi, nisi identidem
Manus ferat ad papillas? labra à labris nusquam auferat?
Nanque alia memorare, quæ illum facere vidi, dispudet:
Cùm manum sub vestimenta ad corpus retulit Bacchidi,
Me præsente, neque pudere quicquam. quid verbis opus est?
Mihi discipulus, tibi sodalis perijt, huic filius.
Nam ego illum perisse duco, cui quidem perijt pudor,
Quid opu'st verbis? si opperiri vellem paulisper modò,
Vt opinor. illius inspectandi mihi esset maior copia,
Plus vidissem quàm deceret, quàm me atque illo æquum foret.

Mn. *Perdidisti me sodalis. egóne illam iam mulierem*
Capitis non perdam? perire me malis malim modis.
Satin' vt quem tu habeas fidelem tibi, aut cui credas nescius?

Ly. *Viden' vt ægrè patitur hic gnatum esse corruptum tuum,*
Suum sodalem, vt ipsus sese cruciat ægritudine?

Ph. *Mnesiloche hoc tecum oro, vt illius animum atque ingenium regas.*
Serua tibi sodalem, & mihi filium. Mn. *factum volo.*

Ph. *In te ergo hoc onus omne impono. Lyde sequere hàc me.* Ly. *sequor.*
Melius esset me quoque vnà si cum illo relinqueres.

Ph. *Affatim est. Mnesiloche cura, & concastiga hominem probè,*
Huic dedecorat te, me, amicósque alios flagitijs suis.

SITNE ACETO TIBI COR ACRE IN P.] id est, sitne tibi animus, qui offendatur rebus malis, & turpibus: vel sic, insitne tibi prudentia & consilium in pectore. Allegoria est. sed priorem explicationem magis probo. Idem in Pseud. *Ecquid habet is homo aceti in pectore?* PH. *atque acidissimi*: PESSVMDEDIT TIBI FIL.] pessumdedit: id est, in imum fundum, & penitus demersit. suprà, *ne pessum habeat tanquam catapirates maris.* ad quem locum, quid sit pessum, pluribus verbis docuimus. EIA LYDE] *Eia* particula hortantis, sed interdum dissimulantis, aut etiam dissimolanter reuocantis & reprehendentis, vt hic, & item alibi. LENITER QVI SERVIVNT, SAP M.] qui moderatè, & intra modum irascuntur, sapientiores sunt, MINVS MIRANDVM'ST, ILLHAEC AETAS SI QVID ILL. F.] non est valde mirandum, si illa ætas scortatur, lustratur, amat, potat. Terent. Adelph. *Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum scortari, neque potare, non est, neque fores Effringere.* ASSENTATIO] legendum putabam *assensio*, libris omnibus inuitis, sed ne ita legatur, obstat lex carminis Nam quòd ad Latini sermonis consuetudinem attinet, longè aliud est assentiri, quàm assentari: & patres assentiuntur interdum filiis peccantibus, atque indulgent, sed non assentantur, neque videtur conuenire ita loqui. Veruntamen nihil mutandum, præsertim cùm versus, vt legatur *assentatio*, postulet. Nam si legatur *assentio*, versus erit vna syllaba breuior. NAM ABSQVE TE ESSET, &c.] absque te esset, id est, nisi tu filium tuum corrumperes nimia indulgentia: nisi tu mihi obstares, assentiendo eius peccatis, & flagitiis. sic loquitur suprà in Capt. *Quod absque hoc esset. qui mihi hoc fecit palàm, &c.* ad quem locum de hoc loquendi genere plura sic & in Mænechm. *Nam absque te esset. hodie nunquam ad solem occasum viuerem.* HABEREM RECT. AD ING. B.] haberem illum bonis moribus, & bono ingenio præditum. haberem illum facilem, ac propensum ad ingenium bonum. rectum prauo opponitur. Rectum igitur interpretor, integrum, incorruptum, non inflexum, aut implicatum ad nequitiam, & vitium. Sic Ennius, *Quò vobis mentes, rectæ quæ stare solebant, Antehac dementes sese flexêre viaï?* NVNC PROPTER TE TVAMQVE PR. F. EST FID.] *nunc* hic aduersantis particula est, non aduerbium temporis. propter tuam fiduciam autem, id est, propterea quòd tua indulgentia, & assensione fretus est. QVID HOC NEG. EST PISTOCLERVM LYDVS QVÒD HERVM T. C.?] ordo est, quid hoc rei est, quamobrem Lydus tam habet in ore herum Pistoclerum? tam ciet, id est, tam crebro sermone vsurpat? tam mouet? tantopere agitat? vel tantopere insectatur, & exagitat? διώκει. EST LIBIDO HOMINI] libet filio meo. ANIMO OBSEQVI] animo suo morem gerere, atque indulgere τῇ ψυχῇ χαρίζεσθαι. de hoc genere alibi plura. paullisper autem, id est, non diu, breue temporis spatium. MORAM OBRAS] obsecundes & indulgeas Pistoclero. IAM ADERIT TEMPVS, CVM ESSE, &c.] iam veniet tempus, cùm satiatus erit voluptatibus, & sibi ipse displicebit quòd tam nequam fuerit. DVM CAVEATVR. PRAETER AEQVI] id est, dum modo caueatur ab illo, ne quid peccet præter æquũ, & bonum. præter modum. παρὰ τὸ ἴσον, παρὰ τὸ μέτριον. NEQVE ILLVM ME VIVO, CORRVMPI SINAM] neque illum, dum viuam, corrumpi patiar. cur non dixit, neque illum viuus corrumpi sinam? licebat & illo modo dicere. sed hoc est plenius, & significantius. sic in Amphitruone, *Tu me viuo hodie nunquam facies, quin sim Sosia.* QVI TAM PRO CORRVPTO DICIS CAVS. P.] qui pro tam corrupto, &c. dicis causam pro filio, id est, defendis filium συνηγορεῖς τῷ υἱῷ, ὃν διαφθείρεις. NEGO TIBI HOC ANNIS VIGINTI F. PRIMIS COPIAE] nego tibi hinc potestatem primis annis viginti fuisse, &c. nego tibi hoc primis viginti annis licuisse. &c. DIGITVM L.] digitum, id est, breuissimum spatium longè à pædagogo, vt exires domo.

res domo. efferre pedem ex ædibus, vel aliunde aliquo alibi. Profert autem hunc versum Nonius in eo ipso verbo *attigas*. QVANDO] quia. IT MAGISTER QVASI LVCERNA VNCTO EXPERTVS L.] comparatur magister à puero, & discipulo percussus, atque oleo perunctus, seu vncto linteo obligatus ad vulnus acceptum leniendum, cum lucerna, quis experitur vncto linteo, verum bene luceat, necne. It magister, inquit, hoc est redit à patre discipuli sui, vncto linteo, tanquam lucerna, expertus, vtrum bene luceat: id est, vncto linteo obligatus, seu apposito ad vulnus capitis vncto linteo, diadematus, ac redimitus ad dolorem leniendum scilicet, quod ei puer intulit, & ad vibices tollendas. vt in Sticho, Expretus, antiqui vsurparunt pro expertus. Expertus autem passiue, id est spectatus, tentatus, & cuius periculum factum est. M. Tullius pro Lucio Cornelio Balbo. *præsens, perfecta, atque experta virtus*, &c. De voce *expertus*, autem si quis est qui dubitet, discat ex Festo. *Experta*, inquit ille, *antiqui dicebant quasi experitia habita*. IVRE DICTO] iure dicto à patre, tanquam a prætore. INHIBERE IMPERIVM] id est, exercere imperium, adhibere, retinere, vsurpare. Sic Tit. Liuius libro 3. Annalium, *Animis ad inhibendum imperium imminutis. & inhibere damnum*, libro 4. *pronunciauerunt que ex collegij sententia C. Valerio cos. se damnum, aliamque coertionem aduersus intercessionem collegæ delectus causa detrectantibus militiam, inhibenti auxilio futuros esse*. Sic M. Tullius Philipp. 13. *eademque inhiberet supplicia nobis*? POSTVLATIO] accusatio, seu expostulatio MIRA SVNT] mirum est. DEOS PROPITIOS ME VIDERE, &c. ἀφωμισμὸς, voluit enim dicere deos mihi iratos, quam illum mallem me videre, id est, mallem me videri à diis iratis quàm à Lydo irato, hoc ideo dicit, scilicet, quod Lydus iratus erat grauis, acer, & acerbus. Licet etiam simpliciter sic explicare, mallem me à diis videri, quàm ab illo. hoc est, nollem me ab illo videri. prior explicatio mihi magis placet. eaque cor firmat illa quæ sunt in Amphitr. *Id ego si fallo, tum te summe Iupiter, Quæso Amphitruoni, vt semper iratus fies*. ALC. *Ah, propitius sit potius*. Omnino vtraque in hoc congruit, quod significat Mnesilochus se nullo pacto à Philoxeno videri velle. QVIS ILLIC EST?] quis ille est? HAVD CONSIMILI INGENIO, ATQVE ILLE EST, Q. &c.] Pistoclerus sodalis filij tui Pistocleri, qui haud simili ingenio, atque est Mnesilochus filius tuus, q. &c. FORTVNATVM NICOB.] ô fortunatum Nicobulum: qui, &c. PRODVXIT] procreauit. IN MARE IT] nauigat. OBSEQ. OBED. Q. EST M. ATQ. IMP. P.] id est, morem gerit patri: obsequitur moribus, & paret imperio patris. Sic autem est legendum, non vt edidit Camerar. *mora aquus imperiis patris*. Nam hæc lectio ferri nullo modo potest. Quod enim quidam interpr. *mora*, morositati, in eo satis declarant se dormitare, cum alioqui in aliis sint satis vigilantes & acuti morositas enim dicta est à moribus, seu more, non à mora. præterea metrum postulat, vt *mori* legatur, non, *mora*: sunt enim trochaici. Quòd si versus ferre posset *mora*, sic explicarem hoc totum, obsequens, obediensque est more, & expectat patris mortem filius: non fert moleste patrem diu viuere. Sed cùm neque versus hanc scripturam ferre possit, neque tale loquendi genus sit plautinum: ad alteram scripturam, eiusque explicationem redeo, eamque me magis probare asseuero. Licebit tamen, quod ad huius scripturæ, quàm secutus sum, explicationem attinet, etiam sic explicare. Filius patrem, morosum, & imperiosum fert æquo animo: filius difficilibus moribus, & duro imperio patris obsequitur. TRIDVVM

licunde, vsitatum genus loquendi bonis scriptoribus sic supra in Captiuis. *asseruate istum, sultis, intus, serui, ne quoquam pedem Efferat sine custode*. M. Tullius libro 7. epist. ad Attic. epist. 2. *Nunc illum qui pedem porta, quoad hostis cis Euphratem fuit, non extulit, hon. re augeris*, &c. Sic apud Aristophanem commemorata ut antiqua disciplina, & cum hodiernis moribus conteritur. In Νεφέλαις ibi, Λέξω τοίνυν τὴν ἀρχαίαν παιδείαν, ὡς διέκειτο, ὅτ' ἐγὼ τὰ δίκαια λέγων ἤνθουν, &c. Nam satis est locum indicasse. GYMNASII PRAEFECTO] γυμνασιάρχῃ. POENAS PENDERES] pœnas lueres, seu solueres. ID QVOI OBTIGERAT, HOC ETIAM AD M.] cui id acciderat, vt pœnas daret. hoc etiam malum ad illud malum accedebat, quod & discipuli, & pædagogus dicebantur improbi. ARCESSEBATVR] aduocabatur, adiungebatur. IBI] in palæstra. CVRSV, LVCTANDO, &c.] certaminum, & exercitationum nomina, quæ & suprà posita sunt. EXTENDEBANT] traducebant, producebant, seu, vt Varro quodam loco loquitur, procudebant. NON IN LATEBROSIS LOCIS] non in lustris, & fornicibus. suprà, *Nam huic ætati non conducit mulier, latebrosus locus*. DE HIPPODROMO] quid sit hippodromus, diximus in Cistell. CINCTICVLO PRAECINCTVS] paruo cincto seu cinctu. suprà vel antè cinctus. cinctum esse, erat continentiæ & pudoris argumentum, contrà discinctum esse, more dissoluti os arguebat. Ex quo illud, *discincta vestis, discinctus animus*. Sylla de Caio Iulio Cæsare apud Suetonium, *Male præcinctum puerum caueatis*. quod fluxiore cinctura vteretur. FIERET CORIVM TAM MACVLOS. Q. EST NVTR. P.] conciderctur tibi corium virgis, ex quibus contraheres maculas rubras, & liuidas, hoc est, vibices. Corium *dicunt* pellis. NVTRICIS PALLIVM] quod à pueris, quibus mammam præbent, & quos alunt, maculatur, dum præmansum in os ingerunt. pallium nutricis maculosum, refricuit mihi memoriam versuum illorum Homeri, *Ἰλιάδ. ἰῶτα*, quibus Phœnix narrat Achilli, tunicam suam sæpe ab eo esse madefactam cum ei cibum præberet, & vinum labris eius admoueret. Sic Homer. πολλάκι μοι κατέδευσας ἐπὶ στήθεσσι χιτῶνα, Οἴνου ἀποβλύζων ἐν νηπιέῃ ἀλεγεινῇ. SVSPICIONEM HANC SVSTINET C. M.] hic dictum sustinere suspicionem. pro suspicione laborare, & suspectum esse, vt sustinere culpam & causam, pro culpæ affinem existimari, ὑπέχειν αἰτίας dicunt Græci. NAM OLIM POPVLI PR. HON. CAP. SVFF. ordo & sententia est. Nam olim honorem prius capiebat, id est consequebatur, populi suffragio, quam magistro parere desierat. hoc est, magistro parebat vsque ad eam ætatem, qua petere magistratus per leges licet. TABVLA] libro, seu potius tabula literaria, in qua pueri literis scribebant, aut scribere literas discebant. DIRVMPIT CAPVT] libri omnes manuscripti habent, *dirumpit*. quos sequor. nonnulli vulgari *disrumpit*. POSTVLATVM] expostulatum. vel dic, postulatum, id est accusatum, vel propriè accipe & subintellige, vt filium castiget, seu vt de filio pœnas sumat. NOSTER ESTO, &c.] hæc sunt patris filio indulgentis, & quod factum ab eo est, approbantis. Virgilius lib 2. Æneid. *Quisquis es, amissos hinc iam obliuiscere Graios. Noster eris*. INIVRIA] subintell. ab. PROVOCATVR PAED.] porrò vocatur, seu in medium vocatur pædagogus à patre, & his quæ deinceps sequuntur, verbis obiurgatur, atque increpatur. NE ATTIGAS P.] caue ne attingas puerum ob istam causam, quoniam fecit fortiter, attigas, pro attingas, antiquum à simplici, tago, is. pro tango de quo alibi.

NON INTER EOS EST AETATIS, &c. id est, non interest triduum ætatis inter eos, vter altero maior sit, vel sic, alter non est altero natu grandior triduo. VERVM HVIC INGENIVM, &c.] id est, verùm hic nempe Pistoclerus, ita alter (filio tuo) ingenio præstat, vt si triginta annis maior natu esset. CAVE MALVM minantis sermo, quod alibi admonuimus. consule indicem. ET COMPESCE IN ILLVM DIG INT.] i. & reprime seu comprime te, ne illi male dicas, & tempera tibi ne illum maledictis insequar. NAM ILLVM MEVM MALVM PROMITARE M.] id est, nam malim Pistoclerum meum malum profundere quàm peculium promitare, id est sæpe promere, quod est insumere, impendere, profundere. significat Lydus Pistoclerum esse pecuniæ largum & prodigum, quod declarant ea, quæ ab eo respondetur seni Philoxeno. QVI DVM, quærit senex, in quam sententiam Lydus illa dixerit, & cui sic respondet Lydus. QVIA MALVM SI PROMITET, IN D. F. M] quia inquit Lydus, si meum malum sæpe promat a que insumat filius tuus, in dies minuatur. quod idem peculio meo accidere nolim, peculium enim meum malim augeri, quàm minui. talein dubitatiomes autem & quæstiones sciendum est, spectatorū causa adhiberi, nequid sit, quod spectator non statim percipiat. NE DI SIRINT] id est, Dij prohibeant, ne Dij siuerint. sodalem meū perire. Dij istuc auertant, vt sodalis meus perierit. QVIN EGO CVM PERIBAT V. &c.] quin ego pereūtem vidi, non ex eo quod audiui, arguo malim autem legi, ex audito, quàm ex auditu. Sic in Merc. vidistin', an tu es audito. Sic Lucret. lib. 5 *permagnis Res ex auditis potius quàm sensibus ipsis.* AT QVAE ACERRIMA, ATQ. AESTVOSE ABSORBET. VBI QVENQ. ATT.] d. petit meretricem, inquam, non aliquam moderatam, lenem ac sedatam, sed eam, quæ instar maris æstuosi rapax & feruida, acerrime absorbet quemcunque nacta est translatum à mari æstuoso seu ab æstu maris M. Tull. in Brut. *Sed hunc quoque absorbuit æstus quidem non insolita a tolescentibus gloria.* Talem commemorat Meretricem Horat. oda 27. lib 1. *Ah, miser, Quanta laboras in Charybdi! Digne puer meliore flamma* sic autem edendum curaui, *At quæ acerr.* libros nostros veteres secutus, optima & planissima sententia, cùm Camerarius ediderit, *atque.* &c. & ita habent libri vulgati *vbi quemque attigit.* id est, vt quemque attigit. FALSO. ATQVE INSONTEM ARGVIS] iniustè atque innocentem accusas: ET BENEVOLENTI] & beneuolo, &c. sic sæpe aliàs. SVO SODALI] mihi. NEC TV CREDVAS] nec tu crediderís. ITANE OPORTET, &c.] ex his Lydi verbis oritur Mnesilocho suspicio, amari suam Bacchidem à Pistoclero, hoc est Pistoclerum rem mandatam non satis bona fide gessisse, aut curasse. NVLLON' PACTO RES MAND. P. A. NISI IDEM T. &c.] Tale est illud Terentij in Heaut. *Itane fieri oportet? CL. Quid ego feci? CH. viden' ego te modo manum in sinum huic meretrici inserere?* &c. MANVS FERAT AD PAPILLAS?] papillas manibus contrectet? manum in sinum inserat? DISPVDET] valde pudet. CVM MANVM SVB VEST. AD CORP. TETVL. E.] satis rectè atque honestè significauit factum turpe. significat enim Lydus Pistoclerum manum admouisse Bacchidis rimulæ sub vestimentis latenti. ad corpus igitur, id est, ad particulā illam corporis muliebris, quæ honestè appellari non potest *retulit* autem legendum, non *detulit.* nam respuit hanc scripturam versus. NEQVE PVDERE QVICQVAM] neque pudebat quidquam. NAM EGO ILLAM P D &c.] γνώμη pudor enim à turpi facto adolescēteis, & mulieres prohibet, reuocat & refrenat. QVAM ME ATQVE ILLO AEQVVM F.] quàm me, atque illo dignum esset, quàm mihi atque illi conueniret. PERDIDISTI ME, SODALIS, &c.] Ab hoc loco & tempore suspicari incipit Mnesilochus, Bacchidem suam à Pistoclero amari. Est autem ἀποστροφὴ ad Pistoclerum sodalem absentem. & loquitur hæc solus Mnesilochus, nec eius verba exaudiunt Phyloxenus, & Lydus, sed quærentem & lamentantem vident tantùm, putántque eum ita cruciari, quòd ægrè ferat sodalem suum corruptum esse, non rei suæ causa. CAPITIS NON PERDAM M.] sic dictum, perdam capitis, vt accusare & damnare capitis. sic in Asinar. *Ibo ego ad treis viros: vestraque ibi nomina faxo erunt. capitis te perdam ego. & si id.* SATIN' VT. QVEM TV H. FID. T. AVT CVI C. &c.] ordo & sententia est. Itane est, vt satis nescias, quem fidelem tibi habeas, aut cui credere debeas? Est autem hic secunda persona posita pro tertia infinita & incerta, hoc modo, *vt scias*, id est, vt nesciat possit aliquis quem tu habeas fidem tibi, id est, quem habeat fidelem sibi, &c. de quo genere supra. videto indicem in secunda persona pro, & si plura exempla quæris. VIDEN' VT AEGRE PATITVR, &c.] hic seruus erat, qui Mensilochum putet propterea quia Pistoclerus amore corruptus sit, cruciari ægritudine, cum ea gratia indignetur & lamentetur, quod suspicatur Pistoclerum eam Bacchidem sibi præripuisse, quam Mnesilochus ipse amabat, quamque vt ille reperiret, ei mandauerat. TECVM ORO] tecum ago te oro. sic sæpe loquitur Plautus: & item Terent. IN TE ERGO HOC ON. O. IMP.] id est, tibi ergo hoc onus omne impono. APFATIM EST, &c.] plus satis est, si Mnesilochus curet vnus Mnesilochus hoc curabit.

MNESILOCHVS adolescens.

Immitiorem nunc vtrum credam magis
Sodalémne esse, an Bacchidem, incertum admodum est.
Illum exoptauit potius, habeat. optimum est.
Na illa hercle cum malo fecit suo, meo.
Nam mihi diuini nunquam quisquam creduat,
Ni ego illam exemplis plurimis planéque amo.
Ego faxo haud dicet nactam, quem derideat.
Nam iam domum ibo, atque aliquid surripiam patri,
Id isti dabo. ego istanc multis vlciscar modis,

Adà

Adeò ego illam cogam, vsque vt mendicet meus pater.
Sed satin' ego animum mente sincera gero,
Quid ad hunc modum hæc hic quæ futura fabulor?
Amor hercle, opinor, vtpote quod certo sciam.
Verùm quàm illa vnquam de mea pecunia
Ramenta fiat plumea propensior,
Mendicum malim mendicando vincere.
Nunquam adepol viua me irridebit. nam mihi
Decretum est renumerare iam omne aurum patri.
Igitur mihi inani atque inopi subblandibitur,
Tum, cum mea illud nihilo pluris referet
Quàm si ad sepulcrum mortuo dicat iocum.
Sed antequam illa vnquam meis opulentiis
Ramenta fiat grauior, aut propensior,
Mori malo me malim excruciatum inopia.
Profectò stabile est me patri aurum reddere.
Eadem exorabo Chrysalo causa mea
Pater ne noceat, neu quid ei succenseat
Mea causa de auro, quòd eum ludificatus est.
Nam illi æquum est me consulere, qui causa mea
Mendacium dixit: nunc vos me sequimini.

IMMITIOREM NVNC VTRVM, &c.] sic edendum curaui, libros veteres secutus, qui sic habent, nisi quod in duobus, pro, *Immitiorem* scriptum est mendose, *in vitio nunc*, &c. omnino: *amiciorem*, quod est in libris vulgatis ferri non potest. fortassis autem nec, *immitiorem*. satis tutum aut sincerum est, & legendum potius est, *Inimiciorem*. mihi quidem magis probatur, quàm *Immitiorem*, sed iudicet lector. sententia autem hæc est, incertum mihi admodum est, vtrum horum duorum mihi immitiorem, id est, inclementiorem, atque acerbiorem fuisse credere debeam sodalem meum, an Bacchidem. vterque enim se inhumanum, atque infidelem præbuit: cum & Pistoclerus sibi consuluit, suúmque negotium gessit, mei nullam rationem duxit, meúmque mādatum neglexit: & Bacchis Pistoclerum me spreto, ac reiecto, in amicitiam suam recepit. Si *inimiciorem*, legamus, æquè facilis, & plana sententia erit. ILLVM EXOPT. POTIVS HABEAT, &c.] Bacchis Pistoclerum mihi anteposuit, *habeat* optimum est vt eum habeat: quando illum voluit, atque exoptauit. NAE ILLA HERCLE CVM M. F SVO, MEO] sic edidit Camerarius, & rectè. nam nostri codices sic quoque habent. Itaque non putaui mihi hanc scripturam reiiciendam, nam vulgati non habent vocem, *suo* Exprimitur autem affectus amantis, qui cùm dixisset, cum malo fecit suo, qui sermo est, malum minari. Simile igitur est, ac si dixisset, cum malo fecit suo, immò meo, vel meo potius, vel meo volui dicere. NAM MIHI DIVINI NVNQVAM QVISQVAM CR.] iurisiurādi cum execratione quadam, & detestatione coniuncti formula: quam & suprà vsurpauit in Amphitr. ibi, *Nunquam adepol tu mihi diuinì quidquam creduas post hunc diem, Ni ergo illi pater*, &c. ad quem locum plura. credat autem, id est, credat, seu crediderit, al. creduit. NI EGO ILLAM EXEMPLIS PLVRIMIS PL. &c.] mirè exprimitur amantis perturbatio, & inconstantia. Nam cùm ei minaretur, & esset dicturus, ni ego illam exemplis, seu modis plurimis miseram habebo vlciscar, aut aliquid tale subito, se ipse reuocans subdidit, planéque amo. EGO FAXO, HAVD DICET NACT. Q. DER.] ego faciam, ne dicat se nactam esse hominem contemtum, ignauum, & nullius animi, sed strenuum, & qui acceptam iniuriam referre conetur, & possit. Deridentur, & contemnuntur, qui acceptam iniuriam referre non conantur. contrà, viri fortes, & qui iniuriam referunt, magni fiunt, & haud temerè lacessuntur. Sic infrà ead. fab. *faxo se haud dicat, nactam, quem derideat.* Ego faxo haud dicet, id est, fecero, ne dicat, non dicet. NAM IAM DOMVM IBO, ATQ. ALIQ.] iterum declaratur, & exprimitur amantis affectus, qui dicat, se patri pecuniam surrepturum, quam det Bacchidi, cui suprà proximè minatus est, se iniuriam relaturum. ADEO EGO ILLAM C. VT, &c.] In eum vsque locum illum adigam, seu redigam, vt mendicet meus pater. Dicturus erat, & verò ita orationem exorsus erat, vt hoc subiiceret. vt mēdicet, nimirum Bacchis, sed vt homo perturbatus, & amore æstuans, vel religione quadā refrænatus, ac retractus, minas in Bacchidem intentas, in patrem conuertit. SED SATIN' EGO ANIMVM M. SINC?] sed satisne sanus sum? nunc videtur se colligere, & ad se redire, Labat tamen etiam nunc aliquantulum. VERVM QVAM ILLA VNQ. DE MEA PEC. RAM. F. PL. &c.] ordo & sententia est, & verùm mendicum mendicādo vincere malim, quàm vt illa Bacchis, fiat vnquàm per meam pecuniā, seu ex mea pecunia, ramenta plumea propensior, id est, grauior, ponderosior. Ramētum, seu ramenta est, quod ex auro, seu argento, seu quo alio metallo raditur, ac deteritur. Est autē hic insignis hyperbole. Nam cùm pluma nihil sit leuius, quomodo aliquid ponderosius fieri potest adiectione ramentæ plumeæ? Neque verò me fallit Nonium legisse *plumbea*, veruntamen sequor libros

manuscriptos, & Plantinum lepórem. Et fieri potest, vt Nonius hoc loco corruptus sit, vt est etiam alibi. Si quis tamen *plumbea* legi mallet, non magnopere pugnabo. vtitur eadem voce & infrà, eadem fab. sed in neutro genere ibi, *quia patri omne cum ramento reddidi*. & in Ruden iterum in fœminino, *nunquam hercle hinc hodie ramenta fies fortunatior* RENVMERARE] reddere. SVBBLANDIBITVR] blanda verba loquetur, subblandietur, subpalpabitur. sup. in Casin. *Non matronarum officium est, sed meretricum, viris alienis subblandirier.* CVM MEA ILLVD NIHILO PL. REL. QVAM SI AD SEP. &c.] qui ad sepulchrum mortuo rem aliquam iocosam narrat, nihil proficit, neque mortuum delectat, neque eius verba mortuum tangunt. nihilo plus profecturam Bacchidem dicit Mnesilochus, cùm illa sibi inani subblandietur. Negátque futurum, vt pluris sua referat. hyperbole. MORI MALA ME MALIM EXCR. INOP.] secutus sum Camerarii coniecturam in hoc versu emendando. Nam & in libr vulgatis, qui sic habent, *Mori malim misera excruciatum inopia*: & in manuscriptis, in quibus partim sic scriptus est, mori me malim excruciatum, inopia: partim sic, *mori me maualim exc.* mendosus est. STABILE EST] fixum est, certum est, decretum, ac deliberatum est, stat sententia. Sic M. Tull. de accusatore constituendo contra Cæcil. *At enim solidum, id est, vt me Siculi maximè velim*, &c. EADEM] eadem opera: seu eadem ratione: seu eadem via EXORABO] patrem. LVDIFICATVS EST] ludificauit. illusit ludos fecit, vt alibi loquitur. MENDACIVM DIXIT] immò quod grauius est, mentitus est.

PISTOCLERVS.

REbus aliis anteuortar Bacchis, quæ mandas mihi,
Mnesilochus vt requiram, atque vt eum medicum ad te ducam simul.
Nam illud animus meus miratur, si à me tetigit nuntius.
Quid remoratur? ibo, & visam huc ad eum si fortè est domi.

REBVS ALIIS ANTEVORT.] rebus aliis omnibus anteponam mandata tua. ante res alias omneis tua mandata curabo, nempe vt Mnesilochum tuum requiram, &c. NAM ILLVD ANIMVS MEVS MIRATVR, &c.] id est, nam illud miror, si nuntius à me ad eum missus, qui eum arcesseret, ad eum peruenit, quid remoretur: seu quid moretur, animus meus miratur, poetarum Epicorum more dictum, pro, ego apud me, & cum animo meo miror. SI A ME TETIGIT NVNTIVS] si nuntius, quem ego misi ad eum peruénit. VISAM HAC AD EVM &c.] visam domum ad eum, &c. visere ad aliquem genus loquendi bonis scriptoribus vsitatum: de quo plura in comment. Lucret.

MNESILOCHVS, PISTOCLERVS.

REddidi patri omne aurum, nunc nunc ego illam me velim
Conuenire, postquam inanis sum, contemtricem meam.
Sed veniam mihi quàm grauatè pater dedit de Chrysalo?
Verùm postremò impetraui, vt ne quid ei succenseat.
Pi. Estne hic meus sodalis? Mn. éstne hic hostis, quem aspicio, meus?
Pi. Certè is est. Mn. is est. adibo contrà, & contollam gradum.
Pi. Saluus sis Mnesiloche. Mn salue. Pi. saluus cùm peregrè aduenis.
Cœna detur. Mn. non placet mihi cœna quæ bilem mouet.
Pi. Num quæ aduenienti ægritudo obiecta est? Mn. atque acerrima.
Pi. Vnde. Mn. ab homine, quem mihi amicum esse arbitratus sum antidhac.
Pi. Multi more isto atque exemplo viuunt, quos cum censeas
Esse amicos, reperiuntur falsi falsimoniis,
Lingua factiosi, inertes opera, sublesta fide.
Nullus est, qui non inuideat rem secundam obtingere
Alteri: sibi ne inuideatur, ipsi ignaui rectè cauent.
Mn. Ædepol næ tu illorum mores perquàm meditatè tenes.
Sed etiam vnum hoc ex ingenio malo malum inueniunt suo:
Nulli amici sunt, inimicos ipsi in sese omneis habent.
Atque ipse cùm frustrantur, frustrari alios stolidi existimant.
Sicut est hic, quem esse amicum ratus sum, atque ipsus sum mihi.
Ille quod in se fuit, accuratum habuit, quod posset mali.
Facere & in me inconciliare copias omnis meas.
Pi. Improbum istunc esse oportet hominem. Mn. ego ita esse arbitror.
Pi. Obsecro hercle loquere quis is est. Mn beneuolens viuit tibi.

Nam ni ita esset, tecum orarem, vt ei quod posses mali
Facere, faceres. Pi. *dic modò hominem quid sit: si non fecero*
Ei malè aliquo pacto, me esse dicito ignauissimum.
Mn. *Nequam homo est, verùm hercle amicus est tibi.* Pi *tanto magis*
Dic quis est, nequam hominis ego paruipendo gratiam.
Mn. *Video non potesse, quin tibi eius nomen eloquar.*
Pistoclere, perdidisti me sodalem funditus.
Pi. *Qid istuc est?* Mn. *quid est? misi ne ego ad te ex Epheso epistolam.*
Super amica, vt mihi inuenires? Pi. *fateor factum, & repperi.*
Mn. *Quid? tibi non erat meretricum aliarum Athenis copia,*
Quibuscum haberes rem, nisi cum illa quam ego mandassem tibi?
Occiperes tu te amare, & me ires consultum male?
Pi. *Sanun'es?* Mn. *rem repperi omnem ex tuo magistro. ne nega.*
Perdidisti me. Pi. *etiamne vltro tuis me prouectas probris?*
Mn. *Quid amas Bacchidem?* Pi. *duas ergo hic intus eccas Bacchides.*
Mn. *Quid duas?* Pi. *atque ambas sorores.* Mn. *loqueris nunc nugas sciens.*
Pi. *Postremò si pergis parum mihi fidem arbitrarier,*
Tollam ego te in collum, atque intro hinc auferam. Mn *imo ibo, mane.*
Pi. *Non maneo, neque tu me habes falso suspectum.* Mn. *sequor.*

NVNC, NVNC EGO ILLAM ME VELIM C.] nunc, cùm ego sum inanis, velim illam mecum congredi, & loqui, contemtricem meam, id est, quæ me contemnit. sic dictum, contemtricem meam, pro cōtemtricem mei. vt, accusator meus, pro accusator mei: hoc est, qui me accusat, seu accusauit. Sic autem appellat suam Bacchidem Mnesilochus, quod se re vera ab eo contemtum esse existimaret: sed errat, atque hoc errore inductus, pecuniam omnem, quam penes se habebat, & ex qua quantum vellet, detrahere poterat, opera Chrysali patri reddiderat. ET CONTOLLAM GRADVM] & cōferam gradum: id est, congrediar. Sic suprà in Aulul. in extr. *Contollam gradū*, & sæpe alibi. SALVVS CVM PEREGRE ADV. COENA D.] quando saluus, peregrè aduenis, cœna tibi detur vt fieri solet. de hoc more, sæpe iam diximus, & eius moris plura iam exempla suprà alibi collecta sunt, nisi fallor in Epid prin ibi, *Venire saluom gaudeo.* TH.. *quid ceterum?* EP. *quod adeò assolet, Cœna tibi dabitur.* NON PL. CENA Q. B. M.] non placet cœna ab eo, qui non est amicus, & qui iniustè læsit, data: talis enim cœna insuauis & molesta est. & iram commouet bilem mouere, prouerbium olet, pro iracundiam seu iram commouere. Horat epist. 19. lib. 1. *O imitatores, seruum pecus. vt mihi sæpe Bilem, sæpe iocum vestri mouere tumultus*, ferociter Pistoclero respondet Mnesilochus iratus, quàmuis immeritò & temerè iratus. NVM QVAE. &c.] id est, nū quo, seu nū aliquam. &c. ATQ. ACERRIMA] obiecta est, & illa quidem acerrima. ANTIDHAC] ante hac. CENSEAS] existimes. REPERIVNTVR FALSI FALS.] reperiuntur, id est, deprehenduntur, falsi falsimoniis, id est, plane falsi ob falsimonias suas. falsimonia autem à falso est dicta, vt sanctimonia à sancto, ægrimonia ab ægro & simili. LINGVA FACTIOSI] id est, lingua fortes, strenui ac potentes, quod valet, largè, & proximè omnia promittentes. INERTES OPERA] te nihil eorum, quæ verbo ostenderūt, ac promiserunt, præstantes. SVBLESTA FI.] id est, infirma fide. Festus sublesta, inquit, infirma. tenuia, Plautus in Persa, *Grauior paupertas fit. fides sublestior.* Nonius sublestum, est leue, frinolum. Plautus, *Nam vbi ad paupertatem accessit infamia.* NVLLIVS EST, QVI NON INVID. REM. S. OBT. ALT. &c.] horum duorum versuum hæc sententia est. Nullius est istorum, qui non obstet alteri, quominus & secunda res obtingat, vel qui doleat, rem secundam & à fortuna oblatam, aut virtute partam, alteri obtingere: ipsi propter ignauiam suam ita miseri sunt, vt nemo eis inuideat: vel sic, ipsi ita se gerūt, vt nemo eis inuideat: quoniam sunt miserabiles potius, quàm inuidiosi. Aliis igitur inuident: eis nemo inuidet, quia sunt egentes, inopes & miseri. Inuidia cadit in res secūdas, ac florētes: misericordia in aduersas, calamitosas, atque afflictas. Ex quo Pindarus ōd. α. Pith. cecinit, inuidia misericordia esse meliorē ἀλλ' ὅμως, inquit ille, κρέσσων οἰκτιρμῶν φθόνος. & Herodotus in Thalia, σὺ δὲ μαθὼν, inquit, ὅσῳ φθονέεσθαι κρέσσον ἐστὶ, ἢ οἰκτείρεσθαι, ἅμα τε ὁκοῖόν τι ἐς τοὺς τοκέας, καὶ ἐς τοὺς κρέσσονας, τεθυμῶσθαι. ἄπιθι ἐς τὰ οἰκία. id est, tu autē vbi didiceris quanto præstet inuidiosum esse, quàm miserabilem, & simul quale sit parentibus, & melioribus succensere, abi domum. Sic iterum Plautus in Bacchid. *Qui inuident, ne vnquā eorum quisquā inuideat prorsus commodis.* Idem in Trucul. *Mauelim mihi inimicos inuidere, quàm me inimicis meis. Nam inuidere alij bene esse, sibi malè esse, miseria est. Qui inuident, egent. illi, quibus inuidetur, rem habent.* Sed hac de re plura in cōment. Horat. ad illum locum Sat. 3 lib. ser. *Inuidiam placare paras virtute relicta.* PERQVAM MEDITATE T.] perquam accuratè, atque exactè nosti. INVENIVNT] consequuntur. NVLLI AMICI SVNT, &c.] multi, id est, nemini amici sunt: ipsi omneis, &c. vel *nulli*, accipe, vt sit numeri multitudinis, recti casus hac sententia, nulla sunt eis amici, ipsi omneis habent sibi inimicos, sed prior explicatio videtur esse probabilior. ATQ. II CVM SE FRVSTRANT, &c.] id est atque ij eo ipso tempore, quo tempore se frustrantur & fallunt, ita stolidi sunt, vt se alios fallere, & frustrari putent. nō fallunt alios vt existimāt, sed ipsi se fallūt. QVEM ESSE AMICVM RATVS SVM. ATQVE IPSE. &c.] quem putaui mihi æque amicū esse, atque ipse sum mihi. significat obscurè Pistoclerū. ILLE QVOD IN SE FVIT. &c.] ille, inquā

quantum in ipso fuit, accuratum habuit, id est accuratum reddit, accurauit, seu curam in id contulit, vt quidquid posset mihi mali faceret. ET IN ME INCONCILIARE OMNEIS COP. M] atque vt copias omneis meas à me aduerteret, & in meipsum incitaret, vt copias omneis meas à me alienaret, & in me cõuerteret. Festus, *Incõcili asti, vel, vt antiqui per dolũ decepisti.* Ego incõciliare, puto hic valere, irritare, incitare in alterũ, inimicum reddere, &, vt loquitur Horatius, inimicare. Et ita in Mostell. *Ne conciliare quid nos porrò postules.* BENEVOLENS VIVIT TIBI] beneuolus viuit tibi significat obscurè eum ipsum esse Pistoclerum. TECVM ORAREM] tecum agerem, te orarem. DIC MODO HOMINEM QVI SIT] dic modò, quis homo sit. VIDEO NON POTESSE, QVIN, &c.] video me non posse aliter facere, quàm vt tibi eius nomen eloquar. video me non posse effugere, quin tibi eius nomen edam. MISINE EGO AD TE EX EPHESO, EPISTOLAM SVP. &c] id est, nonne ego misi ad te epistolam Epheso de amica Bacchide, vt eam tibi inuenires? sic loquuntur boni scriptores, Misine, fecine, & similiã pro nonne misi, nonne feci? OCCIPERES TV TE AMARE, ET ME IRES CONSVLTVM MALE?] tu ipse autem eam amare inciperes, & mihi malè consuleres? id est, & mihi obesses, atque iniuriã faceres? Videtur autem legendum, quamuis aliter edendum curarim, *& me ires consultum malè?* non, vt habent lib. manuscr. & vulg. *& me ires cons. m.* Præterea legendum, *Occiperes eam tute amare*, &c. alioqui versus claudicabit. nam ceteri libri non habent, *eam*, quæ vox vnius hic syllabę est κατὰ συνίζησιν. Quod si quis lectionem receptam tueri volet, *Occiperes tute amare*, admittendus erit hiatus in, *te amare*, vt *te ama* sit anapæstus, & infrà eodem versu, pro *me*, aut *mi ires consultum malè*, legendum erit, *mihi ires consultum malè* vel iterum recipiendus hiatus in, *& me ires*. & *me* accipiendum pro *mihi*. vt teste Festo, loquebantur antiqui. ETIAMNE VLTRO TVIS ME PROIECT. P?] etiámne me, nulla lacessitus à me iniuria tuis probris insectaris, & conculcas? quidam libri habent *prolectas*, fortasse rectius vt prolectas, interpretemur, prouocas, lacessis? hoc modo, etiámne me vltrò, id est, prior, ὑπάρχων, non lacessitus tuis contumelis lacessis, & prouocas? SI PERGIS PARVM MIHI F. ARB.] si pergis arbitrari parum mihi fidem esse habendam. Sic videtur hic versus explicandus, vt intelligatur habendam esse. Nonnulli legunt *fidei*, & sic explicant, Postremò si pergis mihi parum fidei arbitrarier, id est, adiudicare, & tanquam arbiter, tribuere. Alij sic, postremò si pergis parum mi fidei esse arbitrarier, id est, postremò si pergis arbitrari me parum fidum esse, &c. TOLLE EGO TE IN C.] ego te collo tollam.

PARASITVS PVER.

P Arasitus ego sum nequam hominis atque improbi
Militi', qui amicam secum auexit ex Samo.
Nunc me ire iussit ad eam, & percontarier,
Vtrùm aurum reddat, ánne eat secum simul.
Tu qui dudum puer cum illa vsque isti simul,
Quæ harum sunt ædes, pulta: adi actutum ad fores.
Recede hinc directe. vt pulsat propudium!
Comesse panem tris pedes latum potes,
Fores pultare nescis, ecquis in ædibus est?
Heus ecquis hic est? ecquis hoc aperit hostium?
Ecquis exit?

AMICAM] vnam ex Bacchidibus, quam amat Pistoclerus: vnde nata Mnesilochi in eũ suspicio. TV QVI DVDVM P. &c.] Sic legendum cẽset Camerar. & rectè. nam libri vulg. sic habent *I tu puer, qui dudum cum illa vsque iuisti simul.* planè mendosè. QVAE H. SVNT AEDES, P.] ex his ædibus, eas, quæ sũt Bacchidis, ædes pulsa. RECEDE HINC DIRE.] retrocede ab hoc loco, directe. puerũ iubet hinc recedere: quia lenius, & placidius foreis pulsauerat. Directum appellat per contumeliam, id est, sub dio erectum, & sublimem expositum, ac suspensum. VT PVLT. PROPVDIVM!] quàm remissè, & languidè pultat foreis puer impudicus, & propudiosus? Festus, propudium, inquit, quasi porrò pudendum. quidam propudium dici putant, à quo pudor, & pudicicia procul absint. COMESSE PAN. TR. P. L. P.] strenuus es ad comedendum: panem comesse triũ pedum latitudine potes: foreis pulsare nescis. hyperbole est. significat puerum edacem, molliter, & languidè foreis pultare. Itaque accedit ipse ad foreis, & eas validè pulsat.

PISTOCLERVS, PARASITVS.

QVid istuc? quæ istæc est pulsatio?
Quæ te mala crux agitat, ad istunc qui modum,
Vireis tuas alieno extentes ostio?
Fores penè effregisti, quid nunc vis tibi?
Pa. *Adolescens salue.* Pi. *salue. sed quem quæritas?*
Pa. *Bacchidem.* Pi. *vtram ergo?* Pa. *nihil scio, nisi Bacchidem.*

Paucis me misit miles ad eam Cleomachus,
Vel vt ducentos Philippos reddat aureos,
Vel vt hinc in Elatiam hodie eat secum simul.

Pi. *Non it negato esse ituram. abi & renuntia.*
Alium illa amat, non illum. duc te ab ædibus.

Pa. *Nimis iracundè.* Pi. *an scin' quàm iracundus siem?*
Na tibi hercle haud longè est os ab infortunio,
Ita dentifrangibula hæc meis manibus gestiunt.

Pa. *Cum ego huius verba interpretor, mihi cautio est,*
Ne nucifrangibula excussit ex malis meis.
Tuo ego istæc igitur dicam illi periculo.

Pi. *Quid ais tu?* Pa. *ego istuc illi dicam.* Pi. *dic mihi*
Quis tu es? Pa. *illius sum integumentum corporis.*

Pi. *Nequam esse oportet, cui tu integumentum improbum es.*

Pa. *Sufflatus ille huc veniet.* Pi. *diruptum velim.*

Pa. *Num quid vis?* Pi. *abeas celeriter, facto est opus.*

Pa. *Vale dentifrangibule.* Pi. *& tu integumentum vale.*
In eum num hæc res venit locum, vt quid consilij
Dem meo sodali super amica, nesciam,
Qui iratus renumerauit omne aurum patri,
Neque nummus vllu'st qui reddatur militi.
Sed huc concedam. nam concrepuerunt fores.
Mnesilochus eccum mæstus progreditur foras.

AD ISTVM QVI MODVM AL. V. T. Q. EXT. OST.] qui isto modo vireis tuas expromas, & contendas seu experiaris alieno ostio? extentes ab extento, as. extento autem frequentatiuum ab extendo. Alij volunt esse compositum ex præpositione *ex*, & verbo *tento, as*, quod frequentatiuum est à verbo *teneo*, ego à verbo tendo, is, potius deriuari arbitror. Non me præterit tamen nonnullos legere *ostentes* ego nihil muto. ET IN ELAT. &c.] Stephanus de vrbib. Ἐλάτεια. inquit πόλις μεγίϛη Φωκίδ☉, ἀπὸ Ἐλάτου, ἔτι δὲ καὶ Θετταλίας, &c. id est, Elatia vrbs est maxima Phocidis ab Elato. Est autem & Thessaliæ, &c. DVC TE AB AEDIB.] aufer te ab ædibus. Sic loquitur C. Asinius Pollio, epist. ad Cicer. libr. 10. *Duxit se à Gadibus & triduum tempestatibus retentus ad Calpen Kalendis Iun. traiecit se in regnum Bogudis.* & Terent. Hecyra, *vxor, vbi me ad se ituram esse sensit, se duxit foras.* HAVD LONGÈ EST OS AB INF.] os, id est facies. minatur se ei faciem seu os pugnis percussurum, denteisque labefacturum, & confracturum. ITA DENT. H. &c.] pugnos suos dentifrangibula appellat, quòd eis dentes frangat, si quem pugnis percutiat. hi pugni, inquit, quibus denteis frangere, vel soleo, vel possum, gestiunt tibi denteis comminuere, & confringere. MIHI CAVTIO EST, NE NVCIFR. EXC. &c.] id est, mihi cauendum est, ne hic mihi denteis ex ore excusserit, seu excutiat. locus Plautinus. Quemadmodum autem Histocleus pugnos suos dentifrangibula nominauit, ita & parasitus denteis nucifrangibula appellat, quòd his frangantur nuces. *excussit*, hoc est, excusseris, vt apud eundem reconciliasso. orasso, & similia, pro reconciliaro, orauero, & similia. ILLIVS SVM INTEGVM. C.] ego sum illius σωματοφύλαξ seu δορυφόρ☉, custos & stipator corporis, satelles. NEQVAM ESSE OP. CVI TV. &c. Nequam, hoc est, improbus sit oportet is, cui tu es integumentum improbum. integumentum enim debet ei, quod tegitur, conuenire, & consentaneum esse: neque par est rei pretiosæ integumentum vile, & nullius pretij accommodare. secutus sum autem libros vulgatos, & editionem Camerar. Nam nostri libri manuscr. aliquot in his Pithoeanus, & tres Clericani, & alij duo habent, *Nequam esse oportet scutum integumentum improbum'st.* quomodo Turneb. in aliquo scriptum reperisse arbitror, quamuis id non scribat, sed hoc tantum, se ita emendare, ex quo apparet, eum coniectura ductum sic restituisse, quod non est incredibile. Erat enim homo valde ingeniosus, & ἄϛυχ☉. Is igitur lib. 24. Aduers. cap. 11. scribit se sic emendare. addit hanc rationem. Nam operimenta scutorum, inquit, integumenta & tegmenta vocabantur. Deinde profert hæc verba ex lib. 2. Cæs. de bell. Gall. *temporis tanta fuit exiguitas, hostiúmque tam paratus ad dimicandum animus, vt non modo insignia accommodanda, sed etiam ad galeas induendas scutisque tegmenta detrahenda tempus defuerit.* Hæc ille. Ego lectionem receptam ferri posse puto, sed ita vt antiquam magis probem. neque tamen celabo lectorem, hanc quoque, quam secuti sumus, reperiri in nonnullis libris manuscr. Et credibile est, Camerar. qui sic edidit, eam etiam in suis reperisse. alioqui non ita edidisset. Scripturæ autem antiquæ eadem sententia est, ac receptæ. Vtraque enim hoc significatur, militem dominum esse nequam, qui vtatur tali ministro, hoc est, improbo. SVFFLATVS ILLE HVC VENIET.] veniet ille huc iratus, iracundia turgidus. suprà in Casina, *Nescio quid se sufflauit vxori suæ.* DIRVPTVM VELIM.] facetum & aptum responsum. nam quæ sufflantur seu inflantur, interdum rumpuntur, seu dirumpuntur. Horat. Sat. 3. lib. 2. in extr. *Cùm magis, atque se magis inflaret, non si te ruperis*, inquit, *par eris.* NVM QVID VIS?] sermo abeuntis. DENTIFRANGIBVLE.] qui denteis hominibus frangis. IN EVM NVM HÆ R.] num, pro, nunc. vt him, pro, hinc. illim, pro illinc.

MNESILOCHVS, PISTOCLERVS.

Petulans, proterus, iracundo animo, indomito, incogitato,
Sine modo & modestia sum, sine bono iure atque honore,
Incredibilis, impósque animi, inamabilis, illepidus viuo,
Maleuolente ingenio natus. postremò id mihi est, quod nolo
Ego esse alius. credibile hoc est: nequior nemo est, neque indignior,
Quoi dij benefaciant, neque quem quisquam homo aut amet, aut adeat.
Inimicos quàm amicos aequum est me habere, malos quàm bonos
Par magis me iuuare. omnibus probris, quae improbis viris
Digna sunt, dignior est homo nullus: qui patri reddidi
*Omne aurum amans, quod fuit prae manibus. Súmne ego homo miser? **
Súmne ego nullius pretij? Perdidi me, atque operam Chrysali.

Pi. *Consolandus hic mihi est. ibo ad eum. Mnesiloche quid fit?* MN. *perij.*
Pi. *Dij melius faciant.* MN. *perij.* PI. *non taces insipiens?* MN. *taceam?*
Pi. *Sanus satis non es.* MN. *perij. multa mala mihi in pectore*
Nunc acria atque acerba eueniunt. Criminin' me habuisse fidem?
Immeritò tibi iratus fui. PI. *eia bonum habe animum.*
Mn. *Vnde habeam? mortuus pluris pretij est quàm ego sum.* PI. *militis*
Parasitus modò venerat aurum petere: hinc eum ego meis
Dictis malis, his foribus atque hac repuli, reieci hominem.
Mn. *Quid mihi id prodest? quid faciam? nihil habeo miser. ille quidem*
Hanc abducet scio. PI *si mihi sit, non pollicear.* MN. *scio dares,*
Noui. sed nisi ames, non habeam tibi fidem tantam.
Nunc agitas sat tute tuarum rerum egóne vt opem mihi
Ferre putem posse inopem te? PI *tace modò, deus respiciet nos aliquis.*
Mn. *Nugae.* PI. *mane.* MN. *quid est?* PI *tuam copiam eccum Chrysalum video.*

PETVLANS] petulantes, vt & petulci, dicti sunt à petendo. PROTERVO] proterui propriè dicuntur salaces, & libidinosi, qui toto impetu ad voluptatem fruendam feruntur. quia ita tales sunt, celeres, acres, rapidi, & vehementes. Horat. per translationem ventos appellat proteruos, oda 26. lib 1. *& proteruum Africum*, oda 16 Epodôn. INCOGITATO] inconsiderato, sed legendum fortassis est *incogitabili*, vt sit versus tettameter, acatalectus, incogitabili autē, id est, cogitationis experte. actiuè. SINE M.] immoderatus, intemperans, ἄμετρος, ἄκοσμος. SINE BONO IVRE] ius bonum, est aequum & bonum: τὸ ἐπιεικές. INCREDIBILIS] id est, incredulus. quod valet. qui nemini credo: vel dic incredibilis, id est, qui à nemine credi debeo: cui nemo credere debet. indignus, cui quisquam credat. IMPOSQ. ANIMI] id est, impotens, & qui mihi imperrare non possum: qui animo meo, id est, animi mei perturbationi moderari nequeo. INAMABIL.] odiosus, seu odio dignus insuauis, atque acerbus. MALEVOL. ING. N.] id est, maleuolo ingenio natus. Quidam legi volunt, *maleuolente Genio natus*: id est, irato genio natus. in his Simeo Bosius: vt Horat. dixit, *dijs iratis natus*. Sat. 3 libr. 2. & Sat. 7. eiusdem libr. & Sat. 5 libr. 1. Ego quamuis nullius ingeniosi hominis coniecturam damnem, aut refellam, & ita esse impressum in libris vulg. sciam, tamen nihil muto. Primum quòd omnes manuscr. habent *ingenio*. deinde quòd Plautus mihi videtur, si hanc sententiam expromere voluisset, non fuisset ita loquuturus, *maleuolente genio natus*, sed *irato aut inimico genio natus*. huc accedit, quòd videtur potius hanc sententiam exprimere voluisse, quàm verba significant. ac declarant maleuolo, & improbo ingenio natus Iam beneuolens & maleuolēs vsurpari à Plauto pro beneuolus & maleuolus, constat. POSTREMO, ID MIHI EST, QVOD NOLO EGO ESSE AL.] Postremò talis sum, qualeis alios esse nolo, iners, ignauus, infidus, maleuolus, inhumanus, &c. INIMICOS, QVAM AMICOS, AEQ. EST M. H.] subintellige magis: vel sume τὸ μᾶλλον inferne. QVI PATRI REDDIDI OMNE, &c.] Sic hos versus distinxi, vt sint trochaïci. quod autem *prae manibus* & *amens*, edidi, non *prae manu*, & *amans*, in eo secutus sum libros vulgatos, à quibus tamen non discrepant nonnulli manusc. PRAE MANIB.] vt versus suis numeris constet, sic legendum, non *prae manu* quanquam sic habent plerique manusc. SVMNE EGO HOMO MISER?] id est, nonne ego sum homo miser? *an*, & *ne*, millies diximus, interrogando affirmationem significare, seu responsionem aientem postulare. SVMNE EGO NVLLIVS PRETII?] nonne ego sum homo nullius pretij? Hoc autem dimidium versus adscriptum reperi ad oram libri, N. Clerici. sitne τῶ ποιητοῦ quaerere aliquis & dubitare possit: ego nihil affirmo. hoc tantum dico sententiae mirè conuenire, & praeterea versus imperfecti supplementum esse valde accommodatum. Fit enim iam versus integer trochaïcus. CRIMININ' ME HAB. FIDEM?] aequúmne fuit, oportuitne me criminationi Lydi aduersus te habere fidem? itáne leuis, & credulus esse

debui, vt Lydo, te criminanti crediderim? VNDE HABEAM?, bonum animum subinieci. MORTVVS PLVRIS PRETII'ST, QVAM EGO SVM] hyperbole, mortuus, id est, nullius pretii est. Itaque foras effertur, & vel terræ mandatur, vel comburitur. DICTIS MALIS] verbis non blandis, sed minacibus & asperis, maledictis. SI MIHI SIT, NON POLLICEAR] si quid mihi sit, non pollicear, neque expectem, dum roger, sed vltro dem. SED NISI AMES, NON HAB. T. E. T.] id est, sed nisi ames, vt ego amo, non credam tibi istuc, quod dicis, te si habeas, mihi esse daturum, nunc autem, quia amas alteram Bacchidem: facile credo tibi, te nihil habere, quod mihi dare possis: nam qui amant, ferè nudi sunt, inanes atque inopes neque quidquam habent, quod alteri dent, quòd si quid habent, sibi habent non alteri. NVNC AGITAS SAT TVTE T. R.] id est, nunc tute tuarum rerum satagis, nunc res tuas procuras, nunc de tuis rebus laboras. EGONE VT OPEM MIHI F. P. &c.] fierine potest, vt putem te, qui inops es, mihi opem ferre posse? egóne animum inducere possum, vt putem te inopem mihi opem ferre posse? DEVS RESPICIET N. AL.] al. suprà in Captiu. *Respice.* ERG. *fortuna, quod tibi nec faciet, nec facit*, *Hoc me iubes.* ad quem locum quę de hoc verbo notata sunt, legas licet. TVAM COPIAM ECC. CHRYS] tuam copiam Chrysalum, [illegible], id est, Chrysalum, qui tibi rerum omnium, quibus eges, copiam suppeditat.

CHRYSALVS seruus, MNESILOCHVS, PISTOCLERVS adolescens.

HVnc hominem decet auro expendi, huic decet statuam statui ex auro.
Nam duplex hodie facinus feci, duplicibus spoliis sum affectus.
Herum maiorem meum, vt ego hodie lusi lepidè? vt ludificatus est?
Callidum senem callidis dolis compuli, & perpuli, mihi omnia vt crederet.
Nunc amanti hero, filio senis, qui cum ego bibo, qui cum edo, & amo.
Regias copias, aureósque obtuli, vt domo sumeret, neu foris quæreret.
Non mihi isti placent Parmenones, Syri, qui duas aut tres minas
Auferunt heris. nequius nihil est, quàm egens consilij seruus, nisi habet
Multipotens pectus, vbicunque vsus siet, pectore expromat suo.
Nullus frugi esse potest homo, nisi qui & bene & malefacere tenet.
Improbus cum improbus sit, harpaget: furibus furetur quod queat,
Versipellem frugi conuenit esse hominem, pectus cui sapit.
Bonus sit bonis, malus sit malis. vtcunque res sit, ita animum habeat.
Sed lubet scire, quantum aurum herus sibi demsit, & quid suo reddidit patri.
Si frugi est, Herculem fecit ex parte, decumam partem ei
Dedit, sibi nouem abstulit. sed quem quæro optimè ecce obuiam
Mihi est. num-qui nummi exciderunt here tibi, quod sic terram
Obtuere? quid vos mœstos tam tristésque esse conspicor?
Non places, nec est temerè etiam. quin mihi respondetis?
Mn. *Chrysale óccidi.* Ch. *fortaßis tu auri demsisti parum.*
Mn. *Qui malum parum? immò, verò nimio minus multo parum.*
Ch. *Quid igitur stulte? quoniam occasio ad eam rem fuit,*
Mea virtute parta, vt, quantum velles, tantum sumeres,
Sic hoc digitulis duobus sumebas primoribus?
An n scièbas quam eiusmodi homini raro tempus se daret?
Mn. *Erras.* Ch. *at quidem tute errasti, cùm parum immersisti ampliter.*
Mn. *Pol tu quàm nunc me accuses magis, si magis rem noueris.*
Ch. *Occidi. animus iam istoc dicto plus præsagitur mali.*
Mn. *Perij.* Ch. *quid ita?* Mn. *quia patri omne cum ornamento reddidi.*
Ch. *Reddidisti?* Mn. *reddidi.* Ch. *omnéne?* Mn. *oppidò.* Ch. *occisi sumus.*
Qui in mentem venit tibi istuc facinus facere tam malum?
Mn. *Bacchidem, atque hunc suspicabar propter crimen Chrysale,*
Mi malè consuluisse. ob eam rem omne aurum iratus reddidi
Meo patri. Ch. *quid, vbi reddebas aurum, dixisti patri?*

Mn. *Id aurum accepisse extemplo ab hospite Archidemide.* Ch. *hem*
Istoc dicto dedisti hodie in cruciatum Chrysalim:
Nam vbi me aspiciet, ad carnificem rapiet continuò senex.
Mn. *Ego patrem exoraui.* Ch. *nempe ergo hoc vt faceret, quod loquor?*
Mn. *Imò tibi ne noceat, neu quid ob eam rem succenseat.*
Atque agrè impetraui. nunc hoc tibi curandum est Chrysale.
Ch. *Quid vis curem?* Mn. *vt ad senem etiam alteram facias viam.*
Compara, fabricare, finge quod lubet, conglutina,
Vt senem hodie doctum doctè fallas, aurumque auferas.
Ch. *Vix videtur fieri posse.* Me. *perge, ac facilè hac feceris.*
Ch. *Quàm malùm, facilè? quem mendacij prehendit manifestò modo.*
Quem si orem, vt mihi nihil credat, id non ausit credere.
Mn. *Immò si audias, quæ dicta dixit me aduersum tibi.*
Ch. *Quid dixit?* Mn. *si tu illum solem, sibi solem esse dixeris,*
Se illum lunam credere esse, & noctem qui nunc est dies.
Ch. *Emungam hercle hominem probè hodie, ne id quidquam dixerit.*
Mn. *Nunc quid nos vis facere?* Ch. *enim nihil, nisi vt ametis, impero.*
Cæterum quantumlibet me poscitote aurum, ego dabo.
Quid mihi réfert Chrysalo esse nomen, nisi factis probo?
Sed nunc quantulum vsu'st auri tibi Mnesiloche? dic mihi.
Mn. *Militi nummis ducentis iam vsus est pro Bacchide.*
Ch. *Ego dabo.* Mn. *tum nobis opus est sumtu.* Ch. *ah, placidè volo*
Vnumquidque agamus: hoc vbi egero, tum istuc agam,
De ducentis nummis primùm intendam ballistam in senem.
Ea ballista si peruortam turrim, & propugnacula,
Recta porta inuadam extemplò in oppidum antiquum & vetus:
Si id capso geritote amicis vostris aurum corbibus,
Si cui animus sperat. Pi. *apud est animus noster Chrysale.*
Ch. *Nunc tu abi intrò Pistoclere ad Bacchidem, atque effer citò.*
Pi. *Quid?* Ch. *stilum, ceram, & tabellas, & linum.* Pi. *iam faxo hîc erunt.*
Mn. *Quid nunc es facturus? id mihi dice.* Ch. *coctum est prandium,*
Vos duo eritis, atque amica tua erit tecum tertia.
Mn. *Sicut dicis.* Ch. *Pistoclero nulla amica est.* Mn. *immò adest.*
Alteram ille amat sororem, ego alteram, ambas Bacchides.
Mn. *Quid tu loqueris?* Mn. *hoc vt futuri sumus.* Ch. *vbi est biclinium*
Vobis stratum? Mn. *cur id exquiris?* Ch. *res ita est, dici volo.*
Nescis quid ego acturus sim, neque facimus quantum exordiar.
Mn. *Cedò manum, ac subsequere propius me ad fores. intrò inspice.*
Ch. *Euax, nimis bellus, atque vt esse màximè optabam, locus.*
Pi. *Quæ imperauisti, imperatum bene bonis factum illico est.*
Ch. *Quid parauisti?* Pi. *quæ parare tu iussisti omnia.*
Ch. *Cape stilum properè, & tabellas tu has tibi.* Mn. *quid postea?*
Ch. *Quod iubebo, scribito istic. nam propterea te volo*
Scribere, vt pater cognoscat litteras, quando legat.
Scribe. Mn. *quid scribam?* Ch. *salutem tuo patri verbis tuis.*
Pi. *Quid si potius morbum & mortem scribat? id erit rectius.*
Mn. *Ne interturba. iam imperatum in cera inest.* Ch. *dic quemadmodum?*
Mn. *Mnesilochus salutem dicit suo patri.* Ch. *adscribe hoc citò.*

Chrysalus mihi vsque quaque loquitur. nec rectè, pater,
Quia tibi aurum reddidi. & quia non te defraudauerim.
Pi. *Mane, dum scribit.* Ch. *celerem oportet esse amatoris manum.*
Pi. *Atque idem hercle est, ad perdundum magis, quàm ad scribendum citus.*
Mn. *Loquere, hoc scriptum est.* Ch. *nunc pater mi, proin tu ab eo vt caueas tibi,*
Sycophantias componit, aurum vt abs ted auferat,
Et profectò se ablaturum dixit. planè ascribito.
Mn. *Dic modo.* Ch. *atque id pollicetur se daturum aurum mihi,*
Quod dem scorto, quódque in lustris comedim, & congraecem pater.
Sed pater mi, ne tibi hodie verba det, quaeso caue.
Mn. *Loquere porrò.* Ch. *adscribe dum.* Mn. *etiam loquere quid scribam modò.*
Ch. *Sed pater, quod promisisti mihi, id quaeso vt memineris,*
Ne illum verberes, verùm apud te vinctum asseruato domi.
Cedò tu ceram ac linum actutum. age obliga, obsigna citò.
Mn. *Obsecro quid istis ad istunc vsum conscriptis modum?*
Vt tibi ne quid credat, atque vt vinctum te asseruet domi.
Ch. *Quia mihi ita lubet. potin' vt cures te, atque ne parcas mihi?*
Mea fiducia opus conduxi & meo periculo rem gero.
Mn. *Aequum dicis.* Ch. *cedò tabellas.* Mn. *accipe.* Ch. *animum aduertite.*
Mnesiloche, & tu Pistoclere, iam facite in biclinio
Cum amica sua vterque accubitum eatis. ita negotium est.
Atque ibidem vbi nunc sunt lecti strati, potetis citò.
Pi. *Nunquid aliud?* Ch. *hoc, atque etiam vbi erit accubitum semel,*
Ne quoquam exsurgatis, donec à me erit signum datum.
Pi. *O imperatorem probum. iam bibisse oportuit.*
Mn. *Fugiamus.* Ch. *vostrum curate officium, ego efficiam meum.*

HVNC HOMINEM, &c. Chrysalus, nondum cognito Mnesilocho, pecuniam omnem, quam eius opera penes se habebat, patri seni renumerasse, gaudio triũphat, & de se multa gloriosè praedicat. AVRO EXPENDI] auro liberari. Alii, cum auro comparari. auro contra ponderari STATVAM STATVI EX AVRO] statuam auream poni. VT LVDIFICATVS EST?] [illegible] ludificatus est? id est, delusus ac deceptus est? ET PERPVLI] plus est *perpuli*, quàm compuli. VT DOMO SVMERET, NEV FORIS QVAERERET] vt domo promeret tantum auri, quantum vellet, neque cuiquam supplicare, & aliunde petere necesse haberet suprà in Asinaria. *Habeo, opinor, familiare tergum, ne quaeram foris.* Idem in Milite glorioso, *Nam ego quidem meos oculos habeo, utendos foris.* Catullus ad Ianuam, *Ne quaerendum aliunde foret neruosius illud*, &c. NEQVIVS NIHIL EST] inutilius, seu improbius nihil est. &c MVLTIPATENS PECTVS] pectus amplũ, & capax, & omni genere fallaciarum, ac dolorum refertо. VBICVNQVE VSVS SIET &c.] lego, vt *vbicunque vsus siet*. &c. vel sic, vt, *quodcunque vsus siet*, &c. quod posterius malim. TENET] scit, callet. IMPROBIS CVM IMPROBVS SIT] cum improbis sit improbus HARPAGET] rapiat: harpagare, verbum opinor, à Plauto nouatum, ex Graeco verbo ἁρπάζω, vel ex nomine item Graeco, ἅρπαξ, γος: vel ex nomine Latinis vsitato & vsucapto, harpago, nis. VERSIPELLEM] versutum, vafrum, ingenio multiplici, Protea. Polypum. πολύτροπον. propriè vsurpauit suprà in Amphitr. *Ita versipellem se facit, quando lubet.* PECTVS CVI SAPIT] cuius in pectore insit sapientia: qui sapiat: qui cordatus sit. Sic in Trin. *Haben' tu amicum, aut familiarem quempiam, cui pectus sapiat?* VTCVNQVE RES SIT, ITA ANIMVM HABEAT] animum habeat fortunae, & euentis aptum, atque habilem. Po'ypi mentem obtineat. DEMPSIT] detraxit, decerpsit. Demere, est de toto auferre: adimere, est totum auferre: vt alibi docuimus, quod isti Ludimagistri tamen, & nonnulli magnos spiritus gerentes ludimagistris deteriores, neque inducere animum possunt, neque discere volunt. quanquam hoc lene est: alia autem innumerabilia maioris ponderis sunt, quae isti, tanta est peruersitas, ignorare, quàm se aliquid nescire confiteri, malunt. SI FRVGI EST HERCVLEM FECIT EX P. DEC. P. &c] Herculi pars decima bonorum, & praedae dabatur. Qua de re sic Plutarch. Ῥωμαϊκοῖς. Διὰ τί τῷ Ἡρακλεῖ πολλοὶ τῶν πλουσίων ἐδεκάτευον τὰς οὐσίας; πότερον ὅτι κἀκεῖνος ἐν Ῥώμῃ τῶν Γηρυόνου βοῶν ἀπέθυσε τὴν δεκάτην; ἢ ὅτι Ῥωμαίους ὑπὸ Τυρρηνῶν δεκατευομένους ἀπήλλαξεν; ἢ τούτων μὲν οὐκ ἔχει τὴν ἱστορίαν ἀξιόπιστον, ὡς δ' ἀδηφάγῳ τινὶ τῷ Ἡρακλεῖ, καὶ πολυσίτῳ, δαψιλῶς, καὶ ἀφθόνως ἀπέθυον; ἢ μᾶλλον ὡς ἐπαχθῆ τοῖς πολίταις τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον κολούοντες, καὶ καθαιροῦντες ὥσπερ ἀπὸ σωμάτων ὑπερτροφίας ἀφαιροῦντες, ᾤοντο μάλιστα τιμᾶσθαι τὸν Ἡρακλέα, καὶ χαίρειν τοῖς τοιούτοις ἀποχρήσεσιν, al. ἀποκαρώσεσι, καὶ συστολαῖς τῆς περιουσίας; id est quamobrem Herculi multi ex diuitibus decimas suarum facultatum dabant? vtrum quod etiam ille Romae Geryonis boũ partem decimã immolauit? an

quòd Romanos decimarum, quas Tyrrhenis soluebant, pensione liberauit? an hæc quidem non continent historiam fide dignam, Herculi autem, vt edaci cuidam, & opipare epulari solito, opipare & copiosè sacrificabant? an potius, quòd diuitias immoderatas, vt ciuibus graueis, minuentes, & curtantes, & de constitutione corporis habitiore, atque ad summum fastigium prog essa dementes existimabant se Herculem summo honore afficere, & cum putabant talibus abusionibus (alias detractationibus) & contractionibus rerum superuacanearum delectari. Et Diod. Siculus libro 4 ὁ δ' οὖν Ἡρακλῆς ἀποδεξάμενος τὴν εὔνοιαν τῶν τὸ Παλάτιον οἰκούντων, προεῖπεν αὐτοῖς ὅτι μετὰ τὴν ἑαυτοῦ μετάστασιν εἰς θεούς, τοῖς εὐξαμένοις ἐκδεκατεύσειν Ἡρακλεῖ τὴν οὐσίαν, συμβήσεται τὸν βίον εὐδαιμονέστερον ἔχειν. ὃ καὶ συνέβη κατὰ τοὺς ὕστερον χρόνους διαμεῖναι μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. πολλοὺς γὰρ Ῥωμαίων οὐ μόνον τῶν συμμέτρως οὐσίας κεκτημένων, ἀλλὰ καὶ τῶν μεγαλοπλούτων τινάς, εὐξαμένους ἐκδεκατεύσειν Ἡρακλεῖ, καὶ μετὰ ταῦτα γενομένους εὐδαίμονας ἐκδεκατεῦσαι τὰς οὐσίας ταλάντων τετρακισχιλίων. Λεύκολλος γὰρ ὁ καθ' αὑτὸν Ῥωμαίων σχεδὸν πλουσιώτατος ὤν. &c. id est, Hercules igitur cum acceptam habuisset eorum, qui in palatio habitabant, beneuolentiam, prædixit eis, fore, vt iis, qui postquàm in numerum deorum receptus esset, promitterent se decimam suorum bonorum partem Herculi sacrificaturos, vita beatior obtingeret. quod & accidit posterioribus temporibus, & vsque ad nostram ætatem permansit. Multos enim è Romanis non iis solùm qui mediocreis facultates possident, sed etiam nonnullis, qui valde diuites erant, cum suorum bonorum Herculi decimam vouissent, & postea facti essent fortunati, ac beati, suorum bonorum quater mille talentorum decimas Herculi soluisse. Lucullus enim, qui suæ ætatis Romanorum ferè ditissimus erat, &c. Plautus in Sticho, *Herculei decumam esse aductam, tibi quam veni gratulor*, Idem in Truculento *Nam iam de hoc obsonio, de mina vna deminui Modo quinque nummos mihi detraxi partem Herculanam*. NVM QVI NVMMI EXCIDERVNT HERE TIBI, &c.] & qui mœrore aliquo affecti sunt, & quibus nummi exciderunt è manibus, ij capite sunt demisso, oculisque in terram defixis. quoniam igitur Chrysalus Mnesilochum, herum suum minorem, videt mœstum, tristem, & capite demisso, ac deiecto, rogat eum, num qui nummi ei è manibus exciderint. locus Plautinus. vide suprà in Asinaria, *At hercle ipsum adeò contuor: cassante capite incedit*. ad quem locum hac de re plura. FORTASSIS TV AVRI DEMISISTI PARVM] fortasse tu auri parum de ea summa, quam attulisti, Epheso detraxisti: & plus, quàm tibi expediebat, patri reddidisti. QVI, MALVM, PARVM?] malùm, hoc loco aduerbium est stomachantis. quo modo, inquit Pistoclerus, parùm demptum? immo multo, & nimio minus, quàm parum. multo, nimio, ἐκ παραλλήλου, posita sunt. vel nimio plus est quàm multo. Horat. oda 33. lib. 1. *Albi, ne doleas plus nimio memor Immitis Glyceræ* MEA VIRTVTE PARTA] occasio, quæ parta est mea virtute, id est, mea astutia, & meo consilio. SIC HOC DIGITVLIS DVOBVS PRIMORIBVS?] Itane hoc aurum, cuius tibi facta erat copia, parcè, & exiguè carpebas? Itáne paullum sumebas? primoribus digitulis, id est, primis & summis paruis digitis, infrà in Pœnulo, *Tene tu rem*. ADV. *vix quidem hercle, ita pauxilla'st, digitulis primoribus*. Errat autem etiam nunc Chrysalus, qui putet Mnesilochum idcirco tristem esse, quòd parum de auro detraxerit, cùm totum patri reddiderit. TEMPVS] quies, occasio. EIVSMODI HOMINI] patri tuo, tam de auro attento, parco, & arido. CVM PARVM IMMERSISTI AMPLITER] cùm parum largiter manus in aurum immisisti, & aurum primoribus digitis duntaxat sumpsisti. proinde ac si dicat. debuisti manus tuas in aurum immergere, & ex eo, quantum tibi opus esset, largiter haurire, non exiguè, & summis primis digitulis carpere. Venit mihi hoc loco in mentem Alcmæonis illius, quem cum Crœsus Delphis arcessisset, eique tantum auri donasset, quantum corpore semel efferre posset, propterea quòd Lydis, quos Delphos ad oraculum Apollinis miserat, fuerant ab eo comites, & liberaliter accepti, atque adiuti: ille ad hanc donationem tale quoddam consilium excogitauit. magnam tunicam indutus, & lato tunicæ sinu demisso, & pedibus in cothurnos indutis omnium, quos reperire potuit, maximos, & amplissimos ad thesaurum se contulit. ad quem certi homines duces ei fuerunt. Cùm in aceruum frustorum, & micarum aurearum irruisset, primùm quidem tibiis aggessit auri, quantum auri cothurni capere potuerunt: deinde sinum vestis omnem auro impleuit, etiam capitis pilos ramentis aureis inspersit, nonnulla in os quoque immisit. Sic probè ornatus atque instructus è thesauro exiit, ægrè cothurnos trahens. & cuiuis potius quam homini similis, cuius & os auro obturatum erat, & omnes corporis partes insolitum tumorem præ se ferebant. qui à Crœso visus, mouit ei risum, omnique illo auro, quo oneratus erat, ab eo donatus est, multisque aliis rebus eo non minoribus. Hæc Herodotus in Eratone non longè ab extremo, vt nos quidem Latinè conuertimus. Verba Græca petat ab autore, qui volet ab illo loco, Κροῖσος χιτῶνα ἐνδὺς μέγαν τῶν Λυδῶν, τῶν ἐς τὸ χρηστήριον φοιτέοντες, ἐποίησε τοιόνδε, &c. QVAM NVNC ME ACCVSES MAGIS] quanto nunc me magis accusares, si, &c. OCCIDI, ANIMVS IAM ISTHOC DICTO PLVS PRAESAGITVR MALI] perii, inquit Chrysalus, animus iam mihi ob istud dictum plus mali præsagit, id est, vt ita dicam, prædiuinat, auguratur & præsentit, profert hunc versum Nonius in verbo *præsagitur*. QVIA PATRI OMNE CVM RAMENTO REDDIDI] sic ferè in Truculento dixit *cum puluisculo*. ID FACINVS FACERE TAM MALVM] facinus facere, genus loquendi vsitatum bonis scriptoribus Latinis. consulendus index. PROPTER CRIMEN] propter criminationem Lydi. propter crimen ei à Lydo illatum ME MALE CONSVLVISSE] mihi malè consuluisse. *me*, pro *mihi*, dicebant antiqui, inquit Festus ID AVRVM ACCEPISSE EXTEMPLO AB HOSPITE] dixi me id aurum ab hospite continuò accepisse. Cuius contrarium dixerat Chrysalus, hospitem illum, depositum initio abiurasse: tantum iudicio coactum reddidisse: postremò auro insidiatum esse: atque idcirco Mnesilochum filium id aurum, aut eius bonam partem apud Megabyzum, seu Megabulum deposuisse. DEDISTI HODIE IN CRVCIATVM CHRYSALVM] dare in cruciatum, vsitatum loquendi genus & Plauto, & Marco Tullio. Sic Marcus Tullius pro Sexto Roscio Amerino, *Qui vel ipse sese in cruciatum dari cuperet dum de patris morte quæreretur*. In his verbis autem *cruciatum Chrysalum*, inest parechesis, & paronomasia. HOC VT FACERET QVOD LOQVOR] vt me ad carnificem raperet. ALTERAM FACIAS VIAM] alteram viam aperias, seu munias. Virg. 2. Æneid *Fit via vi: rumpunt aditus, primósque trucidant*. CONGLVTINA] compone, & consue dolos. QVEM MENDACIE PREHENDIT MANIFESTO, &c.] quam, malum, facile est senem fallere, *mihi*, subintell. quem ille in manifesto mendacio deprehendit: vel

dic.

dit, quem mendacii prehendit. id est, quem mendacii conuicit. atque manifestò. NON AVSIT CRED.] *ἵνα αὐ τολμήσῃ πιστεύειν, ἵνα αὐτῷ πείθηται, ἵνα αὐ ὑπομείνοι*, &c. vereatur credere. ME ADVERSVM] me præsente, coram me. TIBI] absenti. ILLVM SOLEM] illum *δεικτικῶς*. solem enim, cum hæc dicit, indicat. SE ILLVM, LVNAM ESSE CR. ET NOCT. Q. N. EST D.] *ἀναλογία*, sententia autem hæc est: ita te mendacem, ac fallacem esse, & nihil veri dicere sibi persuasit, vt, si dicas illum solem, qui nunc lucet, solem esse, credat illum esse Lunam, & ex proportione, seu analogia, diem, qui nunc est, esse noctem. Nam quæ proportio est solis ad Lunam, eadem proportio est diei ad noctem. EMVNGAM, &c.] tralatio est à naribus mucosis, quæ emungendæ sunt. suprà, in Epid. *Qui me emunxisti mucidum minimi pretij*. & infrà hac ead. fab. *Cano capite, atque alba barba, sic miserum me auro esse emunctum*. NE ID NEQVICQVAM DIXERIT] id est, ne id gratis, & sine mercede, & frustrà dixerit. vel sic, vt eius quod dixit, fructū & mercedem ferat. vt ob id, quod dixit, plectatur. vel eius, quod dixit, pœnas luat. ENIM NIHIL, NISI VT AMETIS, IMP.] enimuerò nihil aliud impero, nisi vt amori operam detis. *enim*, initio orationis positum, rarum quidem, sed tamen non inusitatum. suprà in Aulul. *Enim mihi quidem aequum'st purpuram, atque aurum dari*. In Epidico, *Enim isthac captio est*, infrà in Mil. glor. *Enim nos perdiderimus vspiam*. CETERVM] ceteroqui, cetera, quod reliquum est, de reliquo. QVID MIHI REFERT CHRYSALO ESSE N. &c.] quid refert mihi esse nomen Chrysalo, seu Chrysali, nisi re & factis id doceo? proinde ac si dicat, non est satis, mihi nomen esse aureum, nisi re sim aureus. Chrysalus *ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ*, hoc est, ab auro. vel *ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ, καὶ ἁλίσκειν* id est, ab auro, & capiendo. SED NVNC QVANTVLVM VSV'ST AVRI TI?] sed nunc quantulum auri tibi opus est? sed nunc quantulo auro tibi opus est? NVMMIS DVCENTIS] aureis. PLACIDE VOLO VNVMQ. AG.] volo vnumquidque leniter, & moderatè, sensim, & pedetentim, & sine festinatione agamus, suprà in Asinaria, *Placide ergo vnumquidque rogita, vt acquiesc. am*. INTENDAM BALLIST. &c.] fallaciam instruam, ac parabo, &c. machinam admouebo, & comparabo aduersus senem allegoria est à re militari. sic infrà in Pœnulo, *Cui iam infortunij ballista intenta'st probe*, ballista militare tortum, quo muri verberantur, & quatiuntur, à verbo *βάλλειν* dictum. de quo legendus Vitruuius lib. x. cap. 16 & Vegetius libr. 4 cap. 22. EA BALLISTA SI PERVORT.] continuat allegoriam. peruortam autem, id est, percellam deiiciam, CAPSO] cepero. GERITOTE AMICIS M. AVR. C.] pollicetur auri magnam vim, & copiam. SI CVI ANIMVS SPERAT] *εἴ τις ἐλπίζει, θυμός*, id est, si quis sperat. suprà ead. fab. *sperat quidem animus quo eueniat, dijs in manu est*. STYLVM, CERAM, ET TABELLAS ET LYN.] stylum, id est, *γραφεῖον*, quo scribebant in tabellis ceratis. Linum autem, quo tabellas exaratas obligabant. qua de re supra. Diximus quidem nonnulla in Amphitr. ibi, *agedum eam solue cistul..m*, &c. sed illis hæc addere libet, ex quibus magis intelligere liceat, vel lino tabellas, & litteras, &c. quæ obsignabant, obsignare cōsueuisse. Lucianus in Timone, *ἐπειδὰν τὸ σημεῖον ἀφαιρεθῇ, καὶ τὸ λίνον ἐντμηθῇ, καὶ ἡ δέλτος ἀνοιχθῇ, καὶ ἀνακηρυχθῇ μοι ὁ καινὸς δεσπότης* &c. id est postea quam autem signum ablatum fuerit, & linum incisum & tabulæ apertæ, & declaratus meus nouus dominus, &c. Quintilianus libro decimo cap. 8. *Denique linum ruptum, aut turbata cera, aut sine agnitore signa frequenter*

inuenies: &c. Cicero. Catilinar. 3. *Ac ne longum sit, Quirites, tabellas proferri iussimus, quæ à quoque dicebantur datæ. Primùm ostendimus Cethego: signum cognouit. nos linum incidimus*, &c. COCTVM EST P.] ire accubitum, omnia parata sunt. BICLINIVM] locus, in quo strati sunt lecti duo. nomen ex voce Latina, & Græca factum, bis & *κλίνη* quid si quis dicat legendum *diclinium*? ego tamen nihil muto. RES ITA ?] ita negotium est, tale quod paro negotiū est, vt me scire opus sit, ea res, quā paro, postulat, vt dicatur. in Mil. gl. *transcurre curriculò ad nos, ita negotium est*. EVAX] interiectio gaudentis. QVAE IMPERAVISTI: IMPERATVM BENE BONIS F. ILL. EST] mutat numerum. nam cum illa superiora, quæ imperauisti sequi deberet, imperata bene bonis, facta illico sunt: mutato numero subiicit numerum singularem, *imperatum bene bonis, factum illico est*. facere imperatum autem, & facere imperata, vsitata loquendi genera sunt bonis scriptoribus. ET TABELLAS TV HAS T.] & cape has tabellas tibi, tu Mnesiloche. IAM IMPERATVM IN CERA INEST.] iam scriptum à me est, quod me scribere in tabellis ceratis iussisti. MIHI VSQVEQVAQ. LOQ. NEC RECTE] mihi vsquequaque maledicit. suprà in Asinaria. *Nec rectè quæ tu in nos dicis, aurum atque argentum merum'st*. DEFRAVDAVERIM] nonnulli libri veteres habent *defraudauerim* quod fortasse est rectius. quanquam alterum non dāno. nam vtrunque est vsitatum. suprà in Asinaria *Tene ego defraudem, cui ipsi nihil est in manu?* Terent. Phor. *suum defraudans Genium*, &c. MANE, DVM SCRIBIT] noli tam properè dictare. plura enim vno tempore dictas, quàm vt manus scribentis consequi possit. PROIN TV AB EO VT CAVEAS] proinde vide, vt tibi abs eo caueas. SYCOPHANTIAS COMP.] fallacias comparat. dolos consuit, & conglutinat. ABS TED AVFERAT] abs te auferat. PLANE ADSCRIBITO] adscito ad ea, quæ iam scripta sunt, planè, id est, litteris planè scriptis, atque incisis in cera. ATQVE ID POLL. SE MATVRVM AVR. M. Q. D. SC. &c.] & pollicetur se id aurum daturum mihi, quod scortis largiar. QVODQ. IN LVSTR. COMED.] & quod in fornicibus comedā. comedim, is, it. in coniunctiuo. vsitatum bonis scriptoribus. Notat Nonius, & hūc versum profert in verbo *comedim*, Notauimus in comment. Horat. ad illum locū oda. 3 epod. *Edit cicutis allium nocentius*. E ad illum Sat. lib. 2. *Quid ni si sum lumbis quæ edis*. Idem in Curcul. *Vt ego possim comedim, quàm ille*. ET CONGRAECEM PATER] & Græcorum in morem potando absumam. Græc. bibaces. M. Tull. lib. 1. accus. *Fit sermo inter eos, & inuitatio vt Græco more biberetur. Hortatur hospes: poscunt maioribus poculis*. ASCRIBE DVM] *dum* particula insepa. abilis hoc loco CEDO TV CERAM] tu Pistoclere da ceram, ac l. &c. OBLIGA] lino. OBSIGNA CITO cera, & annulo. VSV'ST] opus est. VT TIBI NE QVID CREDAT, &c.] an eo opus litteris ita scriptis, vt ne tibi quidquam credat, & te vinctum domi seruet? proinde ac si dicat, hæ litteræ ad hunc modum scriptæ, nullam ad aliam rem sunt vtiles, nisi ad hanc, vt pater nihil tibi credat, & te vinctum domi custodiat. POTIN' VT TE CVRES, ATQVE ME P. M.] poteśne facere vt te cures, me autem negligas, neque mihi parcas, aut consulas? proinde ac si dicat, cura te modo, animo tuo obsequere, pota, ama, de me ne laborato: de me securus esto, neque mihi parcito, aut consulito. MEA FIDVCIA OPVS COND. ET MEO P. R. G.] allegoria est, à redemtoribus ducta, qui datis sponsoribus, & factis syngraphis, suo periculo opus aliquod faciendum conducerunt. mea

fiducia, id est, mea fide, & meo periculo. Fiduciam, inquit Boëtius, accepisse dicitur, cuicunque fundus, aut ager, aut alia res aliqua ea lege emancipatur, & traditur, vt ei, qui emancipauit, aliquando remancipet. vt apud M. Tull. in orat. pro Flacco, *Pecuniam adolescentulo grandi fœnore, fiducia tamen accepta, occupauisti. hanc fiduciam commissam tibi dicis: tenes hodie ac possides.* Auctor vocabularii Latinograeci, cuius mihi copiam olim fecit Cl. Puteanus iurisconsultus, Fiducia, inquit, ὑποθήκη, hypotheca. Iam inter hypothecam, & pignus hoc interesse, quòd pignus, & pignoris possessio ad creditorē transit: hypotheca verò & hypothecæ possessio non transit, constat. præterea hypotheca fere in re aliqua immobili cōsistit: pignus in mobili, aut in vtraque. fiduciam igitur dicimus esse aliquod rei immobilis, verbi gratia, prædium ea lege obligatum creditori, vt simul atque id, quod ei debetur, persolutum fuerit, desinat esse obligatum: quod si id, quod ei debetur, ad diem dictam non persoluatur, tum prædium fiat creditoris, quo posito, hæc verba, *Mea fiducia opus conduxi*, sic explico, meo periculo, & quasi meis prædiis, oppigneratis, atque obligatis rem transigendam, & conficiendam suscepi. quam explicationem confirmat id, quod sequitur, *meo periculo rem gero.* quæ est superiorum verborum ἐξήγησις, & ἐπεξήγησις. ITA NEGOTIVM'ST] negotium ita natum est, vt opus sit, vos cum amicis vestris in biclinio accubare. Hoc] hoc tantum est, nihil aliud. DONEC A ME ERIT SIGNVM DATVM] donec ego signum dedero, vt exsurgatis. tralatio est à re militari, vt declarant ea, quæ deinceps sequuntur. M. Tull. lib. 5. accusat. *& simul, vt se cæteri sequerentur, signum dari iussit.* Virg. *Vtque dato signo spatia in sua quisque recessit.* Cæsar libro 2. de bello Gall. *Et quia non longius hostes aberant, quàm quò telum adiici posset, prælij committendi signum dedit.* O IMPERATOREM PROBVM] tale illud Cicer. libro 7. epist. ad Trebat. *Ego à Sex. Fadio Niconis discipulo librum abstuli, Νίκωνος περὶ πολυφαγίας.* O medicum suauem.

CHRYSALVS.

INsanum magnum molior negotium,
Metuóque vt hodie poßim emolirier.
Sed nunc truculento mihi, atque sæuo vsus sene est.
Nam non conducit nunc huic sycophantiæ,
Senem esse tranquillum: qui vbi me adspexerit.
Versabo ego illunc hodie, si viuo probè.
Tam frictum ego illum reddam, quàm frictum est cicer.
Adambulabo ad hostium, vt, quando exeat,
Extemplo aduenienti tabellas dem in manum.

INSANVM MAGNVM MOLIOR NEGOT.] vel insanum, magnum, diuisim: & interposita distinctionis nota legendum, vt sit nomen adiectiuum, & insanum intelligamus audax. & ab insano susceptum: vel insanum magnum, cōiunctè sine vlla distinctione, vt sit aduerbium, & interpretemur insanum magnum, pro valde magnum, quod magis probo. Sic enim Festus, insanum magnum pro valde magnum, vsus est Plautus quæ Festi verba sine dubio ad hūc Plauti locum referenda sunt. vel ad alium, qui est in Mostell. quem mox proferemus. Adiuuat hanc sententiā etiam illud Varronis libro 6. de ling. Lat. *Apud Plautum si vnum epityrum estur apud illum, esuriens insanè bene &c. Epityrum, inquit ille, vocabulum cibi, quo frequentius Sicilia, quàm Italia est vsa. Idem vehementer cùm vellet dicere, dixit insanè, quod insani faciunt omnia vehementer.* Iterum Plaut. infrà in Mostell. *Insanum bonam.* METVOQ. VT HODIE POSSIM EMOL.] & metuo ne hoc negotium tam magnum non possim etiam magno labore sumto conficere. VSVS] opus. NAM NON CONDVCIT NVNC H. SYCOPH.] id est, nam non expedit, seu non est vtile, huic meæ fallaciæ, eum senem, quem fallere cogito, esse lenem ac tranquillum. QVI VBI ME ADSPEXERIT] fortasse aliquid subintelligendum est, verbi gratia, me arripi, & vinciri iubeat, vt sit ἀνανταπόδοτον: vel ἀποσιώπησις. licet etiam ita legere, & explicare, vt nihil subintelligatur: sed referatur ad id, quod deinceps sequitur, *versabo*, &c. VERSABO ILLVNC HODIE, SI V. PR.] tractabo ego illum meo arbitratu, vt coquus versat pisceis in craticula, aut in sartagine, suprà in Cistell. *Vt ego illum versarem?* videtur tractū à piscibus, qui in sartagine friguntur: vel ab aliis rebus, quæ frigūtur, quòd ea, quæ deinceps sequuntur, comprobant. TAM FRICTVM EGO ILL.] ego eum ita versabo, vt cicer à coquo in sartagine versari solet, dum frigitur: atque hoc pacto, reddam illum senem ita frictum, vt frictum cicer. vel reddam illum versando frictum instar ciceris fricti. Porrò cicer frigi consueuisse etiam Horatius indicat epist. ad Pison. de Arte poëtica, *Nec, si quid fricti ciceris probat, aut nucis emtor*, &c.

NICOBVLVS, CHRYSALVS.

NImio illhæc res est magnæ diuitiæ mihi,
Subterfugisse sic mihi hodie Chrysalum.
Ch. *Saluus sum, iratus est senex. nunc est mihi*
Adeundi ad hominem tempus. Ni. *quis loquitur propè?*
Atque hic quidem, opinor, Chrysalu'st. Ch. *accessero.*
Ni. *Bone serue salue. quid fit? quàm mox nauigo*

In Ephesum, vt aurum repetam ab Theotimo domum?
Taces? per omneis deos adiuro, vt, ni meum
Gnatum tam amem, atque ei facta cupiam quæ is velit,
Vt tua iam virgis latera lacerentur probè,
Ferratúsque in pistrino ætatem conteras.
Omnia resciui scelera ex Mnesilocho tua.

Ch. *Men' criminatus est? optimè'st, ego sum malus.*
Ego sum sacer, scelestus, specta rem modò.
Ego nec verbum faciam. Ni. *etiámne carnifex*
Minitare? Ch. *nosces tu illum actutum qualis sit*
Nunc hasce tabellas ferre me iussit tibi.
Orabat, vt quod istic esset scriptum, fieret.

Ni. *Cedò.* Ch. *nosce signum.* Ni. *noui, vbi ipse est?* Ch. *nescio.*
Nihil iam me oportet scire, oblitus sum omnia.
Scio me esse seruum. nescio etiam id quod scio.
Nunc ab transenna hic turdus lumbricum petit,
Pendebit hodie pulcrè, ita intendi tenus.

Ni. *Mane dum parumper, iam iam ad te exeo Chrysale.*

Ch. *Vt verba mihi dat, vt nescio quam rem gerat!*
Seruos arcessit intus, qui me vinciant.
Bene nauis agitatur, pulchrè hæc confertur ratis.
Sed conticiscam. nam audio aperiri fores.

NIMIO ILLAEC RES, &c.] id est, magnæ admodum res, illa mihi molestiæ est. vel sic, magnū admodum illa res mihi dolorem adfert, suprà in Casina, *Nam quod tibi'st Aegrè, idem mihi est dimidia.* ad quem locū de hac voce plura. SVBTERFVGISSE SIC ME HIC HAE.] Chrysalum sic mihi esse elapsum è manibus. BONE SERVE] εἰρωνεία. QVAM MOX NAVIGO, &c.] aliud loquitur, aliud sentit senex. scit enim nunc sibi non esse necesse Ephesum nauigare, auri repetendi, seu recuperandi gratia: quod ei persuaserat Chrysalus, cum mentiens diceret Mnesilochum eius filium totum aurum domum non attulisse. ADIVRO] iuro, suprà in Cistell. *Sique eam peperisse sanctè adiurabat mihi.* TAM AMEM] quàm amo, subintellige. ATQVE EI FACTA CVPIAM QVAE VELIT] & nisi cupiam ei omnia euenire ex animi sententia. VT TVA IAM VIRGIS, &c.] particula, vt, hic iterata est, perspicuitatis gratia, quia altera illa superior nimis longè aberat. sed videtur esse hoc locutionis genus insolens, iuro, seu adiuro per omneis deos, ni meum, &c. vt tua latera virgis iam lacerentur probè. Videtur enim sic potius loqui debuisse, iuro, seu adiuro per omneis deos, ni meum gnatum tam amem, &c. me facturum fuisse, vt tua iam virgis latera lacerentur probè. FERRATVSQVE] & ferreis catenis vinctus. RESCIVI] quæ nesciebam. SCELERA] facinora impia, hyperbole. OPTIME'ST EGO SVM MALVS, &c.] cōcessio ironica. SACER] exsecrandus, aræ destinatus, deuotus, κατάρατος. EGO NEC VERBVM FACIAM] ego ne verbum quidem faciam, ego nihil loquar, sed res ipsa loquetur. NOSCES TV ILLVM ACT. Q. S.] cognosces tu, etiam me tacente, qualis sit. CEDO] da tabellas, quas dicis. NOSCE SIGNVM] sic apud M. Tullium Catil. 3. *Primum ostendimus Cethego, signum cognouit.* NESCIO ETIAM ID, QVOD SCIO] Sic Ter. Heaut. *Tuus scis, quod scis, Dromo si sapies.* & in Eunucho, *Tu pol si sapis, quod scis, nescis.* Prouerbij autem locum obtinet, nescire quod scias, pro in pectore conditum seruare, neque vulgare, aut effutire. Alia ratione autem, & sententia dicebant Academici noui, se, quod scirent, nescire. significabant enim, nihil sciri posse, & quæ scirent, proinde esse habenda, ac si nescirent. NVNC AB TRANSENNA HIC TVRD. LVMBR. P.] allegoria est, tracta à tendicula, qua turdi capiuntur: per quam significat, iamiam senem sine dubio litterarum lectione captum iri. Est autem transenna, funiculus extentus, & ex eo apta macchinula, quæ adhibetur ad turdos capiendos: tenus verò, pertica, seu paxillus, seu laqueus, qui tenditur? Lumbricus autem, esca, quam dum captant, & auidè potunt turdi, in laqueum incidunt, & tenentur. Seruius ad illud Virgilij lib. 5. AEneid. *Et volucrem traiecto in fune columbam.* notat traiecto, extento vnde transenna dicitur, extentus funis. Deinde profert hæc ex lib. 2. hist. Sallust. quæ à Nonio quoque proferuntur in voce *Transenna*. *Transenna demissum victoriæ simulacrum, cum machinato strepitu tonitruum coronam capiti imponebat.* Idem Plaut. in Persa. *Hunc ego hominem hodie in transennam doctis ducam dolis.* Idem in Rud. *O Gripe, Gripe, in ætate hominum plurimæ sunt transennæ, vbi decipiuntur dolis.* Dicamus igitur trāsennam esse cancellos, seu cratem, qua paullum suspensa, deinde vbi aues in aream hordeo, aut alia huius generis esca adspersam, quæ crati subest, esca inuitatæ introiere, funiculo laxato propere demissa capiuntur. Quod autem Nonius transennam, tradit esse non transitam, sed fenestram, & vt id probet, hæc M. Tullij verba ex lib. 1. de Oratore profert, *Nunc pete à Crasso, vt illam copiam ornamentorum suorum, quam constrictam vno in loco, quasi per transennam prætereuntes strictim adspeximus, in lucem proferat,* &c. indicauimus in notis Ciceronianis, hanc lectionem esse suspectam. sed esto, esse integram, & ab omni macula, & mendo since-

nam. fieri .n.poteſt, vt tranſenna, & feneſtræ genus ſignificet, & machinulam illam, ſuprà à nobis expoſitam, qua capiuntur turdi, quod feneſtræ, & cancellorum ſpeciem, ac ſimilitudinem gerat. Poſtremo auctor vocabularij latinogræci, quod mihi olim vtendum dedit Claudius Puteanus, tranſennam interpretatur Græce ὑσπληγγα, & φαλάγγιον. eſt autẽ ὕσπληγξ, præterquam quod carceres ſignificat, laqueus quo aues, & nonnullæ quadrupedes animantes capiuntur. Profert autem hunc locum Nonius in voce *tenus*. ITA INTENDI TENVS] tenuis inquit Nonius, eſt laqueus à tendicula dictus. Deinceps profert hunc locum, vt diximus. Eſt etiam tenus, ſummum cornu in arcu, & inciſio, vbi neruus ſedet. Græci κορώνην vocant. Seruius ad illud Virg. Aen. lib. 6. *Hac Troiana tenus fuerit fortuna ſecuta.* exiſtimat tenus, ſeu tenum, eſſe parteis arcus extremas. vnde hac tenus, quatenus, protenus, & profert hunc locum; ex quo ſuſpicari licet, Seruium accipere hic *tenus*, vt ſit numeri multitudinis, & ſignificet duo extrema arcus cornua, quib. funis, ſeu neruus adhæreſcit. MANEDVM PAVMPER] Senex lectis filij litteris, domum ingreditur vt ſeruos euocet, qui Chryſalum vinciant, quemadmodum erat in litteris ſcriptum. VT VERBA MIHI DAT? VT NESC. Q. R. O?] ironia. proinde ad ſi dicat, vt putat ſe mihi verba dare? vt exiſtimat me neſcire, cur domum introcat? INTVS] domo. BENE NAVIS AGITATVR] bene geritur negotium: bene res procedit. Allegoria eſt. PVLCHRE NAVIS CON. F. N.] manet in allegoria. nauis, inquit, bene, cõfertur, id eſt, impellitur, ſeu appellitur, ad portum, ſcilicet. NAM AVDIO APER. F.] à ſene exeunte, qui ex ædibus exiturus erat, foreis verberat, vt qui præteribant, ſibi cauerent, qua de re ſuprà.

NICOBVLVS, CHRYSALVS.

Conſtringe tute illi Artamo actutum manus
Ch. *Quid feci?* Ni. *impinge pugnum ſi mutiuerit.*
Quid hæ loquuntur litteræ? Ch. *quid me rogas?*
Vt ab illo accepi, ad te obſignatas attuli.
Ni. *Eò tu loquitatuſne es gnato meo malo*
Per ſermonem, quia mihi id aurum reddidis?
Et te dixiſti id aurum ablaturum tamen
Per ſycophantias? Ch. *egóne iſtuc dixi?* Ni. *ita.*
Ch. *Quis homo eſt, qui dicat me dixiſſe iſtuc?* Ni. *tace.*
Nullus homo dicit. hæ tabellæ te arguunt,
Quas tu attuliſti. hem hæ te vinciri iubent. Ch. *aha,*
Bellerophontem iam tuus me fecit filius.
Egomet tabellas detuli, vt vincirer? ſine.
Ni. *Propterea hoc facio, vt ſuadeas gnato meo,*
Vt pergræcetur tecum, teruenifice.
Ch. *O ſtulte. ſtulte, neſcis nunc venire te:*
Atque in eo ipſo adſtas lapide, vbi præco prædicat.
Ni. *Reſponde. quis me vendit?* Ch. *quem dij diligunt,*
Adoleſcens moritur, dum valet, ſentit, ſapit.
Hunc ſi vllus deus amaret, plus annis decem,
Plus iam viginti, mortuum eſſe oportuit:
Qui terræ odium inambulat, & iam nihil ſapit.
Nec ſentit. tanti'ſt. quanti eſt fungus putidus.
Ni. *Tun' terræ me odium eſſe autumas? abducite hunc*
Intrò, atque aſtringite ad columnam fortiter.
Nunquam auferes hinc aurum. Ch. *atqui vltro iam dabis.*
Ni. *Dabo?* Ch. *atque orabis me quidem vltro vt auferam,*
Cum illum reſciſſes criminatorem meum
Quanto in periculo, & quanta in pernicie ſiet.
Tum libertatem Chryſalo largibere,
Ego adeo nunquam accipiam. Ni. *dic ſcelerum caput,*
Dic quo in periclo eſt meus Mneſilochus filius?
Ch. *Sequere hac me: faxo iam ſcies.* Ni. *quo gentium?*
Ch. *Treis vnos paſſos.* Ni. *vel decem.* Ch. *agendum tu Artamo.*

Forem.

Forem hanc pauxillum aperi placidè, ne crepa,
Sat est, accede huc tu, viden' conuiuium?
Ni. *Video, exaduersum Pistoclerum & Bacchidem.*
Ch. *Qui sunt in lecto illo altero?* Ni. *interij miser.*
Ch. *Nouistine hominem?* Ni. *noui.* Ch. *dic sodes mihi,*
Bellan' videtur specie mulier? Ni. *admodum.*
Ch. *Quid illam meretricémne censes esse?* Ni. *quippini.*
Ch. *Frustra es.* Ni. *quis igitur obsecro est?* Ch. *inueneris.*
Ex me quidem hodie nunquam fies certior.

ILLI] Chrysalo. ARTAMO] serui nomen: qui est κωφὸν πρόσωπον. IMPINGE PVGNVM, SI MVT.] incute pugnum, si vel mu fecerit. sic dixit, impingere fustem. Cœlius lib. 8. epist. ad Ciceronem. *Quid si filius meus fustem mihi impingere valet?* LOQVVNTVR LITT.] tralatio. Sic M. Tull. lib. 4. Academ. princip. *Ego autem cùm Græcas litteras M. Catonem in senectute didicisse acceperim: Publij autem Africani historiæ loquantur, in legatione illa nobili, quam ante censuram obiit Panætium vnum omnino comitem fuisse.* Idem libro 1. de Legib. *Veruntamen dum Latinæ loquentur litteræ, quercus huic loco non deerit.* Idem pro domo sua. *vt annales populi Romani, & monumenta vetustatis loquuntur,* &c. LOQVITATVSNE ES GNATO MEO MALE, &c.] id est nonne meo filio maledixisti. &c. *Loquitatus,* frequentatiuum, sæpe loquutus, suprà, *Chrysalus mihi vsquequaque loquitur nec rectè, pater.* BELLEROPHONTEM IAM TVVS ME F. F.] prouerbium est apud Græcos. Βελλεροφόντης κατ' ἑαυτοῦ γράμματα, id est, Bellerophon contra se fert litteras, de eo, qui talia nunciat, ex quibus perniciem sibi arcessit, & comparat. Bellerophon cum apud Prœtum, hospitem suum, falso accusatus esset, à Stenobœa eius vxore, qua eam ad stuprum pellexisset, atque inuitasset, litteras ab illo iussus est ferre ad Iobatam in perniciem, ac necem suam scriptas, totius rei ignarus, quas cum ei reddidisset, ab eo quidem necatus non est, sed primum cum Solymis, deinde cum Chymæra pugnare iussus est, &c. narratur hæc historia ab Homero ἰλιάδ. ζ hoc igitur Chrysalus dicit, se a Mnesilocho Bellerophontem esse factum, quod litteras ab eo acceperit in perniciem suam scriptas ad eius patrem perferendas. DETVLI] libri aliquot veteres habent, *tetuli.* SINE] minantis verbum, videndus index, si quis plura exempla quærat. PROPTEREA HOC FACIO, &c.] te vinciri iubeo. PERGRAECETVR] totos dies, & totas noctes potet, assidue græcetur, suprà, *quodque in lustris comedim, & congræcem pater pater.* TERVENEFICE] legendum fortasse est, *triuenefice,* vt supra in Aulul. *triuenefica.* NESCIS NVNC VENIRE TE] nescis nunc te vendi, falli, ac decipi. allegoria est. ATQVE IN EO IPSO ADSTAS LAP. VBI PRAECO PR.] Idem dicit aliis verbis, atque in eo ipso loco es, inquit, in quo fit auctio, & in quo præco res venaleis, & mancipia venalia prædicat. allegoria est, qua significat eum viuum & videntem falli, ac decipi. M. Tullius in Pisonem, *Præterque duos de lapide emptos tribunos pl.* Iulius Pollux lib. 3. cap. περὶ τοῦ πωλεῖν, καὶ ὠνεῖσθαι, ὁ δὲ τόπος, πρατὴρ λίθος καὶ πωλητήριον, καὶ ὡς ὁ ὑπερείδης, πρατήριον. id est, locus in quo mancipia & res venales venduntur, lapis prater, hoc est, lapis ad mancipia vendenda appositus, &c. Plutarchus in Solone, ἀναβὰς ἐπὶ τὸν τοῦ κήρυκος λίθον ἐν ᾠδῇ διεξῆλθε τὴν ἐλεγείαν, &c. id est, cum ascendisset in præconis lapidem, in cantu, seu cantans recitauit elegiam, cuius principiũ est, &c. QVEM DII DILIGVNT ἀθυμιερμὸς filius tuus te vendit, homo impius, & θεοῖς ἐχθρὸς, id est, diis inimicus. hoc sensit seruus, sed vitauit mala nomina, more Romano. ADOLESCENS MORIATVR, DVM VALET, &c.] adolescens viuus, videns, & prudens perit. HVNC SI VLLVS DEVS AM.] hũc senem Nicobulum. De Nicobulo domino suo loquitur in tertia persona, ad spectatores versus, simulans se ab eo audiri nolle, cum tamen id maxime velit, hunc senem, inquit, ante annos decem, ante viginti mortuum esse oportuit, præclare actum esset cum hoc sene, si ante decem, atque adeo ante viginti annos mortuus esset. QVI TERRAE ODIVM INAM.] terræ odium, quasi terræ onus inambulat, alludere videtur ad illud ἐτώσιον ἄχθος ἀρούρης. Ne cui autem sit mirum, quod per odium terræ, ἄχθος ἀρούρης, a Plauto significari putem: *odium,* apud bonos scriptores interdum valet idem, quod molestia, tædium, quidquid denique oneri, & molestiæ est. TANTI EST, QVANTI FVNGVS PVTIDVS] fungus putidus nihili est: significat igitur Nicobulum plane nihil sapere, quamuis autem sic omnes libri habeant, *fungus putidus,* malim tamen legi *fungus putridus.* AVTVMAS?] dicis? ATQVI VLTRO IAM D.] vltro, id est, non rogatus, seu non inuitatus, neque admonitus. CRIMINATOREM MEVM] Mnesilochum, qui me apud te criminatus est QVANTO IN PERICVLO, &c.] cum rescisces illum criminatorem meum, quanto in periculo, & quanta pernicie fiet, id est cum rescisces quanto in periculo & quanta in pernicie fiet criminator ille meus. LARGIBERE] largieris. SCELERVM CAPVT] sceleratissime, sceleratorum princeps. TRES VNOS PASSOS] treis solos passus. FOREM HANC] hoc ostium Bacchidum, forem dixit in accusandi casu, numero singulari. PLACIDE] leniter, ἠρέμα. NE CREPA] ne sonitum ede. alias ne *crepet.* subintell. foris. INTERII MISER] miserum se clamat, & interiisse dicit, quia filiũ suum videt cũ altera Bacchide in altero lecto. NOVISTINE HOMINEM?] agnoscis filium tuum? MERETRICEMNE CENSES ESSE?] putasne fœminam illam, quæ cum filio tuo in altero lecto recumbit, meretricem esse? QVIPPINI] aduerbium assentiendi, & affirmandi, vt certe, sane, etiam in Aulul. *Quippini ego intus seruem, anne quis aedeis auferat?* in Menæchmis, *Itane censes?* MED. *quippini.* FRVSTRA ES] falleris. supra in Amphit. *Hi tam ambo seruus & hera frustra sunt duo.* QVIS IGITVR OBS. EST?] quis igitur, obsecro, est? INVENERIS] tu per te inuenies, si voles. vel facito, vt per te inuenias, si possis. inuenito ipse, & aliunde scito. ex me enim nunquam scies.

CLEOMACHVS, NICOBVLVS. CHRYSALVS.

MEámne hic Mnesilochus Nicobuli filius
Per vim vt retineat mulierem? quæ hæc factio est?
Ni. Quis ille est? Ch. per tempus hic venit miles mihi.
Cl. Non me arbitratur militem, sed mulierem,
Qui me meósque non queam defendere.
Nam neque Bellona mihi vnquam, neque Mars creduat,
Ne illum examinalem faxo, si conuenero,
Níue exheredem fecero vita sua.
Ni. Chrysale, quis ille est, qui minatur filio?
Ch. Vir hic est illius mulieris, quæ-cum accubat.
Ni. Quid vir? Ch. vir, inquam. Ni. nupta est illán' obsecro?
Ch. Scies haud multo post. Ni. oppidò interij miser.
Ch. Quid? nunc scelestus tibi videtur Chrysalus?
Age nunc, vincito me, ausculsato filio.
Dixín' tibi illum inuenturum te, qualis sit?
Ni. Quid nunc ego faciam? Ch. iube, sis, me exsólui citò.
Nam nisi exsoluor, iam manifesto hominem opprimet.
Ch. Nihil est lucri, quod me hodie facere mauelim,
Quàm illum cubantem cum illa opprimere, ambo vt necem.
Ch. Audin' quæ loquitur? quin te me exsólui iubes?
Ni. Exsóluite istum. perij, pertimui miser.
Cl. Tum illam, quæ corpus publicat vulgò suum,
Faxo, se haud dicat nactam, quem derideat.
Ch. Pacisci cum illo paulula pecunia
Potes. Ni. paciscere ergo obsecro, quod tibi lubet,
Dum ne manifesto hominem opprimat, néue enicet.
Cl. Nunc nisi ducenti Philippi redduntur mihi,
Iam illorum ego animam amborum exsorbebo oppidò.
Ni. Hem illoc paciscere si potes, perge obsecro,
Paciscere quid vis. Ch. ibo & faciam sedulò.
Quid clamas? Cl. vbi herus tuus est? Ch. nusquam, nescio.
Vis tibi ducentos nummos iam promittier,
Vt ne clamorem hic facias, neu conuicium?
Cl. Nihil est. quod malim. Ch. atque vt tibi mala multa ingeram?
Cl. Tuo arbitratu. Ni. vt subblanditur carnifex.
Ch. Pater hic Mnesilochi est. sequere, is promittet tibi.
Tu aurum rogato, cæterum verbum sat est.
Ni. Quid fit? Ch. ducentis Philippis rem pepigi. Ni. vah salus
Mea seruauisti me. quàm mox dico, dabo?
Ch. Roga hunc tu, tu promitte huic. Ni. promitto, roga.
Cl. Ducentos nummos aureos Philippeos probos
Dabin'? Ch. dabuntur, inque, responde. Ni. dabo.
Ch. Quid nunc impure, nunquid debetur tibi?
Quid illi molestu's? quid illum morte territas?
Et ego te & ille mactamus infortunio.

Si tibi

Si tibi est machæra, & nobis veruina est domi,
Qua quidem te faciam si tu me irritaueris,
Confoßiorem soricina nænia.
Iam dudum hercle equidem sentio, suspicio
Quæ te sollicitet, eum esse cum illa muliere.
Cl. *Immo est quoque* Ch. *ita me Iupiter, Iuno, Ceres,*
Minerua, Latona, Spes, Opes, Virtus, Venus,
Castor, Polluces, Mars, Mercurius, Hercules,
Sumanus, Sol, Saturnus, diique omnes ament,
Vt ille cum illa neque cubat, neque ambulat,
Neque osculatur, neque illud quod dici solet.
Ni. *Vt iurat? seruat me ille suis periuriis.*
Cl. *Vbi nunc Mnesilochus ergo?* Ch. *rus misit pater.*
Illa autem in arcem abiuit, ædem visere
Mineruæ: nunc aperta est, i vise. éstne ibi?
Cl. *Abeo ad forum igitur.* Ch. *vel hercle in malam crucem.*
Cl. *Hodie exigam aurum hoc?* Ch. *exige, ac suspende te,*
Ne supplicare censeas, homo nihili.
Ille est amotus. sine me per te here, obsecro,
Deos immortalis, ire huc intro ad filium.
Ni. *Quid eo introibis?* Ch. *vt eum dictis plurimis*
Castigem, cùm hæc sic facta ad hunc faciat modum.
Ni. *Immo oro vt facias Chrysale, & ted obsecro.*
Caue parsis in eum dicere. Ch. *etiam me mones?*
Satin' est, si plura ex me audiet hodie mala.
Quàm audiuit vnquam Clinia ex Demetrio?
Ni. *Lippi illic oculi seruus est simillimus,*
Si non est, nolis esse, neque desideres:
Si est, abstinere, quin attingas, non queas.
Nam ni illic hodie fortè fortuna hìc foret,
Miles Mnesilochum cum vxore opprimeret sua,
Atque obtruncaret mœchum manifestarium.
Nunc quasi ducentis Philippis emi filium,
Quos dare promisi militi: quos non dabo
Temerè. & iam priusquam filium conuenero,
Nunquam edepol quicquam temerè credam Chrysalo.
Verùm libet etiam mihi hæc perlegere denuo.
Æquum est tabellis consignatis credere.

MEAMNE VT HIC MNESILOCHVS] egone patiar, vt hic Mnesilochus, &c. meam mulierem, id est, concubinam, seu vxorem, me inuito, retineat? QVAE HAEC FACTIO EST] quæ hæc immoderata, & intoleranda potentia est? PER TEMPVS HIC, &c.] opportune hic venit miles mihi. Hæc loquitur Chrysalus summissa voce. SED MVLIEREM] sed ignauum aliquem hominem, prouerbium, muliere ignauior. ex quo illa, *O verè Phrygiæ, (neque enim Phryges.)* &c. & Ἀχαιΐδες, οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί. & Ἐρῶ κακὸν γλῶσσαν. & Græci ignauum, & timidum in bello, *γυναικίας* appellant. Sic idem Plautus in Milite glor. *Non hercle hic homines me marem, sed fœminam* *Vicini rentur esse serui militis.* CREDVAT] credat. NI ILLVM EXANIMALEM FAXO] ni illum exanimauero: exanimem fecero. NI VE EXHEREDEM FECERO VITAE SVAE] ni exhæredem fecero vitæ suæ, id est, nisi eum vita priuato. heres, teste Festo, pro domino ponebatur. exheredem facere igitur, est iure domini, seu vt ita dicam, dominio spoliare. ACCVBAT] filius tuus. NVPTA' EST ILLAN' OBSECRO] illane, obsecro, nupta est? AGE NVNC, VINCITO ME ATQVE.] concessio ironica. DIXIN' TIBI ILLVM INVENTVRVM TE, Q. S.] dixine tibi, te inuenturum, qualis filius tuus sit? IVBE, SIS, ME EXOL. C.] iube, si vis, me cito resolui, MA-

NIS. HOM. OPPR.] deprehēdet in ipso furto, id est in adulterio. AMBO VT NECEM] vt ambos necem, quod licet mulieris patri, iure ciuili, tali cursu qualis hic à milite optatur. Licet, inquam vtrunque, hoc est adulterum, & filiam in adulterio deprehensos interficere. alteri parcere, altero necato non licet. viro non idem licet, sed adulterum domi suæ deprehensum occidere licet, non tamen quemlibet, vt virum aliquem honoratum : sed turpem & infamem. QVIN TV ME EXOL. IVBES?] quamobrem tu non me exsolui iubes? TVM ILLAM QVAE COR. PVBLICAT, &c.] vulgo publicat, id est, vulgat. tum faxo, inquit, id est fecero, vt illa quæ corpus suum omnibus de populo prostituit & vulgat, non dicat se nactam esse virum ignauum, contemtum, & ludibrio dignum. deridemus ignauos, lentos, & qui iniuriam acceptam referre non possunt aut non curant. sic suprà ead. fab. *Ego faxo haud dicet nactam, quem derideat.* ENICET] enecet. EXSORBEBO OPP.] exsorbebo, vt Charybdis aliqua. tralatio est. sic autem habent libri nostri veteres: & ita edidit Camerarius. Nam vulgati habent *exorbabo.* mendosè. DVCENTOS NVMMOS.] aureos Philippeos, seu Philippos, vt supra non longe. ATQVE VT TIBI MALA M. ING.] & eadem opera, vt multa maledicta in te congeram? Sic Terent. in Andria, *ingeram mala multa.* TVO ARBITRATV] vt lubet. VT SVBBLANDIT VR CARN. !] quo pacto blande militem appellat Chrysalus! ironia est. nam non blanditur militi Chrysalus. TV AVRVM ROGATO] tu stipulator. CETERVM] alioqui, ceteroqui, cetera. PEPIGI] firmaui, transegi, pactus sum. VAH, SALVS MEA, &c.] hic mire iterum suis dolis Nicobulum capit Chrysalus, quibus ille inductus, ac delinitus, cum salutem suam appellat, à quo pecunia magna emungitur, & turpissime ludificatur. QVAM MOX DICO, DABO?] significat se primo quoque tempore promittere cupere, & sibi molestum esse, diutius expectare aut morari. quin iamiam, inquit, operam das vt promittam? DVCENTOS NVMMOS AVREOS PHILIP. DABIN'?] stipulationis formula, quæ constabat ex interrogatione, & responsione. DABVNTVR, INQVE RESP.] inque, responde, ἀσυνδέτως posita, pro inque, & responde dabuntur. inque, in imperatiuo, i. dic. NVMQVID DEB. TIBI?] proinde quasi dicat, nihil tibi debetur, aut siquid debetur, ex stipulatu debetur. qua obligatione tibi optime cautum est : & ea fretus nummos tuo arbitratu, & cum primum voles, auferes. MOLESTV'S?] molestus es. MACTAMVS INFORTVNIO] augemus infortunio. quid sit mactare infortunio, supra diximus in Amphi. ibi. *sacrifico ego tibi?* AM. *Qui?* MER. *quia enim te macto infortunio.* SI TIBI EST MACHAERA, ET NOBIS VERVINA, &c.] veruina, inquit Fulgentius, iaculi genus longum, quod aliqui verutum nominant. deinde hunc locum profert. sententia igitur hæc est, si tibi gladius est, quo nos cædas, nobis quoque est verutum quo te confodiamus. QVA QVIDEM TE FACIAM, SI ME IRR. CONFOSS. SORIC. NAEN.] qua quidem veruina te reddam confossiorem, &c. quid sit nænia soricina; immo vero quid sit hoc totum, confossiorem te faciam soricina nænia quæritur à doctis. putabam olim satis plane à Donato esse explicatum in Eunucho ad illum locum. *Ego meo indicio miser, quasi sorex perij.* ad quem notat ille proprium soricum est, vel stridere clarius quàm mures, vel strepere magis cum obrodunt friuola : ad quam vocem multi se intendentes, quamuis per tenebras noctis transfigant eos. Plautus, *Confossiorem te faciam soricina nænia.* Hactenus Donatus. Sed hæc explicatio, quantumuis Donati sit licet : nunc à me non probatur, & tum primum desita est probari, cum illa legi apud Arnobium libro 7. aduersus Genteis, *Quæ sunt nomina, & farciminum genera. hirciae alia sanguine comminutis, alia incidcata pulmonibus. Quid tucceta? quid nenia? quid offa? non vulgi, sed quibus est nomen, appellatioque penita: ex quibus quod primum est, in anguas aruina est miculas, & alia minutim insecta de more: quod in secundo situm est, intestini est porrectio*, seu vt legendum esse putat Petr. Daniel, Aurelianensis, *profectio per quam proluuies editur, succu perexsiccata vitalib.* &c. illa, inquam, cum apud Arnobium legissem, & diligenter attendissem, cœpit mihi continuo Donati explicatio displicere, & in mentem venire ex verbis Arnobij, per soricinam næniam significari intestinum soricis porrectum, & confossum, vel vt mauult Petr. Daniel, intestinum ita frustillatim & minutim concisum, vt speciem præbeat minutissimatum micularum ab iis rebus, quas aut sorices prærroserunt, defluentium, vt sit hæc sententia ac decidentium : ego te ita comminutum reddam, vt ex tuo corpore nænia facta videatur: nænia autem, id est, edulij genus in minutissimas parteis profecti & concisi. Denique significat fortassis hoc idem Plautus, quod alia loquendi figura expressit in Mil. glor. *fartum ex te faciam.* Sic enim Miles loquitur. *Nam ego hanc Macharam mihi consolari volo, Ne lamentetur, neue animum despondeat, Quia se iampridem feriatam gestitem, Quæ misera gestit fartum facere ex hostibus.* Eadem etiam sententia est alio loquendi genere, aliòque tropo expressa supra Curcul. *Iam ego te faciam vt hi. formicæ frustillatim differant.* Non me præterit, Turnebum libro Aduers. 24. capite 11. scriptum reliquisse, soricinam næniam esse cantionem celebrem de confosso sorice, qui dum quippiam rodit & stridorem mittit, plerunque suo indicio perit & confoditur. Neque rursus negabo me olim quibusdam amicis meis, huius loci explicationem ex me quærentibus, respondisse mihi videri ex verbis Donati, significari hoc loco per soricinam næniam, stridorem & vocem soricum : confossam autem næniam à Plauto dici, quia stridor ille soricis caussa sit, cur sorex facile vel in tenebris confodi possit : sed mihi nunc magis probatur postrema explicatio, ad quam excogitandam mihi aditum patefecit Arnobius, adiumento fuit Petr. Daniel Aurelianensis, iuuenis ingeniosus atque eruditus. Non placet mihi tamen Petr. Danielis sententia, existimantis idem valere, confossiorem te faciam soricina nænia, quod te concidam in frustilla minutissima. (nam confodere longe aliud est, quam concidere aut comminuere.) Sed placet mihi potius sic explicare, vt verba sonant, te magis confossum reddam quam intestinum soricinum, cum sorex in muscipula deprehensus certa machinatione confoditur. OPES] Ops, Rhea. POLLVCES] pollux, &c. Varro libro 4. de lingua Lat. *Castoris nomen Græcum, & Pollucis à Græcis in Latinis litteris nomen quod est inscribitur, vt Πολλύδευκες. Polluces, non vt nunc Pollux.* SVMANVS] Pluto. de Sumano satis multa diximus sup. in Curcul. ibi *libertus illius, quem omnes Summanum vocant.* NEQVE ILLVD, QVOD DICI SOLET] neque subigit, verbum turpe tacuit. IN ARCEM ABIVIT, AEDEM VISERE MIN.] ædes Mineruæ Athenis erat in arce, hoc est, in ἀκροπόλει. hæc fabula autem, vt palliata quasi Athenis recitatur & agitur. NVNC APERTA'ST.] subintell. foris. NE SVPPLIC. CENSEAS. &c.] ne tu homo contemtus, & nullius precij me tibi supplicare putes. ILLE EST AMOTVS] ille est amandatus seu potius remotus & summotus. malim legi emotus. SINE ME REBITE, HERE, OBS. &c.] sermo implicatus. cuius hic ordo est, here, te per deos

amica

omneis immortales obſecro, ſine me huc intro ire ad filium. ET TED OBSECRO] & te obſecro. CAVE PARSIS IN EVM D.] ne parce in eum dicere. caue peperceris, &c. SATIN' EST, SI PLVRA EX ME AVD. H. M. QVAM AVDIVIT VNQ. &c.] ſatiſne eſt tibi, ſi plura mala in filium tuum ingeram, quàm Demetrius in Cliniam filium ingerere ſolebat? Puto hoc referendum eſſe ad aliquam aliam Plauti comœdiam, in qua Demetrius aliquis pater inducitur acriter Cliniam filium ſuum obiurgans, & multis maledictis inſequens, vel, quod mauult Simeo Boſius, ad aliam aliquam poetæ veteris alicuius, nobis ignoti, aut certe non nominati tragœdiam. LIPPI ILLIC OCVLI SERVVS EST SIM.] ſeruus ille, (Chryſalus) inquit, lippi oculi ſimillimus eſt, quia, quemadmodum cum lippus oculus, non eſt, ſeu cum abeſt, & prorſus extinctus eſt, nemo eſt, qui eum deſideret, & facile quis eo caret: cum adeſt, nemo eſt, qui poſſit ſibi temperare, quin eum aſſidue manu tangat, & tractet: ita, ſi Chryſalum ſeruum non haberem, non magnopere deſiderarem: cum habeo, non mihi videor eo facile carere poſſe. cogorque eius opera in rebus meis vti, eum denique in conſilium adhibere in rebus meis dubiis, turbidis, & neceſſariis. NOLIS ESSE, NEQVE DESIDERES: &c.] nolit quis talem oculum ſibi eſſe, & facile eo carere poſſit: &c.] ſecunda perſona, pro tertia infinita. MANIFESTARIVM] manifeſto deprehenſum. ſupra in Aulul. *Capio fuſtem, obtrunco gallum, furem manifeſtarium*. EMI FIL.] redemi filium. CONSIGNATIS] obſignatis.

CHRYSALVS, NICOBVLVS.

ATRIDÆ *duo fratres cluent feciſſe facinus maximum:*
Cum Priami patriam Pergamum, diuina mœnitum manu,
Armis, equis, exercitu atque eximiis bellatoribus,
Millenûm numero nauium, decumo anno pòſt ſubegerunt.
Non Pelides termento fuit, præut ego herum expugnabo meum.
Sine claſſe, ſinéque exercitu, & tanto numero militum,
Cœpi, expugnaui amanti herili filio aurum ab ſuo patre.
Nunc priuſquam huc ſenex venit, libet lamentari dum exeat:
O Troia, ô patria, ô Pergamum, ô Priame, periſti ſenex,
Qui miſerè malè multabere quadringentis Philippis aureis.
Nam ego has tabellas obſignatas, conſignatas, quas fero,
Non ſunt tabellæ, ſed equus quem miſere Achiui ligneum.
Epius eſt Piſtoclerus, ab eo hæc ſumta. Mneſilochus Sinon eſt,
Relictus ille non in buſto Achilli, ſed in lecto accubat,
Bacchidem habet ſecum: ille olim habuit ignem, quoi ſignum daret,
Hunc ipſum exurit. ego ſum Vlyſſes, cuius conſilio hæc geruntur,
Tum quæ hic ſunt ſcriptæ litteræ, hoc in equo inſunt milites.
Armati atque animati probè ita res ſucceſsit, meliúſque adhuc,
Atque hic equus non in arcem, verùm in arcam, faciet impetum,
Exſcidium, exitium, exlecebra fiet hic equus hodie auro ſenis.
Noſtro ſeni huic ſtolido, ei profectò nomen facio ego Ilio.
Miles Mnelaus'ſt, ego Agamemnon, idem Vlyſſes, Laertius.
Mneſilochus eſt Alexander, qui erit exitium rei patriæ ſuæ,
Is Helenam abduxit, cui cauſſa nunc facio obſidium Ilio.
Nam illic eidem audiui Vlyſſem, vt ego ſum fuiſſe & audacem, & malum.
In dolis ego deprenſus ſum. ille mendicans pœnè inuentus interiit,
Dum ibi exquirit fata illorum. aſsimiliter mihi hodie obtigit.
Vinctus ſum, ſed dolis m'exemi. item ſe ille ſeruauit dolis,
Ilio tria fuiſſe audiui fata, quæ illi forent exitio:
Signum ex arce ſi periſſet, alterum etiam eſt Troili mors,
Tertium cùm portæ Scææ limen ſuperum ſcinderetur.
Paria item tria eis tribus ſunt fata noſtra, huic Ilio.
Nam dudum primò vt dixeram noſtro ſeni mendacium
Et de hoſpite, & de auro, & de lembo, ibi ſignum ex arce iam abſtuli.
Iam duo reſtabant fata tum, nec magis id ceperam oppidum.

Post vbi tabellas ad senem detuli, ibi occidi Troilum.
Cùm censuit Mnesilochum cum vxore esse dudum militis,
Ibi vix me exolui. atque id periculum assimilo, Vlyssem vt prædicant,
Cognitum ab Helena esse, proditúmque Hecubæ. sed vt olim ille se
Blanditiis exemit, & persuasit se vt amitteret,
Item ego dolis me illo expuli periculo, & decepi senem.
Postea cum magnifico milite, vrbeis verbis qui inermus capit,
Conflixi, atque hominem reppuli: dein pugnam conserui seni.
Ego eum adeò vno mendacio deuici, vno ictu extemplò
Capi spolia. is nunc ducentos nummos Philippeos militi
Quos dare se promisit, dabit.
Nunc altero etiam ducentis vsus est, qui dispensentur
Ilio capto, vbi sit mulsum, qui triumphent milites.
Sed Priamus hic multo illi præstat, non quinquaginta modò,
Quadragintos filios habet. atque equidem omneis lectos sine probro:
Ego hod e omneis contruncabo duobus solis ictibus.
Nunc Priamo nostro si est quis emtor, coemtionalem senem
Vendam ego, venalem quem habeo, extemplò vbi oppidum expugnauero.
Sed Priamum adstantem eccum ante portam video. adibo atq; alloquar.

Ni. *Cuiánam vox propè me sonat?* Ch. *ô Nicobule.* Ni. *quid fit? quid*
Quòd te misi, ecquid egisti? Ch. *rogas? congredere.* Ni. *congredior.*

Ch. *Optimus sum orator. ad lacrumas coegi hominem castigando,*
Maléq; dictis, quæ quidem quiui comminisci. Ni. *quid ait?* Ch. *verbum*
Nullum fecit. lacrumans tacitus auscultabat, quæ ego loquebar.
Tacitus conscripsit tabellas, obsignatas mihi has dedit,
Tibi me iussit dare. sed metuo, ne idem cantent quod priores.
Nosce signum, estne eius? Ni *noui. libet perlegere has.* Ch. *perlege.*
Nunc superum limen scinditur. nunc adest exitium Ilio.
Turbat equus lepidè ligneus. Ni. *Chrysale ades, dum ego hac pellego.*

Ch. *Quid tibi me adesse opus est?* Ni. *volo vt quod iubeo facias.*
Vt scias quæ hic scripta sient. Ch *nihil moror, neque scire volo.*

Ni. *Tamen ades.* Ch. *quid opus est?* Ni. *taceas, quod iubeo, id facias.* Ch. *adero.*

Ni. *Euge litteras minutas.* Ch. *qui quidem videat parum,*
Verùm qui satis videat, grandes satis sunt. Ni. *animum aduorte igitur.*

Ch. *Nolo inquam* Ni. *at volo, inquam.* Ch. *quid opus est?* Ni. *at enim id*
quod iubeo facias.

Ni. *Iustum est, tuus tibi seruus tuo arbitratu seruiat.*

Ch. *Hoc age sis iam nunc.* Ch. *vbi lubet recita, aurium operam tibi dico.*

Ni. *Cera quidem haud parsit, neque stylo. sed quicquid est, perlegere certum est.*
Pater ducentos Philippos, quæso, Chrysalo
Da, si esse saluum vis me, aut vitalem tibi.

Ch. *Malum quidem hercle magnum, tibi dico.* Ni. *quid est?*

Ch. *Non prius salutem scripsit?* Ni. *nusquam sentio.*

Ch. *Non dabis, si sapies. verùm si das maximè,*
Næ ille alium gerulum quærat, si sapiet sibi.
Nam ego non laturus sum, si iubeas maxumè.
Sat sic suspectus sum, cùm careo noxia.

Ni. *Ausculta porrò, dum hoc, quod scriptum est, pellego.*

Ind

Ch. *Inde à principio iam impudens epistola est.*
Ni. *Pudet prodire me ad te in conspectum, pater,*
Tantum flagitium te scire audiui meum,
Quòd cum peregrini cubui vxore militis.
Ni. *Pol haud derides. nam ducentis aureis*
Philippis redemi vitam ex flagitio tuam.
Ch. *Nihil est illorum, quin ego illi dixerim.*
Ni. *Stulte fecisse fateor. sed quæso pater,*
Ne me in stultitia, si deliqui, deseras.
Ego animo cupido, atque oculis indomitis fui:
Persuasum est facere, cuius nunc me facti pudet.
Prius te caruisse ergo, quàm pudere, æquum fuit.
Ch. *Eadem istæc verba dudum illi dixi omnia.*
Ni. *Quæso vt sat habeas id pater, quòd Chrysalus*
Obiurgauit me plurimis verbis malis,
Et me meliorem fecit præceptis suis
Vt te ei habere gratiam, æquum sit, bonam.
Ch. *Estne istuc istic scriptum?* Ni. *bene specta, tum scies.*
Ch. *Vt qui deliquit, supplex est vltrò omnibus!*
Ni. *Nunc si me fas est obsecrare abs te pater,*
Da mihi ducentos nummos Philippos, te obsecro.
Ch. *Ne vnum quidem hercle. si sapis.* Ni. *sine pellegam*
Ego iusiurandum verbis conceptis dedi
Daturum id me hodie mulieri, ante vesperum,
Priusquam à me abiret. nunc pater, ne peierem,
Cura: atque abduce me hinc ab hac quantum potest.
Quam propter tantum damni feci & flagitij
Caue tibi ducenti nummi diuidiæ fuant.
Sexcenta tanta reddam, si viuo? tibi.
Vale, atque hæc cura. quid nunc censes Chrysale?
Ch. *Nihil ego consilij hodie quicquam dabo:*
Neque ego haud committam, vt, si quid peccatum siet
Fecisse dicas de mea sententia.
Verum vt ego opinor, si ego in isto siem loco,
Dem potius aurum, quam illum corrumpi sinam.
Duæ conditiones sunt: vtram tu accipias, vide:
Vel vt aurum perdas, vel vt amator peieret.
Ego neque te iubeo, neque veto, neque suadeo.
Ni. *Miseret me illius.* Ch. *Tuus est, non mirum facis.*
Si plus perdundum sit, perisse suauius est,
Quàm illud flagitium vulgò dispalescere.
Ni. *Na ille adepol Ephesi multo mauellem foret,*
Dum saluus esset, quàm reuenisset domum.
Quid ego, istic quod perdundum'st, properet perdere?
Binos ducentos Philippos iam intus efferam:
Et militi quos dudum promisi miser.
Et istos. mane istic, iam exeo ad te Chrysale.
Ch. *Fit vasta Troia, scindunt proceres Pergamum.*

Sciui ego iam dudum fore me exitium Pergamo.
Edepol qui me esse dicat cruciatu malo
Dignum, na ego cum illo pignus haud ausim dare,
Tantas turbellas facio. sed crepuit foris,
Effertur præda ex Troia, taceam nunc iam.

Ni. *Cape hoc aurum Chrysale, i, fer filio.*
Ego ad forum autem hinc ibo, vt soluam militem.

Ch. *Non equidem accipiam. proin tu quæras qui ferat.*
Nolo ego mihi credi. Ni. *cape verò, odiosè facis.*

Ch. *Non equidem capiam.* Ni. *at quæso.* Ch. *dico vt res se habet.*

Ni. *Morare.* Ch. *nolo, inquam, aurum concredi mihi.*
Vel da aliquem, qui me seruet. Ni. *ohe odiosè facis.*

Ch. *Cedo, si necesse est.* Ni. *cura hoc, iam ego reuenero.*

Ch. *Curatum est esse te senem miserrimum*
Hoc est incepta efficere pulcrè, veluti nunc mihi
Euenit, vt ouans præda onustus incederem.
Salute nostra, atque vrbe capta per dolum.
Domum reduco integrum omnem hinc exercitum.
Sed spectatores vos nunc ne miremini,
Quod non triumpho peruulgatum est, nihil moror.
Veruntamen accipientur mulso milites.
Nunc hanc prædam omnem iam ad quæstorem deferam.

ATRIDAE DVO FR.] Agamemnon & Menelaus Atrei filij. CLVENT FECISSE, &c.] dicuntur fecisse facinus maximum. cluent, memorantur, audiunt, κλύουσι, nominantur. de hoc verbo plura in Commentariis Lucretian. PERGAMVM] Troiam, Ilium. DIVINA MOENITVM MANV] Troiam Neptuni, & Apollinis manu munitam, & muro cinctam, ac septam: vt canit Pindarus ὀλ. η. Et ita Euripides in Oreste, qui Pergama, Apollinea vocat. & Horat oda 3. libro 3. *Ter si resurgat murus aheneus Auctore, al. luctore Phœbo*, &c. Sed Homerus vult Neptunum solum operas suas Laomedonti locasse ad muros Troianos exstruendos. Sic Neptunus ἰλιάδ. η. ἤτοι ἐγὼ Τρώεσσι πόλιν, καὶ τεῖχος ἔδειμα Εὐρύ τε, καὶ μάλα καλόν, ἵν' ἄῤῥηκτος πόλις εἴη, &c. hac de re plura scripsimus ad odam 3. libro 3. ibi, *Ex quo destituit deos Mercede pacta Laomedon*, &c. Iam mœnitum, positum, pro munitum, vt apud Lucretium mœnera, pro, munera. apud Marcum Tullium de Legibus cœra, pro, cura, œsus pro, vsus, &c. infra in Trinummo, Immœne est facinus, &c. id est, immune. MILLENVM NVMERO NAVIVM, &c.] aliquanto plureis naueis fuisse narrat Homerus. Sed Plautus hunc numerum sumsit, vt plenum, & integrum, neque nimium subtiliter, aut exiliter rationem subduxit, sed ἐν πλάτει rem definit. NON PELIDES TORMENTO FVIT, PRAEVT, &c.] sententia aperta est, sed verba sunt obscura. Hoc enim significat, Non æquè Achilles tormento fuit mænibus Troiæ euertendis, vt ego herum expugnabo meum. vel sic, Achilles non fuit tormento Priami patriæ, præut ego herum expugnabo meum. sed primum falsum est, Achillem Troiæ mænia euertisse, & Troiam expugnasse: ex quo falsum eum fuisse tormento mænibus Troianis. Deinde videtur desiderari datiuus, vt ita legatur. Non Pelides ei tormento fuit, &c. id est, non Pelides Pergamo, seu Troiæ fuit pro tormento, seu loco tormenti, præut ego herum meum expugnabo. Cum in hoc loco aliquandiu hæsissem, & apud Festum legissem, *Termentum pro eo, quod nunc dicitur detrimentum*, vtitur Plautus in Bacchid. neque hac comœdia tota, quæ tamen videtur integra diligenter, & attentè perlecta, vsquam hanc vocem, ac ne eius vestigium quidem, aut tenue simulachrum reperissem, præterquam in hoc loco, & in voce *tormento*, quæ si mutetur o. primæ syllabæ in e, fiet termento. venit mihi continuo in mentem, Festum hic legisse *termento*, & id, quod notat, ad hunc locum pertinere, quod cum in meo libro memoriæ in posterum mihi refricandæ causa adscripsissem, cognoui, Cæcilium Secundum Curionem antea hoc idem animaduertisse, & Guill. Canterum nuper hoc idem in nouar. lection. libro 3. capite 8. retulisse. Quare quia illi anteuerterunt, & occuparunt id, quod fueram, vt à me excogitatum, & inuentum, mihi adscripturus, id nos illi reddamus suum. Nunc ad huius loci explicationem redeamus. Si igitur Festo credimus, hic esse legendum *termento*, quod Canterus asseuerat, & quod est fidentis, se ausurum deierare adscribit: sic poterit hic locus explicari, Non Pelides detrimento fuit Pergamo, præut ego herum meum auro emungam, &c. vel sic, Non Achilles plus detrimenti Troianis attulit, ex quo factum est, vt Troia facile capi posset, præut ego ab hero maiore aurum meis dolis & fallaciis auferam. si quis tamen lectionem vulgatam tueri volet, & putabit Festum lapsum esse, quod non est ei nouum, vt nec aliis veteribus grammaticis, dicamus sic explicari posse, Non Achilles suis fortibus factis, & præclaris facinoribus, quibus Troianos tanquam tormentum quoddam verberauit, atque oppugnauit, ita ad Troiam capiendam adiuuit, vt ego, &c. vel sic, Non Achilles ita Troianos cædibus, & cladibus illatis fregit,

fregit, quibus Troia facilè à Neoptolemo, & cæteris Græcis capi potuit, vt ego. &c. Ego Festum sequor, & Cælio Secundo, Guilielmoque Cantero assentior, præsertim cum eadem ferè sententia ex his duabus scripturis exprimatur. Omnino videtur, quod supra ostendi, addendum *ei* & ita legendum, *Non Pelidae ei termento fuit*, &c. ET TANTO NVMERO MIL. & sine tanto numero militum. &c. O TROIA, O PATRIA, &c.] talia sunt illa ex Ennij Hecuba, *O pater ò patria, ò Priami domus*. Et illa Virgil. libro secundo, *O Patria, ò diuum domus Ilium, & inclyta bello Gloria Dardanidum*, &c. Et fortasse hæc Plautina ex aliqua latina antiqua tragœdia sumpta sunt. NAM EGO HAS TABELLAS OBSIGNATAS, CONSIGNATAS, &c.] ordo & sententia est: nam hæ tabellæ, quas tabellas ego obsignatas, & consignatas fero, non sunt tabellæ, sed equus ligneus, quem, &c. has tabellas, quas, &c. more suo dixit, quo antecedẽs, & relatiuum in eodem casu ponere consueuit. SED EQVVS, QVEM MIS.] sed equus ligneus, quem Achiui misere. equum ligneum ἵππον δούρειον seu δουράτεον appellant Græci, quin & Latini interdum Græco nomine vtuntur, vt Lucretius libro primo, *Nec clam duratus Troiai Pergama partu Inflammasset equus*. &c. equum Mineruæ appellat Horatius oda 6. libro 4. Virgilius libro secundo, *Instar montis equum diuina Palladis arte, Aedificant*, &c. De hoc equo plura ad odam illam vj. libro 4. in Commentar. Horat. Legendus de eodem & Q. Calaber libro 12. & Homerus ὀδυσ. δ. &c. θ. EPIVS EST PISTOCLERVS] Pistoclerus est Epeus, seu Epius, hoc est, opifex, seu faber equi. Festus, Epeus, nomen fabri, qui equum durateum fecit. Varro libro 6 de lingua Latina. Plautus, Epeum fumificum eequum, ab Epeo illo, qui dicitur ad Troiam fecisse equum Troianum Argiuis, & aptè cibum curasse, ideo ait Epeum fumificum, qui legioni nostræ habet coctum cibum. Commemorat eundem Euripides in Troadibus: Cuius versus eo libentius referam, quod equi durij aliam in eis rationem afferet, quàm ceteri ferè omnes. sic igitur ille, ὁ γὰρ παρνάσιος Φωκεὺς Ἐπειὸς μηχαναῖσι παλλάδος, Ἐγκύμον᾽ ἵππον τευχέων ξυναρμόσας, Πύργων ἔπεμψεν ἐντὸς ὀλέθριον βάρος. Ὅθεν πρὸς ἀνδρῶν ὑστέρων κληθήσεται δούρειος ἵππος κρυπτῶν ἀμπισχὼν δόρυ. id est, Parnasius enim Phocensis Epeus arte Palladis equum armis grauidum aptè fabricatus, intra mœnia Troiana misit perniciosum pondus. Ex quo à posteris equus durius appellabitur, hastilia, & iacula condita continens. SI NON EST] hic simulauerat se à Græcis esse relictum, & in Achillis busto deliruerat. De quo Eustathius apud Homerum ὀδυσ. δ. & Virgilius libro secundo Æneidos, & Q. Calaber libro 12. & 13. NON IN BVSTO ACHILLIS, &c.] non in monumento Achillis, vt Sinon, &c. bustum dictum à comburendo, quod in eo comburebantur mortui. Virgilius aliter ib. o secundo, *Eripui fateor, leto me, & vincula rupi, Limosoque lacu per noctem obscurus in vlua Delitui, dum vela darent*, &c. ILLE OLIM HABVIT IGNEM, &c.] ille olim habuit ignem, quo signum daret. Sinon inquit, habuit ignem, quo sublato, Græcis signum daret. hac de re sic Qu. Calaber libro 13. non longe à princip. Δὴ τότ᾽ ἄρ᾽ ἀνθαλόεντα Σίνων ἀνὰ πυρσὸν ἄειρεν Δεικνὺς ἀργείοισι πυρὸς σέλας, id est, tunc igitur Sinon fuliginosam facem sustulit, ostendens Argiuis ignis lumen. HVNC IPSVM EXVRIT] ignis, hoc est, Bacchis, hunc ipsum Mnesilochum exurit. al. *Nunc ipsum exurit*. fortasse non malè, vt nunc & olim, inter se opponantur. Ego tamen nihil muto. quod si quid sit mutandum, malim legi hic, *ipsum exurit*, &c. hoc est, hic ignis, videlicet Bacchis, &c. vel, vt Camerarius mauult, *Has ipsum exurit* hæc Bacchis, scilicet. EGO SVM VLYSSES, CVIVS CONSILIO HAEC GERVNTVR] Ex Homeri ὀδυσ. libro quarto & octauo, & Quint. Calabri libro duodecimo, licet intelligere commentum illud Græcorum, de equo Dureo, armatis principibus referto, & quidquid ad id negotij pertinebat, consilio Vlyssis administratum, ac gestum fuisse. Cum Vlysse igitur se Chrysalus comparat: & proximo versu litteras, quæ sunt in tabellis scriptæ, dicit esse milites armatos in equo inclusos. Nam supra tabellas dixit esse equum dureum. ANIMATI PROBE] bono animo præditi. MELIVSQVE ADHVC] & vsque ad hoc tempus res mihi, seu nobis melius successit, quam Græcis. Camerarius legit *meliusculè adhuc*, quod magis probo. NON IN ARCEM, VERVM IN ARCAM FACIET IMPETVM] atque hic equus, inquit, non in arcem impetum faciet, vt equus Troianus, sed in arcam heri mei maioris Nicobuli: per equum autem militibus grauidum, significat, vt diximus tabellas, & litteras in eis scriptas. arcem, arcam, paronomasia EXCIDIVM] exscidium dictum ab exscindendo, non, vt vulgus putat, ab excidendo. EXLECEBRA] exlecebra, id est, vis quædam eiiciendi. Festus, elecebras, tradit esse dictas argentarias meretrices, ab eliciendo argento. NOMEN FACITO] nomen indo, seu impono. MILES, MENELAVS T.] nam vt Menelaus Helenam, quam rapuerat Alexander Paris, repetebat: ita hic miles Cleomachus Bachidem suam repetit. LAERTIVS] Laertis filius. MNESILOCHVS EST ALEX.] Mnesilochus est Paris, quia vt Paris fuit exitio Troiæ, patriæ suæ: ita Mnesilochus erit exitio sei patriæ. IS HELENAM ABDVXIT, &c.] Mnesilochus Bacchidem rapuit, seu abduxit. CVIVS CAVSA] id est, cuius causa, &c. vel legendum *cuis causa*, vt placet Simeoni Bosio *cuis* autem, id est, cuius, ex quo cuiusmodi, pro, cuiusmodi, malim tamen legi, *quoi*, pro, quoius. ILLIC IBIDEM] id est, illic ibidem. IN DOLIS EGO DEPRENSVS SVM] confert se cum Vlysse, & ostendit quot & quibus rebus sit ei similis. ILLE MENDICANS PENE INVENTVS INTERIIT, DVM IBI EXQVIRIT, &c.] hæc narrantur ab Homero ὀδυσ. δ. sub persona Helenæ ibi, Ἀλλ᾽ οἷον τόδ᾽ ἔρεξε, καὶ ἔτλη καρτερὸς ἀνὴρ Δήμῳ ἔνι Τρώων, ὅθι πάσχετε πήματ᾽ Ἀχαιοί, Αὐτόν μιν πληγῇσιν ἀεικελίῃσι δαμάσσας, Σπεῖρα κάκ᾽ ἀμφ᾽ ὤμοισι βαλὼν οἰκῆϊ ἐοικὼς, ἀνδρῶν δυσμενέων κατέδυ πόλιν εὐρυάγυιαν, Ἄλλῳ δ᾽ αὐτὸν φωτὶ κατακρύπτων ἤϊσκε Δέκτῃ, ὃς οὐδὲν τοῖος ἔην ἐπὶ νηυσὶν Ἀχαιῶν, Τῷ ἴκελος, &c. id est, At quale hoc fecit, & ausus est durus homo in Ciuitate Troiana, in qua vos Græci mala pertulistis? Cum se ipsum plagis indecoris male mulcasset pannis laceris humero circumdatis, seruo similis in vrbem hostium ingressus est: Alij vero homini se celans assimulauit mendico: qui nulla ex parte talis erat ad naueis Græcorum. Et similis vrbem Troiam introiuit. Troiani autem eum ignorarunt, &c. ASSIMILITER] similiter, consimiliter. SED DOLIS ME EXEMI] sed me dolis liberaui. ILIO TRIA FVISSE AVDIVI FATA &c.] Seruius ad illud Virgilij libro secundo Æneidos, *fracti bello fatisque repulsi Ductores Danaum*, &c. notat, fatis, oraculis. secundum Plautum, tribus, vita scilicet Troili, Palladij conseruatione, integro sepulcro Laomedontis, quod in porta Scæa fuit, vt in Bachidibus lectus est. SIGNVM EX ARCE SI PERISSET], signum Palladis: Palladium, quod Vlysses & Diomedes corripuerunt. Virgilius libro 2. Æneidos, *impius ex quo*

Tydides sed enim scelerumque inuentor Vlysses, Fatale aggressi sacrato auellere templo Palladium caesis summae custodibus arcis, Corripuere sacram effigiem, &c. TROILI] Priami filij hominum natu minimi. PORTAE SCAEAE] Scæam portam commemorat Virgilius libro secundo & tertio. sed numero multitudinis vtrobique: vt Homerus. Dictæ autem sunt Scææ, vel ab earum opifice, & fabro Scæo, vel quod spectarent solem occidentem: quæ pars cæli, sinistra sit. EIS TRIBVS] fatis Troianis. VT DIXERAM] cum dixeram, &c. seu postquam dixeram, &c. ET DE HOSPITE, ET DE AVRO, ET D. &c.] Archidemide, cum inuitum scilicet aurum reddidisse. IBI SIGNVM EX ARCE, &c.] tum simile quidnam feci, atque Vlysses & Diomedes, qui Palladium ex arce sustulerunt. vel sic, cum id, quod à me factum est, simile fuit Palladio ex arce ablato: idque primum fatum fuit, quo portendebatur nostro seni auri expugnatio. NEC MAGIS CEP. OPP.) nihilo magis cœperam oppidum, quidam sic distinguunt, cum nec magis, id est, cum nihilomagis. *ego tum*, coniungo potius cum particula *tam* quæ antecedit. POST VBI TABELLAS, &c.] secundum fatum senis capiendi. CVM CENSVIT, &c.] cum putauit Mnesilochum esse cum vxore militis, tum me ægrè exsolui. ATQVE ID PERICVLVM ASSIMILO, VLYSSEM VT PRAED. &c.] mirum loquendi genus, *Assimilo periculum, vt*. sed eius hæc ratio est. Latine dicimus, *simile est vt*. at *assimilo* valet, simile facio. quare assimilo id periculum vt Vlyssem prædicant, &c. huic respondet, & æquale est, id periculum simile facio, vt Vlyssem prædicant, &c. COGNITVM AB HELENA ESSE, PRODITVMQVE AB HECVBA] sequitur hic Plautus Euripidem in Hecuba. nam nihil tale apud Homerum reperitur. quin libro quarto, ὀδυσ. Helena, quæ sola Vlyssem mendici vestitu ornatum agnouit, iurat Vlyssi se non ante eum cuiquam indicaturam, quam is ad naueis & tabernacula Græcorum saluus reuertisset, quod iusiurandum seruauit Helena. alioqui periurio sese contaminasset. sic Homerus, Ἀμφὶ δὲ εἵματα ἕσσα, καὶ ὤμοσα καρτερὸν ὅρκον, Μὴ μὲν πρὶν ὀδυσῆα μετὰ Τρώεσσ' ἀναφῆναι, Πρίν γε τὸν ἐς νῆάς τε θοὰς, κλισίας τ' ἀφικέσθαι. Et apud Euripidem sic Hecuba cum Vlysse loquitur. Οἶσθ' ἡνίκ' ἦλθες Ἰλίου κατάσκοπος, Δυσχλαινίαι τ' ἄμορφος, ὀμμάτων τ' ἄπο φόνου σταλαγμοὶ σὴν κατέσταζον γένυν; Οδυσ. Οἶδ'. οὐ γὰρ ἄκρας καρδίας ἔψαυσέ μου. Εκα. Ἔγνω δέ σ' Ἑλένη, καὶ μόνῃ κατεῖπ' ἐμοί; Οδυσ. Μεμνήμεθ' ἐς κίνδυνον ἐλθόντες μέγαν. Εκα. Ἥψω δὲ γονάτων τῶν ἐμῶν ταπεινὸς ὤν; Οδυσ. Ὥστ' ἐνθανεῖν γε σοῖς πέπλοισι χεῖρ' ἐμήν. Εκα. Ἔσωσα δῆτά σ', ἐξέπεμψά τε χθονός. Οδυσ. Ὥστ' εἰσορᾶν γε φέγγος ἡλίου τόδε. Εκα. Τί δῆτ' ἔλεξας δοῦλος ὢν ἐμὸς τότε; Οδυσ. Πολλῶν λόγων εὑρήμαθ', ὥστε μὴ θανεῖν, &c. id est, Nosti, cùm venisti Troiæ explorator, indecoro vestitu, cultuque corporis deformis, & ab oculis guttæ sanguinis in genas, & barbam tuam destuebant? Vlyss. Scio non enim illa summa pectoris attigerunt, sed ad imos cordis accessus peruenerunt. Hec. Te autem agnouit Helena, & mihi soli indicauit, Vlysses, Meminimus nos venire in summum discrimen. Hec. Nonne tum mea genua humilis, & supplex tetigisti? Vlysses. memini, ita vt mea manus in tua veste immortua sit. Hec. te igitur seruaui, & ex vrbe incolumem dimisi. Vlysses, Certe vt nunc mihi hanc lucem intueri liceat. Hecuba. Quid igitur dixisti, cum meus tunc seruus esses? Vlysses. Multorum verborum inuenta, ne morerer. Licet etiam dicere Plautum ab Ennio potius hoc sumpsisse, quem constat Hecubam tragœdiam scripsisse ad Euripidis exemplum, quemadmodum & Medeam. & nonnullas alias. SED VT OLIM ILLE SE BLAND.] quod ex iis, quæ modo ex Euripide protulimus, intelligere licet. AMITTERET] solutum & liberum, & saluum mitteret. EPVLI] exemi. CVM MAGNIFICO MILITE] Cleomacho. VERBEIS VERBIS QVI INERMVS CAP.] qui strenuus est verbis potius, quam manibus, qui plura de se loquitur & prædicat, quam gerit. DEIN PVGNAM CONSERVI S.] deinde cum sene conflixi & pugnaui. CAEPI SPOLIA] senem à me deuictum spoliaui. VSVS EST] opus est. QVI DISPENSENTVR] qui distribuantur militibus, seu potius, qui ratione & modo insumantur. MVLSVM] vinum ex melle confectum, seu potius melle conditum. QVI TRIVMPHENT MILIT.] quo triumphent milites mulsum dari solitum fuisse militibus in triumpho, constat vel ex Tito Liuio. Qua de re mox plura dicemus ibi, *veruntamen accipientur mulso milites*. NON QVINQVAGINTA MODO, &c.] Virgilius libro secundo Aeneidos, *Quinquaginta illi thalami spes tanta nepotum*, &c. & paulo ante, *Vidi Hecubam centumque nurus*, &c. Homerus, πεντήκοντ' ἔσαν θάλαμοι ξεστοῖο λίθοιο πλησίον ἀλλήλων δεδμημένοι. ἔνθα δὲ παῖδες Κοιμῶντο πριάμοιο παρὰ μνηστῇς ἀλόχοισι. Marcus Tullius libro primo Tusculanarum quæstionum *Metellus honorificatus quatuor filiis, at quinquaginta Priamus è quibus decem & septem iusta vxore nati*. Hic noster Priamus, hoc est, Nicobulus, inquit Chrysalus, non quinquaginta modo filios habet, vt Priamus ille Troianus, sed quadringentos, per filios, nummos Philippeos significat. OMNEIS LECTOS. S. PR.] omneis nummos electos, & sine vitio, probos, lecti nummi dicuntur, de ceteris electi, & eximij. Terentius Phormione, *accipe: em, lectum est conueniet numerus quantum debui*. NVNC, PRIAMO NOSTRO SI EST QVIS EMPTOR, COEMPTIONALEM SENEM] sententia est hæc: nunc si quis emptor est Priami, id est, senis nostri Nicobuli, vendam ego, eum quippe quem habeo venalem, senem, inquam, plane violem ad coemptiones faciendas. Senem coemptionalem dixit, ad commendationem senis, quasi mancipij venalis, facete & vrbane, quod referendum est ad veterum Romanorum consuetudinem. Solebant enim apud illos in coemptionibus faciendis senes adhiberi, vel quod sit eorum maior auctoritas, vel quod sint ætate, & vsu callidiores, ac peritiores quod declarant illa verba Marci Curii ad Marcum Tullium libro septimo epistolarum *Ergo fructus est tuus, mancipium, illius quod quidem si inter senes coemptionaleis venale proscripserit, egerit multum*. Eodem pertinet illud eiusdem in Oratione pro Murena, *Sacra interire illi noluerunt, horum ingenio senes ad coemptiones faciendas interimendorum sacrorum causa reperti sunt*. SED PRIAMVM ADST.] Nicobulum QVOD TE MISI] propter quod te misi. ECQVID EGISTI?] numquid egisti? HOMINEM] filium tuum MALEQVE DICTIS] & maledictis. supra, *Tentum est, si plura ex me audiet hostis mala, quam audiuit vnquam Clinia ex Demetrio?* TACITVS] tacitus. ἐσιγηκώς. Horatius epist. 7. lib. 1. *non sane credere Mena. Mirari secum tacitus quid multa? benigne Respondet*. Marcus Tullius proœmio actionis 1. in Verr. *Id enim vos si mihi profecto tacitè dabitis, quod egomet mihi necessario capiendum intelligo*. NVNC SVPERVM LIMEN SCINDITVR] hoc erat tertium Ilij fatum. supra, *tertium, cùm porta Scæa limen superum scinderetur*. Loquitur autem hæc solus, & summissa voce Chrysalus. TVRBAT EQVVS LEP. LIG.] equus ligneus, inquit, lepide Ilium, seu Troiæ mœnia verberat, quatit, & euertit. PELLEGO.]

GO] perlego. EQVVS LEPIDE LIGN.] equus ligneus: equus durius. sic supra, *sed equus quem misere Achiuis ligneum.* NIHIL MOROR] non curo scire, non laboro vt sciam. TAMEN ADES] quamuis non cures, neque velis scire, tamen te adesse volo, *ades*, imperatiui modi, temporis præsentis. QVI QVIDEM VIDEAT PARVM.] minutæ sunt litteræ ei, qui videat parum, vt tibi homini seni. sed inest hic iocus ex ambiguo. Nam significat Chrysalus homini stolido atque hebeti, & qui parum sapiat has litteras esse minutas, sed sagaci, acuto, intelligenti & sapienti, satis esse grandeis. HOC AGESIS IAM] hoc age, si vis, iam nunc: id est, attende iam nunc. AVRIVM OPERAM TIBI DICO] aurium operam quæ quidem in audiendo duntaxat consistit, tibi dedico. CERAE QVIDEM HAVD PARSIT] ceræ quidem non pepercit, neque stilo. significat litteras esse longas. AVT VITALEM] vitalem, id est, μακρόβιον diu victurum, longæ vitæ. Horat. Satyr. 1. lib. 2. *O puer, vt sis Vitalis metuo, & maiorum nequis amicus Frigore te feriat.* MALVM QVIDEM HERCLE MAGN.] videtur magnum malum precari Mnesilocho, qui patri salutem non dixerit, priusquam quæ vellet, in litteris scripserit. sed mera simulatio est. Deinde mox corrigit, & summissa voce, atque à Nicobulo ad spectatores auersa, tibi dico, inquit, tibi scilicet. O Nicobule, non Mnesilocho. NON DABIS SI SAPIES] hæc summa demum fallacia ac malitia est, cum is qui insidias alteri comparat, beneuolentiam præ se fert, & officiosi hominis orationem imitatur, & dissuadet id facere quod illum facere maxime cupit. ALIVM GERVLVM, &c.] alium qui pecuniam ad se gerat, seu ferat. SAT SIC SVSPECTVS SVM, CVM CAREO N.] satis suspectus tibi sum etiam ita fideliter tibi seruiens, & noxia carens. DVM HOC, QVOD, &c.] tantisper dum hoc, quod à filio scriptum est, ad extremum perlego. INDE A PRINCIPIO, &c.] vsque à principio, &c. vide vt seruus totus ex dolis & fallaciis concretus & conflatus, dum se Mnesilocho aduersari simulat, Nicobulum capiat & illaqueet. FLAGITIVM] turpe factum: & erubescendum & pudendum peccatum. QVIN EGO ILLI DIXERIM] quod non ego illi dixerim. ANIMO CVPIDO, ATQVE OCVLIS INDOM.] cupiditas est in animo, vocem rationis aspernante, ex cupiditate flagitiosa facta nascũtur: per oculos indomitos, hoc est incontinenteis, & ad modestiam non eruditos, tanquam per fenestras illecebra libidinis, aditu patefacto, ad animum cupidum permanat. Quocirca præclare ita præcipiebat sapiens ille, κράτει ὀφθαλμῶν, γαστρὸς, αἰδοίων, id est, contine oculos, ventrem, parteis corporis inhonestas. & bene Pericles Sophoclem reprehendens, quod cum casu formosum puerum prætereuntem vidisset, dixisset. *O puerum pulchrum, Pericles: At enim*, inquit, *prætorem, Sophocle, decet, non solùm manus, sed etiam oculos abstinenteis habere*, Præterea Aristoteles libro octauo de moribus ad Nicomachum scribit, *plerumque ex aspectu amorem nasci* Et Poëta ille, *oculi sunt in amore duces.* inquit Plautus in Milite glorioso, *namque hominem seruum suos Domitos habeat oportet oculos & manus, orationémque.* PERSVASVM'ST FACERE, CVIVS, &c.] persuasum est mihi vt id facerem, cuius nunc me facti pudet, persuasit mihi cupiditas, siue intemperantia, vt id facerem, cuius nunc me pudet. PRIVS TE CAVERE EGO, QVAM, &c.] hæc nunc ex persona sua loquitur Nicobulus non in litteris quas recitat, reperta. VT TE EII HABERE OR. &c.] eij, recte scriptum in libris veteribus duplici ij, vt prior syllaba producatur. VT QVI DELIQVIT, SVPPLEX EST VLTRO OMNIBVS] id est, quàm hoc plerumque fieri solet, vt qui deliquit supplex fit, à nemine admonitus aut accusatus omnibus vltro προσφέρειν, πρόθυμον, οἶον κατηγορεῖσθαι, priusquã accusetur. Ad eandem fere sententiam pertinet illud M. Tullij in Miloniana, *Magna vis est conscientiæ, Iudices, & magna in vtramque partem: vt neque timeant, qui nihil commiserint, & pœnam semper ante oculos versari putent qui peccarint.* OBSECRARE ABS TE] obsecrare te, erat vsitatius. NE VNVM QVIDEM SI SAPIS] en tibi iterum seruus Mnesilocho aduersans & obstans verbo: re quàm maxime operam ferens. VERBIS CONCEPTIS] Plautus suprà in Cistellaria, *At ille conceptis iurauit verbis apud matrem meam.* ibidem in Asinaria, *Vbi verbis conceptis sciens libenter periuraris.* ad quem versum, quid sit *conceptis verbis iurare*, pluribus exemplis collectis docuimus. NVNC PATER NE PEIEREM, CVRA] quanta vis fuerit iurisiurandi apud veteres illos Romanos declarant Marci Atilij Reguli, & Marci Pomponij Tribuni plebis, & aliorum facta: de quibus Marcus Tullius libro de officijs tertio. ad quæ ille sic ἐπιφωνηματικῶς. *Tantum temporibus illis iusiurandum valebat*, inquit. Plautus infra, in Milite glorioso, in extremis, *Iura te non nociturum esse homini. nunc de hac re nemini quod tu hodie hic es verberatus* &c. ad quem locum hac de re plura. QVANTVM POTEST] quam primum fieri potest, quàm citissime fieri potest. QVAM PROPTER] propter quam, ἀναστροφή. DIVIDIAS FVANT] ægritudinem, seu molestiam afferant. alias diuidia, discordiam significat: de quo nomine alibi plura, consule indicem, *fuant* autem, hoc est, sint. SEXCENTA TANTA, &c.] triplo plura reddam, &c. NEQVE EGO HAVD COMMITTAM, &c.] hic duæ negationes magis negant, si secta & emendata scriptura est. alioqui legendum, *Namque ego haud comm.* &c. FECISSE DICAS DE MEA SENT.] fecisse te dicas, me suasore, aut impulsore. De mea sententia, de tua sententia, de consilij sententia, vsitata bonis scriptoribus loquendi genera. SI EGO IN ISTO SIEM LOCO] si istic sim. Terentius in Andria, *Tu si hic sis, aliter sentias.* VEL VT AVRVM PERDAS, VEL VT AMATOR PEIERET] leuius damnum est, aurum perdere, quàm sinere filium suum peierare. hæc sunt referenda ad mores temporum illorum, quibus, vt diximus plurimum valebat iurisiurandi religio. Nam ætate Ciceronis, & posteriore, vt & nostra (quod vtinam falsum sit:) multo pluris fuit aurum, quam iusiurandum. EGO NEQVE TE IVBEO NEQVE VETO &c.] subin elige aurum filio tuo dare. Vide vt seruus callidè & dissimulanter, & quasi plane aliud agens, herum maiorem impellat, vt ducentos alteros Philippos det filio. NON MIRVM FACIS] non est mirum te illius misereri, seu miserere te illius cum tuus sit non alienus. SI PLVS PERDVNDVM SIT, &c. si non ducenti tantum Philippi perdendi sint, sed etiam maior summa, trecenti & quadringenti: optabilius & iucundius tibi fuerit eam summam tibi perire, quam posteaquàm commiseris, vt filius tuus peieret, periurium filij tui palàm fieri, & in vulgus emanare. vide quam sancta fuerit apud illos iurisiurandi religio. Quod Marcus Tullius libro tertio de officiis pluribus verbis ostendit, vt diximus. VVLGO DISPALESCERE] vulgo notum fieri, diuulgari, palàm fieri, innotescere. *Dispalescere*, à verbo simplici *palo, as*, quod est, vagari & errare: vel potius ab aduerbio *palam*. QVID EGO ISTIC QVOD PERDVNDVM'ST PROP. PERDERE?] sententia huius versus hæc est, si hoc aurum in ista re erat perdendum, mallem quàm seriùs perdere. quocirca mallem filium meum diutius Ephesi resi-

dere, & serius reuerti, ne quod mihi omnino perdendum erat, tam cito perderem. quid enim causæ est, cur properarem perdere quod in ista re perdendum est? INTVS] domo. nam intus, quod & aliàs admonuimus, interdum motum de loco significat. FIT VASTA TROIA] vastatur Troia: hæc loquitur Chrysalus solus, sene domum ingresso, vt quadringentos Philippos ex armario depromat. SCINDVNT PROCERES PERG.] Græciæ principes, qui in equo ligneo erant inclusi, Troiam exscindunt, id est, literæ in tabellis ceratis scriptæ. FOREM ME EXITIVM PERGAMO] fore me exitio Pergamo. ÆDEPOL QVI ME ESSE DICAT CRVCIATVM &c.] ordo est. Ædepol, ne ego cum illo haud ausim pignus dare, qui me dicat esse malo cruciatu dignum, id est, non ausim cum eo pignore dato seu deposito certare. TANTAS TVRBELLAS FACIO] epiphonema, Festus, *turbellas ad Plautū*, inquit, hunc locum spectans, vt alterum in Pseudolo, *quo pacto & quantas soleam turbellas dare turbas significat*. Ex quibus Festi verbis intelligimus, nomen diminutum esse, hic positum pro integro & primitiuo. EFFERTVR PRAEDA EX TR.] efferuntur nummi ex armario meis dolis expugnato. VT SOLVAM MILITEM] id est, vt absoluam militem, & ne eum morer, quo minus proficiscatur quo lubet. Quidam legunt, *vt soluam militi*. ego nihil muto. NON EQVIDEM ACCIP.] en rursus seruus fallacissimus simulat id se nolle, quod maxime exoptat. MORARE] tu me moraris, alio properantem. VEL DA ALIQVEM QVI ME SERVET] id est, vel mihi custodem aliquem appone qui me obseruet. CEDO SI NECESSE EST] da igitur quando capiendi necessitas mihi abs te nolenti imponitur. CVRATVM EST, ESSE TE S. M.] curatum est, vt tu sis senex miserrimus. Hæc dicuntur à Chrysalo solo iam relicto & sene degresso. VT OVANS, &c] pene triumphans. Ouantes, inquit Festus, id est, lætantes ab eo clamore, quem faciunt redeuntes ex pugna victores, geminata o, littera. SALVTE NOSTRA] saluis nobis manet in allegoria a re militari. NE MIREMINI, &c.] ne forte miremini me non triumphare, cum redeam victor, saluo exercitu: & ob eam causam mihi triumphus debeatur. PERVOLGATVM'ST: NIHIL M.] triumphare nolo, quia peruulgatum est triumphare. NIHIL MOROR.] triumphum contemno. VERVNTAMEN ACCIP. MVLSO MILIT.] veruntamen quamuis non triumphem, milites inuitabuntur mulso. Mulsum dari consueuisse militibus in triumphali pompa, vel ex Tito Liuio cognoscere licet, lib. Annalium quadragesimo octauo. *Ad hunc prætorem Qu. Terentium Culleonem adeò amicum Corneliæ familiæ, vt qui Romæ mortuum, elatumque P. Scipionem (est enim ea quoque fama) tradunt pileatum sicut in triumpho ierat, in funere quoque ante lectum esse memoriæ prodiderint, & ad portam Capenam funus prosecutus mulsum dedisse quod ab eo inter alios captiuos in Africa ex hostibus receptus esset, &c. Cæterum ad hunc nimis æquum aut iniquum prætorem reus extemplò factus L. Scipio.* AD QVAESTOREM DEFERAT] hoc quoque ad antiquitatis, & moris Romani cognitionem pertinet. Nam præda ex hostibus facta, ad quæstores vrbanos deferebatur, quod & ex Marci Tullij epistola ad Caninium pro Quæstore, libro 2. epistol. intelligere dices: in qua ita scribit. De præda mea præter quæstores vrbanos, id est, Populum Romanum teruncium nec attigit, nec tacturus est quisquam. Laodiceæ me prædes accepturum arbitror omnis pecuniæ publicæ, vt & mihi & populo cautum sit sine vecturæ periculo.

PHILOXENVS.

Qvàm magis in pectore meo foueo, quas meus filius turbas turbet.
Quàm se ad vitam, & quos ad mores præcipitem insceitus capessat,
Magis cura est magisque afformido, ne is pereat, neu corrumpatur.
Scio, ego fui illa ætate, & feci illa omnia, sed more modesto,
Nec placitant mores, quibus video volgo gnatis esse parentes.
Duxi, habui scortum, potaui, dedi, donaui. & enim id raró.
Ego dare me ludum meo nato institui, vt animo obsequium
Sumere possit, æquum esse puto. sed nimis nolo desidiæ
Ei dare ludum. nunc Mnesilochum, quod mandaui, viso,
Ecquid eum ad virtutem, aut ad frugem opera sua compulerit:
Sic vt eum si conuenit, scio fecisse: eo est ingenio natus.

QVAM MAGIS IN PECTORE MEO FOVEO] quàm magis, tam magis, id est, quanto magis tanto magis, sic infrà scena proxima, *Magis quam id repeto, tam magis vror.* notauimus hoc loquendi genus in Commentariis Lucretianis. quod autem hic omittitur *tam*: id fieri solere: ibidem docuimus. Sententia autem huius loci hæc est, quanto magis in animo meo verso, quas meus filius Pistoclerus turbas exciter, & quam se ad vitam quosque ad amores, (alias ad amores) stultus conferat, tanto magis solicitor, magisque timeo ne is pereat, &c. nunc primum autem prodit in scenam Philoxenus Pistocleri pater, qui modo resciuit filium suum scortari & potare, & amare. Est autem σχῆμα κατ' [illegible]. IN PECTORE MEO FOVEO] animo agito. TVRBAS TVRBET] atticismus. sic Homerus Ἰλιάδ. υ. [illegible]. ET QVOS AD AMORES PRAECIP. INS. CAP.) & quos se ad amores præcipitem agat seu conferat insceitus; id est stultus, & insipiens, &c. supra in Asinaria, *Quàm magis te in altum capessis, tam æstus te in portum refert.* Libri vulgati, quibuscum congruunt nonnulli manuscripti sic habent, vt edidimus, *& quos ad amores.* Alij *& quos ad mores*, quomodo edidit Camerarius, fortasse non male: sed hanc scripturam vt damnaremus, animum inducere non potuimus. INSCEITVS).

stultus

ulrus Festus, *inscitia*, inquit, id est, *stultitia*. SED MORE MODESTO] sed modeste. NEC PLACITANT MORES, QVIBVS VID. VOLGO, &c.] nec placent mihi mores patrum fere omnium, qui se nimis duros ac sæuos præbent in filios suos, vel sic, nec mihi placent mores patrum hodiernorum seueriores, duriores atque acerbiores DVXI, HABVI SCORTVM, &c.] duxi, habui, ἀσυνδέτως posita sunt, duxi, inquit, & habui scortum: duxi autem domum scilicet. habui scortum vero, valet, cum scorto rem habui, nam ἔχειν γυναῖκα, est συνεῖναι, vt habere Laidem, ἔχειν Λαΐδα. Terentius Andria, *rogitabam, heus puer, Dic sodes quis heri Chrysidem habuit?* ET ENIM ID RARO] legendum fortasse est, *sed enim id raro*. EGO DARE ME LVDVM, &c. ego institui dare, hoc est, concedere ludum filio meo, *institui dare me ludum* seu *institui me dare ludum*, antique dictum, pro *institui dare ludum*. De quo genere loquendi in Commentariis Lucretianis. Sic autem Horatius oda duodecima libro tertio, *Miserarum est neque amori dare ludum Neque dulci mala vino lauere*, &c. Idem Plautus, infra optime, *sed nimis nolo desidia Et dare ludum*. VT ANIMO OBSEQVIVM SVMERE POSSIT] vt animo suo obsequi possit, vel vt sumere possit obsequium, quo animo suo obsequatur SED NIMIS NOLO DESIDIAE EI DARE LVDVM] vel sic explica, sed nolo ego, ei desidiæ filij mei nimis indulgere & laxare habenas: vel, nolo filium meum Pistoclerum ei desidiæ supra modum dare ludum, id est, indulgere, seu operam ludicram & amatoriam dare. Nolo filium meum in ea desidia nimis diu occupatum esse, aut supra modum versari. QVOD MANDAVI] quod ei mandaui, nempe vt filium meum ad virtutem, & ad bonam frugem cohortaretur, vt subiicit, hoc nusquam supra dictum est. Itaque ἔλλειψις est κατὰ τὸ σιωπώμενον. ECQVID EVM AD VIRTVTEM, &c.] nunquid eum ad virtutem, id est continentiam & temperantiam, aut ad frugem, id est ad parsimoniam, industriam, diligentiam hortatus sit. SICVT EVM, SI CONVENIT, &c.] quemadmodum scio Mnesilochum fecisse, si filium meum conuenit. EO EST INGENIO NATVS] Mnesilochus.

NICOBVLVS, PHILOXENVS.

Qvicunque vbique sunt, qui fuere, quique futuri sunt posthac,
Stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones,
Solus ego omnes longè ante eo stultitia, & moribus indoctis,
Perij. pudet. hoccine ætatis ludos bis factum esse indignè.
Magis quàm id repeto, tam magis vxor, quæ meus filius turbauit.
Perditus sum, atque etiam eradicatus sum, omnibus exemplis crucior.
Omnia me mala consectantur, omnibus exitiis interii.
Chrysalus me hodie lacerauit, Chrysalus me miserum spoliauit.
Is me scelus vsque attondit dolis doctis indoctum, vt libitum est.
Ita miles memorat meretricem esse quam ille vxorem esse aiebat:
Omniáque, vt quicquid actum'st, memorauit. eam sibi hunc annum
conductam,
Reliquum id auri factum, quod ego ei stultißimus homo promisissem.
Hoc, hoc est, quod peracescit, hoc est demum quod percrucior,
Me hoc ætatis ludificari: immo adepol sic ludos factum
Cano capite, atque alba barba, sic miserum me auro esse emunctum.
Perij, hoc seruum meum non nauci facere esse ausum? ego si alibi
Plus perdiderim, minus ægrè habeam, minúsque id mihi damno ducam.
Certo hic prope me mihi nescio quis loqui visus est. sed quem video,
Hic quidem pater Mnesilochi est. Nicob. *euge, socium ærumnæ, & mei*
mali video.
Philoxene salue. Ph. *& tu, vnde agis?* Ni. *vnde homo miser, & infortunatus:*

Ni. *At pol ego ibi sum, esse vbi miserum hominem decet, atque infortunatum.*

Phil. *Igitur pari fortuna, ætate vt sumus, vtimur.* Ph *sic est. sed tu,*
Quid tibi'st? Ni. *pol mihi par, idem est, quod tibi.* Ph. *nunquidnam ad filium*
Hæc ægritudo attinet? Ni. *admodum.* Ph. *idem mihi morbus in pectore est.*

Nic. *At mihi Chrysalus optimus homo.* * * *
* * *Perdidit filium, me, atque rem omnem*
Meam. Ph. *quid tibi ex filio nam obsecro ægrè est?* Ni. *scies id, perijt.*
Cum tuo atque ambo æquè amicas habent. Phil. *quî scis?* Nic. *vidi.* Ph.
hei mihi, disperij.

Ni. *Quid dubitamus pultare, atque huc euocare ambas sorores?*
Ph. *Haud moror.* Ni. *heus Bacchis, iube sis actutum aperiri fores,*
Nisi maueltis fores & postes comminui securibus.

QVICVNQVE VBIQVE SVNT, &c.] nunc senex Nicobulus tota re a milite cognita, indu citur seipse accusans, miserans & crucians. Quicunque vbi sunt, autem, quomodo edidit Camerarius, si recta scriptura est, positum, pro, qui vbicunque sunt. vt sit anastrophe, vel sic explica, pro quicunque. vbicunque sunt. vt iteretur *cumque*, sed lego, quicunque vbique sunt. quæ lectio videtur omni ex parte mendo vacare: cum præsertim nonnullis in libris manusc. reperiatur. Ne vulgata quidem magnopere reiicienda sit. quicunque vbi sunt, &c. si auctoritate veterum codicum nitatur. FVNGI] fungus insipidus est suapte natura. Itaque à cocis multo pipere, & oleo, & vino, & sale conditi solet hinc fungi dicuntur, qui nihil sapiunt, sic supra eadem tabula, *Adeon' me fuisse fungum, vt qui illi crederem?* BARDI] bardi: quasi βραδεῖς id est, tardi, vt vult Festus, BLENNI] Festus, blennos, stultos esse Plautus indicat, qui ait, stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones. BVCCONES] buccones sunt, qui buccas magnas & longas, vel amplas habent: cuiusmodi homines, Physiognomones dicunt esse stolidos, leueis, & futileis. πολέμων in physiognomico, παρειαὶ σαρκώδεις ῥαθυμίαν καὶ οἰνοφλυγίαν τοῦ ἀνδρὸς κατηγοροῦσι. παρειαὶ μακραὶ φλυαρίας καὶ ματαιολόγους δηλοῦσι. id est. buccæ carnosæ socordiam & ebriositatē hominis arguunt, ac declarant: buccę longæ, nugatorem & vaniloquum significant. Apuleius. *si cum hac vna Rufi fallacia contendantur, macci prorsus, & buccones videbuntur.* HOCCINE AETATIS LVDOS BIS FACTVM, &c.] estne decorum me hac ætate bis ludibrio esse habitum, atque illusum? sic autem legendū, *ludos factum*, non vt vulgo, *ludum factum.* nam ludos facere aliquem solet dicere Plautus, pro ludificare, vt infrà eadem scena, nō longe, *immo edepol sic ludos factum cano capite.* supra in Aul. *quem senecta ætate ludos facias haud merito meo.* MAGIS QVAM ID REPETO T. M. M. VR.] quam magis id memoria repeto. tam magis angor, & crucior, quanto magis id recordor, tanto magis iracundia & dolore ardeo. VROR] crucior. In Pœnulo, *ei nunc huic cerebrum vritur.* Horatius epistol. 2. libro secundo. *Vrit enim fulgore suo qui prægrauat arteis, infra se positas* QVAE MEVS FILIVS TVRBAVIT] vel enunciatiue, vel interrogatiue, legere licet. enūciatiue quæ meus fil. turb. id est. quas quidem turbas filius meus fecit, interrogatiue sic, quę meus filius turbauit? id est, quas meus filius turbas fecit? ERADICATVS SVM] tralatio ab arboribus, quæ radicitus euulsæ intereūt, neque vnquam postea reuiuiscunt Sic in Aulularia, *Quam repperisti, fęque eradicarier.* OMNIBVS EXEMPLIS] omnibus modis, IS ME SCELVS, &c.] is me scelestus, &c. ATTONDIT] delusit, ludificauit, vel mulcauit, spoliauit, nudauit, attriuit, & auro emunxit, tralatio est. sic in Captiuis *Sed verum strictimne attonsurum dicam esse, an per pectinem nescio.* Idem supra eadem fabula, *Itaque tondebo auro vsque ad viuam cutem.* putabam etiam sic explicari posse, ignominia & de decore affecit, dedecorauit: vt ad antiquorum Græcorum consuetudinem referatur, qui non tondebantur: atque idcirco dicuntur ab Homero, κάρη κομόωντες. Ex quo illud, Ἡμετέροις βουλαῖς Σπάρτη μὲν ἐκείρατο δόξαν quod sic vertit Cicero. *Consiliis nostris laus est attonsa Laconum.* Sed nunc hanc explicationem minus probo. Idem in Epidico paullo aliter, *Ne vlmos parasitos faciat, quæ vsque attondeant.* ITA MILES MEMORAT MERETR.] ἐνῆν ἄν κατὰ τὸ σιωπώμενον nihil enim horum in scena dictum est: sed spectator ex iis, quæ nunc dicuntur intelligit intus esse dicta. DOLIS DOCTIS INDOCTVM] antithesis. VT QVIDQVID ACTVM'ST] id est, vt quidque actū est, *quidquid*, pro, quidque notauimus in commentariis Lucretianis, & in notis Ciceronianis. MEMORAVIT] dixit RELIQVVM ID AVRI E. QVOD EI PR.] dixit mihi miles id auri, quod ei stipulanti promiusissem, reliquum esse factum, id est, reliquum esse quod ei debeatur, & quod ei renumerandum sit, si Bacchis domum reduci velit, nolitque amplius ei operas dare. HOC, HOC EST QVOD PERACESCIT] hoc, hoc est, epanalepsis ad maiorem vim doloris exprimendam, quod peracescit, id est quod peracerbum, & permolestum est, tralatio est, supra in Aulularia, *Ita mihi pectus peracuit.* HOC AETATIS] hac ætate. LVDOS FACTVM] me ludificatum, & pro ludis habitum. CANO CAPITE, ATQ. ALBA BARBA] amplificatio rei ab ætate, turpius est enim seni decipi, quàm adolescenti SERVVM MEVM NON NAVCI] seruum meum, contemtissimum, qui ne nauci quidem est. Quid sit *nauci*, multis verbis docet Festus, quæ longum sit referre, sed summa hæc est, naucum, seu nauci alios tradere, esse id, quod inest in oleæ nuce: alios, omniū terū putamen. alios fabæ granum, quod hæreat in fabæ hilo: alios, nucis iuglandis medium dissæpimentum. Deinde profert hæc ex Plauto in parasito pigro., *Ambo magna laude lauti, postremo ambo sumus non nauci.* Idem in Mostellaria, *Quod id esse dicam verbum nauci nescio.* & in Truculento, *Amas hominem non nauci,* Et Ennius, *illic est nugator nihili, non nauci homo.* Catius, *nauci* pro nihili. Est autē fabæ granum, quum se aperit. Non est autem ita coniunctè legendum, *non nauci facere,* &c sed diuisim & separatim hoc modo, hoc seruum meum hominem non nauci, facere esse ausum. Idem in Mostellaria, *Qui homo timidus erit in rebus dubiis, nauci non erit.* ATQ. EGO SI ALIBI PLVS P. &c.] sententia est hæc, atque ego sim alia re plus auri perdiderim, æquiore animo feram, minusque id mihi damnosum esse putem. nunc autem, cum in flagitiis filii tantum auri iacturam fecerim, & a seruo meo ludificatus, atque illusus sim, ferre non possum. SOCIVM AERVMNAE, &c.] socium ærumnæ appellat Nicobulus Philoxenum, quia filius quoque eius Pistoclerus lustris corrumpitur, & alteram Bacchidem amat. quid sit ærumna, supra dictum est. VNDE AGIS?] subintell. te. IGITVR PARI FORTVNA, AETATE VT SVMVS, VTIMVR] ergo, inquit, vt simus ætate pares, atque æquales, ita parem fortunam experimur. SED TV QVID TIBI'ST?] vel, *tu*, superuacaneum est, & nihil habet, quo referatur, vt sit ἀνακόλουθον: vel subintelligendum est, *dic*, aut aliquod aliud verbum simile. PAR, IDEM EST QVOD TIBI] par, atque adeo idem est, quod tibi par mihi est, immo vero idem quod tibi. NVNQVIDNAM AD FIL. HAEC AEGR. ATT.] nunquid hæc ægritudo, de qua mecum loqueris, propter filium tuum tibi accidit? IDEM MIHI MORBVS IN P.] eadem mihi ægritudo in animo est. AT MIHI CHRYSALVS, OPTIMVS HOMO, &c.] nihil hic quod quidem ad sententiam attineat, deest. sed ad versus integritatem: deest fortasse aliquid. optimus homo, quanquam rarius a probatis linguæ Latinæ auctoribus vsurpatur, quam optimus vir, vsur-

vit, vsurpatur interdum tamen verò à M. Tull. Cicerone non semel, vt & bonus homo, exempli causa lib. 1. epist. ad Attic. epist. 2. *Cosinius hic cui dedi litteras, valdè mihi bonus homo, & non leuis, & amans tui visus est.* Idem lib. 1. ad eundem epist. 15. *Nam si ita statueris, & irritabiles animos esse optimorum saepe virorum, & eosdem placabiles,* &c. Plautus infrà in Mostellaria, *Hominem optimum teneo.* Idem suprà in Capt. *Me hic valere, & seruitutem seruire huic homini optimo*: & item aliis locis quàm plurimis. ID PERIIT] id mihi aegre est: periit filius meus: id ipsum mihi aegrè est, filium meum periisse. CVM TVO ATQVE AMBO AEQVE AM. HAB.] cum tuo amicam habet: atque adeo ambo aequè amicas habent. quidam delent distinctionis notam post verbum *periit*, & sic legunt, *periit cum tuo: atque ambo,* &c. & ita explicant, id mihi aegrè est: periit filius cum tuo atque ambo. &c. sed malim hoc quod sequitur. *atque ambo aequè amicas habent.* accipi tanquam correctionem superiorum verborum, *cum tuo.* Nam cum dicturus videretur, *cum tuo amicam habet*: quod si dixisset, potuisset hoc sic intelligi, Mnesilochum communem cum Pistoclero amicam habere. Idcirco cùm ita coepisset, *cum hoc,* cõtinuò orationem contexit, & subiunxit, *atque ambo,* &c. HAVD MOROR] non moror te quominus euoces. IVBE SIS] iube si vis. ET POSTIBIS] posteis ex quibus constant fores: vel posteis accipe limen superum, & inferum: vel posteis qui sunt à dextra, & laeua. Virg. Aeneid. 2. *Haerent parietibus scalae, postesque sub ipsos Nituntur gradibus.*

BACCHIDES II. sorores. NICOBVLVS, PHILOXENVS senes.

QVis sonitu ac tumultu tanto nomine nominat
Me, atque pultat aedis? Ni. ego atque hic. Ba. quid hoc est
Negotii? nam ambo quis has huc oues adegit?

Ni. Oues nos vocant pessumae. So. pastor harum
Dormit, cùm hae eunt sic à pecu palitantes.

Ba. At pol nitent, haud sordidae videntur ambae.

So. At tonsae hae quidem ambae vsque sunt. Ph. vt videntur
Deridere nos? Ni. sine, suo vsque arbitratu.

Ba. Rerin' ter in anno tu has tonsitari? So. pol hodie
Altera iam bis detonsa certò est. Ba. vetulae
Sunt, thymiama. So. at bonas fuisse credo.

So. Viden' limulis obsecro vt intuentur?

Ba. Ecastor sine omni arbitror malitia esse.

Ph. Meritò hoc nobis fit, qui quidem huc venerimus.

Ba. Cogantur quidem intrò. So. haud scio quid eo opus sit,
Quae nec lactem, nec lanam vllam habent. sic sine astent.
Exsoluere, quanti fuere. omnis fructus
Iam illis decidit. non vides vt palantes
Solae liberè grassentur? quin aetate credo esse mutas:
Ne balant quidem. cùm à pecu caetero absunt. Sa. stultae atque haud malae
videntur.

Ba. Reuortamur intrò soror. Ni. illico ambae manete. hae oues volunt vos.

Ba. Prodigium hoc quidem est. humana nos voce appellant oues.

Ph. Hae oues vobis malam rem magnam, quam debent, dabunt.

Ba. Si quam debes, te condono, tibi habe, nunquam abs te petam.
Sed quid est quapropter nobis vos malum minitamini?

Ph. Quia nostros agnos conclusos istic esse aiunt duos.

Ni. Et praeter eos agnos, meus est istic clam mordax canis:
Qui nisi nobis producuntur, iamque emittuntur foras,
Arietes truces nos erimus, iam in vos incursabimus.

Ba. Soror, est quod te volo secretò. So. eho amabo. Ni. quò illae abeunt? Ba. senem
illum
Tibi dedo vlteriorem, lepidè vt lenitum reddas, ego ad hunc
Iratum aggrediar. possumus nos hos intrò inlicere huc? So. meum

Pensum ego lepidè accurabo, quanquam odiosum est mortem amplexari.

Ba. *Facito vt facias.* So. *taceas, tu tuum facito, ego quod dixi, haud mutabo.*

Ni. *Quid illae illic in consilio duae secretò consultant?*

Ph. *Quid ais tu homo?* Ni. *quid me vis?* Ph. *pudet dicere me tibi quiddam.*

Ni. *Quid est quod pudeat?* Ph. *sed amico homini tibi quod volo, credere certum'st.*

Nihili sum. Ni. *istuc iampridem scio. sed quid nihili sis, memora.*

Ph. *Tactus sum vehementer visco, cor stimulo foditur.* Ni. *pol tibi*

Multo aequius est coxendicem.

Sed quid istuc est? etsi iam ego ipse quid sit, propè scire puto me,

Verum audire etiam ex te studeo. Ph. *Viden' hanc?* Ni. *video.* Ph. *haud mala'st mulier.*

Ni. *Pol verò ista mala, & tu nihili.* Ph. *quid multa? ego amo.* Ni. *an amas.* Ph. *ne eas.*

Ni. *Tu homo putidus amator istac fieri aetate audes?* Ph. *quî non?*

Ni. *Quia flagitium'st.* Ph. *quid opus verbis est? meo filio non sum iratus,*

Neque te tuo est aequum esse iratum si amant, sapienter faciunt.

Ba. *Sequere hàc.* Ni. *eunt, eccas tandem probri perlecebrae & persuastrices.*

Quid? nunc etiam redditis nobis filios & seruum? an ego

Experior tecum vim maiorem? Ph. *abin hinc?*

Non homo tu quidem es, qui istoc pacto tam lepidam illepidè appelles.

Ba. *Senex optime, quantum'st in terra, sine hoc exorare abs te,*

Vt istuc delictum desistas tantopere ire opugnatum.

Ni. *Nisi abeas, quanquam tu bella es, malum tibi magnum dabo iam.* Ba. *patiar,*

Non metuo ne quid mihi doleat. quod ferias. Ni. *vt blandiloqua est!*

Hei mihi metuo. So. *hic magis tranquillu'st.*

I hàc mecum intrò: atque ibi, si quid vis, filium concastigato.

Ni. *Abin' à me scelus.* Ba. *sine mea pietas exorem.* Ni. *exores tu me?*

Ba. *Ego quidem ab hoc certè exorabo.* Ph. *immò ego te oro, vt me intrò abducas.*

So. *Lepidum te.* Ph. *at scin, quo pacto me ad te intrò abducas?* Ba. *mecum vt sis.*

Ph. *Omnia, quae cupio, commemoras.* Ni. *vidi ego nequam*

Homines, verùm te neminem deteriorem. Ph. *ita sum.*

Ba. *I hàc mecum intrò, vbi sit tibi lepidè victibus, vino atque vnguentis.*

Ni. *Satis satis iam vestri'st conuiuij, me nihil paenitet, vt sim acceptus.*

Quadringentis Philippis filius me & Chrysalus circumduxerunt,

Quem quidem ego, vt non excruciem,

Alterum tantum auri non meream.

Ba. *Quid tandem, si dimidium auri redditur? isne tu hàc mecum*

Intrò, atque vt eis delicta ignoscas? Ph. *faciet.*

Ni. *Minimè. nolo, nihil moror. sine sic. malo illos vlcisci ambo.*

Ph. *Etiam tu homo nihili, quod dij dant boni, caues culpa tua amissis?*

Dimidium auri datur, accipias: potésque, & scortum accumbas:

Ni. *Egón', vbi filius corrumpatur meus, ibi potem?* Ph. *potandum est.*

Ni. *Age iam id, vtut est, & si est dedecorum, patiar facere. inducam*

Animum. egón', cùm haec illo accumbet, inspectem? Ba. *immò equidem pol tecum*

Accumbam, te amabo, & te amplexabor Ni. *caput prurit. perij.*

Vix negito. Ba. *non tibi venit in mentem, amabo, si dum viuas,*

Tibi bene facias, iam pol id quidem esse haud perlonginquum:

Neque si hoc hodie amiseris, post in morte id euenturum esse vnquam?

Ni. *Quid ago.* Ph. *quid agas? rogitas etiam?* Ni. *libet, & metuo.* Ba. *quid metuis?*
Ni. *Ne obnoxius filio sim, & seruo.* Ba. *mel meum, amabo. isthaec fiunt.*
Tuus est. vnde illum censes sumere, nisi quod tu te illi dederis?
Hanc veniam illis sine te exorem. Ni. *vt terebrat? satin' offirmatum*
Quod mihi erat, id me exornat? tua sum opera, & propter te improbior.
Ba. *Nusquam tu à me auelles, satin' ego istuc habeo offirmatum?*
Ni. *Quod semel dixi, haud mutabo.* Ba. *it dies, ite intro accubitum.*
Filij vos expectant intus. Ni. *quàm quidem actutum emorimur.*
Ba. *Vesper hic est, sequimini.* Ph. *ducite nos quo lubet, tanquam quidem addictos.*
Ba. *Lepidè ipsi hi sunt capti, suis qui filiis fecere insidias. ite.*

NOMINE NOMINAT ME] nominatim me appellat. Sic Virgil. libro 4. *& nomine Dido Saepe vocaturum.* ATQVE PVLTAT AEDEIS?] & pulsat aedeis? QVIS HAS HVC OVEIS ADEGIT?] quis has oueis huc compellit? oueis appellat senes duos, Nicobulum & Philoxenũ, propter canitiem, vel potius propter fatuitatem & stultitiam. est enim hoc animal stolidissimũ. Etiam Graeci stolidos & fatuos πρόβατα vocant. A PECV PALITANTEIS] à pecu, id est à grege, à pecore. palitantes, id est, errantes, crebrò palantes, *palito, as,* seu palitor, ris, frequentatiuũ verbum, à palo, as, seu palor, ris: vt mussito, as, à mussio, as, cantito, as, à, cãto, pipito à pipo: quod à Catullo vsurpatũ est in carmine de passere Lesb. *Ad solam dominam vsque pipitabat.* quanquam legitur quoque *vsque pipiabat.* Qanquam Carisius lib. 1. institutionum gramm. hunc locum proferens in voce *pecu*, videtur legisse *balitantes.* quae lectio si recta est, balitantes à verbo balo, as, erit frequentatiuum à verbo balo, as ego palitantes retineo. NITENT] nitida cute sunt, nõ scabra neque horrida. TONSAE] ambiguum. nam significat hos senes, à filiis & seruis compilatos & auro emunctos esse. SINE SVO VSQVE ARBITR.] sine, derideant nos. vt eis lubebit. RERIN', &c.] rerisne, id est arbitrarisne, &c. TER IN ANNO] Sic M. Tull. pro Roscio Amerino, *Vnde vix ter in anno audire nuntium possunt.* TONSIT ARI] argento emungi ambiguè dictum. ALTERAM BIS DETONSA, &c.] significat Nicobulũ alterum senem, Mnesilochi patrem à Chrysalo seruo bis & delusum, & auro emunctum esse. VETVLAE SVNT, THYMIAMA] vix latum vnguem à vetere scriptura discessũ. Nam ex thymiamae, quae scriptura in codicibus manuscriptis reperitur omnibus, excepto vno atque altero, qui habent *Chymiama,* ego thymiama feci. Est autem thymiama suffimentum, & odor incensus ex aliquo aromate, aut re aliqua grati odoris, quae incenduntur autem, arida sint, necesse est. hos senes igitur significat esse ita macros atque aridos, vt thymiamatis vsum praebere si incendantur, possint. Libri vulgati habent *thymiana*: quod quid sibi velit, arbitror hominem scire neminem. Adrian. Turneb. tamen lib. aduersar. 24. cap. xi. scribit thymianas oueis dici videri à thymo. Nam in Narbonensi Gallia, inquit ille lapidei campi thymo abundabant, eóque infinita pecudum millia conueniebant. thymianae, tamen hic malę erunt, credo, propter longinquitatem vix marcescentes. Thymiamae se in veteribus libris reperisse scribit Ioachimus Camerarius vtriusque linguae hodie princeps: quae vox quid significet, consulendum Apollinis oraculum, nisi thymum amites explices. ac vidi qui thymiama defenderent, vt rei diuinae aptas, quales à parcioribus emebantur viliores ac maciores, &c. Haec igitur ille. Ego autem in iis sum, qui thymiama tueor ac defendo: atque equidem, si bene memini, hac ipse de re cum eo, aliquanto ante quam è vita excessisset, locutus sum, duxique *thymiama*, defendi posse, sine graui veteris scripturae iniuria. quod ille mihi assentiebatur, vt scriptum reliquit, sed quod idem testatum reliquit *thymiana* magis probauit, à quo dissentio. AT BONAS FVISSE CR.] at pingueis fuisse credo. LIMVLIS] limulis oculis, vel minus quàm limis, vel valde limis. Limus oculus autem, id est obliquus, transuersus. Terent. Eun. *Ego limis adspecto sic per flabellum clanculum.* ad quem locum legendus Donatus. SINE OMNI MALITIA ESSE] minimè malos esse ἀπράγμονας ad decipiendum facileis. COGANTVR QVIDEM INTRO] cogantur, id est compellantur, intrò cogantur. dixit, quasi loquẽs de ouibus. Virgil. in Palaemone. *Tityre coge pecus.* Idem in Melibaeo, *Compulerántque greges Corydon & Thyrsis in vnum.* HAVD SCIO, QVID EGO OP. S. QVAE NEC LACTEM, &c.] non video quamobrem has oueis expediat intrò cogi, quippe quae nec lac, nec lanam habeant. Lac non habent quia sunt vetulae, & senio confectae. Lanam, quia sunt probè attonsae. haec lactis, is, dixerunt veteres, vt ex hoc loco apparet & hoc lacte, is, & lac, lactis. Quidam tamen hic nec *lacte*, legi volunt. nam *lactem* nusquam alibi reperiri, nisi fortè apud Apuleium libro 8 *Stum stipes recepe paulo: necnon & vini cadum, & lactem, & caseos & farris, & siliginis aliquid.* Idem eodem lib. *neque casu, Dea peregrina stomachus, vt quorundam hominum lactem sic illa sanguinem conspi. eret asininum.* Idem eodem lib. *lacte* posuit in neutro, ibi, *cum rogauit vnus è nostris, haberétne lacte vel adhuc liquidum, vel in caseum recentem inchoatum* Sic Plautus in Menaechmis. *Neque aqua aquae, neque lacte est lactis, crede mihi vsquam similius, Quàm hic tui est.* Idem in Milite glor. *Tam similem quàm lacte lactis est.* Carisius lib. 1. institutionum grammatic. nullum alium rectum casum huius vocis agnoscere videtur, quàm *lac*, aut *lacte*, profertque auctoritatem Catonis. *Et in Italia atras capras lacte album habere.* quare existimarim hic scribendum & legendum *lacte.* EXSOLVERE QVANTI P.] exsoluere pretium, quanti emptae sunt, id est, tantum lactis & lanae postquã emtae sunt, eis detractum est, vt pretium quo emtae sunt, exsarcierint: nihilne amplius eis detrahi potest. VT PALANTES] quo pacto errãtes. GRASSENTVR] grassari propriè est, incedere, ambulare. Afr. *consimili grassatur via.* Sallustius Iugurt. princ. *Qui vbi ad gloriam virtutis via grassatur, abundè pollens, potensque & clarus est.* MVTAS] quia non balãt. vt [illegible] subiicit Virg. lib 9. Aeneid *Molle pecus mutúmque metu.* [illegible] 12. *stat pecus omne metu mutũ.* ATQVE HAVD MALAE] & minimè malae: hoc est, non malitiosae: κακοήθεις, significat esse stultas, vt iam dixit. Alij sic haud malę, i. nõ deformes. ILLICO AMBAE M.] iam iã ambae

conſiſtite, neque domum regredimini. MALAM REM MAGNAM Q.D.D] ſic infrà, *niſi abeas, quamquam tu bella es, malum tibi magnum dabo iam.* Idem in Caſin. *tale μέγα κακὸν, vt opinor, niſi reſiſtit.* atque ita intelligendum eſt illud epigramma, quod eſt in Priapeis, *quod mouear non eſt, quia ſi furaberis ipſe Grandia mala, tibi macra brachia dabo.* id eſt mā'a, priore ſyllaba producta, grandia dabo tibi breuia, id eſt, priore ſyllaba breui, hoc eſt, dabo tibi non grandia māla, priore ſyllaba longa, ſed grandia mala priore ſyllaba breui. vel ſic, mala grandia quæ ſunt macra, id eſt, longa in priore ſyllaba, dabo tibi brachia, hoc eſt, breuia. paucis verbis hoc dicit. grandia mala (prior ſyllaba breui) tibi dabo. ſed ne quid diſſimulem, id epigramma ita primus omnium & emendauit, & explicauit Petrus Victorius libro 11. Variar. cap. 17. Nam vulgò ſic legebatur: ...ria mala tibi brachica mala dabo. TE CONDONO] tibi remitto: tibi gratiam facio. NOSTROS AGNOS] noſtros filios in allegoria manet. MORDAX CANIS] Chryſalus, qui non ſolum latrare ſed etiam mordere conſueuit. ARIETES TRVCES ER] petemus vos cornibus, vt arietes: & vt mox ſubijcit, in vos incurſabimus: ſuprà in Aſinaria princip. *viri homines mortui incurſant boues.* SECRETÒ] χωρίς. ſeorſum ab his ſenibus. hinc ſecretum petere. TIBI DEDO VLTERIOREM] trado tibi in poteſtatem ſenem remotiorem, nempe Philoxenum. Sed Priſcianus libro 3. hunc locum proferens, legit *veteriorem*, & libro 6. vbi profert hæc verba Catonis ex libro 1. Origin. *Antemna veterior eſt quàm Roma.* LEPIDE VT LINITVM REDD.] vt ſæuum & iratum lenias, & placatum reddas. INLICERE] illecebris & blanditijs veſtris attrahere? MEVM PENSVM, &c.] meum munus belle adminiſtrabo. tralatio eſt à lanificio. MORTEM AMPLEXARI] mortem, id eſt, ſenem capularem & Acheronticum, & decrepitum. ſenem exſanguem, & frigidum, & mortuo quàm viuo ſimiliorem. Sic lepidè Stratodicus ille locum inſalubrem notans & vellicans, & homines valdè pallidos, mortuos appellans, inuerſa ſententia, dicebat tam ſalubrem eſſe, vt etiam mortui in eo ambularent: cum ſignificaret ex hominum eius loci pallore, & lurido colore eam regionem eſſe inſalubrem & morbidam. FACITO VT FACIAS] Philoxenum lenito. EGO QVOD DIXI, HAVD MVTABO] ego ab eo quod dixi, non deſciſcam, ſeu deſiſtam. non mutabo ſententiam aut conſilium. Terent. Andr. *haud muto factum.* PVDET DICERE ME TIBI QVID.] Philoxenus hic incipit amare vnam ex Bacchidibus. CREDERE] committere, aperire conſilium reconditum, occultum atque arcanum. CERTVM'ST] deliberatum eſt. NIHILI SVM] nequam ſum. quia ſenex amore captus ſum. SED QVID NIHILI SIS, MEM.] ſed dic quamobrem nequam & nullius pretij ſis. TACTVS SVM VEHEMENTER VISCO] valde amore captus ſum. tranſlatum ab auibus, quæ viſco contractæ capiuntur. COR STIMVLO F.] animus amore, tanquam ſtimulo pungitur & ſauciatur. POL TIBI MVLTO AEQVIVS COXEND.] pol multo æquius eſt tibi coxam ſtimulo fodi, vt equo tardius eunti, aut vt aſino pigro, debet tibi coxendix potius ſtimulo fodi, quàm cor aut animus. HAVD MALA'ST MVLIER] haud deformis, neque inuenuſta eſt mulier. POL VERO ISTA MALA] mala, quia improba & impudens, ambiguum nomen *mala*. QVID MVLTA] quid multa tibi dicam? NECAS] necas me, cum toties rem eandem à me iterari poſtulas. HOMO PVTIDVS] homo fœtidus, & qui ætate putorem contraxiſti. nonnulli libri habent, putridus. AVDES?] τολμᾷς, ſuſtines, es non dubitas? non vereris? QVIA FLAGITIVM'ST] quia turpe factum eſt ſenem amare flagitium, facinus rubore ſuffundens, & dedecus importans. SI AMANT, SAPIENTER F.] ſic in Menechm. *At enim ille hinc amat meretricem ex proximo.* SEN: *ſanè ſapit.* Horatius oda 7. lib. 1. *Sic tu ſapiens finire memento Triſtitiam, vitæque laborem Molli, Plance, mero.* Idem oda 11. eiuſdem libri. *ſapias: vina liques, & ſpatio breui Spem longam reſeces.* PROBRI PERLECEBRAE, ET PERSVA.] probri perlecebræ, id eſt, quæ ad probrum ſuis blanditijs pelliciunt: & perſuaſtrices, quæ probrum perſuadent. ſup. in Aſin. *Te perdam ego & filiam. Perlecebra pernicies adoleſcentium, exitium.* à ſupino *perſuaſu*, fecit verbale fœmininum *perſuaſtrix* interpoſito t. Fortunatianus Rhetor. lib. 3. appellat, hoc διάφορον, diſphoron, inquit, vt ſi quis dicat *perſuaſtrices, praſtriatrices, atque inductrices, tigres:* talia ſunt illa tonſtrix, &c. VIM MAIOREM?] vim, cui pares eſſe non poſſitis? vim quam ferre non poſſitis? vim maiorem commemorant etiam iuriſconſulti, cui apponitur vis feſtucaria. NON HOMO TV QVIDEM ES, &c.] non tu quidem homo es, ſed fera aut ſaxum, qui &c. SENEX OPTVME QVANTVM'ST IN T.] ſenex, quos terra gerit optime, vel optime omnium hominum, quantum eſt hominum in terra. ſic fere Horatius loquitur oda 5. Epod. *At ò deorum quidquid in cælo regit Terras, & humanum genus.* Idem Sat. 6 lib. 1. *Non quia Mæcenas Lydorum quidquid Etruſcos Incoluit fines, nemo generoſior eſt te,* &c. Terent. Heaut. *Vt te omnes equidem dij, deæque, quantum'ſt Syre Cum iſthoc inuento, cumque incepto perduint.* Catull. ad Verann. *O quantum eſt hominum beatiorum,* &c. Plaut. in Capt. *oh mihi Quantum'ſt hominum optimorum optume.* Idem in Rud. *Exi è fano natum quantum'ſt hominum ſacrilegiſſime.* EXORARE ABS TE] impetrare abs te. DELICTVM] filij tui. TANTOPERE IRE OPPVGNATVM] tantopere oppugnare. Terent. Andr. *Cur te is perditum?* NON METVO, NE QVID MIHI DOL. QVOD F.] non metuo ne qua mihi corporis pars doleat, quam tu percutias: quia vel nullam mihi corporis partem feries: vel ſi feries, æquo animo feram: vel eam mihi corporis partem feries, quæ virilis impetus non reformidat, & eam partem tui corporis feries, quæ nulli vnquam fœminæ exitio fuit. HIC MAGIS TRANQVILLVM'ST] hic Philoxenus: lenior & facilior eſt, minus ſæuus eſt, minus iracundus, aut truculentus eſt. CONCASTIGATO] caſtigato. ABIN' A ME SCELVS?] abiſne à me ſceleſta? VIDI EGO NEQVAM HOMINES, &c.] vidi ego alios improbos, & nullius pretij homines: ſed te deteriorem, ſeu nequiorem non vidi. ITA SVM] talis ſum. Terent. Phorm. *Sic ſum ſit, placeo, vtere.* Idem ibid. princip. *ſic eſt ingenium.* Idem in Andr. *ſi vita erat.* Cic. pro Roſc. Amer. *ſi vita hominum eſt.* enallage. aduerbium pro nomine adiectiuo. VT SIT TIBI LEPIDE VID. &c.] vt lepide accipiaris, epulis, vino, & vnguentis. SATIS SATIS IAM VOSTRI'ST. &c.] conuiuium veſtrum non moror. conuiuium veſtrum non deſidero. ME NIHIL POEN. VT SIM ACC.] ironia eſt. hoc enim ſignificat, non video mihi male à vobis acceptus, non queror de vobis, me à vobis parum lautè acceptum, *me nimis pœnitet*, hic valet, non queror, non parum mihi videtur. hæc autem verborum ſententia eſt. ſi verba, & id quod verbis ſignificatur, ſpectes: ſed ſi ſenſum eius qui loquitur, inſpicias & conſideres, hæc ſatis me expilaſtis, dum filium meũ, amore irretitum, tenetis: ſatis me vos & filius, & ſeruus meus magnifice decepiſtis, circumueniſtis, & ſpoliaſtis.

CIRCVM-

ARCVMDVXERVNT] circumuenerunt: emunxerunt. QVEM QVIDEM EGO VT NON EXCR. ALTERVM T. AVRI N. M.] id est, quem vt non excruciem, si quis mihi alterum tantum auri, quantum perdidi, donet, accipere nolim. alterum tantum auri, quantum amisi, lucrifacere, aut mercedis, pretiiue nomine accipere nolim, vt Chrysalum non excruciem. altero tanto auro, quantum amisi, conduci non possum, vt Chrysalum non excruciem non meream, id est, non accipiam in mercedem, seu mercedis loco, seu pro mercede. si quis mihi hanc mercedem offerat tantum auri, quantum amisi, & præter ea alterum tantum me Chrysalum excruciem, ego eam mercedem accipere nolim. Notauimus hoc loquendi genus in comment. Horat ad epist. 18. lib. 1. ibi, *pretium ætas altera sordet*. ISNE TV HAC M.] id est, continuóque per hoc ostium mecum domum intrabis? præsens tempus, pro futuro, *isne tu*, pro ibisne tu. ATQ. VT EIS DELICTA IGNOSCAS] vel, *atque*. hic valet *statim*, vt & alibi: vel accipiendum pro *etiam*, hoc modo, hàc isne hàc mecum intro etiam vt eis delicta ignoscas? quasi dicat, ergo multo magis, vt bene, & lepide accipiatis, vel aliquid tale subintelligendum est, vt tibi facias bene, ante, *atque et ea delicta*, hoc modo, isne mecum intro primum vt tibi facias bene, deinde, vt filio, & seruo tuo delicta ignoscas? MINIME] minimè eo NIHIL MOROR] ne si alterum tantum quidem auri mihi reddatur, quantum amisi introire, & illis ignoscere velim. SINE SIC] sic *αὕτως*, vel *οὕτως δεικτικῶς*: gestu enim est adiuuandum, cum ab actore pronuntiatur, vt illa, *Tantillum puerum huius non faciam*, & similia notat Donatus ad illud Terent. in Andr. *Mirabar hoc, si sic abiret*. AMBO] ambo, pro ambos, antiquè, vt sæpe alibi. ETIAM TV HOMO NIHILI QVOD DII DANT BONI, CAVES CVLPA T. A.?] sic legendum, non vt vulgò, *caue*, & amissis. cum interpunctione vnica enuntiationem significante. sententia autem hæc est, etiam tu homo nullius pretij non caues, ne quod dij tibi dant boni, culpa tua amiseris. QVOD DII DANT BONI] dij ab Homero, *δωτῆρες ἐάων* id est, largitores bonorum, dicuntur non semel. AMISSIS] amiseris. POTESQVE] & potes, à verbo poto, as. ET SCORTVM ACCVMBAS] & scorto accumbas. vel ad scortum, id est, prope scortum cubes veteres enim non repetebant præpositiones, si iam verbis erant additæ: vt *adigere arbitrum*, dicebant non adigere ad arbitrum VTVT EST] quale cunque est. ESTI EST DEDECORVM] dedécorum, syllaba quæ antecedit vltimam breui, hoc est, cum dedecore coniunctum vtitur eodem nomine & Cornelius Tacitus. PATIAR FACERE] patiar me facere, patient. r, & æquo animo faciam. INDVCAM ANIMVM] inducam animum facere, seu potius vt faciam à me impetrabo, vt faciam mihi persuadebo, vt potem & accumbam scorto. EGÓN', CVM HAEC CVM ILLO AC. &c.] egóne possim inspectare, cùm Bacchis cum filio meo cubabit? proinde ac si dicat, non potero quidem animum inducere, vt potem, & scorto accubem: sed vt filium inspectem scorto accubantem, non potero. vel dic, senem, postea quam dixit, se animum inducturum, vt potet, &c. se ipsum reprehendere, propter rei turpitudinē, cùm cogitat, fore, vt potans, & cubans cum scorto, eadem opera, eodémque tempore filium quoque vnà potantem, & cubantem inspectet, & vicissim ab illo inspectetur. vel dic, (quod magis probo) senem iam corruptum, tacitè significare, se nolle idcircò ingredi, aut se minus libenter ingredi, quod videat se spectatorem fore tantum, non etiam actorem. velle se autem non inspectare filium cum Bacchide cubantem, & osculantem, sed ipsum cum Bacchide cubare, & eam amplexari CAPVT PRVRIT: PERII] vel significat, te libidine prurire, & voluptatis illecebra titillari: vel potius, se ad flagitium ggredi, cum capitis periculo coniunctum: &, quod si rescifcat vxor, sua salus & vita in discrimen ventura sit. sic seruus Sceledrus in Mil. Glor. suo tergo timens, *Timeo quid rerum gesserim hic: ita dorsus totus prurit*. VIX NEGITO] *negito*, frequentatiuum, à verbo nego, as. NON TIBI VENIT IN MENTEM] &c. sententia Epicuro digna. significat enim idem quod Sardanapalus sepulcro suo incidi iussit, dum per Parcas licet edendum bibendum, ludendum, post mortem enim nullam esse voluptatem. Sic Lucretius libr. 3. *Hoc etiam faciunt, vbi discumbere tenéntque Pocula sæpe homines, & inumbrant ora coronis, Ex animo vt dicant, breuis est hic fructus homullis. Iam fuerit, neque post vnquam reuocare licebit*. & Horat. epist. 2 libr. 2. *A potius puer vt festus quinquatribus olim. Exiguo, gratóque fruaris tempore raptim*. SI DVM VIVAS, TIBI BENE F.] si tantisper dum vita, & lucis vsura fruare, te molliter & iucunde accipias, tuóque animo obsequaris & morem geras. ESSE HAVD PERLONGINQVVM] non esse admodum diuturnum, quia hæc vita scilicet breuis est, & anni nostri fugaces. NEQ. SI HOC HODIE AMISERIS, POST IN MORTE ID EVENT. E. V.?] id est, neque, si hodie, id est, dum tu viuis, & dum tibi potestas datur (nam dies crastinus lōgè abest a nobis, neque est in cuiusquam potestate) amiseris fructum voluptatis, eū vnquam postea, te mortuo, tibi euenturum? in morte, id est, te mortuo nonnulli hæc non intelligentes, legi volunt, *neque si hoc hodie amiseris, post mortem id euenturum esse vnquam*, quam coniecturam, quamuis non damnem tamen receptam tueor. QVID AGO?] dubitantis & cōsultantis sermo. M. Tull. in Quinctiana. *Quinctius ad vas vmonium non venit. quid ago? Si me hercule hæc duo verba fecisses, quid agō? respirasset cupiditas, atque auaritia paululum*. LIBET, ET METVO] talis describitur ab Aristotele incontinens lib. 7. de Moribus, in quo pugnat cum libidine, ratio talis est. ille adulter apud Horat. Sat. vlt. lib 2. *Metuens inducere, atque Altercante libidini, tremis ossa pauore* talis denique Verr. apud M. Tull. libr 2. accus. Itaque astuabat dubitatione: versabat se in vtranque partem, non solum mente, verumetiam corpore, vt omnes qui aderant intelligere possent in animo eius metum cum cupiditate pugnare. NE OBNOXIVS FILIO SIM, ET S.] ne filius, & seruus habeant me in sua potestate: ne sub filij & serui imperio, ac ditione sim: ne filius, & seruus iam missi sint domini quod fiet, si idem peccato, quod in eis reprehendo, & si meorum flagitiorum sint cōscij, participes ac socij. Quod Marc. Tull. pluribus verbis ostendit in oratione pro M. Cœlio. *Quis enim hoc non videt, iudices, aut quis ignorat in eiusmodi domo, in qua materfamilias meretricio more viuat: in qua nihil geratur, quod foras proferendum sit: in qua lustra, libidines, luxuries, omnia denique inaudita vitia, atque flagitia versentur, hic seruos non esse seruos? quibus omnia committantur, per quos gerantur, qui versentur iij, iidem in voluptatibus: quibus occulta credantur, ad quos aliquantum etiam ex quotidianis sumptibus ac luxuria redundet?* Ex quib. Ciceronis verbis intelligere licet id, quod hic breuius dicitur, eos dominos qui seruis suis, & cæteris, in quos habent imperium ac potestatem conscijs, flagitia, aut scelera aliqua admittunt, eadem opera ius suum illis imperandi amittere, & iis obnoxios fieri, adeò vt eos metuant potius, quam ab iis metuantur, neque si quid illi grauius peccent, de iis pœnas sumere audeant. MEL MEVM] mea iucunditas: mea voluptas. ISTHAEC FIVNT]

isthæc sunt vsitata: isthæc sunt humana Sic Terent. in Heauton. *Vulgò id faciunt.* VT TEREBRAT?] vt me quasi terebrando cogit? quo pacto mihi animum blandis suis dictis perfodit, & perforat? tralatio est. sic in Persa, *Numquam hercle istuc exterebrabis tu, vt sis peior, quàm ego siem.* SATIN', OFFIRMATVM QVOD MIHI ERAT, &c.] nónne planè, quod mihi erat fixum, & stabile, id ne faciam, me exorat? ET PROPTER TE] id est, tua culpa. SATIN' EGO HABEO IST. OFF.] nonne ego habeo istuc fixum, atque immotum? QVOD SEMEL DIXI, HAVD MVTABO] Quod semel dixi, non reuocabo, neque me pœnitebit esse dictum. τὸ ἐμοὶ ἅπαξ εἰρημένον, οὐκ ἔστι μεταλλάγμενον, vt dicam ὁμηρικῶς. οὐ δ᾽ ἀτελεύτητον sic supra non longè, *ego. quod dixi, haud mutabo* Horat. in carmine sæcul. *Vósque veraces cecinisse Parcæ Quod semel dictum est stabilísque rerum Terminus seruat: bona iam peractis Iungite fata.* IT DIES] Catull. in Epithalamio Iuliæ, & Manlii, *sed abit dies Perge, ne remorare* QVAM QVIDEM AC TVTVM EMORIMVR?] describitur incontinentis ingenium, qui vult, & non vult. Optat enim hic senex emori potiùs quàm vt testibus filio ac seruo scortetur, ac potet, qui tamen modò exoratus est ab altera ex Bacchidibus. vt sibi bene faciat. quidam legi volunt, *quin quidem actutum emorimur?* id est, cur non continuo emorimur? sed nihil mutare ausim, libris inuitis, cùm præsertim ex scriptura recepta eadem ferè sententia eliciatur, atque ex illa Nam hæc verba *quàm quidem continuò emorimur?* nihil aliud mihi significare videntur, quàm quod dixi, satius est nos continuò emori, quàm talia flagitia admittere filiis & seruis nostris arbitris. VESPER HIC EST: SEQVIM.] domi nostræ vesper est. sequimini, vt nuptiæ fiant. Vesperi sponsa domum viri ducebatur: & vesperi canebatur Hymenæus. Catull. in carm. nupt. *Vesper adest, iuuenes, consurgite: vesper Olympo Exspectata diu vix tandem lumina tollit. Surgere iam tempus, iam pingueis linquere mensas, Iam veniet virgo, iam dicetur hymenæus.* &c. Virgil. Pharmaceut. *Mopse nouas incide faces: tibi ducitur vxor, Sparge marite nuces: tibi deserit vesperus Oetam.* TANQVAM QVIDEM ADDICTOS] addicti dicebantur, qui cum æs alienum dissoluere non possent, à prætore damnati, & creditoribus dediti, seu addicti erant ea lege, vt eis seruirent, & operas darent: donec ei satisfecissent. Itaque licebat creditoribus debitores sibi addictos in vincula coniicere, quò liberet ducere, verberare, fame necare denique, maximè ante legem xii. tab. non solum autem prætor in tribunali addicebat, sed etiam præco in auctione. suprà in Capt. *Quasi fundum vendens, meis me addicam legibus.* M. Tull. pro C. Rabirio Posthumo in extr. *Ecquis est ex tanto populo, qui bona C. Rabirij Posthumi nummo sestertio sibi addici velit?*

GREX.

Hi senes nisi fuissent nihil iam inde ab adolescentia,
Non hodie hic tantum flagitium facerent canis capitibus:
Neque adeò hæc faceremus, ni antehac vidissemus fieri,
Vt apud lenones riuales filiis fierent patres.
Spectatores, vos valere volumus, & clarè applaudere.

NISI FVISSENT NIHIL] nisi fuissent nequam, & nullius pretii, &c. nihil, οὐδέν, οὐδαμινοί sed legendum fortasse est, nihili. CANIS CAPITIBVS] suprà *cano capite, atque alba barba.* Tibul. Elegia. 1. *Dicere nec cano delicias capite.* APVD LENONES] apud lenones habitabant Bacchides, & similes meretrices. RIVALES FILIIS FIERENT PATRES] nefarium & tetrum, patrem & filium cum eadem fœmina rem habere, quod est, esse riualeis. Tale ferè est illud in Cluentiana, *Vxor generi, nouerca filij, filiæ pellex.* & illud Tragicum, *Incesta eiusdem vxor & mater.*

FINIS BACCHIDVM.

MOSTELLARIA.

DRAMATIS PERSONÆ.

TRANIO seruus.
GRVMIO seruus.
PPILOLACHES ad.
PHILEMATIVM mer.
SCAPHIA ancilla.
CALLIDAMATES adol.
DELPHIVM meretrix.
THEVROPIDES senex.
SIMO senex.
DANISTA.
PHANICVS arduorsitor.
SERVVS alius.

PVER.

ARGVMENTVM.

MANV misit emptos suos suos amores Philolaches,
Omnémque absente rem suo absumit patre.
Senem, vt reuenit, ludificatur Tranio
Terrifica monstra ait videri in ædibus,
Et inde primùm emigratum esse interuenit
Lucripeta fœnus fœnerator postulans.
Ludúsque rursum fit senex. nam mutuum
Acceptum dicit pignus emtu ædibus,
Requirit quæ sunt. ait vicini proxumi.
Inspectat illas. pòst se derisum dolet,
Ab sui sodale gnati exoratur tamen.

SVOS AMORES] suas delicias, τὰ αὐτοῦ παιδικὰ, suam amicam, Philematium. PHILOLACHES] adolescẽs, Theuropidæ filius, aberat autem tum Theuropides, cùm Philolaches amicam suam emtam manumisit. REM] familiarem. SVO ABS. P.] suo patre, Theuropide. SENEM] Theuropidẽ. TRANIO] seruus. TERRIFICA MONSTRA] terribilia monstra. hinc fabula Mostellaria dicta, quasi monstellaria. LVCRIPETA] lucrum petens, lucri studio deditus. FOENERATOR] danista, qui non nominatur. LVDVSQVE RVRSVS FIT SENEX] & rursum senex ludificatur, fit ludus, seu, fit ludi: hoc est, illuditur. MVTVVM ACCEPTVM DICIT L.] pecuniam mutuò acceptam dicit seruus Tranio, vt esset pretiũ emptarũ ædiũ. REQVIRIT QVAE SVNT] senex, quæ sunt ex ædes. AIT VICINI PROXVMI] pecunia illa ait emtas esse ædeis proximi vicini, Simonis. INSPECTAT ILLAS] Theuropides ædeis vicini proximi inspectat, putans eas à filio esse emtas. AB SVO SODALE GNATI] à callida mente. EXORATVR] ne quid grauius in filium, & Traionem iratus statuat, placatur, lenitur.

ACTVS PRIMVS.

GRVMIO, TRANIO, serui duo.

Exi è culina sis foras mastigia,
Qui mihi inter patinas exhibes argutias.
Egredere herilis pernicies ex ædibus.
Ego pol te ruri, si viuam, vlciscar probè.
Exi, inquam, nidor è culina, quid lates?
Quid tibi, malum, hic ante ædes clamatio est?
An ruri censes te esse? abscede ab ædibus,
Abi rus, abi directè, abscede ab ianua.
En hoccine volebas? Gr. *perij, cur me verberas?*
Tr. *Quia tu vis.* Gr. *patiar. sine modò adueniat senex*
Sine modò venire saluom, quem absentem comes.
Tr. *Nec verisimile loquere, nec verum, frutex,*
Comesse quenquam vt quisquam absentem possiet.
Gr. *Tu vrbanus verò scurra, deliciæ populi,*
Rus mihi tu obiectas? sanè credo Tranio
Quod te in pistrinum scis actutum tradier.
Cis hercle paucas tempestates Tranio,
Augebis ruri numerum genus ferratile.
Nunc dum tibi lubet, licétque, pota, perderem,
Corrumpe herilem filium, adolescentem optimum,
Dies noctésque bibite, pergræcamini,
Amicas emite, liberate, pascite
Parasitos, obsonate pollucibiliter.
Hæccine mandauit tibi cùm peregrè hinc yt senex?
Hoccine modo hic rem curatam offendet suam?
Hoccine boni esse officium serui existimas,
Vt heri sui corrumpat & rem & filium?
Nam ego illum corruptum duco, quom his factis studet:
Quo nemo adæquè iuuentute ex omni Attica
Antehac est habitus parcus, nec magis continens:
Is nunc in aliam partem palmam possidet,
Virtute id factum tua & magisterio tuo.
Tr. *Quid tibi, malum, me, aut quid ego agam, curatio est?*
An ruri quæso, non sunt, quos cures, boues?
Lubet potare, amare, scorta ducere,
Mei tergi facio hoc, non tui fiducia.
Gr. *Quàm confidenter loquitur? væ.* Tr. *at te Iuppiter,*
Diique omnes perdant. oboluisti allium.
Germana illuuies, rusticus, hircus, hara suis,
Canis capra, commistæ. Gr. *quid tu vis fieri?*
Non omnes possunt olere vnguenta exotica,
Si tu oles: neque superior, quàm herus, accumbere,
Neque tam facetis, quàm tu viuis, victibus:

Tu tibi

Tu tibi istos habeas turtures, piscen, aueis:
Sine me alliatum fungi fortunas meas.
Tu fortunatus, ego miser: patienda sunt.
Meum bonum me, te tuum maneat malum.

Tr. *Quasi inuidere mihi hoc videre Grumio:*
Quia mihi bene est, & tibi malè est, dignißimum est
Decet me amare, & te bubulcitarier.
Me victitare pulcrè, te miseris modis.

Gr. *O carnificinum cribrum, quod credo fore,*
Ita te forabunt patibulatum per vias
Stimulis, si huc reueniat senex.

Tr. *Qui scis an tibi istuc prius eueniat, quàm mihi?*

Gr. *Quia nunquam merui, tu meruisti & nunc meres.*

Tr. *Orationis operam compendi face,*
Nisi te mala re magna mactari cupis.

Gr. *Eruom daturin' estis, bubus quod feram?*
Date æs, si non estis, agite porrò. pergite.
Quomodo occepistis, bibite, pergraecamini,
Este, effercite vos, sag nam cadite.

Tr. *Tace atque rus abi, ego ire in Piraeum volo,*
In vesperum parare piscatum mihi.
Eruom tibi aliquis cras faxo ad villam afferat.
Quid est? quid tu me nunc obtuere furcifer?

Gr. *Pol tibi istuc credo nomen actutum fore.*

Tr. *Dum interea sic sit, istuc actutum sino.*

Gr. *Ita'st. sed vnum hoc scito, nimio celeriùs*
Venire quod molestum est, quàm id quod cupidè petas.

Tr. *Molestúsne sis. nunc iam i rus, téque amoue.*
Ne tu erres, præterhac mihi non facies moram.

Gr. *Satin' abyt, neque quod dixi flocci æstumat?*
Proh di immortales obsecro vestram fidem,
Facite, huc vt redeat noster quàm primùm senex,
Triennium qui iam hinc abest, priusquàm omnia
Periêre, & ædes, & ager: qui nisi huc redit,
Paucorum mensium sunt relictæ reliquiæ.
Nunc rus abibo nam herilem filium
Video corruptum hic ex adolescente optumo.

EXI È CVLINA] loquitur Grumio, seruus rusticus, seu villaticus: qui rure in vrbem venerat eruum petitum, quod bobus daret. SIS] si vis MASTIGIA] flagrio: verbero. μαστιγίας vox Græca, à verbo Græco μαστίζειν, quod est μαστιγοῦν: flagellis cædere. QVI MIHI INTER PATINAS EXHIBES ARGVTIAS] qui ad numerum patinas tractas, & moues: qui ita numerosè patinas tractas vt sonum quendam argutum referant: quòd solent coci etiam hodie facere. vel sic, qui inter patinas argutias loqueris, & argutis ac facetis sermonibus vteris. Nonius. *argutias* videtur hic accipere, pro sermonibus maliciosis, & audacibus, hunc locum proferens in voce *argutum*. EXI, INQVAM, NIDOR E CVLINA] vel Tranionem, nidorem vocat, quia assiduè in culina versabatur, vt nidor, aut quia nimiopere obsoniorum nidore delectabatur: vel nidorem ipsum alloquitur, tanquam rem animatam, & rationis participem, eúmq. nidorē e culina exire iubet: quod proinde est, vt si iubeat Tranionem desinere obsonia emere, & coquere: quibus res herilis consumitur. ego priorem explicationem mâlo. QVID TIBI MALVM HIC, &c.] id est, quamobrem, malum. hic ante ædeis clamas? vel, qui est, malum, quamobrem, hic ante ædeis clames? *malùm*, hic interiectio est stomachantis, seu indignantis. ABI DIRECTÈ] *directè*, si aduerbium est, sic interpretabor, abi in morem hominis in crucem acti, & sub dio erecti, si nomen vocatiui casus, sic, abi homo scelerate, & cruce digne, seu in crucem agende, seu in crucem acte. De voce, *directus*, alibi dictum

est pluribus verbis. EN HOCCINE VOLEBAS?] sermo verberantis. SINE MODO ADVENIRE SENEM] sine modò, & sine, simpliciter, verbum minantis. QVEM ABSENTEM COMES] cuius absentis bona absumis. *comes* secundæ personæ à verbo *comedo*, hoc est, comedis, profert hunc versum Nonius in *comest.* apud quem mendosè legitur *comest.* FRVTEX] fruticem appellat, seruum à villa, contumeliæ causa, quasi rusticum. TV VRBANVS VERO SCVRRA, &c.] ego sum rusticus: tu verò homo es facetus & politus. scurræ olim dicebantur honestè, vrbani, faceti, comes, elegantes & politi. consule indicem. DELICIAE POPVLI] homo, quo maximè populus delectatur: homo populo iucundissimus. SANE, CREDO, TRANIO, QVOD, &c.] sanè Tranio, vt credo, tu mihi idcirco rus obiectas, quod te in pistrinum scis mox traditum iri. CIS HERCLE PAVCAS TEMP. TRANIO] paucis hercle diebus. hercle intra paucos dies. hercle breui tempore. AVGEBIS RVRI NVMERO GENVS FERRATILE] augebis citò ruri seruorum qui compedibus ferreis vincti sunt, genus. legendum autem, quemadmodum edidimus, *numerò*, non vt habent libri vulgati *numerum. numerò* autem, hoc est, citò scilicet, cùm senex venerit. De hac voce suprà in Casina, ibi, *Numerò dicen sed hoc quidquid est, eloquere, in pauca refer.* & in Amph. ibi, *numerò mihi in mentem fuit.* PERGRAECAMINI] græco more, hoc est maioribus poculis potate. suprà in Bacchidibus, *Propterea hoc facio, vt suadeam grato meo, Vt pergræcetur tecum.* OBSONATE POLLVCIBILITER] obsonia emite sumtuosa. pollucibiliter, hoc est, opiparè, sumptuosè, & magnificè, à verbo *pollucere*, quo vtebantur veteres maximè in potulentis, & esculentis: quæ alicui Deo consecrabantur, & offerebantur. ex quo polluctum dicebant, quod erat consecratum, quæ à doctissimo viro Ioachimo Camerario sunt annotata. quanquã *pollucere* maxime locum habet in sacrificiis, quæ Herculi fiebant. Næuius in Colace, *Qui decumas partem quantum sui & alieni fuit Polluxit tibi, & publicauit epulum, & Herculis decimas.* sed de hoc verbo infrà plura. CVRATAM] procuratam, gestam, cui res aliqua mandata est, is diligenter eam curare & conficere debet. neque satis est in mandato diligentiam adhibere, sed etiam fides adhibenda est. At hîc dicitur senex peregrè proficiscens, rem familiarem Tranioni mandasse. OFFENDET] reperiet, καταλήψη. HIS FACTIS] lustris & ganeis, & scortis. QVO NEMO ADAEQVE, &c.] aduerbium, *adæquè*, iunxit cum ablatiuo: vel dicendum, *quo* cohærere cum comparatiuo *magis*. suprà in Casina, *Nunquam ecastor vllo die risi adæquè.* in Cistellaria, *Neque munda adæquè es, vt soles?* Videtur igitur sic explicandus hic locus, Quo nemo ex omni iuuentute Attica antehac est habitus adæquè, & magis parcus, nec magis continens. IN ALIAM PARTEM, &c.] in contrariam partem: nempe in profusionem, & incontinentiam. PALMAM POSSIDET] victor est, principatum & principem locum obtinet. ceteros omneis vincit. VIRTVTE] vel virtute, accipe εἰρωνικῶς, vel virtute, interpretare industria, opera & ope tua, studio ac beneficio tuo, vt alibi *virtute deûm*, &c. consule indicem. QVID TIBI MALVM, MEA, &c.] Quamobrem tu me aut quid agam, curas? curatio, verbale nomen, regit hic casum sui verbi, idque est Plauto vsitatissimum. Sic autem hunc locum restituit Muretus libro 5. variarum lectionum capite 9. cum antea in omnibus libris vulgò legeretur, *Quid tibi, malùm, mea. vt quid ag.* &c. planè mendosè. Idem in Casina, *Quid tibi istunc tactio est?* SCORTA DVCERE] vsitatè dictum. sic suprà in Bacchid. *duxi, habui scortum, potaui, dedi, donaui* &c. MEI TERGI FACIO MOO, NON TVI FIDVCIA] fiducia, id est, periculo, proinde acsi dicat, si quid hic culpæ contractum erit, meum tergum periculum subibit, non tuum: meo tergo pœnas dabo, non tuo. sic suprà in Bacchidib. *Mea fiducia opus conduxi, & meo periculo rem gero.* ad quem locum nos de fiducia plura. licet tamen simpliciter etiam hoc modo explicare, meo tergo fretus, non tuo, hoc facio. quasi dicat: habeo tergum domi validum, durum, & perferens plagarum: non quæro foris, neque cuiquam alii supplico. AT TE IVPITER, DIIQVE OMNES PERDANT, &c.] vel *Dij* legendum est διουλλάβως, vel legendum perduint. OBOLVISTI ALLIVM] anima tua est fœtida, & olet allium: quo cibo vesci soles. GERMANA ILLVVIES] homo illotissime, squalidissime, atque immundissime. vera nec simulata illuuies. ipsa illuuies. homo, qui quantus, quantus es, illotus, & immundus es. HIRCVS] hircus animal olidum & tetri odoris, & hircus odor teter alarum. Horat. oda 12. *Polypus, an grauis hirsutis cubet hircus in alis.* ad quem locum de hirco plura. HARA SVIS] homo, hara suis fœtidior hara, stabulum in quo pascuntur & pernoctant sues. M. Tull. in Oratione in Pisonem. *Epicure noster, ex hara producte, non ex schola.* CANIS, CAPRA, COMMISTAE] homo fœtidior cane cum mare commista, & capra cum capro, commista. Canis enim hic, fœminini generis est, vt infrà eadem fabula, ibi, TH. *vbi canis est?* TR. *abi directa, abin' hinc in malam crucem? At etiam restas? abi istinc.* SI. *nihil pericli est: age.* *Tam placida' st, quàm est aqua.* Sic autem legendum canis, capra, commistæ: non, *Canem, capram, commistam*, vt habent libri vulgati: neque, *Canem, capra, commista*, vt edidit Camerarius, quarum lectionum, præterquam, quod sunt ἀσυστάτοι, & inexplicabiles, neutram lex carminis ferre potest. licet tamen etiam legere. *Canis capra, commista.* nam veteres dixisse *canes* in recto casu, numeri singularis tradit Varro libro 6. de lingua Latina, idque docet testimonio Ennij: qui dixit, *fata canes.* Canis fœminæ autem, & capræ odorem post recentem maris commistionem, esse grauissimum, & tæterrimum cõstat. OLERE] olere legendum penultima syllaba breui, à verbo *oleo*, *es*. quo vsos esse veteres testatur Nonius, & profert auctoritatem Afranii & Pomponii. Afranius Fratr. *non potest, Quin illa tecta, longéque, & multis olat.* Pomponius in Alconibus. *Alea iudam sanè mea malè olant manus.* Sic & noster Plautus iterum in Pœnulo. *Qua tibi olant stabulum.* &c. Idem docent Diomedes libro 1. & Priscianus libro 8. & 9. VNGVENTA EXOTICA] vnguenta peregrina, vel aduentitia, vt Nonius interpretatur, hunc versum proferens in voce exoticum. quanquam idem alibi, exoticum interpretatur peregrinum, vbi profert hoc ex Epidico, basilicum, aut exoticum. Plinius libr. 13. cap. 3. *Certum est, Antiocho rege, Asiáque deuictis vrbis anno quingentesimo sexagesimo quinto, P. Licinium Crassum, L. Iulium Cæsarem, censores edidisse, ne quis venderet vnguenta exotica: sic enim appellauêre. At hercule quidam etiam in potus addunt: tantique amaritudo est, vt odore prodigo fruantur ex vtraque parte corporis.* SI TV OLES] legendum fortassis est *si tu olis*. NEQVE SVPERIOR, QVAM HERVS ACCVMBERE] loquendi consuetudo postulabat, vt ita diceret, *neque superiores, quàm herus accumb.* sed mutauit numerum & formam loquendi institutam. *neque superior*, &c. hoc est, neque quiuis potest superior, quam herus, accumbere, quod tibi contigit, scilicet: vel quod tu facis. NEQVE TAM FACETIS, QVAM TV VIVIS, V.] neque potest quiuis tam facetis, id est, tam elegantibus & lautis victibus viuere, quàm tu viuis. tralatio est à sermone ad victum. SINE ME

ALLIATVM

ALLIATVM FVNGI. FORT. M.] sine me inquit, patienter comesse panem allio contactum, & per unctum καὶ συνθέτως fortunas meas. sine me fortuneis meis, quæ in pane alliato positæ sunt, contentū esse. *fungi* cum accusandi casu coniungebant veteres? apud quos idem valet quod patior. Lucretius libro 3. Et mala multa animus contingi fungitur eius. Itē eodem libro, *Et manet incolumis neque ab ictu fungitur hilum.* Idem libro 1. *At facere, & fungi, nisi corpus nulla potest res.* Plautus in Trinummo, Sequere hac me, gnata, vt munus fungaris tuum. Idem, Nam parasitus octo hominum munia facile fungitur. & Lucilius libro 1. Satyr. *Munu' tamen fungi, & muros seruare potessent alliatum*, panis allio contactus, seu perlitus, & perunctus: vel cibus allio conditus. MEVM BONVM ME, TE TVVM MANEAT MALVM.] verba sunt etiam hæc Grumionis: non Tranionis, vt acutè vidit Muretus, idque docet libro 5. var. lect. cap. 9. sententia autem hæc est, me meę fortunę non pœnitet, & mea sorte contentus sum. quamuis tu tibi videaris valde fortunatus, ego autem contrà tibi videar valde miser. hoc tantum a diis precor, & exopto, vt bonū, quod mihi debetur, mihi eueniat: tibi malum, quod tibi debetur, contingat, & tu rerum flagitiorū ac peccatorū pœnas luas. sic fere Muretus explicat eo, quem commemoraui, loco. VIDERE] videris. DIGNISSIMVM EST] dignissimus ego sum cui bene est: ego cui male sit vel, dignissimū est, mihi bene esse, tibi malè. BVBVLCITARIER] boum custodem esse, boues pascere: & curare, bubulci munere fungi. O CARNIFICINVM CRIBRVM] significat eius corium ita laceratum & foratum iri virgis, loris, & flagris, vbi senex redierit, vt cribri speciem gerere videatur carnificinum autem dixit, fortasse quia carnificum cribra, verisimile est, esse rubra, & cruenta: vel quia eius corium à lorariis, tanquam carnificibus, lacerabitur, atque hoc pacto cribri carnificini speciem præbebit. FORABVNT] perforabunt, pertundent, hoc est, ita cædent serui lorarii vt pellem eius foraminibus compleant: vel stimulis re vera fodient ac perforabunt. PATIBVLATVM] furciferum, furcam ferentem, serui enim in aliquo malo facinore deprehensi, verberantur per viciniam furcam ferentes, vt alibi diximus, ex Plutarcho. sic infrà in Menæchmis, *Et postquam es emissus caesum virgis sub furca scio* ORATIONIS OPERAM COMPENDI FACE] id est. lucrare operam quam oratione longa poneres: fac finem loquendi. orationē in pauca cōfer, desine plura loqui supra in Asinaria, *verbū Velitationem fieri compendi volo.* NISI TE MALA RE MAGNA MACTARI C.] nisi tibi vis à me malam rem magnam dari, nisi te vis augeri magno malo, supra in Amphitruone, *quia ego mactem te malo infortunio.* ERVOM DATVRIN' ESTIS, BVBVS QVOD FERAM] daturíne estis eruum, quod bobus feram. ervum, ὄροβος, hoc est genus, quod bobus datur Virgilius in Polione, *Eheu quàm pingui macer est mihi taurus in eruo?* Horatius Satyr. 6. libro *Me silua, cauisque Tutus ab insidiis tenui solabitur eruo.* DATE AES, SI NON ESTIS] date nummos vnde bobus pabulum & eruum emam. si non estis eruum daturi AGITE PORRO. PERGITE, &c.] concessio ironica & subamara. ESTE] este, imperatiui modi pręsentis temporis numeri multitudinis, à singulari es. EFFERCITE VOS] explete, & saturate & distendite vos epulis. SAGINAM CAEDITE] cibos & dapes parate, quibus sag. nemini, tanquam boues & pecudes: translatum à boum & pecudum sagina. frondibus enim cæsis & stractis saginabantur. Horatius epist. 14 lib. 1. *& urges Iampridem non tacta ligonibus arua bouémque Deiunctum curas, & strictis frondibus explet.* Quidam amicus meus, idémque doctus, sic explicat, cibos dentibus concidite, conterite & cōminuite: quibus corpus saginetis, & qui in saginā vertantur. à quo dissentio. Nonnulli. sic, saginam cedite. id est, saginam date bobus *vt cedite*, sit numeri multitudinis à verbo imperatiui modi, numeri singularis *cedo*: quod valet *da* & *dic* Nam cedite, pro dicite, vsurpatum esse à veteribus testatur Phocus vetus grāmaticus sic enim ille, capite de quarta côiugatione. *Cedo etiā numero plurali lectum est apud Plautum Cedite mihi pro. dicite.* Quod si *cedite*, pro dicite, vsitatum est veteribus, cur non & pro date? *Cette* quidem dixit idem Plautus in Mercatore, *cette dextras nunc iam.* Atque hæc explicatio, si cui placebit *cedite* legēdum erit sine diphthongo. IN PIRAEEVM] Piræeum legendum Τετρασύλλαβος, per synizesin. Nam scribendum Piræeū, non vt vulgò Piræum. Sic enim Græci Πειραιεὺς. in accusatione. Πειραιᾶ, Πειραιῶ. Portus erat Atheniensium. IN VESPERVM] in cenam, quæ fit vesperi. PISCATVM] pisceis. FVRCIFER] suprà in Casina. *Taces, deos quæso. tu vt quidam hodie canem & furcam feras* ISTVC NOMEN] nomen furcifer si : quia furcam ferens simulatque senex redierit, verberaberis, & stimulis fodieris. DVM INTEREA SIC SIT, &c.] sic accipiendum δεικτικῶς, & actoris gestu adiuuandum. hac sententia, Dum interea bene sit nobis, & opiparè, beatéque viuamus, queadmodum dum nūc viuimus: quid mihi actutum eueniat, non admodum laboro. Sic autem legendum est, non vt vulgò. *Dum interea sic sit, &c.* atque ita restituit hūc locum M. Antonius Muretus lib. 5. var. lect. cap. 9. SED VNVM HOC SCITO, NIMIO CELERIVS VENIRE, &c.] Præclara & vera vt sunt humana, sententia. Rarò enim admodum, & sero, quæ optamus, eueniunt: etiamsi operæ nostræ, vt ea nobis contingant, non parcamus. Contrà, quæ minimè volumus, ea sine opera nostra, atque adeò nobis diligentissimè & accuratissimè præcauentibus plerunque eueniunt. Itaque probabiliter queritur illa apud Virgil. libro quinto, *Septima post Troiæ excidium iam vertitur æstas: Cùm freta, cùm terras omnes tot inhospita saxa Syderáque emensæ ferimur dum per mare magnum Italiam sequimur fugientem.* Et Soph. in Antig βλάβας. id est, dāna appellat ποδώκεις: hoc est, celeribus pedibus euntia. Sic Sophocles, συντέμνουσι γὰρ Θεῶν ποδώκεις τοὺς κακόφρονας βλάβαι. id est damna enim à diis illata celeritate pedum valentia, cito & via compendaria ad impudenteis & dementeis homines perueniunt, vt eos comminuant Sic & Democritus. Dicebat enim ille, bona vix quærentibus euenire, mala verò etiam, non quærentibus vltro congerere. Δημόκριτος ἔλεγε δίζημένοισι, τ' ἀγαθὰ μόλις παραγίνεσθαι, τὰ δὲ κακὰ καὶ μὴ διζημένοισι. NE TV ERRAS, PRAETERHAC, MIHI NON FACIES M.] vt ne te frustreris, pręterea non facies mihi posthac moram. vel sic, ne fortè te frustreris, ne nunquam me posthac remorabere, *præterhac* id est, præterea, præter moram. Quidam legi volunt, præter hanc. subintell. moram. Et verò ita in nonnullis editionibus impressum est sed libri veteres reclamant: quos ego sequor. SATIN' ABIIT, NEQVE QVOD DIXI FLOCCI AESTVMAT ?] Nónne planè abiit, & quod dixi ne flocci quidem æstimat? proinde ac si dicat, prorsus abiit & quod dixi, nihili æstimat. PRIVSQVAM OMNIA PERIERE, &c.] coniunge cum verbo *redeat*, hoc modo redeat noster senex priusquam omnia perierit, &c. PAVCORVM MENSIVM SVNT. &c.] vel in voce *mensium* fit συνίζησις, vt sit duarum syllabarum : vel legendum *mensum* à quo

generandi casu, vsus est & M. Tull. in lib. Accusat. ibi, *in quibus erat ratio scripta mensium complurium rerum exportatarum istius nomine sine portorio.* paucorum mensium reliquiæ autẽ, id est, ex multis bonis pauca reliqua, & ex quibus paucorum mensium sumtus suppetere poterit. CORRVPTVM EX ADOLESCENTE OPTIMO] deprauatum & malum factum ex adolescente optimo.

PHILOLACHES adolescens.

Recordatus multùm & diu cogitaui,
Argumentáque in pectus multa institui
Ego, atque in meo corde, si est quod mihi cor,
Eam rem volutaui, & diu disputaui.
Hominem quoius rei, quando natus est,
Similem esse arbitrarer, simulacrúmque habere.
Id repperi iam exemplum.
Nouarum ædium esse arbitror, similem ego hominem,
Quando hic natus est. ei rei argumenta dicam.
Atque hoc haud videtur verisimile vobis.
At ego id faciam esse ita, vt credatis.
Profectò ita esse, vt prædico, vero vincam.
Atque hoc vosmetipsi, scio,
Perinde vti nunc ego esse autumo, quando
Dicta audietis mea, haud aliter dicetis.
Auscultate, argumenta dum dico ad hanc rem.
Simul gnarures vos volo esse hanc rem mecum.
Ædes cùm extemplo sunt paratæ, expolitæ,
Factæ probè, examussim,
Laudant fabrum, atque ædeis probant. sibi quisque
Inde exemplum expetunt. sibi quisque simile,
Suo vsque sumtu, operæ ne parcunt suæ.
Atque vbi illo immigrat nequam homo indiligénsque
Cum pigra familia, immundus, instrenuus:
Hic iam ædibus vitium additur,
Bonæ cùm curantur malè.
Atque illud sæpe fit, tempestas venit,
Confringit tegulas, imbricésque. ibi
Dominus indiligens reddere alias neuolt,
Venit imber. lauit parietes, perpluunt
Tigna. putrefacit aer operam fabri.
Nequior iam factus est vsus ædium:
Atque haud fabri culpa. sed magna pars hominum
Moram hanc induxerunt. si quid nummo sarciri potest,
Vsque dum mantant, neque id faciunt, donicum
Parietes ruunt. ædificantur ædes totæ denuò,
Hæc argumenta ego ædificiis dixi. nunc etiam volo
Dicere, vt homines ædium esse similes arbitremini,
Primùm dum parentes, fabri liberûm sunt,
Et fundamentum substruunt liberorum,
Extollunt, parant sedulo infirmitatem,
Vt & in vsum boni, & in speciem populo
Sint: sibíque aut materiæ ne parcunt,

Nec sumtus ibi sumtui esse ducunt.
Expoliunt, docent litteras, iura & leges,
Sumtu suo & labore nituntur, vt
Alij sibi esse illorum similes expetant.
Ad legionem quom itant, adminiculum eis danunt,
Tum aliquem cognatum suum,
Eatenus abeunt à fabris.
Vnum vbi emeritum'st stipendium igitur, tum
Specimen cernitur, quò eueniat ædificatio.
Nam ego ad id frugi vsque & probus fui, in fabrorum potestate dum fui.
Posteaquàm immigraui in ingenium meum,
Perdidi operam fabrorum illico oppidò.
Venit ignauia, ea mihi tempestas fuit:
Ea mihi aduentu suo grandinem, imbrémque attulit.
Hæc verecundiam mihi & virtutis modum
Deturbauit, detexitque me illico.
Post illa me obtegere neglegens fui,
Continuò pro imbre amor aduênit in cor meum.
Is vsque in pectus permanauit, permadefecit
Cor meum. nunc simul res, fides, fama, virtus,
Decúsque deseruerunt: ego sum in vsu
Factus nimio nequior. atque ædepol ita
Hæc tigna humidè putrent. non videor mihi
Sarcire posse ædeis meas, quin totæ
Perpetuæ ruant, quin cum fundamento
Perierint, nec quisquam esse auxilio queat.
Cor dolet, quom scio, nunc vt sum, atque vt fui,
Quo neque industrior de iuuentute erat,
Arte gymnastica, disco, hastis, pila,
Cursu, armis, equo. victitabam volupe
Parsimonia & duritia disciplinæ alijs eram.
Optumi quique expetebant eam doctrinam sibi.
Nunc postque nihili sum, id verò meopte ingenio reperi.

IN PECTVS] *in pectus* dictum, pro in pectore, nisi fortè ita legendum est. Verumtamen, cùm ita habeant omnes libri & vulgati & manuscripti, & constet veteres ita esse interdum locutos, esse in vadimonium esse in possessionem, & similia, quæ notat Gellius, nihil mutandum existimauerim. SI EST QVOD MIHI COR] si quod est mihi cor. correctio. proinde ac si dicat, non habeo cor. qui ita corruptus sim excors, & amens sum: Ausonius, *si cor haberet.* SIMVLACHRVMQVE HABERE] & cuius rei simulachrum, seu imaginem, & speciem habere arbitrarer. ATQVE HOC HAVD VIDETVR VERISIMILE] atque, pro atqui, *atqui*, inquit, fortasse non videtur verisimile vobis, sed absurdum, hominem, vt natus est, similem esse nouarum ædium. AT EGO ID FACIAM, &c.] at ego faciam vt id ita esse vobis persuadeatis. VERO VINCAM] veris argumentis vincam. Terent. *verò vincet.* Iterum Plautus in Mil. glor. *vt eum qui hic se vidit, verò vincat, ne viderit.* PERINDE, VTI, &c.] ita vt nunc esse dico. AVTVMO] dico. HAVD ALITER] perinde, haud aliter, vnum sunt. SIMVL GNARVRES VOS VOLO ESSE, &c.] i. simul vos mecum volo huius rei esse gnaros, *gnaruris* antiqua vox, quæ valet idem quod *gnarus.* vtitur eadem voce & in argumento Pœnuli ibi. *Ad argumentum nunc vicissatim volo Remigrare, vt æquè mecum sit gnarures.* dixit autem *gnarurem esse hanc rem*, pro *cognoscere hanc rem.* In vocabulario quidem Cl. Puteani Latino Græco scriptum reperi gnarureis. γνώσκοντες, & ignarures, ἀγνῶντες. CVM EXTEMPLO SVNT PARATAE, &c.] i. statim vt sunt paratæ, &c. ἅμα τάχιστα ἐξηρτισμέναι, &c. EXAMVSSIM] adamussim, examinatè, ad regulam, amussis est fabrorum regula, quâ architecti cùm opus probant, rubrica illinunt. Plaut. sup. in Amph. *Si vero hæc loquitur, examussim est optima.* Hæc ferè ex Nonio, & Carisio lib. 2. inst. Gram. Festus verò, *examussim*, inquit, i. regulariter, tractũ à regula, ad quã aliquid exequatur, quę *amussis* dicitur. Alii volunt *amussim*, esse equamentũ leuigatũ, & tabulã quandam, qua vtũtur fabri ad saxa coagmentãda, seu coæquan-

da Alij ferramentum, quo fabri ferrarii in poliendo vtuntur. LAVDANT FABRVM, &c.] qui ædeis vident ita paratas atque expoliatas, & ad amussim factas, laudant fabrum, atque ædeis probant. EXEMPLVM] quod sequatur, in ædibus sibi ædificandis. SIBI QVISQVE SIMILE] expetit, seu expetunt, repetendum ἀπὸ κοινοῦ. nonnulli addunt verbum *sumit*, siue sumunt. SVO VSQVE SVMTV:] hæc sunt referenda ad superiora, hoc modo, sibi quisque simile ex ædibus illis tam probè factis, expetit seu sumit. *simile* autem, interpretor similitudinem, formam iis ædibus assimilatam, & ex iis expressam. SIMVLACRVM OPERAE NE PARCVNT SVAE] ne, pro, non antiquè. Quidam tamen legunt *opera nec parcunt sua*. Ego nihil ausim mutare. ILLO] in illas ædeis. IMMVNDVS] contrà *mundi habitatores*. apud M. Tull. lib. 2. ep. ft. ad Q. Fratrem, ibi, *sed vt spero paucis mensibus post calendas Quinct. in tuam domum commigrabis. tuam in Carinis mundi habitatores Lamiæ conduxerunt.* INSTRENVVS] ignauus, seu negligens, miniméque industrius. TEGVLAS] in Rudente *Ita omneis de tecto deturbauit tegulas*. VITIVM ADDITVR] Marcus Tullius in Topic. *si ædes hæ corruerunt, vitiúmve fecerunt.* BONAE CVM CVRANTVR M.] cum ædes quæ bonæ sunt, malè procurantur à domino, aut habitatore, seu inquilino. SAEPE FIT] sæpe euenit. TEMPESTAS] ventus vehemens, densus, imber, turbo, grando, & similia. IMBRICESQVE] tegulas incuruas & excauatas ad aquam excipiendam, vt per eas defluat. REDDERE ALIAS NEVOLT] reficere non vult. *neuolt* tertia persona verbi *nolo*: vt neuis, secunda. sic enim inflectabant, nolo, neuis, neuolt. Nonius, neuult, seu neuolt, pro non vult, Titin. Setina, *Ipsus quidem hercle ducere sanè neuolt.* Plautus in Trinummo, *Filiam meam tibi desponsatam esse audio, nisi tu neuis*. profert autem hunc locum Nonius in verbo *reddere*, vbi reddere, interpretatur *reponere*. LAVIT PARIETES] madefacit parietes, demanat in parietes, lauit tertiæ personæ, à verbo lauo, is, it. tertiæ coniugationis. Horatius oda 12. libro 3 *Neque dulci mala vino lauere.* PERPLVVNT TIGNA] tigna aquam pluuiam recipiunt: tigna aqua pluuia madefacta, & putrefacta rimosa, & cauernosa, hàc atque illàc perfluunt. NEQVIOR] deterior, inutilior, peior. ATQVE HAVD FABRI C.] neque verò fabri culpa, vsus ædium inutilior, ac deterior factus est, sed habitatoris aut domini, qui eas male curauit, neque maturè refecit. SED MAGNA PARS HOMINVM MORAM HANC INDVXERVNT, &c.] id est, sed plerique homines hanc cunctationem induxerunt & moras nectunt, & tempus ædium reficiendarum proferunt. Putant quidam hic legendum, *morem hunc induxerunt*: idemque mihi quoque aliquando visum est: sed nunc scripturam receptam tueor. quanquam illam alteram non damno. SARCIRI] refici, reparari, in integrum restitui, ex quo *sarta tecta*. VSQVE DVM MANTANT] vsque eò moras protrahunt: vsque eò manent. NEQVE ID FACIVNT] neque ædeis sarciunt. DONICVM] donec, &c. millies vsurpatum est à veteribus Plauto, Lucretio, Varrone, ceteris. De quo in Comment. Lucret. libro 2. ibi, *Donicum ad extremum crescendi perfice finem, Omnia perduxit rerum natura creatrix.* DENVO] de integro. HAEC ARGVMENTA EGO AEDIB. DESCRIPSI] his ego argumentis & notis, ædificia descripsi. VT HOMINES AEDIVM ESIM.] quo pacto homines ædium simileis esse existimare possitis. PRIMVM DVM] *dum* particula est hoc loco inseparabilis, videtúrque idem significare, quod igitur, & adiicitur extremis nominum, aut verborum syllabis. alii dicunt παρέλκειν, & nihil significare, sed ornatus causa apponi. SVBSTRVVNT] id est, subter struunt. Ita Agrætius. hinc insanas Clodii substructiones dixit Cicero in Miloniana. EXTOLLVNT] αὐξάνουσι, attollunt, tanquam ædificium, & in altum educunt. sed hoc significat liberos alunt, educant, seu educunt, tollunt. PARANT SEDVLO IN FIRMITATEM] parant sedulo fundamentum, vt sit stabile & firmum, id est, liberos suos in tenera ætate erudiunt atque instituunt, vt hac puerili institutione & doctrina subnixi, & vna cum ætate doctiores & meliores euadentes, ciues Reip. vtiles, & ornamento ciuitati esse possint. Legendum est autem *in firmitatem*, duabus vocibus: quod & Adrianus Turnebus vidit: non coniunctè *infirmitatem*. VT ET IN VSVM, BONI: ET IN SP. POPVLO SINT, &c.] id est, vt sint boni ciues, in vsum, hoc est, vt sint ciues reip. verè vtiles, & vt sint in speciem boni, hoc est, vt sint extrinsecus, seu extrorsum ornamento patriæ. SIBIQVE AVT MATERIAE NE PARCVNT] & patris tanquam fabri, neque sibi, neque materiæ parcunt. hoc est, neque suo labori, neque pecuniæ suæ parcunt, vt filii sui, & boni viri, & boni ciues, & honorati euadant, *ne*, pro non, positum, vt suprà. ab iis autem dissentio, qui sic legi volunt, *haud materia ne parcunt*. vt sint duæ negationes, inquiunt, quæ magis negent: & vt *sibique*, pertineat ad superiora. hoc modo, *& vt in speciem populo sint, sibique*. Ego neque quidquam mutandum censeo, & superiorem huius loci explicationem probo. NEC SVMTVS IBI SVMTVI ESSE DVCVNT] videtur esse ἀξίωσις: quale est illud, cùm tacent, clamant, nec putant se facere sumtum, cùm sumtum faciunt, in eruditionem atque institutionem filij. EXPOLIVNT] erudiunt. NITVNTVR] elaborant, enituntur. VT ALII SIBI ESSE ILLORVM SIM. &c.] vt alii patres exoptent sibi esse filios eorum, qui ita eruditi sunt, simileis. ITANT] itant, filii, sic instituti atque eruditi. ADMINICVLVM EIS DANVNT, &c.] tum dant eis adminiculum nempe cognatum aliquem, adminiculum, id est, adiutorem & socium aliquem quo nitatur, subleuetur, ac fulciatur. translatio est à vitibus, quæ, vt ait Marcus Tullius libro secundo, de natura Deorum, adminicula clauiculos, tanquam clauiculis apprehendunt. Idem in Lælio, *Natura solitarium nihil amat, sempérque ad aliquid tanquam adminiculum adnititur.* Sic apud Homerum Achilli iuueni, ad bellum Troianum profecto, custos, comes, atque adiutor datus est Phœnix à Peleo: apud Virgilium Iulo Periphanta, Epyti filius. Sic Virgilius lib. 5. Æn. *Custodem ad sese, comitémque impubis Iuli Epytiden vocat, & fidam sic fatur ad aurem.* EATENVS ABEVNT A FABRIS] vsque ad eum locum abeunt à patribus. VNVM VBI EMERITVM EST STIP.] vbi tempus vnius & primæ militiæ finitum ac transactum est, &c. vel sic, vbi primi stipendii merendi finis factus est, &c. TVM SPECIMEN CERNITVR, QVO, &c.] tum specimen spectatur, quò euadat ædificatio: tum cernitur & cognoscitur, quis sit ædificationis euentus. Sic fere suprà locutus est in Bacchide, *Nunc Mnesiloche, specimen specitur: nunc certamen cernitur.* NAM EGO AD ID FRVGI VSQVE ET TR. F.] Ordo est, nam ego ad id vsque, id est, ad eam militiam emeritam frugi & probus fui, tantisper dum in potestate fabrorum, id est, patris, & pædagogi, seu custodis, ac magistri, fui. POSTEAQVAM IMMIGRAVI IN INGENIVM MEVM] id est, posteaquam ex magisterio pædagogi excessi, & meo arbitratu, meóque modo viuere incepi. PERDIDI OPERAM FABR.] patris & magistrorum operam, quam in me

in me instituendo atque erudiendo consumserunt, perdidi: & factus sum nequam & improbus. EA MIHI TEMPESTAS F.] ἀναλγία, quod est tempestas ædificio, quantumuis probè facto: Hoc est ignauia adolescenti, quantumuis bene instituto. EA MIHI ADVENTV SVO, &c.] ignauia aduentu suo fuit mihi instar grandinis, & imbris, vel ignauia adueniens, vnà secum grandinem & imbrem attulit. HAEC VERECVND. MIHI ET VIRT. MOD.] verecundiam, quæ maximè continet adolescenteis in officio, & à flagitio reuocat: virtutis modum, id est, virtutem, quæ instar modi & mensuræ est, queque ipsa, modus & mediocritas est, vel modestiam, quàm Græci κοσμιότητα vocant, & σωφροσύνην, id est, temperantiam. DETVRBAVIT] deiecit, deorsum egit, decussit. DETEXITQ. ME ILLICO] id est me imbri, & pluuiæ peruium reddidit, me aperuit, ac nudauit: me ipectoris denique imbrices & tegulas confregit. POST ILLA ME OBTIGERE NEGL. F.] post illa, id est, postea, neglexi me obtegere, aduersus tempestatem scilicet. hoc est, ignauiam. seu potius aduersus imbrem, & grandinem, hoc est aduersus amorem. Sic autem edendum curaui libros veteres secutus, qui habent partim *post illa obtigere neglegens fui*, &c. partim, *post illam obtexere negl. f.* partim *post illam obtigere*, &c. Ex *post illam obtegere*, feci. *post illa me obtegere*. prouocabulum *eam* deleui, quia non reperitur in libris manuscriptis. obtexere, quod etiam in nonnullis editionibus vulgatis compâret, reieci. Non dissimulabo eruditum quendam virum amicum meum censere legendum, *post illo abiicere eam negligens fui*. & sic explicare, postea, ignauiam ex animo, seu ex corde meo abiicere neglexi. Ego non sum ausus tam longè ab antiqua scriptura recedere. NVNC SIMVL RES, F. F. &c.] res, hoc est, bona fortunæ, facultates rei familiaris, &c me deseruerunt, hoc est, me defecerunt, seu me dereliquerunt Sic Lucret. lib. 4. *Labitur interea res, & vadimonia fiunt: Languent officia, atque ægrota fama vacillans. Vnguenta & pulcra in pedibus Sicyonia rident.* Marc. Tullius Catil. 2. patrimonia sua profuderunt: fortunas suas abligurierunt: res eos iampridem, fides deficere nuper cœpit. Horat. Sat. 2. libr. 1. *Nil fuerit mi, inquit, cum vxoribus vnquam alienis.* Verùm est, cū nimis, est cum meretricibus, vnde fama malū grauius, quàm res trahit. IN VSV] lego *in vsum*. NIMIO NEQVIOR] multis partibus nequior. Sic sæpe loquitur Plautus, & item alii boni scriptores. Horatius oda 33. libro 1. *Albi, ne doleas plus nimio memor Immitis Glyceræ*, &c. HVMIDE PVTRENT] sic legendum, non vt habent omnes libri vulgati, *humidè putent*. SARCIRE] reficere. QVIN TOTAE PERPETVAE RVANT] vt non totæ, vniuersæ, & ab vno extremo ad alterum, διόλου, vel ἀθρόως, corruant. perpetuæ, id est, non particulatim neque membratim, neque paullatim: sed vniuersæ, coniunctim, & vno tempore, & semel. Virgilius Æneidos lib. 1. *Perpetuî tergo bouis, & lustralibus extis*. CVM SCIO, NVNC VT SVM ATQVE VT F.] cùm scio, qualis sim, præ ut fui. vel cùm scio, qualis, præ illo, qui fui. INDVSTRIOR] magis industrius, φιλοπονώτερος, vtitur eodem comparatiuo & Cato in Orat. ne quis iterum consul fiat, vt testatur Priscian. libr. 3. *Imperator laudem capit: exercitum meliorem, & industriorem facit.* & C. Gracchus contra Æmilium Tuberonem, *Vtrum inimicorum meorum factio, an magis sollicitudo patriæ te impulit, vt in me industrior sis, quàm in te.* ARTE GYMNASTICA, DISCO, HASTIS, PILA, &c.] de his ludis, & exercitationibus: suprà in Bacch. ibi, *Ibi cursu, luctando, hasta, disco, pugilatu, pila*, &c. VICTITABAM VOLVPE PARSIMONIA, ET DVR.] victitabam parcè, ac duriter, & tamen iucundè. parsimonia & duritia victis erant mihi voluptati. duritia seu durities, victus mollitiei opponitur apud Latinos, vt apud Græcos ἡ καρτερία, τῇ τρυφῇ & duri homines, quos καρτερικοὺς appellant Græci, (quales erant prisci illi Lacedæmonii, ex quo dicti sunt patientes, & Lacedæmon patiens ab Horatio,) intelliguntur ii, qui in victu, & in cultu, omnem voluptatem, luxuriam, & mollitiem respuunt. Horatius epist. 7. epist. libro 1. *Durus, ait, Vultei nimis, attentúsque videris.* DISCIPLINAE ALIIS ERAM] documento aliis eram, alii ex me discebant rectè viuendi rationem. EAM DOCTRINAM] qua institutus eram. NVNC POSTQVE NIHILI SVM] nunc, & in posterum nihil sum. ID VERO MEOPTE INGENIO REPP.] non sum verò talis factus, alicuius culpa: non indulgentia patris, aut negligentia magistri: sed meo ipsius ingenio. Sic Marcus Tullius li. 10. epist. ad Attic. scribit, Q. filiū non sua, aut patris culpa esse improbū, sed suopte ingenio, & suapte natura. Sic Marcus Tullius epistola 4. libro cōmemorato. sed nulla nostra culpa est, natura metuenda est. Hæc Curionem, hæc Hortēsii filium, non patruum culpa corrupit. Idem eodem libro epist. cuius initium est, *Obsignata iam epistola*. apertius his verbis declarat, De fratre satis, de eius filio, indulsit illi quidem suus pater semper: sed non facit indulgentia mendacem, aut auarum, aut non amantem suorum, ferocem fortasse, & arrogantem, & infestum facit. Itaque habet hæc quoque quæ nascuntur ex indulgentia: sed ea sunt tolerabilia. quid enim dicam de hac iuuentute? ea verò, quæ mihi quidem, qui illum amo, sunt his ipsis malis, in quibus sumus, miseriora, non sunt ab obsequio nostro. Nam suas radices habent, quas tamen euellerem profectò si liceret.

PHILEMATIVM mulier, SCAPHA ancilla, PHILOLACHES adolescens.

IAmpridem ecastor frigida non laui magis lubenter,
Nec vnde me melius mea Scapha rear esse defæcatam.

Scap. *Euentus rebus omnibus, velit horno messis magna*
Fuit. Ph. *quid ea messis attinet ad meam lauationem?*

Scap. *Nihilo plus, quàm lauatio tua ad messim.* Ph. *O Venus venusta,*
Hæc illa est tempestas mea, mihi quæ modestiam omnem
Detexit, tectus qua fui, quam mihi amor & cupido.

In pectus perpluit meum, neque iam m' vnquam obtigere possum.
Madent in corde parietes, periere hae oppidò ædes.

Phi. *Contempla amabo mea Scapha, satin' hæc me vestis deceat.*
Volo meo placere Philolachi, meo ocello, meo patrono.

Sca. *Quin tu te exornas moribus lepidis, quom lepida tute es?*
Non vestem amatores mulieris amant, sed vestis fartum.

Phi. *Ita me di ament, vt lepida Scapha sapit scelesta multum,*
Vt lepidè res omnes tenet, sententiasque amantum!

Phi. *Quid nunc?* Sca. *quid est?* Philo. *Quin me aspice & contempla, vt hæc me deceat.*

Sca. *Virtute formæ id euenit, te vt deceat, quicquid habeas.*

Phil. *Ergo hoc ob verbum te Scapha donabo ego profectò hodie aliqui:*
Neque patiar te gratis hanc laudasse, quæ placet mihi.

Phi. *Nolo ego te assentari mihi.* Sca. *nimis tu quidem stulta es mulier.*
Eho mauis vituperari falsò, quàm verò extolli?

Phi. *Equidem, vel falsò tamen laudari multo malo,*
Quàm verò culpari, aut alios meam speciem irridere.

Phi. *Ego verum amo, verùm volo mihi dici: mendacem odi.*

Sca. *Ita tu me ames, ita Philolaches tuus te amet, vt venusta es.*

Phil. *Quid ais scelesta? quomodo adiurasti, ita ego istam amarem?*
Quid ita hæc me, cur non additum est? infecta dona facio.
Periisti, quod iam promiseram tibi dono, perdidisti.

Sca. *Equidem pol miror tam catam, tam doctam te, & bene eductam,*
Non stultam stultè facere. Philo. *quin mone quæso, si quid erro.*

Sca. *Æcastor erras. quæ quidem illum exspectes vnum, atque illi*
Morem præcipue sic geras, atque alios asperneris.
Matronæ, non meretricum'st, vnum inseruire amantem.

Phil. *Prò Iuppiter. nam quod malum versatur meæ domi illud?*
Dij deæque omnes me pessumis exemplis interficiant,
Nisi ego illam anum interfecero siti, faméque atque algu.

Phi. *Nolo ego mihi malè te Scapha præcipere.* Sca. *stulta es planè, quæ*
Illum tibi æternum putes fore amicum, & beneuolentem.
Moneo ego te, te deseret ille ætate & satietate.

Phi. *Non spero.* Sca. *insperata accidunt magis sæpè quàm quæ speres,*
Postremò si dictis nequis perduci, vt vera hæc credas,
Mea dicta ex factis nosce. rem vide, quæ sim, & quæ fui antè.
Nihilo ego, quàm nunc tu, amata sum, atque vni modò gessi morem,
Qui pol me, vbi hoc caput colorem immutauit,
Reliquit, deseruitque me. tibi idem futurum credo.

Phil. *Vix comprimor, quin inuolem illi in oculos stimulatrici.*

Sca. *Solam illi me soli censeo esse oportere obsequentem,*
Solam ille me soli sibi suo quom liberauit.

Phil. *Proh di immortales, mulierem lepidam, & pudico ingenio.*
Bene hercle factum, & gaudeo mihi nihil esse huius caussa!

Sca. *Inscita æcastor tu quidem es.* Phi. *quapropter?* Sca. *quæ istuc cures,*
Vt te ille amet. Phi. *cur obsecro non curem?* Sca. *libera es iam,*
Tu iam quod quærebas, habes. ille te nisi amabit vltro,
Id, pro capite tuo quod dedis, perdiderit tantum argenti.

Perij

Phil. *Perij herele, ni ego illam pessumis exemplis enicasso.*
Illa hanc corrumpit mulierem malesuada vitij lena.
Phil. *Nunquam ego illi possum gratiam referre, vt meritu'st de me.*
Scapha id mihi ne suadeas, vt illum minoris pendam.
Sca. *At hoc vnum facito cogites, si illum inseruibis solum,*
Dum tibi nunc hæc ætatula est, in senecta malè querêre.
Phil. *In anginam ego nunc me velim verti, vt venefica illi*
Fauces prehendam, atque enecem scelestam stimulatricem.
Phi. *Eundem animum oportet nunc mihi esse gratum, vt impetraui,*
Atque olim, priusquam id extudi, quom illi subblandiebar.
Phil. *Dij me faciant quod volunt, ni ob istam orationem*
Te liberasso denuò, & nisi Scapham enicasso.
Sca. *Si tibi sat acceptum est, fore amicum tibi sempiternum,*
Atque illum amatorem tibi proprium futurum in vita,
Soli gerundum censeo morem, & capiundas crineis.
Phil. *Vt fama est homini, exinde solet pecuniam inuenire.*
Ego si bonam famam mihi seruasso, sat ero diues.
Phil. *Siquidem herele vendundum est, pater venibit multo potius,*
Quàm te, me viuo, vnquam sinam aut agere, aut mendicare.
Sca. *Quid illis futurum est ceteris, qui amant te?* Ph. *magis amabunt.*
Quom videbunt gratiam benemerenti referri.
Phil. *Vtinam meus nunc mortuus pater ad me nuntietur*
Vt exheredem meis bonis me faciam, atque hæc sit heres.
Sca. *Iam ista quidem absumta res erit, diésque noctéisque estur,*
Bibitur, neque quisquam parsimoniam adhibet. sagina planè'st.
Phil. *In te herele certum'st, principium, vt sim parcus, experiri.*
Nam neque edes quicquam, neque bibes apud me hisce diebus.
Phil. *Si quid tu in illum bene voles loqui, id loqui licebit.*
Nec rectè si illi dixeris, iam ecastor vapulabis.
Phil. *Ædepol si summo ego Ioui illoc argentò sacrificassem,*
Pro illius capite quod dedi, nunquam æquè id bene collocassem
Vt videas illam medullitus m' amare. oh probus homo sum,
Qui pro me caussam diceret, patronum liberaui,
Sca. *Video te nihili pendere, præ Philolache te, omneis homines.*
Nunc ne eius caussa vapulem, tibi potius assentibor,
Si acceptum sat habes, tibi fore illum amicum sempiternum.
Phil. *Cedò mihi speculum, & cum ornamentis arculam actutum, Scapha,*
Ornata vt sim, quom huc veniat Philolaches, voluptas mea.
Sca. *Mulier quæ se, suámque ætatem spernit, speculo ei vsus est.*
Quid opu'st speculo tibi, quæ tute speculo speculum es maximum?
Phil. *Ob istuc verbum, ne quicquam Scapha tam lepidè dixeris.*
Dabo aliquid hodie tibi peculi, Philematium mea.
Phi. *Suo quidque loco, vide capillum satis compositum'st commodè.*
Sca. *Vbi tu commoda es, capillum commodum credito.*
Phil. *Vah, quid illa pote peius quicquam muliere memorarier?*
Nunc assentatrix scelesta est, dudum aduersatrix erat.
Phil. *Cedò cerussam.* Sc. *quid cerussa opus est?* Phi. *nam qui malas oblinam.*
Sca. *Vna opera ebur atramento condefacere postules,*

Phil. *Lepidè dictum de atramento atque ebore. euge plaudo Scapha.*

Phi. *Tum tu igitur cedò purpurissum.* Sca. *non do. scita es tu quidem,*
Noua pictura interpolare vis opus lepidissimum.
Non istanc ætatem oportet pigmentum vllum attingere,
Neque cerussam, neque melinum, neque vllam aliam offuciam.
Cape igitur speculum. Phil. *Hei mihi misero, sauium speculo dedit.*
Nimis velim lapidem, qui ego illi speculo diminuam caput.

Sca. *Linteum cape, atque exterge tibi manus.* Phil. *quid ita obsecro?*

Sca. *Vt speculum tenuisti, metuo ne oleant argentum manus,*
Ne vsquam argentum te accepisse suspicetur Philolaches.

Phil. *Non videor vidisse lenam callidiorem vllam alteram.*
Vt lepidè atque astutè in mentem venit de speculo malæ.

Phi. *Etiámne vnguentū vnguendam censes?* Sca. *minimè feceris.*

Phi. *Quapropter?* Sca. *quia ecastor mulier rectè olet, vbi nihil olet.*
Nam istæc veteres quæ se vnguentis vnctitant, interpoles.
Vetulæ, edentulæ, quæ vitia corporis fuco occulunt,
Vbi sese sudor cum vnguentis consociauit, illico
Itidem olent, quasi quom vnà multa iura confundit coquos.
Quid oleant nescias, nisi id vnum, vt malè olere intelligas.

Phil. *Vt perdoctè cuncta callet! nihil hac docta doctius.*
Verum illud est, maximáque pars vostrorum intelligit.
Quibus anus domi vxores sunt, quæ vos dote meruerunt.

Phi. *Agedum contempla aurum & pallam, satin' hæc me deceat Scapha?*

Sca. *Non me curare istuc oportet.* Phi. *quem obsecro igitur?* Sca. *eloquar.*
Philolachem, is ne quid emat, nisi quid tibi placere censeat.
Nam amator meretricis mores sibi emit auro & purpura.
Quid opus est, quod suum esse nolit, [ei vltrò ostentarier?
Purpura ætas occultanda'st: auro turpe mulieris.
Pulcra mulier nuda erit, quàm purpurata, pulcrior.
Postea nequicquam exornata'st bene, si morata est malè.
Pulcrum ornatum turpes mores peius cœno collinunt.
Nam si pulcra est, nimis ornata est. Phil. *nimis diu abstineo manum.*
Quid hîc vos duæ agitis? Phi. *tibi me exorno vt placeam.* Phil. *ornata es satis.*
Abi hinc tu intrò, atque ornamenta hæc aufer. sed voluptas mea,
Mea Philematium potare tecum collubitum est mihi.

Ph. *Lubet & adepol mihi tecum. nam quod tibi lubet, idem mihi lubet,*
Mea voluptas. Phil. *Hem istuc verbum vile'st viginti minis.*
Cedò, amabo, decumbe. na emtum tibi dare hoc verbum volo.
Etiam nunc decem minæ apud te sunt, vel rationem puta.
Triginta minas pro capite tuo dedi. Phi. *cur exprobras?*

Phil. *Egone id exprobrem, qui mihimet cupio id opprobrarier?*
Nec quicquam argenti locaui iam diu vsquam æquè bene?

Phi. *Certè ego, quod te amo, operam nusquam melius potui ponere.*

Phil. *Bene igitur ratio accepti atque expensi inter nos conuenit.*
Tu me amas, ego te amo meritò id fieri vterque existimat.
Hæc qui gaudent, gaudeant perpetuo suo semper bono.

Phi. *Age, accumbe igitur, cedo aquam manibus puer. appone hîc mensulam.*

Qui in-

Phil. *Qui inuident, ne vnquam eorum quisquam inuideat prorsus commodis.*
Phil. *Vide sis tali vbi sint, vbi vnguenta.* Phil. *quid opus est? cum stacta accubo.*
Sed estne hic meus sodalis, qui huc incedit cum amica sua?
Is est. est Callidamates, cum amica incedit. euge, oculus meus.
Conueniunt manipulares eccos prædam participes petunt.

FRIGIDA] frigida dixit, nam etiam aqua calida lauabant. DEFÆCATAM] abstersam, & omni sordium squalore, illuuie atque immūditie purgatam, liquidam & serenam, & nitidam factam: suprà in Aulularia, principio scenæ, *Defæcato animo.* dixit translatè. EVENTVS, REBVS OMNIBVS VELVT HORNO] euentus respondet rebus nostris omnibus, & secundus fuit, vt messis magna frugibus huius anni, vel annonæ huius anni. Horno, accipio vt sit dandi casus, hornum vocat vnius, & proximi superioris anni fruges, seu frugum anni superioris prouentum atque annonam. Alij volunt esse aduerbium, Horat. oda 23. lib. 3. *Si ture placaris, & horna Fruge Lares, auidáque porca.* Idem epod. oda 2. *Et horna dulci vina promens dolio Dapes inemptas apparet.* Potest fortassis etiam sic explicari hic locus, qualis est messis magna vnius anni frugibus & annonæ, talis est euentus rebus omnibus. Ego tamē priorem explicationem magis probo. significat enim Philematium suæ lauationis euentum secundum fuisse. & se lauisse ex animi sententia. O VENVS VENVSTA] ex eodem genere illa sunt, nitoribus nitidis, amœnitas amœna, &c. quæ alibi notauimus. HAEC ILLA EST TEMPESTAS] Philematium significat. superiore scena. *Hæc verecundiam mihi, & virtutis modum Deturbauit, detexitque me illicò.* TECTVS QVA FVI] qua modestia tectus fui, manet in allegoria. QVAM MIHI AMOR ET CVPIDO] quam tempestatem mihi amor, seu Cupido, tanquam imbrem ac pluuiam in pectus meum penitus demittunt, *perpluunt*, hic ἐνεργητικῶς positum est. suprà non item, *perpluunt tigna.* NEQVE IAM M. VNQVAM OBTIGERE POSSVM.] Neque iam me aduersus tempestatem illam tegere in posterum possum. PERIERE HAEC OPPIDO AEDES] periere hæ admodum ædes, hoc est, ego perij. est enim allegoria continua, vt diximus. CONTEMPLA] contemplare. MEO OCELLO, MEO PATRONO] meo patrono, qui emit, & emtam manumisit. infrà, *Danista adest, qui dedit argentum fœnori, Qui amica est emta.* & hac eadem scena, infrà, *Solam ille me soltis sibi suo cum liberauit.* meo ocello: qui mihi occelli instar est, qui mihi carus est vt oculus. QVIN TV ME EXORNAS MORIBVS LEPIDIS. &c.] quamobrem non decoras pulchris & honestis moribus, quando tu pulcra & formosa es? SED VESTIS FARTVM] fartum à farciendo dictum, vt & farcimei, & fartores, fartum autem fartores aliqua re exteriore sæpire solent. Ita per vestis fartum corpus quod veste amicitur ac tegitur, significat. VIRTVTE FORMAE, &c.] id est præstantia, & vis formæ. Sic apud Terent. Phorm. *Virgo pulcra, & quo magis diceres, Nihil erat adiumenti ad pulchritudinem. Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida, Lacrumæ, vestitus turpis: vt, ni vis boni In ipsa inesset forma, hæc formam exstinguerent.* ERGO OB HOC VERE. &c.] Hæc loquitur Philolaches non audiente Scapha audientibus spectatoribus tantùm: videtque & audit Philolaches Philematium, & Scapham colloquēteis, ipse autem neque videtur ab illis, neque auditur, in occulto aliquo loco, scilicet delitescens. ALIQVI] re aliqua. QVAM VERO EXTOLLI?] quàm veris laudibus efferri atque ornari? quàm verè laudari? EQVIDEM VEL FALSO TAMEN LAVD.] &c. sententia hæc est, tantum abest, vt malim vituperari falsò, quàm verè extolli, vt multo malim falsò laudari, quàm verè vituperari. vel sic & fortasse planiùs, non solum, non malo vituperari falsò, quàm veris laudibus ornari: sed etiam malo falsis laudibus ornari, quàm verè culpari. vel sic, æque planè non solùm malo veris laudibus ornari, quàm falsis criminibus & maledictis culpari: sed etiam malo vel falsis laudibus ornari, quàm veris criminibus accusari. Sunt autem verba Scaphæ ancillæ, non Philematij. EGO VERVM AMO: VERVM V. M. D.] hæc sunt consentanea cum iis, quæ suprà dixit, *Nolo ego te mihi assentari.* Nam qui verum amat, assentationem oderit, necesse esse: & qui assentatores & assentationem amat, mendacio delectetur, necesse est. ITA TV ME AMES, &c.] hæc affirmandi aliquid & iurandi formula est, per precationem. QVO MODO ADIVRASTI?] quo modo iurasti? QVID? ITA HAEC ME, CVR NON ADDITVM est?] cur non ita dixisti? Ita tu me ames, ita Philolaches tuus me amet, ita tu eum ames, vt venusta es. INFECTA DONA FACIO] quæ tibi donaram, aut me donaturum promiseram, indotata esse volo. quæ donaram, repeto. QVOD IAM PROMISERAM TIBI DONO, PERDIDISTI] quod me tibi donaturum promiseram, amisisti: quia non donabo. Dono, septimi casus, à recto, donum. Etiam hæc loquitur Philolaches, vt audiatur à spectatoribus tantùm, non etiam à Philematio, neque à Scapha. CATAM] sollertem & acutam, & prudentem. Ennius, catus, Æliu' Sexus. Horat. epist. 2. libro 2 *Posthac ille catus, quantumuis rusticus,* &c. ILLVM EXPECTES VNVM] ab illo vno pendeas, in illo vno spem tuam omnem colloces. ATQVE ALIOS ASP.] atque alios spernas ac reiicias. Nonnulli libri habent, *Atque alios exsperneris.* MATRONAE NON MERETRICVM EST VNVM INSERVIRE AM.] vni seruire amanti, & morem gerere, est matronæ, non meretricum Horat. epist. XVIII. *Vt matrona meretrici dispar erit, atque Discolor infido scurræ distabit amicus.* Terent. Heauton. *Nam expedit bonas esse vobis nos, quibuscum est res, non sinunt. Quippe forma impulsi nostra, non amatores colunt. Hæc vbi immutata est, illi suum animum aliò conferunt. Nisi prospectum interea aliquid nobis est, deserta viuimus. Vobis cum vno semel vbi ætatem agere decretum est viro, Cuius mos maximè est consimilis vostrum: hi se ad vos applicant.* Antiquè autem dictum est. vnum inseruire amantem, pro *vni inseruire amanti*, seu potiùs, pro *in vnum seruire amantem.* sic infrà non longè *si illum inseruibis solum.* NAM QVOD MALVM VERSATVR] id est, quódnam illum malum meæ domi versatur: PESSVMIS EXEMPLIS INTERFICIANT, &c.] suprà in Capt. *Quādo ego te exemplis excruciauero pessimis* &c. idē ſ. eadem scena. *Perij hercle ni ego illam pessumis exemplis enecasso.* ATQ. ALGV.] & frigore. Algus, us, dixerunt veteres, pro algor, ris: idque notant grāmatici sic Lucret. lib 3. *Sollicita voltant morbis, algúque, faméque.* Iterum Plautus Rudente, *Tu vel suda, vel peri algu.* PRAECIPERE] præmonstrare [illegible] docere. AETERNVM] Horat. oda XIII. lib. 1. *Non si me satis audias, Speres perpetuū dulcia barbarè Lædentē oscula*

&c. ÆTATE, ET SATIETATE] ætate cuiusnam Philematij? an Philolachetis? quæri enim potest, vtrum dicat Scapha, Philolachetem deserturum Philematium, cùm ipse maior natu factus fuerit, an cùm Philematium anus facta sit. INSPERATA ACCIDVNT MAGIS SAEPE, QVAM Q. SP.] sic ferè suprà *sed vnum hoc scito, nimio celerius Venire quod molestum est, quàm id quod cupidè petas.* EX FACTIS] in *...* QVAE SIM] anus ET QVAE FVI ANTE] puella. NIHILO EGO] subintell. minus GESSI MOREM] obsecuta sum. QVI POL ME VBI HOC CAPVT COL. IMM.] vbi hoc caput canum factum est: vbi hoc canui incanui. RELIQVIT, DESERVIT ME] Terentius Heauton-tim. *Quippe forma im... nostra nos amatores colunt Hac ubi immutata est: illi suum animum aliò conferunt. Nisi spectatum interea aliquid nobis est, deserta vivimus.* Sed animaduertendum hic, *me* esse iteratum: nam suprà positum est ibi, *qui pol me*, &c. INVOLEM ILLI IN OCVLOS &c.] inuadam & irruam illi in oculos. STIMVLATRICI] quæ Philematium stimulat, vt se multis prostituat. OBSEQVENTEM] morigeram. SVO] de suo: suo sumptu. MIHI NIHIL ESSE] me esse inanem, nudum, atque egentem. INSCITA] stulta. QVOD QVAEREBAS] libertatem. VLTRO] à te prouocatus, amans, & expetens te, à te non amatus, neque expetitus. PRO CAPITE TVO] pro libertate. PESSVMIS EXEMPLIS] modis pessimis. ENICASSO] enecauero. MALESVADA VITII PERNA] quę Philematio vitium male suadet. Virgilius libro 6. Aeneid. *Et metus & malesuada fames & turpis egestas.* SI ILLVM INSERVIBIS SOLVM] si illi soli inseruies: sic suprà eadem scena AETATVLA] adolescentia, ætas ferox. suprà in Cistellaria, *Semper que istam quam nunc habes, ætatulam obtinebis.* IN SENECTA MALE QVAERERE] anus facta, frustra conquereris: frustra te pœnitebit, cum tibi senectus obrepserit. IN ANGINAM EGO NVNC ME V. V.] angina, morbus est quã συνάγχην seu κυνάγχην, Græci vocãt. Morbus est acutus & pestifer in faucibus constans: de quo Cornelius Celsus libro 4 cap. 4 Velim, inquit me ex Philolache anginam fieri, & in faucibus illius venefic... insidere. EVNDEM ANIMVM OPORTET NVNC &c.] opponuntur hæc à Philematio illis, quæ suadebat anus *libera es iam. Tu iam quod quærebas habes, vt spiritum intercludam.* VT IMPETRAVI] cùm impetraui, vel postquã impetraui. EXTVLI] multis blandimentis & precibus abstuli & extorsi. Virgil Georgic. 1 *Vt varias vsus meditando extunderet artes.* DII ME FACIANT QVOD VOLT, me, de me TE LIBERASSO. D.] deliberato de integro ENICASSO] enecauero. SI TIBI SAT ACCEPTVM EST FORE AMIC. T. S.] si tu ita certum esse putas Philolachem fore tibi amicum sempiternum, vt si tibi fideiussoribus & sponsoribus datis cautum esset, &c. vel sic, si tu ita confidis Philolachem tibi amicum fore perpetuũ, vt si vades & sponsores ab eo accepisses, &c. vel sic, si tu ita confidis Philolachem tibi sempiternum amicum futurum, vt, si tibi satis dedisset ita fore, &c. PROPRIVM] id est perpetuum & stabilem: Nam quæ alicuius propria sunt, iure ciuili stabilia & perpetua sunt, & transeunt ad hæredes. at commodata aut mutuò data, aut quibus quis vtitur, fruitur tantum: non item. huc referendum est illud quod scriptum à Lucretio est libro 3. *Vitáque mancipio nulli datur omnibus vsu.* Sed de hac huius significatione alibi suprà. ET CAPIVNDAS CRINEIS] ei soli censeo capiendas crineis, id est, censeo te ei soli blandiri oportere. capere crineis alicui, est ei blandiri, seu potiùs eum molliter & leniter crinibus prehendere osculandi gratia. solebant enim puellæ amatoribus suis, quibus suam in eos libertatem, ac beneuolentiam declarare volebant, crineis & interdum auriculas prendere, atque ita osculari: quæ ab Adrian. Turnebo in libris aduersarior. notata sunt. Legendum autem esse *capiundas* non capiundos, & libri veteres qui sic habent, peruincunt: Et Nonius qui in voce *crines*, hunc locum profert, docens *crines*, vsurpatum esse à veteribus in masculino & fœminino genere. VT FAMA EST, HOM. EXINDE SOLET PEC. INVEN.] qualis est hominum de aliquo existimatio, talis ei apud illos fides est si bene de eo existimant: pecuniã ei credunt: sin malè, non credunt. vt fama est hominis, ita solet pecuniam inuenire. si bona est, pecuniam facile te petit, neque vnquam eget: sin mala, non facilè reperit, neque quisquam eum re iuuat. SERVASSO] seruauero. SIQVIDEM HERCL. VEND. EST, PATER VEND. P.] id est, si quid mihi vidend um est, ne egeas, patrem vendas potiùs, quàm te egere aut mendicare me viuo sinam. QVID ILLIS FVT. &c.] quid de illis, &c. QVOM. VIDEBVNT GRATIAM EENEVOL. PER.] magis me amabunt, inquit, cùm videbunt me gratum esse in beneuolum. Secutus sum autem Camerar. coniecturam, qui ex obscuris antiquæ scripturæ vestigiis *benemerenti*, quæ vox desiderabatur, reposuit. VT EXHER. MEIS BONIS ME F.] vt exhæredem meorum bonorum me faciam, & Philematium sit heres. suprà in Bacchid. *Neue exheredem fecere vita sua.* DIES Q. NOCT. ESTVR] *estur*, impersonale passiuum à verbo edo, est. SAGINA PLANE EST] planè videbimini hic instar altilium, hoc vnum agere, atque huic vni rei studere, vt saginemini, ita nullius sit edendi & bibendi modus: sagina, cibi vis & copia: aut cibi ad saginandum comparati. IN TE HERCL. CERTVM EST PRINCIPIVM VT P. S. EXP.] deliberatum mihi hercle est, principiò in te experiri quàm parcus sim. parsimoniæ meæ periculum in te facere, & specimen dare mihi decretum est. significat se parsimoniam in victu ei præbendo adhibiturum, quoniam queritur nimis sumtuose viui, & nimis magnos sumptus in victum fieri. Immò verò diser è minatur se nihil ei in victum præbiturum. principium autem, id est in principiò, nisi fortè *principiò* legendum est. NEC RECT. SI ILLI DIX.] id est, si illi malè dixeris, &c. sic suprà non semel. consule indicem. AEDEPOL SI SVMMO EGO IOVI ILLO ARGENTO &c.] ædepol si ego supremo Ioui illo argento, quod pro illius libertate dedi, sacrificassem, non æquè benè id posuissem, atque posui cùm eam emi, & manumisi. VT VIDEAS ILLAM MEDVLLITVS M' AMARE] id est, quàm facile est videre me ab illa medullitus amari! quàm facilè quis videre possit me illi ex animo, & penitus carum esse. *Medullitus*, hoc est, penitus, vsque à medulla, vel, vt Nonius, à medullis: qui profert hæc ex Trucul. *Ostendit sese iam mihi medullitus infidelem nunquam dum viuam fore.* & ex Ennij Satyr. lib. 3. *Enni poeta salue, qui mortalibus Versus propinas flammeos medullitus.* OH.] etiam significans, interiectio. PROBVS HOMO S.] frugi homo sum. QVI PRO ME CAVSAS DICERET PATRO. LIB.] liberaui Philematium, vt esset mihi tanquam patronus, qui pro me causam diceret. Secutus autem sum libros vulgatos, quibuscum cõsentiunt nostri veteres. Nam Camerarius sic edidit, *Qua pro me causam diceret, patronum liberaui.* quam scripturam minus probo: quam sic explicari possit. liberaui patronum, hoc est, liberaui Philematium, vt esset mihi pa-

mihi patronus, quæ Philematium pro me causam diceret. Ego sic malim legi, *Qua pro me causam diceret, patronum liberaui.* Quæ scriptura plana esset, neque egeret explicatione. VIDEO TE NIHILI PENDERE, PRAE PHILOLACHETE, &c.] video te ceteros omneis homines nihili facere, seu nihili æstimare præ Philolachete *Nihili pendere* translate dictum: est enim tractum ab ære, auro & argento, & simil. quæ olim pendebantur ante nummi vsu repertum. sic suprà eadem scena, *Vt illum minoris pendam.* TIBI POTIVS ASSENTIBOR] tibi potius assentiar. sic autem legendum, non vt habent omnes editiones, *assentabor* Nam primum Philematium dixit nolle se Scapham sibi assentari. suprà hac eadem scena. ibi. *Nolo ego te assentari mihi* Deinde quamuis assentari & assentiri, sint similia & propinqua, differunt tamen inter se: alterum enim sine reprehensione fieri potest: assentiri dico: quia assentimur alteri etiã vera dicenti nihilque prohibet quo minus qui assentitur, vera dicat: alterum nõ potest, quia qui assentatur semper falsa pro veris sequitur, & approbat, & semper mentitur, & mẽdax est. Sic igitur hoc loco Scapha dicit se Philematio assensuram, hoc est, eius orationẽ & sententiam de Philolachete vno amando probaturam: assentaturam non dicit. Quod autem diximus, nihil prohibere, quominus, is qui alteri assentitur, vera dicat, sic intelligendum est, qui vera assẽtitur, vera dicit: qui falsa, falsa loquitur. qui omnia assentitur, siue sint vera siue falsa, is assentator est & assẽtatoris est omnia alteri assentiri. Quod ait se facere solere Gnatho ille Terentianus Eunucho his verbis *Negat quis: nego: ait: aio. Postremo imperaui egomet mihi Omnia assentiri.* sic infrà Menachm. legendum. *Bene res geritur: assentibor quidquid dicet, mulieri:* & ita edendum curauimus: non vt vulgò *assentabor* &c. SI ACCEPTVM SAT HABES &c.] si tibi prædibus, & prædiis satis cautum esse existimas, hoc est, si confidis, illum tibi amicum fore perpetuum, si non dubitas, quin ille tibi sempiternus amicus sit futurus, si non minus confidis illum tibi amicum sempiternum fore, quàm si tibi datis sponsoribus promisisset sic suprà loquitur eadem scena, *si tibi sat acceptum est*, &c. MVLIER QVAE SE, SVAMQ. AETATEM] ei mulieri, quæ se, suámque ætatem spernit, id est quæ deformis & vetula est, speculo opus est ei mulieri, quæ de se suáq; ætate male existimat: quæ vel sibi suæque ætati diffidit, hoc est, quæ se deformẽ & vetulã scit esse, speculo opus est quia speculum reddit eorum qui eo vtuntur, imagines, meliores, & gratiores, dum speculo adhibito, oris & formæ vitia corrigunt. Dixit autem *mulier qua*, more suo, pro *mulieri qua*, vel pro, *qua mulier*, vt relatiuum, & antecedens inter se conueniant casu. QVID OPVS'ST SPECVLO TIBI QVAE TVTE, &c.] quid tibi puellæ, & formosæ, speculo opus est, cuius nitor, & splendor, vsum speculi præbere, & speculo speculi maximi instar esse potest? OB ISTVC VERVM, NE NEQVICQ &c. verba sunt Philolachetis & hic Philolachetis nomen præscribi debet. Ob istuc dictum, inquit, Philolaches, ne tu Scapha frustra & gratis tã lepidè, sciteque dixeris, aliquid peculi tibi dabo. peculium seruis & ancillis dominos dare esse solitos, & ab eis dare potuisse, constat. Sic autem vt edidimus habẽt libri nostri veteres, & ita edidit Camerarius. Nam vulgati sic habent, *Ob istud verbum ne quicquam, &c. dabo aliquid hodie.* Deinde, præscripto Scaphæ nomine, *Pertuli Philematium mea.* quorum vetborum hanc sententiam esse volunt, pertuli tibi speculum, Philematium mea. sed hæc scriptura perspicuè corrupta est, quare teneamus antiquam. Iam hæc verba *Philematium mea*, sunt etiam Philolachetis, & separatim pronuntianda sunt quasi Philolaches præ desiderio & cupiditate Philematium inclamet, atque appellet. SVO QVIDQVE LOCO VIDE CAPILL. SATIS COMPOSITVM'ST COMM.] sic ferè Nonius, qui hunc versum profert in voce *capillum*, docens, veteres potuisse etiam in neutro genere. quanquam non profert integrum, sed ab hoc loco, vide capillum satin' compositum sit commode Nos in eo Nonium secuti sumus, quod *vide*, non *vistin'* *capillum capillum*, non *capilius*, edidimus, in hoc veteres secuti sumus; quod *compositum'st.* nõ vt est apud Nonium, *compositum sit*, & *satis*, non, *satin'*, edendum curauimus. quoniam si, *compositum sit*, legatur, versus constare suis numeris nõ possit, & vna syllaba modũ superet. sententia autem hęc est, vide, an capilli suo quodque loco satis commodè compositum sit. *quodque* autem legi malim, quàm *quodque*. POTE] subintellige, est *pote* autem, hoc est, δυνατόν. fas & quod barbare vulgus dicit *possibile*. ASSENTATRIX SCEL.] assentatricem appellat accusatoriè, quia nimis putidè ei blandiendo placare studeat. CEDO CERVSSAM] cerussam ψιμύθιον vocant Græci. fucus est, quo mulieres faciẽ cãdefaciunt. De quo sic Plin. lib. 5. cap. 6. *Est & color tertius è candidis cerussa, cuius rationem in plumbi metallis diximus.* NAM QVI MALAS OBLIN.] nam opus est cerussa, qua malã candefaciam. VNA OPERA EBVR ATRA.] malas tibi cerussa candefacere vis, vna, eademque opera debeas ebur atramento candefacere velle. quod si absurde & stulte factura sis, illud quoque alterum inepte atque inscitè facias. Malæ enim tuæ cerussa ipsa sunt cãdidiores, neque cerussa quidquam amplius earum cãdori afferre, aut addere queat, sed eas minus candidas faciat potius. quemadmodũ siquis atramento ebur suapte natura candidum candefacere conetur, ridiculè faciat, & eius candorẽ corrũpat. sic ferè Horat. Sat. 3. lib 1. sermonũ. *At nos virtutes ipsas inuertimus, atque Sincerum cupimus vas incrustare*, &c. PVRPVRISSVM] cretam argentariam purpura tinctam, quo olim vtebantur, & hodie vtuntur pictores. De quo Plin. li. suprà proximè cõmemorato, & cap. eodem. SCITA ES TV QVIDEM] ironia. INTERPOLARE OPVS LEPIDVM] renouare & recõcinnare opus pulcherrimum & integerrimum. interpolantur vetera: noua, interpolationem nõ requirunt Interpolare, inquit Nonius, et nouam formam è vetula fingere. M. Tullius accusationis lib. 1 *Tollendo, quod esset, & semper aliquid demendo, mutando interpolãdo.* Sic autem legendum apud Ciceronem, non eò solum quod ita profert Nonius sed etiam quia ita scriptum est in libris veteribus: qui non habent hæc verba, *curando ne litura appareat*, quæ vulgati habent, *intermutando*, & *interpolando*. NON ISTANC AETATEM OP. &c.] Emphibolia, sed hoc sentit Scapha, istã ætatem nullum pigmentum debet attingere, neque cerussa. &c. NEQ MELINVM] Melinum auri pigmentum, color cãdidu, à Melo insula: de quo Plinius suo loco sup. commemorato. NEQ. VLLAM ALIAM OFF.] neque vllũ alium fucum. suprà in Capriu. *Ita mihi stolido sursum versum os sublevere offucijs.* NIMIS VELIM LAPIDEM, QVI EGO ILLI SP.] valde ego mihi lapidem optem, quo illi speculo cõminuam caput, id est, quo totum speculum conterã, & confringam. LINTEVM CAPE] mantile lineum ad manus abstergẽdas. χειρόμακτρον. VT SPECVLVM TENVISTI] cum speculum tenuisti, vel, quomodo speculum tenuisti argenteum, scilicet. NE OLEANT ARGENTVM MANVS] ne manus oleant argentum. id est, ne odorem argenti, ex argentei

speculi contactu, contactum reddant. specula olim etiam argentea fiebant, vt hodie. Plinius lib. 33. cap. 9. *Pralata sunt argentea. primus fecit Praxiteles, Magni Pompeij atate* Vlpianus iurisconsultus lib 34. Digest. tit. de auro, argento, mundo, &c. legatis, *Sed nec candelabra, nec lucerna argentea, vel sigilla, qua in domo reposita sunt, vel imagines argenteae argenti appellatione continebuntur. Nec speculum parieti affixum, vel etiam quod mulier mundi causa habuit si modo non in argenti numero habita sunt.* QVIA AECASTOR MVLIER RECTE OLET, &c.] Sic M. Tull. lib. 2. epist. ad Attic. epist. 1. *Quanquam tua illa (legi enim libenter) horridula mihi atque incomta visa sunt, sed tamen erant ornata hoc ipso, quod ornamenta neglexerant: & vt mulieres, ideò bene olere quòd nihil olebant, videbantur.* NAM ISTHAEC VETERES] isthęc, pro istæ, antiquè. *veteres* autem, id est, vetulæ. INTERPOLES] id est, interpolatæ. hoc est, ex vetulis, fuco, cerussa, & vnguentis, quasi nouæ, & puellæ factæ: vel quæ se medicamentis & pigmentis & vnguentis interpolant, hoc est, nouas ex veteribus faciunt. *interpoles*, numeri multitudinis recti casus, à singulari *interpolis*. EDENTVLAE] dentibus carentes, propter senectutem. suprà in Casina, *propter operam illius hirqui improbi atque edentuli*, &c. in Pœnulo, *vinum edentulum* d xit, translatè: νωδοὺς appellant Græci: quos edentulos Latini. VITIA CORPORIS] vt rugas, & cutis asperitatem, & squalorem, & similia. OCCVLVNT] tegunt, occultant, κρύπτουσι. CVM VNGVENTIS CONSOC.] cum vnguentis confudit, & commiscuit, &c. Sic fere Horat. oda 12. epod. *Qui sudor vietis, & quam malus vndique membris Crescit odor, cum pene soluto, Indomitam properat rabiem sedare*, &c. Huius rei causam explicat Alexander Aphrodis. in Problem. NISI ID VNVM VT MALE OLERE INTELL.] nisi id vnum vt eas malè olere intelligas. MAXIMAQ. PARS VOSTRORVM INTELL. &c.] & maxima pars vestrûm intelligit, spectatores alloquitur. QVAE VOS DOTI MERVERVNT] quas vos domū duxistis, quia erant locupleres, & bene dotatæ, quæ dote consecutæ sunt, vt vobis nuberēt: quæ vos dote emerunt. CONTEMPLA] contemplare. PALLAM] vestem muliebrem superiorē & exteriorem. Horat. Sat. 2. li. 1. *At talos stola demissa & circumdata palla*, &c. Plautus in Menæchm. *Hanc modo vxori intus pallam surripui: ad scortum fero.* NON ME CVRARE ISTVC OPORTET] non est meum curare, satisne te vestis aliqua deceat: sed Philolachetis, nequid tibi emat, nisi quod te deceat, & quod tibi placere putet. IS NE QVID EMAT, NISI, &c.] ne quid is emat, &c. NAM AMATOR MERETRICIS MORES &c.] Horum duorum versuum arguta & acuta sententia est. Hoc enim sentit anus. Cum amator meretricis mores sibi emat auro, & purpura: omnis emptor autem pretium esse alienat, & in venditorem trāferat, vt contrà à venditore mancipio accipiat rem, qua eget, neque velit pretium sibi ab illo reddi, & rē esse inemptam: non est quod amatori tuo Philolacheti, purpuram & aurum, quæ ab illo accepisti & quibus te emit vt tu te totam in se transferres, & vt tota sua esses, non est, inquam, quod ei vltro ostentes, tuis enim moribus, & tua forma contentus est, neque purpuram tuam, aut aurum expetit. PVRPVRA AETAS OCCVLTANDA'ST] ætas mala scilicet, hoc est, senecta, purpura tegenda, & occultanda est. vestis enim interdum tegit vitia corporis AVRO TVRPE MVLIERIS] turpe mulieris, id est, turpitudo, seu deformitas mulieris, auro occultandum est, auro occultanda est. repetendum ἀπὸ κοινοῦ. Sic autē esse legendum, vt ediendum curaui. ratio & veritas, & consecutio ipsa peruincunt. vult enim ostēdere hæc anus aurum & purpuram puellæ formosæ esse superuacanea, neque magnopere esse adhibenda. primùm enim purpurea vestis malæ ætatis vitia tegere: deinde aurū, deformitatē mulieris occultare debet. Sed mulier quæ formosa, & ætate integra est, nuda pulchrior est, quàm purpura ornata, suis enim bonis pollet, neque alienis & externis adiumentis eget & mulier bene morata, aurum quo ornetur, nō quomodum desiderat. Nam satis eam ornant boni mores. QVAM PVRPVRATA] quàm purpura ornata: Cum his congruit illud Menandri, γυναικὶ κόσμος ὁ τρόπος, κ' οὐ χρυσία. id est, sordes mulieri ornamēto sunt mores, & non aurū. Et illud eiusdem, Πῶς γυναικὶ [illegible] id est, sordes mulieri argento ornatę, contrahuntur natura. POSTEA NEQVIDQVAM EXORNATA'ST BENE, &c.] præterea, inquit, frustrà bene exornata est mulier, si malè morata est. COLLINVNT] inquinant, contaminant. Horat. oda 13. lib. 1. *tamen, heu, serus adulteros, Crines pulvere collines.* NIMIS DIV ABSTINEO MANVM] nimis diu me continui, mihique temperaui, ne eas adirem. tempus est ad eas accedendi. Iubet nunc iis adire manum, abstinere manum. hic opponitur illi, quod suprà explicauimus, adire manum, in Aulul ibi, *Ita illis impuris omnibus adij manum.* HEM ISTVC VERBVM VILE'ST VIGINTI MINAS] istuc verbum vili emitur. si viginti minis ematur. Istuc verbum si quis emat viginti minis, non carè emerit, quia longè pluris est, quàm viginti minæ si iusto pretio ematur, longè pluris emi debeat, quàm viginti minis. NAE EMTVM TIBI DARE HOC V.] næ ego tibi istud verbum emtum reddere volo: hoc est, nolo mihi istud gratis dixeris, sed eius pretium tibi persoluere volo: nolo verbum, quod locuta es, mihi esse gratuitum, sed emtum, eiúsque accipias faxo. ETIAM NVNC DECEM MINAE APVD TE S] triginta minis Philematium emerat Philolaches, emitámque cōtinuò liberarat. hoc igitur dicit, viginti minæ tibi pro isto verbo debentur. demantur viginti minæ de triginta, quas ego pro tuo capite dedi: restāt decem tantum ita decem minis te emi dūtaxat. quod si pretium quo te emi exigere abs te vellem, decem minas tantum repetere iure possem: non triginta, quia tibi viginti pro isto verbo debentur. VEL RATIONEM PVTA] quòd si mihi non credis, subduc rationem, & rem ad calculos voca. profectò enim si de triginta minis, quas pro tuo capite dedi, viginti detrahātur, quas ego tibi debeo pro isto verbo, quod locuta es, *Voluptas mea*, decem minæ solæ apud te restant, quas mihi debeas TRIGINTA MINAS PRO CAPITE TVO DEDI] triginta minas pro te dedi, de quibus si detrahuntur viginti, quas me tibi pro isto verbo debere profiteor, decem solæ sunt apud te reliquæ. CVR EXPROBRAS?] cur mihi beneficium, erga me tuum commemoras, vt me rubore suffundas? EGONE ID EXPROBRO QVI MIHIMET, &c.] hoc est, ego in animum inducam id tibi exprobrare, quod mihi ipsi cupio probro dari, & maledicti loco obiici? tę scilicet esse à me emtam ac liberatam. NEC QVIDQVAM ARGENTI, &c.] & qui nullum argentum: seu nullam pecuniam iampridem tam bene vlla in re collocaui, quàm in te emenda? BENE IGITVR RATIO ACCEPTI, &c.] id est, accepta igitur, & expensa, paria sunt. si ego tantum abs te accepi, quantum pro te expendi: hoc est, si vt me amando facis, vt pecuniam in te emenda bene collocarim, accepti & expensi ratio inter nos conuenit. HAEC QVI GAVDENT, GAVDEANT, &c.] qui his nostris bonis, & hoc nostro amore mutuo, lætantur.

lætantur, opto, vt ij perpetuo suo bono lætentur, & perpetuo sint beati. Sequitur non longè versus, qui huic ex contrario respõdet, *Qui inuident*, &c. CEDO AQVAM MANIB. P.] da puer aquam manibus lauandis. APPONE HIC MENSVLAM] mensæ apud veteres illos, & apponebantur potatoris, & remouebantur compotatione finita. qua de re suprà. Demosthen. καὶ παρῆσαν, καὶ οἱ διάκονοι οἱ Χαβρίου τραπέζας παρεσκευασμένοι, id est, & Chabriæ ministri, mensa apposita. QVI INVIDENT, NE VNQ.] id est, qui nobis hæc bona inuident, ij sint infelices, & miseri. Nam infelicibus nemo inuidet: sed econtrà eorum miserentur, nisi fortè sint miseria digni. hac etiam de re diximus supra alibi plura opinor, in Bacchid. ad illum locum, *Sibi ne inuideatur, ipsi ignaui rectè cauent*. TALI VBI SINT] tali lusorij astragali. de talis sat multa suprà in Curcul. ibi, *iacit volturios quatuor*. Consule indicem. QVID OPVS EST?] quid opus est vnguentis? CVM STACTA ACC.] stacte, seu stacta, vnguentum ex myrrha, seu liquor myrrhæ Lucret. lib. 1 *Sicut amaracini blandum stactæque liquorem, Et nardi florem*, &c. ad quem notauimus ex Theophrast. περὶ ὀσμῶν. ἐκ κινναμώμου, καὶ ἐκ σμύρνης κοπτομένης ἔλαιον ῥεῖ, καλεῖται δὲ διὰ τὸ κατὰ σμικρὸν στάζειν. id est, ex cinamomo, & smyrna contusa, sed dum contunditur, oleum manat, stacte autem appelletur, quia paullatim & gradatim fluit. OCVLVS MEVS] qui mihi instar oculi est: qui mihi carissimus est. MANIPVLARES] manipulares, eiusdem manipuli milites, commilitones. tralatio à re militari, seu castrensi. Quid si, manipulus autem in re militari, dictum est suprà. consule indicem.

CALLIDAMATES, SCAPHA, DELPHIVM,

PHILOLACHES, PHILEMATIVM.

Cal. *ADuorsum venire mihi ad Philolachem*
Volo tempore, audi. hem, tibi imperatum est.
Nam illic vbi fui, inde effugi foras.
Ita me ibi male conuiuij, sermonisque
Pertæsum est. nunc commissatum ibo ad Philolachem,
Vbi nos hilari ingenio & lepidè accipiet.
Ecquid tibi videor mammam adire? De. *semper*
Istoc modo moratus viuere debeas.

Ca. *Visne ego te, ac tute me amplectare?*

De. *Si tibi cordi est facere, licet.* Ca. *lepida es,*
Duce me amabo. De. *caue ne cadas, asta.*

Ca. *Oh ocellus es meus, tuus sum alumnus, mel meum.*

De. *Caue modò ne prius in via accumbas,*
Quàm illic, vbi lectus est stratus, coimus.

Ca. *Sine cadere me.* De. *sino, sed & hoc quod mihi in manu'st.*
Si cades, non cades quin cadam tecum.
Iacentes tollet postea nos ambo aliquis.
Madet homo. Ca. *tun' meam vis mammam adire?*

De. *Cedo manum. nolo equidem te affligi.*

Ca. *Hem tene, age i simul. quod ego eam, an scis?*

De. *Scio, in mentem venit modò.* Ca. *nempe domum eo*
Comissatum. De. *immo illuc quidem iam memini.*

Phil. *Num non vis obuiam me hisce ire, anime mi?*
Illi ego ex omnibus optimè volo: iam
Reuortar. Phil. *diu est iam id mihi.* Ca. *ecquis id est?*

Phil. *Adest.* Ca. *eu Philolaches, salue amicissime*
Mihi hominum omnium. Phil. *dij te ament, accuba*
Callidamates. vnde agis te? Ca. *vnde homo ebrius.*

Phil. *Probè, quin amabo accubas Delphium mea.*

Ca. *Date illi quod bibat, dormiam ego iam.*

Phil. *Num mirum hic, aut nouom quippiam facit? quid ego*
Hoc faciam postea mea? De. *sic sine eum quiescere.* Ph. *age tu.*
Interim da ab Delphio cito cantharum circum.

ADVORSVM VENIRE MIHI AD PHIL.] puerum alloquitur. sententia autem hæc est, volo te puer, mihi tempori aduersum venire ad Philolachem, id est domum Philolachis, quo nunc comissatum eo, venire aduersum autē mihi, à Philolache: ad quem nunc eo, scilicet, redeunti, ne redā incomitatus, hinc dicuntur pueri aduorsitores, qui eunt heris suis aduersum, id est, obuiam, ne veniant incomitati. Infrà Phœniscus puer aduorsitor introducitur. Sed legendum arbitror, *Te aduersum venire*, &. alioqui subintelligendum pronomen, *te*. quod diutiusculum est infrà in Menæch. *Tum facito, ante solem, occasum vt venias aduersum mihi.* HEM, TIBI IMPERATVM EST] hē tibi dico: fac memineris. NAM ILLIC, VBI FVI, INDE, &c.] illic, ... positum autem eadem ratione est, qua antecedens ponitur ante relatiuum in eodem casu, vt, *Vrbem quam statuo vestra est. Et, Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas facit?* quod loquendi genus Plauto vsitatissimum est, vt admonuimus non semel. Quod autem quidam legi volunt, illinc, falluntur. ITA ME IBI MALE CONVIVII, &c.] epiphonēma, quod causā continet, quare inde, vbi erat, effugerit, *pertæsum est* autem, perfectum à verbo impersonali præsenti *tædet*, Virg. Æneid. *Si non pertæsum thalami tædæque fuisset.* &c. Cic. lib. 1 epist. ad Q. Fr. *Pertæsum est enim leuitatis*, &c. NVNC COMISSATVM IBO AD PHILOL.] quid sit comissari, diximus quidem in commentariis Horatian. sed quid vetat, quominus etiam in his, commonendi lectoris causa pauca breuiter inde huc transferamus? Est igitur comissari, quod Græci κωμάζειν dicunt. κωμάζειν autem est coniugium inire meretricium & impudicū, cum scortis & meretricibus compotare, lasciuire & saltare: nocturnas compotationes cum mulieribus impudicis agitare. hinc comissatio, conuiuium meretricum, proteruum & lasciuum. compotatio nocturna petulans & libidinosa, cum scortis & mulieribus impudicis. Horat. oda 1. lib. 4 *Tempestiuius in domo Pauli purpureis ales oloribus Comissabere Maximi.* Sic enim restituimus, & edendum curauimus omnium primi, cùm anteà legeretur *commessabere*: Itemque fecimus apud M. Tull. Et nunc apud Plautum: Nam Camerarius edidit, vt habent alij libri vulg. *comessatum*. Et verò ita legendum apud Ter. in Eun. & in Adelph. *Comissatum*, & *comissatorem*. Quòd autem quidam scribunt *comissatum*, & *comissatorem* cum duplici m in falluntur, quamuis ita scriptum sit in libris veteribus. Nam ratio & veritas reclamant. & o in commissari, longum est natura, sine appositione alterius consonantis. HILARI INGENIO] quidam legi volunt *hilari genio*. ego nihil muto, & hilari ingenio, interpretor, verè hilariter, & hilaritate non simulata. est enim aliqua simulata hilaritas, & ab arte nata: est aliqua vera, & naturalis & ab ingenio profecta. ECQVID TIBI VIDEOR MAMMAM ADIRE?] id est, nōne ego tibi videor tāquam paruulus puer, adire matrem mammæ sugendæ & pappandi gratia? Hæc loquitur Callidamates ebrius, & vix in vestigiis rectus insistens. Nonnulli existimant, Callidamatem hic Delphium osculari, & manum ad eius papillas admouere. veteres quidem mammam dixisse matrem, cōstat. SEMPER ISTHOC MODO &c.] significat Delphium sibi probari, & placere quæ facit Callidamates. SI TIBI CORDI EST, F. L.] si tibi libet, licet. CAVE NE CADES, &c.] titubantem & vacillantem Callidamatē, ebriorum more, monet Delphium, caueat ne cadat. NE PRIVS IN VIA ACCVMBAS, &c.] significat Delphium periculum esse, ne Callidamates cadat in via, & ita priùs accumbat, quàm eò veniant, vbi compotandi causa, accumbendum est, nempe Philolachetis domum. COIMVS] vnà imus: cōgredimur. *coire* hîc non est verbum turpe, neque obscœnum, sed honestū, pro vnà cōgredi, vel vnà ire. Terent. in Eunuc. *Heri aliquot adolescentuli coiimus in Piræo.* SINO: SEDET HOC, QVOD MIHI IN MANV EST] fortasse hic Delphinum manu tenebat florem purpureum, puellis gratissimum, & iucundissimum. Callidamatis columelam, & vt simpliciùs, & planiùs, & Romano more loquar, mentulam. Alij contrà volunt, Delphium ipsam sua sibi manu tenere timulā, aut vaginulam suam, hoc est, partem illam corporis muliebris, quæ honestè appellari non potest. SI CADES, NON CADES, &c.] si cades, cadam vnà tecum. IACENTEIS TOLLET, &c.] tollet, id est, attollet, seu extollet, Horat. epist. ad Scæuam, lib. 1. *Credite, non ludo, crudeles, tollite claudum.* Idem epist. ad Pison. *Si velut merulis intentus, decidit auceps In puteum, foueamue licet succurrite longum Clamet io, ciues, non sit qui tollere curet.* MADET HOMO] madet, id est, potus est. contrà secus est. TVN' MEAM VIS MAMMAM ADIRE?] tu ne vis vnà mecum meam matrem adire, vt vnà pappemus? Quidam legi volunt, *tun' mea, vin mammam adire*, ego sequor libros veteres, cum præsertim huius scripturæ ratio constet. Loquitur enim Philolaches ebrius, tanquam puer aliquis bimulus, matrem adiens. NOLO EQVIDEM TE AFFL.] nolo equidem te ad terram grauiùs cadere, & te ex eo casu lædi. hoc est enim affligi: vt docuimus in commentariis Horatian. SIMVL] veni simul. QVÒ DEGO EAM AN SCIS?] scin' tu quo ego eam? *quo dego*, pro *quo ego* d. interpositum est. IN MENTEM VENIT M.] modò cogitam. NVM NON VIS, &c.] nunquid non vis, ô mea Philematium, me obuiam procedere Philolacheti, & Delphio? DIV EST IAM ID M.] id iam, quod dictis, est mihi tanquamdiu vel id breue tempus. est mihi longum. ECQVIS HIC EST?] num aliquis hic est: hæc loquitur Callidamates, tanquam alicuius hominis venientis, aut præsentis strepitum sentiens, aut vocem audiens, sed eum nōn cernens, quia sit ebrius, & semisomnis. ADEST] adest aliquis. Nempe ad sum ego. EV PHILOLACHES] euge Philolaches. VNDE AGIS TE?] vnde affers te? vnde is: DORMIAM EGO IAM] rectè nam homo ebriaeus somno sanari solet, vt ait idem in Aulularia in fragmentis. NVM MIRVM HIC, &c.] proinde quasi dicat, solens hoc facit: nihil mirū, aut nouum facit. QVID EGO HOC FACIAM POSTEA M] ô mea Delphium, quid ego hoc homine. Callidamate, qui sic ebrius est, faciam? SIC SINE EVM QVI sic ... vt sæpè alias Da, tu puer, aut tu Scapha quod bibamus. AB DELPHIO] initio facto à Delphio CIRCVM] solebat dominus in cōuiuiis remissioribus, & hilarioribus iubere poculum ab vno ex conuiuis, initio facto in orbem per alios circumferri. ex quo ... dictæ sunt à Græcis tales poculi circumlationes: & ... dicunt iidem Græci in orbem bibere. vt docet Athenæus lib. 11. & refert Budæus in comment. linguæ Græcæ. notat & Turneb. Aduers. lib. 19 cap. 13.

TRA-

TRANIO, PHILOLACHES, CALLIDAMATES, DELPHIVM, PHILEMATIVM puer.

Tr. *Ivppiter supremus summis opibus, atque industriis*
Me perisse, & Philolachetem cupit herilem filium.
Occidit spes nostra. nusquam stabulum est confidentiæ.
Nec salus nobis saluti iam esse, si cupiat. potest,
Ita mali mæroris montem maximum ad portum modo
Conspicatus sum herus aduenit peregrè. perijt Tranio.
Ecquis homo est, qui facere argenti cupiat aliquantum lucri,
Qui hodie sese excruciari meam vicem possit pati?
Vbi sunt isti plagipatidæ, ferritribaces viri?
Isti, qui hastis trium nummorum caussa subeunt sub falas?
Vbi aliqui quindenis hastis corpus transfigi solent?
Ego dabo ei talentum, primus qui in crucem excucurrerit.
Sed ea lege, vt affigantur bis pedes, bis brachia.
Vbi id erit factum, à me argentum petito præsentarium.
Sed ego súmne infelix, qui non curro curriculo domum?
Phil. *Adest obsonium, eccum Tranionem, à portu redit.*
Tr. *Philolaches.* Phil. *quid est?* Tr. *ego & tu.* Phil. *quid ego & tu.* Tr. *perijmus.*
Phil. *Quid ita?* Tr. *pater adest.* Phil. *quid ego ex te audio?* Tr. *absumti sumus.*
Pater, inquam, tuus venit Phil. *vbi est is, obsecro te?* Tr. *adest.*
Phil. *Quis id ait? quis vidit?* Tr. *egomet, inquam, vidi.* Phil. *va mihi.*
Quid ego ago? Tr. *quid tu, malùm, me rogitas, quid agas? accubas.*
Phil. *Tun' vidisti?* Tr. *egomet, inquam.* Phil. *certè?* Tr. *certè, inquam.* Phil. *occidi,*
Si tu vera memoras Tr. *quid mihi sit boni, si mentiar?*
Phil. *Quid ego nunc faciam?* Tr. *iube hæc hinc omnia amolirier.*
Quis istic dormit? Phil. *Callidamates.* Tr. *suscita istum Delphium.*
De. *Callidamates, Callidamates vigila.* Ca. *vigilo, cedò vt bibam.*
De. *Vigila, pater aduenit pergrè Philolachæ.* Ca. *valeat pater.*
Phil. *Valet ille quidem, atque ego disperij.* Ca *disperisti? qui potest?*
Phil. *Quæso edepol exsurge, pater aduenit.* Ca. *tuus vênit pater?*
Iube abire rursum. quid illi reditio huc etiam fuit?
Phil. *Quid ego agam? pater iam hic me offendet miserum aduenienr ebrium,*
Ædeis plenas conuiuarum, & mulierum. miserum est opus
Igitur, demum fodere puteum, vbi sitis fauceis tenet.
Sicut ego aduentu patris nunc quæro, quid faciam miser,
Tr. *Ecce autem hic deposuit caput, & dormit, suscita.*
Phil. *Etiam vigilas? pater, inquam, aderit iam hic meus.* Ca. *ain tu, pater?*
Cedò soleas mihi, vt arma capiam, iam pol ego occidam patrem.
Phil. *Perdis rem. tace, amabo abripite hunc intrò actutùm inter manus.*
Ca. *Iam hercle ego vos pro matula habebo, nisi mihi matulam datis.*
Phil. *Perij.* Tr. *habe bonum animum, ego istum lepidè medicabor metum.*
Phil. *Nullus sum.* Tr. *taceas: ego, quî istæc sedem, meditabor tibi,*
Satin' habes, si áduenientem ego ita patrem faciam tuum.
Non modò ne introeat, verùm etiam vt fugiat longè ab ædibus?

Vos modò hinc abite intrò, atque hæc hinc properè amolimini.

Phil. *Vbi ego ero?* Tr. *vbi maximè esse vis, cum hac: tu cum istac eris.*

De. *Quid est igitur? abeamus hinc nos?* Tr. *non hoc longè Delphium.*
Namque intus potate, haud tantillo hac quidem caussa minus.

Phil. *Hei mihi, quàm isthæc blanda dicta, quo eueniant madeo metu?*

Tr. *Potin' animo vt sies quieto, & facias quod iubeo?* Phil. *potest.*

Tr. *Omnium primùm Philematium intrò abi, & tu Delphium.*

De. *Morigeræ tibi erimus ambæ.* Tr. *ita ille faxit Iuppiter.*
Animum aduortito tunc tu iam, quæ volo accurarier.
Omnium primùm dum ædes iam fac occlusæ sient.
Intus caue mutire quenquam sineris. Phil. *curabitur.*

Tr. *Tanquam si intus natus nemo in ædibus habitet* Phil. *licet.*

Tr. *Neu quisquam responset, quando hasce ædeis pultabit senex.*

Phil. *Nunquid aliud?* Tr. *clauim mi harunce ædium Laconicam*
Iam iube efferri intus. hasce ego ædeis occludam hinc foris.

Phil. *In tuam custodiam me, & meas spes trado Tranio.*

Tr. *Pluma haud interest, patronus, an cliens propior siet,*
Homini, cui nulla in pectore est audacia.
Nam cuiuis homini, vel optumo, vel pessumo,
Quamuis desubitò facilè est facere nequiter:
Clauim cedò, atque abi intrò, atque occlude ostium.
Verùm id videndum'st, id viri docti est opus,
Quæ designata sint, & facta nequitia,
Nequid patiatur, quamobrem pigeat viuere.
Tranquillè cuncta, & vt proueniant sine malo,
Sicut ego efficiam, quæ facta hic turbauimus,
Profectò vt liqueant omnia & tranquilla sint,
Neque quicquam nobis pariant ex se incommodi.
Sed quid tute egrederis? perij. iam iam optumè
Præceptis paruisti. Pu. *herus iussit maxumo*
Opere orare, vt patrem aliquo absterreres modo,
Ne introiret ædeis. Tr *quin etiam illi hoc dicito,*
Facturum me, vt ne etiam adspicere ædeis audeat,
Capite obuoluto vt fugiat cum summo metu.
Clauim cedò, atque abi hinc intrò, atque occlude ostium.
Et ego hinc occludam. iube venire nunc iam.
Ludos ego hodie viuo præsenti hic seni
Faciam, quod credo mortuo nunquam fore.
Concedam à foribus huc. hinc speculabor procul,
Vnde aduenienti sarcinam imponam seni.

IVPPITER SVPREMVS, &c.] Tranio seruus. Theuripidis senis redit cognito fortunam suam & filii herilis queritur, miseratur, ac deplorat. OCCIDIT SPES NOSTRA] ab omni spe derelicti sumus, spes omnis nostra interiit. Sic loquitur Horat. od. 4 lib. 4 *occidit, occidit spes omnis, & fortuna nostri Nominis, Hasdrubale interempto.* STABVLVM] statio, perfugium, locus in quo confidentia consistere queat. tralatio. NEC SALVS NOBIS SALVTI, &c.] hyperbole. sic Terent. Adelph. *Ipsa si cupiat salus seruare prorsus non potest hanc familiam.* Sic iterum Plaut. suprà in Capt. *Neque iam seruare salus, si volt, me potest.* Marc. Tull. libr. 3. accus. *Ecquod iudicium iam Romæ tam dissolutum, tam perditum, tam nummarium fore putasti, quo ex iudicio te vlla salus seruare posset: enim, &c.* ITA MALI MOERORIS MONTEM M.] mœroris montem. tralatio. sic suprà in Epid. *itaque inruunt in te montes mali.* Illam *mali mærorum*, videtur tale esse, qualia illa [illegible] [illegible]. mel flauum, albi dentes, & similia. QVI HODIE SESE EXCRVCIARI MEAM V. P. D. P.] qui, accepta aliquanta pecunia, possit ferre, se, pro me excruciari: meamvicem, id est, mea vice. Sic

Cicero

Cicero libro 1. epist. ad Lentulum, *nostram vicem ultus est ipse sese* PLAGIPATIDAE] qui plagas pati didicerunt & consueuerunt vel parasitos significat. qui & ridiculi sunt. & plagas saepe perferunt, vt apud Terentium in Eunucho. *At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati possum* vel seruos nequam, mastigias, furciferos. & verberones. vox ficta est à Plauto ad exemplum nominum Graecorum patronymicorum. FERRITRIBACES VIRI] perspicue hac voce significantur serui qui ferro teruntur, vel qui ferrum terunt: hoc est, qui plerumque in compedibus & vinculis ferreis versantur. vox facta est ex voce Latina ferreum, & verbo Graeco τρίβω. ISTI QVI HASTIS TRIVM NVMM. C.] milites significat, qui parua mercede pacta & accepta, periculum capitis adeunt, dum castella, aut oppida munita ex turribus oppugnant. Falae, inquit, dictae ab altitudine, à falado, seu falando, quod apud Etruscos caelum significat, à falis autem fabricam quod est genus teli missile, quo vtebantur ex turribus illis dimicantes, esse nominatam: idem docet Nonius. *Falae*, inquit, *turres sunt lignea*. Ennius li. 15. *Malos defendunt fiunt tabulata falaeque* Iterum Nonius *falarica*, inquit *telum maximum*. Virgilius Aeneid nono. *Sed magistrum stridens contorta falarica venit Fulminis acta modo*. Ennius *Quaque venit valide contorta falarica missu*. dictum hoc genus teli à falis, id est turribus ligneis. vox *hastis* autem in hoc versu mihi suspecta est, eamque delendam censeo. Nam & sententiam corrumpit & si deleatur, versus suis numeris constabit. Natam autem esse puto ex versu sequente, in quo recte, & suo loco ponitur. VBI ALIQVI QVINDENIS HASTIS CORPVS TRANSFIGI SOL.] vbi, id est, in quibus falis, inquit, solent aliqui milites transfigi corpus, hoc est, aliquibus solet transfigi corpus quindenis hastis. transfigi corpus solet, dictum est Graecorum more; τὸ σῶμα, ἀντὶ τὸ σῶμα. PRIMVS QVI IN CRVCEM EXCVCVRR] qui primus pro me, seu in meum locum cucurrerit in crucem, in quam scilicet me senex acturus est, peregrè reuersus. vbi rescierit vitam nostram anteactam & sumtus profusos, & rei familiaris iacturas ac detrimenta. SED EA LEGE VT AFFIC. B. ER.] sed ea lege huic meo vicario talentum dabo, si pedes eius & brachia bis cruci affigantur, ne scilicet possit vnquam promissam mercedem à me petere. Dicuntur haec facete & iocose à Tranione, quasi poenae quidem sibi imminentis vicarium habere velit, sed mercedem pactam ac promissam persoluere ei vicario nolit. PRAESENTARIVM] praesens infrà eadem fabula. *si here'e nunc ferat, Sex talenta magna argenti pro istis praesentaria, Nunquam accipiam* CVRRO CVRRICVLO DOMVM] curriculò aduerbium est hoc loco. Sic Terent. Haut *curriculò percurre*. Iterum Plautus in Persa, *vola curriculò*. ADEST OBSONIVM] affertur nobis obsonium à Tranione. Hoc ita esse putat Philolaches. sed vehementer errat. ABSVMTI SVMVS] interimus. Virgilius lib. 1. Aeneid. *sin absumta salus* &c. Idem libr. 9. *Absumta in Teucros vires caelique marisque*. QVIS ID AIT?] quis ait venisse patrem? QVID EGO AGO?] sic legendum, non vt habent omnes libri vulgati & nonnulli manuscript. *Quid ego agam?* QVID TV MALVM, ME ROGIT. &c.] legendum non vulgò, nunquid tu malum, &c. sententia plana est. quid tu malum me crebrò rogas, quid agas? tu accubas, proinde ac si dicat, tu scis ipse te accumbere. non debes igitur me rogare, quid agas. QVID MIHI SIT BONI, SI MENTIAR?] quid mihi boni hinc redeat, si mentiar, quid mihi prosit mentiri? AMOLIRIER] amoliri. id est, amoueri: auferri ὑποκοριστικῶς accipiendum est. SVSCITA ISTVM] excita istum è somno. CEDO VT BIBAM] da vt bibam. QVI POTEST] qui fieri potest? qui fas est? potest δυνατόν. IVBE ABIRE RVRSVM] iube eum peregrè reuerti. QVID ILLI REDITIO HVC ETIAM FVIT] quamobrem ille huc rediit quid erat causae, cur huc rediret? OFFENDET] ζημιοῖ. MISERVM OPVS IGITVR, DEMVM FODERE PVTEVM VBI S. T.] prouerbium olet. significat autem miserum esse tum demum, rem necessariam prouidere aut parare cum necessitas vrget, & tempus parandi non datur: Tractum ab iis qui tum demùm, cùm sitis vrit, & torret fauces puteum fodere incipiunt. FAVCES TENET] fauces occupauit. DEPOSIVIT CAPVT] demisit caput, vt somnolentus & vino grauis. Sic in Curculione. *Caput deponit, condormiscit. ego ei subduco anulum*. Paulò aliter vsurpauit hoc verbum in Aulular. *vt me deponat vino, eam affectat viam*. Porrò *deposiuit*, antiquum, pro deposuit. CEDO SOLEAS M.] da mihi soleas, qui accubituri erant, calceos aut soccos ponebant: & pedibus incalceatis, tantisper dum coenabant, manebant. si inter cenandum subitò surgendum esset, soleas sumebant. vtebantur enim soleis epulantes, cum in media cena surgendum erat & aegri, & molles & mulieres puerperae. Horatius Satyra vltima libro 2 *Et soleas poscit*. ad quem locum haec de re plura. adde illud Marc. Tull. ex libro 5. accusat. *stetit soleatus praetor populi Rom. cum pallio purpureo, tunicaque talari, muliercula nixus in littore*. VT ARMA CAPIANT] oratio hominis ebrij, & ita mente capti. PERDIS REM] negotium quod nunc agitur corrumpis rationem & facultatem totius huius apparatus amoliendi nobis eripis. INTER MANVS] Marc. Tull. li. 5 accusationum. *Itaque erant exitus eiusmodi, vt alius inter manus, è conuiuio tanquam è praelio auferretur: alius tanquam occisus relinqueretur, plerique sic fine mente, ac sine vllo sensu iacerent*. fortassis hic *inter manus*, idem valet quod *per manus*. Sic enim interpretatur Seruius illud apud Virgil. 2 Aeneid *Namque manus inter maestorumque ora parentum* &c. Et illud libro 7 *Arma inter nubem caeli regione serena*. IAM HERCLE EGO VOS PRO MATVLA HABEBO, &c.] iam hercle ego vos commeiam, nisi, &c. os mihi pro matula eritis nisi &c. MEDICABOR] leuabo, minuam tralatio est. EGO QVI ISTHAEC SEDEM, MEDITAB. TIBI] ego tibi meditabor, quo pacto ista tibi componam, tranquillem, & in tuto collocem. FACIAM TVVM] reddam tuum, tibi conciliem: tuis partibus adiungam. CVM HAC] cum Philematio. TV CVM ISTAC ERIS] tu Callidamates eris cum Delphio. NON HOC LONGE] non tantillum longè abire debetis. hoc δεικτικῶς positum & cum aliquo gestu, & re aliqua minima demonstrata pronuntiandum. Et fortasse actor hoc pronuntians vel vnguem extremum, vel pilum, vel aliquid simile ostendebat, sic & infrà non longè, *tantillo*, etiam δεικτικῶς, positum est NAMQ. INTVS POTATE, HAVD TANTILLO QVIDEM MINVS] namque licet vobis potare haud tantillo minus, id est nihilominus, hac quidem causa propter hanc quidem causam: id est, propter patris aduentum tantillo, δεικτικῶς positum, vt diximus. HEI MIHI, QVAM ISTHAEC BLANDA DICTA, QVOD EVEN. MAD. M.] hei mihi, quam valde metuo, quò tua blanda dicta euadant? madeo metu. id est, perfusus sum metu: plenus sum metus: pertimesco. tralatio est. Sic Lucretius dixit, *arte madere*. libro quarto de Nat. rerum. *Scilicet arte madent simulacra, & docta vagantur, Nocturno facere vt possint in tempore ludos?* Sic idem libro 2 dixit, *Perfusa coloribus omnigenis corpora*. & libro 4. *omnia perfusa lepore*. POTIN' ANIMO VT

PIES QVIETO, &c.] potésne facere, seu potéstne fieri, vt animo sis trãquillo & securo, & facias quod te facere iubeo? hoc est, vt cum Philematio accumbas & potes? POTEST] fas est, fieri potest. Ἀμφιβόλως MORIGERAE TIBI ERIMVS AMBAE] ambiguum. nam vel hoc significat, ambæ tibi in eo parebimus, vt intrò eamus, vel hoc ambæ tibi morẽ geremus, ad libidinem tuam explendam. Nam plerumque morem gerere, locum habet in re turpi. Suet. in Tib. *Quare Parrhasii quoque tabulam in qua Meleagro Atalanta ore morigeratur, legatam sibi sub ea conditione, vt si argumento offenderetur, decies pro ea L L S. acciperet, non modo prætulit, sed & in cubiculo dedicauit.* Eodem referendum est hoc Terentianum in Adelp. *Adolescenti morem gestum oportuit* SAN. *Qui potui melius, qui hodie vsque os præbui.* ITA ILLE FAXIT IVPPITER] faxit Iuppiter ille, qui in cælo habitat, vt vos ambæ mihi morem geratis hoc est, vt ex corpore vestro, ex isto ætatis flore voluptatem capere volenti, obsequamini & gratificemini: Ille Iuppiter autem emphaticõs dictum, & gestu adiuuandum, nempe oculis in cælum sublatis, aut etiam digito cælum versus intento, ac porrecto. sic suprà in Curculione, principio. *Nec me ille sinat Iuppiter*, id est, ille Iuppiter deorum omnium supremus & maximus & potentissimus: Iuppiter deorum atque hominum Rex. OMNIVM PRIMVM DVM] dum, in hanc significationem, particula inseparabilis. MVTIRE] mu facere, mussare, hiscere, hyperbole. TANQVAM SI INTVS NATVS NEMO. &c.] tanquam si nemo in ædibus habitet, nemo natus, nemo mortalis, sic sæpe Plautus suprà in Casina, *De Casina certum'st concedere homini nato nemini.* Sic infrà, scena prox. *Natus nemo in ædibus seruat, neque qui recludat, neque respondeat.* RESPONSET] respondeat. nam responsare aliàs aliud, quàm respondere significat, vt apud Horat. epistola 1. libro 1. *An qui fortuna te responsare superba, Libertum & erectum præsens hortatur & optat?* CLAVIVM MIHI HARVMCE AEDIVM LACONICAM, &c.] claues laconicæ aliis erant, vt ita dicam, malitiosiores, & dolosiores: de quibus Stephanus & Eustathius in secundum librum Iliados. Sic Stephanus. Ἔστι καὶ εἶδος κλειδὸς Λακωνικῆς. Eustathius, Ἔστι δὲ καὶ κλεὶς Λακωνικὴ καινοτέρα τις. id est, est autem clauis Laconica noua quædam. Quæ Camerarius indicauit: sed nihilo plus ex his, quid sit clauis Laconica, intelligimus. Quare id nos ex Suida doceamus. Sic igitur ille, Λακωνικαὶ κλεῖδες, ἃς αὐτὸς Ἀριστοφάνης [illegible]. deinde profert hos Aristophanis versus ex Comœdia quæ scribitur, Θεσμοφοριαζούσαις. οἱ δ' ἄνδρες ἤδη κλειδία Αὐτοὶ φοροῦσι κρυπτά, κακοηθέστατα, Λακωνικ' ἄττα, τρεῖς ἔχοντα γομφίους. Πρὸ τοῦ μὲν οὖν ἦν ἀλλ' ὑποῖξαι τὴν θύραν, Ποιησαμέναισι δακτύλιον τριωβόλου. Νῦν δ' οὗτος αὐτοὺς ὡκότριψ Εὐριπίδης Ἐδίδαξε θριπήδεστ' ἔχειν σφραγίδια Ἐξαψαμένους, &c. id est, viri enim iam claiculas ipsi gerunt occulta malitiosissima Laconica quædam, quæ treis habent denteis. Antea quidem licebat saltem ostium aperire, annulum, quo erat obsignatum, trioboli æstimantibus. Nunc verò, &c. subintelligit mox ex Menandro, Λακωνικὴ κλείς ἐστιν, ὡς δοκεῖ, μοι περιοιστέα, φησίν, ὅτι αἱ θύραι ἔξωθεν ἀποκλείονται μοχλοῦ περιτεθειμένου, ἢ τινος τοιούτου, ὥστε τοῖς ἔνδον μὴ ἐξεῖναι ἀνοῖξαι. id est, clauis Laconica, vt apparet mihi circumferenda est, inquit, quoniam ostium foris clauditur, vecte circumposito aut aliqua re tali, ità vt non liceat iis qui sunt intus, aperire. hæc Suidæ verba, qualis esset clauis Laconica, opinor, declarant. EFFERRI INTVS] efferri domo. [illegible] significat motum de loco. HASCE EGO AEDEIS OCCLVDAM HINC FORIS] vel ex his Plauti verbis intelligere licet, quod iam ex Suida ostendimus clauem Laconicam, hunc vsum præbuisse, vt qui eam haberet, ædeis foris occludere & obserare posset. PLVMA HAVD INTEREST, PATRONVS, AN. &c.] id est, nihil aut parum admodum interest, verùm quis sit patronus, an cliẽs, quod ad illũ hominem attinet, in cuius animo nulla inest audacia. pluma haud interest. hyperbole est & prouerbium olet AN CLIENS PROPIOR SIET] malim legi, *an cliens pot ius fiet.* præterea nonnulli libri haben: *fuat* pro *fiet.* NAM CVIVIS HOMINI VEL OPTIMO VEL PESSVMO] cuiuis homini facile est vitium: & facile est peccare: sed virtus difficilis est, & recte facere magnum opus est. Marcus Tullius libro septimo epistol. ad Atticum, *Quàm non est facilis virtus? quàm verò difficilis eius diuturna simulatio?* Virgilius libro sexto Æneidos, *Facilis descensus Auerni: Noctes atque dies patet atri ianua Ditis: Sed reuocare gradum, superásque euadere ad auras. Hoc opus hic labor est* Hesiodus, Τὴν μέν τοι κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἔστιν ἑλέσθαι Ῥηϊδίως, λείη μὲν ὁδός, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει. Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν &c. Sed quod ait hîc Tranio, homini etiam optimo facile esse facere nequiter, id est improbe, negat Aristoteles viro bono facilè esse peccare. immo cum vir bonus esse nemo possit sine virtute. virtus autem sit habitus, quo ad res & actiones honestas apti, atque expediti sumus, pugnant hæc duo inter se, aliquem esse virum bonum & facere nequiter. QVAMVIS DESVBITO] quantumuis subito & sine longi temporis consultatione, & sine præparatione: αὐτοσχεδίως, seu αὐτοσχεδιαστί. FACERE NEQVITER] facere improbè CLAVEM CEDO, ATQ. ABI INTRO, &c.] hæc dicuntur per interpositionem, seu κατὰ παρένθεσιν. Nam versus qui deinceps sequitur, ne cum superiore cohæret. Alloquitur autem puerum Tranio, eumque sibi clauem dare iubet. Iteratur autem hic versus infrà non longè, ex quo videri possit hinc delendus. VERVM ID VIDENDVM'ST: ID VIRI D. EST OP] verum id considerandum & animaduertendum est: id viri eruditi est opus facere, vt ea quæ designata atque admissa sunt, nequiter atque improbè, seu per nequitiam, tranquille & sine incommodo aut detrimento proueniant, ne quid patiatur, quamobrem, seu propter quod pigeat eum viuere, seu vita sit ei iniucunda atque acerba. QVAE DESIGNATA SINT] designare, inquit Nonius, est cum nota & ignominia aliquid facere Deinde profert illud Terentij ex Adelphis. *illa quæ ante facta sunt, omitto. modò quid designauit?* ad quem locum Donatus, *designare*, inquit, *est rem nouam facere in vtramque partem, & bonam & malam*, &c. Sic igitur hunc locum explicare licet, quæ designata sint, hoc est, quæ nouo more & nouo exemplo facta sint. ET FACTA NEQ.] & quæ facta per nequitiam, hoc est, nequiter atque improbè. NEQVID PATIANTVR, QVAMOBREM P. V. TRANQ. CVNCTA, &c.] sententia nunc est satis plana: sed ordo verborum est aliquantum perturbatus, aut certè implicatus: vnde nascitur nulla obscuritas. adde quod verbum *patiantur*, (sic enim legitur in omnibus libris) sententiam reddebat subobscuram. Quamuis igitur suprà non longe, quæ sit huius loci sententia, ostenderimus, non pigebit me tamen denuò planius & faciliùs eum explicare. Verùm id videndum'st, hoc est, prouidendum est, id viri callidi & sollertis, & intelligentis est opus, facere vt quæ designata sint, & facta nequiter, ea cuncta tranquillè & sine malo eueniant seu procedant & progrediantur: ne quid patiatur, hoc est, ne quid ei accidat, propter quod vita sit ei insuauis, atque

acerba. TRANQVILLÈ CVNCTA. ET VT PROVENIANT. &c.] hic versus coniungendus est, vt dixi, cum illo vlteriore qui superiorem antecedit. *quia designata sint*, &c. hoc modo: vt quæ designata, & facta sint per nequitiam, cuncta tranquille, & sine malo proueniant. Nunc sumendus est versus superior. Ne quid patiatur propter quod viuere tædeat, aut pœniteat aut pigeat. SICVT EGO EFFICIAM, &c.] quemadmodum ego efficiam, vt facta quæ hic turbauimus, hoc est, miscuimus, & turbida, ac turbulenta reddidimus, ea planè, & sine dubio liquida & trāquilla sint. Legēdum autem *turbauimus*, vt edidimus, non vt habent omnes libri vulgati, *turbabimus*. SED QVID TVTE EGREDERIS? &c.] puerum alloquitur, qui cùm iussus est, suprà introire, & ostium occludere, egressus erat tamen, vt quædam Tranioni, Philolachetis verbis, diceret. CAPITE OBVOLVTO. VT FVGIAT. &c.] capite obuoluto, capite operto, ἐγκαλυψάμενος. caput aperiebant, & operiunt, in reb. turpibus deprehensi & summo pudore affecti, & in rebus desperatis. & vitam proiicere parantes. vt apud Hor. Sat 3. lib. 2. *Nam malè re gesta, cum vellem mittere operto, Me capite in flumen.* Tit. Liu. lib. 1. Annal. *I lictor, colliga manus, caput obnubito, arbori infelici suspendito.* Et Socrates apud Plat. in Phædro, de amore verba facturus, caput operit. Plautus infrà scena proxima, *Fuge, atque operi caput.* ET EGO HINC OCCLVDAM] hinc, hoc est, foris, ne, qui sunt intus, exire si velint, possint cui rei vsui est clauis Laconica, vt diximus. LVDOS EGO HODIE VIVO PRAES. H. S. F. QVOD CR. MORT. &c.] personis claris mortuis, ludi funebres fieri solebant Romæ. Hóc igitur dicit Tranio, se Theuropidi seni ludos facturum viuo: quod non sit futurum mortuo: quia Theuropides non est vir aliquis clarus, neque illustris: cuiusmodi personæ sunt tragicæ: sed homo priuatus, & mercator: cuiusmodi personæ sunt comicæ. Tale est illud in Amphitr. *Viuo fit, quod nunquam mortuo quisquam faciet mihi.* VIVO PRAESENTI] prouerbium olet. Lucret. lib. 3. *Mortua cui vita est propè iam viuo atque videnti.* Ad quem locum plura. SPECVLABOR PROCVL.] tanquam è specula prospiciam. SARCINAM IMP. S. sarcinę imponuntur iumentis. significat igitur fortasse se Theuropidem senem pro bestia habiturum, eíque tanquam asino, onus impositurum. vel dicamus potiùs sic esse hoc intelligendum, (non enim sarcinæ, sed onera iumentis imponuntur) vnde aduenientem senem, graui cura, ac molestia afficiam: vel vnde aduenientem senem pulchrè instructum atque ornatum, hoc est, molestia affectum, hinc amoliar atque abstergeam: vt sit allegoria ab iis, qui sarcinis onerantur grauioribus. Quin redeo ad illud, quod initiò posui de iumentis, quibus onera imponuntur si quis fortè probabit magis. cum quo congruit quod est infrà eadem fabula. ibi, *Vehit hic clitellas, vehit hic alter senex. Nouitium mihi quæstum instituo non malum. Nam mulziones multos clitellarios habent: ego homines habeo clitellarios.* Pertinet eodem fortassis & illud quod est in Milite Glorioso, *Vos modò curate, ego illum probè iam oneratum huc accibo.*

THEVROPIDES senex. TRANIO seruus.

Habeo, Neptune magnam gratiam tibi,
Quom me amisisti vix à te viuom modò.
Verum si posthac me pedem latum modò,
Scies imposuisse in vndam, haud caussa'st, illico
Quod nunc voluisti facere, quin facias mihi.
Apage, apage te à me, nunc iam post hunc diem
Quod crediturus tibi fui, omne credidi?

Tr. *Ædepol Neptune peccauisti largiter,*
Qui occasionem hanc amisisti tam bonam.

Th. *Triennio pòst Ægypto adueni domum,*
Credo expectatus veniam familiaribus.

Tr. *Nimio ædepol ille potuit exspectatior*
Venire, qui te nuntiaret mortuum.

Th. *Sed quid hoc? occlusa ianua'st interdius?*
Pultabo heus ecquis istas aperit mihi foreis.

Tr. *Quis homo est, qui nostras ædeis accessit propè?*

Th. *Meus seruos hic quidem est Tranio.* Tr. *ô Theuropides.*
Here salue, saluum te aduenisse gaudeo.
Vsque ne valuisti. Th. *vsque, vt vides.* Tr. *factum optimè.*

Th. *Quid vos insanine estis?* Tr. *quidum?* Th. *sic quia.*
Foris ambulatis natus nemo in ædibus
Seruat, neque qui recludat, neque qui respondeat.
Pultando pedibus penè confregi assulas.

Tr. *Eho an tu tetigisti has ædeis?* Th. *cur non tangerem?*
Quin pultando, inquam, penè confregi fores.

Tr. *Tetigistin'? Th.tetigi,inquam,& pultaui. Tr.vah. Th.quid est?*
Tr. *Malè hercle factum. Th quid est negotij? Tr.non potest*
Dici,quàm indignum facinus fecisti,& malum.
Th. *Quid iam? Tr.fuge obsecro atque abscede ab ædibus.*
Fuge huc,fuge ad me propius,tetigistin' fores?
Th. *Quomodo pultare potui,si non tangerem?*
Tr. *Occidisti hercle. Th.quem mortalem? Tr.omneis tuos.*
Th. *Di te,deæque omnes perduint cum isto omine.*
Tr. *Metuo,te atque istos expiare vt possies.*
Th *Quamobrem? aut quàm subitò rem mihi apportas nouam?*
Tr. *Eheus, iube illos illinc amabo abscedere.*
Th. *Abscedite. Tr.adésne attigatis,tangite*
Vos quoque terram. Th.obsecro hercle quin eloquere iam.
Tr. *Quia septem menses sunt,cùm in hasce ædes pedem*
Nemo intrò tetulit,semel vt emigrauimus.
Th. *Eloquere quid ita? Tr.circumspice dum,numquis est*
Sermonem nostrum qui aucupet? Th.tuum probè est.
Tr. *Circumspice etiam. Th.nemo est,loquere nunc iam.*
Tr. *Capitalis cædes facta'st. Th.non intelligo.*
Tr. *Scelus,inquam,factum'st iamdiu antiquom & vetus.*
Antiquom id adeò nos nunc factum inuenimus.
Th. *Quid istuc est sceleste? aut quis id fecit? cedò.*
Tr. *Hospes necauit hospitem captum manu,*
Iste,vt ego opinor,qui has tibi ædeis vendidit.
Th. *Necauit? Tr.aurúmque ipsi ademit hospiti,*
Eúmque hic defodit hospitem ibidem in ædibus.
Th. *Quapropter id vos factum suspicamini?*
Tr. *Ego dicam,ausculta. vt foris cenauerit*
Tuus gnatus,postquàm redit à cena domum,
Abîmus omnes cubitum,condormiuimus.
Lucernam fortè oblitus fueram exstinguere.
Atque ille exclamat de repentè maximùm.
Th. *Quis homo? an gnatus meus? Tr.st,tace.ausculta modò,*
Ait venisse illum insomnis ad se mortuum.
Th. *Nempe ergo in somnis? Tr.ita.sed ausculta modò:*
Ait illum hoc pacto sibi dixisse mortuum.
Th. *Insomnis? Tr.mirum quin vigilanti diceret,*
Qui abhinc sexaginta annis occisus foret.
Interdum ineptè stultus es.
Th. *Taceo. Tr.sed ecce quæ ille inquit:*
Ego transmarinus hospes sum Diapontius,
Hîc habito,hæc mihi dedita est habitatio.
Nam me Acheruntem recipere Orcus noluit,
Quia præmaturè vita careo.per fidem
Deceptus sum.hospes hic me necauit ísque me
Defodit insepultum,clàm ibidem in hisce ædibus,
Scelestus auri caussa.nunc tu hinc emigra:
Scelestæ hæ sunt ædes,impia est habitatio.

Quæ hic monstra fiunt, anno vix possim eloqui.
Secede. TH. *Quid obsecro factu'st?* TR. *concrepuit foris,*
Hiccine percussit? TH. *guttam haud habeo sanguinis,*
Viuom me arcessunt ad Acheruntem mortui.
Th. *Perij. illisce hodie, hanc conturbabunt fabulam.*
Nimis quam formido, ne manifestò hic me opprimat.
Th. *Quid tute tecum loquere?* TR. *abscede ab ianua.*
Fuge obsecro hercle? TH. *quo fugiam? etiam tu fugis?*
Tr. *Nihil ego formido, pax mihi est cum mortuis.*
Th. *Heu Tranio.* TR. *non me appellabis, si sapis.*
Nihil ego commerui, neque istas percussi foreis.
Th. *Quæso quid ægrè est? quæ res te agitat Tranio?*
Qui cum istæc loquere? TR. *an quæso tu appellaueras?*
Ita me di amabunt, mortuum illum credidi
Expostulare, quia percussisses foreis.
Sed tu etiámne astas, nec, quod dico, obtemperas?
Th. *Quid faciam?* TR. *caue respexis. fuge, atque operi caput.*
Th. *Cur non fugis tu.* TR. *pax mihi est cum mortuis.*
Th. *Scio, quid modo igitur cur tantopere extimueras?*
Tr. *Nihil me curassis, inquam, ego mihi prouidero.*
Tu, vt occepisti, tantum quantum quis, fugies,
Atque Herculem inuocabis. TH. *Hercules te inuoco.*
Tr. *Et ego, tibi hodie vt det, senex magnum malum.*
Proh di immortales, obsecro vostram fidem,
Quid ego hodie negotij confeci, malùm?

AMISISTI] missum fecisti. SI POSTHAC ME PEDEM LATAM M.] pedis latitudinem modò, hyperbole. Sic Marcus Tullius pro Deiotaro, *Negas vnquam se à te in Deiotari tetrarchia pedem discessisse.* Idem epist. ad Atticum libro 13. epistola 19. *Nos cùm flumina & solitudines sequemur, quò facilius sustentare nos possemus. pedem è villa adhuc egressi non sumus.* Iterum Plautus suprà in Aulularia, *Istic adesto. si hercle tu ex istoc loco digitum transuersum aut vnguem latum excesseris, &c.* sententia autem hæc est: si posthac Neptune, scies me non corpus, sed pedem latum modò, pedem, non quàm longus est, sed quàm latus est modò, in vndam maris imposuisse. Non est tibi causa. seu causam non dico. quamobrem mihi non facias, quod facere voluisti, non me fluctibus mergas, atque obruas. NVNC IAM POST HVNC DIEM QVOD CRED. T. F.] id est, nunquam tibi post hunc diem quidquam committam, quia infidus es scilicet. PECCAVISTI LARGITER] magnopere peccasti. TRIENNIO POST, &c.] triennio postquàm discessi domo. EXSPECTATVS] optatus. OCCLVSA IANVA'ST INTERDIVS.] obserata ianua est interdiu. Claudebantur quidem olim fores interdiu: sed claui non claudebantur. hoc est, non occludebantur, vel claudebantur quidem interdiu claui, & obseruabantur, intus: sed non foris. Nam suprà Tranio ostium clausit foris, claui Lacon ca: quod fiebat tum cum ædeis erant vacuæ, aut cùm paterfamiliâs, eos qui domi erant, nolebat domo egredi posse. Hoc igitur esse factum miratur Theuropides. INTERDIVS?] interdiu? QVIDVM] quamobrem igitur istuc rogas? Terent. in Eunucho, *Nunquidnam hic, quod nolis vides? P. SE. GN. credo. at nunquid aliud? P. qui dum? G. quia tristis es.* suprà diximus particulam *dum* hoc loco esse inseparabilem. NATVS NEMO] mortalis nemo: sic suprà, *tanquam si natus nemo in ædibus habitet.* SERVAT] custodit, custos relictus est. NEQVE QVI RECLVDAT] neque qui aperiat ostium. ASSVLAS] paruos asseres, ex quibus foreis constant, vnde *assulatim* aduerbium, quo suprà vsus est in Captiuis, *Priusquam pultando assulatim foribus exitium dabo.* MALE HERCLE FACTVM] profectò non oportuit ædeis tangi. QVID IAM?] quamobrem tandem indignum, & malum facinus à me factum est, quod has foreis tetigit. OCCIDISTI] perdidisti: oratio imperfecta, nam deest nomen accusandi casus, vt licet ex interrogatione senis intelligere. PERDVINT] perdant, sic autem legendum non *perduaxint*, vt habent libri omnes impressi, quod indicauit Adrianus Turnebus Aduersarior. lib. 16. cap. 10. CVM ISTO OMINE] cum isto malo omine: id est, cum ista oratione, qua meis omnibus exitium & interitum ominaris. METVO, TE, ATQ. ISTOS EXP. VT P.] id est, metuo ne te: & tuos impietate purgare non possis, expiare, & impiare, opponuntur inter se Plautus in Pœnulo, *Impias here, te oratorem verberas.* Horatius oda 5. Epod. *Diris agam vos: dira detestatio, nulla expiatur victima.* ILLOS] conseruos meos, quos tecum duxisti, & reduxisti NE ATTIGATIS] ne attingatis, *attigatis* à verbo composito *attigo*, cuius est simplex *tago*: quo vsi sunt veteres, pro *tango*. De quo alibi plura. TANGITE VOS QVOQ. TERRAM] genus venerationis, & precationi, *terram tangere.* Macrobius, *cùm Tellurem dicit, manibus terram tangit.* Varro libr. 1 de re rustica, *Hoc ter nouies cantare iubet,*

terram tangere, despuere, silentium cantare. Quæ à Turnebo notata sunt, lib. Aduers. suprà proximè commemorato. Neque locus tamen indicatus: quod est illi vsitatum: sed admonendus est lector, quod Turnebus præteriit hunc venerandi ritum vsurpari non consueuisse, nisi in iis rebus, quæ ad eos inferos, & ad mortuos pertinent, vt licet ex Macrobii verbis intelligere: & verò Plautus quoque hoc loco indicat. Nam propterea Tranio terram tangi iubet, quia hospes ab hospite necatus, atque in ædibus defossus est, vt quidem commentus ille est, & vti simulat. QVIA SEPTEM MENSES SVNT, CVM IN HASCE AEDEIS PEDEM N. &c] pedem retulit, id est, pedem intulit, iam hoc loquendi genus elegans, & bonis scriptoribus Latinis vsitatissimũ est. *Septem menses sunt, cùm* &c pro septem menses transacti sunt, à quo tempore nemo in has ædeis, &c. SEMEL VT EMIGRA.] postquam semel ex iis emigrauimus, CIRCVMSPICE DVM, NVNQVIS EST SERM. Q. AVC.] circumspice igitur, *dum*, particula inseparabilis, quæ verbo circumspici, annecti debet. Iubet autem Tranio herum suum maiorem circũspicere, & videre, nunquis sit eorum, quæ loquũtur, arbiter, quasi aliquid arcanum, & reconditum, & nõ vulgandum dicturus. SERMONEM NOSTRVM AVCVPET?] qui sermones nostros aucupetur? qui, quæ loquimur, excipere, hoc est, exaudire possit & velit. tralatio est, aucupo, as, autem dixerunt veteres, & aucupor, ris. Iterum Plautus in Truculento, *lepidè acaster aucupaui, & mea sententia,* plura exempla legere licet apud Nonium in verbo *aucupaui,* seu *aucupo.* TVTVM PROBE EST] nulli sunt arbitri, qui sermonem nostrum aucupari possint, tutũ est, & sine periculo, licet quiduis dicere, soli sumus. CAPITALIS CAEDES FACTA'ST] scelerata, impia & extremo supplicio digna cędes admissa est. SCELVS INQVAM, &c. vel ex hoc loco intelligere licet, quod istis ludimagistris linguæ Latinæ, & omnium bonarũ artium imperitis persuaderi non potest, scelus significare facinus aliquod, quod inquinat, & impurum reddit: qualis est cædes: nam qui cædem commiserunt, maximè ciuis aut hospitis impuras manus habent ipsique impuri sunt. Prętereà omnis impietas, omnéque factum impium, scelus est: vt contemnere diuos, seu deum potius, prodere patriam, non alere, aut non colere parentes & propinquos, eósque qui parentum loco nobis esse debent, vt homines de nobis bene meritos, scelus est: & qui talia fecerunt, scelerati, scelesti, scelerosi à Latinis appellantur. ANTIQVOM ID ADEO NOS NVNC FACTVM INVEN.] hoc facinus antiquum quidem est, sed nos nunc factum cognouimus, & comperimus. SCELESTE] scelestum appellat Tranionem senex impropriè [illegible]. HOSPES NECAVIT HOSPITEM] cædes hospitis, cædi parentis proxima. Horat. oda 13. lib. 2. *Illum & parentis, crediderim sui, Fregisse ceruicem, & penetralia Sparsisse nocturno cruore Hospitis,* &c. Virgi. libro 3. Æneid. *fas omne abrumpit: Polydorum obtruncat, & auro Vi potitur* M. Tull. pro Deiotaro, *Vt enim omittam, cuius tanti sceleris fuerit in conspectu Deorum penatum necare hospitem,* &c. CAPTVM MANV] manu prehensum. ATQVE ILLE EXCLAMAT, &c.] id est, continuò gnatus tuus maxima voce derepentè exclamat. *atque* hic valet continuò, statim: de quo alibi. *exclamat maximum,* autem Poëtarum & Græcorum more dictum. sic Horat. epistola ad Pisonem: *succurrite longum Clamet io ciues.* ST, TACE] *St,* parcula est, silentium indicens, suprà in Curculione, *St, tace, tace. ✝ taceo hercle: quid est?* Idem in Casina *St, tace, atque abi, neque paro, neque hodie coquetur.* Idem in Epid. *St, tacete. habete animum bonum: li-*

quido exeo foras Auspicio. IN SOMNIS &c. id est, *ὄναρ* seu *κατ' ὄναρ,* dum dormit ipse dormientem per somnos. hoc enim significat in somnis. quamuis autem non omnes qui dormiunt, somnient: omnes tamen qui somniant (de iis loquor, qui propriè somniare dicunt, non de iis quos per translationem sermonis Latini dicunt somniare etiam vigilanteis) omnes igitur, qui verè & propriè somniant, dormiunt. hinc fit, vt apud Latinos in somnis idem valeat, quod apud Græcos *κατ' ὄναρ.* Virg. lib. 1. Æneid. *Ipsa sed in somnis inhumati venit imago Coniugis, ora modis attollens pallida miris.* Idem lib. 2. *In somnis ecce ante oculos mæstissimus Hector Visus adesse mihi, largósque effundere fletus.* Idem libro 3. *Visi ante oculos astare iacentis In somnis multo manifesti lumine quà se Plena per incertas fundebat luna fenestras.* Idem libro 4. *Me patris Anchisæ quoties humentibus vmbris Non operit terras, quoties astra ignea surgunt, Admonet in somnis, & turbida terret imago.* Vbi notat Seruius, *insomnis* pro *insomniis,* more suo: sed errat Seruius. Idem ibidem. *agit ipse furentem, In somnis ferus Æneas,* &c. Vbi nota, idem iterum errans insomnis, pro insomniis, id est, vigiliis: & declinatur insomnia, æ. Errant, & qui eum sequuntur. in iis Turnebus lib. Aduersariorum capite 26. quanquam non dicit ille se probare, ne quis dicat me id in eum conferre, quod non scripsit. Idem Virg. lib. eodem, *Huic se forma dei vultu redeuntis eodem Obtulit in somnis.* Idem libro 12. *Ac velut in somnis oculos vbi languida pressit Nocte quies,* &c. Terent. Andr. *Quo æquior sum Pamphilo, si se illam in somnis quàm illum amplecti maluit.* Vbi notat Donatus, *in somnis,* id est *per noctem.* M. Tull. libro 1. de Diuinatione, *concubia nocte visum esse in somnis ei, qui erat in hospitio illum alterum orare, vt subueniret, quod sibi à caupone interitus pararetur.* &c. Idem paucis versibus pòst. *in quiete vidisse,* dicit pro, *in somnis vidisse* ibi, *Sæpè tibi meum narraui, sæpè ex te somnium audiui tuum, me, cùm Asiæ prouinciæ præessem, vidisse in quiete, cùm tu equo aduectus ad quandam magni fluminis ripam, prouectus subitò, atque delapsus in flumen, nusquam apparuisses, me contremuisse timore perterritum,* &c. Idem libr. 2. *Parere quadam matrona cupiens, dubitans, essétne pragnans, visa est in quiete obsignatam habere naturam,* &c. Idem eodem libro, *Ad interpretem retulit. aquilam se in somnis visam esse factum* Iterum libr. 1. ex Troadib. Eurip. *Quia mater grauida parere se ardentem facem Visa est in somnis Hecuba* &c. Plautus in Amphitr. *Ibi si fortè vidisses quendam in somnis. Sosiam.* SOS. *Non soleo ego somniculosè heri imperia persequi. Vigilans vidi: vigilans nunc te video.* &c. En tibi, videre aliquid in somnis, & videre vigilantem, inter se opponitur. Idem ibidem. AMPH. *Tu me heri hic vidisti*] ALC. *Ego, inquam, si vis me decies dicere.* AMPH. *In somnis fortasse.* ALC. *Immò vigilans vigilantem.* Hæc tot exempla collegimus, vt cuiuis ex eis intelligere liceat, eos falli, qui scribendum putant *insomnis,* aut *insomnis* positum putant vna voce pro *insomniis* ab insomnia, æ, in quibus est Seruius. MIRVM QVIN VIGILANTI DICERET QVI ABHINC SEX.] ironia est, *mirum quin* autem valet, *mirum quod non,* seu *mirum quare non* suprà in Amphitr. *Mirum quin te aduersus dicat.* id est, mirum Sosiam aduersus te non dicere seu mirũ, quòd Sosia aduersus te non dicat, Ad quem locũ de hac locutione plura. Huius igitur loci sententia est: mirum quòd non mortuus ille diceret vigilanti, Qui mortuus, abhinc sexaginta annis occisus foret. proinde ac si dicat, qui fieri potuit, vt qui abhinc annis sexaginta necatus fuit, diceret aliquid filio tuo vigilanti? Nam qui loquitur cum vigilante & vidente, is viuus sit, necesse est. At mortuum esse, & viuere, pugnant inter se. VIGILANTI] *vt sup.* DIAPONTIVS] nomen fictũ & Græcum

Græcum. *διαπόντιος* autem idem valet quod Latina vox, transmarinus. DEDITA] in potestatem tradita. ACHERVNTEM] in sedem, seu locum inferorum, videtur esse aduerbij loco positum. ORCVS] Pluto vnde sit dictus orcus, alibi à nobis dictum est. PRAEMATVRE VITA CAREO] ante diem mortuus sum: morte non naturali extinctus sum. PER FIDEM DECEPTVS SVM] dum hospiti fidem habeo, deceptus sum, dum me hospiti credo, in fraudem incidi. vel dic, per eius fidem, malam scilicet. vt loquitur M. Tull. in orat. pro Sext. Roscio Amer. *Ad cuius igitur fidem confugiet, cùm per eius fidem læditur, cui se commiserit?* INSEPVLTVM] humatum quidem, & in terram defossum, sed honore sepulturæ carentem, & nō rite, hoc est, non iniecto ter puluere sepeltum. SCELESTAE HAE SVNT AEDES] impuræ hæ sunt ædes, quia resperfæ hospitis sanguine. Virg. lib. 3. Æneid. *Omnib. idem animus scelerata excedere terra, Linquere pollutum hospitium* Eod. lib. *Parce pias scelerare manus.* CONCREPVIT FORIS] fortasse qui intus erant, contrà quàm eis imperatum à Tranione fuerat, strepitum aut sonitum aliquem ediderant. eum strepitum, vt occulet Tranio, lemuribus & monstris illis quæ commentus est, attribuit. HICINE PERCVSSIT?] scit Tranio neminem ex iis, qui foris sunt, foreis percussisse: sed hoc quęrit, vt Theuropidem terreat? quasi lemures percusserint, & eadem opera, vt eorum, qui sunt intus, strepitũ tegat & occultet. GVTTAM HAVD HABEO SANGVINIS] exsanguis sum metu. AD ACHERVNTEM] ad inferos. PERII. ILLICE HODIE HANC CONT. FAB.] hæc secum loquitur Tranio, molestè ferens Philolachem & ceteros, qui vnà clamare & strepere, metuensque ne tota fallacia aperiatur & patefiat: quod si fiat, tota fabula conturbetur: quæ à monstris & lemuribus Mostellaria dicitur. NIMIS QVAM FORM. NE M. ME, OPPR.] valde metuo, ne me Theuropides in manifesto mendacio deprehendat. Sic loquitur in Menæchm. *Quin tu taces? Manifestò faxo iam opprimes.* ETIAM TV FVGIS?] id est, quin tu etiam fugis? ánnon tu etiam fugis? PAX MIHI EST CVM MORTVIS] non læsi mortuos, quare nullas mecum inimicitias gerunt mortui. NON ME APPELL. SI S.] simulat Tranio se audire vocem mortui, & se appellari à mortuo, quasi ab ipso aliquid commissum sit, propter quod ab illo compelletur, atque accusetur. NIHIL EGO COMMERVI, &c.] quasi dicat, noli me appellare, neque accusare, tu qui mortuus es insepultus, quasi has foreis percusserim. Nam ego nihil commerui id est, nullã culpã admisi, neque has foreis attigi: sed hunc senem accusa, qui foreis pulsauit. Hęc autem omnia eò pertinent, vt senex territus abscebat ab ędibus. QVAESO QVID ABORE'ST?] quæso quid tibi ægrè est? quid est, quod ægrè fers? EXPOSTVL.] quæri CAVE RESPEXIS] caue respexeris. ne retrò adspexeris. FVGE ATQ. OP. CAP.] fuge operto capite, *φεῦγε ἐγκαλυψάμενος*. in rebus dubiis & desperatis caput operiebãt. suprà scena superiore: *quin etiam illi hæc dicito, Facturũ me, vt ne etiam aspicere ædes audeat.* ad quem locũ hac de re plura. NIHIL ME CVRASSIS, INQVAM, &c.] nihil me curaueris, inquam, ego mihi consuluero, tu tibi consule. QVANTVM QVIS] quantum potes. ATQVE HERCVLEM INVOCABIS] Herculem vt, ἀλεξίκακον, id est, malorum depulsorem, inuocabis. ET EGO, &c.] & ego Herculem inuoco, &c. TIBI HODIE VT DET, SENEX, MAGN. MALVM] hæc dicit Tranio oratione ad spectatores versa, ego quoque senex Herculem inuoco, vt tibi det magnum malum, QVID EGO HODIE NEGOT. CONFECI? MALVM] malum, hic interiectio est.

DANISTA, THEVROP. senex, TRANIO seruus.

SCelestiorem ego annum argento fœnori,
Nunquam vllum vidi, quàm hic mihi annus obtigit,
A mane ad noctem vsque in foro dego diem.
Locare argenti nemini nummum queo.
Tr. Nunc pol ego perij planè in perpetuum modum.
Danista adest, qui dedit argentum fœnori,
Qui amica est emta, quoque opus in sumtus fuit.
Manifesta res est, nisi quid occurro prius,
Ne hoc nunc senex resciscat, ibo huic obuiam.
Sed quidnam hic sese tam citò recipit domum?
Metuo ne de hac re quippiam hic inaudiuerit.
Accedam atque appellabo. heu, quàm timeo miser.
Nihil est miserius, quàm animus hominis conscius,
Sicut me habet. verùm vtut res se habet,
Pergam turbare porrò. ita hæc res postulat.
Vnde is? Th. conueni illum, vnde hasce ædeis emeram.
Tr. Nunquid dixisti de illo quod dixi tibi?
Th. Dixi hercle verò, atque omnia. Tr. væ misero mihi.
Etiam fatetur de hospite? Th. immò pernegat.

Tr. *Cape hercle te obsecro, cum eo vna indicem.*
Sed eum videto vt capias, qui credat mihi.
Tam facilè vinces, quàm pirum volpes comest.
Metuo ne technæ meæ perpetuò perierint.

Th. *Quid tute tecum?* Tr. *nihil enim. sed dic mihi,*
Dixtin' quæso? Th. *dixi inquam, atque ordine omnia.*

Tr. *Etiam fatetur de hospites?* Th. *immò pernegat.*

Tr. *Negat?* Th. *negat, inquam.* Tr. *perij oppidò, cùm cogito.*
Non confitetur? Th. *dicam, si confessus sit.*
Quid nunc faciendum censes? Tr. *egon' quid censeam?*
Cape, obsecro, hercle te, cum eo vna indicem.
Sed eum videto, vt capias, qui credat mihi.
Tam facilè vinces quàm pirum volpes comest.
Misericordias tandem habere hominem oportet
Illi bucida erunt multo potiùs quàm ego sim restio
Mane tu, atque aßiste illico.

Da. *Sed Philolachetis eccum seruum Tranium,*
Qui mihi neque fœnus, neque sortem argenti danunt.

Th. *Quo tu te agis?* Tr. *nec quoquam abeo. na ego sum miser.*
Scelestus, natus diis inimicis omnibus.
Iam illo præsente adibit. na ego homo sum miser.
Ita & hinc & illinc exhibent negotium,
Sed aucupabo adire. Da. *hic ad me it, saluus sum.*
Spes est de argento. Tr. *hilarus est frustra istic homo.*
Saluere iubeo te mi Saturides bene.

Da. *Salue & tu. quid de argento?* Tr. *abi sis belua.*
Continuò adueniens pilum iniecisti mihi.

Da. *Hic homo est inanis.* Tr. *hic homo est certè hariolus.*

Da. *Quin tu istas mittis tricas?* Tr. *nunquam potuisti mihi*
Magis opportunus aduenire quàm aduenis.

Da. *Quid est?* Tr. *concede huc.* Da. *quin mihi argentum redditur?*

Tr. *Scio te bona esse voce, ne clames nimis.*

Da. *Ego hercle verò clamo.* Tr. *ah gere morem mihi.*

Da. *Quid tibi ego morem vis geram?* Tr. *abi quæso hinc domum.*

Da. *Abeam?* Tr. *redito huc circiter meridie.*

Da. *Reddeturne igitur fœnus?* Tr. *reddetur, nunc abi.*

Da. *Quid ego huc recursem, aut operam sumam, aut conteram?*
Quid si hic manebo potius ad meridiem?

Tr. *Immò abi domum, verum hercle dico. abi modò*

Da. *Quin vos mihi fœnus date quid nugamini?*

Tr. *Eu, hercle na tu abi modò, ausculta mihi.*

Da. *Iam hercle ego illunc nominabo hic.* Tr. *euge, strenuè.*
Beatus verò es nunc cùm clamas. Da. *meum peto.*
Multas me hoc pacto iam dies frustramini.
Molestus si sum, reddite argentum, abiero.

Tr. *Responsiones omnes hoc verbo eripit.*
Sortem accipe. Da. *immò fœnus, id primùm volo.*

Tr. *Quid tu te hominem, hominum omnium teterrime.*

Venisti huc extentatum? agas quod in manu est,
Non dat, non debet. Da. *non debet?* Tr. *nec erit quidem.*
Ferre hoc potes, an mauis vt aliquò abeat foras?
Vrbem exsul linquat factus hic caussa tui?
Cui sortem vix dare licebit. Da. *quin non peto.*

Th. *Eia mastigia ad me redi.* Tr. *iam istic ero.*
Molestus ne sis, nemo dat, age quod lubet
Tu solus credo fœnore argentum datas.

Da. *Cedò fœnus redde fœnus, fœnus reddite,*
Daturin' estis fœnus actutùm mihi?
Date mihi fœnus. Tr. *fœnus i'ic, fœnus hîc.*
Nescit quidem nisi fœnus fabularier,
Veterator. neque ego tetriorem beluam
Vidisse me vnquam quenquam, quàm te, censeo.

Da. *Non edepol nunc me tu tuis verbis territas.*
Calidum hoc est, & si procul abest, vrit malè.

Th. *Quod illud est fœnus obsecro, quod illic petit?*

Tr. *Pater eccum aduenit peregrè non multo prius*
Illius. is tibi & fœnus, & sortem dabit.
Ne inconciliare quid nos porrò postules.
Vide num moratur? Da. *quin feram si quid datur.*

Th. *Qu d ais tu?* Tr. *quis vis?* Th. *quis illic est? quid illic petit?*
Quid Philolachetem gnatum compellat meum
Sic, & præsenti tibi facit conuicium?
Quid illi debetur? Tr. *obsecro hercle te iube*
Obiici argentum huic ob os impura belua.

Th. *Iubeam?* Tr. *iube homini argento os verberarier.*

Da. *Perfacilè ego ictus perpetior argenteos.*

Th. *Quod illud argentum est?* Tr. *huic debet Philolaches*
Paulùm. Th. *quantillum?* Tr. *quasi quadrag nta minas.*

Da. *Ne sanè id multum censeas: paulum id quidem est.*

Tr. *Audin? videtúrne obsecro hercle idoneus,*
Danista qui sit? genus quod improbißimum'st.

Th. *Non ego istuc curo, quis iste sit, vnde sit:*
Illud volo mihi dici, id me scire expeto.
Adeò etiam argenti fœnus creditum audio.

Tr. *Quattuor quadraginta illi debentur minæ.*
Dic tu daturum, vt abeat. Th. *eg n' dicam dare?*

Tr. *Dic.* Th. *egóne?* Tr. *tu ipsus. dic modo, ausculta mihi.*
Promitte: age, inquam, ego iubeo. Th. *responde mihi.*
Quid eo est argento factum? Tr. *saluum est.* Th. *soluite*
Vosmet igitur, si saluum est. Tr. *ædeis filius*
Tuus emit. Th. *ædeis?* Tr. *ædeis.* Th. *euge, Philolaches*
Patrißat, iam homo in mercatura vortitur.
Ain tu? ædeis? Tr. *ædis, inquam: sed scin' cuiusmodi?*

Th. *Quî scire poßim?* Tr. *vah.* Th. *quid est?* Tr. *ne me roga.*

Th. *Nam quid ita?* Tr. *speculo claras, clarorem merum.*

Th. *Bene hercle factum. quid? eas quanti destinas?*

Tr. *Talentis magnis totidem, quot & ego & tu sumus.*
Sed arraboni has dedit quadraginta minas?
Hinc sumpsit quas ei dedimus, satin' intelligis?
Nam postquam haece ædes ita erant vt dixi tibi,
Continuò est alias ædis mercatus sibi.

Th. *Bene hercle factum.* Da. *heus iam appetit meridies.*

Tr. *Absolue hunc, quæso, vomitum, ne hic nos enecet.*
Quattuor quadraginta illi debentur minæ,
Et sors & fœnus. Da. *tantum est, nihilo plus peto.*

Tr. *Velim quidem hercle, vt vno nummo plus petas.*

Th. *Adolescens mecum rem habe.* Da. *nempe abs te petam.*

Th. *Petito cras.* Da. *abeo sat habeo, si cras fero.*

Tr. *Malum quod isti dij, deæque omnes duint,*
Ita mea consilia perturbat penissimè.
Nullum ædepol hodie genus est hominum tætrius,
Nec minus bono cum iure, quàm Danisticum.

Th. *Qua in regione istas ædeis emit filius?*

Tr. *Ecce autem perij.* Th. *dicisne hoc quod te rogo?*

Tr. *Dicam, sed nomen hominis quæro quod siet.*

Th. *Age comminiscere ergo.* Tr. *quid ego nunc agam?*
Nisi vt in vicinum hunc proximum mendacium,
Eas emisse ædis huius dicam filium?
Calidum hercle audiui esse optimum mendacium,
Quicquid dei dicunt, id rectum est dicere.

Th. *Quid igitur iam commentu's?* Tr. *dij istum perduint,*
Imo istunc potius. de vicino hoc proximo
Tuus emit ædis filius. Th. *bonan' fide?*

Tr. *Siquidem es argentum redditurus, tum bona.*
Si redditurus non es, non emit bona.

Th. *Non in loco emit perbono has.* Tr. *immo optimo.*

Th. *Cupio hercle inspicere has ædis. pulta dum fores.*
Atque euocato aliquem intus ad te Tranio.

Tr. *Ecce autem nunc quid ego dicam nescio,*
Iterum iam ad idem saxum me fluctus ferunt.
Quid nunc? non hercle quid nunc faciam, reperio:
Manifestò teneor. Th. *euoca dum aliquem foras,*
Qui circunducat. Tr. *heus tu. at hic sunt mulieres.*
Videndum est primùm, vtrùm eæ velint, an non velint.

Th. *Bonum æquómque oras, percontare & roga,*
Ego hic tantisper dum exis, te opperiar foris.

Tr. *Dij te, deæque omnes funditus perdant senex,*
Ita mea consilia vndique oppugnas mala.
Euge optimè. eccum dominus ædium foras,
Simo progreditur ipsus. huc concessero,
Dum mihi senatum consilij in cor conuoco.
Igitur tum accedam hunc. quando quid agam inuenero.

SCELESTIOREM] hyperbole, vituperatoris & accusatoris propria. voluit enim dicere simplici- ter, magis aduersum, seu magis incommodum: ARGENTO FOENORI, &c.] subintelligendum, ... [illegible] hoc

locando, hoc modo, scelestiorem ego annum argento fœnori locando nunquam vidi, quàm hunc. DEGO DIEM] transigo, & traduco diem. LOCARE] locare fœnori: collocare M. Tull libr 2. de officiis, *Sed ut pecunia non quærenda solùm ratio est, verumetiam collocanda, quæ perpetuos sumtus suppeditet, nec solum necessarios, sed etiam liberales: sic & gloria*, &c. DANISTA ADEST] Danista, hoc est, fœnerator Hic fœnerator, dum ad Philolachem venit, ut pecuniam quam ei fœnori dedit, repetat, aut fœnus exigat, casu Tranioni eius seruo fit obuiam. hinc turba oritur, metúsque Tranioni iniicitur, ne tota fallacia patefiat augetur metus celeriore, quàm sperarat Tranio Theuropidis reditu: qui è vestigio domus venditorem adierat, & cum eo egerat, ut pretium redderet, & domus esset inemta, propter eam causam, quam seruus confinxerat: quod cum ille pernegasset domum illicò rediit Theuropides. QVI AMICA EST EMTA] quo argento Philematium emta est MANIFESTA RES EST, &c.] deprehendor & opprimor in manifesto facinore, nisi prouideo, vel nisi anteuerto, vel nisi præoccupo, vel nisi priùs obuiam eo. SED QVIDNAM HIC ESSE TAM CITÒ, &c.] sed quidnam causæ esse dicam, quamobrem senex tam citò domum redeat? INAVDIVERIT] audiuerit. suprà in Aulul. *Credo ego iam illum inaudisse mihi esse thesaurum domi.* NIHIL EST MISERIVS, QVAM ANIM. M. C.] Sic M. Tull. pro Milone, *Magna vis est conscientiæ iudices, & magna in vtranque partem: ut neque timeant, qui nihil commiserint: & pœnam semper ante oculos versari putent, qui peccarint.* Idem pro Sext. Rosc. Amer. *Sua quemque fraus, & suus terror maximè vexat, suum quemque scelus, amentiaque afficit: sua mala cogitationes, conscientiaque animi terrent. hæ sunt impiis assiduæ domesticæque furiæ.* &c. Eadem iterantur in Orat. pro P. Sext. Sic Ouid. libro 1. Fast *Conscia mens, ut cuique sua est, ita concipit intra pectora pro facto spémque metúmque suo.* SICVT ME H.] sicut me habet animus male conscius. PERGAM T. P.] pergam turbas excitare porrotenus. Hoc à Poeta probabiliter scriptum est. Nam qui sibi malè conscij sunt, & qui culpam commeruerunt, turbare student, & res nouas quærunt, & belli cupidiores sunt, quàm pacis, atque otij. Quam sententiam planius & pluribus verbis expressit infrà ead fab. ibi *Facio idem quod plurimi alij, quibus res timida aut turbida est, pergunt turbare vsque, ut ne quid possit conquiescere.* Exemplo erit Pericles, qui cum pecuniam publicam tractasset, eámque insumsisset & coniecisset in propylæa illa præclara & nominatissima, neque satis commode se tantarum impensarum rationẽ referre posse videret, quo pacto rationem non referret potius, quàm quomodo referret, sibi videndum esse existimauit: atque ita bellum graue, magnum & difficile excitauit. quod & nostra ætate a quibusdam ob eandem causam, & eodem consilio factum esse notissimum est. Iam *turbare*, hic absolutè positum est, pro, turbas facere atque excitare. Sic Cælius ad Ciceronem, *M. Seruilium, postquam ut cœperat, in rebus omnibus turbarat*, &c. NVNQVID DIXISTI DE ILLO, &c.] hanc domum esse sceleratam, & in ea cædem capitalem esse factam. VAE MISERO MIHI] hæc loquitur Tranio ad spectatores versus, & à sene auersus, consilij inops, & quò se vertat, nesciens. IVDICEM] arbitrum. Ter. Heaut. *Me cepero arbitrum.* SED EVM VID. VT CAPIAS, QVI CE. M.] vel apertè ludit senem Tranio seruus, vel hæc summissa voce loquitur, ad spectatores versus. TAM FACILE VINC. Q. P. VVLP C.] *minimo negotio vinces.* Facilimè enim vulpes pirum comest. Dicunt tamen quidam esse contrariam sententiam: & significare seruum ægre, & non facilè victurum senem, quod vulpes gallinas & similes aues altiles facilius comesse soleat, quàm pira. Iteratur hic versus cum duobus superioribus infrà non longe. METVO NE TECHNAE MEAE, &c.] hæc loquitur Tranio summissa voce ad spectatores versus. *techna*, autem id est, fallaciæ, astutiæ, doli. sic sup. in Capt. *Tum igitur ego deruncinatus, deartuatus sum miser huius scelesti technis*, &c. QVID TVTE TECVM] quid tu ipse tecum loqueris? sic Ter. in Heaut. *Sed reprimam me. nam in metu esse hunc illi est vtile.* CLIN. *quid tute tecum?* DICAM SI CONFESSVS SIT] dicerem si confessus esset. DANVNT] dant. QVÒ TVTE AGIS?] quò tu te confers? quò abis? sic Ter. Andr. *quid, tu? quò hinc te agis?* Sic Græci, ποῖ σὺ κομίζεις; Sophocl in Antig. Σὺ μὲν κομίζοις ἂν σεαυτὸν, ᾗ θέλεις, Ἔξω βαρείας αἰτίας ἐλεύθερον. NAE EGO SVM MISER], hæc, & quæ deinceps sequuntur loquitur secum Tranio, vsque ad ea quæ loquitur Danista. NATVS DEIS INIMICVS OMNIB.] Horat. Satyr. 5. lib. 1 *dehinc Gnatia Lymphis iratis exstructa dedit risúsque iocósque.* & Sat. 3. li. 2. *Iratis natus paries dijs atque poetis.* Ter. Andr. *nescio. Nisi mihi deos satis scio, fuisse iratos, qui auscultauerim.* IAM ILLO PRAESENTE A.] hic fœnerator iam me adibit sene præsente, & pecuniam poscet. OCCVPABO] anteuertam. MI SATVRIDES] secutus sum Camerarij coniecturam. Nam libri omnes habent *saturistes*. *Saturides* patronymicum, Satyri filius. ABSIS, BELLVA] abi, si vis, bellua. PILVM INIECISTI M.] iaculum intorsisti mihi. sic sup. in Epid. dixit, *iragulam in te inijcere adornat.* HIC HOMO EST INANIS] hæc secum loquitur Danista, ita tamen vt exaudiat Tranio. EST HARIOLVS] rectè diuinat: rectè auguratur, cum dicit me inanem esse. QVIN TV ISTAS MITTIS TRICAS?] quin tu istas moras missas facis? quin tu ista, quæ solutionem morâtur, & impediunt, omittis? tricæ dictæ, quasi tericæ, inquit Nonius, quod pullos gallinaceos impediũt, atque inuolant pili pedibus implicati. Plautus Curcul. *Quod argentum tu mihi, quas tricas narras?* Idem in Epid. *aliqua ope exsoluar, extricabor aliqua.* CONCEDE HVC] transi huc, veni huc. SCIO TE BONA ESSE VOCE] scio te voce valere, οἶδα ὅτι βοὴν ἀγαθὸς εἶ. CIRCITER MERIDIE] *circiter* hoc loco aduerbium est, alioqui dixisset *circiter meridiem*. REDDETVR NE IGITVR FOENVS?] & hic, & infrà eodem versu *reddetur* scriptum est cum vno d. in nostris libris manuscriptis, quomodo in suis scriptum esse notat Camerarius. Ego tamen *reddetur*, vtrobique edendum curaui cum duobus dd. AVT OPERAM S.] aut operam insumam, siue suscipiam, &c. QVIN VOS MIHI FOENVS D.] immo potius vos mihi fœnus date. hic dicit fænus date: suprà, *fænus reddetur*. HERCL. NAE TV,] oratio concisa & perplexa, vt hominis perturbati, & metuentis, & æstuantis. oratio autem integra fuisset, si addidisset *molestus es*, aut aliquid aliud tale. BEATVS VERÒ ES NVNC CVM CL.] præclarum quiddam, & laude dignum facere videris, nunc, cùm vociferaris, & clamorem tollis. ironia est. MEVM PETO] peto quod mihi debetur, nam quod nobis debetur, nostrum quodammodo est, alioqui quod mutuo aut fœnori dedimus, propriè nostrum non est. Nam desiit esse nostrum, & eius cui mutuauimus, & fœnerati sumus seu fœnerauimus, factum est. FRVSTRAMINI] luditis: verbis inanibus pascitis. RESPONSIONES OMN. H. V. ER.] verba sunt Tranionis, quæ cum ironia, & risu pronuntianda sunt. hac sententia. hic Danista, spectatores, responsiones omneis mihi has orationẽ eripit, cum dicit reddite argẽtũ, abiero. vel dic, hoc verbo propriè *abiero*. SORTEM ACCIPE] τὸ κεφάλαιον. Caput, pecuniam principalem

quæ fœnus parit. Horat. Sat 2. libr. 7. *Quinas hic capiti mercedes exsecat.* QVID? TV TE HOMINEM HOMINVM OMNIVM TAETERRIME VENISTI HVC EXTENTATVM?] quid? tu homo omnium hominum spurcissime, & impurissime venisti huc, vt te, & vireis tuas, & latera tua, & vocem suá extẽtares, id est, expromeres, experireris, cõtenderes, atque ostentares? sic autem habent lib. nostri veteres omnes ad vnum, & probatur mihi hæc scriptura. Est autem *extentatum* à verbo frequentatiuo indicatiui mod. *extento, tas*, quod valet, valdè, & sæpè extendo quo & suprà in Bacchid. vtitur, *Quæ te mala crux agitat ad istunc qui modum alieno vireis tuas extentes brachio?* libri vulgati tamen fortasse non malè, habent *este tatum* sed eam vocem puto esse hoc loco suppositam, miniméque germanam Plautinam. Ne hoc quidem dissimulabo. Camerarium edidisse, *consternatum*, quod si quis probabit, hunc locum sic explicabo, Túne huc venisti, vt te clamando mente alienares? vel sic, túnc huc venisti, vt insane clamando, mente alienata videreris? Nonius, *consternauit*. inquit, vt consternauit, id est, dementem fecit. Catull. *Ah misera assiduis quàm luctibus externauit Spinosas Erycina serens in pectore curas.* præterea video etiam nonnullos admonuisse in suis libris manu scriptis ita scriptum esse, *Venisti huc exenteratum*, &c. quid sit autem *exenterare*, suprà dictum est, in Epid. ibi, *acutum cultrum habeo, senis qui exenterem Marsupium* Postremò sic arbitror legendum *Quid? te te hominem hominum omnium taterrimum Venisti* &c. Aliōqui sic erit legendum, *Quid tu te homo omnium taterrime*, &c. quod si probabitur, *quid* erit duarum syllabarum: in prouocabulo *te*, autem, e non eliditur, sed fiet hiatus. Porrò in *omnium*, fiet *συνίζησις* vt sit duarum syllabarum. AGAS QVOD IN MANV'ST] agas quod in potestate tua est. agas quod penes te est. NON DAT] non dat tibi argentum Philolaches, hoc est, non dabit vel dic propriè, non dat nunc, sed aliàs dabit. NEC ERIT QVITEM] lego *ne curat quidem*, parua immutatione facta scilicet versa è vocali in u. Quidam amicus meus sic mauult emendari, *ne quærit quidem*. FERRE HOC POTES, &c] potes esse contentus sorte, an mauis, &c. vel sic: potes æquo animo accipere sortem, an mauis, &c. vel sic: potes æquo animo ferre sortem, an mauis, &c. CAVSA TVI?] causa tua? EIA MAST. AD ME REDI] reuocat Tranionem senex nimium diu cum Danista altercantem. IAM ISTIC ERO] verba sunt Tranionis seni respondentis, se iam adfuturum. DATAS] *datas*, secundæ personæ, verbo frequentatiuo dato, as, at, quod valet, crebrò do. FOENVS ILLIC FOENVS HIC] fœnus vbique auditur, fœnus in illo loco, fœnus in hoc auditur, nulla vsquam vox nisi fœnus auditur FABVLARIER] loqui. CALIDVM HOC EST: ET SI PR. &c] allegoria est. quæ sunt valdè calida, etiam longè distantia, vrunt tamen. ita, quæ molesta sunt auditu, etiam è longinquo loco offendunt. significat Danista orationem suam de fœnore molestam esse Tranioni: quamuis discedat ille, se nihilominus fœnus, sublato clamore, flagitaturum, & proinde hoc pacto ei molestum futurum. NE INCONCILIARE QVID NOS P. P.] ne pergas nos porrò tibi inimicos reddere, atque in te irritare. *Inconciliasti*, inquit Festus, *comparasti, commendasti*, vel, vt antiqui, *dolum decepisti*. sup. in Bacchid. *Isto quod in se fuit accuratum habuit, quod posset mali facere, & in me inconciliare copias omneis meas.* VIDE NVM MORATVR?] vide, num te senex moratur, quin tibi fœnus numeret: nunquid tibi senex in mora est, quin tibi quod debetur, soluat? QVIN EGO EAM QVID DATVR] atquin ego accipiam, si quid mihi datur: vel sic, Immò, ne me iocari putes, ego accipiam, si quid mihi datur. QVIS ILLIC EST?] quis ille est? IVBE OBIICI ARGENTVM HVIC OB OS IMP. B.] iube huic Danistæ in os seu contra os argentum impingi, seu intorqueri seu incuti. Virg. Æneid. 6. *Melle soporatum, & medicatis frugib. offam Obiicit* IVBE HOM. ARG. OS VERB.] Idem dicit quod suprà proximè, sed aliis verbis. PERFAC. EGO ICTVS P. ARG.] ictus argenteos, vrbanè dictum à Lenone, quia dixerat Tranio, *iube hominis argento os verberarier*. AVDIN'? VIDETVRNE. OBSECRO HERCL. IDON. &c.] ironia est subamara: qua deridet Tranio seruus Danistam Nam cùm significare videatur, eum esse indignum, qui sit fœnerator, quasi vir sit melior, quàm vt hanc artem factitet, planè aliud & sentit, & vult intelligi. GENVS QVOD IMP. EST] quod hominum genus improbissimum est. ILLVD VOLO MIHI D.] illud volo mihi à te dici, quod id argentum sit quod ei debeatur. ADEÒ ETIAM ARG. F. C. A.] quin etiam argenti fœnus Danistæ deberi audio. QVATTVOR QVADRAG. &c.] quatuor, pro fœnore: quadraginta, pro sorte. PHILOLACHES PATRISSAT] Philolaches patrem imitatur. Sic Terent. Adelph. *Laudo Ctesipho: patrissas. abi, virum te iudico.* IAM HOMO IN MERC. VORTITVR] in mercatura versatur. Nonnulli libri habent, *iam homo animum ad mercatum aduertitur*. fortasse non malè, pro *animum ad mercatum aduertit*. SPECVLO CLARAS: CLAR. M] ædeis ita claras, vt cum speculo comparari possint: vel, vt loco speculi esse possint. vel vt speculum ex iis confici possit: ædeis ad speculum claras, i. etiam si cum speculi splendore, & tenore conferantur satis clariorẽ merum: i. ædes ipso claiore clariores: vel certè æquè claras, vt est ipse claror clarus. hyperbole est. BENE HERCL. FACTVM] sermo probantis ac ludentis. QVANTI DESTINAT?] quãti emit? tempus præsens pro præterito. TALENTIS MAGNIS TOTID. Q. &c.] id est talentis magnis duobus. quantum autem valeat talentum magnum, ex ipso Plauto cognoscere licet, infrà enim Theuropides senex ex Tranionis verbis, qui dixit eas ædeis duobus talentis magnis à Simone quondã emtas esse, & quadraginta minas arraboni datas, colligit octoginta minas Simoni deberi. Quod si octoginta minæ, præter illas quadraginta, quæ arraboni datæ sunt, venditori debentur: ergo duo talenta magna, valent centum & viginti minas. quod si verum est, vt est: ergo talentum magnum valet minas sexaginta. Atque hoc notat Seruius ad illud Virgil. Æneid. 5. *auri, argentique talenta* SED ARRABONAS DEDIT Q. M.] arrabo, pretij particula est, quæ venditori datur ad firmandam emtionem quasi pignoris loco. Donat. ad illud Terent. in Heaut. *Ea relicta huic arraboni est, pro illo argento.* Notat. arrhabo, dicitur merces, seu corollarium. & est quod prius datur, vt reliquum reddatur. Aul. Gel. libr. 17. c. 2. *Cùm tantas*, inquit, *arrhabo* [illegible] *Pop. Rom. esset: arrabonem dixit* [illegible] *obsides: & id maluit, quàm pignus dicere. quoniam huius vocabuli in ea sententia, grauior acriórque est. Sed nunc arrabo in sordidis verbis haberi cœptus. ac multo rectius videtur arra. quanquam arram quoque veteres sæpè dixerunt.* HINC SVMS, &c.] ab hoc Danista sumsit eas quadraginta minas, quas Simoni daremus. NAM POSTEAQ. HASCE AED. &c.] nam quia hæ ædes erant tales qualeis dixi tibi, &c. posteaquàm inspexit hæcce ædes quas tu emisti. CONTIN. ET AL. AED. M. S.] centum viginti minis. APPETIT MERID.] appropinquat meridies. sic suprà in Aul. principio *propinqua partitudo cui appetit*: ad quem locum plura. Verba autem sunt Danistæ

quem

quem Tranio iusserat circiter meridie reuerti, vt scilicet eũ hoc pacto ablegaret, atque vt eo defungeretur. Nã Romani meridie. & post meridiem apud magistratus nihil agebant, neque paciscebantur, neque soluebant creditori. quod tamen non est vsque quaque verum. Nam diebus fastis, prætor vrbanus ius dicebat vsque à mane ad vesperum. ABSOLVE HVNC QVAESO VOM.] expedi hunc quæso fœneratorem hominem impurum. Lucil. in Satyr. *In numero quorum nunc primus Trebellius multum Lucius margebat febris senium vomitus, pus.* VELIM QVIDEM HERCLE, VT VNO NVMMO PL. P.] hoc eò dicit, quòd qui plus petebat, causa cadebat. plus antè petitur, quatuor modis re, tempore, loco causa. Re, vt si cum mihi centum aurei debeantur tantum, centum & viginti petam. Tempore, vt si quod mihi nonis Ianuariis debeatur, calendis Ianuariis petam, aut si quod mihi sub conditione debeatur, antè quam conditio extiterit, petam. Loco, vt si quod mihi Ephesi debeatur, Romæ petã. Causa, vt si cùm mihi Stichus, aut decem aurei debeantur, Stichũ simpliciter, aut decem aureos item simpliciter petam: quoniam ita petendo, cum debitore male ago, cuius est eligendi optio, vtrum det Stichũ, an decẽ aureos. Huc pertinẽt illa, quę refert M. Tullius lib. 2 de Oratore ad Q. fratr. de Hypseo & Cn. Octauio: quorum alter lege agend plus petebat, quàm pupillo, quẽ defendebat, debebatur: & ita causa cadebat. alter actionem excludens, ne aduersarius causa caderet, recusabat. Idem pro Rosc. comœdo. *Hic tu si amplius LL.S. nummo petisti, quàm tibi debitũ est, causam perdidisti: propterea quod aliud est iudicium, aliud arbitrium.* ADOLESCENS MECVM REM H.] his verbis se Theuropides debitorem constituit. cùm trapezitã iubet secum rem habere, hoc est, cum promittit nudo pacto, & sine stipulatione se pro filio pecuniã soluturum, ex qua constitutione oritur actio de cõstituta pecunia. MALVM QVOD ISTI DII DEARQVE] genus imprecationis. hæc autem secũ loquitur seruus Tranio. DVINT] dederint: dent. POENISSIME] superlatiuum ab aduerbio pœnè. Notat Priscian. lib. 5. vbi hunc versum profert, *Ita mea consilia peruertit pœnissimè*, Et præterea lib. 15. Animaduertendum autem est vtrobique apud Grammaticum illũ scriptum seu impressum esse, *peruertit*, cum in omnib. exemplaribus & editionibus Plautinis, legatur, *perturbat*. TETRIVS] impurius, fœdius, spurcius. Horat. Sat. 3. lib. 1. *Nam fuit ante Helenam cunnus taterrima belli Causa sed ignotis perierunt mortibus illi.* NEC MINVS INIQVVM I.] nec ab æquo, & bono alicuius ius bonum. est, æquum. bonum, id est, ius vtilius, ius moderatum. contrà, ius summum, summa iniuria. Sic Aristot. lib. 5. de Morib. τὸ ἐπιεικὲς, τὸ δίκαιον. ECCE AVTEM P.] alia rursus consilij copia. hic conflictatur Tranio, à quo dicat ædeis emptas esse, nesciẽs. idcirco secum loquens se periisse dicit NISI, VT IN VICINVM NVNC PROX. M.] subintell. conferam? conuertam? hac sententia. nisi vt dicam Philolachem ædeis has proximas, quæ sunt vicini Simonis emisse. vt postea ipse Tranio interpretatur. CALIDVM HERC. AVDIVI, &c.] calidum, id est, subitum, & subito inuentum δριμὺ, vt consilium callidum, quod non est cogitatum, neque meditatum, sed quod ex tempore venit in mentem, δριμεῖς, similiter Græci appellant ex quo δημιουργοί, qui calidis consiliis in rebus agendis vtuntur vel, qui in rebus gerẽdis neque multam cogitationem adhibere neque multo consilio vtuntur. Terent. Eunuch. *Vide ne nimium calidum hoc sit modo.* QVIDQVID DEI DICVNT ID R. ST D.] id est, quidquid subitò venit in mentem: sed quidquid id Dij monent. & suggerunt, id oportet dicere. Videtur enim quidquid nobis subitò, & impræmeditatum venit in mentem quasi, diuinitus suggestum, non nostro consilio excogitatum, aut à nobis excogitatum. Quidam hunc versum sic explicant. Quidquid Mercurius monet, id rectum est dicere Mercurius enim, inuentionum, furtorum, mendaciorum, mercaturæ. & similium, est Deus & Pater & adiutor. Præterea non celabo lectorem, pro *id rectum st*. scriptum esse in nõnull. lib. *decretum st*. IAM COMMENTVS?] iamne commentus es? iamne cõfinxisti? imprudens suspicatur id quod est, senex, nempe Tranionem mendacium dicere, atque adeo mentiri. DII ISTVM PERDVINT. dij fœneratorem istum perdant, seu perdiderint. qui mihi mentem perturbauit, quo factum est, vt mihi nomen venditoris ædium è memoria exciderit. Hæc loquitur Tranio clara voce, vt senex quoque audiat IMMO ISTVNC POTIVS.] Immò istum senem potius. hæc loquitur summissa voce, aut certè à sene auersa, & ad spectatores conuersa. SIQVIDEM ES ARGENT. R. &c.] locus est ex ambiguo: quod inest in his verbis, *bonan' fide?* quæ senex aliter dixit, aliter seruus accepit. Nam senex quærebat ex seruo, bonane fide loqueretur, hoc est, serione, & verè id diceret, emtas ædeis esse à filio. seruus autem in aliam sententiam accepit, aut certè se accipere simulauit, quasi quærat ille, bonane fide ædes emtæ sint. hoc est, vtrùm dolus malus in ædibus vendendis adhibitus sit an bona fides. Itaque sic respõdet, si argentum venditori promissum, ac pactum redditurus es: bona fide ædeis emit filius: si minus, bona fide non emit. PVLTA DVM FOREIS] pulsa igitur foreis. ECCE AVTEM] ecce autem ad eundem scopulum referor. ecce autem ad idem malum, seu periculũ reuoluor. ITERVM IAM AD IDEM SAXVM ME FLVCTVS FERVNT] allegoria est à mari, seu à nauigatione incommoda atque aduersa, qua hoc significat iterum me ad idem periculum, seu incõmodum theuropidis verba ferunt. MANIFESTO TENEOR] in furto, ac mendacio manifesto deprehensus sum, neque elabi, aut effugere possum. QVI CIRCVM DVCAT] qui me circum ædeis ducat. ORAS DICIS. PROGREDITVR IPSVS] progreditur ipse. DVM MIHI SENATVM CONSILI, &c.] dum apud me consulto, dum in animo meo consilium in eo, allegoria est à senatu, cuius est consultare de Repub. & rebus ad summam rempublicam pertinentibus. sic suprà in Epid. *ita intrò, ego de re argentaria Iam senatum conuocabo in corde consiliarium.* HVNC] Simonem. QVANDO QVID AGAM INVEN.] cùm quid dicam, seu quid agam, excogitaro.

SIMO, THEVROPIDES senes, TRANIO seruus.

MElius anno hoc mihi non fuit domi,
Nec quando esca vna bene meruerit magis.

Prandium mihi vxor perbonum dedit.
Nunc dormitum me iubet ire minime.
Non mihi fore visum illico fuit
Melius, quàm prandium, quom solum dedit.
Voluit in cubiculum abducere me anus.
Non bonus somnus est de prandio. apage
Clanculum ex adibus me edidi foras.
Tota, turget mihi vxor, nunc scio, domi.

Tr. Res parata est mala in ve[illegible] erum huic seni.
Nam & cenandum & cubandum est intus male.

Si. Quo magis cogito ego cum meo animo,
Si quis dotatam vxorem domi habet,
Neminem sollicitat sopor:
Ire dormitum odio est: nunc verò mihi
Exsequi certa res est hoc, vt abeam
Potius hinc ad forum. quàm domi cubem,
Atque pol nescio, vt moribus sient
Vostra. hoc sat scio, quàm mea me habeat male:
Peiùsque posthac fore, quàm fuerit mihi.

Tr. Si abitus tuus tibi senex fecerit male,
Nihil erit quòd deorum vllum accusites.
Te ipse iure optimo meritò incuses licet.
Sed tempus nunc est senem hunc alloqui mihi.
Hoc habet: repperi, qui senem ducerem.
Quo dolo à me dolorem procul pellerem,
Accedam. dij te ament plurimum Simo.

Si. Saluos sis Tranio. Tr. vt vales? Si. non male.
Quid agis? Tr. hominem optumum teneo Si. amicè facis,
Cùm me laudas. Tr. decet certè. Si. certè hercle. at ego te.
Haud bonum teneo seruum. Tr quid ita verò Simo?

Si. Eia mastigia. à meridie amisti: sero.

Si. Quid nunc? quàm mox? Tr. quid est? Si. quod solet fieri.

Tr. Dic igitur quod solet fieri. quid id e[illegible]?

Si. Quid facitis vos? sed vt verum Tranio loquar,
Sic decet, vt homines sunt, ita morem geras.
Vita quàm sit breuis simul cogita.

Tr. Quid? ehem vix tandem
Percepi super his rebus nostris te loqui.

Si. Musicè herclè agitis atatem, ita vt vos decet.
Vino & victu, piscatu probo, electili,
Vitam colitis. Tr. immò ita ea quidem ante hac erat.
Nunc nobis omnia hac exciderunt Simo.

Si. Qui dum? Tr. ita oppidò occidimus omnes Simo.

Si. Non taces? prospere vobis cuncta vsque adhuc
Processerunt? Tr. ita, vt dicis, facta haud nego.
Nos profectò probè vt voluimus viximus.
Sed Simo, ita nunc ventus nauem nostram subitò
Deseruit. Si. quid est? quomodo pessime potuit?

Quæ ne subducta erat tutò in terra antehac?

Tr. *Hei Si.quid est? Tr.me miserum,occidi.Si.quis? Tr.quia*
Venit nauis,nostra naui quæ frangat ratem.

Si. *Velim vt velles Tranio.sed quid est negotij?*

Tr. *Eloquar,herus peregrè venit.Si.nunc tibi*
Chorda tendi ur:inde i ferri ceruum.
Postea in crucem rectà Tr.nunc te ego per genua
Obsecro,ne indicium hero facias meo.Si.à me,
Ne quid metuas,nihil sciet.Tr.patrone salue.

Si. *Ni il moror mihi istiusmodi clientes.*

Tr. *Nunc hoc quod ad te vester me misit senex.*

Si. *Hoc mihi responde primùm,quod ego te rogo,*
An de istis rebus vester quid sensit senex?

Tr. *Nihil quicquam.Si nunquid increpauit filium?*

Tr. *Tam liquidus est,quàm liquida esse tempestas solet.*
Nunc te hoc orare iussit opere maximo,
Vt sibi liceret inspicere has ædis tuas.

Si. *Non sunt venales.Tr.scio equidem istuc,sed senex*
Gynacéum ædificare volt hic in suis,
Et balneas & ambulacrum & porticum.

Si. *Quid i e consomniauit? Tr.ego dicam tibi:*
Dare volt vxorem filio quantum potest,
Ad eam rem facere volt gynæcéum nouum.
Nam sibi laudasse h[illegible]e ait architectonem.
Nescio quem,esse ædificatas has sanè bene,
Nunc hinc exemplum capere vult,nisi tu neuis.
Nam ille eò magnopere ex te sibi exemplum pe it,
Quia hic audiuit esse æstatem perbonam,
Sub dio coli hasce ædeis solere perpetuum diem.

Si. *Immò ædepol vero,cùm vsquequaque est vmbra,tamen*
Sol semper hìc est,vsque à mane ad vesperum.
Quasi flagitator astans vsque ad o ium.
Nec mihi vmbra vsquam est,nisi in puteo quapiam est.

Tr. *Quid? Sarsinatis ecqua'st,si vmbram non habes?*

Si. *Molestus ne sis,hæc sunt,sicut prædico.*

Tr. *Attamen inspicere volt.Si.inspiciat,si lubet.*
Si quid erit quod illi placeat,de exemplo meo
Ipsi ædificato.Tr.eòn' voco huc hominem? Si voca.

Tr. *Alexandrum magnum,atque Agathoclem aiunt maximas*
Duo res gessisse quid mihi fiet tertio?
Qui solus facio facinora immortalia.
Ve it hic clitellas,vehit hic autem alter senex,
Nouitium mihi quæstum institui non malum.
Nam muliones mulos c itellarios
Habent,ego homines habe clitellarios.
Ma ni sunt oneris:quicquid imponas,vehunt.
Nunc hunc.h ud scio an colloquar:congrediar.
Heus Theuropides.Th.quis nominat me?

Tr. *Hero seruus multum suo fidelis.*
Quo me miserat, affero omne impetratum.
Th. *Quid illic obsecro tam diu restitisti?*
Tr. *Seni non otium erat: id sum opperitus.*
Th. *Antiquum hoc obtines tuum, tardus vt sis.*
Tr. *Heus tu, si voles verbum hoc cogitare,*
Simul flare, sorberéque haud facilè
Est: ego hic esse, & illic simul, haud potui.
Th. *Quid nunc?* Tr. *vise, specta tuo arbitratu.*
Th. *Age duc me.* Tr. *num moror?* Th. *subsequar.*
Senex ipse te ante ostium eccum operitur;
Sed mæstus est sese hasce vendidisse.
Th. *Quid tandem?* Tr. *orat vt suadeam Philolachetí,*
Vt istas remittat sibi. Th. *haud opinor.*
Sibi quisque ruri metit. si malè emta
Essent, nobis has haud redhibere liceret.
Lucri quicquid est, id domum trahere oportet.
Misericordias iam habere hominem oportet.
Tr. *Morare hercle, cùm verba facis, subsequere.*
Th. *Do tibi operam.* Tr. *senex illic est. hem adduxi tibi hominem.*
Si. *Saluum te aduenisse peregrè gaudeo Theuropides.*
Th. *Dij te ament.* Si. *inspicere hic ædeis te has velle aieb:t mihi.*
Th. *Nisi tibi incommodum est.* Si. *immò commodum, i intrò atque inspice.*
Th. *At enim mulieres.* Si. *caue tu vllam floccifacias mulierem,*
Qualibet perambula ædeis oppido, tanquam tuas.
Th. *Tanquam?* Tr. *ah caue tu illi obiectes nunc in ægritudine,*
Te has emisse, non tu vides hunc, vultu tristi est senex?
Th. *Video.* Tr. *ergo irridere, neu videare, gestire admodum,*
Noli facere mentionem te has emisse. Th. *intelligo.*
Et bene monitum duco, atque te existimo humano ingenio.
Quid nunc? Si. *quin tu is intrò, atque otiosè perspectas, vt lubet.*
Th. *Bene benignèque arbitror te facere.* Si. *factum adepol volo.*
Vin' qui perductet. Th. *apage istum perductorem. non placet.*
Si. *Quid? quid est?* Th. *errabo potius, quàm perductet quispiam.*
Tr. *Viden' vestibulum ante ædeis, hoc & ambulachrum, quoius modi?*
Th. *Luculentum, adepol profectò.* Tr. *age, specta postes cuiusmodi:*
Qua sunt firmitate facti, & quanta crassitudine.
Th. *Non videor vidisse posteis pulcriores pol mihi.*
Si. *Eo pretio emti fuerant olim.* Tr. *audin' fuerant dicere?*
Vix videtur continere lacrymas. Th. *quanti hoc emeras?*
Si. *Treis minas pro istis duobus, præter vecturam, dedi.*
Th. *Hercle quin multum improbiores sunt, quàm à primo credidi.*
Tr. *Quapropter?* Th. *quia adepol ambo ab infimo tarmes secat.*
Tr. *Intempestiuos excisos credo. id eis vitium nocet.*
Atque etiam nunc satis boni sunt, si sint inducti pice.
Non enim hæc pulti' agus opifex opera fecit barbarus.
Viden' coagmenta in foribus? Th. *video.* Tr. *specta quàm artè dormiunt.*
Th. *Dormiunt?* Tr. *illud quidem, vt conniuent, volui dicere.*

Satin'

Th. *Satin' habes? vt quicque magis contemplor, tanto magis placet.*
Tran. *Viden' pictum, vbi ludificatur cornix vna, volturios duo?*
Cornix astat, ea voltorios duo vicissim vellicat.
Quaeso huc ad me specta, cornicem vt conspicere possies.
Iam vides? Th. *profectò nullam equidem illic cornicem intuor.*
Tran. *At tu istò ad nos obtuere, quoniam cornicem nequis*
Conspicare, si volturios forte possis contui.
Th. *Omnino, vt te absoluam, nullam pictam conspicio hic auem.*
Tran. *Age iam mitto, ignosco aetate non quis obtuerier.*
Th. *Haec, quae possum, ea mihi profectò cuncta vehementer placent.*
Si. *Latius demum est opera pretium iui*[*sse*]. Th. *rectè aedepol mones.*
Si. *Eho istum puer circumduce hasce aedis, & conclauia.*
Nam egomet ductarem, nisi mihi esset ad forum negotium.
Th. *Apage istum à me perductorem. nihil moror ductarier,*
Si. *Quid? quid est?* Th. *errabo potius, quàm perductet quispiam.*
Si. *Aedis dico.* Th. *ergo intrò eo sine perductore.* Si. *i, licet.*
Th. *Ibo intro igitur.* Tr. *mane sis, videam, ne canis.* Th. *agedum vide.*
Tran. *Est.* Th. *vbi canis est?* Tr. *abin' hinc in malam crucem.*
At iam restas abi istinc. Si. *nihil periculi est, age.*
Tam placida est, quàm est aqua. vise. ire intrò audacter licet.
Eo ego hinc ad forum. Th. *fecisti commodè, bene ambula.*
Tranio age canem hinc, à foribus abducas face.
Etsi non metuenda est. Tr. *quin tu illum aspice, vt placidè accubat?*
Nisi molestum vis videri te, atque ignauum. Th. *iam vt lubet.*
Sequere hàc igitur. Tr. *equidem haud vsquam à pedibus abscedam tuis,*

MELIVS ANNO HOC MIHI NON FVIT DOMI.] melius hoc anno acceptus non fui domi. vel sic, melius hoc anno non fui curatus domi. vel sic, melius hoc anno non vixi domi. Horatius satyra 3. libro secundo. *bene erat non piscibus vrbe petitis, sed pullo, atque haedo.* &c. Ad quem locum de hoc genere loquendi plura. Idem Plautus in Menaech. *fi sapiam, hinc abeam vbi mihi bene sit.* NEC QVANDO ESCA VNA BENE M. M.] nec fuit quando vna esca magis bene meruerit, subintellig. de me, hoc est, nec vnquam vna esca mihi magis profuit, quàm hodie. *fuit quando* Graecorum more dictum est, pro *aliquando* sic enim illi ἔστιν ὅτε, pro ἐνίοτε dicunt, praeterea *bene de me meruit* translatè dictum, pro *mihi profuit.* NON MIHI FORE VISVM ILLICO FVIT, &c.] hunc versum, cum duobus qui deinceps sequuntur, nonnulli deleuerant, fortasse quia videntur sententiam continere aliquanto obscoeniorem. Eos tamen Camerarius in suis libris veteribus repertos retinuit, quod & nos fecimus, sed pro, *fore*, edidimus *fore*, quod perspicue rectum est. *forè* autem deprauatum, sententia enim haec est, Visum mihi illico fuit, cum me iubebat vxor ire dormitum, non fore mihi melius, quàm fuit, quum solum prandium dedit. Licet & sic explicare, iubet me pransum vxor ire dormitum, sed non placet: & venit mihi statim in mentem somnum à prandio, seu de prandio, non plus mihi profuturum, neque mihi iucundiorem futurum, quàm mihi profuit & iucundum fuit solum prandium. ME EDVXI FORAS] me eduxi foras, prodij foras. TOTA TVRGET MIHI, &c.] tota mihi nunc irata est vxor domi, scio. NAM ET CENANDVM ET CVBANDVM'ST INT. M.] cenandum & cubandum est intus huic seni malè, quia scilicet, irata vxor cenam non parabit, & totam noctem rixabitur & litigabit cum viro. QVO MAGIS COGITO, &c.] Simeo Bosius legendum censet, *quo magis magisque cogito,* &c. SI QVIS DOTATAM VXOREM D. S. M.] vxor dotata ferox, superba & imperiosa est, & regere virum postulat. Itaque nemo in ea domo, in qua mulier dotata habitat, dormire potest, aut dormiturit. NEMINEM SOLLICITAT SOPOR] neminem vrget somnus, nemo somno vrgetur: nemo dormiturit: omnes domi vigilant, vel nolint. Indotatas vxores, si quis dicere velit, disertus esse possit, suprà in Aulularia. *Nulla ergo dicat, equidem dotem ad te attuli Maiorem multo, quàm tibi erat pecunia.* &c. Idem in Asinaria, *Argentum accepi: dote imperium vendidi.* ad quem locum haec de re plura. Simeo Bosius hunc versum sic explet, coniectura an ex libri alicuius auctoritate, nescio, *at sopor,* vt totus sic legatur, *Neminem sollicitat sopor, at sopor*, sententia autem plana est. hoc enim significat, qua in domo est dotata vxor, in ea neminem somnum capere posse, omneis esurire. NVNC VERO MIHI EXSEQVI CERTA RES EST HOC. &c.] hoc est, nunc verò deliberatum & certum est mihi hoc perficere, & persequi, vt hinc abeam in forum potius quàm, &c. ATQVE POL NESCIO, VT MORIBVS S. V.] & verò haud scio qualibus moribus sint vxores vestrae, vt moribus fient, pro quibus, seu qualibus moribus fient, notauimus suprà hoc loquendi genus haec autem loquitur Simo, conuersa ad spectatores oratione. ME HABEAT MALE] me cruciet. PEIVSQVE POSTHAC FORE, Q. F. M.] & scio etiam peius mihi posthac fore, quàm anteà fuerit, multa & grauia

mala mihi antea dedit vxor : sed grauiora & plura posthac eam daturam scio. SI ABITVS TVVS TIBI SENEX P. M. &c.] hæc quoque loquitur Tranio auersa à Simeone oratione, ne exaudire possit, & voce ad spectatores effusa. NIHIL ERIT QVOD DEORVM VLL. &c.] quia tua voluntate domo abis, non modò ab vxore nō eiectus, sed ab eo in cubiculum vocatus, ac blandè inuitatus. TE IPSE IVRE OPTIMO MER. IN O. L.] licet te ipse meritò accuses, quia tua culpa malum tibi contraxeris, & vt Plautus ipse loquitur, *quia tuo inmento tibi malum arcessieris*. HOC HABET] significat se reperisse falláciam qua Theuropidem senem ductet : tralatio autem est à re militari, aut à gladiatoribus. hoc habet senex Theuropides, inquit Tranio, id est, hoc telo à me sauciatus est. hac tragula à me percussus est sic Terentius in Andria *Egomet continuò mecum : certè captus est. Habet, habet*, inquit Donatus. *id est, vulneratus est habet enim, qui percussus est : & propriè de gladiatoribus dicitur, quia prius alij vident, quam ipsi sentiant se percussos*. Ibidem *habet, hoc dicitur de eo, qui letaliter vulneratus est*. Virgilius libro duodecimo Æneidos, *Hoc habet, hac melior magnis data victima diuis*. REPPERI, QVI SENEM DVCEREM] ἐξήγησις, qua interpretatur, quod dixerat obscuriùs, reperi, inquit, quo senem Theuropidem ducerem, seu inducerem. QVO DOLO A ME DOLOREM &c.] reperi, inquam dolum, quo dolo dolorem à me pellerem, *dolo dolorem* παρήχησις, seu παρονομασία. SALVOS SIS, TRA.] saluus sis, Tranio. HOMINEM OPTIMVM TEN.] hic Simonis manum prehendit Tranio *hominem optimum* autem, pro, virum optimum, Plauto vsitatum, suprà in Captiuis, *Me hic valere, & seruitutem seruire huic homini optimo*. HAVD BONVM TENEO SERVVM] hoc eò dicit Simeo, quòd Tranio Philolachem corrumpi sinat. EIA MASTIGIA, A MERIDIE AMISTI : SERO] scripturam nostrorum veterum codicum repræsentauimus : quam alij corruperunt, alij neglexerunt ac prætermiserunt. quorum neutrum probare potuimus, sententiam autem horum verborum hanc esse puto. Eia mastigia, eia verbero, seu homo flagris & verberibus digne, scorta domo dimisisti post meridiem & sub vesperum, proinde ac si dicat peruersè & inscitè, eo enim tempore dimisisti, quo tempore maximè retinere debuisti. Nam tales merces post meridiem maximè & sub vesperum, & verè noctu sunt vsui. vel *serò amisti*, quia debuisti citiùs amittere ante meridiem scilicet, vel debuisti iampridem amittere, non hodierno demum die. Putabat autem Simo scorta esse dimissa, quod fores erant interdiu obseratæ. *eia* autem, hic interiectio est. ἐπιρρήματικόν interdum hortantis, interdum blandientis, interdum corrigentis & placantis. vt apud Terentium, *Eia haud sic decet*. vbi Donatus, *amisti*, autem pro amisisti, positū. QVID NVNC? QVAM MOX?] quid nunc agitis? quàm mox scorta domum reuocabitis? vel quam mox vestros risus, & iocos, vestra conuiuia, vestras compotationes & amationes repetetis. QVID EST?] quid tibi vis? quorsum ista? quæ sunt ista quæ quæris? QVOD SOLET FIERI] quæro id quod solet fieri. nunc intermisistis, quàm mox repetituri sitis. DIC IGITVR, QVOD SOLET FIERI QVID EST] vel non intelligit Tranio, quid dicat senex, vel se intelligere dissimulat. SED VT VERVM TRANIO LOQ. SIC D.] cum videretur Simo, aut cùm esset Tranionem moniturus, atque adeò obiurgaturus, quòd talem vitam colerent, ipse & Philolaches: reprimit se & eorum consilium factúmque dissimulanter laudat, quod hilariter & molliter & iucundè viuant, primùm quando Philolacheti sit mos gerendus: deinde quando hæc vita sit breuis. VT HOMINES SVNT, ITA MOREM GERAS] quales homines sunt quibus seruimus, seu quorum sub potestate sumus, tales esse debemus: & ita eis morem gerere debemus. hoc igitur significat Simo. Philolaches adolescens est corruptus, libidinosus, intemperans & voluptuarius, sapienter igitur facis Tranio qui ei morem geras, neque aduerseris. Nam quid stultius, quàm contra stimulū calces? VITA QVAM SIT BREVIS, SIMVL COG.] simul Tranio, inquit Simo, cogita quam sit breuis hæc vita, itaque dum licet, & sororum dum fila trium patiuntur atra, vt ait. Horat. edendum, bibendum, ludendum. Nam hoc erit haud perlonginquum, breuis est hic fructus homillis, inquit Lucret. *Iam fuerit, neque pòst vnquam reuocare licebit*. hæc est Simonis sententia dissimulanter & vrbanè vitam Philolachetis, & Tranionis mollem ac dissolutam approbantis, & commodè loquentis potius quàm vtiliter aduersantis. Tale est illud Horat. sat. 2. lib. 2. *Viue memor quàm sit vita breuis*. VIX TANDEM PERC. SVPER HIS. R. N. T. L.] vix tandem intellexi te de his nostris compotationibus, & conuiuiis & amationibus loqui. MVSICE HERCLE AGITIS AETATEM, &c.] cōcinnè & lepidè mehercule, ætatem agitis, tralatio est, licet etiam musicè accipere propriè, vt referatur ad fidicinas & tibicinas, quæ fidibus & tibiis apud Philolachetem canebant. Sed malo translatè accipi, quanquam si quis illo modo malet, non sum pugnaturus. PISCATV PROBO ELECTILI] piscibus probis & electis, hoc est, caris & sumtuosis. Piscis, obsonium veteribus opiparum, carum & pretiosum. EXCIDERVNT] amissa sunt, effluxerunt. ITA VT DICIS FACTA HAVD N.] nō nego ita esse factum, vt dicis. SED SI NO, ITA NVNC VENTVS NAVEM NOSTRAM, &c.] antea secundo vento nauis nostra ferebatur, & passis velis nauigabamus, nunc ita ventus nauem nostram subito deseruit: id est nūc ita fortuna vultum mutauit & nobis fauere desiit, ita nunc fortunati esse desiimus, subintelligendum vt vides, vel aliquid aliud tale. Allegoria est à nauigatione, quæ tātisper dum ventus à puppi nauē impellit secunda & prospera est: vbi reflauit aut deseruit non item. QVOMODO. PESSIME P.] quomodo, improbissime Tranio potuit ventus nauem vestram deserere? QVAENE SEDVCTA ERAT TVTO IN TERRA?] eámne nauem ventus deserere potuit, quæ iam antea tuto in terra subducta erat? proinde ac si dicat, nō verisimilia dicis, neque consentanea loqueris. Nam eas naueis ventus deserere potest, quæ in alto feruntur, & eæ naues non facilè possunt in portum peruenire, nisi κατὰ δεύτερον πλοῦν, vt aiunt, remis adiuuentur, sed eas quæ iam in portu sunt, aut quæ subductæ sunt, ventus destituere non potest aut si destituit, id sine vllo periculo aut damno fit. secutus sum libros vulgatos Venetos, Florentinos, Parisienses, Lugdunēses & ceteros. Nam plerique manuscripti habent, *Quæ nec*. quam scripturam vt probarem, inducere animum non potui. Videtur enim mihi quidē & inepta, & inexplicabilis. Hæc autem vulgata & recepta, commodissima & planissima, *Quæne subducta erat*, & eámne nauem dicis à vento desertam esse : quæ iam antehac in terra tuto subducta erat? non est verisimile. subduci nauis dicitur, cùm ex alto in portum & in terram appellitur, atque admouetur. Cōtrà deduci, cùm ex portu in altum prouehitur & promouetur. Virgil. lib. 1. Æneid. *Quassatam ventis liceat subducere classem*. Idem ibid. *Vrbem quam statuo vestra est, subducite naueis*. Idem lib. 3. *Iámque ferè sicco subductæ littore puppes*, &c. deductarum nauium exempla sunt apud eund. lib. proximè

commemo-

commemorato. *Deducunt socij naueis, & littora complent, Prouehimur portu, terraque vrbesque recedunt.* Et lib.4. *Tum verò Teucri incumbunt, & littore celsas Deducunt toto naueis: natat vncta carina.* VENIT NAVIS, NOSTRAE N. Q. FR. R.] allegoria alia est à nauigatione significat autem venisse herum Theuropidem, qui priorem vitæ cursum interrupit, & conturbauit. VELIM VT VELLES TR.] velim tibi res procedere ex animi tui sententia: velim, quæ tu optares NVNC TIBI CHORDA TENDITVR] id est, nunc tibi periculum intenditur, nunc tibi arcus intenditur. translatio à sagittariis, aut aliis iaculatoribus, qui telum missuri, chordam intendunt. ab iis autem dissentio, qui volunt esse translatum, aut tractum à venatoribus, aut ab aucupibus, qui feris, aut auibus plagas, & retia, & laqueos tendunt. vt apud Terent. Phorm. *quia non rete accipitri tenditur, neque miluo.* tendimus enim feris, & auibus retia, vt eas capiamus: intendimus arcum inimicis, aut hostibus, vt eos interimamus. Significat autem Simo non fallaciam in Tranionem strui, aut parari: sed periculum Tranioni imminere. Veruntamen iudicent eruditi. INDE IN FERRI CERNVVM] id est, inde rectà ibis in compedes ferreas: inde in compedes ferreas conficieris. *cernuus*, inquit Festus *calceamenti genus.* Sic autem restituendum esse coniecit ex antiquę scripturę vestigiis, *ferriternuum.* significatur enim idem, quod suprà eadem fab. princip. *Augebis ruri numero genus ferratile.* Neque autem nescius sum, cernuum esse potiùs nomen adiectiuum, & significare eum qui pronus est, aut qui in faciem cadit. vt apud Lucilium, *Cernuus extemplo plantas conuertit honestas.* Et apud Virg. lib.10. Æneid. *Eiectoque incumbit cernuus armo.* Nam non continuò, si cernuus, a, um, pronum significat, necessario efficitur, cernuum substantiuum, non fuisse vsurpatum à veteribus pro calceo, vt testantur Festus & Isidorus. Monet me tamen ne quid dissimulem, Lucilij versus, *cernuus extemplo plantas*, &c. qui vt suspicatur vir doctissimus Ioseph Scaliger potuit induxisse Festum & Isidorum, cum perspicuè apud Lucilium, cernuus significet pronus, & demisso capite. POSTEA IN CRVCEM RECTA] postea in crucem rectà ageris, Climax. NVNC TE EGO PER GENVA, &c.] supplices eorum quibus supplicabant, genua tangere, & per res carissimas, vt per liberos, per oculos, per genua, per fortunas, &c. orare consueuisse constat, & nos alibi notauimus. NE INDICIVM HERO S. M.] ne indices hero meo maiori PATRONE SALVE] sic eos quorum patrocinio vsuri erant, salutabant. sic & qui manumissi erant, eos à quibus fuerant manumissi. NIHIL MOROR MIHI ISTIVS MODI CLIENTEIS] id est, valeant tales clienteis, vel nolo taleis clienteis. NVNC, HOC QVOD AD TE, &c.] nunc hoc te scire volo, vel nunc hoc audi propter quod me misit ad te senex Theuropides, meus herus. Oratio autem imperfecta est, quod Tranionem Simo interpellauit, neque quod cœperat, absoluere passus est. AN DE ISTIS REBVS VEST. Q. S. S.] an aliquid de istis rebus vester cognouit senex? sic autem legendum, non vt vulgò, *iam de istis rebus*, &c. TAM LIQVIDVS EST, &c.] tam lenis, & tranquillus est, quàm tempestas liquida, liquida esse solet. Liquidum turbido & turbato opponitur. Irati autem turbidi, & turbati sunt. suprà *liquidò exeo foras Amphitruo.* Virgil. Æneid. 7. *Stridore ingenti liquidum trans æthera vecta.* NON SVNT VENALES] ædeis venaleis licebat olim, vt & hodie, cuiuis emere se velle dicenti, inspicere. GYNAECEVM] locum, seu partem domus, in qua mulieres seorsum à viris habitant, vox Græca est. Terent. in Phormione, *Vbi in Gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida.* Idem valet & γυναικωνῖτις. qua voce vtitur Æmilius Probus, seu Cornelius Nepos in proœmio. ad quem locum nos de hac voce plura in commentariis nostris. AMBVLACRVM] ambulationem appellant M. Tull. & Vitruuius. Locus est mediocriter longus, & proportione latus, siue hypæthrus, siue rectus ad ambulandum comparatus. QVID ILLE CONSOMNIAVIT?] id est quid ille tam stulte cogitauit? τί ἐκεῖνος ὀνειροπόλησεν; vnde hoc ei tam stultè venit in mentem? hunc locum ita edidit Camerarius, & ego eum ita scriptum reperi, non solum in nostris libris manuscriptis, verum etiam in omnibus vulgatis. & tamen Adrianus Turneb. Aduer. lib.16. cap.10. scribit his verbis. *Quid ille consomniauit?* haud paulò malim, quàm *Quid ille consummauit?* vt sit, quid ille cogitauit? quid somniauit? Ex quibus verbis apparet eum in aliquibus libris scriptum, aut impressum reperisse *consummauit.* quod ego nusquam reperi. Ita vir ille doctissimus, mortem propinquam præsentiens, libros Aduersariorum abortiuit veriùs, quàm peperit: & complureis veterum scriptorum locos se emendare putauit, qui neque eius, neque cuiusdam emendatione egebant, vel quod ab aliis iampridem fuerant emendati, vel quod in fidelioribus, & recentioribus editionibus, quas non viderat, & quibus vsus non erat, à Typographis ipsis essent restituti. QVANTVM POTES] quàm citissime fieri potest, quàm primum, legendum fortassis est *quantum potest.* ARCHITECTONEM] architectum. suprà in prologo Amphitrionis, *queis benefactis meus pater, Deûm regnator, architecton omnibus.* Idem in Pœnulo. *Me quoque dolis iam superat Architectonem.* Varro apud Nonium, *Harum ætatum summa atria consultabant Architectones.* NISI TV NEVIS] nisi tu non vis EX T. E.] ex tuis ædibus. NVNC HINC EXEMPLVM CAPERE VOLT.] suprà eadem fabula. *sibi quisque inde exemplum expetunt.* PERBONAM] paramœnam, & valde temperatam. SVB DIO COLI HASCE AEDEIS, &c.] audiuit has ædeis totum diem coli sine tecto, ita sunt à solis calore tutæ, & ita vsquequaque in eis vmbra est, ita soli non sunt expositæ. Audiuit has ædeis totum diem apertas coli, neque tamen habitatoribus solem in eis esse molestum. IMMO AEDEPOL VERO, &c.] negat Simo esse verum, quod dicit Theuropidem Tranio de his ædibus audiuisse, eas in æstate soli non patere. immo contrarium esse verum, solem à tempore matutino, vsque ad vespertinum, quasi creditorem molestum ad ostium adstare. CVM VSQVEQVAQVE EST VMBRA] cum in omnibus locis est vmbra. VSQVE A MANE AD VESPER.] vsque à tempore matutino, ad vespertinum. QVASI FLAGITATOR] quasi creditor molestus, qui nunquam discedit ab ostio pecuniam creditam repetens. NEC MIHI VMBRA VSQVAM EST, &c.] ambigua vox *vmbra*, vnde ioci ex ambiguo occasionem arripuit, quem iocum mox explicabimus. NISI SI IN PVTEO, &c.] correctio per ironiam. QVID? SARCINATIS ECQVA EST, SI VMBRA, &c.] iocus ex ambigua voce, *vmbra.* Nam vmbra duo significat, & aerê lumine cassum, vt ait Lucretius libro 4. & mulierê ex Vmbria, seu in vmbria natâ. Quoniam igitur Simo negarat sibi vlla in parte domus vmbram esse, nisi forte in puteo: per vmbram, aerem intelligens lumine vacuum: Tranio hoc vocabulum in alteram significationem & sententiam accipiens, quasi negasset Simo, sibi vllam domi mulierem in Vmbria natam esse: quærit ex eo, si vmbram non habet, num aliquam mulierem Sarsina-

eam habeat. Sarcinates autem in Vmbria collocat Plinius libro 3. capite 14. DE EXEMPLO MEO EX ædibus meis, quæ sint ei exemplo. EON' VOCO HVC HOMINEM?] Eóne, id est, ob idne, vt inspiciat scilicet, voco huc herum meum Theuropidem? alij sic, Eóne voco huc hominem? eóne, id est, redeóne ad herum meum? voco huc hominem. ATQVE AGATHOCLEM] Agathocles Rex Siciliæ: de quo Diodorus Siculus libro 20. ex humili fortuna, & obscuro loco, quippe figuli filius, ad regni fastigium euectus, res magnas, & memorabileis gessit, & in Sicilia, & in Aphrica, multásque victorias consecutus est. non negabat autem se figulum fuisse: quin gloriabatur, cum diceret se ab infimo, & contemtissimo loco ad summum peruenisse, & cùm vrbem quandam non obscuram quondam circumsederet, eiúsq. vrbis ciues è muris clamarent, figule, figule, quando militibus stipendium persolues? respondit, cùm hanc cepero. hæc Diodorus libro illo x. & complura alia de Agathocle, siquis plura scire volet. DVO] duos. FACINORA IMMORTALIA] facta immortali laude digna: facinora perpetuò memoranda, ac prędicanda. VEHIT HIC CLITELLAS, &c.] hic Simo vehit clitellas, tanquam mulus, cui clitellæ imponi solent. sed cur non dixit *gerit?* potuit dicere: nec tamen hoc non potuit, mulus enim, equus, camelus, bos, vehicula sunt: quare vt vehicula, vehunt: vt iumenta autem, quibus onera imponuntur, gerunt. huc fortasse referendum illud est, quod & suprà. *hinc speculabor procul, Vnde aduenienti sarcinam imponam seni.* ALTER] senex Theuropides. EGO HOMINES HABEO CLITELLARIOS] his Plautinis clitellariis hominibus non admodum dissimiles erant muli Mariani, id est, milites à Mario instituti, qui in castris furca humeris imposita & tabula interposita, onera gerebant: de quibus Plutarch. in Mario. MAGNI SVNT ONERIS] id est, magno oneri ferendo sunt idonei. NVNC HVNC HAVD SCIO, AN COLLOQVAR] id est, nunc cum hoc me collocuturum puto. verbum *colloquor* cum accusandi casu iunxit, *haud scio* autem apud bonos scriptores ait, seu ponit, vt hic, & item apud Marcum Tullium exempli caussa, in Lælio, *Qua quidem* (amicitia) *haud scio, an, excepta sapientia, nihil melius sit homini à diis immortalibus datum*, id est, nihil puto melius à diis immortalibus amicitia esse homini datum. Idem libro tertio, de Natura Deorum, sic *haud scio, an melius fuerit humano generi motum istum celerem cogitationis, acumen, sollertiam, quam rationem vocamus, quoniam,* &c. *non dari omnino, quàm tam munificè, & tam largè dari.* ID SVM OPPERITVS] id exspectaui. ANTIQVVM HOC OBTINES TVVM, &c.] antiquum tuum morem retines, vt sis longus, ac tardus. Terent. Andria. *pol Creto antiquum obtines.* SIMVL FLARE SORBEREQVE, &c.] prouerbium, quod habet locum in rebus, quæ simul ab eodem, eodem tempore fieri non possunt. qui flat enim, spiritum ex ore emittit. qui sorbet, attrahit. SED MOESTVS EST, &c.] sed tristis est, quod has ædeis vendiderit. REMITTAT SIBI] sibi condonet, venditione dissoluta, ac rescissa. SIBI QVISQVE RVRI METIT] prouerbium est rusticum, & à re rustica natum, quo significatur, sibi quenque consulere: suis quenque rationibus studere, atque operam dare. Tale est illud quod refert Theocriti Scholiastes & Simeo nostius notarat, Δρυὸς πεσούσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται, id est, cadente quercu quilibet lignum capit. SI MALE EMTAE ESSENT, &c.] si nimis carè emptæ essent, nobis hac remittere, aut reddere non liceret. REDHIBERE] exstat titulus in pandectis iuris ciuilis, de ædilitio edicto, & redhibitione, &c. vbi Iurisconsultus Vlpianus libro primo ad Ædictum ædil. Curul. docet, redhibere, esse facere, vt rursus habeat venditor, quod habuerat: & quia id reddendo fiebat, idcirco redhibitio est appellata, quasi redhabitio aut quasi redditio. Festus, Redhibitum id propriè dicitur, inquit, quod improbatum, & redditum est ei, qui dedit, idémque rursus coactus est habere quod antè habuit. MISERICORDIAM HABERE HAVD HO. OPT.] non iam oportet hominem alterius misereri, sed sibi potiùs consulere. SENEX ILLIC EST] senex ille est, vel senex in illo loco est: sed superiore modo explicari magis placet, senex autem, Simo scilicet. Nam Tranio vsque ad hunc locum cum Theuropide loquitur, deinceps autem cum Simone, ibi adduxi tibi hominem, nempe Theuropidem. MORARE HERCLE, &c.] morabis hercle, cum loqueris, *Morare* posuit absolutè. AT ENIM MVLIERES] eclipsis seu ellipsis subintelligendum enim aliquid est, vt sit integra, & plena oratio. At enim mulieres domi sunt, quæ molestè ferent præsentiam meam, vel, at enim mulieres ægrè ferent, vel, at enim meo aditu prohibebunt. CAVE TV VLLAM FLOCCI FACIAS MVLIEREM] noli vllam mulierem vel flocci facere, ne flocci quidem vllam mulierem facito. hyperbole est. QVALIBET PERAMBVLA AEDEIS, &c.] per quamlibet partem ædeis perlustra, & peragra, & permetire. TANQVAM] senex Theuropides non probat, neque agnoscit, neque concoquit hoc vocabulum *tanquam*, quod est aduerbium similitudinis. Nam cùm ei persuasum sit, ædeis Simonis à filio suo Philolachete esse emtas, tanquam autem similitudinem, non veritatem significet: meritò hoc *tanquam* adiectum ei scrupulum iniicit. OBIECTES] obiicias. NON TV VIDES HVNC, VVLTV VT TRISTI EST, &c.] non tu vides, vt hic senex vultu tristi sit? ERGO IRRIDERE, NEV VIDEARE GESTV. AD. &c.] ergo vt ne eum irridere, néve admodum lætari videare, noli facere mentionem te has ædeis emisse. Licet etiam sic explicare, Ergo noli committere, vt videare eum irridere, aut videare admodum lætari: deinde, Noli facere, vtrocunque modo autem explices *neu*, bis sumendum est hoc modo neu irridere, neue admodum gestire videare, gestire lætitia scilicet. BENE, BENIGNEQ. &c.] bene, & liberaliter facere arbitror. POSTES CVIVSMODI] postes, qui sunt in ostio, ab vtraque parte. suprà in Bacchid. *Nos manubiis foreis & postis comminuit securibus.* EO PRETIO EMTI FVER. OLIM] tali, seu potiùs tanto pretio empti fuerant olim, vt pulcherrimi esse debeant. PRAETER VECT.] præter id, quod pro vectura dedi, præter mercedem vecturæ. QVIN MVLTVM IMPROB. &c.] quin multò peiores sunt, quàm ab initio credidi. malim legi *multò improbiores sunt,* &c. & ita vsitate loqui scriptores Romani solent. AMBO] ambos. TARMES] Festus, tarmes, inquit, vermiculus carnem exedens, sed hic pro vermiculo accipiendum est, lignum exedente, quem teredinem vocant. INTEMPEST. EXCISOS CR.] intempestiuè excisos credo, non idoneo tempore excisos, alieno tempore, verbi gratia, luna plena excisi sunt, cùm luna decrescente excidi debuerint. Plin. libr. 16. ca. 39. *Robur verò casum teredinem sentit, bruma autem neque vitiatur, neque pandatur: aliàs obnoxium etiam vt torqueat sese, findátque quod in subere tempestiuè quoque caesum venit. Infinitum refert & lunaris ratio: nec nisi a vicesima, in tricesimam cadi volunt.* Cetera legito, quæ ad hanc rem pertinent, si tibi commodum est, mihi satis est locum indicasse. Idem libr. 18. cap. 32. *Omnia, quæ caeduntur, carpuntur, tonduntur, innocentius decrescente luna.*

Luna, quàm crescente, fiunt. INDVCTI PICE] illiti pice, obducti pice. PVLTIPHAGVS] Latinus, seu Romani. Nam Itali olim pulte victitabant: Græci contrà, polenta. & Græcis ita puls erat ignota, vt polenta Romanis. In prologo Pœnuli, *Latinè Plautus Patruus pultiphagonides.* BARBARVS] Romanus, seu Latinus. Nam Græci ceteras omneis genteis barbaras habebant, atque appellabant. Hæc autem comœdiæ palliatæ sunt, quamuis sermo sit Latinus. palliatæ enim dicuntur ex personis, quæ sunt palliatæ. VIDEN' COAGMENTA IN FORIBVS?] *coagmenta*, inquit Nonius, *dicta sunt coniunctiones arcta, & compares, à cogendo, id est, stringendo, vnde coagulum dicitur, hinc coagmentare.* Marcus Tullius in Catone maiore, *Viuendi est finis optimus, cum integra mente, certisque sensibus opus ipsa suum eadem, & quæ coagmentauit, natura dissoluit.* QVAM ARCTE DORMIVNT?] dormiunt arctè coagmenta, pro aptissimè, & arctissimè inter se cohærent, durius translatum, & longiùs petitum. Itaque statim corrigitur. sed dictum est à seruo: & Plautus ex translatione duriore, risum quæsiuit ILLVD QVIDEM, VT CONNIVENT, VOLVI DICERE] volui equidem illud dicere, vt conniuent. ὡς συμφύονται, vt arcte cohærent. tralatio est ab oculis conniuentibus. Mollis iam, & verecunda. conniuere autem dicuntur oculi, cum palpebræ vtrinque oculos claudunt, ac tegunt. M. Tull. vsurpare solet hoc verbum pro dissimulare. vt pro M. Cœlio *proh dij immortales! Cur interdum in hominum sceleribus maximis aut conniuetis, aut præsentis fraudis pœnas in diem reseruatis?* Idem pro Mil. *quibus si non adiuuantibus, at conniuentibus certè sperasset se posse rempub. in illis suis cogitatis furoribus eludere.* VIDEN' PICTVM. VBI LVDIF. CORN. VNA, &c.] videsne argumentum huiusmodi pictum, in quo ludificatur, & hoc à Tranione risus mouendi causa confingitur. Nam nusquam in ædibus Simonis quidquam tale pictum erat. sed significat duos senes Theuropidem, & Simonem, qui sibi videntur valde callidi, ab vno seruulo ludificari, se per corniculam, duos senes per duos vulturios intelligi volens. VOLTVRIOS DVO?] vulturios duos, & item infrà proximo versu, *vulturios duos vicissim vellicat.* INTVOR] cerno. AT TV ISTVC AD VOS, &c.] at tu in istam partem, vbi vos estis, vide. *ad vos* autem legendum, non vt vulgò *ad nos* facetè iubet Tranio senem in eam partem oculos flectere, vbi ambo sunt, quasi ibi sint duo vulturij picti, cùm tamen alij nulli vulturij sint præter senes ipsos, quos Tranio per vulturios significat. Magnos autem hoc loco spectatoribus excitatos risus esse credibile est, quippe quibus Tranionis sensus, ac iocus perspectus esset, & cognitus: Cum senibus esset incognitus, atque obscurus CONTVI] conspicere, conuerti OMNINO] ὅλως εἰπεῖν συντόμως εἰπεῖν vno verbo. VT TE ABSOLVAM] vt te expediam, ne te longis ambagibus morer. LATIVS DEMVM EST OP. PR. I.] operæ demum pretium est, latiùs iuisse, tum denique operam non inanem sumes, si latiùs ibis, vt domum inspicias, tum demum operam tuam bene collocabis, si latius ibis, vt domum perspectes. CIRCVMDVCE HASCE AEDEIS, &c.] duc circum has ædeis, & continua. APAGE ISTVM A ME PERDVCTOREM] sunt qui vocem *perductorem* ambiguam esse putant, quod interdum significet eum, qui scortum, aut matronam impudicam stupri causa ad aliquem perducat. cuiusmodi homines προαγωγοὺς à Græcis appellantur, id est, productores. Ego ambiguum puto esse in verbo *ductarier*, vt iam dicam: neque tamen etiam in voce *perductor*, inesse negauerim. NIHIL MOROR DVCTARIER] facilè ædeis inspiciam sine ductore, non curo, aut quæro ductari. non laboro, vt ducter. Inest autem ambiguum in voce *ductarier*. nam ductari scorta dicuntur. Itaque Simo suspicans Theuropidem in eam sententiam id verbis accepisse, queritur sollicitè, *quidquid est?* hoc est, quid me sentire existimas, cùm puerum iubeo tibi perductorem assiduum præstò esse? aut cùm iubeo te ab eo ductari, seu perductari? ERRABO POTIVS, QVAM PERDVCTET QVISPIAM] totus hic locus ambiguis nominibus inuolutus est, vt ex eo, quod, quasi corrigens subiicit Simo cognoscere licet. AEDEIS DICO] non eò tibi perductorem præstò esse volo, vt te tanquam scortum ductet, aut perductet, sed vt per ædeis, & circum ædeis ducat. MANE SIS] mane si vis. VIDEAM, NE CANIS] ellipsis. videam, ne fortè canis aliqua mordax sit in introitu domus. Apud veteres, vt & ferè apud nos, solebat in vestibulo domus iacere, aut stare canis custos. hoc est, mordax, qui sæuiret in ignotos, notis parceret. Atque, vt sibi cauerent, qui domum ignoti ingredi vellent. inscriptum erat in ianua, seu in pariete, longis litteris CAVE CANEM. quin nō solum viuus & verus canis accubare, seu adstare solebat. sed etiam ianuæ appingi, cum illa inscriptione, quam dixi, CAVE CANEM Varro Eumenidibus apud Nonium in voce, præbitio, *quod eo die mea erat præbitio, in ianua.* CAVE CANEM *inscribi iubeo* Petronius Arbiter, *Non longè ab ostiarij cella Canis ingens cathena vinctus in pariete erat pictus, superque quadrata litera scriptum,* CAVE CANEM. ABI DIRECTA] abi canis digna, quæ sub dio erecta, cruci suffigaris, sermo malè precantis. suprà in Casina principio, *Abi directus tuam in prouinciam.* TAM PLACIDA EST, QVAM EST AQVA] aqua per se mollis & placida est mare, natura sua. tranquillum & æquabile, seu aquale est. hinc æquor appellatur, & aqua dicta est, quasi æqua. sed vbi venti id agitare cœperunt, tum turgescit tristibus iris, vt ait ille Virgil. in Alex. *nuper me in litore vidi. Cùm placidum ventis staret mare* Idem libro 8 Æneid. *Viridesque secant placido æquore siluas* Idem lib. 10. *Tum Zephyri posuere; premit placida æquora pontus.* AGE CANEM HINC] abige canem hinc.

TRANIO seruus, THEVROPIDES senex.

	QVid tibi visum'st hoc mercimonij. Th. *totus gaudeo.*
Tran.	*Num nimio emta tibi videntur?* Th. *nunquam edepol scio*
	Vidisse vnquam abiectas ædeis, nisi modò hasce. Tr. *ecquid placent?*
Th.	*Ecquid placent me rogas? immò verò perplacent.*
Tran.	*Cuiusmodi gynacéum? quid porticum?* Th. *insanùm bonam*
	Non equidem vllam in publico esse maiorem hac existimo.

Aran. *Quin ego ipse & Philolaches in publico omnes porticus*
Sumus commensi. Th. *quid igitur?* Tr. *longè omnium longissima est.*

Th. *Dij immortales, mercimonij lepidi. si hercle nunc ferat*
Sex talenta magna argenti pro isti: præsentaria,
Nunquam accipiam. Tr. *si here te accipere cupias, nunquam sinam.*

Th. *Bene res nostra collocata'st isthoc mercimonio.*

Tran. *Me suasore atque impulsore id factum audacter dicito,*
Qui subegit fœnore argentum ab Danista vt sumeret
Quod isti dedimus arraboni. Th. *seruasti omnem ratem,*
Nempe octoginta debentur huic minæ? Tr. *haud nummo amplius.*

Th. *Hodie accipiat.* Tr. *ita enim. verùm, ne qua caussa subsiet,*
Vel mihi denumerato. ego illi porrò denumerauero.

Th. *At enim nequid captioni mihi sit, si dederim tibi.*

Tr. *Egóne te ioculo modo ausim dicto aut facto fallere?*

Th. *Egón' abs te ausim non cauere nequid committam tibi?*

Tr. *Quid tibi nunquam, quicquam, postquam tuus sum, verborum dedi.*

Th. *Ego enim caui rectè.* Tr. *eam mihi debes gratiam atque animo meo.*

Th. *Sat sapio, si abs te modo vno caueo.* Tr. *tecum sentio.*

Th. *Nunc abi, i rus dic me aduenisse filio.* Tr. *faciam vt voles.*

Th. *Curriculo abi. iube in vrbem veniat iam simul tecum.* Tr. *licet.*
Nunc ego me illà per posticum ad congerrones conferam
Dicam vt hîc res sint quietæ, atque vt hunc hinc amouerim.

QVID TIBI VISVM'ST HOC MERCIMONII?] qualis tibi visa est hæc merx? NVNQVAM AEDEPOL ME SCIO VIDISSE ABIECTAS, &c.] scio ædepol me nunquam vidisse ædeis tam vili pretio emtas, quàm hæ sunt ædes, hæ ædes non venditæ, sed abiectæ, & pro nihilo traditæ, ac relictæ sunt. Sic autem legendum, vt edidimus, *abiectas.* non vt habent omnes libri, *ablectas.* quod iam pridem vidi: sed occupauit Adrianus Turnebus libro Aduersar. 16. capite 10. ECQVID PLACENT?] nunquid placent? INSANVM BONAM] hoc est valde bonam, subintell. esse dico. Varro libro 6. de lingua Latina, Plautus cum vehementer vellet dicere, dicit insanè, quòd insani omnia faciunt vehementius. Notauimus suprà in Bacchid. ibi, *Insanum magnum molior negotium* Idem infrà in Milite Glorioso, *& ego me illi mancupio dabo, Ni vnum epityrum apud illum esuriens insanè edam.* DII IMMORTALES MERCIMONII LEP. Græcorum more locutus est, qui in his generibus subintelligunt, ἕνεκα, vel potius ὦ vt apud Platonem lib. 6. de Rep. Ἄπολλον, δαιμονίας ὑπερβολῆς. Tale est illud quod notarat Simeo Bosius, ὦ Ζεῦ, τῆς ἄτης, eodem referendum est illud Virgil. Æn lib. xj. *Iustitia ne prius mirer belline laborem?* FERAT] afferat. PRAESENTARIA] præsentia, &c. in Pœnulo, *Quia aurum poscunt præsentarium:* BENE RES NOSTRA COLLOC'ST ISTOC M.] pecunia nostra bene collocata est in ista merce: hoc est, in ista domo, quam emit filius. SVBEGI] impuli. SERVAVISTI OMNEM R.] allegoria est, significat senex Tranionē omnem rem familiarem seruasse. NEMPE OCTO. DEBENT. H. M.] ex hoc loco, vt suprà diximus, intelligere licet, talentum magnum valere minas lx. Nam cùm duobus talentis magnis emtam esse domum dixerit suprà & lx. minæ datæ sint arraboni: si octoginta debentur, centum viginti minæ conficiuntur. quanti domus emta est, ergo duo talenta magna & centum viginti minæ tantundem valte. ergo talentum magnum valet sexaginta minas. VERVM NE QVA CAVSA SVBSIET, &c.] verum ne qua controuersia subsit, etiam mihi numerato, &c. AT ENIM NEQVID CAPTIONI, &c. at enim cauendum mihi est, ne quid mihi sit detrimento, & fraudi, si tibi denumerauerim. vel sic, at enim vereor, ne quo dāno afficiar, seu ne quid fallar, ac decipiar abs te, si tibi has octoginta minas dederim. EGONE TE IOCVLO MODO AVSIM DICTO, &c.] egóne te leuissimè iocando ausim te verbo, aut facto fallere? proinde ac si dicat, ne ioco quidem te fallere ausim, aut dicto, aut facto, aut multo minus seriò. EGONE ABS TE AVSIM NON C. &c.] Plautus, vt & Terent. & ceteri Comici faciunt illi quidē senes, deliros & credulos, & stultos: sed ita tamen, vt habeant aliquod simulacrum prudentiæ, & vt videantur sibi cauere, ne fallantur: & posteaquàm omnem operam ne capiantur, dederunt, tandem illudantur & decipiantur à seruis callidis. Sic igitur hic senex Egóne abs te ausim, inquit, non cauere, &c id est, egóne ausim tibi negligenter, & incautè quidquam committere? Egóne vsque adeò imprudens, & inconsideratus sim, vt mihi abs te non caueam, ne quid tibi credam? proinde ac si dicat, non ausim esse tam incautus, vt tibi quidquam cōmittā, vel non ausim tibi quidquā committere, sine magna oratione. QVI TIBI NVNQVAM QVIDQVAM &c] mihi dubites quidquam committere, qui te nunquā fefelli? TECVM SENTIO] hæc loquitur Tranio, voce ad spectatores effusa, & à Theuropide auersa, tecum sentio, inquit, id est, tibi assentior. CVRRICVLO ABI] abi citò, abi propertè, & celeriter. sic [illegible] eadem fabula, *Sed ego sum nunc infelix, qui non curro curr, ulò domum?* ILLA PER POSTICVM, &c.] illà, hoc est, per posticum. sic loqui solet Plautus, ponit primo loco nomen generis: deinde speciem. *illà* per illam

partem

patet ēm domui hoc generale est. per posticum, id est, per ostium domus posterius. hoc est, speciale. posticum pseudothyrum appellant Græci. Horat. epist. ad Torquat. lib. 1. *Atria seruantem postico falle clientem.* AD CONGERRONES] ad gerrarum & nugarum socios: ad eos, quibuscum nugari, & iocari, ludere, & potare soleo. DICAM, VT HIC RES SINT QVIETAE] dicam illis, quomodo hic res sint tranquillæ, nihilque sit periculi.

PHANISCVS aduors.

Serui, qui cùm culpa carent, tamen ma'um
Metuunt, hi solent esse heris vtibiles.
Nam illi, qui nihil metuunt: postquàm sunt malum
Meriti, stulta sibi expetunt consil a.
Exercent sese ad cur'uram, fugiunt. sed
Hi si reprehensi sunt, faciunt à malo,
Peculio quod nequeunt facere suo,
Augent ex pauxillo, thesaurum inde parant.
Mihi in pectore consilij quod est,
Lubet cauere malam rem prius,
Quàm vt meum tergum exsinceratum fiat,
Vt adhuc fuit, mihi corium esse oportet
Syncerum, atque vti vetem verberari.
Si huic imperabo, probè tectum habebo:
Malum cùm impluit ceteris, non impluat mihi.
Nam vt serui volunt esse herum, ita solet esse.
Bonis boni sunt: improbi qui malus fuit.
Nam nunc domi no ra tot pessimi viuunt,
Peculi sui prodigi, plagigeruli, vbi aduorsum vt
Eant, vocantur hero, non eo: molestus ne sis.
Scio quò properas, ge is aliquo iam hercle,
Ire vis mula foràs pastum. bene merens
Hoc pretium inde abstuli, ita abij foràs solus
Nunc eo aduorsum hero ex plurimis seruis.
Hoc die crastini, cùm herus resciuerit,
Manè castigabit eos bubulis exuuiis.
Postremò minoris pendo tergum illorum, quàm meum.

SERVI, QVI CVM CVLPA C.] Inducitur hic loquens Phaniscus Callidamatis seruulus, & aduorsitor. Est autem aduorsitor, is seruus, qui aduorsum ire iussus est, aut debet, aut solet hero suo: vt hic Phaniscus supra iussus est à Callidamate venire sibi ad Philolachem aduorsum, seu obuiam, ibi, principio scænæ, *Aduorsum venire mihi ad Philolachem Volo tempori,* &c. Sententia autem eadem iteratur in Menæchm. ibi, *Serui, qui culpa carent, & metuunt, ij Solent esse heris vtibiles.* Porro nos hic libros vulgatos, & nostros manuscriptos, à vulgatis non discrepanteis, secuti sumus, qui habent, *Serui, qui culpa carent,* &c. Nam Camerarius edidit, *carint.* Quod si probabimus, *carint,* antique positum, intelligemus pro *careant.* VTIBILES] vtiles ad vtendum apti atque habiles, ad vsum dominorum accommodati, atque idonei EXERCENT SESE AD CVRS.] fugam ornant: vel ad fugam se parant: fugam meditantur. HI SI REPREHENSI SVNT, FACIVNT A M. PECVL. QV. NEQVEVNT, &c.] hi serui, si posteaquam à dominis fugerunt, reprehensi & recepti sunt, faciunt ex malo, id est, per facta sua improba, quod ex peculio suo facere non possunt quidnam illud est? inde verbera sibi quærunt, & comparant, thesaurum sibi plagarum ex suis peccatis reperiunt, quod ex peculio suo facere non possunt, vel quod non habent peculium, vel quia si habent, sibi non quærunt, sed dominis? seruus enim quidquid quærit, domino quærit. THESAVRVM] verberum, scilicet, atque plagarum. MIHI IN PECTORE CONS. QVOD EST LVBET C. &c.] huius versus & duorum qui deinceps sequuntur, hæc sententia est, quidquid mihi in pectore consilij est, subintellige, huc confero, & in hoc consumo: lubet mihi vitare, seu cauere malum potius, quam committere, vt meum tergum virgis & flagris cruentum, ac varium fiat. Licet etiam sic explicare, vt hunc primum versum, interrogando pronuntiemus. Quodnam, seu quidnam consilij mihi in animo est? hoc, scilicet, lubet cauere malum, &c. EXSINCERATVM] hoc est, imputatum,

cruentum, seu cruentatum. SINCERVM] purum, incruentum. ATQVE VTI VETEM VERB.] idem dicit & planius. itaque *impluuium* est. SI HVIC IMPER.] si meo tergo imperabo, hoc est, si vetabo tergum meum verberari, quod assequar faciendo officium meum, & diligenter ac fideliter seruiendo: probe tectum & tutum à verberibus habeo. MALVM CVM IMPLVIT CET.] cum cæteri serui verberantur, & virgis cæduntur, ne cædar ego. Cum, ceteris seruis verbera instar imbris aut pluuiæ incidunt, mihi ne incidant. allegoria est. NAM VT SERVI VOL. ESSE H.] nam qualem serui herum esse volunt, talis est, si officio funguntur suo. herus est æquus, tranquillus & lenis, sin secus, herus est sæuus, asper & infestus. *vt* pro *qualem*. notauimus alibi supra. Sic infra in Pseudolo. *Mane, mane, iam vt voles me esse, ita ero.* BONIS BONI SVNT, IMPROBI Q. M. F.] bonis seruis boni sunt heri: ei seruo improbi, & mali sunt, qui malus fuit. Mutauit numerum, idque dupliciter. Debuerat enim dicere, si vtrobique numerum seruare vellet, bonis bonus est: improbus eis, qui mali fuerunt. Sic sæpe & alij scriptores tum Græci, tum Latini. Exempla sunt in mundo, sed vnum mihi nunc occurrit, quod est apud Sophocl. in Antig. Ὅστις γὰρ αὐτὸς ἢ φρονεῖν μόνος δοκεῖ Ἢ γλῶσσαν, ἣν οὐκ ἄλλος, ἢ ψυχὴν ἔχειν. Οὗτοι διαπτυχθέντες ὤφθησαν κενοί, id est, Nam quisquis aut solũ sapere se existimat, aut se valere lingua, aut animo præ omnibus. Hi vt sunt retecti, mente cassi cogniti. IMPROBI QVI MALVS FVIT] improbi ei seruo, qui malus fuit. PECVLII SVI PRODIGI] peculij sui, id est, tergi sui quod eis peculij loco est, prodigi: qui non parcunt tergo suo. id est, qui non seruant tergum suum à loris & virgis sartum ac tectum. Nempe cum officij sui sunt immemores sic dictum autem, peculii sui prodigi, vt dixit Sallustius, *alieni appetens, sui profusus*. Horat. oda 12. lib. 1. *animaque magna Prodigum paullum superante Pœno.* & epist. ad Pisonem. *Vtilium tardus prouisor, prodigus æris.* Licet tamen interpretari simpliciter, & proprie, peculii sui prodigi, qui peculium suum prodigunt & profundunt, insumentes scilicet, in lustra & compotationes. PLAGIGERVLI] ad plagas gerendas & suferendas natura facti. Plagipatidæ, vt supra locutus est. VBI ADVORS. VT EANT V. H.] oratio est implicata atque implexa: sed sic expeditur, vbi vocantur, vt hero aduorsum eant. NON EO] hæc quę sequuntur, respondent, *non eo*, &c. SCIO QVO PROPERAS] hæc & superiora proxima, verba sunt eorum seruorum, qui vocati, vt hero aduorsum eant, malunt domi desidere, aut potare, aut ludere, aut dormire, & seruum frugi, ipsos sui officii commonentem irrident, & dictis amaris insequuntur. GESTIS ALIQVO IAM H.] iam profecto aliquo ire cupis. IRE VIS MVLA FORAS PASTVM] sermo aculeatus & amarus, κατ' ἀλληγορίαν. ire vis, inquit, foras in aliquam popinam, aut in thermopolium, vt ibi te cibo & potu refercias, vt mulæ interdum solent retinaculis, & vinculis fractis, foras pastum ire. Horat. Satyr. 5. lib. 1. *tandem fessus dormire viator, Incipit ac missa pastum retinacula mula, Nauta piger saxo religat*, &c. BENE MERENS HOC PRAET. IND. ABST.] hæc nunc sunt serui frugi & vtibilis verba: quorum hæc sententia est. Dum bene mereo, id est, dum benefacio, seu ex benemeritis, & benefactis meis hanc mercedem, & hoc pręmium retuli, dicteria scilicet mordacia, & amara. hoc pretium, id est, hanc mercedem. Sic Horat. epist. ad Quinctium lib. 1. *Nec furtum feci, nec fugi si mihi dicat Seruus. habes pretium: loris non vreris ais.* DIE CRASTINI] id est, die crastino. Notat Nonius in voce *proximi* his verbis: *proximi, id est proximo. Cato contra Furium, die proximi. hoc dicit, sed ea declinatione à veteribus, & crastini, & pristini, & præfiscini est dictum.* Aul. Gellius libro 10. cap. 24. vbi hoc loquendi genus, à veteribus vsitatum fuisse docet, die noni, die quinti, die pristini, die perendini, &c. ait illas voces & simileis, esse aduerbia copulate posita seu composita: addit idem vtroque modo veteres illos dicere solitos, die crastini, & die crastine, die quinti, &, die quinte, &c. legendus eadem de re & Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 4. quanquam quæ Macrobius scripsit, omnia ab Aulo Gellio sumta sunt. BVBVLIS EXVVIIS] loris, seu pellibus bubulis: quæ sunt exuuia & spolia bubula. POSTREMO MINORIS PENDO TERG. ILL. Q. MIHI] id est, malo illorum tergum loris cædi quam meum. Idcirco eo hero meo aduorsum, ne si secus faciã, tergum mihi fiat exsinceratum.

PHANISCVS aduorsitor, SERVVS alius,
THEVROPIDES senex.

Illi bucædæ erunt multo potius, quàm ego
Sim restio. Ser. *mane tu, atque assiste illico.*
Etiam respice. Ph. *mihi molestus ne sis.*
Ser. *Vide vt fastidit simia.*
Ph. *Mihi sum, libet esse. quid id curas?*
Ser. *Manésne illico impure parasite?*
Ph. *Qui parasitus sum?* Ser. *ego enim*
Dicam. cibo perduci poteris quóuis.
Ferocem facit, quia te herus tam amat. Ph. *vah.*
Oculi dolent. Ser. *cur?* Ph. *quia fumus molestus.*
Ser. *Tace sis faber, qui cudere soles plumbeos*
Nummos. Ph. *non potes tu cogere me, vt tibi*
Maledicam nouit herus me: si sobrius sis,
Male non dicas. Ser. *tibi obtemperem, cum tu mihi*

Nequeas

Neq; eas? Ph. at tu mecum, pessime, i aduersus.
Se. Quaeso hercle Phanisce, abstine iam sermonem
De istis rebus. Ph. faciam, & pultabo fores.
Heus ecquis hic est, maximam qui his iniuriam
Foribus defendat? ecquis huc exit, atque aperit?
Nemo hinc quidem exit. vt esse addecet
Nequam homines, ita sunt: sed eo magis cauto est
Opus, ne huc exeat, qui male me mulcet.
Hic quidem neque conuiuarum sonitus, itidem vt antehac fuit:
Neque tibicinam cantantem, neque alium quenquam audio.
Th. Quae illaec res est? quid illi homines quaerunt apud aedes meas?
Quid volunt? quid intro spectant? Ph. pergam pultare ostium.
Heus reclude: heus Tranio, etiam aperis? Th. quae haec est fabula?
Ph. Etiámne aperis? Callidamati nostro aduorsum venimus.
Th. Heus vos pueri quid istic agitis? quid istas aedes frangitis?
Ph. Herus hic noster potat Th. herus hic vester potat? Ph. ita loquor.
Th. Puer nimium es delicatus. Ph. ei aduorsum venimus.
Th. Cui homini? Ph. hero nostro quaeso quoties dicendum est tibi?
Th. Puer hic nemo habitat. nam te esse arbitror puerum probum.
Ph. Non hic Philolaches adulescens habitat hisce in aedibus?
Se. Senex hic cerebrosus est certè. Ph. erras peruersè pater,
Nam nisi hinc emigrauit, aut heri, certè scio
Hic habitare. Th. quin sex menses iam hic nemo habitat. Se. somniat.
Th. Egóne? Se. tu. Th. tu ne molestus, sine me cum puero loqui.
Ph. Nemo habitat? hem. Th. ita profectò. Ph. nam heri & nudius tertius,
Quartus, quintus, sextúsque, postquam hinc peregrè eius pater
Abiit, nunquam hic triduum vnum desitum est essi & bibi.
Th. Quid ais? Ph. triduum vnum est, haud intermissum essi & bibi.
Scorta duci, pergraecari, fidicinas, tibicinas
Ducere. Th. quis istaec faciebat? Ph. Philolaches Th. qui Philolaches?
Ph. Cui patrem Theuropidem esse opinor. Th. hei mihi, óccidi,
Si haec hic vera memorat pergam porrò percontrarier.
Ain tu istic potare solitum Philolachem istum, quisquis est,
Cum hero vestro? Ph. hic inquam. Th. puere, praeter speciem stultus es.
Vide sis ne fortè ad merendam quopiam deuorteris,
Atque ibi meliusculè, quàm sat fuerit, biberis. Ph. quid est?
Th. Ita dico, ne ad alias aedes perperam deueneris.
Ph. Scio quà me ire oportet: & quò venerim, noui loqui.
Philolaches hic habitat, cuius est pater Theuropides.
Qui postquam pater ad mercatum abijt hinc, tibicinam
Liberauit. Th. Philolaches ergo? Ph. ita Philematium quidem.
Th. Quanti? Se. triginta talentis Ph. μὰ τὸν Ἀπόλλω, sed minis.
Th. Ain' minis triginta amicam destinatam Philolachem?
Ph. Aio. Th. atque eam manu emisisse. Ph. aio. Th. & postquam eius hinc pater
Sit profectus peregrè, perpotasse istic assiduò
Tuo cum domino? Ph. aio. Th. quid is aedeis emit hic proximas?
Ph. Non aio. Th. quadraginta etiam dedit huic, quae essent pignori?

Ph. *Neque illud aio.* Th. *hei perdis* Ph. *immò suum patrem ille perdidit.*
Th. *Vera cantas, vana vellem.* Ph. *patris, amicus videlicet.*
Th. *Heu adepol patrem eum miserum prædicas.* Ph. *nihil hoc quidem est?*
Triginta minæ, præquàm alios dapsileis sumtus facit.
Perdidit patrem, vnus istic seruus est sacerrimus
Tranio, is Herculi conterere quæstum possiet.
Ædepol eius me patris miseret, qui istæc sciet
Facta, ita amburet misero ei corculum carbunculus.
Th. *Siquidem ista vera sunt.* Ph. *quid merear quamobrem mentiar?*
Ph. *Heus vos ecquis hasce aperit?* Th. *quid istas pultas vbi nemo intus est?*
Ph. *Aliò crede comissatum abiisse, abeamus nunc iam.*
Th. *Puere, i, imne abis? libertas penula est tergo tuo.*
Ph. *Mihi nisi herum metuam & curem, nihil est qui tergum tegam.*

ILLI BVCÆDAE ERVNT MVLTOP. &c.] hæc cohærent cum superioribus, & sunt eiusdem Phanisci verba, sed alia scæna est, quia alia præterea persona in scænam prodit. sententia autem horum verborum hæc est, Illi qui mecum hero aduersum ire noluerint, coriis bubulis cædentur potius, quam committam, vt mihi ad restim res redeat, & vt ego me suspendium adigar, vt ego me suspendam, & mihi laqueo gulam obstringam. *bucæda*, vox est composita ex boue, & cædo, is: itaque ita scribenda est bucædæ, cum diphthongo in secunda syllaba: aut certe bucidæ, cum i, quod quidam malunt: quemadmodum dicunt Latini, tyrannicidæ, & parricida, & similia. Restio vox est à nomine *restis* facta, restis autem funis est, & laqueus. *bucæda* autem hoc loco, non qui boues cædunt, sed qui à bobus cæduntur, hoc est, qui coriis & loris bubulis verberātur. Terent. Phorm. *ad restim mihi quidem res redit planissime.* Iuuenalis, *Ferre potes dominam. saluis tot restibus, vllam?* MANE TV, ATQVE ASS.] hæc dum loquitur Phaniscus, seruus alius, eius conseruus, prodit in scenam, & vnà cum Phanisco, mutata sententia, hero aduersum ire cogitat. RESPICE] retro adspice. VIDE VT FASTIDIT SIMIA] fastidit, absolute fastidiosus est, simia homo simiæ similis: homo deformis, vt simia. Ennius, *Simia quàm similis turpissima bestia nobis?* QVI PARASITVS SVM] quamobrem, aut qua ratione parasitus sum? CIBO PERDVCI POT. QVOVIS] quouis, id est, in quemuis locum, pertrahi & pelli poteris cibo. ergo parasitus es, tale est illud Terent. in Eunuch. *E flamma te petere cibum posse arbitror.* FEROCEM FACIT, QVIA TE HERVS F. A.] hoc ipsum, quod herus te tam valde amat, te ferocem, hoc est, superbum, & elatum facit, eo ferox, & elatus es, quod te herus tantopere amat. Sic autem legendum, vt edidi. *ferocem facit*, non, vt vulgo *ferocem facis*, &c. Nam præterquam quod nostri codices lectionem vulgatam refellunt, etiam ratio redarguit. Nam cum dico, facio me talem, aut talem, hoc significo, me non esse talem, sed simulare me esse talem: vt supra in Asinar. *Extemplo facio facetum me, & magnificum virum.* & in Epidico, *Ego illic, me autem sic assimulabam quasi stolidum, cum bardum me faciam.* & in sra in Mil. glor. *magnum me faciam Nunc, quoniam illic ac me collaudat.* & apud M. Tullium in Orat. pro Flacco, *cum versis se locupletem faceret, haberet nihil præter illam impudentiam quam videtis.* Cum autem dico, facio te talem, hoc significo, facio te quod non eras, vel facio vt sis quod non eras. vt apud M. Tullium libro, epist. ad famil. *Omnia sunt misera in bellis ciuilibus: quæ maiores nostri, ne semel quidem nostra ætas sæpe iam sensit: sed miserius nihil quam ipsa victoria: quæ etiam si ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores, impotentioresque reddit*, &c. Sic igitur, hic non significat hoc seruus aduorsitor non nominatus, tu simulas te esse ferocem, neque tu te reddis ferocem: sed amor domini erga te, reddit te ferocem, & facit, vt sis ferox, vt: dicere solemus, pecunia facit feroces & contumeliosos: paupertas facit ridiculos, & contemtos. OCVLI DOLENT] non libenter me ab hero amari vides mihi, quod me herus amat, inuides. Oculi nobis dolere dicuntur, cum aliquid fieri videmus, quod nobis iniucundum, ac molestum est, aut cum aliquid alicui inuidemus. Ter. in Phorm. in extr. *Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam Nausistrata, & quod tuo viro oculi doleant?* Cælius lib. 8. epist. ad Cicer. *Nunquam tibi oculi doluissent, si in repulsa Domitii vultum vidisses.* Idem pro M. Cælio. *Exsistat igitur ex hac ipsa familia aliquis, ac potissimum cæcus ille, minimum enim dolorem capiet, qui illam non videbit.* Non admodum ab hoc loco discrepat Terentianus ille in Eunuc. quantum ad sententiam quidem attinet *Nunquid hic quod nolis vides?* P. te. CH. *Credo, at nunquid aliud?* P. *Quidem?* CH. *quia tristis es.* QVIA FVMVS MOLEST.] iocus παρὰ προσδοκίαν. aliam enim responsionem exspectat conseruus Phanisci, quam eam, quam Phaniscus subiecit. nempe idcirco oculos illi dolere, quod Phaniscus hero suo in deliciis esset. Phaniscus autem præter eius exspectationem respondit, quia fumus molestias. & tamen cum aliud, quam quod ille exspectabat, responderit, causam attulit probabilem, & affinem ei, quam ille exspectat, quamobrem oculi ei doleant: quia, inquit, fumus molestus est. fumus enim oculis molestus est, propter acrem, & mordacem eius qualitatem, qua oculi compuncti, atque offensi, lacrymas mittere coguntur, ex quo lacrymosus ab Horatio appellatur in Satyr. 5. lib. 1. *nisi nos vicina Triuici Villa recepisset lacrymoso non sine fumo.* Plaut. supra in Asin. *sed num fumus est hæc mulier quam amplexare?* ARG. *quidum?* LIB *quia oculi sunt tibi lacrymantes, ego rogaui.* VIRG. moreto, *Sæpe manu summa lacrymantia lumina terget, Immeritoque furens dicit conuicia fumo.* TACE SIS FABER, QVI CVD. &c.] tace si vis homo mendax. qui falsa confingere, & verba dare soles: vel sic potius, tace si vis, homo fallax & subdole, qui tuis artibus, & dolis opinionem hero tuo attulisti, te esse frugi seruum, & fidelem, cum sis improbus & infidelis: tace homo, qui simulatis officiis, & speciosis dictis ac factis hero persuasisti, te esse frugi seruum & vtibilem, & fidelem, cum plane alius sis, tace si vis homo

homo, qui herum tuum fallis ac decipis, serui fidelis & frugi speciem præbens, cum re vera sis infidelis, & nequam, allegoria est ab iis tracta, qui nummos improbos cudunt. Iam vero nummi plumbei inutiles sunt atque improbi: supra in Casina. *Cui homini hodie peculi nummus non est, nisi plumbeus.* Idem infra in Trinummo, *Cui si capitis res siet, nummum nunquam credam plumbeum.* SI SOBRIVS SIS, MALE N. D] si sanæ mentis sis, mihi non maledicas, vel proprie, nisi vinolentus & ebrius sis, mihi non maledicas. vinum quod supra modum bibisti, te petulantem, & contumeliosum, & ad maledicendum expeditum, ac procacem reddit. TIBI TEMPEREM, CVM TV M. NEQVE] tibi parcam, cum tu mihi parcere non possis? abstineam me à maledictis in te, cum tu te abstinere nequeas quin mihi maledicas? Sic autem legendum, non vt vulgo *tibi obtemperem*, &c. sic loquitur Horat. oda 24. lib. 3 *Illic matre carentib. Priuignis mulier temperat innocens*, id est, illic apud Scythas videlicet nouerca, præbens se innocentem abstinet manus suas à priuignis, neque eos veneno interemit, vt alibi fieri solet. mendum simile iampridem è Cæsaris comment. de bello ciuili, lib. 1. sustuli, quod est ibi, *Neque sibi homines feros ac barbaros obtemperaturos existimabat, quin cum omnem Galliam occupassent, vt ante Cimbri, Teutonique fecissent in prouinciam exirent.* admonui enim legendum *temperaturos*. AT TV MECVM PESSIME, I ADVERSVS] at tu pessime, veni mecum hero obuiam. ECQVIS HIC EST MAXIMAM, &c.] nunquis hic est, qui maximam iniuriam à foribus propulset? id est, qui foreis aperiat, ne à me grauius pulsentur, & calcibus effringantur. VT ESSE ADDECET NEQVAM HOMO, ITA E.] qualeis esse improbos homines, tales sunt. SED EO MAGIS CAVTO'ST OPVS, NE H. EXEAT Q. M. ME MVLC.] sed tanto magis, nempe quia sunt nequam homines mihi cauendum est, ne aliquis exeat, qui me fœdum in morem verberet, quod foreis nimis grauiter pultauerim. Sic autem legendum est, non vt habent omnes, quæ extant hodie, Plautinæ editiones, *Male me multet.* Et vero vbique apud scriptores Latinos, vbi legitur, male multare, & male multatus, seu male multare, & male multatus, legendum male mulcare, & male mulcatus. Exempla aliquot colligam, quorum sit hoc primum, ex Ciceronis Bruto, seu lib. de claris oratoribus. *Addebat etiam, id quod ad rem pertinere putabat, scriptores illos male mulcatos exisse cum Galba.* vulgo legebatur, *male multatos*. Idem Accusat. lib. 4. *Qui primo cum obsistere ac defendere conarentur, male mulcati clauis ac fustibus repelluntur.* vulgo legebatur, *male multati*. Terent. in Eunuch. THR. *Virginem eripiam.* GN. *probe.* THR. *male mulcabo ipsam.* vbi libri vulgati omnes habent *male multabo ipsam*, præter editionem Florentinam, quæ nuper ex emendatione Faerni in lucem prodiit. Idem Adelph. *Erum dominum atque omnem familiam mulcauit vsque ad mortem.* ad quem locum Donatus, mulcauit, inquit, id est, lacerauit, mutilauit, molliuit, dissoluit. Vnde Mulciber. Quin apud Virg. lib. 11. Aeneid. vbi vulgo legitur, *Multatam morte Camillam.* Erricus Memmius vir clariss. mihi ostendit olim exemplar Virgilij perantiquum manuscriptum, in quo dilucide & plane scriptum erat, *mulcatam morte Camillam*, ad quem locum Seruius, mulcatam, inquit, id est, debilitatam. Idem Memmius in exemplari Suetonij item manuscripto antiquissimo, ostendit mihi locum illum, qui est in Iulio Cæsare ita scriptum, Vettium pignoribus captis, & direpta supellectile, male mulcatum, ac pro Rostris in concione pene discerptum, coniecit in carcerem. vbi libri omnes vulgati habent vsque adhuc partim *male multatum*, partim *mulctatum*. Iam apud Apuleium lib. 8. perspicue, & sine vlla varietate, in omnibus libris impressis, quos quidem viderim, ita legitur, *arrepto sagro, &c. an idem sese multimodis commulcat ictibus, mire contra plagarum dolores præsumtione munitus.* Plaut. infra in Mil. glor. *Differritis, ut vsque ad mortem male mulcassitis.* & in Trinumm. *properas anne properas abire actutum ab his regionibus domitu tor priusquam ego hic te iubeo mulcari male?* & in Trucul. *Nam mihi diuidia'st tonstricem meam sic mulcatam male.* Licet mihi multa alia proferre, sed hæc satis sunt. cum præsertim in comm. in Cornelium Nepotem nonnulla alia collegerim. Non dissimulabo tamen viros quosdam doctos, in his Petrum Victorium, hoc idem de hoc verbo iam antea linguæ Latinæ studiosos admonuisse. PVLTARE] pulsare. HEVS RECLVDE] Heus aperi. HERVS HIC N. P.] herus noster Callidamas hic potat. NIMIVM ES DELICATVS] nimium mollis, & tener es. PROBVM] pudicum seu frugi. CEREBROSVS EST, &c.] certe mente parum sanus est. insanus est. Horat. Sat. 5. lib. 1. *Donec cerebrosus prosilit vnus*, &c. ERRAS PERVERSE, PATER] ô pater, fugit te ratio, perperam. NAM NISI HINC EMIGR.] hinc incipiunt Tranionis fallaciæ patere. QVIN SEX MENSES. &c.] hoc erat seni à Tranione persuasum. SOMNIAS] vigilans stertis: erras. TV NE MOLESTV.] subintellige sis. CVM PVERO L.] cum Phanisco loqui. NVNQVAM HIC TR. VN. DIES ESSI ET BIBI] sic legendum, vt edidimus, *essi & bibi*, non vt vulgo *esse & bibi*. Debet enim ab indicatiuo passiuo impersonali *estur*, infinitiuus nasci, *essi*, vt ab indicatiuo passiuo impersonali, curritur, infinitiuus proficiscitur curri: à statur, stari: à ridetur, rideri, & similia. SCORTA DVCI] vsitate dictum, vt & ductari, & vero hoc magis, quam illud. PERGRAECARI] infinitiuus impersonalis. pergræcari autem, id est, Græcorum in morem potare. de hoc supra vide indicem. FIDICINAS, TIBICINAS DVCIER] repete haud λόγω̃ κοινῶ, haud intermissum est. legendum autem *ducier*, vt edidimus, non vt habent libri vulgati *ducere*. HEI MIHI OCCIDI] nunc tandem Theuropides intelligit, sibi à Tranione data esse verba. ISTIC] in ista domo, sic autem legendum, non *illac*. QVISQVIS EST] cuiuscunque filius sit. PVERE, PRAETER SPECIEM STVLTVS ES] O puer, formosus quidem es. O puer, talis tibi mens esse debebat, qualis forma est. nunc autem formosus quidem es, sed præterquam istam formam decet, stultus es. O puer, non decet istam sane formam stultitia, verumtamen stultus es. O puer, alienum à forma tua est, stultum esse. VIDE SIS, NE, &c.] vide si vis, ne forte in aliquam popinam post meridiem ad merendam deuorteris, & ibi plus æquo biberis. Merenda cibus & potus pomeridianus. NOVI LOQVI] scio loqui: vel significat, se non esse νήπιον, hoc est, infantem, fandi & cogitandi nescium, insipientem denique: vel se plus æquo non bibisse, quia nimius, & immoderatus vini potus non solum pedes, sed etiam linguam impedit ac debilitat. Ego illud prius malo. QVI, POSTQVAM P.] Qui Philolaches, &c. AD MERCATVM ABIIT.] non celabo lectorem me vocem, *mercatum*, in multis exemplaribus manuscriptis & Plautinis & Ciceronianis, & aliis reperisse scriptam cum littera k. in secunda syllaba pro c. hoc modo, *merkatus & merkatum*. TIBICINAM LIB.] Philematium manumisit. hic puer omnia seni, quæ erant occulta, apperit, & quæ accurate celata, indicat μὰ τὸν Ἀπόλλω. SED MINIS] non per Apollinem, triginta talentis, sed triginta minis. AIN'

MINIS TRIGINTA AMICAM DESTINATVM PHILOLACHEM?] ais ne triginta minis amicam destinasse, hoc est, emisse Philolachem? *destinatum* subintellige *esse*, vt sit a verbo deponenti, destinor, aris. ASSIDVO] assidue. DEDIT HVIC QVAE ESSENT PIGNORI?] dedit huic vicino Simoni quæ essent arraboni? IMMO SVVM PATREM ILLE PERDIDIT] quia rem patris consumsit, & vt loquitur Horat. *obligauit.* VERA CANTAS: VANA VELLEM] vera dicis: vellem falsa essent. vana opposuit veris. PATRIS AMICVS VIDELICET] videlicet patris Philolachis amicus es, idcirco eius vicem doles. NIHIL HOC QVIDEM EST, TRIGINTA MINAE, PRAEQVAM ALIOS D.&c.] hoc nihil est, triginta minæ nihil sunt, præ aliis sumtibus profusis, quos facit, triginta minæ nihil sunt, præ aliis sumtibus largis & magnis, quos quotidie facit. Sic autem legendum, vt edidimus, *praquam alios,* &c. non vt habent omnes libri vulgati *praterquam alios.* &c. quæ lectio nullo modo ferri potest. *praquam* autem quid valeat, docebunt exempla: ex quibus apparet idem fere valere quod *praut*, supra in Aulul. *Sed hoc etiam pulchrum'st, praquam vbi sumtus petunt.* Idem infra ead. fabula, *Iam minoris omnia facio praquam quibus modis me ludificatus est.* supra in Amphitr. *Satin' parua'st res voluptatum in vita atque in atate agunda, praquam quod molestum'st?* Idem fere valet praut. Iterum in Aulul. *parum etiam praut futurum'st, radicas.* Licet etiam legere, *praques alios,* &c. sine vitio & damno versus: dummodo in *dapsileis,* soliquescat, aut exteratur. quod si quis probabit, sic erit explicandum, præ aliis sumtibus dapsilib. quos alios sumptus dapsileis facit. dapsilis autem vox Græca est, & valet fere idem, quod copiosus, largus, & affluens: & δαψίλεια, copiam, affluentiam, & abundantiam significat. SACERRIMVS] valde exsecrandus, & detestandus. Virg. Æneid. li. 3 *Quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames?* Horat Sat. 3 lib 1. *Qui adiisti fuerit vel Verrum prator, is intestabilis & sacer esto.* IS VEL HERCVLI CONTERERE QVAESTVM POSSIT] hyperbole, is quem dico, Tranio, inquit, ita profusus, & sumptuosus est, vt vel Herculem ad mendicitatem redigere queat. is vel Herculis diuitias, aut quas ex victoriis suis, & spoliis hostium optimis peperit, aut quas ex decimis, quæ ei dantur, parauit consumere, atque exhaurire potest. ITA MISERO EI COR C. AMBVRET CARBVNCVLVS] ita is mœrore combureretur, hoc est, conficietur, & contabescet, ita eius animulum grauis mœror cruciabit, atque absumet. allegoria est. QVID MERBAR, QVAMOBREM MENTIAR?] quid mercedis feram ob mendacium? quod mihi pretium mendacij detur? quam mercedem mendacij referam? quid mihi prosit mentiri? quid assequar mentiendo? quid mihi commodi ex mendacio redeat? vel sic, cuius emolumenti, cuiusve mercedis spes mihi ostendi, aut proponi queat, propter quam mercedem mentiar? nihil est mihi tanti, vel nullum mihi tantum emolumentum quæri potest, propter quod mentiri velim. QVID ISTAS PVLTAS, VBI NEMO NATVS EST?] quid istas foreis pulsas, vbi nemo mortalis est? Nemo natus, vsitate & suo more dixit, supra in Casina, *De Casina certum'st concedere homini nato nemini.* ALIO CREDO COMISSATVM IVISSE] credo Callidamatem herum nostrum, & Philolachem iuisse in alias ædeis cum scortis suis compotatum, & congregatum. Comissari, est cum scortis & puellis, seu pueris impudicis lasciuire, compotare, & græcari: & comissatio, conuiuium hominum intemperantium, & mulierum impudicarum. LIBERTAS PAENVLA'ST TERGO TVO] iocus senis Theuropidis in Phaniscum puerum, quo significat eum, pænulam non habere, qua tergum tegat. libertas, inquit senex, pœnula est, O puer tergo tuo. hoc est, Libertas tergo tuo pænulæ loco est. Et cum liber non sis, sed seruus, pænula cares, qua tergum tuum tegas. MIHI, NISI HERVM METVAM, ET CVREM, &c.] respondet puer acutissime, & facetissime, sibi metum domini, & curam officij esse loco pænulæ, qua tergum tegat: significans sibi tectum, & tutum à verberibus esse tergum, non pænula, sed domini metu, & cura.

THEVROPIDES, SIMO,

SENES duo.

PErij hercle quid opus est verbis? vt verba audio,
Non equidem in Ægyptum hinc modo vectus fui,
Sed etiam in terras solas, orásque vltimas
Sum circumuectus, ita vbi nunc sim nescio.
Verùm iam scibo. nam eccum vnde ædeis filius
Meus emit. quid ais tu? Si. *à foro incedo domum.*

Th. *Nunquid processit ad forum tibi hodie noui?*

Si. *Etiam.* Th. *quid tandem?* Si. *vidi efferri mortuum.* Th. *hem.*
Nouum. Si. *vnum vidi mortuum efferri foràs,*
Modò eum vixisse aiebant. Th. *va capiti tuo.*

Si. *Quid tu otiosus res nouas requiritas?*

Th. *Quia hodie aduêni peregrè.* Si. *promisi foras,*
Ad cenam ne me te vocare censeas.

Th. *Haud postulo edepol.* Si. *verùm cras, nisi quis prius*
Vocauerit me, vel apud te cenauero.

Th. *Ne istuc quidem edepol postulo. nisi quid magis*
Es occupatus, operam mihi da. Si. *maximè.*

Minas

Th. *Minas quadraginta accepisti, quas sciam,*
A Philolachete. Si. *nunquam nummum quod sciam.*
Th. *Quid? à Tranione seruo meo?* Si. *multo id minus.*
Th. *Quas ille arraboni tibi dedit.* Si. *quid somnias?*
Th. *Egóne? at quidem tu, qui istoc te speras modo*
Potesse dißimulando infectum hoc reddere.
Si. *Quid autem?* Th. *quod me absente tecum hic filius*
Negotij geßit. Si. *mecum, vt ille hic gesserit,*
Dum tu hinc abes negotij? quídnam? aut quo die?
Th. *Minas tibi octoginta argenti debeo.*
Si. *Non mihi quidem hercle. verùm si debes, cedò.*
Fides seruanda est, ne ire infitias postules.
Th. *Profecto non negabo debere, & dabo.*
Tu caue quadraginta accepisse hinc neges.
Si. *Quaso adepol huc specta, & responde mihi.*
Te velle vxorem aiebat tuo nato dare,
Ideo adificare hic velle aiebat in tuis.
Th. *Hic adificare volui?* Si. *sic dixit mihi.*
Th. *Hei mihi disperij, vocis non habeo satis.*
Vicini, interij, perij. Si. *numquid Tranio*
Turbauit? Th. *immo exturbauit omnia,*
Te ludificatus est, & me, hodie indignis modis.
Th. *Quid tu ais?* Si. *hac res sic est, vt narro tibi.*
Ludificatus est me hodie in perpetuum modum.
Nunc te obsecro, vt me bene iuues, operámque des.
Si. *Quid vis?* Th. *i mecum hàc obsecrò te, vnà simul.*
Si. *Fiat.* Th. *seruorúmque operam & lora mihi cedò.*
Si. *Sume.* Th. *eadem ego opera hac tibi narrauero,*
Queis me exemplis hodie ille ludificatus est.

IN TERRAS SOLAS] in solitudines, in terras desertas, &c. Terent. Phorm. *Nónne hoc publicitus scelus hinc deportarier In solas terras.* Virgil. xj. Æneid. *Pastorum & solis exegit montibus æuum.* idem in Gallo. *Pinifer illum etiam sola sub rupe iacentem Manalus & gelidi fleuerunt saxa Lycai.* Et Catul. de Thetidis & Pelei nupt. *Desertam in sola miseram se cernit arena.* Lucret. lib. 4. *qua pacto per loca sola, Saxa pareis formas verborum ex ordine reddant.* Plautus in Aulularia, *Nunc hoc vbi abstrudam, cogito solum locum.* Idem in Rud. *Aut, cum ex e[illegible] : qui non alicubi in solo abstrusi loco?* IAM SCIBO] iam sciam. sic Horat. dixit mollibit, pro molliet, oda lib. 3. *Non sumtuosa blandior hostia Mollibit auersos penates farre pio.* &c. NAM ECCVM, VNDE ABDEIS FILIVS MEVS EMIT] eccum eum, à quo filius meus ædeis emisse dicitur. vnde, id est à quo. Sic Terent. Eunuch. *E pradonibus, vnde emerat, se audisse, abreptam è Sunio.* Idem Adelph. *Tot res repente circumuallant, vnde emergi non potest.* vnde, id est, quibus è rebus. Virg. lib. 1. Æneid. principio. *Inferrétque deos Latio, genus vnde Latinum,* &c. VIDI EFFERRI MORTVVM] efferre & efferri mortuum, vsitate dictum pro exportare, & exportari domo foras, & in rogum, seu bustum inferre, atque inferri. Horat. Sat. 5 libr. 2. *Anus improba Thebis Ex testamento sic est elata.* Terent. Andr. *effertur imus,* iam pompa funebris per forum traducebatur. M. Tullius lib. 2. de Orat. ad Q. Fr. *Quis est igitur, qui non fateatur, hoc lepôre, atque his facetiis non minus refutatum esse Brutum, quàm illis tragœdiis quas egit idem, cum casu in eadem causa funere efferretur anus Iunia.* &c. Intelligendus autem Simo hoc respondisse dedita opera, & non sine stomacho, quasi hominis inertis, & otiosi sit, quærere ab aliquo, ecquid noui audiuerit, aut viderit. VNVM VIDI MORTVVM, &c.] eadem iterat Simo Theuropidem amare irridens. VAE CAPITI TVO] id est, væ tibi. sentit Theuropides se derideri à Simone: idcirco ei male precatur. Quid enim minus nouum, quam hominem natum, modo viuum mori, & mortuum efferri? QVID TV OTIOSVS C. N. R E Q.?] significat otiosorum hominum esse, rerum nouarum audiendarum cupidum esse. QVIA HODIE ADVENI PEREGRE] eo quærebam ex te, inquit Theuropides, ecquid noui tibi, in foro hodie processisset, quod hodie peregre aduenî, qui peregre veniunt autem, videntur in sua ciuitate esse hospites, nisi aliquid noui discant. PROMISI FORAS] ex hac Simonis r[illegible]nsione intelligit spectator, seu auditor, cum Theuropidis verba aliorsum accepisse, quam quorsum is dixerat. Nam ea gratia se peregre aduenisse dixit Theuropides, ne sibi Simo vitio verteret, quod curiosior videretur in eo, quod ecquid ille noui sciret, ex quo quæsisset. At Simo sic accepit, quasi Theuropides eo consilio se peregre aduenire dixisset, vt sibi ab illo cena daretur.

Solebant enim iis, qui peregre veniebant, cenam dare: vt alibi diximus. Hoc igitur existimans aut suspicans Simo, ante occurrit, & occupat, & præcidit Theuropidi spem omnem cenandi apud se, cum dicit se promisisse foras: id est, promisisse alicui, à quo fuerat ipse ad cenam vocatus: atque ita se non cenare domi. AD CENAM NE ME TE VOC. C.] id est, ne putes fore, vt te ad cenam vocem, vel ne postules te à me ad cenam vocari. HAVD POSTVLO AEDEPOL] vt me ad cenam voces. QVAS SCIAM] modo eas accepisti quas te accepisse sciam. NVNQVAM NVMMVM, Q. SC.] nunquam nummum accepi, quod equidem sciam. QVID? A TRANIONE S. M.?] quid? si eas quadraginta minas à filio meo non accepisti, ne à Tranione quidem, seruo meo, accepisti? QVAS ILLE ARRAB. T. D.?] eas minas à filio meo quadraginta dico, quas arraboni tibi dedit. quo modo si explicabimus, legenda hæc erunt sine interrogatione. sed videntur potius sic explicanda, eas ne te quadraginta minas accepisse negas, quas filius, aut seruus meus arraboni tibi dedit? & ita erit adscribenda interrogationis nota ad verbum *dedit*. EGONE? AT QVIDEM TV, &c.] egone somnio? at tu potius somnias, &c. QVI ISTOC TE SPERAS MODO POTESS. DISS. &c.] qui speras te posse isto modo dissimulando, hoc reddere infectum, quod tecum filius meus contraxit. reddere infectum posuit, pro rescindere, & infirmare, & irritum facere: alioqui quod factum est, infectum reddere, ne dij quidem possunt, vt dicebat Agathocles. QVID AVTEM?] quid est, quod me infectum reddere dissimulando posse spero? QVOD ME ABSENTE TECVM HIC FILIVS NEGOT. GESSIT] id negotii dico, quod filius meus tecum, me absente, gessit, cum domum tuam abs te, centum viginti minis emit. MECVM ILLE HIC GESS. DVM TV HINC ABES, NEGOT.] Tunc hoc factum esse dicis, vt ille, dum tu hinc abes, aliquid mecum negotii hic gesserit? proinde ac si dicat, nunquam est factum. CEDO] da. NE ERE INFITIAS POSTVL.] ne æquum censeas te infitias. PROFECTO NON NEGABO E.] subintellige *me*. TV CAVE Q. ADR. ACC. NE NEG.] tu caue ne neges te quadraginta accepisse. Legēdum fortasse est, *tu caue quadraginta accepisse te neges*. HVC] ad hunc locum propius accedens. VOCIS NON HABEO SATIS ἀφασία μ' ἔχει. metus, ira, perturbatio denique mihi vocem intercludunt. vox me deficit præ metu, & ægritudine, & ira. Hic locus me admonet, vt ostendam Demosthenis locum in Orat. κατὰ Μειδίου, quem locum Petr. Victorius, lib. I. var. lect. cap. 5. profert, vt probet, malorum magnitudinem vocem eripere hominibus calamitosis, & iniuria affectis, pessime ab illo viro esse acceptum, atque intellectum, neque quidquam ad id quod tractat illo capite, pertinere. Demosthenis verba sunt hæc. Κάλει δὴ καὶ τὸν Στράτωνα αὐτὸν, τὸν τὰ τοιαῦτα πεπονθότα· ἑστάναι γὰρ ἐξέσται δήπουθεν αὐτῷ. οὗτος ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι. πένης μὲν ἴσως ἐστὶν, οὐ πονηρὸς δέ γε. οὗτος μέντοι πολίτης ὢν, ἐστρατευμένος ἁπάσας τὰς ἐν ἡλικίᾳ στρατείας, καὶ δεινὸν οὐδὲν εἰργασμένος, ἕστηκε νυνὶ σιωπῇ, οὐ μόνον τῶν ἄλλων ἀγαθῶν τῶν κοινῶν ἀπεστερημένος, ἀλλὰ καὶ τοῦ φθέγξασθαι. καὶ ὀδύρασθ. καὶ οὐδ' εἰ δίκαια, ἢ ἄδικα πέπονθεν, οὐδὲ ταῦτ' ἔξεστιν αὐτῷ πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν. id est, cita mihi igitur, & Stratonem ipsum, qui talia à Midia perpessus est. Licebit enim scilicet ei saltem stetisse. Hic igitur, cum ciuis sit, cum militias omneis, quas per ætatem obire potuit, obierit, cum nihil vnquam atrocius, aut quod grauiter ferendum sit, commiserit, nunc stat mutus ac tacitus non solum bonis aliis communibus, verum etiam loquendi, & suarum fortunarum deplorandarum potestate priuatus: eique ne hæc quidem mala, atque incommoda, quibus à Midia affectus est, apud vos exponere licet: vt intelligere possitis, iure an iniuria ei acciderint. Hunc igitur Demost. locum Petr. Vict. ita accepit, quasi Strato metu Midiæ perterritus in iudicio verba facere, & iniurias à Midia acceptas iudicibus exponere non audeat, cum Stratonis silentium nō à metu, sed à lege natum sit, hoc est, cum Stratonem non Midiæ metus, sed lex quæ ab arbitro damnatum, & infamia notatum, verba facere in iudicio vetat Stratonem tacitum, & elinguem in iudicio stare cogat. Fuerat enim hic Strato arbitri sententia damnatus, & potentiæ Midiæ condonatus, cum eum Midias homo potens & factiosus, ab arbitro condemnandum curauisset. Hoc tam fœdum erratum non potui, occasione oblata, silentio prætermittere, non reprehendendi studio impulsus, sed de hominibus litterarum studiosis cupiditate incensus, & veritus, nequis Petri Victorij auctoritatem secutus, verba illa Demosthenis, aliter quam oportet, interpretetur, atque ita in errorem ac fraudem impellatur. Quam iam olim anno à partu Virginis, CIO IO LXVI. cum orationem illam hic Lutetiæ è superiore loco; & cathedra Regia trecentis auditoribus explicarem, memini me pluribus verbis demonstrare. TVRBAVIT?] num quas turbas fecit? num quas turbas excitauit? & infra eadem scena, *Pergunt turbare vsque*, &c. IMMO EXTVRB. OMNIA] immo euertit omnia, ἀνατέτροφεν. SERVORVMQ. OP.] qua vtar ad Tranionem loris cædendum. ET LORA] quibus Tranionem verberandum curem. QVEIS ME EXEMPLIS. &c] quibus me exemplis, ac modis me ille hodie ludificauit.

TRANIO seruus, THEVROP. senex.

QVi homo timidus erit in rebus dubiis, nauci non erit.
Atque equidem quid id esse dicam verbum nauci, nescio.
Nam herus me postquam rusmisit, vt filium suum arcesserem,
Abij illà per angiportum, ad herum nostrum clanculum.
Ostium quod in angiportu est horti patefeci fores.
Eàque eduxi omnem legionem, & mareis & fœminas.
Postquam ex obsidione in tutum eduxi manipulareis meos.
Capio consilium, vt senatum congerronum conuocem.
Quem cum conuocaui, atque illi me è senatu segregant.
Vbi ego video rem verti in meo foro, quantum potest.

Facio

Facio idem, quod plurimi alij, quibus res timida aut turbida'st.
Pergunt turbare vsque, vt ne quid poßit conquiescere.
Nam scio equidem nullo pacto iam esse posse clam senem.
Sed quid hoc est, quòd foris concrepuit proxima vicinia?
Herus meus hic quidem est. gustare ego eius sermonem volo.

Th. Illico intra limen astate illic, vt cùm extemplo vocem
Continuò exsiliatis. manicas celeriter connectite.
Ego illum ante ædeis præstolabor, ludificatorem meum,
Cuius ego hic ludificabo corium, si viuo, probè.

Tr. Res palàm est. nunc te videre melius est, quid agas Tranio.

Th. Doctè atque astutè mihi captandu'st cum illo, vbi huc aduenerit.
Non ego illi extemplo meum ostendam sensum, mittam lineam
Dißimulabo me horum quicquam scire. Tr. ô mortalem malum.
Alter hoc Athenis nemo doctior dici potest.
Verba dare illi, non hodie quisquam, quàm lapidi, potest.
Aggrediar hominem, appellabo. Th. nunc ego ille huc veniat velim.

Tr. Siquidem pol me quæris, assum præsens præsenti tibi.

Th. Euge Tranio, quid agitur? Tr. veniunt rure rustici.
Philolaches iam hîc aderit. Th. edepol mihi opportunè aduenit.
Nostrum ego hunc vicinum opinor esse hominem audacẽ & malũ.

Tr. Quidum? Th. qui negat nouisse vos. Tr. negat? Th. nec vos sibi
Nũmum vnquã argenti dedisse. Tr. abi, ludis me, credo. haud negat.

Th. Quid iam? Tr. scio iocaris nunc tu. nam ille quidem haud negat.

Th. Immò edepol negat profectò, neque se has ædeis Philolacheti
Vendidisse. Tr. ehò, an negauit sibi datum argentum, obsecrò?

Th. Quin iusiurandum pollicitus est dare, si vellem, mihi,
Neque hasce ædeis vendidisse, neque sibi argentum datum.
Dixi ego istuc idem illi. Tr. quid ait? Th. seruos pollicitus est dare
Suos mihi omneis quæstioni. Tr. nugas. nunquam edepol dabit.

Th. Dat profectò. Tr. quin & illum in ius iube ire. Th. iam mane.
Experiar, vt opinor, certum'st. Tr. mihi huc hominem cedò.

Th. Quid si igitur ego arcessam homines? Tr. factum iam esse oportuit.
Vel iube ædes mancipio poscere. Th. immò hoc primùm volo,
Quæstioni accipere seruos. Tr. faciundum censeo.
Ego interim hanc aram occupabo. Th. quid ita? Tr. nullam rẽ sapis.
Ne enim illi huc confugere poßint quæstioni quos dabit,
Hîc ego tibi præsidebo, ne interbitat quæstio.

Th. Surge. Tr. minimè. Th. ne occupaßis, obsecro, aram. Tr. cur? Th. scies.
Quia id enim maximè volo, vt illi istoc confugiant, sine.
Tanto apud iudicem hunc argenti condemnabo facilius.

Tr. Quod agis, id agas, quid tu porrò vis serere negotium?
Nescis tu quàm meticulosa res sit ire ad iudicem.

Th. Surge dum huc, est consulere igitur quiddam, quod tecum volo.

Tr. Si tamen hinc consilium dedero. nimio plus sapio sedens.
Tum consilia firmiora sunt de diuinis locis.

Th. Surge, ne nugare, adspice dum contra me. Th. adspexi. Th. vides?

Th. Video. huc si quis intercedat tertius, pereat fame.

Th. Quidum? Tr. quia nihil quæsti siet, mali hercle anphe sumus.

Th. *Perij.* Tr. *quid tibi est?* Th. *dedisti verba.* Tr. *qui tandem?* Th. *probè*
Me emunxti. Tr. *vide sis satin' recte? num mucci fluunt?*
Th. *Imò etiam cerebrum quoque omne è capite munxisti meum.*
Nam omnia malefacta vestra repperi radicitus.
Non radicitus quidem hercle, verumetiam eradicitus.
Nunquam adepol hodie inultus destinaueris tibi.
Iam iubebo ignem & sarmenta, carnifex, circundari.
Tran. *Ne faxis sis, nam elixus esse, quàm assus soleo suauior.*
Th. *Exempla adepol faciam ego in te.* Tr. *quia placeo, exemplum expetis.*
Th. *Loquere, cuiusmodi reliqui, quom hinc abibam filium?*
Ran. *Cum pedibus, manibus cum digitis, auribus, oculis, labris.*
Th. *Aliud te rogo.* Tr. *aliud ego nunc tibi respondeo.*
Sed eccum tui gnati sodalem video huc incedere
Callidamatem: illo præsente mecum agito si quid voles.

QVI HOMO TIMIDVS ERIT, &c.] animi magnitudo maximè elucet in rebus aduersis: in rebus secundis latet. Sic Horat. de conuiuatore, Satyra vltima libro 2. *Sed conuiuatoris, vti ducis, ingenium res Aduersa nudare solent: celare secunda.* IN REBVS DVBIIS.] in periculis in rebus difficilibus & aduersis. Horatius Satyra 2. libro 2. *Viérne ad casus dubios fidet sibi certius: hic qui pluribus assuerit mentem, corpusque superbum An qui,* &c. supra in Capt. *Neq. med vnquam deseruisse te, neque factis, neque fide, Rebus in dubiis, egenis.* NAVCI NON ERIT] nihil erit ne nauci quidem erit, hyperbole. De voce *nauci,* plura ad illud in Bacchid. *Hoc seruum meum, non nauci facere esse ausum?*] ILLA PER ANGIPORTVM] per illam partem, seu per illum locum, per angiportum. sic solet Plautus. genus ponit primò, deinde speciem, seu partem. PER ANGIPORTVM] angiportus, inquit Festus, iter compendiarium in oppido, eo quod sit angustus portus, id est, aditus in portum. OSTIVM QVOD IN ANIPORTV EST HORTI, PATEFECI FORES] Ordo verborum huius versus, aliquanto difficilior est. patefeci foreis ostij, quod hostium est in angiportu horti. Camerarius hac difficultate commotus legendum suspicatur, *foris* aduerbialiter. Ego, si quid mutandum, malim legi, *ostij quod in angiportu est, horti patefeci forem.* verumtamen nihil temerè mutandum arbitror. neque tamen Camerarij coniecturam damno. EAQ. EDVXI OMNEM L.] & ea parte, hoc est, per id ostium omneis nostros comissatores eduxi. legionem appellat, cœtum illum marium & fœminarum, qui erant in ædibus Theuropidis, sermonis translatione vsus, ducta à re militari. POSTQVAM EX OBSIDIONE EDVXI, &c.] manet in eadem sermonis translatione, quæ nunc fit allegoria, hoc est, perpetua translatio, seu metaphora, per quam hoc significat, postquam Philolachem, Callidamatem, & mulierei ex ædibus, in quibus illi quodammodo obsessi erant, à sene domum peregrè reuerso, in tutum eduxerit, se constituisse cum suis congerronibus: de re sua consultare: aut ad suos congerrones de re sua referre. MANIPVLAREIS MEOS] manipulareis meos, milites meos, manipulares milites sunt eiusdem manipuli. CAPIO CONSILIVM, VT S. C.] συγκροτοῦμαι συγκλητὸν βουλὴν τῶν συμφλυάρων συγκαλεῖν, constituo congerrones meos vnum in locum conuocare, & cum eis de re mea consultare. SENATVM CONGERRONVM] senatum seruorum quibuscum nugari soleo. senatum congerronum conuocem autem, allegoria est à senatu & consilio publico ciuitatum ducta. sic suprà in Aulularia. *Quid tute solus de senatu seuocas?* in Epid. *Iam senatum conuocabo in corde consiliarium.* ATQVE ILLI ME E SEN. S.] in est, continuo me è suo cœtu cedere iubent, vt me absente, de re mea liberius consultent. *atque,* pro continuo, seu statim, vsitatum esse Plauto & nonnullis aliis supra ostendimus, ibi, *Quo imus vna, inquam, ad prandium? atque illi tacent.* Virgilius Georgicorum 1. *Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.* Legendus & Aulus Gellius libro 10. capite 29. VBI EGO VIDEO REM VORTI IN MEO FORO] cum ego video rem, id est, litem, in meo foro verti, hoc est, in meo foro versari, & agi, ita vt non possim recusare, quominus iudicium accipiam & patiar: tum quantum fieri potest, facio idem, quod, &c. vel sic, cum ego video, rem meam agi, meque in discrimen adductum esse, ita vt effugere non possim, tum, &c. hoc ideo referendum est, quod iure ciuili, extra suum forum nemo iudicium accipere cogitur: contra in suo quisque foro iudicium accipere sine exceptione debet, nisi aliqua alia exceptione agentis actionem repellere queat. Et actor rei forum, non reus actoris sequi debet. Itaque sic rescripserunt Imperatores Diocletian. & Maximianus Alexandro, *Iuris ordinem conuerti postulas, vt non actor rei forum, sed reus actoris sequatur. Nam vbi domicilium reus habet, vel tempore contractus habuit, licet hoc postea transtulerit, ibi tantum conueniri oportet.* Quod rescriptum extat libro 2. Codic. Iustinianei tit. 12. capite 2. tota autem hæc quæstio tractatur, & deciditur lib. 5. Digest. titul. de iudiciis, *Vbi quis agere, vel conueniri debeat.* Marcus Tullius Accusat. lib. 3 *Sed etiam contra omnia iura Siculorum habent à senatu, Populoque Romano ne extra suum forum vadimonium promittere cogantur.* Idem ibidem, *Negotiatores sibi putant esse turpe, id forum sibi iniquum eiurare, vbi negotientur. Prætor prouinciam suam totam sibi iniquam eiurat.* Eodem pertinent quæ tractantur à Rhetoribus, cum de constituta translatione præcipiunt. M. Tull. libro 1. de Inuentione, *At cum causa ex eo pendet, quod non, aut is agere videtur, quem non oportet, aut non apud quos,* &c. translatiua constitutio dicitur. FACIO IDEM, QVOD PLVRIMI ALII, QVIBVS RES TIMIDA AVT TVRBIDA EST, PERO. TVRBARE, &c. Nos hac de re diximus quidem nonnulla supra eadem fab. ibi, *Verum vt nunc res se habet pergam turbare porro, ita hæc res postulat.* Sed nihil vetat, quominus illis addamus hoc ex Sallustio de coniurat. Catilinæ. *Neque solum illis aliena mens erat qui conscij coniurationis erant: sed omnino*

cuncta

cuncta plebi nouarum rerum studio Catilinæ incepta probabat. id adeo suo more facere videbatur. Nam semper in Ciuitate, quibus opes nulla sunt, bonis inuident, malos extollunt, vetera odere, noua exceptant, odio suarum rerum mutari omnia student: turba, atque seditionibus sine cura aluntur quoniam egestas facilè habetur sine damno,&c. contrà eodem libro paucis paginis antè, Catilina purgasse se in senatu, *vt erat*, inquit Sallustius, *paratus ad dissimulandum, demisso vultu, voce supplici p. stulare à patribus cœpit ne quid de se temerè crederent: ea se familia ortum, ita ab adolescentia vitam instituisse, vt omnia bona in spe haberet: ne existimarent, sibi, patritio homini, cuius ipsius, atque maiorum, plurima beneficia in plebem Romanam essent, perdita rep. opus esse, cum eam seruaret Marc. Tullius inquilinus ciuis vrbis Romæ.* Verba illa Catilinæ perpendo. & pondero, *ea familia ortus sum, ita ab adolescentia vitam institui, vt omnia bona in spe habeam,* &c. qui illustri familia orti sunt, & rectè ab adolescentia vitam suam instituerunt omnia sua habent posita in bona spe, hoc est, Rempubl. stare & saluam esse cupiunt. Republ. salua & stante, semper bene actum iri sperant. Contrà, qui humili loco orti sunt, aut q. i turpiter & flagitiose vixerunt, suntque re familiari implicata, & male constituta, qui denique sibi timent, & male conscij sunt, ij res nouas quærunt, & Rempubl. interire cupiunt, & Republ. euersa, & perdita sibi melius consultum iri confidunt, quàm stante & salua, idcirco turbare solent. ESSE POSSE CLAM SENEM] esse posse clam sene obscura, & occulta esse posse seni. GVSTARE EGO EIVS SERMONEM VOLO] subauscultare eius sermonem volo, tralatio est à sensu gustandi, ad sensum audiendi, supra in Aulularia, *Nimium libenter edi sermonem tuum.* VT CVM EXTEMPLO VOCEM, &c.] vt, cùm primùm vos vocem, continuò, propere exeatis, cum extemplo, id est, ἐπεὶ τάχιστα, vbi primum, cum primum. MANICAS CELERITER C.] manicæ, manuum vincula, supra in Captiuis, *Indite binas actutum manicas mastigiæ.* PRAESTOLABOR] exspectabo, opperiar. CVIVS EGO HIC LVDIFIC. CORIVM] cuius ego corium loris, & flagris variabo probe. RES PALAM EST] res patefacta est, rem comperit senex. NVNC TE VIDERE MELIVS EST, QVID, &c.] se ipse alloquitur Tranio in secunda persona. MIHI CAPTANDVS EST CVM ILLO, VBI H. ADVEN.] captandus est mihi Tranio cum Simone adiutore meo, postquàm huc aduenerit. NON EGO ILLI EXTEMPLO MEVM OSTENDAM SENSVM] non ego illi statim sententiam meam aperiam. non ego illi statim quid sentiam, aut quid animi habeam, ostendam. MITTAM LINEAM] Tranionem captabo, vt piscem, missa linea. tractum à piscatoribus, qui hamo, & esca hamo adhæsa, atque appensa, pisceis captant. Est autem linea hoc loco, linum, cuius extremo hamus annexus est: quam piscatores in fluuium mittunt. Seneca, *sentit tremulos linea piscis.* Alij inepte volunt ductum esse à pictoribus, qui lineas ducunt. non placet, neque ferri potest. O MORTALEM MALVM] O hominem malitiosum. ἄνθρωπον κακοῦργον. DOCTIOR] callidior, astutior, πανουργότερος, δεινότερος. VERBA DARE ILLI NON MAGIS HODIE QVISQVAM QVAM LAPIDI] etiam in re dubia herum irridet Tranio. significat autem herum suum esse stolidum, & facile esse ei verba dare. Terentius Heauront. *Quid res ederet, vbi possem persentiscere, nisi essem lapis?* VENIVNT EVRE RVSTICI] supra Tranio dixerat Theuropidi Philolachem esse ruri, & idcircò iussu erat, rus ire, vt eum arcesseret, ibi, *Nunc abi rus, dic me aduenisse filio,* &c. QVIDAM?] quamobrem malum, & audacem esse dicis? NEQVE SE HAS AEDEIS, &c.] neque fatetur se has ædeis Philolaches vendidisse. vel, & negat se has ædeis Philolaches non vendidisse. vt intelligamus duabus negationibus more Græcorum vsum esse pro vna. QVIN IVSIVRANDVM POLLICITVS EST DARE SI VELLEM M.] quin etiam pollicitus est, se mihi iusiurandum daturum, si vellem, neque se has ædeis vendidisse, &c. DIXI EGO ISTVC IDEM ILLI] me iusiurandum ei daturum filium emisse, & argentum dedisse. QVAESTIONI] in quæstionem: vt de iis quæratur per tormenta. posse autem torqueri seruos in re pecuniaria, Marcianus Iurisconsultus testatur Diuum Pium rescripsisse. Marciani verba ad scribam, quæ exstant libr. 48. Dig. ff. titulo de quæstionibus, *Diuus Pius rescripsit, posse de seruis haberi quæstionem in pecuniaria causa, si aliter veritas inueniri non possit. quod & aliis rescriptis cauetur. sed hoc ita est, vt non facilè in re pecuniaria habeatur quæstio: sed si aliter veritas inuenir non possit, nisi per tormenta, licet habere quæstionem,* &c. NVGAS] nugas loquitur, vel nugas dabit, non seruos in quæstionem. IN IVS IVBE IRE] in ius iube ire. EXPERIAR, VT OPINOR] experiar ius. MIHI HVC HOMINEM CEDO] Simonem mihi produc, atque exhibe. VEL IVBE AEDEIS MANCIPIO POSCERE] iube filium tuum ædeis Simonem poscere mancipio. iube filium tuum à Simone petere, vt ædeis, quas ipse ab illo emit, sibi det mancipio, hoc est, vt ædium dominium in se transferat, seu vt se faciat dominum, &, vt ita dicam, proprietarium. SERVOS] Simonis. EGO INTERIM HANC ARAM OCCVPABO] serui sibi malè conscij, & pœnam suorum malefactorum, ac peccatorum metuentes, deprecatorem parabant: & aram aliquam à qua nefas erat eos auellere, occupabant. Terent. Heauront. *Nemo accuset Syre, te, nec tu aram tibi, neque peccatorem parabis.* Aras autem apud veteres fuisse sanctas. hoc est inuiolatas, id quoque argumento est quod Marcus Tullius in Orat. pro Cornelio Balbo ostendere volens, Gaditanos, fœdus, quod L. Marcius quidam primipili centurio cum eis fecerat semper inuiolatè, pieque seruasse, hoc prouerbio vtitur *Ara sanctior.* Sic Cicero, *qui & veterem illum speciem fœderis Marciani, semper omni sanctiorem ara duxerunt,* &c. Sic enim legendum, & ita in nostri Ciceronis editione secunda excudendum curauimus, antea enim legebatur, *semper omni sanctiorem Marte,* &c. planè inepte. NVLLAM REM SAPIS] nihil sapis. NE ENIM ILLI HVC CONFVGERE POSSVNT] ego enim idcirco, & ea gratia, hanc aram occupo, ne serui Simonis huc confugere possint: & ita intereat tibi quæstio, quam de illis habiturus eras. HIC EGO TIBI PRAESIDEBO] in hac ara tibi ero, quasi in præsidio collocatus. NE INTERBITAT QVAESTIO] ne intereat quæstio, bito, is, ere, id est, eo, antiquũ verbum: de quo alibi supra, consule indicem. NE OCCVPASSIS OBSECRO] ne occupaueris quæso aram. ILLI] Simonis serui. QVID TV PORRO VIS SERERE NEGOTIVM?] quid tu porro vis tibi negotium facere, & molestiam exhibere? serere negotium, translate dictum: vt serere liteis, discordias, certamina, bella, apud bonos scriptores. QVAM METICVLOSA RES EST IRE AD IVDICEM] quam sollicita, & timoris plena res sit, &c. litium enim, vt & præliorum, exitus incerti sunt. Multo autem periculosiora, sunt rerum capitalium iudicia. Quare non male Alcibiades, qui ad causam dicendam ab Atheniensibus è Sicilia naui Salaminia, quæ paralus dicebatur, ad eum missa reuocatus se occultauit, neque in nauem illam conscendere voluit, cum diceret, stulti hominis esse

cum accusatus sit, committere se hominum iudicio, & absolutionis rationem quærere, cui liceat fugere. Deinde cum quidam ex eo quæsiuisset, an patri non cederet, respondit, ne matri quidem, ne fortè illa imprudens, tabellam nigram pro candida ferat. SVRGE DVM HVC] surge igitur, & huc ad me veni. EST CONSVLERE IGITVR, QVIDDAM QVOD TECVM VOLO] est igitur quiddam, de quo tecum consultare volo, vel est quiddam, quod te consulere volo. SIC TAMEN HINC, &c.] δυναμικῶς Hoc est, hoc modo in ara sedens, ex ara consilium tibi dedero. NIMIO PLVS SAPIO SEDENS] Romanus sedendo vincit, inquit ille. & sedendo prudentiores efficimur. puto autem hic subesse locum ex ambiguo. Nam & qui aram occuparant, quique ad aras deos venerabantur, & precabantur, sedebant, & qui de re aliqua consultabant, sedebant. TVM CONSILIA FIRMIORA SVNT DE DIVINIS LOCIS] præterea, inquit, consilia è diuinis locis profecta, stabiliora, & meliora sunt. Itaque apud Romanos plerunque senatus in templis deorum immortalium habebatur, vt in æde Concordiæ, in templo Iouis Capitolini, in templo Honoris, in templo Pacis, &c. Tum Reges in templis sedentes, suis ciuibus iura dabant, & item in templis legatos ad se admissos ad se vocabant, atque audiebant. Virg. lib. 7. Æn. de Latino rege, *Tali intus templo Diuum, patriaque Latinus Sede sedens, Teucros ad sese in tecta vocauit.* Idem lib. 1. de Didone, *Tum foribus diuæ media testudine templi, Septa armis solioque altè subnixa resedit.* ADSPICE DVM CONTRA ME] adspice me igitur rectis oculis. HVC SI QVIS INTERCEDAT TERTIVS] huc si quis interueniat tertius, nempe inter me & te pereat fame. QVIDVM?] qua ratione tandem? qua ratione igitur? QVIA NIHIL QVAESTI SIET, MALE HERCLE AMBO SVMVS] quia tertio illi, qui ad nos accedat, nihil quæstus sit: quia tertius ille, qui intercesserit, nullum quæstum fecerit, nobis ambobus obstantibus. itaque fame pereat. sequitur αἰτιολογία ἀπολογίας. ambo mali sumus & astuti. ambo astutiarum, & fallaciarum artifices probi: quod siquis tertius ex fallaciis & astutiis quæstum facere, aut nobiscum fallaciis certare velit, nobis eundem quæstũ, eandemque artem factitantibus, procul dubio frigeat ille, fameque pereat, neque ex hac arte quæstum sermone dignum facere possit. iocus. ME EMVNXTI] me argento emunxisti, tralatio est, consulendus index. VIDE SIS SATIN' RECTE? NVM MVCCI FLVVNT, &c.] seruus Theuropidis verbum translatè à sene positum, hic vrbanè, quasi ille propriè pro narreis mihi purgasti, & muccum è naso fluentem absterſit, posuerit, accipit, ita locus est ex ambiguo, hoc modo: dicis te à me esse emunctum, vide, obsecro te, an non satis rectè te emunxerim. num mucci fluunt? inquit, id est, num sordes tibi ex naribus manant? proinde quasi dicat, non. IMMO ETIAM CEREBRVM QVOQVE OMNEM, &c.] immo non muccos tantum à naribus fluenteis, sed etiam cerebrum quoque omne à capite, &c. Correctio est, antique cerebrum in masculino genere vsurpauit. RADICITVS] vsque à radicibus. prorsus, funditus, à fundo, vel vsque ad radices. NON RADICITVS QVIDEM HERCLE, &c.] correctio non vsque ad radices tantùm, verum etiam vsque à radicibus euulsi. NVNQVAM AEDEPOL HODIE INVLTVS DESTINAVERIM T.] secutus sum libros omneis vulgatos, qui habent, *destinauerim tibi.* Nam manuscripti nostri meo iudicio corrupti sunt, in quibus scriptum est, partim *destinant*, partim *destinauit*, ego igitur *destinauerim* probaui, dum aliquid melius afferatur, *destinauerim* autem hoc loco accipio, non vt sæpe alias apud hunc poetam, pro emerim: sed pro, constitutum in animo habuerim, seu potius, pro assignarim in animo meo, vt ita dicam determinarim, ac definierim, vt apud Virg. lib. 2. Æn. *Composito rumpit vocem, & me destinat aræ.* Horat. oda 7. lib. 2. *nec Parce cadu tibi destinatis.* ad quem locum legenda, si cui commodum est, quæ de hoc verbo annotauimus, admonendus autem est lector in vocem *nunquam*, non fieri synæresim, neque m. exteri, alioqui versus mensura non constaret, his præpositis. venio ad huius versus explicationem hoc igitur significat senex Theuropides nunquam profectò hodie tibi inultus verbera, & supplicium apud me, seu in animo meo promiserim, ac desponderim. IAM IVBEBO IGNEM, ET SARMENTA] quemadmodum nefas erat, eos, qui ad aram confugerant, vi extrahere: ita licebat eis ignem admouere, & hoc pacto vim afferre, ac necessitatem imponere, quâ subacti, ab ara discederent. quod facto non tam illi ab hominibus, qui ignem illis admouebant, violati, aut ex ara extracti, quàm vel sua voluntate, vel incendij metu aram reliquisse videbantur. Cuius moris hic exemplum positum est. Simile est illud in Rudente, *Volcanum is Veneris est aduersarius.* sed hac de re plura dicerem, nisi nos anteuertisset Adr. Turn. lib. Aduers. 9. cap. 12. CIRCVMDARI] aræ, in qua sedes. NE FAXIS SIS] ne feceris si vis, ne feceris quæso. NAM ELIX. ESSE, QVAM ASSVS, &c.] alludit ad pisceis, quorum alij elixi alij assi, sunt suauiores. Horat. sat. 4. lib. 2. *Nec satis est cara pisceis auerrere mensa, Ignarum quibus est ius aptius, & quibus assis Languidus incubitum iam se conuiua reponet.* Plautus in Asinaria, *Is habet sucum, is suauitatem: eum quouis pacto condias: Vel patinarium vel elixum, verses quo pacto lubet.* Licet ex Apicij lib. 9. pisceis alios apponi assatos, alios elixos, alios fartileis. EXEMPLA AEDEPOL FACIAM IN TE] hoc est, sumam de te pœnas, quæ sint aliis documento, ne delinquant. Terent. in Eunuch. *Tu iam pendebis qui stultum adolescentulum nobilitas Flagitiis. & eundem indicas, vterque in te exempla edent.* sed videtur hic legendum, vel sic, *Exemplo adepol faciam ego te*, vt subintelligamus *aliis*, & ita explicemus, faciam, vt aliis exemplo sis. vel sic, *Exemplo adepol faciam ego te,* id est, faciam, vt tu supplicio à me affectus, sis aliis multorum exemplorum instar, ne delinquere velint, neue audeant. QVIA PLACEO. EXEMPLVM EXPETIS] seruus iocatur etiam in summo discrimine, & in rebus aduersis. iocus autem est in voce *exemplum* quod etiam in re bona locum habet, dicimur enim virorum bonorum exemplum sequi. Marcus Tullius libro primo de Oratore, *Nam cùm esset ille vir exemplum, vt scitis, innocentia: cumque illo nemo esset integrior in ciuitate, neque sanctior,* &c. Est igitur locus ex ambiguo hoc modo, dicis, inquit Tranio, te facturum, vt sim aliis exemplo. nimirum, quia seruus frugi sum, & vtilis, & quia placeo, exemplum expetis. Exempla igitur edi solent in improbos, & exempla petimus à viris bonis, quæ sequamur. in hoc est iocus. sic autem suprà locutus est eadem fabula, ibi, *Laudant fabrum: atque ædeis probant, sibi quisque inde exemplum expetunt.*

CALLIDAMATES adulescens, THEVROPIDES senex, TRANIO seruus.

Vbi somnum sepeliui omnem, atque edormiui crapulam,
Philolaches venisse mihi suum narrauit peregrè huc patrem,
Quoque modo hominem aduenientem seruus ludificatus siet.
Ait sese metuere in conspectum illius procedere.
Nunc ego de sodalitate solus sum orator datus,
Qui à patre eius conciliarem pacem. atque eccum optimè,
Iubeo te saluere, & saluos cùm aduenis Theuropides
Peregrè, gaudeo. hic apud nos hodie cenes, te rogo.

Th. *Callidamate dei te ament. de cena facio gratiam.*
Ca. *Quin venis?* TR. *promitte. ego ibo pro te, si tibi non libet.*
Th. *Verbero, etiam irrides?* TR. *quidn' me pro te ire ad cenam autumo?*
Th. *Non enim ibis. ego ferare faxo vt meruisti, in crucem.*
Ca. *Age mitte ista, & ito ad me ad cenam.* TR. *dic venturum, quid taces?*
Ca. *Sed tu quid istuc confugisti in aram inscitissimus?*
TR. *Aduenien s perterruit me. loquere nunc quid fecerim.*
Nunc vtriusque disceptator eccum adest, age, disputa.
Th. *Filium corrupisse aio te mecum.* TR. *ausculta modò.*
Fateor peccauisse, amicam liberasse, absente te
Fœnori argentum sumsisse, id esse absumtum prædico.
Nunquid aliud fecit, nisi quod faciunt summis gnati generibus?
Th. *Herclè mihi tecum cauendum est. nimis quàm es orator catus,*
Ca. *Sine me dum istuc iudicare, surge, ego istic assedero.*
Th. *Maximè, accipito hanc ad te litem.* TR. *enim istic captio'st.*
Fac ego ne metuam igitur, & vt tu meam timeas vicem.
Th. *Iam minoris omnia facio, præquàm quibus modis*
Me ludificatus est. TR. *bene hercle factum, & factum gaudeo.*
Sapere istàc ætate oportet, qui sunt capite candido.
Th. *Quid ego nunc faciam, si amicus Demipho, aut Philonides?*
TR. *Dicito ijs, quo pacto seruus tuus te ludificauerit,*
Optimas frustrationes dederis in comœdiis.
Ca. *Tace parumper. sine me vicissim loqui. ausculta.* Th. *licet.*
Ca. *Omnium primùm sodalem me esse scis gnato tuo.*
Is adit me. nam illum prodire pudet in conspectum tuum,
Propterea, quæ fecit, quia te scire scit. nunc te obsecro,
Stultitiæ, adolescentiaque eius ignoscas: tuus est.
Scis solere illanc ætatem taleis ludos ludere.
Quicquid fecit nobiscum, vna fecit. nos deliquimus.
Fœnus, sortem, sumtúmque omnem, quanti amica est, omnia
Nos dabimus, nos conferemus, nostro sumtu, non tuo.
Th. *Non potuit venire orator magis ad me impetrabilis,*
Quàm tu. neque illi sum iratus, neque quicquam succenseo.
Immò me præsente amato, bibito, facito quod lubet.
Si hoc pudet, fecisse sumtum, supplicij habeo satis.
TR. *D spudet dari istam veniam. quid me fiet nunc iam?*
Th. *Verberibus cadere, lutum pendens.* TR. *tametsi me pudet.*

Th. *Interimam hercle ego, si viuo.* Ca. *fac istam cunctam gratiam,*
Tranioni remitte, quaeso, hanc noxiam causa mea.
Th. *Aliud quiduis impetrari à me facilius perferam,*
Quàm vt non ego istum pro suis factis pessumis pessum premam.
Ca. *Mitte, quaeso, istunc.* Th. *hem, viden' vt restat furcifer?*
Ca. *Tranio quiesce, si sapis.* Th. *tu quiesce hanc rem modò*
Petere: ego illum verberibus, vt sit quietus, subegero.
Ca. *Nihil opus est profectò: age iam, sine modò te exorarier.*
Th. *Nolo ores.* Ca. *quaeso hercle.* Th. *nolo, inquam, ores.* Ca. *ne quicquam neuis.*
Hanc modò vnam noxiam, vnam quaeso, fac caussa mea.
Tr. *Quid grauaris? quasi non cras iam commeream aliam noxiam,*
Ibi vtrunque, & hoc & illud poteris vlcisci probe?
Ca. *Sine te exorem.* Th. *age abi, abi impunè hem huic habeto gratiam.*
Spectatores fabula haec est acta, vos plausum date.

VBI SOMNVM SEPELIVI OMNEM] hoc est, posteaquam somnum omnem ex oculis depuli, atque excussi, posteaquam omnem somnum, quo sepultus eram, vicissim sepeliui, translatio est à sepultis, qui iam nulli sunt. somnus igitur sepultus, nullus est, & qui omnem somnum sepeliuit nullo iam somno vrgetur, & somnum è suis oculis fugauit, atque adeò deleuit. ATQVE EDORMIVI CRAPVLAM] & dormiendo, siue longo somno crapulam hesternam confeci, & concoxi. Sic Terent. Adelph. *interea in angulum aliquò abeam, atque edormiscam hoc vil.* Marc. Tull. Philipp. 2. *edormi crapulam, inquam, & exhala.* Plaut. in Rud. *Quin abeo hinc in Veneris fanum, vt edormiscam hanc crapulam* Idem in Amphitr. edormiscere vsurpauit, pro dormiendo absoluere, atque explere, ibi, *paulisper mane, Dum edormiscat vnum somnum.* Dicta autem crapula est ἀπὸ τοῦ κρᾶτα πάλλειν, hoc est, caput mouere seu agitare. Est enim vox Graeca κραιπάλη, quae significat, ex multo vini potu, capitis & cerebri motum, atque agitationem: quae somno conquiescit, ac sedatur. PHILOLACHES VENISSE MIHI SVVM NARRAVIT, &c.] sermo implicitus qui sic explicandus est, Philolaches narrauit mihi patrem suum huc venisse peregrè. QVOQVE MODO HOMINEM ADVENIENTEM] & narrauit praeterea mihi, quo pacto Tranio illum aduenientem ludificauerit. PROCEDERE] prodire. DE SODALITATE] ex omnibus sodalibus. QVI A PATRE EIVS CONCILIAREM P.] qui patrem ei iratum placarem, & alienatum reconciliarem. Dixit & M. Tull. pacem conciliare Philipp. 12. ibi, *Mea tamen persona ad istam pacem conciliandam minimè fuit deligenda.* & Terent. Heautont. ibi, *exeo ergo, vt pacem conciliem, optimè ipsos video.* ET SALVOS CVM ADVENIS, &c.] & cum saluus peregrè aduenis gaudeo. HIC APVD NOS HODIE COENES TE ROGO] haec cena viatica, quae dabatur, & peregre proficiscentibus, & peregrè redeuntibus, suprà in Bacchid. *Ego sorori meae cenam hodie dare volo viaticam* DI TE AMENT] dij te ament, sermo bene precantis, & gratias agentis. DE CENA FACIO GRATIAM] quod ad cenam attinet, ego istuc remitto, & condono tibi. In Casin. *De istac Casina huic nostro Vilico gratiam facias,* ad quem locum de hoc loquendi genere plura. QVIAN' ME PRO TE IRE AD CENAM IRE AVTVMO?] an te idcircò à me derideri dicis, quia me ad cenam pro te iturum praedico? NON ENIM IBIS, &c.] enimuero pedibus tuis non ibis, sed sublimis ferere à lorariis, & fereris non ad cenam, sed in crucem. ET ITO AD ME AD CENAM] & venito ad me cenatum. INSCITISSIMVS] inscitissime, id est, stultissime? LOQVERE NVNC, &c.] tu Theuropides, dic quid fecerim. ISQVESTATOR] iudex, arbiter. FATEOR PECCAVISSE] filium tuum fateor peccauisse. NVMQVID ALIVD FECIT, NISI QVOD FACIVNT SVMMIS GNATI] defensio peccatorum, & criminum cōmunis, *Vulgo id faciunt.* Terent. in Heauton. & illa, *at iam antè alij fecerunt idem.* Plaut. in Epid. ad quem locum nonnulla annotauimus, quae lectorem fort sse legere iuuabit. SVMMIS GNATI GENERIS.] summis nati generibus. HERCLE MIHI TECVM CAVENDVM'ST] mihi cauendum est, tecum agenti, aut certanti, aut rem aliquam contrahenti, & negotium aliquod gerenti. Sunt autem Theuropidis verba ad Tranionem seruum. NIMIS QVAM ES ORATOR CATVS] orator valde acutus es. Admonent quidam scriptum vidisse in cod. manuscriptis vetustiss. *nimis clues orator catus,* quam scripturam versus ferre non potest, nisi *clues* fiat vnius syllabae. ISTIC] in ara. MAXIME ACCIPITO HANC AD TE LITEM] placet mihi admodum, quod dicis, tu Callidamate, huius litis diiudicandae, & disceptandae, onus tibi imponi patere, vel sic, hanc litem tu solus diiudica. vel sic, huius litis diiudicandae parteis suscipe. ENIM ISTIC CAPTIO'ST] enimuerò ista in te deterior mea fit conditio, enimuero ista in re detrimento afficior, hic enim initio orationis ponitur, quod non est Plauto inusitatum: ne Ciceroni quidem. FAC EGO NE METVAM IGITVR ET TVAM TIMEAS VICEM] Tu igitur Callidamate fac ne metuam, & fac timeas pro me. meam vicem i. mea vice. IAM MINORIS OMNIA FACIO PRAEQVAM, &c.] non tanti facio damnū quo auctus sum, quàm dedecus, quo affectus sum, quia me seruus nequissimus ludificatus est. PRAEQVAM QVIB. MODIS] prae eo, quod me talib. modis ludificatus est. BENE HERCLE FACTVM] sermo approbantis, & ex aliquo facto laetantis. CAPITE CANDIDO] capite cano. SI AMICVS DEMIPHO AVT PHILONIDES?] subintellige, intelligat, me ita à seruo illusum, ac ludificatum. Ostendit Arist. in Rhet. nolle nos sciri ab iis, quos de nobis bene existimare volumus, & quibus probati esse cupimus. Nos aliqua in re turpiter lapsos esse, aut aliquod dedecus admisisse. IN COMOEDIIS] hinc comici senes, cōsule indicē NAM ILLVM PRODIRE PVDET IN CONSPECTVM SVVM] tales inducuntur à Poetis comicis adolescentes

lescentes, qui aliquid flagitij fecerunt. Terent. Heauton. Non volo te scire se redisse etiam: & tuum Conspectum fugitat propter peccatum. Idem in Phorm. ANT. ipsus est, non possum adesse. G. ah quid agis? quo abis Antipho? mane, Mane, inquam. ANT. egomet me noui, & peccatum meum. SCIS SOLERE ILLHANC AETATEM TALEIS LVDOS LVDERE] sic edendum curaui reiecta vulgata scriptura, Scis solere illhanc ætatem tali ludo ludere. Nam primum hæc inepta est, & inusitata bonis scriptoribus. Deinde ea, quam restitui, elegans est, & vsitata postremo, nostri codices eam adiuuant, in quibus scriptum est, talu ludo, ita tamen, vt facile apparet, in ludo. s. esse mala aliqua manu extritum: & in, talis, idem esse tentatum, sed non perfectum. talis autem accipiendum in accusandi casu, numero multitudinis. Porro sic Terent. loquitur in Eunuch. Egomet quoque id spectare cœpi, & quia consimilem luserat, Iam olim ille ludum, impendio magis animus gaudebat mihi. Horat. libro 3. odarum oda 29. Fortuna sæuo læta negotio, & Ludum insolentem ludere pertinax. NON POTVIT VENIRE ORATOR MAGIS AD ME IMPETRAB.] magis impetrabilis, hoc est, magis idoneus ad me impetrandum: aptior ad persuadendum, πιθανώτερος. supra in Epid. Diem impetrabilem dixit, quo facile quiduis impetraret. ibi, mihi hunc diem dedistis, luculentum, vt facilem atque impetrabilem. Sic Terent. causam vincibilem dixit, quæ vincere potest, Iustam illam causam facilem, vincibilem, optimam. Sic sæpe nomina in blis, à Plauto ἐνεργητικῶς vsurpantur, vt cum alibi admonuimus. Terent. in Cistell. ibi, vt illhac hodie, quot modis sibi moderatrix fuit, atque immoderabilis? Consule indicem. SVPPLICII HABEO SATIS] satis graueis de eo pœnas mihi sumpsisse videor. DISPVDET DARI ISTAM V.] valde pudet istam veniam Philolacheti dari. Sic autem à Camerario emendatus hic locus est quem sequimur. QVID ME FIET NVNC IAM] quid de me fiet nunc iam? iam hic disyllabum est. VERBERIB. CAEDERE LVTVM PENDENS?] ordo est, tu lutum, hoc est homo lutulente, verberibus cædere pendens, serui pendentes verberabantur, vt alibi docuimus, & exemplis aliquot collectis indicauimus. Sic apud Teren. in Phorm. tu iam lites audies: ego plectar pendens. lutum, pro homine lutulento, & spurco: vt scelus, pro scelesto: pestis, pro pestilenti, &c. sic Caull. in Alcmen. Non astu facis, ô lutum, lupanar. TAMETSI, ME PVDET,] verba Tranionis. Tametsi, me mei peccati pudet verberabor pendens? proinde quasi dicat, quia me mei peccati pudet, ac pœnitet, mihi debes ignoscere. FAC ISTAM CVNCTAM GRATIAM] fac istam gratiam integram, & plenam. hoc est, ignosce seruo quoque tuo, non solum filio. PESSVM PREMAM] pessum dabo, in imum fundum deprimam. vide alibi quid sit pessum ire, & pessum dare, nisi fallor, in Aulul. ibi, ut pessum abeat tanquam catapirates maris. MITTE QVAESO, &c.] hic versus claudicat. HEM VIDEN' VT RESTAT FVRCIFER] videsne, vt furcifer iste restat, hoc est, remanet, & residet in ara? sed videtur legendum, Hem, se viden' vt iactat furcifer? TV QVIESCE HANC REM MODO, &c.] tu modo Callidamate, inquit Theuropides, fac finem istius rei petendæ, hoc est, desine pro Tranione deprecari. NEQVICQVAM NEVIS] frustra non vis, neuis, secunda persona verbi nolo. HANC MODO VNAM NOXIAM: VNAM QVAESO] subintell. ignosce: aut condona Tranioni, si vnquam posthac tale aliquid peccarit, occidito. sic supra. FAC CAVSA MEA] fac quod abs te peto, causa mea. QVID GRAVARIS? QVASI NON CRAS, &c.] quid grauaris hanc culpam mihi remittere, seu condonare? profecto grauari non debes. nam si idcirco mihi ignoscere non vis, quod hoc pacto tibi de me pœnas sumere integrum non erit, existimare debes, me cras aliam noxiam commeriturum, ita tibi & hoc peccatum vetus, & illud recens animaduertere, atque vlcisci licebit.

FINIS MOSTELLARIAE.

MENAECHMI.

DRAMATIS PERSONÆ.

PENICVLVS	parasitus.
MENÆCHMVS	surreptus.
EROTIVM	meretrix.
CYLINDRVS	coquus.
MENÆCHMVS	Sosicles.
MESSENIO	seruos.
MVLIER	vxor.
ALIVS SERVOS.	
ANCILLA.	SENEX.
MEDICVS.	LORARII.

ARGVMENTVM.

MERCATOR Siculus, cui erant gemini filij,
Ex illis, surrepto altero mortem oppetit,
Nomen surreptitij indit illi qui domi est,
Auos paternus, facit Menachmum Sosiclem.
Et is germanum, postquam adoleuit, quaritat
Circum omneis oras. pòst Epidamnum deuenit:
Hic fuerat auctus ille surreptitius.
Menachmum ciuem credunt omnes aduenam,
Eúmque appellant, meretrix, vxor & socer,
Ii se cognoscunt fratres postremò inuicem.

MERCATOR SICVLVS] Moschus nomine. GEMINI FILII] Sosicles & Menæchmus. EX ILLIS SVRREPTO ALTERO] altero ex illis geminis ei surrepto, videlicet Menæchmo. NOMEN SVRREPTITII INDIT ILLI QVI DOMI EST AVOS PATERNVS] auus paternus mortuo filio suo, geminorum patre, imponit nomen Menæchmi, qui surreptus erat, illi, qui domi est, videlicet Sosicli. & ita Sosiclem, Menæchum nominat, qui & ipse Menæchmus eodem nomine vocabatur. FACIT MENAECHMVM SOSICLEM] Sosiclem facit Menæchmum. ET II GERMANVM POSQVAM ADOLEVIT QVAERITAT] & is Sosicles, nomine mutato, Menæchmus factus, germanum, hoc est, fratrem ex vtraque parente diligenter quærit circum regiones omneis orbis terrarum. EPIDAMNVM DEVENIT] Dyrrachium venit. Sed Steph. de vrbibus docet duas Epidamnos esse, vnam in Illyrico, alteram in sinu Ionio. Sic ille. Ἐπίδαμνος πόλις Ἰλλυρίδος ἐπὶ χερρονήσου τῆς καλουμένης Δυρράχιον. Ἔστι δ' ἑτέρα ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ. HIC FVERAT AVCTVS, &c.] hic Epidamni adoleuerat, seu creuerat surreptitius ille Menæchmus, atque adeo ciuitate donatus erat. MENAECHMVM CIVEM CREDVNT OMNEIS ADVENAM] omnes credunt Menæchmum aduenam, qui fratrem circum omneis terras quæritabat esse ciuem Menæchmum. EVMQVE APPELLANT MERETRIX ET VXOR] eumque, qui erat aduena, pro Menæchmo ciue, alloquuntur & accipiunt. meretrix, vxor, & socer Menæchmi ciuis. II SE COGNOSCVNT FRATRES POSTREMO INVICEM] postremo ij Menæchmi cognoscunt inter se, fratres se esse.

PROLO-

PROLOGVS.

SALVTEM primùm iam à principio propitiam,
Mihi atque vobis spectatores nuncio.
Apporto vobis Plautum lingua, non manu.
Quæso vt benignis accipiatis auribus.
Nunc argumentum accipite, atque animum aduertite.
Quàm potero in verba conferam paucissima.
Atque hoc poëtæ faciunt in comœdiis.
Omnes res gestas esse Athenis autumant,
Quo vobis illud Græcum videatur magis.
Ego nusquam dicam, nisi vbi factum dicitur.
Atque adeò hoc argumentum Græcissat tamen.
Verùm non Atticissat, at Sicelissitat.
Huic argumento antelogium quoddam hoc fuit.
Nunc argumentum vobis demensum dabo,
Non modio, neque trimodio, verùm ipso horreo.
Tanta ad narrandum argumentum est benignitas.
Mercator quidam fuit Syracusis senex,
Ei sunt nati filij duo gemini,
Ita forma simili pueri, vti mater sua
Non internosse posset, quæ mammam dabat:
Non adeò mater ipsa, quæ illos pepererat.
Vt quidem ille mihi dixit, qui pueros viderat.
Ego illos non vidi, nequis me censeat.
Postquam iam pueri septuennes sunt, pater
Onerauit nauem magnam multis mercibus.
Imponit alterum geminum in nauem pater,
Tarentum auexit secum ad mercatum simul:
Illum reliquit alterum apud matrem domi.
Tarenti ludi fortè erant, quom illic venit.
Mortales multi, vt ad ludos, conuenerant.
Puer inter homines aberrauit à patre.
Epidamniensis quidem ibi mercator fuit,
Is puerum tollit, auehitque Epidamnium.
Pater eius autem, postquam puerum perdidit,
Animum despondit, eaque is ægritudine,
Paucis diebus pòst, Tarenti emortuus est.
Postquam Syracusas de re ea nuntius redit
Ad auom puerorum, puerum subductum alterum,
Patrémque pueri Tarenti esse emortuum,
Immutat nomen auos huic gemino alteri:
Ita illum dilexit, qui subreptus est, alterum.
Illius nomen indit illi qui domi est,
Menæchmo, idem quod alteri nomen fuit.
Et ipsius eodem auos est vocatus nomine:
Propterea illius nomen memini facilius,
Quia illum clamore vidi flagitarier.

Ne mox erretis iam nunc prædico prius.
Idem est ambobus nomen geminis fratribus.
Nunc in Epidamnum pedibus redeundum est mihi,
Vt hanc rem vobis examussim disputem.
Si quis quid vestrûm Epidamni curari sibi
Velit, is audacter imperato & dicito:
Sed ita, vt det vnde curari id possit sibi.
Nam nisi qui argentum dederit, nugas egerit.
Qui dederit, magis maiores nugas egerit.
Verùm illuc redeo, vndè abij, atque vno asto in loco.
Epidamniensis ille, quem dudum dixeram,
Geminum illum puerum qui surripuit alterum
Ei liberorum, nisi diuitiæ, nihil erat.
Adoptat illum puerum surreptitium
Sibi filium, eique vxorem dotatam dedit.
Eómque heredem fecit, qua ipse obijt die.
Nam rus vt ibat fortè vt multum pluuerat,
Ingressus fluuium rapidum ab vrbe haud longulè,
Rapidus raptori pueri subduxit pedes,
Abstraxítque hominem in maxumam malam crucem.
Illi tum diuitiæ euenere maxumæ.
Is illic habitat geminus surreptitius.
Nunc ille geminus qui Syracusis habet,
Hodie in Epidamnum venit cum seruo suo,
Hunc quæritatum geminum germanum suum
Hæc vrbs Epidamnus est, dum hæc agitur fabula.
Quando alia agetur, aliud fiet oppidum:
Sicut familiæ quoque solent mutarier.
Modò enim idem fit leno, modò adolescens, modò senex,
Pauper, mendicus, rex, parasitus, hariolus.

APPORTO VOBIS PLAVTVM LINGVA, NON MANV] apporto vobis comœdiam Plautinam, eámque vobis recitaturi, atque acturi sumus. QVAM POTERO IN VERBA CONFERAM PARCISSIMA] ordo est, conferam in verba quàm paucissima. ATQVE HOC POETAE FACIVNT IN COMOEDIIS] quasi verò hæ personæ non sint comicæ, neque nunc recitetur comœdia, sed vera aliqua historia, aut res gesta narretur. IN COMOEDIIS] palliatis. AVTVMANT] dicunt. GRAECISSAT] Græcum sermonem imitatur. VERVM NON ATTICISSAT, AT SICELISSITAT] verum sermonem Atticum non æmulatur, sed Siculum, seu Siciliensem. Erant autem tum Siculi bilingues, vtebantur sermone Græco, non puro, sed Latinitate mixto propter Italiæ vicinitatem, & Romanum imperium tam propinquum. Quin, trilingues is appellat Apuleius libro xj. quod Græcè, Latinè, Siculè loquebantur. Notantur etiam & improbantur Siculi logi in Persa, ibi, *Dabuntur dotis tibi inde sexcenti logi.: Atque Attici omnes: nullum Siculum acceperis.* Porrò autem hunc locum sic emendandum esse docuit M. Antonius Muretus libro tertio variarum lection. cap. 13 qui tamen Camerarium immeritò accusat, quasi hunc locum corruperit, is enim nullum nouum mendum addidit, sed vetus duntaxat non sustulit. Profert hunc locum Pompeius Festus in verbo *Atticissat*. quod interpretatur, Atticè loquitur. *Sicelissitat* autem Siculè loquitur. Iam *Sicelissitat* edendum curaui: paullo aliter quàm Muretus legendum putat, qui *Sicelissitat* vt vulgus legit quod ferri non potest. Dicunt enim Græci σικελίζειν hinc Sicelissare: & frequentatiuum, Sicelissitare. HVIC ARGVMENTO ANTELOGIVM QVODDAM HOC FVIT] etiam hunc versum sic, vt edidimus, emendauit Muretus, eo quem modò commemoraui, variar. lection. lib. qui in libris quidem vulgatis non reperitur, in manuscriptis verò deprauatus est. *Antelogium* autem, vox est ex Latina & Græca cóposita significátque id omne quod ante orationem legitimam proœmij causa dicitur. NVNC ARGVMENTVM VOBIS DEMENSVM DABO, &c.] id est, nunc vobis argumentum explicabo non parcè, neque restrictè: neque paucis verbis, sed copiosè & liberaliter, & multis verbis. DEMENSVM DABO] dementiar seu demetiar. tralatio est à cibariis, quæ seruis dabantur. Dabantur autem seruis singulis quaterni modij in singulos menses: idque, demensum, seu dimensum dicebatur. Terent. Phormio.

Quod. I

Quod ille Unciatim vix de demenso suo, suum defraudans Genium, compar sit miser. Est autem *demensum* ... accipiendum. NON MODIO NEQVE TRIMODIO, &c.] argumentum inquit vobis demetiar, non modio: neque trium modiorum mensura, sed ex ipso horreo. significat se copiosum, atque uberem futurum in huius fabulæ argumento, narrando, atque explicando. Manet autem in tralatione sermonis, quæ tracta est à consuetudine & ratione metiendi frumenti, & frugum simil. Sic M. Tullius lib. 6. epist. ad Attic. *Sic illa iam habent, pleno modio verborum honorem, invitationem crebram.* TANTA AD NARRANDVM ARGVMENTVM EST BENIGNITAS] epiphonema. tanta est, inquit, mihi ad argumentum vobis exponendum liberalitas, & largitas. VTI MATER SVA NON INTERNOSSE POSSET] ut eos mater sua non posset internoscere. *Mater sua*, bona reciprocatio est, subintelligitur enim, *eos*, ut indicauimus. QVAE MAMMAM DABAT] nutrix quæ etiam interdum mater appellatur. Virgilius libro 8. Æneid. *Ludere pendentes pueros, & lambere matrem Impauidos.* Notat Nonius, & hunc locum profert. huc pertinet illud Homer. ἰλιάδ χ non admodum longè ab extremo, ... NE QVIS ME CENSEAT] ne quis putet illos vidisse. ONERAVIT NAVEM MAGNAM M.] hinc nauis oneraria dicta, quam Græci φορτηγὸν & ὁλκάδα nominant. IMPONIT ALTERVM GEMINVM IN NAVEM PATER] imponit in nauem Sosiclem. Imponi in nauē, proprie, & usitate dictū. ἐμβιβάζειν εἰς τὴν ναῦν, dicunt Græci. ILLVM RELIQVIT ALTERVM, &c.] Sosiclem. VT AD LVDOS,] ut solent multi homines ad ludos conuenire. EPIDAMNIENSIS QVIDAM] quidam mercator Epidamni, seu Epidamnij natus. qui non nominatur. Epidamnum Romani Dyrrhachium, mutato nomine appellarunt, mala nomina vitantes. ANIMVM DESP.] viuere velle desiit. se & sua omnia desperauit, viuendi spem, & voluntatem abiecit. Idem in Milite. *Ne lamento suo meum animum despondeat.* ibid. *Nam nisi tu illi fers suppetias, iam illa animam despondebit.* AD AVOM PVERORVM] paternum. PVERVM SVBDVCTVM AL.] subreptum esse puerum alterum Menæchmum. Libri nostri veteres habent, *subruptum*. ex quo nonnulli faciunt, *subreptum*. HVIC GEMINO AL.] Sosicli. INDIT ILLI] imponit illi, qui domi est Sosicli, nomen illius, qui subreptus est Menæchmi. ALTERI] subrepto Menæchmo ET IPSVS EODEM AVOS, &c.] & auus ipse paternus scilicet, eodem nomine dictus est, Menæchmus. QVIA ILLVD CLAMORE VIDI FLAGITARIER] à quibus flagitari, à vobis in pronomine *illum*, alterum l. exteritur, ut prior syllaba corripiatur. PRAEDICO PRIVS] vel prædico, as: vel prædico, is, quod malo. neque me mouet pleonasmus. NVNC IN EPIDAMNVM PEDIBVS, &c.] *pedibus*, ambiguum. Nā & pedes sunt, quibus ambulamus, iterque facimus: & pedes sunt, quibus constat versus, & carmen. quomodo hic accipit. EXAMVSSIM] examinatè ad regulam, accuratè, exactè. sup. in Amphitruone, *Si vera hæc loquitur examussim est optima.* Consule Nonium. SED ITA VT DET, VNDE CVRARI, &c. sed ita sumtum suppeditet: vel ut suppeditet pecuniam, unde sumtus fiat. NVGAS EGERIT] suprà in Aulularia, *ab nugas agis, certè habes.* MAGIS MAIORES NVGAS EGERIT] magis & maiores nugas egerit. vel magis maiores, ut sit pleonasmus. sed cur maiores nugas egerit? quia mihi tam stultè pecuniam dederit, nullum negotium eius curaturo. stultior fuerit, qui mihi pecuniam dederit, neque in rem eius verturo: neque negotium ullum eius gesturo. VERVM ILLVC REDEO, VNDE ABII] Sic Horat. sat. 1. lib. 1. *Illuc unde abij redeo nemon' ut auarus, se probet?* EPIDAMNIENSIS ILLE, QVEM DVDVM DIXERAM] vel legendum. *quem ante dixeram*: vel in pronomine *ille*, l. exteritur. alioqui una syllaba versus longior erit. *dudum* autem, pro antea, non est insolitatum. sic infrà eadem fab. *Nummum illum quem mihi dudum pollicitu's dare, iubeas si sapias porculum afferri tibi.* Sed animaduertat lector, hunc tectum casū *Epidamniensis ille*, non habere verbum post se, quo referatur quoque pertineat, seu hoc est Plautinum, & Comicum. hæc enim negligentia imitatur sermonē quotidianum, quo maximè comœdia utitur, licet tamen dicere, referri posse ad verbum, *adoptat*. quod sequitur quarto ab hinc versu. & versum. *Et liberorum*, &c. legendum ... ET LIBERORVM NISI DIVITIAE, NIHIL ERAT] ei nihil erat liberorum. hoc est, nulli erant liberi, nisi diuitiæ. videtur insolēter dictum. nihil erat liberorum, nisi diuitię. Nam particula *nisi*, non nisi similia, & eiusdem generis excipere, seu excludere debet. ut nullos habet nummos, nisi aureos, nullos poëtas amat, nisi Homerum. nullum seruum, nisi Dauum fidelem putat, &c. At liberi & diuitiæ sunt dissimilia. & diuersa genere. Verumtamen sic & alios scriptores locutos esse reperiemus. NAM RVS VT IBAT] nam cū rus ibat. FORTE VT MVLTVM PLVVERAT] postquàm fortè multum pluuerat. u. in *pluuerat* geminatum est, ut produceretur prima syllaba. Sic apud Lucret. *Fuuat* positum pro *fuat*, u. duplicato, lib. 1. ibi *Inter corpora quod fuuat*, &c. HAVD LONGE LEI] legendum arbitror, haud *longiter*, quo aduerbio usus est Lucretius, non semel. exempl. causa lib. 3 *Non ut opinor, ea ab toto iam longiter errat.* ad quem locum licet legere, quæ à nobis sunt annotata. RAPIDVS RAPTORI PVERI SVBDVXIT PEDES] fluuius rapidus, & imbribus auctus, subduxit, hoc est, summouit, vel suffuratus est, pedes raptori pueri illi, qui puerum Menæchmum subripiebat. ABSTRAXITQVE HOMINEM IN MAXIMAM MALAM CRVCEM] & hominem abstulit in malum cruciatum, & malam atque infelicem mortem. ILLI TVM DIVITIAE] illi Menæchmo, subrepto HABET] domicilium suum, collocatum habet. CVM SERVO SVO] Messenione. GEMINVM GERMANVM SCIL.] fratrem germanum, hoc est, ex iisdem parentibus natum, & geminum, hoc est uno eodemque partu editum. SICVT FAMILIAE QVOQVE SOLENT MVTARIER] per adoptiones. MODO ENIM IDEM FIT LENO, &c.] modò enim idem comœdus fit leno, modo adolescens, &c hoc est, modò idem actor lenonis parteis agit, modò adolescentis, modò senis, &c.

PENICVLVS parasitus.

IVuentus nomen fecit Peniculo mihi:
Ideo quia mensam quando edo, detergeo.
Homines captiuos qui cathenis vinciunt,

Et qui fugitiuis seruis indunt compedes,
Nimis stultè faciunt, mea quidem sententia.
Nanque homini misero, si ad malum accidit malum,
Maior libido est fugere, & facere nequiter.
Nam se ex cathenis eximunt aliquo modo,
Tum compediti ianuam lima proterunt,
Aut lepidè excutiunt clauum. nugæ sunt ea.
Quem tu asseruare rectè, ne aufugiat, voles,
Esca atque potione vinciri decet.
Apud mensam plenam homini rostrum deliges.
Dum tu illi quod edit, & quod potet præbeas,
Suo arbitratu & affatim quotidie,
Nunquam adepol fugiet, tametsi capital fecerit.
Facilè asseruabis, dum eo vinclo vincies.
Ista isthæc nimis lenta vincla sunt escaria.
Quàm magis intendas, tanto adstringunt arctius.
Nam ego ad Menæchmum nunc eo, quoi iam diu
Sum iudicatus, vltro eo vt me vinciat.
Nam illic homo homines non alit, verùm educat,
Recreátque nullus melius medicinam facit.
Ita est adolescens ipsus esca maxuma.
Cerealis cœnas dat, ita mensas exstruit.
Tantas struices concinnat patinarias.
Standum est in lecto, si quid de summo petas,
Sed mihi interuallum iam hos dies multos fuit.
Domi domitus fui vsque cum caris meis.
Nam neque edo, neque emo, nisi quod est carißimum.
Id quoque iam cari, qui instruuntur, deserunt.
Nunc ad eum inuiso. sed aperitur ostium.
Menæchmum eccum ipsum video, progreditur foras.

IVVENTVS NOMEN FECIT PENICVLO] id est, nomen indidit, seu imposuit Peniculo mihi. sic loquitur & Virg. lib. Georg. *Nauta tum stellis numeros, & nomina fecit.* Plaut. in ex 1. scæna, *Quomodo igitur post Mena hominum nomen est factum tibi?* PENICVLO] peniculi, inquit Festus, spongiæ lõgæ propter similitudinem caudarum appellatæ. penes, vocantur caudæ. Terent. Eunuch. *Quid ignaue? peniculón' pugnare, qui istum huc portes cogitas? S. Egone? imperatoris virtutem noueram, & vim militum, Sine sanguine hoc fieri non posse qui abstergerem vulnera.* IDEO QVIA MENSAM QVANDO EDO, DETERGEO] detergeo mensam tanquam peniculus. peniculo enim, hoc est, caudis pluribus coniunctis detergebantur mensæ. Dicuntur parasiti etiam attondêre mensas. Itaque suprà seruus Epidicus risum auditorum captans, dicit se vereri, ne si senex resciuerit fallaciam suam, vlmos faciat parasitos, quæ vsque attondeãt. CATENIS] catenæ erant ferreæ. INDVNT COMP.] iniiciunt catenas & vincula pedum. Sic loquitur in Capt. *Hi indito catenas singularias.* Compedes autem erant ligneæ. SI AD MALVM ACCIDIT MALVM] malim legi *si ad malum accedit malum.* FACERE NEQVITER] facere improbè. SE EX CATENIS EXIMVNT ALIQVO M.] se ex catenis eripiunt, & eximunt. TVM COMPEDITI IAN. LIMA PROT.] tum compedibus vincti: claustrum compedum lima deterũt, vt pedibus liberis, & solutis aufugiant. vel propriè accipe ianuam domus, qua clausi continentur: profert hunc locum Nonius in voce *lima.* CLAVVM] clauum vel ianuæ, vel serræ. NVGAE SVNT EAE] secutus sum libros veteres. Nam vulgati habẽt *nugæ sunt meræ.* APVD MENSAM HOM. ROST. DELIGES] faciei homini, quem tu asseruare rectè voles, rostrum apud mensam dapibus refertam deliges. *Rostrum* translatè positum pro ore. ducta translatio est ab auibus. quanquam rostrum non auium solùm dicitur, sed etiam piscium, & quadrupedũ, vt ceruorum, canum, suum, caprarũ, delphinorum, testudinũ, piscium, draconũ. Profert hunc locum Nonius in voce *rostrum.* *Deliges* autem à verbo deligo, as. Porrò in præpositione *apud* autẽ d. exteritur. QVOD EDIT] id est, quod edat, &c. edim, is, it. coniunctiui modi quo vtitur & Horat. oda 3. epod. *Parentis olim si quis impia manu Senile guttur fregerit: edit cicutis allium nocentius,* &c. ad quem locum plura. Idem Plaut. supr. in capt. *Miser homo est, qui ipse sibi quod edit quærit, & id ægrè inuenit.* TAMETSI CAPITAL FECERIT] capitale facinus. profert hunc versum Nonius, & capital interpretatur, capitis peculiũ, non

placet

placet. debuit potiùs sic, facinus, ex quo capitis periculum impendet. Melius Festus, *capital*, inquit, *facinus, quod capitis pœna luitur*. ITA ISTHAEC NIMIS LENTA, &c.] Ephiphonema, lenta autem, hoc est, mollia, flexibilia, seu flexuosa, ad vinciendum apta, & quæ non facilè frangi possunt, ἐυγνάμπτα, nisi fallor, vocat Homerus. Simeo Bosius putat lenta esse, quæ Græci dicunt ὑγρά, & rectè. Sic enim Xenophō. *ἐπεὶ ἰσχυρῶς ὑγρὰ δ' οὖσα ἡ κλίνη, εἶτα καὶ συγκαμπτόμενα αἱ τῆ ὑπολύσαι*. id est, tibi autem cum lenta sit, si quid in eam incidat, cedere queat. Et Theocritus, *ἐν δ' ὑγροῖσι πέσε*. Nonius Marcell. hunc locum profert, & vult *lenta* hîc tantundem valere, quantum tenacia, vt & apud Virg. lib Georg. 4. *Et visco, & Phrygia servant pice lentius Idæ*. Ego malim interpretari, vt initio dixi, flexibilia. Sic Horat. oda 15. epod. *Artius, atque hedera procera adstringitur ilex Lentis adhærens brachiis*. Sic Sophoc. de Hæmone moribundo brachia puellæ Antigonæ mortuæ implicante. *ἐς δ' ὑγρὸν ἀγκῶν' ἔτ' ἔμφρων παρθένῳ προσπτύσσεται*. QVAM MAGIS INTENDAS TANTO ADSTRINGVNT ARCT.] declarat, quid significet per *lenta*, hæc vincla escaria, inquit, talia sunt, vt quanto magis intendas, tanto arctius, seu artius adstringas, quod non est peræque in omnibus vinculis: nam quæ iam sunt, quæ si aliquātò validius intendas frangas. lenta vincula quantum voles, intendas, licet nunquam franges, sed rem vinctam tanto arctius adstringes. Iam *quàm magis, tam magis*, seu *tanto magis*, cùm in his commentariis alibi notauimus, tum in Lucret lib 1 ibi, *Et quam quoque magis cohibet res intus inane*, *Tam magis*, &c. QVOI IAMDIV SVM IVDICATVS] cui iam diu sum damnatus. iudicati autem, donec rem iudicatam fecissent, vincti & addicti erant ei, qui vicerat, eò pertinet, id quod deinceps sequitur, vltrò eo vt me vinciat, quod ambiguè dictum, vel vinciat, vt iudicatū vel vinciat cibo, vt parasitum. VLTRO EO;] vltro id est, non vocatus ἄκλητος, αὐτοκέλευθος, αὐτοβούλος, αὐτόκλητος, αὐτόματος, vt apud Homer ἰλιάδ β. Menelaus vltrò it ad Agamemnonem sacrificium atque epulas apparantem, cùm ceteros principes vocauisset. sic Homer. Αὐτόματος δέ οἱ ἦλθε βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος. quem versum notat Plato in Symposio, non longè à principio NAM ILLIC HOMO HOM. NON ALIT, VERVM EDVCAT] id est, nam ille homo homines non alit, id est, non quouis cibo, neque pauco, aut tanto, quātus satis est homines alit, sed lautis, & oppiparis, & copiosis, & superuacaneis saturat. Nonius, *alere*, inquit, *est victu temporali sustentare: educare verò ad satietatem perpetuam educere*: deinde hunc locum, quasi testem producit. RECREATQVE] & homines esurienteis, & inedia languidos reficit, ac recreat NVLLVS MELIVS MEDICINAM FACIT] nullus melius medetur esurientibus. sic suprà loquitur in Curcul. ibi, *Viden' vt anus tremula medicinam facit?* & in Cistell. *confido iam fore Si medicus veniat. qui huic morbo facere medicinam potest*. ITA EST ADOLESCENS IPSVS, &c.] Epiphonema. ita ipse adolescens non est escarum apparator, aut largitor, aut ministrator, sed escæ ipsæ. CEREALIS CENAS DAT.] præbet cenas cerealeis, id est, opiparas, & multis ferculis refertas. Nam cerealibus solebant Romani genio indulgere, & opipare epulari quod vel ex Virgilio intelligere licet li. 1. Georg. ibi *Inprimis venerare deos, atque annua magna Sacra refer Cereri, lætis operatus in herbis*, quod indicauit & Adrian. Turn. lib. Aduers. 18. cap. 14. Erant autem Cerealia die decimoquarto Cal. Maias ITA MENSAS EXTRVIT] ita mensas implet, & quasi exaggerat dapibus, & patinis ita mensas crebris, & densis patinis onerat epiphonema. TANTAS STRVICES CONCINNAT PATIN.] alterum ephiphonema. tantas, inquit, structuras efficit patinarū. Festus. struices, inquit, antiqui dicebant omnium rerū exstructiones. Deinde hunc locum profert. STANDVM'ST IN LECTO, SI QVID, &c.] hyperbole. ita sunt in altum, inquit, exstructæ, & addensatæ patinæ, atque epulæ, vt si quid velis summo petere, non possis accumbens manum admouere, sed necesse habeas stare. SED MIHI INTERVALL. IAM NOS DIES MVLTOS FVIT] id est, sed multi iam dies abierunt, postquàm apud eum non prandi, aut cenaui. DOMI DOMITVS VSQVE FVI CVM C.] id est, ego perpetuo domi conclusus fractus, & mollitus fui tanquam fera, cum caris meis, id est, cum liberis meis, qui sunt nobis carissimi. Nā appellatione carorum, interdum liberi intelliguntur, more Græcorum, qui liberos φίλτατα appellant. Cari etiam amici dicuntur. & cara sunt, quæ magno pretio constant. Itaque cum caris meis primo adspectu, hoc est, cum amicis meis. sed significat parasitus, se cum cibis lautis, sumtuosis & opiparis, qui sunt parasito cari, & qui carè emuntur, dies aliquot fuisse domi domitū, cùm videatur tamen sentire, se cùm liberis, aut amicis suis domi vsque consedisse, ac mansisse. quod & Adrian Turneb. lib. suprà commemorato indicat. Iam quod ad illa verba *domi domitus*, attinet, vt quiuis intelligat hoc totum à feris esse tractum, simúlque vt hęc syllabarum complosio in Plauto minus dura videatur eadem complosione, & iisdem vocibus ita positis vsus est, politissimus, idémque grauissimus Poëta Lucretius lib 5. de apris loquens, ad belli munera domitis & eruditis. *Et quos ante domi domitos satis esse putabant, Efferuescere cernebant in rebus agendis, Vulneribus clamore, fuga, terrore tumultu*. NAM NEQVE EDO, NEQVE EMO, &c.] hic versus declarat ambiguum superius positum in vocabulo *caris*. Proinde quasi ita dicat, cara, seu caros appello, cibos dapsileis, opiparos & sumptuosos. Nam nihil edo, neque emo nisi quod est carissimum. ID QVOQVE IAM CARI, QVI INSTRVVNTVR DESERVNT;] alius locus, cuius hæc sentētia est. Id quoque accidit cibi cari, & dapsiles, qui instruuntur in mēsa, tanquam milites in acie, desertores ordinis esse, & locum suum relinquere incipiunt: quod Græci dicunt λείπειν τάξιν, allegoria est lepidissima, & venustissima, & Plauto digna, à re militari.

MENAECHMVS surreptus, PENICVLVS parasitus.

Men. NI mala, ni stulta sis, ni indomita, impósque animi,
Quod viro esse odio videas, tute tibi odio habeas.
Præter hæc si mihi tale post hunce diem
Faxis, faxo foris vidua visas patrem.
Nam quoties ire volo, me retines, reuocas,

Rogitas quò ego eam, quam rem agam, quid negotij geram,
Quid petam, quid feram, quid foris egerim
Portitorem domum duxi, ita omnem mihi
Rem necesse loqui est, quicquid egi atque ago.
Nimiùm ego te habui delicatam.
Nunc adeò vt facturus, dicam: ego quando tibi ancillas, penum,
Lanam, aurum, vestem, purpuram bene præbeo, nec quicquam ages,
Malo cauebis si sapis: virum obseruare desines,
Atque adeò ne me nequicquam serues, ob eam industriam
Hodie ducam scortum ad cenam, atque aliquò condicam foras.

Pe. *Illic homo se vxori simulat malè loqui, loquitur mihi.*
Nam si foris cenat, profectò me, haud vxorem, vlciscitur.

Er. *Euax, iurgio hercle tandem vxorem abegi ab ianua.*
Vbi amatores sunt mariti? dona quid cessant mihi
Conferre omnes congratulantes, quia pugnaui fortiter?
Hanc modò vxori intus pallam surripui. ad scortum fero,
Sic hoc decet, dari facetè verba custodi cata.
Hoc facinus pulcrum est, hoc probum est, hoc lepidum, hoc factum est fabrè.
Meo malo à ma/a abstu i, hoc ad damnum deferetur hinc,
Auerti prædam ab hostibus, nostrûm salute socium.

Pe. *Heus adol/scens, ecquam in istac pars inest præda mihi?*

Me. *Perij, in insidias deuéni.* Pe. *immò in præsidium ne time.*

Me. *Quis homo est?* Pe. *ego sum.* Me. *ô mea commoditas, ô mea opportunitas,*
Salue. Pe. *salue.* Me. *quid ais?* Pe. *teneo dextra Genium meum.*

Me. *Non potuisti magis per tempus mihi aduenire, quàm aduenis,*

Pe. *Ita ego soleo, commoditatis omneis articulos scio.*

Me. *Vin' tu facinus luculentum inspicere?* Pe. *quis id coxit coquus.*
Iam scibo si quid titubatum est, vbi reliquias videro.

Me. *Dic mihi, nunquid vidisti tabulam pictam in pariete,*
Vbi aquila Catamitum raperet, aut vbi Venus Adoneum?

Pe. *Sæpe. sed quid istæ picturæ ad me attinent?* Me. *age me adspice.*
Ecquid aßimulo similiter? Pe. *quis istic est ornatus tuus?*

Me. *Dic hominem lepidiss. esse me.* Pe. *vbinam esuri sumus?*

Me. *Dic modò quod ego te iubeo.* Pe. *dico homo lepidißime.*

Me. *Ecquid audes de tuo istuc addere?* Pe. *atque hilarißime.*

Me. *Perge.* Pe. *Non pergo hercle ego. nisi scio qua gratia*
Litigium est tibi cum vxore Me. *hoc mihi abs te caueo cautiùs,*
Clam vxorem vbi sepulcrum habeamus, & hunc comburamus diem.

Pe. *Age sanè igitur, quando æquum oras: quàm mox incendo rogum?*
Dies quidem iam ad vmbilicum est dimidiatus mortuus.

Me. *Te morare, mihi qom obloquere.* Pe. *oculum persolum effodito.*
Mihi Menachme, si vllum verbum faxo, nisi quod iusseris.

Me. *Concede huc à foribus.* Pe. *fiat.* Me. *etiam concede huc.* Pe. *licet.*

Me. *Etiam nunc concede audacter ab leonino cauo.*

Pe. *Heu adepol, na tu, vt ego opinor, esses agitator probus.*

Me. *Quidum?* Pe. *ne te vxor sequatur, respectas identidem.*

Me. *Sed quid ais?* Pe. *egóne? id enim quod tu vis, id aio, atque nego.*

Me. *Ecquid tu de odore poßis, si quid fortè olfeceris,*

Facere coniecturam? captum sit collegium augurum.
Agedum odorare hanc, quam ego habeo pallam, quid olet? abstines.

Pe. *Summum me olfactare oportet vestimentum muliebre,*
Nam ex istoc loco spurcatur nasum odore illutibili.

Me. *Olfacta igitur hinc Penicule lepide, vt fastidis?* Pe. *decet.*

Me. *Quid igitur? quid olet, responde.* Pe *furtum, scortum, prandium.*

Me. *Nunc ad amicam deferetur hanc meretricem Erotium.*
Mihi, tibi, atque illi iubebo iam apparari prandium.
Inde vsque ad diurnam stellam matutinam potabimus.

Pe. *Expeditè fabulatu's, jam fores ferio.* Me *feri.*
Vel mane etiam mille passûm commoratus cantharum.
Placidè pulta. Pe. *metuis credo, ne fores Samiæ sient.*

Me *Mane, mane obsecro. hercle ab se ecca exit.* Pe. *ô! solem vides,*
Satin' vt occæcatu'st præ huius corporis candoribus?

NI MALA, NI STVLTA SIS, &c.] Donatus in eunuch. ad illud, *Quid nit* vult, ni hoc loco positum esse pro, *ne* cui quamuis difficile sit non assentiri tanto auctori, non assentior tamen. Nam primùm & optimè currit oratio, & aptissimè quadrat sententia, si ita explicetur hic locus, Nisi mala fœmina, nisi stulta sis, nisi indomita, impósque animi: id quod viro tuo odio esse videas, tute tibi odio habeas. deinde, ne cum vetat, vsitatius cum imperatiuo iũgitur. vt ibi, *ne nega* quanquam interdum etiam cum coniunctiuo: sed rarius: & si quando fit, subintelligitur quæso, aut vide, aut aliquod verbum tale. iudicent igitur de huius loci sententia doctiores. Sunt autẽ Menæchmi surrepti verba ad vxorem. PRAETER HAEC SI MIHI TALE POST, &c.] id est, si mihi præterea post hunc diem tale quippiam feceris, fecero, vt domo eiecta, vidua visas patrem. VIDVA VISAS PATREM] vidua etiam dicitur ea mulier, cum qua vir facit diuortium seu dissidium: non solùm ea, cuius vir mortuus est. Omnino enim vidua ea est, quæ posteaquàm nupsit, viro caret. PORTITOR. DOMVM D.] non vxor domum duxisse videor, sed portitorẽ. hoc eò dicit Menæchmus, quòd hæc mulier virum egredientem domo, & redeuntem ita curiosè obseruet & excutiat, quod facere solẽt portitores vt portitoria exigat. Virg. lib. 6. Æn. *Portitor has horrendus aquas, & flumina seruat Terribili squalore Charon.* M. Tull. de lege Agraria ad Quirites, *Sin est iniquum, Quirites si turpe, si intolerandum, hos decemuiros portitores omnibus omnium pecuniis constitui: qui non modò reges, atque exterarum nationum homines excutiant*, &c. *Sunt autem portitores*, inquit Nonius, *telonarij, qui portum obsidentes omnia scrutantur, vt ex iis vectigal accipiant.* M. Tullius lib. 4. d. Rep. *Nolo enim eundem populum imperatorem & portitorem esse terrarum. optimum autem & in priuatis familiis, & in Republ. vectigal esse duco parsimoniam* deinde profert huc locum Plauti. NIMIVM EGO TE HABVI DELICATAM] nimium ego te molliter & delicate tractaui. nimium ego tibi indulsi, nimium me lenem, facilem, remissum. & mollem in te præbui. *Delicata dicebant diis consecrata*, inquit Festus *quæ nunc dedicata. Unde adhuc manet dedicatus, quasi lusus dicatus.* NVNC ADEO VT FACTVRVS DICAM] id est nunc porrò, quomodo sim facturus dicam. BENE PRAEBEO] liberaliter & largè sufficio, ac suppedito: *ἀφειδῶς παρέχω καὶ παρέχω.* MALO CAVEBIS, SI S.] sermo minantis. sic infra ead. fab. *Dictum facessas doctum: & discaueat malo.* sic suprà in Bacchid. *Omitte Lyde: ac caue malo.* Vtrumque autem vsitatum est, *& caue malo, & caue malum.* In Mostell. *Lubet cauere malam rem priùs, quàm vt meum tergum exsinceratum fiat.* autor Priapeior: *Quare si sapis, hoc malum cauebis. Cùm tantum sit esse mentularum.* VIRVM OBSERVARE DESINES] desines virum curiosè & suspiciosè circumspicere, vel insidiosè captare. sic Aulula. *Oculos ego istos, improba, effodiam tibi, Ne me obseruare possis, quid rerum geram.* Virgil. lib. Georgic. 3. *quos durus arator, Obseruans nido implumes detraxit.* Terent. Andr. *Verte te facias Dauum: obserues filium quid agat.* Idem ibidem *Herus me, relictis rebus iussit Pamphilum Hodie obseruare, vt quid ageret de nuptiis, Scirem.* Plautus in Amph. *Obseruabo, quam rem agat.* NE ME NEQVIDQVAM SERVES] ne me frustrà & sine mercede ac pretio obserues: vt tuæ obseruationis pretium feras: ne inanem operã in me obseruando sumseris, siue sumas. OB EAM INDVSTR.] propter id studium, quod adhibuisti & adhibes in me obseruando, &c. industria, inquit auctor vocabularij Latino Græci, cuius mihi copiam fecit Cl. Putean. hoc est, *σπουδή.* HODIE DVCAM SC. AD C.] ducere scortum, dicunt Latini, vt ducere vxorem: sed non vna ratione. Ducit enim vir vxorẽ domum, vt perpetuo habeat: ducit scortum ad aliquod tempus & ducit non domum, sed quo lubet. ATQ. ALIQVO CONDICAM F.] denuntiabo alicui amico me apud eum cenaturum, vel denunciabo alicui scorto. *Condicere*, inquit Festus, *est dicendo denũtiare.* Iurisconsulti præterea docent in Digestis condicere esse denũciare prisca lingua. Hinc tituli *De cõdictione causa dati, causa non secuta. De condictione ob turpẽ causã. De condictione indebiti. De condictione sine causa. De cõdictione furtiua*, &c. PROFEC. ME HAVD VXOR. VLCIS.] nam ita fiet, vt mihi ipsi domi cenãdum sit. EVAX] interiectio lætitiam declarás. suprà in Bacch. *Euax adspersisti aquã.* IVRGIO HERCLE TAND. &c.] iurgiũ leuius est, quã lis, inquit Nonius, idq docet auctoritate Cicer. lib. 4. de rep. *Admiror non rerum solùm sed verborũ elegantiam. Si iurgant, inquit beneuolorum concertatio, non lis inimicorũ, iurgiũ dicitur* ibid. infrà, *iurgare igitur lex putat inter se vicinos non litigare.* VBI AMAT. SVNT M.] mariti, qui alias mulieres amant, & qui amoribus sunt dediti, amator amat ex habitu: amãs ex perturbatione. amicus amat amicũ, amator corpus. Ter. An. *Sũmmum bonũ esse heræ putabã hunc Pãphilum: Amicum amatorem, virum in quouis loco paratum.* PALLAM] vestem superiorem, quẽ sumebant matronæ, proditura in publicum *palla*, inquit Nonius, *est honesta mulieris vestimentum.* DARE FACERE VERBA

CVSTODI CATAE] dari verba custodi callidæ, & sagaci. sic autem legendum, vt edidi, non catè aduerbialiter sine diphthongo. FABRE] affabrè. translatio est ab operibus fabrilibus. MEO MALO A MALA ABSTVLI] horum verborum sententia hæc videtur esse, & verò eam nonnulli probant. meo sumtu, ac damno hanc pallam ab vxore mea mala abstuli: meo damno autem, quia meo sumtu parata est. & quia quæ vxoris meæ sunt, mea sunt, & nostro damno res nostris scortis damus. Quidam subtilius & acutius sic. pallam abstuli ab vxore mea mala meo malo id est, vt eam donem scorto, quod est mihi malo seu malum, quæ mulier est rei meæ familiaris calamitas. HOC AD DAMNVM DEFERETVR HINC] hæc palla hinc ad scortum damnosum defer. tur, quidam sic. ad hoc damnum accedet, quòd hinc aliò deferetur. non placet. meam explicationem confirmat id, quod sequitur, non longè admodum in eadem scena, *Nunc ad amicam deferetur, hanc meretricem Erotium.* AVERTI PRAEDAM AB HOSTIBVS, &c.] allegoria à re militari. ab hostibus autem, id est, à mala vxore. Itaque in Milit. glor. mala vxor & inimicus in eodem gradu ponuntur, ibi, *Nam in mala vxore, & inimico si quid sumas sumtus est. in bono hospite, atque amico si quid sumas, quæstus est.* NOSTRVM SALVTE S.] nostrorum sociorum salute. id est, nostris sociis saluis. ECQVA &c.] nunquam pars mihi est in ista præda? TENEO DEXTERA GENIVM MEVM] prendebant dexteram in salutationibus, suprà in Mostell. *hominem optimum teneo.* teneo genium meum autem, id est hominem, qui mihi instar genij est, seu quem tanquam genium meum colere & venerari debeo: eum qui me alit, & in vita retinet, & quodammodo genuit. Genium, vt vult Apuleius in lib. de deo Socratis, appellant Latini, quem δαίμονα, qui cum homine gignitur, quamuis sit immortalis, inquit ille. est enim cuiusque animus, genius. Sed alij Genium volunt esse, qui vim obtinet rerum omnium gerendarum, id est gignendarum, vt tradit Festus. Sed de Genio alibi plura supra in Curcul. *Ecquis est, qui mihi commonstret Phædromum Genium meum?* MAGIS PER TEMPVS, magis commodè, magis opportunè. in Casina. *Nempe per tempus iter incepi* COMMODITATIS OMNEIS ARTICVLOS SCIO] omneis minimas particulas opportunitatis teneo, omnia momenta commodita is mihi nota sunt PACINVS LVCVLENTVM] facinus clarum, & prædicabile, seu memorabile. QVIS ID COXIT COQVVS] vide, vt Plautus suas cuiusq. personæ parteis accuratè tuetur, & vt suum cuiusque decorum seruet. quid tam decet parasitum edacem, quàm animum vsque habere in patinis. & meras epulas, meráque obsonia crepare, & quidquid ab altero de aliqua re dicatur, de dapibus & epulis & obsoniis dici existimare? verè illud dictum est, canis prædam somniat: & item illud, asinus carduos in somnis videt. Ita igitur hoc loco parasitus Peniculus, cùm Menæchmus, surreptus se facinus luculentum ei ostendere velle significaret, palámque ab vxore oblatam intelligeret: illud facinus luculentum, obsonium aliquod ex animi sui sententia, & ex personæ decoro interpretans quærit, quis id coquus coxerit, quærit, IAM SCIBO &c.] iam sciam, si quid peccatum est, postquã reliq. vid. SI QVID TITVBATVM EST] id est, si quid peccatũ est: translatio. sic Horatius epistola ad Vinnium Asellum libro 1. *Vade, vale, caue ne titubes, mandatáque frangas.* M. Tull. Diuinatione de accus. consistit. in eo: *si tantulũ offensum titubatúmq. sit, vt ea quæ singillatim ante dicta sunt, vno tempore vniuersa perdamus.* significat autem se bonum, atque vsu peritum esse obsoniorum coquendorum artificem. VBI AQVILA CATAMITVM RAPERET] vbi aquila Ganymedem raperet. &c. Festus. Alcedo dicebatur ab antiquis pro Ganymede Catamitus. pro Nilo Melo, *Catamitum pro Ganymede dixerunt veteres qui fuit Iouis concubinus.* hactenus Festus. M. Tull. pro impudico posuit Philipp. 2 *Ergo vt te catamitum, nec opinatò cùm ostendisses, præter spem mulier aspiceret, idcirco vrbem terrore nocturno Ita iam multorum dierum metu perturbasti?* Fuit autem Ganymedes, Priami filius: quem volunt poetæ à Ioue sub aquilæ specie in monte Ida raptum esse. AVT VBI VENVS ADONEVM?] aut vbi Venus Adoneum, hoc est Adonim rapit? nam repetendum verbum *rapit*, è superiore. Adonin aliis fuisse volunt Phœnicis, & Alphesibœæ filium: alij Cynaræ Cypriorum regis & Myrrhæ Eum amauit Venus, & dum venatur, ab apro interfectum, miserabiliter defleuit, extat in eum carmen funebre à Theocrito conscriptum, vt miserabilissimum, ita politissimum cuius hoc principium est, Αἰάζω τὸν Ἄδωνιν, ἀπώλετο καλὸς Ἄδωνις Commemorat Virgil. in Gallo. *Et formosus oues ad flumina pauit Adonis.* AD ME ATT.] ad me parasitum: qui ventrem cibis dapsilibus, & cætis saturare atque explere, non oculos picturis pascere & cupio, & soleo. ECQVID ASSIMVLO SIMILITER?] id est, nonne aliqua ex parte Ganymedem & Adonin forma, aut ornatu refero? nonne Ganymedem, & Adonim specie, aut cultu corporis imitor? assimulare, seu assimilare est, assimilem se alicui facere, similitudinem alicuius assumere vt cum dicimus, simulare bonum virum, simulare verum amicum. hoc autem idcirco quærit, quod pallam vxoris induerat. Ganymedes autem & Adonis pueri molles, & impudici & mulierum similes erant. VBINAM ESVRI SVMVS?] redit parasitus ad id, quod magis eum sollicitat, quódque magis ad eum attinet. ECQVID AVDES DE TVO ISTVC A?] nunquid abs te impetrare potes, vt de tuo ad id, quod dixisti, aliquid addas? Sic loquitur & M. Tull. lib. 4. epist. ad Ser. Sulpicium. *Nam quod exemplo fit, id etiam iure fieri putant, & aliquid, atque adeo multa addunt & afferunt de suo.* NISI SCIO, QVA GR. LITIG. EST TIBI, &c.] nisi ex te cognosco, quam ob causam lis tibi sit cum vxore. HOC MIHI ABS TE CAVEO CAVT &c.] hoc abs te magis studeo scire, & exploratum habere, &c. vel sic. de hoc ab te magis certior fieri volo, &c cauere sibi abs aliquo præter vulgatã significationẽ, est curare vt prædibus & prædiis ab aliquo acceptis, sibi sit cautum, ne ab illo fraudari, aut destitui, ac decipi possit. Itaque translato sermone dixit, mihi abs te caueo, certior abs te fieri volo, vel certo scire abs te cupio. tam caueo cautiùs, & caueo cautè. ex eo genere sunt, ex quo illa quæ alibi notauimus, meminisse memoriter, propere properare. & similia: in quibus aduerbiũ eiusdem originis est, atque verbum, cui adiungitur. CLAM VXOREM VBI SEPVLCHR. HAB.] vbi sepulchrum habeamus clam vxore, in quo sepulchro hunc diem tanquam mortuum, comburamus. allegoria est à consuetudine Romanorum & Græcorum, in sepeliendis mortuis: quos in rogum imponere & comburere solebãt. cuius moris rationem ostendimus in Commentariis Lucretianis. sententia autem huius allegoriæ hæc est. vbi locum habeamus clam vxore, quo in loco hunc diẽ iam quasi moribundum & in occasum præcipitantem cõsumamus, atque adeo absumamus, iucunde scilicet & hilariter viuendo, epulando & compotando. Sic ferè dixit Horatius, condere diem oda 5. libro 4. ibi, *condit quisque diem collibus in suis.* QVANDO AEQVVM ORAS.] quoniam æquum dicis

dicis. QVAM MOX INCENDO ROGVM?] manet in allegoria, quàm citò, inquit, incendo rogum, vt hunc diem comburamus? id est, quàm citò obsonium coquo, vt bene nobis faciamus? opiparéque epulemur? DIES QVIDEM IAM VMBIL &c.] id est, iam meridies est, iam huius diei lux ad meridiem peruenit: inclinatus iam in pomeridianum tempus est dies: atque ita hic dies quasi dimidiatus mortuus est comburendus igitur. Sic Horat. oda 28 lib. 3. *Inclinare meridiem Sentis: ac, veluti stet volucris dies, Parcis deripere horreo Cessantem Bibuli consulis amphoram.* Ad vmbilicum autem, hoc est ad mediam partem. vmbilicus enim medius locus, & media pars animalis est. Significat, diem ad meridiem peruenisse. Sic M. Tull. lib. 4. accus. de Ennensium nemore, *qui locus*, inquit, *quòd in media est insula situs, vmbilicus Siciliae nominatur.* Profert autem hunc versum A. Gellius lib. 3. cap. 14. vbi docet, quid intersit inter *dimidium*, & *dimidiatum*: sic ille. In Menæchmis autem dimidiatum diem, non dimidium dixit Plautus in hoc versu, *dies quidem iam ad vmbilicum*, &c. TE MORARE MIHI CVM OBL.] ibi ipse in mora es cum mihi loquendo obstrepis. PERSOLVM EFFVNDITO OCVLVM &c.] mihi, Menæchme, oculum vnicum, & ita carissimum effodito si vllum verbum fecero nisi quod iusseris. significat se esse luscum. nam qui persolum, id est, planè, & omnino, solum oculum habet, is luscus est. Alij persolum interpretantur integrum. à quibus dissentio, suprà in Curcul. *Ebriola, persolla nugae*, vbi *persolla nugae*, diximus idem valere quod mera nugæ. CONCEDE HVC A F.] accede huc ad me longius à foribus. AB LEONINO CAVO] à spelunca leonina, vbi commoratur vxor, quæ est mihi instar leænæ, quæ in me sæuit, vt leæna. *Cauum*, locus sub terra concauus, vt cauus murium. Horat. sat. vlt. lib. 2. in extr. *me silua, cauúsque, Tutus ab insidiis tenui solabitur eruo.* AGITATOR PROB.] agitator æquorum Lucilius, *Sustineat cursum, vt bonus sæpe agitator, equósque.* quem versum profert M. Tullius lib. 13 epist. ad Attic. epist. 20. cuius initium est, *A Cæsare litteras.* Idem lib. 4. Academic. *Ego enim vt agitator callidus, priùs quàm ad finem veniam, equos sustinebo.* QVI DVM?] quo pacto tandem me agitatorem probum esse dicis? NE TE VXOR SEQVATVR, RESPECTAS IDENTIDEM.] iocus in verbo *respectare* positus. Agitator probus in ludis Circensibus, identidem respicit eos, qui ponè currunt. Menæchmus Sosicles identidem respiciebat, seu respectabat, timens, ne ab vxore conspiceretur, pallam vxoris indutus. respectare autem, est crebrò retrò adspicere: crebrò ceruices, & oculos retorquere. SED QVID AIS?] sermo aliquid noui quæsituri, sed nouum aliquem sermonem instituentis. ID ENIM QVOD TV VIS, ID AIO, &c. tale est illud Gnathonis apud Terent. in Eunucho, *Negat quis? nego. ait? aio.* ECQVID TV DE ODORE POSSIS, &c.] id est, nunquid tu possis, si quam rem fortè olfeceris, quæ res ea sit ex odore coniecturam facere? verbi gratia, ex odore vini, coniicimus esse vinum: ex odore piscium, pisces: ex odore rosæ, rosam: &c. CAPTVM SIT COLLEG. AVG.] ridiculè vult collegium augurum ad coniecturam de palla, quam vxori surripuit, vsu adhiberi: quasi verò de auium occentu, aut volatu, aut tripudio solistimo agatur, ex quibus tribus augures captare augurium consueuerant. *captum sit collegium augurum* autem, id est, adhibitum, & aduocatum sit collegium augurum. ABSTINES?] subintellige manum. vel abstines summam partem pallæ tangere, vel abstines totam partem ad te transferre? volebat Peniculus summam pallæ partem, non infimam, quam obtulerat Menæchmus, odorari: vel totam pallam ad se trahebat, non vt olfaceret, sed vt suam faceret, & sibi haberet. vetat hoc Menæchmus: & increpans, abstines? inquit. i. omittis vestem? quæ tantundem valent, quantum, abstine manum, & omitte vestem. NAM EX ISTOC NASVM SP. ODORE ILL.] Nam ex loco infimo, quem mihi porrigis olfaciendum, nasus contrahitur, læditur, inquinatur odore tetro, & fœtido, qui nullis aquis elui potest. profert hunc locum Nonius in voce *spurcum*, docens *spurcum* idem valere interdum, quod fœtidum. *nasum* protulisse veteres etiam in neutro genere testatur Nonius. sic suprà in Amphitr. *Sura, pes, statura, tonsus, oculi, nasum, dens, labra.* odore illutibili autem odore illuto, hoc est, qui elui, seu lauando abstergi non potest. OLFACTA IGITVR, &c.] olface igitur crebrò ex hoc loco, &c. VT FASTIDIS?] quàm fastidis? seu, quo pacto fastidis? vt fastidiosus es? INDE VSQ. AD DIVRNAM STELL. M. P.] ab illo tempore vsque matutinum tempus, seu vsque ad primam lucem potabimus. per stellam diurnam, luciferum significat: qui manè solem antecedit, & dicitur à Græcis ἑωσφόρος; vesperi sequitur, & dicitur à Græcis ἕσπερος, à Latinis vesperus. Horat. lib. 2. od. 9. *nec tibi vespero Surgente decedunt amores, Nec rapidum fugiente solem.* Cum hoc loco congruit illud eiusdem. *Sume Mæcenas cyathos amici Sospitis centum, & vigiles lucernas Perfer in lucem.* & illud epist. ad Torquatum, *cras nato Cæsare festus Dat veniam somnúmque dies, impunè licebit Æstiuam sermone benigno tendere noctem.* EXPEDITE FABVLATV'S.] plane fabulatus es. VEL MANE ETIAM, MILLE P. C. C.] vel exspecta etiam cantharum vini, quem afferri iussi, moratus mille passuum, i. mille passus. *mille passum*, positum pro, mille passuum. quod & Adr. Turneb. lib. aduers. 18 c. 14. indicauit. *mille passuum* autem, sic dictum, vt *mille ouium*, ab Horat. & mille nummûm, à M. Tull. & mille Philippûm Plauto nostro, & similia ab iisdem & aliis de quibus nos in Comment. Horat. PLACIDE PVLTA] leniter pulsa, ἠρέμα κροῦε τὴν θύραν. METVIS, CREDO, NE FORES, SAM. S.] metuis, credo, ne fores sint fictiles, & ita fragiles, vt vasa Samia. suprà in Bacchid. *Vide, quæso, ne quis tractet illam indiligens. Scis tu, vt confringi vas citò Samium solet.* Idem in Capt. *Ad rem diuinam, quibus est opus Samiis vasis vtitur, Ne ipse Genius surripiat.* Samium, inquit Nonius est testeum. Lucil. *Et non pauper vti, Samio, curióque catino.* M. Tull. libr. 6 de Rep. *Exstat oratio Lælij, quam omnes habemus in manibus, quàm sympina pontificum, diis immortalibus grata sint, Samiaque, vt is scribit, capedines.* MANE MANE, OBSECRO, &c.] legendum videtur, mane, mane obsecro te, hercle &c. prorsum. AB SE] domo sua. O SOLEM VIDES SATIN' VT OCCAECATV'ST, PRAE H. C. C.] Satisne vides, vt sol occæcatus, i. obscuratus, & præstinctus est corporis Erotij candoribus oppositis, seu compositis, & comparatis? vel sic, satisne vides: solem huius Erotij candoribus oppositis, seu ex aduerso positis, & compositis, obscuratum esse?

EROTIVM mulier, PENICVLVS parasitus, MENÆCHMVS surreptus.

Er. *ANime mi Menachme salue.* Pe. *quid ego?* Er. *extra numerum es mihi.*
Pe. *Idem istuc aliis ascriptiuis ad legionem fieri solet.*
Me. *Ego istic mihi hodie apparari iussi apud te proilium,*
Hodie vt fieret. in eo vterque proilio potabimus.
Vter ibi melior bellator erit inuentus canthαro,
Tua est legi., adiudicato cum vtro istanc noctem sies.
Vt ego vxorem. mea voluptas, vbi te adspicio, odi malè?
Er. *Interim nequis quin eius aliquid indutus sies.*
Quid hoc est? Me. *induuia tuæ, atque vxoris exuuiæ, rosa.*
Er. *Superas facilè vt superior sis mihi, quàm quisquam qui impetrant.*
Pe. *Meretrix tantisper blanditur, dum illud quod rapiat, videt.*
Nam, si amabas, iam oportebat nasum abreptum mordicus.
Me. *Sustine hoc, Penicule. exuuias facere, quas voui, volo.*
Pe. *Cedò.* Me *sed obsecro hercle, salta sic cum palla postea.*
Pe. *Ego saltabo?* Me. *sanus hercle non es* Pe. *egóne, an tu magis?*
Me. *Si non saltas, exue igitur. nimio ego hanc periculo*
Surripui hodie. meo quidem animo, ab Hippolyta succingulum
Hercules haud æquè magno vnquam abstulit periculo.
Cape tibi hanc quando vna viuis meis morigera moribus.
Pe. *Hoc animo decet animatos esse, amatores probos,*
Qui quidem ad mendicitatem se properent detrudere.
Me. *Quatuor minis ego emi istanc anno vxori meæ.*
Pe. *Quatuor minæ periere planè, vt ratio redditur.*
Me. *Scin' quid volo ego te accurare?* Er. *scio curabo quæ voles.*
Me. *Iube igitur nobis tribus apud te prandium accurarier.*
Atque aliquid scitamentorum de foro obsonarier,
Glandionicam suillam, laridum, peronidem, aut
Sinciput, aut polimenta porcina, aut aliquid ad eum modum,
Madida quæ mihi apposita in mensa, miluinam suggerant.
Atque actutum. Er. *licet ecastor.* Me. *nos prodimus ad forum.*
Iam nos hic erimus: dum coquitur, interim potabimus.
Er. *Quando vis, veni, parata res erit.* Me. *propera modò.*
Sequere tu me. Pe *ego hercle verò, & te seruabo, & te sequar.*
Neque hodie vt te perdam, meream deûm diuitias mihi.
Er. *Euocate intus Cylindrum mihi coquum actutum foras.*

EXTRA NVMERVM ES MIHI] extra ordinem es mihi, non es mihi in numero eorum, qui mihi cari sint. nullo mihi numero es. ALIIS ADSCRIPTIVIS, &c.] adscriptiui, seu adscriptitij milites, sunt qui extra ordinem, & extra numerum militiæ adscripti sunt. hoc igitur dicit Peniculus facere, quòd me extra numerum esse dicis, idem istuc adscriptitiis militibus ad legionem fieri solet. nam legioni adscripti sunt extra numerum, atque extra ordinem. PROILIVM] proilium vrbanè dixit, prandium significans, manens in translatione superiore, quæ ducitur à re militari. *proilium* autem edendum curauimus pro *prælium* antiquè, & item sequenti versu *proilio*, pro, *prælium*, libros veteres secutus. quod M. Ant. Muretus iampridem indicauit libro var. lect. 6. capite 4. sic dicebant olim coitum, quem nunc cœtum. VTERQ.] ego, & Penicillus. VTER IBI MELIOR BELL. &c.] vter in eo prandio, seu in eo symposio, & conuiuio melius bibet vel fortior, & melior potor erit. Sic M Tull. in orat. pro Flacco, *Magnum erat ei certamen cum Græcis propositum, magna contentio: qui tamen, vt opinor, iacent victi. Nam iste vnus totam Asiam magnitudine poculorum, bibendóque superauit.* TVA EST LEGIO] tu es imperatrix. tu militum, & totius exercitus domina es, atque arbitra, penes te nostri potestas est. VT EGO VXOREM MEA VOLVPTAS, &c] sic in Asinaria senex ille animam Philenii meretricis dicit esse suauiorem,

quàm

quàm vxoris suæ. INTERIM NEQVIS, QVIN EIVS ALIQ. IND. SIES] interim tu qui dicis te vxorem tuam malè odisse, tibi temperare non potes, quin aliquod eius vestimentum geras. QVID HOC EST?] quid hoc est, quod teneo, quod tu indutus es? INDVVIAE TVAE, ATQVE VXORIS EXVVIAE, ROSA] induuium, & exuuium, inter se opponũtur, sed induuium magis locum habet in arborum cortice, quo indutæ sunt. in numero multitudinis, induuiæ, & exuuiæ. Virgilius Æneid. quarto *Dulces exuuiæ dum fata deúsque sinebant.* O, quæ mihi rosæ instar es? ò quæ rosæ odorem afflas? SVPERAS FACILE VT SVPERIOR SIS MIHI, QVAM QVISQVAM. &c.] facilè à me obtines, vt, te pluris faciam, quàm quenquam eorum, qui à me impetrant, vt mecum dormiant, seu qui à me impetrant mei corporis vsum, & copiam. QVAM QVISQVAM, &c.] subintellig. eorum, MERETRIX TANTISPER BLANDIOR, DVM ILLVD &c.] ex quo meretrices, rapaces dicuntur. NAM, SI AMABAS, IAM OPORTEBAT NASVM ABREPTVM MORDICVS &c.] hunc locum profert Nonius, in voce *mordicus.* sententia autem hæc est, nam si Menæchmum ex animo, & non simulatè amabas Erotium: oportebat te ei nasum mordicus auellisse. Hoc eò dicit, quòd cum Erotium tam sæpe Menæchmum oscularetur, neque tamen vlla osculorũ nota, vllumue vestigium Menæchmi labris impressum esset, osculari ex animo nõ videatur. sic Marcus Tullius dixit libro tertio epistol. ad Quint. Fratr. epistola quarta, *auriculam fortasse mordicus abstulisset.* EXVVIAS FACERE, QVAS VOVI, VOLO] exuere pallam, & in Erotium transferre, vt destinaui, ac promisi, volo. CEDO] da, vt sustineam. SED OBSECRO HERCLE, SALTA SIC CVM P. P.] qui saltabant in scena, qui cantabant, aut citharam pulsabant, palla ornati erant. Idcirco hìc Menæchmus Peniculum orat, vt, quãdo palla ornatus est, saltet. Horatius epistula ad Pisones. *Post hæc personæ pallæque repertor honestæ Æschylus.* & Cornificius ad Caium Herennium libro quarto, *vti citharœdus cùm prodierit optimè vestitus, palla inaurata indutus*, &c. quæ ab Adriano Turnebo animaduersa, & notata sunt libro Aduers. 20. capite 27. EGÓNE AN TV MAGIS?] egóne non sum sanus, an tu potiùs? NIMIO EGO HANC PERICVLO SVRRIPVI] valde magno hanc pallam cum periculo hodie surripui. MEO QVIDEM ANIMO AB H. SVCCING. HERCVLES HAVD. &c.] mea quidem sententia Hercules non æquè vnquam magno cum periculo ab Hippolyta Amazonum regina balteum abstulit, vt ego hanc pallam vxori meæ surripui. profert hunc locũ in voce *succingulum*, quam interpretatur balteum: sed locus lacer, & mutilus est. sic autem legendum, vt edidimus. *Hercules haud æquè*, &c. non vt habent ferè omnes libri, *Haud Hercles æquè*, &c. qua scriptura claudicat versus, vna syllaba breuior. nostri quidam libri habent *Haud Hercules*, non, vt alij, *Haud Hercles* &c. De Hippolyta, & eius cingulo quod Hercules afferre iussus erat, sic Diodorus Siculus libro quarto. Ἡρακλῆς δὲ λαβὼν πρόσταγμα τὸν Ἱππολύτης τῆς Ἀμαζόνος ἐνεγκεῖν ζωστῆρα, ἦλθεν ἐπὶ τὰς Ἀμαζόνας στρατείαν ἐνεστήσατο, &c. id est, Hercules igitur Hippolytæ Amazonis balteum iussus afferre exercitum in Amazonas comparauit. MEIS MORIGERA M.] meis morem gerens moribus. hoc in primis habere debet mulier quæ vult placere viro, ingenium, & animum morigerum, nam, vt cetera desint, vt sit deformis, atque adeo impudica, modo dissimulanter, & obscurè, & cum aliquo pudore: si hoc adsit virum sibi facile conciliabit. contrà, vt cetera omnia ei suppetant forma, genus, pudicitia: si non sit morigera, virum à se alienabit. hoc ita esse, documento est vita quotidiana. Sic Terent. Hecyr. *Hac, ita vti liberali esse ingenio decet. Pudens, modesta: incommoda, atque iniurias viri omneis ferre, & tegere contumelias.* Idem actus 3. scena 1. *Tum vxori obnoxius sum: ita olim suo me ingenio pertulit: Tot meas iniurias, quæ nunquam vllo patefecit loco.* Lucret. lib. 4. in extr. *Nam facit ipsa suis interdum fœmina factis, Morigerisque modis, & mundo corporis cultu, Vt facilè insuescat secum vir degere vitam.* HOC ANI. D. A &c.] largos esse, munificos, atque adeò profusos in suas puellas. ANNO] anno superiore, vel anno antè, anno seu annum abhinc. VT RATIO REDD.] ex rationibus, quas reddis: ex iis, quæ dicis de quatuor minis. ATQ. ALIQVID SCITAM, &c.] id est, atque aliquid edulium, seu obsoniorum lautorum, scitorum, atque elegantium parari: cibos aliquos scitos, & eleganteis emi. Sic autem restituit Adr. Turneb. Aduers. lib. 18. c. 14. cùm libri quidam vulgati haberent, *aliquid sit amentorum.* manusc. verò, *aliquid sit amentorum.* vsurpat hanc vocem Apul. lib. 10. de Asino aur. ibi *Multas numero parteis in cellulam suam mei solebant reportare domini: ille porcorum, pullorum, piscium, & eiuscemodi pulmentorum largissimas reliquias: hic panes, crustula, lumentos, hamos, lacertulos, plura scitamenta mellita.* Et Macrob. libro 7 Saturn. cap. 14 princip. *Et quia ceteris expeditus mihi te paullisper indulges, modò autem vobis de aqua sermo fuit. quæro, cur in aqua simulacra maiora veris videantur: quod genus apud popinatores pleraque scitamentarum cernimus proposita, ampliora specie, quàm corpore* vsus est eadem voce & Gellius, sed translatè, pro eloquendi veneribus, & leporibus. OBSONARIER] obsonari, emi. sed obsonare, propriè valet, obsonium emere, seu parare. GLANDIONICAM SVILLAM] carnem suillam ex glandiis Sunt autem glandia, seu glandulæ, partes in sue callosæ, duritie, & figura glandis: quæ ex gutture & ceruice detrahuntur. Columella lib. 8. capite 9. loquens de suibus, *ampla & glandulosa ceruicis, rostris breuibus, & resupinis* PERONIDEM] quod genus obsonij sit peronis, quæro libri vulgati habent, *pernam ibidem*, planiùs illud quidem: sed hic corruptus esse puto: à quibus manuscripti nostri non discrepant, Camerarius *peronidem* edidit, suos, opinor, codices secutus: neque tamẽ docet, quid hæc vox significet. Ego putabam legẽdum *pernam, pedem, aut*, &c. vt subintellig. nomen adiect. *porcinum*, in voce *pedem*. quod facilè [illegible] reperitur. SINCIPVT] subintell. porcinum. hoc est, partem capitis porcini anteriorem. AVT POLIMENTA PORCINA] Festus, polimenta, inquit, testiculos porcorum dicebant, cùm eos castrabant. à politione segetum, aut vestimentorum. quòd similiter, atque illa, curentur MADIDA QVAE MIHI APP. IN MENSA, MILVIN. SVGG] qui mihi in mensa apposita, iurulenta, famem auidissimam qualis est miluij subministrẽt seu præbeant Sic autem edidi, nã libri omnes vulgati, *apposita mensam miluinam* &c. manuscr. verò habent, *apposita in mensam*, &c. vtrique mendosè. Adrianus Turnebus, madida, interpretatur costa, lib. Aduersar. 18. capite 15. probabiliter, & eruditè, in voce *miluinam* autem, appetẽtiam, aut famem, aut auiditatem subintelligimus. Miluium autem seu miluũm, seu miluum, cõstat auem esse auidissimam, & voracissimam & esurientissimã natura. NEQVE VT TE PERDAM PERDAM DEVM DIVITIAS MIHI] id est, neque si mihi hodie dentur deorum diuitiæ, mercedis nomine, vt ego te deseram, ac perdam, accipere velim. si quis mihi dicat deus: en tibi. Peniculle, deorum diuitias in manus do, hac lege, vt hodie Menæchmum deseras, ac perdas, accipere nolim.

neque te hodie perdere velim, si mihi deorum diuitiæ in mercedem, & pretium, vt te perdam, dentur. Notauimus hoc loquendi genus alibi, non semel. EVOCATE INTVS CYL.] euocate domo.

EROTIVM meretrix. CYLINDRVS coquus.

Er. *Sportulam cape atque argentum, treis eccos nummos habes.*

Cyl. *Habeo.* Er. *abi atque obsonium affer tribus vide quod sit satis.*

Neque desiat, neque surpersit. Cy. *cuiusmodi hi homines erunt.*

Erot. *Ego & Menachmus, & parasitus eius.* Cy. *iam isti sunt decem:*

Nam parasitus octo hominum munus facilè fungitur.

Erot. *Elocuta sum conuiuas, ceterùm cura.* Cy. *licet.*

Cocta sunt, iube ire accubitum. Er. *redi citò.* Cy. *iam ego hîc ero.*

SPORTVLAM CAPE, &c.] Sportæ, inquit Nonius, dictæ sunt vel à sparto, vnde fiebant, vel ab asportando. Sunt autem sportę, obsoniorum vasa, & receptacula: quamuis Asconius in actionis primæ princip. paullo aliter: nisi forte ibi corruptus est. Varro de vita populi R. neque enim obsonium in tota cena coëmtum, ex variis rebus cùm coniectum in vnam sportam perspicitur, &c. ex Nonio. TREIS ECCOS NVMMOS H.] nummos aureos intellige, non sestertios, nummus aureus autem valebat duos coronatos aureos nostros & aliquanto plus. TRIBVS VIDE QVOD SIT SATIS] vide, id est prouide & eme tantum, quantum sit satis tribus. Sic autem edendum curaui, *tribus vide quod sit satis.* nam alij libri habent *tribus vide quid sit satis.* quam scripturam minus probo. Fortassis etiam hoc modo legi potest *tribus vide quid sit satis*, id est, vide vt sit satis tribus. NAM PARASITVS OCTO HOM MVNVS FACILÈ FVNGITVR] nam parasitus est, & bibit, quantum homines octo. verbum *fungitur*, iunxit cum accusandi casu & suo & aliorum quoque nonnullorum more. Nonius hunc locum profert, & ait accusatiuum pro ablatiuo esse positum. CONVIVAS CETERVM CVRA] id est, ceteroqui conuiuas cura. ceterum, τ'ἄλλα, cetera, alioqui, ceteroqui. COCTA SVNT] significat se summā diligentiā in coquendis obsoniis adhibiturum.

MENAECHMVS Sosicles. MESSENIO seruus,

Me. *Nulla'st voluptas nauitis Messenio*

Maior, meo animo, quàm quando ex alto procul

Terram conspiciunt. Mes. *maior, non dicam dolo,*

Quàm si aduenien, terram videas, quæ fuerit tua.

Sed quæso quamobrem nunc Epidamnum venimus?

An, quasi mare, omneis circuimus insulas?

Me. *Fratrem quæsitum geminum meum.*

Mes. *Nam quid modi futurum est illum quærere?*

Hic annus sextus, postquam rei huic operam damus

Istros, Hispanos, Massylienses, Illurios,

Mare superum omne, Græciámque exoticam,

Oráque Italicas omneis, quà egreditur mare,

Sumus circumuecti. si acum credo quæreres,

Acum inuenisses, si appareret: tamdiu

Hominem inter viuos quæritamus mortuum:

Nam inuenissemus iam diu si viueret.

Me. *Ergo istuc quæro certum qui faciat mihi,*

Qui sese dicat scire, eum esse mortuum.

Operam præterea nunquam sumam quærere.

Verùm aliter viuus nunquam desistam exsequi

Ego illum scio, quàm cordi carus sit meo.

Mes. *In scirpo nodum quæris. quin nos hinc domum*

Redimus? nisi si historiam scripturi sumus:

Me. *Dictum facessas doctum, & discaueas malo.*

Molestus

Molestus ne sis, non tuo hoc fiet modo. Mes. *hem.*
Illoc enim verbo esse me seruom scio.
Non potuit paucis plura planè proloqui.
Verùm nequeo me continere, quin loquar.
Audi Menæchme, quum inspicio marsupium.
Viaticati hercle admodum æstiuè sumus.
Ne tu hercle opinor nisi domum reuorteris,
Vbi nihil habebis, geminum dum quæris, gemes.
Nam ita est hæc hominum natio hic Epidamnia.
Voluptarij atque potatores maxumi:
Tum Sycophantæ & palpatores plurimi
In vrbe hac habitant, tum meretrices mulieres
Nusquam perhibentur blandiores gentium.
Propterea huic vrbi nomen Epidamno inditum est:
Quia nemo fermè huc sine damno deuortitur.

Me. *Ego istuc cauebo. cedo dum mihi huc marsupium.*
Mes. *Quid eo vis?* Me. *ne mihi damnum in Epidamno duis.*
Tu magnus amator mulierum es Messenio:
Ego autem homo iracundus, animi perditi
Id vtrumque, argentum quando habebo, cauero.
Ne tu delinquas, néve ego irascar tibi.
Mes. *Cape atque serua, me lubente feceris.*

NVLLA' ST VOLVPTAS NAVITIS MESSENIO, &c.] *terram videre seu conspicere*, prouerbium olet. M. Tullius in Catone maiore. *Quæ mihi quidem tam iucunda est, vt quo propius ad mortem accedam, quasi terram videre videar, aliquandóque in portum ex longa nauigatione esse venturus.* Idem pro Murena in principio. *Quod si è portu soluentibus, ij, qui iam in portum ex alto inuehuntur, præcipere summo studio solent & tempestatum rationem & prædonum & locorum:* &c. *quo tandem me animo esse oportet, propè iam ex magna iactatione terram videntem, in hunc, cui video maximas Reipublicæ tempestates esse subeundas?* Huc referendum est illud Diogenis Cynici, qui cum audisset quendam recitatorem molestum & longum, ille autem toto libro recitato auditoribus ostendisset chartam extremam non exaratam & litteris carentem, bono animo estote viri, inquit, terram video. Græca verba si quis fortè requiret, hæc sunt: [Greek illegible] NON DICAM DOLO.] dicam ex animi sententia. dicam, vt sentio. QVAM SI ADVENIENS TERRAM VIDEAS, QVAE FVERIT TVA] quàm si in patriam ex alto aduenieus, terram videas, quæ desierit esse tua, seu quæ non sit amplius tua. Nam quod fuit, non est, vt alibi diximus. Hoc igitur dicit seruus Messenio hero assentiens multo iucundissimum esse post longam iactationem ex alto terram intueri: & quidem multo iucundius, quàm aduenientem, terram eam videre, quæ olim tua fuerit, nunc desierit esse tua. Notat decoctores, qui bona sua obliguriunt, & patrimonia sua scortis ac lenonibus largiuntur. AN QVASI MARE OMNEIS CIRC. INSVLAS] ánne idcirco nos ad hunc modum & tamdiu peregrinamur, vt tanquam mare, omneis insulas circumeamus? *quasi mare*, est recti casus. est enim hic ordo, & hæc sententia: an nos quasi mare, hoc est, quasi mare essemus, vel ad exemplum maris, omneis insulas circuimus? Nam mare circuit omneis insulas: & insula ea est, quæ omni ex parte à mari cingitur & circuitur. GEMINVM GERMANVM] geminum, vno partu editum. germanum [Greek], ex iisdem parentibus natum. NAM QVID MODI FVTVRVM EST ILLVM QVAERERE?] at quidnam modi, seu quisnam modus nobis futurus est illum quærendi? Quem modum constituemus huic quærendi labori atque operæ? quando quærere desinemus? Namquid, pro quidnam κατ' [Greek] de quo suprà. consule indicem. REI HVIC] huic quæstioni. ISTROS] Istri, id est, Danubij, vt quidam volunt, accolas. sed Ister in Scytia Europæa, Danubius in Sarmatia & Germania fuit Deinde aliquando tandem Ister fit, vt vult Mela. MARE SVPERVM OMNE] mare omne Adriaticum. GRAECIAMQVE EXOTICAM] id est, Græciam longinquam & externam, eam significat Italiæ partem, quæ magna Græcia dicebatur. SVMVS CIRCVMVECTI] ordo est, & sumus circumuecti oras Italicas omneis, &c id est, circum oras omneis vecti sumus, &c. SI ACVM CREDO, QVAER. ACVM &c.] prouerbium ex hyperbole, seu superlatione, quo significamus summam in re aliqua quærenda diligentiam esse adhibitam. TAMDIV HOMINES INTER VIVOS QVAERITAMVS M.] quod est, inanem operam sumere. Nam mortui sunt apud inferos, hoc est, sepulti, & humati sunt, & iacent in tenebris, inquit Catullus. (de corporibus loquor, non de animis.) sub terra igitur quærendi sunt non inter viuos, qui super terram sunt, & spiritum è cœlo ducunt, & lucis vsura fruuntur. ERGO ISTVC, QVAERO CERTVM QVI F. M.] ordo est, ergo quæro, qui mihi istuc faciat certum: hoc est, quæro igitur, qui me certò doceat, fratrem meum esse mortuum. QVI SESE DICAT SCIRE, &c.] [Greek]. OPERVM PRAET. NVNQVAM. &c.] id est, cùm ego certò cognouero esse eum mor-

tuum. seu cùm aliquem inuenero, qui mihi dicat, se certò scire fratrem meum esse mortuum: nunquam præterea, id est, nunquam ampliùs operam in quærendo consumam. VERVM ALITER, &c.] verùm nisi aliquem inuenero, qui mihi liquidò confirmet, fratrem meum esse mortuum: quandiu viuam, nunquam id quod institui, desinam exsequi. EGO ILLVM SCIO, QVAM CORDI C. S. M.] loquendi genus comicum & à Græcis sumtum. sententia autem est, Ego scio, quàm valde ille animo meo sit carus, id est, quàm vehementer illum amem ex animo IN SCIRPO NODVM QVAERIS] quæris quod nunquam inuenies. prouerbium est. Festus, scirpus, inquit, est id, quod in palustribus locis nascitur, leue, & procerum, vnde tegetes fiunt. inde natum prouerbium est in eas res, quæ nullius impedimenti sunt, in scirpo nodum quærere Ennius *Quærunt in scirpo soliti quod dicere nodum*. Et Plautus in Aulularia. *quasi pueris qui nare discunt, scirpea induitur ratis*. Hactenus Festus. Ego adhæc Festi verba, *in eas res, quæ nullius impedimenti sunt*. libenter addiderim, *& in eas, quæ nunquam reperiri possunt scirpus enim nodo caret*. vtitur & Terentius hoc prouerbio in Andr. ibi, *Dignus es Cum tua religione odio nodum in scirpo quæris*. ad quem locum iuuabit legere, quæ notat Donatus. NISI SI HISTORIAM SCRIPTVRI SVMVS] ironia est, hoc enim sentit domum redire, & peregrinandi finem facere debemus, nisi fortè historiam scripturi sumus. atque idcirco nobis diutius peregrinandum esse existimamus, vt omnibus terrarum finibus peragratis maribúsque obitis, libros geographicos de situ orbis, & historiam de hominum moribus conscribere possimus, vel sic, profectò domum iam repetere debemus nisi fortè idcirco tamdiu peregrinamur, & eo consilio, atque animo tot terrarum oras perambulamus, tótque maria circuimus, ac circumuehimur, vt historiam conscribamus. DICTVM FACESSAS DOCTVM] noli mihi loqui verba arguta & sententiosa. noli mihi argutari, & sententias fundere. missa fiant verba docta, hoc est, è doctrina petita, & doctrinam olentia. ET DISCAVEAS MALO] sermo minantis, vide, vt longè tibi caueas à malo. Vide quantum potes, vt vites malum, proinde quasi ita dicat: si pergis mihi obstrepere, & verbis istis doctis atque argutis aduersari, non procul aberit abs te infortunium & malum. NON TVO HOC FIET MODO] non tuo hoc fiet arbitratu. Sic Terent. Andr. *Sine nunc meo me viuere interea modo* ILLOC ENIM VERBO &c.] liberi enim hominis est, suo arbitratu, modò sine alterius contumelia loqui. At seruus non quod vult, neque quamdiu, aut quomodo, sed quod herus vult, & quamdiu, & quomodo ille vult: præfinitò deniq. loquitur. Itaque in democratiis, siue in ciuitatibus liberis, maximè locum habent ἰσηγορία & παῤῥησία. hoc est, æqualis dicendi potestas & orationis libertas. VIATICATI HERCLE ADM. AESTIVE SVMVS] id est, viatico admodum tenui & angusto instructi sumus, tractum hoc videtur esse à re castrensi, & militari. nam milites hibernis temporibus, & hibernis castris commeatum, victúmque largiorem & cibaria copiosiora prouidere solebant, quàm æstiuis. Licet etiam dicere, à viatoribus esse ductum, qui cùm se paucioribus diebus eo quò volunt æstate peruenturos esse, sciant, quàm hyeme: & frugibus ac fructibus æstiuis se inter eundem facile tolerare possint, quod item hyeme, terra squalente, atque horrente nequeant: tempore æstiuo, viaticum sibi parant angustius & leuius. Vtrunque harum explicationum sequitur Adr. Turn. Aduers. lib. 18. c. 15. Putabam etiam hoc tertio modo hunc locum explicari posse, ita tamen vt eadem sententia maneat: Plautum æstiuè viaticos dixisse, tenuiter & angustè & parcè viaticatos, sermone translato, ab iis, qui vestiti sunt ad eos, qui viaticati sunt. Dicere enim solemus aliquem æstiuè vestitum, nempe eum, qui leuiter, & expeditè vestitus est. Nam æstiuo tempore vestitu leuiore & pauciore opus est, quàm brumali. Sic igitur æstiuè viaticatos dixit Plautus, non copioso admodum, neque magno viatico instructos. quæ postrema explicatio mihi videtur facilior, ac planior, & minus longè petita, quàm duæ superiores. quanquam neque illas damno aut improbo, neque hanc, reiectis illis, vnice amplector. Iudicet igitur lector. GEMINVM DVM QVAERIS GEMES] paronomasia, seu parechesis *gemes* autem, hoc est. οἰμώξεις, plorabis, flebis, tuam vicem dolebis, te miserum dices. VOLVPTARII ET POT. MAX.] subintel. *sunt*. PALPATORES] assentatores, supra in Amph. *Obseruate, quàm blandè mulieri palpabitur*. NVSQVAM PERH. BLAND. GENT.] ordo est, nusquam gentium blandiores perhibentur. PROPTEREA HVIC VRBI N. EPIDAMNO IND. EST, &c.] non est hoc quidem verum, cum sit nomen Græcum: sed tamen Romani idcirco huic vrbi nomen immutarunt, quòd eis malum nomen visum est, & Dyrrachium nominarunt, nomina obscœna vitantes atq. horrentes Mela lib. 2. *Vrbium prima est Oricum: secunda Dyrrachium. Epidamnos ante erat. Romani nomen mutauêre, quia velut in damnum ituris, omen id visum est*. Plinius lib. 3. c. 23. *In ora verò Denda, ciuium Romanorum Epidamnum colonia, propter inauspicatum nomen a Romanis Dyrrachium appellata*. Plautus infrà tribus post versibus, *ne mihi damnum in Epidamno duis*. CEDO DVM MIHI &c.] da mihi igitur huc marsup. *dum* particula inseparabilis, quæ cohæret cum verbo *cedò*. QVID EO VIS?] subintell. *facere?* TV MAGNVS AMATOR MVL.] sic Terent. Eun. *At pol ego amatores audieram esse mulierum maximos*. ANIMI PERDITI] animi impotentis, hoc est, qui sibi moderari & temperare non potest. ID VTRVMQ. ARGENTVM Q. H. CAVERO] id vtrunque videlicet, ne tu scorteris, siue, ne tu delinquas, vt statim subjiciet. Nam sine nummis scortari non poteris, alterum ne ego tibi irascar: quia, si non delinques, scortando, & nummos meos insumendo, præcisa erit mihi omnis irascendi occasio.

CYLYNDRVS, MENÆCHMVS Sosicles, MESSENIO.

Bene obsonaui, atque ex mea sententia,
Bonum anteponam prandium pransoribus.
Sed eccum Menæchmum. video, a tergo meo?
Prius iam conuiuæ ambulant ante ostium
Quàm ego obsonatu redeo. adibo atque alloquar.

Men.

Menachme salue. Me. di te ament, scis quis ego sum?
Cy. Non hercle verò. vbi conuiuæ ceteri?
Me. Quos tu conuiuas quæris? Cy parasitum tuum.
Me. Meum parasitum? certè hic insanus est homo.
Mes. Dixin' tibi esse hîc sycophantas plurimos?
Me. Quem tu parasitum quæris adolescens meum?
Cy. Peniculum. Mes ecce um hunc in vidulo salvum fero.
Cy. Menachme numerò huc aduenis ad prandium.
Nunc obsonatu redeo. Me. responde mihi
Adolescens, quibus hîc pretiis veneunt porci
Sacres, sinceri, numos hos à me accipe.
Iube te piari de mea pecunia.
Nam ego quidem insanum esse te certò scio.
Qui mihi molestu's homine ignoto, quisquis es.
Cy. Cylindrus ego sum non nosti nomen meum?
Me. Seu tu Cylindrus, seu Coliendrus, perieris.
Ego te non noui, neque nouisse adeò volo.
Cy. Est tibi Menachmo nomen, tantum, quod sciam.
Me. Prò sano loqueris, cùm me appellas nomine.
Sed vbi nouisti tu me? Cy. vbi ego te nouerim?
Qui amicam habeas, heram meam, hanc Erotium.
Me. Neque hercle habeo, neque te, quis sis homo, scio.
Cy. Non scis quis ego sim, qui tibi sæpissimè
Cyathisso apud nos, quando potas? Mes. hei mihi,
Cùm nihil est, illi qui homini diminuam caput.
Me. Tun' cyathissare mihi soles, qui ante hunc diem
Epidamnum nunquam vidi, neque veni? Cy. negas?
Me. Nego hercle verò. Cy. non tu in illisce ædibus
Habitas? Me. dy illos homines, qui illic habitant, perduint.
Cy. Insanit hic quidem qui ipse maledicit sibi.
Audin' Menæchme? Me quid vis? Cy. si me consulas,
Nummum illum, quem mihi dudum pollicitu's dare,
Iubeas, si sapias, porculum afferri tibi.
Nam tu quidem hercle, certò non sanu's satis
Menæchme, qui nunc ipsus maledicas tibi.
Mes. Heu hercle hominem molestum & odiosum mihi.
Cy. Solet iocari sæpè mecum illo modo.
Quantumus ridiculus est, vbi vxor non adest.
Me. Quid ais tu? Cy. quid vis, inquam? satin' hoc quod vides.
Tribus vobis obsonatum'st? an obsono amplius
Tibi & parasito & mulieri? Me. quas tu mulieres,
Quos tu parasitos lóquere? Mes. quod te vrget scelus,
Qui huic sis molestus. Cy. quid tibi mecum est rei?
Ego te non noui: cum hoc, quem noui fabulor.
Me. Non ædepol tute homo sanus es, certò scio.
Cy. Iam ergo hæc madebunt faxo, nihil morabitur.
Proin tu ne quo abeas longiùs ab ædibus.
Nunquid vis? Me. vt eas maxumam in malam crucem.

Cy. *Ire hercle melius est te intrò, atque accumbere,*
Dum ego haec appono ad Vulcani violentiam.
Ibo intrò, & dicam te hîc astare Erotio.
Vt te hinc abducat, potius quàm hîc adstes foris.

Me. *Iámne ille abiuit? aedepol haud mendacia*
Tua verba. Mes. *exterior hosce obseruato modò:*
Nam istic meretricem credo habitare mulierem,
Vt quidem ille insanus dixit, qui hinc abiit modò.

Me. *Sed miror quî ille nouerit nomen meum.*

Mes. *Minimè hercle mirum, morem hunc meretrices habent.*
Ad portum mittunt seruolos, ancillulas:
Si qua peregrina nauis in portum áduenit,
Rogant cuiatis sit, quid ei nomen siet.
Post illa extemplò se applicant, agglutinant.
Si pellexerunt, perditum amittunt domum.
Nunc in istoc portu stat nauis praedatoria,
Abs qua cauendum nobis sanè censeo.

Me. *Mones quidem hercle rectè.* Mes. *tum demum sciam*
Rectè monuisse, si tu rectè caueris.
Tace dum parumper. nam concrepuit ostium,
Videamus qui hinc egreditur: hoc ponam interim,
Asseruatote hoc sultis nauales pedes.

BENE OBSONAVI, ATQ. EX M. S.] bona, & opipara obsonia paraui, atque ex mea sententia. BONVM ANTEP. PR. PRANS.] sic loquitur in Curcul. *Quid anteponet Veneri pro ientaculo?* anteponam pransoribus, id est, ponam ante pransores, apponam pransoribus. Creber est apud Homerum hic versus, Οἱ δ' ἐπ' ὀνείαθ' ἑτοῖμα, προκείμενα χεῖρας ἴαλλον. hoc est, illi autem cibis paratis, ante se positis, manus admouebant. SED ECCVM MENAECHM. VIDEÓN' À TERGO MEO?] Sed videóne Menaechmum à tergo meo? Hic sunt erroris initia. Et coquus quidem primus erat, qui Menaechmum ad cenam, qui Sosicles nominatur, Menaechmum surreptitium, ciuem Epidamnum, cuius parasitus est Peniculus, esse putat. QVAM EGO OBSONATV RED.] quàm ego ab emendo obsonio redeo. ECCVM NVNC IN VID. SALVVM F.] iocus ex ambiguo. Nam Cylindrus quaerit vbi sit Peniculus parasitus, & per Peniculum, parasitum Menaechmi surreptitij significat. Messenio, paruum penē, seu caudam salicem intelligit: quam se saluam in vidulo, hoc est, in sacculo, & subligaculo ferre dicit. suprà in Epid. *vbi is ergo est? nisi si in vidulo, Aut si in mellina attulisti.* NVMERO HVC ADVENIS, &c.] numero, id est, nimis citò: quia scilicet nunc primum obsonatu redeo. Sic autem legendum: & ita habent nostri libri veteres, neque aliter edidit Camerarius. Nam quòd Alciatus lib. 10. Parergon iuris, ca. 14. hunc locum in libris vulgatis corruptum, ex ingenio emendat, & legit, *nunc obsonator adeo respondo mihi.* fallitur, & lōgè aberrat à scopo. QVIBVS HIC PRETIIS VENEVNT PORCI SACRES, SIN. &c.] porci sacri, siue, vt veteres loquebantur, sacres, & sinceri, immolabantur ab iis, qui piaculum aliquod admiserant, aut qui insani extiterāt. significat igitur Menaechmus Sosicles coquum esse insanum. Hunc locum autem declarat Varro libr. 2. de re Rustica capit. 1. Ferè ad quatuor menses à mamma non disiunguntur agni, haedi tres: porci duo: è queis, quoniā puri sunt ad sacrificium, vt immolētur, olim appellati sacres: quos appellat Plautus, cùm ait, quanti sunt porci sacres? Idem eodem lib. cap. 4. apertius & planiùs. Cùm porci depulsi sunt à mamma, à quibusdam delici appellantur: neque iam lactantes dicuntur: qui à partu decimo die habentur. puri ab eo appellantur, ab antiquis sacres. quòd tum ad sacrificium idonei dicuntur primum. Itaque apud Plautum in Menaechmis, cum, insanum, quem putat, vt pietur in oppido Epidamno interrogat. Quanti hîc sunt porci sacres? Festus quoque hunc locum explicarat, atque illustrarat in voce, *sacrem,* sed Festus ipse ita eo loco lacer, & mutilus est, vt alieno lumine vnde illustretur, egeat. Laribus autem immolabantur hi porci sacres, nō solum ab insanis, verum etiam ab iis, quibus aucta erat liberorum prole familia. Iterum Plautus in Rud. *vt rem diuinam faciam, cùm intrò aduenero, Laribus familiaribus, cùm auxerunt nostram familiam. sunt domi agni, & porci sacres.* Eustathius in notis ad librum λ Iliad. scribit porcum, ab antiquis existimatum esse ad expiationes idoneum testemque producit Aeschylum, in his, ἐν δὲ ...... αἵματι χοιροκτόνου Αὐτὸς σε ...... χοιρον. huc pertinet illud Horatianum in sat. 3. lib. sermonum 2. *Non est periurus, neque sordidus: immolet aequis Hic porcum Laribus.* Ad quem locum notauimus, Larum matrem, Maniam, seu Manam esse nominatam: & Lares Grunduleis appellatos. ex quo factum esse, vt & insani Lares sibi propitios reddere studerent, & porcos iis diis immolarent, vt esset diis dua victima. NVMMOS HOS À ME ACCIPE.] nonnulli alij libri habent, *nummum vnum en à me accipe.* quae lectio mihi magis placet: eámque cōfirmat quod sequitur nō lōge admodū, *si me consulas, Nummū illum, quem mihi dudum pollicitu's dare, iubeas si sapias, porculum*

porculum afferri tibi. QVI MIHI MOLESTV'S, &c.] qui mihi molestus es, homini ignoto. HOMINI IGNOTO] ignoto, hoc est, te ignoranti: qui te non noui. videtur enim vox ignoto, hic accipienda ἐνεργητικῶς, vt in epist. ad L. Lucceiu. Q. Fil. li. 5. *Atque illi artifices, corporis simulacra ignotis nota faciebant*, &c. SEV TV CYLINDRVS, SEV COLIENDRVS, &c.] locus ex paronomasia quæ aliquanto remotior fit, si legatur, vt vulgò. *Seu tu Cylindrus, seu Coriendrus*, &c. vtrũque autem pro re eadem dici, *Coriandrum*, & *Coliendrum*, constat. VBI EGO TE NOVERIM? QVI AMICAM, &c.] malim sic legi, & interpungi, *vbi ego te nouerim. Qui amicam habeas heram meam hanc Erotium?* hac sententia, rogásne, vbi ego te nouerim, qui amicam habeas heram meam hanc Erotiũ? CYATHISSO.] cyathum vini plenum ministro: κυάθῳ οἰνοχοῶ, κυαθίζω. HEI MIHI, CVM NIHIL EST, ILLI QVI H. D. C.] hei mihi, quia nihil mihi est, quo illi homini comminuam caput. PERDVINT] perdiderint. NVMMVM ILLVM QVEM MIHI D. POLL. D. IVBEAS, SI SAP.] id est, si sapias, illo nummo, quem nummum illum mihi dudum pollicitus es dare, porculum afferri tibi. CERTÒ NON. SANV'S SATIS] certè non satis sanus es. QVANTVMVIS RIDICVLVS EST, &c.] quantumuis ridiculus est, cum vxor non adest. *ridiculus* autem interdum valet, facetus, vrbanus, qui dictis salsis, & venustis mouere risũ solet, & ita hoc loco accipiendum est. Aliàs *ridiculus*, est risu dignus. Hinc illud Catonis in Cic. *quem ridiculum habemus consulem?* SATIN' HOC, QVOD VIDES, TRIB. VOBIS OBSONATVM'ST?] satisne tribus vobis hoc obsonium, quod vides, emptum est. vel sic, hoc obsonium quod vides, & quod à me emtum est, satisne est vobis tribus? AN OBSONO AMPL. &c.] an emo, hoc est, an emam tibi, & parasito, & mulieri obsonium amplius? QVAS TV MVLIERES, QVOS TV PAR. &c.] vide, vt quas res coquus numero singulari appellarat, Menæchmus numero multitudinis iteret. sic faciunt, qui quod ab alio dictum est, improbant, ac reprehendunt Sic apud Terent. in Adelph. *cupio. verùm hoc mihi in mora'st. Tibi ma. & Hymenæum qui cantent. D. eho. Vin' tu huic seni auscultare? ASCH. qui? D. missa hæc face, Hymenæum, turbas, lampadas, tibicinas*. sic noster Plautus in Curcul. *quas tu tabellas, Quos tu mihi Luscos libertos, quos Summanos somnias:* QVOD TE VRGET SC.] quod te scelus agitat? quæ te intemperiæ vexant? Horat. Sat. 3. lib. 1. *optimus ille est, Qui minimis vrgetur*. & Sat. 3. lib. 2. *pudor*, inquit *te malus vrget, Insanos qui inter vereare insanus haberi*. MADEBVNT, SAXO] fecero, vt cocta sint. vel fecero, vt in iure natent, vt iurulenta sint. illud alterum magis placet, quàm hoc. NIHIL MORABITVR] nullas res vos morabitur, hoc est remorabitur, quo minùs mox accumbatis & prandeatis. *vel morabitur* accipiẽdum impersonaliter passiuè. vt subintelligatur, *à me*. hoc est, nihil morabor, non ero longus, aut tardus, in me mora nõ erit vlla. DVM EGO HAEC APPONO AD VVLCANI VIOL.] id est, dum ego hæc igni admoueo. ET DICAM TE HIC ADSTARE ER] ordo est, & dicam Erotio, te hic adstare EXTERIOR HOSCE OBSERVATO MODO] facito modo, vt extra illas ædeis, vbi hi habitant, hosce obserues: sic autem legendum est, non, vt habent libri vulgari, exterior esse obseruato modò. CVIATIS SIT] vnde sit: qua in vrbe, quóue in loco natus sit. Cuius, & cuiatis, inquit Nonius, hanc habent differentiam *Cuius*, ad personam refertur hominis: *cuiatis* vnde significant. Acc. in Telepho. *Qui neque cuiatis esset, vnquam potuimus, multum rogitantes, sciscere*. Hactenus Nonius. Adde Ennij hæc Enniana, *Hostem qui feriet, mihi erit Carthaginiensis. Quisquis erit, Cuiatis siet*. QVID EI NOMEN SIET] aliàs, quod ei nomen siet. quod magis probo. AGGLVTINANT] translatio sic up in Cistell. *Nam hercle iam ad me agglutinandam totam decretum'st dare*. SI PELLEXERVNT] si suis illecebris perduxerunt. PERDITVM AMITTVNT DOMVM] non dixit, admittunt, id est, recipiunt domum sed amittunt, id est, è manu mittunt, vel manu dimittunt domum, quasi in viuarium. Horat. epist. 1. lib 1. *Excipiántque senes quos in viuaria mittãs*. NVNC IN ISTO PORTV STAT NAVIS PRAEDATORIA, allegoria est: per nauim prædatoriam meretricem Erotium significat: per portũ, domum eius significat. sic infrà, *Ducet lembum dereclum nauis prædatoria*. TVM DEMVM SCIAM RECTE MONVISSE] subintellige, me, hoc modo. tum demum sciam me rectè monuisse, &c. non addidit autem prouocabulũ *me*. ex Græcorum consuetudine, qui ita loquuntur. οἶδα ποιήσας. id est, scio fecisse, pro scio me fecisse: & ἔφη ποιήσειν. id est, dixit facturus esse, pro dixit se facturum esse, &c. in quibus locutionibus & similibus, non est transitus a persona ad aliam personam: vt cùm dico, scio te venturum esse. &c. TACEDVM PARVMPER] *dum* particula inseparabilis. CONCREPVIT OSTIVM] ab aliquo, qui exiturus est, ostij sonitus, siue crepitus editus est. VIDEAMVS, QVI HINC EGREDITVR] videamus, quis ex his ædibus egrediatur. HOC PONAM INTERIM] interea hanc sarcinam deponam. interea me hac sarcina leuabo SVLTIS, si vultis. NAVALES PEDES] id est, serui remiges, alij, per naualeis pedes, nautas significari volunt, alij pueros, qui vsque in naui herum secuti sunt. *Remi*. inquit Nonius, *nauales pedes*. sicut plerunque remi dicuntur *remiges* Virgilius libro 5. Æneid *quam deinde Cloanthus Consequitur, melior remis*. Puto autem, vt dicam ἐν παρόδῳ, legendum apud Nonium, *Remiges, nauales pedes*, &c.

EROTIVM, CYLINDRVS, MENAECHMVS Sosicles, MESSENIO.

Sine foreis sic. abi, nolo operiri.
Intus para, cura, vide quod opus est vt
Fiat, sternite lectos, incendite odores:
Munditia, illecebra animo est amantum.
Amanti amœnitas malo est, nobis lucro.
Sed vbi ille est, quem coquus ante adeis esse ait?
Atque eccum video. qui mihi est vsui, &

Plurimum prodest? item huic vltrò fit, vt
Meret, po issimum nostra domi vt sit.
Nunc eum adibo, alloquar vltrò.
Animule mi, mihi mira videntur.
Hîc te stare foris, fores cu pateant
Magis quàm domus tua, domus cùm hae tua sit.
Omne paratum'st,
Vt iußisti atque voluisti: neque tibi est
Vlla mora intus. prandium vt iußisti, hîc
Curatum est. vbi lubet, ire licet accubitum.

Me. *Qui-cum mulier loquitur?* Eh. *equidem tecum.* Ne. *quid mecum tibi*
Fuit vnquam, aut nunc est negotij? Er. *quia te vnum ex omnibus*
Venus voluit me magnifacere, atque id haud immerito tuo
Nam ecastor solus benefactis tuis me florentem facis.

Me. *Certò hae mulier aut insana, aut ebria est, Messenio,*
Hominem quæ ignotum compellet me tam familiariter.

Mes. *Dixin' ego istac hic solere fieri? folia nunc cadunt*
Præ vt, si triduum hoc hîc erimus, tum arbores in te cadent,
Nam ita sunt hîc meretrices omnes illecebræ argentariæ.
Sed sine me dum hanc compellare. heus mulier, tibi dico. Er. *quid est?*

Mes. *Vbi tu hunc hominem nouisti?* Er. *ibidem, vbi hic me iam diu:*
In Epidamno Mes. *in Epidamno, qui huc in hanc vrbem pedem,*
Nisi hodie nunquam intrò tetulit? Er. *eia delitias facis*
Mi Menachme. quin amabo, is intrò? hic tibi erit rectius.

Me. *Hæc quidem adepol rectè appellat meo me mulier nomine.*
Nimis miror quid hoc sit negotij. Mes. *oboluit marsupium*
Huic istuc, quod habes. Me. *atque adepol tu me monuisti probè.*
Accipe, iam hoc scibo vtrum hae me mage amet, an marsupium.

Er. *Eamus intrò vt prandeamus.* Me. *bene vocas, tamen gratia'st.*

Er. *Cur igitur tibi me iußisti coquere dudum prandium?*

Me. *Egóne te iußi coquere?* Er. *certò tibi & parasito tuo.*

Me. *Cui, malùm, parasito? certè hae mulier non sana est satis.*

Er. *Peniculo.* Me. *quis iste est Peniculus? qui extergentur baxeæ?*

Eh. *Scilicet qui dudum tecum venit, quom pallam mihi*
Detulisti, quam ab vxore tua surripuisti. Me. *quid est?*
Tibi pallam dedi, quam vxori meæ surripui? sanán' es?
Certè hae mulier canterino ritu hic adstans somniat.

Er. *Qui lubet ludibrio habere me, atque ire inficias mihi*
Facta quæ sunt. Me *dic quid est id quod negem. quod fecerim?*

Er. *Pallam te hodie mihi dedisse vxoris.* Ne. *sed iam nunc nego.*
Ego quidem neque vnquam vxorem habui, neque habeo: neque huc
Vnquam, postquam natus sum, intra portam penetraui pedem.
Prandi in naui, inde huc egressus sum, te conueni, acere.

Er. *Perij misera, quam tu nunc nauem narras?* Me. *ligneam*
Sæpe tritam, sæpè fixam, sæpè excussam malleo.
Quasi supellex pellionis palus palo proximus'st.

Er. *Iamiam amabo desine facere, atque i hac mecum simul.*

Me. *Num quem mulier alium hominem, fortè quæritas?*

Non ego.

Me. *Non ego te noui Menachmum Mosco prognatum patre?*
Qui Syracusis perhibêre natus esse in Sicilia,
Vbi rex Agathocles regnator fuit, & iterum Pythia,
Tertium Olympia, qui in morte regnum Hieroni tradidit:
Nunc Hiero est. Me. *haud falsò mulier pradicas.* Mes. *proh Iuppiter.*
Nunc istac mulier illinc vênit, qua te nouis tam catè.
Me. *Hercle, opinor, pernegari non potest.* Mes. *ne feceris,*
Peristi, si intrassis intra limen. Me. *quin tace modò.*
Bene res geritur: assentibor, quicquid dicet, mulieri.
Si possim hospitium nancisci. nam dudum mulier tibi
Non imprudens aduersabar. hunc metuebam, ne mea
Vxori renuntiaret de palla, & de prandio,
Nunc quando vis, eamus intrò. Er. *etiam parasitum manes?*
Me. *Neque ego illum maneo, neque flocci facio: neque si venerit,*
Eum volo intromitti. Er. *ecastor haud inuita fecero.*
Sed scin' quid te, amabo, vt facias, impero? Me. *quid vis modo?*
Er. *Pallam illam, quam dudum dederas, ad Phrygionem vt deferas*
Vt reconcinnetur, atque vt opera addantur, qua volo.
Me. *Hercle, quin tu rectè dicis, eadem ignorabitur,*
Ne vxor cognoscat te habere, si in via conspexerit.
Er. *Ergo mox auferto tecum, quando abibis.* Me. *maximè.*
Er. *Eamus intro.* Me. *iam sequar te. hunc volo etiam colloqui.*
Eho Messenio accede huc. Mes. *quid negotij est?* Me. *scire vis?*
Mes. *Quid ergo opus est?* Menech. *opus est.* Mes. *scio, vt mendices.* Me. *tanto nequior es.*
Habeo pradam, tantum incepi operis. tu quantum potes,
Abduc istos in tabernam actutum deuorsoriam.
Tum facito, ante solem occasum, vt venias aduorsum mihi.
Mes. *Non istas meretrices nouisti here.* Me. *tace, inquam, nunc iam,*
Mihi dolebit, non tibi si quid ego stultè fecero.
Mulier hac stulta atque inscita est, quantum perspexi modò,
Est hic prada nobis. Mes. *perij.* Me. *iámne abis?* Mes. *perij probè,*
Ducit lembum directum nauis pradatoria.
Sed ego inscitus, qui me hero meo postulem moderarier.
Dicto me emit audientem, haud imperatorem sibi.
Sequimini, vt quod imperatum est, vt veniam aduorsum tempori.

SINE FORES SIC.] verba Erotij ad Cylindrum coquum, qui ingressus domum, ostium claudere volebat, quod eum vetat facere Erotium egrediês vt Menæchmum Sosiclem, quem putat esse Menæchmum ciuem, amatorem suum, & quem coquus errans, & forma deceptus, dixerat ei foris esse, aduenientem comiter excipiat, & blandè domum vocet. NOLO OPERIRI] volo ostium operiri, id est, claudi. STERNITE LECTOS &c.] nunc alloquitur ancillas. INCENDITE ODORES] incendere odores, est, rebus suauem odorem mittentibus incensis, odores gratos excitare Sic M. Tull. lib. 3. Tusculanarum, *suscipiendum ad noreis admouebis? incendes odores? & sertis redimibis, & rosa?* MVNDITIA ILLECEBRA ANIMO EST AMANTIVM] amantiũ animus, munditia puellarum, tanquam illecebra quadam capitur. Sic Lucret. lib. 4. *Nam facit ipsa suis interdum fœmina factis, Morigerísque modis, & mundo corporis cultu, Vt facilè insuescat secum vir degere vitam.* AMANTI AMOENITAS, MALO EST, NOBIS LVCRO] loci amœnitas: seu locus amœnus, amanti, malo est, amantem allicit, & inducit, vt velit in domo meretricia versari, quod ei damnosum, & perniciosum est: nobis lucro, quia ex eo, quod amantes nos colunt, & ædeis nostras frequentant, rem nostram bene gerimus, & lucrum facimus, *Amœna loca dicta sunt*, inquit Festus, *qua ad se amanda alliciunt, id est attrahunt.* QVI MIHI EST VSVI] qui mihi vtilis est. ITEM HVIC VLTRO FIT, M. &c.] id est, ita fit huic menæchmo, vltrò, id est, non roganti, neque petenti, vt meret, hoc est, vt meretur, seu vt dignus est, nempe vt potissimùm, hoc est, ante alios omneis

domi nostræ sit. Profert hunc locum Nonius docens *meret*, positum esse pro *meretur*. sic infra ead. fabula. *Ab ibo atque hominem accipiam dictis, quibus meret.* ALLOQVAR VLTRO] alloquar eum prior, & ab eo non appellata, neque prouocata, hoc enim significat vltro. OMNE PARATVM'ST] quidam libri habent, *omne paratum'st prandium.* MIHI MIRA VIDENTVR, &c.] mihi mirum videtur, &c. VBI LIBET, IRE LICET ACCVBITVM] id est, cùm libet, accubitum ire licet. In *libet*, *licet*, inest nonnulla parechesis, seu potiùs paronomasia: qualem quæsiuit & illa generis imperatorij mulier: cui cum dixisset propinquus eius imperator, si liceret, liberet: si libet, licet, inquit illa. MAGNIFICARE magnifacere. HAVD IMMERITO TVO] id est, merito tuo ἀξίως, seu κατ' ἀξίαν. ME FLORENTEM FACIS] me fortunatam & beatam facis: sic dicunt Græci θάλλειν, & εὐθηνεῖν, pro εὐτυχεῖν, & εὐπραγεῖν. DIXIN' EGO, &c.] dixine ego, &c. id est, nonne dixi ego ista hic fieri solere? FOLIA NVNC CADVNT, PRAEVT, SI, &c.] allegoria est significat, si comparentur hæc quæ nunc fiunt quod mulier, cum ignoto tam familiariter loquatur, cum iis quæ intra triduum futura sunt: proinde hoc esse ac folia cadentia cum arboribus ipsis cadentibus conferantur: mirum tibi videtur, inquit, mulierem tibi ignotam te hominem ignotum tam familiariter appellare atque alloqui: verùm si hoc triduum hic erimus, folia nunc in te cecidisse dices, præ iis quæ tunc videris, & tunc arbores ipsæ in te corruere tibi videbuntur. ILLECEBRAE AR.] quæ illiciunt amanteis, vt argentum ab iis eliciant, vel quæ argentum amantium ad se illiciant ἴυγγες ἀργυρίου argenti illices. SED SINE ME DVM HANC COMPELLARE] sine me dum, id est, sine dum me, &c. tmesis. IN EPIDAMNO, QVI HVC IN HANC VRBEM PED. NISI HODIE NVNQ. INTRO TV.] in Epidamno te eum vidisse aut nouisse dicis, qui nunquam nisi hodie ita hanc vrbem ingressus est? introtetulit, hoc est, intrò tulit, seu intulit. *tetulit* antiquum, pro *tulit*. EIA DELICIAS FACIS] eia, perge tuo arbitratu mi Menæchme, te delicatè iocari video, delicias facias. τρυφᾷς. HIC TIBI ERIT RECTIVS] hic domi nostræ, tibi erit melius quàm foris. OLEVIT MARSVPIVM HVIC ISTVC, QVOD HABES] hæc mulier marsupium istuc quod tu habes, dotata est, huic mulieri marsupij tui odor ad nareis peruenit. Marsupium tuum huius mulieris naribus odorem obiecit, suprà in Amph. *hei num nam ego obolui?* BENE VOCAS, TAMEN GRATIA'ST] benignam te, & liberalem in eo te præbes, quod me ad prandium vocas verumtamen gratia est, id est, veruntamen habeo gratiam, quod est gratiam tibi tui prandij facio. prandio tuo non vtor. honesta est recusatio seu reiectio. vt illa apud Aristophanem κάλλιστα ἐπαινῶ, id est pulcherrimè, seu rectissimè laudo, & illa apud Horatium epist. 7. lib. 1. *at tu quamuis tolle benignè.* Nam ibi viator qui ita respondet *benignè*, prudenter & honestè Calabri hospitis munera aspernatur & reiicit. proinde ac si ita diceret. liberalem tu quidem te erga me præbes, sed liberalitate tua non vtor, tibique ago gratias. Sic enim locum illum explicauimus in comment. nostris Horatian. infrà in Mercatore, *cœna dabitur. Bene vocas, benigne dicas: Cras apud te, nunc domi. Sic decet, si fieri oportet.* CVI, MALVM, PARASITO?] malum intersectio stomachantis, & indignantis. QVI ISTE ES PENICVLVS, QVI EXTERGENTVR BAXEAE] quis est iste Peniculus, an quo baxeæ extergentur? baxeæ calceamenti genus, quo sacerdotes, & Philosophi vtebantur, vt ex Apuleio intelligere licet lib. 2. de Asino aureo, ibi. *Hæc cùm dicto, iuuenem quendam linteis amicimis intectum pedésque palmeis baxeis indutum, & adusque deraso capite, producit in medium.* Idem lib. 11. *Nec ille deerat qui magistratum fascibus, purpuráque luderet: Nec qui pallio, baculóque & baxeis, & hircino barbitio Philosophum fingeret.* Idem lib. 1. Floridorum. *fateorque me sella artas quidem arteis minus callere. vestem de textrina emere baxeas istas de suterna præstinare.* Est autem iocus ex ambiguo, in nomine *Peniculus*. nam Peniculi dicuntur spongiæ, quib. mensæ, subsellia, calcei, crepidæ, &c. extergêtur. Festus. pene, inquit, caudã vocabant: vnde & offensam porcinam cum cauda offensam penitam dicebant. hinc Peniculos dicimus, quibus calciamenta tergentur, qui ex candarum extremitate fiunt. Penis denique à pendendo vocatus est. CERTE HAEC MVLIER CANTERINO RITV HIC ADST. SOMN.] dicuntur nonnulli dormientes non solum stare, sed etiam ambulare, loqui, disputare, cantare, rixari iurgare. Alij etiã pugnas edunt & tumultuantur & clamorẽ horribilem tollunt in somniis. quin bestiæ quoque nonnullæ eadẽ faciunt in quiete, quæ vigilantes: exẽpli caussa: canes venantur, equi currunt & de palma certant. quod pulcherrimis versibus persequitur Lucret. lib 4. *Et quo quisque ferè studio deuinctus adhæret, Aut quibus in rebus multum sumus antè morati, Atque in qua ratione fuit contenta magis mens, In somnis eadem plerumque videmur obire: Caussidici caussas agere & componere leges: Induperatores pugnare, ac prælia obire: Nautæ contractum cum ventis cernere bellum*, &c. sequitur aliquot post versib. *Quippe videbis equos forteis, cùm membra iacebunt, in somnis sudare tamen, spiraréque sæpe. Et quasi de palmis summas contendere vireis: Venantúmque canes in molli sæpe quiete Iactant crura tamen subitò, vocésque repente Mittunt, & crebras redducunt naribus auras, Ut vestigia si teneant inuenta ferarum: Expergefactique sequuntur inania sæpe Ceruorum simulacra, fuga quasi dedita cernant, Donec discussis redeant erroribus ad se.* Plinius lib. 10. cap. vlt. *Præter hominem somniare equos, canes, boues, pecora, capras palàm est.* Non est dubiũ autem, quin equi etiam stãtes dormiant & somniẽt. Porrò canterij, equi sunt castrati. Itaque & canterios stanteis somniare. & canteriorum somnia placidiora & tranquilliora esse, quàm equorum probabile est. Quin constat canterios magis quàm equos stanteis dormire ac somniare. Inest autem ambiguum in verbo *somniare*. Nam somniare duo significat, & somnia inter dormiendũ, seu in quiete cernere & nugari, blaterare inepta, atque absurda loqui. Hoc igitur dicit Menæchmus Sosicles hãc mulierem, leuem quandam insaniam insanire, vt nõnulli dormiẽtes res placidas & trãquillas sõniant & inter domiendũ stãt, aut placicè ambulãt ita vt vigilare videantur. Sic Lucret. lib. 3. *Et vigilãs stertis nec somnia cernere cessas?* Plautus in Amphit. *quæ vigilans somniat?* Nonnulla his similia scripsit Adr. Tu. neb. Aduers. lib 18. cap. 15. ATQ. IRE INFITIAS MIHI] atque infitiari mihi. PENETRAVI PEDEM] penitus intuli pedem *penetraui* posuit ἐνεργητικῶς noue. Nõnulli hac nouitate offensi, legunt *intra portam penetraui pede.* sed errant. nã loquitur infrà ead. fab. ibi. *Si ego intra ædis huius vnquam tibi habitat penetraui pedem*, &c. PRANDI IN N.] *prandi* præteritum a verbo prandeo. sic infr. ead. fab. *prandi, potaui, scortum accubui.* ÆCERE] per ædẽ Cereris. *ecere* iusiurandum est, inquit Fest. alij *ecere* volunt significare ecce, seu potius, ecce rem. SAEPE EXCVSAM MALLEO] sæpe malleo dũ trita & lacerata reficitur, extra concussam seu exagitatam. QVASI SVPPELLEX PELLIONIS PALVS PALO PROXIMV'ST] in hac naui.

hae naui, quasi supplex pellionis, hoc est, eius qui pelleis, componit, polit, & concinnat. palus palo est proximus: quemadmodum in officina pellionis crebri, & multi sunt pali lignei ad distendendas pelleis, & siccandas, ita in naui multi sunt: & palus palo proximus est. hæc sunt vrbanè dicta risus mouendi causa. DESINE LVDOS FACERE] desine ludere, & iocari, &c. *παύου παίζων*. PERHIBERE] perhiberis, d ceris. ATQ. HAC MECVM SIMVL] & veni per ostium mecum simul in ædeis. VBI REX AGATHOCLES REGNATOR FVIT] suprà in Mostell. *Alexandrum magnum, atque Agathoclem aiunt maximas duo res gessisse*, &c. Ad quem locum de Agathocle nonnulla. REGNATOR FVIT] Rex fuit. Virgil. libr.2. Æneid. *Tot quondam populis terrisque superbum Regnatorem Asiæ*. Idem libr. 8. *Corniger Hesperidum fluuius regnator aquarum*. ET ITERVM PYTHIA] subintellige, vicit. significat Agathoclem bis Pythiorum victorem fuisse. Sic autem hunc locum restituit Hermolaus Barbarus: & sic legitur in exemplis Venetis, Florentinis, Parisiens. Lugdunen. ceteris vulgatis omnibus. TERTIVM OLYMPIA] tertium vicit Olympia. hoc est, ter fuit Olympionices, seu Olympiorum victor. QVI IN MORTE REGNVM HIERON. TRADIDIT] atqui narrat Diodorus Siculus libro suprà commemorato Agathoclis filios duos cum ipse in Africa saluti suæ fuga consuluisset, & ab eius exercitu fuisse interfectos: quorum alteri natu minori nomen erat Heraclidi: alteri natu maiori Archagatho NVNC HIERO EST] subintelligè, regnator. sed hoc videtur falsum, & *ἀνιστόρητον*. TAM CATE] tam callidè, tam doctè. PERNEGARI NON POTEST] ad extremum negari non potest: ad extremum cedendum est tandem, quò vocat, eundum. SI INTRASSIS INTRA LIMEN] si intraueris, &c. ASSENTIBOR QVIDQVID DICET MVL.] id est, assentiar mulieri, quidquid dicet, nulla in re quam mihi dicet, mulieri aduersabor, sic autem legendum. non vt vulgo *assentabor*. Sic apud Terent. in Eunucho, ibi, *Postremò imperaui egomet mihi omnia assentari*: legendum *assentiri*, id est, omnia altero dicente, approbare. Atque hanc huius loci emendationem, id quod sequitur non longè, comprobat, *iamdudum mulier, tibi non imprudens aduersa* ..... Nam aduersari alteri loquenti, & assentiri, fere inter se opponuntur. Sic suprà in Mostell legendum. *Nunc ne eius causa vapulem, tibi potius assentibor*: non vt habent libri vulg. *tibi potius assentabor*. & in Mil. gloriosi. *Et assentiendum st quidouid hic mentiatur*. Assentibor autem, pro assentiar, veteribus est vsitatum. qualia sunt illa, largibor, demolibor, scibo, & scibitur, aperibitur, sublandibitur, &c pro largiar, demoliar, sciam & scietur, aperietur sublaudietur, &c. sic infrà ead. fabula, scenia. *Potiu' vt quiescas*, &c *Caue assentiri mulier quidquid dixerat*. Sic enim legendum est etiam ibi, non vt vulgò *assentari*. MANES?] exspectas: NEQ. FLOCCIFACIO] ac ne flocci facio quidem. hyperbole est. AD PHRYGION. VT DET.] Phrygia vestis picta est, inquit Nonius eius art fices Phrigiones appellantur. Plin. lib. 8. *Acu pingere Idæi Phryges inuenerunt, vnde Phrygiones appellati sunt, qui acu pingunt scilicet*. Iterum Plaut. ead. fab. *pallam ad Phrygionem fert, confecto prandio, vinoque epoto*, &c. EADEM IGNORABITVR] eadem opera, seu eadem ratione palla reconcinnata, & operibus additur, immutabitur. & ita ignorabitur ab vxore, neque cognoscetur. HVNC VOLO ETIAM COLLOQVI] verbum *colloqui* iunxit cum accusandi casu non insolens. SCIRE VIS?] proinde ac si dicat, si scire vis, quid negotij sit, accede huc, & scies: vel sic, scire vis? id est, quaris? Nam qui quærit, scire vult. QVID ERGO OPVS T] subintell. me istuc ad te accedere? VT MENDICES] hoc dicit, propterea quod ingreditur in ædeis meretricias, ex quibus credibile est eum inanem egressurum, & ita mendicare necesse habiturum. TANTO NEQVIOR ES] si patieris me mendicare, neque aliquid excogitabis, vnde nobis suppetant res ad victum necessariæ. ABDVC ISTOS, &c] istos nauleis pedes TVM FACITO ANTE SOLEM OCCASVM, &c.] ante solem occasum, id est, vt nunc loquimur, ante solis occasum Nam sol occasus, & solem occasum, dicebant antiqui. Lex xij tab. REM VBI PAGVNT, ORATO: NI PAGVNT. *ante meridiem causam conijcito. post meridiem præsenti litem addicito, cùm perorant ambo præsentes Sol occasus dies suprema tempestas esto*. Varro lib. 6. de lingua Latina. Itaque in duodecim tabulis, *Sol occasus dies suprema tempestas esto*. Sic Aul. Gellius, lib. 17. cap. 2. aut infr. ead. fab. *Nam absque te esset hodie nunquam ad solem occasum viuerem*. Legêdum autem esse hic apud Plaut. ita, vt edidimus, *ante solem occasum*, non vt vulgò, *ante solis occasum*, præter rationem, & librorum veterum auctoritatem, etiam lex carminis vincit. nam si legatur *ante solis occasum* versus claudicabit, vna syllaba breuior. VT VENIAT ADVORSVM MIHI] vt mihi obuiam venias, suprà in Mostell. *te aduorsum venire mihi volo ad Philolachem*. ATQVE ADVORSVM MIHI] vt mihi obuiam venias, suprà in Mostell. *te aduorsum venire mihi volo ad Philolachem* ATQVE INSCITA EST] atque insipiens, & stolida est. *insestia*, inquit Festus *stultitia*. PERII] sic legendum non vt vulgo *peri*. dicit enim se periisse Menenio, quia herum videt introire in ædeis meretricias & hero ad mendicitatem redacto, sibi quoque mendicare necesse fore. Præterea si *peri* legetur, claudicabit versus. DVCIT LEMBVM NAVIS PRAEDATORIA] allegoria est, qua hoc significatur: ducit herum meum Menæchmum captum, & quasi sub dio erectum, & crucifixum mulier meretrix. lembus, nauicula est breuis, & leuis. SED EGO INSCITVS, &c.] sed ego insipiens, ac stultus, &c. QVI ME HERO MEO POSTVLEM MODERARIER] Sic restiquam huius versus partem edendã curaui. Nam neque hæc lectio, quomodo edidit Camerarius, *qui pro me hero postulem*, neque hæc, vt habent alij libri vulgati, *qui hero me postulem*, &c. ferri possunt. DICTO ME EMIT AVDIENTEM, &c.] emit me sibi obedientem, & obtemperantem, non imperantem, id est emit me, sibi vt parerem, non vt imperarem. VENIAM ADVORSVM TEMPORI] veniam aduorsum sibi subintell.

PENICVLVS parasitus.

PLus annis triginta natus sum, quando interea loci
Nunquam quicquam facinus feci peius, neque scelestius,
Quàm hodie, quando in contionem mediam me immersi, miser.
Vbi ego dum hæreo, Menæchmus se subterduxit mihi.
Atque abijt ad amicam, credo, neque me voluit ducere:

Qui illum dij omnes perduint, qui primus commentus est
Contionem, hac réque homines occupatos occupat.
Non ad eam rem otiosos homines decuit deligi?
Qui nisi aßint, quom citantur, censu capiant illico.
Affatim est hominum in dies, qui singulas escas edunt.
Quibus negotij nihil est, qui esum neque vocantur, neque vocant.
Eos oportet contioni dare operam, atque comitiis.
Si ita esset, non ego hodie perdidissem prandium,
Quoi tam credo datum voluisse, quàm me video viuere.
Ibo, etiam num reliquiarum spes animum oblectat meum.
Sed quid ego video Menachmum? cum corona exit foràs.
Sublatum est conuiuium, edepol venio aduorsum tempori.

PLVS ANNIS TRIGINTA NAT.] legendum fortasse est *plus annos triginta natus sum*, &c. Nam sic potius loquuntur antiqui scriptores. Terentius Adelph. *Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.* ME IMMERSI, MISER] me penitus conieci, tralatio est infrà, *immersit aliquò sese, credo, in ganeum.* MENACHMVS SE SVBTERDVXIT MIHI] Menæchmus se subduxit, id est, clam abstulit, mihi. QVI ILLVM DII OMNES PERDVINT] id est, vtinam dij omnes illum perddierint, &c Notauimus hoc loquendi genus, & explicauimus suprà in Casina, *qui illum dij omnes deaque perdant.* NON AD EAM REM OTIOSOS HOM. &c.] otiosos, id est non alibi occupatos qui nihil aliud habent quod agant. Quin Aristoteles lib 4. Politic. ostẽdit vel eos, qui contionum sunt participes, locupleteis esse oportet vt otiari possint: vel si pauperes in concione locum habeant, mercedem eis tribui solere. *ad eam rem* id est, ad contionem. CENSVS CAPIANT] magistratus, censibus captis, eos, qui vocati ad contionem non venerint, multent. Hoc non temere à Plauto dictum Nam quemadmodum Senatores qui in senatum non venerant, pignoribus captis multabantur: ita in eum ciuem, qui in concionem nõ venerat, multa erat constituta. AFFATIM EST HOMINVM IN DIES, &c] magna multitudo est hominum &c. multi sunt homines qui, &c. QVI SINGVLAS ESCAS ED.] qui domi prandent, & cenant soli, vel potiùs qui vno cibo vescuntur, non varias, & varij genus dapes sibi apponi iubent. QVI ESVM NEQ. VOCANTVR, NEQ. VOCANT] qui neque à quoquam ad cenam vocantur, neque quenquam vocant. QVOI TAM CREDO DATVM VOLVISS. &c.] cui tam credo Menæchmum voluisse prandium datum esse, quàm me video viuere. IBO, ETIAM NVM] ibo etiam nunc, quamuis credibile sit prandium esse confectum, & consumptum, ad Menæchmum, & Erotium. RELIQVIARVM SPES] reliquiarum prandij scilicet. Mar. Tull. epist. ad Trebonium libro 10. epist. *quàm vellem ad illas pulcherrimas epulas me Idibus Mart. inuitasses reliquiarum nihil haberemus.* CVM CORONA EXIT FORAS] poti, & potantes coronas in capite gestabant. notauimus suprà in Amphitr ibi. *Capiam coronam mi in caput, Assimulabo med esse ebrium.* Eadem de re diximus & in comment. Lucret. & Horat. Lucret. libro 3. *Hoc etiam faciunt, vbi discubuere tenéntque Pocula sæpè homines, & inumbrant ora coronis.* &c Horat. 3. libr. 2. *potus vt ille Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas.* SVBLATVM EST CONVIVIVM] confectum, consumtum, siue absumtum est conuiuium. VENIO ADVORS. TEMPORI] venio obuiam per tempus, seu ad tempus.

MENAECHMVS Sosicles, PENICVLVS.

POtin' vt quiescas, si ego tibi hanc hodie probè,
Lepidéque concinnatam referam tempori?
Non faxo esse eam dices, ignorabitur.
Pe. *Pallam ad Phrygionem fert, confecto prandio,*
Vinóque epoto, parasito excluso foràs
Non hercle is sum, qui sum, nisi hanc iniuriam,
Méque vltus pulcrè fuero, obseruabo, quid agat
Hominem. post deinde adibo ego hunc, atque alloquar.
Me. *Proh dij immortales, cui homini vnquam vna die*
Boni dedistis plus, qui minus sperauerit?
Prandi, scortum accubui, abstuli
Hanc, cuius hæres nunquam erit post hunc diem.
Pe. *Nequeo quæ loquitur, exaudire clanculum,*
Satur nunc loquitur de me, & de parti mea.

Me. *Ait hanc dedisse me sibi, atque eam mea*
Vxori surripuisse. quoniam sentio
Errare, extemplò, quasi res cum ea esset mihi,
Cœpi assentiri, mulier quicquid dixerat,
Idem ego dicebam. quid multis verbis opu'st?
Minore nusquam bene fui dispendio.

Pe. *Adibo ad hominem: nam turbare gestio.*

Me. *Quis hic est, qui aduersum fit mihi?* Pe. *quid ais homo.*
Leuior quàm pluma, pessime & nequissime,
Flagitium hominis, subdole, ac minimi pretij?
Quid de te merui, qua me caussa perderes?
Vt surripuisti te mihi dudum de foro
Fecisti funus absenti me prandio.
Cur ausu's facere, cui ego aquè ac heres, haream?
Adolescens quæso, quid tibi mecum est rei,
Qui mihi maledicas homini hîc ignoto insciens?
An tibi malam rem vis pro maledictis dari
Postea. Pe. *eam quidem adepol te dedisse intelligo.*

Me. *Responde adolescens quæso, quod tibi nomen est?*

Pe. *Etiam derides, quasi nomen non noueris?*

Me. *Non adepol ego te, quod sciam, vnquam ante hunc diem*
Vidi, neque noui. verùm certò quisquis es,
Æquum si facias, mihi odiosus ne sies.

Pe. *Non me nouisti?* Me. *non negem si nouerim.*

Pe. *Menaechme, vigila.* Me. *vigilo hercle quidem quod sciam.*

Pe. *Tuum parasitum non nouisti?* Me. *non tibi*
Sanum'st adolescens sinciput, vt intelligo.

Pe. *Responde, surripuistin' vxori tuæ*
Pallam istanc hodie, eámque dedisti Erotio?

Me. *Neque ego vxorem habeo, neque ego Erotio*
Dedi, nec pallam surripui. Pe. *satin' sanus es?*
Occisa'st hac res. non ego te indutum foras
Exire vidi palla? Me. *væ capiti tuo:*
Omneis cinædos esse censes, tu quia es.
Tun' me indutum fuisse pallam prædicas?

Pe. *Ego hercle verò.* Me. *non tu abis quò dignus es,*
Aut te piari iubes homo insanissime?

Pe. *Nunquam adepol me quisquam exorabit, quin tuæ*
Vxori rem omnem iam, vt sit gesta, eloquar,
Omnes in te isthæc recident contumeliæ.
Faxo haud inultum prandium comederis.

Me. *Quid homo negotij est? satin' vt quemquem conspicor,*
Ita me ludificant? sed concrepuit ostium.

POTIN' VT QVIESC. SI EGO TIBI HANC H.] &c.] Menæchmus aduena bene curatus, benéque acceptus, cōmissa sibi ab Erotio palla, quasi Menæchmus sit surreptitius, & ciuis Epidamnius factus, exiuit domo, & pollicetur Erotio se eam tempori, lepidè concinnam relaturum. sententia autem horū verborum est, potésne quiescere si ego tibi hanc pallam hodie tempori referam bene concinnatam? PALLAM AD PHRYGIONEM FERT CONFECTO P.] hunc versum profert Nonius in voce *Phrygia vestis*. PARASITO EXCLVSO FORAS.] lego, *parasito excluso foris*: *excludo* enim verbum est, quietem significans. nam is excludi intelligitur, cui ingredi volenti, ostium non aperitur. cōtrà is eiicitur, qui

posteaquam domum intromissus, ac receptus est, domo extruditur. itaque hic foras extruditur, seu eiicitur: ille foris excluditur. Terent. Eunuc. *exclusit, reuocat, redeam? nō si me obsecret?* Nam queritur mox Phędria apud eundem poetam, Thaidis foreis non semper sibi patere, quod valet, se sæpè excludi. Neque me mouet Nonius, qui *excludere* positum scribit pro *eiicere*, falsum est. NON HERCLE IS SVM, QVI SVM &c., genus est iurisiurandi, seu potius comminationis. Tale est illud Vlys. apud Homer. ἰλ. β. Μηκέτ' ἔπειτ' Ὀδυσῆϊ κάρη ὤμοισιν ἐπείη, Μηδ' ἔτι Τηλεμάχοιο πατὴρ κεκλημένος εἴην, Εἰ μὴ ἐγώ σε λαβὼν ἀπὸ μὲν φίλα εἵματα δύσω, &c. id est, ne Vlyssi amplius postea caput humeris superiuncta sint, Neque amplius Telemachi pater vocatus sum, nisi te arreptum primùm spoliauero, deinde, &c. Itaque videtur hic legendum, *Ne hercle is sim qui sum* &c. Verumtamen nihil muto. dixisset enim in modo coniunctiuo, *Ne hercle is qui sum*. &c. nunc autem ita dicit in tempore præsenti, indicatiuo modo, *Non hercle is sum qui sum*. &c. id est, non recuso hercle, quin alius dicar, itque habear, quàm sum, &c. Non sum hercle Peniculus, hoc est, vir strenuus, & iniuriarum persequens, vel parasitus egregius, & excellens, nisi hanc iniuriam, &c. Tota autem huius sermonis vis ex eo pendet, quòd omnes homines, nisi sint quauis muliere ignauiores, volunt re inere gloriam, & existimationē suam aliqua virtute partam. Sic Theseus apud Euripidem, Hippolytum apud se falsò à nouerca accusatum, ex agro Attico exterminans & grauissimas se de eo pœnas sumturū minas addit, nisi ita faciat, non credituros homines se Sinnim interfecisse, sed inaneis & falsas voces gloriosè iactare, neque rupeis Scironidas testaturas me improbis infestū esse, & grauē Sic Euripides in Hip. coron. Εἰ γὰρ παθών γε σοῦ τάδ' ἡσσηθήσομαι, Οὐ μαρτυρήσει μ' Ἰσθμιος Σίνις ποτὲ Κτανεῖν ἑαυτόν, ἀλλὰ κομπάζειν μάτην Οὐδ' αἱ θαλάσσῃ σύννομοι Σκιρωνίδες φήσουσι πέτραι τοῖς κακοῖς μ' εἶναι βαρύν. Tale est illud M. Tull. in epist. ad Q. Metell Celerem lib. 5. epist. *Huius ego temeritati si virtute atque animo non restitissem quis esset qui me inconsulatu non casu potius existimaret quam consilio fortem fuisse?* QVI MINVS SP.] minùs speranti, magis insperanti, seu præter spem? PRANDI, POTAVI, SCOR. A.] profert hunc versum Prisc. lib. 9. SCORTVM ACCVBVI] sic loquitur sup. in Bacch. in extr. *Dimidiam auri datur accipias: potesne, & scortum accumbas.* CVIVS HERES NVNQVAM ERIS POST HVNC D.] cuius pallæ Erotium nunquam posthac erit domina, seu nunquam possessionem, & proprietatem habebit Festus. *heres*, inquit, *apud antiquos pro domino ponebatur*. Itaque idem Plautus supra in in Bacch. exheredem posuit, pro eo qui desiit esse dominus, & possessor, ibi, *Nam neque Bellona mihi, neque Mars creduat Nisi illum exanimalem faxo si conuenero Niue exheredem fecero vita sua.* Idem in Mostell. *Vtinam meus nunc mortuus pater ad me nūtietur, Vt ego exheredem meis bonis me faciam, atque hic sit hares.* NEQVE V, QVAE LOQVITVR, EXAVDIRE CLANC. V] exaudire, est procul audire, vt, quæ quis loquitur, intelligat. ET DE PARTI MEA] de parte mea, de mea prandij portione. περὶ τῶν ἐμῶν τοῦ ἀρίστου μερῶν. QVASI RES CVM EA ESSET MIHI] quasi cum ea aliquando consuessem. COEPI ASSENTIRI, MVLIER QVIDQVID DIXERAT] cæpi approbare quidquid mulier dixerat. sic etiam hic legendum, vt edidimus, non habent libri vulgati, *Cæpi assentari*. MINORE NVSQVAM BENE FVI DISP.] nusquam bene acceptus, & lepidè curatus fui minore sumtu, quàm apud hanc meretricem. bene fui, id est, iucundè vixi: opipare & lepidè acceptus fui.

Notauimus hoc loquendi genus in comment. Heaut. NAM BARBARA QVESTIO] nam turbas excitare val de cup o, sup. in Mostell. *Pergunt turbare vsque, vt ne quid possit conquiescere.* LEVIOR QVAM PLVMA] hyperbole prouerbialis Idem in Pœnulo. *Verùm ita sunt isti nostri diuites siquid bene facias, leuior pluma 'st gratia si quid peccatum est plumbeas iras gerunt.* M. Tull. lib. 1. ep. ad Attic. epist. 21. *Nec me consules mouent, qui ipsi pluma aut folio facilius mouentur.* Profert hunc locum Diomedes libro 1. vbi docet comparatiuum interdum nominatiuo iungi. FLAGITIVM HOMINIS] homo flagitiose, homo turpis, & dedecoris plene. VT SVRRIPVISTI TE MIHI DVDVM DE FORO FECISTI, &c.] sic legendum siue interrogationis nota. post *de foro*, hac sententia, posteaquam te mihi dudum surripuisti de foro, fecisti funus prandio, me absente. nonnulli legendum putant, *Cur surripuisti te mihi dudum de foro? Fecisti*. &c. FECISTI FVNVS, ABSENTI ME PRANDIO] sepeliuisti, me absente, prandium, hoc est, confecisti, & consumpsisti. allegoria, seu metaphora est. facere funus, est mortuo homini iusta persoluere, mortuum comburere, & sepelire. sic M. Tull. dixit in oratione pro lege Manilia, *sepultum, ibi quod bellum exspectatione Pompeij attenuatum, atque imminutum est, aduentu sublatum, ad sepultum*. sic sepultam patriam in Catilin. 4. ibi *Videor enim mihi hanc vrbem videre lucem orbis terrarum, atque arcem, omnium gentium, subito vno incendio concidentem cerno animo sepultam patriam* &c. CVI EGO AEQVE ATQVE HERES. HAEREAM] paronomasia. videtur autem significare Plautus heredem, ab hærendo esse dictum, cum potius, vt supra diximus ex Festo, videatur ab hero appellatus, quòd hæres sit tanquā herus, & dominus: quamuis in voce *hæres*, prior syllaba producatur, in *herus*, corripiatur. Iam hæres proximus est testatori, & proximè ei adhæret. Mortuus enim, vt loquuntur nostri pragmatici, & causidici viuum apiscitur & apprehendit: quod dicimus nostro patrio sermone, *Le mort saisit le vif*. quāuis autem hæres non sit quisquam propriè, nisi post aditā hæreditatē: inter aditionem hæreditatis autem & mortē testatoris aliquātum temporis interuallum sæpe intercedat, modò breuius, modò longiùs, tamen simul atque hæres hæreditatem creuit, seu adiit, retrotrahitur hæreditatis aditio. & intelligitur ille vniuersorum bonorum testatoris dominus, & possessor fuisse continuò à morte testatoris. significat igitur parasitus se Menæchmo regi suo, & proximè, & tenacissimè adhærere, cum dicit, se ei æquè atque hæredē hærere. Sed videtur legendum, *Cur ausu's facere quoi æquè, atque hares hareā?* deleto pronocabulo *ego*. alioqui versus erit vna syllaba productior, quàm satis sit. AN TIBI MALAM REM VIS PRO MALEDICTIS DARI?] malum dare, & malam rem dare, idē valent, & vtrunque Plauto vsitatissimū est. QVID TIBI NOMEN EST?] alij libri habent, *quod tibi nomen est?* quos sequor. VERVM CERTO QVISQVIS ES. &c.] al. *verùm certè quisque*. ODIOSVS NE SIES] quæso molestus ne siēs, vidē ne molestus sis. NON NEGEM SI NOVERIM] non negarem, si te nouissem. MENAECHME VIGILA] proinde ac si dicat, menæchme, tu dormitas, aut tu somnias, hoc est tu desipis, & deliras, tu non es tuæ mētis compos, somniat autem propriè nemo, nisi dormiens. somniare autem per translationem dicuntur etiam ij, qui loquuntur absurda, inepta & delira. NON TIBI SANVM EST ADOLESCENS SINCIPVT, &c.] non es sanæ mentis. sinciput, pars est capitis anterior, vt occiput, posterior. OCCISA 'ST HAEC RES] id est periit hoc negocium, sic suprà in Captiuis, *Occisa 'st hæc res nisi reperio atrocem mihi aliquam stultitiam.*

fulcitulam. Profert autem hunc locum Nonius in verbis *interfici, & occido*. NON EGO TE INDVTVM FORAS EXIRE VIDI PALLA?] fortasse legendum *pallam*, vt tertio ab hinc versu loquitur, *Tun' me indutum fuisse pallam prædicas?* OMNEIS CINAEDOS ESSE CENSES, &c.] omneis putas cinædos, i. molles, & impudicos esse, quia tu es. alii, omneis putas esse saltatores, quia tu es. Notauimus suprà eadem fabula, saltatores & cantores prodire in scenam solitos esse pallam indutos, ibi, *sed obsecro hercle, salta sic cum palla postea*. Idē in Aulul. *Ita fustibus sum mollior miser, magis, quàm vllus cynædus*. Ego malim hic cinædum accipi, pro molli & impudico, hoc est, concubino, cóque, qui muliebria patitur, quem suprà eadem fabula, Catamitum appellat. quanquam Catamitum Latini nominarunt, quem Græci Ganymedem, vt suprà eadem fab. diximus. AVT TE PIARI IVBES, HOMO INSANISSIME] repete negationem hoc modo, aut non te piari iubes, &c. cessas te piandum, hoc est, ab ista insania purgandum præbere suprà eadem fab. *Iube te piari de mea pecunia*. ISTHAEC] id est, istæ. RECIDENT CONTVMELIAE] redundabunt, resilient, &c. VT QVEMQVEM] i. vt quemque, sic apud Ciceronem, & Lucretium, quidquid, pro quidque positum esse notauimus non semel in commentar. Lucret. & annotation. Ciceronianis.

ANCILLA, MENAECHMVS Sosicles.

An. MEnachme, amare ait te multum Erotium,
Vt hoc nunc vna opera ad aurificem deferas,
Atque huic vt addas auri tu pondo vnciam,
Iubeásne nouum spinter reconcinnarier.

Me. Et istud, & aliud, si quid curari volet,
Me curaturum dicito, quicquid volet.

An. Scin' hoc quod sit spinter? Me. nescio, nisi aureum.

An. Hoc est, quod olim clanculum ex armario
Te surripuisse aiebas vxori tua.

Me. Nunquam hercle factum est. An. non meministi obsecro?
Redde igitur spinter, si non meministi. Me. mane
Immò equidem memini: nempe hoc est, quod illi dedi.

An. Istuc. Me. vbi illa armillæ sunt, quas vnà dedi?

An. Nunquam dedisti. Me. nam pol hoc vnà dedi.

An. Dicam curasse? Me. dicito, accurabitur,
Hac pa[ll]a & spinter, faxo referantur simul.

An. Amabo mi Menachme, inaureis da mihi
Faciundas pondo duûm nummûm, stalagmia,
Vt te libenter videam, cùm ad nos veneris.

Me. Fiat, cedò aurum, ego manupretium dabo.

An. Da sodes abs te, pòst ego reddidero tibi.

Me. Immo cedo abs te. An. ego pòst tibi reddam duplex.

Me. Non habeo. An. an tu quando habebis, tum dato.
Nunquid me vis? Me. hæc me curaturum dicito,
Vt, quantum possint, quámque liceat, veneant.
Iámne abijt intrò? abiuit, operuit fores.
Dij me quidem omnes adiuuant, augent, amant.
Sed quid ego cesso, dum datur mihi occasio,
Tempúsque, abire ab his locis lenoniis?
Propera Menachme, fer pedem, confer gradum.
Demam coronam, atque obijciam ad læuam manum,
Vt, qui sequantur, hàc me abiisse censeant.
Ibo, & conueniam seruum, si potero, meum.
Vt hæc, quæ bona dij mihi dant, ex me sciat.

AMARE AIT TE MVLTVM EROTIVM, &c.] i. orare ait te multùm, &c. *amare*: pro, amanter orare. Mittitur ancilla ab Erotio ad Menæchmum Sosiclem modò domo egressum, quem illa errans, & decepta formæ, ac totius corporis figuræ similitudine, putat esse Menæchmum surreptum, vt spinter aureum curet vna cum palla reconcinnandum. ATQVE HVIC VT ADDAS AVRI TV PONDO VNCIAM] & vt huic spinteri vnam libræ auri vnciam, id est, duodecimam partem

IVBEASQVE NOVVM SPINTER &c.] profert hunc versum Priscianus libr. 5. vbi docet spinter esse id, quod ἀποχέλιον appellant Græci, hoc est, aut fibulam in humeris, aut armillam. Profert & Festus eundem versum simúlque quid esset spinter docebat, sed ita nunc lacer, & mutilus est, vt vix voces quinque integræ manserint, exque nihil inter se cohærentes. Paullus autem ita supplet, Spinter, armillæ genus, quo mulieres vtebantur brachio summo sinistro. EX ARMARIO, &c.] quid sit armarium, suprà alibi diximus. DICAM CVRASSERE?] dicámne te curatu rum? sic autem legendum est. vt edendum curauimus, non vt vulgò *curare*. sic dictum autem curassere, vt impetrassere, expugnassere, & similia. INAVREIS DA MIHI F.] da aurifici inaureis duorum nummorum aureorum pondo, mihi faciundas. inaures aurium sunt ornamenta, quæ ex auribus perforatis pendent, Græci ἐνώτια appellant. STALAGMIA] *Stalagmium*, inquit Festus, *genus inaurium videtur significare*. Cæcilius in Carin. *Tum ex aure, eius stalagmium domi habeo*. Itaque accipiendum & legendum per appositionem, inaureis, stalagmia. vt intelligamus inaureis, latius patere quàm stalagmia, & illud esse genus, hanc esse speciem, siue partem. Nonnulli tamen legi volunt *in aureis*, duabus vocibus. & *faciunda*, pro, *faciundas*, vt sit, da faciunda mihi stalagmia in aureis, &c. Ne hoc quidem præteribo quosdam hic legere *Spatalia*, quæ volunt esse ornamenta quædam muliebria, dicta à Spathale Nympha, vel à verbo Græco σπαταλᾶν quod valet deliciari & delicias facere, & luxuriæ diffluere. Ego *stalagmia* retineo. VT TE LIBENTER VIDEAM, CVM AD NOS VENERIS] amantur enim benefici, liberales, & munifici: officiosè salutantur, & libenter videntur, & continuò introducuntur. Itaque qui ad dominos, aut dominas affectant viam, seruos, & ancillas munerantur, & donis onerant. Terent. Heaut. *Nam disciplina est eisdem, munerarier ancillas ad dominas qui affectant viam*. Cicero libr. 3. accus. *Hunc vestri ianitores, hunc cubicularij, hunc liberti vestri, hunc serui, ancillæque amant: hic cùm venit, extra ordinem vocatur: hic solus introducitur: ceteri sæpe frugalissimi homines excluduntur*. CEDO AVRVM EGO MANVPR.] da aurum, ego dabo mercedem operæ manupretium, est id, quod datur artifici, seu opifici pro opera, quam posuit in opere aliquo efficiendo, cùm materiam, ex qua opus constat, puta, candelabrum, aut annulus, acceperit, non ipse de suo præbuerit. NVNQVID ME VIS?] sermo abeuntis. HAEC CVRAT. DICITO, VT QVANTVM POSSINT, &c.] locus obscurus, & videtur ex ambiguo sermone obscuritas esse nata. Nam cùm Menæchmus videri velit ancillæ dicere se curaturum, vt fiant, quæ mandauit Erotium, auersa ab ancilla discedente ad spectatores oratione. dicit se curaturum, vt primo quoque tempore palla, & spinter veneant, non autem vt reconcinnantur. Dicito, inquit, Erotio, mé hæc curaturum: deinde voce ad spectatores conuersa, vt hæc quàm citissimè, & quantùm liceat, vendantur. Si dixisset, *quanti possint*, alia esset sententia: quomodo fortasse legendum est. aliis placet *quantum possim*: aliis, *quantum possit*. Ego, *quanti possint*, magis probarim. vt subintelligamus venire, id est, vendi. *quantum potest*. multo magis. id est, quoad eius fieri possit. *quantum possim* tamen non damno. vt sic explicemus, quàm citissimè possim. AVGENT] augent bonis, locupletant. FER PEDEM] confer pedem, seu moue pedem. Virgil. Georg. 1. *Ferte simul Faunique pedem, Dryadésque puellæ*. Horat. oda 12. libr. 2. *Quem nec dedecuit ferre pedem choris, Nec certare ioco*, &c. DEMAM CORONAM] detraham coronam capiti, seu de capite. Virg. in Silenio, *Serta procul tantum capiti delapsa iacebant*. CENSEANT] putent.

MVLIER vxor, PENICVLVS parasitus.

Mu. *EGóne hic me patiar esse in matrimonio,*
Vbi vir compilet clanculum quicquid domi est,
Atque id ad amicam deferat? Pe. *quin tu taces?*
Manifestò faxo iam opprimes, sequere hanc modò.
Pallam ad Phrygionem cum corona hinc ebrius
Ferebat, hodie tibi quam surripuit domo.
Sed eccam, quam coronam habuit. num mentior?
Hem hàc abijt, si vis persequi vestigiis.
Atque edepol eccum ipsum, optimè reuortitur.
Sed pallam non fert. Mu. *quid ego nunc cum illoc agam?*
Pe. *Idem quod semper, malè habeas.* Mu. *sic censeo.*
Pe. *Huc concedamus. ex insidiis aucupa.*

EGONE HIC ME PATIAR, &c.] egóne patiar me esse hic, in matrimonio, in quo vir furetur, quidquid domi est, & ad scortum deferat? COMPILET] furetur. Horat. Sat. 1 libr. 1. *Iam satis est: ne me Crispini scrinia Lippi Compilasse putes, verbum non amplius addam*. AD AMICAM] ad mulierem impudicam, & meretricem, quam amat. Horat. epist. 1. libr. 1. *Vt nox longa, quibus mentitur amica*, &c. Idem Sat. 5. libr. 1 *absentem cantat amicam Multa prolutus vappa nauta, atque viator, Certatim*. Plautus Pseud. *Non habes venalem amicam tu me... Phœnicium?* ἑταίραν appellant Græci. MANIFESTO FAXO IAM OPPRIMES] fecero, vt cum manifestò deprehendas. suprà in Mostell. *Nimisque ego formido, ne manifestò me opprimat*. HEM HAC ABIIT] per læuam partem. nam ad læuam manum coronam abiecerat Menæchmus Sosicles: sed alia via aufugerat. Menæchmus autem surreptus, qui pallam vxori surripuerat, ea via rediens, qua putabatur fugisse Menæchmus Sosicles, incidit haud commode in vxorem, & Peniculum. ECCVM IPSVM] hic erat Menæchmus surreptus, vt diximus. MALE HABEAS] malè cum habeas: molesta ei sis. AVCVPA] aucupare, capta, excipe. tralatio est. Alij legunt, *occupa*. Ego *aucupa* probo.

MENÆ-

MENAECHMVS surreptus, MVLIER vxor, PENICVLVS parasitus.

Vt hoc vtimur maxumè more moro,
Molestóque multum, atque vti quique sunt
Optumi, maxumi, morem habent hunc!
Clienteis sibi omneis volunt esse multos:
Bonine an mali sint, id haud quæritant.
Res magis quæritur, quàm clientium
Fides cuiusmodi clueat.
Si est pauper atque haud malus, nequam habetur.
Sin diues malus est, is cliens frugi habetur.
Qui neque leges, neque æquum bonum vsquam
Colunt: sollicitos patronos habent:
Datum denegant, quod datum'st. litium
Pleni, rapaces, viri fraudulenti:
Qui aut fœnore, aut periuriis habent rem
Partam: mens est in querelis,
Iuris vbi dicitur dies, simul
Patronis dicitur: quippe qui pro illis
Loquantur, malè quæ fecerint, seu ad
Populum, seu in iure, seu ad iudicem
Sicut me hodie nimis sollicitum cliens
Quidam habuit, neque quod volui agere quicquam
Licitum est. ita me attinuit, ita me detinuit.
Apud ædileis pro eius factis plurimis
Pessimísque dixi caussam conditiones
Tetuli, tortas, confragosas, aut plus,
Aut minus, quàm opus erat multo dixeram
Controuersiam, vt sponsio fieret.
Quid ille? quid? prædem dedit, nec magis
Manifesto ego hominem vnquam vllum teneri vidi.
Omnibus malefactis, testes tres aderant acerrumi.
Di illum omnes perdant, ita mihi hunc hodie corrupit diem:
Méque adeò, qui hodie forum vnquam oculis inspexi meis.
Diem corrupi optimum, iussi apparari prandium:
Amica expectat me, scio. vbi primùm est licitum, illico
Properaui abire de foro. irata est, credo, nunc mihi.
Placabit palla, quam dedi, quam hodie vxori abstuli, atque huic
Detuli Erotio. Pe. *quid ais* Mu. *viro me malo malè*
Nuptam. Pe. *satin' audis, quæ illic loquitur?* Mu. *satis.* Me. *si sapiam,*
Hinc intrò abeam, vbi mihi bene sit. Mu. *mane. malè potius erit.*
Nai'lam meeastor feneratò abstulisti. sic datur.
Clanculum iste flagitia facere censebas potesse te?
Me. *Quid illuc est, vxor, negotii?* Mu. *men' rogas?* Me. *vin' hunc rogem?*
Pe. *Aufer hinc palpationes. perge tu.* Me. *quid tu mihi*
Tristis es? Mu. *te scire oportet.* Pe. *scit, sed dissimulat malus.*
Me. *Quid negotii est?* Mu. *pallam.* Me. *pallam, quid?* Mu. *pallam, quid paues?*

Me. *Nihil equidem paueo, nisi vnum. palla pallorem incutit.*

Pe. *At tu ne clam me comesses prandium. perge in virum.*

Me. *Non taces?* Pe. *non hercle verò taceo: nutas ne loquar.*

Me. *Non hercle ego quidem vsquam quicquam nuto, neque nicto tibi*

Mu. *Na ego mecastor mulier misera.* Nu. *quid tu misera es? mihi expedi.*

Pe. *Nihil hoc confidentius, qui, quæ vides, ea pernegat.*

Me. *Per Iouem, deósque omneis adiuro vxor, satin' hoc est tibi*
Me isti non nutasse? Pe. *credit iam tibi de istis, illuc redi.*

Me. *Quò ego redeam?* Pe. *equidem ad Phrygionem censeo. & pallam refer.*

Me. *Quæ istæc palla est?* Mu. *taceo iam, quando hic iam rem non meminit suo.*

Me. *Nunquis seruorum deliquit? num ancillæ aut serui tibi*
Responsant? eloquere. impunè non erit. Mu. *nugas agis.*

Me. *Tristis admodum es, non mihi istuc satis placet.* Mu. *nugas agis.*

Me. *Ceterum familiarium alicui irata es?* Mu *nugas agis.*

Me. *Num mihi es irata saltem?* Mu. *nunc tu non nugas agis.*

Me. *Non equidem deliqui quicquam.* Mu *hem rursum nugas agis.*

Me. *Dic mea vxor, quid tibi nunc ægrè est?* Pe. *bellus blanditur tibi.*

Me. *Potin' vt mihi molestus ne sis? non appello* Mu *aufer manum.*

Pe. *Sic datur properato absente me comesse prandium.*
Post ante adeis cum corona me derideto ebrius.

Me. *Neque edepol, ego prandi, neque hodie huc intrò tetuli pedem.*

Pe. *Tun' negas?* Me. *nego hercle verò.* Pe. *nihil hoc homine audacius.*
Non ego te modò hic ante adeis cum corona florea
Vidi adstare, cùm negabas mihi esse sanum sinciput?
Et negabas me nouisse? peregrinum aiebas esse te?

Me. *Quin vt dudum diuorti abs te, redeo nunc demum domum.*

Pe. *Noui ego te, non mihi censebas esse, qui te vlciscerer.*
Omnia hercle vxori dixi. Me. *quid dixisti?* Pe. *nescio.*
Eam ipsus roga. Me. *quid hoc est vxor? quidnam hic narrauit tibi?*
Quid id est? quid taces? quin dicis quid sit? Mu. *quasi tu nescias.*
Palla mihi est domo surrepta Me. *palla surrepta est tibi?*

Mu. *Me rogas?* Me. *Pol haud rogem te, si sciam.* Pe. *ô hominem malum.*
Vt dissimulat! non potes celare: rem noui probè
Omnia hercle ego edictaui. Me. *quid id est?* Mu. *quando nihil pudet*
Neque vis tua voluntate ipse profiteri, audi atque ades.
Et quid tristis sim, & quid hic mihi dixerit faxo scias,
Palla est mihi domo surrepta. Me. *palla surrepta est tibi?*

Pe. *Viden' vt i scelestus captat? huic surrepta est, non tibi.*
Nam profectò tibi surrepta si esset, salua nunc foret.

Me. *Nihil mihi tecum est. sed quid tu ais?* Mu *palla, inquam periit domi,*

Me. *Quis eam surripuit?* Mu. *pol istuc ille scit, qui illam abstulit.*

Me. *Quis hic homo est?* Mu. *Menachmus quidam.* Me. *edepol factum nequiter.*
Quis is Menachmus est? Mu. *tu istic, inquam.* Me. *egóne?* Mu. *tu.*
Me *quis arguit?*

Mu. *Egomet.* Pe. *& ego: atque huic amicæ detulisti Erotio.*

Me. *Egóne dedi?* Pe. *tu, tu istic, inquam. vin' afferri noctuam,*
Quæ, tu, tu, vsque dicat tibi? nam iam nos defessi sumus.

Per-

Me. *Per Iouem deósque omneis adiuro, vxor, satin' hoc est tibi*
Non dedisse? Ve. immò hercle verò nos non falsum dicere.
Me. *Sed ego illam non condonaui, sed sic vtendam dedi.*
Mu. *Equidem ecastor tuam nec chlamidem do foras, nec pallium*
Cuiquam vtendum mulierem æquum est vestimentum muliebre
Dare foras, virum virile. quin refers pallam domum.
Me. *Ego faxo referetur.* Mu. *è re tua, vt opinor, feceris.*
Nam domum nunquam introibis, nisi feres pallam simul.
Me. *Ego domum?* Se. *quid mihi futurum est, qui tibi hanc operam dedi?*
Mu. *Opera reddetur, quando quid tibi erit surreptum domo.*
Pe. *Id quidem edepol nunquam erit. nam nihil est, quod perdam, domi.*
Cum viro, cum vxore, dij vos perdant properabo ad forum:
Namque ex hac familia me planè excidisse intelligo.
Me. *Malè mihi vxor sese fecisse censet, quom excludit foràs.*
Quasi non habeam, quò intromittar, alium meliorem locum.
Si tibi displiceo, patiundum: at placuero huic Erotio,
Quæ me non excludet à se, sed apud se occludet domi.
Nunc ibo, orabo, vt mihi pallam reddat, quam dudum dedi.
Aliam illi redimam meliorem. hem ecquid hic est ianitor?
Aperite, atque Erotium aliquis euocate ante ostium.

VT HOC VTIMVR MAXVME MORE MORO, MOLESTOQVE MVLTVM] legendum cum admirationis nota. maximè moro, autem, id est, maxime stulto. Sic autem edendum libris omnibus inuitis, veritate hanc lectionem postulante, ratione flagitante Neque est quod quemquam vox Græca offendat, quasi non Plautina. Nam primum qui Plautum vel primoribus digitis attigit, scit eum Græcis vocibus libenter, & licenter vti. Deinde hæc ipsa vox non semel ab eodem alibi vsurpata est in Milit. glor. *Ego stulta atque mira muliercula* ibidem, *moros es. Nam in mala vxore, atque inimico si quid sumas sumtus est,* &c. in Trinum. *Atque is mores hominum moros & morosos efficit.* idem in Sticho, *Morè hoc fit, atque stultè mea sententia* Nam hic *morè*, aduerbium est Latinum factum à Græco, μωρῶς, non nomen septimi casus à recto, *mos*. Iam ex his Menæchmi surreptitii verbis intelligere spectatores, quæ res eum tandiu morata sit, propter quam ad prandium, quod ab Erotio apparari iusserat, tempori non venerit. Ordo autem verborum hic est, vt. hoc est, qui, seu quo pacto seu quàm maxime moro more, hoc est, maximè stulto more, multúmque molesto vtimur. &, vt quique sunt optimi, & maximi, hunc morem habent clienteis, &c. RES MAGIS QVAERITVR, QVAM CLIENT. F. &c.] ordo, & sententia est, magis quæritur cuiusmodi, i. qualis res clientium, quàm, qualis fides cludat, hoc est, dicatur, feratur, nominetur, habeatur, audiatur: vel dic, hoc loco, *cluear* valere *sit* quæritur, inquit, magis, clientes sintne diuites, quàm, sintne viri boni. CLVEAT] suprà in Epid. *iam ego me conuertam in hirudinem, Atque eorum exsugebo sanguinem, si nati, qui columen cluent.* ATQVE HAVD MALVS] & non malus homo: hoc est, bonus vir. λιτότης. QVI NEQ. LEGES, NEQ. &c.] mutat numerum nam cum antecedat numerus singularis, Si diues malus est, is cliens sit. habetur: subiungit, Qui scilicet, clientes diuites & mali neque leges, neque æquum bonum colunt: &c. Sic autem hunc locum explico, non vt alij, qui volunt hic esse principium nouæ sententiæ, nouæque orationis, hoc modo: Ij, qui neque leges, neque æquum bonum colunt, sollicitos patronos habent. &c. Non debet autem quenquam mouere hæc numeri mutatio. Est enim scriptoribus & Græcis, & Latinis vsitata. Occurrit nunc mihi exemplum vnum ex Sophocle in Antig. Ὅστις γὰρ αὐτὸς ἢ φρονεῖν μόνος δοκεῖ, Ἢ γλῶσσαν ἣν οὐκ ἄλλος, ἢ ψυχὴν ἔχειν, Οὗτοι διαπτυχθέντες ὤφθησαν κενοί id est, Quisquis enim ipse solus aut sapere sibi videtur, aut linguam, aut animum habere, quem nemo alius habeat: Hi explicati, & euoluti, nequam reperti sunt. ÆQVVM BONVM] τὸ ἐπιεικές. SOLLICITOS PATRONOS HABENT] id est, sollicitos reddunt, & sollicitant suos patronos sic loquitur infrà non longè, *Sicut me hodie nimis sollicitum cliens Quidam habuit, &c.* Ea ratione dicunt, *miserum habere.* suprà in Casin. *quot te modis, Si viuo, habebo in nuptiis miserum meis?* DATVM DENEGANT, QVOD DATVM 'ST] quod acceperunt, abnegant. negant sibi datum esse, quòd eis datum est, siue mutuò, siue commodatò. LITIVM PLENI] litigiosi. MENS EST IN QVERELIS] mens eorum est in querelis. nihil aliud cogitant, quàm querelas infrà, *nam animus in naui est meus*, Terent Eunucho. *Iam dudum est animus in patinis.* Plautus Aulul. *nam egomet sum hic, animus domi 'st*, ad quem locum, hac de re plura. IVRIS VBI DICITVR DIES, &c.] cum illis causæ dicendæ dicitur dies. &c. dicere diem, millies apud Ciceronem reperietur. Sed videtur hic legendum, *Illis vbi dicitur dies, Patronis dicitur* cuius lectionis sententia est facilis, atque aperta, vbi inquit, clientibus illis, qui tales sunt, quales paulio ante descripti sunt, dies dicitur: eodem tempore & patronis dicitur. proinde ac si dicat, quando talibus clientibus lis intenditur, seu quando tales clientes in iudicium vocantur, tum patroni quoque vocantur, & rei citantur. rationem deinceps subiicit. Quòd si quis lectionem receptam retinendam contendat, Iuris diem intelligemus à Plauto dici diem, quo ius dicitur à Prætore: quales sunt dies fasti. QVIPPE QVI PRO ILLIS LOQ. &c.] quippe qui defendant illa in iis, quæ illi malefecerint. hoc est, malefactis, seu maleficiis. vel sic, quippe qui defendant illa,

quæ clientes malefecerint. SEV AD POPVLVM] in causa publica. SEV IN IVRE] seu apud Prætorem, vrbanum scilicet: Cuius est ius dicere, iudices dare, bonorum possessionem adiicere, vel apud prætorem, id est iudicem quæstionis, seu quæsitorem. vt intelligamus etiam hic causam esse publicam. nam si apud prætorem vrbanum causa dicitur, causa est priuata. SEV APVD IVDICEM RES EST] apud iudicem vel à Prætore datum, vt sunt recuperatores: vel à litigatoribus captum, vel arbitrum. SOLLICITVM CLIENS QVIDAM HABVIT] quidam cliens sollicitum reddidit. NEQVE QVOD VOLVI AG QVIDQVAM LIC.] neque quidquam quod volui agere licitum est, non licuit mihi vlla ex parte, seu vllo modo ad prandium venire quod mihi apparari iusseram. ITA ME ATTINVIT] ita me sibi adfixum retinuit: vel ita me in suo negotio occupatum retinuit. ITA ME DETINVIT] ita me ab eo, quod acturus eram, auocatum tenuit. APVD AEDILEIS] ædileis maiores intellige, qui sunt senatorii ordinis, & habent sellam curulem: à quibus proficiscitur ædilitium edictum: non ædileis minores, qui præsunt annonæ, & rebus venalibus: quos *ἀγορανόμους* appellant Græci. CONDITIONES TETVLI TORTAS, CONFR.] conditiones tuli aduersario iniquas, implicatas, inuolutas, asperas, difficiles, nodosas, ambiguas & ancipiteis. tortum est, quod non est rectum: vel tortum est quod non est voluntarium & naturale, sed violentum & necessarium. vel tortum est quod est nodosum, implicatum, impeditum, difficile atque obscurum ex quo apud Terentium in Phormione, *legum contortor*. id est, qui leges non ex æquo bono, neque verè & rectè sed per malitiam & calumniam, & falsè & peruersè interpretatur. Confragosum est quod est contrarium plano, continuato & explicato: quod est saxis, & salebris impeditum, asperum, atque abruptum, quod denique est perplexum. Titus Liuius libro 28. Annal. *confragosa loca, & obsita virgu tu tenebant colles.* Plautus suprà in Cistellaria, *Sed ego illud quaero confragosum*, &c. AVT PLVS, AVT MINVS Q. OPVS E.M.] quidam coniungunt hæc cum superioribus, hoc modo, Conditiones aduersario tuli, aut plus, aut minus multo, quàm opus erat, tortas, confragosas: quot item faciebam. sed putant alii cum iis potius quæ sequuntur, coniungi debere hoc modo: multo aut plus aut minus, quàm opus erat dixi, vt sponsio fieret in controuersiam, id est, vt cliens meus sponderet aduersario, datis fideiussoribus seu prædibus, se id quod aduersarius petat & iudicio persequatur ei persoluturum: vel sic, vt sponsio fieret certæ partis eius pecuniæ, quæ in iudicium deducta esset. Cicero pro Roscio Comœdo. *Pecunia tibi debebatur certa quæ nunc petitur per iudicem: in qua legitimæ partis sponsio facta est.* sequitur aliquot versibus post. *Pecunia petita est certa, cùm tertiæ partis sponsio facta est.* Omnino locus est valde obscurus ac difficilis & fortasse corruptus. Itaque legendum putabam, pro *dixeram controuersiam*, &c. *dixi controuersiam vt sponsio fieret.* hac sententia, dixi iudicibus seu aduersario, vt sponsio fieret in controuersiam, id est, vt sponsione de controuersia & lite transigeretur. QVID ILLE?] cliens meus, pro quo dicebam. PRAEDEM DEDIT] satis dedit aduersario: hoc est, promisit aduersario, datis prædibus se eis satisfacturum. Prædes sunt, qui alicui se pro altero obligant. Consule Festum. TENERI] *ἐλέγχεσθαι* conuinci, coargui *ἐλέγχεσθαι*. OMNIBVS MALEF. TRES ADER. ACERR.] ad omnia malefacta quæ ei obiiciebantur, id est, ad omnia crimina, tres erant testes acerrimi, id est infestissimi, qui eum coarguebant scilicet. ITA MIHI HVNC CORRVPIT D.] ita mihi hunc diem perdidit, quem decreueram & constitueram in compotatione & deliciis consumere. Sic suprà dixit, diem lacerare in Asinaria, ibi, *Quin ego hanc iubeo tacere, quæ loquens lacerat diem.* DETVLI EROTIO] detuli ad Erotium. QVID AIS?] quid ais, cùm hæc audis, quæ vir tuus loquitur? VBI MIHI BENE SIT] vbi bene accipiar, vbi iucundè viuam. NAE ILLAM MECASTOR FOENERATO ABST. &c.] id est ne tu illam, ita me Castor iuuet, magna tua mercede, id est, magno tuo malo abstulisti. tralatio est ab iis qui pecuniam grandi fœnore accipiunt mutuam, proinde quasi dicat, pallam tu quidem mihi abstulisti, sed ea tibi magno constabit. vel sic: in eo, quòd pallam mihi abstulisti, magnam tu quidem mihi iniuriam fecisti, dolorémque acerbum inussisti: sed graueis abs te mei doloris pœnas repetam. Terent Adelph. *Metuisti, si nunc de iure tuo concessisses paululum, atque Adolescenti esses morigeratus, hominum homo stultissime, Ne non istuc tibi fœneraret?* i. cum fœnore redderetur. SIC DATVR] sermo castigantis, & pœnas sumentis. sic inf ead sc. *Sic datur properato absente me, comesse prandium.* Idem in Pseud Hem, *sic datur, si quis herum seruus spernit.* CLANC. ISTHAEC FL FACERE C. POT TE?] te ista flagitia clanculum facere posse putabas? Q. ID ILLVC EST VXOR N. &c.] quid illuc, ô vxor, negotii est? AVFER HINC PAL PATRONAS] aufer hinc verborum blanditias & assentationes PERGE TV] tu mulier, perge in virum tuum male ingerere TE SCIRE OPORTET] tu scire debes, quòd tristis sim. SED DISSIMVLAT MALVS] sed per malitiam dissimulare: vel sic, sed dissimulat, quia malus sit. *Malus* nomen est adiectiuum, verbum cui adiacet declarans. sic apud Horatium multis locis exempli causa, oda 28 lib 1. *At tu nauta vagæ ne parce malignus arenæ Ossibus, & capiti inhumato particulam dare*, &c. Idem Satyra 6. lib 2 *si veneror stultus, nihil horum*, &c. ad quæ videre licet, quæ notauimus. PALLAM, subintellig. tu mihi abstulisti. NIHIL EQVIDEM PAVEO, NISI VNVM] nulla res me pauere facit nisi vna. PALLA PALLOREM INCVTIT] *παρήχησις*: & ex ea iocu. quasi palla pallorem afferat: sed hoc significat pallæ, quam scit se abstulisse, mentionem sibi pallorem incutere. AVT TV NE CL. ME COMES. PR.] id est, at tu committere non debebas, vt clam me & sine me comesses prandium. sic loquimur, cum ei insultamus, qui dat tandem, aut dedit suæ culpæ pœnas, simúlque culpam ab eo contractam & commissam, propter quam plectitur, commemorauimus. sic Virgil. lib. 8 Æneïdos, *at tu dictis, Albane, maneres.* Sic Marcus Tullius epist. 1. libro 1 ad Atticum, *hoc totum ... curabo vt habeas, & quoniam te cùm scripta, tum res mea delectant, iisdem ex libris perspicies, & quæ gesserim, & quæ dixerim, aut ne poposcisses.* Idem pro Flacco. *Sed concedo id quoque: placuit oppidum: regio delectauit, emisses.* Idem libro 3. de Natur deorum. *In hominum vitiis ais esse culpam. Eam dedisses hominibus rationem, quæ vitia, culpámque excluderet.* PERGE IN VIRVM] perge tu mulier in virum. subintell. maledicta ingerere. NVTAT, NE LOQVAR] nutu mihi significat ne loquar NEQVE NICTO] id est, neque oculis significo. suprà in Asinaria. *Nec illa vlli homini nutet, nictet, annuat.* quem locum profert Nonius in verbis *nutare* & *nictare*. Consulendus & Festus in verbo *nictare*. EQVIDEM AD PHRYGIONEM CENSEO.] equidem censeo vt ad Phrygionem redeas. REFER] ad vxorem tuam. RESPONSAT?] ferociter, & contumaciter respondent? Horatius translatè vsurpauit Satyra 7. libro secundo, *Responsare Cupidinibus &* contem-

contemnere honores Fortis, &c. & epist. 1. libro 1. *An qui fortuna te responsare superba Liberum, & erectum praesens hortatur, & optat?* NVGAS AGIS] nugas loqueris, nugaris, suprà in Aulular. *non ego nunc nugas ago*. POTIN' VT MIHI MOLESTVS NE SIS?] potésne facere, vt mihi molestus non sis? NON TE APPELLO] non te alloquor, non te nomino, non tecum verba facio. AVFER MANVM] Menaechmus vxorem suam leniter contrectabat, & demulcebat. at illa ferociter, & iracundè manũ eius remouet, ac repellit. SIC DATVR] sermo castigantis, & poenas sumentis, aut poenas sumtas esse gaudentis. sic suprà eadem scena. PROPERATO ABSENTE ME COM. PR.] ironia est aliàs, audeto sine me properè comesse prandium. Proinde ac si dicat, posthac, si sapies, cùm videas te taleis facti dare poenas quod me absente prandium comedisti, non audebis eãdem culpam committere. nam quantumuis stulti, damnis, & poenis, sapiunt. POST ANTE AEDEIS CVM CORONA, &c.] cohaerent haec cum superiore versu. Et est hic quoque ironia, hoc modo, pòst, hoc est, posteaquam absente me, prandium comesse properaris, audeto me pro foribus cum corona ex floribus cõcinnata, ebrius deridere: vt fecisti. quorum nunc factorum das poenas meritas. vel sic, pòst, cùm taleis poenas tui facti dederis: tum ante aed. is me, vt lubebit, cum corona derideto ebrius: quasi dicat, te tam insipientem fore non puto, vt facias. nam hae poenae, quibus nũc plecteris, te à talibus ausis reuocabunt, retrahent, ac deterrebunt. INTRO TETVLI PED.] intuli pedem. CVM CORONA FLOREA.] cum corona ex floribus connexis, concinnata. CVM NEGABAS MIHI ESSE SAN. SINC.] suprà. *non tibi sanum'st, adolescens, sinciput, vt intellego* Errabat autem Peniculus. nam is, quem cum corona viderat, & cum quo locutus erat, Menaechmus Sosicles erat, nõ hic quicum nunc loquitur, & quem sua vxor obiurgat. QVIN VT DVDVM DIVORTI ABS TE, RED. NVNC D. D.] immo verò, posteaquam dudum abs te digressus sum, nunc denique, seu nunc tandem reuertor domum. NON MIHI CENSEBAS ESSE, &c.] non mihi facultatem esse putabas tui vlsciscendi? non me putabas habere quo pacto te vlciscerer? POL HAVD ROGEM TE, SI SCIAM] sic saepè loquitur, vt suprà eadem fab. non regem, si nouerim. O HOMINEM MALVM VT DISSIMVLAT!] ô hominem malitiosum, quàm dissimulat! vel quo pacto dissimulat! quàm confidenter, & impudenter dissimulat! suprà, eadem scena. *scit: sed dissimulat malus*. OMNIA HERCLE EGO EDICTA VI] omnia hercle ego tuae vxori narraui, seu exposui. PROFITERI] palàm fateri. ATQVE ADES] animo, subintell. *ades* autem, imperatiui modi est, praesentis temporis verbi, *adsum*. PALLA SVRREPTA'ST TIBI] legendum videtur quibusdam, *Palla surrepta'st mihi?* hoc primum. deinde huius lectionis sentẽtia, & ratio, explicanda est. Postremò, recepta examinãda. Dico igitur huius lectionis, quã secuti sumus, hanc esse rationem ac sententiam. Dixerat Menaechmi surrepti vxor. *Palla mihi'st domi surrepta* Menaechmus vxorem illudens, & omni ratione furtũ à se factum infitiari studens, denique quid vxor dicat, se intelligere dissimulans, vxoris verba iterans, quaerit ab vxore, an palla sibi surrepta, hoc modo. *Palla surrepta est mihi?* Quę sequũtur proximo versu, hanc coniecturam confirmant, Viden' vt te scelestus captat? huic surrepta est, non tibi. id est, vidésne, ô mulier, quo pacto scelestus iste te captat? hoc est, quomodo te captioso, & fallaci, & ambiguo sermone capere conetur, quasi dixeris pallã non tibi sed ei esse surreptam, Atqui, ô Menaechme, palla huic mulieri, vxori tuae surrepta est, nõ tibi. Alij, qui lectionẽ receptã retinẽt, in quibus ego sum, in magnas & molestas se angustias compingunt, ac redigunt: & partim sic explicant, *Palla surrepta est tibi?* id est, dicisne, vxor, pallam à te esse surreptã? quam explicationẽ prorsus improbo partim sic, dicisne, pallam pro te, & ad vsum tuum esse surreptam? quarũ explicationem vtraque cum propemodum ineptũ, neque satis cum iis, quae deinceps sequuntur cohaerentem, aut consentientem sententiam, continere videatur, neque tamen vlla talis scripturae explicatio, melior reperiri queat, satis magno, inquiunt illi, argumento est receptam scripturam, esse suspectam, & fortassis adulterinam. Verumtamen ego nihil mutandum censeo, & duarum posteriorum explicationum, secundam primae longè antepono, quod mox ostendam. VIDEN' VTI SCELESTVS TE CAPTAT?] vidésne mulier, vt scelestus te captet, verbis capere conetur? *scelestus*, positum καταχρηστικῶς, pro improbo. nam propriè scelestus eum significat, vel qui impius est, siue in deos, siue in patriam, siue in parenteis, eósve, qui nobis parentum loco esse debent, vel qui manus habet sanguine inquinatas. hoc est, qui liberum hominem interemit: quem etiam impurum Latini appellant. Fortassis autem hic legendum est, *Viden' vt te scelestus captat*: nam libri omnes, quos quidem viderim, habent, *Viden' vti scelestus captat?* sine prouocabulo, *te*: quod tamen vel subintelligendum est, vel reponendum vt à Plauto positum. HVIC SVRREPTA'ST NON TIBI] si legamus suprà, *palla surrepta'st mihi?* haec sic erunt explicãda: huic mulieri vxori tuae surrepta est palla, non tibi. sin receptã tueamur, quod tutius est, haec sic explicabimus: huic vicinae meretrici, Erotio, non tibi, hoc est, in huius Erotij, non in tuũ vsum, ô mulier, palla surrepta est. NAM PROFECTO TIBI SVRR. SI ESSET] nam si palla tibi, i. in vsum tuũ à viro tuo surrepta esset, ô mulier, salua nũc esset. nunc autem in vsum huius meretricis Erotii, surrepta est si quis probabit alteram lectionem: hic locus sic erit explicandus. Nam, si palla, ô Menaechme, tibi surrepta, hoc est, abs te clàm ablata, & ab vxore recuperata esset: salua nunc esset. Videtur hic versus, vt ingenuè fateor, lectionem vulgatam, ac receptam confirmare: illam autem alteram, in qua *mihi*, pro, *tibi*, substituitur, contra omnium librorum auctoritatem, coarguere, ac refellere. NIHIL MIHI TECVM EST] nil mihi negotij tecũ est, Penicule, inquit Menaechmus, ego te nõ appello, sed vxorẽ. ego nõ tecum loquor, sed cum vxore. MENAECHMVS QVIDAM] virum suum significat. Namquamuis duo Menaechmi sint, tamen nullum alium Menaechmum, praeter virum suum nouit, hoc quidem tempore. ET EGO] subintell. te arguo. VIN' AFFERRI NOCT. QVAE TV, TV, VSQ. &c.] alludit ad noctuae vocem, seu cantum, tu, tu, seu tou, tou nam vocalis, u, sic olim à Romanis proferebatur, & sic proferri debet, cum longa est, secus, si breuis, nam tum vt ὑψιλὸν, Graecorum proferẽda est: vt in fuga, super cuminum, maximus, optumus, lacruma, & lacrumo, obstupeo, recupero, dissupo, & similibus. quin in nonnullis omnibus etiam si longa est, tamen, vt y. pronuntiandam arbitror: exempli causa. in *mus*. quoniam perspicuè ducit originem, à Graeco μῦς. NON DEDISSE] me subint. sed nónne hic peierat Menaechmus? quod non temerè faciebant veteres illi. Itaque fortassis habet aliquam in his verbis latebram, in qua delitescat, ne se periurio obstringat: Licetne dicere, eum idcirco non peierare, quia in animo habet pallam ab Erotio repetere, & ad vxorem referre. IMMO H. VERO NOS NON F. D.] immò verò per Herculem nos adiu-

ramus, nos falsum dicere. SED SIC VTEND. D.] sic, cum gestu aliquo hic pronuntiandum, vt & alibi in similibus locis admonuimus. EGO DOMVM?] subintell. nunquam introibo? QVID MIHI FVTVRVM'ST QVI T. F. O. D.?] quid mihi pretij, aut mercedis persoluetur, qui tibi viri tui furtum indicaui? CVM VIRO, CVM VX. DII VOS P.] id est, & virum, & vxorem dij vos perdant. ME PLANE EXCIDISSE, &c.] me planè eiectum esse, &c. mihi omnem tibi spem ex hac familia petendi præcisam esse intelligo. MALE MIHI VXOR SESE F.] hæc ab vxore degressus, loquitur Menæchmus. CVM EXCL. F.] lego, *cùm excludit foris.* vt suprà, *parasito excluso foris.* QVO INTROMITTAR] quò introducar, &c. intromitti, seu introduci, & excludi, inter se opponuntur. Sic Marcus Tullius libro 3. Accus. *hic solus intro reducitur: ceteri sæpè frugalissimi homines excluduntur.* SI TIBI DISP. P.] apostrophe ad vxorem absentem. ECQVID HIC EST IANITOR?] id est, numquid ad has foreis est ianitor? al. ecquis hic est ianitor? hoc est, num aliquis hic est ianitor?

EROTIVM, MENAECHMVS surreptus.

Er. *QVis hic me quærit?* Me. *sibi inimicus magis, quàm ætati tuæ.*
Er. *Mi Menæchme, cur ante ædeis adstas? sequere intrò.* M. *mane.*
Scin' quid est, quòd ego ad te venio? Er. *scio, vt tibi ex me sit volup.*
Me. *Immò ædepol pallam illam amabo te, quam tibi dudum dedi,*
Mihi eam redde. vxor resciuit rem omnem, vt facta est, ordine.
Ego tibi redimam bis tanto pluris pallam, quàm voles.
Er. *Tibi dedi equidem illam, ad Phrygionem vt ferres paulò prius:*
Et illud spinther, vt ad aurificem ferres, vt fieret nouum.
Me. *Mihi vt tu dederis pallam, & spinther? nunquam factum reperies.*
Nam ego quidem postquàm illam dudum tibi dedi, atque abij ad forum,
Nunc redeo: nunc te post illa video. Er. *video quam rem agis.*
Quia commisi, vt me defrudes, ad eam rem affectas viam.
Me. *Neque ædepol te defraudandi causa posco, quin tibi*
Dico vxorem resciuisse. Er *nec te vltrò oraui, vt dares.*
Tute vltrò ad me detulisti, dedisti eam dono mihi.
Eandem nunc reposcis patiar, tibi habe, aufer. vtere
Vel tu, vel tua vxor, vel etiam in oculos compingite.
Tu huc, post hunc diem, pedem intrò non feres, ne frustra sis,
Quando tu me bene merentem, tibi habes despicatui.
Nisi feres argentum, frustra me ductare non potes.
Aliam posthac inuenito, quam tu habeas frustratui.
Me. *Nimis iracundè hercle, tandem heus tu, tibi dico, mane,*
Redi. Er. *etiámne adstas? etiam audes mea reuerti gratia?*
Me. *Abijt intrò, occlusit ædeis. nunc ego sum exclusissimus,*
Neque domi, neque apud amicam mihi iam quicquam creditur.
Ibo, & consulam hanc rem amicos, quid faciendum censeant.

QVAM AETATI TVAE] id est, quam tibi. VOLVP.] voluptas suprà in Asinar. extrem. *Hic senex si quid clam vxorem suo animo fecit volup.* &c. Consule Nonium. VT FACTA EST] quo pacto facta sit. TIBI DEDI EQVIDEM ILLAM, &c] hoc loco nouus error exoritur ex geminorum Menæchmorum similitudine, quæ tanta est, vt internosci non possint. VT FIERET NOVVM] vt renouetur NVNC TE POST ILLA VIDEO] id est, nunc primùm posteaquam pallam tibi dedi atque abs te discessi, te video. QVIA COMMISI, VT DEFRVDES, &c.] quia mea stultitia, & credulitate nimia factū est, vt me defraudare possis, me defraudare cogitas. *Defrudes* autem habent etiam nostri libri veteres: & verò ita loquebantur antiqui suprà in Asinaria, *Tun' ego defrudem, cui ego [illegible]. Nisi quid tu porrò vxorem defrudaueris?* dicebant tamen & *defraudare.* Consule Nonium. AD EAM REM AFFECTAS V.] ad me defrudandam consilium, & studium tuum confers. affectare viam, etiam in Aulular. vsurpauit, *vt me depone* [illegible] *effectat viam.* ad quem locum plura. NEC TE VLTRO ORAVI VT D.] non ego prior te oraui, vt mihi pallam dares, sed tu non rogatus, eam ad me detulisti. VEL ETIAM IN OCVLOS C.] vel etiam in oculos conijcite, ac defigite. stomachose dicuntur hæc à meretrice, quæ putat se huic Menæchmo pallam & spinther. vt sibi reconcinnenda curaret, dedisse, cum alteri Menæchmo eius fratri germano, & gemino dederit. Cum autem videatur eos monere, vt diligentissimè pallam custodiant. nam qui in oculis, seu intra oculos, quibus nihil carius est, seruanda sunt carissima sint. necesse

est: tamen

est; tamen quia oculi nihil alienum intrà se ferre possunt, non pallæ custodiam eis suadere, sed dolorem, & cæcitatem optare, ac precari videtur. Præterea non dicit, *in oculis custodite*, quod visum esset ἀφελῶς dictum, sed *in oculos compingite*: quod non nisi inimico, ac maleuolo animo dictum intelligi potest. Nam compingere in oculos, sic dictum vt compingere in carcerem. suprà in Amphitr. princ. *Quid faciam nunc si tres viri me in carcerem compegerint?* PEDEM INTRÒ NON FERES] non introibis. NE FRVSTRA SIS] ne te frustrere, ne erres. suprà in Bacchid. *Quid? illam meretricémne censes esse? MI. quippini. CH. frustra es.* Horat. Sat. 3. lib. 2 *ò bone, ne te Frustrere, insani & tu, stultique propè omnes.* &c. Plaut. Rud. *Ego daturus tibi nihil sum, ne tu frustra sis.* TIBI HABES DESPICATVI. sic dictum, tibi habes despicatui, vt tibi habes ludibrio. FRVSTRA ME DVCTARE NON POTES] vel frustra me ductare non potes, dixit, pro frustra me lactare non potes: promissis inanibus me inducere non potes. vel me ductare, posuit, pro me ducere, vt ex meo concubitu, & complexu voluptatem capias, atque animo tuo morem geras. Sic enim dicimus, ductare scortum, *frustra* autem, id est, sine nummis, & mercede QVAM TV HAB. FR.] quam tu frustreris, seu decipias, atque illudas. OCCLVSIT AEDEIS] clausit ædeis, obdito pessulo, obserauit ædeis. supra in Mostellaria, *Clauim cedò, atque abi intrò, atque occlude ostium.* EXCLVSISSIMVS] superlatiuum fecit ex participio, exclusus. Sic Marc. Tull. in orat. pro Cæcina dixit, *armatissimi ibi sed proinde valebit, quasi armatissimi fuerint, si reperientur, ita parati fuisse, vt vim vitæ aut corpori potuerint afferre.* Sic noster Plautus dixit, ipsissimus, oculeissimus, & simil quæ suis locis obseruabuntur. ET CONSVLAM HANC REM AMICOS, &c.] consulam de hac re amicos. &c.

MENAECHMVS Sosicles, MVLIER.

Nimis stultè dudum feci, cùm marsupium,
Messenioni cum argento concredidi,
Immersit aliquò sese credo in ganéum.

Mu. *Preuisam quàm mox vir meus redeat domum.*
Sed eccum video, salua sum, pallam refert.

Me. *Demiror vbi nunc ambulet Messenio.*

Mu. *Adibo, atque hominem accipiam, quibus dictis meret,*
Non te pudet prodire in conspectum meum,
Flagitium hominis, cum istoc ornatu? Me. *quid est?*
Quæ res agitat te mulier? Mu. *etiamne impudens*
Mutire vnum verbum audes, aut mecum loqui?

Me. *Quid tandem admisi in te, vt loqui non audeam?*

Mu. *Rogas me? ò hominis impudentem audaciam!*

Me. *Non tu scis mulier, Hecubam quapropter canem*
Graij esse prædicabant? Mu. *non equidem scio.*

Me. *Quia idem faciebat Hecuba, quod tu nunc facis.*
Omnia mala ingerebat, quemquem adspexerat:
Itaque adeo iure cœpta appellari est canis.

Mu. *Non istæc ego flagitia possum perpeti.*
Nam me meam ætatem viduam esse mauelim,
Quàm istæc flagitia tua pati, quæ tu facis.

Me. *Quid id ad me, tu te nuptam possis perpeti,*
An sis abitura à tuo viro? an mos est ita hîc.
Peregrino vt aduenienti narrent fabulas?

Mu. *Quas fabulas? non, inquam, patiar præter hac,*
Quin vidua viuam, quàm tuos mores perferam.

Me. *Mea quidem hercle caussa vidua viuito*
Vel vsque dum regnum obtinebit Iuppiter.

Mu. *At mihi negabas dudum surripuisse te,*
Nunc eandem ante oculos attines. num te pudet?

Me. *Heu, hercle mulier multum & audax & mala es.*
Tun' tibi hanc surreptam dicere audes, quam mihi
Dedit alia mulier, vt concinnandam darem?

Mu. *Ne istuc mecastor iam patrem arcessam meum,*

Atque enarrabo tua flagitia, quæ facis.
I, Decio, quære meum patrem, tecum simul
Vt veniat ad me. ita rem mihi esse dicito,
Iam ego aperiam istæc tua flagitia. ME. *sanan' es?*
Quæ mea flagitia? MU. *cùm pallam atque aurum meum*
Domo suppilas vxori tuæ, & tuæ
Degeris amicæ. satin' hoc rectè fabulor?

Me. *Quæso hercle mulier, si scis monstra quid bibam,*
Tuam qui possim perpeti petulantiam?
Quem tute hominem esse me arbitrare, nescio.
Ego te simitu noui cum Parthaone.

Mu. *Si me derides, at pol illum non potes,*
Patrem meum, qui huc aduenit, quin respicis?
Nouistin' tu illum? Me. *noui cum Calcha simul*
Eodem die vidi illum, quo te ante hunc diem.

Mu. *Negas nouisse me? negas patrem meum?*

Me. *Idem hercle dicam, si auum vis adducere.*

Mu. *Æcastor pariter hoc atque alias res soles.*

CVM MARSVPIVM MESSENIONI CVM ARG. CONCR.] vt alibi dixit, ibi, *obsoluit marsupium Huic istuc quod habes.* MEN. *atque adepol tu me monuisti probè. Accipe. iam hoc scibo vtrùm hæc me mage amet, an marsupium.* IMMERSIT ALIQVÒ SESE, &c.] sese penitus coniecit in ganeum aliquod: tralatio est. sic suprà, *quando contionem mediam me immersi miser.* *Ganeum* autem inquit Festus, locum abditum, & veluti sub terra dixerunt, Terentius in Adelph. *Vbi illum quæram? credo abductum in ganeum Aliquò,* &c. Donatus, *Veteres ganeum meretricum tabernam dixerunt, ἀπὸ τῆς γῆς, quòd ea sint in terra siue sub terra, non, vt cenacula, suprà.* Consule & Nonium. PROVISAM QVAM MOX, &c.] foras egressa visam seu porrò visam, &c. Terent Andr. *Prouiso quid agat Pamphilus,* SED ECCVM VIDEO] nouus error hîc vxori Menæchmi surrepti obiicitur, cum se putat virum suum videre, quæ fratrem eius videt, cum palla, quam similiter errans Erotium ei dederat, vt eam reconcinnādam curaret. ATQVE HOMINEM ACCIPIAM QVIBVS D. M] atque hominem acri et obiurgabo, & maledictis insequar. sic ferè Cicero libro 1. Accus. ibi, *Iste qui aliquanto plus cogitasset malè accipi Verbis Rabonium.* FLAGITIVM HOMINIS, &c.] suprà eadem fab. *Flagitium hominis subdole, ac minimi pretij!* MVTIRE VNVM VERBVM &c] mutire, & mu facere, quod muti solent. suprà in Curcul. *Non mutit cardo: est lepidus.* In Mostell. *Intus caue mutire quenquam siueris.* NON TV SCIS, MVLIER, HECVBAM QVAPROPTER CANEM, &c.] Hecubam, velut canem, Græci lapidibus insectati sunt, quia maledicta in vniuersum Græcorum exercitum assiduè ingerebat. Nonnulli etiam eam in canem versam esse tradiderunt. Iuuenal. Satyr. 10 de Priamo, *Sxutus ille vtrumque hominis, sed torua canino Latrauit rictu quæ post hunc vixerat vxor.* M. Tull. Tusc. quæst. 3. *Hecubam autem propter animi acerbitatem quandam, & rabiem, fingi in canem esse conuersam.* OMNIA MALA INGEREBAT, QVENQVEM ADSPEXER.] omnia maledicta in Græcos cōgerebat quemcumque adspexerat. MEAM ÆTATEM] quandiu viuam. AN MOS EST ITA HIC, &c.] an mos talis est Epidamni, vt peregrino aduenienti narrent res inaneis, & quæ nihil ad eius rem attinent? PRAETER HAC] præterea: amplius. Idem in Rudent. *si præterhac Vnum verbum faxis hodie, ego tibi comminuam caput*: QVAM TVOS MORES PERF.] subintell. *potius*, sic apud Græcos subintelligitur interdum μᾶλλον. Homer. Ἰλ. α. *βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι.* MEA QVIDEM HERCLE CAVSA, &c.] id est, tu verò, quod quidem ad me attinet, æternum vidua viue. mea causa, ἐμοῦ ἕνεκα. sic suprà in Epid. *Dum sine me quæras, quæras mea causa vel medio in mari.* VEL VSQVE DVM REGNVM OBTINEBIT IVP.] vel eò vsque dum regnabit Iupiter: hoc est, æternum. ANTE OCVLOS] meos subintell. ATTINES] tenes, retines. suprà, eadem fabula, *ita me attinuit: ita me detinuit.* DECIO] puerum Decionem vocat, eúmque ad patrem mittit, vt illum arcessat. ITA REM MIHI ESSE DICITO] Ita negotium meum postulare dicito, vt veniat. Eo loco rem meam esse dicito, vt opus sit eum nunc ad me venire. sic suprà in Bacchid. *iam facite in biclinio Cum amica sua vterque accubitum eatis, ita negotium est* SVPPILAS VX] suffuraris vxori. suppilare, inquit Nonius, est inuolare, vel rapere, à pilorum raptu, vnde & furtum passi, compilati dicuntur. Plautus Trucul. *Hæc iam video fieri, suffuror, suppilo, de præda prædam capio.* cetera exempla legito apud Nonium. Sed credibilius est, hæc verba, cōpilare, suppilare, vnius esse originis: & à Græca voce φιλητής, & mutata adspirata in tenuem, πιλητής, quæ furem significat, esse nata: quod & Simeoni Bosio videbatur. ET TVAE DEGERIS AMICAE] & ad tuam amicam defers, sic infrà scena prox. *Mea ornamenta iam ad meretrices degerit.* SATIN' HOC RECTE FABVLOR?] satisne hoc loquor? MONSTRA, QVID BIBAM, TVAM QVI POSS. PERP. PETVL.] monstra, seu doce, quod medicamentum bibam, quo tuam maledicentiam perferre possim tralatio, seu potius allegoria à medicis, & pharmacopolis, qui dant medicamēta quædam quibus quis epotis, aut venenum impune sumere potest, aut iam sumtū tolerare atque adeo superare. SIMITV] simul in Mercat. *Ita tres simitu res agenda sunt, vbi vnam occeperis.* CVM PARTHAONE] Parthaon.

Parthaon, pater Oenei, Ætoliæ regis, Deianiræ patris. QVIN RESPICIS?] cur non retro aspicis. NOVI CVM CALCHA SIMVL] noui cum Calchante simul. profert hunc locum Priscian. lib 6. his verbis, *in as autem terminantia genitiuum Græcum, o, in, i mutata faciunt Latinum genitiuum, vt* κάλχας, κάλχαντος, hic Calchas, Calchantis, *quamuis hic Calchas, huius Calcha antiquissimi declinabant.* Plaut. in menæch. *Nouistin' tu illum?* &c. hactenus Prisc. Eadē ratione ex his nominibus Græcis schema, tis, chlamys, dis. lāpas, dis, fecerunt Latini nomina Latina, & inflexerūt Latinè, schema, mæ, mæ, am. chlamyda, dæ, dæ, am. lampada, dæ, dæ, dam.

SENEX, MVLIER, MENÆCHMVS Sosicles.

Vt ætas mea'st, & vt huic vsus facto est;
Gradum proferam, progredi properabo.
Sed id quàm facile sit mihi haud sum falsus.
Nam pernicitas deserit, consitus sum
Senectute, onustum gero corpus, vires
Reliquere. vt ætas, mala merx est ergo!
Nam res plurimas pessimas, cùm aduenit, affert.
Quas si autumem omneis, nimis longus sermo sit,
Sed hæc res mihi in pectore & corde cura est.
Quídnam hoc sit negotij, quòd filia sic
Repentè expetit, ad sese, me, vt irem,
Nec, quid id sit mihi certius facit,
Quid velit, quídue arcessat.
Verùm propemodum iam scio, quid siet rei.
Credo cum viro litigium natum esse aliquod.
Ita istæ solent, quæ viros subseruire
Sibi postulant, dote fretæ, feroces.
Et illi quoque haud abstinent sæpe culpa.
Verum est modus tamen, quoad pati vxorem oportet.
Nec pol filia vnquam patrem arcessit ad se,
Nisi aut commissi, aut iurgij est caussa.
Sed quicquid id est, iam sciam, atque eccam eam ipsam
Ante ædeis, & eius tristem virum video.
Id est quod suspicabar.
Appellabo hanc, ibo aduorsum. Mu. *salue multum mi pater.*

Se. *Salua sis. saluane? aduenio, sed cur arcessi iubes?*
Quid tu tristis es? quid ille autem abs te iratus distitit?
Nescio quid vos velitati estis inter vos duos.
Loquere, vter meruistis culpam, paucis, non longos logos.

Mu. *Nusquam equidem quicquam deliqui, hoc primùm te absoluo pater.*
Verùm viuere hîc non possum, neque durare vllo modo.
Proin tu me hinc abducas. Se. *quid istuc autem est?* Mu. *ludibrio pater*
Habeor. Se. *vnde?* Mu. *ab illo quoi me mandauisti, meo viro.*

Se. *Ecce autem litigium, quoties edixi tandem tibi,*
Vt caueres, neuter ad me iretis cum quarimonia?

Mu. *Qui ego istuc, mi pater, cauere possum?* Se. *méne interrogas?*
Nisi non vis. quoties monstraui tibi, viro vt morem geras?
Quid ille faciat, ne id obserues? quò eat? quid rerum gerat?

Mu. *At enim ille hinc amat meretricem ex proximo.* Se. *sanè sapit.*
Ob istanc industriam, etiam faxo amabit amplius.

Mu. *Atque ibi potat.* Se *tuan' quidem illa caussa potabit minus,*
Siue illic, alibi libebit? quæ hæc, malùm, impudentia est?
Vna opera prohibere ad cenam ne promittat, postules.
Neque quemquam accipiat alienum apud te. seruiren' tibi
Postulas viros? dare vna opera pensum postules,
Inter ancillas sedere iubeas, lanam carpere.

Mu. *Non equidem mihi te aduocatum pater adduxi, sed viro.*
Hinc stas, illinc caussam dicis. Se. *si ille quid deliquerit*
Multo tanto illum accusabo, quàm te accusaui, amplius.
Quando te auratam & vestitam bene habet: ancillas, penum,
Rectè præbet, melius sanam, est, mulier, mentem sumere.

Mu. *At ille suppilat mihi aurum, & pallam ex arcis: modò*
Me despoliat, mea ornamenta iam ad meretrices degerit.

Se. *Malè facit, si istuc facit: si non facit, tu malè facis,*
Quæ insontem insimules. Mu. *quin etiam nunc habet pallam pater,*
Et spinter, quod ad hanc detulerat, nunc quia resciui, refert.

Se. *Iam ego ex hoc vti factum est scibo: ibo ad hominem, atque alloquar.*
Dic mihi istuc Menachme, quod vos dissertatis, vt sciam.
Quid tu tristis es? quid illam autem iratam abs te destituis?

Me. *Quisquis es, quidquid tibi nomen est senex, summum Iouem,*
Deósque detestor. Se *qua de re, aut cui rei, rerum omnium?*

Me. *Me neque isti malè fecisse mulieri, quæ me arguit*
Hanc domo abs se surripuisse, atque abstulisse deierat.
Si ego intra adeis huius vnquam, vbi habitat, penetraui pedem,
Omnium hominum exopto vt fiam miserorum miserrimus.

Se. *Sanusne es, qui istuc exoptes, aut neges te vnquam pedem*
In eas ædes intulisse, vbi habitas, insanissime?

Me. *Tun' senex ais habitare me hic in illisce ædibus?*

Se. *Tu negas?* Me. *nego hercle verò* Mu *nimio hæc impudenter negas,*
Nisi quo nocte hac emigrasti. Se. *concede huc filia.*
Quid tu ais? num hinc emigrasti? Me. *quem in locum, aut rem, obsecro?*

Se. *Non edepol scio.* Mu. *profectò ludis te hic, non tute tenes?*

Se. *Iam verò Menachme satis iocatus es, nunc hanc rem age.*

Me. *Quæso quid mihi tecum est? vnde, aut quis homo tu es? quid feci ego*
Tibi, aut adeò isti mihi molesta' st quoquo modo?

Mu. *Viden' tu illi oculos virere? vt viridis exoritur color*
Ex temporibus atque fronte, vt oculi scintillant, vide.
Quid mihi melius est, quàm, quando illi me insanire prædicant,
Ego me assimulem insanire, vt illos à me absterream?

Mu. *Vt pandiculans oscitatur? quid nunc faciam mi pater?*

Se. *Concede huc mea nata ab istoc quàm potes longissimè.*

Me. *Euoe, Euie, Bromie, quo me in syluam venatum vocas?*
Audio, sed non abire possum ab his regionibus.
Ita me illa ab læua rabiosa fœmina obseruat canis.
Post autem illic hircus alius, sæpe ætate in sua
Perdidit ciuem innocentem falso testimonio.

Se. *Væ capiti tuo.* Me. *ecce Apollo mihi ex oraculo imperat*
Vt ego illi ocu'os exuram lampadibus ardentibus.

Mu. *Perij, mi pater, minatur mihi oculos exurere.*
Me. *Hei mihi, insanire me aiunt, vltrò cùm ipsi insaniunt.*
Se. *Filia.* MU. *hem quid est? quid agimus?* Se. *quid si ego huc seruos citò?*
Ibo, abducam, qui hunc hinc tollant, & domi deuinciant,
Priusquam turbarum quid faciat. Me. *amplius enimuerò nisi*
Occupo aliquod mihi consilium, hi domum me ad se auferent.
Pugnis me vetas in huius ore quicquam parcere?
Ni iam ex meis oculis abscedas in malam magnam crucem,
Faciam quod iubes, Apollo. Se. *fuge domum quantum potes,*
Ne hic te obtundat. MU. *fugio: amabo, obserua istunc mi pater,*
Ne quò hinc abeat. súmne ego mulier misera, quæ illhæc audio?
Me. *Haud malè illhanc amoui: nunc hunc ego impurissimum,*
Barbatum, tremulum, Titanum, Cyeno prognatum patre,
Ita mihi imperas, vt ego huius membra atque ossa, atque artus
Comminuam illo scipione, quem ipse habet. Sed dabitur malum,
Me quidem si attigeris, aut propius ad me accesseris.
Me. *Faciam quod iubes. securim capiam ancipitem, atque hunc senem*
Exossabo, dein dedolabo assulatim viscera.
Se. *Enimuerò illud præcauendum est, atque accurandum mihi,*
Sanè ego illum metuo, vt minatur nequid malè faxit mihi.
Me. *Multa mihi imperas Apollo: nunc equos iunctos iubes*
Capere me indomitos, feroceis, atque currum inscendere,
Vt ego hunc proteram leonem Getulum, olentem, edentulum.
Iam ascendo in currum, iam lora teneo, iam stimulum in manu'st.
Agite equi, facitote sonitus vngularum appareant
Cursu celeri. facite inflexu sit pedum pernicitas.
Se. *Mihin' tu equis iunctis minare?* ME. *ecce Apollo denuò*
Me iubes facere impetum in eum qui stat, atque occidere.
Sed quis hic est, qui me capillo hinc de curru deripit?
Imperium tuum demutat, atque edictum Apollinis?
Se. *Heu, hercle morbum acrem ac durum: di, vostram fidem,*
Vel hic, qui insanit. quàm valuit paulo prius?
Ei derepentè tantus morbus incidit.
Ibo atque arcessam medicum iam, quantum potest.

VT AETAS MEA'ST] qualis mea ætas est : pro mea ætate : prout ætas mea est: quę mala est. scilicet: ET VT HVIC VSVS FACTO EST] & vt huic, meæ ætati, facto opus est : vt huic ætati me facere expedit, &c. al. & vt huic, filiæ meæ, quæ me arcessit. GRADVM PROF. PROGREDI PROPER.] Virg. lib. 4 Æneid. *illa gradum studio celerabat anili.* HAVD SVM FALSVS] haud me fallit. NAM PERNICITAS DESERIT] pedum celeritas me deficit. CONSITVS SVM SENECTVTE] tralatio est ab agris semine aliquo consitis, vt frumento, hordeo, faba. sic Lucretius translate dixit libro 2. *Sol etiam summo de vertice dissupat omnem Ardorem in parteis, & lumine conserit arua.* & Catull. in carm. de Thetidis, & Pelei nupt. *Ipse autem cæca. mentis caligine Theseus Consitus,* &c. Virg. lib. 2. Georg. *iuuat Ismara Baccho Conserere, atque olea magnum vestire Taburnum.* M. Tull. lib. 2. de Nat. deorum, *Indus, qui est omnium fluuiorum maximus, non aqua solùm agros lætificat, & mitigat, sed eos etiam conserit.* Profert totum hunc locum Nonius in *senium*, atque adeò in initio totius operis. ONVSTVM CORPVS] onustum annis, scilicet, duo sunt hæc onera, nam & corpus hic senex gerit : & corporis onus, senectutē, siue annos. sic in Mercat. *quin is ocyus?* SY. *Nequeo mecastor: tantum hoc oneris est, quod fero.* DOR. *Quid oneris?* SY. *annos octoginta quatuor.* M. Tull. in Catone maiore, princip. *senectus plerisque senibus sic odiosa est, vt onus se Ætna grauius dicant sustinere.* Idem ibid. *Annos septuaginta natus (tot enim vixit) Ennius, ita ferebat duo, quæ maxima putantur onera, paupertatem, & senectutem, vt eis pene delectari videretur.* VT AETAS MALA MERX EST ERGO!] Ergo quàm mala merx est, ætas? Profert hunc locum Ennius, vt diximus, docens, veteres ætatem malam dixisse senectutem. Sic Accius in Amph. *An mala ætate manus malè mulcari exemplis omnibus?* NAM RES PLVRIMAS, PESS. CVM ADVEN. AFF.] sic Cæcilius apud M. Tull. in Catone maiore. *Ædepol senectus*

si nil quidquam aliud viti Apportes tecum, quum aduenis: Sequum id sat est, Quòd diu viuendo, multa quæ non vult videt QVAS SI AVTVMEM OMN.] Quas si omneis commemorem, &c. QVÒD FILIA SIC REPENTE EXPETIT AD SESE ME VT IREM] id est, quòd filia sic repentè expetit me ad sese ire. vel sic repentè expetit, vt ego ad sese irem. Sermo est ex duobus generibus confusus. POSTVLANT] ἀξιοῦσι æquum arbitrantur. DOTE FRETAE, FEROCES] dote fretæ & dote feroces, id est claræ, & superbæ, postulant viros sibi subseruire. Hoc habent fere omnes mulieres dotatæ, vt viris imperare velint: & viri qui in vxore ducenda sequuntur & spectant dotem, hoc ferè assequuntur, vt vxoribus suis serui re & parere cogantur. supra in Asinar. *Argentum accepi: dote imperium vendidi*, ad quem versum hæc de re plura ET ILLI QVOQ. H. ABST.] Et viri quoque interdum peccant. VERVM EST MODVS TAMEN QVOD PATI VX &c.] veruntamen modus est aliquis certus, intra quem vxorem viri mores oportet pati *Est modus in rebus*, inquit ille, *sunt certi denique fines*, &c. COMMISSI.] peccati. SALVANE?] res? subintell. sic apud T. Liuium lib. 1 Annal. *quærentique viro satin' salua? minimè, inquit. quid enim salui est mulieri amissa pudicitia?* Idem lib. 6. *confusam eam ex recenti morsu animi cùm pater fortè vidisset, percunctatus, satin' salua? auertentem causam doloris, quippe nec satis eam aduersus sororem, nec admodum in virum honorificam elicuit, comiter sciscitando, vt fateretur eam esse causam doloris, quòd iuncta impari esset*, &c. Idem libro 10. *vix enim salute mutua reddita, cùm obuiam egressus esset satin' salua, inquit, L. Volumni? Vt sese in Samnio res habent? quæ te causa, vt prouinciam tua excederes induxit?* Alij putant *salue* hîc esse aduerbium, & sine diphthongo scribendum. Et item apud Tit. Liuium & in similibus locis. QVID ILLE AVTEM ABS TE IRATVS DISTITIT?] quamobrem ille iratus, abs te longè remotus est, & longè abscessit? Sic autem legendum *distitit*, inquam, à verbo disto: non destitit à verbo desisto, quod hic locum habere non potest. NESCIO QVID VOS VELITATI ESTIS INTER VOS DVOS] profert hunc versum Nonius in voce *velitatio*, quam docet ille significare leuem contentionem, dictam à congressione velitum. Sunt autem velites, milites expediti, & leuiter armati: quod nomen ipsum indicat sunt enim sic dicti, quasi volites Hoc igitur significat senex filiam suam & Menæchmum Sosiclem, quē putat esse filiæ suæ virum, vt & filia ipsa, leuiter inter se propter aliquam sibi incognitam causam, verbis contendisse, & concertasse. VTER MERVISTIS CVLP.] vter vestrûm culpam commeruistis. NON LONGOS LOGOS] non longas verborum ambages, *longos logos*, μακροὺς λόγους. subintelligendum autem est, verbum aliquod facias, aut aliud tale. HOC PRIMVM TE ABSOLVO, PATER] primùm, quantum ad hoc, ego te nihil moror. NEQVE DVRARE, &c.] οὐδὲ καρτερεῖν, &c supra in Amphitr. *Durare nequeo in ædibus*, &c. VNDE] à quo? sic sæpè alias. QVOI ME MANDAVISTI] qui collocat filiam suam in matrimonio. mandare & committere viro filiam, dicitur à Latinis. Ser. Sulpitius ad Cicer. lib. 4 epist. *Licitum est tibi, credo, pro tua dignitate ex hac iuuentute generum deligere, cuius fidei liberos tuos te tutò committere putares.* Terent. And. *Quid Chremes, qui denegarat se commissurum mihi gnatam suam vxorem? id mutauit*, &c. Ne quis autem hoc miretur, nemo cuiquam negotium suum curandum mandat, nisi cui fidem habet. Itaque eius cui mandat fide negotium suum committere dicitur à Latinis: ita vt mandare alicui negotium, & committere, idem valeant. Quòd si pater rectè dicitur filiam suam genero committere, quomodo Terent. & Seruius Sulp. loquuntur; rectè quoque dicetur filiam suam viro, hoc est, genero suo mandare, vt hîc loquitur Plaut. neque obstat, quod mandatum debet esse gratuitum: pater autem qui filiam suam collocat, dat dotem genero: quæ videtur incedere tanquam merces. Dico enim, primùm nonnullos viros domum ducere vxores indotatas: deinde dotem, neque mercedem esse, neque mercedis gratia dari, sed vt vir vxoris iugum quod subiit & onus matrimonij sibi à patre & socero impositum, faciliùs tolerare queat. Postremò merces non solet dari ab eo qui opus faciendum locauit nisi opere perfecto. at datur genero à socero, statim vt contractæ sunt nuptiæ, etiam antequàm vir vxorem domum ducat. NISI NON VIS] cauere istuc non potes, quia non vis. nihil est quod tibi obstet, quominus istud caueas? nisi quod non vis. cauere istuc potes, nisi non vis, id est, si modò velis. QVOTIES MONSTRAVI TIBI, VIRO VT MOREM GERAS?] quoties præcepi tibi, vt te viro morigeram præbeas? HINC AMAT MERETRICEM EX PROXIMO.] sic solet Plautus, primo loco ponit genus, aut id, quod latius patet. deinde quod est contractius, Meretricem amat, inquit, hinc, id est, ex hoc loco, deinde subiungit quiddam illustrius, ex proximo. SANE SAPIT.] sapit, qui animo suo morem gerit, & qui sibi facit bene, & qui iucundè viuit. sententia popularis, & multitudini plausibilis. sic Horat. oda xi. libro 1. *sapias: vina liques, & spatio breui spem longam reseces* OB ISTANC INDVSTRIAM, FAXO, &c.] quia istam industriam & diligentiam adhibes in obseruado viro, quid rerum geras, fecero, vt magis amet. QVAE HAEC, MALVM, IMP.?] stomachose pronuntiandum, quæ hæc tua, malùm, impudentia est? *malùm*, aduerbium est, animi indignationem & stomachum declarans. VNA OPERA PROHIBERE, &c.] eádem opera, qua prohibere postulas, ne vir tuus potet alibi, quàm domi possis æquum esse existimare, prohibere, ne cuiquam à quo vocatus sit ad cenam promittat. NEVE QVEMQVAM ACCIP. ALIEN.] néve cuiquam alieno det cenam domi. DARE VNA OPERA PENSVM POSTVL.] eadem opera debeas seu possis postulare, hoc est, æquum esse censere, dare pensum viro: hoc est dare colum, & lanam. pensum, lana est colui circundata, vel quod è colu suspensum esset, vel quòd penderetur, vt, quanti ponderis esset, sciri posset. Virg. Georg. 1. *Nocturna quidem carpentes pensa puellæ* &c. Idem lib. 4. *Carmine quæ capta dum fusis mollia pensa, Deuoluunt, iterum maternas impulit aureis, Victus Aristæi*. &c. Catullus de Pelei & Thetidis nuptiis, *Laneà colum molli lana retinebat amictum*. LANAM CARPERE] Varro lib. 6. de lingua Latina profert hunc locum: sed legit *lanam carere*. Sic enim ille in Menæchmis Plauti, *Inter ancillas sedere iubeas lanam carere* Idem est hoc verbum in Cosmetria Næuij, *Carere à carendo, quòd eam tum pungant, ac deducunt vt careat spurcitia, ex quo tum carminari dicitur lana, cùm caret eo, quod in ea est nequam.* Ne quis autem putet verba Varronis esse mendosa, & apud eum legēdum esse *capere*, vt in exemplarib. Plautinis omnibus legitur. sciendum est, hoc *carere* esse à caro, is, it Caro autem à verbo Græco κείρω ortum est, quod valet tondeo. Dicūt tamen Græci etiam ξαίνειν. ADVOCATVM] sup. in Amph. *Blepharo, quæso vt aduocatus mihi adsis, neue abeas*. &c ad quem locum quid sit aduocatus, diximus. HINC ISTAS ILLINC CAVSAM D.] à me & à mea parte stas, pro illo causā dicis. à me aduocatus es. vt mihi studeas, meámque causam adiuues, & tamen pro illo dicis. SI ILLE QVID DELIQVERIT, MVLTO

TANTO

TANTO &c.] si quid ille peccarit, multo amplius, & tanto amplius illum accusabo, quàm te accusaui. AVRATAM] auro ornatam. MELIVS, SANVM EST, MVLIER, MENTEM SVMERE] ordo est, melius est, mulier, sanam mentem sumere. AT ILLE SVPPILAT MIHI AVRVM &c.] at ille mihi aurum suffuratur, &c. vt hic versus suis numeris cõstet in pronocabulo *ille*, alterum l. exteritur, vt *at ille* sit tribrachus, seu trochæus: & in voce *aurum*, m, non eliditur. DEGERIT] defert, vt suprà eadem fab. *cùm pallam atque aurum meum Domo suppilas vxori tua, & tua degeris amica.* SCIBO] sciam. DISSERTATIS] disputatis, altercamini. DESTITVIS?] solam relinquis? deseris? QVIDQVID TIBI NOMEN EST] quodcunque tibi nomen sit. DETESTOR] valde testor. QVA DE RE, AVT CVI REI RERVM OMN.] qua de re, aut ad quam rem ex rebus omnibus ita Iouem testaris: hæc interponuntur fere Menæchmum aduenam interpellante. ME NEQVE ISTI MALEFECISSE. &c.] hæc pendent ex superioribus illis *Iouem, Deósque detestor.* QVAE ME ARGVIT HANC DOMO SVRRIPVISSE] quæ arguit me hanc pallam, quam fero, tibi surripuisse, & quæ deierat me abstulisse. PENETRAVI PEDEM] intuli pedem &c. sic suprà eadem fab. *Neque huc vnquam postquàm natus sum, intra portam penetraui pedem.* NIMIO HAEC IMP. NEGAS, NISI QVO, &c.] valde hæc impudenter negas, nisi forte nocte hac superiore hinc alias ædeis emigrasti. proinde quasi dicat, vsque ad hodiernum diẽ semper in his ædibus habitasti, postquam ego tibi nupsi. Sed videtur legendum, *nimium hac impudenter negas* &c. NVNC HINC EMIGRASTI?] Alloquitur senex Menæchmum aduenam, quem generum suũ esse putat, similitudine formæ deceptus, vt vxor, & parasitus Erotium. Sic autem legendum, vt edidimus, *num hi emigrasti?* non vt habent omnes libri vulgati *non hinc emigrasti?* NVNC HANC REM AGE] nunc ades animo, & age, quæ sunt in manibus: attende animum ad id negotium, quod agimus, & in quo versamur, neque aliud age. QVAE MIHI MOLESTA'ST QVOQVO MODO] id est, quæ molesta est omnibus modis? VIDEN' TV ILLI OCVLOS VIRERE?] si legimus *virere*, vt habent etiam nostri libri manuscripti intelligemus oculos præ ira luridos, & pallidos esse factos: quod primò adspectu parùm probabile videtur. Nam iratorum oculi non virent, aut pallent, sed rubent potius, & ardent, & flammei sunt, vel Homero teste, qui multorum testiũ instar est. Sic ille ἀχνύμενος· μένεος δὲ μέγα φρένες ἀμφὶ μέλαιναι Πίμπλαντ', ὄσσε δέ οἱ πυρὶ λαμπετόωντι ἐΐκτην. hoc est, illi autem immensus præcordia spiritus atra impleuit, simul ex oculis flamma existit ardens. Quare melius fortasse scribatur, *oculos viere*, hoc est, oculos flecti, ac distorqueri quod notat Camerarius. Verumtamen *oculos virere*, integriorem atque adeo planè veram, & sinceram lectionem esse arbitror. Nam vt flamma dicitur virere, quæ est acris, & valida. vt apud Horat. oda 17 epod. *Virens in Ætna flamma.* & econtrà, quæ languet, marcescere, & languescere, quod Græci dicunt μαραίνεσθαι μαλερὸν πῦρ. dixit Appollonius lib. 3. Argon. Sic & hominis insani oculi non ineptè dicuntur à Plauto virere. hoc est, flammæ virentis instar ardere, & flagrare, & vt continuò loquitur *scintillare*. Quòd si hæc huius scripturæ ratio non placebit, redibimus ad priorem, vt oculos virere intelligamus, luridos fieri propter mentis perturbationẽ scilicet, cuius maximè sunt indices oculi, cuiusque vimmaximè sentiunt oculi. Porrò hanc scripturam, præter alia argumenta, id quod deinceps sequitur, *vt viridis exoritur color ex temporibus*, &c. VT VIRIDIS EXORITVR COLOR, &c.] viridis color, id est lividus, luteus, pallidus. OCVLI SCINTILLANT] ignis scintillas emittere videntur. Sic Apollonius lib. 1. Argon. De Telamone irato, ἦ, καὶ ἐς Ἀγνιάδην Τῖφυν θόρε· τοῖο δ' οἱ ὄσσε Ὄστλιγγες μαλεροῖο πυρὸς ὣς ἰνδάλλοντο. id est, dixit & in Tiphin, Agniadam irruit, oculi autem eius scintillis ignis erant similes Sic Virg. lib. 12. de Turno. *Hic agitur furiis, totoque loquentis ab ore, Scintilla absistunt oculis, micat acribus ignis.* VT PANDICVLANS OSCITATVR?] Festus, *pandiculari*, inquit, *qui toto corpore oscitantes extenduntur, eò quod pandi fiunt:* oscitari autem, seu oscitare, est, vel ob negligentiam & incuriam, vel ob lassitudinem, vel ob somnolentiam, vel ob aliquam corporis infirmitatem, os aperire. EVOE, EVIE, BROMIE &c.] simulat hic Mænechmus aduena se insanire, siue furere, & bacchari. Itaque voces, & vocabula, quibus vtebantur bacchantes, vsurpat. Εὐοῖ, interiectio est, ὀργιαστικόν. euoë. Euius & Bromius, Bacchi sunt nomina. ITA ME ILLA AB LAEVA, RABIOSA FAEM. OBS. C.] ita me illa rabiosa fœmina, & rabiosa canis, ab læua parte obseruat, ne possim abire. significat autem Menæchmus aduena, vxorem fratris sui, sibi adhuc ignotam. ILLIC HIRCVS ALIVS] ille hircus alius qui. &c. significat senem mulieris patrem, quem hircum dicit, tanquam senem olidum, fœtidum, & putidum. VT EGO ILLI OCVLOS, &c.] illi mulieri OCVLOS EXVRAM LAMPADIB. ARD.] maleficis, & sontibus oculos exurebant tædis ardentibus, & insani, furiosíque homines somniabant & dormientes, & vigilantes, se perterreri furiarum tædis ardentibus. QVID SI EGO HVC SERVOS CITO.] quid si ego huc seruos voco. AMPLIVS ENIMVERO NISI OCCVPO &c.] Enimuerò nisi mihi aliquod melius consilium antè capio, hinc domum tanquam insanum, sublimem tollent. Hæc autem loquitur Menæchmus sumissiore voce, vt spectatores soli audiant. PVGNIS ME VETAS IN HVIVS, &c.] hęc nunc clara voce loquitur, vt illos terreat, & Apollinem alloquitur. Vetásne, ô Apollo, me quidquam meis pugnis in huius mulieris ore parcere. Ego vero tibi parebo, neque pugnis meis parcã, sed illam pugnis cõtundam, & comminuam. TITANVM, CYCNO PROGN. P.] profert hunc locum Priscianus libro 6 vbi docet, in multis inueniri à gemino Græco Latinum factum nominatiuum, vt ἐλέφας, ἐλέφαντος, hic elephans, elephantis, & hic elephãtus, elephãti, à genitiuo Græco ἐλέφαντος: similiter hic abacus, huius abaci, à genitiuo græco ἄβακος. Arabs, arabos: arabs, arabis: & arabus, arabi: titan, Titanos: hic Titanus, huius Titani. Plautus in Menæchmis. *Barbatum, tremulum, Titanum*, &c. Titanes autẽ, seu titani Iouem cęlo detrudere conati sunt. Iam verò Cycno prognatum patre dicit, propterea quòd cano capite esset. Plures autem Cycni feruntur: Vnus, Martis filius, quem Hercules occidit: alter Neptuni. tertius, Ligurum rex, Phaëtontis propinquus. Nonnulli hic, *Cælo prognatum patre*, legi volunt, propiùs ad fabulę historiam accedentes. Ego tamen nihil muto. Ordo autem est hic, Nunc ita mihi imperas, vt hũc ego impurissimũ, & vt huius mẽbra atque ossa, atq. artua cõminuã illo scipione, &c. Licet etiã sic explicare, Nunc ego hunc impurissimũ, subintell. *amouebo. Barbarũ*, &c Ita mihi imperas, ô Apollo, vt ego huius ossa, &c ATQ. ARTVA] artus dixerũt veteres in quarta inflexione, & artua, in secũda, teste Nonio in voce, *artus*, vbi hunc locũ profert. DABITVR MALVM] subintell. tibi. ANCIPITEM] ἀμφήκη, ἀμφίδοντον, ἀμφίστομον: vtrinq; secantem. EXOSSABO] ossibus priuabo. suprà in Amphitruone,

Mirum, nisi hic me, quasi murenam, exossare cogitat. DE DOLABO ASSVS, VISO.] id est, minuam minutatim viscera. profert hunc locum Nonius in voce *assulatim*. Idem Plautus in Captiuis, *Priusquam pulsanda assulatim foribus exitium dabo.* Assulæ propriè sunt fragmenta, à marmoriis incædendo marmore dissipata, & disiecta; & eadem ratione omnia, quæ dum quippiam frangitur, aut minuitur, aut deteritur, in longitudinem magis, quàm latitudinem dissiliunt. VT MINATVR] quomodo minatur, vt ego eius minas audio. FAXIT] fecerit. EQVOS IVNCT.] equos iunctos dixit, vt secernat ab ephippiariis qui singulares currunt, aut gradiuntur, & singuli à singulis ab sessoribus regũtur, neque currum trahunt quos κέλητας Græci vocant. sic iunctos leones dixit Virg. lib. 3. Æneid. *Et iuncti currum dominæ subiere leones.* & iunctos equos lib. 2. *cum prima in prælia iunctos Conscendebat equos.* INDOMITOS] nouos & intractatos: à domitoribus non eruditos, quodammodo feros. FEROCEIS] θυμώδεις animi plenos. Virgilius lib. 4. Aeneid *Stat sonipes, ac fræna ferox spumantia mãdit.* LEONEM GETVLVM] Horat. oda 23. lib. 1. *Atqui non ego te, tigris vt aspera, Getulúsue leo, frangere persequor.* Virg. lib. 5. Aeneid *Sic fatus, tergum Getuli immane leonis Dat Salio, villis onerosum,* &c. senem significat. OLENTEM] olidũ, fœtidũ. suprà non longè, eũ hircum dixit. Iam quod ad leonis halitum attinet, Plinius hoc scribit. lib 12. cap. 4. *Anima leonis virus graue: vrsi pestilens.* EDENTVLVM] dentibus carentẽ, νώδον. suprà in Casina, *Propter operam illius hirci improbi atque edentuli.* IAM STIMVLVM IN MANV EST] Iam stimulus mihi in manu est, quo equos ad currendum incitem. stimulum autem dixerunt veteres, in masculino genere, & in neutro. FACITOTE SONITVS VNGVL. APPAR.] facitote sonitus vngularum audiantur, *appareant*, translatè dictum. sonitus enim non cernuntur, aut apparent, sed audiuntur. Virg. lib. 3. Georg. *Et solido grauiter sonat vngula cornu.* Idem lib. 8. Aeneid. *Quadrupedante putrem sonitu quatit vngula campum.* FACITE IN FLEXV SIT PEDVM PERNIC.] facite vt in flexione pedum insit pernicitas. *in flexu* lego, diuisim, vt sint duæ voces, alij *inflexu*, coniunctim, vt sit vna vox. quam scripturam minus probo. si quis tamen à me dissentiet, (quod me neque hic, neque alibi reclamaturo, aut repugnaturo, faciat licet,) sic poterit explicari, facite vt pedes vestri sint celeres, inflexi, id est flexi, seu flexione pedum. QVI STAT.] qui restat, neque hinc abscedit. HINC DE CVRRV DERIPIT?] de curru deorsum rapit, deturbat? *hinc de curru* autem, dixit more suo. solet enim ponere genus primùm, deinde speciem. IMPERIVM TVM DEMVTAT, ATQ. &c.] qui imperium tum prohibet seu impedit, & edictum tuum? Demutare, idem valet, quod mutare vel aliquanto plus est, quàm mutare: vt deamare plus est, quàm amare. Idem in Milite, *Nunquid videtur demutare, atque vti ego dixi esse vobis dudum hunc mœchum militem?* ab iis autem dissentio, qui hic *demuttat*, legendum existimant. ACREM] vehementem, grauem, σφοδρόν. DII VOSTRAM FIDEM] subintell. imploro. VEL HIC QVI INSANIT, QVAM VALVIT] etiam hic qui insanus est, quàm sanus fuit paulò antè? valere, & insanire opponuntur hic inter se, vt apud Græcos ὑγιαίνειν, & μαίνεσθαι. sic infrà proxima scena, *qui me vi cogunt, vt validus insaniam* QVANTVM POTEST] quàm citissimè fieri potest.

MENAECHMVS. SENEX iidem.

Iam ne isti abierunt, quæso, ex conspectu meo,
Qui me vi cogunt, vt validus insaniam?
Quid cesso abire ad nauem, dum saluo licet?
Vósque omnes, quæso, si senex reuenerit,
Neque me indicetis, qua platea aufugerim.
Se. Lumbi sedendo, oculique spectando dolent,
Manendo medicum, dum se ex opere recipiat.
Odiosus tandem vix ab ægrotis venit.
Ait se obligasse crus fractum Æsculapio,
Apollini autem brachium: nunc cogito,
Vtrùm me dicam ducere medicum, an fabrum.
Atque eccum incedit, mouet formicinum gradum.

QVI ME VI COGVNT, VT VALID. INS.] qui me vi cogunt, validum insanire? validum autem interpretor, *sanum*, vt suprà scena superiore, in exit. MANENDO MEDICVM, DVM SE, &c.] exspectando medicum donec se ex opere, in quo versatur medicina, domum se recipiat. Medicinam veterum etiam chirurgiam continuisse, eosdémque fuisse olim morborum medicos, & vulnerum; quos chirurgos appellamus constat. præterea hoc quoque cõstat medendi artem, quam ἰατρικὴν appellant Græci, esse artem ποιητικήν, hoc est, in effectione occupatam, non πρακτικήν, hoc est in actione versantem. AIT SE OBLIG. CRVS FR. AESC.] facit hunc medicum Plautus, vt ferè sunt, arrogantem, & gloriosum. Itaque affingit ei orationẽ iactationis, & insolentiæ intolerãdæ plenã. gloriatur enim se ipsis medicinæ inuentorib. diis, medicinam fecisse: quo quid arrogantius excogitari potest? Obligere vulnus autem, & obligare partem aliquã corporis malè affectam, aut læsam dicunt Latini. Marcus Tullius Tusc. quæst. 2. *At verò ille exercitatus, & vetus, ob eámque rem fortior, medicum modò requirens, à quo obligetur, O patrocle, inquit,* &c. ibidem, *Abducet Patroclus, credo, vt collocet in cubili, vt vulnus obliget si quidem homo esset.* Dicunt etiam deligare: & ita fere semper Celsus, vt lib. 7. cap. 19. *Deligatur autem vulnus omne, quod ex his causis factum est.* Idem li. 8. cap. 10. *Deligatum verò membrum in diem tertium continendum est.* eod. cap. vbi loquitur de brachij fracti curatione, *Deligari autem brachium debet paulum pollice ad pectus inclinato.* AN FABRVM] qui se fracta membra, tanquam ædificia, sarcire, ac restituere glorietur. MOVET FORMI-

[illegible] incedit formicarum in morem. quarum gradus est minutissimus, ac spississimus : atque idcirco tardus. namqui properant, gradum amplificant, atque extendunt : qui tardiùs incedunt verò, pedes struunt, & spissis gradibus procedunt.

MEDICVS SENEX.

Me. *Quid esse morbi dixeras? narra senex,*
Num laruatus est ille, aut cerritus? fac sciam.
Num eum veternus, aut aqua intercus tenet?
Se. *Quin ea te caussa duco, vt id dicas mihi,*
Atque illum vt sanum facias. Me. *perfacile id quidem est*
Sanum futurum, mea ego id promitto fide.
Se. *Magna cum cura ego illum curari volo.*
Me. *Quin suspirabo plus sexcenties in die.*
Ita ego illum cura magna curabo tibi.
Atque eccum ipsum hominem. obseruemus, quam rem gerat.

NVM LARVATVS EST ILLE, AVT CERRITVS?] Laruati, inquit Festus, furiosi, & mente moti quasi laruis exterriti. Idem, Cerritus, id est furiosus. Nonius, Cerriti & laruati malè sani: aut Cereris, ita & laruarum incursatione animo vexati. Plautus Amphitr. *Laruatus, a depol hominem miserum medicum quaritat*: Licet etiam dicere: eos Cerritos dici, qui à Cerere irata, insani facti sunt. Nam Ceres, Apollo, Diana, Bacchus, irati, mentem eorum, quibus irati sunt commouent, & perturbant Idem faciunt interdum & Nymphæ: ex quo νυμφόληπτοι à Græcis dicti, quos Lymphatos appellant Latini. suprà in Amphit. *quaso quin tu istbunc tubes pro Cerrita circumferri?* Iam verò Cerritus gemino r. scribendum esse docuimus in commentar. Horat. ad Sat. 3. lib. 2. ibi. *Cerritus fuit, an commota crimine mente Absolues hominem?* VETERNVS] Veternus est quem Græci lethargum vocant: in qua inest macror: & pœnæ inexpugnabilis dormiendi necessitas. Cuius morbi curationem tradit Celsus lib. 3 cap. 20. Festus, veternosus, inquit, dicitur qui breui premitur somno. Veternum, Horatius funestum appellat, epist. 8 lib. 1. *Cur me funesto properent arcere veterno.* Virg. grauem, lib. 1. Georg. *Nec torpere graui passus sua regna veterno.* Catullus, stolidum, carmine ad Coloniam. *Si pote stolidum repentè excitare veternum.* AN AQVA INTERCVS TEN.] aqua intercus, seu aqua inter cutem, ὕδερος à Græcis appellatur? cuius tres species à Cornelio Celso numerantur lib. 3. cap. 21. SANVM FACIAS] sanes vt loquitur & M. T. II. Philip. 2. ibi, *Medico tria millia iugerum quæ si te sanasset: rhetori duo, quasi disertum facere potuisset.* MEA ID PROMITTO FIDE] in me recipio, meam fidem obligare non recuso. CVRARI] ex hoc verbo, quod & [illegible] interdum significat, hoc est, ad ægrum aliquem morbo leuandum aut seruandum, studium suum conferre: quod est medici munus: atque hoc modo senex accipit: interdum cura aliqua sollicitari. quomodo medicus se accipere ostendit, vt iam diximus. vel dic potius ambiguum inesse in voce, *cura*: quæ vox & angorem animi, sollicitudinémque anxiam significat: & studium, ac diligentiam. QVIN SVSPIRABO PLVS SEXCENTIES IN DIE] Quin, vt intelligas. me magna cura generum tuum curaturum. ego suspiria altè petam plus sexcenta in die. locus est vt dixi, ex ambiguo verbo *curare*, seu potiùs ex ambiguo nomine, *cura*: quod senex pro studio, industria, ac diligentia vsurpauit: medicus pro sollicitudine animi tabifica atque anxia accipit. quod declarat eius responsio, *Quin suspirabo, &c.* nam qui graui aliqua cura vrgentur atque anguntur, crebrò suspirant. suprà de puella amante, in Cistell. *hoc fis vide. Vt petiuit suspirium alicè?* Horat. oda XI. epod. *In queis amantem & languor & silentium arguit, & latere petitur imo spiritus*: Catull. in carmine de Pelei & Thetidis nupt. *qualibus insensam iactastis mente puellam, Fluctibus, in flauo sæpe hospite suspirantem?* Sic autem edendum curaui. *Quin suspirabo plus sexcenties in die* quomodo sine dubio legendum est. Nam vulgata lectio, *Quin suspirabo plus sexcentos dies*, ferri non potest, cùm versus vna syllaba claudicet. Neque me fugit quosdam sic emendare conatos esse, *Quin suspirabo plus quàm sexcentos dies.* sed inanem operam sumserunt. Nam primùm particulam, *quàm* de suo addiderunt. deinde quid sibi vult. *Quin suspirabo plus quàm sexcentos dies?* quid hac sententia absurdius? Nam, cùm hic medicus promiserit ac promittat, se Menæchmum diligenter curaturum, idque seni persuadere velit hoc versu, *Quin suspirabo, &c.* quam ei spem promissi faciendi affert, cum dicit se suspiraturum dies sexcentos in eo curando? Sane pertenuem, aut certè valde longam. nam, si sexcenti dies propomodum biennio sunt æquales. & tamen non antè sexcentos dies sanabitur Menæchmus, quemadmodum hæc verba significant: vt valde initiò fugiendum fuit seni talem medicum arcessere. ita nunc cognita eius inscientia, quam ille ipse profitetur valde cauendum est, ne suum ægrum ei committat, in quo curando se biennium ferè consumturum esse fateatur: cùm vt medici facere consueuerunt, & maximè, vt hic debuit, quem Plautus arrogantem describit, consentaneum potiùs fuerit, eum promittere se paucis horis aut saltem paucis diebus facturum, vt Menæchmus conualescat. Infrà quidem non longè admodum videtur polliceri se intra dies XX. eum sanum facturum, ibi *Elleborum potabis faxo aliquot hos viginti dies.* Neminem igitur quantumuis tardum atq. hebetem esse arbitror, qui non intelligat hanc scripturam nullò modo ferri posse. Quod si hæc vulgata inepta est, nihilo magis conuenire huic loco potest ea quam Camerarius restituit, *Quin suspirabo plus sexcentos in dies.* Eandem enim, atque vulgata, sententiam continet. Restat nunc vt nostram scripturam confirmemus, quamuis sua sponte firma sit. & suis ipsa viribus nitatur. Nam primùm habet insignem & Plauto vsitatam hyperbolen, deinde sententia est cum loco Plautino consentanea. deinde non significat, aut morbum longum, aut sanitatis restitutionem, tardam, futuram: quo vitio laborat scriptura vulgata, & Camerariana. Postremo sic loquitur

& alii boni scriptores, vt & ipse Plaut. in Mil. Glo. *Ibi erat bilibris aqualis hic propter cados. Eas apè decies complebatur plenè die.* M. Tull. in orat. pro Rosc. Amer. *qui in Sallentinis, aut in Brutijs habitant, vnde vix ter in anno audire nuntium possunt.* Idem libr. 5. de Finibus sub extr. *At hoc in eo M. Crasso, quem semel ait in vita risisse Lucilius, non contigit, vt ea re minus ἀγέλαστος diceretur.* Idem procemio actionis primæ in Verr. *Semel ait se in vita pertimuisse: tum cùm primùm à me reus factus sit, quòd cùm è prouincia recens esset, &c.* Catullus ad Furium, *Nec toto decies cacas in anno. Atque id durius est faba, & lapillis.* Mart. lib. 8. in Clytum. *Vt poscas, Clyte, munus, exigásque, Vno nasceris octies in anno.* ibid. in extr. *semélque nasci Vno iam tibi non sat est in anno.* Virg. in Palæm. *Bisque die numerant ambo pecus.* Hor. oda 12. epod. *Inachiam ter nocte potes, mihi semper ad vnum Mollis opus.* Tit. Liu. lib. 28. Annal. *& fretum ipsum Euripi non septies die sicut fama fert, temporibus statis reciprocat: sed temerè, &c.* Pompon. Mela libro 2. cap. 7. *Euripum vocant rapidum mare, & alterno cursu septies die, ac septies nocte, fluctibus inuicem versis, adeò immodicè fluens, vt ventos etiam, ac plenis velis nauigia frustretur.* Iam quod ad versum, & eius numeros attinet, nihil numerosius fieri potest. nam siue legamus, vt edendum curaui. *Quin suspirabo plus sexcenties in die*: siue, *Quin suspirabo sexcenties die*, sine præpositione, *in*: suis numeris ac pedibus constabit versus. si priore modo: *sexcenties* erit trium syllabarum, per συνίζησιν sin posteriore: erit quattuor syllabarum, neque vlla fiet συνίζησις. Vtroque autem modo locutos esse veteres, & sexcenties in die suspirabo, & sexcenties die suspirabo, declarant exempla suprà commemorata. Malim tamen præpositionem, *in*, retineri, propterea quòd eam reperi in nostris libris manuscriptis.

MENAECHMVS surreptus, SENEX, MEDICVS.

Aedepol, na hic dies peruorsus, atque aduorsus mihi obtigit.
Quæ me clàm ratus sum facere, ea omnia fecit palàm.
Parasitus qui me compleuit flagitij & formidinis,
Meus Vlysses, suo qui regi tantum conciuit mali.
Quem ego hominem, si quidem viuo, vita deuoluam sua.
Sed ego stultus sum, qui illius esse dico, quæ mea est.
Meo cibo & sumtu educatus est, anima priuabo virum.
Condignè autem hæc meretrix fecit, vt mos est meretricibus
Quia rogo pallam, vt referatur rursum ad vxorem meam,
Mihi se ait dedisse: heu adepol, næ ego homo viuo miser.

Sen. *Audin' quæ loquitur?* Med. *se miserum prædicat.* Se. *adeas velim.*

Med. *Saluus sis Menæchme. quæso cur apertas brachium?*
Non tu scis, quantum isti morbo nunc tute facias mali.

Me. *Quin tu te suspendis?* Med. *ecquid sentis?* Me. *quid ni sentiam?*

Med. *Non potest hæc res ellebori iugere obtinerier.*
Sed quid ais Menæchme? Me. *quid vis?* Med. *dic mihi hoc quod te rogo.*
Album, an atrum vinum potas? Me. *quin tu is in malam crucem?*

Se. *Iam hercle occeptat insanire primulum.* Me. *quin tu interrogas,*
Purpureum panem, an Puniceum soleam ego esse, an luteum?
Soleámne esse aueis squammosas, pisceis pennatos? Se. *papæ.*
Audin' tu, vt deliramenta loquitur? quid cessas dare
Potionis aliquid, priusquam percipit insania?

Med. *Mane modò. etiam percontabor.* Sen. *aliam occipis fabulam.*

Med. *Dic mihi hoc etiam, solent tibi vnquam oculi duri fieri?*

Me. *Quid? tu me locustam censes esse homo ignauissime?*

Med. *Dic mihi an vnquam tibi intestina crepant, quod sentias?*

Me. *Vbi satur sum, nulla crepitant: quando esurio, tum crepant.*

Med. *Hoc quidem adepol haud pro insano verbum respondit mihi.*
Perdormiscin' vsque ad lucem? Me. *facilin' tu dormis curans?*
Perdormisco, si resolui argentum cui debeo.
Quin te Iuppiter, díque omnes percontator perduint.

Med. *Nunc homo insanire inceptat, de illis verbis caue tibi.*

Sen. *Immò modestior nunc quidem est de verbis, praut dudum fuit.*
Nam dudum vxorem suam esse aiebat rabiosam canem.

Me. *Quid ego dixi?* Se. *insanis inquam.* Me. *Egóne?* Se. *tu istic, qui mihi*
Etiam iunctis quadrigis minitatu's prosternere.
Egomet hæc te vidi facere, egomet ecce te arguo.
Me. *At ego te sacram coronam surripuisse Ioui scio.*
Et ob eam rem in carcerem ted esse compactum scio.
Et postquam es emissus, cæsum virgis sub furca scio.
Tum patrem occidisse, & matrem vendidisse etiam scio,
Satin' hoc pro sano maledicta maledictis respondeo?
Se. *Obsecro hercle medice properè, quicquid facturu's, face.*
Non vides hominem insanire? Med *scin' quid facias optumum?*
Ad me face vt deferatur. Se. *itáne censes?* Med. *quippini,*
Ibi meo arbitratu potero curare hominem Se. *age vt lubet.*
Med. *Elleborum potabis faxo aliquot hos viginti dies.*
Me. *At ego te pendentem fodiam stimulis triginta dies.*
Med. *Arcesse homines, qui illunc ad me deferant* Se. *quot sunt satis?*
Med. *Proinde, vt insanire video, quattuor: nihilominus.*
Se. *Iam hic erunt, asserua tu istunc medice.* Med. *immò ego ibo domum,*
Vt parentur, quibus paratis opus est. tu seruos iube,
Hunc ad me ferant. Se *iam ego illic faxo erit.* Med *ego abeo.* Se. *vale.*
Me. *Abijt socer, abijt medicus; nunc solus sum. proh Iuppiter,*
Quid illuc est, quod me hice homines insanire prædicant?
Neque ego insanio, neque ego pugnas, neque liteis cœpio.
Saluos, saluos alios video: noui homines, alloquor.
An illi perperam insanire me aiunt, ipsi insaniunt?
Quid ego nunc faciam? domum ire cupio. at vxor non sinit.
Huc autem nemo intromittit. nimis prouentum est nequiter.
Hìc ergo vsque ad noctem saltem credó intromittar domum.

AEDEPOL NAE HIC DIES PERVORSVS, &c.] Nouus hic error exsistit. Nam verus ac notus nunc Menæchmus in senem, & medicum incidit, quem illi putant esse eundem, qui paulo antè se insanum esse simulauit. QVAE ME CLAM RATVS SVM FACERE EA OMN. FECIT PALAM P.] quæ me occultè, & inscia vxore facere, ac facturum esse existimaui, ea omnia parasitus Peniculus patefecit, atque indicauit. MEVS VLYSSES] qui mihi erat Vlyssis instar, quo vtebar consiliario & administro in meis reb. difficilibus, vt Agamemnon Vlysse in suis rebus dubiis, ac formidolosis têporibus. vel qui me suis falleciis, atque astutiis cautiorem aduersus vxorem reddebat. vel qui me suũ regem appellabat. SVO QVI REGI TANTVM CONC. M.] qui mihi, suo regi tantum mali comparauit. suo regi, autem, quia à me alitur. VITA DEVOLVAM SVA] vita sua deturbabo. Simeo Bosius à Parcis translatũ esse putat, quę vt stamina, quibus vita producitur, glomerando, vitam hominis producunt, ita deuoluendo, aut præcidendo, atque abrumpendo, corripiũt, ac terminant cuius sententiã confirmat Virgil. Georg. *Carmine quo capta dum fusis mollia pensa Deuoluunt*, &c. Licet tamen dicere simplicius, Plautum dixisse, *vita deuoluam sua* pro, vita sua deijce iam, præcipitẽ agam, ac deturbabo, vt sit trãslatio à saxis, aut pilis, & similibus rebus, quæ è mõtis vertice in infimum terræ locum deuoluuntur. QVI ILLIVS ESSE DICO, QVAE MEA EST] qui illius suã esse dico, quæ mea est. hoc eò dicit, quia parasitum suo cibo, & sumtu vsque adhuc pauit, aluit, atque educauit, vt continuo subiicit. ANIMA PRIVABO VIRVM] dicit nunc idem planiùs, quod suprà obscurius, *vita deuoluam sua*. QVAESO, CVR APERTAS BRACHIVM?] quæso, cur crebro aperis brachium? venit mihi aliquando in mentem hic legi posse, *quæso, cur exsertas brachium?* hoc est: quæso, cur crebrò exseris brachium? Verũtamen, quoniam & hæc coniectura nimis longè abest ab antiqua scriptura, & recepta lectio tolerabilis est, nihil mutandum censeo. ECQVID SENTIS?] num quid sentis? num aliquid sentis? NON POTEST HAEC RES ELLEBORI IVGERE OBTINER.] non potest huius ægri, seu insani valetudo, siue potiùs sanitas tanto ellebori copia obtineri, quanto ex agri iugere meti potest. Iugerum est, inquit Varro, quod duo iuncti boues vno die exarare possunt, vt tradit Varro lib. 1 de re Rust. Dicitur autem & iuger, ris, in tertia declinatione, & iugerum, iugeri, in secunda. Elleborus, atram bilem purgat, ex atra bili autem plerumque insania nascitur. Horat. sat 3. libr. 2. *Danda est ellebori multo pars maxima auaris.* ALBVM, AN ATRVM VINVM P.] non temerè hoc medicum quærentem facit Plautus. Nam aliud, & dissimilis coloris, vinum aliis conuenit. PRIMVLVM] nunc primùm. AN PVNICEVM S.] an Puniceí coloris, hoc est, rubicundi, panem comesse soleam: &c. Nonnulli libri habẽt *Pœniceum*, &c. quam scripturam probo. Quid autem intersit, inter purpureum colorem, & Pœniceum, seu Puniceũ, diximus in commentar. Lucret. libro 2. ibi, *Pur-*

pura, Taniceni'que color clarissimus multo. &c. AN LVTEVM?] an lute, id est, crocei coloris? Horat. oda 10. epod *O quantus instat navitis sudor tuis, Tibique pallor luteus*: ad quem locum plura, esse autem, hoc est, comesse, infinitiuus à verbo edo, es, est. AVEIS SQVAMMOSAS, PISCEIS PENNATOS] peruersa epitheta, & præpostera. Nam pisces squammosi sunt, aues pennatæ. Lucretius libro 1. *Squammigerum genus, & volucres.* Idem libro 2. *Et corpora pennipotentum.* Plaut. Rud. *Non vides me referre vuidum rete. sine squammoso pecu?* VT DELIBERAMENTA LOQVITVR?] vt res deliras loquitur? suprà in Amphitruone, *hac quidem deliramenta loquitur.* PRIVS QVAM PERCIPIT INSANIA] subintellig. *tum*, hoc modò prius quam eum furor corripit? Sic autem Lucretius dixit lib. 3. princip. *His tibi me rebus quædam diuina voluptas Percipit, atque horror.* Idem eodem lib. infrà non longè. *Et sæpè vsque adeò mortis formidine, vitæ Percipit humanos odium, lucisque videndæ, Vt sibi consciscant mærenti pectore lethum.* ad quos versus, vide quæ à nobis de hoc verbo notata sunt in commentariis Lucretianis. Plautus suprà in Amphitruone, *Nam mihi horror membra misero percipit dictis tuis.* DIC MIHI HOC ETIAM, SOLENT TIBI VNQ. OCVLI D. F.?] Ne hoc quidem temerè quærit medicus. nam eorum, quos atra bilis vexat, corpora constat fieri extrinsecus duriora, propter atræ bilis naturam, quæ siccissima, & calidissima est. Cùm cæteræ autem corporis partes externæ ab humore vitioso afficiantur, tum oculi maximè: quia aliarum omnium corporis partium infirmissimæ sunt. Cui rei argumento est, quòd cotũ, qui morbo regio laborant, quos arquatos Latini dicũt, oculi luteo, hoc est croceo, & flauo colore suffunduntur, effuso videlicet bilioso humore, cùm in vniuersum corpus, tũ maximè in oculos, quia, vt dixi, sunt maximè imbecilli, & quia textura sunt præditi rarissima. ex quo fit, vt ab iis animi perturbationes, & motus maximè indicentur, ac declarentur. huc pertinet illud Suetonij de Nerone moribundo, *Atque in ea voce defecit, exstantibus, rigentibúsque oculis vsque ad horrorem, formidinémque visentium.* QVID? TV ME LOCVST. ESSE CENSES M. IGNAVISS.] quid? túne me locustam esse putas, &c. Locustæ cùm de insectorum genere sint, palpebris carent. idcircò durissimis sunt oculis: quòd enim aliis animantibus præstant palpebræ, id in insectis, & crustatis durities præstat, vt docet Aristot. lib. 2. de Partib. animal. Sic Arist. lib. 2. cap. 13. οἱ δ' ἰχθύες, καὶ τὰ ἔντομα καὶ τὰ σκληρόδερμα διαφέρουσι μὲν ἔχουσι τὰ ὄμματα, βλέφαρον δ' οὐδὲν αὐτῶν ἔχει, &c. Nam satis est mihi locum diligenti lectori indicasse. Addamus, quæ scribit Plin. lib. xj. cap. 37. *Locustis, squillisque magna ex parte sub eodem munimento oculi prædari eminent.* AN VNQVAM TIBI INTESTINA CREPANT, &c.] eorum, quos atra bilis agitat, corpora esse flatuosa constat. QVANDO ESVRIO, TVM, &c.] nam intestina à cibo inania & vacua flatu implentur. hinc crepitus. HAVD PRO INSANO] non tanquam insanus. PERDORMISCIN' VSQ. AD LVCEM?] dormísne perpetuò vsque ad lucem? FACILIN' TV DORMIS, &c.] faciléne dormis, cùm aliqua cura vrgeris? seu cùm te aliqua cura sollicitat? PERDORMISCO SI ARG. RES CVI D.] dormio vsque ad lucem, si pecuniam ei, cui debeo, renumeraui, seu rescripsi, seu reddidi. suprà in Asin. *ehe. ecquis pro vectura olivi resoluit?* Quemadmodum qui nihil cuiquam debent, si modò nulla alia præterea cura vrgentur, in vtramque aurem dormire possunt: ita qui magnum æs alienum contraxerunt, iis inter dormiendum sæpè somnus interpellatur, atque interrumpitur. Itaq. Aristoph. ἐν νεφέλ. Strepsiades ille, qui habet filiũ sumtuosum, quique magno ære alieno obstrictus est, queritur se dormire non posse. Sic ille, Ἀλλ' οὐ δύναμαι δείλαιος εὕδειν δακνόμενος ὑπὸ τῆς δαπάνης, καὶ τῆς φάτνης, καὶ τῶν χρεῶν. Huc pertinet iocus ille Augusti, qui sibi iussit emi equitis cuiusdã R. mortui culcitrã, qui viuus L. L. S. ducenteis debuerat, & nihilo minus hilariter, & iucundè vixerat, securéque dormierat: quem suprà retulimus, in prologo Casinæ, ibi, *Eicite ex animo curã, atque alienum æs: Ne quis formidet flagitatorem suum.* PERCONTATOR] Horatius epist. 8. libr. 1. *Percontatorem fugito. nam garrulus idem est.* PERDVINT] perdiderint. DE ILLIS VERBIS] ex illis verbis, &c. PRAEVT DVD. F.] sic in Amphit. *Parum etiam, praut futurum'st, prædicas.* RABIOSAM CANEM] ibi, *Ita me illa ab læua rabiosa fœmina obseruat canis.* Verùm errat hic senex. nam non Menæchmus surreptus, qui nunc in scena stat, & loquitur, sed eius frater, Menæchmus Sosicles, hanc mulierem, rabiosam canem appellarat. TV ISTIC] tu iste es, qui, &c. IVNCTIS QVADRIGIS MINITATV'S PROSTERN.] suprà, ibi, *Iam ascendo in currum: iam lora teneo*, &c. IN CARCEREM TED ESSE COMPACTVM, &c.] hoc est, in carcerem te esse coniectum, &c. sic loquitur in Amphitr. *Quid faciam nunc si tres viri me in carcerem compegerint?* CAESVM VIRGIS SVB FVRCA, &c.] sic cædebantur serui, qui aliquid admiserant, cuius pœnam luere domini nolebant: & in posterum viciniss præsignificabant, vt sibi ab iis cauerent, vt improbis & scelestis. hinc furciferi dicti. qua de re ibi suprà in Mostell. princip. *O carnificinum cribrum: quod credo fore: ita te forabunt patibulatum per vias stimulis, si huc reuenit senex*, Consule indicem. TVM PATREM OCCID. &c.] crimina sunt à Menæchmo surrepto conficta, miniméque vera, in senem: quia senex ea Menæchmum surreptum & locutum esse, & fecisse arguebat, quæ dixerat, & fecerat alter Menæchmus, eius frater, nõ is, qui arguitur. Aliter Aristogiton: quem Demosthenes testibus probat, patrem in carcere deseruisse, ac prodidisse, mortuum non sepeliuisse: iis qui sepeliuissent, pretium sepulturæ non persoluisse: matrẽ verberasse, sororẽ vendidisse. SATIN' HAEC PRO SANO MALED. &c.] hoc ad illud pertinet, quòd suprà dixerat medicus. *Hoc quidem edepol haud pro insano verbum respondit mihi.* PROPERE QVICQVID FACTV'S, FACE] significat, medicum tardũ esse. talia sunt illa, quin datis, si quid datis? in Casina, *Et age si quid agis*. in Epid. &c. similia, quę dicuntur in eos, qui morantur, & tardi sunt, & cunctabundi in iis quæ faciũt. QVIPPINI:] quippini, quidam putant idem valere, quòd certè, & enuntiatiuè pronuntiant. Sed cum interrogatione pronuntiandum est potius: & valet idem ferè, quòd quidni? sic suprà in Bacchidibus, *Quid illam meretricémne censes esse? NIC. quippini?* ELLEBORVM POTABIS FAXO, &c.] id est, elleborum potabis aliquos viginti dies. faxo potabis, id est, fecero, vt potes. Quod autem amicus quidam meus legendum censet, *aliquot hos viginti dies*, non vt vulgò, *aliquos viginti dies*, quomodo etiam omnes libri manuscripti habent, fallitur: nam *aliquot viginti dies*, valet circiter viginti dies. Quin Varro quoque sic loquitur libro 3. de re Rustica cap. 1. in extr. *si velis cenaturus multum bibere, cenaréque libenter: antè esse oportet brassicam crudam ex aceto, & post aliqua folia quinque.* Quem Varronis locum Simeo Bosius mihi indicauit. AT EGO TE PENDENTEM, &c.] serui pendentes cædebantur, cuius moris apud Plautum mentio fit locis innumerabilibus. consulendus index. QVATTVOR NIHILOMINVS] quattuor satis sunt, nihilominus, id est, nihilo pauciores arcessi oportet. TV SERVOS IVBE HVNC AD ME FERANT] id est,

id est, tu seruos iube hunc ad me ferre, vel tu iube, vt serui hunc ad me ferant: suprà docuimus hoc,& similia loquendi genera, esse ex duabus locutionibus conflata,& concreta. HICE HOMINES] sic legendum. nam libri vulgati habent *hi homines*. NEQVE EGO PVGNO, NEQVE LITEIS COEPTO] i. neque pugnas ego, neque liteis incipio: profert hunc totum versum NONIUS in verbo *cœpio*. Idem in Persa, *libido extemplo cœpere est conuiuium*. SALVOS, SALVOS ALIOS VIDEO] ego saluus, alios saluos video. NOVI HOMINES: ALLOQVAR] vt nosse homines, argumentum est sanitatis: ita non cognoscere homines, furoris,& insaniæ. Cicero in Pisonem. *quid est aliud furere, non cognoscere homines, non cognoscere leges, non senatum, non ciuitatem?* Idem suprà in Amph. *Noui herum, noui adeis nostras. sanè sapio & sentio.* AN ILLI PERPERAM] perperam, i. peruersè, præposterè. sententia autem huius loci hæc est, nónne illi peruersè me insanire aiunt, ipsique insaniunt? sæpe admonuimus *an*,& *ne*, cùm interrogat, responsionem aientem postulare, cum apud hunc poetam, tum apud Cicer. & Lucret. Terent. & alios. Terent in Andr. prologo, *faciúntne intelligendo, vt nihil intelligant?* i. nónne faciunt intelligendo, vt nihil intelligant? subintelligitur enim responsio aiens. planè faciunt, vt intelligendo nihil intelligant. HVC AVTEM. &c.] in ædeis Erotii. NIMIS PROVENTUM EST NEQVITER] nimis mihi infeliciter res processit. sic in Rud *Edepol prouenit nequiter multis modis*. HIC ERGO VSQVE AD NOCTEM] subintell. morabor, restabo, manebo. SALTEM CREDO INTROMITTAR DOMVM] si exclusus sum ab Erotio, saltem intromittar ab vxore.

MESSENIO seruus.

Spectamen bono seruo id est, qui rem herilem
Procurat, videt, collocat, cogitátque
Vt absente hero, rem heri diligenter
Tutetur, quàm si ipse aßit, aut rectius:
Tergum, quàm gulam, crura quàm ventrem oportet
Potiora esse. cui cor modestè situm'st,
Recordet id, qui nihili sunt, quid ys pretij
Detur suis ab heris, ignauis, improbis
Seruis, verbera, compedes, mola, magna
Laßitudo, fames, frigúsque durum.
Hæc pretia sunt ignauiæ.
Id ego malè malum metuo. propterea bonum
Esse certum'st, potiusquam malum. nam magis multo
Patior faciliùs verba. verbera ego odi,
Nimióque edo libentius molitum quàm
Molitum præhibeo. propterea heri imperium
Exsequor benè, & sedatè seruio,
Atque id mihi prodest. alij ita, vt se esse, in rem
Esse ducunt, sint: ego ita ero, vt me esse oportet,
Metum vt mihi adhibeam, culpa vt abstineam:
Heróque, vt omnibus in locis sim præsto.
Serui, qui culpa carent, & metuunt, ij
Solent esse heris vtibiles. nam illi, qui nihil
Metuunt, postquàm malum promeritum'st, metuunt.
Metuam ego haud multum quidem. propè est quando
Herus quòd strenuè faciam, pretium exsoluet
Ego hoc exemplo seruio, tergo vt rem esse arbitror.
Postquam in tabernam vasa & seruos collocaui, vt iusserat,
Ita venio aduorsum. nunc fores pultabo, adesse vt me sciat,
Meque vtrum ex hoc saltu damni saluum scio eliciam foràs.
Sed metuo, ne serò veniam depugnato prœlio.

SPECTAMEN BONO SERVO ID EST, QVI R. &c.] id est, bonus seruus hac de re spectatur. videt, collocat, &c. vel sic, probatio boni serui in ea re posita est, &c. vel sic, bonus seruus in ea re cernitur, &c. vel sic, lapis Lydius, quo bonus seruus, tanquam aurum, spectatur, ea res est, &c. spectamen, *δοκίμιον*

obtussa est id omne, quo aliquid spectatur, atque exploratur. Dixit autem spectamen bono seruo, pro spectamen boni serui more suo: vt alibi, annona his esset vilior, pro horum annona esset vilior. Sic enim loquitur, si bene memini, in Mil. Glor. *& postea. Qui probi homines essent, esset his annona vilior.* Quod loquendi genus, à quodam viro, alioqui docto, non intellectum, fecit, vt fœdè laberetur: vt suo loco ostendemus. QVAM SI IPSE ASSIT AVT RECT.] ordo est, tanquàm si ipse dominus adsit, aut rectiùs. Omnino, ne quid dissimulem, legendum puto, vel, *tanquam si ipse assit, &c.* vel *quasi ipse assit, &c.* quod mihi magis placet. TERGVM, QVAM GVLAM, &c.] oportet, inquit Messenio, seruum tergo suo potius, quàm gulæ, consulere: & cruribus potiùs, quàm ventri, hoc est, oportet seruum suo tergo potius cauere & timere, suum officium faciendo scilicet, quàm gulæ obsequi: & cruribus magis prospicere, quam ventri gratificari. Nam si aliter faciat, futurum est, vt tergum quidem virgis, & loris cædatur: crura verò compedibus vinciantur. CVI COR MODESTE SITVM'ST, &c.] seruus, cui cor modestum, seu moderatum est, seruus, cui animus modestè affectus est. id recordetur quid iis pretij detur, hoc est, quid mercedis à suis heris persoluatur iis seruis, qui nihil sunt, seruis ignauis, improbis. RECORDET II.] recordetur id, &c. recordo, as. dixisse veteres testatur Nonius in *recordauit*. VERBERA, COMP. M &c.] hæc est merces, hoc pretium, quod seruis ignauis, atque improbis datur à suis heris, vt mox subijcit, *hæc pretia sunt ignauiæ.* Hi versus ferè omnes numeris constant confusis, & conturbatis, vt & Camerarius admonuit. Iam per molas, pistrina, significat, in quæ compingebantur serui nequam, & qui peccarant. PROPTEREA BONVM ESSE CERTVM'ST &c.] certum est, decretum est, stat sententia, constitutum habeo in animo, induxi animum fixum, & stabile est. Hic seruus bonus esse constituit pœnæ metu vt ille seruus Horatianus epist. 16. lib. 1. *Nec furtum feci, nec fugi si mihi dicat Seruus pretium, leru non vreris, aio. Non hominem occidi, non pasces in cruce coruos. Sum bonus & frugi, renuit, negat, atque Sabellus: Cautus enim metuit foueam lupus: accipiterq; suspectos laqueos, & opertũ miluius hamũ. Oderũt peccare boni virtutis amore. Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.* NAM MAGIS MVLTO P. FACILIVS, &c.] subintell. quam verbera. *magis faciliùs* autem antiquè dictum, pro magis facilè. NIMIOQ. EDO LIBENTIVS MOL. &c.] i. nimio libentiùs edo quod alij serui in pistrino moluerunt, quàm ego aliis id, quod meo labore moluerim, edendum præbeo. PRAEHIBEO.] præbeo. ET SEDATE S.] & æquo animo seruio, tranquillè seruio. ALII ITA, VT SE ESSE IN REM ESSE DVCVNT, SINT, &c.] i. alij tales sint, qualeis se esse sibi expedire putant. ego talis ero, qualem me esse oportet, &c. Sic autem legendum esse, vt edidimus, & ratio, & antiquæ scripturæ vestigia probant. nam libri nostri veteres sic habent, paullo aliter, quàm Camerarius edidit. *Alij se esse ita vt in rem, &c.* mendosè quidem, sed ita, vt ordine verborum, qui perturbatus est, restituto, cuius facilè fuerit ex antiqua scriptura, aliquantum corrupta, integram, & rectam facere. METVM VL MIHI ADHIB.] quo deterritus in officio maneam. SERVI QVI CVLPA C. &c.] sic supra in Most. *Serui qui cum culpa carent, tamen malum metuunt, &c.* POSTQVAM MALVM PROMERITVM ST. &c.] promeritum hoc loco primùm passiuè positum est: deinde in malam partem: quod minus vsitatum est, & tamen non inusitatum est. suprà in Amphitr. *Quid malis sum, here, tua ex re promeritus?* huius igitur loci hæc sententia est, nam illi, qui nullo metu afficiuntur, neque metu deterriti, à culpa abstinent, postquam malum commeruerunt, tum denique metuunt, postquam malum promeritum est, subintellige, ab iis, hoc est, postquam malum ab iis commeritum, seu meritum est. Quidam legi volunt, postquam malum promeriti sunt, &c. ego nihil muto. METVAM EGO HAVD M. Q.] hoc dicit: metuam igitur ego, i. metum mihi adhibebo, ne quid deliquam. & ita haud multum metuam. Nam & securus à verberibus viuam, & pretium meæ diligentiæ, meique officij feram. PROPE EST Q. H. &c.] i. tempus appropinquat, cùm mihi herus mei strenui facti pretium exsoluet. propè est quando, propè adest cum, idem valet Terent. Andr. *Propè adest, cum alieno more viuendum est mihi.* Græci dicunt, ἐγγύς ἐστιν ὅτε ... ἔσται. EGO HOC EXEMPLO SERVIO TERGO VT IN REM ESSE, &c.] ego hoc modo seruio, quomodo tergo meo vtile esse arbitror. VT IVSSERAT] ibi, *abduc istos in tabernam actutum diuersoriam. Tum facito ante solem occasum vt venias aduersum mihi.* ME Q. VTRVM EX HOC SALT. D. S. SCIO, ELICIAM F.] ordo verborum hic est, (nam sermo est implicatus & perplexus) neque scio, vtrum herum meum saluum ex hoc saltu damnoso eliciam foras, ex hoc saltu damni, id est, ex hoc loco damnoso, in quem herus insiliit: sic enim loquitur infrà in Mil. glor. *Quid metuis? Scelene hercle hodie, quantum hic familiarum'st, maximum in malum cruciatumque insiliamus.* Saltus, inquit Non. à saliendo. Virg. 8 Æn. *Tum demum saltu præcipitem sese omnibus armis. In fluuium dedit.* Hinc saltus, locus, in quo feræ, & pecudes pascuntur: ex hoc dictus, quòd in eo feræ, & pecudes saliant. quem sic definiebat Ælius Gallus teste Festo: saltus est, vbi syluæ, & pastiones sunt: quarum causa casæ quoque, &c. Nonius saltum docet esse campi spatium: proferétq. illud Virg. Georg. 4. *Saltibus in vacuis pascunt, & plena secundum Flumina.* Sic pace Nonij dixerim, saltus est etiam locus montosus, modò sit nemorosus, & syluosus: vt saltus Pyrenæus, saltus Graius, &c. Quod autem quidam sic distinguunt, ex hoc saltu, damni saluum, &c. vt damni, regatur à nomine adiectiuo, saluum, & damni saluum, interpretantur, à damno integrum, & sartum tectum, falluntur. SED METVO, NE SERO VENIAM: DEPVGN. PROELIO] vt locus sit prouerbio, post bellum suppetiæ quod Græci dicunt, μετὰ τὸν πόλεμον ἡ συμμαχία. Vsurpatur autem in eos qui serò auxilium ferunt.

SENEX, MENAECHMVS surreptus, LORARII, MESSENIO seruus.

PEr ego vobis deos atque homines dico, vt imperium meum
Sapienter habeatis curæ: quaque imperaui atque impero,
Facite illic homo in medicinam ablatus sublimis fiet,
Nisi quidem vos vestra crura, aut latera nihil penditis.

Caue quisquam quod illic minitetur vostrûm flocci fecerit.
Quid statis? quid dubitatis? iam sublimem raptum oportuit.
Ego ibo ad medicum: prasto ero illic, cùm venietis. Me. occidi.
Quid hoc est negotij? quid illic homines ad me currunt obsecro?
Quid vultis vos? quid quaritatis? quid me circumsistitis?
Quò rapitis me? quò fertis me? perij, obsecro vestram fidem,
Epidamnienses subuenite ciues, quin me mittitis?

Mes. Proh di immortales, obsecro, quid ego oculis adspicio meis?
Herum meum indignißimè, nescio qui sublimem ferunt.

Me. Ecquis suppetias mihi audet afferre? Mes. ego here, audacißimè.
O facinus indignum & malum, Epidamnij ciues, herum
Meum, hîc in pacato oppido
Luci deripier in via, qui liber ad vos venerit,
Mittitis? Men. nunc obsecro te, quisquis es, operam vt des mihi,
Neu sinas in me insignitè fieri tantam iniuriam.

Mes. Immò & operam dabo, & defendam & subuenibo sedulò.
Nunquam te patiar perire. me perire est æquius.
Eripe oculum isti ab humero, qui te tenet here, te obsecro.
Hisce ego iam sementem in ore faciam, pugnósque obseram.
Maxumo hodie malo hercle vostro istunc fertis. mittite.

Me. Teneo ego huic oculum. Mes. face, vt oculi locus in capite appareat.
Vos scelesti, vos rapaces, vos pradones. Lo. perijmus
Obsecro hercle. Mes. mittite ergo Me. quid me vobis tactio est?
Pecte pugnis. Mes. agite, abite, fugite hinc in malam crucem.
Hem tibi etiam, quia postremus cedis, hoc præmij feres.
Nimis autem tibi ora commentaui, atque ex mea sententia.
Ædepol here ne tibi suppetias tempore adueni modò.

Me. Et tibi di semper adolescens, quisquis es, faciant bene.
Namque absque te esset, hodie nunquam ad solem occasum viuerem.

Mes. Ergo adepol si rectè facias, here me emittas manu.

Me. Liberem ego te? Mes. verum quandoquidem here te seruaui. Me. quid est?
Adolescens erras. Mes. quid erro? Me. per Iouem adiuro patrem,
Me herum tuum non esse. Mes. non taces tu? Me non mentior.
Nec meus seruus vnquam tale fecit, quale tu mihi.

Mes. Sic sine igitur, si tuum negas me esse, abire liberum.

Mes. Mea quidem hercle caussa liber esto, atque ito quò voles.

Mes. Nempe iubes? Me. iubeo hercle, si quid imperij est in te mihi.

Mes. Salue mi patrone. SERVVS ALIVS. cùm tu liber es Messenio,
Gaudeo. Mes. credo hercle vobis. sed patrone, te obsecro,
Ne minus imperes mihi, quàm cùm tuus seruus fui.
Apud te habitabo. & quando ibis, vnà tecum ibo domum.

Me. Minimè. Mes. nunc ibo in tabernam: vasa & argentum tibi
Referam. rectè est obligatum in vidulo marsupium,
Cum viatico, id tibi iam nunc afferam Me. affer strenuè.

Mes. Saluum tibi ita vt mihi dedisti, redibo. hîc me mane.

Me. Nimia mira mihi quidem hodie exorta sunt multis modis.
Alij me negant eum esse qui sum, atque excludunt foris.
Etiam hic seruum esse se meum aiebat, quem ego emisi manu.

Is ait se mihi allaturum cum argento marsupium:
Id si attulerit, dicam vt à me abeat liber, quò volet:
Ne tum quando sanus factus sit, à me argentum petat.
Socer & medicus, me insanire aiebant. quid sit? mira sunt.
Hæc nihilo mihi esse videntur secius, quàm insomnia.
Nunc ibo intrò ad hanc meretricem, quanquam succenset mihi.
Si possum exorare, vt pallam reddat, quam referam domum.

PER EGO VOBIS DEOS, ATQVE HOMINES] hyperbaton in verbis, nam hic ordo est. Ego vobis dico per deos, atque homines, vt imperium meũ sapienter curæ habeatis. Sic Terent. Andr. *Per ego te deos oro, & nostram amicitiam, : hreme*, &c. Virgilius Æneidos 4. *Méne fugis? per ego has lacrymas dextrámque tuam, te, Quando aliud*, &c. Est autem hoc genus obtestandi, efficacissimum, obtestari per deos, per sacra, per liberos, per salutem, per caput, per fortunas, per res carissimas denique. QVAEQVE IMPERAVI, ATQ. IMP. F. ILLIC H. &c.] id est. & (quæ imperaui, atque impero.) facite, vt ille homo in medici officinam à seruis, delatus sit sublimis. id est, sublatus, non suis pedibus terram tangens, sed vestris manibus suspensus. Sic in Asin. *Quin tu illum iubes ancillas rapere sublimem domum*. Terent. Andr. *sublimem hunc intrò rape. quantum potes.* medicinam autem vsurpauit hic pro ipsa medici taberna, seu apotheca. ἰατρεῖον appellant Græci. Sic in amphitr. *Nam omneis plateas perreptaui, gymnasia, myropolia, Apud emporium, atque in macella, in palæstra, atque in foro. In medicinis, in tonstrinis*, &c. NISI QVIDEM VOS VESTRA CRVRA, AVT LATERA, &c.] nisi quidem vos vestra crura compedibus vinciri, aut latera virgis, ac loris variari vultis. CAVE QVISQVAM QVOD ILLIC] caue quisquã vestrûm, vel floccifecerit quod ille minitetur. ne flocci quidẽ facite, quod ille vobis minitabitur. IAM SVBLIMEM RAPTVM OC.] sic Terent. vt suprà indicauimus. QVIN ME OMITTETIS?] quin me omittitis? quin me missum facitis? PROH DII IMMORT.] alius error. Nam Messenio putat herum suum sublimem ab hominibus ferri, cùm sit eius frater Menæchmus surreptus. ECQVIS SVPP. AVDET AFF.] num quis auxilium mihi audet afferre? suppetiæ inquit Carisius, libro 1. βοήθεια, id est, auxilium. HIC IN PACATO OPPIDO, in pacato oppido, dixit amplificationis causa, vt & illa, quæ sequuntur, luci, in via. qui liber venerit. Nam si quis in oppido hostili, & quod bello ardeat, sublimis feratur, minus mirum, & minúsque indignum sit. LVCI DERIPIER, IN VIA] luce de loco, in quo stabat, rapi, in via publica, &c. subintelligendum est autem, verúmne est? æquúmne est? aut aliquid simile. MITTITIS?] non me omittitis? non me missum facitis? seruos, à quibus ferebatur, sublimis alloquitur. INSIGNITE] insigniter insignitè. aduerbium à nomine *insignitus*. ET SVBVENIO S.] & subueniam sedulò. HISCE EGO IAM SEMENTEM IN ORE FACIAM, PVGN. OBS.] id est, his seruis sementem pugnorum in ore faciam: pugnos his in ore feram. metaphora est, ab agricultura. PVGNOSQ. OBSERAM] idem dicit. & pugnos, inquit, in ore horum circum feram. hoc est, os horum seruorum pugnis cooperiam, & contundam. FACE, VT OCVLI LOCVS IN CAP. APP.] hoc est, fac, vt oculus ei sit erutus, seu effossus. nam oculi locus apparere non potest, nisi oculo effosso, aut nisi quis luscus sit, vel natura, vel casu aliquo, ex quo iocus ille Appij apud Marcum Tullium libro secundo de Oratore, Cenabo, inquit, apud te, huic lusco familiari meo. C. Sextio. vni enim locum esse video. Est hoc scurrile, quòd & sine causa lacessiuit, & tamen id dixit, quod in omneis luscos conueniret. OBSECRO, HERCLE] sermo lamentantis, & plorantis. sic Eunuchus ille Dorus apud Terent. in Eunuch. *Fugitiue prodis. male conciliate.* DOR. *obsecro.* PH. *oh Illud vide, os vt sibi distorsit carnufex.* QVI ME VOBIS TACTIO EST?] quid vos me tangitis? suprà in Casina. sic *Quid tibi hunc tactio sunt?* PEDITE PVGNIS] concide, seu contunde pugnis. metaphora est. sic suprà in Capt. *Nam hercle nisi mansuescis iam probè ero, fusti pectito* & infrà in Pœn. *Sed vide sis ne tu oratorem hunc pugnis pectas postea.* HEM TIBI ETIAM] sermo verberantis. Hem tibi etiam hunc pugnum aufer. QVIA POSTR. CED. HOC PR. F.] quia postremus discedis, hoc præmij referes. NIMIS AVTEM BENE ORA COMM.] id est, egregiè his seruis ora confirmaui, & figuraui, pugnis scilicet: multa quasi commentatione, multoq. studio, his seruis ora denuò finxi, atque interpolaui. sic enim loquitur in Amphitr. ibi. *Illic homo me interpolabit, meúmque os finget denuò.* tractum videtur à statuarum fictoribus, qui crebris mallei ictibus statuarum figuras, & oris lineamenta commentantur. Fortassis etiam iocans Plautus ad mentum allusit, vt Camerarius existimat. vt *commentaui* significet. mento ornaui, seu decoraui. ADOLESCENS.] rectè. non enim Messenio seruus Menæchmi huius erat. NAM ABSQVE ESSET, &c.] id est, nã nisi tu esses, aut nisi tu mihi subuenisses: hodie nũquam ad solem occasum, id est, ad solis occasum viuerem. Sic autem legendum, vt edidimus, non vt vulgò, *Nam si absque te fuissem*, neque vt Camerarius edidit. *Nam si absque te essem*, &c. quarum scripturarum neutra ferri potest: hæc autem & Plauto nostro & Terentio vsitata est, sic supra in Capt. *Quod absque hoc esset, qui mihi hoc fecit palàm. Vsque offerre natum, suis me ductarent dolis.* Idem in Bacchid. *Nam absque te esset ego illum haberem rectum ad ingenium bonum*... *faceret te prostibulum propediem*. Sic & Terent. Phorm. *nam absque eo esset, Rectè ego mihi vidissem, & senis essem vltus iracundiam*. AD SOLEM OCCASVM] vsque ad occasum solis. sic autem loquebantur veteres, vt suprà diximus. ME EMITTAS MANV.] me libertate dones. SIC SINE IGITVR, SI TVVM, &c.] sine me igitur, si me tuum esse negas, sic abire liberum. sic ἀποσιωπησις positum, & cum gestu quodã pronuntiandum. MEA QVIDEM HERCLE CAVSA, &c.] id est, quod quidem in me est: vel quantum quidem ad me attinet, &c. ὅσον ἐπ᾽ ἐμοί, sic suprà in Epid. *Dum sine me quæras, quæras mea causa, vel medio in mari.* LIBER ESTO.] oratio domini seruum manumittentis. sic infrà eadem scena, in extr. *Liber esto.* idem in Epid. in extrem. *At ob eam rem liber esto.* & Terent. Adolph. *Syre, accede huc ad me, liber esto.* SALVE MI P.] oratio seruorum manumissorum, aut eorũ, qui ab aliquo seruati erãt atq. idcirco patronos eos appellabãt, vt suprà in Most. o ó me, *Ne quid metuas misere fiet. T. patrone salue.* SED PAT. TE OBS. NE MINVS IMPERES

PERES MIHI, QVAM CVM TVVS SER.] &c. dominus, qui seruum manumittebat, nihilominus à seruo, quem libertate donabat, operas in posterum stipulabatur. qua de re extat in pandectis iuris ciuilis titulus de operis libertorum, qui ordine primus est libro 38. IN VIDVLO] eccum hunc in vidulo saluum fero. OBSIGNATVM] signo seu annulo ceræ impresso clausum. Obsignabantur hoc modo, non modo tabellæ, sed etiam lagenæ, cistellæ, viduli, cellæ, & simil. sup. in Amphitr. *Enimuerò illud præter alia miror maximè si hæc habet pateram illam.* SOS. *an etiam id credas, quæ in hac cistellula Tuo signo obsignata fertur?* AMPH. *saluum signum est*, idem in Casina, *Obsignate cellas: referte annulum ad me.* SALVVM TIBI ITA, VT MIHI DEDISTI REDDIBO] reddibo, pro reddam, notat Nonius, & profert hunc versum, profert & illud ex Casina, *atque ego rari reddibo te.* HIC ME MANE] hic me exspecta. NIMIA MIRA, &c.] nimia miracula. ATQVE EXCLVDVNT P.] & me non intromittunt. NE TVM, QVANDO SANVS F.] ne tum cùm in sanitatē mentis reuersus fuerit, &c. HAEC NIHILO MIHI ESSE V. SECIVS, &c.] hæc nihilominus mihi videntur aliter esse, quàm somnia. insomnia, ἐνύπνια, quæ in somnis cernuntur.

MENAECHMVS Sosicles. MESSENIO seruus.

MEn' hodie vsquam conuenisse te audax audes dicere,
Postquam aduorsum mihi imperaui vt huc venires? Mes. *quin imò*
Eripui homines qui te ferebant sublimem, quattuor,
Apud hasce adeis, tu clamabas, deûm fidem atque hominum omnium,
Quum ego accurro, téque eripio, vi pugnando, ingratiis,
Ob eam rem, quia te seruaui, me amisisti liberum.
Quum argentum dixi me petere, & vasa, tu, quantum pote'st,
Praecucurristi obuiam, vt quæ fecisti, infitias eas.
Me. *Liberum ego te iussi abire?* Mes. *certò.* Me. *cui certissimum'st,*
Mepte potius fieri seruum, quàm te vnquam emittam manu.

MEN HODIE VSQVAM, &c.] talis est error in Amphitr. Sosiæ, & Amphitr. Sententia autem horum verborum hæc est, Audesne dicere, tu audax homo, te, postquàm tibi imperaui, vt huc mihi aduersum, seu obuiam venires, mecum locutum esse? QVIN MODO ERIPVI TE, HOM. QVI TE FEREBANT SVBL. Q.] hoc est, quin eripui te ab hominibus quatuor, qui homines te sublimem ferebant. sic hunc locum explico: & vero sic explicandus est. neque mihi probatur illorum sententia, qui dicunt esse hypallagen, & ita explicant, eripui homines quattuor, *à te*, subintell. pro eripui te à quattuor hominibus. Nam primum non potest subintelligi, hoc totum, *à te*: deinde talis hypallage neque Plauto, est vsitata, neque hoc loco ferri potest. iam vox *quatuor*, hic habet primam syllabam breuem, & debet scribi cum vnico t, vt apud Ennium. INGRATIIS] ingratiis, vel aduerbium est, vel nomen: nihil refert. de quo alibi plura. significat autem, hoc loco, inuitis iis, qui te sublimem ferebant. AMISISTI LIBERVM] libertate donasti. PETERE] è naui seu potius è taberna diuersoria. QVANTVM POTE'ST] quàm citissimè. INFITIAS EAS] infitieris. MEPTE] meipsum.

MENAECHMVS surreptus. MESSENIO. MENAECHMVS Sosicles.

SI voltis per oculos iurare, nihilo hercle ea caussa magis
Facietis, vt ego hodie abstulerim pallam & spinter pessima.
Mes. *Proh dij immortales, quid ego video?* M. so. *quid vides?* Me. *speculum tuum.*
M. so. *Quid negotij est?* Mes. *tua est imago. tam consimilis est, quàm potest.*
M. so. *Pol profectò haud est dissimilis, meam quoad formam noscito.*
M. su. *O adolescens salue, qui me seruasti, quisquis es.*
Mes. *Adolescens, quæso hercle loquere tuum mihi nomen, ni piget.*
M. su. *Non adepol ita promeruisti de me, vt pigeat quæ velis,*
Mihi est Menæchmo nomen. M. so. *immò, id est adepol mihi.*
M. su. *Quid ego ex te audio?* M. so. *hoc quod res est.* Mes. *noui equidem hunc: herus est meus.*
Ego quidem huius seruus sum. sed esse huius me credidi.
Ego hunc censebam esse te. huic etiam exhibui negotium.

Quaeso ignoscas, si quid stultè dixi, atque imprudens tibi.

M. so. *Delirare mihi vidêre. non commeminisli, simul*
Te hodie mecum exire è naui? Mes. *enimuero aquum postulas.*
Tu mihi herus es, tu seruum quaere: salueto tu, tu vale.
Hunc ego esse aio Menachmum. M. su. *at ego me.* M. so. *qua hac est fabula?*
Tu es Menachmus? M. su. *me esse dico Moscho pregnatum patre.*

M. so. *Tun' meo patre es pregnatus?* M. su. *immo equidem adolescens, tuum*
Tibi neque occupare patrem, neque praeripere postulo.

Mes. *Dij immortales, spem insperatam date mihi, quam suspicor.*
Nam nisi me animus fallit, hi sunt gemini germani duo.
Nam & patrem & matrem commemorant pariter, qui fuerint sibi.
Sed vocabo herum. Menachme? Me. Ambo. *quid vis?* Mes. *non ambos volo.*
Sed vter vestrûm est huc aduectus naui mecum? M. su. *non ego.*

M. so. *At ego.* Mes. *te volo igitur, huc concede.* M. so. *concessi, quid est?*

Mes. *Illic homo aut sycophanta, aut geminus est frater tuus.*
Namque ego hominem homini similiorem nunquam vidi alterum.
Neque aqua aqua, neque lacte est lacti, crede mihi, vsquam similius,
Quàm hic tui est, túque huius. postea autem eandem patriam ac patrem
Memerat. melius est nos adire, atque hunc percontarier.

M. so. *Hercle quin tu me admonuisti rectè, & habeo gratiam.*
Perge operam dare obsecro hercle. liber esto, si inuenis
Hunc meum fratrem esse. Mes *spero.* Men. *& ego idem spero fore.*

Mes. *Quid ais tu? Menachmum, opinor, te vocari dixeras.*

M. su. *Ita verò.* Mes. *huic item Menachmo nomen est. in Sicilia*
Te Syracusis natum esse dixisti: hic natus est ibi.
Moschum tibi patrem fuisse dixti: huic itidem fuit.
Nunc operam potestis ambo mihi dare, & vobis simul.

M. su. *Promeruisti, vt ne quid ores, quod velis, quin impetres.*
Tanquam si me emeris argento, liber seruibo tibi.

Mes. *Spes mihi est, vos inuenturum fratres germanos duos*
Geminos, vna matre natos, & patre vno, vno die.

M. su. *Mira memoras: vtinam efficere, quod pollicitu's, possies.*

Mes. *Possum sed nunc agite. vterque id quod rogabo, dicite.*

M. su. *Vbi lubet, roga, respondebo: nihil reticebo, quod sciam.*

Mes. *Est tibi nomen Menachmus?* M. su. *fateor.* Mes. *est itidem tibi.*

M. so. *Est.* Mes. *patrem fuisse Moschum tibi ais?* M. su. *ita verò.* M. so. *& mihi.*

Mes. *Esne tu Syracusanus?* M. su. *certò.* Mes. *quid tu?* M. so. *quippini?*

Mes. *Optimè. vsque adhuc conueniunt signa. porrò operam date.*
Quid longissimè meministi, dic mihi, in patria tua?

M. su. *Cum patre vt abij Tarentum ad mercatum, tum postea*
Inter homines me deerrare à patre, atque inde auehi.

M. so. *Iuppiter supreme. serua me.* Mes. *quid clamas? quin taces?*
Quot eras annos natus, cùm te pater à patria auehit?

M. su. *Septuennis. nam tum dentes mihi cadebant primulùm.*
Neque patrem vnquam post illa ego vidi. Mes. *quid? vestrûm patri*
Filij quot eratis? M. su. *vt nunc maxumè memini, duo.*

Mes. *Vter eratis, tun', an ille, maior?* M. su. *aquè ambo pares.*

Mes. *Qui potest?* M. su. *gemini ambo eramus.* M. so. *dij me seruatum volunt.*

Si inter-

MES. *Si interpellas, ego tacebo.* M. ſo. *potius taceo.* MES. *dic mihi,*
Vno nomine ambo eratis? M. ſu. *minimè, nam mihi hoc erat,*
Quod nunc est, Menæchmus. illum tum vocabant Soſiclem.

M. ſo. *Signa agnoui: contineri, quin complectar, non queo.*
Mi germane, gemine frater ſalue, ego ſum Soſicles.

M. ſu. *Quomodo igitur post Menæchmo nomen est factum tibi?*

M. ſo. *Postquam ad nos renuntiatum est: te & patrem esse mortuum,*
Auos noster mutauit. quod tibi nomen est, fecit mihi.

M. ſu. *Credo ita esse factum, vt dicis. ſed mihi hoc reſponde.* M. ſo. *roga.*

M. ſu. *Quod erat nomen nostræ matri?* M. ſo. *Theuſimarce.* M. ſu. *cónuenit.*
O ſalue inſperate multis annis postquàm conſpicor,
Frater. M. ſo. *& tu quem ego multis miſeriſque laboribus,*
Vſque adhuc quæſiui, quémque ego esse inuentum gaudeo.

MES. *Hoc erat, quòd hæc te meretrix huius vocabat nomine.*
Hunc censebat te esse credo, cùm vocat te ad prandium.

M. ſu. *Namque adepol hic mihi hodie iuſſi prandium appararier,*
Clàm meam vxorem, quoi pallam ſurripui dudum domo.
Eam dedi huic. M. ſo. *hàncne dicis frater pallam, quam ego habeo?*

M. ſu. *Quomodo hæc ad me peruénit?* M. ſo. *meretrix hæc ad prandium*
Me adduxit: me ſibi dediſſe aiebat. prandi perbene,
Potaui, atque accubui ſcortum: pallam, & aurum hoc mihi dedit.

M. ſu. *Gaudeo adepol, ſi quid propter me tibi euénit boni.*
Namque illa cùm te ad ſe vocabat, me te esse credidit.

MES. *Nunquid me morare, quin ego liber, vt iuſſiſti, eam?*

M. ſu. *Optimum atque æquiſſimum orat frater, fac cauſſa mea.*

M. ſo. *Liber esto.* M. ſu. *cùm tu es liber, gaudeo Meſſenio.*

MES. *Sed meliore est opus auſpicio, liber perpetuò vt ſiem.*

M. ſo. *Quoniam hæc euenerunt frater nobis ex ſententia,*
In patriam redeamus ambo. M. ſu. *frater faciam, vt tu voles.*
Auctionem hìc faciam, & vendam quicquid est. nunc interim
Eamus intrò frater. M. ſo. *fiat.* MES. *ſcitin' quid ego vos rogo?*

M. ſu. *Quid?* MES. *mihi vt præconium detis.* M. ſu. *dabitur.* MES. *ergo nunc iam*
Vis conclamari auctionem fore. quo die? M. ſu. *die ſeptimi.*

MES. *Auctio fi et Menæchmi mane ſanè ſeptimi.*
Venibunt ſerui, ſupellex, fundi, ædes, omnia.
Venibunt, quiqui licebunt, præſenti pecunia,
Venibit vxor quoque etiam, ſi quis emtor venerit.
Vix credo tota auctione capies quinquageſies.
Nunc ſpectatores valete, & nobis clarè plaudite.

SI VOLTIS PER OCVLOS IVRARE, &c.] Per oculos iurare dixit, quia nihil ferè est oculis carios iurabant autem per res cariſſimas. ſententia autem hæc est: Etſi velitis per oculos iurare, nihilo tamen magis hoc effectum dabitis, vt ego hodie pallam, & ſpinter abſtulerim, ô peſſimæ mulieres. Alloquitur Erotium, & eius ancillam Menæchmus ſurreptus: cui aſſeuerabant, atque adeo iurabant, illæ ſe pallam & ſpinter dediſſe, vt ea curaret, reconcinnanda. Ab hoc loco autem fit ἀναγνωρισμός. SPECVLVM TVVM] imaginem tuam in ſpeculo. QVAM POTEST] quàm fieri poteſt. ὡς οἷόν τε. MEAM QVOAD FORMAM N.] quantum meam formam cognoſcere poſſum, aut cognoſcere incipio, ſuprà in Ciſtell. *Nunc veſtigia ſi qua ſunt, noſcitabo.* NON AEDEPOL ITA PROMERVISTI DE ME, &c. cùm me e manibus ſeruorum, qui me ſublimem rapiebant, eripuiſti, non ita ſanè de me promeritus es, vt pigeat me quidquam facere', quod tu velis. Sic infrà eadem fabula, *Promeruisti, vt ne quid ores, quod voles quin impetres.* HOC QVOD EST EST] τὸ ὄν. NOVI EQVIDEM HVNC, MENÆCHMVS EST M.] etiam nunc errat Meſſenio. nam putat Menæchmum ſurreptum, de quo loquitur, & quem demõſtrat,

herum esse suum, sed mox à vero hero suo reprehensus, errore liberatur, & Menæchmo surrepto, relicto, Menæchmum Sosiclem sequitur, & herum agnoscit. HERVS EST M.] Menæchmus surreptus. EGO QVIDEM HVIVS S. E.] huius videlicet Menæchmi surrepti, ciuis Epidamnij facti. SED ESSE H. ME CREDIDI] huius Menæchmi Sosiclis. EGO HVNC CENSEB. ESSE TE] ego hunc, qui herus meus non est, putabam esse te, qui herus meus es. Sed attendat lector, vsque adhuc errare Messenionē, & eum putare esse herum suum, qui non est: cum, qui est, non putare. DELIRARE MIHI VIDERE] nunc errans Messenio in viam rectam ab hero reuocatur, qui sic seruum reprehendit. Desipere mihi videris Messenio: qui te seruum meum esse neges: huius esse dicas: an non meministi, te vnà mecum hodie è naui exire? ÆQVVM POSTVLAS] æquum oras, seu æquum dicis, æqua tua postulatio est. translatio est. TV MIHI HERVS ES, &c.] tu, Menæchme Sosicles, herus mihi es: tu alter, quisquis es, alium seruum quære. SALVETO TV, TV VALE] tu, qui herus meus es, salueto: tu alter, vale. IMMO EQVIDEM, ADOLESC. TVVM TIBI NEQ. &c.] immò equidem, ô adolescens: quamuis dixerim, me Moscho prognatum esse patre, vt sum, non tamen tuum tibi patrem occupare aut præripere, æquum esse arbitror. Nam fieri potest, vt & ego Moscho patre natus sim, vt sum & tu alio patre natus sis, cui nomen Moscho fuerit. SPEM INSP.] spem, cuius euentus non exspectabatur. GEMINI GERMANI DVO] duo fratres vno partu editi, & iisdem parentibus nati. QVID VIS?] ambo respondent, quia vterque Menæchmus nominatur. ILLIC HOMO AVT SYCOPHANTA] ille homo, aut est planus atque impostor, seu præstigiator, aut est frater tuus geminus. NEQ. AQVA AQVAE, NEQ. LACT. &c.] prouerbium quod habet locum in rebus valde inter se similibus. Idem in Mil. glor. *Ut Philocomasio hanc sororem geminam germanam alteram Dicam Athenis aduenisse cum amatore aliquo suo. Tam similis est, quam lacte lacti est*, &c. Sic in prouerbio est ouorum inter se similitudo, vt testatur M. Tull. libr. 4. Academic. quæst. Iam lacte dixisse veteres in recto casu, notat & Nonius: vtiturque testimonio Ennij libr. 11. *Si mulier rubuit, seu lacte & purpura mista.* & Varronis in Antanabatis, *Candidum lacte papilla cum fluit.* Priscianus quoque docet lib. 6. veteres *lacte* in recto casu protulisse, & hanc ex Menæchmis locum profert. Carisius quoque lib. 1. duobus locis de hoc eodem nomine scribit, & vno quidem loco ait, sale, mare, lacte in recto casu, & salis, maris lactis in patrio, dici debere, altero, lacte nos sine vitio dicere: vtiturque auctoritate & testimonio Catonis, *& in Italia atras capras lacte album habere.* LIBER ESTO, SI INV. HVNC MEVM FR.] manumissio sub conditione. SPERO.] me inuenturum, huc debet Messenionis nomen adscribi. nam hoc loco personarum nomina malè fuerant collocata. ET EGO IDEM SP. FORE] hæc sunt Menæchmi Sosiclis verba. QVID AIS TV?] hæc Messenionis ad Menæchmum surreptum. DIXTI] dixisti. SERVIBO TIBI] seruiam tibi. SPES MIHI EST, VOS INVENTVRVM, &c.] spero, inquit, inuenturum vos duos fratres germanos. Sic autem legendum esse, non vt vulgo, *inuenturos*, & ratio, & ea, quæ sequuntur, & quæ antecedunt, peruincunt. VNA MATRE NATOS, ET PATRE VNO, VNO D.] tales fratres, sunt germani, & gemini. VTINAM EFFIC. QVOD POLLICITVS] vtinam efficere possis, quod pollicitus es, nempe nos esse fratres germanos, geminos: vel te inuenturum nos fratres germanos, geminos. QVID PAN...] quid... Syracusanus sim? certo Syracusanus sum. VSQ. ADHVC.] vsque ad hoc tempus constant, & conueniunt inter se signa. PORRO OPERAM DATE] pergite operam dare, porrotenus, seu porrotenus operam date. QVID LONGISS. MEMINISTI, &c.] dic mihi, quid vltimum meministi in patria tua? quousque mens tua longissimè potest præteriti temporis spatium respicere, & quam memoriam recordari vltimam? sic enim loquitur M. Tull. in orat. pro Archia poeta. ME DEERRARE A PATRE] me à patre digressum & diuulsum errare, repete ... memini. me à patre aberrare memini, supra in Prologo *Puer inter homines aberrauit à patre.* Virg. in Melibœo, *Vir gregis ipse caper deerrauerat.* Lucret. libro tertio. *Inter enim recta'st vitai pausa, vageque Deerrarunt passim motus ab sensibus omnes.* NAM TVM DENT. MIHI CADEBANT PRIMVLVM?] Plinius libro septimo capite 16. *Ceterum editis primores septimo mense gigni dentes: priusquam in supera fere parte, haud dubium est: septimo eosdem decidere anno, aliosque suffici.* Macrobius libro primo in somnium Scipionis, *Post annos septem dentes, qui primi emerserant, aliis aptioribus ad cibum solidum nascentibus cedunt, eodemque anno, id est septimo plenè absoluitur integritas loquendi.* Censorinus de die natali cap. 5. *De conformatione autem partus nihilominus in prima hebdomade dentes homini cadere, in secunda pubem apparere, in tertia barbam nasci: in quarta vireis*, &c. Primam hebdomadem appellat primos annos ætatis septem POSTILLA] postea. VOSTRVM PATRI FILII QVOT ERATIS?] videtur legendum *vestro patri filij*, &c. vel, *vostrum patri*, dictum pro vostro patri. vel vostrum, genitiuus est diuisionis, & sic explicandus hic locus, ex vobis, quot eratis filij patri, subintell. *vestro?* SI INTERPELLAS, EGO TAC.] si me loquentem interpellas, ego loquendi finem faciam. QVOMODO IGITVR POST MENAECHMO NOMEN EST FACTVM TIBI?] sic supra loquitur scena prima, *Iuuentus nomen fecit Peniculo mihi.* & infrà proximè, *quod tibi nomen est, fecit mihi.* AVOS NOSTER H.] Auus noster mutauit mihi nomen. CONVENIT] conuenit nomen, vel hoc quoque signum conuenit, vt suprà, *vsque adhuc conueniunt signa.* Terentius Phorm. *conuenit numeris, quantum debui.* MVLTIS ANNIS POSTQVAM SVSPICOR] multis annis postquam te postremum conspexi. HOC ERAT QVOD HAEC TE MERETRIX, &c.] hæc erat causa, quamobrem hæc meretrix te huius Menæchmi ciuis Epidamnij facti nomine appellabat. sic Virgil. libro secundo Æn. *Hoc erat alma parens, quod nuper tela, per ignes, Eripis.* HVNC CENS. TE ESSE, &c.] putabat te esse hunc Menæchmum, qui hic vxorem duxit. ATQ. ACCVBVI SCORTVM] sic suprà ead. fab. *Prandi, potaui, scortum accubui.* SED MELIORE EST OPVS AVSPICIO] allegoria est, per quam significat præter libertatem, opus esse præterea cibo, proinde ac si dicat libertas, est illa quidam res magnopere expetenda, & magni æstimanda, sed nisi tu dominus mihi seruo cum libertate aliquid præ manu dederis, hoc auspicium parum lætum est: & denuo redauspicandum est. Huius rei exemplum est sup. in Epid. extr. *soccos, tunicam, pallium tibi dabo.* EPID. *quid deinde porro?* PER. *libertatem.* EP. *at postea? nouo liberto opus est, quod pappet.* PER. *dabitur, præbebo cibum.* Et apud Ter. in Adelph. *Syre, processisti hodie pulchrè* DE. *siquidem porro Micio tu tuum officium facies: atque huic aliquid paululum præ manu dederis, vnde vtatur, reddet tibi cito*, &c. AVCTIONEM HIC FAC. Auctio inquit Fulgentius, dicitur venditio, quasi quod & ementem augeat, & vendentem. Immo vero, dicamus auctionem ... to dicta-

eo dictam esse, quod ab emptoribus & licitatoribus pretium rerum venalium, & earum quarum fit auctio, augeatur supra in Epid. *Hac vocabula auctiones subigunt, vt faciant viri.* MIHI VT PRAECONIVM DETIS] vt me prædicationi bonorum præficiatis. vt me præconem horum bonorum auctioni conclamandæ faciatis, & me in hac auctione præconis munere fungi, seu præconium facere sinatis. QVO DIE] sic legendum, & ita edi iussimus, nam libri omnes & vulgati, & manuscripti, qui habent, *quidem*, mendosi sunt. DIE SEPTIMI] id est, die septimo. de hoc genere locutionis supra sat multa diximus in Mostel. ibi. *Hoc die crastini, cum herus resciuerit. Mane castigabit eos*, &c. QVIQVI LICEBVNT] quicunque licebunt. &c. *licebunt*, à verbo personali, *liceo, es, et.* Dicuntur autem merces, aut res alioqui venales licere, quibus pretium à venditore præfinitum est; & quæ certo pretio indicatæ sunt. M. Tull. libro 12. epist. ad Atticum epist. 12. *de Drusi horto, quanti licuisse tu scribis, id ego quoque audieram* &c. Sed videtur legendum, *Venibunt quique licebunt*, &c. aut *Venibit quidque licebit*, &c. PRAESENTI P.] sic supra in Mostell. *si hercle nunc ferat sex talenta magna argenti præsenti pecunia*. *Nunquam accipiam*. M. Tull. pro Cluentio, *Quæ pecunia mulieri legata erat à filio, si quis natus esset, eam præsentem Oppianicus non debitam mulieri soluit*. Idem lib. 2 epist. ad Attic. epist. 4 *pro ea tibi præsentem pecuniam solui imperaui, ne tu expensum muneribus ferres.* VIX CREDO, TOTA AVCTIONE CAPIET QVINQVAGESIES] Menæchmus surreptus, vix, vt credo, ex tota auctione, id est, ex omnibus bonis auctione venditis, rediget sestertium quinquagesies centum millia, id est, circiter centum quinquaginta aureorum nostrorum millia. quinquagesies autem, positum pro quinquagies.

FINIS MENÆCHMORVM.

MILES GLORIOSVS

DRAMATIS PERSONÆ.

PYRGOPOLINICES	miles.
ARTOTROGVS	parasitus.
PALAESTRIO	seruos.
PERIPLECTOMENES	senex.
SCELEDRVS	seruos.
PHILOCOMASIVM	meretrix.
PLEVSIDES	adolescens.
LVCRIO	puer.
MILPHIDIPPA	ancilla.
ACROTELEVTIVM	meretrix.
PVER.	
CARIO	cocus.

ARGVMENTVM.

MERETRICEM *Athenis Ephesum miles auehit.*
Id hero dum amanti seruus nuntiare vult
Legato peregrè captus ipsus in mari,
Et illi eidem militi dono datus est.
Suum arcessit herum Athenis, atque perforat
Geminis communem clam parietem in ædibus,
Licere vt quiret conuenire amantibus.
Osculanteis custos hos vidit de tegulis.

Ridiculus autem, quasi sit alia luditur.
Idémque impellit militem Palæstrio,
Omissam faciat concubinam. quando ei
Senis vicini cupiat vxor nubere.
Vltrò abeat, orat: donat multa ipse, in domo
Senis prehensus pœnas pro mœcho luit.

MERETRICEM] Philocomasium: quæ erat ingenua. MILES] Pyrgopolynices. HERO] Pleusidi. SERVVS] Palæstrio. SVVM ARCESS. HERVM ATH.] Palæstrio seruus scribit ad herum suum Pleusidem, vt Athenas veniat, perspecto Philocomasij in eum animo, & cognita sententia. GEMINIS] duplicibus, quæ communem medium parietẽ habebant. LICERE, VT QVIRET, &c.] vt posset licere amantibus Pleusidi, & Philocomasio, conuenire, hoc est cogendi. OCVLANTEIS] Pleusidem & Philocomasium. CVSTOS] seruus Sceledrus nomine Philocomasio à milite additus custos. RIDICVLVS] Sceledrus. QVASI SIT ALIA] quasi non sit Philocomasium militis amica, cui custos additus est. quam viderit osculantem, sed alia, &c. LVDITVR] à seruo Palæstrione, & ab hospite Periplectomene. luditur autem hoc modo. Seruus suadet hospiti, vt communem parietem ædium geminarum perforet. quo facto, Philocomasium in vtraque domo visitur. & ita fides fit Sceledro duas esse mulieres, inter se consimileis, tanquam sorores germanas. IDEMQ. INPELLIT, &c.] & idẽ Palæstrio eo perducit militem, vt hanc meretricem, siue concubinam dimittat, propterea quod erat ei persuasum à seruo, matronam quandam, vicini vxorem, eius amore esse captam. QVANDO EI SENIS V. CVP. VX. N.] id est, est, quoniam senis vicini vxor, vt ei Palæstrio falso persuaserat, nubere cuperet SENIS VICINI] Periplectomenis, vt militi falso persuaserat, Palæstrio seruus. nam Periplectomenes cælebs erat. VXOR] quæ nulla erat, sed supponitur, ac subornatur meretrix Acroteleutium. VLTRO, ABEAT ORAT] miles ipse prior, orat Philocomasium, vt abeat: non autem rogatus, eam missam facit. non rogatur miles à Philocomasio, vt eam missam faciat, sed ipse prior eam orat, vt abeat.

ALTERVM ARGVMENTVM.

MERETRICEM ingenuam deperibat mutuò
Atheniensis iuuenis. Naupactum is domo
Legatus abiit. miles in eandem incidit.
Deportat Ephesum inuitam. seruos Attici
Vt nuntiaret domino factum, nauigat:
Capitur, donatur illi captus militi.
Ad herum vt veniret Ephesum, scribit, aduolat
Adolescens, atque in proximo diuortitur
Apud hospitem paternum. medium parietem
Perfodit seruus, commeatus clanculum
Qua foret amantum. geminam fingit mulieris
Sororem hanc esse mox ei dominus ædium
Suam clientam solicitandum ad militem
Subornat. capitur ille, sperat nuptias,
Dimittit concubinam, & mœchus vapulat.

MERETRICEM INGENVAM Philocomasium. DEPERIBAT] perdite amabat. MVTVO] cum vicissim amaretur. ATHEN. IVVENIS] Pleusides. NAVPACTVM] oppidum in Ætolia. MILES IN EAND. INC. &c.] miles Pyrgopolynices, cum forte absente Pleuside, Athenas venisset, matremque puellę, vino, obsoniis, donis, & muneribus pellectam corrupisset, tandem puellam clam matre in nauem coniecit, & secum inuitam Ephesum aduexit. SERVOS ATTICI &c.] seruus iuuenis Attici Pleusidis, Palæstrio, vt id, quod euenerat, domino suo nuntiaret, nauigat. AD HERVM VT V. EPH. SCR.] mittit ad herum litteras, quibus ei significat Philocomasium esse Ephesi, à milite retineri inuitam: suadet, vt Ephesum veniat. APVD HOSP. P.] Periplectomenem. PERFODIT S.] perforat seruus Palæstrio. COMMEATVS CL. QVA F. AN.] per quem medium parietem perfossum, seu perforatum, amantes Pleusides & Philocomasium possent inter se commeare, & conuenire, & congredi, & colloqui. COMMEATVS] commeandi, & conueniendi facultas. GEMINAM FINGIT M. S. H. E.] hanc Philocomasium, Pleusidis amicam: fingit esse geminam Philocomasij sororem. DOMINVS AED.] Periplectomenes: SVAM CL.] Acroteleutium. Carisius lib. 1. *Cliens, inquit: communis generis.*

generis est. Inuenimus tamen & clientem apud Afranium in Pompa, Interim tua clienta, &c. & apud Horat. oda 18. libro 2 *Nec Laconicas mihi trahunt honestæ purpuras clientæ.* Hæc Carisius. Plaut. in Rud. *iam clientas repperi* SOLLICIT. AD M.] vt militem amore sollicitet, eique persuadeat, se eius amore incensam esse. CAPITVR ILLE] miles amore illaqueatur, SPERAT NVP.] sperat Acroteleutium sibi nupturam: quam, matronam, & vicini senis vxorem esse existimat. DIMITTIT CONC.] hac spe fretus miles, Philocomasium vltro dimittit: & deprehensus vt mœchus, vapulat.

ACTVS PRIMVS

PYRGOPOLINICES, ARTOTROGVS.

CVRATE vt splendor meo sit clypeo clarior,
Quam solis radij esse, olim cùm sudum'st, solent:
Vt, vbi vsus veniat, contrà conserta manu
Oculorum præstinguat aciem in acie hostibus.
Nam ego hanc macharam mihi consolari volo,
Ne lamentetur, neue animum despondeat,
Quia se iampridem feriatam gestitem,
Quæ misera gestit fartum facere ex hostibus.
Sed vbi Artotrogus? AR. *hic est, stat propter virum*
Fortem, atque fortunatum, & forma regia,
Tum bellatorem. Mars haud ausit dicere,
Neque æquiparare suas virtutes ad tuas.
PY. *Quémne ego seruaui in campis Gurgustidoniis,*
Vbi Bombomachides Cluninstaridysarchides
Erat imperator summus, Neptuni nepos.
AR. *Memini, nempe illum dicis cum armis aureis,*
Cuius tu legiones difflauisti spiritu,
Quasi ventus folia, aut panniculam tectoriam.
PY. *Istuc quidem adepol nihil est.* AR. *nihil hercle quidem hoc,*
Præut alia dicam, tu quæ nunquam feceris.
Periuriorem hoc homine si quis viderit,
Aut gloriam pleniorem, quàm illic est.
Me sibi habeto, & ego me illi mancupio dabo,
Ni vnum epityrum apud illum esuriens insanè edam.
PY. *Vbi tu es?* AR. *eccum adepol, vel elefanto in India*
Quo pacto pugno perfregisti brachium?
PY. *Quid? brachium?* AR. *illud dicere volui, femur.*
PY. *At indiligenter hic eram.* AR. *pol si quidem*
Connixus esses, per corium, per viscera,
Pérque os elefanto brachium transmitteres.
PY. *Nolo isthæc hic nunc.* AR. *ne hercle opera pretium quidem*
Mihi te enarrare, tuas qui virtutes sciam.
Venter creat omnes has ærumnas, auribus
Per audienda sunt ne dentes dentiant.
Et assentiendum est, quicquid hic mentibitur.
PY. *Quid illud quod dico?* AR. *hem scio iam quid vis dicere.*

Factum est hercle, memini fieri. PY. *quid id est?* AR. *quicquid est.*

PY. *Habet tabellas?* AR. *Vis rogari? habeo & stilum.*

PY. *Facetè aduertis animum tuum, ad animum meum.*

AR. *Nouisse mores me tuos meditate decet.*
Curámque adhibere, vt praeuolet mihi quò tu velis.

PY. *Ecquid meministi?* AR. *memini, centum in Cilicia,*
Et quinquaginta centum Sycolatronidæ.
Triginta Sardi: sexaginta Macedones,
Sunt homines tu quos occidisti vno die.

PY. *Quanta isthæc hominum summa est?* AR. *septem millia.*

PY. *Tantum esse oportet, rectè rationem tenes.*

AR. *At nullos habeo scriptos, sic memini tamen.*

PY. *Ædepol memoria est optuma.* AR. *offa me monet.*

PY. *Dum talem facies, qualem adhuc, aßiduò edes:*
Communicabo te semper mensa mea.

AR. *Quid in Cappadocia? vbi tu quingentos simul,*
Ni hebes machæra foret, vno ictu occideres?
At peditatus reliquiæ erant, si viuerent.
Quid tibi ego dicam, quod omnes mortales sciunt,
Pyrgopollicem te vnum in terra viuere
Virtute & forma & fa[..]is inuictissumu?
Amant te omnes mulieres: neque hercle iniuria,
Qui sis tam pulcer: vt vel illæ, quæ here pallio
Me rependêre. PY. *quid here dixerunt tibi?*

AR. *Rogitabant, hicne Achilles est, inquit, tibi?*
Immò enim frater, inquam, inmuit illarum altera,
Ergo me castor pulcer est, inquit, mihi,
Et liberalis visus. cæsaries quàm decet?
Næ illæ sunt fortunatæ, quæ cum isto cubant.

PY. *Itáne aiebat tandem?* AR. *quæ me ambæ obsecrauerunt*
Vt te hodie quasi pompam illac præter ducerem.

PY. *Nimia est miseria pulchrum esse hominem nimis.*

AR. *Molestæ sunt mihi, orant, ambiunt: obsecrant*
Videre vt liceat: ad sese arceßi iubent,
Vt tuo non liceat operam dare negotio.

PY. *Videtur tempus esse, vt eamus ad forum,*
Vt, in tabellis quos consignaui hic heri
Latrones, ibus dinumerem stipendium.
Nam rex Seleucus me opere orauit maximo,
Vt sibi latrones cogerem, & conscriberem.
Regi hunc in diem mihi operam decretum est dare.

AR. *[A]ge eamus ergo.* PY. *sequimini satellites.*

P. 5. CVRATE, VT SPLENDOR MEO SIT CLYP. &c.] curate vos serui, vt clypeus meus clarius splendeat, quàm radij solis, tunc cum cælum est sudum. *meo clypeo*, dandi casus est. OLIM CVM SVDVM] tunc cum sudum, id est, serenum est cælum. Profert hunc locum Nonius in voce *sudum*, his verbis: *Sudum, dicitur quasi semiudum, vt est aer post pluuias serenus, & liquidus.* Virg. 8. Æneid. *Arma inter nubem cæli regione serena, Per sudum rutilare vident.* Plaut. Milite, *Quam solis radij esse olim cum sudum'st.*] Marcus Tull. epist. ad Tironem, libro 16. *Horologium & libros mittam, si erit sudum.* VBI VSVS VENIAT] vbi opus sit. CONTRA CONSERTA MANV] collatis signis, commissa pugna. OCVLORVM PRÆSTINGVAT ACIEM IN AC. H.] id est, oculis hostium in acie tenebras offundat, oculorum

aciem in prælio hostibus obtundat, atque obscuret. Hunc locum spectauit Apuleius libro de Deo Socratis, cùm scriberet, *Protinusque Plautinus Miles super clypeo suo gloriatur præstinguens oculorum aciem hostibus.* Profert hunc eundem versum & Nonius in verbo *præstinguere*, vbi tamen mendosè scriptum est, *præstringere*: aut lapsus Nonius ita scripsit: interpretaturque valde stringere, & claudere, alio loco interpretatur, obtenebrare, vbi sic etiam scriptum est, cùm scribendum sit, præstinguere. Est enim præstinguo, verbum compositum ex præpositione præ, & stinguo, is, vt restinguo, & extinguo, distinguo: ex eodem simplici verbo stinguo, & præpositionibus re, ex, di, composita sunt quod pluribus verbis docuimus in commentar. Horatianis, & Lucretianis. In quo, qui mihi nō assentiūtur, homines linguæ Latinæ imperiti, & quod grauius est, rerum alienarum fastidiosi, ij Asconio non assentiuntur, & vehementer errant. Sic autem Asconius, cuius hæc verba sunt in Diuinationem, ad illud Ciceronis, præstinguat aciem. &c. *Vel a præstigiatoribus translatis, vel a tironibus, qui ignari, & rudes pugnæ etiam vano armorum sonitu terrentur, præstinctis luminibus.* Plautus in mil. glor. *Vt, vbi vsus veniat, contra conserta manu, Oculorum aciem præstinguat.* &c. Quòd si præstigiæ dictæ sunt à præstinguendo, vt declarant versus Cæciliæ in Synephebis: qui leguntur apud Ciceronem libro 3 de Nat. deorum, ibi, *Neque quem dolum ad eum, aut machinam commoliar, &c o quidquam: ita omnes meos doles, fallacias, Præstigias præstinxit commoditas patris:* (Est enim ita dictum, præstigias præstinxit, vt ἀπειλὰς ἀπειλεῖν, & παιδιὰν παίζειν, & simil. apud Græcos: metere messem, & pugnare pugnam, & simil. apud Latinos: nisi quod in hac locutione præstigias præstinxit; inest aliquid non solum venustius, verum etiā significantius, quam atticismus, & parechesis: quia significat poeta, præstigias ipsas, quibus acies oculorū præstingui solet, esse præstinctas.) Si igitur præstigiæ à præstinguendo, dictæ sunt, quis, nisi tardissimus, dubitet, quin scribendum sit, præstinguo, & præstinxī, &c non præstringo, neque præstrinxi, &c. HANC MACHAERAM] non dixit hunc gladium, sed hanc machæram, vt in comœdia palliata: in qua vocabulis Græcis crebrò vti decet. MIHI CONSOL. V.] mihi, παρέλκει, vel ornatus causa positum est. NEVE ANIMVM DESPOND.] neue desperet translatio est, vt & in *lamentetur*. nam machæra, res inanima, neque lamentari, neque despondere animum propriè dici potest. infrà ead. fab. *Nam, nisi tu illi fers suppetias, iam illa animum despondebit.* suprà in Menæchm. princip. *Pater eius autem, postquam puerum perdidit, Animum despondit.* Varro libro 3. de Lingua Latina. *Hoc ideo in se ipso clam ne reliqui si videant, despondeant animum, atque à tempore vendituri moriantur.* FERIATAM] otiosam. M. Tullius libro 1. de Nat. deor. *deum sic feriatum volumus cessatione torpere, vt si se commouerit, vereamur, ne beatus esse non possit.* GESTIT FARTVM FACERE EX HOST.] hoc est, cupit hosteis concidere, & comminuere. ἀλλαντοπώλου ἐν τῷ ποιεῖν ἀλλαντοποιεῖν. sic enim loquitur Aristoph. id, quod notarat Simeo Bosius, tractum à fartoribus, qui carnes, vnde farcimina, isitia, & similia, confecturi sunt, in minutissimas particulas dissecant, sic autem legendum est, non *fratrem* vt edidit Camerarius: neque *fructum*, vt habent omnes libri vulgati: sic enim plane habent nostri libri veteres, & verum etiam pridem sic emendauit atque explicauit M. Anth. Muretus libro 3 variar. lectionum cap. 9. nisi quod *fertum* legit, quod minus rectum est. ARTOTROGVS?] nomen parasiti à rodendo dicti: τρώγειν enim apud Græcos, rodere. Parasitos autem cum muribus, quorum est rodere, comparari declarat illud in Captiuis princip. *Quasi mures semper edimus alienum cibum.* & illud in Persa, *Pater, auus, proauus, abauus, atauus, tritauus, Quasi mures semper edere alienum cibum.* Terent. Eunuch. *Viden', es suum, & cibus quod faciat alienus.* PROPTER VIRVM, &c.] propè virum fortem &c. ET FORMA REGIA] ea forma, quæ decet reges, hoc est, egregia corporis pulchritudine, quæ proceritatem habeat cum dignitate quadam coniunctam, qualem Priamum fuisse ait poeta quidam, Πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος, id est, primum quidem quod ad formā, & speciem attinet, regno dignum. Aristot. Polit. libr. 1. & 4. MARS HAVD AVSIT DICERE, &c.] Mars haud ausit commemorare, neque æquiparare virtutes suas cum tua. Quidam legendum existimant, *Mars haud ausit biscere, Neque æquipa.* quam lectionem, quamuis non improbem, multo magis probarem, si codicum veterum auctoritate niteretur. QVEMNE EGO SERVAVI IN CAMPIS GVTGVRDID. &c.] cumne martem dicis mecum contendere non ausurum quem ego seruaui in campis, &c. Iam campi Gurgustidonij, campi sunt nunquam à quoquam mortali nato visi, atque à Plauto in persona militis gloriosi facetè & vrbanè confecti: quemadmodum & nomen Imperatoris, quod sequitur, ridiculè confictum est. NEPTVNI NEPOS] sic Sext. Pompeius, Pompei filius, se Neptuni filium prædicabat. Ex quo Neptunium ducem appellat Flaccus oda 9. epod. Nempe ILLVM DICIS CVM AR. AVR.] nempe illum dicis armis aureis insignem. CVIVS TV LEGIONES DIFFL. SP.] cuius tu legiones solo spiritu & sine armis dissipasti. Nonius difflare, inquit, est flatu disturbare, deinde hunc versum profert. QVASI VENTVS FOLIA] vt ventus folia flatu dissipare solet. AVT PANNICVLAM TECTORIAM] libri omnes & vulgati, & manuscripti, quos quidem viderim, habent *penniculum tectorium*, quæ lectio ferri non potest. Peniculum enim dicunt Latini vnico, n, non penniculum duobus. est autem peniculus tectorius, quo parietes dealbantur. conficitur autem, & constat è setis porcinis, aut è pilis caudæ equinæ, peniculos tectorios commemorat Plin. libro 28 & capite 17. his verbis, *In ambustis vsibus adeps cum lilij radicibus optimus aut suillus inueteratus: setarum, ex his, è peniculis tectoriis cinis, cum adipe tritus: subintelligit: ἐπιτίθεται, proficit.* Sed cum talis peniculus non tam facilè à vento dissipetur, quam folia, hic autem perspicuè Plautus duas res sumserit, quæ facillimè à vento dissipentur. Adrian. Turnebo assentior, qui legendum censet, *panniculam tectoriam*. Est autem pannicula in arundine, caput arundinis, floris, aut tenuis membranæ simile. Plin. libro 16. capite 36. vbi de arundinibus scribit. *Tegunt autem earum (arundinum) domus suas Septentrionales populi operiunt, durantque æuo tecta alta. & in reliquo verò orbe cameras leuissima suspendunt, &c.* sequitur non longè, *Cæterum gracilitas eo in distincta laus fastigio tenuatur in cacumina, crassiore panicula coma, neque hæc superuacua, aut enim proplumastrata cauponarum replet, aut vbi limosiore cassa indurauit, sicut in Belgis contusa, & intersecta nauium commissuris ferrumina textus, glutine tenacior, remesque ex lendis pice fidelior.* PROEVT ALIA DICAM] id est præ alijs quæ dicam, quæ &c. TV QVAE NVNQ. AMFECERIS PERIVRIOREM, &c.] hæc dicuntur à parasito, militem deridente, versa ad spectatores oratione, quale illud est apud Terent. in Eunuch. *plus millies iam audiui* AVT GLORIARVM PLENIORVM] aut gloriosiorem. &c. sic Demosthen. de Midia in oratione, κατὰ μειδίου ὑπερφιαλέστερος. QVAM ILLIC EST] quàm ille est. ME SIBI HABETO] subintellige, mancipio, id est, emitto me sibi, ea lege, vt ei præstem omne periculum. vel dic potius, me sibi habeto, simpliciter nulla re subintellecta

id est, me sibi emito: vel me sibi contubernalem & hospitem habeto. ET, EGO ME ILLI MANCVPIO DABO] & ego ei mea lege addicam, vt omne euictionis periculum ei præstetur. quid sit mancupio, seu mancipio dare, alibi dictum est. NI VNVM EPITYRVM APVD ILLVM] proinde quasi dicat, seruum edacem emerit, si me emerit. vel hospitem edacem acceperit, si me acceperit. nam vnum epityrum apud eum insanè edam: sed hic locus formulam sponsionis olet, hoc modo ni vnum epityrum apud illum insanè edam, ego me illi mancupio dabo. Epityrum, inquit Varro libro 6. de Lingua Lat. vocabulum est cibi, quo frequentius Sicilia, quàm Italia est vsa. Idem Plautus cum vehementer dicere vellet dixit *insanè*, quod insani faciunt omnia vehementer: Nomen epityri autem compositum est ex præpositione ἐπὶ & τυρὸς quod caseum significat, ex quo suspicari possit aliquis, epityrum esse polentam caseatam quam commemorat Apuleius libro 1. Est autem polenta Græcorum & Siculorum cibus, qui comœdiæ palliatæ conuenit. Quomodo autem fiat epityrum docet Cato cap. 119. vbi nulla fit casei mentio in eius cibi confectione. Ego arbitrabar epityrum sine caseo constare non posse: atque idcirco casei mentionem nullam fieri, quod sit pars epityri præcipua & prima: cæteræ, sint accessiones. Sed Colum. libro 12. capite 27. perspicue ostendit epityrum omni caseo vacare. Quærat igitur hac de re, lector, minus quàm ego occupatus. Ego alio propero, & aliis negotiis vrgeor. VEL ELEFANTO. &c.] vel pro etiam, vel quamuis, vt apud Terent in Eun. *Ego illum Eunuchum fiſſe opus vel sobrius*, nam, vel sobrius, hoc est, etiam sobrius, aut quamuis sobrius. sic idem Terent. in Heautont. *Vel herì in vino quàm immodestus fuisti*. PERFREGISTI BRACHIVM] iocus est ex ambiguo: quod vidit Simeo Bosius amicus meus, significat enim obscure parasitus, militem, dum aliquem olim manu cædere conatur, pœne sibi brachium perfregisse. per elefantū, militem significans, quod sit instar elefanti magna bestia, & quod sit stolidus, hebes, & quasi ἀναίσθητος, vt elefantus, propter corij duritiem sic intrà eadem fabula *hercle meus elephanti corio circumtectus est non suo*. AT INDILIGENTER HIC ERAM] id est, atqui ego in hoc negotio parum laborabam, neque magnopere contendebam, neque totis viribus connitebar, sed molli brachio pugnabam. ἀλλ᾽ ἐκτενῶς οὐκ ἐξεβιαζόμην. POL. SI QVIDEM CONNIXVS ESSES, &c.] pol si quidem valde contendisses &c. si vires tuas extentasses atque expromisisses, &c. NOLO ISTHAEC HIC NVNC] subintell. commemorare, seu narrare. VENTER CREAT HAS AERVMNAS] ventris causa hæc mihi sunt audienda: propter ventrem, hæ molestiæ mihi sunt perferendæ, &c. hæc loquitur parasitus, oratione ad spectatores à milite auersa. NE DENTES DENTIANT.] id est, ne dentes grandescant, vel potius, ne doleant. dentire est, quod Græci dicunt, ὀδοντοφυεῖν, hoc est, denteis primum emittere. & ita, interpretatur Gaza apud Aristotelem libro 7. capite 10. de Hist. animalium. At cum dentes primulum nascuntur, nemo est, qui nesciat, pueris denteis dolere. ET ASSENTIENDVM EST, QVIDQVID HIC MENTIBITVR] & quidquid hic miles mentiendum, ei approbandum est nutu & verbis. Sic autem legendum est, non *Et assentandum est*, vt alibi ostendimus, non vno loco, vnum indicibe illum, qui est in Menæch. ibi. *Bene res geritur assentibor, quidquid dicet mulieri*. Iam *assentiendum*, hoc loco quatuor syllabarum erit, carminis causa, duabus syllabis in vnam coalescentibus. per synizesin, *mentibitur* autem &c. pro mentietur, positum est. vt apud Horat. oda. 23. libro 3. *Mollibit auersos Penates*, &c.

Terentius in Hecyra, *Matris seruibo commodis*. QVID QVID EST] quidquid sit illud, memini, & scio, & tibi assentio esse verum. VIS ROGARE?] subintel. vt endas? Vis à me commodato petere. proinde ac si dicat, accipe à me vtendas, si vis. Solebant autem milites, & maximè centuriones, & similes, tabellas circumferre, in quibus mercenariorum militum nomina conscribebant, vt scirent, quibus stipendium deberetur. infrà eadem scena, *Videtur tempus esse vt eamus, ad forum, vt in tabellas. quos consignaui hic heri Latrones, ibus denumerem stipendium*. MEDITATE] accurate, studiose, VT PRAEVOLET MIHI QVO TV VELIS] animus eo, quo tu velis, hoc est, quo tu intendas, mihi ante aduolet, hoc est, celeriter eat. Quidam legunt, *quod tu velis*, hac sententia, vt id, quod tu velis, mihi ante aduolet. Ego nihil mutare ausim. ECQVID MEMINISTI?] numquid meministi? SYCOLATRONIDAE] Latrones sycophantæ, nomen ridiculi causa confictum à Plauto. SEPTEM MILLIA] responsio perspicue mendax & falsa, quis non videt? Sed talis est assentator, semper auget. vt apud Terent. in Eunuch cum dixisset Miles, *Magnas verò agere gratias Thais mihi?* respondet Gnatho, *ingenteis*: quod notauit & M. Tull. in Lælio. Si quis autem volet egregiam assentatoris descriptionem præter Plautinam videre, legat Luciani Timonem misanthropon. AEDEPOL MEMORIA EST OPTIMA] subintell. tua. sed legendum arbitror *memoria est optuma*. OFFA ME MONET] offa mihi autem vellit, offa mihi memoriam refricat. offa facit, vt meminerim. DVM TALEM FACIES, QVALEM ADHVC, &c.] dum talem me tuo sermone facies, qualem vsque adhuc fecisti, id est, dum me ita laudabis, vt adhuc laudasti, &c. vel sic, dum sic me describes, & talem me prædicabis, qualem vsque adhuc prædicasti: assidue comedes, neque vnquam esuries. sic Terent. Adelph. *Laudarier te audit libenter: facio te apud illum deum. Virtutes narro*. C. *meas, tuas*: Plautus Asin. *Exemplo facetum facio me, atque magnificum virum*. ASSIDVO EDES] assiduè comedes. COMMVNICABO TE S. M. M.] impertiam te semper mensa mea. communicabo tecum semper mensam meam, participem te semper faciam mensæ meæ. QVID IN CAPPADOCIA? VBI, &c. quid tua in Cappadocia facinora commemorem? vbi quingentos, &c. mira hyperbole, cum occulta irrisione coniuncta. AT PEDITATVS RELIQVIAE ERANT, SI VIVER.] At pedites illi quingenti totius peditatus erant reliquiæ, si viuerent, id est, si vlli essent. iocus. significat pedites nullo fuisse. Ita dum hic parasitus laudare militem videtur, deridet. NEQ. HERC. INIVR. QVI SIS TAM P.] nec hercle iniuria te amant, quippe qui sis tam pulcher. VT VEL ILLAE, &c. vel, pro etiam, vt suprà non longe, *vel elephanto in India*, &c. & apud Terentium Eunuch. *vel rex semper Maxumas mihi agebat: quidquid feceram: alijs non item*. Idem in Andr. *Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te esse ortum?* ad quem locum notat Donatus, vel, hic non est disiunctiua coniunctio, sed pro etiam posita, vt apud Virgil. *Vel Priamo miseranda manus*, &, *Carmina vel cœlo possunt deducere lunam*. QVAE HERE PALLIO ME REPREHENDERE] sic habent nostri codices veteres: & ita potius legendum, quanquam *reprehendere* non damno: nam ferri id quoque potest. neque lex carminis repugnat. nam reprehendere, nonnisi quatuor syllabarum est, vt reprehendere. Porrò reprehendere, seu reprendere interpretor, retro prehenderunt. *here* autem valet idem, quod, *heri*. HICCINE ACHILLES EST, INQVIT, TIBI?] Achilles omnium Græcorum, sine exceptione, fuit & pulcherrimus & fortissimus: quemadmodum

contrà

contrà Therſites omnium fuit deformiſſimus, & ignauiſſimus. Homerus ἰλιάδ α. INNVIT ILL. ALT.] innuit, id eſt, nutu aliquid, quod fieri vellet, ſignificauit. Videtur legendum, annuit, hoc eſt, nutu aſſenſa eſt, vel nutu, quod dixeram, approbauit. CAESARIES QVAM DECET] cæſaries coma virilis, capillus viriſis. dicta eſt autem à cædendo, vel quod non cædatur, vel quod cædatur. Conſtat porro, Græcos capillatos eſſe, & comam alere conſueuiſſe. ex quo crebrum eſt apud Hom. καρηκομόωντες Achæi. QVAE ME AMBAE OBSECRAVERINT. VT. &c.] quid hoc à me quæris, itanc mecum locutæ ſunt illæ mulieres quæ me ambæ obſecrauerint. Vt te hodie, quaſi pompam, illac ante earum ædeis traducerem? PRAETER DVCEREM] *præter* hic valet ante, vt notant grammatici veteres. Cic. lib 3. Accuſ. *præter oculos Lollij hæc omnia ferebant.* præter oculos. hoc eſt ante oculos pompa. duci autem vſitate dicitur, vt in Caſina, *Redit eccum tandem obſonatu eius adiutor: pompam ducit.* NIMIA EST MISERIA, &c.] profert hunc verſum Donatus ad illum Terentij in Eun. *Omnia prius experiri, quàm armis ſapientem decet.* his verbis, Animaduertere quantam vim habeant ad delectandum in comœdiis ſeueræ ſententiæ, cum à ridiculis perſonis proferantur: quale eſt illud apud Plaut. vbi miles ſuam formam admirans, ait, *Nimia'ſt miſeria pulcr. eſſe hominem.* VT TVO NON LICEAT OP. D. N.] adeo vt mihi non liceat tui rei gerendæ operam dare. VT IN TABELLIS QVOS CONSIG. &c.] ordo, & ſententia eſt, ibus, hoc eſt, iis latronibus, quos latrones heri conſignaui, hoc eſt, notaui, ſeu conſcripſi in tabellis, dinumerem, id eſt, diſſoluam, ſtipendium, hoc eſt, mercedem militiæ. LATRONES] Feſtus latrones, inquit, eos antiqui dicebant, qui conducti militabant ἀπὸ τῆς λατρείας. Varr. autem libr. 6. de ling. Lat. vult dictos eſſe latrones à latere, quaſi laterones, quod aſſiſtunt lateri, & quia circa latera regis ſunt: quos nunc ſtipatores appellant & ſatellites: vel quia ad latera ferrum habent: vel quia mercede conducuntur. Ea enim merces dicitur Græce λάτρον. Ab eo, inquit, veteres poetæ nonnunquam milites appellant latrones, quod item vti milites cum ferro ſtent, aut quod lateant ad inſidias faciendas. Seruius ad illud Virg. Æn. libr. 12. *Fixum que latronis Impauidus frangit telum*, &c. modo latronis, inquit, & eſt Græcum: nam λατρεύειν dicunt obſequi, & mercede ſeruire. vnde latrones vocantur conducti milites. moris autem erat, vt hos imperator & circa ſe haberet, & primos ad omne diſcrimen mitteret, &c. ſequitur. Varro tamen dicit hoc nomen poſſe habere etiam Latinam etymologiã, vt latrones dicti ſint, quaſi laterones, &c. deinde hunc locum profert. IBVS] iis. Non ibus pro iis minus Latinum putat conſuetudo, cum veterum auctoritate plurimum valeat. profert deinde exempla ex Titinnio, & ex Plaut. hunc ipſum locum & ex Pomponio hæc verba, *Nunc quando voluiſti facere, fac voluptati ſiet ibus.* ſic ſupra in Curc. hibus, pro his. OPERE ORAVIT MAXIMO] orauit maximopere, ſeu maximo opere. COGEREM] colligerem, συνάγοιμι. ET CONSCRIBEREM] conſcribere milites, vſitatum loquendi genus probatis latini ſermonis auctoribus. M. Tull. pro Mil. *Seruorum exercitum illum in vrbe conſcripturum fuiſſe, per quos totam Rempublicam réſque priuatas omnium poſſideret?* Idem pro Sextio, *Cùm vicatim homines conſcriberentur, decuriarentur ad vim, ad manum, ad cædem, ad direptionem incitarentur.* Idem lib. 12. epiſt. ad Caſſ. &c. *Milites circiter 30. quos Dolabella conſcripſerat*, &c. Pompeius Domitio lib. 8. epiſt. ad Attic. *Neque enim eorum militum, quos mecum habeo, voluntati ſatis confido. vt de omnib. fortunis reip. dimicem: neque etiam qui ex delectibus conſcripti ſunt à conſulibus conuenerunt.*

PALÆSTRIO.

Mihi ad enarrandum hoc argumentum eſt comitas,
Si ad auſcultandum veſtra erit benignitas.
Qui autem auſcultare nolit, exſurgat foras,
Vt ſit vbi ſedeat ille, qui auſcultare volt.
Nunc, qua aſſediſtis cauſa, in feſtiuo loco,
Comœdia, quam nos modò acturi ſumus.
Et argumentum, & nomen vobis eloquar.
Alazon Græcè huic nomen eſt comœdiæ,
Id nos Latinè glorioſum dicimus.
Hoc oppidum Epheſu'ſt: inde'ſt miles meus herus,
Qui hinc ad forum abiit, glorioſus, impudens,
Stercoreus, plenus periurij atque adulterij.
Ait ſeſe vltrò omneis mulieres ſectarier:
Is deridiculu'ſt, quàquà incedit omnibus.
Itaque hic meretrices labiis dum ductant eum,
Maiorem partem videas valgis ſuauiis.
Nam ego haud diu apud hunc ſeruitutem ſeruio,
Id volo vos ſcire, quomodo ad hunc deuenerim.
In ſeruitutem, ab eo, cui ſeruiui prius.
Date operam nam nunc argumentum exordiar.

Erat herus Athenis mihi adolescens optumus
Is amabat meretricem æquè Athenis Atticis.
Et illa illum contrà, qui est amor cultu optimus.
Is publicè legatus Naupactum hinc fuit.
Magnai reipublicai gratia.
Interim vt hic miles fortè Athenas áduenit,
Insinuat sese ad illam amicam heri mei.
Occœpit eius matri suppalparier,
Vino ornamentis, opiparísque obsoniis.
Itaque intimum ibi se miles apud lenam facit,
Vbi primum euénit militi huic occasio.
Subleuit os illæ lenæ & matri mulieris,
Quam herus meus amabat. nam is illius filiam
Conijcit in nauem miles clam matrem suam.
Eámque inuitam huc mulierem in Ephesum auehit,
Ego quantò citiùs possum, mihi nauem paro,
Vbi amicam herilem Athenis auectam scio.
Inscendo, vt eam rem Naupactum ad herum nuntiem.
Vbi sumus prouecti in altum, id quod volunt,
Capiunt prædones nauem illam, vbi vectus fui.
Priùs perij, quàm ad herum véni, quò ire occœperam.
Ille, me qui cepit dat me huic dono militi.
Hic postquam in ædeis me ad se deduxit domum,
Video illam amicam herilem, Athenis quæ fuit.
Vbi contrà aspexit me oculis mihi signum dedit,
Ne se appellarem: inde, postquàm occasio est,
Conqueritur mecum mulier fortunas suas.
Ait sese Athenas fugere cupere ex hac domu.
Sese illum amare meum herum, Athenis qui fuit.
Neque peius quenquam odisse, quàm istum militem.
Ego, quoniam inspexi mulieris sententiam,
Cepi tabellas, consignaui clanculum:
Dedi mercatori, qui ad illum deferat
Meum herum, qui Athenis fuerat, qui hanc amauerat,
Vt is huc veniret. is non spreuit nuntium.
Nam & vénit, & is in proximo hic deuortitur
Apud suum paternum hospitem, lepidum senem,
Itaque ille amanti suo hospiti morem gerit.
Nósque opera, consilióque adhortatur, iuuat.
Itaque ego paraui hic intus magnas machinas,
Qui amanteis vnà inter se facerem cónuenas.
Nam vnum conclaue concubinæ quod dedit
Miles, quò nemo nisi eapse inferret pedem,
In eo conclaui ego perfodi parietem.
Qua commeatus clàm esset hinc huic mulieri.
Et sene sciente hoc feci. is consilium dedit.
Nam meus conseruus est homo haud magni pretij.
Quem concubinæ miles custodem addidit,

Et nos facetis fabricis, & doctis dolis
Glaucomam ob oculos obijciemus: eúmque ita
Faciemus, vt, quod viderit, non viderit.
Et mox, ne erretis, hæc duarum hodie vicem
Et hic, & illic mulier feret imaginem,
Atque eadem erit. verùm alia esse assimulabitur,
Ita sublinitum'st os custodi mulieris.
Sed foris concrepuit hinc à vicino sene.
Ipse exit: hic ille est lepidus, quem dixi senex.

COMITAS] comitas maxime in sermone locum habet: estque quasi ad loquendum prompta hilaritas, & facilitas, & commoditas. M. Tullius pro L. Cor. Balbo, *Comes benigni, faciles, suaues homines esse dicuntur.* BENIGNITAS] liberalitas, commoditas. NVNC, QVA ASSEDISTIS CAVSA IN F. L. &c.) ordo & sententia est. Nunc & argumentum, & nomen vobis eloquar comœdiæ, quam nos modo acturi sumus: propter quam causam, hoc est, cuius comœdiæ spectandæ & audiendæ gratia consedistis in festiuo loco. ALAZON] ἀλαζὼν, arrogans, & vt Plautus ipse interpretatur, gloriosus. Aristoteles libro 4. cap. 6. de Moribus ad Nicoma. scribit, ἀλαζόνα plus sibi tribuere solere earum, quæ laudi & gloriæ vertuntur, quam re vera insit: & ei opponit εἴρωνα. qualis fuit apud Græcos Socrates, apud Romanos Lælius. INDEST MILES, &c.] Ephesus est miles herus meus. Sic autem legendum, vt edidimus, *inde'st*, non vt vulgo, *item'st miles*, &c. STERCOREVS] stercoris instar putidus. AIT ESSE VLTRO OMNES MVL. SECT.] ait mulieres vltro, id est, non vocatas, aut rogatas se sectarier, sermo ambiguus est: sed quæ sententia sit, satis apparet. significat enim parasitus dicere militem, se à mulieribus vltro peti & coli. DERIDICVLVS T] valde ridiculus est omnibus, &c. QVAQVA INCEDIT] quacunque incedit. LABIIS DVM DVCTANT EVM, &c.] dum mulieres labris ad osculum compositis eum lactant, & captant &c. MAIOREM PARTEM VIDEAS VALGIS SVAVIIS] id est, maiorem partem meretricum videas obtortis osculis. Valgia, inquit Fulgentius, sunt labrorum obtortiones, in supinatione, vel subatione peractæ. Deinde profert hunc Plauti versum, profert & versiculum Petronij Arbitri opinor imperfectum, *Abroso valgiter labello.* Et quoniam Petronij Arbitri mentio facta est, libet alium eius locum ex satyris proferre, ab hoc Plautino non valde alienum, ibi, *Et quia consideratiium hæserant vultus, quidquid à spectaculo vacabat, commouebat valgiter labra, & me tanquam furtiuis subinde osculis verberabat.* vbi tamen vulgo pro vulgiter legitur obiter. SERVITVTEM SERVIO] supra in Aulula. *Nam qui amanti hero seruitutem seruit, quasi ego seruio,* &c. AB EO, CVI SERVIVI PRIVS] à Pleuside. DATE OPERAM] subintell. mihi, hoc est diligentes attendite, & adeste animis. ERAT HERVS ATHEN. MIHI ADOLESCENS OPT.] Pleusides. MERETRICEM] Philocomasium. ÆQVE ATHENIS ATTICIS] vt natus erat Athenis, ita amabat Athenis puellam Philocomasium. Athenis Atticis autem sic dictum à Plauto, vt dixit Lucilius Capuam campanam, quod notarat Simeo Bosius. sic supra in Epid. *Fateor me omnium hominum esse Athenis Atticis minimi preti.* QVI EST AMOR CVLTVS OPT.] amor mutuus est cultu optimus, amorem mutuum colere, optimum est. MAGNAI REIPVBLICAI GRATIA] sic restituit hunc versum & superiorem Faernus. Nam Camerarius sic edidit mendose, *Is publico Naupactum fuit Magna republica, namque hic in gratia'st* quasi hæc esset sententia, namque hic adolescens herus meus magna apud remp. suam in gratia est. seu multum apud remp. suam gratia valet: sed non est necesse ἀναστρέφειν. sic enim vt edidimus, legendum. VT HIC MILES, &c.] id est, vbi hic miles, &c. INSINVAT SESE AD ILL. AM. H. M.] sic supra in Gistellaria, *Inde in amicitiam insinuauit cum matre, & mecum simul Blanditiis, muneribus, donis.* SVPPALPARIER] suppalpari. quid sit palpare, seu palpari, diximus supra in Amphitr. ibi, *obseruatore, quam blande palpabitur.* INTIMVM] amicum familiarissimum, & eximium, & eiusmodi, vt quouis tempore domum intromitteretur, & ad omnia consilia arcana adhiberetur, M. Tullius epist. libro 3. epist. 1. *Valde hominem diligo: est ex meis domesticis, atque intimis familiaribus.* Idem Catilin. 2. *nemo est in ludo gladiatorio paullò ad facinus audacior, qui se non intimum Catilinæ esse fateatur.* Terent. Eunuch. *tute fis, post illa quam intumum Habeam te, & mea consilia vt tibi credam omnia.* SVBLEVIT OS ILLAE LENAE, &c.] decepit lenam illam, quid sit os alicui subleuere, diximus supra in Aulul. ibi, *ea subleuit os mihi pœnissime.* & præterea in Capt. ibi, *Ita mihi stolido sursum versum os subleuere officiis.* Iam vero *ille*, antiquum pro *illi*. de quo alibi. CLAM MATREM SVAM] clam matre sua. supra in prolog. Amphitr. *Is amare occœpit Alcumenam clam virum.* *suam* autem reciprocatur ad *filiam*. hoc modo, coniecit filiam eius in nauem clam matrem suam, id est, clam matre puellæ & filiæ, quæ reciprocatio vitio caret. ADVEHIT] al. auehit. EGO QVANTO CITIVS POSSVM] id est, quam citissime possum, tanto citius, quanto citius possum. Libri vulgati habent *quantum vnus possum.* quam scripturam reieci, quantum citius possum, quod reperi in manuscriptis modice commutaui, & ex *quantum* feci *quanto*. quod mea sententia, rectum est. VBI AMICAM, &c.] postquam amicam, &c. INSCENDO] nauem. sic supra in Menæch. dixit, *currum inscendere.* VBI SVMVS PROVECTI IN ALTVM, &c.] postquam in altum mare à litore nauigando progressi sumus. Lucret. translate dixit lib. 5. *Idque minutatim vitam prouexit in altum.* & M. Tull. libr. 4. Tuscul. quæst. *ipsaque sibi imbecillitas indulget, in altumque prouehitur imprudens.* ID QVOD VOLVNT] quod illi optarunt. VBI VECTVS FVI] in qua vectus fui. PRIVS PERATI, QVAM AD E. V.] in medio cursu captus sum. QVO] ad quem. ILLE ME, QVI CEPIT] prædo, qui me cepit. OCVLIS MIHI SIGN. D.] oculis mihi significauit, ne se nominatim appellarem, nictauit. CONQVERITVR MECVM MVL. FORT. S.] conquerendi verbum iunxit cum accusandi casu, vt solēt boni latinitatis auctores. sic supra in Amphitr. *Satius est me queri illo modo*

struitutem hodie. EX HAC DOMV] ex hac domo. INSPEXI] cognoui, vel vt loquitur Terent. Intellexi in And. *Enimuerò Daue, nihil loci'st segnitia, neque socordia, quantum intellexi modo senis sententiam de nuptiis.* sic contra dicimus. ostendit mihi sententiam suam, hoc est, aperuit mihi quid sentiret, infra in Sticho, *Nam propemodum iam ostendit sententiam suam.* Terent. in Heautont. *Non, vt meum qui mihi per alium ostendit sententiam suam.* CONSIGNAVI CLANCVLVM] exaraui clanculum. conscripsi literas clam milite. IN PROXIMO HIC DEVORT.] in hac vicinia, in his ædibus deuersatur. APVD SVVM PATERN. HOSP.] Periplectomenem Ephesium. ILLE] Periplectomenes. SVO HOSPITI MOREM GERIT] Pleusidi obsequitur, & se commodum præbet. PARAVI HIC INTVS MAGNAS MACHINAS] tralatio est. significat enim se parasse magnas technas, siue arteis, ac fallacias. QVI AMANTEIS VNA INTER SE CONVEN.F.] vt mea opera amantes possunt inter se conuenire, & colloqui, vel vt amantibus facerem conueniendi, & congrediendi copiam. NI EAPSE] nisi caipsa. sic Festus eapse, inquit, eaipsa. Idem Plaut. in Curc. *Non ego nunc mediocri incedo iratus iracundia, Sed eapse illa, qua exscidionem facere condidisci oppidis.* Idem in Aulul. eampse vsurpauit, pro, eam ipsam. Sic ille, *credo ego illum vt iussi, eampse anum adijsse.* &c. INFERRET PEDEM] introiret. sic supra in Amph. *Neque meum pedem huc intuli etiam in ædeis.* &c. & in Menæch. *qui huc in hanc vrbem pedem, nisi hodie, nunquam intro tetuli?* QVA COMMEATVS CLAM, &c.] sic supra in posteriore argumento, *medium parietem Perfodit seruus, commeatus clanculum, quà foret amantum.* CVSTODEM ADDIDIT] custodem apposuit, custodiæ mulieris præfecit, sed custodem addere, vsitate, & significanter dictum supra in Aulul. *Quem (Argum) quondam Ioni Iuno custodem addidit* ad quem versum plura, & ad illum locum Horatii oda 4. lib. 3. *Incontinentis nec Tityi iecur Relinquit ales nequitia additus custos.* FACETIS FABRICIS] lepidis machinis ac fallaciis. ET BOOTIS DOLIS] callidis astutiis. GLAVCOMAM OB OCVLOS OBIICIEMVS] profert hunc locum Prisc. lib. 6. Est autem glaucoma, vitium oculorum, cuius vitij causa efficiens est siccitas, à qua transmutatur humor crystallinus in glaucum, vel densatur, & exsiccatur. Ex quo nonnulli existimant ξηροφθαλμίας, & glaucoma idem esse, cum sit autem vsitatius glaucoma, tis, in quinta inflexione. Plautus in prima dixit glaucomam, vt in Amph. schemam, & alibi chlamydam, vt alij sytmam, diamedam, &c. de quibus Prisc. lib. commemorato. De glaucomate Celsus lib. 6. quanquam non glaucoma, sed suffusionem appellat, eam scilicet, quam Græci ὑπόχυσιν vocant. Plin. Glaucoma semper nominat exempli causa lib. 29. cap. 6. *Oua perdicum in vase æreo decocta cum melle vlceribus oculorum, & glaucomatis medentur.* OB OCVLOS] Scæledri custodis. EVMQVE ITA FACIEMVS, VT QVOD VID. NON VID.] eumque faciemus non vidisse, quod viderit. vel sic, & faciemus ita, vt is, quod viderit non viderit. hoc est, faciemus, vt quod viderit, proinde sit, quasi non viderit. HAEC MVLIER DVARVM HODIE VICEM, &c.] hæc mulier Philocomasium duarum vice, seu duarum mulierum parteis agens, seu duarum mulierum personam sustinens, duarum imaginem feret. ITA SVBLINITVM'ST. OB CVST. MVL.] ita deceptus est custos mulieris Sceledrus. A VICINO SENE] Periplectomene.

PERIPLECTOMENES, PALAESTRIO.

Nisi hercle defregeritis talos, posthac quemquam in tegulis
Videritis alienum, ego vestra faciam latera lorea.
Mihi quidem iam arbitri vicini sunt, meæ quid fiat domi.
Ita per impluuium intrò spectant. nunc adeò edico omnibus,
Quemquem à milite hoc videritis hominem in nostris tegulis,
Extra vnum Palæstrionem, hunc deturbatote in viam.
Quod ille gallinam, aut columbam se sectari, aut simiam
Dicat. Disperistis, ni vsque ad mortem male mulcassitis.
Atque adeò, vt ne legi fraudem faciant talaria,
Accuratote, vt sine talis domi agitent conuiuium.
Pa. *Nescio quid malefactum nostra huic familia est, quantum audio.*
Ita hic senex talos elidi iussit conseruis meis.
Sed me excepit. nihili facio quid illis faciat ceteris.
Aggrediar hominem: éstne aduorsum? est quasi collaturus pedem.
Quid agis Periplectomene? Pe. *haud multos homines, si optandum foret,*
Nunc videre & conuenire, quàm te, mauellem. Pa. *quid est?*
Quid negotij est? Pe. *res palàm est?* Pa. *quæ res palam est?* Pe. *de tegulis.*
Modò nescio quis inspectauit vestrorum familiarium
Per nostrum impluuium intus apud nos Philocomasium, atque hospitem,
Osculanteis. Pa. *quis homo vidit?* Pe. *tuus conseruus est.* Pa. *quis is homo est?*

Nescio

Pe. *Nescio, ita abripuit repentè sese subitò.* Pa. *suspicor*
Me perisse. Pe. *vbi abiit, conclamo, heus quid agis tu inquam in tegulis?*
Ille mihi abiens ita respondit, se sectari simiam.

Pa. *Va mihi misero, cui pereundum'st, propter nihili bestiam.*
Sed Philocomasium hiccine etiam nunc est? Pe. *cum exibam, hîc erat.*

Pa. *Sis iube transire huc, quantum possit, se vt videant domi*
Familiares: nisi quidem illa nos vult, qui serui sumus,
Propter amorem suum omneis crucibus contubernalis dari.

Pe. *Dixi ego istuc, nisi quid aliud vis.* Pa. *volo, hoc dicito,*
Paret artem, & disciplinam, obtineat colorem. Pe. *quemadmodum?*

Pa. *Vt eum qui hic se vidit, vero vincat, vt ne viderit,*
Siquidem centies hic visa sit, tamen infitias eat,
Os habet, linguam, perfidiam, malitiam atque audaciam,
Confidentiam, confirmitatem, fraudulentiam,
Qui arguet se, eum contra vincat iureiurando suo.
Domi habet animum falsiloquum, falsificum, falsiiurium,
Domi dolos, domi delenifica facta, domi fallacias.
Nam mulier olitori nunquam supplicat, si qua est mala
Domi habet hortum & condimenta ad omnes mores maleficos.

Pe. *Ego isthac, si erit hîc, nuntiabo. sed quid est Palaestrio,*
Quod voluis astutè tecum in corde? Pa. *paullisper tace,*
Dum ego mihi consilia in animum conuoco, & dum consulo
Quid agam. quem dolum doloso contrà conseruo patrem,
Qui illam hic vidit osculantem, id visum, vt ne visum siet.

Pe *Quare: ego hinc abscessero abs te, huc interim. illic sis vide*
Quemadmodum abstitit seuera fronte, curas cogitans.
Pectus digitis pultat. cor credo euocaturus est foras.
Ecce autem auortit nisus laua in femine habet lauam manum.
Dextera digitis rationem computat, feriens femur
Dexterum, ita vehementer quod facto opus est, agrè suppetit,
Concrepuit digitis, laborat, crebrò commutat status.
Eccere autem capite nutat, non placet quod reperit,
Quicquid est incoctum, non expromit: bene coctum dabit,
Ecce autem adificat. columnam mento suffulsit suo.
Apage, non placet profectò mihi illa adificatio.
Nam os columnatum poeta inesse audiui barbaro,
Cui bini custodes semper totis horis accubant,
Euge, euge euscheme me hercle astitit, & dulcè, & comœdicè
Nunquam hodie quiescet, priusquam id quod petit, perfecerit.
Habet, opinor. age, si quid agis, vigila, ne somno stude.
Nisi quidem hic agitari mauis varius virgis. quin vigilas?
Tibi ego dico, ebriacus ne sis? heus te alloquor Palaestrio,
Vigila, inquam, expergiscere, inquam, lucet hoc, inquam. Pa. *audio.*

Pe. *Viden' hostis tibi adesse? tuóque tergo obsidium? consule.*
Arripe opem, auxiliumque ad hanc rem properè. hoc non placidè decet.
Anteuenito aliquà alios, aut tu circumduce exercitum.
Coge in obsidium perduelleis, nostris prasidium para:
Intercludito inimicis commeatum, tibi muni viam

Qua cibatus, commeatúsque ad te, & legiones tuas
Tutò poßit peruenire. hanc rem age. res subitaria est.
Reperi, comminiscere, cedò calidum consilium citò,
Quæ hîc sunt visa, vt visa, ne sint: facta infecta vti sient.
Magnam illi hanc rem incipis. sis magna munis mœnia.
Tute vnus si recipere hoc ad te dicis, confidentia est
Nos inimicos profligare posse. Pa. *dico & recipio*
Ad me. Pe. *& ego imperatorem dico. id quod petis.* Pa. *at Iupiter*
Bene te amet. Pe. *at imperti, amice, me quod commentu's.* Pa. *tace.*
Dum in regionem astutiarum mearum te induco. vt scias
Iuxtà mecum mea consilia. Pe. *salua sumes indidem.*

Pa. *Herus meus elefanti corio circumtectus est, non suo:*
Neque habet plus sapientia, quàm lapis. Pe *egomet istuc scio.*

Pa. *Nunc sic rationem incipissam. ita hanc instituam astutiam,*
Vt Philocomasio hanc sororem germanam alteram
Dicam Athenis aduenisse, cum amatore aliquo suo,
Tam similem, quàm lacte lacti'st, & apud te eos hîc deuortier
Dicam hospitio. Pe. *euge, euge, lepidè laudo commentum tuum.*

Pa. *Vt si illic concriminatus sit aduersum militem*
Hic meus conseruos, eam vidisse cum alieno oscularier,
Eum arguam vidisse apud te contrà conseruum meum
Cum suo amatore amplexantem atq. osculãtem. Pe. *immò ita optimè*
Idem ego dicam, si me exquiret miles. Pa. *sed simillimas*
Dicito esse, & Philocomasio id præcipiendum est, vt sciat,
Ne titubet, si quæret ex ea miles. Pe. *nimis doctum dolum.*
Sed si ambas videre in vno miles concilio volet,
Quid agimus? Pa. *facile est, trecenta possunt caussæ colligi:*
Non domi est. abijt ambulatum, dormit, ornatur, lauat,
Prandet, potat, occupata'st, operæ non est, non potest,
Quantumuis prolationum, dum modò nunc prima via
Inducamus. vera vt esse credat quæ mentibitur.

Pe. *Placet vt dicis.* Pa. *intrò abi ergo, & si istic est mulier iube*
Citò domum transire, atque hæc ei monstra: præcipe,
Vt teneat consilia nostra, quemadmodum exorsi sumus
De gemina sorore. Pe. *doctè tibi illam perdoctam dabo.*
Nunquid aliud? Pa. *intrò vt abeas.* Pe. *abeo.* Pa *quidem & ego ibo domum.*
Atque hominem inuestigando sumam operam: hinc dißimulauero.
Qui fuerit conseruos, qui hodie fuerit sectatus simiam.
Nam ille non potuit, quin sermone suo aliquem familiarium
Participauerit de amica heri, vidisse sese eam
Hic in proximo osculantem cum alieno adulescentulo.
Noui morem ego: & tacere nostrorum solus scio.
Si inuenio qui vidit, ad eum vineas, puteósque agam.
Res parata est, vi, pugnandóque hominem capere certa res est.
Si ita non reperio, ibo odorans quasi canis venaticus,
Vsque donec persecutus volpem ero vestigiis.
Sed fores concrepuerunt nostra. ego voci moderabo mea.
Nam illic est Philocomasio custos meus conseruus. atque it foras.

Nisi merulę defregeritis talos, &c.] talos, hoc est, pedum parteis posteriores, &c. Alloquitur seruos Periplectomenes. infrà in Truc. *Quantillo mihi opera nunc persuaderi potest, vt ego his suffringam talos totis ædibus.* Qvemqvem, &c.] quemcunque in tegulis videritis non domesticum, &c. Ego vestra faciam latera lor.] ego vestra latera ita concidam, & comminuam, vt ex vestro corio lora fieri possint. vel sic, ego vestra latera in lora comminuam, & dissecabo: vel sic, ego è vestris lateribus laceratis & cæsis lora conficiam. Mihi qvidem iam arbiter vicini s.] hoc est, mihi verò iam vicini ita curiosi exstiterunt, vt prospicere velint quæ domi meæ gerantur. vicini mei prospiciunt, quid domi meæ fiat. hoc interdum significat arbiter. vt apud Horatiū in epistol. ad Bullatium libro primo, *nam si ratio, & prudentia curas, Non locus effusi latè maris arbiter aufert.* &c. ad quem locum de hac voce plura. & suprà in Cistell. *Tuam stultitiam sola facito vt scias sine arbitris.* & in Aulul. *Hinc ego huc, & illuc potero, quod agatur, arbitrarier.* Per impluvium intro spectant] impluuium, inquit Asconius ad illud Ciceronis lib. 1. Accus. *duo signa pulcherrima, quæ nunc ad impluuium tuum stant,* &c. *est locus sine tecto in ædibus, quò impluere imber in domum possit.* Varro autem libro quarto de lingua Latina, Impluuium, inquit, locus est in medio relictus, qui lucem supernè capiat, quò deorsum impluat. Qvemqvem a milite hoc] quemcunque ex huius militis seruis, &c. Extra vnvm palaestr.] excepto vno Palæstrione, ἐξωτὸς Παλαιστρίωνος. Detvrbatote in v.] deiicitote viam præcipitem agitote in viam. Qvod illi gallinam, &c.] id est, quod ad id attinet, quod ille dicat, se gallinam, aut columbam, aut simiam, quæ domo aufugerint, persequi, nullam accipio causam: actum est de vobis, nisi eum vsque ad mortē verberaueritis. locutio hęc bonis scriptoribus vsitata est, quam pluribus verbis explicauimus in Asinaria, ibi, *Quòd illa aut amicum suum, aut patronum nomine, Aut quod illa amicam suam, aut seruum prædicet: Fores occlusæ omnibus sient, nisi tibi* Male mvlcassitis] malè mulcaueritis. Sic autem legēdum, vt edidimus, non, vt vulgò *malè mulctassitis*, malè mulcassitis autem hoc est verberaueritis, debilitaueritis. suprà in Mostellaria, *sed eo magis cauto 'st opus, ne huc exeat qui me malè mulcet.* ad quem locū de hoc verbo plura. Vt ne legi fravd. f. talariae, &c.] locus est ex ambiguo. nam & lex talaria intelligi potest, quæ secunda est seu quæ ponitur in ludo talario, vel in poculis ab eo, qui magister conuiuij talorum iactu creatus, seu designatus est. & lex talaria est, quam modò sanxit senex, vt defringātur ei tali, qui alienus in tegulis visus fuerit: & mox *sine talis agitare conuiuium*, ambiguè dictum est. nam alterutrum intelligi potest, vel vt dicat, sine talis lusoriis, vel, talis pedum defractis. Vtebantur autem Romani talis in conuiuio, non solùm ad conuiuii magistrum creandum, quod fiebat, antequàm accumberent, aut certè antequàm cenare inciperent, vt apud Horat. oda 4. lib. 1. *Ne regna vini sortiere talis.* &c. & oda 7. lib 7. *quem Venus arbitrum Dicet bibendi* sed etiam inter pocula & post pocula. vt apud Plautum in Asinar. *Iace pater talos, vt porrò nos iaciamus.* &c. Marc. Tullius libro 5. Accus. *Iste enim prætor seuerus, ac diligens. qui populi Rom. legibus nunquam paruisset illis diligenter legibus, quæ in poculis ponebantur, obtemperabat.* Qui plura hac de re legere volet, videat quæ notauimus apud Horat. ad odam illam 4. libri 1. & odam 7. libro 2. Vt ne legi fr.

faciant tal.] facere fraudem legi, senatusconsulto, constitutioni, & simil. vsitatum loquendi genus bonis scriptoribus M. Tull. lib. 4. epistol. ad Atticum, *Facio fraudem senatusconsulto unde domum conatus, vt sim manè præstò Miloni.* Iulianus iurisconsultus libro quadragesimo digestorum, tit. Qui: à quibus manumissi, &c. cap. *Minor annis viginti, cùm seruum manumittere vellet, nec iustam causam apud consilium manumittendi haberet, tibi eum, vt manumitteres, dedit. negauit eum Proculus liberum esse, quoniam fraus legi facta esset.* Accvratote, vt sine tali, &c.] locus ex ambiguo ne fraudem faciant legi talariæ, inquit, accuratote, vt sine talis domi agent conuiuium. sine talis duobus modis intelligi potest, vel sine talis lusoriis. quibus vt diximus, in poculis vtebantur, vel sine talis, hoc est, talis pedū elisis, & defractis. Nescio qvid malefactvm a nostra hvic f.] id est, nescio quid in hunc senem à nostra familia peccatum est. &c. Sic autem legendum, vt edidimus, non vt habent nonnulli libri vulg. *Nescio quid malef. nostra huic familia est.* Nihili facio, q. illis f. c.] pro nihilo duco, quid ceteris illis faciat, modò mihi nihil mali accidat. Est-ne advorsvm? est, qvasi collatvrvs ped.] éstne hic, qui aduersum me est? éstne hic, qui mihi è regione est? vel sic, nónne mihi è regione est? Respondet ipse sibi, est quasi collaturus pedem, id est, quasi mecum congressurus. Sic autem hunc versum expletum reperi in vno codice manuscripto, quanquā nequid dissimulem, aliena manu. vt suspicari possit aliquis, hoc totum, *collaturus pedem*, non esse γνήσιον. versus tamen nihil habet vitij. suísque omnibus pedibus, ac numeris constat. tum sentētia est aptissima & optima. Res palam est] de Philocomasio, res palàm est: nempe eam cum Pleuside congredi, & colloqui, & osculari. Cvi periunctvm 'st &c. nam miles herus meus, si rem omnē rescíuerit, & fallacias meas cōpertas habuerit, me malè mulcabit, me cruciabit. Propter nihili bestiam] propter simiam. Hic erat] apud nos. Sis ivbe transire hvc &c] iube sis, id est, iube si vis eam transire ad nos &c. Qvantvm possit] quàm citissimè pō sit. Se vt videant domi fam.] vt familiares militis videant se. id est, ipsam Philocomasium domi. *videant se*, bona reciprocatio est. nā sic procedit oratio, iube sis eam huc transire, quātū, possit, se vt videāt &c nā in recto casu ita diceremus Philocomasiū huc transit, vt se domi videant familiares. Omnbis crvcib. contvb.] nos omneis cōtubernaleis cruciari, seu in cruces tolli. contubernales dicuntur, qui in eodem cōtubernio habitant. nō celabo lectorē, me in duobus codicibus manuscr. reperisse hāc vocē ita scriptā *contibernales*, per i, in secunda syllaba, quomodo scribi debet potiùs. Est enim nomen ductū à taberna: taberna à tabulis. a, antē in cōpositione mutatur in i, non in u, sed dicamus etiam *contubernales*, rectè scribi per u. vt dicunt Latini, dissipo, & dissupo: recipero, & recupero: optimus, & optumus: maximus, & maxumus: exsilium, & exsulium, &c. qua de re alibi plura. Dixi ego istvc, &c. si nihil aliud mihi mandas, quod Philocomasio dici velis, istuc ego dixi, id est, proinde habere debes, ac si dixerim. Paret artem, et discipl.] artem comparat, artificium adhibeat, simul et, dissimulet, mentiatur. &c. Obtineat colorem] ne mutet colorem, ne erubescat, néue pallescat, sed semper eodem sit vultu, & eodem colore. nam coloris mutatio culpam arguit. sic apud Mar. Tullium, in Cluentiana, *timor eius perturbatio,*

suspensus, incertúsque vultus, crebra coloris mutatio, quæ erant antea suspiciosa, hac aperta ac manifesta faciebant. VERO VINCAT, VT NE VID] sic suprà, in Mostellaria, *Profectò ita esse, vt prædico, verò vincam.* TAMEN INFITIAS EAT] tamen infitietur, auctor vocabulari) Latino Græci, quod mihi vtendum dedit Cl Puteanus, infitias interpretatur ἀρνεῖσθαι. OS HABET] os perfrictum, durum, ac ferreum, quo non mutato, ea, quæ sunt, improbè neget: quæ non sunt, impudenter asseueret. LINGVAM] qua mentiatur & peieret. CONFIRMITATEM] constantiam. QVI ARGVET SE] bona reciprocatio, vincat contra eum, qui arguet se, &c. DOMI HABET ANIMVM F.] non est necesse eum foris quærere animum falsiloquum, &c. quia domi habet. sic sæpè loquitur Plautus, & alij boni scriptores. vt suprà in Asinaria, *Habeo opinor, familiare tergum, ne quæram foris.* ad quem locum plura exempla collegimus. FALSIIVRIVM] periurium. falsiiurium sic accipi potest, vt sit nomen adiectiuum, hoc modo, animum falsiiurium: vel vt sit substantiuum, & per se stet, idemque valere intelligatur, quod periurium. DELENIFICA FACTA] delenifica, id est, ad decipiendum comparata [Greek] ἀπατηλά. sed videtur legendum, *delenifica dicta*, &c. verumtamen sic, vt edidimus, habēt omnes libri: & hæc lectio ferri potest, quamuis altera videatur probabilior. NAM MVLIER OLITORI NVNQVAM SVPPL. &c.] id est, nam mulier, quæ mala est, non quærit foris malitiam, quam domi habet, neque à quoquam supplex petit. Genus est loquendi illi superiori affine & Plauto peræque vsitatum. suprà in Bacchidib. *Domi est, non metuo nec cuiquam supplico. Dum quidem hoc valebit pectus perfidia meum.* Mar. Tull. libro 5 de Finib *Tu verò inquam Piso vt sæpe aliàs sic hodie ita ista noscere visus es, vt, si tui copia nobis semper fieret, non multum Græcis supplicandum putarē.* DOMI HABET HORTVM, &c.] quia dixerat, mulier, si qua est mala, nunquam olitori supplicat, idcirco subiicit, Domi habet hortum: nam qui domi habent hortum, olitori non supplicant, neque ab olitore olera petunt. Per hortum autem significat fontem, & copiam malitiarum muliebriū. Et fortasse mulierem domi hortum habere, ambigue dixit. hortus enim apud Latinos, vt κῆπος apud Græcos significat interdum, præter vulgatam significationē, membrum mulieris quod honestè nominari nō potest. ex quo γυνὴ κηπομανής, mulier libidine furens, vel insanè libidinosa. Auctor Priapeior. *Quam puero legem fertur dixisse Priapus Versibus his infrà scripta duob. habes. Quod meus hortus habet sumas impunè licebit, Si dederis nobis quod tuus hortus habet.* QVOD VOLVIS AG. TVTE, &c.] quod cogitas, quod animo versas. & agitis? ET DVM CONSVLO. id est, & dum consulto. ID VISVM, VT NE VISVM SIET] sic suprà eadem scena *Vt eum, qui hic se vidit, verò vincat, vt ne viderit.* ILLIC SIS VIDE, &c.] vide sis, hoc est vide si vis, quemadmodum illic, hoc est, ille procul stetit, seuera fronte, curas agitans. PECTVS DIGITIS PVLTAT &c.] describitur hic vultus ac gestus hominis cogitabundi, multáque ac varia secum accurate, & anxiè voluntantis. ECCE AVTEM, AVERTIT NISVS LAEVA] ecce autem, se auertit, sua nixus IN FEMINE] in femore. DEXTERA, DIGITIS RATIONEM COMP.] gestus est, vt diximus, hominis cogitabundi. Sed nonnulli existimant etiam hic alludi ad veterem numerandi morē per digitos, & manus. Nam cum x. millia significant, medio pectori læuam supinam admouebāt, digitis ad collum erectis: cum xx millia, eandē expensam pectori apponebant: cum xxx. milia, eadē manu prona, & tamen erecta, pollicem ac cartilaginem medij pectoris affigebant: cum xl. milia eandem in vmbilico erectam supinabant: cum L millia, eiusdem pronæ, & erectæ pollicem vmbilico applicabant: cum LX. millia, eadem prona femur læuum comprehendebant: cum LXX. milia, eandem supinam femori item læuo imponebant: cum LXXX. millia, eandem pronam femori admouebant, &c. Hæc ferè Beda. CONCREPVIT DIGITIS] M. Tull. lib. 3. de Officiis, *Itaque si vir bonus habeat hanc vim, vt, si digitis concrepuerit, possit in locupletium testamenta nomen eius irrepere: hac vi non vtatur,* &c. QVIDQVID EST INCOCT. NON EXPR.] quidquid est rude, & impolitum: seu, quidquid est immaturum, & minùs ad id quod agitur, accommodatum: reiicit. allegoria est a cibo incocto: quem coci ex olla nō expromūt. ECCE AVTEM AEDIFICAT: COLVM M. SVFF. S.] ecce autem: inquit, ædificantis speciem præbet. columnam, hoc est, brachium, instar columnæ, mento supposuit suo. Solent autem in magnis ædificiis columnæ culminibus ac tectis subiici. idcirco dixit, *ædificat* & continuo, *non placet profectò mihi illa ædificatio.* NAM OS COLVMNATVM POETAE INESSE AVD. BARB.] os columnatum, id est, os brachio tanquam columna subnisum. per Poetam barbarū, poeta Næuius significatur, qui inter commentandum manum mento subiicere solebat, Barbarum vocat, more suo, significans Latinum, aut Romanum. Nam cùm sit hęc comœdia palliata, vt & aliæ omnes Plautinæ, quidquid Græcum non est, barbarum est. Qua de re suprà in prologo Asinar. ibi. *Demophilus scripsit: Marcus vertit barbare.* & in Capt. ibi. *Nunc barbarica lege certum est ius meum omne persequi.* Quin significetur autem per poetam barbarum, Næuius, nō est dubium, si Festo credimus: cuius hæc verba sunt: in voce *barbari.* Barbari, inquit, dicebātur antiquitus omnes gentes, exceptis Græcis vnde Plautus Næuiū poetam Latinum, barbarum dixit, &c. Traditum porrò memoriæ est, cum ab alijs, tum ab A Gell. lib. 3. cap. 3. Næuium comœdias duas, Ariolum, & Leontem in carcere scripsisse, cum ob assiduam maledicentiam, & probra in principes ciuitatis, Græcorum poetarum more, & licentia, illatæ à Triūuiris capitalibus, in vincula coiectus esset. Sed quod de ore columnato diximus, nonnulli flagitiose accipiunt. Nam per os columnatum, os irrumatum intelligī volunt: & Næuio oris obscœnitatem hic à Plauto obiectam esse dicunt: atque hanc sententiam ab iis, quæ deinceps sequuntur, comprobari docent, vt mox dicemus. Columnatum verò, inquiunt illi, à columna dictum est, vt sit participium sine origine verbi, qualia sunt illa, galeatus, chlamydatus, sparratus, virgatus, &c. Iam columnam pro parte corporis virilis inhonesta à poetis vsurpari constat. exempli causa, ab auctoribus Priapeiorum, *Nimirum tibi falsa res videtur: Adsit cui inguinibus columna nostris.* CVI BINI CVSTODES SEMPER TOTIS HORIS ACCVB.] per binos custodes, alij, canes significari volunt. Sic in Priapeiis, *Ne dum me colitis, meis quæ nomen. Custodes habeo irrumatos*, custodes, hoc est, canes. nam canes, muti custodes appellantur. Columell. libro 7. cap. 12. *Nunc, vt exordio priore pollicitus sum, de mutis custodibus loquar. quanquam canis, falsò dicitur mutus custos. nam quis hominum clarius, aut tanta vociferatione bestiam, vel furem prædicat, quàm iste latratu?* &c. Propterea autem, quod canes custodes appellantur. canis autem, vinculi genus est, idcirco Plautus hic obscurè per binos custodes bina vincula, in quæ Næuius coniectus erat, significat: vt quidam existimāt. Sed alij, qui huius loci sententiā flagitiosā esse volunt, & Næuio os impurum à Plauto obiici dicunt binos

binos custodes, binos testiculos interpretatur. vt os columnatum. hoc est, columna illa quam dixi, compressum & bini testiculi inter se cohæreant. quin eidem volunt in voce *bini* aliquid subesse flagitij vt apud M. TULL. in epist. illa, cuius principium est. *Ama verecundi.* in lib. 9. epist. ad familiar. ibi. *Cum loquimur terni, nihil flagitij dicimus: at, cum bini, obscœnum est. βινεῖν*, apud Græcos valet, rei Veneriæ operam dare. EVSCHEME] decore, honestè, speciosè, gestu decoro & venusto: εὐσχημόνως. DVLCE] dulciter, suauiter. ET COMOEDICE] id est, & hilariter, seu festiuè, seu concinnè. NVNQVAM HODIE QVIESCET. &c.] tale illud Maronis in Palæm. *Nunquam hodie effugies; veniam, quocunque vocaris.* AGE, SI QVID AGIS, hoc est, propera agere, sic sæpè Plautus loquitur, & item alibi suprà in Casina *quin datis, si quid datis*: In Pœnulo, *age si quid agis.* THEOCR. ἰδίαν λέγ' οἷον λέγε. VIGILA, NE SOMNO STVDE] ὕπει. VARIVS VIRGIS] cruentus virgis, ita, vt corium tuum non sit vnius coloris, sed varii propter sanguinem, scilicet, quo variabitur. Sic in Pseudolo, *Ita ego vestra latera loris faciam vt validè varia fiet.* Idem in Pœnulo. *Demum abeant: vitent ancipites infortunio. Ne & hic varie tu virgo, & loris domi.* TIBI EGO DICO: EBRIACVS NE SIS HAVS, TE ALL. P.] Sic hunc locum in omnibus libris fœde corruptum sanè quàm præfiscini dixerim ἀκριβῶς emendaui. Nam libri quidem vulgati habent, partim, *feriatus ne sis*: partim *hæsitatus ne sis*: manuscripti verò, partim *an heritatus ne sis*: partim, *an euritatus ne sis*, quomodo edidit Camerarius. Omnino meræ, puræ tenebræ. TVRNEB. lib. Aduers. 2. cap. 29. putat legendum, *Tibi ego dico: an heri eos nescis?* planè ἀπροσδιόνυσον, & ἀσύστατον. NVNC meræ emendationis & coniecturæ rationem afferam. Hortatus est paullo ante senex Periplectomenes Palæstrionem, vt vigilet, ne somno studeat. Is hic aliis verbis idem illum monet: *ebriacus ne sis: heus, te alloquor. Palæstrio.* nam ebriacus ne sis, idem valet quod fac vigiles: vigila ne somno stude quod Græci dicunt νῆφε notum illū Epicharmi, νᾶφε, καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν. quod interpretantur omnes, cautus esto seu vigilato, & memento nō facilè credere: cùm tamē νήφειν propriè valeat sobriū esse. Hoc ideo quòd, vt qui sobrij sunt vigilantes, & cauti sunt, ita qui temulenti atque ebriosi somnolēti & incauti esse solent. ebrietatis autem medicamentum esse somnum, testatur & noster Plautus apud Nonium in verbo *ebriulare.* Sic ille Plautus in Aulul. *Homo ebriacus somno sanari solet.* TVM νηφάλιος significat & sobrium & vigilantem, quòd sobrietas plerumque cum vigilantia coniuncta est. Rectè igitur hoc loco Periplectomenes. Palæstrionem hortatus vigilet, & ne somno studeat, continuò subiungit. *Tibi ego dico ne ebriacus sis.* & iterum non longè, *Vigila inquam: expergiscere*, quæ sunt inter se ἰσόρροπα. Iam quàm facile deprauari potuerit *ebriacus*. & ex eo factum sit, *euriacus*, & *euricatus*, v. pro b. quis nō videt? Sed restat scrupulus, quòd libri veteres habent vel aneuritatus, vel aneuriacus, &c. Quæ scripturæ lectori morosiori & fastidiosiori, cuius generis hominum magna turba est probabilem causam suppeditare possint, quare hanc meam coniecturam improbet. Quid fiet enim, dicet ille, syllaba an? Huic ego paucis verbis respondebo, eam esse adiectam libris veteribus, & hoc nouum vulnus antiquo additum. Hoc si minus probabit, dicam legi posse, ne pereat hæc syllaba *inebriacus ne sis.* itaque totius antiquæ scripturæ vestigia in hac nostra emendatione remanebunt. Quod ad versum attinet, ne sit longior quàm par sit, legendum erit, *Tibi di. ... inebriacus ne sis: heus, te all. Palæst.* & ita erit optimus trochaicus. LVCET HOC, INQVAM] sic legendum, lucet hoc, coniunctim: non, vt vulgò separatim lucet, hoc inquam. sic TERENT. Heautont. *Lu. si sit hoc iam.* hoc autem δεικτικῶς accipiendum. nam digito cælum ostendit senex. VIDEN HOSTEIS TIBI ADESSE, TVOQ. T. OP.] allegoria à re militari: totúsque adeò hic locus vsque ad illa verba *hanc rem age*: eadem allegoria exornatus est. HOC NON PLACIDE DECET.] hoc negotium non clementer, neque frigidè accurari decet, sed celeriter & acriter & callidè. ANTEVENITO ALIQVA AL.] occupato aliqua ratione alios, nempe hosteis. AVT TV CIRCVMDVCE EXERCITVM] circumduci nonnunquam & explicari ab imperatoribus exercitum licet ex Polyæno Frontino, T. Liuio & ceteris intelligere. COGE IN OBSIDIVM PERDVELLEIS] libri omnes & vulgati & manuscripti habent, *Curre in obsidium perduellis, seu perduelleis*, quam lectionem si quis probauit, sic poterit explicari. Curre vt obsideas hosteis. vt nomini *obsidium* intelligamus iunctum esse accusandi casum, *perduelleis*: proinde ac si id nomen eundem casum postulet, atque verbum, *obsideo.* Verùm omnino placet mihi Camerarij coniectura, qui ex vnius codicis scriptura vitiata legendum suspicatur, *Coge in obsidium perduelleis.* optima sententia, & optimo loquendi genere. INTERCLVDITO INIMICIS COMMEATVM] id est, intercludito inimicos commeatu. sic enim potius loqui solet Cæsar. exempli causa lib. 1. de bello Gallico, *siue quòd eos re frumentaria intercludi posse confiderent*, &c. CIBATVS] cibus, pastus, res frumentaria. Lucret. lib. 6. *Aut alios hominum pastus pecudúmque cibatus.* HANC REM AGE] in hoc negotium totus incumbe. ne aliud age, attentè hoc negotium accura. CEDO CALIDVM CONSILIVM CITO] depromito citò consilium aliquod audax, plenum sanguinis, & quod tibi subito in mentem venerit: præceps, incōsultum, periculosum, inconsideratum, non meditatum, neque multa cogitatione euigilatū atque extenuatum: cuiusmodi consilia, plerunque sunt timidiora, minus animosa, atque vt ita dicam exsanguia, quia λογισμὸς, vt ait THUCYDIDES, ὄκνον φέρει. M. TULL. lib. 1. Off. *sic reperias multos, quibus periculosa & calida consilia quietis cogitationibus, splendidiora, & maiora videantur.* Terentius Eunucho. *vide ne nimium calidum hoc sit modo*: θερμὸν vocant Græci. ex quo θερμουργὸς, audax, & facinorosus. QVAE HIC SVNT VISA &c.] vt Philocomasium quæ à Sceledro è tegulis visa est Pleusidem osculans, probetur non visa: suprà. *eámque ita faciemus, vt quod viderit non viderit*, & infrà, *ne id quod viderit, vidit.* MAGNAM ILLIC H. R. INCIP.] sic proculdubio legendum quod vidit Camerarius. nam vulgata lectio, *Magnum illic honorem incipis.* ferri non potest. Huius loci deprauandi causam, ex ignoratione verbi *incipisso* natam esse verisimile est: quod valet, incipio, aggredior, instituo. vtitur porro eodem verbo infrà nō lōgè. *Nūc si rationem incipissam.* MAGNA MVNIS MOENIA] magnam rem moliris, negotium difficile atq; arduū suscipis, allegoria est à re militari. Quidam hic legunt, *mænis*, antique pro *munis.* TVTE VNVS SI RECIPERE, &c.] tute vnus si dicis te hoc in te recipere, id est, te tuo periculo promittere fore vt hoc negotium abs te cōficiatur: cetera & explorata spes est nos, inimicos posse perdere. Recipere hoc loco est quod Græci dicūt. ἀναδέχεσθαι, ἐπὶ τὸν κίνδυνον ἀναδέχεσθαι, hoc est, aliquid suo periculo promittere. Marc. Tull. lib. 13. ep. C. Memm. *sed tamē separatim promitto, in*

méque recipio fore cum tibi, & voluptati & vsui. Terent. Heautontim. in extr. *ad me recipio. Faciet.* Plautus infrà proximè, *dico & recipio ad me.* PROFLIGARE] perdere, ad interitum, seu interitionem dare. & ita Nonius. ET EGO IMPETRATVRVM DICO ID QVOD P.] id est, & te dico, id quod exoptas confecturum vel sic. & te dico optatorum seu conatorum tuorum compotem futurum. Sic autem legendum vt edidimus non vt habent alij libri, *& ego imperatorem dico: id, quod petis* sic autem sæpe solet Plautus vsurpare verbum impetrandi, pro conficere, exempli causa, suprà in captiu. Princip. *Quod ego quidē nimis cupio vt impetret.* ibidem, *Dum id impetrant: boni sunt, sed id vbi iam penes se habent: Ex bonis, pessimi* &c. Hanc eandem porrò coniecturam Io. Passeratio, & Simeoni Bosio, amicis meis, venisse in mentem animaduerti, quo magis eam amplector. AT IMPERTI AMICE ME Q.C.] at fac me amicè participē eius cōsilij, quod excogitasti. TACE] attentum te præbe. IN REGIONEM] in locum. IVXTA MECVM] æquè atque ego. SALVA SVNT INDIDEM] id est, rectè, & tutò apud me deposueris, seu mihi credideris. non enim ea cuiquam vulgabo, sed salua & integra, & qualia accepero, tollet. translatio seu allegoria est à rebus depositis & creditis. sic Horatius oda 27. lib. 1 *quidquid habes, age, depone tutis auribus.* Iterum Plautus in Trinummo. *Mihi quod credideris sumes vt posueris.* INDIDEM] id est, ex eodem loco in quo deposueris. HERVS MEVS ELEFANTI CORIO, &c.] hoc est, herus meus maxima est bestia, non homo. vel sic, herus meus nihil sentit, herus meus stolidus ac stupidus est, hoc ideo, quòd elefanti corium durissimū, & crassimum est. Itaque apud T. Liuium vt Romani elefantos Hannibalis in fugam verterent, aut impetu arcerent in ventrem, quà maximè corium est tenerum, stimulos & tela adigebant. QVAM LAPIS] qui nihil sentit. Terent. Hecyra. *Tu inquam, mulier, qua me omnino lapidem, non hominem putas.* Plaut. in Mercat. *ego me credidi Homini docto rem mandare, is lapidi maximo.* INCIPISSAM] inibo, incipiam. QVAM LACTE LACTI EST] sic suprà in Menæch. *Neque aqua aqua, neque lacte est lacti, mihi crede vsquam similius. Quàm hic tui est tuque huius.* DEVORTISERA, &c.] deuersari, &c. VT SI ILLIC CONCRIMINATVS SIT, &c.] vt si hic conseruus meus Philocomasium apud militem accusarit, se eam illic, hoc est, in domo militis vidisse cum alieno osculantem. & caput limantem: ego contrà arguam hunc eundem conseruum meum vidisse illam, Philocomasij sororem germanam & geminam apud te, id est, domi tuæ, cum suo amatore amplexus, & oscula communicantem. SI ME EXQVIRET MILES] si miles ex me quæret PRAECIPIENDVM EST] præmonstrandum est, &c. NE TITVBET] ne quid peccet, aut offendat, &c. Horatius, epistola 13. libro 1. *Vale, vale, caue ne titubes.* &c. NIMIS DOCTVM DOLVM] ô doctum valde ingeniosè excogitatum. Sic sæpè Plautus. IN VNO MILES CONCIL.] in vno concilio, hoc est, in vno cœtu. QVID AGIMVS?] quid agendum est? quid acturi sumus? TRECENTAE POSSVNT CAVSAE COLL.] trecentæ, hoc est, multæ, innumerabiles causæ in vnum cogi & conferri possunt, quamobrem non possint duæ sorores congredi, & in vno cœtu videri. causæ, hoc est, vt Græci appellant προφάσεις, prætextu, seu prætexta excusationes. OPERAE NON EST] id est, Philocomasium non est vacua: non licet Philocomasio ei rei operam dare. subintellige autem hic, facultas, seu copia, vt sit plena locutio, operæ non est facultas. quo modo loquitur in Truculento ibi. *facultas operæ vbi mihi erit, ad te venero.* sic infrà eadem fabula *non operæ est Sceledro.* PROLATIONVM] procrastinationum, ἀναβολῶν. DVM MODO NVNC PR. V. INDVCAMVS, &c.] dum modò nunc initio ei persuadeamus, vt vera esse credat, quæ mentiemur. quæ mentibitur, hoc est, quæ mentietur, impersonale passiuum. Nonnulli legunt quæ mentibimur. ego nihil muto, sic suprà in Menæchmum. *Iam ego hæc madebunt, fumo nihil morabitur.* DOMVM] militis seu nostram, &c. PRAECIPE] doce. EXORSI SVMVS &c.] incepimus, &c. DOCTE TIBI ILLAM P.] doctè perdoctam loquendi genus Plauto vsitatum, & alibi à nobis obseruatum. NVMQVID ALIVD?] sermo abeuntis. ATQ. HOMINEM INVESTIGANDO SVMAM OP.] id est, atque in homine inuestigando sumam operam. Camerarius sic edidit. *At quem hominem inuestigando operam sumam?* quæ scriptura minus mihi probatur, quamuis eam non damnem. Omninò sic hunc versum legi malim: *Atque homine inuestigando operam insumam* dissimulauero, &c. hoc est, atque in homine inuestigando, qui Philocomasium osculantem cum alieno vidit, operam sumā, &c. NON POTVIT, QVIN, &c.] id est, non potuit facere vt non aliquem familiarium sui sermonis participem fecerit de Philocomasio, &c. SERMONES SVO] lege non vt vulgo sermoni suo, sed *sermone suo,* &c. neque versus aspernatur. Sic Lucret. lib. 3. *vti dētes quoque sensu participentur.* NOVI MOREM EGO] ego nostrorum familiarium morem noui, tacere nesciunt ET TACERE NOST. SOLVS SCIO] & solus familiarium nostrorum sum linguæ continentis: vel linguam continere scio. AD EVM VINCAS, PLVTEOSQ. AG.] significat se machinas omneis & arteis, ac fallacias omneis adhibiturum, atque expromturum, quibus Sceledrum & militem decipere, eisque persuadere possint duas sorores germanas inter se simillimas. allegoria est à re militari. Vineæ machinæ erant ex lignis leuioribus coagmentatæ. pedes octo latæ, septem altæ, sexdecim longæ, quarum tecta munitione duplici, tabulis, cratibusque constabant, latera etiam vimine sæpiebantur, ne saxorum, ac tormentorum impetu perrumperētur, & ne ignibus illatis comburerentur crudis, ac recentibus coriis ac centonibus operiebantur: sub quibus multiplicatis, atque in se ordine coniunctis milites subsidentes tuti erant ad murorum fundamenta subruēda. Plutei autem ad similitudinē cassidis è vimine contexebantur, ciliciisque & coriis protegebantur, ternisque rotulis, quarum vna in medio duæ in capitib. ponebātur. In quācunque partē vellet quis flectebātur, & mœnibus admouebāntur more carpenti: quos ij qui vrbem aliquā obsidebāt, muris applicantes, eorū munitione tecti, sagittis seu fundis & missilibus defensores de propugnaculis vrbis exturbabāt. CERTA RES EST] certū est. ODORANS QVASI CANIS VENAT.] sic M. Tull. lib. 2. de Orat. *Omni mente in ea cogitatione, curaque versor vt odorer quàm sagacissimè possim, quid sentiant, quid existiment, quid exspectent, quid velint,* &c. Horatius, *Venaticus ex quo Tempore ceruinam pellem latrauit in aula Militat in siluis catulus.* VSQ. DONEC PERSEQVVTVS VOLEM] allegoria est à venatione. EGO VOCI MODERABOR] ego vocime moderabor

SCELE-

SCELEDRVS, PALÆSTRIO.

Nisi quidem ego hodie ambulaui dormiens in tegulis,
Certò edepol scio me vidisse hîc proxima vicinia
Philocomasium herilem amicam sibi alium quærere.
Pa. Hic illam vidit osculantem, quantum hunc audiui loqui.
Sc. Quis hic est? Pa. tuus conseruus. quid agis Sceledre? Sc. te Palæstrio
Volupe'st conuenisse. Pa. quid iam? aut quid negotij? fac sciam.
Sc. Metuo. Pa. quid metuis? Sc. ne hercle, quantum hîc familiarium'st
Maximum in malum cruciatúmque insiliamus. Pa. tu sali
Solus. nam ego istam insulturam & desulturam nihil hic moror.
Sc. Ne scis tu fortasse, apud nos facinus est quod natum hic nouum?
Pa. Quod id est facinus? Sc. impudicum. Pa. tute scis soli tibi,
Mihi ne dixis, scire nolo. Sc. non faciam enim quin scias
Simiam hodie sum sectatus nostram in horum tegulis.
Pa. Ædepol Sceledre, homo sectatu's nihili nequam bestiam.
Sc. Dij te perdant. Pa. te istuc æquum. quoniam occepisti eloqui.
Sc. Fortè fortuna per impluuium huc despexi proximum,
Atque ego illa aspicio, osculantem Philocomasium cum altero,
Nescio quo adolescente. Pa. quod ego, Sceledre, scelus ex te audio?
Sc. Profectò vidi. Pa. tuten'? Sc. egomet duobus his oculis meis.
Pa. Abi, non verisimile dicis, neque vidisti. Sc. num tibi
Lippus videor? Pa. medicum istuc tibi melius percontarier.
Verùm enim tu istam, si te dij ament, temere haud tollas fabulam.
Tuis nunc cruribus, capitique fraudem capitalem hinc creas.
Nam tibi iam vt pereas paratum est dupliciter, nisi supprimis
Tuum stultiloquium. Sc. qui verò dupliciter? Pa. id dicam tibi.
Primùm dum si falsò insimulas Philocomasium, hoc perieris.
Iterum si id verum est, tu ei custos additus, perieris.
Sc. Quid fuat me, nescio. hæc me vidisse ego certo scio.
Pa. Pergin' infelix. Sc. quid tibi vis dicam, nisi quod viderim?
Quinetiam nunc hic in proxima est. Pa. eho an non domi est?
Sc. Vise, abi intrò tute, nam ego mihi nihil credi postulo.
Pa. Certum est facere id. Sc. hic te opperiar, eadem illi insidias dabo,
Quam mox horsum ad stabulum innixi recipiat se è pabulo.
Quid ego nunc faciam? custodem me illi miles tradidit.
Nunc si indicium facio, interij: si taceo, interij tamen,
Si hoc palàm fuerit, quid peius muliere atque audacius?
Dum ego in tegulis sum, illhæc se ex nostro hospitio eduxit foras.
Ædepol facinus fecit audax. hoccine? si miles sciat,
Credo hercle hasce sustollat ædeis totas, atque hinc in crucem.
Hercle quicquid est, mussitabo potius, quàm inteream malè.
Non ego possum, quæ ipsa sese venditat, tutarier.
Pa. Sceledre, sceledre. Sce. quis homo interminat? Pal. est te alter audacior?
Quis magis diis inimicis natus quàm tu, atque iratis? Sc. quid est?
Pa. Iuben' tibi oculos effodiri, quibus id quod nusquam est, vides.
Sc. Quid nusquam? Pa. non ego nunc emam vitam tuam vitiosa nuce.

Sc. *Quid negotij'st? Pa. quid negotij sit, rogas? Sc. cur non rogem?*
Pa. *Nónne tibi istam praetruncari linguam largiloquam iubes?*
Sc. *Quamobrem iubeam? Pa. Philocomasium eccam domi, quam in proxima*
Vidisse aiebas te osculantem atque amplexantem cum altero.
Sc. *Mirum est loco victitare te tam vili tritico.*
Pa. *Quid iam? Sc. quia luscitiosus. Pa. verbero. edepol tu quidem*
Caecus, non luscitiosus. nam illam eccam quidem domi.
Sc. *Quid? domi? Pa. domi hercle verò. Sc. abi, ludis me Palaestrio.*
Pa. *Tam mihi sunt manus inquinatae? Sc. quidum? Pa. quia ludo luto.*
Sc. *Vae capiti tuo. Pa. tuo istuc Sceledre promitto fore,*
Nisi oculos, orationemque aliam commutas tibi.
Sed fores concrepuerunt nostrae. Sc. at ego illas obseruo foreis.
Nam nihil est, quà hinc huc transire ea poßit, nisi recto ostio.
Pa. *Quin domi eccam, nescio qua te Sceledre scelera suscitant.*
Sc. *Mihi ego video, mihi sapio, mihi ego credo plurimum,*
Me homo nemo deterruerit, quin ea sit in his aedibus.
Hic obsistam, ne impudenti huc ea surrepsit mihi.
Pa. *Meus illic homo est. deturbabo iam ego illum de pugnaculis.*
Vin' iam faciam vt stultiuidum te fatearis? Sc. age face.
Pa. *Neque te quicquam sapere corde, neque oculis vti? Sc. volo.*
Pa. *Nempe tu istic ais esse herilem concubinam? Sc. atque arguo*
Eam me vidisse osculantem hic intus cum alieno viro.
Pa. *Scin' tu nullum commeatum huc esse etiam à nobis? Sc. scio,*
Neque solarium, neque hortum, nisi per impluuium, scio.
Pa. *Quid nunc si ea domi est? si faciam vt eam hinc exire videas domo*
Dignus es verberibus multis? Sc. dignus. Pa. serua istas fores.
Ne tibi clàm se subterducat istinc, atque huc transeat.
Sc. *Consilium est ita facere. Pa. pedes ego iam illam huc tibi sistam in viam.*
Sc. *Agedum ergo face. volo scire vtrum ego, id quod vidi, viderim:*
An illic faciat, quod facturum dicit, vt ea sit domi.
Nam ego quidem meos oculos habeo, nec rogo vtendos foris.
Sed hic illi supparasitatur semper, hic ei proximus est,
Primus ad cibum vocatur, primo pulmentum datur.
Nam illic noster est fortasse circiter triennium
Neque cuiquam, quàm illi, nostra melius fit famulo familia.
Sed ego hoc, quod ago, id me agere oportet: hoc obseruare ostium.
Hàc obsistam sic quidem pol verba mihi nunquam dabunt.

NISI QVIDEM EGO HODIE AMB &c.] id est, nisi ego somniaui me ambulare in tegulis, &c. si ego vigilans, & re vera, non in somnis ambulaui in tegulis. &c. HIC PROXIMAE VICINIAE] id est in hac proxima vicinia. Proximae viciniae, patrij casus est, qui regitur ab aduerbio, *hic*. Sic Terentius in Andr. *Interea mulier, quaedam abhinc triennium ex Andro commigrauit huc viciniae.* VOLVPE' EST [... &c.] iucundum est, &c. NE HERCLE QVANTVM HIC FAMILIARIVM'ST, MAX. IN M. CRVCIATVMQ. INS.] metuo, ne quotquot hic sunt familiares, nos omnes in maximum malum, & cruciatum praecipites cadamus. TV SALI SOLVS] tu Sceledre, insili solus in cruciatum. NAM EGO ISTVM INSVLT. &c.] id est, nam ego talem insultum, ac desultum, nihili facio, seu valere sino, quod valet, nolo enim in cruciatum insilire, neque desilire. EQ. DESVLTVRAM, &c.] desultores, & desultorij erant, qui duobus equis vtentes, ex vno desiliebant, & in alterum mira celeritate insiliebant, ad quem morem fortassis alludit Plautus: vt & M. Tull. in Orat. pro Murena; *Respondeo igitur Postumio primùm qui, inscio, quo pacto mihi videatur praetorius candidatus in consularem, quasi desultorius, in quadrigarum curriculum incurrere.* IMPVDICVM] vel ex hoc loco intelligere licet, facinoris nomen latissimè patere: eóque & scelus, & flagitium contineri: nam scelus, impium est facinus: flagitium, facinus impudicum: vt omittam quod aliquod facinus est praedicabile, memorabile, & gloriosum. TVTE SCIS SOLI TI] proinde ac si dicat, nolo esse ibi sermonis istius impudici conscius. id quod scis, tibi soli scis. DIXISL. dixeris.

dixeris. NON FACIAM ENIM? QVIN SC.] enimuerò non committam, vt non scias. IN HORVM TEGVLIS] in tegulis vicinorum, hoc est, vicini Periplectomenis. ÆDEPOL SCELEDRE HOMO SECTATV'S NIHILI NEQ. B.] ædepol Sceledre, tu homo nihil sectatus es nequam, id est improbam & inutilem bestiam. nequam, est omnis generis. sic & apud Ciceronem lib. 4. Tuscul. quæst. *Venerem vnam excludis, vt nequam.* Sic enim legendum esse non vt vulgò, *inquam*, vidit Adr. Turneb. TE ISTVC AEQVVM] æquum est deos te perdere. PER IMPLVVIVM] quid sit impluuium, suprà diximus. DESPEXI] deorsū adspexi. QVOD EGO SCELEDRE, SCELVS, &c.] scelus hyperbolice dictum nam scelus vel facinus est impiū in deos, vel in patriam, vel in parenteis: vel facinus, quo quis suas manus sanguine inquinat, vt qui hominem interficit. EGOMET DVOBVS HIS OC. M.] emphasis. MEDICVM] cuius est, scire oculorum, & ceterarum corporis partium sanitatem & vitium, subintelligendum autem est, quam me. MELIVS PERCONT.] subintell. est percontarier, percontari, rogare. SI TE DII AMENT] nisi tibi deos iratos habere velis. VERVM ENIM TV ISTAM TEMERE HAVD TOLL. F.] verum caue istam fabulam, seu istum sermonem sine magna ratione vulges, si sapis, & nisi omnium mortalium infortunatissimus esse vis. TOLLAS] efferas, dissipes, spargas, vulges. CRVRIBVS] quia crura tibi compedibus vincientur. CAPITIQVE] & vitæ. alioqui seruus non habet caput. FRAVDEM CAPITALEM HINC CREAS] pœnam extremam ex hoc sermone, si palàm fiat, paras. Vlpian. lib. 1. ad edict. ædil ium curulium, lib. 21. digest. titulo de ædil. edicto, *Capitalem fraudem admittere, est tale aliquid delinquere, propter quod capite puniendus sit. Veteres enim fraudem pro pœna ponere solebant.* DVPLICITER] siue sit quod te vidisse dicis, falsum, siue verum, vt continuo ipse Palæstrio ostendet. NISI SVPP. TVVM STVLT] nisi tuum stultum sermonem contines, comprimis, celas. PRIMVNDVM] primundum, vna vox est, ex duabus composita. nam, *dum*, particula est hoc loco inseparabilis: vt in his, *agedum: facitodum*, &c. SI FALSO INSIMVLAS PHIL.] dilemma HOC PERIERIS] hoc ipso, vel ob hoc ipsum perieris, quòd eam falsò criminatus sis. TV EI CVSTOS AD. PERIBIS.] tu qui ei custos additus es, etiam perieris: quippe qui negligenter eam custodieris. itaque negligentiæ tuæ pœnas dederis QVID FVAT ME, NESCIO] quid me, seu de me fuat, nescio. quid me futurum sit, nescio. NAM EGO MIHI NIHIL CREDI POSTVLO] nolo mihi credi, sed rei & veritati. EADEM ILLI INT. O.] eadem opera illi insidiabor, hoc est, ex occulto loco illam obseruabo, quam breui tempore hanc partem versus se in ædeis nostras recipiat è domo vicini. allegoria est. *Iunix*, iuuenca est, seu bos ætate tenera: per quam Philocomasium significat. Persius Sat. 2. *Tot tibi cum in flammas iunicum omenta liquescunt.* vbi notat Cornutus, Iunices, teneræ ætatis boues: quæ nondum ad summam magnitudinem peruenerunt, dicuntur autem è iuuenibus: vnde comparatiuus. iunior. quia sunt iuniores iuuenibus. NVNC, SI INDICIVM F. &c.] dilemma aliquanto dissimile superiori nūc, inquit, si id quod vidi, indico: interij, quia videlicit indiligenter eam custodierim. sin taceo: tamen interij, si fortè res vel ab alio aliquo indicata militi fuerit, vel aliquo casu palam facta sit. ILLHAEC SE EX NOSTRO HOSP. E. F.] Philocomasium proripuit se ex ædibus militis, interea dum in tegulis sum. Sic autem legendum esse, ex antiquæ scripturæ vestigiis coniecì. HOCINE, SI MILES SCIAT? CREDO HERCLE, &c.] oratio est contracta. quæ sic explicanda est. quid si hoc miles rescifcat? quid faciat? quid faciat si hoc sciat. quæritne aliquis? Credo, hercle, hasce ædeis vicini totas subuertat & sursum tollet, seu euertat. ATQVE HINC IN CRVCEM] atque hinc me in crucem tollat. MVSSITABO] tacebo, linguam comprimam, μῦ faciam, mutus ero de hoc verbo & mussando, alibi plura. QVAE IPSA SESE VENDITAT] quæ ipsa se vendere vltrò cupit: quæ emtorem vltro prouocat. INTERMINATVR?] mihi interminatur, minaci voce me appellat? EST TE ALTER AVDACIOR? éstne quispiam te alter audacior? QVIS MAGIS DIIS INIMICIS NATVS, &c.] id est, quis te infelicior. nam quibus dij sunt irati ij sunt infelices. Horat. Satyr. 3. lib. 1. *Iratis natus pariter diis atque poetis.* ad quem locum plura. EFFODIRI] effodi, &c. NON EGO NVNC EMAM V. T. VIT. N.] hoc est, vita tua haud longè abest ab interitu, vita tua in summum discrimen venit. Itaque vilissima est, neque eam vitiosa nuce quisquam emerit. PRAETRVNCARI] præcidi. MIRVM' ST LOLIO V. TE, &c.] id est, mirū est, te lolio victitare, cum triticum tam vile sit. proinde quasi dicat. si triticum carum esset, non esse mirum te lolio vesci & vitam tolerare: nunc autem, cum tam vile sit, &c. Animaduertat autem lector hoc, *tam vili tritico*, esse generandi casus, absolutè positi: pro eo, quod est, cum tam vile triticum. Iam verò prouerbialiter dixit Sceledrus, palæstrionem lolio victitare, cum significare vellet, eum parum videre, & oculorum acie esse obtusa. Nam constat lolium, propter vapores acreis, quos in cerebrum tollit, non solum ebrietatis speciem quandam creare, sed etiam oculos vitiare & obtundere. ex quo Ouid. lib. 1. Fast. *Et careant loliis oculos vitiantib. agri.* Fulgentius in voce *Luscitiosus*, hunc locum profert, his verbis. *Luscitiosos, dici voluerunt, interdiu parum videntes*, quos Græci μύωπας vocant. Plaut, in Mil. *Mirum'st lolio victitare te* &c. *Dicunt enim.* inquit ille, *lolium comedentibus oculos obscurari* QVIA LVSCITIOSVS'S.] quia luscitiosus es. Nonnulli luscitiosos esse putant qui lumine adhibito, nihil vidēt, at qui neque matutino, neque vespertino tempore satis vident. Idq. Vlpian. iurisconf. ita videtur existimare. sic enim ille lib. 21 digest. tit. de ædict. *Sed quid de myope? morbosum esse constat. Idem, vbi homo neque matutino tempore videt, neque vespertino: quod genus Græci νυκτάλωπας vocant, luscitionem quidam putant: vbi homo, lumine adhibito nihil videt.* LVDIS ME, PAL.] deludis me Palæstrio. derides me. Sed inest hic ambiguum, vt iam ostendemus. TAM MIHI SVNT MANVS INQVINATAE] idcirco, tam mihi manus sunt inquinatæ, quia te ludo licet etiam legere cum interrogatione, vsque adeone mihi manus sunt inquinatæ, vt te ludam? sed malim sine interrogatione, & ἀποφαντικῶς legere: & ita erit facilior ac planior sententia. locus est, vt dixi, ex ambiguo. Nā Sceledrus, ludis me, sic accipit, vt *me* sit accusandi casus: *Palæstrio*, vt sit septimi, vt cùm dicimus ludere pila, disco, alea, talis & similibus. QVIDVM?] quomodo verò manus tibi sunt inquinatæ? QVIA LVDO LVTO] quia, inquit, cùm ludo te (*te*, hic accipiendum est in septimo casu) proinde est, ac si luto ludam, tu enim homo lutulentus es. atque adeò lutum germanum, tu es immundus ac spurcus, qui autem luto ludunt, & lutum manibus inter ludendum tractant, manus suas inquinant. VAE CAPITI T.] dij tibi malefaciāt, dij tibi sint irati, omnia tibi aduersa eueniant. TVO ISTVC SCEL. PROMITTO, istucve, promitto fore. hoc est euenturum capiti tuo. NISI OCVLOS ORATIONEMQVE, &c.] nisi de-

ſinas ea tibi videri vidiſſe, quæ non vidiſti, & niſi deſinas ea te vidiſſe aſſeuerare, quæ nuſquam videre potuiſti. AT EGO ILLAS OBSERVO FORES] At ego illam vicini ianuam cuſtodio, ne quis ea exeat, néue introeat, quin ſciam, ac videam, vt Philocomaſium per eas exeuntem, & domum noſtram ſe recipientem videam, ſic infra ead. ſcena, in extr. *Sed ego hoc quod ago id me agere oportet. hoc obſeruaſſe* [illegible] NAM NIHIL EST, QVA HINC HVC, &c.] nam nulla via eſt, qua è domo vicini domum noſtram Philocomaſium tranſire poſſit, niſi per noſtrum tectum, rectum oſtium & poſticum, inter ſe opponuntur, & recto oſtio tranſire, eſt fortaſſe id quod Græci dicunt [illegible], aut certè non multò ſecus. MIHI EGO VIDEO, MIHI S. &c.] ſic ferè in Amphitr. *Sed cùm cogito equidem certo idem ſum, qui ſemper fui. Noui herum meum, aedes noſtras: ſanè ſapio, & ſentio.* IN HIS AEDIB.] vicini Periplectomenis. HIC OBSISTAM] in hoc loco contrà ſiſtam. SVBREPSIT MIHI] ſubrepſerit, id eſt ſubduxerit mihi. MEVS ILLIC HOMO EST] meus eſt Sceledrus, hæc loquitur Palæſtrio ſummiſſa voce, vt ſpectatores tantùm audiant. diſceſſit autem Sceledrus à Palæſtrione aliquantò longius, vt Philocomaſium ex ædibus Periplectomenis exeuntem excepturus. DE PVGNACVLIS] de propugnaculis, allegoria eſt, à re militari. Nõnulli legi volunt *de pinnaculis*, ego nihil muto. eſt enim pugnaculum, locus, vnde pugnatur. VIN' IAM FACIAM, VT STVLTIVIDVM &c.] viſne faciã, vt fatearis te ſtultum eſſe in videndo? ſtultiuidum, id eſt, ſtultè videntem. Hic ruſſus palæſtrio cum Sceledro, aliquantò longiùs diſtante loquitur. NEQVE QVIDQVAM SAPERE CORDE TVO &c.] & viſne faciam, vt fatearis neque ſapere corde, neque oculis vti? id eſt, viſne faciam, vt fatearis te nihil animi mẽte intelligere, nihilque oculis cernere? ſup. in Bacch. *Verſipellem frugi conuenit eſſe hominem, pectus cui ſapit.* M. Tull lib. 2. de Finib. bon. & mal. *Neque enim ſequitur, vt cui cor ſapiat, ei nõ ſapiat palatus.* NEQ. OCVLIS VTI] ſic loquitur in Epid. princip. *ab Eridiciámne ego cõſpicor? EP. Certè oculis vteris.* HIC INTVS, &c.] in ædib. periplectomenis. SCIN' TV NVL. C. HVC ESSE E. AM.] ſcis ne tu, id eſt, nónne ſcis tu nullã eſſe à nobis id eſt ab ædib. noſtris, huc, hoc eſt, in ædeis Periplectomenis? DOMI EST?] domi noſtræ eſt? NEQ. SOL.] ſolarium, hic locus eſt in ſupremis ædibus, ſine tecto, ſcilicet ad excipiendũ ſolem comparatus. inf. ead. ſcena. *Nam certè neque ſolarium hic apud nos eſt, neque hortus vllus,* &c. huc referendus eſt Auguſti iocus, quem refert macrob lib. 2. Saturn. his verbis. *Cùm de Tyria, quam emi iuſſerat obſcuritate quereretur, dicente venditore erige altius, & ſuſpice: his vſus eſt ſalibus: Quid? ergo, vt me pop. Rom. dicat bene cultũ in ſolario ambulaturus ſum?* Huiuſmodi ſolarium autem, heliocaminum nominant Græci. Vlpian lib. 29. ad Sab. lib. 8. dig. tit. de ſeruit. vrb. præd. c. *Si arborem.* &c. *Si tamen id quod ponitur, lumen quidem nihil impediat, ſolem autem auferat: ſi quidem eo locoque gratum erat, eum non eſſe: poteſt dici, nihil contra ſeruitutem fieri, ſin verò in heliocamino, vel ſolario: dicendum erit, quia vmbram facit in locum, cui ſol fuit neceſſarius, contra ſeruitutem impoſitum fieri.* NE TIBI CLAM SE SVBTERDVCAT ISTINC: &c.] ne tibi clàm ſe ſubducat è domo vicini periplectomenis, vbi te eam oſculãtẽ cũ alieno vidiſſe aſſeueras. PEDES EGO &c.] pedibus iter faciens, non alis ſublatus, neque volans, illam tibi præſentem ſtatuam, ſeu repræſentabo in hunc locum in viam. *ſiſtam*, hic [illegible] accipiendum eſt. NAM EGO QVIDEM MEOS OCVL. HAB. NEC ROGO VTENDOS.] ſic ſup. in Aſin. *Habeo, opinor familiare tergum ne quæram foris.* Ad quem locum huius loquendi generis plura exempla collecta ſunt. *nec rogo vtendos foris*, id eſt *nec commodato ab aliis ſumo.* NAM ILLINC NOSTRA EST FORT. CIRC. TR.] nam ille, palæſtrio, in numero noſtrorum familierium eſt, ſeu conſeruus noſter eſt, fortaſſe circiter abhinc triennium. NEQ. QVIQVAM, QVAM ILLI, MELIVS EST, &c.] id eſt, neque cuiquam famulo ex noſtra familia, ſeu in noſtra familia, melius eſt, quàm illi. vel ſic, neque quiſquam famulus ex tota noſtra familia meliùs tractatur, quàm ille. SED EGO HOC, QVOD AGO, &c.] ſed hoc, quod ego ago, id me, &c. HAC OBSISTAM] hac parte contra aduerſarios meos, qui mihi verba dare volunt, ſtabo.

PALAESTRIO. PHILO. SCELEDRVS.

PRæcepta facito vt memineris. Ph. *toties monere mirum eſt.*

Pa. *At metuo, vt ſatis ſis ſubdola.* Ph. *cedò vel decem: docebo,*

Memini malas, vt ſint mala mihi pol è quo ſuperſit.

Pa. *Age iam nunc inſiſte in dolos, ego abs te procul recedam.*

Quid aſtas tu Sceledre? Sc. *hanc rem gero: habeo aures, loquere quid vis?*

Pa. *Credo ego, iſtoc exemplo tibi eſſe eundem actutum extra portam,*

Diſpeſſis manibus patibulum cum habebis. Sc. *quámnam ob rem?*

Pa. *Reſpice dum ad læuam, quis illæc eſt mulier?* Sc. *proh dij immortales*

Heri concubina eſt hæc quidem. Pa. *mihi quoque pol ita videtur.*

Age nunc iam quando lubet? Sc. *quid agam?* Pa. *peri, peri properè.*

Ph. *Vbi iſte bonus ſeruus eſt, qui probri me maximè innocentem.*

Falsò inſimulauit? Pa. *hem tibi, hic mihi id dixit.* Ph. *tibi quæſo?* *Dixti*

Tuten' vidiſſe in proximo hic ſceleſte me oſculantem?

Pa. *Atque cum alieno adoleſcentulo dixit?* Sc. *dixi hercle verò.*

Ph. *Tun' me vidiſti?* Sc. *atque his oculis quidem.* Ph. *carebis credo.*

Qui plus

Qui plus vident, quàm quod vident. Sc. nunquam hercle deterrebor,
Quin viderim id quod viderim. Ph. ego stulta atque mora multum,
Quæ cum hoc insano fabulem, quem pol ego capitis perdam.

Sc. *Noli minitari, scio crucem futurum mihi sepulchrum.*
Ibi mei maiores sunt siti, pater, auos, proauos, abauos
Non possunt mihi minaciis tuis hisce oculi fodiri.
Sed paucis verbis te volo Palæstrio, obsecro vnde
Hæc exit huc? Pa. vnde nisi domo? Sc. domo? Pa. me vidente, Sc. video.
Nisi mirum'st facinus, quomodo hæc hinc potuerit transire:
Nam certè neque solarium hic apud nos est, neque hortus vllus,
Neque fenestra, nisi clathrata. nam certo ego te hic intus vidi.

Pa. *Peregrin' scelesté intendere, atque hanc arguere? Ph. ecastor ergo*
Mihi haud falsum euenit somnium, quod noctu hac somniaui.

Pa. *Quid somniauisti? Ph. ego eloquar, sed amabò aduertito animum.*
Hac nocte in somnis mea soror gemina germana visa
Venisse Athenis in Ephesum cum suo amatore quodam,
Hi ambo hospitio huc in proximum mihi deuerti sunt visi.

Sc. *Palæstrioni somnium narratur. Pa perge pergò.*

Ph. *Ego læta visa, quia soror venisset, propter eandem*
Suspicionem maximam sum visa sustinere.
Nam arguere in somnis me familiaris meus mihi visu'st.
Me cum alieno adolescentulo, quasi nunc, esse osculatam,
Cùm illa osculata mea soror gemina suum esset amicum,
Ita me insimulatam perperam falso esse somniaui.

Pa. *Satin' eadem vigilanti expetunt, quæ in somnis visa memoras?*
Heus hercle, quàm præsentia omnia? abi intrò, & comprecare
Narrandum ego istuc militi censebo. Ph facere certum.
Neque me quidem patiar probri falso impunè insimulatam.

Sc. *Timeo quid rerum gesserim hic, ita dorsus totus prurit.*

Pa *Scin' te periisse nunc quidem domi certo? Sc. certa res est,*
Nunc nostrum obseruare ostium ne euolet. Pa. at Sceledre, quæso,
Vt ad id exemplum somnium, quàm simile somniauit.
Atque vt tu suspicatus es eam vidisse te osculantem!

Sc. *Me eam non vidisse arbitraris? Pa. na tu hercle, obsecro opinor,*
Respice, si ad herum hæc res peruenerit, peribis pulchrè.

Sc. *Nunc demum experior, priùs ob oculos mihi caliginem obtigisse.*

Pa. *Dudum edepol hoc planum quidem, quæ hîc vsque fuerit intus.*

Sc. *Nihil habeo certi quid eloquar: non vidi eam, etsi vidi.*

Pa. *Na tu edepol stultitia tua nos pænè perdidisti.*
Dum te fidelem facere hero voluisti, absumtus es pænè.
Sed fores vicini proximi crepuerunt, conticiscam.

PRAECEPTA FACITO, VT MEMINERIS, &c.] hic docet, & instituit Philocomasium Palæstrio, quid eam dicere, quid facere opus sit. AT METVO, VT SATIS S. S.] at metuo, ne non satis sis astuta ac dolosa. CEDO, VEL DOCTAS : D.] da mihi etiam doctas : ego eas docebo, tantum abest, vt docenda sim, vt vel doctas docere possim. MEMINI MALAS, VT SINT M. &c.] memini malas, & subdolas mulieres, quo modo sint malæ : & subdolæ: ex quarum dolis multis, mihi non pauci supersint. INSISTE IN DOLOS] incumbe in dolos, vel hære in dolis. EXTRA PORTAM] Metiam. suprà in Casina, *Illum edepol videre ardentem te extra portam Metiam Credo ecastor velle.* Idem in Pseud. *Iam hic ero verùm extra portam Metiam currendum'st prius.* DISPESSIS MANIBVS PATIBVL. C. M.] cùm patibulum ha-

Sc. *Men' rogas, hem qui sim?* Ph. *quin ego hoc rogem quod nesciam?*
Pa. *Quis ego sum igitur, si tu hunc ignoras?* Ph. *mihi odiosu's quisquis es,*
Et tu & hic. Sc. *non nos nouisti?* Ph. *neutrum.* Sc. *metuo maximè.*
Pa. *Quid metuis?* Sc. *enim ne nosmet perdiderimus vspiam.*
Nam neque te, neque me nouisse ait. Pa. *perscrutari hic volo*
Sceledre, nos, nostri, an alieni simus, nedum quispiam
Nos vicinorum imprudentis aliquis immutauerit.
Sc. *Certè equidem noster sum.* Pa. *& pol ego quæris tu mulier malum.*
Tibi dico, hem Philocomasium. Ph. *quæ te intemperiæ tenent.*
Qui me perperam perplexo nomine appelles. Pa. *ehò,*
Quis igitur vocare? Ph. *Glycere nomen est.* Sc. *Iniuria est.*
Falsum nomen possidere Philocomasium postulas.
At istuc non decet, & meo adeò hero facis iniuriam.
Ph. *Egóne?* Pa. *tute.* Ph. *quæ heri Athenis Ephesum adueni vesperi*
Cum meo amatore adolescente Atheniensi. Pa. *dic mihi,*
Quid hic tibi in Epheso est negotij? Ph. *geminam germanam meam,*
Hîc sororem inaudiui esse, eam veni quæsitum. Pa. *mala es.*
Ph. *Immò ecastor stulta multum, quæ vobiscum fabuler,*
Abeo. Sc. *abire non sinam te.* Ph. *mitte* Sc. *manifestaria*
Res est, non omitto. Ph. *at iam crepabunt manu malæ tibi*
Nisi me omittis. Sc. *quid, malùm, astas? quin retines a'trinsecus?*
Pa. *Nihil moror negotiosum mihi esse tergum, qui scio*
An ista non sit Philocomasium, atque eius alia similis?
Ph. *Mittis me, an non mittis?* Sc. *Immò vi atque inuitam, ingratiis,*
Nisi voluntate ibis, rapiam te domum. Ph. *hostium hoc mihi*
Domicilium est: Athenis domus atque herus. ego illam domum
Neque moror, neque vos qui homines sitis, noui neque scio.
Sc. *Lege agito, te nusquam mittam nisi das firmatam fidem,*
Te huc, si omisero, intrò ituram. Ph. *vt me cogis, quisquis es,*
Do fidem si omittis, istoc me intrò ituram, quò iubes.
Sc. *Ecce omitto* Ph. *at ego abeo missa.* Sc. *muliebri fecisti fide.*
Pa. *Sceledre manibus amisisti prædam.* Sc. *tam ea est, quàm potis,*
Nostra herilis concubina. vin' tu hoc facere strenuè?
Pa. *Quid faciam?* Sc. *affer mihi macharam huc intus.* Pa. *quid facies ea?*
Sc. *Introrumpam rectà in ædeis. quemque hic intus videro*
Cum Philocomasio osculantem, eum ego obtruncabo extemplo.
Pa. *Visáne ea est esse?* Sc *immò edepol planè est.* Pa. *sed quomodo*
Dissimulabat? Sc. *abi macharam huc effer.* Pa. *iam faxo hic erit.*
Neque eques, neque pedes profectò quisquam tanta audacia,
Qui æquè faciat confidenter quicquam, quàm quæ mulieres
Faciunt. vt vtrobique orationem doctè, & catè dedit!
Vt sublinitur os custodi cauto, conseruo meo!
Nimis beat, quòd commeatus transtinet iam parietem.
Sc. *Heus Palæstrio machara nihil opus* Pa *quid iam, aut quid opus est?*
Sc. *Domi eccam herilem concubinam.* Pa *quid? domi?* Sc. *in lecto cubat.*
Pa. *Ædepol næ tu malum rem repperisti, vt prædicas.*
Sc. *Quid iam?* Pa. *quia hanc attigere ausu's mulierem hîc in proximo.*
Sc. *Magis hercle metuo. sed nunquam faciat, quin soror*

Ista sit germana huius. Pa. eam pol tu hic osculantem videras.
Et quidem palàm est eam esse vt dicis. Sc. quid propius fuit
Quam vt perirem, si locutus fuissem hero? Pa. ergo si sapis,
Mussitabis. plus oportet scire seruum, quàm loqui.
Ego abeo à te. ne quid tecum consilij commisceam.
Atque apud hunc vicinum, tua mihi turba non placent.
Herus si veniet, si me quaerit, hic ero, hinc me arcessito.

INDE IGNEM IN ARAM, &c.] Philocomasium ea ipsa, quam Sceledrus in Pleuside, osculantem vidit, domo Periplectomenis exiens, quasi soror sit germana, & gemina huius Philocomasii, non Philocomasium, quasique peregrè paullo ante venerit, & ex aduersa tēpestate, saeuisque fluctibus seruata sit, hic Dianae Ephesiae sacrificare, & gratias agere, & vota soluere parat. alloquitur autem ancillam his verbis, Inde ignem, id est, iniice, seu impone ignē in aram, &c. LAVDES LATAS] laudes amplas & magnas, &c. Nonnulli legi volunt, *latas* ego nihil muto. EIQVE VT ARABICO FVMIF. OD. AR.] & vt ei fumum faciam, i. suffitum, seu suffimentum faciam, odore Arabico, i. ture Arabico incenso, seu turis Arabici odore incenso. Fest. *Arabicè olet, ī ex odoribus Arabicis.* Animaduertat autem lector Plautum ita nito affingere huic simulatae Philocomasij sorori, sermonē poenè tragicū, propterea quòd opinor, de rebus diuinis & de tempestatibus turbulentis, quas effugit loquitur IN LOCIS NEPTVNIIS] in mari. non est hic sermo comicus TEMPLISQVE TVRBVLENTIS SERVAVIT SAEVIS FLVCTIBVS] idem ferè dicit, nam templa turbulenta sunt maria ventis concitata & turbulenta. Templum inquit Varro libro sexto de lingua Latina, tribus modis dicitur, ab natura, ab auspicio, à similitudine, cetera disce ex ipso Varrone. Hoc tamen addam quemadmodum caeli templa, & Acherusia templa dicunt poetae, ita & Neptunia, seu Neptuni templa. QVAE HINC EXIT, &c.] quae ex aedibus Periplectomenis modò egreditur hinc *δεικτικῶς*. QVOMODO HAEC HINC NVNC P.] quomodò haec potuerit ex aedibus nostris in aedes Periplectomenis transire. Hinc, iterum *δεικτικῶς* pronuntiandum & gestu adiuuandum. alioqui oratio esset obscura & confusa. AN DVBIVM TIBI EST, EAM ESSE HANC?] an dubitas quin haec ea sit? HISCE IN AEDIBVS] Periplectomenis. VAGAS] vagaris. notat Nonius in verbo *vagas*: & profert hunc versum. nos quoque in commentariis Lucretianis notauimus. QVICVM TV FABVLARE?] cum quo tu loqueris? QVID NEGOTII EST] sub intellig. tibi. MIHI ODIOSVS QVISQVIS ES] mihi odiosus es, quisquis es ENIM NE NOSMET PERDIDERIMVS VSPIAM.] sic suprà in Amphitruone, *dij immortales obsecro vestram fidem. Vbi ego perij? vbi ego immutatus sum? vbi ego formam perdidi? An egomet me illic reliqui?* &c. Notandum autem, *enim*, praepositum. quanquam & similiter alibi tum apud hunc, tum apud nonnullos alios probatos Latini sermonis auctores. suprà in Aulularia, *enim mihi quidem aequum est, purpuram, atque aurum dari.* NOSTRI AN ALIENI SVMVS] nostrae familiae, an alienae simus, *nostri* numeri multitudinis, recti casus. infrà non longè, *Certè equidem noster sum.* NEDVM QVISPIAM] *dum* hoc loco nihil significat, aut hoc totum *nedum* positum pro, ne fortè. IMPRVDENTIS] inscienteis. QVAE TE INTEMPERIAE TENENT?] suprà in Aulularia princip. *Nescio pol quae illunc hominem intemperiae tenent.* & in Epid. *quae intemperia te tenent?* PERPLEXO] perplexibili, obscuro, figurato, Terentius Eunuch. *Pergin' scelesta mecum perplexè loqui?* QVIS IGITVR VOCARE?] quae igitur, id est, quo nomine igitur vocare? *Quis* apud Veteres, communis generis. GEMINAM GERMANAM MEAM HIC SOROREM, &c.] addit sororem meam ex eodem partu editam, iisdem parentibus natam, atque ex iisdem nuptiis hic esse. MANIFESTARIA RES EST] manifesta res est. suprà in Aulularia. *obtruncato gallum furem manifestarium.* AT IAM CREPABVNT MANV. M. T.] id est, at iam tibi colaphum infringam, at iam malas tuas manu percutiam ALTRINSECVS] altera ex parte. NIHIL MOROR, NEGOTIOSVM MIHI, &c.] nolo in meo tergo aliquid à virgis negotij facessi. nolo tergo meo aliquid esse cum virgis negotij, nolo tergum meum in plagis perferendis esse occupatum. INGRATIIS] ingratiis, idem valet, quòd suprà proximè dixit, inuitam. compositum autē est ex, in & gratiis de quo in cōmentariis Lucretianis, & in his Plautinis alibi. Nam vsurpat & Plautus saepenumerò. OSTIVM HOC MIHI DOMICILIVM EST] domus, cuius hoc ostiū mihi domicilium est: ego in hac domo cuius hoc ostium est, habito, seu domicilium collocaui. ATHENIS DOMVS, ATQVE HERVS] domicilium nobis esse potest etiam in alienis atque externis locis, domus in patria tantùm. ISTAM COMVIM] vestram. LEGE AGITO, ius experitor. actionem mihi intendito. suprà in Aulularia, *Lege agito mecum: molestus ne sis: i, & coenam coque.* compositae sunt autem actiones ex legibus xij. tabularum: & fuit haec tertia pars iuris, legis actiones nam prima pars fuit, leges xii. tabularum: secunda, ius ciuile: quod continebatur auctoritate, & responsis iurisconsultorum. NISI DAS FIRMATAM FIDEM] non dicit, *nisi das fidem*, simpliciter: sed *nisi das firmatam fidem*. firmatur autē fides, iureiurando, sponsoribus, &c. Quanquam videtur hic dare firmatam fidem positum simpliciter, pro dare fidem, vel certè pro dare fidem certam, stabilem ac bonam. nam infrà vbi Philocomasium fidem dat, se, si omittatur à Sceledro, domum militis introituram; nullum iusiurandum interponit. MVLIEBRI] leui, fluxa. QVAM POTIS] quàm potis est: quàm potest. ordo autem verborum hic est: ea mulier, tam est nostra herilis concubina quàm potest esse. VIN' TV HOC FACERE STR.] vin' tu hoc, quod ego tibi dicam, facere strenuè? INTVS] domo. IN AEDIBVS] Periplectomenis. QVANQVAM] quemcunque. OBTRVNCABO] suprà in Amphitr. *Et ipsus Amphitruo obtruncauit regem Pterelam in praelio.* NEQ. EQVES, NEQ. PEDES PROFECTÒ Q. T. AVD. QVI AEQVE F. CONF.] sic Eurip. in Auge. γυναῖκες ἐσμέν. Τὰ μὲν ὄκνῳ νικώμεθα· Τὰ δ' οὐκ ἂν ἡμῶν θράσος ὑπερβάλοιτό τις. id est, mulieres sumus. In quibusdam timiditate superamur, in nonnullis non est, qui nos audacia superare possit. Plauti, seu Palaestrionis sensum hunc esse puto, muliere, in mentiendo in fallendo, in dolis confingendis nihil esse confidentius, nihil audacius. VT VTROBIQVE

ORATIO-

ORATIONEM DOCTE, ET CATE DEDIT] sic hunc versum expleuimus, qui duabus syllabis, vna breui altera longa claudicabat, scripturæ veteris vestigia secuti. sententia autem primùm planissima est: deinde versus suis nunc pedibus, ac numeris constat: videlicet vt *orationem* & *ouuiζωσι*, intelligatur esse quattuor syllabarum. *vtrobique* autem, i. & vbi Philocomasii parteis agebat, & vbi eius sororis, catè, hoc est, acutè, vafrè, callidè. VT SVBLINITVR OS, &c.] quàm lepidè decipitur, & illuditur Sceledrus conseruus meus, custos mulieris, vt is sibi videtur, callidus & sollers, & prouidus supra in Epid. *Senex, tibi os est sublatum planè & probè*. CVSTODI CAVTO] custodi quantumuis cauto, & prouido, & vigilanti: infra in Pseud. *Victor sum: vici custodes meos*. NIMIS BEAT.] nimis iuuat, &c. nimis beati sumus: &c. nimis hoc nos beatos reddit, quòd commeatus ex domo Periplectom. in domum nostram per medium, & communem parietem transuersus patet. TRANSTINET] transuersum tenet. tigna dicuntur propriè transtinere duos parietes disiunctos, vt rectè notarat Simeo Bosius. QVIA HANC ATTINGERE AVSV'S MVL. HIC IN PR.] quia ausus es hanc mulierem, quæ in proximo habitat, Philocomasii sororem attingere: Vide, vt Palæstrio fallaciam adiuuet, qui simulet se credere duas esse meretrices, cum sit vna. SED NVNQVAM QVISQVAM F. QVIN SOR. &c.] nunc labare incipit Sceledrus. desinit enim iam asseuerare eam puellam, quam viderit, osculantem, & quam postea attigerit, esse Philocomasium. hoc vnum tenet, & hoc sat habet, esse Philocomasii sororem germanam & geminam. EAM ESSE VT DICIS] eam esse Philocomasii sororem germanam. SI LOQVVTVS FVISSEM HERO] si militi dixissem, me vidisse Philocomasium in ædibus vicini cum alieno osculantem? MVSSITABIS] tacebis, labra comprimes, ne mu quidem facies. PLVS OPORTET SCIRE SERVVM, QVAM LOQVI] γνώμη, sermo homini enim non licet παῤῥησιάζειν, neque ἐλευθεροστομεῖν, id est, audenter, & ore libero loqui. itaque plura etiam audire debet, quam loqui. Quin omnes homines, plura debent audire, quam loqui, quando duæ nobis à natura sunt aures datæ, lingua vna. NE QVID TECVM CONSILII COMM.] ne contagio tua mihi noceat, scilicet. ATQVE APVD HVNC VICINVM] atque apud vicinum ero.

SCELEDRVS, PERIPLECTOM.

Satin' abiit ille? neque herile negotium
Plus curat, quàm si non seruitutem seruiat.
Certò quidem illa hîc nostra intus est in ædibus.
Nam ego cubantem eam modò offendi domi.
Certum est nunc obseruationi operam dare.
Non hercle hice homines me marem, sed fœminam
Vicini rentur esse serui militis.
Ita me ludificant, meamque hîc in via hospitam,
Quæ heri huc Athenis cum hospite aduenit meo,
Tractant & ludificant ingenuam & liberam.
Sc. *Perii hercle. hic ad me recta habet rectam viam.*
Metuo, ihæc mihi res ne magno malo fuat.
Quantum hunc audiui facere verborum senem.
PE. *Accedam ad hominem tun' Sceledre hic scelerum caput,*
Meam ludificasti hospitam ante ædis modò?
Sc. *Vicine ausculta quæso.* PE. *ego auscultem tibi?*
Sc. *Expurgare volo me.* PE. *tun' te expurges mihi?*
Qui facinus tantum, támque indignum feceris?
An quia latrocinamini, arbitramini
Quiduis licere facere vobis, verbero?
Sc. *Licétne?* PE. *at ita me di deæque omnes ament,*
Nisi mihi supplicium virgarum de te datur
Longum, diutinúmque, à mane ad vesperum,
Quòd meas confregisti imbrices & tegulas,
Ibi dum condignam te sectaris simiam,
Quódque inde inspectauisti meum apud me hospitem
Amplexum amicam cùm osculabatur suam,
Quodque concubinam herilem insimulare ausus es
Probri, pudicam, méque summi flagitii,

Tum quòd tractauisti hospitam ante ædes meas.
Nisi mihi supplicium vlmeum de te datur,
Dedecoris pleniorem herum faciam tuum,
Quàm magno vento plenum est vndarum mare.

Sc. *Ita sum coactus, Periplectomene, vt nesciam*
Vtrùm me postulare tecum prius æquom siet,
Nisi isthæc non est hæc, neque ista sit mihi.
An me expurgare hic tibi videatur æquius,
Sicut etiam nunc nescio quid viderim:
Ita est isthæc huius similis nostra tua,
Si quidem non eadem est. Pe. *vise ad me intrò, iam scies.*

Sc. *Licétne?* Pe. *inquire, iubeo, & placidè noscita.*

Sc. *Ita facere certum est.* Pe. *heus Philocomasium, citò*
Transcurre curriculo ad nos. ita negotium est.
Pòst quando exierit Sceledrus à nobis, cito
Transcurrito ad vos rursum curriculo domum.
Nunc pol ego metuo, ne quid infuscauerit.
Si hic non videbit mulierem, aperitur dolus.

Sc. *Prò di immortales, similiorem mulierem,*
Magísque eandem, vtpote quæ non sit eadem, non reor
Deos facere posse. Pe. *quid nunc?* Sc. *commerui malum.*

Pe. *Quid igitur? eán' est?* Sc. *etsi ea est, non est ea.*

Pe. *Vid stin' istam?* Sc. *vidi, & illam hospitem*
Complexam atque osculantem. Pe. *ean' ergo est?* Sc. *nescio.*

Pe. *Vin' scire planè?* Sc. *cupio.* Pe. *abi intrò ad vos domum*
Continuò. vide sítne ista hæc vostra intus domi.

Sc. *Licet, pulchrè admonuisti, iam ego ad te exibo foràs.*

Pe. *Nunquam adepol hominem quenquam ludificarier*
Magis facetè vidi, & magis miris modis:
Sed eccum egreditur? Sc. *Periplectomene, te obsecro*
Per deos atque homines, pérque stultitiam meam,
Pérque tua genua. Pe. *quid obsecras me?* Sc. *inscitiæ*
Meæ & stultitiæ ignoscas: nunc demum scio
Me fuisse excordem, cæcum, incogitabilem.
Nam Philocomasium eccam intus. Pe. *quid nunc furcifer,*
Vidistin' ambas? Sc. *vidi.* Pe. *herum exhibeas volo.*

Sc. *Meruisse equidem me maximum fateor malum,*
Et tuæ fecisse me hospitæ aio iniuriam.
Sed meam esse herilem concubinam censui,
Cui me custodem herus addidit miles meus.
Nam è summo puteo similior nunquam potest
Aquam aqua sumi, quàm hæc est, atque ista hospita.
Et me despexe ad te per impluuium tuum
Fateor. Pe. *quid ni fateare, ego quod viderim?*

Sc. *Sed Philocomasium me vidisse censui.*

Pe. *Ratú' sne me sic hominem esse omnium minimi pretij,*
Si ego, me sciente, paterer vicino meo
Eam fieri me tam insignite iniuriam?

Nunc

Sc. *Nunc demum me insipientem factum esse arbitror,*
Cùm rem cognosco: at non malitiosè tamen
Feci. Pe. *immò indignè. namque hominem seruum suos*
Domitos habere oportet oculos, & manus,
Orationémque. Sc. *egóne? si post hunc diem*
Mutiuero, etiam quod egomet certò sciam,
Dato excruciatum me. egomet me dedam tibi.
Nunc hoc mihi ignoscas quæso Pe. *vincam animum meum,*
Ne malitiosè factum id esse abs te arbitrer.
Ignoscam tibi istuc. Sc. *at dij tibi faciant bene.*
Pe. *Næ tu hercle, si te dij amant, linguam comprimes*
Posthac: etiam illud quod scies, nesciueris.
Ne videris, quod videris. Sc. *bene me mones.*
Ita facere certum est me satin' oratus abijt?
Nunquid nunc aliud me vis Pe. *ne me noueris.*
Sc. *Dedit hic mihi verba, quàm benignè gratiam*
Fecit, ne iratus esset? scio quam rem gerat,
Vt miles cùm extemplo à foro aduenias domum,
Domi comprehendat vnà: hic & Palæstrio
Me habent venalem. sensi & iamdudum scio.
Nunquam hercle ex ista nassa ego hodie escam petam.
Nam iam aliquò aufugiam, & me occu tabo aliquot dies,
Dum hæ consilescunt turbæ, atque iræ leniunt.
Nam nunc satis & plus nimio merui mali.
Verumtamen de me quicquid est ibo hinc domum.
Pe. *Illic hinc abscessit sat adepol certò scio*
Occisam suem sæpe plus sapere,
Cùm manducatur, ne id quod vidit, viderit:
Nam illius oculi atque aures atque opinio
Transfugêre ad nos. vsque adhuc actum est probè.
Nimium festiua mulier operam præbuit.
Redeo in senatum rursus. nam Palæstrio
Domi nunc apud me'st: Sceledrus nunc autem foris.
Frequens senatus poterit nunc haberier.
Ibo intrò, ne, dum absum, illis sortito fuat.

OFFENDI] κατέλαβον, reperi. CERTVM EST NVNC OBSERVATIONI OP. D] delibertum militi est, nunc diligen er foreis nostras obseruare, ne Philocomas. exeat. NON HERCLE MICH HOMINES ME MAREM, SED FAEM] fæmina, quia ignaua. (muliere enim nihil ignauius) iniuriæ opportuna atque obnoxia est. contrà, mares, seu viri, quia sunt ad iniuriam, si quam fortè acceperunt, referendam expediti, prompti, ac parati. hoc est, quod Græci dicunt ἀμύνασθαι, non temere iniustè læduntur. Terent. in Adelph. *Ais, virum te iudico.* suprà in Bacchid. *Non me arbitratur militem sed mulierem.* ad quem locum hic de re plura. Hic Periplectomenes consiliorum Palæstrionis particeps, & socius, & Pleusidi operam nans, vbi audiuit Philocomasium à Sceledro visam, & tractatam esse in via, & pœnè in manifesto facinore deprehensam, ac domum militis inuisa, ac vi abductã, cum ea simularet se esse Philocomasii sororem: id se iniquo animo ferre simulat, quasi hospitæ suæ, & sibi grauis iniuria facta sit. VICINI RENTVR ESSE SERVI MILITIS] ordo est, serui militis vicini non me rentur esse marem. sed fæminam. &c. TRACTANT] attrectant. Cic. pro Cœl. *Est enim dictum ab illis fore qui dicerent, vxores suas è cena redeunteis, attrectatas esse à Cælio* FVAT] sit. ACCEDAM AD HOM.] hæc loquitur apud se Periplectomenes, vt spectator audiat, non Sceledrus. SCELERVM CAPVT] sceleratissime. infrà in Pseud. *Mihi libet nunc venire Pseudolum, scelerum caput*, suprà in Curcul. *O scelerum caput: Saluete. quid agis?* AN QVIA LATR. &c] hoc propter militem, Sceledri herum. Latrones autem olim dictos esse conductos milites & corporis regum stipatores, ac satellites iam antè docuimus. Aliter M. Tull. pro Milone, *Proinde quasi Appius ille Cæcus viam muniuerit, non qua populus vteretur, sed vbi impunè sui posteri latrocinarentur.* LICETNE?]

ſubintell. loqui? ſeu expurgare me? NISI MIHI SVPPLICIVM VIRG. DE TE DATVR, &c.] id eſt, ſi mihi virgis pœnas longas & diutinas dabis, &c. herum tuũ dedecoris pleniorem faciam, &c. Si cuius ſeruus alteri damnum intulerit, vel arbitrio eius, qui damno affectus erat, ſeruus plectebatur, vel noxæ dedebatur, vel dominus litis æſtimationem ſufferebat, vel, vt ex hoc loco apparet, dedecore afficiebatur. QVOD MEAS CONFREGISTI IMBRICES, &c.] criminum aceruus in ſeruum Sceledrum vno ferè ſpiritu ab irato Periplectomene continuatus, & ſanè notanda verborum mira congeries irato ſeni, aut certè ſe iratũ ſimulanti, à poëta attributa atque affićta. ſunt autem imbrices, tegulæ cauatæ & ſemirotundæ, quibus aqua pluuia defluit. Sũt & canales ſuprà in Moſtellaria, *Confringit tegulas imbriceſque.* AMPLEXVM AMICAM CVM OSC. S.] amplexum amicam ſuam, cùm eandem amicam ſuã oſculabatur, amplexum, participium accuſandi caſus à rectò amplexus, a, um. SVMMI FLAGITII] ſũmæ turpitudinis: facti turpiſſimi. TRACTAVISTI] attrectauiſti, vt ſuprà. NISI MIHI SVPPLICIVM VIRGARVM DE TE D.] idem ferè dicit, quod ſuprà. ibi, *Niſi mihi ſupplicium virgarum de te d.* Sed quia verſus ille longiuſculè abeſt, hunc paullùm immutatũ addidit. ſic autem eſſe legendum, vt edidimus, non vt vulgò, *Niſi tibi ſupplicium ſtimuleum datur*: (quæ lectio nullo modo ferri poteſt) *neque niſi mihi ſupplicium ſtimuleum de te datur.* quanquam hæc ferri poteſt: cum verſus ille ſuprà poſitus, cuius eadem, atque huius ſententia debet eſſe, tum obſcura noſtrorum librorum manuſcript. veſtigia peruincunt nam ſuppliciũ vimeum & ſupplicium virgarum idem valent, ſuprà Aſinaria, *Ipſos qui tibi ſubuectabant rure virgas vlmeas.* Ibidem, *Mihi tibique interminatu'ſt nos futuros vlmeos.* Si quis tamen *ſupplicium ſtimuleum.* retinendum cõtendet, non pugnabo. vt intelligamus per ſupplicium ſtimuleum, ſupplicium tale, quo Sceledro coxendix, & latera, & tergum, ſtimulo fodiantur. ſuprà in Bacchid. *Cor ſtimulo foditur.* NIC. *pol tibi multo aquius eſt coxendicem.* In Aſin. *Vtinam nunc ſtimulus in manu mihi ſit.* MERC. *quieſce, quaſo.* LEON. *qui latera conteram tua.* Idem in Curculione, *Etiam mihi quoque ſtimulo fodere libet te* In Menæchm. *at ego te pendentem fodiam ſtimulis triginta dies.* Omnino ea, quàm ſecutus ſum, ſcriptura mihi magis placet, *ſupplicium vlmeum*: atque ita à Plauto ſcriptum eſſe arbitror. DEDECORIS PLENIOREM H. F. T. QVAM, &c.] hyperbole, nam magno vẽto coorto, ne cogitari quidẽ poteſt, quot vndis, ac fluctibus mare agitetur. Sic Virg lib. 7. Æneidos. *Quàm multi Libyco voluuntur littore fluctus, Sæuus vbi Orion hibernis conditur vndis,* &c. ITA SVM COACTVS, PERIPLECTOMENE, &c.] videtur legendum, *Eò ſum redactus, Periplectomene vt neſc.* &c. longè planiore ſententia. quanquam hæc quoque recepta lectio ferri poteſt, vt eam ſic explicemus, Ita in anguſtum coactus ſum: vel ſic, in tantas anguſtias coactus ſum, &c. VTRVM ME POSTVLARE PRIVS, &c.] id eſt, vtrùm me poſtulare prius abs te ſit æquum, ſi iſthæc puella, quę apud te eſt, non eſt Philocomaſium, vt neque hæc, id eſt, nec Philocomaſiũ, ſit mihi iſthæc veſtra: an me expurgare, &c. licet & verbũ *poſtulare*, accipere pro expoſtulare, hoc modo. vtrùm me tecum expoſtulare, id eſt, concertare verbis, & contendere conquirendo prius ſit æquum, ſi iſthæc puella, quæ domi veſtræ eſt, non eſt Philocomaſium, vt, &c. Præclarè autem totus hic locus à nobis reſtitutus eſt, & ſententiam hanc ſcriptura poſtulante, & libris veteribus eam adiuuantibus Nam quod Camerarius edidit, *Niſi iſthac, non eſt hac, neque iſta ſit mihi* ferri non poteſt: Vulgata autem, *ſi iſthac, non eſt iſthac, neque iſthac eſt mihi*: planè vitioſa, ac mendoſa eſt. Quę tamen ſic emendari poſſet. *Si iſthac non eſt hac, neque ſit hac iſthac mihi.* optima ſententia, & eadem, quæ noſtra ſuperiore reſtitutione exprimitur. ITA EST ISTHAEC HVIVS SIMI. N. T.] ordo eſt, ita eſt iſthæc tua huius noſtræ ſimilis. SI QVIDEM NON EADEM'ST] ſi modo non eſt eadem. VISE AD ME INTRO. IAM SC.] viſe ad me, id eſt, viſe in ædeis meas tum certò ſcies, duas eſſe ſorores inter ſe tam ſimileis, vt ægrè internoſci poſſint, & te non Philocomaſium oſculantem vidiſſe, ſed eius ſororem, quę apud me eſt. *viſe ad me* autem, vſitatum bonis ſcriptoribus loquendi genus: cuius plura exempla collegimus in commentariis Lucretianis. ET PLACIDE NOSCITA] & otioſè, tuóque commodo, atque arbitratu, ſtude cognoſcere. ſuprà in Bacch *ab placidè volo Vnumquodque agamus.* Idem in Moſt. *Curriculò abi.* HEVS PHILOCOMASIVM, CITO TRANS.] Periplectomenes interea præcurrit domũ, & iubet Philocomaſiũ, quæ nũc eſt in ædibus militis, in ædeis ſuas properè tranſire, vt hoc facto, Sceledrus, cui viſendi, & inquirendi, & noſcitandi poteſtas à Periplectomene facta eſt, eã in ſenis vicini domo offendens, credat aliã eſſe puellam, Philocomaſii ſimillimam, non Philocomaſium, vtpote quam teneatur eſſe in ędibus militis, atque adeò quã ipſe in lecto cubantem viderit, & diligenter oſtium obſeruans, pedem limine non extuliſſe certò ſciat. TRANSCVRRE CVRRICVLO AD NOS] curriculò aduerbium. ſic in Perſa, *Vola curriculò.* ITA NEGOTIVM EST] vt ad nos tranſcurras, poſtulat. ſic in Bacch. *iam facite in biclinio, Cum amica ſua vterque accubitum satis: ita negotium eſt* & item ſæpè alibi. NEQVID INFVSCAVERIT] nequid Philocomaſium eorum, quæ ei præcepta, ac præmonſtrata ſunt, turbauerit, ſeu corruperit. Videtur traſlatum ab iis, qui vinum nimia aqua diluunt, quod eſt infuſcare. ſuprà in Ciſt *Rarò nimiùm dabat quod biberem. id merum infuſcabat.* Alij malunt hic legi infuſcauerit, vt habent libri vulgati, verbis Feſti commoti, in verbo, *offucare.* quod ille interpretatur, *aquam in fauces ad ſorbendum dare.* Sed errant illi. Nam primùm libri veteres habent, *infuſcauerit* deinde, neque *infucare* Latinum eſt, neque ſi eſſet hic locum habere, poſſet. VT POTE QVAE NON SIT EADEM] Nunc planè credit Sceledrus non eſſe eandem. Sed quorſum hoc, *vtpote qua non ſit,* &c. quia nullum ſimile eſt idem &, ſi puella, quæ eſt apud Periplectomenem, & quam vidit oſculantem Sceledrus, eſt Philocomaſium ipſa, non ſunt duæ mulieres ſimiles, ſed vna eſt, & eadem. COMMERVI MALVM] verbum *commereo* perſpicuè hîc in malo locum habet, vt ſemper alibi. In Epidico, *ita ex voltu tuo videor videre te commeruiſſe, Hinc me abſente, in ea aliquid mali.* PERQ. STVLT. MEAM] hic maximum, atque effuſiſſimum riſum ſpectatoribus mouiſſe Sceledrum, credibile eſt, qui & vident, & intelligunt illi, quòd Sceledrum fallit. Putat enim Sceledrus ſe in eo ſtultum fuiſſe, & idcircò ſe ſtultitia arguit, atque adeò damnat, quòd crediderit ſe Philocomaſium vidiſſe oſculantem in eius domo cum alieno: quæ non eſt ſtultitia: nam re vera Philocomaſium viderat oſculãtem. Sed ſpectatores Sceledri ſtultitiam in eo poſitam eſſe intelligunt, & Sceledrum à ſe ipſo inſciente ſtultitiæ verè condemnari perſpiciunt, quod ita à Palæſtrione, & ſene ludificetur: qui credat vnam mulierem, duas eſſe ita ex hoc errore incredibilis voluptas ſpectatorib. paritur. PER Q. TVA GENVA] genua tangebant eorum, quib. ſupplicabant, & per res iis, quos orabant, cariſſimas,

fissimas orabant. INCOGITABILEM] cogitationis expertem, inconsideratum, sine cogitatione perspicue hic nomen *incogitabilis*, ἀσυγχύτως accipiendum, cuius generis alia sunt non pauca, vt suo loco indicauimus. Sed consulendus index in littera n. sub nominibus in bilis. EXTERERAS] produces. CENSVI] existimaui. NAM E SVMMO PVTEO SIMIL. NVNQ. P. AQVAE S. &c.] sic suprà in Menæchm. *Neque aqua aquæ, neque lacti est lacti mihi crede, vsquam similius, Quàm hic tui est, tuque huius.* non temere autem *è summo puteo* addidit. nam aqua, quæ in summo puteo est, ei, quæ in fundo est, dissimilis plerunque est. nam quæ è fundo petitur, turbida, & cœnosa est: quæ è summo, limpida, & liquida. DESPEXE] deorsum adspexisse. RATVS NE ME SIC HOM &c.] tune me existimasti hominem tam nequam, & contemtum esse, vt ego vicino meo, hero tuo, paterer, me sciente, tam insigniter fieri iniuriam. SI EGO ME SCIENTE, &c.] planior & vsitatior esset oratio, si legeretur, *vt ego, me sciente.* &c. Sed cur non dixit, *Si ego sciens paterer vicino meo* &c. Licebat etiam ita loqui, sed altero modo voluit: quod tamen non est inusitatum. INDIGNE] indecorum, indignum est à seruo iniuriam accipere. & indignum esse dicimus, homines improbos honorari, hinc indignari, & indignatio, & illa, quam Græci appellant νέμεσιν: quæ etiam in deos cadit. NAM HOMINEM SERVVM SVOS DOMITOS, &c.] non eruum solum sed & prætorem, & omnem reip. gubernatorem domitos oculos & manus, habere oportet. notum illud Periclis ad Sophoclem, *At enim Prætorem Sophocle, decet non solum manus, sed etiam oculos abstinentes habere*, quod alibi retulimus, & refert M. Tull. Offic. lib. 1. suprà in Bacchid. *Ego animo cupido, atque oculis indomitis fui.* MVTIVERO] vel mu fecero DATO EXCRVCIATVM ME] id est, reddito me excruciatum. Quidam legi voiūt, *dato incruciatum me*, sanè non male. sic enim loquuntur interdum Latini sic M Tullius sic ipse Plautus. Sed si ... vsu recepta, quę reperitur in libris omnibus, ferri, ac defendi potest cur ego eam teneam ... substituta quæ sola coniectura nititur? ME DEDAM TIBI] vt de me sumas pœnas tuo arbitratu non poterat enim aliter seruus, quibus iniuriam fecerat, aut damnū intulerat satisfacere. VINCAM ANIMVM MEVM] mihi imperabo vt tibi ignoscam & vt credam tibi, te imprudentem fecisse κρατήσω θυμοῦ. Sic M Tull. Philip 10. *Sed vincam animum, mihique imperabo: dolorem iustissimum si non potero frangere, occultabo.* Idem lib. 12. epist. ad Atticum epist. 44. princip. *Vincam, opinor, animum: Lanuuio pergam in Tusculanum* Idem libro 4. Acad. quæst. *vincam animum atque assentiar. deligam* Cornificius ad Herenn. lib. 4. non longè ab extr. *vicit hic tu: vince tu animum tuum.* Plaut. in Pseud *quonam pacto possim vincere animum?* Non admodum dissimile est illud Horatianum Sat. 5. lib. 2. *fortem hoc animum tolerare iubebo* Quod ex Homero sumptum est, τέτλαθι δὴ κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης. MALITIOSE] per malitiam, dedita opera. de industria, dolose, consultò. ETIAM ILLVD, QVOD SCIES, NESCIVERIS] etiam illud, quod scies, sic tacueris, vt si nescias. alioqui non possumus nescire quod scimus. sed hoc significat, faciendum ei esse, vt id, quod scit, ita habeat, vt si nesciat sic Terent. Eunuch. *Ædepol si sapis, Quod scis, nescis, neque de Eunucho, neque de vitio virginis.* ad quem locum iuuabit legere, quæ adscribit Donatus. Idem in Heautont. *Tu nescis, quod scis, Dromo si sapis.* NE VIDERIS, QVOD VIDERIS] eadem verborum figura dictum, qua illud superius proximus. quomodo potest quisquam non vidisse quod vidit? sed hoc dicit, vt dissimules te vidisse quod videris, vel sic, vt ita te geras, quasi quæ videris non videris. DEDIT MIHI VERBA] non seriò mihi ignouit, neque ex animo simulat se mihi ignoscere, vt me imparatum, atque incautum opprimat. GRATIAM FECIT] subintell. culpæ seu peccati. culpam remisit & gratificatus est? culpam condonauit? Paulo aliter vsurpauit, gratiam facere. in Casina, ibi, *Dicam enim mea mulier, de istac Casina huic nostro vicino gratiam facias.* HIC ET PALAESTRIO ME HAB. VENALEM] sic Creon apud Sophoclem Antigono se à suis venditum esse queritur. verba Creontis hæc sunt, quæ eo libentius referam, quod vulgò mendosè in omnib edition. leguntur: id, quod nuper cum eam tragœdiā Lutetiæ meis auditorib. explicarem, indicaui. sic igitur Sophocl ... ὦ πρέσβυ, πάντες ὥστε τοξόται σκοποῦ Τοξεύετ' ἀνδρὸς τοῦδε, κοὐδὲ μαντικῆς Ἄπρακτος ὑμῖν εἰμι, τῶν δ' ὑπαὶ γένους Ἐξημπόλημαι, κἀμπεφόρτισμαι πάλαι. hoc est ô senex, omnes vt sagittarij qui signum petūt, in hunc virum sagittas dirigitis neque à me vates abstinent, quin me vendunt ab horum genere corrupti venum latus sum, & in nauem onerariam iampridem impositus sum. NVNQVAM HERCLE EX ISTA NASSA EGO HODIE ES AM PETAM] nassa inquit Festus piscatorij vasis genus est, quò cùm intrauit piscis, non exire non potest. deinde profert hunc versum. significat igitur Sceledrus, se domum heri non iturum, vbi futurum sit, vt, tanquam piscis, ab hero & Palæstrione capiatur. & vt de periculū vitegatum sibi imminere videat. Allegoria est à re piscatoria DVM HAE CONSILESCVNT TVRBAE] dū hæ turbæ sedantur translatio est. Sic Terent Adelph. *Nisi dum hæ silescunt turbæ, interea in angulum Aliquo ab eam.* &c. ATQVE IRAE LENIVNT] & dum iræ leniuntur. vide verbum positum actiuum pro passiuo: vt apud Virg. lib. 7. Æ. eid. princ. *Cum venti posuere.* apud eundem lib 1 *voluens illos annos*, apud omneis ferè, *anno vertente* vel legendum, *lenescunt*, vt *leniunt* intelligamus pro *lenent* ... interposito. à leneo es, & lenent pro lenescunt. id est leniores fiunt. ILLIC ABSCESSIT (SAT AEDEPOL CERTO SCIO OCCISAM SAEPE S EM &c. ordo verborum hic, & sententia hæc est, Illic, id est, ille. hinc abscessit. deinde quæ sequuntur. κατὰ παρένθεσιν legenda sunt (sat ædepol certò scio, Occisam suem sæpe plus sapere, id est, melioris saporis esse cùm manducatur subintell quàm Sceledrum, qui nihil sapit scilicet, id est, qui insipiens, & fatuus est) ille igitur hinc abscessit, ne id, quod vidit, viderit. NE ID. QVOD VIDIT, vide suprà non longè à principio *eadem que sæpe facimus, vt quod vi terit.* OCCISAM SAEPE SAPERE PLVS MVLTO S. &c.] ambiguum inest in verbo *sapere.* Nam priore loco, cum de sue dicitur, pro boni saporis esse ponitur: posteriore, cum de Sceledro, pro intelligere & cordatum esse. Nam si quis forte dicat, verbum *sapere* semel duntaxat hic poni, sciat esse repetendum. ἀπὸ κοινοῦ. hoc modo, certo scio occisam sapere plus multo suem, quàm Sceledrum sapere scilicet: vel quàm Sceledrus sapit. huc pertinet illud, quod duobus locis refert M. Tull. & lib. 5. de Finib & lib. 5 de Nat deor, *animam illis pecudi datam esse pro sale ne putesceret.* vel vt vulgo legitur (quod minus probo) *ne putresceret.* Refert & Varro lib. 2. de re Rustica, loquens de suibus cap. 4. sed alijs verbis. *Itaque, inquit, iis animam datā esse, proinde ac salem quæ seruaret carnem* quo significari puto, pecudem illam nullam ad aliam rem esse vtilem, quam ad vescendum & sale esse condiendam, ne putescat vt sit ei animæ loco, & seruari possit in multos dies, seu potius menses. NAM ILLIVS

OCVLI ATQVE AVRES, ATQ. OPIN. TRANSFVGERE AD NOS] id est, Sceledrus nihil videt, nihil audit, nihil opinatur, nisi nostro arbitratu: vel nisi quod volumus eum videre, audire, opinari. NIMIVM FESTIVA, &c.] nimium lepida & faceta mulier præclaram operam nauauit. Philocomasium significat. REDEO IN SENATVM R.] redeo in consilium, seu consessum & locum, vbi consilium, sine arbitris habere licet, hoc est, domum meam: vbi est Palæstrio, Pleusides, & Philocomasium. vel redeo in conuentum senatorum. senatores autem sunt, Palęstrio, pleusides, Philocomasium, & quartus, qui loquitur, Periplectomenes. tralatio est. sic suprà in Mostell. *Capio consilium, vt senatum congerronum conuocem.* & infrà, tertio abhinc versu, *Frequens senatus poterit.* &c. NE, DVM ABSVM, ILLIS SORTITIO FVAT] alludit ad sortitiones, quæ fiebant in comitiis, & in senatu. Nam veteres Romanos, (vt de Atheniensibus hoc quidem tempore sileamus) sortitione vsos esse in quæstoribus huic vel illi prætori, seu proconsuli in prouinciam proficiscenti, adiungendis & in prouinciis huic, vel illi prætori, seu proconsuli mandādis constat. Hinc sortis necessitudo inter prætorem & quæstorem. Hinc illud Ciceronis in orat. pro Ligario. *Tuberonis sors coniecta est ex S. C. cùm ipse non adesset, morbo etiam impediretur,* &c. & lib. 1. Accus. *Quæstor ex S. C. prouinciam sortitus es obtigit tibi consularis, vt cùm cos. Cn. Carbone esses.* & lib. 2. epistol. epist. vlt. *Cùm optatissimum nuntium accepissem, te mihi quæstorem obtigisse, eo iucundiorem mihi eam sortem sperabam fore quo diutius mecum in prouincia fuisses.* & lib. 1. epist. ad Attic. *Prouincias prætores nondum sortiti sunt.* ibid. infrà, *Senatus decreuit, vt consules duas Gallias sortirentur.* lib. 3 Accus. *Quas ob res quid agis Hortensi? consul es designatus, prouinciam sortitus es.* & in procemio actionis primæ in Verr. *Ecce autem illis ipsis diebus, cum prætores designati sortirentur, & M. Metello obtigisset,* &c. His igitur positis: facile est, quid sentiat Periplectomenes, cognoscere. Hoc enim significat sibi eundū esse domum, vbi sunt Palæstrio, & cæteri, ne dum abest, sortitio ab illis fiat, quæ cuique partes & quasi prouinciæ contingant. vel sic, ne dum abest, illi sorteis in vrnam coniiciant, quibus eductis suæ cuique partes obtingant. Ad hunc locum illustrandum etiam illa pertinent, quæ exstant inter fragmenta orationis pro C. Cornelio, ibi, *Est vtique ius vetandi cum ea feratur, quand u non perfertur: quandiu suffragii ferendi causa conueniunt, huc & illuc transferuntur: dum priuati dicunt: dum tabellæ diribentur: dum sitella defertur: dum æquantur sortes, dum sortitio fit, & si qua sunt huius generis alia.* T. Liu. lib 28. Annal. *In consules designatos omnes versi quàm primùm eos sortiri prouincias, & præscìscere quam qui que eorum prouinciam, quem hostem haberet, volebant.* Fuat autem, hic apud Plautum, valet *fiat*, vel *sit*. Quod autem Adr. Turneb. lib. 7. Aduers. cap 6. sic legit, & sic explicat, ne, dum absum illis sortito fuam, id est, ne dum absum mala sorte, & infeliciter illis absim, non placet nam vt alias rationes missas faciam, hæc verba hanc sententiam ferre non possunt. Sic autē esset legendum, quo modo ego olim antè quàm ille sua Aduersaria edidisset, legendum putaram, *Ibo intro, ne dū absum, illis sortito afuam,* id est, ibo domum, ne dum absum, à sortitione illis absim. Nam, quin, *afuam*, idem valeat, quod absim, non est dubium.

PALÆSTRIO, PLEVSIDES, PERIPLECT.

Cohibete intra limen etiam vos parumper Pleusides,
Sinite me prius prospectare, ne vspiam insidiæ sient
Concilio quod habere volumus. nam opus est nunc tuto loco,
Vnde inimicus nequis nostris spolia capiat consiliis.
Vnde inimicus nequis nostra spolia capiat auribus.
Nam bene consultum, inconsultum est, si inimicis sit vsui:
Neque potest, quin, si id inimicis vsui est, obsit mihi.
Nam bonum consilium surripitur tibi sæpissimè,
Si minus cum cura, aut catalogo loquendi lectum id est,
Quippe si resciuerint inimici consilium tuum,
Tuopte ibi consilio occludunt linguam, & constringunt manus
Atque eadem quæ illis volulisti facere, faciunt tibi.
Sed speculabor, ne quis aut hinc à læua, aut à dextera
Nostro consilio venator adsit, cum auritis plagis.
Sterilis hinc prospectus vsque ad vltimam plateam est probè.
Euocabo, heus Periplectomene & Pleusides progredimini.
PE. *Ecce nos tibi obedienteis.* Pa. *facile est imperium in bonis.*
Sed volo scire, eodem consilio, quod intus meditati sumus,
Si gerimus rem. Pe *magis ad rem non potest esse vtibile.*
Pa. *Immò quid tibi Pleusides?* Pl. *quódne vobis placeat, displiceat mihi?*
Pe. *Quis homo scit magis vsquam quàm tu, loqui lepidè & commodè?*
Pa. *Polita decet hunc facere.* Pl. *at hæc me facinus miserum macerat,*
Meum cor, corpúsque cruciat. Pe. *quid est id quod cruciat cedo.*

Me tibi

Pl. *Me tibi istuc ætatis homini facinora puerilia*
Obiicere, neque te decora, neque tuis virtutibus.
Eáque expetere te ex opibus summis mei honoris gratia,
Mihique amanti ire opitulatum, atque ea te facere facinora
Quæ istac ætas fugere facta magis, quàm sectari solet:
Eam pudet me tibi in senecta obiicere sollicitudinem.
Pe. *Nouo modo tu homo amas, siquidem te quicquam, quod faxis, pudet.*
Nihil amas. Vmbra es amantum magis, quàm amator Pleusides.
Pl. *Hancine ætatem exercere me mei amoris gratia?*
Pe. *Quid ais tu? itáne tibi ego videor oppidò Acheronticus*
Tam capularis, támne tibi diu videor vitam viuere?
Nam equidem haud sum annos natus præter quinquaginta & quatuor,
Clarè oculis video, pernix sum manibus, pedibus mobilis.
Pa. *Si albus capillus hic videtur, neutiquam ingenio est senex.*
Inest in hoc amussitata sua sibi ingenua indoles.
Pl. *Pol id quidem experior ita esse vt prædicas, Palæstrio.*
Nam benignitas quidem huius, oppido vt adolescentuli est.
Pe. *Immò hospes magis cùm periculum facies, magis nosces meam*
Comitatem, erga me amantem. Pl *quid opu'st nota noscere?*
Quem apud te exemplum experiundi habeas, ne petas foris.
Per. *Nam qui ipse haud amauit, ægrè amantis ingenium inspicit.*
At ego amoris aliquantum habeo, humorísque meo etiam in corpore.
Neque dum exarui ex amœnis rebus & voluptariis.
Vel cauillator facetus, vel conuiua commodus
Item ero, neque ego oblocutor sum alteri in conuiuio.
Incommoditate abstinere me apud conuiuas commodè
Commemini, & meæ orationis iustam partem persequi:
Et meam partem itidem tacere, cùm aliena oratio est.
Minimè sputator, screator sum, itidem minimè muccidus.
Sic Ephesi sum natus, non in Apulis, non sum in Vmbria.
Pa. *O lepidum senem, si, quas memorat, virtutes habet:*
Atque equidem planè eductum in nutricatu Venerio.
Pe. *Plus dabo, quàm prædicabo, ex me venustatis tibi.*
Neque ego vnquam alienum scortum subagito in conuiuio.
Neque præcipio pulpamentum, neque præuorto poculum.
Neque per vinum vnquam ex me exoritur dissidium conuiuio.
Si quis ibi odiosus est, abeo domum, sermonem segrego.
Venerem, amorem, amœnitatémque accubans exerceo.
Pa. *Tui quidem adepol omnes mores ad venustatem valent.*
Cedò treis mihi homines orichalco contrà cum istis moribus.
Pl. *At quidem illuc ætatis qui sit, non inuenies alterum*
Lepidiorem ad omnes res, nec qui amicus amico sit magis.
Pe. *Tute me vt fateare faciam, esse adolescentem moribus.*
Ita apud omneis comparebo tibi res benè factis frequens.
Opus erit tibi aduocato tristi, iracundo? ecce me.
Opus leni? leniorem dices, quàm mutum est mare:
Liquidiusculúsque ero, quàm ventus est Fauonius.
Vel hilarissimum conuiuam hinc indidem expromam tibi,

Vel primarium parasitum, atque obsonatorem optumum,
Tum ad saltandum, non cynaedus magis aptus est, quàm ego.

Pa. Quid ad illas arteis optassis, si optio eueniat tibi?

Pl. Huius pro meritis, vt referri pariter possit gratia,
Tibíque, quibus nunc me esse experior summa sollicitudini.
At tibi tanto sumtui esse mihi molestum est. Pe. mórus es.
Nam in mala vxore atque inimico, si quid sumas, sumtus est.
In bono hospite atque amico quaestus est, quod sumitur.
Et quod in diuinis rebus sumas, sapienti lucro est.
Deûm virtute, transeuntem hospitio accipi, apud me est comitas
Es, bibe, animo obsequere mecum, atque onera te hilaritudine,
Liberae sunt ades. liber sum. ego me vti volo liberè.
Nam mihi, deûm virtute, dicam propter diuitias meas,
Licuit vxorem donatam genere summo ducere,
Sed nolo mihi oblatratricem in adeis intromittere.

Pa. Cur non vis? nam procreare liberos lepidissimum est.

Pe. Hercle verò, verùm liberum esse, id multo est lepidius.

Pa. Tute homo & alteri sapienter potis es consulere, & tibi.

Pe. Nam bona vxor, si ea quidem educta 'st vsquam gentium,
Vbi eam possim inuenire? verùm egóne eam ducam domum.
Quae mihi nunquam hoc dicat, eme mi vir lanam, vnde tibi pallium,
Malacum & calidum conficiatur, tunicaéque hybernae bonae,
Ne algeas hac hieme. hoc nunquam verbum ex vxore audias.
Verùm priusquam galli cantent, quae me somno suscites,
Dicat: Da mi vir kalendis meam quod matrem iuuerit.
Da qui farciat, condiátque: da quod dem quinquatribus
Praecantatrici, coniectrici, arioli atque haruspica.
Flagitium est si nihil mittetur? quo supercilio specit?
Tum patricam clementer non potest quin munerem.
Iam pridem quia nihil abstulerit, succenset geraria.
Tum obstetrix expostulauit mecum, parum missum sibi.
Quid? nutrici non missuru's quidquam, quae vernas alit?
Haec atque huius similia alia damna multa mulierum,
Me vxore prohibent: mihi quae huius simileis sermones ferat.

Pa. Dij tibi sunt propitij, hercle. nam si istam semel amiseris
Libertatem, haud facile te in eundem rursus restitues locum.

Pl. At illa laus est magna in genere, & in diuitiis maxumis,
Liberos hominem educare generi monumentum & sibi.

Pe. Quando habeo multos cognatos, quod opus sit mihi liberis?
Nunc bene viuo, & fortunatè, atque vt volo, atque animo vt lubet,
Mea bona, mea morte cognatis dicam interpartiant.
Illi apud me edunt, me curant, visunt quid agam, ecquid velim,
Priusquam lucet, assunt: rogitant, noctu an somnum ceperim.
Eos pro liberis habeo, quin mihi mittunt munera,
Sacrificant? dant inde partem mihi maiorem, quàm sibi,
Abducunt ad exta: me ad se, ad prandium, ad cenam vocant.
Ille miserrimum se retur, minimum qui misit mihi.
Illi inter se certant donis, ego mecum mussito:

Bona

Bona mea inhiant, certatim dona mittunt, & munera.

Pa. Nimis bona ratione, nimium aperta tu multum vides.
Et tibi sunt gemini, & trigemini, si te bene habes filij.

Pe. Pol, si habuissem, satis cepissem miseriarum liberis.
Censerem emori: cecidisset ne ebrius, aut de equo vspiam,
Metuerem, ne ibi defregisset crura, aut ceruices sibi.
Tum nè vxor mihi insignitos pueros pariat postea,
Aut varum, aut valgum, aut compernem, aut petum, aut broncum filium.

Pa. Huic homini dignum est diuitias esse, & diu vitam dari,
Qui & rem seruat, & qui bene habet, suísque amicis vult bene.

Pl. O lepidum caput, ita me dij deaque ament, æquum fuit
Deos parauisse, vno exemplo ne omnes vitam viuerent,
Sicut merci pretium statui pro virtute vt veneat.
Quæ improba'st pro mercis vitio, dominum pretio pauperat.
Itidem diuos dispertisse vitam humanam æquum fuit.
Qui lepidè ingenuatus esset, vitam longinquam darent:
Qui improbi essent & scelesti, iis adimerent animam citò.
Si hoc parauissent, homines essent minus multi mali,
Et minus audacter scelesta facerent facta. & postea
Qui probi homines essent, esset his annona vilior.

Pe. Qui deorum consilia culpet stultus, insciúsque sit,
Quique eos vituperet. nunc iam istis rebus desisti decet.
Nunc volo obsonare, bene vt hospes te virtute ex tua
Mea domi accipiam, benignè, lepidè, & lepidis victibus.

Pl. Nihil me pœnitet iam quanto sumtui fuerim tibi.
Nam hospes nullus iam in amici hospitium diuorti potest,
Quin vbi triduum continuum fuerit, iam odiosus fiet.
Verùm vbi dies decem continuos immorabitur,
Tametsi dominus non inuitus patitur, serui murmurant.

Pe. Seruienteis seruitutem ego seruos introduxi mihi
Hospes, non qui mihi imperarent, quibus ego essem obnoxius.
Si illis ægrè'st, mihi quod volupe est, meo remigio rem gero
Tamen id quod odiosum est, faciundum est cum malo atque ingratiis.
Nunc quod occepi, obsonatum pergam. Pl. si certum est tibi,
Commodulùm obsona, ne magno sumtu, mihi quiduis sat est.

Pe. Quin tu istanc orationem hinc veterem atque antiquam amoues?
Nam proletario sermone nunc quidem hospes vtere.
Nam ij solent, quando accubuere, vbi cœna apposita est, dicere:
Quid opus fuit hoc, hospes, sumtu tanto nostra gratia?
Insanuisti hercle: nam idem hoc hominibus sat erat decem.
Quod eorum causa obsonatum est, culpant & comedunt tamen.

Pa. Fit pol illud ad illud exemplum, vt doctè & perspectè sapit?

Pe. Sed ijdem homines nunquam dicunt, quanquam appositum est ampliter,
Iube illud denuò tolli. hanc patinam remoue, pernam nihil moror.
Aufer illam offam penitam, probus hic conger frigidus,
Remoue, abi, aufer: neminem eorum hæc asseuerare audias.
Sed procellunt se, & procumbunt, dimidiati dum appetunt.

Pa. Bonus hercle vt malos descripsit mores? Pe. haud centesimam

Partem dixi, atque, otium nunc si sit, possim expromere.

Pa. *Igitur id quod agitur huic primum prauorti decet.*
Nunc huc animum aduertite ambo, mihi opus est opera tua,
Periplectomene: nam ego inueni lepidam sycophantiam,
Qui admutiletur miles vsque caesariatus, atque vti
Huic amanti ab Philocomasio hanc efficiamus copiam.
Vt hic eam abducat, abeátque. Pe. dari istanc rationem volo.

Pa. *At ego mihi annulum dari istum tuum volo Pe. quam ad rem vsui est?*

Pa. *Quando annulum habeo, igitur rationem mearum fabricarum dabo.*

Pe. *Vtere, accipe. Pa. accipe à me rursum rationem doli,*
Quam institui. Pl. perpurgatis ambo damus tibi operam auribus.

Pa. *Herus meus ita magnus moechus mulierum est, vt neminem*
Fuisse aequè, neque futurum credam. Pl. credo ego istuc idem.

Pa. *Itaque Alexandri praestare praedicat formam suam,*
Itaque omneis se vltrò sectari in Epheso memorat mulieres.

Pe. *Aedepol, quin te isto multi cupiunt non mentirier:*
Sed ego ita esse, vt dicis, teneo pulcrè. proin' Palaestrio
Quàm potes, tam verba confer maxumè ad compendium.

Pa. *Ecquam tu potes reperire forma lepida mulierem,*
Quoi fallaciarum mens, corpúsque sit plenum & doli?

Pe. *Ingenuámne, an libertinam? Pa. aequi istuc facio, dummodo*
Eam des quae sit quaestuosa, quae alat corpus corpore,
Cuique sapiat pectus: nam cor non potest, quod nulla habet.

Pe. *Lautam vis, an quae nondum sit lauta? Pa. siccam, succidam*
Quàm lepidissimam potes, quámque adolescentem maxumè.

Pe. *Habeo eccillam meam clientam, meretricem adulescentulam.*
Sed quid ea vsus est? Pa. vt ad te eam iam deducas domum,
Vtique eam huc ornatam adducas matronarum modo,
Capite comto: crineis, vittásque habeat: assimulétque se
Tuam esse vxorem. ita praecipiendum est. Pl erro quam insistas viam.

Pa. *At scietis. sed ecqua ancilla'st illi Pe. est primaria.*

Pa. *Ea quoque opus est. ita praecipito mulieri, atque ancillulae,*
Vt simulet se tuam esse vxorem, & deperire hunc militem,
Quasique hoc annulum animo sua ancillae dederit, ea porrò mihi,
Militi vt darem, quasique ego rei sim interpres. Pe. audio.
Ne me surdum verbera. Pa. tu si audis, ego rectè militi
Dabo. à tua mihi vxore dicam delatum, & datum
Vt se deamet, concilliem: ille eiusmodi est, cupiet miser.
Qui nisi adulterio, studiosus rei nullae aliae est, improbus.

Pe. *Non potuit reperire, si ipsi soli quaerendas dares,*
Lepidiores duas ad hanc rem, quàm ego dabo. habe animum bonum.

Pa *Ergo accurato & properato opus est. nunc tu ausculta Pleusides.*

Pl. *Tibi sum obediens hoc facto. Pa. miles domum vbi aduenerit,*
Memineris ne Philocomasium nomines. Pl. quam nominem?

Pa. *Dicam. Pl. nempe eandem, quae dudum constituta est. Pa. pax, abi.*

Pl. *Meminero. quid meminisse id refert hanc ad rem tamen?*

Pa. *Ego enim dicam tum quando vsus poscet. interea tace.*
Vt nunc etiam hic agit, actutum parteis defendas tuas.

Ego eo

PL. *Ego eo intrò igitur:* PA. *& præcepta sobriè vt cures, face.*

COHIBE TE INTRA LIMEN ETIAM VOS, &c.] Periplectomenes considerati, & cauti hominis fungens officio, prius quàm domi inter se ea de re, qua de re agetur, consultent, iubet Pleusidem, & ceteros, sese intra limen domus cõtinere, dum prospicit, ne quo loco insidiæ sint consilio, id est, conuentui & cœtui, collocatæ, neu qui arbitri, qui suos sermónes aucupari, atque excipere, suáque consilia præripere queant. C Pleusides, inquit, subintellige, & vos Palæstrio, & Philocomasium, cohibete etiamnunc vos intra limen &c. CONSILIO] id est conuentui, cœtui, nobis, qui conuénimus, seu conuenturi sumus, de re proposita consultaturi. Sed videtur legendum, *consilio*, per, s. consilio, inquit, quod habere volumus. VNDE INIMICVS NE QVIS NOSTRIS SP. CAP. CONS.] allegoria est à re militari ducta. opus est, nobis, inquit, tuto loco, vnde nullus inimicus consilia nostra præcipere, & consiliis nostris surreptis, aut præceptis, victoriam nobis de manibus extorquere, nostrásq. copias disturbare, ac profligare possit. VNDE INIM NE QVIS NOSTRA SP CAP. AVR.] ex quo loco nullus inimicus nobis spolia detrahat, sermones nostros aucupãdo, & exaudiendo. NAM BENE CONS. INCON. SI INIM. SIT VS.] quod euenit, cũ consi ia nostra inimicis nostris patefiunt nam tum, quæ nos in eos machinabamur, illi in nos incautos, ac securos cõuertunt. Cuius rei exempla innumerabilia exstant apud historicos. Hanc porrò sententiam multis verbis explicat, amplificat, atque expolit Plautus. AVT CATALOGO LOQ.] id est aut cum ordine & modo, & dispositione, ac descriptione certa loquendi videtur esse. ducta tralatio, à re militari. Catalogus enim interdum ordinem, & descriptum militum numerum significat. Per catalogum loquẽdi igitur, ordinem quendam, & dispositionem, & quasi instructionem, ac collocationem verborum consideratam, & rationi consentaneam videtur Plautus significare. Nonnulli legunt Græcè. aut κατὰ λόγον duabus vocibus id est, secundum rationem, vt non subintelligatur, aut non repetatur ἀπὸ κοινοῦ prouocabulum *cum*. quos non sequor: & antiquam scripturam, à qua non discrepat vulgata, tueor: eamque sic explicandam, vt suprà exposui, arbitror. nam & καταλέγει apud Græcos significat καταγράφω, ordino, cõscribo, deligo, centurio. LECTVM ID EST] quidam legi volunt, *tectum id est*: vt sit à verbo, *tegor*, participium, hac sententia. nisi id consilium celatum est cura. & catalogo loquendi, &c. mihi conuenienter dici videtur, cum cura consilium aliquod tegere, aut celare, sed cum ordine, & modo loquendi consilium tegere, absurdum dictu est. Quare nihil mutandum censeo. Verumtamen iudicet lector eruditus. NOSTRO CONSILIO VENATOR ADSIT, &c.] nostrum consilium auribus captet: nostrum consiliũ auribus excipere, ac subripere studeat. allegoria à venatoribus, seu à venatione. CVM AVRITIS PLAGIS] id est, auribus. plagæ, sunt retia, quibus capta implicantur. M. Tull. lib. 3 Offic. *suntne igitur insidiæ tendere plagas, etiam si excitaturus non sis?* Virgil. libro 4. Æneid *Retia rara, plagæ* Horat. epist. 6. lib. 1. *Gargilius qui mane plagas, venabula, seruos Differtum transire forum, populúmque iubebat.* STERILIS HINC PROSP.] significat locum esse ab hominibus, qui sua consilia excipere possint, purum ac vacuum quoad lõgissimè oculorum aciem contendere queat. Sic Horat. dixit puram plateam, in qua nulli sunt, qui poëtam meditantem obturbent. epist. 2. lib. 2 epist. *Interualla vides humanè commoda. verùm, Puræ sunt plateæ, nihil vt meditantibus obstet.* FACILE EST IMPERIVM IN BONIS] facile est imperare bonis, quia sibi ab iis, qui ius habent imperandi, imperari æquo animo ferunt. VTIBILE] conducibile, vtile. QVIS HOMO SIT MAGIS VSQVAM, Q. TV, LOQVI LEP. &c.] sic legendum, non vt edidit Camerarius, *quàm tu es, loqui te lepidè*, &c. neque vt habent vulg. *Qui homo sit mage meus*, &c planè mendosè. NEQVE TE DECORA, NEQVE TVIS VIRTVTIBVS] neque te digna neque tuis, &c *te decora* dixit, per hypallagen, pro, te digna: cùm dictum oportuerit, *tibi decora*. EX OPIBVS SVMMIS] opibus summis, summa cõtentione. OBIICERE] afferre, offerre. QVOD FAXIS] quod feceris, quod facias. PVDET] nam qui seriò amat, eum nullius rei pudet. VMBRA ES AMANTVM] simulacrum es amantum: non es ad viuum expressus amans. videtur translatio esse à pictura. M Tull. Academ. quæst. lib. 4. *Quàm multa vident pictores in vmbris, & in eminentia, quæ nos non videmus?* Idẽ in Offic 3. *Sed nos veri iuris, germanæque iustitiæ solidam & expressam effigiem nullam tenemus, vmbra, & imaginibus vtimur.* Licet etiam dicere, ab ea quam propriè vmbram dicimus, dico à priuatione luminis translationem esse ductam. M. Tull. lib. 7. epist. ad Attic. *hominem amantem, & miserum, qui ne vmbram quidem τοῦ καλοῦ vnquam viderit!* HANCINE AETATEM EXERCERE ME, &c.] æquumne est, seu verumne est, me exercere, hoc est, fatigare, istam ætatem, hoc est, te, qui ista ætate es, me, amoris causa? ITANE TIBI VIDEOR OPP. ACHER.] itane tibi videor tibi valdè decrepitus senex, & ad moriendum vicinus, &c. sic infrà in Mercat. *Quid tibi ætatis videor? Acheruntieus senex, vietus, decrepitus.* TAM CAPVLARIS] tam capulo dignus, seu tam capulo debitus. suprà in Asin. *Perij misera, vt osculatur carnifex capuli decus?* PERNIX SVM. M.] manus habeo ad quiduis faciendum expeditas. PEDIBVS MOBILIS] πόδας ὠκύς, pedibus celeri pedũ celeritate valens. INEST IN HOC AMVSSITATA SVA, &c.] inest in hoc ingenio, vel in hoc viro ἀκριβῶς perfecta, & ad perpendiculum exacta indoles natura. seu naturalis amussitata, id est, ad amussim facta, vt vult Festus: examinata, vt Nonius: qui hũc versum profert in, *examussim*, & in *indoles*, docetq. amussim, esse regulã fabrorũ: quam architecti, cùm opus probant, rubrica illinunt. iam quòd apud Festũ, & Nonium expressum est, emussitata: vel lapsi sunt Festus, & Nonius, vel erratum est scriptorum librariorum SVA SIMP.] sua propria quomodo alibi explicauimus. Sic Terent. Adel. *suo sibi hunc iugulo gladio*. Plaut. Amphitr. *Atque hunc telo suo sibi malitia à foribus pellere*, ad quem locum de hoc genere loquendi plura INGENVA] naturalis, natura, à natura insita. Lucret. lib. 1. *Vnde mare ingenui fontes, externáque longè Flumina suppeditant?* NAM BENIGNITAS QVIDEM HVIVS, OPP.] id est, nam liberalitas quidem Periplectomenis talis prorsus est, qualis est homini adolescentuli liberalitas. CVM PERICVLVM FACIES] experieris. QVOM APVD TE EXEMPL. EXP. HINC Q. F.] id est, cùm aliquis domi habet experiundi facultatem, foris quærere non debet, vt ego, qui tuã erga me liberalitatem & comitatem experior. Hic personæ erant perturbatæ, & confusæ: quas in suum ordinem restitui. secunda persona posita est, pro tertia infinita. qua de re alibi. AT EGO AMORIS ALIQVANTVM HAB. HVMOR. SQ.] *amoris, humorisque*, paronomasia: significat, se nõ prorsus ab amore abhorrere, neque esse aridum, & exsuccum, & exsanguem.

VEL CAVILLATOR FACET.] cauillator, qui cauilla iaculatur, à cauillando. M. Tull. lib. 1. ad Atticum, *Consul autem ipse, paruo animo & prauo: tantùm cauillator genere illo moroso, quod etiam sine dicacitate, videtur*, &c. Idem lib. 2. *Itaque iam familiariter cum ipso etiam cauillor ac iocor.* Plautus in Trucul. *Dicax sum factus: iam sum cauillator probus.* CONVIVA COMMODVS] conuiua ad aliorum mores, & ingenium sese accommodans, seu aliorum moribus obsequens, & obsecundans. OBLOCVTOR] aduersator in sermone. ET MEAE ORATIONIS IVSTAM P. P.] & memini iustam meæ orationis partem persequi: non aliis suam partem præripio. ET MEAM PART. ITIDEM TACERE, &c.] Sic M. Tull. Offic. 1. in extr. *Sit igitur sermo, in quo Socratici maximè excellunt, lenis minimèque pertinax, insit in eo lepos: nec verò, tanquam in possessionem suam venerit, excludat alios: sed cum reliquis in rebus, tum in sermone communi, vicissitudinem non iniquam putet.* Quam iustam partem appellat hic Plautus, Græci ἐπιβάλλον μέρος dicunt. MINIME SPVTATOR, SCREATOR SVM, &c.] ô fortunatum senem, qui destillationibus non laboret: cui generi morbi maximè sunt expositi senes. Destillationum autem appellatione intelligi volo grauedinem, & pituitam, quam Græci κόρυζαν vocant, & similia de quibus Cornelius Celsus lib. 1. cap. 5. & lib. 4. cap. 2. Huc pertinet illud Varronis de liberis educ. *Eum sunt consecuti corporis siccitatem, vt neque spuerent, neque emungerentur.* Tale quiddam traddit Xenophon de Persis primo libro ... SCREATOR SVM] screare, est pituitam, quæ in fauces defluxit, cum valido sonitu, extractam mittere. sputare verò, seu spuere, est saliuam in os delapsam sine sonitu, aut certè exili labrorum sono emittere. repeted autem negatio *minimè* ad vocem, *screator* ... MINIME MVCCIDVS] muccidus cui muccus e naribus fluit. supra in Epid. *Qui me emunxisti mucidum, minimi pretij*, & in Mostell. *probè. Me emunxit. TR. vide sis. satin' rectè nunc mucci fluunt?* SIC EPHESI SVM NATVS, NON IN APVL. &c.] quamuis non omnia tantum in patria, est tamen aliquid. Ex quo illud Themistoclis in Seriphium quendam *neque si Seriphius essem nobilis: neque si tu Atheniensis clarus vnquam fuisses.* Et Plato moribundus, atque animam agens, gratias agebat naturæ, quod Græcus natus esset non barbarus, Atheniensis, non Thebanus. Iam Apuli mendaces, infidi & fallaces habiti sunt. Vmbri verò, parci vel Catullo teste. Sic enim ille ad Egnatium *aut parcus Umber, aut obesus Etruscus.* vbi tamē Turneb. legit, *Au pinguis Umber.* Scaliger verò, *aut porcus Umber.* EDVCTVM IN NVTRIC. VEN.] educatū à Venere seu apud Venerem. NEQVE VNQVAM ALIENVM SCORT. SVBAG. IN C.] quod reprehendit Chremes in Clitiphon. filio apud Terent. in Heautont. *vidi n' ego te modò manum in sinum huic meretrici inserere?* inquit; paucis post versib. *Nam isthac quidem contumelia est. Hominem amicum recipere ad te, atque eius amicam subagitare.* Est autem subagitare, aliquanto licentius, & proteruius, & nequius attrectare. infrà in extr. fab. *Cur es ausus subagitare alienam vxorem impudentissime?* suprà in Captiui. in extr. *Neque in subagitationes sunt, neque vlla amatio.* PVLPAMENTVM] suprà in Curcul. *vetitisne oliuas aut pulpamentum, aut capparim?* NEQVE PRAEVORTO POCVLVM] neque ante uorto poculum: neque præcipio poculum: hoc est, neque propero bibere antequam mihi ministretur, vel neque poculum, quod alteri ministratum est, præcipio seu ante cupio, seu præcupio. DISSIDIVM] malim legi *descidium*, per e, ante s in secunda syllaba: à verbo discindo: vt *exscindium*, ab exscindo, de quo pluribus verbis explicauimus in Cōmentariis Lucret. & primi in eo auctore hoc verbū, pro quo legebatur *dissidium*, restituimus: item fecimus apud M. Tull. aliquot locis. significat autem discidium διασπασμὸν distractionem, separationem. SERMONEM SEGREGO] taceo. finem loquendi facio. CEDO TREIS MIHI HOMINES ORICHALCO CONTRA CVM ISTIS M.] id est, da mihi treis homines istis moribus præditos, seu ita bene moratos & ego tibi orichalcum dabo. vel sic autem tecum orichalco deposito certare, te treis homines tam lepidos, tam venustos, &c. non reperturum. De aurichalco seu orichalco, suprà pluribus verbis scripsimus, in Curcul. ibi, *Cedò mihi orichalco cōtra, cui ego sum sernitam!* ILLVC AETATIS QVI SIS] illa ætate qui sis. TVTE ME VT FATEARE, FACIAM ESSE ADOL.] ordo est, faciam, vt tute fateare me esse adolescentem moribus sūt enim fere senes tristes, morosi, iracundi, difficiles, amari, &c. sed hæc sunt magna ex parte hominum vitia, non ætatis. Reperiuntur enim senes comes, hilari, cōmodi, faceti, suaues, & iucundi. Qua de re M. Tull. in Catone. ITA APVD OMNEIS COMPAR. TIBI RES B. F. FR.] ordo & sententia est. ita apud omneis res, id est, in omnibus rebus, comparebo tibi benefactis freq. hoc est. præbebo, atque ostendam me tibi. LENIOREM DICES, QVAM MARE EST M.] hyperbole. tranquilliorem dices mari, quod à ventis non concitatur. Sic fere in Stich. *tranquillus magis, quàm mare quo ambo estis vecti.* Virgil. in Alex. *Nuper me in littore vidi. Cum placidum ventis staret mare.* Vt mare autem ventis non spirantibus, æquum, & tranquillum, & mutum est: ita ventis coortis, inæquale natum, & sonorum est unde murmur magis. Non dissimile admodum est illud in Pœn. *Ita hanc canem faciam tibi ego oleo tranquilliorem.* LIQVIDIVSCVLVSQVE ERGO, QVAM VENTVS EST F.] & eo paullominus liquidus, seu aliquando liquidior, hoc est serenior, quàm ventus Fauonius, qui est vt & Boreas, αἰθρηγενέτης. hoc est, æthræ seu serenitatis genitor atque effector. HINC INDIDEM] ex eodem me. OBSONATOREM OPT.] obsoniorum emtorem opt. TVM AD SALT. NON CINAEDVS MAGIS EST &c.] cinædi, molli, & flexibili sunt corpore: ita ad saltandum aptissimi. quin cinædius sæpe pro saltatore vsurpatur, maximè apud veteres, teste Nonio qui hunc locum profert in voce *cinædi*, & illū in Aulul. *et fustibus sum mollior miser, magis quàm vllus cinædus.* Sic & Scipio Afric. in Orat. contra legem iudiciariam Tib. Gracci, apud Macrob. lib. Saturn. 3. ca. 14. *Eunt, inquam, in ludum saltatorum inter cinædos, virgines, puerique ingenui.* ARTIS AS ABVTEIS] id est, præter illas arteis, vel cum illis artibus ... τέχναις. OPTASSIS] optaueris. AT TIBI TANTO SVMPTVI, &c.] verba sunt etiam hæc Heusidis, sermonem ad Periplectomenē à Palæstrione conuertentis. At tibi Peripl. ectomenes, inquit Heusides, quod tanto sumptui sim, mihi molestum est. MORVS ES] stultus es. μωρὸς, vox Græca, qua & alibi vsitur, non semel μωρός. NAM IN MALA VXORE, ATQVE INIMIC.] præclara sententia. Etat tende malam vxorem, & inimicum, in eodem gradu collocari, eodemq. loco haberi: neque id iniuria. nam si cum inimicum nostrum esse ducimus, qui nobis aduersatur, & obest qui nos oppugnat, insequitur, & vexat, vbicunque, & quocūq. modo potest: quid aliud facit vxor mala, quæ, vt inquit Hesiodus, virum, quamuis fortem, & strenuum, vsit sine face, & ad ad senectutem prematuram, prec piter impellit? Verba Hesiodi adscribam, Οὐ μὲν γάρ τι γυναικὸς ἀνὴρ ληΐζετ'

ἀνδρὸς ἄμεινον. Τοῦ κυνδῦν. τῷ δ' αὐτῷ κακῆς ἢ ῥιγιον ... Αντιπαλαιῶν ... ἐν τῇ ... Ἐὺὶ χ... ... Neque verò quisquam existimet, aut suspicetur ex his verbis me talem vxorem esse nactum. Nam, deûm immortalis virtute dicam, contigit mihi vxor temperans, modesta, morigera, sedula, denique & fida, communium liberorum ac rei familiaris custos. Quod si aliter esset, non me fugeret Varronis præceptum, qui scripsit quodam loco, vt refert A. Gellius lib. 1. cap. 17. vitium vxoris, aut ferendum esse aut tollendum. qui tollit vxorem commodiorem præstat; qui fert, se meliorem reddit. SI QVID SVMAS] si quid insumas. ET QVOD IN DIVINIS REBVS SVMAS. &c.& quem sumtum in res diuinas facias, is sumtus sapienti quæstus est. Hic versus ad pietatem & rerum diuinarum cultum pertinet. DEVM VIRTVTE TRANSEVNTEM HOSP. ACC. &c.] id est deorum beneficio & benignitate, non mea virtute, &c. Sic loquebantur veteres, cum suam virtutem extenuare, & sua omnia minora facere, diis autem omnia accepta referre & deorum erga se beneficentiam amplificare vellent, ne res secundas & bene gestas sibi tribuendo in deos ingrati esse viderentur, sibique iratos redderent. Sic supra in Capt. *Ergo virtute Deûm & maiorum nostrûm diues sum satis.* Consule indicem Hoc igitur dicit, deorum beneficio non mea ipsius virtute, prætereuntem aliquem hominem à me hospitio recipi, apud me comitas est: hoc est meo iudicio comitas est: vel existimo esse in comitatis laude ponendum. existimo me transeuntem seu prætereuntem hominem accipiendo comitatis laudem assecutum. Profert hunc versum Nonius in nomine *virtus & virtute*, interpretatur hîc *auxilio*. non malè. ES, BIBE] es, imperatiui mod., à verbo edo, es, est. ANIMO OBSEQVERE M.] animo tuo morem gere mecum. hoc est, indulge Genio. & tibi finem tuam esse domi meæ. χαρίζου τῇ ψυχῇ. LIBERAE SVNT AEDES ... LIBER SVM, EGO ME VTI VOLO LIBERE] sic legendum, & ita ferè habent nostri codices veteres, non longè ad eorum à scriptura vulgata ... Camerarium ... *... sunt. liber sum autem egomet. volo libere* planè mendosè. Sententia porro eius scripturæ quam secuti sumus facilis ac plana est: *liber sum ego me vti volo liberè*: hoc est, ego me tractare volo liberè: sic ego volo vitam liberam colere, vti aliquæ, & vti scipso, pertæquè dicunt Latini; Hor. l. epist. 11. lib. 1. *Viue Pompeio Grosphe: & siquid petet, vltro Defer.* Idem epist. 17. lib. eiusdem *Si pranderet olus pa tienter, regibus vti Nollet Aristippus* Plaut. in Capt. *Dii me, vt sibi ... siquidem sese vti volet.* DEVM VIRTVTE DICAM] deorum beneficio, non mea virtute. Sic solebant loqui veteres, vt dixi, ne deos offenderent, si suæ virtuti res secundas sibi adscriberent. OBLATRATRICEM] oblocutricem, quæ mihi canis instar oblatraret, & obloqueretur, quod malæ vxores solent. SI EA QVIDEM DEDVCTA'ST VSQVAM GENTIVM] si quis vnquam bonam vxorem duxit domum &c. Significat nunquam cuiquam bonam vxorem contigisse, aut certè dubitare se an aliquando contigerit. QVAE MIHI NVNQVAM HOC DICAT, &c.] quæ mihi nunquam consulat, sed sibi tantum describit hic malam vxorem. nam bona vxor, virum amat ex animo, ei consulit potiùs quam sibi, eum procurat, de eo sollicita est: cauet ei ne in morbum incidat, &c. MALACVM] molle vox Græca est, qua & alibi vtitur, idque non semel. PRIVS QVAM GALLI CANTENT] ante lucem. Horat. Sat. 1. lib. 1. *Sub galli cantum consultor vbi ostia pulsat*, gallum ἀλέκτορα, & ἀλεκτρυόνα nominant Græci, quod è somno excitet, & è lecto surgere faciat. itaque hoc eum epithero describunt, ὀρθοβόας, quod manè vociferetur. Democritus (vt refert M. Tull. lib. 2. de diuin.) *optimis verbis causam explicat cur ante lucem galli canant. depulso enim de pectore, & in omne corpus diuiso & modificato cibo, cantus edere quiete satiatos*, &c. Legendus Lucianus in gallo. DICAT] & dicat. KALENDIS] Martiis. Horat. oda 8. libr. 3 *Martiis cælebs quid agam Kalendis, Quid velint flores, & acerra turis Plena miraris*, &c. MEAM QVOD MATREM IVVERIT] meæ quod matri profuturum sit, vel meæ quod matri voluptati futurum sit. DA QVI FARCIAT, CONDIAT QVE] da fartorem, da coquum. Sic autem legendum, non, vt vulgo, *faciat*. QVINQVATRIB.] diebus festis Mineruæ qui agebantur mense Martio. Horat. epist. 2 libr. 2. sub extr. *At potiùs puer vt festis Quinquatribus olim Exiguo gratoque fruaris tempore raptim.* PRAECANTATRICI] Sic legendum: hoc primum. nam & sic habent nostri libri veteres, & vt sic legatur, versus postulat. *Præcatrici*, verò, quo modo edidit Camerarius ferri non potest, *præcantrici* versus respuit. præcantatricem appellat mulierem, quæ carminibus & cantionibus profitetur se mala ab aliquo seu ab aliqua auertere, atque amoliri posse. CONIECTRICI] quæ somnia interpretatur. M. Tull. libr. 2. de diuin. *Tacere quadam matrona cupiens, dubitans esset ne prægnans, visa est in quiete obsignatam habere naturam, ad coniectorem retulit.* FLAGITIVM EST] turpe facinus est, inquit mulier. sunt enim hæc omnia mulieris seu vxoris verba, κατὰ μίμησιν à viro expressa, si nihil mutetur. QVO SVPERCILIO SPECIT] quo supercilio adspicit? *specio*, verbum simplex, quo vtebantur veteres: cuius composita, adspicio, conspicio, respicio, &c. Ab eo verbale *spectio*, quod, vt docet Festus, ponitur in auguralibus pro adspectione, & *spectu*, dixit Pacuuius, pro adspectu, vt idem Festus refert, *amplius rubicundo colore, & spectu proteruo ferox.* TVM PATRICAM CLEMENTER NON POTEST, INQVIT, QVIN M.] tum non potest fieri (inquit vxor improba) quin patricam, hoc est patriciam clementer munerem: hoc est, aliquo munere donem. Nonnulli putant legi posse *patritam*: in his Turnebus, hoc est, inquit ille, ancillam paternam, seu patriam. Sic autem dictum *patritam*, vt *auitam*. Sed versus hanc lectionem respuit: etiam si quis legat, vt edidit Camerarius, *sed patricam clementer non potest, hinc quin munerem* nam secunda syllaba vocis patritam, longa est. Quare si ita legemus, *Sed patritam clementer non potest, &c.* erit iambus in quinta sede contra rationem & legem carminis. Legat si volet lector Adr. Tur. Aduers. lib. 7. c. 6. Quod autem ad reliquam versus partem attinet, secutus sum libros nostros veteres, a vulg. non admodum discrepanteis cuius scripturæ sententia optima & planissima est QVIA NIHIL ABSTVLERIT] quia nihil à me acceperit GERARIA] ancilla quæ gerit pueros. sic autem legendum esse princeps vidit Adr. Tur. libro & capite suprà commemoratis. nam libri vulgati habent partim *cellaria*, partim *cerarria*. NON MISSVRVS QVIDQVAM] non missurus es quidquam, &c. VERNAS ALIT] *verna*, inquit Festus, *appellantur ex ancillis ciuium Rom. vere nati: quod tempus anni maximè naturale fœtura est.* ME VXORE PROHIBENT] me ab vxore ducenda deterrent. Sic sæpe loquuntur boni scriptores. Cæsar lib. 4. de bello Gall. *Cùm id non impetrassent, petebant vti ad eos equites qui agmen antecessissent, præmitteret, eosque pugna prohiberet.* M. Tull. pro Ligario *nos à ... ad pedes supplicium voce prohibebas?* Virg. lib. 1. Æneid. *hospitio*

prohibemur ardua. Titus Liuius libro septimo Annal. *& prohibendo populationibus, quos rapto viuere necessitas cogebat, satis domari credebat hostem.* piget alia ex aliis exempla referre. MIHI QVAE HVIVS SIMILEIS SERMONES SER.] quæ vxor mihi sermones huius, quam descripsi simileis ferat, id est fundat, & quasi serendo spargat. Sic sæpe Titus Liuius loquitur, serere colloquia, sermones, fabulam, mentionem. libro tertio Annalium, *Amotis inde seditionis auctoribus patres circumire plebem, inserentésque se in circulos, sermones tempori aptos serere.* Idem libro septimo, *Liuius post aliquot annos, qui ab satyris ausus est primus argumento fabulam serere* &c. Idem libro 28. *Ac primo sermones occulti tantùm serebantur.* & Virgilius libro duodecimo Æneidos. *Rumorésque serit varios, ac talia fatur.* Plautus in Curculione. *Quod quidem mihi polluctus virgis seruus sermonem ferat,* &c. Iam quòd *ferat*, edidi, non vt vulgò, *ferant*, rationem secutus sum. Nam & de vna vxore locutus est, & iure ciuili singuli singulas vno tempore ducunt vxores domum. DII TIBI SVNT PROPITII, HERCLE] deos habes tibi propitios, fortunatus es. contrà dicimus, alicui deos esse iratos, cum significamus eum esse miserum atque infelicem. IN GENERE] repete ὑπὸ κοινοῦ, maximo, aut subintellig. aliquid aliud simile, bono, claro, &c. LIBEROS HOMINEM EDVCARE, GENERI MONVM. &c.] hominem educare liberos qui genus suum, & se, quoad eius fieri potest immortale reddant, qui neque generis, neq. sui ipsius memoriam sinant interire. nam libri, vt liberi, vt libri, statuæ, sepulcra, monumenta sunt parentum eorum qui scripserunt, eorum, quibus statuæ positæ sunt & quorum imaginem referunt mortuorum. INTERPARTIANT] inter se partiant. sic autem legendum, non *inter eos partiant* non vt habent o. libr. imp. *inter eos partiant.* quæ script. nullo modo ferri potest. ECQVID VELIM,] nunquid velim. AN SOMNVM COEP.] an dormierim? SACRIFICANT? DANT INDE PARTEM MIHI M. &c.] hoc est, si sacrificant, dant mihi ex victima immolata partem maiorem quàm sibi. Victimæ immolatæ partem diis donabant: partim sibi reseruabant, & in conuiuio comedebant: ad quod adhibebantur coniunctissimi & carissimi. Itaque apud Theophrastum in libello, qui inscribitur ἠθικοὶ χαρακτῆρες, capite περὶ ἀκαιρίας, in iis qui intempestiuè veniunt, & idcirco molesti sunt, numeratur is qui non vocatus interuenit sacrificantibus, & sumtum facientibus ex torum partem petiturus. verba Theophrasti sunt hæc, καὶ θύοντας, καὶ ἀναλίσκοντας ἥκειν τόκον ἀπαιτήσων, subintellige, ἐστὶν ἀκαιρίας. Idem eodem libro, capite περὶ αἰσχροκερδείας. scribit hoc quoque impudentis esse, posteaquàm diis sacrificarit, ipsum apud alterum cenare, carnes autem omneis in penum condere, sale conspersas. verba Græca hæc sunt. Εἶτα θύσας τοῖς θεοῖς, αὐτὸς μὲν δειπνεῖν παρ' ἑτέρῳ, τὰ δὲ κρέα ἀποθεῖναι ἁλσὶ πάσας. Ex quibus verbis intelligere licet, hunc morem fuisse apud Romanos peræquè, atque apud Græcos, vt qui diis sacrificassent, nihil sibi in posterum reseruarent, sed partem diis darent, partem amicis vescendam apponerent. neque hoc vsitatum & solemne fuisse in sacrificiis lustralibus tantùm, vt putat Turnebus, sed in omnibus. ABDVCVNT AD EXTA] abducunt me domo ad exta. quidam legi volunt, *adducunt*, &c. ego nihil muto. ad exta sacrificiorum quæ lustraria appellabant, vt vult Turnebus. Virgilius libro octauo Æneidos. *Vescitur Æneas simul & Troiana iuuentus Perpetui tergo bouis, & lustralibus extis.* Eorum autem partem diis dabant, vt diximus, partem comedebant: atque ad hoc conuiuium coniunctissimum quenque adhibebant ac vocabant. legendus Turnebus hac de re libr. Aduersariorum septimo, capite sexto. in quibus non prorsus ei assentior, vt dixi. AD SE] domum suam. ILLI INTER SE CERTANT DONIS] id est, vt infrà non longe interpretatur ipse, certatim dona mittunt. & munera. vel in hoc versu autem fit hiatus in principio, vt *illi inter*, faciunt duos spondeos: aut legendum, *illi inter se certant donis*: at ego mecum mussito &c. alioqui versus claudicabit. & infrà proximo versu legendum, *dona certatim mittunt & munera.* EGO MECVM MVSSITO, BONA M. INHIANT] ego mecum tacitè loquor, & dico, mei propinqui mea bona auidè appetunt, & cupidè expectant. translatio est à feris prædam, seu prædæ inhiantibus mussito autem hoc est tacitè, & compressis labris agito, vt loquitur Flaccus. TV MVLTVM VIDES] tu acutè vides, tu sollers & cordatus es contrà, parum vides. vsitata etiam Marco Tullio loquendi genera. SI HABVISSEM] liberos, subintellig. LIBERIS] ob liberos, vel ex liberis. Terentius Adelph. *Duxi vxorem, quam ibi miseriam vidi? nati filii, alia cura, porrò autem dum studeo illis, vt quàm plurimum facerem, contriui in quærendo vitam, atque ætatem meam.* CENSEREM EMORI] exoptarem mortem ob miseriam ex cura, & metu contractam al. existimarem mihi moriendum esse, pro liberis meis, vel propter curam liberorum. TVM NE VXOR MIHI INSIGNITE] tum metuerem, ne vxor mihi pueros insignitos, id est, aliquo vitio notatos, & deformeis. AVT VARVM, AVT VALGVM, AVT C. &c.] vari, inquit Festus, dicuntur incurua crura habentes. Nonius autem vari, inquit, dicuntur obtortis plantis. Lucilius. *Compernem, aut varam fuisse Amphitryonis ἄκοιτιν.* Valgos Opilius Aurelius, aliique compluresv vt Festus refert, aiunt dici, qui diuersas suras habeant. Compernes, vt vult Nonius, dicuntur longis pedibus. At Festus *compernes*, inquit, nominantur homines genibus plus iusto coniunctis. Pæti dicuntur, quorum oculi huc & illuc plus nimio celeriter mouentur: vel qui oculis sunt semiclusis & conniuentibus, vel qui obliquis. Horatius Satyra tertia libri primi. *strabonem Appellat pætum pater: & pullum, male paruus Si cui filius est, vt abortiuus fuit olim Sisyphus. hunc varum, distortis cruribus illum.* Brocus, inquit Nonius, *est producto ore, & dentibus prominentibus.* DIGNVM EST] ἄξιόν ἐστι, par est ET QVI BENE HABET] alias, & bene habet, &c. ÆQVVM FVIT DEOS PARAVISSE, VNO EXEMPLO NE OMNES VITAM VIVERENT] argumentum à simili. PARAVISSE] comparauisse, fecisse. VNO EXEMPLO NE OMNES, &c.] ne omnes homines vno modo viuerent, seu vitam colerent: sed viri boni, lepidi, commodi, comes, liberales, &c. locupletes, fortunati, ac beati, & macrobij essent, homines improbi, illepidi, incommodi, asperi, illiberales, & similia agentes, infortunati ac miseri essent, & cito morerentur: quod ferè secus euenit. SICVT MERCI PRETIVM STATVI, PRO VIRTVTE, VT VENEAT, &c.] sicut æquum est. siue solet pretium merci præstitui, indici, atque imponi, vt ea merx vendatur pro virtute, id est, pro sua dignitate, seu pro eo, quanti æstimanda est, quo modo ferè interpretatur Nonius in voce *virtus*, & totum hunc locum profert Sic autem & legendus, & capiendus hic versus est. Nam editiones omnes habent *statui* quæ lectio ferri non potest. quod enim huic verbo, quod est tertiæ personæ nomen suppositum erit? profectò nullum reperietur Nunc autem sententia plana est, & ita Terentius locutus est in prologo Hecyræ, *facite, vt vestra*

vt vestra auctoritas mea auctoritati fautrix, adiutrix ſit, Si vnquam auarè ſtatui pretium artis meæ, Et eum eſſe quæſtum in animum induxi, maximum, Quàm maximè ſeruire veſtris commodis. QVAE IMPROBA EST, PRO MERCIS VITIO DOMINVM PRETIO PAVPERAT] ea merx, quæ mala eſt, propter mercis vitium, dominum mercis pretio priuat, & ita pauperiorem efficit, &c. verbo *pauperandi* vtitur & Flaccus Satyra quinta, libri ſecundi. *Eripiet quiuis oculos citiùs mihi, quàm te contemtum caſſa nuce pauperet.* ITIDEM DIVOS DISPERTISSE VITAM HVMANAM AEQVVM FVIT] ſimiliter diuos vitam humanam diſtribuiſſe, ſeu diſtinxiſſe, par fuit. QVI LEPIDE INGENVATVS ESSET] qui bene moratus eſſet, qui ingenuis moribus præditus eſſet, ei vitam longam darent. ET POSTEA QVI PROBI HOMINES ESSENT, ESSET HIS ANNONA VILIOR] & poſtea probi viri numero plures eſſent, proborum virorum annona eſſet vilior, proborum virorum eſſet maior vbertas, neque eſſet eorum tanta caritas: hoc eſt, caritas & penuria. Allegoria eſt à rebus venalibus, & iis maximè quæ ſunt ad victum cultúmque neceſſariæ: quarum ſi eſt magna vbertas, & copia, earum eſt & vilitas: ſin penuria eſt, etiam caritas eſt. τὸ γὰρ σπάνιον, τίμιον, vt ait Plato in Euthydemo. Marcus Tullius in frumentaria in extrem. *Annona porrò pretium, niſi in calamitate fructuum non habet. Sin autem vbertas in percipiendis fructibus fuit, conſequitur vilitas in vendendo: vt aut malè vendendum intelligas ſi proceſſit: aut malè perceptos fructus, ſi rectè liceat vendere.* Animaduertendum autem eſt, dictum eſſe à Plauto, eſſet his annona vilior, pro, eſſet horum annona vilior. quomodo potius loquitur Horat. epiſtola 13. libr. 1. *Vilis amicorum eſt annona, bonis vbi quid deeſt.* cuius verſus ſententiam in commentariis Horatianis explicauimus. ſed nihil oberit hic iterare. hoc igitur ſignificat Horatius, paruo conſtare amicos, cum viri boni egent. nā cum virorum bonorum amicitia quantouis auri pondere ſit pretioſior & carior: ſi qui viri boni egent rebus ad victum neceſſariis, licebit eas ſibi, parua iactura facta, amicos reddere. quin etiam ſi magna per ſe rei familiaris iactura facta ſit, tamen parua erit ducēda, ſi cum amicitia talium virorum conferatur. *Præterea in mala vxore, & inimico ſi quid ſumas, ſumtus eſt,* inquit noſter Plautus ſuprà non longè *In bono hoſpite atque amico ſi quid ſumas, quæſtus eſt.* Ridiculè autem Petrus Victorius, Plautinæ locutionis ignorantia, hūc locum intellexit. Verba eius aſcribam ex libro Variarum lectionum duodecimo capite vigeſimo primo. Sic igitur ille l. b. extrem. & poſtea, Qui homines probi eſſent, eſſet his annona vilior. Ad extremum enim non oblita conditionis ſuæ perſonæ, ſententiam grauē, & pæne tragicam, in humili re terminauit. tam parua immutatione rerū effici, vt annona vilis ſit, ridiculum eſt. Hactenus ille. ex quibus verbis perſpicuum eſt, Victorium ſic accipere Plauti, ſeu Pleuſidis (non enim ſeruus Palæſtrio, vt ille dormitans ſcribit, ſeu Pleuſides adoleſcens loquitur) verba, quaſi dicat ille ſi dij longam vitam viris bonis dediſſent, breuem improbis hominibus: futurū fuiſſe, vt eſſet rerum ad victum neceſſariarum vilior quæ explicatio ita me Deus amet, valde ridicula eſt, & eius auctor magis ridiculus, quàm is eſſet, qui tam leni ſententia tam grauem concluderet ac terminaret. Nunc autem non hoc ſentit Pleuſides, quod ille ſomniat, ſed, quod ſuprà dixi, ſi dij viris bonis longam & beatam vitam dediſſent: breuem & miſeram, improbis hominibus: fuiſſe euenturum, vt pauciores eſſent improbi, plures viri boni. QVI DEORVM CONSILIA CVLPET, INSCITVSQVE SIT, &c.] ſenex Periplectomenes Pleuſidis dictum, quod videri poſſet impium reprehendit, & corrigit, id quod eo conſilio fecit Plautus, ne offenderet pios auditores. OBSONARE BENE VT HOSPES, &c.] obſonium emere, ſeu parare. DESISTI] ſuperſederi BENIGNE] prolixè, liberaliter. LEPIDIS VICTIBVS] cibis opiparis, lautis, & lectis NIHIL ME POENITET IAM, QVANTO SVMTI FVERIM.] id eſt, magno iam ſumtui fui tibi. vel ſic, non paruo ſumtui videor tibi fuiſſe. Talis eſt vſus verbi pœnitet, interdum vt apud Terentium in Heautontimorumenos, *At enim dices, me hic quantum operis fiat, pœnitet,* vel vt legit Faërnus, *At enim dices, quantum hic operis fiat pœnitet.* & apud Marcum Tullium lib. de officiis, *Tandiu autem velle debebis, quoad te quantum proficias, non pœnitebit.* QVIBVS ESSEM OBNOXIVS] nec quibus eſſem obnoxius. SI ILLIS AEGRE EST MIHI QVOD VOLVP. EST, MEO REM. R. GERO] ſi illis id moleſtum eſt, quod mihi iucundum eſt, remiges tamen mei ſunt: id eſt, ſerui mei ſunt: & velint, nolint, mihi pareāt, neceſſe eſt. Si alienum remigium eſſet, quo rem gero, hoc eſt, nauim impello, non poſſem remigibus pro meo iure imperare nunc, cùm ſit meum, non parère non poteſt. allegoria eſt à re nautica, ſeu nauali. Licet fortaſſe ſic quoque explicare, meo remigio rem gero, id eſt, meo ſumtu rem gero. hunc locum etiam Adrianus Turnebus explicat libr. Aduerſariorum, ſuprà commemorato. quin Plautus ipſe proximis verbis, id quod obſcurius dictum videri poſſit, interpretatur, vt pleruṁque ſolet, κατ' ἑρμηνείαν, & ἐπεξήγησιν. FACIENDVM EST CVM MALO, ATQVE INGRATIS.] faciendum eſt ſeruis, ſi nolint, cum eorum malo, & inuitis. COMMODVLVM OBSONIVM] obſonium non malum neque ſumtuoſum para commodulè, obſona, hoc eſt, tuo commodo, & ita nōn magnum ſumtum facias. NE MAGNO SVMTV] ἐμμελῶς VETEREM ATQVE ANTIQ.] obſoletam, ſeu vſitatam & perulgatam. PROLETARIO] plebeio, & vulgari. *Proletarij* erant, qui nihil in rem conferebant, præter prolem. Itaque in tenuiſſima, & infima populi parte numerantur, neque amplius, quàm mille & quingentos æris in cenſu habebant. INSANIVISTI HERCLE] inſanire interdum dicuntur, qui nimis magnos ſumtus faciunt: & inſaniæ, pro immoderato ſumtu vſurpari ſolet. ſic & apud Græcos μαίνεσθαι & μανία. Cicero pro Milone, *propter inſanas illas ſubſtructiones*, &c. Ibidem. *ſubſtructionum inſanas moles.* Demoſthenes κατὰ Meidia. ἐμοὶ δ', ὅς, εἴπῃ τις, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, βουλόμενος νομίζειν μανίαν (μανία γὰρ ἴσως ἐστὶν ὑπὲρ δύναμιν τι ποιεῖν) εἴτε καὶ φιλοτιμίαν, χορηγὸς ὑπέστην, οὕτω φανερῶς καὶ μιαρῶς ἐπηρεάζων παρηκολούθησεν, &c. id eſt, mihi autem, qui, ſiue quis, Athenienſes, inſaniam exiſtimare vult (inſania enim fortaſſis eſt ſuprà facultates aliquid facere) ſiue ſtudium laudis, & ambitionem, me vltro ducem chori profeſſus ſum, ita apertè, & impunè mihi inſultans, meque contumelioſè vexans inſecutus eſt, &c. QVOD EORVM CAVSA OBSONATVM EST, &c.] quod obſonij eorum cauſa emtum eſt, &c. AD ILLVD EXEMPLVM] ad illum modum. PERNAM NIHIL MOROR] perna carere, poſſum. AVFER ILLAM OFFAM PENITAM] ſecutus ſum ſcripturam

vulgatam ac receptam: quæ talis est. *Aufer offam illam pen tam probus hic*, &c. quod eam existimem esse verum atque incorruptam, alteram autem esse supposititiam, & ex ora libri in contextum verborũ Plauti translatam, cùm esset initio adscripta, ad explicandã vocem in nus vsitatam. *penitam*, auget suspicionem atque adeo confirmat opinionem meam. Festus, qui docet duobus locis *offam penitam*, dictam esse antiquis *offam porcinam* cum cauda, seu codi: à pene, quod caudam antiqui penem vocabant. Itaque *penitam* hîc habet primam syllabam & secundam longam. non est enim ab adiectiuo penitus, a, um: quod valet imus, a, um. seu intimus, a, um. sed vt dixi à pene. PROBVS HIC CONGER FRIGID] tolle hunc congrum de mensa: probus erit frigidus, seruetur in diem crastinum. ASSEVERARE] seriò dicere. SED PERCELLVNT SE. ET PR.] sed sternunt se, non in lecto, in quo accumbunt, sed in mensa, vt scilicet possint obsoniis remotioribus manum admouere. ET PROCVMBVNT] idem valet, quod percellunt se. DIMIDIATI DVM APPETVNT] id est, dum corpore inclinato atque inflexo cibos appetunt. Dimidiatos eos dixit, qui corpore ita procumbunt, ac propendent in rem aliquã, vt non integri, aut toti, sed dimidiati videantur. quid autem Turnebus *dimidiatim* vult legi, & dimidiatim appetunt, explicat, [illegible] bolos appetunt, prope dimidiatos, quod appositum ferculum est &c. nugas agit. BONVS HERCLE VT MAL. DESCRIPSIT MORES ?] antithesis quo pacto, id est, quam pulcrè vir bonus Periplectomenes bonos mores descripsit? IGITVR ID, QVOD AGITVR HVIC PRIMVM PRAEVORTI DECET] decet igitur id, quod agitur, huic anteponi, vel antè hoc curari, vel præoccupari. QVI ADMVTILETVR MILES, &c.] qua miles quantumuis bene capillatus, seu pulcrè comatus vsque ad cutem tondeatur & decurtetur. Allegoria est ab iis, qui vsque ad cutem tondentur significat autem se fallaciam elegãtem repperisse, qua miles capiatur ac fallatur. Sic suprà in Captiuis *Sed vtrum strictimne attonsurum dicam esse, an per pectinem. Nescio. verùm si frugi est, vsque admutilabit probè.* Infrà ead fab. *Tibi dixi, miles quemadmodum potis esset adsecari.* CAESARIATVS] cæsariatus, à cæsarie dictus, suprà eadem fabula, *cæsaries quam decet?* DARI ISTHANC RATIONEM VOLO: volo istam rationem, quo id, quod dicis, fieri possit mihi exponi, dare rationem, λόγον διδόναι. QVANDO ANNVLVM HABEO, IGITVR RATIONEM, &c.] cum annum habeo, postea rationem meatum fallaciarum tibi reddam seu exponam PERPVRGATIS AMBO, &c.] perpurgatis auribus, id est, attentiss. tralatio est. sic Horatius epistola prima libro primo, *Est mihi purgatam crebrò qui personet aurem.* MOECHVS] amator. ITAQVE ALEXANDRI PRAEST. PERD. &c.] ordo est. Itaque formam suam Alexandri Paridis formæ præstare prædicat. hoc est, Itaque Paride pulcriorẽ esse prædicat. Paridis pulcritudo, vel vnius Homeri testimonio satis testata est. ITAQVE OMNEIS SE VLTRO SECTARI IN EPH. MEM. M] amphibolia. sententia autem est. Itaque dicit, mulieres omneis non rogatas, neque vocatas ad se venire, & se appetere. ÆDEPOL, QVIN TE DI ISTO MVLTI CVPIVNT NON MENT.] id est, animo vero profectò, multi te, de isto, quod dicis, cupiunt verum dicere. sed quid sentit Periplectomenes? an multos esse, qui velint vxores suas esse adulteras, & mœchos vltro appetere, scilicet, vt illis in adulterio deprehensis, dotem lucrentur? an multos esse alienarum nuptiarum insidiatores & adulteros, qui se à matronis, & vxoribus alienis vltrò appeti cupiant? Omnino sententia huius loci mihi difficilis est, & obscura. Secutus sum autem editionem Camerarii. Nam nostri libri veteres nihil à vulgatis discrepant: qui sic habent: *Ædepol quid de isto multa? scio te non mentirier.* Quæ scriptura quamuis primo adspectu sit probabilis, quia per se considerata, plana est, & expedita: tamen propterea quod, si cum versu sequente conferatur existit inepta tautologia, non videtur ferri posse Nam hoc, *scio te non mentirier.* & hoc, *si ego ita esse, vt dicis teneo pulcrè.* idem valent. quare editionem Camerarianam sequi tutius esse existimaui, quamuis ea sit, vt dixi, difficilis, impedita, atque obscura, quàm vulgatam. PROIN' TV PALAESTRIO, QVAM POTES, &c.] proinde, Palæstrio, quàm maximè potes, tam maximè verba ad compendium, hoc est, in pauca, confer. συντόμως inquit Bolius ego, συνελὼν λέγω. Sic suprà in Mostellaria *Orationis operam compendi face.* ECQVAM TV POTES. &c.] id est, Numquid aliquam potes, &c. vel nullámne potes, &c. QVOI FALLACIARVM MENS CORPVSQVE SIT PL.] secutus sum libros vulgatos: à quibus non discrepant nostri manuscripti, nisi quod vnus non habet vocem *mens* quæ vox tamen videtur necessaria ad explendos legitimos carminis numeros, & ad sententiam. Camerarius legendum suspicatur, *cor, corpúsque*, coniectura probabili ducti: cui fere assentior. Omninò vel sic legendum, vt ille coniicit, vel, vt habent omnes libri vulgati: vel *Quoi fallaciarum pectus, corpúsque*, &c. quàm postremam lectionem si quis probabit *fallaciarum*, erit quattuor syllabarum κατὰ συνίζησιν *fallaciarum* autem edidi, libros nostros manuscriptos & omneis vulgatos secutus: cùm a Camerario editum sit *facetiarum*. quod vtrum reperit ille in aliquo libro manuscripto, an sit erratum typographi, nescio. Mihi quidem, *fallaciarum*, magis placet. ÆQVI ISTHVC FACIO, id est, mihi tantidem est: seu, tantidem facio: nihil refert. Sic autem legendum: & ita habent nostri libri veteres: nisi quod vnus habet præterea *parui* quod ex ora libri natum est: &, vera voce eiecta, in libris vulgatis locum occupauit. QVAE SIT QVAESTVOSA] quæ corpore quæstum faciat: &, vt continuo loquitur, quæ alat corpus corpore ἐργάζεσθαι σώματι dicunt Græci. NAM COR NON POTEST, &c] proinde ac si dicat, rectè dixi, cui sapiat pectus, non cor. nam cor ei sapere non potest quod nulla mulier habet. Hoc in omneis mulieres dictum, quasi omnes sint excordes, & amentes Cor, pro animo, seu mente potius vsurpant veteres. hinc cordati, & excordes, & vecordes Ennius xi j Annal. *Annibal audaci dum pectore me dehortatur. Ne bellum faciam quem credidit esse meum cor Suasorem summum, & studiosum robore belli.* meum cor, id est, meus animus: & meum cor credidit, hoc est, ego credidi Gellius libro septimo capite secundo Marcus Tullius libro secundo de Finibus *Hoc est, non modo cor non habere, sed ne palatum quidem* Auson. *Qui reminisci etiam se debere putasse latine: Hic vbi, eo, scriptum est faceret, cor si cor haberet* LAVTAM VIS, AN QVAE NONDVM SIT LAVTA?] visne puellam admodum adolescentulam, & tenellam quæ nondum balneis vtatur, an grandiusculam, & virum sæpe expertam, & quæ priuatim, & publice lauare soleat? tralatio est à lanis cuius hæc differentia est, quod alia est lota alia succida. hoc est, recens, & illota & succi plena Varro libro secundo de re Rustica, capite 11 *Tonsura tempus inter Æquinoctium vernum, & Solstitium, cum sudare inceperint oues à quo sudore recens lana tonsa succida appellata est.* Succidam lanam opponunt lotæ

declarans

declarant verba iurisconsulti Vlpiani lib.32.d gest. de legatis 3. *Lanæ appellationem eatenus extendi placet, quatenus ad telam peruenit. & scribendum est succidam quoque contineri, & lotam, si modò tincta non sit.* & Celsi libr 5. cap 26. *Lana succida superuacuus vsus est: lota melius circundatur.* Iuuenalis Sat. 5. *Qualis cœna tamen? vinum, quod succida nolit lana pati.* SICCAM, SVCCIDAM] volo puellam teneram, & adolescentulam, instar succidæ lanę illotam, & succulentam. MEAM CLIENTAM] clientam, vsurpasse veteres, notat Carisius, & alii grammatici: idque admonuimus in commentariis Horatianis ad odam 17. lib. 2 ibi, *Nec Laconicas mihi Trahunt honestæ purpuras clientæ.* neque prætermiserat Muretus: vbi vulgò legebatur *clientes.* vtitur & in Rud. *Iam clientas repperi* SED QVID EA VSVS EST?] sed quid ea opus est? MATRONA MODO CAP. C.] capite matronarum in morem ornato CRINEIS, VITTASQVE HAB.] Ouid lib. 1. de Arte, *Este procul vittæ tenues, insigne pudoris.* Virg. libr. 7. Æneid. *Solutæ crinales vittas: capite Orgia mecum* ERRO, QVAM INSISTAS VIAM] non intelligo quò intendas iter, hoc est, quid agere cogites, seu quod sit consilium tuum allegoria est. SED ECQVA ANCILLA 'ST ILLI?] sed nunquam habet illam ancillam? ET DEPERIRE NVNC M.] & hunc militem perditè amare QVASIQVE HVC ANNVLVM ANIMO, &c.] & quasi tua vxor hoc animo ancillæ dederit, ancilla porrò mihi, vt eum militi darem. INTERPRES] quem nunc vulgus mediatorem appellat. infrà eadem fabula, *quæ tibi Conditio noua, & luculenta fertur per me interpretem* NE ME SVRDVM VERBERA] ne me tanquam surdum, eadem sæpius iterando, verbera. Sunt autem hæc verba Periplectomenis. TV SI AVDIS, EGO RECTE MILIT. &c.] si tu audis & intelligis, quæ dico, ego annulum tuum rectè, i. sine periculo amittendi, vel rectè, i. cautè, vt non sit metuendum, ne non recuperari possit, militi dabo. Videtur hic versus vna syllaba redundare, quare vel legendum delato pronomine, tu, *si audis,* &c. vel, *verbera,* trium syllabarum faciendum est. sunt autem hęc Palæstrionis verba. VT EI DEAMET] miles. CONCILIEM] vt militem sibi conciliem. sic autem legendum est. non vt habent libri ferè omnes. nam neque carminis lex, neque Latini sermonis consuetudo *conciliarem,* ferre potest. QVI NISI ADVLTERIO, STVDIOSVS REI NVLLAE, &c.] qui nullius alius rei, nisi adulterii, studiosus est, improbus, *nullæ,* antiquum pro *nulli.* & animaduertendum, nomen *studiosus,* cum datiuo iunctum esse. NON POTVIT REPERIRE, SI IPSI SOLI, &c.] si ipsi soli, inquit, qui omnia luce sua collustrat, & qui ipse lucidissimus est, & cui nihil est obscurum, puellas lepidas quærendas dares, non potuit lepidiores duas ad hoc negotium, quod agimus reperire, quam ego dabo. hyperbole. PAX] tantummodò: vel [illegible] Priscian. lib. 14. Teren. Heauton. *Capillus passus, prolixus, circum caput Reiectus negligenter, pax.* PARTEIS DEFEND. TVAS, tuas parteis tueris, tuas parteis agas. PRAECEPTA] ea, quę tibi premonstrata sunt. SOBRIE] [illegible], vigilanter. attentè, non somniculosè. vbi suprà hac eadem fabula, quæ ad illum locum notauimus. *Tibi ego dico: ebriatus ne sis.* Sic in Persa *Si quam rem accures sobriè, aut frugaliter, Solet illa rectè sub manus succedere.*

PALAESTRIO, LVCRIO puer.

Pa. *QVantas res turbo! quantas moueo machinas!*
Eripiam ego hodie concubinam militi,
Si centuriati bene sunt manipulares mei,
Sed illum vocabo. heus Sceledre, nisi negotium.
Progredere ante aedes, te vocat Palæstrio.
Lu. *Non opera est Sceledro.* Pa. *quid iam?* Lu. *sorbet dormiens.*
Pa. *Quid? sorbet?* Lu. *illud, stertit volui dicere.*
Sed quia consimile est, quod stertas, quasi sorbeas.
Pa. *Eho an dormit Sceledrus intus?* Lu. *non naso quidem.*
Nam eo magnum clamat: tetigit calicem clanculum,
Dimisit Nardini vini amphoram cellarius.
Pa. *Eho tu scelesté, qui illi suppromus es, eho?*
Lu. *Quid vis?* Pa *qui libitum 'st illi condormiscere?*
Lu. *Oculis opinor.* Pa *non te istuc rogito scelus.*
Procede huc, peristi iam, nisi verum scio.
Promsisti tu illi vinum? Lu. *non promsi.* Pa. *negas?*
Lu. *Nego hercle verò: nam ille vetuit dicere.*
Neque equidem heminas octo expromsi in vrceum,
Neque ille hic calidum exinde ebibit in prandio.
Pa. *Neque tu bibisti?* Lu. *dij me perdant, si bibi,*
Si bibere potui. Pa. *qui iam?* Lu *quia enim obsorbui*
Nam nimis calebat, amburebat gutturem.

Alij ebrij sunt, alij poscam potant via.

Pa. *Bono suppromo & promo cællam creditam.*

Lu. *Tu hercle idem faceres, si tibi esset credita.*
Quoniam æmulari non licet, nunc inuides.

Pa. *Ehò, an vnquam promsit antehac? responde scelus.*
Atque vt tu scire possis, edico tibi,
Si falsa dixis, loris excruciabere.

Lu. *Ita verò, vt tu ipse me dixisse dictites,*
Postea sagina ego eijciar cællaria,
Vt tibi qui promat, alium suppromum pares.

Pa. *Non edepol faciam, age loquere audacter mihi.*

Lu. *Nunquam edepol vidi promere. verùm hoc erat:*
Mihi imperabat, ego promebam postea.

Pa. *Huic illecebroso capite sistebas cadum?*

Lu. *Non hercle tam istoc validè casabant cadi.*
Sed in cælla est paullum nimis loculi lubrici,
Ibi erat bilibris aqualis, hic propter cados
Ea sæpe decies completur plena die.
Eam plenam atque inanem fieri maximam
Vidi. bacchabatur hama, casabant cadi.

Pa. *Abi, abi intrò iam, vos in cælla vinaria*
Bacchanal facitis. iam hercle ego herum adducam à foro.

Lu. *Perij, excruciabit me herus, domum si venerit,*
Quom hæc facta scibit, quia sibi non dixerim.
Fugiam hercle aliquò, atque hoc in diem extollam malum.
Ne dixeritis obsecro huic, vostram fidem.

Pa. *Quò te agis?* Lu. *missus sum alio, iam huc reuenero.*

Pa. *Quis misit?* Lu. *Philocomasium.* Pa. *abi, actutum redi.*

Lu. *Quæso tamen tu meam partem infortunij,*
Si diuidetur, me absente accipito tamen.

Pa. *Modò intellexi quam rem mulier gesserit.*
Quia Sceledrus dormit, hunc subcustodem suum
Foras ablegauit à se, dum huc transiret. placet.
Sed Periplectomenes quam ei mandaui mulierem,
Nimis lepida forma ducit: dij hercle hanc rem adiuuant.
Quam dignè ornata incedit? haud meretriciè:
Lepidè hoc succedit sub manus negotium.

SI CENTVRIATI BENE SVNT MANIP. M.] si mei milites bene instructi, & ad pugnam parati sunt. allegoria est à re militari. Terentius in Phorm. *Nunc prior adito tu ego in insidiis hic ero Succenturiatus, si quid deficies.* Centuriati dicuntur, qui sub centurione centuriæ numerum explent. NISI NEGOTIVM] subintell. est nisi occupatus es. NON OPERAE EST SCEL.] Sceledrus non es vacuus: Sceledrus non potest cuiquam operam dare. Sic suprà eadem fabula, *Prandet. potat, occupata est: opera non est.* subintelligendum autem est, facultas, aut copia, vt diximus. STERTIT, VOLVI DICERE] stertit dormiens. multi enim stertunt vigilantes. Lucret. *Et vigilans stertis.* Plautus in Amphitr: *quanè vigilans somniat.* SED QVIA CONS. EST, &c.] Sed eo dixi, *sorbet*, pro, *stertit*, quia consimilia sunt, stertere, & sorbere. NON NASO QVIDEM] non naso quidem dormit. Rationem subijcit. nam eo magnum sonitum edit, stertendo scilicet. Qui dormiunt autem, qua parte dormiunt, ea parte tacent. NAM EO MAGN. CL.] nam naso stertit, & stertendo magnum clamorem tollit. TETIGIT CALICEM] bibit è calice clanculum, vel, exhausit calicem clanculum. vt sit ἐκπέπωκε. DIMISIT NARDINI AMPH. CAELL.] cællarius, hoc est, cællæ præfectus, amphoram vini nardini, hoc est, ex nardo confecti, seu nardo conditi, dimisit: hoc est, emisit è manibus, seu neglexit, seu, non recondidit, seu incustoditam reliquit. Omnino verbum, *dimisit*, hic positum mihi suspectum est. Quid si legamus, *Depromisit?* consideret lector. Solebant autem veteres interdum aromatis vinum condire, qua de re Plinius lib. 4. cap. 16. & Dioscorides lib. 5. cap. 64. &c.

64. & multis aliis eiusdem libri capitibus. SVPPROMVS ES. secundus promus exprimo subit tutus es. QVI LIBITVM'ST ILLI CONDORM. ?] in voce qui, inest aliquid ambigui, vt mox apparebit. significat autem, vel qua parte, seu qua re. OCVLIS OPINOR] iocus ex ambiguo, & præter expectationem. Ita enim respondet Sceledrus, quasi quæsiuerit ex eo Palæstrio qua parte corporis dormierit. at quæ re te voluit Palæstrio, quo pacto, seu quamobrem dormierit. sic infra in Mercatore. CH. *Qui potui eam videre. AC. oculis.* NEQ. EQVIDEM HEMINAS OCTO EXPR.] quod hic puer negat se fecisse, intelligendum tamen esse ab eo factum. *Hemina,* inquit Festus, à Græco verbo ἡμισυ. *quod est dimidia pars sextarij.* A Gell. lib. 3. cap. 14. *Contra autem si è sextario hemina fusa est, dimidium sextarii, non dimidiatum sextarium fusum esse dicendum est.* IN VRCEVM] vrceus, vas fictile, aut æneum ad aquam continendam, & capiendam propriè factum, ac paratum. NEQVE ILLE HIC CALIDVM EXINDE EBIBIT IN PRANDIO] sic versum hunc restituimus ex vestigiis antiquæ scripturæ, Sic autem & sententia aperta, & versus perfectus est. QVIA ENIM OBSORBVI] ore rotundo exsorbui, vel raptim, & vno spiritu, seu vno ductu exsorbui, quasi ius aliquod calidum, non tanquam vinum ad sitim sedandam. Sic autem dictum, vt, obduxi, obligurriui & simil. CALEBAT] calidum erat. AMBVREBAT GVTTVREM] profert hunc locum Nonius docens *guttur,* & *gutturem* in neutro & masculino genere, vsurpatum esse à veteribus: profert & versum illum ex Aulul. *Etiámne obturat inferiorem gutturem?* Sed non dissimulabo Nonium hic legere, *adurebat*, non, vt habent libri manusc. *amburebat,* neq. vt vulgati, *comburebat.* Porrò delectatos fuisse veteres calidis potionibus, constat hinc thermopolium, & thermopotare. vt in Trinummo, *satin' in thermopolio Condalium es oblitus, Postquam thermipotasti gutturem?* ALII POSCAM POTANT VIA] alij vinum ex aqua & fæce, seu aceto confectum potant in via. Sic autem legendum, non, vt vulgò, alia post quam potant via, neque vt alibi, alia postquam potarunt, &c. hæret scrupulus in voce, *via.* pro, *in via,* est insolens, præterea sententia est inanis, & frigida. Quòd si quis interpretari velit, *via.* de more, seu, more: erit duriusculum, neque satis Plautinum. BONO SVPPR. ET PR.] subintell. o admirantis, per ironiam. DIXIS] dixeris. ITA VERO: VT TV IPSE ME DIX. DICT.] sententia hæc est, Tu vero ita me iubebas rem omnem tibi aperire, vt dictites conseruis meis me tibi eorũ facinora enuntiasse, ac prodidisse: atque hoc pacto ab illis eiiciar postea è sagina exilaria: & vt alium suppromum, me eiecto, præficias, qui tibi vinum tuo arbitratu promat. HVIC ILLECEBROSO CAP. SIST. CAD. ?] Tune homo illecebroso capite, hoc est, ore polluto, atque impuro, huic inclinabas cadum? Sceledrum illecebroso capite per contumeliam appellat, quasi cuius os, seu caput homines ad stuprum illiciat, atque inuitet. Sistebas cadum autem, id est, cadum inclinatum, & versum tenebas, dum è foramine, (quod olim cortice, & pice obstruebatur) depromeres. Nam apud veteres non nisi verso cado, seu versa amphora vinum depromi poterat. Horat. oda 19. lib. 3. *Non ante verso leno meum cado tecum* [illegible] quem locum hac de re nonnulla diximus. & plura fortasse dicentur ad illud Plauti in Sticho, *Namque adepol quamuis desubitò vel cadus vertigo est.* NON HERCLE IAM ISTOC VALIDE CASABANT CADI] istoc, accipiendum δεικτικῶς, vt intelligamus, cum gesta, aut manu ostendere, si cados haud magno admodum negotio iocose mouisse, aut vertisse: quia sine vi in lubrico loco, & leui impulsu casabant, id est, nutabant, & inclinabantur. Sic autem iampridem hic legendum esse indicaui, atque adeò multis doctis indicaui, non, vt vulgò, quassabant: quod fieri non potest: vt & suprà in Asinaria *casanti capite incedit:* vbi vulgò legitur, quassanti capite, &c. & in Bacchid. *capitibus casantibus*, ad quæ loca hoc de verbo plura. SED IN CELLA EST PAVLLVM NIMIS LOC. LVBR.] sed in cella, inquit, est aliquantulum parui loci lubrici. ex quo nõ erat necesse cados ad vinum promendum admodũ valide mouere: sed leni impulsu, & molli brachio casabant. BILIBRIS AQVALIS] vas aquarium, duas libras aquæ capiens. COMPLETVR PLENE] pleonasmus. DIE] in die. EAM PLENAM, ATQ. INANEM, &c. eam æqualem, quæ maxima est, vidi aliquoties fieri plenam eodem die, videlicet, dum completur, & inanem puta, dum exhauritur & exsiccatur. BACCHABATVR HAMA: CASABANT CADI] baccharum in morem vas aquarium, vini plenum, huc & huc mouebatur. casabant cadi, id est, vertebantur cadi ferè sponte sua, aut certè non magna vi adhibita, nempe in loco lubrico, vt suprà. Sic autem esse legendum bacchabatur hama, rectè meo iudicio, vidit Adrian. Turn. nam vulgò legitur, *bacchabatur anus.* Quod autem ad alterum, *casabant cadi* decem abhinc annos ita conieceram esse restituendum & hic, & in aliis aliquot locis non solùm Plauti, verùm etiam nonnullorum aliorum Latini sermonis auctorum. BACCHANAL FACITIS] bacchamini: sacrificium Baccho facitis. SCIBIT] sciet. IN DIEM EXTOLLAM] in diem protollam, ac proferam. NE DIXERITIS, OBS. HVIC VOSTR. F.] Alloquitur spectatores. sermo autem est implicatus, talis enim videtur ordo verborũ esse, obsecro vestram fidem, ne dixeritis hero meo. Potest tamen & hic esse, obsecro vos, per vestram fidem, ne dixeritis hero meo, vt subintelligatur præpositio, per, quod minus probo. QVO TE AGIS?] quò te confers? quò te ducis? SI DIVIDETVR] si meum infortunium diuidetur in duas parteis: puta, inter me, & Sceledrum, seu quem alium conseruũ, quæso, meam partem accipito. FORAS ABLEGAVIT, &c.] sic legendum, non, *foris.* SED PERIPLECT. QVAM EI MAND. M &c.] Hic Milphidippa, & Acroteleusium, à Periplectomene subornatæ Palæstrionis mandatu, procedunt: quas prospiciens Palæstrio hæc loquitur. Sed Periplectomenes, nimis lepida forma ducit mulierem, quam mulierem ei mandaui vt duceret. LEPIDE HOC SVB. MAN. NEG.] scitè hoc negotium ex animi sententia procedit. sic loquitur intrà eadem fabula, *Bono animo es negotium omne iam succedit sub manu.* Idem in Persa *Si quam rem accures sobriè, aut frugaliter: Solet illa rectè sub manus succedere.*

PERI-

PERIPLECTOM. ACROTELEVTIVM, MILPHIDIPPA. PALÆSTRIO,

REm omnem Acroteleutium tibi, tibique mea Milphidippa,
Domi demonstraui ordine, hanc fabricam fallaciasque
Minus si tenetis, denuo volo percipiatis plane.
Satis si intelligitis, aliud est, quod potius fabulemur.

Ac. Stultitia atque insipientia insulsa atque maxima haec sit,
Me ire in opus alienum, aut tibi meam operam polliceri,
Si in ea opificina nesciam aut mala esse, aut fraudulenta.

Pe. At melius est monerier Ac meretricem commoneri
Quàm sanè magni referat, mihi clàm est quin ego me frustro,
Postquam admisere aures meæ tua moram orationis.
Tibi dixi, miles quemadmodum potis esset assecari.

Pe. At nemo solus sapit nam ego multos sapè vidi
Regionem fugere consilij prius, quàm repertam habere.

Ac. Si quid faciendum est mulieri malè atque malitiosè,
Eius illi immortalis memoria est meminisse, & sempiterna:
Sin bene quid, aut fideliter faciendum est, eò deueniunt,
Obliuiosæ extemplo vti fiant: meminisse nequeunt.

Pe. Ego istuc metuo, conuenit vobis faciundum vtrunque.
Nam id proderit mihi, malitia malè quod facietis ambæ.

Ac. Dum nescientes quid bonum faciamus, ne formida.

Pe. Non mala nulla meretrix est. Ac. ne paue: peioribus conueniunt.

Pe. Ita vos decet consequimini. Pa cesso ego illis obuiam ire?
Venire saluum gaudeo. lepido hercle ornatu incedit.

Pe. Bene opportunéque obuiam es Palæstrio. hem tibi assunt,
Quas me iussisti adducere, & quo ornatu. Ac. hem noster. Pa. esto.
Palæstrio Acroteleutium salutat. Ac. quis hic amabo est,
Qui tam pro nota me nominat? Pe hic noster hic architectus est.

Ac. Salue architecte Pa salua sis. sed dic mihi ecquid hic te
Onerauit præceptis? Pe probè meditatam vtranque duco.

Pa. Audire cupio, quemadmodum, ne quid peccetis paueo.

Pe. At tua præcepta, de meo nihil his nouum apposiui.

Ac. Nempe ludificari militem tuum herum vis. Pa. elocuta es.

Ac. Lepidè & sapienter, commodè & facetè, res parata est.

Pa. Atque huius vxorem esse te volo assimulare. Ac. fiat.

Pa. Quasi militi animum adieceris, simulare. Ac. sic futurum est.

Pa. Quasique res per me interpretem & tuam ancillam geratur.

Ac. Bonus vates poteras esse. nam quæ sunt futura, dicis.

Pa. Quasique annulum hunc ancillula tua abs te detulerit ad me,
Quem ego militi darem tuis verbis. Ac nunc vera dicis.

Pe. Quæ istis nunc memoratis opus est, quæ commeminere? Ac. melius est.
Nam mi patrone hoc cogitato, vbi probus est architectus,
Bene lineatam si semel carinam collocauit,
Facile esse nauem facere: vbi fundata & constituta est,
Nunc hæc carina satis profundata bene & statuta est.

Assunt frabri, architectíque, eam quidem ad rem haud imperiti.
Si non nos materiarius remoratur. quod opu'st, qui det,
Noui indolem nostri ingenij, citò erit parata nauis.

Pa. *Nempe tu nouisti militem meum herum?* Ac. *rogare mirum est.*
Populi odium quin nouerim? magnidicum, concinnatum,
Mœchum? vnguentatum? Pa. *num ille etiam te nouit?* Ac. *nunquam vidit.*
Quî nouerit me, quis ego sim? Pa. *nimis lepidè fabulare.*
Eo potuerit lepidiùs fieri. Ac. *potíne vt hominem*
Mihi des? quiescas cætera? ni ludificata lepidè
Ero, culpam omnem in me imponito. Pa. *agite, intrò abite,*
Insistite hoc negotium sapienter. Ac. *alia cura.*

Pa. *Age Periplectomene, has nunc iam duc intrò, ego ad forum illum*
Conueniam, atque illi hunc annullum dabo, atque prædicabo
A tua vxore mihi datum esse, eámque illum deperire.
Hanc ad nos cùm extemplo à foro veniemus, mittito tu,
Quasi clanculum ad me missa sit. Pe. *faciemus. alia cura.*

Pa. *Vos modò curate, ego illum probè iam oneratum huc accibo.*

Pe. *Bene ambula, bene rem gere. at ego hoc si efficiam planè,*
Vt concubinam militis meus hospes habeat hodie,
Atque hinc Athenas abeat hodie: hunc se dolum dolamus:
Quid tibi ego mittam muneris? Ac. *dátne ab se mulier operam?*

Pe *Lepidæ sunt, & comes sunt.* Ac *confido confuturum.*
Vbi facta erit collatio nostrarum malitiarum,
Haud vereor, ne nos subdola perfidia peruincamur.

Pe. *Abeamus ergo intrò, hæc vti meditemur, cogitate,*
Ne quid, vbi miles venerit, titubetur. Ac. *tu morare,*
Vt accuratè & commodè, hoc quod agendum est, exsequamur.

ACROTELEVTIVM] hæc matronæ ornatum gerit. Milphidippa autem eius ancilla est. IN OPVS ALIENVM (quod faciendum conduxerim. SI IN EA OPIFICINA N.] si in eo opere faciendo, seu in ea operis effectione, seu in ea operis officina nesciam esse astuta, aut dolosa. QVIN EGO ME FRVSTRO. &c.] Immò ego me frustro. hoc est immò me ipsa destituo, prodo, ac desero: & à meis ipsius consiliis aberro, postquàm meæ aures orationem tuam, quæ me moratur, receperunt: seu intromiserunt. *frustro* in voce actiua dixisse veteres pro *frustror* notat Nonius. ASSECARI] admutilari. suprà eadem fab. *nam ego inuêni lepidam sycophantiam, Qui admutiletur miles vsque cæsariatus*, &c. Sed non celabo lectorem, pro, assecari, quomodo edidit Camerarius, nostros libros manusc. habere *deasciare*. vulgatos vero *deartuari*. AT NEMO SOLVS SAPIT] sic Homer Ἰλιάδ. κ. Σύν τε δύ' ἐρχομένω, καί τε πρὸ ὃ τοῦ ἐνόησεν. ὅππως κέρδος ἔῃ· μοῦνος δ' εἴπερ τε νοήσῃ, ἀλλά τε οἱ βράσσων τε νόος, λεπτὴ δέ τε μῆτις. id est, Duorúmque simul euntium plus altero intelligere solet, vt fit ex vsu. solus autem etiamsi quid intellexerit. ei tamen & exigua intelligentia est, & tenue cõsilium. Profert primi versus principium, Σύν τε δύ' ἐρχομένω, Plato in Symposio. Aristoteles libro 8. ἠθικῶν Νικομ. lib. 3. πολιτ. M. Tull. lib. 9. epist. ad Varron. & libro 9. epist. ad Attic. EODEM pertinet prouerb. *vnus vir, nullus vir.* NAM EGO MVLTOS SAEPE VIDI REGIONEM F. CONS.] amphibolia. Sed hic ordo est. nam ego sæpè multos vidi regionem consilij multos fugere, hoc est. multis excidere è manibus, prius quam repertam haberent regionem consilij, id est. locum consilij. licet & sic explicare. nam ego multos sæpè vidi, quos regio consilij fugerit prius, quam repertam habuerint. QVAM REPERTAM HAB.] malim legi, *quàm repertam haberent.* EIVS ILLI IMMORT. MEM. EST MEMIN. ES.] Eius, quod malè & malitiosè mulieri faciendum est, memoria est illi immortalis, & sempiterna, meminisse, ἐπὶ τῷ μεμνῆσθαι vel πρὸς τὸ μεμνῆσθαι, vel ὥστε μεμνῆσθαι. id est, vt meminerit, vel, ad id, vt meminerit. Sic autem restituimus, scripturæ veteris vestigia secuti, optima, planissimáque sententia, & numeris aptissimis. vt scilicet intelligamus alterum I exteri in prouocabulo *illi*. Nonnulli malunt legi, *Eius ibus immortalis* autem, antiquum, pro, *iis*: de quo alibi & ita intelligemus mutari numerum, & transiri à numero singulari ad numerum multitudinis. EÒ DEVENIVNT] mutat numerum, MEMINISSE NEQVEVNT] aliàs, *& meminisse nequeunt.* non malè. vt referatur ad superiora. CONVENIT VOBIS F. VTR.] cõuenit, inquit: id est, conuenit inter nos. εἰς ταυτὸν ἡμεῖς ἥκομεν. consentimus. vobis faciendum est vtrunque, id est malè, & malitiosè. Camerarius edidit. *Ergo istuc metuo, quò venit.* quæ lectio, si cui probab tur, sic poterit explicari. Ergo istuc, quod dicis, metuo quò euadat, seu quo eueniat. DVM NESCIENTES QVID BONVM FACIAMVS, NE F.] scientes nihil boni faciemus: huius rei securus esto, tantum

metuendum est, ne quid boni faciamus nescientes, & imprudentes. NON MALA NVLLA M. EST.] nulla est meretrix, quę non sit mala & malitiosa. NE PAVE: PEIORIBVS CONV.] ne time, quòd meretrices omnes malæ sunt, nam cum peioribus conueniunt, congrediuntur, versantur: nempe cum viris & cum amatoribus. significat viros esse peiores. vel sic, *ne time: peioribus conueniunt*. id est, ne time, quòd malæ sunt meretrices, nam cum peioribus veniunt, id est, vos peiores estis: vel, tu peior es, quicum nos venimus. alij sic, ne time quòd meretrices malæ sunt, peioribus enim conueniunt. id est, ad facinora peiora idoneæ sunt. LEPIDO HERCL. ORNATV INCEDIT] Acroteleutium quæ matronæ in morem ornata est. ET QVO ORNATV & eo ornatu assunt, quo iussisti esse HEVS NOSTER] Periplectomenē patronum alloquitur, aliquid ex eo quæsitura: quam interpellauit Palæstrio. HIC, NOSTER ARCHITECTVS EST] hic est noster fallaciarum fabricator, & opifex. Sic M. Tull. pro Rosc. Amer. *ex iis quæ nunc maximè fiunt, nemo quiuis potest intelligere, omnium architectum & machinatorem vnum esse Chrysogonum?* &c. Idem in Cluentiana, *& ii, qui Fabricij libertum, quia minister in maleficio fuerat, & patronum, quia conscius, condemnassent: ipsum principem, atque architectum sceleris absoluerent?* ECQVID HIC TE ONERAVIT PRAECEPT.] nunquid hic Periplectomenes te præceptis, id est, documentis, onerauit, hoc est cumulate instruxit, seu impleuit: translatio est. sic M. Tull. lib. 3. epist. ad Appium *Te autem quibus mendaciis, homines leuissimi onerarunt?* &c. Idem lib. 3. de Nat. deor. *Quia te quoque (inquit) animaduertit Cotta sæpè cùm in foro diceres, quàm plurimis posses argumentis onerare iudicem, si modò eam facultatem tibi daret causa*. Plaut. in Mercat. *Quibus est dictis dignus vsque oneremus ambo*. Idem in Pseud. *Pseud. Istis, atque altrinsecus, atque onera hunc maledictis.* Terent. Phorm. *O Fortuna, ò fors Fortuna, quantis commoditatibus quam subitò hero meo Antiphoni ope vestra hunc onerastis diem?* AVDIRE CVPIO QVEMAD.] audire cupio quomodo sit meditata. AT SVA PRAECEPTA] subintell. sunt. DE MEO NIHIL HIS NOVVM APP.] nihil his nouum de meo addidi. *apposiui*, pro, *apposui*, antiquum. sic *deposiui, reposiui*, &c. QVASI MILITI ANIM. ADIEC.] quasi ad militem animum appuleris, hoc est, quasi militis amore capta sis, &c. sic Terent. Eunuc. *sed, ego quantum suspicor Ad virginem animum adiecit*. Plaut. in Mercat. *Sed præcauto est opus, Ne ad illam me animum adiecisse aliquā sentiat.* QVASI QVAERES PER ME INTERPR. &c.] sup. eadem fabula, *quasi quæ ego rerum sim interpres* NAM QVAE SVNT F.] ego enim ista quæ dicis, omnia sum factura, ita vates es, qui quæ futura sunt, prædicas. locus. is infrà in Persa *quod futurum est prædicas*. QVAE ISTIS NVNC MEMORATIS OP. EST. Q. COMM.] quid ista nunc commemorare opus est, quæ memoria tenet? VBI PROBVS EST ARCHITECTVS, &c.] totus hic locus, qui sequitur, allegoria constat. Significatur autem per nauem, negotium, consiliúmque susceptum de decipiendo milite: per Carinam, commentum & fallaciæ totius denique fabricæ ratio, & fundamentū: per fabros, Periplectomenes & meretrices: per architectum, Palæstrio: per materiariū miles. BENE LINEATAM bene directam. CARINAM] carina infima pars nauis, & quasi fundamentum. VBI FVNDATA ET CONST.] nauis. PROFVNDATA] profunda facta. ET STATVTA EST] & stabilita, seu posita est. MATERIARIVS] materiarius est is, qui materiam, prà lignum, ad nauem ædificandam præbet. QVOD OPVS EST QVI DET] qui det, quod opus est. CITÒ ERIT ABATA NAVIS] citò erit confectum negotium, quod habemus in manibus quódque nobis conficiendum datum est. POPVLI ODIVM QVIN NOVERIM?] cur non populi odium nouerim? Marc. Tull in Vatinium *si et odium publicum populi, senatus, vniuersorum hominum*, & populi odium, hoc est, hominem populo odiosissimum. MAGNIDICVM] magniloquum. μεγαλήγορον μεγαλοῤῥήμονα. Horat. Sat. 3. lib. 1. *Modò reges atque tetrarchas, Omnia magna loquens* Idem oda 6. lib. 4 *Diue quem proles, Niobæa magnæ Vindicem linguæ, Tityósque raptor Sensit.* CINCINNATVM] cincinnis hoc est capillis crispis, calamistratis comtum. suprà non longè, cæsariatum dixit. M. Tull. post redit. in Sena. *quo vultu cincinnatus ganeo non solùm ciuium lacrymas verùm etiam patriæ preces repudiauit?* Idem pro Sextio. *Cùm flens vniuersus ordo cincinnatum consulem (Gabinium) orabat.* Plaut. Trucul. *Iam ego istos fictos compositos, crispos cincinnos, tuos Vnguentatos vsque ex cerebro euellam*. VNGVENTATVM] vnguentis oblitum, ac delibutum. QVAE EGO SIM?] quæ ego sim? EO POTVERIT LEPIDIVS FIERI] quòd te nunquam miles vidit, neque te nouit, eo facilius & melius potuerit fieri id, quod volumus. POTIN VT HOMINEM MIHI DES?] potésne facere, seu potéstne fieri, vt militem mihi exhibeas? proinde quasi dicat, da mihi hominem tantùm, cetera sine me curare. QVIESCAS CETERA?] quod ad cetera attinet, otiosus sis. cetera, τὰ ἄλλα. NI LVDIFICATA LEPIDE ERO] ni militem probe ludificauero CVLPAM OMNEM IN ME IMP.] culpam omnem in me confero translatio est ab onere, quod humeris imponitur. INSISTITE HOC NEGOT. SAT.] sic dictum, *insistite hoc negotium*. vt insistere viam suprà eadem fab. *certo. quam insistas viam*. Terent. Eunuch *quem percontere? quam insistam viam?* sententia autem hæc est: incumbite in hoc negotium prudenter & cordate tractate & gerite hoc negotiū sobriè & callidè. AVIA CVRA] alia cura hæc me sine curare. suprà in Casina *Abi, & aliud cura.* ad quem locum plura EAMQ. ILLVM. DEPER.] & eam illius amore perire CVM EXTEMPLO] simul vt: cùm primum: ἅμα δὲ τάχιστα, statim vt. EGO ILLVM PROBIAM ONERATVM &c.] sup. in Mostel. *hinc speculabor pro ut. Vnde aduenienti sarcinam imponam seni* BENE REM GERE] τῷ ἐπὶ τὸ βέλτιστο, id est, bene precantis. Horat. epist. ad Celsum lib. 1 *Celso gaudere & bene rem gerere Albinouano.* AT EGO HOC SI EFF. PL. &c.] id est, at si ego hoc efficiam planè, vt meus hospes Pleusides habeat hodie Philocomasium, atque hinc Athenas hodie abeat: si denique hunc dolum fabricamur quid tibi, meo Acroteleutium mittam muneris? quo te munere remunerabor? Secutus autem sum nostros libros veteres, qui in eo cum vulgaris congruunt, quòd habent *at ego hoc*. non, vt edidit Camerarius *at egone si hoc si efficiam*, &c. in ceteris, nostri codices cum Camerarij editione consentiunt. Quod si quis particulam *ne*, retinendam contendat: malim hoc ordine legi. *at ne ego, hoc si efficiam*, &c. seu & in libris manuscriptis hæc particula scribitur, etiam cùm vim habet affirmandi. *at ne ego* &c. Quod autem quidam volunt hic aliam scribi personam falluntur. HVNC SI DOLVM DOLAMVS] hunc si dolum fabricamur dolū dolamus. παρήχησις, seu παρονομασία QVID TIBI EGO MITTAM MVNERIS?] fuerat initio per enūciationē dicturus, præclarum & luculentū munus tibi mittam. sed tanquam dubitās per interrogationem subiecit, quid ego tibi mittam muneris? DATNE ABS SE MVLIER OPERAM?] addítne mulier, nempe Philocomasium, ad hanc rem pro sua parte operam? adiuuátne hoc negotium, quod gerimus Philocomasium opera sua.

LEPI-

LEPIDAE SVNT, ET COMES SVNT] mutat numerũ. de vna enim muliere quæsierat Acroteleutium, respondet Periplectomenes de duabus; hoc modo, lepidæ sunt, & comes sunt, proinde ac si dicat, noli dubitare de mulieribus, quin sint ambæ huic rei, quam suscepimus, operam daturę, seu additurę, sunt enim lepidę, & comes, honestę, sunt enim salsę, facetæ, commodæ, atque vrbanæ. Quod autem Camerarius edidit *lepidus sum & comis sum*. nihil tam ἀπροσδιόνυσον, nihil tam absurdum fingi potest. quid enim alienius, atque absurdius, quam ei, qui roget de aliqua muliere, sitne ea ad operã dandam parata, aut instructa, respondere de se ipso, lepidus, & comes sum? Omnino nemo est, qui non videat hanc lectionem, responsionem esse ineptissimam. CONFIDO CONFVTVRVM] si ita est, vt dicis, Acroteleutium, confido nos hoc negotium ex animi sententia confecturas. confuturum, id est futurum. Sic apud Terentium. confore in Andria, *restat Chremes qui mihi exorandus est: & spero confore*. Sic, *conferri*, apud Lucretium, & Virgilium. VBI FACTA ERIT COLLATIO NOSTRARVM MALITIARVM] collatio συμβολή, collectio, collecta, videtur esse translatio tracta à symbolis, id est, collectis seu conuiuiis quæ constant ex partibus collatis. Horat. epist. ad Pisonẽ, *vndique collatis membris*. HAEC VTI MEDITEMVR COGITATE] Sic legendum *meditemur cogitatè*. coniunctim, & vt *cogitatè* sit aduerbium. TITVBETVR] Horat epist. ad Vinnium Asel. libro 1. *vade vale, caue ne titubes, &c.*

ACTVS QVARTVS.

PYRGOPOLINICES, PALAESTRIO.

Voluptas est quod agas, si id procedit lepidè ex sententia.
Nam ego hodie ad Seleucum regem misi parasitum meum,
Vt latrones quos conduxi, hinc ad Seleucum duceret,
Qui eius regnum tutarentur, mihi dum fieret otium.

Pa. *Quin tu tuam rem cura potius, quàm Seleuci: qua tibi*
Conditio noua, & luculenta fertur per me interpretem.

Py. *Immò omneis res posteriores pono, atque operam do tibi.*
Loquere, aureis meas pro ecto dedo in ditionem tuam.

Pa. *Circumspicito dum ne quis nostro hîc auceps sermoni siet.*
Nam hoc negotij clandestinò vt agerem mandatum'st mihi.

Py. *Nemo adest.* Pa. *hunc arrabonem amoris primùm à me accipe.*

Py. *Quid? hic vnde est?* Pa. *à luculenta atque festiua fœmina,*
Quæ te amat, tuámque expetissit pulcram pulchritudinem,
Eius nunc mihi annulum, ad te ancilla porrò deferrem dedit.

Py. *Quid ea ingenua, an festuca facta? serua an libera'st?*

Pa. *Vah, egóne vt ad te ab libertina esse auderem internuntius,*
Qui ingenuis satis respondere nequeas cupidis tuis?

Py. *Nupta ea est, an vidua?* Pa. *& nupta & vidua.* Py. *quo pacto potis*
Vidua & nupta esse eadem? Pa. *quia adolescens nupta est cum sene.*

Py. *Euge.* Pa. *lepida & liberali forma est.* Py. *caue mendacium.*

Pa. *At tuam formam illa vna digna'st.* Py. *hercle pulchram prædicas.*
Sed quis ea est? Pa. *senis huius vxor Periplectomeni.* Py. *in proximo*

Pa. *Ea demoritur te, atque ab illo incipit abire, odit senem.*
Nunc te orare atque obsecrare iussit, vt tui copiam
Sibi, potestatémque facias. Py. *cupio hercle equidem si illa vult.*

Pa. *Quæ cupit.* Py. *quid illa faciemus concubina, quæ domi est?*

Pa. *Quin tu illam iube abs te abire, quo lubet: sicut soror*
Eius gemina venit Ephesum, & mater, arcessúntque eam.

Py. *Ain'tu? aduenit Ephesum mater eius?* Pa. *aiunt qui sciunt.*

Py. *Hercle occasionem lepidam, vt mulierem extrudam foras.*

Pa. *Immò vin'tu lepidè facere?* Py. *loquere, & consilium cedò.*

Pa. *Vin'tu illam actutum amouere à te, vt abeat per gratiam?*

Py. *Cupio.* Pa. *tum te hoc facere oportet. tibi diuitiarum affatim est.*

Iube sis, aurum, atque ornamenta, quæ illi instruxti mulieri,
Dono habere sibi, auferréque abs te, quò lubeat, sibi.

Py. *Places vt dicis sed, ne istam amittam, & hæc mutet fidem,*
Vide modò. Pa. *vah delicatu's, quæ te tanquam oculos amet.*

Py. *Venum me amat.* Pa *st, tace. aperiuntur fores, concede huc clanculum.*
Hæc celox illius est, quæ hinc egreditur internuncia.

Py. *Quæ hæc celox.* PA. *ancillula illius est, quæ hic egreditur foras.*
Quæ annulum isthunc attulit, quem tibi dedi. PY. *edepol hæc quidem*
Bellula est. PA *pithecium hæc est præ illa, & spinturnicium,*
Viden' tu illam oculis venaturam facere, atque aucupium auribus?

VOLVPTAS EST, QVOD AGAS, SI ID, &c.] ordo est, voluptas est, id est, iucundum est, si id quod agas lepidè ex sententia procedit. VT LATRONES, QVOS CONDVXI] latrones, conducti milites, qui à latere sunt appellati, quasi laterones vt suprà diximus, vel à verbo λατρεύειν. MIHI DVM FIERET OTIVM] interea dum mihi otium pararetur. QVAE TIBI CONDITIO NOVA, &c. tuam rem cura, quæ conditio tibi noua ac lucul. &c. LVCVLENTA] ampla, magnifica. IMMO OMNEIS RES POSTERIORES] immo omneis res meis rebus posthabeo, & postpono. DEDO IN DITIONEM TVAM] dedo tuæ potestati. dedimus nos potentiori, & victori, & superiori, aut certè quem superiorem ac potentiorem esse confitemur. CIRCVMSPICITO DVM] *dum* particula est hoc loco inseparabilis. NE QVIS NOSTRO HIS AVCEPS SERMO.] ne quis nostrum sermonem aucupetur. sic infrà in Sticho, *Nunquis hic est alienus nostro dicto auceps auribus?* & suprà hac eadem fabula, *Nam opus est nunc tuto loco. Vnde inimicus ne quis nostris spolia capiat consiliis.* & eadē scena, paucis pòst versibus, *Sed speculabor, nequis aut hinc à læua, aut dextera, Nostro cōsilio venator assit, cum auritis plagis.* HVNC ARRABONEM] &c.] hoc pignus, hanc arram. A LVCVLENTA] à formosa, &c. PVLCHRAM PVLCHRITVDINEM] eiusdem generis sunt illa, amœnitate amœna, in Captiu. nitoribus nitidis, in Casina. pretio pretioso, in Epid. &c. quæ colliguntur in indice ad nomen adiectiuum eiusdē originis & significationis, atque substantiuum, cui adiectum est. QVID? EA INGENVA, AN FESTVCA FACTA? quid? ea ingenuane est, an liberta, seu libertina? hoc est, eane est parentibus liberis nata, an à prætore libera facta? festuca, virga prætoria, qua seruos libertate donabat. Plutarchus libro περὶ θεῶν βραδ. τιμωρ. κάρφος appellat. quod notarat Simeo Bosius. Persius sat 5. *hic quem quærimus, hic est, Non in festuca, lictor quam iactat ineptus.* vocatur & vindicta à Latinis. SERVA AN LIBERA'ST? estne serua an libera? VAH EGONE VT AD TE AB LIBERTINA ESSE AVD INTERN. QVI INO. &c.] vah itane essem demens, vt ab libertina fœminā aud rem internuntius ad te venire, quem tam multæ ingenuæ amāt, & vltro expetant, vt eis præ multitudine satis respondere non possis? CAVE MENDACIVM] caue mentiaris, *caue mendacium*, dictum, vt caue malum. AT TVAM FORMAM ILLA VNA DIGNA'ST] illa vna digna est, cuius forma cum tua comparetur. *ad* hic comparationem significat. sic ferè apud Terentium in Eunuch. *at nihil ad nostram hanc.* SED QVIS EST?] sed quæ ea est? PERIPLECTOMENI] Periplectomenis. DEMORITVR TE] deperit te, amat perditè. sic infrà eadem fab. *non me dico Sed heram meam. quæ te demoritur.* VT TVI COPIAM SIBI POTESTATEMQ. &c.] vt secum sem habeas. vel vt se vxorem ducas. QVAE CVPIT] proinde quasi dicat, nō est dubium, quin illa velit, cùm cupiat, vel quippe quæ cupit. plus est enim cupere quàm velle. QVID ILLA FACIEMVS CONCVB.] quid faciemus Philocomasio? VT MVLIEREM EXTRVDAM FORAS] sic legendum, non vt vulgò, *excludā foras* extruditur enim foras, qui intus est: excluditur, qui vult quidem introire, sed prohibetur introitu. Atqui Philocomasium erat apud militem & in domo militis. non igitur conuenienter, neque aptè dici potest, miles eam excludere foras, aut foris: sed extrudere foras, sic infrà ead fabula. *Quin si voluntate nolet, extrudam foras:* ET CONSILIVM CEDO] & consilium dic, seu potius da. PER GRATIAM?] cum bona gratia? sic infrà ead. fab. *Quod volui, vt volo, impetraui per amicitiam & gratiam.* TVM HOC FACERE OPOR.] præterea te hoc facere oportet. AFFATIM] plus satis, larga copia. IVBE SIS] iube si vis, &c INSTRVXTI] instruxisti, parasti, sic infrà ead. fabula. *quæ illi instruxti, sumat, habeat, auferat.* hinc instrumētum domesticum, instrumentum regni, instrumentum imperij, istrumentum tribunatus, &c. AVFERRE ABS TE, QVO LVB. SIBI] ordo est, auferre abs te sibi quo lubeat. SED NE ISTAM AMITAM ET HAEC MVTET FID. &c.] sed vide modò, ne istam Philocomasium amittam, & hæc Periplectomenis vxor quam tu mihi concilias, mutet fidem. Non facit Plautus homines prorsus stolidos & planè lapides vt neque Terent. Esset autem miles planè lapis & stipes, si continuò sine vlla suspicione & sine vlla dubitatione spē incertā pro re certa sumeret. VAH DELICATV'S QVAE TE TANQVAM OC. AM.] vah, delicatus homo es, qui dubites de huius vicinæ fide, cùm te tanquam oculos suos amet. prouerbij locum obtinet, oculis carior & carus tanquam oculi. Catull. ad Quinctium. *Quinti si tibi vis oculos debere Catullum, Aut aliud si quid carius est oculis.* Idem ad quendam de Lesbia, *Credis me potuisse meæ maledicere vitæ Ambobus mihi quæ carior est oculis?* Plau. sup in Curc. in prīnc *ocellum oculissimum.* ST, TACE] st, silentij nota. sup in Curc *st, tace, tace,* millies vsurpatum est ab eodem. consule indicem. HAEC CELOX ILLIVS EST, &c.] hæc, quæ egreditur internuntia, celox illius est, hoc est ministra illius est. celox, nauigium breue & celere, quod maioribus & tardioribus subseruit. hic per translationem sermonis, ancillam Acroteleutij, celocē Palæstrio appellat. PITHECIVM HAEC EST PRAE ILLA, ET SPINTVR.] hæc, quæ egeditur, simiola, & paruula spinturnix est præ illa, quam tibi concilio. Pitheciū, πιθήκιον. simiola πίθηκος simius seu simia. Ennius, *simia quàm similis turpissima bestia nobis?* spinturnix autē, seu spinthyrnix, auis est turpis figuræ, inquit Fest. quæ σπινθαρὶς Græcè dicitur, auis inauspicata. Pli. l. 10. OCVLIS VENATVRAM FACERE] venari oculis

collolitas ac

collustrare omnia oculis loca, ... dicunt Græci. ATQUE AUCUPIUM AURIBUS?] & facere aucupium auribus? hoc est, & sermones, ac voces omneis auribus aucupari?

MILPHIDIPPA, PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO.

IAmne est ante ædeis circus, vbi sunt ludi faciendi mihi?
Dissimulabo, hos quasi non videam, neque esse hic etiam dum sciam.
Py. Tace: subauscultemus, ecquid de me fiat mentio.
Mi. Num, quisnam hinc propè adest, qui aliena potius curet, quàm sua?
Qui occupet me, quid agam, qui de vesperi viuat suo?
Eos nunc homines metuo mihi ne obsint, né've obstent vspiam,
Domo si ibit, ac dum huc transibit, quæ huius cupiens corporis est,
Quæ amat hunc hominem nimium lepidum & nimia pulcritudine
Militem Pyrgopolinicem. Py. satin' hæc quoque me deperit.
Meam laudat speciem. edepol huius sermones haud cinerem quæritant.
Pa. Quo argumento? Py. quia enim loquitur lautè, & minimè sordidè,
Tum autem ipsa est nimium lepida, nimiúmque nitida fœmina.
Herclè verò iam allubescit primulum Palæstrio.
Pa. Prius nequam iam oculis tuis? Py. id ideo quòd credo tibi,
Cum hæc locutu's. illa autem absens adigit me vt amem herele hanc quidem.
Pa. Nihil tu amassis. mihi hæc desponsata'st. tibi si illa nupserit,
Ego continuo hanc vxorem ducam. Py. quid ergo hanc dubitas colloqui?
Pa. Sequere hàc me ergo. Py. pedisequus tibi sum. Mi. vtinam enim caussa
Foras sum egressa, conueniendi mihi potestas eueniat.
Pa. Erit, & tibi exoptatum obtinges bonum habe animum. ne formida,
Homo quidam est, qui scit, quod quæris, vbi sit. Mi. quem egò hic audio?
Pa. Socium tuorum consiliorum, & participem, consiliarium.
Mi. Tum pol ego id quod celo, haud celo. Pa. immo ita, etiamsi non celas.
Mi. Quo argumento? Pa. infidos celas, ego sum tibi firma fide.
Mi. Cedò signum, si harunc baccharum es Pa. amat mulier quædam.
Mi. Pol istuc quidem multæ. Pa. at non multæ de digito donum mittunt.
Mi. Enim cognoui nunc fecisti modò mihi ex procliuo palàm rem.
Sed hic numquis adest? Pa. vel adest, vel non. Mi. cedò te mihi solæ solum.
Pa. Breuin' an longinquo sermone? Mi. tribus verbis. Pa. iam ad te redeo.
Py. Quid? ego hic adstabo tantisper cum hac forma, & factis sic frustra?
Pa. Patere atque asta tibi hanc ego do operam. Py. properando excrucior.
Pa. Pedetentim, tute hæc scis, tractari ita solere hasce huiusmodi merces.
Py. Age age, vt tibi maximè concinnum est. Pa. nullum est hoc stolidius saxum.
Redeo ad te. quid me voluisti? Mi. quo pacto hoc dudum accepi,
Istuc fero ad te consilium. Pa. quasi hunc depereat. Mi. teneo istuc.
Pa. Collaudato formam & faciem, & virtutes commemorato.
Mi. Ad eam rem habeo omnem aciem tibi vt dudum demonstraui.
Pa. Tu cætera cura & contempla, & de meis venator verbis.
Py. Aliquam mihi partem hodie operæ des, denique iam tandem ades illico.
Pa. Assum: impera, si quid vis. Py. quid hæc narrat tibi. Pa. lamentari
Ait illam miseram, cruciari, & lacrumantem se afflictare,
Quia tis egeat, quia te careat. ob eam rem huc ad te missa'st.

Py. Iube adire. Pa. at scin' quid tu facias, facito fastidij plenum,
Quasi non lubeat. me inclamato, quia sic te volgo vulgem.
Py. Memini, & praeceptis parebo. Pa. voco ergo hanc, quae te quaerit?
Py. Adeat, si quid vult. Pa. si quid vis, adi mulier. Mi. Pulcer, salue.
Py. Meum cognomentum commemorauit? Dij tibi dent quae optes.
Mi. Tecum aetatem exigere vt liceat. Py. nimium optas. Mi non me dico,
Sed heram meam, quae te demoritur. Py multae aliae idem istuc cupiunt
Quibus non est copia. Mi. ecastor haud mirum, si te habeas carum,
Hominem tam pulcrum, & praeclara virtute, & forma & factis.
Ecquis dignior fuit, homo qui esset? Pa. non hercle humanum est ergo.
Nam voltorio plus humani, credo, est. Py magnum me faciam
Nunc, quoniam illhaec me collaudat. Pa. viden' ignauum, vt sese inferat?
Quin tu huic respondes? haec illaec est, ab illa, quam dudum.
Py. Quinam ab illarum? nam ita me occursant multae: meminisse haud possum.
Mi. At illa, quae digitos despoliat suos, & tuos digitos decorat.
Nam nunc annulum ab tui cupiente huc detuli huic, qui porrò.
Py. Quid nunc tibi vis mulier? memora. Mi. vt quae te cupit eamne spernas,
Quae per tuam nunc vitam viuit, sit, nécne sit, spes in te vno est.
Py. Quid nunc vult? Mi. te compellere, & complecti, & contrectare.
Nam nisi tu illi fers suppetias, iam illa animum despondebit.
Age mi Achilles, fiat quod te oro, serua illam pulcram pulcrè.
Exprome benignum ex tete ingenium, vrbicape occisor regum.
Py. Heu hercle odiosas res, quoties hoc tibi, verbero, ego interdixi,
Meamne sic volgo polliciteris operam? Pa. audin' tu mulier?
Dixi hoc tibi dudum, & nunc dico, nisi huic verri affertur merces,
Non hic suo seminio quanquam porculam impertiturus est.
Mi. Dabitur quantum ipsus pretij poscet. Pa. talentum Philippum huic opus auri est:
Minus à nemine accipiet. Mi. heu ecastor nimis vile est tandem.
Py. Non mihi auaritia vnquam innata est, satis diuitiarum
Plus mihi auri mille est modiorum Philippi. Pa. praeter thesaurum,
Tum argenti monteis, non massas habet. Aetna non aeque alta est.
Mi. Heu, ecastor, hominem periurum Pa. vt ludo? Mi. quid ego? vt sublecto os? Pa scite.
Mi. Sed amabo, mitte me actutum. Pa. quin tu huic respondes aliquid.
Aut facturum, aut non facturum: quid illam miseram & amicam cruceias,
Quae nunquam male tibi dixerit? Py. at iube eam ipsam exire huc ad nos.
Dic me omnia, quae vult, facturum. Mi. facis nunc vt facere aequum,
Quom quae vult, eadem tu vis. Pa. non hic insulsum habet ingenium.
Mi. Quúmque me oratricem haud spreuisti, siuistique exorare ex te.
Quid est? vt ludo? Pa. nequeo hercle quidem risu me admoderarier.
Ob eam causam huc abs te auorti. Py. non edepol tu scis mulier.
Quantum ego honorem nunc illi habeo. Mi. scio, & istuc illi dicam.
Pa. Contra auro alij hanc vendere potuit operam. Mi. istuc pol tibi credo.
Pa. Meri bellatores gignuntur, quas hic praegnantes fecit.
Et pueri annos octingentos viuunt. Mi. vae tibi nugator.
Py. Quin mille annorum perpetuò viuunt, ab saeculo ad saeclum.
Pa. Eo minus dixi, ne haec censeret me aduorsum se mentiri.

Pers.

Mi. *Perij,quot hic annos viuet,cuius filij tam diu viuunt?*
Py. *Post triduo natus sum,mulier,quàm Iupiter ex Ope natus est.*
Pa. *Si hic pridie natus foret,quàm ille est,hic haberet regnum in cælo.*
Mi. *Iam iam sat amabo est finite abeam,si possum viua à vobis.*
Pa. *Quin ergo abis,quando responsum est?* Mi. *ibo.illam huc adducam,*
Quam propter opera est mihi. nunquid vis? Py. *ne magis sim pulcer, quàm sum,*
Ita me mea forma sollicitum habet. Pa. *quid hìc nunc stas? quin abis?* Mi. *abeo.*
Pa. *Atque adeò audin' tu? dicito doctè vt cordatè.* Me, *cura aliud.*
Pa. *Philocomasio dic,si est hîc,domum vt transeat,hunc hic esse.*
Mi. *Hic cum mea est hera,clam nostrum hunc sermonem sublegerunt.*
Pa. *Lepidè factum est,iam ex sermone hoc gubernabunt doctius porrò.*
Remorare. Mi. *abeo,neque te moror.neque te tango,neque te teneo.*
Py. *Iube maturare illam exire huc,iam isti rei prauortemur.*

IAMNE EST ANTE AEDEIS,&c.] hæc loquitur Milphidippa sola,vt spectatores tantum audiant. CIRCVS] alludit ad ludos circenseis: & circum quærit hæc ancilla, in quo quasi magnificos ludos sit factura,& militem ludificatura. VBI SVNT LVDIFACIENDI MIHI?]sic legendum *non*. *vbi sunt ludificandi mihi?neque vbi ludificandus est mihi?*quod vidit Camerarius, quamuis ediderit, *vbi sunt ludificandi mihi?* HOS QVASI NON VIDEAM] quasi non videam militem, & Palæstrionem? ECQVID DE ME FIAT MENTIO] nunquid de me fiat mentio. NVNQVISQVAM HINC PROPE ADEST. QVI ALIENA, &c.] describit curiosum, qui aliena negotia curat, sua negligit. QVI AVCVPET ME,QVID AGAM,&c] qui obseruet,& exquirat,quid agam, &c *aucupet*, antiquum pro, *aucupetur*. Est autem translatio ab aucupibus, ad eos qui oculis, & auribus excipere conantur, quid ab aliquo geratur, & dicatur. QVI DE VESP. VIVAT SVO?]qui de suo cenet?qui domi suæ, & sumtu suo cenet? qui habet domi,vnde cenet?per vesperum, cenā significat, quia scilicet Romani vesperi cenabant. sic in Ruden. *Estu de illarum cena' vna: vesperi es.* Quod autem ad huius loci sententiam attinet, credibilius est eos,qui de suo viuunt,& qui habent domi,quod edant, & cenent,neque foris quærere coguntur,curiosos esse, & aliena curare, quàm qui domi esuriunt.quanquam apud Horat.sat.3.lib. 2.*Damasippus ille aliena negotia curat Excussus proprijs.* DOMO SI EXIT AC DVM HVC TRANS.] domo si exibit hera mea atque interea dum huc transiuit quæ corporis huius cupida est. AEDEPOL HVIVS SERMONIS HAVD CIN.QVAE,&c.] ædepol huius ancillæ sermones, non quærunt hominem aridum,& capularem,aut Acheronticum, sed virum aliquem viuidum,ac vegetum,& ætate integra, vel sic,ædepol huius ancillæ verba abiectum, sordidum & obsoletum, aliquid non quærunt, sed aliquid lautum,luculentum & magnificum. QVO ARGVMENTO?]sic sæpè Plautus,cum aliquid obscurius dictum declarare vult spectatori,vt in Asina, *Nudus vinctus centum pondo es, quando pendes per pedes,* LIB. *quo argumento istuc?* & infra ead tab.non longè. MILPH.*quo argumento?* PAT.*infidos celas.* TVM AVTEM IPSA EST,&c.]ipsa Milphidippa,ipsa ancilla. ALLVBESCIT]placere incipit. PRIVSNE,QVAM ILL. OCVLIS TVIS]subintell.*videris*?priusne hæc ancilla tibi allubescit, quàm dominam longè ancilla venustiorem, ac formosiorem oculis tuis adspexeris? ID IDEO,QVOD CREDO TIBI] ideo mihi hæc ancilla allubescit,quod tibi credo,eius herum mulierem lepidissimam, & venustissimam. CVM HAEC LOCVTVS,cùm hæc locutus es de Acroteleutio,eam esse luculentam, & festiuam fœminam. NIHIL TV AMASSIS] nullo pacto amaueris hanc ancillam. QVID ERGO HANC DVBITAS COLLOQVI?]quid ergo cum hac dubitas loqui? sic & alibi verbum *colloqui*, cum accusandi casu iungere solet, vt in Amph.*te volo,vxor,colloqui.* In Asina *At scelesta viden',vt ne id quidem me dignum esse existimet, quem adeat,quem colloquatur*, &c.Sic autem vt edidi,habent nostri libri veteres. Camerarius verò sic,*quid ergo hac dubitas colloqui*, ne hoc quidem malè. nam *hac colloqui*, valet, cum hac loqui. VTINAM,CVIVS CAVSA FORIS SVM EGR.] hæc loquitur secum ancilla,vt audiant spectatores tantùm: vtinam,inquit, eius conueniendi mihi potestas eueniat, cuius causa domo foras egressa sum. ERIT ET TIBI EXOPTATVM OBTINGET] hæc quoque loquitur Palæstrio, vt spectatores soli exaudiant, quamuis ad ancillam dirigantur.audit enim illa vocem tantùm, non verba exaudit. Erit, inquit Palæstrio conueniendi tibi militis potestas, & quod exoptasti,tibi obtinget. TVM POL EGO ID, QVOD CELO H.C.] tum verò si consiliorum meorum socius es,& particeps,& consiliarius,non celo id,quod celo,hoc est,frustrà celo hæc occulta, & arcana consilia,si tu eorum es particeps,& si nihilominus eunt,& emanant in vulgus. IMMO ITA ETIAM SI NON CELAS]id est,immò celas,etiam si non celas. quæ verba mox ab ipso Plauto explicabuntur. QVO ARGVMENTO?] quo argumento istuc dicis?& qui fieri potest,vt celem etiam si nō celem? nam hæc inter se pugnant. INFIDOS CELAS, EGO SVM T.F.F.] sic dixi,inquit:celas,etiam si non celas,& verum dixi.nam etiam si non celas fidos,eósque qui tibi sūt firma fide,id est,etiam si arcana aperis hominibus fidis,qualis ego sum tibi,celas infidos,cū aperis cōsilia tua hominibus fidis, nihil ominus ea tegis infidis.Itaque nō sunt hæc inter se pugnātia,celas etiā si non celas. nam *celas*,ad infidos refertur; & pertinet:*non celas* ad fidos hoc modo:celas infidos,etiam si non celas fidos. Et nihil obstat,quo minus celes infidos,etiam si nō celes fidos. nā non celans arcana fidos,proinde facis ac si ea reticeres, ac tegeres omnibus.quod enim fidis hominibus cōmittitur, &

creditur, saluum est, & saluum indidem repeti potest, vt alibi dicit: & simile est, ac si non esset retectum aut creditum. quare celas etiam si non celas. EGO SVM TIBI FIRMA FIDES] ego sum tibi fidus. ita me non celans tutis deponis auribus, vt ait Flaccus: neque periculum est, ne quid hinc emanet. CEDO SIGNVM, SI HARVNC BACCHARVM ES] da signum, ex quo intelligam, te esse nostrorum consiliorum participem, & socium. Da signum, ex quo cognoscam te participem esse horum sacrorum, vel te esse his sacris initiatum, vel te esse è numero, & cœtu & grege nostro hoc est, te esse horum mysteriorum participē, & socium. allegoria est à sacris Bacchi, quæ erant reconditissima, & occultiss. Ita solis eius sacerdotibus erant cognita, & soli iis sacris initiati ad ea recipiebantur. AMAT MVLIER QVAEDAM QVEND.] Nunc incipit signum proferre Palæstrio, quod ancilla postulauit. AT NON MVLTAE DE DIGITO DONVM MITT.] multæ quidem mulieres amant, sed non multæ annullum de digito detractum mittūt. infrà eadem scena, *Ab illa, quæ digitos illa spoliat suos, & tuos digitos decorat.* Hic locus illius me loci, quem in libris omnibus deprauatū, nuper in Oratione pro Roscio Amerino, non longè ab extremo, emendaui, commonefacit. Sic autem vulgò legitur, *si vestitum, quipse tectus erat, annulumque dedit: si is suum tibi tradidit.* Ego sic emendaui, *si vestitum, quo ipse tectus erat, annulumque de digito suo tradidit,* &c. Idem lib. 4. Accusationum, *Quàm multis istum putatis hominibus honestis de digitis annulos aureos abstulisse?* Idem paucis post versibus, *Ita iteris istius patri familias L. Titio cuidam ciui Rom. annulus de digito detractus est.* ENIM COGNOVI NVNC] enim, præpositum: quod quamuis non inusitatum sit, est tamen notandum. suprà in Aulularia, *Enim mihi quidem æquum est purpuram, atque aurum dari.* Plura exempla collecta reperientur in indice. FECISTI MODO MIHI EX PROCLIVO PALAM REM] rem mihi modò faciliè palam fecisti, scilicet, te esse horum mysteriorum, ac sacrorum participem, ac socium. ex procliuo, ex facili, facilè. procliuus, a, um & hic, & hæc procliuis, hoc e dicebant veteres: vt hilaris, e. inermus, a, um. & inermis, e. & alia item sexcenta. SED NVNC NVNQVIS ADEST] sed nunquis hic adest, qui nos auscultet? CEDO TE MIHI SOLAE SOLVM] præbe te mihi solum *sola*, datiuus antiquus, BREVIN', AN LONGINQVO SERMONE?] breuíne an longo sermone? IAM AD TE REDEO] accedens ad Milphidippam propius Palæstrio, dicit militi se mox ad eum rediturum QVID? EGO HIC ADSTABO, &c.] Quid? inquit miles, egone hîc interea dum ista ancilla loqueris, cum hac forma, & his factis, sic frustra adstabo? vide, vt glorioso militi oratio conueniens afficta est sic autem accipiendū *διαννῶς*, vt sæpe alias. CVM HAC FORMA, ET FACTIS] ego tali forma præditus, & talibus factis, et rebus gestis clarus. PROPERANDO EXCRVCIOR] dū propero excrucio. in properando excrucior. PEDETENTIM] pedetentim progrediendum est, pedetentim, & depressim, inquit Nonius, dictū est, cautè, quasi lenta, & tarda itione. Mar. Tullius libro 1. de Offic. *sin minus sensim erit pedetentimque facienda.* Quadrigarius Annal. *Exercitu instructo pedetentim milites ducere cœpit.* TRACTARI ISTA SOLENT]. pedetentim. HASCE HVIVSMODI MERCES] mulieres. AGE, AGE, VT TIBI MAX. CONCINN. EST] age, age, vt tibi maximè commodum est. NVLLVM EST HOC STOLID. SAXVM] nullum est saxum hoc militi stolidius. hic miles; stolidus est, tanquam lapis, aut saxum. hæc ad spectatores profunduntur: à militis auribus auertuntur. REDEO AD TE] redeo ad te miles, id est, mox ad te redibo. QVID ME VOLVISTI?] hæc nunc ad ancillam Palæstrio, à milite degressus. QVASI HVNC DEPEREAT] quasi hera tua militem perditè amet. AD EAM REM HABEO OMNEM ACIEM] ad eam rem, hoc est ad ludificandum ac fallendum militem, habeo omnia parata, atque instructa: vel sic, ad eam omneis fallacias, ac machinas habeo paratas: tralatio à re militari. ET CONTEMPLA] & contemplare, suprà in Asinaria, *meum caput contemples.* consule Nonium. ET DE MEIS VENATOR VERBIS] & ex meis verbis exquirito & coniicito, tralatio à venatoribus. ALIQVAM MIHI PARTEM OP. D.] miles moræ impatiens Palæstrionem ab ancilla reuocat, & iubet eum sibi quoque aliam partem operæ dare. ADES] ades imperatiui modi, præsentis temporis, à verbo adsum. SE AFFLICTARE] se ad terram grauiter abiicere. QVIA TIS EGEAT] quia tui indigeat, &c. mis, tis, genitiui casus antiqui, pro mei, tui. OB EAM REM H. AD TE MISSA EST] ancilla. IVBE ADIRE] iube ad me hanc ancillam venire. FACITO FASTIDII PLENVM] facito te fastidiosum. fingito te mulierum te vltro expetentium fastidio affici, sic suprà Asinaria, *Extemplo facio facetū me, & magnificum virum.* In epid. *Ego illic me autem sic assimulabam: quasi Stolidum, cùm bardum me faciebam.* & infrà eadem scena, *magnum me faciam Nunc quoniam illhac me collaudat* ME INCLAM. QVIA SIC TE V. V.] me increpato, & accusato, quia sic te mulierum turbæ peruulgem, cùm sis paucarum, & lectarum mulierum. vir. ET PRAECEPTIS PAREBO] & tibi vtilia præcipienti, ac præmonstranti, parebo. ADEAT SIQVID VOLT] veniat ad me, si quid vult. PVLCHER, SAL.] Pulcer, seu pulcher, cognomentum Clodiorū. DII TIBI QVAE OPTES] sermo bene precantis. TECVM AETATEM EXIG. VT L.] opto vt heræ meæ tecum, &c. Virgil. libro 1. Aeneid. *Omnes vt tecum meritis pro talibus annos Exigat.* Idem libro 10 *positis inglorius armis Exigat hic æuum.* SI TE HABEAS CARVM] si te omnibus vulgare nolis, sed paucis, & lectis mulieribus pateas tantùm. ET PRAECL. VERT. ET FORMA, ET F.] suprà eadem scena. *Quid? ego hic adstabo tantisper cum hac forma & factis sic frustra?* ECQVIS DIGNIOR FVIT, HOMO QVI ESSET?] num quis fuit vnquam humana forma dignior, quam tu? proinde, ac si dicat, multi homines sunt, qui debebant nasci pecudes, & bestiæ, non homines: ita sunt inhumani. Tu verò omnium hominum dignissimus es, qui homo nascereris, propter humanitatem tuā scilicet, seu propter mores tuos humanissimos. Adulatio impudens, & modum superans. NON HERCL. HVMANVM EST ERGO. NAM VOLT. &c.] miræ ancillę orationē adulationis putidæ plenam in contrariam sententiam retorquet Palæstrio, vocem summittens, aut certè à milite auertens, vt spectatores tantum audiant. Sententia autē hæc est. Ergo si hic omnium hominum dignissimus est, qui homo nasceretur: nulla vsquam est humanitas: & sublata est è natura rerū omnis humanitas. quid ita? quia vulturio plus humani, sed humanitatis est, quàm huic militi. MAGNVM ME FACIAM NVNC, &c.] hic miles laudatione ancillæ elatus atque inflatus, incessum sibi nouum fingit gestumque solito magnificentiorem assumit: & ea quæ nunc loquitur, secum loquitur, vt spectatores tantùm audiant. VIDEN' TIGNAVVM, VT, &c. hæc

hæc loquitur ad spectatores versus, & à milite auersus Palæstrio, vidésne hominem nequam, vt magnificè & superbè incedat? AB ILLA, QVAM DVD.] ab illa muliere lepidissima missa, quàm dudum tibi dixi. QVANAM AB ILL?] à quanam mulierum missa est? sic miles quasi à multis mulieribus expetatur, non ab vna, aut altera. NAM ITA ME OCCVRS M.] mihi occursant. AB ILLA, QVAE DIGITOS DESPOLIAT S. &c.] ab illa, quæ de digito suo detractum annulum per me, & per Palæstrionem interpretem ad te misit. AB TVI CVPIENTE] à mea hera tui cupida. supra eadem scena, *quæ huius cupiens corporis est*. HVIC] Palæstrioni. QVI PORRO] qui porrò cum tibi redderet. MEMORA] dic SIT, NECNE SIT SPES IN TE VNO EST] sitne hera mea, an non sit, spes in te solo est; vel sic, salua sit hera mea, an nulla sit, in te vno situm est. IAM ILLA ANIMVM DESPONDEBIT] iam illa sibi mortem consciscet, & animam proijciet. supra in prologo Menæchm. *Pater eius autem postquam puerum perdidit, animum despondit*. PVLCRAM PVLCRE] aliàs, pulcram, pulcer. EXPROME BENIGN. EX TETE INGEN.] proinde ac si dicat, non est necesse te benignum ingenium aliundè & foris quærere, domi habes. ex tome ex tete, quod habes apud te. VRBICAPE] πολιπόρθε, vrbium expugnator. HEV HERCLE ODIOSAS RES] hic pârens Palæstrionis præceptis miles, fastidij plenum se facit. odiosas res subintell audio, vel, peti à me video, vel aliquid tale, vel, o. HVIC VERRI] huic porco non castrato, cui opponitur maialis. NON HIC SVO SEMINIO QVANQVAM PORCVLAM IMPERTITVRVS] nisi huic verri admissario merces adferetur, non vllam porculam suo semine donabit: vel non vllam porculam sui seminis participem facturus est. Pro fert hunc locum Priscianus libr. 5. quo loco docet, *seminium* dixisse veteres pro *semen* Vtitur autem crebro ea voce Lucretius. Sed videtur hîc legendum, *quanquam porculam*, quo modo edidi, non vt vulgò *quenquam porculum*. Nisi quis fortè dicat, porcum, & porculum, pro porca, & porcula, & contrà dixisse veteres. DABITVR QVANTVM IPSVS PRETII POSCET] dabitur quantum ipse mercedis poscet. pretium & mercedem pro vna, eadémque re posuit: cùm pretium in emtione, & venditione: merces, in conductione, & locatione propriè locum habeat. TALENTVM PHILIPPVM HVIC OPVS EST] talentum Philippeum huic opus est, talentum Philippéum auri autem hoc est, talentum auri Philippei, de quo auro alibi. HEV, AECASTOR, NIMIS VILE EST TANDEM] euge, æcastor nimis vile est hoc pretium, quo mihi complexum seu copiam corporis sui venditurus est. Vilis constabit heræ meæ militis complexus, si non plus talento auri Philippei ad eum afferet. PLVS MIHI AVRI MILLE EST MODIORVM PHILIPPEI] audi insolentiam, & iactationem militarem. Plus est mihi, inquit, quàm mille modiorum auri Philippei, *mille modiorum*, sic dictum, vt mille hominum, mille nummum, mille ouium, &c. de quibus alibi. Hic enim, *mille*, substantiuum est. PRAETER THESAVRVM. TVM ARGENTI MONTEIS, &c.] vide vt assentator augeat. TVM ARGENTI MONTEIS, &c.] Terent. Phorm. *modò non montes auri pollicens*. Sallust de bello Iugurth. *maria monteisque polliceri cœpit*. ÆTNA NON AEQVE ALTA EST] vt sunt montes auri, quos habet miles. hyperbole mira, atque insignis. HEV, AECASTOR, HOMINEM PERIVRVM] Palæstrionem. VT LVDO?] quo modo, seu quàm lepidè ludifico militem? hæc summissa voce loquitur Palæstrio, vt audiant tamen spectatores, & Milphidippa. QVID EGO? VT SVBLECTO OS?] idem dicit Milphidippa aliis verbis. quid ego? inquit, quàm scitè ei palpando os demulceo? quo modo ei os sublino? QVIN TV HVIC RESPONDES, &c.] hæc Palæstrio ad militem. QVAE NVNQVAM MALE TIBI DIXIT] nedum fecerit. EXTRA] domo. DIC ME OMNIA, QVAE VVLT, F.] suprà in Casina, *Omnia, quæ tu vis*. SIVISTIQVE EXOR EX TE] siuistique me abs te impetrare, vel sic, siuistique te exorari. ME ADMOD.] me abstinere, mihi temperare. al. *mi admoderarier*. id est, mihi moderari. ABS TE AVORTI] abs te me auerti ne miles me ridentem videret, & hoc pacto, se derideri intelligeret. CONTRA AVRO ALII HANC VEND. POT. OPER.] auro contrà posito hanc operam miles alij mulieri vendere potuit. MERI BELLATORES GIGNVNTVR, QVAS HIC PRAEG. F.] quanti quanti sunt, puri bellatores nascuntur ex iis fœminis, quas hic compresserit, & prægnanteis fecerit. VAE TIBI NVGATOR] hæc ad spectatores, à milite auersa, loquitur ancilla. MILLE AN. &c.] mille annorum, id est, mille annos, mille, hîc substantiuum quod eo maximè hoc loco iteraui, quia Nonius dormitans, libro de mutata declinatione, scribit hîc genitiuum positum esse pro datiuo, seu accusatiuo, & dictum esse, mille annorum, pro mille annis, seu potius mille annos. Sed errat ille. sic suprà *mille modiorum*. Sic Cicero dixit *mille nummûm*. Phil. ipp. 6. *& mille hominum*, in Miloniana. & Horat. Sat. 3 libr. 2. *Mille ouium*. Sed hac de re legendus A. Gell. libr. 1. cap. 16. AD SAECVLO AD SAECVLVM] à primo sæculo, ad vltimum sæculum. sæculum, spatium est annorum centum quo fit, vt hi pueri decem sæcula viuant. siquidem mille annos viuunt. QVOT HIC ANNOS VIVET, CVIVS FILII, &c.] credibile est, patrem longè diutius victurum. Nam ætas posterorum ætate maiorum deterior est. Horat. oda 6. libr. 3. *Damnosa quid non imminuit dies? Ætas parentum peior auis tulit Nos nequiores mox daturos progeniem vitiosiorem*. POST TRIDVO NATVS SVM QVAM IVPITER EX OPE, &c.] natus sum triduo postquàm Iupiter ex Ope, Saturni vxore, natus est. aliàs, *postridie natus sum*. &c. quo modo legi malim. SI HIC PRIDIE NATVS FORET QVAM ILLE, &c.] si miles vno die prius quàm Iupiter, regnum in cœlo obtineret. Vide, vt hîc, & hoc toto loco, ludatur miles qui tamen, vt stolidus est, nihil horum sentit. SINITE ABEAM, SI POSSVM, VIVA A VOBIS] proinde ac si dicat, vos me occiditis, seu enecatis vestris istis verborum vanitatibus, & nugis. Quare missam me facite, vt viua à vobis discedam. Sic Theocr. εἰδυλλ. ε. ἐν βουκολιασταῖς. Εἶα λέγ', εἴτι λέγεις, καὶ τὸν ξένον αὖθις ἄνω ζῶντ' ἄφες. ὦ Παιάν, ὡς στωμύλος ἔπλεο Κομάτα. id est, age, dic, si quid dicis, & hospitem in vrbem sursum viuum dimitte. O Pæan. profectò Comata tu garrulus es. QVAM PROPTER OPERA EST MIHI?] cuius gratia operam sumo: cui operam do. NVMQVID VIS?] sermo discedentis. suprà in Aulul. *quid? me numquid vis? MEG. vale*. SOLLICITVM HABET] sollicitat. CVRA ALIVD] finito me hoc curare, tu aliud cura, quàm hoc. ego enim curabo. sic suprà in Casina, *Abi, & aliud cura*. SVBLEGERVNT, subauscultarunt, occultè exceperunt. tralatio est. IAM EX SERMONE HOC GVBERN. DOCT. P.] iam ex eo sermone, quem hic habuimus, & quem exceperunt, negotium susceptum doctius porro gubernabunt, & moderabuntur. vel sic, ex sermone nostro, quem furtim exceperunt, doctius existimare, & iudicare porrò poterunt, quomodo negotium

quod habent in manibus, administrare debeant. Æn. *Neque te teneo, neque dicta refello.* IAM ISTI REI
REMORARE] tu me remoraris, vel tu rem remoraris. PRAEVORTEMVR.] iam istam rem ceteris posthabi-
vel, tu illas remoraris. NEQVE TENE] sic Virg lib. 4. tis agemus.

PYRGOPOLINICES, PALAESTRIO.

QVod mihi nunc auctor es, ut faciam Palæstrio,
De concubina? nam nullo pacto potest
Prius hæc in ædeis recipi, quàm illam omiserim.

Pa. *Quid me consultas quid agam? dixi equidem tibi,*
Quo pacto id fieri posit clementissimè.
Aurum atque vestem omnem muliebrem habeat sibi.
Quæ illi instruxisti, sumat, habeat, auferat.
Dicásque tempus maximum esse, ut eat domum:
Sororem geminam adesse, & matrem dicito,
Quibuscum comitata rectè deueniat domum.

Py. *Quî tu scis eas adesse?* Pa. *quia oculis meis*
Vidi hîc forem esse eius. Py. *conuenitne eam?*

Pa. *Conuenit.* Py. *ecquid fortis visa est?* Pa. *omnia*
Vis obtinere. Py. *vbi matrem esse aiebat soror?*

Pa. *Cubare in naui lippam, atque oculis turgidis*
Nauclerus dixit, qui illas aduexit, mihi.

Py. *Is ad quos nauclerus hospitio deuortitur?*

Pa. *Quid vis?* Py. *ecquid fortis?* Pa. *abi sis hinc, nam tu quidem*
Ad equas fuisti scitus admissarius,
Qui consectare æquè mares & fœminas.

Py. *Hoc age nunc, istuc quod das consilium mihi?*

Pa. *Te cum illa verba facere de ista re volo.*
Nam cum alio agere sanè conseruo liceat tibi,
Qui potius, quàm tu. sed enim tu tuam rem tute agas,
Dicas vxorem tibi necessum esse ducere,
Cognatos persuadere, amicos cogere.

Py. *Itáne me tu censes?* Pa. *quid ego ni, ita censeam?*

Py. *Ibo igitur intrò, tu hîc ante ædeis interim*
Speculare, ut vbi illæc prodeat, me prouoces.

Pa. *Tu modò istuc cura, quod agis.* Py. *curatum id quidem est.*
Quin si voluntate nolet, vi extrudam foras.

Pa. *Istuc caue faxis, quin potius per gratiam*
Bonam abeat abs te, atque illæc, quæ dixi, dato.
Aurum, ornamentáque quæ illi instruxisti, ferat.

Py. *Cupio hercle.* Pa. *credo te facilè impetrassere.*
Sed abi intrò, noli stare. Py. *tibi sum obediens.*

Pa. *Nunquid videtur demutare, atque vti ego*
Dixi esse vobis dudum, hunc mœchum militem?
Nunc ad me veniat vsu'st Acrotelentium,
Ancillulàque eius & Pleusides. Proh Iupiter
Satin' ut commoditas vsque quaque me adiuuat?
Nam quos videre exoptabam me maximè,
Vna exeuntis video hinc è proximo.

QVID

QVID MIHI NVNC AVCTOR ES, VT FACIAM, &c.] quid mihi nunc periculo tuo suades, periculo tuo vt faciam de concubina? auctor qui al quid suadet, & eius quod suadet periculum præstare non recusat scriptum est in vocabulario Latino Græco, auctor ἀξιόπιστος. HAEC] vicina vxor Periplectomenis. sic enim opinatur miles. ILLAM, Philocomasium. QVID ME CONSVLTAS?] quid me consulis? QVID AGAM? quid ego consilij tibi dabo? libri vulgati habent *Quid me consultas, quid agas?* forsasse non male, vt sit hæc sententia quamobrem me consulis, quid agere debeas? CLEMENTISSIME] tranquillissimè, placidissimè, lenissimè, sine minima offensione & iniuria Philocomasij. INSTRVXISTI] parasti. sic suprà eadem fabula, *Iube sis aurum atque ornamenta, quæ illi instruxti mulieri, dono habere sibi*, &c. TEMPVS MAXIMVM] ἀκμὴν τοῦ καιροῦ punctum temporis, tempus maximè opportunum. QVIBVS CVM COMITATA] malim legi, *quibus comitata*. &c. RECTE] tuto & sine periculo. vel honestè, & sine dedecore. QVIA OCVLIS MEIS VIDI, &c.] *oculis meis vidi* ἐμοῖς ὄμμασι. ECQVIS FORTIS VISA EST?] numquid fortis visa est? *fortis* autem, hoc loco vt vult Nonius, valet, formosa. Sed mallem hic *fortem* interpretari, validam, & ad res venereas idoneam, & ætate integra quanquam Seruius quoque superiorem interpretationem agnoscit, & probat: idémque contrà pulcrum, pro forti interdum positum esse docet. OMNIA VIS OBTIN] incontinentiam militis reprehendit, qui omnia concupiscat. ATQ. OCVLIS TVAGID] propter lippitudinem. Catul. de Passere, *Vestra nunc opera mea puella Flendo turgiduli rubent ocelli.* IS AD QVOS NAVCL. HOSPITIO DEVORTITVR?] ordo est I. nauclerus apud quos deuersatur? id est, huius naucleri vbinam deuersorium est. QVID VIS?] quamobrem istud quæris? ECQVID FORTIS?] numquid fortis est? id est, numquid validus & pulcher est? flagitiosa militis interrogatio, qui non contentus veneribus muliebribus, masculos appetit. AD EQVAS FVISTI SCITVS ADMISS. &c.] ad fœminas fuisti lepidus & concinnus mas, allegoria est. admissarius equus est, qui ad equas ineundas, & subigendas paratus, ac seruatus est. Cicero in Pisonem, *Itaque admissarius iste simulatque audiuit à Philosopho voluptatem tantopere laudari, nihil expiscatus est: sic suos sensus voluptarios omnes incitauit sic ad illius hanc orationem adhinniit, vt non magistrum virtutis, sed auctorem libidinis à se illum inuentum arbitraretur.* NAM CVM ALIO AG. CONS. &c.] nam sanè possis cum alio seruo tuo, conseruo meo agere, eique mandare, vt cum illa loquatur potius, quam tu: dicat illi tempus esse maximum, vt eat domum: sumat & auferat secum omnia, quæ tu illi parasti, &c. sed enim, &c. QVI POTIVS, QVAM TV secum illa loquatur. SED ENIM TV TVAM R. TVTE AG.] sed enim suadeo tibi, vt tu ipse tuam rem agas, non alij agendam tradas. ITANE TV CENS?] lego, *Itane me tu censes?* subintel. facere. sic autem legendum videtur, vt suis numeris constet versus. Quod si lectio vulgata retinebitur, claudicabit versus: nisi *quid*, legetur μονοσυλλάβως. QVID EGO NI ITA C.] quid ego ni ita censeam? SPECVLARE] quasi è specula prospice. ME PROVOC.] me foras voces. me in publicum voces. QVIN, SI VOLVNT. NOT.] quin, si sua sponte nolet discedere. &c. VI EXTRVD. FOR.] sic legendum, non, *vt extrudam foras*. ISTOC CAVE FAXIS] caue feceris. QVIN POTIVS PER GRAT. BON. ABEAT, &c.] sic suprà. *Vin' tu illam actutum amouere à te, vt abeat per gratiam?* IMPETRASSERE] impetraturum esse. sic suprà in Bacch. *Et istuc confido à fratre me impetrassere.* NVNQVID VIDETVR DEMVTARE, ATQ. VTI EGO, &c.] id est, nunquid hic mœchus miles videtur alius esse, quàm qualem eum esse dudum dixi vobis? vel sic: nonne hic miles talis videtur esse, qualem eum esse, dudum dixi vobis? vel sic: nunquid videtur aliter esse, quàm qualem dudum vobis esse dixi hunc mœchum militem? Hæc Palæstrio ad spectatores, solus in proscenio relictus, domum ingresso milite. VSVS T] opus est. COMMODITAS] opportunitas, vel ipsa commoditatis Dea.

ACROTELEVTIVM, MILPHIDIPPA, PLEVSIDES, PALÆSTRIO.

Sequimini, simul circumspicite, ne quis adsit arbiter.
Neminem pol video, nisi hunc, quem volumus conuentum. Pal.
& ego vos.
Mi. *Quid agis noster architecte?* Pa. *egóne architectus, vah.* Mi. *quid est?*
Pa. *Qui enim non sum dignus præ te, vt figam palum in parietem?*
Ac. *Eia vero.* Pa. *nimis facetè, nimísque facundè mala est.*
Vt lepidè detruncauit militem? Ac. *at etiam parum.*
Pa. *Bono animo es: negotium omne iam succedit sub manus,*
Vos modo porrò occepistis, date operam amicabilem.
Nam ipse miles concubinam intrò abijt oratum suam,
Ab se vt abeat cum sorore & matre Athenas. Ac. *Eu probè.*
Pa. *Quin etiam aurum atque ornamenta quæ ipse instruxit mulieri*
Omnia dat dono, se vt abeat: ita ego consilium ei dedi.
Pl. *Facile istuc quidem est, si & illa volt, & ille autem cupit.*
Pa. *Non tu scis cùm ex alto puteo sursum ad summum ascenderis,*
Maximum periculum inde esse, à summo ne rursum cadas?
Nunc hæc res apud summum puteum geritur. si præsenserit:

Miles: nihil hinc ferri poterit. huius nunc quàm maximè
Opus est dolis. Pl. domi esse ad eam rem video salis satis,
Mulieres tres, quartus tute es, quintus ego, sextus senex.
Pa. Quod apud nos fallaciarum'st, esse excitum certè scio.
Oppidum quoduis videtur posse expugnari dolis.
Date modo operam. Ac. id nos ad te, tu si quid velles, venimus.
Pa. Lepidè facitis. nunc hoc tibi ego in hac impero prouincia.
Ac. Imperabis imperator, quod ego potero, quod voles.
Pa. Militem lepidè & facetè & lautè ludificarier
Volo. Ac. voluptatem mecastor mihi imperas. Pa & scin' quemadmodum.
Ac. Nempe vt assimulem me amore istius differri. Pa. rem tenes.
Ac. Quasique istius caussa amoris, ex hoc matrimonio
Abierim, cupiens istius summè nuptiarum ordinis.
Pa. Nisi modo vnum hoc, hasce etiam aedis dicas dotaleis tuas.
Hinc senem abs te abysse, postquam feceris deuortium,
Ne ille mox vereatur introire in alienam domum.
Ac. Bene mones. Pa. sed vbi ille exierit intus, istuc te procul
Ita volo assimulare, prae illius forma, quasi spernas tuam,
Quasique eius opulentitatem reuerearis, & simul
Formam amoenitatis, illius faciem, pulchritudinem
Collaudato satin' praeceptum est? Ac. teneo. satin' est, si tibi
Meum opus ita dabo expolitum, vt improbare non queas?
Pa. Sat habeo: nunc tibi ausculta quae imperabo. Pl. dicito
Pa. Quàm extemplo erit factum, vbi intrò haec abierit, tu illico
Facito vt venias ornatus ornatu nauclerico,
Causiam habeas ferrugineam, culcitam ob oculos laneam,
Palliolum habeas ferrugineum: nam is colos thalassicu'st,
Id erit connexum in humero laeuo: expapillato brachio
Praecinctus: atque assimulato quasi gubernator sies.
Atque apud hunc senem omnia haec sunt: nam is piscatores habet.
Pl. Quid? vbi ero exornatus, quin tu dicis quid facturus sim?
Pa. Huc venito, & matris verbis Philocomasium arcessito,
Vt, si itura est Athenas, eat tecum ad portum citò,
Atque vt iubeat ferri in nauim, si quid imponi velit.
Nisi eat, te soluturum esse nauim: ventum operam dare.
Pl. Satis placet pictura, perge. Pa. ille extemplo illam hortabitur
Vt eat, vt properet, ne sit matri mora. Pl. multimodis sapis.
Pa. Ego illi dicam, vt me adiutorem, qui onus feram ad portum, roget
Ille iubebit me ire cum illa ad portum, ego adeò, vt tu scias,
Prorsus Athenas potinus abibo tecum. Pl. atque vbi illo veneris,
Triduum vnum seruire nunquam te, quin liber sis, sinam.
Pa. Abi citò, atque orna te. Pl. numquid aliud? Pa. haec vt memineris.
Pl. Abeo. Pa. & vos abite hinc intrò actutum. nam illum hinc sat scio
Iam exiturum esse intus. Ac. celebre apud nos imperium tuum est.
Pa. Agite, abscedite ergo. ecce autem commodò aperitur foris,
Hilarus exit, impetrauit. inhiat quod nusquam est miser.

NE QVIS

NE QVIS ADSIT ARBITER] ne quis adsit, qui nos videat. suprà in Cistellar. *Tuam fui stiam sola feceris, vt scias sine arbitris.* & suprà hac eadem fabula, *Mihi quidem iam arbitri vicini sunt, mea quid fiat domi.* QVEM VOLVMVS CONVENTVM] quem volumus conuenire. QVID AGIS NOSTER ARCHITECTE?] suprà *hic noster architectus est?* AC R. *salue architecte.* QVI ENIM NON SVM DIGNVS PRAE TE, &c.] rogas, quid sit, quamobrem mirer, me abs te architectum dici, qui non sum dignus præ te, vt palum figam in parietem? proinde ac si dicat, tu me architectum vocas, quę longè me peritior architecta es. hoc est, quæ me astutia, calliditate, & fallacia superas. VT FIGAM PALVM IN PARIETEM] figere palum in parietem, cuiuslibet hominis est, etiam architecturæ imperiti. tantum abest igitur, vt dignus sim architecti nomine, tecum comparatus, vt dignus non sim, qui palum figam in parietem. EIA VERO] ironia. NIMIS FACETE, NIMISQVE, &c.] loquitur nunc de Acroteleutio in tertia persona, oratione ad spectatores versa. VT LEPIDE DETRVNCAVIT MILITEM?] quàm scitè militem admutilauit? sic enim suprà locutus est. ibi, *Qui admutiletur miles vsque caesariatus*, &c. vel sic, quam scite militem assecuit? nam sic quoque supra locutus est, ibi, *Tibi dixi miles quemadmodum potis esset assecari.* NEGOTIVM OMNE IAM SVCC. SVB MANIBVS] sic suprà eadem fabula, *Lepidè hoc succedit sub manibus negotium.* DATE OPERAM AMICABIL.] date operam non mercenariam, sed gratuitam. vel sic, date operam liberalem & amicis dignam, seu amicis conuenientem. SE VT HABEAT] ab se vt abeat. ET ILLE AVTEM CVPIT] & miles rursus cupit. NON TV SCIS, CVM EX ALTO PVTEO, &c.] illustris & luculenta similitudo, *ex alto puteo*, autem, id est, ex imo puteo. NE RVRSVM CADAS?] ne recidas? NVNC HAEC RES APVD SVMMVM PVTEVM GERIMVS] *allegorikôs*. nunc hoc negotium, quod gerimus, ad extremum ferè perductum est. SI PRAESENSERIT MILES] si miles antequàm negotium confectum fuerit, cognouerit, aut suspicatus fuerit sibi insidias comparari, & fallacias strui. NIHIL HINC FERRI POTERIT] nihil à milite auferri poterit. Philocomasium nihil à milite secum asportare poterit. vel sic, nihil ex hac vrbe secum Philocomasium auferre poterit. HVIVS NVNC QVAM MAX] huius, nempe, Acroteleutij. DOMI ESSE AD EAM REM VIDEO S. S.] video domi esse ad eam rem astutiæ, & acuminis, & sollertiæ, & prudentiæ satis, ita vt foris quærere, aut alij supplicare necesse non habeamus. QVOD APVD NOS FALLACIARVM ST, SESE EXCITVM, CERTO SCIO] certo scio, quidquid fallaciarum domi est, excitatum, & commotum esse, videlicet ad militem ludificandum, & fallendum. *excitum* à verbo excio, es, et. OPPIDVM QVODVIS VID. POSSE EXP. D.] Sic Troia dolis tandem expugnata est. Hinc Vlysses *ptoliporthos*. Expugnantur etiam auro, quo maximè capiebat vrbeis Græciæ Philippus Macedo. sed hæc expugnandarum vrbium ratio, doli genere continetur. ID NOS AD TE, &c.] id est, propter id, seu idcirco ad te venimus, si quid tu velles, vt nostra opera vterere. ET LAVTE] & magnifice, luculente, ampliter *aphthonôs, lamprôs, megaloprepôs*. DIFFERRI] discruciari. Terent. Adelph. *Misera nunc me differet doloribus.* REM TENES] rem intelligis, rem cognitam, & perceptam habes. Sic in Pœnulo. *tenes tu rem?* quod in aliam sententiam quam ab Agorastocle dictum est, à senibus illis acceptum est. Idem in Prologo Amphitruonis. *Nunc de Alcumena vt rem teneatis rectius*, &c. EX HOC MATRIMONIO ABIERIM] ę diuortium cum viro fecerim, seu à viro discesserim. CVPIENS ISTIVS SVMME NVPT. ORD.] ordo est, summè cupiens, hoc est, summè cupida nuptiarum istius ordinis, id est, nuptiarum militarium, summè cupiens viro militari nubere, qualis iste est. NISI MODO VNVM HOC, &c.] modò vnum hoc addas, &c. *nisi modò*, pro, *modo*, seu, *dummodo*, seu, *nisi*, positum est: vt sit *schêma en parallagê*. sententia igitur hæc est, ista omnia probo, nisi quod vnum hoc addas velim, &c. vel modò hoc vnum addas, &c. HASCE ETIAM AEDEIS D. DOT. T.] dicas has ædeis esse tuas, & abs te profectas, & viro in dotem datas: ex quo fieri, vt soluto matrimonio, ad te reuertantur. seu potiùs tuæ semper fuisse intelligantur: ne miles vereatur in alienas ædeis introire. HINC SENEM, &c.] senem ex his ædibus abiisse, &c. NE ILLE MOX VERBERATVR INTR. IN AL. D.] ne miles mox timeat in alienam domum ingredi, quo metu liberabitur, si dices has ædeis esse tuas, & senem ex iis abiisse diuortio facto, & soluto matrimonio. EXIERIT INTVS] exierit domo sua. OPVLENTITATEM] opulentiam, & ita Nonius, hunc versum proferens. ET SIMVL FORMAM AMOENITATIS, ILLIVS F. C.] & simul illius faciem collaudato, per appositionem formam amœnitatis: id est, quæ militis facies sit tanquam ipsius amœnitatis forma: vel, quæ sit ipsa amœnitas. SATIN' PRAECEPTVM EST?] satisne tibi à me præmonstratum est, quid de te dicere, ac facere oporteat? SATIN' EST, SI TIBI M. OPVS, &c.] satisne est tibi, si hoc opus, quod faciendum suscepi, & veluti conduxi, ita perfectum, atque expolitum tibi dabo, vt improbare non possis? vel sic, satisne tibi est, si hoc negotium, quod mihi abs te mandatum est, ita confectum, ac transactum tibi dabo, vt nihil in eo reprehendere queas, neque de me queri possis? allegoria est ab iis, qui opus aliquod faciendum conduxerunt. NVNC TIBI AVSC. QVAE IMP.] nunc audi, quæ tibi imperabo. QVAM EXTEMPLO ERIT FACTVM] cum primum opus erit confectum, &c. VBI INTRO HAEC ABIERIT] vbi Acroteleutium domum Periplectomenis introiuerit, quasi suam. ORNATVS ORNATV NAVCLERICO] cultu, & ornatus in morem Naucleri: cognosce hoc loco, qualis sit ornatus naucleri: nauclerus autem à Latinis, nauiculator, & nauicularius appellatur: nauis dominus, nauis gubernator. CAVSIAM HAB.] causia, capitis tegumentum ad solis ardorem prohibendum, atque arcendum comparatum, à verbo *kaiô*, quod est incendo, seu vro: vel sic, Causia, pileus latas oras, ac margines habens, ad vitandum æstum, qualis viatorum, ac messorum. Idem in Pers. *Cape tunicam, atque zonam, & chlamydem afferto, & causiam.* FERRVGINEAM] cerulam, ferrei coloris, qui ceruleus est. Virgil. Georg. 4. *Et pinguem tiliam & ferrugineos hyacinthos.* infrà versu proximo. *palliolum habeas ferrugineum nam is color thalassicus est.* quem profert Nonius. Sed Seruius ferrugineos interpretatur, subnigros, aut nigri coloris. Et lib. 6 Æneidos, ad versum istum, *Et ferruginea subuectat corpora cymba.* ferruginea inquit, id est, nigra, tristi: Nam lugubrem esse hunc colorem ostendit. ibi. *Cùm caput obscura nitidum ferrugine texit.* CVLCITAM OB OCVLOS LAN.] & habeas culcitam laneam circa oculos. culcita pannus est mollis confusus, & contextus. Sic autem scribendum est, non vt vulgus scribit, *culcitra*. NAM IS COLOR THALASSICVS T] nam is color marinus est. colos odos vapos &c dixerunt veteres pro, color, odor vapor, &c. notauimus in commentar. Lucret. EXPAPILLATO B. *brachio*

exserto brachio: quòd cùm fit, papilla nudatur. sic Festus, sine dubio hunc versum spectans. & item Nonius hunc eundem versum proferens, expapillato brachio, inquit, quasi vsq. ad papillam renudato. sic ferè ornatus est Charon apud Virg lib. 6. Æn. *Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.* PRAECINCTVS] subintell. sis vel refert ad verbum *habeas.* Præcincti dicuntur, qui vestem sustulerunt, eámque sublatam præcinxerunt, vt sint ad iter faciendum aut ambulandum expeditiores. Horatius Satyra 5 lib. 1. *Hoc iter ignaui diuisimus, altiùs ac nos Præcinctis vnum.* Et Sat. vlt. lib. 2. *vt omnes præcincti rectè pueri comtique ministrent.* VT SI ITVRA SIT ATHENAS T.] vt eat properè. Notauimus alibi hoc loquendi genus. supr. in Casin. *quin datis si quid datis?* & in Epid. *age si quid agis.* sic infr. eod. fab. *A matre illius venio si itura est sat.* SI QVID IMPONI VELIT] si quid in naui imponi velit. TE SOLVTVRVM ESSE NAVIM] te profecturum soluere nauim, plena locutio. in Mercat. *ij1 co-fectis, nauim soluimus.* sed plenior est, nauim soluere in portu. sic in Bacch. *Interea è portu nostra nauis soluitur.* non plena locutione dicunt etiam Latini, *soluere* simpliciter. Cæsar lib. 4. de bello Gallico. *His constitutis rebus nactus idoneam ad nauigandum tempestatem, tertia ferè vigilia soluit.* M. Tul lib. 3. de Offic *Si idem sciat complureis mercatores ab Alexandria soluisse. &c.* VENTVM OPSERAM DIRE] ventum secundum esse, ventum adiuuare profectionem, seu inuitare ad cursum. Virg. lib. 3. Aen. *& aura vela vocant.* SATIS PLACET PICTVRA] satis placet ista fallaciæ in militem struendæ descriptio. NE SIT MATRI MORAE] ne matrem moretur. MVLTIMODIS SAPIS] multis modis sapis. EGO ILLI DICAM, VT ME AD.] ego Philocomasio dicam, vt roget militem, det me sibi adiutorem oneris ad portum ferendi. PRORSVS] rectà NVNQVID ALIVD?] nunquid aliud vis? numquid aliud me facere iubes? IAM EXITVRVM ESSE INTVS] iam exiturum esse domo, & in ædeis Periplectomenis introiturum. CELEBRE APVD NOS, &c.] celebre opponitur deserto. hæc igitur huius loci sententia est, nos omnes imperio tuo diligenter & accuratè paremus, nemo nostrûm est, qui non imperium tuum diligenter, & studiosè obire, atque exsequi properet. COMMODVM] opportunè. HILARVS EXIT] miles. INHIAT QVOD NVNQVAM EST MISER] expetit, & concupiscit, quod nullo in loco est matronæ concubitum, & nuptias expetit, & exoptat quæ nusquam est. tralatio est ab animalibus feris, auidis, & ore hiante cibum, prædámque petentibus, supra in Aulul. *Num petet, quum pollicetur, inhiat aurum, vt deuoret.*

PYRGOPOLINICES, PALAESTRIO.

Quod volui, vt volo, impetraui, per amicitiam & gratiam
A Philocomasio. Pa. quídnam te intus fuisse tam dicam diu?
Py. Nunquam ego me tam sensi amari, quàm nunc ab illa muliere.
Pa. Quid iam? Py. Vt multa verba fecit! vt lenta materies fuit!
Verùm postremo impetraui vt volui, donauique ei
Quæ voluit, quæ postulauit, te quoque ei dono dedi.
Pa. Etiam me? quomodo ego viuam sine te? Py. age, es bono animo,
Idem ego te liberabo. nam si posset vllo modo
Impetrari vt abiret, ne te abduceret, operam dedi.
Verùm oppreßit. Pa. sperabo deos, téque postremò tamen.
Etsi istuc mihi acerbum'st, quia hero te carendum est optimo:
Saltem mihi voluptas est, cùm ex virtute forma euénit tibi
Mea opera super hac vicina, quam ego nunc concilio tibi.
Py. Quid opu'st verbis? libertatem tibi & diuitias dabo,
Si impetras. Pa. reddam impetratum. Py. at gestio Pa. at modicè decet
Moderare animo, ne sis cupidus. sed eccam ipsam egreditur forás.

QVOD VOLVI, VT VOLO, IMPETRA.] impetraui à Philocomasio, vt libenter, ac per gratiam à me discederet, & Athenas rediret. QVIDNAM TE INTVS FVISSE TAM DICAM DIV?] propter quam causam, aut cuius rei gratia te tamdiu intus fuisse dicam? Sic autem legendum, vt edidimus, idque ex vestigiis antiquæ scripturæ. versus autem hoc modo suis numeris constat, quamuis secus alicui videri possit, propterea quod in nomine, *Philocomasio*, fit συνίζησις, in postrema syllaba, & in *intus*, s. postremum exteritur. quæ tamen non sunt inusitata, neque noua. QVAM NVNC AB ILLA M.] videtur legendum, *num*, pro, *nunc*, vt dicebant antiqui *hinc*, pro *hinc*, & *illim* pro *illinc*. VT LENTA MATERIES FVIT?] vt longum negotium fuit! quam longus sermo fuit! M. Tul. lib. 1. epist. ad Attic. *Tenuit illa lentum negotium.* QVOMODO EGO VIVAM SINE TE?] bella ironia, seu potius fictionis & simulationis plena irrisio. talis illa apud Hor. Sat. 5. lib. 2. *ego nunc Dama sodalis Nusquam est? vnde mihi tam fortem, támque fidelem?* ES BONO ANIMO] es, imperatiui modi est. NAM SI POSSET VLLO MODO IMPETRARI, &c.] id est, nam possetne vllo modo ab ea impetrari, vt sine te abiret, expertus sum, & operam dedi, vt ne te secum abduceret. sed peruicit, vt te secum abduceret. SPERABO DEOS, TEQVE POSTR. T.] spem in diis, & in te positam habebo. sic suprà in Casina, *dijs sum fretus, deos sperabimus.* Idem in Cist. *Deos, téque spero.* CVM EX VIRTVTE FORMAE EVENIT TIBI M. OP.] quando tibi pro dignitate &

tate, & præstantia formæ tuæ euenit. quod ad vicinam istam attinet, quam ego nunc concilio. & adiungo tibi. SI IMPETRAS] si perficis vt mea sit. REDDAM IMPETR.] reddam confectum ac transactum. AT GESTIO] at valde cupio. Festus *gestit*, inquit, *qui subita fœlicitate exhilaratus, nimio corporis motu præter consuetudinem exsultat.* AT MODICE DECET] at moderatè, seu intra modum cupere, & lætari oportet. MODERARE ANIMO, NE SIS CVPIENS] animum tuum rege, ne sis cupiens.

MILPHIDIPPA, ACROTELEVTIVM, PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO.

Mi. *HEra eccum præsto militem.* Ac. *vbi is est?* Mi. *ad lauam.* Ac. *video.*
Mi. *Adspicito limis ocul :, ne ille nos se videre sentiat.*
Ac. *Video* Mi *adepol nunc nos tempus est malas peiores fieri.*
Ac. *Tuum est principium, obsecro. tute ipsum conuenisti.*
Ne parce voci, vt audiat. Mi. *cum ipso pol sum locuta,*
Placidè ipsa, vt libitum est mihi, otiosè, meo arbitratu, vt volui.
Py. *Audin' quæ loquitur?* Pa *audio quàm læta est quia adit ad te?*
Mi. *O fortunata mulier* Py. *vt amari videor?* Pa *dignus es.*
Ac. *Permirum ecastor prædicas, te adisse atque exorasse*
Per epistolam, aut per nuntium, quasi regem, adiri eum aiunt.
Mi. *Nanque adepol vix fuit copia adeundi atque impetrandi.*
Pa. *Vt tu inclutus apud mulieres?* Py. *patiar quando ita Venus vult.*
Ac. *Veneri pol habeo gratiam, tandémque & oro & quæso,*
Vt eius mihi sit copia, quem amo, quémque expetisso.
Benignúsque erga me vt siet: quod cupiam, ne grauetur.
Mi. *Spero ita futurum, quanquam multa sibi expetissunt,*
Ille illas spernit, segregátque ab se omnes, extra te vnam.
Ac. *Ergo iste metus me macerat, quod ille fastidiosu'st,*
Ne oculi eius sententiam mutent, vbi viderit me:
Atque eius elegantia meam extemplo speciem spernat.
Mi. *Non faciet bonum animum modò habeto.* Py *vt ipsa se contemnit?*
Ac. *Metuóne prædicatio tua nunc meam formam exsuperet.*
Mi. *Istuc curaui vt opinione illius pulcrior sis.*
Ac. *Si pol me ducere volet vxorem, genua amplectar,*
Atque obsecrabo aliquo modo: si non quibo impetrare,
Consciscam letum. viuere sine illo scio me non posse.
Py. *Prohibendam mortem mulieri video mulierem adibon'?* Pa *minimè?*
Nam tu te vilem feceris, si te vltrò largiere.
Sine vltrò veniat, quæritet, desideret, te exspectet:
Si non perdere istam vis gloriam quam habes. caue sis, faxis.
Nam nulli mortali scio obtigisse hoc, nisi duobus,
Tibi & Phaoni Lesbio, tam miserè vt amarentur.
Ac. *Eo intro, abi tu illum euocato foras, mea Milphidippa.*
Mi. *Immò opperiamur, dum exeat aliquis.* Ac. *durare nequeo*
Quin eam intro. Mi. *occlusa sunt fores* Ac. *effringam.* Mi *sana non es.*
Ac. *Si amauit vnquam, aut si parem sapientiam hic habet, ac formam,*
Per amorem si quid fecero, clementi animo mihi ignoscet.
Pa. *Vt, quæso, amore perdita est hæc misera?* Py. *mutuum fit.*
Pa. *Tace, ne audiat.* Mi. *quid astitisti obstupida? cur non pultas?*

Ac. *Quia non est intus, quem ego volo.* Palæst. *qui scis?* Acrot. *scio adepol, olfacio,*
Nam odorem nasum sentiat, si intus siet Py. *ariolatur.*
Quia me amat, propterea Venus fecit eam vt diuinaret.
Ac. *Nescio vbi hic propè adest, quem expeto videre, olet profectò.*
Py. *Naso pol iam hæc quidem videt plus, quàm oculis.* Pa. *cæca certè est.*
Ac. *Tene me obsecro.* Mi. *cur?* Ac. *ne cadam.* Mi. *quid ita?* Ac. *quia hic astare*
Nequeo, ita animus per oculos meos desit. Mi. *militem pol*
Tu adspexisti. Acrot. *ita.* Mi. *non video. vbi est?* Acrot. *videres pol, si amares.*
Mi. *Non adepol tu illum amas, quàm egomet, si per te liceat.*
Pa. *Omnes profectò mulieres te amant, vt quæque adspexit.*
Py. *Nescio. tun' ex me hoc audieris an non nepos sum Veneris.*
Ac. *Mea Milphidippa, adi, obsecro, & congredere.* Py. *vt me veretur?*
Pa. *Illa ad nos pergit.* Mi. *vos ego volo* Py *& nos te.* Mi. *vt iussisti.*
Heram meam eduxi foras. Py. *video.* Mi. *iube ergo adire.*
Py. *Induxi animum, ne oderim item vt alias, quando hoc orasti,*
Mi. *Verbum hercle facere non potis, si accesserit propè ad te.*
Dum te obtuetur, interim lingua atque oculi perierunt.
Leuandum morbum mulieri video. Mi. *viden' vt tremuit atque extimuit,*
Postquam te adspexit? Py. *viri quoque armati idem istuc faciunt, iube domum ire.*
Mi. *Ne tu mirere melius mulierem.* Py. *sed quid vult me facere?*
Mi. *Adsedeas, tecum viuere volt, atque ætatem exigere.*
Py. *Egon' ad illam eam, quæ nupta sit? vir eius est metuendus.*
Mi. *Quin tua caussa exigit virum à se.* Py. *quid? qui id facere potuit?*
Mi. *Quia ædes dotales huius sunt.* Py. *itáne.* Mil. *ita pol.* Pyrg. *iube domum ire.*
Iam ego illic ero. Mi. *vide ne sis in expectatione,*
Ne illam animi excrucies. Py. *non ero profectò. abite* Mi. *abimus.*
Py. *Sed quid ego video?* Py. *nescio quis eccum incedit*
Ornatu quidem thalassico. Pa. *iam nos volt. hic profectò*
Nauclerus est hic quidem, videlicet arcessit hanc hinc, credo.

ADSPICITO LIMIS OCVLIS] limis oculis, id est, obliquis, transuersis. Limus, inquit Festus, obliquus, id est, transuersus: vnde & limina, Terentius Eunuch. *ego limis aspecto. Si per flabellum clanculum.* Vbi Donatus, *limis, si nominatiuus singularis est, transuersus significat, si septimus pluralis, deest, oculis, nam limus est transuersus: vnde limen dicitur quoque quod ingredientibus, exeuntibúsque transuersum est*, &c. Seruius, ad illud Virg. lib. 12. Æn. *Velati limo, & verbena tempora vincti*, &c. notat Caper tamen, & Higynus hoc loco dicũt lectionem esse corruptam. nam Virgilium ita reliquisse confirmant. *velati lino.* Limus autem, est vestis, qua ab vmbilico vsque ad pedes teguntur pudibunda poparum. Hæc autem vestis in extremo purpuram limam, id est, flexuosam, & transuersam, habet, nam limum, obliquum dicimus: & Terentius, limis oculis dicit, id est, obliquis. Plin. libr. 8. cap. 16. de leonibus, *nec limis intuantur oculis, adspicique similis modo nolunt.* Hinc *collimatis oculis ad vmbram meam*, dixit Apul. libr. 9. sub extr. pro obliquatis, & intortis, seu inflexis. TVVM EST PRINCIP.] tuum est incipere. CVM IPSO POL SVM LOCVTA PLACIDE, &c.] cum ipso pol sum locuta sine labore, & negotio, &c. Sic autem legendum, non vt Camerarius edidit, cum ipso pol sum secuta. &c. PER EPIS. PER NVNTIVM, QVASI REGEM &c.] Cornelius Nepos in Conone, *Conon à Pharnabazo ad regem missus, postquam venit, primùm ex more Persarum ad Chiliarchum, qui secundum gradum imperij tenebat, Tithraustem accessit, séque ostendit cum rege colloqui velle: nemo enim sine hoc admittitur.* INCLVTVS] clarus, nobilis, nominatus QVANDO ITA VENVS VOLT.] quæ reddit amabiles, facitque in amore fortunatos: eadem componit inter se impares formas, imparésque voluntates, & facit in amore infelices Horatius oda 33. libro primo, *Sic visum Veneri, cui placet impares Formas, atque animos sub iuga ahenea, Sæuo mittere cum ioco.* BENIGNVSQVE, &c.] & vt liberalis sit erga me. QVOD CVPIAM, NE GRAVETVR] & ne grauetur id facere, quod cupiã, vel sic, ne grauetur

id, quod

id quod cupiam. Horat. oda 11. lib. 4. *& exemplum graue praebet ales Pegasus, terrenum equitem grauatus Bellerophontem.* ad quem le cum plura. SEGREGATQ. AB SE OMNEIS] omneisque à se semouet, seu remouet, ac repellit. Terent. in Hecyra, *Segreganda aut mater est à me Philippe, aut Philumena.* EXTRA TE VNAM] praeter te vna excepta. ἔξω σοῦ μόνης. QVOD ILLE FASTIDIOSVS'T] id est, quoniam ille fastidij plenus est. Sic autem habent libri nostri veteres, sine vlla varietate aut litura. mendosè autem edidit Camerarius, *quòd illi fastidiosum'st.* NE OCVLI EIVS SENT. MVTENT, VBI VID ME] id est, ne oculi eius sententiam illum mutare cogant; vbi me viderit non talem, qualem spe, & opinione praeceperat. AT EIVS ELEGANTIA &c.] metus me macerat, ne eius venustas meam continuò formam respuat, atque aspernetur. VT IPSA SE CONTEMNIT?] quomodo se ipsi parui facit, prae me scilicet: vt illa sibi videtur prae me inelegans, & inuenusta. Sic loquitur Lucret. libro 5. *Quid mirum, si se temnunt mortalia secla, Atque potestates magnas, mirásque relinquunt, In reb. vires diuûm quae cuncta gubernant?* Et Terent. Eunuch. *Hic ego illum contemsi prae me.* Eodē pertinet illud Granij ex Lucilio, opinor: *Nam con temnere se, & reges odisse superbos.* Quod refert M. Tull. lib. 6. epist. ad Atticum. Idem Tull. lib. 12. epist. ad Atticum, *Iam pridem scito, cùm vnum te pluris, quàm omnes illos putem, ne me quidem contemno: meóque iudicio multo stare malo, quam omnium reliquorum.* Idem Philip. 11. *quanquam enim est tanta in te auctoritas, quanta debet in homine nobilissimo: tamen senatus ipse non contemnerit.* SI POL ME DOCERE VOLET VT GENVA AMPLECTAR] hoc est, supplex eum orabo, si fortè supplicando potero ab eo impetrare, vt me vxorem ducat &c. suprà in Cistel. *Anus ei amplexa est genua plorans, obsecrans,* &c. CONCISCAM LET] mihi mortem consciscam. *latum* sine adspirationis nota, nonnulli grāmatici scribi volunt, vt sit à verbo, leo, les, let. quod interdum veteres vsurpabant, pro cōposito *deleo* quod mors omnia deleat, alij scribunt lethum cum adspirationis nota vt originem trahat à nomine Graeco λήθη quod obliuionem significat: seu à verbo Graeco λήθω. MVLIERI] à muliere. VILEM FECERIS] hominem parui pretij feceris, &c VLTRO] αὐτεπάγγελτος, αὐτόκλητος non rogatus, non prior ab ea prouocatus. SINE VLTRO VENIAT] sine, illa prior te adeat. SI NON PERDERE ISTAM VIS GLORIAM &c.] secutus sum nostros libros veteres, à quibus non valde dissentiunt vulgati. Sententia autem huius scripturae planissima est & numeri optimi, si memineris, in prouocabulo *istam* s. exteri: quod nō est nouum. Nam Camerarius, nescio quorum librorum auctoritate adductus, edidit, *Summouere istam vis gloriam, quam habes?* cum interrogationis nota post verbum habes. vt versus non pendeat à superiore, quod fit, si nostra editio probetur, sed per se, & seorsum legatur. ET PHAONI LESBIO] quem perditè amauit Sappho: cuius amoris ardore incensa se è Leucade in mare praecipitem egit. OPPERIAMVR] exspectemus. DVRARE] καρτερεῖν, me continere, mihi moderari. EFFRINGAM] Terēt. Adelph. *Fores effregit? resarcientur.* MVTVVM FIT] mutuò eam amo. OBSTVPIDA?] obstupefacta? QVIA NON EST INTVS, QVEM &c.] quia is, quem ego volo, non est intus. NAM ODOREM SENTIAT, SI INTVS S.] sentiat, hoc est, olfaciat, seu odore tur. Sentire enim, generale est ad omneis quinque sensuum ἐνεργείας. Itaque & sentire sonorē dixit Lucretius. HARIOLATVR] diuinat. PROPTEREA VERVS ELEGIT EAM VT DIVIN.] propterea Venus fecit eam diuinare. NASVTO FVIT] Nescio quo loco. QVEM EXP. VID.] is, quem experto videre. OLET PROFECTÒ] eius odor ad me aduolat, seu peruenit. In Amphitr. *Olet homo quidam malo suo.* ITA ANIMVS PER OCVLOS MEOS DEFIT] Hic Acroteleutium aspexit militem: quo facto tantus ardor, atque aestus per eius oculos ad animum permeauit, vt eo aestu commota, anima deficiatur. Haec autem omnia bellè ac facetè simulantur ad militem ludificandum. QVAM EGOMET, SI PER TE LICEAT] quam ego ipsa amarem, si per te liceret: hoc est, si me amare sineres, si sine tua offensione eum amare possem. NEPOS SVM VENERIS] Virg. lib. 4. Aeneid. *Dardaniúsque nepos Veneris.* Caelius ad Ciceronem l b. 8. epist. *Vellem quidem Venere prognatus tantùm animi habuisset in vestro Domitio, quantum Psecade natus in hoc habuit.* infrà ead. fab. *vt nos te hodie hinc amittamus Venerium nepotulum.* suprà eadem fab. *erat imperator summus, Neptuni nepos.* Iam vt Neptunus facit bonos & fortunatos nauigatores, ita Venus formosos, & fortunatos, & amabileis amatores. ADI, OBS. ET CONGREDI] adi, obsecro, militem, & cum eo confer gradum. IVBE ERGO ADIRE] iube ergo ad me venire. INDVXI ANIMVM, NE ODERIM ITEM VT AL.] hoc mihi persuasi, seu hoc à me impetraui, ne tuam heram oderim: similiter vt alias mulieres. NON POTIS] subintellige, erit, hoc est, non poterit. Nam silentium vnum est ex amoris indicus. Horat. oda 11. Epod. *In quest amantem & languor, & silentium Arguit, & latere petitus imo spiritus.* INTERIM LINGVA ATQ. OCVLI PERIERVNT] interim lingua eius praepedita est oculi caligarunt, hoc est, interiit loquendi & cernendi facultatem amisit. VIRI QVOQ. ARM. IDEM ISTVC FACIVNT] etiam viri armati tremunt, atque extimescunt, postquam me ad spexerunt. IVBE DOMVM IRE] herum tuam domum ire, vt se colligat. NE TV MIRERE. MELIVS MVLIEREM] haec referenda sunt ad ea quae dixit paulò ante miles, viri quoque armati me extimescunt. hoc modo, si viri armati postquam hunc adspexerunt, tremunt, & extimescunt, quid mirum est mulierem, quam natura finxit timidā, atque imbellem tremere, ac timere? sic igitur haec connecte cum superioribus Nō temerè dixit miles viros quoque armatos tremere, ac timere postquàm se adspexerūt, sed ne tu mirere Milphidippa, mulierem heram tuam facilius & magis timere. vel sic, viri quoque armati tremunt & timent postea quam militem adspexerunt, vt ipsum militem audisti modò praedicantem, ne tu mirere mulierē, meliùs, hoc est facilius, tremere, ac timere. ADSIDEAS] vult te sibi adsidere. vel fac ei adsideas. EGON' AD ILLAM EAM, QVAE NVPTA SIT?] non facit Plautus homines prorsus stolidos, & bardos: vt hic, hunc militem, quamuis planè sit hebes, tardus, atque insulsus, non facit ita stolidum, vt prudens, ac sciens domum introeat alienam sine suspicione periculi, & vt virum mulieris: cum qua rem habere cogitat, non extimescat. EXEGIT VIRVM A SE] virum à se, hoc est, domo sua eiecit. VIDE NE SIS IN EXSPECTATIONE] vide, ne diutiùs, quàm par sit, te sinas exspectari. vide, ne diutius aequo sis exspectandus: vide, ne illa exspectatione tui crucietur, sed quàm primùm venias: sic saepè loquitur Cicero vt libro. 9. epist. ad Marc. *aduentus Caesaris est in exspectatione*: id est exspectatur. ORNATV QVIDEM THALASSICO] suprà, *facito, vt venias ornatus huc ornatu nauclerico: causiam habeas ferrugineam,* &c. sequitur continuò *palliolum habeas ferrugineum. Nam is color thalassicus est.*

PLEVSIDES, PALÆSTRIO, PYRGOPOLINICES.

SI alium alio pacto propter amorem nesciam
Fecisse multa nequiter, verear magis
Me amoris caussa istoc ornatu incedere.
Verùm cùm multos multa admisse acceperim,
Inhonestum propter amorem, atque alienum à bonis.
(Mitto iam, vt óccidit Achilles. quid passus est?)
Sed eccum Palæstrionem, stat cum milite:
Oratio aliò mihi demutanda est mea.
Mulier profectò nata est ex ipsa mora.
Nam quamuis alia, quæ mora est æquè, mora
Minor ea videtur, quàm quæ propter mulierem est.
Hoc adeò fieri credo consuetudine.
Nam ego hanc arcesso Philomasium. sed foreis
Pultabo. Hem ecquis hîc est? Pa. *adolescens quid est?*
Quid tu ais? quid pultas? Pl. *Philocomasium quærito,*
A matre illius venio. si itura est, eat,
Omneis moratur: nauim cupimus soluere.
Py. *Iamdudum res parata est. Hem Palæstrio.*
Aurum ornamenta, vestem pretiosam omnem ferat.
Duc adiutores, tecum ad nauim qui ferant.
Omnia composita sunt. quæ donaui, auferat.
Pa. *Eo.* Pl. *quæso, hercle propera.* Py. *non morabitur.*
Quid istuc. quæso? quid oculo factum est tuo?
Pl. *Habeo quidem hercle oculum.* Py. *at læuum dico.* Pl. *eloquar.*
Maris caussa hercle istoc ego oculo vtor minus.
Nam, si amare abstinuissem, tanquam hoc vterer.
Sed nimis morantur me diu. Py. *eccos exeunt.*

SI ALIVM ALIO PACTO PROPTER AMOREM] alio pacto, quàm ego hoc facio, qui incedo ornatus in morem naucleri, subiiciet exemplum Achillis, qui & propter amorem Briseidis, cùm ea sibi esset erepta, iratus Græcis. à prælio diu se abstinuit: & propter amorem Patrocli, vitam breuem, lõgè anteposuit. poterat Iouis quoque exemplo vti, qui libidinis, & amoris causa omnia factus est, & in omneis animalium, ac rerum formas versus est. NEQVITER] proteruè, improbè, libidinosè. VEREAR MAGIS ME AMORIS CAVSA, &c.] aliàs, verear magis ne amoris causa istoc ornatu incederem. ADMISSE] admisisse. (MITTO IAM, VT ÓCCIDIT ACHILES, QVID P. EST?)] hæc dicuntur per præteritionem, omitto, inquit, quod pacto interierit Achilles, quid pertulit amoris causa? SED ECCVM PALAESTR.] viso Palæstrione, orationis cursum, & tenorem abrumpit. voluit enim, & debuit addere, ne ego quidem vereri debeo sic ornatus incedere. Nã orationis, & sententię principium nascitur ab illo loco, *Verùm cùm multos multa admisse acceperim*, &c. quæ oratio relinquitur, vt dixi, inchoata. MVLIER PROFECTÒ NATA EST EX, &c.] fortasse tum quia mulieres omnes, longæ sunt in his rebus gerendis, quas gerendas susceperunt, tum propterea quòd mora, quæ ob mulieres interponitur, alias moras longitudine superat, vt Plautus ipse subiicit. Tereni. Heaut. *& nostin' mores mulierum? dum moliuntur, dum comantur, annus est.* Horat epist. 1. lib. 1. *Vt nox longa, quibus mentitur amica.* ECQVIS HIC EST] nunquis hic est nemóne hic est? PHILOCOM. QVAERO] Philocomasium etiam atque etiã quæro. SI ITVRA EST EAT.] sic sup. ead. fab. *Vt si itura'st Athenas, eat tecum ad portum citò.* NAVIM CVPIMVS SOLVERE] subintell. e portu sup. ead fab. *Nisi cas, te solutum esse nauim, ventum operam dare.* QVID OCVLO FACTVM EST TVO?] ambigua oratio. Nã vel hoc quærere videtur, quid Pleusidis oculo læuo occideri, qui sit culcita lanea obductus: vel quid factũ sit de eius oculo dextero. qui etiã fortasse eadẽ culcita tectus erat: id est, quo casu eũ amiserit: Itaque propterea quòd miles sine distinctione quęsierat, sic respõdet eũ reprehẽdẽs. Habeo quidẽ hercle oculũ. hoc est, quod rogas, quid acciderit oculo meo, neque addis læuo, aut dextro, respondeo tibi, me habere oculum vnum saltem saluum. AT LAEVVM DICO] corrigit nunc sermonem suum miles, & de quo oculo quærat nominatim declarat. NAM SI AMARE ABSTINVISSEM, TANQVAM HOC VTERER] locus ex ambiguo. videtur enim dicere Pleusides, se

si à mare, id est, à mari abstinuisset, hoc est si nõ nauigasset. aut si nauclerus non fuisset, oculũ læuum æquè sanum, atque integrum fuisse habiturum, ac dexterum. sed *amare* accipit coniunctè, vt sit infinitiuus à verbo amo, as, at, hoc sensu. Nã si amare abstinuissem, id est, si me amando continuissem: læuo isto oculo, de quo me rogas, æquè vterer, atque vtor dextero. mendosè autem in in omnibus libris legitur, neque aliter edidit Camerarius, *Nam à mari abstinuissem*, &c. cùm sit legendum, *à mare*, duabus vocibus: quod primus animaduertit Muretus, & Plautinum iocum eruditè, atque ingenuosè explicauit lib. 3. variar. lect. cap. 17.

PALÆSTRIO, PHIL. PLEVSIDES, PYRGOPOLINICES.

QVid modi flendo quæso hodie facies? Pe. *quid ego ni fleam?*
Vbi pulcerrimè egi ætatem, inde abeo. Pa. *viden' hominem tibi,*
Qui à matre & sorore venit? Ph. *video.* Py. *audistin' Palæstrio?*
Pa. *Quid vis?* Py. *quin tu intus iubes efferri omnia, quæ isti dedi?*
Pl. *Philocomasium salue.* Ph. *& tu salue.* Pl. *matérque & soror.*
Tibi salutem me iusserunt dicere. Ph. *saluæ sient.*
Pl. *Orant te vt eas, ventus operam dum dat, vt velum explicent.*
Nam matri oculi si valerent, mecum venisset simul.
Ph. *Ibo, quanquam inuitò facio, pietas sic cogit.* Pl. *sapis.*
Py. *Si non mecum ætatem egisset, hodie stulta viueret.*
Ph. *Istuc crucior, à viro me tali abalienarier.*
Nam tu quamuis potis es facere vti fluat facetiis,
Et quia tecum eram, propterea animo eram ferocior.
Eam nobilitatem amittendam video. Py. *nimium hæc flet.* Ph. *nequeo.*
Cum te video. Pa. *habe bonum animum. scio & quid doleat mihi.*
Nam nihil miror, si libenter Philochomasium hîc eras
Forma huius, mores, virtus animum attinuere hîc tuum:
Quum ego seruus quando adspicio hunc, fleo, quia disiungimur.
Py. *Obsecro, licet complecti priusquàm proficisco?* Py. *licet.*
Ph. *O mei oculi, ô anime mi.* Pa. *obsecro, retine mulierem.*
Ne affligatur. Py. *quid istuc?* Pa. *postquam abs te abit, animo male.*
Factum'st huic repentè miseræ. Py. *accurite intrò, atque afferte aquam.*
Pa. *Nihil aquam moror.* Py. *cur?* Pa. *malo merum, ne ipse interueneris,*
Quæso, dum resipiscit. capita inter se nimis nexa hicce habent.
Non placet. labra & labella inter se firmant admodum.
Pl. *Tentabam, spiraret, an non. at eam ad nos iam oportuit.*
Sin' magis vis, ambos mittam. Pa. *nolo retineat. fleo miser:*
Py. *Exite, atque efferte huc intus omnia, quæ isti dedi.*
Pa. *Etiam nunc saluto te familiaris, priusquàm abeo.*
Conserui, conseruæque omnes, bene valete, & viuite,
Bene quæso inter vos dicatis & mihi absenti tamen.
Py. *Age Palæstrio, bono animo es.* Pa. *heu nequeo, quin fleam,*
Quum abs te abeam. Py. *fer æquo animo.* Pa. *scio ego quid doleat mihi.*
Ph. *Sed quid hoc? quæ res est? quid video? lux salue.*
Pl. *Iam resipisti?* Ph. *obsecro, quem amplexa sum*
Hominem? perij. sumne apud me? Pl. *ne timeas voluptas mea.*
Py. *Quid istuc negotij?* Pa. *animus hanc modò hîc reliquerat:*
Metuóque & timeo, ne hoc propalàm fiat nimis.
Py. *Quid id est?* Pa. *nos palam sic ferre nunc per vrbem hæc omnia.*
Nequis tibi hoc vitio vortat. Py. *mea non illorum dedi.*

Parui ego illos facio: agite, ite cum diis bene volentibus.

Pa. *Tua ego hoc caussa dico.* Py. *credo.* Pa. *iam vale.* Py. *& tu bene vale.*

Pa. *Ite cito, iam ego assequar vos. cum hero pauca etiam loquar.*
Quanquam alios fideliores semper habuisti tibi,
Quàm me, tamen tibi habeo magnam gratiam rerum omnium:
Et si ita sententia esset, tibi seruire mauelim
Multo, quàm alij libertus esse. Py. *habe bonum animum.* Pa. *hau, mihi,*
Cùm venit in mentem, vt mores mihi mutandi sient,
Muliebres mores discendi, obliuiscendi stratiotici.

Py. *Fac sis frugi.* Pa. *iam non possum, amisi omnem libidinem.*

Py. *I, sequere illos, ne morere.* Pa. *bene vale.* Py. *& tu bene vale.*

Pa. *Quæso, vt memineris: si fortè liber fieri occœperim,*
Mittam nuntium ad te, ne me deseras. Py. *non est meum.*

Pa. *Cogitato identidem tibi quàm fidelis fuerim.*
Si id facies, tum demum sciuisti, qui bonus sit, qui malus.

Py. *Scio & perspexi sæpè. verùm cùm antehac, tum hodie maximè*

Pa. *Scis? immò hodie verum factum faxo, post dicis magis.*

Py. *Vix reprimor, quin te manere iuberem.* Pa. *caue faxis.*
Dicent te mendacem, nec verum esse, fide nulla esse.
Dicant seruorum præter me esse fidelem neminem.
Nam si honestè censeam te facere posse, suadeam:
Verùm non potest caue faxis. Py. *abi, iam patiar quicquid est.*

Pa. *Bene vale igitur.* Py. *ire melius est strenuè.* Pa. *etiam nunc vale.*

Py. *Ante hoc factum hunc sum arbitratus semper seruum pessimum,*
Eum fidelem mihi esse inuenio. cùm egomet mecum cogito.
Stultè feci, qui hunc amisi. ibo intrò nunc iam
Ad amores meos. etiam sensi hinc, sonitum fecerunt fores.

QVID MODI FLENDO, QVÆSO, &c.] Philocomasium immoderatè flentem (qui fletus fictus, ac simulatus est) consolatur, seu potius obiurgat: & increpat Palæstrio, & hortatur, vt fluendi finem tandem faciat. Quem modum, inquit, flendo, seu flendi, quæso facies? nunquamne flere desines? QVID EGO NI FLEAM?] quidni ego fleam? QVIN TV INT. IVB. &c.] quare tu non iubes domo omnia exportari, quæ Philocomasio dedi? VENTVS OPER. DVM DAT.] dum ventus nauigationem adiuuat. sic suprà eadem fab. *Nisi eat, te soluturum esse nauim: ventum operam dare.* VT VELVM EXPLICENT] vt velum pandant. vt vela faciant, vt dent vela ventis. Hom. ἰλιάδ. α. Οἱ δ' ἱστὸν στήσαντ', ἀνά θ' ἱστία λευκὰ πέτασσαν. id est, Hi autem malum erexerunt, velaque candida explicuerant. NAM MATRI OCVLI SI VALERENT. &c.] nam, si mater oculos haberet sanos, & valenteis, mecum venisset vnà. verùm cubat in naui lippa, & oculis turgidis. suprà ead. fab. *Vbi matrem esse aiebat soror?* PAL. *cubare in naui lippam, atque oculis turgidis Nauclerus dixit.* PIETAS SIC COGIT.] officium meum erga matrē cogit me vel inuitā abire. Sic autem legendum, non vt vulgò, *pietas sic cohibet.* præterea vox *omnia*, quæ in omnibus exemplis impressis legitur, post *facio* delendam: quia & sententiam, & versum corrumpit. SAPIS] quæ pietatem colas in parenteis: vel quæ piam te præbeas erga matrem. SI NON MECVM ÆTATEM EGISSET HODIE STVLTA. [illegible] si non mecum vixisset, hodie stulta esset: nunc quia mecum aliquandiu vixit, cordata est. ISTVC CRVCIOR] ob istuc crucior, me, &c. NAM TV QVAMVIS POTIS ES FACERE, VT FLV. FAC.] nam tu potes facere, vt quæuis fœmina, scilicet, etiam insulsa, & infaceta, fiat facetissima. tu potes facere ex muliere insulsa, & infaceta, salsam, ac facetam. hoc loquendi genus autem, *Nam tu quamuis potis es facere, vt fluat*, &c. ex duobus conflatum est, vt supra non vno loco diximus nam & hoc eo continetur. Nam tu quamuis mulierem potes facere fluere, id est, abundare facetiis, & illud. nam tu potes facere, vt quæuis mulier facetiis fluat. PROPTEREA ERAM ANIMO ELATIOR] propterea erā animo elatior, ac superbior. Profert hunc locum Nonius in voce *ferox*. sed errat. putat enim *ferocior*, positum esse *cordatior*, vel *facetior*, quod longè aliter est. Arbitror autem superiora verba: *nam tu quamuis potis es facere vt fluat facetiis*, ei erroris ansam præbuisse. EAM NOBILITATEM AMITT. VID.] eam nobilitatem, quam ego domi tuæ adepta sum, proiiciendam video. Hæc autem pronuntiat Philocomasium lacrymans, quod facile est mulieri. NEQVEO: CVM TE VIDEO] nequeo mihi à fletu temperare, cùm te, video. ANIMVM ATTINVERE HIC TVVM] animum hic tuum tenuerunt. QVIA DIIVNGIMVR.] quia distrahimur, ac diuellimur. PRIVSQVAM PROFICISCOR] id est priusquā proficiscor: Sic Turpilius dixit in hetera. *proficeret*, pro proficisceretur, teste Nonio. Sic ille, *Hortatur hem, nam quàm primum proficisceret.*

Non video autem, quo modo huius versus numeri constare possint, nisi in, *prius*, fiat συνίζησις, vt fiat vnius syllabæ: & contra in, *quam*, fiat διαίρεσις, & duarum syllabarum. OBSECRO RETINE MVLIEREM] sic legendum, non, vt edidit Camerarius, *obsecro, mitte mulierem*: neque, vt vulgò legitur, *mu uorem fac*. Nostram emendationem autem primùm libri nostri manuscr. adiuuant: deinde sententia ipsa flagitat, cùm enim Philocomasium se exanimatam, & perturbatam esse simularet, & iam iam casuræ speciem præberet, Palæstrio hortatur militem, aut Pleusidem, vt eam retineat, ne ad terram affligatur. NE AFFLIGATVR] ne ad terram graui casu allidatur. POSTQVAM ABS TE ABIT, ANIMO MALE FACTVM'ST HVIC R. M.] declarat Palæstrio, quid Philocomasio acciderit. Postquàm, inquit, abs te discessit, dolore exanimata, & animo defecta est. animo dicunt Latini alicui esse malefactum, quem significare volunt, animo esse defectum. Lucret. libro 3. *Quid genus esse animo male factum cùm perhibetur, Atque animam linquisse: vbi iam trepidatur, & omnes Extremum cupiunt vires reprendere vinclum.* Ad quem iuuabit legere quæ notauimus in commentationibus nostris Lucretianis. Plaut. Amphitr. *væ misera mihi, animo male est.* ATQVE AFFERTE AQVAM] vt, aqua suffusa, seu offusa, viteis animi dissipatas colligat, sic in Amph. *væ misera mihi. Animo mal'st aquam velim, corrupta sum, atque absumta sum.* in Cistell. *obsipas aqulam*, id est, rediit animum, aqua offusa. Idem in Curcul. *Viden', vt expalluit? Datin' isti sellam, vbi assidat, citò & aqualem cum aqua? properatin' ocyus? Cur animo male'st.* PHAE. *vin' aquam?* MALO MERVM] mâlo merum, quàm aquam: iocus seruilis. deerat vox, *merum* in omnibus libris vulgatis, quam restituimus ex vestigiis antiquæ scripturæ sententia ipsa, & metri ratione hanc vocem postulante. NE IPSE INTERVEN. QVAESO DVM RESIP.] quia Pleusides, & Philocomasium inter se osculabantur amatoriè, & nequiter, cum Pleusides simularet se illam, quasi animo defectam, retinere: Palæstrio veritus, ne miles sentiat, & ita omnis fallacia aperiatur, orat mi item, ne interueniat, dum Philocomasium vireis animi dissipatas colligit. Nam si miles interuenisset, & propiùs ad Philocomasium accessisset, Pleusidem, & Philocomasium labellis inter se cõpositis, & comparatis osculanteis deprehẽdisset. DVM RESIPISCAT] dum parteis animi disiectas colligit, dum ad se redit. Sic autem edidi libros vulgatos, & manuscriptos nostros secutus. Nam Camerarius planè mendosè edidit, *Quaso, dum resipuerit.* nisi forte erratum est typographi: quod credibile est. nam hæc lectio ferri non potest, nullâque ratione nititur. CAPITA INTER SE NIMIS NEXA HICE HABENT] hæc secum loquitur Palæstrio vt spectatores tantùm audiant. hice, inquit, nempe Pleusides, & Philocomasium capita inter sé nimis connexa habent, non placet, & præterea labra & labella figunt, & firmant admodum, Miles fallaciam nostram deprehendet. LABRA, ET LABELLA FIRMANT ADMODVM] sic habent planè nostri libri veteres, vno excepto, qui habet pro, *firmant*, *firmant*, minus rectè, neque tamen ita longè à vera scriptura. vulgata autem lectio, *labrà labellis ferruminauit acre malum*, planè mendosa est, neq. vllo modo ferri potest. ea verò, quam substituit Camerarius. *labra & labella inter se figunt admodum.* Neque satis probabilis, aut vsitata est, & nimis lõgè ab antiqua distat, in verbo *ferunt*. TENTABAM, SPERAREM, AN NON] bello, & scito mendacio suam inconsideratam nequitiam tegit Pleusides, ne miles ex capitum nexu, & labellorum cum labellis comparatione aliquid suspicetur, aut sentiat de osculo, & amore. AT EAM AD NOS IAM OP.] at iam oportuit Philocomasium ad nos Athenas esse peruectam. SIN MAGIS VIS, AMBOS M.] sin tu mauis miles, ego ambos missos faciam, & relinquam, ambos, vide icet, Palæstrionem & Philocomasium. NOLO, RETINEAT] nolo nos retineat miles, proficiscendum est, quando ita liberatum est. quamuis lacrymas continere non possim, cùm cogito quem dominum relinquam, cum quibus mihi posthàc sit viuendum SALVTO TE, FAMILIARIS] alloquitur, & salutat Larem familiarem. HEV, NEQVEO, QVIN FLEAM] heu nequeo me continere, quin fleam. SED QVID HOC? QVAE RES EST? &c.] Philocomasium, quasi ad se tandem rediens, & resipiscens, & de integro lucem, cuius fructum, atque vsuram videbatur amisisse, reuisens, hæc loquitur cum admiratione. LVX SALVE] salue lux quam desieram adspicere, animo defecta. IAM RESIPISTI?] iam ad te redisti? hic locus superiorem lectionem, quam secuti sumus, confirmat, ibi. *Ne ipse interueneris, quæso dum resipiscit.* QVEM AMP. SVM HOM.?] quasi impudẽs, & inscia Pleusidem amplexa fuerit. SVM NE EGO APVD ME] proinde quasi dicat, non sum. NE TIMEAS VOLVPTAS MEA] hic Pleusides non satis bene antè dissimulatum ac celatum amorem nunc magis aperit, atque indicat. ANIMVS HANC MODO HIC REL.] hic Palæstrio Pleusidis inconsideratum sermonem, quo suum erga Philocomasium amorẽ nimis apertè declarabat, corrigere conatur, ne quid miles odoretur. METVO, ET TIMEO, NE HOC TANDEM PRO. F. M.] hoc sentit Palæstrio, se metuere, ne per Pleusidis imprudentiam, & incontinentiam tota fallacia militi suboleat. Itaque cùm hæc summa voce, vt spectatores soli exaudirent, dicere voluisset: neque id assequi potuisset, propter propinquam militis præsentiam, quę fecerat, vt miles quoque hæc planè audiret: horum verborum aliam sententiam excogitat: quæ omni suspicione caret. QVID ID EST?] quod metuis, ne palàm fiat. NOS PALAM SIC FERRE, &c.] vide, vt Palæstrio verba illa superiora, quæ in eam sententiam, quam suprà exposuimus, locutus fuerat, nunc in aliam detorqueat, metuo, inquit, ne quod ita palàm per vrbem hæc omnia ferimus scilicet, quę instruxisti Philocomasio, & dedisti, aliquis tibi vitio vertat secuti sumus autem etiam hoc loco libros nostros manuscr. qui nihil ferè à vulgatis discrepant. Nam Camerarius sic edidit, *Nos secundum ferre nunc per vrbem*, &c. quæ scripturę probabilis est & sic explicari potest Nos seruos, secundum, id est, post Pleusidem, & Philocomasium hæc omnia ferre. NE QVIS TIBI HOC VITIO VORTAT] ne quis tibi hoc criminis, aut maledicti loco obiiciat, sic suprà in Epid *quis vitio, qui id vortat tibi?* Idẽ in Capt. *Neque pol tibi nos? quia nos seruos, aquum'st vitio vortere, neque te nobis*, &c. ITE CVM DIIS BENE V.] sermo boni ominis discedenteis prosequentis: vel sermo euntibus bene precantis, & bene ominantis. sic in Persa, *Sequere hàc mea gnata me cum diis volentibus.* Sic Ennius apud Ciceronem lib. 1 de Offic. *Dono ducite, dóque volentibu' cum magnis dis.* OBLIVISCENDI STRATIOTICI] id est, dediscendi mores militares. hoc dicit propterea quòd dicedat à milite, cui seruiebat seruitutem, & seruiturus sit mulieribus. IAM NON POSSVM] esse frugi. AMISI OMNEM LIB.] amisi omnem voluntatem rectè faciẽdi & frugaliter viuendi ridiculè voluntatẽ dixit l.bi ainẽ. Nam libido, est rationis expers voluntas. I, SEQVERE ILLOS] Virg. libr 4. Æneid *I sequere Italiam ventis.* NE ME DESERAS] vt mihi victum, & cultum præbeas. NON EST MEVM] sic suprà

in Asin. *Nunc quia nihil habes, maledictis tu eam ductare postulas.* ARG. *non meum est.* SI ID FAC. TVM D.] cum id facies, tum demum scies, &c. cùm recordaberis, quàm fidelis tibi fuerim, &c. IMMO HODIE VERVM FACT. FAXO POST D. M.] immò faxo, id est, fecero, vt posthac dicas magis hodie hoc verum esse factum, scilicet me tibi fidelem fuisse. Proinde quasi dicat, nunquam antea certo, aut verè scisti, quàm fidelis tibi fuerim: sed me hodie primùm meæ erga te fidelitatis specimen dedisse, posteà liquido cognosces. CAVE FAXIS] vide quantum se in discrimen coniecerit Palæstrio, dum se nimis liberalem in militem facit: verum facile se expediet. NEC VERVM ESSE] nec veracem esse. Ter. Andr. *Jam verum?* CENSEAM] existimem, putem. CAVE FAXIS] caue feceris. AMISI] à me missum feci, abalienaui. SONITVM FECERVNT F.] crepuerunt fores.

PVER, PYRGOPOLINICES.

Ne me moneatis, memini ego officium meum.
Ego iam conueniam illunc, vbi vbi est gentium.
Inuestigabo, operæ ego non parcam meæ.
Py. *Me quærit illic. ibo huic puero obuiam.*
Pu. *Ehem te quæro. Salue vir lepidissime,*
Cumulate commoditate præter cæteros,
Duo dii quem curant. Py. *qui duo?* Pu. *Mars & Venus.*
Py. *Facetum puerum.* Pu. *intrò, te, vt eas, obsecrat:*
Te volt, te quærit, téque exspectans deperit.
Amanti fer opem. quid stas? quin intrò is? Py. *eo.*
Pu. *Ipsus illic sese iam impediuit in plagas.*
Paratæ insidiæ sunt, in statu stat senex,
Vt adoriatur mœchum, qui forma est ferox,
Qui omneis se amare credit, quæque aspexerit
Mulier: eum odere tam viri, quàm mulieres.
Nunc in tumultum ibo, intus clamorem audio.

NE ME MONEATIS. MEMINI OFF. M.] puer missus à mulieribus, & sene, militem accessit, vt in insidias illectus suæ stultitiæ, atque arrogantię det pœnas. Sic igitur puer, ne me moneatis. nam cùm me monetis, memorem monetis, quare quæso, ne me moneatis. VBI VBI EST GENT.] vbicunque est gentium. INVESTIGABO] vestigiis perquiram, tralatio est. ILLEC] ille. CVMVLATE COMMOD. PR. CET.] cui omnia commodè & ex animi sententia procedunt, præter ceteros: vel cui omnia commoda, atque opportuna obtingunt, præter cæteros, onerate commoditatibus. Sic M. Tull. libr. 7. de Finib. *At quàm pulcrè iacere videbare, cùm ex altera parte ponebas cumulatum aliquem plurimis, & maximis voluptatibus nullo nec præsenti, nec futuro dolore.* &c. COMMODITATE] supra ead. fab. *Satine vt commoditas vsquequaque me adiuuat?* DVO DII QVEM CVRANT] cui duo dij propitij sunt, quem duo dij tuentur, atque adiuuant. Horat. oda 17 lib. 1. *Dij me tuentur, diis pietas mea, Et musa cordi est.* MARS, ET VENVS] quorum alter facit militareis, & fortis: altera pulcros & amabileis & in amore fortunatos, si modò propitij sint. INTRO, TE, VT EAS OBSECRAT] te vt intrò eas, obsecrat. TE EXSPECTANS DEPERIT] id est, vel te expectando moritur: vel perditè amat exspectans. IPSVS ILLIC SESE IMPEDIVIT IN PLAG.] ille ipse sese induit in plagas, id est, in retia se ipse illaqueauit. IN STATV STAT SENEX] senex stat in statione, vt, &c. vel stat in statu, id est, stat toto corpore, vt, &c. VT ADORIATVR MOECHVM, QVI F. EST FEROX] vt ex improuiso mœchum inuadat, qui forma est elatus, & superbus. Profert hunc versum Nonius in voce *ferox*, sed mendosè. Sic enim apud eum legitur, *Vt donatum equum, qui forma est ferox.* Vide, obsecro, lector, quàm non longè differ à recta scriptura tam deprauata, & absurda lectio. Nam quid propius, aut quid affinius, quàm hæc inter se, *Donatum equum*, &, *adoriatur mœchum*? Et tamen magnificus ille promissor, qui Nonium emendatum, specioso titulo, pollicetur, ac venditat, ne ex Plauto quidem hunc versum restituere potuit: sed vsque adeò in hoc, vt & in aliis innumerabilibus dormitauit, vt pro *donatum*, coniecerit legendum esse, *damarum*, quo nihil excogitari poterat alienius. QVI OMNEIS SE AM. CR. QVÆQVE ADSP.] qui ab omnibus mulieribus se amari credit, quæcunque mulier eum adspexerit.

ACTVS QVINTVS

PERIPL. PYRGO. COCVS, CARIO, SCELEDRVS.

DVCITE istum: si non sequitur, rap te sublimem foras:
Facite inter terram atque cælum vt medius sit: discindite.

Py. Obsecro hercle, Periplectomene, te. PE. nequicquam hercle obsecras.
Vide istic tibi sit acutus, Cario, culter probe.

Ca. Quin iamdudum gestio, mœcho hoc abdomen adimere,
Vt faciam quasi puero in collo pendeant crepundia.

Py. Perij. Ca. haud etiam numero hoc dicis. Iamne in hominem inuolo?

Pe. Immò etiam prius verberetur. Ca. multum quidem. Py. perij.

Pe. Cur es ausus subagitare alienam vxorem, impudens?

Py. Ita me dij ament vltrò ventum est ad me. Pe. mentitur.

Py. Mane, dum narro Pe. quid cessatis? Py non licet mihi dicere.

Pe. Dic. Py. oratus sum ad te venire huc. Pe quare ausu's? hem tibi.

Py. Hodie sum satis verberatus, obsecro. Ca. quàm mox seco?

Pe. Vbi lubet, distendite hominem diuorsum, & distendite.

Py. Obsecro hercle te, vt mea verba audias, priusquam secet.

Pe. Loquere nondum nihili factus. Py. viduam esse censui:
Itaque ancilla, conciliatrix quæ erat, dicebat mihi.

Pe. Iura te non nociturum esse homini nunc de hac re nemini,
Quod tu hodie hic verberatus, aut quod verberabere.
Si te saluum mittimus hinc Venerium nepotulum.

Py. Iuro per Dionam & Martem, me nociturum nemini,
Quod ego hic hodie vapularim, iureque id factum arbitror,
Etsi intestatus non abeo hinc, bene agitur pro noxia.

Pe. Quid si id non faxis? [P]e. vt viuam semper intestabilis.

Ca. Verberetur etiam, post tibi amittendum censeo.

Py. Dij tibi benefaciant semper, cum aduocatus mihi bene es.

Ca. Ergo des minam auri nobis. Py quamobrem? [C]a. saluis testibus.
Vt nos te hodie hinc amittamus, Venerium nepotulum.
Aliter hinc à nobis ne sis frustra. Py. dabitur. Ca. magis sapis.
De tunica & chlamyde & macchara, ne quid speres, non feres.
Verberone etiam priusquam mittis py. mitis sum equidem fustibus.
Obsecro vos. Pe solutte istum. Py. gratiam iam habeo tibi.

Pe. Si posthac te prehendero, ego ted hic arcebo testibus.

Py. Caussam haud dic[o]. Pe. eamus intrò, Cario. Py seruos meos
Eccos video. Philocomasium iam profecta est? dic mihi.

Sce. Iamdudum. Py. hei mihi. Sce. magis dicas, si scias quod ego scio.
Namque ille qui lanam ob oculum habebat, nauta non erat.

Py. Quis erat igitur? Sce. Philocomasio amator. Py. qui tu scis? Sce. scio.
Nam postquam exierunt porta, nihil cessarunt illico
Osculari atque amplexari inter se. Py. væ misero mihi.

Verba mihi data esse video. scelus viri Palaestrio,
Is me in hanc illexit fraudem. iure factum iudico.
Si sic aliis mœchis fiat, minus hic mœchorum siet.
Magis metuant, minus has res studeant. Eamus ad me. Plaudite.

RAPITE SVBLIMEM E.] rapite eum manibus vestris sublatum, & facite eum superbum vt loquitur in Amphit. ita vt pedibus terram non tangat. Sic Terent. Andr. *sublimem huc intro rape. quantum potes.* FACITE INTER TERRAM, ATQ. CAELVM, VT MEDIVS SIT.] ἐπεξήγησις. idem enim dicit quod modò, aliis verbis. DISCINDITE, dilacerate verberibus. NEQVICQVAM] frustra. HOC ABDOMEN ADIMERE] hanc ventris pinguitudinem prominentem. fortassis hic per abdomen significat penem & caudã salacem, quæ stat in imo ventre. VT FACIAM QVASI PVERO, IN COLLO PENDEANT CREP.] vt faciam ei pendere abdomen, seu penem in collo, quemadmodum pendent puero in collo crepundia. Sunt autem crepundia, ludibria quædam puerorum, à crepando dicta, è collo eorũ pendentia: quorum crepitu à lachrymis, & ploratu prohibentur M. Tull. in Bruto, *Nunc quoniam totum me non naeuo aliquo, aut crepundiis, sed corpore omni videris velle cognoscere*, &c. HAVD ETIAM NVMERO HOC DICIS] numerò, hic valet, valdè nimiùm, citò. consule Festum & Nonium. IAM NE IN HOM. INVTLO.] Iamne in hominem inuado, vt ei penem abscindam? SVBAGITARE] nequiter & proteruè attrectare. VLTRO VENTVM EST AD ME] mulieres non vocatæ, neque rogatæ ad me venerũt. QVARE AVSV'S?] cur ausus es venire, quamuis rogatus sis? HEM TIBI] sermo verberantis. al. *en tibi.* sic sup. in Asin. *Hem ergo hoc tibi.* Idem in Curcul. *Hem tibi maledictis pro istis dictis moderari vt queas.* QVAM MOX SECO?] quam mox penem ei præcido? VBI LIBET DISP. HOM. DIVORSVM, ET DIST.] sic habent libri nostri veteres, nihil à vulgatis dissentientes. Camerarius autem ordine conuerso sic edidit, vbi libet distẽdite hominem diuorsum, & dispendite. Non celabo lectorem autem, sic legi hunc versum à Nonio in verbo *dispennere*, *Vbi lubet, dispennite hominem diuorsum, & distendite. Et dispennite*, interpretatur expendere: docétque tractum esse à pennis auium. Ego Nonium vitioso codice vsum esse & dormitasse puto, neque animum inducere possum, *dispennere* verbum Latinum esse, neque mihi fit verisimile, à pennis, dispennere formari posse. Denique hic legendum arbitror, *dispendite hominem*, &c. dispendite autem dictum, pro *dispandite*, à verbo simplici pando, pandis. NONDVM NIHILI FACTVS] id est, nondũ eiuratus, nondũ exsectus, seu castratus. ex hoc loco intelligere licet, castratos & eunuchos, & spadones, & simileis, esse homines nihili. VIDVAM ESSE CENSVI] viduã esse existimaui. ITAQ. ANCILLA, CONCIL. QVAE ERAT DICEB. MI] & ita mihi dicebat ancilla quæ eam mihi conciliabat, hoc est, qua internuntia, & interprete, illa mihi conciliabatur. IVRA TE NOCITVRVM ESSE H. NVNC DE HAC RE NEMINI] etiam ex hoc loco, quanta fuerit apud veteres iurisiurandi religio, intelligere licet. sed exemplum insigne huius rei proditum memoriæ est, de Regulo, qui non aliam ob causam, nisi quòd se rediturum iurarat, ad hostes rediit. Qua de re sic Cicero lib. 3. de Officiis non lõge admodum ab extremo, *Nam quod rediit, nobis nunc mirabile videtur: illis quidem temporibus facere aliter non potuit. Itaque ista laus non est hominis, sed temporum, nullum enim vinculum ad adstringendam fidem iureiurando maiores artius esse voluerunt. indicant id leges xij. tab. indicant sacratæ, indicant fœdera: quibus etiam cum hoste deuincitur fides: indicant notiones, animaduersionésque Censorũ qui nulla de re diligentius, quàm de iureiurando iudicabant.* sequitur deinceps. *L. Manlio, A.F. quum dictator fuisset M. Pomponius tribunus pl. diem dixit, quòd is paucos sibi dies ad dictaturam gerendã addidisset. Criminabatur etiam quòd Titum filium, qui postea est Torquatus appellatus, ab hominibus relegasset & ruri habitare iussisset. quod cum audiuisset adolescens filius, negotiúmque exhiberi patri: accurrisse Romam, & cùm prima luce Pomponij domum venisse dicitur. Cui cùm esset nuntiatum: qui illum iratum allaturum ad se aliquid contra patrem arbitraretur, surrexit è lectulo, remotisque arbitris, ad se adolescentem iussit venire, At ille vt ingressus est, confestim gladium destrinxit, iurauitque se illum statim interfecturum, nisi iusiurandum sibi dedisset, se patrem missum esse facturum. Iurauit hoc terrore coactus Pomponius: rem ad populum detulit: docuit cur sibi causa desistere necesse esset: Manlium missum fecit.* Tantum temporibus illis iusiurandum valebat. Huc eodem pertinet illud in Bacch. *nũc pater, ne peierem cura.* VENERIVM NEPOTVLVM] Hoc eo pertinet, quod miles dixerat, suprà se nepotem Veneris esse. PER DIONAM] Veneris matrẽ, vel dic, per Dionam, Venerem ipsam significari. ET, SI INTESTATVS NON ABEO HINC, &c.] Et, si testiculis solitis abeo hinc, liberaliter & clemẽter mecũ agitur, pro culpa, quã admisi, & pro damno quod iniuria dedi. vel sic, Et, si testiculis exsectis hinc non abeo, pro culpa, & fraude, quam admisi, bene mecũ actũ puto, magnamq. vobis gratiã habiturus sum. *intestatus*, vox anceps. nam significat eum quoque, qui testis aliis esse non possit, & cui fides non sit habenda, &c. vt in Curcul. *Iuppiter te malè perdat: intestatus viuito.* INTESTABILIS] vox ambigua est, vt & superior. Potest enim accipi & pro eo, qui testiculis priuatus est, & pro eo, qui propter aliquam fraudẽ capitalem, quam admisit, neque testis alteri esse, neque testeis in sua re adhibere, neque testamentum facere potest. Horat. Sat. 3. lib. 2. *intestabilis vt sacer esto.* ad quem locum plura. AMITTENDVM] dimittendum. missum faciendum. absoluendũ. ALITER HINC A NOBIS, NE SIS FR.] aliter, hoc est, nisi des minam auri, *hinc à nobis*, subintell. non abibis. vt admonet Camerar. Quod autem ad metrum attinet, vel legendum est. *aliter hinc à nobis, ne sis fr.* &c. vel in voce, *magis*, s. exteritur. him, porrò dicebant Latini, vt hinc: illim, & illinc, ἀδιαφόρως. & vtroque modo etiam M. Tull. loquitur. Verum tamen putarim potiùs hic legendum, *Aliter non abibis, ne sis frustra*, cuius scriptura sententia facilis est, & expedita. NE SIS FRVSTRA] ne te frustrere. NE QVID SPERES] hoc dico, ne speres te ablaturum & recuperaturum. hoc dico, ne te vana, & inani spe consoleris quasi eas res sis ablaturus. NON FERES] non auferes, seu nõ referes, seu non recuperabis. VERBERONE ETIAM PRIVSQVAM MITT.?] vide, vt etiã verberem ô Periplectomenes: priusquàm eum missũ faciam? MITIS SVM EQVIDEM FVSTIBVS] paronomasia, *Mitis. mitis* equidem, inquit miles, mitis factus sum fustibus, hoc est, mollis & placidus. in Curcul. in extrem. *bis ego, si tu me irritaueris, placidum ted hodie reddam.* Bosius me admonuit, mitem hic esse.

esse posita à Plauto, pro eo, quod Græci dicũt, γύννις. Cui assentior. quanquam apud Homerum Iλ. α. γύννας Græcos appellat Thersitas, per contumeliam quasi molles, ignauos, & enerues. Ὦ πέπονες, κακ' ἐλέγχε', Ἀχαιΐδες, οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί. EGO TE HIC ARCEBO TEST.] ego te hic coercebo testiculis. Videtur hic legendum, *ego te hic*, &c. alioqui versus claudicabit. CAVSAM HAVD DICO] non recuso, quin hic arceas testibus. si me posthac prehenderis, causam non dico, οὐ δικαιολογοῦμαι, οὐ προφασίζομαι. SCELVS VIRI, PALAEST.] Palæstrio homo sceleratus. MINVS HAS RES STVDEANT] minus his rebus studeant, minus in his flagitiis sint occupati. verbum *studeo* iunxit cum accusandi casu. Sic M. Tullius Philip. 6. *Vnum sentitis omnes, vnum studetis, M. Antonij conatum auertere à repub.* & Horat. epist. ad August. *Versus amat, hoc studet vnum.*

MERCATOR.

DRAMATIS PERSONÆ.

CHARINVS	adolescens.
ACANTHIO	seruos.
DEMIPHO	senex.
LYSIMACHVS	senex.
Lorarij.	
EVTYCHVS	adolescens.
PASICOMPSA	meretrix.
DORIPPA	vor.
SYRA	anus serua.
COCVS.	

ARGVMENTVM.

MISSVS mercator ab suo adolescens patre
Emit atque apportat scita forma mulierem;
Requirit quæ sit, postquam eam vidit senex.
Confingit seruus emtam matri pedisequam.
Amat senex hanc, seque assimulans vendere,
Tradit vicino. eum putat vxor illius
Obduxisse sibi scortum. tum Charinum ex fuga
Retrahit sodalis postquàm amicam inuenerat.

MISSVS MERCATOR AB SVO ADOLESCENS PATRE] Charinus adolescens. AB SVO PATRE] Demiphone. APPORTAT] adulescens naui. MVLIEREM] Pasicompsam. AMAT SENEX HANC] Demipho hanc ancillam amat. SEQVE ADSIMVLANS VEND.] & simulans se illam puellam vendere, &c. aliàs, *ad se simulans vendere*, &c. quæ scriptura ferri potest, vt intelligamus esse διαίρεσιν, seu potiùs τμῆσιν; & dictum, *ad se simulans*, pro *adsimulans se*. SERVOS] seruus Acanthio. VICINO] Lysimacho. VXOR ILLIVS] vxor Lysimachi Dorippa. SODALIS] Eutychus. AMICAM] Pasicompsam.

ALIVD ARGVMENTVM.

MERCATVM ad sorium filium extrudit pater,
Is peregre vnius redemit ancillam hospitis,
Amore captus. vt venit, naui exsilit.
Pater aduolat, visamque ancillam deperit.
Cuius sit, percontatur. seruus pedisequam
Ab adolescente ait matri emtam esse ipsius.
Senex sibi prospiciens, vt amico suo
Veniret, natum orabat: natus, vt suo.
Hic filium subdiderat vicini, pater
Vicinum, praemercatur ancillam senex.
Eam domi deprehensam coniux illius
Vicini, scortum insimulat, protelat virum.
Mercator exspes patriis fugere destinat.
Prohibetur à sodale, qui patrem illius
Orat suo cum patre, nato vt cederet.

AD MERCATVM A SE FILIVS EXTRVD. P.] pater Demipho filium Charinum domo extrudit ad mercatum. ANCILLAM] Pasicompsam. AMORE CAPTVS] amore illius ancillae Pasicompsae captus. VT VENIT] cum primum in patriam venit, naui exsiliit. PATER ADVOLAT] pater Demipho ad nauim propere aduehitur. DEPERIT] perditè amat. SIBI PROSPICIENS] suo amori consulens, suas res agens. VT AMICO SVO VENIRET] vt cuidam amico venderetur Pasicompsa. NATVM ORABAT] filium suum Charinum orabat. NATVS VT SVO] Charinus contra patrem orabat, vt Pasicompsa amico cuidam suo venderetur. HIC FILIVM SVBD. VICINI] Charinus subornauerat Eutychum, Lysimachi vicini filium PATER VICINVM] pater Demipho vicinum suum Lysimachum subdiderat, cui Pasicompsa venderetur. PRAEMERCATVR ANCILLAM SEN.] senex Lysimachus à Demiphone subditus, mercatur ancillam Pasicompsam ante Eutychum à Charino suppositum. EAM] Pasicompsam. CONIVX ILLIVS] Dorippa vxor Lysimachi vicini, qui ancillam illam emerat, Demiphonis mandatu. SCORTVM INSIMVLAT] arguit, & criminatur, illam esse eius scortum. PROTELAT VIRVM] longè domo repellit virum, vt scortatorem, & vxoris osorem. Sic Turpilius in Lemniis apud Non. *propter peccatum pauxillulum indignissime patria protelatum esse saeuitia patris.* protelare etiam interdum valet, perturbare vt apud Terent. Phorm. *Ne te iratus suis saeuis dictis protelet.* Nonnulli *protelare* & hic & apud Terent. interpretantur obiurgare. MERCATOR] Charinus EXSPES] ab omni spe derelictus, omni spe recuperandae amicae Pasicompsae orbatus. DESTINAT] constituit PROHIBETVR A SODALE] Eutycho. PATREM ILLIVS] Demiphonem. CVM PATRE] orat vnà cum patre suo Lysimacho. VT DEMIPHO] Pasicompsam filio Charino concederet.

PROLOGVS.

CHARINVS.

DVAS res simul nunc agere decretum est mihi,
Et argumentum & meos amores eloquar.
Non ego idem facio, vt alios in comoediis
Vidi facere amatores, qui aut nocti, aut die,
Aut soli, aut lunae, miserias narrant suas.
Quos pol ego credo humanas querimonias
Non tanti facere, quid velint, quid non velint.
Vobis narrabo potiùs meas nunc miserias.
Graecè haec vocatur, Emporos Philemonis,
Eadem Latinè Mercator Marci Accij.
Pater ad mercatum hinc me meus misit Rhodum,
Biennium iam factum est, pòstquàm abij domo:

Amare occepi forma eximia mulierem.
Sed eam, vt sim implicitus, dicam, si opera 'st auribus,
Atque ad aduertendum animum adest benignitas.
Neque hac pern sse more maiorum instituti
Per me ea percontatus sum sineque indice aliquo.
Nam amorem hac cuncta vitia sectari solent,
Cura, ægritudo, nimiaque elegantia,
Hæc non illum modo, qui amat, sed quenquem attigit,
Magno atque solide multat infortunio.
Nec pol profecto quisquam sine grandi malo,
Præquam res patitur, studuit elegantia.
Sed amori accedunt etiam hæc, quæ dixi minus,
Insomnia, ærumna, error, terror, & fuga,
Ineptia, stultitiáque adeo, & temeritas,
Incogitantia excors, immodestia,
Petulantia, cupiditas & maleuolentia.
Inhæret etiam auiditas, desidia, iniuria,
Inopia, contumelia, & dispendium,
Multiloquium, pauciloquium. hoc ideo fit, quia
Quæ nihil attingunt ad rem, nec sunt vsui, hæc
Amator profert sæpe aduorso tempore.
Hoc pauciloquium rursum iccirco prædico.
Quia nullus vnquam amator adeo 'st callide
Facundus, quæ in rem sint suam, vt possit loqui.
Nunc vos mihi irasci ob multiloquium non decet.
Eodem quo amorem, Venus mihi hoc legauit die.
Illuc reuerti certum, vt conata eloquar.
Principio vt animus ephebis ætate exijt,
Atque animus studio amotus puerili est meus,
Amare valide cœpi hic meretricem. illico
Res exsulatum ad illam abibat iam patris.
Leno importunus, dominus eius mulieris,
Vi summa quicque vt poterat rapiebat domum.
Obiurgare pater hæc me noctes & dies:
Perfidiam, iniustitiam lenonum expromere:
Lacerari valide suam rem, illius augerier.
Summo hæc clamore: interdum mihi se colloqui,
Abnuere, negitare adeo me natum suum.
Conclamitare tota vrbe & prædicere,
Omnes tenerent mutuanti credere.
Amorem multos illexe in dispendium.
Intemperantem, non modestum, iniurium.
Trahere, exhaurire me quod quirem ad se domo.
Rationem pessimam esse, ea quæ ipsius optime
Omnes labores inuenisset perferens
Amoris vi diffunditari, ac deteri.
Conuicium tot me annos iam sic pascere.
Quod nisi puderet, ne luberet viuere.

Sese extemplo, ex ephebis postquam excesseris,
Non, vt ego, amori, neque desidiæ in otio
Operam dedisse, neque potestatem sibi
Fuisse adeò arctè cohibitum esse se à patre:
Multo opere immundo rustico se exercitum.
Nec nisi quinto quóque anno posse eum visere
Vrbem. atque extemplò inde vt spectauisset peplum
Rus rursum confestim exigi solitum à patre,
Ibi multo primùm se familiarium
Laborauisse, quom hæc pater sibi diceret:
Tibi aras, tibi occas, tibi seris, tibi eidem metis.
Tibi denique iste pariet lætitiam labos.
Postquam recesset vita patrio corpore,
Agrum se vendidisse, atque ea pecunia
Nauim, metretas quæ trecentas tolleret,
Parasse, at me eapse merces vectatum vndique
Adeò dum quæstum haberet peperisset bona,
Me idem decere, si, vt deceret me, forem.
Ego me vbi inuisum meo patri esse intelligo,
Atque esse odio me quoi placere æquum fuit:
Amens, amánsque vtut animum offirmo meum,
Dico esse iturum me mercatum, si velit:
Amorem missum facere me, dum illi obsequar.
Agit gratias mihi, atque ingenium allaudat meum.
Sed mea promissa non neglexit persequi,
Ædificat nauim, cercurum, & merces emit.
Parata naui, imponit. præterea mihi
Talentum argenti ipsus sua annumerat manu,
Seruum vnà mittit, qui olim à puero paruulo
Mihi pædagógus fuerat, quasi vti mihi foret
Custos. ilsce confectis nauim soluimus:
Rhodum venimus. vbi quas merces vexeram,
Omnes, vt volui. ven lidi ex sententia,
Lucrum ingens facio, præterquam mihi meus pater
Dedit æstimatas merces, ita peculium
Conficio grande. sed dum in portu ibi ambulo,
Hospes me quidam agnouit, ad cenam vocat.
Venio, decumbo, acceptus hilarè atque ampliter.
Discubitum noctu vt imus, ecce ad me aduenit
Mulier. qua mulier alia nulla est pulcrior:
Ea nocte mecum illa hospitis iussu fuit.
Vosmet, videte, quàm mihi valdè placuerit.
Postridie hospitem adeo, oro vt vendat mihi.
Dico eius pro meritis gratum & memorem fore.
Quid verbis opus est? emi, atque aduexi heri.
Eam me aduexisse nolo resciscat pater.
Modò eam reliqui ad portum in naui, & seruolum.
Sed quid currentem seruom à portu conspicor?

Quem

Quem naui abire volui. timeo, quid siet.

QVI AVT NOCTI, AVT DIEI, AVT SOLI AVT LVNAE, &c.] vt illa apud Ennium nutrix, inquit M. Tull. lib. 3. Tuscul. quæst. *Cupido cepit miseram nunc me proloqui Calo, atque terra Medeai miserias.* quæ sunt conuersa ex Græca fabula Euripidis, apud quem sic nutrix Medeæ, ὥσθ' ἵμερός μ' ὑπῆλθε γῇ τε κοὐρανῷ λέξαι μολούσῃ δεῦρο Μηδείας τύχας. Sic & apud Sophoclem Electra, luci, & cælo narrat suas miserias, ibi. Ὦ φάος ἁγνὸν, καὶ γῆς ἰσόμοιρ' ἀὴρ, ὥς μοι πολλὰς μὲν θρήνων ᾠδὰς, Πολλὰς δ' ἀντήρεις ᾔσθου στέρνων πλαγὰς αἱμασσομένων, &c. *dic* autem, antiquus datiuus pro *diei*. QVOS] Solem & lunam, & ceteros. BIENNIVM IAM F. EST POSTQVAM, &c.] biennium iam præteritum est, seu præteriit, postquam, &c. MVLIEREM] Pulcompsam. SED EA VT SIM IMPLICITVS, DICAM, SI OPERA EST A.] sed quomodo eius amore captus sim, dicam si aures vestræ vacuę sunt. hoc est, si operam mihi dare possunt. Errat autem Nonius, qui hunc versum sic legit *Sed eam simpliciter tuis dicam, si* &c. *simplicitus*, interpretatur, simpliciter. ATQVE AD ADVER. ANIMVM ADEST B.] & si vobis est benignitas ad animaduertendum, seu ad animum attendendum. NEQ. HAEC PERN. MORE M. INS.] non cœpi hæc pernoctie more maiorum, id est, indicibus auditis, seu per indices. PER ME EA PERCONTATA SVM, &c.] per me, hoc est solus, ea perquisiui, & sine vllo indice. Sic autem legit hunc locum Alciatus lib. 4. παρέργων, cap. 21. NIMIAQVE ELEGAN.] elegantia non est vitiosa: sed elegantia nimia, quali amantes, & amatores student: ea verò vitiosa & vituperabilis est. Est autem elegantia nimia, cura nimia cultus & vestitus. Cicero in Clodium, & Curion. in Frag. *Tu solus elegans, tu solus vrbanus: quem decet muliebris ornatus, quem incessus psaltriæ: qui leuare vultum mollire vocem potes.* Cato de Moribus, *Auaritiam omnia vitia habere putant. Sumtuosus, cupidus, elegans, vitiosus.* SED QVEMQVEM ATTIG.] sed quemcunque attigi. MAGNO, ATQVE SOLIDO MVLTAT INF.] sic omnes quidem habent libri & vulgati, & manuscripti, sed iis inuitis, legendum censeo, *mactat infortunio.* Sic enim potius loqui solet Plautus. vt suprà in Amphitr. *Sacrifico ego tibi.* AMPH. *Qui? MERC. quia enim te macto infortunio.* & in Curcul. *Non adepol nunc ego te mediocri macto infortunio.* & in Mostell. *Orationis operam compendi face, Nisi te mala re magna mactari cupis.* SOLIDO] id est, integro, pleno, perfecto. NEQVE POL. PROF. QVISQVAM S. GR. PRAEQVAM R. P. &c.] id est, neque profectò quisquam plus quàm oportet, seu plus quam par est, elegantiæ studiosus fuit, sine grandi damno, seu infortunio. præquàm res patitur, id est, præ eo, quod res patitur. Sic in Amphitr. *Satin' parua res est voluptatum in vita, praequàm quod molestum est?* INSOMNIA] ἀγρυπνία, vigilia, vacuitas à somnio. Terent. Eunuch. *Nam aut iam reuertere aut mox noctu te adiget horsum insomnia.* Salust. bello Catilin. *dies, noctesque festinare, vigilare, neque insomniis, neque labore fatigari.* Cicer. in Cat. Maiore, *caret vinolentia & cruditate & insomniis.* Cæcilius, *consequitur comes insomnia, ea porrò insaniam adfert.* ET DISPEND.] & sumtus. HOC IDEO FIT QVIA] ideò amorem, seu amanteis comitatur multiloquium, quia, &c. QVAE NIHIL ATTING. AD R.] quæ nihil attinent ad rem. ADVERSO TEMPORE] alieno tempore. QVAE IN REM SINT SVAM VT P. L.] vt quæ sibi expediant, posit loqui. EODEM QVO AMOREM, &c.] Venus mihi multiloquium legauit eodem die, quo amorem. Venus me eodem die fecit multiloquum, quo die amare iussit seu voluit. Sic autem habent omnes libri & manuscripti & vulgati. Sed Iosephus Scaliger vir ingenio, & doctrina præstans legendum hic putat. Eodem quo amor & Venus me hoc legarunt die, à quo tamen dissentio. VT CONATA ELOQVAR] vt eloquar ea quæ conatus sum. Omnino, malim legi, vt conicit Camerarius, vt inchoata eloquar. inchoata autem, id est, quæ inchoaui. PRINCIPIO VT ANIMVS EPH. AET. EXIIT, &c.] principio, postquam animus ex ephebis exiit, ætate, hoc est, propter ætatem, seu beneficio ætatis: ex ephebis exiit, seu excessit, hoc est, ex ordine epheborum. ephebi autem sunt qui incipiunt primum pubescere. Terent. in Andr. *Nam is postquàm excessit ex ephebis*, &c. Plaut. infrà eadem fabula. *Sese extemplo ex ephebis postquàm excesserit Non ego amori, neque desidiæ in otio operam dedisse*, &c. Sed legendum fortassis est, *Principio vt animus ephebi ætate exijt.* RES EXSVLATVM AD ILLAM ABIB. &c.] res patris ad illam transferebatur, quasi in exilium expulsa, vel sic, res patris ad illam fugiebat, quasi profuga. translatio est, sic infrà eadem fabula *Si opprimit pater quod dixit, exsulatum abijt salus.* LENO IMPORTVNVS] aptum lenoni epithetum. importunus enim dicitur, qui alios conquiescere non sinit vt importuna pauperies ab Horatio, oda 16 libr. 3. & argenti sitis importuna ab eodem epist. 1. ad Loll. libr. 1. & importunus tyrannus à M. Tull. libr. 3. de Offic. & à Plauto nostro, cuiusdam vxor importuna & incommoda in Asin. princ. OBIVRGARE PATER HAEC ME, &c.] pater me propter hæc obiurgabat nocteis & dies. EXPROMERE, &c.] mihi expromebat, id est, exponebat, commemorabat, describebat. LACERARI VALIDE S. A. ILL. A.] dicebat rē suam valde minui, illius amplificari. INTERDVM MVSSAND. LOQ.] id est, interdum compressis labris loquebantur, suprà in Aulul. *Neque occultum id habere, neque per metum mussari.* Sic autem vt edidimus, legendum, neque multo secus impressum est in libris vulg. neque repugnant nostri libri veter. Quòd autem Camerarius edidit, *interdum se mihi colloqui ferri non potest.* Non dissimulabo tamen nonnullos hic legi velle, *interdum summissi loqui.* quod non improbarem, nisi nimis longè abesset ab antiqua scriptura. Iam quid sit mussare, & mussitare, alibi dictum est. ABNVERE, NEGITARE &c.] abnuebat, & crebro negabat me esse filium suum. OMNES TENERENT MVTVANTI CR.] vt omnes abstinerent mihi, pecuniam mutuam petenti, credere. Facilior & vsitatior esset scriptura, si legeremus, *Omnes cauerent mutuanti cr.* ILLEXE IN DISP.] illexisse in sumtum & damnum. INTEMPERANTEM, NON MOD.] pater me dicebat esse intemperantem, &c. TRAHERE, EXHAVRIRE, &c.] idem pater dicebat me domo trahere & exhaurire, quod possem, & ad scorta transferre. RATIONEM PESSIMAM ESSE, &c.] iniquissimum esse ea optima, hoc est ea bona, quæ ipse perferens, hoc est tolerans, omneis labores inuenisset, hoc est, parasset, peperisset, repperisset, amoris impulsu dissipari, ac consumi. Sic autem edidi, *Omneis labores inuenisse perferens.* Ios. Scal. coniecturam secutus. nam neque vulgata lectio, *Omnis quod modo, quoi inuenis ipse perferit*, neque antiqua, *Omnis laores inuenisset perferes*, seu *perferit*. vnde Camerarius fecit *perferens*, ferri potest, quanquā antiqua minùs est corrupta CONVICIVM TOT ME ANNOS IAM

SIC PATCERE] sic edidit Camerarius: Conuicium, tot me annos iam si pasceret fortasse hac sententia, sibi turpe fore. seu se conuicio dignum fore. vel, Omneis sibi conuicia facturos, si me tot annos sic pasceret. Sed cum libri nostri veteres habeant *pascere*, sic di malui, *Conuicium tot me annos iam sic pascere*. vt sit hæc sententia, se tot iam annos sic pascere me, per appositionem conuicium suum: hoc est, turpitudinem suam, & dedecus suum. ἑαυτοῦ λώβην ἢ ὀνείδος. Verum ne quid dissimulem, suspecta est mihi hoc loco per se vox *conuicium*, auget suspicionem vetus vnus codex in quo scriptum reperi *commuiciumm*: alter in quo literis obscuris *commulcium*: vnde suspicor hic legendum, *Commulcium tot me annos sic pascere*. ea quam dixi sententia. Nam *commulcium*, quamuis sit vox non omnibus audita aut cognita, significat vibicem, ex ictu aliquo in facie, liuorem, ὑπώπιον, ex quo dedecus & turpitudinem. Ducta autem vox est a mulcando, id est, verberando. Sic igitur hunc locum explico, vt nihil relinquam difficultatis aut obscuritatis. Dicebat pater meus se alere me tot iam annos, κατ' σύνθεσιν seu per appositionem, commulcium suum id est, probrum, & dedecus suum. Liuorem, vibicem, ὑπώπιον αὐτοῦ. Sic apud Homerum Ιλιαδ. γ. Hector in Paridem Αἴθ' ὄφελες γ' ἄγονός τ' ἔμμεναι, ἄγαμός τ' ἀπολέσθαι· καί κε τὸ βουλοίμην, καί κεν πολὺ κέρδιον ἦεν, Ἢ οὕτω λώβην τ' ἔμμεναι, καὶ ὑπόψιον ἄλλων. Id est, vtinam aut nunquam natus esses, aut antequam vxorem duceres, mortuus esses, & sanè velim ita factum & multo meliùs esset, quàm te ita esse dedecus, & turpitudinem, seu probrum aliorum QVOD NISI PVDERET NE LVBERET P.] monebat me pater, vt, si me anteactæ vitæ, & præteritorum flagitiorum non puderet desinerem velle viuere. SESE EXTEMPLO, EX EPHEB. POSTQ. &c.] dicebat pater, se simulatque ex Ephaeborum ordine excesserit, amori operam non dedisse, vt ego facerem, &c. sic Menedem. apud Terentium in Heautont. *Ego istuc ætatis non amori operam dabam. Sed in Asiam hinc abij propter pauperiem*, &c EXERCITVM] fatigatum. QVINTO QVOQVE ANNO] quinto quoque anno promebatur, & ostendebatur peplus Mineruæ. ATQ. EXTEMPLO INDE VT SPECT. PEPL. &c.] Atque inde, hoc est, ex vrbe. statim vt peplum Mineruæ spectauisset, solitum esse à patre rursum rus amandari seu eiici. Hunc peplum commemorant multi scriptores: in his Plato, Diodorus Siculus. Arist. Smyrn. Harpocratio, Suidas, Eust. Ser. alij. Sic Plato in Euryphr. Καὶ πόλεμον ἄρα ἡγῇ σὺ εἶναι τῷ ὄντι ἐν τοῖς θεοῖς πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἔχθρας δεινὰς καὶ μάχας, καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλά. οἷα λέγεταί ὑπὸ τῶν ποιητῶν, καὶ ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν γραφέων, τά τε ἄλλα ἱερὰ ἡμῖν καταπεποίκιλται, καὶ δὴ καὶ τοῖς μεγάλοις Παναθηναίοις ὁ πέπλος μεστὸς τῶν τοιούτων ποικιλμάτων ἀνάγεται εἰς τὴν ἀκρόπολιν. ταῦτα ἀληθῆ φῶμεν εἶναι, ὦ Εὐθύφρον. id est, Et bellum igitur re vera putas esse deis inter se, & inimicitias graueis, & pugnas, & alia multa talia, qualia dicuntur à poetis, & à bonis pictoribus pinguntur? à quibus cum alia sacra nobis hoc genere picturæ variè distincta sunt, tum verò magnis panathenæis peplus talium varietatum, & picturarum plenus in arcem deportatur. Dicemúsne hæc esse vera, Eutyphron. Diodorus Siculus libro 20. quo loco narrat quot & quantos honores Antigono, & Demetrio eius filio decreuerint. πρὸς δὲ τοῖς δέκα φυλαῖς, προσέθεσαν δύο, Δημητριάδα, καὶ Ἀντιγονίδα, καὶ συντελεῖν αὐτοῖς κατ' ἐνιαυτὸν ἀγῶνας καὶ πομπήν, καὶ θυσίαν, συνυφαίνεσθαι δ' αὐτοὺς εἰς τὸν τῆς Ἀθηνᾶς πέπλον κατ' ἐνιαυτόν. id est, Athenienses autem decreuerunt, vt decem tribubus duæ adderentur. Antigonis, & Demetrias, & vt quotannis dies festos agitarent, & certamina, pompam, sacrificium instituerent, eos intexentes quotannis in Mineruæ peplo. Aristides λόγῳ Παναθηναϊκῷ, in extrem. εἴργασται καὶ ἡμῖν ὁ λόγος εἰς τι τῷ πέπλῳ κόσμου Παναθηναίων τῇ θεωρίᾳ. id est, Confecta nobis est & oratio pro pepli ornamento quinquatruum die festo, & pompa omnium oculis visenda. Harpocratio, πέπλος τοῦ πέπλου τοῦ ἀναγομένου τῇ Ἀθηνᾷ τοῖς μεγάλοις Παναθηναίοις οὐ μόνον παρὰ τοῖς ῥήτορσιν ἐστὶ μνήμη ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς κωμικοῖς. id est pepli, qui sursum ducitur Mineruę magnis quinquatribus non solùm apud oratores fit mentio, verùm etiam apud Comicos. Suidas, ἐνεγέγραπτο ἐν τῷ πέπλῳ ὁ Ἐγκέλαδος ὃν ἀνεῖλεν ἡ Ἀθηνᾶ, ἦν δὲ τῶν γιγάντων εἷς· ἢ ὅτι νικήσαντες οἱ Ἀθηναῖοι πέπλον ἐποίησαν τῇ Ἀθηνᾷ, καὶ ἐνέγραψαν τοὺς ἀρίστους ἐν αὐτῷ πέπλῳ διὰ γυναικείου ἐνδύματος. id est, pictus autem erat in peplo Enceladus, quem interemit Minerua: erat autem gigantum vnus: aut quòd victoriam adepti Athenienses, pinxerunt in eo viros fortissimos. Peplus autem est muliebris amictus. Eustathius in librum Ιλ. ς. πολλῶν γοῦν πέπλος δοκεῖ καὶ ἐν ἰδιωτικῇ τῇ πολυμήχανῳ παρὰ τοῖς ἔλεγεν δοθῆναι, καὶ τῇ πρωτῇ Ἀθηνᾷ ἐν γόνασι τεθεῖσαν. id est, talis igitur peplus videtur: & in Odyssea Telemacho ab Helena datus esse, & Troianæ Mineruæ in genibus positus esse. Seruius ad illud Virgil. libro 1. Æneidos *peplúmque ferebant Suppliciter tristes*. &c. notat peplum, seu peplus, propriè est palla fœminea picta, Mineruæ consecrata, vt Plautus, *Nunquam ad vrbem venio, nisi cùm infertur peplum*, &c. Quæ Seruij verba sine dubio, vt & Camerarius existimat, ad hunc locum referenda sunt, quamuis Seruius Plauti verba non expresserit, sed sententiam duntaxat. IBI MVLTO PRIMVM FAMILIAREIVM] longe ante omneis familiareis. TIBI ARAS, TIBI OCCAS &c.] quidquid aras, tibi aras: & quidquid occas, tibi occas, &c. Occare, est glebas frangere, & quasi occæcare, vt vult Marcus Tullius: de hoc verbo plura suprà in Captiuis ibi. *Non occatorem dicere audebas priùs* LABOS] labos antiquè, pro labor: vt colos, odos, vapos, & similia. POSTQVAM RECESSET PATRIO COR P.] Addebat pater meus, quæ sequuntur, postquam suus pater è vita excessisset se agrum vendidisse, &c. Sic autem legendum, non vt vulgò, *Postquam recessit*, &c. *recesset*, autem positum, pro *recessisset*. METRETAS QVAE TRECENTAS TOLLERET] quæ nauis gereret metretas trecentas, metreta porrò, sextarios centum continebat. ATQVE EAPSE MERCEIS VECTATVM VNDIQ.] atque ea ipsa naui se merceis vndique vectauisse. Sic autem hunc locum emendauit Ios. Scaliger, cùm libri vulgati habeant partim, *atque ea sese eis vectatum vndique*. partim, *atque ea sese vectatum eis vndique*, planè mendosè. Iam, *vectatum*, hìc est deponens, & subintelligendum est, *esse*: vectatum esse autem positum, pro *vectauisse*. ADEO DVM QVAESTVM HABERET PEPERISSET B.] vsque eò dum quæstum fecisset, & bona parasset. malim legi, *Adeò dum quæstum faceret, peperisset bona*. Dicunt enim Latini, quæstum facere, non quæstum habere: non est opus exemplis. Præterea fortasse, *repperisse bona*, à Plauto scriptum est. Sic enim Terentius Heautontimorumenos. *Simul rem, & gloriam armis belli repperi*. Verùm tamen in hoc posteriore nihil mutare velim. nam vtrunque vsitatum est bonis scriptoribus. Dicunt enim bona labore parta: & res labore parta: & bona honestè parta: & malè parta, &c. Non dissimulabo tamen, quod ad illud attinet, quosdam sic accipere, *quæstum haberet*, vt quæstum, sit particip. pro quæsitum. SI, VT DECERET ME F.] si talis essem, qualem me deceret esse. ATQ. ESSE ODIO ME QVOI PLACERE. &c.] atque vbi intelligo me ei odio esse, cui me placere, & carum esse,

rum esse, æquum fuit. AMENS, AMANSQ. VTVT ANIM. OFF. M.] tum ego amens, & amans: (semper enim amentia cum amore coniuncta est) quomodocunque possum, animum meum vinco, atque offirmo, aduersus amorem scilicet. Est autem difficile amanti, eidemque amenti, animum vincere, & mutata sententia, atque amoris iugo reiecto, atque excusso, rationi, & patri obtemperare. MEA PROMISSA] qui promiseram patri me amorem missum facere, & mercatum ire velle, dum modò ei obsequerer, vel vsque eò dum ei obsequerer. ÆDIFICAT] ædificandam curat. NAVIM CERCVRVM] cercurus, vt docet Nonius, est nauis Asiana pergrandis. Plautus Sticho, *Dum percontator portitores ecqua nouis venerit ex Asia, negant venisse: conspicatus sum interim cercurum: quo ego me maiorem non vidisse censeo.* Profert & hunc versum Nonius. IMPONIT] imponit merceis in nauim. CVSTOS] Horatius epist. ad Pison. *Imberbis iuuenis tandem custode remoto,* &c. Idem Satyra 6. lib. 1. *Ipse mihi custos incorruptissimus omneis Circum doctores aderat.* NAVIM SOLVIMVS] è portu ἀνήχθημεν, suprà in Milite, *Omnes moratur. nauim cupimus soluere.* Ibidem suprà, *Nisi eat, te soluturum esse nauim: ventum operam dare.* EX SENTENTIA] suprà in Mil. glor. *Voluptas est, quod agas si id procedit lepidè ex sententia.* LVCRVM INGENS FACIO, PRAETERQVAM, &c.] lucrum ingens facio, suprà æstimationem earum mercium, quas pater in nauim imposuerat. DECVMBO] legendum fortassis est, *recumbo.* nam decumbere, dicuntur propriè, ægri: quanquam etiam Terentius quodam loco sic, vt hîc Plautus, vsurpauit. ATQ. AMPLIT.] & prolixè. DISCVBITVM NOCTV VT IMVS] cùm diuersi in suum quisque cubiculum, & cubile cubitum imus, vt dormiamus. DICO EIVS PRO MERITIS GRATVM, ET MEMOREM F.] sic hunc versum emendaui, in omnibus libris vulgatis deprauatum: in quibus sic legitur. *Dico eius pro mer. gr. & munem fore.* Ita autem hæc emendatio certa est, vt, si sola ratione, aut coniectura probabili niteretur, vt maximè nititur, tamen satis esse deberet. nunc autem cùm accedat nostrorum codicum manusc. auctoritas, nullus iam relinquitur dubitationi locus. Quòd autem nonnulli lectionem vulgatam tuentur, & *munem*, ex Festo, interpretantur officiosum: non probo. Nam quamuis non contemnã Festi auctoritatem, neque negem, vocem, *munem*, esse Latinam: tamen non continuò mihi fatendum est, hîc legendum, *munem*. Quæ enim erit sententia, si ita legamus, Dico, eius pro meritis, gratum me & officiosum, seu munẽ fore? Nam qui beneficium ab aliquo prior accepit, is cum gratus est, non dicitur officiosus, sed is potius, qui beneficium contulit prior. Quare nullo modo mihi hæc lectio probari potest: cùm præsertim duo codices manuscripti, Clericanus, & Pithæanus, ita planè, vt edidi, habeant *memorem*. sub intelligendum autem est, *me*, hoc modo, me gratum & memorem fore. TIMEO, QVID SIET?] amor, sollicita res est.

ACTVS PRIMVS

ACANTHIO, CHARINVS.

Ex summis opibus, viribúsque vsque experire, nitere,
Herus vt minor opera tua seruetur: agedum Acanthio.
Abige abs te lassitudinem, caue pigritiæ prauerteris.
Simul emicato suspiritus. vix suffero hercle anhelitum.
Simul autem plenissimè eos, qui aduersum eunt, aspellito,
Detrude, deturba in viam. hæc hîc disciplina pessima est,
Currenti, properanti haud quisquam dignum habet decedere,
Ita tres simitu res agendæ sunt, cùm vnam occœperis:
Et currendum & pugnandum. & ante iurgandum est in via.
Ch. *Quid illud est, quod ille tam expeditè exquirit cursuram sibi?*
Cura est, negotij quid sit, aut quid nuntiet. Ac. *nugas ago.*
Quàm resisto, tam maximè res in periculo vertitur.
Ch. *Mali nescio quid nuntiat.* Ac. *genua hunc cursorem deserunt,*
Perij, seditionem facit lien, occupat præcordia.
Perij animam nequeo vertere, nimis nihili tibicen siem.
Ch. *At tu ædepol sume laciniam, atque absterge sudorem tibi.*
Ac. *Nunquam ædepol omnes balnea mihi hanc lassitudinem eximent.*
Domin', an foris dicam esse herum Charinum? Ch. *ego animi pendeo,*

Quid illud sit negotij,lubet scire, ex hoc metu vt sim certior.

Ac. At etiam adsto? at etiam cesso foribus facere hisce assulas?

Aperite aliquis,vbi Charinum seruos? domin' est,an foris?

Num quisquam adire ad ostium dignum arbitratur? Ch. ecce me

Acanthio,quem quaeris. Ac. nusquam est disciplina ignauior.

Ch. Quae te res mala agitant? Ac. multae here te atque me. Ch. quid est negotij?

Ac. Perijmus. Ch. principium inimicis dato. Ac. at tibi sortito id obtigit.

Ch. Loquere id negotij quicquid est. Ac. placidè volo acquiescere.

Tua caussa rupi ramices iam dudum sputo sanguinem.

Ch. Resinam ex melle Aegyptiam vorato,saluom feceris.

Ac. At tu adepol calidam picem bibito,agritudo abscesserit.

Ch. Hominem ego iracundiorem,quàm te,noui neminem.

Ac. At ego maledicentiorem,quàm te,noui neminem.

Ch. Sin saluti quod tibi esse censeo, id consuadeo.

Ac. Apage istiusmodi salutem, cum cruciatu quae aduenit.

Ch. Dic mihi an boni quid vsquam est,quod quisquam vti possiet

Sine malo omni aut ne laborem capias,cùm illo vti voles?

Ac. Nescio ego istaec,philosophari nunquam didici neque scio.

Ego bonum,malum quò accedit,mihi dari haud desidero.

Ch. Cedò tuam mihi dexteram agedum Acanthio. Ac. en dabitur,tene.

Ch. Vin' tu te mihi esse obsequentem,anne vis? Ac opera licet

Experiri,qui me rupi caussa currendo tua,

Vt,quae scirem, scire actutum tibi liceret. Ch liberum

Tibi caput faciam,paucis post mensibus. Ac. palpo percutis.

Ch. Egon' ausim tibi vsquam quicquam facinus falsum proloqui?

Quin iam priusquam sim elocutus,scis, si mentiri volo. Ac. ah,

Lassitudinem hercle verba tua mihi addunt,enicas.

Ch. Siccine mihi obsequens es? Ac. quid vis faciam? Ch. tun'? id quod volo.

Ac. Quid est igitur,quod vis? Ch. dicam. Ac. dice. Ch. at enim placidè volo.

Ac. Dormientes spectatores metuis ne è somno excites.

Ch. Vae tibi. Ac. tibi equidem à portu apporto hoc. Ch. quid fers? dic mihi.

Ac. Vim, metum, cruciatum,curam,iurgiúmque,inopiam.

Ch. Perij,tu quidem thesaurum huc mi apportauisti mali.

Nullus sum. Ac. immò es. Ch. scio. iam miserum dices Ac. tu dixti. Ch. ergo taces?

Quid istuc est mali? Ac. ne rogites,maximum infortunium est.

Ch. Obsecro,dissolue iam me,nimis diu animi pendeo.

Ac. Placidè,multa exquire etiam prius volo,quàm vapulem.

Ch. Hercle verò vapulabis,nisi iam lóquere aut hinc abis.

Ac. Hoc sis vide,vt palpatur. nullus est,quum occoepit,blandior.

Ch. Obsecro hercle,oróque,vt istuc quid sit,actutum indices,

Quandoquidem mihi supplicandum seruulo video meo.

Ac. Tandem indignus videor. Ch. immò dignus. Ac. equidem credidi.

Ch. Obsecro num nauis perijt? Ac. salua est nauis,ne time.

Ch. Quid? alia armamenta? Ac. salua & sana sunt. Ch. quin tu expedis

Quid

Quid fiet, quòd me per vrbem quærebas modò?

Ac. Tu quidem ex ore orationem mihi eripis. Ch. taceo. Ac. tace.
Credo si boni quid ad te nuntiem, instes acriter,
Qui nunc, cùm malum audiundum'st, flagitas me vt eloquar.

Ch. Obsecro hercle te, istuc vti tu mihi malum facias palàm.

Ac. Eloquar, quandoquidem me oras. tuum pater. Ch. quid meus pater?

Ac. Tuam amicam. Char. quid eam? Acan. vidit. Char. vidit? va misero mihi.
Hoc quidem te interrogo, responde. Ac. quin tu, si quid vis roga.

Ch. Quî potuit eam videre? Ac. oculis. Ch. quo pacto? Ac. hiantibus.

Ch. I hinc hodie directus, nugare in re capitali mea.

Ac. Qui, malùm, ego nugor? si tibi quod me rogas, respondeo.

Ch. Certen' vidit? Ac tam hercle certè, quàm ego te ac tu me vides.

Ch. Vbi eam vidit? Ac. intus intra nauim, vti propè adstitit.
Et cum ea confabulatus est. Ch. perdidisti me pater,
Ehò tu, ehò tu, quin cauisti ne eam videret, verbero?
Quin scelestè abstrudebas, ne conspiceret eam pater?

Ac. Quia negotiosi eramus nos nostris negotiis,
Armamentis complicandis, componendis studuimus.
Dum hæc aguntur, lembo aduehitur tuus pater pauxillulo:
Neque quisquam hominem conspicatu'st donec naui super.

Ch. Nequicquam mare subterfugi sæuis tempestatibus.
Equidem iam me censebam esse in terra, atque in tuto loco,
Verùm video med ad saxa ferri sæuis fluctibus.
Loquere porrò quid sit actum. Ac. postquam aspexit mulierem,
Rogitare occœpit cuius esset. Ch. quis respondit? Ac. illico
Occucurri, atque interpello, matri te ancillam tua
Emisse illam. Ch. visu'st tibi credere id? Ac. etiam rogas?
Sed scelestus subagitare occœpit. Ch. illámne obsecro?

Ac. Mirum quin me subagitaret. Ch. adepol cor miserum meum.
Quod guttatim contabescit, quasi in aquam indideris salem.
Perij. Ac. hem istuc vnum verbum dixisti verißimum:
Stultitia istac est. Ch. quid faciam? cedò, non credet pater
Si illam matri meæ emisse dicam. pòst autem mihi
Scelus videtur, me parenti proloqui mendacium.
Neque ille credet, neque credibile est forma eximia mulierem
Eam me emisse ancillam matri. Ac. non taces stultißime?
Credet hercle. nam credebat iam mihi. Ch. metuo miser,
Ne patrem prehendat vt sit gesta res, suspitio.
Hoc quod te rogo, responde mihi. Ac. quæso quid rogas?

Ch. Num esse amicam suspicari visus est? Ac. non visus est.
Quin, quicque vt dicebam, mihi credebat. Ch. verùm, vt tibi quidem
Visus est. Ac. non, sed credebat. Ch. va mihi misero, nullus sum.
Sed quid ego hîc in lamentando pereo? ad nauim non eo?
Sequere. Ac. si isthac ibis, commodùm obuiam venies patri:
Postea quam aspiciet te timidum esse atque exanimatum, illico
Retinebit, rogitabit, vnde illam emeris, quanti emeris,
Timidum tentabit te. Ch. hàc ibo potius. iam censes patrem

Abisse à portu? Ac. *quin ea ego huc praecucurri gratia.*
Ne te opprimeret imprudentem atque eluctaret. Ch. *optime.*

EN SVMMIS OPIBVS, VIRIBVSQ. &c.] summa celeritas, & contentio describitur. HERVS VT MINOR, &c] herus minor, id est herilis filius. CAVE PIGRITIAE PRAEVERTERIS] id est, caue te ad pigritiam, priùs verteris: caue te priùs ad pigritiam contuleris. SIMVL EMICATO SVSPIRATVS] simul f cito, vt spiritus sursum ductus, & altè petitus, emicet: facito, spiritus eximo pectore ductus appareat, atque emineat. PLENISSIME] alias, planissimè, al. pænissime. QVI ADVERSVM EVNT] qui è regione eunt, qui contrà veniunt, qui occurrunt, &c. DIGNVM HABET] dignatur. DECEDERE] de via, subintellige ἐξιέναι SIMITV] simul, profert Nonius hunc locum. CVM VNAM OCCOEPERIS] cùm currere tantùm incœperis. ET PVGNANDVM] sic Horat. Satyr. 6. lib. 2. *Luctandum in turba, facienda iniuria tardis.* CVRSVRAM] cursum CVRA EST, N. QVID SIT, &c.] cura est mihi sciendi, subintell. vel curæ est mihi scire, quid sit negotij, aut quem nuntium afferat. QVAM RESISTO, TAM MAXIME &c.] quàm maximè moror, tam maximè res periculo versatur. quanto magis moror, & restituto, tam magis res in periculo versatur. GENVA HVNC CVRSOREM DESERVNT] genua me deserunt, genuum vis, seu virus mihi deest, seu me destituit. SEDITIONEM FACIT LIEN, lien mihi currenti molestus est, & in præcordiis mouetur huc & illuc, lien intumescit. & mihi præcordia occupat. tractus est sermo à ciuitate, quæ seditione conflictatur. sic fere suprà in Casina, *Perij cor lienosum, opinor habeo iamdudum salit De labore pectus tundit.* ANIMAM NEQVEO VORTERE] spiritum non possum ducere, animam non possum voluere, seu agitare animam non possum recipere. NIMIS NIHILI TIBICEN SIEM] quia ægre animam recipio, & spiritum recipio, inutilis tibicen sim. tibicines enim ad inflandas tibias inepti sunt, nisi spiritu abundetur, aut si suspiciosi sint, tibicinibus opus est spiritu largo, & amplo. SVME LACINIAM] sume imam vestis partem, seu oram, seu partem plicatam. supra in Asinar. *Lacrimantem lacinia tenet lacrymans.* EGO ANIMI PENDEO] sic infrà eadem scena, *nimis diu animi pendeo.* AT ETIAM CESSO F. HISCE FACERE ASSVLAS?] id est, at etiam cesso has foreis pulsando assulatim effringere, & comminuere? in Captiu. *aperite hasce ambas foreis Prius quàm pultando assulatim foribus exitium affero.* Idem in Mostell. *Pultando pedibus pane confregi assulas.* assulæ parui asseres: ex quibus fores constant: seu potiùs in quos fores effractæ comminuuntur. vnde assulatim. VBI CHARINVM SERVOS] vbinam ego seruus Charinum reperiam? NVSQVAM EST DISCIPLINA IGNAV.] subintell. quàm domi nostræ: vbi nemo est, qui pulsanti respondeat aut foreis aperire dignum arbitretur. Nusquam familiares peius sunt instituti: qui pulsanti neque respondent, neque foreis aperiuntur. QVAE TE RES MALE AGITANT? alias Quæ te res malæ agitant? hoc est, quæ te intemperiæ agitant. PRINCIPIVM INIMICIS DATO] principium tuæ orationis, læuum & malum est quare inimicis dato: non mihi, hero tuo. mala inimicis, precamus. Terent. Heautontimor. *Confitere tuum non esse.* SOST. *ab obstere te: illuc inimicis nostris fiet.* Plaut. in Asinar. *Hem, adspecta: video.* DEM. *vtinam male qui mihi volunt, sic videant.* Horat. oda 27. lib. 3. *Hostium uxores puerique caecos Sentiant motus orientis Haedi.* ad quem locum hac de re plura in Comment. Horatianis. TVA CAVSA RVPI RAMICES] nimio cursu. dum te quæro rupi intestina, seu herniam. In Pœnulo, *Tua causa nemo nessum est suos rupturus ramices.* Profert & hunc locum, & illum alterum Nonius Profert & hunc ex Varr. ὄνοι ἐν λύρᾳ. *Prius quàm in orchestra pithaules inflet tibias, domi sua ramices rumpit.* & hunc ex Lucil. Sat. lib 9. *Quòd deformi senex, arthriticus, & podagrosus, Quòd mancus, miser, exilis, cum ramice magno.* IAMDVDVM SPVTO SANG.] ex immoderato cursu iamdudum sputo sanguinem, ruptis scilicet intestinis. Apud Nonium impressum & scriptum est, *atrum dum sputo sanguinem*, mendosè opinor. RESINAM EX MELLE AEGYPT. VOR. SALVOM F.] Ex responsione serui appâret, resinam Ægyptiam ne cum melle quidem sumtam, prodesse ruptis, aut tabidis, cùm Dioscor. tamen lib. 1. cap. 93. scribat, omnem resinam vim habere molliendi, calfaciendi, diffendendi expurgandi, tussi, & tabi conuenire tum per se, tum ex melle, vitia pectoris expurgentem: & item Plinius lib. 24 cap. 6. eadem ferè de resina tradat. vel dicendum prodesse quidem, sed cum dolore, & cruciatu, vt infrà dicitur. Sed hæc viderint medici, aut quibus de his quærere curæ est. Nos alia in re sumus occupati. Quod autem ad loquendi genus attinet, *resinam ex melle*, &c. Idem valet, resinam ex melle vorato: quod resinam cum melle vorato: quod declarant Dioscoridis verba cum aliis in locis innumerabilibus, tum in eo, quem modò commemoraui. nam quod Latinè reddidimus, *ex melle.* ille habet Græcè μετὰ μέλιτος. id est, ad verbum, cum melle Sic Varro lib 3 de re rust. *Pullis primùm biduo polenta aut ordeum apponitur: tribus proximis nasturtium viride, confectum minutatim ex aqua in vas aliquod.* Sic & Homer. ὀδυσ. 19 χῆνές μοι κατὰ οἶκον ἐείκοσι πυρὸν ἔδουσιν Ἐξ ὕδατος, καί τέ σφιν ἰαίνομαι εἰσορόωσα. id est anseres mihi viginti, domi triticum ex aqua comedunt, & iis delector, cùm adspicio triticum ex aqua, id est, triticum ex aqua madefactum, ac maceratum: seu triticum cum aqua. SALVVM FECERIS] seruaueris. AT TV AEDEPOL CALIDAM PICEM BIBITO, &c.] seruus stomachosus par pari refert hero, cum medicamentum ægritudinis ei tale præscribit. nam potio picis calidæ, quin pestifera sit, vel ipsa per se, vel propterea quod guttur amburat, non est dubium. DIC MIHI, AN BONI QVID VSQVAM EST, &c] nihil est boni, quo quidem quisquam vti possit, quod non habeat aliquid mali admistum, aut quo frui possimus, nisi prius laborem cap. amus. nihil est ab omni parte beatum, inquit ille Si mel habere velis, apes tibi habendæ sunt. & dij bona laboribus vendunt. Hesiodus. Τῆς ἀρετῆς ἱδρῶτα, &c. PHILOSOPHARI NVNQVAM D.] infrà in Pseud. *Nam in foro vix decimus quisque est, qui ipsum sese nouerit.* PS. *hahahe. sum iam philosophatur.* sic Marc. Tull. Philipp. 13. *sed se colliget, & ad extremum incipit philosophari.* Idem libro 1. Tuscul. *Quænam quid opus est in hoc philosophari cum in rem non magnopere agere pulchre, hia videamus?* EGO BONVM, MALVM QVO ACCED. &c.] ego nihil moror bonum, ad quod malum accedit, ego bonum, mihi dari velim, liquidum, merum, ac sincerum, & ab omni malo vacuum. VIN' TVTE MIHI ESSE ORS. ANNE V.] visne tu mihi esse obsequens, an non vis? QVI ME RVPI: &c.] qui me rupi currendo, causa tua. Rumpuntur homines nimio clamore, & immoderato cursu suprà in prolog. Capt.

Ego me.

Ego me tua causa, ut ttres, non recepi uris sum. LIBERVM TIBI CAPVT FACIAM PAVCIS POST MI] te manumittam paucis pòst mēsibus. PALPO PERCVTIS] me molli manu demulces, tu me blandimentis captas, & delinis. Profert hunc locum Nonius. sic suprà in Amphitr. *Facitne ut dixi timidam palpo percutit.* FACINVS FALSVM] rem falsam, falsum factum. TVN' ID QVOD VOLO] tune quid facias vel sic, tūne quid facias, me rogas? fac, quod te volo. PLACIDE] leniter sūmissa voce. DORMIENTEIS SPETATORES, &c.] hoc eò pertinet, quòd Charinus dixerat se placide velle dicere, quod dicturus erat. APPORTO HOC] apporto væ: id est, apporto malum, & infortunium. THESAVRVM HVC MIHI APP. M.] aceruum mali mihi attulisti. Thesaurus mali prouerbium olet. IMMO ES] subintell. *miser*, ut rectè auguratur Charinus. DISSOLVE IAM ME] ut vinctum, districtum, ac suspensum tua ancipiti oratione NIMIS DIV ANIMI PENDEO] sic suprà eadem scena *ego animi pendeo.* HO-SIS VIDE VT PALPATVR] ironia est. ut vide sis, vide si vis quomodo blanditur: proinde quasi dicat, minimè palpatur: minimèque blanditur: sed iracundè loquitur, & mihi malum minatur. NVLLVS EST, CVM OCC. EPIT BLAND.] nullus est Charino blandior, cœpit o blandè loqui: vel si quando blandè loqui cœpit. QVANDOQVIDEM MIHI SVP. SERVVLO M. VID.] quoniam quidem video me necesse habere, seruulo meo supplicare. TANDEM INDIGNVS VIDEOR] tandem indignum me esse existimas, cui supplices. Licet legere & cum interrogatione. CREDIDI] me dignum esse. cui supplices. al. equidem credidi, me tibi indignum videri, cui supplices. SALVA ES SARTA SVNT] salua & integra sunt, sic autem legendum non ut vulgo salua & sana sunt. QVIN TV EXPEDIS, QVID SIET, &c.] quamobrem non mihi properas exponere, quid sit, Propter quod me per urbem currens, paullò antè quærebas? CREDO SI BONI QVID AD TE NVNTIEM, INSTES ACR.] argumentum à minore si nunc, cùm tibi tristem nūtium affero, tantopere mihi instas, ut quidquid sit, eloquar: quanto acrius me urgeres, si quid boni tibi nuntiatum venirem? FACIAS PALAM] declares. QVI POTVIT EAM VIDERE?] sic in Mil. glor. *qui libitum est illi condormiscere?* LVCR. *oculis.* iocus est ex ambiguo QVO PACTO? AC. HIANTIBVS] pergit iocari, nam sic respondet, quasi Charinus quæsierit, quomodo affectis, aut compositis oculis pater amicam eius viderit, cùm quæsierit, quo pacto fieri potuerit, aut quo pacto acciderit. ut illā viderit. HIANTIBVS] hiantibus oculis eā vidit, i. apertis, nō clausis, aut conniuentibus trāslatio est ab ore hiante. DIRECTVS] sub dio erectus. in crucem actus. De hoc millies iam dictum est. NVGARE IN RE CAPIT. M.] tu nugaris in ea re, in qua caput meum agitur. VT PROPE ADSTITIT] cùm propè adstitit, propè adstans. QVIA NEGOTIOSI ERAMVS NOS N. N.] negotiosi negotiis, videtur esse pleonasmus sed nō est, nam negotiosi, generale nomē est. additum est, negotiis nostris, distinctionis causa, ut sit hæc sentētia, occupati eramus in negotiis, non quibuslibet, sed nostris DVM HAEC AGVNTVR LEMBO ADVENT. P. P.] profert hunc locum Nonius in voce *lembus*. quam docet significare nauiculum breuem piscatoriam. CONSPICATV'ST, DONEC IN NAVI S.] donec in naui, donec super nauim. Sed legendum videtur. non ut vulgò, *conspicatus est, donec in naui super.* Quæ lectio, præterquàm quod inepta est propter duas præpositiones idem significanteis, sed etiam propterea quòd versum corrumpit, nisi legatur *conspicatu'st.* MED AD SAXA F.] me ad scopulos ferri OCCVRRI] occurri, ne quis diceret te tibi emisse SVBAGITARE] manu per incontinentiam, & lasciuiam attrectare. MIRVM QVIN ME S.] mirum, quòd non me subagitaret. quasi dicat, quem alium, aut quàm aliam subagitaret, quàm illam? SCELVS VIDETVR] Impium videtur. NE PATREM PREHENDAT] ne pater suspicetur. CENSES] putas. ATQ. ELVCTARET] quasi luctando superaret, percelleret, ac prosterneret, *elucto*, autem, pro *eluctor*, dixisse veteres testatur Nonius. Iam verò *euctaret*, quod est in libris vulgatis, & *electaret*, quod habet editio Germanica, ferri non possunt.

ACTVS SECVNDVS

DEMIPHO, senex.

MIRIS modis dij ludos faciunt hominibus,
Mirisque exemplis somnia in somnis danunt.
Velut ego nocte hac quæ præteriit proxima
Insomnis egi satis & fui homo exercitus,
Mercari visus mihi sum formosam capram,
Ei ne noceret, quam domi dantè habui capram
Neu discordarent, si ambo in vno essent loco.
Posterius quàm mercatus fueram, visus sum.
In custodiam eam Simiæ concredere.
Ea Simia adeò post haud multo ad me venit,
Malè mi precatur & facit conuicium:
Ait se illius opera atque aduentu capræ.
Flagitium & damnum fecisse haud mediocriter.

Dicit capram quam dederam seruandam sibi,
Sua vxoris dotem ambadedisse, oppidò.
Mihi illud videri mirum, vt vna illac capra
Vxoris Simia dotem ambadederit.
Instare factum Simia: atque hoc denique
Respondet, ni properem illam ab sese abducere,
Ad me intrò domum ad vxorem ducturum meam,
Ast non habere cui commendarem capram.
Atque oppido hercle bene velle illi visus sum:
Quo magis quid facerem cura cruciabar miser.
Interea ad me hœdus visu'st aggredirier.
Infit mihi prædicare, sese ab Simia
Capram abduxisse, & cœpit irridere me.
Ego enim lugere, atque illam abductam conqueri.
Hoc quam ad rem credam pertinere somnium,
Nequeo inuenire, nisi capram illam suspicor
Iam me inuenisse quæ sit, aut quid voluerit.
Ad portum hinc abij mane cum luci simul.
Postquam illic quod volui, transegi atque ego conspicor
Nauem ex Rhodo, qua heri est aduectus filius.
Collibitum est illud mihi, nescio quî, visere.
Ascendi in lembum, atque ad nauim aduehor, atque ego
Illam conspicio forma eximia mulierem,
Filius quam aduexit meus matri ancillam suæ.
Quam ego postquam adspexi, non ita amo vt sani solent
Homines: sed eodem pacto, vt insani solent.
Amaui hercle equidem ego olim in adolescentia:
Verùm ad hoc exemplum nunquam, vt nunc insanio.
Vnum quidem hercle iam scio, periisse me.
Vosmet videte. cæterum quanti siem,
Nunc hoc profectò sic est, hæc illa est capra.
Sed simia illa atque hœdus timeo quid velint.
Sed conticescam. vicinum eccum, exit foras.

MIRISQVE EXEMPLIS SOMNIA IN SOMN.] Passeratius legit. *meisque exēpl. somnia insom. d.* DANVNT] dāt. VELVTEGO NOCTE HAC Q. PRAET. PROXIMA] quidam legi volunt, *noctem hanc q. p. proximam.* EXERCITVS] fatigatus, vexatus, miser. ET NE NOCERET, QVAM DOMI ANTE] ordo & sententia verborum est, ei capræ formosæ, ne noceret ea capra, quam capram antè habui, &c. AMBADEDISSE] circumdedisse: verbum compositum ex am. & ad, & edo. am, autem, seu an, in compositio. valet circum, vel vtrinque vt in ambigo, ambeo, amputo, ancido. anquiro amburo. interponitur porrò b. cùm sequitur vocalis. MIHI ILLVD VIDERI] mihi illud videbatur mirum. &c. INSTARE] instabat. AST NON HABERE] ast non habebam. ILLI] capræ, quam simiæ cōcredideram. INFIT] incipit. LVGERE] lugebam. CONQVERI] conquerebar. NISI CAPRAM ILLAM] formosam. CVM LVCE. ATQ. EGO CONSP.] id est, statim, vel continuò ego conspicio, &c. sic apud Virgil Georg. lib. 1. *si brachia fortè remisit, Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.* NESCIO QVI] nescio quomodo. VOSMET VIDETE CETERVM] vosmet de cetero videte.

LYSIMACHVS, DEMIPHO, LORARII.

PRofectò ego illunc hircum castrari volo.
Ruri qui nobis exhibet negotium.

De. *Nec omnem illud mihi, nec auspicium placet,*
Quasi hircum metuo ne vxor me castret mea,
Atque illius haec nunc simia parteis ferat.
Ly. *I tu hinc ad villam atque istos rastros villico*
Pistoipsi facito coràm vt tradas in manum,
Vxori facito vt nunties negotium
Mihi esse in vrbe, ne me expectet nam mihi
Tres hodie lites iudicandas dicito,
Ei & hoc memento dicere. Lo *nunquid amplius?*
Ly. *Tantum est.* De. *Lysimache salue.* Ly. *euge & tu Demipho*
Salueto. quid agis? quid fit De. *quod miserrimus.*
Ly. *Dij melius faxint.* De. *dij hoc quidem faciunt.* Ly. *quid est?*
De. *Dicam, si tibi videam esse operam aut otium.*
Ly. *Quanquam negotium est, si quid vis Demipho*
Non sum occupatus vnquam amico operam dare.
De. *Benignitatem tuam mihi experto prædicas.*
Quid tibi ego ætatis videor? Ly. *Acheruntieus.*
Senex, vetus, decrepitus. De. *peruorse vides.*
Puer sum Lysimache septuennis. Ly *sanus n'es.*
Qui puerum te esse dicas? De. *vera prædico.*
Ly. *Modo hercle in mentem venit, quid tu diceres,*
Senex cum extemplo est, iam nec sentit, nec sapit,
Aiunt solere eum rursum repuerascere.
De. *Immo bis tanto valeo, quàm valui prius.*
Ly. *Bene hercle factum & gaudeo.* De. *immò si scias,*
Oculis quoque etiam plus iam video, quàm prius.
Ly. *Bene est.* De. *malam rem dico.* Ly. *iam istuc non bonum est.*
De. *Sed ausimne ego tibi eloqui, si quid velim?*
Ly. *Audacter* De. *animum aduorte.* Ly. *fiet sedulò*
De. *Hodie ire in ludum occœpi litterarium,*
Lysimache ternas scio iam. Ly *quid ternas?* De. *amo.*
Ly. *Tun' capite cano amas senex nequissime?*
De. *Seu canum, seu istuc rutilum, seu atrum est, amo.*
Ly. *Ludificas nunc tu me hic opinor, Demipho.*
De. *Decide collum, si falsum tibi loquor:*
Vel, vt scias me amare, cape cultrum, seca
Digitum, vel aurem, vel tu nasum, vel labrum.
Si mouero me, seu secari sensero,
Lysimache, auctor sum vti me amando enices.
Ly. *Si vnquam vidisti pictum amatorem, hem illic est,*
Nam meo quidem animo vetulus decrepitus senex
Tantidem est, quasi sit signum pictum in pariete.
De. *Nunc tu me, credo, castigare cogitas.*
Ly. *Ego te?* De. *nihil est iam, quod tu mihi succenseas,*
Fecere tale antè alij spectati viri.
Humanum amare est, humanum autem ignoscere est,
Nesciu? ne obiurga, hoc non voluntas me impulit.
Ly. *Quin non obiurgo.* De. *at ne deteriorem tamen*

Hoc facto ducas. Ly. *ego te? ah, ne di siuerint.*
De. *Vide sis modo etiam.* Ly. *visum'st.* De. *certen'?* Ly. *perdis me.*
Hic homo ex amore insanit. nunquid vis? De. *vale.*
Ly. *Ad portum propero: nam ibi mihi negotium est.*
De. *Bene ambulato.* Ly. *bene valeto.* De. *bene sit tibi.*
Quin mihi quoque etiam est ad portum negotium,
Nunc adeò illuc ibo. Sed optimè gnatum meum
Video. eccum opperiar hominem, hoc nunc mihi viso est opus,
Huic persuadere quomodo potis siem.
Vt illam vendat, néue det matri suæ.
Nam ei domo aduexe audiui. sed præcauto est opus,
Ne ad illam me animum adiecisse aliquà sentiat.

HIRCVM] hircum, qui fortè ruri damnum aliquod dederat. OMEN] omen, vox est hominis aliquid ostendens, aut portendens, ex hoc igitur quod dixit Lysimachus velle se hircum maleficum castrasi, præsagit Demipho sibi portendi aliquod malum, ne scilicet tanquam hircus ab vxore castretur. PISTO] nomen villici à fide ductum, SI TIBI VID. ESSE OP.] si videam te operam mihi dare posse. EXPERTO] mihi: ACHERVNTICVS] capularis, Acherunte dignus, vel Acherunti debitus. VETVS] fortasse legendum *vietus*. neque nos debet mouere, quod hoc nomen trisyllabum est, & secunda syllaba longa. nam fieri potest *συνίζησις* duarum vocalium i. & e. vt apud Horatium Epod. *Quis sudor vietis, & quàm malus vndique membris*, &c. AIVNT SOLERE RVRS.] ex quo prouerbium, bis pueri senes. TERNAS] literas. AMO] quod verbum ternis constat litteris SI FALSVM TIBI LOQVOR] al. si falsum est, vti loquar. al. decide mi collum. si falsum ad te loquor. SIVNQVAM VIDISTI] orationem conuertit ad spectatorem. ILLIC EST] Lysimachus. HOC NON VOLVNTAS] ad hoc non me impulit voluntas. *DVCES*] me, subintellige. AH NE DII SIVERINT] ah. dij prohibeant. ADVEXE] aduexisse. ANIMVM ADIECISSE] sic suprà locutus est in Milite Glorioso.

CHARINVS, DEMIPHO.

Homo me miserior nullus est æquè, opinor,
Neque aduersa cui sint plura sempiterna.
Satin' quicquid est, vt quam rem agere occœpi,
Proprium nequit mihi euenire quod cupio?
Ita mihi mala res obiicitur aliqua,
Bonum quæ meum comprimit consilium.
Miser amicam mihi paraui animi caussa pretio,
Ratus clam patrem meum posse habere,
Is resciuit, vidit, & perdidit me.
Neque, is cùm roget, quid loquar, cogitatum est,
Ita animi decem in pectore incerti certant.
Nec quid corde nunc consilij capere possim
Scio, tantus cum cura meo est error animo,
Dum serui mei perplacet mihi consilium,
Dum rursum haud placet, nec pater potis videtur
Induci. vt putet matri ancillam emtam esse illam.
Nunc si dico, vt res est atque illam mihi me
Emisse indico, quemadmodum existimet me?
Atque illam abstrahat, trans mare hinc venum asportet.
Scio sæuus quàm sit homo, & durus igitur hoccine est
Amare? arare mauelim, quàm sic amare.
Iam hinc olim inuitum domo extrusit ab sese,
Mercatum iussit ire. ibi hoc malum inueni. vbi
Voluptatem ægritudo vincat, quid tibi inest amœni?

Nequit

Nequiequam abdidi, abscondid, abstrusam habebam.
Musca est meus pater: nihil potest clam illum haberi.
Nec sacrum, nec tam profanum quicquam est, quin
Ibi illico aßit. nec qui rebus meis
Confidam, " ibi vlla spes in corde certa est.

De. Quid illic est, quòd solus secum fabulatur filius?
Sollicitus mihi. nescio quare videtur. Ch. at tace.
Meus pater hic quidem est, quem video. ibo. alloquar. quid fit pater?

De. Vnde incedis? quid festinas gnate mi? Ch. rectè pater.

De. Ita volo, sed istuc quid est tibi? quid commutatu'st color.
Nunquid tibi doleti? Ch. nescio quid meo animo est agrè pater,
Postea hac no&e non quieui satis mea ex sententia.

De. Per matre vt vectus, nunc oculi terram mirantur tui.

Ch. Magis opinor. De. id est profecto, verùm actutum abscesserit.
Ergo adepol palles. si sapias. eas, ac decumbas domi.

Ch. Otium non est, mandatis rebus prauorti volo.

De. Cras agito, perendie agito. Ch. sapè ex te audiui pater,
Rei mandata omnes sapientes primùm prauorti dicet.

De. Age igitur, nolo aduersari tuam aduersus sententiam.

Ch. Saluus sum. siquidem isti dicto solida & perpetua est fides.

De. Quid illud e..., quod ille solus se in consilium seuocat.
Iam non vereor ne illam, amare hic potuerit resciscere.
Quippe haud etiam quicquam inepte feci, amantes vt solent.

Ch. Res adhuc quidem hercle in tut... st: nam hunc nescire sat scio,
De illa amica. quod si sciret, esset alia oratio,

De. Quin ego hunc aggredior de il a? Ch. quin ego hinc me amolior?
Eo ego atque mandata amicûm amicis tradam De. immo mane
Paucula etiam sciscitare prius volo. Ch. dic quid velis.

De. Vsquéne valuisti? Ch. perpetuò rectè, dum quidem illic fui.
Verùm in portum huc vt sum aduectus, nescio qui animus mihi dolet.

De. Nausia adepol factum credo. verùm actutum abscesserit.
Sed quid ais? ecquam tu aduexti tua matri ancillam Rhodo?

Ch. Aduexi. De quid? ea vt videtur mulier? Ch. non adepol mala

De. Vt morata est? Ch. nullam vidi melius mea sententia.

De. Mihi quidem adepol visa est cùm illam vidi Ch. ehò an vidisti pater?

De. Vidi, verum non ex vsu nostro est, neque adeò placet.

Ch. Qui verò? De. quia non nostra formam habet dignam domo.
Nihil opus nobis ancilla, nisi qua texat, quæ molat,
Lignum cædat, pensum faciat, ædeis verrat, vapulet,
Quæque habeat cotidianum familia coctum cibum
Horum illa nihilum quicquam facere poterit admodum.

Ch. Ea causa equidem illam emi, domo quam darem matri meæ.

De. Ne duis, neu te aduexisse dixeris. Ch. Dij me adiuuant.

De. Labefacto paulatim. verùm quod preterij dicere,
Neque illa matrem satis honestè tuam sequi poterit comes,
Neque sinam. Ch. qui verò? De. quia illa forma matrem familiàe
Flagitium sit, si sequatur, quando incedat per vias,
Contemplent, conspiciant omnes, nutent, nictent. sibilent,

De. *Quid illic quidam, qui mandauit cum ille nolet? nihil agis.*
Nunquam edepol quisquam illam habebit potius, quàm ille quem ego volo.
Certum est Ch. *censen' certum esse?* De. *quin: ad nauim iam nunc eo.*
Ibi venibit. Ch. *vin' me tecum ire?* De. *nolo.* Ch. *non placet.*
De. *Melius est te, quæ sunt mandatæ res tibi prævortier.*
Ch. *Tu prohibes.* De. *at tu excusato te fecisse sedulò.*
Ad portum ne bitas dico iam tibi. Ch. *auscultabitur.*
De. *Ibo ad portum, & ne hic rescisscat cauto opus est, non ipse emam,*
Sed Lysimacho amico mandabo, is se ad portum dixerat
Ire dudum. me moror cùm hic asto. Ch. *nullus sum, occidi.*

VT QVAM REM] vbi aliquam rem agere occœpi. seu post quam aliquam rem &c PROPRIVM] diurnum, stabile, perpetuum. RATVS CLAM PATR] ratus me clam patre meo me posse habere. NEQVE IS CVM ROGET, QVID LOQVAR] ordo est, neque à me cogitatum est, quid loquar, cum is me roget ANIMI DECEM] variæ, & diuersæ sententiæ. INDVCI] adduci. NVNC SI DICO, VT RES EST] si rem aperio ita, vt se habet. QVEMADMODVM EXISTIMET ME?] qualem me existimet? quid de me existimet? ATQ. ILLAM ABSTRAHAT] & verò etiam illam à me auellat. AMARE] arare, amare paronomasia. MVSCA EST] muscis nihil est occultum, nihil intectum, nihil clausum. QVI] quomodo. RECTE PATER] non festino pater. rectè, enim vsurpant interdum veteres, cùm negare vellent, negationis tamen particulam religione obstricti ponere nollent. Sic apud Teren Eun. *rogo nunquid velit. rectè, inquit abeo.* Heautont. *Tum quod dem ei, rectè est. nam nihil esse mihi religio est dicere.* Idem in Hecyra, *Quid tu igitur lacrymas? aut quid es tam tristis?* P. *rectè mater.* ad quem locum Donatus. Sic loquimur (inquit) cùm sine iniuria interrogantis aliquid reticemus. POSTEA] deinde. PER MARE VT VECTVS, NVNC OCVLI T.] posteaquam per mare vectus es, nunc oculi in terram mit. ABSCESSERIT] ægritudo. ERGO] propterea MAND. REM PRAEV.] res mandatas prius conficere volo. CRAS AGITO] cras agito res mandatas. si hodie agere non potes PERENDIE] post diem crastinum, die abhinc tertio. NOLO ADVERS. T. SENTENT.] nolo aduersari tuæ sententiæ. SIQVIDEM ISTI DICTO SET P] si pater faciet, quod dicit, neque meæ sententiæ aduersabitur SEVOCAT] seducit? seorsum ducit? NE ILLAM MEAM] ne potuerit rescisscere me amare illam mulierem, quam aduexit. AMOLIOR?] amoueo? aufero? MANDATA AMICVM] mandata amicorum SCISCITARI] sciscitari. NESCIO QVI] nescio quomodo ECQVAM TV ADVEXTI] nunquam tu aduexisti, &c EA VT VIDETVR M.] qualis ea mulier videtur? NON AED. MALA] non inelegans, non deformis NON NOSTRA FORM. E. D. D.] quia nimis formosa est. PENSVM FACIAT] lanam carpat, & neat. QVAEQVE HABEAT COTIDIANVM FAMILIAE COCTVM CIB. M.] & quæ quotidie familiæ coquat cibum. HORVNC] horumce. NE DVIS] ne dederis. QVIA ILLA FORMA MATR. F. FLAG.] quia flagitium fit, hoc est, turpe fit, si ancilla illa forma sequatur matremfamiliàs, quando incedat per vias. CONTEMPLENT] contemplentur. NVTENT] capite aliquid ei significent. NICTENT] oculis quippiam significent. OCCENTENT OST.] contra ostium canrent. IMPLEANTVR MEAE FORES EGLOGIORVM CARBONIS.] meæ fores impleantur eclogiorum. i. breuium, & elegantium dictorum, in illam ancillam, carbonibus: quæ eclogia scripta, seu exarata sint carbonibus Solebant veteres. si quis erat formosus, aut si qua formosa, in eius foribus scribere carbone, quod ad eius formæ commendationem, laudémque pertineret, hoc modo, verbi gratia, Pasicompsa formosa sic Aristophanes de Demo Pyrilampis filio, formoso puero, καὶ νὴ Δί' ἤν ἴδῃς γέ που γεγραμμένον τὸν Πυριλάμπους ἐν θύρᾳ Δῆμον καλόν. ANCILLAM VIRAG] ancillam viri forma, robusto, & valido corpore. PINSETVR] verberabitur. tralatio est. REDHIBERE] recipere, & quasi retrò, seu iterum habere, *redhiwere* autem, pro redhibiturum. & subintellige se QVAM TVAM AVTEM ACCVSARI FIDEM, &c.] ordo est. multo autem malo facere damnum, si quid damni faciendum est, quàm tuam fidem accusari. QVAM OPPROBRAMENTVM] & multo malo damnum facere in vendenda, quàm opprobrium, aut flagitium, i. turpitudinem, & dedecus efferri è domo ob illam ancillam. LVCVLENTE] bene, commodè, cum lucro. ACCVDERE] addere, adiicere. tralatio est. QVO VORTISTI?] ad quem te vertisti? INNVTAT] innuit, nutu significat, vt addam sex minas. SEPTEM MIHI] at is, cui emi, mihi innuit, vt septem addam. COMMODIS POSCIT MARIE] poscit sibi emi minis quadraginta octo commodis. Sic Asinaria. *viginti argenti commodas minas.* AT ILLIC POLLICITVS] at ille pollicitus est prior. QVINQVAGINTA POSCIT] poscit sibi emi quinquaginta minis. NON CENTVM DATVR] non datur ei centum minis. POTIN' VT NE LICITERE ADVERSVM ANIMI SENTENTIAM?] potisne es facere vel potéstne fieri, vt ne licitere aduersum animi sententiam? MAXIMAM HERCLE HABEBIS PRAEDAM] maximum quæstum facies, maximam mercedem feres. tralatio est EFFLICTIM] vehementer sic in Pœnulo, *Earum hic adolescens alteram efflictim perit.* quem locum profert Nonius. NANCVPIO ACCEPI] ea lege emi, vt venditor mihi euictionem præstaret. Is, qui mancipio accipiebat, æs tenens, ita dicebat: hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio, isque mihi emtus est hoc ære, æneáque libra. POST AVTEM] præterea autem. IN MANV] in potestate, veneat, an non veneat. ABALIENARIER] in alium dominum transferri. ILLIC QVIDAM] ille qui ille quidam, qui mihi mandauit, vt sibi emerem. PRAEMORTIER] antè conficere. NE BITAS] ne eas.

CHARINVS, EVTYCHVS.

PEntheum diripuisse aiunt Bacchas, nugas maximas
Fuisse credo, praut quo pacto ego diuorsus distrahor.
Cur ego viuo? cur non morior? quid mihi est in vita boni?
Certum est, ibo ad medicum, atque me ibi toxico morti dabo,
Quando id mihi adimitur, qua caussa vitam cupio viuere.

Eu. *Mane, mane obsecro Charine.* Ch. *qui me reuocat?* Eu. *Eutychus*
Tuus amicus & sodalis, simul vicinus proximus,

Ch. *Num tu scis, quantum malarum rerum sustineam?* Eu. *scio:*
Omnia ego istaec auscultaui ab ostio, omnem rem scio.

Ch. *Quid id est quod scis?* Eu. *tuus pater vult vendere.* Ch. *omnem rem tenes.*

Eu. *Tuam amicam.* Ch. *nimium multum scis.* Eu. *tui ingratijs.*

Ch. *Plurimum tu scis. sed qui esse amicam illam meam?*

Eu. *Tute heri ipsus mihi narrasti.* Ch *satin' vt oblitus fui,*
Tibi me narrauisse? Eu. *haud mirum factum est.* Ch. *te nunc consule.*
Responde quo leto censes me, vt peream potissimum?

Eu. *Non taces? caue istuc dixis.* Ch. *quid vis me igitur dicere?*

Eu. *Vin' patri sublinire pulcrè me os tuo?* Ch *sane volo.*

Eu. *M lierē pretio?* Ch *quid potius quàm auro expendas?* Eu. *vnde a' erit id?*

Ch. *Achillem orabo, aurum mihi det, Hector qui expensus fuit.*

Eu. *Sanun' es?* Ch. *pol sanus si sim, non te medicum mihi expetam.*

Eu. *Tanti, quanti poscit, vin' tanti illanc emi?* ch *auctarium*
Adij. ito, vel mille nummûm, plus quàm poscet. Eu *iam tace.*
Sed qui t ais? vnde erit argentum, quod des, cùm poscet pater?

ch. *Inuenietur, exquiretur, aliquid fiet.* ch. *enicas.*
Iam istuc aliquid fiet, metuo. ch. *quin taces?* Eu. *muto imperas.*

ch. *Satin' istuc mandatu'st* Eu. *potin' vt aliud cures?* Ch. *non potest.*

Eu. *Bene vale.* ch *non edepol possum, priusquam tu ad me redieris.*

Eu. *Melius sanus sis.* ch. *vale & vince, & me serua.* Eu. *ego fecero.*
Domi me ergo maneto. ch. *actutum face cum præda vt recipias.*

PENTHEVM DIRIPVISSE] Pentheum Thebarum regem Agaue mater, & sorores Ino, & Antonoa, cæteræque mulieres bacchantes discerpserunt, irato Baccho, quòd sua sacra, vulgasset, aut quòd Bacchas suas rebus diuinis operanteis ex arbore prospexisset. aut quòd sacra sua fieri vetuisset: de quo Horatius oda 19. libri secundi, *tectáque Penthei Disiecta non leui ruina.* & sat libr. 2. *Quid? caput abscissum demens Cùm portat Agaue Nati infelicis sibi tum furiosa videtur?* & Ouidius libro 3. Metamorph. sub finem. & Theocr. εἰδ. κϛ. NVM TV SCIS QVANTVM M.] si ita legimus, quo quidem modo impressum legitur in libr. vulg. neq. aliter in nostris antiquis scriptum est, appingenda est interrogationis nota, sin. vt habet editio Germanica, *Non tu scis.* &c. legendum est sine interrogatione. OMNEM REM TENES] Charinus interloquens non finit Eutychum orationem inchoatam absoluere. erant enim hæc reliqua *tuam amicam*, quæ mox subiungit Eutychus interpellatus. TVIS INGRATIIS] te inuito. SED QVI ESSE AM.] subintellig. scis? CENSES ME, VT PEREAM] censes me perire, vel censes mihi esse pereundum. DIXIS] dixeris. PATRI SVBLINERE OS] patrem decipere, seu deludere. QVID POTIVS Q. M.] quid melius facere potes, quàm vt voles? vel lege, vt edidit Camerarius, *qui potius q vel.* id est, quomodo, vel qua re potius eas, quàm voles? QVID POTIVS QVAM A. EXP.] quid potiùs est, quàm vt auro dato eam redimas? in quibusdam libris antiquis scriptum est, qui potius quàm auro exp. quam scripturam sic interpretor. quo pacto potius aliquo pretio eximas, quàm auro redimas? HECTOR QVI] quo Hector redemtus fuit. QVANTI POSCIT] subintell. emi. VIS TANTI ILLANC EMI?] tanti hic pleonazi. MILLE NVMMVM] id est, mille nummos. hac de re suprà. MELIVS SANVS SIS] melius tibi consulueris, si sanus sis. VT RECIPIAS] vt me recipias, i. recuperes amissum & perditum.

ACTVS TERTIVS

LYSIMACHVS, PASICOMPSA.

AMICE amico operam dedi, vicinus quod rogauit.
Hoc emi mercimonium, mea es tu, sequere sanè.
Ne plora nimis, stultè facis, oculos corrumpis taleis.
Quid est tibi? quid? quod rideas magis est, quàm vt lamentere.
Pa. Amabo ecastor mi senex eloquere. Ly. exquire quiduis.
Pa. Cur emeris me. Ly. téne ego? vt, quod imperetur, facias,
Item quod tu mihi imperes, ego faciam. Pa. facere certum est,
Pro copia & sapientia, quæ te velle arbitrabor.
Ly. Laboriosè nihil tibi quicquam operis imperabo.
Pa. Nanque adepol equidem, mi senex, non didici baiulare.
Nec pecunia ruri pascere, neque pueros nutricare.
Ly. Bona si esse vis, bene erit tibi. Pa. tum pol ego perij misera.
Ly. Qui? Pa. quia illic, vnde aduecta huc sum, malis bene esse solitum'st.
Nec mos meu'st, vt prædicem quod ego omnes scire credam.
Ly. Oratio adepol pluris est huius, quàm quanti hæc emta est:
Quasi dicas nullam mulierem bonam esse. Pa. haud equidem dico.
Ly. Rogare hoc vnùm te volo. Pa. roganti respondebo.
Ly. Quid ais tu? quod nomen tibi dicam esse? Pa. Pasicompsæ.
Ly. Ex forma nomen inditum est. sed quid ais Pasicompsa?
Possin' tu, si vsus venerit, subtemen tenue nere?
Pa. Possim. Ly. si tenue scis, scio te vberius posse nere.
Pa. De lanificio neminem metuo, vna ætate quæ sit.
Ly. Bonam hercle te & frugi arbitror, matura iam inde ætate,
Quoniam scis facere officium tuum mulier. Pa. pol docta didici.
Operam accusari non sinam meam. Ly. hem istæc hercle res est,
Quin etiam tibi ancillam dabo natam annos sexaginta
Peculiarem. Pa. mi senex, tam vetulam? Ly. generis Græci est.
Eam si curabis, per bona est, tondetur nimium scitè.
Pa. Honoris caussa, qui quid est quod dabitur gratum habebo.
Ly. Nunc mulier ne frustra sis, mea non es, ne arbitrere.
Pa. Dic igitur quæso cuia sum? Ly. tuo hero redemta es rursum.
Ego redemi te, ille me orauit. Pa. animus redijt mihi,
Si mecum seruatur fides. Ly. bono animo es, liberabit.
Ille te homo, ita adepol deperit te, atque hodie primùm vidit.
Pa. Ecastor iam biennium est cùm mecum rem cœpit habere:
Nunc quando amicum te scio esse illius, indicabo.
Ly. Quid ais tu? iam biennium est, cum tecum habet rem? Pa. certò.
Et inter nos coniurauimus, ego cum illo, & ille mecum,
Ego cum viro, & ille cum muliere, nisi cum illo, aut ille mecum,
Neuter stupri caussa caput limaret. Ly. dij immortales,
Etiam cum vxore non cubet? Pa. amabo an maritus ille est?

Neque est, neque erit. Ly. *nolim quidem.* Pa. *homo hercle periurauit.*
Nullum adolescentem plus amo. Ly. *puer est ille quidem, stulta.*
Nam illi quidem haud sanè diu est cùm dentes exciderunt.
Pa. *Quid dentes?* Ly. *nihil est, sequere sis huc me, diem vnum orauit*
Vt apud me perhiberem sibi locum, ideo quia vxor ruri est.

HOC EMI MERCIMONIVM] hanc emi mercem. CVR EMERIS ME] exquiro, vel scire velim. TENE EGO] quæsisne cur ego te emerim? BAIVLARE] onera gerere. PECVA] pecudes. MALIS BENE ESSE] malæ mulieres bene rem suam gerere solitæ sunt. NVTRICARE] educare, alere, nutricari. QVOD EGO OM. SC. CR.] nempe mulieres fere omneis malas esse, vel nullam mulierem bonam esse, vel cum malis mulieribus melius agi, quàm cum bonis. EX FORMA NOMEN IND. EST] Pasicompsa enim, si verbum verbo reddas est quæ omni ex parte compta, & bella est. SVBTEMEN TENVE NERE] subtemen, quod subit stamini: inquit Varro. dictum à subtexendo. VNA AETATE] eadem ætate. PECVLIAREM] quæ erit in peculio tuo. Est autem peculium, pecunia seruilis, vel à domino concessa vel domino sciente, & concedente quæsita. GENERIS GRAECI EST] alludit ad pecudes, quarum quasdam generis Græci dixerunt, vt notat Camerarius. fuerunt autem hæ Tarentinæ, quæ pellitæ & tectæ pascebantur propter lanę, ac velleris præstantiam. TVO HERO] errat Pasicompsa in verbo, *hero tuo* nam per herum, hæc significari putat Charinum, Lysimachus verò Demiphonem intelligit. NISI CVM ILLO, AVT ILLE MECVM, NEVTER STVPRI CAVSA LIMARET] ordo & sententia est, vt neuter rei Venereæ causa cum alio, aut alia, nisi ego cum illo, aut ille mecum caput limaret, id est, oscularetur, & commisceretur. CAPVT LIMARET] caput coniungeret, corpus commisceret. Idem Bacchid. *Ne cum quoquam acciperes alio mercedem annuam iussi abesse, nec cum quoquam limares caput.* Turpil. Leucadia, *veritus sum vi te . moris causa cum illa simasin caput:* Nonius in verbo *limare*. PERIVRAVIT] peierauit. NAM ILLI QVIDEM HAVD SANE DIV EST CVM DENTES EXCID.] iocus ex ambiguo: nam & pueris primi dentes excidere, aliique suboriri solent, & senibus dentes cadunt, neque vnquam renascuntur. PERHIBEREM] darem.

DEMIPHO.

Tandem impetraui, vt egomet me corrumperem.
Emta est amica clam vxore mea & filio.
Certum est, antiqua recolam & seruibo mihi:
Decurso in spatio, breue quod vitæ reliquum est,
Voluptate, vino & amore delectauero.
Nam hanc se bene habere ætatem nimio est æquius.
Adolescens quum sis, te, cùm est sanguis integer,
Rei tuæ quærendæ cónuenit operam dare.
Demum igitur cùm senex sis, tunc otium
Te colloces, dum potestur. id iam lucro est
Quod viuis. hoc vt dico, factis persequar.
Interea tamen huc intrò ad me inuisam domum,
Vxor me exspectat iamdudum esuriens domi.
Iam iurgio enicabit, si intrò rediero.
Verùm hercle postremò, vtut est non ibo tamen.
Sed hunc vicinum prius conueniam, quàm domum
Redeam. vt mihi ædeis aliquas conducat volo,
Vbi habitet isthæc mulier atque eccum it foras.

ANTIQVA RECOLAM] repetam, retractabo. DECVRSO] confecto. NAM HANC SE BENE HAB.] sic Anacreon, λέγουσί μοι γυναῖκες Ἀνάκρεον γέρων εἶ, λαβὼν ἔσοπτρον, ἄθρει κόμας μὲν οὐκ ἔτ' οὔσας, ψιλὸν δέ σου μέτωπον. Ἐγὼ δὲ τὰς κόμας μὲν Εἴτ' εἰσὶν εἴτ' ἀπῆλθον Οὐκ οἶδα, τοῦτο δ' οἶδα ὡς τῷ γέροντι μᾶλλον Πρέπει τὸ τερπνὰ παίζειν ὅσῳ πέλας τὰ μοίρης. hoc est, dicunt mihi puellæ, Anacreon senex es, Sumto speculo, vide, vt iam nullæ comæ tibi sint. Et vt tua nuda sit frons. At ego, mihi an supersint, Effluxerintne crines. Hoc nescio, illud autem scio tam magis venustos lusus senem decere: Quanto magis sorori stamen tuum propinquat. DVM POTESTVR] dum fieri potest. *potestur* autem antiquum. ID IAM LVCRO EST QVOD VIVIS] quod voluptatis in vita percipis, id iam in lucro deputandum est.

LYSI-

LYSIMACHVS, DEMIPHO.

ADducam ego illum iam ad te, si conuenero.
De. Me dicis? Ly. quid ais Demipho? De. est mulier domi?
Ly. Quid censes? De. quid si visam? Ly. quid properas? mane.
De. Quid faciam? Ly. quod opus est facto, facito vt cogites.
De. Quid cogitem? equidem hercle opus hoc facto existimo,
Vt illuc introeam. Ly. itáne vero veruex intrò eas?
De. Quid aliud faciam? Ly prius hoc ausculta, atque ades.
Prius etiam est, quod te facere aquum censeo.
Nam nunc si illò introieris, amplecti voles,
Confabulari atque osculari. De. tu quidem
Meum animum gestas, scis quid acturus siem.
Ly. Peruerse facies. De. quódne ames? Ly. tanto minus,
Iam plenus atatis, animáque fœtida,
Senex hircosus, tu osculere mulierem?
Vtine adueniens vomitum excutias mulieri?
De. Scio pol te amare, quom istac pramonstras mihi.
Quid si igitur, vnum factum hoc si censes, coquum
Aliquem arripiamus, prandium qui percoquat
Apud te hic vsque ad vesperum? Ly. hem istuc censeo,
Nunc sapienter loquere, atque amatoriè.
De. Quid stamus? quin ergo imus? atque obsonium
Curamus, pulcrè vt simus? Ly. equidem te sequor.
Atque hercle inuenies tu locum illi, si sapis.
Nullum hercle prater hunc diem, illa apud me erit,
Metuo ego vxorem, cras si rure redierit,
Ne illam hic offendat. De. res parata est, sequere me.

ADDVCAM EGO ILLVM] loquitur Lysimachus cum Pasicompsa. ILLVM] Demiphonem Lysimachus intelligit sed Pasicompsa Carinum. VERVEX] homo ad Venerem inepte, vt veruex. qui aries castratus est. MEVM ANIMVM GEST.] scis, quid animi habeam. QVODNE AMES?] peruersène facis is, qui quod amet, id osculetur, & amplectatur? al quódne ames? i. an ideò dicis quod tu ipse ames? HIRCOSVS] olidus. fœtidus. VTINE ADVENIENS VOM. EX M.] cuius rei gratia mulierem osculeris? an vt adueniens tuo fœtore mulierem ad vomitum adigas? PVLCRE VT SIMVS?] pulcrè vt nobis sit? vt hilariter & iucunde viuamus.

CHARINVS, EVTYCHVS.

SVmne ego homo miser, qui nusquam bene queo quiescere?
Si domi sum, foris est animus: sin foris sum, animus domi est.
Ita mihi in pectore atque in corde facit amor incendium.
Ni oculos lacryma defendant, iam ardeat crebrò caput:
Spem teneo, salutem amisi, redeat an non, nescio.
Si opprimit pater, quod dixit, exsulatum abijt salus:
Sin sodalis, quod promisit, fecit, non abijt salus.
Sed tandem si podagrosis pedibus esset Eutychus,
Iam à portu rediisse potuit: id illi vitium maximum'st,
Quod nimis tardus est aduorsum animi sententiam.
Sed ísne est, quem currentem video? ipsus est, ibo obuiam.
Diuûm atque hominum qua spectatrix, atque hera eádem es hominibus.

Spem speratam cum obtulisti hunc mihi. tibi grates ago.
Nunquid restat? eheu disperij, voltus neutiquam huius placet:
Tristis incedit, pe[illegible] us ardet, hæreo, quassat caput.
Eutyche. EV. heu Charine. CH. priusquam recipias anhelitum,
Vno verbo eloquere, vbi ego sum, hic, an apud mortuos?

EV. Neque ap[illegible]d mortuos, neque hic es. CH. saluus sum, immortalitas
Mihi data est; hic emit illam, pulcre os subleuit patri.
Impetrabilior qui viuat, nullus est. dic obsecro,
Si neque hic, neque Acherunti sum, vbi sum? EV. nusquam gentium.

CH. Disperij, illæc interemit me m[illegible]do hic oratio,
Odiosa est oratio, cùm rem agas, longinquum loqui.
Quicquid est, ad capita rerum perueni. EV. primum omnium
Perijmus. CH. quin tu illud potius nuntias, quod nescio?

Eu. Mulier est alienata abs te Ch. Eutyche capital facis.

Eu. Qui? Ch. quia æqualem & sodalem ciuem liberum enicas.

Eu. Ne dij sirint. Ch. demisisti gladium iugulum, iam cadam.

Eu. Quæso hercle animum ne desponde. Ch. nullus est quem despondeam.
Loquere porrò aliam malam rem. cui est emta? Eu. nescio.
Iam addicta atque abducta erat, cùm ad portum venio. Ch. væ mihi,
Monteis tu quidem mali in me ardenteis iamdudum iacis.
Perge, excrucia carnifex, quandoquidem occœpisti semel.

Eu. Nec tibi istuc magis est diuidiæ, quàm mihi hodie fuit.

Ch. Dic, qui emit? Eu nescio hercle. Ch. hem istuccine est operam dare
Bonum sodalem? Eu. quid me facere vis. Ch idem, quod me vides,
Vt pereas, quin percontatus hominis quæ facies foret,
Qui illam emisset, eo si pacto posset indagarier.
Mulier? EVCL. heu me miserum. Ch. flere omitte istuc quod nunc agis.

Eu. Quid ego feci? Ch perdidisti me & fidem mecum tuam.

Eu. Dij sciunt culpam meam istanc non esse vllam. Ch. euge papæ
Deos absenteis te[illegible]eis memoras? [illegible]ui ego istuc credam tibi?

Eu. Quia tibi in manu est: quod credas: ego quod dicam, id mihi in manu est.

Ch. Isthæc de re argutus es, vt pari pari respondeas.
Ad mandata claudus, cæcus, mutus, mancus, debilis.
Promittebas te os sublinere meo patri. egomet credidi
Homini docto rem mandare is lapidi mando maximo.

Eu. Quid ego facerem? Ch. quid faceres? men' rogas requireres.
Rogitares, quis esset, aut vnde esset, qua prosapia,
Ciuisne esset, an peregrinus. Eu. ciuem esse aiebant Atticum.

Ch. Vbi habitaret, inuenires saltem, si nomen nequis.

Eu. Nemo aiebat scire. Ch at saltem hominis faciem exquireres.

Eu. Feci. Ch. qua forma ergo esse aiebant? Eu ego dicam tibi.
Canum, varum, ventriosum, bucculentum, breuiculum,
Subnigris oculis, oblongis malis, pansam aliquantulum.

Ch. Non hominem mihi, sed thesaurum nescio quem memoras mali.
Nunquid est quod dicas aliud de illo? Eu tantum quod sciam.

Ch. AEdepol. ne ille oblongis malis, dedit mihi magnum malum.
Non possum durare, certum est exsultatum hinc ire me.

sed

Sed quam capiam ciuitatem, cogito potissimum:
Megara, Eretriam, Corinthum, Chalcidem, Cretam, Cyprum,
Sicyonem, Cnidum, Zacynthum, Lesbiam, Bœotiam.

Eu. *Cur istuc receptas consilium?* Ch. *quia enim afflictat me amor.*

Eu. *Quid tu ais? quid cum illuc, quo nunc ire paritas, veneris?*
Si ibi amare fortè occipias, atque item eius sit inopia.
Iam inde porro aufugies: deinde idem illinc, si idem euenerit:
Quis modus tibi exsulio tandem eueniet? qui finis fugæ?
Quæ patria aut domus tibi stabilis esse poterit? dic mihi.
Cedò si hac urbe abis, amorem te hic relicturum putas?
Si id fore ita, si ita animo acceptum est certum, id pro certo si habes,
Quanto te satius est rus aliquò abire, ibi esse, ibi viuere,
Adeò dum te illius cupidas atque amor missum facit?

Ch. *Iam dixisti* Eu. *dixi.* Ch. *frustra dixti, hoc mihi certissimum est,*
Eo domum, patrem atque matrem vt meos salutem, postea
Clam patrem patria hac effugiam, aut aliquid capiam consilij.

Eu. *Vt corripuit se repentè, atque abijt. heu misero mihi:*
Si ille abierit, mea factum omnes dicent esse ignauia.
Certum est præconum iubere iam quantum est conducier,
Qui illam inuestigent, qui inueniant. pòst ad prætorem illico
Ibo, orabo vt conquisitores det mihi in vicis omnibus.
Nam mihi nihil reliqui quicquam aliud iam esse intelligo.

SI DOMI SVM, FORIS EST AN.] sic Luc. l. 3. *Exit sæpè foràs magnis ex adibus ille, Esse domi quem pertæsum est subditòque reuertit: Quippe foris nihilo melius qui sentiat esse Currit agens mannos ad villam hic præcipitanter, auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans*, &c. ITA MIHI IN PECTORE, ATQ. IN C. FAC. AMOR INT.] amore æstuo. fortasse autem alludit ad eos, quorum domus ardet incendio. SI OPPRIMIT PATER QVOD D.] si pater occupat id facere, quod dixit: vel sic si pater me opprimit, alienando, & vendendo Pasicompsam, perij. SI PODAGR.] si tardissimis pedibus esset. DIVVM ATQ. HOMINVM QVAE SP.] ô tu fortuna quæ es spectatrix deorum atque hominum ATQ. HERA EADEM ES] & eadem es domina hominib. Enn. *Vosne velit, an me regnare hera*: SPEM SPERATAM CVM OBT.] cum mihi Eutychum obtulisti, in quo spem salutis repositam habe[bam], &c. NVNQVID RESTAT] nunquid reliquum est, quod sperem? QVASSAT CAP.] mouet caput: qui gestus interdum minantis est. PVLCRE OS SVBL.] pulcrè patrem delusit. IMPETRABILIOR] ad quiduis impetrandum aptior. nostri libri vet. habent, *Impenetrabilior*. CVM REM A.] cum res agatur: vel cum rem agere debeat. LONGINQVVM LOQ.] longa oratione vti longum esse in re narranda. AD PAV. R. P.] in pauca cor fer. dic summatim. CAPITAL.] facinus capitale. NE DII SIRINT] dij prohibeant sic suprà. NVLLVS EST Q. DESP.] nullus est animus, quẽ despõdeam, qu[ia] [illegible] ex [illegible] & mortuus sim. MONTEIS TV Q. [illegible]] hyperb[o]le. DIMIDIAE] dolori, tædio. QVIN PERCONT.] cur non percontatus es, &c. EO SI PACTO, &c.] si fortè eo pacto mulier per quiri & inuestigari posset. ISTVC, QVOD NVNC A[GIS] istuc age pot[iu]s, quod nunc agis. hoc est, esto miser male prec[atur] Eutycho Charinus, quasi ab eo sit des[e]rtus, ac proditus. ET FIDEM M. TVAM] & fidẽ quam mihi dedisti, vnà mecum perdidisti. QVIA TIBI IN MANV EST Q. C.] quia licet tibi credere, quod libet. quia in potestate tua situ est, quid credas. ISTAC DE ARO] in respondendo ingeniosus, & solers, & promtus es. EGOMET CR. H. D.] egomet credidi me homini docto negotium meum committere. IS LAPIDI M.] cuis ego mandaui homini indoctissimo, & stupidissimo. QVIA PROSAP.] quo genere, qua stirpe. VARVM] distortis cruribus. VENTRIOSVM] ventre prominente, [illegible] BVCCVLENTVM] buccis turgidis. PANSAM] panium, latum, incurium. TANTVM QVOD SC.] hoc tantum est quod dicam, seu, hoc tãtum habeo, quod dicam, quod quidẽ sciam. NE ILLE] ne, affirmantis interiectio. DVRARE] καρτερεῖν, αἰὶχεσθαι. CERTVM EST] deliberatum est, stat sententia. MEGARA] Græcorum more dixit, in numero multitudinis μέγαρα. CHALCIDEM] quæ est in Eubœa. SICYONEM] in Peloponneso. CNIDVM] in Caria. Hor. in od. *ô Venus regina Cnidi, Paphique* ZACYNTHVM] insulam in mari Ionio, vnam ex Echinadib. Virg. *& quos tulit alta Zacynthos*. Theocritus, [illegible]. LESBIAM] Lesbum. CVR ISTVC CEPTAS C.] cur istuc cõsilium inceptas, seu incipis? i. aggrederis? PARITAS] paras. ATQ. ITEM EIVS SIT INOP.] & similiter amore potiundi facultatẽ nõ habeas. QVI MODVS, &c.] quis modus, &c. AMOREM TE HIC R.] proinde ac si dicat: hic amorem non relinques, sed te vsque sequetur. SI ID F. ITA] subint. certũ est. ANIMO ACCEPTVM EST] in animum tibi inductum: tibi persuasum est. ADEO DVM] vsque eò dum. MISSVM FACIT] ἀφίησι, liberum relinquit. VT CORRIPVIT SE, R.] quo pacto, vel, quàm corripuit se repẽtè. *corripuit se*, autẽ, id est, celeriter se abstulit? HEI MISERO MIHI] i. heu misero mihi. PRAECONVM IVB. IAM Q.] quantũ præconum, i. est, quotquot sunt præcones sic. Catull.] *quantum est hominum venustiorum*. CONDVCIER συνάγεσθαι, in vnum cogi.

ACTVS QVARTVS.

DORIPPA mulier,
SYRA anus.

QVoniam à viro ad me rus aduenit nuntius,
Rus non iturum, feci ego ingenium meum,
Reueni vt illum persequar, qui me fugit.
Sed anum non video consequi nostram Syram,
Atque eccam incedit tandem, quin is ocyus?

Sy. *Nequeo mecastor, tantum hoc oneris est quod fero.*
Do. *Quid oneris?* Sy. *annos octoginta & quattuor:*
Et eódem accedit seruitus, sudor, sitis.
Simul hæc quæ porto deprimunt. Do. *aliquid cedo*
Qui hanc vicini nostri aram augeam Syra.
Sy. *Da sanè hanc virgam lauri.* Do. *abi tu intrò.* Sy. *eo.*
Do. *Apollo quæso te, vt des pacem propitius,*
Salutem & sanitatem nostræ familiæ,
Meóque vt parcas gnato pace propitius.
Sy. *Disperij, perij misera, væ miseræ mihi.*
Do. *Satin' tu sana es obsecro, quid eiulas?*
Sy. *Dorippa mea, Dorippa.* Do. *quid clamas obsecro?*
Sy. *Nescio, quæ est mulier intus hîc in ædibus.*
Do. *Quid? mulier?* Sy. *mulier meretrix.* Do. *verón' serio?*
Sy. *Nimium scis sapere, ruri quæ non manseris,*
Quamuis insipiens poteras persentiscere
Illam esse amicam tui viri bellissimi.
Do. *Credo mecastor.* Sy. *i hàc mecum, vt videas simul*
Tuam Alcumenam pellicem, Iuno mea.
Do. *Æcastor verò istuc eo quantum potest.*

QVONIAM] quoniam vir meus misit ad me, qui nuntiaret, eum rus non venturũ, &c. FECI EGO INGEN. M.] vsa sum meo ingenio, obsecuta sum, seu morem gessi ingenio meo. QVIN] cur non. HAEC QVAE PORTO] hæc onera, hæ sarcinæ, quas porto. CEDO] da. QVI] vnde quò. AVGEAM] ornem. APOLLO] Apollinem inuocat, vt deum ἀποτρόπαιον, i. auersorem, & depulsorem malorum, & nisi propitius sit, maleficum. MEOQVE] & vt meo filio, Eutycho parcas. DISPERII] sic exclamata anus Pasicompsa domi animaduersa. QVAMVIS INSIPIENS] quamuis, quantumuis insipiens. TVAM ALC.] vt Alcumena Amphitryonis vxor, cum qua rem habuit Iuppiter, Iunonis fuit pellex, sic hæc Pasicompsa, Dorippæ est pellex. QVANTVM POTEST] quàm celerrimè fieri potest, legendum fortassis est, *quantum pote'st.*

LYSIMACHVS.

PÆrúmne est hoc mala rei quòd amat Demipho,
Ni sumtuosus insuper etiam siet?
Decem vocasset si ad cœnam summos viros,
Nimium obsonauit, sed coqos, quasi in mari
Solet hortator remiges hortarier:
Ita hortabatur, egomet conduxi coqum,
Sed eum demiror non venire vt iusseram.
Sed qui hinc nam à nobis exit? aperitur foris.

NIMIVM OBSONAVIT] nimium obsonij parauit, etiam si decem summos viros ad cenam vocasset. HORTATOR] κελευστής. EGO MERCE CONDVXI] mercede pacta. SED EVM D.] sed demiror, coquum non venire. &c. QVI] quis. A NOBIS] è domo nostra. FORIS] foris dixit numero singulari vt item aliàs.

DORIPPA mulier. LYSIMACHVS vir.

Miserior mulier me nec fiet, nec fuit,
Tali viro quæ nupserim, heu misera mihi.
Hem cui te, & tu qua habeas, commendes viro:
Hem cui decem talenta dotis detuli,
Hæc vt viderem, vt ferrem has contumelias.

Ly. *Perij hercle, rure iam rediit vxor mea.*
Vidisse eam credo mulierem in ædibus,
Sed quæ loquatur, exaudire hinc non queo.
Accedam propius. Do. *væ miseræ mihi.* Ly. *immò mihi.*

Do. *Disperij.* Ly. *ego quidem hercle oppidò perij miser.*
Vidit, vt omnes te Demipho di perduint.

Do. *Pol hoc est, ire quòd rus meus vir noluit.*

Ly. *Quid nunc ego faciam, nisi vt adeam, atque alloquar:*
Iubet saluere suus vir vxorem suam.
Vrbani fiunt rustici. Do. *pudicius*
Faciunt illi, quàm qui non fiunt rustici,

Ly. *Nunquid delinquunt rustici?* Do. *æcastor minus.*
Quàm vrbani, & multo minus malum quærunt sibi.

Ly. *Quid autem vrbani deliquerunt? dic mihi.*

Do. *Quia illa mulier intus est.* Ly. *vidistine eam?*

Do. *Vidi.* Ly. *cuia ea sit rogit us.* Do. *rescifcam tamen,*
Cupio hercle scire, sed tu me tentas sciens.

Ly. *Vin' dicam cuia est illa? ædepol, væ mihi,*
Nescio quid dicam. Do. *hæres?* Ly. *haud vidi magis.*

Do. *Quin dicis?* Ly. *quin si liceat.* Do. *dictum oportuit.*

Ly. *Non possum, ita instas, vrges quasi pro noxio.*

Do. *Scio, innoxius.* Ly. *audacter quamuis dicito.* Do. *dic igitur.*
Ly. *ego dicam.* Do. *atqui dicundum est tamen.*

Ly. *Illa est, num etiam vis nomen dicam?* Do. *nihil agis.*
Manifesto teneo. in noxia es. Ly. *qua noxia?*
Ista quidem illa est. Do. *qua illa est?* Ly. *illa.* Do. *io illa.*

Ly. *Iam si nihil vsus esset, iam non dicerem.*

Do. *Non tu scis qua sit ista?* Ly. *immò etiam scio.*
De istac sum iudex captus. Do. *captus? iam scio.*
Nunc tu in consilium istam aduocauisti tibi.

Ly. *Immò sequestrò mihi data est.* Do. *intelligo.*

Ly. *Nihil hercle istius quicquam est.* Do. *numerò purgitas.*

Ly. *Nimium negotij reperi. enimuero hæreo.*

HEM CVI TE, &c.] malim legi, En cui te, & tu quæ hab hac sententia, En vir dignus, cui te, & quæ tu habeas, committas. Et item proximo versu, En cui decem talenta, &c. EXAVDIRE] ita audire, vt intelligam quæ loquatur. VIDIT] mea vxor vidit puellam Pasicompsam intus in ædibus nostris. VT OMNES] vtinam te omnes dij Demipho perdant. malè precatur absenti Demiphoni Lysimachus, quod eius causa apud vxorem infamia laboret. POL, HOC EST, IRE QVÒD R.] id est. hæc est causa

propter quam meus vir rus ire noluit, nempe quòd amet. VRBANI FIVNT RVSTICI] hoc propter vxorem dicit, quæ ex vrbe rus ierat, & ita quasi ex vrbana, facta erat rustica. ILLI] qui fiunt rustici, vt ego. QVAM QVI NON FIVNT] vt tu. NVNQVID DELINQ. RVST.] videtur legendum, An non delinquunt rustici? Hæc enim huius loci sententia est dicis eos vrbanos, qui fiunt rustici, pudicius facere, quàm qui non fiunt: nunquid non delinquunt rustici? ET MVLTO M. MAL. Q. S.] & multò minus malum sibi contrahunt. QVID AVTEM VRB. D.] quid ego deliqui, qui vrbanus sum? id est, qui rus non iui, seu qui in vrbe non mansi? ÆDEPOL. VAE MIHI] exorsus, seu conatus dicere, quia sit mulier illa Lysimachus. metu impeditus, hæret. HAVD VIDI MAGIS] haud vidi quenquam qui magis hæreat. QVIN DICIS?] cur non dicis? QVIN SI LICEAT] immò verò si per te liceat, dicam. VRGES QVASI PRO N.] vrges me tanquam noxium. SCIO: INNOXIVS] scio, innoxius es. ILLA EST SCIN'? &c.] exprimit orationem hominis sibi timentis & malè cōscij, vt in flagitio manifesto deprehensi. illa autem, videlicet, quæ à Charino Rhodi empta, & ab eodem domum in patriam naui aducta est. nam hæc fortasse voluit dicere. MANIFESTÒ TENEO] teneo in ipso furto ἐπαυτοφώρῳ. IO ILLA] io interiectio est SI NIHIL VSVS ESSET] si nihil opus esset. CAPTVS?] mulier suspiciosa, & irata, nomen captus, iterat, quasi Lysimachus dixerit, se amore captum esse: iocus autem est ex ambiguo, nã dicuntur capi, & arbitri ab iis, qui de re aliqua ambigunt, & amantes ab amore. Terẽtius Heautont. *me cepere arbitrum* NVNC TV IN CONSIL.] sermo irrisionis amaræ plenus. SEQVESTRÒ] sequestrò aduerbialiter accipiendum est. Aul. Gell. lib. 20 cap. 10. Sed quod apud sequestrem depositum erat. sequestrò, positum per aduerbium dicebant. NVMERO PVRGITAS] citò te purgas, vel nimium te purgas.

COQVVS, LYSIMACHVS.

DORIPPA, SYRA.

AGite, ite actutum, nam mihi amatori seni
Coquendá'st cœna. atque equidem cùm recogito.
Nobis c-quenda est non cui conducti sumus.
Nam qui amat, quod amat, si id habet pro cibo:
Videre, amplectier, osculariter, alloqui.
Sed nos confido onustos redituros domum.
Ite hàc, sed eccum qui nos conduxit senex.

Ly. *Ecce autem, perij, coquus adest.* Co. *aduenimus.*

Ly. *Abi.* Co. *quid abeam?* Ly. *st, abi.* Co. *abeámne?* Ly. *abi.*

Co. *Non estis cœnaturi?* Ly. *iam saturi sumus.*
Sed interij. Do. *quid ais tu? etiãmne hæc illi tibi*
Iusserunt ferri, quos inter iudex datus?

Co. *Haeccine tua est amica, quam dudum mihi*
Te amare dixti, cùm obsonabas? Ly. *non taces?*

Co. *Satis scitum filium mulieris, verùm hercle amat.*

Ly. *Abin directus?* Co. *haud mala est.* Ly. *at tu malus.*

Co. *Scitam hercle opinor satis concubinam hanc.* Ly. *non abis?*
Non ego sum, qui te dudum conduxi. Co. *quid est?*
Immo hercle tu istuc ipsus. Ly. *væ misero mihi.*

Co. *Nempe vxor ruri est tua, quam dudum dixeras*
Te odisse aque atque angueis. Ly. *egon' istuc dixi tibi?*

Co. *Mihi quidem hercle.* Ly. *ita me amabit Iuppiter,*
Vxor. vt ego illud nunquam dixi Do. *etiam negas*

Co. *Non te odisse aiebat. vxorem verùm suam.*

Do. *Palàm istæc fiunt te me odisse.* Ly. *quin nego.*

Co. *Et vxorem suam ruri esse aiebat.* Ly. *hæc ea est.*
Quid mihi molestus? Co. *quia me non nouisse ais.*
Num metuis tu istanc? Ly. *sapio, nam mihi vnica est.*

Co. *Vin' me experiri?* Ly. *nolo.* Co. *mercedem cedo.*

Ly. *Cras petito. dabitur, nunc abi.* Do. *heu misera mihi*

Ly. *Nunc ego verum illud verbum esse experior vetus:*

Aliquid

Aliquid mali esse propter vicinum malum.

Co. *Cur hîc astamus? quin abiimus? incommodi*
Si quid tibi euenit, non est culpa mea.

Ly. *Quin me eradicas miserum.* Co. *scio iam quid velis,*
Nempe hinc me abire vis. Ly. *volo, inquam.* Co. *abibitur,*
Drachmam dato Ly. *dabitur.* Co. *dari ergo sis iube.*
Dari potest interea dum illi ponunt. Ly. *quin abis?*
Potin' vt molestus ne sis, CO. *agite, apponite*
Obsonium istuc ante pedes illi seni.
Hac vasa aut mox, aut cras iubebo abs te peti.
Sequimini. Ly. *fortasse te istum mirari coquum,*
Quòd venit, atque hac attulit, dicam quid est.

Do. *Non miror, si quid damni facis, aut flagitij.*
Nec pol ego patiar sic me nuptam tam male,
Meásque in ædes sic scorta obductarier.
Syra, i. rogato meum patrem verbis meis,
Vt veniat ad me iam simul tecum huc. Sy. *eo,*

Ly. *Nescis negotij quid sit vxor obsecro.*
Conceptis verbis iam iusiurandum dabo,
Ne nunquàm quicquam cum illa. iámne abiit Syra?
Perij hercle, ecce autem hæc abiit, va misero mihi.
At te vicine dij deaque perduint,
Tua cum amica, cúmque amationibus:
Suspicionibus impleuit me indignissimè.
Conciuit hosteis, domi vxor est acerrima.
Ibo ad forum, atque Demiphoni hæc eloquar,
Me illanc capillo protracturum esse in viam,
Nisi hinc abduxit, quò vult, ex hisce ædibus.
Heus vxor vxor, quanquam tu irata es mihi,
Iubeas, si sapias, hæc intro hinc auferrier,
Eadem licebit mox cœnare rectius.

NON CVI CONDVCTI SVMVS] nobis, non ei, cui conducti sumus, Demiphoni scilicet, seni amanti. ONVSTOS] saturos, plenos. ST. ABI] st, nota silentij est. QVOS INTER IVDEX D.] qui te ceperunt iudicem, vt eorum controuersiam diiudicares, in participio *datus* autem, subintell. *est*. CVM OBSONABAS?] cùm obsonium emebas? FILIVM] oris lineamentum. Lucil. *Surge mulier, ducito filium non malum* AN NET HOC?] iocus amarus in senē Lysimachum, consentaneus ei, quod dixerat, satis scitū filium mul. an nec, hoc filium (inquit) tam scitum? DIERECTVS?] sub dio, vel in die erectus in crucem actus ETIAM NEGAS] malim hæc esse verba coqui, quàm Dorippæ. NON TE ODISSE] non dicebat se odisse te, sed vxorem suam. QVIA ME NON N.] quia ais te non nouisse me. SAPIO. NAM MIHI VN.] metuo, & sapio, qui eam metuam. VIN' ME EXPERIRI?] vin' me eius experiri? vin' me tecum iudicio contendere? ALIQVID MALI ESSE PR. V. M.] Hesiod. πῆμα κακὸς γείτων. QVIN ME ERAD. MIS.] immò verò me miserum funditus perdis atque euertis. SIS] si vis. sodes: interiectio blandientis. PONVNT] obsonium. POTIN' VT MOLESTVS NE SIS?] potésne facere, vt ne sis mihi molestus? OPPONITE] ante oculos, seu ob oculos eius ponite. libri vulgati habent, *apponite*. QVID DAMNI FACIS] siquid, quod damnum afferat, facis. interdum facere damnū, significationē habet passiuā: vt apud Marcum Tullium, epist. vlt. lib. 2. *Quod declamationibus nostris cares damni nihil facis.* OBDVCTARIER] in conspectum ductarat, scortu m OBSECRO] obsecro, vxor, ne mitte Syram ad patrem. CONCEPTIS VERBIS] concepta mihi verborum formula, quam in iurando sequar, iurabo. M. Tull. pro Cluentio, dixit se scire illum verbis conceptis peierasse. ILLANC] Pasicompsam. CONCIVIT HOSTEIS] concitauit mihi hosteis. ABDVXIT] abduxerit. EADEM] eadem ratione, seu eadem vi seu eadem opera, si hæc obsonia intro hinc auferantur, vel die eadem obsonia, quod minus probo. RECTIVS] melius, id est, liberalius, lautius. apparatius.

SYRA serua, EVTYCHVS.

HEra quem me misit ad patrem, non est domi:
Rus abiisse aiebant: nunc domum renuntio.
Eu. *Defessus sum vrbem totum peruenarier,*
Nihil inuestigo quicquam de illa muliere.
Sed mater rure rediit, nam video Syram
Astare ante adeis. Syra. Sy. *quis est qui me vocat?*
Eu. *Herus atque alumnus tuus sum.* Sy *salue alumne mi.*
Eu. *Iam mater rure rediit? responde mihi.*
Sy. *Sua quidem salute ac familiæ maxima.*
Eu. *Quid istuc negotij est?* Sy. *tuus pater bellissimus*
Amicam obduxit intro in adeis Eu. *quomodo?*
Sy. *Adueniens mater rure eam offendit domi.*
Eu. *Pol haud censebam istarum esse operarum patrem.*
Etiam nunc mulier intu'st? Sy. *etiam.* Eu *sequere me.*

HERA, QVEM ME M.] ordo verborum hic est, pater, ad quem patrem hera me misit, non est domi. VRBEM TOTAM PERVENARIER] per vrbem totam venari. Venabatur autem & exquirebat Eutychus puellam Pasicompsam Charini sodalis rogatu. SVA QVIDEM SAL. ET F.] oratio est præcisa: proinde ac si dicat: rediit quidem illa rure, salua & familia: sed domum reuersa, resciit, & reperit id, quod nollet, & quod eam malè habet. CENSEBAM] putabam. ISTARVM ESSE OPERARVM] amori operam dare: ad istas operas animum suum apparasse, siue studium suum contulisse.

SYRA.

AEcastor lege dura viuunt mulieres,
Multóque iniquiore misera, quàm viri.
Nam si vir scortum duxit clàm vxorem suam,
Id si resciuit vxor impunè est viro.
Vxor viro, si clàm domo egressa est foràs,
Viro fit caussa, exigitur matrimonio.
Quî minus vir vna vxore contentus siet?
Æcastor faxim si itidem plectantur viri,
Si quis clam vxorem duxerit scortum suam,
Vt illa exiguntur quæ in se culpam commerent,
Plures sint viri vidui quàm nunc mulieres.

VXOR VIRO SI CLAM. &c.] malim legi, vxor vero si clàm, &c. vt subintelligatur, virum. solet enim iungere clàm, cum quarto casu. VIRO FIT CAVSA] viro nascitur causa, quamobrem vxorem domo exigat. ÆCASTOR FAXIM. &c.] ordo est, si itidem plectantur viri, si quis cl. vx. duxer. sc. suam: faxim (vt) plures viri sint vidui quàm mulieres. PLVRES SINT VIRI VID. &c.] id. plures viri sint vidui &c.

ACTVS

ACTVS QVINTVS.

CHARINVS.

LIMEN superum inferúmque salue, simul autem vale.
Hunc hodie postremum extollo mea domo patria pedem.
Vsus, fructus, victus, cultus iam mihi harunce adium
Interemtu'st, interfectu'st, alienantu'st, óccidi.
Dij penates, meûm parentum, familiaque Lar pater,
Vobis mando meûm parentum rem bene vt tutemini.
Ego mihi alios deos penates persequar, alium larem,
Aliam vrbem, aliam ciuitatem, ab Atticis abhorreo.
Nam vbi mores deteriores increbrescunt in dies,
Vbique amici qui infideles sint, nequeas pernoscere.
Vbique eripiatur animo tuo, quod placeat maximè:
Ibi quidem si regnum detur, non est cupida ciuitas.

LIMEN SVPERVM, &c.] hæc secum loquitur Charinus, res suas desperās, quod Pasicompsa non reperiatur, quódque in ea re sibi Eutychus patum strenuam, vt quidem putat, operam nauet. DII PENATES] de düs penatibus, alibi dictum est. MEVM PARENTVM FAMILIAEQVE LAR PATER] Lar meûm parentum, & familiæ nostræ pater. INCREBRESCVNT] augescunt, multiplicantur, crescunt. QVI INFIDELES SINT] al. qui infideles sint. SI REGNVM DETVR] etiam si regnum detur.

EVTYCHVS, CHARINVS.

DIuûm atque hominum quæ spectatrix atque hera eadem es hominibus,
Spem speratam quoniam obstulisti hanc mihi, grates ágo.
Ecquisnam Deus est, qui mea nunc lætus lætitia fuat?
Domi erat quod quæritabam ibi sex sodaleis repperi,
Vitam, amicitiam, ciuitatem, lætitiam, ludum, iocum.
Eorum inuentu res decem simitu pessimas pessumdedi,
Iram, inimicitiam, stultitiam, exitium, pertinaciam,
Mœrorem, lacrumas, exsulium, inopiam, solitudinem.
Date di, quæso, conueniendi mihi eius celerem copiam.

Ch. *Apparatus sum, vt videtis: abiicio superbiam,*
Egomet mihi comes, calator, equus, agaso, armiger.
Egomet sum mihi imperator, idem egomet mihi obedio:
Egomet mihi fero quod vsu'st. ò Cupido quantus es?
Nam tu quemuis confidentem facilè tuis factis facis,
Eundem ex confidente actutum diffidentem denuò.

Eu. *Cogito, quónam ego illum curram quæritatum.* Ch. *certa res est.*
Me vsque quærere illam quo ea hinc abducta est gentium,
Neque mihi vlla obsistet amnis, neque mons, neque adeò mare.
Nec calor, nec frigus metuo, neque ventum, neque grandinem.
Imbrem perpetiar, laborem sufferam, solem, sitim.
Non concedam, neque quiescam vsquam noctu, neque interdiu,
Prius profectò quàm aut amicam, aut mortem inuestigauero.

Eu. *Nescio cuia vox ad aurem mihi aduolauit* Ch. *inuoco*
Vos lares viales, vt me bene iuuetis. Eu. *Iuppiter,*
Estne illic Charinus? Ch. *ciues bene valete* Eu. *illico*

Sta Charine, Ch. qui me reuocat? Eu. spes, salus, victoria.
Ch. Quid me volitis? Eu. ire tecum. Ch. alium comitem quærite,
Non amittunt hi me comites qui tenent. Eu. qui sunt ei?
Ch. Cura, miseria, ægritudo, lacrymæ, lamentatio.
Eu. Repudia istos comites, atque huc respice ac reuortere.
Ch. Siquidem mecum fabulari vis, subsequere. Eu. sta illico.
Ch. Malè facis properantem qui me commorare, sol abit.
Eu. Si huc item properes, vt istuc properas, facias rectius.
Huc secundus ventus nunc est, cape modò vorsoriam:
Hìc Fauonius serenus est, istic auster imbricus:
Hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus conciet.
Recipe te ad terram Charine huc, nonne ex aduerso vides?
Nubis ater imbérque instat, aspice nunc ad sinistram,
*Cælum vt splendore est plenum, ex aduerso vides.
Ch. Relligionem illic obiecit, recipiam me illuc. Eu. sapis
O Charine, contrà pariter fer gradum, & confer pedem,
Porrige brachium, prehende iam tenes? Ch. teneo. Eu. tene.
Quò nunc ibas? Ch. exsulatum. Eu. quid ibi facere vis? Ch. quod miser,
Eu. Ne paue restituam iam ego te in gaudia, antequam is. Ch. eo.
Eu. Maximè quod vis audire, id audies quod gaudeas.
Sta illico. amicus aduenio multùm beneuolens. Ch. quid est?
Eu. Tuam amicam. Ch. quid eam? Eu. vbi sit ego scio. Ch. tun' obsecro?
Eu. Sanam & saluam. Ch. vbi eam saluam? Eu. quo ego scio Ch. ego me mauelim.
Eu. Potin' vt animo sis tranquillo? Ch. quid si animus fluctuat?
Eu. Ego istum in tranquillo & tuto sistam tibi, ne time.
Ch. Obsecro te, loquere nunc vbi sit, vbi eam videris.
Quid taces? dic, enicas me miserum tua reticentia.
Eu. Not longè hinc abest. Ch. quin ergo commonstras, si tu vides?
Eu. Non video hercle nunc, sed vidi modo. Ch. quin ego videam facis?
Eu. Faciam. Ch. longinquum istuc amanti est. Eu. etiam metuis omnia.
Commonstrabo, amicior mihi nullus viuit, atque is est,
Qui illam habet, neque cui magis me velle melius æquum fiet.
Ch. Non curo istuc, illam quæro. Eu. de illa ergo ego dico tibi.
Sanè hoc non in mentem venit dudum vti tibi dicerem.
Ch. Dic igitur vbi illa est? Eu. in nostris ædibus. Ch. ædis probas.
Si tu vera dicis, pulcréque ædificatas arbitror.
Sed quid ego istuc credam? vidistin'? an de auditu nuntias?
Eu. Egomet vidi. Ch. quis eam adduxi ad vos. Eu. iniquè rogas.
Ch. Vera dicis. Eu. nihil Charine te quidem quicquam pudet:
Quid tua refert, qui cum ista venerit? Ch. dum istuc fiet.
Eu. Est profectò. Ch. opta ergo. ob istunc nuntium, quid vis tibi?
Eu. Quid si optabo? Ch. deos orato, vt eius faciant copiam.
Eu. Derides. Ch. seruata res est demum, si illam videro.
Sed quin ornatum hunc reiicio? heus aliquis, heus actutum huc foràs
Exite, istinc pallium mihi huc ferte. Eu. hem nunc tu mihi vt places?
Ch. Optimè aduenien puere, capè chlamydem atque hæc. istinc sta illico.

Vt, si haec non sint vera, inceptum hoc itiner perficere exsequar.

Eu. *Non mihi credis?* Ch. *omnia equidem credo, qua dicis mihi*
Sed quin introducis me ad eam, vt videam? Eu *paullisper mane.*

Ch. *Quid manebo?* Eu. *tempus non est introeundi.* Ch. *enicas.*

Eu. *Non opus est inquam, nunc intro te ire.* Ch. *responde mihi*
Qua caussa? Eu. *opera non est.* Char. *cur?* Euth. *quia non est illi commodum,*

Ch. *Itáne commodum illi non est, qua me amat? quàm ego contrà amo?*
Omnibus hic ludificatur me modis. ego stultior
Qui isti credam. commoratur, chamydem sumam denuò.

Eu. *Mane parumper, atque hoc audi.* Ch. *cape sis puer hoc pallium.*

Eu. *Mater irata est patri vehementer, quia scortum sibi*
Ob oculos abduxerit in aedeis, dum ruri ipsa abest,
Suspicatur illam amicam esse illi. Ch. *Zonam sustuli.*

Eu. *Eam rem nunc exquirit intus.* Ch. *iam machaera est in manu.*

Eu. *Nam si eò te nunc introducam,* Ch. *tollo ampullam, atque hinc eo.*

Eu. *Heus mane mane,* Charine. Ch. *erras, me decipere haud potes.*

Eu. *Neque adepol volo.* Ch. *quin tu ergo itiner exsequi meum me sinis?*

Eu. *Non sino.* Ch. *ergo me moror, tu puere abi hinc intrò ocyus*
Iam in currum conscendi, iam lora in manus cepi meas,

Eu. *Sanus non es.* Ch. *quin pedes vos in curriculum conijcitis?*
In Cyprum recta: quandoquidem pater mihi exsilium parat.

Eu. *Stultus es, noli istuc quaeso dicere* Ch. *certum'st exsequi,*
Operam vt sumam ad periclitandum, vbi sit illa. Eu. *quin domi est.*

Ch. *Nam hic quod dixit id mentitus est?* Eu *vera dixi equidem tibi.*

Ch. *Iam Cyprum veni.* Eu. *quin sequere, vt illam videas, quam expetis.*

Ch. *Percontatus non inueni* Eu. *matris iam iram negligo.*

Ch. *Porrò proficiscar quaesitum. nunc perueni Chalcidem,*
Video ibi hospitem Zacyntho, dico quid eò aduenerim?
Rogito, quis eam vexerit, quis habeat, si inaudiuerit.

Eu. *Quin tu istas omittis nugas, ac meecum huc intro ambulas?*

Ch. *Hospes respondit, Zacynthi ficos fieri non malas.*

Eu. *Nihil mentitus est.* Ch. *sed de amica sese inaudisse autumat,*
Hic Athenis esse. Eu. *Calchas iste quidem Zacynthius est.*

Ch. *Nauem conscendo, proficiscor illico, iam sum domi,*
Iam redij exsilio. salue mihi sodalis Eutiche,
Vt valuisti? quid parentes mei valent? coena dabitur.
Bene vocas, benignè dicis. cras apud te nunc domi,
Sic decet, sic fieri oportet. Eu. *eho qua tu somnias?*
Hic homo non sanus est Ch. *medicari amicus quin properas?*

Eu. *Sequere sis* Ch. *sequor.* Eu. *clementer quaeso, calces deteris.*
Audin'tu? Ch. *iamdudum audiui.* Eu *pacem componi volo.*
Meo patri cum matre: nam nunc est irata. Ch. *i modo.*

Eu. *Propter istanc.* Ch *i modo* Eu. *ergo cura* Ch. *quin tu ergo i modo.*
Tam propitiam reddam, quàm cum propitia est Iuno Ioui.

DIvûm ATQVE HOM. QVAE SPECTATRIX] Deus Fortuna. ECQVISNAM DEVS] nunquis est Deus, qui, &c. EVAT] sit. SIMITV] simul. ABITO SVPREMAM] hoc eò dicit, quòd erat sine comite, seruo, quo, & ceteris similibus ad iter faciendum necessariis. CERTA RES

est]certum est, decretum est. VLLA OBSISTET AMNIS] profert hunc locum Nonius in voce *amnis*. Docet & Priscianus, veteres protulisse, *amnis aqua* fœminino genere, ac masculino. NON AMITTVNT HI ME COMITES] hi comites qui me tenent, non me dimittunt, seu missum faciunt, seu euadere sinunt. QVI SVNT EI] qui sunt ij? HVC RESPICE] Camerarij editio habet, *hoc respice*, quod si probemus, *hoc*, positum esse intelligemus, pro *huc*. SOL ABIT] sic loquitur & Catull. *abit dies*. CAVE MODO VORSORIAM] vorsoria (inquit Alciatus) instrumentum nauticum: quo secundam auram nauis vertitur. Nonnullos (inquit idem) putant veteres eo solitos esse cognoscere, vnde flaret ventus: cuius modi est hodie magnetis vsus. Hic] hoc in loco. IMBRICVS] imbrem afferens imbrifer. Hic fauonius. FACIT TRANQ.] ex quo dictus εὐδρηγοιῖος iter. RECIPE TE AD TERRAM] libri vulgati quibuscum nonnulli manuscripti consentiunt habent, *Respice ad dexteram*. ET CONFER PEDEM] ὁμόσε χώρει, congredere mecum. ANTEQVAM IS] subintelligere, exsulatum. Eo] eo exsulatum. QVOD GAVDEAS] propter quod gaudeas. TVAM AMICAM] hic est orationis cursus continuus & perpetuus, Tuam amicam vbi sit, ego scio. id est, Tua amica vbi sit, ego scio. Sed orationis perpetuitas à Charino interrupta est, hoc modo: quid eim scis? QVO EGO SCIO] quo loco ego scio. EGO ME MAVELIM] ego me scire, quàm te, malim. POTIN' VT ANIMO] potesne abs te impetrare, vel potésne facere vt animo sis tranquillo, & quieto? FLVCTVAT?] quomodo possum esse animo tranquillo, si animus fluctuat? perpetua tralatio est à mari, quod dum fluctuat, quietum aut tranquillum esse non potest. SISTAM] stare faciam. manet in tralatione QVIN EGO VIDEAM, F.] id est, cur non, vt ego videam, facis? LONGINQVVM] longum, tralatio est à distantia loci, ad longitudinem temporis. AMICIOR MIHI] patrem significat. DE ILLA IGITVR &c.] longo sermone Charinum moratur Eutychus, cùm posset tribus verbis & rem expedire, & illum omni cura liberare. Hoc igitur tandem dicit Eutychus Charino, Quod ad Puellam quam amas, attinet, dico tibi dicere mihi in mentem non venit, eum esse in ædibus nostris. AN DE AVDITV NVNTIAS?] an auditum ab alio nuntias AD VOS?] in ædeis vestras? QVI CVM ISTA VENERIT] quis cum puella Pasicompsa venerit? sed malim legi, qui cum ista venerit? hoc est, cum quo ista venerit? DVM ISTVC SIET, dum modo istuc quod dicis fiet, nihil mea refert, quis eam abduxerit. OPTA ERGO OB IST. N.] opta, inquit, istius nuntij premium. proinde quasi dicat, impetrabis. quod quamuis non dicat disertè Charinus, obscurè tamen significat quasi aliud præter exspectationem respondeat quid vis tibi ob istum nuntium? QVID SI OPTABO?] quid si optabo, inquit Charinus, obtinebóne? DEOS ORATO, &c.] respondet nunc Charinus facetè præter exspectationem. nam cùm videretur responsurus, se eius rei, quàm optaret Charinus, facturum copiam: propterea quod sibi vbi esset Pasicompsa nuntiasset alio, responsionem suam deriuauit, iussitque ad deos confugere & eos orare, vt eius res sibi faciant copiam. SED QVIN ORN.] sed quare non reiicio hunc ornatum hominis ad iter expediti scilicet chlamydem viatoriam. VT PLACES?] quàm places? PVER] puer. ATQ. HAEC] & cetera ad iter faciendum necessaria, quæ mihi paraui. SI HAEC NON SVNT VERA] quæ mihi ab Eutycho nuntiantur. ITINER?] iter, sic antiqui loquebatur. LVDIFICATVR] ludificat. CHLAMYDEM SVMAM DENVO] at inceptum] iter exsequar. PALLIVM] pallium, quod sibi afferri è puero iusserat mutato profectionis consilio, credens repertam esse Pasicompsam. nunc deponit ac reiicit, suspicans se ab Eutycho ludificari. ZONAM SVSTVLI] verba sibi dari putat ab Euthycho Charinus. Itaque dicit se zonam sumsisse, quasi iter inceptum perfecturus. condebant autem pecuniam in zona viatores, in eámque viaticum coniiciebant, & item milites. IAM MACHAERA EST IN M.] iam gladium sumsi in manus. Græci nō gerebant gladiū in vrbe scilicet: vt neque Romani. TOLLO AMPVLLAM] ampulla, vas oleariū, quod secū portabant homines peregre proficiscentes. QVIN PEDES VOS IN CVRR.] pedes suos alloquitur, hoc modo: quamobrem pedes mei non coniicitis vos in currum? id est, cur me in currum nō conicio? ID MENTITVS EST] Charinus. VIDO IBI H. ZAC.] video Chalcide hospitem e Zacyntho vel dic. in Zalyntho. vt admonet Camerarius. SI INDAVDIVERIT] si inaudiuerit. d. interpositum est. veterum consuetudine. FICOS FIERI NON MALAS] hic intelligimus Zacynthum bonas fidus ferre consueuisse. CHALCAS] vetus vates. alludit ad Chalcantem Homericum de quo Iliad. α. MEDICARIA MICVS. QVIN P. P.] si non sanus sum, quin tu qui te amicum profiteris, mihi mederi properas? CLEMENTER QVAESO: CALC. DETERIS] Charinus cum præ amore nimiùm properaret, calces Eutycho detriuit. Iccirco Eutychus, clementer, inquit, id est, leniter & placidè incedito subintell. clementer mecum agis, qui mihi calces deteras, vel nimis properas. AVDIN' TV?] audin' tu quid te facere velim? seu quid abs te fieri velim? PROPTER ISTANC] istam propter Pasicompsam. QVIN TV ERGO I MODO] immò verò tu ergo i modò.

DEMIPHO, LYSIMACHVS.

Ly. *Quasi tu nunquam quicquam assimile huius facti feceris.*
Nam mea vxor propter illum tota in fermento iacet.
Aedepol nunquam caui, ne quid facerem, vix viuus sum miser.
De. *At ego eam expurgationem habebo, vt ne succenseat.*
Sequere me. sed exeuntem filium video meum.

QVASI TV NVNQVAM] obiurgarat Demiphonē Lysimachus, quòd homo senex amaret, simúlque quæstus erat sibi eius culpa vxorem suam vehementer iratam esse, suspicantem Lysimachum negotium suum non alienum gessisse. Et igitur nunc ita respondet Demipho. quasi tu nunquam amaris, &c. Iam illa, quæ leguntur in libris vulgatis ab hoc versu, *Demipho sapientem*, &c. vsq. ad illum

illum, *Quem amico homini* &c. non sunt Plautina: neque ea habet editio Camerariana. IN FERMENTO IACET] ita intumuit. translatum à panibus fermentatis. AEDEPOL NVNQVAM CAVI, NE QVID] id est, ego verò sæpe item peccaui, & amaui, incautus fui in faciendo, quod mihi collibuisset. AT EGO EAM EXP. HAB.] at ego ita tibi purgatus ero, si fecero ne vxor tibi succenseat: vel sic, at ego sic me tibi purgabo, vt ne tibi vxor succenseat: id est, vt vxorem tuam tibi propitiam reddam.

EVTYCHVS, DEMIPHO, LYSIMACHVS, CHARINVS.

Iam redeo. De. *placet principium. quid agis? quid fit Eutyche?*
Eu. *Ad patrem ibo, vt matris iram sibi esse securam sciat.*
Optima opportunitate ambo aduenistis. Ly. *quid rei est?*
Eu. *Vxor tibi placida, & placita'st, certe dextras nunciam.*
Ly. *Dij me seruant.* Eu. *tibi amicam nullam esse nuntio.*
De. *Dij te perdant, quid negotij est nam quæso istuc?* Eu. *eloquar.*
Animum aduertite igitur ambo. Ly. *quin tibi ambo operam damus?*
Eu. *Qui bono sunt genere nati, si sunt ingenio malo,*
Suapte culpa genere capiunt genus, ingenuum improbant.
De. *Verum dicit hic.* Ly. *tibi ergo dicit.* Eu. *eò illud verum magis*
Nam te isthac ætate haud æquum fuerat filio tuo,
Adolescenti amanti amicam emtam argento eripere suo.
De. *Quid tu ais, Charini amica'st illa?* Eu. *vt dißimulat malus?*
De. *Ille quidem illam sese ancillam matri emisse dixerat.*
Eu. *Propterea igitur tu mercatus, nouus amator, vetus puer.*
Ly. *Optime hercle perge, ego aßistam iam hinc altrinsecus.*
Quibus est dictis dignus vsque oneremus ambo. De. *nullus sum.*
Ly. *Filio suo qui innocenti fecit tantam iniuriam.*
Eu. *Quem quidem hercle ego in exilium cùm iret, redduxi domum,*
Nam ibat exsultatum. De. *an abiit?* Eu. *etiam loquere larua tu?*
Temperare istac ætate istis decebat artibus.
De. *Fateor. deliqui profectò.* Eu. *etiam loquere larua tu?*
Vacuum esse istac ted ætate iis decebat noxiis:
Itidem vt tempus, anni, ætatem aliam, aliud factum conuenit.
Nam si istuc ius est senecta ætate scortari senes,
Vbi loci res summa nostra est publica? De. *hei perij miser.*
Eu. *Adolescentes rei agendæ isti magis solent operam dare.*
De. *Iam obsecro vobis, hercle habete cum porcis cum fiscina*
Eu. *Redde filio, sibi habeat.* De. *iam vt vult, per me sibi habeat licet*
Semper ædepol. Eu. *quoniam vt aliter facias, non est copia.*
De. *Supplicij sibi sumat quid vult ipse ob hanc iniuriam,*
Modò pacem faciatis misero, vt ne mihi iratus siet.
Si hercle sciuissem, adeò ioculo dixisset mihi,
Se illam amare, nunquam facerem, vt illam amanti abducerem.
Eutyche ted oro, sodalis eius es, serua & subueni.
Hunc senem para me clientem, memorem dices beneficij,
Ora, vt ignoscat delictis tuis, atque adolescentiæ.
De. *Pergin' tu autem? eia superbè inuehere. spero ego mihi quoque*
Tempus tale euenturum, vt tibi gratiam referam parem.
Ly. *Missas iam ego istas artes faciam.* De. *& quidem ego dehinc iam.* Ly. *nihil.*

Consuetudine rursus te animus inducet. De. *obsecro.*
Satis iam vt habeatis, quin loris cadito etiam, si iubet.

Ly. *Rectè dicis sed istuc vxor faciet, cùm hoc resciuerit.*

De. *Nihil opus resciscat.* Eu. *quid istuc? non resciscet, ne time.*
Eamus intro, non vtibilis hic locus factis tuis,
Dum memoramus, arbitri vt sint, qui prætereant per vias.

De. *Hercle quin tu rectè dicis, eadem breuior fabula*
Erit, eamus, Eu. *hic est intus filius apud nos tuus.*

De. *Optimè est, illac per hortum nos domum transibimus.*

Ly. *Eutyche, hanc volo prius rem agi, quàm meum intro refero pedem.*

Eu. *Quid istuc est?* Ly. *suam quisque homo rem meminit, responde mihi.*
Certon' scis non succensere mihi tuam matrem? Eu. *scio.*

Ly. *Vide.* Eu. *me vide.* Ly. *satis habeo, id quæso hercle etiam vide.*

Eu. *Non mihi credis?* Ly. *immo credo, sed tamen metuo miser.*

Eu. *Eamus intrò, immò dicamus senibus leges censeo*
Priusquam abeamus, quas leges teneant, contentique sint.
Annos natus sexaginta qui erit, si quem scibimus,
Seu maritum siue hercle adeo cælibem scortarier,
Cum eo nos hac lege agemus, inscitum arbitrabimur.
Et per nos quidem hercle egebit, qui suum prodegerit.
Neu quisquam posthac prohibeto adolescentem filium,
Qui amet, & scortum ducat, quod bono fiat modo:
Si quis prohibuerit, plus perdet clam, quàm si præhibuerit palàm.
Hæc adeò, vt ex hacce nocte primum lex teneat senes.
Bene valete, atque adolescentes, hæc si vobis lex placet,
Ob senum hercle industriam, vos æquum est clare plaudere.

IAM REDEO] Eutychus placata iam domi matre sua, in patrem Lysimachum. domo exit, idipsum patri nunciaturus, atque se mox redituzum. SECVRAM] quidam testantur in suis libris veteribus scriptum esse *sedatam*, vulgati quidem omnes, quos vidi, sic habent OPTIMA OPPORT.] opportunissimè, CERTE DEXTRAS] cedite, seu date manus dextras iungite dexteras. Vide Nonium in voce *certe.* admonet & Camerarius, cui huius loci, vt & aliorum innumerabilium, debetur restitutio. QVID NEGOTI NAM] quidnam negotij est istuc, quæso? SVAPTE CVLPA DEGENER CAPIVNT GEN.] sic coniectura ductus restituit, nam & vulgata lectio ex genere, & antiqua, genere vitiosa est. degener, genus autem videtur generi ingenuo opposuisse, licet etiam legere degenere, vna voce, vt sit neutrũ à masc. & fœm degeneris. ISTAC AETATE] senem ALTRINSECVS] altrinsecus: id est altera ex parte. ISTIS ARTIS] amatoriis TVO AETATE] te ætate, d interpositum. ITIDEM VT TEMPVS, &c.] vt tempus, & anni sunt, ita aliam ætatem, aliud factum decet Quia conuenit, idem valet, quod decet, verbo *conuenit*, eandem constructionem attribuit, atque verbo decet. REIACENDAE ISTI] amori. IAM OBSECRO VOS H. HABETE CVM PORC.] prouerbium olet, quo significat, se puellam illam totam ei concedere & tradere, nihilque tibi excipere aut reseruare. natum fortasse ab iis, qui villam, aut fundum vendentes, porcos, oueis, capras & ceteras pecudes, vnde lac percipitur, sibi percipiebant, ac reseruabât. QVONIAM SI ALITER POSSIS alterutrum tibi liceret, non redderes filio puellam, nunc quoniam velis nolis reddere te eam necesse est, neque recusare aut effugere potes, quin reddas, idcirco te iubeo. SVPPLICII SIBI SVMAT Q. V.] sumat de me pœnas quas vult: ego sufferam & subibo. MODO PACEM FACIATIS, &c. dummodo mihi filium reconcilietis. vel dic. modò pacem faciatis, &c. hoc tantum à vobis peto, pacem mihi misero cum filio faciatis, vt mihi succensere desinat. LOCVLO] idem in suum ab aduerbio, loco TVDORO] te oro. HVNC ENIM PARA ME] esto mihi patronus: & patrocinio isto tuo me tibi clientem para. PERGIN' TV AVTEM] pergisne tu autem mihi aduersari, & me oppugnare? ET ETIAM SVPERBE INVEHERE] inuehere, accipiendum est in voce passiua, imperatiui modi, & hoc totum per dissimulationem quandam vrbanam pronunciandum. esa mihi superbè insultato, eia iacentem & afflictum pedibus conculca: proinde quasi dicat, non sum satis per me miser & oppressus, nisi tu etiam tu oppresso & prostrato superbe insultes. SPERO EGO MIHI QVOQ. &c.] spero fore vt tu quoque similem atque ego culpam admittas, & amores serutias. ISTAS ARTEIS] amatorias vt supra. NIHIL] non poteris te ab amando abstinere habitum enim tibi iam contraxisti, ita vt ne possis sub impetrare. CONSVETVDO TE ILLAEVS ò consuetudo te peccandi (inquit M. Tul. lib. 1. Accusation) quantam habes iucunditatem in improbis, & audacibus cum pœna abfuit, & licentia consecuta est! OBSECRO, SATIS IAM VT HAS, obsecro vt desinatis iam in meis malis insultare, & me dictis amaris infestare.

QVID ISTVC] quid istuc metuisti? sic autem habent libri vulgati, neque ab iis discrepant nostri veteres. Camerarius tamen edidit, *Quid istic?* NON VTIBILIS] non vtilis EADEM] eadem opera, vel eadem ratione. FABVLA] hæc comœdia. HANC VOLO PRIVS REM AGI] tuam matrem placari. QVAM MEVM INTRO REFERO PEDEM] quàm redeo domum. CVM EO NOS HIC LEGE AGEMVS] lege agere, quid sit, docet Gell. libro 10. cap. 20. ET PER NOS QVIDEM, &c.] & nos quidem eum sinemus egere, qui rem suam profuderit, ac dissiparit. QVOD BONO FIAT MODO] modo non fiat contra leges, & supra modum, & cum alterius iniuria. QVAM SI PRAEBVERIT PALAM] id est, quàm si præbuerit, palàm, repete ἀπὸ κοινοῦ, perdet.

PSEVDOLVS.

PERSONÆ.

PSEVDOLVS	seruus.
CALIDORVS	adolescens.
BALLIO	leno.
LORARII	quattuor.
SIMO	senex.
HARPAX	cacula.
CHARINVS	adolescens.
PVER	COQVVS.
SIMIA	sycophanta.
PHOENICIVM	meretrix.

ARGVMENTVM.

PRÆSENTEIS *numerat quindecim miles minas.*
Simul consignat symbolum, vt Phœnicium
Ei det leno, eum qui cum reliquo afferat.
Venientem Caculam interuortit symbolo,
Dicens Syrum se Ballionis, Pseudolus,
Opémque herili ita tetulit. nam Simiæ
Leno mulierem, quem is supposuit, tradidit.
Venit Harpax verus: res palàm cognoscitur:
Senéxque argentum, quod erat pactus, reddidit.

PRAESENTEIS] miles Pœnicium puellam xx. minis emerat à lenone. quindecim præsenteis numerarat. reliquas quinque debebat. PHOENICIVM] puellam, quam amabat Calidorus. EVM QVI CVM RELIQ.] qui symbolum cùm reliquis minis quinque afferret. VENIENTEM] missum à milite CACVLAM] seruum militis, nomine Harpagem, seu Harpaga. INTERVORTIT SYMBOLO] interuortit seruum symbolo, hoc est, interuertit symbolum à seruo allatum: intercipit, à seruo auertit, & ad se transfert. DICENS SYRVM BALL.] dicens se esse Ballionis seruum nomine Syrum, omnia Ballionis negotia gerentem, & Sub ballionem quendam. HERILI] filio herili. SIMIAE] seruo, quem Syrus subornarat, & ad Ballionem pro Harpage miserat. HARPAX VERVS] nam Simia ille fuerat simulatus, & à Syro suppositus. QVOD ERAT PACTVS] Senex præsens erat. Syrum Ballioni fallaciam struere, vt puellam illam ei eriperet, præmonuerátque lenonem, vt sibi caueret. Leno vsque adeò securus fuerat à Syri artibus & fallaciis, sibique tantopere confisus erat vt vltro seni xx. minas promiserit, si à Syro circumuentus & captus esset. Captus igitur xx. minas, quas pactus erat, dependit.

PROLOGVS.

STVDETE *hodie mihi, bona in ſcenam affero.*
Nam bona bonis ferri, reor æquom maxumè,
Vt mala malis: vt qui mali ſunt, habeant mala:
Bona, qui boni. bonos quòd oderint mali,
Sunt mali: malos quòd oderint boni, bonos
Eſſe oportet: vóſque ideò eſtis boni, quandoquidem
Semper odiſtis malos, & lege & legionibus
Hos fugitaſtis Quirites, ſucceſsis bonis.
Huic vos nunc pariter bonam boni operam date gregi,
Qui bonus eſt, & hodie ad bonos affert bona.
Aures, oculi, animus, amplitor fient ſaturi.
In ſcenam qui ieiunus venerit, at ſitiens,
Is riſu & venire raſo vigilauit ſeduſo.
Dum ridebunt ſaturi, mordebunt famelici.
Nunc ſi ſapitis, cedite ieiuni, atque diſcedite.
Vos ſaturi ſtate, immò ſedete atque attendite.
Non argumentum, neque huius nomen fabulæ
Nunc proloquar ego, ſatis id faciet Pſeudolus.
Satis id dictum vobis puto iam, atque deputo.
Vbi lepos, ioci, riſus, vinum, ebrietas decent,
Gratiæ, decor, hilaritas, atque delectatio.
Qui quærit alta, is malum videtur quærere.
Curas malas abiicite iam, vt otioſi, hodie.
Expergi meliu'ſt lombos, atque exurgier.
Plautina longa fabula in ſcenam venit.

ET LEGE] lex enim terret, & coërcet malos metu pœnę idque domi, & in vrbe. ET LEGIONIBVS] legionibus Romani hoſteis deuicerunt, militiæ ſcilicet, & in caſtris. HOS FVGITASTIS] malos in fugam vertiſtis. fugito, as, à verbo *fugo, as*: vt cantito, à canto. Lucr. lib. 14. *Sed fugitare decet ſimulacra, & pabula amoris Abſterrere ſibi.* SVCCESIS] bonis & proſperis euentis. ſucceſſa, orum, & ſucceſſus, uum dicimus. GREGI] gregi comico. IMMÒ SEDETE] rectè ſedent enim ſpectatores. Horatius epiſt. ad Piſon. *Si plauſoris eges aulæa manentis, & vſque Seſſuri*, &c. ex quo ſeſſores dicuntur. idem Horatius epiſt. ad Iulium Florum lib. 2. *In vacuo lætus ſeſſor plauſorque theatro.* & ſedilia, ſedes, in quibus ſedent. VBI LEPOS, IOCI, RISVS. &c.] ordo eſt. & ſententia. Quo in loco lepos, ioci, riſus, vinum, &c. decent, qui quærit alta in eo loco, is malum videtur quærere. EXPORGI MELIV'ST LVMBOS] voluerat dicere exporgi frontem, ſed, vt riſum moueret auditoribus, ſubſtituit lumbos.

ACTVS PRIMVS.

PSEVDOLVS ſeruus. CALLIDORVS adoleſcens.

SI ex te tacente fieri poſſem certior
Here, quæ miſeriæ te tam miſerè macerant,
Duorum labori ego hominum parſiſſem lubens,
Mei te rogandi, & tui reſpondendi mihi
Nunc quoniam id fieri non poteſt, neceſsitas
Me ſubigit, vt te rogitem. reſponde mihi,

Quid

Quid est quod tu exanimatus iam hos multos dies,
Gestas tabellas tecum, eas lacrymis lauis,
Neque tui participem consilij quemquam facis?
Eloquere, vt, quod ego nescio, id tecum sciam.

Ca. *Miserè miser sum Pseudole.* Ps. *id te Iuppiter*
Prohibescit. Ca. *nihil hoc Iouis ad iudicium attinet.*
Sub Veneris regno vapulo, non sub Iouis.

Ps. *Licet me id scire quid sit: nam tu me antidhac*
Supremum habuisti comitem consilijs tuis.

Ca. *Idem animus nunc est.* Ps. *fac me certum quid tibi*
Sit, iuuabo te aut re, aut opera, aut consilio bono.

Ca. *Cape has tabellas, tute hinc narrato tibi,*
Quæ me miseria & cura contabefacit.

Ps. *Mos tibi geretur, sed quid hoc quæso?* Ca. *quid est?*

Ps. *Vt opinor quærunt litteræ hæ sibi liberos,*
Alia aliam scandit. Ca. *ludis me ludo tuo.*

Ps. *Has quidem pol credo, nisi Sibylla legerit,*
Interpretari alium potesse neminem.

Ca. *Cur inclementer dicis lepidis litteris,*
Lepidis tabellis, lepida conscriptis manu?

Ps. *An obsecro hercle habent quoque gallinæ manus?*
Nam has quidem gallina scripsit. Ca. *odiosus mihi es.*
Lege, vel tabellas redde. Ps. *immò enim pellegam.*
Aduortito animum. Ca. *non adest.* Ps. *at tu cita.*

Ca. *Immo ego tacebo, tu hinc eum ex cera cita,*
Nam istic meus animus nunc est, non in pectore.

Ps. *Tuam amicam video Calidore.* Ca. *vbi ea est obsecro,*

Ps. *Eccam in tabellis porrectam in cera cubat.*

Ca. *At dy deæque quantus es.* Ps. *seruassint quidem.*

Ca. *Quasi solstitialis herba paulisper fui,*
Repentè exortus sum, repentinò occidi.

Ps. *Tace. dum tabellas pellego.* Ca. *ergo quin legis?*

Ps. *Phœnicium Calidoro amatori suo*
Per ceram, & linum, literásque interpretes,
Salutem mittit, & salutem abs te expetit,
Lachrymans, titubanti animo, corde, & pectore.

Ca. *Perij, salutem nusquam inuenio Pseudole.*
Quam illi remittam. Ps. *quam salutem?* Ca. *argenteam.*

Ps. *Pro lignea salute vis argenteam*
Remittere illi? vide sis, quam tu rem geras.

Ca. *Recita modò, ex tabellis iam faxo scies.*
Quàm subito argento mihi vsus inuento siet.

Ps. *Leno me peregrè militi Macedonico*
Minis viginti vendidit, voluptas mea.
Et priusquam hinc abit, quindecim miles minas
Dederat, nunc vna quinque remorantur minæ:
Ea caussa miles hic reliquit symbolum,
Expressam in cera ex annulo suam imaginem,

Vt qui huc afferret eius similem symbolum,
Cum eo simul me mitteret. ei rei dies
Huc præstituta est, proxima Dionysia.
Cras ea quidem sunt Ca *propè adest exitium mihi*
Nisi quid mihi in te est auxilij Ps. *sine pellegam.*

Ca. *Sino nam mihi videor cum ea fabularier.*
Lege, dulce amarúmque vnà nunc misces mihi.

Ps. *Nunc nostri amores, mores, consuetudines,*
Iocus, ludus, sermo, suauis suauiatio,
Compreßiones arctæ amantum corporum
Teneris labellis molles morsiunculæ,
Papillarum horridularum oppreßiunculæ,
Harum voluptatum mihi omnium, atque itidem tibi
Distractio, dißidium, vastities venit,
Nisi quæ mihi in te'st, aut tibi est in me salus.
H.c quæ ego sciui, vt curaui omnia:
Nunc ego te experiar quid ames, quid simules, vale.

Ca. *Est miserè scriptum Pseudole.* Ps. *ô miserrimè,*

Ca. *Quin fles?* Ps. *pumiceos oculos habeo, non queo*
Lacrumam exorare vt expuant vnam modò.

Ca. *Quid ita?* Ps. *genus nostrum semper siccolum fuit.*

Ca. *Nihílne adiuuare me audes?* Ps. *quid faciam tibi?*

Ca. *Heu.* Ps. *heu id quidem hercle, ne parsis, dabo.*

Ca. *Miser sum, argentum nusquam inuenio mutuum,*
Pseudole. Ps. *heu.* Ca. *neque intus nummus vllus est.* Ps. *est? eheu.*

Ca. *Ille abducturus est mulierem cras* Ps. *eheu.*

Ca. *Istoccine pacto me adiutas?* Ps. *do, id quod mihi est.*
Nam is mihi thesaurus iugis in nostra est domo.

Ca. *Actum hodie de me est, sed potes nunc mutuam*
Drachmam dare mihi vnam, quam cras reddam tibi?

Ps. *Vix hercle opinor, si me opponam pignori.*
Sed quid de drachma facere vis? Ca. *restim volo*
Mihi emere Ps. *quamobrem?* Ca. *qui me faciam pensilem.*
Certum est mihi ante tenebras persequi tenebras.

Ps. *Quis mihi igitur drachmam reddet, si dederim tibi?*
An tu te ea caussa vis sciens suspendere,
Vt me defraudes drachma, si dederim tibi?

Ca. *Profectò nullo pacto possum viuere,*
Si illa à me abalienatur atque abducitur.

Ps. *Quid fles Cucule? viues.* Ca. *quid ego ni fleam?*
Cui nec paratus nummus argenti siet,
Neque cui libellæ spes sit vsquam gentium.

Ps. *Vt litterarum ego harum sermonem audio,*
Nisi tu illi drachmis fleueris argenteis,
Quod tu istis lacrymis te probare postulas,
Non pluris refert, quàm si imbrem in cribrum ingeras.
Verùm ego te amantem, ne paue, non deseram.
Spero alicunde hodie me bona opera, aut hac mea,

Tibi

Tibi inuenturum esse auxilium argentarium.
Atque id futurum vnde vnde dicam nescio,
Nisi quia futurum est, ita supercilium salit.

Ca. *Vtinam quæ dicis, dictis facta suppetant.*

Ps. *Scis tu quidem hercle, mea si commoui sacra,*
Quo pacto & quantas soleam turbellas dare.

Ca. *In te nunc sunt omnes spes ætati meæ.*

Ps. *Satin' est, si hanc hodie mulierem officio tibi*
Tua vt sit, aut si tibi do viginti minas?

Ca. *Satin' si futurum est.* Ps. *roga me viginti minas,*
Vt me effecturum tibi quod promisi scias,
Roga. Ca. *obsecro hercle.* Ps. *gestio promittere.*

Ca. *Dabisne argenti mihi hodie viginti minas?*

Ps. *Dabo, molestus nunc iamne sis mihi.*
Atque hoc ne dictum tibi neges, dico prius,
Si neminem alium potero, tuum tangam patrem.

Ca. *Dij te mihi omnes seruent. verùm si potes.*
Pietatis caussa, vel etiam matrem quoque.

Ps. *De istac re, in oculum vtrumuis conquiescito.*

Ca. *Oculum vtrum, ánne aurem?* Ps. *ad hoc peruolgatum est minus*
Nunc ne quis dictum sibi neget, dico omnibus,
Pubi præsenti, in concione, omni poplo,
Omnibus amicis, notísque edico meis,
In hunc diem à me vt caueant, ne credant mihi.

Ca. *Tace obsecro hercle.* Ps. *quid negotij est?* Ca. *ostium*
Lenonis crepuit. Ps. *crura mauellem modò.*

Ca. *Atque ipse egreditur, penitus periurum caput.*

DVORVM LABORI EGO HOM.] id est, duos homines labore leuassem, seu liberassem, me te rogandi, & te mihi respondendi. MEI] mis. ET TVI] & tis. TABELLAS] has tabellas acceperat à Phœnicio, quibus ei significabat se militi à lenone esse venditam xx. minis, rogans vt anteuertat, & se redimat. LANIS] antiquè pro lanas. PROHIBESSIT] prohibuerit. ANTIDHAC] antehac. SVPREMVM] summum. FAC ME CERTVM] sic Virgilius, facinus certum vsitatius dicunt Latini, facere certiorem. CONSILIO BONO] rectè nam malum consilium, ei qui dedit, pessimum. ALIA ALIAM SCANDIT] litteræ scilicet non erant recta linea collocatæ, sed, vt à puella scriptæ alia alij erat imposita, & quasi incubabat. idcirco facetè dicit seruus, eas sibi liberos quærere, quasi alia aliam iniret, quod faciunt qui liberos procreare volunt. NISI SIBYLLA L.] quæ etiamsi legere non possit, diuinare tamen possit. CVR INCLEMENTER DICIS] cur maledicis. AN OBSECRO, &c.] significat seruus perturbatè & confusè insciēter esse scriptas. CITA] euoca animum tuum absentem. TVAM AMICAM VIDEO] significat se nomen Phœnicij videre, in tabellis scriptum. Calidorus ad rem, non ad nomen referebat. IN CERA CVBAT] in tabellis ceratis scripta est. scribebant veteres in tabellis ceratis: ex quo prima cera, secunda cera, ima cera, &c. qua de re alibi. AT TE DEI, DEAEQVE, &c.] addicturus fuit Calidorus, perdant, sed perduint. sed seruus anteuertens, & inter loquens, substituit, seruassint. SOLSTITIALIS HERBA] quæ sole exoriente exsurgit, & efflorescit, occidente, occidit, & deflorescit, & florem contrahit. ET LINVM] quo erāt vinctæ tabellæ. INTERPRETES] interpretes cogitationum mentis sic Horatius, linguam interpretem dicit, epistol. ad Pisonem. *Post effert animi motus interprete lingua.* TITVBANTI ANIMO] incerto animo tralatio est à pedibus titubantibus. PRO LIGNEA SALVTE] ideò ligneam salutem dicit, quòd tabellis, quæ erant ligneæ, missa fuerat. VIDE SIS] vide si vis. vide quæso: vel vide si tibi videtur. SYMBOLVM] notam, quæ inter eos conuenerat, qualis fuerit ea nota, mox declarat. DIES HAEC PR.] sic conuenerat, vt proximis Dionysiis, reliquæ quinque minæ numerarentur, Dionysia autem iam aderant, & die crastino futura erant. DVLCE, AMARVMQVE] γλυκύπικρον. MISCES] alloquitur fortasse Phœnicium absentem, significans eam iis verbis, quæ deinceps sequuntur miscere dulce cum amaro: vel seruum ipsum tabellarum lectorem, quæ dulce & amarum proximis verbis contineant. COMPRESSIONES ARCTAE] sic legendum potius, quàm arctè. HORRIDVLARVM] duriuscularum, & solidarum, quales sunt puellarum adolescentularum, non mollium & flaccidarum &

victarum, quæ es vetulatum, vel vt Nonius, prominentium exstant um: quem cõsule in vocibus. Horren lum & horridum, vbi hunc locum profert. DISCIDIVM, sic legendum à verbo *discindo*, & verò sic legitur apud Nonium in voce *vastities*. non dissidium. VASTITIES] vastitas, vastitudo profert Nonius hunc versum in voce *vastities*. PVMICEOS] instar pumicis aridos. ex quibus nulla lacryma exprimi aut elici queat. VT EXPVANT] vt emittãt. translatio est faceta & ridicula, & seruo digna, alioqui putida & inepta. GENVS NOSTRVM] nostra progenies SICCOCVLVM] sicc. s oculis NE SARSIS] ne parcè plores, & eiules. DABO] suppeditabo tibi magnam copiã harum vocum flebilium. NAM IS MIHI THES.] thesaurum domi habeo ploratuum, & fletuum, propter incommoda seruitutis scilicet. IVGIS] æternis. SI ME OPPONAM PIGNORI] etiam si me oppignerem. RESTIM] funem, ex quo me suspendam. Ter. *ad restim mihi res redijt*. PENSILEM] pẽdulum. vua pensilis, horti pensiles. ANTE TENEBRAS] antequam nox adueniat. PERSEQVI TENEBRAS] mortem opp. tere. QVOD TV ISTIS LACR.] quod postulas te illi probare lacrymis. id est, in eo, quòd æquum censes te existimari ab illa probum & verum amatorem, ob lacrymas, falleris. nam nihil plus assequère lacrymando quàm si aquã in cribro geras. BONA OP.] recta ratione. AVT HAC] aut reliqua fallaci, & callida, & dolosa, & me digna via. ITA SVPERC. S.] sumtum à vulgi opinione ac superstitione. VTINAM QVAE DICIS, DICTIS F. S.] vtinam facta dictis, quæ dicis, suppetant. vtinam dicta tua non sint inania & vacua à factis. MEA SI COMM. S.] ductum fortasse à sacris Bacchi. quæ nemo impunè commouet: quæque à Baccho ipso commota, magnas turbas excitant. SATIN' EST SI H. M.] satisne est, si efficio hodie, vti hæc mulier tua sit, aut si, &c. millies iam, hoc loquendi genus esse à Græcis sumtum, & à Comicis præcipuè vsurpatam admonuimus. ROGA ME VIGINTI MIN.] ridiculè seruus non satis habet nudo pacto has viginti minas promisisse, sed vt Calidoro magis cautũ sit, & ille minus dubitet aut diffidat, vult eum à se has vigiñti minas stipulari. Stipulatio autem contractus est validissimus, ac firmissimus: qui constat ex ante egressa interrogatione, & subsecuta promissione. GESTIO PROM.] cupio promittere roganti, vt sit stipulatio, easque viginti minas debeam ex stipulatu. DABISNE HODIE. &c.] en, stipulationis formula. Exstat in Pandect. s iuris ciuilis. titulus de verborum obligationibus, libr. digest. vbi multa de stipulationibus. NE DICTVM TIBI NEGES] vt te præmonitum, seu vt tibi prædictum memineris. TANGAM] adoriar petam. PIETATIS CAVSA] locus ex contrario, nam si impium est, patrem fallere, magis impium est, etiam matrem. IN OCVLVM VTRVMVIS CONQVIESCITO] in vtrumque oculum dormito, securus esto. OCVLVM VTRVM, &c.] vtrum in vtrunque oculum, an in vtranque aurem? NE QVIS DICT.] nequis prædictum negetsic supra non longè. PVBI PRAESENTI] Festus Pube præsenti est populo præsente, [illegible] iis, qui puberes sunt, omnem populum significans. CRVRA MALL. CREP.] crura malem crepuisse. id est, fracta esse. crura autem eorum, qui in crucem acti erant, frangebantur. PERIVRVM CAPVT] periurus homo.

LENO, LORARII IIII. PSEVDOLVS, CALIDORVS.

Exite, agite, ite ignaui, malè habiti, & malè conciliati.
Quorum nunquam quicquam cuiquam venit in mentem, vt rectè faciant.
Quibus nisi ad hoc exemplum experior, non potest vsurpari vsura.
Neque ego homines magis asinos vnquam vidi, ita plagis costa callent.
Quos dum ferias, tibi plus noceas: eo enim ingenio hi sunt flagritribæ.
Qui hæc habent consilia, vbi data occasio est, rape, clepe, tene, harpaga,
Bibe, es, fuge: hoc est eorum opus,
Vt maueli lupos apud oueis linquere, quàm hos domi custodes.
At faciem cùm aspicias eorum, haud mali videntur, opera fallunt.
Nunc adeò hanc edictionem, nisi animum aduortitis omnes,
Nisi somnum, socordiámque ex pectore, oculísque amouetis,
Ita ego vestra latera loris faciam vt validè varia sint,
Vt ne peristromata quidem aquè picta sint Campanica,
Neque Alexandrina belluata conchyliata tapetia.
Atque heri antè dixeram omnibus, dederámque eas prouincias.
Verùm ita vos estis perditi, negligentes, ingenio improbo,
Officium vestrum vt vos malo cogatis commonerier.
Nempe ita animati estis vos. vincite hoc duritia ergo, atque me.
Hoc vide sis. vt alias res agunt? hoc agite, hoc animum aduortite,
Huc adhibete aures, quæ ego loquar, plagigera hominum
Nunquam edepol vestrum durius tergum erit, quàm terginum hoc meum.
Quin nunc, dolétne? hem, sic datur, si quis herum seruus spernet.
Assistite omnes contra me, & quæ loquor, aduortite animum.

Tu qui vrnam habes, aquam ingere, face plenum aenum sit cito.
Te, cum securi, caudicali praefici provincia.
Lo. *At haec retunsa est.* Le. *sine fiet, itidem vos ostu plagis omnes.*
Num qui minus ea gratia tamen omnium omnia vtor?
Tibi praecipio, vt niteant aedes, habes quod facias. propera, abi intrò:
Tu esto lectisterniator tu argentum eluito, idem extruito,
Haec, cùm ego à foro reuertor, facite vt offendam parata,
Versa, prasterga, strata, lautaque, coctaque omnia vti sint.
Nam mi i hodie natalis dies est, decet eum omnes vos concelebrare,
Pernam, callum, glandium, sument facito in aqua iaceant satin' audis?
Magnificè volo enim summos viros accipere, ut mihi rem esse reantur.
Intrò abite, atque h c citò celebrate ne mora quae sit, coenae cùm veniat
Mi i. ego eo in macellum, vt piscium quicquid est pret o praestinem.
I puere prae, ne quisquam pertund t crumenam cautio est.
Vel opperire, e : quod domi dicere pæne sum oblitus.
Auditin', vobis mulieres hanc habeo edictionem.
Vos quae in munditiis, mollitiis, deliciisque aetatulam agitis
Viris cum summis inclytae amicae, nunc ego scibo. atque hodie experiar,
Quae capiti quae ventri operam det, quaeque suae rei, quae somno studeat.
Quam libertam fore mihi credam, & quam venalem, hodie experiar.
Facite hodie, vt mihi munera multa huc ab amatoribus conueniant.
Nam nisi penus annuus hodie conuenit, cras populo prostituam vos.
Natalem scitis mihi diem esse hunc, vbi isti sunt, quibus vos oculi estis?
Quibus vitae, quibus deliciae estis? quibus suauia? mamillae? mellitae?
Manipulatim mihi muneri geruli facite ante aedeis iam hic assint.
Cur ego vestem, aurum, atque ea quibus est vo is vsui, praehibeo? quid mihi
Domi, nisi malum vestra opera est hodie improbae vini modò cupidae estis,
Eo vos vestros panticeśque adeò malefacitis, cum ego sim hic siccus.
Nunc adeo hoc actum st optimum. vt nomine quamque appellem suo.
Ne dictum esse actutum sibi quae piam vestrarum mi i neget, aduortite animum cunctae.
Principio Hedylium tecum ago, quae amica es frumentariis,
Quibus cunctis mon es maximi acerui frumenti sunt domi:
Fac sis sit del tum huc mi i frumentum, in hunc annum quod satis
Mihi, etiam familiae omni sit mea, atque adeo vt frumento affluam:
Vt ciuitas nomen mi i commutet n eque vt praedicet
Lenone ex Ballione regem Iasonem. Ca. *audin' furcifer*
Quae loquitur, satin' magnificus tibi videtur? Ps. *Pol iste*
Atque etiam maleficus, sed tace, & hanc rem gere.
Le. *Aescrodora tu, quae amicos tibi habes lenonum aemulos*
Lanios, qui item vt nos iureiurando malo quaerunt rem, audi:
Nisi carnaria tria grauida tergoribus oneri vberi hodie
Mihi erunt, cras quasi Dircam olim (vt memorant) duo
Gnati Iouis deuinxère ad taurum, item hodie stringam ad carnarium, id tibi
Profecto taurus fiet. Ca. *nimis sermone huius ira incendor.*
Ps. *Huccine hîc hominem pati colere iuuentutem Atticam?*
Vbi sunt? vbi latent, quibus aetas integra est? qui amant à lenone?
Quin conueniunt? quin vnà omnes peste hac populum hunc liberant?

Sed nimis sum stultus, nimium fui indoctus, illinc audeant
His id facere? quibus ut seruiant, suus amor cogit. simul
Prohibet, faciant aduersum eos quod volunt. Ch. *vah tace.* Ps. *quid est?*
Ca. *Male morigerus, male facis mihi, cum sermone huic obsonas.* Ps. *taceo.*
Ca. *At taceas malo multo, quàm tacere te dicas.* Le. *tu autem*
Xystylis fac ut animum aduortas, quius amatores olivi
Dynamin domi habent maxumam
Si mihi non iam huc culleis oleum deportatur,
Te ipsam culleo ego cras faciam deportere in pergulam.
Ibi tibi adeò lectus dabitur, ubi tu haud somnum capias,
Sed ubi usque ad languorem. tenes quorsum hæc se tendant quæ loquor?
En excetra, tu quæ tibi amicos tot habes, tam probe oleo onustos.
Num cuipiam est hodie tua tuorum opera conseruorum
Nitidissimum caput? aut num ipse ego pulmento utor magis
Unctiusculo? sed scio, tu oleum haud magnipendis, vino te
Deuincis. sine modò, reprehendam ego cuncta hercle una opera, nisi
Quidem hodie tu omnia facis scelesta, hæc uti loquor.
Tu autem quæ pro capite argentum mihi iam iamque sæpè numeras,
Ea pacisci modo scis: sed quæ pacta es, non scis soluere.
Phœnicium, tibi hæc ego loquor, deliciæ summatum virûm,
Nisi hodie mihi ex fundis tuorum amicorum omne huc penus affertur,
Cras Phœnicium Phœnicio corio inuises pergulam.

EXITE] alloquitur seruos. ET MALE CONCILIATI] & malè quæsiti, seu parti. CALLENT] callum contraxerunt verberibus FLAGRITRIBAE] qui flagra ferunt QVI HAEC HAB. C.] hæc consilia inter se ineunt, & hæc inter se hortantur: rape, &c CLEPE] furare. HARPAGA] verbum & Græco ἁρπάζω ductum. ES] es, in imperatiuo: hoc est, ede, comede. OPERA FALLVNT] facie & aspectu videntur esse alicuius pretij: opera, id est, si hero opera danda sit, ignaui sunt, & nequam HANC EDICTIONEM] subintell. accipite. NISI SOMNVM SOCORD.] redde singula singulis, hoc modo: nisi somnum ex oculis socordiam ex pectore amoueris, &c. Est autem χιασμός. nam primùm respondet quarto: secundum tertio. VARIA] variata, variariis notis distincta. PICTA] acu. CAMPANICA] in campania laborata: vel quibus Campani vtebantur. BELLVATA] in quibus erant belluæ acu pictæ. OFFICIVM VESTRVM VT] vt cogatis vos commoueri à me officium vestrum: vestro malo, hoc est, vt cogatis me flagra in manus sumere, quibus vos officij vestri, seu officium vestrū commoneam. Nam vtroque modo loquuntur Latini, commoneo te officium tuum, & commoneo te officij tui interdum & hoc modo, commoneo te de officio tuo. VINCITE HOC DVRITIA] quia sic animati estis, vt officium vestrum non nisi malo coacti facere velitis, vincite hoc lorum, seu flagrum bubulum duritia: habere tergum hac scutica bubula durius. QVIN NVNC DOLETNE?] seruis verberatis hæc loquitur. Quin nunc sentitisne? ánne hæ quidem plagæ vobis dolorem incutiunt? HEM SIC DATVR] hem sic verberari solent serui negligentes & ignaui. CAVDICALI PRAEFICIO PR.] vt lignum findas, & in tabulas, ac fragmenta minuta disseces. Caudex, seu codex arboris trūcus. significat etiam interdum tabularum contextū. RETVNSA EST] retusa est. ITIDEM VOS ESTIS PL.] sic vos estis omnes plagis retusi. NVM QVI MINVS] dum iccirco vel pilo minus vestra omnium opera vtor? Num qui id est, num quo, seu num aliquo. EA GRATIA] iccirco, ob eam causam. TIBI HOC PRAECIPIO] tibi hoc præscribo. VT NITEANT] vt sint mundæ & nitidæ. LECTIS TERNIATOR]. nomen quasi verbale à lecti sternio factum IDEM EXTRVITO] tu idem argentum è thecis expromtum disponito, seu componito. VERSA] à verrendo. VT MIHI REM] vt me locupletem & copiosum esse putent. PRAETINEM enim. CAVTIO EST] cauendum est. VEL OPERIRE] vel exspecta. VOBIS MVLIER. HANC vobis mulieres hæc habeo quæ edicam. AMICAE] ἐταῖραι QVAE CAPITI] quæ salui, & libertati studeat. PENVS ANNVVS] penus in totum annum, QVIBVS VOS OCVLI ESTIS?] quibus estis caræ vt oculi? vel qui vos in oculis ferunt? vel qui vos suos oculos appellant? MELLITAE] qui vos appellant mellitas? MANIPVLATIM] per manipulos. gregatim. PRAEHIBEO?] præbeo? VINO MODÒ CVPID. ESTIS] vini modò cupidæ estis. PANTICESQ.] ventres, ventris amplitudinem, vel vt alij, pinguitudinem, & omásum, Martial. libro 6. *Quid cum panticibus laxis, & compede grandi?* FACTVM EST OPTIM.] legendum fortasse est, factu est optimum. CVNCTAE] vniuersæ. TECVM AGO] tecum loquor. MONTES MAXIMI ACERVI] acerui maximi, instar montium, vel montes, & maximi acerui. REGEM IASONEM] Iasonem Thessaliæ, seu Pherarum tyrannum, qui ætate Timothei, & Epaminondæ floruit. malim intelligi, quàm Iasonem illum Argonautum IVREIVRANDO MALO] periurio. ἐπιορκίᾳ CARNARIA] vasa seu loca, in quibus carnes asseruantur. GRAVIDA] sic habent nostri codices manuscripti, cum vulgatis congruentes

nam Camerarius edidit, *granda.* ONERI VBERI] malim legi onere vberi vt sit, *ouid̓ens* tergoribus onere vberi, vel dic, nisi erunt mihi onere vberi: id est, nisi erunt mihi in onus vberi. vulgati libri habent oneratu. QVASI DIRCAM OLIM (VT MEMORANT) DVO] Zethus & Amphion Iouis ex Antiopa filij Dircen, quam Lycus Antiopa, eorum matre rejecta, vxorem duxerat, quæque Antiopam in vincula coniecerat, caudæ bouis indomiti alligarunt. Lycumque interfecerunt. Apollodorus. Propertius lib. 2. eleg. xiij. hanc fabulam aliquot versibus commemorat. SERMONE] ob sermonem. HVNCCINE HIC HOM &c.] verúmne est, fasne est, oportétne, decetne iuuentutem Atticam pati hunc lenonem hic habitare? QVI AMANT A LENONE?] qui amant puellas à lenone, hoc est, ex domo lenonis. QVIN CONVENIVNT?] cur non conueniunt? ILLINE AVDEANT &c.] credibilene est, illos iuuenes, qui ad amorem plerumque sunt procliues, ausuros id facere lenonibus? quibus vt seruiant, suus hoc est, ipsorum iuuenum, amor cogit, simulque idem amor prohibet, ne aduersum eos (lenones) faciant, quod volunt? CVM SERMONE HVIC OBS.] cum tuo sermone lenoni obstrepis, ita vt eius orationem exaudire non possim DYNAMIN] vim, copiam. vox Græca est. CVLLEIS] culleus ex corio constabat, & viginti amphoras, seu vrnas quadraginta continebat, vt docet Plinius. TE IPSA CVLLEO EGO] ego faciā, vt tu ipsa culleo deportere, &c. IN PERGVLAM] in vmbraculum. aut tabernam aliquam, in qua prostes scilicet omnium prætereuntium libidini exposita. Nō solùm autem pauperes, artifices, opifices quibus domus non erat, in pergulis habitabant, verùm etiam scorta vilia, & diobolaria, & omni prætereuntium libidine prostitura, mercem suam scilicet omnibus venalem proponentia. Sic Suetonius lib. de claris Grammaticis, refert Crassitium Libertum pauperem grammaticum, docuisse in pergula. vide Adrian. Turneb. Aduers. lib. 8. cap. 2. VBIVS Q. AD LANG.] verbum turpe tacuit. voluit enim dicere vbi vsque ad languorem subigere, aut aliquid simile. TENES QVORSVM HAEC SE TEND.] quod obscuriùs dixisse pudori spectatorum parcens videbatur, planiùs eloquitur, idque fortasse gestu actor adiuuat. nam in verbo *tendant*] inest interdum obscœnitas, ex quo, tentigo. nostri libri tamen non habent pronomen *se*, ante verbum *tendant*. sed vt vulgati quorsum hæc tendant. EXCETRA TV] tu vipera, sic Camerarius & edidit, & interpretatus est. alloquitur autem eandem illam puellam oleariam: id est, cuius amarores olei vim habent maximam, vt & idem Camerarius indicat, & verba ipsius Plauti, quæ sequuntur, declarant. NVMCVIPIAM EST M.] nunc cuipiam tuorum conseruorum caput tua opera est nitidissimum? num conseruorum tuorum capilli tua opera, id est, quæstu meretricio, quem facere deberes ex oleariis amatoribus maxime nitent? proinde ac si dicat: nihilo magis nitent cuiusquam capilli tua opera. capillos autem oleo nitere: & capillos nitentes, seu nitidos dicunt scriptores Latini & maximè Poetæ, quos oleo delibutos esse significant. AVT NVM IPSE EGO,] &c. aut num ego ipse vtor pulmento vel minimo vnctiore? VINO TE DEVINCIS] ita te vino obruis, vt neque pedes, neque lingua suo officio fungi queant, sed vincti sint. REPREHENDAM EGO C.] omnia hercle tua peccata vna opera corrigam, & animaduertam, nisi quidem, &c. Secutus sum autem hic quoque editionem Camerarianam, quæ cum librorū nostrorum scriptura congruit. Nam vulgati habent, rependam. SCELESTA] tu scelesta. PRO CAPITE] pro tua libertate. SAEPE NVMERAS] sæpè dicis te iam tamque numeraturā. DELICIAE SVMMATVM VIRVM] deliciæ primorum virorum tu quæ amaris & coleris à primariis viris. PHOENICIO CORIO] id est, Pœniceo corio omnino malim hic legi, Pœniceo, id est, purpureo, vt sit paronomasia.

CALIDORVS, PSEVDOLVS, BALLIO leno.

PSeudole, non audis quæ hic loquitur? Ps. audio here quidem atque animum aduorto.

Ca. *Quid mihi es autor, huic vt mittam, ne amicam hic meam prostituat?*

Ps. *Bene curassis, liquido es animo, ego pro me & te curabo.*
Iamdiu ego huic bene & hic mihi volumus, & amicitia est antiqua.
Mittam hodie huic sua die natali malam rem magnam & maturam.

Ca. *Quid opus est?* Ps. *potius aliam rem vt cures?* Ca, *at.* Ps. *bat.* Ca. *crucior.* Ps. *cordura.*

Ca. *Non possum.* Pseud. *fac possis.* Calid. *quónam pacto possim vincere animum?*

Ps. *In rem quod sit præuortaris, quàm re aduersa animo auscultes.*

Ca. *Nugæ isthæc sunt, non iucundum est, nisi amans facit stultè. Pergin'.*

Ca. *O Pseudole mi, sine sim nihili.* Ps. *mitte me sis, sino, modò ego abeam.* Ca. *mane, mane. iam vt voles me esse, ita ero.* Ps. *nunc tu sapis*

Ba: *It dies. ego mihi cesso, i præ puere.* Ca. *heus abiit quin reuocas?*

Ps. *Quid properas? placide.* Ca. *at priusquam abeat.* Ba. *quod hoc malum? tam placidè is, puere.*

Ps. *Hodie nate heus, hodie nate, tibi ego dico, heus hodie nate, redi. &*

Respice ad nos,tametsi occupatus.moratur,mane,sunt colloqui
Qui volunt te.Ba.quid hoc est,quis est qui moram occupato molestam obtulit?

Ca. Qui tibi so[sp]italis fuit Ba mortuus est,qui fuit:qui est,viuus est.

Ps. Nimis superbè Bal.nimis molestus.Cal.reprehende hominem,assequere.

Ba. I puere.Ps.accedamus hàc obuiam.Ba.Iuppiter te perdat,quisquis es.

Ps. Te volo.Ba.at vos,ego ambos.verte hàc te puere.Ps. non licet
Colloqui te? Ba.at mihi non lubet.Cal.sin tuam est quippiam in rem? Ba.licet.
Ne obsecro viuere,aut non licet?Ps.vah manta.Ba.omitto.Ca.Ballio.

Ps. Audi.Ba.surdus sum,profectò inanilogus es.Ca.dedi dum fuit.

Ba. Non peto quod dedi[st]i.Ca.dabo quando erit Ba.ducito
Quando habebis.Ca.heu heu quàm ego perdidi modus,
Quod tibi detuli & quod dedi.Ba.mortua re,verba nunc facis.
Stultus es,rem actam agis.P.nosce saltem hunc quis est.Ba.iam diu
Scio qui fuit:nunc quis est is,ipsus sciat ambula tu.

Ps. Potin' vt semel modo Ballio hunc cum lucro respicias?

Ba. Respiciam istoc pretio.num si sacrificem summo Ioui,
Atque in manibus exta teneam vt porriciam,interea loci
Si lucri quid detur,potius rem diuinam deseram.

Ps. Non potest pietate obsisti huic,vt res sunt cætera.
Deos quidem quos maximè æquum est metuere,eos minimi facit.

Ps. Compellabo,salue multum serue Athenis pessume.

Ba. Di te deæque ament,vel huius arbitratu,vel meo:
Vel si dignus alio pacto neque ament,neque faciant bene.

Ba. Quid agitur Calidore?Ps.amatur,atque e[g]etur acriter.

Ba. Misereat,si familiam alere possim misericordia.

Ps. Eia scimus nos quidem te qualis sis,ne prædices.
Sed scin' quid nos volumus?Ba.pol ego propem[o]do vt malè sit mihi.

Ps. Et id,& hoc quod te reuocamus,quæso animum aduorte.Ba.audio.
Atque in pauca,vt occupatus nunc sum,confer quid velis.

Ps. Hunc pudet quod tibi promi[s]it,quaque i[d] promisit die,
Quia tibi minas viginti pro amica etiam non dedit.

Ba. Nimio id quod pudet facilius fertur,quàm illud quod piget:
Non dedisse istum pudet:me quia non accepi,piget.

Ps. At dabit,parabit aliquid hos dies,manta modo.
Nam hic id metuit,ne illam vendas ob simultatem suam.

Ba. Fuit occasio si vellet,iampridem argentum vt daret.

Ca. Quid si non habui?Ba.iam haberes inuenires mutuum,
Ad Danistam deuenires,adderes fœnusculum,
Surripuisses patri Ps.surriperet hic patri audacissime?
Non periculum est,ne quid rectè monstres?Ba..non lenonium est.

Ca. Egon patri surripere possim quicquam,tam cauto seni?
Atque adeò si facere possem,pietas prohibet.Ba.audio,
Pietatem ergo istam amplexator noctu pro Phœnicio.
Sed quoniam pietatem amori vides tuo prænortere,
Omnes tibi patres sunt?nullus est tibi,quem roges mutuum.

Argentum? Ca. *quin nomen quoque iam interiit, mutuum.*

Ba. *Hem tu postquam hercle isti à mensa surgunt * **
Qui suum repetunt, alienum reddunt nato nemini,
Ab alienis cautiores sunt, ne credant alteri.

Ca. *Nimis miser sum, nummum nusquam reperire argenti queo:*
Ita miser & amore pereo & inopia argentaria.

Ba. *Eme die caca hercle oliuum, id venditio oculata dic.*
Iam hercle vel ducenta fieri possunt præsentes minæ.

Ca. *Perii, an non tum lex me perdit, quina vicenaria?*
Metuunt credere omnes. Ba. *eadem est mihi lex, metuo credere.*

Ps. *Credere autem? ehò an pœnitet te, quando hic fuerit vsui?*

Ba. *Non est iustus quisquam amator, nisi qui perpetuat data,*
Dátque vsque quando nihil sit, simul amare desinat,

Ca. *Nihílne te mei miseret?* Ba. *inanis cedo, dicta non sonant.*
Atque ego te viuum, saluúmque vellem Ps. *ehò iam mortuus est?*

Ba. *Dico vixit amator, vbi ille lenoni placet.*
Semper tu ad me cum argentata accedito querimonia.
Nam istoc quod nunc lamentare non esse argentum tibi,
Apud nouercam querere. Ps. *ehò tun' vnquam huius nupsisti patri?*

Ba. *Dij melius faciant* Ps. *fac hoc, quod te rogamus Ballio,*
Mea fide si isti formidas credere, ego in hoc triduo
Aut terra, aut mari alicundè euoluam id argentum tibi.

Ba. *Tibi ego credam?* Ps. *cur non?* Ba. *qui pol, qua opera sit credam tibi.*
Vna opera alligem canem fugitiuam agninis lactibus.

Ca. *Siccine mihi abs te bene merenti male refertur gratia?*

Ba. *Quid nunc vis?* Ca. *Vt opperiare hos sex dies saltem modò,*
Ne illam vendas, neu perdas me hominem amantem. Ba. *animo bono es.*
Vel sex opperibor menses. Ca. *euge homo lepidissime.*

Ba. *Immo vin' etiam te faciam ex læto lætantem magis?*

Ca. *Quid iam?* Ba. *quia enim non venalem iam habeo Phœnicium.*

Ca. *Nón habes?* Ba. *non hercle verò.* Ca. *Pseudole arcesse hostias,*
Victimas, lanios, vt ego sacrufícem summo Ioui:
Nam hic mihi nunc est multo potior Iuppiter, quàm Iuppiter.

Ca. *Nolo victimas. agninis me extis placari volo.*

Ca. *Propera, quid stas? arcesse agnos, audin' quid ait Iuppiter?*

Ps. *Iam hic ero, verùm extra portam Metiam currendu' st prius.*

Ca. *Quid eo?* Ps. *lanios inde arcessam duos cum tintinnabulis,*
Eadem duo greges virgarum inde vlmearum adegero,
Vt hodie ad litationem huic suppetat satias Ioui.
In malam crucem istic ibit Iuppiter lenonius.

Ba. *Ex re tua non est, vt ego emoriar.* Ps. *qui dum?* Ba. *ego dicam tibi,*
Quia edepol dum ego viuam, nunquam eris frugi bona.

Ps. *Ex tua re non est vt ego moriar.* Ba. *qui dum?* Ps. *sic, quia*
Si ego emortuus sim, Athenis te sit nemo nequior.

Ca. *Dic mihi obsecro. verum hercle serio hoc quod te rogo, est?*
Non habes venalem amicam tu meam Phœnicium?

Ba. *Non edepol habeo profectò. nam iam pridem vendidi.*

Ca. *Quomodo?* Ba. *sine ornamentis, cum intestinis omnibus.*

Ca. *Meam tu amicam vendidisti?* Ba. *valde, viginti minis.*

Ca. *Viginti minis?* Ba. *vtrum vis, vel quater quinis minis,*
Militi Macedonio, etiam quindecim hic habeo minas.

Ca. *Quid ego ex te audio?* Ba. *amicam tuam esse factam argenteam.*

Ca. *Cur id ausus facere?* Ba. *lubuit, mea fuit.* Ca. *ehò Pseudole,*
I, gladium affer. Pseud. *quid opus gladio?* Cal. *qui hunc occidam,*
atque me.

Ps. *Quin tu te occidis potius? nam hunc fames iam occiderit.*

Ca. *Quid ais, quantum terram tegit hominum, periurissime?*
Iurauistin' te illam nulli venditurum, nisi mihi?

Ba. *Fateor,* Ca. *nempe conceptis verbis.* Ba. *etiam consultis quoque.*

Ca. *Periurauisti sceleste.* Ba. *argentum intrò condidi.*
Ego scelestus nunc argentum promere possum domò:
Tu qui pius es istoc genere natus, nummum non habes.

Ca. *Pseudole assiste altrinsecus, atque onera hunc maledictis.* Ps. *licet:*
Nunquam ad praetorem aequè cursim curram, vt emittar manu.

Ca. *Ingere mala multa.* Ps. *iam ego te differam dictis meis.*
Impudice. Ba. *ita est.* Ps. *sceleste.* Ba. *dicis vera* Ps. *verbero.*

Cal. *Quippini.* Cal. *bustirape.* Bal. *certè.* Cal. *furcifer.* Bal. *factum*
optumè.

Ca. *Socio fraude.* Ba. *sunt mea haec ista.* Ps. *patricida.* Ba. *perge tu.*

Ps. *Sacrilege.* Ba. *fateor.* Ca. *periure.* Ba. *vetera vaticinamini.*

Ca. *Legirupa.* Ba. *validè* Ps. *pernicies adolescentum.* Ba. *acerrimè.*

Ca. *Fur.* Ba. *babae.* Ps. *fugitiue.* Ba. *bombax.* Ca. *fraus populi.* Ba. *planis-*
sumè.

Ps. *Frudulente.* Ca. *impure leno.* Ps. *coenum.* Ba. *cantores probos.*

Ca. *Verberauisti patrem atque matrem.* Ba. *atque occidi quoque,*
Potiusquam cibum praehiberem, num peccaui quippiam?

Ps. *In pertusum ingerimus dicta dolium, operam ludimus.*

Ba. *Nunquid aliud etiam voltis dicere?* Ca. *ecquid te pudet?*

Ba. *Te amatorem inuentum esse inanem, quasi cassam nucem.*
Sed quanquam multa maláque in me dicta dixistis mihi,
Nisi mihi attulerit miles quinque quas debet minas,
Sicut haec est praestituta numerando argento dies,
Si is non aderit, posse opinor facere officium me meum.

Ca. *Quid id est?* Ba *si tu argentum attuleris, cum illo perdiderim fidem.*
Hoc meum est officium: ego opera si sit plus, tecum loquar:
Sed sine argento frustra est, quod me tui misereri postules.
Haec mea est sententia, vt tu hinc porrò quid agas, consulas.

Ca. *Iámne abis?* Ba. *negotij nunc sum plenus.* Ps. *paulo pòst magis.*
Illic homo meus est. nisi omnes di me atque homines deserunt,
Exossabo ego illum simulter itidem vt muraenam coquus.
Sed nunc Calidore operam te mihi volo dare. Ca. *quid imperas?*

Ps. *Hoc ego oppidum admoenire: vt hodie capiatur, volo.*
Ad eam rem vsu'st hominem astutum, doctum, scitum, & callidum,
Qui imperata effecta reddat, non qui vigilans dormiat.

Ca. *Cedo mihi quid es facturus?* Ps. *tempori ego faxo scies.*

Nolo bis iterare, sat sic longæ fiunt fabulæ.

Ca. *Optimum atque æquissimum oras.* Ps. *propera, adhuc hominem citò*

Pauci ex multis sunt amici homini qui certi sient.

Ca. *Ego scio istuc.* Ps. *ergo vtrunque tibi nunc delectum para.*

Ex multis exquirere illis vnum tibi qui certus siet.

Ca. *Iam hic faxo aderit.* Ps. *potin' vt abeas? tibi moram dictis creat.*

QVID MIHI ES AVCTOR] quid mihi es auctor vt faciam? vel quid mihi suades vt faciam? HVC VT MITTAM] non mihi es auctor, vt huic mittam puerum, qui eum meis verbis roget me amicam in pergula deportet, & in omnibus prostituat? BENE CVRASSIS] bene curaueris : hoc est, recte feceris si curaueris. Hoc dixit Pseudolus, quasi ei assentiens, & non valde laborans, & lentè ferens quid ille faciat. deinde iubet eum liquido & tranquillo & securo esse animo. Hoc enim sibi curæ fore. LIQVIDO ES ANIMO] esto animo non turbido, esto animo æquo, & tranquillo, & vt alibi loquitur, defœcato. IAM DIV HVIC] iamdiu ego & leno beneuoli inter vos & amici sumus. POTIN' ALIAM R.] potésne quiescere, aut aliam rem curare? quasi dicat, aliam rem cura, & sine me hanc rem curare. BAT] cùm esset aliquid contrà dicturus Calidorus, videns properato opus esse interloquitur Pseudolus, & sermonem eius fastidiosè interrumpit, faceté eandem vocem littera à principio addita, iterans. Sosipat. Carisius lib. 2. instit. Grammatic. ait, *bat*, sonū esse cornicis lituum ex ore eximentis. COR DVRA] *καρτέρει* animum tuum obsirma. IN REM QVOD SIT PR.] id est, id potius quod expediat) præoccupes, quàm in rebus parum ex animi sententia procedētibus, animo morem geras. ISTHAEC] quæ loqueris. MITTE ME SIS] missum me fac, obsecro. SINO] sino te nihili esse, modò me abire sinas, QVID PROP ?] hæc loquitur Pseudolus Calidoro properanti: non lenoni, vt alij volunt. PLACIDE] pedetentim, seu leniter & lentè. PVERE] puerum lenonis primùm reuocat : deinde lenonem ipsum. HODIE NATE] sic lenonem appellat, quod hodie diem natalem celebret. TAMETSI OCCVPATAS] sic malim legi, *occupatum*, vt cohæreat cum verbo *moramur*. SVNT COLL. QVI V.] sunt qui te conuenire volunt. sic Plautus loqui solet, & verbum *colloqui*, cùm accusandi casu coniungere. QVI TIBI SOSPITALIS FVIT] qui tibi salutaris fuit, qui tibi saluti fuit, I PVERE] hortatur puerum suum leno, vt pergat quē suprà præire iusserat. OBVIAM] vt ei à fronte occurramus, & ita progredi prohibeamus. TE VOLO] ambiguum est. Nam vel ita potest accipi, Te volo conuenire, vel ita, Te Iupiter perdat. volo. Atque hoc modo scilicet Pseudolus vult intelligi : idque non fefellit lenonem, qui sic respōdet, at vos ego ambos: id est, at ego volo vos ambos perdat Iupiter. NON LICET COLLOQVI TE?] non licet te conuenire? sic suprà non longè. SIN TVAM EST QVIP.] si tibi non licet conueniendi tui copiam nobis facere, quod putes nos nihil esse dicturos, quod tua intersit scire aut audire, at nec si quid habemus in rem tuam, sines te conueniri? LICETNE OBS.] quasi dicat, vos me enecatis. vos ita mihi molesti estis, vt mihi per vos viuere non liceat MANTA] mane. Nonius. *mantat*, pro *manet*. Cæcil. Hypolym. *In vultu eodem, in eadem mantat malitia*. Nonnulli codices etiam veteres habent. *mane*. INANILOQVS] inania loquens. nomen ex Latino & Græco iunctum. DVCITO] Phœnicium. MORTVA RE] quando res nec præterita reuocari, nec facta infecta fieri potest. nam frustra de præteritis rebus quasi integris loquimur. REM ACTAM AGIS] inanem operam sumis. nam quod actum est, agi amplius non potest. AMBVLA TV] puerum suum alloquitur. CVM LVCRO] quasi hoc dicat, non postulo, vt Calidorum, cum tuo damno respicias, sed vt lucro. ISTOC PRETIO] istac mercede RESPICIAM] Calidorum id est, ea conditione Calidorum respiciam, vt si ex eo lucrum sim consecutus. VT PORRICIAM] porricere interpretatur. porro iacere. Macrob. lib. 3. Saturn. docet. *porricere*, esse verbum sacrificātibus solemne ex disciplina haruspicum, & ex præcepto Pontificum, & eos falli, qui apud Virg. lib. 5. Æneid. in extrem. verba illa, *extáque salsos Porriciet in fluctus*, &c. interpretantur, *proijciet*, quasi Virgilius dixerit, exta esse proijcienda, quia abiecit in fluctus: sed non ita est, inquit. Mare enim hic accipiendum est pro ara, & foco, cùm sacrificium diis maris fieri dicatur. Exta autem porricienda sunt diis tantum in altaria, aramve, focumve cove quo exta dari debebunt. NON P. P.] non potest huic pietati repugnari, vt ceteris in rebus plurimum valet pietas, vel vt apud alios omneis plurimum potest pietas. alia ratione cum hoc pugnandum est. HVIVS] Calidori: qui nihilo plus amet salionē, quàm Pseudolus. Quare si horū duorū arbitratu dij, deæque lenonem amabunt, non amabūt. AMATVR ATQVE EGETVR] amo, atque ego acriter MISEREAT) me subintell. SCIMVS TE QVALIS S.] scimus qualis tu sis. PROPEMODO] propemodum scio quid vultis : nempe vt malè sit mihi. ATQVE IN PAVCA, &c. & paucis expedi, prout ego sum occupatus. NIMIO ID QVOD PVDET, &c.] multo facilius est id ferre, quod nobis pudorem affert, quàm quod damnum importat. vel sic, multo facilius est familię, quàm rei familiaris iacturam ferre. Hoc verum est ex persona lenonis. sed viro bono iactura existimationis grauior est, quàm rei. Non admodum dissimile est illud in Trinummo *pol pudere quàm pigere præstat totidem litteris*. Profert vtrunque versum Nonius in verbo *pudet*, & docet, pudet & piget, hoc inter se distare, quòd pudet verecundiæ est, piget, pœnitentiæ. Profert idem Sallust. in bello Iugurt. Nam postea quæ fecerit, incertum habeo, pudeátne, an pudeat magis. ME QVIA NON ACC. P.] mihi quia non accepi, dolet. HOS DIES MANTA MODO] paucos dies proximos mane modò. sic autem interpingendum, ac distinguendum, vt *paucos dies*. cum verbo *manta* cohæreat, non cum *parabis*. Sic infrà non longè admodum *vt opperiare hos sex dies, saltem modò*. OB SIMVLTATEM S.] propter inimicitias occultas, quas tecum gerit. VT DARET] quomodo daret. IAM HABERE] iam habere deberes. vel dares operam vt haberes. AD DANISTAM] ad fœneratorem, NON PERICVLVM EST, NEQVID R. M.] non est metuendum nequid rectè præcipias, aut doceas, qui talia præcepta des Calidoro. NON LENON.] non est lenonis rectè monstrare. PIETATEM ERGO ISTAM] si mauis pius esse, quàm patri pecuniam surripere, vt Phœnicio potiare, pietate

u a contentus esto, neque cum Phœnicio cubare postulato. PRAEVORTERE. anteponere. OMNES TIBI P, S.] omnésne homines tanquam patres, veteris & colis, vt eos fallere ac fraudare non audeas? QVIN NOMEN Q. IAN INTERIIT M.] non modò res ipsa, inquit, sed etiam nomen ipsum mutui interiit. ita omnes à mutuo dando abhorrent. HEVS TV POSTQVAM HERCLE] sententia horum trium versuum hæc est: Heus tu postquam hercle ftilurcones, & heluones è mensa surgunt distenta & bene curata cute, qui suum quidem, id est, quod sibi debetur, diligenter & acriter à debitoribus repetunt. alienum autem, id est, id quod aliis debent homini reddunt nemini. ij omnes qui solebant anteà mutuum dare, cautiones sunt in mutuo dando, vel cauent sibi ne pecuniam alteri credant. Horum trium versuum primus non est integer, vt admonet Camerar. libri vulgati habent *saturi vete*: quas voces item reperi *saturi, & vendi*: vel *distenta cute*. INOPIA ARGVMENTARIA] pecuniæ inopia. DIE CAECA] pecunia nō numerata. nō præsenti pecunia. vel solutione in diem collata. OCVLATA DIE] accepta pecunia præsenti: vel solutione præsenti die expedita. AN NON TVM LEX ME PER.] nonne etiā me lex quina vicenaria, quæ vetat mutuum dari filiosfamilias minoris XXV. annis perdit? perdit autem quia hæc lex mihi obstat, quominus pecuniam mutuam reperire possim. EADEM EST MIHI LEX] id est, eadem lex mecum facit, videlicet vt caueam ne tibi credam. CREDERE AVTEM?] hoc vel coniunctim legendum est cum superioribus hoc, modo, credere autem metuis? vel cum iis, quæ sequuntur. hoc modo, eho, an te penitet credere cum hic tibi profuturus sit? NISI QVI PERP. DATA] nisi qui perpetuò dat. dátque vsque idem dicet. Nam perpetuare data, & vsque dare idem valent. QVAANDO NIHIL S. &c] vbi nihil sit, ibi amare desinat, vel sic cùm nihil sit, tum amare desinat. INANIS C.] inanis incedis, seu accedis ad me. CVM ARGENT Q.] cum querimonia & argento. QVARERE] conquereris, in indicatiuo. EH TVN' VNQVAM HVIVS] iocus ex eo, quod dixerat Ballio, Calidorum apud nouercam quæri: cum lamentatur sibi pecuniam deesse: quasi eo dicto significasset, se Calidori nouercam esse. Hoc totum autem, *tun' vnquam huius nupsisti patri. B. Dii me istuc faxin t..* abest ab editione Camerariana. MEA FIDE] subintell. crede ego iubeo te isti mea fide credere. ergo tibi pro isto respondeo. EVOLVAM expediā VNA OPERA ALL. CAN.] vna opera pecuniā perdam: qui canem fugitiuam lactibus agninis, id est, intestinis alligat, is intestina dicat cani deuoranda: & intestina perdere properat, multoque magis si canis sit fugitiua. Profert Nonius hunc versum. quanquam apud eū legitur *fugitiuum*. SALTEM MODO] videtur esse [illegible]. VEL SEX OPP. MENSES] etiam sex menses opperiar seu exspectabo. hæc dicit leno quia pecuniam iam à Milite Macedonico accepit. non quòd Calidoro sit aliquid gratificaturus, quam in sententiam, ea accipit Calidorus errans. NON VENALEM HABEO] nō habere se venalē dicit, quia vendidit scilicet. sed Calidorus aliter accepit. Arcesse] iube abduci. NOLO VICTIMAS] nolo enim victimis, aut hostiis sacrificari. sed exta agnina mihi in mensa apponi, quidam libri habēt, extis minignis. id est, minis XX. iocosè. CVM TINT.] cum vehiculis. Nam tintinnabum præter vulgatam significationem, genus vehiculi est, quod indicat Iosephus. Scaliger comment. in Verr. EADEM] eadem via, seu eadem opera. DVO GREGES] duos greges duo pro duos more veteribus vsitato. greges autem pro fasces posuit. tralatione audaci & absurda, & seruo digna, minimé que verecunda. SATIAS] satietas. QVIA SI EGO EMORTVVS SIM ATH.] quia si ego emorturus sim, omnium qui sunt Athenis, nequissimus sis, nunc autem me viuo, onn desit tibi homo te nequior. SINE ORN. CVM INT OMN] nudam vendidi. ridiculè dictum, sine ornamentis cum intestinis: & inest in his verbis faceta antithesis. ESSE P. A] cum argento commutatam. NAM H. H.] nam te occiso leno fame peteat. tu enim ei victum suppeditas. QVANTVM T. T. R.] periurissimè omnium hominum, quos terra tegit. Sed videtur legendum, *quantum terra gerit*. nā quos terra tegit, mortui sunt, non vult autem dicere Calidorus lenonem esse omnium hominum, qui mortui sunt, periurissimum sed omnium, qui viuunt: id est, omnium, quos terra gerit. IVRASTIN'. &c.] an iurasti. id est, nonne iurasti. &c. tali interrogatione vtūtur scriptores veteres, etiam cùm responsionem aientem subiici volunt. CONCEP. V.] verbis solemnibus compositis præscriptis. PERIARAVISTI] peierasti EGO SCEL. ego quem scelestum vocas id est, imp um. NVNQVAM AD P.] nunquam æquè libenter & celeriter, ad prætorem curram, vt ab eo manu mittar, subintell. atque onerabo hunc lenonem male dictis. DISPERAM] disperdam. dilacerabo. BVSTIRAPE] bustorum raptor vel mortuorum è busto raptor. SOCIOFRAVDE] socii fraudator. PATRICID.] patris interfector. LEGIRVPA] legum raptor. BABAE] interiectio est hoc loco hominis cum admiratione approbantis, vel negligenter aut etiam lætò, quæ ab altero dicuntur, ferentis BOMBAX] interiectio iterum negligentis, aut lætè aliquid iucunde audentis PRAEHIB.] præberem IN PERT.] prouerbium à fabula Danaidum natum. TE AMATOR, &c.] pudet me huius rei tantùm, quod tu amator inuentus es inanis, tanquam nux cassa, id est, vacua & inanis, CVM ILLO PERD F] illi fefellerim fidem. OPERAE SI SIT PL.] si sit plus rei, quàm verborum scilicet PAVLO POST MAGIS] hoc apud se dicit Pseudolus, ad spectatores conuersus: paullo post (inquit) magis eris plenus, negotii scilicet: quasi ita dicat, ego tibi plus negotij, in quo sis occupatus, facessam. ILLIC HOMO MEVS EST] nunc cum Calidoro loquens, de absente lenone. ille homo (inquit) meus est. EXOSSABO] detraham ei ossa, vt solet murænæ coquus. ego eo meo arbitratu tractabo, ac versabo funditus euertam. ADMOENIRE] admunire, fossa & vallo cingere: circumuallare allegoria ab oppidorum obsidione, atque expugnatione. VSV'ST HOMINEM ASTVT.] opus est homine astuto. &c. NON QVI VIGILANS DORMIS] non qui sit tardus, habes, & somnolentus. CEDO MIHI] dic mihi. TEMPORI] suo tempore faciam vt scias. SAT SIC LONGAE] sat longæ hunt fabulæ, id est, comœdiæ, etiam cum nihil iteratur, sed semel omnia dicuntur. ADDVC HOMINEM C] adduc cito hominem doctum, scitum & callidum, quo mihi opus est ad eam rem, quam paro. PAVCI EX MVLTIS SVNT AMICI] pauci ex multis reperiuntur amici certi & fideles, & in quorum voluntate & fide quis niti possit. VTRVNQ.] astutum & incertum. TIBI MORAM DICTIS CREAS, tu te ipse moraris verbis tuis: id est, negotium tuum, quod nunc nobis est in manibus, tua oratione producis & protollis.

PSEVDOLVS.

Postquam illic hinc abijt, tu astas solus Pseudole,
Quid nunc acturu's? postquam herili filio
Largitus dictu dapsilu, vbi sunt ea?
Cur neque parata gutta certi consilij,
Neque adeò argenti, neque nunc quid faciam scio,
Neque exordiri primùm, vnde occipias, habes,
Neque ad dete:xundam telam certos terminos.
Sed quasi poeta tabulas ·ùm cœpit sibi,
Quærit quod nusquam est gentium, reperit tamen
Facit illud verisimile quod mendacium est:
Nunc ego poeta fiam. viginti minæ
Quæ nusquam nunc sunt gentium, inueniam tamen.
Atque ego huic iampridem me daturum dixeram.
Ac volui iniicere tragulam in nostrum senem,
Verùm is nescio quo pacto præsensit prius.
Sed comprimenda est mihi vox atque oratio.
Herum eccum video huc vnà Simonem simul
Cum suo vicino Caliphone incedere.
Ex hoc sepulchro vetere viginti minas
Effodiam ego hodie, quas dem herili filio.
Nunc huc concedam, vt horum sermonem legam...

ACTVRVS] subintellige, es? LARGITVS DICTA DAPSILIA ES] posteaquàm largitus es verba larga, & copiosa. vulgata lectiò à qua non discrepat editio Camerariana, ferri non potest, *largitus dictu dapsilu*. VBI SVNT EA?] dicta dapsilia. GVTTA CONS.] hyperbole, tale est illud apud Catull. *Non est in tanto corpore mica salis*. NEQ. NVNC QVID F. SC.] mutat personam, & à secunda transit ad primam. NEQVE EXORD. PR.] redit iterum ad secundam. Neque (inquit) habes vnde exordiri occipias NEQVE AD DET. T.] neque certos term. habes ad telam detexandam. tralatio seu allegoria potius est à tela, ad rei agendæ consilium. Detexere telam autem est, pertexere, non vt vulgus putat, retexere. Titinnius Fullonibus. Quæ inter decem annos nequisti vnam togam detexere. SED QVASI POETA, &c.] sed quemadmodum poeta, &c TABVLAS] tabulas ceratas, in quibus scribebant veteres. QVAERIT QVOD NVSQVAM EST G.] hoc proprium munus poetæ est, facere, & fingere, quæ nunquam fuerunt, quæque nunquam fortasse futura sunt, sed tamen, quæ esse, & fieri possunt, quæque probabilia sunt. QVOD MENDACIVM EST] non est poetæ vera dicere, sed falsa verisimiliter narrare. NVNC EGO P. F.] deest ἀνταπόδοσις hoc est, redditio similitudinis: quæ debebat esse huiusmodi, Sic ego pecuniam, quæ nusquam mihi promta aut parata est, alicunde reperiam? pro qua subdit. sis ego poeta fiam. quod si quis subtiliter examinet, & ad normam certam reuocet, fortasse reprehendet. sed respondendum est interdum poetas hanc sermonis negligentiam data opera consectari, seruienteis personis, quas tractant, & quas loquenteis introducunt: quod & apud Homerum non semel animaduerti, & meis auditoribus, cùm poetam illum in cathedra Regia interpretarer indicaui. Quanquam quod ad ἀνταπόδοσιν attinet, licet dicere eam esse in iis quæ sequuntur, viginti minæ, quę nusquam sunt gentium, inueniam tamen: vel sic, viginti minas, quę nusq. s. gent. inuen tamen. DIXERAM] sperans fore, vt senem possem fallere. INIICERE TRAGVLAM IN N.] struere fallaciam in nostr. seu tralatio perpetua est à re militari. tragula est hasta, inquit Nonius. EX HOC SEPVLCHRO VET. &c.] ex hoc sene exprimam. LEGAM] audiam, intelligam.

SIMO, CALIPHO, senes duo.
PSEVDOLVS seruus.

Si de damnosis natis, & amatoribus
Dictator fiat nunc Athenis Atticis.
Nemo antecedat filio credo meo.
Ita nunc per vrbem solus sermo est omnibus,

Eum velle amicam liberare, & quærere
Argentum ad eam rem, hoc alij mihi renuntiant,
Atque id iam pridem sensi ego, & subolet mihi.

Ps. *Occisa est hæc res, hæret hoc negotium.*
Quo in commeatum iam volui argentarium.
Proficisci, ibi nunc oppidò obsepta est via.
Præsensit, nihil est præda prædatoribus.

Ca. *Homines qui gestant, quíque auscultant crimina.*
Si meo arbitratu liceat, omnes pendeant.
Gestores linguis, auditores auribus.
Nam istac quæ tibi renuntiantur, filium
Te velle amantem argento circunducere,
Forsitan ea tibi dicta sunt mendacia.
Sed si vera ea sunt, vt nunc mos est maximè,
Quid mirum fecit, quid nouum? adolescens homo
Si amat si amicam liberat? Ps. lepidum senem.

Si. *Vetus nolo faciat. Ca. at enim nequicquam neuis,*
Vel túne faceres tale in adolescentia.
Probum patrem esse oportet, qui gnatum suum
Esse probiorem quàm ipsus fuerit, postulet.
Nam tu quod damni, & quod fecisti flagitij,
Populo viritim potuit dispertirier.
Idne tu miraris, si patrissat filius?

Ps. *Ζεῦ quàm pauci estis homines commodi.*
Ehem illuc est patrem esse, vt æquum est filio.

Si. *Quis hic loquitur? meus hic est quidem seruos Pseudolus,*
Hic mihi corrumpit filium, scelerum caput,
Hic dux, hic ille est pædagogus. hunc ego
Cupio excruciari. Ca. iam istæc insipientia est,
Sic iram in promtu gerere: quanto satius est.
Adire blandis verbis, atque exquirere,
Sint illa, nec ne sint, quæ tibi renuntiant?
Bonus animus in mala re, dimidium est mali.

Si. *Tibi auscultabo. Ps. itur ad te Pseudole,*
Orationem tibi para aduersum senem.
Herum saluto primùm, vt æquom est postea
Si quid supersit, vicinos impertio

Si. *Salue, quid agitur? Ps. statur hic ad hunc modum.*

Si. *Statum vide hominis Calipho, quasi basilicum.*

Ca. *Bene, confidentérque astitisse intelligo.*

Ps. *Decet innocens, quin sit atque innoxius,*
Seruum superbum esse apud herum potissimum.

Ca. *Sunt quæ te volumus percontari, quæ quasi*
Per nebulam nosmet scimus, atque audiuimus.

Si. *Conficiet iam te hic verbis, vt tu censeas*
Non Pseudolum, sed Socratem tecum loqui.

Ps. *Ita est. Ca. iampridem tu me spernis, sentio,*
Paruam esse apud te mihi fidem ipse intelligo

Cupis me esse nequam, tamen ero frugi bona.

Si. Fac sis vacinas Pseudole adis aurium,
Mea vt migrare dicta possint quò volo.

Ps. Age, loquere quid vis. tametsi tibi succenseo.

Si. Mihin' domino seruos tu succenses? Ps. iam tibi
Mirum id videtur. Si. hercle, quoi, vt tu prædicas,
Cauendum est abs te irato. atque alio tu modo
Me verberare, atque ego te soleo, cogitas.

Ps. Quid censes? Ca. adepol meritò esse iratum arbitror,
Cùm apud te parum stet fides. Si. iam sic sino
Iratus sit. ego ne quid noceat, cauero.
Sed quid ais? quid hoc quod te rogo? Ps. si quid vis, roga.
Quod scibo Delphis tibi responsum ducito.

Si. Aduorte ergo animum, & fac sit promissi memor.
Quid ais? ecquam scis filium tibicinam
Meum amare? Ps. οὐ δεῖ negare. Si. liberare ecquam velit.

Ps. Δεῖ nec τοῦτο negare. Si. ecquas viginti minas
Per sycophantiam atque per docto dolos
Paritas vt auferas à me. Ps. abs te ego auferam?

Si. Ita, quas meo gnato des, qui amicam liberet.

Ps. Fateri δεῖ καὶ τοῦτο καί.

Ca. Fatetur. Si. dixin' Calipho dudum tibi?

Ca. Memini. Si. cur hæc tu, vbi resciuisti illico,
Celata me sunt? cur non resciui? Ps. eloquar.
Quia nolebam ex me morem prægigni malum.
Herum vt ego seruos suum criminarer apud herum.

Si. Iuberes hunc præcipitem in pistrinum trahi.

Ca. Nunquid peccatum Simo est? Si. immò maximè,

Ps. Desiste, rectè ego meam rem sapio Calipho.
Peccata mea sunt. animum aduorte nunc iam,
Quapropter te expertem amoris nati habuerim.
Pistrinum in mundo scibam, si id faxem, mihi.

Si. Non a me scibas pistrinum in mundo tibi,
Cum ea mussitabas. Ps. scibam. Si. cur non dictum est mihi?

Ps. Quia aliud malum aderat, istuc aberat longius.
Illud erat præsens. huic erat diecula.

Si. Quid nunc agetis? nam hinc quidem à me non potest
Argentum auferri, qui præsertim senserim.
Ne quisquam credat nummum, iam edicam omnibus.

Ps. Nunquam adepol cuiquam supplicabo, dum quidem
Tu viues. tu mihi hercle argentum dabis,
Abs te equidem sumam. Si. tu à me sumes? Ps. strenuè.

Si. Excludito mihi hercle oculum, si dedero. Ps. dabis.
Iam dico, vt à me caueas. Ca. certè adepol scio,
Si abstuleris mirum & magnum feceris facinus

Ps. Faciam. Si. si non abstuleris. Ps. virgis cædito.
Sed quid, si abstulero? Si. do Iouem testem tibi,
Te ætatem impunè habiturum. Ps. facito vt memineris.

Si. *Egon' vt cauere nequeam, cui prædicitur?*
Ps. *Prædico vt caueas, dico, inquam, vt caueas, caue.*
Hem istis mihi tu hodie manibus argentum dabis.
Ca. *Edepol mortalem graphicum, si seruat fidem.*
Ps. *Seruitum tibi me abducito, ni fecero.*
Si. *Bene atque amicè dicis: nam nunc iam meus es.*
Ps. *Vin' etiam dicam, quod vos magis miremini?*
Ca. *Studeo hercle audire, nam ted ausculto libens.*
Si. *Agedum, nam satis libenter te ausculto loqui.*
Ps. *Priusquam istam pugnam pugnabo, ego etiam prius*
Dabo aliam pugnam claram & commemorabilem
Si. *Quam pugnam?* Ps. *hem ab hoc lenone vicino tuo,*
Per sycophantiam, atque per doctos dolos
Tibicinam illam, tuus quam gnatus deperit,
Eum circumducam lepidè lenonem. Si. *quid est?*
Ps. *Effectum hoc hodie reddam vtrunque ad vesperum.*
Si. *Siquidem istæc opera vt prædicas perfeceris.*
Virtute regi Agathocli antecesseris.
Sed si non faxis, nunquid caussa est, illico
Quin te in pistrinum condam? Ps. *non vnum quidem*
Diem modo, verùm hercle in omneis quantum est. sed si effecero,
Dabin' mi argentum quod dem lenoni illico
Tua voluntate? Ca. *ius bonum orat Pseudolus,*
Dabo, inque. Si. *at scin quid mihi in mentem venit?*
Quid si hisce inter consenserunt, Calipho,
Aut de compacto faciunt consutis dolis,
Qui me argento circumuertant? Ps. *quis me audacior*
Sit? si istuc facinus audeam facere. immo sic Simo,
Si sumus conspecti, siue consilium nunquam iniuimus
De istac re, aut si de ea re vnquam inter nos conuenimus,
Quasi in libro cum scribuntur calamo litteræ,
Stilis me totum vsque vlmeis conscribito.
Si. *Indice ludos nunc iam quando lubet.*
Ps. *Da in hunc diem operam Calipho quæso mihi,*
Ne quod te ad aliud occupes negotium.
Ca. *Quin vti rus irem hodie, iam heri constitueram.*
Ps. *At nunc disturba quas statuisti machinas.*
Ca. *Nunc non abire certum est istac gratia,*
Lubido est ludos tuos spectare Pseudole.
Et si hunc videbo non dare argentum tibi,
Quod dixit potius quàm id non fiat, ego dabo.
Non demutabo Ps. *namque edepol si non dabis.*
Clamore magno & multum flagitabere.
Agite, amouemini hinc vos intro nunc iam
Ac meis vicissim date locum fallaciis.
Si. *Fiat, geratur mos tibi.* Ps. *sed te volo*
Domi vsque adesse. Si. *quin tibi operam dico.*
Ca. *At ego ad forum ibo, iam hic adero.* Si. *actutum redi*

Suspitio

PS. *Suspicio est mihi nunc vos suspicarier,*
Me iccirco hæc tanta facinora promittere,
Qui vos oblectem hanc fabulam dum transigam,
Neque sim facturus, quod facturum dixeram:
Non demutabo, atque etiam certum, quod sciam,
Quo sim facturus pacto, nihil etiam scio,
Nisi quia futurum est, nam qui in scenam prouenit
Nouo modo, nouum aliquid inuentum afferre addecet.
Si id facere nequeat, det locum illi qui queat.
Concedere aliquantisper hinc mihi intrò libet,
Dum concenturio in corde sycophantias.
Tibicen vos interea hic delectauerit.

DAMNOSIS] Horat. damnosa Venus. DICTATOR] dictator magistratus Romanus est, non Atheniensis, quid igitur dictatori cum Athenis? respondeo, comœdiam hanc esse palliatam, & persona esse Atticas, & poetam fingere rem geri Athenis: sed quia spectatores Romani sunt, & comœdia dicetur, res que agitur Romæ, idcirco nomen magistratus Romani à poëta vsurpatum ac sumtum esse. ATQ. ID IAMPRID.] atque id ipse per me nemine mihi renuntiante, sensi. ET SVBOLET MI.] id est, suspicor, vel animaduerto. tralatio est à sensu odoratus, ad animum. OCCISA EST HAEC RES] hæc reperiendi argenti via interclusa & obsæpta est. hac via expediri argentum non potest. HABRET HOC NEG.] impeditum est hoc negotium: huic negotio mora iniecta est. hoc negotium non procedit. QVAM COMMEAT. &c.] allegoria ducta à re militari. Qua via, inquit, me pecuniam expediturum, ea via obuallata, & obstructa est. NIHIL EST PRAEDAE] iterum allegoria à re militari. Consilia nostra, inquit, hostibus cognita & aperta sunt non est quòd nos prædam ab iis agere posse speremus. QVI GESTANT] qui deferunt & nuntiant. QVIQ. AVSCVLTANT] & qui criminibus, id est, criminationibus aureis attentas præbent. PENDEANT] suspendentur. GESTORES LINGVIS AVD.] gestores linguis pendeant, auditores auribus. vt qua vterque parte peccarit, ea parte plectatur. sic Horat. epist. 16. lib. 1. *Scitis & vt ventres lamna candente nepotum Diceret vrendos.* sic sæpè apud Homerum, qua quis parte corporis peccauit, vulneratur: qui mentitus est, aut peierauit, aut maledicta in alterum ingessit, lingua: qui pecuniam turpiter accepit manu: & item de ceteris. FILIVM TE VELLE AM.] ordo est. filium amantem velle te argento circumducere, id est, circumuenire, fallere. VETVS NOLO FACIAT] nolo hoc faciat vetus: id est, nolo hoc ita sæpè faciat vt sit et vetus. NEVIS] non vis. VEL TV NE FACERES] vel si non vis hoc filium tuum facere, non debueras in adolescentia tale facere. PROBVM PATREM ESSE] sententia præclara, & quam patres in animo, & in memoria fixam habere debent: probum patrem esse oportere, qui postulet filium suum esse probum, aut etiam se probiorem. nam pater, qui improbus & intemperans, & nequam fuerit, imprudenter, & pænè dicam, iniustè fecerit, qui postulet filium suum esse probum, & temperantem, frugi. POPVLO VIRITIM POTVIT] tam damnosè, & flagitiosè in adolescentia vixisti, vt tuorum flagitiorum suam quisque ex vniuerso populo partem sumere potuerit. DISPERTIRIER] distribui. PATRISSAT. πατρίζει. patrem æmulatur ὦ Ζεῦ] ô Iupiter. QVAM PAVCI ESSETIS] quia videt seruus hunc senem esse commodum & facilem: Caliphonem contrà difficilem, sæuum, & importunum: idcirco ita exclamat: ô Iupiter, &c. IRAM IN PROMTV GER.] iram præ se ferre, iracundiam suam non dissimulare: iram fronte & vultu ostendere, atque aperire. BONVS ANIM. IN MALA RE] qui bonum & fortem animum præstat in re aduersa, rem aduersam dimidio facit leuiorem ac minorem. SI QVID SVPERFIT] si quid superest. BASILICVM] regium. INTELLIGO] apparet Pseudolum astitisse confidenter. DECET INNOCENS QVI SIT] decet seruum, quicunque sit innocens, atque innoxius superbum esse, &c. Camerariana editio habet, Decet innocentem qui sit, atque innoxius vulgatè, decet equidem innocens qui sit, atq. innoxius. nos quemodo in nostris codicibus manuscriptis reperimus, ita edidimus. QVASI PER NEBVLAM] minus planè, obscurè. CONFICIET] vincet, elinguem reddet. loquitur hæc Calipho in aurem Simoni, ita vt non exaudiat Pseudolus. PARVAM ESSE APVD TE] intelligo te non magnam mihi fidem habere. FACSIS] fac si vis vt des aurium tuarum vacuas, id est, præbe mihi aureis vacuas. allegoria est. HERCLE QVOI, &c.] mirum mihi hercle videtur: cui causa dum est abs te irato, vt tu prædicas. ALIO MODO] dolis, ac fallaciis. QVONIAM APVD TE PARVM EST FIDES] quoniam seruo tuo Pseudolo parum fidei habet. fides autem positum pro fidei antiquè de qua re alibi. licet tamen etiam legere fide. pro fidei, antiquorum itidem consuetudine. QVOD SCIBO, DELPHIS TIBI RESPON.] quod sciibo, quódque tibi dixero, ex oraculo Apollinis tibi responsum putato. prouerbij locum obtinuit, vt ea dicant esse ex oraculo Apollinis edita quæ certissima & verissima esse significant. Cicero pro Fonteio, si quicquid ex illo loco dicetur, ex oraculo aliquo dici arbitror. Idem ad Brutum, Hæc ex oraculo Apollinis Pythij edita tibi puta nihil potest esse verius. Idem de diuinat. lib. 1. Oraculi Delphici veritatem omnis ætas experta est. ECQVAM SCIS FILIVM aliquam tibicinam scis filium meum amare? δεῖ. NEGARE] sic fere habent nostri libri veteres, & numeri conueniunt: & sententia quadrat. δεῖ negare (inquit) id est, non oportet hoc negare. LIBERARE ECQVAM VELIT] num quam tibicinam liberare velit. δεῖ NEC τοῦτο NEGARE] id est, oportétne hoc quidem negare sic rest tui ex antiquæ lectionis vestigiis. PARITAS] paras. QVI] vnde. Fateri δεῖ καὶ τοῦτο] hoc quoque fateri oportet, ita est, & hoc ita est. EX ME PRAESIGNI] à me omnium primo morem

introduci malum. HERVM VT EGO SERVOS] vt ego seruus herum, id est, heri filium criminarer apud eius patrem. IVBERES HVNC PRAECIP.] vel hæc verba cum superioribus perpetuo tenore continuanda sunt, vt Pseudoli sint. vel Caliphoni attribuenda, vt intelligamus eum Pseudoli patrocinium suscipere apud Simonem. NVNQVID PECC.] nunquid peccatum Simo à Pseudolo est? nunquid peccauit Pseudolus? RECTE EGO MEAM REM SAPIO] sine me causam pro me dicere. ego mearum rerum non sum ignarus. Licet & legere aduerbium *rectè*. separatim, hoc modo, rectè: ego. &c. QVAPROPTER TE EXPERT.] quapropter te gnati amorem celarim. PISTRINVM IN MVNDO] in mundo, id est, propalàm, & in expedito, accito, auctore Carisio, lib. 2. Gramm. institut. vbi profert hunc locum. SI ID FAXEM] si id fecissem. NON A ME SCIBAS. &c.] id est, non contrà sciebas tibi paratum esse pistrinum, cum ea tacebas? MVSSITABAS?] mussabas, tacebas? ADERAT] instabat, præsens erat. HVIC ERAT DIECVLA] subintellig. spatium. SVPPLICABO] vt mihi det argentum. STRENVE fortiter sumam. repete *Λαμ' ἀυτῷ*. EXCLVDITO] eruito, effodito. sed malim legi exculpito. ÆTATEM] perpetuò: seu quandiu viues. GRAPHICVM] lepidum, venustum. SI SERVAT FIDEM] si argentum aufert abs te Simo. SERVITVM TIBI ME ABDVCITO] abducito me vt tibi seruiam, nisi fecero. hæc dicit Pseudolus facete, quasi verò Simoni seruitutem non seruiat. TED AVSCVLTO] te ausculto, d. littera interposita est, versus causa. PRIVSQVAM ISTAM PVGNAM PVGNABO] priusquam argentum abs te auferam. pugnam pugnabo, dictum ex Atticorum consuetudine. quod loquendi genus alibi notauimus. AGATHOCLI] Agathocles rex Siciliæ. VERVM HERC. IN OMNEIS] hic versus corruptus est, & multis syllabis redundat. IVS BONVM] æquum. CONSVTIS DOLIS] sic Græci dicunt *συῤῥάπτειν δόλους*, id est, consuere dolos. QVI ME ARGENTO] vt me argento circumducant? hic versus vna syllaba redundat. Itaque fortasse delendum pronomen *me*, & id subintelligendum foris. QVASI IN LIBRO] quemadmodum in libro, &c. STILIS VLMEIS] virgis vlmeis voluit dicere, sed propter verbum conscribito, stilis vlmeis substituit. INDICE LVDOS] indic ludos. AT NVNC DISTVRBA QVAS STATVISTI M] at nunc disturba consilium tuum rus eundi. HVNC] Simonem. NON DEMVTABO] non mutabo quod dixi: non me pœnitebit eius quod dixi. FLAGITABERE] ego tibi assiduus ero flagitator. AMOVEMINI] passiuum imperatiui modi ab amoueor. licet etiam legere *amolimini huic vos*, à verbo amolior, quod quamuis quibusdam placeat, nusquam ibi reperi. DICO] dedico. SVSPICIO EST MIHI] conuersus ad spectatores, hæc loquitur Pseudolus. NON DEMVTABO] faciam id quod dixi ac promisi: vt suprà. ATQ. ETIAM CERTVM] atque etiam vt magis miremini, nihil etiam dum certum scio, quod sciam, quo pacto id quod promisi, sim facturus. PROVENIT] prodit. CONCENTVRIO] conceturiare, est colligere, inquit Nonius, dictum à centuriis, quæ ad suffragia conueniebant. Plautus Pseud. *Concenturio in corde, &c.* Terentius Phorm *ego in insidiis hic ero succenturiatus: si quid deficies.* hæc Nonius. ego putarim translatum à re militari.

ACTVS SECVNDVS.

PSEVDOLVS seruus.

PROH Iupiter, vt mihi quicquid ago lepidè omnia, prosperéque eueniunt!
Neque quod dubitem, neque quod timeam, meo in pectore cónditum est consilium.
Nam ea stultitia est, facinus magnum timido cordi credere. nam omnes
Res perinde sunt, vt agas, vt eas, magnifacias. nam in ego meo
Pectore prius ita paraui copias duplíceis, tripliceis, dolos,
Perfidias, vt vbicunque cum hostibus congrediar, (malorum meorum
Fretus virtute dicam) mea industria & malitia, fraudulentia,
Facilè vt vincam, facilè vt spoliem meos perduelles meis perfidiis.
Nunc inimicum ego hunc communem meum, atque vostrum omnium
Ballionem, exballistabo lepidè, date operam modo. hoc ego oppidum
Admœnire, vt hoc die capiatur, volo, atque vt hoc meas legiones
Adducam: si hoc expugno, facilè ego hanc rem meis ciuibus faciam.
Pòst ad oppidum hoc vetus continuò meeum exercitum protinus obducam:
Inde me & simul participeis omnes meos præda onerabo.
Metum & fugam perduellibus meis inyciam, me esse vt sciant natum.
Eo sum genere natus, magna me facinora decet efficere,
Quæ post mihi clara, & diu clueant: sed hunc quem video, quis hic est?

Qui

Qui oculis meis obuiam ignorabilis obiicitur, libet scire
Quid hic velit cum machæra, & huic, quam rem agat, hinc dabo insidias.

NEQVE QVOD DVB.] id est, consilium cepi, vt neque dubitem, neque timeam: constitui in animo dubitare, neque timere. vel sic, consilium habeo in pectore meo conditum, propter quod neque dubitare, neque timere debeo. sed priorem interpretationem magis probo. TIMIDO CORDI] timido animo committere. NAM OMNES RES PERINDE] nam omnes res, inquit, eiusmodi sunt, quo modo eas tractes, & magni pendas. si studium & diligentiam, & consilium adhibeas. bene procedunt, & magnæ sunt: sin eas negligenter & imprudenter administres, minus prosperè eueniunt, & sunt paruę, atque humiles NAM EGO IN MEO PECTO] allegoria est ducta à re militari per quam significat se multas rationes excogitasse multósque dolos consutos & paratos habere, quibus Ballionem capere possit. Porrò autem. nam toties à poeta data opera iteratum est, ad exprimendam serui non nimis accuratè loquentis negligentiam. CONGREDIAS] pedem conferam. MALORVM MEOR. VIRT. F. D.] hæc sunt legenda per interpositionem, quæ vrbanitate non caret. nam cùm exspectarent auditores, vt dicitur, virtute deûm. quo modo inuidiæ auertendæ causa, vet. loqui solebãt seruus improbus substituit, malorum meorum virtute fretus dicam. malorum meorum autem, id est, mearum fallaciarum, & similium. FACITE VT V.] pendent hæc è superioribus. illis, *ita paraui copias duplices*, &c. *vt facilè vincam*, &c. Neque est quod quenquam moueat, particula vt, semel iam suprà posita. hoc enim sæpè faciunt poëtæ & maximè Plautus, & maximè comici, negligentiam loquentium in scripto imitantes atque exprimentes. PERDVELLEIS] hosteis. EXBALLISTABO] quasi ballista labefactabo, deturbabo. MEIS CIVIBVS] in allegoria manet. per ciueis suos autẽ, Calidorum significat, pro quo pugnat aduersus lenonem tanquam hostem. AD OPPIDVM HOC VETVS] Simonem significat. OBDVCAM] adducam: vt *ob* intelligamus idem valere quòd *ad* consuetudine veterum: vel circumducam, vt dicimus, vrbem obsidere. pro circumsedere, & obuallare, pro circumuallare, vide quæ à Festo scripta sunt in *ob*. PARTICIPEIS OMN. M.] συμμάχους κοινωνούς, belli socios, & adiutores meos. ME ESSE VT SCIANT] λιτότης vt sciant qui sciant qui vir sim: vt me fortem virum esse intelligant. CLVEANT] commemorentur, omnium sermone celebrentur. SED HVNC QVEM] Plautinum & comicum loquendi genus. IGNORABILEIS] ignotus, ignoratus. ET HVIC, QVAM REM AG.] & huic, ex hoc loco insidiabor, obseruãs quã rem agat.

HARPAX cacula, PSEVDOLVS seruus.

HI loci sunt, atque hæ regiones, quæ mihi ab hero sunt demonstratæ,
Vt ego oculus rationem capio, quam mihi ita dixit herus meus miles,
Septimas esse ædis à porta, vbi ille habuit leno, cui iussit
Symbolum me ferre, & hoc argentum. nimis velim certum qui
Mihi faciat Ballio leno vbi hic habitat. Ps. *st, tace tace,*
Meus hic est homo. ni omnes di atque homines deserunt. nouo consilio
Nunc mihi opus est, noua res subito mihi hæc obiecta est:
Hoc præuortar principio, illa omnia missa habeo quæ antè agere occepi,
Iam pol ego hunc stratioticum nuntium aduenientem probè percutiam.

Ha. *Ostium pultabo, atque intus euocabo aliquem foras.*

Ps. *Quisquis es, compendium ego te facere pultandi volo:*
Nam ego precator, & patronus foribus processi foras.

Ha. *Tune es Ballio?* Ps. *immo vero ego eius sum subballio.*

Ha. *Quid istuc verbi est?* Ps. *condus promus sum, procurator peni.*

Ha. *Quasi te dicas atriensem* Ps. *immo atriensi ego impero.*

Ha. *Quid tu. seruúsne es, an liber?* Ps. *nunc quidem etiam seruio.*

Ha. *Ita videre, & non videre dignus qui liber sies.*

Ps. *Non soles respicere te, cum dicas iniustè alteri?*

Ha. *Nunc hominem malum esse oportet.* Ps. *di me seruant atque amant.*
Nam hic mihi incus est, procudam ego hodie hinc multos dolos.

Ha. *Quid illic secum solus loquitur?* Ps. *quid ais tu adolescens?* Ha. *quid est?*

Ps. *Esne tu, an non es ab illo milite Macedonio,*
Seruus eius, qui hinc à nobis est mercatus mulierem?
Qui argenti hero meo lenoni quindecim dederat minas,
Quinque debet? Ha. *sum. sed vbi tu me nouisti gentium,*
Aut vidisti, aut collocutus? nam equidem Athenas antidhàc.

Nunquam adueni, neque te vidi ante hunc diem vnquam oculis meis.

Ps. Quia videre inde esse. nam olim cùm abiit, argento hic dies
Praestituta est, quoad referret nobis, neque dum retulit.

Ha. Immo adest. Ps. tun' attulisti? Ha. egomet. Ps. quid dubitas dare?

Ha. Tibi ego dem? Ps. mihi hercle verò, qui res, rationésque heri
Ballionis curo, argentum accepto, expenso, & cui debet dato.

Ha. Si quidem hercle etiam supremi promtas thesauros Iouis,
Tibi libellam argenti nunquam credam, dum tu strenuas.

Ps. Res erit soluta. Ha. nunc iam potius sic seruauero.

Ps. Vae tibi. tu inuentus verò meam qui forcilles fidem:
Quasi mihi non sexcenta tanta soli soleant credier.

Ha. Potest. vt alij ita arbitrentur, & ego vt ne credam tibi.

Ps. Quasi tu dicas me te velle argento circumducere.

Ha. Immo verò quasi tu dicas, quasíque ego autem id suspicer.
Sed quod est tibi nomen? Ps. seruus est huic lenoni Syrus,
Eum esse me dicam, Syrus sum. Ha. Syrus? Ps. id est nomen mihi.

Ha. Verba multa facimus, herus si tuus domi est, quin prouocas,
Vt id agam quò missus huc sum? Ps. quicquid est nomen tibi,
Si intus esset, euocarem. verùm si dare vis mihi,
Magis erit solutum, quàm si ipsi dederis. Ha. at enim scin' quid est?
Reddere hoc, non perdere, herus misit, nunc certò scio
Hoc febrim tibi esse, quia non licet huc iniicere vngulas.
Ego nisi ipsi Ballioni nummum credam nemini.

Ps. At illic nunc negotiosus est, res agitur apud iudicem.

Ha. Di bene vortant at ego quando eum esse censebo domi,
Rediero. tu epistolam hanc à me accipe, atque illi dato.
Nam istic symbolum est inter herum meum, & tuum de muliere.

Ps. Scio equidem, vt, qui argentum afferret, atque expressam imaginem
Suam huc ad nos, cum eo aiebat velle mitti mulierem.
Nam hic quoque exemplum reliquit eius. Ha. omnem rem tenes

Pa. Quid ego ni teneam? Ha dato ergo istum symbolum illi Ps. licet.
Sed quid est tibi nomen? Ha. Harpax. Pa. apage te Harpax, haud places.
Huc quidem hercle haud ibis intrò, ne quid Harpax feceris.

Ha. Hostis viuos rapere soleo, ex hoc nomen mihi est.

Ps. Pol te multo magis opinor vasa ahenea ex aedibus.

Ha. Non ita est. sed scin' quid te orem Syre? Ps. sciam, si dixeris.

Ha. Ego deuortar extra portam huc in tabernam tertiam,
Apud anum illam diobolarem, eludam, Chrysidem.

Ps. Quid vis? Ha. inde vt me arcessas, herus tuus vbi venerit.

Ps. Tuo arbitratu maximè? Ha. nam vt lassus veni de via,
Me volo curare. Ps. sanè sapis, & consilium placet.
Sed vide sis ne in quaestione sis, quando arcessam mihi.

Ha. Quin vbi prandero, dabo operam somno. Ps. sanè censeo.

Ha. Nunquid vis? Ps. dormitum vt habeas Ha. abeo. Ps. atque audin' Harpage,
Iube sis te operiri, beatus eris si consudaueris:

AB HERO] à milite. VT EGO EC. RATIONEM CAP.] vt ego video: vt ego oculis rationẽ ineo: vt ego ex aspectu considero, & iudico. VBI ILLE HAB. LENO] in quibus ille habitauit leno

NEMIS VELIM] valde exoptem mihi dari. CERTVM QVI M. F.] qui me certo doceat. ST] st. silentij interiectio est. NOVO CONSIL.] quasi aliud consilium ceperit lenonis capiendi, antequàm seruum militis Harpagem viderit. HOC PRAEV. PRINC.] hunc nouum casum anteponam. principio, id est, priori consilio. STRATIOTICVM] militarem, id est, à milite venientem. INTVS] domo. PRECATOR ET PATR.] precator est, qui pro alio deprecatur: patronus, qui alterius patrocinium suscepit in causa capitis. dicit igitur Pseudolus se foras prodiisse, quasi precatorem & patronum foribus, ne quis eas nimiũ validè pulsaret libri vulgati habent *precantor*. SVBBALIO] Balionis vicarius. Balioni substitutus, sic Cic. 1. epist. lib 10. ad Attic. summarium dixit pro Mario secũdario, paruo quodam: Mario & belli ciuilis cupido. verba Ciceronis sunt hæc, nisi fortè iste summarius ei potest persuadere vt, dũ oratores eãt, & redeant, quiescat, nihil video, CONDVS PROMVS SVM] is sum, qui condo & promo. NON SOLES RESP TE] quasi dicat. si te respiceres, id est, si oculos in te reflecteres, alteri non malediceres DII ME SERV] hæc secum loquitur Pseudolus, & ad spectatores conuersus. INCVS EST] pro incude est. ILLIC] ille. HINC] ex hac domo. QVINQ. DEBET?] reliquas ANTIDHAC] antehac. QVIA VIDERE INDE] quia videris ab illo milite esse. QVOAD] ad quam diem. ACCEPTO] acceptum fero, siue vsque accipio. EXPENSO] expensum fero: sæpe expendo. DATO] sæpe do SIQVIDEM HERCLE] si Iouis ethesauris promendis præesses, nunquam tamen tibi argenti libellam crederem. PROMPTAS] frequẽtatiuũ à verbo *promo:* qualia sunt illa, accepto, expenso, dato. RES ERIT SOLVTA] ego tibi acceptam totam pecuniam feram: ego herum tuum obligatione liberabo: referam in codicem rationem, pecuniam esse solutam. NVNC IAM POTIVS] nunc iam potius pecuniam sic seruauero, si tibi non tradam. MEAM PORCIL FIDEM] meam fidem quasi furcis torqueas & depraues. alij legunt floccides, id est, floccifacias SEXCENTA TANTA] sexcentupla. POTEST VT ALII ITA ARB.] potest fieri, vt alij tibi tam multa credant & rursus vt ego tibi nihil credã. CIRCVMDVCERE] circumuertere. IMMÒ VERÒ QVASI] immò verò tu ipse dicis, & ego suspicor. SERVVS EST HVIC LEN.] hæc secum loquitur Pseudolus. Hic leno seruum habet nomine Syrum. cum me esse dicam SYRVS SVM] nunc hæc clara voce, vt audiatur ab Harpage. QVIN PROVOCAS] cur non in publicum, vel foras vocas, &c. QVÒ] ad quod. HOC FEBRIM TIBI ESSE] hoc tibi esse febris instar: hoc tibi febrim incutere, quod tibi non liceat ad hanc pecuniam vngueis iniicere. VNGVLAS] vngueis nam vngulæ bestiarum sunt potius. AT ILLIC NVNC] at ille nunc occupatus est. CENSEBO] putabo arbitrabor ISTIC] in ista epistola, quam tibi dedi, SCIO EQVIDEM] scio equidẽ hoc symbolum inter eos conuenisse, vt, qui, &c. CVM EO AIEBAT] [illegible] nam particula vt, quæ suprà posita est, verbum non habet, cum quo aptè cohæreat. aiebat igitur miles velle se cum eo qui argentum reliquum & expressum, imaginem suam afferret, mitti mulierem EXEMPLVM] imaginis. NE QVID HARPAX FEC.] ne quid nomini consentaneũ feceris, id est, nequid rapueris DIOBOLAREM] vilem, quæ duobus obolis copiam sui facere solebat. CLAVDAM] vel cludam. CHRYSIDEM] nomine. TVO ARBIT MAX.] tuo arbitratu te arcessam, & non lenonis potius? NE IN QVAEST.] ne quærendus sis mihi, cùm te arcessam. QVIN VERO PRAND] immò verò vt scias me in quæstione non futurum tibi. statim, vt prandero, dormiam. TE OPERIRI] te tegi multa veste, ad sudorem eliciendum.

PSEVDOLVS seruus.

DI immortales, conseruauit illic homo aduentu suo,
Suo viatico reduxit me vsque ex errore in viam.
Nam ipsa mihi opportunitas, non potuit opportunius
Aduenire, quàm hæc cauata est mihi opportunè epistola.
Nam hæc illud cornucopia est, vbi inest quicquid volo.
Hîc doli, hîc fallaciæ omnes sunt, hîc sunt sycophantiæ,
Hîc argentum est, hîc amica amanti herili filio,
Atque ego nunc me vt gloriosum faciebam, & copi pectore,
Quo modo quicque agerem, vt lenoni surriperem mulierculam,
Iam instituta, ornata, cuncta in ordine animo, vt volueram,
Certa, deformata habebam? sed profectò hoc sic erit:
Centum doctûm hominum consilia sola hæc deuincit dea
Fortuna: atque hoc verum est: proinde vt quisque fortuna vtitur,
Ita praecellet, atque exinde sapere eum omnes dicimus,
Bene vbi quod consilium dicimus accidisse hominem catum
Eum esse declaramus: stultum illum, cui vertit malè.
Stulti haud scimus, frustra vt simus, cum quod cupienter dari
Petimus nobis, quasi; quid in rem sit? possimus noscere.

Certa amittimus, dum incerta petimus. atque hoc euenit
In labore atque in dolore, vt mors obrepat interim.
Sed iam satis est philosophatum, nimis diu & longum loquor.
Di immortales aurichalco contrà non carum fuit
Meum mendacium, hic modò quod subito commentus fui,
Qui lenonis me esse dixi. nune ego hac epistola
Tres deludam, herum & lenonem, & qui hanc mihi dedit epistolam.
Euge par pari alind autem, quod cupiebam, contigit
Venit eccum Calidorus, ducit nescio quem secum simul.

ILLIC HOMO] ille homo, Harpax CAVATA EST] eruta est. NAM HAEC ILLVD CORNVCOPIAE EST] nā hæc epistola, illud cornucopiæ est omniū fama celebratum. cornu copiæ, κέρας ἀμαλθείας, nota est fabu. Camerar. edidit, Hæc allata cornucopię est. secutus fortasse scripturam deprauatam, illuta nam ex *illud* verisimile est factum esse *illut*. dein de ex illut, illata, & allata. ATQ. EGO NVNC ME VT O.] sententia est hæc, Atque vt ego nunc de me gloriose prædicem, tanquam copioso pectore, iam antequam hæc epistola mihi veniret habebam in animo omnia instituta, ornata, parata, certa, & descripta, quibus rationibus, & viis lenonem fallem, mulieremque ei surriperem sed tamen hac potius via rem geram. VT COPI PECTORE] tanquam copioso pectore hominem. apud Nonium qui hunc versum profert, legitur *& copipectore*. quæ scriptura ferri potest. VT VOLVERAM] quemadmodum exoptarem. DEFORMATA] descripta. tralatio ab ædificiorum descriptione, aut à pictura. DOCTVM] doctorum. PROINDE VT QVISQVE] vt quisque fortunam habet iratam, aut propitiam, vt quisque fortunatus & infortunatus est. ex euentis de consilio hominum iudicamus, & consilia hominum euentis ponderamus, vt & apud M. Tullium oratione pro C. Rabirio Posthumo. PRAECELLET] præcellit. nam veteres excelleo, & præcelleo, &c. dixerunt in secunda inflectione BENE VT QVOD CONSILII] vbi consilium aliquod prosperè alicui euenisse cognoscimus: eum hominem acutum & sapiētem esse declaramus, cui malè vertit, eum stultum esse pronuntiamus. Sic M. Tullius pro Rabirio Posthum. principio. *Quanquā hoc plerumque facimus, vt consilia euentis ponderemus: & cui bene quod processerit multum illum prouidisse: cui secus, nihil sensisse dicamus.* CVI VORTIT MALE] cui malè processit. cui minus feliciter euenit. *vertit*, absolutè positum est. STVLTI] sic Homerus Νήπιοι HAVD SCIM. FR.] nescimus: quàm nos ipsi frustremur: nescimus quomodo fallamur, cùm quid ardenter concupiscimus. QVASI QVID IN REM SIT, POSSIMVS] quasi verò quid nobis ex vsu sit, scire possumus, significat, homines quæ sibi vtilia sint aut inutilia, ignorare, & ea plerunque exoptare aut expetere, quæ sunt ei damnosa, & perniciosa. ATQVE HOC EVENIT IN LAB.] &, quod est miserius, cupiditate rerum in animum, atque incertarum maceramur & consenescimus. res incertas expetimus non sine labore, ac dolore. VT MORS OBREP.] ita vt interea mors sensim & tacite nos adoriatur. AVRICHALCO CONTRA] id est, mendacium meum pluris fuit orichalco si mendacium meum orichalco ab aliquo emtum esset, neu carè emptum esset, qui pro mendacio meo orichalcum rependisset, damno esfectus non esset. sic loquitur in Epidico, *nec carus est auro contra.* & in Rud. *auro contra codò* &c. Seruius docet ad illum locum Virgil. Æneid. 12 *Ipse dehinc auro squallentem, albóque orichalco*: apud maiores orichalcum pretiosius omnibus metallis fuit. nanque sicut Lucretius dicit, cum primùm homines siluas incendissent, nullarum adhuc rerum periti, terra casu, fertilis omnium ex incendii calore desudauit metalla. Plin. tamen, orichalcum fossile. fuisse & bonitet præstitisse, & diu in pretio fuisse auctor est, inter quæ orichalcum pretiosius visum est: quod & splendorem auri & duritiem æris possideret. Nàmque primùm ex auro securis facta displicuit ob mollitiem. simili ratione & argenti contemtus vsus mox orichalchum placuit donec veniretur ad ferrum: vnde dicuntur sæcula ita fuisse diuisa. Orichalcum autem etiam fuisse pretiosum, Plautus docet, qui in Milite Glorios. *Ego istos mores*, inquit, *orichalco comparem.* Hactenus Seruius Orichalcum, sed orichalcum nullum natiuum, aut fossile sed factitium & artificiosum quod ex ære constat cadmia fossili tincto, & ita abit in aureum colorem credibilius est. Tingitur & magnete mutatúrque in candidum colorem. quale significari à Virgilio puto lib. 12. Æneid. vbi fallitur seruus, qui orichalcum negat esse re vera album, sed si in auro spectetur, induit etiā aureum & argenteum colorem chymistarum arte & opera. HIC MODO QVOD S.] quod hic subitò modò commentus fui, id est excogitaui. seu confinxi. LENONIS] supra seruus est huic leponi Syrus. Eum me esse dicam, Syrus sum. HERVM] Simonem.

CALIDORVS, CHARINVS adolescens, PSEVDOLVS seruus.

Ca. *Dulcia at amara apud te sum eloquutus omnia.*
Scis amorem, scis laborem, scis egestatem meam.
Ch. *Commemini omnia: dic tu modò me quid vis facere, fac sciam.*
Ca. *Tum hac tibi sum eloquutus, vt scires, de symbolo.*

Ch. *Omnia, inquam. tu modò quæ me facere vis, fac vt sciam.*

Ca. *Pseudolus ita mihi imperauit, vt aliquem hominem strenuum,*
Beneuolentem adducerem ad se. Ch. *seruas imperium probè.*
Nam & amicum, & beneuolentem ducis. sed istic Pseudolus
Nouus mihi est. Ca. *nimiùm est mortalis graphicus, heuretes mihi est,*
Is mihi hæc esse se effecturum dixit, quæ dixi tibi.

Ps. *Magnificè hominem compellabo.* Ca. *quia vox sonat?* Ps. *io io.*
Te te te tyranne, te rogo, qui imperitas Pseudolo.
Quæro, qoi ter, trina, triplicia, tribus modis, tria gaudia,
Artibus tribus, ter demeritas dem lætitias, de tribus
Fraude partas, per malitiam, & per dolum & falaciam.
In libello hoc obsignato ad te attuli pauxillulò.

Ca. *Illic homo est. vt paratragœdiat carnufex!* Ch. *confer gradum,*
Contrà pariter. Ps. *porrige audacter ad salutem brachium.*

Ca. *Dic vtrum spémne, an salutem te salutem te salutem Pseudole.*

Ps. *Immò vtrunque.* Ca. *vtrunque salue, sed quid actum est?* Ps. *quid times?*

Ca. *Attuli hunc* Ps. *quid attulisti?* Ca. *adduxi volui dicere.*

Ps. *Quid istic est?* Ca. *Charinus* Ps. *euge iam* χαίρειν *volo.*

Ch. *Quin tu quicquid opu'st audacter imperas.* Ps. *iam gratiam.*
Bene sit Charine nolo tibi molestos esse nos.

Ch. *Vos molestos mihi? molestum est quidem.* Ps. *tum tu igitur mane.*

Ch. *Quid istuc est?* Ps. *epistolam hanc modò intercepi & symbolum.*

Ch. *Symbolum? quem symbolum?* Ps. *qui à milite allatu'est modò*
Eius seruo qui hanc ferebat cum quinque argenti minis,
Tuam qui amicam hinc arcessebat, ei os subleui modò.

Ch. *Quomodo?* Ps. *horum caussa hæc agitur spectatorum fabula.*
Hi sciunt, qui hic affuerunt, vobis post narrauero.

Ca *Quid nunc agimus?* Ps. *liberam hodie tuam amicam amplexabere.*

Ca. *Egóne?* Ps. *tute.* Ca. *ego ipsus, inquam, siquidem hoc viuet caput.*
Si modò mihi hominem inuenietis properè. Ch. *qua facie.* Ps. *malum,*
Callidum, doctum, qui quando principium prehenderit,
Porrò sua virtute teneat, quid se facere oporteat.
Atque eum qui non hic visitatus sæpe sit. Ca. *si seruos est,*
Nunquid refert? Ps. *immò multò mauolo quàm liberum.*

Ch. *Posse opinor me dare hominem tibi malum & doctum, modò.*
Qui à patre venit Caristo, nec dum exiit ex ædibus
Quoquam, neque Athenas aduenit vnquam ante hesternum diem.

Ps. *Bene iuuas, sed quinque inuentis opus est argenti minis*
Mutuis, quas hodie reddam, nam vnam mihi huius debet pater.

Ch. *Ego dabo, ne quære aliunde.* Ps. *ô hominem opportunum mihi.*
Etiam opu'st chlamide & machæra, & petaso, Ch. *à me possum dare.*

Ps. *Di immortales, non Charinus mihi hic quidem est, sed copia.*
Sed istic seruus ex Caristo hic qui aduenit, qui sapit?

Ch. *Hircum ab alis* Ps. *manuleatam tunicam habere hominem addecet.*
Ecquid habet is homo aceti in pectore? Ch. *atque accidißimi.*

Ps. *Quid opus siet, vt dulce promat indidem, ecquid habet?*

Ch. *Rogas? murrinam, paßum, defrutum, melinam, vel qoiusmodi.*
Qui in corde instruere quondam cœpit thermopolium.

Ps. *Euge pelle pide Charine, me meo ludo lamberas.*
Sed quid nomen esse dicam ego isti seruo? Ch. *Simia.*
Ps. *Scitne in re aduorsa versari?* Ch. *turbo non aequè citu'st.*
Ps. *Ecquid argutu'st?* Ch. *malorum facinorum sapissimè.*
Ps. *Quid cùm manifesto tenetur?* Ch. *anguilla'st, elabitur.*
Ps. *Ecquid is homo scitus est?* Ch. *plebiscitum non est scitus.*
Ps. *Probus homo est, vt prædicare te audi* Ch. *immo si scias,*
Vbi te adspexerit, narrabit vltrò quid sese velis.
Sed quid illo es acturus? Ps. *dicam, vbi hominem exornauero,*
Subdititium fieri ego illum militis seruum volo.
Symbolum hunc ferat lenoni cum quinque argenti minis,
Mulierem ab lenone abducat. hem tibi omnem fabulam.
Cæterùm quo quicque pacto faciat, ipsi dixero.
Ca. *Quid nunc igitur stamus?* Ps. *hominem cum ornamentis omnibus*
Exornatum abducite ad me, iam ad trapezitam Æschinum.
Sed properate. Ch. *prius illic erimus, quàm tu.* Ps. *abite ergo ocius.*
Quicquid incerti mihi in animo prius, aut ambiguum fuit,
Nunc liquet, nunc defæcatum est, cor mihi nunc peruium'st:
Omnes ordines sub signis ducam legiones meas,
Aui sinistra, auspicio liquido, atque ex sententia.
Confidentia est inimicos meos me posse perdere.
Nunc ibo ad forum, atque onerabo meis præceptis Simiam,
Quid agat, ne quid titubet, doctè vt hanc ferat fallaciam.
Iam ego hoc ipsum oppidum expugnatum faxo erit lenonium.

DVLCIA ET AMARA] γλυκέα καὶ πικρά, talis est amor, dulcis & amarus, inquam? ex quo illud γλυκύπικρον. Catullus de Venere: quæ curis miscet amaritiem. LABOREM] πόνον, ταλαιπωρίαν. TVM HAC TIBI ALIA] tum præterea hæc alia tibi exposui de symbolo, id est, de signo quod conuenit inter lenonem, & militem. alij libri habent, *cum hoc tibi*, &c. Camerarius edidit, *cum hac alia*, &c. GRAPHICVS] venustus, politus, lepidus, quasi pictus hic ad animum & ingenium refertur. IO, IO] voces gratulantium, & lætitiam animi declarantiū. QVOI TER, TRINA, &c.] quæro te, vel eum cui ter, deme ritas dem lætitias. HEVRETES] inuentor. TYRANNE] domine, Calidorum significat. QVAPROP] repetendum te, vel subintell. cum. ILLIC HOMO EST] ille homo est, quem tibi commemoraui. VT PARATR-CVRA] cum admiratione pronuntiandum, quo pacto tragicum actorem refert! vt se iactat vt se magnificè gerit! verbum nouum fingit à voce paratragœdia. DIC VTRVM SPEMNE] dic mihi vtrumne te debeam salutare spem meam, an salutem. vtrùm res, quam tibi mandaui, quamque te confecturum promisisti, confecta sit, an adhuc sit in spe. IMMO VTRVNQ.] spem & salutem. VTRVNQVE SALVE] salue spes, & salus mea. ATTVLI HVNC] Charinum hunc adduxi. Hoc eò pertinet, quod suprà Pseudolus Calidorum iusserat aliquem, hominem astutum, & amicum, qui rectè imperata facere posset. QVID ATTVLISTI?] quia dixerat Calidorus, attuli hunc, cùm de Charino loqueretur, minusque apto verbo vsus erat. quærit Pseudolus, quid attulerit. Calidorus autem peccatum suum corrigens, subiicit, adduxi volui dicere. QVID ISTIC EST? quis iste est, quem te adduxisse dicis? EVGE IAM χαρίεν τοῦτο. PROBO] euge, iam salue omen accipio. alludit ad nomen Charini quod ductum est à verbo Græco χαίρειν. IAM OR.] subint. habeo, seu habemus. MOLEST. EST Q.] molestum quidem est, quod mihi dicis: at molestum est, quod opera mea vti non vultis. INTERC.] propriè. nam intercepta epistola dicitur, quæ interea ad eum, ad quem data est, fertur, ab alio capta est: vel quæ in itinere ab alio, quā ad quem data fuit, capta est. EI OS SVBL.] ei seruo fucū feci: eum seruum illusi, ac decepi. HORVM CAVSA, &c.] hæc eò dicuntur, ne necesse habeat, eadem iterare. IPSVS, INQVAM] tu, ipse, inquam. personæ hic erant confusæ: quas in suum ordinem redigimus. HOC VIVET CAPVT] hic viuet homo, Pseudolus, videlicet. QVI QVANDO PRINCI. PREHEND.] qui vbi aliquid agere cœperit, teneat deinceps inopte ingenio quid faciendum sibi sit. PORRO] porrò tenus. QVI NON HIC VSIT, SAEPE ASIT] qui non sæpe in his locis versatus sit. MAVOLO] mālo, magis volo. NAM MACHAERA] gladior. PETASO] galerum, quo se viatores ab æstu & imbre tuebantur, ac tegebant. QVID SAPIT] quantum sapit? quàm callidus est? sed Charinus hoc verbum aliter accipit, & non ad sapientiam, sed ad odorem transfert, vt suo more ludat Plautus, quod ex responsione intelligitur. sic enim respondes, quasi ita quæsieris. Pseudolus, quid olet? HIRCVM AB ALIS) sic disertè scriptum reperi in nostris codicibus manuscriptis: nisi quòd in duobus erat *hircum ab alius*: in aliis, *hircum ab alis* facetissima autem responsio est, & in ea iocus est *παρὰ προσδοκίαν*, cùm eum quæsisset Pseudolus, quantum saperet, i. quàm sapiens esset seruus ille qui,

qui modò Carysto aduenisset, respondet Charinus, eum sapere, id est, olere hircum ab alis, quod est odorem tætrum, & grauem ex alis mittere. Hircum autem, præter vulgatam significationem, præterea notare tætrum illum odorem subalarem, vel Catullus declarat. Hunc locum sic restitui ex libris manuscriptis iisdē fortasse quibus vsi sumus, Adr. Turn. lib. Aduers. 20. cap. 10. MANVLEATAM] manicatam ad coërcendum odorem illum grauem, scilicet Tunicat (inquit Nonius) vestimentum est sine tunicis, idcirco Plaut. in Pseudolo in hoc versu, *Manuleatam tunicam hominem habere addecet.* manuleatam addidit, ne impropriè vteretur. Profert & Priscianus lib. 5. in extrem. vbi *manuleatam*, interpretatur manicatam, & dicit manuleatam deriuari à nomine quartæ inflectionis, manus, us. ECQVID HABET HOMO] idem ferè quærit quod suprà, nónne aliquid habet acrimoniæ in pectore? estne insulsus homo, hebes & stolidus, an salsus, acutus & callidus INDIDEM] ex pectore. PASSVM] vinum ex vuis passis confectum. DEFRVTVM] mustum ex duabus partibus ad tertiam decoctam. MELLINAM] potionem ex melle. THERMOPOLIVM] thermopolum, vt nomen ipsum declarat, quod cōpositum est ex nomine *θερμὸς*, quod calidū significat, & verbo *πωλεῖν*, quod valet vendo, locum significat, vbi dulces potiones vēdebantur, quas calidas bibere solebāt. sic autem restituit Adrianus Turneb. cùm in libris manuscrip. scriptum esset *hermopolium*, in vulgatis *ampolium*. MEMEO LVDO LAMBERAS] hic quoque locus sic erat in libris maunscriptis expressus, quod & Andr. Turneb. testatus est eodē loco. Iosephus Scaliger coniect. in Varr. Lamberare autē, vt docet Festus, est scindere, ac laniare. significat porrò seruus sē suis telis à Charino peti: id est, similibus iocis ac salibus à Charino feriri, quibus eum lacessiuerat. Sic in Pœnulo, *Enimuero hera me meo lacessis ludo, & delitias facis.* NON AEQVE CITV'ST] vel sic legendum, vel *scitu'st* omninò *citu'st* probo. epithetum enim turbini conuenit. rursum scitus, respondet interrogationi, scitne in re aduersa versari. minus probo, propter ea quæ sequuntur, *Ecquid is homo scitus est?* MALORVM FACINORVM] iocus est hic in verbo. nā cùm Pseudolus quæsisset, ecquid argutus esset, id est, vt sentiebat, esséťne ingeniosus, solers & acutus, ille respondet eum esse argutum, id est, accusatum sæpissimè malorum facinorum, atque adeò conuictum, vt interpretatur Priscianus lib. 10. non longè à principio. MANIFESTO TENETVR] in ipsa re deprehensus tenetur *ἐπ' αὐτοφώρῳ*. ANGVILLA EST: ELABITVR] elabitur vt anguilla. PLEBISCITVM NON EST SCITIVS] iocus iterum in nomine. plebiscitum, est plebis decretū: quod sciuit plebs, & hoc scitū priorem habet longam. scitus significat hominem politum & excultum: & primam habet breuem. VLTRO] non monitus, neque institutus. ILLO] de illo. SVBDITITIVM] suppositiuium. in serui militis locum suppositum. NVNC LIQVET] nunc liquidum est. DEFECATVM EST] idem dicit. liquidum est enim quod defecatum est: & defecatum, quod nō est turbidum. PERVIVM EST] patet in omneis parteis: nihil est, quod mihi obstet, aut quod officiat luminibus. AVI SINISTRA] auis sinistra prosperum auspicium faciebat. AVSPICIO LIQVIDO] auspicio puro, certo, & minimè ambiguo. sic in Epidico, *liquido exeo foras auspicio, aui sinistra.* CONFIDENTIA EST] confido. QVID AGAT] quid agere debeat. NE QVID TITVBET] nequid labatur, aut offendat. Horatius epistolarum lib. *Vade, age, caue ne titubes, mandatáque frangas.* IAM EGO IPSVM] allegoria est, faciam vt leno captus atque expugnatus sit.

ACTVS TERTIVS.

PVER.

QVI seruitutem di danunt lenoniam,
Puero, atque eidem si addunt turpitudinem,
Næ illi quantum ego nunc corde conspicio meo,
Vt lam rem magnam, multásque ærumnas danunt.
Velut hac mi euēnit seruitus, vbi ego omnibus.
Paruis magnísque miseriis præfulgeo,
Neque ego amatorem mihi inuenire vllum queo,
Qui amet me, vt curer tandem nitidiuscule.
Nunc huic lenoni est hodie natalis dies,
Interminatus est à minimo ad maximum,
Si quis non hodie munus misisset sibi,
Eum cras cruciatu maximo perbitere.
Nunc nescio hercle rebus quid faciam meis.
Neque ego illud possum, quod illi qui possunt, solent.
Nunc nisi lenoni munus hodie misero,
Cras mihi potandus fructus est fullonius.
Atque ædepol vt nunc male eum metuo miser,

Sed comprimenda est mihi vox atque oratio,
Herus eccum recipit se domum, & ducit coquum.

DANVNT] dant. CORDE CONSPICIO] in animo meo considero. VT CVRET TANDEM NITID.] vt me curet tandem mundius & lautius, & liberalius, quàm hic leno, ex quo sim nitidiore cute, & corpore. PERBITERE] perire, seu periturum. perbitere, vt docet Nonius, est perire. Pacuuius, *Nam me perbitere, illic spiritu larier quenus exitio cupio dum prosim modò.* Liuius Tereo, *Ego puerum interea ancilla subdens lactantem mea. Ne fame perbitet.* Ennius Hecuba, Nunquam scripsistis, qui parentum, aut hospitem necasset, quo quis cruciatu perbiteret. CRAS MIHI POTANDVS, &c.] futurum est, vt cras conculcer, quomodo vestes à fullonibus solent. significat fortasse, futurum, vt cras à firmis, & acribus viris subigatur. ATQVE AEDEPOL, VT NVNC] sermonem, quem exorsus est, præcidit, lenone viso.

BALLIO leno, COCVS, PVER.

Forum coquinum qui vocant, stultè vocant,
Nam non coquinum est, verùm furinum est forum.
Nam si ego iuratus peiorem hominem quærerem,
Coquum non potui, quàm hunc, quem duco, ducere,
Multiloquum, gloriosum insulsum, inutilem.
Quin ob eam rem Orcus recipere hunc ad se noluit,
Vt esset hic, qui mortuis cœnam coquat.
Nam hic solus illis coquere quod placeat, potest.

Co. *Si me arbitrabare isto pacto vt prædicas,*
Cur conducebas? Ba. *inopia, alius non erat.*
Sed cur sedebas in foro, si eras coquus
Tu solus præter alios? Co. *ego dicam tibi,*
Hominum auaritia ego sum factus improbior coquus,
Non meopte ingenio. Ba. *qua istuc ratione?* Co. *eloquar.*
Quia enim cum extemplò veniunt conductum coquum,
Nemo illum quærit qui optimus, & carißimus est,
Illum conducunt potius qui vilißimus est.
Hoc ego fui hodie solus obsessor fori.
Illi issent drachmis miseri, me nemo potest
Minoris quisquam nummo, vt surgam, subigere.
Non itidem cœnam condio, vt alij coqui,
Qui mihi condita prata in patinis proferunt,
Boues qui conuiuas faciunt, herbásque oggerunt,
Eas herbas herbis aliis porrò condiunt,
Indunt coriandrum, feniculum, allium, atrum olus,
Apponunt rumicem, braßicam, betam, blitum:
Eo laserpitij libram pondo diluunt:
Teritur sinapis scelerata cum illis, qui terunt,
Priusquam triuerunt oculi, vt extillent facit.
Ei homines cœnas sibi coquint: cùm condiunt,
Non condimentis condiunt, sed strigibus,
Viuis conuiuis intestina quæ exedint,
Hoc hic quidem homines tam breuem vitam colunt,
Cum hasce herbas huiusmodi in suam aluum congerunt,
Formidolosas dictu, non esu modò:
Quas herbas pecudes non edunt, homines edunt.
Quid tu? diuinis condimentis vtere,
Quî prorogare vitam poßis hominibus,

Qui ea

Qui ea culpes condimenta? Co. *audacter dicito.*
Nam vel ducentos annos poterunt viuere,
Meas qui esitabunt escas quas condiuero.
Nam ego cicilendrum quando in patinas indidi.
Aut si polindrum, aut macidem, aut sancaptidem.
Ea ipsa sese patina feruefaciunt illico,
Hac ad Neptuni pecudes condimenta sunt.
Terrestres pecudes cicimandro condio,
Aut hapalopside, aut cataractria. Ba. *at te Iuppiter*
Diique omnes perdant, cum condimentis tuis,
Cúmque tuis istis omnibus mendaciis.

Co. *Sine sis loqui me.* Ba. *loquere, atque in malam crucem.*
Co. *Vbi omnes patinæ feruent, omneis aperio.*
Is odor dimissis pedibus in cœlum volat,
Eum in odorem cœnat Iuppiter cotidie.
Ba. *Odor dimissis pedibus?* Co. *peccaui insciens.*
Ba. *Quid est?* Co. *quia enim dimissis manibus volui dicere.*
Ba. *Si nunquam in cœlum, quidnam cœnat Iuppiter?*
Co. *It incœnatus cubitum.* Ba. *i in malam crucem.*
Istaccine caussa tibi hodie nummum dabo?
Co. *Fateor equidem esse me cocum carissimum:*
Verùm pro pretio facio, vt opera appareat
Mea, quò conductus veni. Ba. *ad furandum quidem.*
Co. *An inuenire postulas quenquam coquum.*
Nisi miluinis aut aquilinis vngulis?
Ba. *An tu coquinatum te ire quoquam postulas,*
Quin ibi constrictis vngulis cœnam coquas?
Nunc adeò tu qui meus est iam edico tibi.
Vti nostra properes amoliri omnia:
Tum vt huius oculos in oculis habeas tuis:
Quoquò hic spectabit, eò tu spectato simul:
Si quo hic gradietur pariter progredimino.
Manum si protollet, pariter proferto manum.
Suum si quid sumet, id tu sinito sumere.
Si nostrum sumet, tu teneto altrinsecus.
Si iste ibit, ito. stabit, astato simul.
Si conquiniscet istic, conquiniscito.
Simul item his discipulis prius custodes dabo.
Co, *Habe modò animum bonum.* Ba. *quæso qui possim, doce*
Animum habere, qui te ad me adducam domum?
Co. *Quia sorbitione faciam ego te hodie mea,*
Item vt Medea Peliam concoxit senem,
Quem medicamento, & suis venenis dicitur
Fecisse rursus ex sene adulescentulum:
Item te ego faciam. Ba. *eho an tu etiam veneficus?*
Co: *Immo edepol vero hominum seruator magis.* Ba. *hem mane.*
Quanti istuc vnum me coquinare perdoces.
Co. *Quid?* Ba. *vt te seruem, ne quid surripias mihi.*

Co. *Sic redis, nummo: si non, ne mina quidem*
Sed vtrum amicis hodie, an inimicis tuis
Daturus cœnam? Ba. *pol ego amicis, scilicet.*

Co. *Quin tu illos inimicos potiusquam amicos voc as?*
Nam ego ita conuiuis cœnam conditam dabo
Hodie, atque ita suauitate condiam,
Vt quisque quicque conditum gustauerit,
Ipsos faciam vt digitos sibi prærodat suos.

Ba. *Quaso hercle priusquam conuiuis dabis,*
Gustato tute prius, & discipulis dato,
Vt prærodatis vestras furtificas manus.

Co. *Fortasse hac tu nunc mihi non credis qua loquor.*

Ba. *Molestus ne sis, nimium iam tinnis, non places.*
Hem illic ego habito, intrò huc abi, & cœnam coque.
Properè. Co. *quin is accubitum, & conuiuas cedò:*
Corrumpitur iam cœna. Ba. *hem, subolem sis vide.*
Iam hic quoque scelestus est, coqui sublingio.
Profe o quid nunc primum caueam nescio,
Ita in adibus sunt fures, prado in proximo est.
Iam à me hic vicinus apud forum paullo prius
Pater Calidori opere petiuit maximo,
Vt mihi cauerem à Pseudolo seruo suo,
Neu fidem ei haberem. nam eum circumire in hunc diem,
Vt me, si posset, muliere interuorteret,
Eum promisisse firmiter dixit sibi,
Sese abducturum à me dolis Phœnicium.
Nunc ibo intrò, atque edicam familiaribus,
Profecto, ne quis quicquam credat Pseudolo.

FORVM COQVIN] forum, in quo coqui stant aut sedent, expectãtes diem ab iis, qui cœnam aliqui bus dare cogitant, conducantur. FVRINVM] in quo sunt fures. QVAM NVNC] peiorem, quàm hunc, &c. INOPIA] ob inopiam coquorum aliorum. ILLVM CONDVCVNT] videtur desiderari. sed vt sit integra locutio: sed illum couducunt. Verum nihil desideratur. & ita sæpè loquebantur veteres, etiam in oratione soluta. Hoc EGO FVI HODIE] ob hanc causam ego hodie solus in foro sedi totus hic locus *elegantiæ* vrbanissimæ plenus est. nam cùm dicat se solum esse iu foro relictum, quòd sit omniũ carissimus, & alios autem esse cõductos, quod sint vilissimi tota res planè aliter se habet, nam alij coqui, qui cariores erant, conducti fuerant: hic solus omnium vilissimus relictus est. ILLI DRACHM] sic habent nostri libri veteres, *drachmissant*. interpretor, drachmas poscunt: drachmas loquuntur: & drachmis contenti sunt. ego sestertium nummum posco. quasi verò drachma non sit pluris, quàm sestertius nummus. drachma enim idem ferè valet quod denarius At denarius decem asseis, id est, quatuo, denarios valet. Est igitur mera ironia. illi (inquit) patiuntur se conduci drachmis, id est, decẽ sestertiis nummis: me nemo minoris sestertio perpolli potest, vt surgã & operas meas ei locẽ. QVI MIHI C.] qui herbas apparant. BOVES QVI C.] qui conuiuis herbas apponunt, vt bobus, ATRVM OLVS] olus atrum hipposelum, agnoselum. BLITVM] blitum (inquit Festus) genus oleris à saporis stupore appellatum esse: ex Græco patet, quod ab his βλὰξ dicitur stupidus. LASERPITIS] de laserpitio satis quidem multa diximus in commentariis in Aemilium Probum: sed tamen nihil vetat pauca ex illis huc transferre. TERITVR SINAPIS SCEL.] profert hunc locum Carisius libro 1. Grammat. instit. & Priscian. libro 6. sed non dissimulabo Carisium paullò aliter referre, quàm vulgò legatur. sic enim ille: *Teritur sinapis scelerata coquorum illis, qui terit, priusquam conterunt, oculi vt exstillent, facit.* EXTILLENT] lacrymas mittant. EI HOMINES CENAS SIBI COQ.] ij homines, id est, tales coqui, cenas sibi coquant, non aliis, aut mihi, cenas, inquam tam inscitè conditas scilicet, & insuaueis. STRIGIBVS] striges, aues nocturnæ sunt. Horatius oda 5. Epod. *Plumámque nocturnæ strigis.* quæ sit auis strix, Plinius libro 11. cap 39 constare non arbitratur. Significat Plautus, seu coquus condimenta quæ adhibent alii coqui distorquere, & discruciare intestina, tanquam striges quasdam. EXEDANT] exedant. Horatius oda Epod. *Exedit cicutis allium nocentius.* HOC] ob hanc causam. HIC] Athenas nam fingit Poëta rem geri Athenis, quamuis Romæ comœdia agatur, & spectatur. CVM] quoniam FORMIDOLOSAS DICTV] dictu horribileis non modo esu. VTRIN] vtrumne condimentis diuinis.

diuinis, vnde possis homines reddere immortaleis? PROROGARE] producere. QVI EA CVLPES] tu qui aliorum coquorum condimenta culpes? IN PATINAS INDIDI] sic se antea hunc locum sola coniectura ductum restituisse, dixerat olim mihi amicus Passeratius vir doctissimus, & amantissimus, quem cùm magnopere probassem, atque adeò amplexus essem, manus sustuli, cùm ita deserte scriptum reperi in codicibus manuscriptis sine vlla litura, & varietate reperi, hominisque mihi amicissimi coniecturam admiratione dignam, ac planè diuinam iudicaui. vsus est eodem verbo Plautus suprà non longè, ibi, *Indunt corrandrum*. HAE AD NEPTVN. PECVDES] hæc condimenta apta sunt ad pisceis. CVMQ. TVIS ISTIS OMNIBVS MEND.] significat Plaut illa omnia nomina esse inania, & fictitia. OMNEIS APERITO] remoueto alias patinas, seu alia opercula, quibus opertæ sunt. DIMISSIS PEDIBVS] iocus. Alludit autem ad vsitatum loquendi genus, dimissis manibus fugere, quod est celeriter, & summa contentione fugere, quod Græci dicunt ἀφιέντες τὼ χεῖρε φεύγειν. SI NVNQVAM IS C.] si nusquam conduceres, vt cenam coquam. libri veteres habent, *nunquam* & ita edidit Camerar. APPAREAT] exstet, notat fit. MILVINIS] rapacibus. AQVILINIS] vncis, quale est aquilæ rostrum, quales sunt & vngues. COQVINATVM] id coquendum. sic interpretatur Nonius, & profert alium locum Plauti ex Aulularia. *Neque ego vnquam nisi hodie ad Bacchas veni, in bacchanal coquinatum.* CONSTRICTIS VNGVLIS] ne quid auferat coquus. TVM VT HVIVS OCVLOS IN OCVLIS HABEAS] vt eodem, quò coquus, oculos coniicias tuos. huius versus sententia, versu proximo aliis verbis expressa est. Quod autem ad rem attinet, sic M. Tullius ostendere volens. Verrem furem vasorum argenteorum habitum esse ab hominibus, ait, cum ludis Circensibus essent triclinia strata, & expositum argentum in ædibus Sisennæ, Verrésque ad id contemplandum accessisset, pueros Sisennæ, oculos à Verre nusquam tantisper deiecisse, neque ab argento digitum discessisse. PROGREDIMINO] id est, progreditor. SI PROTOLLET] si proferet. TENET ALTRINSECVS] teneto altera ex parte αὐτόθεν. SI CONQVINISCET] conquiniscere, & ocquiniscere, inquit Nonius, inclinari significat. FACIAM EGO TE] faciam ego te ex deformi formosum, & ex grandi natu adolescentulum. ITEM VT MEDEA PELIAM] vel lusit Plautus sciens, vt notat Camerarius, Peliam eum recoquendo necauit Medea, vel memoriæ peccatum est, & Peliam pro Æsone errans posuit. Sic & M. Tullius in Catone, *Æsonem enim ex sene adolescentem fecit*. AN TV ETIAM VENEFICVS?] an tu etiam veneficus es, vt Medea fuit venefica? scilicet? DATVRVS CENAM] subintell. es? QVIN TV ILLO] quin tu ad cenam inimicos potius, quàm amicos vocas? FVRTIFICAS] furaceis. TINNIS] garris, res futileis loqueris. translatum ab ære. ET CONVIVAS CEDO, & cur non exhibes conuiuas? SVBOLEM SIS VIDE] vide, obsecro, subolem coquorum. IAM HIC QVOQVE SCEL. COQVI SVBL.] sic habent nostri codices veteres, itémque se scriptum reperisse in iis, quos vidit, testatur Adrian. Turneb. libr. Aduers. 3. cap. 21. sententia autem huius versus hæc est. Iam etiam hic coquus infimius, & coqui sublingio verius, quàm coquus scelestus est, vt veri coqui scelesti sunt, coqui sublingio, coqui minister ad lingendas patinas. quàm ad coquenda obsonia, eruditior, & aptior. sublingio, nis nomen factum à verbo sublingo. Quod & ab Adriano Turnebo indicatum est eo, quem commemoraui libro. OPERE MAXIMO] maximo opere. CIRCVMIRE] circumcursare. MVLIER INTERVORTERIT] muliere priuaret. sic in eadem fabula locutus est suprà: & item alibi. nostri libri tamen habent, *vt à me si possit mulierem interuortier*: mendosè.

ACTVS QVARTVS.

PSEVDOLVS seruus, SIMIA sycophanta.

SI vnquam quenquam di immortales voluere esse auxilio adiutum,
Tum me & Calidorum seruatum volunt esse, & lenonem extinctum,
Cum te adiutorem genuere mihi tam doctum hominem atque astutum.
Sed vbi illic est? sumne ego homo insipiens, qui hæc mecum egomet loquor solus?
Dedit verba mihi hercle, vt opinor, malus cùm malos stultè caui.
Tum pol ego interij homo si ille abijt, neque hoc opus quod voli, ego hodie efficiam,
Sed eccum video verbeream statuam, vt magnificè inter sese?
Ps. *Hem te hercle ego circumspectabam, nimis metuebam malè, ne abijsses.*
Si. *Fuit meum officium vt facerem, fateor.* Ps. *vbi restiteras?* Si. *vbi mihi libitum est.*
Ps. *Istuc ego iam satis scio.* Si. *cur ego quod scis, me rogas?* Ps. *at hoc volo monere te.*

Si. *Monendus ne me moneat.* Ps. *nimis tandem abs te contemnor.*

Si. *Quippe ego te ni contemnam stratioticus homo qui cluear?* Ps. *iam*
Hoc volo quod occeptum'st agi. Si. *nunquid agere aliud me vides?*

Ps. *Ambula ergo citò.* Si. *immò otiosè volo.* Ps. *hac ea occasio est, dum ille dormit,*
Volo tu prior vt occupes adire Si. *quid properas? placidè,*
Ne time. ita ille faxit Iuppiter, vt ille palàm ibidem assiet,
Quisquis ille est, qui adest à milite. nunquam edepol erit ille potior
Harpax, quàm ego, habe animum bonum: pulcrè ego hanc explicatam tibi rem dabo.
Sic ego illum dolis atque mendaciis in timore dabo,
Militarem aduenam ipse sese vt neget eum esse qui siet,
Méque vt esse autumet, qui ipsus est. Ps. *qui potest?* Si. *occidis me,*
Cum istuc rogitas. Ps. *ó hominem lepidum, te quoque etiam dolis.*
Atque etiam mendaciis, Iuppiter te mihi seruet.

Si. *Immò mihi. sed vide, ornatus hic satisne me condecet?*

Ps. *Optimè habet.* Si. *esto.* Ps. *tantum tibi boni di immortales duint,*
Quantum tibi optes, nam si exoptem quantum dignus, tantum dent,
Minus nihilo est neque ego hoc homine quenquam vidi magis malum
Et maleficum. Si. *tun' id mihi?* Ps. *taceo, sed ego quæ tibi dona*
Dabo, & fa iam, si hanc rem sobriè accurassis? Si. *potin' vt taceas?*
Memorem immemorem facit, qui monet quod memor meminit. teneo omnia:
In pectore condita sunt: meditati sunt doli doctè. Ps. *probus hic est*
Homo. Si. *neque hic est neque ego.* Ps. *at vide ne titubes.* Si. *potin' vt taceas?*

Ps. *Ita me dij ament.* Si. *ita non facient, mera iam mendacia fundes.*

Ps. *Vt ego ob tuam, Simia, perfidiam te amo, & metuo, & magnifacio!*

Si. *Ego istuc aliis dare condidici, mihi obtrudere non potes palpum.*

Ps. *Vt ego te hodie accipiam lepidè, vbi effeceris hoc opus.* Si. *ha ha he.*

Ps. *Lepido victu, vino, vnguentis, & inter pocula pulpamentis:*
Ibidem vnà aderit mulier lepida, tibi sauia super sauia quæ det.

Si. *Lepidè accipis me.* Ps. *immo si efficis, sum faxo magis dicas.*

Si. *Nisi effecero, cruciabiliter carnifex me accipito.*
Sed propera mihi monstrare vbi ostium lenonis ædium.

Ps. *Tertium hoc est.* Si. *tace, ædes hiscunt.* Ps. *Credo, animo, male'st*
Ædibus. Si. *quid iam?* Ps. *quia edepol ipsum lenonem euomunt.*

Si. *Illiccine est?* Ps. *illic est.* Si. *mala merx est.* Ps. *illuc sis vide.*
Non prorsus: verùm ex transuerso cedit, quasi cancer solet.

SI VNQVAM] nactus Simiam seruum sycophantam Calidori Pseudolus ita subornotum, vt pro Harpago ad lenonem mittatur. sibi gratulatur. TE] Simiam. SED VBI ILLIC EST] sed vbi ille est? Pseudolus respiciens, vbi non videt Simiam sequentem, qui alicubi restiterat, quærit vbi sit Simia, metuitque ne aufugerit. SOLVS] existimans Simiam mecum esse, qui non sit. MALVS CVM MALOS] cùm ego qui malus sum, malos non caui: id est, à malis mihi non caui, à Simia scilicet, qui astutus, callidus, & malus est. VERBEREAM STATVAM] seruum verberibus dignum. VT FACEREM] vt fugerem. fuit meum officium autem. quia sum nequam, & fugitiuus. MONENDVS NE ME MONEAT] qui minus sapit, ne sapientiorem moneat. tu qui monitore eges, ne me moneto. QVIPPE EGO TE NI M.] quid ni ego te contemnam, qui sim notus & clarus militaris homo? CLVEAR?] nominer? habear? existimer. DVM ILLE DORMIT] nam dixerat Harpax se vbi prandisset, operam daturum somnio. PLACIDE] subintellig. *us.* NE TIME] noli timere, ne ille expergectus eodem tempore veniat ad lenonem. nam etiam si hoc eueniret, ego facerem vt ego verus Harpax haberer, ille autem tanquam simulatus Harpax,

Harpax, reiiceretur. POTIOR] verior. IN TIMOREM DABO] terrebo. MILITAREM ADVENAM] aduenam à milite missum. IPSE ESSE VM NEG.] quod facetè in Amphitryone fit in personis Sosiæ, & Mercurij DVINT] dent, dederint. NAM SI EXOPTEM QVANT. DIGN.] nam si exoptem vt tibi tantum dent boni, quantum mereris, minus nihilo est. NEQVE HIC EST, NEQ.] neque Pseudolus probus est, neque ego. ITA FACIENT] non te amabũt. nam mera mendacia loquêris. ita me dij ament genus est iusiurandi. Cùm itaque videretur ita dicturus, ita me dij ament, vt ego tibi tuæ operæ praeclaram operam persoluam, aut aliquid aliud simile. Simia interpellans. dij, inquit, te non amabunt, quia mentiere. EGO ISTVC] ego soleo istuc quod mihi facis, aliis facere: id est, palpari ego sum in ista re artifex. noli me istis blandimentis captare, quasi imperitum istarum artium, & in callidum. VT EGO TE HODIE ACCIPIAM, &c.] corrigit orationem suam Pseudolus, quia eam Simia spreuerat, & promittit se eum magnifico apparatu accepturum, si rem mandatam accuratè, & sobriè confecerit. PVLPAMENTIS] obsoniis coctis, & conditis ex carne, à pulpa dictis, Terent. *Tute lepus es, & pulpamentum quæris.* ÆDES HISCVNT] ædes aperientur. tralatio à re animata. NON PRORSVS, &c.] non antè versus exit leno, non aduersa fronte, sed ex transuerso. fortasse leno domo exiens, aliquid seruis aut coquo imperabat: icc irco ex transuerso egrediebatur domo. Spectans hunc locum Varro lib. 6. vt notauit Camerarius, cùm hæc scripsit, *Apud Plautum vt transuersus, non prouersus cedit, quasi cancer solet.* Dicitur ab eo qui in id, quo it, versus est. & ideò, qui exit in vestibulum, quod est aut domum prodire & procedere dicitur. quod cùm leno non faceret, sed secundum parietem trãsuersus iret, dixit, vt transuersus cedit, quasi cancer, non prouersus vt homo. CEDIT] cedit, seu procedit.

BALLIO, PSEVDOLVS, SYCOPHANTA.

Minus malum hunc hominem esse opinor, quàm esse censebam coquum.
Nam nihil etiam dum harpagauit præter cyathum, & cantharum.

Ps. *Heus tu nunc occasio est tempus.* Sy. *tecum sentio.*
Ps. *Ingredere in viam dolose, & ego hîc in insidiis ero.*
Sy. *Habui numerum sedulò, hoc est à porta proximum*
Angiportum, in id angiportum me deuorti iusseras,
Quotumas adis dixerit, id ego admòdum incertò scio.
Ba. *Quis hic homo chlamidatus est, aut vnde est, aut quem quæritat?*
Peregrina facies videtur hominis, atque ignobilis.
Sy. *Sed eccum, qui ex incerto faciet mihi quod quæro certius.*
Ba. *Ad me adit rectà, vnde ego hominem hunc esse dicam gentium?*
Sy. *Heus tu, qui cum hirquina astas barba responde quod rogo.*
Ba. *Ehò an non prius salutas?* Sy. *nulla est mihi salus dataria.*
Ba. *Nam pol hinc tantundem accipies.* Ps. *iam inde a principio probus.*
Sy. *Ecquem in angiporto hoc hominem tu nouisti, te rogo?*
Ba. *Egomet me.* Sy. *pauci istac faciunt homines. quod tu prædicas:*
Nam in foro vix decumus quisque est, qui ipsus sese nouerit.
Ps. *Saluus sum, iam philosophatur.* Sy. *hominem ego hic quæro malum,*
Legirupam impium, periurum atque improbum. Ba. *me quæritat:*
Nam illa mea sunt cognomenta, nomen si memoret modò.
Quid est ei homini nomen? Sy. *Leno Ballio.* Ba. *sciuin' ego?*
Ipse sum adolescens, quem tu quæritas. Sy. *tune es Ballio?*
Ba. *Ego enimuero is sum.* Sy. *vt vestitus est perfossor parietum.*
Ba. *Credo in tenebris conspicatus si sis me, abstineas manum?*
Sy. *Herus meus, tibi me salutem multam voluit dicere,*
Hanc epistolam accipe à me, hanc me tibi iussit dare.
Ba. *Qui is homo'st qui iussit?* Ps. *perij, nunc homo in medio luto est.*
Nomen nescit, hæret hæc res. Ba. *quem hanc misisse ad me autumas*
Sy. *Nosce imaginem tute eius nomen memorato mihi,*
Vt sciam Ballionem te esse ipsum. Ba. *cedò mihi epistolam,*
Sy. *Accipe, hem cognosce signum.* Ba. *Ehò Polymacharoplacides.*
Purus putus est ipsus. noui, heus. Sy. *Polymacharoplacides,*

Nomen est, scio iam tibi me rectè dedisse epistolam,
Postquam Polymachæroplacidæ elocutus nomen es.

Ba. *Sed quid agitur?* Sy. *quod homo adepol fortis, atque bellator probus.*
Sed propera hanc pellegere quæso epistolam, ita negotium est
Atque accipere argentum actutum, mulierémque mihi emittere.
Nam necesse hodie Sicyoni me esse, aut cras mortem exequi,
Ita herus meus est imperiosus. Ba. *noui notis prædicas.*

Sy. *Propterea pellegere epistolam ergo.* Ba. *id ago taceas modò.*
Miles lenoni Ballioni epistolam.
Conscriptam mittit Polymachæroplacides,
Imaginem o' signatam, quæ inter nos duo
Conuenit olim. Sy *symbolum est in epistola.*

Ba. *Video & cogno co signum, sed in epistola*
Nullam salutem mittere ne scriptam solet?

Sy. *Ita militaris disciplina est, Ball o,*
Manu salutem mittunt beneuolentibus,
Eadem malam rem mittunt maleuolentibus.
Sed vt occœpisti, perge operam experirier,
Quid epistola ista narret. Ba *ausculta modò.*
Harpax calator meus est, ad te qui venit.
Túne is es Harpax? Sy. *ego sum, atque ipse Harpax quidem,*

Ba. *Qui epistolam istam fert, ab eo argentum accipe, &*
Cum eo simitu mulierem mitti volo.
Salutem scriptam dignum est dignis mittere:
Te si arbitrarem dignum, misissem tibi.

Sy. *Quid nunc?* Ba. *argentum des abducas mulierem*

Sy. *Vter remoratur?* Ba. *quin sequere ergo intrò.* Sy *sequor.*

CENSEBAM] arbitrabar. HARPAGAVIT] rapuit, suprà, *Rape, sene harpaga, bibe, es, fuge.* TECVM SENTIO] tibi assentior. HABVI NVMERVM SEDVLO] teneo memoria numerum angiportuum: vel teneo mihi diuertendum esse in angiportum ordine sextum. sic dixit, habui numerum, vt dicitur, habui rationem. IN ID ANGIP] sextum, iusserat miles, QVOTVMAS] id est, quotas sic infrà eadem fabula, *quotumo die*. ADMODVM INCERTO SCIO] non satis scio. sic dixit incertò scio, vt dicimus, certò scio VNDE EGO HOMINEM] vnde gentium ex qua gēte. HIRQVINA] rara, & non admodum densa qualis hircorum. DATARIA] quam ego alteri diem, aut dicam: vel quæ vicissim detur. HINC] à me. IAM INDE A PR.] iam vsque à principio Simia probè munus administrat suū: item à principio probe se gerit. Hæc autem loquitur Pseudolus, ad populum conuersus, sermonem lenonis, & sycophantæ exaudiens: cùm ipse non audiatur. ECQVEM AN OIP.] aliquémne in hoc angiporto hominem nouisti? EGOMET ME] ego ipse me noui. PAVCI ISTAEC FACIVNT H.] pauci homines se nouerunt. est enim difficilimum seipsum nosse Et illud γνῶθι σεαυτόν. hoc est, nosce teipsum, alij Thaleti viri ex alij Apollini ascribunt. ME QVAERITAT] loquitur leno voce summissa, ita tamen vt audiatur à populo. SCIVIN EGO?] nónne ego sciui me quæritari? IN MEDIO LVTO EST] non potest se expedire, non potest respondere ad interrogata. ductum ab iis qui in medio luto hærent. HAERET HAEC RES] hoc negotium procedere, atque ad exitum peruenire non potest PVRVS PVTVS] verus & germanus. translatum ab auro puro puto: quid significat aurum merum, & omnis alienæ materiæ expers. lege & Festum in voce *putus*, & Nonium in eadem. qui hunc locum profert. ITA NEGOTIVM EST] negotium postulat. vt eam pellegas. ATQ ACCIPERE, &c.] & propera pecuniam accipere, SICYONI] vtroque modo dicunt Latini: est Sicyoni, & est Sicyoni, Sic Cornelius Nepos in proœm. lib. de viris excell. Imperator, Lacedæmon. quem librum locis compluribus emendatum, & commentariis amplissimus illustratum in lucem edidimus. MORTEM EXSEQVI] mortem obire. NOTIS] iis, qui norunt. actiuam habes significationem sic *ignotus*, interdum pro eo sumitur, qui non nouit, vt apud M. Tull. epist. lib. MILES LENONI, &c.] hic leno epistolam legere incipit. INTER NOS DVO] inter nos duos. OPERAM] meam. CALATOR] calo qui ligna militibus portat: à voce Græca κᾶλα, hoc est, ligna. alij, in quibus Festum calatorem seruum significare volunt, à verbo καλεῖν, vocare, quod serui semper vocari possint ob necessitatem seruitutis. SIMITV] simul ARBITRAREM] arbitrarer. sic it Sticho, *Probiores, vero arbitrabunt, si probis narraueris.*

PSEV-

PSEVDOLVS.

PEiorem ego hominem, magísque versutè malum,
Nunquam ædepol quenquam vidi, quàm hic est Simia.
Nimísque ego illum hominem metuo & formido male,
Ne malus item erga me sit, vt erga illum fuit,
Ne in re secunda nunc mihi obuertat cornua,
Si occasionem capsit, qui siet malus.
Atque ædepol equidem nolo: nam illi bene volo.
Nunc in metu sum maximo, triplici modo.
Primum omnium iam hunc comparem metuo meum,
Ne deserat nunc me, atque ad hosteis transeat.
Metuo autem ne herus redeat etiam dum à foro,
Ne capta præda capti prædones fuant.
Dum hæc metuo, metuo ne ille huc Harpax aduenìat.
Priusquam hinc hic Harpax abierit cum muliere.
Perij hercle, nimium tardè egrediuntur foràs.
Cor colligatis vasis exspectat meum,
Si non educat mulierem secum simul.
Vt exsulatum ex pectore aufugiat meo.
Victor sum, vici cautos custodes meos.

METVO] sic suprà, *vt ego ob tuam Simia perfidiam te amo & metuo*, &c. IN RE SECVNDA] quam bene gessit. MIHI OBVERTAT CORNVA] mihi aduersetur. translatum à bestiis cornupetis. CAPSIT] ceperit. COMPAREM] socium, & mihi simillimum calliditate & fallacia. HERVS] Simo. nam si interuenerit, rem totam patefaciet, & indicabit lenoni: quod si fiat, Harpago nondum ex ædibus lenonis egresso, mulierem retineat, & seruet. NE CAPT. PR.] ductum à re militari: vbi sæpè qui prædicati, & præda onusti sunt, ab iis à quibus prædas egerunt, capiuntur. FVANT] sint. ILLE HVC HARP.] ille verus Harpax. HINC] domo lenonis. COLLIGATIS VASIS] sumtum à re militari, vbi milites colligant vasa, aut ornantes fugam aut aliorum castra mouere cogitantes. EDVCAT] Simia. EXSVLATVM] nostri libri veteres habent *exsolatum*, fortasse non malè. nam exsules, dicti sunt quasi exsoles, i. extra solum acti, seu missi. EX PECTORE] ex præcordiis. exspectat (inquit) cor meũ ad fugam paratum, & collectis sarcinis, & vasis conligatis, vt si Simia non educat secum è domo lenonis mulierem, profugiat, & abeat exsulatum, & me exanimem, ac mortuum relinquat. vnus ex nostris libris habebat scriptum *concobligatis*, pro, *cor colligatis*: quod quid sit, nõ video, nisi forte scriptor librarius voluit scribere *cor conglobatis*: i. collectis. Ego tamen *cor colligatis* nõ muto. VICTOR SVM] hoc dicit, visa muliere cum Simia egrediente. CAVTOS] quantumuis cautos.

SYCOPHANTA, PSEVDOLVS.

NE plora, nescis vt res sit Phœnicium,
Verum haud multò pòst faxo scibis accubans.
Non ego te ad illum duco dentatum virum
Macedoniensem, qui te nunc flentem facit.
Cuiam esse te vis maximè, ad eum duco te:
Calidorum haud multo post faxo amplexabere.

Ps. *Quid tu intus quæso desedisti? quàm diu*
Mihi cor retunsum'st oppugnando pectore?

Sy. *Occasionem repperisti verbero,*
Vbi percontere me insidiis hostilibus;
Quin hinc comitamur gradibus militariis?

Ps. *Atque adepol quanquam nequam homo es, rectè mones.*
Ite hac triumphi ad cantharum recta via.

NE PLORA] plorantem Phœnicium, quòd se ad militem adduci putet, solatur Simia, & errore in quo versatur, liberat. DENTATVM] vel magnis dentibus, vel mordacem. QVI TE NVNC FLENTEM FACIT] qui facit vt fleas: qui te lacrymosam & flebilem reddit. INTVS] in domo lenonis. RETVNSVM' ST] retusum est. OPPVGNANDO PECT] dum oppugnatur pectus tua mora scilicet, & metu, ne nobis præda elaberetur è manibus. OCCASIONEM REPP.] increpat Simia Pseudolum, quod alieno loco, & insidiis hostilibus opportuno se percunctando remoretur. QVIN HINC COMITAMVR] quin hinc simul abimus? secutus sum autem libros vet. qui partim sic habent litteris liquidò expressis, partim *hinc comitamur*. GRADIBVS MILITARIBVS?] gradibus militaribus. gradu militari (vt docet Vegetius) horis quinque æstiuis, 20. millia passuum conficiuntur. ATQ. AEDEPOL Q. N.] reperi in libris veteribus, deinceps post versum, *Ædepol*, &c. hunc, qui sequitur, *Ite hac triumphi ad cantharum recta via*. quem & Adrianus Turneb. Aduers. lib. 20. c. 10. se item in iis, quos vidit, reperisse testatur.

BALLIO leno.

HA, ha: nunc demum mihi animus in tuto est loco,
Postquam iste hinc abijt, atque abduxit mulierem,
Mihi libet nunc venire Pseudolum, scelerum caput,
Et à me abducere mulierem fallaciis.
Conceptis hercle verbis satis certò scio,
Ego periurare mauellem me millies.
Quàm mihi illum verba per deridiculum dare.
Nunc deridebo hercle hominem, si conuenero,
Verùm in pistrinum credo, vt conuenit, fore.
Nunc ego Simonem mihi obuiam veniat velim,
Vt mea lætitia lætus promiscam siet.

CONCEPTIS VERBIS] certa verborum formula præscripta. hac de re sæpè alibi dictum est. VT CONVENIT] inter me & Simonem. PROMISCAM] promiscuè.

SIMO senex, BALLIO leno.

VIso quid rerum meus Vlysses egerit,
Iámne habeat signum ex arce Ballionia.

Ba. *O fortunate, cedo fortunatam manum,*
Simo. Si. *quid est?* Ba. *iam.* Si *quid iam?* Ba. *nihil est quod metuas.* Si. *quid est?*
Venítne homo ad te? Ba. *non.* Si. *quid est igitur boni?*

Ba. *Minæ viginti sanæ ac saluæ sunt tibi,*
Hodie quas abs te inde est stipulatus Pseudolus.

Si. *Velim quidem hercle.* Ba. *roga me viginti minas,*
Si ille hodie illa sit potitus muliere,
Siue eam tuo gnato hodie, vt promisit, dabit.
Rogato hercle obsecro, gestio promittere.
Omnibus modis tibi esse rem vt saluam scias,
Atque etiam habeto mulierem dono tibi.

Si. *Nullum periculum est, quod sciam, stipularier.*
Vt concepisti verba, viginti minas
Dabin'? Ba. *dabuntur.* Si. *hoc quidem actum'st haud male.*
Sed hominem conuenistin'? Ba. *immò ambos simul.*

Si. *Quid ait? quid narrat? quæso quid dicit tibi?*

Ba. *Nugas theatri, verba quæ in Comœdiis*
Solent lenoni dici, quæ pueri sciunt.

Malum

Malum, & scelestum periurum aiebant esse me.

Si. *Pol haud mentitum'st.* Ba *ego haud iratus fui.*
Nam quanti refert te nec rectè dicere,
Qui nihil faciat, quíque infitias non eat.

Si. *Quid est, quod non metuas ab eo? id audire expeto.*

Ba. *Quia nunquam ab me abducet mulierem iam, nec potest.*
Meministine tibi me dudum dicere,
Eam venisse militi Macedonio?

Si. *Memini.* Ba *hem illius seruos huc ad me argentum attulit,*
Et obsignatum symbolum Si. *quid postea?*

Ba. *Qui inter me atque illum militem conuenerat.*
Is secum abduxit mulierem haud multo prius.

Si. *Bonan' fide istuc dicis?* Ba. *vnde ea sit mihi?*

Si. *Vide modo ne illic sit contechnatus quippiam.*

Ba. *Epistola, atque imago me certum facit.*
Quin iam quidem illam in Sicyonem ex vrbe abduxit modò.

Si. *Bene hercle factum, quid ego cesso Pseudolum*
Facere, vt det nomen ad molas coloniam?
Sed quis hic homo est clamydatus? Ba. *non adepol scio,*
Nisi vt obseruemus quò eat, aut quam rem gerat.

VLYSSES] callidus & vafer, qualem accepimus fuisse Vlyssem, vel qui promisit se dolis Ballionē capturum, atque expugnaturum, vt Vlysses dolis Troiam cepit: ex quo πτολιπόρθος dictus est. SIGNVM] Phœnicium vt Vlysiis Palladium, id est, Palladis signum sustulit ex arce Troïana. EX ARCE BALLIONIA] ex domo Ballionis. SANAS ET SALVAS] in voce, *sana* tralatio est à re animata ad inanimatam. saluas autē & sanas esse Simonis viginti minas dicit leno, quod obligatione sit liberatus à Pseudolo cui promiserat antegressa interrogatione se 20. minas daturum, si à lenone mulierem abduceret, vt deinceps subiicit. INDEST STIPVLATVS] tmesis, *in est stipulatus*, pro, *est instipulatus indest* autē pro, *in est* accipiendum. d. interposito, vt solet fieri apud veteres. Prisc. tamen lib. 8. hunc locum proferens aliter videtur legisse. sic enim apud eum scriptus est. *Minæ viginti salua ac sana sunt tibi, Hodie quas abs te est instipulatus Pseudolus*. ATQ. ETIAM H] atque habebo mulierem me volente, & donante si Pseudolus eam hodie à me auferet. VIGINTI MINAS] hic altera concipitur stipulatio, quæ obligatio est iure ciuili validissima, constátque ex interrogatione, & responsione. MENTITV'ST] impersonaliter. NAM QVANTI REFERT. &c.] nam quanti interest, seu quid vtilitatis affert, ei maledicere qui contemnat? quasi dicat, inanem operam sumeres, qui contemnenti, & non infitianti maledicit, *nec rectè* autem positum, pro non rectè. & non rectè κατὰ λιτότητα, seu ἰσάζουσιν pro male. MEMINISTINE TIBI] hic versus vt scriptus est in libris veteribus, claudicat, vnáque syllaba curtus est, in vulgatis autem, in quibus sic legitur, *Meministin' obsecro tibi me dudum dicere*, syllaba redundat. Quid si sic legatur, *Meministin' tu tibi me dudum dicere.* VENISSE] venditam esse SERVOS] seruus. HAVD MVLTO PRIVS] paullò antè, modò ἄρτι. VNDE EA SIT M] vnde sit mihi bona fide? falsè dicit in se ipsum leno SIT CONTECHNATVS] sit machinatus, fabricatus. verbum factum ex Græca voce τέχνη. BENE HERCLE FACTVM] sic solebant loqui vet. in iis rebus, quas approbabant: vt contrà in iis quas non probabant, aut etiam abominabantur malè factū. QVID EGO CESSO PSEVD.] id est, quid ego cesso facere, vt Pseudolus det nomē, &c. loquendi genus Græcis & Latinis, præsertim poëtis comicis vsitatum, vt millies admonuimus. DET NOMEN AD MOLAS COLON.] sic habent nostri libri vet. & ita se scriptum in aliis, aut fortasse iisdem reperisse testatur Andr. Turn. Aduers. libro 20. cap 10. alludit autem ad morem Romanum antiquum, quo qui deducendi erant in aliquam coloniam, in eam nomen dabant. Sic legitur hic Simo ait se Pseudolum quærere vt cogat eum nomen dare ad molas, tanquam ad aliquam coloniam: hoc est, vt eum in pistrinum dedat, & molam versare cogat.

HARPAX, SIMO, BALLIO.

Malus & nequam est homo, qui nihili imperium heri
Sui seruus facit. nihili est autem, suum
Qui officium facere immemor est, nisi est admonitus.
Nam qui liberos esse illico se arbitrantur,
Ex conspectu heri si sui se abdiderunt,
Luxuriantur, lustrantur, comedunt quod

Habent, ij nomen diu seruitutis ferunt:
Nec boni ingenij quicquam in his inest, nisi vt im-
Probis se artibus teneant: cum his mihi nec locus, nec sermo
Conuenit, neque his vnquam nobilis fui.
Ego vt mihi imperatum est, etsi abest, hic adesse herum
Arbitror nunc ego illum metuo, cùm hic non adest,
Ne cùm assiet, metuant. ei rei operam dabo.
Nam me in taberna vsque adhuc fineret Syrus,
Cui dedi symbolum mansi vt iusserat,
Leno vbi esset domi, me aiebat arcessere.
Verùm vbi is non venit, nec vocat, venio huc vltrò,
Vt sciam quid rei siet, ne illic homo me ludificetur.
Neque quicquam est melius, quàm vt hoc pultem, atque aliquem
Euocem huc intus. leno argentum hoc volo à me accipiat,
Atque amittat mulierem nunc mecum simul.

Ba. *Heus tu?* Si. *quid vis?* Ba. *hic homo meu'st.* S. *qui dum.* Ba. *quia*
Præda hæc mea est, scortum quærit, habet argentum.
Iam admordere hunc mihi lubet.

Si. *Iámne illum comesurus es?* Ba. *dum recens est,*
Dum datur, dum calet, deuorari decet: nam
Boni viri me pauperant, improbi alunt,
Augent rem meam mali, populi strenui
Damno mihi, improbi vsui sunt. Si *malum*
Quod tibi Dei dabunt, qui sic scelestus.

Ba. *Me nunc commoror, cùm has fores non ferio,*
Vt sciam sitne Ballio domi? Ba. *Venus mihi hæc*
Bona dat, cum hoc huc adigit lucrifugas, damni
Cupidos, qui se, suámque ætatem bene curant,
Edunt, bibunt, scortantur, illi sunt alio ingenio atque tu,
Qui neque tibi bene esse pátere, & illis quibus est, inuides.

Ha. *Heus vbi estis vos?* Ba. *hic quidem ad me rectà habet rectam viam.*

Ha. *Heus vbi estis vos?* Ba. *heus adolescens, quid istic debetur tibi?*
Bene ego ab hoc prædatus ibo, naui. bona scæna est mihi.

Ha. *Ecquis hoc aperit?* Ba. *heus chlamydate? quid istuc debetur tibi?*

Ha. *Ædium dominum lenonem Ballionem quærito.*

Ba. *Quisquis es adolescens, operam fac compendi quærere.*

Ha. *Quid iam?* Ba. *quia te is ipsus coram præsens præsentem videt.*

Ha. *Tun' is es?* Si. *chlamydate caue sis tibi à curio infortunio,*
Atque in hunc intende digitum. hic leno est. Ba. *at hic est vir probus.*
Sed tu bone vir, flagitare sæpe clamore in foro,
Cum libella nusquam est, nisi quòd leno hic subuenit tibi?

Ha. *Quin tu mecum fabulare?* Ba. *fabulor, quid vis tibi?*

Ha. *Argentum accipias.* Ba. *iamdudum si des, porrexi manum.*

Ha. *Accipe, hic sunt quinque argenti lectæ numeratæ minæ.*
Hoc tibi herus me iussit ferre Polymachæroplacides,
Quod deberet, atque vt mecum mitteres Phœnicium.

Ba. *Herus tuus?* Ha. *ita dico.* Ba. *miles?* Ha. *ita loquor.* Ba. *Macedonius?*

Ha. *Admodum inquam.* Ba. *te ad me misit Polymacharoplacides?*
Ha. *Vera memoras,* Ba. *hoc argentum vt mihi dares?* Ha. *si tu quidem es*
Leno Ballio. Ba. *atque vt à me mulierem abduceres?* Ha. *ita.*
Ba. *Phœniciúmne esse dixit?* Ha. *rectè meministi.* Ba. *maue,*
Iam redeo ad te. Ha. *at matura & propera. nam propero, vides*
Iam die multum esse. Ba. *vide. hunc aduocare etiam volo.*
Mane modò istic, iam reuertar ad te. quid nunc fiet Simo?
Quid agimus, manifectò hunc hominem teneo, qui argentum attulit.
Si. *Quid iam?* Ba. *an nescis quæ sit hæc res?* Si *iuxta cum ignarissimis.*
Ba. *Ædepol hominem verberonem Pseudolum, vt doctè dolum*
Co mentu'st. tantundem argenti, quanti miles debuit,
Dedit huic, atque hominem exornauit mulierem qui arcesseret.
Pseudolus tuus allegauit hunc, quasi à Macedonio
Milite esset. Si. *habésne argentum ab homine?* Ba. *rogitas quod vides?*
Si. *Heus memento ergo dimidium istinc mihi de præda dare:*
Commune istuc esse oportet. Ba. *quid, malùm, id totum tuum est.*
Quam mox mihi operam das? Si. *tibi do equidem.* Ba. *quid nunc mihi es*
auctor Simo?
Si. *Exploratorem hunc faciamus ludos suppositituum.*
Ba. *Adeò donicum ipsus sese ludos fieri senserit,*
Sequere. quid ais? nempe tu ill us seruos es. Ha *planissimè.*
Ba. *Quanti te emit?* Ha *suarum in pugna virium victoria.*
Nanque ego eram domi imperator summus in patria mea.
Ba. *An etiam ille vnquam expugnauit carcerem patriam tuam?*
Ha. *Contumeliam si dices, audies* Ba. *quotumo die*
Ex Sicyone huc peruenisti? Ha. *altero ad meridiem.*
Ba. *Strenuè me hercle isti, quàm vide sis pernix hic est homo?*
Vbi suram aspicias scias posse eum gerere crassas compedes
Quid ais? tune etiam cubitare solitus es in cunis puer?
Si. *Scilicet solitum esse.* Ha. *sanine estis?* Ba. *quid hoc quod te rogo?*
Noctu in vigiliam quando ibat miles, tum tu ibas simul?
Conueniebátne in vaginam tuam machæra militis?
Ha. *I in malam crucem.* Ba. *ire licebit tibi, tamen hodie tempori.*
Ha. *Quin tu mulierem mihi emittis, aut redde argentum?* Ba. *mane.*
Ha.. *Quid maneam?* Bal. *chlamydem hanc commemores quanti conducta'st.*
Ha. *quid est?*
Ba. *Quid meret machæra?* Ha. *helleborum hisce hominibus est opus.*
Ba. *Eho.* Ha. *mitte.* Ba. *quid mercedis petasus hodie domino demeret?*
Ha. *Quid domino quid somniatis? mea quidem hæc habeo omnia.*
Meo peculio emta. Ba. *nempe quod fœmina summa sustinet.*
Ha. *Vncti hi sunt senes. fricari sese ex antiquo volunt.*
Ba. *Responde obsecro hercle hoc verò seriò, quod te rogo,*
Quid meres? quantillo argento te conduxit Pseudolus?
Ha. *Qui istic Pseudolu'st?* Ba. *præceptor tuus, qui te hanc fallaciam*
Docuit, vt fallaciis hinc à me mulierem abduceres.
Ha. *Quem tu Pseudolum, quas tu mihi prædicas fallacias?*
Quem ego hominem nullius coloris noui. Ba. *non tu istinc abis?*
Nihil est hodie hic Sycophantis quæstus, proin tu Pseudolo

Nunties abduxisse alium prædam, qui occurrit prior
Harpax. Harp. *is quidem ædepol Harpax ego sum.* Bal. *immo ædepol esse vis.*
Purus, putus hic sycophanta est. Ha. *ego tibi argentum dedi.*
Et dudum adueniens extemplò symbolum seruo tuo,
Heri imagine obsignatam epistolam, hic ante ostium.
Ba. *Meo tu epistolam dedisti seruo? cui seruo?* Ha. *Syro.*
Ba. *Non confidit. sycophanta hic nequam est, nugis me ditatur malè.*
Ædepol hominem verberonem Pseudolum, vt doctè dolum
Commentu'st tantandem argenti quantum miles debuit,
Dedit huic, atque hominem exornauit, mulierem qui abduceret.
Nam illam epistolam ipsus verus harpax huc ad me attulit.
Ha. *Harpax ego vocor ego seruus sum Macedonis militis,*
Ego nec sycophantiosè quicquam ago, nec maleficè,
Neque istum Pseudolum mortalis qui sit noui, neque scio.
Si. *Tu nisi mirum'st leno planè perdidisti mulierem.*
Ba. *Ædepol na istuc magis magósque metuo, cùm verba audio.*
Si. *Mihi quoque ædepol iamdudum ille Syrus cor perfrigefacit,*
Symbolum qui hoc accepit. mira sunt mi Pseudolus est. Eho
Tu, qua facie fuit dudum, cui dedisti symbolum?
Ha. *Ruffus quidam, ventriosus crassis suris, subniger,*
Magno capite, acutis oculis, ore rubicundo, admodum
Magnis pedibus. Si. *perdidisti. postquam dixisti pedes.*
Ba. *Pseudolus fuit ipsus: actum est de me, iam morior Simo.*
Si. *Hercle haud te sinam emori, nisi argentum mihi redditur,*
Viginti minæ. Ha. *atque etiam mihi aliæ viginti minæ.*
Ba. *Auferetur id præmium à me quod promisi per iocum?*
Si. *De improbis viris auferri præmium, & prædam decet.*
Ba. *Saltem Pseudolum mihi dedas.* Si. *Pseudolum ego dedam tibi?*
Quid deliquit? dixin', ab eo tibi vt caueres, centies?
Ba. *Perdidit me.* Si. *at me viginti commodis multauit minis*
Ba. *Quid nunc faciam?* Ha. *si mihi argentum dederis, te suspendito.*
Ba. *Di te perdant. sequere sis me ergo hàc ad forum, vt soluam.* Ha. *sequor.*
Ba. *Hodie ego peregrinos absoluam, cras agam cum ciuibus.*
Pseudolus mihi centuriata habuit capitis comitia,
Qui illum ad me hodie allegauit, mulierem qui abduceret,
Sequere tu. nunc, ne exspectetis dum hac domum redeam vias.
Ita res gesta est, angiporta hac certum est consectarier.
Ha. *Si graderere tantum, quantum loquere, iam isses ad forum.*
Ba. *Certum'st mihi hunc emori ualem facere ex natali die,*

MALVS ET NEQVAM] hic iam verus Harpax ad lenonem venit, vt meliorem abducas. LVXVRIANTVR] repete pronomen, qui. luxuriantur autem. id est, uxuriosè viuunt, LVSTRANTVR] in lustris, id est, prostibulis, seu ganeis versantur. DI NOMEN DIV SERVITVTIS.] ii diu serui sunt, & vix vnquam à dominis manumittuntur. NEC BONI INGENII Q.] nec ingeniosi sunt nisi in eo, vt artes improbas pertinaciter colant. NEQVE HIS VNQ.] neque his vnquam notus fui. EGO VT MIHI IMPERATVM EST] sic habent nostri libri veteres. NE CVM ABSIET METVAM] refero ad superiora hoc modo. metuo herum absentem, ne præsentem metuere necesse habeam. EI REI OPER.] ei rei studebo, ne mihi herus absens metuendus sit. NAM ME IN TAB.] nam nisi mea sponte aut vltrò venissem, etsi, dum me Syrus arcesseret, exspectassem, sineret me vsque ad hoc tempus in taberna iacere, neque me arcesseret, quemadmodum mihi pollicitus erat. SYRVS CVIDAM] Pseudolus hic erat, qui tibi Syrum nomen esse dixerat. MANSI, VT IVSS.] mansi in taberna vt iusserat, cum diceret se me arcessiturum vbi leno domum redisset. ME AIEBAT ARCESS.] aiebat se me

si me arcessiturum. VLTRO] αὐτομάτως qvm non arcessitus. ILLIC HOMO] ille homo. HOC PVLTEM] hoc ostium pulsem. INTVS] domo. AMITTAT] dimittat, missam faciat. HIC HOMO MEV'ST] Ballio putat hunc seruum militis peregrinum esse aliquem pecuniosum, qui scortū quærat. ADMORDERE] salsis & mordacibus dictis ludere. vel dic potius admordere, id est, adoriri, & quasi degustare, vt qui escam aliquam esuri sunt, solent, prius eam gustare & admordere. Atque huic explicationi conuenit, & congruit interrogatio Simonis, quæ proxime sequitur. Iamne illum comesurus es? proinde ac si dicat. Tu qui dicis te velle hunc clamydatum admordere, iamne illum comesurus es? DIV PRENS EST] consentaneum verbo *admordendi*, quo ipse vsus erat, & Simonis interrogationi responsionem subiicit Ballio, & in allegoria permanet PAVPERANT] pauperem reddunt. hoc eodem verbo alibi prætereà non semel vtitur Plautus. POPVLI ST. DAM M] qui naui & strenui sunt, damnosi mihi sunt, improbi, vtiles. DEI] di. ME NVNC COMM] egomet mihi morem inuicio, egomet me motore qui has fores pultare cesso. DAMNI CVPIDOS] Horatius in Epistol. damnosa Venus. QVIB. S EST] quibus bene est, id est, qui se tractant molliter & liberaliter. BENE EGO AB HOC PRAE.] præda onustus ab hoc discedam, certò scio. BONA SCAEVA'ST MIHI] bonum omen mihi obiicitur ab hoc chlamydato. Scæuam (inquit Festus) volgus quidem & in bona & in mala re vocat, cum aiunt bonam & malam scæuam. cætera apud Festum deprauata & mutilata sunt. Varro libro 6. de lingua Latina, *Quare quod dixi scæuum, bonum omen est, abscænum vero turpe.* Apud eundem, paullò antè, bonæ scæuæ causa, interpretantur docti homines, in his Turnebus, bonæ rei causa, licet etiam interpretari, boni auspicij, seu boni euentus causa. ECQ HOC APERIT] ánnon aliquis hoc ostium aperit. OPERAM FAC COMP. QVAER.] supersede ab operæ quærendi, parce operæ quærendi. CAVE SIS TIBI A CVRIO INFORTVM.] caue si vis tibi à vita sollicita, & anxia, & curarum plena. caue tibi ab infortunio, per quod curis macrescas: caue tibi à curis: quibus amor & libido scatent. ATQ. IN HVNC INTENDE DIGIT.] & porrige potiùs digitum in hunc lenonem, id est, medio digito porrecto lenonem deride, & contemne. AT HIC EST VIR PROB.] at contrà Simo vir probus est. SED TV VIRPR.] nunc conuertitur ad Simonem ipsum. FLAGITARE S.] flagitatores habet molestos, creditores tuos, qui pecuniam, quam sibi debes, molestæ repetunt. QVIM TV ME CVM FABVLARE] immo vero tu mecum potius loquere. VIDES IAM DIE MVLTVM ESSE] vides serum diei esse: vides multo maiorem diei partem exactam esse, *die* patrij casus est hoc loco. HVNC] Simonem. hæc loquitur secū leno. MANIFESTO HVNC HOM.] putat leno hunc verum Harpagum à Pseudolo subornatum, & submissum esse. IVXTA CVM IGNARISSIMIS] æque atque ignarissimi. AEDEPOL HOMINEM VERBERONEM] ô hominem plane verberonem Pseudolum. VT DOCTE DOLVM] quàm doctè dolum commentus est? ALLEGAVIT] ad me priuatim misit. QVID. MALVM?] malum, indignantis, & stomachantis interiectio. Quid, inquit, tibi venit in mentem postulare, vt hæ quinque minæ mihi tecum sint communes? immo verò ex totæ tuæ sunt. QVAM MOX] quàm, legendum cum accentu graui. QVID NVNC MIHI] quid nunc mihi suades, vt faciam? quid mihi vt faciam auctor es? EXPLORATOREM HVNC FACIAM] hunc qui venit ad te vt ab te quasi explorando mulierem auferat, suppositum in locum veri Harpagi à Pseudolo, *ludos faciamus*, id est, illudamus, & ludificemus. Sic autem restitui, cum in lib. is omnibus legeretur *lu.o*, litera s scilicet amissa, propter vocem sequentem ab eadem initium capientem. confirmat hanc emendationem, id quod deinceps sequitur. ADIO DONICVM IPSVS, &c.] lenonis verba sunt, Simonis consilium & sententiam approbantis ludificemus eum, sanè. inquit, vsque eò, donec ipse intellexerit, se deprehensum esse & frustra venisse. qui sic à nobis ludificetur: donec senserit se à nobis ludibrio haberi. SVAEVM IN PVGNA V V.] iure belli, & victoria me emit: id est, me bello cepit. AN ETIAM ILLE VNQVAM] proinde ac si dicat, carcer, patria tua est. cum igitur significas militem patriam tuam expugnasse, eadem opera carcerem expugnasse significas. CONTVMELIE D] si male dices, tu quoque malè audies. QVOTVMO DIE] quoto die. ALTERO AD MERID.] id est, vno die integro & dimidio. STREN. ME H] nauiter sane iu sti. QVAM VIDE SIS] vide si vis quàm pernix sit iste homo. Hæc loquitur ad Simonem cōuersus seruum militis irridens, quem suppositum putat. VBI SVRAM ASPICIAS] suram habet aptam ad gerendas compedes. significat eum esse seruum natura & genere, nō vt gloriabatur, imperatorem vnquam fuisse. Solebant enim veteres seruis fugitiuis suras & crura compedibus vincire. Horatius Epod. oda 4. *Ibericis peruste funibus latus, Et crura dura compede.* Sura autem pars tibiæ est posterior, & crassior: quam γαστροκνημίαν appellant Græci, quasi tibiæ ventrem. QVID AIS. TVNE ETIAM C.] scomma est in ætatem puerilem. SCILICET SOLITVM ESSE] non dubium est, quin solitus sit: scire licet eum solitum esse in cunis cubitare. cùm puer esset. NOCTV IN VIGILIAM] nox in castris in partes quattuor diuidebatur, quæ singulæ horis ternis constabant: earum pars prima, prima vigilia, secunda, secunda vigilia. & ita deinceps appellabatur. quando ibat miles in vigiliā. (inquit leno) id est, in locū vbi vigilias erat acturus, tūnc tū itas simul cū eo, vt scilicet vnà cū eo catamitus cubitares? CONVENIEBATNE] obscænum. per machæram militis, partem militis virilē significat. per vaginam serui, podicē. sit honos auribus. I'RE LICEBIT] in malam crucem. CHLAMYDEM HANC COMM.] te manere volo, vt commemores quanti hæc chlamys cōducta sit. hæc eò dicuntur à lenone, vt & cetera omnia, quod putet hunc Harpagem esse à Pseudolo suppositum & subornatum, eaque quæ gerat, machæram, chlamydem, petasum esse conducta. QVID MERET] quid mercedis pro ea datur domino? domino autē, id est, cuius ea sunt. HELLEBORVM HISCE] hi homines sani non sunt. sic supra sanine estis? MITTE] mitte me. QVAE MERCEDIS PET] quanti petasum istum à domino conduxistis tu & Pseudolus? QVID DOMINO?] quid est, quod mihi dicitis me hæc quæ gero ab aliquo domino conduxisse? Non dissimulabo in nostris libris veteribus ita scriptum esse. *Quid domini? quid secy? quid somniatis?* vt fortasse sic legendū sit, detesto hoc tot: *Quid domini?* &. *Quid secul? quid somniatis?* &c. veruntamen nihil mutandum censeo. NEMPE QVOD FEM. SVMMA SVBT] hic quoque locus obscænus & flagitiosus est, ita vt pudeat me eum explicare: quàm pudentissimè tamen potero, sensum lenonis obscurum declarabo. Dixerat seruus se emisse illa omnia peculio suo. respondet leno, nempe eo peculio emisti, quod supremas p-teas feminum sustinet. podicem significat. nam ea

pars è summis feminibus sustinetur. significat igitur hunc seruum esse impudicum, & pudicitiæ iactura, illa emisse. videtur autem legendum esse. *sustinent.* VNCTI SVNT HI SENES] vngebantur prius veteres deinde fricabantur. Ad hunc igitur morem respiciens Harpax maledictum regerens, significat hos senes libidine prurire, & velle fricari. QVID MERES?] quid mercedis pactus es? quanta merces tibi promissa est, vt ita ornatus ad me venires, & mulierem ad me abducere conareris? PRAECEPTOR TVVS] præmonstrator tuus, & doctor tuus, QVEM HOM. NVLL. COL.] id est, quem ego hominem prorsus non noui: qui homo mihi planè est ita ignotus, vt quod nullo colore præditum est. NIHIL EST HODIE HIC SYC.] nihil est quæstus, id est, nullus est quæstus. ADDVX. ALIVM PRAED.] alium adduxisse prædam, nempe mulierē. QVI OCCVRR. PR.] alium, inquam, qui prior tempori venit occurrit. ἀπέρκαπι, tempestiuè, & maturè venit, in ipso tempore venit. PVRVS, PVTVS] merus, & verus sycophanta, vt suprà. NON CONFIDIT] non est confidens, vt decet esse sycophantam, & mendacem. SYCOPH. HIC NEQ.] sycophanta hic malus, & imperitus suæ artis est, hic est malus sycophantiarum artifex. AEDEPOL H] hi tres versus deinceps sequentes, semel iam suprà positi sunt eadem scæna, iisdem verbis, nisi quod in tertio extremo, pro *abduceret*, illic est *arcesseret.* NEQVE ISTVM PSEVDOLVM NOR.] id est, neque iste Pseudolus quis homo sit, noui: vel neque istum Pseudolum noui. quis homo sit. TV NISI MORVM'ST] sentit Simo lenoni data esse verba, & fucum factum, & os sublitum, vt Plautinis verbis vtar. Tu, inquit, nimirum leno Phœnicum perdidisti. COR PERFRIGEFACIT] animum frigore contrahit. animum exterret. EHO TV, QVA FACIE E.] ehò qua facie fuit is Syrus, cui te dicis dudum symbolum dedisse? RVFFVS, QVIDAM] tali erat facie Pseudolus. ex qua descriptione nunc demum intelligit leno data esse verba à Pseudolo, EMORIRI] emoririri antiquè pro emori. sic Terentius in Eunucho, risu emoriri. VIGINTI MINAE] quas mihi debes ex stipulatu. DIXIN'] nonne dixi, &c.] MVLTAVIT] ἐζημίωσε, damno affecit. PEREGRINOS ABSOL.] Harpago xx. minas numeraui, vt sit ad reditum expeditus, siue, vt ei liceat per me ad suum herum reuerti. CRAS AGAM CVM CIVIB] cras Simoni satisfaciam. PSEVDOLVS MIHI CENTVR. HAB.] significat se è Pseudolo omnibus bonis esse euersurum, vitámque adeò ac salutem suam ab eo esse prostratam atque afflictam, qui sycophantam illum ad se miser. Allusit autem Plautus ad comitia pop. Romani centuriata, quæ erant omnium maxima, (erant enim alia minora, curiata, & tributa) & in quæ maximè populi multitudo conueniebat. Iam comitia, à coëundo esse appellata nemo est qui ignoret. Ita per comitia centuriata, significari consilia omnibus artibus instructissima & callidissima. sic fere in Aulul. *Ibo intro. vbi de capite meo sunt comitia.* ITA RES GESTA EST] ita res gesta est vt mihi non sis hac eadem via domum redeundum. CERTVM EST MIHI NVNC EMORTVALEM] decretum est mihi hunc diē, qui mihi est natalis, ex natali facere emortualem, id est, funestū, quia hoc die quasi mortuus sum, opera Pseudoli, qui comitia centuriata mei capitis habuit, id est, qui omneis arteis & machinas aduocabit, & adhibuit, quibus me perderet.

SIMO senex.

Bene ego illum tetigi, bene autem seruos inimicum suum.
Nunc mihi certum est, alio pacto Pseudolo insidias dare,
Quàm in aliis Comœdiis fit, vbi cum stimulis aut flagris
Insidiantur: at ego iam inuitus promam viginti minas.
Quas promisi, si effecisset, obuiam ei vltrò deferam,
Nimis illic mortalis doctus nimis versutus, nimis malus.
Superauit dolum Troianum, atque Vlyssem Pseudolus.
Nunc ibo intrò, argentum promam, Pseudolo insidias dabo.

BENE EGI] rem bene gessi. ILLVM TETIGI] lenonem circumueni. sic Turpill. in Demetr, apud Nonium in verbo tangere. INIMICVM SVVM] eundem lenonem. INSIDIANTVR] seruis suis domini. INVLTVS] non vlciscens iniuriam mihi à Pseudolo factam in eo quòd filium meum corrumpat, SI EFFECISSET) si effecisset id, quod dicebat se facturum, videlicet, mulierem à lenone abducturam. OBVIAM] non exspectans dum ad me veneri. VLTRO] non flagitatus, neque appellatus, neque admonitus. ILLIC] ille Pseudolus. DOLVM TROIANVM] dolum quo capiti sunt Troiani, vel quo vsus est in Troianos Vlysses.

ACTVS QVINTVS

PSEVDOLVS seruus ebrius.

Qvid hoc? siccine hoc fit? pedes statin', an non?
An id voltis vt me hic iacentem aliquis tollat.
Nam hercle si cecidero vestrum erit flagitium.

Pergin' pergere? ab sæuiendum mihi
Hodie est. magnum hoc vitium vino est.
Pedes captat primùm, luctator dolosu'st.
Profectò edepol ego nunc probè habeo madulsam.
Ita victu excurato, ita mundiciis digni, ah!
Itaque in loco festiuo sumus festiuè accepti.
Quid opus me multas agere ambages? hoc
Est homini quamobrem vitam amat hîc omnes
Voluptates, in hoc omnes venustates sunt,
Deis proximum esse arbitror. nam vbi amans complexu'st
Amantem, vt labra ad labella adiungit,
Vbi alter alterum bilingues manifestò
Inter se prehendunt: vbi mamma manicula
Opprimitur alia: aut, si lubet, corpora
Conduplicant. manu candida cantharum dulciferum
Propinare amicissimam amicitiam, neque ibi alium alio
Odio, ibi nec molestum, nec sermonibus morologis vti:
Vnguenta, atque odores, lemniscos, corollas dari dapsiles.
Non enim parcè promi, victu cætero, ne quis me roget,
Hoc ego modo, atque herus minor hunc diem sumsimus prothymè.
Postquam opus meum vt volui omne perpetraui, hostibus fugatis.
Illos accubantis, potantis, amantis cum scortis
Reliqui, & meum scortum ibidem, cordi atque animo suo
Obsequentem. sed postquam exsurrexi, orant med vti saltem,
Ad hunc me modum intuli, vt illis satis facetem ex disciplina: quippe ego
Quid probè Ionica perdidici, sed palliolatus,
Sic huc incessi ludibundus. plaudunt parum, clamitant me vt reuertar.
Occepi denuo, hoc modo nolui, idem, amicæ dabam me meæ,
Vt me amaret. vbi circumuortor, cado. id fuit nenia ludo.
Itaque dum enitor (prox) iam penè inquinaui pallium. nimia tum
Voluptati adepol fui ob casum. datur cantharus, bibi, commuto
Illico pallium, illud posiui, inde huc exij, crapulam dum amouerem.
Nunc ab hero ad herum meum maiorem venio fœdus commemoratum
Aperite aperite. heus Simoni me adesse, quis nunciate.

PEDES STATIN'. AN] pedes meis statísne, ánnon statis? Pseudolus ebrius, vacillans, & vix consistens, pedes suos interrogat, vtrum fungantur officio suo. recenté JACENTEM ALIQVIS TOLLAT] propriè dictum, iacentem tollere. VESTRVM ERIT FLAG.] vobis erit turpe: vestra erit culpa flagris digna. PERGITIN' PERG.] pergitisne malè stare? AB SAEVIENDVM MIHI] minatur malum pedibus suis, quòd ita vacillent. ah, video, inquit, mihi hodie sæuitiam, in pedes meos esse vsurpandam, qui sic deserant, ac destituant. LVCTATOR DOLOSV'ST] nam ingenuus luctator aduersarium vi ac virtute percellit, non crure implicito supplantat. EXCVRATO] accurato apparato. HOC EST HOMINI QVAMOBR.] hæc causa est homini, quamobrem viuere velit: DEIS PROX. ESSE ARBITR.] vel sic, hoc dis proximum esse arbitror. nempe hoc modo viuere, hoc est, iucundè, molliter, festiuè, apparatè &c. vel dic, Diis me proximum esse arbitror, qui ita molliter, & iucundè acceptus sim. Sciendum est autem totum hunc sermonem, vt serui ebrij, esse ἀσυνάρτητον & non satis inter se cohærere quod & Camerarius admonuit. VBI ALTER ALTERVM BILING.] vbi linguas suas inter se committũt, & coniũgunt, ita vt videantur esse bilingues. VBI MAMMA MANICVLA OPPR.] hic locus iudicio meo non est sincerus, vt neque multi alij, in hac scena maximè: neque me nostri codices adiuuerunt: qui partim sic habent, *vt mammilla nam anicula*: parum, *vbi mammilla illam amicula*. vnde putabam legendum, *vbi mammilla amicula opprimitur*. Secutus sum interea editionem Camerarian. manicula autem hoc loco, si recta scriptura est, paruam manum significat, cùm videatur esse nomẽ à manica potius, quã à manu, deminutũ. MANV CANDIDA] candida, translatè accipiendum esse puto, vt dicimus, mores candidos & animũ candidum, & simil. cui opponitur manus impu-

ra,& scelerata. CHANTHARVM DVLCIS. PROP.] propinare cantharum, hoc est, porrigere, per appositionem, seu κατ' συνάθειαν, amicitiam amiciss. Hic quoque est anacoluthum, nam quò referatur hoc propinare, aut vnde pendeat, nō est facilè dictu. Alioqui alij. NEC SERMONIBVS MOROLOGIS] nec sermones ineptos, & qui nihil attinent, habere, sed amatorios scilicet, & hilaritatis plenos. LEMNISCOS] Festus, Lemnisci, id est, fasciolæ colorisiæ, dependentes ex coronis, propterea dicūtur, quod antiquissimum fuit genus coronarum lanearum. Plinius lib. 21. cap. 3. Crassus diues primus argēto, auroque folia imitatus, ludis suis coronas dedit. Accesserúntque, & lemnisci: quos adiici ipsarum coronarum honos erat propter Etruscas, quibus iungi, nisi aurei, nō debebant. Sed video quosdam velle apud Festum legi *Lanisci*, non lemnisci: & idem apud Plinium Festi verbis illis, opinor, adducti, coronarum lanearum. DAPSILEIS] largas, multas, sumtuosas, non parcas. NON ENIM PARCE PROM.] subintell. lemniscos, coronas, odores, vnguenenta. VICTV CETERO HOC EGO MODO, &c.] ne quis fortè me roget quomodo in ceteris nos ipsi accepti simus. Hoc modo ego & herus, ceteris rebus, quæ ad victum pertinent, hunc diem cousumsimus alacriter, posteaquam ex animi sententia negotium receptum gessi, atque ad exitum perduxi, lenone & seruo militis dolo superatis. PROTHYME] προθύμως, vsus est aduerbio Græco, ad Latini sermonis consuetudinem flexo. προθύμως autem valet promto & alacri animo. CORDI ATQVE ANIMO SVO OBS.] ψυχῇ χαριζομένους, sibi indulgenteis, suæ libini obtemperanteis & seruienteis. ORANT MED VTI SALTEM] orant me vt saltem. ME INTVLI] in proscenium, prodii, vt saltarem. SED PALLIOLATVS] id est, sed palliolo amictus. Secutus sum autem nostros libros veteres, qui partim sic habent, partim *palliolatus*, partim *palluratus*. Vulgata autem lectio, *palliolatum amictus* mihi videtur ferri non posse. OCCEPI DENVÒ] incepi iterum saltare. IDEM AMICAE DABAM] ego idem stubebam meæ amicæ saltando placere. VBI CIRCVMV.] cùm saltatorium orbem versarem. ID FVIT NAEN.] hic casus fuit pro nænia ludo. significat fortasse suum casum fuisse loco cantus & carminis ludo. Erat enim nænia tibiæ cantus, quo veteres mortuorum laudes prosequebantur. Sed ex nostris libris veteribus nonnulli habent, *nemo ludo*. PROX] sic edendum curauimus nostros libros veteres secuti, Prox autem (inquit Festus) bona vox, veluti quidam putant, significari videtur, vt ait Labeo de iure Pontificio libro xj. IAM PAENE INQVIN. PALL.] significat, opinor, se enitendo propè commonuisse palliolum suum: quod & ea, quæ sequuntur, comprobant. ILLVD POSIVI] illud, quod fuit inquinatum deposui, *posiui* antiquum, pro posui: AB HERO] à filio Simonis heri mei. FOEDVS] quod inter vos conuenit, vt, si lenonem deciperem, daret mihi xx. minas.

SIMO senex, PSEVDOLVS seruus, BALLIO leno.

Ps. *Vox viri pessumi me exciet foras sed quid hoc? quo modo? quid video ego?*
Cum corona ebrium Pseudolum tuum. Si. *libertè hercle hoc quidem. sed videstatum.*
Num mea gratia pertimescit? magis cogito sæuiter, blanditérne alloquar.
Sed hoc me vetat vim facere, quod fero si qua in hoc spes sita'st mihi.
Ps. *Vir malus, viro optimo obuiam it.* Si. *di te ament Pseudole. Phuy in malam crucem.*
Ps. *Cur ergo me afflictor?* Si. *quid tu (malum) ergo in os mihi ebrius irructas?*
Ps. *Molliter, siste nunc me, caue ne cadam: non vides me vt madidè madeam?*
Si. *Quæ istæc audacia est, te sic interdius cum corola ebrium incedere?* Pseu. *lubet.*
Si. *Quid? lubet? pergin' ructare in os mihi?* Ps. *suauis ructus mihi est. sic sine modò.*
Si. *Credo equidem potesse te scelus Maßici montis vberrumos quatuor*
Fructus ebibere in hora vna. Ps. *hiberna addito.* Si. *sed dic tamen.* Ps. *haud male*
Mones Si. *vnde onustam celocem agere te prædicem?* Ps. *cum tuo filio*
Perpotaui modò. sed Simo vt probè tactus Ballio est? quæ tibi dixi
Effecta reddidi. Si. *derides? pessumus homo est.* Ps. *mulier hæc*
Facit cum tuo filio libera decubat. Si. *omnia vt quicquam egisti ordine.*
Scio. Ps. *quid ergo dubitas dare mihi argentum?* Si. *ius petis fateor.*
Tene. Ps. *at negabas daturum esse te mihi, tamen das, onera hunc hominem, atque*

Cast.

Consequere hàc. Si. *ego istum onerem?* Ps. *onerabis, scio.* Si. *quid ego huic homini faciam?*
Statim vltro & argentum aufert, & me irridet. Ba. *va victu.* Ps. *verte ergo humerum:*
Hem. Ba. *hoc ego nunquam ratus sum fore me vt tibi fierem supplex.*
Heu heu heu. Ps. *define.* Ba. *doles.* Ps. *ni doleres tu, ego dolerem.*
Ba. *Quid hoc? auferrène Pseudole abs tuo hero?* Ps. *lubentissime corde atque animo.*
Ba. *Non audes quaso aliquam partem mihi gratiam facere hic argenti?*
Ps. *Noni, me dices auidum esse. nam hoc nunquam eris nummo diuitior.*
Neque te mei tergi m sereret, si hoc non hodie effecissem.
Ba. *Erit vbi te vlciscar, si viuo.* Ps. *quid minitare? habeo tergum.*
Ba. *Age sanè.* Ps. *igitur redi.* Ba. *quid redeam?* Ps. *redi modò, non eris deceptus.*
Ba. *Redeo.* Pseu. *simul mecum potatum.* Ba. *egóne eam?* Pseu. *fac, quod te iubeo,*
Si is, aut dimidium, aut plus etiam faxo hinc feres. Ba. *eo duc me quò vis.* Ps. *quid nunc?*
Nunquid iratus es, aut mihi, aut filio propter has res Simo? Si. *nihil profectò.*
Ps. *I hàc.* Ba. *te sequor, quin vocas spectatores simul?* Ps. *hercle me isti*
Haud solent vocare, neque ergo ego istos: verùm si voltis applaudere.
Atque approbare hunc gregem & fabulam, in crastinum vos vocabo.

CVM CORONA EBR] sæpè admonuimus veteres in poculis coronis vti solitos. SED VIDE STATVM] vide statum hominis præsentiam heri nō verentis: vel hominis &c. MAGIS COGITO SAEVITER] tanto magis mecum cogitò vtrumne iracundè, & asperè Pseudolum conueniam an blandè & leniter. SED HOC ME VETAT VIM F.] sed hoc vetat me sæuitiam & vim in Pseudolum adhibere spes quam habeo, fore, vt eius opera & adiumento filius meus ad bonam frugem redeat PHVY] interiectio tetrum aliquid & spurcum aspernantis. Diomedes Pers. Sosipater, in *fata*, vbi legendum puto pro fatæ, fu, & fy. intelligimus autem hic Pseudolum in os heri irructasse. CVR ERGO ME ABIL?] cur ergo mihi malè precaris? QVID TV, MALVM, ER.] rogas cur te afflictem malè tibi precando? cur tu ergo mihi in os irructas? particula *ergo* à Simone iterata est per quandam indignationem & cum stomacho. Solemus enim in iurgio, & altercatione verba nonnulla eius, qui nos accusat, quoue nobiscum expostulat, iterare, iustiorem nobiscum esse causam quamobrem quæramur, ostendentes. MOLLITER] mollier me tracta. SISTE N ME] firma me, ne prolabar. MADIDE MAD.] valde madeam? bene potus sim? INTERDIVS] interdius dixit, quia licentius & minus turpiter potatur vesperi, & noctu, quàm interdiu. Ex quo prandia M. Antonij exagitantur à M. Cicerone Philippica secunda. MASSICI MONTIS] vina Massica, quæ à Massico in quo nascuntur, à Campaniæ monte dicta sunt, à scriptoribus commemorati & celebrati sint. Virg. *Vertunt felicia Baccho Massica.* Horat. lib. 3. carm. ora 1. *Est qui nec veteris pocula Massici* QVATTVOR FR.] quattuor vindemias. HIBERNA ADDITO] addito hiberna, subintellig hora. Dicis (inquit) me posse ebibere quattuor fructus Massici montis, eosque vberrimos. (nam si fructuū sterilitas fuisset, mirum non esset) in hora vna debuisti addere, hiberna. Nam si id facerē in vna hora æstiua, non admodum magnus potor essem. Horas æstiuas, hibernis fuisse longiores apud veteres, quòd horæ apud eos essent inæquales, diésque & nocte horis duodenis constarent, sciunt vel pueri. VNDE ONVSTAM CELOCEM] vnde te ita vino madidum. seu ita vini & cibi plenum venisse dicam? allegoria est à nauibus onustis. celox, nauiculæ genus est propriè autem dixit, celocem agere, pro impellere. sic Horatius, *Nauim agere ignarus nauis timet.* PERPOTAVI] per. in compositione perpetuitatem & assiduitatem significat PESSIMVS HOMO EST] hæc loquitur Simo ipse secum, conuersus ad spectatores. pessimus est homo (inquit ille) hic Pseudolus scilicet. id est, vaferrimus, & dolosissimus. Alij sic. pessimus est iste leno. Secutus sum autem editionem camerarianam, à qua discrepant ceteræ vulgatæ. Sed videtur legendum, vt habent nostri codices, *Pessimus homo es*, vt non ipse secum, sed clara voce Pseudolum alloquatur. Nam si summissa voce loqueretur, nod responderet ea Pseudolus, quæ proximè sequuntur Nunc autem ex responsione intelligere licet, ea, quæ Simo locutus est, Pseudolo esse exaudita. responderet enim se esse pessimum, mulieris huius opera & culpa id est, nequissimum. quamuis Simo cùm eū nequissimum dicit, significat fortasse esse versutissimum & dolosissimum. MVLIER HAEC FACIT] hæc meretrix, cum qua cubui, facit vt sim nequissimus. vel potiùs Phœnicium, quam abduxi à lenone, facit, vt sim corruptissimus & inertissimus. OMNIA, VT QVI Q.] comprobat Simo, quæ acta sunt à Pseudolo hoc modò: Omnia (inquit) quę abs te acta sunt, egisti, rectè atque ordine, vt aliquid aliud quod abs te rectè actum est. ONERA NVNC HOM.] onera lenonē argento. VAE VICTIS] Festus, væ victis, in prouerbium venisse existimatur, cùm Roma capta à Senonibus Gallis aurum ex

conuentione:& pacto adpenderetur: quod iniquis ponderibus exigi à barbaris querente Appio Claudio Brennus rex Gallorum ad pondera adiecit gladium,& dixit ve victis,quem postea persecutus Furius Camillus cùm insidiis circumuentum concideret, & quæreretur contra fœdus fieri, eadem voce renumerasse dicitur. Significat autem eos esse infelices,& cum iis penissimè agi, eorumdémque conditionem esse durissimam, qui victi sunt. FORE ME VT TIBI F.] fore vt ego tibi fierem supplex, NI DOLERES TV,EGO DOLEREM] nisi effecissem, quod dixeram Simoni, nisique mulierem abs te abduxissem, ego à Simone in pristinum conditus essem AVFERRE NE PSEVDOL.] oportétne aut æquumne est Pseudole,te abs tuo hero pecuniam auferre? ALIQVAM PARTEM] aliqua ex parte,vt dicimus magnam partem,pro,magna ex parte.de quo genere alibi. NOVI,ME DICES] subintellig.non audeo.deinde quæ deinceps sequuntur, sic declarando:noui, quid de me dicturus sis, propterea quòd huius argenti tibi gratiam non faciam,dices me esse pecuniæ auidum, atque auarum.Sed non dissimulabo in nostris libris veteribus scriptum esse, *Nam me dices auidum esse*: quomodo habent & libri vulgati.NAM HOC NVNQVAM] hic quoque quiddam tale subintelligendum est. nihil mea refert.frustra me auidum esse dices idonem operam sumes.nam ex hoc argento, nunquam eris nummi ditior nunquam ex his xx.minis vnum nummum auferes.HABEO TERGVM] habeo tergum ad verbera paratum,vel verberibus assuefactum. IN CRASTINVM VOS VOCABO] in crastinum diem vos nunc vocabo: id est, vocabo vos vt crastino die nobiscum potetis.

FINIS PSEVDOLI.

POENV-

POENVLVS.

DRAMATIS PERSONÆ.

AGORASTOCLES	adolescens.
MILPHIO	seruus.
ADELPHASIVM	meretrix.
LYCVS	leno.
ANTHEMONIDES	miles.
ADVOCATI.	
COLABISCVS	villicus.
SINCERASTVS	seruus.
HANNO	Pœnus.
GIDDENEME	nutrix.

PVER.

ARGVMENTVM.

PVER septuennis surripitur Karthagine,
Osor mulierum adoptat hunc emtum senex,
Et facit heredem eius cognatæ duæ
Nutrixque earum raptæ mercatur Lycus,
Vexitque amantem at ille cum auro villicum
Lenoni obtrudit, ita eum furto alligat.
Venit Hanno Pœnus, natum hunc fratris repperit,
Suásque agnoscit, quas perdiderat, filias.

PVER] Agorastocles filius: cuius pater præ ægritudine mortuus est, Hannone fratre relicto hærede. OSOR MVL.] Antidamas. COGNATAE DVAE] Hannonis, qui Agorastoclis erat patruus, filiæ Anterastile, & Adelphasium. NVTRIXQVE] Giddeneme. MERCATVR] ambas. LYCVS] leno. AMANTEM] Agorastoclem, qui amabat Adelphasium. AT ILLE CVM AVRO] at Agorastocles villicum suum Colabiscum subornatum ad lenonem mittit cum pecunia sua, hoc consilio, vt eum apud lenonem quasi furem manifestò deprehensum adhibitis testibus teneat, & furti arguat & conuincat. HANNO] Anterastiles & Adelphasij erat pater. NATVM HVNC FR.] Agorastoclem.

PROLOGVS.

ACHILEM Aristarchi mihi commentari lubet.
Inde mihi principium capiam ex ea tragœdia.
Siletéque & tacete, atque animum aduertite,
Audire iubet vos imperator histricus:
Bonóque vt animo sedeant subselliis,
Et qui esurientes, & qui saturi venerint.
Qui edistis, multo fecistis sapientius:
Qui non edistis, saturi fite fabulis.
Nam cui paratum est quod edit, nostra gratia
Nimia est stultitia, sessum impransum incedere.
Exsurge præco fac populo audientiam.
Iamdudum exspecto, si tuum officium scias.
Exerce vocem quam per viuis & colis.
Nam nisi clamabis, tacitum te obrepet fames.
Age, nunc reside, duplicem vt mercedem feras.
Bonum factum'st, edicta vt seruetis mea.
Scortum exoletum, ne quis in proscenio
Sedeat, neu lictor verbum aut virga mutiant,
Neu designator præter os obambulet,
Ne sessum ducat, dum histrio in sceno siet.
Diu qui domi otiosi dormierunt, decet
Animo æquo nunc stent, vel dormire temperent.
Serui ne obsideant, libris vt sit locus,
Vel æs pro capite dent: si id facere non queunt,
Domum abeant, vitent ancipiti infortunio,
Ne & hic varientur virgis, & loris domi,
Si minus curaßint, cum veniant heri domum.
Nutrices pueros infantis minutulos
Domi vt procurent, neu qua spectatum afferant.
Ne & ipsæ sitiant, & pueri peritent fame,
Néue esurientes hic quasi hœdi obuagiant.
Matronæ tacitæ spectent, tacitæ rideant,
Canora hic voce sua tinnire temperent.
Domum sermones fabulandi conferant,
Ne & hic viris sint & domi molestiæ.
Quódque ad ludorum curatores attinet,
Ne palma detur cuiquam artifici iniuria,
Néue ambitionis caussa extrudatur foras,
Quo deteriores anteponantur bonis:
Et hoc quoque etiam, quod penè oblitus fui.
Dum ludi fiunt, in popinam pedisequi
Irruptionem facite, nunc dum occasio est,
Nunc dum scribitalitæ æstuant, occurrite.
Hæc imperata quæ sunt pro imperio histrico,
Bonum hercle factum pro se quisque vt meminerit.
Ad argumentum nunc vicissatim volo

Remigrare, vt aquè mecum sitis gnarures
Eius nunc regiones, limites, confinia
Determinabo, ei rei ego sum factus finitor.
Sed nisi molestum est, nomen dare vobis volo
Comœdias: sin odiosum est, dicam tamen.
Siquidem licebit per eos, quibus est in manu.
Carchedonius vocatur hæc comœdia,
Latinè Plautus, patruus pultiphagonides.
Nomen iam habetis, nunc rationes cæteras
Accipite: nam argumentum hoc hic censebitur.
Locus argumento'st suum sibi proscenium.
Vos iuratores estis, quæso operam date,
Karthaginienses fratres patrueles duo
Fuere summo genere, & summis diuitiis,
Eorum alter viuit, alter est emortuus,
Propterea apud vos dico confidentius,
Quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.
Sed illi seni, qui mortuus est, filius
Vnicus qui fuerat, olim abductus à patre,
Puer septuennis surripitur Karthagine
Sexennio prius quidem, quàm moritur pater,
Cùm iam periisse sibi videt gnatum vnicum,
Coniicitur ipse in morbum ex ægritudine.
Facit illum hæredem fratrem patruelem suum,
Ipse abit, ad Acheruntem sine viatico.
Ille qui surripuit puerum, Calydonem auehit,
Vendit eum domino hic diuiti cuidam seni
Cupienti liberorum, osori mulierum.
Emit hospitalem is filium imprudens senex
Puerum illum, eúmque adoptat sibi pro filio.
Eúmque hæredem fecit, cùm ipse obiit diem.
Is illic adolescens habitat in illisce ædibus.
Reuortor rursus denuò Karthaginem.
Si quid mandare voltis, aut curarier,
Argentum nisi qui dederit, nugas egerit.
Verum qui dederit, magis maioris egerit.
Sed illi patruo huius, qui viuit senex,
Karthaginiensi duæ fuere filiæ.
Altera quinquennis, altera quadrimula,
Cum nutrice vnà periere à magalibus.
Eas qui surripuit, in Anactorium deuehit,
Venditque has omnis, & nutricem, & virgines,
Præsenti argento homini, si leno est homo,
Quantum hominum terra sustinet, sacerrimo.
Vosmet nunc facite coniecturam cæterum,
Quid sit hominis, cui Lyco nomen siet.
Is ex Anactorio, vbi prius habitauerat,
Huc commigrauit in Calydonem, haud diu,

Sui quæsti gratia, is in illis habitat ædibus.
Earum hic adolescens alteram efflictim perit
Suam sibi cognatam imprudens, neque scit quæ ea
Sit, neque eam vnquam tetigit: ita eum leno macerat,
Neque quicquam cum ea fecit etiamnum stupri,
Neque duxit vnquam, neque ille voluit mittere.
Quia amare cernit, tangere hominem volt bolo.
Illam minorem in concubinatam sibi
Volt emere miles quidam, qui illam depe it.
Sed pater illarum Pœnus, postquam eas perdidit,
Marique terráque vsque quaque quæritat.
Vbi quanque est in vrbem ingressus, illico
Omnes meretrices, vbi quisque habitant, inuenit
Dat aurum, ducit, noctem rogat, post ibi
Vnde sit, cuiatis, captáne, an surrepta sit,
Quo genere nata, qui parentes fuerint,
Ita docte atque astu filias quærit suas.
Et is omnis linguas scit, sed dissimulat sciens
Se scire. Pœnus plane est, quid verbis opus est?
Is heri huc in portum naui venit vespere.
Pater harum, idem huic patruus adolescentulo est.
Iámne hoc tenetis? si tenetis, ducite
Caue dirumpatis, quæso, sinite transigi.
Hem pæne oblitus sum reliquum dicere.
Ille, qui adoptauit hunc pro filio sibi,
Is illi Pœno huiusce patri hospes fuit:
Is hodie huc veniet, reperiétque hic filias.
Et hunc sui fratris filium, vt quidem didici ego,
Ego ibi ornabor, vos æquo animo noscite.
Hic qui hodie veniet, reperiet suas filias,
Et hunc sui fratris filium, dehinc cæterum
Valete. adeste, ibo, alius nunc fieri volo.
Quod restat restant alij, qui faciant palàm.
Valete, atque adiuuate, vt vos seruet salus.

ACHILLEM ARISTARCHI] Aristarchum tragicum poetam commemorat Suidas, eúmque tradit tragœdias septuaginta docuisse, bis vicisse cùm centum amplius annos vixerit: æqualem autem Euripidis fuisse. Præterea Ennius Achillem Aristarchi scripsit, vt notat Gamerarius. SILETEQ. ET TACETE] duobus verbis Græcis σιγᾶν & σιωπᾶν totidem Latina opposuit, silere, & tacere. IMPERATOR HISTRICVS] histrio, vel histrionum dux, & præfectus. Festus, Histriones dicti, quòd primum ex histria venerint. SATVRI SITE] site, plurale, imperatiui modi è singulari *si*, veteribus vsitatum. Horatius Satyra 5. libro 2. *si cogniter ipse.* Iterum Plautus in Persa, *Age, si benignus subueni.* Idem Curcul. *sequere huc Palinure me ad fores si mi obsequens.* NAM QVOI PARATVM EST, &c.] id est, nam nimia est stulitia, eum cui paratum est domi quod edit, id est, quod edat, impransum incedere sessum, hoc est, venire sessum. subsellium occupare non antè pransum, nostra gratia, vt nos spectet & audiat. EDIT] edim, dis, dit. Horatius oda Epod. *Edit cicutis allium nocentius.* ad quem locum annotata sunt plura exempla. FAC POPVLO AVDIENTIAM] fac populus audiat cum silentio. aliter dixit M. Tullius in Catone Maiore, *facitque persæpe ipsa sibi audientiã diserti senis compta, & mitis oratio.* QVAM PER VIVIS ET COLIS] ἀναφωνεῖ. exerce vocem per quam victum, & cultum sibi paras. TACITVM TE OBR. F.] tacitus esuries. tacitò tibi obrepet fames: ad te tacitum sensum gradietur fames. veteres non geminabant interdum præpositiones. ideirco dixit, obrepet te, pro repet abs te. *ob* autem, vsurpabant iidem illi, pro ad, vt testatur Festus, Ennius. *ob Romam noctu legiones ducere cœpit.* Iam quod libri, vulgati habent, *statim te obr.* Turnebo assensus sum, qui mendosè *scatum*, pro, *tacitum* substitutum esse arbitratur, lib. Aduers. 19. cap. ix. BONVM F. EST] solebant

solebant veteres hæc verba edictis præponere, ac præscribere boni ominis causa, Bonum factum, seu Bonum factum, &c. Ex quo illud apud Sueton in C. Iulio, *Peregrinis in senatum allectis libellus propositus est: Bonum factum, ne quis senatori nouo curiam monstrare velit.* Eodem pertinet illud Tertull. O edictum, cui adscribi non poterit, bonum factum. Quæ sunt diligenter ab Adriano Turnebo collecta lib. 3. Aduers. cap. 22. SCORTVM EXOLETVM] exoletus (inquit Festus) qui adolescere, id est, crescere desinit. NE QVIS] ne quis puer impudicus. κατ' εὐφημισμόν scortum exoletum. sedeat in proscenio, id est, in scenæ parte anteriore, in quam prodeunt actores, & in qua agunt quid dicturi sint. NEV LICTOR VERB.] ne lictor verbum mutiat. ὑποφθέγξηται: nam mutire, est mutorum more sonare: qui ne μυ quidem sonare possunt: ex quo muti dicti sunt, & mutire, & mussare. NEV VIRGAE MVTIANT] neque virgæ sonitum edant. DESIGNATOR] qui præfectus est apparatui comico, & qui designat totam rem ludicram. Vlpian digest. de iis, qui not. infam. PRAETER OS] id est, ante os. DECET ANIMO AEQVO NVNC STENT] decet eos nunc animo æquo stare. quidam libri habent *fient.* VEL DORM. T.] malim legi, *& dormire temperent.* NE OBSIDEANT] ne subsellia occupent. ET HIC] extra ædeis, in theatro, seu in scena. VAPIENTVR] lacerentur. SI MINVS CVRASSINT] si non curarint, quod edidimus: si non paruerint edicto nostro. CVM VEN. R. D.] varientur lotis domi, cùm heri domum à ludis venerint. DOMI VT PROCVR.] ne veniant spectatum cum pueris suis, paruulis, atque ita & ipsæ sitiant, (plerumque enim nutrices sunt bibulæ, & siticulosæ) & pueri fame intereant. CANORA HIC VOCE S. T.] temperent tinnire, id est, caueant ne tinnant voce sua canora, hoc est, sonora, & acuta, qualis est vox muliebris. tinnire autem, pro, acutam vocem mittere, more tintinabulorum, positum est, translatè. DOMVM SERM. F.] conferant domum, id est, referuent domui, vel domum transferant, sermones fabulandi, id est, fabulas, seu sermones ad fabulandum accommodatos. NE ET HIC V. &c.] ne vtrobique viris sint molestiæ, nempe & hic & domi: proinde ac si dicat, satis est eas esse viris odiosas ac molestas domi. caueant ne hic quoque eis molestæ sint. sint viris molestiæ, sic dictum, vt hæ res mihi curæ, est mihi voluptati, erit tibi bono, aut malo, aut ornamento, aut dedecori, & simil. INIVRIA, iniustè, immeritò. AMBITIONIS CAVSA] gratificandi minus bonis causa. EXTRVDANTVR] meliores artifices. IRRVPTIONEM FACITE] irrumpite, irruite. SCRIBILITAE] scribilitę genus est placentæ sine melle. BONVM HERCLE FACTVM] hac de re suprà. VICISSATIM] vicissim. REMIGRARE] redire, sic autem legendum potius, quam vt aiti libri habent *remigrare*: quamuis hanc scripturam secutus sit Camerarius. VT AEQVE MECVM SITIS GNARVRES] vt æquè mecum sitis gnari scilicet huius argumenti. Sic est autem legendum, non vt vulgò *huius gnari vos.* Vtitur eadem voce & in Mostell. *Simul gnarures volo esse hanc rem mecum.* EIVS NVNC REGIONES, &c.] allegoria ducta ab agrum mensione, & definitione. FINITOR] finitor, penultima breui, vt notat Camerarius. Profert hunc locum Nonius, in voce finitores, docens finitores, olim esse dictos, qui nunc agri mensores appellantur. COMOEDIAI] i. comœdiæ, antiqua diphtongus ai, pro æ. ex qua, vlei. triuiai. Iphianassai, Troiai. licet etiã legere *comœdiã*: vt habẽt alij libri: vt sit antiquus genitiuus qualis est *familiã*, vt paterfamiliãs. QVIBVS EST IN M.] quorum in potestate hoc situm est. CARCHEDONIVS] id est, Karthaginiensis. LATINE PLAVTVS PATRVVS PVLT] Camerarius putat legendum. Latine Plauti patruus pultiphagonides. sed ego malim legi, *Latinè Plauti Pœnulus Pultiphagonides* id est, Plauti Pœnulus Romanus, seu Italus. Olim pulte vescebantur Romani, & Itali, non pane. Iccirco per Pultiphagum, & pultiphagonidem, significatur Italus, seu Romanus. sic in Mostell. *Non enim hæc pultiphagus opifex opera fecit barbarus.* notat Adrianus Turnebus Aduersar. lib. 19 cap. 12. CENSEBITVR] id est, à vobis spectatoribus, tanquam censoribus, iudicabitur. PROSCENIVM] pars est scenæ anterior, in quam prodeunt histriones, & in qua spectantur à populo, dum loquuntur, & agunt. Proscenium (inquit) erit locus argumento, in quo loco censebitur. Iam illud, proscenium suum sibi, sic ferè dictum est, vt illud, suo sibi hunc iugulo gladio. VOS IVRATORES ESTIS] vos ij estis, qui nos quasi ad iusiurandum adigatis, id est, vos censores estis. Nam censores ad iusiurandum eos adigebant, quos censere instituebant: vt declarat illa formula. Ex animi tui sententia, subintellige, iura, vxorem habes? Adr. Turneb. Aduers. eod. lib & eod. cap. POLLINCTOR] qui mortuos sepeliendos, & humandos curat. FILIVS VNI] Agorastocles. ABDVCTVS] domo. FRATREM P.] Hannonem. AD ACH.] ad inferos. CVIDAM SENI] Antidamanti. HOSPITALEM] hospitis filium. IMPRVDENS] nesciens esse hospitis filium. MAIORES EGERIT] quia argentum perdiderit. MAGIS ABDVNDAT ILLI PATRVO] Hannoni. DVAE FR. FIL.] Anterastylis & Adelphasium. ALTERA QVINQ.] Adelphasium. ALTERA QVADR.] altera quattuor annos nata, nempe Anterastylis. A MAGALIB.] magalia domicilia humilia Afrorum Carisius lib. 1 magalia. καλύβαι Ἀφρῶν, id est, tuguria Afrorum. ANACTORIVM] oppidum in Acarnania HOMINI] Lyco SACERRIMO] exsecrabilissimo, sceleratissimo. CETERVM] ceteroqui. cetera, alioqui. SIN QVAESTI] sin quæstus. sic Terentius Andria, *Nunquam animum quæsti gratia*, &c. Carisius libr. 1. lege & Nonium in voce *quæsti*. EFFLICTIM] perditè. Nænius, *Nunc ego hanc adeò efflictim amare (inquit) volo vt mihi prodesse possit.* vbi Probus, efflictim, id est, vsque donicum affligatur. Carisius. PERIT] amat perditè. SVAM SIBI C.] tale est illud Terentij, *suo sibi hunc iugulo gladio.* MACERAT] amantem cruciat. QVIA AMARE C.] quia leno videt Agorastoclem amare Adelphasium. TANGERE H. VOLT. BOLO] vult auferre homini prædam, vult homini pecuniam extorquere. *tangere bolo* autem, sic dictum, vt illud apud Nonium, *patrem argenti tacente tetigi.* in verbo *tangere*, quod ille interpretatur circumuenire. Tale est illud apud Terentium in Phorm. *Geta feritur alio munere.* IN CONCVBINATVM] vt sibi sit concubina. Camerar. edidit *in concubinatum.* PATER] Hanno. QVISQVE] quisque, pro quæque, antiquè. CVIATIS] cuias, quæ sit ei patria. FVVERINT] fuuerint, pro fuerint. u geminatum, vt prima syllaba producatur. CAPTANE, AN SVRR.] bellóne capta, an clam, & furtim ablata. POENVS FL.] Pœnus Plane est ingenio, & moribus. id est, astutus, & versutus. tales enim ferè sunt Pœni. PATER HARVM, &c.] Hanno, harum puellarum pater, idem est patruus Agorastocles. SI TENETIS, DVCITE] iocus ex ambiguo. sed obscænus, & flagitiosus. si tenetis enim, duo significare potest, vel si argumentum huius fabulæ intelligitis: vel paruam mentem, τὸ αἰδοῖον tenetis. ex verbo autem *ducite*, quod sequitur, iocum esse obscænum, & sententiam turpem intelligit auditor.

NE DIRVMP. Q. S.] quæso, sinite rem persici, Veneream scilicet: id est, vsque eo ducite, dum res perficiatur, ne partem illam intentam & arrectam tentigine rumpatis. Nonnulli libri habent *sane dirumpatis*, &c. & ita edidit Camerarius. ILLE, QVI ADOPT.] Antidamas. ORNABOR] sumam ornatum scenicum: induam personam comicam, & alius factus, hoc est, personatus in proscenium prodibo. ALIVS NVNC FIERI VOCO] sumere ornatum comicum. ALII] actores.

ACTVS PRIMVS.

AGORASTOCLES adolescens, MILPHIO seruus.

Ag. *SÆPE ego res multas tibi mandaui, Milphio,*
Dubias, egenas, inopiosas consilij,
Quas tu sapienter, doctè, & cordatè & catè
Mihi reddidisti opiparas opera tua.
Quibus pro benefactis fateor deberi tibi
Et libertatem, & multas grates gratias.

Mi. *Scitum'st per tempus si obuiam it, verbum vetus.*
Nam tua blanditiæ mihi sunt quod dici solet,
Gerræ germanæ & adepol lyræ lyræ
Nunc mihi blandidicus es, heri in tergo meo
Tris facile corios contriuisti bubulos.

Ag. *At amans per amorem si quid feci, Milphio,*
Ignoscere id te mihi æquum est. Mi *haud vidi magis.*
Et ego nunc amore pereo, sine te verberem.
Item vt tu mihi fecisti ob nullam noxiam.
Post id locorum tu mihi amanti ignoscito.

Ag. *Si tibi lubido est, aut voluptati, sino.*
Suspende, vinci, verbera, autor sum, sino.

Mi. *Si autoritatem postea defugeris,*
Vbi dissolutus tu sies, ego pendeam.

Ag. *Egóne istuc ausim facere, præsertim tibi?*
Quin si feriri video te, extemplo dolet.

Mi. *Mihi quidem hercle.* Ag. *immò mihi.* Mi. *istuc mauelim.*
Sed quid nunc tibi vis? Ag. *cur ego apud te mentiar?*
Amo immodestè. Mi. *meæ istuc scapulæ sentiunt.*

Ag. *At ego hanc vicinam dico Adelphasium meam.*
Lenonis huius meretricem maiusculam.

Mi. *Iampridem equidem istuc ex te audiui.* Ag. *differor*
Cupidine eius. sed Lenone istoc Lyco
Illius domino, non lutum'st lutulentius.

Mi. *Vin' tu illi nequam dare nunc?* Ag. *cupio.* Mi. *en me dato.*

Ag. *Abi dierectus* Mi. *dic mihi verò seriò,*
Vin' dare malum illi. Ag. *cupio* Mi. *hem eundem me dato.*
Vtrunque faxo habebis, & nequam & malum.

Ag. *Iocare* Mi. *vin' tu illam hodie sine damno & dispendio*
Tuo, suam libertatem facere? Ag. *cupio Milphio.*

Ego

Mi. *Ego faciam vt faciat. sunt tibi intus aurei*
Trecenti nummi Philippi. Ag. *sexcenti quoque*
Mi. *Satis sunt trecenti.* Ag. *quid iis facturus?* Mi. *tace.*
Totum lenonem tibi cum tota familia
Dabo hodie dono. Ag. *quid facturus?* Mi. *iam scies*
Tuus Colabiscus nunc in vrbe'st villicus,
Eum hic non nouit leno, satin' intelligis
Ag. *Intelligo hercle, sed quò euadas, nescio.*
Mi. *Non scis?* Ag. *non hercle.* Mi. *at ego iam faxo, scies.*
Ei dabitur aurum, vt ad lenonem deferat
Dicátque se peregrinum esse ex alio oppido.
Se amare velle, atque obsequi animo suo,
Locum sibi velle liberum praberier,
Vbi nequam faciat clàm, ne quis sit arbiter.
Leno ad se accipiet, auri cupidus, illico.
Celabit hominem & aurum. Ag. *consilium placeat.*
Mi. *Rogato, seruus veneritne ad eum tuus?*
Ille me censebit quari, continuò tibi
Negabit, quid tu dubitas, quin exempulo
Dupli tibi auri & hominis fur leno fiet?
Neque id vnde efficiat, habet vbi in ius venerit,
Addicet prator familiam totam tibi.
Ita decipiemus fouea lenonem Lycum.
Ag. *Placet consilium.* Mi. *immo etiam vbi expoliuero*
Magis, hoc tum demum dices, nunc etiam rude'st.
Ag. *Ego in adem Veneris eo, nisi quid vis Milphio.*
Aphrodisia hodie sunt. Mi. *scio hoc.* Ag. *oculos volo.*
Meos delectare, munditiis meretriciis.
Mi. *Hoc primùm agamus, quod consilium cepimus.*
Abeamus intrò, vt Collabiscum villicum
Hanc perdoceamus, vt ferat fallaciam.
Ag. *Quanquam Cupido in corde versatur, tamen*
Tibi auscultabo. Mi. *faciam vt facto gaudeas.*
Inest amoris macula huic homini in pectore:
Sine damno magno qua elui neutiquam potest.
Itaque hic scelestus est homo leno Lycus,
Cui iam infortunij intenta balista est probè,
Quam ego haud multo post mittam è balistario.
Sed Adelphasium exit eccam, atque Anterastilis.
Hac est prior, qua meum dementem facit.
Sed euocabo, heus i foras Agorastocles,
Si vis videre ludos iucundissimos.
Ag. *Quid istuc tumulti'st Milphio?* Mi. *hem amores tuos*
Si vis spectare. Ag. *ô multa tibi dent bona,*
Cum mihi hoc obtulisti tam lepidum spectaculum.

EGENAS] egenteis. INOPIOSAS] inopia consilij laboranteis. ET CATE] & acutè OPIPARVM opulentas &. copiosas. opipara opposuit egenis, &. inopiosis, GRATES GRATIAS] sic Camerarius edidit, & ita habent libri veteres. vulgati autem, *gratas gratias.* SCITVM EST PER TEMPVS

SI OBVIAM IT VERBVM VETVS] verbum vetus, i. prouerbium, per tẽpus si obuiam it, i. si tẽpore seu tempestiuè vsurpatur, scitum est, lepidum & venustum est. verbum vetus autem, vt vult Adr. Turn. libro 15. Aduersar. cap. 6. intelligit id quod dictum est paullò antè Agorastocle deberi seruo Milphioni libertatem & grates gratias. Sed licet dicere verbũ vetus, intelligendum id quod subiicit Milphio. GERRAE GERMANAE ATQ.] gerræ, crates sunt viminex (inquit Festus) Athenienses, cùm Syracusas obsiderent, & crebrò Gerras poscerent, irridentes Siculi, gerras clamitabant: vnde factum est, vt gerræ pro nugis. & rebus contemtis dicantur. Suidas, γέρρα ποσικὰ ὅπλα κύρια. καταχρηστικῶς ἡ σκεπάσματα γέρρα καὶ παρὰ σικελοῖς γυναικεῖα καὶ αἰδοῖα id est, gerræ, arma Persica propriè, per catachresin seu agerræ, arma Persica propriè, per catachresin seu abusionem, tegmina. sunt etiam gerræ apud Siculos, muliebria, vitilia membra in honesta. Gerræ etiam vsurpãtur pro nugis, & rebus fictilibus & inanibus. Et Carisius lib. 1. [illegible] id est, texta quædã quæ admouẽtur muris germanę autem, id est veræ, vt germani Thucydides apud Ciceronem, & apud eundem *germanus negotiator*, & simul. LYRAE LYRAE] idem dicit: lyræ enim res sunt effutetiæ, res temeræ & sine ratione dictæ, res inanes. BLANDIDICVS] blandiloquus. TREIS P. CORIOS] tria lora, tria coria. profert hunc versum Nonius in voce *corium*. PERAMOREM] amore incensus amoris stimulis agitatus. HAVD VIDI MAGIS] haud vidi quenquam, qui magis amaret, quíque magis amore incensus in seruos sæuiret. OB NVLLAM NOX] nullum ob peccatum. SI AVCTORITATEM POSTEA DEFE] id est, si postea te mihi auctorem fuisse negaueris. sic Cicero orat. pro P. Sylla, *Itaque attende iam Torquate, quàm ego non defugiam auctoritatem consulatus mei.* VBI DISS.] cum à me ante tuo iussu, & ex auctoritate tua vinctus esses. EGO PENDEAM] ego suspendar abs te, & verberer. ISTVC MAVELIM] vt tibi doleat, quàm mihi, id est, malim vapules, quàm ego. AMO IMMODESTE] amo suprà modum. MEAE ISTVC SCAP.] quia sæpè me amore furens verberas, vel sentiunt tuam immodestiam, atque impotentiam. MAIVSCVLVM] vno anno natu maiorem, sorore Anterastilide. DIFFEROR] crucior, distorqueor. NON LVTVM EST LVT.] nihil est sordidius: seu nihil est impurius, aut inquinatius. NEQVAM DARE] id est, malum dare. nequam est omnis generis, significat enim & seruum malum & fœminam malam, & malum in neutro. Itaque iocatur hic ex ambiguo, in eo quod mox sequitur, ibi, en me dato: hoc modo. si vis lenoni malũ dare, hoc est, damnum importare, & nocere me dato, qui sum seruus nequam. inest etiam iocus præter expectationem, παρὰ προσδοκίαν. Nam cum exspectaret Agorastocles, dum aliquod malũ proferet, quod lenonis caput impingi posset, respondet præter exspectationem, me dato. & ita lenoni malum dabis.

ABI DIERECTVS] in diem erectus displicet hæc responsio adolescenti. quia fieri hoc non potest, sine eius damno. COLABISCVS] vel legendum colobiscus, vt sit deminutiuum nomen à Græco nomine κολοβὸς, quod significat mutilum, & curtum. vel collybiscus à nomine item Græco κόλλυβος qui sunt panes. vel ἀπὸ τοῦ κολλύβου, quæ vox significat, nũmorum intertrimentum, quod magis placet. SED QVO EVADAS NESCIO] sed quis exitus tui consilij futurus sit, seu potius, ad quem finem referatur tua oratio, nescio. OBSEQVI ANIMO SVO] sibi indulgere, suæ libidini obtemperare, χαρίζεσθαι τῇ ψυχῇ. VBI NEQVAM FACIAT] vbi nequiter viuat vbi nequitiæ operam det. AD SE ACCIPIET] domum recipiet. SERVOS] seruus. CENSEBIT] putabit. QVID TV DVB. QVIN EXT.] quid est, quod dubites, quin extemplo leno tibi damnetur furti, pœnáque in eum constituatur dupli, & auri, & hominis, id est, serui nomine? NEQ. ID VNDE EFF.] neque autem hanc pœnam dupli soluere poterit, quia non habet vnde tantam pecuniam efficiat, vel vnde tantam numnumorum numeret. IN IVS VENERIT] ad prætorem venerit. ADDICIT PR.] prætor dat, dicit, addicit. ITA DECIP. FOVEA L.] sumtum à rusticis, qui cæca fouea facta lupos capere solent. VBI EXPOLIVERO] vbi hoc consilium meum quod adhuc rude, & impolitum est perpoliuero, tum dices tibi placere. allegoria est ab artificibus tracta, qui opus suum prius inchoant, & procudunt, & rudius informant, deinde expoliunt & ornant. APHRODISIA] dies festi Veneris. MVNDITIIS MERETR.] adspectu meretricum mundarum, & mundo corporis cultu vtentium. VT COLLYB. VILL. HANC PERD] ordo est, vt Collybiscum perdoceamus, vt hanc fallaciã fiat. CVPIDO] cupiditatis deus, vel cupiditas ipsa. INEST AM. M.] loquitur nunc secum Milphio. ELVI] aptum verbum ad maculam, nam maculæ eluuntur Sic Cicero lib. 5. Accus. *Errabas Verres, & vehementer errabas, cum te maculas furtorum & flagitiorum tuorum, sociorum innocentum sanguine eluere posse arbitrabare.* Idem pro Sextio, *quoniam illam repub. maculam regni publicati maneret, quàm nemo iam posset eluere.* CVI IAM INFORT. INT. BALL.] tralatio est à tormentis bellicis, vnde tela mittuntur. Videtur autem hic ballista significare telum, quod e tormento, seu machina mittitur, non tormentum vnde mittitur, vt docet Adrianus Turnebus lib. 15 cap. 6. propterea scilicet, quòd dicit Plautus, quàm ego haud multo post mittam. &c. Rursus, propter hæc verba, *intenta ballista*, videtur ipsum tormentum vnde telum mittitur significare. tormenta enim intenduntur, tela mittuntur. Ballistarium autem locus est ea, vbi ballistæ conduntur, & vnde depromuntur, vt armamentarium, ærarium, libellarium, seu librarium, & similia. HAEC EST PRIOR] Adelphasium. TVMVLTI] tumultus sic senati, quæsti sumti, & similia, pro senatus, quæstus, sumtus, &c.

ADELPHASIVM, ANTERAST. meretrices duæ, MILPHIO seruus. AGORASTOCL. adolescens.

Ad. *NEgotij sibi qui volet vim parare,*
Nauem & mulierem, hæc duo comparato.
Nam nullæ magis res duæ plus negotij
Habent, fortè si occeperis exornare.

Neque vnquam satis hæ duæ res ornantur,
Neque eis vlla ornandi satis satietas est.
Atque hæc vti loquor, nunc modò docta dico.
Nam nos vsque ab aurora ad hoc quod diei est,
Postquam aurora illuxit, nunquam cessauimus
Ex industria ambæ, nunquam concessauimus
Lauari, aut fricari, aut tergeri, aut ornari,
Poliri, expoliri, pingi, fingi: & vnà
Binæ singulis quæ datæ nobis ancillæ,
Eæ nos, lauando, eluendo operam dederunt,
Aggerundáque aqua sunt viri duo defessi.
Apagesis negotii quantum in muliere vna est?
Si verò duæ, sat scio, maximo vni
Populo cui lubet plus satis dare potis sunt
Quæ noctes diésque omni in ætate semper
Ornantur, lauantur, tergentur, poliuntur,
Postremò modus muliebris nullus est,
Neque vnquam lauando & fricando scimus
Facere * Nam quæ elauta est, nisi
Perculta est, meo quidem animo quasi illauta est.

An. Miror equidem soror te istæc sic fabulari,
Quæ tam ca id & docta sis & faceta.
Nam cum sedulò munditer nos habemus,
Vix ægróque amatorculos inuenimus.

Ad. Ita est. verùm hoc vnum tamen cogitato,
Modus omnibus in rebus soror optimum est habitu.
Nimia omnia nimium exhibent negotium hominibus ex se.

An. Soror cogita, amabo, item nos perhiberi
Quasi salsa muriatica esse autumantur
Sine omni lepóre, & sine suauitate.
Nisi multa aqua vsque & diu macerantur,
Olent, salsa s nt, tangere vt non velis: item nos sumus
Eiuscemodi mulieres sunt insulsæ
Admodum, atque inuenustæ, sine munditia & sumtu.

Mi. Coqa est hæc quidem Ag rastocles, vt ego opinor,
Scit muriatica vt macerent. Ag. quid molestus?

Ad. Soror parce, amabo. sat est istuc alios dicere nobis,
Ne nosmet nostra etiam vitia loquamur.

An. Quiesco Ad. ergo amo te. sed hoc nunc responde mihi,
Sunt hîc omnia quæ ad deûm pacem oportet adesse?

An. Omnia accuraui. Ag diem pulcrum & celebrem venustatis plenum.
Dignum Veneri pol, cui sunt Aprodisia hodie.

Mi. Ecquid gratia cum hunc foras te euocaui? nunc iam
Me docet donari cado vini veteris. dic dari,
Nihil respondes? lingua huic excidit, vt ego opinor. quid malum.
Astans obstupuisti? Ag. sine amem, ne me obturba, ac tace.

Mi. Taceo. Ag si tacuisses, iam istuc, taceo, non natum foret.

An Eamus soror mea. Ad. eho amabo: quid illò nunc properas? An. rogas?

Quia herus nos apud ædem Veneris mantat. Ad. *maneat pol mane.*
Turba est nunc apud aram. an ibi vis inter istas vis inter istas versarier
Prosedas, pistorum amicas, relliquias alicarias,
Miseras, cœno delibutas, seruilicolas sordidas.
Quæ tibi olant stabulum, statúmque & sellam, & sessibulum merum.
Quas adeò haud quisquam vnquam liber tetigit, neque duxit domum.
Seruulorum sordidulorum scorta diobolaria.

Mi. *I in malam crucem. tun' audes etiam seruos spernere?*
Propudium, quasi bella sit, quasi eampse reges ductitent,
En monstrum mulieris, tantula tanta verba funditat,
Qoius ego vel nebula cyatho septem noctes non emam.

Ag. *Dij immortales omnipotentes, quid est apud vos pulcrius,*
Quid habetis, mage qui immortales vos credam esse, quàm ego siem?
Qui hæc tanta oculis bona concipio? nam Venus non est Venus.
Hanc equidem Venerem venerabor, me vt amet posthac propitia.
Milphio heus Milphio, vbi es? Mi. *assum apud te eccum.* Ag. *at ego elixus sis volo.*

Mi. *Enimuero here facis delicias.* Ag. *de te quidem hæc didici omnia.*

Mi. *Etiámne vt ames eam, quam nunquam tetigeris? nihil illic quidem est.*

Ag. *Deos quoque edepol & amo & metuo, quibus ego tamen abstineo manus.*

Ad. *Heu, ecastor cùm ornatum aspicio nostrum ambarum, pœnitet,*
Exornatæ vt sumus. An. *immò verò sanè commodè,*
Nam pro herili nostro quæstu satis bene exornatæ sumus.
Non enim potest quæstus consistere, si eum sumptus superat soror.
Eò illud satiu'st satis quod satis est, habitus plus quàm sat est.

Ag. *Ita me di ament, vt illa me amet malim, quàm di, Milphio,*
Nam illa mulier lapidem silicem subigere vt se amet, potest.

Mi. *Pol id quidem haud mentire nam tu es lapide silice stultior*
Qui hanc ames Ag. *ac vide sis, eam illa nunquam limaui caput.*

Mi. *Curram igitur aliquò ad piscinam, aut ad lacum limum petam.*

Ag. *Quid eo opu'st.* Mi. *ego dicam, vt tibi & illi limen caput.*

Ag. *I in malam rem.* Mi. *ibi sum equidem.* Ag. *perdis?* Mi. *taceo.* Ag. *at perpetuo volo.*

Mi. *Enimuero here meo me lacessis ludo & delicias facis.*

An. *Satis nunc lepidè ornatam credo soror te tibi viderier,*
Sed vbi extemplo conferentur meretricum aliarum, ibi tibi
Erit cordolium, si quam ornatam melius fortè conspexeris.

Ad. *Inuidia in me nunquam innata'st, neque malitia, mea soror.*
Bono ingenio me esse ornatam, quam auro multo mauolo.
Aurum in fortuna inuenitur, in natura ingenium bonum.
Bonam ego, quàm beatam me esse nimio dici mauolo.
Meretricem pudorem gerere magis docet, quàm purpuram:
Magísque meretricem pudorem, quàm aurum gerere condecent.
Pulcrum ornatum, turpes mores peius cœno collinunt.
Lepidi mores turpem ornatum facile facile factis comprobant.

Ag. *Eho tu, vin' tu facinus facere lepidum & festiuum?* Mi. *volo.*

Ag. *Potésne mihi auscultare?* Milp. *possum.* Agor. *abi domum ac suspende te.*

Quam-

Mi. *Quamobrem? Ag quia iam nunquam audibis verba tot, tam suauia.*
Qui tibi opu'st vixisse? ausculta mihi modò, ac suspende te.
Mi. *Siquidem tu es mecum futurus pro vna passa, pensilis.*
Ag. *At ego amo hanc.* Mi. *at ego esse & bibere.* Ad. *eho tu quid ais?* An. *quid rogas?*
Ad. *Viden' tu? pleni oculi sordidum qui erant, iam splendeat mihi.*
An. *Immo etiam in medio oculo parum sordis est.* Ad. *cedo sis dexteram*
Ag. *Vt tu quidem huius oculos illotos manibus tractes ac teras?*
An. *Nimia nos socordia hodie tenuit.* Ad *qua de re obsecro?*
An. *Quia non iamdudum ante lucem ad ædem Veneris venimus.*
Prima cùm vt inseremus ignem in aram Ad. *ah, non facto'st opus.*
Quæ habent nocturna, ora, noctu sacrificatum ire occupant.
Priusquam Venus expergiscatur, deproperant sedulo
Sacrificare. nam vigilante Venere si veniant ea,
Ita sunt turpes, credo ecastor Venerem ipsam è fano fugent.
Ag. *Milphio.* Mi *Ædepol Milphionem miserum. quid nunc vis tibi?*
Ag. *Obsecro hercle vt mulsa loquitur?* Mi *nihil nisi laterculos,*
Sesamum, papauerémque, triticum & frictas nuces.
Ag. *Ecquid amare videor?* Mi. *damnum, quod Mercurius minimè amat.*
Ag. *Namque ædepol lucrum amare nullum amatorem addecet.*
An. *Eamus mea germana.* Ad. *age sis vt lubet. sequere hàc.* An. *sequor.*
Ag. *Eunt hæ. quid si adeamus?* Mi *primùm prima salua sis,*
Et secunda tu secundo salue in pretio, tertia
Salue extra pretium. Mi. *tum pol ego & oleum & operam perdidi.*
Ag. *Quò te agis?* Ad. *egóne? in ædem Veneris.* Ag. *quid eò?* Ad. *vt Venerem propitiem.*
Ag. *Eho, an irata est?* Ad. *propitia hercle est.* Mi. *vel ego pro illa spondeo.*
Ad. *Quid tu agis? quid mihi molestus? obsecro.* Ag. *ah, tam sæuiter.*
Ad. *Mitte, amabo.* Ag. *quid festinas? turba nunc illi est.* Ad *scio,*
Sunt illi aliæ, quas spectare ego, & me spectari volo.
Ag. *Quid lubet spectare turpes pulcram spectandam dare*
Ad. *Quia apud ædem Veneris est mercatus meretricius.*
Eo conueniunt mercatores. ibi ego me ostendi volo.
Ag. *Inuendibili merce oportet vltrò emtorem adducere,*
Proba merx facile emtorem reperit, tametsi in abstruso sita est.
Quid ais tu? quando illi apud me mecum caput & corpus copulas.
Ad. *Quo die Orcus ab Acherunte mortuos amiserit*
Ag. *Sunt mihi intus nescio quot nummi aurei lymphantici.*
Mi. *Deferto ad me, faxo actutum constiterit lymphaticum.*
Bellula, hercle. Ag. *I directe in maximam malam crucem.*
Mi. *Quam magis aspecto, tam magis est nimbata, & nugæ mera.*
Ad. *Segrega sermonem. tædet.* Ag. *age sustolle hoc amiculum.*
Ad. *Pura sum comperce, amabo, me attrectare Agorastocles.*
Ag. *Quid agam nunc?* Mi. *si sapias, curam hanc facere compendi potes.*
Ag. *Quid ego nunc curem? quid agis Milphio?* Mi. *Ecce odium mecum.*
Quid me vis? Ag. *Cur mihi hæc irata est?* Mi. *cur hæc tibi irata est?*
Cur ego id curem? namque istæc magis tua est curatio.
Ag. *Iam hercle tu peristi, nisi illam mihi tam tranquillam facis,*

Quàm mare olim cùm ibi alcedo pullos educit suos.
Mi. Quid faciam? Ag. exora blandire, expalpa? Mi. faciam sedulò.
Sed vide sis. ne tu oratorem hunc pugnis pectas postea.
Ag. Non faciam. Ad. nos eamus. nunc etiam morare? Ag. malefacis.
Ad. Bene promittis multa ex multis, omnia incassum cadunt.
Liberare iurauisti me haud semel, sed centies,
Dum te exspectato, neque vsque aliam mihi paraui copiam,
Neque istuc vsquam apparet ita nunc seruio nihilo minus.
I soror, abscede tu à me Ag. perij. eho quid agis Milphio?
Mi. Mea voluptas, mea delicia mea vita mea amœnitas.
Meus ocellus, meum labellum, mea salus, meum sauium,
Ag. Meum mel, meum cor, mea colustra, meus molliculus caseus.
Ad. Méne ego illæc patiar præsente dici? discrutior miser.
Nisi ego illum iubeo quadrigis cursim ad carnificem rapi.
Mi. Noli amabo succensere hero meo causa mea.
Ad. Ego faxo. Mi. si non irata es, nummulum pro te dabit,
Atque te faciet vt sis ciuis Attica, atque libera.
Ad. Quin abire sinis? quid vis tibi? qui beneuolunt, bene vis item.
Mi. Si antè quidem mentitus est, nunc iam dehinc erit verax tibi.
Ad. Abscede hinc sis sycophanta. Mi pareo. Ad. scin quomodo?
Mi. Sine te exorem, sine te prendam auriculis, sine dem sauium.
Iam ego hercle faciam plorantem illum, nisi te facio propitiam.
Atque hic me ne verberet, illum facias, nisi te propitio,
Malè formido: noui ego huius mores morosi malos,
Quamobrem, amabo te, mea voluptas sine te exorarier.
Ag. Non ego homo trioboli sum, nisi ego illi mastigiæ
Exturbo oculos atque denteis. hem voluptatem tibi,
Hem mel, hem labellum, hem salutem, hem sauium.
Mi. Impias here te: oratorem verberas. Ag. iam istoc magis,
Et iam ocellum addam, & labellum, & linguam. Mi. Ecquid facies modi?
Ag. Siccine ego te orare iussi? Mi. quomodo ergo orem? Ag. rogas?
Sic enim diceres, scelestc: huius voluptas, te obsecro,
Huius mel, huius cor, huius labellum, huius lingua, huius sauium,
Huius colustra, huius dulciculus caseus: mastigia,
Huius cor, huius studium, huius sauium: mastigia
Omnia illa, quæ dicebas tua esse, ea memorares mea:
Mi. Obsecro hercle te, voluptas huius atque odium meum,
Huius amica mammeata, mea inimica & maleuola
Oculus huius, lippitudo mea: mel huius, fel meum.
Vt huic irata ne sis: aut si id fieri non potest.
Ad. Capias restim ac te suspendas cum hero & vestra familia.
Mi. Hem mihi iam video propter te victitandum sorbilo.
Itaque iam quasi ostreatum tergum vlceribus gestio,
Propter amorem vestrum Ad. amabo men' prohibere postulas,
Ne te verberet, magis quàm mendax me aduorsum siet?
An. Aliquid huic responde, amabo, commodè, ne incommodus
Nobis sit. nam detinet nos de nostro negotio.
Ag. Verum etiam tibi hanc amittam noxiam vnam Agorastocles.

Non sum:

Non sum irata. Ago. non es? Ad. non sum. Ago. da ergo, vt credam sanium.

Ad. Mox dabo, cùm ab re diuina rediero. Ag. I ergo strenuè.

Ad. Sequere me soror. Ag. atque audin' etiam? Veneri dicito.

Multam meis verbis salutem. Ad. dicam Ag. atque hoc etiam audi. Ad. quid est?

Ag. Paucis verbis rem diuinam facito. atque audin'? respice.

Mi. Respexis. idem pol Venerem credo facturam tibi.

NEG. SIB. Q. V. VIM PARARE] qui volet sibi negotiorum multitudinem parare: qui volet sibi multa negotia facessere, &c. Quidam libri habēt: *Negotium sibi qui volet comparare.* ATQVE HAEC VTI LOQVOR, NVNC M. D] id est, Atque vt hæc loquor, ita nunc modò docta, id est, vsu perita dico. quæ ego loquor, eo dico nunc modò experta & experiundo erudita. AD HOC QVOD LIBS EST] ad hanc partem diei. POSTQVAM AVRORA ILL.] idem dicit quod supra ab aurora. Exprimit autem orationem muliebrem, in qua multa sunt ἀκυρολογία. AMBAE NVNQVAM CONCESSAVIMVS] suprà dixerat *nunquam cessauimus*. nunc idem dicit nisi quòd addit præpositionem verbo, & nomen ambæ: ambæ nunquam concessauimus. PINGI] fuco illini. tralatio à pictura. FINGI] conformari tralatio ab arte figulari, aut statuaria. ELVENDO] eluere, est lauando demere, ac delere AGGERVNDA] ad nos ingerunda, vel accumulanda. MODVS MVLIER. NVLL.] modus in muliere nullus est. FACERE] deest vox aliqua, vt Camerarius admonet. *finem* fortassis, aut modum. licet tamen subintelligere modū κοινῶς, si versus ratio pateretur. NAM QVAE ELAVT EST, &c.] id est. nam ea mulier, cuius sordes & maculæ omnes elautæ sunt, nisi tam perfectè, & satis curata est, meo iudicio, & illauta, id est, nunquam vllis aquis elui potest. Libri vulgati pro *elauta*, habent *lauta*. non placet. deinde pro illauta, seu vt est in nonnullis libris *inlauta*, nonnulli alij veteres habent *musta*: quæ vox nihil significat. Ex ea amicus quidam meus faciebat *inulta*. vulgati habent *inuinusta*. MVNDITER NOS HAB.] mundæ sumus. Profert hunc locum Nonius in voce *munditer*. AMATORCVLOS] paruos amatores, id est, non admodum fructuosos, aut vtiles. SALSA MVRIATICA] id est, salsi pisces, siue salsamenta, à muria sic dicta, quod in muria seruabantur. Est autem muria, piscium salsorum liquamen. SCIT MVRIATICA VT M.] scit quomodo coqui salsamenta macerare soleant. PARCE, AMABO] *parce*, accipio, vt verbum sit potius, quàm aduerbium: hoc modo, parce ista loqui: id est, quiesce, seu desine ista loqui, vel parcius ista loquere, vel parca esto istius sermonis. Adiuuat opinionem meam responsio Anterastilidis, quiesco. ALIOS DICERE NOB.] alios nobis obiicere, & exprobrare. AD DEVM PACEM] ad deos placandos: ad deorum beneuolentiam impetrandam. EC QVID GRATIAE, &c.] ecquid gratiæ mihi habes, vel ecquid gratiæ mihi referes, quod te huc euocaui, vt videres tuam Adelphasium? DIC DARI] iube me donari cado vini veteris. OBTICVISTI] sic habent nonnulli libri veteres. alij *obstipuisti*? quomodo edidit Camerarius. Ego *obstipuisti* magis probo. EHO AMABO] sic legendum, & ita habent nostri libri veteres. Næuius, *Eho, an vicimus*? ex Carisio. MANTAT] manet, exspectat. Nonius, *mantat manet*. Cæcil. Hypolym. Rastr. *In votu eodem, in eadem mantat militia.* TVRBA NVNC EST] turba meretricum contemtarum. PROSEDAS] Festus, Prosedas meretrices Plautus appellat quod ante stabula sedeāt, eædem & prostibulę. RELLIQVIAS] è multis reliquas, vel macie & egestate confectas, reliquias potius, quàm corpora solida & integra: vetulas, aridas, strigosas, rugosas, scabiosas, cadauerosas. ALICARIAS] Festus, alicariæ meretrices appellabant in Campania solitæ ante pistrina alicariorum versari quæstus gratia: sicut eæ quæ ante stabula sedebant, dicebantur prostibulæ. COENO DELIB.] non vnguento delibutas, sed cœno inquinatas. sed videtur legendum schœno, vt habent libri vulgati, & nostri veteres cum illis congruentes. Est autē schœnum (vt docet Varro libro 6. de Lingua latina) vnguentum nucarium, seu iuncarium, pessimi generis, vt ait Festus: à quo schœniculæ meretrices: quo nomine vsus est Plautus in Neruolaria, *olero vnguenta exotica*. OLANT ST.] olant pro oleant. Nonius olat pro oleat. Afran. Fratr. *Non potest quin illa tacta longéque & multum olat.* STATVMQVE ET STELL.] & quæ oleam statum, & sellam, & sessionem meram, id est, quæ satis declarent se totum diem prostare & sedere. dum expectant sui simileis amatores. DIOBOLARIA] diobolares meretrices dictæ sunt a binis obolis, inquit Varro, scorta diobolaria, igitur intellige, scorta vilia & contemta, & quarum nox aut cōcubitus non pluris quàm duobus obolis conducatur. PROPVDIVM] Festus, Propudium dicebāt, cum maledictio nudare turpitudinem volebant quasi porrò pudendum Quidam propudium putāt dici, à quo pudor, & pudicitia procul sint. EAMPSE] id est, eā ipsam. Festus, eapse id est, ea ipsa DVCTITENT] ductent, crebrò ducant domum. TANTVLA TANTA VERBA F.] cum tam parua, & humilis, & contempta sit, tam magna loquitur, & quasi funda iaculatur. duo libri veteres habent *tantilla*. CVIVS EGO VEL NEB C. &c.] sic habent nostri libri veteres hoc primùm. Deinde significat seruus se ita Adelphasium contemnere, vt eius nocteis septem, cyatho nebulæ, id est, cyatho rei inanis, & friuolæ nolit emere. quid est enim nebula inanius? Non dissimulabo autem Camerarium edidisse, *obulo æruto*. fortasse ne hoc quidem malè, sed nostram lectionem, quam ille quoque se reperisse in alijs libris testatur, illi antepono, & probat Adrian. Turneb. libr. Aduersar. 20. cap. 1. QVID HABETIS. MAGIS QVI] qui habetis, quamobrem vos magis immortaleis esse credam, quàm ego sim? OCVLIS CONCIPIO] oculis percipio? oculis vsurpo? VENERABOR] orabo. ASSVM APVD TE ECCVM] ecce assum, vel adsum tibi. sed sine dubio legēdum est apud Plautum *assum*, non adsum, alioqui iocus Agorastoclis non quadraret. AT EGO ELIXVS SIS VOLO] quia dixerat seruus, assum apud te eccū: quibus verbis significat ille simpliciter se adesse, Agorastocles amore elatus, iocatur ex verbis serui, & ea in aliam sententiam accipiens, quasi scilicet dixerit, se esse assum, siue assa-

tum: at ego, inquit, elixus sis volo, iocus est in ambiguo positus. FACIS DELICIAS, quoniam rebus secundis elatus iocaris. DE TE QVIDEM HAEC DID. OMN. didici abs te facere delicias. NIHIL ILLIC QVIDEM EST] quid sibi hæc velint, non est fortasse facilè expedire. Ac primùm quidem non constat, cuius hæc sint verba, Agorastoclis, an Milphionis. Nā in vulgatis verba sunt Agorastoclis: in manuscriptis Milphionis. Deinde scriptura nō est vnius modi, alij enim sic habent, *nihil illuc quidem est*: alij, *nihil illhic quidem est*: alij, *nihil illic quid est*. Ne sim longus, mea hęc sententia est, verba esse Milphionis, secum loquentis, & adspectatores conuersi: quibus significat Agorastoclem hominem esse nihili, hominē esse amore perditum: hoc modo, *Nihili ille quidem est*, id est, nihil est ille quidem homo. hoc est, nihili est. vel seruata eadem persona, fortasse hoc dicit, nihil est illic quidem, quod ames. Quod si quis Agorastocis verba sint, vt in vulgatis, hoc dicere intelligetur. nihil illud quidem est. id est, quod dixisti nihil est non ideò minus amare debeo Adelphasium, quòd eam nunquam attigerim. Nam deos quoque & amo. & metuo, quos tamen attigi nunquam. Sed hæc postrema explicatio, violēta est. Iudicet tamen lector. QVIB. EGO TAMEN ABST. M.] à quibus abstineo manus, quos manibus non tango. præpositio nō est geminata POENITET EXORNATAE VT SVMVS] id est, parum elegantem exornatæ sumus. ita exornatæ sumus, vt non nostri ornatus pœnitere debeas. Sic interdum vsurpatur verbum *pœnitere*. ne longè abeam. sic M. Tullius Offic. 1. tandiu autem velle videbis, quoad te quantum proficias non pœnitebit, id est, quoad non parum te proficere intelliges. Terent. Heaut. *me quantum hic operis fit pœnitet*, id est, mihi hîc non satis operis fieri videtur. mihi opus quod hîc fit, paruum videtur. IMMO VERO SATIS COMM.] hæc responsio explicationem nostram superiorum verborum confirmat. Dicis nos esse parùm commodè exornatas: immò verò satis commodè exornatæ sumus. PRO HER. NOSTR. QVAEST.] pro quæstu, quem ex nobis herus facit. LAPIDEM SILICEM SVBIG.] hyperbole, potest hominem immanem & silice duriorem subigere vt se amet. CVM ILLA NVNQ. LIM. C.] id est, cum illa nunquam coniunxi caput. sic Nonius, locum illum ex Bacchid. proferens, *Ne cum quoquam acceperis alio mercedem annuam nisi abesse, nec cum quoquam limares caput*. Tracta est hæc significatio à limando, id est, lima terendo. Nam amantes osculantes inter se, videntur capita, & ora mutua osculando limare. CVRRAM IGITVR AD PISCINAM, &c.] iocatur seruus ex ambiguo. nam cùm adolescens limandi verbum vsurpasset in eam, quam dixi sententiam, ille aliorsum accipiens, quasi limare, pro limo conspurcare posuisset, dicit se ad piscinam, aut ad lacum cursurum, vt inde limum petat, eòque caput inquinet. VT TIBI ET ILLI LIMEM CAPVT] vt tibi & illi limo, id est, cœno caput inquinem. IBI SVM EQVIDEM] in malarem. PERGIS] pergis loqui? Camerarius edidit, *perdis*. AT PERP. VOLO] at te volo perpetuò tacere. MEO ME LACESS. LVDO] prouocas me ad iaculandum, & vrbanè loquendum, meo ludo, id est facetis. & lepidis dictis & delicias facis. ID TIBI ERIT CORDOLIVM] id tibi erit molestiæ. MERETRICEM PVDOREM GER. M. D.] meretricem pudore ornari magis decet, quàm purpurea veste, seu quàm prætexta. sic dixit *gerere pudorem*, vt gerere vestem gerere aurum. COLLINVNT] coinquinant, conspurcant, contaminant. Flaccus oda lib. *Crines puluere collinet*. AVDIBIS] audies. PRO VVA PASSA, PENSILIS] siquidem futurum est, vt tu mecum pendeas, alludit ad vuas passas & pensileis. Varro de vita populi Romani lib. 1. *Passum nominabant si in vindemia vuam diutius coctam legerent, eámque passi essent in sole adure*. Pensiles vuæ, quæ suspensæ aliquandiu seruabantur. Horatius Sat. lib. *tum pensilis vua secundas. Et nux Ornabat mensas*. ESSE, ME BIBERE] at ego amo comesse, & bibere, fortasse iocus ex ambiguo in verbo *esse*, vt intelligamus seruum dicere, se velle esse, & viuere, non laqueo vitam finire. bibere autem & viuere affinia sunt. VIDEN' TV? PLENI OCVLI, &c.] velim sic legi, viden' vt pleni oculi sordium qui erant, iam splendent mihi? IAM SPLENDENT M.] oculi mei, qui anteà pleni sordium erant, nunc splendidi facti sunt. CEDO SIS DEXTERAM] da si vis, seu commoda mihi dexteram tuam, vt mihi sordem, quam dicis inesse in oculo, detrahas. VT TV QVIDEM HVIVS] indignatur Agorastocles Anterastili idem oculis Adelphasij manum admouere. ne ab eius sorore quidē amicam suam tangi æquo animo ferens, qui morbus est amantium communis. vsque eone, inquit, eris audax, vt tu Adelphasij oculos tractare ac terrere audeas? Hæc autem loquitur, ita vt à spectatoribus audiatur tantùm, non etiam ab Anterastilide, neque ab eius sorore. QVA DE RE OBS. quamobrem, obsecro? QVIA NON IAMDVDVM, &c.] sic habent nostri libri veteres vulgati, quibuscum editio Camerarij congruit. *quia iam non andum*. &c. PRIMA CVM VT INPERR.] id est, vt cùm prima luce ignem in aram inferremus. NOCTVRNA ORA] id est, deformeis vultus, & qui noctu potius, quàm interdiu ostendi debeant: vel ora mali augurij, quales sunt aues nocturnæ, quæ & deformes sunt, & mali ominis, & quibus per mediam nobis occurrere noctē. OCCVPANT] anteuertunt. DEPROPERANT] valde properant. Horatius od. lib. 1. *deproperare apio coronas*. VIGILANTE VENERE] interdiu. MILPHIONEM MIS.] ô Milphionem miserum. VT MVLSA LOQVITVR?] quàm dulcia, & iucunda loquitur? NIHIL NISI LATERC.] seruus Milphio ad spectatores conuersus, planè contraria Adelphasium loqui respondet, quàm dicat herus eius Agorastocles, nempe dura, & iniucunda omnia. Laterculos, id est, paruos lateres. SESAMVM] Dioscorid. lib. 2 cap 12. *Σήσαμον κακοστόμαχον*, &c. sesamum lędit ventriculum. &c. PAPAVEREMQVE] papauer. & neutrum est, vt apud Virgilum. *soporiferúmque papauer*. & masculinum, vt hîc & in Asinaria *Formicas obtuens papauerem*. TRITICVM ET FRICTAS N.] hæc omnia sunt palato iniucunda. ECQVID AM. VID.] num tibi videor aliquid amare? DAMNVM QVOD MERCVRIVS] profectò mihi videris aliquid amare, nempe damnum quod Mercurius nō amat, qui lucris præest. atque ideirco mercatorum deus est? à quo *ἐμπαῖος* dictum est. NANQVE AEDEPOL LVCR. AM.] amor enim damnosus est, & amantem oportet esse munificum atque adeo profusum: alioqui amando inanem operam sumet. ADEAS] licet adeas: ego non adhibo. PRIMA] Adelphasium. ET SECVNDA] Anterastilis. SECVNDO SALVE IN PRETIO] salue secundo loco, secundo gradu & honore. TERTIA SALVE EXTRA PR.] erat aliqua, vt credibile est, cum his puellis. mulier anus, & deformis, quæ eas comitabatur. hanc tertiam. vt nullius pretij, vix salute dignam putat aut certè sic salutat, vt indignam, quæ salutetur. sic dictum autem, extra pretium, vt extra ordinem, extra numerum. OLEVM ET OP. PERD.] frustra herum ab amore deterrui. PROPITIEM] placem. propitiam reddam. VEL EGO PRO ILLA SP.] etiam ego inquit

inquit Milphio, ausim spondere pro illa, Venerem illi esse propitiam. Hoc eò dicit, quòd talem amatorem nacta sit. QVID TV AGIS?] Agorastocles morabatur Adelphasium, eámque amantium more tractabat illa puellarum more, tanquam sibi molestum repellit. TAM SAEV.] tam sæuiter mecum agis? te tam sæuam in me præbes? ILLI EST] illic est. SVNT ILLI A.] sunt illic aliæ. PVLCHRAM SPECT. DARE?] turpibus subintellig. INVENDIBILI MERCE OP.] quando merx est inuendibilis, id est, mala & improba, & quæ emptorem vltro reperire non potest, tum emptorem vltrò arcessere, & abducere oportet. IN ABSTRVSO] in occulto. QVANDO ILLI APVD ME. &c.] quando illic domi nostræ &c. QVO DIE ORCVS. &c.] id est, nunquam. AMISERIS] ἀποβάλῃς, ἀφείνῃς. quidam libri habent *emiseris*. NVMMI AVREI LIMPHATICI] nummi, qui more lymphatorum, hoc est insanorum, & mente concitatorum, & à Nymphis correptorum, feruntur, & exsultant, & vagantur huc & illuc, & petere gestiunt. FAXO AGTVTVM CONST. LVMPH.] faxo continuò, vt nummi isti, quos dicis esse Lymphaticos, desinant esse Lymphatici, & consistant, & cõquiescant. QVAM MAGIS ASPECTO, TAM MAGIS. &c.] notauimus hoc loquendi genus, tum apud hunc scriptorem suprà tum apud Lucretium. NIMBATA] id est, ornata fasciola ex auro in fronte vt videtur in muſe. Iudocus lib. 19. cap. de Ornamentis. Cuius verba adscribam. *Nimbus est fasciola transuersa ex auro assuta linteo, quod est in fronte fœminarũ.* Plautus, *Quam magis eã aspecto*. &c. Sed, vt demus Isidoro, nimbum id, quod dicit, significare, & nimbatam hoc loco valere, nimbo ornatam, tamen in Milphionis verbis aliqua inest sententia acutior & salsior, & vt ita dicam, mendacior necesse est cum propter illud, quod antecedit, *Quam magis aspecto*, tum propter id, quod sequitur, *& nugæ meræ*. fortasse igitur, ne ab Isidori sententia longius discedamus, significat seruus, ornatum omnem muliebrem. & maximè meretricium, esse meras nugas, vt hoc dicere intelligatur Milphio, Quàm magis Adelphasium aspecto, tam magis agnosco meretricem ex ornatu nimis accurato, & exquisito, & ad alliciendo, atque illaqueandos amatores composito, & compagato, Adr. Turneb. libr. Aduers. 9. cap. 1. nimbatam, interpretatur hîc vilem & contẽptam, à *nimbo*, quod interdum (inquit ille) veteres pro re friuola & nugatoria vsurparunt: subtexit ille Isidori explicationẽ. ita tamen vt eam non admodum probare videatur. Alij nimbatam, interpretantur fucatam: alij, vnguentis delibutam. SEGREGA SEM.] sepone sermonem in aliud tempus, & alium locum, tædet me tui. SVSTOLLE HOC AMIC.] sursum tolle hunc amictum, qui vertit humum scilicet. Dum hæc loquitur Agorastocles, attrectat Adelphasium paullo fortasse licentius, atque immodestius, simulans se amiculum in terram demissum velle sustollere. quod iniquiore animo ferens puellas, rogat ne se attrectet, tanquam impudicam, cùm sit pura, & pudica. PVRA SVM] pudica sum: pura sum à viri concubitu. quare parce aliter me attrectare, quàm fas est puram & pudicam. COMPERCE] parce. CVRAM HANC FACERE COMP. P.] hac cura te leuare, & laxare potes, hanc curam minuere potes. In editione Camerariana, & libr. vulgat. verba sunt hæc Milphionis, hero suadentis, vt se cura liberet, hoc est, vt Adelphasium amare desinat. in aliis, vt in quibusdã nostris. Adelphasij verba sunt hortantis Agorastoclem, vt desinat sibi verba dare, sed pecuniam lenoni pro se numeret. quo facto omni cura liberabitur, habens domi quod amat, eoque liberè fruens ac potiens. QVID AGIS MILPHIO?] al. quid agam Milphio? Sed altera reperitur in libris omnibus manuscriptis, neque video quare non sit retinẽda hoc enim significat Agorastocles Milphionem alloquẽs, quid interea agis Milphio? ecquid ego tibi curæ sum? Sunt & qui habent, *quid agas Milphio?* vt sit hic Agorastoclis sensus. Quid agas Milphio, si hic sis? si ames, vt ego amo? ECCE ODIVM MEVM] ecce hominem, qui me odio enecat. ecce hominem mihi odiosum. NAMQVE ISTHAEC MAGIS TVA EST CVRATIO] id est, namque magis tuum est istuc curare. TAM TRANQVILLAM S.] tam lenis & placas. tralatio à mari, vnde simile traxit. OLIM] tunc. ALCEDO] alcyon. Hæc auis brumali tempore nidificat. Plin. libr. 2. cap. 47. *Ante brumam autem 7. diebus totidémque postea sternitur mare halcyonum fetura: vnde nomen, hi dies traxere: reliquum tempus hyemat.* Idem lib 10 cap. 32. *Halcyonem videre rarissimum est, nec nisi vigiliarum occasu, & circa solstitia, brumamve aliquando circumuolata statim in latebras abeuntem. Fœtificant bruma, qui dies halcyonides vocantur placido mari per eos, & nauigabili Siculo maximè*, &c. Idem lib 18. cap. 26. *Circa brumam plerisque bis septem halcyonum fetura ventorum quiete mollius cælum.* Arist. lib. 5 de hist. anim. cap. 8 ἡ δ' ἀλκυὼν τίκτει περὶ τροπὰς χειμερινάς· διὸ καλοῦνται, ὅταν εὐδιειναὶ γένωνται αἱ τροπαί, ἀλκυονίδες ἡμέραι, ἑπτὰ μὲν πρὸ τροπῶν, ἑπτὰ δὲ μετὰ τροπὰς, καθάπερ καὶ Σιμωνίδης ἐποίησεν id est alcyon autem circa brumam parere solet. quo circa & cum brumales dies sereni sunt, dies alcyonij appellantur, septem antem brumam, & 7. post brumam quemadmodum in carmine suo scripsit Simonides Qui plura de hac aue, & de diebus alcioniis scire volet, legat Luciani Alcionem, seu περὶ μεταμορφώσεως. Porro autem eandem esse autem Alcyonem & Alcedinem declarat Gaza, qui libro 8. cap. 3. quam Alcionem Arist. vocat, eam Alcedinem Latine interpretatur. Sed huius rei testis locupletissimus M. Varro lib. 6. de ling. Lat. his verbis. apud Pacuuium halcyonis ritu litus peruolgans feror hæc enim auis Græce dicitur ἀλκυὼν, à nostris halcedo. hæc hyeme quod pullos dicitur tranquillo mari facere, eos dies halcionios appellant. Profert autem hunc locũ Priscilius lib. 6. EXPALPA] id est, palpando obtine quod volo: vel palpando leni & placa palpare autẽ, siue palpari, est leni & molli tractu demulcere, tractum ab æquorum curatoribus. PVGNIS PECTAS] id est, pugnis cædas. tralatio est. alij libri habent *plectas*, minus rectè. Loquitur eodem modo & in Rudente. NVNC ETIAM MORARE?] hæc Adelphasij verba sunt de Agorastocle querentis, quòd etiam nunc eam moretur ad ædem Veneris properantem. BENE PROMITTIS] liberaliter, & benigne promittis. OMNIA IN CASS. CAD.] omnia ad nihilum recidunt. LIBERARE IVRAVISTI ME] iurauisti non semel, sed decies te liberaturum me à lenone. NEQVE VSQVE] al. neque vsquam. sed *vsque* magis probo. sententia autem huius loci hæc est. dum te exspecto, hoc est, dum spero te promissa facturũ, & fidem seruaturum, ac præstiturum sit, ve neque interea aliunde mihi consulem, aliosque amatores parem, qui me à lenone liberent, neque id, quod mihi toties promisisti, vsquam appareat. ABSCEDE TV A ME] abscede tu Agorastocles à me. MEA VOLVP. &c.] seruus quasi hero obtemperamus Adelphasium irridet. quod ægrè ferens Agorastocles non audet tamen seruum tangere. MEVS OCELLVS] mee ocelle, id est, puella mihi carissima. MEA COLLVSTRA] Nonius, colustra, lac nouum in mammis. dicitur & colustrum in neutro. Martialis in xeniis, *Subripuit pastor quæ nondum stantibus*

badis De primo matrum lacte coluBra damus. DICI]dici à seruo in Adelphasium. NISI EGO ILLVM.] Ἀποσιώπησις. subintelligendum enim mori non recuso; ne viuā, aut aliquid tale. QVADRIGIS CVRSIM] quàm citissimè. NOLI, AMABO, SVCC.]pergit seruus. EGO FAXO, SI NON IRATA ES NVMM. PRO TE D.] secutus sum Adriani Turnebi coniecturam, qui ex antiqua scriptura *omnium pro te dabit*, ita coniecit esse legendum libr. Aduers. 15. cap. 6 nummulum autem dicit herum daturum pro illa. Milphio, irridens quasi vile sit, & parui pretij scortum, & nummulo redimi ac liberari possit. ATQVE TE FACIET, VT SIS] id est, atque te faciet ciuem esse Atticam, & liberam, vel, atque faciet, vt sis ciuis Attica, & libera. QVI BENE VOLVNT, &c.] qui bene volunt, eis item bene vis: id est, omnes homines solent eis bene velle, qui bene volunt. sic autem habebant libri nostri veteres, & ita legendem, non vt vulgò, *bene visitent*, quod & Adrian. Turneb. vidit. SINE TE PRENDAM AVRIC.] fine te prensam auriculis, exosculer. genus erat osculi liberalissimi, & plenissimi. Sic idem Asin. *prehende auriculas, compara labella cum labellis.* IAM EGO HERCLE] iam hercle plorabo ego, nisi te placo. ATQ. HIC NE ME VERB. &c.]sententia est, atque ego malè formido, nisi te propitio, id est, proprium reddo, ne hic me verberet, & illum faciat, id est, referat illum sæuum herum & plagosum, & verberantem, illum plagas mihi assiduè inferentem. vel faciat me illum vapulantem, & plagas assidue perferentem. Ego tamen illud priùs malo hæc autem pronūtians seruus gestu adiuuabat, herum exprimens virgas intentantē. Sic aute esse legendum vincunt libri veteres, & quibus vsi sumus, & quibus Adrianus Turnebus: qui hāc scripturam asserit libro illo Aduersar. cap. 6. & ita ferè vt retulimus explicat. NOVI EGO HVIVS M. noui ego huius morosi mores malos. NON EGO HOMO TRIOB.] nunc serio irascitur Agorastocles neque ferre potest, sic Adelphasium à seruo ludibrio haberi. NON EGO HOMO TRIOB.] homo sum minimi atque adeò nullius pretij, nisi &c. MASTIGIAE]verberoni, flagrioni, flagri digno. EXTVRBO] excutio, effodio. HEM VOLVPT]hic seruum verberat Agorastocles eadē illa verba, quibus seruus per ludibrium vsus erat, cum indignatione iterans. IMPIAS HERE TE ORAT. VERB] scelerato & impio facto te contaminas, qui contra ius gentium legatum verberes. IAM ISTOC MAGIS]pergit adolescens. Milphionem cædere. EQVID FACIES N.] annon aliquem facies verberandi modum? SIC ENIM DIC &c.] docet Milphionem Agorastocles, quo modo orare Adelphasium deberet: nempe hoc modo, te obsecro Adelphasium. Agorastoclis voluptas, agorastoclis mel, &c. OBSECRO HERCLE]pergit seruus suo more, quamuis alio modo Adelphasium & herum suum illuderet. HV AMICA MAMMEATA] huius amica mammeata, id est, agorastoclis amica tactu iucunda: mammeata, id est, mammosa, inquit Nonius, proferens hunc locum, quanquam mendosè. AVT SI ID FIERI NON POTEST]non est hæc oratio Milphionis integra, neque sententia perfecta, quia eum loquentem interpellat Adelphasium irata. Erat autem hoc fortasse additurus, iube me laqueo vitam finire, vel iube me restim parare, qua mihi animam intercludam. Itaque quod dicturus erat seruus occupans, supplet Adelphasium RESTIM.]sunt. ad restim res redijsse dicitur, cùm res desperata est, & cùm despōdetur animus. HEM MIHI IAM VIDEO PR. TE VICT. SORC.] id est, video mihi propter te toto vitæ tempore, suspirandum ac gemendum, tractum à sorbentibus, quorum spiritum imitari, ac referre videntur, qui vapulantes gemunt. QVASI OSTREATVM] verberibus, & vulneribus duratum, vt sunt ostreorum testæ. AMABO, MEN PROHIBERE, &c.] sententia huius loci hæc est, æquius me prohibere, ne te tuus herus verberet, an potuisne fit aduersus mendax? HVIC]Agorastocli. AMITTAM] remittam, condonabo. RESPEX IT IDEM POL.]verba sunt Melphionis, non agorastoclis.

AGORATOCLES adolescens.

MILPHIO seruus.

Quid nunc mihi es auctor Milphio? Mil. *Vt me verberes,*
Atque auctionem facias. nam impunissimè.
Tibi quidem hercle vendere hasce aedes licet.
Ag. *Quid iam?* Mi. *maiorem partem minore habitas mea.*
Ag. *Supersede istis verbis.* Mi. *quid nunc vis tibi?*
Ag. *Trecentos Philippos Colabisco villico*
Dedi dudum, priusquam me euocasti foras.
Nunc obsecro te, Milphio, hanc per dexteram,
Pérque hanc sororem lauam pérque oculos tuos,
Pérque meos amores, pérque Adelphasium meam,
Pérque tuam libertatem Mi *hem nunc nihil obsecras.*
Ag. *Mi Milphidisce, mea commoditas, mea salus,*
Fac quod facturum te esse promisisti mihi,
Vt ego hunc lenonem perdam. Mi *perfacile id quidem est.*
Adduce tecum. ego intus intus interim
Iam & ornamentis meis & sycophantiis
Tuum exornabo villicum: propera atque abi.

Fugio.

Ag. *Fugio.* Mi. *meum est istuc magis officium, quàm tuum.*
Ag. *Egóne? egóne si istuc lepidè effexis?* Mi. *I modò.*
Ag. *Vt non ego te hodie?* Mi. *abi modò.* Ag. *emittam manu.*
Mi. *I modo* Ag. *non hercle meream ab.* Mi. *Vah abi modò.*
Ag. *Quantum Acherunte'st mortuorum,* Mi. *Etiámne abis?*
Ag. *Neque quantum aqua est in mari* Mi. *abiturúsne es?*
Ag. *Etiam nubeis omneis quantum* Mi. *pergin pergere?*
Ag. *Nec quot stellæ in cælo.* Mi. *pergin aureis tundere?*
Ag. *Neque hoc, neque illuc, neque enimuerò seriò,*
Neque, hercle verò. quid opus est verbis? quippini
Quod vno verbo dicere hic quid is licet.
Neque, hercle verò seriò scin quomodo?
Ita me dij amabunt, vin' bona dicam fide?
Quod hic inter vos liceat. ita me Iuppiter,
Scin' quàm? vide tu. Credin', quod ego fabuler?
Mi. *Sine meo facere, vt abeas, egomet abiero.*
Nam isti quidem hercle orationi Oedipo
Coniectore opus est, qui sphyngi intepres fuit.
Ag. *Illic hinc iratus abijt. nunc mihi cautio est,*
Ne me amet culpa meo amori obiexim moram.
Ibo atque arcessam testeis, quando amor iubet,
Meo me obedientem esse seruo liberum.

QVID NVNC MIHI AVTOR] quid me ex tua auctoritate facere vis? Quid te auctor faciam? VT ME VERBERES] vt facias, quod soles, cùm tibi aliquid ex animi tui sententia non procedit, tum enim me verberare soles. ATQVE AVCTIONEM F.] & bona tua, auctione constituta vendas. hoc dicit propterea quod quæsierat, quid sibi auctor esset, vt faceret. MAIOREM PARTEM MINORE H.M] id est, habitas enim in his ædibus maiore ex parte tua, minore mea, mea pars ædium hasum abs te habitatur, minor à me. Quocirca ego, qui multo minorem partem occupo, quàm tu, quique multo in minore parte habito, quàm tu, non potero venditionem, & alienationem impedire. Sic autem scriptum reperi in nostris antiquis codicibus, vt edidi, non vt in vulgatis, *maior enim parte minore habita in eas.* planè mendosissimè, neque vt habere editio Camerariana, *maiore enim parte, minore habitas mea.* Atque item vt ego, se in membranis antiquis scriptum reperisse testatur Adr. Turnebus, & ita ferè explicat lib. 15. Aduersar. cap. 7 quomodo ego explicaui PERQVE HANC SOR. LAEVAM] perque alteram manum, quæ quasi soror est dexteræ. PERQVE OCVLOS TVOS] quibus nihil est tibi carius. NAM NVNC NIHIL OBS.] quia seruus sum, non liber. FAC QVOD FACT. TE ESSE PROMISISTI] suprà scena cuius initium est, *Sæpe ego res multas*, &c. ibi, *vin'n illam hodie sine damno, & dispendio Tuo, tuam libertatem facere?* AG. *cupio Milphio.* MIL. *ego faciã, vt facias*, &c. ADDVCE TESTEIS] qui testificentur aurum esse tuum, & seruum tuum. EXORNABO] instruam. FVGIO] properè abeo. MEVM EST ISTVC M. OFFICIVM] quia seruus sum. serui autem plerunque fugitiui sunt. EGÓNE, &c.] oratio est integra, egóne vt non ego te hodie emittam manu, si istuc lepidè mihi effeceris? quasi dicas, ego profectò te manu mittam, si istuc effeceris sed adolescens cupiditate ardens, & æstuans ita loquitur, vt affectus est in quo poëtæ artificium animaduertendum est, qui orationem personis affingit, affectibus animorum congruentibus. NON HERCLE MERAM, &c] huic principio nihil est, quod respondeat: sed hoc voluit dicere Agorastocles, non hercle velim pro mercede mortuos omneis, qui apud inferos sunt, consequi, neque aquam, quæ in mari est, &c. vt non te manummittã, si illud, quod mihi promisisti effeceris. ACHERVNTE] apud inferos, in Acherunte. ETIAM NVBEIS OMNEIS Q.] etiam nubeis omnis, quantum est nubium in cælo, non meream, vt non &c. NEQ. ENIMVERÒ SERIÒ &c.] post neque disiunctionis nota adscribenda est vt intelligamus adolescentem spe simul, & timore & cupiditate perturbatum vt diximus, perplexè & perturbatè loqui, & sermone vti interrupto, & minus cohærente. ad quem intelligendum, Oedipo, interprete opus sit, vt mox dicet Milphio. OEDIPO CONIEC.] significat enim ænigmata quædam loqui. Oedipo, & ea ad quæ coniicienda Oedipo sit opus, qui ænigma illud omnibus auditum, à Spinge propositum, de eo quod manè quatuor pedibus incederet, meridie duobus, vesperi tribus, coniecit ac dissoluit. Tale est illud Terentianum in Andria, *Dauus sum non Oedipus.* ILLIC] ille. CAVTIO EST) cauendum est. OBIEXIM] obiecerim, obliciam. SERVO LIBERVM] antithesis. me, qui liber sum, obedientem esse seruo.

SI OBVIAM IT VERBVM VETVS] verbum vetus, i. prouerbium, per tēpus si obuiam it, i. si tēpore seu tempestiuè vsurpatur. scitum est, lepidum & venustum est. verbum vetus autem, vt vult Adr. Turn. libro 15. Aduersar. cap. 6. intelligit id quod dictum est paullò antè Agorastocle deberi seruo Milphioni libertatem & grates gratias. Sed licet dicere verbū vetus, intelligendum id quod subiicit Milphio. GERRAE GERMANAE ATQ.] gerræ, crates sunt vimineæ (inquit Festus) Athenienses, cùm Syracusas obsiderent, & crebrò Gerras poscerent, irridentes Siculi, gerras clamitabant: vnde factum est, vt gerræ pro nugis, & rebus contemtis dicantur. Suidas, γέῤῥα [illegible] id est, gerræ, arma Persica propriè, per catachresin seu abusionem, tegmina. sunt etiam gerræ apud Siculos, muliebria, virilia membra inhonesta. Gerræ etiam vsurpātur pro nugis, & rebus fictilibus & inanibus. Et Carisius lib. 1. [illegible] id est, texta quædā quæ admouētur muris germanę autem, id est veræ, vt germani Thucydides apud Ciceronem, & apud eundem *germanus negotiator*, & simul. LYRAE LYRAE] idem dicit: lyræ enim res sunt effutitiæ, res temeræ & sine ratione dictæ, res inanes. BLANDIDICVS] blandiloquus. TREIS F. CORIOS] tria lora, tria coria. profert hunc versum Nonius in voce *corium*. PERAMOREM] amore incensus amoris stimulis agitatus. HAVD VIDI MAGIS] haud vidi quenquam, qui magis amaret, quique magis amore incensus in seruos sæuiret. OB NVLLAM NOX] nullum ob peccatum SI AVCTORITATEM POSTEA DEFE] id est, si postea te mihi auctorem fuisse negaueris. sic Cicero orat. pro P. Sylla, *Itaque attende iam Torquate, quam ego non defugiam auctoritatem consulatus mei.* VBI DISS.] cum à me ante tuo iussu, & ex auctoritate tua vinctus esses. EGO PENDEAM] ego suspendar abs te, & verberer. ISTVC MAVELIM] vt tibi doleat, quàm mihi. id est, malim vapules, quàm ego. AMO IMMODESTE] amo suprà modum. MEAE ISTVC SCAP.] quia sæpè me amore furens verberas, vel sentiunt tuam immodestiam, atque impotentiam. MAIVSCVLVM] vno anno natu maiorem, sorore Anterastilide. DIFFEROR] crucior, distorqueor. NON LVTVM EST LVT.] nihil est sordidius: seu nihil est impurius, aut inquinatius. NEQVAM DARE] id est, malum dare. nequam est omnis generis, significat enim & seruum malum & fœminam malam, & malum in neutro. Itaque iocatur hic ex ambiguo, in eo quod mox sequitur, ibi, en me dato: hoc modo. si vis lenoni malū dare, hoc est, damnum importare, & nocere me dato, qui sum seruus nequam. inest etiam iocus præter expectationem, παρὰ προσδοκίαν. Nam cum exspectaret Agorastocles, dum aliquod malū proferet, quod lenonis caput impingi posset, respondet præter exspectationem, me dato. & ita lenoni malum dabis.

ABI DIRECTVS] in diem erectus displicet hæc responsio adolescenti. quia fieri hoc non potest, sine eius damno. COLABISCVS] vel legendum colobiscus. vt sit deminutiuum nomen à Græco nomine κολοβὸς. quod significat mutilum, & curtum. vel colabiscus à nomine item Græco κόλαβοι qui sunt panes. vel ἀπὸ τῶ κολλύβω, quæ vox significat, nūmorum intertrimentum, quod magis placet. SED QVO EVADAS NESCIO] sed quis exitus tui consilij futurus sit, seu potius, ad quem finem referatur tua oratio, nescio. OBSEQVI ANIMO SVO] sibi indulgere, suæ libidini obtemperare, χαρίζεσθαι τῇ ψύχῃ. VBI NEQVAM FACIAT] vbi nequiter viuat vbi nequitiæ operam det. AD SE ACCIPIET] domum recipiet SERVOS] seruus. CENSEBIT] putabit. QVID TV DVB. QVIN EXT.] quid est, quod dubites, quin extemplo leno tibi damnetur furti, pœnáque in eum constituatur dupli, & auri, & hominis, id est, serui nomine? NEQ. ID VNDE EFF.] neque autem hanc pœnam dupli soluere poterit, quia non habet vnde tantam pecuniam efficiat, vel vnde tantam numorum numeret. IN IVS VENERIT] ad prætorem venerit. ADDICIT PR.] prætor dat, dicit, addicit. ITA DECIP. FOVEA L.] sumtum à rusticis, qui cæca fouea facta lupos capere solent. VBI EXPOLIVERO] vbi hoc consilium meum quod adhuc rude, & impolitum est perpoliuero, tum dices tibi placere. allegoria est ab artificibus tracta, qui opus suum prius inchoant, & procudunt, & rudius informant, deinde expoliunt & ornant. APHRODISIA] dies festi Veneris. MVNDITIIS MERETR.] adspectu meretricum mundarum, & mundo corporis cultu vtentium. VT COLLYB. VILL. HANC PERD.] ordo est, vt Collybiscum perdoceamus, vt hanc fallaciā fiat. CVPIDO] cupiditatis deus, vel cupiditas ipsa. INEST AM. M.] loquitur nunc secum Milphio. ELVI] aptum verbum ad maculam, nam maculæ eluuntur Sic Cicero lib. 5. Accus. *Errabas Verres, & vehementer errabas, cum te maculas furtorum & flagitiorum tuorum sociorum innocentum sanguine eluere posse arbitrabare.* Idem pro Sextio, *quoniam illam in repub. maculam regni publicati maneret, quàm nemo iam posset eluere.* CVI IAM INFORT. INT. BALL.] telarius est à tormentis bellicis, vnde tela mittuntur. Videtur autem hic ballista significare telum, quod e tormento, seu machina mittitur, non tormentum vnde mittitur, vt docet Adrianus Turnebus lib. 15 cap. 6. propterea scilicet, quòd dicit Plautus, quàm ego haud multo post mittam, &c. Rursus, propter hæc verba, *intenta ballista*, videtur ipsum tormentum vnde telum mittitur significare. tormenta enim intenduntur, tela mittuntur. Ballistarium autem locus est ea, vbi ballistæ conduntur, & vnde depromuntur, vt armamentarium, ærarium, libellarium, seu librarium, & similia. HAEC EST PRIOR] Adelphasium. TVMVLTI] tumultus sic senati, quæsti sumti, & similia, pro senatus, quæstus, sumtus, &c.

ADELPHASIVM, ANTERAST. meretrices duæ, MILPHIO seruus. AGORASTOCL. adolescens.

Ad. *NEgotij sibi qui volet vim parare,*
Nauem & mulierem, hæc duo comparato.
Nam nullæ magis res duæ plus negotij
Habent, fortè si occeperis exornare.

Neque vnquam satis hæ duæ res ornantur,
Neque eis vlla ornandi satis satietas est.
Atque hæc vti loquor, nunc modò docta dico.
Nam nos vsque ab aurora ad hoc quod diei est,
Postquam aurora illuxit, nunquam cessauimus
Ex industria ambæ, nunquam concessauimus
Lauari, aut fricari, aut tergeri, aut ornari,
Poliri, expoliri, pingi, fingi: & vnà
Binæ singulis quæ datæ nobis ancillæ,
Eæ nos, lauando, eluendo operam dederunt,
Aggerundáque aqua sunt viri duo defessi.
Apagesis negotii quantum in muliere vna est?
Si verò duæ, sat scio, maximo vni
Populo cui lubet plus satis dare potis sunt
Quæ noctes diésque omni in ætate semper
Ornantur, lauantur, tergentur, poliuntur,
Postremò modus muliebris nullus est,
Neque vnquam lauando & fricando scimus
Facere * Nam quæ elauta est, nisi
Perculta est, meo quidem animo quasi illauta est.

An. Miror equidem soror te istæc sic fabulari,
Quæ tam ca id : & docta sis & faceta.
Nam cum sedulò munditer nos habemus,
Vix ægróque amatorculos inuenimus.

Ad. Ita est. verùm hoc vnum tamen cogitato,
Modus omnibus in rebus soror optimum est habitu.
Nimia omnia nimium exhibent negotium hominibus ex se.

An. Soror cogita, amabo, item nos perhiberi
Quasi salsa muriatica esse autumantur
Sine omni lepóre, & sine suauitate.
Nisi multa aqua vsque & diu macerantur,
Olent, salsa s nt, tangere vt non velis : item nos sumus
Eiuscemodi mulieres sunt insulsæ
Admodum, atque inuenistæ, sine munditiæ & sumtu.

Mi. Coqa est hæc quidem Ag rastocles, vt ego opinor,
Scit muriatica vt macerent. Ag. quid molestus?

Ad. Soror parce, amabo sat est istuc alios dicere nobis,
Ne nosmet nostra etiam vitia loquamur.

An. Quiesco Ad. ergo amo te. sed hoc nunc responde mihi,
Sunt hîc omnia quæ ad deûm pacem oportet adesse?

An. Omnia accuraui. Ag diem pulcrum & celebrem venustatis plenum.
Dignum Veneri pol, cui sunt Aprodisia hodie.

Mi. Ecquid gratiæ cum hunc foras te euocaui? nunc iam
Me docet donari cado vini veteris. dic dari,
Nihil respondes? lingua huic excidit, vt ego opinor. quid malum.
Astans obstupuisti? Ag. sine amem, ne me obturba, ac tace.

Mi. Taceo. Ag si tacuisses, iam istuc, taceo, non natum foret.

An Eamus soror mea. Ad. eho amabo: quid illò nunc properas? An. rogas?

Mi. *Quamobrem? Ag quia iam nunquam audibis verba tot, tam suauia.*
Qui tibi opu'st vixisse? ausculta mihi modò, ac suspende te.
Mi. *Siquidem tu es mecum futurus pro vna passa pensilis.*
Ag. *At ego amo hanc.* Mi. *at ego esse & bibere.* Ad. *eho tu quid ais?* An. *quid rogas?*
Ad. *Viden' tu? pleni oculi sordidum qui erant, iam splendeat mihi.*
An. *Immo etiam in medio oculo parum sordis est.* Ad. *cedo sis dexteram*
Ag. *Vt tu quidem huius oculos illotos manibus tractes ac teras?*
An. *Nimia nos socordia hodie tenuit.* Ad *qua de re obsecro?*
An. *Quia non iamdudum ante lucem ad ædem Veneris venimus.*
Prima cùm vt inseremus ignem in aram Ad. *ah, non facto'st opus.*
Quæ habent nocturna, ora, noctu sacrificatum ire occupant.
Priusquam Venus expergiscatur, deproperant sedulo
Sacrificare. nam vigilante Venere si veniant ea,
Ita sunt turpes, credo ecastor Venerem ipsam è faano fugent.
Ag. *Milphio.* Mi. *Ædepol Milphionem miserum. quid nunc vis tibi?*
Ag. *Obsecro hercle vt mulsa loquitur?* Mi *nihil nisi laterculos,*
Sesamum, papauerémque, triticum & frictas nuces.
Ag. *Ecquid amare videor?* Mi. *damnum, quod Mercurius minimè amat.*
Ag. *Namque ædepol lucrum amare nullum amatorem addecet.*
An. *Eamus mea germana.* Ad. *age sis vt lubet. sequere hàc.* An. *sequor.*
Ag. *Eunt hæ. quid si adeàmus?* Mi *primùm prima salua sis,*
Et secunda tu secundo salue in pretio, tertia
Salue extra pretium. Mi. *tum pol ego & oleum & operam perdidi.*
Ag. *Quò te agis?* Ad. *egóne? in ædem Veneris.* Ag. *quid eo?* Ad. *vt Venerem propitiem.*
Ag. *Eho, an irata est?* Ad. *propitia hercle est.* Mi. *vel ego pro illa spondeo.*
Ad. *Quid tu agis? quid mihi molestus? obsecro.* Ag. *ah, tam sæuiter.*
Ad. *Mitte, amabo.* Ag. *quid festinas? turba nunc illi est.* Ad *scio,*
Sunt illi aliæ, quas spectare ego, & me spectari volo.
Ag. *Quid lubet spectare turpes pulcram spectandam dare*
Ad. *Quia apud ædem Veneris est mercatus meretricius.*
Eo conueniunt mercatores. ibi ego me ostendi volo.
Ag. *Inuendibili merce oportet vltrò emtorem adducere,*
Proba merx facile emtorem reperit, tametsi in abstruso sita est.
Quid ais tu? quando illi apud me mecum caput & corpus copulas.
Ad. *Quo die Orcus ab Acherunte mortuos amiserit*
Ag. *Sunt mihi intus nescio quot nummi aurei lymphantici.*
Mi. *Deferto ad me, faxo actutum constiterit lymphaticum.*
Bellula, hercle. Ag. *I directe in maximam malam crucem.*
Mi. *Quam magis aspecto, tam magis est nimbata, & nugæ mera.*
Ad. *Segrega sermonem. tædet.* Ag. *age sustelle hoc amiculum.*
Ad. *Pura sum comperce, amabo, me attrectare Agorastocles.*
Ag. *Quid agam nunc?* Mi. *si sapias, curam hanc facere compendi potes.*
Ag. *Quid ego nunc curem? quid agis Milphio?* Mi. *Ecce odium meum.*
Quid me vis? Ag. *Cur mihi hæc irata est?* Mi. *cur hæc tibi irata est?*
Cur ego id curem? namque istæc magis tua est curatio.
Ag. *Iam hercle tu peristi, nisi illam mihi tam tranquillam facis,*

Quàm mare olim cùm ibi alcedo pullos educit suos.

Mi. *Quid faciam? Ag. exora blandire, expalpa? Mi. faciam sedulò.*
Sed vide sis, ne tu oratorem hunc pugnis pectas postea.

Ag. *Non faciam. Ad. nos eamus. nunc etiam morare? Ag. malefacis.*

Ad. *Bene promittis multa ex multis, omnia incassum cadunt.*
Laberare iurauisti me haud semel, sed centies,
Dum te exspectato, neque usque aliam mihi paraui copiam,
Neque istuc usquam apparet ita nunc seruio nihilo minus.
I soror, abscede tu à me Ag. perij, eho quid agis Milphio?

Mi. *Mea voluptas, mea deliciæ mea vita mea amœnitas.*
Meus ocellus, meum labellum, mea salus, meum sauium,

Ag. *Meum mel, meum cor, mea colustra, meus molliculus caseus.*

Ad. *Méne ego illæc patiar præsente dici? discrutior miser.*
Nisi ego illum iubeo quadrigis cursim ad carnificem rapi.

Mi. *Noli amabo succensere hero meo causa mea.*

Ad. *Ego faxo. Mi. si non irata es, nummulum pro te dabit,*
Atque te faciet vt sis ciuis Attica, atque libera.

Ad. *Quin abire sinis? quid vis tibi? qui beneuolunt, bene vis item.*

Mi. *Si antè quidem mentitus est, nunc iam dehinc erit verax tibi.*

Ad. *Abscede hinc sis sycophanta. Mi. pareo. Ad. scin quomodo?*

Mi. *Sine te exorem, sine te prendam auriculis, sine dem sauium.*
Iam ego hercle faciam plorantem illum, nisi te facio propitiam.
Atque hic me ne verberet, illum faciat, nisi te propitio,
Malè formido: noui ego huius mores morosi malos,
Quamobrem, amabo te mea voluptas sine te exorarier.

Ag. *Non ego homo trioboli sum, nisi ego illi mastigiæ*
Exturbo oculos atque denteis. hem voluptatem tibi,
Hem mel, hem labellum, hem salutem, hem sauium.

Mi. *Impias here te: oratorem verberas. Ag. iam istoc magis,*
Et iam ocellum addam & labellum, & linguam. Mi. Ecquid facies modi?

Ag. *Siccine ego te orare iussi? Mi. quomodo ergo orem? Ag. rogas?*
Sic enim diceres, scelestè: huius voluptas, te obsecro,
Huius mel, huius cor, huius labellum, huius lingua, huius sauium,
Huius colustra, huius dulciculus caseus: mastigia,
Huius cor, huius studium, huius sauium: mastigia.
Omnia illa, quæ dicebas tua esse, ea memorares mea:

Mi. *Obsecro hercle te, voluptas huius atque odium meum,*
Huius amica mammeata, mea inimica & maleuola
Oculus huius, lippitudo mea. mel huius, fel meum.
Vt huic irata ne sis: aut si id fieri non potest.

Ad. *Capias restim ac te suspendas cum hero & vestra familia.*

Mi. *Hem mihi iam video propter te victitandum sorbilo.*
Itaque iam quasi ostreatum tergum vlceribus gestio,
Propter amorem vestrum Ad. amabo men' prohibere postulas,
Ne te verberet, magis quàm mendax me aduorsum siet?

An. *Aliquid huic responde, amabo, commodè, ne incommodus*
Nobis sit. nam detinet nos de nostro negotio.

Ag. *Verum etiam tibi hanc amittam noxiam vnam Agorastocles.*

Non sum.

	Non sum irata. Ago. *non es?* Ad. *non sum.* Ago. *da ergo, vt credam sanium.*
Ad.	*Mox dabo, cùm ab re diuina rediero.* Ag. *I ergo strenuè.*
Ad.	*Sequere me soror.* Ag. *atque audin' etiam? Veneri dicito.*
	Multam meis verbis salutem. Ad. *dicam* Ag. *atque hoc etiam audi.* Ad. *quid est?*
Ag.	*Paucis verbis rem diuinam facito. atque audin'? respice.*
Mi.	*Respexit. idem pol Venerem credo facturam tibi.*

NEG. SIB. Q. V. VIM PARARE] qui volet sibi negotiorum multitudinem parare: qui volet sibi multa negotia facessere, &c. Quidam libri habẽt: *Negotium sibi qui volet comparare.* ATQVE HAEC VTI LOQVOR, NVNC M. D] id est, Atque vt hæc loquor, ita nunc modò docta, id est, vsu perita dico. quæ ego loquor, eo dico nunc modò experta. & experiundo erudita. AD HOC QVOD LIBS EST] ad hanc partem diei. POSTQVAM AVRORA ILL.] idem dicit quod supra ab aurora. Exprimit autem orationem muliebrem, in qua multa sunt ἀσυνάρτητα. AMBAE NVNQVAM CONCESSAVIMVS] suprà dixerat *nunquam cessauimus.* nunc idem dicit nisi quòd addit præpositionem verbo. & nomen ambæ: ambæ nunquam concessauimus. PINGI] fuco illini. tralatio à pictura. FINGI] conformari tralatio ab arte figulari, aut statuaria. ELVENDO] eluere, est lauando demere, ac delere AGGERVNDA] ad nos ingerunda, vel accumulanda. MODVS MVLIER. NVLL.] modus in muliere nullus est. FACERE] deest vox aliqua, vt Camerarius admonet. *finem* fortassis, aut modum. licet tamen subintelligere modũ ἀπὸ κοινοῦ. si versus ratio pateretur. NAM QVAE ELAVTA EST, &c.] id est, nam ea mulier, cuius sordes & maculę omnes elautæ sunt, nisi iam perfecte, & satis culta est, meo iudicio, & illauta, id est, nunquam vllis aquis elui potest Libri vulgati pro *elauta*, habent *lauta.* non placet. deinde pro illauta, seu vt est in nonnullis libris *inlauta*, nonnulli alij veteres habent *musta* : quæ vox nihil significat. Ex ea amicus quidam meus faciebat *mutta.* vulgati habent *inuenusta*. MVNDITER NOS HAB.] mundæ sumus. Profert hunc locum Nonius in voce *munditer.* AMATORCVLOS] paruos amatores. id est, non admodum fructuosos, aut vtileis. SALSA MVRIATICA] id est, salsi pisces, siue salsamenta, à muria sic dicta, quod in muria seruabantur. Est autem muria, piscium salsorum liquamen. SCIT MVRIATICA VT M.] scit quomodo coqui salsamenta macerare soleant: PARCE, AMABO] *parce*, accipio, vt verbum sit potius, quàm aduerbium: hoc modo, parce ista loqui: id est, quiesce, seu desine ista loqui, vel parciùs ista loquere, vel parca esto istius sermonis. Adiuuat opinionem meam responsio Anterastilidis, quiesco. ALIOS DICERE NOB.] alios nobis obiicere, & exprobrare. AD DEVM PACEM] ad deos placandos: ad deorum beneuolentiam impetrandam. EC QVID GRATIAE, &c.] ecquid gratiæ mihi habes, vel ecquid gratiæ mihi referes, quod te huc euocaui, vt videres tuam Adelphasium? DIC DARI] iube me donari cado vini veteris. OBTICVISTI] sic habent nonnulli libri veteres. alij *obstipuisti?* quomodo edidit Camerarius. Ego *obstipuisti* magis probo. EHO AMABO] sic legendum, & ita habent nostri libri veteres. Nævius, *Eho an vicimus?* ex Carisio. MANTAT] manet, exspectat. Nonius, *mantat manet.* Cæcil. Hypolym. Rastr. *In votu eodem, in eadem mantat militia.* TVRBA NVNC EST] turba meretricum contemtarum. PROSEDAS] Festus, Prosedas meretrices Plautus appellat quod ante stabula sedeãt. eædem & prostibulę. RELLIQVIAS] è multis reliquas, vel macie & egestate confectas, reliquias potius, quàm corpora solida & integra: vetulas, aridas, strigosas, rugosas, scabiosas, cadauerosas. ALICARIAS] Festus, alicariæ meretrices appellabant in Campania solitæ ante pistrina alicariorum versari quæstus gratia: sicut eæ quæ ante stabula sedebant, dicebantur prostibulæ. COENO DELIB] non vnguento delibutas, sed cœno inquinatas. sed videtur legendum schœno, vt habent libri vulgati, & nostri veteres cum illis congruentes. Est autẽ schœnum (vt docet Varro libro 6. de Lingua latina) vnguentum nucarium, seu iuncarium, pessimi generis, vt ait Festus: à quo schœniculæ meretrices: quo nomine vsus est Plautus in Neruolaria, *olero vnguenta exotica.* OLANT ST.] olant pro oleant. Nonius olat pro oleat. Afran. Fratr. *Non potest quin illa tacta longéque & multu olat.* STATVMQVE ET SELL.] & quæ oleam statum, & sellam, & sessionem meram, id est, quæ satis declarent se totum diem prostare & sedere. dum expectant sui simileis amatores. DIOBOLORIA] diobolares meretrices dictæ sunt a binis obolis, inquit Varro, scorta diobolaria, igitur intellige, scorta vilia & contemta, & quarum nox aut cõcubitus non pluris quàm duobus obolis conducatur. PROPVDIVM] Festus, Propudium dicebãt, cum maledictio nudare turpitudinem volebant quasi porrò pudendum Quidam propudium putãt dici, à quo pudor, & pudicitia procul sint. EAMPSE] id est, eã ipsam. Festus, eapse id est, ea ipsa DVCTITENT] ductent, crebrò ducant domum. TANTVLA TANTA VERBA F.] cum tam parua, & humilis, & contempta sit, tam magna loquitur. & quasi funda iaculatur. duo libri veteres habent *tantilla.* CVIVS EGO VEL NEE C. &c.] sic habent nostri libri veteres hoc primùm. Deinde significat seruus se ita Adelphasium contemnere, vt eius nocteis septem, cyatho nebulæ, id est, cyatho rei inanis, & friuolæ nolit emere. quid est enim nebula inanius? Non dissimulabo autem Camerarium edidisse, *obulo emto.* fortasse ne hoc quidem malè, sed nostram lectionem, quam ille quoque se reperisse in alijs libris testatur, illi antepono, & probat Adrian. Turneb. libr. Aduersar. 20. cap. 1. QVID HABETIS. MAGIS QVI] qui habetis, quamobrem vos magis immortaleis esse credam, quàm ego sim? OCVLIS CONCIPIO] oculis percipio? oculis vsurpo? VENERABOR] orabo. ASSVM APVD TE ECCVM] ecce assum, vel adsum tibi. sed sine dubio legẽdum est apud Plautum *assum*, non adsum, alioqui iocus Agorastoclis non quadraret. AT EGO ELIXVS SIS VOLO] quia dixerat seruus, assum apud te eccũ: quibus verbis significat ille simpliciter se adesse, Agorastocles amore elatus, iocatur ex verbis serui, & ea in aliam sententiam accipiens, quasi scilicet dixerit, se esse assum, siue assa-

tum: at ego, inquit, elixus sis volo, iocus est in ambiguo positus. FACIS DELICIAS, τρυφᾷς, rebus secundis elatus iocaris. DE TE QVIDEM HAEC DID. OMN. didici abs te facere delicias. NIHIL ILLIC QVIDEM EST] quid sibi hæc velint, non est fortasse facilè expedire. Ac primùm quidem non constat, cuius hæc sint verba, Agorastoclis, an Milphionis. Nã in vulgatis verba sunt Agorastoclis: in manuscriptis Milphionis. Deinde scriptura nõ est vnius modi, alij enim sic habent, *nihil illuc quidem est*: alij, *nihil illhic quidem est*: alij, *nihil illic quid est*. Ne sim longus, mea hæc sententia est, verba esse Milphionis, secum loquentis, & adspectatores conuersi: quibus significat Agorastoclem hominem esse nihili, hominẽ esse amore perditum: hoc modo, *Nihili ille quidem est*, id est, nihil est ille quidem homo. hoc est. nihili est. vel seruata eadem persona, fortasse hoc dicit, nihil est illic quidem, quod ames. Quod si quis Agorastoclis verba sint, vt in vulgatis, hoc dicere intelligetur. nihil illud quidem est. id est, quod dixisti nihil est. non ideò minus amare debeo Adelphasium, quòd eam nunquam attigerim. Nam deos quoque & amo. & metuo, quos tamen attigi nunquam. Sed hæc postrema explicatio, violẽta est. Iudicet tamen lector. QVIB. EGO TAMEN ABST. M.] à quibus abstineo manus. quos manibus non tango. præpositio nõ est geminata. POENITET EXORNATAE VT SVMVS] id est, parum elegantem exornatæ sumus. ita exornatæ sumus, vt non nostri ornatus pœnitere debeas. Sic interdum vsurpatur verbum *pœnitere*. ne longè abeam. sic M. Tullius Offic. I. tandiu autem velle videbis, quoad te quantum proficias non pœnitebit, id est, quoad non parum te proficere intelliges. Terent. Heaut. *me quantum hic operis fit pœnitet*. id est, mihi hic non satis operis fieri videtur. mihi opus quod hic fit, paruum videtur. IMMO VERO SATIS COMM.] hæc responsio explicationem nostram superiorum verborum confirmat. Dicis nos esse parùm commode exornatas: immò vero satis commodè exornatæ sumus. PRO HER. NOSTR. QVAEST.] pro quæstu. quem ex nobis herus facit. LAPIDEM SILICEM SVBIG.] hyperbole. potest hominem immanem & silice duriorem subigere vt se amet. CVM ILLA NVNQ. LIM. C.] id est, cum illa nunquam coniunxi caput. sic Nonius. locum illum ex Bacchid. proferens, *Ne cum quoquam acceperis alio mercedem annuam iussi abesse, nec cum quoquam limares caput*. Tracta est hæc significatio à limando, id est, lima terendo. Nam amantes osculantes inter se, videntur capita, & ora mutua osculando limare. CVRAM IGITVR AD PISCINAM, &c.] iocatur seruus ex ambiguo. nam cùm adolescens limandi verbum vsurpasset in eam, quam dixi sententiam, ille aliorsum accipiens, quasi limare, pro limo conspurcare posuisset, dicit se ad piscinam, aut ad lacum cursurum, vt inde limum petat, eòque caput inquinet. VT TIBI ET ILLI LIMEM CAPVT] vt tibi & illi limo, id est, cœno caput inquinem. IBI SVM EQVIDEM] in mala re. PERGIS] pergis loqui? Camerarius edidit, *perdis*. AT PERP. VOLO] at te volo perpetuò tacere. MEO ME LACESS. LVDO] prouocas me ad iaculandum, & vrbane loquendum, meo ludo, id est, facetis, & lepidis dictis & delicias facis. ID TIBI ERIT CORDOLIVM] id tibi erit molestiæ. MERETRICEM PVDOREM GER. M. D.] meretricem pudore ornari magis decet, quàm purpurea veste, seu quàm prætexta. sic dixit *gerere pudorem*, vt gerere vestem gerere aurum. COLLINVNT] coinquinant, conspurcant, contaminant. Flaccus ode lib. *Crines puluere collines*. AVDIBIS] audies. PRO VVA PASSA, PENSILIS] siquidem futurum est, vt tu mecum pendeas, alludit ad vuas passas & pensileis. Varro de vita populi Romani lib. I. *Passum nominabant si, in vindemia vuam diutius coctam legerent, eámque passi essent in sole aduri*. Pensiles vuæ, quæ suspensæ aliquandiu seruabantur. Horatius Sat lib. *tum pensilis vua secundas. Et nux Ornabat mensas*. ESSE, ME BIBERE] at ego amo comesse, & bibere, fortasse iocus ex ambiguo in verbo *esse*, vt intelligamus seruum dicere, se velle esse, & viuere, non laqueo vitam finire. bibere autem & viuere affinia sunt. VIDEN' TV? PLENI OCVLI, &c.] velim sic legi, viden' vt pleni oculi sordium qui erant, iam splendent mihi? IAM SPLENDENT M.] oculi mei, qui antea pleni sordium erant, nunc splendidi facti sunt. CEDO SIS DEXTERAM] da si vis, seu commoda mihi dexteram tuam, vt mihi sordem, quam dicis inesse in oculo, detrahas. VT TV QVIDEM HVIVS] indignatur Agorastocles Anterastilidem oculis Adelphasij manum admouere, ne ab eius sorore quidẽ amicam suam tangi æquo animo ferens, qui morbus est amantium communis. vsque eone, inquimeris audax, vt tu Adelphasij oculos tractare ac tergere audeas? Hæc autem loquitur, ita vt à spectatoribus audiatur tantum, non etiam ab Anterastilide, neque ab eius sorore. QVA DE RE OBS] quamobrem, obsecro? QVIA NON IAMDVDVM, &c.] sic habent nostri libri veteres vulgati, quibuscum editio Camerarij congruit, *quia iam non sudum*. &c. PRIMA CVM VT INFERR.] id est, vt cùm prima luce ignem in aram inferremus. NOCTVRNA ORA] id est, deformeis vultus. & qui noctu potius, quàm interdiu ostendi debeant: vel ora mali augurij, quales sunt aues nocturnæ, quæ & deformes sunt, & mali ominis, & quibus per mediam nobis occurrere noctẽ. OCCVPANT] anteuertunt. DEPROPERANT] valde properant. Horatius od. lib. *1 depropare apio coronas*. VIGILANTE VENERE] interdiu. MILPHIONEM MIS.] ô Milphionem miserum. VT MVLSA LOQVITVR?] quàm dulcia, & iucunda loquitur? NIHIL NISI LATERC.] seruus Milphio ad spectatores conuersus, planè contraria Adelphasium loqui respondet, quàm dicat herus eius Agorastocles, nempe dura, & iniucunda omnia. Laterculos, id est, paruos lateres. SESANVM] Dioscorid. lib. 2 cap 12. Σήσαμον κακοστόμαχον, &c. sesanum lędit ventriculum. &c. PAPAVEREMQVE] papauer, & neutrum est, vt apud Virgilium *soporiferúmque papauer*. & masculinum, vt hic & in Asinaria *Formicas obicias papauerem*. TRITICVM ET FRICTAS N.] hæc omnia sunt palato iniucunda. ECQVID AM. VID] num tibi videor aliquid amare? DAMNVM QVOD MERCVRIVS] profectò mihi videris aliquid amare. nempe damnum quod Mercurius nõ amat, qui lucris præest. atque ideirco mercatorum deus est? à quo ἑρμαῖον dictum est. NANQVE AEDEPOL LVCR. AM.] amor enim damnosus est, & amantem oportet esse munificum atque adeo profusum: alioqui amando inanem operam sumet ADEAS] licet adeas: ego non adhibo. PRIMA] Adelphasium. ET SECVNDA] Anterastilis. SECVNDO SALVE IN PRETIO] salue secundo loco, secundo gradu & honore. TERTIA SALVE EXTRA PR.] erat aliqua, vt credibile est, cum his puellis. mulier anus, & deformis, quæ eas comitabatur. hanc tertiam, vt nullius pretij. vix salute dignam putat aut certè sic salutat, vt indignam, quæ salutetur. sic dictum autem, extra pretium, vt extra ordinem, extra numerum. OLEVM ET OP. PERD] frustra herum ab amore deterrui. PROPITIEM] placem. propitiam reddam. VEL EGO PRO ILLA SP.] etiam ego inquis

inquit Milphio, ausim spondere pro illa, Venerem illi esse propitiam. Hoc eò dicit, quod talem amatorem nacta sit. QVID TV AGIS?] Agorastocles morabatur Adelphasium, eámque amantium more tractabat: illa puellarum more, tanquam sibi molestum repellit. TAM SAEV.] tam sæuiter mecum agis? te tam sæuam in me præbes? ILLI EST.] illic est. SVNT ILLI A.] sunt illic aliæ. PVLCHRAM SPECT. DARE?] turpibus subintellig. INVENDIBILI MERCE OP.] quando merx est inuendibilis, id est, mala & improba, & quæ emptorem vltro reperire non potest, tum emptorem vltrò arcessere, & abducere oportet. IN ABSTRVSO] in occulto. QVANDO ILLI APVD ME, &c] quando illic domi nostræ &c. QVO DIE ORCVS, &c] id est, nunquam. AMISERIT] ἀποβάλῃ, ἀπολέσῃ. quidam libri habent *emiserit*. NVMMI AVREI LIMPHATICI] nummi, qui more lymphatorum, hoc est insanorum, & mente concitatorum, & à Nymphis correptorum, feruntur, & exsultant, & vagantur huc & illuc, & petere gestiunt. FAXO ACTVTVM CONST. LVMPH.] faxo continuo, vt nummi isti, quos dicis esse Lymphaticos, desinant esse Lymphatici, & consistant, & cõquiescant. QVAM MAGIS ASPECTO, TAM MAGIS, &c] notauimus hoc loquendi genus, tum apud hunc scriptorem suprà tum apud Lucretium. NIMBATA] id est, ornata fasciola ex auro in fronte vt videtur in muro. Isidorus lib. 19. cap. de Ornamentis. Cuius verba adscribam. *Nimbus est fasciola transuersa ex auro assuta linteo, quod est in fronte fœminarũ*. Plautus, *Quam magis aspecto* &c. Sed, vt demus Isidoro, nimbum id, quod dicit, significare, & nimbatam hoc loco valere, nimbo ornatam, tamen in Milphionis verbis aliqua insit sententia acutior & salsior, & vt ita dicam, mendacior necesse est cum propter illud, quod antecedit, *Quam magis aspecto*, tum propter id, quod sequitur, *& nugæ meræ*. fortasse igitur, ne ab Isidori sententia longius discedamus, significat seruus, ornatum omnem muliebrem, & maxime meretricium, esse meras nugas, vt hoc dicere intelligatur Milphio, Quàm magis Adelphasium aspecto, tam magis agnosco meretricem ex ornatu nimis accurato, & exquisito, & ad alliciendo, atque illaqueandos amatores composito, & comparato. Adr. Turneb. libr. Aduers. 9. cap. 1. nimbatam, interpretatur hic vilem & contẽptam, à *nimbo*, quod interdum (inquit ille) veteres pro re friuola & nugatoria vsurparunt: subtexit ille Isidori explicationẽ, ita tamen vt eam non admodum probare videatur. Alij nimbatam, interpretantur fucatam: alij, vnguentis delibutam. SEGREGA SEM.] sepone sermonem in aliud tempus, & alium locum, tædet me tui. SVSTOLLE HOC AMIC.] sursum tolle hunc amictum, qui vertit humum scilicet. Dum hæc loquitur Agorastocles, attrectat Adelphasium paullo fortasse licentius, atque immodestius, simulans se amiculum in terram demissum velle sustollere. quod iniquiore animo ferens puellas, rogat ne se attrectet, tanquam impudicam, cùm sit pura, & pudica. PVRA SVM] pudica sum: pura sum à viri concubitu. quare parce aliter me attrectare, quàm fas est puram & pudicam. COMPERCE] parce. CVRAM HANC FACERE COMP. P.] hac cura te leuare, & laxare potes. hanc curam minuere potes. In editione Camerariana, & libr. vulgat. verba sunt hæc Milphionis, hero suadentis, vt se curis liberet, hoc est, vt Adelphasium amare desinat. in aliis, vt in quibusdã nostris. Adelphasij verba sunt hortantis Agorastoclem, vt desinat sibi verba dare, sed pecuniam lenoni pro se numeret. quo facto omni cura liberabitur, habens domi quod amat, eoque liberè fruens ac potiens. QVID AGIS MILPHIO?] al. quid agam Milphio? Sed altera reperitur in libris omnibus manuscriptis, neque video quare non sit retinẽda hoc enim significat Agorastocles Milphionem alloquẽs, quid interea agis Milphio? ecquid ego tibi curæ sum? Sunt & qui habent *quid agas Milphio?* vt sit hic Agorastoclis sensus. Quid agas Milphio, si hic sis? si ames, vt ego amo? ECCE ODIVM MEVM] ecce hominem, qui me odio enecat. ecce hominem mihi odiosum. NAMQVE ISTHAEC MAGIS TVA EST CVRATIO] id est, namque magis tuum est istuc curare. TAM TRANQVILLAM F.] tam lenis & placas. tralatio à mari, vnde simile traxit. OLIM] tunc. ALCEDO] alcyon. Hæc auis brumali tempore nidificat. Plin. libr. 2. cap. 47. *Ante brumam autem 7. diebus totidémque postea sternitur mare halcyonum fœtu : vnde nomen, hi dies traxere : reliquum tempus hyemat*. Idem lib 10 cap. 32. *Halcyonem videre rarissimum est, nec nisi vigilarum occasu, & circa solstitia, brumamve aliquando circumuolata statim in latebras abeuntem. Fœtificant bruma, qui dies halcyonides vocantur placido mari per eos, & nauigabili Siculo maximè*, &c. Idem lib 18. cap. 26. *Circa brumam plerisque his septem halcyonum fœtura ventorum quiete mollius cælum*. Arist. lib. 5 de anim. cap. 8 ἡ δ᾽ ἀλκυὼν τίκτει περὶ τὰς τροπὰς τὰς χειμερινάς· διὸ καλοῦνται, ὅταν εὐδιειναὶ γένωνται αἱ τροπαί, ἀλκυονίδες ἡμέραι ἑπτὰ μὲν πρὸ τροπῶν, ἑπτὰ δὲ μετὰ τροπάς id est alcyon autem circa brumam parere solet. quo circa & cum brumales dies sereni sunt, dies alcyonij appellantur, septem antem brumam, & 7. post brumam quemadmodum in carmine suo scripsit Simonides Qui plura de hac aue, & de diebus alcionijs scire volet legat Luciani Alcionem, seu περὶ μεταμορφώσεως. Porro autem eandem esse autem Alcyonem & Alcedinem declarat Gaza, qui libro 8. cap. 3. quam alcionem Arist. vocat, eam Alcedinem Latine interpretatur. Sed huius rei testis locupletissimus M. Varro lib. 6. de ling. Lat. his verbis. Apud Pacuuium halcyonis ritu litus peruolgans feror hæc enim auis Græce dicitur ἀλκυών, à nostris halcedo. hæc hyeme quod pullos dicitur tranquillo mari facere, eos dies halcionios appellant. Profert autem hunc locũ Priscilius lib 6. EXPALPA] id est, palpando obtine quod volo: vel palpando leni & placa palpare autẽ, siue palpari, est leni & molli tractu demulcere, tractum ab æquorum curatoribus. PVGNIS PECTAS] id est, pugnis cædas. tralatio est. alij libri habent *plectas*, minus recte. Loquitur eodem modo & in Rudente. NVNC ETIAM MORARE?] hæc Adelphasij verba sunt de Agorastocle querentis, quòd etiam nunc eam moretur ad ædem Veneris properantem. BENE PROMITTIS] liberaliter, & benigne promittis. OMNIA IN CASS. CAD.] omnia ad nihilum recidunt. LIBERARE IVRAVISTI ME] iurauisti non semel, sed decies te liberaturum me à lenone. NEQVE VSQVE] al. neque vsquam. sed *vsque* magis probo. sententia autem huius loci hæc est, dum te exspecto, hoc est, dum spero te promissa facturũ, & fidem seruaturum, ac præstiturum, fit, vt neque interea aliunde mihi consulem, aliosque amatores parem, qui me à lenone liberent, neque id, quod mihi toties promisisti, vsquam appareat. ABSCEDE TV A ME] abscede tu Agorastocles à me. MEA VOLVP. &c] seruus quasi hero obtemperamus Adelphasium irridet. quod ægrè ferens Agorastocles non audet tamen seruum tangere. MEVS OCELLVS] mee ocelle, id est, puella mihi carissima. MEA COLLVSTRA] Nonius, colustra, lac nouum in mammis. dicitur & colustrum in neutro. Martialis in xeniis, *Subripuit pastor quæ nondum stantibus*

badis De primo matrum lacte colustra damus. DICI] dici à seruo in Adelphasium. NISI EGO ILLVM.] *Ἀποσιώπησις.* subintelligendum enim mori non recusso:ne viuā,aut aliquid tale. QVADRIGIS CVRSIM] quàm citissimè. NOLI, AMABO, SVCC.] pergit seruus. EGO FAXO, SI NON IRATA ES NVMM. PRO TE D.] secutus sum Adriani Turnebi coniecturam,qui ex antiqua scriptura *nummium pro te dabit*, ita coniecit esse legendum lib. Aduers. 15. cap. 6 nummulum autem dicit herum daturum pro illa. Milphio,irridens quasi vile sit, & parui pretij scortum, & nummulo redimi ac liberari possit. ATQVE TE FACIET, VT SIS] id est,atque te faciet ciuem esse Atticam,& liberam,vel,atque faciet,vt sis ciuis Attica,& libera. QVI BENE VOLVNT, &c.] qui bene volunt,eis item bene vis: id est, omnes homines solent eis bene velle, qui bene volunt. sic autem habebant libri nostri veteres, & ita legendem,non vt vulgò, *bene visitent*,quod & Adrian. Turneb. vidit. SINE TE PRENDAM AVRIC.] fine te prensam auriculis,exosculer. genus erat osculi liberalissimi, & plenissimi. Sic idem Asin *prehende auriculas, compara labella cum tabellis*. IAM EGO HERCLE] iam hercle plorabo ego, nisi te placo. ATQ. HIC NE ME VERB. &c.] sententia est,atque ego malè formido,nisi te propitio,id est,propitium reddo,ne hic me verberet,& illum faciat, id est, referat illum sæuum herum & plagosum, & verberantem, illum plagas mihi assiduè inferentem. vel faciat me illum vapulantem,& plagas assiduè perferentem. Ego tamen illud priùs malo hæc autem pronūtians seruus gestu adiuuabat, herum exprimens virgas intentantē. sic autē esse legendum vincunt libri veteres, & quibus vsi sumus, & quibus Adrianus Turnebus: qui hāc scripturam asserit libro illo Aduers. 15 cap. 6. & ita fere vt retulimus explicat. NOVI EGO HVIVS M.] noui ego huius morosi mores malos. NON EGO HOMO TRIOB.] nunc serio irascitur Agorastocles neque ferre potest,sic Adelphasium à seruo ludibrio haberi. NON EGO HOMO TRIOB.] homo sum minimi atque adeò nullius pretij, nisi, &c. MASTIGIA] verberoni,flagrioni,flagri digno. EXTVRBO] excutio,effodio. HEM VOLVPT.] hic seruum verberat Agorastocles eadē illa verba,quibus seruus per ludibrium vsus erat,cum indignatione iterans. IMPIAS HERE TE ORAT. VERB] scelerato & impio facto te contaminas, qui contra ius gentium legatum verberes. IAM ISTOC MAGIS] pergit adolescens Milphionem cædere. EQVID FACIES N.] annon aliquem facies verberandi modum? SIC ENIM DIC &c.] docet Milphionem Agorastocles, quo modo orare Adelphasium deberet: nempe hoc modo,te obsecro Adelphasium. Agorastoclis voluptas, Agorastoclis mel,&c. OBSECRO HERCLE] pergit seruus suo more, quamuis alio modo Adelphasium & herum suum illuderet. HV AMICA MAMMEATA] huius amica mammeata,id est, Agorastoclis amica tactu iucunda: mammeata,id est, mammosa, inquit Nonius,proferens hunc locum, quanquam mendosè. AVT SI ID FIERI NON POTEST] non est hæc oratio Milphionis integra,neque sententia perfecta, quia eum loquentem interpellat Adelphasium irata. Erat autem hoc fortasse additurus, iube me laqueo vitam finire,vel iube me restim parare, quā mihi animam intercludam. Itaque quod dicturus erat seruus occupans,supplet Adelphasium RESTIM.] funē, ad restim res rediisse dicitur,cùm res desperata est, & cùm despōdetur animus HEM MIHI IAM VIDEO PR. TE VICT. SORC.] id est,video mihi propter te toto vitæ tempore,suspirandum ac gemendum,tractum à sorbentibus,quorum spiritum imitari,ac referre videntur,qui vapulantes gemunt. QVASI OSTREATVM] verberibus, & vulneribus duratum,vt sunt ostreorum testæ. AMABO, MEN PROHIBERE, &c.] sententia huius loci hæc est, æquius me prohibere,ne te tuus herus verberet,an potiusne sit aduersus mendax? HVIC] Agorastocli. AMITTAM] remittam,condonabo. RESPEXIT IDEM POL] verba sunt Milphionis,non Agorastoclis.

AGORATOCLES adolescens.

MILPHIO seruus.

Quid nunc mihi es auctor Milphio? Mil. Vt me verberes,
Atque auctionem facias. nam impunissimè,
Tibi quidem hercle vendere hasce ædes licet.
Ag. Quid iam? Mi. maiorem partem minore habitas mea.
Ag. Supersede istis verbis. Mi. quid nunc vis tibi?
Ag. Trecentos Philippos Colabisco villico
Dedi dudum, priusquam me euocasti foras.
Nunc obsecro te, Milphio, hanc per dexteram,
Pérque hanc sororem lauam pérque oculos tuos,
Pérque meos amores, pérque Adelphasium meam,
Pérque tuam libertatem Mi hem nunc nihil obsecras.
Ag. Mi Milphidisce, mea commoditas, mea salus,
Fac quod facturum te esse promisisti mihi,
Vt ego hunc lenonem perdam. Mi perfacile id quidem est.
Adduce tecum, ego intus intus interim
Iam & ornamentis meis & sycophantiis
Tuum exornabo villicum: propera atque abi.

Fugio.

Ag. *Fugio.* Mi. *meum est istuc magis officium, quàm tuum.*
Ag. *Egóne? egóne si istuc lepidè effexis?* Mi. *I modò.*
Ag. *Vt non ego te hodie?* Mi. *abi modò.* Ag. *emittam manu.*
Mi. *I modo* Ag. *non hercle meream ab.* Mi. *Vah abi modò.*
Ag. *Quantum Acherunte'st mortuorum.* Mi. *Etiámne abis?*
Ag. *Neque quantum aqua est in mari* Mi. *abiturúsne es?*
Ag. *Etiam nubeis omneis quantum* Mi. *pergin pergere?*
Ag. *Nec quot stellæ in cælo.* Mi. *pergin aureis tundere?*
Ag. *Neque hoc, neque illuc, neque enimuerò serio,*
Neque, hercle verò. quid opus est verbis? quippini
Quod vno verbo dicere hic quid is licet.
Neque, hercle verò seriò scin quomodo?
Ita me dij amabunt, vin' bona dicam fide?
Quod hic inter v s liceat. ita me Iuppiter,
Scin' quàm? vide tu. Credin', quod ego fabuler?
Mi. *Sine meo facere, vt abeas, egomet abiero.*
Nam isti quidem hercle orationi Oedipo
Coniectore opus est, qui sphyngi intepres fuit.
Ag. *Illic hinc iratus abijt. nunc mihi cautio est,*
Ne me amet culpa meo amori obiexim moram.
Ibo atque arcessam testeis, quando amor iubet,
Meo me obedientem esse seruo liberum.

QVID NVNC MIHI AVTOR] quid me ex tua auctoritate facere vis? Quid te auctor faciam? VT ME VERBERES] vt facias, quod soles, cùm tibi aliquid ex animi tui sententia non procedit, tum enim me verberare soles. ATQVE AVCTIONEM F.] & bona tua. auctione constituta vendas. hoc dicit propterea quod quæsierat, quid sibi auctor esset, vt faceret. MAIOREM PARTEM MINORE H.M.] id est, habitas enim in his ædibus maiore ex parte tua, minore mea, mea pars ædium harum abs te habitatur, minor à me. Quocirca ego, qui multo minorem partem occupo, quam tu, quique multo in minore parte habito, quam tu, non potero venditionem, & alienationem impedire. Sic autem scriptum reperi in nostris antiquis codicibus, vt edidi, non vt in vulgatis, *maior enim parte minore habita in eas.* planè mendosissimè, neque vt habere editio Camerariana, *maiore enim parte, minore habitas mea.* Atque item vt ego, se in membranis antiquis scriptum reperisse testatur Adr. Turnebus, & ita ferè explicat lib. 15. Aduersar. cap. 7 quomodo ego explicaui PÉRQVE HANC SOR. LAEVAM] pérque alteram manum, quæ quasi soror est dexteræ. PÉRQVE OCVLOS TVOS] quibus nihil est tibi carius. HAM NVNC NIHIL OBS.] quia seruus sum, non liber. FAC QVOD FACT. TE ESSE PROMISISTI] suprà scena cuius initium est, *Sæpe ego res multas*, &c. ibi, *vin'n illam hodie sine damno, & dispendio Tuo, tuam libertatem facere?* AG. *cupio Milphio.* MIL. *ego faciã, vt facias,* &c. ADDVCE TESTEIS] qui testificentur aurum esse tuum, & seruum tuum. EXORNABO] instruam. FVGIO] properè abeo. MEVM EST ISTVC M. OFFICIVM] quia seruus sum. serui autem plerunque fugitiui sunt. EGÓNE, &c.] oratio est integra, egóne vt non ego te hodie emittam manu, si istuc lepidè mihi effeceris? quasi dicas, ego profectò te manu mittam. si istuc effeceris sed adolescens cupiditate ardens, & æstuans ita loquitur, vt affectus est in quo poëtæ artificium animaduertendum est. qui orationem personis affingit, affectibus animorum congruentibus. NON HERCLE MERAM, &c] huic principio nihil est, quod respondeat: sed hoc voluit dicere Agorastocles, non hercle velim pro mercede mortuos omneis, qui apud inferos sunt, consequi, neque aquam, quæ in mari est, &c. vt non te manummittã, si istud, quod mihi promisisti effeceris. ACHERVNTE] apud inferos, in Acherunte. ETIAM NVBEIS OMNEIS Q.] etiam nubeis omnis, quantum est nubium in cælo, non meream, vt non &c. NEQ. ENIMVERÒ SERIÒ &c.] post neque disiunctionis nota adscribenda est vt intelligamus adolescentem spe simul, & timore & cupiditate perturbatum vt diximus, perplexè & perturbatè loqui, & sermone vti interrupto, & minus cohærente. ad quem intelligendum, Oedipo, interprete opus sit, vt mox dicet Milphio. OEDIPO CONIEC.] significat enim ænigmata quædam loqui. Oedipo, & ea ad quæ conicienda Oedipo sit opus, qui ænigma illud omnibus auditum, à Spinge propositum, de eo quod manè quatuor pedibus incederet, meridie duobus, vesperi tribus, coniecit ac dissoluit. Tale est illud Terentianum in Andria, *Dauus sum non Oedipus.* ILLIC] ille. CAVTIO EST) cauendum est. OBIEXIM] obiecerim, obiiciam. SERVO LIBERVM] antithesis. me, qui liber sum, obedientem esse seruo.

ACTVS SECVNDVS

LYCVS leno, ANTHEMONIDES miles.

DII illum infelicitent omnes, qui post hunc diem
Leno vllam Veneri vnquam immolarit hostiam,
Quíue vllum turis granum sacrificauerit.
Nam ego hodie infelix dijs meis iratissimis,
Sex agnos immolaui. nec potui tamen
Propitiam Venerem facere, vti esset mihi.
Quoniam litare nequeo, abij illinc illico
Iratus. vetui exta prosicarier,
Neque ea spicere volui. quoniam illa non bona
Haruspex dixit, deum esse indignam credidi.
Eo pacto auara Veneri pulcrè adij manum.
Quando id quod sat erat, satis habere noluit,
Ego pausam feci. sic ago, sic me decet.
Ego faxo posthac di, de aque ceteri
Contentiores mage erunt, atque auidi minus,
Cùm scribunt, Veneri vt adierit leno manum,
Condignè haruspex, non homo trioboli,
Omnibus inextis aiebat portendi mihi
Malum, damnúmque & deos esse iratos mihi.
Quid ei diuini aut humani aequum est credere?
Mina mihi argenti dono pòst illa data est.
Sed quaeso vbínam illic restitit miles, modò
Qui hanc mihi donauit? quem ego vocaui ad prandium?
Sed eccum incedit. An. ita vt occepi dicere
Lenulle de illac pugna pentethronica,
Qua sexaginta millia hominum vno die,
Volaticorum, manibus occídi meis.

Ly. Ehem volaticorum hominum? An. ita dico quidem.

Ly. An obsecro vsquam sunt homines volatici?

An. Fuere. verùm ego interfeci. Ly. quomodo
Potuisti? An. dicam. Viscum legioni dedi,
Fundásque. eò praesternebam folia farfari.

Ly. Cui rei? An. Ne ad fundas viscus adhaeresceret.

Ly. Perge optimè. herclè periuras, quid postea?

An. In fundas infundebam grandiculos globos,
Eos volanteis iussi funditarier.
Quid multa verba? quenquem visco offenderant,
Tam crebri ad terram decidebant, quam pira.
Vt quisque occiderat, necabam eum ilico
Per cerebrum pinna sua sibi quasi turturem.

Ly. Si hercle istuc vnquam factum est, tum me Iuppiter
Faciat, vt semper sacrufìcem, nec vnquam litem.

An. *An mihi hæc non credis?* Ly. *credo, vt mihi est æquum credier.*
An. *Age eamus intro, dum extra referuntur. volo*
Narrare tibi etiam vnam pugnam. Ly. *non moror.*
An. *Ausculta.* Ly *non hercle.* An. *immo iam elidam caput,*
Nisi auscultas, aut is [illegible] inc in [illegible] alam crucem.
Ly. *Malam crucem ibo potius.* An. *certúmne est tibi?*
Ly. *Certum.* An. *tum tu igitur die bono Aphrodisiis*
Addice tuam mihi meretricem minusculam.
Ita res diuina mihi fuerit. res serias
Omnis extollo ex hoc die in alium diem.
Profecto festos habeam. decretum est mihi.
Nunc hinc eamus intro. Ly. *sequere hàc me.* An. *sequor.*
In hunc diem iam tuus sum mercenarius

DII ILLVM] queritur leno sibi non esse propitiam factam venerem, cùm tamen ei sex agnos immolarit. id autem ex eo coniicit, quod nullum eo die quæstum fecerit. INFELICITENT] infœlicem faciant, sic Non. in verbo *infelicitent*, vbi & hunc locum profert & illum ex Cæcilio, *vt te dij omnes infelicitent cum malè monita memoria* POST HVNC DIEM] posthac. DIIS MEIS IRATISS.] Terent. *iratis diis atque poetis.* NEC POTVI TAMEN, &c.] nec potui tamen facere, vt Venus propitia esset mihi vel potui tamen facere, Venerem propitiam esse mihi. genus hoc loquendi ita vsitatum est Plauto, Terentio, & Græcis, vt nullum fere crebrius occurrat. LITARE] καλλιερεῖν. sacrificando à diis, quod volo impetrare. VETVI EXTA PROSICARIER] exta cocta prosecabant vet. ex quo profecta dicta. Non. *profecta exta, quæ aris dantur ex fibris pecudum dissecta generis neutri.* Lucinius Macer. *Vulcani tosta vapore, Cum virgis profecta ferunt.* Fœm. Lucil. lib. 14. *Cenam inquit, nullam neq. dum profectum vllum.* Varro lib xj. rerum diuinarum, *proficiem extorum vel in mensam porri ere.* Fest. *prosicium, quod profectum proiicitur, al. porricitur.* Varro lib. 4. de ling. Lat. *Infisa ab eo, quod infecta caro, vt Carmine Saliorum est: quod in extis dicitur non profectum.* Suet. in Augusto: *Semicruda exta rapta foco prosecuit.* Arnob. lib 2. *Cum, Romulo, Pompilióque regnantibus percocta planè ac madida concremarentur diis exta, nònne rege sub Tullo semicruda cœpistis & leuiter animata porricere, prisca obseruatione contemta?* NON BONA] non pulcra, non prospera, vel non bonum euentum significantia. EO PACTO, AVARAE VENERI PVLCRÈ. &c.] si auspicato Venerem adij. sentit planè aliud. quàm loquitur: nempe se malis auibus Venerem adiisse. nihil sibi profuisse, adiisse Venerem, inutile sibi fuisse sacrificium factū Veneri. EGO PAVSAM FECI] ego destiti, ego quieui EGO FAXO POSTHAC. &c] ego faciam, vt posthac dij, deæque cæteri omnes magis contēti, &c. faxo erunt. idem valet, quod erunt. CONTENTIONES] magis contenti. addidit tamen aduerbiū, *mage*, vt si *contenti* posuisset nōn *contentiores* sed non est hoc nouum cōparatiuo adiungere aduerbio *magis*. CùM SCIBVNT] cum scient, quo modo leno Venerem adierit, & salutatum, atq. oratum iuerit. Cùm scient lenonem Venerem adiisse & salutatum iuisse. CONDIGNE] pro dignitate Veneris. Haruspex Venere dignus NON HOMO TRIOBOLI] homo non trioboli æstimandus. POSTILLA] postea. DATA EST à milite. ILLIC] ille. RESTITIT] moratus est remansit. LENVLE] diminutiuum est a nomine leno, O mi lenulle. Diminutiuis autem vtimur interdum, cùm blandimur. Pric. lib. 3. profert hunc locum cap. de diminutiuis, docens duo diminutiua esse lenonis, lenūculum, & lenulum, PVGNA PENTETHRONICA] pentethronnica. vox fictitia, nihilq significās Hoc autem habet Plautus, vt cum gloriosos, & arroganteis, & ostentatores ineptos loquenteis inducit, voces fingat inauditas, ad exprimendam eorum ingenij vanitatem, qui quæ nunquam facta sunt, neq. vnquā fient euenisse dicunt, aut à se facta gloriātur. VOLATICORVM] volatilium, ad volandum aptorū & expeditorum. siue volantium. VISCVM] gluten. est etiam interdum genus retis, teste Nonio, Viscū, inquit ille, positū pro rete, à tenacitate. Varro Parm. *Lepusculi timentes hoc quadrangulum dedit Diana vete nexile ajaunt,* viscum sagenam, lineámque cōpedem EÒ PRAETERNEBAM FOL. FERF.] eo consulto in fundis antè sternebam folia ferferi, ne viscus ad fundas adhæresceret. ferferium, seu farfarium herba est, quæ & farfugium appellatur, cuius folia populi frondibus non sunt dissimilia, sunt tamen aliquantò maiora. Profert hunc locum Seruius, sed aliter quam in omnibus libris legitur: & quod grauius est) putat hic *farfarium* seu vt ille egit, *farfarum* esse nomē fluuij: sic enim ille ad versum illum Virg. 7. Æn. *Qui Tibrim Fabarimque bibunt* &c. Fabaris autē, quem dicit etiam ipse per Sabinos transit. & Farfarus dicitur. Plaut. in Pœn. *Dissipabo ego te tanquam folio Farfari* Ouid. *& amœna Farfarus umbra* Qua de re lege Turn. Aduers. lib. 15. cap. 7. QVENQVEM] quemcunque. FVNDITARIER] fundis peti. NECABAT EVM ILLICÒ. &c.] ordo est, pinna, sua sibi necabat eum quisquis ceciderat, tanquam turturem, cùm essent homines volatici. Pinna accipio in casu recto, alioqui non cōstaret modulus versus. Turneb. legit *necabam*, vulgati habent *necabant*. TVM ME IVPITER F. &c] id est, tum Iuppiter me faciat semper sacrificare & nunquam litare. NE VNQVAM L.] nec vnquam victimarum exta læta sint, seu nec vnquam exta ostendant, aut promittant mihi res secundas: vel nec vnquam obtineam à diis. quod opto, & volo. CREDO VT MIHI EST ATQ. CR.] id est non credo. nā lenonibus credi non oportebat, vt pote periuris & impiis. NON MOROR] non moror istius pugnæ narrationem. id est, non quæro, seu non curo istam alteram pugnam audire. supersedeas illa narratione, licet valeat ista narratio, eam non desidero. AVT IS IN M] aut nisi is in malam crucem, MALAM CRVCEM IBO] in malā crucem ibo potius videtur legendum *malam in crucem ibo*. DIE BONO APHROD.] Aphrodisiis ἐν ἀφροδισίοις. bono die. ADDICE] vende, trade venditam. Hora, satyra 5 lib. 2.

hine tu, Dic ex patre tua, seu fundi sive domus sit Emtor gaudi. *tem nummo te addicere.* Addicere hic est venditoris, interdum est prætoris. MIHI] *mihi* hic est vnius syllabæ. MINVS c.] Anteastilidem. EXTOLLO] differo Nonius, extollere. differre, Cæcilius Plocio, *Vbi nunc atque istac aufer, tamen hodie extollat nuptias.*

ACTVS TERTIVS.

AGORASTOCLES adolescens.

ADVOCATI.

ITA me di ament, tardo amico nihil est quicquam iniquius,
Præsertim homini amanti: qui quicquid agit properat omnia.
Sicut ego hoc duco aduocatos, homines spissigradissimos.
Tardiores quam corbitæ sunt in tranquillo mari.
Atque equidem hercle dedita opera amicos fugitaui senes.
Scibam ætate tardiores. metuo meo amori moram.
Ne quicquam hos procos mihi elegi: loripedeis, tardissimos:
Qui, si ituri estis hodie, ite, aut ite hinc in malam crucem.
Siccine oportet ire amicos homini amanti operam datum?
Nam iste quidem gradus succretu'st cribro pollinario,
Nisi cum pediciis condidicistis isthoc grassari gradu.

Ad. *Hem tu. quanquam nos videmur tibi plebei & pauperes,*
Si nec rectè dicis nobis, diues, de summo loco,
Diuitem audacter solemus mactare infortunio,
Nec tibi nos obnoxij sumus istuc, quid tu ames, aut oderis.
Quom argentum pro capite dedimus, non tuum.
Liberos nos esse oportet, nos te nihili pendimus,
Ne tuo nos amori seruos tuos esse addictos censeas.
Liberos homines per vrbem modico magis par est gradu
Ire. seruile esse duco festinantem currere,
Præsertim in re populi placida atque interfectis hostibus.
Non decet tumultuari. sed si properabas magis,
Pridie nos te aduocatos huc duxisse oportuit.
Ne tu opinere, haud quisquam hodie nostrûm curret per vias.
Neque nos populus pro cerritis insectabit lapidibus.

Ag. *At si ad prandium me in ædem vos dixissem ducere,*
Vinceretis ceruum cursu, vel grallatorem gradu,
Nunc vos quia mihi aduocatos dixi & testeis ducere,
Podagrosi estis, ac vicistis cochleam tarditudine.

Ad. *At verò non iusta caussa est, quo curratur celeriter,*
Vbi bibas, edas, de alieno quantum velis vsque affatim,
Quod inuitus tu nunquam reddas domino de quo ederis.
Sed tamen quomodocunque quanquam sumus pauperculi
Est domi quod edimus, ne nos tam contemtim conteras.
Quicquid est pauxillulum illuc nostrum, illud omne intus est.
Neque nos quenquam flagitamus, neque vos quisquam flagitat.

Tua

Tua caussa nemo nostrûm est suos rupturus ramices.
Ag. *Nimis iracundi estis.equidem hæc vobis dixi per iocum.*
Ad. *Per iocum item dictum habeto,quæ nos tibi respondimus.*
Ag. *Obsecro hercle operam celocem hanc mihi, ne corbitam date.*
Attrepidate saltem nam vos adproperare haud postulo.
Ad. *Si quid tu placidè,otiosèque agere vis,operam damus:*
Si properas, cursores melgu'st te aduocatos ducere.
Ag. *Scitis.rem narraui vobis,quòd vestra opera mihi opus siet.*
De lenone hoc,qui me amantem ludificatur tam diu,
Ei paratæ,vt sint insidiæ,de auro & de seruo meo.
Ad. *Omnia istæc scimus iam nos,si hi spectatores sciant,*
Horunc hic nunc causa hæc agitur spectatorum fabula,
Hosce satius est docere,vt,quando agas,quid agant,sciant.
Nos tu ne curassis.scimus rem omnem: quippe omnes simul
Didicimus tecum vnà,vt respondere possimus tibi,
Ag. *Ita profecto est:sed agite igitur,vt sciam vos scire rem,*
Expeditè & mihi quæ dudum vobis dixi,dicite.
Ad. *Itáne tentas an sciamus?non meminisse nos ratus*
Quomodo trecentos Philippeos Colabisco villico
Dederis quos deferret huc ad lenonem,inimicum tuum,
Isque se vt aßimularet peregrinum esse aliunde ex alio oppido.
Vbi is detulerit tu eò quæsitum seruum aduentes tuum,
Cum pecunia Ag.*meministis memoriter,seruastis me.*
Ad. *Ille negabit: Milphionem quæri censebit tuum,*
Id duplicabit omne furtum:leno addicetur tibi.
*Ad eam rem nos esse testeis vis tibi.*Ag.*tenetis rem.*
Ad. *Vix quidem hercle,ita pauxilla est,digitulis primoribus.*
Ag. *Hoc cito & cursim est agendum,propera iam quantum potest.*
Ad. *Bene vale igitur,te aduocatos meliùs celereis ducere,*
*Tardi sumus nos.*Ag.*optimè itis,pessumè hercle dicitis.*
Quin etiam deciderint vobis femina in talos velim.
Ad. *At edepol nos tibi in lumbos linguam,atque oculos in solum.*
Ag. *Eia haud vostrum est iracundos esse,quod dixi ioco.*
Ad. *Nec tuum quidem est,amicis per iocum iniustè loqui.*
Ag. *Mitte isthæc.quid velim,vos scitis.*Ad.*callemus probè.*
*Lenonem periurum vt perdas id studes.*Ag.*tenetis rem.*
Ecce opportunè egrediuntur Milphio,& villicus.
Basilicè exornatus incedit,& fabrè ad fallaciam.

INIQVIVS] inimicius odiosius. PROPERAT OM.] properè agit omnia SPISSIGRAD.] tardigradissimos. spissum Nonius significat non nunquam tardum. Dardano. *Nihil ego spes credo omneis res spissas facit* Afr. *Itaque spissum videtur fieri,non possum domi mea virum exspectare, quem mihi filu teo iamdudum dare,* Plaut. Pœn *Eheu quos ego hauus ariolos, haruspices: qui si quid boni promittunt, pro spisso venit.* CORBITAE] naues oneratæ,tardæ, & grandeis. Nonius qui hunc locum profert, & alterum ex ead. comœd. *obsecro hercle operam celocem, &c.* Idem in Cas *Non istas abtrices Corbitem tibi committe possunt.* IN TRANQVILLO M.] in mari ventis non agitato .tardæ autem sunt in mari tranquillo tales naues, quia remis non impelluntur. HOS PROCOS.] hos senes minimè aptos ad rem vxoriam. ironia est, porci enim debent esse ætate integra & valida : hi autem sunt ætate affecta, & corpore inualido,ac tardo. *Ita* ferè Turneb. explicat Aduers eod. loco NAM ISTI QVIDEM GR. SVCCRETV'ST CRIB. POLL.] significat gradum horum aduocatorum esse minutissimum, vt quē dicat videri excretum esse cribro pollinario. Comparat scilicet gradum horum aduocatorum cum polline, hoc est,farina purgatissima & purissima,quæ ex cribro pollinario excernitur, qua vis quidquā fieri potest minutius. Est autem cribrū pollinariū cribrum, quo pollē succernitur, id est, subtus cernitur. CVM

PEDICIS] cum pedum vinculis & compedibus, quibus qui sunt impediti, non facilè ingredi possunt. ISTOO CRASS GRAD] sic habent nostri codices antiqui *grassari autem est.* SI NEC RECTÈ DICIS NOBIS] id est, si malè dicis nobis. MACTARE INFORT.] augere infortunio, afficere magno infortunio. vtitur hoc loquendi genere sæpè alibi Plautus. CENSEAS] putes. PRAESERTIM IN RE POP. PL.]præsertim rebus tranquillis PRIDIE] vno die antè. PRO CERRITIS] pro male sanis. Amphitr. *Tu certè aut laruatus es, aut cerritus.* INSECTABIT]insectabitur. VEL GRALLAT. GR.] grallatores appellabantur pantom (inquit Festus) qui vt in saltatione imitarentur Ægipanas, adiectis perticis furculis habentibus, atque in his superstantes ad simulationem crurum eius generis gradiebantur vtque propter difficultatem consistendi. Plaut. Pœn. *vin vetetis cursu ceruos, vel grallatorē gr.* & Varro lib. 6. de ling. Lat. Plaut. in pœnulo, vinceretis ceruum cursu, vel grallatorum gradu. Grallator à gradu magno dictus. Lege & Nonium de eadem voce. sed non est celandus lector, libros nostros vet. quibus & Adr. Turneb. vsum esse arbitror, vt licet intelligere ex locis plautinis, quos ille profert, tractat, restituit & explicat in libris Aduers. habere partim vel clabatorem, partim vel clauatorem. sunt autem clauatores (vt docet Festus) iidem atque calones, qui clauas ligneas gerebant: quę Greci κᾶλα vocauit, quod genus hominum celere, & expeditum erat, & cursorúmque munere interdum fungebatur. Ita non putat ille hāc lectionem, eiúsque sententiam indignam esse comico lepôre, quam vt ne ego equidem improbē, magis tamē receptam probo, Præsertim veterum grammaticorum, & maximè Varronis auctoritate confirmatam. PODAGROSI ESTIS, AC VICISTIS COCHL.] profert & hunc versum Nonius, in nomine *tarditudo*, sed lōgè aliter, quàm hodie in exemplarib. plautinis scriptus, & in codicibus vulgatis impressus est. Sic enim ille Plautus Pœn. *Quod estis pigri cochleas vincitis tarditudine:* puto Nonium memoriæ cōfisum, cùm librum non consoluisset, mendosè plauti verba retulisse. Limaces autem eædem sunt, quę cochleæ, vt docet Festus. AT VERO NON IVST. C. EST &c.] huius loci sententia hæc est, at verò non est propterea celeriter currendum, quò sit aliquis ad cenam vocatus, vbi edat, & bibat, quantum velit, quod nunquam ei, apud quem cœnauerit, reddere queat, quamuis cupiat. QVÒ] quamobrem propter quam causam: vel potius in quem locum BIBAS, EDAS] bibas & edas INVITVS] non quòd reddere nolis, sed quia non possis, quantumuis cupias. EST DOMI QVOD EDIMVS] est domi, quod edamus edim, is, it & comedim, dis, dit, dixerunt vet. Notat Nonius in verbo *comedim*, & *edim*, vbi & hunc locum profert. ILLVD OMNE INTVS EST illud omne domi est, neque aliunde petimus, aut sumimus. NEQ. NOS QVICQ. FL.] neque nos quicquam molestè poscimus, egentium, & mendicorum more, neque nos vllus creditor appellat, creditum acerbè repetens. SVOS RVPTVRVS RAMICES] profert hunc locum Nonius in voce *ramices*, quàm interpretatur pulmones, vel herniam. sed fallitur Nonius, neque ramex, vnquam pulmones significat, sed potius vitium scorti, & earum tunicarum, quæ inguina attingunt. Iuuenalis sat. x. *Iacet exsangui cùm ramice neruus.* OPERAM CELOCEM, &c.] allusio est ad celocem & corbitam quarum altera corbitam dico, tarda est, altera celeris. petit igitur, vt properent sibi operam dare & gradum maturent. ATTREPIDATE] hoc ideò dicit, quia senum est trepidare: hortatur igitur, vt trepido, & simili gradu properent Lege Non. de hoc verbo. QVOD VESTRA OP. M.] propter quam opera vestra mihi opus sit. malim legi. *quoi vestra* &c. vt sit, rem narraui vobis, cui rei, &c. NOS TV NE CVRASSIS] túne nos curaueris. EXPEDITE ET MIHI, &c.] aduerbium *expeditè* debet cohærere cum verbo *dicite*, hoc modo, etiam mihi dicite expeditè ea, quæ dudum vobis dixi. CENSEBIT] putabit arbitrabitur. ADDICETVR] à prætore. VIX QVIDEM HERCLE] iocus est ex eo sumptus, quod dixit Agorastocles. tenetis rem, id est, intelligitis rem omnem, quæ verba hi senes in aliam partem accipientes, vix hercle tenemus paruam mentem, id est, *ψωλὴν* seu penem, primis ita paruulus est, sic supra in prologo *tenetis? ducite.* QVANTVM POTE'ST] quantum fieri potest, quantum fas est *pote est*. legendum duabus vocibus, pote autem valet, *δυνατὸν* quod Latini dicerent possibile, si vsitatum esset. MELIVS] subintell. est. FEMINA] femina numeri multitudinis à femore. Carisius lib. 1. hoc femur femoris, & feminis. AT AEDEPOL NOS TIBI IN LVMB.] at ædepol nos tibi optamus linguam in lumbos decidere, & oculos in terram. QVOD DIXI IOCO] propter id quod dixi ioco. BASILICE EXORNAT] regie instructus. EX FABRE] affabrè.

MILPHIO seruus, COLABISCVS villicus, AGORASTOCLES adolescens, ADVOCATI.

IAm tenes præcepta in corde. Co. *pulchrè* Mi *vide sis calleas.*
Co. *Quid opus est verbis? callum aprugnum callere æquè non sinam.*
Mi. *Fac modò vt conducta tibi sint dicta ad hanc fallaciam.*
Co. *Quin ædepol conductior sum, quàm tragœdi aut comici.*
Mi. *Probus homo est.* AG. *adeam propius, assunt testes* Mi. *tot quidem*
Non potuisti adducere homines magis ad hanc rem idoneos.
Nam istorum nullus ne fastu'st, comitiales sunt meri.
Ibi habitant, ibi eos conspicias, quàm prætorem, sæpius.
Hodie iuris coctiores non sunt, qui liteis creant,
Quàm sunt hi: qui, si nihil est litium liteis emunt.
Ad. *Di te perdant.* Mi. *vos quidem hercle, cum eo, qom, quiqui, tamen*

Et be-

Et bene, & benignè facitis, qom hero amanti operam datis.
Sed isti iam sciunt negotij quid sit? Ag.*omnem rem ordine.*
Mi. *Tum vos animum aduertite igitur hunc vos lenonem Lycum*
Nouistis? Ad.*facilè.* Co.*at ego pol eum qua sit facie nescio.*
Eum volo mihi demonstretis hominem. Ad.*nos curabimus.*
Satis praeceptum. Ag.*hic trecentos nummos numeratos habet.*
Ad. *Ergo nos inspicere oportet istuc aurum Agorastocles,*
Vt sciamus quid dicamus mox pro testimonio.
Ag. *Agite.inspicite,aurum est.* Co.*profectò, spectatores,comicum,*
Macerato hoc pingues fiunt auro barbaria boues.
Verum ad hanc rem agundam Philippum est. Ad.*ita nos assimulabimus.*
Co. *Sed ita assimulatote,quasi ego sim peregrinus.* Ad.*scilicet.*
Et quidem quasi tu nobiscum aduenIens hodie oraueris,
Liberum vt commonstremus tibi locum & voluptuarium,
Vbi ames, potes, pergraecere. Mi.*heu adepol mortales malos.*
Ag. *Ego enim docui.* Mi.*quis te porrò?* Co.*agite,intrò abite.Agorastocles,*
Ne hic vos mecum conspicetur leno,neu fallacia
Praepedimentum obiiciatur. Mi *hic homo sapienter sapit.*
Ag. *Facite quod iubet.abeamus sed vos.satis dictum'st?* Co.*abi.*
Ag. *Abeo.quaeso Di immortales* Co.*quin abis?* Ag.*abeo.* Mi.*si sapis.*
Co. *Si,tace.* Ad.*quid est?* Co.*fores hae fecerunt magnum flagitium modò,*
Ad. *Quid est flagitij?* Co.*crepuerunt clarè.* Ad.*Dij te perduint.*
Ponè nos recede. Co.*fiat.* Ad.*nos priores ibimus.*
Co. *Faciunt,scurrae quod consueuerunt,ponè sese homines locant.*
Ag. *Illic homo est,qui egreditur,leno.* Co.*bonus:nam similis est malo.*
Iam ego illi gredienti sanguinem exsugam procul.

IAM TENES PR.] quemadmodum Agorastocles docuit aduocatos, quid eis agendum, & dicendū esset,& ad quam rem eorum opera vti cogitaret: ita seruus Milphio villicum Colabiscum instituit & perdocet, quid eum facere,& loqui oporteat. VIDE SIS. CALLEAS] vide amabo te, vt callidus sis. CALLVM APRVGNVM] hyperbole callum aprugnum.id est,aprinum.pellis est in apro durissima,& densissima: CONDOCTA] ducta. callida. CONDOCTIOR SVM] doctior sum,quàm tragoediarum & comoediarum actores, qui eam fabulam, quam acturi sunt,diligenter ediscunt. TRAGOEDI] actores tragoediarum:& gestus omnes verbis, & personae conuenientes accuratè meditantur, antequàm in proscenium prodeant. COMICI] subintellig. actores; vt per comicos, comoedi significentur.libri vulgati habent,*quàm in tragoedia comici.* PROBVS HOMO ES] homo frugi es. & vtilis, & accommodatus ad rem, quam agimus. NAM ISTORVM NVLLVS N. C.] alludit ad dies nefastos,quibus diebus haec tria verba silentur,*do,dico,addico* id est. quibus praetor ius nō dicit, neque omnino munere suo fungitur: & comitialeis, quibus comitia habere licet, dicta autem sunt comitia. à cum, & eundo. Festus, *comitialeis dies appellabant, cùm in comitium conueniebant*, qui locus à comitando, id est, simul veniendo dictus est, significat igitur hos aduocatos esse tritos in foro, & comitiis, & assiduè in iis ibus versari. & ad tribunal praetoris apparere IVRIS COCTIORES] iocus Plautinus ex ambiguo nomine *ius*, quod & ius piscium seu carnium significat,& ius ciuile,seu gentium.idcirco dixit coctiores pro doctiores: respiciens tamē ad vocem coctus,& recoctus, id est,in aliqua re exercitatus. Horatius Satyra. 3. *recoctus scriba.* LITEIS AMVNT] significat ita esse litigiosus & litium amanteis,vt ii non habeant, quod litigent, liteis emant:qualeis homines ego noui hodie nō paucos. VOS QVIDEM ff.] subintellig. *Vos quidē* dij perdāt. QVIQVI] quicunque sitis. SATIS PRAECEPTVM] satis praeceptum nobis est. PROFECTO SPEC. COMICVM] conuersi ad spectatores haec loquuntur aduocati: aurum comicum autem est, quo vtuntur in comoediis & in scena: nummi aurei simulati,non veri,qui plerunque fiebant ex lupinis, ex quo illud Horatij epistolarum lib. 1. *Nec tamen ignorat, quid distent aera lupinis.* Cuius loci explicatio vera Mureto debetur. MACERATO HOC PING. F.] hoc auro, id est, lupino macerato, saginantur in Italia boues. PHILIPP. EST] Philippeum est,sic habendum est, vt si sit aurum optumum, & Philippeum NOBISCVM ADV. OR.] nobiscum oraueris, id est, nos oraueris. sic ferè loqui solet Plautus. PERGRAECERE] Graecorum ritu, & maioribus poculis bibas, & nequiter ac dissolutè viuas QVIS TE PORRO?] docuit subintellig ego, scilicet. NEV FALLACIAE PRAEPED. OBIICI] néve aliquid impedimenti obiciatur fallaciae, antequàm ad exitium perducatur, & leno insidiis circumueniatur. SED VOS SATIS D.] sed satisne dictum est, quid vos facere oporteat? FECERVNT MAGNVM FL.] fecerunt rem turpem.& pudendam:nēpe crepitum ediderunt, alludit ad crepitum ven-

tris, qui non sine flagitio, & turpitudine in cœtu hominum editur. DII TE PERDVINT] dij te perdant seu perdiderint. PONE NOS] post nos. FACIVNT SCVRRAE, QVOD CONS.] faciunt, inquit, quod scurræ facere solent: quidnã à tergo suo homines constituunt, ipsi antecedunt, & ante ambulant. ILLIC HOMO EST, QVI EGR.] ille homo qui egreditur, est leno, cuius te faciem dicebas ignorare.

LYCVS leno, ADVOCATI, COLABISCVS villicus.

Iam istuc ego reuortar miles: conuiuas volo
Reperire nobis commodos, qui vna sient.
Interibi attulerint exta atque eadem mulieres
Iam ab re diuina, credo, apparebunt domi.
Sed quid huc tantum hominum incedunt? ecquidnam afferunt.
Et ille chlamydatus quidnam est, qui sequitur procul?
Ætolus haud est. Ad. *te salutamus Lyce,*
Quanquam hanc salutem ferimus inuiti tibi,
Et quanquam bene volumus leuiter lenonibus.

Ly. *Fortunati omnes sitis: quod certè scio*
Nec fore nec fortunam id situram fieri.

Ad. *Istic est thesaurus stultus in lingua situs,*
Vt quæstui habeant, malè loqui melioribus,

Ly. *Viam qui nescit, quà deueniat ad mare,*
Eum oportet amnem quærere comitem sibi.
Ego malè loquendi vobis nesciui viam.
Nunc vos mihi amnes estis: vos certum est sequi.
Si bene dicetis, vostra ripa vos sequar:
Si malè dicetis, vostra gradiar limite.

Ad. *Malo bene facere tantundem est periculum,*
Quantum bono malefacere. Ly. *qui vero?* Ad. *scies.*
Malo si quid benefacias, id beneficium interit.
Bono si quid malefacias, ætatem expetit.

Ly. *Facetè dictum, sed quid istuc ad me attinet?*

Ad. *Quia nos honoris tui caussa huc ad te venimus.*
Quanquam bene volumus leuiter lenonibus.

Ly. *Si quid boni aportatis, habeo gratiam.*

Ad. *Boni de nostro tibi nec ferimus, nec damus,*
Neque pollicemus, ne adeo volumus datum.

Ly. *Credo hercle vobis, ita vestra est benignitas.*
Sed quid nunc vultis? Ad. *hunc chlamydatum quem vides,*
Ei Mars iratus est. Ly. *capiti vestro istuc quidem.*

Ad. *Hunc nunc Lyce ad te diripiendum adducimus.*
Cum præda hic hodie incedit venator domum,
Canes compellunt in plagas lepide Lycum.

Ly. *Quis hic est?* Ad. *nescimus nos istum quidem qui siet.*
Nisi dudum, à mani vt ad portum processimus,
Atque istunc è naui exeuntem oneraria
Videmus, adiit ad nos extemplo exiens,
Salutat, respondemus. Co. *mortaleis malos.*
Vt ingrediuntur doctè in sycophantiam.

Quid

Ly. *Quid deinde?* Ad. *sermonem nobiscum ibi copulat,*
Ait se peregrinum esse, huius ignarum oppidi:
Locum sibi velle liberum praeberier,
Vbi nequam faciat. nos hominem adduximus.
Tu, si te dij amant, agere tuam rem occasio est.
Ly. *Itane ille est cupiens?* Ad. *aurum habet.* Ly *praeda haec mea est.*
Ad. *Potare, amare volt, ne qui sciant,*
Neue arbiter sit. nam hic latro in Sparta fuit.
Vt quidem ipse nobis dixit. apud regem Attalum.
Inde hûc aufûgit, quoniam capitur oppidum.
Co. *Nimis lepidè de latrone, de Sparta optumè.*
Ly. *Di deaeque vobis multa bona dent, cum mihi*
Et bene praecipitis, & bonam praedam datis.
Ad. *Immo vt ipse nobis dixit, quo accures magis*
Trecentos nummos Philippos portat, prae sibi.
Ly. *Rex sum si ego illum hodie hominem ad me allexero.*
Ad. *Quin hic quidem tuus est.* Ly. *obsecro hercle hortamini*
Vt deuortatur ad me in hospitium optumum.
Ad. *Neque nos hortari, neque dehortari decet,*
Hominem peregrinum, tuam rem tu ages si sapis.
Nos tibi palumbem ad aream vsque adduximus,
Nunc te illum meli s capere, si captum esse vis.
Ly. *I amne itis?* Co. *quid quod vobis mandaui hospites?*
Ad. *Cum illoc te melius tuam rem adulescens loqui,*
Illic est, ad istas res probus quas quaeritas.
Co. *Videre equidem vos vellem cum huic aurum darem.*
Ad. *Illinc procul nos istuc inspectabimus.*
Co. *Bonam dedistis mihi operam.* Ly *it ad me lucrum.*
Co. *Illud quidem quorsum asinus caedit calcibus.*
Ly. *Blandè hunc hominem compellabo, hospes hospitem*
Salutat saluum te aduenire gaudeo.
Co. *Multa tibi di dent bona cùm me saluum esse vis,*
Ly. *Hospitium te aiunt quaeritare* Co *quaerito.*
Ly. *Ita illi dixerunt. qui hinc à me abierunt modo.*
Te quaeritare à muscis, Co. *minimè gentium.*
Ly. *Quid ita?* Co. *Quia à muscis si mihi hospitium quaererem.*
Aduenie ns huc irem in carcerem recta via.
Ego id quaero hospitium. vbi ego curer mollius,
Quàm regi Antiocho oculi curari solent.
Aedepol ne tibi possum illum festiuum dare.
Siquidem potes esse pati te in lepido loco.
In lecto lepidè strato. lepidam mulierem.
Complexum contrectare te. Co. *is leno viam.*
Ly. *Vbi tu Leucadio, Lesbio, Coo, Thasio,*
Vetustate vino edentulo aetatem irriges.
Ibi te replebo vsque vnguentûm ecbeumatis,
Quid multa verba faciam? vbi tu lauaris,
Ibi vt balneator faciat vnguentariam.

Sed latrocinantur quæ ego dixi omnia.

Co. *Quid ita?* Ly. *quia aurum præsentarium*

Co. *Quin hercle accipere tu non mauis, quàm ego dare.*

Ly. *Quin sequere intro.* Co. *duc ergo me intro. addictum tenes.*

Ad. *Quid si euocemus foras huc Agorastoclem,*

Vt ipse testis sit sibi certissimus.

Heus tu, qui furem captas, egredere ocyus,

Vt tu in specles aurum lenoni dare,

COMMODOS] facetos, lepidos, vrbanos, comeis. Idem Mil. glor. *vel conuiua commodus.* de hac voce plura in comment. nostris Horat. ad illum locum odæ 8. lib. 4. *Donarem pateras, grataque commodus.* al. *commodus Censorine meis, æra sodalibus.* INTERIBI] interea. ATTVLERINT] attulisse potuerint. fieri poterit, vt attulerint. ATQVE EADEM] atque eadem ratione, seu eadem opera. APPAREBVNT DOMI] comparebunt domi: præsto erunt domi, vt ministrent, si quid sit opus. ECQVIDNAM AFF.] nunquidnam afferunt? ÆTOLVS HAVD EST] non est Calydonius, sed peregrinus. Calydon vrbs Ætoliæ est vt suprà diximus. BENE VOLVMVS LENITER] non admodum bene volumus. QVOD CERTE SCIO NEC F.] quod certò scio non fore, nec fortunam passuram, vt hoc fiat, nempe vt sitis fortunati. ISTIC EST THES. STVLTIS] id est, stulti thesaurum suum habent in lingua situm, & ex maledicentia, quam vsurpant in meliores, quæstum faciunt. VIAM QVI NESCIT, &c.] significat Lycus sibi maledicendi viam ab illis esse præmonstratam, quod si sibi non maledixissent priores, se eis maledicturum non fuisse. Est autem simile ab iis, qui viã, quæ ad mare ducit, quærunt. VOSTRA RIPA] ea via, quam mihi monstraueritis manet in simili TANTVNDEM EST PERIC.] sed tamen dissimili modo, vt ea declarant, quæ deinceps sequuntur. nam quid de homine malo bene meretur, inquit, oleum & operam perdit: qui bono viro malefacit, non est quod putet se vnquam securum victurum. Nam vir bonus iniustè læsus sempiternas gerit inimicitias, neque vnquam placatur, quin sui doloris pœnas repetiuerit ÆTATEM] diu. quandiu, viuit. sic sæpè loquũtur Comici, vt aliàs admonuimus. BONI] subintellige, quicquã DE NOSTRO] sed de alieno ITA VESTRA B.] talis est vestra liberalitas, vt nihil de vestro dare velitis [illegible] est HVNC CHLAMYD. Q. V.] loedo est ei, quem chlamydatum vides Mars iratus est, hoc dicit, quasi Colabiscus miles sit & veniat nunc Calydonẽ locupletatus & præda onustus. CAPITI VESTRO ID QVIDEM] id est, immò verò id in caput vestrum cadat, vobis potius Mars iratus sit, oratio est ἐλλειπτικὴ, verbum enim subintelligitur, eueniat, aut aliud simile. Sic sæpè Græci Demosth. [illegible] Idem [illegible] in extr. [illegible] id est, qui tibi, & tuis dij in caput tuum conuertant. Aristoph. Neph. [illegible] Idem Homer. ὀδυσσ. [illegible] M. Tull. Philipp. xj. *suo capiti ominetur.* Cælius lib. 8. epist. *subrostrani quod illorum capiti sit, dissiparant te periisse* Ter. Phorm. *hei metuo lenonem ne quid suo suat capiti.* Virg. l. 8. Æn. *dij capiti ipsius generique reseruent.* CANES COMP. IN PL. L.] hæc loquuntur aduocati ad spectatores conuersi. Canes autem sunt aduocati ipsi. NESCIMVS NOS IST.] ignoramus istum, nescimus, quis ista sit. MORTALEIS M.] hæc secum loquitur Colabiscus, ad spectatores versus, qui post aduocatos erat, aliquantoque longius aberat. COPVLAT] confert. HVIVS ION. OPP.] Calydonis. VBI NEQ. FACIAT] vbi nequiter viuat, vbi Baccho & Veneri operam det. TV SI TE DII AMANT, &c.] quò pertineat, quóve referatur prouocabulum *tu*, nihil est. sed vel, dicendum est expressisse Plautum sermonem negligenter loquentium: vel tu, separatim legendum hoc modo. *ben tu si te dij amant,* &c. LATRO] miles conductus, ex quo latrocinari apud eundẽ, militare est, vt docet Nonius Sic & Festus, *latrones,* inquit ille, *eos antiqui dicebant, qui conducti militabant,* ἀπὸ τῆς λατρείας. At nũc viarum obsessores dicuntur. IN SPARTA] Spartam posuit pro agro Spartano. alij contrà Lacedæmonum regionem fuisse volunt, Spartam vrbis nomen, à quibus dissentio. NIMIS L.] hæc rursus secum loquitur Colabiscus ad spectatores versus. BENE PRAECIPITIS] bona præcepta datis. PORTAT PRAE SIBI] id est, præportat sibi, seu præ se portat. NEQ. NOS. H. N.] non decet nos hortari: neque dehortari hominem peregrinum. NOS TIBI PALVMBEM] ἀλληγορία. AD AREAM VSQ.] vbi positis tendiculis, & visco eam capias. NVNC TE ILL. MELIVS] nunc melius est, vt tu illum capias, si eum captum esse vis. IAMNE ISTIS?] hic discedunt à lenone aduocati MELIVS] subintellig est AD ISTAS RES PROBVS] ad istas res vtilis & accommodatus, quas valde quæris. VIDERE EQVIDEM VOS VELL.] hæc summissa voce loquitur Colabiscus, ne audiat Lycus, audiant tamẽ spectatores. IT AD ME LVCRVM] hæc loquitur Lycus videns ad se venire Colabiscum chlamydatum, à quo speret se aurum accepturum, magnumque lucrum facturum. venit ad me lucrum, inquit ILLVD QVIDEM] summissa voce respondens Colabiscus, illud verò scilicet, lucrum ad te it. QVORSVM ASINVS CAEDIT C.] quorsum Lycus, vt asinus cædit solum calcibus? vel quamobrem Lycus tanquam asinus calces iactat? fortasse Lycus lætitia gestiens, quòd lucrum iam spe deuorarat, calcibus solum cædebat, aut saltabat. TE QVAERITARE A MVSCIS] dixerunt te quæritare hospitium ab arbitris liberum. hospitium, in quo ne muscæ quidem sint arbitræ Notum illud, Ne musca quidem. QVI A MVSCIS, &c.] iocus ex ambiguo. nam cum Lycus hoc sentiret, quæritare hospitium à muscis liberum: Colabyscus aliorsum accipiens, quasi dictus sit, quæritare à muscis hospitium, negat se à muscis quæritare. Nam si à muscis quærerem, inquit, rectà in carcerem iuissem, vbi solet esse magnus muscarum numerus. QVAM REGI ANTIOCHO OCVLI C. S.] Narrat Plutarchus in Maiore, *Antiochum inpugna ida ad Thermopylas commissa,*

commissa, Romanorum duce. M. Acilio lapide in os percussum fuisse tam graniter, vt dentibus collebefactis & excussis acri dolore affectus, equum in contrariam partem flectere coactus sit. De oculis nullum verbum, neque me vsquam legere memini Antiochum oculorum morbo laborasse. ILLVM FESTIVVM D.] illum locum fest. d. LEPIDAM MVLIEREM C.] si potes pati te complexum lepidam mulierem contrectare. quidam legunt *complexim.* IS LENO VIAM] ea mihi dicis, quæ expeto. intelligo ex oratione tua tibi sententiam meam esse notam, ire viam autem, genus loquendi veteribus vsitatum. THASIO] à Thaso insula. EDENTVLO] id est, perueteri. iocus Plautinus tractus à senibus, quibus in senecta dentes excidunt VNGVENTVM SCCERVMATIS] vnguentorum effusionibus. sic Camerar. IBI VT BALN. F. V.] ibi curabo, vt balneator te vnguentis perfundat, vt exarceat vnguentariam in te vnguentis perfundendo. LATROCINANTVR] mercedem poscunt: mercenaria sunt, non gratuita. AVRVM PRSG. PR.] nummos poscunt præsenteis.

AGORASTOCLES adulescens. Eidem.

QVid est? quid vultis testes? Ad. *specta ad dexteram.*
Tuus seruus cum aurum ipse lenoni dabit.
Co. *Age accipe hoc sis. hic sunt numerati aurei*
Trecenti nummi, qui vocantur Philippei.
Hinc me procura. properè hoc absumi volo.
Ly. *Ædepol fecisti prodigum promum tibi.*
Age eamus intro. Co. *te sequor.* Ly. *age age ambula.*
Ibique reliqua alia fabulabimur.
Co. *Equidem narrrabo tibi res Spartiaticas.*
Ly. *Quin sequere me ergo.* Co. *abduc intrò. addictum tenes.*
Ag. *Quid nunc mihi auctores estis?* Ad. *vt frugi sies.*
Ag. *Quid si animus esse non sinit?* Ad. *esto vt sinit.*
Ag. *Vidistis leno cùm aurum accepit?* Ad. *vidimus.*
Ag. *Eum vos esse meum seruum scitis?* Ad. *sciuimus.*
Ag. *Rem aduersus propuli sæpe leges?* Ad. *sciuimus.*
Ag. *Hem istaec volo ergo nos commeminisse omnia*
Mox, cùm ad prætorem vsus venies. Ad. *meminerimus.*
Ag. *Quid si recenti re adeis pultem?* Ad. *censeo.*
Ag. *Si pultem non recludet.* Ad. *panem frangito.*
Ag. *Si exierit leno, censetis hominem interrogem,*
Meus seruus si ad eum venerit, néene? Ad. *quippini.*
Ag. *Cum auri ducentis nummis Philippis.* Ad. *quippini?*
Ag. *Ibi extemplo leno errabit.* Ad. *qua de re?* Ad. *rogas?*
Quia centum nummis minus dicetur. Ad. *bene putas.*
Ag. *Alium censebit quæritari.* Ad. *scilicet.*
Ag. *Extemplo denegabit.* Ad. *iuratus quidem.*
Ag. *Homo furti se astringet.* Ad. *haud dubium id quidem est.*
Ag. *Quantum quantum ad eum erit delatum.* Ad. *quippini.*
Ag. *Diespiter vos perduit.* Ad. *te quippini.*
Ag. *Ibo & pultabo ianuam hanc.* Ad. *ita quippini.*
Ag. *Tacendi tempus est, nam crepuerunt fores.*
Foràs egregier video lenonem Lycum,
Adeste quæso. Ad. *quippini si tu voles.*
Operire capita, ne nos leno nouerit,
Qui illi malæ rei tantæ fuimus illices.

HINC ME PR.] ex his nummis me procura. cura, vt his nummis benè & liberaliter, &, lepidè accipiar. FECISTI PROD. PR.] non potuisti promum eligere largiorem, quàm ego sum. fecisti tibi me probum prodigum, largum, ac profusum. QVID MIHI NVNC AVCT.] quid mihi nunc auctores estis, vt faciam? CVM AD PR. VSVS V.] cùm opus erit ea apud prætorem pro

testimonio dicere. RECENTI RE] ἐν τῷ [illegible]χρῆμα. SI PVLTEM, NON RECLVDET] si pulsem foreis non aperiet. PANEM FRANGITO] iocus ex ambigua voce *pultem*, quæ & verbum est à pulto, as, & nomen accusandi casus, à recto puls, tis. Cuius hæc, opinor, sententia est, si non aperiat, inquit, aut si vereris ne non aperiat foreis, cum pultem fregeris: panem frangito. vel sic. si non recludet. id est, non aperiet pultem panem frangito. vt sint illigamus histrionem qui personam Agorastoclis sustinebat verba illa *si pultem non recludet*: vno spiritu pronuntiasse sine distinctione post vocem *pultem*, vt ioco occasionem daret: quasi hoc sentiret, Quid si pultem non aperiet? id est, quid si pultis copiam non faciet? Cui nunc respondent aduocati, panem frangito. Italos autem vti pulte solitos esse pro pane suprà dictum est non semel, ex quo pultifagi, & pultifagones à Plauto dicũtur. CENSETIS HOM. INTERR.] si leno domo exierit, vosne mihi auctores estis, vt eũ interrogẽ, vtrũ meus seruus ad eũ venerit, nécne?] QVIPPINI?] quidni? ERRABIT] falletur, fallet eum ratio, & quia putabit me agere de Milphione, cum de villico sententia & quia Colabiscus venit ad eum cum trecentis aureis, ego autem ducentos tantum commemorem. ALIVM CENS. QVAER. alium putabit quæri, quàm eum, qui domum suam venerit SCILICET] non dubium est. HOMO FVRTI SE ASTRINGET] leno furti iudicio se alligabit. QVANTVM Q. AD EVM ERIT D.] id est, quantumcumque ad eum auri delatũ erit, leno furti tenebitur. DEVS P. VOS PERD.] Iupiter vos perdat. quid sit diespiter, dictum est alibi suprà. FORAS EGREDIER VIDEO LENON.] sic habent libri nostri veteres, non vt vulgati, *Foras egreditur: video lenonem.* QVIPPINI, SI TV VOL. OP. CAP. quippini aderimus, hac lege, si tu voles nobis capita operire, vt ne licus nos agnoscat, qui eum in hanc tantam fraudem *illexerimus*. Nonius, *illix* & *illex* non discernuntur ab illiciendo, fit illix. illex verò ab eo quòd legem non seruet. Plaut. Pœnul. *Quin illi tanta fuimus illeces.*

LYCVS leno, AGORASTOCLES, ADVOCATI.

SVspendant omnes nunc iam se haruspices.
Quid ego illis post hac, quod loquantur, credam?
Qui in re diuina dudum dicebant mihi
Malum, damnúmque maximum portendier,
Is explicaui meam rem post illa lucro.

Ag. *Saluus sis leno* Ly. *di te ament Agorastocles.*
Ag. *Magis me benignè nunc salutas, quàm antidhac.*
Ly. *Tranquillitas euenit quasi naui in mari.*
Vt cunque est ventus, ex in velum vortitur.
Ag. *Valeant apud te quas volo, atque haud te volo.*
Ly. *Valent vt postulatum est, verùm non tibi.*
Ag. *Mitte ad me sodes hodie Adelphasium tuam,*
Die festo celebri, nobilíque Aphrodisiis.
Ly. *Calidum prandisti prandium hodie? dic mihi.*
Ag. *Quid iam?* Ly. *quia hoc nunc frigefactas cum rogas.*
Ag. *Hoc agesis leno seruum esse audiui meum*
Apud te. Ly. *apud me? nunquam factum reperies.*
Ag. *Mentire. nam ad te venit. aurúmque attulit.*
Ita mihi renuntiatum est, quibus credo satis.
Ly. *Malus es, captatum me aduenis cum testibus.*
Tuorum apud me nemo est, nec quicquam tui.
Ag. *Mementote illuc aduocati* Ad. *meminimus.*
Ly. *Ha ha he. iam teneo quid sit perspexi modo.*
Hi qui illum dudum consiliauerant mihi
Peregrinum Spartanum, id nunc his cerebrum vritur,
Me esse hos trecentos Philippos factum lucri.
Nunc hunc inimicum quia esse sciuerunt mihi,
Eum allegauerunt, suum qui seruum diceret
Cum auro esse apud me. composita est fallacia.
Vt eo me priuent, atque inter se diuidant.

Lupo agnum eripere postulant. nugas agunt.

Ac. Negásne apud te esse aurum, nec seruum meum?

Ly. Nego: & negando, si quid refert, rauio.

Ad. Periisti leno. nam iste est huius villicus,
Quem tibi nos esse Spartiatem diximus,
Qui ad te trecentos Philippos modò detulit.
Idque in istoc adeò aurum inest marsupio.

Ly. Væ nostræ ætati. Ad id quidem nunc est tua.

Ag. Age omitte actutum furcifer marsupium,
Manifesto fur es mihi. quæso hercle operam date,
Dum me videatis seruum ab hoc abducere.

Ly. Nunc pol ego perij certò, haud arbitrariò.
Consultò hoc factum est, mihi vt insidiæ fierent.
Sed quid ego dubito fugere hinc in malam crucem,
Priusquam obtorto collo ad prætorem trahor?
Eheu quàm ego habui ariolos, haruspices,
Qui si quid bene promittunt, pro spisso euenit.
Id quod mali promittunt præsentarium est.
Nunc ibo. amicos consulam, quo me modo
Suspendere æquum censeant potissimum.

SVSPENDANT] leno falsis secundis rebus elatus, quasi verè quæstum fecerit, & quasi chlamydatus ille fuerit peregrinus non villicus seruus Agorastoclis ad eum modum data opera & compositò subornatus, superbè & insolenter insultat haruspicibus, qui sibi damnum ab extis portendi dixerint. CREDVAM?] credam? crediderimus. EXPLICAVI MEAM REM] ego illi meam rem expediui lucro: id est, meam rem feci copiosiorem hoc lucro, quod mihi obtigit. MAGIS BENIGNE] magis liberaliter. QVAM ANTIDHAC.] quàm antehac. TRANQVILLITAS EVENIT] meæ res tranquilliores factæ sunt, & cùm nauis tranquillato mari placidiùs currit. VTCVNQVE EST VENTVS, &c.] allegoria est à mari sumta. à quacunque parte ventus flat, ad eam velum vertitur: ita qualis est fortuna, talis est hominum animus, vultus, oratio. VALEANT APVD TE Q. VO.] valeant apud te eæ puellæ, quas valere volo: neque enim te valere volo. NON TIBI] hoc dicit propter chlamydatum, cui has puellas destinarat pretio adductus. ITA MIHI REN. EST Q. CR. S.] ita mihi ab iis renunciatum est, quibus sitis credo. ILLVC] illud. HI, QVI ILLVM D. CONCIL. M.] sententia huius loci hæc est, qui illum peregrinum Spartanum mihi pararunt, vel quorum opera peregrinus ille Spartanus ad me venit. iis nunc ob eam rem cerebrum vritur, id est, ij nunc ob eam causam molestè ferunt me hos trecentos Philippos esse lucrifacturum. Illud *hi*, in principio versus positum non habet verbum, quò referatur. quod genus Plauto esse vsitatum & solemne alibi indicauimus. sic autem legendum, & ita habent libri nostri veteres, quomodo & Adrianus Turnebus se vel in eisdem, vel in aliis quibus vsus est se scriptum reperisse testatur lib. Aduers. lib 19. c. 12. ABLEGAVERVNT] ad me priuatim miserunt. COMPOSITA EST FALL.] fallacia est compositò [illegible] VT EO ME P. R.] eo consilio vt id me euertant. NEGO, ET NEG. SI QVID REF. RAVIO] nego (inquit leno) & negando, si quid hoc rationes meas adiuuat, rauio, id est, rauim contraho, vel ad rauim vsque clamo, ita vocem contendo, vt raucescet. sic autem habent etiam nostri libri veteres, litteris integris, minimèque deprauatis, aut loco motis, Camerarius edidit, *abnuo* vulgati habent *aio*, vtrunque mendosè. IN ISTOC] in isto quod nunc tenes. VAE VOSTRAE AETATI] infelix esto vestra ætas, malè sit vestræ ætati. ID QVIDEM NVNC EST T.] ea quidem infœlicitas, quam nostræ ætati precatis, nunc tuæ euenit. HAVD ARBITRARIO] non est, quod quisquam dicat se arbitrari me periisse, sed pro est quisque hoc liquidò dicere. CONSVLTO] compositò. PRIVSQVAM OBTORTO COLLO AD PR. TR.] licebat trahere inuitos ad prætorem, si quis in manifesto facinore deprehensus esset, aut si testes adessent. ARIOLOS] diuinos. PRO SPISSO EVENIT] rarò euenit. QVO ME MODO SVSP.] non quærit remedium mali præsentis, sed suspendij genus, & modum, quasi re omni desperata.

AGORASTOCLES adolescens.

COLABISCVS villus, ADVOCATI.

Age tu progredere, vt testes videant te, istinc foras.
Est-ne hic seruus meus? Co. summe hercle verò Agorastocles.

Ag. Quid nunc scelesti leno? quicum litigas,

Abceßit. Ag. *Vtinam hinc abieris malam crucem.*

Ad. *Ita nos velle aequum est* Ag. *cras subscribam homini dicam.*

Co. *Nunquid me?* Ag. *abscedas, sumeas ornatum tuum.*

Co. *Non sum nequicquam miles factus, paululum*
Praeda intus feci, dum lenonis familia
Dormitat. extis sum satur factus probè.
Abscedam hic intrò. Ag. *factum à vobis comiter.*
Bonam dedistis aduocati operam mihi.
Cras mane quaeso in comitio estote obuiam.
Tu sequere me intrò, vos valete. Ad. *& tu vale.*
Iniuriam illic insignitè postulat,
Nostro sibi seruire nos censet cibo.
Verùm ita sunt isti nostri diuites,
Si quid bene facias, leuior pluma est gratia,
Si quid peccatum'st, plumbeas iras gerunt.
Domos abeamus nostras sultis nunc iam,
Quando id quò ire operam dedimus, impetrauimus,
Vt perderemus corruptorem ciuium.

AGE TV PROGREDERE] aloquitur villicum, iubétque eum foras prodire, vt eum videant testes & agnoscant. ISTINC FORAS] progredere istinc foras. QVID NVNC SCELVS L.] quid nunc ais scelaste leno? QVI CVM LIT. ABCESSIT] is, cum quo litigas, abscessit: nempe leno. ABIERIT MALAM CRVCEM] subintellige praepositionem *in*, vt suprà. NVNQVID ME?] nunquid mé vis? nunquid me vis praeterea? ORNATVM TVVM] ornatum villici. NON SVM NEQ. MIL. F.] gerebat enim ornatum militarem. ESTOTE OBVIAM] mihi praestò estote. ἐμοὶ ἀπαντᾶτε. INIVRIAM ILLIC INS. POSTVL.] id est, Agorastocles insigniter, id est, apertè & luculenté postulat à nobis rem iniustã: nempe quod censeat nos sibi seruire nostro sumtu, & nos domum remittat impransos. sic dictum, postulat iniuriam, vt postulat ius. LEVIOR PLVMA EST GRATIA] non est diuturna apud eos beneficij accepti gratia, sed statim petit, atque euolat. PLVMBEAS] graueis & diuturnas. SVLTIS] si vultis.

ACTVS QVARTVS.

MILPHIO seruus.

EXSPECTO *quo pactò meae techna processurae sient.*
Studeo hunc lenonem perdere velut meum herum miserum macerat.
Is me autem porrò verberat, incursat pugnis, calcibus.
Seruire amanti miseria est, praesertim qui quod amat, caret.
Atat, è fano recipere video se Syncerastum
Lenonis seruum, quid habeat sermonis, auscultabo.

EXSPECTO QVO PACTO] Milphio ignarus harum omnium rerum, quae euenerunt, prodit in scenam, euentum suae fabricae exspectans. exspecto, inquit, quem euentum meae technae, id est, meae artes & falláciae sint habiturae. MISERVM MACERAT] macerat Agorastoclem Adelphasij amore captum, cum ei puellae copiam non facit. INCVRSAT PVGNIS, CALCIB.] incurrens in me pugnis & calcibus, me malè mulcat. PRAESERT. QVI Q. AM. C.] praesertim qui eo, quod amat, non potitur.

SYNCERASTVS, MILPHIO, serui duo.

S*Atis spectatum est, deos atque homines eius negligere gratiam,*
Cui homini herus est consimilis, velut ego habeo nunc huiusmodi.

Neque

Neque periurior, neque peior alter vsquam est gentium,
Quàm herus meus est? neque tam cœno collitus.
Ita me di ament, vel in lautumiis, vel in pristino mauelim.
Agere ætatem, præpeditus latera forti ferro mea.
Quàm apud lenonem hunc seruitutem colere. quid illuc est genus?
Quæ illic hominum corruptelæ fiunt? di vostram fidem!
Quoduis genus ibi hominum videas, quasi Acheruntem Veneris,
Equitem, peditem libertinum, furem ac fugitiuum velis,
Verberatum, vinctum, addictum qui habet quod det, vt homo est,
Omnia genera recipiuntur. itaque in totis ædibus
Tenebræ, latebræ, bibitur, estur, quasi in popina haud secus.
Ibi tu videas litteratas fictiles epistolas,
Pice signatas, nomina insunt cubitum longis litteris.
Ita vinariorum habemus nostræ delectum domi.

Mi. *Omnia adepol mira sunt, nisi herus hunc hæredem facit.*
Nam id quidem illi, vt meditatur, verba facit emortuo.
Et adire lubet hominem, & autem nimis eum ausculto libens.

Sy. *Hæc cùm hic video fieri, crucior, pretijs emtos maximis.*
Apud nos expeculiatos seruos fieri suis heris.
Sed ad postremum nihil apparet: malè partum, malè disperit.

Mi. *Proinde habet hic orationem, quasi ipse sit frugi bona,*
Qui ipsus here'e ignauiorem potis est facere ignauiam.

Sy. *Nunc domum hæc ab æde Veneris refero vasa, vbi hostiis.*
Herus nequiuit propitiare Venerem suo festo die.

Mi. *Lepidam Venerem.* Sy. *nam meretrices nostræ primis hostiis*
Venerem placauere extemplo. Mi. *ô Lepidam Venerem denuò!*
Nunc demum ibo. Mi. *heus Syncerasté.* Sy. *Syncerastum qui vocat?*

Mi. *Tuus amicus.* Sy. *haud amicè facis, qui cum onere offeras moram.*

Mi. *At ob hanc rem tibi reddam operam, vbi voles, vbi iusseris.*

Sy. *Habe rem pactam si futurum est, do tibi operam hanc.* Mi. *quomodo?*

Sy. *Vt enim vbi mihi vapulandum est, tute corium sufferas*

Mi. *Apage.* Sy. *nescio quid viri sis.* Mi. *malus sum.* Sy. *tibi sis.* Mi. *te volo.*

Sy. *At onus vrget.* Mi. *at tu appone & respice ad me.* Sy. *feceto.*
Quanquam haud otium est Mi. *saluos sis Syncerasté.* Sy. *ô Milphio.*
Di omnes deæque ament. Mil. *quemnam hominem?* Sy. *nec te, nec me, Milphio,*
Neque herum meum adeò. Mi. *quem ament igitur?* Sy. *alium quemlibet.*
Nam nostrorum nemo dignus est. Mi. *lepidè loquere.* Sy. *me decet.*

Mi. *Quid agis?* Sy. *facio quod manifesto mœchi haud fermè solent.*

Sy. *Quid id est?* Sy. *refero vasa salua.* Mi. *di te & tuum herum perduint.*

My. *Me non perdant, illum vt perdant facere possim, si velim,*
Meum herum vt perdant, ni mihi metuam Milphio. Mi. *quid id est? cedò.*

Sy. *Malus es.* Mi. *malus sum.* Sy. *malè mihi est.* Mi. *memorandum esse aliter decet.*
Quid est quod malè sit? cui id omne est, quod edis, quod ames affatim,
Neque triobolum vllum amicæ das. & ductas gratiis?

Sy. *Diespiter me sic amabit.* Mi. *vt quidem adepol. vt quidem adepol dignus es.*

Sy. *Vt ego hanc familiam interire cupio.* Mi. *adde opperam, si cupis.*

MI. *Potin' vt taceas? Sy. taceo atque abeo.* Mi. *commoditatem creas.*
Illic hinc abij di immortales meum herum seruatum volunt
Et hunc disperditum lenonem. tantum eum instat exitij.
Satisne priusquam vnum est iniectum telum, tum instat alterum?
Ibo intrò, hæc vt meo hero memorem. nam huc si ante adeis senocem,
Et quæ audiuistis modò, nunc si eadem hic iterem inscitia'st.
Hero vni potius intus ero odio, quàm hic sic sim vobis omnibus.
Di immortales, quanta clades: quanta aduenit calamitas
Ho lie ad nunc lenonem? sed ego nunc nil est, cur me morer.
Id negotium institutum est. non datur cessatio.
Nam & hoc nocte consulendum quod modò creditum'st,
Et illud autem inseruiendum'st consilium vernaculum.
Remora si sit, qui malam rem mihi det. meritò fecerit.
Nunc intrò ibo, dum herus aduenia à foro, opperiar domi.

SATIS SPECTATVM EST] satis perspectum, & cognitum est. EIVS NEGL. GR.] ei gratum facere nolle: ei iniquos: & inimicos esse. CVI HERVS EST CONS. VELVT EGO H. NVNC H] locutio non satis cohærens, sed dicendum est, quod sæpè à nobis indicatum est, Plautum exprimere interdum orationes personarum, quas loquenteis facit. Hic puer loquitur. At puerorum oratio non est vsque quam accurata, neq. eius partes semper inter se aptè respondent, quod hic fieri videmus. Nam cùm seruus hoc sentiret atque hanc sententiã verbis exprimere vellet: Notum esse omnibus, deos ei esse iratos, atque infestos, qui herum habeat hero suo consimilem, vides, quas verborum ambages quæsierit. LVTEVS] ex luto concretus, homo inquinatus, & spurcus. IN LAVTVMIIS] sic perspicuè habent nostri libri veteres, quos sequor, quamuis non item fecerim in prima nostra Ciceronis editione in Verrem, vbi vulgatorum quorundam librorum lectionem secutus, *Latomias*, & *Latomias*, & *Latomijs* edendum curaui. *Lautumias* autem dicebant veteres, quod non λατομίας tantum dicunt, verùm etiam λαοτομίας Laotomias ex quo Latini Lautumias fecerunt conuersis duabus vocalibus ao in diphthongum au, & o in u. MAVELIM] malim PRAEPEDITVS LAT. P. F. M.] hellenismus. præpeditus latera mea forti ferro, hoc est, præpeditis lateribus meis forti ferro. QVID ILLVC EST GENVS?] quod illud genus hominum est, quod in ædibus lenonis versatur? QVASI ACHER. V.] quasi ad inferos veneris. vbi quiduis hominum genus est. VELIS] si velis. QVI HABET QVOD D. V. H. ESTO] qui habet quod det. qualiscunque homo est, & cuiuscunque generis est, recipitur in ædeis lenonis. OMNIA GENERA] denique omnia hominum genera si modò habeant, quod dent. QVASI IN POP. HAVD SECVS] non aliter, atque in popina. LITERATAS PICT. EPIST.] iocus testas, seu amphoras fictileis litteris inscriptas, epistolas fictileis appellat. Sic in rudente. *Cubitum hercle longis litteris signabo vsquequaque.* ibidem, *vrna nam hæc litterata est ab se cantat cuia sit.* NOMINA] consulum, testæ enim nomina consulum notabantur, ad indicandam vini ætatem. CVBITVM LONGIS] vnius cubiti longitudine: sic loquuntur Latini, murus decem cubitos altus, quatuor latus, contum longus. ITA VINAR. HAB. NOSTRAE DIL.] ita vasorum vinariorum dilectum habemus domi tralatio à re militari: significat in domo lenonis esse multitudinem vasorum vinariorum, vinum lectissimum, & præstantissimum continentium. OMNIA AED. MIRA SVNT] id est, profectò mirum est, nisi herus hunc heredem facit. APVD NOS EXPECVLIATOS SER. F.] crucior seruos carissimè emtos, hîc in ædibus heri mei peculium suum amittere, & tanto fieri suis heris viliores, quàm erant. SED AD POSTR. NIHIL APP.] sed ad extremum tot hominum spolia in ædeis lenonis congesta, ad nihilum recidunt. MALÈ PARTVM MALÈ DIS P.] Sall. *malè parta, malè dilabuntur.* QVI IPSVS HERCLE, &c.] ex oratione seruus frugi videtur, qui tamen ita nequam, & ignauus est, vt ignauia minus eo sit ignauo. LEPIDAM VENEREM] quæ se noluerit propitiari à tam impuro, & impio homine. PLACAVÊRE] propitiauêre, quę res præsignificabat eis libertatem QVI CVM OMNE OFFERAS M.] qui moram obiicias ei, qui iam onus gerit SI FVTVRVM EST, DO TIBI OP. H] facies quod volo; do tibi operam hanc, vt sistam gradum. & tecum loquar. VT ENIM VBI MIHI VAPVL. EST TVTE C. S] nempe vt cum mihi vapulandum sit, tumet pellem tuam plagis supponas, & pro me vapules. TIBI SIS] tibi sis malus. AT TV APPONE] at tu pone onus in solo, vel pone homo iuxta parietem proximum. NOSTRORVM] id est, nostrûm, vel dic, nostrorum propriè, id est, eorum qui nostri sunt, seu qui ad nos attinent. REFERO VASA SALVA] iocus est ex ambiguo. Sed hoc prius sciendum est, appellatione vasorum omnia instrumenta intelligi etiam ea, quæ ad cultum corporis pertinent: omnem denique rem vestiariam. Ex quo vasa colligere, & conuasare dicuntur milites, cum sarcinas, & impedimenta sua colligunt, & componunt de discessu cogitantes: hoc igitur dicit lenonis seruulus, refero domum vasa salua: hîc vasa ad sacrificium vtilia intelligit: sed suprà facio, quod manifestò mœchi haud ferri solent, id est, facio, quod mœchi in adulterio deprehẽsi ferri non solent, vt scilicet salua vasa domum referent. Nomen *vasa* aliter accipiendum est, nempe pro testiculis, & cauda salaci. Mœchis enim manifestò deprehensis, maximè iis, qui se redimere non possunt, vel testiculi: & penis ferro demetebatur, vel podex (sit honos auribus) mugilibus, & raphanis perfodiebatur. ILLVM VT PERDANT F. P. SI VELIM] hoc quo modo fieri possit, ipse mox aperiet. MALÈ MIHI EST] malè mecum agitur: sæuum habeo dominum, qui me malè accepit: durã seruitutem colo. MANSO-

RANDVM] dicendum tibi est, seu dicere debes, quare tibi male sit. alias, memorandum, id est, dic igitur mihi, quare male sit mihi. Quidam legunt *miserandum*. ESSE ALITER DECET] debet tibi bene esse QVOI DOMI EST, QVOD ED.] sic habent libri nostri veteres Alij, *cui id omne est quod edis*, &c QVOD EDIS] quod edas. ET DVCTAS GRATIIS] & ducis scortum ad te gratis? Ductare amicam scortum, & similia vsitatius dicuntur, quàm ductare exercitum VT QVIDEM AED. D.] interloquens Milphio non sinit lenonis seruulum sermonem absoluere, sed quàm ille addat, quod sequitur, vt ego hanc familiam, &c. interponit hoc de suo, vt quidem aedepol dignus es. HANC FAMILIAM] lenonis. ADDE OPERAM SI C.] si cupis familiam lenonis interire, da tu quoque operam, vt istuc fiat: adiuua, *συνέργει* NOLITO AEDEPOL DEVELL.] locus mihi suspectus. malim sic legi *gaudeo aedepol te deuellisse*, vel *gauderem adepol te deuellisse*.. quod si quis seruari velit scripturam receptam, quod fateor esse tutius. aliquid tale subintelligendum erit grauiter ferre, aegrè ferre dolere, queri. IAM DVOBVS MENSIBVS VOLVCR. T C. R] iam intra duos menses pennae tibi renascentur ad volandum aptae ex corio hircino. significat eum loris ex corio hircino factis vapulaturum. VERVM ENIM QVI HOMO] id est, verum enimuerò si quis lenonem bene nouerit, is citò parcelli, & euerti potest, QVASI TV TACERE QVOD POTIS SIS] quasi verò tu quidquam reconditi, & arcani tibi creditum tacere possis. RECTIVS TACITVS TIBI RESIST. QVAM QVOD D. &c.] id est, rectius fecero? si tibi tacitus persistam, & perdurabo, quam si committam vt mihi dicatur, quod dici solet in malam mulierem, id est garrulam, & loquacem. nempe abi foras, mulier es, odiosa es. Ter *Oh pergin' mulier esse?* Plaut. Cas. *Insipiens, semper tu huic verbo vitato abs tuo viro*, CL. *cui Verbo?* M. *i foras, mulier es*. Cum mulierem loquacem, & garrulam. & molestam, & impudenter ixantem vno verbo coercere & a nobis ablegare volumus, ei dicere solemus *abi, mulier es*. Attius in Scythe liturgo apud Varr. lib. 6 de ling. Lat vt emendat Iosephus Scaliger, *mulier es. vxor. Cuia viri? Ego noui, scio, abi ipsa es*. PROPTER AMOREM?] propterea quod amat herus tuus Adelphasium, cuius copiam non nisi iniqua conditione vult ei facere leno herus meus? QVID ERGO DVBITAS, QVIN LVBENTER, &c.] quid ergo dubitas, quin herus meus cùm herum tuum odio capitali persequatur, libenter malè faciat hero tuo, quod possis, idque eius meritò? TV AVTEM SI QVID TV ADIVVAS, &c.] Iam verò si quid ad hanc rem adiumenti afferas, & si operam tuam addas, tanto facilius hoc facere poterit. DVM HERO INSID P. NE A TE P.] metuo, ne interea dum hero meo insidias compararem abs te peream, id est tua opera perdeam, quòd rem tibi commissam & creditam tacere non potueris. perdeam, pro peream, posita d. interposito. vt saepè aliás. EX SYNCERASTO CRVR.] ex eo, qui nunc sum fecerit dieectum, & mihi in crucem acto crura fregerit. Consueuisse autem Romanos iis, qui in crucem acti essent crura suffringere constat. ex quo illud in oratione pro Roscio Amerino, *Opinor in crura suffringantur*. INDICASSO] indicauero. FIDEI NON MELIVS CRED.] fideliorem me tibi praebebo fide ipsa non ipsa fides tā fidelis est: & arcani cōtinens, quàm ego ero LOCVS OCCASIOQVE LIBERE EST] locus, occasióq; est liberè loquēd. nulli sunt arbitri, qui nos audiant. SOLI SVMVS] prouerbium olet. vtitur eo & Plato. *μόνοι ἐσμέν*. FACERE FRVGEM] facere rem sibi vtilem. DEAMAT] valde amat. DVO DEVIGINTI MINIS] octodecim minis. IN DIVITIAS] in domū suam diuitiis refertam & copiosam. MANV EAS ASS. SVAS P. LIB. C.] asserat eas in libertatem causa liberali, id est, iudicio, seu actione de libertate, Terent. Adelph. *Nam ego illam liberali assero causa manu*. ad quem locum Donatus, Ordo est. Ego liberali causa manu assero. Et sunt iuris verba, à quibus etiam asseriores, dicuntur vindices alienae libertatis. Nam & causa ipsa liberalis dicitur, quae actionem in se continet libertatis. PROFECTÒ AD INCITAS LEN RED.] Nonius, incitas, dicitur aegestas. Plaut. Trin. *Alij exsultatum abierunt, alij emortui, alij se suspendere. Item nunc hic cuius est, vt ad incitas redactus est*. Idem Poenulo, *Profectò ad incitas lenonem redigat*, &c. sed videtur *incitas* esse accusandi casus, eiusque vnius numeri multitudinis. Carisius lib. 1. instit. *Alia vnius tantùm casus sunt, vt Haud secus ac iussi faciunt, adfatim, ad incitas, infitias, suppetias* &c. Apul. lib. 3. perspicue facit hoc nomen accusandi casus, *Tum opulentia nimia nimis ad extremas incitas deducta*. QVIN PRIVS DISP. P.] id est, quin prius mea opera disperibit, &c. QVAM VNVM CALCEM CIVERIT] id est, quam vnum pedem mouerit sic Nonius hunc locum profert. Libri tamen nonnulli vet. habent *vnam*, ego putabam legendum *vnum calcem*. VALEAS BENÉQ. VT. T S] id est, vt valeas, benèque tibi sit EST IN MANV] est in potestate. DVM CALET] dum recens est, & dum occasio negotij gerendi praestò est. tralatio sumta à ferro. quod dum calet, tundendum & cudendum est. nam vbi refrixit, frustra tunditur à fabris. PROBA MATERIES DATA EST, SI &c] & allegoria est, cuius sententia non est obscura, neque difficilis ad intelligendum. hoc enim significat negotium, aut munus praeclarum. & vtile à se Milphioni datum esse, si modò adhibeat idoneum hominem, qui id gerere, & conficere possit. ILLE HINC ABIIT] ille hinc abijt. loquitur nunc solus Milphio. TANTVM EVM INSTAT EXITII] antiquè pro tantum ei instat exitij SATISNE PRIVSQVAM VNVM EST INIECT. T.] id est, nonne planè priusquam vnum telum in lenonem iniectum est, quod perdatur, tum propinquum est alterum, quo conficiatur? allegoria est, cuius item sentētia est, apertissima. ANTE AEDES] foras. SEVOCEM] seorsum vocem al. *euocem*. quod non reiicio. ET QVAE AVDIVISTI MODÒ] sic habent libri vulgati, & nōnulli ex nostris veterib quos sequor. Alij *Et quae audiui modò*: alij sine copula. *Quae audiui modò*, &c. DII IMMORTALES, CLADES, QVANTA ADVEN CAL.] sic habent nostri libri vet. non paulo melius quam vulgati. *dij immortales per me quanta aduenit calamitas*, quod autem Camerarius edidit, *dij imm quid malorum, quanta aduenit calamitas*: eius scripturae nulla apparēt in nostris libris vet. vestigia. ID NEGOT. INSTIT. EST] tale negotium institutum id est inceptum est, vt non sit mora interponenda. NAM ET HOC NOCTE CONS.] & id, quod à seruo lenonis mihi cōmissum est, nocte consulendum. id est, consultandum, ac deliberandum est. ET ILLVD AVTEM INSERV.] & illud rursus consilium vernaculum, id est, domesticum, & à nobis natum, ac profectum, seu a nobis inuentum, atque excogitatum à me seruo adiuuandum, vel illi consilio vernaculo inseruiendum REMORASI SIT QVI MALAM, &c.] si qua me res remorata fuerit meritò fecerit is, qui mihi det malum.

ACTVS

ACTVS QVINTVS.

HANNO, POENVS

loquitur Punicè.

NY thalonim valon vth si corathisima consith.
Chym lach chunyth mumys tyalmyctibari imischi,
Lipho canet hyth bimithij ad adin bynuthy.
Byrnarob syllo homalon in vby misyrthoho
Bithlym mothyn noctothij nelechanti dasmachon
Yssidele brim tyfel yth chylys chon, tem lisul
vth bynim ysdibur thinno cuth nu Agorastocles
Ythe manet hihy chyrsae lycoch sith naso
Bynni id chil lubili gubylim lasibit thym
Bodyaly herayn nyn nuys lym moncoth lusim
Exanolim volanus succuratim misti atticum esse
Concubitum à bello cutim beant lalacant chona enus es
Huiec si lec panesse athidamaschon alem induberte felono buthume
Celtum comucro lueni, at enim auosouber bent hyach Aristoclem
Et te seaneche nasoctelia elicos alemus duberter mi comps vespiti.
Aodeanec lictorbodes iussum limnimcolus.
Deos deásque veneror, qui hanc vrbem colunt,
Vt, quod de mea re huc veni, ritè venerim.
Meásque vt natas, & mei fratris filium,
Reperire me siritis, (di vostram fidem.)
Quæ mihi surrepea sunt, & fratris filium.
Sed hîc mihi antehac hospes Antidamas fuit.
Eum fecisse aiunt sibi, quod faciundum fuit,
Eius filium hic prædicant esse Agorastoclem,
Deum hospitalem ac tesseram mecum fero,
In hisce habitare monstratu'st regionibus:
Hos percontabor, qui huc egrediuntur foras,

DEOS DEASQVE VENEROR] deos deásque oro, qui. &c. SIRITIS] siueritis. ET MEI FRATRIS FIL.] Agorastoclem Iachonis fratris filiũ. EIVS FILIVM] adoptiuũ. TESSERAM] σύμβολον, signum, quod conuenerat inter hospites vt longo interuallo, vel ipsi inter se, vel eorum liberi agnoscerent.

AGORASTOCLES, MILPHIO, POENVS.

AN'tu dixe Syncerastum, Milphio,
Has esse ingenuas ambas surreptitias
Carthaginienseis? Mi. *aio: & si frugi esse vis,*
Eas liberali iam asseres caussa manu.
Nam tuum flagitium'st tuas populareis te pati
Seruire ante oculos, domi quæ fuerint liberæ,
Pœ. *Prò di immortaleis, obsecro vestram fidem,*
Creta est profectò horunc' hominum mihi oratio,

Quàm orationem hanc aures dulcem deuorant?
Vt mihi absterserunt omnem sorditudinem?
Ag. *Si ad eam rem testeis habeam, faciam quod iubes.*
Mi. *Quid tu mihi testeis? quin tu insistis fortiter?*
Aliqua fortuna fuerit adiutrix tibi.
Ag. *Incipere multo est, quàm impetrare, facilius.*
Mi. *Sed quæ nam illæc auis est, quæ hunc cum tunicis aduenit?*
Numnam it à balneis circumductus pallio?
Facies quidem adepol punica est.
Seruos quidem adepol veteres antiquósque habet.
Ag. *Quî scis?* Mi. *viden' homines sarcinatos consequi?*
Atque vt opinor digitos in manibus non habent.
Ag. *Quî iam?* Mi. *quia incedunt cum annulatis auribus.*
Adibo ad hosce, atque appellabo Punicè.
Si respondebunt, Punicè pergam loqui:
Si non, tum ad horum mores linguam vertero.
Quid ais tu? ecquid commemini isti Punicè?
Ag. *Nihil adepol. nam quî scire potui dic mihi,*
Qui illinc sexennis perierim Karthagine.
Pœ. *Pro di immortales, hunc ad plurimi modum.*
Periêre pueri liberi Karthagine.
Mi. *Quid tu ais tu?* Ag. *quid vis?* Mi. *vin' appellem hunc Punicè?*
Ag. *An scis?* Mi. *nullus me est hodie Pœnus Punior.*
Ag. *Adi, atque appella quid velit. quid veneris:*
Qui sit, cuiatis, vnde sit, ne parseris.
Mi. *Ano. cuiates estu? aut quo ex oppido?*
Pœ. *Hanno Muthum Balle beccha edere anech.*
Ag. *Quid ait?* Mi. *Hannonem sese ait Karthagine,*
Karthaginiensem, Muthum Ballis filium.
Pœ. *Ano,* Mi. *salutat.* Pœ. *domni* Mi. *domi vult tibi*
Dare hinc nescio quid. audin' pollicerier?
Ag. *Saluta hunc rursus Punicè verbis meis.*
Mi. *Ano donni hic mihi tibi inquit verbis suis.*
Pœ. *Me bar bocca.* Mi. *istuc sit tibi potius, quàm mihi.*
Ag. *Quid ait?* Mi. *miseram esse prædicabat buccam sibi.*
Fortasse medicos nos esse arbitrarier.
Ag. *Si ita est, negu esse, nolo, ego errare hospitem,*
Mi. *Audi tu rufen mico istam.* Ag. *sic volo.*
Profectò vera cuncta huic expedirier.
Roga nunquid opus sit? Mi. *tu qui zonam non habes,*
Quid in hanc venistis vrbem, aut quid quæritis?
Pœ. *Muphursa.* Ag. *quid ait?* Pœ. *mo in lechianna.* Ag. *quid venit?*
Mi. *Non audis? mures Africanos prædicat.*
In pompam ludis dare se velle ædilibus.
Pœ. *Lalech labcanani limi inceht.* Ag. *quid nunc ait?*
Mi. *Ligulas, canalis ait se aduexisse & nuces.*
Nunc orat operam vt des sibi, vt ea veneant.
Ag. *Mercator, credo, est.* Pœ. *I sam.* Mi. *aruinam quidem.*

Palam

Poe. *Palum erga de ilba.* Ag. *Milphio quid nunc ait?*

Mi. *Palas vendundas sibi ait, & mergas datas,*
Vt hortum fodiat, atque vt frumentum metat
Ad messim credo missus hic quidem tuam.

Ag. *Quid istuc ad me?* Mi. *certiorem te esse volui,*
Ne quid clam furtiuè accepisse censeas.

Poe. *Muphonnium sucoram.* Mi. *hem caue sis feceris,*
Quod hic te orat. Ag *quid ait, aut orat? expedi.*

Mi. *Sub cratim vti iubeas sese supponi, atque eo*
Lapides imponi multos, vt sese neces.

Poe. *Gunebel balsamen erasan.* Ag. *narra quid est.*
Quid ait? Mi *non hercle nunc quidem quicquam scio.*

Poe. *At vt scias nunc de hinc latinè iam loquar.*
Seruum hercle te esse oportet & nequam & malum.
Hominem peregrinum atque aduenam qui irrideas.

Mi. *At hercle te hominem & sycophantam, & subdolum,*
Qui huc aduenisti nos captatum migdilibs.
Bisulca lingua, quasi proserpens bestia.

Ag. *Maledicta hinc aufer, linguam compescas, tace.*
Maledicere huic tu temperabis, si sapis.
Meis consanguineis nolo te iniustè loqui.
Karthagini ego sum natus, vt tu sis sciens.

Poe. *O mihi popule, salue.* Ag. *& tu adepol quisquis es.*
Et si quid opus est, quaeso dic atque impera,
Popularitatis caussa. Poe. *habeo gratiam.*
Verùm ego hic hospitium habeo, Antidamae filium
Quaero, commonstra si nouisti Agorastoclem?
Ecquem adolescentem tu hic nouisti Agorastoclem?

Ag. *Siquidem Antidamarchi quaeris adoptatitium,*
Ego sum ipsus, quem tu quaeris. Poe. *hem quid ego audio?*

Ag. *Antidamae natum me esse.* Poe. *si ita est, tesseram*
Conferre si vis hospitalem, eccam attuli.

Ag. *Agedum huc ostende. est par probè. nam habeo domum.*

Poe. *O mi hospes salue multum. nam mihi tuus pater,*
Pater tuus ergo hospes Antidamas fuit
Haec mihi hospitalis tessera cum illo fuit.

Ag. *Ergo hic apud me hospitium tibi praebebitur,*
Nam haud repudio hospitium, neque Karthaginem,
Vnde sum oriundus. Poe. *di dent tibi omnes quae velis.*
Sed quid ais? qui potuit fieri, vt Karthagini
Natus sis, hic autem habuisti Aetolum patrem?

Ag. *Surreptus sum illim, hic Antidamas hospes tuus*
Emit me, & is me sibi adoptauit filium.

Poe. *Demarcho item ipse fuit adoptitius.*
Sed mitto de illo, & ad te redeo. dic mihi
Ecquid meministi tuûm parentum nomina?

Ag. *Patris atque matris memini.* Poe. *memorandum mihi,*
Si noui fortè, aut si sunt cognati mihi.

Ag. *Ampsigura mater mihi fuit, Iachon pater.*
Poe. *Patrem atque matrem viuerent vellem tibi.*
Ag. *An mortui sunt?* Poe. *factum, quod ego ægrè tuli.*
Nam mihi sobrina Ampsigura tua mater fuit.
Pater tuus is erat frater patruelis meus,
Et is me heredem fecit, cùm suum obijt diem.
Quo me priuatum esse ægrè patior mortuo.
Sed si ita est, vt tu sis Iachonis filius,
Signum esse oportet in manu læua tibi,
Ludenti puero quod momordit simia.
Ostende vt inspiciam, iam aperi, audi, atque ades.
Ag. *Mi patrue salue.* Poe. *& tu salueto Agorastocles.*
Iterum mihi natus videor, quia te repperi.
Mi. *Pol istam rem vobis bene euenisse gaudeo.*
Et me moneri nónne vis? Poe. *sanè volo.*
Mi. *Paterna oportet reddi filio bona.*
Æquum est habere hunc bona, quæ possedit pater.
Poe. *Haud postulo aliter. restituentur omnia.*
Suam rem sibi saluam sistam, si illo aduenerit.
Mi. *Facito sis reddas, etsi hic habitabit tamen.*
Poe. *Quin mea quoque iste habebit, si quid de me fuat.*
Mi. *Festiuum facinus venit mihi in mentem modò.*
Poe. *Quid id est?* Mi. *tua est opus opera.* Poe. *dic mihi quid lubet?*
Profectò vteris. vt voles operam meam.
Quid est negotij? Mi. *Potin' fieri subdolus?*
Poe. *Inimico possum, amico est insipientia.*
Mi. *Inimicus hercle est huius.* Poe. *malefaxim lubens.*
Mi. *Amat à lenone hic.* Poe. *facere sapienter puto.*
Mi. *Leno hic habitat vicinus.* Poe. *malè faxim lubens.*
Mi. *Ei duæ puellæ sunt meretrices seruulæ*
Sorores. Earum hic alteram efflictim perit,
Neque eam incestauit vnquam. Poe. *acerba amatio est.*
Mi. *Nunc leno ludificatur.* Poe. *suum quæstum colit.*
Mi. *Hic illi malam rem dare volt.* Poe. *frugi, si id facit.*
Mi. *Nunc hoc consilium capio, & hanc fabricam apparo,*
Vt te allegemus filias dicas duas,
Surreptásque paruulas Karthagine,
Manúque liberali ambas caussa asseras,
Quasi filiæ tuæ sint ambæ. intelligis?
Poe. *Intelligo hercle. nam mihi item natæ duæ*
Cum nutrice vna surreptæ sunt paruulæ.
Mi. *Lepidè hercle assimulas. iam in principio id mihi placet.*
Poe. *Pol magis quàm vellem.* Mi. *heu hercle mortalem catum*
Malum, crudúmque, & calidum, atque subdolum.
Vt afflet quo illud gestu faciat facilius?
Me quoque dolis iam superat architectonem.
Poe. *Sed earum nutrix quæ sit facie, mihi expedi.*
Mi. *Statura haud magna, corpore aquilo est.* Poe. *ipsa ea est.*

Specie

Mi. *Specie venusta, ore paruo, atque oculis pernigris.*

Pœ. *Formam quidem hercle verbis depinxti mihi.*

Mi. *Vin eam videre?* Pœ. *filias malo meas.*

Sed i atque euoca illam, si ea meæ sunt filiæ.

Si illarum est nutrix, me continuò nouerit.

Mi. *Heus ecquis hic est? nunciate vt prodeat*

Foràs Giddeneme. est qui illam conuentam esse volt.

EAS LIBERALI IAM ASS. C. N.] eas manu asseres, id est, vindicabis in libertatem causa liberali, id est, actione deliberate. TVVM FLAGITIVM EST] tuum dedecus est, tibi dedecori est, &c. CRETA EST] id est, candida est instar cretæ, sic Camerarius. Quidam tamen legi volunt, *certa*, libris omnibus veteribus inuitis QVAM ORATIONEM HANC, &c.] quàm, scribendum cum accentu graui, vt sit interrogans: hoc modo: quàm deuorant, id est, quàm valdè deuorant aures meæ hanc dulcem orationem? VT MIHI ABSTERSERAVNT, &c.] Nonius profert hũc versum in voce *sorditudinem*. QVID TV MIHI TESTEIS] quid tu mihi testeis subintellige poscis, aut quæris, aut narras? SED QVAENAM ILLIC AVIS EST, &c.] quis homo cum illo ornatu nouo, & peregrino, sine pallio? CIRCVMDVCTVS PALLIO?] per dolum & insidias spoliatus pallio. FACIES QVIDEM AEDEPOL] in nostris libris sequuntur deinceps hæc verba, *puei cu'st gugga est homo* gugga autem, id est, Afer, seu homo ex Lybia. QVIA INCEDVNT CVM ANNVLATIS AVRIB.] cùm annulis manibus, non auribus gestari debeant. ECQVID COMMEMINISTI PVNICE] nunquid meministi Punicam linguam? HVNC AD PLVRIMI MODVM] ordo est, plurimi ad hunc modum, PVNIOR] magis Pœnus, callidior, versutior, vel punicæ linguæ scientior. QVI SIT] quis sit, vel qualis homo sit. CVIATIS] cuias, id est, cuius nationis. NE PARSERIS] nolito parcere. quærere hæc omnia. ARBITRARIER] arbitrabatur. AVDI TV RVFEN MICO SSTAM] credibile est Milphionem significare his verbis, se non esse medicos, aut monere hospitem, vt alios medicos quærat. SIC VOLO PROF. VERA CVNCTA] idem ferè dicit, quod suprà, nolo errare hospitem, volo ei omnia verè exponi, atque explicari. QVI ZONAM NON HABES] quia discinctus, vel quod viaticum non habere videris ÆDILIB.] qui quo res admirabiliores, inusitatiores, denique magis peregrinas & longinquas populo spectandas prębebant, hoc ludos facere videbantur magnificentiores LIGVLAS] Charisius, Lingula cum n. à linguendo dicta est in argento: in calce s vero ligula a ligando. sed . sus ligulam sine n. frequentat Festus, l. gula per diminutionem linguæ dicta, aliàs à similitudine linguæ exsertæ. vt in calceis alias insertæ, id est, infrà denteis coercitæ. vt in tibiis. Est enim lingula Varroni gladiolus oblongus in speciem linguæ factus. PALAS pala, præ: et alias huius vocis significationes, etiam nomen est instrumenti rustici quo terra fossa, vel egeritur, vel aggeritur, quòd à nomine gallico non admodum discrepat. MERGAS] Festus. Mergæ furculæ quibus aceruí frugum fiunt, dictæ à volucribus mergis, quia vt illi se in aquam mergunt, dum pisceis persequuntur, sic messores eas in fruges demergũt, vt eleuare possint manipulos. NE QVID CLAM, FVRTIMVE ACC. CENS] ne quid te clàm, aut furtim accepisse putes nostri libri veteres habent, *Ne quid clam, furtim se acc: cens.* Camerarius edidit, *Ne quid clàm furtiuè*, &c. vulgari habent, *Ne quod furtiue clam.* &c. SVB CRATIM VTI IVBEAS] supplicij genus Karthaginiẽsibus vsitatum. quod Tacitus libro de Moribus Germanorum commemorat his verbis, *Distinctio pœnarum ex delicto proditores, & transfugas arboribus suspendunt. Ignauos & imbellem, & corpore infame cœno, ac palude iniecta insuper crate, mergunt*, & T. Liuius libro 4. *Ad hunc tumultum accitus Postumius asperiora omnia fecit acerbis quæstionibus, crudelibus supplicijs. Postremò cum modum iræ nullum faceret: ad vociferationem eorum, quos necari sub crate iusserat concursu facto, ipse ad interpellantis pœnam vecors de tribunali decurrit.* MIGDILIBS] sic ferè habent nostri libri veteres. *Migdilibs* autem, id est, mixtus Libs, non omni ex parte Afer, sed mixti generis, & duarum linguarum, hoc est, bilinguis. Karthaginense enim lingua Africa, & Tyria vtebantur Virg. Æn. *Quippe domum timet ambiguam, Tyriosque bilingueis.* BISVLCA LINO] duplici lingua. QVASI PROS. BEST.] tanquam serpens bestia Varr. lib. 4. de ling. Lat. serpere, & proserpere, idem dicebant, vt Plautus qui scribit, quasi proserpens bestia. serpens autem duplici lingua videntur esse. ECQVAM] nunquem. ADOPTATITIVM] filium adoptiuum. NAM HABEO D.] id est, domi. PATER TVVS ERGO] id est, pater tuus, inquam, &c. HIC AVTEM H.] his autem habueris Æt. p. ILLIN] illinc. MEMORA DVM M.] dic dum mihi parentum tuorum nomina. PATREM ATQ. MATREM VIV. VELLEM T.] id est, patrem atque matrem viuere vellem tibi, vel pater atque mater viuerent vellem tibi LVDENTI PVERO QVOD M. S.] quod signum ludenti puero dentibus infixit simia quam notam ludenti puero morsu impressit simia. ADI, ATQ. ADES] sic edendum curaui. quamuis nostri libri veteres habeant, *audi, atque a tes.* SISTAM] repræsentabo FACITO SIS] facito si vis reddas facito sodes reddas, etiam si Karthaginem reuertetur. SI QVID DE ME EVAT] si quid mihi humanitus accidat. VTERIS VT VOLES OP. M] antiquè dixit vteris operam, pro vteris opera SVBDOLVS?] dolosus, fallax? AMICO EST INSIP.] amico subdolum esse, est insipientia. AMAT A LENONE HIC] Agorastocles amat puellam ex domo lenonis. INCESTAVIT] stuprauit. ACERBA AMATIO EST] acerbe amat, qui quod amat, eo non potitur. SVVM QVAESTVM COLIT] suo quęstui seruit. VT TE ALLEGEMVS] vt te ad lenonem priuatim mittamus. MAGIS QVAM VELL.] quasi dicat. non est assimulatio, sed verum desiderium, veráque oratio hic histrio Pœni parteis agens ægrum ex imo pectore traxit spiritum. HEM HERCLE MORT. C.] hoc ideo dicit, quòd Pœnus filiarum amissarum recordatione percussus ingemuit, ac suspirauit. idque Milphio per simulationem factum esse existimat. VT AFFLET?] quo pacto addit fletum & lacrymas dolis, quo illud, quod vult, faciat credibilius, & probab. quàm bellè simulat Pœnus sibi filias duas esse surreptas fletu, & lacrymis. ARCHITECTONEM]

me dolorum architectum dolis superat. COLORE AQVILO] id est, nigro. Festus, Aquillius cognomen ab aquilo colore, id est, nigro dictum.

GIDDENEME nutrix, HANNO Pœnus, MILPHIO seruus, AGORASTOCLES, puer.

Gi. *Quis pultat?* Mi *qui te proximus est.* Gi. *quid vis?* Mil *eho.*
Nouistin' tu illunc tunicatum hominem qui siet?
Gi. *Nam quem ego aspicio? pro supreme Iuppiter,*
Herus meus hic quidem est, mearum alumnarum pater,
Hanno Karthaginiensis Mi. *ecce autem mala,*
Præstigiator hic quidem Pœnus probus est,
Perduxit omnis ad suam sententiam.
Gi. *O mi here salue Hanno, insperatissime*
Mihi tuisque filiis, salue, atque eho
Mirari noli, neque me contemplarier,
Cognoscin' Guiddenemen ancillam tuam?
Pœ. *Noui sed vbi sunt meæ natæ? id scire expeto.*
Ag. *Apud ædem Veneris.* Pœ. *quid ibi faciunt, dic mihi?*
Ag. *Aphrodisia hodie Veneris est festus dies.*
Oratum ierunt deam, vt sibi esset propitia.
Gi. *Pol satis scio impetrarunt, quando hic, hic adest.*
Ag. *Eho, an huius sunt illæ filiæ?* Gi. *ita vt prædicas.*
Tua pietas nobis planè auxilio fuit.
Cùm huc aduenisti hodie in ipso tempore.
Nanque hodie earum mutarentur nomina,
Faceréntque indignum genere quæstum corpore.
Pu. *Handones illi hanum bene si illi in mustine.*
Gi. *Me ipsi & eneste dum & alamna cestinum.*
Ag. *Quid illi locuti sunt inter se? dic mihi.*
Mi. *Matrem salutat hic suam, hæc autem hunc filium.*
Pœ. *Tace atque parce muliebri supellectili.*
Ag. *Quæ ea est supellex?* Pœ *clarus clamor, sine modò.*
Tu adduc hos intrò, & vnà nutricem simul
Iubeto abire hanc ad te. Ag. *fac quod imperat.*
Mi. *Sed quis illas tibi monstrabit?* Ag. *ego doctissimè.*
Mi. *Abeo igitur.* Ag. *facias, modò quam memores, mauelim.*
Patruo aduenienti cœna curetur volo.
Mi. *Lachanam vos, quos ego iam detrudam ad molas.*
Inde porrò ad puteum, atque ad robustum codicem.
Ego faxo hospitium hoc leniter laudabitis.
Ag. *Audin' tu patrue? dico ne dictum neges,*
Tuam mihi maiorem filiam despondeas.
Pœ. *Pactam rem habeto.* Ag. *spondésne igitur?* Pœ. *spondeo.*
Ag. *Mi patrue salue, nam nunc es planè meus.*
Nunc demum ego cum illa fabulabor liberè.
Nunc patrue si vis tuas videre filias,
Me sequere. Pœ *iamdudum equidem cupio, & te sequor.*
Ag. *Quid si eamus illis obuiam?* Pœ. *at ne inter vias.*

Præ-

Præterbitamus metuo. magne Iupiter.
Restitue certas mihi ex incertis nunc opes.

Ag. *Ego quidem meos amores mecum confido fore.*
Sed eccas video ipsas. Pœ. *hæcine sunt meæ filiæ?*
Quantæ è quantillis iam sunt factæ? Ag. *scin' qui est?*
Graicæ sunt hæ columnæ, sustolli solent.

Mi. *Opinor hercle hodie, quod ego dixi per iocum,*
Id euenturum esse, & seuerum & serium,
Vt hæ inueniantur hodie esse huius filiæ.

Ag. *Pol istud quidem iam certum est, tu istos Milphio*
Abduce intrò. nos hasce hic præstolabimur.

QVI TE PROX.] qui tibi proximus est. PRAESTIG. ATQVE H. Q. P. PR.] hic quidem Pœnus probus præstigiator est. præstigiator dictus est à præstigiis, præstigiæ autem à præstinguendis oculis. TVISQVE FILIIS] tuis filiabus. ATQVE PARCE MVLIEBRI] legendum fortasse est, atque muliebri parce suppellectili. AD TE] domum tuam. FACIAS, QVAM MEMORES MAV.] malim facias, quàm dicas. LACHANAM VOS; QVOS EGO IAM] verba sunt Milphionis seruos, & comites Hannonis Pœni domum ducentis, & eos alloquentis, sed interim suo more iocantis. Nam quid sibi velint hæc *Lachanam vos*, diuinare non possum multa mihi veniunt in mentem: sed ea me promere atque edere pudet. edam tamen, vel quæ in buccam venient. Nam si ea probarem, alia ratio esset. Nunc cùm ne ego quidem probem, quid est, cur ea qualiacunque sint, in medio ponere verear? *Lachanam vos*, igitur, id est, oleribus accipiam, & explebo vos. QVOS EGO IAM DETR.] minatur se eos indignis modis tractaturum, & cruciaturum. AD ROBVR CORD.] genus cruciatus, & supplicij est robustus codex, seu robustum lignum, sed vno verbo, robus. EGO PARO HOSPIT.] satis apertè nunc significat, hospitium hoc non valde Pœnis iucundum fore: id est, se eos male accepturum. FACTAM REM HABETO] id est, promitto tibi, ac paciscor tecum. PRAETERBITAMVS] prætereamus. Betere, est, ire. præterbitere, præterire. QVANTAE E QVANTILLIS] quàm magnæ, è quàm paruis. GRAECAE SVNT HAE COLVMNAE SVNT SVSTOLLENT] sic reposui, nostrorum librorum veterum scripturam aliquantum deprauatam secutus, in quorum vno scriptum est *Traca sunt columnæ*, &c. quomodo & Adrian. Turneb. vt erat vt δέξιος & ingeniosus, legendum coniecit lib. Aduers. 10 capit. 24. Erant autem, vt docet, illæ Græcæ columnæ Romanis in prætio. & quia aliis erant prætiosiores, & cariores, vt magis eminerent in alta basi collocabantur. & idem sustollebantur, id est, sursum tollebantur. Camer. putat legi posse, *Etrusca sunt columna*, &c. ego sic malo, vt edidi. Lucret. libr. 4. *Multáque per trochleas & tympana pondere magno Commouet, atque leui sustollit machina nisu.* sustolli autem, quo verbo & Lucretius vtitur, valet sursum tolli. PRAESTOLABIMVR] exspectabimus.

ADELPHASIVM, ANTERASTILIS, AGORASTOCLES. HANNO Pœnus.

An. *FVit hodie operæpretium eius, qui amabilitati animum adiiceret,*
Oculis epulas dare, delubrum qui hodie ornatum eò visere venit.
Deamaui ecastor illic ego hodie lepidissima munera meretricum.
Digna diua venustissima Venere, neque contempsi eius opus hodie.
Tanta ibi copia venustatem aderat, in suo quæque loco sita mundè.
Arabius, murrhinúsque omnia odor complebat. haud sordere visus est.
Festus dies, Venus, nec tuum fanum tantus ibi clientarum erat numerus,
Quæ ad Calydoniam venerant Venerem. certò enim, quòd quidem ad nos duas
Attinuit præpotentes pulcræ, pacíque petentes soror fuimus,
Neque ab iuuentute ibi irridiculo habitæ, quod pol soror ceteris omnibus factum est.

Ad. *Malim istuc aliis videatur, quàm vti tu te collaudes* An *spero equidem,*
Et pol ego cùm ingenia, quibus sumus, atque alia, cognosco.
Eo sumus natæ genere, vt deceat nos esse à culpa castas.

Pœ. *Iuppiter, qui genus colis, alísque hominum, per quem viuimus vitalem æuum,*
Quem penes spes vitæ sunt hominum omnium, da diem hunc sospitem quæso
Rebus meis agundis, quibus annos multos carui, quásque è patria

Perdidi paruas, redde his libertatem, inuicta præmium vt esse sciam pietati.

Ag. *Omnia faciet Iuppiter faxo. nam mihi est obnoxius, & me metuit.*

Pœ. *Tace quæso.* Ag. *ne lacruma patrue,*

An. *Vt volupe' st homini mea soror, si quod agit, eluet victoria:*
Sicut hodie nos inter alias præstitimus pulchritudine!

An. *Stulta soror es magis, quàm volo. an verò pulcra videre, obsecro,*
Si tibi illic non os oblitum est fuligine? Ag. *ô patrue mi, patruissume.*

Pœ. *Quid est fratris mei nate, mi nate quid vis? expedi.*

Ag. *At enim volo hoc agas.* Pœ. *at enim ago istuc.* Ag. *patrue mi patruissime.*

Pœ. *Quid est?* Ag. *est lepida & lauta. vt sapit?* Pœ. *ingenium patris habet, quòd sapit.*

Ag. *Quæres iàm diu adepol sapientiam tuam, hæc quidem cùm abusa est.*
Nunc hinc sapit, hinc sentit, quicquid sapit, è meo amore.

Ad. *Non eo sumus genere prognatæ, tametsi sumus seruæ, soror,*
Vt deceat facere nos quicquam, quod homo quisquam irrideat.
Multa sunt mulierum vitia, sed hoc è multis maximum est,
Cùm sibi nimis placent, nimisque operam dant vt placeant viris.
Nimiæ voluptati est, quod in extis nostris portentum est soror.
Quódque haruspex de ambabus dixit. Ag. *velim de me aliquid dixerit.*

Ad. *Nos fore inuito domino nostro diebus paucis liberas.*
Id ego, nisi quid di, aut parentes faxint quid sperem, haud scio.

Ag. *Mea fiducia haruspex, patrue his promisit, scio,*
Libertatem, quia me amare hanc scit. Ad. *soror sequere hac.* An. *sequor.*

Pœ. *Priusquam abitis, vos volo ambas. nisi piget, consistite.*

Ad. *Quis reuocat?* Ag. *qui bene vult nobis facere.* Ad. *facere occasio est.*
Sed quis homo est? Ag. *amicus vobis.* Ad. *qui quidem inimicus non est.*

Ag. *Bonus est hic homo, mea voluptas.* Ad. *pol istum malim, quàm malum.*

Ag. *Siquidem amicitia est habenda, cum hoc habenda est.* Ad. *haud precor.*

Ag. *Multa bona vobis facere vult.* Ad. *bonus bonis benefeceris.*

Pœ. *Gaudio ero vobis.* Ad. *at adepol nos voluptati tibi.*

Pœ. *Libertatique.* Ad. *isto pretio tuas non facilè feceris.*

Ag. *Patrue mi, ita me di amabunt, vt ego, si sim Iupiter,*
Iam hercle ego illam vxorem ducam, & Iunonem extrudam foras.
Vt pudicè verba fecit? cogitatè & commodè?
Vt modestè orationem præbuit? certò hæc mea est.

Pœ. *Sed vt astu sum aggressus ad eas?* Ag. *lepidè hercle atque commodè.*
Perge etiam, tenta, rem in pauca confer: sitiunt qui sedent.

Pœ. *Quid? istic quod faciundum est, cur non agimus? in ius vos voco.*

Ag. *Nunc tene patruo.* Pœ. *tu frugi si bona es.* Ag. *Vin' ego hanc apprehendam.* Pœ. *tene.*

Ad. *An patruus est Agorastocles tuus hic?* Ag. *iam faxo scibitis.*
Nunc pol ego te vlciscar probè. nam faxo mea eris sponsa.

Pœ. *Ite in ius, ne moramini.* An. *antestare me atque duce*

Ag. *Ego te antestabor, postea hanc amabo, atque amplexabo.*
Sed illud quidem volui dicere, immò dixi hercle quod volebam.

Pœ. *Moramini in ius vos voco, nisi honestius 'st prehendi.*

Ad. *Quid in ius vocas nos, quid tibi debemus?* Ag. *dice tu illi.*

Ad. *Etiam me mea allatrant canes?* Ag. *at tu hercle alludiato.*
Dato mihi pro offa sauium, pro osse linguam obicito.
Ita hanc canem faciam tibi ego oleo tranquilliorem.
Poe. *Ite si itis.* Ad. *quid nos fecimus tibi?* Poe. *fures estis ambæ.*
Ag. *Nosne tibi.* Pœ. *vos, inquam.* Ag. *atque ego scio.* Ad. *quid furti est id?*
Ag. *hunc rogato.*
Pœ. *Quia annos multos filias meas celauistis clàm me,*
Atque equidem ingenuas, liberas, summoque genere natas.
Ad. *Nunquam me castor reperies tu istuc probrum penes nos.*
Ag. *Da pignus, ni nunc periures in sauium, vter vtri det.*
Ad. *Nihil tecum ago, abscede obsecro.* Ag. *atque hercle mecum agendum est.*
Nam hic patrius meus est. pro hoc mihi patronus sim necesse est.
Ei prædicabo quo modo vos furta faciatis multa,
Quóque modo huiusce filias apud vos habeatis seruas,
Quas vos ex patria liberas surreptas esse scitis.
Ad. *Vbi sunt eæ, aut quæ sunt, obsecro.* Ag. *satis sunt maceratæ.*
Pœ. *Quin eloquar.* Ag. *censeo hercle patrue.* Ad. *misera timeo quid*
Hoc sit negotij, mea soror: ita stupida sine animo asto.
Pœ. *Aduortite animum mulieres. primùm, si id fieri posset.*
Ne indigna indignis di darent. id id ego euenire vellem.
Nunc quod boni mihi di dant, vobis, vestraque matri,
Eas dies est æquum gratias vos agere sempiternas:
Cùm nostram pietatem approbant, decorántque di immortales.
Vos estis ambæ meæ filiæ, & hic est cognatus vester
Huiusce fratris filius Agorastocles Ad. *amabo,*
Num hi falso oblectant gaudio nos? Ag. *at me ita dij seruent,*
Vt hic pater est vester. date manus. Ad. *Salue insperate nobis*
Pater, te complecti nos sine. Pœc. *cupita atque exspectata.*
An. *Pater salue, ambæ filiæ sumus, amplectamur ambæ.*
Ag. *Quis me amplectetur postea?* Pœ. *nunc ego sum fortunatus,*
Multorum annorum miserias nunc hac voluptate sedo.
Ad. *Vix hoc videmur credere.* Pœ. *magis quî credatis dicam.*
Nam vostra nutrix primùm me cognouit. Ad. *vbi ea amabo est?*
Pœ. *Apud hunc est.* Ag *quæso qui lubet tam diu tenere collum,*
Priusquam te mihi despónderis? Ad. *omitto.* Ag. *sperata salue.* Ad. *omitte.*
Salutem. Ag. *& tu altera.* An. *nolo ego istuc, enicas me.*
Pœ. *Condamus alter alterum in neruum brachialem.*
Quibus nunc in terra melius est? Ag. *eueniunt digna dignis.*
Tandem huic cupitum contigit. ô Apella, ô Zeuxis pictor.
Cur numero estis mortui? hic exemplum vt pingeretis,
Nam alios pictores nihil mòror huiusmodi tractare exempla.
Pœ. *Di Deæque omnes vobis habeo meritò magnas gratias,*
Cùm hac me lætitia tanta, & tantis affecistis gaudiis,
Vt meæ natæ ad me redirent, in potestatem meam.
Ad. *Mi pater, tua pietas planè nobis auxilio fuit.*
Ag. *Patrue, facito in memoria vt habeas, tuam maiorem filiam,*
Mihi te despondisse. Pœ. *memini.* Ag. *& dotis quid promiseris.*

FVIT HODIE OPERAE PR.] redeuntes ex æde Veneris puellæ, quæ viderint, commemorant inter se, & dum colloquuntur, in itinere patri suo obuiæ fiunt. EIVS QVI AMABO AM. ADD.] eius, qui amori operam dare vellet: eius qui rebus amatoriis seruire vellet. OCVLIS EPVLAS DARE] oculos pascere. DEAMAVI] valde amaui. ARABIVS] odor ex ture Arabio, seu Arabico, & similibus graminibus & floribus grati odoris, quæ in Arabia nascuntur. MYRRHINVS] ex murra. CLIENTARVM] patrius casus numeri multitudinis à recto clienta primæ inflexionis, quo nomine vtitur idem Plautus alibi & Horat. PACISQVE POT.] quæ potuimus Venerem propitiare & placare, seu quæ potuimus pacem à Venere impetrare. IRRIDICVLO HABITAE] irrisæ, ridiculo habitæ. ET POL EGO CVM ING.] & spero verò, inquit, nos taleis aliis videri, cum cognosco, quibus nos ingeniis sumus & aliæ puellæ. Nam nostri libri veteres habent, *Et pol ego ing.* Quod si quis legi malit, *cum ingeniis*, vt *cum* sit præpositio, licebit sic interpretari: Et pol ego cognosco nos taleis aliis videri, cum ingeniis, quibus n. s. id est, habentes talia ingenia, vel talibus ingeniis præditæ, qualibus sumus, atque aliæ. VITALEM AEVVM] æuus in masculino genere etiam protulit Lucretius, vt quidem legitur in libris omnibus vulgatis, & nonnullis manuscriptis lib. 3. ibi. *Non modò non omnem possit durare per æuum*, &c. QVEM PENES SP. V. S.] in cuius potestate sunt spes vitæ hominum, &c. QVIBVS ANNOS M. C. &c.] ordo est, redde his libertatem, si rabus meis scilicet, quibus multos annos carui, vt &c. INVICTAE] quæ nunquam victa est, in qua semper mansi quam semper colui. TACE QVAESO] senex orationem adolescentis impiam non probat eumque reprehendit, & coercet. VT VOLVPE'ST HOMINI] quàm iucundum est homini, &c. SI QVOD AGIT VICT. CLVET.] si in eo, quod agit, victoria clarus est, victoria præstat & excellit. VIDERE] videtis. SI TIBI ILLIC NON OS OBLIT.] si tibi illic (in æde Veneris) non fuit oblitum, id est, inquinatum os fuligine: quasi dicat, aliæ puellæ visæ sunt deformes, quia eis facies fuligine oblita fuit alioqui nobis formosiores sic, an verò tibi continuò pulchra videris, si tibi in æde Veneris os non fuit fuligine oblitum? id est, si non fuisti ridiculo habitu? Alij fuliginem, pro fuco accipiunt, quo mulieres interdum supercilia pingebant, vt essent nigriora. VOLO HOC AGAS] & volo attendas, neque aliud agas. ET LAVTA] & magnifica. VT SAPIT?] quàm sapit? quàm ingeniosa est [illegible] mei. QVAESO IAMDIV AB DEPOL SAPIENTIAM] id est, iampridem à te, po sapientia abs te abiit: vel iampridem in te sapientia esse desiit cum hæc ætate abusa, id est, consumpta sit, quare non potest filia tua sapientiam abs te sumere. NVNC HINC SAPIT] nunc filia tua à me sapientiam sumit, & meo amore. MINVSQVE DANT OPERAM] nostri libri veteres habent, *minusque ædant operam.* VT PLACEANT VIRIS] suis. PATRVE MI] sic habent nostri libri veteres per [illegible] recte cum vulgati habent *patruelis*. BONVS EST HIC HOMO] bonus, id est, beneficus, aut benefaciendi cupidus. ISTVM MALIM bonum hominem QVAM MALVM] hominem. SIQVIDEM AM. EST HAB.] siquidem cum aliquo amicitia ineunda est. &c. ILLAM] Iunonem. COGITARE] considerate. ASTV] astute, cum astu. SITIVNT QVI VIDENT] spectatores. NVNC TENE P.] nunc has tene, ne effugiant. TV FRVGI ES BONAE ES] tu verò eas tene,

si bonæ frugi es. HANC] Adelphasium. ANTESTARE ME] id est, apprehende mihi prius auriculam, deinde me iniecta manu in ius ducito. POSTEA HANC AMABO ATQVE] voluit dicere postea hanc (Adelphasium) antestabor. SED ILLVD VOLVI DICERE, hanc antestabor. IMMO DIXI HERCLE Q. V.] immo inquit rectè dixi hanc amabo, & amplexabor. AMPLEXABO] antiquè pro *amplexabor*. DICE TV IL.] nostri libri veteres habēt *dicet illic*, id est, dicet ille. ETIAM ME MEAE ALL.] id est, etiamne ij, qui me tueri debent, me oppugnant. etiamne ij, qui pro me facere debent, mihi aduersantur. ALLVDIATO] allustrare dicuntur heri canibus suis, cum eis alludunt, cumque eos demulcent. Ita Agorastocles postulat Adelphasium, sibi alludiare tanquam cani, ex eo quod illa dixerat etiam meæ allatrant canes? OFFA] quæ dari solet cani. Virg. lib. 6 Aeneid. de Cerbero, *Cui vates horrere videns Iam colla colubris, Melle soporatam, & medicatis frugibus offam obiicit*, &c. OSSE] solent etiam canibus ossa obiici. Tu igitur mihi pro osse linguam obiicito, vt linguis collatis osculemur inter nos. HANC CANEM] me sic, me placatam tibi præbebo, neque te allatrabo. DA PIGNVS, NI NVNC PERIVR. &c.] ordo est, da pignus in sauium, vter vtri det sauium, ni nunc periures, id est, peieres. certa mecum pignore deposito, de sauio vter vtri sauium, det in sauium, id est, de sauio, seu pro sauio. nostri libri veteres tamen sine copulatione in habent. *Da pignus ni nunc periures sauium vter vtri det.* SATIS SVNT MACERATAE] hæc summissa voce loquitur Agorastocles, significans paruo satis diu filias eius esse perterritas, & quasi metu & cura extenuatas: nunc tandem omni cura, & timore esse liberandas. Primùm, si id fieri posset &c. Primum, inquit, vellem si id fieri posset, vt nunquam in seruitutem incidissetis, neque surreptæ essetis, neque vobis indignè pertulissetis. Nunc autem, quando id quod factum est, infectum esse non potest, vos diis agere gratias æquum est, quod tandem repertæ estis, & agnitæ filia meæ. NE INDIGNA INDIGNIS DI DARENT] ne vos indignas seruitute, seruitutem vobis indignam subire paterentur. QVOD BON: MIHI DANT] secundo loco, [illegible]. EAS DIIS EST AEQVVM, &c.] proinde ac si dicat: diis gratias agere debuissetis, si nunquam surreptæ essetis: sed nunc quoque gratias eis agere debetis, quod è seruitute in libertatem iam iam asseremini. HVIVSCE FRATRIS] mei fratris filiæ. SED DILENIO] consolor. QVAESO QVI LVBET, &c.] verba Agorastoclis ad Adelphasium ægrè ferentis, quòd tandiu amplexa patris collum teneat. SPERATA SALVE] verba sunt Agorastoclis ad Adelphasium. sperata autem dicebatur, quam quis sibi vxorem fore sperabit. OMITTE SALVTEM] verba sunt Adelphasij. ET TV ALTERA] verba sunt Agorastoclis. CONDAMVS ALTER ALT. INNERV BRACH.] id est, brachia mutuo innectamus, alterna brachia iungamus, alter alterius brachia circumplicemus, coniungamur inter nos mutuo brachiorum vinculo. QVIB. NVNC IN TERRA MELIVS] qui sunt nunc in terra nobis fortunatiores? HVIC] mihi, qui iam Adelphasio potiar. NVMERO] cito, nimis cito. HIC EXEMPLVM VT PINGO] i. hinc exemplum, vt sumeretis. hoc olim fecit Zeuxis Heracleotes Helenæ simulachrum picturus. quinque enim virgines formosissimas delegit, ex quibus quod esset pulcherrimū in mutū simulacrū transferret: cum omnia, quæ ad venustatem quæreret, se in vno corpore reperire posse non putaret. M. Tull. lib. 2. de Inuent.

Rhetor.

Rhetor. NAM ALIOS PICT. NIHIL M.] nam alios pictores nolo huiusmodi tractare exempla. valeant alii pictores, vt indigni, qui huiusmodi tractent exempla.

ANTHEMONIDES miles, & EIDEM.

SI ego minam non vltus fuero probè, quam lenoni dedi,
Tum profectò me sibi habento scurræ ludificatui.
Is etiam me ad prandium ad se adduxit ignauißimus.
Ipse abiit foras. me relinquit pro atriensi in ædibus.
Vbi nec leno, neque illæ redeunt, nec quod edim, quicquam datur,
Pro minore parte prandij pignus cœpi, abij foras.
Sic dedero. ære militari tetigero lenunculum.
Nactus est hominem, mina quem argenti circumduceret.
Sed mea amica nunc mihi irato obuiam veniat velim.
Iam pol ego illam pugnis totam faciam vt sit merula,
Itaque replebo atritate, atrior multo vt siet.
Quàm Ægyptij, aut qui cortinam ludis per circum ferunt.

An. *Tene sis me arctè mea voluptas. malè ego metuo miluos. mala*
Illa bestia est, ne fortè me auferat pullum tuum.
Vt nequeo satis te complecti, mi pater? An. *ego me moror.*
Propemodum hoc nunc obsonare prandium potero mihi.
Sed quid hoc est? quid hoc? quid hoc est? quid ego video? quomodo?
Quid hoc est conduplicationis? quæ hæc est congeminatio?
Quis hic homo est cum tunicis longis, quasi puer cauponius?
Satin' ego oculis cerno? éstne illæc mea amica Anterastilis?
Et ea est certò. iampridem ego me sensi nihili pendier.
Non pudet puellam amplexari baiiolum in media via?
Iam hercle ego illum excruciandum totum carnifici dabo.
Sanè genus hoc mulierosum est tunicis demißitiis.
Sed adire certum est hanc ad amatricem Aphricam.
Heus tu, tibi dico mulier, ecquid te pudet?
Quid tibi negotij autem est cum istoc? dic mihi.

Poe. *Adolescens salue.* An. *nolo, nihil ad te attinet.*
Quid tibi hanc digito tactio est? Poe. *quia mihi lubet.*
An. *Lubet.* Poe. *ita dico.* An. *ligula i in malam crucem.*
Túne hîc amator audes esse, hallex viri,
Aut contrectare, quod mares homines amant?
Deglupta mænas, arra pi[illegible]a ementium,
Ma[illegible]ruga hals agorâs hama, tum autem plenior
Alli vlpicique, quàm sunt Romani remiges.

Ag. *Num tibi adolesce[illegible]s mala, an dentes pruriunt,*
Qui huic es molestus? an malam rem quæritas?
Cur non adhibuisti, dum istæc loquereris, tympanum?
Nam te cinædum esse arbitror magis, quàm virum.

An. *Scin', quàm cinædus sum? ite istinc serui forâs,*
Efferte fusteis. Ag. *heus tu, si quid per iocum*
Dixi, nolito in serium conuertere.

An. *Quid tibi lubido est, obsecro, Anthemonides,*
Loqui inclementer nostro cognato & patri?

Nam hic noster pater est: hic nos cognouit modò,
Et hunc sui fratris filium. An. *ita me Iuppiter*
Bene amet, benefactum gaudeo, & volupe'st mihi,
Siquidem quid lenoni obtigit magni mali,
Cúmque è virtute vobis fortuna obtigit.
Ad. *Credibile ecastor dicit crede huic mi pater.*
Poe. *Credo.* Ag. *& ego credo, sed eccum lenonem Lycum.*
Bonum virum eccum video, se recipit domum.
Poe. *Quis hic est?* Ag. *vtrumuis est, & leno, & Lycus.*
In seruitute hic habuit duas filias tuas.
Et mihi hic auri fur est. Poe. *bellum hominem, quem noueris.*
Ag. *Rapiamus in ius.* Poe. *minimè.* Ag. *quapropter?* Poe. *quia*
Iniuriarum multo induci satius est.

SI EGO MINAM NON VLTVS FVERO] si ego pœnas à lenone non expetiuero dignas mina, quam ei dedi, tum verò sim scurris omnibus ludibrio. PRO ATRIENSI] pro seruo atriensi. de atriensibus aliàs dictum. NEC QVOD EDIM QVICQVAM DATVR] nec quod comedam, seu comedim, quicquam datur sic autem habent libri nostri veteres vulgati, *quod edam*. PRO MAIORE PARTE PR. P. C.] sic habent nostri libri veteres, cum vulgati habeant *pro minore partem prandii*, &c. Nam vae. autem ediderit, *pro minore partē prandii*. SIC DEDERO] id est, sic lenonem vltus fuero. ÆRE MILITARI TETIG. LENVNC] id est, gladio lenonem cōtemtissimum malè mulcauero. ambiguū in nominibus ære militari: nam æs militare significat tum æs, quod militi datur, id est, stipendium, ex quo ære diruti, & ære tenerent paruo, tum gladium militarem, seu ferrum militare. NACTVS EST H. MINA QVEM ARG. CIRC.] εἰρώνεια est, proinde ac si dicat putat sibi rem esse cum aliquo ignauo homine, qui iniuriam acceptam persequi non possit. Idcirco me argenti mina fraudauit, sed vehementèr errat. MORVLA] nigra vt maura, parua maura. Quidam libri veteres habent *merulea*, quæ scriptura probabilis est, merulea autem, id est, tota nigra, vt merula, quæ nigra auis est. AVT QVI CORTINAM LVDIS PER C. F.] homines sole perusti, qui vas aquæ plenum ludis circensibus circumferunt, vt equos anhelos, & cursu defessos frigida aspergant. TENE SIS ARCTE M. V.] Anterastilis milite viso, quem non amat, orat patrem, vt se arctè teneat, & à milite tutam seruet. NE FORTE ME AVF. P. T.] allegoria à pullis gallinaceis, qui prospecto miluio confugiunt ad gallinam, eiúsque alis se tegunt. QVID HOC EST COND.] hæc eo dicit miles, quòd videat Anterastilidem Pœnum arctius amplexam. PVER CAVP.] sine toga nam pueri cauponij, vt essent expeditiores, togis non vtebantur, sed tunicas duntaxat longiusculas gerebant. BALIOL.] balio calore. MVLIEBR.] non dicit mulierosum, sed mulierbrosum, id est, quasi androgynum & cynædicum, & instar mulierum molle. mulierosi autem sunt, qui mulieres impotenter amāt, & vt docet Nonius, mulierum appetentes, quos Græci φιλογύνας appellant. verùmtamen malim hic legi, vt habent libri vulgati, *mulierosum*. TVNICIS DEMISSITIIS] tunicis ad talum demissis. SED ADIRE ADVERT. EST H. ADAMIC. AFR.] viden' vt hunc Pœnum contumeliosè muliebri nomine appellet, neque amatorem, sed amatricem? vel dic potius à milite Anterastilidem compellari, non eius patrem. quod declarāt ea, quæ sequuntur. *heus tu tibi dico mulier.* &c. amatricem Africam autem, id est, quæ Afrum amat. ECQVID TE PVDET?] id est, nunquid te pudet? QVID TIBI HANC DIG. T.] quid est, quod hanc digito tangere audeas? LIGVLA] contumeliosè ligulam appellat, quasi vel calceorum ligulam, vel instrumentum ferreum, aut æneum, quo pharmacopolæ medicamenta composita è vasis depromūt, vel quo ollas spumanteis coqui purgant: significans hominem esse contēptissimū, atque abiectissimū. HALLEX VIRI] non vir, sed viri muria & penè dicam fæx, vt piscium macerati & conditi hallex, seu allex, seu allec. Túne, inquit, hallex viri, audes hic amator esse, aut contrectare, quod mares homines, id est, germani viri amant? DEGLVPTA MAENAS ARRA PISA EMENTVM, &c.] totus hic locus felicissimè & ingeniosissimè ab Adr. Turnebo restitutus est libro Aduers. 10. ca. 24. & magna ex parte explicatus. Mænadem igitur appellat tanquā mulierem insanam. deinde degluptam ψωλὴν, id est, glande membri inhonesti renudata. arram pisa cum id est, vilissimum hominem, & nullius ferè pretij. Nam qui pisa emunt, vt legumen haud magni admodum pretii, credibile est, pecuniā præsentariā nō soluūt, arrā dare quàm minimi pretii. MASTRVGA] mastruga, seu mastruca vestis scortea teterrimi odoris, qua Sardi vtebātur. M. Tull. pro Æmilio Scauro, *Quem purpura regalis non commouit, eum Sardorum mastruca tentauit?* significat hominem esse tetri odoris, hominem fœtidum. HALS AGORAS, HAMA] hæc verba sunt Græca, quæ significant salis aceruum, salis struem. quemadmodum autem salsamēta sunt odoris ingrati, sic & salis aceruus in foro. HAMA] vas aquarium ex corio. TVM AVTEM PL. ALII VLP. &c.] tum autem allium, & vlpicum olens magis, quàm remiges Romani. vlpicum, allii species est. CVR NON ADHIB. D. H. L. TYMP.] vt Galli sacerdotes Cybeles, homines semiuiri. QVIA INIVR. MVLTO] quia multo satius induci actionem iniuriarum.

LYCVS leno, AGORASTOCLES, HANNO Pœnus, ANTHEMONIDES miles.

Ly. *DEcipitur nemo, mea quidem sententia,*
Quia suis amicis narrat rectè res suas.
Nam omnibus amicis meis idem vnum conuenit,
Vt me suspendam, ne addicar Agorastocli.
Ag. *Leno eamus in ius* Ly. *obsecro te Agorastocles.*
Suspendere vt me liceat. Poe. *Leno in ius voco.*
Ly. *Quid tibi mecum autem?* Poe. *quia hasce aio liberas,*
Ingenuásque esse filias ambas meas,
Quæ sunt surreptæ cum nutrice paruula.
Ly. *Iampridem equidem istuc sciui, & miratus fui*
Neminem venire, qui istas assereret manu:
Mea quidem profectò non sunt. An. *leno in ius eas.*
Ly. *De prandio tu dicis. debetur. dabo.*
Ag. *Duplum pro furto mihi opus est.* Ly. *sume hinc quidem*
Poe. *Et mihi supplicis multis.* Ly. *sume hinc quid lubet.*
An. *Et mihi quidem mina argenti.* Ly. *sume hinc quid lubet.*
Collo rem soluam iam omnibus, quasi baiolus.
Ag. *Nunquid recusas contra me* Ly. *haud verbum quidem.*
Ag. *Ite igitur intrò mulieres: sed patrue mi,*
Tuam, vt dixisti mihi, despondе filiam.
Poe *Haud aliter ausim.* An. *bene vale.* Ag. *& tu bene vale.*
An. *Leno arrabonem hunc pro mina mecum fero.*
Ly. *Perij hercle.* Ag. *imò haud multò pòst in ius veneris.*
Ly. *Quin egomet tibi me addico. quid prætore opus est?*
Verùm obsecro te, vt liceat simplum soluere,
Trecentos Philippos. credo, corradi potest,
Cras auctionem faciam. Ag. *tantisper quidem,*
Vt sis apud me lignea in custodia.
Ly. *Fiat.* Ag. *sequere intrò patrue mi, vt hunc festum diem*
Habeamus hilarem, huius malo, & nostro bono.
Multum valete, multa verba fecimus.
Malùm postremò omne ad lenonem redit.
Nunc quod postremum est condimentum fabulæ,
Si placuit, plausum postulat comœdia.

NAM OMNIBVS AMICIS, &c.) nam omnes amici mei in hac sunt, sine vlla controuersia, sententia, &c. QVASI BAIOLVS) vt baiolus, qui collo onera gestat. sed significat se collo, id est, laqueo gutturi innexo, & anima interclusa omnibus satisfacturum. HAVD VERBVM QVIDEM) sic perspicuè scriptum est in nostris libris veteribus. sed malim tamen legi, *ne verbum quidem.* Hoc intellige militem exeuntem domo lenonis, aliquid abstulisse. quod pro mina, quam ei dederat, retineret. CREDO, CORRADI POTEST) credo hanc summam ex meis bonis redigi, & corradi posse. TANTISPER. QVTSIS C. IN C.) ea lege, vt tantisper dum soluas, vinctus compedibus ligneis tenearis.

Nam hic noster pater est: hic nos cognouit modò,
Et hunc sui fratris filium. An. *ita me Iuppiter*
Bene amet, benefactum gaudeo, & volupe'st mihi,
Siquidem quid lenoni obtigit magni mali,
Cúmque è virtute vobis fortuna obtigit.

Ad. *Credibile ecastor dicit crede huic mi pater.*

Poe. *Credo.* Ag. *& ego credo, sed eccum lenonem Lycum.*
Bonum virum eccum video, se recipit domum.

Poe. *Quis hic est?* Ag. *vtrumuis est, & leno, & Lycus.*
In seruitute hic habuit duas filias tuas.
Et mihi hic auri fur est. Poe. *bellum hominem, quem noueris.*

Ag. *Rapiamus in ius.* Poe. *minimè.* Ag. *quapropter?* Poe. *quia*
Iniuriarum multo induci satius est.

SI EGO MINAM NON VLTVS FVERO] si ego pœnas à lenone non expetiuero dignas mina, quam ei dedi, tum verò sim scurris omnibus ludibrio. PRO ATRIENSI] pro seruo atriensi. de atriensibus aliàs dictum. NEC QVOD EDIM QVICQVAM DATVR] nec quod comedam, seu comedim, quicquam datur sic autem habent libri nostri veteres vulgati, *quod edam*. PRO MAIORE PARTE PR. P. C.] sic habent nostri libri veteres, cum vulgati habeant *premere partem prandii*. &c. Camerar. autem edidit, *pro minore parte prandii*. SIC DEDERO] id est, sic lenonem vltus fuero. ÆRE MILITARI TETIGERO LENVNCVLVM] id est, gladio lenonem cõtemtissimum malè mulcauero. ambiguū in nominibus ære militari: nam æs militare significat tum æs, quod militi datur, id est, stipendium, ex quo ære diruti, & ære merent paruo, tum gladium militarem, seu ferrum militare. NACTVS EST H. MINA QVEM ARO CIRC.] εἰρωνεία est, proinde ac si dicat putat sibi rem esse cum aliquo ignauo homine, qui iniuriam acceptam persequi non possit. Idcirco me argenti mina fraudauit, sed vehementèr errat. MORVLA] nigra vt maura, parua maura. Quidam libri veteres habent *merulea*, quæ scriptura probabilis est, merulea autem, id est, tota nigra, vt merula, quæ nigra auis est. AVT QVI CORTINAM LVDIS PER C. F.] homines sole perusti, qui vas aquæ plenum ludis circensibus circumferunt, vt equos anhelos, & cursu defessos frigida aspergant. TENE SIS ARCTE M. V.] Anterastilis milite viso, quem non amat, orat patrem, vt se arctè teneat, & à milite tutam seruet. NE FORTE ME AVF. P. T.] allegoria à pullis gallinaceis, qui prospecto miluio confugiunt ad gallinam, eiúsque alis se tegunt. QVID HOC EST CONO.] hæc eo dicit miles, quòd videat Anterastilidem Pœnum arctius amplexam. PVER CAVP.] sine toga nam pueri cauponij, vt essent expeditiores, togis non vtebantur, sed tunicas duntaxat longiusculas gerebant. BALIOL.] balio calore. MVLIEBA] non dicit mulierosum, sed muliebrosum, id est, quasi androgynum & cynædicum, & instar mulierum molle. mulierosi autem sunt, qui mulieres impotenter amãt, & vt docet Nonius, mulierum appetentes, quos Græci φιλογύνας appellant. verũtamen malim hic legi, vt habent libri vulgati, *mulierosum*. TVNICIS DEMISSITIIS] tunicis ad talum demissis. SED ADIRE CERT. EST H. AD AMIC. AFR.] viden' vt hunc Pœnum contumeliosè muliebri nomine appellet, neque amatorem, sed amatricem? vel dic potius à milite Anterastilidem compellari, non eius patrem. quod declarãt ea, quæ sequuntur. *bene tu tibi dico mulier*. &c. amatricem Africam autem, id est, quæ Afrum amat. ECQVID TE PVDET?] id est, nunquid te pudet? QVID TIBI HANC DIG. T.] quid est, quod hanc digito tangere audeas? LIGVLA] contumeliosè ligulam appellat, quasi vel calceorum ligulam, vel instrumentum ferreum, aut æneum, quo pharmacopolæ medicamenta composita è vasis depromũt, vel quo ollas spumanteis coqui purgant: significans hominem esse contẽptissimũ atque abiectissimũ. HALLEX VIRI] non vir, sed viri muria & penè dicam fæx, vt piscis macerati & conditi hallex, seu allex, seu allec. Túne, inquit, hallex viri, audes hic amator esse, aut contrectare, quod mares homines, id est, germani viri amant? DEGLVPTA MAENAS ARRA PISA EMENTVM. &c.] totus hic locus felicissimè & ingeniosissimè ab Adr. Turnebo restitutus est libro Aduers. 10. ca. 24. & magna ex parte explicatus. Mænadem igitur appellat tanquã mulierem insanam, deinde degluptam ψωλὴν, id est, glande membri inhonesti renudata. arram pisa e m id est, vilissimum hominem, & nullius ferè pretij. Nam qui pisa emunt, vt legumen haud magni admodum pretii, credibile est, pecuniã præsentariã nõ soluũt, arrã dare quàm minimi pretii. MASTRVGA] mastruga, seu mastruca. vestis scortea teterrimi odoris, qua Sardi vtebãtur. M. Tull. pro Æmilio Scauro, *Quem purpura regalis non commouit, eum Sardorum mastruca tentauit?* significat hominem esse tetri odoris, hominem fœtidum. HALS AGORAS, HAMA] hæc verba sunt Græca, quæ significant salis aceruum, salis struem. quemadmodum autem salsamẽta sunt odoris ingrati, sic & salis aceruus in foro. HAMA] vas aquarium ex corio. TVM AVTEM PL. ALII VLP. &c.] tum autem allium, & vlpicum olens magis, quàm remiges Romani. vlpicum, allii species est. CVR NON ADHIB. D. H. L. TYMP.] vt Galli sacerdotes Cybelles, homines semiuiri. QVIA ENIVR. MVLTO] quia multo satius induci actionem iniuriarum.

LYCVS

LYCVS leno, AGORASTOCLES, HANNO Pœnus, ANTHEMONIDES miles.

Ly. *DEcipitur nemo, mea quidem sententia,*
Quia suis amicis narrat rectè res suas.
Nam omnibus amicis meis idem vnum conuenit,
Vt me suspendam, ne addicar Agorastocli.
Ag. *Leno eamus in ius* Ly. *obsecro te Agorastocles.*
Suspendere vt me liceat. Poe. *Leno in ius voco.*
Ly. *Quid tibi mecum autem?* Poe. *quia hasce aio liberas,*
Ingenuásque esse filias ambas meas,
Quæ sunt surreptæ cum nutrice paruula.
Ly. *Iampridem equidem istuc sciui, & miratus fui*
Neminem venire, qui istas assereret manu:
Mea quidem profectò non sunt. An. *leno in ius eat.*
Ly. *De prandio tu dicis. debetur. dabo.*
Ag. *Duplum pro furto mihi opus est.* Ly. *sume hinc quidem*
Poe. *Et mihi supplicis multis.* Ly. *sume hinc quid lubet.*
An. *Et mihi quidem mina argenti.* Ly. *sume hinc quid lubet.*
Collo rem soluam iam omnibus, quasi baiolus.
Ag. *Nunquid recusas contra me* Ly. *haud verbum quidem.*
Ag. *Ite igitur intrò mulieres: sed patrue mi,*
Tuam, vt dixisti mihi, despondè filiam.
Poe *Haud aliter ausim.* An. *bene vale.* Ag. *& tu bene vale.*
An. *Leno arrabonem hunc pro mina mecum fero.*
Ly. *Perij hercle.* Ag. *imò haud multò post in ius veneris.*
Ly. *Quin egomet tibi me addico. quid prætore opus est?*
Verùm obsecro te, vt liceat simplum soluere,
Trecentos Philippos. credo, corradi potest,
Cras auctionem faciam. Ag. *tantisper quidem,*
Vt sis apud me lignea in custodia.
Ly. *Fiat.* Ag. *sequere intrò patrue mi, vt hunc festum diem*
Habeamus hilarem, huius malo, & nostro bono.
Multum valete, multa verba fecimus.
Malùm postremò omne ad lenonem redit.
Nunc quod postremum est condimentum fabulæ,
Si placuit, plausum postulat comœdia.

NAM OMNIBVS AMICIS, &c.) nam omnes amici mei in hac sunt, sine vlla controuersia, sententia, &c. QVASI BAIOLVS) vt baiolus, qui collo onera gestat. sed significat se collo, id est, laqueo gutturi innexo, & anima interclusa omnibus satisfacturum. HAVD VERBVM QVIDEM) sic perspicuè scriptum est in nostris libris veteribus. sed malim tamen legi, *ne verbum quidem.* Hoc intellige militem exeuntem domo lenonis, aliquid abstulisse, quod pro mina, quam ei dederat, retineret. CREDO, CORRADI POTEST) credo hanc summam ex meis bonis redigi, & corradi posse. TANTISPER. QVT SIS C. IN C.) ea lege, vt tantisper dum soluas, vinctus compedibus ligneis tenearis.

PERSA.

DRAMATIS PERSONAE.

TOXILVS,	seruos.
SAGARISTIO,	seruos.
SATVRIO,	parasitus.
SOPHOCLIDISCA,	ancilla.
LEMNISELENE,	
PÆGNIVM,	puer.
PERSA,	virgo.
DORDALVS,	leno.

ARGVMENTVM.

PROFECTO *domino suos amores Toxilus*
Emit, atque curat, leno vt emittat manu,
Raptamque vt emeret de prædone virginem
Subornatam, suadet, sui parasiti filiam,
Atque ita intricatum ludit potans Dordalum.

PROFECTO DOMINO] Thimarchide. SVOS AMORES] puellam liberam, quam amabat Lemniscelenem. VIRGINEM] Persam Saturionis parasiti filiam.

ACTVS PRIMVS.

TOXILVS, SAGARISTIO, serui duo.

QVI *amans egens ingressus est princeps in amoris vias.*
Superauit ærumnis is suis ærumnas Herculis:
Nam cum leone, & cum excetra, cum ceruo, cum apro Ætolico,
Cum auibus Stymphalicis, cum Antæo deluctari mauelim,
Quàm cum amore. ita fio, miser quærendo mutuo,
Nec quicquam, nisi, Non est, sciunt mi respondere, quos rogo.

Sa. *Qui hero suo seruire vult bene seruus seruitutem,*

Na ade-

Na adepol illum multa in pectore suo collocare oportet,
Qua hero placere censeat præsenti atque absenti suo.
Ego neque libenter seruio, neque satis sum hero ex sententia,
Sed quasi lippo oculo, me herus meus manum abstinere haud quit tamen,
Quin mihi imperet, quin me suis negotiis præfulciat.
Quis illic est, qui contra me astat? To. *quis hic est, qui contra me astat?*
Similis est Sagaristionis. Sa. *Toxilus hic quidem meus amicus est?*

To. *Is est profecto.* Sa. *eam esse opinor.* To. *congrediar.* Sa. *contrà aggrediar.*
To. *O Sagaristio, di ament te.* Sa *ô Taxile, dabunt di quæ exoptes.*
Vt vales? To. *vt queo* Sa *quid agitur.* To. *viuitur.*
Sa. *Satin' ergo ex sententia?* To. *si eueniunt quæ exopto, satis*
Sa. *Nimis stultè amicu vtere.* To. *quid iam?* Sa. *quia iam imperare oportet.*
To. *Mihi quidem tu iam eras mortuus, quia te non visitaui.*
Sa. *Negotium adepol fuit.* To *ferreum fortasse.* Sa. *plusculum annum*
Fui præferratus apud molas tribunus vapularis.
To. *Vetus iam istac militia est tua.* Sa. *satin' tu vsque valuisti?* To. *haud probè.*
Sa. *Ergo adepol palles.* To. *saucius factus sum in Veneris prælio,*
Sagitta Cupido cor meum transfixit. Sa. *iam serui hîc amant.*
To. *Quid ergo faciam? disne aduorser? quasi Titani cum dis belligerem,*
Quibus sat esse non queam?
Sa. *Vide modo vlmea catapultæ tuum ne transfigant latus.*
To. *Basilicè agito eleutheria.* Sa *quid iam?*
To. *Quia herus peregrè est.* Sa. *ain' tu peregrè est?*
To. *Si tute vbi bene esse potes pati, veni, viues mecum,*
Basilico accipiere victu. Sa. *vah iam scapulæ pruriunt,*
Quia te istac audiui loqui To. *sed hoc me vnum excruciat.*
Sa. *Quidnam id est?* To. *hæc dies summa hodie est, mea amica sitne libera,*
An sempiternam seruitutem seruiat. Sa. *quid nunc vis ergo?*
To. *Facere amicum tibi me potis es sempiternum.* Sa. *quemadmodum?*
To. *Vt mihi des nummos sexcentos, quos pro capite illius pendam,*
Quos continuò tibi reponam in hoc triduo, aut quatriduo.
Age si benignus, subueni.
Sa. *Qua confidentia rogare tu à me argentum tantum audes*
Impudens? quin si egomet totus veneam, vix recipi potest sic
Quod tu me rogas. nam tu aquam è pumice nunc postulas,
Qui ipsus sitiat. To. *siccine hoc te mihi facere?* Sa. *quid faciam?* To. *rogasne?*
Alicunde exora mutuum. Sa. *tu fac idem quod rogas me.*
To. *Quæsiui nusquam repperi.* Sa *quæram equidem, si quis credat.*
Nempe habeo in mundo. si id domi esset mihi iam pollicerer.
Hoc meum est. vt faciam sedulò. To. *quicquid erit, recipe te ad me*
Sa. *Quære tamen, ego item sedulo si quid erit, faciam vt scias,*
Obsecro te. Sa. *resecro.* To. *operam da hanc mihi fidelem.* Sa. *ah odio me enicas.*
To. *Amoris vitio non meo, nunc tibi morologus fio.*
Sa. *At pol ego abs te concessero.* To. *iámne abis?* Sa. *bene ambulato.*
To. *Sed recipe te quamprimum potes, caue fuas mihi in quæstione:*
Vsque ero domi, dum excoxero lenoni malum.

PRINCEPS)primus. CVM LEONE] vt Hercules cum leone Nemæo depugnauit. ET CVM EXCETRA] cum hydra. Horat. *diram qui contudit hydram.* CVM CERVO] cum ceruo Erimanthio. CVM APRO AET.] cum apro Calydonio. IN PECTORE SVO C.]cogitare CENSEAT] putet QVASI LIPPO OCVLO)cui lippi sunt oculi,non possunt se continere,quin crebrò eis manum admoueant. NIMIS STVLTE AMICIS VTERE] nescis amicis vti QVIA TE NON VISITAVI] quia te crebro non vidi, vt solebam. FERREVM r.] negotium ferreum salsè appellat compedes ferreas. PRAEFERRATVS] ferro vinctus. TRIBVNVS VAPVL.] in verberibus perferendis occupatus: vt tribuni militares in militia occupati sunt tribunus vapularis dixit, vt dicitur tribunus militaris. QVASI TITANI] tanquam Titani cum diis bellũ geram:de Titanis qui cũ diis bellum gesserunt : nota est fabula. VLMEAE CATAPVLTAE)id est, vlmeæ virgæ. catapultas autem dixit,vt in sermone de bello permaneat. BASILICE AGITO] regium in morem viuo , dies festos ob libertatem partam agitans. ELEVTERIA] dies festos ob libertatem partam. SI TVTE TIBI BENE ESSE P.]si tute potes pati te bene.& iucunde viuere,&c. BASILICO] regio, VAE IAM SCAP. PR.] vah, iam scapulis tuis verbera impendent. HAEC DIES SVMMA HODIE EST. &c] vel hodie amica mea erit libera, vel perpetuò , seruiet REPONAM] reddam,remunerabo. FI BENIGNVS] præbe te erga me liberalem,ac benignum. *fi.* imperatiui modi è verbo *fio.* VIX RECIPI] vix redigi possũt. NAM TV AQVAM è P.] pecuniam ab egentissimo postulas. NEMPE HABEO IN MVNDO] locus , habere in mũdo dicuntur,qui nihil habent domi. RESECRO] resecrare,est obsecrationẽ soluere. suprà in Aulul. *Nunc te obsecro fac mentionem cum auunculo mater mea, Resecróque mater quod dudum obsecraueram.* MOROLOGVS] stultiloquus. CAVE, FVAS MIHI IN QVEST. caue mihi quærendus sis. VSQ. ERO DOMI DVM EXC. L M.]vsque ero domi,donec malum . quod lenoni cogito , excogitato , vel perfectè meditatus fuero tralatio à rebus igni excoctis.

SATVRIO parasitus.

VEterem atque antiquum quæstum meum alimonia
Seruo atque obtineo,& cum magna cura colo.
Nam nunquam quisquam meorum maiorum fuit,
Quin parasitando pauerint ventres suos:
Pater,auos,proauos, abauos,atauos,
Quasi mures semper edere alienum cibum:
Neque edacitate eos quisquam poterat vincere.
His cognomentum erat duris capitonibus.
Vnde hunc ego quæstum obtineo,& malorum locum.
Nam quadruplari me volo. neque enim decet
Sine meo periculo ire aliena ereptum bona:
Neque illi,qui faciunt,mihi placent planè loquor.
Eam publicæ rei caussa quicunque id facit
Magis,quàm sui quæsti,animus induci potest
Eum esse ciuem & fidelem & bonum.
Sed legirupam qui damnet,det in publicum
Dimidium,atque etiam iubeat legi ascribier,
Vbi quadruplator quempiam iniexit manum,
Tantidem ille illi rursus iniiciat manum,
Vt æqua parti prodeant ad treis viros:
Si id fiat,næ isti faxim nusquam appareant.
Qui hic albo rete aliena oppugnant bona.
Sed sumne ego stultus , qui rem curo publicam,
Vbi sunt magistratus,quos curare oporteat?
Nunc huc introibo , visam hesternas reliquias,
Quieuerint rectè , nécne: num infuerit febris:
Opertane fuerint,nequis obreptauerit.
Sed aperiuntur ædes,remorandus est gradus.

ALIMONIAE] ad me alendum. nostri libri vet. tamen non habent vocem *alimonia.* QVASI MVRES SEMPER ED. AL.) tanquam mures semper alieno cibo pasti sunt. HIS COGNOMEN ERAT D. CAP.)hi cognomento duri Capitones dicebantur , quòd essent in comedendo pertinaces. NEQ. QVADRVPL. ME VOLO) neque volo quadruplator esse. Ascon. *quadruplatores accusatores e fisc.*

siue delatores criminum publicorum sub pœna quadrupli, siue quod ipsi ex damnatorum bonis, quos accusauerant, quartam partem consequebantur. SINE MEO P.] hoc eò dicit, quòd sine suo periculo aliena bona ereptum ibant quadruplatores. ANIMVS INDVCI POTEST] adduci possum, vt credam eum esse ciuem, &c. LEGIRVPAM] παράνομον, τὸν τοὺς νόμους παραβαίνοντα, eum qui contra leges fecerit. VBI QVAD. QVI IMP. INIEXIT M.] vbi quadruplator in quempiam iniecerit manum. id est, vbi quadruplator, quem iniecta manu in iudicium adduxerit. TANTIDEM ILLE ILLI] vt ille, in quem quadruplator iniecit manum, tantidem iniiciat manum in eum, à quo in iudicium adductus est. tantidem, id est, tanta pœna proposita, vel tantidem lite æstimanda. VT AEQVA PATRI PR. AD TRESVIR.] vt pari certamine ad triumuiros prodeant: vt pari vtrique proposito periculo ad triumuiros prodeant. SI ID FIAT, &c.] si qui legirupam damnet, det in publicum dimidium, & hoc iubeat legi ascribi, vt vbi quadruplator in quempiam manum iniecerit, tantidem hic illi rursus iniiciat manum, ne isti quadruplatores & sycophantæ nusquam apparebunt: vel sic, profectò eueniet, vt qui aliena bona dolis oppugnant, nusquam compareant. ALBO R.] id est, albo reti. albo reti autem, id est, occultè & insidiosè & dolosè: vel specie reip. consulendi, & persona boni ciuis induta. SED SVMNE EGO STVLTVS, &c.] sed nónne ego stultus, qui rempublicam curo, cùm magistratus non desint, qui curare debeant? QVI BVERINT RECTÈ NÉCNE] allegoria est ab ægris.

TOXILLVS seruus, SATVRIO parasitus.

OMnem rem inueni, vt sua sibi pecunia
Hodie illam faciat leno libertam suam.
Sed eccum parasitum, cuius mihi auxilio est opus.
Simulabo quasi non videam, ita alliciam virum.
Curate istic vos, atque approperate ocyus,
Ne mihi mora sit quicquam, vbi ego intrò aduenero.
Commisce mulsum, struthea, coluthea: aquam appara.
Iene vt in scutris concaleat, & calamum iniice.
Iam pol ille hic aderit, credo, congerro meus.

Sa. *Me dicit euge.* To. *lautum credo à balneis*
Iam hic affuturum. Sa. *vt ordine omnem rem tenet.*

To. *Collyra facite vt madeant, & colliphia.*
Ne mi hæc incocta detis. Sa. *rem loquitur meram,*
Nihil sunt cruda, nisi quæ madidas glutias.
Tum nisi cremore crasso est ius collyricum,
Nihil est, macrum illud, epicrocum, pellucidum,
Quasi iuream esse ius decet collyricum.
Nolo in vesicam quod eat, in ventrem volo.

To. *Propè me hic nescio quis loquitur.* Sa. *ô mi Iuppiter*
Terrestris, te coepulonus compellat tuus.

To. *O Saturio, opportunè aduenisti mihi.*

Sa. *Mendacium edepol dicis, atque haud te decet.*
Nam esurio venio, non aduenio Saturio.

To. *At edes. nam intus ventris fumant focula.*
Calefieri iussi reliquias. Sa. *pernam quidem*
Ius est apponi frigidam postridie.

To. *Ita fieri iussi.* Sa. *ecquid alecis?* To. *vah rogas?*

Sa. *Sapis multum ad genium.* To. *sed ecquid meministi, here*
Qua de re ego tecum mentionem feceram?

Sa. *Memini, vt murena, & conger ne calefierent.*
Nam nimio melius oppectuntur frigida.
Sed quid cessamus prælium committere?
Dum mane est, omnes esse mortalis decet.

To. *Nimis pene mane'st.* Sa. *manè quod tu occœperis.*

Negotium agere, id totum procedit diem.

To. Quæso animum aduorte. hoc enim iam here narraui tibi,
Tecúmque oraui vt nummos sexcentos mihi
Dares vtendos mutuos. Sa. memini & scio,
Ette me orare, & mihi non esse quod darem.
Nihili parasitus est, cui argentum domi est.
Lubido extemplò cœpere est conuiuium,
Tuburcinari de suo si quid domi est.
Cynicum esse egentem oportet parasitum probè.
Ampullam, strigilem, scaphium, soccos, pallium,
Marsupium habeat. inibi paullum præsidi,
Qui familiarem suam vitam oblectet modò.

To. Iam nolo argentum. filiam vtendam tuam
Mihi da. Sa. nunquam ædepol cuiquam etiam vtendum dedi.

To. Non ad istoc, quod tu insimulas. Sa. quid eam vis? To. scies.
Quia forma lepida & liberali est. Sa. res ita'st.

To. Hic leno neque te nouit, neque natam tuam.

Sa. Me vt quisquam norit, nisi ille, qui præbet cibum?

To. Ita est. hoc tu mihi reperire argentum potes.

Sa. Cupio hercle. To. tum tu me sine illam vendere.

Sa. Tun' illam vendas? To. immò alium allegauero
Qui vendat, qui esse se peregrinum prædicet.
Siquidem hic leno nondum sex menses Megaribus
Huc est cùm commigrauit. Sa. pereunt reliquiæ.
Posterius istuc tamen potest. To. scin' quàm potest?
Nunquam hercle hodie hic prius edis, ne frustra sis,
Quàm te hoc facturum, quod rogo, affirmas mihi.
Atque nisi natam tecum huc iam quantum pote'st,
Adduces, exigam hercle ego te ex hac decuria.
Quid nunc? quid est? quin dicis quid facturus sis?

Sa. Quæso hercle me quoque etiam vendas, si lubet,
Dum saturum vendas. To. hoc si facturus, face.

Sa. Faciam equidem quæ vis. To. benefacis, properato, abi domum.
Præmonstra doctè, præcipe astu filiæ,
Quid fabuletur, vbi se natam prædicet,
Qui sibi parentes fuerint, vnde surrepta sit.
Sed longè ab Athenis esse se natam autumet:
Et vt affleat, cum ea memoret. Sa. etiam tu tace es?
Ter tanto peior ipsa est, quàm illam tu esse vis.

To. Lepidè hercle dicis. sed scin' quid facias? cape
Tunicam atque zonam, & chlamydem afferto & causiam,
Quam ille habeat, qui hanc lenoni huic vendat. Sa. eu, probè.

To. Quasi sit peregrinus. Sa. laudo. To. & tu tuam natam tamen
Ornatam adduce lepidè, in peregrinum modum.

Sa. Sed πόθεν ornamenta? To. abs chorago sumito.
Dare debet. præbenda ædiles locauerunt.

Sa. Iam faxo hic aderunt. sed ego horum nihil scio.

To. Nihil hercle vero? nam vbi ego argentum accepero,

Continuò tu illam à lenone asserito manu.
Sa. *Sibi habeat, si non extemplo ab eo abduxero.*
To. *Abi, & istuc cura. ego puerum volo*
Mittere ad amicam meam, vt habeat animum bonum,
Me esse effecturum hodie. nimis longum loquor.

VT SVA SIB PECVNIA] genus loquendi Plauto, & Terentio vsitatum. ILLAM] Lemniscelenem. SIMVLABO, QVASI NON VIDEAM] simulabo me non videre. CVRATE ISTIC VOS] simulet se iubere seruos cenam apparare. STRVTHEA] Plinius lib 15. cap 11. de Cydoniis loquens, Minore ex eodē genere struthea odoratius vibrant serotino prouentu. Ex his fiebat mulsum & vinum conditum dulcissimum. COLYTHEA] tragemata, & bellaria. AQVAM APPARA] sic habent libri veteres. IN SCVTRIS] in vasis à quibus scutellæ. sed vulgati habent *struteis*. Respexit autem hunc locum Plinius cum hæc scripsit lib 14. cap. 3. lautissima apud priscos vina erant, myrrhæ odore condita, vt apparet in Plauti fabula quæ Persa inscribitur, quanquam in ea & calamum addi iubet. CALAMVM] odoratum. CONGERRO MEVS] Varro lib. 6 de ling Latina in Persa, *Iam pol ille hic aderat congerro meus.* congerro à gerra, & Græcum est. COLLYRAE] collyræ, panes sunt oleo conspersi. est & genus farinaceorum, quæ vt legana interdum in sartagine friguntur, interdum cocti per se eduntur, interdum ex iure comeduntur. Denique placentæ genus esse tradunt Grammatici Græci MADEANT, cocta sint. Virg. *Et quamuis igni exiguo properata maderent* COLLIPHYA, panes cum recenti caseo commixti. MADIDAS] coctas. IVS COLLYRICVM] ius, ex quo collyræ eduntur. MACRVM] tenue, vel non pingue, neque vnctum. QVASI IVREAM ESSE DECET COLLYRIC] ius collyricum decet esse quasi iuream placentam. id est, ius collyricum debet esse ita crassum, vt placentæ instar sit. NOLO IN VESICAM Q. EAT, &c.] nolo, sit liquidum, sed crassum & concretum liquida enim in vesicam, crassa in ventrem eunt. quanquam etiam, liquida in ventriculum eunt primum: deinde in vesicam procolata (vt verbo Lucretiano vtar) demeant. O MI IVPITER TERR.] ò tu, qui mihi Iupiter es terrestris. COEPVLONVS] coepulo. NAM ESVRIO VENIO] non aduenio satur. iocus ex etymo nominis significat se ventre esurientem non saturū. FOCVLA] Nonius, focula dicta sunt nutrimenta. vnde & foculari dicitur, vt fauere. Plaut. Perso, *At edes nam iam intus ventris f. foc.* PERNAM FRIGIDAM] quæ tota non sit heri absumta. SAPIS MVLTVM AD GENIVM] sapis multum ad genium placandum. scis quo pacto genius sit colendus & placandus. HEM QVA DE RE EGO &c.] ordo est, ecquid, id est, numquid meministi, qua de re ego heri tecum mentionem feceram? NAM NIMIO MEL. OPPECT PR.] nam cùm frigida sunt conger & murena, multo melius oppectuntur, id est, manibus quasi pectinibus circum carpuntur, & comeduntur. PROBRIVM COMMITTERE] comesse? hoc enim prœlium parasitō dignum est. OMNEIS ESSE M. D.] omneis homines comessē decet. MANE QVOD TV OCCEPERIS NEG. AG.] vt lele est (inquit) manè quoduis negotium incipere. nam quod negotium manè occeperis, id totum procedit diem. TECVMQ. ORAVI] & te oraui sic autem Plauti solet NIHILI] nequam, nullius bonæ frugi. COEPERE] inire. TVRCINARI] raptum comesse, vorare. CYNICVM ESSE EGENTEM, &c.] oportet parasitum esse Cynicum, & egentem &c. AMPVLLAM] vas olearium, quo in balneis ad vnguenda corpora vti solebant λικύθους appellant Græci. SCAPHVM] vas vnde bibebant. INIBI PAVLVLVM PR.] in marsupio paullum nummorum, qui sunt ei prædio nisi temporibus necessariis. QVOD TV INSIMVLAS] quod tu mihi obiicis, vel quod tu suspicaris. ME VT QVISQVAM N &c.] egóne committam, vt quisquam me norit, nisi ille, qui cibum suppeditat? HOC] hoc modo, hac ratione. ALLIGAVERO] priuatim misero. SIQVIDEM HIC LENO NONDVM SEX MENSES] id est, siquidem nondum sex menses exacti sunt, postquam leno Megaris in hanc vrbem, nempe Athenas, commigrauit. MEGARIBVS] Megaris. PEREVNT RELIQVIAE] parasitus partim, quod animū habeat in patinis, partim quòd filiam suam non libenter ad hanc simulatam venditionem tradat, hunc sermonem vult in aliud tempus differri NE FRVSTRA SIS] ne frustreris EXIGAM] expellam. EX HAC DECVRIA] ex hoc ordine, ex hoc dignitatis gradu. HOC SI FACT. E.] hoc si facturus es, fac primo quoque tempore. PRAECIPE AST. FIL. &c.] præcipe callidæ filiæ doce callidè, & astutè filiam, quid loquatur. &c AVTVMET] dicat. ET VT AFFLEAT] & præmoneat, vt affleat, cùm ea dicat, id est, vt fletu orationem suam adiuuet, & verisimiliorem reddat: sic suprà in Pœnul *vt afflet... quo illud gestu faciat facitum.* CAVSIAM] tegumentum capitis ad arcendum æstum. SED VNDE ORN.] sed vnde ornamenta sumam? PRAEBENDA AED. L.] ædiles chorago tradiderunt ornamenta, quæ illic præbeant auctoribus. ILLAM] filiam tuam SIBI HABEAT] non recuso, quin sibi habeat filiam meam, nisi illam continuo ab eo abduxero. ME ESSE EFFECTVRVM HODIE] me esse hodie effecturum, quod ei pollicitus sum.

ACTVS SECVNDVS

SOPHOCLIDISCA, LEMNISELENE.

SATIS fuit indocta, immemori, insipienti dicere toties.
Nimis tandem me quidem pro barda & pro rustica reor habitam.
Esse abs te. quanquam ego vinum bibo, at mandata non consueui simul bibere.
Nam me quidem iam satis tibi spectatam censueram esse, & meos mores.
Nam equidem iam te sector, quintum hunc annum, cùm interea iam, credo,
Canis si in ludum iret, potuisset iam fieri vt probè litteras sciret,
Cùm interim tu meum ingenium fans non edidicisti, atque infans
Potin' vt taceas? potin' ne moneas? memini & scio, & calleo, & commemini,
Amas, pol, misera. id tuus scatet animus. ego istuc placidum tibi
Vt sit faciam. LE. *miser est qui amat.*
So. *Certò is quidem nihili est, qui nihil amat. quid ei homini opus vita est?*
Ire decet me, vt hera obsequens fiam, libera mea opera ocyus vt sit.
Conueniam hunc Toxilum. eius aureis quæ mandata sunt, onerabo.

SATIS FVIT INDOCTAE, &c. si essem indocta, immemor, insipiens, tamen satis fuit toties mihi docere, te amore vri. PRO BARDA] pro stulta. Nonius, bardum est vi propria ingenio tardum. Nam Græci βραδεῖς tardos dicunt. Homer. Iliad. 15. βραδέες μὲν γάρ οἱ ἵπποι καλλίτριχες εἶεν. CUM SVERAM] putaram. CÙM INTEREA CANIS SI IN LVDVM IRET.] canis in ludum iret, quinquennio fieri posset, vt litteras sciret: tu neque fans, neque infans meum ingenium nosse potuisti. LIBERA MEA OPERA OCYVS VT SIT] vt mea opera ocyus libera sit. EIVS AVREIS, QVAE MAND. SVNT.] eius aureis iis onerabo, quæ mihi mandata sunt.

TOXILVS seruus, PÆGNIVM puer, SOPHOCLIDISCA ancilla.

SAtin' hæc tibi sunt plana, & certa? satin' hæc meministi, & tenes?
Pae. *Melius, quàm qui docuisti.* To. *ain' verò verbereum caput?*
Pae. *Aio enimuerò.* To. *quid ergo dixi?* Pae. *ego rectè apud illam dixero.*
To. *Non ædepol scis.* Pae. *da hercle pignus, ni omnia memini & scio.*
To. *Equidem si scis tute, quot habeas hodie digitos in manu,*
Ego dem pignus tecum. Pae. *audacter, si lubido est perdere.*
To. *Bona pax sit potius.* Pae. *tum igitur sine me ire.* To. *& iubeo & sine.*
Sed ita volo te curare, vt domi sis, cum ego te esse illi censeam.
Pae. *Faciam.* To. *quò ergo is nunc?* Pae. *domum, vti domi sim cum illi censeas.*
To. *Scelus tu pueri es, atque ob istam rem ego aliquid te peculiabo,*
Pae. *Scio fidei herele herili, vt soleat impudicitia opprobrari.*
Nec subigi queantur vnquam, vt pro ea fide habeant iudicem.
To. *Abi modò,* Pae. *ergo laudabis faxo.* To. *sed has tabellas Pægnium,*
Ipsi Lemniselenæ fac des, & quæ iussi nuntiato.
To. *Cesso ire ego quò missa sum?*
Pae. *Eo ego.* To. *i sanè. ego domum ibo, face rem hanc cum cura geras.*

Vola

Vola curriculo Pæ.*istuc marinus passer per circum solet,*
Illic abiit hinc intrò huc.sed quis hac me aduorsum incedit?
So. *Pagnium hic quidem est.* Pæ.*Sophoclidisca hac peculiaris est eius,*
Quo ego sum missus. So.*nullus esse hodie hoc puero peior prohibetur,*
Compellabo Pç.*commorandum'st mihi apud hanc obiicem.*
So. *Pagnium, delicia pueri, salue. quid agis? vt vales?*
Pç. *Sophoclidisca di me amabunt.* So.*quid me? vtrùm?* Pç.*hercle nescio.*
Sed si, vt digna es, faciant, odio hercle habeant, & faciant malè.
So. *Mitte malè loqui.* Pæ.*cùm vt digna es, dico, benè, non malè loquor.*
So. *Quid agis?* Pç.*feminam scelestam te astans contrà contuor.*
So. *Certè equidem puerum peiorem, quàm te, neminem.*
Pç. *Quid mali facio. aut cui malè dico?* So.*cui pol cúmque occasio est.*
Pç. *Nemo homo vnquam ita arbitratus est* So.*at pol multi esse ita sciunt.*
Pç. *Eia.* So.*eia.* Pç *tuo ex ingenio mores alienos probas.*
So. *Fateor ego profectò, me esse vedeces lenonis familia.*
Pç. *Satis iam dictum habeo* So.*sed quid tu? confitere, vt te autumo?*
Pç. *Fatear, si ita sim.* So.*iam abi, vicisti.* Pç.*abi nunc iam.* so.*ergo hoc mihi expedi,*
Quò agis? Pç.*quò tu?* so.*dic tu, prior rogaui.* Pç.*at pòst scies.*
so. *Eo ego hinc haud longè.* Pç.*& quidem ego haud longè.* so.*quò ergo scelus?*
Pç. *Nisi sciero prius ex te, tu ex me nunquam hoc, quod rogitas, scies.*
so. *Nunquam ecastor hodie scibis, priusquam ex te audiuero.*
Pç. *Itane est?* So.*itáne est?* Pç *mala es* So.*scelestus* Pç.*decet me* So.*me quidem haud decet.*
Pç. *Qnid ais? certúmne est celare, quò iter facias. pessuma?*
so. *Offirmastin' occultare, quò te immittas, pessumè?*
Pç. *Par pari respondes dicto. abi iam. quando ita certa res est.*
Nihili facio scire, valeas. so.*asta.* Pç *at propero.* so.*& pol ego item.*
Pç. *Ecquid habes?* so.*ecquid tu?* Pç.*nihil equidem.* so.*cedo manum ergo.* Pç.*éstne hac manus?*
so. *Vbi illa altera est furtifica laua?* Pç.*domi. eccam attuli.*
so. *Habes nescio quid.* Pç.*ne me attrecta subagitatrix.* só *sin te amo?*
Pç. *Male operam locas.* so.*qui?* Pç.*quia enim nihil amas, cùm ingratum amas.*
so. *Tempori hanc vigilare oportet formulam, atque ætatulam:*
Ne vbi capillus versipellis fiat, fœdè semper seruias.
Tu quidem haud etiam es octoginta pondo. Pç.*at confidentia*
Illa militia militatur multo magis, quàm pondere.
Atque ego hanc nunc operam perdo sop.*quid iam?* Pçn. *quia perita prædico.*
Sed ego cesso. so.*mane.* Pç.*molesta es.* so *ero quoque nisi scio*
Quò agas te. Pç.*ad vos.* so. *& pol ego ad vos.* Pç. *quid eò?* so.*quid id ad te attinet?*
Pç. *Enim non ibis nunc vicissim, nisi scio.* so.*odiosus es.* Pç.*lubet.*
so. *Nunquam hercle istuc exterebrabis tu, vt sis peior, quàm ego siem.*
Pç. *Malitia certare tecum, miseria est.* so.*merx tu mala es.*
Pç. *Quid est quod metuas?* so.*idem istuc, quod tu.* Pç.*dic ergo, quid est?* so.*at vetita sum.*

Ne hoc cuiquam homini dicerem omnes múti vt loquerentur prius.

Pæ. *Edictum est magnopere mihi,ne cuiquam homini crederem,*
*Omnes muti vt loquerentur prius hoc,quàm ego.*So.*at tu hoc face,*
*Fide data credamus.*Pæ.*noui,omnes sunt lenæ leuifidæ:*
Neque tipulæ leuius pondus est,quàm fides lenonia.

So. *Dic amabo.*Pæ.*dic amabo.*So.*nolo ames.*Pæ.*facilè impetras.*

So. *Tecum habeto.*Pæ.*& tu hoc taceto.*So.*tacitum erit.*Pæ.*celabitur*

So. *Toxilo hæc fero tabellas,tuo hero.*Pæ.*abi eccillum domi.*
At ego hanc ad Lemniselenem tuam heram obsignatam abietem.

So. *Quid istuc scriptum?*Pæ.*iuxta tecum.si tu nescis,nescio.*
*Nisi fortasse blanda verba.*So.*abeo.*Pæ.*at ego abiero* So.*ambula*

SATIM HAEC TIBI PLANA,&c.] quæ te amicæ meæ narrare iussi? VERBEREVM CAPVT?] puer totus ex verberibus concretus,verberibus contusus quantus,quantus es. SI LVBIDO EST PERD. si tibi lubet perdere. sic suprà *lubido extemplo est coepere conuiuium.* SED ITA TE VOLO CVRARE] sed ita te volo mendata mea curare,quę te ad Lemniselenem perferre iussi, vt tamen domi sis, cùm te illic esse postulem. ILLI] illic. SCELVS TV PVERI ES] scelestus puer es. ALIQVID TE PECVLIABO] aliquo te peculio donabo atque ornabo. ISTVC MARIBVS PASSER] Festus passer marinus,quem vocat struthiocamelum. ILLIC] Toxilus. PECVLIARIS] serua peculiaris. QVO] ad quam. APVD HANC OBICEM] apud hanc Sophoclidiscam, quæ mihi moram obiiciet: vel quæ mihi obiicitur. TVO EX INGENIO MORES AL. PR.] ex tuo ingenio aliorum mores metiris. ME ESSE, VT DECET LEN. F] me talem esse,qualem esse decet, eam fæminam, quæ est ex lenonis familia. CONF. TERE, VT TE AVTVMO?] confitere te talem esse, qualem autumo. QVÒ AGIS?] quò te agis? OFIRMASTIN OCCVLTARE] offirmatóne animo occultabis quò te conferas pessimè NIHIL FACIO SCIRE] non curo scire ECQVID HABES] nunquid habes FVRTIFICA] furatrix. SVBAGITATRIX] mulier quæ sub agitare, & attrectare mares soles. SIN TE AMO] si te amo autem,an non mihi licebit te subigitare? CVM INGRATVM AMAS] cùm eum amas. cui ingrata sis. TEMPORI HANC VIGILARE] tempori istam formam puerilem seruire oportet,id est, interea, dum tibi per ætatem,& formam licet, debes indulgere voluptati. istum ætatis florem non debes pati sine quæstu exarescere. FORMVLAM] formam puerilem VERSIPELLIS FIAT] albescat. Horat. OCTOGINTA PONDO] octoginta librarum. voluit dicere octoginta annorum AT CONFIDENTIA ILLE MVL.] at militia , Veneris scilicet, non pondere, sed confidentia, & iuribus militatur. QVIA PERITAE PRAE.] tibi quæ viros multos experta es. ENIM NON IBIS] enim præpositum.notandum EXTEREBRABIS] extorquebis,exprimes Nonius.exterebrare,vi aliquid extorquere. NE HOC CVIQVAM HOMINI DICEREM.&c.] sic habent libri nostri vet. hoc primum.deinde, *at vet. s.* ordo est.at vetita sum, ne hoc cuiquam homini dicerem, & omnes muti hoc loquerentur prius subintell.quàm ego. EDICTVM EST MAGNOP.M.] idem fere dicit hic puer.quod Sophoclid. Edictum est inquit,magnopere mihi ne cuius hominis fidei hoc arcanum committerem.& omnes muti,&c. FIDE DATA] fide inter nos data. LEVIFIDAE] sic habent etiam libri nostri vet. neque aliter vulgati. nonnulli tamen legunt, *leui fide.* NEQ. TIPVLAE LEVIVS P.] Festus, Tipula , bestiolæ genus sex pedes habentis, sed tantæ leuitatis,vt super aquã currẽs,non desidat. Plaut. *leuius pondus est*,&c. QVÀM FIDES LENONIAE] invitis libris omnibus, & Nonio quoque aduersante lego *lenonia*, vt hoc totum. fides lenoniæ. sit patrij casus. Nam hic ordo est,neque leuius tipulæ pondus est,quàm pondus fidei lenoniæ. HANC ABIETEM] has tabellas abiegnas,

SAGARISTIO seruus.

IOui opulento,inclyto,Ope nato,supremo,valido,viripotenti,
Opes,spes,bonas copias commodanti,lubens,vitulórque merito,
Quia meo amico amiciter hanc commoditatis copiam
Danunt argenti mutui,vti egenti opem offeram
Quod ego non magis somniabam,neque opinabar,neque censebam,
Nam herus meus me Eretriam misit,domitos boues vti mercarer.
Eam fore mihi occasionem,ea nunc quasi decidit de cælo,
Dedit argentum:nam ibi mercatum dixit esse die septimi.
Stultus qui hoc mihi daret argentum, cuius ingenium nouerat.
Nam hoc argentum alibi abutar.boues,quos emerem,non erant.
Nunc & amico meo prosperabo,& Genio meo multa bona faciam.
Diu quod bene erit,die vno absoluam:tax tax tergo meo erit,non curo.

Nunc amico homini bobus domitis,mea ex crumena largiar.
Nam id demum lepidum est,triparcos homines vetulos,auidos,aridos
Bene admordere. qui salinum seruo obsignant cum sale,
Virtus est, vbi occasio admonet,dispicere.quid faciet mihi?
Verberibus cædi iusserit,compedes imponi,vapulem,
Ne sibi me credat supplicem fore. va illi,mihi iam nihil noui
Offerri potest,quin sim peritus:sed Toxili puerum Pægnium eccum.

OPE NATO] Opis filio,ex ope nato. VIRI POTENTI] viribus potenti,& valenti. LVBENS VITVLORQVE MERITO] id est,lubenter ac merito vitulor. VITVLORQVE] Nonius, vitulantes veteres gaudenteis dixerunt, dictumq; bonæ vitæ cōmodo:sicuti qui nunc est in summa lætitia, viuere eum dicimus.aliter Festus, *vitulans*, inquit, lætans gaudio,vt prato vitulus. Ennius,Habet is coronā vitulans victoria. Macrob.lib.3 cap.2. Nam primo Pontificij iuris libro apud Pictorem,verbum hoc positum est,*vitulari*. Varro etiam lib. 15. rerum Diuinarum ille refert, Pontifex in sacris quibusdam vitulari solet,quod Græci παιανίζειν vocant. Has tot interpretationum ambages, quam paucis verbis docta Maronis elegantia expressit? *a umque chor. Pæana canentes.* Nam si vitulari est voce lætari, quod est παιανίζειν, nonne in cantu læti vagari enarratio verbi perfecti seruatur? Et vt huic vocabulo ne diutius immoremur, Hillus lib.quem de diis composuit,ait Vitulam vocari deam, quæ lætitiæ præest. Piso ait Vitulam victoriam nominari. Lege cetera apud Macrobium. AMICITER] amice.profert hunc versum Nonius in voce *amiciter*. DANVNT] dant. QVOD EGO NON MAGIS SOMNIABAM,&c.] videtur aliquid desiderari, & esse ἐλλειπές, vt sit integra oratio. quod ego non magis somniabam, quam me regem esse Persarū, aut aliquid simile. ne per somnium quidem mihi hoc euenturum, vel hanc occasionem fore sperabam. EREТRIAM] in Eretriam. EAM FORE MIHI OCC.] referenda sunt ad illa superiora.non somniabam,neque opinabar, neque censebam eam fore mihi occasionem seruus scilicet gaudio elatus, perplexè loquitur, & perturbat. EA NVNC QVASI DECIDIT D. C.] ea nunc occasio mihi diuinitus oblata est. DIE SEPTIMI] id est,die septimo.sic autem loquebantur veteres, diequarti vno verbo, & diequinti,diesexti,die septimo, &c.pro die quarto,die quinto, die sexto, die septimo, &c. dicebant & die quinte,die pristine,&c.quanquam die quarto,&c.de præterito tempore, die quarti, &c.de futuro.qua de re lege A.Gell lib 10. cap.24 & Macrob lib.1. Saturnal.cap 4. ALIBI ABVTAR] in aliam rem insumā. BOVES QVOS EMEREM, NON ERANT] hoc causabor, hanc causam afferam. boues non erant,quos emerem. PROSPERABO] prosper ero: prosperitatem afferam. ET GENIO MEO MVLTO B. F.] & animo meo obsequar, & Genio meo indulgebo. DIV QVOD BENE ERIT D. V. ABSOLVAM] vnum diem iucunde, & beate viuam, ceteros dies, vt sors feret, totius vitæ meæ lætitias, & commoditates in vnum diem conferre libet, reliquo tempore,si ita diis visum sit, miser futurus. Non dissimile huic est illud ex Hymnide, Mihi sex menses satis sunt vitæ, Septem Orco spondeo. TAX TAX] Sosipater, tax tax. Næuius in Agitatoria, Age ne te mihi aduersari dicas,hunc vnum diem de meo sequor. Sinam ego illos esse, tax tax.Postea currenteis ego illos vendam, nisi tu viceris.Apud Sosipatrum tamen ne quid dissimulem,legitur tax pax. TERGO MEO ERIT] tergo meo male erit, vel tergo meo hoc erit dependendum. NVNC AMICO HOMINI BOBVS DOM.] nunc amico meo Toxilo, bobus domitis,id est,bobus longum valere iussis, & prætermissis, & non emtis mea ex crumena,id est,ex meo corio largiar. Facete & Plautine bobus domitis posuit, pro bobus omissis, & non emptis, quia boues domitos emere iussus erat. LEPIDVM EST] scitum est. TRIPARCOS HOMINES] homines parcissimos. sic dixit triparcos.vt τρισμέγιστος τρισόλβιος τρισάθλιοι. BENE ADMORDERE] insigni damno afficere. QVI SALINVM SERVO OBS. CVM SALE] qui etiam salem seruis præparce, & maligne præbent, significat domini sui immoderatam parsimoniam, qui ne salem quidem, quod est obsonium vilissimum,& quod ne tenuissimum quidem mortalium carent, seruis liberaliter,& benigne præbent. OBSIGNANT] ne sal inde sumi possit. obsignamus ea, quæ seruari intacta volumus. salinum, cum sale autem,id est, salinum, in quo est sal. VIRTVS EST, VBI OCC. ADMONET D.] virtus est,vbi occasio admonet, videre quid opus sit facto. vel sic virtus est,vbi occasio admonet dispicere, subintell.eam non prætermittere. QVID FACIET MIHI] seruus cogitat difficillime, ad eaque se parat, ne quid ei noui, aut inopinati accidat, quod est sapientis. VERBERIBVS CAEDI IVSSERIT] verberibus me cædi iubebit,compedes imponi:esto: verberet, compedes imponat:non recusabo; neque pœnas vllas quantumuis graueis deprecabor, neque ei supplicabo. VAPVLEM] esto:verberet me ille arbitratu suo. VA ILLI] dij illum infelicitent:omnia illi aduersa eueniant. MIHI IAM NIHIL NOVI OFF. POT. QVIN S. P.] mihi nihil obuenire potest, quin sim expertus.assuefactus sum verberibus,&plagis,& iis exercitatus.

PÆGNIVM puer, SAGARISTIO seruus.

PEnsum meum,quod datum'st,confeci,nunc propero domum. Sa. mane,etsi
Properas. Pægnium ausculta. Pæ. emere oportet,quem tibi obedire velis.
Sa. st.Sa. PAE. exoliue te molestiam. vt opinor,si quid dei eam,
Quid nunc sic tam es molestus. Sa. scelerate etiam resistes?

Pae. *Scio ego quid ætatis sum. eò istuc maledictum impune aufers.*

Sa. *Vbi Toxilus est tuus herus?* Pę. *vbi illi libet, neque te consulit.*

Sa. *Etiámne dicis vbi sit venefice?* Pę. *nescio, inquam, vlmitriba tu.*

Sa. *Maledicis maiori.* Pę. *prior promeritus, perpetiare:*

Seruam operam, linguam liberam herus meus me iussit habere,

Sa. *Dicísne mihi vbi sit Toxilus?* Pę. *dico: vt perpetuò pereas.*

Sa. *Cadere hodie tu restibus.* Pæ. *tua quidem, cucule, caussa.*

Non hercle si os præciderim tibi, metuam morticine.

Sa. *Video ego te iam incubitatus es.* Pæ. *ita sum. quid id attinet ad te?*

At non sum ita vt tu gratis. Sa *confidens.* Pæ. *sum hercle verò.*

Nam ego me confido liberum fore, tu te nunquam speras.

Sa. *Potin' vt molestus ne sies?* Pę. *quod dicis, facere non quis.*

Sa. *Abi in malam rem.* Pę. *at tu domum nam ibi tibi parata præsto'st.*

Sa. *Vadatur hic me.* Pę. *vtinam vades desint, in carcere vt sis.*

Sa. *Quid hoc?* Pę. *quid est?* Sa. *etiam scelus malè loquere?* Pę. *tandem,*
vt liceat,

Cùm seruus sis, seruum tibi maledicere. Sa *itáne? specta*

Quid dedero. Pę. *nihil. nam nihil habes.* Sa. *di, deaque te omnes perdant,*

Nisi te hodie, si prehendero, defigam in terram colaphis.

Pæ. *Amicus sum. eueniant volo tibi quæ optas, atque id fiat.*

Tu me defigas, te cruci ipsum propediem affigent alij.

Sa. *Quin te di, deaque. scis quid hinc porrò dicturus fuerim.*

Ni linguæ moderari queam. potin' abeas? Pę. *abigis facilè.*

Nam vmbra mea iam intus vapulat. Sa. *vt istunc di deaque perdant.*

Tanquam proserpens bestia est, bilinguis & scelestus.

Hercle illum abiisse gaudeo. foreis aperite: eccere autem,

Quem conuenire maximè cupiebam, egreditur foràs.

PENSVM MEVM, QVOD D. E.] mandatum confeci: munus mihi assignatum, administraui, translatio est à mulieribus lanificiis. EMERE OPORTET QVEM TIBI OP.] emere te eum oportet. quem tibi obedire velis. proinde ac si dicat, quære alium, qui tibi obediat, & cui tuo iure imperes. EXHIBERAS MOLEST. VT OPINOR, SI QVID D.] si quid tibi deberem, tu, opinor, mihi odiosus esses flagitator, qui nunc cum tibi nihil debeam, ita mihi molestus sis. SCIO EGO, QVID AETATIS SIM] scio me puerum esse, & in talem ætatem cuiuis licere impune maledicta coniicere. iccirco tibi parem gratiam non referam, neque tibi quidquam asperius respondebo, ne tu in meam ætatem, quæ est maledictis opportune probra, etiam falsa inferas. NEQVE TE CONSVLIT] neque quærit abs te, vbi esse debeat, aut vbi eum esse velis. VLMITRIBA] vlmis trite, vel homo, qui vlmos terere soles corio tuo, dum virgis vlmeis cæderis. PRIOR PROMERITVS] tu qui prior meritus es, induc in animum perpeti. DICO VT PERPETVO PEREAS] dico tibi οἰμώζειν iubeo te plorare. RESTIB.] funibus. CVCVLE] homo ignaue. MORTICINE] morticina, carnes sunt præmortuæ [illegible] appellant Græci. morticinum hic appellat maledicti loco significans hominem exsanguē & torrida, &, vt loquitur Terentius; cadauerosa facie. [illegible] VIDEO EGO TE IAM, INCVBITATVS, ES] incubitatus es, id est, stupratus] AT NON SVM ITA, VT TV, GRATIS] sum vero, pædicatus, siue constupratus, quid tua refert? attamen non sum gratis stupratus, vt tu, qui te constuprandum gratis præbes, quia deformis es. CONFIDENS] impudens. NAM IBI TIBI P. PR.] nam domi tibi parata, & præsens est mala res. VADATVR HIC ME] hic me in ius vocat acceptis à me vadibus. significat sibi à Pægnio plagas domesticas præsagiri, & prænuntiari. Atque hæc loquitur ad spectatores conuersus, ita tamen vt Pægnium exaudiat. TANDEM VT LICEAT, CVM SERVVS SIS, &c.] id est, permitte tandem, vt liceat, me seruum tibi, cum seruus sis, maledicere, proinde quasi dicat, quid est, quare mihi seruo non liceat te item seruum maledictis insectari? SPECTA QVID DEDERO] hæc dicuntur à Sagaristione cum gestu, & vultu minantis, & fortassis pugnum intentantis. NAM NIHIL HABES] sic habent nostri libri veteres, & recte vulgati autem *nam nihil habes*: mendose meo iudicio. DEFIGAM] plus dicit, quam si diceret affligam, aut deiiciam, aut abiiciam. AMICVS SVM. EVENIAT, &c.] puer metuens sibi à Sagaristione blandius loqui instituit, eique bene precatur, neque tamen ab vrbanitate & dicacitate discedit. SCIS QVID HINC PORRO D. F.] intelligis quæ verba fuerim superiorib. addituus, nisi ego mihi imperare & iracundiam cohibere possem? POTIN' ABEAS?] potesne facere, vt abeas? potes abire? non abibis? ABIGIS FACILE] non est magnopere laborandum, vt me abigas, sine magno negotio & labore me abigis. NAM VMBRA

MEA INT. VAP.] vmbra sequitur corpus, & corpus vmbræ est proximum. significat igitur sibi verbera imminere, quod tandiu moretur. proinde ac si ita diceret, videor mihi iam vapulare, quod tardius domū redeā. nō longe absunt à me verbera. TANQVAM PROSERP. BEST. BILINGVIS, &c.] significat eum esse garrulum, & loquacem. aliàs bilingues dicuntur, qui duobus sermonis generibus vtuntur, verbi gratia, Græco & Latino. ECCERE] ecceere idem valet, quod ecce. sed æcere iusiurandum est, per ædem Cæreris, Festus. EGREDITVR FORAS] nostri libri veteres habent, *egreditur intus*, id est, egreditur domo.

TOXILVS, SAGARISTIO, serui duo. SOPHOCLIDISCA ancilla.

PAratum iam esse dicito, vnde argentum sit futurum:
Iubeto habere animum bonum: dic me illam amare multum,
Vbi se alluat, ibi me alluat. quæ dixi vt nuntiares,
Satin' ea tenes? So. *magis calleo, quàm aprugnum callum callet.*
To. *Propera, abi domum.* Sa. *nunc ego huic graphicè facetus fiam.*
Subnixis alis me inferam, atque amicibor gloriosè.
To. *Sed quis hic ansatus ambulat?* Sa. *magnificè conseerabor.*
To. *Sagaristio hic quidem est. quid agitur Sagaristio? vt valetur?*
Ecquid quod mandaui tibi, est mihi in te specula? Sa. *adito.*
Videbitur, factum volo, venito, promoueto.
To. *Quid hoc hic in collo tibi tumet?* Sa. *vomica est. pressare parce.*
Nam vbi quis mala tetigit manu, dolores cooriuntur.
To. *Quando isthæc innata est tibi?* Sa. *hodie.* To. *secari iubeas.*
Sa. *Metuóne immaturam secem, ne exhibeat plus negotij.*
To. *Inspicere morbum tuum lubet.* Sa. *abi, atque caue sis*
A cornu. To. *quid iam?* Sa. *quia boues bini hîc sunt in crumena.*
To. *Emitte sodes, ne enices fame, sine ire pastum.*
Sa. *Enim metuo, vt possim in bubilem reiicere ne vagentur.*
To. *Ego reiiciam.* Sa. *habe animum bonum, creditur. commodabo.*
Sequere hàc sis. argentum hîc est quod me dudum rogasti.
To. *Quid tu ais?* Sa. *dominus me boues mercatum Eretriam misit:*
Nunc mihi Eretria erit hæc tua domus. To *nimis tu facetè loquere.*
Atque ego omne argentum tibi actutum incolume redigam:
Nam iam omnes sycophantias instruxi & comparaui,
Quo pacto ab lenone auferam hoc argentum. Sa. *tanto melior.*
To. *Et mulier vt sit libera, atque ipse vltrò det argentum.*
Sed sequere me. ad eam rem vsus est tua mihi opera Sa. *vtere, vt vis.*

PARATVM IAM ESSE DICITO] verba Toxili ad Sophocliditcam Lemniselenes ancillam, quibus iubet eam omnia, læta, & secunda heræ suæ nunciare. MAGIS CALLEO QVÀM APRVGN. CALL. C.] magis callosa, hoc est, callida sum, quàm apr. call. Profert hunc locum Carisius libr. 1. in voce *callum*. GRAPHICE] eleganter, scite. tralatio à pictura. SVBNIXIS ALIS] sublatis lacertis, & manibus ad latus admotis, atque acclinatis. AMICIBOR GLORIOSE] amictu glorioso, & magnifico vtar. ANSATVS] subnixis alis ita vt ansatus videatur, ductum ab olla ansata. MAGNIFICE CONSECR.] magnifice ex homine mortali deus quidam immortalis fiam. ECQVID QVOD MAND. TIBI, &c.] non aliquid mihi spei paruulæ est in te, quod attinet ad id, quod tibi mandaui? nunquam mihi in te specula est, de eo, quod mandaui tibi. ADITO] adito ad me. FACTVM VOLO] factum volo, quod tu mihi mandasti. PROMOVETO] vel promouero rē tuam, vel promouero me, vt scias, ecquid mandati tui memor fuerim. QVID HOC HIC IN COLLO T. T.] gerebat in collo Toxilus crumenam nummorum plenam, vnde tumere collum videbatur. VOMICA EST] vomica à pure vomendo dicta est. vlcus est tumens, & puris plenum, quod quomodo rumpatur, aut siccetur, docent medici. Nonius vomicam, vult esse locum concauum vetustate exesum. Plautus hic per vomicam, facete significat crumenam nummorum plenam. PRESSARE PARCE] caue presses. noli pressare. MALA] dura, & malefica. CAVE SIS] caue si vis. BOVES BINI] par boum. ENIM] enim, præpositum notant linguæ Latinæ studiosi. METVO, VT POSSIM] metuo, ne non possim in bubile reiicere. si seueri

o misero, & metuo ne vagetur. BVBILEM] bubilem dixit genere mutato, pro bubile. est autem bubile, stabulum, aut tectum in quo pascuntur boues, vt ouile, in quo oues. CREDITVR] credo tibi. SEQVERE HAC SIS] sequere hac, si vis. INCOLVMEM REDDIG.] integrum reddam. SYCOPHANTIAS] astutias, machinas, arteis.

ACTVS TERTIVS.

PARASITVS, VIRGO.

Q VÆ rès bene vortant mihi & tibi & ventri meo,
Perennitatísque adeò huic perpetuo cibo,
Vt mihi supersit, suppetat, superstitet,
Sequere hàc mea nata me, cum dijs volentibus.
Cui rei opera detur, scis, senes, intelligis.
Communicaui tecum consilia omnia.
Ea caussa ad hoc exemplum te exornaui ego.
Venibis tu hodie virgo. Vi. *amabo, mi pater.*
Quanquam libenter escis alienis studes,
Tuín' ventris caussa filiam vendis tuam?
Pa. *Mirum, quin Regis Philippi caussa, aut Attali*
Te potius vendam, quàm mea, quæ sis mea.
Vi. *Vtrùm tu pro ancilla habes, an pro filia?*
Pa. *Vtrum hercle magis in ventris rem videbitur.*
Meum, opinor, imperium in te, non in me tibi'st.
Vi. *Tua istæc potestas est, pater. veruntamen*
Quanquam res nostræ sunt, pater, pauperculæ,
Modicè & modestè melius est vitam viuere.
Nam si ad paupertatem admigrant infamia,
Grauior paupertas fit, fides sublestior.
Pa. *Enimuerò odiosa es.* Vi. *non sum, neque me esse arbitror.*
Cum parua natu rectè præcipio pater.
Nam inimici famam non ita, vt nata est, ferunt.
Pa. *Ferant, eántque in maximam malam crucem:*
Non ego inimicitias omneis pluris æstimo,
Quàm mensa inanis nunc si apponatur mihi.
Vi. *Pater, hominum immortalis est infamia.*
Etiam tum viuit, cùm esse credas mortuam.
Pa. *Quid? metuis ne te vendam?* Vi. *non metuo pater,*
Verùm insimulari nolo. Pa. *at nequicquam nevis.*
Meo modo istud potius fiet, quàm tuo.
Vi. *Fiat. quæ hæ res sunt? cogita hoc verbum pater.*
Herus si minatus est malum seruo suo,
Tametsi id futurum non est? vbi captum'st flagrum,
Dum tunicas ponit, quanta afficitur miseria?
Ego nunc quod non futurum'st, formido tamen.
Pa. *Virgo atque mulier nulla erit quin sit mala,*
Quæ præter sapiet, quàm placet parentibus.
Vi. *Virgo atque mulier nulla erit, quin sit mala,*

Quæ

Quæ reticeet si quid fieri peruorsè videt.
Vi. *Malo cauere melius est te.* Vir. *at si non licet*
Cauere, quid agam? nam ego tibi cautum volo.
Pa. *Malúsne ego sum?* Vir. *non es, neque me dignum'st dicere:*
Verùm ei rei operam do, ne alij dicant, quibus licet.
Pa. *Dicat quod quisque vult, ego de hac sententia*
Non demouebor. Vir. *at, meo si liceat modo,*
Sapienter potius facias, quàm stultè. Pa. *libet.*
Vir. *Lubere per me tibi licere intelligo.*
Verùm libère haud liceat, si libeat mihi.
Pa. *Futura es dicto obediens, an non, patri?*
Vir. *Futura.* Pa. *Scisnam tibi quæ præcipio?* Vir. *omnia.*
Pa. *Et id, vt surrepta fueris?* Vir. *doctè calleo.*
Pa. *Et qui parentes fuerint?* Vir. *habeo in memoria.*
Necessitate me, mala vt fiam, facis.
Verùm videto, vbi me voles nuptum dare,
Ne hæc fama faciat repudiosas nuptias.
Pa. *Tace stulta. non tu nunc hominum mores vides?*
Quoiusmodi hic cum fama facile nubitur?
Dum dos sit, nullum vitium vitio vortitur?
Vir. *Ergo istuc facito vt veniat in mentem tibi,*
Me esse indotatam. Pa. *caue sis tu istuc dixeris.*
Pol, deûm virtute dicam, & maiorum meûm,
Ne te indotatam dicas, cui dos sit domi.
Librorum eccillum habeo plenum Soracum.
Si hoc accurassis lepidè, cui rei operam damus,
Dabuntur dotis tibi inde sexcenti logi,
Atque Attici omnes: nullum Siculum acceperis.
Cum hac dote poteris vel mendico nubere.
Vir. *Quin tu me ducis, si quò ducturus pater?*
Vel tu me vende, vel face quod tibi lubet.
Pa. *Bonum, æquúmque oras: sequere hàc.* Vir. *dicto sum audiens.*

QVAE RES BENE VORTANT] Quæ res faustæ sint, &c. PEREMNITATISQ. ADEO HVIC PERPETVO CIBO] atque adeo huic perpetuo cibo peremnitatis, quo ego apud Toxillum vescor. cibum peremnitatis dixit cibum peremnem. itaque hoc totum, cibo perpetuo peremnitatis, amplificandi, aut magis exprimendi causa dictum est, quasi dixisset, cibo perpetuo & peremni. VT MIHI SVPERSIT, &c.] vt nunquam mihi desit, vt mihi perpetuo suppetat, & mortuo sit superstes. CVI REI OPERA DETVR] cui rei studeatur. EA CAVSA] ob eam causam. AD HOC EXEMPLVM] hoc cultu te ornaui. VENIBIS] venderis. QVANQVAM LIBENTER EDIS] quanquam paratus es, & alienum cibum libenter sectaris. MIRVM QVIN REGIS PHILIPPI] ironia est. mirum, inquit, quod ego te non regis Philippi Macedonis, aut Attali causa vendam magis quàm mea, quæ sis mea. proinde ac si dicat, absurdum sit, si te regis Philippi, aut Attali causa potius vendam, quàm mea, cùm præsertim sis mea. VERVM HERCLE MAGIS] verumque hercle magis ventri meo expedire videbitur, eris aut filia, aut ancilla. MODICE ET MODESTE MELIVS EST, &c.] profert hunc versum Carisius libro 2. inst. gramm. sed paullo aliter, legit enim vitam ducere, pro vitam viuere. ADMIGRANT] accedunt, adduntur. Sic autem habent & libri nostri veteres, quos secuti sumus. quamuis Nonius in voce *sub[illegible]stum*, hunc locum proferens ita referat, vt est in vulgatis. Nam vbi ad paupertatem accessit infamia, paupertas grauior fit, &c. sed non item Festus. sic enim producit, vt est in libris manuscr. nisi quod pro *admigrant* videtur legisse *immigrant*. FIDES SVBLESTA.] leuior, infirmior, lege Nonium & Festum. CVM PARVA NATV, &c.] cum ego parua natu, recta præcepta tibi do. præcipere est docere, præmonstrare, monere quæ in rem sint eius qui monetur. PATER] *patri* habent nostri libri veteres. NAM INIM. FAM. NON ITA VT R.] nam inimici (inquit) non ita de iis, quos oderunt, vulgo loquuntur, vt res est, sed vt suspicantur, & vt probabiliter eis contingere licet. NON EGO INIMICITIAS, &c.] pluris facio mensam plenam, quàm bonam famam. magis metuo, ne mihi mensa

inanis apponatur, quam ne quis mecum inimicitias suscipiat. INSIMVLARI NOLO] suspicione carere volo, ne falso quidem argui volo. NE VIS] ne vis, pro non vis, ut pro non dixerunt crebro veteres. Sic Terent. *quid ne es alacris?* id est, quid non es alacris? MEO MODO] meo arbitratu. Sic Terent. Andr. *Sine nunc meo me viuere interea modo.* TAMETSI ID FVTVRVM NON EST] tametsi seruus non est vapulaturus. VBI CAPT. EST FLAGR.] vbi dominus flagrum sumsit in manus, quasi verberaturus seruum. DVM TVNICAS PONIT] interea dum seruus se spoliat. QVOD NON FVTVRVM EST] etiam si me vendituras non sis. QVAE PRAETER SAPIET QVAM &c.] id est, quae plus sapere volet, quam parentes, quae sapiet aliter, quam parentes volunt. MALO. CAV.] cauere à malo. NAM EGO TIBI CAVT. V.] nam ego tibi consultum & prouisum esse volo. NE ALII DICANT, Q. L.] ne inimici dicant, quibus maledicere licet. LVBERE TIBI PER ME LICERE INTELL.] intellige tibi licere per me facere, quidquid tibi libet, id est, intelligo me tibi non obstare, quominus facias, quidquid tibi libet. VERVM LIBERE HAVD LICEAT] verum non liceret tibi tuae libidini obsequi, & facere, quod tibi libet, si liberet mihi, id est, si tibi aduersari vellem. ET ID, VT SVRRVPTA FVERIS] & scis hoc, quod ego te docui dicere, te surreptam esse? iterat leno filiae, quae eam simulare velit. vide supra, scena, cuius principium est, *Omnem rem inueni*, non longe ab extremo. NECESSITATE ME MALA VT F. F.] facis, vt necessario mala sim, cogi me malam esse. FACIT REPVDIOSAS NVPTIAS] faciat, vt repudiet à viro, aut sponso. Repudium, Verrius ait dictum, quod fit ob rem pudendam. Attius, *Repudio eiecta ab Argis iamdudum exsulo.* NON TV NVNC HOMINVM M. VID.] significat hominum suae aetatis mores esse corruptos, & in collocandis nuptiis spectari pecuniam magis, quam famam. *nunc hominum* autem, videtur esse coniunctim legendum pro, hominum qui nunc sunt, *ἀνθρώπων τῶν νῦν ὄντων*, quale est illud Virg. lib. 1. Aeneid. *Neque enim ignari sumus ante malorum.* ante malorum, id est, malorum, quae antea pertulimus, *τῶν ἔμπροσθεν κακῶν*. QVOIVSMODI HIC IN FAMA] non vides, cum quali fama hic facile nubitur? non vides, quam infames puellae, modo bene dotatae, quam facile nubant? NVLLVM VITIVM VITIO VERT.] nullum vitium pro vitio habetur. DEVM VIRTVTE DICAM ET M.] ridicule Plautus orationem affingit honestam, & gloriosam personae turpi, & ingloriae. SORRACVM] sorracum, genus est vehiculi. Paulus ait esse, quo ornamenta portantur scenicorum. Fest. in ea voce corruptus & mutilatus est, apparet tamen ex vestigiis scripturae lacerae proferri ab eo hunc Plauti versum. sed varie scripta repetitur haec vox apud scriptores. Cicero in Pisonem, *Cum tibi tota cognatio in sarraco aduheretur.* Vitr. lib. 10. cap. 1. *Portationes eorum non essent nisi plaustrorum, aut sarracorum per terram nauicularum per aquam inuenta essent machinationes*, Iuuenalis sat. 3. *longa coruscat Sarraco veniente abies, atque altera pinum Plaustra vehunt.* Vlpianus lib. ad legem Aquiliam cap. 29. Et ait Proculus, si in potestate nautarū fuerit ne id accideret, & culpa eorum factum sit: lege Aquilia cum nautis agendum, quia parui referret, nauem immittendo, aut sarraculam ad nauem ducendo, an tua manu damnum dederit. Iulius Capitolinus in M. Anton. Philos. *Celebrauit & Ro. ritu lectisternia per septem dies. tanta autem pestilentia fuit, vt vehiculis cadauera sint exportata, sarracisque.* ACCVRASSIS] accuraueris. accurate feceris. SEXCENTI LOGI] sexcentae orationes, vel sexcenta verba. facete significat nullam ei dotem futuram praeter *λόγους*, seu verba. ATTICI LOGI] verba Attica Siculis sunt multo lectiora: Siculi enim non satis recte Graece loquebantur. supra, *Atticissat, non Silicissat.* CVM HAC DOTE POTERIS VEL, &c.] locus est *παρὰ προσδοκίαν*. nam expectabat auditor, dum vt diceret cum hanc dote poteris, vel locupleti simo nubere. nunc autem subiicit, *poteris, vel mendico nubere.*

DORDALVS leno.

QVidnam esse acturum hunc dicam vicinum meum,
Qui mihi iuratus est, sese hodie argentum dare?
Quod si non dederit, atque haec dies praeterierit,
Ego argentum, ille iusiurandum amiserit.
Sed ibi concrepuit foris, quisnam egreditur foras?

VICINVM MEVM] Toxilum. IVRATVS EST] iurauit. ILLE IVSIVRANDVM AMIS.] argentum amittere conuenienter dicitur, iusiurandum amittere, non item: sed vt orationem teretem, & rotundam efficere, verbo communi vsus est ad duas res dissimileis. amittere iusiurandum autem vsurpasse videtur pro fallere, & prodere, & non seruare.

TOXILVS seruus, DORDALVS leno.

CVrate istuc intus, iam ego domum me recipiam,
Do. *Toxile quid agitur?* To. *eho, lutum lenonium,*
Commixtum caeno, sterquilinium publicum,
Impure, inhoneste, iniure, illex, labes populi,
Pecuniae accipiter, auide atque inuide,
Procax, rapax, trahax, trecentis versibus
Tuas impuritias traloqui nemo potest.
Accipin' argentum? accipe sis argumentum impudens,

Tene

Tene sis argentum. etiam tu argentum tenes?
Possum te facere, vt argentum accipias, lutum?
Qui nisi iurato mihi nihil ausu's credere.

Do. Sine respirare me, sibi vt respondeam.
Vir summe populi, stabulum seruitricium,
Scortorum liberator, subiculum flagri,
Compedium tritor, pistrinorum ciuitas,
Perenniserue, lurco, edax, furax, fugax,
Cedo sis mihi argentum, da mihi argentum impudens.
Possum à te exigere argentum? argentum inquam, cedo.
Quin tu mihi argentum reddis? nihilne te pudet?
Leno te argentum poscit, solida seruitus,
Pro liberanda amica, vt omnes audiunt.

To. Tace, obsecro, hercle. na tua vox validè valet.

Do. Referundæ ego habeo linguam natam gratiæ.
Eodem mihi pretio sal perhibetur, quo tibi.
Nisi me hæc defendet, nunquam delinget salem.

To. Iam omitto iratus esse: id tibi succensui.
Quia te negabas credere argentum mihi.

Do. Mirum, quin tibi ego crederem, vt ipse idem mihi
Faceres, quod partim faciunt argentarij.
Vbi quid credideris, citius exemplò à foro
Fugiunt, quàm ex porta ludis cum emissu'st lepus.

To. Cape hoc sis. Do. quin das? To. nummi sexcenti hîc erunt
Probi, numerati fac sit mulier libera,
Atque huc continuò adduce. Do. iam faxo hic erit.
Non hercle cui nunc hoc dem spectandum, scio.

To. Fortasse metuis in manum concredere.

Do. Mirum, quum citius iam à foro argentarij
Abeunt, quàm in cursu rotula circumuortitur.

To. Abi istàc auorsis angiportis ad forum,
Eadem istac facito mulier ad me transeat
Per hortum. Do iam hic faxo aderit. To. at ne propalàm.

Do. Sapienter sanè. To. supplicatum cras eat.

Do. Ita hercle verò. To. dum stas, reditum oportuit.

IN IVRE] homo sine iure. sed apud Nonium in voce illex, sic legitur hic versus, *Impure, inhoneste, iniurie, allex, labes populi*. ILLEX] sine lege, ex lex. PECVNIAE ACCIPITER] pecuniæ rapax. PROCAX] procacitas dicitur, vt docet Nonius, à procando, id est, poscendo. TRAHAX] trahax à trahendo dictus, vt rapax à rapiendo, tagax à tagendo, procax à procando, furax à furando, edax ab edendo, &c. IMPVRITIAE] impuritiæ ab impuro, vt inimicitiæ ab inimico, & iniustitia ab iniusto, & simul dictæ sunt. INTRALOQVI] à principio ad extremũ loqui. ACCIPE SIS] accipe si vis. TENE SIS] tene si vis. POSSVM TE F.] possum facere, vt tu argentum accipias, homo luto inquinatior: & possum facere te argentum accipere, &c. AVSVS] subintell. es. SERVITRICIVM] seruitute, siue seruitio trite. SVBICVLVM FL.] assidue subiecte flagro. COMPED. TR.] qui teris compedeis. PISTR. CIVIT.] qui pistrina assidue incolis. PERENNISERVE] qui in perpetuum seruum futurus es. LVRCO] Nonius, *Lurcones dicti sunt à lurcando. Lurcare autem est, cum auiditate cibum sumere*, &c. deinde profert idem hunc versum, *Perenniserue, lurco, edax*, &c. & præterea illum Lucilij, *Viuite lurcones comedones, viuite ventres*. Festus, *Lurco os culei, vel etiam vtris. vnde lurcones capacis gulæ homines, & bonorum suorum consumtores*. QVIN TV MIHI ARG] quamobrem tu mihi argentum non reddis, quod te mihi daturum iurasti? LENO TE ARG. P. SOLIDA S. &c.] ordo est, ô solida seruitus, id est, ô homo, quẽ solida & stabilis seruitus vrget, leno te argentum poscit, pro liberanda amica, vt omnes audiũt. NAE TVA VOX VALIDE V] næ tu valde vocalis es. REFERVNDAE EGO H. LIN. G. H. G.] ego habeo linguam natam ad referendã

gratiam, id est, ad benedicendum, si quis mihi prior maledixerit, & ad maledicendum, si quis me lacessierit. EODEM MIHI PRETIO SAL PRAEHIB. Q. T.] quanti mihi constat victus, quanti tibi, tu seruis domino, ego ei, qui me pascit, nihilo magis, quam tu, gratis viuo. sal conuiuij principium, & tenuiorum obsonium. libri autem nostri vet. habent partim *praibetur*, partim *prahibetur*. NISI ME HAEC D. &c.] nisi lingua mea maledicentibus maledicta regerere poterit, ne sal quidem mi dabitur, quem degustet. ID] ob id. MIRVM, QVIN TIBI EGO CRED.] ironia est, hoc modo: mirum, quod ego non crederem tibi, id est, nō darem puellam, quam amas, Lemniselenem, non accepta pecunia præsentaria, vt tu idem mihi faceres, quod partim id est, non omnes, sed nonnulli faciunt argentarij, id est, trapezitæ. CITIVS EXT. A F.] statim vbi pecuniam acceperunt, citius à foro (vbi debent stare, vt creditoribus suis præsto sint, & pecuniam acceptam, cum repetitur, remunerent, aut rescribant) quam lepus ex porta emissus est ludorum diebus. Hæc dicuntur in trapezitas, qui sæpe creditum abiurant, aut forum, vbi negotia alia, mensamque deserunt. SIS] si vis. NON HERCLE CVI NVNC HOC DEM SP.] nescio hercle, cum hoc argentum dem spectandum, verum sit probum, an adulterinum, & κίβδηλον. IN MANVM C.] traderem in alicuius argentarij manum. MIRVM CVM CITIVS IAM A. F. &c.] ironia est mirum vero est, inquit, me non audere argentum cuiquam committere, cum argentarij iam à foro citius abeant, quam rotula figularis, vel aliqua alia in cursu circumuertitur. ABS ISTAC AVORSIS] nostri libri veteres habent, *traversis*. quid sit angiportus autem, aut angiportum, alibi dictum est. EADEM] eadem ratione, seu eadem opera. SVPPLICATVM CRAS EAT] proinde ac si dicat, nolo hodie eat diis supplicatum, sed in crastinum diem differat, volo.

ACTVS QVARTVS.

TOXILVS.

SI quam rem accures sobriè, aut frugaliter,
Solet illa rectè sub manus succedere.
Atque edepol firmè, vt quisque rem accurat suam,
Sic ei procedit post principia denique.
Si malus, aut nequam'st, malè res vertunt, quas agit:
Sin autem frugi'st, eueniunt frugaliter.
Hanc ego rem exorsus sum facetè & callidè,
Igitur prouenturam benè confido mihi.
Nunc ego lenonem ita intricatum dabo,
Vt ipsus sese, quà se expediat, nesciat.
Sagaristio heus exi, atque educe virginem,
Et istas tabellas, quas con[si]gnaui tibi,
Quas tu attulisti mihi ab hero meo vsque è Persia.

SVB MANVS SVCCEDERE] ex animi sententia procedere, quasi eam manibus tractans suo arbitratu fingeret, & in quāuis partem flecteret, aut conformaret. MALE RES V.] male res eueniunt, malum habent exitum. *vertunt*, absolute positum, vt sæpe alias. INTRICATVM] impeditum, atque implicatum. à tricis *intricare* dictum est. Plaut. Curcul. *quod argentum tu mihi, quas tricas narras?* ad quem locum de tricis plura.

SAGARISTIO, TOXILVS serui.

Sa. *NVnquid moror?* To. *euge, euge, exornatus basilicè,*
Tiara ornatum lepidè condecorat tuum.
Tu hanc hospitam autem crepidula vt graphicè decet?
Sed satin' estis meditati? Sa. *tragici atque comici*
Nunquam æquè sunt meditati. To. *lepidè hercle adiuuas.*
Sa. *Age, illunc aspice deprocul in conspectum.* To. *tace.*
Vbi cum lenone me videbis colloqui,
Id erit a[d]eundi tempus nunc agite, ite vos.

EXORNATVS BAS] exornatus es regium, in mo[dum]. TIARA] tegumentum q[uod] [illegible] capitis est Persicum. DEPROCVL] è longin[quo].

DORDALVS leno, TOXILVS seruus.

CVi homini Di propitij sunt, aliquid obiiciunt lucri.
Nam ego hodie compendi feci binos panes in dies,
Ita ancilla mea quæ hodie fuit, sua nunc est, argento vicit.
Iam hodie alienum cenabit. nihil gustabit de meo.
Súmne probus? sum lepidus ciuis, qui Atticam hodie ciuitatem
Maximam, maiorem feci, atque auxi ciui fœmina?
Sed vt & ego hodie fui benignus! vt ego multis credidi!
Nec satis à quiquam homine accepi. ita prorsum credebam omnibus.
Nec metui quibus credidi hodie, nequis mihi in iure abiuraßit.
Bonus volo iam ex hoc die esse, quod neque fiet, neque fuit.
To. Hunc ego hominem hodie in transennam doctè ducam dolis,
Itaque huic insidiæ paratæ sunt probè. aggrediar virum.
Quid agis, cedo? vnde agis te nunc Dordale? Do credo tibi.
To. Di dent quæ velis. eho an iam manu emisisti mulierem?
Do. Credo pol, inquam, tibi. To iam liberta auctus es? Do. enicas.
Quin tibi me dico credere. To. dic bona fide libera est?
Do. I, i ad forum, ad prætorem exquire, si quidem credere mihi non vis.
Libera, inquam, est. ecquid audis? To. at tibi Di benefaciant omnes.
Nunquam enim posthac tibi, nec tuorum quoiquam quod nolis, volam.
Do. Abi, ne iura, satis credo. To. vbi nũc tua liberta'st? Do. apud te. To. ain'?
Apud me est? Do. aio, inquam, apud te est, inquam. To. ita me di ament.
vt ob istam rem
Tibi multa bona instant à me. nam est res quædam, quam occultabam
Tibi dicere. nunc eam narrabo, vnde prægrande lucrum facias,
Faciam vt mei memineris dum vitam viuas. Do. benedictis
Tuis benefacta aures meæ auxilium expostulant.
To. Tuum promeritum'st, meritò vt faciam, & vt me scias esse facturum,
Tabellas tene, has pellege. Do. hæ quid ad me? To. immo ad te attinent,
Et tua refert. nam è Persia ad me allatæ modò sunt istæ à meo domino.
Do. Quando? To. haud dudum. Do. quid istæ narrant? To percunctare ex ipsis,
Ipsæ tibi narrabunt. Do. cedò sanè mihi. To. at clarè recitato.
Do. Tace, dum pellego. To. haud verbum faciam.
Do. Salutem dicit Toxilo Timarchides,
Et familiæ omni: Si valetis, gaudeo.
Ego valeo rectè, & rem gero, & facio lucrum,
Neque istò redire his octo possum mensibus.
Itaque hîc est, quod me detinet, negotium.
Eleusipolim Persæ cepêre vrbem in Arabia.
Plenam bonarum rerum, atque antiquum oppidum.
Ea comparatur præda, vt fiat auctio
Publicitus, ea res me domo expertem facit.
Operam atque hospitium ego isti præberi volo,
Qui tibi tabellas affert cura quæ is volet.
Nam is mihi honores suæ domi habuit maximos.
Do. Quid id ad me, aut ad meam rem refert, Persæ quid rerum gerant?
Aut quid herus tuus? To. tace stultiloque. nescis quid instet boni.

Nequicquam tibi fortuna faculam lucrificam allucere volt.

Do. *Quæ isthæc fortuna lucrifica est?* To. *istas, quæ norunt, roga,*
Ego tantundem scio, quantum tu, nisi quòd pellegi prior.
Sed, vt occœpisti, ex tabellis nosce rem. Do. *bene me mones,*
Fac silentium. To. *nunc ad illud venies, quod refert tua.*

Do. *Iste, qui tabellas affert, adduxit simul*
Forma expetenda liberalem mulierem,
Furtiuam, aduectam ex Arabia penitissima.
Eam te volo accurare, vt istic veneat,
Ac suo periculo is emat, qui eam mercabitur.
Mancipio neque promittet, neque quisquam dabit.
Probum, numeratum argentum vt accipiat, face.
Hæc cura, & hospis cura vt curetur, vale.

To. *Quid igitur, postquam recitasti quod erat ceræ creditum,*
Iam mihi credis? Do. *vbi nunc ille est hospes, qui hasce attulit?*

To. *Iam hic, credo, aderit. arcessit illum à naui.* Do. *nihil mihi opus est*
Litibus, neque tricis: quamobrem ergo argentum numerem foras?
Nisi mancipio accipio, quid eo mihi opus mercimonio?

To. *Tacen'? an non taces? nunquam ego te tam esse matulam credidi.*
Quid metuis? Do. *metuo hercle verò sensi ego iam compluries*
Neque mihi haud imperito eueniet, tali vt in luto hæream.

To. *Nihil periculi videtur.* Do. *scio istuc, sed metuo mihi.*

To. *Mea quidem istuc nihil refert. tua ego refero gratia,*
Vt tibi rectè conciliandi primò facerem copiam.

Do. *Gratiam habeo, sed te de aliis, quàm alios de te suauius est*
Fieri doctos. To. *ne quis verò ex Barbaria penitissuma*
Persequatur. etiam tu illam destinas? Do. *videam modò*
Mercimonium. To. *æqua dicis, sed optimè eccum ipse aduenit.*
Hospes ille, qui has tabellas attulit. Do. *hiccine est?* To. *hic est.*

Do. *Hæccine illa'st furtiua virgo?* To. *iuxta tecum æquè scio,*
Nisi quia aspexi equidem. ædepol liberali'st, quisquis est.

Do. *Sat ædepol concinna est facie.* To. *vt contemtim carnifex?*
Taciti contemplemur formam. Do. *laudo consilium tuum.*

ALIQVID OBIICIVNT LVCRI] ei homini aliquid obiiciunt lucri. COMPENDI FECI] lucrifeci. BINOS PANES] quos ancillæ præbebam, quandiu fuit serua. IN DIES] in dies singulos. ARGENTO VICIT] vt esset libera. ALIENVM CENABIT] alienum cibum cenabit. BENIGNVS] liberalis. NEC SATIS A QVIQVAM H. ACC.] nec à quoquam sponsorem accepit, neque quisquam eorum, quibus credidi, sponsorem dedit, cuius fidem secutus, crederem. NEC METVI, QVIBVS CREDIDI H. NEQ. MIHI IN IV. ABIVR.] neque metui, ne quis eorum, quibus hodie credidi. pecuniam sibi à me creditam apud prætorem periurio negarit. idem supra Curcul. *qui abiurant si quid creditum est.* Virgil. libro 8. Aeneidos, *abiurataque rapinæ.* BONVS] benignus, liberalis, beneficus. IN TRANSENNAM] transenna, hic est extentus funis, seu laqueus, quo captantur aues. Turneb. aduers. lib. 5. pag. 88. Plaut. in Rudente, *in ætate agenda plurima transenna.* CREDO TIBI] facete, posteaquam ab eo pecuniam accepit, dicit se ei credere. IAM LIBERTA AVCTVS ES?] iamne fecisti, vt Lemniselene ex ancilla tibi liberta esses? AD PRAET.] qui virga, quæ vindicta dicebatur, seruos liberabat. NVMQVAM ENIM POSTHAC, &c.] nunquam enim posthac nec tibi, nec cuiquam tuorum volam quicquam, quod nolis, id est, idem semper volam, quod tu, aut aliquis tuorum voletis. OCCVLTABAM TIBI DICERE] πλεονασμός nam satis erat dixisse, occultabam tibi, id est, celabam te, vel non audebam tibi aperire. DVM VITAM VIVAS] sic habent libri nostri veteres, perspicue recte: vulgati autem mendose, vita viuas. BENEDICTIS TVIS BENEFACTA AVRES MEAE AVX. &c.] id est, aures meæ non sunt contentæ benedictis tuis, sed postulant præterea benefacta benedictis consentanea. TVVM PR. EST, &c.] tu promeritus es, vt tibi merito benefaciam. ET TVA REFERT] & tua refert eas legere. ET REM GERO] & rem meam bene gero. ITAQ. HIC EST, QVOD ME D. N.] ita hic est negotium, quod me detinet: vel negotiũ est, quod me hic detinet. DOMO EXPERTAM] domus expertem. NEQVICQVAM

TIBI

VIBI F. F. LVCR.] frustra fortuna lucrum tibi in manus dare paras, si lucrum tibi oblatum aspernaris. sic dixit, *allucere faculam*, vt supra, *luces ceream*. allucere autem faculam lucrificam dixit κατ' ἀλληγορίαν. pro lucrifaciendi facultatem præbere: siue adeo lucrum certum obiicere, quod auaris, & rapacibus, quales sunt lenones, instar lucis, & facis est. ISTAS QVAE N.] roga literas istas, quæ id, quod rogas, norunt. sic supra, *percontare ex ipsis*, &c. QVOD REFERT TVA] quod ad te attinet. ADDVXIT SIMVL] adduxit vna secum. FORMA EXPETENDA] forma præstante. PENITISS.] reconditissima, vltima, intima. EAM TE VOLO ACC. VT, &c.] ea vt istic veniat, te volo accurare: vel eam istic venire, te volo accurare. AC SVO PERICVLO IS EMAT, QVI, &c.] atque vt is, qui eam emet, emat eam cum sua causa, id est, nemine promittente se præstaturum periculum euictionis. MANCIPIO NEQ. PR. NEQ. Q. D.] mancipio promittere, est promittere se traditione alicuius rei translaturum in eum, cui rem tradas, eius rei proprietatem, & (si hoc verbo vti licet) dominium dare mancipio, est transferre in eum, cui rem tradas, dominium, vel rem eius, cui tradas, facere. Lucret. lib. 3. *Vitaque mancipio nulli datur omnibus vsu.* Mancip. res sunt, quarum proprietas, seu dominium in alterum transferri potest. mancipium idem fere valere, quod dominium, aut proprietas, declarat locus ille in epist. Ciceronis lib. 7. *Cuius quando proprium te esse scribis mancipio, & nexu: meum autem vsu & fructu, contentus isto sum.* Plaut. idem infra ead. fab. *Prius dico, hanc mancipio nemo tibi dabit. iam scis.* mancip. accipere, est rem ex lege accipere, vt sua fiat. Idem Mercat. *Non ego illam mancipio accepi sed ille illam accepit.* D. fine. CH. *non potes tu lege vendere illam.* Idem Curcul. *Memento promisisse te si quisquam hanc liberali causa manu assereret, mihi omne argentum redditum iri Triginta minas.* CH. *meminero de istoc quietus esto Et nunc idem dico.* LY. *& commeminisse hac ego volam te.* C. *meum & mancipio tibi dabo*, &c. PROBVM, NVM.] ἀδόκιμον. pro, probum & numeratum, id est, præsentarium. CERAE] tabellis ceratis, in quibus scribebant epistolas antiqui, & multa alia. TRICIS] negotiis, quæ me implicent, atque impediant. NISI MANCIPIO ACCIPIO] nisi transferatur in me puellę, quæ mihi vendetur, dominium: nisi fio à te venditore dominus MERCIMONIO.] merce. TAM ESSE MATVLAM] tam esse nequam, & nullius frugi: tam contemtum, & spurcum. COMPLVRIES] sæpenumero, profert hunc locum Nonius in voce *compluries*. TALI VT IN LVTO HAEREAM] secutus sum libros vulgaros. nam veteres etiam eos, quibus vsi sumus, non dissimulabo, neque inficiabor lectori habere *in ludo*: sed magis mihi placet vulgata scriptura. Sic enim Terent. *in luto hares versura solues.* SCIO ISTVC SED M.] attendat lector, quod notat Donatus ad illum locum Terent. Adelph. *id quidem angiportum non est peruium.* consuetudinem hanc esse Terentij, vt inducat etiam eos, qui falluntur, aliquid sapere, hoc idẽ à Plauto cum sæpe alibi, tum hic obseruari. Nam hic leno, quamuis fallatur, & capiatur à Toxilo, inducitur tamen aliqua ex parte cautus ac prouidus. REFERO] renuntio RECTE CONCILIANDI] recte comparandi. SED TE DE ALIIS, QVAM] id est, suauius est nos documentũ capere ex aliorum casibus, quàm alios ex nostris. NE QVIS VERO EX B. P.] subintellige, scilicet metuendum est, vt sit ironia, vel tu ne metuis, &c. hoc modo, scilicet metuendum est, ne quis puellam illam ex vltima barbaria auectam, persequatur, & repetat. ETIAMNE TV ILLAM DESTINAS?] etiamne tu illam emis? id est, non tu, quantum pote est, eam emere properas? túne vsque adeo negligens, & dissolutus in re tua gerenda eris, vt eam emere non cures? QVISQVIS ES] *quisquis*, & generi fœminino attribui posse veterũ auctoritas voluit, inquit Nonius. Liuius, *mulier quisquis es, te volumus.* Pacuuius *quisquis tu es mulier, qua me insueto nuncupasti nomine.* VT CONTEMTVM CARNIFEX] vt contentum, & maligne laudat.

SAGARISTIO, VIRGO, TOXILVS, DORDALVS leno.

SAtin' Athenæ tibi visæ fortunatæ, atque opiparæ?
Vrbis speciem vidi, hominum mores perspexi parum.

Vir.	*Nunquid in principio cessauit verbum doctè dicere?*
To.	*Haud potui etiam in primo verbo perspicere sapientiam.*
Dord.	*Quid id, quod vidisti? vt munitum muro tibi visum'st oppidum.*
Sa.	*Si incolæ bene sunt morati, pulcrè munitum arbitror:*
Vir.	*Perfidia, & peculatus ex vrbe, & auaritia si exulant:*
	Quarta inuidia, quinta ambitio, sexta obtrectatio,
	Septimum periurium. To. *euge.* vir. *octaua indiligentia.*
	Nona iniuria, decimum, quod pessimum aggressu, scelus:
	Hæc nisi inde aberunt, centuplex murus rebus seruandis parum est.
	Quid ais tu? DO *quid vis?* To. *tu in illis es decem sodalibus,*
	Te in exsulium ire hinc oportet. Do. *quid iam?* To *quia periurus es.*
Do.	*Verba quidem haud indocte fecit.* To. *ex tuo, inquam, vsu est. eme hanc.*
Do.	*Ædepol, qui cùm hanc magis contemplo, magis placet.* To. *si hanc emeris,*
	Di immortales, nullus leno te alter erit opulentior.
	Euertes tuo arbitratu tu homines fundis, familiis.

Cum optimis viris rem habebis, gratiam cupient tuam,
Venient ad te comissatum. Do. *at ego intromitti non finam.*

To. *At enim illi noctu occentabunt ostium, exurent foreis.*
Proinde tu tibi iubeas concludi adeis foribus ferreis:
Ferreas adeis commutes, limina indas ferrea.
Ferream seram, atque annulum, ne, si ferro parseris,
Ferreas tute tibi impingi iubeas crassas compedeis.

Do. *I in malum cruciatum.* To. *i sanè: hanc eme atque ausculta mihi.*

Do. *Modò vt sciam quanti indicet.* To. *vin' huc vocem?* Do. *ego illò accessero.*

To. *Quid ais hostes?* Sa. *venio, adduco hanc, vt dudum dixeram,*
Nam heri in portum noctu nauis venit. venire hanc volo,
Si pote'st: si non pote'st, ire hinc volo, quantum pote'st.

Do. *Saluus sis adolescens.* Sa. *siquidem hanc vendidero pretio suo.*

To. *Atqui aut hoc emptore vendes pulchrè, aut alio non potes.*

Sa. *Esne tu huic amicus?* To. *tanquam Di omnes, qui cælum colunt.*

Do. *Tum tu mihi es inimicus certus. nam generi lenonio*
Nunquam vllus Deus tam benignus fuit, qui fuerit propitius.

Sa. *Hoc age. opúsn' est hac tibi emta?* Do. *si tibi venisse'st opus,*
Mihi quoque empta est: si tibi subiti nihil est, tantundem'st mihi.

Sa. *Indica, fac pretium* Do *tua merx est. tua indicatio est.*

To. *Æquum hic erat* Sa. *vin' bene emere?* Do. *vin' tu pulcrè vendere?*

To. *Ego scio hercle vtrunque velle.* Do *age indica prognariter.*

Sa. *Prius dico. hanc mancupio nemo tibi dabit. iam scis?* Do. *scio.*
Indica minimo daturus qui sis, qui duci queat.

To. *Tace, tace, nimis tu quidem hercle homo stultus es pueriliter.*

Do. *Quid ita?* To. *quia enim te ex puella prius percontari volo,*
Quæ ad rem referunt. Do. *& quidem hercle tu me monuisti haud male.*
Vnde sis. ego ille doctus leno, penè in foueam decidi,
Nisi hic adesses. quantum est adhibere hominem amicum, vbi quid geras!

To. *Quo gene e, aut qua in patria sit nata, aut quibus parentibus,*
Ne temerè hanc te emisse dicas suasu, atque impulsu meo.
Nisi molestum est, percontari hanc paucis hic volt Sa. *maximè,*
Suo arbitratu. To. *quid istas? abi tute, atque ipse itidem roga,*
Vt tibi percontari liceat quæ velis. etsi mihi
Dixit dare potestatem eius: sed ego te malo tamen
Eum ipsum adire, vt ne contemnat te ille. Do. *satis rectè mones,*
Hostes, volo ego hanc percontari Sa. *à terra ad cælum, quid lubet.*
Iubedum ea huc accedat ad me Sa. *i sanè, ac morem illi gere,*

To. *Percontare, exquire quid vis.* To *age age nunc tu, præpara,*
Vide vt ingrediare auspicatò. Do. *liquidum est auspicium.* To. *tace.*
Concede sis. iam ego illam adducam. Do. *age, vt rem esse in nostram putas.*
Sequere me, adduco hanc si quid vis ex hac percontarier.

To. *Enim volo te adesse.* To *haud possum, quin hinc operam dem hospiti,*

Do. *Cui herus iussit. quid si hic non vult me adesse vnà?* Sa *immò i modò.*
Do ego tibi operam. Do *tibi idem das, vbi tu tuum amicum adiuuas.*

To. *Exquire.* To. *heus tu aduigila.* Vir. *satis est dictum quanquam ego serua sum,*
Scio ego officium meum, vt quæ rogitet, vera, vt accepi, eloquar.

To. *Virgo, hic homo probus est.* Vir. *credo.* To. *non diu apud hunc seruies.*
Vir. *Ita pol spero, si parentes facient officium suum.*
Do. *Nolo ego te mirari, si nos ex te percontabimur,*
Aut patriam tuam, aut parenteis: Vir. *cur ego id mirer, mi homo?*
Seruitus mea mihi interdixit, ne quid mirer malum meum.
To. *Noli flere.* Vir. *ah.* To. *Dij istam perdant, ita cata, & callida est.*
Habet cor. quàm dicit quod opu' est. Do. *quod nomen tibi est?*
To. *Nunc metuo ne peccet.* Vir. *Lucridi nomen in patria fuit.*
To. *Nomen atque omen quantiuis est pretij. quin tu hanc emis?*
Nimis pauebam ne peccaret. expediuit Do. *si te emam,*
Mihi quoque lucridem confido fore te. To. *si tu hanc emeris,*
Nunquam, hercle hunc mensem vertentem credo seruibit tibi.
Do. *Ita velim quidem hercle.* To. *optata vt eueniant operam addito.*
Nihil adhuc peccauit etiam. Do. *vbi tu nata es?* Vir. *vt mihi*
Mater dixit, in culina, in angulo ad lauam manum.
To. *Hæc erit tibi fausta meretrix, nata est in calido loco,*
Vbi rerum omnium bonarum copia est sæpissima.
Tactus est leno, qui rogarat, vt nata esset, diceret.
Lepidè lusit. Do. *at ego patriam te rogo, quæ sit tua.*
Vir. *Quæ mihi sit, nisi hæc, vbi nunc sum?* Do. *at ego illam quæro, quæ fuit.*
Vir. *Omne ego pro nihilo esse ducto, quod fuit, quando fuit.*
Tanquam hominem, quando animam efflauit, quid eum quæras, qui fuit?
To. *Ita me Di bene ament, sapienter, atque equidem miseret tamen*
Do. *Sed tamen virgo, quæ patria est tua? age nunc actutum expedi quid taces?*
Vir. *Dico equidem patriam quando quidem hic seruio, hæc patria est mea.*
To. *Iam de istoc rogare omitte. non vides nolle eloqui,*
Ne suarum se miseriarum in memoriam inducas? Do *quid est?*
Captúsne est pater? Vir. *non captus, sed quod habuit, id perdidit.*
To. *Hæc erit bono genere nata. nihil scit nisi verum loqui.*
Do. *Quis fuit? dic nomen.* Vir. *quid illum miserum memorem qui fuit?*
Nunc & illum miserum, & me miseram æquum est nominarier.
Do. *Quoiusmodi is in populo habitus est?* Vir. *nemo quisquam acceptior.*
Serui, liberique amabant. To. *hominem miserum prædicas,*
Cum ipsus probè perditus est, & beneuolenteis perdidit.
Do. *Etiam opinor.* To. *etiam opinor?* Do. *summo genere esse arbitror.*
To. *Diuitias tu ex istac facies.* Do. *ita Di faxint.* To. *eme modo.*
Vir. *Iam hoc tibi dico, iam actutum ac aster meus pater vbi me sciet*
Venisse huc, aderit hic, & me absentem redimet quid nunc? Do *quid est?*
To. *Audin' quid ait?* Vir. *nam etsi res sunt fractæ, amici sunt tamen.*
Do. *Ne sis plora, libera eris actutum, si crebro cades.*
Vin' mea esse? Vir. *dum quidem, ne nimis diu tua sim, volo.*
To. *Satin'n? vt meminit libertatis? dabit hæc tibi grandeis bolos.*
Age, si quid agis, ego ad hunc redeo. sequere, redduco hanc tibi.
Do. *Adolescens vin' vendere istanc?* Sa. *magis lubet, quàm perdere.*
Do. *Tum tu pauca in verba confer, qui datur, tanti indica.*
Sa. *Faciam ita vt te velle videam, vt emas. habe tibi centum minis.*
Do. *Nimium'st* Sa *octoginta.* Do. *nimium'est.* Sa. *nummus abesse hinc non potest.*

Quod nunc dicam. Do. *quid id est ergo? eloquere actutum atque indica.*
Sa. *Tum periclo sexaginta hac datur agenti minis.*
Do. *Toxile quid ago?* To. *Di, Deaque te agitant irati scelus,*
Qui hanc non properes destinare. Do. *habeo.* To. *eu, prædatus probè.*
Abi, argentum effer huc.
Non adepol minis trecentis cará'st fecisti lucri.
Sa. *Heus tu, etiam pro vestimentis huc decem accedant minæ.*
Do. *Abscedent enim, non accedent.* To. *tace sis, non tu illum vides*
Quærere ansam infectum vt faciat? abisne, atque argentum petis?
Do. *Heus tu, serua istum.* To. *quin tu is intrò?* Do. *abeo atque argentum affero.*

SATIN' ATHENAE TIBI VISAE F.] inducitur Sagaristio, quasi aduena cum Persa loquẽs, quasi captiua, vt eius oratione composita captus leno, facilius ad emendum adducatur. INCOLAE] ciues. BENE SVNT MORATI] bonis moribus sunt præditi. PECVLATVS] furtum pecuniæ publicæ. INDILIGENTIA] negligentia. QVOD PESSIMVM AGGRESSV, SCELVS] scelus, facinus est, quod quis faciens, manus suas sanguine contaminat, vt si quis hominem interficiat: est etiam factum impium in deos, aut parenteis, aut patriam, scelus pessimum, aggressu autem, id est, pessimum ad aggrediẽdum, & suscipiendum NISI VNO] nisi ex aliqua vrbe. TV IN ILLIS ES DEC. S.] tu es in numero illorum decem vitiorum, quæ exsulare oportet ex bene moratâ, & ab omni periculo tuta ciuitate. EX TVO IN Q. &c.] è re, inquam, tua est. QVI CVM HANC M. C. M. PL.] ædepol, inquit, è re mea est hanc puellam emere, qui quando hanc magis contemplor, tam magis ea mihi placet. malim legi, *qui quã hanc magis contemplo*, magis placet: id est, quanto magis hanc contemplor, tanto magis placet. DII IMM.] cum admiratione pronunciandum. EVERTES T. ARB. F. F.] euertes fundis, sic dictum à Plauto, vt à M. Tullio euertere fortunis, bonis, & simil. VENIET AD TE COMISSATVM] sic legendum, & ita habent nostri libri veteres *comissatum*, per i, non per e, vt vulgus scribit. qua de re plura in commentar. Horat. ad illum locum odæ libri 4. *Tempestiuus in domo Comissabere maximi.* OCCENTABVNT OSTIVM] occẽtabunt ob ostium: vel conuiciabuntur tibi ante fores: vel ostia cum conuiciis insequentur. Paulus, occentare dicebant, pro conuicium facere. EXVR. FORES] facibus & tædis exurent foreis ligneas. FERREAM SERAM] quasi vero seræ non debeant esse ferreæ, aut possint esse ligneæ. SI FERRO P.] si ferro peperceris. IVBEAS] legendum fortasse est, *videas*. veruntamen nihil muto. potest enim ferri lectio recepta, hoc sensu: facito tibi foreis ferreas, & cetera ferrea, ne, si sũtu deterritus ferro peperceris, eadẽ opera tuæ tibi ferreas cõpedeis impingas. QVANTI IND.] quod pretium merci præfiniat. VENIRE HANC VOLO] vendi hanc volo. SI POTE' ST] si fas est si fieri potest εἰ δυνατόν ἐστι. VENDES PVLCRE bene vendes, id est vendes ex animi tui sententia. QVI CAELVM COLVNT] cælesteis οἱ οὐρανὸν ἔχουσι [illegible]. TVM TV MIHI INIM.] si mihi tam amicus es, quàm dij, tum vero tu mihi certè inimicus es. HOC AGE] huic rei attentum te præbe. SI TIBI VENISSE EST OP.] si tibi venditam esse expedit, mihi emptam esse vtile est: si tibi vendita est opus, est mihi opus empta. SI TIBI SVBITI NIHIL EST] si tibi quamobrem properes, causa nulla est. TVA INDICATIO EST] tuum est indicare, & tuæ merci pretium constituere. VTRVNQ. V.] & emtorem velle bene emere, id est, cum emolumento suo emere: & venditorem bene vendere, id est, cum lucro vendere. PROGNARITER] strenue, fortiter, constanter: sic Nonius, & profert hæc Plauti verba: & illa Ennij, *Dico hoc audite parumper, vt pro Romano populo prognariter armis Certando prudens animam de corpore mitto.* Hactenus Nonius. Ego & apud Ennium, & apud Plautum, & apud Nonium, & ceteros legendum puto *pregnauiter*. HANC MANCVPIO NEMO TIBI DABIT] hanc nemo ea lege tibi vendet, vt velit subire periculum quæstionis. INDICA MINIMO DAT. QVIS, Q. D. Q.] indica, quanto minimo pretio eam daturus sis, vt à me emptore abduci queat. NIMIS TV QVIDEM H. H. ST.] hæc dicit Toxilus lenoni secreto, & separatim à lenone, simulans se ei bene consultum esse velle, cum eum perditũ eat. EGO ILLE DOCTVS L.] ego ille qui habeor callidus, & prouidus leno. PENE IN FOVEAM DEC.] plenè deceptus sum: penè illaqueatus sum. QVANTI EST ADHIB. H. AM.] cum admiratione pronuntiandum, quàm magnum est, quanti momenti est adhibere hominem amicum in negotio suo gerendo? NISI MOLESTVM EST, &c.] hæc ad Sagaristionem. HIC] leno. QVID STAS?] quid stas leno? ETSI M. DIXIT DARE P.] quanquam dixit mihi hospes, se mihi permittere potestatem interrogandæ puellæ. A TERRA AD COELVM] percunctare ab vltimo extremo vsque ad alterum: & percunctare quid libet. SANE] hæc ad puellam. PERCONTARE] hæc ad lenonem. LIQVIDVM EST AVSP.] defæcatum est auspicium, minimeque turbidum, suprà Pseud. *aui sinistra auspicio liquido.* & Epid. *liquido exeo foras auspicio aui sinistra.* PRAE] præ i. nostri libri habent, *age age nunc tu in prælium, imperator.* mendosè opinor. CONCEDE SIS] concede si vis, recede, aut secede si vis. AGE, VT REM ESSE IN N.] age vt nostra interesse putas. ENIM VOLO TE ADESSE] enimuero te adesse volo, cum ego puellam percunctabor. DO EGO TIBI OPERAM] fortasse legendum, *do ergo tibi operam*, hæc ad lenonem. TIBI IDEM D.] sic habent libri nostri vet. melius, quam vulgati, *tibi ibidem*. tu idem tibi das operam cum amicum tuum adiuuas. ADVIGILA] attende. SI PARENTES] si parentes mei faciant officium suum: nam, me breui redimerent. SERVITVS MEA MIHI INTERD.] seruitus mea docuit me omnia perferre, quæ mihi à potentioribus, & à dominis imponuntur, aut imperantur. NOLI FLERE] hic puella callida, & probe instituta, & docta adfuit. CATA] arguta, sapiens. HABET C.] cordata est. cuius contrarium excors. QVAM DICIT QVOD OPVS EST!] cum admiratione pronuntiandum. NVNC METVO NE T.] nunc metuit, ne titubet, id est, ne male respondeat, seu, ne quid tale respondeat, vt lenoni nostræ omnes fallaciæ pateant,

pateant. LVCRIDI] hoc nomen debet placere lenoni, propter omen. lucrum enim promittit. atque hoc idcirco à puella callidè excogitatum, & responsum est. NOMEN ATQ. OM. Q. EST P.] vel propter nomen ipsum quod tibi lucrum per se ostentat, quantiuis emere debes. NIMIS PAVEBAM NE P.] hæc secum loquitur ad spectatores conuersus, & à lenone auersus. EXPEDIVIT] cura, & metu me liberauit, cum ita callide, & opportune respondit. MENSEM VERTENTEM] mensem integrum: sic dictum autem mensem vertentem, vt annum vertentem: nam mensis vertens est, cum Luna percursis signis duodecim, eo vnde profecta est, rediit. quod fit 28. circiter diebus. significat porro eam non diu seruituram, sed leno intelligit breui tempore exstiturum aliquem emptorem, qui eam magno redimat. Toxilus vero mox exorturum, qui eam in libertatem asserat, & à lenone multo pretio dato auferat. OPTATA VT CONVEN.] optata vt contingant, seu concurrant: nostri libri habent, partim, *apta vt eueniant*. partim, *optata vt eueniant*. OPERAM ADDITO] adiuuato. TACTVS EST LENO] hæc loquitur Toxilus ad spectatores conuersus, & à lenone auersus. tactus est autem, id est, apto responso captus est. DICERET] subintelligi. vt. AT EGO PATRIAM TE R. Q. S. T.] at ego te rogem, quæ sit patria tua. DVCTO] duco. QVANDO P.] postea quam præteriit. QVI FVIT] qui mortuus est? MISERET TAMEN] miseret me eius tamen. EXPEDI] paucis explica. NON VIDES N. ELOQ.] subintell. eam. NE SVARVM SE MIS. IN M. IND.] ne miseriarum suarum sibi memoriam refrices. CAPTVSNE EST PATER?] ab hostibus. ACCEPTIOR] gratior, magis probatus. NAM ETSI RES SVNT PR.] etsi res sint perditæ, atque afflictæ, tralatio à naui fracta.

NE SIS PLORA] ne plora si vis. SI CREBRO CADES] si crebro viris succumbes. DABIT M. T. GRANDES BOL.] afferet hæc tibi magnas vtilitates, magno hæc erit tibi emolumento. AGE SIQVID A.] si emere vis, eme ne tandiu cunctare. AD HVNC] ad Sagaristionem hospitis personam indutum. SEQVERE] virginem alloquitur. REDVCO HANC T.] hospitem simulatum alloquitur Sagaristionem. QVID D?] quid vis tibi dari? TANTI INDICA] tanti indica, quantum tibi vis dari, semel indica. NVMMVS ABESSE] non dabo tibi eam, vel nummo minoris quàm sexaginta minis. HVIC] ab ea summa, quam nunc dicam. TVO PERICVLO] ita vt eam non dem tibi mancupio, neque periculum emtionis præstare velim. DII DEAEQ. TE AG. IRATI] deos deásque habes tibi iratos, atque infestos, qui te agitant, & insectantur, vt furiæ agitant sceleratos, atque impios, cum hanc emere non properes. DESTINARE] emere. PRAEDATVS PROBE] prædam præclaram fecisti. alloquitur lenonem, irridens eum dissimulanter. Nonnulli putant Toxilum apud se loqui sibi garrulentem, quod præclaram prædam à lenone fecerit. EFFER.] domo. NON AEDEPOL MINIS T. C.] non ædepol si minis trecentis emisses, care emisisses. HVC DECEM ACC.] ad sexaginta minas accedant, decem minæ. ABSCEDENT ENIM NON ACCEDENT] enimuero decedant potius, quam accedant, demam aliquid de sexaginta minis quàm addam. TACE SIS] hæc ad Sagaristionem seorsim, & secreto. NON TV ILLVM VIDERE QVAER. A.] non tu illam vides occasionem quærere stultitiæ mutandæ, & emtionis dissoluendæ? HEVS TV, SERVA ISTVM] hæc ad Toxilum admonens eum, vt Sagaristionem obseruet, ne cum virgine discedat.

TOXILVS, SAGARISTIO, serui, VIRGO.

AEdepol dedisti virgo operam allaudabilem,
Probam & sapientem & sobriam. Vir. siquid boni
Boni fit, esse idem & graue, & gratum solet.
To. Audin' tu Persa? vbi argentum ab hoc acceperis,
Simulato quasi eas prorsum in nauem. Sa. ne doce.
To. Per angiportum rursum te ad me recipito,
Illac per hortum. Sa. quod futurum est, prædicas.
To. At ne cum argento protinam permutes domum,
Moneo te Sa. quod te dignum est, me dignum esse vis.
To. Tace, parce voci. præda progreditur foras.

ET GRAVE, ET GRATVM S.] sic Accius Atham. hæc duo coniunctim posuit, *id quod facis gratum, & graue est*. Graue, inquit Nonius, solidum, & firmum significat, opinor, id boni, quod in bonos confertur esse eis gratum, & magnum, id est, & magni fieri: non esse leue, sed graue, & magni ponderis. AVDIN' TV PERSA?] tu Sagaristio, qui Persæ personam sustines. QVOD FVTVRVM EST, PR.] faciam, quod mones. PROTINAM] protinus. PERMVTES D.] aliam domum pro nostra introeas. QVOD TE DIGNVM EST] pecuniam alienam auertere. PARCE VOCI] loquere summissa voce, vel vocem comprime.

DORDALVS leno, SAGARISTIO, TOXILVS serui.

PRobati hic argenti sunt sexaginta minæ,
Duobus nummis minus est. Sa. quid ei nummi sciunt?
Do. Crumenam hanc emere, aut facere vt remigret domum.
Sa. Ne non sat esses leno, id metuebas, miser,
Impure, auare, ne crumenam amitteres.
To. Sine quæso, quando leno'st, nihil mirum facit.
Do. Lucro faciundo ego auspicaui in hunc diem:
Nihil mihi tam parui'st, quin id me pigeat perdere.
Age, accipe hoc sis. Sa. hunc in collum, nisi piget,
Impone. Do. verò fiat. Sa. nunquid ceterùm
Me voltis? To. quid tam properas? Sa. ita negotium'st.
Mandata quæ sunt, volo deferre epistolas.
Geminum autem fratrem seruire audiui hic meum,
Eum ego vt requiram atque vt redimam, pergere volo.
To. Atque adepol tu me commonuisti: haud male,
Videor vidisse hic forma persimilem tui,
Eadem statura. Sa. quippe qui frater siet.
Do. Sed scire velimus, quod tibi nomen siet.
To. Quid attinet nos scire? Sa. ausculta ergo vt scias:
Vaniloquidorus, Virginisuendonides,
Nugipolyloquides, argenti extenebronides,
Tedigniloquides, nummorum expalponides,
Quod semel arripides, nunquam postea eripides.
Do. Heu hercle nomen multis modis scriptum'st tuum.
Sa. Ita sunt Persarum mores, longa nomina.
Contortiplicata habemus, nunquid ceterum
Voltis? To. vale Sa. & vos. nam animus in naui est meus.
Do. Cras ires potius, hodie hic cenares. Vale.

PROBATI HIC ARG.] in hac crumena sunt sexaginta minæ argenti probi, à quibus absunt duo nummi. QVID EI NVMMI SVNT?] quare absunt ij duo nummi? quid facere sciunt? CRVMENAM HANC EMERE, AVT F.] ea gratia (inquit) duos nummos detraxi, vt crumenam emas, aut si emere nolis, & duos nummos, qui desunt, tibi dari postulas, crumenam mihi reddas. LVCRO FACIENDO, EGO AVSP.] Nonius, auspicari, pro auspicatus sum. Plautus Persa, *Lucro faciendo ego ausp.* HVNC IN C.] in hoc collum impone, nisi piget. collus & collum dixerunt vet. vt alibi notatum est. CETERVM] cetero qui, alioqui. MANDATAE QVAE SVNT) quæ mihi datæ sunt perferendæ. SED SCIRE VEL. QVOD TIBI N. S.] hic versus, qui fuerat omissus à librario propter similitudinem eiusdem vocis, qua terminabantur duo coniuncti versus, ex auctoritate vnius veteris codicis restitutus est, sine quo sententia huius loci claudicabat. VANILOQVIDORVS, &c.] nomina sunt conficta à Sagaristione, quasi Persica, cum sint tamen partim Latina, partim Græca, partim Barbara. vaniloquidorus igitur, si hæ voces interpretatione indigent, est qui vana loquitur, & vana verba dat. VIRGINISVENDONIDES] virginis venditor. NVGIPOLYLOQVIDES] qui multas nugas loquitur ex nostris libris veteribus vnus habet *nugipolioquides*. quæ scriptura si recta est, significatio nominis hæc esse possit, qui loquitur nugas, & res ne pili quidē faciēdas. ARGENTI EXTENEBRONIDES] qui argentū è tenebris trahit. TEDIGNILOQVIDES] qui te digna loquitur. NVMMORVM EXPALP.] qui nūmos palpādo, & blādiendo exprimere potest. QVOD SEMEL ARRIPIDES, NVNQVAM] quod semel arripuit, nūquā postea [illegible]. NAM ANIMVS IN NAVI EST M.] Si Terentius, *animus est in patinis*. CRAS IRES P. H. H. C.] cras ire deberes potius hodie hic cenare.

TOXILVS, DORDALVS, SATVRIO parasitus, VIRGO.

Postquam illic abijt, dicere hic quiduis licet.
Na hic tibi dies illuxit lucrificabilis:
Nam non emisti hanc, verùm fecisti lucri.
Do. *Ille quidem iam scit quid negotij gesserit,*
Quid mihi furtiuam meo periculo vendidit.
Argentum accepit, abijt. quid ego nunc scio,
An iam asseratur hac manu? quò illum sequar?
In Persas? nugas. To. *credidi gratum fore*
Beneficium meum apud te. Do. *immò equidem gratiam*
Tibi Toxile habeo. nam sensi te sedulò
Mihi dare bonam operam. To. *tibin' ego? immò seriò.*
Do. *Atat, oblitus sum intus dudum edicere*
Quæ volui edicta asserua hanc. To. *salua'st hæc quidem.*
Vir. *Pater nunc cessat.* To. *quid si admoneam?* Vir. *tempus est.*
Hem Saturio exi. nunc est illa occasio
Inimicum vlciscier. Sa. *ecce, me, nunquid moror?*
To. *Age illuc abscede procul è conspectu* Sa. *tace.*
To. *Vbi cum lenone me videbis colloqui,*
Tum turbam facito. Sa. *dictum sapienti sat est.*

ILLIC] ille. LVCRIFICABILIS] lucrificabilis à lucrifico, as, vt laudabilis, & amabilis & simil à laudo. & amo. &c. lucrificare autem sic dictum, vt ludificare. QVI NVNC EGO SCIO AN IAM A.] diuinat leno, qui nunc inquit, scire possum, an iam hæc virgo vindicetur ex seruitute? NVGAS] nugas egero. TIBIN'] a contrà, tune istuc dicis duntaxat me tibi operam dedisse sedulò, id est, mihi animum, & voluntatem fuisse tibi consulendi sed rem non extare? immò verò ego seriò tibi profui & consului. & lucrum vltro in manus obtuli. INTVS] domi. EDICERE] seruis. PATER NVNC CESSAT] absente nunc lenone, qui domum introiuit, Persa queritur patrem cessare & non se asserere in libertatem.

DORDALVS leno, TOXILVS seruus.

Transcidi loris omneis aduueniens domi,
Ita mihi supellex squalet, atque ædes meæ.
To. *Redis tu tandem.* Do. *redeo.* To. *na ego hodie tibi*
Bona multa feci. Do. *fateor, habeo gratiam.*
To. *Num quippiam aliud me vis?* Do. *vt bene sit tibi.*
To. *Pol istuc quidem omne iam ego vsurpabo domi,*
Nam iam inclinabo me cum liberta tua.

TRANSCIDI LORIS] transcidi penultima longa à trans & cædo vel legendum *concidi*. SQVALET] sordet, horret sordibus, & immunditia. Gellius. Nonius. BONA MVLTA FECI] sic restitui ex nostris libris veteribus qui habent *bona multa feci*. mendosè illud quidem, sed tamen vnde facilè veram scripturam elicias, *bona multa*. nam vt i, sæpè in l. ita & l. sæpè in i. deprauatur. VT BENE SIT TIBI] vt beatus sis. INCLINABO ME CVM LIB.] cubabo cum liberta tua.

SATVRNIO parasitus, DORDALVS, VIRGO.

Nisi ego illunc hominem perdo. Do. *perij* Sa. *atque optimè,*
Eccum ipsum ante ædeis. Vir. *salue multum mi pater.*
Sa. *Salue mea nata.* Do. *Persa me pessum dedit.*
Vir. *Pater hic meus est,* Do. *hem, quid? pater? perij oppidò.*

Quid ego igitur cesso infelix lamentarier
Minas sexaginta? Sa.*ego pol te faciam, scelus,*
Te quoque etiam ipsum vt lamenteris. Do. occidi.
Sa. *Age ambula in ius leno.* Do. *quid me in ius vocas?*
Sa. *Illi apud pratorem dicam, ted ego in ius voco.*
Do. *Nónne antestaris?* Sa. *Tuan' ego caussa carnufex*
Cuiquam mortali libera aureis atteram,
Qui hic commercaris ciueis homines liberos?
Do. *Sine dicam.* Sa. *nolo.* Do. *audi.* Sa. *surdus sum, ambula,*
Sequere hàc scelesta feles virginaria.
Sequere hàc, mea nata, me vsque ad pratorem. Vir. *sequor.*

NISI EGO ILLVNC ROM. P.] oratio imperfecta, vt minantis, & irati. PERII] leno sentiens se peti, vt sibi male conscius, clamat se periisse. LAMENTARIER MINAS SEXAGINTA] queri minas sexaginta amissis: deflere iacturam, quam feci minarum sexaginta. EGO POL TE FACIAM SC.] ego pol te faciam scelestе lamentari, & deplorare tuam ipsius vicem ILLI] illic. TED EGO IN IVS VOCO] te ego in ius voco, ted ego, pro te ego, veterum consuetudine d. interpositum est. NÓNNE ANTESTARIS?] nónne antestatis? nónne testem aliquem auricula ei prehensa, seu vulsa, aduocas, vel adhibes? antestari, est aliquem admonere prehensa, aut atrita ei auricula, vt meminerit eorum, quæ audierit, aut viderit. TVAN' EGO CAVSA CARNVFEX] personas honestas & incolumi fama non licebat sine antestatione inuitas in ius trahere. Infameis, & fures, & lenones licebat. Idcirco nunc Saturio, tuáne ego causa inquit, homo scelerate, cuiquam homini liberos aureis prehendam? id est, antestabor? sic in Aul. Euclyo Lyconidem, quem suspicatur sibi aulam quadrilibrem auri plenam surripuisse, minatur se in ius rapturum sic Plautus, *Nisi referes* L. *quid tibi referam?* E V. *quod surripuisti mihi. Iam quidem ad pratorem hercle te rapiam, & tibi scribam dicam.* Et in Rud. Pleusidippus Labracem lenonem sic interrogat. *Rapior huc obstato collo manus, an trahi? vtrumuis opta dum licet.* COMMERCARIS] emis. SCELESTA FELES VIRG.] scelestе raptor virginum sic lenonem appellat quòd auidè virginem emerit, & quasi rapuerit: feles enim, animal est rapax, Sic Ausonius, Marcum quendam puellarum felem dicit, id est, raptorem puerorum, sed malim legi hoc modo. *sequere hàc scelesta,* scripta hic distinctionis nota *feles virginaria.*

ACTVS QVINTVS.

TOXILLVS, SAGARISTIO serui, LEMNISENE.

HOSTIBVS *victis, ciuibus saluis, re placida, pacibus perfectis,*
Bello extincto, re bene gesta, integro exercitu & prasidio,
Cum bene nos Iuppiter iuuisti, Dique alij omnes cœlipotentes,
Ea vobis grateis habeo, atque ago, quia probè sum vltus meum inimicum.
Nunc ob eam rem inter participeis diuidam pradam, & participabo.
Ite foras, hîc volo ante ostium & ianuam meos participes bene accipere.
Statuite hic lectulos, ponite hic qua assolent. hîc statui volo, primùm
Vnde ego omneis, hilaros, ludenteis lætificanteis faciam, vt fiant aliqua mihi,
Quorum opera hac mihi facilia factu facta sunt qua volui effieri.
Nam improbus est homo, qui beneficium scit sumere, & reddere nescit.
Lem. *Toxile mi, cur ego sine te sum? cur autem tu sine me es?* To. *age dum. ergo*
Accede ad me, atque me amplectere sis. Lem. *ego vero, oh, nihil magis dulce'st*
Sed amabo oculus meus, quin lectis nos actutum commendamus?

Omnia

Omnia quæ tu vis, ea cupio. To *mutua fiunt à me age, age ergo*

Tu Sagaristio accumbe in summo. Sa. *ego nihil moror. cedo partem, quam pepigi*

To. *Temperi.* Sa. *mihi istuc temperi sero est.* To. *hoc age, accumbe, hunc diem suauem*

Meum natalem agitemus, amœnum: date aquam manibus, apponite mensam.

Do hanc tibi florentem florenti: tu hîc eris dictatrix nobis. age puere,

A summo septenis cyathis committe hos ludos. moue manus propera.

Pægnium tardè cyathos mihi das. cedò sanè. bene mihi, benè vobis, bene amica mea.

Optatus hic mihi dies datus hodie'st à dis, quia te licet liberam me amplecti.

Lem. *Tua factum opera bene omnibus nobis. hoc mea manus tua poculum donat.*

Vt amantem amanti decet. To. *cedò.* Lem. *accipe.* To. *bene ei, qui inuidet mihi.*

*Et ei qui hoc * gaudet.*

HOSTIBVS VICTIS. &c.] allegoria est ducta à re militari. exsultat & triumphat gaudio Toxilus ob rem bene gestam, & lenonem sexaginta minis emunctum. PACIB. PRAEFECT.] conditionibus pacis transactis. Nonius, *paces* plurali numero nouè positum. Varro animaduertendum primum quibus de causis, & quemadmodum constituant paces: se cundum, qua fide, & iustitia eas coluerint. EA] ob eam causam. INTER PARTICIPES] inter doli socios, inter consilij, factique participes. PARTICIPABO] participeis prædæ faciam. LECTVLOS] ad discumbendum. PONITE HIC QVAE ASS.] hic ponite flores, corollas, panem, obsonia, vina, cetera. VNDE] ea quibus. VT FIANT ALIQVA MIHI QVORVM OD.] vt fiant à me aliqua bona iis, quorum opera, hæc mihi facile confecta sunt, quæ fieri volui. IMPROBVS EST HOMO] improbus, quia ingratus. ERGO ACCEDE AD ME, AD AMPLECTERE SIS] sic habent nostri libri veteres, quos sequor. Alij, *ergo accedin' ad me atque amplectere* ? OCVLVS MEVS] ocule mi, rectus pro vocatiuo. QVIN LECTIS ACT NOS COMM.] quare non continuò lectis nos committimus ? ACCVMBE IN SVMMO] in summo loco. locorum in conuiuiis hæc erat differentia: alius erat summus, alius imus, seu infimus, alius medius. qua de re plura suprà, & in commentariis Hor. MVTVA FIVNT À ME] ego quoque omnia, quæ vis cupio. EGO NIHIL MOROR] nihil moror accumbere in summo: hoc est, parui istuc facio. isto. quod mihi das, carere possum, valeat. CEDO PARTEM QVAM PEP.] da mihi partem, quam tecum pactus sum. fortasse repetit sexcentos nummos, quos cū mutuos dederat, cum præsertim eorum reddendorum facultatem habeat, ablatis à lenone sexaginta minis. Nam sexaginta minæ sex millia drachmarum continent, cum mina centum drachmas valeat. drachma autem, & denarius quatuor sestertios, seu duodecim asses continet, idem ferè valent. non dissimulabo tamen libros omneis veteres, sine vlla varietate, habere *parem* : sed in hoc dissentiunt, quòd alij habent, *quam* alij *quem*. malo eius loci sententiam, & veram scripturam in medio relinquere TEMPERI, id est tempori, hoc dicit suo tempore tibi dabitur, quod pepigisti. suo tempore tibi redderetur pecunia, quam mihi credidisti. Cicero dixit *temperius* in cōparatiuo libr 9. epist. ad Famil. epist. 16 *Memini te mihi Phameæ cenam narrare, temperius fiat, cetera eodem modo.* HOC AGE] animū habe ad hoc, quod agitur attentum. omitte ista ab hoc negotio aliena. AMOENVM] suauem. amœnum dixit ἀσυνδέτως, DO HANC TIBI FLOR. FLO.] dat hîc Toxilus puellam adolescentem ætate florentem Sagaristioni ætate florenti sed incertum, quam. nō enim nominatur, nisi quis dicat eandem, quam amat. Lemniselenem. TV HIC ERIS DICTATRIX] tu Lemniselene hic eris nobis conuiuii magistra. nobisque leges bibendi feres & dictabis. AGE PVERE A SVMMO, &c.] age puer à summo loco præbe pocula singulis conuiuis septenos cyathos. Erat autem apud veteres lex hæc in conuiuiis rara, & solēnis, vt à summo ad imum pocula circumferetur, idque certo cyathorum numero præfinito, vt inter omneis conuiuas æqualitas quædam seruari videretur. Idem Plautus, *Da puere ab summo. age tu interibi ab infimo. Da suauium* COMITTE HOS LVDOS] tralatio à ludis gladiatoriis, qui committi dicuntur. Virg Aeneid. 5 *Et tuba commissos medio canet aggere ludos.* Cicero lib 3. epist ad Q. Fr. *Hæc scripsi à d. viiij. Kal. Nou. quo die ludi committebantur, in Tusculanum proficiscens,* &c. Idem lib. 3. de Finib. *Heri, inquam, ludis commissis ex vrbe profectus veni ad vesperum.* MOVE MANVS] necessa. Horat. *cuncta sistinet manus.* BENE MIHI] subintell. sit. QVI TE LICET LIB. ME AMPL.] quia licet mihi te liberam amplecti. TVA FACTVM OPERA B. OMN. N.] tu opera nobis omnibus factum est bene. BENE EI, QVI INVID. M.] bene sit ei, qui mihi inuidet, nempe Sagaristioni qui non habet amicam liberam. vt ego, neque tam venustam, quàm ego.

DORDALVS, SAGARISTIO

LEMNISELENE PÆGNIVM puer.

QVi sunt qui erunt, quique fuerunt, quique futuri sunt posthac,

Solus ego omnibus antideo, facilè miserrimus hominum vt viuam.

Perij, interij. pessimus hic mihi dies hodie illuxit, corruptor
Ita me Toxilus perfabricauit, itaque meam rem diuexauit.
Vehiculum argenti miser eieci, amisi: neque quamobrem eieci habeo.
Qui illum Persam atque omneis Persas, atque etiam omneis personas,
Malè di omnes perdant: ita miser. Toxilus haec mihi conciuit.
Quia ei fidem non habui argenti, eò mihi eas machinas molitu'st:
Quem pol ego vt non in cruciatum, atque in compedeis cogam, si viuam,
Siquidem huc vnquam herus redierit eius, quod spero: sed quid ego aspicio?
Hoc vide. qua haec familia est? pol hic quidem potant. aggrediar, ô bone vir
Salueto, & tu bona liberta. To. *Dordalus hic quidem est.* Sa. *quin iube adire.*

To. *Adi, si libet, agite applaudamus. Dordale homo lepidissime salue.*
Locus hic tuus est: hic accumbe ferte aquam pedibus, praben' tu puere?

Do. *Ne sis me vno digito attigeris, ne te ad terram, scelus, affligam.*

Pu. *At tibi ego hoc continuò cyatho oculum excuti..m tuum*

Do. *Quid ais crux. stimulorum tritor, quomodo me hodie versauisti?*
Vt me in tricas coniecisti? quomodo de Persa manus mihi addita'st?

To. *Iurgium hinc auferas. si sapias.* Do. *at bono liberta haec sciuisti.*
Et me celauisti. Lem. *stultitia'st, cui bene esse licet, eum prævorti*
Litibus. posterius istac te magis par agere'st. Do. *vritur cor mihi.*

To. *Da illi cantharum, exstingue ignem, si cor vritur, caput ne ardescat.*

Do. *Ludos me facitis, intelligo.* To. *Vin' cinædum nouum tibi dari Pægnium?*

Do. *Quin elude, vt soles, quando liber locu'st hic.*

To. *Hui baba, basilicè te intulisti & facetè.*

Pu. *Decet me facetum esse. & hunc irridere*
Lenonem lubido'st, quando dignu'st.

To. Perge *vt cœperas.* Pu. *hoc leno tibi.*

Do. *Perij perculit me propè.* Pu. *hem serua rursum.*

Do. *Delude vt lubet, herus dum hinc abest.*

Pu. *Viden' vt tuis dictis pareo!*
Sed quin tu meis contrà item dictis seruis,
Atque hoc, quod tibi suadeo, facis? Do. *quid est id?*

Pu. *Restim tibi cape crassam, ac suspende te.*

Do. *Caue sis me attigas, ne tibi hoc scipione*
Malum magnum dem. Pu. *vtere, te condono.*

To. *Iamiam Pægnium da pausam.*

Do. *Ego pol vos eradicabo.* Pu. *at te ille, qui supra nos habitat.*
Qui tibi malè volt, maléque faciet. non hi dicunt, verùm ego.

To. *Age circumfer mulsum bibere da vsque plenis cantharis.*
Iamdiu factum est postquàm bibimus. nimis diu sicci sumus.

Do. *Di faciant vt id bibatis, quod vos nunquam transeat.*

Pu. *Nequeo leno quin tibi saltem staticulum, olim quin Hegea*
Faciebat. vide verò si tibi satis placet. Sa. *me quoque volo.*
Reddere, Diodorus quem olim faciebat in Ionia.

Do. *Malum ego vobis dabo, nisi abitis.* Sa. *etiam mutis impudens?*
Iam ego tibi. si me irritassis. Persam adducam denuò.

Do. *Iam taceo hercle, atque tu Persa es, qui me vsque admutilauisti ad cutem.*

To. *Tace stulte, hic eius geminus est frater.* Do. *hiccine'st.* To. *ac geminissimus.*

Di, Dea-

Do. *Di, Deæque & te, & geminum fratrem excrucient.* Sa. *qui te perdidit:*
Nam ego nihil merui. Do. *at enim quod ille meruit, tibi id obsit volo.*
To. *Agite sultis, hunc ludificemus nisi non dignus'st.* Sa. *non opu'st.*
Lem. *At me haud par est.* To. *eò credo, quia non inconciliauit cum te emo.*
Lem. *Attamen, non tamen.* To. *caue ergo sis malo, & sequere me.*
Te mihi dicto audientem, esse addecet. nam hercle absque me
Foret, & meo præsidio, hic faceret te prostibulam propediam.
Sed ita pars libertinorum est. nisi patrono qui aduersus est,
Nec satis liber sibi videtur, nec satis frugi, nec satis honestus.
Ni id efficit, ni ei maledixit, ni grato ingratus repertus est.
Lem *Pol benefacta tua me hortantur, tuo vt imperio paream.*
To. *Ego sum tibi patronus planè, qui huic argentum pro te dedi.*
Pro hisce, hunc volo ludificari. Lem. *meo ego in loco sedulò curabo.*
Do. *Certò illi homines mihi nescio quid mali consulunt, quod faciant.* Sagar. *bene vos.*
To. *Quid au?* Sa. *hiccine Dordalus est leno qui hîc liberas virgines?*
Hiccine e?, qui fuit quondam fortis? Do. *quæ hæc res est? hei colaphum icit.*
Malum vobis dabo To. *at tibi nos dedimus, dabimúsque etiam.* Do. *hei nateis peruellit.*
Pu. *Licet. diu sæpè sunt expunctæ.* Do. *loquere tu etiam fructum pueri?*
Le. *Patrone i intro amabò, ad cenam* Do. *mera ignauia, tu nunc me irrides?*
Le. *Quia ne te voco, bene vt tibi sit?* Do. *nolo mihi bene esse.* Le. *ne sit.*
To. *Quid igitur? sexcenti nummi quid agunt? quas turbas danunt?*
Do. *Malè disperij, sciunt referre probè inimico gratiam.*
To. *Satis sumsimus supplicij iam* Do *fateor. manus vobis do.* To. *& pòst dabis*
Sub furcis: abi intrò S *in crucem.* Do. *ánne hic parum exercitum*
Hisce me habent? To. *conuenisse te Toxilum memineris.*
Spectatores bene valete. leno peryt. Plaudite.

ANTIDEO] anteèo, antecello. PERFABRICAVIT] suis artibus & dolis perdidit DIVEXAVIT] in diuersas parteis vexauit Cicero Philipp 13. *agros diuexat ciuium optimorum* VEHICVLVM ARGENTI] magnam vim argenti, ad quam portandam vehiculo opus sit. QVI ILLVM PERSAM, ATQVE OMNEIS PERSAS] antiqua loquendi forma. ITA MISER] subintell. sum. CONCIVIT] cōparauit QVIA EI FIDEM NON HAB. ARG.] quia ei argentum non credidi QVEM PO'L EGO VT NON IN CR. ATQVE IN COMP] oratio imperfecta, vt hominis irati. adde quod rei nouæ spectaculo commotus orationem inceptam non absoluit: sic autem integra erat futura. Quem pol ego vt non omnibus modis cruciem & in compedeis coniiciam, si viuam, si modò aliquandiu herus eius huc redibit, quod spero, nolim mereri monteis aureos: nolim mereri Crœsi diuitias, aut aliquid tale. QVIN IVBE ABIRE] immò vero iube eum ad nos venire. FERTE AQVAM PEDIBVS] deridet lenonem, qui, cùm simulet se velle eum accumbere iubere aquam afferri pedibus, & non manibus, vt suprà, *date aquam manibus, appone mensam.* PRAEBEN' TV PVER] túne præbes aquam puer? id est, non tu præbes aquam? NE SIS ME VNO D. ATT.] ne tu si vis, vel vno digito me attigeris. Caue quæso ne me vel vno digito attingas, ne te scelestę ad terram præcipitem deiiciam. EXCVTIAM] emouebo STIMVLORVM TRITOR] qui stimulos teris corpore tuo, qui assidue stimulis, hoc est, fustibus pungeris, ac cæderis. IN TRICAS] in negotia impedita, & inexplicabilia. IVRGIVM HINC AVFERAS, SI SAP.] aliò iurgatum abeas, si sapias. STVLTITIA EST C. D. ESSE LICET EVM PR. L.] stultitia est, cui benè & beatè viuere licet, eum omissa beatè viuendi facultate & copia, ad liteis potius se conferre. ISTAEC AGERE] liteis sequi, litigare. VRITVR COR MIHI] vror, torqueor. LVDOS ME FACITIS] illudis me. HVI BABAE] babæ admirātis interiectio est. LVBIDO EST] lubet. QVANDO DIGN.] quoniam dignus est. HOC LENO TIBI] hîc Pægnium lenonem pulsat, aut iaculo aliquo petit. PERCVLIT ME PROPE] propemodum me peruertit. HEM SERVA RVRSVM] iterum Pægnium lenoni manum, aut iaculum intentat. VIDEN' VT T. D. P.] dum te deludere perseuero. SERVIS] obtemperas, mores geris. RESTIM] funem. ATTIGAS] antiquum pro attingas à verbo tago: à quo tagax. VTERE] scipione. TE CONDONO] tibi permitto, vt isto scipione me ferias. DA PAVSAM] cessa, fac finem, quiesce. ERADICABO] funditus perdam. ILLE, QVI SVPRA NOS HABITAT] Iupiter. MVLSVM] vinum melle conditum. IAMDIV FACTVM EST POSTQ. BIB. iamdudum non bibimus, SICCI] sicci, & vidui, seu poti opponuntur, NEQ. LENO QVIN T. SALT. STATIC.] ne-

queo leno, mihi temperare, qui tibi saltem staticulum, &c. staticulus saltationis, seu choreæ genus statarium, minimeque motorium, quod refert Macrobius ex Catone lib. 3. saturnal. his verbis, *Sic nimirum M. Cato senatorem ignobilem Caelium spatiatorem, & Fescennium vocat, eúmque staticulos dare his verbis ait: Descendit de cantherio: inde staticulos dare ridicularia fundere* & alibi in eundem. *Praeterea cantat, vbi collubuit, interdum Graecos versus agit, iocos dicit, voces demutat, staticulos dat.* ETIAM MVTIS IMP.] etiam audes mussare? mutire, est conari loqui, & facere quod muti possunt. SI ME IRRITASSIS] si me irritaueris. ADMVTILAVISTI] attendisti, decurtasti, tralatum à bobus mutilis. AC GEMINISSIMVS] & verò frater geminissimus, immò verè diceret ipsissimus. SVLTIS] si vultis. NISI NON DIGN.] ironia est, nisi fortè, inquit, non est dignus, qui ludificetur. AT ME HAVD PAR EST] at me non conuenit, vel non est æquum hunc ludificare, quippe qui sit patronus. EÒ CREDO, QVIA NON INCONC.] iterum ironia est: hoc modo, eò, credo, non debes eum ludificare, quia de te bene meritus est, & quia cum te emebam, non mihi aduersus est, tibíque obfuit, quantum potuit, proinde quasi dicat, mihi obstitit, cùm te emere vellem, de teque pessime meritus est. ATTAMEN, NON TAMEN] inducitur puella ægrè assentiens Toxilo, hortanti, vt lenonem ludificet. Attamen, inquit, patronus quodammodo est, & quamuis mihi abstiterit, & malè de me meritus sit, quod me prostituere paratus fuerit, non tamen adduci possum, vt eum ludificem, quia dominus fuit. CAVE ERGO SIS MALO] subirascit Toxilus, & minatur malum Lemniselenæ. caue ergo tibi, quæso, à malo. ABSQVE ME FORET] id est, nisi ego fuissem, & nisi præsidium meum tibi præstò fuisset. PROSTIBVLAM] aliàs *prostibilem*: sed *prostibulam* mâlo, id est, meretricem omnium libidini expositam, vulgatissimam, vilissimam, & diobolarem, quasi ante stabulum stantem, vide Nonium. LIBERTINORVM] id est, libertorum. NISI PATRONO, QVI ADVERSATVS, &c. ordo est, libertus ille nec satis liber sibi vinetur, nec satis frugi, nec satis honestus, nisi qui patrono aduersatus est. MALEDIXIT] maledixerit. GRAPHICE NVNC VOLVI LVD.] sic habent nostri libri veteres: graphicè autem interpretor, pulcrè, bellè, accuratè. Camerarius edidit pro hisce, huic v. Pro hisce autem, si quis fortè probabit, id est, pro meis benefactis. Alij libri habent, *hic est, hunc volo*, &c. MEO EGO IN LOCO] κατ' ἐμὴν μοῖραν, pro mea parte. NESCIO QVID MALI CONSVL. QVOD F.] nescio, quid mali inter se consulant, quod mihi faciant. QVI HIC LIB. VIR.] subintell. mercatur. QVID FVIT Q. FORTIS?] nunc autem scilicet ignauus est? & hoc dicto, colaphum ei impingit, infligit, infringit. HEI COLAPHVM ICIT] videtur legendum *colaphum ducit*, vel *colapho icit*. LICET DIV SAEPE SVNT EXPVNCTAE] licet tibi nateis peruellere, sæpe enim & diu sunt depilatæ. LOQVERE TV ETIAM FR. P.] tu etiam loqueris qui puer non es, sed pueri paruula pars? hoc propter eius breuissimam staturam. MEA IGNAVIA, TV N. ME. IRR.] tu quæ mea ignauia es, id est, quæ meam ignauiam testaris, quæque libera non esses, nequam & ignauus fuissem, nunc me irrides? Quidam legi volunt *mera ignauia*, id est, tu quæ ignauissima es. muliere enim quid ignauius? QVIA NE TE VOCO BENE VT T. S.?] cóne te à me irrideri putas, quia te ad cenam voco opiparam? SEXCENTI NVMMI] quos à me accepisti pro Lemniselene. QVAS TVRBAS DANVNT?] quas turbas excitant danunt antiquè, pro dant. SATIS SVMSEMVS SVPPL.] satis graueis nobis dedit pœnas leno. MANVS VOBIS DO.] fateor me esse vobis viribus inferiorem. EXERCITVM] agitatum, vexatum. CONVENISSE TE TOXILVM MEMIN.] locutus te esse cum Toxilo, vel locutum esse tecum Toxillum memineris.

FINIS PERSÆ.

RVDENS.

RVDENS.

DRAMATIS PERSONAE.

Arctvrvs	Prologus.
Sceparnio	seruos.
Plevsidippvs	adolescens.
Dæmones	senex.
Palæstra	mulier.
Ampelisca	mulier.
Sacerdos	anus.
Piscatores.	
Trachalio	seruos.
Labrax	leno.
Charmides	parasitus.
Lorarii.	
Gripvs	piscator.

ARGVMENTVM.

Reti piscator extraxit de mare vidulum,
Vbi erant herilis filiæ crepundia,
Dominum ad lenonem quæ surrepta venerat:
Ea clientelam suipte imprudens patris
Naufragio eiecta deuenit,, cognoscitur,
suóque amico Pleusidippo *iungitur.*

Piscator] Gripus. De mare] de mari. mare ablatiuus antiquus. Vidvlvm] bulgam, inuolucrum ex corio. Domanvm ad lenonem] Labraca. Ea in clientelam imprudens svipte patris] ea imprudens deuenit in clientelam sui ipsius patris.

PROLOGVS.

ARCTVRVS.

Qvi genteis omneis, mariáque & terras mouet,
Eius sum ciuis ciuitate cælitum.
Ita sum, vt videtis, splendens stella, candida,
Signum quod semper tempore exoritur suo,
Hic atque in cælo, nomen Arcturo est mihi.
Noctu sum in cælo clarus, atque inter deos,
Inter mortaleis ambulo interdius,

Et alia signa de cælo ad terram occidunt.
Qui est imperator diuûm atque hominum Iuppiter,
Is nos per gentis alium in alia disparat,
Hominum qui facta, mores pietatem & fide
Noscamus: vt quenque adiuuet opulentia.
Qui falsas liteis falsis testimoniis
Petunt, quique in iure abiurant pecuniam,
Eorum referimus nomina, exscripta ad Iouem,
Cotidie ille scit, quis hîc quærat malum.
Qui hîc litem apisci postulant periurio,
Mali res falsas qui impetrant apud Iudicem,
Iterum ille eam rem iudicatam iudicat.
Maiore multa multat, quàm litem auferunt.
Bonos in aliis tabulis exscriptos habet;
Atque hoc scelesti illi in animum inducunt suum,
Iouem se placare posse donis, hostiis.
Et operam, & sumtum perdunt: ideò fit, quia
Nihil ei acceptum est à periuris supplicij.
Facilius si qui pius est à dis supplicans,
Quàm qui scelestus est, inueniet veniam sibi.
Idcirco moneo vos ego hæc, qui estis boni,
Quíque ætatem agitis cum pietate, & cum fide,
Retinete porrò post factum vt lætemini,
Nunc huc qua caussa veni, argumentum eloquar.
Primùm-dum huic esse nomen vrbi Diphilus
Cyrenas voluit. illic habitat Dæmones
In agro atque villa proxima propter mare,
Senex, qui huc Athenis exsul venit, haud malus.
Neque is adeò propter malitiam patria caret:
Sed dum alios seruat, se impediuit interim,
Rem bene paratam comitate perdidit.
Huic filiola virgo periit paruula.
Eam de prædone vir mercatur pessumus.
Is eam huc Cyrenas leno aduexit virginem.
Adolescens quidam ciuis huius Atticus
Eam vidit ire è ludo fidicino domum.
Amare occœpit, ad lenonem deuenit.
Minis triginta sibi puellam destinat,
Dátque arabonem, & iureiurando alligat.
Is leno, vt se æquum est, flocci non fecit fidem,
Neque quod iuratus adolescenti dixerat,
Ei erat hospes par illius Siculus, senex
Scelestus, Agrigentinus, vrbis proditor,
Is illius laudare infit formam virginis,
Et aliarum itidem, quæ eius erant mulierculæ,
Infit lenoni suadere, vt secum simul
Eat in Siciliam. ibi esse homines voluptarios
Dicit: potesse ibi fieri eum diuitem:

Ibi esse quæstum maximum meretricibus
Persuadet. nauis clanculum conducitur.
Quidquid erat noctu in nauem comportat domo
Leno: adolescenti, qui puellam ab eo emerat,
Ait se Veneri velle votum soluere.
Id hic est fanum Veneris, & eò ad prandium
Vocauit adolescentem huc: ipse hinc illico
Nauem conscendit: auehit meretriculas.
Adolescenti alij narrant, vt res gesta sit,
Lenonem abiuisse. ad portum adolescens venit,
Illorum nauis longè in altum abscesserat.
Ego quoniam video virginem asportarier,
Tetuli ei auxilium, & lenoni exitium simul,
Increpui hibernum & fluctus moui maritimos.
Nanque Arcturus signum omnium sum acerrimum,
Vehemens sum exoriens: cùm occido, vehementior.
Nunc ambo illi in saxo, eno atque hospes simul
Sedent, eiecti nauis confracta est ibus.
Illa autem virgo, atque altera itidem ancillula,
De naui timidæ desilierunt in scapham,
Nunc eas ab saxo fluctus ad terram ferunt,
Ad villam illius, exsul vbi habitat senex:
Cuius deturbauit ventus tectum & tegulas,
Et seruus illic est eius qui egreditur foras.
Adolescens huc iam aduenit, quem videbitis,
Qui illam mercatu'st de enone virginem.
Valete, vt hostes vestri diffidant sibi.

SIGNVM QVOD SEMPER TEMP. EXOR.] diebus vndecim ante æquinoctium auctumnale. ARCTVRO] de Arcturo sic Aratus, Ἀρκτοφύλαξ τὸν ῥ' ἄνδρες ἐπικλείουσι Βοώτην, Οὕνεχ' ἁμαξαίης ἐπαφώμενος εἴδεται ἄρκτου, καὶ μάλα πᾶς ἀρίδηλος· ὑπὸ ζώνῃ δέ οἱ αὐτὸς ἐξ ἄλλων ἀρκτοῦρος, ἑλίσσεται ἀμφαδὸν ἀστήρ. quos versus sic Latinè vertit M. Tull. *Arctophylax vulgo qui dicitur Assebibotes quod quasi temoni adiunctam præ se quatit arctum. Huic autem subter præcordia fixa videtur. Stella micans radiis Arcturus nomine claro.* INTERDIVS] interdiu. secutus sum autem Camerarij coniecturam, qui putat legendum *ambulo interdius*, cùm libri omnes habeant *ambulo interdius*. ALIVM IN ALIA] hîc vulgatos libros secutus sum. nam veteres non habent præpositionem *in* Camerar. vult legi *alium quidem alia*. DISPARAT] in diuersas oras separat. VT QVEMQ. ADIV. OPVL.] quomodo ad vnumquenque peruenian: diuitiæ & opes. QVI FALS. LIT. FALS. TEST.] qui sine iure litigare expetunt falsis testib. freti. IN IVRE] apud prætorem. ABIVRANT] cum periurio infitiantur. QVIS HIC QVÆR. M.] quis sibi suis iniustis & impiis factis arcessat malum, id est, quis hic ob sua iniusta, & scelerate facta grauib. pœnis dignus sit? APISCI] adipisci. ITERVM ILLI EAM R. IVDI.] Iupiter eam ab improbo iudice contra legis & iusiurandum iudicatum iterum iudicat, & sententiam ab impio iudice latam corrigit, & eos, qui apud illum iudicem vicerunt, maiore multa multat, quàm sit ea vtilitas, quam ex lite eis condonata consequatur. IOVEM SE PLACARE POSS.] audiant homines furtis & rapinis, & spoliis integrorum & piorum ciuium locupletati, qui se suorum furtorum maculas eluere posse confidunt, si partem aliquam suæ prædæ in templa diuorum conferant. O cæcas hominum menteis, &c. NIHIL EI ACCEPTVM EST A PERIVR.] nihil supplicij, id est, nullum supplicium a periuris. Deo acceptum est: supplicium autem hoc loco, id est, supplicater. Sic apud Sallustium bello Catil. *In suppliciis deorum magnifici* Accius Egonis, *Num pergam, vt supplicium placans cælitum aras expleam.* RETINETE PORRO] retinete pietatem & fidem, perseuerate piè, & fideliter viuere, vt postquam ita vixeritis, gaudeatis. NVNC HVC Q. C. V.] nunc argumentum huius comœdiæ vobis exponam, quam ob causam ego huc prodij. PRIMVM DVM] primum igitur. *primum dum* legendum coniunctim. DIPHILVS] actor. CYRENAS] Cyrenæ vrbs Libyæ a Batto condita, de qua & Laserpitio, cuius ea regio fertilis est, diximus nonnulla in commentar. in Æmilium Probum. PROPTER MARE] prope mare. PROPTER MALITIAM] videtur hîc malitiam accipere, pro ea quam Græci κακίαν appellant, quæ est contraria bonitati & virtuti. DVM ALIOS SERVAT] pro aliis spondet. SE IMPLEDIVIT INTERIM, ἐγγύα παρὰ δ' ἄτη. COMITATE] facilitate in homines, & commoditate morum. PERIIT] surrepta est. VIR PESSVMVS] homo pessimus, leno. E LVDO FIDICINO] e ludo, vbi fidibus discitur. DESTINAT] emit. ALLICAT] le-

nonem. FLOCCI NON FECIT] contempsit. FIDEM] quam dederat adolescenti. PAR ILLIVS] improbus & perfidus. INFIT] incipit, sic infra proxime. *Infit lenonem suadere* &c. ET ALIARVM ITEM QVAE EIVS] & aliarum similiter muliercularum, quæ eius erant. HOMINES VOLVPTARIAS] de obsculorum luxuria, & libidine Athenæus. POTESSE] posse. QVIDQVID ERAT] quidquid habebat leno, domi. VT RES GESTA SIT] narrant rem omnem, lenonem nauim conscendisse, & abiisse. LONGÈ IN ALTVM] longè à portu, & ab ora magis, in mare profundi. TETVLI] antiquè, pro tuli. Accius Andro, *Donec tu auxilium Persem tetulisti mihi*. ex Nonio. INCREPVI HIBERNVM ET FLVCTVS MOVI M.] Seruius ad illud Virg. locum Georg. *Sub ipsum Arcturum tenuisset erit*, &c. multa de Arcturo notat, & hunc Plauti versum cum eo, qui deinceps sequitur, profert. *Increpui hibernum* autem, id est, ventos & fluctus excitaui hibernos. LVS] ius. idem suprà Milite Gl. *Latrones ibus annumerem stipendium*. ad quem locum plura. ILLA AVTEM VIRGO] Palestra. ANCILLVLA] Ampelisca. IN SCAPHAM] scapha, paruula nauicula quæ semper sequi solet nauim maiorem ad dubios casus nauigationis. SENEX] Dæmones. ET SERVVS ILLIC EST] & seruus ille est Dæmonis, Sceparnio scilicet. ADOLESCENS] Pleusidippus. VALETE, VT HOSTES VESTRI DIFF.] præcatur spectatoribus victoriam, vt se præbeant attentos.

ACTVS PRIMVS.

SCEPARNIO seruus.

PROH di immortales, tempestatem cuiusmodi
Neptunus nobis nocte hac misit proxima!
Detexit ventus villam: quid verbis opus est?
Non ventus fuit, verum Alcumena Euripidi:
Ita omneis tecto deturbauit tegulas
Illustriores fecit, fenestrásque indidit.

DETEXIT VENTVS VILLAM] suprà deturbauit tectum & tegulas. ALCVMENA EVRIPIDI] tragœdia Euripidis, nomine Alcumena, in qua Euripides, cùm Iuppiter ad Alcumenam veniebat, vel potius cum Alcumena pariebat, faciebat spurcam tempestatem oriri. omneis vndique ventos irrumpere, sæuos exsistere turbines. cælum tonitru contremiscere: vt facit ipse Plautus in Amph. his verbis. *ubi continuò Contonat sonitu maximo, ædes primò ruere rebamur tuas. Ædes tota confulgebant tua, quasi essent aurea.* *Euripidi* autem genitiuus antiquus, vt *Thymarchidi*, *Thucididi*. TECTO DETVRBAVIT TEG.] sic legendum non *de tecto*. talia sunt illa, adigere arbitrum apud M. Tullium, *adiacet mare*. apud Cornel. Nep. *propugnat nugis*. apud Horatium. ILLVSTRIORES FECIT] an tegulas? an ædeis? malim legi *illustriorem*, vt subintell. *villam* siue potius *illustrius*, vt subintell. tectum. fecit autem illustriores, propter crebra fulgura. FENESTRASQVE INDIDIT] villæ aut tecto. patefecit tectum, vis ventorum scilicet.

PLEVSIDIPPVS adolescens, DEMONES, SCEPARNIO seruus.

ET vos à vestris abduxi negotiis.
Neque id processit, qua vos duxi gratia,
Neque quiui lenonem ad portum prehendere.
Sed mea desidia spem deserere nolui.
Et vos amici detinui diutius.
Nunc huc ad Veneris fanum venio visere.
Vbi rem diuinam se facturum dixerat.

Sc. *Si sapiam, hoc quod me mactat, concinnem lutum.*
Pl. *Prope me hic nescio quis loquitur.* Dæ. *heus Sceparnio.*
Sc. *Qui nominat me?* Dæ. *qui pro te argentum dedit.*
Sc. *Quasi tuum esse seruum dicas Dæmones.*
Dæ. *Luto vsus multo, multam terram confode,*
Villam integundam intelligo totam mihi
Nam nunc perlucet ea, quàm cribrum, crebrius.

Pater

Pl. *Pater salueto, ambóque adeò.* Dae. *saluus sies.*
Sc. *Sed vtrùm tu mas, an fœmina es, qui illum patrem*
Voces? Pl. *vir sum equidem.* Dae. *quære vir porro patrem.*
Filiolam ego vnam habui. eam vnam perdidi.
Virile sexus nunquam vllum habui. Pl. *at di dabunt.*
Sc. *Tibi quidem hercle quisquis es magnum malum,*
Qui oratione hîc nos occupatos occupes.
Pl. *Isticcine vos habitatis?* Sc. *quid tu id quæritas?*
An quo furatum venias mox, vestigas locas?
Pl. *Peculiosum eum esse decet seruum & probum,*
Quem hero præsente prætereat oratio,
Aut qui inclementer dicat homini libero.
Sc. *Et impudicum & impudentem hominem addecet,*
Molestum vltrò aduenire ad alienam domum,
Cui debeatur nihil. Dae. *tace Sceparnio.*
Quid opus est adolescens? Pl. *isti infortunium,*
Qui præfestinet, vbi herus adsit, præloqui.
Sed, nisi molestum'st, paucis percontarier
Volo ex te. Dae. *dabitur opera, atque in negotio.*
Sc. *Quin tu in paludem is, exsiccásque arundines.*
Qui pertegamus villam, dum sudum'st. Dae. *tace*
Tu, si quid opus est, dice. Pl. *dic, quod te rogo,*
Ecquem tu hic hominem crispum, incanum videris,
Malum, periurum, palpatorem, Dae. *plurimos.*
Nam ego propter eiusmodi viros viuo miser.
Pl. *Hic dico in fanum Veneris qui mulierculas*
Duas secum adduxit, quíque adornauit sibi
Vt rem diuinam faciat aut hodie, aut heri.
Dae. *Non hercle adolescens iam hos dies compluscul os*
Quenquam istic vidi sacruficare: neque potest.
Clam me esse, si qui sacruficant semper petunt
Aquam hinc, aut ignem, aut vascula, aut cultrum, aut veru.
Aut aulam extarem, aut aliquid: quid verbis opu'st?
Veneri paraui vasa, & puteum, non mihi.
Nunc interuallum iam hos dies multos fuit.
Pl. *Vt verba perhibes, me periisse prædicas.*
Dae. *Mea quidem hercle caussa saluus sis licet.*
Sc. *Heus tu, qui fana venteis caussa circuis.*
Iubere melius est prandium ornari domi:
Fortasse tu huc vocatus es ad prandium,
Ille, qui vocauit, nullus venit. Pl. *admodum.*
Sc. *Nullum'st periculum te hinc ire impransum domum.*
Cererem te melius, quàm Venerem, sectarier.
Amore hæc curat, tritico curas Ceres.
Pl. *Deludificauit me ille homo indignis modis.*
Dae. *Proh dij immortales. qui illuc est Sceparnio*
Hominum secundum littus? Sc. *vt mea est opinio,*
Propter viam illi sunt vocati ad prandium.

Dę. *Qui?*Sc.*quia post cenam credo lauerunt heri.*
*Confracta nauis in mari est illis.*Dę.*ita est.*
Sc. *At hercle nobis villa in terra & tegula.*Dę *hui,*
Homunculi quanti estis eiecti? vt natant?
Pl. *Vbi sunt ij homines, obsecro?*Dę.*hac ad dexteram.*
*Vidin' secundum litus?*Pl.*video.sequimini.*
Vtinam sit is.quem ego, quaero, vir sacerrimus.
*Valete.*Sc.*si non moneas, nosmet meminimus.*
Sed ô Palaemon, sancte Neptuni comes,
Quíque hercule illi socius esse diceris,
*Quod facinus video?*Dę.*quid vides?*Sc.*mulierculas*
Video sedentes in scapha solas duas.
Vt afflictantur miserae! euge, euge, perbene,
Ab saxo auortit fluctus ad litus scapham:
Meque gubernator vsquam illis esse potuit.
Non vidisse vndas me maiores censeo.
Saluae sunt, si illos fluctus deuitauerint.
Nunc nunc periculum est, eiecit alteram,
At in vado est.iam facile enabit, eugepae,
Viden' alteram illam vt fluctus eiecit foras?
Surrexit: horsum se capescit. salua res.
Desiliuit haec autem altera in terram è scapha,
Vt prae timore in genua in vndas concidit?
Salua est, euasit ex aqua iam in litore est.
Sed dextrouersum auersa it in malam crucem.
Hem errabit illhac hodie. Dę. *quid id refert tua?*
Sc. *Si ad saxum, quod capessit, ea deorsum cadet,*
Errationis fecerit compendium,
Dę. *Si tu de illarum cenaturus vesperi es,*
Illis curandum censeo Sceparnio,
Si apud me esurus es, mihi dari operam volo,
Sc. *Bonum, aequúmque oras.*Dę.*sequere me hac ergo.*Sc.*sequor.*

ET VOSA VOSTRIS] alloquitur amicos quosdã, & sodaleis suos, quos vnà secum adduxerat, vt lenonem, quem audierat, abiisse, comprehendere, & puellam sibi venditam abducere: vel illo inuito, ac repugnante posset. qui nihil respondent, súntque mutuae quaedam personae. NEQVE ID PROCESSIT Q.] neque id, cuius rei gratia vos adduxi, mihi bene processit, quia lenonem in portu non offendi. SPEM DESERERE] spem abiicere, rem desperare. SI SAPIAM, HOC QVOD ME M. Sceparnio lutum conficere iussus ab hero ad villam protegendam, & tectum reficiendum, hortatur se ipse, cum fortasse negligentior adhuc fuisset, ad operam nauandam. QVOD ME MACTAT, quod me fatigan quod me en. cat. CONCINNEM] conficiam. QVI NON ME] quis me nomine appellat? QVI PRO ... ARG. D.] dominus tuus, qui te emit. LVTO ... M.] luto opus est multo. MVLTAM TERR.] multam terram effodi ad lutum concinnandum. Nonius, *concinnare*, est facere. QVAM CR. CREBR.] crebrius cribro ... lura habet foramina. quàm cribrũ, videtur esse paronomasia. PATER SAL.] patrem appellat, quia ipse adolescens est ille, Daemones senex. VIRILE SEXVS N.] id est, nunquam vllum habui virilem sexum, Priscianus libro quinto, quamuis Plautus hoc sexus, huius sexi neutro genere protulit in Rudente *virile sexus*. &c. AN QVÒ FVRATVM V. &c.] an exquiris loca, in quae post paulò venias furatum? PROVLIOSVM] peculio instructum. ET PROBVM] voluit dicere, *& improbum*, sed magis ἐνάντια *probum* dixit. QVEM HERO PRAESENTE PRAETERBAT ORAT] cum hero presente excidat oratio. qui hero praesente loqui audeat. ISTI INFORTVNIVM] isti infortunium opus est. iste infortunium, & malum sibi quaerit. ATQVE IN NEG.] dabitur tibi opera. & quidem vt magis intelligas me non esse inhumanum neque illiberalem, quamuis sim magno gere occupatus. EXSICÁSQVE ARVND.] exsices pro exsecas: Sic apud Varr. libro de re rustica *prasicare, resicare, desicare.* pro praesecare. & resecare & desecare. QVI] vnde vt, quo. DVM SVDVM EST] dum caelum serenum est. sic & Nonius quasi vulgo ita legatur. sudum quasi semiudum. Nam seudum, pro semiudum legen-

legendum puto. suprà in Milite glor. *Curate, vt splendor meo sit clypeo clarior, quàm solis radij esse, olim cum sudum est sole.* ECQVEM] num aliquem. INCANVM] valde canum, vel canum simpliciter. Virg. *incanáque barba.* describit his verbis lenonem PALPATOREM] assentatorem. PROPTER EIVSMODI VIROS] opera & culpa talium virorum. HIC DICO] malim legi *huc dico.* NEQ. POTEST CLAM ME ESSE] neque potest mihi ignotum aut obscurum esse, si qui sacrificant. AVLAM EXTAREM] ollam, in qua exta coquuntur. NVNC INTERVALLVM IAM H. DIES M.] nunc longum temporis interuallum intercessit. postquam hîc sacrificatum non est. hos iam multos dies hîc sacrificatum non est. MEA QVIDEM H. C.] quod ad me attinet *quod lenoni* VENTRIS CAVSA] vt ventrem cibo expleas, vt prandeas. IVBERE MELIVS EST] satius est te iubere tibi prandium parari domi. NVLLVS VENIT] non venit. NVLLVM EST PERICVLVM TE HINC] id est, potest tutò ire impransus domum. licet tibi impranso sine periculo ire domum. CERERE M TEMELIVS, &c.] præstat te cibo quàm amori operam dare AMORE HAEC CVRAT] Venus amore homines oblectat, Ceres cibo reficit & recreat. ILLE HOMO] leno. QVID ILLVC EST H.] qui sunt illi homines, qui illud est hominum. SECVNDVM LITVS] iuxta litus, post litus PROPTER VIAM ILLI SVNT VOC.] locus ex ambiguo. sacrificium apud veteres fuit vt refert Macrob. lib. 2 Saturn. quod vocabatur propter viam, (sic autem legendum, non vt vulgò *preterviam*, quod iampridem admonuit Antonius August. in notis ad Pomp. Festum. Et nos antequam ederet, ex Nonio, & Festo ipso emenderamus.) in eo mos erat, vt si quid ex epulis superfuisset, igne consumeretur. hinc Catonis iocus est. Nanque Albidium quendam, qui sua bona comesset, & nouissime domum, quæ ei reliqua erat, incendio perdidisset, propter viam fecisse dicebat: quod comesse non potuerit, id combusisse. Festus. Propter viam fit sacrificium, quod est proficiscendi gratia Herculi aut Sanco. qui scilicet idem deus est. Laberius apud Nonium in voce *bibentis Visus hac nocte bibenteis propter viam facere.* significat autem Sceparnio hos naufragium fecisse omnium bonorum suorum aduersa tempestate conflictatos, quemadmodum propter viam faciunt, omneis reliquias flammis consumunt. QVI] quo pacto? POST CENAM LAVERVNT] ante cenam lauabant veteres, non post cenam, nisi qui iam essent perditi. Hi enim rem suam familiarem balneis & Venere: & epulis absumebant, cóque decoctores, bonis elauisse dicebantur. vel igitur eo quod naufragium bonorum suorum fecerint, lauisse, post cenam dicit exemplo nepotum, & luxuriosorum hominum: vel quod sint madidi, & vuidi, & qui exeunt è balneis. VILLA IN TERRA, ET T.] confractæ sunt. HOMVNCVLI Q.] quàm magni, vel quantuli homines. EIECTI] fluctibus in terram. M. Tull pro Rosc. Amerino. *Postremò ita eijciuntur, Vt ne ad saxa quidem mortui conquiescant.* VIR SACERRIMVS] maximè exsecrandus. SI NOS MONEAS] si moneas nos, vt valeamus, nosmet meminimus. PALAEMON] Palæmon deus marinus Leucotheæ, seu Ionis filius, à Latinis Portunus dictus, quod portubus præsit: De quo M. Tull. lib. 2. & 3. de Nat. Deor. VT AFFLICT. M.] quàm affligatur à fluctibus. AB SAXO] à scopulo, ad quem afflicta erat scapha, cuique adhærebat. NEQVE GVBERN. ILLIS ESSE P.] oratio non consequens, neque cohærens. Neque autem, inquit, gubernator vllus potuit eas seruare. CENSEO] puto. Hæc dicuntur à Sceparmone, fluctus, & puellas spectante, dum iactatur fluctibus. EIECIT ALE.] alteram puellam eiecit fluctus ad terram. IN VADO EST] vadum locus est in mari, aut fluuio, qui pedibus transiri potest. SVRREXIT] fluctus eam ita eiecerat in litus, vt prolapsa sit. idcirco dicit nunc eam surrexisse. HORSVM SE CAPESSIT] hanc partem versus se ducit, aut confert. VT PRAE TIMORE IN G.] cum admiratione pronuntiandum. quo pacto, præ timore in vndas concidit, non recta, sed in genua procumbens? SED DEXTROVORSVM AVERSA IT IN MOR.] sed dexteram partem versus auersa à nobis it in malam crucem, cùm debeat læuam partem versus iter flectere. Ampeliscam significat. profert hunc locum Priscianus lib 15. de aduerbio *sibi*, sed antiqui etiam dextrouorsum dixerunt. SI AD SAXVM QVOD CAPESSIT] si cum ad saxum peruenerit, quod petit. vel quò tendit, & ex eo deciderit, minus errauit: vel prorsus errare desierit. SI TV DE ILL. CEN. VESP.] id est, si tu de illorum cena, seu cibo cenaturus es sic in Milite glor. *qui de vesperi viuat suo* Hoc ideò, quòd veteres vesperi cenabant, quemadmodum & nos quanquàm nos non omni tempore vesperi cenamus, sed vere & autumno duntaxat. Nam æstate longè ante vesperam: & bruma longè post vesperam cenamus. ILLIS CVRANDVM] sic habent & nostri libri veteres. *Illis curandum* autem id est, pro illis curandum. nam libri vulgati habent. *Illas curandum.* quā lectionem si qui probabant, facilis erit eius explicatio. *Illas curandū enim*, idem valet, quod illas curare oportet, seu illas curandas.

PALAESTRA mulier.

Nimio hominum fortunæ miseræ memorantur,
Quàm reapse experiundo ijs datur acerbum.
Hoc deo complacitum est, me hoc ornatu ornatam
In incertas regiones, timidam, eiectam.
Haneccine ego ad rem natam miseram me memorabo?
Hanccine ego partem capio ob pietatem præcipuam?
Nam hoc mi haud labori est laborem hunc potiri,
Si erga parentem, aut deos me impiaui:
Sed id si paratè curaui Vt cauerem,
Tum hoc mihi indecore, iniquè, immodestè
Datis di. nam quid habebunt sibi igitur impij posthac. c.

Si ad hunc modum est innoxiis honor apud vos?
Nam me si sciam fecisse, aut parentem, scelestè, minus me miserer.
Sed herile scelus me sollicitat. eius me impietas malè
Habet. is nauem atque omnia perdidit in mari.
Hæ bonorum eius sunt reliquiæ: etiam quæ simul
Vecta mecum in scapha 'st excidit. ego nunc sola sum,
Quæ si mihi foret salua saltem, labor
Leuior esset hic mihi, eius opera,
Nunc quam spem, aut opem, aut consilij quid capessam?
Ita, hic, solis locis compedita sum,
Hic saxa sunt, hic mare sonat, nec quisquam
Homo mihi obuiam venit.
Hoc, quod induta sum, summæ opes oppido.
Nec cibo, nec loco tecta quo sim, scio.
Quæ mihi est spes, qua me nunc viuere velim?
Nec loci nara sum, nec diu hic fui.
Saltem aliquam velim, qui mihi ex his locis,
Aut viam, aut semitam monstret: ita nunc hac
An illac eam incerta consilij sum:
Nec propè vsquam hic quidem cultum agrum conspicor.
Algor, error, pauor membra omnia tenent.
Hæc parentes haud mei scitis miseri,
Me nunc miseram ita esse, vti sum. libera ego
Prognata fui maximè. nequicquam fui,
Nunc qui minus somnio quàm si forem serua nata?
Neque quicquam vnquam iis profui, qui me sibi eduxerunt.

NIMIO HOMINVM F. M.] ordo, & sententia est, nimio minus hominum fortunæ miseræ dicuntur, quam re ipsa experiantur. nimio minus autem. id est, multo minus. HOC DEO COMPLACITVM EST.] tale est illud Virg lib. 3. Æn. *Postquam res Asiæ, Priamique euertere gentem Immeritam visum superis.* Solent homines, cum rerum suarum aduersarum causam ignorant, aut verò cum rebus aduersis affliguntur, ideóque deos quodammodo accusant, ita se consolari. sic diis visum est. Sic idem Plautus Amphitr. *Ita dijs placitum est, voluptatem vt mæror comes consequatur,* Horat lib. 1. oda 33. *sic visum Veneri cui placet impares Formas atq. animos sub iuga ahenea sæuo mittere cum ioco* ad quem locum plura notata sunt. ME HOC ORN.] desideratur aliquid vt ferè solet orationibus effectum aliquem declarantibus, sic, inquit, deo placitum est me hoc ornatu cultam in incertas regiones inbintell. intendere incertis regionibus vagari, me inquam, timidam, atque eiectam fluctibus. HACCINE EGO P. C. &c.] hoccine ego præmium fero pietatis meæ præcipuæ, & eximiæ? partem, *μερίδα μοίραν*, portionem, sortē. NAM HAVD M. HOC L. EST.] nam & hoc mihi non molestum, aut laboriosum sit, hunc labore perpeti. si in parentem, aut in deos impia fuit. PARATÈ.] studiosè, data opera ac curatè. SI AD HVNC MODVM EST INNOXIIS H.] sic hoc modo honorantur innocentes apud vos? si tale præmium innocentibus persoluitis? minus me miseram dicerem aut prædicarem. HERILE.] lenonis, heri mei. SOLLICITAT.] sollicitam habet, vel quasi è solo, & statu certo deturbat. ETIAM QVAE S. V. &c.] etiam Palæstra, quæ mecum simul in scapha vecta est, excidit, vi tempestatis in altum deiecta. LABOR LEVIOR ESSET HIC M.] hunc laborem facilius ferre possem eius opera. hic labor mihi leuior esset ad perferendum. sic autem legendum. & ita habent nostri libri vet. cum vulgatis consentientes non vt edidit Camerarius *lenior*. AVT CONSILII QVID C.] aut quid consilij capere conabor. ITA HIS SOLIS L. C.] ita his desertis locis, quasi compedibus quibusdam, vincta sum. Nonnulli ex nostris libris veteribus habent, *competita sum.* quàm scripturam consideret lector, ita ferè, vt vulgati. HOC. QVOD INDVTA SVM, S. OP. OPP.] hæ sunt opes meæ planè omnes, hoc vestimentum, quod gero NEC CIBO NEC LOCO, &c.] nescio neque quo cibo, neque loco instructa aut munita sim. SALTEM ALIQVEM VELIN, Q. M. EX L.] saltem aliquem ex his locis mihi aut viam, &c. vel dic, quo ordine apud Plautum verba leguntur, saltem velim mihi aliquem contingere, qui mihi viam, aut semitam monstret, vnde me ex his locis expedire possim. ALGOR.] frigus. PARENTES.] vos ô parentes mei miseri. NEQVICQVAM FVI.] frustra libero prognata sum. EDVXERVNT.] aluerunt.

AMPELISCA, PALÆSTRA, mulieres duæ.

Quid mihi melius est, quid magis in rem est, quam corpore vitam secludam?
Ita malè viuo, atque ita mihi multæ in pectore sunt curæ exanimales.
Nunc dein' vitæ haud parco. perdidi spem, qua me oblectabam
Omnia iam circumcursaui, atque omnibus in latebris perreptaui,
Quærere conseruam, voce, oculis, auribus, vt peruestigarem.
Neque eam vsquam inuenio. neque quò eam, neque quà quæram consultum'st,
Neque quem rogitem responsorem quenquam interea inuenio,
Neque magis solæ terræ, solæ sunt, quàm hæc loca, atque hæ regiones.
Neque si viuit, eam viuam vnquam quin inueniam insistam.

Pa. *Quæ nam vox mihi propè hic sonat?* Am. *pertimui,*
Quis hic loquitur prope? Pa. *spes bona, obsecro, subuenta*
Mihi Am. *mulier est. muliebris vox mihi ad aureis*
Venit. Pa. *an eximes ex hoc miseram metu*

Am. *Certè vox muliebris aureis tetigit meas.*

Pa. *Num Ampelisca obsecro'st?* Am. *ten' Palæstra audio?*

Pa. *Quin voco, vt me audiat, nomine illam, suo?*
Ampelisca. Am. *hem quis est?* Pa. *ego Palæstra sum.*

Am. *Dic vbi es?* Pa. *pol ego nunc in malis plurimis.*

Am. *Socia sum, nec minor pars mea'st, quàm tua,*
Sed videre expeto te. Pa. *mihi es æmula,*

Am. *Consequamur gradu vocem vbi es?* Pa. *ecce me.*
Accede ad me, atque adi contrà. Am. *fit sedulò*

Pa. *Cedò manum.* Am. *accipe.* Pa. *dic, viuísne? obsecro.*

Am. *Tu facis me quidem vt viuere nunc velim,*
Quando mihi te licet tangere, vt vix mihi
Credo ego hoc. te tenere, obsecro, amplectere,
Spes me vt me omnium iam laborum leuas?

Pa. *Occupas præloqui. quæ mea est oratio.*
Nunc abire hinc decet nos. Pa. *quò, amabo, ibimus?*

Pa. *Litus hoc persequamur.* Am. *sequor quò lubet.*

Pa. *Siccine hic cum vuida veste grassabimur?*

Am. *Hoc, quod est, id necessarium est perpeti.*
Sed quid hoc obsecro est? Pa. *quid?* Am. *viden' amabo*
Phanum' vidésne hoc? Pa. *vbi est?* Am. *ad dexteram.*

Pa. *Video decorum diis locum viderier.*

Am. *Haud longè abesse oportet homines hinc: ita hic*
Lepidu'st locus. nunc quisque est deus, veneror,
Vt nos ex hac ærumna eximat miseras
Inopes, ærumnosas, aliquo auxilio vt adiuuet.

QVID MIHI MELIVS EST?] quid mihi vtilius, aut commodius est? QVI MAGIS IN REM EST] idem dicit quid magis è re mea est, quam &c. QVAM CORPORE V. S.] quàm vt è corpore animam separem, ac seiungam? id est, vt mortem mihi consciscam? CVRAE EXANIMALES] curæ tabificæ [illegible] quæ [illegible] exanimant. NVNC DEIN VITAE H. P.] nunc deinde animam profundere, & vitam amittere certum est. PERREPTAVI] perambulaui translatio à serpentibus. NEQ. QVA EAM, &c.] neque per quam partem, seu per quam viam eam deliberatum, seu decretum, seu prouisum, seu prospectum est. NEQ. QVEM R. R. &c.] neque quenquam interea responsorem inuenio, quem rogitem, inuenio quidem saxa, & arbores, & cetera similia, sed hæc mihi respondere non possunt, si ea rogitem. NEQ. MIHI SOLAE TERRAE, S. SVNT. Q. &c.] neque terræ

def. etæ magis desertæ sunt, quàm hæc loca, &c. NEQ SI VIVIT, EAM VIVAM. &c.] & tamen si ea viuit Palæstra scilicet, nũquam eam quærere desistam, quin inueniam. SPES BONA OBS SVB. M.] ô spes bona, quæso, subueni mihi. *subuento*, as, à verbo subuenio, is. vt *canto*, as, à verbo, cano, is. AN EXIMES EX H. M. M.] an me miseram hoc metu liberabis? QVIN V.] cur non illam nomine suo appello, vt me audiat? SOCIAS] socia tibi sum malorum, quæ perfers. MIHI ES AEM.] idem expetis, quod ego. FIT SED.] facio sedulò. CEDO M.] da manum. TV F. ME QVIDEM VT V. V.] id est, tu quidem facis, vt nunc viuere velim, vel tu quidem facis me nunc velle viuere, millies hoc loquendi genus notauimus. QVANDO] quoniam. VT VIX ME CR.] quàm hoc mihi non credito te à me teneri. VT ME OMN. IAM L. L.] quàm me omnibus laboribus leuas? OCCVP. PR. QVAE MEA EST OR.] cùm ea, quæ dicis, dictura essem, tu anteuertisti. GRASSABIMVR?] ambulabimus? Titin. Veliterna, Vende thensam, atque malos sine eam pedibus grassari. confringe eius superbiam. ex Nonio. VIDEO D. DIIS L. V.] video & intelligo hoc fanum, locum videri diis decorum, id est, diis conuenientem, seu diis dignum. VENERBOR] precor.

SACERDOS, ET EÆDEM MVLIERES.

QVi sunt, qui à patrona paces mea expetissunt?
Nam vox precantum me huc foras excitauit.
Bonam atque obsequentem deam, atque haud grauatam
Patronam exsequuntur, benignámque multum.

Pa. *Iubemus te saluere mater.* Sa. *saluete*
Puellæ. sed vnde vos ire cum vuida
Veste dicam, obsecro, tam mæstiter vestitas?
Illico hinc imus, haud longulè ex hoc loco.
Verùm longè hinc abest, vnde huc vecta summs.

Sa. *Nempe equo ligneo per vias caruleas*
Estis vectæ. Pa. *admodum.* Sa. *ergo æquius vos erat*
Candidatas venire, hostiatásque ad hoc
Fanum ad istunc modum non veniri solet.

Pa. *Quæ nunc eiectæ è mari sumus ambæ, obsecro*
Vnde nos hostias agere voluisti huc?
Nunc tibi amplectimur genua. egentes opum,
Quæ in locis nesciis nescia spe sumus,
Vt tuo recipias tecto, seruésque nos,
Miserarúmque te ambarum vti misereat,
Quibus nec locus vllus, nec spes parata est,
Neque hoc amplius, quàm quod vides, nobis quicquam'st.

Sa. *Manus mihi date. exsurgite à genibus ambæ:*
Misericordior nulla me est fæminarum.
Sed hæ pauperes res sunt, inopésque puellæ:
Egomet vix vitam colo, Veneri cibo meo
Seruio. Am. *Veneris fanum, obsecro, hoc est?* Sa. *fateor ego.*
Huius fani sacerdos clueo, verùm quicquid est,
Comiter fiet à me, quo non copia
Valebit. ita hac mecum. Pa. *amicè, benignéque.*
Honorem mater nostrum habes. Sa. *oportet.*

QVI SVNT QVI A PATRONA PACES M. EXP.] qui sunt, qui patronam meam Venerem propitiare, & placare volunt? sic autem hunc locum restituimus, vbi vulgo *à patrona preces mea expetessunt*, legebatur. ATQVI HAVD GR.] id est, non difficilem, neque in exorabilem, aut asperam, *grauatã* participium à *grauor, grauaris.* quidem legi volũt *atque haud grauantẽ.* SED VNDE VOS IRE, &c.] profert hũc locum Nonius: in voce *mæstiter* Mœstiter, inquit, pro mœstè. Plaut. Rud *sed vnde*, &c. ILLICO HI. &c.] nunc primum hinc, id est, ex hoc loco venimus non longè, non ex longinquo admodum loco. E... QVO L.] nam PER VIAS C.] per aquas maris, per mare Virg. 3. Æn. *&* *cærula verrunt* CANDIDATAS] candidam vestem indutas. HOSTIATAS] hostiis instructas. VNDE NOS H. AG.] Profert hunc

locum

locum Carisius lib. 2. instit. gramm. in voce *vado*, quam interpretatur, *quo loco*. NVNC TIBI AMPL. G.] gestus & mos supplicantium, de quo aliàs. IN LOC. IGN.] in locis ignotis. nescia loca, hic posuit passiue: vt contrà *ignotes* interdum legimus actiuè pro iis, qui ignorant, aut qui non cognoscunt. NESCIA SPE] incerta aut nulla spe. PAVPERES R.] Virg. Tityr. *pauperis & tuguri*. Idem Æneid. 12. *piscosa cum circum flumina lemna Ars fuerat pauperque domus.* PVELLAE] ô puellæ hoc adscripsi, ne quis coniunctim legat. *inopésque puella*, nam *inopésque* pertinet ad superiora, *paupores res suas, inopesque*. CIBO MEO] meo sumtu, sic sæpè alias. CLVEO] dicor, habeor, sum. VERVM Q. EST: C. F. A ME, &c.] verum qualescunque sint facultates nostræ, comem & commodam me præbebo, vbi non potero me præbere largam, & copiosam, vbi copia non poterit à me adhiberi, comitas adhibebitur. AMICE BENIG. F. M. NOSTRVM H.] amicè & liberaliter, ô mater, honorem nostrum tueris.

ACTVS SECVNDVS

PISCATORES.

OMNIBVS *modis qui pauperes sunt homines, miseri viuunt,*
Præsertim quibus nec quæstus est, nec didicere artem vllam.
Necessitate quicquid est domi, id sat est habendum.
Nos iam de ornatu propemodum vt locupletes simus, scitis:
Hisce hami atque harundines sunt nobis quæstu & cultu
Cotidie ex vrbe ad mare hoc prodimus pabulatum.
Pro exercitu gymnastico & palæstrico, hoc habemus
Echinos, lepadas, ostreas, balanos captamus, conchas,
Marinam vrticam, musculos: plagusias, striatas.
Post id piscatum hamatilem & saxatilem aggredimur,
Cibum captamus è mari. sin euentus non venit,
Neque quicquam captum est piscium salsi, lautique purè
Domum redimus clanculum: dormimus incenati.
Atque vt nunc validè fluctuat mare, nulla nobis spes est
Nisi quid concharum capsimus, incenati sumus profectò.
Nunc Venerem hanc veneremur bonam, vt nos lepidè adiuuerit hodie,

NECESSITATE QVIDQ. EST DOMI ID SAT E.] necessario quidquid est domi, quantulumcunque sit, eo contenti sint oportet. DE ORNATV] quod ad suppellectilem, & instrumentum domus attinet, quàm locupletes simus, vobis notum est. HISCE HAMI] hi hami. SVNT NOBIS QVAEST. ET CVLTV] sunt nobis quæstui, & cultui, vel sunt nobis pro quæstu & cultu. COTIDIE EX VRB.] sic habent diserté nostri libri vet. PABVLATVM] pabulum quærentes, seu ad pabulum quærendum. *pabulari*. verbũ castrense, & militare, quod transtulit ad quæstum piscatoriũ. PRO EXERC. GYMN &c.] hoc nobis est loco exercitationis gimnasticæ, & palæstricæ, hoc habemus pro exercitatione gymnastica, & palæstrica: hic exercemur tanquam in gymnasio, & palæstra. hic locus, seu hic labor est nobis gymnasij & palæstræ loso. ECHINOS] pisceis marinos. Echinis terrestribus simileis. LEPADAS] lepas ostrei genus est vulgati libri, quibuscum consentiunt & nonnullii ex nostris, habent *lepadas*, fortasse non malè. Nonius *lepadas* genus conchæ marinæ. Plautus. Paras. *medico. Addite lepadas, echinos, ostreas* BALANOS] balanum piscem commemorat Plinius libro 32 cap. vltimo. MARINAM VRTICAM] de vrticis marinis lege Plinũ, libro 9. cap. 45. & Arist. PLAGVSIAS] malim legi *placussas*: seu *pl-agussas*: quasi πλαταιόσας, hinc πλατυούσας à latitudine sic appellatas, quòd hi pisces crustam latam, & patulam habeant. STRIATAS] ostrei genus à striis sic appellatum. PISCATVM HAMATILEM] pisceis hamis capimus. SAXATILEM] pisceis saxis adhærenteis manibus capimus. SALSI, LAVTIQVE] iocus ex ambiguo salsi non salibus, sed aqua marina, lauti, non opiparis epulis, & sumtuoso apparatu. sed madidi & vuidi. addit aduerbium *purè*: quia aqua marina

sordeis omneis abluit. ATQVE, VT NVNC VALIDE FLVCTVAT MARE]& verò quantum licet conijcere ex fluctibus validis, quibus mare cócitatum est, nulla nobis prædæ spes est. quòd si non aliquas cōchas ceperimus, profectò hodie non cenabimus. CAPSIMVS]ceperimus. VENEREMVR]oremus, precemur.

TRAGHALIO seruus, ET EIDEM PISCATORES.

ANimo aduersaui sedulò, ne herum vsquam præterirem.
Nam cùm modò exibat foras, ad portum se aiebat ire.
Me huc obuiam iussit sibi venire ad Veneris fanum,
Sed quos percontér commodè, eccos video astare: adibo.
Saluete fures maritimi, conchitæ, atque hamiotæ,
Famelica hominum natio, quid agitis? vt peritis?
Pi. *Vt piscatorem æquum est, fame, siti, spéque.* Trach. *ecquem adolescentem huc,*
Dum hic astatis, strenua facie rubicundum, fortem, qui treis
Duceret chlamydatos cum machæriis, vidistis venire?
Pi. *Nullum istac facie, vt prædicas, venisse huc scimus.* Tr. *ecquem*
Recaluum, ac silenum senem, statutum, ventriosum.
Tortis supercilijs, contracta fronte, fraudulentum.
Deorum odium, atque hominum, malum, mali vitij, probríque plenum,
Quid duceret mulierculas duas secum, satis venustas?
Pi. *Cum ei iusmodi virtutibus, operísque natus qui sit,*
Eum quidem ad carnificem est æquius, quàm ad Venerem, commeare.
Tr. *At si vidistis, dicite.* Pi. *huc profectò nullus venit,*
Vale. Tr. *valete credidi. factum est quod suspicabar.*
Data verba hero sunt. leno abiit scelestus exsulatum,
In nauem ascendit. mulieres auexit, ariolus sum,
Is huc herum etiam ad prandium vocauit, sceleris semen.
Nunquid mihi melius est. quàm illico hic opperiar herum dum veniat?
Eadem, hanc sacerdotem Veneriam, si quid amplius scit,
Si videro, exquisiuero, faciet me certiorem.

ANIMO ADVERSAVI]id est, cogitaui, animo versaui. FVRES MARITIMI]prædones maris. CONCHITAE ATQVE HAMIOTAE]vos, qui conchas legitis, & pisceis hamo captatis. Nonius, hamiotas piscatores ab hamis. Varro voluit appellari cohorteis cocorum, atque hamiotarum, aucupúmque. FAMELICA HOM. N.] homines esuriones. VT PERITIS?] quo modo peritis? ECQVEM ADOL. DVM HIC ADST. &c.] sic habent nonnulli ex nostris libris veteribus, *Ecquem adolescentem dum hic astatis expedita strenua facie.* &c. STRENVA FACIE] facie, quæ strenui animi index, & testis est. describit autem herum suum Pseudidippum. QVI TREIS DVCERET CHL. hoc opinor eò dixit. quasi homines chlamidatos ducere maioris negotij, maiorúmque virium sit, quàm nudos. sed non celabo lectorem ex nostris libris veteribus nonnullos habere, *qui treis semihomines duceret chlamidatos,* &c. quæ lectio fortasse non est reijcienda, vt intelligamus esse locum Plauto non inusitatum. per quem dum videri vult describere adolescentem strenuum, & validũ, & robustum, quippe, qui treis homines vestitos, vel inuitos cum gladiis ferre possit: primum non dicit treis homines sed treis semihomines: deinde nō dicit ferret, sed duceret: deinde non palliolatos, sed chlamidatos. deinde non cum machæris. aut gladiis sed cum machæriis, id est gladiolis. ECQVEM R.] lenonem describit paullò aliter quàm suprà. *recaluum* autem, id est, à parte anteriore caluum. SILENVM]simum, & repandis naribus, instar sileni. libri vulgati habent *silonem.* de qua voce sic Nonius, Silones, superciliis prominentibus dicti significatione manifesta. Varro. γνῶθι σεαυτόν. *Nonne non vanum scribunt esse grandibus superciliis silonem quadratum, quòd silonus hirsutis superciliis fingeretur?* STATVTVM] magnæ staturæ. VENTRIOSVM] ventre prominente. DEORVM ODIVM ATQ. H.] diis odiosus, atque hominibus. CVM ISTIVSMODI V. OPERÍSQ.]eum, qui sit istis vitiis præditus natura, quique has operas dare possit. æquius est ad carnificem quàm ad Venerem, meare. NVLLVS VENIT] non venit. CREDIDI] credidi fore, quod video euenisse. ARIOLVS SVM] diuinus, seu vates sum. SCELERIS SEMEN]sceleris, origo, & propago: sceleris parens.

pareas, atque artifex. NVNQVID MIHI MELIVS EST &c.] num mihi quidquam melius, quàm vt hic herum exspectem, dum veniat: vel quem vt hic exspectem, dum herus veniat? resp. nihil melius, EADEM, HANC SACERD. VEN. &c.] eadem opera, vel eadem ratione, si videro hanc sacerdotem Veneriam, exquisiuero ab ea sciátne aliquid amplius de hero meo, & duabus fœminis: Non celabo lectorem nostros libros veteres habere, *Eadem, hac sacerdos Veneria, si quid amplius scit*, &c. fortasse non male. vt ita explicemus, Eadem opera hæc Veneria sacerdos si quid amplius scit piscatores illi, si eam videro, & exquisiuero, faciet me certiorem.

AMPELISCA mulier, TRACHALIO seruus.

INtelligo, hanc quæ proxima est, villam, Veneris fano me
Pulsare iussisti, atque aquam rogare. Tr. *cui ad aureis*
Vox mihi aduolauit? Am. *obsecro, quis hic loquitur? quem ego video?*
Tr. *Estne Ampelisca hæc, quæ foras à fano hoc egreditur?*
Am. *Estne his Trachalio quem conspicor, calator Pseusidippi?*
Tr. *Ea est.* Am. *is est Trachalio salue.* Tr. *salue Ampelisca.*
Quid agis tu hic? Am. *ætatem haud mala malè.* Tr. *melius ominare,*
Am. *Verùm omneis sapienteis decet conferre, & fabulari.*
Sed Pleusidippus tuus herus vbi amabo est? Tr. *eia verò*
Quasi non sit intus. Am. *neque pol est, neque vllus quidem huc venit.*
Tr. *Non venit?* Am. *verba prædicas.* Tr. *non est meum, Ampelisca,*
Sed quàm mox coctum est prandium? Am. *quid somnias, amabo?*
Tr. *Certe Labrax huc Pseusidippum ad prandium vocauit*
Herum meum, herus vester. Am. *pol haud miranda facta dicis.*
Si deos decepit & homines, lenonum more fecit.
Tr. *Non rem diuinam facitis hic vos, neque herus?* Am. *ariolare,*
Tr. *Quid tu agis hic igitur?* Am. *ex malis multis, metúque summo.*
Capitalíque ex periculo, orbas auxiliíque opúmque, huc
Recepit ad se Veneria hæc sacerdos me, & Palæstram.
Tr. *An hic Palæstra'st, obsecro te heri mei amica?* Am. *certè.*
Tr. *Inest lepos in nuntio tuo magnus, mea Ampelisca.*
Sed istuc periculum perlubet quod fuerit vobis, scire.
Am. *Confracta mi Trachalio est hac nocte nauis.*
Tr. *Quid? nauis? quæ istæc fabula est?* Am. *non audiuisti, amabo,*
Quo pacto leno clanculum nos hinc auferre voluit
In Siciliam, & quicquid domi fuit, in nauem imposiuit?
Ea nunc perierunt omnia? Tr. *oh Neptune lepide, salue.*
Nec te aleator vllus sapientior. profectò
Nimis lepidè iecisti bolum periurium perdidisti.
Sed nunc vbi est leno Labrax? Am. *periit potando, opinor.*
Neptunus magnis poculis hac nocte eum inuitauit.
Credo hercle anacæo datum, quod biberet. Tr. *vt ego amo te*
Mea Ampelisca? vt dulcis es? vt mulsa dicta dicis?
Sed tu & Palæstra quo modo salue estis? Am. *scibis faxo.*
E naui timidæ ambæ in scapham insiluimus, quia videmus
Ad saxa nauem ferrier. properans exsolui restim,
Dum illi timent, nos cum scapha tempestas dextrouorsum
Differt ab illis. itaque nos ventísque fluctibúsque
Iactatæ exemplis plurimis miseræ perpetuam noctem,

Vix hodie ad litus pertulit nos ventus exanimatus.

Tr. *Noui. Neptunis ita solet. quamuis fastidiosus*
Ædilis est. si quæ improba sunt merces, iactat omneis.

Am. *Væ capiti, atque ætati tuæ.* Tr. *Tuo mea Ampelisca*
Sciui lenonem facturum hoc, quod fecit, sæpe dixi.
Capillum promittam, optumum'st, occipiámque ariolari.

Am. *Cauistis ego tu, atque herus, ne abiret cum sciebatis?*

Tr. *Quid faceret?* Am. *si amabat, rogas quid faceret? asseruaret?*
Dies. noctésque in custodia esset semper. verùm ecastor.
Vt multi, fecit, ita probè incurauit Pleusidippus

Tr. *Cur tu istuc dicis?* Am. *re palàm est.* Tr. *scin' tu? etiam qui it lauatum*
In balneas, ibi cùm sedulò sua vestimenta seruat,
Tamen surripiuntur, quippe qui, quem illorum obseruet, falsus est.
Fur facile quem obseruet videt: custos qui fur sit, nescit.
Sed duce me ad illam, vbi est? Am. *i sanè in Veneris fanum, huc intro.*
Sedentem flentémque opprimes. Tr. *vt iam istuc mihi molestum'st?*
Sed quid flet? Am. *ego dicam tibi. hoc sese excruciat animi,*
Quia leno ademit cistulam ei, quam habebat, vbique habebat
Qui suos parenteis noscere posset. eam veretur
Ne perierit. Tr. *vbinam ea fuit cistellula?* Am. *ibidem in naui.*
Conclusit ipse in vidulum, ne copia esset eius
Qui suos parenteis nosceret. Tr. *ô facinus impudicum,*
Quam liberam esse oporteat, seruire postulare?

Am. *Nunc eam cum naui scilicet abiuisse possum in alium,*
Et aurum & argentum fuit lenonis omne ibidem.
Credo aliquem immersisse se, atque eum excepisse. id misera molesta' est
Sibi eorum euenisse inopiam. Tr. *iam istac magis vsus facto'st*
Vt eam intro, consolérque eam, ne se sic excruciet animi.
Nam multa præter spem, scio multis bona euenisse.

Am. *At ego etiam qui sperauerint, spem decepisse multos.*

Tr. *Ergo animus æquum optimum est ærumnæ condimentum.*
Ego eo intrò, nisi quid vis. Am. *eas: ego quod mihi imperauit*
Sacerdos, id faciam, atque aquam hinc de proximo rogabo.
Nam extemplò si verbis suis peterem, daturos dixit
Neque digniorem censeo vidisse anum me quenquam,
Cui deos atque homines censeam benefacere magis decere.
Vt lepidè, vt liberariter, vt honeste, atque haud grauatè
Timidas, egenteis, vuidas, eiectas, exanimatas
Accepit ad sese: haud secus, quàm si ex se simus natæ.
Vt eapse sic succincta aquam calefactat, vt lauemus!
Nunc ne moræ illi sim, petam hinc aquam, vnde mihi impetrauit.
Heus, ecquis in villa'st? ecquis recludit? ecquis prodit?

INTELLIGO HANC QVAE PR. loquitur Ampelisca cum sacerdote Veneris, quæ sacerdos iusserat eam pulsare foreis villæ proximæ, in qua Dæmones habitabat, & aquam petere. HANC, QVAE PR. VILL. V. E.] hanc villam, quæ fano Veneris proxima est. CVI AD AVREIS VOX MIHI, &c.] cuius vox mihi ad aureis aduolauit? CALATOR] seruus. Festus, Calatores dicebantur serui, ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quod est vocare: quia semper vocari possunt ob necessitatem seruitutis. AETATEM HAVD M.] ego haud mala ago malè: ætatem, id est, diu. vel ego hoc exigo ætatem, malè, hoc est, infœliciter. MELIVS OM.] meliora verba loquere. VERVM OMNEIS S. D. C.] decet omneis sapienteis verû loqui & inter se conferre. NON EST M.] vera prædicare. LABRAX] leno. ARIOLARE] ariolaris, & diuinas, cùm dicis,

neque

neque nos hic rem diuitem facere, neque herum. CAPITALIQ. EX PER.] & ex periculo capitis. ORBAS AVXILII, OP.] orbas auxilio,& opibus. INEST LEPOS IN NVNTIO TVO] nuntius tuus valde lepidus est. rem lepidam mihi nuntias. SED EST. P. P. Q. FVERIT] sed valde lubet mihi scire, quod istuc vobis periculum fuerit. AVFERRE] asportare, auchere. IMPOSIVIT] antiquum pro imposuit, de quo alibi. EA NVNC PERIERVNT OMNIA] neque audisti, quo pacto ea omnia perierunt? ALEATOR] NEPTVNVM aleatorem appellat,qui ia vt aleatores cubos iaciunt,sic & in mari facta est bonorum lenonis iactura. Neptuno auctore. IECISTI BOLVM] iecisti iactum. NEPTVNVS MAG. POC.] iocus tractus à potoribus, qui alterum inuitaut magnis poculis. significant hunc lenonem in mare demersum esse,& plus nimio bibisse. CREDO H. ANANCAEO D.] credo hercle lenoni esse datum Ananceaeo ingenti poculo, instar vrnae, datum, inquam quod biberet. anange, vrna iudicialis: vide anangaeum, poculum capax, vrnae iudicialis instar. Hesych. ἀνάγκη ἡ δικαστικὴ κλεψύδρα id est, anange iudicialis clepsydra. VT EGO AMO TE!] cum admiratione haec pronuntianda sunt. MVLSA DICTA] dicta dulcia, instar mulsi. RESTIM funem, qua scapha naui erat alligata. DVM ILLI TIMENT] qui erant in naui ad scopulum allisa, atque afflicta DISFERT] in diuersa ab illis fert, vel diuersas ab illis fert. EXEMPLIS PLVR.] plurimis modis. PERPETVAM N.] totam noctem, sine intermissione. EXANIMATAS] non dicit exanimatas. quod valet mortuas, sed exanimatas, id est. metu propè exanimas. Dolabella ad M. Tull. *exanimatus sum*. QVAMVIS FAST. AED.] quantumuis fastidiosus aedilis est, fastidiosissimus aedilis est comparat Neptunum cum aedili rerum venalium fastidioso, id est, qui in foro rerum venalium, si quas merceis reperiat in aliqua taberna non probas, omnes reiicit, etiam eas, quae probae sunt. CAPILLVM PROMITTAM] arioli, & somniorum interpretes, & id genus homines. plani,& pellaces, promissa barba, & prolixo capillo se vulgo ostentabunt, vt essent populo admirabiliores. hoc idem se facturum dicit Trachalio quasi ariolandi artem professurus, quod ea quae leno fecit, facturum praedixerit, vt verus vates. *promittam capillum* autem dictum eleganter, sinam excrescere. ex quo promissus capillus. Caesar lib. 3. *Britanni capillo sunt promisso*,&c. Notauimus ad Cornelium Nepotem in Datame. profert hunc locum Nonius. CAVISTIS ERGO TV ATQVE HERVS, &c.] legere licet per interrogationem, hoc pacto, *Ergo tu atque herus quandoquidem sciebatis, cauistisne, ne abiret?* proinde ac si dicat, non cauisti, ne abiret, cùm sciretis eum abiturum licet & per enuntiationem *eleganter*. Ergo tu, & herus cauistis, scilicet ne abiret, cum, sciretis eum abiturum. proinde ac si dicat non cauistis. ASSERVARET] id est, asseruare debuit, vel asseruare debebat. IN CVSTODIA ESSET] custodiret. obseruaret, in speculis esset. VT MVLTI, FECIT] fecit, vt multi facere solent. neglexit amicam, fidem fefellit. SCIN' TV? ETIAM QVI IT LAVATVM] simili ab iis, qui lauabant in balneis, dissoluit criminationem: quod tale est quamuis, inquit, qui it lauatum in balneis, ibi sua vestimenta sedulò seruet, tamen surripiuntur. ratio est haec. nam quem obseruet,& à quo sibi caueat, certo nescit. & saepè eum furem esse putat, qui non est,& contrà. fur autem facilè videt, quis sit sibi obseruandus, & cuius oculis insidiari debeat. is qui obseruet. quique custodiam adhibet, qui sit fur, nescit. Ita facilè à fure, quem ignorat, fallitur, & vestimentis suis spoliatur. OPPRIMES] offendes ISTVC] quod fleat. HOC] ob hanc rem. VBIQ. HABEBANT QVI SVOS P.] & vbi habebat ea, per quae suos parentes cognoscere posset. EAM VERETVR ME P.] ea ne perierit, veretur. IPSA] leno. NE COPIA ESSET EIVS, QVI] ne copia esset eius rei, per quam suos parentes cognosceret. POSTVLARE] ἀξιοῦν, aequum censere. NVNC EAM CVM NAVI SCIL.] nunc scire licet, id est. perspicuum est, eam cistulam cum naui pessum abiisse in altum. pessum abiisse in altum, hoc est, demersam esse in profundum maris. ALIQVEM] piscatorem, seu vrinatorem. ID MISERIA MAESTA'ST] ob id miseria maesta est. sibi totum inopiam accidisse. ISTOC MAGIS] tanto magis nempe propterea quę dicis. VSVS FACTO EST,] opus facto est. AT EGO, QVI SPER SP. DEC. M.] at ego contrà scio spes multos, qui sperauerint fefellisse. ANIMVS AEQVVS] animus neutram in partem nimis propensus: animus non concitatus, neque turbidus, sed placidus, & tranquillus, & à perturbatione liber. ac solutus. NEQ. DIGNIOREM CENSEO VIDISSE AN. ME Q. CVI DEO ATQ. H.] neque puto me vllam anum vidisse cui benefacere decere deos atque homines magis putem. EAPSE] ea ipsa. ipsamet. SIC] *sauuiabis*. SVCCINTA] significatur studium,&prompta voluptas. Horatius, succinctus cursitat hospes. ECQVIS RECCLVDIT] numquis aperit fores?

SCEPARNIO seruus, AMPELISCA mulier.

Sc. *Quis est qui nostris tam proteruè foribus facit iniuriam?*
Am. *Ego sum* Scep. *Hem, quid hoc boni est? heu aedepol specie lepida mulier.*
Am. *Salue adolescens.* Sc. *Et tu multum salueto adolescentula.*
Am. *Ad vos venio* Sc. *Accipiam hospitio, si mox venies vesperi,*
Item vt affectam. nam nunc nihil est, qui te mane mulierem.
Sed quid ais mea lepida, hilara? Am. *aha, nimium familiariter*
Me attrectas. Sc. *Pro di immortales Veneris effigia haec quidem est,*
Vt in ocellis hilaritudo est! eia, corpus cuiusmodi!
Subuolturium. illud quidem subaquilum volui dicere.
Vel papillae, cuiusmodi? tum quae indoles in sauio est?
Am. *Non ego sum pollucta pago. potin' vt me abstineas manum?*

Sc. *Non licet te sicce placidè bellam bellè tangere?*
Am. *Otium vbi erit, tum tibi operam ludo, & delicia dabo.*
Nunc quamobrem hic sum missa, amabo vel tu mihi aias, vel neges.
Sc. *Quid nunc vis?* Am. *sapienti ornatus quid velim, iudicium facit.*
Sc. *Meus quoque hic sapienti ornatus quid velim iudicium facit.*
Am. *Hæc sacerdos Veneris hinc me petere iussit à vobis aquam.*
Sc. *At ego basilicus sum: quem nisi oras, guttam non feres.*
Nostro illum puteum periculo, & ferramentis fodimus.
Non multis blanditiis à me gutta non ferri potest.
Am. *Cur tu aquam grauare amabo, quam hostis hosti commodat?*
Sc. *Cur tu operam grauare mihi, quam ciuis ciui commodat?*
Am. *Immò etiam tibi, mea voluptas, quæ voles, faciam omnia.*
Sc. *Euge, saluus sum. hæc iam me suam voluptatem vocat.*
Dabitur tibi aqua, ne nequicquam me ames. cedò mihi vrnam. Am. *cape*
Propera amabo efferre. Sc. *manta. iam hîc ero, voluptas mea.*
Am. *Quid sacerdoti mea dicam, hîc demoratam tandiu?*
Vt etiam nunc misera timeo, vbi oculis intueor mare!
Sed quid ego misera video, procul in litore?
Meum herum lenonem, Siciliensémque hospitem,
Quos periisse ambos misera censebam in mari.
Iam illud mali plus nobis viuit, quàm rata.
Sed quid ego cesso fugere in fanum, ac dicere hæc
Palæstræ in aram vti confugiamus prius,
Quàm huc scelestus leno veniat. nosque hic opprimat?
Confugiam huc. ita res suppetit subita mihi.

QVIS EST QVI NOSTRIS, &c.] sic ferè Ennius apud Nonium in aduerb *proteruiter, Quis est quis nostris foribus tam proteruiter*, cetera desunt SI MOX VENIES VESP. ITEM VT AFF.] sic legitur hic locus in nostris veteribus libris sine vlla litura. aut deprauatione litterarum, aperta sententia, Accipiam te hospitio, inquit, si mox venies: inquit, vesperi, nempe quo tempore satur ero, vel quo tempore cenabo, vt mecum cenes. & satura cum saturo cubes. accipiam, inquam, tanquam mulierem similiter affectam, hoc est, naufragam & calamitosam, vel tanquam mulierem honoratam & spectatam. vide Festum in voce, *affecta* NAM NVNC NIHIL EST, QVI TE MANE MVL. &c.] etiam hic locus præclare ex nostris libris veteribus restitutus & resartus est, cuius sententia est illa quidem subobscæna, sed tamen pudenter, quoad eius fieri poterit declaranda. nam nunc. inquit, nempe mane, quo tempore inanis sum, & siccus, nihil est, vnde te mulierem accipere possim. non haboo nunc facultatem te accipiendi liberaliter. vt mereris, vasis & armis nostris non expeditis. & Venere frigente. vesperi igitur venies, cùm Venus in nobis Cerere & Baccho incaluerit. EFFIGIA] antiquum pro *effigies*, notat Nonius. HILARITVDO] hilaritas. Idem in Milite Glor. *fine animo obsequere mecum, atque onera te hilaritudine.* notat Nonius. SVBVOLTVRIVM] corpus colore subnigro: vel corpus alacritate. & hilaritate & agilitate ad Vulturij corporis similitudinē propè accedens. SVBAQVILVM] quia aquilæ quamuis non sint minus rapaces, quàm vultures, seu vulturij, sunt tamen generosiores, hac correctione vsus est. Aquilus color, apud Festum est color fuscus, & subniger. VEL PAPILLAS] proinde ac si dicat mitto ceteras parteis corporis laudare, quę sunt laude dignissimæ, papillæ quales sunt, quàm solidulæ, & turgidulæ? INDOLES] significatio reliquarum voluptatum. tralatio est NON EGO SVM POLLVCTA PAGO] *pollucere*, est sacrificium magnificum, & oppiparum facere, idque omne consumere, quod Herculi soli facere licebat. Nam esculenta, & poculenta omnia, quæ Herculi sacrabantur, absumebantur, nihílque reliquiarum restabat. Lege Festum in verbo *pollucere*, quo loco quanquam corruptus, & lacer est, tamen ex eo hoc discimus, quod iam à nobis dictum est, ceteris diis non omnia esculenta, & poculēta pollucere licere, Herculi licere. à pollucēdo *polluctum* dictum est, id est, quasi appositum seu potius expositum ad vtendum, atque abutendū Hæc igitur verba *non ego sum polluctą pago* sic interpretor, nō sum ego pago hoc est paganis & rusticis hominib. exposita, vt abutātur me suo arbitratu. non sum puella aliqua omni libidini prōta, ac parata, & vulgata SICCE] sobriè, vt solēt sobrij & sicci, nō vt ebrij & poti qui petulanter, & proteruè, & immoderatè puellas tangunt. LVDO ET DELICIAE] ad ludum, & deliciam, veteres dixerunt *delicia a*, in singulari, & *delicium ij*. AIAS] concedas, assentiare. ORNATVS] hoc dicit, quia vrnam gerit. ex eo, inquit, quod vrnam fero, facilè intelligere potes, me aquam petere. MEVS QVOQVE HIC ORNATVS, &c.] hic seruus digito, gestu, aut aliquo motu corporis significauit aliquid subobscænum, quod lectori cogitandum relinquere quàm iisce verbis exprimere mâlo. BASILICVS] regius

regius, regalis, regio ingenio, regiisque moribus. FERES] auferes. FERRI] auferri impetraui. GRAVARE] grauaris. hoc verbum cum accusandi casu iunxit. NE NEQVICQVAM ME AM.] ne me frustra ames. sic autem habent nostri codices nam vulgata editio non habet *me*, ante *nequicquam*, quam Camerarius secutus est. MANTA] mane exspecta. QVID SACERDOTI ME DICAM HIC DEM. T. D.] sic habent nostri codices: hoc primum (nam vulgatæ editiones habent, *quid sacerdoti mea dicam*, &c.) deinde, hanc nostram lectionem sic explico, quamobrem dicam sacerdoti me tam diu hic esse demoratam? quam causam sacerdoti afferam, quamobrem hic tamdiu demorata sim? SICILIENSEMQ. HOSPITEM] Charmidem. CENSEBAM] putabam. QVAM RATAE] sumus, seu eramus, subintell. id est, quàm putauimus, seu putauerimus. IN ARAM] vnde non licebat supplices auellere. qua de re suprà. OPPRIMET?] occupabit, antequam aufugiamus? CONFVGIAM HVC) sic habent libri nostri veteres, sententia plana. confugiam huc, id est, in fanum. ITA RES SVPP. SVBITA AN.] id est, ita res celeritatem desiderans mihi est in manibus, mihique accidit. res subita, id est res, quæ moræ non dat locum res in qua celeritate est opus.

SCEPARNIO seruus.

PRoh di immortales, in aqua nunquam credidi
Voluptatem inesse tantam, vt hanc traxi lubens.
Nimio minus altus puteus visus'st quàm prius,
Vt sine labore hanc extraxi præfiscinè.
Satis nequam sum, vtpote qui hodie inceperim
Amare. hem tibi aquam, mea tu bella. hem sic volo
Te ferre honestè, vt ego fero, vt placeas mihi.
Sed vbi tu es delicata? cape aquam hanc sis, vbi es?
Amat hercle me, vt ego opinor, delituit mala,
Vbi tu es? etiámne hanc vrnam es acceptura? vbi es?
Commodulè melius. tandem verò seriò.
Etiam es acceptura vrnam hanc? vbi tu es gentium?
Nusquam hercle equidem illam video. ludos me facit.
Apponam hercle vrnam iam ego hanc in media via.
Sed autem, quid si hanc abstulerit quispiam
Sacram vrnam Veneris? mihi exhibeat negotium.
Metuo hercle ne illa mulier mihi insidias locet,
Vt comprehendar cum sacra vrna Veneria.
Nempe optimo me iure in vinclis enicet,
Magistratus, si me hanc habere viderit,
Nam hæc litterata'st, ab se cantat cuia sit.
Iam hercle euocabo hinc sacerdotem foras,
Vt hanc accipiat vrnam. accedam huc ad fores.
Heus sis Ptolemocratia cape hanc vrnam tibi.
Muliercula hanc nescio qua huc ad me detulit,
In proferunda abiit. reperi negotium,
Si quidem his vltro mihi aggerunda etiam est aqua.

IN AQVA NVNQ. CRED. V. INESSE T.] hoc ideò, quia puellæ. quæ aquam petitum venerát ma, & oratio cum ceperat. VT HAAC TR. LVB.] quàm lubenter hanc vrnam traxi? quàm non laboriosè. quàm inauide? NIMIO MINVS] multo minus. sic sæpè alibi. VT SINE LAB. H. EVTR PRAEFISCINE] perficissinè præfiscinè: id est quod sine arrogantia dictum sit: ab sit verbo *inuidia*: ignoscat Nemesis. Quàm minimè laboriosè hanc vrnam ex puteo extraxi. quod sine inuidia dictū sit. NEQVAM κακὸς, non bonæ frugi, ἀκόλαστος, intemperans. CAPE AQVAM HANC SIS] cape hanc aquam si vis. TANDEM VERO. SERIO] tandem verò omitte iocum, & delicias. LVDOS ME FACIT] me ludificat. LITTERATA EST] litteras habet inscriptas. AB SE CANTAT CVIA SIT] dicit ipsa se esse Veneris. nostri libi veteres habent, *eapse canta. cuia sit.* eapse autem, id est, ea ipsa. HEV SIS] Heu si vis. IN PROPERVNDA ABIIT] id est, dum profertur, seu dum eam domo profero, hoc est, foras fero, abiit puella, quæ eam ad me detulit. Sed non dissimulabo nostros libros omneis veteres habere, *Intro ferūda'st. repperi negotium.* &c. sententia plana, & bonis modulis ac numeris. *Introferunda'st* vrna hæc inquit, id est, in fanū Veneris ferēda'st. REPERI NEGOTIVM SIQVIDEM HIS VLTRO, &c.] nactus sum quod agam, siquidem non satis est eis aquā petētib. dare, sed etiam vltro non petentibus aggerunda est

LABRAX leno, CHARMIDES Siculus.

Qui homo sese miserum & mendicum volet,
Neptuno credat sese, atque aetatem suam:
Nam si usus quid cum eo rei commiserit,
Ad hoc exemplum amittit ornatum, domum.
Aedepol libertas lepida es, quae nunquam pedem
Voluisti in nauem cum Herculè unà imponere.
Sed ubi ille meus est hospes, qui me perdidit?
Atque eccum incedit. Ch. *quò, malum, properas Labrax?*
Nam equidem te nequeo consequi, tam strenuè.

La. *Vtinam te prius quàm oculis vidissem meis,*
Quem propter, hoc mihi obtingit misero mali.

Ch. *Vtinam cum in aedeis me ad te abduxisti tuas,*
In carcere illo potius cubuissem die.
Deósque immortaleis quaeso, dum viuas, vti
Omneis tui similes hospites habeas tibi.

La. *Malam fortunam in adeis te adduxi meas,*
Quid mihi scelesto tibi erat auscultatio?
Quidue hinc abitio? quidue in nauem insensio?
Vbi perdidi etiam plus boni quàm mihi fuit.

Ch. *Pol minimè miror, nauis si fracta'st tibi,*
Scelus te, & scelestè parta quae vexit bona.

La. *Pessum dedisti me blandimentis tuis.*

Ch. *Scelestiorem cenam cenaui tuam,*
Quàm quae Thyestae quondam anteposita est, & Tereo.

La. *Perij, animo malè fit. contine quaeso caput.*

Ch. *Pulmoneum adepòl nimis velim vomitum vomas.*

La. *Eheu Palaestra atque Ampelisca, vbi estis nunc?*

Ch. *Piscibus in alto credo praebent pabulum.*

La. *Mendicitatem mihi obtulisti opera tua,*
Dum tuis ausculto magnidicis mendaciis.

Ch. *Bonam est quod habeas gratiam meritò mihi,*
Qui te ex insulso falsum feci opera mea.

La. *Quin tu hinc is à me in maximam malam crucem?*

Ch. *Eas, easque res agebam commodum.*

La. *Eheu quis viuit me mortalis miserior.*

Ch. *Ego multo tanto miserior, quèm tu Labrax.*

La. *Qui?* Ch. *quia ego indignus sum, tu dignus, qui sies.*

La. *O scirpe, scirpe: laudo fortunas tuas,*
Qui semper seruas gloriam aritudinis,

Co. *Equidem me ad velitationem exerceo,*
Nam omnia corusca prae tremore fabulor.

La. *Aedepol Neptune es balneator frigidus,*
Cum vestimentis posteaquam abs te abij, algeo.
Ne thermopolium quidem vllum ille instruit.
Ita salsam praebet potionem & frigidam.

Vt fer-

Ch. *Vt fortunati sunt fabri ferrarij,*
Qui apud carbones assident: semper calent.
La. *Vtinam fortuna nunc anatina vterer,*
Vt, cùm exiuissem ex aqua, arerem tamen.
Ch. *Quid si aliquò ad ludos me promanducò locem?*
La. *Quapropter?* Ch. *quia pol clarè crepito dentibus,*
Sed nunc iure optimo me lauisse arbitror.
La. *Qui?* Ch. *quia auderem tecum in nauem ascendere,*
Qui à fundamento mihi vsque mouisti mare.
La. *Tibi auscultaui. tu promittebas mihi*
Illi esse quæstum maximum meretricibus,
Ibi me corruere posse aiebas diuitias.
Ch. *Iam postulabas te impurata belua*
Totam Siciliam deuoraturum insulam.
La. *Quænam balæna meum vorauit vidulum,*
Aurum atque argentum vbi omne compactum fuit?
Ch. *Eadem illa, credo, quæ meum marsupium:*
Quod plenum argenti fuit, in sacciperio.
La. *Eu, redactus sum vsque ad vnam hanc tuniculam,*
Et ad hoc misellum pallium. perij oppido.
Ch. *Vel consociare mihi quidem tecum licet,*
Æquas habemus partes. La. *saltem si mihi*
Muliercula essent saluæ, spes aliqua forent.
Nunc si me adolescens Pleusidippus viderit,
A quo arrabonem pro Palæstra acceperam,
Iam is exhibebit hic mihi negotium.
Ch. *Quid stulte ploras? tibi quidem adepol copia'st,*
Dum lingua viuet, qui rem soluas omnibus.

CREDAT] committat. COMMISCVIT] contraxit. AD HOC EXEMPL. AMITTIT ORNATVM DOM.] cum amittit, hoc est, dimittit, seu remittit, domum, ad hoc exemplum ornatum. hoc modo ornatum, id est, nudum, vuidum, inanem, inopem, naufragum. HOSPES] Charmides. VTINAM TE PR. Q. OC. VID. M.] vtinam priusquam te oculis vidissem meis, malo cruciatu in Sicilia perires. Festus *perbitere*, Plautus, pro perire posuit. QVEM PROPTER] propter quem, αἰτιογόν. id est, cuius opera & culpa. TVI SIMILEIS] improbos, ac periuros. MALAM FORTV. IN AED. T. E. &c.] malam fortunam in ædeis meas adduxi, cum adduxi. QVID MIHI, SC. TIBI ERAT AVSC.] cur ego scelestus tibi auscultabam? QVIDVE HINC ABIBAM] quidue hinc abibam? quidue in nauem conscendebam? SCELVS TE. ET SCELESTE PARTA Q. V. B.] quæ te scelestum hominem & bona tua scelerate parta vexit? PESSVM DEDISTI] perdidisti. QVAM QVAE THYESTAE Q. ANTE POS. EST ET TEREO] sic habent etiam nostri codices, & rectè. Atreum Thyestæ apposuisse filium comedendum, quod Thyestes in Atrei vxore adulterium fecisset, notum est, vel pueris. neque minus notum Prognem Tereo viro suo, quòd is Philomelam Prognes sororem vitiasset, eique postea, ne enuntiaret, linguam præcidisset, Itym communem filium dilaceratum patri comedendum obiecisse. ANIMO MALE EST.] malè mihi est. malè habeo animo. animo deficio. λειποψυχῶ. notauimus hoc loquendi genus suprà, alicui esse malefactum significat autem leno se vomiturire. CONTINE QVAESO CAP.] quæso tene mihi caput, dum vomo. PVLMONEVM NIMIS VELIM] nimiopere velim pulmonem vomas. IN ALTO] in profundo mari. MAGNIDICIS] magniloquis. QVI TE EX INSVLSO SALSVM] iocus ex ambiguo. salsum enim, & vrbanum, seu facetum, siue cordatum, & sale, seu aqua marina asperum significat. EAS] eas tu in malam crucem. EASQVE RES AGEB. COM.] atque ego commodum eas ipsas res gerebam, id ipsum cogitabam & optabam, vt ires in malam crucem. COMMODVM] forte fortuna, opportunè. TV DIGNVS QVI SIES] miser. SCIRPE] scirpus. iunci e nodis, & proceri genus est, quod in locis palustribus nascitur, ex quo prouerbium: Nodum in scirpo quæris. ARITVDINIS] ariditatis. AD VELITATIONEM] ad pugnam velitarem. Velites, leuis armaturæ milites. OMNIA CORVSCA] omnia trepida, micantia, vibrantia, crispantia. significat se tremere præ frigore, cum tamen aliud dicere videatur. BALNEATOR FRIGIDVS cùm balneatores soleant esse calidi. CVM VESTIMENTIS POST Q. ABII, ALGEO] posteaquam abij abs te cum vestimentis, vtpote madidis, algeo, quanto magis si nudus? THERMOPOLIVM] dulcem, & calidam potionem. SAL.

SAM. ET FRIGIDAM] contrariam dulci,& calidæ, cuiusmodi est thermopolium. FORTVNA ANATVM] sorte & conditione anatum, quæ quantumuis diu in aqua versentur, non madent tamen, neque algent. QVID SI ALIQVO NE PRO MAND. LOCEM] Nonius, manducones, qui & manduci dicti sunt: & mandones, edaces, &c. Festus. Manducus effigies in pompa antiquorum inter ceteras ridiculas ire solebat magnis malis, ac latè dehiscens, & ingentem dentibus sonitum faciens, de qua Plautus ait in Rud. *Quid si aliquò ad ludes me pro manduco locem*, &c. IVRE OPTIMO ME LAVISSE ARBITROR] iure optimo me naufragium fecisse bonorum meorum arbitror, quippe qui audebam tecum nauigare, homine scelerato & impio. MOVISTI] concitasti, impietate tua scilicet. ILLI] illic, in Sicilia CORRVERE, simul eruere, & erutas in arcas conijcere, & συναθροίζειν coaceruare. Varro lib. 4. de ling. Lat. Corbes ab eo, quòd spicas, aliúdue quid corruebant. COMPACTVM] congestum. IN SACCIPERIO] sacciperium nomen ex sacco & pera compositum. VEL CONSOCIARE MIHI QVIDEM T. L.] licet mihi communionem, & societatem bonorum facere. DVM LINGVA VIVET] dum tibi lingua suppetet. QVI REM SOLVAS OMNIBVS] vnde rem soluas omnibus.

SCEPARNIO seruus, CHARMIDES Siculus, LABRAX leno.

Quid istuc est obsecro negotij, quod duæ mulierculæ
Hic in fano Veneris signum flentes amplexæ tenent,
Nescio quem metuentes miseræ, nocte hac verò proxuma
Si iactatas atque eiectas hodie esse aiunt è mari?

La. *Obsecro hercle adolescens, vbi istæ sunt, quas memoras, mulieres?*
Sc. *Hic in fano Veneris.* La. *quot sunt?* Sc. *totidem quot ego, & tu sumus.*
La. *Nempe meæ.* Sc. *nempe nescio istuc.* La. *qua sunt facie?* Sc. *scitula,*
Vel ego amare vtramuis possim, si probe appotus siem.
La. *Nempe puellæ?* Sc. *nempe molestus es. vise, si lubet.*
La. *Meas oportet intus esse hic mulieres, mi Charmides.*
Ch. *Iuppiter te perdat, & si sunt & si non sunt tamen.*
La. *Introrumpam iam huc in Veneris fanum.* Ch. *in baratrum mauelim*
Obsecro hospes, da mihi aliquid, vbi dormiscam, loci.
Sc. *Istic vbi vis, condormisce: nemo prohibet: publicum est.*
Ch. *At vides me, ornatus vt sim vestimentis vuidis:*
Recipe me in tectum, da mihi vestimenti aliquid aridi,
Dum mea arescunt, in aliquo tibi referam gratiam.
Sc. *Tegillum eccillud mihi vnum arescit: id si vis dabo.*
Eodem amictus, eodem tectus esse soleo, si pluit.
Tu istæc mihi dato. exarescent faxo. Ch. *eho an te pœnitet,*
In mari quod elaui, nisi hîc in terra iterum eluam?
Sc. *Eluas tu, an exungare, ciccum non interduim,*
Tibi ego nunquam quicquam credam, nisi accepto pignore.
Tu vel suda, vel peri algu, vel tu ægrota, vel vale.
Barbarum hospitem mihi in ædeis, nihil moror, sat litium est.
Ch. *Iámne abis? venaleis illic ductitauit, quisquis est:*
Non est misericors. sed quid ego hîc asto, infelix, vuidus?
Quin abeo hinc in Veneris fanum, vt edormiscam hanc crapulam,
Quam potaui præter animi quàm libuit sententiam.
Quasi vinis Græcis Neptunus nobis suffudit mare.
Itaque aluum prodisparauit nobis salsis poculis,
Quid opu'st verbis? si inuitare nos paulisper pergeret,
Ibidem obdormiscemus. nunc vix viuos amisit domum.
Nunc lenonem quid agat intus visam, conuiuam meum.

VENE-

VENERIS SIGNVM] Veneris statuam. IACTATAS] fluctibus. ATQ. EIECTAS] in litus. SCITVLA] subelegāti poticula, venustula, pulchella. SI PROPÈ APPOSITVS SIEM] aliter Terentius Eunucho. *Ego istum Eunuchum pessum vel sobrius.* INTRORVMPAM] per vim intrabo. OBSECRO HOSPES] alloquitur Sceparnionem. TEGILLVM] Nonius. Tegillum, diminutiuum à tigno, aliàs à tecto. fortasse demonstrat fustem quo verberari solebat. SI PLVVIT] si pluit, interiectum est u qua de re alibi. ISTAEC] tua vestimenta vuida. EXARESC FAXO] fecero, vt arida fiam. EHO AN TE POENITET IN MARI QVOD ELAVI] eho. an tibi parum videtur, quod in mari omnia perdidi, nisi hic in terra denuò ea, quæ mihi reliqua sunt amittam? Eluere præter significationem vulgatam, est consumere, & perdere. ELVAS TV: AN EXANGARE CICCVM NON INTERD] laues, an vngaris, floccum non interim, dederim, vel bona tua perdas lauando, an vnguendo. pilum non dederim, id est, nihil mea refert, nō est mihi curæ. Var. lib. 6. de ling. Lat. Siccum dicebant membranam tenuem, quæ est in malo Punico cellularū discrimen. TV VEL SVDA VEL PERI AL.] algus, us, in quarta inflectione idem, quod algor, ris in tertia, notant veteres grammatici. Priscian. lib. 6. his verbis, *algor, ris quod etiam hic algus, huius algus dicitur.* Plautus Vidularia, *Inopiam, luctum, mærorem, paupertatem, algum famem,* Idem Rud. *Tu vel suda,* &c. Carisius lib. 1. *algu.* Plaut. in Rud. *tu vel suda.* &c. Nonius, *algu,* pro *algore.* Accius Andr. *misera obualls saxo, senio padore algúque & fame.* BARBARVM HOSPITEM] peregrinum Siculum. NIHIL MOROR] non volo. VENALEIS] seruos venaleis hic homo ductitauit. est mãgo. hoc eò dicit, quòd mangones sæui, & immisericordes esse solent. VT EDORMISCAM HANC CRAPVLAM, &c.] allegoria ab eo, qui vini potu ebrius, & vuidus est. Ter. *vt edormiscam hoc villi.* Cicero Philip. *edormi crapulam.* QVASI VINIS GRAECIS NEPTVNVS] vinis Græcis, quæ trauehebantur in titulum, solebant aquam marinam suffundere, prȩterquàm Chiis: ad quem morem alludit Plautus. Hac de re autem notauimus nonnulla ad illum locum Hor. Sat. 8. lib. 2. *Vinum Chium maris expers.* PRODISPARAVIT] porrò distorsit, distraxit, dissoluit, dissipauit. significat aqua marina pota sibi aluum esse fusam, ac resolutam. SI NOS INVITARE PAVLISPER] si Neptunus aliquanto diutius nos sine poculis explesset, ibidem longum somnium dormissemus, id est, exstincti essemus. AMISIT] dimisit, remisit, vt suprà.

ACTVS TERTIVS

DÆMONES.

MIRIS *modis di ludos faciunt hominibus.*
Mirisque exemplis somnia in somnis danunt.
Ne dormienteis quidem sinunt quiescere.
Velut ergo hac nocte quæ processit proxima,
Mirum atque inscitum somniaui somnium,
Ad hirundininum nidum visa est simia
Ascensionem vt faceret admolitier,
Neque eas deripere quibat inde: pòst tibi
Videbatur ad me simia aggredirier,
Rogare scalas vt darem vtendas sibi.
Ego ad hoc exemplum simiæ respondeo,
Natas ex Philomela atque ex Progne esse hirundines,
Ago cum illa, nequid noceat meis popularibus.
Atque illo animo iam fieri ferocior:
Videtur vltrò mihi malum minitarier,
In ius vocat me. ibi nescio ego quomodo
Iratus videor mediam arripere simiam,
Concludo in vincla bestiam nequissimam.
Nunc quam ad rem dicam hoc attinere somnium,
Nunquam hodie quiui ad coniecturam euadere.
Sed quid hic in Veneris fano, meæ viciniæ.
Clamoris oritur? animus miratur meus,

LVDOS FACIVNT HOMINIBVS] ludos edūt hominibus. Aliud est ludos facere homines, aliud ludos facere hominibus. SOMNIA IN SOMNIS DANVNT] Iohannes Passeratius

legendum censet hoc loco, *omnia in somnis danunt.* danunt autem, id est, dant. QVAE PRAECESSIT] secutus sum vulgatam lectionem, à qua non discrepant antiqui nostri libri AD HIRVNDININVM NIDVM] ab hirundine formatum, possessiuum, Hirundinus notat Prisc. libro 2. vbi de possessiuis loquitur, & profert hunc locum ASCENSIONEM VT FACERET] vt ascenderet. ADMOLIRIER] admoliti adniti, allaborare. DERIPERE] sic habent nostri codices vet. & rectè. deripere autem, est deorsum rapere, quo verbo sæpè vtitur Plautus. non longè abiens. intrà ead. comœdia. Et quidem in interpret. huius somnij: *Veneris sagum sunt amplexa nunc eas deripere vult.* AGGREDIRIER] aggredi, accedere. AD HOC EXEMPLVM] ad hunc modum. NATAS EX PHILOMELA ATQ. EX PROGNE] Philomela & Progne Pandionis Athen. regis filiæ. Philomela in lusciniã. Progne in hirundinem versa est, nota est fabula. quod autem hirundines ex Philomela & Progne natas esse dicit, cum ex Progne tantùm natas dicere debeat, non est quod laboremus AGO CVM ILLA] loquor cum illa. MEIS POPVLARIBVS] quæ sunt ciues Atticæ, vt ego sum ciuis Atheniensis. FEROCIOR] superbior. de hoc nomine plura in comment. Horat. VLTRO] non prouocata. aut lacessita. NVNQVAM HODIE AD CONIECT. EVAD.] nunquam hodie potui coniicere. SED QVID HIC IN VENER. FANO MEAE VICINIAE] hic versus in aliis libris omnibus lacer, & mutilus, sic integer repertus est in nostris veteribus, non obscura sententia. hic meæ viciniæ, id est, in hac vicinia mea verumtamen si legamus *vicinia mea*, longè, opinor, concinnior sit lectio sic M. Tull. salutem viciniam.

TRACHALIO seruus, DÆMONES senex.

PRo Cyrenenses populares, vestram ego imploro fidem,
Agricolæ, accolæ, propinqui, qui estis his regionibus,
Ferte opem inopiæ, atque exemplum pessundate,
Vindicate, ne impiorum potior sit pollentia,
Quàm innocentium, qui se scelere fieri volunt nobileis,
Statuite exemplum impudentiæ, date pudori præmium,
Facite hic lege potius liceat, quàm vi victo viuere.
Currite huc in Veneris fanum, vestram iterum imploro fidem,
Qui propè hîc adestis, quique auditis clamorem meum:
Ferte suppetias, qui Veneri, Veneriaque antistitæ
More antiquo in custodiam suum commiserunt caput,
Prætorquete iniuriæ prius collum, quàm ad vos perueniat.

DÆ. *Quid istuc est negotij.* TR. *per ego, te hæc genua obtestor senex,*
Quisquis es. DÆ. *quin tu ergo omitte genua, & quid sit mihi expedi,*
Quod tumultues. TR. *téque oro & quæso, speras tibi*
Hoc anno multum futuram sirpe, & laserpitium,
Eámque venturam exagogam Capuam saluam & sospitem,
Atque ab lippitudine vsque siccitas vt sit tibi.
DÆ. *Sanus es.* TR. *seu tibi confidis fore multam maguderim,*
Vt ne pigeat dare operam mihi quod te orabo senex.
DÆ. *At ego te per crura, & talos, tergúmque obtestor tuum,*
Vt tibi vlmeam vberem esse speres virgidemiam,
Et tibi esse euenturam hoc anno vberam messem mali
Vt mihi istuc dicas negotij quid sit, quod tumultues.
TR. *Quî lubet maledicere? equidem tibi bona exoptaui omnia.*
DÆ. *Bene equidem tibi dico, qui te digna vt eueniant precor.*
TR. *Obsecro, huc reuortere* DÆ. *ergo quid negotij est?* TR. *mulieres*
Duæ innocentes intus hîc sunt, tui indigentes auxilij,
Quibus aduorsum ius, legésque insignitè iniuria hîc
Facta est, atque in Veneris fano: tum sacerdos Veneria
Indignè afflictatur. DÆ. *quis homo est tanta confidentia,*
Qui sacerdotem audeat violare? sed eæ mulieres
Quæ sunt? aut quid iis iniqui fit? TR. *si das operam eloquar.*
Veneris signum sunt amplexæ, nunc homo audacissimus

Eas

Eas deripere vult. eas ambas esse oportet liberas.

Dę. *Quis iste est, qui deos tam paruipendit? paucis expedi,*

Tr. *Fraudis, sceleris, paricidij periurij plenissimus,*

Vno verbo absoluam, Leno'st. quid illum porrò prædicem?

Dę. *Ædepol infortunio hominem prædicas donabilem.*

Tr. *Qui sacerdoti scelestus fauceis interpresserit?*

Dę. *At malo cum magno suo herele fecit. ite istinc foràs.*
Turbalio, Sparax vbi estis? Tr. i obsecro intrò, subueni
Illis. Dę. iterum haud imperabo. sequimini hac. Tr. age nunc iam,
Iube oculos elidere, itidem vt sepijs faciunt coqui.

Dæ. *Proripite hominem pedibus huc, itidem quasi occisam suem.*

Tr. *Audio tumultum. opinor leno pugnis pectitur.*
Nimis velim improbissimo homini malas edentauerint.
Sed ecce ipsæ huc egrediuntur timidæ è fano mulieres.

ATQVE EXEMPL PESS. PESSVM.] ac morem pessimum, seu factum pessimi exempli. exstinguite, ac delete. POTENTIA] potentia. STATVITE EXEMPL. IMPVD.] edite exemplum in impudentem, sumto supplicio de lenone, omnium mortalium impudentissimo. FACITE HIC LEGE. P.L. QVAM VI VICTO V.] facite, vt hic liceat viuere hominibus lege potius, quàm vi. & vt, si accidat, vt vincantur, vincantur potius lege, quàm vi. VENERIEQVE ANTIST.] Veneris antistitæ. quamuis antistes sit commune, tamen & antistitam dixerunt antiqui de fœmina, vt hospitam & clientam notat Carisius. Cicero lib. 4. Acad. *Postridie sacerdotes Cereris, & illius fani antistita.* Cornel. Seuerus, *stabat apud sacras antistita aras.* FERTE SVPP. QVI VENERI VENERISQ. ANT. IN CVSTOD. SVVM COMMIS. CAPVT] ferte suppetias iis, qui Veneri, & Veneris antistitæ tutelæ vitam suam commiserunt. PRAETOR QVE INIVR.] iniuriam delete priusquam ad vos perueniat. torquete iniuriæ collum, priusquam ad vos peruenerit. allegoria est. PER EGO TE HAEC GENVA] per hæc genua te oro: in genibus misericordiæ sedem esse, non semel anteà dictum est. QVID TVMVLTVES] quid tumultue is. MVLTVM FVTVRVM SIRPE ET LASERPITIVM] de laserpitio alibi dictum est à nobis, & scriptores de eo multa prodiderunt: in his Plinius lib. 6 c. 3. Solinus c. 5 & Theophr. hist. pl. lib. 6. c. 3. Dioscor. lib. 3 c. 94 De sirpe sic Solinus 40. Apud Cyrenienses præterea sirpe gignitur odoratis radicibus, virgulto herbido magis quàm arbusto: cuius è culmo exudat æstatis tempore pinguè roscidum, idque pascentium hircorum inhæret barbulis. Prisc. lib. 7. cuius verba mox proferemus. SEV TIBI CONF. FORE MVL. MAGVD.] Prisc. lib. 7. postquam hunc locum retulit, asserbit, seu tibi confidis fore multam magud. quod significat frugis genus: & est caulis, qui nascitur in Syria. cuius radix sirpe appellatur, vel (vt alij volunt) silphium, i. laserpitium: quod silphium Græci appellant, cuius erat ager Cyrenensis ferax, quódq erat magni pretij. EAMQVE VENTVRAM EXAGOGEN] & eam exportationem. i & eas merceis Cyrenis aut ex Lybia exportatas saluas Capuam venturas. ATQVE AB LIPPITVDINE] huc eò dicit, quòd senes solent lippitudine laborare. optat igitur, vt habeat siccos oculos, atque ab lippitudine vacuos. SANVM' ES?] sanusne es? VIRGIDEMIAM] virgarum vndemiam. nomen fictum à virgis, & demo, vt vindemia, à vino & demo. QVOD TVMVLTVES] propter quod tumultues. QVI LVBET MALEDICERE?] quo pacto, vel quamobrem lubet tibi mihi maledicere? VT EVENIANT PRECOR] tibi. HVC REVERTERE] cum senex itinere instituto pergeret seruus, eum orat, vt reuertatur. ADVORSVM IVS, LEG.] contra ius, & leges. INSIGNITE] insigniter, vel vt Nonius, cum indicio noxæ. SACERDOS VE. ERIA] quàm suprà antistitam dixit. EX OEDI] hunc versum & superiori proximum, qui erant mutili, & laceri ex auctoritate nostrorum librorum veterum integrauimus. DONABILEM] dignum, donandum, mactabilem. QVI SACERDOTI SCELESTVS FAVC INTERP.] pendet hic versus ex illo, Quid illum porrò prædicem, qui sacerdotem Veneris strangulare conatus sit. TVRBALIO, SPARAX] seruorum sunt nomina, sunt autem mutæ personæ, vt ille apud Terentium in Eunucho. ITERVM HAVD IMPERARE] non erit necesse iterum imperare, sed priore arcessitu prodibunt serui foras. IVBE OCVLOS ELIDERE] iube seruos tuos lenoni oculos eruere, item, vt coqui sepij oculos eruunt. PRORIPITE] foras rapite, & trahite hominem per pedes, similiter vt suem occisam. simile est illi, trahere pedibus: de quo plura in commentariis Horat. PVGNIS PECTITVR] pugnis cæditur. tralatio est. sic in Pœnulo, scena cuius initium est, *Negotij, sed vide, sis ne in oratorem pugnis pecta postea.* MALAS EDENTAVERINT] malas dentibus orbauerint: malas edentulas reddiderint.

PALÆSTRA, TRACHALIO seruus, AMPELISCA, duę mulieres.

Pa. Nunc id est cùm omnium copiarum atque opum,
Auxilii, præsidii, viduitas nos tenet,
Nec vlla specula est, quæ salutem afferat,
Nec scimus quam in partem ingredi persequamur.
Maximo miseræ in metu nunc sumus ambæ,
Tanta importunitas, tantáque iniuria
Facta in nos est modò hic intus ab nostro hero:
Qui sceleratus, sacerdotem, anum, præcipem
Reppulit, perquàm indignis modis,
Nósque ab signo intimo vi deripuit sua.
Sed nunc, sese vt ferunt res, fortunæque nostræ,
Par est moriri: neque est melius morte in malis,
Rebus miseris. Tr. quid est? quæ illæc oratio'st?
Cesso ego has consolari? heus Palæstra. Pa. qui vocat?
Tr. Heus Ampelisca. Am. obsecro quis est qui vocat?
Pa. Quis is est, qui nominat? Tr. si respexis, scies.
Pa. O salutis mea spes. Tr. tace, ac bono animo es?
Me vide. Pa si modo id liceat, vis ne opprimat,
Quæ vis, vim mihi afferam ipsa, adigit. Tr. ah, desine, nimis inepta es.
Am. Desiste dictis nunc iam miseram me consolari.
Pa. Nisi quid re præsidium apparas Trachalio, acta hæc res est:
Certum'st moriri, quàm hunc pati grassari lenonem in me.
Sed muliebri animo sum tamen. miseræ vbi venit in mentem
Mihi mortis, metus membra occupat ædepol. Tr. etsi hoc acerbum,
Bonum animum habete. Pa. nam obsecro vnde animum mihi inuenitur?
Tr. Ne, inquam, timete. aßidite hîc in ara. Am. istæc quid ara
Prodesse nobis plus potest, quàm signum in fano hîc intus
Veneris, quod amplexæ modò? vnde abreptæ per vim miseræ?
Tr. Sedete hîc modo, ego hinc vos tamen tutabor. aram habete hanc
Vobis pro castris mœnia, hinc ego vos defensabo,
Præsidio Veneris malitiæ lenonis contrà incedam.
Am. Tibi auscultamus. & , Venus alma, ambæ ted obsecramus,
Aram amplexantes hanc tuam lacrymantes genibus nixæ,
Nos in custodiam tuam vt recipias, & tutere:
Illos sceleratos, qui tuum fecerunt fanum parui.
Vt vlciscare, nosque vt hanc tua pace aram obsidére
Patiare, quæ elautæ ambæ sumus opera Neptuni noctu,
Ne inuisas habeas. néue ieciro nobis vitio vortas,
Si quippiam'st, minus quod bene esse lautum tu arbitrare.
Tr. Æquum hasce petere intelligo. decet abs te id impetrari,
Ignoscere his te conuenit. metus has, id vt faciant, subigit.
Te ex concha natam esse autumant caue tu harum conchas spernas.
Sed optumè eccum exit senex, patronus mihíque & vobis.

VIDVITAS] inopia, orbitas. SPECVLA] parua spes. nostri libri veteres hic non satis integri, neque liquidi sunt: habent enim obscurè, partim *se nec via est*, partim *sed ne via est*. PERSEQVAMVR] pergamus

gamus. IMPORTVNITAS] importunitas ab importuno, importunos autem Tyrannos dicunt Latini, pauperiem importunam, nouercas importunas, & similia. PRAECIPITEM] Prisc. libr. 6. à capite solum composita ablata, s, & mutata e, in i, & addita, itis, faciunt genitiuum anceps ancipitis, præceps præcipitis, biceps bicipitis, antiquis tamen ancipes & præcipes & bicipes proferebāt in nominatiuo, & sic secundùm analogiam sequebatur genitiuus ancipes, ancipis. Plautus *saliam in puteum præcipes* Liuius in Ione *sèque in alta maria præcipem inops, ægra sanitatis eiecit.* Ennius lib. 17. Annal. *Occumbunt multi letum ferróque lapique. Aut intra muros aut extra præcipe casu.* DERIPVIT] decorsum rapuit. MORIRI] antiquum pro mori, vt aggrediri, pro aggredi, & simil. QVI VOCAT?] quis vocat? SI RESPEXIS] si respexeris, id est, retro aspexeris, scies quis te vocet. SI MODÒ ID LICEAT, VIS NE OPP. &c.] si fieri possit, da operam, ne ea vis me opprimat, quæ me cogit, vt mihi ipsa vim afferam, vt mihi mortem conciscam. CERTVM EST MORIRI] certum est mori subintell. potius. Græcorum more μᾶλλον. SED MVLIEBRI ANIMO S.] seruat decorum. nam non temerè mulier sibi ipsa vim affert. ETSI HOC ACERBVM] etsi hoc acerbum est, quod in vos leno fecit, & se facturum minatur. QVOD AMPLEXAT M.] quod paulò ante amplexæ eramus. MOENIA, HINC EGO VOS D.] vox *mœnia*, sententiam turbat, & ea detracta, nihil sit hic difficultatis, hoc modo: Habere vobis hanc aram pro castris, id est, loco castrorum: ego hinc, id est, ex hoc loco, defensabo, neque tamen eam tollendam censeo, sed addendum potius pronomen demonstratiuum *hæc*: vel aduerbium loci *hic*, vt ita legatur, *aram habere hanc vobis pro castris, hæc mœnia sunt*, vel *hic mœnia sunt: hinc ego vos defensabo.* PRAESID. VEN. MAL. LENONIS C. INC.] præsidio Veneris malitiæ lenonis obuiam ibo. TIBI AVSCVLT.] tibi auscultamus ô Venus alma. TE OBSECR.] te obsecramus d. interpositum est. FECERVNT P.] contemserunt. VITIO V.] assignes, attribuas. ABS TE] Venus. SVBIGIT] cogit. TE EX CONCHA N. N. E. A.] Venus non ex concha nata est, sed cùm ex mari nata esset, concha in Cyprum vecta est, idcircò Plautus Venerem è concha natam esse dicit. Papinus Silu. *Hæc ex ceruleis mecum consurgere digna fluctibus, & nostra potuit considere concha*, propter eandem rationem conchę, quædam dicuntur Veneriæ. Propertius, *Et Venus è rubro concha Erycina salo* Seneca lib 15. epist. *Venerea spondilique, & ostrea catenus circumcisa, qua eduntur.* CAVE TV H. C. SP.] puellis conchæ dono dabantur. Ouid. Metamorph. libr. 10. *munera fert illi conchas teretesque lapillos.*

DÆMONES senex, LAMBRAX leno, MVLIERES duę, LORARII, TRACHALIO seruus.

Exi è fano natum quantum est hominum sacrilegißime,
Vos in aram abite sessum, sed vbi sunt? Tr. *huc respice.*

Dę. *Optumè.* Lo. *istuc volueramus, iube modò accedat propè.*
Dę. *Tun' legirupionem his nobis cum dis facere postulas?*
Pugnum in os impinge. La. *in qua hæc patior cum pretio tuo.*
Dę. *At etiam minitatur audax.* La. *ius meum ereptum est mihi,*
Meas mihi ancillas inuito me eripis. Tr. *ergo dato*
De senatu Cyrenensi quemuis opulentum arbitrum,
Si tu as esse oportet, nine eas esse oportet liberas.
Neu te in carcerem compingier est æquum, ætatémque ibi
Te vsque habitare, donec totum carcerem contriueris.
La. *Non hodie isti rei auspicaui, vt cum furcifero fabuler,*
Te ego appello. Dę. *cum istoc primùm, qui te nouit, disputa.*
La. *Tecum ago.* Tr. *atqui mecum agendum'st. súntne illæ ancillæ tuæ?*
La. *Sunt.* Tr. *agedum ergo tange vtramuis digitulo minimo modò.*
La. *Quid si attigero?* Tr. *extemplò hercle ego te follem pugilatorium*
Faciam, & pendentem incursabo pugnis, periurißimè.
La. *Mihi non licet meas ancillas Veneris de ara abducere?*
Dę. *Non licet: est lex apud nos.* La. *mihi cum vestris legibus*
Nihil est commercij. equidem illas iam ambas educam foràs.
Tu senex, si istas amas, huc arido argento'st opus.
Dę. *Hæ autem Veneri complacuerunt.* La. *habeat, si argentum dabit.*
Dę. *Do tibi argentum nunc adeò vt scias meam sententiam,*
Occipito modò illis afferre vim ioculo pausillulum:
Ita hinc ego te ornatum amittam, tu ipsus te vt non noueris,
Vos adeò, vbi ego innuero vobis, si non ei caput exoculaßitis,

Quasi murteta iunceis, item ego vos virgis circumuinciam.

La. *Vi agis mecum.* Tr. *etiam vim opprobras flagitii flagrantia?*

La. *Tun trifurcifer mihi audes inclementer dicere?*

Tr. *Fateor ego trifurcifer sum. tu es homo apprimè probus.*
Num qui minus hasce oportet esse liberas? La. *quid? liberas?*

Tr. *Atque heras tuas quidem hercle, atque ex germana Graecia:*
Nam altera haec est nata Athenis, ingenuis parentibus.

Dae. *Quid ego ex te audio?* Tr. *hanc Athenis esse natam liberam.*

Dae. *Mea popularis, obsecro, haec est,* Tr. *non tu Cyrenensis es?*

Dae. *Immò Athenis natus, altúsque, educatúsque Atticis.*

Tr. *Obsecro, defende cineis tuas senex.* Dę. *ô filia*
Mea: cùm ego hanc video, mearum me absens miseriarum commones,
Trima quae periit mihi: iam tanta est, si viuit, scio.

La. *Argentum pro istisce ambabus, cuiae erant, domino dedi,*
Quid mea refert, Athenis hae natae, an Thebis sient,
Dum mihi rectè seruitutem seruiant? Tr. *itáne, impudens?*
Túne hic feles virginalis, liberos parentibus
Subiectos, habebis, atque indigno quaestu conteres?
Nam huic alterae patria quae sit profectò nescio,
Nisi scio probiorem hanc esse, quàm te impuratissime,

La. *Tuan' istae sunt?* Tr. *contende ergo, vter sit tergo verior.*
Ni offerumentas habebis plureis in tergo tuo,
Quam vlla nauis longa clauos, tàm ego ero mendacissimus,
Postea aspicito meum, quando ego tuum inspectauero,
Nisi erit tam sincerum, vt quiuis dicat ampullarius,
Optimum esse operi faciundo corium, & sincerissimum,
Quid caussa est, quin virgis vsque ad saturitatem sauciem?
Quid illas spectas, quas si attigeris, oculos eripiam tibi.

La. *Atqui, quia vetas, vtramque iam mecum abducam simul.*

Dę. *Quid facies?* La. *Volcanum adducam, is Veneris est aduersarius.*

Dę. *Quo illic it?* La. *heus ecquis hic est? heus.* Dę. *si attigeris ostium,*
Iam hercle tibi messis in ore fiet mergis pugneis.

Lo. *Nullum habemus ignem, ficis victitamus aridis.*

Dę. *Ego dabo ignem, siquidem in capite tuo conflandi copia est.*

La. *Ibo hercle aliquò quaeritatum ignem.* Dę. *quid tum cùm inueneris?*

La. *Ignem magnum hîc faciam.* Dę. *quin vt humanum exuras tibi.*

La. *Immò hasce ambas hic in ara vt viuas comburam.* Dę. *id volo,*
Nam hercle ego te barba continò arripiam & in ignem coniiciam,
Téque ambustulatum obiciam magnis auibus pabulum,
Cum coniecturam egomet mecum facio, haec illa est simia,
Quae has hirundines ex nido volt dereripere ingratiis,
Quod ego in somnis somniaui. Tr. *Scin' quid? tecum oro senex*
Vt illas serues, vim defendas, dum ego herum adduco meum.

Dę. *Quare herum, atque adduce.* Tr. *at hic ne.* Dę. *maximo malo suo.*
Si attigerit, occeptassit. Tr. *cura* Dę. *curatum est, abi.*

Tr. *Hunc quoque asserua ipsum, ne quò abitet. nam promisimus*
Carnufici aut talentum magnum, aut hunc hodie sisteret.

NATVM

NATVM QVANTVM EST HOMINVM SACR.] homo omnium hominum, quantum hominum natum est, sacrilegissime.. VOS IN ARAM] puellas alloquitur. ACCEDAT] leno. TVN', LEGIRVPIONEM N C. DIIS. &c.] Túne nobis legis ruptionem cum diis facere postulas? id est, túne istuc tibi sumus, vt audeas cum diis violandis leges negligere, & rumpere? *nobis* datiuus est venustatis causa additus. IMPINGE] incute. CVM PR. C. T.] cum mercede tua, ὅτι μισθόν σου eorum, quæ tu in me iniuste & inique facis, dabis pœnas. totum iniuste factorum magnam mercedem feres. ERGO CALO DE S CYR &c.] aduersarium prouocat, vt bonitate causæ fretus. solent enim, qui suo iuri magnopere confidunt, vltro iudicem aut arbitrum poscere. Sic Terent. Adelph. *Cedo quemuis arbitrum te plura in hac re peccare ostendam.* Idem Plautus infrà, *cedo iudicem in dolo malo instipulatus sit.* CONPINGIER] coniici, & arctè concludi. ÆTATEM] quandiu viues. NON H. ISTI EBI AVSP.] non hodie hoc consilium cepi, vt, &c. tractum à more veterum, qui nihil faciendum suscipiebant sine auspicio. TE EGO APPELLO. Dæmonem alloquitur & appellat. TECVM AGO] tecum loquor. TE FOLLEM PVG. F.] ita tractabo, vt follem, quem tractant pugiles, quem pendentem & suspensum pugnis petunt, & insectantur, hoc est te pugnis cædem, & contundam. INCVRSABO] insectabor. NON LICET, ITA EST LEX APVD NOS] sic habent libri nostri veteres, idque ego liquidò tueri possum, ne quis coniecturam esse dicat. ARIDO ARGENTO] hoc dicit, opinor, propterea quod erat vuidus, Aridum, inquit Festus, propriè est, quod naturalem humorē amisit, dicitur autem per contrariam significationē, quod irrigari desierit. nam Græcè irrigare est ἄρδειν. DO TIBI ARG.] lego, *dem tibi argentum?* IOCVLò] id est, etiam minimo ioco: etiam leuissimè iocando. INNVERO V.] vobis nutu significauero. sic Terent. Adelph. *ne mora sit, si innuero, quin pugnus continuò in mala hæreat.* SI NON EI C. AXOSCVL.] si non ei caput oculis orbaueritis id est si non ei oculos effoderitis, non dissimulabo in nostris libris veteribus non esse neque, *non*, quod est in vulgatis neque *ne* quod habet editio Camerariana. vulgatā autem lectionem secutus sum, vt facilē & apertā. alioqui editionem Camerarij non improbo, vt *ne*, accipiamus pro, *non*. QVASI MVRTETA IVNCIS, &c. vt myrtetæ iuncis circumligari solent. sic ego vos virgis circumdabo, & circumuinciam. OPPROBRAS] probri loco obiicis, libri vulgari habent, *improperas.* FLAGITII FLAGR.?] homo flagitiosissime homo flagitio flagrans. NVN QVI M.] num idcirco minus oportet eas esse liberas, si ego sum trifurcifer, tu vir probus? num qui minus, id est, aliqua re minus. vel num ob aliquam causam minus. EX GERMANA GR.] ex vera Græcia. O FILIA, MEA] filiam absentē desiderat, præsentia Palæstræ Atticæ admonitus. HANC] Palæstram. COMMONES] tu Trachalio. TRIMA treis annos nata. TANTA EST quanta est Palæstra. CVIAE ERANT] domino cuius erant. RECTE] iure. FELES VIRGINALIS] virginum furax & rapax, tu qui virgines rapere & furari soles: tu qui rapacitate, & furacitate, quam in virginibus furandis, & rapiendis adhibes, felē æquiparas: sic suprà *feles virginaria.* HVIC ALTERAE huic alteri Ampeliscæ. CONTENDE ERGO, VTER SIT T. VER.] ordo est, contende ergo mecum, tergo vter sit verior, id est, veracior, vel, vter veriora dicat. NI OFFERVMENTAS] offerumentas hic per iocū appellat Plautus vibices, & notas verberum tergo oblatorum, similitudo sermonis ab offerumentis ducta, de quibus sic Festus ait, *offerumenta dicebant quæ offerebantur.* hoc autem significat, nisi tergum habebis vibicibus varium, & dissectum: tum ego ero mendacissimus. Id est, tibi vt victo tergum verberibus, & plagis lacerabitur: ego autem, vt victor, tergū habebo sincerum. AMPVLLARIVS] qui ampullas corio integit. OPTIMVM ESSE OPERI F.] vt integerrimum. VVLCANVM ADDVCAM] significat ignem puellis, quæ ad aram Veneris confugerant, admoturum, vt eas inde aufugere cogat, & ita impunè abducat. nam ex ara auellere non licebat ignem ei, qui aram occuparat, admouere licebat. sic apud Euripidem, Hermione minatur se Andromachæ, quæ ad aram confugerat, eámque amplexa tenebat, ignem illaturam. IS VENERIS EST ADV.] odit enim Vulcanus Venerem, vt adulteram: & Venus Vulcanum auersatur, vt claudum & deformem, & fabrum, contrà Martem amat, & cum eo in adulterio à Vulcano deprehenditur, apud Homerum ἰδὼν. MESSIS IN ORE FIET] dentes tibi excutientur pugnis. MERGIS PVGNEIS] Festus, mergæ furculę, quibus aceruj frugum fiūt. dictæ à volucribus mergis, quia, vt illi se in aquam mergunt, dum pisceis persequūtur, sic messores eas in surges demergunt, vt attollere possint manipulos per mergas igitur pugneas iocosè significat Plautus, pugnos ori impactos. SIQVIDEM IN C. TVO C. C. EST] siquidem in capite tuo ignem conflare, & accendere licet. QVIN VT H. EXVRAS T.] sic habent dilucidè nostri libri veteres. hoc autem significat immò verò vt te ipse exuras, vel tibi mortuo sacrificium fiat. Festus. Humanum sacrificium dicebant, quod mortui causa fiebat. BARBA] per barbam. AMBVSTVLATVM] circūustulatum, ambustum. Cicero pro Milone, lignis semiustulatum. Catullus *infelicibus vstulanda lignis.* INGRATIIS] me inuito. TECVM ORO] antiquè, pro, te oro. AT HIC N ALAT tu interea vide ne hic illas attingat, seu ne ab ara abstrahat, atque abducat. SIVE OCCEPTASSIT] siue adeo occeptauerit id est, occeperit, seu incœperit. sed non dissimulabo in nostris libris veteribus scriptum esse *néve occentarit.* quæ scriptura fortassis recta est, & vera *occentare* autem vt suprà in Persa in scena. *Satin' Athenæ* ex Festo notauimus. Antiqui dicebant pro *conuitium facere.* NE QVO ABITET] abito, as, frequentatium ab abeo.

DÆMONES senex, LABRAX leno. PALÆSTRA, AMPELISCA.

VTrùm tu leno cum malo libentius
Quiescis an sic sine malo, si copia est?

La. *Ego, quæ tu loquere, flocci non facio, senex.*
Meas quidem te inuito, & Venere, & summo Ioue.

De ara capillo iam deripiam. Dæ. *tange dum.*

La. *Tangam hercle vero.* Dæ *agedum ergo, accede huc modò,*

La. *Iube dum recedere istos ambo illuc modò.*

Dæ. *Immò ad te accedent.* La. *non hercle egomet censeo.*

Dæ. *Quid ages si accedent propius?* La *ergo recessero.*
Verùm, senex, si te vnquam in vrbe offendero,
Nunquam hercle quisquam me lenonem dixerit,
Si non te ludos pessimos dimisero.

Dæ. *Facito istuc quod minitaris, sed nunc interim,*
Si illas attigeris, dabitur tibi magnum malum.

La. *Quam magnum verò?* Dæ. *quantum lenoni sat est.*

La. *Minacias ego istas flocci non facio tuas:*
Equidem te inuito iam ambas rabiam. Dę. *tange denuo.*

La. *Tangam hercle verò.* Dę. *tange, sed scin' quomodo:*
I dum Turbalio atque curriculo affer huc
Duas clauas. La. *clauas?* Dę *probas: propera citò,*
Ego te hodie faxo rectè acceptum, vt dignus es.

La. *Eheu, scelestus galeam in naui perdidi.*
Nunc mihi opport una hic esset salua si foret.
Licet saltem istas mihi appellare. Dę. *non licet.*
Ehem optime edepol, eccum clauator aduenit.

La. *Illud quidem edepol tinnimentum est auribus.*

Dę. *Age accipe illanc alteram clauam Sparax,*
Age alter illinc, alter hinc adsiste.
Assistite ambo sic: audite nunc iam:
Si hercle illic illas hodie digito tetigerit
Inuitas, ni istunc istis inuitassitis
Vsque adeo, donec quà domum abeat, nesciat,
Peristis ambo. si appellabit quampiam,
Vos respondetote istinc istarum vicem:
Si verò hic ipse abire hine volet, quantum pote'st,
Extemplo amplectitote crura fustibus.

La. *Etiam me abire hinc non sinent?* Dę. *dixi satis.*
Et ille vbi seruus cum hero huc aduenerit,
Qui herum arcessiuit, itote extemplo domum,
Curate hæc sultis magna diligentia.

La. *Eheu hercle, na istic fana mutantur citò,*
Iam hoc Herculis est, Veneris fanum quod fuit,
Ita duo destituit signa hic cum clauis senex.
Non hercle quò hinc nunc gentium aufugiam, scio,
Ita nunc mihi vtrunque sæuit & terra & mare.
Palæstra? Lo *quid vis?* La. *apage, controuersia est.*
Hæc equidem Palæstra, quæ respondit, non mea est.
Heus Ampelisca. Lo. *cauesis infortunio,*
Vt pote'st. La. *ignaui homines satis rectè monent.*
Sed vobis dico, heus vobis num molestia est,
Me adire ad illas propius? Lo. *nihil nobis quidem.*

La. *Nunquid molestum mihi erit?* Lo. *nihil, si caueris.*

Quid.

La. *Quid est, quod caueam?* Lo. *hem à crasso infortunio.*
La. *Quæso hercle abire vt liceat.* Lo. *abeas, si velis.*
La. *Bene hercle factum, habeo vobis gratiam.*
Non accedam potius. Lo. *illic tu asta ilico.*
La. *Ædepol proueni nequiter multis modis,*
Certum'st hasce hodie vsque obsidione vincere.

SI COPIA EST] si tibi datur, aut licet sine malo quiescere, si tibi potestas sit quiescēdi sine malo. CAPILLO] per capillum. ISTOS AMBO] istos ambos lorarios, qui pugnos intentant: ambo, pro, ambos, sæpè alias notatum. OFFENDERO] inuenero mihi obuium. LVDOS PESSIMOS] turpissime ludificatum, & ludibrio habitum. MINACIVS] minaciùs. CVRRICVLO] cursim, citato cursu. PROBAS] validas, magnas. OPPORTVNA] vtilis, ex vsu. SALVAS SI F.] nisi periisset. CLAVATOR] qui clauam manu tenet, qui clauam gerit. TINNIMENTVM] instrumentum, quo tibi aures tinniant. NI ISTVNC ISTIC INVITASSITIS] nisi istunc lenonem clauis istis, quas habetis, lautè & liberaliter inuitaueritis, id est, nisi lenonem clauis ita validè pulsaueritis, vt propter ictum validum, quem acceperit attonitus nesciat, quia via domum abeat, &c. ISTARVM VICEM] istarum puellarum vice: pro istis puellis. AMPLECTITORES] amplectimini: circum cæditore. translatio est. NAE ISTIC F. M. C.] profectò inuistis locis fana citò commutantur. HERC EST] Herculis est fanum, quod anteà Veneris fuit: hoc eò dicit, quod duos seruos cum clauis, astare iusserat, vt si essent duæ statuæ clauam gerentes. Hercules enim à Leonina pelle amictus, & clauam dextra tenens fingebatur. DESTITVIT] id est, statuit, cōstituit. Cęcilius. *Destituit omneis seruos ad mensam ante se.* Cicero lib 3. accusationum, *Videtis pendere alios ex arbore pulsari autē alios, & verberari: porrò, alios in publico custodiri, & destitui, alios in commune*, &c. Titus Liu. lib 7. *Duo in medio armati spectaculi magis more quàm lege belli destituuntur.* SAEVIT] iratum, atque infestum est. CONTROVERSIA EST] dissensio est inter nos. ambigimus inter nos. CAVE SIS INF VT POTEST] caue sis ab infortunio, quantum fieri potest. NIHIL N] proinde ac si dicat, nullam nobis molestiam afferret, te ad illas accedere, sed tibi maximam. nam te his clauis lautè inuitabimus. NIHIL SI CAVES] nihil tibi erit molestum si tibi à malo caueris, id est, si ad eas non accesseris, eas attigeris. A CRASSO INF.] à magno malo, quod tibi hæ crassæ & validæ clauæ importabunt. NON ACCEDAM P.] non adibo, sed accedam ad illas potius. PROVENI] processi.

PLEVSIDIPPVS adolescens, TRACHALIO seruus, MVLIERES duę, LENO, LORARII, CHARMIDES.

Pl. *MEamne ille amicam leno vi, violentia*
De ara deripere Veneris voluit? Tr. *admodum.*
Pl. *Quin occidisti extemplò?* Tr. *gladius non erat.*
Pl. *Caperes aut fustem, aut lapidem.* Tr. *quid ego quasi canem,*
Hominem insectarer lapidibus nequissimum?
La. *Nunc pol ego perij, Pleusidippus eccum adest,*
Conuerret iam hoc me totum cum puluisculo.
Pl. *Etiamne in ara tunc sedebant mulieres,*
Cùm ad me profectus ire? Tr. *ibidem nunc sedent.*
Pl. *Quis illas nunc illic seruat?* Tr. *nescio quis senex,*
Vicinus Veneris, is dedit operam optimam.
Is nunc cum seruis seruat: ego mandaueram.
Pl. *Duc me ad lenonem rectà vbi illic est homo?*
La. *Salue.* Pl. *nihil salutem moror, opta ocyus,*
Rapi te obtorto collo mauis, an trahi?
Vtrum vis opta, dum licet. La. *neutrum volo.*
Pl. *Abi sanè ad litus curriculo Trachalio,*
Iube illos in vrbem ire obuiam ad portam mihi,
Quos mecum duxi, hunc qui ad carnuficem traderent.
Post huc redito, atque agitato hic custodiam,
Ego hunc scelestum in ius rapiam exsulem,
Age ambula in ius. La. *quid ego deliqui?* Pl. *rogas?*

Qui arrabonem à me accepisti ob mulierem, &
Eam hinc abduxisti? La. non auexi. Pl. cur negas?
La. *Quia pol prouexi. auehere non quiui miser.*
Equidem tibi me dixeram præstò fore.
Apud Veneris fanum. quid multa? sumne ibi?
Pl. *In iure caussam dicito. hîc verbum sat est.*
Sequere. La. obsecro te, subueni me Charmides,
Rapior obtorto collo. Ch. quis me nominat?
La. *Viden' me vt rapior? Ch. video, atque inspecto lubens.*
La. *Non subuenire mihi audes? Ch. quis homo te rapit?*
La. *Adolescens Pleusidippus. Ch. vt nactus es habe*
Bono animo. melius'st te in neruum correpere.
Tibi obtigit quod plurimi exoptant sibi.
La. *Quid id est? Ch. vt id, quod quærant, inueniant sibi.*
La. *Sequere, obsecro, me pariter. Ch. suades? qualis es?*
Tu in neruum rapere. eò me obsecras, vt te sequar?
Etiam retentas? La. perij. Pl. verum sit velim.
Tu mea Palæstra, & Ampelisca ibidem illico
Manete, dum huc ego redeo. Lo. equidem suadeo.
Vt ad n.s abeant potius, dum recipis. Pl. placet,
Benefacitis. La. fures mihi estis. Lo. quid? fures? Pl. rape.
La. *Oro obsecro Palæstra. Pl. sequere carnifex.*
La. *Hospes. Ch. non sum hospes, repudio hospitium tuum.*
La. *Siccine me spernis? Ch. sic ago, semel bibo.*
La. *Di te infelicent. Ch. isti capiti dicito.*
Credo alium in aliam belluam hominem vortier.
Illic in columbum credo leno vortitur.
Nam in collumbari collum haud multò post erit.
In neruum ille hodie nidamenta congeret.
Verumtamen ibo ei aduocatus vt siem,
Si qui mea opera citius addici potest.

VIOLENTIA plus est violentia, quàm vis. CONVERRETIAM HIC ME T. C. P.] me delebit funditus, vel me ex hoc loco totum, quantus quantus sum, fugabit, & exiget, pugnis contundens aut fustibus. allegoria est ab iis, qui vestem scopis purgant, aut domum verrunt. CVM AD ME PR. IRE] cùm profectus es, vt ad me ires? VICINVS VENERIS] suprà. sed quid hic in Veneris fano vicinæ meç, &c. NIHIL SALVTEM M.] nolo me abs te salutari. va ear tua salus. RAPI TE OBT. C. M.] rapi in ius. suprà AN TRAHI pedibus ABDVXISTI] vt in Siciliam aueheres: SVMNE IBI?] nonne sum apud Veneris fanum, vbi me tibi præstò fore dixeram? IN IVRE] apud prætorem. VT TACTVS ES] vt nactus habe bono animo, id est, quod malum nactus es, & tibi tua culpa contraxisti, & accessiuisti, id forti animo perfer. videtur deesse. es. VT ID QVOD Q. INV.] tu inuenisti malum, quod quærebas tuis improbis, & iniustis factis. MELIVS EST TE IN N. C.] præstat te in vincula tua sponte ire RAPERE] raperis. ETIAM RETENTAS?] etiam me retines, vt tecum eam? DVM RECIPIS] donec eas recipias & recuperes. SEMEL BIBO] semel tecum bibi. nunquam iterum posthac. CREDO ALIVM IN ALIAM BELLVAM, &c] credo alios homines in alias animantes verti. verbi gratia, rapaceis in accipitres, astutos in vulpes, simpliceis in oues, & similia. ILLIC] ille. NAM IN COL] iocus ex ambiguo. columba genus est vinculi, vt docet Priscian. lib. 5 hunc locum proferens, quo collum nectitur. sunt & columbaria foramina, per quæ traiciuntur remi, à quibus dicuntur etiam foramina, in quæ maleficiorum colla inseruntur. COLLVM) apud Priscianum legitur collus, sed mēdose, opinor, propter versum. ADVOCATVS] ἐγγυητὴς est. SI QVI] si quo pacto. ATRICI] Pleusidippo à prætore.

ACTVS QVARTVS.

DÆMONES senex.

BENEFACTVM, & volupe est hodie me his mulierculis
Tetulisse auxilium, iam clientas repperi,
Atque ambas forma scitula atque ætatula.
Sed vxor scelesta me omnibus seruat modis,
Ne quid significem quippiam mulierculis.
Sed Gripus seruus noster, quid rerum gerat,
Miror, de nocte qui abiit piscatum ad mare,
Pol magis sapuisset, si dormiuisset domi.
Nam nunc & operam ludos facit, & retia,
Vt tempestas est nunc, atque vt noctu fuit.
In digitis hodie percoquam quod ceperit,
Ita fluctuare video vehementer mare.
Sed ad prandium vxor me vocat redeo domum,
Iam opplebit meas aures sua vaniloquentia.

VOLVPE EST] iucundum est. TETVLISSE AVX.] antiquum, pro, tulisse. CLIENTAS] Festus, clientam, pro, cliente Plautus dixit. sic Horat. oda lib. *nec laconicas mihi Tradunt honestæ purpuras clientæ.* Afranius, *Interim tua clienta.* ex Charisio. clientas repperi autem, id est, clientas nactus sum meo beneficio, quia me earum patronum præbui. SCITVLA] politula. SERVAT] obseruat. DE NOCTE] Horat *surgunt de nocte latrones.* POL MAGIS SAPVISSET, sic habent nostri libri veteres. & ita legit P[ri]scian. libro 7. vbi de ablatiuo tertiæ declinationis loquitur: & libro 10. non longè à principio in verbo *sapio, Sapio,* inquit, *tam sapui, vel sapij, quàm sapiui placet dici,* &c. Plaut. in Rud *pol magis sapuisset si dormiuisset domi* &c. Charisius libro 3. *sapio, sapis, sapiui & sapui* Nonius quoque testatur vtrumque esse in vsu. his verbis, *sapiui pro sapui, inquit,* &c. ET OPERAM LVDOS FACIT] id est, ludit operam. & retia. id est operam inanem sumit, & retia frustra conterit. sed Priscianus libro 7. legit *retiam.* VT TEMPESTAS EST N.] prout est nunc tempestas. & nocte proxima fuit, nempe aduersa, & piscandum inutilis. IN DIGITIS HODIE PERC. Q. C.] id est, nihil capiet.

GRIPVS piscator.

NEptuno has ago meo patrono gratias,
Qui salsis locis incolit pisculentis,
Cùm me ex suis pulcrè ornatum expediuit
Templis reducem, plurima præda onustum,
Salute horiæ, quæ in mari fluctuoso
Piscatu nouo me vberi compotiuit.
Miróque modo, atque incredibili hic piscatus mihi
Lepidè euenit, neque piscium vllam vnciam hodie
Pondo cepi, nisi hoc quod fero in rete.
Nam vt de nocte multa impigrè exsurrexi,
Lucrum præposiui sopori & quieti,
Tempestate sæua experiri expetiui,
Paupertatem heri qui, & meam seruientiam
Tolerarem. opera haud fui parcus mea. nimis homo
Nihili est, qui piger est, nimísque id genus odi ego malè.
Vigilare decet hominem, qui vult sua tempori conficere officia.
Non enim illum exspectare oportet, dum herus se ad suum suscitet officium.
Nam qui dormiunt libenter, sine lucro, & cum malo quiescunt.

Nam ego nunc mihi, qui impiger fui, repperi, vt piger, si velim siem
Hoc ego in mari, quidquid inest reperi. quicquid inest, graue quidem est. aurum
Hic ego inesse reor. nec mihi conscius est vllus homo. nunc hac tibi,
Occasio, Gripe, optigit, vt liberet ex populo prator te.
Nunc sic faciam, sic consilium est, ad herum veniam docte atque astute,
Pauxillatim pollicitabor pro capite argentum, vt sim liber.
Iam vbi liber ero igitur, domum instruam, agrum, ædes, mancipia.
Nauibus magnis mercaturam faciam: apud reges rex perhibebor.
Post animi causa mihi nauem faciam. atque imitabor Stratonicum,
Oppida circumuectabor vbi nobilitas mea erit clara,
Oppidum magnum communicabo. ei ergo vrbi Gripo indam nomen.
Monumentum meæ famæ & factis. ibique regnum magnum instituam.
Magnas res hic agito in mentem instruere. nunc hunc vidulum condam.
Sed hic rex cum aceto pransurus est, & sale, sine bono pulmento.

INCOLIT] inhabitat. iunxit verbum *incolit* cum septimo casu. PISCVLENTIS] piscium plenis. TEMPLIS] tectis, domicilio suo. Templum tribus modis dicitur, vt docet Varro libr. 6. de lingua Latina, ab natura, ab auspicio, ab similitudine. PVLCHRE ORNATVM] probè instructum, locupletatum. SALVTE HORIAE] id est, salua horia. Est autem horia, vt docet Nonius, nauis piscatoria: & profert hunc locum, sed mendosè. Fulgentius scribit sine aspiratione, *Oriam, inquit, dicunt nauiculam modicam piscatoriam.* Plautus. *Malo hunc alligari ad oriam, vt semper piscetur, etsi sit tempestas maxima.* PISCATV NOVO] nouo genere piscatus, quia non pisceis cepi, sed vidulum reperi. COMPOTIVIT] compotem fecit. IN RETE] in reti. PRAEPOSIVI] præposui. Carisius libr. 3. *Pono, ponis, posui & posiui, veteres dixerunt.* PAVPERTATEM HERI QVI ET M.] ordo & sententia est, qui, id est, quo pacto, vel vnde tolerarem, hoc est, sustentarem paupertatem heri mei, & meam seruitutem. SERVIENTIAM] secutus sum Camerarij coniecturam, qui pro *sententiam*, quod est in libris veteribus, legit *seruientiam*. OPERA HAVD FVI PARCA] haud peperci operæ meæ. TEMPORI] tempestiuè, maturè. REPPERI, VT PIGER, SI VELIM, S.] rationem reperi, per quam mihi piger esse liceat, quia nunc diuersum. VT LIBERET EX POPVLO PRAETOR] vt te prætor non solum liberum faciat vindicta, sed etiam ex numero hominum inferioris ordinis, ac loci. alij libri habent, *vt liberet extempulò prætor te.* Extempulò autem, id est, extemplò. NAVIBVS MAGNIS] Hesiodus, Νῆ᾽ ὀλίγην αἰνεῖν, μεγάλῃ δ᾽ ἐνὶ φορτία θέσθαι. ANIMI C.] non mercaturæ faciendæ gratia, sed vt in ea nauigans me oblectem. STRATONICVM] nomen fictum. significat autem victorē exercitus. OPPIDA CIRCVMVECTABOR] vectabor equo, aut rheda circum oppida. EII] ei. MONVMENTVM] oppidum, monumentum, per appositionem, vel vt Græci κατὰ σύνθεσιν. SED HIC REX CVM ACETO] sed ego qui me regem facio, & somnio, pransurus sum sine pulmento, cum sale & aceto. quo modo pauperes solent enim pauperes quia obsonium non habent, salem & acetum ad panem assumere, obsonij loco. Quidam volunt hæc esse verba Trachalionis ex occulto loco Gripi sermonem excipientis, atque exaudientis.

TRACHALIO seruus, GRIPVS piscator.

HEus mane. Gr. *quid maneam?* Tr. *dum hanc tibi, quam trahis, rudentem complico.*

Gr. *Mitte modò.* Tr. *at pol ego te adiuuabo. nam bonis quod*
Bene fit, haud perit. Gr. *turbida tempestas heri fuit.*
Nil habeo adolescens piscium, ne tu mihi esse postules.
Non vides me referre vuidum rete, sine squammoso pecu?

Tr. *Non edepol pisceis expeto, quàm tui sermonis sum indigens.*

Gr. *Enicas iam me odio, quisquis es.* Tr. *non sinam ego abire hinc te, mane.*

Gr. *Caue sis malo, quid tu, malùm nam me retrahis?* Tr. *audi.*

Gr. *Non audio.* Tr. *at pol quin audies post.* Gr. *quin loquere, quid vis?*

Th. *Ehò, modò est operæpretium, quod ego narrare volo.*

Gr. *Eloquere quid id est?* Tr. *vide num quispiam consequitur propè nos.*

Gr. *Ecquid est, quod mea referat?* Tr. *scilicet. sed boni consilij*
Ecquid in te mihi est? Gr. *quid negotij est. modò dic.* Tr. *dicam,*
Tace si fidem modò das mihi, te non fore infidum.

Do fidem

Do fidem tibi fidus ero quisquis es. Tr. *audi.furtum ego vidi*
Qui faciebat.noueram dominum, id cui fiebat.post ad
Furem egomet deuenio,feróque ei conditionem hoc pacto:
Ego istuc furtum scio factum est.nunc mihi si vis
Dare dimidium,indicium domino non faciam.is mihi nihil
Etiam respondit.quid?inde æquum est pari dimidium?
Volo vt dicas. Gr.*immo hercle amplius.nam nisi dat,domino dicundum*
Censeo. Tr.*tuo consilio faciam.nunc aduorte animum:*
Namque hoc attinet omne ad te. Gr.*quid est factum?* Tr.*vidulum*
Istum,cuius est,noui ego hominem iampridem. Gr.*quid est?*
Tr. *Et quo pacto periit.* Gr.*at ego quo pacto inuentum'st scio.*
Et qui inuenit,hominem noui,& dominus qui nunc est,scio.
Nihilo pol pluris tua hoc,quàm illud refert mea.
Ego illum noui,cuius nunc est.tu illum,cuius antehac fuit.
Hunc nemo feret à me nemo,ne tu te speres potius, Tr.*non feat.*
Si dominus veniat? Gr.*dominus huic nemo,ne frustra sies,*
Nisi ego,nemo natu'st,hunc qui cepi in venatu meo.
Tr. *Itane verò?* Gr.*ecquem esse dices in mari piscem meum,*
Quos cum capio?siquidem cepi,mei sunt,habeo pro meis,
Ne manu asseruntur,neque illinc partem quisquam postulat,
In foro palàm omnèis vendo pro meis venalibus.
Mare quidem commune certo'st omnibus. Tr.*assentio,*
Qui minus hunc communem quæso,mihi esse oportet vidulum?
In mari inuentu'st, commune est, Gr.*næ tu impudenter impudens.*
Nam si istuc ius sit,quod memoras,piscatores perierint
Quippe cùm extemplo in macellum pisces prolati sient,
Nemo emat,suam quisque partem piscium postea sibi.
Dicat in mare communi captos. Tr.*quid ais impudens?*
Ausus etiam comparare vidulum cum piscibus?
Eadem tandem res videtur. Gr.*in manu non est mea,*
Vbi demisi retem atque hamum.quicquid hæsit,extraho.
Meum quod rete atque hami nacti sunt,meum potissimùm'st.
Tr. *Immò hercle haud est.si quidem quod vas excepisti* Gr.*philosophe.*
Tr. *Sed tun' inquam piscatorem vidisti venefice*
Vidulum piscem cepisse aut protulisse vllum in forum?
Non enim tu hic quidem occupabis omnis quæstus,quos voles
Et vietorem & piscatorem te esse impurè postulas?
Vel te mihi monstrare oportet.piscis qui sit vidulus.
Vel quod in mari non natum est,neque habet squamas,ne feras.
Gr. *Quid?tu nunquam audiuisti esse antehac vidulum piscem?* Tr.*scelus,*
Nullus est. G.*immò est profectò.ego,qui sum piscator,scio.*
Verò raro capitur.nullus minus sæpe ad terram venit,
Tr. *Nil agis.dare verba speras mihi te posse furcifer?*
Quo colore est? Gr.*hoc colore capiuntur pauxillùli.*
Sunt alij puniceo corio magni item,atque atri. Tr.*scio,*
Tu hercle,opinor,vidulum te piscem conuertes,nisi caues:
Fiet tibi puniceum corium,posteà atrum denuò.
Gr. *Quod scelus hodie inueni?* Tr.*verba facimus.it dies.*

Vide sis, cuius arbitratu nos facere vis? GR. vidul.
Arbitratu. TR. ita enimuero stultus es. GR. qui salue Thales.

TR. *Tu istunc hodie non feres, nisi dicas sequestrum, aut arbitrum.*
Cum haec res arbitratu fiat. GR. quaeso sanus es?

TR. *Elleborosus sum. GR. at ego cerritus. hunc non amittam tamen,*

TR. *Verbum adde etiam vnum, iam in cerebro colaphos abstrudam tuo,*

GR. *Ego iam hic te itidem, quasi penicillus nouos exsugeri solet,*
Ni hunc amittis, exsugebo quicquid humoris tibi'st.
Tange, affigam ad terram te itidem, vt piscem soleo polypum.
Vis pugnare? TR. quid opu'st? quin tu potius praedam diuide.

GR. *Hinc tu, nisi malum, fruisci nihil potes, ne postules.*
Abeo ego hinc. TR. at ego hinc offlectam nauem, ne quo abeas, mane.

GR. *Si tu proreta isti naui es, ego gubernator ero,*
Mitte rudentem, sceleste. TR. mittam, omitte vidulum.

GR. *Nunquam hercle hinc hodie ramenta fies fortunatior.*

TR. *Non probare pernegando mihi potes, nisi pars datur.*
Aut ad arbitrium reditur, aut sequestro ponitur.

GR. *Quemne ego excepi in mare? TR. at ego inspectaui e litore.*

GR. *Mea opera, labore & rete & horia? TR. num qui minus,*
Si veniat nunc dominus, cuius est, ego qui inspectaui procul,
Te hunc habere, fur sum, quam tu? GR. .ni ilo. TR. mane mastigia.
Quo argumento socius non sum, & fur sum? fac dum ex te sciam.

GR. *Nescio, neque ego istas vestras leges vrbanas scio,*
Nisi quia hunc meum esse dico. TR. & ego item esse aio meum.

GR. *Mane iam reperi rem, quo pacto nec fur, nec socius sies.*

TR. *Quo pacto? GR. sine me hinc abire. tu abi tacitus tuam viam,*
Nec tu me cuiquam indicassis, neque ego tibi quicquam dabo.
Tu taceto, ego mussitabo. hoc optimum atque aequissimum'st.

TR. *Ecquid conditionis audes ferre? GR. iamdudum fero,*
Vt abeas, rudentem amittas, mihi molestus ne sies.

TR. *Mane dum, refero conditionem. GR. te obsecro hercle, aufer te modo.*

TR. *Ecquem in his locis nouisti? GR. oportet vicinos meos.*

TR. *Vbi tu hic habitas? GR. porro illic longe vsque in campis vltimis.*

TR. *Vin' qui in hac villa habitat, eius arbitratu rem fieri?*

GR. *Paullisper remitte restem, dum concedo, & consulo.*

TR. *Fiat. GR. euge salua res est, praeda haec perpetua est mea.*
Ad meum herum arbitrum vocat me hic intra praesepeis meas.
Nunquam hercle hodie abiudicabit ab suo triobolum,
Nae iste haud scit quam conditionem retulerit, ibo ad arbitrum.

TR. *Quid igitur? GR. quanquam istuc esse ius meum certo scio,*
Fiat istuc potius, quam nunc pugnem tecum. TR. nunc places.

GR. *Quanquam ad ignotum arbitrum me appellis, si adhibebit fidem:*
Etsi est ignotus, notus est: si non, notus, ignotissimus est.

DVM HANC TIBI, QVAM TR. R. C.] profert Nonius hunc locum in voce, *rudens*, ostendens esse masculini & foemini gen. Est autem rudens, nauticus funis. NE TV M. ESSE P.] ne tu mihi esse censeas, & contendas. NON VIDES ME I.] profert hunc locum Nonius ita vt nos edidimus in voce *pecu*. & praeterea Carisius lib. 1. in eadem voce, & sic habent nostri libri veteres cum vulgatis consentientes. Postremo, & Priscian. lib. 7. nisi quod legit *retem* in genere masculino, vt infr. *vt demisi retem atque hamum* Camerar. autem sic, *Nam vides me reserere vidulum rete sine squamoso pecu.* sine squamoso pecu, id est,

id est, si e piscibus, qui squamigeri sunt. & sic vos appellat Lucretius non semel. QVID TV, MALVM. NAM ME R.] malum, hic interiectio est. particula autem, *nam*, cohærere debet cum interrogatiuo *quid*, hoc modo: *Quidnam tu, malum, me retrahis?* potest & intelligi, *antecedere*, vt sit aduerbium, hoc modo. Nam quid tu, malum me trahis? EHO MODO] eho nunc eloquar, quod volo. ECQVID EST, QVOD MEA REF.] nunquid habes, quod mea referat? seu quod ad me pertineat? SCILICET] affirmat. SED BONI CONSILII ECQVID] sed nunquid boni consilij mihi est apud te? id est, sed num tu mihi petenti vtile consilium dabis? MODO DIC.] dic tantummodo. FVRTVM VIDI, QVI FACIAT] vidi quendam, qui furtum faciebat. NOVER. D. ID CVI F.] noueram dominum, cui id furtum fiebat. EGO ISTVC FVR. SCIO, CVI F.] ego noui dominum, cui id furtum factum est. INDE] ex furto. DOMINO DICVNDVM] fortass. legendum, *Domino indicandum, censeo*. VIDVLVM ISTVD, CVIVS EST, &c.] iampridem noui hominem, cuius iste vidulus est, sed more suo & aliorum comicorum dixit, *noui vidulum istud*, &c. quæ locutio sic explicatur noui hominem, cuius est istud vidulum, seu iste vidulus. ET DOMINVS, QVI NVNC EST SCIO] & scio, quis nunc sit eius dominus se significat. malim autem legi, *& dominum qui nunc est scio*. NIHILO POL PLVRIS TVA HOC, QVAM ILL. REF.] nihilo pol pluris refert tua hoc, nempe, me eum esse, qui ceperit hunc vidulum, & me nunc eius esse dominum, quàm mea illud, nempe te eum nosse qui quondam eius dominus fuit. FERET] auferet. NE, TV IT SPERES P.] hoc dico ne fortè tu speres te potius ablaturum. DOMINVS HVIC NEMO, NEESI, &c.] ordo est. nemo homo huic vidulo dominus natus est, nisi ego, qui hunc cepi in venatu, id est, in piscatu meo. NE FRVSTRA SIES] ne te frustreris. ECQVEM ESSE DICES IN MARI PISC. M.] an aliquem piscem, quem non capio; dices esse in mari meum? quasi dicat, non dices. quemadmodum igitur piscis in mari, quem non cepi, non est meus: ita quos cepi, mei sunt, neque quisquam partem ex illis sibi postulare audeat. NEC MANV ASSERVNTVR] neque pisces, inquit, à me capti, & mei facti, à quoquam, vt liberi asseruntur. tralatio ab hominibus liberis, qui a seruitute vindicantur. IN MARI INVENTV'ST] in mari inuentus est vidulus. COMMVNE EST] mare. DICAT IN MARE COMMVNI CAP.] dicat in mari, quod est commune, esse captos. sic autem legit Priscianus, proferens hunc locum lib 7. IN MANV NON EST MEA] in potestate non est mea. VEL DEMISI RETEM, &c.] sic habent & nostri libri veteres, & ita legit Priscianus eodem libro. HABEIT] reti, atque hamo. NACTI SVNT] repererunt, prehenderunt. POTISSIMVM] ante alios omneis. SIQVIDEM QVOD VAS EXCEP.] siquidem vas aliquod excepisti, vt vidulum, qui fiebat ex vimine, deinde corio integebatur. PHILOSOPHE] homo argute, & acute. VIDVLVM PISCEM] piscem nomine vidulum. VIETOREM] viere est vincire, & inflectere, inquit Nonius, vnde vimen & vietores, qui vient, hoc est, qui vasa ex tabulis ligneis conficiunt, eáque viminibus vinciunt. SCELVS] homo sceleste. FIET TIBI PVNICEVM CORIVM, &c.] cædere virgis, & ita corium tuum fiet rubrum: deinde, vt fit, nigrescet. nam sanguis ex plagis, & vulneribus nigrescit vibicibus exstantibus. CVIVS ARBITRATV STARE VIS?] cuius iudicio nos stare vis? cuius iudicio nostram controuersiam dijudicandam permittere vis? sic loquitur & Cicero libro 5. Tusculan. *stare iudicio multitudinis* — *stare suo iudicio*. SALVE THALES] salue homo sapientissime: ridet eo, quia à Trachalione stultus appellatus erat. Thales fuit vnus è septem græciæ sapientibus. SEQVESTRVM] sequester, sequestris, vel stri, is. apud quem res aliqua controuersa deponitur. ELLEBOROSVS SVM] insanus sum, hoc ideo, quod insani, & furiosi egent elleboro ad insaniam minuendam, ac leuandam. AT EGO CERRITVS] at ego à Cerere percussus hoc est, commotæ mentis, fanaticus. δημητριακός, vide suprà Amphitr. *Quæso quin tu istam inuenis pro cerrita circumferri?* Cicero lib 8. epist. ad Attic. c. 5. *Etsi solet eum, cùm aliquid furiose fecit, pœnitere. nunquam tamen cerritior fuit quàm in hoc negotio. Nam quod ad te non scripseram, postea audiui à tertio milliario eum tetendisse, πολλὰ μάτην κεράεσσιν ἐς ἠέρα θυμαίνοντα*. NON AMITTAM. *in aërem*. IAM IN CEREBRO COLAPHOS ABST.] colaphis tibi cerebrum comminuam, impingam tuo capiti colaphos vsque adeò validos, vt id tibi confossum reddam. ITIDEM QVASI PENICILL. NOVOS] ita vt penicillus nouus, & c. peniculi, ex quo penicilli spongiæ longæ propter similitudinem caudarum appellatæ, inquit Festus. Idem in voce *penem*. peniculos dicimus, quibus calciamenta terguntur, qui de caudarum extremitate fiunt. TANGE] vidulum. VT PISC. SOLEO POL.] piscem Polypum solebant ad terram affigere, & allidere, vt melius coqueretur, & tenerior esset. AFFLIGAM AD TERRAM] ita validè abijciam, vt terræ allidam. FRVISCI] frui. fruor, & fruiscor iunxerunt veteres etiam accusandi casui. Næuius, *Quod magnopere quæsierunt, id fruisci non queunt*: lege Nonium & A. Gell. lib. 17. c. 2. Sed Camerario assentior, qui *fruisci* legendum censet, vt habent etiam libri nostri veteres. OFFLECTAM] contra flectam. in contrariam partem flectam. PRORETA] πρῳρεὺς, qui stat aut sedet in prora, quæ est nauis pars anterior. GVBERNATOR] gubernator in puppi sedet. NVNQVAM HERCLE HINC HODIE RAMENTA F. FORT.] nunquam profectò ex hoc vidulo fies minima æris, aut argenti mica ditior. Ramentum & ramenta, id, quod ex auro, aut argento, aut plumbo, & ceteris metallis abraditur. Plautus apud Nonium, *ramenta plumbea fiam propensior*. AD ARBITRVM] cuius arbitrio nostra controuersia componatur. AVT SEQVESTRO PONITVR] aut apud sequestrum ponitur. QVEMNE EGO EXCEPI, &c.] eumne vidulum apud sequestrum deponam, aut ad cuius arbitrio permittam, aut tecum communicabo, quem ego in mari excepi mea opera, & labore, meo reti, meáque horia? MEA OPERA, LABORE, RETE, ET HOR.] hæc pendent ex illis, *quemne ego in mari excepi*, vel vt ea vno spiritu Gripus pronunciaturus fuerit, nisi à Trachalione esset interpellatus; vel vt interposita Trachalionis oratione superioribus addat per amplificationem: proinde ac si dicat, excepi, inquam, mea opera, meo labore, meo reti, mea horia, id est, nauicula piscatoria. NVM QVI MINVS, &c.] num aliqua ratione, aut aliqua parte, aut aliquo modo, minùs ego, qui te inspectaui procul vidulum excipientem, fur sum, quàm tu, si dominus viduli veniat? proindè ac si dicat, ego æque fur sum, atque tu, qui conscius furti. QVO ARGVMENTO SOCIVS NON SVM, &c.] sic argumentatur Trachalio, si fur sum æquè ac tu, socius esse debeo. Consentaneum enim est, qui sit particeps culpæ & pœnæ, si pœna luenda sit, participem esse & prædæ. FAC DVM] fac dum, sic dictum, vt age dum, dic dum, mane dum, & cetera similia

innumerabilia. ABI TV TACITVS TVAM VIAM] abi tuam viam, rectè & vsitatè. sic alibi, ire viam, & apud hunc scriptorem, & apud alios probatos. INDICASSIS] indicaueris MVSSITABO] mussabo, tace bomu us ero, faciam idem, quod muti solent, mu pid. ECQVID COND. AVDES F.] num aliquam conditionem mihi incipis ferre ? an num mihi aliquam tandem conditionem feres ? an non mecum aliqua prædæ portione data transiges ? ECQVAM IN HIS LOCIS N.] num tu in his locis aliquem nouisti ? OPORTET VICINOS M.] oportet me vicinos meos me nouisse: oportet vicinos meos mihi no os esse. VLTIMIS] ἐσχάτοις hinc ἐσχατιὰ, ager remotissimus, & vltimus. DVM CONCEDO ET CONS.] interea dum tibi assentior, & mecum consulto. EVGE, SALVA RES EST] hæc secum loquitur Gripus lætans, quod ad arbitrium Dæmonis heri sui controuersia relata sit. INTRA PRAESEPEIS MEAS] intra ædeis meas, vbi cibum capio. NVNQVAM HERCLE HODIE ABIVD.] nunquam profectò herus meus sententia sua treis obolos auferet seruo suo, & in alium transferet: nunquam sententiam dicet contra seruum suum. *abiudicare* & *adiudicare* opponuntur. adiudicare illi, est iudicare rem illius esse: abiudicare illi, est iudicare illius non esse. Cicero contra Rul'um ad pop. *iudicabit Alexandriam regis esse: à populo Romano abiudicabit*. TRIOBOLVM] treis obolos. QVAM CONDITIONEM] quàm mihi opportunam & vtilem. TETVLERIT] tulerit. AD IGNOTVM] dissimulat sibi ignotum esse Dæmonem herum suum, ad quem arbitrum adigitur. ME APPELLIS] me adigis inuitum. SI ADHIBEBIT FIDEM] si præbebit se fidelem & integrum. sic dictum, adhibere fidem, vt adhibere diligentiam, constantiam, artem, auram, cautionem, auctoritatem, &c. SI NON, NOTVS, IGNOTISS.] si non adhibebit fidem, arbiter notus ignotissimus est.

DÆMONES senex, MVLIERES, PALÆSTRA, AMPELISCA, TRACHALIO, GRIPVS.

SErio ædepol, quanquam vobis cupio quæ vultis, mulieres,
Metuo, propter vos ne vxor mea me extrudat pedibus.
Quæ me pellices adduxe dicet ante oculos suos:
Vos confugite in aram potiùs, quàm ego MU. *miseræ perijmus.*
Dę. *Ego vos saluas sistam, ne timete. sed quid vos foras*
Prosequimini? quoniam ego assum, faciet nemo iniuriam.
Ite, inquam, domum ambo, nunc iam ex præsidio præsides.
Gr. *O here salue.* Dę. *salue Gripe. quid fit* Tr. *tuúsne hic seruus est?*
Gr. *Haud pudet?* Tr. *nihil ago tecum.* Gr *ergo abi hinc sis* Tr. *quæso, responde senex,*
Tuus hic seruus est? Dę. *meus est.* Tr. *hem istuc optimè, quando tuus est.*
Iterum te saluto. Dę. *& ego te. tune es, qui haud multo prius*
Abisti hinc herum arcessitum? Tr. *Ego is sum.* Dę *quid nunc vis tibi?*
Tr. *Nempe hic tuus est?* Dę. *meus est.* Tr *istuc optimè, quando tuu'st.*
Dę. *Quid negoti'st?* Tr *vir scelestus illic est.* Dę. *quid fecit tibi*
Vir scelestus? Tr. *homini ego isti talos suffringi volo.*
Dę. *Quid est? qua de re litigatis nunc inter vos?* Tr. *eloquar.*
Gr. *Immò ego eloquar.* Tr. *ego opinor, rem facesso.* Gr. *siquidem*
Sic pudicus, hinc facessas. Dę. *Grippe animum aduorte ac tace.*
Gr. *Vtin' istic prius dicat?* Dę. *Audi, loquere tu.* Gr. *alienon' prius,*
Quàm tuo dabis orationem? Tr. *vt nequitur comprimi!*
Ita vt occœpi dicere, illum, quem dudum è fano Veneris
Lenonem extrusisti, hic eius vidulum eccillum.
Gr. *Non habeo.* Tr. *negas, quod oculis video?* Gr. *at ne videas velim.*
Habeo, non habeo. quid tu me curas, quid rerum geram?
Tr. *Quomodo habeas illud refert, iuréne, ánne iniuria.*
Gr. *Ni istum cepi nulla caussa est, quin me condones cruci,*
Si in mari reti adprehendi. quî tuum potius est, quàm meum?
Tr. *Verba dat, hoc modo res gesta est, vt ego dico.* Gr. *quid tu ais?*
Tr. *Quoad primarius vir dicat, comprime hunc sis si tuus est.*
Gr. *Quid? tu idem mihi vis fieri, quod herus consueuit tibi?*
Si ille te comprimere solitus, hic noster nos non solet.

Verbo

Dæ. *Verbo illo modo i'e vicit, quid nunc tu vis? dic mihi.*
Tr. *Equidem neque ego partem posco mi'i i ine de istoc vidulo,*
Neque meum hodie esse vnquam dixi: sed istic inest cistellula
Huius mulieris, quam dudum dixi fuisse liberam.
Dæ. *Nempe tu hanc dicis, quam esse aiebas dudum popularem meam?*
Tr. *Admodum & ea quæ olim parua gestauit crepundia,*
Istic in ista cistul a insunt, quæ istic ine in vidulo,
Hoc neque isti vsus est, & illi miseræ suppetias ferret,
Si id dederit, qui suos parentes quærat, Dæ. faciam vt det, tace.
Tr. *Nihil ego hercle sum isti daturus, Tr. nihil peto, nisi cistulam,*
Et crepundia. Gr. quid si ea sunt aurea? Tr. quid istuc tua?
Aurum auro expendetur, argentum argento exæquabitur.
Gr. *Facias aurum vt videam, p. st ego faciam vt videas cistulam.*
Dæ. *Caue malo, ac tace tu. tu perge, vt occœpisti dicere.*
Tr. *Vnum te obsecro, vt ted. huius commiserescat mulieris,*
Siquidem hic lenonis eius est vidulus, quem suspicor.
Hic nisi de opinione, certum nihil dico tibi.
Gr. *Viden' scelestus, vt aucupatur? Tr. sine me vt occœpi loqui,*
Si scelesti illius est hic cuius dico vidulus,
H e poterunt nouisse, ostendere his iube. Gr. ain' ostendere?
Dæ. *Haud iniquum dicit Gripe, vt ostendatur vidulus.*
Gr. *Immo hercle insigniter inique. Dæ. qui dum? Gr. quia si ostendere,*
Continuo hunc nouisse dicent scilicet. Tr. scelerum caput,
Vt tute es, item omnes censes esse? periurij caput.
Gr. *Omnia istac ego facile patior, dum hic hinc à me sentiat.*
Tr. *At ui nunc abs te stat. verum hinc ibi testimonium,*
Dæ. *Gripe aduorte animum: tu paucis expedi. quid postulas?*
Tr. *Dixi equidem, sed si parum intellexti, dicam denuo:*
Hasce ambas, vt dudum dixi, ita esse oportet liberas.
Hæc Athenis parua fuit virgo surrepta. Gr. dic mihi,
Quid ista ad vidulum pertinent, seruæ sint istæ, an liberæ?
Tr. *Omnia iterum vis memorari scelus, vt defiat dies.*
Dæ. *Abstine maledictis, & mihi quod rogaui, dic ue.*
Tr. *Cistellam istic inesse oportet cudeam in i o vidulo,*
Vbi sunt signa, qui parentes noscere hæc po sit suos,
Quibus cum parua perijt Athenis, sicuti dixi prius.
Gr. *Iuppiter te, dique perdant. quid ais vir venefice?*
Quid? ista muta sunt, quæ pro se fabulari non queant?
Tr. *Eo tacent. quia tacita bona'st mulier semper, quàm loquens.*
Gr. *Tum pol tu pro portione, nec mulier mihi es.*
Tr. *Quidum? Gr. quia enim neque loquens es, neque tacens, vnquam bonus,*
Quæso en vnquam hodie licebit mihi loqui? Dæ. si præterhac
Vnum verbum faxis hodie, ego tibi comminuam caput.
Tr. *Vt id occœpi dicere senex, eam, te quæso, cistulam,*
Vt iubeas hunc reddere illis, ob eam si quid postulat
Sibi mercedis dabitur: aliud quicquid ibi est, habeat sibi.
Gr. *Nunc demum istuc dicis, quoniam ius meum esse intelligis.*
Dudum dimidiam petebas partem. Tr. Immo etiam nunc peto.

Gr. *Vidi petere miluium, etiam cùm nihil auferret tamen.*

Dæ. *Non ego te comprimere possum sine malo?* Gr. *si istic taceat,*
Ego tacebo: si iste loquitur, sine me pro re mea loqui.
Cedò modo mihi istum vidulum Gripe. Gr. *concredam tibi,*
At si istorum nihil sit, vt mihi reddas. Dę. *reddetur.* Gr. *tene.*

Dę. *Audi nunc iam Palæstra atque Ampelisca hoc, quod loquor.*
Estne hic vidulus, vbi cistellam tuam inesse aiebas? Pa. *is est.*

Gr. *Perij hercle ego miser, vt priusquàm plane aspexit, illico*
Eum esse dixit! Pa. *Faciam ego hanc rem, quam quæris, planam tibi*
Cistellam istic inesse oportet eaudeam in isto vidulo,
Ibi ego dicam quicquid inerit nominatim tu mihi
Nullum ostenderis. si falsa dicam, frustra dixero.
Vos tamen istæc, quidquid istic inerit, vobis habebitis.
Sed si erunt vera, tum obsecro, te vt mea mihi reddantur. Dę. *placet.*
Ius merum oras, meo quidem animo. Gr *at meo hercle iniuriam meram.*

Gr. *Quid si ista aut superstitiosa, aut ariola est, atque omnia*
Quicquid insit vera dicet, ánne habebit ariola?

Dę. *Non réfert. nisi vera dicet, nequicquam ariolabitur,*
Solue vidulum ergo, vt, quid sit verum, quàmprimùm sciam.

Gr. *Hoc habe. solutum est, aperi, video cistellam.* Dę. *haccine est?*

Pa. *Iste est ò mei parentes, hìc vos conclusos gero:*
Huc opésque, spésque vestrum cognoscendûm condidi.

Gr. *Tunc tibi hercle deos iratos esse oportet, quisquis es,*
Quæ parenteis in tam angustum tuos compegeris.

Dę. *Gripe accede huc: tua res agitur. tu puello istinc procul,*
Dicito quid insit, & qua facie, memorato omnia.
Si hercle tantillum peccassis, quod posterius postules,
Te ad verum conuerti, nugas mulier magnas egeris.

Gr. *Ius bonum oras.* Tr. *adepol haud orat te. nam tu iniurius.*

Dę. *Loquere nunc iam puella. Gripe animum aduorte, ac tace.*

Pa. *Sunt crepundia* Dę. *ecca video* Gr. *perij in primo prælio.*
Mane, ne ostenderis qua facie sunt? responde ex ordine

Pa. *Ensiculus est primum areolus litteratus.* Dę. *dice dum,*
In eo ensiculo litterarum quid est? Pa. *mei nomen patris,*
Post altrinsecus est securicula ancipes, item aurea,
Litterata. ibi matris nomem in securicula'st. Dę. *mane.*
Dic in ensiculo quod nomen est paternum? Pa. *Dæmones.*

Dę. *Di immortales, vbi loci sunt spes meæ?* Gr. *immò adepol meæ.*

Dę. *Pergite, obsecrò, continuò, placidè.* Gr. *aut ite in malam crucem.*

Dę. *Loquere matris nomen hìc in securìcula quod siet.*

Pa. *Dædalis.* Dę. *di me seruatum cupiunt.* Gr. *at me perditum.*

Dę. *Filiam meam esse hanc oportet, Gripe.* Gr. *sit per me quidem.*
Quin te di omnes perdant, qui me hodie oculis vidisti tuis,
Méque adeò scelestum, qui non circumspexi centies
Prius, me ne quis inspectaret, quàm rete extraxi ex aqua.

Pa. *Post in situla argenteola, & duæ connexæ maniculæ, &*
Sucula. Gr. *quin tui dierecta cum sucula & cum porculis.*

Pa. *Et bulla aurea est, pater quam dedit mihi natali die.*

Ea est

Dę. *Ea est profectò: contineri, quin complectar, non queo.*
Filia mea salue: ego is sum, qui te produxi pater:
Ego sum Damones, & mater tua ecca hic intus Dadalis.
Pa. *Salue mi pater insperate.* Dę *salue, vt te amplector libens.*
Tr. *Volupe'st, cùm istuc ex pietate vestra vobis contigit.*
Dę. *Capedum. hunc si potes, fer intrò vidulum, age Trachalio.*
Tr. *Ecce Gripi scelera. cùm istac res malè euénit, tibi*
Gripe gratulor. Dę *age, eamus mea nata ad matrem tuam,*
Quæ ex te poterit argumentis hanc rem magis exquirere:
Quæ te magis tractauit, magísque signa pernouit tua.
Tr. *Eamus intrò omnes, quando operam promiscam damus.*
Pa. *Sequere me Ampelisca.* Am. *cum te dij amant, voluptati est mihi.*
Gr. *Súmne ego scelestus, qui illunc hodie excepi vidulum?*
Aut cùm excepi, qui non alicubi in solo abstrusi loco?
Credebam edepol turbulentam prædam euenturam mihi,
Quia illa mihi turbulenta tempestate euenerat,
Credo ædepol ego illic inesse auri & argenti largiter.
Quid melius est, quàm vt hinc intrò abeam, & me suspendam clanculum,
Saltem tantisper dum abscedat hæc à me ægrimonia?

EXTRVDAT PEDIBVS] extrudat domo suis pedibus. tale ferè est illud *expellere furca*, *aut furcis*, quod est apud M. Tullium epist. lib. ad Atticum: vt quidem est in nostra editione. nam in aliis omnibus antea legebatur *cum vi&a extrudimur*. Et apud Horat. epist. 1. libr. *Naturam expellas furca, tamen vsque recurret.* PELLICES] pellex ad vxorem refertur, vt pater ad filium. M. Tull. in Cluentiana, *Vxor generi nouerca filij, filia pellex.* Sic dicimus Europam, Ledam, Ionem, Danaen, &c. Iunonis pellices. QVÀM EGO] subintellige, ab vxore obiurger, vel extruder ædibus. SISTAM] sistam, actiue. PROSEQVIMINI] me subintell. AMBO] ἄμφω ambæ. HAVD PVDET] non te pudet Trachalio, coram hoc sene, hero meo, mecum contendere, & id, quod meum est, tibi vindicari, aut eius partem postulare? SIS] si vis. ILLIC EST] ille est. QVID FECIT TIBI VIR SCEL.] quid fecit tibi seruus meus Gripus, quem scelestum esse dicis? TALOS SVFFRINGI] crura suffringi, vt dierectò, seu in crucem acto. EGO OPTINGAR] eloquar, subintell. QVI REVM FACESSO] qui Gripum accuso. Nam qui accusat, priore loco dicere debet. HINC FACESSAS] i. hinc discedas. Profert Nonius hunc locum in verbo *facesso*, & illum Cicer. lib 1. de Legibus, *Paulisper facessant rogamus* & illum Afran. liberto, *Ne hic te videat: dominus est, puer facesse hinc.* &c. In nonnullis veteribus libris erat *discedas*, pro *facessas*. quod natum erat ex interpretatione verbi minus noti, ad oram libri adscripta. ISTIC] iste. DABIS ORATIONEM] δώσεις λόγον. VT NEQVITVR COMP.] pronuntiandum vt ab eo, qui demiretur impudentiam, & indignè ferat. Quàm non potest, seu non potestur comprimi? quàm difficile est Gripum comprimere? sic solebant loqui veteres, vt alibi notauimus. QVEM DVDVM] deest, è *fano Veneris*. HIC EIVS VIDVLVM ECCILLVM] subintellig. reperit, habet, & aliquod verbum simile. QVOMODO HABEAS ILLVD REFERT] illud, inquit, interest, verum vidulum istum habeas iure, an iniuria. NI ISTVM CEPI, NVLLA CAVSA EST, &c. nisi istum vidulum cepi in mari, non recuso, quin me tradas cruci. ADPREHENDI] prehendi COMPRIMÉHVNC SIS] coge hunc tacere, si vis, sed ambiguum inest in verbo *comprimo*, vt mox cognoscemus. QVID? TV IDEM MIHI VIS FIERI, QVOD] hoc eò pertinet, quod Trachalio Gripum iusserat ab hero comprimi. Comprimere autem accipiebat, pro silentium indicere, vel tacendi necessitatem imponere. Gripus autem flagitiosè accipit, pro irrumare. quemadmodum Catullus pro eodem posuit *reddere Harpocratem*. Tale ferè est illud Amphitr. *Ego tibi istam hodie sceleste comprimam linguam.* s. *Haud potes benè pudicéque asseruatur.* QVOD HERVS CONSVLIT TIBI?] subintell. facere COMPRIMERE] irrumare. ADMODVM] modico. VSVS EST] opus est. SVPPETIAS FERET] opitulabitur. QVI SVOS PARENTEIS] vnde, vel quo suos parenteis quærat. QVID ISTVC TVA?] quid istuc tua refert? AVRVM AVRO EXPENDETVR, &c.] aurum tibi pro auro reddetur, argentum pro argento. CAVE MALO] caue tibi à malo tace. nisi tibi vis dari malum. TED HVIVS COMMISERESCAT M.] te huius mulieris misereat. AVCVPATVR?] captat blandè loquendo. INSIGNITE INIQVE] insigniter, iniquè, vel cum indicio notæ. vt Marcellus. SCELERVM CAPVT] princeps scelerum, homo sceleratissime. VT TVTE ES, ITEM OMNCEIS.] qualis tu ipse es, taleis omneis alios esse putas? A ME SENTIAT.] sententiam pro me ferat: mecum faciat. stet à meis partibus. VERVM HINC TIBI TESTIMONIVM] verum ex hoc vidulo testimonium tibi sumendum, & promendum est. DILVE] dissolue. QVIBVSCVM] cum quibus signis periit. &c. cùm periit, & surrepta est. hæc signa secum habebat, nempe crepundia, & ensiculum aureolum, &c. quæ sunt in ista cistula. FABVLARI] loqui. QVIA TACITA BONA EST MVLIER SEMPER Q. L. quia mulier tacens bona est. subint. magis quàm loquens. nam mulier tacens, bona est. Sophocl. Aiace mastig. γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει. id est, mulieribus ornamento est silentium EN VNQVAM

HODIE LICEBIT MIHI LOQVI] licebítne mihi vnquam hodie loqui? VIDI PETERE M.]vidi inilluium prædam persequi, & petere,& nihil consequi tamen. CONCREDAM TIBI]tuæ fidei committam. PRO RE MEA]libri nostri vet. habent, *mea pro re mea, parte loqui*. AT SI ISTORVM NIHIL SIT,&c.] at tibi hac lege credam,vt mihi reddas,si nihil eorum,quę iste inesse dicit,in eo insit. VT PRIVSQVAM]vt legendum cum admiratione,gestu & voce. FACIAM EGO HANC REM PLANAM TIBI]deest hic aliquid,& est in quibusdam ex nostris libris lacunula,in aliis litteræ exesæ, & nescio quo pacto penè deletæ. VOS TAMEN]legendum puto *vos autem* AC MEO HERCL. INIVRIAM MERAM] puto sic esse a Plauto scriptum, quamuis nulla sint horum verborum vestigia in libris veteribus. SVPERSTITIOSA]id est, fatidica, seu fatiloqua, seu quæ a Dæmone aliquo agitatur. NON REFERT] sic habent libri nostri veteres,& rectè,vulgati autem mendosè *non feret*. Non refert autem,id est,nihil refert,vtrum sit superstitiosa,an non sit : sed vtrum vera dicat,an falsa,hoc refert. VESTRVM COGNOSCENDVM]vestrûm cognoscendorum. CONDITI]conditas habeo. ex nostris libris veteribus duo habent *credidi*,quos non sequor. TVNC TIBI H &c.]hęc eò pertinent,quod Palęstra se spem, & facultatem parentum suorum cognoscendorum, & reperiendorum in cistulam condidisset. QVISQVIS ES]quæcunque es. COMPEGERIS]coartaueris hoc ad verbum *condidi* referendum est , vt diximus,quo vsa erat Palæstra. PECCAS]peccaueris. ENSICVLVS EST PRIMVM AVREOLVS, LITTERATVS]profert hunc locum Carisius lib 1 & 2. litteratus autem,i.litteras inscriptas præ se ferens,litteris exaratus,sicsuprà dixit,*vnam litteratam*. DIC DVM] dic dum,dic igitur. SECVRICVLA ANCIP.]parua securis anceps:id est,circum,vel vtrinque secans. Profert hunc locum Priscianus libr.3.& 6. in extr. SIT PER ME QVIDEM] licet per me tua filia sit ego non obsto,quo minus tua filia sit. IN SITVLA]in sitella, sic autem habent nostri libri veteres vulgati *fitula*: Camerarius *sitaliscula* ego putarem legendum,*fitiuula*. SVCVLA]parua sus. QVIN TV DI RECTA CVM SVCVLA,&c. profert hunc locum Priscianus lib.3. VOLVPE EST]iucundum est CAPE DVM]cape igitur. ECCE GRIPI SCELERA]sic habent nostri libri,nihil à vulgatis discrepantes Camerarius edidit *Grpe*. CVM ISTAEC RES MALE EVENIT TIBI] ironia est, gratulor tibi , quandoquidem ista res tibi malè cessit. PROMISCAM]i.promiscuè. IN SOLO ABSTR LOCO] in loco deserto,& ab arbitris vacuo occultaui. CREDEBAM]suspicabar. TVRBVLENTAM]non liquidam neque certam. ÆGRIMONIA]ægritudo.

DÆMONES senex.

PRoh di immortales,quis me est fortunatior,
Qui ex improuiso filiam inuéni meam?
Satin',si cui homini Dei esse benefactum volunt,
Aliquo illud pacto obtingit optatum piis?
Ego hodie,qui neque id erani,neque credidi,
Is improuiso filiam inuéni tamen:
Et eam de genere summo adolescenti dabo
Ingenuo,Atheniensi,& cognato meo.
Ego eum adeò arcessi huc ad me quamprimùm volo,
Iussique exire huc seruum eius,vt ad forum
Iret.nondum egressum esse eum id miror:tamen
Accedam,opinor,ad foreis.quid conspicor?
Vxor complexa collo retinet filiam.
Nimis penè inepta atque odiosa eius amatio est.

SATIN' SI CVI HOMINI,&c]i.nónne perspicuum est, si cui homini dij immortales benefacere volunt,aliquo id optatum modo,eóque inopinato , & improuiso piis contingere? COGNATO]συγγενεῖ. NIMIS PENE INEPTA,&c.] nimis pænè ineptè,& odiosè amat,cùm ita complectitur,&osculatur filiam. sic autem edidi. Nimis pænè inepta,&c. nostros libros veteres secutus , & verò ita profert Nonius in voce *amatio*. nam alii vulgati non habent *pænè*. quæ vox tamē desideratur,vt versus suis numeris cōstet.

DÆMONES, TRACHALIO seruus.

ALiquando osculando melius est vxor pausam fieri,
Atque adornare,vt rem diuinam faciam,cùm intrò aduenero,
Laribus familiaribus,cùm auxerunt nostram familiam.
Sunt domi agni,& porci sacres.sed quid istum remoramini

Mulieres

Mulieres Trachalionem? atque optimè, eccum exit foras.

Tr. *Vbi vbi erit, tamen inuestigabo, & mecum ad te adducam*
Pleusidippum. Dæ *eloquere vt hæc res obtigit de filia.*
Eum rogato, vt relinquat alias res, & huc veniat. Tr. *licet.*

Dæ. *Dicito daturum meam illi filiam vxorem.* Tr. *licet.*

Dæ. *Et patrem eius me nouisse, & mihi esse cognatum.* Tr. *licet.*

Dæ. *Sed propera.* Tr. *licet.* Dæ. *iam hîc fac sis cœna vt curetur.* Tr. *licet.*

Dæ. *Omnian' licet?* Tr. *licet sed scin' quid est quod te volo?*
Quod promisisti vt memineris, hodie vt liber sim. Dæ *licet.*

Tr. *Fac vt exores Pleusidippum, vt me emittat manu.* Dæ. *licet.*

Tr. *Et tua filia facito oret: facilè exorabit.* Dæ. *licet.*

Tr. *Atque vt mihi Ampelisca nubat, vbi ego sim liber.* Dæ. *licet.*

Tr. *Atque vt mihi beneficium factis experiar.* Dæ. *licet.*

Tr. *Omnian' licet?* Dæ. *licet. tibi rursum refero gratiam.*
Sed propera ire in vrbem actutum, & recipe te huc rursum. Tr. *licet.*
Iam hîc ero: tu interibi adorna cæterum, quod opus est. Dæ. *licet.*
Hercules istum in elicitet cum sua licentia.
Ita meas repleuit aureis, quicquid memorabam, licet.

PAVSAM FIERI modum constitui, & finem fieri. CVM AVXERVNT] quoniam auxerunt, &c. PORCI SACRES] porci puri ad sacrificandum idonei. Varro libr. 2. de re Rust. plura dictà sunt suprà Menæchmis Iam laribus porcos immolare solebant antiqui. ELOQVERE] aperi, & expone Pleusidippo rem omnem de filia. DATVRVM] me. FAC SIS] fac si vis OMNIAN' LICET?] facere, subintell. latet hic aliquid ridiculi subobscæni. TV INTERIBI ADORNA CETERVM QVOD OPVS] tu interea appara cetera, quæ opus sunt. INFELICITET] infelicem reddat, malè fortunet.

GRIPVS piscator, DÆMONES senex.

QVàm mox licet te compellare, Dæmones?

Dæ. *Quid est negotij Gripe?* Gr *de illo vidulo,*
Si sapias, sapias: habeas quod di dant boni.

Dæ. *Æquum videtur tibi, vt ego, alienum quod est,*
Meum esse dicam? Gr. *quódne ego inueni in mari?*

Dæ. *Tanto melius illi obtigit, qui perdidit,*
Tuum esse nihilo magis oportet vidulum.

Gr. *Isto tu pauper es, cùm nimis sanctè pius.*

Dæ. *O Gripe, Gripe, in ætate hominum plurimæ*
Fiunt transennæ, vbi decipiuntur dolis.
Atque adepol in eas plerunque esca imponitur:
Quam si quis auidus poscit escam auariter,
Decipitur in transenna auaritia sua.
Ille, qui consultè, doctè, atque astutè cauet,
Diutinè ei vti bene licet partum bene.

Gr. *Mihi istæc videtur præda, prædatum irier,*
Vt cum maiore dote abeat quàm aduenerit.

Dæ. *Egóne, vt quod ad me allatum esse alienum sciam,*
Celem? minimè istuc faciet noster Dæmones.
Semper cauere hoc sapienteis æquissimum est,
Ne conscij sint ipsi maleficiis suis.

Ego mihi cùm lusi, nihil moror vllum lucrum.

Gr. *Spectaui ego pridem comicos ad istum modum*
Sapienter dicta dicere, atque iis plaudier,
Cùm illos sapienteis mores monstrabant poplo:
Sed cùm inde suam quisque ibant diuersi domum,
Nullus erat illo pacto, vt illi iusserant.

Dę. *Abi intrò, ne molestus: linguæ tempera.*
Ego daturus tibi nihil sum, ne tum, ne tu frustra sis.

Gr. *At ego deos quæso, vt quicquid in illo vidulo'st*
Si aurum, si argentum est, omne id vt fiat cinis.

Dę. *Illuc est, quod nos nequam seruis vtimur.*
Nam illic cùm seruo si quo congressus foret,
Et ipsum sese, & illum furti astringeret.
Dum prædam habere se censeret, interim
Præda ipsus esset, præda prædam duceret.
Nunc hinc intrò ibo, & sacrificabo. pòst ibi
Iubebo nobis cenam continuò coqui.

QVAM MOX LICET TE COMP.] quando primùm licet tecum loqui Dæmones? DE ILLO VID. SI SAP. S.] quod illum vidulum attinet, si sapiens sis tibi consulas (nam odi sapientem, qui sibi non sapit, id est, qui sibi non consulit) & habeas id, quod tibi dij vltro offerunt boni. ÆQVVM VIDETVR. &c.] æquúmne videtur, &c. QVÓDNE EGO INVENI IN M.] an id, quod inueni in mari alienum esse dicis, & non tuum? nam quidquid quærit seruus, non sibi, neque aliis, sed domino quærit, vt dicunt iurisconsulti. TANTO MELIVS ILLI OBTIGIT. &c.] tãto felicior ille est, qui perdidit, nempe quod eius vidulum in mari reperisti, & ad me peruenit, quia ita natura comparatus sum, vt rem alienam inuito domino tenere nolim, quod est furtum facere. ISTO TV PAVPER ES, &c.] propter id pauper es, quòd nimis iustus erga homines, pius aduersum Deos es. Propter id quod dicis pauper es, cùm nimis iustus, & pius es. TRANSENNAS] tendiculæ laquei, diximus suprà *transennam* esse funem extentum ad capiendas aueis. AVARITER] Nonius, auariter, auarè. vsus est eodem aduerbio suprà in Curculione. DIVTINE EI VTI LICET P. B.] ei licet vti diu te bene parta. *vti partum* antiquè, pro *vti parte*. Lege Nonium in, *vti libertatem*. & Terentium in Adelph. ibi, *Mea quæ præter spem euenere, vtantur sine.* MIHI ISTAEC VIDETVR PR. PR. IR. &c.] verba sunt Gripi, quorum mihi videtur hæc esse sententia: mihi istud videtur esse lucrum, ita prædatum ire, domum abeas ornatior, & locupletior quàm ad aliquod negotium gerendum adueneris: prædatum irier, id est, vt eatur prædatum, vt aliquis eat prædatum. EGÓNE VT QVOD AD ME ALI &c.] egóne committam vt, &c. Egóne ita iniustus sum, vt &c. MINIMÈ ISTVC F. N. D.] minimè ego istuc faciam. Loquitur de se in tertia persona alij libri habent *vester dæmones*. EGO MIHI CVM LVSI NIHIL M. VILL. LVCRVM] ego cùm me honestè oblectem, lucrum contemno, & valere iubeo. SPECTAVI EGO PRIDEM COM.] significat Plautus plerunque homines specie, & oratione esse bonos ac iustos: re, & factis improbos, atque iniustos. Itaque quę præclarè dicuntur in scena, iis spectatores applaudere solent, sed domum reuersi, re alia probant. sic M. Tull. in Lælio, *Qui clamores nuper tota in cauea nuper in hospitis mei, & amici M. Pacuuij noua fabula. cum ignorante rege vter eorum esset Orestes, Pylades Orestem se esse diceret, vt pro illo necaretur: Orestes autem ita vt erat Orestem se esse perseueraret? stantes plaudebant in re ficta.* Idem in Catone Maiore, *Quin etiam memoria proditum est, cùm Athenis ludis quidam in theatrum grandis natu venisset, magno consessu locum ei nusquam à suis ciuibus datum: cùm autem ad Lacedæmonios accessisset, qui legati cùm essent, certo in loco considerant, consurrexisse omneis, & senem sessum recepisse: quibus cùm à cuncto consessu plausus esset multiplex datus dixisse ex iis, quendam Atheniensem scire, quæ recta essent, sed facere nolle*, sed dixit comicos, non comœdos. Comœdi sunt actores comœdiarum, etiam si non agant Comici, qui à Comœdis in scena aguntur, & simulantur: vt apud comicos senes. POPVLO] populo. NE MOLESTVS] ne molestus sis. LINGVAE TEMPERA] linguæ moderare: linguam tuam contine. significat odiosum esse, mores hominum reprehendere, & nimis libere loqui. NE TV FRVSTRA SIS] ne te frustreris. DEOS QVAESO] sic Terentius Andr. *Deos quæso. vt sit superstes.* ILLVC EST QVOD NOS] illa causa est: quamobrem seruos improbos habemus, nempe quod conniuemus eorum peccatis, quod eos peccanteis non coercemus. ILLIC] ille. CVM SERVO SI QVO] cum aliquo seruo. FVRTI ASTRINGERET] furti culpæ affinem redderet. CENSERET] putaret. PRAEDA IPSVS ESSET] ille ipse præda esset, quia addicenda esset dominus, aut noxæ dedendus noxali iudicio.

PLEVSIDIPPVS adolescens. TRACHALIO seruus.

ITerumm ibi istac omnia itera, mi anime, mi Trachalio,
Mi liberte, mi patrone, immò potius mi pater.
Repperit patrem Palæstra suum atque matrem? Tr. *repperit.*
Pl. *Et popularis est?* Tr. *opinor.* Pl. *& nuptura est mihi?* Tr. *suspicor.*
Pl. *Censen'? hodie despondebit eam mihi quæso?* Tr. *censeo.*
Pl. *Quid? patri etiam gratulabor cùm illam inuenit?* Tr. *censeo.*
Pl. *Quid matri eius?* Tr. *censeo.* Pl. *quid ergo censes?* Tr. *quod rogas*
Censeo Pl *dic ergo, quanti censes?* Tr. *egonè? censeo.*
Pl. *At sume quidem ne censionem semper facias.* Tr. *censeo.*
Pl. *Quid si curram?* Tr. *censeo.* Pl. *an sic potius placide?* Tr. *censeo.*
Pl. *Etiamne eam aduenìens salutem?* Tr. *censeo.* Pl. *etiámne patrem?*
Tr. *Censeo.* Pl. *post eius matrem?* Tr. *censeo.* Pl. *quid postea?*
Etiámne aduenìens complectar eius patrem? Tr. *non censeo.*
Pl. *Quid matrem?* Tr. *non censeo.* Pl. *quid eampse illam?* Tr. *non censeo.*
Pl. *Perij. delectum dimisit. nunc non censeo cùm volo.*
Tr. *Sanus non es, sequere.* Pl. *duc me mi patrone quò libet.*

ITERA] iterum atque iterum narra. iterum itera. pleonasmus ad magis exprimendum animi affectû. ET POPVLARIS EST] & ciuis est Attica? CENSEN'?] putásne. DESPONDERIT] pater Dæmones. CVM ILLA INVENIT] quòd illã inuenit. QVANTI CENSES?] quanti æstimas? Festus *Censores dicti quòd rem suam quisque tanti æstimare solitus sit, quanti illi censuerint.* AT SVME QVIDEM, &c.] iocus ex censorum more ductus censionem enim facere dicebatur censor, cùm multam equiti irrogabat, vt docet Festus. EAM] Palæstram. EAMPSE] eam ipsam.

ACTVS QVINTVS.

LABRAX.

QVis me est mortalium, miserior qui viuat alter hodie,
Quem ad recuperatores modò damnauit Pleusidippus.
Abiudicata à me modò est Palæstra. perditus sum.
Nam lenones ex gaudio credo esse procreatos.
Ita omnes mortales, si quid est mali lenoni, gaudent.
Nunc alteram illam, quæ mea est, visam huc in Veneris fanum.
Saltem vt eam abducem, de bonis quod restat reliquiarum.

AD RECVPERATORES] apud recuperatores. Recuperatores, iudices erant tres, qui dabantur à prætore, & disceptabant causas priuatas. Festus, Recuperator, vt ait Ælius Gallus, cùm inter populũ, & reges, nationésque, & ciuitates peregrinas lex conuenit, quomodo per recuperatores reddantur restitue- ciperentúrque, résque priuatas inter se persequentur. ABIVDICATA] sententia recuperatorum mihi ablata, & in Pleusidippum translata, hoc est, Pleusidippo abiudicata. ALTERAM ILLAM] Ampeliscam.

GRIPVS piscator, LABRAX leno.

NVnquam edepol hodie ad vesperum Gripum inspicietis viuum,
ni vidulus mihi redditur. La. *perij, cum mentionem.*

Fieri audio vsquam viduli, quasi palo pectus tundat;

Gr. Istic scelestus, liber est: ego, qui in mari prehendi
Rete, atque excepi vidulum, dare ei negatis quicquam.

La. Pro di immortales, suo mihi hic sermone arrexit aureis.

Gr. Cubitum hercle longis litteris signabo iam vsquequaque
Si quis perdiderit vidulum cum auro atque argento multo,
Ad Gripum vt veniat, non feretis istum, vt postulatis.

La. Meum hercle illic homo vidulum scit qui habet, vt ego opinor.
Adeundus mihi illic est homo. di, quaeso, subuenite.

Gr. Quid me intrò reuocas? hoc volo hic ante ostium extergere.
Nam hoc quidem pol è robigine, non è ferro factum est:
Ita quanto magis extergeo, rutilum atque tenuus fit.
Namque quidem hoc vere natum est verum, ita in manibus consenescit.

La. Adolescens salue, Gr. di te ament cum irraso capite. La. quid fit?

Gr. Verum extergetur. La. vt vales? Gr. quid tu? num medicus, quaeso, es?

La. Immò adepol vna littera plus sum, quàm medicus, Gr. num tu
Mendicus es? La. tetigisti acu. Gr. videtur digna forma.
Sed quid tibi est? La. hac proxima nocte in mari elaui. nam
Confracta est nauis, perdidi quicquid erat miser ibi omne.

Gr. Quid perdidisti? La. vidulum cum auro atque argento multo.

Gr. Ecquid meministi, in vidulo, qui perit, quid infuerit ibi?

La. Quid refert, qui peryt? Gr. nihil tamen si non hoc, aliud fabulemur.
Quid si ego sciam qui inuenerit? volo ex te scire signa.

La. Numi octingenti aurei in marsupio infuerunt.
Praeterea centum denaria Philippea in pasceolo seorsus,

Gr. Magna hercle praeda'st, largiter mercedis indipiscar.
Dy me, hominésque respiciunt, bene ego hinc praedatus ibo.
Profecto huius est vidulus, perge alia tu expedire.

La. Talentum argenti commodum magnum inerat in crumena,
Praeterea sinus, Epichysis, cantharus, gaulus, ciathúsque.

Gr. Papae! diuitias tu quidem habuisti luculentas.

La. Miserum istuc verbum & pessimum est habuisse, & nihil habere.

Gr. Quid dare velis, qui istac tibi inuestiget, indicétque?
Eloquere propere, celeriter La. nummos trecentos. Gr. tricas.

La. Quadringentos. Gr. tramas putridas, La. quingentos. Gr. cassam glandem.

La. Sexcentos. Gr. curculiunculos minutos fabulare.

La. Dabo septingentos. Gr. os calet tibi, linguam 'rigefactas:

La. Mille dabo numos. Gr. somnias. La. nihil addo, abi. Gr. igitur audi,
Si hercle abiero hinc, hic non ero. La. vin' centum & mille? Gr. dormis.

La. Eloquere hercle, quantum postules. Gr. quo nihil inuitus addas.
Talentum magnum. non potest triobolum hinc abesse.
Proin tu vel aias, vel neges. La. quid istuc? necessum esse video,
Dabitur talentum. Gr. accede dum huc. Venus haec volo arroget te,

La. Quid tibi libet, id mihi impera. Gr. tange aram hanc Veneris. La. tango.

Gr. Per Venerem hanc iurandum est tibi. La. quid iurem? Gr. quod iubebo.

La. Prai verbis quiduis. id quod domi est, nunquam vlli supplicabo.

Gr. Tene aram hanc. La. teneo. Gr. deiura te mihi argentum daturum
Eodem illo die, viduli vbi sis potitus La. fiat.

Venus

La. *Venus Cyrenensis, testem te testor mihi,*
Si vidulum illum, quem ego in naui perdidi,
Cum auro atque argento saluum inuestigauero,
Isque in potestatem meam peruenerit.
GR. *Tum ego huic Gripo dicito, inquito, & me tangito.*
La. *Tum ego huic Gripo dico, Venus, vt tu exaudias,*
Talentum argenti magnum continuò dabo,
GR. *Si fraudassis, dicito vti te in quaestu tuo*
Venus eradicet caput atque aetatem tuam.
Tecum habeto tamen, vbi iuraueris.
La. *Et illum ego aduorsum si quid peccasso Venus,*
Veneror te, vt omnes miseri lenones sient.
GR. *Tamen fiet. & si tu fidem seruaueris.*
Tu hic operire. iam eo faxo exibit senex.
Eum tu continuò vidulum reposcito.
La. *Si maximè mihi illum reddiderit vidulum,*
Non illi ego hodie debeo triobolum,
Meus arbitratu'st lingua quid iuret mea.
Sed conticescam. eccum exit & ducit senem.

QVASI PALO PECTVS TVNDAT] quasi quis palo pectus pulset, & verberet. ISTIC SCELESTVS LIBER EST] Trachalio, manumissus est à domino. EGO QVI IN MARI PREHENDI] ἀνακόλουθον. nam, *ego* quò referatur, non reperias. dicendum autem erat, *mihi, qui in mari*, &c. ARREXIT] erectas, id est, attentas reddidit. CVBITVM H. L. &c.] significat iam vsquequaque, id est, in omnibus locis, per literas cubitū longas, id est, longitudine vnius cubiti, per litteras cubitaleis, si quis perdiderit, &c. NON FERATIS ISTVM, &c.] alloquitur Daemonem Trachalionem, & puellas absenteis. ILLIC H.] ille homo. QVID ME INTRO R.?] reuocabatur fortasse Gripus domum ab hero Daemone, vel cùm à lenone vocaretur, putabat se vocem heri audire. F. ROBIG. NON E F. F.] ita hoc vero rubiginosum est, vt non è ferro, sed e rubigine factum esse videatur. RVTILVM ATQVE T.] tanto magis fit rubiginosum, & eadē opera deteritur, atque extenuatur. Rutilū, rufum significat, inquit, Festus, cuius coloris studiosae etiam antiquae mulieres fuerant, &c. NAMQVE H. QVIDEM VERE N. EST V.] namque hoc quidem veru, verè natum esse videtur. quia vt flores venit, in manibus marcescunt, atque arescunt, sic hoc vero in manibus meis rubiginem contrahit, & conteritur, dum extergetur. VERVM EXTERGETVR] veru à me extergetur, & defricatur. TETIGISTI A.] recte coniecisti: alij sic, me isto dicto pupugisti. VIDETVR D. S.] tua forma mendicitate videtur digna. ex forma & facie dignus es, qui sis mendicus. IN MARI ELAVI] in mari omnia bona mea perdidi. translatum ab iis, qui luxuria, & nequitia id est, Venere, & balneis, epulis omnia sua bona consumunt. Camerar. edidit, *in mari mihi & alij confracta nauis est* sed ego vulgatam scripturam sequor. PERDIDI QVIDQVID ERAT] ordo est, ego miser quicquid mihi erat, ibi, id est, in mari, omne perdidi. ECQVID MEM. &c.] nunquid meministi, quid ibi in vidulo, qui periit, quid infuerit? QVID REF. QVI P.] quid refert scire, quid in vidulo infuerit, qui periit? NIHIL TAMEN SI N. N.] nihil refert, fateor, verumtamen si de hoc nihil dicimus, saltem aliud loquamur. QVI INVENERIT?] quis inuenerit? PRAETEREA CENTVM D. P. &c.] Nonius, pasceolus ex aluta sacculus. Plaut. Rud. *Praeterea centum denaria Philippea in pasceolo.* Est autem aluta molle, & tenue corium. vnde fiunt manuum integumenta ad arcendum frigus & loculi, & folluli, &c. MAGNAM M. OR.] loquitur secum Gripus ad spectatores conuersus. LARGITER MERC.] magnam mercedem adipiscar. PRAEDATVS] praeda onustus. SINVS] sinus, siue sinum, genus est vasis habet autem priorem syllabam productam. Virg. *sinum lactis*. EPICHYSIS] Varro lib. 4. de ling. latina. Quo vinū dabant, vt minutatim funderent, à guttis guttum appellarant, & quo sumebant minutatim, à sumendo simpulum nominarunt. In huiusce locum in conuiuiis è Graecia successit epichysis & cyathus: in sacrificiis remansit guttus, & simpulum. Erat autem Epichysis aenea, vt tradit Athen, vbi profert versus Menandri Ἡ δὲ ἐπίχυσις [illegible] [illegible] δ' ἔχοντες [illegible]. GAVLVS] Festus, gaulus, nauigij genus pene rotundum, hactenus Festus. Erat igitur vasis genus ad similitudinem talis nauigij conformatum ad lac excipiendum, vt quidam volunt, comparatum QVID D. V. QVI] quid dare velis ei, qui ista tibi velit giis omnibus exquisita inueniat, & indicet? TRICAS] res nullius precij. TRAMAS PVTR.] fila putrida sic autem legendum *tramas putridas*. non *putidas*. CASSAM GLANDEM] inanem glandem. Horatius, *cassa nuce pauperet* CVRCVLIVNCVLOS M. F.] tu mihi narras curculiones paruulos: id est, res nihili, res nullius valoris. Profert hunc locum Priscianus lib. 3. Curculio quid sit, in Curculione dictum est. OS CALET TIBI, LINGVAM FRIGEFACTAS] sic habent nostri libri veteres, quos sequi maluimus, quàm aut vulgatas. in quibus impressum est, *Os calet tibi, nunc git frigefactum*: aut editionem Camerarianam, *Os calet tibi, nunc id frigidefactas*: quanquā id ne quid dissimulem) etiam in nonnullis ex nostris hanc eandē scripturā reperi.

significat autem Gripus, lenonem frigidè, id est parcè, ac malignè repertorem, & indicem viduli remunerari. QVO NIHIL INVITVS ADD.]vt nihil postea tibi necesse sit addere contra voluntatem tuam postulo talentum magnum. NON P. TR H. ABESSE] si tres oboli tantùm absint à talento magno, accipere nolim. QVID ISTVC? NECESSVM ESSE V.) nostri libri habent. *Quid istuc? necessum est video Dabitur talentum* Quidam amicus meus putat legendum, *quia istuc necessum esse video, dabitur*, & ACCEDE DVM] accede igitur. TANGE ARAM]apud veteres, & precaturi, & sanctè iuraturi aras tangebāt. M. Tull. *qui si aram tenens iurarat, crederet nemo, per epistolam quod volet, iniuratus probabit?* PRAEI V. QVIDVIS] præcipe mihi, & præfare verba quælibet, ego verbis conceptis iurabo, & si opus est peierabo. præire voce, præire verbis vsitata loquendi genera veteribus. Cicero pro Milone *qui hesterna etiam concione incitati sunt, vt vobis voce praeirent, quid iudicaretis.* ID QVOD DOMI EST N. VLLI SVPP.)lenones hæc præter cætera habent periuri sunt, nihilque eis est facilius, quàm iurare, & peierare, hoc igitur dicit, hoc quod domi est, id est, hoc, quod habeo, & quod propriè meum est, vnquam aliunde supplex petam, allegoria est ab iis tracta, qui quod non habent domi, à vicinis cōmmodatò, & precariò petūt. DE IVRA]deiera. sāctè iura, vel grauiter & valde iura. VENVS CYR. &c.]verba sūt gripi, quæ ipse præcipit, ac præloquitur lenoni. INVESTIGAVERO)inuenero. SI FRAVDASSIS]si fraudaueris. TECVM HOC H. TAMEN]hāc tamen precationē dirā tecū habeto, id est, tibi seruato. & in tuum caput vertatur. ET HOC EGO ADV.]id est, & si ego cōtra hoc, quod iuraui, fecero: si fraudauero. VENEROR TE] oro te, precor te, vel precor abs te. TAMEN F. ET SI TV F.]etiam [si iusiurandum seruatis, nihilominus miser eris. OPPERIRE]exspecta. SI MAXIME MIHI ILLVM]hæc degresso gripo loquitur leno ad spectatores conuersus. MEVS ARBITR. EST LING. Q.]meum est arbitrari lingua, quid iuret mea in arbitris meo, meáque potestate positum est, quid lingua mea iurat: possúmque id præstare, aut non præstare.

GRIPVS piscator, DÆMONES senex, LABRAX leno.

Sequere hàc. vbi istic leno est? hem tu, hem tibi hic habes vidulum.

Dæ. *Habeo. & fateor esse apud me. & si tuus est, habeas tibi*
Omnia. vt quæque infuere, ita salua sistentur tibi.
Tene. si tuus est. La. *di ô immortales, meus est: salue vidule.*

Dæ. *Tuúsne est?* La. *rogitas si quidem hercle Iouis fuit, meus est tamen.*

Dæ. *Omnia insunt salua. vna istinc cistella excepta est modò,*
Cum crepundiis, quibuscum hodie filiam inueni meam.

La. *Quàm* Dę. *tua quæ fuit Palæstra, ea filia inuenta est mea.*

La. *Bene me hercle est factum. cum istæc tibi res ex sententia*
Pulcrè euenit, gaudeo. Dę. *istuc facilè non credo tibi.*

La. *Immò hercle vt scias gaudere me mihi triobulum.*
Ob eam ne duis. condono te. Dę. *benignè ædepol facis.*

La. *Immò tu quidem hercle verò.* GR. *hem tu, iámne habes vidulum?*

La. *Habeo* Gr. *propera.* La. *quid properabo?* GR. *reddere argentum mihi.*

La. *Neque ædepol tibi do, neque quicquam debeo.* GR. *quæ hæc factio est?*
Non debes? La. *non hercle verò.* GR. *non tu iuratus mi es?*

La. *Iuratus sum, & nunc iurabo, si quid voluptati est mihi,*
Iusiurandum rei seruandæ, non perdendæ conditum est.

Gr. *Cedo sis mihi talentum magnum argenti periurissime.*

Dę. *Gripe quod tu istum talentum poscis?* GR. *iuratu'st mihi*
Dare. La. *libet iurare, tun' meo pontifex periurio es?*

Dę. *Qua pro re argentum promisit hic tibi?* GR. *si vidulum*
Istum redegissem in potestatem eius, iuratus dare
Mihi talentum magnum argenti. La. *cedò qui cum habeam iudicem,*
Ni dolo malo instipulatus sis, nive etiam dum siem
Quinque & viginti natus annos. GR. *habe cum hoc.* La. *alio opu'st.*

Dę. *Iam te ab isto auferre haud sinam, nisi istum condemnauero.*
Promisisti huic argentum? La. *fateor.* Dę. *quod seruo meo*
Promisisti, meum esse oportet. ne tu leno postules,
Te hic fide lenonia vti: non potes. GR. *iam te ratus*

Nactum

Nactum hominem, quem defraudares dandum huic argentum est probum.
Id ego continuò huic dabo, adeò me ut hic emittat manu.

Dę. *Quando ergo erga te benignus fui, atque opera mea*
Hæc tibi sunt seruata. Gr. *immò hercle mea, ne tu dicas tua*

Dę. *(Si sapies, tacebis,) tum te mihi benignè itidem addecet.*
Benemerenti bene referre gratiam. La. *nempe pro meo*
Iure oras. Dę. *mirum quin tuum ius meo periculo abs te expetam.*

Gr. *Saluus sum: leno labascit, libertas portenditur.*

Dæ. *Vidulum istic ille inuêni, illud mancipium meum est.*
Ego tibi hunc porrò seruaui cum magna pecunia.

La. *Gratiam habeo, & de talento nulla caussa est, quin feras,*
Quod isti sum iuratus. Gr. *hem tu mihi dato ergo, si sapis.*

Dę. *Tacen', an non?* Gr. *tu meam rem simulas agere, tibi nunc*
Non hercle istoc me interuortes, si aliam prædam perdidi.

Dę. *Vapulabis, verbum si addes istuc vnum.* Gr. *vel tu hercle enica,*
Non tacebo vnquam duo pacto, nisi talento comprimor.

La. *Tibi operam hic quidem dat, taceto.* Dę. *concede huc tu leno.* La. *licet.*

Gr. *Palàm age, nolo murmurillum, neque susurrum fieri.*

Dę. *Dic mihi, quanti illam emisti tuam alteram mulierculam*
Ampeliscam? La. *mille nummos denumeraui.* Dæ. *vin' tibi*
Conditionem luculentam ferre me? La. *sanè volo.*

Dæ. *Diuiduum talentem faciam.* La. *benefacis,* Dę. *pro illa altera,*
Libera vt sit, dimidium tibi sume, dimidium huic cedo.

La. *Maximè* Dę. *pro illo dimidio ego Gripum emittam manu,*
Quem propter tu vidulum, & ego natam inueni. La. *benefacis,*
Gratiam habeo magnam. Gr. *quàm mox mihi argentum ergo redditur?*

Dę. *Res soluta est Gripe, ego habeo.* Gr. *hercle, at ego me mauolo.*

Dę. *Nihil hercle hîc tibi est, ne tu speres, iurisiurandi volo*
Gratiam facias. Gr. *perij hercle nisi me suspendo, occidi.*
Nunquam hercle iterum defraudabis me quidem post hunc diem,

Dę. *Hîc hodie cœnato leno.* La. *fiat, conditio placet.*

Dę. *Sequimini intro, spectatores vos quoque ad cœnam vocem,*
Ni daturus nihil sim, neque sit qui quam polluctî domi,
Néue adeò vocatos credam vos esse ad cœnam foras.
Verùm si voletis plausum fabulæ huic clarum dare,
Comissatum omnes venitote ad me ad annos sedecim,
Vos hic hodie cenatote ambo. La. *fiat.* Dę. *plausum date.*

VT QVAEQ. INFVERE ITA SALVA E. T.] quæcunque in vidulo infuère ea omnia salua, & integra repræsentabuntur, aut statuentur tibi. BENE ME HERCVLE EST FACTVM, &c.] gratulor tibi tantam felicitatem. NE DVIS] nedederis. BENIGNE] liberaliter. ARGENTVM] talentum magnum argenti, quod mihi iuratus promisisti, si vidulum tuum tibi inuestigarem, & indicarem. QVAE HAEC F. EST?] quæ hæc malorum consensio, & conspiratio est? vel quæ hæc potentia inuidiosa est? CONDITVM EST] comparatum est. CEDO TIS MIHI] da misi, si vis. TVN' MEO P. PERIVR. EST?] Festus, in ordine sacerdotum, Pontifex quinto loco maximus dicitur, quod iudex, atque arbiter habetur rerum diuinarum humanarumque. Idem in voce *maximus*. Maximus Pontifex dicitur, quod maximus rerum, quæ ad sacra & religiones pertinēt, iudex sit, vindéxque contumaciæ priuatorum, magistratuúmque. Ex his verbis intelligere licet Pōtificem maximum controuersiā de periurio quo pietas aduersus deos immortaleis violatur, disceptare, & diiudicare solitum Hoc igitur significat leno, Tuáne, tanquā pontificis maximi de meo periurio arbitrandi, & iudicādi potestas? túne meo periurio præesse, aut iudex sedere postulas, tanquam pōtifex? IVRATVS] iuratus est, iurauit. legendum fortasse est *iuratu'st*. CEDO QVEM HAB. IVDICEM IN DOLO MALO. &c.] da iudicem mihi tecum, vel cum alio communem, apud quem spōsione certemus, cui stipulationem mecum feceris dolo malo.

vel hoc modo, potius, da aliquem cum quo spōsiōne certem &c. hoc autem eò dicit, quod seruus fortasse cum libero sponsione certare iure ciuili non poterat: quamuis stipulari posset, cuius stipulationis vtilitas, fructus domino quærebatur. Constat autem iure ciuili, quidquid dolo malo contractum est, à Prætore rescindi, & de dolo malo à Prætore actionem dari, si alia non soppetat actori. Itaque quia hic leno dicit se minorem xxv. annis promisisse, & iuraſſe, ob eámque causam à prætore restitui potest in integrum, non potest actione dolo malo experiri. Seruius (vt refert Vlpian. libr. 4 digest. tit. de dolo malo) sic definiebat dolum malum, machinationem quandam alterius decipiendi causa, cum aliud agitur, aliud simulatur. Labeo verò ait, dolum malum esse, omnem calliditatem, fallaciam, machinationē ad circumueniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibitam. Dolo malo autem dixit, quia veteres etiam Bonum dolum dicebant, & pro sollertia hoc nomen accipiebāt maximè, si quis aduersus hostem, latronemue quis machinaretur. Quoniā autem magnopere suæ causæ confidit, vltro iudicē poscit, apud quem lis, & controuersia sua disceptetur, & ostendit se apud iudicem vtrumuis horum probaturum, aut Gripum stipulatum esse dolo malo, aut minorem esse xxv. annis. Prouocat autem Gripum sponsione leno, hoc modo, spondes mihi, verbi causa centum, nisi dolo malo instipulatus sis, nive minor xxv. sim? HABE CVM HOC] habe iudicem cum hoc, non mecum. Certa sponsione cum Dæmone hero meo, non mecum. IAM AB ISTO AVFERRE HAVD SINAM, &c.] non sinam te à Gripo vidulum auferre, nisi Gripum condemnauero. proinde ac si dicat, volo de hac vestra controuersia cognoscere: nisi autem Gripus à me damnatus sit, vidulum non auferes. QVOD SERVO MEO PROMISISTI MEVM ESSE OP.] quia quidquid seruus quærit domino, non sibi. NE TV LENO P.] ne fortè tu leno postules te fide lenonibus vsitata, & sollemni, id est, fide mala uti non patiar. IAM TE RATVS NACTVM HOM. &c.] putasti te nactum esse hominem, quem fraudares, sed te opinio fefellit, & vehementer errasti. DANDVM HVIC ARGENTVM] dare te mihi oportet argentum probum. HINC D.] hero meo dabo. IMMO HERCLE MEA, &c.] interloquitur seruus, nondum finita domini oratione, molestè ferens, quòd ille dicat sua opera seruatum esse vidulum, & quę in eo infuerunt: cùm ipse vidulum in mari repererit, & reti exceperit, & lenoni indicarit. Itaque infrà proximè, monet eum DÆMONES, vt taceat: deinde orationem, quam ille interpellarat, perpetuat. NEMPE PRO MEO IVRE OR.] nempe cum dicis me tibi gratiam referre oportere, vidulum mihi reddis. MIRVM QVIN TVVM IVS] cum stomacho, aut potius dissimulatione vrbana pronūtiandum, Mirum, inquit, me tuum ius non cum periculo, & damno meo persequi quaū dicat, non est æquum me ius tuum persequi cum detrimento, & periculo meo. sic Aul. *Mirum quin tua me causa faciat Iupiter Philippum, aut Darium regem triuenefica.* LABASCIT] incipit vinci. Terent. Eunucho, *Labascit.* LIBERTAS PORTENDITVR] spes mihi libertatis ostenditur, libertas mihi præsignificatur. ILLVD MEVM EST] Gripus meus est, ita quod abs te stipulatus est, mihi stipulatus est, & mihi debetur. ET DE TALENTO N. Q. EST Q.] & quod ad talentum attinet, nulla causa est quare non à me accipias, quod isti iuraui me daturum. TIBI COMMODAS] tibi consulis. NON HERCLE ISTOC ME INTERVORTES] non hercle talentum argēti mihi debitum à me auertes si maximè vidulus, quem exceperam, mihi ereptus est. NISI TALENTO COMP.] nisi talento dato tacere cogor. PALAM AGE: NOLO MVRMVRILIVM, &c.] palàm loquere, nolo voce summissa commurmurare, neque consusurrare. secutus sum verò Nonium, qui sic legit, quamuis libri veteres non dissentiant à vulgatis, in quibus impressum est, *murmur illum.* DIVIDVVM TALENTVM FACIAM] talentum, quod mihi debes ex stipulatione serui mei, in duas parteis æqualeis diuidam: earum partium alteram tibi sume pro Ampelisca, alteram Gripo dato, quam ego ei acceptam feram, vt eum manumittam. QVEM PROPTER] id est, cuius opera. RES SOLVTA EST.] à lenone. IVRISIVRANDI VOLO G. F.] iusiurandum volo remittas, iurisiurandi pœnam volo gratificeris. PERII HERCLE] hæc loquitur seruus Gripus ignarus consilij, & voluntatis herilis. NI DATVRVS NIHIL SIM] id est, si daturus aliquid essem, & si aliquid esset opipari. & nisi vos foras ad cenam vocatos esse existimarem, vocarem vos quoque ad cenam. Nunc autem cùm sit nihil, vos non voco POLLVCTI] pollucta dicebantur, quę dijs immortalibus, & maximè Herculi reseruata, & selecta erant ad sacrificandum. Herculi autem pollicebantur omnia esculenta, & poculenta, vt tradit Festus Plinius lib 32. Cassius Hemma refert Numam prohibuisse, ne non squamosi pisces pollucerentur. COMISSATVM] comissari nō est dictum à comedendo, vt putat vulgus, sed à Græcis vocibus κῶμος, & κωμάζω vt Varro libr. 6. de ling. Latina, de cuius verbi significatione dictum est alibi.

FINIS RVDENTIS.

STI-

STICHVS.

DRAMATIS PERSONAE.

PANEGYRIS.	mulier.
PINACIVM	mulier.
ANTIPHO	ſenex.
GELASIMVS	paraſitus.
CROCOTIVM	ancilla.
DINACIVM	puer.
EPIGNOMVS.	
STICHVS	ſeruos.
PAMPHILIPPVS	adoleſcens.
SAGARINVS	ſeruos.
STEPHANIVM.	ancillæ.

ARGVMENTVM.

SENEX caſtigat filias, quod hæ viros
Tam perſeuerent peregrinantis pauperes
Ita ſuſtinere fratres, neque relinquere,
Contráque verbis delinitur commodis:
Habere ſinceret, quos ſemel nactæ forent.
Viri reueniunt opibus aucti trans mare.
Suam quiſque retinet, ac Sticho ludus datur.

SENEX] Antipho, FILIAS] Panegyrim, Pinacium. VIROS] Pamphilippum & Epignomum. DELINITVR] à filiabus, LVDVS DATVR] ludendi tempus & facultas datur.

ACTVS PRIMVS

PANÆGYRIS, PINACIVM, ſorores.

CREDO ego miſeram fuiſſe Penelopam ſoror,
Ex animo: quæ tamdiu ſuo caruit viro.
Nam nos eius animum de noſtris noſcimus.
Quarum viri nunc hinc abſunt, quorúmque nos
Negotiis, vt æquum eſt, abſentium,
Sollicitæ noctes & dies ſoror ſumus.
Pi. *Semper noſtrum officium nos facere æquum'ſt, neque*
Id faciemus magis, quàm nos pietas monet.

Sed hic mea soror assis.mu'ta dum volo
Tecum loqui de re viri. Pa. *saluane res?*

Pi. *Spero quidem,& volo:sed hoc crucior,soror,*
Patrem tuum,meúmque,adeò vnus qui vnice
Ex omnibus perhibetur ciuibus probus,
Eum nunc improbi officio fungi viri.
Tantas viris qui absentibus nostru facit
Iniurias immeritò,nósque abducere
Ab iis volt hæ res vita me saturant,soror.
Hæ mihi diuidiæ,& senio sunt. Pa. *ne lacryma*
Soror,néue ne tuo id animo fac,tibi quod tuus
Minatur facturum pater spes est,eum
Melius facturum. Noui ego illum,isthæc ioco.
Dicit,neque ille mereat Persarum sibi
Montes,qui esse perhibentur aurei.istud vt
Faciat,quod tu metuis,& si faciat,tamen
Minimè irasci decet.neque id immeritò eueniet.
Nam tertius hic est annus,vt nostri domo
Viri abierunt Pi. *ita vt memoras.* Pa. *cùm ipsi interea*
Viuant,valeant vbi sint,quid agant,ecquidue agant,
Neque participant nos,neque redeunt. Pi. *an id doles,*
Soror,quia illi officium non colunt suum,
Cùm tuum facis? Pa. *ita pol.* Pi. *tacesis,caue audiam.*
Ego istuc,posthac ex te. Pa. *nam quid iam?* Pi. *quia*
Pol meo animo omnis sapientis officium suum
Æquum'st colere.& facere,quamobrem ted hoc soror,
Tametsi es maiore,moneo,vt memineris tuum.
Et,si improbi sint,atque aliter in nos faciant secus,
Quàm æquum est:tamen pol nequid malis obnoxiæ
Simus,opibus omnibu' nostrum officium nos decet
Meminisse. Pa. *placet,taceo.* Pi. *at vt memineris,facito.*

Pa. *Nolo ego soror me credi esse immemorem viri.*
Neque ille honores mihi quos habuit,perdidit.
Non pol mihi grata,acceptáque huius'st benignitas.
Et me quidem hæc conditio nunc non pœnitet.
Neque est cur studeam has nuptas mutarier.
Verùm postremò in patri' potestate est situm.
Faciendum id nobis quod parentes imperant.

Pi. *Scio,atque in cogitando, mærore augeor.*
Nam propemodum iam ostendit suam sententiam.

Pa. *Igitur quæramus,nobis quid facto vsu' sit.*

CREDO EGO MISERAM] huius scenæ versus,ita vt Muretus censet esse distinguendos,&quo ordine verba collocanda libro 5. variarum lectionum cap 6.ita dinstinxi, & eo ordine collocaui. EX ANIMO]coniunge hoc, *ex animo* cum voce *miseram*, hoc modo,Miseram ex animo. TANDIV]annos viginti. SVO VIRO CARVIT] Vlysse. DE NOSTRIS]animis. SALVAE-NE RES] saluæ ne res sunt virorum nostrorum? SED HOC] sed ob hoc crucior. PATREM TVVM MEVMQVE] patrem nostrum communem Antiphonem. HAE MIHI DIVIDIAE, ET SENIO S.] diuidiæ, dissensiones. Accius Phœniss. Ne horum diuidiæ & discordiæ dissipent & disturbent tantas etiam optime ciuium diuitiatas. diuidia, tristitiæ. Propertius, *Diuidiæ mentu conficit omnis amor.* Diuidia,tædium. ACC. Arm. iud. *Huius me diuidia cogis plus,quàm est par,loqui.* Turpill. Epiclero, *Sperabam*

consilia mea dimidia sibi, cùm ætas aretsset non fore. Ex Nonio. ET SENIO] Marcellus. Senium est tædium & odium, dictum à senectute, quòd senes omnibus odio sint, & tædio Exempla ex Nonio petito. NEQVE ILLE MERBAT PERSARVM SIBI, &c.] i. neque ille velit sibi monteis aureos pro mercede sibi dari, vt istud, quod tu metuis, faciat: hoc est, vt nos à viris nostris abducat. vel sic, nulla quantumuis magna mercede adduci possit, vt nos à viris nostris abducat. NAM TERTIVS HIC EST ANNVS, VT] nam tertius hic est annus, postquam viri nostri abierunt domo. QVID AGANT, ECQVIDVE AG.] quid agant, aut non aliquid agant, nos certiores non faciunt, neque reddunt. TACE SIS] tace si vis. NAM QVID IAM?] quámnam iam ob causam vereris me tale quidquam loqui? VT MEMINERIS TVVM] vt tui officij sis memor. NEQVID MALIS OBNOXIAE SIMVS] ne qua ex parte malis dignæ simus. ne vllis omnino pœnis dignæ simus. ne qua omnino mala nobis meritò accidant. OPIBVS OMNIBV'] omnibus viribus, & copiis. ET ME QVIDEM HAEC CONDITIO NVNC NON POEN.] & me quidem huius conditionis nunc non pœnitet. conditionem vxoriam intellige. non pœnitet me huius viri, aut harum nuptiarum. verbo *pœniteo* autem vsi sunt veteres personaliter. Pacuuius Æmor. iud. *nunc pœnitebunt*, &c. apud Nonium. NEQVE EST QVOD STVD. H. N.] sic Terent. Andr. *haud muto factum.*

ANTYPHO, PANEGYRIS, PINACIVM.

QVi manet vt moneatur semper seruos homo officium suum,
Nec voluntate id facere meminit sua, is habitu haud probus est.
Vos meministis quot kalendis petere dimensum cibum:
Qui minus meministis, quod opus sit facto, facere in ædibus?
Iam quidem in suo quicque loco nisi erit mihi situm supellectilis,
Cùm ego reuortar, vos monumentis commonefaciam bubulis.
Non homines habitare mecum mihi hic videntur, sed sues.
Facite, sultis, nitidæ vt ædes meæ sint, cùm redeam domum,
Iam ego domi adero. ad meam maiorem filiam inuiso domum.
Si quis me quæret, inde vocatote aliqui, aut iam egomet hîc ero.

Pi. *Quid agimus soror, si offirmabit pater aduorsum nos?* Pa. *pati*
Nos oportet quod ille faciat, cuius potestas plus potest.

An. *Si manere hic sese malint potiùs, quàm alio nubere,*
Non faciam. quid mihi opus est decurso ætatis spatio, cum eis
Gerere bellum, cùm nihil, quamobrem faciam, meruisse arbitrer?
Minimè volo turbas. sed hoc mihi optimum factu arbitror.
Principium ego quo pacto cum illis occipiam. id ratiocinor,
Vtrùm ego perplexim lacessam oratione ad hunc modum,
Quasi nunquam quicquam in eas simulem, quasi nihil inaudiuerim,
Eas in se meruisse culpam an potius tentem leniter,
An minaciter? scio liteis fore. ego meas noui optumè.
Exorando, haud aduersando sumendam operam censeo.

Pi. *Gratiam à patre si petimus, spero ab eo impetrassere.*
Aduersari sine dedecore & scelere summo haud possumus,
Neque ego factura sum. neque tu vt facias consilium dabo.
Verùm vt exoremus noui ego nostros, exorabilis est.

An. *Sic faciam assimulabo quasi aliquam culpam in sese admiserint,*
Perplexabiliter earum hodie perpauefaciam pectora.
Post id agam igitur: deinde, vt animus meus erit, faciam palàm.
Multa scio facienda verba: ibo intrò sed aperta est foris.

Pi. *Certò enim mihi paterna vocis sonitus auris accidit.*

Pa. *Is est æcastor. ferre aduorsum hominem occupemus osculum.*

Pi. *Salue mi pater.* An. *& vos ambæ. illico agite, assidite.*

Pi. *Osculum.* An. *sat est mihi osculi vestri.* Pi. *quî amabo pater?*

An. *Quia ita mea anima salsura euenit.* Pi. *aßide hîc mi pater,*
An. *Non sedeo, istic vos sedete, ego sedero in subsellio.*
Pi. *Mane puluinum.* An. *bene procuras mihi. satis sic fultum est mihi.*
Pi. *Sine pater.* An. *quid opus est?* Pi. *opus est.* An. *morem tibi geram, atque hoc satis est.*
Pi. *Nunquam enim nimis curare possunt suum parentem filiæ.*
Quem æquius est nos potiorem habere quàm te? postidea, pater,
Viros nostros, quibus tu voluisti esse nos matres-familiâs.
An. *Bonas vt æquum est facere, facitis, cùm tamen absenteis viros*
Proinde habetis, quasi præsentes sint Pi. *pudicitia est pater*
Eos magnificare, qui nos socias sumserunt sibi.
An. *Nunquis hîc est alienus nostris dictis auceps auribus?*
Pa. *Nullus præter nos, téque.* An. *vestrum animum adhiberi volo.*
Nam ego ad vos nunc imperitus rerum, & morum mulierum,
Discipulus venio ad magistras, quibus matronas moribus,
Quæ optuma sunt, esse oporteat sed vtraque vt dicat mihi.
Pa. *Quid istuc est, quòd huc exquæsitum mulierum mores venis?*
An. *Pol ego vxorem quæro postquàm vestra mater mortua est.*
Pa. *Facilè inuenies & peiorem, & peius moratam pater,*
Quàm illa fuit: meliorem neque tu reperies, neque sol videt.
An. *At ego ex te exquiro, atque ex istac tua sorore.* Pi. *ædepol pater*
Scio vt oportet esse si sint ita, vt ego æquum censeo.
An. *Volo scire ergo vt æquum censes.* Pi. *vt per vrbem cùm ambulent,*
Omnibus os obturent, ne quis meritò maledicat sibi.
An. *Dic vicißim nunc iam tu.* Pi. *quid vis tibi dicam pater?*
An. *Vbi facillimè spectatur mulier quæ ingenio est bono?*
Pa. *Cui malefaciundi est potestas, quæ, ne faciat, id temperat.*
An. *Haud malè istuc. age tu altera, vtra sit conditio pensior,*
Virginem, an viduam habere? Pi. *quanta mea sapientia est.*
E malis multis, malum, quod minimum est, id minimum est malum.
Qui potest mulieres vitare, vitet: vt cotidie
Pridie caueat, ne faciat quod pigeat postridie.
An. *Quæ tibi mulier videtur multo sapientißima?*
Pa. *Quæ tamen, cùm res secundæ sunt, se poterit noscere.*
Et illa, quæ æquo animo patietur sibi esse peius, quàm fuit.
An. *Ædepol vos lepidè tentaui, vestrúmque ingenium duûm.*
Sed hoc est quòd ad vos venio, quódque esse ambas conuentas volo.
Mihi autores ita sunt amici, vt vos hinc abducam domum.
Pa. *At enim nos, quarum res agitur, aliter autores sumus.*
Nam aut olim, nisi tibi placebant, non datas oportuit:
Aut nunc non æquum est abduci, pater illisce absentibus.
An. *Vósne ego patiar cum mendicis nuptas, me viuo, viris?*
Pi. *Placet ille meus mihi mendicus, suus rex reginæ placet.*
Idem animus est in paupertate, qui olim in diuitiis fuit.
An. *Vósne latrones & mendicos homines magnipenditis?*
Pa. *Non tu, me argento dedisti, opinor, nuptum, sed viro.*
An. *Quid? illos exspectatis, qui abhinc iam absunt triennium?*
Quin vos capitis conditionem ex pessuma primariam?

Stul-

Pa. *Stultitia est, pater venatum dicere inuitas canes,*
Hostis est vxor, inuita quæ ad virum nuptum datur.
An. *Certúmne est neutram vestrarum persequi imperium patris?*
Pi. *Persequimur, nam quò dedisti nuptum, abire nolumus.*
An. *Bene valete. ibo atque amicis vostra consilia eloquar.*
Pa. *Probiores credo, arbitrabunt, si probis narraueris,*
An. *Curate igitur familiarem rem, vt potestis optumè.*
Pa. *Nunc placet, cùm rectè monstras, nunc tibi auscultabimus.*
Nunc soror nos abeamus intro Pi. *immo interuisam domum:*
Si à viro tibi fortè veniet nuntius, facito vt sciam.
Pa. *Neque ego te celabo, neque tu me celassis quod scies.*
Ehò Crocotium, i: parasitum Gelasium huc arcessito,
Tecum adduce. nam illum ecastor mittere ad potum volo,
Sed quæ fortè ex Asia nauis heri, aut hodie venerit.
Nam dies totos apud portum seruos vnus assidet.
Sed tamen volo interuisi. propera, atque actutum redi.

QVI MANET, VT MONEATVR] seruus homo, qui exspectat, dum moneatur officij sui, neque id sua sponte facere meminit, is non est verè frugi. HABITV] habitu probus est is, qui nullo præmio inuitatus, nullóue metu territus, sed honesti causa virtutem, & officiū colit. QVOT CALENDIS] singulis calendis: primo quoque die mensis: *quod calendis* sic dictum, vt quot annis, quot mensibus. Vitruuius lib. 10. cap 7. DIMENSVM CIBVM] serui quot mensibus quaternos modios frumenti accipiebant. Donatus notat ad illud Terentij Phorm. *Quod ille vnciatim vix de dimenso suo, Suum defraudans Genium comparsit miser.* &c. quem locum rectè explicat Nonius. QVI MINVS] quamobrem minus, &c. QVIQVE SVPELLECTILIS] quæque supellex. VOS MONVMENTIS COMMONEFACIAM BVBVLIS] ego commonefaciam vos officij vestri loris bubulis. monumēta dicta sunt à monendo quòd moneant & meminisse faciunt. hoc igitur loco per monumenta bubula, vrbanè significat Antipho lora bubula, quibus serui nequam, qui sua sponte officium suum facere non meminerunt, officij commonentur. SI OFFIRMABIT] si offirmato animo nos vrgebit. vt à viris discedamus. MANERE HIC] in his nuptiis permanere has nuptias sanctas tueri ac seruare. ALIO NVBERE] ad alias nuptias transilire. DECVRSO AETATIS SPATIO] confecto ætatis spatio CVM NIHIL, QVAMOBREM F. M. ARB.] cúm eas nihil commisisse putem, quamobrem hoc faciam? MINIMÈ VOLO TVRB.] turbas ad. RATIOCINOR] cogito, rationem ineo PERPLEXIM] perplexè. Nonius Profert hunc locum Carisius lib. 2. *perplexè autem est inuolutè & implicatè & impeditè.* Terent. Eunuch. *pergin' scelesta mecum perplexè loqui?* AD HVNC MODVM QVASI] ita quasi nunquam quicquam eas insimulare soleam. in eas simulem. pro eas insimulem tmesis. Donatus ad illum locum Terentij. *si herum insimulabis auaritia, vapulabis,* notat. insimulatio est falsi, & veri criminis incusatio. sic Cicero Catil. *Nihil earum, quæ Galli insimulabant, negarunt.* TENTEM LEN.] sine iracundia, clementer. MEAS] filias. EXORNANDO] verbis impetrando. SVMENDAM] suscipiendam. SPERO AB EO IMPETRASSERE] spero nos ab eo impetraturas. ET SCELERE] nam impietas, scelus est. Filij autem qui patri aduersantur, impij sunt. NOSTROS] nostri generis homines. ASSIMVLABO] al. insimulabo. PERPLEXABILITER] Nonius. perplexabile figuratiuū, quod aliud audiatur, aliud sentiatur. Plautus Asin. *Nec vllum verbum faciat perplexabile.* VT ANIMVS MEVS ERIT] qualis animus meus erit, quo animo ero. AVREIS ACCIDIT] ad aureis accidit. FERRE ADVOR. HOM. OCCVPEMVS OSC] anteuortamus homini obuiam ire, & osculum efferre. SAT EST MIHI OSC. VESTRI] satis vos osculatus sum. QVI] quo pacto, vel quam ob causam? QVIA ITA MEAE ANIMAE SAL.] quia anima mea, quæ nunc insulsa, & salis expers est, talibus osculis salsa fit. significat animā senis propter ætatē esse insulsam, & insuauem & pœne fœtidam, osculis verò puellarum sallam, & suauē reddi. ASSIDE HIC. MI PATER] asside in lecto. NON SEDEO] in lecto. MANE PVLVIN.] exspecta Puluium, vt commodius sedeas. SATIS SIC FVLTVM EST MIHI] subsellium satis fultum est sine puluino MATRES FAMILIÀS] vxores. materfamiliàs est, quę nupsit, etiam ea, quæ non peperit, neque liberos habet, modò sit in mariti manu, mancipióque. lege A Gellium libro 18. capite 6. AVCEPS] qui dicta nostra auribus capere possit. tralatio est. VESTRVM ANIMVM ADHIBERI VOLO] volo vos animum attendere. SCIO VT OP. ESSE] scio, qualeis esse oporteat. SI SINT ITA VT EGO C.] si tales sint, qualeis esse æquum censeo: optimæ sint, optiméque moratæ. OMNIBVS OS OBT. NEQVIS MIHI] talis sit omnium de iis existimatio, vt cum per vrbem ambulent, nemo bonus eis maledicere audeat. VBI FACILE SPECT. M. Q.] qua in re explorатur, & perspicitur mulier bono ingenio prædita? CVI MALEF. EST POT. QVAE NEP.] ea mulier est ingenio bono. quæ cùm ei liceat impunè peccare, non peccat tamen, & sibi ne peccet, temperat. CONDITIO P.] conditio melior, maioris ponderis. QVANTAM S.] quantum intelligo, quantum sapio. MALVM, QVOD MINIMVM EST ID MINIMVM EST MALVM] multa genera, multíque gradus sunt malorum ex multis igitur malis, id malum, quod est minimum, id malum est minimum. Aut idem dicit bis, aut quod prius dixit diuisum, posterius coniunctim dicit. VT

QVOTIDIE PRID. CAVEAT] vt quotidie hac cautione vtatur, ne pridie faciat, cuius postridie pœniteat. QVAE TAMEN CUM RES SEC.] ea mulier mihi videtur sapientissima, quę etiam in rebus secūdis se cognoscere poterit, quæ quamuis res secundæ sint, tamen se poterit noscere. Est enim difficillimū maximè mulieri in rebus secundis sapere, id est, seipsam nosce. ET ILLA QVAE AEQVO ANIMO P.] est enim acerbissimum ex fortunato & beato factum esse miserum & infelicem. *Tum vbi non sis qui fueris, non est cur vivere velis*, inquit M. Tull epist. VESTRVMQ. INGENIVM DVVM] vestrum duarum ingenium. sic autem putaui reponendum ex veteris scripturæ vestigiis. HINC] domo virorum vestrorū, DOMVM] meam QVARVM RES AGITVR] quarum maximè interest. PLACEBANT] viri nostri. NOS DATAS] nos non oportuit datas esse nuptum viris nostris. LATRONES] λῃσταὶ. prædones milites, qui viuunt ex præda. QVIN VOS CAPITIS COND. EX PESS. PRINAR.] quin vos optimam conditionem accipitis, & aliis viris nubitis, his longum valere iussis? VENATVM DVCERE MV. C.] prouerbium est notum. NEVTRVM VESTRARVM] neutram vestrūm. ARBITRABVNT] hoc si narraueris amicis probis, nos eos probiores existimabunt, quòd à viris nostris discedere nolimus. arbitrabunt, pro arbitrabuntur. notat Nonius. sic & alibi suprà. CVM RECTÈ MONSTRAS] cùm rectè doces. INTERVISAM] interim visam. CELASSIS] celaueris. CROCOTIVM, ancilla. SERVVS V.] Dinacium puer.

ACTVS SECVNDVS

PARASITVS, GELASIMVS. CROCOTIVM ancilla.

FAMEM fuisse suspicor matrem mihi.
Nam postquam natus sum satur nunquam fui.
Sed quam ego matri meæ refero inuitissimus,
Eam neque refert quisquam omnium hominum gratiâ,
Neque retulit, quam ego refero meæ matri fami:
Nam me illa in aluo menses gestauit decem,
At ego illam in aluo gesto plus annos decem,
Atque illa puerum me gestauit paruulum,
Quo minus laboris cepisse illam existimo.
At ego non paxillulam in vtero gesto famem:
Verùm hercle multo maximam & grauissimam.
Vteri dolores mihi oboriuntur cotidie.
Sed matrem párere nequeo nescio quomodo.
Audiui sæpè hoc vulgo dictum dicier,
Solere elephantum grauidam perpetuos decem
Esse annos, eius ex semine hæc certò est fames.
Nam iam complureis annos vtero hæret meo.
Nunc si ridiculum hominem quæret quispiam,
Venalis ego sum cum ornamentis omnibus.
Inanimentis explementum quærito.
Gelasimo nomen mihi indidit paruo pater,
Propter paupertatem hoc adeò nomen repperi,
Quia inde iam à pauxillo puero ridiculus fui.
Eoquia paupertas fecit, ridiculus forem.
Nam illa omneis arteis perdocet, vbi quem attigit.
Per annonam caram dixit me natum pater,
Propterea, credo, nunc ego esurio acrius
Sed generi nostro hæc reddita est benignitas,
Nulli negare soleo, qui esum me vocat.
Oratio vna interijt hominum pessumè,
Atque optima hercle meo animo & scitissima,
Qua antè vtebantur: veni illo ad cœnam: sic face

Promitte

Promitte verò: ne grauare: est commodum.
Volo, inquam fieri: non amittam, quin eas.
Nunc repererunt ei verbo vicarium,
Nihili quidem hercle verbum ac vilissimum,
Vocem te ad cœnam, nisi egomet cenem foris.
Ei hercle verbo lumbos defractos velim,
Ni verè perierit, si cœnassit domi.
Hæc verba subigunt me, mores vt barbaros
Discam, atque vt faciam præconis compendium,
Itáque auctionem prædicem, ipse veneam.

Cr. Hic ille est parasitus, quem arcessitum missa sum,
Quæ loquitur, auscultabo, priusquam colloquar.

Ge. Sed curiosi sunt hic complures mali,
Alienas res qui curant studium maximo,
Quibus ipsis nulla est res, quam procurent sua,
Ei quando quem auctionem facturum sciunt,
Adeunt, perquirunt quid siet caussa illico,
Alienum æs cogat, an pararit prandium,
Vxorin' sit reddenda dos diuortio.
Eos omneis, tametsi hercle haud indignos iudicio.
Qui vt multum miseri sint, laborent, nihil moror.
Dicam auctionis caussam, vt animo gaudeant.
Nam curiosus nemo est, quin sit maleuolus.
Ipse egomet quamobrem auctionem prædicem,
Damna euenerunt maxima misero mihi,
Ita me mancupia miserum effecerunt malè,
Potationes plurimæ demortuæ,
Quot adeò cœnæ, quas defleui, mortuæ?
Quot potiones mulsi, quot autem prandia?
Quæ inter continuum perdidi triennium.
Præ mœrore adeò miser atque ægritudine
Consenui, pæne sum fame mortuus.
Ridiculus æquè nullus est, quàm quando esurit.
Nunc auctionem facere decretum est mihi.
Foràs necessum est quicquid habeo, vendere.
Adeste sultis, præda erit præsentium.
Logos ridiculos vendo, agite licemini.
Qui cœna poscit? ecquis poscit prandio?
Hercules te amabit prandio? cœna tibi?
Ehem, annuistin'? nemo meliores dabit.
Nullis meliores esse parasitos sinam.
Vel vnctiones Græcas, sudatorias,
Vel alas malis & malacas crapularias,
Cauillationes, assentatiunculas,
Ac periuratiunculas parasiticas,
Rubiginosam strigilem, ampullam rubidam,
Parasitum inanem, quo recondas reliquias.
Hæc veniisse iam opus est, quantum potest,
Vti decumam partem Herculi polluceam.

Cr. *Ecastor auctionem haud magni pretij.*
Adhaesit homini ad infinitum ventrem fames.
Adibo hominem. Ge. *quis haec est, quae aduersum it mihi?*
Epignomi ancilla haec quidem est Crocotium.
Cr. *Gelasime salue.* Ge. *non est id nomen mihi.*
Cr. *Certò mecastor id fuit nomen tibi.*
Ge. *Fuit disertim, verùm id vsu perdidi:*
Nunc Miccotrogus nomine ex vero vocor.
Cr. *Heu ecastor, risi te hodie multum.* Ge. *quando, aut quo in loco?*
Cr. *Hic, cùm auctionem praedicabas.* Ge. *pessuma*
Ehem' audiuistis? Cr. *te quidem dignissimam.*
Ge. *Quò nunc is?* Cr. *ad te.* Ge. *quid venis?* Cr. *Panegyris*
Rogare iussit te multo opere maximo,
Mecum simutu vt ires ad sese domum.
Ge. *Ego illò me hercule verò eo quantum potest.*
Iamne exta cocta sunt? quot annu fecerat?
Cr. *Illa quidem nullum sacrificauit.* Ge. *quomodo?*
Quid igitur me volt? Cr. *tritici modios decem*
Rogare, opinor, te volt. Ge. *méne vt ab se petam?*
Cr. *Immò vt abs te mutuum nobis dares.*
Ge. *Negato esse quod dem, nec mihi, nec mutuum,*
Nec aliud quicquam, nisi hoc quod habeo pallium:
Linguam quoque mihi etiam esse venditariam.
Cr. *Hau, nulla tibi lingua est, quae quidem dicat, dabo?*
Ge. *Veterem reliqui eccam illam, quae dicat cedò.*
Cr. *Malum tibi dent.* Ge. *haec eadem dicit tibi.*
Cr. *Quid? nunc iturus, an non?* Ge. *abi sanè domum.*
Iam illò venturum dicito. propera, atque abi.
Demiror quid illaec me ad se arcessi iusserit,
Quae nunquam iussit me ad se arcessi ad hunc diem,
Postquàm vir abijt eius miror quid fiet,
Nisi vt periculum fiat, visam quid velit.
Sed eccum Dinacium eius puerum. hoc vide
Satin' vt facetè, atque ex pictura astitit.
Né iste edepol vinum poculo pauxillulo
Saepè exantlauit submerum scitissimè.

SED QVAM EGO MATRI M.] sic vulgo legebantur hi versus, *sed quam ego matri mea refero inuitissimus, Ea mihi nunquam rettulit mater gratiam. Nam me, &c.* Cam. sic edidit lib. suos vet. secutus, *Quam ego matri mea refero inuitissimus. Neque retulit, quam ego refero mea matri fami.* Idem quomodo legendos censeat, ostendit in notis. Nos quoque partim libros nostros secuti, partim coniectura ducti, non longè à Camerarij sententia discedentes, sic edendo curauimus. *sed quam ego matri*, &c. vt habent vulgati, cum libris nostris antiquis congruentes: deinde ita ferè, vt Camerarius, *Eam neque refert quisque em. hom. gratiam, Neque retulit.* &c. QVAM EGO REFERO MATRI FAMI.] repetitio est supervacanea, ad maiorem declarationem. nam idem dicit, quod suprà, *quam ego matri mea refero inuitissimus.* nisi quod hic est *matri fami* illic est *inuitissimus* DICTVM DICITE] secuti sumus Camerarij coniecturam. Nam à libris vulgatis abest vox *dictum.* SOLERE ELEPHANTVM GRAVIDAM.] Plinius lib. 18. c. 10. *decem annis gestare in vtero vulgus existimat.* Aristoteles biennium, nec amplius quàm semel gignere, pluresve quam singulos Arist. lib. 6. de Nat. anim. RIDICVLVM] qui risum mouere potest. INANIMENTIS EXPL. QVAERITO] quaero quomodo inania explere possim. quaerito, as. frequentatiuum à verbo quaero. A PAVXILLO, à paruulo. EO QVIA PAVP. FECIT RID. F.] propterea quia paupertas fecit, vt ridiculus essem. NAM ILLA OMNES ART.] Theocrit. ἁ πενία Διόφαντε μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει. Horat. *Paupertas impulit audax Vt versus facerem.* PER ANNONAM CARAM] in caritate annonae eo tempore, quo annona cara erat. REDDITA] tributa. BENIGNITAS] bonitas, liberalitas. QVI ESVM

SVM ME V.] qui me ad cenam vocat. ORATIO VNA INTERIIT] significat se iam ab hominibus desitum esse ad cenam vocari. VENI ILLICO AD CENAM, &c.] μίμησις orationis eorum, à quibus olim ad cenam vocabantur. NON AMITTAM Q. BAS] non sinam te abire, quin mecum eas. NVNC REP. EI VERBO V.] nunc substituerunt aliud verbum in eius locum, verbum, *vicarium*, id est, quod vices alterius gerit. VOCEM TE AD CENAM] μίμησις orationis eorum qui neminem ad cenam vocare volunt, suique facti causam speciosam afferunt. EI H. VERBO LVMBOS DEFR. VELIM] id verbum periisse velim. NI VERE PERIERIT SIC. D.] nisi tum verè perierit, cùm cenauerit domi. significat domi cenare parasitis esse instar mortis. ATQ. VT FACIAM PRAEC. COMP.] vt ipse praeconis partes agam, neque alium praeconem adhibeam. AVCTIONEM PRAEDICEM] tanquam praecones venaleis proclamem. QVIBVS IPSIS NVLLA EST R. Q. PR. S.] huc pertinet illud Horatij sat. *aliena negotia curo, excussus propriis.* EI QVANDO QVEM AVCT.] ij, cùm aliquem auctionem facturum sciunt, adeunt, perquirunt, &c. ALIENVM AES COGAT] vtrum aere alieno coactus auctionem faciat. VXORIN' SIT REDD. DOS DIVORTIO] exstat tit. ordine 3. lib 24. digest. Soluto matrimonio, quemadmodum dos petatur. QVI VT MVLTI MISERI SINT LIB.] nam curiosus sua sponte miser est, sibique miseriam suo labore contrahit. NIHIL MOROR] iubeo valere. VT ANIMO GAVDEANT, sunt enim natura maleuoli, & gaudent malis alienis, vt mox subiicit. IPSE EGOMET] non adhibito praecone. AFFECERVNT MALE] sic habent & nostri libri vet. cum vulgatis cõgruentes. Camerarius verò edidit *affecerunt male*: vt *effecerunt*, & *malè* cohaereant cum accusandi casu, *miserum* hoc modo. effecerunt me malè miserum. quam lectionem aequè atque hanc, atque adeò magis probo. POTATIONES PLVRIMAE] haec sunt mancipia, quibus mortuus sem, seruum esse effectum dicit. PRAED. ERIT PRAES.] h. vendentur res venales praesentibus emtoribus. LICEMINI] *licitamini* imperatiui modi. liceri & licitari in voce passiua, significationem habent actiuam. QVI CENA POSCIT?] quis vult me cena data emere? quis me ad cenam vocat? ECQVI POSCIT PRANDIO] quis me prandio paratus est emere? id est, nunquis me ad prandium vocat? MELIORES DABIT?] parasitos. VEL VNCTIONES GRAECAS] vnctiones, quibus vtebantur in Graecia, elegantiores erant scilicet propter vnguentorum copiam. SVDATORIAS] quae adhibebantur ad eos, qui sudabant, Graecis vsitatae. Solebant enim priusquam accubitum irent, in balneum sudatorium ingredi, & ibi inungi. quem morem postea Romani vsurparunt. & mutuati sunt, atque adeò superarunt. nam nondum cocto cibo epulis referti, in alia balnea ibant, & sudabant, deinde epulas repetebant. ex quo illud Iuuenalis: *crudum pauonem in balnea portas.* VEI ALIAS MAGIS MALACAS] vel alias magis molleis. ET CRAPVLARIAS] & vnctiones, quae adhibendae sunt iis qui hesterno die plus nimio adbiberunt, neque dum crapulam edormierunt. libri vulgati habent *ampullarias.* & quidam ampullarias cum voce *cauillationes* coniungunt, & interpretantur, cauillationes ampullarias, id est, cauillationes, quae in balneo iactantur, dum vngimur. RVBIGINOSAM] rubine squalidam, strigilibus defricabantur veteres in balneis postea quam vncti fuerant, defricabantur autem à parasitis diuites, & vngebantur. vide Scalig. coniect. pag. 65. AMPVLLAM RVBIDAM] ampulla vas olearium, cuius etiam vsus erat in balneis, *rubidum* dictum est à rubendo, vt *algidum* ab algendo, *calidum* à caledo *torridum* à torrendo, & similia. PARASITVM INANEM] parasitum esurientem, & famelicum, ideóque vacuũ parasitum iocosè, proinde ac si vas quoddam sit, posuit in quod coniiciantur reliquiae. QVANTVM POTE'ST] quàm primùm, vel quàm celerrimè & citissimè. VTI DECVMAM PARTEM HERC. POLL.] profert hunc locum Prisc. lib. 9. vide pag. 377. Decimam partem bonorum Herculi consecrare, & immolare solitos esse veteres constat. Cuius ei causam affert Plutarchus quaest. Rom. à pollucendo, pollucibilis, hoc est, opiparus, refertus, dapsilis: quia omnia poculenta, & esculenta Herculi profanabantur, & publicabantur, id est, pollucebantur. vide Plinium lib. 32. cap 2. & Hermolaum Barb. AVCTIONEM HAVD M. P.] deest verbum vt *mihi ea res facit*, aut tale aliquod. QVIS HAEC EST] quae haec est. FVIT DISERTIM] fuit planè. Sic Nonius libris omnibus inuitis, in quibus legitur *disertum*, sic edẽdum curaui. Nonij auctoritatem secutus. MICCOTROGVS] nomẽ confictum ex μικκὸς & τρώγω. μικκὸς autem idem quod μικρὸς significat. τρώγειν verò rodere est. Miccotrogus igitur est, qui parua aut pauca rodit. Conuenit autem verbum rodendi parasitis, vt & muribus, quia alieno cibo vescuntur, vt mures. NOMINE EX VERO VOC.] nomine vocor ex vero, id est, ex re ipsa, sic Horat. Sat. *Cui canis ex vero ductum cognomen adhaeret.* MVLTO, OPERE MAXVMO] multo opere & maximopere. SIMITV] simul. ILLO] illuc, domum. Panegyridis. IAMNE EXTA COCTA] iámne exta tot agnorum cocta sunt, quot agnos sacrificarat? fecerat. id est, sacrificarat. Virg. *Cum faciam vitulam.* &c. NVLLVM SACRIFIC.] nullum agnum sacrificauit. VENDITARIAM] venalem. CEDO] da. ITVRVS AN NON?] iturusne es, an non? DINACIVM SIVS PVERVM] seruulum Epignomi. EX PICTVRA] homo bellus, & graphicus, & elegans, & quasi pictus. POCVLO PAVXILLVLO] poculo magno. ironia est. EXANTLAVIT] exhausit, ebibit, eduxit. al. exantlauit, & ita legit Nonius hunc locum proferens, & alium in Poenulo. SVBMERVM] aliquantum merum, merulum, non admodum aqua dilutum.

DINACIVM puer, GELASIMVS parasitus.

Di. *MErcurius Iouis qui nuntius perhibetur, nunquam aeque patri*
Suo nuntium lep. dum attulit, quàm ego nunc mea hera nuntiabo.
Itaque onustum pectus porto laetitia, lubentiaque:
Neque lubet, nisi gloriosè, quicquam proloqui profectò:
Amoenitates omnium Venerum atque Venustatum affero.
Ripisque superat mihi atque abundat pectus laetitia meum.

Propterea Dinacium pedes hortare, honesta dicta factis.
Nunc tibi potestas adipiscendi est gloriam, laudem, decus.
Heraque egenti subueni, benefacta maiorum tuorum exauge.
Quæ misera exspectatione est Epignomi aduentu viri.
Proinde vt decet, amat virum suum cupidè, nunc expedi Dinacium
Age vt places, curre vt lubet, caue quenquam flocci feceris,
Cubitu depulsa de via: tranquillam concinna viam.
Si rex obstabit obuiam, regem ipsum prius peruortito.

Ge. *Quidnam dicam Dinacium*
Lasciuibundum tam lubenter currere?
Harundinem. fert, sportulamque, & hamulum piscarium.

Di. *Sed tandem, opinor, æquius est heram mihi esse supplicem,*
Atque oratores mittere ad me, donáque ex auro, & quadrigas,
Qui vehar. nam pedibus ire non queo. ergo iam reuortar.
Ad me iri & supplicari, egomet mihi censeo æquum.
An verò nugas censeas? nihil esse quod ego nunc scio.
Tantum à portu apporto bonum, tam gaudium affero grande.
Vix ipsa domina hoc, nisi sciat, exoptare à dis audeat.
Nunc vltrò hoc deportem? haud placet, neque id verò officium arbitror.
Hîc hoc videtur mihi magis meo conuenire huic nuntio,
Aduersum vt veniat, obsecret, se vt nuntio hoc impertiam.
Secundas fortunas decent superbiæ.
Sed tandem cùm ego recogito, quî potuit scire hæc scire me?
Non enim possum, quin reuortar, quin edisertem,
Herámque ex mœrore eximam, benefacta maiorum meûm
Exaugeam, atque illam augeam ex insperato opportuno modo.
Contundam facta Talthybij, contemnemque omnis nuntios.
Simúlque ad cursuram meditabor me ad ludos Olympiæ.
Sed spatium hoc occidit: breue'st curriculo. quàm me pœnitet?
Quid hoc? occlusam ianuam video. ibo & pultabo fores.
Aperite atque approperate, fores facite vt pateant, remouete moram.
Nimis hæc res sine cura geritur. vnde quamdudum hic ædeis pulto?
Non operam datis? experiar, fores, an cubiti, an pedes plus valeant,
Nimis vellem hæ fores herum fugissent, ea caussa, vt haberent malum.
Defessus sum pultando,
Hoc est postremum vobis.

Ge. *Ibo. atque hunc compellabo.*
Saluus sis Di. *& tu salue.*

Ge. *Iam tu piscator factus.*

Di. *Quampridem non edisti?*

Ge. *Vnde is? quid fers? quid festinas?*

Di. *Tua quod nihil réfert, ne*
Cures. Ge *quid istic inest?*

Di. *Quæ tu id re excolubras?*

Ge. *Quid tam iracundus?* Di. *si in te*
Pudor assit, non me appelles.

Ge. *Possum scire ex te verum?*

Di. *Potes. hodie non cenabis.*

RIPASQVE SVPERAT] tractum à fluuiis exundantibus, & ripas superantibus. PEDES HORTARE] vt properent. HONESTA] *honesta*, impetraui modi à verbo honesto. honesta, inquit, dicta factis, id est, orna, & decora tua dicta factis : verba enim sine factis, nullius pretij sunt. HERAEQVE EGENTI SVBVENI] nostri libri habent, *heraque merenti subueni*. EXAVGE] valde auge. EXPEDI] expedi te, aut pedes tuos. CVBITIS DEPVLSA] cubitis depelle omneis obuios de via : nemini parcito. CONCINNA] redde, effice, para. PERVORTITO] percellito, prosternito. LASCIVIBVNDVM] lasciuientem, lasciuiæ plenum. ET QVADRIGAS QVI VEH.] & quadrigas, quibus veha r: vel & quadrigas, vt vehar. AN VERO NVGAS CENSEAS?] an verò censere debeat aliquis me nugas portare? & id, quod scio, nihil esse? SECVND. FORT. DEC. SVP.] decet eos, quorum res sunt secundæ superbos esse. hoc ex humano ingenio, & more dictum est. nam ferè homines fortunati, & rebus secundis florentes, superbi sunt. non quòd hoc sit rectum, aut laudandum. CVM RECOGITO] cum altera parte cogito, cùm rursus cogito. QVI POTVIT SCIRE] quo modo potuit scire hera mea, hæc me nosse, vt mihi aduorsum veniat, & supplicet? REVORTAR] domum ad heram, à qua ad portum missa sum. EDISSERTEM] eloquar & exponam, quæ scio. CONTVNDAM FACTA TALTHYBII] superabo meis factis facta Talthybij, Græcorum præconis, & nuntij. faciam vt Talthybius Græcorum nuntius vix me sit contentus, & obscurus. Talthybius & Euribates præcones fuerunt, quos commemorat Homerus iλ.α & item alibi. MEDITABOR ME] exercebo me. SED SPATIVM HOC OCCIDIT] spatium hoc minus citò decurri, & confici potest, nimisque breue est ad curriculum, seu cursum Olympicum, vel hoc spatium iam à me confectum, & decursum est. QVAM ME POENITET?] quàm mihi breue videtur! NIMIS HAEC RES SINE CVRA] nimis negligenter mihi fores aperiuntur. EXPERIAR, FORES, AN CVBITI] ò fores, ego vos cubitis, & pedib. vos pulsabo, & ita experiar. vtrùm cubiti, an pedes sint validiores. NIMIS VELLEM HAEC FORES H. F.] magnopere vellem hæ fores fugitiuæ fuissent ab hero, vt suæ fugæ darent pœnas. precatur hic seruus foribus, quòd putat esse summum malum, fugere ab hero. Nam serui fugitiui recuperati, & recepti ab heris grauissimas pœnas dabant, & pessimè accipiebantur. IAM TV PISC. FACT] hoc eò dicit, quòd harundinem, & sportulam, & hamum piscatorium ferebat. QVAM PRIDEM NON EDISTI?] quantum temporis abiit, postquam non comedisti? QVA TV ID RE EXCOLVBRAS?] sic habent nostri libri veteres sine vlla litura. quomodo esse legendum ex vestigiis antiquæ scripturæ, iam antè coniecerat doctissimus Camerarius. vulgati autem sic, *quas tu vides colubras?* plane mendosè, & corruptè. Porrò autem sic hanc scripturam quam reposui, & quam veram esse existimo, interpretor: quamobrem id curiosè, & oculis eminentibus, quales sunt oculi colubrorum, exquiris? quamobrem id ceruicibus inflexis, & oculis eſtantibus exquiris? HODIE NON CENABIS] responsio parasito edaci, & esurienti molesta atque acerba.

PANEGYRIS mulier, GELASIMVS. DINACIVM.

QVisnam obsecro has frangit foreis? vbi est?
Tun' hæc facis? tun' mihi huc hostis venis?

Ge. *Salue, tuo arcessitu venio huc.* Pa. *ean' gratia foreis effringis?*

Ge. *Tuos inclama. tui delinquunt. ego quid me ve...es, visi bam.*
Nam equidem harum miserebat. Di *ergo auxilium properè latum est.*

Pa. *Quisnam hic loquitur tam propè nos?* Di. *Dinacium.* Pa. *vbi is est?*

Di. *Respice me, & relinque egentem parasitum Panegyris*

Pa. *Dinacium* Di. *istuc indidere nomen maiores mihi.*

Pa. *Quid agis?* Di. *quid agam rogitas?* Pa. *quid ni rogitem?* Di. *quid mecum est tibi?*

Pa. *Men' rogas propudiose? eloquere properè Dinacium.*

Di. *Iube me omittere igitur hos qui retinent.* Pa. *qui retinent?* Di. *rogas?*
Omnia membra lassitudo mihi tenet. Pa. *linguam quidem*
Sat scio tibi non tenere. Di. *ita sceleri curriculo fui*
Properè à portu tui honoris caussa, Pa. *ecquid apportas boni?*

Di. *Nimio impertior, multo: tanto plus, quàm speras.* Pa. *salua sum.*

Di. *At ego ego perij, cui medullam lassitudo perbibit.*

Ge. *Quid ego, cui misero medullam ventris percepit fames?*

Pa. *Ecquem conuenisti?* Di. *multos.* Pa. *at virum ecquem?* Di. *quàm plurimos.*
Verùm ex multis nequiorem nullum, quàm hic est. Ge. *quo modo.*
Iamdudum ego istum patior, dicere iniustò mihi?
Præter hæc si me irritassis. Di. *edepol esuries malè.*

Ge. *Animum inducam, vt istuc verum te elocutum esse arbitrer.*
Munditias volo fieri. efferre huc scopas, simulque arundinem,
Vt operam omnem aranearum perdam, & texturam improbam,
Deiiciámque earum omnis telas. Ge. *misera algebunt postea.* Ge. *fecero.*
Di. *Quid? illas itidem esse censes, quasi te, cum veste vnica?*
Cape illas scopas. Ge. *capiam.* Di. *hoc egomet. tu hoc conuerre.*
Di. *Ecquis huc effert nasiternam cum aqua?* Ge. *sine suffragio*
Populi tamen aedilitatem hic quidem gerit. Di. *age tu, ocyus*
Pinge humum consperge ante aedes. Ge. *faciam,* Di. *factum oportuit.*
Ego hinc araneas de foribus deiiciam, & de pariete,
Aedepol rem negotiosam. Pa. *quid sit, nihil etiam scio,*
Nisi fortè hospites venturi sunt. Di. *lectos sternite.*
Pa. *Principium placet de lectis.* Di. *alij ligna caedite,*
Alij pisceis depurgate, quos piscator attulit,
Pernam & glandium deiicite Ge *hic hercle homo nimium sapit.*
Pa. *Non ecastor, vt ego opinor, satis hera morem geris.*
Di. *Immò res omneis relictas habeo, prae quod tu velis.*
Pa. *Tum tu igitur qua caussa missus es ad portum, expedi,*
Di *Dicam. postquam me misisti ad portum cum luci simul,*
Commodum radiosus esse sol superabat ex mari.
Dum percontor portitores, ecqua nauis venerit
Ex Asia, negant venisse: conspicatus sum interim
Cercurum, quo ego me maiorem non vidisse censeo.
In portum vento secundo, velo passo peruenit.
Alius alium percontamur, Cuia est nauis? quid vehit?
Interim Epignomum conspicio, tuum virum, & seruum Stichum.
Pa. *Hem quid Epignomum elocutus?* Di. *tuum virum.* Pa. *& vitam meam?*
Di. *Venit, inquam.* Pa. *tun' eum ipsum vidisti:* Di *ita ego, libens.*
Argenti, aurique aduexit multùm. Pa. *nimis factum bene.*
Ge. *Hercle verò capiam scopas, atque hoc conuerram libens.*
Di. *Lanam, purpurámque multam.* Ge. *Ehem, quî ventrem vestiam.*
Di. *Lectos eburatos, auratos* Ge. *accubabo regiè.*
Di. *Tum Babylonica peristromata, consutáque tapetia,*
Aduexit nimium bona rei. Ge. *hercle rem gestam bene.*
Di. *Post, vt occepi narrare, fidicinas, tibicinas,*
Sambucinas aduexit secum forma eximia. Ge. *eugepae,*
Quando adbibero, alludiabo. tum sum ridiculissimus.
Di. *Postea vnguenta multûm generum multa.* Ge. *non vendo logos.*
Iam non facio auctionem: mihi obtigit hereditas,
Maleuoli perquisitores auctionum perierint.
Hercules decimam adauctam, tibi quam voui, gratulor.
Di. *Post autem aduexit secum parasitos.* Ge. *heu, perij miser.*
Di. *Ridiculosissimos.* Ge. *reuerram hercle hoc, quod conuerri modo.*
Da. *Vidistin' virum sororis Pamphilippum?* Di. *non.* Pa. *adest?*
Pi. *Immò aiebant eum venisse simul. sed ego huc citus*
Praecucurri, vt nuntiarem nuntium exoptabilem.
De. *Venales logi sunt illi, quos negabam vendere*
Illico: & meo malo est quod maleuolentes gaudeant.

Hercules

Hercules sanè qui deus sis, discessisses non malè.

Pa. *I intrò Dinacium, iube famulos rem diuinam mihi apparent.*

Bene vale. Ge. *vin' administrem?* Pa. *sat seruorum habeo domi.*

Ge. *Enimuerò Gelasime, opinor, prouenisti futile,*

Si neque ille adest, neque hic, qui venit quam subuenit.

Ibo intro ad libros, & discam de dictis melioribus.

Nam ni illos homines expello, ego occidi planissimè.

TVO ARCESSITV] sic dictum, tuo arcessitu, vt tuo mandatu, tuo rogatu tuo inuitatu, tuo concessu, TVI DELINQVANT] non ego, sed Dinacium tam validè foreis pulsauit. HARVM MISEREBAT] miserebat me vestrarum forium, quæ tam validè pulsarentur, & propè effringerentur. PROPVDIOSE?] propudij, hoc est, dedecoris, & probri plene IVBE IGITVR OMITT.] iube igitur, omittant, & missum faciant hi, qui me retinent locatur puer. LINGVAM QVIDEM SAT SCIO N. T.] sat quidem scio lassitudinem non tenere linguam tuam: id est, linguam tuam non esse lassam. CELERI CVRRICVLO] celeri cursu. Profert Sosip lib. 1. instit. grām. NIMIO IMPERTIOR, &c.] nimio bono, multo bono te impertior: & maiore quàm speras. PERBIBIT] consumsit. PERCEPIT FAMES] occupauit, seu peruasit fames? Talia sunt illa apud Lucretium. ECQVEM CONVENISTI?] nunquem conuenisti? QVAM HIC EST] parasitus. DICERE INIVSTE M.] maledicere mihi præter meritum, & iniuria. PRAETER HAC] prætere a si me lacessieris, si me irritaueris. Ἀποσιώπησις, subintelligitur enim *te malè multabo.* MISERAE ALGEB. P.] miseræ araneæ frigebunt telis suis delectis, ac perditis, quasi nudæ. locus. QVID ILLAS ITIDEM ESSE CENS. Q. T.] quid? tune illas putas, ita vt te, cum vnica veste? an non putas illas plureis vesteis habere? HOC EGOMET] conuerram NASITERNAM] suprà Bacchid. Nonius, *effers Nasiternam cum aqua foras.* SINE SVFFR. P. TAM EM AED.] hic Dinacium tanquam ædilis, edicit quæ ad ædium munditiem, & cæteras res pertinent, cùm ædilis à populo non sit factus. PINGE] floribus. NEGOTIOSAM] negotii plenam. LECTOS] in quibus discumbant conuiuæ. GLANDIVM] carnem suillam. callosam, multo omnium aliarum partium suauissimam. DEFIGITE] refigite, & deripite inde pendent. RELICTAS HABEO] pro derelicto habeo. PRAE QVOD TV VELIS] præ iis, quæ tu velis. TVM TV IGITVR QVAE.] tu igitur tandem mihi expedi, & expone ea, propter quæ ad portum missus es. CVM LVCI S.] prima luce. COMMODVM] tanquam quòd CERCVRVM] cercurus, nauis Asiana pergrandis. Nonius in voce *cercurus*, vbi profert hunc locum, & alterum ex Bacchid. CENSEO] puto. VELO PASSO] velo laxo, & rugo. Sic NONIVS in voce *passus, a, um,* vbi hunc locum profert: Sed malim sic *velo passo*, id est, velo expanso & explicato. NIMIS FACTVM BENE] sic solent Latini in re læta, & iucunda. contrà in tristi, & iniucunda factum malè. LANAM PVRPVRAMQVE MVLTAM] pergit Dinacium & orationem continuat, itaque repetendum ἀπὸ κοινοῦ, aduexit. QVI VENTREM VESTIAM] non dixit, qui corpus vestiā, sed qui ventrem. vt parasitus, cuius est maximè veneri seruire, & prouidere. qui autem pro qua, vel vnde LECTOS EBVRATOS] lectos ebore extrinsecus ornatos. non dixit eburneos, sed eboratos, siue eburatos Eburneum autem, id est, totum ex ebore concretum, & conflatum: eboratum verò, ebore extrinsecus ornatum. Quemadmodum dicebant veteres eboris, & eburis, ita eboratum & eburatum. CONSVTAQVE TAP.] tapetia. quæ subiiciebantur sedentibus, sed nunc *ψιλὰ* vocant Græci. ὑποτιθέντων ἢ τῶν ἐφεζομένων ψιλά. Scaliger pag. 80. NIMIVM] multum. SAMBVCINAS] mulieres, seu puellas, quæ sambuca canere sciunt. ALLVDIABO] alludā, & adblandiar mulieri, suprà NON VENDO LOGOS. quando hæc omnia aduexit Epignomus, redítque ita multis rebus instructus, atque ornatus, nō vendo dicta & sermones faceros. nostri libri veteres habēt, *nos vendo uces* MALEVOLI PERQVIS] quos suprà dixit *curiosos.* PERII MISER] hoc eo dicit, quod cū Epignomū audiat secum nouos, peregrinos aduenisse, nihil sibi apud eum loci inter illos futurū facilè intelligat SED EGO HVC CITIVS PRAECVCVRRI] profert hunc locum Priscian. lib 10. vnde hunc locum restituimus. VENALES LOCI SVNT] nostri libri habent, *venales ioci sunt.* ET MEO MALO EST Q. M. G.] & est quod maleuoli lætantur propter meum incommodum. DISCESSISSENT NON MALE] rectè fecisses, si discessisses, quia nihil hic tibi seritur, neque metitur nullam, enim tibi decimam tibi pollucebo. cum mihi nihil quæratur. PROVENISTI FVTILE] prodiisti huc frustrà, & sine quæstu vel spem habuisti emolumenti inanem & rem tuam malè gessisti. *futile* vas esse scribit Lactantius, lato ore, angusto fundo, quo vtebantur in sacris Vestę: quod stare non poterat, vt aqua statim effunderetur, quod ideo excogitatum est, quod aqua in sacris Vestę in terra non ponitur, idque si fiat, piaculum est. ILLOS HOMINES] illos parasitos, quos secum Epignomus aduenisse dicitur.

EPIGNOMVS adolescens, STICHVS seruus.

Ep. *CVm bene re gesta saluus conuertor domum,*

Neptuno grates habeo, & tempestatibus:

simul Mercurio, qui me in mercimoniis

iuuit, lucrísque quadruplicauit rem meam.

Olim quos abiens affeci ægrimonia,

Eo snunc lætanteis faciam aduentu meo.
Nam iam Antiphonem conueni, affinem meum,
Cùmque eo reueni ex inimicitia in gratiam.
Videte, quæso quid potest pecunia.
Quoniam re bene gesta rediisse me videt,
Magnásque apportauisse diuitias domum,
Sine aduocatis ibidem in cercuro, in stega,
In amicitiam atque in gratiam conuortimus.
Et hîc hodie apud me cœnat, & frater meus.
Nam heri ambo in vno portu fuimus, sed mea
Hodie soluta est nauis aliquanto prius.
Age: duc has intro, quas mecum aduexi Stiche.

ST. *Here, sine ego taceam, seu loquar, scire te*
Quàm multas tecum miserias multauerim.
In hunc diem vnum illis multis miseriis.
Volo me eleutheriam capere aduenientem domum.

EP. *Et ius & æquum postulas, sumus Stiche*
In hunc diem te nihil moror. abi quò lubet.
Cadum tibi veteris vini propino. ST. *papæ!*
Ducam hodie amicam. EP. *vel decem dum de tuo.*
Vbi cœnas hodie, si hanc rationem institui?

ST. *Amicam ego habeo Stephanium hinc, ex proxumo,*
Tu fratris ancillam. eò condicam in symbolam
Ad cœnam, ac eius conseruum Sagarinum Syrum.
Eadem est amica ambobus, riuales sumus.

EP. *Age, abduc eas intro. hunc tibi dedo diem.*

ST. *Meam culpam habeto, nisi probè excruciauero.*
Iam hercle ergo per hortum amicam transibo meam,
Mi hanc occupatum noctem. eadem symbolam
Dabo, & iubebo ad Sagarinum cenam coqui.
Aut egomet ibo atque obsonabo obsonium.
Aliud id ne vos miremini, homines seruulos
Potare, amare, atque ad cenam condicere,
Licet hoc Athenis nobis. sed cùm cogito,
Potius quàm in diuidiam veniam, est etiam hic ostium
Atque posticum nostrarum harunce ædium.
Posticam partem magis vtuntur ædium.
Eà ibo obsonatum. eàdem referam obsonium
Per hortum. vtróque commeatus continet.
Ite hàc secundum vos me. ego hunc lacero diem.

NEPTVNO GRATES HABEO] Neptuno gratiam habeo. ET TEMPESTATIB.] Horat. oda lib. *Et aqua tempestatibus?* MERCVRIO] Mercurius mercaturæ præest, & lucra adiuuat, ex quo ἑρμαῖον κέρδος, lucrum. QVADRVPLICAVIT] quadruplo auxit. quadruplam reddidit. QVOS] socerum Antiphonem, vxorem propinquos, amicos. EX INIMICITIA] ex inimicitiis. REVENI] redii. SINE ADVOCATIS] sine vllis communibus amicis communiter adhibitis, quorum oratione & opera gratia inter nos conciliaretur. IN STEGA] in nauis tabulato, super quod nautæ ambulant. Nonius suprà in Bacchid. *fortè vt assedi in stega.* CONVORTIMVS] conuenimus, reconciliati sumus, conuortimus, absolutè positum HAS] fidicinas, tibicinas, &c. QVAM MVLTAS TECVM MIS MVLC.] alliteratio est ad vocem *multas*. Multas multaui miserias. Est autem *multare* interdum augere, præsertim in auctione πλειστηριάζειν, quod Latini dicunt polliceri: hic autem pro numerare posuit. ἐξαριθμεῖσθαι, id est, numerare. IN HVNC DIEM] non in perpetuum, sed in hunc diem, vnum ex multis diebus tristibus, & miseriarum plenis. ELEVTHERIAM] libertatem. PROPINO] præbeo. DVCAM] ductabo. ducam

meo

meo arbitratu dicam meo vt ea fruar. VBI CENAS HODIE, SI TV HANC RAT. IVST.] verba sunt Stichi à principio versus vsque ad extremum, non, vt est in vulgatis, partim Epignomi, partim Stichi. ET CONDICAM IN SYMBOLAM AD C.] sic habent nostri libri veteres, hoc primum. Deinde huius lectionis rationem explicabimus. Condicere igitur, vt docet Festus, est dicendo denuntiare, symbola autem est id, quod à singulis conuiuis confertur in cenam, aut prandium [illegible] *συμβολή* de qua alibi dictum. Itaque huius loci hæc sententia est. Denũtiabo Stephanio me ad cenam iturum apud eam, seu cum ea cenaturum in ædibus heri eius, collata symbola, & idem denuntiabo eius conseruos Sagarino Syro. Licet etiam legere *condixi*, quod habet editio Camerariana, vt intelligamus Stichum iam denuntiasse. licet & *condictum* vt est in vulgatis. RIVALES SVMVS] *συνερασταί ἐσμεν*. eandem amamus. DEDO], potestatem trado. MEAM CVLPAM HAB. NISI PROBE EXCRVC.] me accusabo, nisi ego hunc diem totum in Genio curando cõsumsero: nisi ego hunc diem pro meo arbitratu potando, & scortãdo traduxero quasi dies videatur vexari, cum eum potando, & obsonando, & scortando conterimus. translatio fortasse est ab iis, qui hostes sibi deditos duriter, & inclementer tractant, & excruciant. Fortasse etiam respexit ad illud, quod Latini dicunt, *frangere diem* de quo non sat multa ad illum locum Horat. oda 7. libr. 2. *Cum quo morantem sæpè diem mero Fregi*, &c AMICAM TRANS. M.] ad amicam transibo meam. MI HANC OCC. N.] ibo hanc noctem mihi occupatum. ibo ad amicam meam, et hanc noctem, & hunc locum mihi occupem apud eam, & cum ea hac nocte cubem. EADEM] eadem opera, eadem ratione, & via. ET IVBEBO AD SAG. CEN. C.] & iubebo apud Sagarinum coqui. nostri libri habent, *& videbo*. quod si quis probabit, *videbo*, positum erit, pro *prouidebo*, hoc modo, prouidebo, vt cena coquatur apud Sagarinum, sed ego, *iubebo*, lego. OBSONABO OBS.] obsonium etiam Atticum loquendi genus. AD CENAM CONDICERE] denuntiare inter se, vt ad cenam conueniant. LICET HOC ATHENIS N.] de hac licentia seruili legendum Xenophon Athen. Politia, ibi, [illegible] id est, Demosthen. Philipp. 3 *ὑμεῖς τὴν παῤῥησίαν*. IN DIVIDIAM VENIAM] in tædium, & molestiam. OSTIVM POSTICVM] *ψευδόθυρον*. ostium posterius. Horat. *postico falle clientem*. POSTICAM PARTEM M. V.] magis vtuntur Epignomus & Pamphilippus postica parte ædium, quàm aulica. EA] per posticum. VTROQVE] ad altera ædeis ab alteris commeatus continuatus est. ab vtrisque ædibus ad vtrasque iri potest. ITE HAC SECVNDVM VOS ME.] vos ite hàc secundum me, id est, post me. EGO NVNC LACERO DIEM] ego hunc diem lacerare, & vt suprà dixit, excruciare, hoc est, potando & epulando, & scortando conterere volo. Alii sic, *ego sum diei molestus ad ortum properanti & præcipitanti, cúmque sic garriens lacero. Nimis verbosus sum & hac mea loquacitate diei molestiam quodammodo creo.*

GELASIMVS parasitus, EPIGNOMVS adolescens.

Liberos inspexi, tam confido, quàm potest.
Me meum obtenturum regem ridiculis meis.
Nunc interuiso, iamne à portu aduenerit.
Vt eum aduenientem meis dictis deliniam.

Ep. *Hic quidem Gelasimus est parasitus, qui venit.*

Ge. *Auspicio hodie optumo exiui foras,*
Mustella murem mihi abstulit præter pedes.
Eum strenua obsonauit, spectatum hoc mihi est.
Nam vt illa vitam repperit hodie sibi,
Item me spero facturum. augurium hoc facit
Epignomus hic quidem, qui astat: ibo, atque alloquar.
Epignome, vt ego te nunc conspicio libens?
Vt præ lætitia lacrymæ prosiliunt mihi?
Valuistin' vsque? Ep *sustentatum'st sedulo.*

Ge. *Bene atque amice dicis. di dent quæ velis.*
Propino tibi salutem plenis faucibus.
Cænabis apud me, quoniam saluus aduenis.

Ep. *Vocata est opera.* Ge. *nunquid hoc tibi tam graue est?*
Promitte. Ep. *certum est.* Ge. *sic fac, inquam.* Ep. *certa res est.*

Ge. *Libente me hercle facies.* Ep. *idem ego istuc scio.*
Quando vsus veniet, fiet. Ge. *nunc ergo vsus est.*

Ep. *Non adepol possum.* Ge. *quid grauare? censeas?*
Nescio quid verò habeo in mundo i modò

Ep. *Alium conuiuam quærito tibi in hunc diem.*

Ge. *Quin tu promittis?* Ep. *non grauer, si possiem.*
Ge. *Vnum quidem hercle certum promitte tibi:*
Libens accipiam, certò si promiseris.
Ep. *Valeas.* Ge. *Certúmne est* Ep. *certum cœnabo domi.*
Ge. *Quandoquidem operam tuam non vis promittere,*
Vin' ad te cœnam veniam? Ep *si possim, velim:*
Verùm hîc apud me cœnant alieni nouem.
Ge. *Haud postulo equidem medio in lecto accumbere,*
Scis tu med esse imi subsellij virum.
Ep. *At ij oratores sunt populi, summi viri.*
Ambracia veniunt huc legati publicè.
Ge. *Ego oratores populi, summates viri,*
Summi accumbent ego infimatis, infimus.
Ep. *Haud æquum est te inter oratores accipi.*
Ge. *Equidem hercle orator sum: sed procedit parum.*
Ep. *Cras de reliquiis nos volo. multum vale.*
Ge. *Perij hercle verò planè, non obnoxiè.*
Vno Gelasimo minus est, quàm dudum fuit.
Certum est mustela posthac, nunquam credere.
Nam incertiorem nullam noui hostiam.
Quin ipsa decies in die mutat locum.
Eam auspicaui ego in re capitali mea.
Certum est amicos conuocare, vt consulam.
Qua lege me nunc esurire oporteat.

LIBROS] libros de ridiculis, de dictis ridiculis, *Λόγοι γελοῖοι*. OBTENTVRVM] retenturum, meum facturum, mihi conciliaturum. MEVM REGEM] Epignomum, qui me alit. PRAETER PEDES] ante pedes sic apud Ciceronem lib. accusat. 3. *præter oculos Lollij hæc omnia ferebat.* Nonius. OBSONAVIT] in obsonium sibi parauit, & comedit. MVSTELA MVRVM] hoc augurii genus domesticum à Telogono. repertum est. VITAM REPP.] victum parauit. ITEM ME SP. E.] ita me spe victum mihi reperturum. AVGVR. H. FACIT EPIGNOMVS] hic Epignomus, qui præstò est mihi loco bonæ auis est, vnde augurer mihi bene euenturum. SVSTENTATVM'ST SEDVLÒ] sedulò nos ipsi sustentauimus vsque adhuc. PROPINO TIBI SALVT. PL.] ex parasiti dignitate, & ingenio, & verbis vsus est ad suam personam accommodatis, vt si salutem dixit Epignomo parasitus, propinaret plenis poculis. VOCATA EST OPERA] ego, quamvis tibi operam dare, non possum apud te cenare, mihi apud te cenare non licet. translatum ab aliis iam antè vocati, non possunt iis, qui postea vocarunt, promittere. NVNC ERGO VSVS EST] atqui nunc vsus est. HAVD POSTVLO EQ. MED IN L.] non postulo equidem me accumbere mensæ cum elegantibus, & primariis conuiuiis in summo lecto. Secutus sum libros vulgatos: nam veteres habent *haud postulo med in*, pro me in d. interposito, vt infrà versu proximo, *med esse*, pro me esse: figura veteribus vsitata. IMI SVBSELLII] infimi subsellii, non summi lecti vel imum subsellium opposuit, lecto: si legamus. *Haud postulo equidem med in lecto acc.* vt habēt libri veteres, & quomodo edidit Camerarius. AMBRACIA] vrbs est Epiri, seu Thesprotiæ potiùs, vt tradit Stephanus, Corinthiorum colonia. ERGO ORATORES POPVLI SVMMATES V.] summates, id est, primarii & principes. profert hunc locum Priscianus libro 7. EGO INFIMATIS] ego infimi ordinis, seu infimas, in infimo loco accumbam. profert hunc locum Priscian. libro 12. CRAS. DE RELIQ. NOS VOLO] cras nos volo de reliquiis cenæ hodiernæ cenare. PERII HERCLE! VERO PL. NON OBNOXIE.] profert quidem Gellius hunc locum libro 7. cap. 17. sed non satis explicat. Festus obnoxium esse scribit obligatum pœnæ ob delictum, sed hæc significatio huic loco Plautino non conuenit. VNO GELASIMO M. EST, Q. D. F.] Gelasimus è rerum natura sublatus est. Gelasimus esse desiit inter viuos. vno minus est Gelasimo in natura rerum, quàm prius fuit. MVSTELAE] ex qua auguratus fueram me victum esse quamprimum repperturum. EAM AVSP. EGO IN RE C.] eam auspicatus sum, vel eam vt auspicium mihi faceret, sumsi: in re capitali mea, id est, mea, quæ ad caput, & salutem pertinet, vel in perniciem meam, sed si hanc explicationem posteriorem probaremus, legendum esset *in rem capitalem meam*. VT CONSVLAM] eos.

ANTI.

ANTIPHO senex, PAMPHILIPPVS, EPIGNOMVS.

An. *ITa me Di bene ament meásque mihi bene seruaßint filias,*
Vt mihi volupe'st Pamphilippe, quia vos in patriam domum
Rediisse video, bene gestare, ambos: te, & fratrem tuum,
Pa. *Satis abs te accipiam, nisi videam mihi te amicum esse Antipho.*
Nunc quia te amicum mihi experior esse, creditur tibi.
An. *Vocem ego te ad me ad cœnam, frater tuus nisi dixisset mihi,*
Te apud se cenaturum esse hodie, cùm me ad se ad cœnam vocat:
Et magis par fuerat me dare vobis cœnam aduenientibus,
Quàm me ad illum promittere, nisi nollem ei aduersarier.
Nunc me gratiam abs te inire verbis nihil desidero,
Cras apud me eritis, & tu, & ille cum vestris vxoribus.
Pa. *Et apud me perendie. nam ille here me iam vocauerat*
In hunc diem. sed satin' ego tecum pacificatus sum Antipho?
An. *Quando ita rem gesßistis, vti vos vellem, amicos atque addecet,*
Pax, commerciúmque est vobis mecum. nam hoc tu facito cogites,
Vt cuique homini res parata est, firmi amici sunt. si res labat,
Itidem amici collabascunt. res amicos inuenit.
Ep. *Iam redeo. nimia volupta'st, si diu afueris domo,*
Domum si redieris, si tibi nulla est ægritudo animo obuiam,
Nam ita me absente familiarem rem vxor curauit meam:
Omnium me exsulem atque inanem fecit ægritudinem.
Sed eccum fratrem Pamphilippum, incedit cum socero suo.
Pa. *Quid agitur Epigome?* Ep. *quid tu? quamdudum in portum venis*
Huc? Pa. *longißimè* Ep. *post illa iam iste est tranquillus tibi?*
An. *Magis, quàm mare, quo ambo estis vecti.* Ep. *facis, vt alias res soles.*
Hodiéne exoneramus nauem frater? Pa. *clementer volo.*
Nosmet potius oneremus vicissatim voluptatibus
Quàm mox cocta est cœna? impransus ego sum. Ep. *abi intró ad me & laua.*
Pa. *Deos salutatum, atque vxorem modò intrò deuortor domum.*
Ep. *Apud nos hìc eccilla festinat cum sorore vxor tua.*
Pa. *Optimum est iam. istoc mora minus erit iam ego apud te ero.*
An. *Priusquàm abis, præsente te huic apologum agere vnum volo.*
Ep. *Maxumè.* An. *fuit olim, quasi ego sum, senex. ei filiæ*
Duæ erant, quasi nunc meæ sunt. eæ erant duobus nuptæ fratribus.
Quasi nunc meæ sunt vobis. Pa. *miror quò euasuru'st apologus*
An. *Minor ex illis adolescens fidicinam atque tibicinam*
Peregrè aduexerat. quasi nunc tu: sed ille erat celebs senex,
Quasi ego nunc sum. Pa. *perge porrò. præsens hic quidem est appologus.*
An. *Deinde senex ille illi dixit, cuius erat tibicina,*
Quasi ego nunc tibi dico. Pa. *ausculto, atque animum aduerto sedulò.*
An. *Ego tibi meam filiam, bene qui cum cubitares dedi:*
Nunc mihi reddi ego æquum esse abs te, qui cum cubitem, censeo.
Pa. *Quisistuc dicit, an ille, quasi tu?* An. *quasi ego nunc dico tibi.*
Immò duas dabo, inquit ille adolescens, vna si parum est:
Et si duarum pœnitet, inquit, addentur duæ.

Pa. *Quin istuc? quæso, an ille quasi ego?* An. *is ipse quasi tu senex.*
Ille, quasi ego, si vis, inquit, quatuor sane dato,
Dum quidem hercle quod edant, addas, meum ne contruncent cibum.

Pa. *Videlicet illum fuisse parcum senem, qui dixerit.*
Quoniam ille illi pollicetur, qui eum cibum poposcerit.

An. *Videlicet fuisse ill m nequaquam adolescentem, qui illico.*
Ille vbi poscit, denegauit se dare granum tritici.
Hercle quia æquum postulabat ille senex, quandoquidem
Filiæ ille dederat dotem, accipere pro tibicina.

Pa. *Hercle ille quidem certè dolescens doctè versutus f it,*
Qui seni illi concubinam dare dotatam noluit.

An. *Senex quidem voluit si posset, indipiscidi de cibo.*
Quia nequiuit qua lege licuit, velle dixit fieri.
Fi t, ille inquit adolescens. facis benignè inquit senex,
Habeon' rem factam? inquit. faciam ita, inquit, vt fieri voles.
Sed ego ibo intrò, & gra ulabor vostrum aduentum filiis.
Postea ab ibo lauatum in pyelum, ibi fouebo senectutem meam.
Post vbi lauero, otiosus vos opperiar accubans.

Pa. *Graphicum mortalem Antiphonem. vt Apologum fecit. quàm fabre?*
Vt iam nunc scelestus esse cupis pro adolescentulo?
Dabitur homini amica, noctu quæ in lecto accendet senem.
Nanque adepol aliud quidem illi, quid amica opus sit, nescio.
Sed quid agit parasitus noster Gelasimus? etiam valet.

Ep. *Vide adepol hominem haud perdudum.* Pa. *quid agit?* Ep. *quod famelicus.*

Pa. *Quin vocasti hominem an cœnam?* Ep *nequid aduenieus perderem.*
Atque eccum tibi lupum in sermone. præsens, esuriens adest.

Pa. *Ludificemur hominem.* Ep. *capiti consilij memorem mones.*

SERVASSINT] seruauerint. [VOLVPE'ST iucundũ] est. SATIS ABS TE ACC.] nisi certò sci em te mihi esse amicum, tibi non crederem, & te, vt fideiussores, aut sponsores poscerem, qui hoc mihi ita esse promitterent. & præstarent. Nunc autem qui me experior te mihi amicum esse, hoc tibi credo sine sponsoribus seu prædibus, & sine satisdatione. Sic in Mostell. *si acceptum tibi habes illum amicum esse sempiternum* ibidem. *fit tibi sat acceptum est fore amicum tibi sempiternum.* AD ILLVM PR.] promittere me apud illum cenaturum. GRATIAM ABS TE INIRE VERBIS] tibi gratificari verbis. TECVM FAC. CVM] tibi reconciliatus sum. VTI VOS V. A. ATQVE ADD.] ita vt vos vellem, & vt amicos deceret. PAX, COMMERCIVMQVE] tralatio, aut allegoria à ciuitatibus aut rebus publicis, quæ cum aliis ciuitatibus pacem habent, & commercium. Nam inter eas, inter quas bellum est, non est commercium. VT CVIQVE H RES P.] vt quisque diues est, ita amicos firmos, & stabileis habet, diuitias enim sequuntur, & colunt amici, *vulgus enim*, vt ille ait, *amicitias vtilitate probat.* SI RES LABAT ITIDEM AMICI] Horatius, *diffugiunt cadis Cum fæce siccatis amici, Ferre iugum pariter dolosi.* IAM REDEO] iam redeo domo ad Pamphilippum. NIMIA V. SI DIV AF A DOMO, &c.] maxima voluptas est homini, qui diu afuerit domo, domum redire, si modò nihil offendat domi, quod ei ægritudinem aliquã afferat OMNIVM ME EXV. &c. sic legendum, non vt vulgò, *exulem*, sententia autem ast aperta. significat eum se ab vxore factum esse omnium ægritudinum expertem, quod rem familiarem se absente diligenter curarit, exsul ægritudinem. tralatio, id est, qui ab ægritudinibus longè abest. LONGISSIME] dudũ veni. POST-ILLA, postea. TRANQVILLVS] placatus, æquus. CLEMENTER] non nimis properè: cõmodo nostro. placide. VICISSAT] vicissim APVD D. N.] domi nostræ. FESTINAT] Horat. oda lib: *cuncta festinat domus.* ISTOC MORAE M. E.] si vxor mea domi tuæ est, vt dicis, tanto minus erit moræ. FVIT OLIM Q EGO S.] fuit olim senex quidam vt ego sum. QVO EVASVRV'ST] quem exitum sit habiturus. QVI CVM C.] aliquam cum qua cubitem. ET SI DVAE. P. & si duæ non satis erunt. IS IPSE QVASI TV] is ipse adolescens, quasi tu dixit illa superiora DVM QVIDEM H. QVOD EDANT] dum modò sanè addas, quod puellæ illæ comedant. CONTRVNCENT] comminuant, consumant. VIDELICET ILLVM] id est, subintelligere licet, seu perspicuum est, illum senem parcum fuisse, qui illa dixerit, nempe quattuor sane dato, dum quod edãt addas. QVONIAM ILLE ILLI, &c.] quoniam ille adolescens, illi pollicetur, nempe seni se daturum puellas, quot vel t, qui, senex, eum adolescentem poposcerit cibum. VIDELICET] perspicuum est. ILLE] senex. ACCIPERE] dotem. æquum postulabat accipere dotem pro tibicina. quandoquidem filiæ dotem dederat. SENEX QVIDAM N. SI P. IND.] senex quidem voluit, quod ad cibum

attinet, consequi, seu adipisci, seu obtinere, si posset. voluit senex, si posset, cum puellis etiam cibum, vnde alerentur obtinere: sed quia nequiuit, ea lege puellas ab adolescente obtinere, vt cibum quoque adipisceretur: dixit, se velle illas ea lege accipere, qua lege licuit, nempe etiam sine cibo. FACIS B.] facis liberaliter. HABEON' REM F.? INQVIT] resne transacta & rata est? inquit senex. promittisne mihi hanc rem tibi hac lege placere? ET GRATVL. V. ADV. F. filiis, id est, filiabus Profert Priscianus libr 7. POST IBO LAVATVM IN P.] in pyelum, id est, in balneum, seu vas balnearium, labrum. pyelos, vas amplum, in quo veteres lauabant. vox Græca est πύελος. Iulius Pollux lib 10. cap. 16. καὶ ἀγγεῖον τὸ ἐν τῷ βαλανείῳ σκεῦος ὀνόματι ἀσάμινθος πύελος κρουνὸς, &c. Lectionem vulgatam, pilum, & inaneis eorum, qui ita legunt, explicationes, futileisque conіecturas, neque necesse habeo refellere, cum se ipsæ refellant, neque mihi operæpretium videtur, ad alia properanti. GRAPHICVM MORS.] ô elegantem hominem, & venustum, quasi pictum, suprà FABR P.] artificiose, vel, vt Nonius, perfectè. VT IAM NVNC SCELVS ESSE C. PRO AD.] quàm cupit iam nunc tanquam adolescentulus scelestus, id est, flagitiosus esse? improprie *scelestum* pro flagitioso posuit. nam *scelestus* intelligitur propriè, qui deos aut parenteis læsit, aut qui se cruore contaminauit. Licet etiam dicere esse hyperbolen. nam libido in sene non solum flagitiosa est, sed etiam pænè dicam. scelerosa. Sic ferè Cicero epist 1. lib. 6. ad Atticum. ἐν ἰλαδίῳ, illud de gesti histrionis. Tu scelestè suspicaris, ego ἀφελῶς scripsi. QVOD FAMILICVS] id agit, quod famelicus agere solet. NE QVID ADV. P.] ne quàm primum aduenіens iacturam facerem. nam parasitum alere, est perdere. ATQVE ECCVM T. L.] prouerbium est sic Terent. Adelph. act. 4. scen. 1. *Lupus in fabula.* ad quem locum lege Donatum. CAPTE CONS. M M.] mones me memorem consilij, quod iam ipse ceperam. etiam hoc memorem mones prouerbium olet.

GELASIMVS PARASITVS, PAMPHILIPP. EPIGNOMVS.

Ge. *EST ita vt occepi narrare vobis. cùm hic non affui,*
Cum amicis deliberaui iam, & cum cognatis meis.
Id mihi auctores fuere, vt egomet me hodie iugularem fame.
Sed videóne ego Pamphilippum cum fratre Epignomo? atque is est,
Aggrediar hominem. sperate Pamphilippe ô spes mea,
O mea vita, ô mea voluptas, salue, saluum gaudeo,
Peregrè in patriam rediisse saluum. Pa. *salue Gelasime.*
Ge. *Valuistin' bene?* Pa. *sustentaui sedulò.* Ge. *adepol gaudeo,*
Ædepol ne egomet mihi modiûm nunc mille esse argenti velim.
Ep. *Quod eo opus est?* Ge. *hunc ad cenam hercle vt vocem, te non vocem.*
Ep. *Aduorsum te fabulare illud quidem* Ge. *ambos vt vocem.*
Ep. *Ædepol te vocem libenter. si superfiat locus.*
Ge. *Quin tu stas obstrusero aliquid strenuè.* Ep. *immò vnum hoc potest.*
Ge. *Quid?* Ep. *vbi conuiuæ abіecerint, tum venias.* Ge. *væ ætati tuæ.*
Ep. *Vna lautum, non ad cœnam dico.* Ge. *Di te perduint.*
Quid agis Pamphilippe? Pa. *ad cœnam hercle alio promisi, foras.*
Ge. *Quid? foras?* Pa. *foras hercle verò.* Ge. *quî, malùm, tibi lasso libet*
Foris cœnare? Pa. *vtrum tu censes?* Ge *iube domi cœnam coqui,*
Atque ad illum renuntiari. Pa. *solus cœnabo domi?*
Ge. *Non enim solus. me vocato.* Pa. *at ille ne succenseat,*
Mea qui caussa sumtum fecit. Ge. *facilè excusari potest.*
Mihi modo ausculta. iube domi cœnam coqui. Ep. *non me quidem*
Faciet auctore hodie, vt illum decipiat. Ge. *non tu hinc abis?*
Nisi me non perspicere censes quid agis. caue sis. tu tibi.
Nam illic homo tuam hæreditatem inhiat, quasi esuriens lupus.
Non tu scis, quàm afflictentur homines noctu hîc in via?
Pa. *Tanto plures, qui defendant ire aduorsum iussero.*
Ep. *Non it. non it, quia tanto opere suades ne beat.* Ge. *iube*
Domi mihi, tibi, tuæque vxori celeriter cœnam coqui.
Si hercle faxis, non te, opinor, dices deceptum fore.
Pa. *Tibi per hanc cœnam incœnato Gelasime esse hodie licet.*
Ge. *Ibísne ad cœnam foras?* Pa. *apud fratrem cœno in proximo.*

Ge. *Certúmne est?* Pa.*certum.* Ge.*adepol te hodie lapide percussum velim.*
Pa. *Non metuo.per hortum transibo:non prodibo in publicum.*
Ep. *Quid ais Gelasime?* Ge.*oratores tu accipis.habeas tibi.*
Ep. *Tua pol refert enim* Ge.*si quidem mea refert,opera vtere.*
Ep. *Esse adepol tibi,opinor,etiam vni locum esse conspicor,*
Vbi accubes. Pa.*sane faciundum censeo.* Ge.*ô lux oppidi.*
Ep. *Si arctè poteris accubare* Ge.*vel inter cuneos ferreos.*
Tantillum loci vbi catellus cubet,id mihi sat est loci.
Ep. *Exorabo aliquo modo.veni.* Ge *huccine?* Ep.*imò in carcerem.*
Nam hic quidem meliorem genium tuum non facies.eamus tu.
Pa. *Deos salutabo modò,postea ad te continuò transeo.*
Ge. *Quid agitur?* Ep.*dixi equidem,in carcerem ires.* Ge *quin si iusseris,*
Eò quoque ibo. Pa.*Di immortales.hic quidem vi summa in crucem*
Cena aut prandio perduci potest. Ge *ita ingenium meum est.*
Qui cum vis,depugno multo facilius,quàm cum fame.
Pa. *Non ergo is tu?apud me satis spectata est mihi iam tua felicitas*
Dum parasitus mihi,atque fratri fuisti.rem confregimus.
Nunc ego nolo è Gelasimo mihi te Catagelasimum.
Ge. *Iámne abisti Gelasime? vide quid est capturus consilij.*
Egone? tune? tibíne? vides vt annona est grauis?
Vt benignitates hominum periere & prothymiæ?
Vides ridiculos nihili fieri,atque ipsos parasitarier?
Nunquam adepol me vinum quisquam in crastinum prospiciet diem.
Nam mihi iam intus potione vineca onerabo gulam.
Neque ego hoc committam,vt homines mortuum me dicant fame.

ESTITAVT OCE.] alloquitur spectatores,narrátque eis,quod cum amicis consilium cœperit. Referendum est autem huius scenæ principium ad illa postrema scenæ *Libros inspexi*,&c. Certum est amicos conuocare,vt consulem,&c. ID MIHI AVOT. F.] sic est legendum, & ita semper loquitur Plaut. non, vt habent libri vulgati,*ita mihi* SPERATE PAMPH.] ex spectate Pamphilippum, quem ego sperani saluum ex Asia aduenturum,mihique præsidio aduersus famem futuram. SVSTENTAVI SEDVLO] sic suprà, *Libros inspexi sustentatum est sedulò.* ÆDEPOL NE EGOMET MIHI &c. velim nunc mihi esse mille modiorum argenti. mille modium autem, seu mille modiorum,sic dictum,vt mille nummûm, mille hominum, mille ouium, quæ sunt à nobis annotata in commentariis Horatianis, & Aemilianis, seu Cornelianis. TE NON VOCEM] hoc eò dicit quia ab Epignomo impetrare non potuit, vt apud eum cum aliis summatibus viris cenaret, si non in summo lecto,at in imo subsellio. ADVORSVM TE F. ILLVD QVE] hoc eò dicit Epignomus,quod ipse erat pater cenæ,seu conuiuator SI SVPERFIAT] si supersit locus. OBTRVSERO ALIQ. STR.] opposuero aliquid, fortasse cubitum.strenuè,fortiter. VNA LAVTVM, NON AD C. D.] venias,inquam,lautum,non cenatum. PERDVINT] perdant. VTRVM TV C.] vtrum duorum censes,me domi cenare.an foris? AD ILLVM] qui te vocauit. RENVNTIABI] te non iturum. AT ILLE NE SVCC.] at periculum est,vel at verendum est,ne ille succenseat. NON TV HINC ABIS?] Gelasimus Epignomum sibi aduersantem abigere conatur. NISI ME NON PERS.] nisi forte putas me non videre, quid spectes,& quò animum intendas, significat parasitus Epignomum captare hæreditatem fratris Pamphilippi,vt intelligere licet ex iis,quæ sequuntur. CAVE SIS TV TIBI] alloquitur nunc Pamphilippum. ILLIC HOMO] Epignomus. INHIAT] captat, aucupatur. hians appetit:& idcirco te ad cenam inuitauit. NON TV SCIS QVAM AFFL.] ignorásne quomodo,vel quàm valde,& quàm sæpè noctu afflictentur homines domum è cena redeuntes? afflentur autem, i. in terram præcipites dentur, & abijciantur,à grassatoribus scilicet,& furibus nocturnis. Libri vulgati habent *efflictentur*, quibuscum & nonnulli libri veteres consentiunt. IRE ADVERSVM] ire aduersus fures,& grassatores nocturnos NON IT] non it ad cenam apud se. VT BETAT] vt eat: *betere* est ire,ex quo perbitere,perire. Festus,Nonius. TIBI PER E. CENAM INE. i. si nulla tibi alia Gelasime cena parata est,quàm ea,quæ domi nostræ parabitur, incenatus hodie dormies. OPERA VTE.] vtere mea opera,si mea refert te oratores istos accipere. ARCTE] anguste,angusto loco. VEL INTER C. F.] i. vel in arctissimo loco accumbere potero hyperbole. Quid enim angustius eo loco, in quem duo, aut plures cunei adiguntur, verbi gratia, cùm lignum aliquod finditur? HVCCINE?] in has ædeis? Epignomi ædeis indicat. MELIOREM GENIVM TVVM NON FAC.] non melius Genium tuum curabis. malim legi *nauà facies*, propter versum. EAMVS TV] eamus tu Pamphilippe. NAM HIC QVIDEM SINE VI,&c.] nam hic quidem ita esurit, vel ita fame premitur, vt sine vlla vi ad crucem perduci possit, prandio cum cena proposita. QVI CVM VIS] cum quo vis. TVA FELICITAS] satis spectata est

ſtata eſt à me domi meę tua felicitas, quãdiu paraſitus, & ſatis te cognoui fortunatum, quandiu paraſitus. &c. tua felicitas autem, dixit, quaſi dicere vellet, tua fidelitas. REM CONFREGIMVS] nunc rem familiarem amiſimus. rem confregimus autem dixit vt ſi diceret, nauem confregimus, id eſt, naufragium noſtræ rei familiaris fecimus. NVNC EGO NOLO TE È GELAS] nolo te è ridiculo, & vrbano riſum mouente, fieri derideiculum, & deriſui eſſe. VIDES, VT ANNONA EST GR.] vides, quàm annona ſit grauis Licet legere & ſine interrogatione, hoc modo, *vides, vt annona eſt grauis.* id eſt vides, quàm ſit grauis, & difficilis annona, quanta ſit rerum ad victum neceſſariarum caritas. PROTHYMIAE] ſaluete animorum ſtudia, & promtæ voluntates, infrà ſcena. *Saluete Athenæ Saltationes, blanditias prothymias.* RIDICVLO] eos, qui riſum mouent. PARASITARI] & diuitibus, vt à paraſitis captari, & lactari? NAM MIHI INTVS POTION. V.] nam mihi domi laqueo circundabo gulam. potione vincea dixit facetè, quaſi dicturus fuerit potione vinacea, ſeu vincea, cùm tamen interea ad vinculum, & vinctionem alluderet, à verbo vincio: quemadmodum rectè explicat Adrianus Turnebus lib. 9. Aduerſ. cap. 21. Præterea, Feſtus docet veteres vinciam dixiſſe continentem: vt alia ratione, neque tamen minus venuſta, & faceta. Plautus vinceam, ſeu vinciam potionem, appellaſſe intelligatur, laqueum, quod contineat.

STICHVS.

More hoc fit atque ſtultè, mea ſententia,
Si quem hominem expectant, eum ſolent prouiſere,
Qui hercle illa cauſa nihilo citius venit.
Idem ego nunc facio, qui prouiſo Sagarinum,
Qui nihilo citius venit tamen hac gratia.
Iam hercle ego decumbam ſolus, ſi ille huc non venit,
Cadum modò hinc à me huc cum vino transferam,
Poſtea accumbam, quia ſenſim extabeſcit dies.

ATQ. STVLTÈ] & quidem ſtultè. EVM SOLENT PROVISERE] eum ſolent porrò viſere, & longè viſere, vltro viſere. HAC GRATIA] ob hanc cauſam, quòd eum prouiſo. DECVMBAM] cubabo deorſum, cubabo in lecto molliter, & remiſsè. propriè dicuntur ægroti decumbere. A ME] ab ædibus heri mei: vel à cella mea. HVC] in ædeis Phamphilippi, EXTABESCIT] minuitur. tralatio eſt.

SAGARIVS, STICHVS ſerui duo.

Saluete Athenæ, quæ nutrices Græciæ.
O terra herilis patria, te video libens.
Sed amica mea & conſerua quid agat Stephanium,
Cura eſt: vt valeat. nam Sticho mandaueram
Salutem vt nuntiaret, atque ei vt diceret
Me hodie venturum, vt cœnam coqueret tempori.
Sed Stichus eſt hic quidem. St. feciſti here facetias,
Cum hoc donauiſti dono tuum ſeruo Stichum.
Pro Di immortales, quot ego voluptates fero?
Quot riſiones, quot iocos, quot ſauia.
Saltationes, blanditias prothymias?

Sag. *Stiche. St. hem. Sag. quid fit? St. euge Sagarine lepidiſſime,*
Fero conuiuam Dionyſum mihi & tibi.
Nanque adepol cœna dicta eſt, locus liber datus'ſt
Mihi & tibi apud vos: nam apud nos eſt conuiuium.
Ibi noſter cœnat cum vxore adeò & Antipho.
Ibidem herus eſt veſter. hoc mihi dono datum'ſt.

Sa. *Quis ſomniauit aurum? St. quid id ad te attinet?*
Proin tu lauare propera. Sa. lautus ſum. St. optimè.
Sequere ergo hàc me intrò. Sa. ego verò ſequor.

St. *Volo eluamus hodie peregrina omnia.*

Relinque: Athenas nunc colamus sequere me.

Sa. *Sequor & domum redeundi principium placet.*

Bona scaeua, strenáque obuiam accessit mihi.

QVAE NVTRICES GRAECIAE] subintellige, estis, quæ Græciæ, atque adeò omnibus aliis nationibus fruges distribuistis. M. Tull. pro Lucio Flacco. *Athenienses vnde humanitas doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atque in omnes terras distributa putantur.* Isocrates in Panegyrico. Aristides in Panathen. Lucretius proëmio lib. 6. *Prima frugiferos fœtus mortalibus ægris, Dididerunt quondam præclaro nomine Athenæ.* &c. CVRA EST] cura est sciendi. est mihi curæ scire, quid agat, vt valeat SALVTEM VT N.] aut ei salutē nuntiaret, eíque diceret. TEMPORI] al tempori. FECISTI H. F.] alloquitur herum suum absentem Stichus. cadum vini, quem ab illo dono acceperat, portans in ædeis Pamphilippi. fecisti facetias autem, id est, fecisti res facetas, & lepidas, næ & factis te lepidum, ac facetum esse declarasti. CVM HOC DONASTI DONO] hoc vini cado, suprà scena, *Cùm re bene gesta. Cadum tibi veteris vini propino.* PROTHYMIAS] animi alacritates, promptas voluntates. vt sup. scena, *Est ita vt.* IN EXTR. DIONYSVM] Bacchum. CENA DICTA EST] cena condicta est: HOC] hic vini veteris cadus. QVIS SOMN. AVRVM?] libri nostri vet. habēt, *Quin somniaui verum* nonnulli vulgati, *Quis obsonauit aurum.* VOLO ELVAMVS] volo hodie quidquid vobis peculij est profundi. vide supra. ET DOM. RED. PRINCIP. PL. & hoc auspicium, quod mihi obiicitur domum redeunti placet. BONA SCAEVA STERNÁQVE] sic restitui ex nostrorum librorum veterum auctoritate. quid sit bona sceua, diximus suprà in Pseudolo, ibi. *Bene ego prædatus ibi nam bona sceua est mihi.* quid sit strena, docet Festus his verbis, *strenam vocamus, quæ datur die religioso boni ominis gratia, à numero, quo significatur alterum, tertiúmque venturum similis commodi, veluti trena quæ proposita S. littera dicitur strena, vt in lite solebant antiqui dicere stitem.* significat igitur se bonis auibus domum redire.

STEPHANIVM ancilla.

Mirum videri nemini vestrûm volo, spectatores,
Quid ego hinc, quæ illic habito, exeam. faciam vos certiores,
Domo dudum sum huc arcessita. quoniam nuntiatum est.
Istarum venturos viros. ibi festinamus omnes,
Lectis sternendis studuimus, munditiísque apparandis.
Inter illud tamen negotium meis curaui amicis,
Sticho & conseruo Sagarino meo, cœna cocta vt esset.
Stichus obsonatus est. caterùm ego curando id allegaui.
Nunc ibo hinc, & amicos meos curabo hic aduenientes.

HINC] ex ædibus Epignomi. FESTINAMVS OMNES] omnes studiosè operam damus Epignomo, & eius vxori. OBSONATVS EST] obsonium parauit. CAETERVM EGO CVRANDO ID ALL.] ceteroqui ego aliquem alligaui. id est, priuatum misi, qui id curaret, & coqueret.

SAGARINVS. STICHVS serui duo.

Agite, ite foras ferte pompam, cado te præficio Stiche.
Omnibus modis tentare certum'st nostrum hodie conuiuium.
Ita me Di ament, lepidè accipiemur. cum hoc recipiamur in loco
Quisquis prætereat, comissatum volo vocari. St. *conuenit.*
Dum quidem hercle quisque veniat cum vino suo. nam hinc quidem
Hodie pollunctura, præter nos iam dabitur nemini.
Nosmet inter nos ministremus monotrophè. hoc conuiuium est
Pro opibus nostris satis commodulè, nucibus, fabulis, ficulis,
Olea in trybilio. lupilli, cum minuto crustulo.
Sat est seruo homini modestè melius facere sumtum, quàm ampliter
Suum quemque decet. quibus diuitiæ domi sunt scaphio, cantharis.
Batiolis bibunt. nos nostro Samiolo poterio
Tamen viuimus. nos tamen efficimus pro opibus nostra mœnia.

St. *Amica vter vtrubi accumbamus?* St. *abi tu sanè superior.*
Atque adeò, vt tu scire possis, factum ego hoc tecum diuido.
Vide, vtram tibi libet etiamnum capere, cape prouinciam.

Quid

Sa. *Quid istuc est prouincia? St. Vtrum Fontinali, an Libero.*
Imperium te inhibere mauis. Sa. nimio liquido libero
Sed amica mea & tua dum comit, dúmque se exornat, nos volo
Tamen ludere inter nos strategum te facio huic conuiuio.
St. *Nimiùm lepidè in mentem venit. potius in subsellio*
Cynicè accipiemur, quàm in lectu. Sa. immò enim hic magis est dulcius.
Sed interim Stratege noster, cur hic cessat cantharus?
Vide quot cyathos hos bibimus. St. tot, quot digiti sunt tibi in manu.
Cantio Græca est ἢ πέντε πῖ' ἢ τρεῖς πῖ' ἢ μὴ τέτταρας.
Tibi propino decuma fonte: tibi tute inde, si sapis.
Sa. *Bene vos, bene nos, bene te, bene me, bene nostram etiam Stephanium.*
Bibe, si bibis. St. non mora erit apud me. Sa. adepol conuiui sat est,
Modo nostra huc amica accedat. id abest, aliud nihil abest.
Lepidè hoc actum est. tibi propino cantharum. vinum tu habes.
St. *Nimis vellem aliquid pulpamenti. Sa. si horum, quæ assunt, pœnitet,*
Nihil est. tene aquam. St. melius dicis: nihil moror cupedia,
Bibe tibicen, age si quid agis, bibendum hercle hoc est: ne nega?
Quid hoc fastidis? quod faciundum vides esse tibi? quin bibis
Age, si quid agis. accipe, inquam, non hoc impendet publicum
Haud tuum istuc est te vereri. eripe ex ore tibias.
St. *Vbi illic biberit, vel seruato meum modum, vel tu dato.*
Nolo ego nos pro summo bibere. nulli referimus postea.
Namque adepol, quamuis desubito vel cadus verti potest.
Sa. *Quid agitur? quanquam grauatus fuisti, non nocuit tamen.*
Age tibicen quando bibisti, refer ad labias tibias.
Suffla celeriter tibi buccas, quasi proserpens bestia.
Age dum Stiche, vter demutassit, poculo multabitur.
St. *Bonum ius dicitis: impetrare oportet, quia aquum postulas.*
Age ergo, obserua. si peccassis, multam hîc retinebo illico.
Sa. *Optimum atque æquissimum oras. St. hem tibi, hoc primùm omnium,*
Hæc facetia'st, amare inter se riualeis duos:
Vno canthara potare, & vnum scortum ducere.
Hoc memorabili'st. ego tu sum tu es ego, vni animi sumus,
Vnam amicam amamus ambo: mecum vbi est, tecum est tamen:
Tecum autem vbi est, mecum autem ibi est: neuter alteri inuidet.
Sa. *Ohe. iam satis. nolo obcades, catuli vt ludunt, nunc volo.*
Vin' amicam huc euocemus? ea saltabit. St. censeo.
Sa. *Mea suauis, amabilis, amœna Stephanium, ad amores tuos*
Foras egredere. satis mihi pulchra es. St. at enim pulcerrima.
Sa. *Fac nos hilaros hilariores opera atque aduentu tuo.*
Peregre aduenientes te expetimus. Stephanicidium, vel meum,
Si amabilitas tibi nostra placet, si tibi ambo accepti sumus.

FERTE POMPAM] ferte ordine, vt fit in pompa, quæ ad conuiuium agitandum nata, & parata sunt. LEPIDE ACCIPIEMVR] eleganter, & venustè tractabimur, cùm in hunc locum recipiamur. COMISSATVM VOLO VOCARI] volo inuitari ad saltandum, & lasciuiendum, & licenter iocandum, molliterque viuendum. comissari idem valet, quod κωμάζειν, vt sæpe docuimus, eiúsque origo Græca est, non Latina à comedo, vt putant isti ludimagistri triobolares, quod semel malè didicerunt, dediscere non possunt. POLLVCTVRA] polluctura propriè dicitur de decimis, quæ sacrantur Herculi. NOSMET INTER NOS M. MONOTR.] nos sumus ipsi nobis ministri, vt ii, qui soli viuunt, & quib. non est vllus victus

quotidiani administer, *monotrophe* accipio, vt sit aduerbium. quòd autem quidam accipiunt in vocandi casu, volunt Sagarinum à Sticho monotrophum appellari, quod solus sit, non conseruum habeat neque ancillam conseruam, quia vt illi dicunt, qui talis est, sibi ipse ministrare cogitur, falluntur. nam refellit eos Plautus ipse, qui Sticho nullum tribuit conseruum, nullámue conseruam. Sagarinum contra Stephanium contubernalem & conseruam. suprà scena, *Cùm bene res gesta, Amicam habeo Stephanium hinc ex proximo Tui fratris ancillam et condicam symbolam Ad cenam, & cum conserue Sagarino Syro.* FABVLIS] paruis fabis. non enim fabulæ sunt intelligendæ à fando. OLEAE IN TRYBLIO] cum in nostris libris veteribus ita scriptum reperiissem, *Olea in triplio*, nos ex iis obscuris vestigiis verę scripturæ, *Olea in tryblio* reponendum esse existimauimus: quod item Adriano Turnebo iam antè venerat in mentem. *tryblium* autem, nomen Græcum est, significátque catinum aut patellam. LVPILLI] parui lupini. sic autem legendum, non *lupillo* CVM MINVTO CAVSTVLO] i. cum minutis crustulis. Hor. *pueris olim dant crustula blandi Doctores elementa velint vt discere prima* MODESTE MELIVS E. S. QVAM AMPLITER] melius est sumtum facere mediocriter & modicè, quàm amplè, & opipare. Profert Nonius, arbitror etiam Carisium hunc locum spectantem hoc notasse. *ampliter* Plautus, pro *amplè*. BALIOLIS] basiola, genus est poculi, vt & scaphium Nonius ex Plauto in Colace, *basiolam auream octo pondo habebat.* sed legendum potius *baluceu* apud Plautum, vt Adriano Turnebo videtur, & apud Nonium *baliocea*. SAMIOLO POTERIO] samiolo poculi poterium ποτήριον vox Græca est Samia vasa autem erant fictilia. Cic. Fragm. libr. 6 de Rep. *Oratio exta, Lali, quam omnes habemus in manibus, quàm diis immortalibus grata sint sympina seu sympuuia Pontificum, samiaque vt is scribit, capedines* Idem pro Lucio Mur. *atque ille homo eruditissimus ac Stoicus strauit pelliculis hædinis lectulos Punicanos, & exposuit vasa samia, quasi vero esset Diogenes Cynicus mortuus, &c.* NOS TAMEN OFFICIO PRO OPIBVS NOSTRA MOEN.] allegoria est, quæ prouerbium olet: significat autem Stichus se, & Sagarinum sumtum facere pro facultatibus, & apparasse conuiuium suis fortunis consentaneum. tracta autem allegoria est a ciuibus, qui mœnia vrbis suæ faciunt pro opib. suis. Alij mœnia dictum volunt pro *munia*, vt mœnera pro munera, & cœra pro cura, & pœnire pro punire, & similia. & ductum esse volunt ab iis, qui se pro suis opibus, & facultatibus fungi munere, & pecuniam conferre prædicant. AMICAE VTER VTRVBI ACCVMB.] vter vtro in loco accubamus amicæ nostræ? quærit: vter accumbat in superiore loco, vter in inferiore. Nam vterque amicæ accumberet, necesse erat amicam mediam recumbere, & alterum in superiore, alterum in inferiore ei accumbere. Itaque respondet Stichus, abi tu superior. i. abi & accumbe superior. FACTVM] minus negotium. VTRVM FONTINALI, AN L.] sic legendum esse rectè coniecit Adr. Turn. eique assentior. nam & in vulgatis, & in vet. legitur *fontali* minus emendatè, *Fontinali* autem subintellige, à fontinalibus fontium sacris. Eest *fontinalia fontium sacra*. Vnde & Romæ, Fontinalis porta. Sententia autem horum verborum hæc est, vtrum in aquam, an in vinum imperium habere: seu vtrum aquæ, an vino præesse malis. NIMIO LIQVIDO LIBERO] nimio malo, id est, multo malo præesse libero, liquido, & defæcato, quàm aquæ. DVM C.] se, [illegible] ludere, bibere. STRATEGVM] imperatorem, seu exercitus ducem. sed strategum pro imperatore, & magistro conuiuij simpliciter posuit. IN SVBSELLIO] in humiliore sede, seu loco. CYNICE] Cynicorum in morem. NON IN LECTIS] qui sunt subsellio altiores. MAGIS DVLCIVS] pleonasmus, magis enim superuacaneum est. CVR HIC CESSAT cyathus? cur non bibimus? TOT QVOT DIGITI SVNT TIBI] quinque. CANTIO EST GRAECA, &c.] i. aut quinque bibe, aut treis aut non quatuor. non quatuor autem, i. quinque huius cantionis sententiam explicat Eustath. in libr. [illegible] & Athen. libr. 10. sed aliter, quàm Plautus intelligere videtur. Plautus enim ad numerum cyathorum vini refert. illi ad aquæ, & vini temperationem. Sed hac de re plura notata reperiet lector in cõmentariis nostris Horatianis, ad illũ locũ, *tres prohibet supra Rixarum metuens tangere gratia.* oda 19. libro 3. quibus hæc adscribo, quosdã legere nõ [illegible] sed [illegible]. semiquatuor. semiquatuor autem, i. duo. Et ita volunt significare Stichum velle bibi decem cyathos, quot litteris constet nomen amicæ sua Stephanij: hunc autem fuisse veterum morem declarat Martia is illo versu, *Laesbia sex cyathos septem Iustina bibatur, &c* solebant amicarum suarum, & eorum, quos amabant, & venerabantur, & colebant iidem, nomina commemorare, antequam biberent. DECIMA FONTE] i. decima aquæ parte, legendum fortasse est, *decimus è fonte.* apparet Stichum quinque vini cyathis aquæ semicyathum admisceri velle. TIBI TVTE INDE] tibi tute ex fonte aquæ partem decimam sume, si sapis. BENE VOS, BENE NOS, BENE TE, &c.] fuit & hic mos antiquorum illorum Græcorum & Romanorum bene precari sibi & suis. ad quem morem hoc pertinet: Est enim Græca loquendi consuetudine dictum à Plauto, *bene nos, bene vos, &c* vt subintelligatur, εὔχομαι, id est, precor, seu opto. quod Latinè diceremus precor vt vobis bene sit, bene nobis, bene tibi, bene mihi, bene nostræ Stephanio. BIBE, SI BIBIS, bibe, si bibere vis. CONVIVI SAT EST] conuiuij satis est. satis est magnum, & amplum hoc nostrum conuiuium. vel satis multi sunt conuiuæ ALIQVID PVLPAMENTI] pulpamentum, obsonium est lautum, & laute apparatum ex pulpa. id est à parte carnosiore animalis, verbi gratia, quæ pars est posterior in lepore. lepus enim (vt scribit Donatus) ex parte sui posteriore pulmamentum præbet SI MORVM, QVAE ASSVNT P.] si ea, quæ assunt, tibi non satis sunt, nihil satis est. CVPEDIA] Festus, cupes & cupedia antiqui lautiores cibos nominabant. Inde macellum, Forum cupedinis appellabant Cupedia autem, à cupiditate dicta sunt: vel vt Varro vult, quòd ibi fuerit forum Cupedij equitis domus, qui fuerat latrocinij damnatus. Nonius, cupedia, cupidities. Cic. Tusc. lib. 3. *Ambitio, mulierositas, peruicacia, ligurritio, vinolentia, cupedia,* Donat ad illud Terent. Eun. *Concurrunt læti mihi obuiam cupedinarij omnes, Cetarij, lanij, coqui, fartores, piscatores, aucupes,* Notat hæc: Varro humanarum rerum libro, *Numerius Equitius Cupes & Marcellus Romanus singulari latrocinio multa loca habuerunt infesta, His in exsilium actis, publicata sunt bona & ædes, vbi habitabant, diruta: éque ea pecunia scilicet deûm penatium ædificata sunt, vbi habitabant locus, in quo venirent ea, quæ vescipuli causa in vrbem illata erant. Itaque ab altero macellum, ab altero forum Cupidinis appellatum est.* Idem, *Omnes, qui esculenta & poculenta vendunt a rebus cupidinis, alimentum cupedinarium appellatur.* BIBE TIBICEN] inuitat tibicem ad bibendum. NON HOC IMPENDET PVBL.] hoc poculum, quod te bibere volo, nullum vectigal pensitabit. publica dicuntur & ea, quæ conducunt publicani, & ipsa vectigalia. Hor. epist. 1. libr. 1. *pars hominum gestit conducere publica, &c.*

HAVD

HAVD TVVM EST] non te decet: non tibi conuenit. ILLIC] tibicem. VEL SERVATO MEVM MOD. VEL TV D] vel meo modo bibito, id est, eo modo, quem præscripsero. vel tu ipse, quantum bibamus, præscribito. NOLO EGO NOS PR. B] nolo ego nos bibere quàm maximo modo, & quàm plenissimis poculis. nolo ego nos bibere quàm maximis haustibus bibi potest, quare nulli postea cadū relinamus, id est, neminem, qui pro summo bibere velit, vinum ex cado depromere sinamus (relerimus, Pro releuerimus, positum.) Namque ædepol ita effusè, & immaniter bibendo, quamuis subito etiam cadus inuersius exhauriri potest. Ita ferè Adr. Turnebus explicat Aduersar. libr. 4. cap. 21. Quidam scriptura mutata legunt *volo*, pro, *nolo*. & sic explicant, volo ego nos pro summo bibere. &c. id est, volo nos bibere quàm maximo modo bibi potest, id est, tanto, vt superari non possit. volo pocula impleri vsque ad summas oras, eáque à nobis exhauriri, ne necesse habeamus toties cadum relinere, & vinum promere; neque verò difficile erit hoc facere. Quæ sentétia quamuis non sit absurda, quæ tamen scriptura recepta ab his immutatur, non placet. seruata autem scriptura, licet etiam aliam huius loci explicationem afferre, fortasse non ineptam. Nolo ego nos pro summo bibere, &c. id est, nolo ego nos pro vltimo & extremo bibere, & iam plenis poculis nos inuitare, quasi postremum simus potaturi, sed contra hanc communem, atque hanc computationem ad multā noctem perducere, & ita modicis poculis nosmet irrigari, atque exhilarare: atque nulli re erimus postea, id est, ne cui postea cadum aperuimus, operculo retracto, vel *nulli*, pro, *non*, vt *nullus venit*, pro *non venit*: sed cadum relinquamus opertum cum pice & resina nam quantumuis subdito vel cadus inuerti potest, si ita immoderatè bibamus, & si velimus postremum bibere. vide & quæ notauimus in commentariis Horatianis ad illum locum oda 29. libro 3. *Thyrrhena regum progenies tibi Non antè verso lene merum cado*, &c. ad illum Satyra 8. libro 2. *Inuertunt Allifanis trinariatota*. QVANQVAM GRATVS F.] alloquitur tibicinem. quanquam, inquit Sagarinus, poculo illo pleniore grauatus fuisse, non nocuit tibi tamen. AGE TIBICEN, QVANDO BIB &c.] profert hunc versum Nonius in voce *labrum*, &, *labia*. SVFFLA CELERITER TIB.] imple tibi buccas flatu siue spiritu, & infla tibias. QVASI PROS BESTIA] tanquam serpens. VTER DEMVTASSIT, POCVLO MVLTABITVR] vter nostrum discesserit ab hac lege, poculo multabitur: id est, pro multa poculum ei auferetur. IMPETRARE OPORTET, subintell SI PECCASSIS] si contra legem feceris. MVLTAM HIC R.] id est, poculum hic retinebo. AMARE INTER SER D.] nam riuales sæpius inter se oderunt, inter se æmulantur, & inuident. EGO TV SVM] verè amici sumus. nam amicus ego alter. VNI ANIMI SVMVS] vni, id est, vnius. sic autem edidit Camerarius nam nostri libri nihil hic discrepant à vulgatis, qui habent *vnanimi sumus*. MECVM VBI EST] cum mecum est, &c. NOLO OBCAEDES, CATVLI, VT LVDVNT NVNC VOLO] nolo ludum cruentum, & tragicum, & qui occidat, sed volo nos ita ludere, vt inter se catuli ludere solent. quem ludum Lucretius expressit lib. 5. his versibus. *At catuli blandè cum lingua lambere tentant, Aut vbi eos lactant pedibus morsuque petentes, Suspensis teneros imitantur dentibus haustus: longè alio pacto gannitu vocis adulant*, &c. Obcædes vox composita est. sed libri veteres habent *catali*, non vt vulgati, *catuli*. Catuli autem fuere Alpium incolæ, Catilli à Plinio appellantur libro 3. capite 20. Istris vicini significat igitur fortasse Plautus ludum Catalis, seu Catulis illis vsitatum sibi in conuiuio placere. STEPHANISCIDIVM] diminutiuum ex στεφανισκίς, quod ipsum diminutiuum est à στεφάνιον.

STEPHANIVM ancilla, & eidem.

Morem vobis geram, meæ deliciæ. nam ita me Venus amœna amet,
Vt ego huc iamdudum exissem simitu vobiscum foras,
Nisi me vobis exornarem. nam ita est ingenium muliebre,
Bene cùm lauta est, tersa, ornata, ficta est: infecta est tamen.
Nimióque sibi mulier meretrix repperit odium ocyus.
Sua immunditia, quàm in perpetuum placeat, munditia sua.

Sa. *Nimium lepidè fabulata est.* St. *Veneris mera est oratio,*
Sagarine. Sa. *quid est?* St. *totus doleo.* Sa. *totus? tanto miserior.*

St. *Vtrubi accumbo?* Sa. *vtrubi tu vis.* Steph. *cum ambobus volo. nam ambos amo.*

St. *Vapulat peculium: actum est. fugit hoc libertas caput.*

Sa. *Date mihi locum, vbi accumbam, amabo, siquidem placeo. tum mihi*
Cupio cum vtroque mihi esse bene. St. *dispereo.* Sa. *quid ais?* St. *quid ego?*

Sa. *Ita me di ament, nunquam ei fiet hodie hoc, quin saltet tamen.*
Age mulsa mea, suauitudo, salta: saltabo ego simul.

St. *Nunquam ædepol me istoc vinces, quin ego ibidem pruriam.*

St. *Siquidem mihi saltandum est, tum vos date bibat tibicini.*

St. *Et quidem nobis.* Sa. *tene tibicen primùm. post idea loci*
Si hoc eduxeris, proinde vt consuetus antehac, celeriter

Lepidam & suauem cantionem aliquam occipito cinadicam,
Vt perpruriscamus vsque exunguiculis.inde huc aquam.

SIMITV] simul. Idem Amph. *non ego cum vino simitu ebibi imperium tuum.* FICTA EST] cum bene formata est, quasi à figulo, aut statuariorum fictore. INFECTA EST TAMEN] est tamen non perfecta. quid si legamus *insita est*, non ficta est, id est, non formata est tamen. NIMIÓQ. SI MVLIER, &c.] id est, mulier meretrix citius odium sibi conciliat immunditia sua, quàm amorem munditia sua. NIMIVM LEP. FAB.] valde lepidè locuta est. TOTVS DOLEO] ex amore & libidine, amor autem corpus, & animum afficit, quæ sunt duæ hominis partes. VTRVBI ACCVMBO?] vtro in loco superiore, an inferiore. VAPVLAT PECVLIVM] id est, minuitur, dissipatur, & disperditur peculium, iis nequitiis scilicet. FVGIT HOC LIB. CAP.] nunquam manumitteremur hoc vitæ genus colentes, longè aufugit à nobis libertas, vt se indignis, quod tam nequiter, & dissolutè viuamus. DATE MIHI LOCVM] vt inter vos media accumbam. TVM MIHI CVPIO CVM VTROQ.] tum cupio ex vtriusque complexus voluptatem capere. DISPERDO] amore. sic suprà, *totus doleo.* QVID EGO?] quid ego aiam, rogas. NVNQVAM EI FIET H. HOC] nunquam hoc ei fiet, quod sibi omnes ferè mulieres fieri volunt præsertim impudicæ. QVIN EGO IBID. P.] quin ego vnà vobiscum saltamus libidinem incendam, aut excitem, pruriam. id est, libidine vrar. tralatio est ab iis, quibus corpus prurigine vritur. TVM VOS DATE, BIBAT, TIBICINI] tum vos date tibicini poculum, vt bibat. POSTIDEA LOCI] postea loci. SI HOC EDVXERIS] si hoc poculum exhauseris. VT CONSVETVS] es. CANTIONEM OCCIPITO CINAEDICAM] cautionem incipito proteruã, mollem, & impudicam, quę nobis pruritum libidinis excitet. cinædi enim molles & impudici. profert Nonius in Aulul. *ita fustibus sum mollior magis quàm cinædus.* VTI PERPRVRISCAMVS VSQ. EX VNGVICVLIS] vt vsque ab extremis partibus corporis toti lib. dine flagremus. INDE HVC AQVAM] infunde in hoc poculum aquam.

EIDEM duo.

Sa. *Tene tu hoc educe. dudum placuit potio.*
Nunc minus grauatè iam accipit tene tu interim,
Meus oculus, da mihi suauium, dum illic bib t.
Prostibuli est autem stantem stanti sauium.
Dare, amicum amica. euge euge sic furi datur.
Quid igitur? quanquam grauatus, non nocuit tamen,
Age iam iusta buccas. St. nunc iam aliquid suauiter.
Redde cautionem, veteri pro vino, nouam.

TENE] tu tibicem. EDVCE] ebibe, exsicca. MINVS GRAV. IAM ACCIP.] minus iam grauatur accipere tibicem, quàm antea. TENE] tene, inquam, tibicem. Licet etiam sic legere, *tene tu. interim meus oculus* TV INTERIM MEVS OCVLVS] tu interim, mi ocelle Stephanium. ILLIC] ille, tibicem. PROSTIBVLI EST AVTEM, &c.] est meretricis vilissimæ, & præstabulis stantis amicam stantem stanti amico suauium dare. SIC FVRI DATVR] sauium quasi ab inuita exortum. QVID IGITVR?] nunc ad tibicem redit quanquam grauatus es i grauate poculum accepisti, non nocuit tamen potio. NVNC IAM ALIQVID SVAVITER] subint. caue. REDDE CANTIONEM VET. PRO VINO NOVAM] nunc. vt ait Pindarus, quodam loco, cantiones nouæ magis placent. contrà, vina vetustas commendat.

EIDEM.

Sa. *Qui ionicus aut cinadicus, qui hoc tale facere possiet?*
Si istoc me vorsu viceris, alio me prouocato.
Fac tu hoc modo. St. at tu hoc m do. Sa. baba St. tata. Sa. papa. St pax.
Sa. *Nunc pariter ambo omneis voco cinadus contrà*
Staticulis stare nobis non magis potis est, quàm fungus imbri
Intrò hinc abeamus. nunc iam saltatum satis pro vino est.
Vos spectatores plaudite, atque ite ad nos comissatum.

QVI IONICVS AVT CINAEDICVS] Quis est saltator mollis, & proteruus: quis est saltandi molliter & cinædicè peritus qui hoc modo saltare possit? Horat. oda lib. *Motus doceri gaudet Ionicos. Matura virgo.* Ad quem locum lege si tibi commodum est, quæ notauimus. SI ISTOC ME VORSV VICERIS, &c.] si tu volubiliorem saltatorũ orbem, seu versum hoc, quem modo tibi saltari versare poteris, tum me aliò prouocato. versus, seu vorsus hoc loco saltationis genus, quod in orbem circumagitur, significat. M. Tull. oratione in Pisonem: saltatorẽ orbẽ appellat. BABAE] interiectio admirantis. Caris. libr. 2 TATAE] Carisius. Næuius in Tarenti la. *At attata caue cadas,* &c *ἀτταταῖ.* PAX] Carisius vult esse interiectionem, alij aduerbium comicum, & significare *παντελῶς.* i. prorsus, omnino: in quib. est Prisc. lib. 14. alii tradunt significare *tantum*: alii esse aduerbium adiurantis. NVNC PARITER AMBO] saltemus. OMNEIS VOCO CINAEDOS] omneis cinædos voco, vt nobiscũ saltent, seu prouoco.

TRINVMMVS.

DRAMATIS PERSONAE.

LVXVRIA.	
INOPIA.	
MEGARONIDES	senex.
CALLICLES	senex.
LYSITELES	adolescens.
PHILTO	senex.
LESBONICVS	adolescens.
STASIMVS	seruus.
CHARMIDES	senex.
SYCOPHANTA.	

ARGVMENTVM.

THESAVRVM *abstrusum abiens peregrè Charmides,*
Rémque omnem amico Callicli mandat suo:
Istoc absente ma'e rem perdit filius.
Nam & ædis vendit. has mercatur Callicles.
Virgo indotata soror istius poscitur.
Minus quo cum inuidia ei det dotem Callicles,
Mandat qui dicat aurum ferre se à patre.
Vt venit ad ædis, hunc deludit Charmides
Senex vt rediit, cuius nubunt liberi.

MANDAT] commendat.

PROLOGVS.

LVXVRIA ET INOPIA.

In. SEQVERE *mea nata, vt munus fungaris tuum.*
Lu. *Sequor, sed finem fore quem dicam, nescio.*
Adest, hem illa sunt ædes, i intrò nunc iam.
Nunc, ne quis erret vostrûm, paucis in viam
Deducam, siquidem operam dare promittitis.
Nunc primum igitur, quæ ego sim, & quæ illa hæc siet,
Huc quæ abijt intrò, dicam, si animum aduortitis.
Primum mihi Plautus nomen Luxuriæ indidit,

Tum mihi natam hanc is esse voluit Inopiam.
Sed ea huc quid introierit impulsu meo,
Accipite, & date vacivas aureis, dum eloquar.
Adolescens quidam est, qui habitat in hisce aedibus:
Is rem paternam me adiutrice perdidit.
Quoniam ei, qui me aleret, nihil video esse reliqui,
Dedi meam natam, qui-cum aetatem exigat.
Sed de argumento ne exspectetis fabulae,
Senes qui huc venient, hi rem vobis aperient.
Huic nomen Graecè est Thesauro fabulae.
Philemo scripsit, Plautus vertit barbarè,
Nomen Trinummo fecit. nunc hoc vos rogat,
Vt liceat possidere hoc nomen fabulam.
Tantum est. valete, adeste cum silentio.

SEQ. MEA N. VT MVNVS FVNG. TVVM] profert Nonius in extr. vbi exempla proponit accusatiui pro ablatiuo positi. Sed legit ille, hoc modo, *sequere me hâc nata, vt munus tuum fungare.* ADEST] finis. PAVCIS IN VIAM DED.] manet in tralatione verbi *errare*. nam qui viam ignorant, ne errent, deducuntur in viam. HVC QVAE ABIIT] quae in has aedeis proximas introiit. VACIVAS AVREIS] id est, vacuas aures. sic Asinaria, *vt bene vacivas aureis fecisti mihi.* & Bacchid. *valens afflictat me vacivum virum.* Pseud. *Fac sis vacivas Pseudole, adeis aurium.* MIHI NATAM] inopiam. BARBARE] Latinè, sic saepè aliàs. VT LICEAT POSS. HOC NOM. FAB.] sic habent nostri libri veteres, non vt vulgati, *hanc nomen fabulam.* sententia autem haec est, vt liceat fabulam hoc nomen possidere, id est, hoc nomine appellari.

MEGARONIDES senex.

AMicum castigare ob meritam noxiam,
Immoene est facinus: verùm in aetate vtile
Et conducibile. nam ego amicum hodie meum
Concastigabo pro commerita noxia,
Inuitus, ni me id inuitet vt faciam, fides.
Nam hic nimium morbus mores inuasit bonos.
Ita plerique omnes iam sunt intermortui.
Sed dum illi aegrotant, interim mores mali,
Quasi herba irrigua, succreuerunt vberrimè.
Neque quicquam hîc vile nunc est, nisi mores mali.
Eorum licet iam messem metere maximam,
Nimióque hîc pluris pauciorum gratiam
Faciunt pars hominum, quàm id, quod prosit pluribus.
Ita vincunt illud conducibile gratia.
Quae in rebus multis obstant odiosaque sunt,
Remorámque faciunt rei priuatae & publicae.

AMICVM CASTIGARE] totum hunc locum Cornificius lib. 4. ad Heren. & M. Tull. lib. 2. de Inuentione Rhetoric. proferunt: vbi vitiosae rationis exempla proponunt. IMMOENE] id est, immune. immoene autem, siue immune, id est, improbum, vt exiplicat Festus. INVITVS NI ME ID INVITET, &c.] inuitus quidem eum castigabo, sed me fides inuitat, vt id mea sponte faciam. ITAQVE PLERIQVE OMNES] sic habent nostri libri veteres, & rectè, vulgati autē mendosè *plerique*. QVASI HERBA IRRIGVA] quasi herba multa aqua irrigata. MESSEM METERE] ἀμητὸν vel ἀμαῖον μέσ. NIMIÓQVE HIC PLVRIS, &c.] & pars hominum multo pluris facit paucorum gratiam, quàm id, quod prosit pluribus. vel sic, & pars hominum multo mauult gratiam inire à paucioribus, potentibus scilicet, & diuitibus, quàm reipublicae prodesse. REMORAMQVE FACIVNT, &c.] & remoratur rem priuatā, & publicam.

CALLI-

CALLICLES, MEGARONIDES, senex duo.

Ca. *Larem coronâ nostrum decorari volo.*
Vxor venerare, vt nobis hac habitatio
Bona, fausta, felix, fortunatáque eueniat,
Téque vt, cùm primum possim, videam emortuam.
Me. *Hic ille est, senecta atate qui factus est puer,*
Qui amisit in se culpam castigabilem.
Aggrediar hominem. Ca. *cuia vox propè me sonat?*
Me. *Tui beneuolentis, si ita es. vt ego volo:*
Sin aliter es, inimici, atque irati tibi.
Ca. *O amice salue, atque aqualis mihi, vt vales*
Megaronides? Me. *& tu adepol salue Callicles.*
Ca. *Valen'? valuistin'?* Me. *valeo, & valui rectius.*
Ca. *Quid agit tua vxor? vt valet?* Me. *plusquàm ego volo.*
Ca. *Bene hercle est illam tibi bene valere, & viuere.*
Me. *Credo hercle te gaudere. si quid mihi mali est.*
Ca. *Omnibus amicis, quod mihi est, cupio esse idem.*
Me. *Ehò tua vxor quid agit?* Ca. *immortalis est.*
Viuit, victuráque est. Me. *bene hercle nuntias,*
Deósque oro, vt vita tua superstes suppetat.
Ca. *Dum quidem hercle tecum nupta sit, sanè velim.*
Me. *Vim commutemus? tuam ego ducam, & tu meam?*
Faxo haud tantillum dederis verborum mihi.
Nunquam tu, credo, mihi inprudenti obrepseris.
Ne tu hercule faxo haud scies quam rem egeris.
Ca. *Habeas, vt nactus: nota mala res, optuma st.*
Na *Nam ego nunc si ignotam capiam, quid agam, nesciam.*
Me. *Ædepol proinde vt bene viuitur, diu viuitur.*
Sed hoc animum aduorte, atque aufer ridicularia:
Nam ego dedita opera ad te aduenio. Ca. *quid venis?*
Me. *Malis te verbis multis multum obiurgitem.*
Ca. *Men'.* Me. *num quis est hic alius prater me atque te?*
Ca. *Nemo est. quid igitur?* Me. *rogitas? tene obiurgitem?*
Nisi tute mihi me censes dicturum malè.
Nam si in te ægrotant arte antiqua tua.
Siue immutare vis ingenium moribus,
Aut si demutant mores ingenium tuum.
Neque eos antiquos seruas, ast captas nouos:
Omnibus amicis morbum tu incuties grauem,
Vt te videre, audiréque ægrò sient.
Ca. *Quid in mentem venit tibi istæc dicta dicere?*
Me. *Quia omnis bonos bonáque accurare addecet,*
Suspicionem, & culpam vt ab se segregent.
Ca. *Non potest vtrunque fieri.* Me. *quapropter?* Ca. *rogas?*
Ne admittam culpam, ego meo sum promus pectori,
Suspicio est in pectore alieno sita.

Nam nunc ego si te surripuisse suspicer
Ioui coronam de capite, è Capitolio,
Quod in culmine astat summo: si id non feceris,
Atque id tamen lubeat suspicarier,
Qui tu id prohibere me potes, ne suspicer?
Sed istud negotij scire cupio, quicquid est.

Me. Haben' tu amicum, aut familiarem q empiam
Cui pectus sapiat? Ca. edepol haud dicam dolo,
Sunt quos scio esse amicos, sunt quos suspicor:
Quorum ingenia atque annos non possum noscere,
Ad amici partem, an ad inimici perueniant.
Sed tu ex amicis certis mihi es certissimus.
Si quid scis me fecisse inscitè aut improbè,
Si id non accusas, tu ipse obiurgandus es, scio.

Me. Etsi alia huc caussa ad te adueni, aequum postulas.

Ca. Exspecto si quid dicas. Me. primùm dum omnium,
Malè dictitatur tibi vulgo in sermonibus:
Turpilucricupidum te vocant ciues tui.
Tum autem sunt alij, qui te volturium vocant.
Hostéisne, an ciues comedis, paruipendere.
Hac cum audio in te dicier, excrucior miser.

Ca. Est, atque non est mihi in manu Megaronides.
Quin dicant, non est: meritò vt ne dicant, id est.

Me. Fuitne hic tibi amicus Charmides? Ca. est, & fuit.
Id ita credas, rem tibi auctorem dabo.
Nam postquam hic eius rem confregit filius,
Vidétque ipse ad paupertatem protractum esse se,
Suámque filiam esse adultam virginem,
Simul eius matrem, suámque vxorem mortuam
Quoniam hinc iturus est ipse in Seleuciam,
Mihi commendauit virginem, natam suam,
Et rem suam omnem, & illum corruptum filium.
Hac, si mihi inimicus esset, credo haud crederet.
Quid tu adolescentem, quem esse corruptum vides,

Me. Qui tua mandatus est fidei & fiducia.
Quin eum restituis? quin ad frugem corrigis?
Ei rei operam dare te fuerat aliquanto aequius,
Si quî probiorem facere possis, non vti
In eadem tute accederes infamiam,
Malúmque vt eius cum tuo misceres malo.

Ca. Quid feci? Me. quod homo nequam. Ca. non istuc meum est.

Me. Emistin', de adolescente has adeis (quid taces?)
Vbi nunc tute habitas? Ca. emi, atque argentum dedi,
Minas quadraginta adolescenti ipsi in manum.

Me. Dedisti argentum? Ca. factum, neque facti piget.

Me. Ædepol fidei adolescentem mandatum malae.
Dedistine hoc pacto ei gladium qui se occideret?
Quid secus est, aut quid interest dare te in manus

Argentum

Argentum amanti homini adoleſcenti, animi impoti,
Qui exædificaret ſuam inchoatam ignauiam?

Ch. Neque ego illi argentum redderem? Me. non redderes,
Neque de illo quicquam neque emeres, neque venderes.
Nec qui deterior eſſet, faceres copiam.
Inconciliaſtin' eum, qui mandatu'ſt tibi?
Illum qui mandauit, eum exturbaſti ex ædibus?
Ædepol mandatum pulcrè, & curatum probè.
Crede huic tu te. tuam iam melius rem geſſeris.

Ca. Subigis maledictis me tuis, Megaronides,
Nouo modo adeò, vt quod mea concreditum eſt
Taciturnitati clàm, fidei & fiduciæ,
Ne enuntiarem cuiquam, neu facerem palàm,
Vti mihi neceſſe ſit iam id tibi concredere.

Me. Mihi quod credideris, ſumes, vbi poſiueris

Ca. Circumſpice dum te, ne quis aſſit arbiter
Nobis, &, quæſo, identidem circumſpice.

Me. Auſculo, ſi quid dicas. Ca. ſi taceas, loquar.
Cùm iam hinc eſt profectus peregrè Charmides,
Theſaurum mihi demonſtrauit in hiſce ædibus,
Hìc in conclaui quodam. ſed circumſpice.

Me. Nemo eſt. Ca nummorum Philippeûm ad tria millia,
Id ſolus ſolum per amicitiam & per fidem,
Flens me obſecrauit, ſuo ne nato crederem,
Néue cuiquam, vnde ad eum id poſſet permanaſcere:
Nunc ſi ille huc ſaluus réuenit, reddàm ſuum ſibi.
Si quid eo fuerit factum, illius filiæ,
Quæ mihi mandata eſt, habeo, dotem vnde dem,
Vt eam in ſe dignam conditionem collocem,

Me. Proh di immortales: verbis paucis quàm citò
Alium feciſti me! alius ad te veneram:
Sed vt occepiſti, perge porrò proloqui.

Ca. Quid tibi ego dicam? qui illius ſapientiam.
Et meam fidelitatem, & celata omnia
Pæne ille ignauus funditus peſſum dedit?

Me. Qui dum? Ca. quia rure dum ſum ego vnos ſix dies,
Me abſente atque inſciente, inſciente, inconſultu meo,
Ædeis venaleis haſce inſcribit litteris.

Me. Adeſuriuit magis, & inhiauit acrius
Lupus. obſeruauit, dum dormitaret canes.
Gregem vniuerſum voluit tecum auertere

Ca. Feciſſet adepol, ni hæc præſenſiſſet canes.
Sed nunc rogare ego viciſsim te volo,
Quid fuit officium meum me facere? fac ſciam.
Vtrùm indicare me ei theſaurum æquum fuit,
Aduerſum quàm eius me obſecrauiſſet pater:
An ego alium dominum paterer fieri ædibus.
Qui emiſſet? eius eſſétne ea pecunia?

Emi egomet potius ædeis, argentum dedi
Thesauri caussa, vt saluum amico traderem.
Neque adeò hasce emi mihi, nec vsura mea.
Illi redemi, rursum à me argentum dedi.
Hæc sunt, seu rectè, seu peruersè facta sunt,
Ego me fecisse confiteor Megaronides.
Hem mea malefacta, hem meam auaritiam tibi.
Hascene me propter res maledicta differunt?

Me. Pausa, vicisti castigatorem tuum.
Occlusti linguam, nihil est qui respondeam.

Ca. Nunc ego te quæso, vt me opera & consilio iuues,
Communicésque hanc tecum meam prouinciam.

Me. Polliceor operam Ca. ergo vbi eris paulo post? Me. domi.
Nunquid vis? Ca. cures tuam fidem Me. fit sedulò.
Sed quid ais? Ca quid vis? Me vbi nunc adolescens habet?

Ca. Posticulum hoc recepit. cùm ædeis vendidit

Me. Istuc volebam scire. i sanè nunc iam
Sed quid ais? Ca. quid? Me. nunc virgo nempe apud te est Ca. ita est.
Iuxtáque eam curo cum mea. Me rectè facis.

Ce. Num quid prius, quàm abeo, me rogaturus? Me. vale.
Nihil est profectò stultius neque stolidius,
Neque mendaciloquius, neque argutum magis,
Neque confidentiloquius, neque periurius,
Quam vrbani assidui ciues, quos scurras vocant.
Atque egomet me adeò cum illis traho ibidem vná,
Qui illorum verbis falsis accepto fui,
Qui omnia se simulant scire, nec quicquam sciunt.
Quod quisque in animo habet aut habiturus est, sciunt.
Idque quod in aurem rex regina dixerit,
Sciunt, quod Iuno fabulata est cum Ioue.
Quæ neque futura, neque facta sunt, tamen ij sciunt.
Falson', an verò laudent, culpent, quem velint.
Non flocci faciunt dum illud, quod lubeat, sciant.
Omnes mortales hunc aiebant Calliclem
Indignum ciuitate hac esse, viuere,
Bonis qui hunc adolescentem euertisset suis.
Ego de eorum verbis famigeratorum inscius,
Prosilui amicum castigatum innoxium
Quod si exquiratur vsque ab stirpe auctoritas,
Vnde quicquid auditum dicant, nisi id appareat,
Famigerator iure siet cum damno & malo:
Hoc ita si fiat, publico fiat bono:
Pauci sint faxim, qui sciant quod nesciunt,
Occlusioremque habeant stultiloquentiam.

LAREM CORONA N.] lares dij sunt domestici. Itaque ei canis astabat, & pelle canina cinctu Gabino vestiebantur. Canis autem animal est domesticum. Eísque, pueri sumturi togam virilem, bullam dicabant, & Foci custodes esse credebantur. Ex quo quod Græci dicūt ἀφ᾽ ἑστίας, id est, à veste Latini dicunt à Lare. VENERARE] precare. VT NOBIS HAEC HABITATIO] has ædes, quas emi à Lesbonico. TEQVE VT QVAM PRIMVM POSSIM] vel sic legendum, vt edidimus,

Et precare, ut te videam emortuum, cùm primùm possim: vel, atque ut quà quàm primùm possim videre emortuum. quæ lectio si probabitur, m. elidetur, vt versus mensura constet. Licet etiam sic legere, *vt cùm primum possit videam emortuum.* Cùm primum po'ssit autem. id est, cùm primum fieri possit. SENECTA AETATE] supra. FACTVS EST PVER] renouauit proverbium. Bis pueri senes. QVI ADMISIT IN SE CVLPAM] qui emit ædeis. CVIA VOX] cuius vox. TVI BENEVOLENTIS] eius, qui tibi benè vult, *benevolentis* positum substantiuè, vt amici. VALES?] valésne? FAXO HAVD TANTILLVM, &c.] id est, verba mihi non dederis. si vxorem tuam mihi tradideris, mea accepta. NVNQVAM TV, CREDO, MIHI IMPRVDENTIS OBREPSERIS] nunquam tu, opinor, me inscientem, & incautum deceperis. VT NACTVS] es. subintellig. AEDEPOL PROINDE VT BENE VIVITVR] non viuit, qui misere viuit, ne dum diu viuit. MEN'] cône venis, vt me obiurges? NVNQVIS EST HIC ALIVS] non prius vult Chaticli respondere ad interrogatum, neque cum obiurgare Megaronides, quàm sciat neminem esse alium, qui sermonem exaudire possit. ROGITAS TENE OBIVRGITEM?] hoc ad illud pertinet, quod rogarat Charicles. Méne? quasi dicat, quem alium, quàm te obiurgem? non enim me obiurgabo. Itaque subiungit, Nisi fortè putas me mihi dicturum malè. AEGROTANT] translatio à morbis corporis Sic Lucretius libro 4. *agrotat fama vacillans.* SIVE IMMVTARE VIS INGENIVM] siue ingenium tum huius ætatis moribus, qui sunt pessimi, vis commutare. ANTIQVOS] iubebat quidam moribus antiquis vti, verbis præsentibus. OMNIBVS AMICIS MORBVM] omnibus amicis hunc morbum importabis grauem, vt te inuiti videant. ACCVRARE ADDECET SVSPICIONEM &c.] suspicionem accuratè vitare. NE ADMITTAM CVLPAM] in mea potestate situm est, ne culpam admittam. suspicionem præstare nec debeo, nec possum, quia ab alieno animo proficiscitur. MEO SVM PRONVS PECTORE] ex meo animo & pectore hoc promere possum, vt ne culpam admittam. NAM NVNC EGO SI TE SVRRIPVISSE SVSPICER] coronam Ioui Capitolino surripuisse dicitur Petillius quidam, qui ex eo Capitolinus dictus est. CVI PECTVS SAPIAT] qui sit cordatus, & intelligens. Cicer. lib. 2 de Finibus. *Ne. enim sequitur. vt cui cor sapiat, ei non sapiat palatum.* HAVD DICAM DOLO] dicam planè, quod sentio. EX AMICIS CERTIS] Ennius apud Cicer. in Cat. *Amicus certus in re incerta cernitur.* PRIMVM DVM OMNIVM] primùm igitur omnium, &c. MALEDICTATVR TIBI] crebrò tibi maledicitur. TVRPILVCRICVPIDVM] αἰσχροκερδῆ. VOLTVRIVM] rapacem. vultur, seu vulturius, auis rapax. M. Tullius in Pison. *Vulturius illius prouinciæ Scaurus. vulturius reip.* ex Charisio. HOSTEISNE AN CIVEIS COMEDIS, PARVIPENDERE] hostisne, an ciueis comedas non admodum laborare. QVIN DICANT NON EST] non est in mea manu efficere, vt ne dicant, id est, efficere, ne meritò dicant. REM TIBI AVCTOREM DABO] re ipsa tibi fidem faciam. res ipsa tibi declarabit. ADVLTAM] vito maturam & nubilem. SI QVI] si qua ratione, si quo pacto. NON ISTVC MEVM EST] non sum nequam non est meum esse nequam. MALAE] tuæ. DEDISTINE] nonne dedisti? sic sæpe veteres. QVI] quo. QVID SECVS EST] quid aliud est. ANIMI IMPOTI] qui se continere non potest. qui sibi imperare, seu qui se regere non potest.

QVI EXAEDIFICAVIT SVAM &c. quo ignauiam & nequitiam suam inceptam ad fastigium perduceret, translatio, seu allegoria ab ædificiis. INCONCILIASTIN'] nonne per dolum decepisti? Festus. ILLVM, QVI MANDAVIT] patrem. AEDEPOL MANDATVM PVLCHRE] ironia est. CREDE HVIC TVTE, &c.] commite huic te ipse, &c. TVM SVPERARE DEBEAS] scilicet (ironia enim est) te tuam rem melius gesturum. hæc horum verborum sententia est, si ita legamus, nam vulgata lectio sic habet, *Crede huic tu te suam rem melius gesserit.* aperta sententia est, nempe sine ironia. Nonnulli etiam sic legi volunt, *tuam rem melius gesserit.* MIHI QVOD CREDIDERIS SVMES VBI POSIVERIS] quod meæ fidei, & taciturnitati commiseris, tanquam depositum quoddam inde petes vbi deposueris. POSIVERIS] *posueris.* antiquum pro posueris. ID] aurum ad tria nummorum Philipp. millia. PERMANASCERE] permanare, peruenire. permanasco à verbo *permano*, vt integrasco, labasco, ab integro, as, labo, as. SI QVID EO FACTVM FVERIT] si quid ei humanitus acciderit. si quid de eo factum fuerit. sic loquebantur veteres, pro eo, quod est, si mortuus fuerit, malorum omen vitantes. ILLIVS FILIAE, QVAS MIHI MANDATA EST &c.] habeo. vnde dotem dem illius filiæ, quæ mihi mandata est. VT EAM IN SE DIGNAM CONDITIONEM] vt ei cōditionem se dignam reperiam. vt eam in matrimonium collocem ex sua dignitate. QVI ILLIVS SAPIENTIAM &c.] quid tibi dicam de illo, qui homo ignauus, pœne illius (patris) sapientiam & meam fidelitatem, & ea omnia, quæ celarem, pœne funditus exstinxit? VNOS SEX DIES] solos sex dies, profert hunc locum Nonius, quo loco docet, quoties per acusat. uum casum annos vel dies loquimur, longos annos vel dies significari, &c INCONSVLTV MEO] me inconsulto. INSCRIBIT] proscribit. quidam libri veteres habent. *conscribit.* sed mendosè. docti quidam legendum putant, *Ædeis venaleis hasce proscribit litteris.* ADESVRIVIT MAGIS. &c.] allegoria. per lupum, significatur Lysiteles Charmides filius, per canem, Callicles. ET INHIAVIT ACRIVS, supra. DVM DORMITARET CANES] dum dormitaret canis. canes antiquè pro canis. Lucilius, *irritata canes.* ex Charisio. sic iterum infra non longè, *ut præsensisset canes.* QVID FVIT OFFICIVM MEVM ME FACERE] ordo est, quid me facere, id est, quid vt ego faciam fuit officium meum? ADVERSVM QVAM] contrà quàm. QVI AMISSET] nempe eum, qui emisset. emtionibus enim, & similibus contractibus rerum dominia quæruntur. NEC VSVRAE MEAE] nec vt ego iis vtar, vel nec vsui meo. seu in vsum meum. ILLI REDEMI] Charmidi emi. EGO ME FECISSE CONFITEOR] sic legendum, non vt vulgò, *egomet fecisse confiteor.* HASCENE ME PROPTER R.] anne propter has res maledicta tua me dilacerant? PAVSA] finis esto. NIHIL EST QVI RESP.] nihil est quare respondeam. COMMVNICESQVE HANC TECVM] & huius meæ prouinciæ partem administrare, & gerere velis. vulgati libri habent, & nonnulli item veteres, *communicésque hanc mecum mecum p.* HABET] habitat? POSTICVLVM HOC RECEPIT] recepit, id est, excepit, vel exceptum fecit, vt declarat. Nonius in verbo *recipere*, & in voce *receptitium*, qui vtrobique hunc versum profert. Sic & Aulus Gellius lib. 17. cap 6. Posticulum autem diminutiuū est à postico. IVXTA EAM CVRO CVM MEA] & eam iuxtà curo atque meam. *iuxtà* hic Nonius interpretatur similiter, & apud Sallust. *Iugurta bello hiemem*

atque æstatem, iuxtà pati. NVNQVID ALIVD PRIVS QVAM ABEO ME R.] nunquid priusquam abeo, me rogaturus es? VRBANI, ASSID. CIVES QVOS SCVR. VOC.] vrbani est, ἀστεῖοι, id est, elegantes & faceti qui homines assiduè in vrbe viuunt, neque vnquam ius eunt. scurræ nomen initio fuit honestum, postea autem turpe, & infame M. Tull. pro Quinctio. *Nam neque paruum facetus scurra.* Sext. Næuius, *neque inhumanus præco est vnquam existimatus.* Ibidem, *de scurra multo facilius diuitem, quàm patremfamilias fieri posse.* ACCEPTOR] approbator. IDQVE QVOD IN AVREM] res arcanissimas, & reconditissimas idè valet quod deinceps sequitur, quod Iuno, &c. in quo est insignis hyperbole. NON FLOCCI FACIVNT] nihili pendunt, nullus pensi habent. BONIS QVI HVNC ADOL.] sic sæpè loquitur M. Tull. lib. 1. accus. *Qui misera flentes euersum à te puerum patriis bonis esse dixerunt.* DE EORVM VERBIS] ex eorum verbis, Ter. *hic de nostris verbis errat.* FAMIGERATORVM] sic dicunt Latini, famigerare & belligerare, ex quibus & famigerator, & belligerator, qui rumores gerit & serit, & belligerator, qui bella gerit. VSQVE AB STIRPE] à prima origine. AVCTOR VNDE QVICQ.] ex qua auctoritate id omne, quòd se audiuisse dicant, appareat. HOC ITA SE FIAT] si famigerator, qui auctorem suum proferre non possit, damno afficiatur, & pœnas meritas luat PAVCI SINT FAXIM, &c.] pauci sint rumigeruli, seu famigeratores. OCCLVSIOREM] magis clausam, & compressam.

ACTVS SECVNDVS.

LYSITELES adolescens.

MVLTAS res simitu in meo corde verso: multum in cogitando
Dolorem indipiscor: egomet me exneoquo, & marcero, & defatigo.
Magister mihi exercitor animus, hinc est, sed hoc non liquet.
Nec satis cogitatum est, vtram potius harum mihi artem expetessam:
Vtram ætati agunda arbitrer firmiorem: amori me, an rei
Obsequi potius par siet: vtra in parte plus voluptatis sit vita,
Ad ætatem agundam. de hac re mihi satis haud liquet, nisi hoc
Sic faciam, opinor. vtramque rem simul exputem, iudex sim,
Reúsque ad eam rem. ita faciam, ita placet. omnium primùm
Amoris artes eloquar, quemadmodum expediant, nunquam
Amor quenquam nisi cupidum hominem postulat se in plagas
Conicere. eos cupit, eos consectatur, subdolè blanditur, ab re
Consulit, blandiloquentulus? harpago, mendax, cupes, auarus.
Elegans, despoliator, latebricolarum hominum corruptor,
Blandus, inops, celati indagator. nam qui ab eo, quod amat
Quàm extemplò sauiis sagittatis percussus est, illico res foras
Labitur, liquitur. da mihi hoc mel meum, si me aas, sodes.
Ibi ille cureu'us, ocelle mi, fiat, & istuc: &, si amplius vis dari,
Dabitur. ibi illa pendentem ferit, iam amplius orat. non sat
Id est mali, ni amplius etiam quod ebibit, quod comest,
Quod facit, sumti, nox datur, ducitur familia tota:
Vestispici vnctor, auri custos, flabellifera, sandaligerula,
Cantrices, cistellatrices, nuntij, renuntij, raptores panis & peni.
Fit ipse, dum illis comis est, inops amator. hæc ego cùm ago
Cum meo animo, & recolo, vbi qui eget, quam pretij sit parui. age te,
Amor, non places. nihil te vtor. quanquam illud est dulce, esse & bibere.
Amor amara dat tibi satis quod agrè sit, fugit forum, fugat tuos
Cognatos, fugat ipse se à suo contuitus.
Nequi enim eum sibi amicum volunt dici. mille modis amor ignorandu'st.

Procul

Procul adhibendus est, atque abstinendus. nam qui in amorem
Præcipitauit, peius perit, quàm si saxo saliat. apage sis amor,
Tuas res tibi habe amor, mihi amicus ne fuas vnquam. sunt tamen
Quos miseros, maléque habeas, quos tibi obnoxios fecisti.
Certum'st ad frugem applicare animum, quanquam ibi animo
Labos grandis capitur, boni sibi hæc expetunt, rem, fidem, honorem,
Gloriam, & gratiam hoc probis pretium'st. eo mihi magis lubet
Cum probis potius, quàm cum improbis viuere vanidicis.

MVLTAS RES SIMITV] hæc est illa consultatio omnium difficillima, & ætatis degendæ genus sibi constituere qua de re cùm Hercules deliberare vellet, exisse in solitudinem dicitur, atque ibi sedens multories dubitasse, vt & apud Xenophontem, & apud M. Tullium lib. 1. de offic. SIMITV] simul. suprà Amphitr. *non ego cum vino simitu ebibi imperium tuum.* INDIPISCOR] adipiscor. sumo. capio. EXERCITOR] qui me exercet & vexat. HINC] ex hac cogitatione. SED HOC NON LIQVET] non est liquidum. obscurum est. EXPETESSAM] expetam. docti quidam pro, *artem, partem* legi volunt. VTRA IN PARTE] in amore, an in studio, & cura rei familiaris. PLVS VOLVPTATIS] plus veræ, & sinceræ voluptatis. VTRAMQVE REM SIMVL EXP.] vtrámque simul apud me considerani. *putare*, proprie est purgare, vt putare sarmenta. ex quo, putare rationes QVEMADMODVM EXPEDIANT] quemadmodum sint vtiles. quomodo prosint. ELOQVAR ARTEIS, &c.] Græ è dictum, pro eloquar, quemadmodum amoris artes expediant. IN PLAGAS] in retia. AB RE CONSVLIT] ea consilia capit, quæ è re sunt. quæ ad rem pertinent. HARPAGO] harpax, rapax, harpago, manus ferrea vncata. Cæsar. comment. de Bello ciuili. CVPES] cupido. voluptarius, cupidissimus. CELATI INDAGATOR] qui inuestigat rem celatam. NAM QVI AB EO] ordo est. nam res eius, qui ab eo, &c. QVAM EXTEMPLO] continuò. SAVIIS SAGITTATIS] sauiis vim sagittarum habentibus, vel instar sagittarum animum ferentibus. DA MIHI HOC MEL MEVM] verba sunt amicæ ad amantem. LIQVITVR] liquefit, translatio. ILLE CVCVRVS] ille amator, qui alienis vel communibus lectis incubat. PENDENTEM] suspensum cura, titubantem, atque incertum. FERIT] ferit munere: id est, multat. Terentius Phormione. *Geta ferietur alio munere.* NI AMPLIVS ETIAM QVOD EBIBIT, &c.] nisi amplius etiam quod ebibit, quod comest, quod denique sumtus facit domi, id omne sibi ab amatore dari postulat: comest, pro comedit, inquit Nonius, qui hunc locum profert iterum in voce *sumti*. NOX DATVR] nox datur amatori à puella. DVCITVR] producitur à puella. VESTISPICI] Nonius, vestispici appellabantur vestium custodes serui, quòd frequenti diligentia vesteis inspiciant Plaut. Trinummo, *nox datur, ducitur familia tota*, &c. Varro lib 16. *sic dicti vestispici*, quod vestem spicerent, id est viderent, & tuerentur. FLABELLIF.] ancillæ, quæ flabellum ferunt. Terent. Eun. *Hem tu*, inquit, *Dore, cape hoc flabellum, & ventulum huic sic facito, dum lauamus.* SANDALIGERVLAE] quæ sandalia dominæ gerunt, aut quæ suggerunt. sandalium, calceamenti genus altum, & muliebre, quod facit vt maiores videantur. Terent. Eunu. *vtinam tibi commitigari videam sandalio caput.* CISTELLATRICES] quæ cistellas vendunt. COMIS] commodus, & liberalis AGO] agito. VBI QVI EGET] cùm aliquis eget. APAGE TE] nequam, sub. intell. AMOR AMARI DAT TIBI SATIS Q.] amor dat tibi satis amari. quod animo tuo ægritudinem afferat, FVGAT IPSE SE A S.] ipse se contueri horret. PRAECIPITAVIT] præceps cecidit. SAXO S.] è saxo desiliat. TVAS RES TIBI HABE] verba sunt in diuortiis vxorum vsitata. Cicer Philipp. 2. amicam illam suam suas res sibi habere iussit ex xij. tabulis clauei ademit, exegit, &c. NE FVAS] ne fias. vel ne sis. suprà. CERTVM EST AD FR. APPLICARE] decretum est mihi, amore relicto, ad temperantiam animum appellere. QVANQVAM IBI LABOS GRAND. CAP.] quanquam in vita frugali & temperata, labor magnus suscipitur, ac sumitur. Labos, pro labor, antiquum. Nonius vapos. tumos labos, & vapor, tumor, labor, colos color. HAEC] quæ deinceps enumerantur PRETIVM EST] præmium. & merces est. probi viri nullam aliam suorum laborum mercedem expetunt, aut exspectant, quàm rem, fidem, &c.

PHILTO senex, LYSITELES adolescens.

QVò illic homo foras se penetrauit ex ædibus? Ly. *pater assum.*
Impera quod vis. neque tibi ero in mora, neque latebrosè me abs tuo
Conspectu occultabo. Ph *Feceris par tuis ceteris factis, patrem*
Tuum si percoles per pietatem. nolo ego cum improbis te viris
Nate mi, neque in via neque in foro vllum sermonem exsequi.
Noui ego hoc sæculum moribus quibus sit malus bonum, malum
Esse vult, vt sit sui similis. turbant, miscent mores mali. rapax,
Auarus, inuidus, sacrum, profanum: publicum, priuatum habent.
Hiulca gens. hæc ego doleo, hæc sunt quæ me excruciant.
Hæc dies, noctéisque tibi canto vt caueas. quod manu non queunt
Tangere, tantum fas habent, quo manus abstineant.
Cætera, rape, trahe, fuge, late. lacrumas hæc mihi, cùm video,

Eliciunt, quia ego ad hoc genus hominum duraui. quin prius
Me ad plureis penetraui? nam hi. mores maiorum laudant:
Eosdem lutilant, quos collaudant. hisce ego te artibus gratiam
Facio neu colas, neu imbuas ingenium. meo modo & moribus viuito
Antiquis: quæ ego tibi præcipio, ea facito nihil ego istos
Moror faceto mores, & turbidos, quibus boni dedecorant se.
Hæc tibi si mea imperia capasses, multa bona in pectore consident.

Ly. *Semper ego vsque ad hanc ætatem ab ineunte adolescentia,*
Tuis seruiui seruitutem imperiis, & præceptis, pater,
Pro ingenio ego me liberum esse ratus sum: pro imperio tuo,
Meum animum tibi seruitutem seruire, æquum censui.

Ph. *Qui homo cum animo inde ab ineunte ætate depugnat suo,*
Vtrùm is ita necesse mauelit, vt eum animus æquum censeat:
An ita potius, vt parentes eum esse, & cognati velint:
Si animus hominem perculit, actum est, animo seruiuit, non sibi.
Si ipse animum perculit, dum viuit, victor victorum cluet:
Tu si animum vicisti, potius quàm animus te, est quòd gaudeas.
Nimio satius est, vt opus est, te ita esse, quàm vt animo lubet.
Qui animum vincunt, quàm quos animus, semper probiores cluent.

Ly. *Isthæc ego mihi semper habui ætati tegumentum meæ,*
Ne penetrarem me vsquam, vbi esset damni conciliabulum.
Ne noctu irem obambulatum, neu suum adimerem alteri.
Neu tibi ægritudinem, pater, parerem, parsi sedulo.
Sarta tecta tua præcepta vsque habui, mea modestia.

Ph. *Quid exprobras? bene quod fecisti, tibi fecisti, non mihi.*
Mihi quidem ætas acta est fermè, tua istuc refert maximè.
Is probus est, quem non pœnitet quàm probus sit, & frugi bonæ.
Benefacta benefactis aliis pertegito, ne perpluant.
Qui ipsus se contemnit, in eo est indoles industria.

Ly. *Ob eam rem hæc pater autumaui, quia res quædam est, quam volo*
Ego me abs te exorare. Ph. *quid id est? veniam iam dare gestio.*

Ly. *Adolescenti huic genere summo, amico, atque æquali meo,*
Minus qui cautè & cogitatè suam rem tractauit pater,
Bene volo ego illi facere, si tu non neuis. Ph. *nempe de tuo.*

Ly. *De meo nam quod tuum est meum est. omne meum est autem tuum.*

Ph. *Quid? is egétne?* Ly. *eget.* Ph. *habuítne rem?* Ly. *habuit* Ph. *qui eam perdidit?*
Publicisne affinis fuit, an maritumis negotiis:
Mercaturámne, an venaleis habuit, vbi rem perdidit?

Ly. *Nihil istorum.* Ph. *quid igitur?* Ly. *per comitatem ædepol pater,*
Præterea aliquantum animi caussa in deliciis disperdidit.

Ph. *Ædepol hominem prædicatum fermè familiariter,*
Qui quidem nunquam per virtutem rem confregit, atque eget.
Nihil moror eum tibi esse amicum, cum eiusdem virtutibus.

Ly. *Quia sine omni malitia est, tolerare eius egestatem volo.*

Ph. *De mendico malè meretur qui ei dat quod edit, aut quod bibat.*
Nam & illud quot dat, perdit, & illi producit vitam ad miseriam.
Non eò hoc dico, quin quæ tu vis, ego velim, & faciam lubens.

Sed ego hoc verbum cùm illi cuidam dico, præmonstro tibi,
Vt ita te aliorum misereſcat, ne tui alios misereat.

Ly. *Deſerere illum, & deiuuare in rebus aduerſis pudet.*

Ph. *Pol pudere, quàm pigere præſtat, totidem litteris.*

Ly. *Aedepol, deûm virtute dicam pater, & maiorum, & tua,*
Multa bona bene parta habemus, bene ſi amico feceris,
Ne pigeat feciſſe: at potius pudeat, ſi non feceris.

Ph. *De magnis diuitiis ſi quid demas, plus fit, an minus?*

Ly. *Minus pater, ſed ciui immunifico ſcis quid cantari ſolet?*
Quod habes, ne habeas, & illud quod nunc non habes, habeas malum.
Quandoquidem nec tibi bene eſſe potes pati, nec alteri.

Ph. *Scio equidem iſtuc ita ſolere fieri. verùm nate mi,*
Is eſt immunis, cui nihil eſt, qui munus fungatur ſuum.

Ly. *Deûm virtute habemus, & qui noſmet, vtamur pater,*
Et aliis qui comitati ſimus noſtris beneuolentibus.

Ph. *Non adepol tibi per negare poſſum quicquam quod velis.*
Cuius egeſtatem tolerare vis? loquere audacter patri.

Ly. *Lesbonico huic adoleſcenti Charmidæ filio,*
Qui illic habitat Ph. *qui comêdit quod fuit, quod non fuit?*

Ly. *Ne opprobra pater multa eueniunt homini, quæ vult, quæ ne vult.*

Ph. *Age dum eloquere quid dare illi nunc vis?* Ly. *nihil quicquam pater.*
Sapientia ætas condimentum ſt. ſapientia ætati cibus eſt.

Ph. *Mentire adepol nate, atque id nunc facis haud conſuetudine.*
Nam ſapiens quidem pol ipſe fingit fortunam ſibi.
Eóne multa quæ ne volt eueniunt, niſi fictor malus'ſt,
Multa eſt opera opus fictura, qui ſe fictorem probum
Vita eſſe agendæ expetit. Ly *ſed hic admodum adoleſcentulus.*

Ph. *Non ætate, verùm ingenio adipiſcitur ſapientia.*

Ly. *Tu modo ne me prohibeas accipere, ſi quid det mihi.*

Ph. *An eo egeſtatem eius tolerabis, ſi quid ab illo acceperis?*

Ly. *Eo pater.* Ph. *pol ego iſtam volo me rationem edoceas.* Ly. *licet.*
Scin tu illum quo genere natus ſit? Ph. *ſcio, apprimè probo.*

Ly. *Soror illi eſt adulta virgo grandis eam cupio pater*
Ducere vxorem Ph. *ſine dote?* Ly. *ſine dote.* Ph. *vxorem?* Ly. *ita:*
Tua re ſalua. hoc pacto illo inibis ſummam gratiam,
Neque commodius vllo pacto ei poteris auxiliarier.

Ph. *Egone indotatam te vxorem vt patiar?* Ly *patiundum eſt pater,*
Et eo pacto addideris noſtræ lepidam famam familiæ.

Ph. *Multa ego poſſum docta dicta, & quamuis facundè loqui,*
Hiſtoriam veterem, atque antiquam hæc mea ſenectus ſuſtinet.
Verùm ego quando te & amicitiam & gratiam in noſtram domum
Video allicere, etſi aduerſatus tibi fui iſtac iudico.
Tibi permitto poſce, duce. Ly *di te ſeruaſſint mihi.*
Sed adde ad iſtam gratiam vnum. Ph. *quid id eſt autem vnum?* Ly. *eloquar,*
Tute ad eum adeas, tute concilies, poſcas. Ph. *ecce re.*

Ly. *Nimio citius tranſiges: firmum omne erit, quod tu egeris.*
Grauius erit tuum vnum verbum ad eam rem, quàm centum mea.

Ph. *Ecce autem, in benignitate hoc repperi negotium.*

Dabitur opera. Ly. *lepidus vivis. hæ sunt ædes, hic habet.*
Lesbonico est nomen, age rem cura, ego te opperiar domi.

ILLIC HOMO] ille homo. PENETRAVIT] proripuit. sic Nonius in verbo *penetrare*. LATEBROSE] eorum in morem qui latebras quærunt. NOLO EGO CVM IMPROBIS TE] nam quales sunt ij, quibuscum congredimur, & loquimur tales iudicamur. hoc primum, deinde corrumpitur bonos mores malorum congressus, & sermones. VT SIT SVI SIMILIS] vt bonus sit sui, nempe mali, similis. TVRBANT, MISCENT. M. M.] mores turbant, & miscent omnia. SACRVM PR PVBL. PRIM] non distingunt sacrum à prophano, non publicum à priuato. HIVLCA GENS] auida, & quasi ore hiante prædam captans QVOD MANV NEQVEVNT T.] ab eo duntaxat quod manu tangere nequeunt, manus abstinere fas esse putant cætera rapiunt, trahunt, fugiunt si forte iudicium metuunt, & latent. ELICIVNT] excutiunt. Terentius Heautont. *Lacrymas excussit mihi.* QVIA EGO AD HOC GENVS H. P] quia ego ad hæc tempora tam corrupta & perdita vitam produxi. QVIN PRIVS AD PL. P.] quare non potius quàm ad hodiernæ ætatis homines peruenirem, ad mortuos non penetraui ad plureis, id est, ad mortuos, plures enim mortui sunt, quam viui. sic & Græci, vt testatur Hesychius, sic enim ille, πλείονες οἱ τεθνηκότες id est, plures mortui. & Suid. πλειόνων τῶν νεκρῶν i. pluriũ mortuorum in his Aristides sophista in ea ratione, quæ inscribitur, κατὰ [illegible] quinta ferè pagina, [illegible] id est. Hæc eos locutos arbitror facile ad plureis, (hoc est ad mortuos, seu ad inferos) redituros, si modò quidem etiam illi cum pluribus iacere existimandi sunt, quod mihi sanè non videtur. LVTILANT] luto inquinant, quo verbo infrà vtitur. GRATIAM EICIO] concedo, condono, ac permitto concedo tibi, inquit, vt ne hisce artibus te excolas, neue ingenium imbuas. QVAE EGO TIBI PRAECIPIO] quæ ego te doceo, quæ tibi præmonstro, ac præscribo. NIHIL MOROR] id est sperno, negligo. PRO INGENIO] quod ad ingenium, & naturam attinet. CVM ANIMO] cum libidine, & affectu à ratione auerso. VTRVM ID ITÁNE ESSE] vtrúmne is talis esse malit, qualem eum esse libido postulet, cùm talem potius, qualem eum parentes, & cognati esse velint &c. sententia adhuc pendet. Est autem hæc pugna, vtrum animo obsequatur, id est, libidini seruiat, an parentum, & cognatorum auctoritatem sequatur. SI ANIMVS HOMINEM PERCVLIT] si in hac pugna inquit, libido hominem prostrauit, ac peruertit, ac pessumdedit, actum de illo est. totum hunc locum declarauimus in commen. Horatianis ad odam 7. libri 4. carminum ibi. *Cuncta manus auidas fugient heredis.* &c. & Epod. od. 11. ibi, *Amore perculsum graui*, vbi docuimus hic legendum esse *perculit*, non, vt vulgò, *perpulit*. DVM VIVIT, VICTOR V. CL.] quandiu viuit victor omnium victorum clarissimus est. NIMIO SATIVS EST, VT OPVS'T, TE] multo satius est te talem esse, qualem opus est esse, quem qualem te vult esse cupiditas, & libido. ISTAEC EGO MIHI SEMPER HABVI, &c.] isthæc ego mihi semper habui, quæ essent ætati meæ instar tegumenti, & clypei. Isthæc ego mihi semper habui, quibus ætatem meam tegerem, & munirem. NE PENETRAREM] ne me vsquam committerem, ne me vsquam conicerem, &c. VBI ESSET DAMNI CONCILIABVLVM] vbi damnum mihi conciliari, & contrahi posset. PARCI SEDVLO] cani sedulò abstinui me sedulò. SARTA TECTA TVA] tua præcepta sanctissima & inuiolatissima mihi fuerunt, tua præcepta diligentissimè, & sanctissimè seruaui. M. Tull libro 10 epist. *Hoc mihi da atque largire, vt M. Curium sartum & tectum, ab omnique incommodo, detrimento, molestia sincerum, integrúmque conserues.* MIHI QVIDEM AETAS, &c.] M. Tull. epist. 1. ad Brutum. De me possum idem, quod Plautus noster in Trinummo, Mihi quidem ætas acta est, tua istuc refert maximè. QVEM NON POENITET, QVAM PR.] qui non est probus inuitus: vel, qui constanter, & perseueranter probus est. BENEFACTIS PER TEG.] benefacta benefactis, cumulato, ne quid vitij in animo innascatur. allegoria est à tectis domorum. NE PERPL.] ne imbrem, aut pluuiam admittant. QVI IPSIVS SE CONT.] qui ipse non se effert insolenter. AVTVMAVI] dixi. VENIAM IAM DARE] ibi concedere. TRACTAVIT] administrauit, gessit. SI TV NÓNNE VIS] si tu non contrarium vis: néuis, id est, non vis, *ne*, pro, *non*, posuerunt veteres, vt alibi dictum est. Nonius, *neuult*, pro, *non vult*. Plautus Trinummo *filiam meam tibi desponsatam esse audio, nisi tu ne vis*, id est, nisi tu non vis. PVBLICISNE A.] publicisne an maritimis negotiis sese implicuit? MERCATVRÁMNE] mercaturámne fecit, an venaleis habuit. id est, fuitne mercator? an mango? aliud est autem mercatorem esse, aliud mangonem. Nã primùm mangones seruos duntaxat emunt ac vendunt, seu reuendunt: mercator, omnis generis merces. proinde mangones ferè non curitãt solum, neque nauigant in alias terrarum oras, quod faciunt mercatores. Horat. Epist. 1. libr. 1. *Impiger extremos curris mercator ad Indos. Per mare pauperiem fugiens, per saxa per ignes.* PER COMITATEM] per liberalitatem, benignitatem, & bonitatem. ANIMI CAVSA] libidinis causa, moris gerendi animi causa. AEDEPOL HOMINEM PRAED.] hominem verò abs te descriptum liberè, & sine vlla verecundia pænè familiariter. Nam quibus familiares sumus, cum iis, & de iis liberè loquimur. REM CONFREGIT] rem profudit, rei naufragium fecit. NIHIL MOROR EVM TIBI] nolo eum tibi esse amicum. QVIA SINT OMNI M.] vt sunt ferè prodigi, & profusi. Nam Aristot. libro 4. de moribus: eos stultos ait esse potius quàm malitiosos. sic Arist. [illegible] QVOD EDIT] quod edat. PRODVCIT] protrahit, profert, protollit. ILLI QVIDEM] amico tuo. PRAEMONSTRO] præcipio. VT ITA TE AL. M.] vt tu aliorum egestatem toleres, vt ne ipse egeas, & ita fiat, vt alij misereantur tui. DE VIVARE] desinere iuuare, vel non iuuare. POL PVDERE, QVAM PIGERE] Nonius, pudet, verecundiæ est: piget, pœnitentiæ. Plaut. Pseud. *Nimium id, quod pudet, facilius fertur, quàm istud quod piget, non dedisse istum pudet me: quia non accepi, piget.* Idem Trin. *pol pudere*, &c. totidem litteris autem, id est, cùm totidem litteræ sint. est enim ablatiui casus absolutè positi. DEVVRA.] sic loquebantur veteres, ne suas facultates, & copias suas suo labore, & sua virtute partas, elicerent,

rent, neque eas diis acceptas ferrent, ingrati in deos,& fortunam viderentur,atque ita Nemesim lacesserent,atque irritarent. Deûm virtute transeuntium hospitem accepi apud me est comitas. SI QVID DEMAS] si quid detrahas IMMVNIFICO] illiberali. QVOT HAB] bona,quæ habes IS EST IMMVNIS] definit aliter immunem seu immunificum senex,quàm filius: proinde ac si dicat,non est ille immunis dicendus, qui non dat, & qui non fungitur munere liberalitatis, sed cui per egestatem non licet suo munere fungi. HABEMVS ET QVI] habemus & id,quo vtimur nos ipsi,& id quod conferamus in eos, qui nobis cari sunt, quique nobis bene volunt. COMITATI SIMVS BENEV] simus comes in beneuolenteis. NE OPPROBRA PATER] ne exprobra: ne probum obiice. MVLTA NOM EVEN. QVAE VVLT, QVAE NE VVLT] profert Nonius & *ne vult*, interpretatur *non vult*, vt suprà. SAPIENTIAE AETAS COND. &c. i. sapientiam ætas condit, vel sapientia, nisi in sene est, illepida, & insuauis: vel senectus sapientiam reddit amabiliorem, & venustiorem: contrà, sapientia ætati cibus est: i. ætas senilis sine sapientia nihilo magis constare potest, quàm corpora nostra sine cibo. significat, opinor, sapientiam non cadere in adolescenteis & iuuenes vel hoc fortasse dicit, sapientię fortunam esse condimentum, i. sapientiam sine fortuna esse insuauem: contrà fortunam sine sapientia constare non posse. MENTIRE] mentiris fili, qui alioqui mentiri non soles. mentiris præter consuetudinem tuam. NAM SAPIENS QVIDEM, &c.] tale ferè illud est Cornelij Nepotis in vita Attici, Sui cuique mores fingunt fortunam. EO NON MVLTA, QVAE NE VVLT] iccirco non multa eueniunt sapienti, quæ non vult, nisi ita fictor malus est, vt fortunam sibi fingere nequeat. MVLTA EST OPERA OPVS F.] multa opera fingendi ei sumenda est, qui se fictorem probum vitæ agendæ esse vult: vel sic, eum multam fingendi operam sumere, multúmque laborem suscipere oportet, qui vitæ rectè degendæ rationem sibi fingere, ac fabricare habet in animo. ADIPISCITVR] quæritur, comparatur, *adipiscitur*, *u...* surpauit [Greek]. AN EO EGEST. TOLL.] proinde ac si dicat, si eius egestatem tolerare vis, des ei necesse est, nedum quicquam ab eo accipere debeas. EO PATER] eo, inquam, pater, nempe accipiens. SCIN' TV ILLVM QVO G.V.] scin' tu, quo ille genere natus sit? EGO IN DOT. TE VXOR. VT P] egone vt patiar te indotatam vxorem ducere? quasi dicat, non faciam. ISTANC IVDICO] pro te iudico. tibi assentior. TIBI PERMITTO] libri veteres habent, *tibi promitto* iidem non habent hoc totum, quod est vsque ab illis verbis *hoc pacto ab illo*, &c. ad versum, *Multa ego*, &c. TV TE CONCILIAS] tu ipse nuptias conficias. ECCERE] id est, ecce res, vel ecce rem, vel ecce simpliciter. aliud est ecere, vno c significat enim per ædem Cereris, seu per Cererem: & iusiurandum est, quamuis Festus in voce *eccere* aliter. Terent. Phorm. act 2. scen. 2. *P. si rogabit. G. in te spes est. P. eccere Quid si reddet? G. tu impulisti*. &c. NIMIO CITIVS TRANSIG.] multo citius rem omnem conficies, quàm ego. FIRMVM OMNE ERIT] ratum, & stabile erit, quidquid tu egeris, [Greek]. GRAVIS] maioris ponderis, & momenti IN BENIG HOC REPP. NEGOT] ex eo, quod benignum me præbui, hoc negotium mihi contraxi. HIC HABET] hîc habitat.

PHILTO senex.

NOn optuma hec sunt, neque ego vt æquum censeo:
Verùm meliora sunt, quàm quæ deterruma.
Sed hoc vnum consolatur me, atque animum meum,
Quia qui nihil aliud, nisi quod sibi soli placet,
Consulit aduersum filium, nugas agit.
Miser ex animo fit. factim nihilo facit.
Suæ senectuti acriorem hyemem parat,
Cùm illam importunam tempestatem conciet.
Sed aperiuntur ædes, quò ibam, commodè.
Ipse exit Lesbonicus cum seruo foras.

NEQVE EGO VT AEQ. CENS.] neque ita vt ego esse postulo. vel sic, neque talia, qualia ego esse æquum censeo. NVGAS AGIT] operam ludit. suprà, *nugas egerit*. SVAE SENECTVTI ACR. H.] allegoria est CONCIET] commouet. QVO] in quas. COMMODE coniunge aduerbium *commodè* cum verbo *aperiuntur*

LESBONICVS adolescens, STASIMVS seruus, PHILTO senex.

MInus quindecim dies sunt, cùm pro hisce ædibus
Minas quadraginta accepisti à Callicle.
Estne hoc, quod dico, Stasime? St. cùm considero,
Meminisse videor fieri. Le. quid factum est eò?
St. *Comesum, expotum, exunctum, elotum in balneis.*
Piscator, pistor abstulit: lanij, coqui,

Olitores, myropola, aucupes, confit citò,
Quàm si tu obyicias formicis papauerem.

Le. *Minus hercle in hisce rebus sumtum est sex minu.*
St. *Quid quod dedisti scortis?* Le. *ibidem vnà traho.*
St. *Quid quod ego defraudaui?* Le. *hem ista ratio maxuma est.*
St. *Non illud tibi apparere, si sumas, potest:*
Nisi tu immortale rere esse argentum tibi.
Serò atque stultè, prius quod cautum oportuit,
Postquàm comedit rem, pòst rationem putat.
Le. *Nequaquam argenti ratio comparet tamen.*
St. *Ratio quidem hercle apparet, argentum οἴχεται,*
Minas quadraginta accepisti à Callicle.
Et ille adeis abs te accepit mancipio. Le. *admodum.*
Ph. *Pol, opinor, affinis noster adeis vendidit.*
Pater cùm peregrè veniet, in porta est locus,
Nisi fortè in ventrem filio correpserit.
St. *Trapezita mille drachumarum Olympicûm,*
Quas de ratione debuisti, reddita.
Le. *Nempe quas spopondi.* St. *immò quas dependi, inquito.*
Qua sponsione pronuper tu exactus es,
Pro illo adolescente, quem tu aiebas esse diuitem.
Le. *Factum.* St. *vt quidem illud perieris.* Le. *factum id quoque est,*
Nam tunc eum vidi miserum, & me eius miseritum'st.
St. *Miseret te aliorum, tui te nec miseret, nec pudet.*
Ph. *Tempus adeundi est.* Le. *éstne hic Philto qui aduenit?*
Is hercle est ipsus. St. *edepol ne ego istum velim*
Meum fieri seruum cum suo peculio.
Ph. *Herum atque seruum plurimum Philto iubet*
Saluere, Lesbonicum & Stasimum. Le. *di duint*
Tibi Philto quaecunque optes. quid agit filius?
Ph. *Bene vult tibi.* Le. *Ædepol mutuum mecum facit.*
St. *Nequam illud verbum'st, bene vult, nisi qui bene facit.*
Ego quoque volo esse liber. nequicquam volo.
Hic postulet frugi esse, nugas postulet.
Ph. *Meus natus me ad te misit, inter se atque vos*
Affinitatem vt conciliarem & gratiam.
Tuam vult sororem ducere vxorem, & mihi
Sententia eadem'st, & volo. Le. *hau nosco tuum,*
Bonis tuis rebus meas res irrides malas.
Ph. *Homo ego sum, homo tu es: ita me amabit Iuppiter,*
Neque te derisum veni, neque dignum puto.
Verùm hoc, vt dixi, meus me orauit filius,
Vt tuam sororem poscerem vxorem sibi.
Le. *Mearum rerum me nouisse æquum'st ordinem.*
Cum vestris nostra non est æqua factio.
Affinitatem vobis aliam quærite.
St. *Satin' tu sanus mentis, aut animi tui,*
Qui conditionem hanc repudies? nam illum tibi

Feren-

Ferentarium esse amicum inuentum intelligo.
Le. *Abin'hine dierectè?* St. *si hercle ire occipiam, vetes.*
Le. *Nisi quid me aliud vu Philto, respondit tibi.*
Ph. *Benigniorem Lesbonice te mihi,*
Quàm nunc experior esse confido fore.
Nam & stultè facere, & stultè fabularier,
Vtrunque Lesbonice in ætate haud bonum'st.
St. *Verum hercle dicit.* Le. *oculum ego tibi effodiam,*
Si verbum addideris. St. *hercle quin dicam tamen,*
Nam si sic non licebit, luscus dixero.
Ph. *Ita tu nunc dicis non esse æquiparabileis*
Vestras cum nostris factiones, atque opes?
Le. *Dico.* Ph. *quid tum, si in ædem ad cœnam veneris,*
Atque ibi opulentus tibi par fortè vt venerit,
Apposita sit cœna, popularem quam vocant:
Si illi congesta sint epulæ à clientibus,
Si quid tibi placeat, quod illi congestum siet.
Edísne, an incenatus cum opulento accubes?
Le. *Edim, nisi ille vetet.* St. *at pol ego etiam si vetet,*
Edim, atque ambabus malis expletis vorem:
Et quod illi placeat, præripiam potissimùm,
Neque illi concedam quidquam de vita mea
Verecundiam neminem apud mensam decet,
Nam ibi de diuinis atque humanis cernitur.
Ph. *Rem fabulare.* St. *non tibi dicam dolo.*
Decedam ego illi de via, de semita,
De honore populi:: verùm quod ad ventrem attinet,
Non hercle hoc longè, nisi me pugnis vicerit.
Cœna hac annona est, sine sacris hereditas
Ph. *Semper tu hoc facito, Lesbonice, cogites,*
Id optimum esse, tute vti sis optumus.
Si id nequeas, saltem vt optumis sis proximus.
Nunc conditionem hanc, quam ego fero, & quam abs te peto,
Dare atque accipere, Lesbonice, te volo
Dei diuites sunt, deos decet opulentia,
Et factiones. verùm nos homunculi,
Salillum animæ: qui cùm extemplò amisimus
Æque mendicus, atque ille opulentissimus,
Censetur censu ad Acherontem mortuus.
St. *Mirum ni tu illuc tecum diuitias feras.*
Vbi mortuus sis, ita sis vt nomen cluet.
Ph. *Nunc vt scias, hìc factiones atque opes*
Non esse, neque nos tuam negligere gratiam
Sine dote posco tuam sororem filio,
Quæ res bene vortat, habeon' pactam? quid taces,
St. *Proh di immortales, condicionem qoiusmodi?*
Ph. *Quin fabulare, di bene vortant, spondeo.*
St. *Eheu vbi vsus nihil erat dicto, spondeo*

Dicebat: nunc hic quom opus est, non quit dicere.

Le. Cùm affinitate vestra me arbitramini
Dignum, habeo vobis Philto magnam gratiam.
Sed etsi hercle grauiter cécidi stultitia mea,
Philto, est ager sub vrbe hic nobis. eum dabo
Dotem sorori nam is de stultitia mea
Solus superfit præter vitam reliquum.

Ph. Profectò dotem nihil moror. Le. certum'st dare.

St. Nostrámne nutricem, here, quæ nos educat,
Abalienare à nobis? caue sic feceris.
Quid edemus nosmet posteà? Le. etiam tu taces?
Tibi ego rationem reddam? St. planè perijmus,
Nisi quid ego comminiscor. Philto te volo

Ph. Si quid vis Stasime. St. huc concede aliquantum. Ph. licet.

St. Arcanò tibi ego hoc dico, ne ille ex te sciat,
Néue alius quisquam. Ph. crede audacter quid lubet.

St. Per deos atque homines dico, ne tu illunc agrum
Tuum siris vnquam fieri, neque nati tui.
Ei rei argumentum dicam. Ph. audire ædepol lubet.
Primum omnium olim terra cùm proscinditur,
In quinto quoque sulco moriuntur boues.

Ph. Apage. St. Acheruntis ostium in nostro'st agro.
Tuum vinum priusquam coactum'st pendet putidum.

Le. Consuadet homini, credo. etsi scelestus est,
At mihi infidelis non est. St. audi cetera.
Pòst id, frumenti quom alibi messis maxima'st
Tribus tantis illi minus redit, quàm obseueris.

Ph. Hem istic oportet obseri mores malos.
Si in obserendo poßint interfieri.

St. Neque vnquam quisquam est cuius ille ager fuit,
Quin pessumè ei res verterit, cuium fuit.
Alij exsulatum abierunt, alij emortui,
Alij se suspendêre. hem nunc hic, cuius est,
Vt ad incitas redactus? Ph. apage à me istum agrum.

St. Magis apage dicas, si omnia à me audiueris.
Nam fulgurita sunt hic alterna arbores.
Sues moriuntur angina hic acerruma.
Oues scabræ sunt, tam glabræ hem, quàm hæc est manus
Tum autem Syrorum genus, quod patientißimum est
Hominum, nemo exstat, qui ibi sex menses vixerit:
Ita cuncti solstitiali morbo décidunt.

Ph. Credo ego istuc Stasime ita esse, sed campans genus
Multo Syrorum iam anteit patientia.
Sed iste est ager profectò, vt te audiui loqui,
Malos in quem omneis publicè mitti decet.
Sicut fortunatorum memorant insulas,
Quò cuncti qui ætatem egerunt castè suam.
Conueniant: contrà istos detrudi maleficos

Æquum

Æquum videtur, qui quidem istius sit modi.

St. *Hospitium est calamitatis. quid verbis opus'st?*
Quamuis malam rem quærens, illic reperias.

Ph. *At tu hercle & illi & alibi.* St *caue sis dixeris,*
Me tibi dixisse hoc. Ph. *dixisti arcanò satis.*

St. *Quin hic quidem cupitillum ab se ab alienarier,*
Si quidem reperire possiet, cui os sublinat.

Ph. *Meus quidem hercle nunquam fiet.* St. *si sapies quidem.*
Lepidè hercle de agro ego hunc senem deterrui.
Nam qui viuamus, nihil est. si illum amiserit.

Ph. *Redeo ad te Lesbonice.* Le. *dic sodes mihi.*
Quid hic locutus tecum? Ph. *quid censes? homo'st.*
Vult fieri liber: verùm quod det, non habet.

Le. *Et ego esse locuples, verùm ne quicquam volo.*

St. *Licitum si velles. nunc quoniam nihil est, non licet.*

Le. *Quid tecum Stasime?* St. *de istoc quod dixisti modò.*
Si antea voluisses, esses: nunc serò cupis.

Ph. *De dote mecum conuenire nihil potes.*
Quod tibi lubet, tute agito cum nato meo.
Nunc tuam sororem filio posco meo
Quæ res bene vortat. quid nunc etiam consulis?

Le. *Quid istuc? quando ita vis, di bene vortant, spondeo.*

Ph. *Nunquam adepol cuiquam tam exspectatus filius*
Natus, quàm est illud spondeo natum mihi.

St. *Di fortunabunt vestra consilia.* Ph. *ita volo.*

Le. *Sed Stasime abi huc ad meam sororem, ad Calliclem.*
Dic, hoc negotij quomodo actum est. St. *ibitur.*

Le. *Et gratulator meæ sorori* St. *scilicet.*

Ph. *I hac Lesbonice mecum, vt coram nuptiis*
Dies constituatur eadem hac confirmabimus

Le. *Tu istuc cura quod iussi, iam ego hìc ero,*
De Callicli me vt conueniat. St *quin tu i modò.*

Le. *De dote vt videat quid opus sit facto.* St. *i modò*

Le. *Nam certum'st sine dote haud dare.* St. *quin tu i modò.*

Le. *Neque enim illi damno vnquam esse patiar,* St. *abi modò*

Le. *Meam negligentiam.* St. *i modò.* Le. *ô pater,*
Æquum videtur quin quod peccarim. St. *i modò*

Le. *Potissimum mihi id obsit?* St. *i modò.* Le. *ô pater*
En vnquam aspiciam te? St. *i modò, i modo, i modò.*
Tandem impetraui abire. di vestram fidem,
Ædepol re gesta pessumè, gestam probè,
Siquidem ager nobis saluus est. etsi admodum
In ambiguo est etiam nunc quid de hac re fuat.
Sed si alienatur, actum'st de collo meo.
Gestandus peregrè clypeus, galea, sarcina,
Effugiet ex vrbe, vbi erunt facta nuptiæ,
Ibit istac aliquò in maximam malam crucem
Latrocinatum, aut in Asiam, aut in Ciliciam.

Ibo huc, quò mihi imperatum'st etsi odi hanc domum
Postquàm exturbauit hic nos ex nostris ædibus.

CVM CONSIDERO MEMINISSE VIDEOR FVISSE.] cùm cogito, videor meminisse ita esse, vt dicis me accepisse minas quadraginta a Callicle. QVID FACTVM EST EO?] quid de ea, pecunia factum est? ENVTVM] expoliatum, id est, consumtum in vestibus, quibus spoliatus es. MYROPOLAE] qui vnguenta vendunt. CONFIT CITÒ QVAM SI TV] conficitur citò, subintell. magis, quàm si formicis papauer obiicias. profert Nonius. SVMTVM EST] insumtum est. TOTIDEM VNA TRAHO] sex alteras minas duco. DEFRAVDAVI] ἀπεστέρησα. auerti. SERÒ ATQVE STVLTE, PRIVS QVOD CAVTVM OPORT.] serò atque stultè postquàm bona sua comedit, & consumsit, à quo prius sibi cauere debuit, rationem subducit. hæc loquitur ad spectatores conuersus. RATIO QVIDEM HERCLE APPARET] M. Tull. in Pison. quo loco Pisonem loquentem facit, è prouincia reuersum, *Quas rationes si cognoris, intelliges, nemini plus, quàm mihi litteras profuisse, ita enim sunt perscripta, scitè, & litteratè, vt scribit, ad ærarium, qui eas retulit, perscriptis rationibus, secum ipse caput sinistra manu perfricans, commurmuratus sit: ratio quidem hercle apparet, argentum verò οἴχεται.* Quod autem Budæus annotat. in Pandect. titul. de offic. quæst. legit apud Ciceronem, *argentum decoctum oechetæ*, pro, *argentum & doctum oechetæ*, quod erat in libris vulgatis. neutrum recipiendum puto in contextum verborum, neque *decoctum*, neque *& doctum*, quamuis assentiatur Petrus Victor. Iam οἴχεται seu *oechetæ*, litteris Latinis valet, periit, abiit, euanuit. Plato Theæt. Ἀλλὰ σκόπει εἰ οἰχήσεται τῆς τύχης φαίνει. Σω. δῆλα μὴ φύγοι. εἰ συνέπεσθαι τοῖς περὶ τὰ λόγοις ... μὴ οἴχεται. ACCEPIT MANCIPIO] ea lege accepit, vt venditor periculum euictionis præstaret, promisit, se dominium in emptorem translaturū. Sed quid sit, accipere mancipio, ex eo quod est dare mancipio, intelligere licet de quo satis multa suprà. IN PORTA EST LOCVS] foris & sub dio ei est habitandum. vel vt alij, *mendicabit in porta trigemina.* Vide in Capt. quando ædeis filius vendidit. NISI FORTE] quod fieri non potest. *in ventrem filio* autem, pro, *in ventrem filij*. MILLE DRACHVMARVM] id est, mille drachmæ. sic dictum autem *mille drachumarum*, id est, *drachmarum*, vt mille nummûm, mille hominum. & simil. de quo alibi. Sed cur nō dixit *redditum*? spectauit id, quod intelligitur, non quibus verbis dicitur: & *reddita* positū est, proinde ac si dictum esset, mille drachmæ, non mille drachmarum. IMMÒ QVAS DEP. IN Q.] id est, immò quas dependisti, idem dicito non quas spopondi, sed quas iam dependisti. EXACTVS ES] more Græcorum ἐκπραχθείς, quæ abs te exactæ sunt. QVEM TV AIEBAS] quem dicebas esse soluendo, quem dicebas esse ἀξιόχρεων. VT QVIDEM ILLVD PERIERIT] scis quo pacto illa pecunia perierit. DII DVINT] dij dent tibi. subintellig. MVTVVM MECVM FACIT] à me mutuo amatur. NEQVAM] improbum. NISI QVI BE.] nisi qui bene vult te, & beneuolentiam suam factis declarat. EGO QVOQVE VOLO ESSE] ostendit voluntatem esse inanem fine re, & factis. HAVD NOSCO TVVM] non agnosco tuos mores in ista oratione: putaui te antea esse virum pudentem & mihi amicum, nunc me in rebus meis aduersis, in tuis secundis abs te derideri video. NEQVE DIGNVM PVTO] neque te dignum puto, qui deridearis. CVM VESTRIS] cum vestri ordinis, & generis hominibus. NON EST AEQVA FACTIO] vos estis potētes, diuites, & factiosi: nos inopes, tenues, humiles, & imbecilli. Itaque est insignis inter vestros & nostros fortunæ inæqualitas. SANVS MENTIS] sic suprà. FERENTARIVM ESSE AMICVM INVENT. INTELLIGO] Festus, *Ferentarij, auxiliatores in bello à ferendo auxilio dicti: vel quia fundis, & lapidibus pugnabant, quæ tela feruntur, non teruntur, ita ut pelitat. Ferentarij leuis armatura pugnatores.* Nonius, *Ferentarij leuis armatura, quòd quicquid opus esset, auxilia ferrent ex cursu leui, armis grauibus non impediti.* Cato de re militari, *Inde partem equitatus, atque ferentarios prædatum misit.* Sallustius de bello Catill. *Postquam eò ventum est, unde à ferentariis prælia committi possent*, &c. Varro lib. 6. de lingua Lat. scribit ad hunc locum: *Nam illum tibi ferentarium*, &c. à ferendo, id est, inanē, ac sine fructu: aut quod feretarij equites hi dicti, qui ea modo habebant arma quæ ferrentur, vt iacularii. Huiuscemodi equites pictos vidi in Æsculapii æde veter e. & ferentarios adscriptos. Miratur Turnebus, vt & ego miror, quamobrē Varro ferentarium, hic interpretatur inanem, sine fructu, cùm videatur potiùs Plautus per *ferentarium*, amicum ad auxilium ferendum promptum, paratū, atque expeditum. Itaque putabam legendum apud Varronē, *non inanem, neque sine fructu*. SI HERCLE IRE INC. V.] si hercle abire inciperem, vetares. INAEVTATE] interdum. Terent. ET STVLTE FABVLAR.] & stultè loqui. SI SIC NON LICEBIT] si mihi non licebit cum duobus oculis, quod volo, dicere, cum vno dicam. AEQVIPARABILES] equas, çquales. IN AEDEM] in ædem sacram, vel in çdeis aliquas non sacras. sed in ædem sacram potius. nam in çdib. sacris epulabantur. ATQ. IBI OP.] & cum forte ibi opulentus aliquis tibi iunctus fuerit, & in eodem lecto accubuerit. ILLI, illic. EDISNE] id est, edisne, ab edim, dis, dit. sic suprà. EDIM] edam. AMBAB. MALIS.] ambabus maxillis plenis faucib. CERNITVR] pugnatur, dimicatur. NON TIBI DICAM DOLO] dicam apertè, quod sentio. dissimulanter, & astute tecum non loquar. CENA HAEC ANNON] cena hæc est instar annonæ. SINE SACR. HERED.] sacra priuata pecuniam sequebantur, vt licet intelligere ex lege Ciceronis posita in libr. 2. de legib. *sacra priuata perpetua manento.* de qua, sic idem eodem libro infra. De sacris autem, qui locus patet latius, hæc si vna sententia, vt conseruentur semper, & deinceps familiis prodantur. & vt in lege posui, perpetua sint sacra. Hoc posito hæc iura pontificum auctoritates consecutæ sunt, ne morte patrisfamiliàs sacrorum memoria occideret. & vt iis essent adiuncti ad quos eiusdē morte pecunia venerit. Hoc vno posito, quod est ad cognitionem disciplinæ satis, quibus implentur iurisconsultorum libri, &c pag. 319. in marginis versu 39. Idem Plaut. Capt. *sine sacris hereditatem sum adeptus effertissimam.* hæreditas autem sine sacris, lucrum sine vllo onere & sumptu, hæc sacra enim nō sine impensa procurabantur: itaque iis astringebatur hæredes, & ad quos ex morte tēstatoris emolumentum aliquod peruenerat, vt verba Ciceronis suprà à nobis posita declarant. DEI, DIVITES SVNT, &c.] hæc ad ea pertinent, quæ dixerat suprà Lesbonicus non esse suas, & Philtonis factiones, & opes æquiparabileis. NOS HOMVNC. SAL. A.] subintell. sumus, sumus vasculum salis, id est, sumus

corpuscula animata nam corpora nostra sunt tanquam animatum vascula. salillum animæ, dixit fortasse translatione sermonis facti à mensis pauperum, quæ sunt per quàm tenues, & sine apparatu. Eis enim sal pro obsonio est. lege quæ notauimus ad illud Horatij oda 16 lib. 2 *Viuitur paruo bene cui paternum splendet in mensa tenui salinum* &c. Licet etiam dicere Plautũ eo spectasse animam corpori nostro esse pro sale, quemadmodum enim carnes pecudum & bouum, quibus vescuntur homines, si diu seruentur, sine sale putrescunt, & ita corpora humana, efflata anima, vermeis contrahunt, & putore corrumpuntur. Nõ dissimulabo tamen me in quibusdam libris manuscr. scriptum reperisse. *Tantillum animæ.* ÆQVE MENDICVS] hanc mortuorum æqualitatem facere cum suo more describit Lucianus in dialogis mortuorum, & maximè in eo qui inscribitur. Ἀχιλλέως καὶ Ἀντιλόχου : & in Μενίππου καὶ Ἑρμοῦ. CENSETVR CENSV] legendum puto *censetur censui*. MIRVM NI TV ILLVC] cum stomacho irrisione pronunciandum proinde ac si dicat: Tu verò illæc diuitias tecum ferre debeas. ITA SIS, VT NOMEN CLVET ita fueris, vt nomen est, nempe mortuus. Hic apud nos seu in nostra familia. BENE VORTAT] bene eueniat. QVIN FABVLARE, &c.] cur non hæc dicis, dii bene vortant, id est, dii approbent, spondeo. VBI NIHIL ERAT D.] cùm nihil erat opus spõdere: spondebat nunc in hac re: vbi opus est, non spondet. GRAVITER CEC.] graui casu afflictus sum: valde prostrata est res mea familiaris. AGER SVBVRBE] ager suburbanus. DOTEM NIHIL MOROR] dotem negligo. dotem non curo. de dote nihil laboro. CERTVM EST] decretum est mihi, stat sententia. ABALIENARE] subintellig. decreuisti? seu cogitas? ARCANO] arcanò, secretè, in aurem. SIRIS] siueris. OLIM] tunc PROSCINDITVR] Virg. georg. 2. *& terram validis proscinde iuuencis.* Lucret. 5. *& terram pressu proscindere aratris.* ACHERVNTIS OSTIVM] Orci ianua. TVM VINVM PRIVSQVAM COACTVM EST] tum vuæ priusquam coactæ, & collectæ sunt, pendent iam putidæ, non solum vinum ex vuis confectum, putorem contrahit, seu putescit, verùm etiam vuæ ipsæ adhuc pendentes putent, antequam vindemia fiat. AT MIHI INFIDELIS NON EST] at ager mihi reddit, quod ei credo cum fœnore, neque fidem fallit, οὐκ ἐστι γῆ ἄπιστος. Horat. oda 1. lib. 3. *Fundúsque nõ mendax* Idem oda 16. *& segetis certa fides mea.* TRICVS Y. M.] tres tanto minus ILLI] Lesbonico ISTIC] in isto agro, quem mihi commemoras. VORTERIT) ceciderit. euenerit. VT AD INCIT. RED.) quo pacto ad extremam egestatem redactus est? Nonius profert hunc locum & præterea illum ex Pœnulo. *Profecto ad incitas lenonem redegit.* FVLGVRITAS) id est fulgure, seu fulmine tactæ. Varro lib. 4. de lingua latina. *& fulguritum, quod fulmine ictum, vt Phaeton contrarius dulic* & Festus. *fulguritum id, quod fulmine ictũ qui locus statim fieri religiosus, quod enim Deus sibi dirasse videretur.* sic denique Nonius. *Fulguritum dicitur fulgure tactum, & exustum.* ALTERNAE] ex duabus altera. AGINA] ὀρχεῖς συνάγχη dicitur. Lucill. lib. 30. *Insperato abiit quem vna augina abstulit hora.* SCABRE] scabie aspera. Columell. lib. 7. de rust. cap. 5. Oues frequentius, quàm vllum aliud animal infestantur scabie, quæ ferè nascitur, sicut noster commemorat poeta, *cùm frigus imber, Altius ad viuum persidit, & horrida cano Bruma gelis*, &c. TAM GLABRAE] tam leues. PATIENTISSIMVM] Syri natio nata seruituti. M. Tull. pro Flacco. Sed quod patientissimos Syros dicit, non fortasse refert hoc ad laboris patientiam, sed ad impudicitiam, & patientiam libidinis alienæ. SOLSTITIALI MORBO] vnius diei CAMPANS] sic habent nostri libri veteres, & ita legit Nonius hunc locum proferens in voce *campsus*, id est campanus. Campanos porrò molles, & impedicos, & libidinosos fuisse ob rerum omnium copiam constat. Fortunatorum insulas, μακάρων νήσους, ὀλβίους νήσους Græci appellant, pulchrè describit Horat. oda. 16. epod. ibi, *Nos manet Oceanus circumuagus*, &c. & Homer. [illegible] & Strab. lib. 1. non longe à principio, Muretus variar. lib. 5. ET ILLI] & illic CVI OS SVBLINAT] quem decipiat, suprà. QVI VIVAMVS] vnde viuamus. LICITVM SI VELLES] licitum est tibi esse diuiti, si voluisses rem tuam ben gerere, & continenter, ac temperanter viuere. ESSES] locuples. CONSVLIS;] consultas? QVAM EST ILL. SP. N.] exspectari. DII FORTVNABVNT] fortunare, & prosperare, & omnibus bonis augere. Plautus Trinummo, *Dij fortunabunt vestra consilia* M Tullius ad Curionem, *Tibi patrimonium dij fortunent.* EADEM] eadem opera. NAM CERTVM EST S. D.] nam decreui nuptui nõ dere sororem meam sine dote. ILLI DAMNO] illi esse damnosam meam negligentiam. nam hic fit sermonis interruptio. AEQVVM VIDETVR QVIN QVID. P.] æquúmne videtur, id quod peccaui, mihi potissimum obesse? proinde ac si dicat, æquum est non tibi, neque sorori, sed mihi potissimum obesse: hic quoque sermo Lesbonici interrũpitur. EN VNQVAM] ecquando. Virg. Tityro. *En vnquam patrios longo pòst tempore fines Post aliquot*, &c. Me. lib. *n erit vnquam Ille dies, mihi cùm liceat tua dicere facta.* RE GESTA P.] re familiari a Lesbonico fere tota consumta: & absumta. GESTVM PROBE] quod agrum arte seruaui. dum persuadeo Pithoni esse modis omnibus infelicem. FVAT] fiat, sit. OBSTANDVS PEREGRE GLYP.] quia herus meus Lesbonicus ibit aliquò militatum. LATROCINATVM] prædatum, militatum

ACTVS TERTIVS.

CALLICLES senex, STASIMVS seruus

Quomodo tu istuc Stasime dixisti? nostrum herilem filium Lesbonicum suam sororem despondisse? ita ec modo

Ca. *Cui homini despondit?* St. *Lysiteli Philtonis filio,*
Sine dote. Ca. *sine dote ille illam in tantas diuitias dabit?*
Non credibile dicis. St. *at tu adepol nullus creduas.*
Si hoc non credis, ego credidero. Ca *quid?* St. *me nihili pendere,*
Ca. *Quandudum istuc, aut vbi actum'st?* St. *illico hic ante ostium*
Iam modò, inquit Praenestinus. Ca. *tanton' in re perdita,*
Quàm in re salua, Lesbonicus factus est frugalior?
St. *Atque equidem ipsus vltro venit Philto oratum filio.*
Flagitium quidem hercle fiet, nisi dos dabitur virgini.
Postremò adepol ego istam rem ad me attinere intelligo.
Ibo ad meum castigatorem atque ab eo consilium petam.
St. *Propemodum quid illic festinet sentio, & subolet mihi,*
Vt agro euortat Lesbonicum, quando euertit aedibus.
O here Charmide, quàm absente te hic tua res distrahitur tibi?
Vtinam te rediisse saluum videam, vt inimicos tuos
Vlciscare! vt mihi, vt erga te fui, & sum, referas gratiam!
Nimium difficile est reperiri amicum ita, vt nomen cluet,
Cui tuam cùm rem crediderus, sine omni cura dormias.
Sed generum nostrum ire eccillum video cum affini suo.
Nescio quid non satis inter eos cónuenit. celeri gradu
Eunt vterque. ille reprehendit hunc priorem pallio.
Haud illi euschemè astiterunt. huc aliquantum abscessero,
Est lubido orationem audire duorum affinium.

NOSTRVM HERILEM FIL.] vel debet hic praescribi nomen Stasimum, & legi sine interrogatione vt intelligamus respondere Stasimum, dixi, nostrum herilem filium Lesbonicum suam sororem despopōdisse, hoc modo, inquā dico, vel legendum *vestrum herilem filium*, &c. vel hoc totum accipiendum erit τέχνικας, hoc pacto, dixistine ita, nostrum herilem filium, &c. haeccine sunt tua verba, quae mecum locutus es, nostrum herilē filium, &c. NVLLVS CREDVAS] ne credideris. IAM MODO, INQVIT. PRAENEST.] al. tam modo, vt loquitur Praenestinus, FLAGITIVM] turpe, & pudendum facinus. AD MEVM CASTIGATOR] ad Megaronidem. ILLIC] Callicles. loquitur secum seruus. SVBOLET MIHI] subodoror, tralatio est. VT AGRO EVORTAT] vt agri possessione deturbet Lesbonicum. DISTRAHITVR] dissipatur. AMICVM ITA, VT NOMEN CLVET] amicum re, amicum, qui respondeat nomini, & qui qualis sit re, qualis est vis ipsius nominis, qui sit id, quod nomine significatur: sic suprà. GENERVM NOSTRVM] Lysitelem. CVM AFFINI] cum Lesbonico. EVSCHEME] ἀσχημῶς, honestè, honesta specie, decoro gestu.

LYSITELES, LESBONICVS, adolescentes. STASIMVS seruus.

STa illico: noli aduersari, neque te occultassis mihi.
Le. *Potin' vt me ire, quò profectus sum sinas?* Ly. *si in rem tuam.*
Lesbonice esse videatur, gloriae aut famae, sinam.
Le. *Quod est facillimum, facis.* Ly. *quid id est?* Le. *amico iniuriam.*
Ly. *Neque meum'st, neque facere didici.* Le. *indoctus quàm doctè facis?*
Quid faceres, si quis docuisset te, vt sic odio esses mihi?
Qui bene cùm simulas facere mihi te, malè facis, malè consulis.
Ly. *Egóne?* Le. *tu na.* Ly. *quid malè facio?* Le. *quod ego nolo, id cùm facis.*
Ly. *Tuae rei bene consulere cupio.* Le. *tu mihi es melior, quam egomet mihi?*
Sat sapio, satis in rem quae sint meam, ego conspicio mihi.
Ly. *An id est sapere, vt qui beneficium à beneuolente repudies?*
Le. *Nullum beneficium duco esse id, quod, cui facias, non placet,*

Ly. *Scio ego, & sentio ipse quid agam, neque à me officium migrat,*
Nec tuis depellor dictis, quin rumori seruiam.

Le. *Quid ais?* Ly. *nam retineri nequeo, quin dicam ea, quæ promeres.*
Itane tandem maiores famam tradiderunt tibi tui,
Vt virtute eorum antè parta per flagitium perderes?
Atque honori posterum tuorum vt vibex fieres?
Tibi patérque auósque facilem fecit & planam viam
Ad quærendum honorem: tu fecisti vt difficilis foret
Culpa maximè & desidia, tuísque stultis moribus
Præoptauisti, amorem tuum vti virtuti præponeres.
Nunc te hoc pacto credis posse obtegere errata? Le. *ah non ita est.*

Ly. *Cape sis virtutem animo, & corde expelle desidiam tuo:*
In foro operam amicis da, haud in lecto amicæ, vt solitus es.
Atque ego istum agrum tibi relinqui ob eam rem enixè expeto,
Vt tibi sit, qui te corrigere possit, ne omnino inopiam
Ciues obiectare possint tibi, quos tu inimicos habes.

Le. *Omnia ego istæc quæ tu dixisti, scio, vel exsignauero,*
Vt rem patriam, & gloriam maiorum fœdarim meûm.
Sciebam vt esse me deceret, facere non quibam miser,
Ita vi Veneris vinctus otio captus in fraudem incidi:
Et tibi nunc proinde ac merere summas habeo gratias.

Ly. *At operam perire meam sic, & te hæc dicta spernere,*
Perpeti nequeo, simul me piget parum pudere te.
Et postremò nisi me auscultas, atque hoc, vt dico, facis,
Tute ponè te latebis facilè, ne inueniat te honor.
In occulto iacebis, cum te maximè clarum voles.
Pernoui equidem Lesbonice pectitum tuum ingenium admodum,
Scio te sponte non tuapte errasse, sed amorem tibi
Pectus obscurasse. atque ipse amoris teneo omneis vias.
Ita est amor, ballista vt iacitur. nihil sic celere est, neque volat.
Atque is mores hominum moros & morosos efficit.
Minus placet, magis quod suadetur quod dissuadetur, placet.
Cùm inopia'st, cupias, quando eius copia'st, tum non velis,
Ille, qui aspellit, is compellit: ille, qui consuadet, vetat.
Insanum'st & malum, in hospitium deuorti ad Cupidinem.
Sed te moneo, hoc etiam atque etiam vt reputes, quid facere expetas.
Si istuc, vt conare, facis incendium tuum incendes genus.
Tum igitur tibi aqua erit, cupido genus qui restinguas tuum.
Atque erit si nactus, proinde vt corde amantes sunt cati,
Ne scintillam quidem relinques, genus qui congliscat tuum.

Le. *Facilè est inuentu: datur ignis, tametsi ab inimicis petas.*
Sed tu obiurgans me, à peccatis rapis deteriorem in viam.
Meam vis sororem tibi dem, suades sine dote. hoc non conuenit,
Me, qui abusus sum tantam rem patriam, porrò in diuitiis
Esse, agrúmque habere: egere illam autem, vt me meritò oderit.
Nunquam erit alienis grauis, qui suis se concinnat leuem.

Ly. *Sicut dixi faciam, nolo te iactatari diutius.*
Tantò melius'st sororis caussa egestatem exequi,

Atque eum agrum me habere, quàm te, tua qui toleres mœnia?

Le. *Nolo ego mihi te tam prospicere, qui meam egestatem leues.*
Sed vt in os infamis ne sim, ne mihi hanc famam differant,
Me germanam meam sororem in concubinatum tibi
Sic sine dote dedisse magis, quàm in matrimonium.
Quis me improbior perhibeatur esse? hac famigeratio
Te d honestet, me autem collutulet, si sine dote duxeris.
Tibi sit emolumentum honoris: mihi quod obiectent, siet.

Ly. *Quid? te dictatorem censes fore, si abs te agrum acceperim?*

Le. *Neque volo, neque postulo, neque censeo: verùm tamen,*
Is est honos homini pudico, meminisse officium suum.

Ly. *Scio equidem. te animatus vt sis video, subolet, sentio.*
Id agis, vt, vbi affinitatem inter nostram astrinxeris,
Atque eum agrum dederis, nec quicquam hic tibi sit, qui viam colas,
Effugias ex vrbe inanis, profugus: patriam deseras,
Cognatos, affinitatem, amicos factis nuptiis.
Mea opera hinc proterritum te, meaque auaritia autument.
Id me commissurum, vt patiar fieri, ne animum induxeris.

St. *Non enim possum quin exclamem: euge, euge Lysiteles,*
Facilè palmam habes hic victus: vicit tua comœdia.
Hic agit magis ex argumento, & versus meliores facit.
Etiam ob stultitiam tuam te tueris, multa abomina.

Le. *Quid tibi interpellatio, aut in consilium huc accessio est?*

St. *Eodem pacto quo huc accessi, abscessero.* Le. *i hàc mecum domum*
Lysiteles, ibi de istis rebus plura fabulabimur.

Ly. *Nihil ego in occulto agere soleo. meus vt animus est, eloquar.*
Si mihi tua soror, vt ego æquum censeo, ita nuptum datur,
Sine dote, neque tu hinc abiturus: quod meum erit, id erit tuum.
Sin aliter animatus es, bene, quod agas eueniat tibi.
Ego amicus nunquam tibi ero alio pacto. sic sententia est.

St. *Abijt hercle ille quidem ecquid audis Lysiteles? ego te volo.*
Hic quoque hinc abijt. Stasime restas solus, quid ego nunc agam,
Nisi vti sarcinam constringam, & clypeum ad dorsum accomodem.
Fulmentas iubeam suppingi soccis. non sisti potest.
Video caculam militarem me futurum: aut longius,
Aut aliquem ad regem in saginam herus se coniecerit meus.
Credo ad summos bellatores acrem fugitorem fore:
Et capturum spolia, ibi illum qui meo hero aduersus venerit.
Egomet autem quom extemplò arcum mihi & pharetram & sagittas sumsero,
Caßidem in caput: dormibo placidè in tabernaculo.
Ad forum ibo: nudius sextus cui talentum mutuum
Dedi reposcam, vt habeam, mecum quod feram, viaticum.

STA ILLICÒ] Lesbonico persuadere non potest Lysiteles, vt suam sororem sibi vxorem det indotatam. OCCVLTASSIS] occultaueris. GLORIAE, AVT FAMAE] cur non dixit, gloriam: aut famam? INDOCTVS QVAM DOCTE] tu quem nemo docuit malè facere, quàm doctè, & callidè malefacis? QVI BENE CVM SIMVLAS, &c.] ordo est, qui cùm simulas te mihi bene facere, malefacis, &c. TV NAE] tu profectò σὺ ναὶ. QVOD EGO NOLO ID CVM FACIS] cum id facis, quod ego nolo. TV MIHI ES MELIOR Q. EGOMET. M.] túne mihi persuadere conaberis te esse mihi meliorem, quàm me ipsum mihi? AN ID EST SAPERE, &c. Iam id est sapere, vbi quis beneficiū à beneuolo oblatum

oblatum aspernatur? vt qui, id est, vbi quis. Lego autem *repudiet.* non vt habent omnes libri, *repudies.* quam scripturam si quis magis probabit, difficilis erit eius explicatio. sic enim erit explicanda: an est hoc tibi sapere, vtpote, qui beneficium à beneuolo oblatum repudies: QVOD CVI FACIAS, NON PLACET] quod ei, cui facias, non placet. NEQVE A ME OFFICIVM MIGRAT] neque à me officium abscedit, seu discedit. NAM RETINERI NEQVEO, QVIN DICAM, &c.] profert Nonius in verbo *promerens* PER FLAGITIVM] per dedecus, & turpitudinē, turpiter & flagitiose. QVI RVMORI SERVIAM] interdum enim rumori seruiendum est. ATQVE HONORI POSTERORVM TVORVM VT VIBEX F.] secutus sum Camerarij coniecturam, quam fecit ex antiquæ scripturæ vestigiis, quæ eadem etiam in nostris comparent. sententia autem horum verborum est, Atque vt honori posterorum tuorum *vibex* ..., nota, seu cruenta, & liuida esses? id est vt honorem tuorum posterorum dedecorares, & sugillares? PRAEOPTAVISTI AMOREM TVVM VIRT. PRAEPON.] maluisti amorem tuum virtuti præponere. IN FORO AMICIS OPER. DA. &c.] antithesis inserui, inquit. amicis tuis in foro, non amicæ in lecto. VT TIBI SIT, QVI TE CORRIG.] vt habeas saltem istum agrum reliquum, qui te ad bonam reducat frugem. VEL EXSIGNAVERO] etiam obsignauero. VT REM PATRIAM ET GLORIAM MAIORVM F. M.] quo pacto bona à patre accepta consumpserim, & gloriam maiorum meorum inquinauerim *fœdarim.* ad vtrunque pertinet, vel ad rem patrum, & ad gloriam maiorū: quamuis ad gloriam aptius quadret. VT ESSE ME DECERET] qualem me esse deceret. OTIO CAPTVS] otio irretitus, & illaqueatus. SVMMAS HABEO GRATIAS] rarus sermo, habeo gratias, vsitatus est aliis scriptoribus probatis, & ipsi Plauto, habeo gratiam. TVTE PONE TE LATEBRIS] ipse tibi eris latebræ loco. vel tu tibi ipse obstabis, & officies ne te honos inueniat: id est ne vllo honore afficiaris. PERNOVI EQVIDEM LESBON. PERITVM] sic habent libri nostri veteres, atque vt ita legatur, & sententia, & versus postulat. PECTVS OBSCVRASSE] mentis aciem præstinxisse BALLISTA VT IACITVR] ballista hic ponitur pro telo, quod iacitur, aut mittitur: quæ propria est nominis significatio. Nam aliàs pro tormento, vnde mittitur aut iacitur, vsurpatur. MOROS] stultos. μωρούς. CVM INOPIA EST CVPIAS] cum amatori non est fruendi copia, tum cupit: cùm suppetit copia, tū fastidit. INSANVM'ST EI ET MALVM IN HOSPITIVM DEVORTI, &c.] ordo est non est sani hominis, neque eius, qui malum vitare studet, diuorti in hospitium Cupidinis: vel deuorti ad Cupidinem, & hospitium sibi apud eum parare. SI ISTVC, VT CONARE, FACIS INCENDIVM, &c.] allegoria est: cuius hæc sententia est, si istuc incendium facere pergis, vt cœpisti, atque instituisti, tuum genus incendio extingues, & delebis, *incendium* autem reposuimus, reiecta vulgata lectione, *indicium,* nostros libros veteres, quamuis deprauatos, secuti, in quibus scriptum est *incidium.* Iam verò incendiū facere, etiam M. Tullius dixit paradoxo: ὅτι μόνος ὁ σοφὸς πλούσιος. Quod si nulli codices me adiuuarent tamē me ipsa ratio facile ad hanc coniecturam veluti manu duceret. Nam cùm sequetur, tuum incendes genus, hæc ipsa verba indicant, incendij mentionem antecessisse: alioqui ridicula horū verborum subiunctio. TVM IGITVR TIBI AQVA ERIT CVPIDO] tunc igitur, nempe incendio excitato, Cupido, id est, libido erit tibi pro aqua, per quā genus tuum restinguas. ATQVE ERIS SI NACTVS, &c.] ac si nactus eris aquam illam, i. cupidinem, quæ tibi sit aquæ loco, vt amantes sunt sollertes, & acuti, ne scintilla quidem reliqua tibi erit, vnde genus tuum exstinctum, de integro suscites. CONGLISCAT] nihil mutuo, quod etiam libri nostri veteres hanc scripturam propemodum præ se ferant, verumtamen, ne quid dissimulem, suboffendit me compositionis nouitas *glisco.* enim simplex, vsitatum bonis scriptoribus & confirmant grammatici veteres: sed de compositis nullum verbū FACILI'ST INVENTV] ignis inuentu facilis est: datur etiam, si quis ab inimicis petat. HOC NON CONVENIT, &c.] hoc non est æquum, me, qui tam multa bona à patre accepta consumserim, diuitem esse illum egere. In diuitiis esse, sic dictum, vt in bonis esse. NVNQVAM ERIT ALIENIS GRAVIS Q. S.] præclarè dictum, & bella antithesis, nunquam, inquit, is, qui committit, vt suis leuis, & contemtus sit, grauitatem & pondus apud suos obtinebit. concinnat, id est, præbet, reddit, efficit IACTARI ... indubio esse. dubitatione æstuare. tralatio ab iis, qui in mari iactantur. vel à nauibus, quæcum anchora, vel sine anchora fluctibus iactantur. TANTO MELIV'ST TE SORORIS CAVSA] Itáne melius est, te sororis tuæ causa egestate laborare, quàm me, subintell. & te meum agrum habere, quàm te, vnde tua munia, & sumtus quotidianos tolerare, ac sustinere possis? Nolo te tā mihi prouidere, quo me egestate leues, quàm vt ne in os infamis sim. DIFFERANT] dissipēt, dispergāt, subintell. homines. HAEC FAMIO. TED HONESTET. &c.] hæc fama dispersa, & dedita tibi, sit honorifica, & gloriosa, mihi probro, & dedecori, me collutulet, id est, me dedecoret, & quasi lato inquinet. Nonius in verbo *collutulare.* TIBI SIT EMOLVMENTVM HONORI] tibi quæratur honos, mihi probrum. QVID? TE DICTATOREM, &c.] hoc eo pertinet, quod Lesbonicus dixerat Lysitelem honorem esse apud homines consecuturū, si nō acciperet agrum, se verò dedecus, & infamiam. Quid, inquit, at si agrum mihi dederis, te dictatorem consecuturum putas? HOMINI PVDICO] id est, homini pudenti TE ANIMATVS VT SIS VIDEO] video quo sis animo: video quomodo sis animatus SVBOLET] mihi. tralatio supra. QVI VITAM COLAS] vnde viuas. AVTVMENT] dicant. subintell. homines. ID, ME COMMISSVRVM, VT PATIAR FIERI] ordo, & sententia est, ne animum induxeris me commissurum, vt id patiar, fieri, nempe te mea opera, meâque auaritia proterritum profugere. PALMAM HABES] vicisti. HIC VICTVS] Lesbonicus victus est. VICIT TVA COMOEDIA] ò Lysiteles allegoria est à comœdiis, qui de præstantia, & præmio inter se certant. HIC AGIT] Lysiteles magis egit pro ratione argumenti. QVID TIBI INTERPELLATIO, &c.] quamobrem nos interpellare, aut in consilium nostrum accedere non vocatus audes? MEVS VT ANIMVS EST] ita vt sentio, eloquar: vel quid ego sententiam, eloquar. NEQVE TV HINC ABITVRVS] etsi non hinc abiturus es inanis & profugus. ECQVID LYSITELES?] Stasimus Lysitelem abeuntem reuocat, sed frustrà. HIC QVOQVE] Lesbonicus. FVLMENTAS IVBEAM SVPPINGI SOCCIS] & iubet in fulmentas, id est, fulcimenta, seu fulmenta subsui soccis, vt sint solidiores, & firmiores. profert Nonius, sed mendosè. NON SISTI POTEST]

non poteſt retineri Lesbonicus, quin abeat exſulatum, aut militatum. CACVLAM] Feſtus, Cacula, ſeruus militis Plautus, *video caculam*, &c. IN SAGENAM] ſagena, vox græca, genus retis, quod verticulum Latini appellant. ſic autem legendum, non, vt vulgò *ſagmam*. quod & item alius iampridem venit in mentem. ET CAPTARVM SPOL. ILL.] & eum, qui hero meo in acie contrà ſteterit, aut venerit, victorem abiturum DORMIBO] dormiam. NVDIVS SEXTVS CVI TALENTVM, &c.] ordo eſt, ab eo, qui nudius ſextus, id eſt, ſex ab hinc diebus, talentum mutuum dedi, repoſcam.

MEGARONIDES, CALLICLES, ſenes duo.

VT mihi rem narras Callicles, nullo modo
Poteſt fieri prorſus, quin dos detur virgini.

Ca. *Nanque hercle honeſtè fieri fermè non poteſt,*
Vt eam perpetiar ire in matrimonium
Sine dote cùm eius rem penes me habeam domi.
Parata dos domi'ſt. Me *niſi exſpectare vis,*
Vt eam ſine dote frater nuptum collocet.
Poſt adeas tute Philtonem, & dotem dare
Te ei dicas facere id eius ob amicitiam patris.
Verùm hoc ego vereor, ne iſtæc pollicitatio
Te in crimen populo ponat, atque infamiam:
Non temerè dicant te benignum virgini:
Datam tibi dotem, ei quam dares eius à patre.
Ex ea largitari te illi, neque ita vt ſit data, in-
Columem te ſiſtere illi, & detraxe autument.
Nunc ſi opperiri vis aduentum Charmidis.
Per longum'ſt, huic ducendi interea abſceſſerit.

Ca. *Nam hercle omnia iſtæc veniunt in mentem mihi.*

Me. *Vide ſi hoc vtile magis, atque in rem deputas,*
Vt adeam Lesbonicum, edoceam vt res ſe habet.

Ca. *Vt ego nunc adoleſcenti theſaurum indicem,*
Indomito pleno amoris, ac laſciuiæ?
Minimè, minimè hercle verò. nam certò ſcio
Locum quoque illum omnem, vbi ſitu'ſt, comederit.
Quem fodere metuo, ſonitum ne ille exaudiat,
Neu ipſam rem indaget, dotem dare ſi dixerim.

Me. *Quo pacto ergo agetur?* Ca. *clàm dos depromi poteſt,*
Dum occaſio ei rei reperiatur, interim
Ab amico aliquo alicunde argentum in dotem rogem.

Me. Potin' *eſt ab amico alicunde exorari?* Ca. *poteſt.*

Me. *Gerræ næ tu illud verbum actutum inueneris,*
Mihi quidem hercle non eſt quod dem mutuum.

Ca. *Malim hercle vt verum dicas, quàm vt des mutuum.*

Me. *Sed vide conſilium, ſi placet.* Ca. *quid conſili'ſt?*

Me. *Scitum, vt ego opinor, conſilium inueni.* Ca. *quid eſt?*

Me. *Homo conducatur aliquis iam quantum pot'eſt,*
Quaſi ſit peregrinus. Ca. *quid is ſcit facere poſtea?*

Me. *Is homo exornetur graphicè peregrinum modum?*
Ignota facies, atque inuſitata ſit:
Falſidicum, confidénſque. Ca. *quid tum poſtea?*

Me. *Quaſi ad adoleſcentem à patre ex Seleucia*

Veniat,

Veniat: salutem ei nuntiet verbis patris:
Illum bene gerere rem, & valere, & viuere,
Et eum rediturum actutum. ferat epistolas
Duas: eas nos consignemus, quasi sint à patre:
Det alteram illi, dicat alteram tibi
Dare sese velle. Ca. perge porrò dicere.
Me. Séque aurum ferre virgini dotem à patre
Dicat, patrémque id iussisse aurum tibi dare.
Tenes iam? Ca. propemodum, atque ausculto perlubens.
Me Tum tu igitur demum id adolescenti aurum dabis,
Vbi erit locata virgo in matrimonium.
Ca. Scitè hercle sanè. Me. hoc vbi thesaurum effoderis,
Suspicionem ab adolescente amoueris:
Censebit aurum esse à patre allatum tibi,
Tu de thesauro sumes Ca. satis scitè & probè.
Quanquam hoc me ætatis sycophantari pudet.
Sed epistolas quando obsignatas afferet,
Siquidem obsignatas attulerit epistolas,
Nonne arbitraris eum adolescentem annuli
Paterni signum nouisse? Me. etiam tu taces?
Sexcentæ ad eam rem caussæ possunt colligi.
Eum, quem habuit, perdidit: alium pòst fecit nouum.
Iam si obsignatas non feret, dici hoc potest,
Apud portitorem eas resignatas sibi,
Inspectásque esse. in huiusmodi negotio
Diem sermone terere, segnities mera'st.
Quamuis sermones possunt longi texier.
Abi ad thesaurum iam confestim clanculum,
Seruos, ancillas amoue, atque audin'? Ca. quid est?
Me. Vxorem quoque ipsam, hanc rem vt celes, face.
Ca. Nam pol tacere nunquam quicquam'st quod queat.
Me. Quid nunc stas? quin te hinc amoues, & te moues?
Aperi, deprome inde auri ad hanc rem quod sat est.
Continuò operito denuò. sed clanculum,
Sicut præcepi, cunctos exturba ædibus.
Ca. Ita faciam. Me. at enim nimis longo sermone vtimur.
Diem conficimus, quòd iam properato'st opus.
Nihil est de signo quod vereare, me vide,
Lepida est illa caussa, vt commemoraui, dicere,
Apud portitores esse inspectas: denique
Diei tempus non vides? quin illum putas
Natura illa, atque ingenio? iamdudum ebriu'st.
Quiduis probari poterit: tum, quod maximum est,
Afferre, non petere hic se dicet. Ca. iam sat est.
Me. Ego sycophantam iam conducam de foro,
Epistolásque iam consignabo duas,
Eúmque huc adolescentem meditatum probè
Mittam. Ca. eo ego igitur intrò ad officium meum.

Tu istuc age. Me. *actum reddam.*

FRATER] Lesbonicus. PHILTONEM] Lysitelis patrem. PATRIS] Charmidis. TE IN CRIMEN POPVLO PONAT] tibi crimen, & infamiam apud populum conciliet & contrahat. sic dictum, te in crimen & infamiam ponat, vt illud Ciceronis *pone me in gratiam.* NEQ. ITA VT SIT DATA. &c.] ne te, ita vt fuerit, tibi data à Charmide, dotem incolumem, & integram illi repræsentare, sed contrà, de ea detraxisse, i. demisse, & deminuisse dicant. *incolumem* autem legendum, non *columem*, aut *columen*, quæ vox non est Latina. prima autem nominis syllaba ad vltimam syllabam versus superioris pertinet. ABSCESSERIT] subintell. voluntas, aut aliud quiddam te. VTIBILE] ad vsum aptum. THESAVRVM] aurum reconditum. VBI SITV'ST] thesaurus. INDAGET] inquirat. ARGENTVM IN. DOT. R.] mutuum. GERRAE] nugæ. CLAM DOS DEP. P.] clàm dos ex thesauro depromi potest tempore opportuno, & occasione oblata, interim dum occasio fodiendi thesauri, & depromendę dotis reperietur, ab amico aliquo pecuniam mutuam in dotem petam. NE TV ILLVD VERBVM] *ne* affirmatiuè pro *val* accipi debet. næ tibi is, quem rogabis argentum mutuum tibi continuò responderet sibi non esse, quod det mutuum. quanquam nonnulli sic accipiunt, *ne tu inueneris*, i. verendum est, ne tu inueneris, &c. verendum est, ne [illegible] quem mutuam pecuniam rogabis, hoc tibi respondeat, Mihi quidem, &c. MALIM HERCLE, VT V. D.] malim hercle, vt omnes mihi negent, se argentum daturos mutuum, quàm vt quisquam det. QVANTVM POTE'ST] quamprimùm fieri potest. GRAPHICE] pulchrè, decenter, aptè, tanquàm à pictore aliquo expressus. FALSIDICVS CONFIDENSQ.] nostri libri vet. non discrepant à vulgatis *falsidicus confidens*, in qua lectione versus claudicat. Nos addidimus copulam *que*. Camerarius edidit *falsidicum confidentem*: & ita se in libris suis veteribus reperisse testatur, quantum fatetur durius cum superioribus cohærere. AD ADOLESCENTEM] Lesbonicum. EI] adolescenti Lesbonico. EAS NOS CONSIG. QVASI SINT A P.] sed nonne Charmides annulum habebat aliis dissimilem, & adolescenti Lesbonico notum? quo posito, nónne si litteræ aliud signum, quam patrium præ se ferrent, continuò Lesbonicus suspicari poterit litteras esse simulatas & falsas? huic dubitationi occurritur infrà, ibi: *Sed epistolas quando obsignatas*, &c. DARE] malim legi, *dari*. CENSEBIT] existimabit. SYCOPHANTARI] sycophantias struere. QVAMVIS SERM.] quantumuis longi sermone, &c. OPERITO] obruito, obtegito. SED CLANCVLVM] ad thesaurum abito, & aurum depromito. QVID ILLVM PVTAS NATVRA ILLA] proinde ac si dicat, non est ita callidus, & sollers, vt hæc minus accurate exquirat. QVIDVIS PROBARI] quid libet, quantumuis incredibile, & absurdum persuadere ei poterit. HIC] qui quasi à patre missus veniet pulchrè ornatus, & probè edoctus. AD OFFICIVM MEVM] ad depromendum aurum.

CHARMIDES senex.

Salsipotenti & multipotenti Iouis fratri, Neptuno, & Nereo,
Lætus, lubens, laudes ago, & grateis gratiásque habeo, & fluctibus salsis,
Quos penes mei potestas boni, misque foret & meæ vitæ,
Quom suis me ex locis in patriam, vrbisque mœnia reducem faciunt.
Atque ego Neptune tibi ante alios deos gratias ago, atque habeo summas.
Nam te omnes sauúmque seuerúmque, atque auidis moribus commemorant,
Spurcificum, immanem, intolerandum, vesanum. contra opera expertus.
Nam pol placido te & clementi, meo vsque modo, vt volui vsus sum haud alio.
Atque hanc tuam gloriam iam antè auribus acceperam, & nobileis apud homines
Pauperibus te parcere solitum, diuiteis damnare atque domare.
Abi, laudo, scis ordine, vt æquum'st,
Tractare homines. hoc dis dignum'st, semper mendicis modesti sint,
Fidus fuisti, infidum esse iterant. nam absque foret te, sat scio in alto
Distraxissent, dísque tulissent satellites tui me miserum fœdè,
Bonáque omnia, ita vnà mecum passim ceruleos per campos.
Ita iam quasi canes, haud secus, circumstabant nauem turbines venti.
Imber, fluctúsque atque procella infensæ, frangere malum,
Ruere antennas, scindere vela, ni tua pax propitia foret præstò.
Apage me sis. deinde hinc certum'st otio me dare satis partum habeo.
Quibus ærumnis deluctaui, filio dum diuitias quæro?
Sed quis hic est, qui in plateam ingreditur cum nouo ornatu, specieque
Simul? pol quanquam domum cupio, opperiar hic, quam gerat rem.

SALSIPOTENTI] maris potenti, maris domino, ἁλὸς κρατοῦντι. patriæ redditus Charmides saluus & incolumis, gratias agit Neptuno, & Nereo. Quod autem editio nostra à vulgata, & Camerariana discrepat, quarum altera sic habet, *salsipotenti & multipotenti Iouis fratri tibi Nerei Neptuno*: altera, *Salsipotenti & multipotenti Iouis fratri, & Nerei Neptuni*, coniectura ducti fecimus aliquantulum à libris nostris adiuti. BONI MISQ. FORET] corruptus locus. quid si legamus, *hominisque foret*. quid si *nominisque foret*. quid si, *honorúmque foret*. omnino coniectura cum alibi, tum hic difficilis, & periculosa est, excogitet aliquid melius lector eruditus & sagax. SAEVVM] χαλεπὸν iracundum asperum. AVIDIS MORIBVS] auidum, atque auarum. Hora. oda 29. lib. 3. *Ne Cypriæ, Tyriæque merces Addant auaro diuitias mari.* SPVRCIFICVM] qui mare spurcũ facias, cùm velis. spurca tempestas. CONTRA OPERA EXPERTVS] contrà te, & vsu expertus sum placidum, & clementem, &c. MEO VSQ. MODO] meo vsque arbitratu. HAVD ALIO] non alio sum te vsus, quàm clementi. AVRIB. ACCEPERAM] audiueram. ET NOBILEIS APVD HOM.] & quidem apud claros viros hoc acceperam. al. mobileis. SEMPER MENDICIS M.] vt semper mendicis, &c. FIDVS FVISTI, INFIDVM ESSE IT.] fidus fuisti, cùm tamen te infidum esse dictitent. Virg. lib. 1. Georg. *Et quantum insidum rem ne impellere marmor conueniat*. Luc. lib. 2. *Infidas mortis insidias, viresque dolumque. Vt vitare velim.* ABSQVE FORET TE] absque te foret: nisi tu obstitisses: nisi me seruasses sic loquitur Terent. IN ALTO] in mari. DISQ. TVLISS.] & distulissent. Terent, *differor doloribus*. Virg lib. 3. *At procul inde cita metta in diuersa quadriga Distulerant*. SATELLITES] quinam sint hi satellites, mox dicet ipse. CERVLEOS PER CAMPOS] per cærula, vt loquuntur poetæ epici. TVRBINES V.] iunxit speciem cum genere, turbo enim ventus est non quilibet &c. FRANGERE M.] vt frangerent malum ἀπὸ κοινοῦ † ἴσως. vel separatim à superioribus, dic frangere malum, id est, frangebant malum, &c. sed malo, priore modo. RVERE] actiue accipiendũ. Virg. *ruit omnia latè*. APAGE ME SIS] abduc me, si vis à mari: vel a tantis, & talibus periculis. DEINDE HINC] nostri libri habent, *dehinc*. QVIBVS AERVMNIS DELVCTAVI, &c.] quibus cum ærumnis deluctatus sum filium, dum diuitias paro? profert Nonius in verbo *eluctans*, pro quo restituendum, *deluctamu*, & pro, *cum hisce, quibus*, siue *quibuscum*: quo modo hic fortasse legendum est. OPPERIAR HIC Q. R.] expectabo hic, vt videam quam rem gerat.

SYCOPHANTIA, CHARMIDES senex.

HVic ego diei nomen Trinummo faciam: nam ego operam meam
Tribus nummis hodie locaui ad arteis nugatorias,
Aduenio ex Seleucia, Macedonia, Asia, atque Arabia.
Quas ego neque oculis, neque pedibus vnquam vsurpaui meis.
Viden' egestas quid negotij dat homini misero mali?
Quid ego nunc subigor trium nummorum caussa, vt has epistolas
Dicam ab eo homine me accepisse, quem ego qui sit homo, nescio,
Neque noui: neque natus nécne, is fuerit, id solidè scio.

Ch. *Pol hic quidem fungino genere est, capite se totum tegit:*
Illurica facies hominis, eo ornatu aduenit.

Sy. *Ille, qui me conduxit, vbi conduxit, abduxit domum,*
Quæ voluit, mihi dixit: docuit, & præmonstrauit prius,
Quomodo quicque agerem. nunc adeò si quid ego addidero amplius
Eo conductor melius de me nugas conciliauerit.
Vt ille me exornauit, ita sum ornatus. argentum hoc facit,
Ipse ornamenta à chorago hæc sumsit suo periculo.
Nunc ego si potero ornamentis hominem circumducere,
Dabo operam, vt me esse ipsum planè sycophantam sentiat.

Ch. *Quàm magis specto, minus placet mihi hominis facies: mira sunt,*
Ni illic homo'st aut dormitator, aut sector zonarius.
Loca contemplat, circumspectat sese, atque adeis noscitat.
Credo edepol, quò mox furatum veniat. speculatur loca
Magis lubido'st obseruare quid agat, ei rei operam dabo.

Sy. *Has regiones demonstrauit mihi ille conductor meus*
Apud illas adeis sistendæ mihi sunt sycophantiæ.
Foreis pultabo, Ch. *ad nostras adeis hic quidem habet rectam viam.*
Hercle, opinor, mihi aduenienti hac noctu agitandæ sunt vigiliæ.

Sy, *Aperite hoc, aperite, heus ecquis foribus tutelam gerit?*

Ch. *Quid adolescens quaeris? quid vis? quid istas pultas?* Sy *heus senex,*
Census coniuratori, si recte rationem dedi.
Lesbonicum hic adolescentem quaero in his regionibus,
Vbi habitet, & item alterum ad istanc capitis albitudinem,
Calliclem aiebat vocari, qui has mihi dedit epistolas.

Ch. *Meum natum hic quidem Lesbonicum quaerit, & amicum meum,*
Cui ego liberósque bonáque commendaui, Calliclem.

Sy. *Fac me, si scis, certiorem hice homines vt habitent pater*

Ch. *Quid eos quaeris? aut quis es? aut vnde es? aut vnde aduenis?*

Sy. *Multa simul rogitas, nescio quid expediam potissimùm.*
Sin vnum quidquid singillatim & placidè percunctabere,
Et meum nomen, & mea facta, & itinera ego faxo scias.

Ch. *Faciam ita vt vis agedum nomen tuum primùm memora mihi.*

Sy. *Magnum facinus incipis sic petere.* Ch. *quid ita?* Sy. *quia, pater.*
Si ante lucem ire occipias, à meo primo nomine
Concubitum fit noctu, priusquàm ad postremum perueneris.

Ch. *Opus farto est, & viatico ad tuum nomen, vt tu praedicas.*

Sy. *Est minusculum alterum, quasi vasculum vinarium.*

Ch. *Hic homo solidè sycophanta est. quid ais tu adolescens?* Sy *quid est?*

Ch. *Eloquere. isti tibi quid homines debent, quos tu quaeritas?*

Sy. *Pater istius adolescentis dedit has duas mihi epistolas.*
Lesbonici. Ch. *mihi est amicus. teneo hunc manifestarium.*
Me sibi epistolas dedisse dicit. ludam hominem probè.

Sy. *Ita, vt occepi, si animum aduortas, dicam.* Ch *dabo operam tibi.*

Sy. *Hanc me iussit Lesbonico suo nato dare epistolam,*
Et item hanc alteram suo amico Callicli iussit dare.

Ch. *Mihi quoque adepol quoniam hic nugatur, contrà nugari lubet.*
Vbi ipse erat? Sy *bene rem gerebat.* Ch *ergo vbi?* Sy. *in Seleucia.*

Ch. *Ab ipson' istas accepisti?* Sy. *è manibus dedit mihi ipse in manus.*

Ch. *Qua facie est homo?* Sy *sesquipede quidem est quàm tu longior.*

Ch. *Nouistin' hominem?* Sy. *ridiculè rogitas, quo cum vnà cibum*
Capere soleo Ch. *quod est ei nomen?* Sy. *quod adepol homini probo.*

Ch. *Lubet audire.* Sy. *illi adepol, illi, illi, (vae misero mihi.)*

Ch. *Quid est negotij?* Sy. *deuoraui nomen imprudens modò.*

Ch. *Non placet, qui amicos intrà denteis conclusos habet.*

Sy. *Atque etiam modò versabatur mihi in labris primoribus.*

Ch. *Tempori huic hodie anteueni.* Sy. *teneor manifesto miser.*

Ch. *Iámne commentus es nomen?* Sy. *deûm hercle me atque hominum pudet.*

Ch. *Vide homo vt hominem noueris.* Sy. *tanquam me. istuc fieri solet,*
Quod in manu teneas, atque oculis videas, id desideres.
Litteris recomminiscar. est principium nomini.

Ch. *Callicles?* Sy. *non est.* Ch. *Callipus?* Sy. *non est.* Ch. *Callidemides?*

Sy. *Non est.* Ch. *Callinicus.* Sy *non est.* Ch. *Callimachus.* Sy. *nil agis.*
Neque adeò adepol flocci facio, quando egomet memini mei.

Ch. *At enim multi Lesbonici sunt hic. nisi nomen patris*
Dices, non monstrare possum istos homines, quos tu quaeritas.
Quod ad exemplum est? coniectura si reperire possumus.
Ad hoc exemplum est? an Chares? an Charmides? num Charmides?

Hem,

Sy. Hem, istic erit. qui istum di perdant. Ch. dixi ego iamdudum tibi
Te potius bene dicere æquum'st homini amico, quàm malè.
Sy. Satin' intra labra atque denteis latuit vir minimi pretij?
Ch. Ne malè loquare ei præsente amico Sy. quid ergo ille ignauissimus
Mihi latitabat Ch. si appellasses, respondisset nomine.
Sed ipse vbi est? Sy. pol illum reliqui ad Rhadamantem in Cecropia insula.
Ch. Qui homo est me insipientior, qui ipse egomet, vbi sim, quæritem?
Sed nihil disconducit huic rei, quid ais? Sy. quid? Ch. hoc quod te rogo,
Quos locos adiisti? Sy. nimium miris mirabileis.
Ch. Lubet audire, nisi molestum'st. Sy. quid discupio dicere.
Omnium primum in Pontum aduecti ad Arabiam terram sumus.
Ch. Ehò an etiam Arabia'st in Ponto? Sy. est, non illac, vbi tus gignitur,
Sed vbi absintium fit, atque cunila gallinacea.
Ch. Nimium graphicum hunc nugatorem. sed ego sum insipientior,
Qui egomet, vnde redeam, hunc rogitem, quæ ego sciam, atque hic nesciat
Nisi quia lubet experiri, quò euasuru'st denique
Quod est tibi nomen adolescens? Sy. pax, id est nomen mihi.
Hoc quotidianum'st. Ch. adepol nomen nugatorium.
Quasi dictus si quid crediderim tibi, pax, periisse illicò.
Sed quid ais, quò inde isti porrò? Sy. si animum aduortas, eloquar.
Ad caput amnis, quod de cœlo exoritur sub solio Iouis.
Ch. Sub solio Iouis? Sy. ita dico. Ch. è cœlo? Sy. atque medio quidem.
Ch. Ehò an etiam in cœlum ascendisti? Sy. imò horiola aduecti sumus.
Vsque aqua aduorsa per amnem. Ch. ehò an etiam vidisti Iouem?
Sy. Calliclem isse ad villam aiebant seruis depromtum cibum.
Deinde porrò. Ch. deinde porrò. nolo quicquam prædices.
Sy. Ego hercle, si eris molestus. Ch. nam pudicum neminem
Esse oportet, qui abs terra ad cœlum peruenit.
Sy. Dimittam vt te velle video. sed monstra hosce homines mihi.
Hos ego quæro, quibus me oportet has deferre epistolas.
Ch. Quid ais tu nunc? si fortè eum ipsum Charmidem conspexeris,
Illum, quem tibi istas dedisse commemoras epistolas,
Nouerisne hominem? Sy. ne tu me adepol arbitrare beluam,
Qui quidem non nouisse possim, qui cum ætatem exegerim.
An ille tam esset stultus qui mihi mille nummûm crederet
Philippeûm, quod me aurum deferre iussit ad natum suum,
Atque ad amicum Calliclem, cui rem aiebat mandasse hic suam,
Mihi concrederet, nisi me ille & ego illum nossem approbè.
Ch. Enimuerò ego nunc sycophantæ huic sycophantari volo,
Si hunc possim illis mille nummis Philippeis circumducere,
Quos sibi me dedisse dixit. quem ego, qui sit homo, nescio.
Neque oculis ante hunc diem vnquam vidi, eine aurum crederem?
Cui, si capitis res siet, nummum nunquam credam plumbeum.
Aggrediundu'st hic homo mihi astu. heus Pax te tribus verbis volo.
Sy. Vel trecentis. Ch. haben' tu id aurum, quod accepisti à Charmide?
Sy. Atque etiam Philippeum, numeratum illius in mensa manu,
Mille nummos. Ch. nempe ab ipso id accepisti Charmide?
Sy. Mirum quin ab auo eius, aut proauo acciperem, qui sunt mortui.

Ch. *Adolescens cedò dum istuc aurum mihi* Sy. *quod ego aurum dem tibi?*
Ch. *Quod à me te accepisse fassus.* Sy. *abs te accepisse?* Ch. *ita loquor.*
Sy. *Quis tu homo es?* Ch. *qui mille nummum tibi dedi. ego sum Charmides.*
Sy. *Neque edepol tu is es, neque hodie is vnquam eris, auro huic quidem.*
Abi sis nugator. nugari nugatori postulas.
Ch. *Charmides ego sum.* Sy. *nequicquam hercle es. nam nihil aurifero.*
Nimis argutè obrepsisti in eapse occasiuncula.
Postquàm ego me aurum ferre dixi, pòst tu factus Charmides.
Prius tu non eras, quàm auri feci mentionem. nihil agis.
Proin tu te itidem vt Charmidatus es, rursum recharmida.
Ch. *Quis ego sum igitur, siquidem is non sum, qui sum?* Sy. *qui id ad me attinet?*
Dum ille ne sis, quem ego esse nolo, sis mea caussa quid iubet.
Prius non is eras, qui eras. nunc is factus qui tum non eras.
Ch. *Age si quid agis.* Sy. *quid ego agam?* Ch. *aurum redde.* Sy. *dormitas senex.*
Ch. *Fassus Charmidem dedisse aurum tibi?* Sy. *scriptum quidem.*
Ch. *Properas, an non properas abire actutum ab his regionibus*
Dormitator, priusquàm ego hîc te iubeo mulcari male?
Sy. *Quamobrem?* Ch. *quia illum quem ementitus es, ego sum ipsus Charmides,*
Quem tibi epistolas dedisse aiebas. Sy. *ehò quæso tu is es?*
Ch. *Is enimuero sum.* Sy. *ain' tu tandem, is ipsúsne es?* Ch. *aio.* Sy. *ipsus es?*
Ch. *Ipsus, inquam, Charmides sum.* Sy. *ergo ipsúsne es?* Ch. *ipsissimus.*
Abi hinc, ab oculis Sy. *enimuerò seriò, quoniam aduenis,*
Vapulabis arbitratu meo, & nouorum ædilium.
Ch. *An etiam maledicis?* Sy. *immò saluus quandoquidem aduenis,*
Dij te perdant, si te floccifacio. pòst, an perisses prius.
Ego ob hanc operam argentum accepi. te macto infortunio.
Sed enim tu qui sis, qui non sis, floccum non interduim.
Ibo ad illum, renuntiabo, qui mihi treis nummos dedit,
Vt sciat se perdidisse. ego abeo. malè viue & vale,
Quod di te omnes aduenientem peregrè perdant Charmides.
Ch. *Postquàm ille hinc abijt. pòst loquendi liberè*
Videtur tempus venisse, atque occasio.
Iamdudum meum ille pectus pungit aculeus,
Quid illi negotij fuerit ante ædeis meas.
Nam epistola illa mihi concenturiat metum
In corde, & illud mille nummum quam rem agat.
Nunquam edepol temerè tinniit tintinnabulum.
Nisi qui illud tractat aut mouet, mutum tacet.
Sed quis hic est, qui huc in plateam cursuram incipit?
Lubet obseruare quid agat, huc concessero.

FACIAM] imponam. QVAS EGO NEQVE OCVLIS, NEQVE P.] quas ego neque vidi, neque vnquam adij. Etiam M. Tullius dixit, *vsurpare oculis.* QVI EGO] *ego*, redundat. QVEM EGO QVI SIT HOMO N.] qui qualis homo sit, nescio: vel quem ignoro, qualis homo sit. SOLIDE] certò, *&* Calui. FVNDINO GENERE EST] hoc ideo dicit, quòd causiam, seu petasum latum capite gestaret, quo se totum tegebat. Fulgentius tamen aliter. vide Baptist. VBI CONDVCIT] statim vt me conduxit. ABDIXIT] me. SI QVID EGO ADD. AMPL.] si quid ego addidero iis, quæ me docuit conductor meus, & si ea, quæ ab eo accepi, amplificauero, & expoliuero, tanto melius conductor meus opera, rem nugatoriam, cuius causa me conduxit, confecerit. ARGENTVM HOC FACIT] hoc facit pecu-

pecunia: hæc est pecuniæ virtus tantum valet pecunia. SVO PERICVLO] vt si pereant, ei pereant. ORNAMENT. H. CIRC] ornamentis conductorem circumuenire, à conductore ornamenta per fallaciam auertere. MINVS PLACET] tanto minus placet. ILLIC] ille. MIRVM] mirumni, affirmantis est. AVT DORMITATOR] alij dormitatorem accipiunt simpliciter pro homine somnolento, aut somniculoso, quod qui tales sunt, capite operto esse volunt: alij pro fallaci, qui dormitare se simulans, alterum decipere, & circumducere cogitat. aut ego, si locus emendatus est, dormitatorem positum esse puto, pro amatore. SECTOR ZONARIVS] βαλαντιοτόμος, crumenisca, seu crumenarum sector. In zonis pecuniam circumferebant veteres. Horat. *Post hac ille catus, quantumuis rusticus, ibit. Ibit eò, quo vis qui zonam perdidit, inquit.* CONTEMPLET] contemplatur. suprà. NOSCITAT] explorat, cognoscere conatur. SISTENDAE] statuendæ, figendæ. EC Q. FORIB. TVT. ei.] nunquis est, qui foras tuetur? nunquis est ianitor? CENSVS CVM IVRATORI] ego qui census sum, cùm rationem dedi iuratori, id est, censori. si modo rectè dedi, tum rationem dedi. AD ISTAM CAPITIS ALB.] ista fere canitie præditum. Profert Nonius in voce, *albitudo*. VT HABITENT] vbi habitent. PATER] ô pater. sic infrà paullo pòst, *quia pater, si ante lucem*, &c. VNVMQVIDQVID] vnum quicque. CONCVBIVM SIT NOCTIS] Solis occasum sequitur vesper: vesperum prima fax, primam facem concubium noctis deinde nox intempesta. Lege Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 3. OPVS FERCTO EST] est opus cibo, seu est opus corporis cibo referciri & opus est viatico ad tuum nomen: id est, sine cibo & viatico tuū nomen cognosci non potest, si tantum spatij est à primo nomine ad vultimum. Ferctum seu fertum, genus libi est quo vtebantur in sacris. ex eo dictum, quod sæpius ad sacra ferebatur, vt vult Festus. sed malim hîc legi *farto*, seu farcto à farcio: vt per fartū intelligamus id quod impletum est corpus, vt suprà Most. *Fartum vestis* dixit, pro corpore, quo impletur, & quasi farcitur vestis. ET MINVSCVLVM AL. Q.] alterum nomen est paruulum, tanquam vasculum vinarium. iocus. HIC HOMO] loquitur secum Charmides. SOLIDE] planè certò ὀχυρῶς. TENEO HVNC MANIFESTARI] manifestè hunc deprehendi. SESQVIPEDE] pede & dimidio. ILLI AEDEPOL] hæret sycophanta in nomine Charmidis commemorando DEVORAVI] significat id sibi excidisse, cū tamen modò memoria teneret. IN LABRIS PRIMORIBVS] id est vt nos sermone patrio dicimus, in summa lingua. TEMPORI HVIC HODIE] tempestiuè hunc artecuerti. LITTERIS IS OMN.] per litteras redibo in memoriam. C. EST PRINC NOM.] nomen illius initium capit à littera, C. IST C E RIT] iste erit. QVI ISTVM DII P.] sic loquebantur vet. AC RHADAMANTEM IN CECR.] apud Rhadamantem, hic locus nusquam est. QVI HOMO] quis homo DISCONDVCIT] obest. inutilis est. CVNILA GALLINACEA] Plinius libro 20. cap. 16. *Est alia cunila gallinacea appellata à nostris Græcis origanum Heracleoticum Prodest oculis adatto sale.* &c. Diosc. lib. 3. cap. 52. PAX PERIISSE] pax παντελῶς prorsus suprà HORIOLA] nauicula piscatoria suprà Rud. *Salute horia qua mare fluat.* PER AMNEM] libri vulgati habent *per antenem*. NAM PVDICVM N. ESSE OP.] alludit ad Ganymedem, quem fabulantur poetæ à Ioue raptum esse. MILLE NVMMVM] id est, mille nummos. millies notauimus. QVOD ME AVRVM] quos nummos Philippeos ille me ad filium suum deferre iussit. MIHI CONCREDERET] mihi, inquam aurum illud concrederet, nisi essemus inter nos noti? SYCOPHANTARI] suprà. CIRCVMDVCERE] suprà. QVEM EGO QVI SIT H. N.] ordo est, eine homini aurum crederem, qui quasi homo sit, nescio, quémque nunquam his oculis vidi? SI CAPITIS RES SIET] si caput eius agatur. si summo in vitæ discrimine versetur. NVMMVM N. EI CRED. PLVMB.] nummum nunquam eius fidei credam plumbeū. eius salutis redimendæ gratia. AB TV] arte. fallacia. HEVS PAX] hoc enim nomine dixerat se sycophanta appellari. TE TRIBVS VERB.] conuenire volo. subintell. IN MENSA] apud Trapezitā. MIRVM QVIN, &c.] stomachosè, & vultuosè pronunciādum, proinde ac si dicat, à quo igitur, nisi ab eo ipso? ánne ab eius auo, an proauo aciperem, qui iampridem mortui sunt? CEDÒ DVM] da igitur. FASSVS] es. subintell. NEQVE HODIE IS VNQ. ERIS H. Q.] neque hodie eris Charmides ad id quidem, vt hoc aurum accipias. ARGVTE] callide, astutè. EAPSE] ea ipsa. PACTVS] subintell. es. PRIÙS TV NON ERAS] prius quam auri fecissem mentionem, non eras Charmides. PROIN TE, VT CHARMID. ES] proinde vt Charmidis nomen induisti, ita rursum te isto nomine spolia. verba sunt à Plauto conficta. SIS MEA CAVSSA QVID LVBET] sis, quod ad me attinet, quid libet. mea causa. ἐμοῦ ἕνεκα FASSVS CHARMIDEM] nónne fassus es Charmidem tibi aurum dedisse? MVLCARI MALÈ?] verberari. QVI ILLVM, QVEM EM.] *illum* redundat. IPSISSIMVS] αὐτότατος. Aristoph. Priscianus profert. lib. 3. cap. de comparatiuo. DII TE PERDANT, SI TE FLOCCIF, &c.] sic voluit dicere, dii me perdant, si vel pili æstimo, postne pereas, aut perisses priùs. tāti mihi est, te & antè perisse, & posterius periturum. OB HANC OPERAM] vt has binas litteras simulatas deferrem, & sycophantiam struerem, ARGENTVM ACCEPI] tribus nummis conductus sum. TE MACTO INF] suprà FLOCCVM NON INTERDVIM] pilum non interim dederim, sic suprà Rud. *cluas tu, an exungare floccum non interduim.* PVNGIT] stimulat, fodit. CONCENTVRIAT] colligit. congregat. dictum, inquit Nonius, à centuriis, quæ ad suffragia conueniebant. Pseud. *concenturio in corde sycophantias* & illud, *mille nummum quid valeant, seu quo spectent*. NVNQVAM POL TEMERÈ TINNIIT TINTINN.] allegoria est, cuius hæc sententia est quemadmodum tintinnabulum non temerè, non sine causa, nō sine motu aliquo, & externo tinnire solet: & nisi quis tintinnabulū tractet, aut moueat, id mutum est, & tacet, neque tinnire, aut tintinnare vllo pacto potest: ita hic sycophāta, non temerè ad ædeis meas venit. neque sua spōte litteras confectas attulit, sed ab aliquo, qui meis rebus insidietur, & mea bona inhiet, subornatus sit, necesse est. tintinnabulum, æreum est instrumentum, à tintinnando appellatum NISI QVI ILLVD TR] ordo est, illud (tinnabulum) mutum tacet. nisi quis illud tractat & mouet. CVRSVRAM INCIPIT] currere seu cursum incipit nomen *cursura* sic fictum à currendo. vt statura à stando, mercatura à mercando, vectura à vehendo, textura à texendo, censura à censendo.

STASIMVS seruus, CHARMIDES senex.

STasime fac te properè celerem: recipe te ad dominum domum:
Ne subitò metus exoriatur scapulis stultitia tua.
Adde gradum, appropera iamdudum factum'st, cùm abiesti domo.
Caue sis tibi, ne bubuli in te cottabi crebri crepent,
Si aberis ab heri quæstione, ne destiteris currere.
Ecce hominem te, Stasime, nihili. satin' in thermopolio
Condalium es oblitus, postquàm thermopotasti gutturem?
Recipe te, & recurre petere re recenti. Ch. *huic, quisquis est,*
Curculio'st exercitor. is hunc hominem cursuram docet,

St. *Quid? homo nihili, non pudet te? tribúsne te poteris*
Memoria esse oblitum? an verò, quia cum frugi hominibus
Ibi bibisti, qui ab alieno facilè cohiberent manus?
Teruchus fuit, Cerconicus, crinnus, Cercobulus, Collabus,
Oculicrepidæ, cruricrepidæ, ferriteri, mastigiæ.
Inter eósne homines condalium te redipisci postulas,
Quorum eorum vnus surripuit currenti cursori solum?

Ch. *Ita me di ament, graphicum furem.* St. *quid ego quod perij petam?*
Nisi etiam laborem ad damnum apponam apothecam insuper?
Quin tu quod perijt, perijsse ducis? cape vorsoriam,
Recipe te ad herum. Ch. *non fugitiuu'st hic homo: commeminit domi.*

St. *Atque vtinam veteres mores, veterésque parsimoniæ,*
Potius maiori, honori hîc essent, quàm mores mali.

Ch. *Dij immortales, basilica quidem facinora inceptat loqui.*
Vetera quærit, vera amare hunc morem maiorum scias.

St. *Nam nunc more nihil faciunt, quod licet nisi quod lubet.*
Ambitio iam more sancta'st, libera'st à legibus.
Scuta iacere, fugeréque hostis, more habet licentiam
Petere honorem pro flagitio, more fit. Ch. *morem improbum.*

St. *Strenuos præterire more fit.* Ch. *nequam quidem.*

St. *Mores leges perduxerunt iam in potestatem suam.*
Magis qui sunt obnoxiosi quàm parentes liberis.
Eæ miseræ etiam ad parietem sunt fixæ clauis ferreis,
Vbi malos mores affigi nimio fuerat æquius.

Ch. *Lubet adire atque appellare hunc verum ausculto perlubens.*
Sed metuo, si compellabo, ne aliam rem occipiat loqui.

St. *Neque istis quicquam lege sanctum'st. leges mori seruiunt.*
Mores autem rapere properant, quà sacrum, quà publicum,

Ch. *Hercle istis malam rem magnam moribus dignum'st dari.*

St. *Nonne hoc publicè animum aduorti? nam id genus hominum hominibus*
Vniuersis est aduersum, atque omni populo malefacit.
Malè fidem seruando, illis quoque abrogant etiam fidem,
Qui nihili meriti. quippe ex eorum ingenio ingenium horum probant.
Hoc qui in mentem venerit mihi, reipsa modò commonitus sum.
Si quis mutuum quid dederit, fit pro proprio perditum.
Cùm repetas, inimicum amicum beneficio inuenis tuo.
Nam si exigere cupias, duarum rerum exoritur optio:

Vel

Vel illud, quod crediderìs, perdas: vel illum amicum amiseris.

Ch. *Meus est hic quidem Stasimus seruus.* St. *nam ego talentum mutuum*
Quod dederam, talento inimicum mihi emi, amicum vendidi.
Sed ego sum insipientior, qui rebus curem publicis
Potiusquàm id, quod proximum'st, meo tergo tutelam geram.
Eo domum. Ch. *heus tu sta illico, audi. heus tu.* St. *non sto.* Ch. *at ego te stare,*
volo.

St. *Quid si egomet te velle nolo?* Ch. *ha nimium Stasime saeuiter.*

St. *Emere meliu'st, cui emperes.* Ch. *pol ego emi, atque argentum dedi.*
Sed si non dicto audiens mihi est, quid ago? St. *damnum malum.*

Ch. *Bene mones, ita facere certum est.* St. *nisi quidem es obnoxius.*

Cy. *Si bonus est, obnoxius sum: sin secus est, faciam vti iubes.*

St. *Quid id me attinet, bonisne seruis tu vtare, an malis?*

Ch. *Quia boni, malique in ea re pars tibi est.* St. *partem alteram*
Tibi permitto: illam alteram, ad me, quod boni est, apponito.

Ch. *Si eris meritus, fiet. sed respice ad me huc, ego sum Charmides.*

St. *Hem, quis est, qui mentionem facit homo hominis optimi?*

Ch. *Ipse homo optimus.* St. *mare, terra, coelum, id vestram fidem.*
Satin' ego ocul· plane video? estne ipsus, an non est? is est,
Certè is est, is est profecto: ô mi here exoptatissime
Salue. Ch. *salue Stasime* St. *saluum te.* Ch. *scio & credo tibi.*
Sed omitto alia: hoc mihi responde liberi quid agunt mei,
Quos reliqui hîc, filium atque filiam? St. *viuunt, valent.*

Ch. *Nempe vterque?* St. *vterque.* Ch. *di me saluum & seruatum volunt*
Caetera intus otiose percunctabor quae volo.
Eamus intrò, sequere. St. *quò tu te agis?* Ch. *quónam nisi domum?*

St. *Hiccine nos habitare censes?* Ch. *v' inam ergo alibi censeam?*

St. *Iam* Ch. *quid iam?* St. *non sunt nostrae aedes istae.* Ch. *quid ego ex te*
audio?

St. *Vendidit tuus natus aedes.* Ch. *perij.* St. *praesentariis*
Argenti minis numeratis. Ch. *quot?* St. *quadraginta.* Ch. *óccidi.*
Qui eas emit? St. *Callicles, cui tuam rem commendaueras,*
Is habitatum huc commigrauit, nósque exturbauit forâs.

Ch. *Vbi nunc filius meus habitat?* St. *hic, in hoc posticulo.*

Ch. *Malè disperij.* St. *credidi aegrè tibi id vbi audisses fore.*

Ch. *Ego miser meis periculis sum per maria maxima*
Vectus capitali periculo, per praedones plurimos
Me seruaui: saluus redij: nunc hic disperij miser,
Propter eosdem, quorum caussa fui hac aetate exercitus.
Adimit animam mihi aegritudo Stasime, tene me. St. *visne aquam*
Tibi petam? Ch. *res quom animam aiebat, tum esse offusam oportuit.*

STASIME FAC TE] Stasimus domum rediens Charmidi hero fit obuiam: quo viso, domum propetat, vt Lesbonico eum aduenisse nuntiet, ne pater Lesbonicum opprimat imparatum. IAMDVDVM FACTVM EST CVM] iampridem abiisti domo, sic loquitur suprà. NE BVBVLI IN TE COTTABI] cottabus, genus fuit ludicri conuiualis, de quo Athenaeus lib. 11. & 15. & Suidas, quos legat, qui haec de re accurate cognoscere velit, satis habeat lector hoc loco, id, quod ad huius loci intelligentiam pertinet, quasi per transennam didicisse, id, quod è poculo eliciebatur, sic debuisse emitti, vt sonitum ederet: seu vt ait M. Tull. ea de re loquens Tuscul. 1. *resonaret*. Facete igitur & more suo Plautus hic per cottabos, bubulos significat, vel plagarum crepitus & sonitus, qui tum redduntur, cum serui corio bubulo caeduntur vel lora ipsa bubula, quib. caeduntur. SI ABERIS AB H. Q.] si aberis, tum, cùm te herus

quæret. HOMINEM N.] hominem nequam. SIT IN CAND. OBL.] satisne annulum tuum in thermopolio oblitus es, postquam guttur potione calida demulsisti, thermopolium taberna vbi dulces potiones vehibant. *Thermopolare* verbum à Plauto fictum ex Græca & Latina voce conflatum *guttur* autem masculini & neutrius generis vsurparunt veteres. teste Nonio. suprà Aulul. *Etiamne obturas inferiorem gutturem?* RE RECENTI] dum res recens est annulum repetere, ne si longo pòst interuallo repetas, abiuret tabernarius thermopola. RECIPE TE] ad thermopolium HVIC QVISQVIS EST CVRCVL. EST E. PERC.] hic, quisquis est à Curculione alio vexatur, & mordetur. & incitatur ad cursum. QVID? HOMO N.] obiurgat se ipse Stasimus. quod tribus poteriis, id est, tribus poculis exhaustis, annulum suum oblitus sit. MEMORIA ESSE OBLITVM] insolens loquendi genus & memoria esse lapsum. AN VERÒ QVIA CVM F.] an verò idcirco te condalium tuum recuperaturum speras. quia cum frugi hominibus & abstinentibus in thermopolio bibisti, & non cum furacibus & nequam? THERVCHVS FVIT, &c.] nomina sunt eorum seruorum, quibus cum Stasimus potauit, à Plauto ficta, quorum ἐτυμὸν quærere, non operæ pretium esse arbitror. OCVLI-CREPIDAE] quibus oculi pugnis contundi solent. FERRITERI] qui ferrum terunt, qui catenis ferreis vinciri solent. REDIVISCI] recuperare. QVORVM EORVM VNVS SVRR.] qui sunt ita callidi furandi artifices, vt eorum vnus surripuerit cursori interea dum curreret solum id est, soleam calcei? Mart. *Et mordere luto putre vetusque solum.* Lucret. *Auia Pieridum peragro loca, nullius ante Trita solo,* quorum eorum, obseruet hanc lectionem lector. QVID EGO, QVOD PERIIT. PETAM] quamobrem ego, id, quod periit, repetam? NISI ETIAM LABOREM AD C.] nisi fortè etiam laborem damno præterea addere debeam, quod non est faciendum. satis enim mihi esse decet, me annulum amisisse, neque committere debeo, vt ad damnum labor, quo & defatigatio corporis accedat. vox *apothecam*, quid hoc loco valeat, quæro. Alij legi volunt *hypothecam* quod quadrare aptiùs videtur. CAPE VORSORIAM] muta velificationem, vela da retrorsum, vt loquitur Horatius, tralatio à nautis, qui tempestate aduersa coacti, velificationem mutare solent sic suprà Merc. *hic secundus ventus non est: cape modò vorsoriam.* ad quem locum quid sit *vorsoria* dictum est. COMMEMINIT DOMI] memor est domus. BASILICA] regia. VETERA AMARE H. M. M.] scire licet hunc nebulonem amare vetera & morem maiorum. vel lege hoc modo, *vetera quærit vetera.* scire possis vel scire cuiuis licet, hunc seruum morem maiorum quærere. NAM NVNC MORE NIHIL F.] nam homines, qui hodie viuunt more recepto & nouo, nihil faciunt, quod liceat, nisi etiam lubeat: vel nihil faciūt, quod liceat, sed quod lubeat. SANCTA EST] tuta, & inuiolata facta est SCVTA IACERE. &c.] scuta, & cætera arma abiicere, & hosteis fugere, quod est ignauiæ, more recepto LICENTIAM HABET PETERE HONOREM PRO FLAGITIO] petere honorem ob flagitium, id est, ob turpem actum, & flagitiosa facta, in more positum est. STRENVOS PRAETERIER] fortibus & strenuis viris præteritis ignauos homines magistratibus ornare vsitatum est, præteriti dicuntur in comitiis, qui repulsam tulerunt. M. Tull. pro Murena. NEQVAM QVIDEM] more malo quidem MORES LEGES PERDVX] mores legibus sunt superiores, amores plus possunt quàm leges. MAGIS QVIS] quibus legibus mores sunt magis obnoxiosi, id est, dominantes & imperiosi quàm leg. obnoxiosi dicuntur à Plauto. qui alios sibi obnoxios habere volunt. EAE MISERAE ETIAM AD PARIET] cùm in tabulis primum ligneis, deinde æreis initiò leges inscriberētur, ex tabulæ clauis ferreis ad parietem aliquem in foro affigebantur, vt à quouis cognoscerētur quod igitur leges clauis ferreis affigantur parieti, vt omnibus notæ sint. id seruus per calumniam trahit lōgè in aliam partē, quasi legibus fiat iniuria, aut quasi per leges supplicio afficiantur innocentes. NEQVE ISTIS] qui hodie viuunt. PROPERANT] ambiūtum, student. QVA SACRVM, QVA PVBL] hac sacrum, illàc publicum. DIGNVM EST] æquum est, par est, ἄξιον ἐστι. NONNE HOC PVBLICÈ ANIM.] nonne oportet hoc publicè animaduerti? Nonne hoc publica animaduersione coërceri debet? MALE FIDEM SERVANDO] dum malè fides seruatur. vel dum malè seruare fidem negligunt magistratus, fit vt etiam iis, qui sunt fidi, nō credatur, fidis propter infidos non habetur: quippe ex eorum, qui non seruant fidem, ingenio, horum, qui sunt fideles, ingenium spectant & metiuntur. QVI NIHIL ME R.] qui nihil meriti sunt, qui sunt casti & fideles. HOC QVI IN MENTEM VENERIT MIHI] si quis quærat, vnde hoc mihi in mentem venerit, &c. quidam legi volunt, *hoc qui in mentem veniret mihi,* &c. hac sententia, hoc vt mihi in mentem veniret, à re ipsa cōmonitus sum. RE IPSA MODÒ COMM.] res ipsa me commonuit. OPTIO] electio. NAM EGO TALENTVM MVTVVM] ordo est, nam ego eo talento quod talentum mutuum dederim, inimicum mihi emi, amicum vendidi. REBVS CVREM PVBLICIS] consulam rebus publicis, curam habeam rerum publicarum. AH NIM. STASIME SAEVITER] sæuiter, id est, sæuè. sic Nonius, atque hunc locum profert. SED SI NON DICTO, sed si seruus, quem ego emi, mihi non obtemperat, quid agere debeo? DAMNVM MALVM] damnum malum ei dabo, eum, malè mulcabo. NISI QVIDEM ES OBNOXIVS] cùm hac exceptione quidem nisi seruus tuus sit alioquin bene de te meritus, nisique ei, ob alia eius rectè facta, multum debeas. SI BONVS EST] si bonus est seruus meus, obnoxius ei sum, id est, aliquid ei debeo: & habet me sibi suo beneficio deuinctum: sin secus est, sin malus est, faciam, vt iubes, id est, dabo ei magnum malū. mendosè autem legitur in omnibus libris vulgatis, *Si bonus es, & sin secus es:* & suprà *audiens mihi es.* PARTEM ALTERAM T. P.] quod est mali, tibi relinquo, & tuæ potestati permitto. illam alteram partem, nēpe id, quod boni est, mihi adiungito. VESTRAM FIDEM] imploro, posco. SALVVM TE] fuit additurus Stasimus aduenisse gaudeo, vt vsitatum: sed Charmides dicentem interpellat, neque sermonem absoluere finit, tanquam satis intelligens, quid fuerit dicturus. QVO TV TED AGIS] quo tu te confers? quo te agis? d. interpositum est. PRAESENTARIIS] præsentibus, IN HOC POSTICVLO] suprà posticulum hoc recepit, cùm ædeis vendidit. CREDIDI AEGRE TIBI] credidi te id ægrè laturum, cùm audisses. PROPTER EOSDEM] propter filium, opera filij, Exercitus] fatigatus, vexatus. TENE ME] sic Antiphila apud Terent. Heautont. VISNE AQ. TIBI F.] quam tibi animam propemodum foras eiectam reuocem RES CVM ANIMAM AGEBAT] cùm res mea familiaris peribat, aquam ei obiectam esse oportuit. Libri nostri veteres habent *effusam,* sed *offusam* magis probo,

CALLI-

CALLICLES, CHARMIDES, senes duo. STASIMVS seruus.

Qvid hoc hic clamoris audio ante ædeis meas?
Ch. *O Callicles, ô Callicles, ô Callicles,*
Qualin' amico mea commendaui bona?
Ca. *Probo, & fideli, & fido, & cum magna fide,*
Et salue, & saluum te aduenisse gaudeo.
Ch. *Omnia istæc tibi, si ita'st vt prædicas.*
Sed quis iste est tuus ornatus? Ca. ego dicam tibi.
Thesaurum effodiebam intus, dotem filiæ
Tuæ quæ daretur: sed intus narrabo tibi.
Et hoc, & alia. sequere. Ch. Stasime. St. hem. Ch. strenuè.
Curre in Pyraeum, atque vnum curriculum face.
Videbis iam illic nauem, qua aduecti sumus.
Iubeo Sangarionem quæ imperauerim,
Curare vt te efferantur, & tu ito simul.
Solutum'st portitori iam portorium.
St. *Nihil est moræ? Ch. nihil, ambula, actutum redi,*
St. *Illic sum, atque hîc sum. sequere tu me hàc intrò. Ch. sequor.*
St. *Hic meo hero amicus solus firmus restitit,*
Neque demutauit animum de firma fide.
Quanquam labores multos ipse pertuli.
Sed hic vnus, vt ego suspicor seruat fidem.
Ob rem laborem eum ego cepisse censeo.

QVALIN' AMICO] ne hic non seruit interrogationi, sed venustatis causa hic positum est. nonnulli legendum putant. qualinam amico. non desunt qui. *Taline amico*, legi malint. OMNIA ISTAEC] omnia istæc tibi opto, vt salueas, & saluus sis, si probus & fidus amicus es. SED QVIS ISTE EST TVVS] Charmides solus domi relictus, & omnibus domo exturbatus, vt thesaurum facilius effoderet, vestem scilicet posuerat, & lenonem ornatum sumserat. THESAVRVM EFFODIEBAM INTVS, DOTEM &c.] effodiebam domi thesaurum *quod quidem* dotem quæ dos filiæ tuæ daretur. STRENVE] strenue diligẽter, celeriter. IN PIRAEEVM] Piræeus, Athenarum portus. VNVM CVRRICVL. FACE] vno cursu in Piræeum, continua cursum hinc vsque in Piræeum: sine vlla interruptione aut mora in Piræeum. VT EFFERANTVR] è naui domum. ITO SIMVL] venito simul. PORTORIVM] merces quæ portitori debetur. HIC] Callicle. hæc dicuntur à seruo *clanculum*, vt indicat Camerarius. HERO MEO] Charmidi. NEQVE DEMVTAVIT ANIMVM DE FIRMA FIDE] neque animo mutato de firma fide decessit. QVANQVAM LABORES M.] versus non est integer. in libris vulgatis, neque enim ex veteribus nostris redintegrare potui. Si liceret, sic ego, quod deest supplerem, quanquam labores multos ipse pertuli. OB REM] ob causam, vel rei faciendæ causa.

LYSITELES adolescens.

Hic homo est omnium hominum præcipuis voluptatibus, gaudiisque antepone ndus.
Ita commoda, quæ cupio eueniunt. quod ago assequitur, subest,
Subsequitur, ita gaudiis gaudium suppeditat.
Modò me Stasimus Lesbonici seruus conuenit. is
Mi dixit, suum herum peregrè huc aduenisse Charmidem.
Nunc mihi is properè conueniendus est, vt, quæ cum eius filio
Egi, ei rei fundus pater sit potior. eo sed fores
Hæ sonitu suo mihi moram obiiciunt incommodè.

Hic ego] id est, ego Lysiteles, nã se ipse demonstrat adolescens, & suam lætitia elatus, felicitatem prędicat. QVOD AGO, ASSEQVITVR] quidquid ago, ex animi sententia mihi procedit, & sequitur me agentem. SVPPEDITAT] suppetit, succrescit, suggeritur. EI REI FVNDVS ESSE] id est, ei rei pater sit auctor potior. Pomp. Festus. fundus inquit, dicitur ager, quod planus sit ad similitudinẽ fundi vasorũ. Fundus quoque dicitur populus esse rei quam alienat, hoc est auctor. SONITV SVO] crepitu suo.

CHARMIDES, CALLICLES senes duo, LYSITELES, LESBONICVS, adolescentes.

NEque fuit, neque erit, neque esse uenquam hominum in terra dum arbitror,
Cui fides, fidelitasque amicum ergà æquiparet suum,
Nam exædificasset me ex his ædibus, absque te foret.

Ca. *Si quid amicum erga benefeci, aut consului fideliter,*
Non videor meruisse laudem, culpa caruisse arbitror.
Nam beneficium quod datur proprium homini, proprium sumserit?
Quod datum est vtendum, id repetendi copia 'st, quando velis.

Ch. *Est ita, vt dicis sed ego hoc nequeo mirari satis,*
Eum sororem despondisse suam in tam fortem familiam,
Lysiteli quidem Philtonis filio. Ly. *enim me nominat.*

Ch. *Familiam optumam occupauit.* Ly. *quid ego cesso colloqui?*
Sed maneam etiam opinor, namque hoc commodum orditur loqui.

Ch. *Vah.* Ca. *quid est?* Ch. *oblitus intus dudum tibi sum dicere:*
Modò mihi aduenienti nugator quidam accessit obuiam
Nimis pergraphicus sycophanta, is mille nummûm se aureûm
Meo datu tibi ferre, & nato Lesbonico aiebat meo,
Quem ego nec qui esset noram, neque eum ante vsquam conspexi prius.
Sed quid rides? Ca. *meo allegatu venit, quasi qui aurum mihi*
Ferret abs te, quod darem tuæ natæ dotem vt filius
Tuus, quando illi à me darem, esse allatum id abs te crederet.
Neu quis rem ipsam posset intelligere: & thesaurum tuum
Me esse penes, atque eum à me lege populi patrium posceret.

Ch. *Scitè edepol.* Ca. *Megaronides communis hoc meus & tuus*
Beneuolens commentu'st. Ch. *quin collaudo consilium, & probe.*

Ly. *Quid ego ineptus, dum sermonem vereor interrumpere,*
Solus sto, nec quod conatus sum agere, ago? homines colloquar.

Ch. *Quis hic est, qui huc ad nos incedit?* Ly. *Charmidem socerum suum*
Lysiteles salutat. Ch. *di dent tibi Lysiteles, quæ velis.*

Ca. *Non ego sum salute dignus.* Ly. *immò salue Callicles,*
Hunc priorem æquum'st me habere tunica propior pallio est.

Ch. *Deos volo consilia vestra rectè vortere.*
Filiam meam tibi desponsatam esse audio. Ly. *nisi tu ne vis.*

Ch. *Immo haud nolo.* Ly. *spondesn' ergo tuam natam vxorem mihi?*

Ch. *Spondeo, & mille auri Philippûm dotis.* Ly. *dotem nihil moror.*

Ca. *Si illa tibi placet, placenda dos quoque est, quam dat tibi.*

Ch. *Postremò quod vis, non duces, nisi illud quod non vis, feres.*

Ca. *Ius hic orat.* Ly. *impetrabit te aduocato, atque arbitro.*
Istac lege filiam tuam sponden' mihi vxorem dari?

Ch. *Spondeo.* Ca. *& ego spondeo idem hoc* Ly. *ô saluete affines mei.*

Ch. *Atque edepol sunt res, quas propter tibi tamen succensui.*

Ca. *Quid ego feci?* Ch. *meum corrumpi quia perpessus filium.*

Si id

Ca. *Si id mea voluntate factum est, quòd mihi succenseas.*
Sed sine me hoc abs te impetrare, quod volo. Ch. *quid ist est?* Ca. *scies.*
Si quid stultè fecit: vt ea missa facias omnia.
Quid quassas caput? Ca. *cruciatur cor mihi, & metuo.* Ca. *quídnam id est?*
Ch. *Quom iste ita'st, vt esse nolo, id crucior. metuo si tibi*
Denegem quod me cras, ne te leniorem erga me putes.
Non grauabor, faciam ita vt vis. Ca. *probus es. eò, vt illum euocem*
Ch. *Miserum'st, malè promerita, vt merita si mihi vlcisci non licet.*
Ca. *Aperite hoc, aperite properè, & Lesbonicum, si domi'st, foras*
Euocate, ita subito: est properè quòd eum conuentum volo.
Le. *Quis homo tam tumultuoso sonitu me exciuit subitò foras?*
Ca. *Beneuolens tuus, atque amicu'st.* Le *satin' saluæ? dic mihi.*
Ca. *Rectè tuum patrem rediisse saluom peregrè gaudeo.*
Le. *Quid id ait?* Ca. *ego.* Le. *tun' vidisti?* Ca. *& tute idem videas licet.*
Le. *O pater, pater mi, salute multùm nate mihi.*
Le. *Si quis tibi pater laboris.* Ch. *nihil euenit, ne time.*
Bene re gesta saluus redeo. si tu modò frugi esse vis,
Hæc tibi pacta'st Callicli filia. Le *ego ducam pater,*
Etiam si quam aliam iubebis. Ch. *quanquam tibi succensui.*
Ca. *Miseria vna vni quidem homini'st affatim.* Ch. *immo huic parum'st*
Nam si pro peccatis centum ducat vxores, parum'st.
Le. *At iam posthac temperabo.* Ch. *dis, si facias modò.*
Ly. *Num quid caussæ est, quin vxorem cras domum ducam?* Ch. *optimum'st, licet.*
Tu in perendinum paratus sis vt ducas. Plaudite.

IN TERRA DVM] particula *dum* pertinet ad copulationem negantem postremam *neque*, hoc modo, neque dum. CVI FIDES FIDELITASQ. &c.] cuius fides, & fidelitas erga amicum suum æqualis sit tuæ erga me fidei. EXAEDIFICAVISSET] eiecisset me filius. Sic autem dictum *exædificare ex ædibus*, vt *expectorare ex animo* οἰκοδομεῖν ἔξω. &c. SI QVID A. ERGA, &c.] si quid de amico bene meritus sim, aut si ei consilium fidele dedi, &c. Talè ferè illud Horat. epist. ad Pison. *vitaui denique culpam, Non laudem merui.* NAM BENEF. QVOD D. PR. H.] id est, nam quod beneficium dederis alicui proprium. id est, vt fiat eius cui datur, sitque perpetuum, & stabile, id ille proprium, & perpetuum sumserit, non timens, ne à se repetatur. EVM SOROREM DESP. S. IN TAM FORTEM] Nonius hunc locum proferens, *in tam fortem familiam*, interpretatur, in tam diuitem & copiosam. ENIM ME N.] *enim* præpositum, notandum. sic suprà. FAMILIAM OPT. OCCVP.] profert & hunc locum Nonius in verbo *occupare* & interpretatur, inuenit, tenet, possidet. HOS COLLOQVI] hos alloqui: vel cum his colloqui. SED MANEAM ETIAM OP.] sed satius est, me etiamnum manere, opinor. vel sic: Sed manere debeam etiamnum, opinor. COMMODVM] commodè, opportunè. MEO DATV] id est, à me datum. sic dictum *meo datu*, vt meo concessu, meo rogatu, meo inuitatu, meo allegatu, & sexcenta similia. MEO ALLEGATV] à me allegatus. DOTEM] aurum, quod darem filiæ tuæ in dotem. A ME] de meo, de mea pecunia. CREDERET] sycophantæ, quem ei allegauerim, tanquam abs te amissum, verbis & epistola adductus. ME ESSE PENES] penes me esse, in mea potestate esse. ATQ. ENIM A ME LEGE POP. P. POSC.] atque cum thesaurum Lesbonicus à me posceret lege ciuitatis Atheniensis, vt à patre defossum, & repositum. COMMENTVS ST] excogitauit. NON EGO SALVTE D.] hoc dicit Callicles indignè ferens, quòd non partè vna cum Charmide fuerit à Lysitele salutatus. sed admonendus est lector Nonium legere, *non ego sum dignus salutis*, vbi exempla colligit genitiui positi pro ablatiuo. HVNC PR. ASQ. ME HABERE] Charmides mihi debet esse prior, & antiquior, quippe qui sit mihi affinis. NISI TV NE VIS] ita est, vt dicis, nisi tu non vis, suprà. Profert hunc locum Nonius. ET MILLE AVRI PHILIPPVM D.] & mille Philippos auri dotis nomine, seu in dotem. DOTEM NON MOR.] de dote non laboro: dotem non curo. PLACENDA DOS] mira locutio. nam nomen *placendus, a, um,* quod tanquam, participium passiuum significationem habet passiuam, præter consuetudinem Latinè loquentium, à verbo absoluto, *placeo*, nascitur. Docent enim grammatici. in his Priscian. lib. 8 nomina mobilia in dus, da, dum, à gerundiis facta, cùm passiuam habeant significationem, raro inueniri à verbis neutris absolutam significationem habentibus, vt sto, sedeo, surgo. Nemo enim dicit (inquit ille) standus, sedendus, surgendus. QVOD VIS NON D. &c.] filiam meam quam vis, vxorem non duces, nisi dotem feres. ET EGO SPONDEO IDEM H.] filiam meam Lesbonico. QVAS PROPTER] propter quas. PERPESSVS] subintell. es. QVID QVASSAS CAPVT?] gestus minantis, vt indicant eius commentatores Horat. ad illum locum epistola. lib. *De me supercilio nubem.* CRVCIATVR COR MEVM] animus mihi ardet iracundia, & dolore. ET METVO] quare metuat, mox dicet ipse. MISERVM EST MALE

PROMER &c.] miserum est malè merita ista, vt sunt merita, vlcisci mihi non licere. EST PROPERE QVOD EVM C. V.] causa est, propter quam caussam eum properè conuentum velim. SATIN' SALVAE] satísne res saluæ sunt? RECTE] salue sunt res. SI QVID TIBI PATER L.] [illegible], vel est sermonis interruptio, erat enim additurus, tibi euenit in ista peregrinatione, mihi molestum est, verumtamen te saluum venisse gaudeo. CALLICLI] Callicli. MISERIA VNA. &c.] hoc dicit satis dare supplicij Lesbonicum, ducenda vxore, eáque filij miseria patrem contemtum esse debere, non esse ei succensere. esset enim miseriam miseriæ addere, quasi vxorem ducere miserum sit. TV IN P.] tu Lesbonice cura, paratus sis in diem ab hodierno die tertium ducere.

TRVCVLENTVS.

DRAMATIS PERSONAE.

DINARCHVS	adolescens.
PHRONESIVM	meretrix.
GETA	seruus.
CALLICLES	senex.
ASTAPHIVM	ancilla.
STRATILAX	seruus.
STRATOPHANES	miles.
STRABAX	adolescens rusticus.
ANCILLA	altera.

ARGVMENTVM.

TRES vnam pereunt adolescentes mulierem:
Rure vnus, alter vrbe, peregè tertius.
Vtque ista ingenti militem tangat bolo,
Clam supposiuit sibi clandestino editum,
Vi magna seruus est ac trucibus moribus,
Lupæ ne rapiant domini parsimoniam.
Et is tamen mollitur. Miles aduenit,
Natique caussa dat propensa munera.
Tandem pater compressa cognoscit omnia,
Vtque illam ducat, qui vitiarat, conuenit:
Suumque is repetit à meretrice subditum.

TRES ADOLESCENTES] Strabax, Dinarchus, Stratophanes miles Babylonycus. VNAM] Phronesium. PEREVNT] perditè amant. VNVS] Strabax. ALTER] Dinarchus. VRBE] in vrbe, atque hoc modo fortasse legendum est. TERTIVS] miles. ISTA] Phronesium. INGENTI MIL. TANGAT BOLO] ingentem à milite prædam faciat. tralatio ducta à piscatoribus, bolus enim iactus est siue retis, siue cubi. significat & prædam à piscatore iacto reti captam. CLANDESTINO ED.] puerum. SERVVS] Stratilax. AC TRVC.] ex quo Truculentus dictus: & ab eodem fabula nomen traxit. LVPAE] meretrices. NATIQVE] quem pater putat esse suum. DAT] Phronesio. PROPENSA impensa. PATER] Callicles.

PROLOGVS.

PERPARVAM partem postulat Plautus loci
De vestris magnis, atque amœnis mœnibus.
Athenis quo sine architectis conferat.
Quid? nunc daturin' estis, an non, annuunt.
Meditore quidem à vobis me ablaturum sine,
Mora, Quid si te vestro quippiam orem? abnuunt.
En me hercle in vobis resident mores pristini,
Ad denegandum vi celeri lingua vt animi,
Sed hoc agamus, huc quæ ventum est gratia,
Athenæ istæ sunto, ita vt hoc est proscenium.
Tantisper dum transigimus hanc comœdiam.
Hic habitat mulier, nomine quæ est Phronesium,
Hæc huius sæcli mores in se possidet,
Nunquam ab amatore suo postulat id quod datum est.
Sed relliquum dat operam, ne sit reliquum,
Poscendo, atque auferendo. vt mos est mulierum.
Nam omnes id faciunt, cum amari intelligunt.
Ea se peperisse puerum simulat militi,
Quo citius rem auferat ab eo, cum puluiscule.
Quid multa? ætas huic si superet mulieri,
Ad se eum anima eius habentiam auerrerit,

PER PARVAM PART.] profert hos versus Rufinus apud Priscianum vbi loquitur de iambeo versu. ATHENAS Q.] inquem locum transferat Athenas, sine architectis. significat Plautus se petere à spectatoribus, vt putent rem geri Athenis *sine architectis* autem legendum. atque ita edidit Camerar. non vt vulgò, *artus pelliu*. quin & Apuleius lib. 4. Floridô. in principio perspicuè legit *sine architectis*. MEDITOR EQ.] mihi persuasi equidem me à vobis impetraturũ locum intra vetera mœnia, in quem Athenas conferrem, &c. SED HOC A.] sed omittamus aliena, & id agamus, cuius gratia huc venimus. SED RELIQVVM.] sed quod ad reliquum attinet, dat operam poscendo. atque auferendo, nequid reliqui miles habeat AVFERAT REM AB EO CVM PVLVISCVLO.] auferet omnia. SI SVPERET] si perduret, si supersit. AD SE CVM ANIMA, &c] sic legendum esse existimo. *habentiam* autem interpretor [illegible] id quod habet miles Scaliger fil. autem sic legi malebat, *Is cum anima ad eam habentiam omnem auerrerit*. hæc sententia. Is (miles) habentiam omnem à se ad eam transtulerit. Camerarius edidit. habentia dicta est ab eo, quod est habere inquit Nonius. Claudius lib. 7. *animus eorum habentia inflatur*.

DINARCHVS adolescens.

NOn omnis ætas ad perdiscendum sat est
Amanti, dum id perdiscat quot pereat modis,
Neque eam rationem eapse vnquam edocet Venus.
Quam penes animantum summam summarum redit,
Quot amans exemplis ludificetur, quot modis
Pereat, quótque exoretur exorabulis.
Quot illic blanditiæ, quot illic iracundiæ
Sunt? quótque pericla vitanda? Di vostram fidem. hui
Quid peierandum est? etiam præter munera?
Promendum numina annua. is primus bolus est.
Ob ea tris noctes vtor. Interea loci
Aut æra, aut vinum, aut oleum. aut triticum
Tentat, benignúsne, an bona frugi siet.

Eadem postq' am alium repperit, qui plus daret,
Damnosiorem, me exinde amouit loco,
Quem infestum, odiosum sibi esse memorabat, mala.
Babyloniensem militem. Is nunc dicitur
Venturus peregrè. eo nunc commenta est dolum,
Perisse simulat sese, vt me extrudat foras,
Eum esse simulant militem puero patrem:
Atque vt cum solo pergraecetur milite,
Quid isti suppositum puerum opus pes' ime?
Mihi verba retur dare sese. an me censuit
Celare se potesse, grauida si foret?
Nam ego Lemno aduenio Athenas nudiustertius,
Legatus hinc quò cum poplico imperio fui.
Sed hæc quis mulier est? Astaphium est ancillula,
Cum ea quoque etiam mihi fuit commercium.

NON OMNIS AETAS] I. multi modi sunt, quibus amans perire potest, quos per omnem vitæ suæ ætatem non facilè perdiscat. Profert Varro libr. 5. de ling. Lat. sed legit *ad perdiscendum est satis.* EAPSE] ea ipsa. QVAM PENES AMANTVM SVMMA SVMMARVM] i penes quam summa rerum amantum potestas est. quæ est domina amantium prima. summa summarum, summa alias summas continens. Lucretius. Summa summarum, inquit Turnebus, lib. 10. cap. 199. cum rationibus multa nomina & capita in vnam summam rediguntur, ac sic multis factis omnia tandem in vnum consumantur. nam vt capita in summum, sic summæ in summam summæ rediguntur. apud Lucretium. Summa summarum immensitatem vanam significat. EXORETVR] à puella, quam amat. EXORABVLIS] nomen fictũ ab exorando, vt à conciliando conciliabulum, à tintinnando, tintinabũ, à latendo latibulũ, ab incitando, incitamentum, & simil. QVOTQVE PERICLA M.] sic malim legi ex vestigiis antiquæ scripturę, quàm quomodo Camerarius edidit, *pericla vsanda.* quanquam aliorum cogitationes meis non antepon. ETIAM PRAETER MVNERA PROM. N. ANN.] etiam præter munera annua, nummi promendi sunt. IS PRIMVS BOLVS T] is primus iactus est. OB EAM] ob eos nummos. TREIS NOCTEIS VTOR] tribus noctibus vtor. dat mihi treis nocteis Phronesium. BENIGNVSNE] liberalisne, largúsne. QVASI IN PISC. RETE QVI IACVL.] sic legendum censet Adrian. Turneb. cui assentior. *rete,* iaculum autem, vt docet ille libr. 14. Aduers. cap. 26. dicitur ad vetriculum discrimen. nam iaculum iacitur, fundáque etiam à Marone appellatur à fundendo, vel à fundo, vt & βόλος à Græcis dicitur, vt scribit Seruius, & rete, iaculum vocatur. Itaque idem Plautus in quadam comœdia, quæ non extat, piscatorem iaculatorem appellauit, vt licet ex his verbis intelligere, quę refert Isidorus *probus quidem antea iaculator erat.* Ausonius ad Theo. *Et iacula, & fundas & nomina vellicat, Linis, Colaque & insutos terreni vermibus hamos.* QVANDO ABIIT RETE PESS.] cum rete in fundum abiit. TVM ADDVCIT SINVM] cum contrahit sinum, id est, laxitatem retis, vel ipsum rete laxum, & explicitum. SI IECIT RETE, S.] si pisceis in rete immisit vel si rete pisceis cepit, caueat ne ef fugiant. quidam legi volunt *si inieci rete:* Alij, *si intexit rete.* quod sic explicant, si in rete pisceis attraxit. MODO HIC, MODO ILLIC IRRET. IMP.] sic edidit Camerarius, *dum huc, dum illuc reti ... impedit,* nulla sanè probabili ratione, libri vulgati sic habent, *dum huc, dum illuc rete ora impedit,* planè mendosè. Libri veteres non multo secus. Scaliger fil. *ex reti eos faciebas irretitos,* & pro *dum illic,* legebat *tum illic,* cetera retinebat. Nos sic edidimus. *Modò hîc, modo illic irretitos impedit.* sententia aperta & numeris integris. VSQVE ADEO DOM.] vsque eò donec eos e reti eduxit. SI SEMEL AMORIS] alia allegoria. AB RE, ATQ. AB ANIMO] quia & bona sua perdit, dum eam placare studet: & animi cruciatur, quandiu puella irata est. SI RARAS NOCTEIS D.] si raro cum scorto cubat. si raras nocteis cum scorto exigit, seu traducit. SIN INCREBRAVIT] sin autem crebras nocteis à puella impetrauit, sic autem habent libri nostri veteres, & ita edidit Camerarius. quod si increbrare, à nomine crebro figuratur: ergo & increbresco, increbrui ab eodem non increbresco dici debet, vt vulgus putat, & docti quidam, quod miror probant. AVT AVRVM PERIIT] hæ sunt προφάσεις, & causæ, quas profert puella, quare nunquam desinet poscere. PALLVLA] palla, honestę mulieris vestimentum, inquit Nonius, hinc pallula. VASVM ARGENTVM] vasum dixerunt veteres. LECTVS DAPSILIS] lectus magnificus, ac sumtuosus. NOS] amantes. CALAMVS] causam mox afferet. VNA INDVSTRIA] vnica cura, & opera, singulari studio. SI FAXIMVS CONSC.] si faciamus, seu fecerimus conscios. QVI NOSTRAE AETATI TEMP. T.] qui nostros adolescenteis tempestiuè moderentur, & prospiciant, vt ea, quæ sunt à nostris maioribus antè parta, liberis, & posteris nostris demus. qui ea non profundant, sed vel tueantur, vel etiam amplificent, atque augeant. FAXIM LENONVM, &c.] id est, hoc facto, lenonum & scortorum damnosorum hominum minus sit, quemadmodum contrario facto plus est, quàm opus sit, sic suprà. DVM] tunc. CVM CALETVR MAXIME] cum maximus est temporis calor. ÆSTIVO TEMPORE] nempe mense Quinctili, & Sextili. CIRCVM ARGENTARIAS] circum tabernas argentarias, seu argentariorum: qui sint argentarij, dictum est alibi. EA NIMIA EST RATIO] ea ratio, quam exposui, nimia est, id est, nimis firma, & valida est. quidam legunt. *Ea vera est ratio,* sed nimis longè discedunt à scriptura recepta, & antiqua. PONDERVM] quibus vtuntur argentarij, & trapezitæ. QVOS] lenones, & scorta. IN ARGENTARIIS] in argentariis tabernis. REFER-

re; attinere, vtile esse. NISI PRO TABVLIS] pro tabulis, in quas argentarij referebant accepti, & expensi rationes, & pecuniarum mutuo datarum vsuras: ACCIPIAT ILLICO NEQ CENS.] accipiat illicò Phronesium, quæ sunt expensa, neque censeat tamen se accepisse. SVVM NOMEN] prudentiam. EXMOVIT] amouit. PHRONESIVM. NAM PHRON.] versum alienum, & aliunde mulcatum sustuli. QVOD AMANTEIS MVLTO] quod, nempe esse intimum meretrici, est multo pessimum rei familiari, & pecuniæ eius, qui amat. Nam ita fit, vt pecuniam suam profundat rebus secundis, quibus in amore fruitur obcæcatus. ALIVM] militem babyloniensem Stratophanem. DAMNOSSIOREM] aliùm damnosiorem. Nam hæc duo coniunctè sunt intelligenda, Horat. epist. *quem damnosa venus, quem praeceps alea nudat.* QVEM] militem INSESTVM] inimicum, infensum. omnino malim legi, *infensum*. MALA] ipsa Phronesium. ATQ VT CVM SOLO, &c.] ordo est, vt me extrudat foras, atque vt cum solo, &c. *pergraecetur*, autem, id est, delicijs, & nequitias faciat, mollites & voluptariè viuat, perpotet, & animo obsequatur. QVID ISTI SVPP F.] quid opus est isti pessimæ puerum esse suppositum? LEGATVS HINC QVO] quò ex Lemno legatus sum, &c. QVIS MVLIER] quæ mulier.

ASTAPHIVM, ancilla. DINARCHVS idem.

AD fores auscultate, atque asseruate ædeis,
Nequis aduentor grauior abeat, quàm aduenia,
Neu qui manus attulerit steríleis intrò ad nos,
Grauidas foràs exportet. Noui ego hominum mores,
Ita nunc adolescentes morati sunt. Quin ei
Vt simitu adueniunt ad scorta congerrones.
Consulta sunt consilia, quando intro aduenerunt,
Vnus eorum aliquis osculum amicæ vsque aggerit,
Dum illi agunt quod agunt cæteri clepta furcantur, vel harpagant.
Sin videant quempiam se asseruare, obludunt, dum custodem
Oblectent per ioculum & ludum: de nostro sæpe edunt, quod
Fartores faciunt, sit pol hoc, & pars spectatorum scitis,
Pol hæc vos me haud mentiri.
Ibi est ibus pugna & virtuti de prædonibus prædam capere.
At nos rursum lepidè referimus gratiam furibus nostris.
Nam ipsi vident, cum eorum aggerimus bona. Quin etiam vltrò ipsi aggerunt ad nos.

Di. *Me illis quidem hæc verberat verbis. nam ego huic dona accongessi.*
As. *Commemini. iam pol ego eum ipsum, si domi erit, mecum adducam.*
Di. *Heus mane dum Astaphium, prius quàm abis.* As. *qui reuocat?* Di. *scies.*
Respice huc. As. *quis est?* Di. *vobis qui multa bona esse vult.* As. *dato, si esse*
Vis, faxo erunt. Di. *respice huc modò.* As. *Io enicas me miseram quisquis es.*
Di. *Pessima mane.*
As. *Optime odio es.*
Dinarchúsne illic est? atque is est. it ad nos. Di. *& tu fer contrà manum, & pariter*
Gradere. As. *tibi seruio, atque audiens sum imperij.* Di. *tute quid agis.*
As. *Valeo, & validum, teneo. peregrè cùm aduenis, cœna detur.*
Di. *Benignè dicis.* As. *at enim amabo sine me ire quò iussit ea.*
Di. *Sed quid ais?* As. *quid vis?* Di. *istic quo iter inceptas, quid est? quem arcessis?* As. *Archiuam*
Obstetricem. Di. *mala fœmina es.* As. *sciens sum. ea est disciplina.*
Di. *Manifestam mendacij mala te teneo.* As. *quid iam amabo?*

Quia

Di. *Quia te adducturam huc dixeras eum ipsum, non eampse.*
Nunc mulier facta est ex viro. mala es, præstigiatrix.
Sed tandem loquere. qui is homo est Astaphium? vnúsne amator?
As. *Nimis otiosum arbitror hominem esse te.* Di. *quinam arbitrare?*
As. *Quia tuo vestimento & cibo alienis rebus curas.*
Di. *Vos me reddidistis otiosum.* As. *quid iam amabo?* Di. *expedibo,*
Rem perdidi. cum re meum negotium abstulistis.
Si rem seruassem, fuit vbi negotiosus essem.
As. *An tute bene rem publicam, aut amoris alia lege*
Habere te postulas, quin tu otiosus fias?
Di. *Illa, haud ego, habuit publicum, peruorsè interpretaris.*
Nam aduorsum legem à me, ob meam scripturam, pecudem accepit.
As. *Plerique idem, quod tu facis, faciunt, rei malè gerentes,*
Vbi non est scriptura vnde dent, incusant publicanos.
Di. *Malè vertit res pecuaria mihi, apud vos nunc vicissim*
Volo habere aratiunculam pro copia hic apud vos.
As. *Non arum hic, sed pascum est ager. si arationes*
Ambituris: qui arare solent, ad eos verò ire melius est.
Hunc nos habemus publicum, illi alij sunt publicani.
Di. *Vtrosque percognoui vtrobidem.* As. *istoc pol otiosus,*
Cùm & illic & hic peruorsus es. sed vtris cum rem esse mauis?
Di. *Procaciores estis vos, sed illi periuriosi.*
Illis perit quicquid datur, neque ipsis apparet quicquam
Vos saltem, si quid quæritis ebibitis & comestis.
Postremo illi sunt improbi, vos nequam & gloriosæ
Malæque. As. *quæ in nos illósque, ea omnia tibi dicis Dinarche,*
Et nostram & illorum vicem. Di *qui istuc?* As. *rationem dicam.*
Quia qui alterum incusat probri, eum ipsum se intueri oportet.
Tu à nobis sapiens nihil habes nos nequam abs te habemus.
Di. *O Astaphium, haud istoc modo solita es me antè appellare,*
Sed blandè, cùm illuc, quod apud vos nunc est, apud me haberem.
As. *Dum viuit, hominem noueris: vbi mortuus est, quiescas.*
Te, dum viuebas, noueram. Di. *an me mortuum arbitrare?*
As. *Qui potis es, amabo, planius? qui antehac amator summus*
Habitus'st, istunc ad amicam meras querimonias referre?
Di. *Vostra hercle factum iniuria, quæ properauistis olim*
Rapere. otiosè oportuit, diu vt essem incolumis vobis.
As. *Amator similis'st oppidi hostilis.* Di. *quo argumento est?* As. *quàm*
Primùm expugnari potis'st amator. optimum est amicæ.
Di. *Ego fateor. sed longè aliter est amicus, atque amator*
Certè hercle quàm veterrimus homini optimus est amicus,
Non hercle occiderunt mihi etiam fundique & ædeis.
As. *Cur obsecro ergo ante ostium pro ignoto, alienóque astas?*
I intrò, haud alienus tu quidem es. nam ecastor neminem hodie
Mage amat corde atque animo suo, siquidem habes fundum atque ædeis.
Di. *In melle sunt linguæ sitæ vestræ, atque orationes,*
Lactéque: corda in felle sunt sita, atque acerbo aceto.
E linguis dicta dulcia datis, corde amare facitis.

Amanteis siquidem non dant. As. *Non didici fabulare,*

Di. *Non istac mea benignitas decuit te fabulari,*
Sed isti, qui cum Geniis suis belligerant, parcipromi.
Mala es, atque eadem, quæ soles, elecebra. As. *Vt exspectatus*
Peregrè aduenisti! nam obsecro, cupiebat te hera videre:
Quæ tandem te vnum ex omnibus amat. Di. *euge funde & adeis,*
Per tempus subuenistis. sed quid ais? Astaphium? As. *quid vis?*

Di. *Estne intus nunc Phronesium?* As. *tibi quidem intus est.*
Valétne? As. *immò adepol melius credo fore, vbi te videbit.*

Di. *Hoc nobis vitium maximum est: cùm amamus, tum perimus,*
Si illud, quod volumus, dicitur palam mentiuntur,
Verum esse insciti credimus. na vt in astu mutuamur ira.

As. *Eia haud ita est res.* Di. *Ain' tu illam te me amare?* As. *immò vnicè vnum.*

Di. *Peperisse eam audiui.* As. *ah obsecro tace Dinarche.* Di. *quid iam?*

As. *Horresco misera, mentio quoties fit partionis.*
Ita penè tibi fuit Phronesium. i intro iam amabo,
Vise illam, atque opperire ibi iam exibit nam lauabit.

Di. *Quid ais tu? quæ nunquam fuit prægnans, qui parere potuit?*
Nam equidem vterum illi nunquam extumere sensi.

As. *Celabat, metuebátque te illa, ne sibi persuaderes*
Vt abortioni operam daret, puerumque vt enecaret.

Di. *Tum pol isti puero quis est pater?* As. *Babyloniensis miles,*
Cuius nunc ista aduentum exspectat. immò adeò, vt nuntiatum'st,
Iam hic affuturum aiunt eum. nondum aduenisse miror.

Di. *Ibo igitur intrò?* As. *quippini tam audacter, quàm domum ad te.*
Nam tu adepol noster es etiam nunc Dinarche hæres tu?

Di. *Quàm mox recepistis? iam hic eras.* As. *propè est profectò quò sum.*

Di. *Redi verò actutum. ego interim te apud vos opperibor.*

AVSCVLTATE] vulgò, *auscultato.* ASSERVATE] al. *asseruabo.* ADVENTOR] verbale nomen in or, à verbo aduenio. STERILEIS] inaneis. GRAVIDAS] plenas. EI] ij adolescentes. VT SIMITV ADVENIVNT] simul vt adueniunt: vel vt simul adueniunt. CONGERRONES] congerrones dicti à gerris, id est, nugis, & ineptiis. Asinar. *hic aderit credo congerro meus.* Nonius in voce *gerra.* sed legendum hic fortasse *congerones.* Congerones dicti sunt à congerendo, qui aliena ad se congerant. Idē Nonius. CONSVLTA SVNT EOS.] capta & inita iam eis sunt cõsilia. AGGERIT] quasi aggerendo figit. DVM ILLI AGANT, &c.] dum ceteri illi cleptæ, id est, fures agunt, quod agunt, agunt, id accuratè, cuius gratia venerunt. SE ASSERVARE] obseruare quid agant ipsi. CVSTODEM] à quo asseruantur. OBLECTENT] & ita ab attendendo, & asseruando auertant. FARTORES] nam de iis, quæ ad eos delata sunt, vt farcimina conficiant, nonnihil detrahunt, eóque vescuntur, neque id omne, quod acceperunt, inferciunt. VOS] vos pars spectatorum. IBI EST IBVS] tum putandi sibi de eo esse pugnandum, & ex eo virtutis famam consecuturos, si de nobis prædentur. *ibus*, pro *iis* antiquum, notat Nonius, & item alij. AGGERIMVS] accumulamus. ME ILLIS QVIDEM] ad me illa pertinet oratio. ADCONGESSI] ad hanc congessi. COMMEMINI] memini, quem me arcessere iusseris, nempe Astrabacem. heram alloquitur. QVI REVOCAT] quis reuocat? SI ESSE VIS F. ERVNT] si vis nobis bona esse, erunt. ILLIC] ille. FER CONTRA M.] voluit dicere, *fer contra pedem.* PEREGRE CVM ADVENERIS C. D.] solebant, qui peregrè adueniebant, cenam dare. ISTIC, QVÒ ITER INCEPTAS] iste, ad quem iter instituis, quis est? SOLENS SVM] soleo esse mala, non sum mala præter morem meum. NON EAMPSE] non eam ipsam, vitum te dixeras adducturam, non fœmininam. PRÆSTIGIATOR] præstigiatores à præstigiis dicti sunt. præstigium autem à verbo præstinguo, quod cõpositum est à præ, & stinguo, alibi admonuimus ídque probãt complures viri doctissimi. QVIA TVO VESTIMENTO, &c.] profert Nonius in datiuis pro accusatiuo. ALIENIS REBVS CARAS] sic suprà. EXPEDIBO, REM PERDIDI] profert Nonius paullò aliter nam: addidit pronomen *ego.* CVM RE MEVM NEGOT. ABSTR] sic suprà. AN TV BENE REMPVB. AVT AM.] postulásne rempublicam, aut rem amoris se benè habere, alia lege, quàm vt otiosus fias? quasi dicat, neque respublica benè geri potest: neque amator bene tractari, nisi vterque, & is qui rempublicam gerit, & is qui amat rebus suis neglectis, otiose alter reipub. consulat, alter amori seruiat. ILLA, HAVD EGO] illa Phronesium. HABVIT PVBLICVM] habuit publicum à se conductum. totus hic locus alle-

gotia tectus est, quem mox explicabimus, ac declarabimus. NAM ADVERSVM LEGEM A ME &c.] vt totus hic locus intelligatur, sciendum est, populi Romani vectigalia tria fuisse: vnum, quod ex agricultura capiebatur, quod decima nomine appellabatur. Nam agri publici aratoribus ea lege colendi dabantur, vt decimas populo Romano penderent, itaque vectigales dicebantur: & publicani qui decimas redemerant, decimarij proprie dicebantur: alterum, quod ex pecore: atque hoc scriptura dicebatur. Nam cum siluæ essent populi Romani, qui in siluis publicis pecus pascebant, numerum pecoris apud publicanum, qui siluas illas redemerat, profitebantur: & contra publicanus in codices eundem numerum referebat, ne ab aratore pecuario fraudaretur, & in singula capita certam pecuniam pro pastione ab aratore exigebat. Atque hi agri scripturarij dicebantur, quod docet Festus in voce *scripturarius*, cuius verba adscribam, *Scripturarius ager publicus appellatur, in quo vt pecora pascantur, certum æs [illegible] pastor, quia publicanus scribendo rationem conficit cum pastore.* Tertium vectigal ex nauigatione, & ex mercibus, quæ exportabantur & supportabantur, redibant: quod portorium appellatur. his cognitis, reliqua ferè sunt expedita, & plana. NAM ADVERSVM LEGEM &c.] i. nam Phronesium aduersum legem à me dictam datam, ob meam scripturam, i. ob eam pecuniam, quam ei dedi, pecudem accepit. i. alium amatorem admisit. Profert hunc locum Sosipater lib. I. in voce *pecus*: & legit *cepit*, non vt habent omnes libri, *accepit*. VBI NON EST SCRIPTVRA VNDE DENT] vbi non est pecunia, vnde dent amicæ, accusant amicam. MALE VERTIT RES PECVARIA] res pecuaria malè mihi euenit, volo nunc vicissim agrum conducere, quem arem apud vos facultatibus nostris. ARATIVNCVLVM] agellum, quem arem. NON ARVVS SED PASCVVS] hic ager non est aruus, non est ad arationem aptus, sed ad pastionem. AMBITVRIS] ambire vis. QVI ARARE SOLENT, &c.] ordo est, ad eos vero, qui arare solent, ire melius est. significat lenones, qui producunt pueros, & puellas: vel vt alij volunt, scorta mascula. VTROBIDEM] in eodem vtroque loco. ISTOC POL OTIOSVS] ob istud pol otiosus es, quia & apud pueros catamitos, & apud nos versatus es. VTRIS CVM] cum viris, cum meretricibusne, an cum catamitis seu lenonibus. PROCACIORES] procacitas à procando, i. poscendo, nominata est, inquit Festus. PERIVRIOSI] periuriosi, periuriis cooperti. QVAE IN NOS, ILLOS QVE] subintellige, dicis. ET NOSTRAM ET ILLORVM VICEM] & nostra & illorum vice. EVM IPSVM SE INTVERI OPORTEAT] se ipsum inspicere oporteat, careátne vitio, & reprehensione. M. Tullius, *carere omni vitio debet, qui in alterum paratus est dicere.* TV A NOBIS SAPIENS] tu, qui te sapientem profiteris, nihil habes à nobis: nos, quas nequam, & malas esse arguis, abs te habemus. ISTOC MODO] tam ferociter, & superbè. ILLVC] illud.

QVI POTIS ES, AMABO] obsecro te qui potes planus, i. apertus mortuus esse? QVI ANTEHAC AMATOR SVMMVS] nonne argumento est maximo te mortuum esse, eum, qui antea summus amator habitus es, nempe largiendo, & profundendo, nunc ad amicam nihil præter querelas referre? OTIOSE OPORTVIT] oportuit vos otiosè, & placidè prædari, & mihi mea bona auferre. NON HERCLE OCCIDERIM] nondum mihi fundi & ædes perierunt. AMARE FACITIS] amarefacitis, vnico verbo scribendum, ab indicatiuo *amarefacio*, vt tarefacio, tabefacio, labefacio, candefacio, & similia. SI QVIDEM NON DENT.] Ios. Scaliger legebat *si qui non dant*: i. si qui non dant. FABVLARE] fabulari. NON ISTHAEC MEA BENIGNITAS] mea benignitas, i. liberalitas non docuit te ista loqui. QVI CVM GENIIS SVIS BELLIG.] qui ventri suo bellum indixerunt: qui Genios suos defraudant. ELECEBRAE] sic restituit Ioseph. Scaliger. Elecebræ autem, vt docet Festus, argentariæ meretrices, ab eliciendo argento dictæ. TIBI QVIDEM INTVS EST] Scaliger legit *intus haud est*. EVGE FVNDE ET AEDES PER TEMPVS SVBV.] Euge funde & ædes, vobis habeo gratiam, quorum opera & beneficio redibo cum Phronesio in gratiam. Nam nisi mihi tempestiuè subuenissetis, nunquam intromissus essem. NE VT IN AESTV MVTVAMVR IRA] locus deprauatus, & in vulgatis & in manuscrip. codicibus. quid si sic legamus? *Nunc vt in æstu tumultuamur ira.* Libri vulgati habent, *Ne vt in æstu metuantur ira.* Nostri veteres, *Ne vt mæstu metuamur ira.* quomodo ferè Camerarius edidit, *Ne vt in æstu mutuamur ira.* AIN' TV TE ME AMARE?] ain' tu te me abs te amari? sed videtur legendum potius, *ain' tu me amare?* subintellig. a Phronesio. HORRESCO MISERA MENTIO QVOT. F PART.] propter partus dolores, & mortis discrimen propinquum, quod inest in pariendo. Profert hunc locum Priscianus libr. 6. ITA PAENE TIBI FVIT] ita pænè tibi periit Phronesium. OPPERIRE IBI] opperire domi, dum exeat è balneo. EXIBIT,] è Balneo. BABYLONIENSIS MILES] non quod Babyloniensis esset, sed quòd Babylone militasset. erat enim, vt credibile est, Græcus. QVIPPINI] quid ni, vel quippe etiam. DIN. ABBES TV?] perinde ac si dicat, quin intras Dinarche domum? etiam nunc hic moraris? QVAM MOX TE RECEPISTI?] quàm citò rediisti. mirum est te tam citò rediisse. nam iam hic eras. hoc dicit Dinarchus cum Astaphio iocans, quasi illa inde redierit, quò missa est ab hera, cùm tamen se à foribus non commouerit. Itaque dissimulanter eam monet, vt eat, quò itura fuit. cui respondet illa etiam dissimulanter, tanquam iocandi non imperita. propè est profecto quò sum: proinde quasi dicat, non est mirum me tam citò rediisse, nam is, ad quem missa sum, & ad quem profecta sum, propè habitat. REDI ACTVTVM] nunc serio loquitur Dinarchus, & extra iocum.

ACTVS SECVNDVS.

ASTAPHIVM.

HA ha ha. hercle quieui, quia introiuit odium, tandem sola sum.
Nunc quidem meo arbitratu loquar liberè quæ volam, & quæ lubebit.
Huic homini amanti mea hera apud nos dixit næniam de bonis:
Nam fundi & ædes obligata sunt ob amoris prandium. verùm
Apud hunc mea hera consilia summa loquitur liberè, magisque
Adeò ei consiliarius hic amicus est, quàm auxiliarius.
Dum fuit, dedit. nunc nihil habet. quod habebat, nos habemus.
Iste nunc id habet, quod nos habuimus, humanum facinus factu est.
Actutum fortunæ solent mutarier. varia vita est.
Nos diuitem eum meminimus, atque iste pauperes nos.
Verterunt sese memoria, stultus sit qui id admiretur.
Si eget, necesse est nos patiatur ali. ita æquum factu est.
Piaculum est, misereri nos hominum rei malegerentum.
Bonis esse oportet dentibus lenam probam: arridere,
Quisquis veniat, blandéque alloqui: malè corde consultare
Bene loqui lingua. meretricem esse similem sentis condecet,
Quemquem hominem attigerit, profectò aut malum aut damnum dari.
Nunquam amatoris meretricem oportet caussam noscere,
Quin vbi nil det, pro infrequente eum mittat domum.
Nec vnquam quisquam probus erit amator, nisi qui rei inimicu'st suæ,
Nugæ sunt, nisi quod modò cùm dederit, dare iam lubeas denuò,
Is amatur apud nos, qui quod dedit, id oblitu'st datum.
Dum habeat, dum amet. vbi nihil habeat, alium quæstum cœpiat.
Æquo animo ipse si nihil habeat, aliis, qui habent det locum.
Probus est amator, qui relictis rebus rem perdit suam.
At nos malè agere prædicant viri solere secum,
Nósque esse auaras. quæso nunquid malè nos agimus tandem?
Nam ecastor nunquam satis dedit suæ quisquam amicæ amator:
Neque pol satis accepimus, neque vlla satis poposcit.
Nam quando sterilis est amator à datis, improbus est.
Si negat se habere quod det. soli pernoctandum'st.
Nec satis accipimus, satis cùm, quod det, non habet.
Semper datores nouos oportet quærere,
Qui de thesauris integris demum danunt,
Velut hic agrestis est adolescens. qui hic habet,
Nimis pol mortalis lepidus, nimisque probus dato,
Sed is clam patre etiam hac nocte illanc illam maceriem
Per hortum transiliuit ad nos. eum volo conuenire.
Sed est huic vnus seruus violentissimus,
Qui vbi quamque nostrarum videt prope adeis, hàc si aggredias,

Item vt de frumento anseres, clamore absterret, abigit.
Is item est agrestis sed fores, quicquid est futurum feriam,
Ec ;uis huc tutelam ianuæ gerit. ecquis intus exit?

HERCLE QVIEVI] hercle quieta sum tranquillo & soluto animo sum. notat quidem mirum esse militem per Herculem iurare. quod negat Gellius. ODIVM] homo odiosus Dinarchus. DIXIT ME NENIAM] cantauit carmen leue atque inane, id est, sermonem habuit inanem, nulliúsque ponderis. OB AMORIS PRANDIVM] ob amorem. MAGISQ. ADEO EI CONSILIARIVS] id est, magísque adeò eius consilio vtitur, seu in consilium adhibet, quàm ab eo auxilium petit, aut sperat. ISTE NVNC ID HABET] egestatem. ATQ. ISTE PAVPER M] meminit VERTERVNT ESSE MEMORIAE] memoria nostra, & istius: nam nunc diuites sumus, iste pauper. Sed admonendus est lector, nostros libros vet. sic habere, *vertit sese vita vicissim.* REI MALE GERENTIVM] rem malè gerentium, hîc gerentiû, loco nominis est. BONIS ESSE OPORTET DENTIBVS] quibus commordat amatores. MALÈ CORDE CONS.] malè animo cogitare, & insidiari amatoribus lingua blandiri. SENTIS] spinæ. QVEMQVAM] quemcunque. AVT MALVM] vt cùm sente pungitur, & cruentetur. DAMNVM] vt cum vestis laceratur. NVNQVAM AMATORIS MERETRICEM] nunquam debet meretrix audire amatorem causas afferentem, quare si non largiatur, non debeat eum eiicere ex ædibus suis, & domum remittere, vt militem infrequentem rei militaris. Cornif. libr. 4. ad Herenn. *& illud præterea, quod te rei militari infrequentem tradidisti.* vel vt in aliis libris legitur, *quod te tribuni infrequentem rei familiaris tradiderunt.* Constat autem iure ciuili sanctum fuisse, vt milites infrequentes infamiæ nota affecti, domum remitterêtur, quos Græci vocant ἀστρατεύτους ab eis differenteis, qui locum in acie non tenuerunt, aut ordinem præsidiúmue reliquerunt, hoc est, τάξιν λείπειν NISI QVI REI INIMICVS SVAE] nisi qui rem suam perdere paratus est. DARE IAM LVBEAT DENVO] sic habent nostri libri vet. & ita legendum, *non iubeat, amet.* nam *tum* neque solet neque potest respondere aduerbio *dum*, sed aduerbio *cum*. sic enim loquuntur Latini, tum scribit M. Tullius, cum M. Antonius stertit *dum* autem aliud esse quàm *cum*, vel pueris notum est. *dum* enim continuationem temporis significat: *cum* verò punctum temporis. vt dum tum legis, ego interea ambulo. Ne quis autem miretur hoc loquendi genus. quo hic Plautus usus est, & contendat ab illos descrepare, *dum habeat, inter ea amet:* dico se nihil discrepare. Nam *dum*, quod secũdo loco ponitur, valet *interea*: atque ita Catullus loquitur ALIVM QVAESTVM COEPIAT] id est aliam artẽ cedat, & amare desinet. quasi verò qui amant quæstum, & non iacturam rei familiaris faciant. DE LOCVM] cedat. RELICTIS, REBVS] neglectis rebus aliis omnibus. MALE AGERE] genus loquendi à foro tractum. nam bene agere, iudicio asperiore, & iniquiore conflictari. AT VERI, INQVIT] dicunt nos, esse in ipsos iniquiores, & asperiores, quæruntur amatores se duriter, & aspere à nobis tractari. QVAESO NVNQVID MALE NOS AGIMVS] quidam libri habent, *quæso nunquid malè nos capimus* alij nonnulli, *quæso nunquid alienum capimus tantum?* QVI DE THESAVRIS INTEGRIS] qui soli de thesauris integris dant. QVI HIC HABET] qui hic habitat. ILLANC MACERIAM] maceria, est paries ex lapidibus sine calce constructus. Terent. Adelph. *tube hanc maceriam in horto dirui.* Sisenna hip. lib. *post villarum macerias. eo parietinas quinque cohorteis in insidiis reliquit.* SERVVS VIOLENTISS.] Stratilax. HAC SE AGGREDIAS] si quis, aut si qua hàc aggrediatur. quidam legunt, *hac si aggredias.* has autem, nempe ædeis. aggredio autem dixerunt veteres pro aggredior similiter vt progredio, pro progredior. Nonius. IS ITEM EST AGRESTIS] rusticus est Strabax, & agrestis.

STRATILAX seruus. ASTAPHIVM ancilla.

QVis illic est, qui tam proteruè nostras ædeis arietat?
As. *Ego sum, respice ad me.* St. *quid ego? nónne ego video? va tibi,*
Quia tibi ad hasce accessio est ædeis propè, aut pulsatio est?
As. *Salue.* St. *satis mihi est tuæ salutis nihil moror, non salueo.*
Ægrotare malim, quàm esse tua salute sanior.
Id volo scire, quid debetur nostræ tibi domi? As. *comprime.*
St. *Spero meam quidem hercle esse pudicam tu qua solita es, comprimas,*
Impudens per ridiculum nunc vt rustico suades stuprum.
As. *Iram dixi.* St. *vt esse cœpisti: si dem, si est vna altera.*
As. *Nimis hic quidem truculentus.* St. *pergin' malè loqui mulier mihi?*
As. *Ecquid tibi ego autem dico?* St. *quia enim truculentum nominas.*
Nunc adeò nisi abis actutum. ac dicis quid quæras citò
Iam hercle ego hic te mulier quasi sim catulus, pedibus proteram.
As. *Rus merum hoc quidem est.* St. *pudendúmne? tu verò clusinum prius,*

Aduenisti huc nos tentatum cum exornatis ossibus.
Quia tibi insuaso infecisti propudiosa pallulam.
An eo bella es tu, quia accepisti arma, aduenias. As. nunc places,
Cum me illi velim mentiri dicis St quid quod te rogo?
Mancupi vin quia accipias gesta tecum henos annuos?
As. Dignis dant. St. lauinia hic sunt, quas habes victorias?
As. Ne attigas me. St. tangámne ego te? ita me amabit sarculum,
Vt ego me ruri hamaxari manelim patalem bouem,
Cúmque eo ita noctem instramentis pernoctare perpetim,
Quàm tuas centum cœnatus nocteis mihi domo dari.
Rus tu mihi opprobras. Vt nacta es hominem, quem pudeat probri?
Sed quid apud nostras negotij mulier est adeus tibi?
Quid tu huc occursas, in vrbem quotiescunque aduenimus?
As. Mulieres conuenire volo vestras. St. quas tu mulieres
Mihi narras? vbi musca nulla fœmina est in ædibus.
As. Nulláne istic mulier habitat? St. rus, inquam, abierunt, abi.
As. Quid clamas insane? St. abire hinc ni properas grandi gradu,
Iam ego istos fictos, compositos, crispos cincinnos tuos
Vnguentatos vsque ex cerebro exuellam. As. quánam gratia?
St. Quia adeò foreis nostras vnguenteis vncta es ausa accedere.
Quiáque istas buccas tam bellè purpurissatas habes.
As. Erubui mestor misera, propter clamorem tuum.
St. Itáne erubuisti? quasi vero corpori reliqueris
Tuo, potestatem coloris vlli capiendi, mala.
Buccas rubrica, cera omne corpus intinxti tibi,
Pessumæ estis. As. quid est quod vobis pessumæ, ac euia via?
St. Scio ego plus, quàm me arbitrare scire. As. quid id est obsecro,
Quod scias? St. herilis noster filius apud vos Strabax.
Vt pereat, vt eum illiciatis in malam fraudem, & pramium.
As. Sanus si sis, videas, ne dixeris contumeliam.
Nemo hominum hic perire solet apud nos. res perdunt suas.
Vbi perdidere res, abire hinc si volunt tum illis licet.
Ego hunc non noui adolescentem vestrum. St. verón'? serión?
Quin maceria illa ait, in horto quæ est, quæ in nocteis singulas
Latere fit minor, quà iste ad vos damni permensu'st viam.
As. Non mirum est, vetusta maceria. lateres si veteres ruunt.
As. Ain' tu mala, lateres veteres ruere? nunquam adepol mihi
Quisquam homo mortalis posthac suarum rerum creduit,
Ni ista ego vestra hero maiori facta denarrauero.
As. Estne ille violentus? St. suam non enim ille meretriculis
Molliendis rem coëgit, verùm parsimonia,
Duritiáque, quæ nunc ad vos iam exportatur, pessuma,
Em tu exungula. malè viuitis. egóne hæc mussitem?
Iam enim eccere ibo in forum atque hæc facta narrabo seni,
Ne qua is segastro cogat examen mali.
As. Si ecastor hic homo sinapi victitet, non censeam
Tam esse tristem posse. at pol hero beneuolentus vt is est suo?
Verum ego illum quanquam violentus est, spero mutari potest

Blandimentis, ornamentis ceteris meretriciis.
Vide equidem iumenta domita fieri, atque alias beluas.
Nunc ac heram reuidebo. sed eccum odium progreditur meum,
Tristis exit. haud conuenire etiam hic velim Phronesium.

ARIETAT?] quasi ariete verberat? vel vt aries cornu petit? Cic. lib. 1. de Diuinat. QVID TIBI AD HASCE ACCESSIO?] quid est, quare ad has ædeis accedis: aut has ædeis pulses? NIHIL MOROR] nihil moror tuam salutem id est, nihili facio. COMPRIME] linguam, intelligit seruus, sed ancilla iram, vt mox subiicier. SPERO MEAM QVIDEM HERCLE] aliter accipit seruus, quam dixerit ancilla, quasi fellatorem esse significaret: quod hic in illam reiicit, ac retorquet. flagitiosus locus est. VT ESSE COEPISTI SI DEM] locus corruptus. quid si ita legamus? *vt esse cœpisti, cedam, si est vna altera*, id est, vt molesta & odiosa esse cœpisti, cedam tibi, si vna altera fœmina ad te accedat æque odiosa. PVDENDVM ME] pudendú nne mihi est, quod sim rusticus? CLVSINVM PECVS] candidum, seu lutei coloris. QVIA TIBI INSVASO] Festus suasum, colos appellatur, qui fit ex stillicidio famoso in vestiméto albo. Plautus, *quia tibi suaso infecisti prop. pall.* quidam tamen legunt *insuaso*. nec desunt, quin dicant, omnem colorem, qui fiat inficiendo, suasum vocari quod quasi persuadetur in alium ex alio transire. Idem insuasum appellabant colorem similem luteo. qui fiebat ex fumoso stillicidio PROPVDIOSA] turpis, inhonesta, propudij plena quid sit propudium docet Festus, & nos suprà retulimus. AN EÒ BELLA ES TV, QVIA ACCEPISTI AR ME ADVEN.] quidam sic legunt *an eò bella es tu. qui accepisti arma* (id est, ornamenta) *adueniens*? Scaliger sic, *an eò bella es, quia accepisti? Ar me aduenias* autem interpretatur *ad me aduenias*, *ar* enim dixerunt veteres pro *ad*. NVNC PLACES, CVM ME ILLI, &c] locus deprauatus, quem putabat sic restituendum Iosephus Iulij filius. Cum te illius limẽ tueri dicis vel sic cum melius limen te tueri dicis. MANCVPI VIN. QVIA ACCIPIAS, &c] hic quoque locus deprauatus est in libris omnibus. Quid si sic legamus, *Mancupio qui accipias: gesta tecum bos ahenos annulos*, siue *anulos*. Fortasse dum hæc loquitur, ostendit ei Stratilax grandeis, & graueis annulos æneos. DIGNIS DANT, lego, *dignis dantur: tibi* nempe. Sunt autem etiam hæc Stratilacis verba, vt arbitror, potiùs quàm Astaphij, nisi accipiamus dicta esse ab ea εἰρωνικῶς. LAVINIAE MIO SVNT QVAS HAB. VICTORIAS] locus obscurus, quem satius esse puto intactum relinquere, quàm diuinare, & nugari, cùm in eo declarando, nihil mihi veniat in mentem, quod probem. Alij volunt alludi ad lauiniam Latini filiam, quam Æneas, Turno superato, obtinuit, tanquam victoriæ præmium, quasi Plautus significet in ædibus metriciis esse Lauinias, quas cupide expetant amatores. quæque magno constent amatoribus. Alii, dicunt significari in ædibus meretriciis amatores bona sua profundere, & patrimoniũ perdere, quasi fiat allusio ad illud, quod diximus suprà de iis, qui balneis rem suam perdunt, & elauant bonis. Alii Lauinias mulieres fuisse putant quę mundum muliebrem meretricibus locarẽt Omnino hic mihi hiscendi est nulla potestas, vt verbis Lucretianis vtar. NE ATTIGAS ME] ne me attingas. veteres dixisse tago, & attigo, contigo, pro tango, attingo, contingo. docẽt veteres grammatici, in his Festus & Marcellus, sic suprà in Epidico, *Ne attigas* ad quem locum plura. ITA ME AMABIT SARCVLVM] iusiurandum rustico conueniens, quasi sarculum sit illi carissimum, & instar Dei proinde enim habendum est, ac si dixisset, Ita me amabit Iupiter, vt ego me tanquam bouem petalũ esse patẽtibus & diuersis cornibus hamaxari, id est, currũ agere ac trahere, cumque eo noctem in stramẽtis, id est, straminibus traducere malem perpetuò, quàm centum nocteis saturam tecum cubare. *cœnatam* autem *noctem* dicit, quia incœnati cum scorto cubãt. iis fortasse friget Venus. Patentem bouem (inquit Festus) Plautus appellat, cuius cornua diuersa sunt, ac latè patent. Sic autem esse legendum admonuit me Scaliger fil. VT MACTA ES NOM. Q. P.] ironia est, proinde ac si dicat, non me pudet istius probri. QVID TV HVC OCCVRSAS?] quamobrem in has ædeis nostras nobis crebrò occursis quotiescunque in vrbem venimus? VBI MVSCA NVLLA FOEM. IN AEDIBVS] id est, vbi nulla prorsus fœmina est, ne musca quidẽ. Per muscas, significantur molesti, & odiosi homines instar muscarum. CINCINNOS] cincinni, crines sunt vel natura, vel arte, vt calamistris intorti, atque inflexi. EXVELLAM] euellam. sic esse legendum non *expellam* vidit Scaliger fil. PVRPVRISSATAS] purpurisso infectas. purpurissum autem idem valet, quod rubrica, Latina vox. QVASI VERÒ CORPORIS RELIQVERIS TVO, POTESTAT.] profert hæc Priscianus libro 9 duobus locis, vbi notat, *ullis*, positum pro, *ullius*. BVCCAS RVBRICA, CERA OMNE C.] rubrica quid sit autem, ceræ genus est, pictura, qua veteres cera pingere solebant, Varro nam pictores & eiusdem generis loculatas & magnas habẽt arculas, vbi discolores sunt ceræ, &c. INTINXTI] intinxisti, sic autem legendum esse, potiùs quàm *intinxtis*, & suprà *rubrica*, non *rubrica* Scaligero assensus sum. Et verò eius cõiecturam, quod ad *intinxisti* attinet, nostri libri veteres confirmant, in quibus legitur *extinxisti*. QVID EST, QVOD VOBIS PESS. AC C. V.] quid est, quamobrem vobis pessimæ habeamur, & cuius vis, id est qua ratione, seu quomodo? SANVS SI SIS, VIDEAS, NE DIXIS CONT.] cùm Scaliger filius sic legendum coniecisset, *sanus si sis vide, ne dixis contumeliam*: ego sic malũi, *sanus si sis videas, ne dixis cont* VERONE SERIONE] verone sitne asseriõne loqueris? QVIN MACERIA. ILLA AIT, &c.] immò paries ille rudis, qui est in horto, etiam si negas, affirmat tamen, & clamat ita esse vt dico: qui in nocteis singulas minuitur vno latere, per quem damnum vicini init. *Latere*, autem ablatiuus est à nomine *later, ris*. Profert autem hunc locum Priscianus li. 5. vetus est, hæc sunt intercludenda interpositionis nota, si hanc scripturam probamus. Nam Scaliger legit, *vetusta materia*, vt sint ablatiui, absolutè positi. Idque, cùm vetusta sit maceria. Sic autem legendum coniecit Scaliger filius, cùm vulgati omnes & veteres habeant partim, *vetus est*, partim *vetus si*. NVNQVAM AEDEPOL MIHI QVISQVAM H. M.] nunquam mihi quicquam duarum rerum, id est, humanarum & diuinarum, crediderit, nisi, &c. Camerarius legit *suarum rerum*. DENARRAVERO] *de*, interdum in compositione auget, vt in deamare, desæuire, vt hic. Horat. Sat 3. libr. 1. in extremo, *Unus vbi effugit matri denarrat*, &c. MOLLIENDIS] molliter tractandis

amplexandis, & osculandis. sed Scaliger vult legi, *molendis*, id est, subigendis. Horat. Sat. *Non alienas permolere vxores.* DVRITIA ATQVE] duriter viuendo, & laboriosè, non molliter. EM TV ES EXVNGVLA] Scaliger legit, *emtu, nexu, gula* sententia aperta, siue hæc referantur, ad ea, quæ sequuntur, siue ad ea, quæ antecedunt. significat enim amatores bona sua perdere apud Meretrices, emtionibus, obligationibus, comparationibus, & epulis. MVSSITEM] taceam. EC CERE] per ædem Ceteris. vel lege *eccere*, id est, ecce. NE QVA IS ISTVC IN SEGASTRO C. EXAMEN M.] sic restituit idem Scaliger. nam vulgati, manuscripti libri mendosi sunt. sic enim habent illi, *Neque istuc in se gestit, ergo coget exanimem mori.* & sic, *Neque istuc in se gestit, ergo coget examinem mali.* sententia autem versus ita restituti non obscura est hi hæc facta (inquit) narrabo seni, ne quà, id est, ne qua via, seu ne qua ratione, is (senex) istuc examen mali, id est, tantum malorum aceruum cogat, congerat in segestro, id est, in stragulo, seu integumento, seu stramento, quo lectus inuoluitur, ac tegitur. vel lege, *segastro*, quod pellem significat. In segestro vult intelligi senem dormire, in pace, & & duriter viuentem. SINAPI VICTITET] quod lacrymas inuitus exprimit. Itaque suprà in Pseudol. *teritur sinapis scelerati cum illis, qui terunt, priusquam triuerint, oculi vt exstillent, facit.* NON CENSEAM] non putem. VERVM EGO ILLVM, &c.] verùm vt ego spero, ille mutari potest blanditiis. ORNAMENTIS] instrumentis, appareat. ἀδιανόητα AD HERAM REVIDEBO] sic loquebantur veteres, vt alibi indicauimus. ODIVM] homo mihi odiosus, atque inuisus. progreditur autem ex ædibus, egreditur, & forás prodit.

DINARCHVS adolescens, ADSTAPHIVM ancilla.

Pisceis ego credo, qui, vsque dum viuunt, lauant,
Minus diu lauare, quàm hæc lauat Phronesium.
Si proinde amentur mulieres, diu quàm lauant,
Omnes amantes balneatores fient.

As. Non quis parumper durare, opperirier?

Di. Quin hercle lassus iam sum durando miser.
Mihi quoque præ lassitudine opus est vt lauem.
Sed obsecro hercle Astaphium, i intrò, ac nuntia
Me adesse. tu i properè, & suade iam, vt satis lauerit.

As. Licet. Di. audin' etiam? As. quid vis? Di. di me perduint,
Qui te reuocaui. non tibi dicebam, i modò.

As. Quid iam me reuocabas improbe, nihilique homo?
Quæ tibi mille passuum peperit mora mora.

Di. Sed quid hæc hîc autem tamdiu ante ædeis stetit?
Nescio quem præstolata est. credo, militem.
Illud est. vide vt iam quasi volturij triduo
Prius prædiuinant, quo die esuri fient:
Illum inhiant omnes, ille est animus omnibus.
Me nihilo magis respiciet, vbi iste huc venerit,
Quàm si hinc ducentos annos fuerim mortuus.
Vt rei seruire suaue est! væ misero mihi,
Post factum flector, quia antè partum perdidi.
Verùm nunc si qua mihi obtigerit hæreditas
Magna, atque luculenta, nunc postquàm scio
Dulce atque amarum quid sit ex pecunia,
Ita ego illam edepol seruem, itaque parcè victitem,
Vt nulla faxim cis dies paucos siet.
Ego istos, qui nunc me culpant, confutauerim.
Sed est vocis sat, sentio aperiri foreis,
Quæ obsorbent quicquid venit intra pessulos.

PISCEIS EGO, &c.] Varro lib. 3. de ling. Lat. pag. 166. NON QVIS] non potes. DVRARE] καρτερεῖν moram tolerare, ac perferre. VT SATIS LAVERIT] vt lauandi finem faciat, quasi satis lauerit. QVAE TIBI MILLE PASSVVM] quæ mora peperit tibi mille passuum moræ. mille passuum dictum vt mille

vt mille hominum, mille ouium, & similia alibi notata. PRAESTOLATA EST] expectat, seu expectauit. QVASI VOLTVRII] testatur hoc, & Plinius lib. 10. cap. 6. de vulturiis, seu de vultutiis, his verbis, vmbricus haruspicum in nostro æuo peritissimus parere tradit oua tria: vno ex iis reliqua oua, nidumque lustrare, mox abiicere: triduò autem antè, ait biduo cōuolare, vbi cadauera futura sint. ILLVM MIHI] militem cupidè expetunt. OMNES] meretrix, & eius ancillæ. ILLE EST AN.] omnes in illo habēt animum: omnes in illo viuunt: omnes eum vnicè amāt. RESPICIET] Phronesium HINC] abhinc. POST FACTVM FLECTOR] si legamus, vt edidit Camerarius, & vt habent multa exempla, *post factum flector.* hoc significat, id est, post factum sententiam muto. Sed Scaliger in voce *flector* inesse mendum suspicatur, & pro *flector* legendum putat *flictor* ego *plector* malim vt hoc sentiat Dinarchus, se postquam rem suam compotationibus, & lustris perdidit, dare sui peccati pœnas, quia rem antè partam absumsit, & patrimonio naufragus est, omnino sic habent exēpla quædam Veneta. LVCVLENTA] sic apud Ciceronem *patrimonium luculentum.* NVNC POSTQVAM SCIO DVLCE, ET AM. Q.] nunc postquam vsu didici, quæ dulcedo insit in pecunia. & eius vsu moderato, quæ amarities in pecuniæ profusione, & egestate, ita ego illam seruauero, &c. VT NVLLA FAX. CIS DIES PAVCOS SIET] vt intra paucos dies nulla mihi pecunia reliqua sit. iocus est παρὰ προσδοκίαν, & παρ' ὑπόνοιαν. expectabat enim auditor, vt planè contrariam subiiceret. cis dies paucos autem, id est, intra dies paucos. propediem: atque ita declarat Adr. Turneb. OBSORBENT] obsorbere est totum sorbere. tale est apud Terent. in Eunuch. *obligurrero, patria obligurrierat bona*: quanquam legitur vulgo *abligurrierat.* Et apud Marc. Tull. *obbibere*, seu potius *obducere.* Tuscul. PESSVLOS] pessuli, quasi parui pedes. quibus fores introrsum claudebantur. Terent. *Et simul alia circumspecto Satin' explorata sint. video esse pessulum ostio obdo.* Idem Heaut *Continuò hic se coniecit intrò, ego consequor, ostium foribus obdit pessulum: ad lanam redit.*

PHRONESIVM meretrix, DINARCHVS idem.

NVm tibi nam, amabo, ianua est mordax mea,
Quò introire metuas, mea voluptas? Di. *ver vide,*
Vt tota floret! vt olet! vt nitidè nitet!
Ph. *Quî tam infacetus, Lemno aduenien, qui tua*
Non des amicæ Linarchē suauium?
Di. *Vah, vapulo hercle ego nunc, atque adeò male.*
Ph. *Quò te auertisti?* Di. *salua sis Phronesium.*
Ph. *Salue. hîcne hodie cenas, saluus cùm aduenis?*
Di. *Promisi.* Ph. *vbi cœnabis tu?* Di. *vbi tu iusseris.*
Hic Ph. *me lubente facies.* Di. *adepol me magis.*
Nempe tu eris hodie mecum mea Phronesium,
Ph *Velim si fieri possit.* Di. *cedo, soleas mihi,*
Properate: auferte mensam. Ph. *amabo, sanum est?*
Di. *Non adepol bibere possum iam, ita animo male est.*
Ph. *Mane, aliquid fiet. ne abi.* Di. *ah, aspersisti aquam.*
Iam redit animus. de me soleas, cedò
Vinum. Ph. *idem es ecastor. qui soles. sed dic mihi,*
Benéne ambulauisti? Di. *huc quidem hercle ad te bene.*
Quoniam tui videndi est copia. Ph. *complectere.*
Di. *Libens. ah hoc est mel melli dulcius.*
Hoc tuis fortunis Iuppiter prastant mea.
Dane suauium. Ph. *immò vel decem.* Di. *haud istoc pauper es.*
Plus pollicere, tu, quàm ego à te postulo,
Vtinam à principio rei item parsissem mea,
Vt nunc parceis suauiis. Ph. *si quid tibi*
Compendij facere possim, factum adepol velim.
Di. *Iam lauisti?* Ph. *iam pol mihi quidem atque oculis meis.*
Num tibi sordere videor? Di. *non pol mihi quidem.*
Verùm tempestas nemini cum quondam fuit,
Cum inter nos sorderemus anus alteri.
Sed quod ego facinus audiui aduenien tuum,

Quod tu hic me absente noui negotij gesseris?
Cumque bene prouenisti salua gaudeo.

Ph. *Tibi mea consilia summa semper credidi.*
Equidem nec peperi puerum, nec praegnas fui.
Verùm assimulaui me esse praegnantem.

Di. *Quapropter ô mea vita?* Ph. *propter militem,*
Babyloniensem, qui quasi vxorem sibi
Me habebat annum dum hic fuit. Di. *ego senseram.*
Sed quid istuc? cui rei te assimulare retulit?

Ph. *Vt esset aliquis laqueus & redimiculum,*
Reuersionem vt ad me faceret denuò.
Nunc huc remisit nuper ad me epistolam,
Sese experturum quanti sese penderem,
Si, quod peperissem, id educarem & tollerem.
Bona sua me habiturum omnia. Di. *ausculto lubens.*
Quid denique agitis? Ph. *mater ancillas iubet,*
Quoniam iam decimus mensis aduentat propè,
Aliam aliorsum ire, praemandare, & quaerere
Puerum, aut puellam, qui supponantur mihi
Quid multa verba facimus? tonstricem Suram
Nouisti nostram, quae modò erga aedem hanc habet.

Di. *Noui.* Ph. *haec vna opera circumit per familias,*
Puerum vestigat clanculum, ad me detulit.
Datum sibi esse dixit, Di. *ô merces mala.*

Ph. *Eum nunc non illa peperit, quae peperit prior.*

Di. *Sed tu posterior.* Ph. *omnem rem tenes.*
Nunc. vt praemisit nuntium miles mihi,
Non multo pòst hic aderit. Di. *nunc tu te interim*
Quasi pro puerpera hic procuras. Ph. *quippini?*
Vbi sine labore res gerit pulchrè potest,
Ad suum quenque aequum est quaestum esse callidum.

Di. *Quid me futurum est, quando miles venerit?*
Relictúsne abs te viuam? Ph. *vbi illud, quod volo*
Habebo ab illo, facilè inuenero, quomodo
Diuortium & discordiam inter nos parem.
Postidea ego tota tecum, mea voluptas, vsque ero
Assiduò. Mi. *immò hercle verò accubuo mauelim.*

Ph. *Quin dis sacruficare hodie pro puero volo*
Quinto die. quod fieri oportet. Di. *censeo.*

Ph. *Non audes aliquod dare mihi munusculum?*

Di. *Lucrum hercle videor facere mihi, voluptas mea,*
Vbi quippiam me poscis. Ph. *at ego vbi abstuli.*

Di. *Iam faxo hic aderit. seruolum huc mittam meum.*

Ph. *Sic facito.* Di. *quicquid autem erit, boni consulas.*

Ph. *Aecastor munus te curaturum scio,*
Vt, cuius me non poeniteat, mittas mihi.

Di. *Num quippiam me vis aliud?* Ph. *vt quando otium*
Tibi sit, ad me reuisas tu. Di. *valeas.* Ph. *vale.*

Di. *Prò di immortales, non amantis mulieris,*
Sed sociæ, vnanimantis, fidentis fuit
Officium, facere quod modò hæc fecit mihi:
Suppositionem pueri quæ mihi credidit,
Germanæ quod sorori non credit soror.
Ostendit sese iam mihi medullitus,
Se mihi infidelem nunquam, se viua, fore.
Egóne illam vt non amem? egóne illi vt non bene velim?
Me potius non amabo, quàm desit huic amo.
Ego isti non munus mittam? modò hoc ex loco
Iubebo ad istam quinque perferri minas.
Præterea obsonari duntaxat ad minam.
Multo illi potius bene erit, bene quæ vult mihi,
Quàm mihimet, omnia qui mihi facio mala.

NVM TIBÍNAM AMABO] nunquídnam tibi. VEL VIDE] alloquitur se ipse, vel aliquem è spectatoribus auersus à Phronesio. vide, inquit Phronesium, instar veris mulierem, quæ tota vernat, & floret. Horat. oda.lib. *Instar veris enim vultus vbi tuus Affulsit populo*, &c.] VT NITIDE NITET] suprà. QVI TAM INFACETVS, &c.] quamobrem tam infacetus, id est, inuenustus, illepidus, & inurbanus es, vt Lemno aduenіens, amicam tuam non osculeris? quidam legi volunt *inficetus*, & hic & in omnibus locis, vt apud Catullum, *O sæclum insipiens, & infìcetum*. SALVVS CVM ADVENIS] admonuimus suprà morem fuisse veterum, vt qui peregrè aduenіebant, cenam darent. CEDÒ SOLEAS MIHI] notauimus in comment. Horat. ad illum locum, *Et soleas poscit*, &c. Sat 8 libr. 2. veteres non consueuisse vti calceis in triclinio, sed soleis præterea soleas ponere solitos, antequam accumberent, sic infrà AVFERTE MENSAM, etiam hoc ex hoc intelligamus apud veteres, vbi e lectis surrexerant, in quibus accubuerant, mensas remouere solitos, Virgil. *Postquam exemta fames epulis mensæque remotæ*. ANIMO MALE EST. AF] vnde tibi animus redeat, *Aspersisti aquam, reddidisti animum*, suprà DEME SOLEAS; detrahe soleas, vt rursus accumbam. Terentius Heautont *& socces detrahunt*. CEDÒ VINVM] da vinum, vt bibam. HOC EST MEL.] hic complexus dulci melle dulcior est. Hoc quod ego Phronesium complexus teneo. DANE SVAVIVM] da suauium, *dane* imperatiui modi, à præsenti indicatiuo dano, is. ex quo danunt, id est dant. VT NVNC REPARCIS] id est, non parcis. Lucret. libro 1. *Scilicet ex vlla facere id si parte reparcint, Occident ad nihilum, nimirum funditus ardor. Omnia reparcunt facere*. id est, facerent. SI QVID TIBI COMPENDII FACERE] si quid tibi prodesse possum. VERVM TEMPESTAS MEMINI, &c] verum memini, cum tempus aliquando fuit, quo tempore inter nos alter alteri contemti essemus. CVMQVE BENE PROV. T. G.] & verò quod ex isto negotio salua discessisti, id est, quod salua peperisti, gaudeo. PRAEGNAS] Festus grauida est, quæ iam grauatur conceptu: prægnas veluti occupata in gerando: iuuenis propinqua partui, quòd eius partus sit inscitatus. CVI REI TE ASSIMIL. RETVLIT] ad quam rem attinui te istud assimulare? quo pertinet? ET R[illegible]EDIMICVLVM] malim legi. *& reticulum*, id est, paruum rete. nisi redimiculum hic idem significet, quod reticulum, quod non est absurdum nam etiam reticulum significat & paruum rete, & ex similitudine retis, ornamentum muliebre. PRAETEREA ET TOLLEREM] alendum curarem. Terent Andr. *Quidquid peperisset, decreuerunt tollere* SVPPONANTVR] subdantur, vnde suppositi, & subditi pueri. QVID MVLTA VERBA FACIMVS] integra locutio & concisa; quid multa? TONSTRICEM] à masculino tonsor, fit tonstrix, assumtor, aliter ab expulsore mutato T in t, factum est expultrix à Cicero libr. 5. Tusc. *O vitæ Philosophia dux, ó virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum*. Ibidem, *Regia virgines, vt tonstriculæ tondebant barbam, & capillos patris*. profert Priscian libro 3. sed Carisius libro 1. aliter sentiens, docet à tonsor, fieri tonstrix, non tonstrix, à fossor, fosrix, à cursor, curstrix quem refellit vsus probatorum scriptorum. ERGA AEDEM HANCE HABET] aduorsum hanc ædem habitat. indicat ædem faciam propinquam O MERCES MALAE] fœminas esse malas significat, sic suprà. CALLIDVM] sollertem, astutum, cautum. PAREM] gignam. POSTIDEA] postea. IMMO HERCLE VERO ACC.] iocus tractus ex verbis assideo, & accubo: quo significat se Phronesio accubare, quàm assidere malle, hinc argumentum sumi potest, assiduum dictum esse ab assidendo, non ab asse dando. QVIN DIIS SACRIF.] ἀμφιδρόμια dicebantur hæc sacra, quæ fiebant die quinto à puero nato, sic dicti, quod cursum circum focum gestabatur puer. NON AVDES] id est, non potes, & vt vulgo loquitur, non sustines. AT EGO ABSTVLI] at ego lucrum facere mihi videor, cum accepi. IAM FAXO HIC ADERIT] iam hic aderit munus. ÆCASTOR ME TE CVRATVRVM SCIO] Æcastor scio te curaturum, vt munus ad me mittas. non pœnitendum id est, non contemnendum. AD ME R.] suprà. VNANIMATIS] vnanimæ. FIDENTIS] mihi fidem habentis. FACERE, QVOD MODÒ H. F.] ordo est, facere, quod hæc fecit modò, non amantis mulieris, sed sociæ, &c. officium fuit. OSTENDIT SESE IAM M. M.] sic legendum, quod ex Nonio conieci apud quem sic legitur hic locus in voce *medullitus*, ostendisse sciam, &c. Nam vt vulgò legitur versus claudicat *medullitus* autem id est, à medullis penitus. SE VIVA] notandus locus. OBSONARI] obsonium parari.

PHRONESIVM meretrix.

PVero isti date mammam. Vt miseræ matres, sollicitæque
Ex animo sunt, cruciantúrque! edepol commentum malè.
Cúmque eam rem in corde agito, nimio minus perhibemur
Malæ, quam sumus ingenio: ego prima de me modò ista dictito.
Quanta est cura in animo! quantum corde capio dolorem,
Dolúsne occidat morte pueri! mater dicta quod sum eo magis
Studeo vitæ, quæ ausa sum tantum clam dolum aggrediri.
Lucri caussa auara probum sum exsecuta: alienos dolores
Mihi supposiui, nullam rem oportet dolosè aggrediri, nisi
Astutè, accuratéque exsequare! Vosmet iam videtis,
Vt ornata incedo puerperio. ego nunc me esse ægram assimulo.
Malè quod mulier facere incepit, nisi id efficere perpetrat,
Id illi morbo, id illi senio est, ea illi misera miseria est.
Si bene facere incepit, eius eam cito odium percipit.
Nimisquàm pauca sunt defessa, malè quæ facere occeperunt:
Nimisquàm pauca efficiunt, si quid occeperint benefacere.
Mulieri nimio malefacere leuius est onus, quàm bene.
Ego, quòd mala sum, matris opera mala sum, & meapte malitia,
Quæ me grauidam esse assimulaui militi Babylonio.
Eam nunc malitiam accuratam miles inueniat volo.
Iste hic haud multo pòst credo aderit. nunc prius præcaueo sciens:
Eúmque gero ornatum, vt ægra quasi puerperio cubem.
Date mihi huc stactam, atque ignem in aram, vt venerem Lucinam meam.
Hîc apponite, atque abite ab oculis. ô Pithecium,
Face vt accumbam. adiutare sic decet puerperam.
Soleas mihi date, pallium iniice in me huc Archilis,
Vbi est Astaphium? fer huc verbenam mihi, tus, & bellaria,
Date aquam manibus. Nunc ecastor venerit miles velim.

PVERO ISTI DATE M.] vel hæc loquitur Phronesium, simulans se esse pueri matrem vel sine simulatione puerum suppositum commêdat ancillis, & iubet ei dari mammam. EX ANIMO] verè, & serio. COMMENTVM] passiuè accipiendum, id est confictum, excogitatum. IN CORDE AGITO] cogito, suprà. NIMIÒ MIN.] multò minus. suprà. DICTITO] iterum atque iterum dico, itero. DOLVSNE OCC.] ne meus dolus mortuo fortè puero euanescat, atque ad nihilum recidat. AGGREDIRI] aggredi. ALIENOS D.] alienos partus ἀλλοτρίας ὠδῖνας. VOSMET IAM VIDET] alloquitur spectatores. NISI ID EFFICERE P.] nisi id efficere pergit. ID ILLI M. &c.] id illi morbi instar, & senij est: id illi morbum, & senium importat, id est, tædio est, suprà. EIVS EAM CITÒ ODIVM PERC.] eius ea citò odio afficitur. PERCIPIT] occupat, corripit, NIMIS QVAM P.] valde paucæ. MVLIERI NIMIÒ M. &c.] mulieri multò facilius est malefacere, quàm bene. VT VENEREM] venerem, vt venerer. LVCINAM MEAM] Iunonem Lucinam, suprà. HIC APPONITE] stractam & ignem. O PITHECIVM] nomen est ancillæ. sic infrà, *Archilis & Astaphium.*

STRATOPHANES miles, PHRONESIVM meretrix, ASTAPHIVM ancilla.

NE exspectetis spectatores, meas pugnas dum prædicem.
Manibus duellis, prædicare soleo, haud in sermonibus.
Scio ego multos memorauisse milites mendacium.
Et Homeronidam & post illa mille memorari potest,
Qui & conuicti & condemnati falsis de pugnis sient.

Non laudandus cui plus credidit qui audit, quàm qui videt.
Non placet cùm illi plus laudant, qui audiunt, quàm qui vident.
Pluris est oculatus testis vnus, quàm auriti decem.
Qui audiunt, audita dicunt: qui vident, planè sciunt.
Non placet quem scurræ laudant, manipulares mussitant
Neque illi, quorum lingua gladiorum aciem præstringuit domi.
Strenui nimio plus prosunt populo, quàm arguti & cati.
Facile sibi facunditatem virtus arguta inuenit.
Sine virtute argutum ciuem mihi habeam pro præfica,
Quæ alios collaudare absenteis, sese verò non potest.
Nunc ad amicam decimo mense pòst Athenas Atticas
Viso. quam grauidam reliqui meo compressu, quid ea agat.

Ph. Vide quis loquitur? As. iam propinquè miles, mea Phronesium,
Tibi adest Stratophanes. Nunc tibi opus'st, ægram vt te assimules. Ph. tace

St. Peperit mulier, vt ego opinor. As. vin' adeam hominem? Ph. volo.

St. Euge Astaphium eccam, it mihi aduorsum. salue ecastor Stratophanes,
Venire saluum. St. scio. sed peperítne obsecro Phronesium?

As. Peperit puerum minimum lepidum. St. ecquid mihi simili'st? As. rogas?
Quin vbi natu'st, iam macharam & clypeum poscebat sibi.

St. Meus est. scio iam de argumentis, nimiùm quidem simili'st, papæ.
Iam magnu'st? iámne electas legiones, quas spoliare velit?

As. Here nudiusquintus natus quidem ille est. St. quid tum postea?
Inter tot dies quidem hercle iam actum aliquid oportuit.
Quid illi ex vtero exitio est, quàm poterat ire in prœlium?

As. Consequere, atque illam saluta. & gratulare illi. St. sequor.

Ph. Vbi illa obsecro est, quæ me hîc reliquit atque abstitit?

As. Assum, adduco tibi exoptatum Stratophanem. Ph. vbi is est obsecro.

St. Mars peregrè adueniens salutat Nerientem vxorem suam.
Cum tu rectè prouenisti, cúmque es aucta liberis,
Gratulor, cum mihi, tibíque magnum dedisti decus.

Ph. Salue, qui me interfecisti penè vita & lumine,
Quique vim magni doloris per voluptatem tuam
Condidisti in corpus, quo nunc etiam morbo misera sum.

St. Eia, haud ab re, mea voluptas, tibi obuenit istic labos:
Filium peperisti, qui ædeis spoliis opplebit tuas.

Ph. Multo ecastor magis oppletis opu'st tritici granariis,
Ne, ille priusquam spolia capias, hîc nos extinxit fames,

St. Habe bonum animum. Ph. sauium sis pete hinc à me, nequeo caput
Tollere, ita dolui itaque ego nunc doleo. neque etiam queo
Pedibus mea sponte ambulare. St. si planè ex medio mari
Sauium petere tuum iubeas petere haud pigeat me, mel meum,
Id ita esse experta es, núncque experiere mea Phronesium,
Me te amare. adduxi ancillas tibi eccas, ex Suria duas.
Iis te dono. adduce huc tu istas. Sed istæ reginæ domi
Suæ fuere ambæ. verùm patriam ego exscidi manu.
Iis te dono. pœnitétne te quod ancillas iam?

Ph Quin etiamne insuper adducas, quæ mihi comedint cibum?

St. Hoc quidem hercle si ingratum est donum, cedò tu mihi istam puere.

Hem mea voluptas attuli eccam pallam exoticam tibi,
Tene tibi. Ph. *hoc ine mihi ob labores tantos tantillum dari?*

St. *Perij hercle, iam mihi auro contrà constat filius,*
** Etiamnum me vilipendit? ad id purpuram ex Sara tibi*
Attuli Ponto amœnas, tene tibi volupt..s mea.*
Accipe. huc adduce hasce inconspectum vestitas Suras,
Ecquid amas me? Ph. *nihil ecastor, neque meres.* Stra. *nihilne huic*
sat est?
Ne mihi vnum verbum quidem dixit. viginti minis
Venire illæc posse credo dona, quæ ei dedi.
Vehementer nunc mihi est irata, sentio atque intelligo.
Verùm adibo. quid ais nunc tu? númne vis me, voluptas mea,
Quò vocatus sum, ire ad cœnam? mox ad te huc cubitum invero.
Quid taces? planissimè, edepol pery Ecquid illuc boni est?
Quis homo est, qui inducit pompam tantam? certu'st quò ferant,
Obseruare. huic credo fertur. Verùm iam scibo magis.

NE EXPECTETIS] ne fortè exspectetis. MANIBVS] factis foribus, & virtute, seu lacertis. DVELLIS] in bellis. NON LAVDANDVS] vt historici & poetæ, quibus plus credimus nos, qui audiuimus, quàm qui viderunt. NON PLACET CVM ILLI PL.] non placet hoc mihi, cum qui audiunt, aut legunt res ab historicis aut poetis scriptas plus laudant, quàm qui rebus gerendis interfuerunt. PLVRIS EST OCVL. T.] pluris faciendus est testis vnus, qui rem gestam vidit, quàm decem, qui audierunt. Festus *oculatum* posuit Plautus pro *præsenti oculata die.* Idem ipse pluris est oculatus testis vnus, quàm auriti decem, id est, qui se vidisse dicunt. sensus audiendi, omnium reliquorum sensuum est acerrimus. NON PLACET QVEM SCVRRAE LAVDANT M.M.] non placet is, qui ab vrbanis quidem tacetur, à militibus autem tacetur. MVSSITANT] tacent, non laudant, NEQ. ILLI QVORVM L. GL. AC.] neque illi mihi placent, quorum plus potest lingua domi, quàm gladij fortium virorum belli, & in castris, Rhetores, & demagogos, id est, blandos populi ductores, ac rectores, seu concionatores significat. STRENVI] fortes, gnaui, vt milites, & imperatores. ARGVTI, ET C.] vt Rhetores, & concionatores cati autem, id est, acuti & sollertes, *dixi* FACILE SIBI FACVND. ARG.] facilè qui virtute præstat res à se fortiter, & præclarè gestas disertè eloqui, & prædicare potest. Turnebo autem assensus sum qui *argutam* legendum censet, non vt vulgò, *arguta*: significat enim quod à Platone scriptum, & à M. Tull. celatum est, vnumquenque in eo satis esse discitum, quod sciret, & quod rectè facere posset. ARGVTVM] disertũ. PRAEFICA] Varro lib. 6. Plaut. in Trucul *fine virtute argutum ciuem*, &c. *Præfica*, vt Aurelius scribit, mulier ob lucrum huc conducta, quæ ante domum mortui laudes eius caneret, &c. Nonius. *Nænia*, inceptum, & inconditum carmen, quod adducta pretio mulier, quę præfica diceretur. iis, quibus propinqui nõ essent mortuis exhiberet. Festus, præficæ dicuntur mulieres ad lamentandũ mortuum conductæ, quæ dant cæteris modum plãgendi, quasi in hoc ipsum præfectæ. Næuius, *Hæc quidem mehercle mulier, opinor præfica est, quæ sic mortuum collaudat.* NVNC AD AMICAM DECIMO MENSE COIT ATHENAS ATTICAS VISO] ad amicam viso. sic suprà. COMPRESSV MEO] Nonius, compressu, &c. MIHI ADVORSVM] venit mihi obuiam. ECQVID MIHI S.] nunquid mihi similis est? QVID ILLI EX VTERO EXITIO EST?] quamobrem ille prius exit ex vtero, quàm in prœlium ire poterat? MARS PEREGRE ADVENIENS] Gellius lib. 13. 21. Plautus in Trucul. coniugem esse Nerienem Martis dicit, atque id sub persona militis in hoc versu, *Mars peregrè aduenions salutat Nerienem vxorem suam.* CVM TV RECTE PROVENISTI] cum tu rectè processisti. suprà CONDIDISTI] conieceris. LABOS] labor. suprà. MVLTO MECASTOR M. OPPL.] multo magis opus est, vt tritico oppleatur, seu opplicata sint granaria mea. EXSTINXIT] exstinxerit, suffocarit. MEA SP.] meis viribus per me. SED ISTAE] quod nunc eas ancillas esse dico. reginæ olim domi fuerunt. EXSCIDI M.] exscidi, ab exscindo, non excidi ab excido: vnde exscidium. POENITET IN TE QVOD AN.] Donatus ad illum locum Terentij in Eunuch. *An pœnitebat flagitij?* INGRATVM EST] nõ placet. PVER] puer PALLAM EXOTICAM] pallam externam, vt lõginquis terris aduectam suprà sic autem restituit. Scaliger, cùm hic esset lacuna. AD ID PVRPVRAM EX SARA TIBI ATTVLI, &c.] sic quoque hunc locum Scaliger restituit. ex Tyro. Tyrus enim Sarra dicta est à pisce Sar. Itaque Seruius ad illum Virg. lib. 2. Georg. *Vt gemma bibat, & sarrano dormiat ostro.* notat per ostrum Tyrium significari à Virgilio purpuram Tyriam, & sarranæ tibiæ dictæ sunt, vel Tyriæ, vel Afr canæ: denique Probus ait Ennium dixisse Pœnas Sarra oriundos, id est, Tyro. HVC ADDVCE H. INC. VEST. SVRAS] sic & hunc locum restituit Scaliger. Suras autem, id est, Syras. ECQVID AMAS ME?] nunquid amas me? NEQ. MERES] neque mereris. NIHILNE HVIC SAT EST?] itáne est, vt nihil huic satis est? nihilne huic mulieri satis esse potest: hæc loquitur miles ad spectatores conuersus. IVERO] venero. QVIS HOMO EST, QVI INDVCIT P. T.] vidit hic miles Getam Dinarchi seruum ducentem ad Phronesium. SCIBO] sciam.

GETA

GETA seruus, PHRONESIVM meretrix, STRATOPHANES miles.

ITE, ite hac simul mulieri, damnigeruli foras gerenes,
Bonorum hamaxagoga. Satinne qui amat, nequit quin nihili
Sit, neque improbis sese artibus expoliet? Nam hoc qui sciam ne quis
Id quarat ex me, domi est qui facit improba facta amor,
Qui bona sua pro stercore habet. foras lubet ferri. metuit
Publicios, mundissimum sit. Puras sibi esse vult adeis.
Domi quicquid habet verritur ἔξω quandoquidem ipsus perditum se it,
Secreto hercle equidem illum adiutabo, neque mea ille quidem
Opera vnquam hilo minus properè quàm potest, peribit:
Nam iam de hoc obsonio, de mina vna deminui
Modò quinque nummos, mihi detraxi partem Herculanam.
Nam hoc assimile est quasi de fluuio qui aquam deriuat sibi,
Nisi deriuetur, tamen omnis ea aqua abeat in mare.
Nam hoc in mare abit, miserèque perit sine omni bona gratia. hac
Cùm video fieri, suffuror. suppilo, de præda prædam
Capio. Meretricem ego item esse reor, mare vt es. quod des, deuorat, nec vnquam
Abundat. at hoc saltem seruatum tibi æstuat: eccum apparet. huic des
Quantumuis, nusquam apparet neque datori, neque acceptrici.
Velut meretrix meum herum miserum sua blanditia intulit in
Pauperiem, priuauit bonis, luce, honore atque amicis.
Attat eccam adest propinquè, credo audysse hac me loqui.
Pallida est, vt peperit puerum. alloquar quasi nesciam.
Iubeo vos valere. Ph. noster Geta. quid agis, vt vales?
Ge. Valeo, & venio ad minus valentem, & melius qui valeas fero.
Herus meus ocellus tuus, ad te ferre me hac iussit tibi
Dona, qua illos ferre vides, & his quinque argenti minas.
Ph. Pol haud perit, quod illum tantum amo. Ge. iussit orare vt hac grata haberes tibi.
Ph. Grata acceptáque ecastor habeo, iube auferri intrò. i Cyame.
Ecquid auditis hac qua imperata sunt? Ge. ah nolo, auferant:
Desiccari lubet. Ph. impudens es mecastor. Ge tun' bona fide,
Tune ais impudentem me esse, qua sis stabulum flagitij?
Ph. Dic amabo te, vbi est Dinarchus? Ge. domi. Ph. dic ob hac dona qua
Ad me miseris, me illum amare plurimum omnium hominum
Vnique honorem illi me habere omnium maximum:
Atque vt huc veniat, obsecra. Ge i licet. Sed quisnam illic homo est,
Qui ipsus se comest, oculis malis, tristis? animo hercle homo suo est miser.
Quisquis est. Ph. dignus est mecastor ille. Ge. quid est. Ph. non nouisti, obsecro?
Qui illic apud me erat? huius pater pueri illic est, vsque ad ientaculum
Iussit ali. mansi, auscultaui, obseruaui. Ge. quem pernimis
Nouis hominem nihili? illic quaeso est? Ph. illic est. Ge. ne intuetur gemens.
Traxit ex intimo ventre suspirium. hoc vide. dentibus
Frendit, icit femur. num nam, obsecro, hariolus est? qui ipsus se verberat.
St. Nunc ego meos animos violentos, meámque iram ex pectore

Iam promam. loquere, vnde es? enim es? cur ausus inclementer
Mihi dicere? Ge. *lubido est.* St. *istuccine mihi respondes?*

Ge. *Hoc non ego te flocci facio.* St. *quid tu? cur ausa es alium te*
Dicere amare hominem? Ph. *lubitum est.* St. *ain' tandem? istuc primum experiar.*
Tun' tantilli doni caussa, olerum atque escarum, & poscarum,
Mœchum malacum, cincinnatum, vmbraticolam, tympanotribam
Amas? hominem non nauci? Ge. *quæso hercle, meo ne hero tu improbe*
Male dicere audes fons vitij & periurij? St. *verbum vnum*
Adde istoc, jam hercle ego te hîc hac offatim offutiam. Ge. *tange*
Modo. iam ego te hîc agnum faciam, & medium distruncabo, si tu
Ad legionem bellator clues, at ego in culina clueo.

Ph. *Si æquum facias, aduentores meos non incuses, quorum mihi*
Dona accepta grataque habeo, tuaque ingrata, quæ abs te accepi.

St. *Tum pol ego & donis priuatus sum, & perij.* Ge. *planè istuc est.*
Quid nunc ergo huic odio es? confessus bu'leus.

St. *Perij hercle hodie, nisi hunc à te abigo.* Ge. *accede huc modò,*
Adi huc modò. St. *etiam scelus viri minitare? quem ego*
Offatim iamiam concipilabo. Quid tibi huc ventio est?
Quid tibi hanc aditio est? quid tibi hanc notio est? inquam,
Amicam meam? moriere ocyus, si viam imbiteris.

Ge. *Quid nam imbiterim?* St. *fac quod iussi: mane, iam ego te hic*
Offatim offutiam. Ge. *óccidi. optimum est, captio est. istam*
Macharam longiorem habes, quàm hæc est. sed verutum
Sine dum petere. siquidem belligerandum est tecum.
Ibo domum. Ego tecum bellator arbitrum æquum cœperim.
Sed ego cesso me hinc amoliri, ventre dum saluo licet?

GERONES] gerones à gerendo dicti. HAMAXAGOGAS] qui vehiculis bona amantium, seu amatorum exportatis. SATINNE QVI AMAT, &c.] nónne perspicuè is, qui amat, nihili est, & malis artibus bona sua profundit & perdit? NAM HOC QVI SCIAM, &c.] ordo est, nam ne quis fortè iudex me quærat, qui hoc sciam, domi nostræ est amator, Dinarchus, qui facit res improbas. QVI BONA SVA PRO STERCORE HABET] qui bona sua nihil facit, & domi eijcit, vt stercus. alludit ad illud ἀποβλητότερος τῶν κόπρων, i. magis eijciendus, quàm stercus. METVIT PVBL.] metuit ædileis. Festus, in voce *publicius*, docet publicium olim à duobus publicis Malleolis L. & M. qui fuerunt ædiles curules, esse appellatum: quod enim ex pecunia, quàm redegerant, pecuniis condemnatis, munierint. MVNDISSIMVM FIT] maxima domi fit mundities. VERRITVR] [illegible] verritur, euerritur. tralatio est. PERDITVM SE IT] it se perditum. Terent. in Andr. ADIVTABO] adiutabo vt pereat. HILOMINVS] vel minima re minus *hilum*, inquit Festus, putauit esse, quod grano fabæ adhæret, ex quo *nihil & nihilum* apud Ciceronem lib. 1. Tuscul *neque proficit hilum*. MIHI DETRAXI PARTEM HERCVL.] mihi demsi decimam. sed quomodo potuit decimam sibi demere, si ex mina quinque nummos duntaxat detraxit? mina enim centum drachmas continet drachmas, & denarius Romanus idem ferè valentiat dena rius quattuor nummos sestertios dignitate, & pretio exæquat. Respondeo hic nummum sestertium non esse accipiendum more Romano, sed nummum Græcorum consuetudine, qui duas drachmas valet. Ita nummus, quinquagesima pars est minæ: siquidem mina quinquaginta nummos continet, & quinque nummi, decima. NAM HOC ASSIMILE EST, &c.] quemadmodum, inquit, de fluuio deriuant homines aquam in agros suos: nisi id faciant, nihilominus tota fluuij aqua in mare defluat: ita nisi ex iis muneribus, quæ mittit Dinarchus ad Phronesium, partem aliquam decerpam, ac deducam, tota ad eam peruenient. ordo autem, & sententia est, hoc assimile est, vt qui aquam de fluuio deriuat sibi. IN MARE ABIT] ad meretricem Phronesium, quæ est rapax & auara, maris instar, vt mox dicet. SVPPILO] Nonius, suppilare est inuolare, vel rapere, à pilorum raptu, vnde & compilare. Plaut. *Hac cum video fieri, suffuror, suppilo*. &c. Ego suppilare puto esse furtim capere, aut rapere. AT HOC SALTEM SERVATVM TIBI ABSTVAT ECVM APP.] sic à Scaligero restitutus est & hic locus ex vestigiis antiquæ scripturæ quæ talis est, *at hoc saltem struaruhi est va mecum apparet*. LVCRI] i. vita. nam qui rem suam perdidit, se quoque perdidisse videtur. VT PEPERIT] postquam peperit. AD MINVS VAL.] ad te, quæ minus vales. ET MELIVS: QVI VALE.] & me fero, qui melius valeo, quàm tu. OCELLVS TVVS] tibi carissimus. ILLOS] conseruos meos. GRATA] accepta. CYAME] nomen serui à voce Græca κύαμος, i. faba dicti. ECQVID AVDITIS HAEC Q.] nunquid auditis, quæ vobis imperant? AH! NOLO AVFERANT: DESICCARE LVBET] faceret seruus munera, quæ ad Phronesium attulit, non vult tam

cito

citò domum intrò ferri, sed quasi madida sint, soli exposita ante fores aliquantisper manere, vt desiccetur. Nonnulli tamen legunt hic, *defricari lubet*. IMPVDENS ES, M.] secutus sum hic lib. vulg. nam & nostri lib. ver. & editio Camer. habent, *immò pudet me castor*. ILICET.] sine dubio, faciendum est. seu faciam subintell. suprà ILLIC HOMO.] ille homo. IPSVS SE COMEST.] id est, ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans. OCVLIS MALIS] oculis peruersis & malignis. DIGNVS EST] qui miser sit. APVD ME] domi meæ. VSQ. AD IENTACVLVM.] ientaculum primus erat cibus apud Romanos, vt apud Græcos, ἀκράτισμα, quem sequebatur apud illos prandium deinde vespertina, postremò cena apud Græcos ἄριστον deinde ἑσπέρισμα, postremò δεῖπνον. quæritur igitur hic Phronesium militē aluisse puerum vsque ad ientaculum duntaxat. QVEM PERNIMIS NOVI? &c.] eúmne dicis, quem valde noui? hominem nequissimum? illéne, obsecro, est? DENTIBVS FRENDIT] Virg. Æneid. 3. *dentibus infrendens gemitu*. lege Nonium in verbo *fremo*. ICIT FEMVR] percutit femur. profert Priscianus in verbo *ico*. gestus est indignantis & ægrè aliquid ferentis notauimus in commentar. Hor. NVM OBSECRO NAM HARIOL.] num nam obsecro hariolus est? hariolus, hic pro furioso accipitur, vt rectè notat Turnebus lib. 24. Aduers. cap. 17. solēt autem furiosi se ipsi interdum malè mulcare, & verberare. CVR AVSVS INCLEMENTER MIHI DICERE] cur ausus es mihi maledicere? HOC] hoc ipsum tibi respondeo. NON EGO TE FLOCC.] ne flocci quidem te facio ὑπερβολικῶς dictum. POSCARVM] posca mustum aqua dilutum. MALACVM] mollem. CINCINNATVM] suprà. VMBRATICOLAM] in vmbra educatū? seu qui locis vmbrosis delectatur, vt mulieres, non sole, & puluere, vt viri strenui, fortes, & militares. TYMPANOTRIBAM] mollem, & effœminatum, cinæatum, quales erant Galli Cybeles sacerdotes, qui tympana ferebant, & pulsabant. Virg. lib. 9. Æneid. *O verè Phrygiæ (neque enim Phryges) ite per alta Dindyma: vbi assuetis biforem dat tibia cantum. Tympana vos, buxúsque vocat Berecynthia matris Idææ: sinite arma viris, & cedite ferro.* HOMINEM NON N.] hominem qui ne nauci quidem faciendus est. hyperbole. Mostell. *Qui homo timidus erit in rebus dubiis, nauci non erit.* Profert vtrunque locum Priscian. lib. 6. TV IMPROBE MALED. AVDES] vel improbè accipiendum est, vt sit nomen vocandi casus, vel addenda copula, vt sit aduerbium, hoc modo, *improbè es maledicere*. HAC OFFATIM OFF.] hac (machæra) ET MEDIVM D.] & te medium diuidam, ita vt ex corpore tuo trunci duo fiant. CLVES] nominaris, clares. ADVENTORES MEOS NON INC.] eos, qui ad me veniunt, non incuses. CONFOSSVS BVST.] suo ipsius testimonio damnatus es, busteus iamiam busto consecratus: pœnè mortuus, & iam ad bustum deportandus. SCELVS VIRI] vir sceleste. CONCIPILABO] id est, corripiam. Festus, concipilauisti dictū à Næuio, pro corripuisti, & inuiolauisti. QVID TIBI HVC VENTIO EST?] quamobrem huc venis? QVID TIBI HANC ADITIO EST?] quamobrem ad hanc adis? QVID T. H. NOTIO EST? INQVAM] quamobrem, inquam, hanc nosti? MORIERE OCYVS, SI VIAM IMBIT] moriere quamprimum, si viam inieris, imbito, tis. compositum, ab *in* & *beto* quod est eo de quo alibi. sic autem emēdatus est hic locus à Iosepho Scaligero Iulij filio coniect. in Varronem. CAPTIO EST] fallacia est. SED VERVTVM SINE DVM PET.] sic legendum puto. pro eo quod est in vulgatis *verio*: in manuscriptis, *verum*: quāquam non displicet, *verumenim*: quod mauult Scaliger, qui etiam pro *dum*, *domo* legendum censet. suprà Bacchid. *Si tibi machæra est, & nobis veruina est domi.* AMOLIRI] amouere. VENTRE DVM SALVO] quem nisi aufugio miles machæra perfossurus videtur.

PHRONESIVM meretrix, STRATOPHANES miles.

D*Ate soleas, atque me intro actutum ducite.*
Nam mihi de vento miseræ condoluit caput.
St. *Quid mihi futurum est, cui duæ ancillæ dolent,*
Quibus te donaui? iámne abusti? hem sic datur,
Quo pacto excludis quæso potin' planius
Quàm exclusus nunc sum? pulcrè ludificor. sine.
Quantillo mihi opere nunc persuaderi potest,
Vt ego iis suffringam talos totis ædibus?
Num quippiam auarum mutat mores mulierum?
Postquàm filiolum peperit, animos sustulit:
Nunc, quasi mihi dicat. nec te iubeo, nec veto
Introire in ædeis. At ego nolo, non eo.
Ego faxo dicat me in diebus pauculis
Crudum virum esse. sequere me hac verbum sat est,

DATE SOLEAS] soleas poscit, simulans se malè habere. vtebantur enim soleis tum ægri, & minus bene valentes, tum cenaturi: vt supra diximus. DOLENT] dolorem inurunt. POTIN PLANIUS QVAM EXCL. N. S.] potésne me planiùs excludere, quàm nunc exclusus sum? SINE] sine, minantis est. Terent. Eun. *sine modo. Mors me malim* QVANTILLO MIHI OPERE, &c.] quàm facilè seu quàm paruo negotio mihi persuaderi potest vt, &c. NVM QVIPPIAM AVARVM MVTAT] locus non sincerus. Quid si sic legamus *num quippiam auares mutat mulierum?* Quid si sic num quoppiam aurum mutat mores mulierum? quid si sic, Num quippiam amarum æquè est, vt mores mulierum? QVASI MIHI DICAT, NEC TE IVB.] quasi mihi ita dicat Phronesium, nec te iubeo introire in ædeis meas, nec veto. CRVDVM VIRVM ESSE] virum acrem, iracundum, asperum, sæuum. *d'pir.*

STRABAX rusticus adolescens, ASTAPHIVM ancilla.

Rus mane dudum hinc ire me iussit pater.
Vt bubus glandem prandio depromerem.
Post illuc veni, quàm aduenit, si dis placet,
Ad villam argentum meo qui debebat patri,
Qui oueis Tarentinas erat mercatus de patre.
Quarit patrem, dico esse in vrbe. interrogo
Quid eum velit homo crumenam sibi de collo detrahit.
Minas viginti mihi dat, accipio libens,
Condo in crumenam. ille abijt ego perperas minas
Oueis in crumena hac properè in vrbem detuli.
Fuit adepol Mars meo periratus patri
Nam oues illius haud longè absunt à lupis.
Nunc ego istos mundulos vrbanos amasios
Hoc ictu exponam, atque omneis eijciam foras.
Eradicare est certum cum primis patrem:
Post id locorum matrem. nunc hodie efferam
Ad hanc argentum, quam mage amo, quàm matrem meam.
Tat, ecquis est? ecquis aperit hoc hostium?
As. *Quid istuc? alienus es, amabo, mi Strabax,*
Qui non extemplo intres? anne oportuit
Ita, quidem, qui es familiaris? St. *ibitur,*
Ne me morari censeas. As. *lepidè facis.*

VT BVBVS GLANDEM PRANDIO DEPROMEREM] vt glandem prandio boum depromerem. POST ILLVC VENI &c.] rus veni, si diis placet. postquàm aduenit ad villam, ille, qui argentum patri meo debebat. id est, ille qui pecuniam meo patri debebat, priùs ad villam aduenerat, quàm ego illuc venissem. TARENTINAS] oueis, & lanas Tarentinas laudauit antiquitas. Columel. lib. 7. cap. 2. & Plin. lib. 8 cap. 48 & Hor. lib. 2 oda 8. *Dulce pellitis ouibus Galesi flumen.* Galesus enim Tarenti, & Calabriæ fluuius EGO PERPERAS MINAS OVEIS] perperas, id est, stolidas, stultas. minas, id est, lacte minutas. vel vt Varro interpretatur lib. 2. cap. 2. ventre glabro. MARS] cui lupi sacri sunt. ex quo Martiales dicti sūt ab Hor. oda lib. 2. & Virg. Martius lupus. lib. 9. Æneid. *Quæsitum aut matri multis balatibus agnum, Martius à stabulis rapuit lupus.* MVNDVLOS, deminutiuum est à nomine mundus, a, um. HOC ICTV EXPONAM] hac pecunia ex ædibus Phronesij exigam, vel prosternam. nullo enim grauiore ictu potest quisquam riualem suum extrudere, vel percellere, & peruertere, quàm muneribus, & pecunia. ERADICARE] perdere Terentius Hautont. *Dij te eradicent Syre* TAT] lege Charisium lib. 2. de interiectione ECQVIS EST?] nemóne est? ECQVIS APERIT HOC HOST.] nemóne hoc hostium aperit? ANNE OPORTVIT] án non oportuit te extemplò intrare, qui sis familiaris? CENSEAS] putes.

STRATILAX seruus. ASTAPHIVM ancilla.

Mirum videtur rure herilem filium
Strabacem non rediisse, nisi si clanculum
Collapsus est hic in corruptelam suam.
As. *Iam pol ille me inclamabit, si aspexerit.*

Nim in

St. *Nimio minus sæuus iam sum Astaphium, quàm fui.*
Iam non sum truculentus, noli metuere.
Quid vis? As. *quid? tuam exspecto truculentiam.*
St. *Dic: impera mihi quid vis & quo vis modo.*
Nouos omnes mores habeo, veteres perdidi.
Vel amare possum, vel iam scortum ducere.
As. *Lepidè mecastor nuntias. sed dic mihi,*
Ain' parasitum te potesse ducere?
As. *Intellexisti lepidè quid ego dicerem.*
St. *Heus tu, iam postquam in vrbem crebrò commeo.*
Dicax sum factus, iam sum cauillator probus.
As. *Quid est amabo? istacce ridicularia,*
Cauillationes vis fortasse dicere.
St. *Ita, vt pauxillum differat à cauillulis.*
As. *Sequere intrò me, amabo, mea voluptas.* St. *tene hoc tibi,*
Rabonem habeto, mecum vt hanc noctem sies,
As. *Perij, rabonem? quam esse dicam hanc belluam?*
Quin tu arrabonem dicis? St. *ar facio lucri,*
Vt Prænestinis conia, est ciconia.
As. *Sequere obsecro.* St. *Strabacem hîc opperiar, modò*
Si rure veniat. As. *is quidem apud nos est hic Strabax,*
Modò rure venit. St. *priúsne, quàm ad matrem suam?*
Heu edepol hominem nihili. As. *ánne autem vt soles?*
St. *Immò nihil dico.* As. *i intrò amabo, cedò manum.*
St. *Tene in tabernam ducor deuersoriam.*
Vbi malè accipiar mea mihi pecunia.

CORRVPTELAM SVAM] rem corruptricem. locum corruptorem, *διαφθαρτικός*. SCORTVM DVCERE] scortum domum ducere, cum quo cubem. vsitatè autem dictum, scortum ducere, pro puerum aut puellam libidinis causa domum ducere: quanquam ambiguum est vt mox dicemus. PARASITVM] scortum, siue masculinum, siue muliebre. scorta veteres parasitos appellabant, suprà. sed nónne satis apertè dixerat Stratilax scortum ducere, neque opus erat interpretatione verborum? dixerat sanè. sed tamen cùm scortum propriè corium, & pellem significat, ex quo meretrices, scorta appellātur, quòd vt pelles subigantur, vt docet Festus, videbatur ambiguè esse dictum, scortū ducere, & pro pellem, sec corium extendere, accipi posse. Ita res eguit interpretatione, quę ambiguitatem omnem sustulit. CAVILLATOR] *σκώπτης*. RIDICVLARIA] dicta ridicula. CAVILLATIONES] iocationes, ioca, seu iocos. dicta salsa, & faceta. Cic. de Orat. 2. RABONEM? QVEM ESSE D.] rabonē mihi dicis? quæ bellua est rabo? AR FACIO LVCRI] lucror syllabam *ar*, cum detracto *ar*, rabonem dico. VT PRÆNESTINIS CONIA-CICONIA] irridet Prænestinos, qui vocabuli decurtāt. ANNE AVTEM VT SOLES?] an redis ad ingeniū tuū, atq. ad mores tuos truculentos?

DINARCHVS adolescens.

N*Eque natu'st, neque progignetur, neque potest reperirier,*
Cui ego nunc dictum, aut factum melius, quàm Veneri velim.
Di magni, vt ego lætus sum, & lætitia differor! ita
Ad me magna nuntiauit Cyamus hodie gaudia,
Mea dona deamata, acceptáque esse apud Phronesium.
Cùm hoc iam volupe'st, tum hoc nimio magna mel linia mihi,
Militis odiosa, ingratáque habita. totus gaudeo,
Mea illa est. si repudiatur miles, mulier mecum erit.
Saluus sum quia pereo: si non peream, planè interean.
Nunc speculabor quid ibi agatur, quis eat intrò, qui foras

Veniat: procul hinc obseruabo miles quid fortunis fuat
Quia nihil habeo, vnum animus mon..it me, omnia agam precario.

CVI EGO NVNC DICTVM, AVT FACTVM M.] cui ego melius dicere, aut melius facere velim. ET LAETITIA DIFFEROR] & præ lætitia non sum apud me. Terentius, *differor doloribus*. DEAMATA] valde amata & grata. HOC] mea dona Phronesio fuisse grata & accepta. MAGNAE MELLINIAE] magnæ dulcedini, seu voluptati. MILITIS] dona. SI NON PEREAM, PLANE INTERIERAM] tale est illud Themist. *perieramus, nisi perijssemus*. sic autem restituimus ex antiqua scriptura, quam expressam, & incorruptam in nostris libris reperimus. Nam vulgata, quæ omnibus ferè exemplis reperitur, *planè esuriam*, & ea, quam habet editio Camerariana, *pane vicem*, deprauata est. QVID FACTVRVS FVIT] quid facturus sit, suprà. secuti autem sumus libros vulgatos, à quibus nostri vet. nihil discrepant. nam æditio Camerariana habet *quid fortunis fuat*., quod quid sibi velit. non video, nisi forte erratum est operarium. nonnulli libri habent, non malè *quid facturus fiet* QVIA NIHIL HABEO, VNVM ANIMVS MON. ME.] libri vulgati sic habent, *quia nihil habeo vnum animus monuit mihi* planè mendosè. Nonnulli veteres sic, & ita edidit Camerarius. *q.n.h. vnum animus monuit mihi*. Alij sic, *vnum animus monuit me*: quos secutus sum.

ASTAPHIVM ancilla, DIDARCHVS adolescens.

LEpidè efficiam mea hera officium. vide intus modò vt tu tuum
Item efficias. amat id quod decet, rem tuam, istum exinani.
Nunc dum isti lubet. dum habet, tempus ei rei secunda.
Prome venustatem, amantiam, gaudia, copeis amores.
Ego interim hic restitrix residebo, iste dum sic faciat
Domum ad te exagam, nec quenquam interim istuc ad vos,
Qui sit odio intromittam: tu perge vt lubet. ludin' istos?
Quis est iste? Di. eia Astaphium, indica qui perit. As. amabo, hiccine tu
Eras? Di. molestúsne sum? As. nunc magis, quàm fuisti. nam si qui haud
Nobis vsui est, nobis molestus. Sed obsecro da mihi operam, vt
Narrem quæ volo. Di. nam quid est? As. nam ea refert. nummos est
Intus, & belos qui dat. Di. quid? amator nouus quispiam,
As. Integrum, & plenum adepta est thesaurum. Di. quis est? As. eloquar.
Sed tu taceto. Nouistin' tun' hunc Strabacem? Di. quid ni?
As. Solus summam habet hic apud nos. nunc is est fundus nobis.
Animo bono malè rem gerit Di. perij herele ego. As. stultus es.
Qui facta, i fecta facere verbis postules. Thetis quoque etiam
Lamentando lessum fecit filio. Di. Non ego nunc intro
Ad vos mittar? As. quidum quàm mi es magis?
Di. Quia enim plus dedi. As. enim es intromissus, cùm plus dabas.
Sine vicissim qui dant, ob id, quod dant, operis vtier.
Litteras didicisti: quando scis, sine alios discere.
Di. Discant, dum mihi argumentari liceat, ni oblitus siem,
Qui dedi. As. interea magister, dum tu commentabere,
Volt interim illa itidem commentari. Di quid? As. rem accipere ei enitidem.
Di. Dedi equidem hodie ei quinque argenti deferri minas,
Præterea vnam in obsonatum. As. idem istuc delatum scio.
De eo nunc bene sumus, sua virtute Di. Illine vt inimici mei.
Bona istic edant? mortuum herele me, quàm vt id patiar, mauelim.
As. Mauelim mihi inimicos inuidere, quam me inimicis meis.
Nam inuidere alij bene esse, tibi malè esse, miseria est.
Qui inuident, egent: illi, quibus inuidetur, rem habent.
Stultus es. Di. quid est? As. oppirire. Di. quid iam? As. quia pol,

Di. *Non licet de obsonio saltem me participem fieri?*

As. *Si volebas participare, auferres dimidium domum.*
Nam itidem vt Acherunti hic ratio accepti scribitur,
Intro accipimus quando acceptum est non potest fieri foras.
Bene vale. Di. *resiste* As. *amitte sine* Dinar. *amitto intro,* As. *ad te quidem.*

Di. *Immò istuc ad vos.* As. *iri non potest.* Di. *nimium potest.*
Experiri sine. As. *immò opperire.* Di. *meliu'st experirier.*

As. *Dicam te adesse.* Di. *vbi est?* As. *occupata est.* Di. *resiste.* As. *abeo, frustra es.*
Di. *redin'?*
An non redis? As. *sed vocat me. quae in me plus potest, quàm potes.*

Di. *Vno verbo eloquar, mittin' me intro?* As. *mendax es. abi.*
Vnum aiebas. tria iam dixti verba, atque mendacia.

Di. *Abiit intro. hinc iuit. ego vt haec mihi patiar fieri?*
Iam hercle ego tibi illecebra ludos faciam clamore in via,
Quae aduorsum legem accepisti à plurimis pecuniam.
Iam hercle apud omneis magistratus faxo erit nomen tuum.
Postidea ego in te manum iniiciam quadrupli, venefica
Suppostrix puerûm. ego edepol iam tua probra aperibo omnia.
Nihili me perdidi omne, quod fuit sic impudens
Nec mihi adest ad illum pensi iam quos capiam calceos.
Sed quid ego hîc clamo? quid si me iubeat intromittier?
Conceptis me non facturum verbis iurem si velit.
Nugae sunt. Si stimulos pugnis caedis, manibus plus dolet.
De nihilo nihil est irasci, quae te non flocci facit.
Sed quid hoc est? prò di immortales, Calliclem video senem
Alteram tonstricem huius, alteram ancillam suam, meus
Qui affinis fuit ancillas duas constrictas ducere.
Pertimui, postquam vna cura cor meum mouit modò:
Timeo ne malefacta antiqua mea nunc inueniam omnia.

LEPIDÈ EFFICIAM MEA HERA] Iussa à Phronesio ancilla Astaphium diligenter seruare, ne quis introeat, ne Dinarchus quidem, propter Strabacem iuuenem rusticum, qui intromissus est, ne si Dinarchus eum offendat aegrè ferat, pollicetur se foris officio suo functurum: heram monet, vt idem domi fungatur. EXINANI] spolia, nuda. TEMPVS EI REI SECVNDA] tempus ei rei accommoda. alij libri habent *obsecunda.* nonnulli *obsecundes.* AMANTIAM] sic Scaliger pro vulgata lectione *amanti tuam* Amantia autem à participio amans, vt habentia ab habens. & apud Lucret. repentia à repens, retinentia à retinens. COPEIS MORES] si reposui pro illo vulgato, *comparas.* quòd planè corruptum est. copeis autem, id est, copiosos. sed Scaliger *copeis res* mauult. EGO INTERIM HÎC RESTITRIX RESIDEBO] locus hic mirè deprauatus est in libris omnibus nam libri vulgati habent, *ego interim restricis praesidebo:* manuscripti *rastitricis praesidebo.* nonnulli, *retricis praesidebo.* Turnebus libr. xi. Aduersar. cap 21. legit, *ego interim hic restitrix his praesidebo.* Ego sic potius edi malui. *Ego interim hîc restitrix residebo,* id est, *ego interim hîc resistens remanebo.* restitrix autem verbale est à resisto, seu resto: quae interdum idem valent, quod remaneo, & remoror. Sed Iosephus Scaliger putat esse legendum potius, *Ego interim hic mi triticia praesidebo.* quam coniecturam non video quare quisquam improbare debeat. EXAGOGAM] exsportationem. faciat domum ad te exagogam autem, id est, rem paternam domo ad te exsportet. LVDIN' ISTOS?] ludis ne istos? quid non ludis istos? non celabo lectorem tamen in nostris libris scriptum esse. *ludos istos,* amatores significat. INDICA, QVI PERIT] hoc eò pertinet, quod Astaphium quaerens, quis esset, qui veniret, aut qui pulsaret. indicarat Dinarchum vel digito, vel nutu, vel certè verbo. nam, *iste.* prouocabulum est demonstratiuum, NVNC MAGIS Q.] nunc magis molestus es, quàm fuisti. NAM QVID EST?] quídnam est? NAM MEA REFERT. NVMMOS EST INTVS, ET BOLOS QVI DAT] mea enim refert, inquit Astaphium, intus est, qui dat Phronesio nummos, & bolos. Alij aliter: sic ego hunc locum legendum puto. Nam vulgati, & manuscripti mendosi sunt, quorum alii sic habent *nam ea refert non musses. intus bolos, quos dat.* Alii, *mea refert non mus: sed intus. bolos, quos dat.* Turnebus lib. xi. Aduersariorum sic vult legi. *nam ea refert nummos & intus bolos, quos dat.* ADEPTA EST] sic legendum potius, quàm vt vulgò, *aderta est.* SVMMAM HABET] summum locum obtinet: principatum obtinet.

ANIMO BONO MALE R. O.] fortiter & strenuè perit. THETIS QVOQ. LAMENT. LESSVM R. FILIO] Thetis quoque(inquit, eadem Astaphium, vel vt alij meliùs, Dinarchus) filium suum Achillem plorauit, sed frustra scilicet, quod autem ad vocem, *lessum*, attinet, M. Tull. ad illud caput legis, quod est lib. 2. de Legib. *Mulieres genas ne carpunto, néue lessum funeris ergo habento*: hoc veteres interpretes Sex. Ælius. L. Acilius non satis se intelligere dixerunt, sed suspicari vestimenti aliquod genus funebris. Ælius lessum, quasi lugubrem eiulationem, vt vox ipsa significat, quod eo magis iudico verum esse, quia lex Solonis id ipsum vetat, quod autem ad Thetidis luctum, quo Achillem mortuum prosecuta est, operæ pretium facturus videor si, quæ Philostratus, in heroicis ea de re scripsit, huc adscribam. Sic igitur ille, [Greek text, illegible] &c. QVIDVM QVAM MILES M.] quamobrem tu magis intromittare, quam miles? ENIM ES INTROM.] *enim*, præpositum, sic suprà. VTIER OPERIS] *operis*, numeri est multitudinis ablatiui casus à recto fœminino, *opera*. Sine, inquit, vicissim eos qui dant, vt Strabacem, vti operis Phronesij. Nam qui dant Phronesio, eius operas conducunt, sine igitur eos, qui dant, iis operis vti, quas redemerunt, & conduxerunt. LITTERAS DIDICISTI] fuisti apud magistram ex qua litteras didicisti? quoniam scis, sine me alios discere. DVM MIHI ARGVMENTARI] sic edidit Camerarius. libri vulgati habent *commentari* nostri veteres, *argentari* mendosè. VVLT INTERIM ILLA COMM. AST. QVID, &c.] personis interpositis hic locus à Turnebo restitus ac declaratus est, qui alioquin obscurus erat. QVI DEDI] libri vulgati habent, *quod dedi*. DEFERRI] deferendus. [Greek text] IN OBSONATVM] ad emendum obsonium, ad obsonandum, obsonatus, tus, tui. BENE SVMVS] bene nobis est, suprà. TVA VIRTVTE] tua liberalitate, tua beneficentia, seu tuo beneficio. MAVELIM MIHI INIM. INVID. QVAM, &c.] id est, mauelim mihi bene esse, quàm inimicis meis. inuident enim fortunatis, non miseris. Horat. *Inuidus alterius rebus macrescit opimis.* Aristoteles [Greek] OPPERIRE] exspectat dum Strabax dum animo suo obsecutus sit. PARTICIPARE] partem capere, participem fieri. NAM IT IDEM VT ACHERVNTI] vt Orcus nunquam quicquam eorum, quæ accepit, rescribit, id est, remunerat, seu reddit, sic neque meretrix. AMITTE, noli me retinere. [Greek] Introeo ad Phronesium. AD TE QVIDEM] ad te quidem intra, non ad nos. IRI NON POTEST] non potest quisquam introire. NIMIVM POTEST, immò verò valde potest introiri. SED VOCAT ME, &c.] domina. VNO VERBO ELOQVAR] vno verbo dicam. quidnam legi volunt, *vnum verbum eloquar* vulgati libri mendosè habent, *vno verbo eloquar*. & præterea hoc mendosum. quod in eis non interponitur persona Dinarchi. VNVM AIEBAS] vnum verbum te locuturum dicebas, tria iam dixisti nempe mittin' me intrò? sed non est dissimulandum in quibusdam libris veteribus scriptum esse, *sterilia dixisti verba*. HINC IVIT] nonnulli libri vet. habent *iruit*. partim *inruit*. EGO VT HABOM, PAT. F.] cum indignatione pronunciandum. Et est locutio non plena: egóne ita sum ignauus, vt hæc mihi patiar fieri? ILLECEBRA] quæ tu adolescenteis illicis. sed fortasse legendum *illecebrā*, vt suprà. SVPPOSTRIX PVERVM] suppostrix, vt tonstrix, suprà. APERIBO] aperiam suprà. NIHILI ME] ó me nihili hominem. PRO IMPVDENS] qui reposcam quod dedi. CONCEPTIS ME NON FACT. VERB.] si Phronesium iubeat me intromitti, iurem verbis conceptis, si velit, me non introiturum. quid sit *verbis conceptis iurare* dictum est suprà. SI STIMVLOS PVGN. CAEDIS, M. PL. D.] tale est illud apud Terentium phorm. *nam quæ inscitia est aduersus stimulum calces?* iubent. iactare, id est, pugnare cum potentiore? DE NIHILO NIHIL EST IRASCI] insane est ei irasci, quæ te ne flocci quidem facit. TONSTRICEM HABERI] tonstricem Phronesij puerum à Phronesio inuestigare iusserat, vt cum sibi illa supponeret. MEVS QVI AFFINIS FVIT] qui mihi filiam suam desponderat, quam postea compressi. CONSTRICTAS] vinctas. MALEFACTA] vitia oblata virgini Calliclis filiæ.

CALLICLES senex, ANCILLAE duæ, DINARCHVS adolescens.

EGóne tibi maledicam, aut tibi adeò malè velim, vt animus meus' st?
Propemodum expertæ estis, quàm ego sim mitis, tranquillúsque homo
Rogitaui ego vos verberans pendenteis simul.
Commemini quo quicque pacto sitis confessæ stio.
Hic non volo scire eodem pacto si sine malo fateamini
Quanquam vos colubrino ingenio amba estis edico prius,
Ne duplices habeatis linguas, ne ego, bilingueis vos necem.
Nisi ad sintinnaculos voltis vos educi viros.

An. *Vis subegit verum fateri, ita lora lædunt brachia.*
Ca. *At si verum mihi eritis fasse, vinclis exsoluemini.*
Di. *Etiam nunc quid sit negotij, falsus, incertúsque sum.*
Nisi quia timeo tamen ego: nec quid peccaui, scio.
Ca. *Omnium primum diuersæ state. hem sic, istuc volo.*
Néue inter vos significetis. ego ero paries, loquere tu.
An. *Quid loquar? Ca. quid puero factum est, mea quem peperit filia,*

Meo

Meo nepoti? capita rerum mihi expedite. An. *istæ dedi.*
Iam tace. accepistin' puerum tu ab hac? An. *accepi.* Ca. *tace,*
Nihili moror præterea. satis est fassa. An. *infitias non eo.*
Ca. *Iam liuorem tute scapulis istoc concinnas tuis.*
Conueniunt adhuc vtriusque verba. Di. *va misero mihi,*
Mea nunc facinora aperiuntur, clàm quæ speraui fore.
Ca. *Loquere tu, quis dare te huic puerum iussit?* An. *hera maior mea,*
Ca. *Quid tu? cur eum accepisti?* An. *hera me rogauit minor,*
Puer vt afferretur, eàque vt celarentur omnia
Ca. *Loquere tu. Quid eo fecisti puero?* An. *ad meam heram detuli.*
Ca. *Cui, malùm, heræ?* An. *Duæ sunt istæ.* Ca. *caue tu nisi quod te rogo; nisi*
Ea, quæ exquiro. An. *mater filiæ dono dedit, inquam.*
Ca. *Plusquam dudum inquam, loquere.* An *plus tu rogitas* Ca. *responde ocyus.*
Quid illa, cui donatus est? An. *supposuit.* Ca. *cui?* An. *sibi*
Pro filiolo. Ca. *pro filiolo? di obsecro vostram fidem,*
Vt facilius alia, quàm illa, vnde est puerum alienum parit!
Hæc labore alieno puerum peperit sine doloribus.
Puer quidem beatus, matres duas habet, & auias duas
Iam metuo patres quot fuerint. vide sis facinus muliebre.
An. *Magis pol hæc malitia pertinet ad viros, quàm ad mulieres.*
Vir illam, non mulier prægnatem fecit. Ca. *idem ego istuc scio.*
Tu bona ei custos fuisti, An. *plus potest, qui plus valet.*
Vir erat plus valebat, vicit. quod petebat, abstulit.
Ca. *Et tibi quidem attulit hercle idem attulit magnum malum.*
An. *De istoc ipsa etsi tu taceas, reapse experta intelligo.*
Ca. *Nunquam te facere hodie quiui, vt is, quis esset diceres.*
An. *Tacui, at nunc non tacebo. quando adest, necesse est indicem.*
Di. *Lapideus sum, commouere me miser non audeo.*
Res palàm omnis est. meo illic nunc hunc capiti comitia.
Meum illuc facinus, mea stultitia est. timeo quàm mox nominer.
Ca. *Loquere, filiam meam quis integram stuprauerit.*
An. *Vide ego, te propter.* Ca. *mala es. qui est?* An. *patronus parieti.*
Di. *Neque viuus, neque mortuus sum, neque quid nunc faciam, scio.*
Neque vt hinc abeam, neque vt hunc adeam, scio. timore torpeo.
Ca. *Dicin', an non? Dinarchus. cui illam prius despoponderas.*
Ca. *Vbi is homo est, quem dicis?* Di. *assum Callicles. per tua obsecro*
Genua, vt tu istuc insipienter factum, sapienter feras,
Mihique ignoscas, quod animi impos vini vitio fecerim:
Ca. *Non places. in mutum culpam confers, quod nequit loqui,*
Nam vinum si fabulari posset, se defenderet.
Non vinum hominibus moderari, sed vino homines solent,
Qui quidem probi sunt. verùm qui improbus est, aquam si bibit,
Siue adeò caret temeto, tamen ab ingenio est improbus.
Di. *Scio equidem, quæ nolo, multa mihi audienda obnoxia,*
Ego me tibi obnoxium esse fateor. culpa compotem.
An. *Callicles, vide, quæso, homini ne facias iniuriam.*
Reus solutus causam dicit.

Ca. *Soluite istas. agite, abite, tu domum, & tu item domum,*
Eloquere haec herae tuae, puerum reddat, si quis eum petat.
Eamus tu in ius Di. *quid vis in ius me ire? tu es praetor mihi,*
Verùm te obsecro, vt tuam natam des mihi vxorem, Callicles.

Ca. *Eundem pol te iudicasse quidem istam rem intelligo.*
Nam haud mansisti dum ego darem illam. tute sumsisti tibi.
Nunc habeas vt nactus, verum hoc ego te multabo bolo,
Sex talenta magna à dote demam pro ista inscitia.

Di. *Bene agis mecum.* Ca. *filium istinc tuum te meliu'st repetere,*
Caeterùm vxorem quàmprimùm potest, abduces ex aedibus.
Ego adeò iam illi remittam nuntium, affini meo,
Dicam vt aliam conditionem filio inueniat suo.

Di. *At ego ab hac puerum reposcam, ne mox infitias eat.*
Nihil est. nam ipsa haec vltrò, vt factum est, fecit omnem rem palàm.
Sed nimiùm pol opportunè ecce ab sese egreditur foras.
Nae illa stimulum longum habet, quae vsque illinc cor pungit meum.

TRANQVILLVSQ.] lenisque. ROGITAVI EGO VOS VERB. PEND.] solebant domini seruos & ancillas pendenteis loris verberare, siue verum ab iis extorquere, siue poenas de iis sumere ob aliquod malefactum vellent. SINE MALO] sine verberibus. COLVBRINO] serpentino, vafro, & callido. ME DVEL. HAB. L.] ne quae paullò antè fassae estis, nunc negatis. BILLING.] eandem rem modò aienteis, modò neganteis. AD TINTINNAC.] id est, ad lorarios, seu carnifices. vel propter plagarum crepitum, verberúmque tinnitum ac sonitum. vel quia qui damnati erant supplicio extremo, solebant tintinnabulum gestare, ne quis ei appropinquans contaminaretur. Turnebus Aduers. lib. xj. ca. 21. & lib. 23. cap. 10. VINCL. EXSOL.] nostri libri veteres habent, *vincla exsolu*. DIVERSAE] altera hic, altera illic. SIGNIF.] nutu, aut nictu. EGO ERO P.] medius inter vos stabo. MEO NEPOTI] meo nepote. CAPITA RER] summas, τὰ κεφάλαια. ISTAE DEDI] isti dedi tonstrici. suprà. INFITIAS NON EO] non infitior, non nego. IAM LIVOR. TVTE SCAP.] fatendo verum liuorem scapulis tuis deles. FACIN.] facta audacia, stuprum oblatum Calliclis filiae. HERA MAIOR M.] vxor tua mater. HERA ME R. M.] Phronesium nam hera maior, erat Phronesij mater. AD M. H.] ad matrem Phronesij heram maiorem. HERAE M.] Phronesio herae minori. CAVE TV NISI Q. TE R. &c.] caue tu quidquam loquare nisi quod te rogo: caue loquare, nisi ea, quae à te exquiro. PLVS QVAM DVD. INQ. LOQ.] tu plus loqueris, inquam, quàm dudum locuta es, seu loquebaris. SVPPOSIVIT] Phronesium scilicet. supposiuit autem, id est, supposuit. VT FACIL. AL. &c.] legendum ἐρωτηματικῶς. hoc modo. quãto facilius falsa mater, parit filium, quàm verat. HAEC] falsa mater quae partum sibi supposuit. VIDE SIS] vide si vis. ILLAM] veram matrem filiam tuam. VIR ERAT] Dinarchus. PLVS VIT.] quàm ego, & filia tua. REAPSE EXP.] re ipsa experta, quia vapulaui. NVNQ. T. FAC. &c.] id est, nunquam tacere potui, vt tu, quis esset is, qui filiam meam vitiauit, diceres. LAP. SVM] immotus sto, tanquam lapis obrigui, in lapidem versus sum. MEO ILLIC NVNC FIVNT CAP. COM] de meo capite illic verba fiunt. & consilium initur. INTEG.] virginem intactam. VID. EGO TE P.] eum video propter te, id est, prope te. Alij sic, *video ego eum, qui stuprauit filiam tuam*. deinde volunt esse ὑποστιγμὴν ad Dinarchum: te propter, id est, tua opera, & culpa Dinarche, subintell. vincta sum, vapulaui & vapulatura sum. Ego illo priore modo malo. MALA * QVI EST? ; locus lacer, vt indicat Asteriscus. nostri libri habent, *malefacta qui est*. vulgati, *mala facta qui est* ? PATR. PAR.] id est, qui videtur parietem tutari, ne labatur : ita ei adhaeret, latitans. NEQ. VIVVS, NEQ. MORT.] semianimis, seu semi mortuus sum. NEQ. VT HINC AB.] neque scio, quomodo hinc abeam, &c. PER TVA OBS. GEN.] qui orabant apud veteres, eorum, quos obsecrabant, genua tangebant cuius moris innumerabilia sunt apud Homerum, Sophoclē, Euripidem, & aliorum exempla. VT TV ISTVNC IN. SIPIENT. FACT. SAP. FER.] ἀντίθεσις. *sapienter* autem, id est, moderatè. σωφρόνως. ANIMI IMPOS] animi impotens, ἀκρατής. VINI VITIO, sic apud Terentium. HOMINIB. MOD] hominibus modum adhibere. SIVE CARET.] siue vino non vtitur in potu. AB ING. EST IMPR.] natura est improbus. OBNOX.] id est, quibus obnoxius sum, & quae meritò audiam. CVLPAE COMP.] culpae affinem. ISTAS] tonstricem ancillam Phronesij, & ancillam vxoris meae. HERAE T.] Phronesio. IN IVS.] ad praetorem. TV ES PRAET. MIHI] te praetoris loco mihi esse & ius dicere volo. EVND. POL TE IVD. &c.] te eundum profectò istam rem iudicasse intelligo, id est, intelligo te iudicasse non alium praetorem tibi adeundem esse, quàm me. vel intelligo te eundem de te ista sententiam tulisse. nempe filiam meam vxorem tibi habendam esse, cùm eam, quam tibi desponderam ipse suasisti, neque exspectasti, dum illam tibi darem. VT NACTVS] es, subintell. HOC TE MVLTABO BOLO] hac te iactura multabo MAGNA] Attica. DEMAM] detraham. BENE AGIS MECVM] aequum & liberalem te erga me praebes. FILIVM TVVM] quem sibi supposuit Phronesium. ABDVCES EX AEDIBVS] abduces ex aedibus nostris. & intus educes. AB HAC] Phronesio. PVERVM filium meum, quem ipsa sibi supposuit. VLTRO] non rogata à quoquam nullius rogatu. aut impulsu-

impulsu. AB SESE] domo sua. STIMVLVM LONGVM] me peruenit. VSQVE ILLVC] vsque ab ædibus suis. aculeum, & mucronem longum, qui vsque ad vel vsque à corpore & ore suo.

PHRONESIVM meretrix, DINARCHVS adolescens, ASTAPHIVM ancilla.

Blitea & lutea est meretrix, nisi quæ sapit in vino ad rem suam.
Si alia membra vino madeant, cor sit saltem sobrium.
Nam mihi diuidia est, tonstricem meam sic mulcatam male,
Ea dixit, hunc Dinarchi puerum esse inuentum filium.
Vbi id audiuit? quanquam eum penes est mea omnis res & liberi.
Video eccum qui manstutorem med adoptauit bonis.

Di. *Mulier, assum. profectu' st.* Ph. *quid agitur voluptas mea?*
Di. *Non voluptas. aufer nugas. nihil ego nunc de istac re ago.*
Ph *Scio mecastor, quid velis, & quid postules, & quid pietas.*
Me videre vis, & à me te amari, puerum petis.
Di. *Di immortales, vt planti' equa est? paucis vt rem ipsam attigit,*
Ph. *Scio equidem sponsam tibi esse, & filium ex sponsa tua.*
Et tibi vxorem ducendam iam esse. alibi iam animum tuum.
Vt me quasi pro derelicta sis habiturus. sed tamen
Cogitato, mus pusillus quàm sit sapiens bestia,
Ætatem qui vni cubili nunquam committit suam:
Quia si vnum ostium obsideatur, aliud perfugium erit.
Di *Otium vbi erit, de istis rebus tum amplius tecum loquar.*
Nunc puerum redde. Ph. *immò amabo vt hos dies aliquos sinas*
Eum esse apud me. Di. *Minimè* Ph. *iam amabo.* Di. *quid opu' st?*
Ph. *è re mea est,*
Triduum hoc saltem, dum aliquò miles circunditur.
In eam rem, si quid habebo, tibi quoque etiam proderit.
Si auferes puerum, à milite omnis tum mihi spes animam efflauerit.
Di. *Factum cupio. nam re facere si velim, non est locus.*
Nunc puero vtere & procura, quia vnde procures habes.
Ph. *Multum amabo te ob istam rem mecastor. vbi domi metues malum,*
Fugito huc ad me, saltem amicus mihi esto manubiarius.
Di. *Bene vale Phronesium.* Ph. *iam me tuum occulum non vocas?*
Di. *Id quoque interim futatim commemorabitur.*
Ph. *Nunquid vis?* Di. *facultas opera vbi mihi erit ad te venero.*
Ph. *Ille quidem hinc abiit, abscessit. dicere hîc quiduis licet.*
Verum est verbum, quod memoratur: Vbi amici, esse ibidem opus.
Propter hunc sapè etiam se hodie excludi vidit militem:
Quem ego ecastor mage amo, quàm me, dum id, quod cupio, inde aufero.
Quæ cum multum abstulimus, haud multum apparet, quod datum est,
Ita sunt gloriæ meretricum. As. *Aha tace.* Ph. *quid obsecro est?*
As. *Adest puer.* Ph. *sine eum ipsum adire huc, sine, si is est modò.*
Sine eum ipsum adire, vt cupit, ad me dimit tam si venerit.
Ne istum ecastor hodie astutis confectum fallaciis.

BLITEA] inutilis, à blito herbæ nullius vsus. Nonius, in voce *blitea* vbi hunc locum profert. ET LVTEA] luto vilior. VINO MADEANT] vino sint vuide. suprà. SOBRIVM] siccum. DIVIDIA EST] dolorem affert. legendum fortasse est, *dimidia est.* MVLCATAM MALE] verberatam esse suprà. EA DIXIT HVNC DINARCHI P.] ordo est, ea dixit eum puerum. quem

mihi suppofui. Dinarchi; esse inuentum filium. QVANQVAM SVM PENES] correctio est. quanquam inquit Phronesium omnes res meæ, & liberti sint in Dinarchi potestate. QVI MANSTVTOREM ME ADOPTAVIT BONIS] si qui me elegit suorum bonorum custodem & defensorem, *manstutor*. quasi manututor, qui manu tuetur, & tenet. Sic Turnebus Aduersariorum lib. xi. cap. 21. sed cur non dixit *manstutricem*? vt significantius esset, & honorificentius: nam plus est mulieri parteis virileis dare, quàm muliebreis, & honorificentior appellatio virilis quàm muliebris. PROFECTV'ST] non lusi operam, profeci aliquid. DE ISTAC RE] de amore alibi. IAM ANIMVM TVVM] repete esse ἀπὸ κοινοῦ supra. VT ME QVASI PRO DEREL.] scio quo pacto me quasi pro derelicta sis habiturus. sic Cicero loquitur in Bruto. MVS PESILLVS] Hor. *nascetur ridiculus mus.* Virg *sæpè exiguus mus.* AETATEM QVI VNI CVBILI NVMQ. COMMIT. SVAM] qui non semper in vno cubili habitat. QVIA SI VNVM OSTIVM OBSID.] quare non semper in vno cubili habitat? quasi si vnum ostium obstruatur, nempe eius cubilis in quo habitat non habet aliud, quo perfugere possit. QVID OPV'ST?] quid opus est eū esse apud te? ANIMAM EFFLAVERIT] perierit, suprà. ET PROCVRA] puerum QVIA VNDE PR.] nempe ex iis, quæ tibi largitus sum. VBI DOMI METVES MALVM] iurgia & liteis ab vxore. SALTEM AMICVS MIHI ESTO MANVB.] esto mihi saltem amicus, si non ex animo, at fructuosus, at manubriarum & spoliorum collator. Nonius, manubias à præda hoc distare veterę existimarunt. lib. Accusat. Manubiæ sunt præda imperatoris pro portione de hostibus capta. IAM ME TVVM OSCVLVM NON VOCAS] vt antea solebas. FVTATVM] futare inquit Festus, arguere est, vnde & confutare. Sed Cato hoc pro sæpius fuisse posuit. FACVLTAS OPERAE VBI M. E.] vbi mihi licebit per occupationes, ad te venero. vbi potero, ad te veniam. VBI AMICI ESSE IBIDEM OPVS] sic habent nostri libri veteres, quibuscum nonnulli vulgati consentiunt. sententia plana, & perspicua. significat enim, vbi sunt amici, ibidem esse negotium, & molestiam. amicorum enim causa nos interdum laborare necesse est, aut ius amicitiæ violare, & fidem lædere, ac perdere. Quòd si rationem acceptorum, & expensorum diligenter inire velimus ratione subducta, sæpè reperiemus plus nos amicis expensum, quam acceptum retulisse: & plus laboris & molestiæ eorum causa suscepisse, quàm voluptatis aut vtilitatis ab eis percepisse. Aliorum vulgatorum scripturam, *vbi amici. ibidem sunt opes*, neque id, quod sequitur, neque versus patitur. PROPTER HVNC SAEPE ETIAM M.] ostendit, quod operis, & negotij susceperit ob amicitiam Dinarchi. Nam propter hunc Dinarchum inquit, sæpè militem etiam hodie eieci foras. non dissimulabo hunc versum variè scriptum esse in libris antiquis: in aliis sic, *Propter hunc spes etiam hodie exanimit militem.* in aliis sic, *Propter hunc spes etiam se hodie in militem.* Deinde lacuna, in vulgatis autem sic, *Propter hunc spes etiam se hodie iam interit in militem.* Eadémque lectio etia in vno manuscripto reperitur: In aqua quidam aliquid inesse boni putant, eámque sic interpolant. Propter hūc spes cum suis donis interiit militi. *spes interiit* autem, sic dictum vt suprà *spes animam efflauerit*. QVA MI Dinarchum, alij *militem*, & interpretantur, *magis amo*, magis me amare simulo. DVM ID QVOD CVPIO, INDE AVF.] referenda sunt hæc ad illa remotiora: Dinarchus se hodie excludi vidit propter militem, dum ab eo id, quod cupio, aufero. QVAE CVM MVLTVM ABEST.] mutat numerum sic autem locus explicandus, Tale est ingenium nostrum, *Quæ cum multum*, &c. ADEST PVERI] subintell pater.

STRATOPHANES miles, ASTAPHIVM ancilla, PHRONESIVM meretrix, STRABAX adolescens rusticus.

Mo mihi more fero supplicium damnis ad amicam meam
Illud vt acceptum sit, prius quod perdidi, hoc addam insuper
Sed quid? video heram, atque ancillam ante ædes. abeunda est hæc mihi.
Quid hic vos agitis. Ph. ne me appella. St. nimium sæuis. Ph. sic sine.
Potin' es vt mihi molestus ne sies? St quid Astaphylitium est?
As. Meritò ecastor tibi succenset. Ph. egon'? atque isti etiam parum
Male volo. St. ego mea voluptas si quid peccaui prius
* Supplicium ad te hanc minam fero auri, si mihi rides, spice.
Ph. Manus vetat priusquam penes sese habeat, quicquam credere.
Puero opu'st cibus, opus est matri autem, quæ puerum lauit.
Opus nutrici autem vtrem vt habeat veteris vini largiter.
Vt dies, noctéisque potet. opu'st igne, opus est carbonibus.
Fasciis opus est, puluinis, cunis, incunabulis.
Oleum opus est, farina puero opus est, opu'st totum diem.
Nunquam hoc vno die efficiatur opus, quin opus semper siet.
* Non enim possunt militares pueri setanio educier,
St. Respice ergo, accipe hoc, qui istuc exefficias opus. Ph. cedo,

Quanquam parum est. st. addam minam adhuc istic postea. ph. parum est.

St. *Tuo arbitratu, quod iubebis, id dabitur. da nunc sauium.*

Ph. *Mitte me, inquam, odiosus es. st. nihil fit, non amor teritur dies.*
Plus decem pondo amoris pauxillisper perdidi.

Ph. *Accipe hoc, atque auferto intrò. st. vbi amica mea est gentium?*
Neque ruri, neque hic operis quicquam facto. corrumpor situ.
Ita miser cubando in lecto hic exspectando obdurui.
Sed eccam video. heus amica quid agis? st. quis illic homo?

Ph. *Quem ego mecastor magis amo, quàm te. st. quàm me? quomodo?*

Ph. *Hoc modo. vt molestus ne sies. st. iam abis postquam aurum habes.*

Ph. *Condidi intrò quod dedisti. st. adest amica. te alloquor.*

Ph. *At ego ad te ibam. st. ad me? delicia. ph. hercle verò seriò.*

St. *Quanquam ego tibi videor stultus, gaudere aliqui me volo.*
Ne quicquam es bella, malo tuo nisi simitu e o aliqui gaudeo.

Ph. *Vin' te amplectar, & sauium dem? st. quiduis face, gaudeam.*

St. *Meósne ante oculos ego illam patiar alios amplexarier?*
Mortuum hercle me esse satius. Abstine hoc mulier manum,
Nisi te mea manu bina in machæra vis & hunc mori.

Ph. *Nihil φλυαρεῖν, satius est miles, si te amari postulas*
Auro, haud ferro deterrere potes me. amet Stratophanes.

St. *Qui, malùm, bella aut faceta es, quæ ames hominem istiusmodi?*

Ph. *Venitne in mentem tibi quod verbum in cauea dixit histrio,*
Omnes homines ad suum quæstum callent nec satis vident.

St. *Huccine hominem te amplexari, tam horridum atque squalidum.*

Ph. *Quanquam hic horridus est, quanquam hic squalidu'st, at est bellus mihi*

St. *Dedin' ego aurum? ph. mihi? dedisti filio cibaria.*

St. *Nunc si hanc tecum esse speras, alio opu'st auri mina.*

St. *In malam rem i, & magnam st magno opere serua tibi viaticum.*
Quid ista debet nisi tria? st. quæ tria-nam? st. vnguenta. noctem, suauium.
Par pari respondet. verùm nunc saltem si emas eam,
Tum mihi nonnulli de tuis de deliciis compasticis. st. abi, abi consultam istuc mi homo
Caue faxit volnus tibi iam cui sunt dentes ferrei.
Vulgò ad se omneis intromittit. abstine isthac tu manum.

St. *Iam hercle iam magno tu vapulas vir strenuus.*

St. *Dedi ego huic aurum. st. at ego argentum. st. at ego pallam & purpuram.*

St. *At ego oueis, & lanam & alia multa, quæ poscet, dabo.*
Melius te minis certare mecum, quàm minaciis.

Ph. *Lepidus ecastor mortalis. Strabax mi, perge obsecro.*
Stultus, atque insanus damnis certant. nos saluæ sumus.

St. *Age prior tiro, da aliquid st. immò tu prior perde, & peri.*

St. *Hem tibi talentum argenti, Philippicum est, tene tibi.*

Ph. *Tanto melior, noster esto. sed de vestro viuito.*

St. *Vbi est, quod tu das? solue zonas. ph. prouocatur. st. quid times?*

Str. *Tu peregrinus hic habito nunc: timeo meas: non ego ambulo.*
Pecua ad hanc collo in crumena ego obligata defero.

St. *Quid dedi, vt distrinxi hominem. str. immò ego verò qui dedi.*

Ph. *I nunc intrò, amabo, & tu ergo hac mecum. st. tu eris mecum quidem.*

St. *Quid tu? quid ais? cum hoccine?* Mil. *ego posterior de ti.*
Ph. *Tu dedisti, hic iam daturus est. istuc habeo, hoc expeto.*
Verùm vtrique mos geratur, amborum ex sententia.
St. *Fiat vt rem natam video, hoc accipiundum est quod datur.*
St. *Meum quidem te lectulum certè occupare non sinam.*
Ph. *Lepidè ecastor aucupaui, atque è mea sententia.*
Meámque vt rem voluistis gestam vestram rursus bene geram.
Verùm amabo, si quid animatus facere, fac iam vt sciam
Veneris causa applaudite: eius hac in tutela est fabula.
Spectatores bene valete, plaudite, atque exsurgite.

MEO MIHI MORE FERO SVPPL. D.] non est, inquit miles, mihi nouum quod facio sed vsitatum, quod fero supplicium ad amicam meam damnis, i. quod eam placo damnis, & detrimentis meæ rei familiaris vulgati nonnulli, & manuscripti libri, qui habent partim *eo mihi amare*, partim, *eo mihi amore*, mendosi sunt Ea lectio, quam secuti sumus, ex antiquæ scripturæ vestigiis expressa est, & probabilem sententiam habet. NIMIVM SAEVVS] nimis sæuum, & asperum te præbes. Virg. lib. 6. *Na sæua magna sacerdos.* SEQVERE] sine me meo modo, & arbitratu sequire. POTIN' ES VT M. M.] potésne, i. non potes te continere, quin mihi molestiam non exhibeas? ASTAPHYLITIVM] nomen est bis deminutiuum ab Astaphio, Græcorum consuetudine. Nam ab Astaphio fit Astaphylium: deinde ab Astaphylio Astaphylitium. blandiendi autem vim, & locum obtinent nomina deminutiua. ATQ. ISTI ETIAM F. M. V.] ego verò isti non ita irata sum, vt meretur. SI MIHI RIDES: SPICE] sic emendat Adr. Turn. libr. 11. c. 21. Aduers. n si quòd *spice* retinet, ego autem *spece* edendum curaui. neque video quomodo aliter legi possit. *specio* autem antiquum verbum, i. video, aspicio, cerno. Lege Festum in voce *specio* & *spectus*. Varro lib 4. speculum à speciando quòd tibi speciant, id est, aspiciunt. LAVIT] lauat. Nam etiam veteribus vsitatum fuit lauo, is, it. in tertia inflectione. FASCIIS] ad inuolucra pueri vincienda, & astringenda. INCVNABVLIS] cunarum instrumentis, & ornamentis. NON ENIM P. [illegible] ED.] non enim possunt militum filij cepis [illegible] genus est. Plinius lib 19. c. 6. [illegible] *setanio*. setanius autem panis purus & [illegible] Turneb. libr. Aduers. c 20. *non enim* [illegible] *via cauter*, & ita explicat. Canes [illegible] cul[illegible], & mensa pascuntur, sed etiam [illegible] pascuntur. [illegible] enim quidquid reperiuntur, vorant per vias: sed non item pueri militares. Camerarius edidit *& amo educere*. vnde quæ sententia trahi possit, non dispicio, vide, & qui legunt, vt alij *educier*. EX PERFICIAS] perfecta efficias. PAVXILLISPER] per particulas. ita Nonius, sed versus videtur claudicare. FACTO] facito. DELICIA] Nonius, delicia, numero singulari. quod aut rarum est, aut singulare. Plautus. *mea voluptas mea delicia?* GAVDERE ALIQVI] gaudere aliqua ratione, seu aliquo modo, seu aliqua re. NEQVICQVAM ES B.] frustra, bella es, nisi ego vna tecum aliquo pacto gaudeo. *malo tuo*. dixit vrbanè, pro *bono tuo*. GAVDEAM] i. mihi placeat & iucundum sit. MORTVVM HERCLE ME ESSE S.] *esse*, non est in libris neque vulgatis, neque manuscriptis, quod desideratur, vt rectè coniecisse mihi videtur Adr. Turneb eod. lib. & eodem c Scaliger autem *fit*, potiùs quàm *esse*, recipiendum existimabat: hoc modo *Mortuum hercle me fit satius est*, &c.

HOC] ab hoc viro noli hunc virum amplexari, neque tangere. φλυαρεῖν] nugari, nugas agere. AVRO, HAVD FERRO] Ennius. *Auro, non ferro, vitam cernimus atque*. in amore plus aurum pollet, quàm ferrum. Quin etiam in re militari aurum plus interdum potest, quàm ferrum: non longè exempla petantur. plures vrbes expugnauit auro Philippus, quàm ferro. Itaque cùm dixisset ei quidam, castellum nescio, an esset inexpugnabile, quæsiui ab eo, an non ad id ascendere posset asinus auro onustus. significans nullum locum quantumuis munitum, auro nõ expugnari posse. M. Tull. lib. 1. epist. ad Attic. *Atque in eo non auctoritate, neq. gratia pugnax: sed quibus Philippus omnia castella expugnari posse dicebat, in qua modò asellus onustus auro posset ascendere.* Hor od 16. lib. 3 *Aurum per medios ire satellites, Et perrũpere amat saxa, potentius ictu fulmineo concidit Auguris Argiui domus ob lucrum Demersa excidio, diffudit vrbium portas vir Macedo & subruit æmulos Reges muneribus.* AMET STRATOPHANES] amet Stratophanes, si se amari postulat non ferro timeat. QVI MALVM] malum interiectio est, vt suprà *qui* autem, i. qua ratione, quam ob causam, seu quo pacto. VENITNE IN M. &c.] an venit in mentem, &c hoc est, vt vulgò loquimur, an non venit in mentem, &c. CALLENT ET SATIS VIDENT] callidi sunt, & satis sapiunt, satis videre, nihil videre, nullum videre, parùm videre, plus videre, vsitata bonis scriptoribus, pro satis sapere. seu satis oculatum esse, nihil sapere, seu cæcum esse, parùm sapere, seu non admodum perspicacem esse. plus sapere, seu oculatiorem esse, & intelligentiorem esse. *satis vident* autem edidimus, pro vulgato *fastidiunt*, quod est mendosum. certa coniectura ducti cùm in nostris libris veteribus scriptum reperissemus, *satisdunt*. HVNCCINE HOM. TE A.] subaudi par est, aut decet te, aut simile quiddam. TAM HORRIDVM, ATQ. SQV.] horridus, & squalidus nitido opponuntur. AT EST BELLVS MIHI] quia vtilis sc DEDIN' EGO AVRVM] nónne ego aurum dedi. IN MALAM REM I, ET M.] suprà. SERVA TIBI VIAT.] noli omnem pecuniam tuam Phronesio largiri, sed serua ex ea viaticum in malam rem iturus. VNGVENTA] meretrices amatores suos post complexus, & concubitum vnguentis perfundebant. PAR PARI RESP.] Phronesium. TV MIHI IN DE TVIS DEL. &c.] sic restitui ex antiquæ scripturæ vestigiis. Ea autem talis est, *si amas clam, tu mihi de tuis delitijs*. al. *delicijs sum*, superfit. *Compas dicit ab ami, consultaus estuc me he me*. venit autem in mentem, & Scaligero eadem coniectura, nisi quod ille retinebat particulam *clam*, ego ex ea facio *cam*. *Compastecis* autem, vox Græca est. à verbo κομπάζειν. quod valet, sibi nimiũ arrogare. & de se intolerabiliter prædicare Itaq. delitias compastecas appellat, iactatas, & inanis gloriæ plenas. CAVE FAXIT VVLN. TIBI, &c. sic edendũ curaui, cum in vulgatis *faxis*. legeretur.

geretur facetè vulnus, pro inferre vulnus, bonis scriptoribus vsitatum. CVI] Phronesio immò mihi. qui habeo machæram pro dentibus. DENTES FERREI] dentes solidi, & duri instar ferri, hoc dicit propter machæram. MAGNO] magna mercede, id est, magna iactura. VAPVLAS] à Phronesio multis enim nummis te feriit. MINIS] minis argẽteis. STVLTVS ATQVE INSANVS] stultus Strabax: insanus miles. TYRO] tu, qui nouitius amator es. VBI EST QVOD DONAS?] Strabacem alloquitur. SOLVE ZONAS] in nummos conditos circumferebant veteres suprà. PROVOCATVR] prouocatur Strabax à milite muneribus in nos conferendis scilicet. HIC HABETO, T. M.] secutus sum libros vulgatos. nam nostri libri veteres habent, *hic habito*: nunc deinde lacunulam, & ita edidit Camerarius. EGO NON AMBVLO] non ambulo hàc & illàc, neque circumagor, vt tu. pòst non ego ambulo. PECVA AD HANC COLLO, &c.] Priscianus libro 6. sic profert hunc versum *pecua ad hanc collo ærumna ego obligata defero*. ex quo legendum suspicor. *pecua ad hanc collo in nebrina*, seu *in nebride*. nebris autem pellis est ceruina; seu hinulina. fortassis autem alludit rusticus ad prouerbium, *[illegible]*, quod in ignauos, & liuidos dicitur: præterea, hæc sunt referenda ad illud superius, quod est in scena, *Rus mane*, &c. *Ego perperas minas Oues in ærumna hac in vrbem detuli*. QVI DEDI, D. M.] ego, qui dedi, distrinxi, & deuinxi Phronesium, ita vt mihi debeat, & mihi satisfacere, necesse habeat. I NVNC INTRO, A.] Phronesium vtrunque domum intromittit & Strabacem, & militem. TV ERIS MECVM] tu Phronesium, mecum cubabis. CVM HOCCINE] tam rustico, & horrido? TV ERDISTI] tu miles iam dedisti, hic Strabax iam daturus est. ISTVC H. HOC EXP.] istud quod dedisti, habeo: hoc, quod hic daturus est, expeto. FIAT. VT R. NATAM V.] fiat, vt video rem euenisse. LEPIDE ARCASTOR AVCVP.] paronomasia in verbis occupare, & aucupare. *aucupaui* autem, id est, aucupata sum prædata sum. profert hunc locum Nonius in verbo *aucupaui*. VERVM AMABO, SI QVID ANIMAT. F.] alloquitur Strabacem, qui lectum prior occuparat. verum, inquit, si quid facere animatus es, id est, si quid facere in animo habes iamiam facite. fac, si facis, noli longus esse, sed matura. puto hanc cohortationem ad opus venereum pertinere. Meretrices enim nolunt tempus teri, sed rem quamprimùm expediri, ac transigi: Operas enim pluribus locare solent, vt hæc, quæ duobus morem gerere instituunt.

FINIS M. ACCII PLAVTI.

LOCI EX XLI.

AMISSIS PLAVTI COMOEDIIS, A GRAMMATICIS Latinis citati.

ACARISTVDIVM M. SVspicari, vt opinor, licet esse ἀχάριστον.

1 Quam ego tanta pauperaui per dolum pecunia.

ADDICTVS.

1 Sed enim Saturionem, & addictum & tertium quandam cuius nunc mihi nomen non suppetit, in pistrino eum scripsisse, Varro & plerique alij memoriæ tradiderunt.

2 Opus facere nimiò quàm dormire mauolo, veternum metuo.

AGRICVS.

1 M. Varro in libro de Comœdiis Plautinis primo actu verba hæc ponit: Nam nec Gemini Lenones, nec Condalium, nec Anus Plauti, nec bis compressa, nec Bœotica vnquã fuit, neque adeò Agricus, neque Commorientes, sed M. Acutici.

AMBROICVS.

1 Quasi lupus ab armis valeo, clunes infractos gero.

ANVS.

ATRAMON.

1 Nunc mihi licet quiduis loqui, nemo hic adest superstes.

ASTRABA.

1 Est autem astraba vehiculum, παρὰ τὸ μὴ στρέφεσθαι quo titulo & Plautus fabulam inscripsit, in qua mulieres in eiusmodi vehiculis inductæ.

2 Legerat ille, apludam veteres rusticos frumenti furfurem dixisse, idque à Plauto in Comœdia, si ea Plauti est, quæ Astraba inscripta est, positũ esse.

3 Apludas frumenti furfures, dicunt rustici veteres, hoc in antiquis inuenitur, quorum in dubio est authoritas: quanquã & Plautus in Astraba fabula ita dixerit, cuius incertum est, an sit ea Comœdia, atque ideo versus eiusdem ponere supersedimus.

4 Sequere, adsequere, Polybadisce, meam spem cupio consequi. Sequor hercule quidem: nam libenter mea sperata consequor.

5 Axitiosæ annonam caram è vili concinnant viris.

6 Quasi tellenon aut pilum Græcum reciproces plana via.

7 Cum incuriosum locaretur, terebratum quidem pertundis.

8 Dare pedibus protinam sese ab iis regionibus.

BIS COMPRESSA

BOEOTIA.

1 Vt illum dij perdant, primus qui horas repperit.
Quique adeò primus statuit hic solarium,
Qui mihi comminuit misero articulatim diem.
Nã me puero vterus hic erat solariũ.
Multo omnium istorum optumum & verissimum
Vbi iste monebat esse, nisi cum nihil erat.
Nunc etiam quod est, non estur, nisi soli lubet
Itaque adeo iam oppletum'st oppidum solariis,
Maior pars populi aridi redeptãt fame.

CÆCVS SIVE

PRAEDONES.

1 Spectaui ludos magnifice atque opulenter.

2 Plure altero tanto, quanto eius fundus est velim

3 Peregrè est

4 Velim te arbitrari factum R. sedulum est, submouẽtur hostes, remouentur lapides

5 Nihil feci secus, quàm me decet.

6 Quis tu es, qui ducis me? Mu. Perij hercle Afer est.

7 Nihil quicquam factum nisi fabrè: nec quicquam positũ sine lucro auro, ebore, argẽto, purpura, picturis, spoliis, tum statuis.

8 Neque eam à me inuito vnquam abduces.

CALCEOLVS.

1 Molluscam nucem super eius dixit impendere regulas.

CARBONARIA.

1 Secundum ipsam aram, aurum abscondidi.

2 Patibulum ferat per vrbem, deinde affigatur cruci.

3 Sic ego pernam, sumen, sue, spectile, callum, glandia.

CHRYSALVS.

1 Fortè ego vt in stega consederam.

CLITELLARIA.

1 Quid? tuam amicam times ne te manulea caiet?

COLAX.

1 Colacem esse Naui & Plauti veterem fabulam.

2 Batiolam auream, octo pondo habebat, accipere voluit.

COMMORIENTES.

1 Synapothnescontes Diphili Comœdia est,
Eam Cõmoriẽtes Plautus fecit fabulã.

2 Saliam in puteum præcipes.

CONDALIVM.

1 Tam crepusculo ferè vt ament, lampadas accendite.

CORNICVLARIA.

v. [illegible] Diomed. Facere olant ædes Arabica.

1 Olunt ædes Arabicas.

2 Qui regi latrocinatus decem annos Demetrio.

3 Latrocinatus annos decẽ mercedẽ,

4 Pulcrum & luculentum hodie euenit prælium

5 Litaueram, Lauernam ni furis scelerascit manus.

6 Qui amant ancillam meam Sedulium oculitius.

7 Te obsecro Lyde pileum meum, mi sodalis, mea salubritas.

8 Millies aduentu, quem circumeunt ludentes.
Quid cessamus ludos facere? Circus noster ecce adest.

DACHARIA, sed emendati, video, vt fiat Bacharia.

1 Quis est mortalis tanta fortuna affectus vnquam.
Quam ego nunc sum? cuius hæc ventri portatur pompa?
Vel nunc, qui mihi in mari accipenser latuit antehac.
Cuius ego latus in latebras reddam meis dentibus & manibus.

DYSCOLVS.

1 Virgo sum, non didici verba nupta dicere.

FŒNERATRICIVS.

probè. v. prenè.

1 Quæ ego populabo properè.

FRETVM.

1 Hoc illud est.
Quod arietini responsum magnis ludis dicitur.
Peribo, si non fecero: si faxo, vapulauero.

FRIVOLARIA.

1 Commodo dictitemur.

2 Is mihi erat bilis, aqua intercus, tussis, febris.

3 Vbi rorarij estis? en sunt. vbi accensi? ecce.

4 Nauè agere oportet, quod agas, non ductariet.

5 Sequimini me hàc fultis legiones omnes Lauernæ.

6 Superaboque omnes argutando præficas.

7 Tunc papillæ primum sororiabant illud volui dicere, fraterculabant.

FVGITIVI.

1 A grege specta, vide viuices quantas, iam inspexi quid essent.

GESTIO. Animaduerto emendari, vt fiat Restio.

1 Cerastribula, vt de lùbo obscœnabis.

HORTVLVS.

1 Præco ibi assit cum corona, cuique liceat veneat.

LENONES GEMINI.

1 Dolet hic puellus sese vnum duciet.

LIPARGVS.

1 Nihil moror mihi fucum in aluo, apibus, qui peredit cibum.

MEDICVS.

1 In conspicilio asseruabam pallium.

2 Parasito cum virgis caseum radi potest.

3 Domi reliqui exoletam virginem.

MOECHVS.

NERVOLARIA.

1 Scophinam ego illã actutum adrasi.

2 Prohibent quòd mœnia alia vnde ego fungor in ea.

3 Productè prodigum esse in amatorem addecet.

4 Vinum sublestissimum.

5 Insanum valde vterque deamat.

6 Diobolares, schœniculæ, miraculæ,

7 Scrantiæ, scrupedæ, scritabillæ, tantillæ.

8 Non quasi vt hæc sunt hic limaces, liuidæ.

9 Stratex, scrupedæ, stratiuolæ, sordidæ.

PATINA, SEV PATINARIA.

1 Nam quid illæ nunc diutius remorantur remeligenes?

PARASITVS PIGER.

1 Domum ire cœpit tramite dextra via.

2 Migro hinc indè, bene potus primo crepusculo.

3 Ambo magna laude lauti, postremò ambo sumus non nauci.

4 Addite lopades, echinos, ostreas.

PHAGON.

1 Honos Syncerasto perit pernis gladio.

PHASMA.

1 Nec rectè si illi dixeris.

2 Eadem principio super rebus nostris loqui te.

PLOTINVS.

1 Nam coloratam frontem habet petilis labris.

SATVRIO.

1 Catulinam carnem esitauisse, hoc est, comedisse Romanos, Plautus in Saturione refert.

2 Retrahi nequitur quoquò progressa est semel.

3 Male tibi euenisse video, glaber erat tanquam lien.

4 Succenturia, centum requiæ, qui te delectent domi.

SCEMATICVS.

1 Nam pater tuus nunquam cum illa etiam limabit caput.

SITELITERGVM.

1 Mulieres vxorculauit, ego noui, scio axitiosam.

TRIGEMINI.

1 Ni fugissem, medium credo præmortisset.

VACCIAS. De quo verbo dubitomam.

20 *a*, nam adducuntur alicubi hæc ex Plauti Bacchide.

1 Effer nasiternam cum aqua foras.

VIDVLARIA

1 Nescio quid seruos è mystera prosiluit.

2 Paupera hæc res est.

3 Apposita est clafendix? at ego dicā signi quid sit.

4 Animaduertite amabo, si vultis, vidulum hic apponite: ego seruabo quasi sequestro detis neutri reddibo, donicum res diiudicata hæc erit.

5 Inopiam, luctum, mœrorem, paupertatem, famem.

6 Eiusdem bacchæ fecere nostram nauim Pentheum.

7 Nunc vt apud sequestrum. vidulū posiuimus.

8 Nunc seruos argentum à patre expalpabitur.

9 Malim moriri meos, quàm nunc mendicarier.

Boni ministrantur, illum nunc irridene mali.

10 Signum rectè comparebat, huius contendi anulum.

11 Quid multa verba? plurimum luctauimus.

12 Iube hunc insui culleo, atque in altū deportari, si vis annonam bonam.

13 Ibi vt piscabat fuscina, ici vidulum

LOCI ALII EX AMISSIS citati, non addito Comœdiæ nomine.

1 Agite nunc, subsidite omnes, quasi solent triarij.

2 Illud enim extemplò acceptum, me negatò & filium.

3 Epeum fumicum cocum.

4 Ganuit odio us omni toti familiæ.

5 Licet vos abire curriculo.

6 Iam tibi tuis meritis crassus corius redditus est.

7 Dij bene vortant. tene cruminam, minuerunt triginta minæ.

8 NVLLAM REM citiorem apud homines esse, quàm famam reor.

9 Stultus est aduersus ætatem & capitis canitudinem.

10 Corruspare tuaconsilia in pectore.

11 Nam modò nihil oculi cœcultant, éstne hic noster Hermio.

12 Eiurauit militiam.

13 Sic me subes cotidie, quasi fiber salicem.

14 Herbam do, cùm ait Plautus, significat, victum me fateor: quod est antiquæ & pastoralis vitæ indicium.

15 Init te nunquam febris?

16 Neque muneralem legem, neque lenoniam, rogata fuerit nec ne, flocci facio.

17 Perfidiose captus, eo ædepol neruo ceruices probat.

18 Muriaticam video in vasis stagneis naricam bonam & cauaram, & taguma quinas fartas conchas piscinarias.

19 Non ego te noui nauallis scriba columbari impudens.

20 Occidamus, Plautus ponit, pro contrà cedamus.

21 Puritium Plautus dixit pro stulto.

22 Perediam & bibesiam, Plautus finxit sua consuetudine, cùm intelligi voluit cupiditatem edendi & bibendi.

23 Persicum portū Plautus cùm ait, mare Euboicum videtur significare, quod in eo classis Persarum dicitur stetisse non procul à Thebis.

24 Nihil deconciliare sibi, nisi qui Persicus sapis.

25 Olim huic puello se Venum ducier.

Puto esse versum ex Lenonibus geminis supra.

26 Sacrum aut prophanum habeas, parui penditur.

27 Vlcerosam, compeditam, subuerbustam, sordidam.

28 Quia tibi suaso infecisti propudiosa pallulam.

29 Capulo proximos.

30 Glirium examina.

31 Nam coloratum frontem habet petilis.

32 Sed leno egredietur foras, hinc ex occulto sermonem sublegam.

Aulul.

33 Nec machæram audes dentes frendere.

34 Meam vxorem mittam carillatū.

35 Floccipendo quid rerum geras.

36 Argentum hinc facite.

37 Confossiorem te faciam soricina nænia.

Extat in Bacchid. sc. Meamne

38 Clandestinè, vt cæletur consuetudo.

39 Fortasse te amare suspicauere.

40 Instare factum

41 Inimicus esto, donicum ego reuenero.

42 Quia sciebam pristinum in mundo fore.

Extat in Pseu. act. 1. sc. vltim & de danosis.

43 Pedibus, aduerbialiter.

44 Corpus tum virgis inscribam.

45 Nunquam ad ciuitatem venio, nisi cùm infertur pepulum.

46 Scelerare manus pro polluere, plautinus sermo, hodie non vsu.

47 Ipsa sibi auis mortem creat.

48 Capularis senex.

49 Pro laruatore circumferam.

50 Paupera est mulier.

51 Si qua fortè cautio est, vbi cū hic tare nondum in mentem venit

52 Exite & ferte fustes priuos in manu.

52 In pellis pariculum protenditur.

53 Credite mihi.

55 Mecum habet pagus, morbus, æs.

56 Quid est hoc, rugat pallium, amictus non sum commode.

57 Exi tu Daue, age.

Sparge, mundum esse hocce vestibulū volo.

Venus ventura est, nostra nolo hoc pulueret.

59 Termentum apud plautum, detrimentum.

59 Vesperna apud plautum, cœna intelligitur

LOCI EX COMOEDIIS *quæ extant citati, qui hodie in nostris codicibus non inueniuntur.*

AMPHITRVO.

1 Optimo iure infringantur aula cineris in caput.
2 Næ tu postules matellam vnam tibi aquæ infundi in caput.
3 Herus Amphitruo occupatus.
4 Laruatus ædepol hominem miserum medicum quæritat.
5 Tu certè aut laruatus es, aut ceritus.
6 Vno vt labore exsoluat ærumnas duas.
7 Cuique me absente corpus vulgauit suum.
8 Animam comprime.
9 Nisi hoc ita factum est, perinde vt factum esse autumo, nō caussam dico, verùm ne insimules probri.
10 Quasi aduenienti morbo medicati iuuenem.
11 Qui nequeas nostrorum vter sit Amphitruo decernere.
12 Prius ipse mecum etiam volo hic meditari.
13 Manifestum hunc obtorto collo teneo furem.
14 Ibi scrobes effodito duplos sexagenos in dies.

ASINARIA.

1 Hic aderit credo congerro meus, & collusor meus.
2 Pelle crebris perniciis.
3 Qui etiam me miserum famosum facit suis flagitiis.

AVLVLARIA.

1 Nec noctu nec diu quietus vnquā eam, nunc dormiam.
2 Homo ebriacus somno sanari solet.
3 Qui mihi olera cruda ponunt, halec danunt.
4 Vbi quamque pedem videbat, suppurabatur omnis.
5 Ego ecfodiebam in die denos scrobes.
6 Hic quidam peruicus custodē addidit.
7 Pro illis crocotis strophiis, sumtu vxorio.
8 Vt admomordi hominem.
9 Plautus in Aulularia Myrtam etiā fœminino genere dixit, & neutro.

CAPTEIVI.

1 Pileū quem habuit, diripuit, eumque ad cœlum olit.

CVRCVLIO.

1 Auctionem facio parasiticam.

CASSINA.

1 Perij, flacco habebit iam illic lumbos meos.
2 *Intro ad vxorem, sufferamque meum tergum ob iniuriam.*

CISTELLARIA

1 Non quasi vt hæc sunt limaces liuidæ.
2 Qui nisi heres, nimium is vegrandi gradu.
3 Prohibet diuitiis maximis dote altili atque optima.
4 Et dolosi, idem cōquinesce si isticce vero simul.
5 Expurgabo hercle omnia ad raucā rauim
6 Quæ quasi carnificis angiporta purgitaris.
7 *Pol accubituram mater magis sum exercitate, quàm à cursura sū tardiuscula.*
8 *Illum amatorem tibi proprium futurum in vita.*
9 *Intro ad bonam meretricem, astare in via solum, prostibula sanè est.*
10 Malum aufert, bonum mihi opus est.
11 Meminere officium suum.
12 Potin' es tu homo facinus facere strenuum.
aliorum est affatim qui faciant. sanè ego me
Volo fortem perhiberi virum.
13 Tune igitur mea matercula?
14 Cum extortis talis, cum crocotillis crusculis.
15 Germana mea sororcula.
16 Siquidem impares pro copia, pro recula.
17 Datores bellissimi negotioli senecis vos soletis esse.
18 Adhinnire equulam possim ego hanc, si detur sola soli.

EPIDICVS.

1 In latebris condas pectori penitissume.

BACCHIDES.

1 *Illa mea cognominis est.*
2 Ecquis euocat cum nasiterna & cū aqua istum impurissimum.
3 Quæ sodalem atque, me exercitos habet.
4 Nam credo cuiuis excantare cor potest.
5 Vincla, virgæ, molle sæuitudo mala fit peior.
6 Cor meum, spes mea, vel meum suauitudo, cibus, gaudium.
7 Limaces viri, qui atterant & consumant.
8 Nec cum quoquam alio acciperes mercedem annuam,
Nisi abs sese, nec cū quoquam limares caput.
9 Quibus ingens in animo vtile est modicum, & sine [illegible].
10 Cupido te conficit, anne amor?
11 Prænestinum opinor esse, ita erat gloriosus.

MOSTELLARIA.

1 Sine iuxta aram sed eam, & dabo meliora consilia.

MILES.

1 *Sine animo obsequere mecum, atque onera te hilaritudine.*
2 Viden' oculis tu illam venaturam facere, atque aucupium auribus.
3 Modice sapis.
4 *Itane nos nostrámque familiam*

Seruius Ecl. 8 paulo aliter hūc locum profert ad v. Frigidus in pratis cātādo rūpitur anguis. sic. n. hab. l. Nā in quiete n. cōsuit excātare cor facile potes. & excantare magicis carminibus obligare exponit. nam vt Nonius, excludere. Seruius 4. Æneid.

habet exercitum.

MERCATOR.

1 Noctúque & diu vt viro subdolaſſis.

PSEVDOLVS.

1 Itur ad me.
2 Pecus neutro & masculino.
3 Ni carcerem effregeritis vestrum domum.

POENVLVS.

1 Quæ est illa auis?

PERSA.

1 Theatrum lepidum cum decora schema.

RVDENS.

1 Quid murmurillas tecum, & te discrucias?
2 Quo in loco sis nescius, nescias pessumus.
3 Ollas abstolles.

STICHVS.

1 Publicitus
2 Fami, in datiuo casu.

TRINVMMVS.

1 Fulmentas iubeam supponi foco.

TRVCVLENTVS.

1 Dum abeam quodam, & vbi nihil cœpiam.
2 Factus sum extimus à vobis.

ALII LOCI A VARIIS auctoribus ex Plauti Comœdiis quæ non extant, citati.

1 Nonius, Pauperauit.

ADDICTVS.

1 Gellius lib.3 cap 3.
2 Anonymus Virgilij interpres lib.1. Georg veternum

AGRICVS.

1 Gellius, ibidem.

AMBROICVS.

1 Festus & Nonius, Clunes.

ANVS.

1 Gellius lib 3.cap.3.

ARTAMON.

1 Festus, superstites. Helenius in 1. Epod. Horatij.

ASTRABA.

1 Probus in vita Virgilij.
2 Gellius lib.11 cap.7.
3 Nonius, Apludas.
4 Varro de LL.lib.5.
5 Idem libro 6.
6 Festus, Reciprocare.
7 Nonius, Exterebrare.
8 Idem, Protinam.

BIS COMPRESSA.

1 Gellius libr.3 cap.3.

BOETIA.

1 Idem eodem libro & capite.

CÆCVS, SIVE PRAEDONES.

1 Charisius lib. 2. Opúlenter.
2 Ibidem, Pluge.
3 Ibidem, Peregrè.
4 Ibidem, Sedulum.
5 Ibidem, Secus.
6 Ibidem, Mu.
7 Ibidem, Fabre.
8 Ibidem, Inciso.

CALCEOLVS.

1 Macrob. lib. 2 Sat cap.18.

CARBONARIA.

1 Priscianus, lib.10.
2 Nonius, patibulum.
3 Festus, Spectile.

CHRYSALVS.

1 Ignotus Grammaticus ad Calcidium.

CLITELLARIA.

1 Fulgentius in expositione Virgilianæ continentiæ Caiatio. *Caiata.*

COLAX.

1 Terentius in prologo Eunuchi.
2 Nonius, Batiola.

COMMORIENTES.

1 Terentius in prologo Adelphorum.
2 Prisc. lib.6.

CONDALIVM.

1 Varro de LL.lib 6.

CORNICVLARIA.

1 Diomedes lib 1. Oleo.
2 Varro de LL.lib.5.
3 Nonius, Latrocinari.
4 Idem, Luculentum.
5 Idem, Lauerna.
6 Idem, Oculitus.
7 Idem, Pileus.
8 Varro de LL.

DACHARIA, VEL DACHARIA.

1 Macrob. lib.4 Satur. cap.16.

DYSCOLVS.

1 Festus, Nupta verba.

FOENERATRICIVS.

1 Diomedes lib.d. impersonalibus.

FRETVM.

1 Gell. lib 3. cap 3.

FRIVOLARIA.

1 Char. lib 2. Commodò.
2 Prisc. lib.6. Festus, Querquera.
3 Varro de LL 6.
4 Festus, Nauus.
5 Idem, Stultis.
6 Nonius, Persicæ.
7 Festus, Sororiare.

FVGITIVI.

1 Varro de LL 6.

GESTIO, VEL RESTIO.

1 Idem ibidem.

HORTVLVS.

1 Festus, Sub corona venire.

LENONES GEMINI.

1 Prisc. lib.6. Gell. lib.3. cap.3.

LIPARCVS.

1 Priscianus lib 10.

MEDICVS.

1 Nonius, Conspicilium.
2 Idem, Caseum.
3 Prisc. lib.10.

NERVOLARIA.

1 Varro de LL.lib.6.
2 Festus, Mœnia.
3 Idem, Prodigere.
4 Idem, Sublesta.
5 Nonius, Insanum.
6 Varro de LL.lib.6.
7 Idem ibidem.
8 Idem ibidem.
9 Gell. lib.3. cap.3.

PATINA.

1 Festus.Remeligenes.

PARASITVS PIGER.

1 Varro de LL.lib.6.
2 Idem ibidem.
3 Festus,Nauci.
4 Nonius Leopades.

PHAGON.

1 Varro de LL.lib.6.

PHASMA.

1 Festus,Neo.
2 Idem,Super.

PLOTINV.

1 Nonius,Petilis,

SATVRIO.

1 Festus.
2 Idem,Nequitum.
3 Rienes.
4 Succenturiare,

SCEMATICVS.

1 Nonius Limari.

SITELITERGVM.

1 Varro de LL.lib.6

TRIGEMINI.

1 Gell.lib.7.cap.9.

VACCIAS.

1 Ignotus grammaticus ad Calcidium.

VIDVLARIA.

1 Priscianus lib.4.
2 idem lib.5.
3 idem eodem libro.
4 idem lib.6.& 13.Nonius.Reddibo.
5 Idem lib.6.
6 idem lib 7.
7 idem lib.10.
8 Nonius.Expalpare.
9 idem Mendicarier.
10 idem,Contendere.
11 idem,Deluctaui.vel Eluctaui
12 ignotus gram.ad Calcidium
13 Nonius.Icit.

LOCI EX AMISSIS citati,amisso Comœdia nomine

1 Varro de LL.lib.4.
2 idem lib.6.
3 idem ibidem.
4 idem ibidem,
5 Festus,Curriculo.
6 idem,Corius.
7 idem,Crumina.
8 idem,Citior.
9 idem,Canitudo.
10 idem,Corruspari,
11 idem,Cæcultant.
12 idem.Eiurauit.
13 idem,Fiber.
14 idem,Merbam do.
15 idem,Initr.
16 idem.Muneralis lex.
17 idem.Nerum.
18 idem,Narica.
19 idem,Naualis scriba.
20 idem,Occidamus.
21 idem,Putitium,
22 idem,Peredia.
23 idem,Persicum.
24 idem,ibidem,
25 idem,Puellus.
26 idem,Profanum.
27 idem,Subuerbusta.
28 idem,Suasum.
29 Nonius,Capulum.
30 idem,Glis.
31 idem,Frons.
32 idem Legere.
33 idem,Frendere.
34 ignotus gram.ad Calcidium,
35 idem ad eundem.
36 Donatus in Phormionem.
37 idem in Eunuchum.
38 idem in Adelphos.
38 idem in Hecyram.
40 idem in Andriam.
41 Charisius lib.2.Donicum.
42 idem ibid.In mundo esse.
43 idem ibid.Pedibus.
44 Seruius in 1.Æneidos.
45 idem ibidem,
46 idem in 3.
47 idem in 6.
48 idem in 6.& 12.
49 idem in 6.
50 idem in 3 & 12.
51 Diomedes lib.1.
52 Helenius in lib.2.Serm.Sat.4.
53 idem in lib.1.Serm.Sat.6.
54 Phocas.
55 Macrob.lib.5.Sat.cap.19.
56 Gellius lib.18.cap.12.
57 idem eodem in loco.
58 Festus,Terminum.
59 Idem Vesperna.

Ex Aul.

Fulgent ius in expositi one sermonũ antiquorum ad Grammaticũ Calcidium.alias, Claudium.

LOCI EX COMOEDIIS quæ extant citata quæ hodie in nostris codicibus non inueniuntur.

AMPHITRVO.

1 Nonius,Aula.
2 Idem,Matella.
3 Idem,Ocupatus.
4 idem,Laruatus.
5 idem ibidem.
6 idem,Nixum.
7 idem,vulgauit.
8 idem Anima.
9 idem,Autumo.
10 idem Laruatus,& Aduenire.
11 idem,Decernere
12 idem,Meditari,
13 idem.Furtum.
14 idem.Scrobes.Seruius In 2.Georg. Item Prisc lib 5.& 7.

ASINARIA.

1 Nonius.Gerræ.
2 idem.Perniciis.
3 idem,Famosus.

AVLVLARIA.

1 Nonius.Dis.
2 idem.Ebriacus.
3 idem,Halec.
4 idem,Pedis.
5 idem, Scrobes.
6 idem.Peruico.
7 idem.Strophium.
8 Gellius lib.7.cap.9.
9 Porphyrio in lib.2.Carmin.od 18.

CAPTEI-

CAPTEIVI.
1 Nonius, Pileum.
CVRCVLIO.
1 Ignotus gram. ad Calcidium.
CASINA.
1 Nonius. Deflaccare.
2 Idem, Sufferre.
CISTELLARIA.
1 Varro LL. lib. 6.
2 Festus Vægrandis.
3 Nonius, Altilis.
4 Idem, Conquiniscere.
5 Idem, Rauis.
6 Idem. Angiporta.
7 Idem, Curfura.
8 Idem, Proprium.
9 Idem, Prostibula.
10 Idem Opus est illam rem.
11 Idem, Accusatiuus pro genitiuo.
12 Gellius lib. 7. cap 10.
13 Priscianus lib. 3
14 Idem libro eodem. Festus, Crocot illum. Idem, Todi.
15 Priscianus lib. 3.
16 Idem ibidem.
17 Idem lib 3. & 6.
18 Idem lib. 3.
EPIDICVS.
1. Charisius lib. 2. Penitissume.
BACCHIDES.
1 Seruius in Aeneid.
2 Festus, Nasiterna.
3 Nonius, Exercitum. Charisius lib. 2 Atque.
4 Idem, Exeantare.
5 Idem, Sauitudo.
6 Idem, Suauitudo.
7 Idem. Limari.
8 Idem ibidem,
9 Idem, Modicum,
10 Idem, cupido: & Seruius 4. Aeneid. ad vers. turpique cupidine captos.
1 Idem, Opino.
MOSTELLARIA.
1 Seruius 9. Aeneid, ad vers. Sacrata valla sedebat in eius libri initio.
MILES.
1 Nonius, Hilaritudo.
2 Idem Venatura.
3 Idem. Modicè.
4. Ignotus gram. ad Calcidium.
MERCATOR.
1 Nonius, Diu.
PSEVDOLVS.
1 Donatus in Andriam.
2 Charisius lib. 1.
3 Seruius in 1. Æneid,
PŒNVLVS.
1 Seruius in 8 Æneid.
PERSA.
1 Prisc. lib. 6.
RVDENS.
1 Nonius Murmurillum.
2 Idem Ne-cius. Gell. lib. 9, cap, 12.
3 Diomedes lib. 1.
STICHVS
1 Charisius lib. 2.
2 Idem ibidem.
TRINVMMVS.
1 Nonius. Pulmentum.
TRVCVLENTVS
1 Nonius, Cœpere
2 Priscianus lib. 3.

IVSTI LIPSII ANTIQVAE LECTIONES, IN QVIBVS VARIA PLAVTI LOCA illustrantur, aut emendantur.

EX ASINARIA.

Scena. Sicinne hoc fit. pagina huius libri 76.
Sordido vitam oblectabas pane in pannis inopia.

Lego vnica voce, *impannis inopia*. *Inpannem* vocat, qui caret pannis: *Inopiam*, antique pro inodem. Ita poeta vetus apud Nonium, de pannibus dixit, non vt Nonius somniat diuisim. de pannibus pro pannis.

Scena, Vbi ego nunc *pag*. 81.
Placidè ergo vnum quidque rogita vt acquiescam.

Vaticani, *vnumquidque derogita*. voce composita vt deiuuare apud Plautum, demorare apud aliū nescio quem poetam.

Scena Vbi ego nunc. *pag* 83.
Nam si huic occasioni tempus se subterduxerit,
Nunquam ædepol quadrigis albis indipiscet postea.

Hæreo in his quadrigis albis. Nam eas honoris tantum insigne fuisse scio, atque ita Platonem à Dionisio tyranno quadrigis albis exceptum in Plinio legimus: & in altero poeta, *equis præcurreret albis*. At hic aliquid de celeritate sententia postulet: In Reueriano codice margini adscriptū erat, *quadrigis argis*. in Langij nostri, *quadrigis albis*. Mihi scipio est ne scribendum sit *quadrigis si abit* vt fefellerit scriptores confusa scriptura, *quadrigis sabit*. quadrigis abire. curriculo fugere, & similia, valent prouerbiali sermone, numero & celeriter abire, fugere. Plautus Pœnulo, *Nisi ego illum iubeo quadrigis cursim ad carnificem rapi*. Aulularia, *Quod herus iubeat, citis quadrigis citius properet persequi* Amphitr. *Quadrigas si nunc inscendas Iouis nunquā effugies infortunium*. De hoc ita iudico, sic tamen vt legis Valeriæ beneficium non tollam & à me ad populum prouocari permittam.

Scena: Quid hoc est negotij *pag* 89.
Iam nunc secunda mihi facis. scribam huic te e capitulo hodie facturum satis pro iniuria

Forte legendum, *secundas mihi facis*. Secunda facere, aut secundas agere, quid sit docet Senec. iii de Ira. *Optimum iudicauit, quodquid dixisset sequi & secundas ageret. Non tulit Caesius assentientem*, &c. Tractum a comœdis primis & secundis.

Scena. Cur me retentas. *pag*. 98.
Hirudinem monedulam passerculum putillum.

Optimus ille Vaticanus, *Monerulam*. quàm scri-

ituram sollicitare o ibi sane religio sit. Nam anti quos scilicet R. pro D. vsitasse Aruocatos, A si nes Arfati.vt Priscianus adnotat.

Eadem Scena *pag 98.*

Quem te autem nominem Deum? LE. *fortunatam atque obsequentem.*

Vatic. *atque obsequentem* Eleganter : seruus vocari, se fortunam vult, & quidem quia obsequebatur amori & voluntati heri sui, cognomento Obsequentem Colebatur autem Romæ fortuna Obsequens: eóque allusum est.

ibidem.

Dabuntur, animo sis bono facilè exoptata obtingent.

In verbo nouissimo non temerarium est quod variant libri Optimus Vaticanus *face, exoptata*, alius, *facio exoptata*. Equidem pignus in omnes fortunas meas dederim, Plautum scripsisse *faciem exoptata obt.* antiquè pro faciam. Veteres faciem. dicem pro faciam, dicam. scripsisse auctor. Quinctil. lib. I.

Scena, Ain.tu. *pag* 110.

Quid fateare ? DE me eum amore huius corruptum esse. oppidò.

Vatio optimus. *corruptum esse.*

Asinaria, cum anus morosa & difficilis egenum amatorem expulisset, amica discendentem illum Lacinia retineret, sic legimus.

PH. *Quò nunc abis? quin tu hic manes?* AR. *mox si voles manebo.*

Deprauatè. Nam adolescentem aliquid de nocte dixisse patet statim ex sequenti versu quem Libanus subiicit, *Audin' tu hunc opera vt largus est nocturna ?* Itaque circa controuersiam Plautus scriptum relinquit. *mox si voles manebo.* Nox ἀρχαϊκῶς pro noctu, cuius vocis insolentia loco fuit deprauando veteres ita locutos discimus ex Agellij indice lib. IIX. Noctium cap. I. *Hesterna noctu rectè an cum vitio dicatur : itêmque quòd X. viri in XII. tabulis pro Noctu dixerunt.* Caput autem ipsum quod in pluribus docuit Agellius, etsi vna cum libro periit: tamen verba ex XII. quæ ille in mente habuit, reperi apud Macrobium, qui eiusmodi multa vtenda ab Agellio sumsit. si fatetur, furatus est, si negat. li. I Satyr. *Si nox furtum factum essit. si im illum occisit iure caesus esto.* Addam ex eadem scena aliud.

Argenti viginti minas mem dò ad mortem appulerunt, quas hodie adolescens diabolus ipsi se daturum dixit.

Restituendum hic alo nimium elegans genus dicendi, quod imperiti nebulones furcis eiecerant *quas h a diabolus ipsi daturas dixit.* Ita enim sine vlla litura Vaticani libri: & codex Langij nostri, *daturas dixit* littera vna discrepans ab illis. Est autem putus putus Hellenissimus notus iis qui pro motibus libris literas Græcas gustarunt.

EX CVRCVLIONE.

Scena I *pag.* 213.

PA. *Nempe huic lenoni qui hic habitat?* PH. *recte tenes.*

PA *Nimis formido ne excidat.* PH *adiosus es.*

Scribo *formido ne excidat.* Cum herus diceret, recte tenes: seruus ludificans in verbo tenendi, nimirum, inquit, metuo ne elabatur.

Scena, Date viam *pag.* 229.

Video tuum sodalem, argenti rogo vti faciat copiam, Scires velle gratiam tuam noluit frustrarier.

lego *Scire velle gratia tua, noluit fi.* id est, scires facile eum tua caussa velle, sed non posse. vide sequentia.

Iacit volturios quattuor.

Talos arripio, inuoco almam meam nutricem, Herculem cum basilicum propino magnum poculum.

Quis ille Hercules Basilicus ? an vt Turnebus censet, talorum species in qua Hercules sculptus siue pictus cultu regio ? Logi. Nam quis Herculem vnquam vt regem pinxit ? & non potius cum claua & pelle leonina ? Arbitror ipse vitiatum ab interpunctione locum esse, & sic disting. *almam meam nutricem Herculem : iactu basilicum,* Cum enim in more esset vt qui talis luderent, deum aliquem propitium inuocarent, vt exempli caussa milites Martem, amatores Venerem, aut pro Venere amicam: Plautus egregiè in Parasito τὸ πρέπον seruans, facit ab eo Herculem inuocari ab hac caussa. veteribus eum decumas Herculi pollucerent, epulum publicè præbere solemne fuit. Ad id epulum imprimis parasitos aduocari tanquam peculiares eius Dei seruos leges Græciæ sanxerant Athen. lib. 6 [illegible Greek] Simile apud Rom. obtinuisse ex Possidonij verbis apud Ath. & ex Plutarchi Crasso licet colligere. Itaque cum plerunque vsu veniret, vt parasiti in tēplo Herculis ex eius decimis pulchrè acciperē ur: quis nō fateatur ab homine parco, & vni vētri dedito rectè & facetè Herculē inuocatū, cū cognomento nutricis, quod eo sæpe nutriretur? Tātum est de Hercule nutrice. Sed quis basilicus iactus? me iudice idem qui Venerius. cum enim Græci magistrum vulgò βασιλέα dicerent : quid caussæ est quin iactum illum propriū regi creādo, basilicum rectè vocarit? quod alij Herculi basilicum coniunctim accipiunt, Latinæ vt loquor germanæ nugæ. quis volturius iactus? idē cum Cane quod enim is iactus (qui fiebat cum quattuor tali pari situ in dorsum subsilirent) infelix esset & rapax videtur ei nomine quadā infausta & malominis indidisse animal. si rapaciū, vt canis, vulturis

EX CASSINA.

Pag. 261 Scena, Sequimini,

Nam peculi probam nihil habere abdecet.

Clam viro: & quod habet partum ei haud commodi est.

lego & distinguo ? *& quod habet, partum ei haud commodi est.*

Scena Non mihi licere *pag.* 258.

Ita te aggerunda cerruum aqua faciunt probè,

lego *cirnum.*

Scena, Face Caline *pagina* 263.

CL. *Tace Chaline.* CH. *comprime istum* CL. *imò istum,*

Mancus ab aliquot verbis est versus, idque numeri clamant. Censeri enim in trochaicis debet: Vaticani habēt. *immò istum qui dicis dare.* Lego, *quē dedicit dare,* Liberior paullo iocus. vt solet Plautus. Cum alter seruus dixisset, comprime istum ne obloquatur videlicet : alter inimicè conuertens, imò hunc, inquit potius qui solitus est à puero dare: dandi verbum inter Priapeia est, conuenitque propriè in mulieres cum dant illud quod *Dans licet assiduè, nil tamen inde perit.*

Hic etiam de viro qui muliebre officium functus

Credo hercle hodie deuorabit sortes si attingerit.

Scribo deuorabit.

Scena, Stultitia magna *pag.* 275.

Non matronarum est officium, sed meretricum.

vt versus constet, legend. *matronarum est, s. meretricium,* vt cantatium hominum antiqui.

Scena, Nulla sum, pag. 277.

--- quid est nisi hac meracio.

Se vsp: am verenfit flore Libyco.

Quid iste flos Libycus? Siculæ gerræ, haud dubie scrib. *Flore liberi.* Totidem pæne verbis Ennius apud Fulgentium, *Hac anus se sancte saucit flore Liberi.* Meraclo, valet, meraculo, nisi placet legi *meralo.*

--- *Neque se suam neque se suam,*

Neque viri vitam sinet in crastinam protolli.

Scribe, Sinere in.

p. 277.

In lepida illa fabula quam Casinam Plautus inscripsit, cum mulierculæ mirum in modum libidinosum senem ludos facerent: hæc in omnibus libris legimus,

Nam n si ex te scio quicquid hoc sit certo, iam tibi istuc Cerebrum dispercutiam excetrata, ludibrio pessuma adhuc qua me habuisti.

Nec tamen dubito quin pro illo, *Exe rata* Plautus scripserit. *Excetra tu*, id est, vipera, maledicto me hercle satis conuenienti in malas merces. vsus eodem est in Pseudolo. *Tu excetra tu: quæ tibi habes tot amicos tam probè oleo unctos.* quanquam & ibi plerique omnes libri, *Execrato*, aut *Execrata*, corruptè referant.

Scena sequenti pag. 281.

- - *nunc quidem gladium ancilla*

intus Casinam habere ait qui me atque te interimat

Omnes plane libri *qui me atque te inuitet*: idque immutare sanè religio sit, opinor inuitare eum dixisse pro isto, vitam tollere, vt poeta vetus apud Cicer. euitare, *Hæc omnia vidi inflammari, Priamo vi vitam euitari.*

Scena cuius initium, Si sapitis 289.

Sed eccum egreditur cum corona & lampade.

Meus socerus, compar, commaritus, villicus.

Apage illud, Socerus. Nam Olympio seni ille seruus profecto, non socer. Nisi animi fallor, *meus socennus* scriptum ἀρχαϊκῶς fuit. Socênus valet socius. Plautus Amphitr. *Nam Amphitruonis socennum me esse volui dicere.* Aulular. *ibo intrò atque illi socienno tuo iam interstringam gulam.* Iuuare vehementer coniecturam meam Rouerij liber, qui *socius* refert glossema quasi illius. Et sanè locum lepidè dixerit, vti & comparem & commaritum. Quippe ambiebat ille senex, (ita fabulæ argumentum est) cupidus & attentus ad rem faciendam, in famula diuidundo pro Socio Olympioni esse, & agrum illum communi impendio arare. Nec repugnabat sane homo benignus, & minimè asper Olympio, nisi argutæ mulierculæ suppositiitia Casina illorum omnia turbantes, vetulum illum hircum serò docuissent quàm vere ab Ennio scriptum esset, *Stultus est qui cupida cupiens cupienter cupit.*

Scena, Sentim supertollere pag. 129.

quid est? OL. pectus mihi agit nunc hac cubito.

suspicor ἀρχαϊκῶς Plautum scripsisse, *mihi tagit*, pro tangit & pau ò pòst, qui belle hanc tracto non tagit.

Scena, Neque quò fugiam pag. 294.

Ita nunc pudeo, atque ita nunc paueo, atque ita irridentulum sumus ambo. lego, *irridiculo sumus ambo.* de se loquimur seruus, & de sene.

Vbi intro hanc vnam deduxisti.

Vatecani. *Vbi intus hanc deduxi* rectè.

senex ad te deumbam.

Iidem, *abs te dec.* fortè, *sine abs te.* verba Olympionis ad falsam Casinam.

Respicio identidem ne semel. Vatic *ne senex*

---- *Foras abdo, ne senex me opprim. et* ..

scribend. Forem obdo.

- - - *age aufer*

quam debuisti, inde vola memorare quid est factum?

vetus Rouerij, *Dummodo te habuisti.* Vaticani, vt vulgari, nisi quod *mihi*, pro *inde.* lego, *quando habuisti hanc te volo.* scriptum enim fuit, quando habuisti. habere proprie vsurpauit vt Græci interdum ἔχειν, & vt Petronius respondens argutæ epistolæ scorti illius, *paralysin: tamen cauere iubes: tanquam maior fieri possit, quia abstulit mihi, per quod etiam te habere potui.*

Aderat maxumum.

lego. *Ab erat.*

Sed cum cogito non habuit gladium, nam & esset frigidius eloquere.

Ex Vatic scribo, *nam esset frigidius.* MV. *eloquere,*

SER. *At pudet* MV. *num radix fuit*

Vatic. MV, *meminis, radix fuit.*

Nimis tu quidem herclè immerita meo mihi hæc fecis.

addendæ voces à Vatic. *herclè audax es: immerito.*

Volo vt obuertam cubiti sim.

Totum locum ex vestigiis Rouer libri lego, *tollo vt obuertam cubitissim: verbum nullum mutit. Surge vt incam, atque illi impingo fanum.* MV. *perlepidè narras.* OL *illa quasi sentu.* &c.

Continuò astantis pectus mihi pedibus percutit.

supplendus versus auctoritate Vatica. *Continuò in genua astanti.* Schema illud libidinis tangit et Lucianus in Asino.

Scena, Maximo ego pag. 297.

Vbi tu es colere mores Massilienses postulas?

Athenæus de Massyliensibus, ἀσχημονοῦσι δ' οὖν διὰ τρυφὴν τῆς ψυχῆς μαλακίας, γυναικωθέντες. ὅθεν καὶ παροιμία παρῆλθεν, πλεύσειας εἰς μασσαλίαν.

Nunc tu si vis me proba est occasio

Peryiisse herclè, agè accede huc.

Vatic. *Nunc tu sine his sublectare me.* Restituo, *sine os sublectare me proba est occasio periisti here è* Sublectare os, est ludos, aliquem & iocum facere germanissima Plauti phrasis. Milite *vt ludo?* MI. *quid ego vt sublectes os?*

EX EPIDICO. pag. 329.

Falsò est Epidici initio in libris,

Corpulentior videre atque agilior. TH *huic gratia.* eámque scripturam non solùm sententia repudiat, sed panè dicam natura rerum. Qui enim conueniat, vt vnus aliquis corpulentior stat simul & agilior? immo tardior potius. Circa controuersiam igitur rectè vet. Rouer *atque habitior.* Et hunc locum, vt opinio mea fert, in mente Verrius Flaccus habebat, in cuius mutilata epitome legimus, *habitior, pinguior* Agellius etiam amans Plautinæ dictionis noctium IV. *Censores equitem eius vberrimum atque habitissimum viderunt.*

EX BACCHIDIBVS.

Scena amicitiorem nunc, pag. 381.

Sed satin' ego animum mente sincerigero?

Qui ad hunc modum hic, hæc quæ futura fabulor?

Non dubitarim legere, *Satin' ego animi mentem sinceram* Mens animi, vt Catullus, *Mens animi tantis fluctuat ipsa malis* & Plautus Cistell. *Nullam mentem animi habeo: vbi sum, ibi non sum.*

Scena II.

Fiam vt ego opinor Hercules, tu autem Linus.

Vaticani disertim, *Etenim esse opinor Hercules, tu autem Linus.*

EX MOSTELLARIA.

pag 465.

PH. non potes tu cogere me vt tibi malè n n di as.

In duobus Vaticanis hæc interferuntur, *Nouit herus me* SBR. *suam pol cuicultellum oportet.* PH *si sobrius sis male non dicas.* quæ Germana Plauti verba esse ne Carneades quidem ille dubitauerit, qui dubitare in omnibus solet. Nimirum cum Phaniscu dixisset notum se esse suo hero, alter seruus id verbi in nequiorem sententiam detorquens Mirum inquit, in cuitellam suam mouerit. Sic enim contumeliose vocat eum quem intelligi vult hero officium noctu præstitisse, & pro culcitra fuisse in quam incumberet. Quomodo & Dolabella Cæsarem, qui delicium Nicomedis audiebat fondam interiorem regiæ lecticæ ab eadem caussa dixit.

EX MENÆCHMIS.

Scena, N m la, *pag. 480.*

ME. ecquid tu de odore possis si quid fortè olfeceris facere coniecturam? captum sit collegium augurum.

corruptum esse arbitror, & persona insita legendum. *facere coniecturam? PE. captum sit collegium aug. ME. Agedum.* Rogan enim merito, ecquid diuinare de odore possit: præclarus ille augur, Ego, ne, inquit, non ipsum collegium augurum melius coniecturam fecerit.

Sequentem etiam versum,

Age tum o orare hanc quam ego habeo pallam, quid olet?

ausimus? potius est scrib *quia olere ausimus?*

Scena, Nulla est voluptas. *pag. 493.*

Ego autem homo . . . animi perdidi.

Exhered *animi perditis.*

Scena sequenti *pag 495.*

Adolescens quibus hic pretio pares vanenut

Sacres sinceri nummos cos a me accipe.

distingu o & le o ex vestigiis librorum *Sacres sinceri CY. nummo ME cum à me a.* Approbat Plautus ipse infra. *Audin' Menæchme sis me consulas Nummum illum quem mihi dudum pollicitus dare, iubeas si sapias porculum afferri tibi.*

Ibidem,

Profanè loqueris, cum me appelles nomine.

scribo *pro sano loqueris:* eleganter, vt Cæsar de bello Gallico, v. *Nihil cum se absente pro sano factutum ra tu qui præsentis imperium contemsisset.* sed hæc leuiora, ille locus insignis & quasi nota Opimianæ,

Scena eadem.

ME. iamne ille abstulit adepol haud mendacia
Tua verba. MES. Exterior esse obseruato modo.

quem ho inultis mutis quà distinxi, quà correxi, *tua verba experior esse MES. obseruato modo.*

Scena, Potin' vt quiescas. *pag 502.*

Potin' vt quiescas si ego tibi hanc hodie probè.

quidam libri *sis ego* alij, *sed ego.* scriptum fuit *sed ego*, more antiquo, addido d.

Scena sequenti *pag 503.*

Fecisti funus absente me prandio
Cur ausus facere, cuius ego æquè ac hares hæceam?

Multarum litterarum vir Iunius noster, *æquè ac Eres barcam*, leg censuit. Erem interpretatur Erinaciam. Sed meo animo Vaticana lectione nihil verius, *æque ac hares eram.* Nam funeri iusta vt sciant, hæredis curatio est. Hoc respiciens parasitus, cui de consumto prandio ægrius erat, quam olim Achilli de Patroclo interfecto, bene inquit, vappa hominis, cur ausus tu sepelire hoc prandium & illi iusta facere, cum ego legitimus hæres nullus adfuerim? de prandio autem siue cena, vt de hæreditate quapiam (si quis exempla requirit) loquitur idem Plautus Curculione, Sticho, & Trinummo.

Scena, Vt hoc vtimur *pag. 507.*

Vt hoc vtimur maximè more morum
Molestoque multum atque vti quique &c.

emendo *more more mo stoque.* Plaut. Milite, *ego stulta atque mora multum qua cum isto fabulem* vbi itidem titubant libri, & plerique, *moror multum*, vitiosè referunt.

Scena, Vinetas mea *pag. 515.*

Reliquere, vt ætas mala merx est, ergo. scribendum, *merx est tergo.*

EX MILITE.

Scena, Mihi ad enarrandum. *pag. 519.*

Ho. oppidum Ephesus est idem est miles meus herus.

fortè leg. *inde est miles* vt significet eum Ephesium esse. *Vbi sumus prouecti in altum. id quod volunt, capiunt prædones nauim.*

videtur vox abesse, legendumque *id quod di volunt*, Sic enim in rebus subitis loqui solent.

Scena, Nisi her le. *pag 543.*

Domi habet ortum & condimenta ad omnes mores maleficos.

Mire variant libri E Vatica. vnus, *omnes molis malificos.* alter, *omne olus malifi os.* Aldi editio, molis melefia, latet ῶπωλον vlcus.

--- Feriens femur
Dextrum ita vehementer quod acta ægrè suppetit.

puto verum, *quod tactu ægrè* pro tactui. vnus tamen Vatica. *quod ictu.*

Curre in obsidium perduellis, nost. is præsidium para.

libri mei consentiunt cum Camerario, *cor in obsidium.* Ex quo vir ille doctissimus & qui primus ad Plautum iuuandum signum sustulit, legit, *Cogi in.* Ego antiquam scripturam reponendam putem, *Curre in* pro curre

Scena, Nisi hercle *pag. 543.*

Tibi ego dico, ebriacus ne fis, heus te alloquor.

Monstrum verbi, quod consensu damnant libri veteres, qui habent, *Tibi ego dico anheriatus.* ex quo colligebat Turnebus, *an heri ius nescis?* Ego puto ἀχχόιτωι inscriptura fuisse, legendumque, *autheriatus ne fis. Au*, interiectio. vt litteratores nostri loquuntur, excitantis Heriatus, interpretor, feriatus, prisca ratione scribundi H. ἀντὶ F. & contra. folus, fostis, fostia, pro holus, hostis: Quinctilianus notat: Fircus, pro Hircus, Varro. Felena, pro Helena, Priscianus vide & Dionysium Halicarnasseum lib. 1 Iam è contrà H. pro F. apud Festū Hordabos, & Hordicidia festa, quæ aliis fordabos, à ferendo: & Hanula, id est, parua delubra, pro fanula faciunt & libri. Nam infrà eadem fabula Plauti, vbi vulgò,

Neque equidem heminas octo expromsi in vrceum.

Vaticani, *feminas*, disertim. veteres vulgati, *feminas.*

Scena, Inde ignem. *pag. 548.*

Nisi voluntate ibis, raptam te domum. PH. astium hoc mihi domi . . . stium est, Athenis domus ac herus.

Libri vet *hostium hoc mihi.* littera inserta egregiè emendari puto, hostium hoc, id est, peregrinum. Nam hostis antiquitus, qui nunc peregrinus. Callida igitur illa mulier, cum seruus eam vi conaretur domum abstrahere, dissimulans se eam esse mi homo, inquit, vide ne erres, equidem hic non habito: sed hoc periplectomeni hospitio tantum vtor vt peregrina, Athenis est vera domus. res clara ex fabulæ argumento.

Scena, Nisi quidem ego. *pag. 549.*

Dum

Dum ego in tegulis sum, illac hac se hospitio dedit foras. legerim, *illac se hospitio dedit foras* SCE. *quidum?* PA. *quia ludo luto.* recte Vatic *quia luto sum.* locus fuit in vicina pronuntiatione litterarum D. & T. vt & apud Cicer. 2. de Orat.

Scena. Præcepta facito, *pag. 553.*

---na tu hercle ol secro opinor.

Resipisce, si ad herum hac res peruenerit, peribis pulcrè. Aliquot verbis auctior alter Vatic. *Ne tu hercle opinor magnum malum obsecro reperies, si ad herum h. r. p. perisli pulcrè.*

Scena, Satin' abiit *pag. 558.*

Transpositi versus videntur, & hoc ordine legendi.

Ita sum coactus Periplectomene vt nesciam
Vtrum me postulare prius tecum æquum fiet.
An me expurgare hic tibi videatur æquius,
Nisi isthac non est hac.

Ibidem.

Licétne Pa. inquire iubeo & placidè nosci ta.
Ex Cassinati colligitur. Pa. *quin te iubeo, at:*
Nam è summo puteo similior nunquam potest.
In eodem rectissime, *Nam ex vno puteo.*
Nunc demum me insipientem factum esse arbitror. scribo. ex Vatic. à me insipienter.

pag. 559.

Est verò quod semper indicaui. corruptè in Milite legitur colloquio
Sceledri & Periplectomeni extremo.
Frequens senatus poterit nunc haberier
Ibo intrò, ne dum absum illis fortitò suam.
quam enim sententiam idôneam habet illud *sortitò esse?* Comprobant iudicium meum libri e quibus Vaticanus alter, *ne dũ absum multi fortuitò suam,* alter, *multi fortuita.* E quorum vestigiis confirmo scribendum, *ne dum absum multa fortuitò suam* vel potius, *multai.* venusta sententia. Nam cum lepidus ille senex de concessu congerronum suorum qui concilium habebat mulieris liberandæ, tanquam de senatu magnificè locutus esset: in codē nunc ludens & simul venerem ad morem respiciens addit, se quoque tanquam vnum aliquem senatorem in curiam iturum, ne fortè absenti multa imponatur. Moribus enim Rom. senatori qui die senatus non adesset multam dici solere, consulemque ius habuisse pignoris capiendi vel ex vno Cicerone nota res est. de Orat 3. de Legib. 2. & Phil. 1.

Scena. Cohibere intra *pag. 562.*

Quod in Milite constanter omnibus libris scribitur,

Nam bonum consilium surripitur sæpissimè;
Si minus cum cura, aut cata ego loquendi lectum, id est. id sincerum esse non ipsi fidei crediderim. Nam cui Alciatus probabit catalogũ ordinem loquendi esse: aut nescio quis Veronensis, enumerationem sermonis? Quin potius diuisim scribendum censeam. *aut cato loco* Catus locus quem præcedentibus versibus tutum locum nominauit, id est. remotum ab arbitris. Sic etiam, *aut catò locos loquendi lectus'st.* locos pro locus, & id sanè perplacet.

Ibidem.

O lepidum senem si quas memorat virtutes habet.
Non temerè est quod in noto verbo titubant omnes libri Rouer. *Lepidum semisenum:* Alter Vatica, *semisenem.* alter proximè verum, *semsenem.* Naui ego paratus sum pignus in omnes fortunas meas dare, Plautum scripsisse, *O lepidum senicem:* senicem pro senem, ἀρχαϊκῶς. Ita enim inflexisse antiquos Priscianus disertè tradit, prolato eiusdem Plauti exemplo. *Datores bellissimi negotio, senices soletis esse.*

Scena, Cohibere intra, *pag. 563.*

Cedò tres mihi homines auri bales contra cum istis moribus, probam lectionem putes, absque libris esset. Vatica. alter. *contrà hentim istis* vt appareat a vulgata abesse vocem Fortè leg. *contrà emsim istis.* siue emissim. Nam emere auro contrà vt apud Varronem, *vbi poma vaneunt contrà aurо.* It enim eum locum, Delicium illud Musarum Scaliger diuinitus emendauit. Nisi placet. *contrà mutim istis,* id est mutem. Sicut edim pro edam.

Tum ad saltandum non cinædus magis aptus est quam ego. Supposita lectio. Vaticani, cinædus malacus æquè optimè. idque approbat vetus codex Nonij in Cinædus.

Ibidem. *pag. 564.*

Cur non vis tuam procreare liberos lepidissimum est. Aliquot veteres. *Lepidus sinus,* lego, *lepidum'st onus.* *Nam bona vxor si ea quidem deducta est vsquam gentium* Lego, *educta est.* *Bona mea inhiant, certatim dona mittunt, & munera.* E Vaticanis germana lectio eruitur. *certatim nutricant & munerant.* bonos hercle vt malos descripsit mores. Vaticani, *Bonus benè vt* rectè.

Eadem Scena *pag. 566.*

Lautam vis, an qua nondum sit lauta?
Ambigi de sententia video. Opinor ipse per lautam intelligi fœminam, quæ muliebris patientiæ legem iam acceperit: per illautam virginem, & quæ iugum nondum tulerit. Nam moribus Rom. virgines à lauationibus & balneis publicis arcebantur: sicut & pueri ante pubertatem. Inde Iuuenalis, *Nec pueri credunt nisi qui nondum are lauantur.*

Quasique hoc anulum animo sua ancilla dederit.
Repugnant huic scripturæ libri Vaticani duo *hũc anulum fama sua ancilla:* Casinas *fame se.*
Tu diuina. *Memineris ne Philocomasium nomines.*
PL. *quam nominem?*
PA. *dicam iam* PL. *nempe eandem qua dictum c. e.* Vatica. vnus. PA. *dicam,* PL. *nempe* aliter, *Glicerem.* idque verum puto, aut certè, *Gliceram.* Argumento est Argumentum fabulæ. simulabatur enim aduenisse Athenis Germana soror Philocomasij, cui Glycere nomen esset: Eam Pleusidippes iubetur ad nauim arcessere. suprà. *Quid igitur vocare?* PH. *Glycera nomen est.* Frequens porro in libris error D. pro CL. vt Dinia pro Clinia, & similia.

Scena, Iámne est, *pag. 581.*

Iámne est ante ædes circus, vbi sunt ludificandi mihi? Non displicet alterius Vatican. lectio. *ante ædes hircus qui est ludificandus mihi.* senes per contumeliam hircos vocabant, vt Menæchmis *post autem illic hircus alius qui sæpè ante in sua perdidit ciuem innocentem falso testimonio.*

Tuísne quam illum oculis tuis? PY *ideo id quod credo tibi.*
Cum hac locutus, illa autem absens adegit me vt amem hercle hanc quidem.
PA. *Nihil tu amisisti, mihi hac desponsa est.* fœdè acceptus locus. Vaticani habent, *Cum hac elocutam illam autem absentem subigit me vt.* putarim legendum & distinguendum. PY. *Vidie, idque credo tibi: eccum hac elocutam.* PA. *illam autem absentem?* PY. *subigit me vt.* Decorum videlicet in libidinoso Milite seruans Plautus facit eum ad conspectum ancillulæ statim adhinnire: quem reprehendens quasi Paleutrio, minime gentium, inquit, túne vt huic te des priusquam illam absentem videris?

Aut facturum aut non facturam : quid illam miseram & amicam crucias? Optime Vatica. illam miseram nimi crucias.

Atque adeo audin' tu, dicito docte & cordate. MI. *cura aliud.* Libri veteres MI. *vt cures ,aliud.* idque Germanum. Alludit enim ancilla ad id quod seruus dixerat, *Cordate*: in amore autem vehementi cor subsilire solet. Lucyanus de Syria dea, ὡς δ᾽ ὁ μακρὰς ἀπεῖπε τὸν τε χεῖρας ἤλλαξε. καὶ ἱδρῶτι ἐβρέχετο. καὶ ... ἔχε τε. καὶ ἡ καρδίη ἀνεπάλλετο, ... ἱστορίη τῷ ἰητρῷ ...

Scena, Quantas res pag 574.

Si falsa dixeris, lora excruciabere. Ita edidit Camerarius contra libros. qui *nolo excruciabere*, referunt. forte *ocyus excruc. Vidi, bacchabatur auia, quassabant eadi.* puto leg. *bacchabatur aula* facili errore, i. pro l. Turnebus legit. *Harna*. vas aquarium, inquit: vt Iuuenal. *dispositu pradiues hamis*

Scena, Rem omnem, pag. 576.

Postquam admisere aures mea tua morem orationis. Vatica vnus *postquam adhiberem.* alter, *adhibere* puto rectum, *adhibere*. bibere sermonem alicuius, frequens tralatio Plauto. *Quas me iussisti adducere, & quo ornatu* AC. *homo noster.* PA. *esto. Palestrio Acroteleutium salutat*, vitiosa distinctio scribe, *homo noster esto* PA. *Palestrio.* AC. *Noster esto*, familiaris locutio alterius laudandi, vel confirmandi. Trucul. *tanto melior, noster esto: sed de tuo viuito.* Bacchid. *puero sic decet pater, noster esto, dum te poterit defensare iniuria.*

Virgil. *Noster eris. mihique hac edissere vera roganti.*

---*ni lepide ...ata lepide*

pro culpam omnem in me imponito. Laudat hunc locum Nonius in ludificata, sed turpiter corrupta scriptura. *lud ficata ero hominem.* pro ludificata lepide ero culpam omnem in me imponit. Emendandum verò *ludificata ero*, pro ludificauero. Plaut. *Ni ludificata l pide ero* &c.

Quid tibi ergo mittam muneris? AC. *dárne ab se mulier operam?* rectius Vaticani & vetus editio, *des ne alia mulieri operam.* id est, ne cum alia muliere delicias facias. Apposite enim ita optat illa quae seni huic ad lectum & pro concubina erat.

Scena, Voluptas est, pag. 579.

Quid ea ingenua, an festuca facta? id est, Reuerane ingenua est, an per festucam ingenua facta? id est liberta. Nam qui per vindictam manumittebantur iis festuca imponi solet. Allusit Agellius lib. 20. *Conserere vim illam ciuilem & festucariam cum vi bellica & cruenta.*

Scena, Quid mihi pag. 586.

Quid consectare aquè mares & faeminas. vetus Rouerij *consectarèque marésque faeminas.* similis scriptura in Aldi Repono elegantem phrasim, *consectare, quà mares, quà faeminas.* quomodo frequenter Liuius & Cicero ad Atticum.

Scena, Sequimini pag. 587.

Vos modo porrò vt occepistis. date operam amicabilem. Ex Vaticanis scribo, *operam adiutabilem.*

Abierim cupiens istius summa nuptiarum ordinis. Inepta lectio quà de verbis, quà de sensu. Emendandum iudico. *cupiens istius. summè nuptiarum ordium.* ἀρχαϊσμὸς Ordium pro Exordium, quae vox reperitur etiam in Lucretij.

Scena, Hera eccum, pag 591.

---*MI. cum ipso pol sum secuta.*

Placidè ipsa vt libitum est mihi, otiosè, meo arbitratu sententiam insistens emendo, *pol sum locuta.* Ancilla enim pulchrè os sublectans glorioso militi, audiete illo vt magnum beneficium praedicat, quod hominis tam pulcri conueniendi copia fuerit. *Ergo iste metus me macerat, quòd illi fastidiosum est.* libri Vatica. *illi fastidiosus est.* rectè.

Dum te obtuetur, interim lingua atque oculi perierunt. Supposita lectio. Nam veteres omnes, *linguam oculi praeciderunt.* Eleganter Nam in amore, cùm oculi cupide quod amant intuentur, non solum mens sed etiam lingua obtorpescit. Ita fit vt quasi praecipi & praecidi verba ab aspectu videantur.

EX PSEVDOLO.

Scena. Si ex te tacente pag. 638.

Compressiones alta amantum corporum.

Optimè Vaticani, *amantum comparum.* lege etiam *arta* non *arte*. Compares etiam sunt σύζυγοι, vsurpatur in amore de duobus qui inter se amat Horatius. *Necdum munia comparis Aequare.* Catul us, *Nec tantum niueo gauisa est vlla columbo Compar,*

Scena, Pseudole non au iis pag. 645.

Non est iustus quisquam amator nisi qui perpetuat data. Item Vatica. *Non est vsui quisque* perspicue rectum.

Quid ais quantum terra tegit hominum periurissime?

Alij, Terram tegit. ego emendo, *quantum in terra degit.* littera immutata. & syllaba à fine prioris voci retracta.

Sicut hac est praestituta numerando argento dies. Libri veteres *praestituta summo argento dies.* lego, *summa argento.* id est suprema in Persa. Hęc dies summa hodie est mea amica sicine libera. Trochaicus autem versus non difficulter sustentabitur, vocali non elisa, nequem numeri moueant.

Scena, Pseudo e non pag. 645.

Pseudole arcesso hostias,

Victimas, lanios, vt ego huic sacrificem summo Ioui.

BA *Nolo victimas agninis me extis placare volo.*

Libri omnes antiqui, *Nolo victumas, at minimis me.* scribendum iudico, *At minis me extis* vel etiam *At minimis* voce deducta à Mina. Nimium elegāti sententia & ad lenonis mores accommodata. Nā cùm amator propter seruatam, vt putabat, amicā, facere victumam lenoni vellet, vt Deo, & auctori fortunarum suarum: ille qui aliud spectaret, negat se victumas & inania honorum morari, se minas & argentum velle Haec porro verba. *At minimis*(nam in ambigua pronuntiatione locus fit) leno ita extulit, vt adolescēs minime malus intellexerit eum, *Agninis*, dixisse Ergo subiicit, *Quid fiat arcesse agnos audin' quid ait Iupiter?* Hoc nisi certum est, nolo mihi posthac quisquam duarum rerum quisquam credat. vt ille ait.

Pag. 649.

Puto in vitio esse versum illum è Pseudoli scena. Postquam illic.

Quid nunc acturus? postquam herili filio

Largitus dictis dapsilis, vbi sunt ea? & rectè sic corrigi, *Largitus dict' es dapsilia.* Dicta dapsilia, id est, munifica & larga. Ortus error fuit ex vocibus imperite confusis.

Scena, Si de damnosis, pag. 651.

---CA *meritò esse iratum arbitror.*

Cùm apud te parum fiet fides. Scribo *parum fiet fides.* antiquè aut certè *fide* pro *fides*, vt apud Lucretium. *Aut alia cuius desiderium insideat re.*

Scena, Hi loci sunt, pag. 655.

Vt ego oculis rationem capio, quam mihi ita dixit herus, Legerim, *nam mihi ita.*

Hostis viuos rapere soleo ex acie, ex hoc nomen mihi est.

PS. *Pol te minitro magis opinor vasa ahenea ex aedibus,*

Placet Vaticani alterius lectio, *Pol tu viuos? magis opinor.*

Scena, Dij immortales, pag. 647.

Nam

Nam ipsa opportunitas non potuit opportunius

Aduenire, quàm hæc cauata est mihi opportunè epistola. Cauare epistolam, non Plauti elegantiam olet, sed sordes & rus merum. Emendaram ipse, *quàm hæc allata.* Vitij caussa fuit, quod repetita ex priori dictione litera scriptum fuit, *colata.*

Scena. Dulcia atque. *pag. 659.*

Dic vtrum spémne an salutem te saluto Pseudole: Veteres libri consensu, *spémne an matrem te.*

Sed iste seruus ex Carysto qui aduenit, qui sapit?

CH. *Vsque à cunabulis.* PS. *Manuleatam tunicam habere hominem decet.* Turnebus libr 20. magno consensu totius caueæ, vt ait emendat, *Hircum ab alis.* A quo tamen vnus spectator dissentio. Nam ad eam sententiam quam effici homo doctissimus vult, sequens responsio Pseudoli hilum non facit. Veteres cunas & cunabula inter obscœnos intellectus habuisse videntur, fortasse quia alluditur ad cunnum. Plautus infrà de Cinœdo, *Quid ast tûne etiam cubitare solitus es cunis puer?* Puto igitur istuc Charinum alludere, nec aliud dicere, quàm seruum illum postremis partibus sapere, illis quibus peculium solet facere. Docere id liquidò sequens responsum Pseudoli de manuleata tunica videtur Nam pueri meritorij siue cinœdi, vt internosci possent, tunicas cum manicis more mulierum gestabant, non aliter quàm meretrices togas Scipio Africanus in Sulpitium. *Qui in conuiuiis cum amatore cũ chirodota tunica accubuerit: eúmne quisquam dubitet quin fecerit quod cinædi solêt?* Plautus Pœnulo. *Quis hic est cum tunicis longis quasi puer cauponius?*

Scena. Forum coquinum *pag. 663.*

Nam ego excuendrum quando in patinas scindidi, vnus Vatica, *in patinas indidi.*

pag. 114.

Plauti Pseudolo locorum diuûm cum Græcis comparatio.

Quod Plautus sanè quàm lepidè scripsit Pseudolo in persona gloriosi illius coqui, scena, Forum coquinum.

Nam ego ita conuiuis cœnam conditam dabo

Hodie atque ita condiam,

Vt quisque quidque conditum gustauerit,

Ipsos sibi fa iam vt digitos præródat suos.

Idem plautissimè alter coquus de se prædicat apud Alexidem.

Θαυμαστὸν ἰχθὺν ἔδωκα ποιῶν, ἐν δέ ...

[illegible]

[illegible]

Sicut & illud quod apud Philemonem comicum coquus gloriatur diuina se quædam & ad immortalitatem vnica condimenta reperisse.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Scena, Minus molum *pag. 668.*

Sed vt occœpisti perge operam expeririér. lego, *opera experirier.*

Scenam malus & nequam *pag. 672.*

HA. *Tun' is es?* SI. *chlamydate caue sis tibi a Curio in fortunio*

Atque in hunc intende digitum, hic leno est.

Quod istud Curium infortunium? an à cura ductũ? vt Agnus Curio, in Aulularia, an potius est legi, *Curtio infortunio?* Nam Curtiũ scimus cùm Romæ terra hiasset, & postulationem Di manes vellét, immisso equo præcipitasse in foueã. Itaque cum vulgo vtamur, In foueã decidere pro decipi, inducor fortè an Plautus, idẽ per ambages indicãs. Curtũ infortunium dixit: id est, caue ne Curtij exemplo in foueam præcipitere. Plautus idem Persa, *Vide sis ego ille doctus leno pænè in foueam decidi.* & alibi.

Scena Quid hoc? *pag. 677.*

Pergin' pergere? ah sedendum mihi

Hodie est. magnum hoc vitium vino est.

Præclare vet Roueri, *ah sedendum mihi.* Cùm enim pulchre madidus Pseudolus introducatur nec vini vim pedes sustinerent, qui non videt sedendi verbum huic sententiæ esse?

Profectò adepol ego nunc probè habeo madulsam.

Festi epitome. *Madulsa, ebrius, à Græco μαδᾶν deductum, vel quia sit madidus vino.* Sic hoc rectè Festus, quis hærebit quin recta mea correctio sit. *probè habeo madulsa?* probè habeo, id est pulchrè mihi est. Vel etiam *Abeo madulsa.*

Ita victu excurato, ita munditiis digni ab.

Itaque in loco festiuo sumus festiuè accepti.

Lego, *dignè ab.* Nam hoc hominis ebrij ebriosa oratio dicit, dignè se & festiuè acceptos.

Itaque dum enitor, pax, iam pænè inquinaui pallium, nimia sum

Voluptati adepol fui ob casum.

Alter Vatican, *pallium temeto. Voluptati:* quam lectionem repudiandam non arbitror.

EX POENVLO. *pag. 681.*

E Pœnulo Plauti quædam delibata.

In prologo,

Neu designator præter os obambulet.

Dissignator & Dissignare semper in opt. Vaticano, à quo stant lapides.

Scena. Negotij sibi *pag. 690.*

AG. *I in malam crucem* MI *ibi sum equidem.* Lego, *inibi sum equidem.*

Paucis verbis rem diuinã facito, atque audin' respice.

Respexit idem pol. Venerem credo facturam tibi.

Magis placet Rou. lectio, *atque audin'? respice.* AD. *Respexi.* AG *idem pol.* Lusit autor in Respiciendi verbo, quod interdum opem ferre significat, ex quo Romanis. Fortuna respiciens.

Scena iii *pag 696.*

Quid mihi nunc es auctor MI *iphio?* MI. *vt me verberes.*

Atque auctionem facias, nam impunissimè

Tibi quidem hercle vendere hastã ædis licet.

AG. *Quid iam?* MI. *maiorem parte minere habitas mea.*

Lego, *maiorem partem more habitas meo.* qua coniectura nihil certius vnquam cortina Phœbi protulit. Cùm enim seruus frequẽter ab immodesto illo amatore vapulans, per indignationem dixisset, Vendet tandem has ædes tuas: demiratus adolescens insolentiam dictionis. Qui tandem ædes? inquit. Nam respondet seruus, ego tibi pro ædibus sum, in cuius ore pugni tui magnam partem sic versantur, vt habitare in eo videaris. Notum autem est, Habitandum verbum ita transferri, vt quibus in rebus quis frequens & multus est, in iis habitare dicatur. Nec me fugit Solem illum Galliæ Turnebum legere, *maiorem partem minore habitas mea*, sed (quod manes eius me condonent) tam illepida & tam diuersa à Plauti mente sententia, vt credam id Turnebum ipsum, Dicis caussa potius, quàm quia re uera ita sentiret, scripsisse.

Scena Quid nunc *pag 698.*

Fundá'que ea præsternebam foleo farfari.

Vatican, *Farferi*, recte. pertinuit ad hunc locum adnotatio Festi, *Farferum virgulti genus.* Sic lego, male vulgò. *Farfenum*, vel, *Farsenum.*

Scena iii me Di *pag. 700.*

Nisi cum perdices condidicistis sic occressseri gradu.

Scribo distracta voce, *sic hoc grassari*. idque perspicuè verum.

Scena Iam tenes *pag.702.*

Di te perdant. M I. *vos quidem hercle commendo quom quique tamen.*

Et bene & benignè facitis quom hero amanti, &c.

Prӕeunt ad veram scripturā Vaticani, in quis est, *quidem hercle quomeo quiqui.* Lego. *hercle cum eo qui quis tamen.* Alteram illam *quom*, inculcatum perperam est ex versu sequēti. Cum aduocati Milphioni malè precarentur. Di te perdant: ille paratus referundӕ gratiӕ: Imò hercle, inquit, Di vos perdant cum eo lenonem digito designabat.

Scena, Age tu *pag.710.*

Quando id quo ire operam dedimus, impetrauimus.

Omnino leg. *id quoi rei operam.*

Scena, Satis spectatum est. *pag.711.*

SY. *Malus es.* M I. *malus sum.* SY. *malè mihi est.*
M I. *memorandum esse aliter decet.*

Quid est quod malè sit, cui id omne est quod edis quod ames affatim?

Emendandum puto. *memorandum, esse aliter decet.* id est, memora, vt, Iteradum. Cicero ad Att. *Iteradum. eadem ista mihi.* Sequēti etiam versu magis placeat legi, *Quid est quod malè sit cui domi est, quod edis quod ames?* Habebat enim Sincerastus apud lenonem.

Scena, Ain' tu. *pag 717.*

Siquidem Antidamarchi quaero adoptatitium.

Quomodo Antidamarchi? Nam statim pòst Antidamӕ se adoptatitiū nominat. Arbitror coaluisse duas voces. scribendúmque, *Antidamӕ Demarchi.* Antidamas Demarchi, more Grӕco, filius videlicet. Res clara ex his versibus, *Hic me Antidamas hospes tuus Emit me. & is me sibi adoptauit filium. Demarcho item ipse fuit adoptatitius.* Ad versum porrò quod attinet, ne iusto longior sit, iuuandus elisionibus erit.

Scena, Fuit hodie *pag.721.*

-- neque contempsi eius opus hodie.

Scribo, *eius opes.*

Mea fiducia, hercle aruspex, patruelis, promisit scio Libertatem.

Verior lectio *patruelibus promisit.* ex argumento fabulӕ.

Scena, Si ego minam. *pag.725.*

Vbi nec leno, nec illӕ redeunt, nec quod eram, quidquam datur.

Emendo, *nec illa redeunt. nec quod edam.*

pag.826.

Rapiamus in ius, P O R. *minimè.* A G. *quapropter?*
P O R. *quia.*

Iniuriarum multo induci satius est.

Cum perspicuè legendum sit. *Iniuriarum multam duci satius.* Vtriusque coniecturӕ meę cùm antè biennium Carolum Langium, virum quo nihil Sol ille doctius vidit aut melius, arbitrum fecissem, sic eam comprobauit, vt pronuntiaret meritò iis ipsis imperitiӕ multam dictum iri qui istud de multa non probarent.

EX PERSA. *pag.736.*

Plauti Persa transpositos versus videri.

Fugit ratio librarios in collocandis versibus istis Plauti, Scena Ioui opulento.

Quod ego non magis somniabam, neque opinabar, neque censebam.

Nam herus meus me Eretriam misit, domitos boues vti mercarer.

Eam fore mihi occasionem, ea nunc quasi decidit de cælo
Dedit argentum, naue ibi mercatum, &c.

Neque dubium apud sanos & sobrios homines erit quin hoc ordine disponendi sint. *Quod ego non magis s. n. o. n. c. Eam fore mihi o. e. n. q. d. d. c. Nam herus meus. m. Er. d. b. v. m. Dedit argentum.*

pag.749.

-- DO. *Vbi tu nata es?* VIR. *Vt mihi*
Mater dixit, in culina, in angulo ad lauam manum.

quod leui emendatione est eruere, si legas. *Inquilina, in angulo.* Nam cùm virgo ea quӕ vӕnum ibat, libera esset Athenis nata, seruitus autem in hoc modò simularetur vt irrita venditione circūduci leno posset: illa iam producta callidè cauet ne suapte confessione inductior, néue consensisse in seruitutem sui videatur, & ad interrogata lenonis sic respondet, vt partim eorum scitè declinet, partim ambiguè eludat. Elusit hic cum interroganti vbi nata esset, respondit, quod res erat, inquilinam se, & ciuem Atticam: sed id ita perplexè pronuntiasse putanda est, vt ille bardus intellexerit *In culina.* Itaque Toxilus statim subiicit, *Tactus est leno qui rogar it, vbi nata esset, diceret: lepidè lusit.* Hӕc tā liquida verita est, vt qui facetias & salem huius dictionis nondum videat, illi homini animum pro sale datum arbitrari possimus.

EX RVDENTE. *pag 773*

Non ego sum pollucta pago, potin' vt me abstineas manum?

Et rectè quidem esse ocellus Gallię Turnebus cēsuit, qui polluctam. pago. interpretatur communem & expositā pago, vt inquit, in polucto Herculis omnia exponebantur obuiis. Duriuscule, vt mihi videtur, & potius vix duabus literis mutantibus legerim, *Non ego sum pollucta, apage, potin'.* Sic idem Plautus in re simili Pura sum, comperce amabo me adtrectare Agorastocles.

EX STICHO. *pag 817.*

Scena. Quisnam obsecro, &c.

Quid ego, cui misero medullam ventris percepit fames.

Lego *perrepsit fames.*

-- age tu ocius.

Pinge humum consperge ante ædes. scribo, *Tinge humum* Horatius. *Vino te get pauimentum superbo.*

Alij pisces depurgate quos piscator attulit.

Forte, *piscate vetuli.* Loquitur enim puer ipse qui à piscatu cum piscibus redierat.

EX TRINVMMO *pag 847.*

Plautus Trinummo emendatus,

Scena, Minus quindecim.

Decedam ego illi de via, de semita,
De honore populi, verùm quod ad ventrem attinet
Non hercle hoc longè nisi me pugnis vicerit.

Labor vt ex Roueriano libro, qui. *hoc ongue*, habet, legam, *hoc vngue* [illegible] enim sermo est, trāsuersum vnguem alicui non cedere. Nec mouet me quod item Mostellaria legitur, *Quid est igitur? abeamus hinc nos.* TR. *non hoc longè Deiphinum.* Nam & illic emendandum censeo, *hoc vngue.* Corrumpendo loco fuit antiqua scriptura, *onge*

Cœna hac annona est sine sacris hereditas.

Error inoleuit ex confusis vocibus. Scribo. *Cœna hac an non est* [illegible]. Hӕreditas sine sacris est, cùm hӕres non adsciscitur in sacra & gentem. Cùm ea hӕreditate ludens seruus cœnam comparat. Vt item Captiuis, *Sine sacris hereditatem sum adeptus effertissimam.*

Scena

Scena, Huic ego diei *pag. 860.*

Si ante lucem ire occipias à meo primo nomine Concubium sit noctu prius quam ad postremum perueneris.

CH. *Opus facto est & viatico ad tuum nomen, vt tu praedicas.*

Absurde verò: quid enim est illud, *Opus facto?* Sed gloriari liceat: egregiè emendaui, *Opus face est.* Nimirum cùm Sycophanta ridiculè dixisset, tam lõgum suum nomen esse, vt ab aurora concubiam noctem si ambules, vix ad finẽ perueneris: subiicit senex Si ita est, inquit, opus profectò erit face & viatico ad tuum nomen, vt in tam longo itinere & victus suppetat, & in tenebris lumen. Caussa vulgati erroris in concisa scriptura fuit, *Opus fac' est.* N. si quis tamen scribendum putet, *Opus facla est.* pro Facula, vt Pocla, Spectacla, Poplus, & talia sexcenta. Huius postremi loci perspicua veritas est: qui ambigit, illi nihil caussæ est quin facem etiam in meridie accendamus.

EX TRVCVLENTO. *pag. 871.*

Plauti Truculento antiqua vox, & alia versu vetus scribendi ratio reposita.

Antiquitatis in Plauto vestigia multa superant, plura per exscriptorum imperitiam mutarũt. Habuit enim prisca illa & horridula ætas vt verba quædam propria, ita & scribendi peculiarẽ modum: quæ in libris & antiquis & recõditis sincerè inuenta, quidni tanquam vetusta signa aut nummos miremur? Vtriusq; rei & quomodo in eo peccatum sit, exemplum è Truculento promam. Ac verbum quidem antiquæ notæ statim in Prologo per inuriam deiectum est, illo versu,

Athenas quo sine architectis conferam.

Nam duo Vaticani disertè, *sine arcuspletis conferant,* tertius autem *arcuspetis,* supra tamẽ eadem manu, L. addito vt fieret Arcuspletis. De quo ignoto sanè verbo nihil vltrà habeo dicere, quàm illis testibus probum videri & antiquum. Iam de scriptura, quod eadem fabula, scena 1. legitur.

Aut vasum aheneum aliquod aut lectus dapsilis.

adulterinum id esse item conuincunt libri. Nam duo Vaticani optimi, *lectus laptilis,* disertè habent: tertius *leptilis,* littera modo immutata. Prior illa pura puta Plauti scriptura est, valétque *Dapsilis.* L. videlicet pro d. & t. loco s. Ita enim litteras commutabant. Hinc Dingua Cadamitas, Dacrimæ pro Lingua, &c. Priscianus obseruat: Præsidiũ pro Pręsidio Victorinus: Cassilã pro Cassida Festus. Quin & Gallinam Melicã pro Medica Varro scr psit, t. autem pro s. poni docet Ennij illud, *Adgrettus fari,* id est, aggressus. & veteris poetæ apud Nonium, *At res tetra nitet galea.* pro *tersa.*

pag. 871.

Plauti Truculentus emendata.

In prologo. *De vestris magnis atque amoenis moenibus* Vaticani. *De mueris magnis.* Lego *De moeris* antique, vt *Coerare,* pro Curare. *Moenera* & similia.

Scena. Non omnis ætas, *pag. 871.*

Quid peiurandum est etiam præter munera.

Alter Vat c. *periitandum* opt mus ille, *perierandum:* rectè, & eam eius verbi perpetuam scripturam esse debere censeo: quando & Periuria dicimus, non peiuria.

Qui nostra ætate tempestiue temperent.

Veteres. *Temperint* vt Edint, & talia.

Triplo plus scortorum esse tam quàm ponderum.

Vaticani tres, *Eripius scortorum.* Forte legendum *Aeripolus scortorum esse iam.* quasi d cat, argentarias sic obsideri à scortis, vt æs iam minus ponderum habeat quàm eiusmodi nebulonum. N si places, *Triplum scortorum.*

Scena, Ad fores, *pag. 874.*

Quia te adducturam huc dixeras eum ipsum,

Vatic. *adducituram.* antiqua ratione, vt Atteritum.

Nimis stultum hominem arbitror esse te. DI. *quinam arbitrare?*

Iidem, *quia nam arbitr.* Rectè vt Virgil. *Heu quianam tanti cinxerunt æquora nimbi?*

Nam aduersum legem à me ob meam scripturam pecudem accepit.

AST. *plerique idem quod tu facis faciunt, rei malè gerentes.*

Roncrij liber. *pecudem accepit Aeráque.* AST. *idem quod.* Probo vehementer. Æra vocabant mulctam pecuniariam quã portitores aut scripturarij imponerent Varro apud Nonium, *Æs defraudasse cauponem, cauponam luto oblevisse. tum portitores æra indixe.* Ita lego, Indixe, pro Indixisse.

— si arationes

Ambituris, qui arare solent ad eos verò ire melius est.

Libri non erubescunt, iíque Romana simplicitate hîc liberam sententiam exprimunt *qui arari solent ad pueros ire.* Intelligit de cinædis, qui arari metaphoricos dicuntur. Vnde Lucretio telum Priapi, Vomer, & Virgilio pars illa in foeminis, Sulcus.

Qui alterum incusat probri, eum ipsum se intueri oportet.

Vaticani, *probri sumsit intueri.* Nimirum Plautina scriptura fuit, *eum psed intueri,* vel, *cum sed,* D. addito.

In melle sunt lingua vestra atque orationes.

Alter Vatic. *In medio sunt.* alter. *In medio.* Suspicari quis posiit de antiqua scriptura, *In medde.* id est *melle,* D pro L. vt Dracumæ, Vdysses. Dapsilis. Cadamitas.

Pag. 879.

Plauti Truculentus restituta.

Vidítne quisquam pictum aut fictum aliquid amoenius colloquio illo serui rustici cum lepida ancilla? In quo vtriusque ingenium ita disertim Plautus expressit, vt in illo nihil nisi sordes & rus merum: in hac Venerem & lepôres videaris agnoscere. Cui pro parte emendando hoc caput iacetum esto.

Pag. 883.

Truculentus Plauti correcta, & versib. duobus aucta.

Truculentus Plauti quid aliud quam Hyppolytus est? Ita miserè elegantissima fabula admutilata, lacerata, distracta fuit: vt vix Æsculapius cum parente suo illi persanandæ sint. E qua aliquot malè acceptis membris, hoc loco mederi conabor.

Pag. 887. Scena, Ne exspectetis.

— iam propinquè miles meo Phronesium

Tibi adest Stratophanes: nunc tibi opus est ægra vt te assimules PH. *tace.*

ST. *Peperit mulier, vt ego opinor.*

Ingens hîc lacuna & Vaticani duobus versibus auctiores sic conceptis. PH *tace eius a huc ego tu malam eam emonet rurs à me malitio vin cre st.* *rapperit mulier* Hercules, tuam fidem: monstra verborum: quę tamen, nisi animi fallor, non multo Phoebo diuinantes sic correximus. *Tace. quid adhuc egee tui, malum, ammonitricem me maleficio vincere est?* ST. *peperit mulier.* Cum enim propinquaret iã miles, sedula ancilla dominã officij monuit, vt callide & appositè simularet ægrã puerperam: at illa quasi indignata admoneri, vt quæ sua spõte nimium mala esset & astuta, Tace, inquit, &c. Scriptum autem videtur fuisse *Ammonitricis* &, *Malificio* pro Admonitricis, Malficio. Hæc probabo fortasse doctis: alij quid probent, quid non probent, etc.

cum vt comicus ait, non interdum.

Pag. 889.

Truculentus percursa.

Scena, Ite ite.

Bonorum ham exagega, Satinne qui amat. &c.

Ex libris scrip *Bonorum exagega.*

Qui bona sua pro stercore habet, foras iubet ferri. metuit

Publicos mundissimum sit.

Lego *mundissimus'st.* Ludens ait amatorẽ metuere Ædiles quibus cura viarum & publicæ munditiei erat, ideoque mundissimum suis in rebus esse.

Abundat, at hoc saltem seruat vbi ea est apparet. haec des

Quantumuis nusquam apparet.

Vatic *saltem seruat mecum ubi subest apparet.* cuius vestigia vna cum sententia secutus emendo *at hoc saltem seruat mare, quod ibi subest apparet: heu des.* Mulierem meretricem mari comparat, magis etiam voracem esse adductis dein caussis ostendit.

Iubeo vos valere. PH noster Geta.

Vaticani *vos saluere.* Paulò antè,

Velut meretrix meum herum miserum sua blanditia intulit

In pauperiem.

Scribo, *Impulit in paup.*

Adde istoc iam herclè ego te hic hac offatim effut'am.

Lego *offatim confuciam* siue conficiam. V pro I.

Si tu ad legionem bellator clues, at ego in culina clueo,

Veteres, *in culina aut alij anes.* Rouerij cod. *ares.* & id germanissimum arbitror. Ares Græcè Mars.

Scena. Mirum videtur *pag. 893.*

Lepidè mactestor nuncias, sed dic mihi.

Habent? ST. Parasitum te fortasse dicere.

AST. *Intellexisti lepidè quid ego dicerem,*

Puto corrig. *Habén'? ST. σιτον te fortasse.* Amat enim Plautus in hac fabula abuti Græcas voces. Sẽtẽtia quidẽ cõcinna est. Meretricula principiò de obsonio solicita, sine quo friget Venus. Haben'? inquit: ille autem rusticellus vt catum se & facetum faceret, occupans respondere: Intelligo, inquit, de cibo quæris: ego verò ad eam rem habeo.

Scena, Egóne tibi *pag. 897.*

Pro filiolo. CA. pro filiolo. DI. obsecro vestram fidem.

Error omnium librorum. Lege, sub persona Callicli. *pro filiolo: idq; obsecro vestr.*

Pag 897.

Plauti Truculentus dimidiato versu augetur.

Truculẽto cùm senex duas ancillas in vinclis haberet, vt certum exquireret de stupro oblato filiæ, in omnibus libris mutilati versus hi leguntur.

Scena, Blitea. *pag 889.*

DA. *Mulier assum profectu'st. PH. quid agitur voluptas mea?*

Lego & interpungo, *assum. PH. profectò is est quid agitur?*

Id quoque interim futetim nomen commemorabitur?

Scribo. *furatim*, siue *furtim*, ex sententia.

Pag 900.

Plauti Truculentus correcta.

Scena. Meo mihi more.

En mihi amare, fero supplicium damnis ad amicam meam.

Ex Roueriano colligebam, *En mihi amari. f. s iam bis ad amicam.*

PH *At ego ad te ibam. ST. ad me delicia herclè verò serio.*

Insita persona lego. *ad me delicia? PH. Herclè verò serio. STR. Qui nunquam.* Paulò superius.

Supplicium ad te hanc minam fero auri, si mihi videspice.

Turneb diuisim *rides spice*, fortè leg. *sed me vide spice.* antique D. interposita pro Respice, vt Antidhac, Medecum, Postidea, &c pro Antehac. Mecum, Postea. Sanè paulò pòst miles iterum ad illam auersam, *Respice ergo, accipe hac.*

Quae quam hic horridus est quanquam hic squalidus'st, at est bellus mihi.

Vaticani auctiores, *Q hic qualis est, quam hic horridus citus bellum mihi.* In Aldi editione, *citus bellum mei.* Veram lectionem facile est eruere, *Q. h. squalis, quanquam h. h scitus, bellus'st mihi.*

INDEX

INDEX VOCVM ELOCVTIONVMQVE NOTATV MAXIME DIGNARVM

quæ in contextu M. Accij Plauti reperiuntur.

Alcede

armatus

D

N

non.

O.

P.

Pallio

quid

Saluco

Finis indicis Plautini contextus.

INDEX RERVM ET VERBORVM NOTATV ET SCITV DIGNIORVM QVÆ SVNT IN Lambini commentariis in omnes M. Accij Plauti comœdias.

Ani-

B

G

H

I

per-

Q

Quid

Finis indicis Lambini Commentariorum in Plautum.